ЗАГАДОЧНЫЕ УКРАИНСКИЕ АРМЯНЕ, КОТОРЫЕ ГОВОРИЛИ, ПИСАЛИ И МОЛИЛИСЬ ПО-КЫПЧАКСКИ И 400 ЛЕТ НАЗАД НАПЕЧАТАЛИ ПЕРВУЮ В МИРЕ КЫПЧАКСКУЮ КНИГУ*

1. Из истории кыпчакоязычных армян

Впервые об уникальной этнической группе кыпчакоязычных армян мир узнал нечто определенное из книги «Тюрки, їх мови та літератури» (1930), которая многие десятилетия была настольной тюркологической энциклопедией для отечественных и зарубежных исследователей. Написал ее выдающийся ориенталист, ученый мирового уровня академик Агатангел Ефимович Крымский. Родился он 15 января 1871 года в семье украинского литератора, ученого и педагога Ефима Степановича Крымского, в происхождении которого обнаружились кыпчакско-татарские корни.

Еще в юности Агатангел Крымский увлекся восточными языками и рано стал признанным авторитетом в области арабистики, иранистики, тюркологии и семитологии и изучил столько языков, что, как вспоминали сосвременники, ему было легче ответить, каких языков не знает, чем какими владеет.

В 1919 году, после установления в Украине Советской власти, А.Е.Крымский вместе с академиком Владимиром Ивановичем Вернадским, приглашенным из Москвы в Киев, на родину, выступил в качестве одного из основателей Академии наук Украины и исполнял при нем как первом ее президенте обязанности главного ученого секретаря академии. Позже возглавил Институт украинского научного языка (ныне это два института – Институт языковедения имени А.А.Потебни и Институт украинского языка) и Тюркологическую комиссию. Был профессором Киевского университета. Известен как талантливый поэт, прозаик и переводчик. По окончании Финской войны оказал “компетентным органам” неоценимую услугу в расшифровке захваченного военного архива, после чего, видимо из благодарности, был сослан в родную Звенигородку Черкасской области. В 1940 году был пожалован званием заслуженного деятеля науки, а в канун 70-летия награжден орденом Трудового Красного Знамени и доставлен из звенигородской ссылки в Киев для участия в торжествах по поводу собственного юбилея.

В самом начале Великой Отечественной войны А.Е.Крымский был отправлен по этапу из Звенигородки в Казахстан и в начале следующего года, крайне истощенный и одряхлевший, с симптомами острой сердечной недостаточности, оказался в тюрьме № 7 города Костаная, где, как об этом свидетельствует акт тюремного врача о его смерти, умер от истощения 25 января 1942 года. Место захоронения А.Е.Крымского неизвестно.

К нашей теме А.Е.Крымский имеет самое прямое отношение. В 1894 году молодого исследователя тюркских языков А.Е.Крымского вовлекли в работу по предварительному исследованию странных текстов, составленных армянами г. Каменца-Подольского в 16–17 веках армянским письмом на непонятном для армян, предположительно турецком, языке.

Спустя тридцать пять лет в упомянутой выше своей книге «Тюрки, їх мови та літератури» академик А.Е.Крымский напишет следующее:

“Тюркоязычные армянские колонии в Галицко-Подольской Украине впервые появились, на-

---

* Этот обзор, впервые опубликованный на украинском языке в качестве вступительной статьи к первой версии настоящего труда – книге «Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії: Каталог» (Київ: Українознавство, 1993) и затем вышедший с дополнениями в некоторых малотиражных изданиях, получил высокую оценку специалистов и заслужил того, чтобы, будучи немного подкорректированным, предварить наш новый свод кыпчакских письменных памятников армянским письмом.

верное, еще в монгольскую эпоху во времена Золотой орды, где-то около 14 в., то есть более-менее одновременно с колониями караимов либо даже литовских татар. Позже к ним присоединился колонизационный поток в конце 15 в., когда турки-османы захватили город Кафу (Феодосию) в Крыму (1475); тамошние армяне массово Кафу покинули и переселились к своим единоверцам на украинскую Подолию (центр – Каменец) и в Галицию (центр – Львов). В наше время эти армянские колонисты уже перестали быть тюркоязычными: они говорят теперь так, как и все иное местное население,– по-украински, по-русски, по-польски. Но как именно говорили они раньше, об этом нам выразительно свидетельствуют их немалочисленные документы 16 и 17 вв., которые написаны языком тюркским, а буквами армянскими. Литература эта – преимущественно протоколы армянского суда; но встречаются и писания религиозные, есть и летописи и др. Целых 32 книги Каменец-Подольского Армянского суда, которые с 16 века сохранились до 19 в., были перевезены из Каменца в Киев, в Киевский архив древних актов, который находится в здании университета. Летом 1894 г. московское Археологическое общество командировало в Киев своего члена Х.И.Кучук-Иоаннесова осмотреть эти судебные книги каменец-подольских армян. Он для пробы выписал оттуда с десяток таких тюркоязычных актов 16–17 вв., привез в Москву, и Археологическое общество поручило отдельной комиссии в составе Ф.Корша, С.Сакова и А.Крымского проанализировать привезенные документы. Результатом общей нашей работы стал лингвистический доклад Ф.Корша в 1896 г.; от себя Корш приводил немало параллелей, взятых из языка северокавказских степняков-кумыков, который он как раз в то время изучал. Ни проанализированные нами тексты из киевского архива, ни доклад Корша не были тогда опубликованы (теперь над киевскими документами работает моя Тюркологическая комиссия Украинской Академии наук). Раньше других опубликовал такой тюрко-армянский образец в Австрии Kraelitz-Greifenhorst [1912]; тут он подал тюрко-армянский перевод 50-го псалма. В Национальной библиотеке в Париже также имеются тюрко-армянские документы юридического характера конца 16 в. и отрывки из летописи за годы 1610–1612 армянской колонии в Каменце-Подольском" [Кримський 1974: 512-513].

Дальше А.Е.Крымский приводит также слова Жана Дени [Deny 1921: 134-135] и Тадеуша Ковальского [Kowalski 1929: 59, 57] о сходстве армяно-кыпчакского языка с языком памятника 13–14 вв. «Codex Cumanicus», диалектом луцких караимов и кумыкским языком [Кримський 1974: 514], то есть с теми западнокыпчакскими языками, которые к тому времени уже были более-менее исследованными. Вне внимания практически оказались, таким образом, кыпчакские говоры крымскотатарского и урумского языков, диалекты караимского языка и крымчакский язык, то есть те живые тюркские языки, которые в силу своей архаичности наиболее близки к армяно-кыпчакскому языку по происхождению и по строю.

Армяно-кыпчакскими памятниками в Тюркологической комиссии Украинской Академии наук занимался ученик А.Е.Крымского Тимофей Иванович Грунин, который некоторое время работал под его руководством. Тогда же он опубликовал сообщение о своих студиях [Грунін 1930: 254], а позже уделил определенное внимание языку каменец-подольских книг в кандидатской диссертации 1944 года «Половецкий язык. Его место среди тюркских языков», которая сейчас хранится в библиотеке Московского университета.

Спустя многие годы Т.И.Грунин издал 298 записей за 1559–1567 гг. из утерянной во время второй мировой войны наиболее древней актовой книги армянского суда города Каменца-Подольского [Документы 1967]. Жаль только, что, публикуя данные записи, Т.И.Грунин на долгое время помимо своей воли ввел в заблуждение научную общественность сообщением о гибели всех каменец-подольских армянских актовых книг, из числа которых в действительности к настоящему времени не разысканы только три, в том числе самая первая, из которой он выписал опубликованные тексты. Но этой публикацией Т.И.Грунин сумел стимулировать интерес к армяно-кыпчакской проблематике.

На материалах, изданных до Т.И.Грунина, построил свое краткое описание армяно-кыпчакского языка для трехтомных «Основ тюркской филологии» американский украинский востоковед академик Омелян Йосипович Прицак [Pritsak 1959].

Теперь обратимся к нашему непосредственному предмету.

Многие армяне, будучи вынуждены покинуть Армению, долгое время жили в соседстве с кыпча-

ками в Крыму и Бессарабии и там они усвоили их язык. И еще раньше у себя в Армении армяне тоже тесно общались с кыпчаками.

Отмечены факты, когда кыпчаки принимали армяно-григорианское христианство. По данным эпиграфики, которые исследовали Г.Алишан, Р.Ачарян и Э.Хуршудян, современное село Арич Артикского района Ширакской области Армении прежде носило название *Кыпчагъ*, а в 12 веке в этом селе возник даже монастырь, который был назван *Хпчахаванк* (из арм. *хпчах* "кыпчак" + *ванк* "монастырь, обитель") и который стоит до сих пор.

Первое появление армян на территории Украины-Руси армянские историки связывают с падением армянского государства Багратидов (886–1045) со столицей в г.Ани [Бжшкянц' 1830]. К 11 – первой половине 12 в. относят начало армянской колонии в Киеве [Хачикян 1967: 110], который в армянских, тюркских и армяно-кыпчакских памятниках называется Манкерманом. Правда ли киевские армяне в те времена составляли общину, которую можно называть колонией, с уверенностью сказать нельзя. Но гораздо позже, а именно в кондаке Агопа III наряду с известными армянскими приходами в Каменце и других городах, где, как это хорошо известно, были самоуправляемые армянские общины, упомянут и приход в Киеве [Алишан 1896: 221]. В 16–17 вв. такой самоуправляемой общины в Киеве не было, и отдельные жители города, приезжавшие в Каменец как киевляне, никогда не ссылались ни на какие привилегии, которые могла иметь такого рода киевская армянская община. Но церковь свою в Киеве армяне имели, и каменецкий архиепископ Михно в своем завещании 1609 г. отписал на нее часть своего наследства [Акт.КП 24: 45]. Что касается языка, то киевские армяне, как и каменецкие, судя по данным актовых книг, тоже были кыпчакоязычны и, переселяясь в Каменец, перед местным армянским судом принимали присягу на подданство на кыпчакском языке.

На Подолию и в Галицию армяне прибывали из Молдавии и Валахии, где их главными поселениями были Аккерман, Серет, Сучава, Хотин, Яссы, и из Крыма.

Наиболее многочисленной на территории Крыма была армянская колония в Кафе (Феодосии), основанная в середине 11 в. [Małowist 1947: 22, 49-67, 90-106]. Во второй половине 15 в. очевидцы (армянские!) насчитывают здесь 35-40 тысяч армян [Микаелян 1965: 15-17]. Второй значительной армянской колонией было поселение в Сугдее (Солдайе – Судаке), известное из жития Кирилла-Константина (12 в.) [Брун 1890: 129]. Армянские поселения отмечались также в Козлеве (Евпатории), Карасубазаре, Акмесджите (заречье Симферополя), Инкермане (в пределах современного Севастополя), Сурхате (Старом Крыму) и др. В своей массе армянские колонисты Крыма были выселены отсюда вместе с румеями (грекоязычными греками), урумами (тюркоязычными греками), волохами (молдаванами) и гюрджи (тюркоязычными грузинами) в Северное Приазовье в 1778–1779 гг. [Гаркавец 1999]. Здесь на территории современного Ростова-на-Дону крымские армяне основали Нахичевань-на-Дону и еще несколько сел [Собрание 1838, ч. 1: 178-180; Присоединение 1885, т. 3: 317, 322, 557, 588, 710].

Возникновение армянской колонии во Львове относят ко времени основания города (середина 13 в.) [Крипякевич 1965: 122 -123]. Во всяком случае, в 1363 году во Львове уже была кафедра армянского епископа [Сецинский 1895а: 176], а двумя годами раньше – в 1361 году здесь была построена армянская церковь Пресвятой Богородицы, о чем имеется запись в «Венецианской хронике» [Arm. 194: 61r].

В упомянутом выше кондаке католикоса Агопа III из Сиса 1410 года упоминаются, кроме киевского и каменецкого, армянские приходы в Луцке, Владимире, а также в городах Сучаве и Серете [Алишан 1896: 221], которые теперь входят в состав Румынии.

Гораздо позже появились армянские поселения в целом ряде других городов края: Балте, Баре, Белзе, Бережанах, Бороке, Бродах, Бучаче, Варах, Городенке, Дубне, Жванцах, Жовкве, Жукове, Замостье, Золочеве, Коломые, Кутах, Лыске, Могилеве, Обертине, Подгайцах, Рашкове, Самборе, Сатанове, Скале, Смотриче, Снятыне, Станиславе, Студенице, Тисменице, Хотине, Черновцах, Черткове, Ягельнице, Язловце, Ярославе и др. – всего, по данным Садока Баронча [Barącz 1869], Т.Громницкого [Gromnicki 1891: 392-449] и др. [Вірменські колонії 1969], больше чем в 70 городах, местечках и селах Украины.

С конца 14 в. известна значительная армянская колония в Каменце-Подольском, что несомненно подтверждается надписью на оригиналь-

ной, позднее вмурованной в стену нового здания, фундационной плите местной армянской церкви св. Нигола 1398 года [Müller 1896: 5-7], строительство которой изначально финансировал армянский купец с выразительной тюркской фамилией Синан Хутлубей. В 1577 году построено современное каменное здание церкви св. Нигола, акт о приемке которого от 27 октября 1577 года внесен в книгу армянского суда Каменца-Подольского [Акт.КП 8: 20 об.].

Предполагают, что два армянских села на окраине Каменца – Большие и Малые Армяне – основаны позже [Сецинский 1895б: 195-199; Barącz 1869: 163].

Из всех названных армянских поселений каменецкая колония была самой крупной. Если во Львове было 60 армянских семей, то в Каменце, по свидетельству очевидцев, их насчитывалось около 300 [Antoni 1869: 16] и гораздо больше, о чем говорят актовые книги местного суда. Здесь им принадлежала треть города с собственной ратушей, рынком, церквями, магазинами, приютом для бедняков, баней и др. Каменецкие армяне арендовали водяные мельницы, села, усадьбы, пасеки, таможню, имели специализированные ремесленные, самоуправляемые гражданские и духовные органы, цехи, общественные объединения в виде братств, в том числе молодежное, школы и др. В целом это была большая, авторитетная, хорошо организованная и крепкая городская община.

Живя отдельными кварталами в городах, которые с самого начала пользовались магдебургским правом, армяне вскоре после своего поселения на новых землях образовали самоуправляемые общины. Немало авторов говорит о предоставлении привилегий на самоуправление армянам Львова и Каменца в 1344 году Казимиром III Великим [Macler 1927: 13; Matwijowski 1939; Oleś 1966]. Документально засвидетельствовано, что львовским армянам отдельный суд согласно их собственным законам он утвердил своей грамотой от 17 июня 1356 года [Acta, t. 3, № 45].

Каменецкие армяне первые свои привилегии получили, вероятно, от литовско-русских князей Кориатовичей в 1374 и 1393 гг., что подтверждается грамотой о привилегиях Яна из Чижова, наместника польского и венгерского короля Владислава III, 1443 года [Przedziecki 1841: 147-148]. Окончательное юридически закрепленное самоуправление каменецкие армяне получили в 1496 году, когда Ян I Ольбрахт королевской грамотой позволил армянам Каменца судиться по собственным законам перед своим войтом и старейшинами, не подчиняясь иной юрисдикции [там же: 149].

Судились они в соответствии с местной кыпчакско-польской версией «Судебника» Мхитара Гоша (12 в.), латинский текст которого Сигизмунд I Старый утвердил для львовских армян своим указом от 5 марта 1519 года, и согласно Львовскому Армяно-кыпчакскому Процессуальному кодексу 1523–1594 годов и его польской версии в окончательной редакции 1604 года [Porządek 1912], хотя еще декретом Казимира IV 1469 года компетенция Львовского Армянского суда была в значительной степени ограничена в пользу польской юрисдикции [Владимирский-Буданов 1868: 557; Кульчицкий 1965: 147], а в 1496 году Львовский Армянский войтовский суд был подчинен смешанному польско-армянскому суду, где армяне не имели уже решающего голоса и который действовал в таком виде до 24 марта 1784 года [там же].

С 1444 до 1734 года наряду с названным во Львове действовал и возглавляемый епископом Армянский духовный суд, которому подлежали разнообразные духовные дела: брачные, завещательные и др., о чем, в частности, узнаем из декрета Сигизмунда II Августа от 16 мая 1569 года, который подтверждает за львовским армянским епископом право рассмотрения духовных дел,– издан И.Вагилевичем [Dodatek 1857].

В Каменце Армянский войтовский суд вел постоянную борьбу за свои привилегии. К примеру, в «Каменецкой хронике» под 1565 годом сообщается о смерти Григора, сына Задига, который 25 раз ездил к польскому королю добиваться каждый раз нового подтверждения за армянами полученных раньше прав [Алішан 1896: 36]. Этот суд просуществовал как полноценное независимое учреждение до 1786 года. Его самостоятельность временами простиралась очень далеко. Об этом говорит тот факт, что армянский войтовский суд в присутствии представителей каменецкого магистрата мог предоставлять местное гражданство [Документы 1967: 74, 225-226, 339-340; Акты 1963: 229-300], разпоряжаться собственностью на землю, решать вопросы жизни и смерти подсудимого в последней инстанции (см. тексты актов и хроники).

Независимость армянского самоуправления была во многом связана с самостоятельностью Армяно-Григорианской Церкви в Украине. Потому

польско-католический патрициат всячески склонял львовских и каменецких армян к унии с Римо-Католической Церковью, опираясь в этой миссии на поддержку Ватикана [Pawiński 1876; Lechicki 1928; Petrowicz 1960]. Много усилий приложили к этому и львовские армянские душпастыри – бывший эчмиадзинский патриарх Мелкиседек и епископ Никол Торосович.

26 апреля [6 мая] 1627 года армянская церковная и светская верхушка Львова при участии второстепенных лиц из Каменца-Подольского, преследуя свои частные интересы и пренебрегая общественными, подписала с Николом Торосовичем договор и признала его своим церковным иерархом. Община Каменца еще долго сопротивлялась униатской политике Никола Торосовича, но сторонники унии все же получили преимущество, и 1 октября 1666 года в армяно-григорианской церкви св. Нигола г. Каменца службу божью впервые отправили по католическому обряду.

Большая часть каменецких армян все-таки унии не признала, и в период турецкой оккупации города в 1672–1692 гг. здесь был еще армяно-григорианский епископ Иоанн Берестович [Езян 1884; Сецинский 1895а: 177-178; Пінгірян 1963].

Юридическо-административная и церковная автономия и религиозная обособленность не мешали армянам принимать активное участие в экономической жизни края, а иногда даже оказывать решающее влияние на развитие определенных отраслей производства и товарообмена в регионе, через который проходили главнейшие пути экономических контактов между Украиной, Белоруссией, Польшей, Литвой, Россией, дунайскими княжествами, Турцией, Крымским ханством, Сирией и Персией.

Большое значение имела в этом аспекте осуществляемая армянами торговля в унаследованном от половцев [Документы 1967: 107; Голубовский 1884: 219-222: Drüll 1980] и генуэзцев [Małowist 1947; Микаелян 1965] регионе, где ключевыми центрами товарообмена наряду со Стамбулом, Эдирной, Кафой, Килией и Аккерманом, Яссами были именно Серет, Сучава, Могилев-Подольский, Хотин, Камянец-Подольский, Львов, Ярослав, Язловец, Броды, Луцк, а еще дальше – Краков в Польше, Вильно в Литве и Смоленск и Москва в России.

В актовых книгах каменецкого армянского суда имеются многочисленные свидетельства о привилегиях в торговле, которые местные армяне получили, конечно же, именно потому, что эта их деятельность была выгодна государствам региона. Армянская торговля не прекращалась даже в военные времена и находилась под охраной воюющих сторон. Так, во время Хотинской войны 1620–1621 гг. число охранных грамот, выданных турецкой администрацией каменецким армянам колебалось от 8 до 13 одновременно, и эти грамоты обеспечивали им беспрепятственное и безопасное передвижение с товарами и торговую деятельность на территории Турции и вассальных государств [Акт.КП 20: 50; Акт.КП 26: 40 об., 63, 85 об., 109 об.; Акт.КП 28: 25].

Об объеме товарооборота львовских и каменецких армянских купцов хорошее представление дают такие примеры. В 1574 году армянский купец Торос Крикорович составил с краковским купцом Ендрисом Фугульбедром торговое соглашение на 1422 флорина [Акт.КП 8: 65]. В 1577 году на сооружение нового здания армянской церкви св. Нигола в Каменце, которая стоит и посей день, было истрачено 1653 флорина, из которых 1150 литовских флорина (то есть 1725 польских злотых) пожертвовал купец Андриас [Акт.КП 8: 20 об.]. В 1600 году львовский купец Захария Ивашкович получил с караваном из Стамбула товаров на 12185 дукатов, а Никол Торосович – на 15000 злотых [Линниченко 1895: 5-6].

Внутренний рынок во многом обеспечивали местные армяне. К примеру, 30 сентября [10 октября] 1616 года в списке каменецких армян, которые уплатили таможенную пошлину за ввоз и вывоз товаров, значится 43 человека: Курило Богданович, Каракаш, Якуб и Татул, племянники Шиблиста, Криштоф Голубович, Киркорша Голубович, Вартерес, Миколай и Симон Якубовичи, Павел, Димитр, Бахсы Вартересович, Захариаш Милькович, Вартерес Милькович, Якуб Каспрович, Крикор Милькович, Якуб Августинович, Криштоф Исайович, Криштоф Вартересович, Иванис Маньковичь, Киркор Ганусович, Норсес Ганесович, Иванис Хынгигович, Киркор Ганусович, Бальцер, Хыдыр, Аракел, Криштоф и Ян Котляры, Иванис Синалович, Криштоф Киркорович, Захариаш Иванисович, Мартин, Мурат, Коста Лукашович, Миколай, Исай Сергийович, Киркор Чекель, Захариаш Голубович, Августин, Богдан Торосович и Киркор Мостробович [Акт.КП 26: 235 об.].

По данным Н.К.Кривонос, в 1685 году во Львове 10 из 14 богатых и 13 из 17 бедных магазинов принадлежали армянам [Кривонос 1971: 245]. Из-за обилия импортируемых товаров местные ремесленные объединения, производившие аналогичные изделия (ткани, вишивки, войлок, обувь, кожу и кожаные изделия, оружие и т. п.), терпели убытки и были вынуждены обращаться в высшие инстанции для ограничения армянского импорта. Вспомним по этому поводу, например, грамоту короля Михайла ткацкому цеху г. Каменца 1669 года и другие подобные документы [Сецинский 1904: 56; Акт.КП 8: 59 об.].

Торговали армяне и товарами местного производства, в том числе пивом, медом (хмельной напиток), вином и горилкой "в домах и каменицах своих", на что неоднократно получали привилегии [Владимирский-Буданов 1868: 558]. Каменецкая армянская община имела даже корчму й шинок – таверну и кабак, которые сдавала в аренду корчмарям та шинкарям [Акт.КП 8: 4], а каменецкие купцы были объединены в особый цех [Акт.КП 42: 171 об.].

Большинство местных армян, однако, занимались не торговлей, а ремесленничеством или по крайней мере совмещали эти занятия. Так, согласно налоговым реестрам 1407 года 80 % львовских армян составляли именно ремесленники.

Как другие местные ремесленники, армянские ремесленники входили в общие, многонациональные или же в свои отдельные армянские цехи. Так, в Каменце в начале 17 в. существовали, кроме купеческого, еще по крайней мере четыре армянских цеха: шаповальский (шерстобойный, валяльный), сапожный, ювелирный и резницкий (мясницкий) [Акт.КП 26: 132; Акт.КП 27: 160-161 об.; Акт.КП 28: 69 об.].

В это же время во Львове существовал отдельный армянский сафьянницкий цех, который выделывал кожу для экспорта в Молдавию, Россию и Венгрию и устав которого был утвержден в 1620 году [Кись 1965]. Такие же цехи были в начале 18 в. в Станиславе [Barącz 1858: 89-90] и Могилеве [Krzysztofowicz 1864: 38-44]. Н.К.Кривонос сообщает также о цехе нефтяников во Львове, в который входили и армяне [Кривонос 1962: 243].

В большинстве же случаев особых национальных цехов не было. Так, во Львове 17–18 вв. армяне входили, кроме нефтяницкого, также в состав цехов вишивальникив и седельников, ювелирного, скорняцкого, сафьянницкого, швейного, лучников, мечников, кузнецкого [там же] и художников [Mańkowski 1936]. Имели ли армяне свои бумажные фабрики, неизвестно, но сырье на украинские бумажные мельницы они поставляли [Кривонос 1963: 272]. Работали армяне и на монетном дворе во Львове в 14 в. [Крипякевич 1965: 127].

После упразднения особых армянских цехов в Каменце местные армянские ремесленники стали входить в смешанные цехи [Сецинский 1904: 12].

Благодаря знанию крымскотатарского и турецкого языков, близких к их родному кыпчакскому языку, и искушенности в турецких и татарских делах армяне часто привлекались для оказания дипломатических услуг – как переводчики, советники, консультанты, посредники, сопровождающие и даже как дипломаты [Линниченко 1894: 230; 1895: 6-10; Baranowski 1946: 12]. Констатируются многочисленные случаи, когда армяне выполняли либо подозревались в выполнении шпионских заданий [Кривонос 1971: 248]. Эти сферы деятельности армян, как и их участие в военных действиях [Шевченко 1965] или их роль в выкупе и обмене пленниками [Акт.КП 8: 149 об.; 229 об., 235, 239 об., 245 об.; Акт.КП 11: 14 об.-15, 38; Акт.КП 12: 21; Акт.КП 14: 56 та ін.], а также их деятельность в различных отраслях культурной жизни края (образование, театр, архитектура, искусство, книгопечатание и т. д.) еще требуют глубокого изучения, несмотря на то, что литература, посвященная украинским армянам, довольно значительна [Григорян 1980: 257-284].

Новые сведения об этом можно почерпнуть из публикуемых в настоящей книге тектов.

Вся эта проблематика отражена в большом количестве источников. Многие из них стали объектом научного исследования. Часть памятников на польском, украинском, латинском, армянском и армяно-кыпчакском языках, вошли в научный оборот [Deny, Tryjarski 1964a; Дашкевич 1962; 1979; Гаркавец 1980; 1987; 1988; 1993; Гаркавец, Хуршудян 2001]. Это позволило в третьем разделе данной статьи ограничиться лаконичным обзором армяно-кыпчакских памятников, представленных ниже настолько полно, насколько они оказались нам доступными.

2. Армяно-кыпчакский язык в понимании его носителей и его научное определение

В памятниках армяно-кыпчакского языка сам этот язык обозначается его носителями трояко: более старым термином *хыпчах тілі* "кыпчакский язык, язык кыпчаков", притяжательной конструкцией *бізім тіл* "наш язык" и более поздним сравнительным терминологически сочетанием, которое получило распространение благодаря переводчикам, знакомым с татарским языком Крыма,– *татарча* "по-татарски".

Примеры из текстов:

Köp χïyïn bilä čïχardïχ χïpčaχ tilinä ermeni Saγmosnu, yamanlamaŋïz, zera χudrätimiz bunča edi, artïχïn K'risdos tügällägäy Венец. 359: 124 "С великими мучениями мы перевели армянскую Псалтырь на кыпчакский язык; не хулите, ибо наших сил хватило лишь на это, а большее пусть восполнит Христос";

Batmutiun hayi ew χïpčaχ lezui Mam. 2267: 431 "Толкование на армянском и кыпчакском языках";

Bašlanïyïrlar töräläri ermenilärniŋ ermeni tilindän ...Tilindän ermeniniŋ latingä čïχargandïr, latindän polskiygä, a polskiydän bizim tilgä ... Ne türlü ki bu bitiktä yazïlïptïr eki türlü til bilä — nemiččä da tatarča Вроц. 1916: 209; 297 "Права армян вначале были составлены на армянском языке… С армянского языка были переведены на латынь, с латыни на польский, а с польского – на наш язык… Как написано в этой книге – двумя разными языками: по-польски и по-татарски";

Yazïldï bu ermeni kalandarï χïbčaχ tili bilä Nemič ulusïna Il'ov šähärinä χolu bilä sargavaknïŋ ermeni tvagannïŋ 1041 okosdosnuŋ 18-inä or e šapat or Кр. 3342: 87 "Написан этот армянский календарт на кыпчакском языке в Польше, в городе Львове, рукой диакона [Андрея] по армянскому летосчислению года Божьего 1041 [1592], августа 18 [28], в субботу". Э.Трыярский уточняет дату: 18 августа 1594 р., среда [Tryjarski 1968: 129].

Ïnkaltr tatarča Mam. 2403: 31 "Прости [Господи] – по-татарски":

В связи с последним определением, которое употребил диакон Миско, сын Мурада, из города Замостья, написавший этом молитвенник по просьбе барона Агопши, наместника Сучавы, вызывает интерес отождествление автором переводов Лусигом библейских восточных мудрецов (царей, пастырей) именно с татарами:

Χačan kördi Herodes, ki aldadïlar anï tatarlar, yürägländi Mam. 2267: 112 "Когда Ирод увидел, что *татары* его обманули, рассердился";

Yoχesä ertäsïna čobanlar keldilär bašχïšlarï bilä da kečruχun 3 χan keldilär bernälärï bilä Mam. 2267: 112 об. "А на следующий день пришли *чабаны* со своими подношениями и к ночи – трое *царей* с дарами".

Кроме приведенных определений, один-два раза встречаются выражения *türkčä* "по-тюркски" и *türkmän* "тюрок", оба с явным уничижительно-пренебрежительным оттенком.

Знакомство с крымскотатарским и другими кыпчакскими языками, а также с литературным турецким (османским) языком того времени, следование старой литературно-языковой традиции тюрки и новой османской сказалось и на языке переводов, особенно что касается «Судебника».

В памятниках, испытавших влияние этих языковых источников, на месте закономерного армяно-кыпчакского *χ* нередко наблюдаем буквы *к'е* или *кім*, указывающие на глубокозаднеязычный *q*: *evälgi toχtalma**q*** 'первое положение (Судебника)'; *yazdï**q** Вроц. 1916: 156v* 'мы написали'; *uzunlu**q**un kečäniŋ Mam. 2403: 8v* 'продолжительность ночи'; *aχlï**q**lar Mam. 3522: 255* 'белизна'; *dünyâniŋ barlï**q**ï Венец. 1126: 134* 'все существующее в мире'; *tamaχlïq Венец. 1750: 41v* 'алчность'; *toγrulu**q** Вен. 13: 8v* 'справедливость'; *huzurlu**q** Вен. 13: 42r*; *Венец. 11: 65r* 'спокойствие, безмятежность'; *yabanlï**q** Вен. 13: 100v; Венец. 359: 85r; Венец. 1817: 161v* 'пустыня'; ***q**ollarï Венец. 359: 132r; Венец. 1817: 161v* 'их руки'; *borčlulu**q** Вен. 446: 14r/17r* 'обвинение, осуждение'; *yuvu**q**lánma Вен. 446: 107v/111v* 'не прикасайся, не приближайся'; *bollu**q** Вен. 446: 159v/163v* 'изобилие'. В таких памятниках кыпчакские формы часто заменяются огузскими, даже чисто турецкими, как, например, в переводе Посланий Апостола Павла, где можно встретить даже на турецкое *benim Вен. 446: 100r/104r, 154v/157v* 'мой'.

Свой родной кыпчакский язык переводчики иногда называют татарским – не только по сходству с языками собратьев-тюрков, которые после монголо-татарского нашествия повсеместно стали именоваться татарами, но и с целью отличить свой родной язык прежде всего от армянского языка

оригинала, а затем уже и от более далекого турецкого языка.

Определение армяно-кыпчакского языка его носителями как татарского, подобно такому же современному обиходному наименованию урумского языка ("греко-татарский" язык греков-тюркофонов – в отличие от "греко-эллинского" языка румеев, или греков-эллинофонов [Гаркавец 1999]), является в данном случае определением не по этнолингвистическому тождеству, а по структурному сходству близкородственных, но все же разных языков.

По происхождению армяно-кыпчакский язык представляет собой один из кыпчако-половецких языков крымского ареала. По структурным особенностям он очень близок к тракайскому диалекту караимского языка, куманскому языку, кыпчакским урумским говорам и горным (по состоянию на конец 19 – начало 20 в.) говорам крымскотатарского языка. Потому в основной части научного определения данный язык обозначается именно как кыпчакский.

Будучи известным по армянописьменным памятникам делового, клерикального, учебного и научного содержания [Deny, Tryjarski,1964б; Абдуллин,1974; Гаркавец,1980, 1981а; 1993], составленным представителями армянских колоний на Украине, в Польше, Молдавии, Валахии и Малой Азии, но главным образом в Каменце-Подольском и Львове, в 16–17 вв., данный язык в первой части своего составного названия научно определяется как свойственный определенной группе армян и сохранившийся в армянописьменных памятниках.

3. Армяно-кыпчакское письменное наследие

Письменное наследие кыпчакоязычных армян разнообразно и охватывает различные сферы их экономической, политической и культурной жизни. Сегодня можно выделить шесть групп письменных памятников: 1) исторические хроники; 2) правовые кодексы и актовые документы; 3) филологические труды; 4) культовую литературу; 5) светские художественные произведения; 6) естественнонаучную литературу.

Исторические хроники

До настоящего времени сохранились три армяно-кыпчакские летописи: «Каменецкая хроника», «Венецианская хроника», «Хроника Польского улуса».

«Каменецкая хроника» составлена на армянском и кыпчакском языках священником Агопом (1582 – 16/26 апреля 1621), а позже отредактирована, значительно дополнена и продолжена его родным братом Аксентом в 1650–1652 гг.

Агоп и Аксент – представители армянской аристократической верхушки г. Каменца. Их прадед Кевор был авакерецом (протоереем), дед Ованес (Ивашко), умерший в 1610 г., был армянским войтом и авакерецом, отец братьев Крикор (Киркор) долгое время служил писарем в суде армянской общины, тоже был войтом и авакерецом (с 1618 г.). Духовным лицом был и Агоп, старший из братьев, умерший в возрасте 39 лет и прослуживший последние 11 лет своей жизни в сане священника.

На страницах «Каменецкой хроники» Аксент не раз сообщает о подвижнической деятельности брата по благоустройству храмов и затем подробно и очень высоко характеризует священника Агопа, скорбя о его преждевременной кончине.

Перу Агопа принадлежат списки ряда известных ныне рукописей на древнеармянском языке. Среди них – «Четья-минея» («Jajsmawurk'»), хранящаяся в Санкт-Петербурге. Заканчивая переписывать ее в 1620 г., Агоп оставил на последних страницах довольно объемную памятную записку (см. ниже санкт-петербургскую ркп. Арм. 2), опубликованную И. А. Абдуллиным [1971: 118-129].

Как об очень образованном человеке говорит о брате и Аксент. За образованность и великолепный ум Агопа уважали и чтили не только в среде армян, но и в кругах польской церковной знати и украинских священников города. И это в ту пору, когда в самом Каменце велась острейшая борьба против навязываемой католическим верховенством унии Армянской церкви с Римо-Католической. Об участии Агопа в этой борьбе говорит Аксент, когда упоминает о диспутах, на которых Агоп искусно противостоял своим оппонентам. А ведь его основными противниками были иезуиты, отличавшиеся чрезвычайной образованностью и умением вести споры.

Да и брат Агопа Аксент обладал незаурядной литературной одаренностью, что демонстрирует его бесхитростный, откровенный и одновременно весьма искусный рассказ об удивительных, до-

стойных эпического описания событиях и о фактах, на первый взгляд, обыденных, сугубо житейских. Как человек увлеченный, Аксент зачастую не может устоять перед гиперболой, будь то в оценке сил той или другой стороны, будь то в определении роли некоторых исторических личностей. В то же время, как хронист начинающий, не имеющий квалифицированных предшественников, Аксент пренебрегает скрупулезностью. Из-за этого его современным читателям и в первую очередь издателям приходится, скажем прямо, очень нелегко, когда речь идет об установлении той или иной личности или местности. Наличие параллельных источников, правда, несколько облегчает эту задачу, но в ряде моментов проблемы остаются неразрешимыми. Во всяком случае, оценить по достоинству публикуемый письменный памятник можно будет позже, после его тщательного изучения историками-медиевистами. Но уже сейчас можно с уверенностью сказать, что многие из сообщаемых фактов уникальны.

«Хроника» Агопа и Аксента отражает события, происходившие на Правобережной и Западной Украине, в Молдавии и Валахии, но главным образом в самом Каменец-Подольском с 1430 по 1652 г. Ее кыпчакская часть относится к периоду обострения польско-турецких отношений, кульминацией которого стали битва под Цецорой и Хотинская война. Первая кыпчакская запись «Хроники» посвящена избранию войта армянской общины Каменца в январе 1611 г., а последняя сообщает о кончине проповедника родом из Кафы, вартабеда Месроба в Замостье 12 мая 1622 г.

«Каменецкая хроника» существует в двух списках – в кратком и в расширенном. Оба списка опубликованы, причем при публикации полного списка издатели, учтя их изначальную идентичность в объеме краткого списка, к сожалению, не повторили издание последнего. Таким образом, “полным” текстом кыпчакской части «Хроники» можно располагать, имея издания краткого списка и дополняющих его частей расширенного.

Первый, краткий (черновой) список хроники хранится в Национальной библиотеке в Париже – рукопись №194. Жан Дени опубликовал латинскую транскрипцию хроники, перевел ее на французский язык, снабдил издание словарем и индексом имен. Текст «Хроники» содержит записи с января 1060 [1611] по 3 [13] ноября 1062 [1613] г. [Deny 1957: 26-37].

Второй список «Каменецкой хроники», более полный, хранится в библиотеке Конгрегации мхитаристов в Венеции на острове св. Лазаря (рукопись № 1700) и содержит 169 страниц, из которых 151, 156 и 161 – чистые. Повествование начинается записью, датированной 15 октября 1006 [1560] г., однако после этой записи авторы обращаются к фактам 1430 г. Армянская часть рукописи предшествует кыпчакской, а затем продолжает ее: она описывает события с 1430 по 1610 г. и с 1648 по 1652 г. (стр. 7-73, 161-169). Армяно-кыпчакский текст охватывает 1611–1622 гг. (стр. 74-160). Текст краткого списка в полном варианте занимает стр. 74-89. Полный текст венецианской рукописи опубликован в оригинальной армянской графике Г. Алишаном [Алишан 1896; кыпчакская часть: стр. 68-110].

Э. Шюц опубликовал английский перевод значительной части кыпчакского текста этой рукописи, описывающей ход Цецорской кампании и Хотинской войны; перевод снабжен словарем, указателями, примечаниями, комментарием, обширным введением, обзором хроники армянского автора XVII в. Ованеса Каменаци и дневника путешествий, составленного его современником Симеоном Лехаци, а также очерком грамматики языка памятника [Schütz 1968].

Фрагменты, отсутствующие у Шюца и Дени, издал в транслитерации с английским переводом и глоссарием, указателями имен и географических названий И. Вашари [Vásáry 1969: 141-163].

Наш неполный русский перевод кыпчакской части «Каменецкой хроники» увидел свет в издании «Османская империя в первой четверти XVII века» (М.: Наука, 1984) [Османская империя: 53-71; комментарий: 168-171] и в украинском изложении в журнале «Жовтень» (1985, № 4) [Кам’янецька хроніка].

«Венецианская хроника» и «Хроника Польши» («Хроника Польского улуса») известны по рукописи Национальной библиотеки в Париже № 194, лл. 60-65 об.; 65 об.-67. Обе напечатаны Г.Алишаном [1896: 115-121; 122-123].

Фрагменты «Венецианской хроники» издал Ж.Дени [Deny 1957: 38-41].

«Хроника Польши» по рукописи и с факсимиле публикации Г.Алишана переиздана Ярославом Дашкевичем и Эдвардом Трыярским [Dachkevytch, Tryjarski 1981]. Обе летописи, составленные на армяно-кыпчакском языке, чрезвычайно

кратки и описывают события от Рождества Христова до 1537 и 1530 гг. соответственно. Несмотря на фрагментарность и бессвязную отрывочность известий, некоторые свидетельства этих летописей ценны своей оригинальностью и неповторимостью в иных местных источниках. В частности, это интересные данные о деятельности армяно-кыпчакских колоний Каменца и Львова, об Армяно-Григорианской Церкви на Украине и пр.

Специально эти два памятника пока не исследовались. Ж.Дени высказал предположение, что «Венецианская хроника» возникла на основании некой «Львовской хроники». Судя по содержанию, далеко не "Львовской". Синоптические записи 14-го – начала 16 веков явно указывают, что хроникальные заметки, положенные в основу «Венецианской хроники», велись в течение 5-6 поколений в Каменце-Подольском и других местностях Подолии, Молдавии и Галиции. Затем записи были сведены в один список, хронологически не последовательный и не лишенный повторов. Надеемся, что наша публикация с русским переводом позволит разрешить многие недоуменные вопросы.

Правовые кодексы и актовые документы

Юридическо-кодификационная, судебно-административная, а также хозяйственно-финансовая деятельность армян нашла разнообразное документальное отражение.

В целях легализации на государственном уровне применяемых в армянской общине норм уголовного и гражданского права был сделан перевод «Судебника» Мхитара Гоша 12 в. [Паповян 1964] с армянского на латинский, затем с латинского на польский, и наконец – с польского на армяно-кыпчакский язык. Судебник, латинский текст которого с многочисленными исправлениями, дополнениями и ограничительными комментариями был утвержден Сигизмундом I Старым в 1519 г., использовался в кыпчакской и в польской версиях 1523 года.

Не исключено, что в предшествующий период Судебник применялся и в оригинале, ибо священники и иные высокообразованные армяне знали не только среднеармянский, но и древнеармянский язык. Во всяком случае, у армян не было какого-либо еще свода законоположений, которым они могли бы пользоваться согласно древнейшей привилегии Казимира III от 1344 г., грамоте Яна из Чижова 1443 г., наместника польского и венгерского короля Владислава III, и в соответствии с целым рядом аналогичных узаконений, повторявших почти дословно положение королевской грамоты Яна I Ольбрахта 1496 г.: "армянам позволяется судиться по собственным законам, перед своим войтом, не подчиняясь иной юрисдикции" [Сизоненко].

Кроме изданного кыпчакского списка, датированного 1523 годом, который теперь хранится под №1916 в Национальном институте имени Оссолинских во Вроцлаве [Lewicki, Kohnowa 1957: 241-251; 274-277; в ЦГИА Украины в Киеве имеется микрофильм этой рукописи: КМФ 15, опись 2, №294], известны еще два списка: львовская версия 1568 года – ркп. №176 (стр. 40-112) Национальной библиотеки в Париже [Macler 1908: 97-98]; и каменецкая версия 1575 года – ркп. №468 (лл. 68-102) Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене [Daschian 1896: 220-221; 943-945].

Польско-кыпчакская версия Судебника почти дословно повторяет 98 светских статей армянского оригинала. В то же время, довольно существенны расхождения между польско-кыпчакским Судебником и его армянским прототипом. В польско-кыпчакский свод законов не включена полностью первая часть Судебника, посвященная церковным законам и насчитывающая 124 статьи, и 27 светских статей (8, 10, 19, 29, 38, 39, 50, 62-65, 69, 75, 77, 85, 87, 93, 94, 96, 97, 101, 110, 114, 126-129). Статья 1 второй части Судебника Мхитара Гоша в кыпчакской версии перенесена во введение (по-польски введения нет). В дополнительных статьях 2 и 3 отчасти использованы нормы статей 16, 85 и 99 соответственно. Статья 63 объединяет статьи 72 и 73. Статьи 90 и 91 развивают содержание статьи 109.

24 статьи (доп. 1, доп. 2, доп. 4, статьи 1, 4, 9, 11, 16, 20, 21, 22, 24, 32, 37, 38, 42, 45, 60, 63, 69, 80, 88, 104, 117) польско-кыпчакской версии Судебника дополнены ограничительными нормами, добавленными при согласовании текста в польской королевской канцелярии.

Польский и кыпчакский тексты Судебника содержат 25 новых статей, связанных со спецификой местного правового окружения. Эти статьи включены в основной текст документа наряду с исходными.

Кыпчакские списки, кроме того, включают дополнительный третий раздел процессуального

содержания. В парижском и венском списках таких статей 41 (6-31, 33-47). Во вроцлавском списке дополнителных статей 94 (6–99), последняя из них – за 1594 год. Эти статьи и составили совершенно оригинальный Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс, который после был переведен на польский язык, качественно переработан и получил окончательную редакцию в 1604 году под названием Porządek sądów i spraw prawa Ormiańskiego. Польская версия опубликована на основе текста 1604 года с учетом 9 более поздних списков О.Бальцером, который предложил свою разбивку текста на статьи [Porządek 1912].

Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс 1523–1594 годов наиболее полно представлен в рукописи №1916 Национального института им. Оссолинских во Вроцлаве (лл. 294 об.-297). Дабы не вносить путаницу, кыпчакский оригинал кодекса в нашем издании мы разбили на статьи точно так же, как это сделал О.Бальцер, и в итоге получилось 94 статьи. Хотя в принципе можно было предложить и иное деление, более строго отвечающее кыпчакскому оригиналу.

Гражданские и духовные органы армянского самоуправления, официальные и общественные организации армян и частные лица фиксировали ход и результаты своей деятельности в актовых книгах и в виде отдельных документов.

В Каменце-Подольском актовая книга Армянского суда была единой, и в ней в течение веков производились записи самого разнообразного характера: финансовые, административные, судебные и пр.

Актовые книги цехов и братств до нашего времени не дошли. Упоминания о них не дают достаточного представления об их содержании.

Во Львове для записей различного характера существовали специальные книги: метрических записей, духовных дел, кассовые, судебные и др.

Записи в актовых книгах велись на армяно-кыпчакском, польском, латинском, армянском, итальянском, еврейском и украинском [например: Акт.КП 11: 16 об.; 51 об.; 276 об.-277] языках.

Древнейшие записи из числа текстуально известных относятся к 1521 г. и сделаны на армяно-кыпчакском языке [Бжшкянц' 1830: 87].

Самые поздние, также судебные, сделаны в 1786 г. на польском языке [ЦГИА Украины в Киеве, ф. 39, оп. 1, д. 113, л. 1166].

Судебные записи на кыпчакском языке дольше всего велись в Каменце-Подольском: последняя датирована 10/20 марта 1112/1663 г. [ЦГИА Украины в Киеве, ф. 39, оп. 1, ед. хр. 42, л. 266].

Последний документ из Каменца-Подольского относится к 8/18 декабря 1118/1669 г. – это завещание жены Симона Харахаша Зоси [Библиотека АН Украины во Львове, ф. Баворовских, ркп. 1660 III, лл. 6-9].

К наиболее позднему времени относятся метрические записи, сделанные в армянской церкви во Львове в 1681 г. [ркп. № 440 Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене].

Сегодня текстуально известно 40 актовых книг на армяно-кыпчакском языке. Три из них утеряны, и мы располагаем только опубликованными фрагментами: 298 записей из древнейшей актовой книги армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского (1559–1567 гг.) по ркп. № 4386 Центрального архива древних актов в Киеве издал Т.И.Грунин [Документы 1967], а еще четыре текста отсюда опубликовал по рукописным копиям Х.И.Кучук-Иоаннесова и Ф.Е.Корша И.Абдуллин [Абдуллин 1976]; две записи из актовой книги этого же суда за 1585 г. по рукописи, хранившейся впоследствии под № 4395 в этом же архиве, опубликовал М.Бжшкянц [Бжшкянц' 1830: 158]; ему же принадлежит публикация фрагмента одной записи на армяно-кыпчакском языке, датированной 1521 г., из книги Львовского Армянского духовного суда за 1463–1564 гг. [Бжшкянц' 1830: 87]. Остальные 37 книг хранятся:

в ЦГИА Украины в г. Киеве, ф. 39, оп. 1, ед. 8, 11, 12, 14, 15, 17, 19а, 20, 22, 24-37, 40-42, 157, 158 (всего 28 книг армяно-кыпчакского войтовского суда г. Каменца-Подольского за 1572–1663 гг. общим объемом свыше восьми тысяч листов);

в Библиотеке Конгрегации армянских мхитаристов в Вене, ркп. № 440 (книга метрических записей Львовской армянской церкви за 1636–1736 гг., 120 л.; по 1681 г. – на армяно-кыпчакском языке); № 444, 446 (две актовые книги Львовского армяно-кыпчакского войтовского суда за 1608–1624 и 1564–1608 гг., 79 и 177 лл. соответственно); ркп. № 446 на лл. 59-78 (по новой пагинации – 62-81) содержит второе послание апостола Павла к коринфянам, текст которого опубликован Э.Трыярским [Tryjarski 1976c: 287-344]; № 452 (кассовая книга этого же суда за 1598–1637 гг., 140 л.); № 441, 447 (актовые книги Львовского ар-

мянского духовного суда за 1572–1630, 1643–1667 гг., 212 и 470 л.) [Schütz 1971];

в Библиотеке Конгрегации армянских мхитаристов в Венеции, ркп. № 1788, актовая книга Львовского армянского духовного суда за 1630–1642 гг., 1+179 л.;

в частных собраниях в Польше у наследников Мариана Левицкого, который длительное время занимался выявлением и сбором восточных и, в частности, армяно-кыпчакских письменных памятников, микрофильмов и фотокопий [Deny, Tryjarski 1964; Дашкевич 1977], имеется две книги: 1) актовая книга Львовского армянского войтовского суда за 1625–1630 гг., 48 л. (продолжение ркп. № 444 Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене); 2) книга метрических записей Львовского армянского архиепископства за 1660–1675 гг., объем которой неизвестен.

Общий объем сохранившихся правовых сводов и актовых книг, содержащих армяно-кыпчакские записи, превышает 18 тысяч страниц.

В архивах Львова, Вены и Варшавы хранится значительное число отдельных документов – оригиналов (брачные договоры, расписки, завещания, письма) и выписок из актовых книг, часто из утерянных. Преобладающая часть этих памятников находится в ЦГИА Украины во Львове.

Филологические труды

Филологические труды представлены двумя кыпчакскими пособиями по армянскому языку, несколькими глоссариями (по грамматике: *Мат. 3883: 206 об.-210 об.; Вен. 84: 1-5 об.; СПб. 8: 276-278 об.* и др.) и пятью армянско-кыпчакскими словарями.

Грамматические пособия составлены во Львове в 1581 г. (ркп. 2267 Матенадарана в Ереване, лл. 29-42) и в 1613 г. (Библиотека Конгрегации армянских мхитаристов в Вене, ркп. № 84, 178 л.).

Переводные общие алфавитные армянско-кыпчакские словари составлены, очевидно, там же, хотя на первой странице словаря Arm. 3 говорится, что он куплен в Молдове. Вот эти словари:

ркп. 51 I отдела рукописей Библиотеки Львовского университета, 366 стр.;

ркп. Арм. № 8 Государственной публичной библиотеки им. М.Е.Салтыкова-Щедрина в Санкт-Петербурге, 280 стр.;

ркп. Арм. 3 (106 л.) Национальной библиотеки в Вене;

ркп. № 84 (178 л.) и ркп. № 311 (301 л.) Конгрегации армянских мхитаристов в Вене;

В 1968–1972 гг. Э.Трыярский опубликовал в Варшаве конкорданс к кыпчакской части трех венских рукописей переводных словарей, дав толкование заглавных слов по-польски и по-французски, предпослал тексту обширное введение, а также привел факсимиле отдельных страниц всех пяти рукописей переводных словарей [Tryjarski 1968–1972]. На основании лексикографической работы Э.Трыярского проведены интересные этимологические разыскания Г.Дёрфером [Doerfer 1972], К.Менгесом [Menges 1972], и Дж.Клосоном [Clauson 1971], дающие повод для ряда существенных экстралингвистических предположений и выводов.

Толковый армянско-кыпчакский глоссарий диакона Лусига, в котором раскрыты значения труднопонимаемых слов и выражений Псалтыри,– ркп. 2267 Матенадарана в Ереване, лл. 43-52,– издан нами в оригинальной армянской графике и в латинской транскрипции [Garkavets, Khurshudian 2001: 557-582].

Культовая литература

В библиотеках и архивных собраниях Европы хранится значительное количество армяно-кыпчакских письменных памятников церковно-религиозного содержания. Известно пять рукописных Псалтырей, один сборник Посланий Апостола Павла, девять молитвенников, четыре сборника проповедей богослова Антона, несколько сборников житий святых и сочинений по истории христианства с заметками по астрологии и об уточнении календаря, один вечный календарь с пасхалией, один календарь на 18 лет и один список армянских и древнетюркских названий годов 12-летнего животного цикла. Не во всех случаях известно, кто является переводчиком данных текстов с древнеармянского, а отчасти и с других языков.

Возьмем к примеру великолепный полный перевод Псалтыри, который включает традиционно приобщаемые к псалмам песни, молитвы и гимны из других книг Ветхого Завета, в том числе неканонические. Первый перевод Псалтыри, как явствует из колофонов, сделан во Львове в 1575 году. Но ни автор, ни писец в рукописи не указаны. Мы высказали предположение, что этот перевод принадлежит тоже львовскому диакону Лусигу, который спустя пять лет составил новую редакцию

кыпчакского текста. Но в принципе первым переводчиком мог быть и кто-то иной. В 1581 году диакон Лусиг вновь возвратился к своему переводу и внес в него новые существенные изменения. Во всяком случае, 3 из 5 сохранившихся кыпчакских Псалтырей явно написаны рукой диакона Лусига.

Переводами занимались многие знатоки древнеармянского, еврейского, латинского и кыпчакского языков, благодаря чему мы имеем удовольствие сравнивать между собой различные версии.

В единственном списке сохранился полный сборник Посланий Апостола Павла, переведенный и написанный рукой священника Микаеля, сына Косты, в 1562 году во Львове. В колофоне автор перевода отмечает, что одним из основных его занятий было учительство. Поскольку Павел часто цитирует Святое Письмо, в том числе псалмы, мы обратили внимание на сходство кыпчакских переводов священника Микаеля и переводов тех же мест в Псалтыри 1575 года, и у нас невольно возникла мысль о его причастности к этой анонимной Псалтыри и о том, что диакон Лусиг, составивший построчный глоссарий к Псалтыри в 1580 г., – один из самых талантливых его учеников.

Перевод всегда был мощным стимулом активизации ресурсов родного языка. И кыпчакский не оказался исключением. Благодаря переводческой деятельности целой плеяды преимущественно безымянных армян-кыпчакофонов в живую ткань иудейских и христианских произведений были навечно вплетены наряду с повседневными словами многие архаизмы того времени, представлявшие дохристианские верования кыпчаков, их мировоззрение, их историческую память о многовекой социально-экономической, культурной и духовной жизни. Языческая лексика кыпчаков-небопочитателей, обретя новое содержание, ясно указывает и на специфику прежних верований и прежней общественной жизни. Возьмем для примера всего лишь несколько слов – «бог», «господь, владыка, князь, правитель, судья», с одной стороны, и «империя» – с другой. Бог именуется словом *teŋri*, а господь, владыка, князь, правитель, судья – словом *бий*. В последнем значении используются также слова *yarγučï* и *töräči*. Империя, а конкретнее – Византийская империя, называется *Χaγanat*, а выходец из этого государства – *χaγan* (по-старому), или *urum* (по-новому), т. е. «грек». Подобных словесных алмазов и жемчужин в канве кыпчакских текстов великое множество, и в своей совокупности они представляют сокровищницу древней кыпчакской и общетюркской истории, которую еще предстоит раскрыть во всем ее богатстве.

Один из кыпчакских молитвенников уникален тем, что он не написан при помощи гусиного пера чернилами из дубовых орешков, а напечатан армянскими буквами с металлических наборных форм типографской краской. Титульный текст на обложке гласит: *Aγoṭ‘k‘ hasaragaç k‘ristoneiç. Alγïš Bitiki. Hali ävälgi basïldï haybatïna Biy Teŋriniŋ yergälikinä körä Ermeni surp yuχövünüŋ. Deṛ Jovhaneṣ ašïra Karmadaneeṇç. Ilôvda. Tvagan 1067, p‘ed(rvar) 27* «Молитвы для простых христиан. Молитвенник. Ныне впервые напечатан во славу Господа Бога по канону святой Армянской церкви. Отцом Йованнесом Кармаданенцом. Во Львове. Года 1067 [1618], февраля 27 [марта 5]». В этот день набор был начат, а закончен, как сказано на последней странице, 20 [30] марта 1067 [1618] года. На титуле по-армянски сказано: «Молитвы для простых христиан (Общенародные молитвы христиан)». Значит, книга задумана как массовое издание для местных простых армян, родным языком которых был кыпчакский и которые армянского языка, как, например, священники, не знали. Единственный известный экземпляр этой книги объемом 172 (2+168+2) страницы сегодня хранится в библиотеке Лейденского университета. Очевидно, это первая в мире кыпчакская печатная книга. К будущему 400-летнему юбилею кыпчакского книгопечатания Центр евразийских исследований «Дешт-и-Кыпчак» готовит научное переиздание уникального памятника. Здесь публикуем полную транскрипцию этой уникальной книги.

Помимо указанных произведений, известна одна заметка с изъяснением знаков Зодиака [Tryjarski 1968] и еще несколько текстов различного содержания в разных рукописях (фрагменты Евангелия, памятные записки и пр.). В рукописном «Житии святых» («Хайсмавурке»), составленном на древнеармянском языке и хранящемся под шифром Арм. № 2 в Государственной публичной библиотеке им. М.Е.Салтыкова-Щедрина в Санкт-Петербурге, содержится колофон (памятная запись) 1620 г. на армяно-кыпчакском языке (лл. 605-606), который опубликован И.А.Абдуллиным [Абдуллин 1971]; аналогичный колофон имеется также в сборнике, хранившемся до последнего времени в румынском городе Герла [Коланджян 1969: 441-442].

Особого внимания заслуживает один-единственный армяно-кыпчакский эпиграфический памятник: на двух сторонах деревянного сволока (потолочной балки) армянского дома во Львове опытным резчиком в 1609 г. выполнена памятная надпись, содержащая фрагмент псалма 120/121 [Дашкевич, Трыярский 1973; Абдуллин 1973]. Данный текст заметно отличается от всех имеющихся в нашем распоряжении рукописных кыпчакских переводов этого псалма.

Светская художественная литература

Из образцов светской художественной литературы пока обнаружен лишь армяно-кыпчакский вариант распространенного на Востоке дидактического произведения «История мудрого Хикара», или «Сказание об Акире премудром». Это ркп. № 468 (лл. 54 об.-62) Библиотеки Конгрегации армянских мхитаристов в Вене. Этому произведению посвящена совместная работа Ж.Дени и Э.Трыярского, в которой авторы предполагают, что это перевод армянской версии [Deny, Tryjarski 1964a], и публикация памятника моим алматинским учеником Сисенбаем Джолаевичем Кудасовым [Құдасов 1990]. К светским художественным произведениям примыкают высокохудожественные литературные творения на религиозные темы. Исправленную транскрипцию этого дидактического шедевра мы включили в настоящий сборник.

Естественнонаучные сочинения

Из памятников, относящихся к естественным наукам, выявлен один. Это труд по алхимии и другим научным дисциплинам «Тайны философского камня» львовянина Андрея Торосовича 1626–1631 гг. из собрания ЦГИА Украины в г.Киеве – ф. 250, оп. 3, ед. 32 (прежде: ф. 228, оп. 1, ед. 89), 176 л. [Гаркавец 1981; 1993: 199-202]. В этой уникальной по содержанию рукописи на кыпчакском языке описаны многочисленные опыты автора по химии, садоводству, селекции, имеются хроникальные заметки и выписки из трудов выдающихся ученых древности и средневековья.

Как видно из обзора, письменные памятники на армяно-кыпчакском языке, значительны по объему и очень разнообразны в жанровом отношении, что делает их необходимыми источниками по истории тюрков и тюркских языков и литератур Юго-Восточной Европы 16–17 вв. Огромна лингвистическая ценность этих памятников, в свое время отмеченная всеми издателями текстов, ибо в них нашел отражение язык разговорный, принадлежащий одному из древних этно-лингвистических ответвлений кыпчаков-куманов-половцев и отчасти известный по миссионерскому памятнику конца 13 – начала 14 вв. «Codex Cumanicus».

Содержание книги и особенности подачи материала

В книге представлены 110 уникальных кыпчакских письменных памятников, составленных армянской графикой в 16–17 веках, иначе – памятников армяно-кыпчакского (армяно-половецкого) языка, который в самих текстах часто именовался и как татарский.

Прежде полагалось, что памятников несколько больше.

По сообщению мхитаристов, венецианская рукопись №1270 – это Библия на армянском языке, и в ней кыпчакских текстов нет.

Рукописи № 81 в Конгрегации армянских мхитаристов в Венеции, о которой Еганян со ссылкой на Саркисяна, сообщил, что это Псалтырь, переписанная рукой диакона Лусига [Саргисян 1914: 359-362; Еганян 1962: 152], вообще не существует. Скорее всего, мы имеем дело с опечаткой, и речь должна идти о венецианской рукописи №11.

Кроме того, здесь не принимаются во внимание также турецкие и огузско-татарские армянописьменные памятники, которые раньше ошибочно были отнесены к армяно-кыпчакским. В частности, это касается рукописей 1764, 3291, 7117, 7316 Матенадарана им. Маштоца, которые на самом деле являются турецкими, и огузско-татарского сборника псалмов из Западнонемецкой (Прусской государственной) библиотеки в г. Марбурге (Ms. or. oct. 3145) [Абдуллин 1974: 170].

Археографическое описание памятников в настоящем сборнике обычно включает образцы текстов, иногда с переводом на русский язык. Летописи и культовые памятники, отличающиеся богатством фактажа и языковым своеобразием, как правило, воспроизведены в полном объеме.

Кыпчакские тексты, украинизмы, полонизмы и другие местные заимствования даются в транс-

крипции – ради передачи звуковой специфики кыпчакской речи.

Собственно армянские выражения транскрибируются по западноармянскому типу – согласно характеру чтения армянских букв в памятниках данного ареала.

Сокращения, не вызывающие сомнений, типа *A[sduadzo]j* "Богу", *d[ẹ]r* "господь; господин", *A[nu]n A[sduadzo]j* "Во имя Бога", *s[ur]p* "святой", *tv[agan]* "год", *tv[agannïŋ]* "года", *g[e]s* "половина", *b[a]r[on]* "барон, господин", *g[a]t'[oγi]-g[o]s* "католикос", *yeres[poχan]* "староста" и подобные, а также буквенные обозначения чисел и дат раскрываются без комментариев, хотя, например, в идущих сплошным списком летописных датах такие аббревиатуры мы сочли возможным оставить как есть. Проблематичные сокращения типа *fli (froli), fliu, flu (frolü)* "флорин", *sb, sbg (sbidag, sbidaga, sbidagi), hrš* "деньги; грош" не раскрываем.

Стяженные обозначения типа *aγr[ï]χ, alγ[ï]š, b[i]lä, b[ï]γov, b[ï]rov, č[ï]da-, č[ï]χ-, č[ï]χar-, č[ï]lat-, č[ï]pč[ï]χ, č[ï]raχ, č[ï]rïm, d[i]r, d[ï]r, dž[ï]ns, χ[ï]lïč, χ[ï]l-, χ[ï]lïn-, χ[ï]r-, χ[ï]rs[ï]z, χ[ï]s-, χ[ï]sïl-, χ[ï]st[ï]r-, χ[ï]z, χ[ï]zïn-, -l[i]χ, -l[ï]χ, n[ï]šan, r[ï]svay, s[ï]γïn-, s[ï]n-, s[ï]nd[ï]r-, -s[i]z, -s[ï]z, t[i]r, t[ï]n-, t[ï]r, yarl[ï]γa-, y[ï]γ-, y[ï]χ-, y[ï]l, y[ï]rt-,* а также редуцированные графические комбинации *[k]k, [l]l, [n]n, [ŋ]n, [s]s, [t]t* раскрываем, как правило, без оговорок, ибо это в большей степени дань армянской графической традиции, хотя в какой-то мере имеет место и отражение тюркской редукции.

Текст памятника воспроизводится обычно прямым шрифтом. Курсивом набираются армянские названия молитв и оригинальные ремарки в начале молитв, указывающие на то, что эти молитвы провозглашаются священником (*K'ahana* или *K'ahana aytar*) либо диаконом (*Sargawak* или *Sargawak aytar*) или в определенное время.

Символы, восстановленные согласно параллельным текстам или в соответствии с требованиями грамматики, также печатаются курсивом, а не в квадратных скобках, что визуально затруднило бы чтение и усложнило электронный поиск: antï*n*, kend*i*niŋ, kö*r*güzdü. Если же основной текст набран курсивом, то восстановленные буквы пишутся прямым шрифтом: *antï*n, *kend*in*iŋ, kör*güzdü.

После транскрипции ошибочно употребленного слова в квадратных скобках со знаком равенства приводим правильную словоформу, заимствуемую обычно из параллельных текстов, например: antïŋ [=atïŋ].

В квадратных скобках приводим также пропущенные фрагменты текстов – целые слова, словосочетания, предложения, стихи, без которых смысл текста теряется либо серьезно искажается.

В квадратных скобках после транскрипции в тех случаях, когда написание слова отличается необычностью или предполагает варианты, приводим его транслитерацию, например: hayufsunursen [hayuvsunursen], künümdä [kọnumda].

При воссоздании армянописьменных польских текстов носовые гласные передаются буквосочетаниями, а твердые и мягкие свистящие и плавные с помощью специальных графем не различаются – в соответствии со спецификой их армянского обозначения.

Автор считает своим приятным долгом выразить глубокую признательность многим и многим искренним благожелателям в разных странах за деятельную помощь в выявлении армяно-кыпчакских письменных памятников и приобретении их копий.

Эдуарду Шагеновичу Хуршудяну и Рузан Гагиковне Саркисян, кроме того, мы благодарны за бесценные арменистические консультации, Альжану Айтимбетовичу Шомаеву – за поддержку на этапе публикации, а Виктору Львовичу Шмонину и его сотрудникам – за качественную печать и оформление издания.

Каждый словно бы выполнял волю наших книжников, умолявших не забыть помянуть их в своих святых молитвах хотя бы одним отченашем.

Литература

Абдуллин И. А. “Памятная записка” Агопа на армяно-кыпчакском языке (1620) // Советская тюркология.– 1971.– №3.– Стр. 118-129.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакская эпиграфика // Тезисы докладов Итоговой научной сессии Казанского филиала АН СССР за 1972 год.– Казань, 1973.– Стр. 48-52.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские рукописи и их отношение к диалектам татарского языка // Материалы по татарской диалектологии.– Казань, 1974.– Стр. 166-185.

Абдуллин И. А. Армяно-кыпчакские тексты из архива Ф.Е.Корша // Татар теле һәм әдәбияты.— Казан, 1976.— Кн. 5.— Стр. 5-23.

Абдуллин И. А. Протокол от 17 августа 1580 г. // Исследование языка древнеписьменных памятников.– Казань, 1980.– Стр. 40-65.

Абдуллин И. А. Памятная запись Киркора на кыпчакском языке // Лексика и стилистика татарского языка.– Казань, 1982.– Стр. 67-72.

Акты армянского суда г.Каменец-Подольского (XVI в.) / Подготовка текста и предисловие В.Р.Григоряна.– Ереван, 1963.

Алішан Г. Каменіц‘: Тарегірк һайоц‘ Леһастані йеу Руменіой һауастч‘еай йауелуацовк‘.– Венетік, 1896.

Анасян А.С. Библиография // Армянский судебник Мхитара Гоша / Пер. с древнеармянского А.А.Паповяна.– Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1954.– Стр. 249-259.

Бартольд В. В. Сочинения.– М., 1968.– Т. 5.– 757 с.

Бжшкянц‘ М. Чанапарһордут‘іун ‘і Леһастан йеу йайл коғманс бнакялс ‘і һайказанц‘ серелоц‘ ‘і нахнеац‘ Ані к‘ағак‘ін.— Венетік, 1830.

Биобиблиографический словарь отечественных тюркологов (дооктябрьский период) / Под ред. и с введением А. Н. Кононова.– М.: Наука, 1974.– 342 с.

Брун Ф. Черноморье.– Одесса, 1880.– Ч. 2.

Вірменські колонії на Україні // Радянська енциклопедія історії України.– К., 1969.- Т.1.– Стор. 313.

Владимирский-Буданов М. В. Немецкое право в Польше и Литве // Журнал Министерства народного просвещения.– 1868.– Ч. 11 (140), ноябрь.– Стр. 519-586 (Армянская юрисдикция.– Стр. 556-566).

Гаркавец А. Н. Конвергенция армяно-кыпчакского языка к славянским в XVI-XVII вв.– Киев, Наукова думка, 1979.

Гаркавец А. Н. Армяно-кыпчакские письменные памятники XVI-XVII в. // Средневековый Восток: Источниковедение и историография.– М., 1980.– Стр. 81-90;

Гаркавец А. Н. Две новонайденные армяно-кыпчакские рукописи // Тюркологический сборник, 1977.– М.: Наука, 1981.– Стр. 76-80.

Гаркавец А. Н. Кыпчакские языки: куманский и армяно-кыпчакский.– Алма-Ата: Наука, 1987.

Гаркавец А. Н. Тюркские языки на Украине.– К.: Наук. думка, 1988.

[Гаркавец А. Н., Хуршудян Э. Ш.] Armenian-Qypchaq Psalter written by deacon Lussig from Lviv / Ed. by A. Garkavets, E. Khurshudian.– Almaty: Desht-i Qypchaq, 2001.– 656 pp.

Гаркавец А.Н. Армяно-кыпчакское письменное наследие XVI–XVII вв. // Отечественная история (Алматы), 2002, № 2.– Стр. 7-26.

Гаркавец А.Н., Сапаргалиев Г. Кыпчакско-польская версия Армянского Судебника и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс.– Алматы: Дешт-и-Кыпчак, 2002 (в печ.).

Гаркавець О. М. Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Вірменії, Росії: Каталог.– Київ: Українознавство, 1993.

Гаркавець О. М. Уруми Надазов’я: історія, мова, казки, пісні, загадки, прислів’я, писемні пам’ятки.– Алма-Ата: Український культурний центр, 1999.

Гаркавець О. М. Урумський словник.– Алма-Ата: Баур, 2000.

Голубовский П. Печенеги, торки и половцы до нашествия татаров.– К., 1884.

Гордлевский В. А. Лексика караимского перевода Библии // Избранные сочинения.– М., 1961.– Т. 2.– Стр. 155-159.

Григорян В. Р. Об актовых книгах армянского суда г.Каменец-Подольска (XVI-XVII вв.) // Восточные источники по истории народов Юго-Восточной и Центральной Европы.– М.: Наука, 1964.– Т. 1.– Стр. 276-296.

Григорян В. Р. История армянских колоний Украины и Польши: Армяне в Подолии.– Ереван, 1980.

Грунін Т. І. Про новознайдені половецькі документи // Східній світ.– 1930.– №12.– Стор. 254.

Дашкевич Я. Р. Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV-XIX веков.– Ереван, 1962.

Дашкевич Я. Р. Армянское книгопечатание на Украине в XVII в. // Историко-филологический журнал.– 1963.– №4.– Стр. 115-130.

Дашкевич Я. Р. Адміністративні, судові й фінансові книги на Україні в XIII-XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання.– К., 1969.– Вип. 4.– Стор. 129-171.

Дашкевич Я. Устав армянской общины в Каменце-Подольском 1616 г. // Rocznik Orientalistyczny.– 1976.– T. 38.– Стр. 101-109.

Дашкевич Я. Р. Львовские армяно-кыпчакские документы XVI-XVII вв. как исторический источник // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1977.– №2.– Стр. 163-164.

Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык: Библиография литературы 1802-1978 // Rocznik Orientalistyczny.– 1979.– T. 40, z. 2.– Стр. 79-86.

Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык в освещении современников: Об использовании экстралингвистических данных для истории тюркских языков // Вопросы языкознания.– 1981, № 5.– Стр. 79-92.

Дашкевич Я. Р. Армяно-кыпчакский язык: Этапы истории // Вопросы языкознания.– 1983, № 1.– Стр. 91-107.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Договор Н.Торосовича с львовскими и каменецкими армянами 1627 г. как памятник армяно-кыпчакского языка // Rocznik Orientalistyczny.– 1969.– T. 33, z. 1.– Str. 77-96.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские предбрачные договоры из Львова (1598-1638 гг.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1970а.– T. 33, z. 2.– Str. 67-107.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакский документ из Константинополя 1618 г. // Folia Orientalia.– 1970б.– T. 11.– Str. 123-137.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакская надпись из Львова (1609) и вопросы изучения средневековых памятников армяно-кыпчакской эпиграфики // Rocznik Orientalistyczny.– 1973.– T. 35, z. 2.– Str. 123-135.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакское завещание из Львова 1617 г. и современный ему польский перевод // Rocznik Orientalistyczny.– 1974а.– T. 36, z. 2.– Str. 119-131.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские долговые обязательства из Эдирне (1609 г.) и Львова (1615 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1974б.– T. 37, z. 1.– Str. 47-58.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Древнейший армяно-кыпчакский документ из львовских коллекций (1583 г.) и изучение билингв предбрачных договоров львовских армян // Rocznik Orientalistyczny.– 1975.– T. 37, z. 2.– Str. 33-47.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Пять армяно-кыпчакских документов из львовских коллекций (1599-1669 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1978а.– T. 39, z. 1.– Str. 85-132.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Армяно-кыпчакские денежные документы из Львова (конец XVI в. – 1657 г.) // Rocznik Orientalistyczny.– 1978б.– T. 40, z. 1.– Str. 49-69.

Дашкевич Я., Трыярский Э. Три армяно-кыпчакских записи львовского армянского духовного суда 1625 г. // Rocznik Orientalistyczny.– 1979.– T. 41, z. 1.– Str. 57-80.

Документы на половецком языке XVI в. / Подготовил Т. И. Грунин.– М.: Наука, 1967.– 430 с.

Еганян О. С. Об одном армяно-кыпчакском грамматическом пособии // Вопросы языкознания.– 1962.– №5.– Стр. 152-154.

Езян К. Насильственная уния армян Польши с Римской церковью.– СПб., 1884.

Изидинова С.Р. Фонетические и морфологические особенности крымскотатарского языка в ареальном освещении: Автореф. дис.... канд. филол. наук.– М.,1982.– 21 с.

"История Хотинской войны" Иоаннеса Каменецкого // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1958.– №2. Стр. 258-286.

Кам'янецька хроніка // Жовтень.– 1985.– №4.– Стор. 95-105.

Кись И. Участие армян в развитии ремесла г.Львова в XV-XVII вв. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К., 1965.– Вып. 2.– Стр. 137-139.

Коланджян С. Краткий каталог армянских рукописей города Герла // Вестник Матенадарана.– 1969.– №9.– Стр. 433-485 (на арм. яз.).

Кононов А. Н. История изучения тюркских языков в России (дооктябрьский период).– Л.: Наука, 1982.– 360 с.

Корхмазян Э. М. Армянская миниатюра Крыма (XVI-XVII вв.).– Ереван, 1978.

Кривонос Н. К. К истории армянских ремесленников во Львове в первой половине XVII в. // Изв. АН АрмССР. Обществ. науки.– 1962.– №8.

Кривонос Н. К. Некоторые данные о библиотеках армян во Львове в XVII в. // Историко-филологический журнал АН АрмССР.– 1963.– №1.

Кривонос Н. К. К истории армянской колонии во Львове во второй половине XVII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– Ереван, 1971.– Вып. 3.– Стр. 241-249.

Кримський А. Ю. Твори в п'яти томах.– К.: Наукова думка, 1974.– Т. 4. Сходознавство.

Крипякевич И. П. К вопросу о начале армянской колонии во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К., 1965.– Вып. 2.– Стр. 122-127.

Құдасов С. Ж. Армян жазулы қыпшақ ескерткіші "Дана Хикар сөзінің" тілі.— Алматы: Ғылым, 1990.

Кульчицкий В. С. Армянский "Судебник" Мхитара Гоша и его применение во Львове // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К.: Наук. думка, 1965.– Вып. 2.

Курышжанов А. Формы и значения падежей в языке "Codex Cumanicus": Автореф. дис. ... канд. филол. наук.– Алма-Ата, 1956.– 15 с. •

Курышжанов А. К изучению куманских загадок // Вопросы истории и диалектологии казахского языка.– Алма-Ата, 1960.– Вып. 2.– Стр.167-176.

Курышжанов А. К истории изучения разговорной речи кипчаков XIII–XIV вв. // Изв. АН КазССР. Сер. обществ, наук.– 1970.– № 6.– Стр. 53-60.

Курышжанов А. К. К истории изучения куманского яэыка //Изв. АН КазССР. Сер. обществ. наук.– 1972.– № 6.– Стр. 32-42.

Курышжанов А. К. Язык старокыпчакских письменных памятников XIII–XIV вв.: Автореф. дис. ... докт. филол. наук.– Алма-Ата, 1973.– 58 с.

Курышжанов А. К. О замечаниях редакторов на полях рукописи "Кодекс Куманикус" // Советская тюркология.– 1974.– № 6.– Стр. 86-97.

Құрышжанов А. К., Жұбанов А. К., Белботаев А. Б. Қуманша-қазақша жиілік сөздік.— Алматы: Ғылым, 1978.— 277 б.

Лексикон латинський Є. Славинецького. Лексикон словено-латинський Є.Славинецького та А.Корецького-Сатановського.– Київ, 1973.– 541 с.

Линниченко И. А. Черты из истории сословий в Юго-Западной (Галицкой) Руси XIV-XV в.– М., 1894.

Линниченко И. А. Общественная роль армян в прошлом Юго-Западной России // Чтения в Историческом обществе Нестора летописца.– К., 1895.– Кн. 9.

Малов С. Е. К истории и критике Codex Cumanicus // Изв. АН СССР. Отд. гуманитарных наук.– 1930.– Стр. 347-375.

Мацюк О. Я. Джерелознавче значення філіграней документів львівських вірмен XVI-XVII ст. // Історичні джерела та їх використання.– Київ, 1969.– Стор. 267-288.

Мацюк О. Я. Папір та філіграні на українських землях (XVI – початок XX ст.).– Київ: Наук. думка, 1974.

Микаелян В. История армянской колонии в Крыму: Автореф. дисс. ... докт. ист. наук.– Ереван, 1965.

Мусаев К. М. Грамматика караимского языка: Фонетика и морфология.– М., 1964.– 344 с.

Наджип Э. Н. Кыпчакско-огузский литературный язык Мамлюкского Египта XIV века: Автореф. дис. ... докт. филол. наук.– М., 1965.– 94 с.

Наджип Э. Н. О средневековых литературных традициях и смешанных письменных тюркских

языках // Советская тюркология.– 1970.– № 1.– Стр. 87-92.

Османская империя в первой четверти XVII века.– М.: Наука, 1984.

Паповян А. А. Армянский судебник Мхитара Гоша. Пер. с древнеарм.– Ереван, 1954.

Пашуто В. В. Половецкое епископство // Ost und West in der Geschichte des Denkens und der kulturellen Beziehungen.– Berlin, 1966.– S. 33-40.

Петросян Езник, епископ. Армянская Апостольская Святая Церковь: Епархия Юга России Армянской Апостольской Церкви. 3-е изд.– Краснодар, 1998.

Пінгірян Г. П. З історії боротьби українських вірменів проти насильницького запровадження унії в 30-х роках XVII ст. // Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР.– 1963.– №5.– Стор. 46-51.

Присоединение Крыма к России.– СПб., 1885.– Т. 3.

Самойлович А. Н. К истории и критике Codex Cumanicus /Докл. Рос. Акад. наук.– 1924.– Стр. 86-89.

Саргісян Б. Ц'уц'ак hайерен дзераграц' Матенадаранін мхіт'areанц' і Венедік.– Венедік, 1914, т. 1; 1924, т. 2; 1966, т. 3.

Севортян Э. В. Аффиксы глаголообразования в азербайджанском языке.– М., 1962.– 644 с.

Сецинский Е. Город Каменец-Подольский.– К., 1895а.

Сецинский Е. Исторические сведения о приходах и церквях Подольской епархии. 1. Каменецкий уезд //Тр. Подольского епархиального историко-статистического комитета.– Каменец-Подольский, 1895б.– Вып. 7.– Стр. 75-82.

Сецинский Е. Материалы для истории цехов в Подолии.– Каменец-Подольский, 1904.

Собрание актов, относящихся к обозрению истории армянского народа.– М., 1838.– Ч. 1.

Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве // Университетские известия.– 1864.– №7.– Прибавление I.

Хачикян Л. С. Новые материалы о древней армянской колонии в Киеве // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– Ереван, 1961.– Вып. 1.– Стр. 110-120.

Хуршудян Э.Ш., Муканова Д. Д. Из истории армяно-казахстанских отношений.– Ереван, 1999.

Ц'уц'ак дзераграц' Маштоц'і анван Матенадарані / Еганян О., Зейтунян А., Антабян П.– Ереван, 1965, т. 1; 1970, т. 2.

Шевченко Ф. П. Армяне в украинском казацком войске XVII-XVIII в. // Исторические связи и дружба украинского и армянского народов.– К., 1965.– Вып. 2.– Стр. 93-90.

Щербак А. М. Очерки по сравнительной морфологии тюркских языков: Глагол.– Л., 1981.– 183 с.

Юдахин К. К. Киргизско-русский словарь.– М., 1965.– 973 с.

Abraham W. Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi.— Lwów, 1904.

Acta grodzkie i ziemskie.— T. 3.— N 45.

Akinian P. N. Katalog der Armenischen Handschriften zu Lewów und Stanislawów.— Wien, 1961.

Antoni J. (Rolle I. I.). Zameczki Podolski na kresach Multańskich.— Kraków, 1869.— T. 2. Kamieniec nad Smotryczem.

Arménie entre Orient et Occident: Trois mille ans de civilisation. Ed. R. H. Kévorkian.— Paris, 1996.

Asim N. Kipçak Türkçesine dair // Darülfünün Edebiyat Fakültesi Mecmuası.— 1916.— D. 1, b. 4.— 381-383 s.

Augustynowicz-Ciecierska H., Sczaniecki P. Kronika benedyktynek ormiańskich // Nasza Przeszłość, 1984, N 62, s. 97-150.

Bałzer O. Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie.— Lwów, 1909.

Bałzer O. Statut ormiański w zatwierdzeniu Zygmunta I z r. 1519.— Lwów, 1910.

Bang W. Beiträge zur Erklärung des komanischen Marienhymnus// Nachr. Gesell. Wiss. Göttingen. Phil.-hist. Klasse.— 1910a.— B. 1.— S. 61-73.

Bang W. Beiträge zur Kritik des Codex Cumanicus // Bull. Acad. Belg.— 1911a.— T. 1.— S. 13-40.

Bang W. Über einen komanischen Kommunionshymnus // Bull. Acad. Belg.— 1910b.— T. 5.— S. 230-239.

Bang W. Komanische Texte/ / Bull. Acad. Belg.— 1911b.— S. 459-473.

Bang W. Die komanische Bearbeitung des Hymnus "A soils ortus cardine" // Festschr. Vilhelm Thomsen.— Leipzig.— 1912a.— S. 39-43.

Bang W. Über die Rätsel des Codex Cumanicus // Sitzungsberichte Preus. Akad. Wiss. Phil.-hist. Klasse.— 1912b.— S. 334-353.

Bang W. Über das komanische TEIZMAGA und Verwandtes // Bull. Acad. Belg.— 1913a.— S. 16-20.

Bang W. Über die Herkunft des Codex Cumanicus // Sitzungsberichte Preus. Akad. Wiss. Phil.-hist. Klasse.— 1913b.— S. 244-245.

Bang W. Der komanische Marienpsalter nebst seiner Quelle herausgegeben // Bang W., Marquart J. Osttürkische Dialektstudien.— Berlin.— 1914.— S. 239-276.

Bang W. Turkologische Briefe aus dem Berliner Ungarischfen Institut. Erster Brief. Hegemonius Frage. KelejoV = kelepen des Codex Cumanicus. Eine unbekannte Quelle dieses Kodex // Ungar. Jahrbücher.— 1925.— S. 41-48.

Baranowski B. Ormianie w służbie dyplomatycznej Rzeczypospolitej // Myśl Karaimska, I, 1945-1946, s. 119-137.

Barącz S. Pamiątki miasta Stanisławowa.— Lwów, 1858.

Barącz S. Rys dziejów Ormiańskich.— Tarnopól, 1869.

Bischoff F. Das alte Recht der Armenier in Lemberg // Sitzungsberichte der Keizerlicher Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Klasse, Bd 40, 1862.

Bischoff F. Das alte Recht der Armenier in Polen // Oesterreichische Blätter fur Literatur und Kunst, Bd. 28, 33, 37, 39, 1857.

Bischoff F. Urkunden für Geschichte der Armenier in Lemberg // Archiv für Kunde Oesterreichischer Geschichtsquellen, Bd 32, Wien, 1865

Blau O. Über Volkstum und Sprache der Kumanen // Ztschr. Deutsch. Morgenland. Gesell.— 1874.— B. 29.— S. 556-587.

Bodrogligeti A. The Persian Vocabulary of the Codex Cumanicus.— Budapest. 1971.— 235 p.

Clauson G. Armeno-Qïpčaq // Rocznik Orientalistyczny.— 1971.— T. 34, z. 2.— Str. 7-14.

Dachkévytch Ya., Tryjarski E. "La Chronique de Pologne" — un monument arméno-kiptchak de première moitié du XVII siècle // Rocznik Orientalistyczny.— 1981.— T. 42, z. 1.— Str. 5-26.

Dashian Ja. Catalog der armenischen Handschriften in der Mechitaristen-Bibliothek zu Wien.— Wien, 1895.

Deny J. Les indications sur des textes inédits en turk-kiptchak ou kiptchak-coman // Journal Asiatique.— 1921.— Ser. 11.— T. 18.— N 1.— 134-135 pp.

Deny J. L'arméno-coman et les "Éphémérides" de Kamieniec (1604-1613).— Wiesbaden, 1957.

Deny J., Tryjarski E. "Histoire du sage Hikar" dans la version arméno-kiptchak // Rocznik Orientalistyczny.— 1964a.— T. 27, z. 2.— Str. 7-61.

Deny J., Tryjarski E. La littérature arméno-kiptchak // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1964b.— Bd. 2.— S. 805-806.

Dodatek Tygodniowy przy Gaziecie Lwówskiej.— 1857, N 44, Str. 182; N 45, Str. 186; N 46, Str. 190.

Doerfer G. Das Krimtatarische // Phlloiogiae Turcicae Fundamenta. Wiesbaden.— 1959.— T. 1.— S. 381-390.

Doerfer G. Literatur zum Armeno-Kiptschakischen // Ural-Altaische Jahrbücher.— 1968.— Bd. 40, H. 3-4.— S. 250-252.

Drimba V, Quelques leçons et étymologies Comanes // Revue Roumaine de Linguistique (RRL).— 1966.— T. 11, f.5.— P.481-489.

Drimba V. Problèmes d'une nouvelle édition du Codex Cumanicus // RRL.— 1970a.— T. 15, f.3.— P. 209-221.

Drimba V. Miecellanea Cumanica (1) // RRL.— 1970b.— T.5, f.5.— P. 455- 459.

Drimba V. Syntaxe Cormane.— Bucuresti; Leiden, 1973.— 335 p.

Drimba V. Mlacellanea Cumanica (5) // Rocz. Orientalist.— 1976.— T.38.— S.111-115.

Drimba V. Miecellanea Cumanica (9) //Rocz. Orientalist.— 1978.— T. 40, **z. 3.— S. 21- 31.**

Drimba V. Miscellanea Cumanica (12) // RRL.— 1960.— T. 25, f.5.— P.485-493.

Drimba V. Sur la datation de l a première partie du Codex Cumanicus // Oriens.— 1981.— T. 27/28.— P. 388-404.

Drimba V. Miscellanea Cumanica (15) // RRL.— 1983.— T.28, f.6.— P.467- 477.

Drimba V. Miscellanea Cumanica (16) // RRL.— 1985.— T. 30, f. 1.— P. 7-21.

Drüll D. Der Codex Cumanicus: Entstehung und Bedeutung.— Stuttgart, 1980.— 143 S.

Drimba V. Codex Cumanicus.— Bucuresti, 2000.

Dubińska Z. Z badań nad psałterzami ormiańskimi w języku kipczackim // Przegląd Orientalistyczny.— 1961.— T. 2 (38).— Str. 203-214.

Gabain A., von. Die Sprache des Codex Cumanicus // Philologiae Turcicae Fundementa.— Wiesbaden, 1959.— T. 1.— S.46-73.

Gabain A., von. Komanische Literatur // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1964.— T. 2— S. 213 -251.

[Garkavets A., Khurshudian E.] Armenian-Qypchaq Psalter written by deacon Lussig from Lviv / Ed. by A. Garkavets, E. Khurshudian.— Almaty: Desht-i Qypchaq, 2001.— 656 pp.

Gieysztor A. Zarys dziejów pisma łacinskiego.— Warszawa, 1973.— 236 s.

Gromnicki T. Ormianie w Polsce, ich historija, prawa i przywileje.— Warszawa, 1889.

Gromnicki T. Ormianie w Polsce // Encyklopedia kościelna.— Warszawa.— 1891.— T. 17.— Str. 392-449.

Grønbech K. Codex Cumanicus: Cod. Marc. Lat. DXLIX in Faksimile herausgegeben mit Einleitung von...— Kopenhagen, 1936a.— 176 S.

Grønbech K. Der Türkische Sprachbau.— Kopenhagen, 1936b.— 182 S.

Grønbech K. Komanisches Wörterbuch: Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus.— Kopenhagen, 1942.— 315 S.

Györfy G. Autor du Codex Cumanicus // Analecta Orientalia memoriae Alexandri Csoma de Körös dedicata.— Budapest, 1942.— T. l.— P. 3-30.

Hunfalvy P. Der kumanische oder Petrarka-Codex und die Kumanen // Hungarische Revue.— 1881.— S. 602-632.

Klaproth J. Notice sur un Dictionnaire persan, coman et latin, légué par Petrarque à la Republique de Venise // J. Asiatique.— 1826.— T.8.— P.114-117.

Klaproth J. Vocabulaire latin, persan et coman de la bibliothèque de Francesco Petrareha // Mémories relafcifs à l′Asie, contenant des recherches historiques et philologiques sur l es peuples de l′Orient, par...— Paris, 1828.— T. 3.— P.122-254.

Korwin L. Ormiańskie rody szlacheckie w Polsce.— Kraków, 1934.

Kowalski T. Karaimische Texte im Dialekt von Troki.— Kraków, 1929.

Kowalski T. Ormiańskie oprawy lwówskich ksiąg XVI wieku. Rocznik Orientalistyczny, t. XI (1935), 1936.— Lwów, 1936, s. 214-219.

Kraelitz-Greifenhorst F. von. Sprachprobe eines armenisch-tatarischen Dialektes in Polen // Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenländes.— 1912.— Bd. 26.— S. 307-324.

Krochmal I. Ormianie przemyscy w XV wieku // Rocznik Historyczno-Archiwalny, t. X, 1995, s. 4-20.

[Krzysztofowicz]. Silwa rerum księdza Szymona Krzysztofowicza, kanonika katedry kamienieckiej, officiala podolskiego, proboszcza mohylowskiego (1763-1808) / Wyd. Stanisław Krzyżanowski.— Odessa, 1864.

Kutrzeba S. Datastanagirk Mechitara Gosza i Statut Ormiański z r. 1519 // Kwartalnik Historyczny, 23, 1908, s. 658-679.

Kuun G. Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum.— Budapestini, 1880.— 529 p.

Lechicki Cz. Kościól Ormiański w Polsce: Zarys historyczny.— Lwów, 1928.

Lewicki M. La terme nēmič ‘polonais, latin, européen’ dans la langue kiptchak des Arméniens polonais // Onomastica, v. 3, f. 2.— Wrocław, 1956.— 249-257 ss.

Lewicki M., Kohnowa R. La version turque-kiptchak du “Code des lois des Arméniens polonais” d’après le ms. N 1916 de la Bibliothèque Ossolineum // Rocznik Orientalistyczny.— 1957.— T. 21.— s. 153-300.

Ligeti L. Prolegomena to the Codex Cumanicue // Codex Cumanicus / Ed. by Geza Kuun.— Budapestini, 1981.— P. 1-54.

Łoziński W. Patrycijat i mieszczaństwo lwówskie w XVI i XVII wieku.— Lwów, 1902.

Łoziński W. Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku.— Lwów, 1898.

Macler F. Catalogue des manuscrits arméniens et géorgiens de la Bibliothèque Nationale.— Paris, 1908.

Macler F. Rapport sur une mission scientifique en Galicie et en Bukowine (juillet-août 1925) // Revue des Études Arméniennes.— 1927.— V.7, f. 1.— 11-177 pp.

Małowist M. Kaffa w drugiej połowie XV wieku // Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, t. XXXII, 1939, s. 38-59.

Małowist M. Kaffa — kolonia genueńska na Krymie i problem wschódni w latach 1453-1475.— Warszawa, 1947.

Mańkowski T. Archiwum lwówskiej katedry ormiańskiej.— Archeion, t. 10.— Warszawa, 1932, s. 1-11.

Mańkowski T. Ormiańskie rękopisy iluminowane // Posłaniec św. Grzegorza, zesz. specjalny: Wystawa zabytków ormiańskich we Lwowie.— Lwów, 1933, s. 23-28.

Mańkowski T. Sztuka Ormian lwowskich.— Kraków, 1934.

Mańkowski T. Lwówski cech malarzy w XVI-XVII w. — Lwów, 1936.

Mańkowski T. Orient w polskiej kulturze artystycznej.— Wrocław, 1959.
Matwijowski K. Prawo Ormiańskie w dawnej Polsce.— Lwów, 1939.
Menges K. Zur Etymologie des Armeno-Kiptschakischen // Der Islam.— 1972.— Bd. 48, H. 2.— S. 298-332.
Monchi-Zadeh D. Das Persische im Codex Cumanicus.— Uppsala univ., 1969.— 219 S.
Müller F. Zwei Armenischen Inschriften aus Galizien und die Gründungsurkunde der Armenischen Kirche in Kamenec Podolsk // Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien.— 1896.— Bd. 135.
Németh J. Die Rätsel des Codex Cumanicus // Ztschr. Deutsch. Morgenland. Gesell.— 1913.— B.47.— S.577-608.
Németh J. Zu Rätseln des Codex Cumanicus // Körösi Csoma Archivum.— 1930.— Bd.2.— S.366-368.
Németh J. Reise um zwei kiptschakische Ortsnamen in Hungaria // Ural-Alt. Jahrbücher.— 1961.— B. 33, H. 1/2.— S.122-127.
Oleś M. The Armenian Law in the Polish Kingdom (1356-1519).— Roma, 1966.
Pawiński A. Dzieje zjednoczenia Ormian polskich z kościołem rzymskim w XVII wieku, z dwóch rękopisów łacińskiego i włoskiego w przekładzie polskim.— Warszawa, 1876.
Pełczyński G. Ormianie polscy w XX wieku. Warszawa 1997.
Petrowicz G. L'Union dègli Armeni di Polonia con la Santa Sede (1626-1686).— Roma, 1950.
Petrowicz G. Cli Armeni al sewizio diplomatico del regno di Polonia // Relationes Instituti Historici Polonici Romae, 16, 1959/1960, N 45/51, s. 211-212.
Petrowicz G. L'organisation juridique des Armeniens sous les monarques polonais // Revue des Etudes Arméniennes", N. s., IV, 1967, s. 321-354.
Petrowicz G. La Chiesa Armena in Polonia (1350-1624).— Part 1.— Roma, 1971.
Petrowicz G. La Chiesa Armena in Polonia (1686-1954).— Part 2.— Roma, 1988.
Porządek sądów i spraw prawa Ormiańskiego z r. 1604 / Wyd. O.Balzer.— Lwów, 1912.
Pritsak O. Armeno-Kiptschakisch // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1959a.— T. 1.— S.81-87.
Pritsak O. Das Kiptschakische // Philologiae Turcicae Fundamenta.— Wiesbaden, 1959b.— T. 1.— S. 74-87.
Przedziecki A. Podole, Wołyń, Ukraina: Obrazy miejsc i czasów.— Wilno, 1841.— T. 1.
Radloff W. Das türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus.— SPb., 1887.— 133 8.
Reczek J. Językowa polonizacja Ormian // Język Polski.— 1987.— T. LXVII.— S. 1-8.
Reychman J., Tryjarski E. Z leksykografii Ormian polskich XVII i XVIII w. // Przegląd Orientalistyczny.— 1961.— N 4.— Str. 473-478.
Roszko K. Ormianie polscy jako autorzy słowników // Przegląd Orientalistyczny.— T. 23, z. 3.— 1957: 307-311.
Roszko K. Rękopisy Ormiańskie w zbiorach polskich // Przegląd Orientalistyczny.— T. 40, z. 4.— 1961: 479-483.
Roszko K., Braun J. Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich: Katalog rękopisów ormiańskich i gruzińskich.— Warszawa, 1958.
Roszko K. Ormianie polscy jako autorzy słowników ormiańskich // Przegląd Orientalistyczny, t. 37, 1961, s. 479-483.
Salaville S. Un manuscrit chrétien en dialecte turc, le Codex Cumanicus // Echos d'Orient.— 1911.— T. 14.— P.278-286, 314.
Salaville S. Un peuple de race turque christianisée au XIII siècle // Echos d'Orient.— 1914.— T. 18.— P. 193-208.
Salemann C. Zur Kritik des Codex Cumanios // Изв. Акад. наук.– 1910.— Стр. 942-957.
Schütz E. An Armeno-Kipchak Print from Lvov // Acta Orientalia Hungarica.— 1961a.— T. 13, f. 1-2.— 123-130 pp.
Schütz E. On the Transcription of Armeno-Kipchak // AOH.— 1961b.— T. 12, f. 1/3.— P. 139-161.
Schütz E. An Armeno-Kipchak Text from Lvov // Acta Orientalia Hungarica.— 1962.— T. 15, f. 1-3.— 291-309 pp.
Schütz E. Re-Armenisation and Lexicon. From Armeno-Kipchak back to Armenian // Acta Orientalia Hungarica.— 1966.— T. 19, f. 1.— 99-115 pp.
Schütz E. An Armeno-Kipchak Chronicle on the Polish-Turkish Wars in 1620-1621.— Budapest, 1968.
Schütz E. Armeno-kiptschakische Ehekontrakte und Testamente // Acta Orientalia Hungarica.— 1971.— T. 24, f. 3.— S. 265-300.

Schütz E, Armeno-Kiptschakisch und die Krim // Hungaro-Turcica.— Budapest, 1976.— P.185-205.

Słuszkiewicz E. Formula przysięgi starszych lwowskiej gminy ormiańskiej według rękopisu praw nadanych Ormianom przez Zygmunta I w r. 1519 (N1916, Ossolineum).— Rocznik Orientalistyczny.— 1966.— T. 30, s.109-118.

Stopka K., Kościół ormiański na Rusi w wiekach średnich // Nasza Przeszłość, 62, 1984, s. 27-95.

Stopka K. Ormianie w Polsce dawnej i dzisiejszej.— Kraków: Księgarnia Akademicka, 2000.— 176 s. + 16 ill.

Studia z dziejów kontaktów polsko-ormiańskich, red. M. Zakrzewska-Dubasowa.— Lublin, 1983.

Teza E. Gli inni e le preghiere in lingua cumanica: Revisione del codice veneciano // Rediconti Accad. Lincei. Cl. scieze morali, storiche e filologiche.— 1891.— T.7, 1 sem./12.— P. 586-596.

Tietze A. The Koman Riddles and Turkic Folklore.— Berkeley, 1966.— 176 p.

Tryjarski E. O „Historii wojny chocimskiej" i autorach ormiańskich kronik kamienieckich // Przegląd Orientalistyczny, 2, 1959, s. 211-214.

Tryjarski E. Zodyak bölge burçlarının bir ermenikipçak listesi // XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildirilerden Ayrı Basımı.— Ankara, 1968.— 127-152 ss.

Tryjarski E. Dictionnaire arméno-kiptchak d'après trois manuscrits des collections viennoises.— Warszawa, 1968-1972.— T. 1, f. 1-4.

Tryjarski E. Les noms de personnes dans les écrits arméno-kiptchak: un essai de classification // Actes du XIe congres international des sciences onomastiques, Sofia, 1972.— Sofia, 1975.— 365-381 pp.

Tryjarski E. A Fragment of an Unknown Armeno-Kipchak Text from Polish Collections // Rocznik Orientalistyczny.— 1976a.— T. 38.— 291-302 pp.

Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Sermon by Anton Vartabed from the 17th Century // Tractata Altaica.— Wiesbaden, 1976b.— 647-674 pp.

Tryjarski E. Der zweite Brief des Paulus an die Korinther in armeno-kiptschakischer Version und seine Sprache // Altaica Collecta.— Wiesbaden, 1976c.— 267-344 pp.

Tryjarski E. The Confession of Anton Vartabed // Studia Orientalia.— 1977.— V. 47.— 271-279 pp.

Tryjarski E. An Armeno-Kipchak Version of the Lord's Prayer // Harvard Ukrainian Studies.— 1979/1980.— V. 3/4.— 896-901 pp.

Tryjarski E. How to Live to Be (at Least!) a Hundred and Twenty? // Acta Orientalia Hungarica.— 1982.— T. 36, f. 3.— 539-544 pp.

Tryjarski E. A Fragment of the Apochryphal Psalm 151 in its Armeno-Kipchak Version // Journal of Semitic Studies.— 1983.— V. 28, f. 2.— 297-302 pp.

Tryjarsi E. A list of Armeno-Kipchak verbs including their basic grammatical forms // Bulletin of the Institute for the Study of North Eurasian Cultures.— 1984.— 69-109 pp.

Tryjarski E. The Story of Holy Mariane in the Kipchak Language of the Polish Armenians // Journal of Turkish Studies, v. 13.— Harvard University, 1989.— 205-236 pp.

Tryjarski E. Armeno-Kipchak Advices about Growing of Fruits and Flowers // Silk Road Studies, V.— 367-377 pp.

Tryjarski E. One More Sermon by Anton Vartabed // Acta Orientalia Hungarica, T. L (1-3), 1997.— 301-320 pp.

Tryjarski E. Oγuz (Ottoman) elements in Armeno-Kipchak // Acta Viennensia Ottomanica: Akten des 13. CIEPO — Symposiums (Comité International Études Pré-Ottomanes et Ottomanes) vom 21. bis 25. September 1998.— 1999.— 359-362 pp.

Tryjarski E. On the importance of Slavic elements in Armeno-Kipchak texts // Studia in honorem Stanislai Stachowski dicata / Folia Orientalia.— 2000.— XXXVI.— 343-351 pp.

Vásáry S. Armeno-Kipchak Parts from the Kamenets Chronicle // Acta Orientalia Hungarica.— 1969.— T. 22, fasc. 2.— 139-189 pp.

Zachariasiewicz F. Wiadomość o Ormianach w Polsce.— Lwów, 1842.

Zajączkowski A. Związki językowe połowiecko-słowiańskie.— Wrocław, 1949.— 74 s.

Zajączkowski A. Do historii Kodeksu Kumańskiego: Termin "talašman" // Sprawozd. Pol. Akad. Um.— 1950.— T.50, z.8.— S. 420-125.

Zakrzewska-Dubasowa M. Historia Armenii.— Wrocław, 1990.

Zakrzewska-Dubasowa M. Ormianie w dawnej Polsce.— Lublin, 1982.

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 13.
Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига. Львов, 1580. Заглавная страница.

Австрия

Австрийская национальная библиотека, г. Вена

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 3

Армянско-кыпчакский словарь

Дата составления словаря неизвестна, а место изготовления копии проблематично. В колофоне, приводимом ниже, указывается, что рукопись куплена в Молдавии.

Автор и писец неизвестны. Священник Нерсес, сын каменецкого войта Голуба, оставивший свою памятную запись на первой странице словаря, упоминается в завещании каменецкой мещанки Зоси Харахаш от 8/18 декабря 1118 [1669] года как архиепископ и ее духовный отец, который к тому моменту передал обязанности ее духовного отца своему сыну священнику Томасу.

Объем 106 л. *Письмо*: нотргир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 84, Вен. 311, Льв. 51 I: 21-360 и СПб. 8: 1-275.*

Описание: [Dashian 1891: II, 9].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 1 об., 83 об., 84, 106 [Tryjarski 1968-1972: 885-889].

Колофон:

(1r) Men, dẹr Nerses Holub oγlu, aldïm satun bu paṛk‘kirk‘ni pan Baγčä švagerimdän, dẹr Asduad͡zadur oγlu, pevnï s*uma*ga tvagan 1087 junvar 10 t̄s̄, χaysïn ol Olaχ veliyätinä alayže satun alïp edi 6 levkovïy talärgä.

Я, отец Нерсес, сын Голуба, купил этот словарь за определенную сумму 10 [20] января 1638 года, в среду, у моего свояка Багче, сына священника Асдуадзадура, который также купил его в Молдавии за 6 левковых талеров.

Австрийская национальная библиотека, г. Вена, Cod. Arm. 13

Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига

Дата: 1580 (21v). *Место*: Львов. *Автор перевода и писец*: диакон Лусиг (58v и др.).

Объем: 213 листов, без конца. Нумерация: 0, 0, 1-210, 0. *Письмо*: болоргир.

Язык: армянский и кыпчакский, стих за стихом.

Содержание: псалмы, а также гимны, песни и молитвы, обычно включаемые в Псалтырь армянского канона того времени.

Данная редакция перевода Псалтыри выполнена диаконом Лусигом, перу которого принадлежат также списки *Венец. 359* и *Венец. 1817*. В основе всех лежит рукопись, которая пока не обнаружена. Завершает книгу неполный 151-й псалом Давида о поединке с Голиафом. В нем недостает стихов 6-7 в армянском оригинале и 5-7 в кыпчакском переводе. Полный текст этого псалма имеется в венецианских рукописях: *Венец. 11: 310r-311r, Венец. 359: 165v-166r и Венец. 1817: 324rv*.

Публикации:
псалом 50/51 «Miserere» [Kraelitz-Greifenhorst 1912: 308]; псалом 151 [Tryjarski 1983];
текст псалма № 1, цитаты из различных мест, факсимиле лл. 1, 71 об., 72 [Dubińska 1961];
рукопись издана полностью в армянской графике и тюркологической транскрипции вместе с армянским оригиналом, плюс факсимиле л. 1 [Garkavets, Khurshudian 2001].

Примечание. Здесь публикуется уточненная транскрипция памятника.

Колофоны:

Yazdïrgan sarnagan bilä birlängäylär yazučï blä da aŋïlgaylar Teŋri alnïna meŋi učmaχïna, amẹn. Tvagan 1029 (21 об.).

Да соединятся поручивший написать и читающий вместе с писцом и да будут помянуты перед Богом в вечном раю, аминь. 1580 год.

Yazïχlï Lusig sargawaknï aŋgaysen, nečä sarnasaŋ, bir «Atamïz, ki köktäsen» bilä (58 об.).

Читая, всякий раз помяни грешного диакона Лусига молитвой «Отче наш, сущий на небесах».

Men, Lusig sargawak, yazdïm, sarnagan yazučï bilä aŋïlgay K'risdosnuŋ alnïna (119 об.).

Написал я, диакон Лусиг, да будут помянуты читающий вместе с писцом перед Христом.

Yazïχlï Lusikni aŋgïn (128 об.).

Помяни грешного Лусига.

Lusig sargawaknï aŋgïn (139 об.).

Помяни диакона Лусига.

Yazdïrgan sarnagan bilä yazučï bilä birlängäy, K'risdosnuŋ yarγu kününä aŋïlgaylar bir yerdä (186 об.).

Да соединятся заказчик рукописи вместе с читателем и писарем и да будут вспомнены вместе перед Христом в судный день.

Полный текст Венской рукописи Cod. Arm. 13

[Псалом] 1

(1r) [1]Sanlïdïr er, χaysï ki barmadï keŋäšinä χïrsïzlarnïŋ, da yoluna yazïχlïlarnïŋ ol turmadï, da olturγučuna ärčällärniŋ ol olturmadï.

(1v) [2]Evet ọrẹnk'inä Eyämizniŋdir erki anïŋ, da ọrẹnk'in anïŋ saγïšlagay ol kündüz da kečä, [3]da bolgay ol nečik teräk, ki tikiliptir barganïna suvlarnïŋ.

Xaysï ki yemišin kendiniŋ vaχtïna bergäy, da yapraχï anïŋ tökülmägäy, da barča, ne ki etsä, oŋarïlgay aŋar.

[4]Dügüllär bu türlü χïrsïzlar, da ne ol türlü, evet nečik yel toznu ki yaγdïrïr üsnä yüzünä yerniŋ.

[5]Anïŋ üčün turmïsarlar χïrsïzlar yarγuga, da ne yazïχlïlar saγïšïna toγrularnïŋ.

[6]Zera tanïr Biy yolun toγrularnïŋ, yollarï χïrsïzlarnïŋ taspolgaylar. Dunk' 6.

[1]Блажен муж, который не ходил на совет нечестивых, и не стоял на пути грешных, и не сидел в собрании беспутных.

[2]Но в законе Господа нашего воля его, и о законе Его размышляет он день и ночь,

[3]И будет он как дерево, посаженное при потоках вод, которое приносит плод свой во время свое и лист которого не осыпается; и все, что бы он ни делал, удастся ему.

[4]Не так – нечестивые, не так: но они – как прах, возметаемый ветром по лицу земли.

[5]Потому не устоят нечестивые на суде, ни грешники – в совете праведных.

[6]Ибо признает Господь путь праведных, а пути нечестивых погибнут.

[Псалом] 2

Saγmos ekinčï, Džuhutta 2-si 1 sanalïr.

[1]Nek mušχullandïlar dinsizlär da žoγovurt saγïšladïlar bošluχnu?

(2r) [2]Xaršï boldular χanlarï yerniŋ da buyruχčïlar yïγïldïlar birgä Eyämiz üčün da yaγlaganï üčün anïŋ.

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

[1]Зачем мятутся народы, и племена замышляют тщетное?

[2]Восстали цари земли, и властители собрались вместе против Господа нашего и против Помазанника Его:

[3]Češiyiχ baγlarïn alarnïŋ da salïyïχ bizdän boyundruχun alarnïŋ.

[4]Turučï köktä külgäy alardan, da Biy heč etkäy alarnï.

[5]Ol vaχt sözlägäy alar bilä öčäšmäχi bilä kendiniŋ da yüräklänmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï.

[6]Men turdum χan andan üsnä Sionnuŋ, taγïna ari anïŋ, aytmaga maŋa buyruχun Eyämizniŋ.

[7]Biy ayttï maŋa: «Oγlum menim sensen, men bügün toγurdum seni.

(2v) [8]Xolgïn mendän, da beriyim saŋa dinsizlärni meŋärmägä saŋa da buyruχčïlïχ saŋa barča χïrïγlarïna yerniŋ.

[9]Kütsärsen alarnï tayaχ bilä temir; nečik saγït čölmäkčiniŋ, uvatsarsen alarnï».

[10]Hali, χanlar, bunu eskä alïŋïz, ögütläniŋiz barčaŋïz, kimlär ki yarγularsiz yerni.

[11]Xulluχ etiŋiz Eyämizgä χorχu bilä da sövünüŋüz alnïna anïŋ titrämäχ bilä.

[12] Yöpsünüŋüz ögütün anïŋ, ki öčäšlänmägäy Biy, da taspolursiz yollarïndan toγruluχnuŋ zamanïna, ne vaχt χapunsa öčäšmäχï anïŋ.

San barčasïna, χaysïlarï ki umsanïptïrlar Biygä.

[3]«Расторгнем узы их и свергнем с себя оковы их».

[4]Живущий на небесах посмеется над ними, и Господь презрит их.

[5]Тогда заговорит Он с ними во гневе Своем и в ярости Своей приведет их в смятение.

[6]Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его, [7]возвещать определение Господа нашего.

Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя.

[8]Проси у Меня, и дам Тебе неверных в наследие Тебе и власть Тебе до всех пределов земли;

[9]Ты будешь пасти их посохом железным; сокрушишь их, как сосуд горшечника».

[10]Итак, осознайте это, цари; извлеките урок вы все, которые судите землю!

[11]Служите Господу нашему со страхом и радуйтесь пред Ним с трепетом.

[12]Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался и чтобы вам не погибнуть на путях праведности тогда, когда гнев Его возгорится.

Блаженны все, кто уповают на Господа.

[Псалом] 3

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, ne zaman ki χačïp edi yüzündän (3r) Apisoγom oγlunuŋ kensiniŋ.

[2]Biy, nek köp boldular χïstïručïlarïm menim, köplär turdular üstümä menim?

[3]Köplär aytïrlar edi boyum üčün menim, ki yoχtur χutχarïlmaχï anïŋ Teŋrisindä kendiniŋ.

[4]Evet sen, Biy, bolušučïm menim sen, haybatïm menim da biyiklätüčisi bašïmnïŋ menim.

[5]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa taγïndan ari kendiniŋ.

[6]Men čïrïm ettim da yuχladïm, oyandïm, da Biy yöpsünövüčim menimdir.

[7]Xorχmandïr men tümän čerüvdän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïyïr edilär meni.

[8]Kel, Biy, da χutχar (3v) meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär edilär menim bilä dušmanlïχta heč yergädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen.

[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχlïχ, üstnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ. Dun 8, p‘aṛk‘ 28.

[Псалом] 4

Bundan soŋra [1]alγïš da saγmos Tawit‘niŋ, 4.

[2]Sarnaganïma menim išittiŋ maŋa, Teŋri, toγruluχuŋa körä tarlïχtan maŋa avlaχ ettiŋ, yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilär, nek söviyirsiz hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï?

[4]Tanïŋïz, ki tamaša etti Biy arisinä kendiniŋ, da Biy išitkäy maŋa sarnaganïma menim aŋar.

[5]Öčäšläniŋiz da yazïχlanmaŋïz, ne ki aytsaŋïz yü(4r)räkiŋizdä siziŋ, da töšäkiŋiz*dä* siziŋ pošman boluŋuz.

[6]Sunuŋuz χurbanïn toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.

[7]Köplär aytïrlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ?» Nïšanlandï bizgä yarïχï yüzüŋdän seniŋ, [8] da berdiŋ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ alarnïŋ toldurduŋ alarnï.

[9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen, Biy, yalγïz (pan hani>) pan bašχa ~~hani~~ umsaŋ bilä seniŋ turγuzduŋ bizni. Dun 8.

[Псалом] 5

Bundan soŋra [1]saγmos Tawit‘niŋ povetlär üčün.

[2]Sözümä menim χulaχ χoygïn, Biy, da esiŋä algïn čaχïrïχïmnï menim.

[3]Baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, χanïm menim da Te(4v)ŋrim menim.

[4]Men seni χolarmen, Biy, ertäräk išitkäysen avazïma menim, ertäräk hadir bolïyïm χaršï bolma saŋa.

[5]Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, turmaslardïrlar sendä yamanlar, töräsizlär turmagaylar alnïna sözüŋnüŋ seniŋ.

[6]Körälmädiŋ alarnï, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, kimlär ki sözlärlär edi yalγan.

[7]Erni χan töküčini da hillälini murdar etärsen, Biy, evet men köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yerni öpiyim sarayïŋa ari seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

(5r) [8]Biy, yol körgüz maŋa toγruluχuŋa seniŋ dušmanlarïm üčün menim, tüz et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

[9]Zera yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük, da yüräkläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ hilläli boldular.

[11]Yarγula alarnï, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan yüräkläriniŋ kendiläriniŋ, köplüχünä körä χïrsïzlarïnïŋ alarnïŋ keri et alarnï, ki ačïttïlar seni.

[12]Färâh bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövüklüläriŋ atïŋa seniŋ, [13]zera alγïšlasarsen sen toγrunu, (5v) Biy, nečik yaraγlï biyänčlikiŋ bilä seniŋ tad̲ždadïŋ bizni. Dun 12.

[Псалом] 6

Bundan soŋra [1]alγïš saγmos Tawit‘niŋ, 6.

[2]Biy, bolmagay yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlagaysen meni, da bolmagay öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlägäysen meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera χastamen, oŋalt boyumnu menim, ki mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]D̲ždanïm menim asrï mušχullandï; da sen, Biy, negä diŋrä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyumnu menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimesä yoχtur, ki ölümdä aŋgay seni ya tamuχta tapunmaχ etkäylär saŋa.

[7]Xazγandïm men küstüngänimdä menim, yuvdum barča kečäni ornumnu menim da yašlarïm bilä menim tošäklärimni menim čïlattïm.

(6r) [8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üstnä barča dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turuŋuz mendän, barčanïz, ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïna yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11]Uyalsïnlar da mušχullangaylar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar. Dun 10, p‘aṛk‘ 30 dun.

[Псалом] 7

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, ki ayttï Eyämizgä sözläri üčün Kušânïŋ [Kušeanïŋ] Amina.

[2]Biy, Teŋrim menim, saŋa umsandïm, da χutχar meni, barča χuvučïlarïmdan menim abra meni.

[3]Šahat, χačan χapsagay, nečik aslan, d̲ždanïmnï menim, kimesä bolmagay, ki χutχargay, da ne ol, ki (6v) tirgizgäy.

[4]Biy, Teŋrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizliklär χoluma menim,

[5]Egär tölädim esä χačan alarga, kimlär ki tölädilär maŋa yaman, tüšiyim men dä dušmanlarïma menim heč yergädän,

[6]Xuvgay soŋra dušman d̲ždanïmnï menim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni menim da haybatïmnï menim topraχka sïχïndïrgay.

[7]Kel, Biy, öčäšmäχiŋ bilä seniŋ da biyik bolgïn tügätmä dušmanlarïmnï menim.

Oyan, Biy Teŋrim menim, buyruχuŋa seniŋ, χaysï ki sen sïmarladïŋ, [8]da yïγïnï žoγovurtnuŋ čövräŋä bolgaylar seniŋ.

Anïŋ üčün biyiklikkä χayt, Biy. [9]Da Biy yarγular žoγovurtun kendiniŋ.

(7r) Yarγu et maŋa, Biy, toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim, χaysï ki mendä.

[10]Tügällängäy yamanlïχlar üstünä yazïχlïlarnïŋ, da oŋargaysen toγruga.

Xaysï ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teŋri toγru, könüdir [11]bolušluχu maŋa Teŋriniŋ, ki χutχarïr alarnï, ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Teŋri yarγučï toγru, küčlü da uzunesli, χaysï ki yebermäs öčäšmäχin kendiniŋ här kez.

[13]Yoχsa egär ki χaytmasaŋïz aŋar, χïlïčïn kendiniŋ itilätir da yayïn kendiniŋ χorulgan anda, [14]hadirläptir saγïtïn ölümnüŋ da oχun kendiniŋ küydürmäχkä yasagandïr.

[15]Ošta bašladï töräsizlikni, yük(7v)lädi aγrïχnï da to*γur*du egirlikni.

[16]Čoγur, χaysï ki χazdï da arïttï anda, tüškäylär terän čuγurga, χaysïn da išlädi.

[17]Xayttïlar aγrïχlarï bašïna anïŋ, üstünä tebäsiniŋ anïŋ töräsizlikläri kendiniŋ engäy.

[18]Tapunïyïm Eyämizgä toγruluχuna körä anïŋ, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

[1]Yeŋmäχ üčün da yïγövlär üsnä, saγmos Tawit‘niŋ, 8.

[2]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä!

Aγïndï ulu körküŋ seniŋ daγïn biyik, ne ki kök, [3]aγïzlarïndan igit oγlanlarnïŋ, töštägilärniŋ toχtagay alγïš

Dušmanlarïŋ üčün seniŋ, Biy, ki buzulgay dušman da χaršï turučï.

(8r) [4]Köriyim köknü, išin barmaχlarïŋnïŋ seniŋ, aynï da yïlduzlarnï, χaysïn ki sen toχtattïŋ.

[5]Kimdir adam, ki aŋgaysen sen anï, ya adam oγlu, ki därman nemä etkäysen sen aŋar?

[6]Az nemä ašaχ ettiŋ anï, ne ki frištäläriŋni seniŋ, haybat bilä da hörmät bilä tad͡žladïŋ anï [7]da turγuzduŋ anï üstünä χol išiŋniŋ seniŋ.

Barča nemäni hnazant ettiŋ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ, [8]χoyunlarnï, da tuvarnï, da barča nemäni,

Da daγïn artïχ kiyiklärni, [9]učar χušlarïn köknüŋ, balïχlarïn teŋiznïŋ, ki kezärlär izläri bilä teŋiznïŋ.

[10]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä! Dun 9.

[Псалом] 9

[1]Yeŋmäχliχ üčün oγlunuŋ saγmos Tawit‘niŋ, 9.

(8v) [2]Šükürlü bolïyïm sendän, Biy, bar yüräkim bilä menim, aytïyïm barča tamašalarïŋnï seniŋ.

[3]Färâh bolïyïm da sövüniyim sendä, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktäginiŋ.

[4]Xaytkanïna artχarï dušmanlarïmnïŋ menim küčsüzlängäylär da taspolgaylar yüzüŋdän seniŋ.

[5]Ettiŋ yarγumnu menim da könülüknü, olturduŋ olturγučka töräčisi toγruluqnuŋ.

[6]Öčäštiŋ dinsizlärgä, da tas boldu χïrsïz, atlarïna alarnïŋ buzduŋ meŋi meŋilik, [7]da dušmannïŋ yaraγï eksildi čaχ tügänginčä.

Šähärin buzduŋ, da tas boldu aŋmaχlïχï alarnïŋ čaχïrïχ bilä.

(9r) [8]Teŋri bardïr da χalïr meŋilik, hadir etti olturγučun kendiniŋ yarγuga.

[9]Kendi yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ könülük bilä.

[10]Boldu Biy išanč yarlïga, bolušučï tarlïχïna vaχtlï zamanda.

[11]Umsangaylar saŋa barčasï, kimlär ki bilirlär atïŋnï seniŋ, zera χoymïsarsen alarnï, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

[12]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ki turuptur Sionda, aytïŋïz dinsizliktä išlärin anïŋ.

[13]Izdämä χanïn alarnïŋ aŋdï da unutmadï Biy alγïšïn miskinlärniŋ.

[14]Yarlïγa maŋa, Biy, da baχ ašaχlïχïmnï menim dušmanlarïmdan menim, e, biyiklättiŋ meni ešikindän ölümnüŋ,

(9v) [15]Ne türlü aytkaymen barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzïnïŋ Sionnuŋ, da sövüniyim χutχarganïŋa seniŋ.

[16]Battïlar dinsizlär buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ, ki ettilär sïrtmaχ, χaysï ki yašïrdïlar, tutkay ayaχlarïn alarnïŋ.

[17]Tanïr Biy etmä yarγusun kendiniŋ, da išindän χollarïnïŋ kendiläriniŋ baγlangaylar yazïχlïlar.

[18]Xaytkaylar yazïχlïlar anda tamuχka da barča dinsizlär, χaysï ki unuttular Teŋrini.

[19]Dügül tügälinčä unutur Biy miskinni, tözümlükü miskinlärniŋ tas bolmagay meŋilik.

[20]Kel, Biy, da χuvatlanmasïn adam, yarγulangaylar dinsizlär alnïŋa seniŋ.

[21]Turγuz, Biy, o̧reṇk‘ χoyučïnï üstünä alarnïŋ, da tanïgaylar dinsizlär, ki adamlar bardïr.

[Псалом 9/10]

(10r) [22/1]Ne üčün, Biy, turduŋ yïraχtïn, körümsüz ettiŋ yoluχkan tarlïχ zamanïn?

[23/2]Öktämlängäninä χïrsïznïŋ küyär miskin, keri bolgaylar saγïšlarïndan kendiläriniŋ, χaysïn ki dä saγïšladïlar.

[24/3]Zera ögär yazïχlï suχlančïn boyunuŋ kendiniŋ, χaysï zrgel etär, da ol ögär.

[25/4]Evet ne üčün öčäšlätti yazïχlï Teŋrini köplüχünä körä, öčäšmäχinä kendiniŋ, egär izdämäs?

Dügüldir Teŋri alnïna közünüŋ anïŋ, [26/5]murdardïr yollarï anïŋ här sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüŋ anïŋ, üstünä barča dušmanlarïnïŋ kendiniŋ eyälik etkäy.

[27/6]Ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki seskänmän d͡žïns-d͡žïnstan bašχa yamandan.

(10v) [28/7]Xaγïš, da lâγïlïχ, da hillälik toludïr aγzïna anïŋ, da tibinä tiliniŋ anïŋ aγrïχ da χazγanč.

[29/8]Olturup busulup ululuχlar bilä yašïrtïn öldürmä zaγalsïznï.

[30/9]Közü anïŋ yarlïlarga baχar, busulur yašïrtïn, nečik aslan ormanïnda kendiniŋ.

[31/10]Busulur χapsama yarlïnï, χapsama yarlïnï da yïχmaga anï.

Sïrtmaχï kendiniŋ ašaχlatkay anï, ašaχlangay da tüškäy eyälik etkäninä yarlïlarnïŋ.

[3/11]Zera ayttï yüräkindä kendiniŋ, ki unuttu Teŋri, χaytardï yüzün kendiniŋ, ki körmägäy soŋγuga dirä.

[33/12]Kel, Biy Teŋrim menim, biyik bolsun χoluŋ seniŋ, da unutmagïn yarlïnï.

[34/13]Evet ne üčün yüräklätti yazïχlï (11r) Teŋrini, ki ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki tergämästir?

[35/14]Körärsen sen anï aγrïχta da yüräklänmäχinä baχarsen, saŋa χoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen bolušučï.

[36/15]Uvalgay biläki yazïχlïnïŋ da yamannïŋ, izdälgäy yazïχï anïŋ, da ol tapulmagay.

[37/16]Biy χan meŋi meŋilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anïŋ.

[38/17]Suχlančïna yarlïlarnïŋ išitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniŋ alarnïŋ baχtï közüŋ seniŋ

[39/18]Yaryu etmä öksüzgä da yarlïga, ki daγïn artmagay adam ulu sözlämäχindä kendiniŋ üstünä yüzünüŋ yerniŋ. Dun 40.

[Псалом 10/11] 10

Yeŋmäχ üčün, saγmosu Tawitʻniŋ, 10.

[1]Biygä umsandïm; nečik aytkaysiz boyuma menim: «Teškirildiŋ taγlarda, (11v) nečik čïpčïχ»?

[2]Zera ošta yazïχlïlar χordular yaylarïn kendiläriniŋ, hadir ettilär oγlarïn sadaχlarïnda salma χaramγuluχta alarga, kimlär ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[3]Zera χaysï ki sen yasadïŋ, buzdular, evet toγru ne etti?

[4]Biy sarayïnda ari kendiniŋ, Biy köktä olturγuču üsnä kendiniŋ.

Közläri anïŋ yarlïlarga baχar, kirpikläri anïŋ tergäyirlär adam oγlanlarïn.

[5]Biy tergär toγrunu da χïrsïznï, kim ki sövär yazïχnï, körälmäs boyun kendiniŋ.

[6]Yaγgay üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, ot da kügürt; bu dufan — ülüšü ayaχlarïnïŋ alarnïŋ.

[7]Toγrudur Biy, toγruluχnu sövär, toγruluχnu körärlär yüzläri anïŋ. Dun 8.

[Псалом 11/12] 11

[1]Yeŋmäχ üčün, oχtaba üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 11.

(12r) [2]Xutχar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oγlanlarïndan.

[3]Boš sözlädi er sïŋarï bilä kendiniŋ, erinläri bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

[4]Tas etär Biy barča erinlärni hillälilärniŋ da tilni ulu sözlävüči,

[5]Xaysïlarï ki ayttïlar: «Tillärim*iz*ni bizim ulu etiyiχ, erinlärimiz bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

[6]Zabunluχ üčün miskinniŋ da küstünmäχinä yarlïnïŋ hali turïyïm, aytïyïr Biy, χoyïyïm χutχarmaχïmnï menim da färâhan bolïyïm alarda.

[7]Sözläri Eyämizniŋdir sözlär ari, nečik dä kümüš taŋlangan da sïnalgan, yerdän arïtïlgan da ačïlgan 7 kerät topraχtan.

[8]Sen, Biy, saχladïŋ bizni da abradïŋ bizni ǰïnstan bu čaχ me(12v)ŋilikkä diŋrä.

[9]Čöp-čövrä χïrsïzlar kezärlär, biyiklikiŋä körä seniŋ, ulu etsärsen sen adam oγlanlarïn. Dun 8.

[Псалом 12/13] 12

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 12.

[2]Negä dirä, Biy, unutursen meni meŋilik, negä dirä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[3]Negä dirä χoysarmen saγïšïmnï ǰanïmda menim da aγrïχï yüräkimniŋ menim künlärni?

Negä dirä biyiklängäy dušman üstümä menim? [4]Baχ da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümgä.

[5]Aytmagay dušman, ki: «Yeŋdim anï»,— ya χïstïručïlarïm menim sövüngäylär, egär men seskänsäm.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündü yüräkim menim χutχarmaχïŋa seniŋ; alγïšlïyïm (13r) Biyni, yaχšï etüčimni menim. Dun 6.

[Псалом 13/14] 13

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 13.

[1]Ayttï fähamsïz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizlikläri bilä kendiläriniŋ, kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï.

[2]Biy köktän baχtï barča adam oγlanlarïna körmä, ki bolgay kimsä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[3]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[4]Nečik tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik yemäχ ötmäkni, da Biygä sarnamadïlar.

[5]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχu, zera Biydir ǰïnsï toγrularnïŋ.

(13v) [6]Saγïšïn miskinniŋ uyatlï ettilär, zera Biydir umsasï anïŋ.

[7]Kim bergäy [Siondan] χutχarïlmaχ Israjelgä! – χaytarma Eyämizgä yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ, sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel. Dun 10, pʻaṛkʻ 32 dun.

[Виньетка]

Lusig sargawakʻ.

[Псалом 14/15] 14

Saγmos Tawitʻniŋ, 14 sandïr bu.

[1]Biy, kim turgay čatïrïŋda seniŋ, ya kim sïγïngay taγïŋa ari seniŋ?

[2]Xaysï ki barïr zaγalsïz, χïlïnïr toγruluχnu, sözlär könülüknü yüräkindä kendiniŋ.

[3]Xaysï ki hillâlïχnï etmädi tili bilä kendiniŋ da yaman sïŋarïna kendiniŋ etmädi.

Taba yuvuχtagilärindän ol almastïr, [4]heč boluptur alnïna anïŋ yaman etüči.

Xorχučïsïn Eyämizniŋ haybatlï etär, kim ki ant ičir [=ičär] sïŋarïn*a* kendiniŋ da yalγan (14r) čïχmas.

[5]Kümüšün kendiniŋ yalga ol bermäs, mïzda üstünä könülüknüŋ ol almastïr, kim ki munu etsä, ol seskänmägäy meŋilik. Dun 6.

[Псалом 15/16] 15

Nïšan yazovu Tawitʻniŋ, 15.

[1]Saχla meni, Teŋrim menim, zera men saŋa umsandïm. [2]Ayttïm Eyämizgä: Biy menim sensen, da yaχšïlïχïm menim maŋa sendändir.

[3]Arilärïŋ seniŋ, χaysïlarï ki yeriŋdädirlär seniŋ, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra soŋra (!) tezlängäylär.

Yïγïštïrmïyïn [=Yïγïštïrmïyïm] yïγïnïn alarnïŋ χanlï, da ne aŋmïyïm atïn alarnïŋ erinlärim bilä menim.

[5]Biy payïm meŋärmäχimniŋ menim da ayaχïmnïŋ menim, sensen, ki bunda χaytarïrsen yurtumnu menim maŋa.

[6]Pay čïχtï maŋa taŋlamalar bilä, da (14v) meŋärmäχim menim biyänčli boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ ki kečägä daγïn ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8]Ilgärtin körär edim Biyni alnïma menim här sahat, ki edi saγïmda menim, ki seskänmägäymen.

[9]Anïŋ üčün färâh boldu yüräkim menim, da sövündü tilim menim, daγïn da tenim menim turgay umsa bilä.

[10]Zerča [=Zera] χoymïsar*sen* ʤanïmnï menim tamuχta da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä muzulmaχlïχnï [=buzulmaχlïχnï].

[11]Körgüzdüŋ maŋa yoluŋnu seniŋ tirlikniŋ, toldurduŋ meni färâhliki bilä yüzüŋnüŋ seniŋ tatlïlïχïŋdan könänmäχiŋniŋ oŋuŋnuŋ seniŋ čaχ tügälinčä. Dun 10.

[Псалом 16/17] 16

Alγïš saγmos Tawitʻniŋ, 16.

[1]Išit, Biy, toγruluχ(15r)ka da baχ χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera digül erinlär bilä hilläli.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

[3]Sïnadïŋ yüräkimni menim da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni, da tapulmadï mendä egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išin adam oγlanlarïnïŋ, sözü üčün erinläriŋniŋ seniŋ men saχlïyïm yollarnï bek.

[5]Toχtatkïn izlärimni menim yoluŋa seniŋ, ki taymagaylar barganïm menim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ maŋa, Teŋri, ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da išit sözümä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kim χutχarïr alarnï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alardan, ki utrudïrlar oŋuŋa seniŋ.

(15v) [8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ yapsarsen meni [9]yüzündän χïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnu menim χapsadïlar semizlikindä kendiläriniŋ, tïyovlu boldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da hali χaytïp dolaštïlar čövrämä, χulaχ χoydular ašaχlatmaga meni yergä.

[12]Heseplädilär meni, nečik aslannï, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturur busulup.

[13]Kel, Biy, yetiš alarga da tïygïn alarnï, χutχar ʤanïmnï menim χïrsïzlardan, χïlïčtan da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr da tïy alarnï tirliklärindän kendiläriniŋ.

(16r) Yapuχluχuŋ bilä seniŋ toldu χarïnlarï alarnïŋ, toydular aš bilä da χoydular χalganïn oγlanlarïna kendiläriniŋ.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toyunïyïm körüngäninä haybatïŋnïŋ seniŋ.

Dunkʻ 15, pʻarkʻ 32 dun.

[Псалом 17/18] 17

[1]Yeŋmäχ üčün, uruščï χulunuŋ Tawitʻniŋ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alγïšnïŋ, χaysï künni ki χutχardï anï Biy χolundan dušmanlarïnïŋ da χolundan Sawuγnuŋ, da ayttï, 17:

[2]Söviyim seni, Biy, toχtatučïm menim, [3]išančïm menim da χutχaručïm menim!

Teŋrim bolušučïm menim; da men umsanïrmen aŋar; išančïm menim, müŋüzü χutχarïlmaχïmnïŋ menim, χabulum menimdir.

[4]Alγïšlamaχ bilä sarnïyïm Biygä da dušmanlarïmdan menim abralïyïm.

[5]Čövrämä boldular (16v) menim ïnčïlmaχï ölümnüŋ, da özänläri töräsizliknïŋ mušχullattï meni.

[6]Totχarlïχï tamuχnuŋ χapsadïlar meni, yetištilär maŋa sïrtmaχï ölümnüŋ.

[7] Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm da Teŋrimä menim čaχïrdïm.

Išitti maŋa daʤarïndan ari kendiniŋ, avazïna

alγïšïmnïŋ menim, da čaχïrïχïm menim alnïna anïŋ kirgäy χulaχïna anïŋ.

[8]Mušχullandï da titrädi yer, da himläri taγlarnïŋ seskändilär, ki yüräkländi üsnä alarnïŋ Teŋri.

[9]Čïχtï tütün öčäšmäχindän anïŋ, da ot yüzündän anïŋ yaltradï, da yašnamaχlar kesildi andan.

[[10]Ašaχlattï kökni da endi, da χaraŋγuluχ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ.]

[11]Čïχtï kʻerovpęlärdän da učtu, aγïndï ol χanatlarïnda yellärniŋ.

(17r) [12]Xoydu χaramγuluχnu yapovun kendiniŋ da čöp-čövräsinä anïŋdïrlar otaχlarï kendiniŋ, da χaramγuluχlar suvlarï čaχ bulutka dirä havanïŋ.

[13]Yaltramaχïna anïŋ alnïna alarnïŋ bulutlar kečirdilär gargutnu da učχun otnu.

[14]Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi avazïn kendiniŋ gargudga da učχunlu otka.

[15]Yeberdi oχun kendiniŋ da taγïttï alarnï, arttïrdï yašnamaχïn kendiniŋ da mušχullattï alarnï.

[16]Köründülär čovraχlarï ya rikalarï suvlarnïŋ, da belgili boldular himläri dünyâniŋ

Öčäšmäχiŋdän seniŋ, Biy, da tïnïχïndan ǯanïŋnïŋ, öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

[17]Yeberdi biyikliktän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

[18]Xutχargay meni Biy (17v) dušmanlarïmdan menim, χuvatlïlardan da körälmägänlärimdän menim, ki χuvatlï boldular, ne ki men.

[19]Yetištilär maŋa kününä χïyïnlarïmnïŋ menim, boldu Biy χuvatlatučïm [20]da čïχardï meni avlaχka, da χutχargay meni Biy, zera klädi meni.

[21]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim tölägäy maŋa.

[22]Men saχlïyïm yolun Eyämizniŋ da χïrsïzlïχ etmiyim Teŋrimä menim.

[23]Barča könülükü anïŋ alnïma menimdir, toγruluχun kendiniŋ keri etmädi mendän.

[24]Bolïyïm da men zaγalsïz anïŋ bilä da saχt bolïyïm töräsizlikimdän menim.

[25]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, arilikinä körä χollarïmnïŋ menim alnïna közümnüŋ menim.

(18r) [26]Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaγalsïz zaγalsïz bolgaysen, [27]taŋlamalar bilä taŋlama bolgaysen da χaχutlarnï yïχkaysen.

[28]Sen žoγovurtuŋnu, ašaχlarnï tirgizirsen da közlärin öktämlärniŋ sen ašaχlatïrsen.

[29]Sen yarïχlï etärsen čïraχïmnï menim, Biy Teŋrim menim, yarïχ et maŋa χaramγuluχta.

[30]Seniŋ bilä χutulïyïm sïnamaχlïχtan, Teŋrim bilä menim kečiyim duvarlarnï.

[31]Teŋrim menim, zaγalsïzdïr yollarïŋ seniŋ, da sözläri Eyämizniŋ taŋlamadïr; da išanč barčasïna, kimlär ki umsanïrlar aŋar.

[32]Anïŋ üčün ki kimdir Teŋri bašχa Eyämizdän? Ya kimdir Teŋri bašχa Teŋrimizdän bizim?

[33]Teŋri, χaysï ki kiydirdiŋ maŋa χuvatnï da χoyduŋ zaγalsïzlïχta yolumnu menim.

[34]Toχtattïŋ ayaχ(18v)larïmnï menim, nečik maralnïŋ, da üstünä biyikliklärniŋ turγuzduŋ meni.

[35]Övrättiŋ χolumnu menim oγraška, da ettiŋ biläkimni menim, nečik yay bazïχ, da berdiŋ maŋa χuluχuŋnu χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

[36]Közüŋ seniŋ yöpsündü meni, da ögütüŋ seniŋ turγuzdu meni meŋilik, da ögütüŋ seniŋ övrätkäy meni.

[37]Avlaχ ettiŋ yürügänimni menim tibimä menim, da küčsüzlänmädilär izlärim menim.

[38]Xuvïyïm dušmanlarïmnï menim, da yetišiyim alarga, da χaytmïyïm alardan čaχ tügätkinčä alarnï.

[39]Xïstïrïyïm alarnï, da daγïn bolmagaylar turma da tüškäylär tibinä ayaχlarïmnïŋ menim.

[40]E, kiydirdiŋ maŋa χuvatnï oγrašta, turganlarnï üstümä menim tibimä menim ettiŋ.

[41]Dušmanlarïmnï menim χuvulgan ettiŋ da körälmägänlärimni menim tas ettiŋ.

(19r) [42]Čaχïrdïlar, da kimsä yoχ edi, ki χutχargay edi alarnï, sarnadïlar Biygä, da išitmädi alarga.

[43]Uvatïyïm alarnï, nečik toznu alnïna yelniŋ, nečik balčïχnï oramlarnïŋ, alay basïyïm alarnï.

[44]Xutχargay meni Biy χaršïlïχtan žoγovurtnuŋ da turγuzgay meni baš dinsizlärgä.

[45]Žoγovurt, χaysïn ki bilmäs edim, χuluχ ettilär maŋa da išitmäχi bilä χulaχlarïmnïŋ menim išitti maŋa.

[46]Oγlanlarï yatlarnïŋ yalγan sözlädilär maŋa, oγlanlarï yatlarnïŋ oprandïlar da aχsadïlar izlärindän kendiläriniŋ.

[47]Tiridir Biy, da alγïšlïdïr Teŋri, da biyik bolgay Teŋri, χutχaručïm menim,

[48]Teŋri, χaysï ki izdär öčümnü menim da hnazant etär žoγovurtnu tibimä,

(19v) [49]Xutχaručïm menim dušmanlarïmdan menim, öčäštürüčilärimdän. Alardan, ki turupturlar üstümä menim, biyik ettiŋ meni da erdän egri χutχardïŋ meni.

[50]Bunuŋ üčün tapunïyïm saŋa dinsizliktä da atïŋa seniŋ saγmos aytïyïm.

[51]Ulu ettiŋ χutχarïlmaχïn χanïnïŋ anïŋ, etip yarlïγamaχnï yaγlaganïna anïŋ, Tawitʻ bilä da züräti bilä anïŋ ǯïnstan čaχ ǯïnska. Pʻarkʻ 50 dun.

Čïχkanï üčün Movsęsniŋ Mïsïrdan da Israjel oγlanlarï üčün alγïš

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

[1]Alγïšlïγïχ Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarnï da atlarnï saldï teŋizgä, bolušučï, yöpsünüčim menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχlïχka.

[2]Budur menim Teŋrim, da haybatlï etärmen bunu, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim bunu.

[3]Biy uvatïr oγrašlarnï, Biy atïdïr anïŋ.

(20r) [4]Taŋlama erlärni, da taŋlama yaraγlïlarnï, arabalarïn, da atlarïn, da barča χuvatïn p'arawonnuŋ boγdu teŋizdä.

[5]Teŋiz yaptï alarnï, boγuldular tipsizlikinä teränlikniŋ, nečik tašlar.

[6]Oŋuŋ seniŋ, Biy, haybatlïdïr χuvatï bilä kendiniŋ, oŋuŋ seniŋ, Biy, uvattï dušmanlarïŋnï seniŋ.

[7]Da ululuχu bilä haybatïŋnïŋ seniŋ uvattïŋ χaršï bolganlarïŋnï seniŋ, yeberdiŋ öčäšmäχin yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, da yedi alarnï, nečik χamïšnï.

[8]Dž̲an χuvatïŋnïŋ yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, yarïldïlar suvlar, yïγïn turdular, nečik duvar taštan, suvlarï teŋizniŋ, da buzladïlar yïγïnlarï suvlarnïŋ ičinä teŋizniŋ.

[9]Ayttï dušman, ayttï: «Xuvïyïm, yetišiyim, urïyïm, ayïrïyïm talannï da toldurïyïm alardan dž̲anïmnï menim.

(20v) Xïlïčïmnï menim urïyïm alarga, eyälik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnïŋ oŋum menim».

[10]Yeberdiŋ yeliŋni seniŋ, da yaptï alarnï teŋiz, boγuldular da endilär, nečik χorγašïn, suvga muχkâm.

[11]Kim oχšar saŋa, Teŋrim, Biyim? Ya kim oχšagay saŋa, haybatlangan arilärinda,

Tamašalï haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nïšanlar da pešälär? [12]Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da yuttu alarnï yer.

[13]Yol körgüzdüŋ toγruluχ bilä žoγovurtuŋa seniŋ, hali χaysï ki dä χutχardïŋ.

Da övündürdüŋ χuvatïŋ bilä seniŋ taboruŋa, arilikiŋä seniŋ, [14]išittilär dž̲ïnslar da öčäšländilär, da χorχu tuttu sïγïnganlarnï Arapisdannïŋ.

[15]Ol vaχtta dž̲âχtlandïlar yarγučïlar Edomnuŋ da buyruχčïlarï Movaplarnïŋ.

(21r) Tuttu alarnï titröv, eridilär barča turučïlarï K'anannïŋ.

[16]Tüškäy üstünä alarnïŋ ah da χorχu, da χuvatïndan biläkiŋniŋ seniŋ taš χaytkaylar,

Čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ, Biy, čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ bu kez, χaysï ki dä taŋladïŋ.

[17]Eltip tikkäysen alarnï taγïna meŋärmäχiŋniŋ seniŋ, hadirlikinä turmaχïŋnïŋ, meŋärmäχiŋniŋ seniŋ,

Xaysï ki tapunduŋ äväldän, Biy, tapunduŋ arilikiŋ bilä, χaysï ki hadirlädilär χollarïŋ seniŋ. [18]Da Biy χan meŋi meŋilik da daγïn da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

[19]Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atlarï bilä, da taŋlama yaraγlïlar bilä ičinä teŋizniŋ.

Da yeberdi üstünä alarnïŋ Biy suvun teŋizniŋ, da oγlanlarï Israjelniŋ bardïlar χuru bilä ičinä teŋizniŋ.

[Молитва]

(21v) K'risdostur menim Teŋrim, da haybatlarmen anï, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim anï.

Pareχǫsluχu bilä surp barčadan alγïšlï Asduadž̲adž̲zinniŋ da surp χačïŋ üčün seniŋ özdän, Biy, yöpsün χoltχamïznï bizim, da yarlïγa bizgä.

Bu ganon 298 dundïr.

[Колофон]

Yazdïrgan sarnagan bilä birlängäylär yazučï bilä da aŋïlgaylar Teŋri alnïna meŋi učmaχïna. Amęn. Tvagan 1029 [1580] "Год 1580".

[Псалом18/19] 18

[1]Saγmos Tawit'niŋ, 18.

[2]Kök aytar haybatïn Teŋriniŋ, da etkänin χulunuŋ anïŋ aytar toχtalmaχlïχ.

[3]Kün künnüŋ aχtïrïr sözün, da kečä kečäniŋ körgüzür bilmäχliχin.

[4]Yoχtur sözlär da yoχtur gäläd̲žilär, χaysïlarïnïŋ ki išitilmägäy avazlarï alarnïŋ.

(22r) [5]Barča yerdä čïχtï avazï alarnïŋ, čaχ χïrïγïna dünyânïŋdïr gäläd̲žiläri alarnïŋ.

Kün toγušundan χordu čatïrïn kendiniŋ, [6]da kendi — nečik kiyöv, ki čïχar sarayïndan kendiniŋ, sövünür ol, nečik aznavur, yügürmäχi*n*dä yolunda kendiniŋ.

[7]Xïrïγïndan köknüŋdir čïχkanï anïŋ, tïnčlïχï anïŋ čaχ χïrïγïna anïŋ, da kimsä bolmas, ki yašïngay χïzovundan anïŋ.

[8]Oręnk'i Eyämizniŋ zaγalsïzdïr, da χaytarïrlar dž̲anlarnï, tanïχlïχï Eyämizniŋ inamlïdïr, da aχïllï etär oγlanlarnï.

[9]Toγruluχu Eyämizniŋ tüzdür, da färâh etär yüräkni, buyruχu Eyämizniŋ yarïχtïr, da yarïχ berirlär közlärgä, [10]χorχusu Eyämizniŋ ari da χalïr meŋilik.

Yarγusu Eyäm(22v)izniŋ könüdür, da toγrudur ol.

[11]Suχlančlïdïr ol, ne ki altun, da, ne ki bahalï taš, özdän, köp tatlïdïr ol, ne ki bir kesäk čïbal.

[12]Zera χuluŋ seniŋ saχlagay bunu, saχlama aŋar tölöv köp.

[13]Aškanlarïn kendiniŋ kim bolur alma eskä? Yapuχumdan menim aruv etkin meni, Biy, [14]da yattan saχla χuluŋnu seniŋ.

Yoχsa ki yoχ eyälik etkäylär maŋa, ol vaχtta zaγalsïz bolïyïm da ari bolïyïm ulu yazïχtan ulu.

[15]Bolgay saŋa biyänčli sözläri aγzïmnïŋ menim, da saγïšlarï yüräkimniŋ menim alnïŋa seniŋ här sahat, Biy, bolušučïm menim da χutχaručïm menim! Dun 14.

[Псалом 19/20] 19

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 19.

[2]Išitkäy saŋa Biy kününä tarlïχnïŋ, bolušučï bolgay saŋa atïna [=atï] Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

(23r) [3]Yebergäy saŋa Biy bolušluχ arilikindän kendiniŋ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

[4]Aŋgay Biy barča χurbanïŋnï seniŋ da niyätiŋni seniŋ yöpsünövlü etkäy.

[5]Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ da barča saγïšïŋnï seniŋ ol tügällägäy.

[6]Sövüniyiχ biz χutχarmaχïŋa seniŋ, atïna Teŋrimizniŋ bizim biz ulu bolïyïχ.

Toldurgay Biy barča χoltχaŋnï seniŋ, [7]hali tanïdïχ, ki tirgizdi Biy yaγlaganïn kendiniŋ.

Išitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, χuvatïnda χutχarmaχïnïŋ oŋunuŋ kendiniŋ.

[8]Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoχsa biz atïna Eyämizniŋ, Teŋrimizniŋ bizim sarnïyïχ.

[9]Bular tïyïldïlar da tüštülär, biz turduχ da toγru bolduχ.

[10]Biy, tirgiz χannï da (23v) išit bizgä kündä, χaysïnda ki sarnasaχ saŋa. Dun 10.

[Псалом 20/21] 20

Yeŋmäχ üčün.

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 20.

[2]Biy, χuvatïŋa seniŋ färâh bolgay χan, χutχarmaχïŋa seniŋ sövüngäy asrï.

[3]Suχlančïn yüräkiniŋ anïŋ berdiŋ aŋar da erkin erinläriniŋ anïŋ keri etmädiŋ andan.

[4]Yetištirdiŋ anï alγïšïna tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ da χoyduŋ bašïna anïŋ tad͡ž bahalï taštan ya özdän.

[5]Tirlik χoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzaχ künlärgä meŋi meŋilik.

[6]Uludur haybatï anïŋ χutχarmaχïŋa seniŋ, haybatnï da ulu könänmäχni χoygaysen üstünä anïŋ.

[7]Bersärsen aŋar alγïšnï meŋi meŋilik, färâh etsärsen anï färâhlikinä yüzüŋnüŋ seniŋ.

[8]Xan umsandï Biygä, yarlïγamaχïndan Biyiktäginiŋ ol seskänmägäy.

(24r) [9]Tapulgay χoluŋ seniŋ üstünä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ, da oŋuŋ seniŋ tapkay barča körälmägänläriŋni seniŋ.

[10]Xoygaysen alarnï, nečik yalïnïna otnuŋ, zamanïnda yüzüŋä seniŋ.

Biy öčäšmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï, da ot yegäy alarnï.

[11]Yemiši alarnïŋ yerdän tas bolgay, da züräti alarnïŋ adam oγlanlarïndan.

[12]Saptïlar sendän yamanlïχ bilä, saγïšladïlar saγïš, χaysïn ki bolmadïlar toχtatma.

[13]Etsärsen alarnï χuvulgan χalganïŋa seniŋ, hadirläsärsen yüzünä alarnïŋ.

[14]Biyik bolgïn, Biy, χuvatïŋda seniŋ, alγïšlïyïχ da saγmos aytïyïχ χuvatïŋa seniŋ. Dun 14, p‘ark‘ 38.

[Псалом 21/22] 21

[1]Yeŋmäχ üčün ertägi bolušluχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 21.

(24v) [2]Teŋrim, Teŋrim menim, baχkïn maŋa, ne üčün χoyduŋ meni? Yïraχ boldum χutχarïlmaχïmdan menim sözü üčün ašïnganlarïmnïŋ menim.

[3]Teŋrim menim, kündüz sarnadïm saŋa, da maŋa išitmädiŋ, kečä dä maŋa χulaχ χoymadïŋ.

[4]Sen arilärdä sïγïnïpsen da ögövlükü Israelniŋ.

[5]Saŋa umsandïlar atalarïmïz bizim, umsandïlar saŋa, da χutχardïŋ alarnï.

[6]Saŋa čaχïrdïlar da tirildilär, saŋa umsandïlar da uyalmadïlar.

[7]Evet men χurtmen, da digül adam, tabalamaχ adamlarga da heč etmäχ žoγovurtnuŋ.

[8]Barčasï, kimlär ki körärlär edi meni, heč tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi bašlarïn kendiläriniŋ.

[9]Umsandï Biygä, da χutχargay anï, tirgizgäy anï, zera kläd(25r)i anï.

[10]Sensen, ki čïχardïŋ meni χarïndan, umsam menim emčäklärindän anamnïŋ menim.

[11]Saŋa tüštüm men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen Teŋrim menim.

[12]Keri etmägin mendän, zera tarlïχ yovuχlanïptïr da kimesä yoχtur, ki boluškay maŋa.

[13]Čövrämä boldular menim sïγïrlar köp da semiz, buγalar semiz χapsadïlar meni.

[14]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ, nečik aslan, ki muŋrar da χapsar.

[15]Men, nečik suv, töküldüm, da taγïldïlar barča söväklärim menim, da boldu yüräkim menim nečik balaγuz erilgän ičinä yüräkimniŋ menim.

[16]Xurudu, nečik čerep, χuvatïm menim, tilim menim taŋlayïma menim yabuštu, da topraχïna ölümnüŋ endirdilär meni.

[17]Čövrämä boldular menim itlär köp, da yïγïnlarï yamanlarnïŋ (25v) χapsadïlar meni.

[18] Teštilär χollarïmnï menim da ayaχlarïmnï menim da sanadïlar barča söväklärimni menim, da alar baχïp da kördülär meni.

[19]Ayïrdïlar tonumnu menim aralarïna kendiläriniŋ da üstünä kiyinišimniŋ menim vid͡žag salïrlar edi.

[20]Sen, Biy, yïraχ etmägin bolušluχuŋnu seniŋ mendän, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[21]Xutχar χïlïčtan d͡žanïmnï menim da χolundan itlärniŋ yalγïzïn anamnïŋ menim.

[22]Xutχar meni aγzïndan aslannïŋ, müŋüzündän karkardannïŋ ašaχlïχïmnï menim.

[23]Aytïyïm atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim, ičinä yïχövnüŋ alγïšlïyïm seni.

[24]Xorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, barča züräti Jagopnuŋ haybatlï etkäylär anï.

(26r) Xorχkay Eyämizdän barča züräti Israjelniŋ, [25]ki heč etmädi da rïsvay etmädi Biy alγïšïn yarlïnïŋ da χaytarmadï yüzün kendiniŋ mendän, yoχsa sarnaganïma menim aŋar išitti maŋa.

[26]Sendändir ögövlüküm menim, yïχövdä ulu alγïšlïyïm seni.

Niyätimni menim tügälliyim alnïna barča χorχkanlarïnïŋ anïŋ.

[27]Yegäylär yarlïlar da toygaylar, alγïšlagaylar Biyni, ki izdiyirlär anï.

Tirilgäy yürägläri alarnïŋ, meŋi meŋilik aŋgaylar [28]da χaytkaylar Biygä barča χïrïγï yerniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča d͡žïnslarï dayfalarnïŋ, [29]zera Eyämizdändir χanlïχ, da ol eyälik etär üstünä barča dinsizlärniŋ.

[30]Yedilär da yerni öptülär aŋar barča semizläri yerniŋ, alnïna anïŋ tüškäylär barčasï, ki enärlär topraχka.

(26v) [31]D͡žanïm menim anïŋ bilä tirilir, da zürätim menim χuluχ etkäy aŋar,

Aytïyïm Eyämizgä. D͡žïns, [32]ki kelsär, aytkaylar toγruluχnu žoγovurtka, ki toγmalïdïrlar, ki etti Biy. Dun 32.

[Псалом 22/23] 22

Saγmos Tawit‘niŋ, 22.

[1]Biy kütkäy meni, da maŋa heč nemä eksilmägäy.

[2]Tüzdägi yaš otta anda sïγïndïrdï meni da suvunda tïnčlïχnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï d͡žanïmnï menim maŋa da yol körgüzdü maŋa yoluna toγruluχnuŋ atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä dä barsam men ičinä kölgälärniŋ ölümnüŋ, χorχmandïr yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tayaχïŋ seniŋ da tayaχïŋ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim seγannï ya stolnï közgä χaršï χïstïručïlarïmnïŋ menim.

(27r) Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïŋ seniŋ, nečik zulal, ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, birgämä menim kelir barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övünä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä. Dun 8.

[Псалом 23/24] 23

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ. Burungi kün üčün, 23.

[1]Eyämizniŋdir yer tügälliki bilä kensiniŋ, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ.

[2]Ol kendidir üstünä teŋizniŋ himlär saldï aŋar, üstünä ïrmaχlarnïŋ hadirlädi anï.

[3]Kim čïχkay taγïna Eyämizniŋ? Ya kim turgay yerinä arilikiniŋ anïŋ?

[4]Xaysï ki aridir χollarï bilä da zaγalsïz yüräki bilä, χaysï ki almadï hečlikni boyuna kendiniŋ da ant ičmädi sïŋarïna kendiniŋ hillälik bilä,

[5]Bu algay bolušluχnu Eyämizdän, yarlïγamaχïn Teŋridän, χutχaručïsïndan (27v) kendiniŋ.

[6]Bu d͡žïnstïr, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagop Teŋrisiniŋ.

[7]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siznïŋ yoγarï, kötürgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatlïnïŋ.

[8]Kimdir bu χan haybatlï? Biy χuvatlï χuvatï bilä kendiniŋ, Biy χuvatlï oγrašta.

[9]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siznïŋ yoγarï, kötürgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[10]Kimdir bu χan haybatlï? Biyi χuvatlïlarnïŋ, bu kendidir χanï haybatnïŋ. Dun 10, p‘aṛk‘ 50 dun.

[Псалом 24/25] 24

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, 24.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm d͡žanïmnï menim, [2]Teŋrim menim, saŋa umsandïm, uyalmïyïm, da ki külmägäylär mendän dušmanlarïm menim.

(28r) [3]Barčasï, ki tözärlär saŋa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär hečliklärindä kendiläriniŋ.

[4]Yoluŋnu seniŋ, Biy, körgüz maŋa da izläriŋni seniŋ övrät maŋa.

[5]Yol körgüzgin maŋa könülükünä seniŋ da övrät meni, zera sensen Teŋri χutχaručïm menim da men saŋa tözdüm künüzün.

[6]Aŋgïn, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ da yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki bardïr meŋilik.

[7]Yazïχïn oγlanlïχïmnïŋ menim da biyiksizlikimniŋ [=biliksizlikimniŋ] menim aŋmagïn, evet

aŋgïn meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, tatlïlïχïŋ üčün seniŋ, [8] ki tatlï da toγrusen, Biy.

Anïŋ üčün ọŗenk'i [=ọŗenk'] bilüčisi etärsen yazïχlïnï, [9]yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yarγuda, övrätirsen sekinlärgä yoluŋnu seniŋ.

(28v) [10]Barča yollarï Eyämizniŋ yarlïγamaχ bilä da könülük bilädir alarga, ki χolarlar niyätin da tanïχlïχïn anïŋ.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, arït yazïχlarïmnï menim, ki köp boldular.

[12]Kimdir adam, ki χorχar Eyämizdän? Ọŗenk' bilüčisi etär anï yolda, χaysï ki biyändi.

[13]Boyu anïŋ yaχšïlïχta tïngay, da züräti anïŋ meŋärgäy yerni.

[14]Xuvatlïdïr Biy χorχučïlarïna kendiniŋ da bitiklärin kendiniŋ övrätir alarga.

[15]Közüm menim här sahat Biydädirlär, da ol čïχarïr sïrtmaχtan ayaχïmnï menim.

[16]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, ki birginäsi anamnïŋ da miskinmen men.

[17]Tarlïχlarï yüräkimniŋ menim köp boldular asrï, da totχarlïχïmdan menim čïχar meni.

[18]Baχ ašaχlïχïmnï menim da χazγančïmnï menim da bošat maŋa (29r) barča yazïχïmnï menim.

[19]Kör dušmanlarïmnï menim, ki köp boldular, körälmämäχni, χaysï ki heč yergädän körälmädilär meni.

[20]Saχla ḏžanïmnï menim da χutχar meni, da uyatlï bolmïyïm, ki umsandïm saŋa.

[21]Zaγalsïzlar da toγrular ortaχ boldular maŋa, da men saŋa tözdüm. [22]Xutχar, Teŋri, Israjelni barča tarlïχïndan anïŋ. Dun 18.

[Псалом 25/26] 25

Saγmos Tawit'niŋ, 25.

[1]Yarγu etkin maŋa, Biy, zera men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, Biygä umsandïm, ki bolmagaymen χasta.

[2]Sïnagïn meni, Biy, da tergä meni, sïnagïn bövräklärimni menim da yüräkimni menim.

[3]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, alnïna közlärimniŋ menim, da biyänčli bolïyïm könülüküŋä seniŋ.

[4]Olturmïyïm men olturγučuna hečlikniŋ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

[5]Körälmädim men yïγïnïn yamanlarnïŋ, da χïr(29v)sïzlar bilä men olturmïyïm.

[6]Yuvïyïm arilik bilä χolumnu menim da čövräsinä bolïyïm seγanïŋ bilä seniŋ, Biy,

[7]Išitmä maŋa avazïn alγïšïŋnïŋ seniŋ da aytma barča sk'ančelik'iŋni seniŋ.

[8]Biy, sövdüm *šöγrätin* [=šöhrätin] övüŋnüŋ seniŋ da yerin otaγïŋnïŋ, haybatïŋnïŋ seniŋ.

[9]Tas etmägin χïrsïzlar bilä ḏžanïmnï menim, da ne er bilä χan töküči tirlikimni menim,

[10]Xaysïlarïnïŋ ki χollarï kendiläriniŋ töräsizlik bilädir, da oŋu alarnïŋ toludur mïzda bilä.

[11]Men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, χutχar meni, Biy, da yarlïγa maŋa.

[12]Ayaχïm menim turgay toγruluχta, yuχövdä ulu alγïšlïyïm seni. Dun 12.

[Псалом 26/27] 26

Saγmos Tawit'niŋ, 26.

Hanïz pomazat etmiyir edilär.

[1]Biy yarïχïm menim da tirlikim menim: men kimdän χorχkaymen? Biy (30r) išančï tirlikimniŋ menim: men kimdän titräsärmen?

[2]Yuvuχlanmaχïna maŋa yamanlarnïŋ yemä tenimni menim χïstïručïlarïm menim da dušmanlarïm menim, alar χaçak'landïlar da tüštilär.

[3]Egär hadirlänsä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagattagi uruš, hälbät, bunuŋ bilä dä saŋa, Biy, umsandïm.

[4]Birni χoldum Eyämizdän da bunu χolarmen — turma maŋa övünä Eyämizniŋ barča künlärinä tirlikimniŋ menim,

Körmä maŋa könänmäχin Eyämizniŋ da buyruχ bermä sarayïna anïŋ.

[5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ kününä yamannïŋ, yapovu tibinä etti meni yapovunda čatïrïna kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik et bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

(30v) Čövrämä bolïyïm da sunïyïm čatïrïna anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädi yüzüm menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädilär.

[9]Xaytarmagïn yüzüŋnü mendän da sapmagïn öčäšmäχliχ bilä χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bol, Biy, rïsvay etmägin meni da χoymagïn meni, Teŋrim, χutχaručïm menim.

[10]Atam menim da anam menim χoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

[11]Ọŗenk'kä bilüči et meni, Biy, yoluŋa seniŋ da yol körgüz maŋa iziŋä seniŋ toγru.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ.

(31r) Turdular üstümä menim tanïχlarï yazïχnïŋ da yalγan boldular maŋa töräsizliklärindä kendilärinïŋ.

[13]Inandïm körmä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ yerinä tirilärniŋ. [14]Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgïn, χuvatlansïn yüräkiŋ seniŋ, da töz Eyämizgä. Dun 6, p'aṛk' 46 dun.

[Псалом 27/28]

Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrim menim, tïyïlmagïn mendän, bolmagay χačan tïyïlgaysen mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[2]Išit, Biy, avazïna χoltχamnïŋ menim χolmaχïmda maŋa sendän, kötürgändä χollarïmnï menim sarayïŋda ari seniŋ.

[3]Heseplämägin χïrsïzlar bilä ǰanïmnï menim, da ne alar bilä, ki χïlïnïrlar töräsizlikni, tas etkin meni,

Xaysïlarï ki sözlärlär edi eminlikni sïŋarlarï bilä kendiläriniŋ, da yamanlïχtïr yüräklärinä alarnïŋ.

(31v) [4]Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnïŋ, töräsizliklärinä körä barganlarnïŋ alarnïŋ tölä alarga.

Išinä körä χollarïnïŋ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnïŋ.

[5]Aŋlamadïlar alar išin Eyämizniŋ, da ne išinä χolunuŋ anïŋ baχtïlar, yemirgäysen alarnï, da daγïn yasalmagaylar.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki išitti avazïna alγïšïmnïŋ menim, [7]Biy bolušučïm da yardïmčïm menim.

Aŋar umsandï yüräkim menim, faydalandï da färâh boldï tenim menim, da men erkim bilä menim tapunïyïm aŋar.

[8]Biy χuvat žoγovurtuna kendiniŋ, išanč χutχarïlmaχïnïŋ yaγlaganïna kendiniŋ.

[9]Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, [alγïšla] meŋärmäχiŋni seniŋ, küt da biyiklät alarnï čaχ meŋilikkä diyin. Dun 11.

[Псалом 28/29] 28

Saγmos (32r) Tawit'niŋ, 28.

[1]Sunuŋuz Eyämizgä, oγlanlarï Teŋriniŋ, sunuŋuz Eyämizgä oγlanlarïn χočlarnïŋ.

Sunuŋuz Eyämizgä haybatnï da hörmätni, [2]sunuŋuz Eyämizgä haybatnï atïna anïŋ, yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikiniŋ anïŋ.

[3]Avazï Eyämizniŋ üstünä suvlarnïŋ, da Teŋri haybatlï kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnïŋ köp.

[4]Avazï Eyämizniŋ χuvatlï, da avazï Eyämizniŋ ulu könänmäχlärgä.

[5]Avazï Eyämizniŋ uvatïr ormanlarnï, da uvatïr Biy ormanlarïn Łipanannïŋ.

[6]Uvatkay alarnï, nečik madγaš teräklärin Łipanannïŋ, ki sövüklüsüdür, nečik oγlanlarï k'ark'ardannïŋ.

[7]Avazï Eyämizniŋ kesär yalïnnï ottan, [8]avazï Eyämizniŋ teprätir pustalïχnï, da dušmanlatïr Biy pustalïχïn Gatęsniŋ.

(32v) [9]Avazï Eyämizniŋ toχtatïr marallarnï da mäyan (ya belgili) etär ormannï.

Daǰarïna anïŋ barča, kimsä aytïr haybat aŋar.

[10]Biy tašχïnlarnï (ya suvnu tökülgän) olturγuzur da ašaχlatïr, χanlïχ etkäy Biy meŋilik.

[11]Biy χuvatï žoγovurtuna kendiniŋ bergäy da alγïšlagay žoγovurtun kendiniŋ eminliktä. Dun 11.

[Псалом 29/30] 29

[1]Saγmos Tawit'niŋ.

Alγïšï nawadagidniŋ daǰarnïŋ Tawit'niŋ, san 29.

[2]Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüŋ meni da färâh etmädiŋ dušmanlarïmnï menim mendä.

[3]Biy, Teŋrim menim, sarnadïm saŋa, da saγaytïŋ meni, [4]Biy, čïχardïŋ tamuχtan ǰanïmnï menim, χutχardïŋ meni alardan, ki enärlär čuγurga.

[5]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ariläri anïŋ, tapunuŋuz aŋïlmaχlïχïna arilikiniŋ anïŋ.

(33r) [6]Yüräklänmäχtir öčäšmäχinä anïŋ da tirliktir erkinä anïŋ.

Kečχuruda tïngaylar yïγlaganlar, ertäräk bolgay färâhlik.

[7]Men ayttïm: yaχšï tirlikimä menim, ki seskänmägäymen meŋilik.

[8]Biy, erkiŋä seniŋ berdiŋ körkümä menim χuvatnï, χaytardïŋ yüzüŋnü seniŋ mendän, da men boldum mušχullangan.

[9]Men saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrimä menim χoldum. [10]Ne faydadïr saŋa χanïmdan menim, egär ensäm men buzuχluχka?

Yoχsa mï topraχ tapunmaχ etkäy saŋa ya aytkay könülüküŋnü seniŋ?

[11]Išitti maŋa Biy da yarlïγandï, da Biy boldu maŋa bolušučï.

[12]Xaytardï χayγumnu menim färâhlikkä, češti mendän χïlχapnï da maŋa kiydirdi färâhlikni.

(33v) [13]Nečik saγmos, aytkaylar saŋa haybatïm menim, da daγïn pošman bolïyïm, Biy, Teŋrim menim, meŋilik tapunuyïm saŋa. Dun 14, p'aṛk' 34.

[Псалом 30/31] 30

[1]Yeŋmäχ üčün da χïyïn üčün alγïš, saγmos Tawit'niŋ, 30.

[2]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmïyïm meŋilik, toγruluχuŋda seniŋ χutχar meni da abra meni.

[3]Ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, ǰâhtlan tirgizmä meni.

Bol, menim Teŋrim, yardïmčïm da övlü išančïmniŋ: abragay meni, [4]zera χuvatlatučïm menim da išančïm menim sensen.

Atïŋ üčün seniŋ, Biy, yol körgüzdüŋ maŋa da beslädiŋ meni, [5]čïχargïn meni sïrtmaχtan bu, ki yašïrïlïptïr maŋa.

Sensen bašdbanïm, yardïmčïm menim, Biy, [6]da χoluŋa seniŋ sïmarlarmen ǰanïmnï menim.

Xutχardïŋ meni, Biy, Teŋri, könülüküŋ bilä seniŋ, [7]körälmädiŋ alarnï, ki (34r) saχlarlar χorχunu boš.

Men Biygä umsandïm, [8]sövüniyim da färâγ bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.

Baχtïŋ ašaχlïχïma menim, χutχardïŋ totχarlïχtan ǰanïmnï menim, [9]da turγuzduŋ meni, da čïχara bermädiŋ meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim, avlaχta [χoyduŋ] ayaχïmnï menim.

[10]Yarlïγa maŋa, Biy, ki χïsïlïpmen men, mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, ǰanïm menim da χarnïm menim.

[11]Eksildilär aγrïχlardan tirlikim menim da yïllarïm menim ǰan čïχmaχtan.

Miskinländi küčsüzlüχtän χuvatïm menim, da söväklärim menim mušχullandïlar.

[12]Ne ki barča dušmanlarïm menim, boldum men taba χonšularïma menim, asrï ah da χorχu tanïšlarïma menim.

Barčasï, χaysïlarï ki körärlär edi meni, (34v) čïχarï χačarlar edi mendän.

[13]Unutulgan boldum men, nečik ölü, yüräktän, da boldum men nečik saγït tas bolgan.

[14]Zera išittim men panbasïn köplärniŋ, ki čövrämä edilär menim, yïγïlganïna alarnïŋ birgä alma ǰanïmnï menim saγïšladïlar, [15]evet men saŋa, Biy, umsandïm.

Ayttïm: sensen Teŋrim menim, [16]da χoluŋa seniŋdir meŋärmäχim menim.

Xutχar meni χolundan dušmanlarïmnïŋ menim da χuvučïlarïmdan menim.

[17]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ, abra meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, [18]Biy, uyatlï bolmïyïm, ki sarnadïm saŋa.

Uyalgaylar χïrsïzlar da engäylär tamuχka, [19]da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toγru üčün egirlikni (35r) öktämliklärindä da sökmäχlärindä kendiläriniŋ.

[20]Nečik ki köptür yarlïγamaχï tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ, Biy, χaysï ki saχladïŋ χorχkanlarïŋa seniŋ!

Ettiŋ sen alarga, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa alnïna adam oγlanlarïnïŋ.

[21]Bekäyttiŋ alarnï yapovuŋda yüzüŋnüŋ seniŋ mušχulluχundan adamlarnïŋ.

Yaptïŋ alarnï čatïrïŋda seniŋ χaršïlïχlarïndan tillärniŋ.

[22]Alγïšlïdïr Biy, ki tamaša etti yarlïγamaχïn kendiniŋ šähärdä bek.

[23]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki tüštüm χayda ki yüzüŋdän közüŋnüŋ seniŋ.

Anïŋ üčün išittiŋ avazïna alγïšïmnïŋ menim, čaχïrganïma menim saŋa.

[24]Sövüŋüz Biyni, barča ariläri anïŋ, ze(35v)ra toγruluχnu izdär Biy da tölär alarga, χaysïlarï ki artïχsï etärlär öktämlikni.

[25]Tiräkläniŋiz, da χuvatlansïn yüräkiŋiz siznïŋ, barčaŋïz, ki umsanïpsiz Biygä. Dun 28.

[Псалом 31/32] 31

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ.

[1]San, χaysïna ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna da yapuldular barča ašïnganlarï anïŋ.

[2]San adamga, χaysïna ki heseplämägäy Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur hillälik aγzïna anïŋ.

[3]Tïyïldïm men, da oprandïlar barča söväklärim menim čaχïrganïma maŋa Biygä [4]künüzün, kündüz da kečä

Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm zabunluχka, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.

[5]Yazïχlarïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizliklärimni menim yapmïyïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχlarïmnï menim, (36r) da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχïmnïŋ menim.

[6]Bunuŋ üčün alγïška turgaylar saŋa barča arilariŋ seniŋ vaχtta (ya zamanïna) yöpsünövlü.

Evet yalγïz suvlardan tašχïn köplärniŋ, χaysï ki alarga heč nemä tiymägäy.

[7]Sensen išančïm menim tarlïχïmda bu, ki čövrämä boldular menim.

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, ki χapsadïlar men*i*.

[8]«Aχïllï etiyim seni da esli yolda, χayda ki barsarsen, da toχtatïyïm üstüŋä seniŋ oŋumnu menim».

[9]«Bolmaŋïz nečik at da χatïr, ki yoχtur alarga aχïl, yügä*n*dä da noχtada χïstïrïrsen yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».

[10]Köp χïyïnlar bardïr yazïχlïlarnïŋ, evet χaysïlarï umsanïrlar Biy*gä*, yarlïγamaχï Eyämizniŋ (36v) čövräsinä bolgay alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biydä, ögünüŋüz, barčaŋïz, χaysïŋïz ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

Saγmos Tawit‘niŋ, näpi söz [napi soz=napissiz] J̌uvutka, 32.

[1]Sövünüŋüz, toγrular, Biydä, toγrularga yarašïr alγïš, [2]χosdovanel boluŋuz Eyämizgä alγïš bilä, on stronlu saγmos bilä saγmos aytïŋïz aŋar.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, zera yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[4]Toγrudur aytušu Eyämizniŋ, da barča išläri anïŋ inam bilä, [5]da sövär yarlïγamaχnï da könülüknü Biy.

Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer, [6]da sözü bilä Eyämizniŋ kök toχtaldï, da ǰanï bilä aγzïnïŋ anïŋ barča χuvatlïlarï alarnïŋ.

(37r) [7]Yïγïštïrdï, nečik tulχuχka, suvlarïn teŋizniŋ da χoyar teränliktä χaznasïn kendiniŋ.

[8]Xorχkay Eyämizdän barča yer, da andan titrägäylär barča turučïlarï dünyâniŋ.

[9]Zera ol ayttï — da boldu, buyurdu — da toχtaldïlar.

[10]Biy taγïtïr saγïšïn dinsizlärniŋ, alčaχ etär Biy saγïšïn yïγïnlarnïŋ, da heč etär Biy saγïšïn buyruχčïlarnïŋ.

[11]Saγïšï Eyämizniŋ meŋilik χalïr, da saγïšï yüräkiniŋ anïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[12]San ǰïnska, χaysïna ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar, žoγovurtnu [=žoγovurtka], χaysï ki taŋladï meŋärmäχinä kendiniŋ.

[13]Köktän baχtï Biy barča oγlanlarïna adamlarnïŋ, [14]hadir turarïndan kendiniŋ, baχtï ol barča turučïlarïna dünyâniŋ.

[15]Kim yarattï bašχa yüräkin alarnïŋ, eskä alma barča išin alarnïŋ.

(37v) [16]Dügül ki köp χuvatïnda kendiniŋ abralïr χan, da ne aznawur köp χuvatïna kendiniŋ.

[17]Yalγandïr at χutχarïlmaχïnda kendiniŋ, köp χuvatïnda kendiniŋ χutχarmastïr atlagannï.

[18]Közü Eyämizniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ da χaysïlarï umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ,

[19]J̌an χutχarma ölümdän ǰanlarïn alarnïŋ, yedirmä alarnï ačlïχta.

[20]J̌anlarïmïz bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol bolušučï da yardïmčïmïz bizimdir.

[21]Aŋar färâh bolgay yüräklärimiz bizim, da atïna ari anïŋ umsanalïχ.

[22]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, üstümüzgä biznim, nečik umsandïχ saŋa.

Dun 19.

[Псалом 33/34] 33

[1]Saγmos Tawitʻniŋ, zamanïna, ki teškirdi sözün kensiniŋ alnïna Apimẹlikʻniŋ da soŋra yeberdi anï, san 33.

(38r) [2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïma menim.

[3]Biydä maχtangay ǰanïm menim, išitkäylär sekinlär da färâh bolgaylar.

[4]Ulu etiŋiz Biyni menim bilä da biyik etiŋiz atïn anïŋ birgä.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz sizniŋ uyalmagaylar.

[7]Bu miskin sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, barča tarlïχïndan bunuŋ χutχardï bunu.

[8]Taborlarï frištälärniŋ Eyämizniŋ čöp-čövrädir χorχkanlarï bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämiz(38v)dän, barča ariläri anïŋ, ki heč nemä yoχtur eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačïχtïlar, yoχsa χaysïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämiziniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïr tiliŋni seniŋ yamanlïχtan, da erinläriŋ seniŋ sözlämägäylär hillälikni.

[15]Sapkïn yamandan da etkin yaχšïlïχnï, χolgïn eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közü Eyämizniŋ üstünä toγrularnïŋ, da χulaχlarï anïŋ üstünä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämizniŋ üstünä yaman iščilärniŋ — tas etmä yerdän aŋïlmaχïn alarnïŋ.

(39r) [18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga, barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, ki opranïptïrlar yüräkläri bilä, da ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχtïr toγrularga, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da ne bir alardan ufalmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa χaysï ki körälmästir toγrunu, pošïman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošïman bolmagaylar barčasï, kimlär ki umsanïptïrlar aŋar.

[Псалом 34/35] 34

Saγmos Tawitʻniŋ, 34.

[1]Yarγula, Biy, alarnï, ki yarγularlar meni, tïyïš ya yuvuχlan alar bilä, ki urušurlar menim bilä.

(39v) [2]Al yaraγïŋnï da χalχanïŋnï seniŋ da kel bolušmaga maŋa, [3]čïχar χïlïčïŋnï seniŋ χarši χuvučïlarïma menim tïyma alarnï da aytkïn sen ǰanïma menim, ki: «Xutχarïlmaχïŋ seniŋ menmen».

[4]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki izdärlär edi ǰanïmnï menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[5]Bolgaylar alar nečik toz alnïna yelniŋ, da friштäsi Eyämizniŋ ïnd͡žïtkay alarnï.

[6]Bolgay yollarï alarnïŋ χaramɣuluχta da azmaχlïχta, da friштäsi Eyämizniŋ χuvgay alarnï.

[7]Heč yergädän yašïrdïlar maŋa sïrtmaχ buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ da heč yergädän tabaladïlar d͡žanïmnï menim.

[8]Yetiškäy üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, χaysï ki bilmädilär, da avnï [=av], ki yašïrdïlar, algay ayaχlarïn alarnïŋ, da sïrtmaχka ol tüškäylär.

(40r) [9]Yoχsa d͡žanïm menim sövüngäy Biydä, färâh bolgay χutχarmaχïna anïŋ, [10]da barča söväklärim menim aytkaylar: «Kim, Biy, oχšar saŋa?

Ki χutχardï yarlïnï χolundan χuvatlïnïŋ, yarlïnï da miskinni alardan, χaysï ki χapsarlar anï».

[11]Turdular üstümä menim tanïχlarï yamanlarnïŋ, χaysï nemäni, ki bilmäslär edilär, sorarlar edi mendän.

[12]Tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, meŋärmämäχ d͡žanïmnï menim saɣïšladïlar adam oɣlanlarïndan.

[13]Men ïnd͡žïtkanïna alarnïŋ χïlχap kiyär edim, ašaχ etär edim oruč bilä d͡žanïmnï menim, da alɣïšïm menim χoynuma menim χaytsïnlar.

[14]Nečik χardaš da sïŋar, ol türlü biyänčli bolur edim, nečik yas tutučï da χayɣulu, ol türlü ašaχ etär edim.

(40v) [15]Üstümä menim färâh boldular da yïɣïldïlar; yïɣïldïlar mendä χïyïnlar, da men tanïmadïm, taɣïldïlar da pošman boldular.

[16]Sïnadïlar meni da heč ettilär hečlik bilä, χïrčïldattïlar üstümä menim tišlärin kendiläriniŋ. [17]Biy, χačan körsärsen?

Keri et d͡žanïmnï menim hizliklärindän alarnïŋ da aslanlardan birin anamnïŋ menim.

[18]Tapunïyïm saŋa, Biy, yïχövdä ulu da yïɣïnlarïna köplüχnüŋ alɣïšlïyïm seni.

[19]Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim, χaysïlarï ki körälmäslär edi meni heč yergädän, köz salmaχ etärlär edi maŋa közläri bilä kendiläriniŋ.

[20]Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öčäšmäχ bilä hillälikni saɣïšlarlar edi.

[21]Ačtïlar üstümä menim aɣïzlarïn kendiläriniŋ da ayttïlar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

(41r) [22]Kördüŋ, Biy, da tïyïlmagïn, Biy, keri bolmagïn mendän.

[23]Oyan da baχ, Biy, könülükümä menim, Teŋrim menim da Biyim menim, yarɣuma menim, [24]da könülük et maŋa toɣruluχuŋa körä seniŋ, Biy, Teŋrim menim.

Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim [25]da aytmagaylar yüräklärindä kendiläriniŋ, ki: «Vaχ-vaχ d͡žanïmïzga bizim, ki boɣduχ anï».

[26]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki sövünürlär edi yamanïma menim, kiygäylär uyatnï da rïsvaylïχnï, χaysïlarï ki ulu sözlärlär edi üstümä menim.

[27]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčasï, kimlär ki klärlär toɣruluχumnu menim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da χaysïlarï klärlär eminlikni χuluŋ bilä seniŋ.

[28]Tilim menim sözlägäy (41v) toɣruluχuŋnu seniŋ, här kez ögövlüküŋnü seniŋ. Dunk‘ 25.

[Псалом 35/36] 35

[1]Yeŋmäχ üčün, χulununŋ Eyämizniŋ Tawit‘niŋ.

[2]Aytïyïr töräsiz, yazïχlanïp esi bilä kendiniŋ, ki yoχtur χorχusu Teŋriniŋ alnïna közlärimizniŋ bizim.

[3]Hilläländ*i* alnïna anïŋ tapma töräsizlikin kendiniŋ da körälmämä anï.

[4]Sözläri aɣzïnïŋ anïŋ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aŋlama yaχšïnï, töräsizlikni heseplädi tošäkindä kendiniŋ.

[5]Turdu ol barča yolda da dügüldir yaχšï, da yamandan ol osanmadï.

[6]Biy, köktädir yarlïɣamaχïŋ seniŋ, könülüküŋ seniŋ čaχ bulutlarga diŋrä.

[7]Toɣruluχuŋ seniŋ — nečik taɣlar, Teŋri, könülüküŋ seniŋ — nečik teränliklär köp! Adamlarnï da hayvanlarnï tirgizirsen sen, Biy!

(42r) [8]Nečik ki köp ettiŋ yarlïɣamaχïŋnï seniŋ, Teŋri! Evet adam oɣlanlarï kölegäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsangaylar:

[9]Ičkäylär alar semizlikindän övüŋnüŋ seniŋ, da aχïn suvlarïn huzurluquŋnuŋ seniŋ bersärsen ičmä alarga.

[10]Sendändir, Biy, čovraχï tirlik*n*iŋ, da yarïχ bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχnï.

[11]Sač yarlïɣamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, toɣruluχuŋnu seniŋ, χaysïlarï ki toɣrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Kelmäsin üstümüzgä bizim ayaχlarï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarnïŋ titrätmäsinlär bizni.

[13]Anda tüškäylär barčasï, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, keri bolgaylar da daɣïn bolmagaylar toχtalma.

Alɣïš Movsẹsniŋ 2-inči törädän [Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

(42v) [1]Baχïŋïz, kök, da sözliyim, išitkäy yer aytušun aɣzïmnïŋ menim.

[2]Yöpsünövlü bolgay, nečik yaɣmur, avazïm menim, da engäy, nečik χïravu, aytušum menim.

Nečik yaγmur üstünä yäšilniŋ, nečik yaγïš üstünä bičänniŋ, [3]ki atïn Eyämizniŋ sarnagaybiz, da beriŋiz alγïš Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim.

[4]Teŋri, χaysïnïŋ ki könülük bilädir iši anïŋ, da barča yollarï anïŋ könülük bilädir.

Teŋri inamlïdïr, da yoχtur anda egirlik; toγru da könüdür Biy.

[5]Yazïχlandïlar, da dügül anïŋ oγlanlarï χorančlar, toγganlar yolsuz da χolayïna, ya χaχutlangan.

[6]Dügül bu oldur, χaysï ki Eyämizgä tölär ediŋiz siz, yïγïnlarï aχïlsïzlar da dügül aχïllï.

(43r) Dügül bu kendidir ataŋ seniŋ, χaysï ki tapundu seni, etti seni da yarattï seni.

[7]Esiŋä bolgay seniŋ künläri meŋiliniŋ, aŋlaŋïz yïllarïn ǰïnslarnïŋ čaχ ǰïnska dirä.

Sorgïn sen ataŋdan seniŋ, da gäläǰi etkäylär saŋa, χartlarïŋdan seniŋ, da aytkaylar saŋa.

[8]Zamanïnda, nečik ayïrdï Biyiktägi barča ǰïnslarnï, nečik taγïttï ol oγlanlarïn Adäm atamnïŋ.

Turγuzdu ček dinsizlärgä sanïna körä frištälärinä Teŋriniŋ.

[9]Boldu ülüšü Eyämizniŋ žoγovurtu kendiniŋ Jagop, da payï meŋärmäχiniŋ kendiniŋ Israjel.

[10]Yetkinčä boldu aŋar pustalïχta; susamaχ, isi da suvsuzluχta χuluχ etti aŋar.

(43v) Ögütlädi anï da saχladï, nečik böbäkin köznüŋ, [11]nečik χaraχuš, χanatlarïna kendiniŋ yöpsündü anï, nečik üstünä čipčälariniŋ kendiniŋ, šaγavatlandï.

Kerdi χanatlarïn kendiniŋ, da yöpsündü anï, da kötürüp keltirir edi anï üstünä, yaγïrlarï arasïna.

[12]Biy yalγïz kütär edi alarnï, da yoχ edi alar bilä teŋri yat.

[13]Keltirip čïχardï alarnï χuvatïna yerniŋ da yedirdi alarnï hasili bilä tarlovlarnïŋ.

Emizdirdi alarga čiybal χayadan da yaγ tašlï χayadan,

[14]Yaγï inäklärniŋ da sütü χoyunlar*n*ïŋ yaγ bilä birgä bïzovlarnïŋ, ögüzlärniŋ da ečkilärniŋ.

Semizlikin bövräklärindän ašlïχnïŋ da χanïn borlanïŋ ičti, čaγïrnï.

[15]Yedi Jagop, toyundu da huzurlandï sövüklü.

(44r) Semirdi, bazïχ boldu, keŋärdi, χoydu Biy Teŋrini, yaratučïsïn kendiniŋ, da artχarï χaldï Teŋrisindän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

[16]Öčäšlättilär meni yat ayaχlarï bilä kendiläriniŋ, da guṛk‘larï bilä kendiläriniŋ ačïγlattïlar meni.

[17]Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teŋrigä, guṛk‘larnï, χaysï ki bilmäslär edi, yäŋi da vaχtsïz, χaysïlarïn ki heč tanïmaslar edi atalarï alarnïŋ.

[18]Xoyduŋ Biyni, ki toγurdu seni, unuttuŋ Teŋrini, ki yedirdi seni.

[19]Kördü Biy da paχïllandï, yüräkländi üstünä oγlanlarïna da χïzlarïna alarnïŋ [20]da ayttï:

«Xaytarïyïm yüzümnü menim alardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmalïdïr soŋγudagi zamanda.

Zera bir ǰïnstïr (44v) χolayïna alar, da oγlanlarï biyänčsizlikniŋ, [21]alar paχïllattïlar meni Teŋri dügüllärinä bilä kendiläriniŋ da ačïγlattïlar meni guṛk‘larïnda kendiläriniŋ.

Hali men dä paχïllatïyïm alarnï, ǰïns keräksiz da essiz ǰïns bilä ačïtïyïm alarnï».

[Молитва]

Beriŋiz haybat Teŋrigä, beriŋiz alγïšnï Eyämizgä, Teŋrigä, adam sövüčigä meŋilik.

Pareχọsluχu bilä″.

Bu ganons saγmos üč yüz sekiz dundïr.

[Псалом 36/37]

[1]Paχïllanmagïn yamanlarga, ne alarga, χaysïlarï ki χïlïnïr töräsizlikni.

(45r) [2]Zera, nečik bičän, tezindän χurusarlar, nečik yaš ot, tezindän ašsarlar.

[3]Umsan Biygä da etkin tatlïlïχnï, turgïn yerdä da kütülürsen ululuχunda anïŋ.

[4]Sïχta Eyämizdän, da ol berir saŋa χoltχasïn yüräkiŋniŋ seniŋ, [5]belgili et yoluŋnu seniŋ da umsan aŋar.

Ol etsär [6]da čïχarsar, nečik yarïχnï, toγruluχuŋnu seniŋ da sučsuzluχuŋnu seniŋ, nečik yarïmkünnü.

[7]Hnazant bolgïn Eyämizgä, da χuluχ et aŋar, da paχïllanmagïn alarga, χaysïlarïnïŋ ki oχšašlanïptïr yollarï kendiläriniŋ adamga, χaysï ki χïlïnïyïr töräsizlikni.

[8]Tïyïl öčäšlänmäχtän, da tïngïn yüräklänmäχtän, da paχïllanmagïn yamanlarga.

(45v) [9]Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet χaysïlarï tözärlär Eyämizgä, alar meŋärirlär yerni.

[10]Azulaχ da daγïn heč bolmïsar χïrsïz, izdäsärsen yerni anïŋ da tapmïsarsen.

[11]Evet χaysïlarï ki sekindirlär, alar meŋärirlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklärindä kendiläriniŋ.

[12]Čašutlar yazïχlï toγrunu da χïrčïldatïr üsnä anïŋ tišlärin kendiniŋ, [13]evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetišiptir künü anïŋ.

[14]Xïlïč čïχardïlar yazïχlïlar da χordular yaylarïn kendiläriniŋ urmaga yarlïnï da miskinni, öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[15]Xïlïčlarï alarnïŋ kirgäy yüräklärinä alarnïŋ, da yaylarï alarnïŋ ufalgay.

(46r) [16]Yaχšïdïr azulaχ nemä toγrunuŋ, ne ki köp ululuχu yazïχlïlarnïŋ, [17]da biläklärin χïrsïzlarnïŋ yančkaylar.

Toχtatïr Biy toγrularnï [18]da tanïr künlärin zaγalsïzlarnïŋ, žaranklïχï alarnïŋ meŋilik bolgay.

[19]Uyalmïsarlar alar zämanädä yamanlïχnïŋ, evet kününä ačlïχnïŋ toysarlar.

[20]Ošta yazïχlïlar tas bolurlar, evet dušmanlarï Eyämizniŋ haybatlanganïna da biyiklängäninä kendiläriniŋ eksilsärlär, nečik tütün, ki eksilir.

[21]Ötünč alïr yazïχlï da tölämästir, evet χaysï toγrudur, yarlïγar da berir.

[22]Xaysïlarï alγïšlarlar Biyni, meŋärirlär yerni, da χaysïlarï χarγarlar, tas bolgaylar andan.

[23]Eyämizdän tüzätilir barganï kiši(46v)niŋ, yolun anïŋ ol klär asrï.

[24]Kläsä dä taysa da, ol yïχïlmagay, zera Biy χolun tutučïdïr anïŋ.

[25]Igit edim men, da χartaydïm, da körmädim toγrunu heč bolgan, da ne oγlanï ya butaχï anïŋ, ki tilängäy ötmäk.

[26]Künüzün yarlïγar da berir ötünč, züräti anïŋ alγïšlï bolgay meŋilik.

[27]Keri bol yamandan da et yaχšïnï, turarsen meŋi meŋilik kendindä.

[28]Biy sövär könülüknü da digül ašaγa urar arilärin kendiniŋ, yoχsa meŋilik saχlar alarnï.

Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züräti χïrsïzlarnïŋ tas bolgaylar.

[29]Evet toγrular meŋärgäylär yerni da turgaylar meŋi meŋilik kendindä.

(47r) [30]Aγzï toγrunuŋ saγïšlar aχïlnï, da tili anïŋ sözlägäy könülüknü.

[31]Töräsi Teŋrisiniŋ kendiniŋ bar yüräkinä kendiniŋ, da ni taymagay barganï anïŋ.

[32]Baχar yazïχlï toγruga da klär öldürmä anï, [33]evet Biy χoymas anï χoluna anïŋ da sučlu etmäs anï, ne vaχtta yarγulasa anï.

[34]Tözgin Eyämizgä da saχla yolun anïŋ, da biyik etär seni meŋärmägä yerni, da tas bolganïn yazïχlïlarnïŋ körärsen.

[35]Kördüm χïrsïznï kötürülgän, biyiklängän, nečik ormanï Lipana*n*nïŋ.

[36]Aštïm — da ošta yoχ edi, izdädim — da tapïlmadï yeri anïŋ.

[37]Saχla zaγalsïzlïχnï da körgin toγruluχnu, zera bardïr nasipi adamnïŋ eminlik etučiniŋ.

(47v) [38]Töräsizlär sürülgäylär bir oγurdan, da züräti χïrsïzlarnïŋ itkäy.

[39]Xutχarïlmaχï toγrularnïŋ Eyämizdändir, közätučisidir alarnïŋ zamanïnda tarlïχnïŋ.

[40]Bolušur alarga Biy da χutχarïr alarnï, abrar alarnï yazïχlïlardan da tirgizir alarnï, zera umsandïlar aŋar. Dunk‘ 38.

[Псалом 37/38] 37

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, jišadagïna šapatnïŋ, bu san 37-dir.

[2]Biy, yüräklängäniŋ bilä seniŋ χaršïlamagïn meni da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχuŋ seniŋ oχlandïlar mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä menim yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

Yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

(48r) [5]Töräsizliklärim menim biyikländilär, ne ki bašïm menim, nečik yük aγïr, aγïrlandï üstümä menim.

[6]Irinlädilär da čiridilär yaralarïm menim yüzündän seziksizlikimniŋ menim.

[7]Zabunlandïm da ašaχ boldum asrï, künüzün χayγulu yürür edim, [8]zera boyum menim tolu boldu χïyïn bilä da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.

[10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim, da küstüngänim menim sendän yapulmadï.

[11]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu bolmadï birgämä.

(48v) [12]Yaχšï klävüčilärim menim da yuvuχlarïm menim alnïma menim da turdular, da yuvuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.

[13]Zulum bilä yarγulïyïr edilär meni da izdiyir edilär dž̲anïmnï menim, χaysïlarï ki saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hizlikni künüzün saγïšladïlar.

[14]Yoχsa men — nečik χulaχsïz, ki išitmäs, nečik tilsiz, χaysï ki heč ačmas aγzïn kendiniŋ.

[15]Boldum men nečik adam, χaysï ki išitmäs da bolmagay söz aγzïna anïŋ.

[16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy, Teŋri*m* menim.

[17]Ayttïm, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim; seskängäninä ayaχlarïmnïŋ menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrïχlarïm menim alnïma menim här sahat.

(49r) [19]Töräsizlikimni menim aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.

[20]Hanuz dušmanlarïm menim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän artïχ, köplär edilär, χaysïlarï körälmäs edilär meni heč yergädän.

[21]Da χaysïlarï tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, yaman sözlär edilär mendä*n*, zera men barïr edim artïndan toγruluχnuŋ.

[22]Xoymagïn meni, Biy, Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn mendän, [23]baχkïn bolušma maŋa, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim. Dun 21.

[Псалом 38/39] 38

[1]Tügällängäninä Tit‘ọvnuŋ, alγïšï Tawit‘tän, san 38.

[2]Ayttïm, ki saχlagaymen yolumnu menim, ki yazïχ etmägäymen tilim bilä menim.

Xoydum közät aγzïma menim χaršï bolganda yazïχlï alnïma menim.

(49v) [3]Xulaχsïz boldum da ašaχlandïm, tïyïldïm öčäšmäχtän, da aγrïχlarïm menim yäŋirdilär mendä.

[4]Xïzdï yüräkim menim χarnïma menim, da saγïšïma menim yandï ot.

[5]Sözlädim tilim bilä menim da ayttïm:

Körgüz maŋa, Biy, soŋγumnu menim da sanïn künlärimniŋ menim, ki ne χadardïr, zera bilgäymen, ki ne χadar nemä eksiliptir mendän.

[6]Ošta ölčöv bilä χoyduŋ künlärimni menim, da küčlü [=küčü] χuvatïmnïŋ menim nečik heč nemädir alnïma menim, hälbät, barča bilä hečtir här adam tenli.

[7]Alay oχ, nečik yüzlämä, keziyir adam, hälbät, heč yergädän bušuryanïyïr, χazγanïyïr da bilmäs, kimgä yïyïštïrïyïr.

[8]Hali kimdir tözümlüküm menim? Dügül mi sen, Biy? Ya küčlü χuvatïm menim dügül mi sendän?

(50r) [9]Barča töräsizlikimdän menim χutχardïŋ meni, taba essizlärgä ettiŋ meni.

[10]Xulaχsïz boldum da heč ačmadïm aγzïmnï menim, zera sen ettiŋ.

[11]Keri et mendän χïyïnïmnï menim, zera χuvatïndan χuluŋnuŋ [=χoluŋnuŋ] seniŋ men eksildim.

[12]Azarlamaχ bilä yazïχ üčün ögütlädiŋ adamnï, oprattïŋ, nečik örmäšüχnï ya pavučïnanï, boyun anïŋ. Hälbät, hečtir här adam.

[13]Išit, Biy, alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim, yašïma menim tïyïlmagïn.

Kelginmen men alnïŋa seniŋ, χarib da kečkän, nečik barča atalarïm menim.

[14]Boš et maŋa, ki tïngaymen, negä diŋrä barmïyïrmen, χayda ki heč daγïn tapulman. Dun 15.

[Псалом 39/40] 39

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

(50v) [2]Tözmäχ bilä tözdüm Eyämizgä, da baχtï maŋa da išitti alγïšïma menim.

[3]Čïχardï meni čuγurundan zabunluχnuŋ, gawdan da balčïχtan.

Toχtattï üstnä χayanïŋ ayaχlarïmnï menim da tüzätti barganïmnï menim.

[4]Xoydu aγzïma menim alγïš yäŋi, alγïšnï Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim.

Körgäylär köplär, da χorχkaylar, da umsangaylar Biygä; [5]sanlïdïr er, χaysïnïŋ atïna Eyämizniŋ umsasï bar anïŋ,

Baχmadï ol hečlikkä, da ne χuturluχka yalγan.

[6]Köp ettiŋ sen, Biy, Teŋrim menim, sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, saγïšïŋa seniŋ dügül kimesä, ki oχšagay saŋa.

Ayttïm da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; [7]χurbanlarga da bernälärgä biyänmädiŋ; χulaχ toχtattïŋ maŋa; bütöv χurban (51r) da yazïχ üčün klämädiŋ.

[8]Ol vaχtta ayttïŋ, ki ošta kelirmen men, bašïnda bitiklärniŋ yazïlïptïr menim üčün:

[9]Etmägä erkiŋni seniŋ, Teŋrim menim, klädim da ọrenk‘iŋni seniŋ ičinä χarnïmnïŋ menim.

[10]Sövünčlüklätiyim toγruluχuŋnu seniŋ yïχövdä ulu, ošta erinlärimni menim tïyman sendän.

Biy, sen bildiŋ, ki [11]toγruluχuŋnu seniŋ heč yapmadïm yüräkimä menim, könülüküŋnü seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ.

Ayttïm da heč yašïrmadïm yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ žoγovurttan ulu.

[12]Evet sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï seniŋ mendän, ki yarlïγamaχïŋ seniŋ da könülüküŋ seniŋ här sahat yöpsüngäy meni.

(51v) [13]Dolaštïlar čövrämä yamanlar, χaysïlarïna yoχ edi san, yetištilär maŋa töräsizliklärim menim, da men heč bolmadïm körmägä.

Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, da yüräkim menim χoydu meni.

[14]Klägin, Biy, χutχarma meni, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[15]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï klärlär edi ǯanïmnï menim kötürmä bunu, χaytkaylar keri da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[16]Kötürgäylär uyatnï ol sahat tezindän, χaysïlarï aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[17]Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barčasï, χaysïlarï ki kliyirlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[18]Men yarlï da klänčimen, Teŋri, saγïšla meni, bolušučïm da (52r) abravučïm menim, da sen, Teŋrim menim, kečikmägin. Dun 22, p‘arḳ‘ 58 dun.

[Псалом 40/41] 40

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 40.

[2]San, χaysï ki saγïšlar yarlïnï da kläńčini! Kündä yaman χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï üstünä yerniŋ da čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar töšäkindä aγrïχïnïŋ kendiniŋ, barča ornun anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

[5]Men ayttïm: Biy, yarlïγa maŋa, saγayt ǰanïmnï menim: men yazïχlïmen saŋa.

[6]Dušmanlarïm menim ayttïlar maŋa yaman: «Xačan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atï anïŋ?»

[7]Kirir edi körmä, hečlikni sözlär edi yüräkinä kendiniŋ, yïγar edi töräsizlik(52v)ni ǰanïna kendiniŋ.

Čïχarï čïχar edi da anï sözlär edi, [8]menim üčün pïspïslarlar barča dušmanlarïm menim.

Saγïšladïlar yaman üstümä menim, söznü [=sözün] töräsizliknïŋ χoydular üstümä menim.

[9]Mägär, kimlär yuχlarlar da daγïn heč mi artïχ turmïsarlar? [10]Zera da er eminlikimniŋ, kimgä da men umsandïm,

Xaysï yer edi ötmäkimni menim, arttïrdï etmä maŋa aldamaχnï.

[11]Evet sen, Biy, yarlïγa maŋa, turγuz meni, da töliyim alarga.

[12]Bununŋ bilä tanïyïm, ki biyändiŋ maŋa, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim.

[13]Evet meni zaγalsïzlïχïmda menim yöpsündüŋ, toχtattïŋ meni alnïŋa seniŋ meŋilik.

[14]Alγïšlï Biy Teŋri Israjelniŋ meŋi me(53r)ŋilik! Bolgay, bolgay. Dun 24.

[Псалом 41/42] 41

[1]Esliliki üčün, Gǫrχa oγlunuŋ, san 41.

[2]Nečik hasrättir birmüŋüzlü čovraχ suvlarïna, ol türlü hasrättir ǰanïm menim saŋa, Teŋri.

[3]Susaptïr ǰanïm menim saŋa, Teŋri, küčlü da tiri. Xačan kelip körüngäymen yüzünä Teŋriniŋ?

[4]Boldular maŋa yašlarïm menim yemäk kündüz da kečä, ol ki aytïrlar edi maŋa künüzün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[5]Bunu nečik aŋsam edi, täšvišlänir edi mendä ǰanïm menim, tiräklänir edim, ki kirgäymen otaχïna, tamašasïna övünüŋ Teŋriniŋ,

Avazïna sövünčlüknüŋ, tapunmaχnïŋ da avazïna yaχšï tirliknïŋ.

[6]Hali ne üčün χayγulusen, ǰanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, (53v) tapungïn aŋar, χutχaručïm [=χutχaručïsï] yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[7]J̌anïm menim asrï mušχullandï, bununŋ üčün aŋdïm seni yerindän Jortana*n*nïŋ, Hermondan, taγdan Kičiräk‘tän.

[8]Teränliklär terändän sarnadïlar saŋa avazïna aχïnlarïŋnïŋ seniŋ.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim.

[9]Kündüz sïmarladï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ, kečä alγïšïn yäŋi da alγïšïm menim Teŋrigä tirlikim üčün menim.

[10]Ayttïm Teŋrigä: yöpsünövlüm menim sen, ne üčün keri ettiŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen χïstïrganda dušmanïm menim?

[11]Ufalganïna söväklärimniŋ menim tabaladïlar meni dušmanlarïm menim, aytïp maŋa künüzün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

(54r) [12]Hali ne üčün χayγulusen, ǰanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar: χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. Dun 13.

[Псалом 42/43] 42

Saγmos Tawit‘niŋ, 42.

[1]Yarγu et maŋa, Teŋri, da toγru et maŋa törämdä menim.

J̌ïnstan, ki dügül ari, adamdan yazïχlïdan, hillälidän χutχar meni.

[2]Sen, Teŋrim, χuvatlatučïm menim sen, ne üčün unuttuŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen men ïnǰïtkanïna dušmanïmnïŋ menim?

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzüči bolgay maŋa, čïχargay meni taγïŋda ari da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïŋa seniŋ seγanïŋnïŋ, Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etkäy igitlikimni menim.

(54v) Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋri, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulusen, (ǰanïm) menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. Dun 6.

[Псалом 43/44] 43

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 43.

[2]Teŋri, χulaχlarïmïz bilä bizim išittiχ, χaysï ki dä atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä

Išin, χaysï ki χïlïndïŋ künlärinä alarnïŋ, künlärdä ilgärigi.

[3]Xoluŋ seniŋ üzdü dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, χïynadïŋ žoγovurtnu da čïχardïŋ alarnï.

[4]Dügül ki χïlïčï bilä kendiläriniŋ meŋärsärlär yerni, da ne biläläri alarnïŋ, ki χutχardï alarnï.

Yoχsa saγïŋ seniŋ, da bilälkiŋ seniŋ, da yarïχï yüzüŋnüŋ seniŋ, ze(55r)ra biyändiŋ sen alarga.

[5]Sen kendiŋsen χanïm menim da Teŋrim menim, χaysï ki buyurduŋ χutχarïlmaχï üčün Jagopnuŋ.

[6]Seniŋ bilä dušmanlarïmïznï bizim töviyiχ da atïŋ bilä seniŋ hečkä beriyiχ turganlarnï üstümüzgä bizim.

[7]Dügül ki yayïma menim umsanïpmen, da ne χïlïčïm menim tirgizir meni.

[8]Evet sen χutχardïŋ bizni dušmanlarïmïzdan bizim da heč etučilärimizni bizim uyatlï ettiŋ.

[9]Teŋri bilä ögüniyiχ künüzün da atïna anïŋ tapunïyïχ meŋilik.

[10]Yoχsa hali sen keri ettiŋ da rïsvayladïŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä biznim.

[11]Xaytardïŋ bizni artχarï, ne ki dušmanlarïmïznï bizim, da körälmägänlär biznim taladïlar bizni.

(55v) [12]Berdiŋ bizni, nečik χoynu, soymaga da dinsizliktä taγïttïŋ bizni.

[13]Sattïŋ žoγovurtuŋnu seniŋ bašχa bahasïndan, da yoχtur sanï čaχïrïχïmïznïŋ bizim.

[14]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχ alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[15]Ettiŋ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäχkä bašlarïn elniŋ.

[16]Künlärimdä barča rïsvaylïχïm menim alnïma menim, da uyatï yüzümnüŋ menim yaptï meni

[17]Avazïndan rïsvay etučiniŋ da yaman aytučïnïŋ, yüzündän dušmannïŋ da χuvučïnïŋ.

[18]Bu barča keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadïχ, da heč yalγan čïχmadïχ ösiyätiŋä seniŋ, [19]da ne χaytmadïχ artχarï yüräklärimiz bilä bizim.

(56r) Xaytardïŋ izimizni bizim yollarïŋdan seniŋ, [20]ašaχ ettiŋ bizni yerinä χïyï*n*nïŋ, da yaptïlar bizni kölgäsi ölümnüŋ.

[21]Egär unutup esäχ biz atïn Teŋrimizniŋ bizim ya salgan bolgay χolumuz bizim teŋrilärgä yat,

[22]Hälbät, Teŋri izdär bunu, zera ol tergär yapuχluχun yüräkimizniŋ bizim.

[23]Seniŋ üčün öliyirbiz künüzün, heseplädiχ, nečik χoynu soyulmaχlïχka.

[24]Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meŋilik.

[25]Nek χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ bizdän, unutïyïrsen miskinlikimizni da tarlïχïmïznï biznim?

[26]Ašaχ boldular čaχ topraχka boyumuz biznim, da yergä birikti belimiz bizim.

(56v) [27]Kel, Biy, boluš bizgä da χutχar bizni atïŋ üčün seniŋ. Dun 25.

[Псалом 44/45] 44

[1]Soŋγusuna kečkän zamannïŋ. Oγlanlarïnïŋ Gǫrχannïŋ esliliki. Sarnamaχ sövük üčün.

[2]Aχtïrgay yüräkim menim gälädžilariŋni seniŋ yaχšï, da aytïyïm išimni menim χanga.

Tilim menim, nečik krič tezyazučï yazučïnïŋ, [3]körklü körümlüktä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

Yayïldï šnorhk‘ erinläriŋdän seniŋ, bunuŋ üčün alγïšladï seni Teŋri meŋilik.

[4]Xušan χïlïč beliŋä seniŋ, zorbaz, özdänlikiŋä körküŋnüŋ seniŋ.

[5]Xorgïn, tüzätkin da χanlïχ etkin könülük üčün, sekinlikiŋ üčün da toγruluχuŋ üčün, da yol körgüzüči bolgay saŋa sk‘ančelik‘ bilä oŋuŋ seniŋ.

(57r) [6]Oχlarïŋ seniŋ itiläniptir, zorbaz, da yïγïnlar tibiŋä seniŋ tüškäylär, yüräkinä dušmanlarïna χannïŋ.

[7]Olturγučuŋ seniŋ, Teŋriŋ [=Teŋrim], meŋi meŋilik, tayaχï χuvatnïŋ, tayaχï padšaχlïχïŋnïŋ seniŋ.

[8]Sövdüŋ toγruluχnu da körälmädiŋ egirlikni.

Bunuŋ üčün yaγladï seni Teŋri, Teŋriŋ seniŋ, yaγï bilä färâhliknïŋ artïχ, ne ki sïŋarlarïŋnï seniŋ.

[9]Mira, da temyan, da χïyaršämbär kiyinišiŋdän seniŋ, saraylarïndan fil söväklärindän, [10]χaydan ki färâhlattïlar seni χïzlarï χanlarnïŋ hörmätkä.

Tursar χaničä saγïŋda seniŋ, kiyiniš bilä altunlu tüzülgän da šöhrätlängän.

[11]Išit, χïz, da kör, da ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ, unut eliŋni seniŋ da öv(57v)ün ataŋnïŋ seniŋ, [12]zera suχlandï χan körküŋä seniŋ.

Bu kendidir biyiŋ seniŋ, yerni öpkäysen buŋar, [13]da χïzï Dzuranïŋ yerni öpsär buŋar, da bernälär bilä yüzün bunuŋ χuluχ etsärlär ululuχlarï žoγovurtnuŋ.

[14]Barča haybatï χïzïnïŋ χannïŋ ičkärtin, etäkläri altunlu, tüzän bilä etkän da donartkan [=donatkan].

[15]Eltkäylär χanga gojslarnï artïndan anïŋ, da sïŋarlarïn anïŋ eltsärlär aŋar.

[16]Küvürgäylär süvünčlük bilä da färâhlik bilä da eltkäylär dadžarïna χannïŋ, [17]da ornuna atalarïŋnïŋ seniŋ bolgaylar oγlanlarïŋ seniŋ.

Turγuzgaysen alarnï buyruχčïlar barča yerdä, [18]da aŋïlgay atïŋ seniŋ barča džïnslar džïnsïna.

(58r) Bunuŋ üčün žoγovurtk‘ tapungaylar saŋa meŋilik da meŋi meŋilik. Dun 18.

[Псалом 45/46] 45

[1]Gorχa oγlanlarïnïŋ, saγmos Tawit‘niŋ, 45.

[2]Teŋrimiz bizim išanč da χuvat, bolušučï üstünä tarlïχlarïmïz, ki taptïlar bizni asrï.

[3]Bunuŋ üčün χorχmïyïχ biz mušχullanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ yüräkinä teŋizniŋ.

[4]Čaχïrdïlar da mušχullandïlar suvlarï alarnïŋ, mušχullandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.

[5]Ketkänläri aχïn suvlarnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti otaχïn kendiniŋ Biyiktägi.

[6]Teŋri ortalarïna alarnïŋ, da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Teŋri ertädän čaχ ertägä diŋrä.

[7]Mušχullandïlar (58v) dinsizlär, da ašaχlandïlar χanlïχlar, berdi avazïn kendiniŋ Biyiktägi, da mušχullandï yer.

[8]Biy χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teŋrisi Jagopnuŋ.

[9]Keliŋiz da körüŋüz išlärin Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pešälär üstünä yerniŋ.

[10]Urdu urušlarnï χïrïγïndan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ, yaylarnï ufattï, yaraγlarnï sïndïrγaladï da χalχanlarnï küydürdü ot bilä.

[11]Ertäläniŋiz da tanïŋïz, ki menmen Teŋri, biyik bolïyïm dinsizliktä da biyikläniyim üsnä yerniŋ.

[12]Biyi χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir Teŋrisi Jagopnuŋ. Dunk‘ 11.

[Псалом 46/47] 46

[1]Saγmos, alγïšï Gorχa oγlanlarïnïŋ. Saγmos Tawit‘niŋ, 46.

[Колофон]

Yazïχlï Lusig sargawaknï aŋgaysen, nečä sarnasaŋ, bir «Atamïz, ki köktäsen» bilä.

(59r) [2]Čap uruŋuz, barča dinsizlär, čaχïrïŋïz Teŋrigä avaz bilä sövünčlüknüŋ.

[3]Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üstnä barča yerniŋ.

[4]Tabi etti žoγovurtnu bizgä da dinsizlärni tibinä ayaχlarïmïznïŋ bizim.

[5]Taŋladï bizni kendinä žaṛanglïχka, körkündän Jagopnuŋ, χaysï ki sövdi.

[6]Aγïndï Teŋri alγïš bilä, da Biyimiz bizim avazï bilä bïrγïnïŋ.

[7]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim, saγmos aytïŋïz χanïmïzga bizim, saγmos aytïŋïz.

[8]Xan ulu üstnä barča yerniŋ Teŋridir, saγmos aytïŋïz aŋar aχïl bilä.

[9]Xanlïχ etti Teŋri üstnä dinsiz(59v)lärniŋ, Teŋri olturdu olturγučuna arilikiniŋ kendiniŋ.

[10]Buyruχčïlar žoγovurtlarnïŋ yïγïldïlar Teŋrisinä Aprahamnïŋ, zera Teŋriniŋ χuvatlarï yerdän asrï kötürüldülär. Dun 9.

[Псалом 47/48] 47

[1]Saγmos alγïš Gorχa oγlunuŋ, ekinči šapatnïŋ, san 47.

[2]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï šähärinä Teŋrimizniŋ bizim, taγïna ari anïŋ.

[3]Bazïχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barča yerdä taγlarï Sionnuŋ, tiräsinä yarïmkečäniŋ šähäri χannïŋ ulu.

[4]Teŋri daḏžarïnda kendiniŋ belgilidir, zämanäsinä, nečik bolušučï bolur edi alarga.

[5]Ošta χanlïχlarï yerniŋ yïγïldïlar da tüššärlär birlämä.

[6]Kensiläri kördilär bu türlü da taŋlandïlar, mušχullandïlar, seskändilär, [7]da titröv tuttu alarnï.

(60r) Anda ïnčχamaχ, nečik toγurganda, [8]yel dä muχkâm uvatsar kerapnï Tarsistä.

[9]Nečik išittïχ, bu türlü dä kördüχ šähärinä Eyämiz χuvatlïlarnïŋ, šähärinä Teŋrimizniŋ bizim.

Teŋri himlärin saldï aŋar meŋilik, [10]yöpsündüχ, Teŋri, yarlïγamaχïŋnï seniŋ ičinä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ.

[11]Atïŋa körä bu türlü dä alγïšïŋ seniŋ barča dünyâda, toγruluχ bilä toludur oŋuŋ seniŋ.

[12]Färâh bolsun taγ Sion, da sövünsär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[13]Dolašïŋïz Sionnu, χapsaŋïz anï da čövräläŋiz burḏžlarïn anïŋ.

[14]Xoyuŋuz yüräkiŋizni siziŋ üsnä (60v) χuvatlïlarïnïŋ anïŋ, üläšiŋiz berkliklärin anïŋ, ki aytma bolgaysiz millätkä özgä:

[15]Budur Teŋri, Teŋrimiz bizim meŋi meŋilik, da bu kütkäy bizni čaχ meŋilik. Dun 13.

[Псалом 48/49] 48

[1]Gorχa oγlunuŋ. Saγmos Tawit‘niŋ, 48.

[2]Išitiŋiz bunu, barča ḏžïnslar, χulaχ χoygan boluŋuz, barčaŋïz, ki turupsiz dünyâda.

[3]Toγunčlarï yerniŋ da oγlanlarï adamlarnïŋ, birlämä dövlätlilär da yarlïlar.

[4]Aγzïm menim sözläsär aχïllïχnï; da saγïšlarï yüräkimniŋ menim — tärtipni.

[5]Ašaχlatïyïm manilärgä χulaχïmnï, ačïyïm manilärni alγïš bilä ilgärtin:

[6]«Ne üčün barča χorχïyïrmen men künnüŋ yamanïna, zera töräsizlikim yerišimniŋ menim čövrämä boldïlar menim?»

(61r) [7]Umsanganlar sanga χuvatlarï bilä kendilériniŋ, köplüχ ululuχlarïna kendilériniŋ ögünsärlär.

[8]Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da bermäs adamga χutulmaχïn, [9]da ne bahasïn χutχarmaχïnïŋ ḏžanïnïŋ kendiniŋ.

Xazγan meŋilik, [10]da tirilirsen čaχ tügälinčä, da ne körmisärsen buzuχluχnu.

[11]Xačan körsäŋ, ki aχïllïlar ölärlär, birlämä fähamsïzlar da essizlär tas bolurlar da χoyarlar yatlarga ululuχlarïn kendilériniŋ.

[12]Kerezmanlarï övläri alarnïŋ bolgay meŋilik, da otaχlarï alarnïŋ ḏžïnstan čaχ ḏžïnska, da sarnalsar atlarï alarnïŋ topraχïnda alarnïŋ.

[13]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; (61v) teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.

[14]Bu yoldur azmaχlïχka alarga alarnïŋ, soŋra bundan aγïzlarï bilä kendiläriniŋ biyängäylär.

[15]Nečik χoyunlar, tamuχka čïχara berilsärlär, da ölüm kütsär alarnï, da eyälik etsärlär alarga toγrular taŋ manïna.

Bolušluχlarï alarnïŋ oprangaylar tamuχta, da haybatlarïndan kendilärinä tüškäylär.

[16]Yoχsa tek Teŋri χutχargay ǰanïmnï menim χolundan tamuχnuŋ, χačan yöpsünsälär meni.

[17]Xorχmagïn, χačan ululansa adam da χačan köp bolsalar haybatï övünüŋ anïŋ.

[18]Zera dügül ki ölümünä kendiniŋ alsar birgäsinä barčanï, da dügül ki enärlär haybatï övünüŋ anïŋ birgäsinä.

(62r) [19]Yoχsa boyun [=boyu] anïŋ tirlikinä kendiniŋ alγïšlangay, tapungay saŋa, χačan yaχšï etsäŋ sen aŋar.

[20]Kirgäy ol čaχ ǰïnsïna atalarïnïŋ kendiniŋ, čaχ meŋilikkä diyin yarïχ körmägäy.

[21]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.

Dunk‘ 20, p‘aṛk‘ 42.

[Псалом 49/50] 49

Saγmos Jasap‘, 49.

[1]Teŋri, teŋrilärniŋ Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toγušundan čaχ batïšïna künnüŋ.

[2]Siondan ulu könänmäχi χutχarïlmaχnïŋ, körkünüŋ anïŋ.

Teŋrimiz bizim belgili kelsär, [3]da Teŋrimiz bizim tïyïlmïsar.

Ot alnïna anïŋ yaltrasar, da čövräsinä anïŋ dufan asrï.

(62v) [4]Ündäsär köknü yoγartïn da yerni yarγulama žoγovurtun kendiniŋ, [5]yïγïštïrma kensinä arilärin kendiniŋ da χaysïlarï χoyarlarïn [=χoyarlar] bernälärin niyätläriniŋ üstünä seγanïnïŋ anïŋ.

[6]Aytsarlar kök toγruluχun anïŋ, zera Teŋri yarγučïdïr.

[7]Išit, žoγovurtum menim, da sözliyim seniŋ bilä, da Israjel, saŋa tanïχlïχ beriyim, ki Teŋri, Teŋriŋ seniŋ menmen.

[Псалом 50/51] 50

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, [2]χačan keldi aŋar Nat‘an markarę, χačan ki barïp edi Persapę χatïna.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuŋa körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχüŋä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[8]Dügül ki bernälariŋ üčün seniŋ azarlïyïrmen seni, zera χurbanlarïŋ sen*iŋ* alnïma menimdir här sahat.

[9]Xabul etmän övüŋdän seniŋ ögüzlär*n*i, da ne sürükläriŋdän seniŋ ečkilärni.

[10]Menimdir barča kazanlar ormandagi, kiyiklär taγdagi da barča hayvanlar.

(63r) [11]Bilirmen men barča χušlarnï köktägi, körkü tüzlärniŋ mendädir.

[12]Egär ačïχsam, saŋa nemä heč aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ.

[13]Yemändir men etin ögüzläriŋniŋ seniŋ, da ne χanïn ečkiläriŋniŋ seniŋ ičärmen.

[14]Sungïn Teŋrigä χurban alγïšnïŋ da tügällä Biyiktägigä niyätiŋni seniŋ.

[15]Sarnasarsen maŋa kününä tarlïχïŋnïŋ seniŋ, men χutχarïrmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

[16]Yoχsa yazïχlïga aytïyïr Teŋri: «Ya nek sen, ne üčün här kez sözliyirsen toγruluχumnu menim, yaχom alïyïrsen niyätimni menim aγzïŋa seniŋ?

[17]Zera sen körälmädiŋ ögütümnü menim, keri ettiŋ da artχarï saldïŋ barča sözlärin aγzïmnïŋ menim.

(63v) [18]Egär körsäŋ edi oγrularnï, yügürür ediŋ alar bilä da itlär bilä χoyar ediŋ payïŋnï seniŋ.

[19]Aγzïŋ seniŋ arttïrïr edi yamanlïχnï, da tiliŋ seniŋ χozγar edi hillälikni.

[20]Olturup χardašïŋdan seniŋ yaman sözlär ediŋ da üstünä oγlunuŋ anaŋnïŋ seniŋ χoyar ediŋ azmaχnï.

[21]Bunu barča ettiŋ, da tïyïldïm saŋa, saγïndïŋ töräsiz esiŋdä, ki men dä saŋa oχšagaymen.

Hali χaršïlïyïm da turγuzïyïm bunu barča alnïŋa seniŋ, [22]seziŋiz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz unutup esä Teŋrini.

Šahat, χačan χaysï salgaysiz, da kimsä bolmagay, ki χutχargay.

[23]Xurbanï alγïšnïŋ haybatlï etsär meni, da andadïr yol, χayda körgüzsäm aŋar χutχarmaχïn (64r) Teŋriniŋ». Dun 24.

[1]Начальнику хора. Псалом Давида,

[2]Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

[3]Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

[4]Особенно омой меня от беззакония моего и от греха моего очисти меня,

[5]Ибо беззакония мои я сознаю сам, и грехи мои ежечасно предо мною.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda saŋa.

[7]Töräsizlik bilä bašladï da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körün(64v)mägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm; yuvgïn, da artïχ χardan aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa, Biy, sövünčlüknü da färâhlikni, da sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰžan*n*ï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌žanïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ da ǰžan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

(65r) [16]Xutχar meni χanïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet sen bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰžan ašaχ, yüräkni aruv da ǰžannï ašaχ Teŋri heč etmästir.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgay duvarlarï Ẹrusaγẹmniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï; čïχargay seγanïŋa seniŋ ögüznü. *Dun 20.*

[6]Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал,

Так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

[7]В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

[8]Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

[9]Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

[10]Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

[11]Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

[12]Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

[13]Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святаго не отними от меня.

[14]Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

[15]Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

[16]Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

[17]Господи! Отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

[18]Ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

[19]Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

[20]Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

[21]Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, обетованные жертвы наши; возложат на алтарь Твой тельцов. *Стихов 20.*

[Псалом 51/52] 51

[1]Yeŋmäχ üčün, da ustatlïχï üčün Tawitʻkä. [2]Zamanïna, χačan keldi Etomaječi da ayttï Sawuγga, ki ošta Tawitʻ keldi övinä Apimẹlikʻniŋ.

(65v) [3]Nek maχtangay yamanlïχta küčlü töräsizlik? [4]Künüzün egirlikni saγïšladï tilindä kendiniŋ.

Nečik yülgüč iti, itilädi hillälikni, [5]sövdü yamanlïχnï, ne ki yaχšïlïχnï, töräsizlikni, ne ki sözün toγruluχnuŋ.

[6]Sövdü ol barča sözlärin yemirmäχniŋ da tillärni hilläli.

[7]Bununŋ üčün Teŋri yemirgäy anï soŋγuga diŋrä, üzgäy da čïχargay anï otaχïndan da kökün anïŋ yerindän tirilärniŋ.

[8]Körgäylär toγrular da χorχkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

[9]Bu adamdïr, χaysï ki etmädi Teŋrini kendinä bolušučï, yoχsa umsandï bu köp χoǰžalïχïna kendiniŋ da χuvatlandï hečlikinä kendiniŋ.

(66r) [10]Evet men — nečik zäytün teräki yemišli övündä Teŋriniŋ; umsandïm yarlïγamaχïna Teŋriniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

[11]Biliniyim saŋa, Biy, meŋilik, ki ettiŋ, da töziyim atïŋa seniŋ, zera tatlïsen alnïna arilärïŋniŋ seniŋ. Dun 8, pʻaṛkʻ 52.

[Псалом 52/53] 52

[1]Yeŋmäχ üčün Maγaγet‘anïŋ. Esliliki Tawit‘kä.
[2]Ayttï fähamsiz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizliklärindä kendiläriniŋ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlïlïχnï.

[3]Teŋri köktän baχtï barča oγlanlarïna adamlarnïŋ körmä, ki bar mïdïr kimesä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[4]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular,

(66v) Yoχtur kimesä, ki etkäy yaχšïnï, da yoχtur kimsä čaχ bir dä.

[5]Nečik ne tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni,

Xaysï ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik ašamaχïn ötmäkniŋ, da Teŋrigä heč sarnamadïlar?

[6]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχmaχ, zera Teŋri sačar söväklärin adamlarga biyänčlilärniŋ.

Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, zera Teŋri etti heč alarnï.

[7]Kim bergäy Siondan χutχarïlmaχïn Israjelniŋ! — χaytarganïna Eyämizniŋ yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ sövünsär Jagovp da färâh bolsar Israjel. Dun 9.

[Псалом 53/54] 53

[1]Yeŋmäχ alγïš bilä. Eslilik Tawit‘niŋ. [2]Zamanïna, ki keldilär Zip‘açik‘lär da ayttïlar Sawuγga, ki ošta Tawit‘ yašïnïp olturuptur bizdä, san 53.

(67r) [3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋ seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözünä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär ǰanïmnï menim, da ne heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim; da Biy yöpsünövlüm ~~menim~~ ǰanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarmaχ bilä yamannï dušmanlarïma menim könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim bernämni sunïyïm saŋa, χosdovanel bolïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïmnï menim kördü közlärim menim. (67v) Dun 7.

[Псалом 54/55] 54

[1]Yeŋmäχ da alγïš. Saγmos esliliktän Tawit‘niŋ.
[2]Xulaχ χoy, Teŋri, alγïšïma menim da körümsüz etmä χoltχamnï menim.

[3]Baχkïn maŋa da išit maŋa, zera χayγurdum men aγïrlanganïma menim da mušχullandïm.

[4]Avazïndan dušmannïŋ da ïnǰïtmaχïndan yazïχlïnïŋ saptïlar maŋa, egirlik bilä, öčäšlänmäχ bilä öč saχladïlar maŋa.

[5]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χorχusu ölümnüŋ tüštü üstümä menim.

[6]Ah da titrämäχ keldi üstümä menim, da yaptï meni χaranγuluχ.

[7]Aytïr edim: «Bergäy edi kimesä maŋa χanatlar, nečik kügürčinniŋ, ki učkay edim, kötürülgäy edim, [8]yïraχlanïp, toχtagay edim yabanlïχta.

(68r) [9]Gümänim bar edi menim χïsχaesliliktän da zähirlänmäχindän täšvišli, tarlïχïndan yüräkimniŋ».

[10]Salgïn, Biy, da ayïrgïn tillärin alarnïŋ, zera kördüm töräsizlikni da χaršïlïχnï šähärdä.

[11]Kündüz da kečä dolaškan boldular duvarlarïnda anïŋ, [12]töräsizlik, yamanlïχ da yazïχ bar alarda, da aralarïna alarnïŋ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnïŋ asï da χayïnlïχ.

[13]Zera egär dušman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaχom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä menim, yašïnïr edim, hälbät, andan.

[14]Evet sen, adam teŋläšim menim, yol körgüzüčim menim da tanïšïm menim.

(68v) [15]Hälbät, anda tatlïlattïŋ maŋa da saŋa yemäk, zera barïr ediχ bir söz bilä övünä Teŋriniŋ.

[16]Kelgäy ölüm üstünä alarnïŋ da tirilä egäč tüškäylär tamuχka, zera yamanlïχtïr turaǰaχlarï alarnïŋ da ortalarïna alarnïŋ.

[17]Men Teŋrigä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečägä, taŋ manïna, yarïmkündä

Sözlädim da ayttïm, da išitkäy avazïma menim, [19]χutχargay eminlik bilä ǰanïmnï menim yovuχlarïmdan menim, zera keräkim bilä yetištilär üstümä menim.

[20]Išitkäy Teŋri da ašaχ etkäy alarnï, χaysï ki ilgäridir, ne ki meŋilik.

Zera yoχ edi alarga teškirilmäχ, da ne χorχmaslar Teŋridän.

[21]Saldï χolun kendiniŋ tölöv etmä alarga, da alar murdarladïlar ǫrǫnk‘in anïŋ.

(69r) [22]Ayïrïldïlar yüräklängän yüzündän anïŋ, da yetti yüräklärinä alarnïŋ.

Imšaχ edi sözläri alarnïŋ, ne ki cęt‘, da kendiläri — nečik kesmäk.

[23]Salgïn Biygä χayγuŋnu seniŋ, da ol yedirir seni da bermäs meŋilik seskänmäχliχ toγruga.

[24]Sen, Teŋri, endirgäysen alarnï čuγuruna buzuχluχnuŋ, eränlär χan tökučilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniŋ, yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm.

Dun 22 p‘arχ‘ 38 dundïr.

Alγïš Movsęsniŋ
[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

[22]Zera ot χapundu öčäšlänmäχimdän menim, örtäsär da ensär čaχ tamuχnuŋ tibinä,

Yegäy yerni da barča bitišin yerniŋ alarnïŋ, yandïlar ot bilä, örtängäylär himläri taγ(69v)larïnïŋ alarnïŋ.

[23]Yïγïγ*ïm* yamanlïχlarnï barča üsnä alarnïŋ da oχlarïm bilä menim tügälliyim alarnï.

[24]Opranganlar da zabunlanganlar ačlïχtan, kazandan sïndïrγalagan, leš tüškän barča učar χušlarga köktägi.

Yïlan ǰžïnslarïn oŋalmaχsïz yeberiyim üstnä alarnïŋ, kazanlarïn pustalïχnïŋ, ki berli da arlï suvragaylar alarnï yer üstnä.

[25]Čïχartïn oγlanlarïn χïrγïn etkäy alarnï χïlïč, da ičkärtin övlärindän alarnïŋ anda χalabalïχlarï χorχunuŋ

Otuzyašarlarnï gojslar bilä birgä da oγlanlar toχtalgan χartlar bilä birgä.

[26]Ayttïm, ki: «Taγïtkaymen alarnï da tïyïγïm jišadaglïχïn alarnïŋ ǰžïnslardan».

(70r) [27]Egär ki yoχ öčäšmäχi üčün yüräklängäniŋniŋ [=yüräklängäniniŋ] dušmannïŋ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklänmägäylär öktämlänip dušmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim χuvatlï, da dügül Biy Teŋri etti bunu barča».

[28]Zera bir ǰžïns bir saγïšlarïn tas etüčidirlär alar, da yoχtur alarda aχïl, [29]da saγïšlamadïlar eskä alma bu barča, da hali yöpsüngäylär uyatnï boylarïna kendiläriniŋ.

[30]Tamaša bir ulu budur, nečik bir miŋni χuvalagay ya eki tümänlärni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teŋri čïχara bermäsä edilär [=edi] alarnï da bersä edi alarnï χollarïna dušmanlarïnïŋ.

[31]Zera dügüldürlär guṛkʻlarï alarnïŋ, nečik Teŋrimiz bizim, yoχsa (70v) dušmanlarïmïz bizim yaman saγïšlïlar.

[32]Baγïndan Sotomnuŋ edi borla teräki alarnïŋ, da bitišläri alarnïŋ Komordan.

Borlasï alarnïŋ borlasï ačilikniŋ, da salχïmï alarnïŋ leγilïχïndan ötnüŋ.

[33]Yüräklänmäχi aǰždahalarnïŋ čaγïrï alarnïŋ, yüräklänmäχi oχ yïlanlarïnïŋ čaräsiz bašχa saγaymaχtan.

[34]Dügül mi bu barča yïγïlïptïr mendä, möhürlängän saχlanïyïrlar χaznamda menim?

[35]Kününä öč tölämäχniŋ töliyim alarga, zamanïnda, χačan urunsa taška ayaχlarï alarnïŋ.

Yovuχtur künü tas bolmaχlarï alarnïŋ, yetišiptir hadirlik bilä Biy üstnä alarnïŋ.

[36]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ, da χullarïnda kendiniŋ övünür.

(71r) Zera kördü alarnï salgan, bošangan da čïχara berilgän yäsirlikkä.

[37]Da aytsar Biy: χaydadïr guṛkʻlarïŋïz sizniŋ, χaysïlarïna ki umsanïp ediŋiz siz alarga, [38]χaysïlarïnïŋ ki yaγlarïn χasaplarïndan yer ediŋiz da ičär ediŋiz čaγïrïn χurbanlarïnïŋ?

Hali tursunlar, bolušsunlar da bolsunlar sizgä arχa.

Sarnamaχï Movsęs markaręniŋ

[39]Tanïŋïz da körüŋüz, ki menmen, da yoχtur özgä Teŋri, bašχa mendän.

Men öldürürmen da tirgizirmen, tövärmen da men oŋaltïrmen, da ne kimesä bolur, ki čïχargay sizni χolumdan menim.

[40]Kötürdüm kökkä χolumnu menim, ant ičiyim saγïm bilä menim da ayttïm, ki tirimen men meŋilik.

(71v) [41]Itiliyim, nečik yašnamaχnï, χïlïčïmnï menim da izdämä öčnü češiyim saγïmnï menim.

Töliyim tölövün dušmanlarïma menim da körälmäslärimä menim töliyim tölövün alarnïŋ.

[42]Ičiriyim oχumnu menim χanïndan alarnïŋ, da χïlïčïm menim yegäy et χanïndan yaralarnïŋ yasïr bolgan, bašlarnïŋ buyruχčïlarnïŋ dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Färâh bolsun köklär anïŋ bilä, da yerni öpkäylär aŋar barča oγlanlarï Teŋriniŋ.

Färâh boluŋuz, dinsizlär, žoγovurt bilä anïŋ, küčäytkäylär anï barča frištäläri Teŋriniŋ.

Izdälmäχ bilä izdäldi öčnü χanïndan oγlanlarïnïŋ alarnïŋ, tölövün dušmanlarïnïŋ alarnïŋ töländi alarga.

(72r) Tölövün körälmäsizläriniŋ alarnïŋ töländi alarga, arïtkay Biy yerni žoγovurtunuŋ kendiniŋ.

Kupγajs 34 dun ę. Bu ganon saγmos 352 dundïr.

[Молитва]

Sensen Biyimiz bizim, sensen Kʻrisdos, χutχaručïmïz bizim, seni alγïšlarlar ǰžanïmïz bizim, adam sövüči Biy, pareχǫs″.

[Псалом 55/56] 55

[1]Yeŋmäχ žoγovurt üčün, ki aruvluχtan yïraχlanïp edilär. Zamanïna, ki tutup edilär anï yat millät Kętta. Tawitʻniŋ nïšan yazovu, 55.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, zera bastï meni adam, (72v) künüzün urušlar ïnǰžïttïlar meni.

[3]Bastïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, köp boldular, ki čarïšïrlar edi birgämä biyikliktän.

[4]Kündüz men χorχmandïr, zera Biygä umsandïm, [5]Teŋri bilä ögüniyim sözümnü menim, Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[6]Künüz*ün* sözümnü rïsvayladïlar, menim üčün edi saγïšlarï alarnïŋ yamanlïχka.

[7]Xarib bolgaylar da yašïna-yašïna kezgäylär alar, ayaχlarïma menim közätkäylär, nečik dä χast etärlär edi boyumnu menim.

[8]Nečik heč nemädän keri etsärsen alarnï, öčäšmäχ bilä žoγovurtnu tabi etsärmen [=etsärsen]?

(73r) [9]Teŋri, tirlikimni menim aytïyïm saŋa, χoyïyïm yašlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, nečik atadïŋ sen maŋa.

[10]Xaytkaylar dušmanlarïm menim artlarïna kendiläriniŋ kününä, χačan sarnasaχ saŋa.

Ošta tanïdïm, ki Teŋrim menim sensen, [11]Teŋrini alγïšlïyïm sözüm bilä menim da Biyni ögiyim sözümdä menim, [12]Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[13]Mendändir niyätim menim, χaysï ki bersärmen saŋa, Teŋri, alγïš bilä.

[14]Xutχardïŋ d̲žanïmnï menim ölümdän, közlärimni menim yašlardan, ayaχlarïmnï menim az*m*aχlïχtan, biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ topraχïnda tirilärniŋ. Dun 11.

[Псалом 56/57] 56

[1]Yeŋmäχni buzmagïn. Tawit‘niŋ nïšanlï yazov. Zamanïnda, ki χačïp edi ol yüzündän Sawuγnuŋ pečeraga anda, 56.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, yarlïγa maŋa, zera saŋa umsan(73v)dï d̲žanïm menim.

Kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsanïyïχ čaχ aškïnča töräsizlik.

[3]Čaχïrdïm Teŋrigä biyiktägi, Teŋrigä, yaχšï etučimä menim.

[4]Yeberdi köktän da tirgizdi meni, χoydu masχaralïχka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teŋri yarlïγamaχïn da könülükün kendiniŋ da χutχardï [5]d̲žanïmnï menim arasïndan kazanlarnïŋ, ki čïrïm etiyir edim men mušχullanïp.

Oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ tišläri kendiläriniŋ yaraγ da oχlardïrlar, da tilläri alarnïŋ — nečik iti χïlïč.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Sïrtmaχ hadirlädilär ayaχlarïma menim da ašaχ etti(74r)lär boyumnu menim, χazdïlar alnïma menim terän čuγur da tüštülär kendiläri anda.

[8]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[10]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa d̲žïnslar arasïna.

[11]Ulu boldu čaχ kökkä diyin yarlïγamaχïŋ seniŋ, bulutka diŋrädir könülüküŋ seniŋ.

[12]Biyiklänipsen sen kökkä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ. Dun 13.

[Псалом 57/58] 57

[1]Aŋmaχ üčün, buzmagïn yazovun nïšannïŋ, 57.

[2]Egär ki toγru da toγruluχnu sözläsäŋiz edi, na toγru yarγu etär ediŋiz oγlanlarïna adamlarnïŋ.

(74v) [3]Zera da hali dä yüräkiŋizgä siziŋ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni χollarïŋïz siznïŋ χozγïyïr.

[4]Yat boldular yazïχlïlar anadan, aldandïlar χarnïnda da sözlädilär yalγan.

[5]Yür*äk*länmäχi alarnïŋ oχšašïna körä yïlannïŋ, nečik χara yïlan, ki yumuptur χulaχlarïn kendiniŋ,

[6]Ki išitmägäy ol avazïn d̲žadunuŋ d̲žardar da almagay ot ot berüči aχïllïdan.

[7]Teŋri ufatkay tišlärin alarnïŋ aγïzlarïna kendiläriniŋ, da tišlärin aslanlarnïŋ sïndïrgay Biy.

[8]Alčaχ bolgaylar alar, nečik suv, ki tökülür, [9]χorulganda yayï anïŋ χovušlangay, nečik balaγuz, ki erir, da tügängäylär.

(75r) [10]Tüštü ot, da körmädilär günäšni, čaχ eslärinä alïp edilär tegänäklärin kendiläriniŋ, nečik tžnig, öčäšmäχ bilä tiriläp örtägäy alarnï.

[11]Färâh bolgay toγru Biydä, χačan körsä tölövün, da χolun kendiniŋ yuvgay χanïndan yazïχlïnïŋ.

[12]Da aytkay adam, ki könüsündän bardïr yemiši toγrunuŋ da bardïr Teŋri, ki yarγular alarnï yerdä.

[Псалом 58/59] 58

[1]Yeŋmäχ üčün. Buzmagïn nïšan yazovun Tawit‘niŋ. Zamanïna, ki yeberdi Sawuγ da čöp-čövrä aldï övin anïŋ, ki öldürgäy anï, 58.

[2]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Teŋri, alardan, ki turupturlar üstümä menim, abra meni.

[3]Xutχar meni alardan, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, eränlärdän χan tökučilärdän abra meni.

(75v) [4]Ulama boyumnu menim klädilär da yetištilär üstümä menim χuvatlïlar.

Ne yazïχïm menim, da ne ašïnganlarïmïz, [5]bašχa yazïχtan yügürdüm da toγru boldum.

Oyan alnïma menim da kör [6]sen, Biyi χuvatlïlarnïŋ, Teŋrisi Israjelniŋ,

Baχkïn da därman etkin barča dinsizlärgä, yarlïγamagïn barčasïna, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[7]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[8]Alar yaŋšagaylar aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da χïlïč bardïr erinlärinä alarnïŋ:

Evet hali kim išitti bunu? [9]Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heč etärsen barča dinsizlärni.

(76r) [10]Xuvatïmnï menim saŋa saχlïyïm, zera Teŋri bolušučïm menimdir.

[11]Teŋrim menim, yarlïγamaχï anïŋ ertälängäy maŋa, da Teŋrim menim körgüzgäy maŋa dušmanïmnï menim.

[12]Öldürmägin alarnï, ki unutmagaylar žoγovurtuŋnu seniŋ.

Taγïtkïn alarnï χuvatïŋ bilä seniŋ da salgïn alarnï, zera sensen abravučïm menim, Biy.

[13]Yazïχlarï aγïzlarïnïŋ alarnïŋ da sözläri erinläriniŋ alarnïŋ, tutušurlar alar öktämlikläri bilä kendiläriniŋ.

Xarγïšta da yalγanlïχta čïχara berilsärlär, [14]soŋγuda öčäšmäχ bilä tügängäylär da tapulmïsarlar.

Bildilär, ki Teŋri eyälik etär Jagopka da barča χïrïγlarïna yerniŋ.

(76v) [15]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähir čövräsinä.

[16]Alar yayïlgaylar yemä, yoχsa, egär toyunmasalar, mïrmïldanïrlar.

[17]Men alγïšlïyïm χuvatïn Eyämiziniŋ, sövüniyim ertäräk yarlïγamaχïŋda seniŋ.

Boldu menim abrovučïm da övü išančïmnïŋ, kününä tarlïχïmnïŋ menim bolušučïm menim.

[18]Saŋa saγmos aytïyïm, Teŋri išančïm menim, Teŋri yarlïγovučïm menim. Dun 21.

[Псалом 59/60] 59

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχtän [da nïšan] yazovu kečkän zamannïŋ, öčäšmäχtän [2]ol zamanda küydürdi aχïn suvlar arasïna Asori ulusun da χaytkanda χïrdï Jovap bir dolinada 12 000 adam, 59.

[3]Teŋri, keri ettiŋ da buzduŋ bizni; öčäšländiŋ — da šaγavatlanïrsen bizgä.

[4]Teprättiŋ yerni da mušχullat(77r)ïrsen bunu; saγayt tövülgänin bunuŋ, zera seskändi.

[5]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ berklikni da berdiŋ ičmä bizgä čaγïrnï aχïlsïzlïχnïŋ.

[6]Berdiŋ χorχkanlarïŋa seniŋ nïšan*, ki saχlangaylar yüzündän yaynïŋ. **Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklüläriŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Sövüniyim, biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk‘em ulusun da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγaat ulu, da menimdir Manasę, Eprem χuvatlatučï bašïmnï menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetomadan tü(77v)zätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǰïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmadan?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, zera hečtir χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol heč etkäy alarnï, χaysï ki χïstïrïyïrlar bizni. Dun 13.

[Псалом 60/61] 60

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim, da baχ, Biy, alγïšïma menim.

[3]Xïrïγïndan yerniŋ sarnadïm saŋa, čaχ emgänginčä yüräkimä menim.

Xayada biyik ettiŋ meni, yol körgüzdüŋ maŋa, [4]da menim bolduŋ um(78r)sam, da burǰum χuvatlï bolduŋ maŋa yüzündän dušmannïŋ.

[5]Turïyïm men otaχïŋda seniŋ meŋilik da yapunïyïm kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ.

[6]Sen, Teŋri, išittiŋ alγïšïma menim, berdiŋ meŋärmäχliχ, χaysïlarï χorχarlar atïŋdan seniŋ.

[7]Künlär kündän arttïrdïŋ χannïŋ yïllarïn anïŋ künläriniŋ ǰïnslardan čaχ ǰïnska diŋrä.

[8]Bardïr da χalïr meŋilik alnïna Teŋriniŋ yarlïγamaχ da könülük, kimlär ki χolarlar andan.

[9]Bu türlü saγmos aytïyïm saŋa meŋi meŋilik da beriyim saŋa alγïšïmnï kün kün artïndan.

Dunk 8, p‘aṛk‘ 48 dundïr.

[Псалом 61/62] 61

[1]Yeŋmäχ üstünä Titomnuŋ, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Tek yalγïz Teŋ(78v)rigä hnazant bolgïn, ǰanïm menim, zera andandïr maŋa χutχarïlmaχ.

[3]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen artïχ.

[4]Negä diŋrä tursarbiz üstnä adamnïŋ? Öldürmägä barčaŋïznï, nečik duvarnï χaχutlangan da četänni salïngan.

[5]Evet yalγïz hörmätimni menim saγïšladïlar keri etmä mendän, yügürdülär da susamaχlarïnda kendiläriniŋ.

Aγïzlarï bilä kendiläriniŋ alγïšlïyïr edilär da yürägläri bilä χarγïyïr edilär.

[6]Evet, hälbät, Teŋrigä hnazant bolgay ǰanïm menim, zera andandïr maŋa tözümlük.

[7]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäylär [=seskänmägäymen].

(79r) [8]Teŋridändir χuvatïm menim da haybatïm menim, Teŋri bolušluχum menim, umsam menim Teŋridä.

[9]Umsanïyïχ aŋar, barča yïγïnlarï žoγovurtlarïnïŋ, tökünüz alnïna anïŋ yüräkiŋizni siziŋ, zera Teŋri bolušučïmïzdïr bizim meŋilik zämanälärdän. **Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[10]Hälbät, hečtirlär oγlanlarï adamlarnïŋ, yalγandïrlar oγlanlarï adamlarnïŋ, tartovlarïndan kendiläriniŋ yazïχlanïrlar, da kendiläri hečliktädirlär birgä.

[11]Umsanmaŋïz egirlikkä, χapmaχka, suχlanmaŋïz, da ululuχ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiŋiz sizniŋ.

[12]Bir kez sözlädi Teŋri, da ekinči bunu išittiχ.

(79v) Teŋriniŋdir χuvatï, [13]da seniŋ, Biy, yarlïγamaχïŋ, da sen töläsärsen här birinä išlärinä körä alarnïŋ. Dun 13.

[Псалом 62/63] 62

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχ üčün. Xačan edi ol anabadda anda Dž̲uhutluχta, san 62.

[2]Teŋri, Teŋrim menim, men alnïŋa ertäräk turarmen, susadï saŋa dž̲anïm menim, ne χadar daγïn artïχ tenim menim,

Nečik yer yabanlïχta da suvsuzluχta, χayda ki yoχtur kendindä yol.

[3]Bu türlü arilärdä körüniyiχ saŋa — körmä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da haybatïŋnï seniŋ.

[4]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγïšlïyïm seni tirlikimdä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï menim.

(80r) [6]Nečik yaznïŋ semizlikindän, tolungay boyum menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm menim.

[7]Zera egär aŋsam edi seni tošäkimdä menim, taŋ manïna ertälänip sözlär edim saŋa.

[8]Ki bolduŋ menim bolušučïm, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ sövüniyim.

[9]Keldi artïŋdan seniŋ dž̲anïm menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar heč yergädän izdädilär dž̲anïmnï menim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniŋ, [11]čïχara berilgäylär χoluna χïlïčnïŋ, da ülüšläri tülkülärniŋ bolgaylar.

[12]Xan umsandï Biygä, ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki ant ičärlär andan, χapuškay aγïzlarï alarnïŋ, χaysïlarï sözlärlär egirlikni. Dun 11.

[Псалом 63/64] 63

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

(80v) [2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim yalbarmaχïmda menim saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar dž̲anïmnï menim.

[3]Yapkaysen meni yïγïnlarïndan yamanlarnïŋ, köplüχündän, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[4]Kimlär ki itilädilär, nečik χïlïč, tillärin kendiläriniŋ, χordular yaylarïn kendiläriniŋ nemägä leγilïχka.

[5]Salma yapuχluχka alarga, kimlär ki toγrudurlar yürägläri bilä, ansïzïm salgaylar alarga da χorχmagaylar.

[6]Xaysïlarï ki küčäyttilär boylarïn kendiläriniŋ sözlärgä yamanlïχnïŋ, saγïšladïlar yašïrma maŋa sïrtmaχ da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy».

[7]Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä ter(81r)gämäχni.

Kelgäy adam teränlikinä yüräkiniŋ kendiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralarï alarnïŋ, [9]χaçak‘landïlar alarda tilläri kendiläriniŋ, da mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki baχarlar alarga.

[10]Xorχtïlar barča adamlar da ayttïlar išlärin Teŋriniŋ, yaratkanïn anïŋ eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay toγru Biygä da umsangay aŋar, anïŋ bilä ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki toγrudurlar yürägläri bilä. Dun 10, p‘aṛk‘ 34 dundïr.

[Псалом 64/65] 64

[1]Yeŋmäχ. Saγmos Tawit‘niŋdir. Sarnamaχ avaz bilä Eremia, da Ezegiẹl, da žoγovurtnuŋ, χačan čïχma kladilär yat ulustan, san 64.

[2]Saŋa yarašïr alγïš, Teŋri, Sionda, da saŋa (81v) bergäylär alγïš Ẹrusaγẹmdä.

[3]Išit alγïšïma menim, zera barča saŋa tenlär kelgäy.

[4]Sözläri töräsizlärniŋ χuvatlandïlar üstümüzgä bizim, χïrsïzlïχïm*i*z*n*ï bizim sen arïtkaysen.

[5]San, χaysïlarïn ki taŋladïŋ da yöpsündüŋ, da turgaylar köškünä seniŋ.

Tolïyïχ biz igilikiŋdän övüŋnüŋ seniŋ, aridir dadž̲arïŋ seniŋ tamašasï toγruluχ bilä.

[6]Išit bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, umsasï barča χïrïγlarïnïŋ dünyâniŋ da χaysï ki teŋiz yïraχ,

[7]Kim hadirlär taγlarnï χuvatï bilä kendiniŋ da kiyiptir χuvat bilä,

[8]Kim mušχullatïr ululuχun teŋizniŋ da avazïn tolγu*n*larïnïŋ aniŋ ašaχlatïr.

(82r) [9]Mušχullangaylar dinsizlär da χorχkaylar turučïlar yerdä nïšanlarïŋdan seniŋ.

Čïχkanïna ertäniŋ kečχurun sövünsärlär, [10]baχtïŋ yergä, ičirdiŋ anï da köp ettiŋ ululuχun anïŋ.

Aχïn suvu Teŋriniŋ tolu boldu suvlarï bilä, hadir ettiŋ yemäkin anïŋ, zera bu türlüdür hadirlik.

[11]Tarlovun anïŋ ičirdiŋ da köp ettiŋ hasilin anïŋ.

Yaγïšïna anïŋ färâh bolur bitiši anïŋ, [12]alγïšlangay tad̲žï yïlnïŋ tatlïlïχïŋa seniŋ.

[13]Tüzläriŋ seniŋ tolgaylar semizlik bilä, semirgäylär [=semirtkäylär] körkün yabanlïqnïŋ.

Örlär sövünčlük kiygäylär, [14]da kiygäylär χočlarï χoyunlarnïŋ.

Tüzlär köp etsär(82v)lär ašlïχlarnï, čaχïrgaylar da alγïšlagaylar. Dun 16.

[Псалом 65/66] 65

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

Čaχïrïŋïz Teŋrigä, barča yerlär, [2]saγmos aytïŋïz atïna anïŋ da beriŋiz haybatnï alγïšïna anïŋ.

[3]Aytïŋïz Teŋrigä: «Nečik ki χorχuludur išläriŋni [=išläriŋ] seniŋ! Köp χuvatïŋa seniŋ yalγan χaldïlar saŋa dušmanlarïŋ seniŋ.

[[4]Barča yer yerni öpkäy saŋa, saγmos aytkaylar saŋa da saγmos aytkaylar atïŋa seniŋ».]

[5]Keliŋiz da körüŋüz išin Teŋriniŋ, nečik ki χorχuludur saγïšï bilä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

[6]Kim χaytardï teŋizni χuruga, da özän ötläš aštïlar ayaχlar bilä.

Anda färâh bolïyïχ biz aŋar, [7] ki eyälik ettilär χuvatlarï bilä kendiniŋ meŋilik.

Közläri anïŋ dinsizlärgä baχïyïr, χaysïlarï ki ačïχlattïlar [=ačïγlattïlar] anï, biyiklänmägäylär boylarïn(83r)da kendiläriniŋ.

[8]Alγïšlaŋïz, dinsizlär, Teŋrimizni bizim, išitövlü etiŋiz avazïn alγïšïnïŋ anïŋ.

[9]Ol, χaysï ki berdi ǰanïmnï menim tirlikkä da bermädi titrämäχ ayaχlarïmïzga bizim.

[10]Sïnadïŋ bizni, Teŋri, da tergädiŋ, nečik tergälir kümüš.

[11]Endirdiŋ bizni sïrtmaχka, χoyduŋ tarlïχka arχamïznï bizim [12]da kečirdiŋ adamlarnï üstnä bašïmïznïŋ biznim.

Aštïχ biz otnu da suvnu, da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[13]Kiriyim övüŋä seniŋ bernälär bilä, beriyim saŋa niyätimni menim, [14]χaysï ki atadï saŋa erinlärim menim, χaysï ki aγzïm menim sözlädi tarlïχta.

(83v) [15]Bütöv χurbannï tüzälgän sunïyïm saŋa χočlar bilä da temyan bilä da saŋa sunïyïm tovarlar bilä da ečkilär.

[16]Keliŋiz, išitiŋiz maŋa, da aytïyïm sizgä, barčanïz, kimlär ki χorχarsiz Teŋridän, χaysï nemäni etti boyuma menim.

[17]Aŋar aγzïm bilä menim sarnadïm da biyiklätiyim anï tilim bilä menim.

[18]Yazïχïmnï egär körsäm edi yüräkimdä menim, yoχsa mï išitir edi maŋa Biy?

[19]Bunuŋ üčün išitti Teŋri da baχtï avazïna χoltχamnïŋ menim.

[20]Alγïšlïdïr Teŋri, χaysï ki keri etmädi alγïšïmnï menim, da dügül yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän. Dun 19.

[Псалом 66/67] 66

[1]Yeŋmäχ üčün alγïš. Saγmos Tawit‘niŋ, 66.

[2]Teŋri, yarlïγa bizgä da alγïšla bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä (84r) da yarlïγa bizgä —

[3]Tanïma yerdä yoluŋnu seniŋ, ǰïns arasïna barča χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[4]Tapungaylar saŋa žoγovurtlar, Teŋri, tapungaylar saŋa žoγovurtlar barča.

[5]Färâh bolgaylar da sövüngäylär ǰïnslar, zera sen yarγularsen žoγovurtnu toγruluχka, da ǰïnslarga yerdägi sen yol *kör*güzürsen.

[6]Tapungaylar saŋa žoγovurt, Teŋri, šükürlängäylär sendän žoγovurt barča.

[7]Yer berdi yemišin kendiniŋ, da alγïšladï bizni Teŋri, Teŋrimiz bizim.

[8]Teŋrimiz bizim alγïšlagay bizni, da andan χorχkaylar barča χïrïγlarï yerniŋ.

Dun 19 [=7] p‘aṛk‘ 42 dundïr.

[Псалом 67/68] 67

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, san 67.

(84v) [2]Turdu Teŋri, da sačïlgaylar barča dušmanlarï anïŋ, χačkaylar körälmägänläri anïŋ yüzündän anïŋ.

[3]Nečik eksilir tütün, eksilsärlär, nečik erir balaγuz alnïna otnuŋ, ol türlü tas bolgaylar yazïχlïlar yüzündän Teŋriniŋ.

[4]Toγrular färâh bolgaylar, da sövüngäylär alnïna anïŋ, da sövüngäylär färâhliklärinä kendiläriniŋ.

[5]Alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, yol etiŋiz aŋar, ki olturup kün batïšï sarï, da Biydir atï anïŋ.

Sövünsärlär alnïna anïŋ da mušχullansarlar yüzündän anïŋ.

[6]Xaysï ki atadïr öksüzlärniŋ da yarγučïsï tullarnïŋ Teŋri yerinä arilikiniŋ kendiniŋ.

(85r) [7]Teŋri sïγïndïrïr bir yergä bilä övdä da čïχarïr baγlïlarnï χuvatï bilä kendiniŋ, bu türlü dä ačïγlïlarnï, ki sïγïnïptïrlar kerezmanlarda.

[8]Teŋri, čïχmaχïŋ seniŋ alnïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, ačmaχïŋ seniŋ pustalïχ bilä, [9]yer dä teprändi,

Zera da kök yaγïš etsärlär yüzündän Teŋriniŋ Sinada alnïna Teŋriniŋ Israjelniŋ.

[10]Yaγmur erkiŋ bilä hadirlädiŋ, Teŋri, meŋärüčiläriŋä seniŋ, kläsä χastalandï, hälbät, sen toχtatïŋ alarnï, [11]da kazanlarïŋ seniŋ turgaylar anda,

Hadir ettiŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ yarlïga, Teŋri. [12]Biy berir sözün, kimlär ki sövünčlüknü aytïyïrlar χuvat bilä köp.

(85v) [13]Xan χuvatlïlarnïŋ, sövmäli körküŋ övüŋnüŋ seniŋ üläšmä talannï, [14]kläsä dä čïrïm etiyirsiz ičinä paylarnïŋ.

Xanatlarï kügürčinniŋ kümüšlü, da yaγïrlarï arasï anïŋ ränkinä altunnuŋ.

[15]Yïγganïna Köktäginiŋ χanlarnï üsnä anïŋ χarkibiklänsär Saγmonda.

[16]Taγï Teŋriniŋ taγ semiz, taγ uyugan da taγï semiz, [17]da ne saγïšlïyïrsiz, taγlar öktämlängän?

Taγ, χaysïna ki biyändi Teŋri turma anda, zera da Biy tursar anda meŋilik.

[18]Arabalarï Teŋriniŋ tümän türlü miŋlär bilä yürütkänlär, da Biy üstlärinä Sinadan, arilikindän kendiniŋ.

(86r) [19]Čïχtï biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, talan üläšti, bašχïšnï da berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ, zera da egri inaganlarga daγïn turmaχ bolgay kendindä.

[20]Biy Teŋri alγïšlï, alγïšlï Biy künüzün, yol körgüzüči bolgay bizgä Teŋri, χutχaručïmïz bizim.

[21]Teŋrimiz bizim Teŋri tirlik etüči, da Eyämizdändir čïχmaχï ölümnüŋ.

[22]Evet, hälbät, Teŋri uvatkay bašïn dušmanïmïznïŋ bizim, da sačïn χïsχa anïŋ bilä, χaysï ki barïrlar töräsizliklärinä kendiläriniŋ.

[23]Ayttï Biy: «Teränliχindän tibsizliknïŋ χaytarïrmen da arasïndan tišläriniŋ anï čïχarï tartïyïm,

[24]Nečik čïlangay ayaχlarïŋ seniŋ χanga da tilläri itläriŋniŋ seniŋ χanïndan dušmanlarïŋnïŋ seniŋ».

[25]Köründülär ketkänläriŋ seniŋ, Teŋri, barganï Teŋriniŋ, χanïmïznïŋ (86v) bizim ari.

[26]Ertäländilär buyruχčïlarï čïχarma alγïšnï ičinä gojslarnïŋ da ögövüčilärniŋ.

[27]Yïγïnïmïz, alγïšlaŋïz Teŋrini da Biyni čovraχlarïndan Israjelniŋ.

[28]Anda Peniamin oγlanlïχïndan tamašalï, buyruχčïlarï Jutanïŋ, yol körgüzüčiläri anïŋ, buyruχčïlarï Zapuγovnnuŋ da buyruχčïlarï Nępʻtʻaγemniŋ.

[29]Buyur, Teŋri, χuvatïŋ bilä seniŋ, χuvatlat bunu, ki toχtattïŋ bizgä.

[30]Sarayïŋdan seniŋ Ęrusaγęmdän saŋa sungaylar χanlar χurbanlarïn.

[31]Öčäš kazanïna χamïšlïχnïŋ, yïγïnlarïna ögüzlärniŋ da böläklärinä inäklärniŋ.

(87r) Heč bolgaylar alar, χaysï taŋlanïptïrlar kümüš bilä, taγïtkïn dinsizlärni da χaysïlarï klärlär uruš bilä.

[32]Kelgäylär frištälär Mïsïrdan, Hïntistanlïlar ilgärtin χol berüči bolsarlar Teŋrigä.

[33]Xanlïχlarï yerniŋ, alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz Eyämizgä.

[34]Yol etiŋiz aŋar, χaysï ki olturuptur köknüŋ kökünä kün toγušuna.

Ošta bergäy avazïn kendiniŋ, avaz χuvatnïŋ, [35]da beriŋiz haybatnï Eyämizgä.

Üstünä Israjelniŋ ulu könänmäχi anïŋ, χuvatï anïŋ čaχ bulutka diŋrä köknüŋ.

[36]Tamašalïdïr Teŋri üstnä ariläriniŋ kendiniŋ, Teŋri Israjelniŋ.

Ol bergäy χuvatnï, toχtalmaχïn žoγovurtuna kendiniŋ. Alγïšlïdïr Teŋri.

(87v) Dun 38, pʻaṛkʻ 38 dundïr.

[Псалом 68/69] 68

[1]Yeŋmäχ üčün. Kečkän zämanälärniŋ. Saγmos Tawitʻniŋ.

[2]Tirgiz meni, Teŋri, zera yetištilär suvlar ǯanïma menim, [3]battïm men teränlikinä, tibsizlikinä, χayda ki yoχtur maŋa tïnčlïχ.

Keldim men teränlikinä teŋizniŋ, da dolašuχlar boγdular meni.

[4]Emgändim men čaχïrmaχtan, da yïyïldï boγurdaχïm menim.

Eksildilär közlärim menim, umsanmaχïm da Biyim menim Teŋrimä menim.

[5]Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, χaysïlarï ki körälmäs edilär meni heč yergädän.

Xuvatlandïlar mendä dušmanlarïm menim da körälmäsizlärim menim; heč yergädän nemä, χaysï ki χapmïyïr edim, tözär edim alarga.

(88r) [6]Teŋri, sen tanïdïŋ essizlikimni menim, da ašïnganïm menim sendän yapulmadï.

[7]Uyalmagaylar menim üčün, ki tözärlär saŋa, Biy, Biyi χuvatlïlarnïŋ, harlanmagaylar menim üčün, kimlär izdärlär seni, Teŋrisi Israjelniŋ.

[8]Seniŋ üčün tözär edim tabalamaχka, da yaptï uyat yüzümnü menim.

[9]Yat boldum men χardašlarïmdan menim da χonaχ oγlanlarïna anamnïŋ.

[10]Paχïllïχ övüŋä seniŋ yedi meni, tabasï tabalavučïlarïŋnïŋ seniŋ tüštü üstümä menim.

[11]Ašaχlattïm oruč bilä ǯanïmnï menim, da boldular maŋa bu yeŋillikkä, [12]ettim kiyinišimni menim χïldan da boldum kültkü alarga.

[13]Menim üčün saγïšlïyïr edilär, χaysïlarï ki olturup edi(88v)lär ešiklärdä, meni panbas etärlär edi, χaysïlarï ki ičär edilär čaγïrnï.

[14]Men alγïšta bolur edim saŋa, Biy. Zamanïnda yöpsünövlü,

Teŋri, köpyarlïγamaχïŋ bilä seniŋ išit maŋa; könülük χutχarmaχïŋ bilä seniŋ

abragïn meni gawdan, [15]ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarnïŋ köp.

[16]Battïrmasïnlar meni aylanganï ya vïrlarï suvlarnïŋ, da boγmasïnlar meni tibsizlik*i* teränliknïŋ, χuyu yapmasïn aγzïn kendiniŋ üstümä menim.

[17]Išit maŋa, Biy, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ baχkïn maŋa, [18]χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ χuluŋdan (89r) seniŋ, zera ïnd̲žïnïpmen men, tezindän išit maŋa.

[19]Baχkïn d̲žanïma menim, da χutχar meni, da dušmanlarïm üčün menim abragïn meni.

[20]Zera sen bilirsen tabalaganïmnï menim, uyatïmnï menim da harlanganïmnï menim.

Alnïŋa seniŋdir barča χïstïručïlarï [21]d̲žanïmnïŋ menim; tabalamaχka tözgin yüräkim menim zabunluχka.

Gümänim bar edi, ki kim χayγurgay menim bilä, da kimsä yoχ edi, da övündürüči maŋa kimesä tapulmadï.

[22]Berdilär yemäkimdä maŋa öt, da susamaχïmda menim ičirdilär maŋa sirkä.

[23]Bolsun stollarï alarnïŋ allarïna alarnïŋ sïrtmaχ tölövgä da azmaχlïχka.

(89v) [24]Xaramγulangay közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da arχalarïn alarnïŋ här kez eggin.

[25]Salgaysen üstnä alarnïŋ öčäšmäχiŋni seniŋ, yüräklänmäχ öčäšmäχiŋ seniŋ yetiškäy üstünä alarnïŋ.

[26]Bolgaylar turmaχlarï alarnïŋ pusta, da otaχïna alarnïŋ kimesä bolmagay, ki turgay.

[27]Zera χaysïn ki sen urduŋ, sürdülär da yaralar aγrïχlarïma menim arttïrdïlar.

[28]Xoygïn yazïχnï üstnä yazïχlarïnïŋ alarnïŋ, ki kirmägäy toγruluχuŋa seniŋ.

[29]Buzulgaylar alar diftärindän seniŋ tirliknïŋ da toγrularïŋ bilä seniŋ yazïlmagaylar.

[30]Yarlï da aγrïχlïmen men, χutχarmaχïŋ seniŋ, Teŋri, yöpsüngäy meni.

[31]Alγïšlïγïm atïn (90r) Teŋrimniŋ menim alγïš bilä da biyik etiyim anï ögmäχ bilä.

[32]Biyänčli bolgay Teŋrigä, ne ki bïzov yaš, χaysï ki keltirir müŋüzlär da tïrnaχï.

[33]Körgäylär yarlïlar da färâh bolgaylar; χoluŋuz Teŋrini, da tirilsin d̲žanlarïŋïz siznïŋ,

[34]Ki išitti Biy yarlïlarga da baγlïlarnï kendinä heč etmädi.

[35]Alγïšlagaylar anï kök da yer, teŋiz da barča, χaysï ki χaynašïr alarda.

[36]Teŋri χutχarïr Sionnu, da yasalgay šähärläri D̲žuvutluχnuŋ, yasalgay, turgaylar da meŋärgäylär anda.

[37]Oγlanlar χullarïŋnïŋ seniŋ toχtalgay anda, da χaysïlarï ki sövärlär atïŋnï seniŋ, turgaylar anda. Dun 38.

[Псалом 69/70] 69

[1]Yeŋmäχ üčün. Tawit‘niŋ. Aŋïlmaχ, ki χutχardï Eyämiz, 69.

(90v) [2]Teŋri, bolušma maŋa baχkïn, da Biy, sïŋarlïχ etmä maŋa d̲žâhtlan.

[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysï ki izdärlär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlar edi maŋa yaman.

[4]Xaytkaylar bu sahat uyatlï, χaysï ki aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčamïz, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[6]Men yarlï da kläncimen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sen. Da Biyim menim, kečikmägin. Dun 6. p‘aṛk‘ 43 dun.

[Псалом 70/71] 70

Saγmos Tawit‘niŋ da Ọvnatap oγlanlarïnïŋ burungi yäsirliklärinä.

(91r) [1]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, toγruluχuŋa seniŋ χutχar meni da abra meni.

[2]Ašaχlatkïn maŋa χulaχïŋnï seniŋ da tirgiz meni.

[3]Bol menim, Teŋri, išančïm da yerim bek tirgizmä meni, zera toχtalganïm da išančïm menim sensen.

[4]Teŋrim menim, χutχar meni χolundan yazïχlïnïŋ, χolundan töräsiznïŋ da toγrusuznuŋ.

[5]Sensen tözümlüküm menim, Biy, Biy umsam menim oγlanlïχïmdan menim.

[6]Saŋa toχtatïm [=toχtadïm] men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen išančïm menim; da sendändir bolušluχum menim här sahat.

[7]Nečik ki cil boldum men köplärgä, da sen bolušučïm menim da χuvatlatučïm menim.

(91v) [8]Tolungay aγzïm menim ögmäχ bilä, nečik alγïšlïγïm haybatïŋnï seniŋ, här kün ulu šöhrätiŋni seniŋ.

[9]Salmagïn meni, Biy, zamanïnda χartlïχïmnïŋ, eksilgänindä χuvatïmnïŋ menim χoymagïn meni.

[10]Ayttïlar dušmanlarïm menim maŋa, da χaysïlarï χapsadïlar d̲žanïmnï menim, saγïšladïlar birgä da ayttïlar:

[11]«Teŋri χoydu anï, χuvïyïχ da yetišiyiχ aŋar, zera kimsä bolgay, ki χutχargay anï?»

[12]Teŋrim menim, yïraχ etmägin mendän, da Teŋri, bolušma maŋa baχkïn.

[13]Uyalgaylar da eksilgäylär, χaysï ki yamanlamaχta edilär d̲žanïm üčün menim, kiygäylär uyatnï da harlanmaχnï, yeŋillikni, χaysï ki klärlär edilär maŋa yaman.

[14]Men här sahat um(92r)sandïm da arttïrïyïm alγïšïŋnï seniŋ.
[15]Aγzïm menim aytkay toγruluχuŋnu seniŋ, här kün ögüvlükünü seniŋ.
Nečik dügül ki hilläliχni nemä bilir edim bitikčilikniŋ, [16]evet kiriyim χuvatïna Eyämizniŋ, da Biy, aŋdïm toγruluχuŋa seniŋ yalγïz.
[17]Teŋrim menim, övrättiŋ meni igitlikimdän menim, da hali dä aytïyïm toγruluχuŋnu seniŋ.
[18]Čaχ aχargïnča da χartaygïnča, Teŋrim menim, χoymagïn meni,
Negä diŋrä aytïlgay biläkiŋ seniŋ ǰïnska barča, ki kelsärlär,
Xuvatïŋnï seniŋ [19]da toγruluχuŋnu čaχ biyiklikkä, χaysï ki ettiŋ ululuχlarnï, Teŋri, kim oχšar saŋa?
[20]Ne χadar körgüz(92v)düŋ maŋa tarlïχ köp da χïyïnlar, χaytïp sövündürdüŋ meni, da terän tibsizlikindän yerniŋ čïχardïŋ meni.
[21]Arttïrdïŋ χuvatïŋnï seniŋ, χaytïp da övündürdüŋ meni da teränlikindän yerniŋ tekrar čïχardïŋ meni.
[22]Da hali men tapunïyïm saŋa hadirliki bilä saγmoslarnïŋ, könü Teŋri, saγmos aytïyïm saŋa alγïš bilä, aruvu Israjelniŋ.
[23]Sövünsünlär erinlärim menim, χačan saγmos aytsam saŋa, da ǰanïm menim, χaysï ki dä χutχardïŋ.
[24]Da daγïn tilim menim künüzün sözläsin toγruluχuŋnu seniŋ
Zamanïnda, nečik uyatlï bolgaylar da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman. Dun 26.

[Псалом 71/72] 71

[1]Saγmos Soγomon üčün, 71.
Teŋri könülük(93r)üŋnü seniŋ padšahga bergin da toγruluχuŋnu seniŋ oγluna χannïŋ —
[2]Yaryulama žoγovurtuŋnu seniŋ toγruluχ bilä da miskiniŋni seniŋ könülük bilä.
[3]Algaylar taγlar eminlikni žoγovurtnuŋ da örlär — toγruluχnu.
[4]Könülük etkäy yarlïlarïna žoγovurtnuŋ, da tirgizgäy oγlanlarïn yarlïlarnïŋ, da ašaχlatkay öktämlärni.
[5]Turgay da χalgay günäš bilä ilgäri, čaχ ne ki ay, ǰïnstan čaχ ǰïnska.
[6]Engäy, nečik yaγmur üstünä tiftikniŋ ya volnanïŋ, nečik yaγïš, ki yaγïyïr yerdä.
[7]Čïχkay künlärinä anïŋ toγruluχ, köp eminlik čaχ tügälläŋinčä ay.
[8]Eyälik etkäy ol teŋizdän čaχ teŋizgä, rikalardan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ.

(93v) [9]Alnïna anïŋ äväl Hïntistanlïlar tüškäylär, da dušmanlarï anïŋ topraχ yegäylär.
[10]Xanlarï T‘arsizniŋ da otračlarnïŋ χurbannï sungaylar aŋar, χanlarï Arapistannïŋ da Sapa bernälärni keltirgäylär aŋar.
[11]Yerni öpkäylär aŋar barča χanlarï yerniŋ, da barča ǰïnslar χuluχ etkäylär aŋar.
[12]Zera χutχardï yarlïnï χuvatlïdan, yarlïnï da miskinni, χaysïnïŋ ki yoχtur kendiniŋ bolušučï.
[13]Ayagay ol yarlïga da miskingä da ǰanlarïn yarlïlarnïŋ tirgizgäy, [14]asïdan ya dävidän yamanlarnïŋ χutχargay ǰanlarïn alarnïŋ.
Özdändir atï anïŋ alnïna alarnïŋ, [15]tirilgäy, da berilgäy aŋar altïnïndan Arapistannïŋ.
(94r) Alγïška turgaylar aŋar här sahat da künüzün alγïšlagaylar anï.
[16]Bolgay toχtalmaχlïχ barča yerdä da üsnä bašlarïnïŋ taγlarnïŋ.
Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemiši anïŋ, čičäklängäy šähärinä Eyämizniŋ, nečik bičän yerdä.
[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, ki ilgäri, ne ki günäš, dir atï anïŋ.
Anda alγïšlagaylar barča ǰïnslarï yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.
[18]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki etär sk‘ančelik‘ni yalγïz, [19]da alγïšlïdïr atï ari haybatïnïŋ anïŋ meŋilik, tolgay haybatï bilä anïŋ barča yer! Bolgay, bolgay. Dun 20, p‘aṛk‘ 46 dun.

Xoltχa Annanïŋ, Samuẹl anasïnïŋ [1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Toχtattï yüräkim menim Biydä, da biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm menim.
Češildi aγzïm menim üstnä dušmanlarïmnïŋ menim, färâh bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.
[2]Zera yoχtur ari, nečik Biy, da ne toγru, nečik Teŋrimiz bizim, da yoχtur ari, evet, Teŋrimizdän bizim.
[3]Maχtanmaŋïz da sözlämäŋiz öktämlikni, da čïχmasïn aγzïŋïzdan siziŋ söz öktäm ulu sözlü.
Teŋri bilmäχliχlärniŋ Biyi, Teŋri hadirlär kendiniŋ aχïlï bilä bilmäχni yaratkanlarïna kendiniŋ.
[4]Xuvatlïlarnïŋ bazïχ yaylarï bošandï, da küčsüzlär yaraγlandïlar χuvat bilä.
(95r) [5]Toχlar da tolular ötmäk bilä eksildilär, da ačlar toldurdular yerni.
Toγmasïz toγdu yedini, da köp toγgan eksildi toγurmaχtan.
[6]Biy öldürür, da Biy tirgizir, endirir tamuχka da čïχarïr.
[7]Biy miskinlätir, da Biy ululatïr, ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä diŋrä, [8]da biyik etär zabunlarnu čöplüχtän,

Olturγuzur anï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtnuŋ kendiniŋ da olturγučuna haybatnïŋ meŋärtir alarnï.

[9]Tügällär niyätin niyätlilärniŋ da alγïšladï yïllarïn toγrularnïŋ.

Zera dügül ki kendiniŋ χuvatï bilä χuvatlanïr χuvat*lï*, [10]evet Biy küčsüz etär χaršï bolučïlarïn kendiniŋ, Biy aridir.

(95v) Maχtanmasïn saγïšlagan saγïšï bilä kendiniŋ, da maχtanmasïn χuvatlï χuvatïnda kendiniŋ, da maχtanmasïn ulu ululuχuna kendiniŋ.

Evet kim maχtanïr, Biydä maχtansïn saγïšïnda bilmäχ bilä Biyni tanïma.

Etmä könülüknü da išlämä toγruluχnu üstnä yüzünä yerniŋ

Biy čïχtï köktä, da kökrädi, da kendi yarγular bašχa gälädžidän,

Berir χuvatnï χanlarïmïzga bizim da biyik etär müŋüzün yaγlaganïnïŋ kendiniŋ.

[Царств 2: 1: Песнь Анны]

[1]Toχtattï [Toχtadï] yüräkim menim Biydä, da biyikländi müŋüzüm menim Biydä inam bilä.

Pareχo″.

Bu ganon saγmos 2 yüz seksän dundïr, 4 ganon 28 p'arḳ'(96r)dïr da miŋ yüz igirmi altï dundïr.

[Псалом 72/73] 72

[1]Saγmos Jasap'nïŋ.

Nečik ki yaχšïdïr Israjelniŋ Teŋrisi da χaysïlarï toγrudurlar yürägläri bilä!

[2]Evet ki menim bir zär*r*ä dä seskänip edilär ayaχlarïm menim, azulaχgïna da tayïp edilär barganlarïm menim.

[3]Paχïllandïm men töräsizlärgä, eminlikinä yazïχlïlarnïŋ, [4]nečik körär edim, ki yoχ edi eksiklik ölümlärinä alarnïŋ.

Toχtalgan edilär χïyïnlarï alarnïŋ, [5]χazγančïna adamlarnïŋ dügüldürlär da adamlar bilä χïynalmasarlar.

[6]Bunuŋ üčün tuttu alarnï öktämlik, kiydilär kendiläri üstnä χïrsïzlïχnï da egirliklärin kendiläriniŋ.

(96v) [7]Čïχkay, nečik yaγdan, töräsizliki alarnïŋ, zera bardïlar alar saγïšlarïna körä yüräkläriniŋ kendiläriniŋ.

[8]Saγïšladïlar da sözlädilär yamanlïχ bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saγïšladïlar.

[9]Xoydular kökkä aγïzlarïn kendiläriniŋ da tillärin kendiläriniŋ aylandïrdïlar yer üstnä.

[10]Bunuŋ üčün žoγovurtum menim χaytkay bu yarï, da künlärim menim tolu tügäl tapulgay alarda.

[11]Ayttïlar, ki: «Ne türlü bildi Teŋri, yaχom bardïr, hälbät, bilmäχi Biyiktägigä?»

[12]Ošta yazïχlïlardïrlar da oŋarïlïptïr alarga, bardïrlar da bardïr ululuχu dünyâniŋ.

(97r) [13]Ayttïm: «Heč yergädän, alaysa, toγrulatïyïm yüräkimni menim, yuvdum arilik bilä χolumnu menim, [14]da boldum men tövülgän künüzün, da azarlanmaχïm menim taŋ manïna».

[15]Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytïyïm», — ošta d̲žïnslarï oγlanlarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarïna ki niyät etiyim.

[16]Eskä χoydum, ki, hälbät dä, bu d̲žâχtliktir alnïma menim, [17]negä diŋrä kirgäy arilikinä Teŋriniŋ, da eskä alïyïm soŋγusun alarnïŋ.

[18]Hälbät, hilläliki üčün alarnïŋ yazovsuz etsärsen alarnï, yïχsarsen alarnï öktämliklärindä kendiläriniŋ.

[19]Evet ne türlü boldular pusta, ansïzïm χïrïldïlar, eksildilär, tas boldular töräsizlikläri üčün kendiläriniŋ [20]da boldular nečik tüšlär oyanganlarga.

(97v) Biy, šähäriŋä seniŋ sürätlärin alarnïŋ rïsvaylasarsen, [21]zera ot palayladï yüräkinä kendiniŋ da bövräklärim menim özgä rängli boldular.

[22]Men hečkä boldum da bilmädim, nečik hayvan, hesepländim alnïŋa seniŋ, [23]da men här sahat seniŋ bilä men.

Tuttuŋ saγ χolumdan menim, [24]saγïšïŋa seniŋ yol körgüzdüŋ maŋa da haybat bilä yöpsündüŋ meni.

[25]Nem bar menim öz köktä, yaχom sendän ne daγïn χolïyïm yerdä?

[26]Eksildi yüräkim menim da tenim menim, Teŋri yüräkimniŋ menim, payïm menim Teŋri meŋilik.

[27]Ošta, kimlär ki yïraχ ettilär d̲žan(98r)larïn kendiläriniŋ sendän, tas bolurlar, tas etsärsen barčasïn, χaysïlarï ki χayïn boldular sendän.

[28]Maŋa yovuχlanma Teŋrigä yaχšïdïr da χoyma Biygä umsamnï menim,

Aytma barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzlarïnïŋ Sionnïŋ. Dun 24.

[Псалом 73/74] 73

[1]Esliliki Jasap'nïŋ.

Ne üčün keri ettiŋ, Teŋri, meŋilik, öčäšländi yüräklänmäχiŋ seniŋ üstnä χoyunlarïŋnïŋ kütövläriŋdä seniŋ?

[2]Aŋgïn žoγovurtuŋnu seniŋ, χaysï ki tapunduŋ ilgärtin, χutχardïŋ payïn meŋärmäχiŋniŋ seniŋ.

Taγ Sion bu, χayda turupsen bunda, [3]kötür χoluŋnu seniŋ üstnä öktämlikläriniŋ alarnïŋ tügälinčä.

(98v) Xaysï nemä töräsizländi dušman arilikiŋä seniŋ, [4]ögündülär körälmäsizläriŋ ičinä yaχšï tirlikläriniŋ kendiläriniŋ.

Xoydular nïšanlarïn kendilärinin nïšanga, [5]da kendilär tanïmadïlar čïχmaχïn yoγartïn.

Nečik ormandagi baltalar bilä sïndïrγaladïlar ešikin anïŋ birgä, [6]baltalar bilä da ulu čakučlarï bilä yemirdilär anï.

[7]Küydürdülär ot bilä arilikiŋni seniŋ yerdä, murdarladïlar čatïrïn atïŋnïŋ seniŋ.

[8]Ayttïlar yüräklärinä kendilärinin ǰïnslarï alarnïŋ birgä: «Keliŋiz, tïyïyïχ barča ulukünlärin Teŋrinin yerdä.

[9]Nïšan biz heč nemä körmädiχ, da dügül daγï bardïr markarę, da bizni (99r) ne kimsä dügül ki tanïgay».

[10]Negä diŋrä, Teŋri, tabalagay dušman, öčäštirir χaršï turučï atïŋnï ari seniŋ?

[11]Ne üčün χaytarïyïrsen χoluŋnu seniŋ da oŋuŋnu seniŋ ičinä χoynuŋnuŋ seniŋ meŋilik?

[12]Teŋri χanïmïz bizim äväl, ne ki meŋilik, ki ettiŋ χutχarïlmaχnï ičinä yerniŋ.

[13]Sen toχtattïŋ χuvatïŋ bilä seniŋ teŋizni, sen uvattïŋ bašïn aǰdahalarnïŋ üstnä suvlarnïŋ.

[14]Sen uvattïŋ bašïn aǰdahanïŋ da berdiŋ anï yemäk Hntistannïŋ.

[15]Sen aχtïrdïŋ čovraχlarnï da aχïn suvlarnï, sen χuruttuŋ özänlärni muχkâm.

(99v) [16]Seniŋdir kündüz, da seniŋdir kečä, yarïχnï da günäšni sen toχtattïŋ, [17]da sen toχtattïŋ barča čeklärin yerniŋ, baharnï da yaznï sen yarattïŋ.

[18]Bu mäyan bolsun saŋa, ki dušman tabaladï Biyni, žoγovurt fähamsïz öčäštirdi atïŋnï ari seniŋ.

[19]Čïχara bermä kazanlarga ǰžannï, χaysï ki tapunurlar saŋa, da ǰžanlarïn yarlïlarïŋnïŋ seniŋ unutmagïn meŋilik.

[20]Baχkïn niyätiŋä seniŋ, zera toldular övläri alγasalanganlarnïŋ yerdä egirlik bilä.

[21]Xaytmasïn yarlï uyalgan, yoχsa miskinlär da yarlïlar alγïšlagaylar atïŋnï ari seniŋ.

[22]Kel, Teŋri, da yarγula yarγuŋnu seniŋ, aŋgïn tabalamaχnï, χaysï ki fähamsïzdïrlar künüzün.

(100r) [23]Unutmagïn avazïn χïzmätkârlarïŋnïŋ seniŋ, öktämlikläri körälmäsizläriŋniŋ seniŋ kötürülgäy här kez. Dun 22, p'arḳ' 46 dundïr.

[Псалом 74/75] 74

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Jasap'nïŋ.

[2]Xosdovanel bolïyïχ saŋa, Teŋri, χosdovanel bolïyïχ da sarnïyïχ atïŋnï ari seniŋ.

Aytma barča sk'ančelik'iŋni seniŋ, [3]χačan vaχt etsäŋ, toγru yarγulagaymen.

[4]Oprandï yer da barča turučïlarï anïŋ, men toχtattïm tiräkin anïŋ.

[5]Ayttïm töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäŋiz», — yazïχlïlarga: «Ani biyiklätmäŋiz müŋüzläriŋizni siznin,

[6]Kötürmäŋiz biyik müŋüzläriŋizni siznin da sözlämäŋiz Teŋrigä egirlikni».

(100v) [7]Zera ne kün toγušunda, ne kün batïšïna, da ne yabanlïqïnda taγlarnïŋ; [8]evet Teŋri yarγučïdïr.

Bunu ašaχ etär, da bunu biyiklätir, [9]ayaχ χoluna Eyämizniŋ, čaγïr tolu, zadasïz toldurgan, da ašaχlatïr bundan buŋar.

Hälbät, čöpräsi anïŋ heč tügänmäs, da ičsärlär anï barča yazïχlïlar yerdägi.

[10]Men süvüniyim meŋilik, saγmos aytïyïm Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[11]Barča müŋüzlärin yazïχlïlarnïŋ ufatkaysen, da biyik bolgay müŋüzü toγrularnïŋ. Dun 10.

[Псалом 75/76] 75

[1]Yeŋmäχ alγïš bilä. Saγmos Jasap'nïŋ. Asoresdan üčün.

[2]Belgilidir Dǰuvutluχta Teŋri, da Israjeldä ulu atï anïŋ.

(101r) [3]Boldu eminlik bilä yeri anïŋ da turmaχï anïŋ Sionda.

[4]Anda uvattï Biy χuvatïn yaynïŋ, yaraγnï, χïlïčnï da čagat urušun.

[5]Yarïχlïsen sen sk'ančelik'iŋ bilä taγlarga meŋilik, [6]mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki essizdirlär yüräkläri bilä, yuχladïlar yuχularïnda kendilärinin da heč nemä tapmadïlar.

[7]Barča adamlar χodǰalïχïndan χollarïnïŋ kendilärinin azarlamaχïŋdan seniŋ, Teŋrisi Jagopnuŋ, yuχladïlar, da kimlär atlanïrlar edilär atlarga.

[8]Sen χorχulusen, da kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [9]Nečik köründüŋ sen köktän, belgili boldu öčäšmäχiŋ seniŋ.

Yer χorχtu [10]da (101v) seskändi tutkanïna Teŋrinin yarγuga abralamaga [=abramaga] barča sekinlärin yerniŋ.

[11]Saγïšlarï adamlarnïŋ tapunurlar saŋa, da yapuχlar aχïl bilä alγïšlagaylar seni.

[12]Niyätni χoyuŋuz da tügälläŋiz Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim, barčaŋïz, ki čövräsinäsiz anïŋ.

Sunuŋuz χurbannï χorχuluga, [13]ki čöplär ǰžanlarïn buyruχčïlarnïŋ, χorχuludur ol, ne ki barča χanlarï yerniŋ. Dun 10.

[Псалом 76/77] 76

[1]Yeŋmäχ. Titom üčün. Saγmos Jasap'nïŋ, 76.

[2]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Teŋrigä, da baχtï maŋa.

[3]Kününä tarlïχïmnïŋ menim Teŋrini izdädim, χollarïm bilä menim kečä, alnïna anïŋ aldanmadïm.

(102r) Klämäs edi övünmä ǰanïm menim, [4]aŋdïm Teŋrini da färâh boldum, χayγurur edim, da eksilir edi mendä ǰanïm menim.

[5]Yetištilär saχlamaχka közlärim menim, mušχullandïm da sözlämädim, [6]saγïšladïm künlärni ilgärigi da yïllarnï meŋiliktän aŋdïm.

[7]Sözlädim kečä yüräkim bilä menim, χayγurur edim, da täšvišlänir edi mendä ǰanïm menim.

[8]Yoχsa mï meŋilik [keri] etkäy meni Biy, da daγïn artïχ biyänmägäy mi, elpäk?

[9]Ya meŋilik mi tïysar yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän, ya tügällädi sözün kendiniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska?

[10]Ya unutkay mï šaγavatlanma Teŋrim menim da daγïn, ya tïygay mï šaγavatïn kendiniŋ öčäšmäχi bilä kendiniŋ?

(102v) Bu ortasïdïr saγmosnuŋ.

[11]Ayttïm, ki: «Hali bašladïm, budur yäŋirtmäχi oŋu Biyiktäginiŋ».

[12]Aŋdïm išlärin Eyämizniŋ, ilgärtin aŋdïm sk'ančelik'in anïŋ.

[13]Saγïšladïm barča išlariŋni seniŋ da χol išlariŋni seniŋ saγïšladïm.

[14]Teŋri, arilikiŋdändir yollarïŋ seniŋ. Kimdir Teŋri ulu, nečik Teŋrimiz bizim? Sensen Teŋri, χaysï ki etärsen sk'ančelik'iŋni.

[15]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ χuvatïŋnï seniŋ, [16]χutχardïŋ biläkiŋ bilä seniŋ žoγovurtuŋnu seniŋ, oγlanlarïn Jagopnuŋ da Jovsep'niŋ.

[17]Kördülär seni suvlar, Teŋri, kördülär seni suvlar da χorχtular, da teränliklär mušχullandïlar avazïndan suvlarnïŋ köplüχündän.

(103r) [18]Avaz berdilär bulutlar, zera da oχlarïŋ seniŋ barïyïrlar [19]avazïndan kökrämäχindän seniŋ küpčäkiŋniŋ.

Köründülär yaltramaχlarïŋ seniŋ dünyâda, mušχullandï da titrädi yer.

[20]Teŋizdädir yollarïŋ seniŋ, izlariŋ seniŋ suvlarnïŋ köplüχündä, da artïŋdan seniŋ heč körmäslär.

[21]Yol körgüzdüŋ, nečik χoylarïŋa, žoγovurtuŋa seniŋ, χoluna Movsẹsniŋ da Aharonnuŋ.

Dun 14, p'aṛk' 38 dundïr.

[Псалом 77/78] 77

[1]Esliliki Jasap'nïŋ. Saγmos 77.

Baχïŋïz, žoγovurt, o̧ṛẹnk'imä menim, ašaχlatïŋïz χulaχïŋïznï seniŋ sözünä aγzïmnïŋ menim.

[2]Ačïyïm manilär bilä aγzïmnï menim, sözliyim manilärni ilgärtin.

[3]Nečik išittiχ da (103v) tanïdïχ bunu da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä,

[4]Heč nemä yapulmadï oγlanlarïndan alarnïŋ, ǰïnska özgä aytma alγïšïn Eyämizniŋ, χuvatïn da tamašasïn kendiniŋ, χaysï ki etti.

[5]Toχtattï tanïχlïχïn kendinä Jagovpka, da o̧ṛẹnk'in χoydu üsnä Israjẹlniŋ.

Xaysï ki nemäni bir kez sïmarladï atalarïmïzga biznim körgüzmä bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [6]ki tanïgaylar özgä ǰïnslar.

Oγlanlar, ki toγarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [7]ki χoygaylar Teŋrigä umsalarïn kendiläriniŋ da unutmagaylar išlärin Teŋriniŋ.

Buyruχun anïŋ (104r) χolmaχ bilä χolgaylar [8]da bolmagaylar nečik dä atalarï kendiläriniŋ.

J̌ïns yaman da ačïγlatučï ǰïns, χaysï ki tüzätmädi yüräkin kendiniŋ da toχtatmadï Teŋrigä ǰanïn kendiniŋ.

[9]Oγlanlarï Ep'remniŋ toldurup atkanlar da bek atkanlar, kününä urušnuŋ χollarïn sadaχlarïna χaytardïlar.

[10]Turmadïlar alar ösiyätinä Eyämizniŋ da könülüχünä körä anïŋ klämädilär barma.

[11]Unuttular yaχšïlïχïn anïŋ da tamašalarïn, χaysï ki körgüzdü alarga

[12]Alnïna atalarïnïŋ alarnïŋ, χaysï ki etti tamašasïn kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzündä Dajannïŋ.

[13]Yardï teŋizni da kečirdi alarnï, turγuzdu suvlarnï, nečik tulχuχta.

(104v) [14]Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barča kečäni yarïχ bilä otnuŋ.

[15]Yardï χayanï yabanlïχta da berdi ičmä alarga, nečik tanar [=terän] teränliktän ulu.

[16]Čïχardï suvnu χayadan da aχtïrdï, nečik rika, suvlarnï.

[17]Hälbät, arttïrdïlar yazïχ χïlïnmaχnï, daγïn da öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta.

[18]Sïnadïlar Teŋrini yürägläri bilä kendiläriniŋ χolmaχta yemäklärin boylarïna kendiläriniŋ.

[19]Mïrmïldandïlar Teŋrigä da ayttïlar: «Yoχsa mï küčlü bolgay Teŋri hadirlämä seγannï pustalïχta?

[20]Zera urar edi suvlar χayanï, da ïrmaχlar ketärlär edi kendindän.

(105r) Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlämägä seγannï žoγovurtuna kendiniŋ?»

[21]Bunuŋ üčün išitti bunu Biy da soŋraga saldï, ot yaltradï Jagopta, da öčäšmäχi čïχtï üstnä Israjelniŋ.

[22]Inanmadïlar Teŋrigä da umsanmadïlar χutχarmaχïna anïŋ.

[23]Buyruχ berdi bulutlarga yoγartïn, da ešikin köknüŋ ačtï, [24] da yaγardï [=yaγdïrdï] alarga manananï yemäχkä.

Ötmäkni köktän berdi alarga, [25]ötmäkin frištälärniŋ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäkni toluluχka.

[26]Čïχardï yelin yarïmkünnüŋ da keltirdi χuvatï bilä kendiniŋ yarïmkečäniŋkin.

[27]Yaγdï alarga et, nečik topraχ, nečik χumu teŋizniŋ, χušlarnï χanatlï;

(105v) [28]Xoydu ičinä taborlarïnïŋ alarnïŋ da čövräsinä čatïrlarïnïŋ alarnïŋ.

[29]Yedilär da toydular asrï, suχlančïn alarnïŋ berdi alarga, [30] da heč nemägä hasrät bolmadïlar suχlančlarïnda kendiläriniŋ.

Negä diŋrä yemäkläri aγïzlarïna kendiläriniŋ edi, [31] öčäšmäχi Teŋriniŋ čïχtï üstünä alarnïŋ.

Öldürdü köplärni alardan da taŋlama taŋlamalarïn Israjeldän tas etti.

[32]Buŋar barčaga yazïχlandïlar da daγïn da da heč inanmadïlar tamašalarïna anïŋ.

[33]Eksildilär hečliktä künläri alarnïŋ, da yïllarï alarnïŋ tezindän aštïlar.

[34]Xačan öldürür edi alarnï, χolarlar edi anï, χaytar(106r)lar edi da ertäräk tururlar edi Teŋrigä.

[35]Aŋdïlar, ki Teŋri bolušučï edi alarga, Teŋri Biyiklängän χutχaručï edi alarga.

[36]Sövdülär anï aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ yalγan boldular aŋar, [37]da yürägläri alarnïŋ dügül edilär toγru anïŋ bilä, da inanmadïlar ösiyätinä anïŋ.

[38]Evet ol kendi šaγavatlï edi, arïtïr edi yazïχlarïn alarnïŋ da buzmas edi.

Arttïrïr edi χaytarma öčäšmäχin kendiniŋ da yandïrmadï barča yüräklänmäχin kendiniŋ.

[39]Aŋdï, ki tendirlär alar, ǰžan, ki čïχar, da dügül daγïn χaytar.

[40]Nečä kerät ačïγlattïlar anï pustalïχta, öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta!

(106v) [41]Xayttïlar, da sïnadïlar Teŋrini, da arisin Israjelniŋ zähirlättilär.

[42]Aŋmadïlar χolun anïŋ, kününä, χačan χutχardï alarnï χolundan χïstïručïlarïnïŋ alarnïŋ,

[43]Nečik etti nïšanlarïn da pešälärin kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzünä Dajannïŋ.

[44]Xaytardï χanga čaylarïn alarnïŋ da yaγmur alarnïŋ, ki ičmägäylär.

[45]Yeberdi alarga üsnä itčibinlärin, da yedi alarnï, da baγalar bilä buzdu alarnï.

[46]Berdi žaniggä yemišin alarnïŋ da χazγančïn alarnïŋ sarïnčχa*ga*.

[47]Urdu gargud bilä borlalïχlarïn alarnïŋ da inǰžir teräklärin alarnïŋ χïravu bilä.

[[48]Čïχara berdi gargudga ǰžanavarlarïn alarnïŋ da tapunganïn alarnïŋ ot bilä yarγuladï.]

(107r) [49]Yeberdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ, yüräklänmäχni, öčäšmäχni da tarlïχnï.

Yeberdi alarga χïyïnnï χolundan frištäniŋ yaman, [50]yetištirdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ.

Ayamadï ölümdän ǰžanlarïn alarnïŋ da hayvanlarïn alarnïŋ ölümgä čïχara berdi.

[51]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïr*lï*larnïŋ, bašlap barča χazγančïlarïndan alarnïŋ otaχïna K'amanïŋ.

**Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[52]Yol berdi, nečik χoyunlarga, žoγovurtuna kendiniŋ da čïχardï alarnï, nečik χoylarnï, pustalïχka.

[53]Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da χorχmadïlar, da dušmanlarïn alarnïŋ teŋiz yaptï.

(107v) [54]Čïχardï alarnï taγïna arilikiniŋ kendiniŋ, taγ ol, χaysï ki tapunup edi oŋu anïŋ.

[55]Keri etti yüzündän alarnïŋ dinsizlärni, ülüšlü ettilär alarnï ülüšünä meŋärmäχiniŋ kendiniŋ da sïγïndïrdï otaχïna alarnïŋ ǰžïnsïn Israjelniŋ.

[56]Sïnadïlar, ačïγlattïlar Teŋrini Biyiktägi da tanïχlïχïn anïŋ saχlamadïlar.

[57]Xayttïlar, saptïlar, nečik dä atalarï kendiläriniŋ, χayttïlar da boldular nečik yay χaχut.

[58]Xayttïlar, öčäštirdilär anï guṛk'larïnda kendiläriniŋ da yongan pudlarï bilä kendiläriniŋ paχïllik saldïlar aŋar.

[59]Išitti Teŋri, da heč etti alarnï, da rïsvayladï asrï Israjelni.

[60]Keri etti kendin(108r)dän čatïrnï Selovda, čatïrnï, χaysï ki sïγïndïrdï arasïna adamlarnïŋ.

[61]Čïχara berdi yäsirlikkä χuvatlarïn alarnïŋ da salalarïn alarnïŋ χoluna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[62]Tïydï χïlïčnï žoγovurtuna kendiniŋ da meŋärmäχin kendiniŋ körmämiš etti.

[63]Otuzyašarlarïn alarnïŋ yedi ot, da gojslarï üčün alarnïŋ dügül kimsä yas tuttu.

[64]Babaslarï alarnïŋ tüštilär χïlïčka, da tullarï alarnïŋ yoχ edi kimsä, ki yïylagay edi.

[65]Oyandï, nečik yuχudan, Biy, nečik χuvatlï, ki silkär čaγïrnï.

[66]Urdu artïna dušmanlarïn kendiniŋ, taba meŋilik etti alarnï.

[67]Keri etti ol čatïrïn Jovsep'niŋ da ǰžïnsïn Ep'remniŋ ol taŋlamadï.

(108v) [68]Evet taŋladï ol ǰïnsïn Jutanïŋ, taγïn Sionnuŋ, χaysï ki sövdü.

[69]Yasadï, nečik birmüŋüznü, arilikin anïŋ, yerdä toχtattï anï meŋilik.

[70]Taŋladï Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, da yöpsündü anï sürükündä χoyunlarnïŋ, [71]soŋγugi toγganlarda yöpsündi anï

Kütmä Jagopnu, χulu*n* kendiniŋ, da Israjelni, žarankïn kendiniŋ.

[72]Kütär edi alarnï aχïl bilä yüräkiniŋ kendiniŋ, yazïχsïzlïχï χolunuŋ kendiniŋ yol körgüzür edi alarga. P‘aṛk‘ 74 dundïr.

[Псалом 78/79] 78

[1]Saγmos Jasap‘nïŋ, san 78.

Teŋri, kirdilär dinsizlär meŋärmäχiŋä seniŋ, (109r) murdarladïlar daǰarïŋnï ari seniŋ,

Ettilär Erusaγẹmni nečik salašïn yemiš saχlavučïlar*n*ïŋ, [2]χoydular tenlärin χullarïŋnïŋ seniŋ yaman učar χušlarga köktägi da tenin arilärïŋniŋ seniŋ kazanlarïna yerniŋ.

[3]Töktülär χanïn alarnïŋ, nečik suvnu, čövräsinä Ẹrusaγẹmniŋ, da kimsä yoχ edi, ki kömgäy edi alarnï.

[4]Bolduχ biz bizim taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[5]Negä diŋrä öčäšlängäysen sen meŋilik, yaltrasar, nečik ot, paχïllikiŋ seniŋ?

[6]Tök öčäšmäχiŋni seniŋ üstünä ǰïnslarnïŋ, χaysï ki seni tanïmaslar, üstnä χanlar(109v)nïŋ, χaysï ki atïŋnï seniŋ sarnamadïlar, [7] zera yedilär Jagopnu da yerin anïŋ buzdular.

[8]Aŋmagïn yazïχlarïmïznï bizim ilgärigi, tezindän kelgäy bizgä yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ki miskinländiχ asrï.

[9]Boluš bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, haybatï üčün atïŋnïŋ seniŋ.

Biy, χutχar bizni da arït yazïχïmïznï bizim atïŋ üčün seniŋ.

[10]Ne heč aytmasïnlar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlärniŋ alnïna közlärimiz bizim, izdämägä üčün öčün χanlarïnïŋ χullarïŋnïŋ, χaysï ki töküldü.

[11]Kirgäy alnïŋa seniŋ küstünmäχi baγlaganlarnïŋ, ululuχ(110r)una körä biläkiŋniŋ seniŋ, kütkin sen oγlanlarïn öldürgänlärniŋ.

[12]Tölä χonšularïmïzga bizim yedi k*e*rät χoynuna alarnïŋ taba, χaysï ki tabaladïlar seni, Biy.

[13]Biz žoγovurtuŋ da χoyunlarïŋ kütövüŋnüŋ seniŋ, χosdovanel bolïyïχ saŋa meŋilik, ǰïnstan ǰïnska aytïyïχ alγïšïŋnï seniŋ. Dun 14.

[Псалом 79/80] 79

[1]Yeŋmäχ üčün. Kečkän tanïχlïχ üstnä Jasap‘nïŋ, saγmos üstnä [At‘oṛ] ǰïns*n*ïŋ, san 79.

[2]Ey tutučïsï Israjelniŋ, baχkïn, ki yol *kör*güziyirsen, nečik χoyunlarïna Jovsep‘niŋ.

Xaysï ki olturupsen k‘erovpẹlärdä, belgili et [3]alnïna Ep‘remniŋ, Peniamenniŋ da Manaseniŋ,

Oyat χuvatïŋnï seniŋ da kel tirgizmä bizni.

[4]Teŋrisi χuvat(110v)lïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

[5]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, negä diŋrä öčäšlängäysen alγïšïna χullarïŋnïŋ seniŋ?

[6]Yedirdiŋ bizgä ötmäk yašlarnïŋ da ičirdiŋ bizgä yašnï ölčöv bilä.

[7]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, ayblï masχaralïχka dušmanlarïmïzga bizim.

[8]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ, da tirilgäybiz.

[9]Baγnï Mïsïrdan teškirdiŋ, čïχardïŋ dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, [10]da yol körgüzdüŋ aŋar.

Toχtattïŋ kökün alarnïŋ, da toldurdu yerni, [11]yaptï taγlarnï (111r) kölgäsi anïŋ, da butaχlarï anïŋ ormanïn Teŋriniŋ.

[12]Saldï teräkin kendiniŋ čaχ teŋizgä diŋrä, čaχ ïrmaχlardïr madγaš butaχlarï anïŋ.

[13]Ne üčün söktüŋ četänin anïŋ? Saγïyïrlar anï kečkänlär yolnu.

[14]Buzdu anï toŋuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü aŋar.

[15]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytïp baχkïn köktän da kör, da därman etkin borlalïχka bu, [16]da därman etkin buŋar, χaysï ki tikti oŋuŋ seniŋ.

Üsnä oγlanlarïnïŋ adamnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa,— [17]küydürgän otta da buzulgan öčäšmäχiŋdän seniŋ tas bolgaylar,—

[18]Bolgay χoluŋ seniŋ üstnä adamlarnïŋ, oŋuŋ seniŋ üstnä oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa.

(111v) [19]Dügül daγïn keri bolïyïχ biz sendän, tirgizgäysen sen bizni, da atïŋnï seniŋ, Biy, sarnïyïχ.

[20]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytardïŋ bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tirilgäybiz. Dun 18.

[Псалом 80/81] 80

[1]Yeŋmäχ üčün, da borla yančmaχ üčün. Saγmos Jasap‘nïŋ, 5-inči šapatnïŋ, 80.

[2]Sövünüŋüz Teŋridä, bolušučïmïz bizim, čaχïrïŋïz Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[3]Alïŋïz saγmosnu da beriŋiz alγïšnï, saγmos aytïŋïz aŋar avaz bilä tatlïlïχnïŋ.

[4]Bïrγï čalïŋïz bašlanganïna aylarnïŋ, kününä nïšanlï yïldagi bizim.

[5]Buyruχtur bu Israjelgä da toγrudur Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[6]Tanïχlïχï Jovsep‘niŋ, χaysï ki χoydu anïŋ bilä, (112r) nečik čïχar edi ol yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, til, χaysï ki bilmäs edi, išitti.

[7]Keri et yüktän arχasïn anïŋ, da χolun anïŋ bol, da küräk χulanmaχtan.

[8]Tarlïχïŋdan sarnadïŋ maŋa, da χutχardïm seni, išittim saŋa yapuχluχta dufannïŋ da sïnadïm seni üstnä suvlarnïŋ χaršïlïχtagi.

[9]Išit, žoγovurtum, nemägä menim, da tanïχlïχ beriyim saŋa, da Israjel, egär išitsäŋ maŋa!

[10]Daγïn bolmagay saŋa teŋrilär bir vaχtlï, da ne yerni öpmägäysen sen teŋrigä yat.

[11]Menmen Biy Teŋriŋ seniŋ, χaysï ki čïχardïm seni yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, ač aγzïŋnï seniŋ, da toldurïyïm bunu.

[12]Žoγovurtum menim išitmädi avazïma menim, da Israjel maŋa nemä baχmadï.

(112v) [13]Kötürüp χoydum alarnï barma artïndan erklärniŋ kendilärïniŋ yüräklärïniŋ kendilärïniŋ, zera bardïlar alar erkinä körä ǰanlarïnïŋ kendilärïniŋ.

[14]Zera egär žoγovurtum menim išitsälär edi maŋa, ya Israjel yolumnu menim barsa edi,

[15]Nečik heč nemäni, ašaχlatïr edim dušmanlarï anïŋ, üstnä χïstïručïlarïnïŋ anïŋ salïr edim χolumnu menim.

[16]Dušmanlarï Eyämizniŋ yalγan χaldïlar aŋar, da bolsun zämanäläri alarnïŋ dünyâda.

[17]Yedirdi alarnï semizlikindän ašlïχnïŋ da χayadan bal toydurdu alarnï.

Dun 18.

[Псалом 81/82] 81

Saγmos Jasap‘nïŋ, 81.

[1]Teŋri turdu yïγïnlarïna teŋrilärniŋ da aralarïna alarnïŋ yarγular edi alarnï:

(113r) [2]Negä diŋrä yarγularsiz egirlik bilä da köz alïrsiz, yazïχlïlar?

[3]Yarγu etiŋiz öksüzgä da tulga, könülük etiŋiz miskingä da ašaχlanganga.

[4]Xutχarïŋïz miskinni da yarlïnï, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïŋïz anï.

[5]Aŋlamadïlar da ne eskä almadïlar, χaramγuluχta da teprändilär barča himläri yerniŋ.

[6]Men aytar edim, ki teŋrilär bolgaysiz ya oγlanlarï Biyiktäginiŋ barčanïz.

[7]Siz ošta, nečik adamlar, öliyirsiz da, nečik bir buyruχčïlardan, tüšiyirsiz.

[8]Kel, Teŋri, da yarγula yerni, zera sen meŋärsärsen barča dinsizlärni.

(113v) Dun 8, p‘aṛk‘ 40 dundïr.

[Псалом 82/83] 82

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 82.

[2]Teŋri, kim saŋa oχšasar? Tïyïlmagïn da suslanmagïn, Teŋri.

[3]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ čaχïrdïlar, da körälmägänläriŋ seniŋ kötürdülär bašlarïn kendilärïniŋ.

[4]Üstnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ terän hizlik, bilmäχni saγïšladïlar üstnä arilikiŋniŋ seniŋ [5]da aytïlar:

«Keliŋiz, tas etiyiχ alarnï ǰïnstan, da aŋïlmagay atï Israjelniŋ dä daγïn».

[6]Saγïšladïlar bir söz bilä birgä, seniŋ üčün niyät ettilär

[7]Böläki Etomlularnïŋ da Ismajęllilär, Movap da Araplar,

[8]Kepaγ, Amovn, Amaγęk‘ da özgä ǰïnslar, barča turučïlarï bilä birgä Ǯzura bilä.

(114r) [9]Ol da Asur kelip edi alar bilä, barčasï bular χuvatlatučïlar edilär oγlanlarïŋnïŋ [=oγlanlarïnïŋ] Łovdnuŋ.

[10]Et alarnï, nečik Matiamnï, nečik Sisaranï, nečik zApinni [=Apinni] aχïnlarïna Gisonnuŋ.

[11]Tas boldular alar čovraχïna Tęḅovrada da boldular nečik tezäk yerdä.

[12]Etkin buyruχčïlarïn alarnïŋ nečik zOvrępni [=Ovrępni], Zepni, zZępęęni [=Zępęęnni], Saγmananï da barča buyruχčïlarïn alarnïŋ,

[13]Xaysïlarï aytïyïrlar: «Meŋäriyiχ bizgä arilikin Teŋriniŋ».

[14]Teŋrim menim, etkin alarnï nečik küpčäkni, nečik χamïšnï alnïna yelniŋ,

[15]Nečik ot, ki küydürür ormannï, nečik yalïn, ki örtär taγlarnï.

[16]Bu türlü sür(114v)gäysen alarnï dufanïŋ bilä seniŋ da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ mušχullatkaysen alarnï.

[17]Toldur yüzlärin alarnïŋ enillik [=yeŋillik] bilä, da izdägäylär atïŋnï seniŋ, Biy.

[18]Uyalgaylar da mušχullangaylar meŋi meŋilik da uyat bilä tas bolgaylar.

[19]Tanïgaylar, ki atïŋ seniŋ Biydir da sen yalγïz biyiklänipsen üstnä barča yerniŋ. Dun 18.

[Псалом 83/84] 83

[1]Yeŋmäχ üčün. Borla yančmaχnïŋ. Saγmos Gorχa oγlunuŋ, 83.

[2]Nečik sövüklüdür otaχïŋ seniŋ, Biy χuvatlïlarnïŋ, [3]suχlančlï da hasrättir ǰanïm menim köškünä seniŋ.

Yüräkim menim da tenim menim sövüngäy Teŋrigä tiri.

[4]Zera čïpčïχ taptï kendinä öv, γumrï ya horlïčka — uya, χayda ki χoygay balalarïn kendiniŋ,

(115r) Seγanïŋ seniŋ, Biyi χuvatlïlarnïŋ, χanïm menim da Teŋrim menim.

[5]San barčasïna, χaysï ki turïyïrlar övünä Eyämizniŋ, meŋi meŋilik alγïšlagaylar seni.

[6]Sanlïdïr er, χaysïnïŋ ki bolušluχu sendändir, čïχmaχnï χoydu esinä kendiniŋ eŋištän χayγulu ol yergä, χaysïna ki niyät etti.

[7]Alγïšnï bergäy ol, χaysï ki ọrẹnk‘ni χoyïyïr, [8]bargay ol χuvattan χuvatka da körüngäy Teŋri, frištälärgä Sionda.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy, Teŋrisi Jagopnuŋ.

[10]Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teŋri, da baχkïn yüzünä yaγlaganïŋnïŋ seniŋ.

[11]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa bir kün köškünä seniŋ, ne ki miŋlär dä.

(115v) Taŋladïm men čöplük bilä kelmä övünä Teŋriniŋ artïχ, ne ki turma otaχïna yazïχlïlarnïŋ.

[12]Yarlïγamaχnï da könülüknü sövär Biy, Teŋri bašχïšnï da haybatnï berir.

Biy heč eksik almas yarlïγamaχïn kendiniŋ alardan, ki barïrlar zaγalsïzlïχta.

[13]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr saŋa. Dun 14.

[Псалом 84/85] 84

[1]Yeŋmäχ oγlanlarïnïŋ Gorχnuŋ, saγmos Tawit‘niŋ, 84.

[2]Biyändiŋ, Biy, yeriŋä seniŋ da χaytardïŋ yäsirliki Jagopnuŋ.

[3]Bošattïŋ egirlikin žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ barča yazïχlarïn alarnïŋ.

[4]Tïyïldïrdïŋ barča yüräklänmäχiŋni seniŋ, (116r) χayttïŋ öčäšip yüräklänmäχiŋdän seniŋ.

[5]Xaytkïn bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, da χaytar yüräklänmäχiŋni seniŋ bizdän.

[6]Ne meŋilik öčäšmägin bizgä, Biy, da salmagïn öčäšmäχiŋni seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[7]Teŋri, sen χaytïp tirgizirsen bizni, žoγovurtuŋ seniŋ färâh bolsun saŋa.

[8]Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

[9]Išittiχ, ne ki sözlädi Biy Teŋrimiz bizim, sözlägäy eminlikni žoγovurtuna kendiniŋ, arilärinä kendiniŋ da alarga, ki χaytïptïrlar aŋar yüräkläri bilä.

[10]Yoχsa yovuχtur χorχučïlarïna kendiniŋ χutχarmaχï anïŋ sïγïnma haybatïna anïŋ yerimizdä bizim.

(116v) [11]Yarlïγamaχï da könülükü yoluχkaylar, toγruluχu da eminliki öpüškäylär.

[12]Könülükü yerdän bitti, toγruluχ köktän köründü.

[13]Biy bergäy tatlïlïχnï da yerimizgä bizim bergäy yemišin kendiniŋ, [14]toγruluχu anïŋ alnïna anïŋ, barïp χoygay yoluna barganïn kendiniŋ.

[Псалом 85/86] 85

Alγïš Tawit‘niŋ, san 85.

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ǰanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa, maŋa, (117r) Biy, zera saŋa čaχïrdïm här kün, [4]färâh etkin ǰanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köplärgä yarlïγovučï, här birinä, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, alγïšïma menim da baχkïn avazïna χoltχamnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Dügüldür kimesä oχšaš saŋa, Teŋrim menim, da dügül kimesä nečik išläriŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarnï, χaysï ki ettiŋ, kelgäylär da yerni öpkäylär alnïŋa seniŋ, haybatlagaylar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen tamašalarnï, da sen yalγïzsen, Teŋri.

(117v) [11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïr könülükünä seniŋ da färâh bolgay yüräkim menim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχardïŋ ǰanïmnï menim tamuχlarnïŋ tibindän.

[14] Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär ǰanïmnï menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendilériniŋ.

[15]Evet sen, Biy Teŋrim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

(118r) Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni. Dun 16.

[Псалом 86/87] 86

[1]Gorχ oγlunuŋ. Saγmos alγïš, 86.

[2]Himläri anïŋ taγïna ari anïŋ, sövär Biy ešikin Sionnuŋ artïχ, ne ki barča otaχlarïn Jagopnuŋ.

[3]Haybatlï sözlädi seniŋ üčün: ošta šähäri Teŋriniŋ!

[4]Aŋdïm Raχapnï da Baγdatʻnï, χaysï ki tanïrlar meni, ošta özgä ǰïnslar da Ǯur da žoγovurtu Hïndistannïŋ, bular boldular anda.

[5] Sionga aytïrlar: ana da adam toγdu anda, da kendi himlärin χoydu kendindä Biyiklängän.

(118v) [6]Biy aytkay bitiklär bilä žoγovurtlarga, buyruχčïlarga, bularga, ki boldular anda.

[7]Nečik ki färâh bolgaylar saŋa barčasï, χaysïlarïn*ïŋ* ki turmaχlarï kendiläriniŋ sendändir. Dun 6.

[Псалом 87/88] 87

[1]Alγïšï saγmosnuŋ Gorχ oγlanlarïnïŋ. Maγaγetʻa üčün, ki ǰuvab berdi Nẹeman eslilik bilä Israjelgä, 87.

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

[3]Kirgäy alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlangay χulaχlarïŋ seniŋ χoltχama menim.

[4]Ki toldu χïyïnlar bilä ǰanïm menim, da tirlikim menim tamuχta tiyišti, [5]da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čuγurga.

Boldum men nečik adam bašχa bolušluχtan [6]da ölülär dä erkli,

(119r) Nečik yaralïlar, ki yuχlarlar kerezmanlarda.

Xaysïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ salïndïlar.

[7]Xoydular meni čuγurga tibdägi, χaramγuluχka da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtaldï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča yubanmaχïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni täfärič kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim χaçakʻlandïlar miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen skʻančelikʻni, ya hakimlär turγuzur mï, saŋa tapunmaχ etsärlär mi?

[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezman(119v)da yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ tas bolmaχta?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta skʻančelikʻiŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertäräk alγïšïm menim yetiškäylär saŋa.

[15]Nek, Biy, salïyïrsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da muŋaydïm.

[17]Mendä toχtatdï [=toχtadï] öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattïlar meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Колофон]

Men, Lusig sargawak, yazdïm. Sarnagan yazučï bilä aŋïlgay Kʻrisdosnuŋ alnïna.

(120r) Dun 20, pʻaṛkʻ 42 dundïr.

[Псалом 88/89] 88

[1]Saγmos Nẹemniŋ Jezrajẹlniŋ. San 88.

[2]Yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, meŋilik alγïšlïyïm, ǰïns-ǰïnstan aytïyïm könülüküŋnü seniŋ aγzïm bilä menim.

[3]Ayttïŋ, ki dünyâ yarlïγamaχ bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküŋ seniŋ:

«[4]Xoydum niyät taŋlanganlarïma menim, ant ičtim [andičtim] Tawitʻkä, χuluma menim.

[5]Meŋilik toχtatïyïm zürätiŋni seniŋ, yasïyïm ǰïns-ǰïnstan olturγučuŋnu seniŋ».

[6]Tapungay kök tamašalarïŋnï seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yïyïnlarïnda arilärniŋ.

[7]Kimdir bulutta, χaysï ki barabardïr saŋa, ya kim oχšasar Eyämizgä oγlanlarïndan Teŋriniŋ?

(120v) [8]Teŋri haybatlïdïr saγïšlarïnda ariläriniŋ kendiniŋ, ulu da χorχulu üstünä alarnïŋ, ki čövräsinädirlär anïŋ.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, kim oχšar saŋa? Xuvatlïsen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ čövräŋädir seniŋ.

[10]Sen eyälik etärsen χuvatlarïna teŋizniŋ, taškïllïχïn tolγunlarïnïŋ anïŋ sen ašaχlatïrsen.

[11]Sen ašaχlatïrsen, nečik yaralïlarnï, öktämlängänlärni, χuvatïna biläkiŋniŋ seniŋ taγïttïŋ dušmanlarïŋ*nï* seniŋ.

[12]Seniŋdir kök, da seniŋdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ, sen toχtattïŋ [13]yarïmkečäni, da yarïmkünnü sen ettiŋ, Tʻapʻọr da Hermon atïŋa seniŋ sövüngäylär.

[14]Seniŋdir biläkiŋ da seniŋdir χuvat, χuvatlangay oŋuŋ seniŋ, da biy(121r)ik bolgay χoluŋ seniŋ.

[15]Toγruluχta da könülüktä toχtalïptïr olturγučuŋ seniŋ, yarlïγamaχ da könülük bargay alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[16]San žoγovurtka, ki bilirlär alγïšïŋnï seniŋ, Biy, yarïχnï [=yarïχïna] yüzüŋnüŋ seniŋ bargaylar da atïŋa seniŋ sövüngäylär [17] här kez, da toγruluχuŋa seniŋ biyik bolgaylar.

[18]Ögünmäχi χuvatlarïmïznïŋ bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüz bizim.

[19]Eyämizdändir bolušluχu ari Israjelniŋ, χanïmïznïŋ bizim.

[20]Ol vaχtta sözlädiŋ körüm ötläš oγlanlarïŋ bilä seniŋ da ayttïŋ: «Xoyïyïm bolušluχnu üstünä χuvatlïnïŋ da biyik etiyim taŋlangan*nï* žoγovurtumdan menim.

(121v) [21]Taptïm Tawitʻni, χulumnu menim, yaγïm bilä ari menim yaγdïm anï.

[22]Xolum menim yöpsüngäy anï, da biläkim menim χuvatlatkay anï.

[23]Yazïχ etmägäy aŋar dušman, da oγlu töräsizliknïŋ χïynamagay anï.

[24]Urïyïm alnïna anïŋ dušmanlarïn anïŋ da körälmäsizlärin anïŋ yeŋilmäχkä čïχara beriyim.

[25]Könülüküm menim da yarlïγamaχïm menim anïŋ bilä, da atïma menim biyik bolgay müŋüzü anïŋ.

[26]Xoyïyïm teŋizdä χolun anïŋ, üstünä aχïn suvlarnïŋ oŋun anïŋ.

[27]Ol sarnasar maŋa: «Atam menim sensen, Teŋri yöpsünövlüm χutχarïlmaχïma menim».

[28]Men ilgärigi etiyim anï da biyik, ne ki barča χanlarï yerniŋ.

[29]Meŋilik saχlïyïm aŋar yarlïγamaχïmnï menim, da niyätim menim inamlïdïr anïŋ bilä.

(122r) [30]Toχtatïyïm meŋi meŋilik zürätin anïŋ da olturγuču*n* anïŋ — nečik künläri köknüŋ.

[31]Egär χoysalar oγlanlarï anïŋ o̩rẹnkʻimni menim da toγruluχumda menim klämäsälär barma,

[32]Egär toγruluχumnu heč etsälär da buyruχumnu menim saχlamasalar,

[33]Urïyïm tayaχ bilä töräsizliklärin alarnïŋ, χïyïn bilä egirliklärin alarnïŋ.

[34]Evet yarlïγamaχïmnï menim heč tïyman alardan da hillä etmiyim könülükümä menim, [35]da alčaχlatmïyïm niyätimni menim, da nemä, χaysï ki čïχar erinlärimdän menim, anï heč etmändir.

[36]Bir kez ant ičtim arilikimä menim, ki Tawitʻkä men yalγanlanmïyïm.

(122v) [37]Züräti anïŋ meŋilik turgay, da olturγučun [=olturγuču] anïŋ — nečik günäš alnïma menim, [38]nečik ay, ki toχtalïptïr meŋilik tanïχ, inamlïm menim köktä».

[39]Evet hali sen keri ettiŋ, da rïsvayladïŋ, da ašaγa urduŋ yaγlanganïŋnï seniŋ.

[40]Xaytardïŋ niyätni χuluŋdan seniŋ, murdarladïŋ yerdä arilikin anïŋ.

[41]Söktüŋ barča duvarlarïn anïŋ [da χoyduŋ berklikin anïŋ titrämäχkä].

[42]Xapχaladïlar anï kečučilär yolnu, boldu ol taba χonšularïmïzga bizim.

[43]Biyik ettiŋ oŋuŋ [=oŋun] ïnd̑žïtučïlarïnïŋ anïŋ, färâh ettiŋ barča dušmanlarïn anïŋ.

[44]Xaytardïŋ bolušluχ*n*u χïlïčtan anïŋ da yöpsünmädiŋ anï urušta.

[45]Yeŋillättiŋ arilikin anïŋ, oltur(123r)γučun anïŋ yergä yïχtïŋ ya yemirdiŋ.

[46]Az ettiŋ künlärin zamanlarïnïŋ anïŋ da töktüŋ üstnä uyatnï.

[47]Negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ meŋilik, yaltragay, nečik ot, öčäšmäχiŋ seniŋ?

[48] Evet hali aŋgïn da kör, ki kimdir menim tïnčlïχïm, yoχsa mï heč nemägä yarattïŋ barča oγlanlarïn adamlarnïŋ?

[49]Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümnü ya χutχargay d̑žanïn kendiniŋ χolundan tamuχnuŋ?

[50]Xanïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ävälgi, χaysï ki ant ičtiŋ Tawitʻkä könülüküŋ bilä seniŋ?

[51]Aŋgïn tabalanmaχïn χuluŋa seniŋ, χaysï ki yöpsündüm χoynuma menim d̑žïnstan köp,

(123v) [52]Xaysï ki tabaladïlar dušmanlarïŋ seniŋ, Biy, tabaladïlar ornuna yaγlaganïŋnï seniŋ.

[53]Alγïšlï Biy Teŋri meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay. Dun 48.

Alγïš Esajya markarẹniŋ
[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

[9]Kečädän ertälänir d̑žanïm menim ertäräk turma saŋa, Teŋri.

Anïŋ üčün ki yarïχtïr buyruχuŋ seniŋ üstnä yerniŋ, övräniŋiz toγruluχnu, turučïlarï yerniŋ.

[10]Xapuštu χïrsïz da hečtän övränmäs etmä yerdä toγruluχun könülüknüŋ.

Kötürülgäy χïrsïz yerdän da körmägäy haybatïn Teŋriniŋ.

[11]Biy, biyiksen, da biläkiŋ seniŋ küčlü, da alar bilmädilär.

Tanïgaylar, uyalgaylar da paγillik tüškäy ögütsüz žoγovurtka, da ha(124r)li ot dušmanlarïŋnï seniŋ yegäy.

[12]Biy Teŋrimiz bizim, ber bizgä eminlikiŋni seniŋ, zera barča išimizgä körä bizim töländi bizgä.

[13]Biy Teŋrimiz bizim, tapungïn bizni, zera bašχa sendän özgä kimesäni bilmäzbiz da atïŋnï seniŋ beriyirbiz künüzün.

[14]Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär [mi], da ne hakim turγuzsar mï?

Bunuŋ üčün keltirdiŋ, urduŋ, tas ettiŋ, buzduŋ barča er oγlanlarïn alarnïŋ.

[15]Arttïr, Biy, yamannï üstnä yamanlïχlarïna alarnïŋ da keltir yamannï üstnä töräsizlärniŋ yerdägi.

[16]Biy, tarlïχta aŋdïχ seni, ki azulaχ tarlïχtïr ögütüŋ seniŋ üstümüzgä bizim.

[17]Nečik tolγanganï yüklünüŋ, ki yeti(124v)škän bolgay zamanï toγurmaχnïŋ da aγrïχïnda kendiniŋ čaχïrgay,

Ol türlü bolduχ sövüküŋä seniŋ, [18]ahnï da χorχuŋnu seniŋ yük bolup tolγandïχ da toγurduχ ǰžannï χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

Dügül daγï yemirilgäybiz biz, yoχsa yemirilgäylär turučïlarï yerniŋ.

[19]Turgaylar ölülär, turdular barčasï, χaysï ki χoyupturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toχtalganlarï yerniŋ.

Anïŋ üčün yaγïš, ki yaγïyïr sendän, bu saγaymaχlïχïdïr alarnïŋ, evet yeri χïrsïzlarnïŋ tas bolgay.

[20]Sapa ber, žoγovurtïm menim, bar, kirgin övüŋä seniŋ, yap ešikläriŋni seniŋ alnïŋa yüzüŋnüŋ seniŋ.

(125r) Xač da yašïn bir zamanga, čaχ aškïnča öčäšmäχi Eyämizniŋ.

[Молитва]

Eminlik berüči K‘risdos, eminlikiŋni da yarlïγamaχïŋnï seniŋ baγïšla yaratkanlarïŋa seniŋ, adam sövüči Biy, pareχosluχu".

Bu ganon saγmos üč yüz da χïrχ sekiz dundïr.

[Псалом 89/90] 89

[1]San 89. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Biy, išančïmïz bolduŋ bizim ǰžïnstan čaχ ǰžïnska, [3]negä diŋrä dügül taγlar toχtalgan edi, yarattïŋ yerni da barča dünyâni.

Meŋiliktän čaχ meŋilikkä diŋrä sensen, [4]da χaytarmagïn adamnï totχarlïχka, da ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, oγlanlarï adamlarnïŋ».

[5]Miŋ yïl közlärinä Eyämizniŋ, nečik kün tünägüngi, (125v) zera aštï nečik bir vaχtï kečäniŋ, [6] da yïllarï alarnïŋ hečlik bilä bolgaylar.

Taŋ manïna, nečik yaš ot, bitkäylär, taŋ manïna, nečik yaš ot, sövüngäylär da čičäklängäylär, kečχurun törmenlängäylär, χurugaylar da tüškäylär.

[7]Eksildiχ biz öčäšmäχiŋdän seniŋ da yüräklänmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[8]Xoyduŋ yazïχlarïmïznï bizim alnïŋa seniŋ da tirlikimizni bizim yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[9]Barča künlärimiz bizim eksildilär, da öčäšmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[10]Zamanï yïllarïmïznïŋ bizim tïyγïsïz, nečik örmäšüχ, da sanï künlärimizniŋ yïllarïmïznïŋ bizim, alar da yetmiš yïl.

Egär ki artïχ daγïn — seksen yïl, χaysï nemä artïχ, ne ki andan, aγrïχ bilä da küstünmäχ bilä.

(126r) Keldi üstümüzgä bizim küstünmäχ, da ögütländiχ, [11]evet hali kim bilgäy χuvatïn öčäšmäχiŋniŋ seniŋ ya ahïŋdan seniŋ yüräklänmäχiŋni seniŋ heseplägäy.

[12]Bu türlü körgüz maŋa oŋuŋnu seniŋ, da χaysïlarï ki ašaχtïrlar yüräkläri bilä, aχïlïŋa seniŋ.

[13]Xayt, Biy. Negä diyin? Övüngin χullarïŋda seniŋ.

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ biznim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlärniŋ, ki ašaχ ettilär bizni, da yïllar, χaysïlarda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išlärinä χuluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlar(126v)ïna alarnïŋ, [17]bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋart bizgä. Dun 16.

[Псалом 90/91] 90

Alγïš da ögmäχ. Saγmos Tawit‘niŋ, 90.

[1]Kim ki dä turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni sïrtmaχïndan avučïnïŋ da sözündän mušχulluχnuŋ».

[4]Umuzlarï arasïna kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učarlar kündüz,

(127r) [6]Nemä ki kezär χaranγuluχta, azmaχlïχtan devniŋ yarïmkünnüŋ.

[7]Tüškäylär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, χaysï ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagaylar.

[8]Evet yalγïz oŋuŋ bilä seniŋ baχkaysen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, χïyïnlar yovuχlanmagay otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlanïptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋda seniŋ.

[12]Biläklärindä kendiläriniŋ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taška ayaχlarïŋnï seniŋ.

[13]Üsnä iž da k‘arp yïlanlarïnïŋ barsarsen sen, ayaχ tibinä bassarsen aslannï da aǰždaγanï.

(127v) [14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, zera tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχarïyïm, haybatlï etiyim anï, [16]uzun künlär bilä toldurïyïm da körgüziyim aŋar χutχarmaχïmnï menim. Dun 16.

[Псалом 91/92] 91

[1]Saγmos alγïš šapatkünnüŋ, 91.

[2]Yaχšïdïr χosdovanel bolma Eyämizgä, saγmos aytma atïŋa seniŋ, Biyiktägi,

[3]Aytma ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ kečä,

[4]On stron bilä saγmosaran bilä, avazï bilä alγïšnïŋ ögmäχin.

[5]Färâh ettiŋ meni, Biy, yaratkanlarïŋa seniŋ, da išindä χoluŋnuŋ seniŋ sövüniyim.

[6]Nečik ki uludur išläriŋ seniŋ, Biy, (128r) da asrï terändir saγïšïŋ seniŋ.

[7]Adam fähamsïz bunu ki heč tanïmas, da essiz bunu heč almastïr eskä.

[8]Bitiškäni yazïχlïnïŋ — nečik bičän čičäklänmä alarga; χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni,

Tas bolgaylar meŋi meŋilik. [9]Da sen biyiklänipsen meŋilik, Biy.

[10]Zera ošta dušmanlarïŋ, Biy, zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ tas bolgaylar, daγïlgaylar barčasï, χaysï ki χïlïnïrlar töräsizlikni.

[11]Biyik bolgay, nečik birmüŋüz, müŋüzüm menim, da χartlïχïm menim cęt‘ semizlikinä.

[12]Kördü közüm menim dušmanlarïmnï menim, ki turupturlar üstümä menim yamanlïχ bilä, alar da išitkäy χulaχïm menim.

(128v) [13]Toγrular, nečik χurma teräkläri, čičäklängäylär, nečik orman Lipananïŋ, köp bolgaylar.

[14]Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim čičäklängäylär.

[15]Daγïn da köplär bolgaylar χartlïχ semizlärindä, özdän da aziz, bolgaylar [16]aytma: «Toγrudur Biy Teŋrimiz bizim, da yoχtur kendindä egirlik». Dun 14, p‘aṛk‘ 46 dun ę.

[Псалом 92/93] 92

Alγïš avaz bilä. Šapatkün.

[Колофон]

Yazïχlï Lusikni aŋgïn.

[1]Biy χanlïχ etti, šöh*rät*likni kiydi, kiydi Biy χuvatïn belinä kendiniŋ, χušandï.

Toχtattïŋ dünyâni, ki tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ ilgärtin, meŋiliktänsen sen.

[3]Kötürüldülär ïrmaχlarïŋ, Biy, da kötürdülär ïrmaχ avazïna kendiläriniŋ, da turgaylar ïrmaχlar barganlar(129r)ïna kendiläriniŋ.

[4]Avazïndan suvlarnïŋ köp tamaša boldu tolγunlarï teŋizniŋ.

Tamašalïsen sen, Biy, biyikliktä, [5]tanïχlïχïŋa seniŋ biz asrï inandïχ.

Övüŋä seniŋ yarašïr arilik, Biy, uzun künlärdä. Dun 6.

[Псалом 93/94] 93

Saγmos Tawit‘niŋ, 93.

[1]Teŋri öč izdävüči, Biy, Asduad̲z, Teŋri öč izdävüči, mäyan bolduŋ.

[2]Biyik bol, χaysï ki yarγulïyïrsen yerni, tölä tölövün öktämlärniŋ.

[3]Negä diŋrä yazïχlïlar, Biy, negä diŋrä yazïχlïlar ögüngäylär,

[4]Aytmaχ bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barčasï, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[5]Žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, ašaχ ettilär, da meŋärmä(129v)χiŋni seniŋ χïynadïlar.

[6]Tulnu da χaribni öldürdülär, öksüzlärni χïrdïlar [7]da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teŋrisi Jagopnuŋ».

[8]Aŋlaŋïz, fähamsïzlarï žoγovurtnuŋ da essizlär, negä diŋrä almassiz eskä?

[9]Nečik ki, egär χaysï tikti esä χulaχnï, kendi išitmäs mi ya, χaysï yarattï köznü, kendi körmäs mi?

[10]Kim ögüt*lär* d̲žïnslarnï, nečik ki azarlamagay mï? Kim övrätir adamga bilmäχni, [11]Biy tanïr saγïšïn adamlarnïŋ, ki hečliktädirlär.

[12]San adamga, χaysï ki ögütlärsen sen, Biy, da o̧reṇk‘iŋä seniŋ övrätirsen sen aŋar.

[13]Ašaχlatïrsen (130r) sen aŋar künlärin yamanlïχnïŋ, negä diŋrä χazïlgay čuγuru yazïχlïnïŋ.

[14]Keri etmäs Biy žoγovurtun kendiniŋ da meŋärmäχi kendiniŋ etmästir körümsüz,

[15]Negä diŋrä χaytkaylar könülükü toγruluχnuŋ, yöpsüngäylär anï barčasï, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä.

[16]Kim turgay birgämä üstnä yamanlarnïŋ? Ya kim teŋläškäy maŋa üstnä alarnïŋ, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[17]Egär ki Eyämiz bolušmasa edi maŋa, azulaχ daγïn, da turur edi d̲žanïm menim tamuχta.

[18]Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaχlarïm menim, yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, bolušur edi maŋa.

[19]Köplüχünä körä aγrïχlarïmnïŋ yüräkimniŋ menim övündürmäχiŋ seniŋ färâh etär edi d̲žanïmnï menim.

(130v) [20]Teŋläšmäsin saŋa olturγuču töräsizlärniŋ, kim säbäp etär emgäkni χaršïsïna buyruχnuŋ.

[21]Uladïlar d̲žanïn toγrunïŋ da χanïn zaγalsïznïŋ borčlu etärlär edi.

[22]Boldu Biy išančïm menim, Teŋri bolušučïsï umsamnïŋ menim.

[23]Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä alarnïŋ, yamanlïχlarïna körä alarnïŋ yemirgäy alarnï Biy Teŋrimiz bizim. Dun 21.

[Псалом 94/95] 94

Alγïš ögmäχ Tawit‘niŋ. San 94.

[1]Keliŋiz, süvüniyiχ Biydä, čaχïrïγïχ Teŋrigä, χutχaručïmïzga bizim.

[2]Ertäläniyiχ alnïna anïŋ χosdovanel bolmaχ bilä, saγmos bilä (čaγïrïγïχ>) čaχïrïγïχ aŋar.

[3]Teŋri uludur Biy, χan ulu üstnä barča yerniŋ.

(131r) [4]Xoluna anïŋdïr barča dünyâsi yerniŋ, biyikliki taγlarnïŋ anïŋdïr.

[5]Anïŋdïr teŋiz, da ol etti anï da, da χurunu χollarï anïŋ yarattïlar.

[6]Keliŋiz, yerni öpiyiχ aŋar, tüšiyiχ da yïγlïyïχ alnïna Eyämizniŋ, yaratučïmïznïŋ biznim.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, biz žoγovurtu χolunuŋ anïŋ da χoyunlarï kütövläriniŋ anïŋ.

Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, [8]bekäytmäŋiz yüräkiŋizni sizniŋ, nečik leγilïχka,

Kününä sïnamaχlïχnïŋ yabanlïχta, χayda ki sïnadïlar meni [9]atalarïŋïz siziŋ, tergädilär meni da kördülär išlärimni menim. [10]Xïrχ yïl

Dž̧âhtlandïm dž̧ïnslar bilä ol da ayttïm: «Udayï bularïptïrlar yüräkläri bilä, da alar tanïmadïlar yolumnu menim.

(131v) [11]Nečik ant ičtim öčäšmäχimä menim, ki kirgäylär tïnčlïχïma menim». Dun 11, p‘aṛk‘ 38.

[Псалом 95/96] 95

Saγmos Tawit‘niŋ, ki daḑ̣ar yasaldï yäsirliktän soŋra, 95.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïšlaŋïz Biyni da barča yerni.

[2]Alγïšlaŋïz Biyni da alγïšlaŋïz atïn anïŋ, sövünčlüknü beriŋiz kün kün artïndan χutχarmaχïn anïŋ.

[3]Aytïŋïz dinsizlärgä haybatïn anïŋ, barča žoγovurtka tamaša*a*larïn anïŋ.

[4]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, χorχuludur ol barča guṛk‘larnïŋ üstnä.

[5]Barča guṛk‘larï dinsizlärniŋ devlärdir, da Biy köknü etti.

[6]Tapunmaχtïr da könänmäχliχtir alnïna anïŋ, arilik da ulu könänmäχliχtir ariliki anïŋ.

(132r) [7]Sunuŋuz Eyämizgä haybatnï da hörmätni, sunuŋuz Eyämizgä dayfalarï dž̧ïnslarnïŋ, sunuŋuz Eyämizgä haybatnï [8]atïna anïŋ.

Alïŋïz bernälärni da kiriŋiz köškünä anïŋ, [9]yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikiniŋ anïŋ, da mušχullangay yüzündän anïŋ barča yer.

[10]Aytïŋïz dinsizlärgä, ki Biy χanlïχ etti, toχtattï dünyâni, ki tepränmägäy, da yarγular žoγovurtun toγruluχ bilä.

[11]Färâh bolgay kök, da sövüngäy yer, radïlangaylar teŋiz tügälliki bilä, [12]süvüngäylär tüzlär da barča, χaysï ki bardïr alarda.

Ol sahat sövüngäylär barča teräklär ormandagi [13]yüzündän Eyämizniŋ, zera kelir da kelir ol yarγulama yerni.

Yarγular da dünyâni (132v) könülük bilä da žoγovurtnu barča könülükü bilä kendiniŋ. Dun 14.

[Псалом 96/97] 96

Saγmos Tawitniŋ. Zämanäsinä, ki ulusnu toχtattï, 96.

[1]Biy χanlïχ etti, sövüngäy yer, färâh bolgaylar otračlar köp.

[2]Bulut da mgla čövräsinä anïŋ, könülüktä da toγruluχta tüzätiliptir olturγuču anïŋ.

[3]Ot alnïŋ [=alnïna] anïŋ bargay, küydürgäy čövräsinä dušmanlarïn anïŋ.

[4]Köründülär yaltramaχlarï anïŋ dünyâgâ, kördü da seskändi yer.

[5]Taγlar, nečik balaγuz, erigäylär yüzündän Eyämizniŋ, yüzündän Eyämizniŋ barča yer.

[6]Aytkay kök toγruluχun anïŋ, körgäylär barča žoγovurt haybatïn anïŋ.

[7]Uyalgaylar barčasï, χaysïlarï ki (133r) yerni öpärlär guṛk‘larga da χaysïlarï ki ögünürlär yongan butlarïna kendiläriniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča frištäläri anïŋ, [8] ki išitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[9]Zera sen biyiklänipsen üstnä barča yerniŋ, asrï biyikländiŋ üstnä barča guṛk‘larnïŋ.

[10]Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäŋiz yamanlïχnï, saχlar Biy dž̧anlarïn ariläriniŋ kendiniŋ, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïr alarnï.

[11]Yarïχ sačïldï toγrularga, toγru yüräklilärgä boldu färâhlik.

[12]Färâh boluŋuz, toγrular, Biydä, χosdovanel boluŋuz jišadaglïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[Псалом 97/98] 97

Saγmos Tawit‘niŋ. San 97.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni (133v) alγïš bilä yäŋi, ki sk‘anč̣elik‘ni etti.

Xutχardï anï oŋu kendiniŋ da biläki ari kendiniŋ.

[2]Körgüzdü Biy χutχarmaχïn kendiniŋ, alnïna dž̧ïnslarnïŋ belgirtti toγruluχun kendiniŋ.

[3]Aŋdï yarlïγamaχï bilä kendiniŋ Jagopnu, könülükü bilä kendiniŋ övün Israjelniŋ, da kördülär barča χïrïγlarï dünyâniŋ χutχarmaχïn Teŋrimizniŋ bizim.

[4]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, alγïšlaŋïz, süvünüŋüz da saγmos aytïŋïz.

[5]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim alγïš bilä, alγïš bilä da avazlarïna saγmoslarnïŋ.

[6]Avazlï alγïš bilä χaχïlmïš bïrγïnïŋ, alγïš bilä, sövünčlük bilä (134r) da avazï bilä müŋüzdän bïrγïnïŋ čaχïrïŋïz alnïŋa χannïŋ, Eyämizniŋ.

[7]Mušχullangay teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ, [8]da čaylar čap urgaylar birgä χollarï bilä.

Taγlar sövüngäylär alnïna Eyämizniŋ, [9]zera kelir da yetišiptir Biy yarγulama yerni.

Yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ toγruluχ bilä.

Dun 10, pʻaṛkʻ 36 dundïr.

[Псалом 98/99] 98

Saγmos Tawitʻniŋ, 98.

[1]Biy χanlïχ etti, öčäštilär žoγovurtlar, ki olturuptur kʻęrovpęlärdä, seskändi yer.

[2]Biy Sionda uludur da biyiktir üsnä barča žoγovurtlarnïŋ.

(134v) [3]Tapunïyïχ atïŋa seniŋ ulu, ki χorχuludur da aridir, [4] da hörmäti χannïŋ könülüknü sövär.

Sen hadirlädiŋ toγruluχnu, könülüknü da toγruluχun Jagopga sen ettiŋ.

[5]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz basχičïna ayaχlarïnïŋ anïŋ, zera aridir.

[6]Movsęs da Aharon babaslarï anïŋ, Samuęl alar bilä, χaysï ki sarnarlar atïna anïŋ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol išitir edi alarga, [7]da tiräkli buluttan sözlär edi alarga.

Saχlarlar edi tanïχlïχïn anïŋ da buyruχun, χaysï ki berdi alarga.

[8]Biy Teŋrimiz bizim, sen išitir ediŋ alarga, Teŋri, sen arïtučï bolur ediŋ, öč alučï üstnä barča išlärniŋ alarnïŋ.

(135r) [9]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz taγïna ari anïŋ, zera aridir Biy Teŋrimiz bizim. Dun 10.

[Псалом 99/100] 99

Saγmos. Tapunmaχ.

[1]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, [2]χuluχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]tanïŋïz, zera oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediχ biz, biz žoγovurtu da χoyunlar kütövünüŋ anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešikindän anïŋ tapunmaχ bilä da alγïš bilä otaχïna anïŋ.

Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä da alγïšlaŋïz atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, ǯïnstan čaχ ǯïnskadïr könülükü anïŋ. Dun 6.

[Псалом 100/101] 100

Saγmos Tawitʻniŋ, 100.

[1]Yarlïγamaχ da (135v) könülük tä alγïšlïyïm, seni, Biy, dä saγmos aytïyïm, [2]da eskä alïyïm

Yol zaγalsïz, čaχ kelginčä maŋa, zera barïr edim men zaγalsïzlïχïm bilä yüräkimniŋ menim ičinä övümnüŋ menim.

[3]Xoymadïm alnïna közlärimniŋ menim nemä egirlikni, χaysïlarï ki etärlär edi tanmaχnï, körälmäs edim.

[4]Yovuχlanmadï maŋa, χaysï ki χaχut edi yüräki bilä, saptï mendän fähamsïz, da men nemä ǯâhtlik etmäs edim.

[5]Xaysï ki sözlär edi yašïrïn sïŋarïndan, anï keri-keridän χuvar edim.

Xaysï ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yürägläri bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.

[6]Közlärim menim inamlïlarda yerniŋ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysï ki barïr edi (136r) yolga zaγalsïz, ol tanur edi meni.

[7]Turmas edi ičinä övümnüŋ menim, χaysï ki alïr edi öktämlikni, χaysï ki sözlär edi egirlikni, oŋarmas edi aŋar alnïna közlärimniŋ menim.

[8]Taŋ manïna öldürür edim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, tas etiyim šähärindä Eyämizniŋ barčasïn, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

[1]Alγïš šiškän üčün, χačan aγïrlansa, Eyämniŋ alnïna tökkäy alγïšïn kensiniŋ. Sandïr 101.

[2]Biy, išit alγïšïma menim, čaχïrïχïm menim saŋa kelgäy, [3]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï kün sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

[4]Tügändilär, nečik (136v) tütün, künlärim, da söväklärim menim, nečik χamïš, χurudular.

[5]Čalïndïm, nečik bičän, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväklärim menim tenimä menim, [7]oχšadïm men hawalasanga yabanlïχta.

Boldum men nečik pu pustalïχta, [8]tuydum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

[9]Tabaladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögövčilärim menim mendän ant ičärlär edi.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, yedim, da ičkimni menim yaš bilä χatïštïrdïm

[11]Yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

(137r) [12]Künlärim menim, nečik kölgä, aštïlar, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da jišadaglïχïŋ seniŋ ǯïnstan čaχ ǯïnska.

[14]Sen turup šaγavatlanïrsen üstnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχïnïŋ, yetišiptir sahatï.

[15]Biyändilär χullarïŋ seniŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.

[16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan seniŋ.

[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.

[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχlanganlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.

[19]Yazïlgay bu ǯïnska özgä, žoγovurtka, χaysï ki tapunuptur alγïšlama Biyni.

(137v) [20]Baχtï ol biyiklikindän, arilikindän kendiniŋ, Biy köktän yergä baχtï

[21]Išitmä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ da češmä oγlanlarïn ölümgä borčlularnïŋ,

[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Jęrusaγęmdä,

[23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarga χuluχ etmä Eyämizgä.

[24]Ǯuvap berdi aŋar yolunda χuvatïnïŋ kendiniŋ, azlïχïn künlärimniŋ menim, [25]töz maŋa da čïχarmagïn meni yarïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǯïns-ǯïnslardïr yïllarïŋ seniŋ.

[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.

[27]Alar ašsarlar, da barsen da χalïrsen meŋilik.

(138r) Barčamïz [=Barčasï], nečik ton, opransarlar, nečik kiyinišni, teškirsärsen alarnï, da teškirilsärlär.

[28]Sen ol kendiŋsen, da yïllarïŋ seniŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda, da zürätlärinä alarnïŋ meŋilik oŋarïlgay. Dun 26.

[Псалом 102/103] 102

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšla, ǯanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — atïn ari anïŋ.

[2]Alγïšla, ǯanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋartïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, taǯlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavatï bilä,

[5]Kim toldurur igiliktä suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, (138v) nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsęskä da oγlanlarïna Israjelniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir bizgä Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(139r) [13]Nečik šaγavatlandï ata üstnä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adam*nïŋ*, nečik bičän, dir künläri kendiniŋ, nečik čičäk*i* tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üstnä yel — da dügül, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üstnä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna diŋrä,

Xaysïlarï ki saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχun anïŋ da etärlär anï.

[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, χanlïχï anïŋ bar(139v)časïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlular χuvatlarï bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χizmätkârlarï da etučiläri erk anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri anïŋ, barča yerdädir biyliki anïŋ, alγïšla, ǯanïm menim, Biyni.

[Колофон]

Lusig sargawaknï aŋgïn.

Dun 22, p‘aṛk‘ 48 dundïr.

[Псалом 103/104] 103

Saγmos Tawit‘niŋ. Yaratïlganï üstnä dünyâniŋ, 103.

[1]Alγïšla, ǯanïm menim, Biyni! Biy Teŋrim menim, ulu bolduŋ asrï,

Tapunmaχnï da ulu šöhrätlikni kiydiŋ, [2] yapunduŋ yarïχnï, nečik kiyinišni, saldïŋ köknü, nečik čatïrnï, [3] da yaptïŋ üstnä suvlarnïŋ üst yapovun anïŋ.

(140r) Kim χoyar bulutta barganïn kendiniŋ da kezär ol üstnä χanatlarï bilä yelniŋ?

[4]Kim etti frištäsin kendiniŋ ǯan da χullarïn kendiniŋ ottan küydürüči?

[5]Тоχтаттї yerni üstnä тоχталмаχїнїŋ kendiniŋ, ki tepränmägäy meŋilik.

[6]Teränlik — nečik kiyinišniŋ yapovu dur anїŋ, üstnä taγlarnїŋ turgaylar suvlar.

[7]Öčäšmäχiŋdän seniŋ χačkaylar da avazїndan kökrämäχiŋniŋ seniŋ titrägäylär.

[8]Čїχarlar, taγlanїrlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, χaysї ki тоχтаттїŋ alarnї.

[9]Ček χoyduŋ, da bolmaslar ašma, da daγїn χaytmaslar yapma yerni.

[10]Yeberdiŋ čovraχlarnї pїrχїldї-pїrχїldї, arasїna taγlarnїŋ bargaylar suvlar —

(140v) [11]Ičirmä barča kazanlarnї kiyik, toyungaylar yabanlarї susamaχlarїnda kendilәriniŋ.

[12]Anda učar χušlarї köknüŋ uya χoygaylar da ičindän χayalarnїŋ bergäylär avazlarїn kendilәriniŋ.

[13]Ičirir taγlarnї ambarlarїndan kendiniŋ, yemišindän išiniŋ kendiniŋ tolgay yer.

[14]Östürdüŋ bičänni taγlarda, yaš otnu χuluχuna adamlarnїŋ.

Čїχardїŋ ötmäkni yerdän, [15]čaγїr färâh etär, yaγ — färâh, da ötmäk тоχтатїr yüräkin adamnїŋ.

[16]Toygaylar teräkläri Eyämizniŋ da ormanї Lipananїŋ, χaysїlarїn ki sen tiktiŋ.

[17]Anda učar χušlar köktägi čipčälärin čїχargaylar, da uyasї läglägniŋ tolu išančїdїr alarnїŋ.

(141r) [18]Taγlar biyiktir marallarga, da χayalar išančї χoyanlarga.

[19]Ettiŋ aynї zämanä üčün, günäš tanїdї sahatїn kirmäχiniŋ kendiniŋ.

[20]Ettiŋ χaranγunu, da boldu kečä, anda barїrlar barča kazanklarї ormandagi.

[21]Balalarї aslanlarnїŋ muŋrarlar, da χaparlar, da izdärlär Teŋridän yemäkin kendilәriniŋ.

[22]Čїχkanїna günäšniŋ yїγїlїrlar da ormanlarїnda kendilәriniŋ tїnarlar.

[23]Čїχar adam išindä kendiniŋ da emgängäninä χolunuŋ kendiniŋ čaχ iŋirgä diŋrä.

[24]Nečik uludur išläriŋ seniŋ, Biy! Barča nemäni aχїl bilä ettiŋ, da toldu yer tapunganїŋ bilä seniŋ.

(141v) [25]Bu teŋiz ulu da avlaχ, bundadїr sürkälgänlär, χaysї ki yoχtur sanї kazanlarnїŋ, ululu da uvaχ bunda, [26] da kemilär dä barїrlar, adžddaha, χaysї ki yarattїŋ oynama anїŋ bilä.

[27]Barčasї saŋa eglänirlär, da sen berirsen yemäk alarga sahatїnda.

[28]Berirsen alarga, da yerlär, ačarsen χoluŋnu seniŋ, yedirirsen barčasїn erkiŋ bilä seniŋ.

[29]Xaytarїrsen yüzüŋnü seniŋ alardan, da mušχullanїrlar, čїχarїrsen džannї alardan, eksilirlär da topraχ χaytarlar.

[30]Yeberirsen džanїŋnї seniŋ, da tapunursen alarnї, da yäŋirtirsen yüzün yerniŋ.

[31]Bolgay haybatї Eyämizniŋ meŋilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarїnda kendiniŋ.

[32]Kim baχar yergä da berir titrämäχ bu(142r)-ŋar, yuvuχlanїr taγlarga, da tutašїrlar?

[33]Alγїšlїyїm Biyni tirlikimdä menim, saγmos aytїyїm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[34]Tatlї bolgay aŋar alγїšїm menim, da men färâh bolїyїm Biygä.

[35]Eksilgäylär yazїχlїlar yerdän, χїrsїz daγїn tapulmagay kendindä. Alγїšla, džanїm menim, Biyni. Dun 34.

[Псалом 104/105] 104

Alęluia, 104.

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä da sarnaŋїz atїn anїŋ, aytїŋїz dinsizlärgä išin anїŋ.

[2]Alγїšlaŋїz, da saγmos aytїŋїz aŋar, aytїŋїz barča tamaša*ɑ*larїn anїŋ, [3]da ögünüŋüz atїna ari anїŋ.

Färâh bolsun yüräkläri alarnїŋ, χaysїlarї ki izdärlär Biyni, [4]izdäŋiz Biyni da χuvatlї boluŋuz, izdäŋiz yüzün anїŋ här vaχt.

(142v) [5]Aŋїŋїz tamašasїn anїŋ, χaysї ki etti, pešälärni da könülükün anїŋ.

[6]Züräti Aprahamnїŋ, χullarї anїŋ, da oγlanlarї Agopnuŋ, taŋlaganlarї anїŋ.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, barča yerdädir könülükü anїŋ.

[8]Aŋdї meŋiliktän niyätin kendiniŋ da sözün, χaysї ki sїmarladї čaχ miŋ yїlga diŋrä,

[9]Niyätni, χaysї ki χoydu Apraham bilä, da ant ičmäχin kendiniŋ Sahag bilä.

[10]Тоχтаттї Jagopta buyruχun kendiniŋ da Israjeldä niyätin kendiniŋ meŋilik.

[11]Ayttї: «Sizgä beriyim yerin K‘anannїŋ, pay meŋärmäχiŋizgä siziŋ».

[12]Zera edilär alar san bilä az, eksik da kelginlär kendindä.

(143r) [13]Aštїlar alar džїnstan džїnska, χanlїχtan žoγovurtka özgä.

[14]Xoymadї adamlarga yazїχlanma alarga, azarladї χanlarnї alar üčün.

[15]«Yuvuχlanmaŋїz,— aytїyїr,— yaγlanganїma menim da markarelärimä menim yazїχlanmaŋїz».

[16]Ündädi ačlїχnї yerinä alarnїŋ, barča χuvatїn ötmäkni*ŋ* sїndїrdї.

[17]Yeberdi alnїna alarnїŋ erni, χuluχka satїldї Jovsep‘.

[18]Ašaχ ettilär baγda ayaχlarїn anїŋ, da kečti temirdän boyu anїŋ,

[19]Negä diŋrä kelgäy sözü anїŋ, da sözü Eyämizniŋ sїnadї anї.

[20]Yeberdi χan da češtirdi anï, buyruχčï žoγovurtka χoydu anï.
[21]Turγuzdu anï biy övünä kendiniŋ, buyruχčï üsnä barča χazγan(143v)čïnïŋ kendiniŋ,
[22]Ögütlämä buyruχčïlarïn alarnïŋ, nečik kendin, da χartlarïn alarnïŋ aχïllï etkäy.
[23]Kirdi Israjel Mïsïrga, Jagop χarib boldu ulusuna K‘anannïŋ.
[24]Arttïrdï žoγovurtun kendiniŋ asrï da χuvatlattï alarnï, ne ki dušmanlarïn kendiniŋ.
[25]Xaytardï yüräklärin alarga — körälmämägä žoγovurtun kendiniŋ da aldama χullarïn kendiniŋ.
[26]Yeberdi Movsẹsni, χulun kendiniŋ, da Aharonnu, taŋlamasïn kendiniŋ.
[27]Berdi alarga söz nïšanlarïna kendiniŋ da pešälärin kendiläriniŋ yerindä K‘anannïŋ.
[28]Yeberdi χaramγuluχ da χaramγulattï alarnï, zera ačïγlattïlar sözün anïŋ.
(144r) [29]Xaytardï χanga ïrmaχlarïn alarnïŋ da öldürdü barča balïχlarïn alarnïŋ.
[30]Xaynaštï yerlärinä alarnïŋ baγa da övläri χanlarïnïŋ alarnïŋ.
[31]Ayttï, da keldi itčibini da sinäk barča bilä čeklärinä alarnïŋ.
[32]Xaytardï yaγmurlarï alarnïŋ gargudga, da ot yerinä alarnïŋ yandï.
[33]Urdu borlalïχlarïn da indžirlärin alarnïŋ da uvattï barča teräklärin čeklärindä alarnïŋ.
[34]Ayttï, da keldi sarïnčχa da χrušč, ki yoχ edi sanï,
[35]Yedi bičänin yerniŋ alarnïŋ, tügätti barča yemišin tüzläriniŋ alarnïŋ.
[36]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnï*ŋ*, ilgärigi barča χazγančlarïn alarnïŋ.
[37]Čïχardï alarnï (144v) altun bilä da kümüš bilä, da yoχ edi džïnslarïniŋ alarnïŋ χastasï.
[38]Färâh boldu Mïsïrlïlar čïχkanïna alarnïŋ, ki tüštü χorχusu Eyämizniŋ üstünä alarnïŋ.
[39]Yaydï bulutnu kölgä etmäχkä alarga kündüz da ot bilä yarïχ berir edi alarga [kečä].
[40]Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäk bilä köknüŋ toldurdu alarnï.
[41]Urdu χayanï, da aχtïlar suvlar, da bardïlar aχïn suvlar suvsuzluχta.
[42]Aŋdï sözün kendiniŋ ari, χaysï ki [edi] Apraham bilä, χuluna kendiniŋ.
[43]Čïχardï žoγovurtun kendiniŋ sövünčlük bilä da taŋlanganlarïn kendiniŋ färâhlik bilä.
[44]Berdi alarga uluslarïn dinsizlärniŋ, χazγan*gan*ïna žoγovurtlarïna meŋärtti alarnï,
(145r) [45]Ki saχlarlar tanïχlïχïn anïŋ da ọrẹnk‘in anïŋ izdägäylär. Dun 44, p‘aṛk‘ 78 dundïr.

[Псалом 105/106] 105

Aleluia 1, 105.
[1]Tapunučï boluŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[2]Kim sözlägäy χuvatïn Eyämizniŋ, išitövlü etkäysen [=etkäy] barča alγïšïn anïŋ?
[3]San, kimlär saχlarlar könülüknü da etärlär toγruluχnu här sahat.
[4]Aŋgïn bizni, Biy, biyänčli žoγovurtuŋ bilä seniŋ da därman etkin bizgä χutχarmaχïŋa seniŋ.
[5]Köriyiχ biz tatlïlïχ taŋlamalarïŋnïŋ seniŋ, färâh bolïyïχ färâhlikinä džïnsïŋnïŋ seniŋ da ögiyiχ biz meŋärmäχiŋä seniŋ.
[6]Yazïχlandïχ biz atalarïmïz bilä bizim, töräsizländiχ da ašïndïχ.
(145v) [7]Atalarïmïz bizim Mïsïrda eslämädilär sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, da ne aŋmadïlar köpyarlïγamaχïŋnï seniŋ.
Öčäštirdilär seni kečkändä kendiläriniŋ teŋiz bilä Xïzïl, [8]χutχardï alarnï atï üčün kendiniŋ, ki tanïdïlar χuvatïn anïŋ.
[9]Öčäšti teŋizgä Xïzïl, da χurudu, yol körgüzdü alarga tibsizlik bilä, nečik yabanlïχ bilä.
[10]Tirgiz*di* alarnï χolundan körälmäsizläriniŋ alarnïŋ da χutχardï alarnï χolundan dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.
[11]Yaptï teŋiz ïndžïtučïlarïn alarnïŋ, da biri dä alardan χutulmadï.
[12]Inandïlar sözinä anïŋ da alγïšladïlar alγïšïn anïŋ.
[13]Ačïχtïlar, da unuttular išlärin anïŋ, da fikir etmädilär saγïšïna anïŋ.
[14]Suχlandïlar suχlanmaχïna yabanlïχnïŋ, sïnadïlar Teŋrini suvsuzluχta.
[15]Berdi alarga χoltχasïn alarnïŋ, yeberdi toluluχun boylarïna alarnïŋ.
[16]Öčäštirdilär Movsẹsni taborlarïnda da Aharonnu, arisin Eyämizniŋ.
[17]Ačïldï yer, da yuttu Tatannï, da yaptï taborlarïn Apironnuŋ.
[18]Ot yandï yïγïnlarïna alarnïŋ, da yalïn opratti yazïχlïlarnï.
[19]Ettilär bïzov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, [20]da teškirdilär haybatlarïn kendiläriniŋ oχšašïna bïzovnuŋ, bičän yevüčiniŋ.
(146v) [21]Unuttular Teŋrini, tirlik etüčilärin kendiläriniŋ, ki etti ulu-ulu kendiniŋ Mïsïrda, [22]tamaš*a*larïn kendiniŋ yerinä K‘amnïŋ da χorχusun kendiniŋ üstnä Xïzïl teŋizniŋ.
[23]Ayttï tas etmä alarnï, egär Movsẹs ki taŋlangan bolmas*a* edi alnïna anïŋ.
Xayttï Biygä da kečirdi öčäšmäχin anïŋ, ki tas bolmagaylar alar.

[24]Hečkä berdilär yerni suχlančlï da inanmadïlar sözünä anïŋ.

[25]Mïrmïldandïlar taborlarïnda kendiläriniŋ da išitmädilär avazïna Eyämizniŋ.

[26]Kötürdü χolun kendiniŋ üstlärinä alarnïŋ urma alarnï pustalïχta,

[27]Sačïlgay züräti alarnïŋ dinsizliklär bilä, sačïlgay züräti anïŋ uluslarga.

(147r) [28]Murdarlandïlar alar Pęlpęk‘ovrda, ki yedilär guṛk‘ χurbanlarïn da ölgänlärni.

[29]Öčäštirdilär anï išläri bilä kendiläriniŋ, arttï üsnä alarnïŋ sïnïχlïχ.

[30]Soŋra turdu aralarïna P‘enęes, arïttï, da tïyïldï ölüm, [31]heseplädi aŋar toγruluχ ǰžïns-ǰžïnstan meŋilikkä diŋrä.

[32]Öčäštirdilär anï suvlarï χaršïlïχnïŋ, χïynaldï Movsęs alar üčün, [33] ki ačïγlattïlar ǰžanïn anïŋ.

Buyurdu erinläri bilä kendiniŋ, [34] da tas etmädilär ǰžïnslarnï, χaysï ki ayttï alarga Biy.

[35]Xatïšïldïlar dinsizlär bilä da övrändilär išlärin alarnïŋ, [36]χuluχ ettilär guṛk‘larïna alarnïŋ, da boldu alarga azmaχlïχka.

[37]Xurban ettilär (147v) oγlanlarïn da χïzlarïn kendiläriniŋ devlärgä [38]da töktülär χannï zaγalsïz,

Xanï oγlanlarïnïŋ da χïzlarïnïŋ kendiläriniŋ devlärgä, χaysï ki χurban ettilär guṛk‘una K‘ananïŋ.

Balčïχlandï yer χanïndan alarnïŋ [39]da murdarlandï išlärindän alarnïŋ, zera boṛnigländilär barganlarïna kendiläriniŋ.

[40]Öčäšländi yüräklänmäχi bilä Biy üstnä žoγovurtunuŋ kendiniŋ da igränči etti meŋärmäχin kendiniŋ asrï.

[41]Čïχara berdi alarnï χoluna dinsizlärniŋ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniŋ, [42]da dušmanlarï kendiläriniŋ ïnǰžïttïlar alarnï, da ašaχ boldular tibinä χollarïnïŋ alarnïŋ.

(148r) [43]Ol köp kerät χutχardï alarnï, da alar ačïγlattïlar anï saγïšlarïna kendiläriniŋ da bükräydilär töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[44]Baχtï Biy tarlïχïna alarnïŋ išitmä avazïna alγïšïnïŋ alarnïŋ.

[45]Aŋdï niyätin kendiniŋ da pošman boldu köplüχünä körä yarlïγamaχïnïŋ kendiniŋ, [46]berdilär alarnï alnïna barča yäsir etučiläriniŋ alarnïŋ.

[47]Xutχar bizni, Biy Teŋrimiz bizim, da yïγïštïr bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolïyïχ atïŋa seniŋ ari da ögüniyiχ alγïšïŋ bilä seniŋ.

[48]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ meŋi meŋilik.

Da aytkay barča žoγovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Alγïš Ezegia χannïŋ Israjelniŋ
[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

(148v) [10]Men ayttïm kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim menim, ki bardïm men ešikinä tamuχnuŋ,

Xoydum barčanï artïmdan menim [11]da ayttïm, ki daγïn körmändir χutχarmaχïn Eyämizniŋ yerdä tirilärniŋ da daγïn artïχ körmändir adamnï turmaχlarï bilä kendiläriniŋ birgä.

[12]Eksildim men uruγ-kökümdän menim, bundan soŋra χoydum barča tirlikimni menim.

Čïχtï bardï, ayïrïldï mendän ǰžanïm menim, nečik ol, ki sökär salašnï, da boldum men nečik iši ǰžulhalarnïŋ yuvuχ kesmäχkä.

[13]Kündä ol čïχara berildim men ertädän, nečik χoluna aslannïŋ, ol türlü sïndïrγaladï, uvattï söväklärimni menim, ki ertädän čaχ kečägä diŋrä čïχara berildim.

(149r) [14]Nečik χarlïγač, ol türlü ǰžïvïldar edim, nečik kügürčin, ol türlü tïyïlïr edim, zera eksildilär közlärim menim körmäχtän.

[15]Baχtïm biyiklikkä, Biygä, Teŋrimä menim, ki χutχardï meni da ketärdi mendän aγrïχïn ǰžanïmnïŋ menim.

[16]Biy, bunuŋ üčün aytïldï saŋa, oyattïŋ boyumnu menim, χaytardïŋ ǰžanïmnï, övündüm da tirildim.

[17]Ošta eminlikkä χayttï ačïγïm menim, χutχardïŋ ǰžanïmnï menim, ki tas bolmagaymen, da saldïŋ kerigä barča yazïχïmnï menim.

[18]Ki dügül egär χaysïlarï ki tamuχtadïrlar, tapunurlar saŋa, da dügül ölülär alγïšlagaylar seni, da umsanmaslar könülüküŋä seniŋ barčasï, χaysïlarï ki enärlär tamuχka.

(149v) [19]Evet, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, nečik dä men, bundan soŋra oγlanlar toγurïyïm, χaysï ki aytkaylar toγruluχuŋnu seniŋ, [20]Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

Men daγïn tïyïlmïyïm alγïšlama seni alγïš [bilä] yäŋi barča künlärimä tirlikimniŋ menim χaršï daǰžarïna Teŋriniŋ.

Dun 12. Ganons 326 dundïr. Bu ganon saγmos üč yüz igirmi altï dundïr.

[Молитва]

Umsa tirliknïŋ, umsa da išanč χutχarïlmaχnïŋ menim, adam sövüči Biy. Pareχǫsluχu″.

[Псалом 106/107] 106

Alęluia, 106.

(150r) [1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, da meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ,—

[2]Aytkaylar χutχarïlganlar Eyämizniŋ, χaysï ki χutχardï χolundan dušmannïŋ,

[3]Barča uluslardan yïγïštïrdï alarnï, günäšniŋ čïχkanïndan da günäšniŋ kirgänindän, yarïmkečädän da teŋizdän.

[4]Bulardïlar alar yabanlïχta, suvsuzluχta, yollarïna, šähär turmaχlarïna tapmadïlar;

[5]Ačïχtïlar da susadïlar, da ǰanlarï alarnïŋ alarda eksildilär.

[6]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, da totχarlïχïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[7]Yol körgüzdü alarga yolga toγru, ki bargaylar šähärgä turmaχlarïna kendiläriniŋ.

(150v) [8]Tapundular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ,

[9]Ki toydurdu ǰanlarïn ačlarnïŋ da ǰanlarïn küsänčlärniŋ tolu etti yaχšïlïχ bilä.

[10]Xaysïlarï oltururlar edi χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, baγlï edilär miskinliktä, nečik temirdä,

[11]Ki ačïγlattïlar sözün Teŋriniŋ da saγïšïn Biyiktäginiŋ öčäštirdilär.

[12]Ašaχ boldular aγrïχtan yüräki alarnïŋ, χaçak‘landïlar, da kimsä yoχ edi, ki boluškay edi alarga.

[13]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïndan alarnïŋ čïχardï alarnï.

[14]Xutχardï alarnï χaramγuluχtan da kölgäsindän ölümnüŋ da češti baγlarïn alarnïŋ.

(151r) [15]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamaša*α*larïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[16]Zera uvattï ešikni baγïrdan da beklövün temirdän uvattï.

[17]Boluštu alarga yoluna, töräsizliklärinä kendiläriniŋ, zera yazïχlarï üčün kendiläriniŋ ašaχ boldular asrï.

[18]Barča ašlardan igränirlär edi yürägläri alarnïŋ, yuvuχlandïlar čaχ ešikinä ölümnüŋ.

[19]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnda alarnïŋ χutχardï alarnï.

[20]Yeberdi sözün kendiniŋ, da saγayttï alarnï, da χutχardï alarnï buzuχluχundan kendiläriniŋ.

[21]Xosdovanel boldular Eyämizgä (151v) yarlïγamaχïna anïŋ, tamašasïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[22]Sungaylar aŋar χurbanïn alγïšnïŋ da aytkaylar išlärin anïŋ sövünčlük bilä.

[23]Xaysïlarï enärlar edi teŋizgä kemi bilä da etärlär edi išlärin suvlarda köp,

[24]Alar kördülär išlärin Eyämizniŋ da tamašalarïn anïŋ teränlikinä tibsizliknïŋ.

[25]Ayttï, da turdu yel da dufan, da biyikländilär tolγunlarï anïŋ.

[26]Čïχarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlikkä, da boylarï alarnïŋ ǰanlarïna kendiläriniŋ oprandïlar.

[27]Mušχullandïlar, seskändilär, nečik esiriklär, da barča aχïllarï alarnïŋ tüštü.

[28]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïndan kendiläriniŋ, totχarlïχlarïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

(152r) [29]Xaytardï dufannï havaga, da tïγïldïlar tolγunlarï anïŋ, [30]färâh boldular, ki tïγïldïlar, da yol körgüzdü alarga kemi tïnčlïχïna erklärinä kendiläriniŋ.

[31]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, sk‘ančelik‘lärinä anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[32]Biyiklätkäylär anï yïγïnïna yïγïnlarnïŋ, da olturγučuna χartlarnïŋ alγïšlagaylar anï!

[33]Zera χaytardï aχïn suvlar χuruga da barganlarïn suvlarnïŋ yergä susamïš,

[34]Etti yerni yemiš berüči balčïχlï yamanlïχï üčün turučïlarïnïŋ alarnïŋ.

[35]Etti pustalïχnï göllü suvlar da yerni susamïš barganlarïna suvlarnïŋ;

(152v) [36]Sïγïndïrdï kendindä ačlarnï, da yasadïlar šähär turmaχlarïna kendiläriniŋ.

[37]Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalïχlar, da ettilär yemiš hasillärindän kendiläriniŋ.

[38]Alγïšladï alarnï, da arttïlar asrï, da hayvanlarï alarnïŋ eksilmädilär.

[39]Eksildilär alar da χïynaldïlar tarlïχlarïndan yamanlïχnïŋ da totχarlïχnïŋ.

[40]Keldi rïsvaylïχka üstnä buyruχčïlarïnïŋ alarnïŋ, bularttï alarnï yabanlïχta da dügül yolunda.

[41]Boluštu yarlïnïŋ miskinlikinä, yol körgüzdü, nečik χoyunlarïna, ǰïnsïnïŋ alarnïŋ,

[42]Körgäylär toγrular da färâh boldular, da bar(153r)ča töräsiz yapkay aγzïn kendiniŋ.

[43]Kimdir aχïllï, ki saχlagay bunu da eskä algay yarlïγamaχïn Eyämizniŋ. Dun 42.

[Псалом 107/108] 107

[1]Alγïšï saγmosnuŋ Tawit‘niŋ, 107.

[2]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim menim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[3]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[4]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǰïnslar arasïna.

[5]Ulu boldu čaχ kökkä diŋrä yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutka diŋrä könülüküŋ seniŋ.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

(153v) [7]Nečik χutχarïldïlar sövüklülärinŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk‘ęmni da tüzlärin otaχlarga ačïyïm.

[9]Menimdir Kaγajat ulusu, da menimdir Manasę, Ep‘rem χuvatlatučïsï bašïmnïŋ menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǰïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmaga?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, ki χaysï ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatïmïz bilä bizim?

(154r) [13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, ki yalγandïr χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol uyatlï etkäy dušmanlarïmïznï bizim. Dun 14.

[Псалом 108/109] 108

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ. 108.

[1]Teŋri alγïšïma menim! tïyïlmagïn, [2]zera aγzï yazïχlïnïŋ, aγzï hillälïniŋ ačïldï üstümä menim.

Sözlädilär mendän til bilä hilläli [3] da sözü bilä körälmäχsizliχniŋ χapsadïlar meni.

Čarïštïlar menim bilä heč yergädän, [4]ornuna süvükümnüŋ menim čïχara berirlär edi meni, evet men alγïšta bolur edim.

[5]Tölädilär maŋa yamannï ornuna yaχšïsïnïŋ, körälmäχsizliχni ornuna süvükümnüŋ menim.

[6]Turγuz üstünä anïŋ yazïχlï šaytannï, turgay (154v) saγïna anïŋ.

[7]Yarγusundan kendiniŋ čïχkay sučlu, da alγïšï anïŋ yazïχka χaytkay.

[8]Bolgay künläri anïŋ eksik, da tärmanïn anïŋ, anï özgä eltkäy.

[9]Bolgay oγlanlarï anïŋ öksüz, da χatunu anïŋ [tul], [10]taygaylar, teškirilgäylär, oγlanlarï anïŋ klänči bolgaylar da čïχkaylar turmaχlarïndan kendiläriniŋ.

[11]Tergägäy ötünč berüči barča nemäsin anïŋ, χaraχlagaylar yatlar χazγančïn anïŋ.

[12]Tapulmagay bolušučï aŋar, da kimsä yarlïγagay üsnä öksüzläriniŋ anïŋ.

[13]Bolgay oγlanlarï anïŋ tas bolmaχka, da ǰïnstan buzulgay atï anïŋ.

(155r) [14]Aŋgaylar yazïχïn atalarïnïŋ anïŋ alnïna Eyämizniŋ, da yazïχï anasïnïŋ anïŋ buzmagay [15]da bolgay alnïna Eyämizniŋ här sahat.

Tas bolgay anda aŋmaχlïχï anïŋ ornuna, ki aŋmadï etmä yarlïγamaχnï,

[16]Xuvgay adamnï miskinni da yarlïnï öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräk bilä.

[17]Süvdü χarγïšnï — da čïχkay aŋar, klämädi alγïšnï — yïraχ bolgay andan.

[18]Kiydi χarγïšnï, nečik tonnu, kirgäy, nečik suv, χarnïna anïŋ da, nečik cęt‘, söväklärinä anïŋ.

[19]Bolgay aŋar nečik ton, ki kiyär, nečik χušaχ, ki baylandï här kez belinä.

[20]Bu išidir alarnïŋ, χaysï ki yamanlamaχta edilär menim üčün Biygä da χaysïlarï ki sözlärlär edi yaman ǰïnïm üčün menim.

(155v) [21]Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atïŋa körä seniŋ, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχar meni, [22]zera yarlï da klänčimen men.

Yüräkim menim mušχullandï χarnïmda menim, [23] da men, nečik gölgä, atïlganïma menim, eksildim da silkindim, nečik sarïnčχa.

[24]Tizlärim menim χaçak‘landï (saχlamaχtan>) oručtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaγdan.

[25]Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär bašlarïn kendiläriniŋ.

[26]Boluš maŋa, Biy Teŋrim menim, da χutχar meni yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[27]Tanïgaylar, ki χoluŋ seniŋ budur da sen, Biy, ettiŋ bunu.

[28]Alar χarγarlar, da sen alγïšlarsen, χaysïlarï ki turupturlar üstümä menim, uyat kötürgäy-(156r)lär, evet χuluŋ seniŋ färâh bolgay sendä.

[29]Kiygäylär uyatnï, χaysïlarï ki yaman sözdä edilär ǰanïm üčün menim, da kiygäylär, nečik yapov tonnu, uyatïn kendiläriniŋ kendiläri üstnä.

[30]Evet men χosdovanel bolïyïm Biygä asrï aγzïm bilä menim, ičinä köplärniŋ alγïšlïyïm seni.

[31]Ki turdu ol saγïna yarlïnïŋ, χutχarma meni andan, χaysïlarï ki χuvarlar ǰanïmnï menim. Dun 28.

[Псалом 109/110] 109

Saγmos Tawit‘niŋ, 109.

[1]Ayttï Biy Biyimä menim: Oltur saγïma menim, čaχ χoyïyïm dušmanlarïŋnï seniŋ basχïč ayaχlarïŋa seniŋ.

[2]Tayaχïn χuvatnïŋ yebergäy saŋa Biy Siondan, da eyälik etsärsen sen arasïna dušmanlarïŋnïŋ seniŋ.

(156v) [3]Seniŋ bilädir maŋa bašlanganï künlärniŋ χuvattan, roskošuna arilärïŋniŋ seniŋ χarïndan ilgäri, ne ki Čolpan yolduzu, toγurdum seni.

[4]Ant ičti Biy da dügül daγï pošman bolsar, zera sensen k‘ahana meŋilik yergäsindän Męlk‘isetegniŋ, [5]da Biy saγïŋa seniŋdir.

Uvatkay kününä öčäšmäχniŋ χanlarnï, [6]yarγular dinsizlärni, da köp etär tövülgänlärni, da uvatkay bašlarïn köplärniŋ yerdä,

[7]Čaylarnï yolda ičirgäy, bunuŋ üčün dä biyik etkäy bašlarïn. Dun 6, p‘aṛk‘ 48 dundïr.

[Псалом 110/111] 110

Alẹluia, 110.

[1]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, saγïšïna toγrularnïŋ, yïγïnïna. (157r) [2]Uludur išläri Eyämizniŋ, da tergälgändir barčada erki anïŋ.

[3]Tapunmaχlïχ da könänmäχliχtir išläri anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aŋmaχlïχ etti tamašalarïna kendiniŋ toγrularga, yarlïγovučï, šaγavatlïdïr [Biy], [5]yemäk berir χorχkanlarïna kendiniŋ.

Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ, [6]χuvatïn išläriniŋ kendiniŋ sïmarladï žoγovurtuna kendiniŋ —

Bermä alarga meŋärmäχin dinsizlärniŋ. [7]Da išläri χollarïnïŋ anïŋ toγruluχ da könülüktür.

Inamlïdïrlar barča buyruχlarï anïŋ, [8]toχtalïptïr meŋi meŋilik, etiliptir könülük bilä da toγruluχ bilä.

(157v) [9]Xutχarïlmaχlïχ yeberdi Biy žoγovurtuna kendiniŋ, sïmarladï meŋilik niyätin kendiniŋ ari, [10]da χorχuludur atï anïŋ.

Bašlanganï saχtlïχnïŋ χorχusu Eyämizniŋ, aχïl yaχšï barčasïna, χaysïlarï ki etärlär anï, da alγïšï anïŋ χalïr meŋi meŋilik. Dun 8.

[Псалом 111/112] 111

Alẹluia. San 111.

[1]Sanlïdïr adam, ki χorχar Eyämizdän, buyruχun anïŋ ol klär asrï.

[2]Xuvatlï bolgay yerdä züräti anïŋ, da ǰïnsï toγrularnïŋ alγïšlangay.

[3]Haybat da ululuχ bardïr övünä anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Sačtï χaramγuluχta yarïχ toγrularga, yarlïγovučï šaγavatlï da toγrudur Biy.

(158r) [5]Tatlï adam yarlïγar da berir ötünč, ornatïr sözün kendiniŋ yarγuda, [6]zera meŋilik ol seskänmägäy.

Jišadag meŋilik bolgay toγru, [7]čuvdan ya slavadan yamandan ol χorχmagay.

Hadirdir yüräki anïŋ umsanma Teŋrigä.

[8]Toχtalïptïr yüräki anïŋ, da ol χorχmagay, negä diŋrä körgäy dušmanlarïn kendiniŋ.

[9]Taγïttï da berdi yarlïlarga, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik, da müŋüzü anïŋ biyik bolgay haybat bilä.

[10]Yazïχlï körgäy da öčäškäy, tišlärin kendiniŋ χirǰïldatkay, da erigäy, da suχlančï yazïχlarnïŋ tas bolgay. Dun 10.

[Псалом 112/113] 112

Alẹluia. San 112.

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

(158v) [2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï mundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[3]Günäšniŋ čïχkanïndan čaχ kirgäninä diŋrä günäšniŋ alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir üstnä barča ǰïnslarnïŋ Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyikliktä turgan, [6]da ašaχlanganlarnï körär köktä da yerdä;

[7]Turγuzur miskinni yerdän da biyik etär barča zabunlarnï čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtuna kendiniŋ;

[9]Turγuzur toγurmagannï övdä färâh köŋül bilä, nečik ana, oγlanlarïna sövüngän?

[Псалом 113/114] 113

Alẹluia, 113.

(159r) [1]Čïχkanï Israjelniŋ Mïsïrdan, övündän Jagopnuŋ, yïγïnïndan özgä ǰïnslarnïŋ,

[2]Boldu Džuvutluχta ariliki anïŋ da Israjeldä buyruχu anïŋ.

[3]Teŋiz kördü da χačtï, da Ortanan anda χayttï.

[4]Taγlar, süvünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozular χoyunlarnïŋ.

[5]Nedir saŋa, teŋiz, kimni kördüŋ da χačtïŋ? Ya sen, Jortanan, nek χayttïŋ anda?

[6]Taγlar, sövünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[7]Yüzündän Eyämizniŋ seskändi yer, yüzündän Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ,

[8]Kim χaytardï tašnï aγïn suvlarga da χayanï čovraχ közlärinä.

[Псалом 113/115]

[9/1]Dügül bizgä, Biy, (159v) dügül bizgä, yoχsa atïŋa seniŋ bergin haybatnï yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

[10/2]Bolmagay χačan aytkaylar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

[11/3]Teŋrimiz bizim köktä da yerdä, barča, χaysï nemäni klädi, da etti.

[12/4]Gurkʻlarï dinsizlärniŋ altïn da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[13/5]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[14/6]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, burunlarï bardïr, da iskämäslär.

[15/7]Xollarï bardïr, da χarmalamas, ayaχlarï bardïr, da barmaslar, da yoχtur avaz ovurtlarïna alarnïŋ.

[16/8]Oχšaš alarga bolgaylar, χaysïlarï ettilär alarnï, da barčasï, ki umsanïptïrlar alarga.

(160r) [17/9]Övü Israjelniŋ umsandï Biygä, bolušučïsï, yöpsünövlüdür alarga.

[18/10]Övü Aharonnuŋ umsandï Biygä, bolušučï, sïŋarlïχtïr alarga.

[19/11]Xorχkanlarï Eyämizniŋ umsandïlar Biygä, bolušučï da χutχaručïsïdïr alarnïŋ.

[20/12]Aŋdï bizni Biy da alγïšladï bizni, alγïšladï Biy övün Israjelniŋ, alγïšladï Biy övün Aharonnuŋ.

[21/13]Alγïšladï Biy χorχkanlarïn kendiniŋ, kičilärin da ululariŋ.

[22/14]Arttïrgay sizgä Biy, sizgä da oγlanlarïŋïzga siziŋ.

[23/15]Alγïšlïsïz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

[24/16]Kökü köknüŋ Eyämizniŋdir, da köknü [=yerni] berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[25/17]Dügül ki ölülär alγïšlarlar seni (160v) da dügül barčasï, χaysï ki enärlär tamuχka.

[26/18]Yoχsa, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, bundan soŋra diyin. Dun 26, pʻaṛkʻ 52 dun.

[Псалом 114/116] 114

Alẹluia. San 114.

[1]Sövdüm, ki išitkäy Biy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ki ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künümä menim sarnadïm aŋar.

[3]Dolaštïlar čövrämä ïnčχamaχï ölümnüŋ, da totχarlïχï tamuχnuŋ taptï meni.

Tarlïχnï da tïχïzlïχnï taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Kim, Biy, χutχarïr ǰanïmnï menim? [5]Yarlïγovučï Teŋrimiz bizim yarlïγar, [6]da saχlar oγlanlarnï Biy.

Men ašaχ boldum, da Biy tirgizdi meni, [7]χayt, ǰanïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy bolu(161r)štu maŋa.

[8]Xutχardï ǰanïmnï menim ölümdän, közlärimni yašlardan da ayaχlarïmnï menim taymaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ. Dun 6.

[Псалом 115/116] 115

Alẹluia, 115.

[1/10]Inandïm, χaysï ki dä sözlädim, da men ašaχ boldum asrï.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniŋ barčadan, χaysï ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïna Eyämizniŋ sarnïyïm.

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey Biy, men χuluŋ seniŋmen, χuluŋ da oγ(161v)lu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm χurbanlarïn alγïšnïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ [10/19]köškünä, övünä Eyämizniŋ da ičiŋä seniŋ, Jẹrusaγẹm. Dun 8.

[Псалом 116/117] 116

Saγmos, taŋlama da maχtovlu, könülätkän ari vartabedlärdän, sargawak vartabed da Johaneṣ Kaṛneciniŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča ǰïnslar, ögüŋüz anï, barča žoγovurtlar.

[2]Xuvatlangay yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik. Dun 2.

[Псалом 117/118] 117

Alẹluia.

[1]Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Aytkay övü Israjelniŋ, ki yaχšïdïr, (162r) ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[3]Aytkay övü Aharonnuŋ, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[4]Aytkaylar χorχkanlar Eyämizniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[5]Tarlïχta sarnadïm Biygä, da išitti maŋa avlaχ.

[6]Biydir menim bolušučïm, da men χorχmandïr, ki: ne etkäy maŋa adam?

[7]Biydir menim bolušučïm, da men köriyim dušmanlarïmnï menim.

[8]Yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, [9]yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruχčïlarga.

[10]Barča ǰïnslar kezdilär čövrämä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

[11]Kezmäχ bilä kezdilär čövrämä da χapsadïlar meni birgä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

(162v) [12]Kezdilär čövrämä, nečik čulular, yandïlar, palayladïlar, nečik tegänäklär otta, da atï bilä Eyämizniŋ keri ettim alarnï.

[13]Keri bolganïma türtündüm da boldum yovuχ yïχïlmaχka, da Biy yöpsündü meni.

[14]Xuvatïm menim da bolušučïm menim Biy, da boldu maŋa χutχarmaχlïχka.

[15]Avaz sövünčlüknüŋ, χutχarïlmaχnïŋ otaχïna toγrularnïŋ.

Oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï, [16]oŋu Eyämizniŋ biyik etti meni, da oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï.

[17]Ölmiyim, yoχsa tiriliyim da aytïyïm išin Eyämizniŋ.

[18]Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä čïχara bermädi.

[19]Ačïŋïz maŋa ešikni toγruluχnuŋ, ki kirgäymen anda da χosdovanel (163r) bolïyïm Eyämizgä.

[20]Bu ešik Eyämizniŋdir, da toγrular kirärlär mundan.

[21]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, ki išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

[22]Tašnï, χaysïn ki hečkä berdilär yasavučilar, ol boldu bašï bučχaγnïŋ.

[23]Eyämizdän boldu bu, da tamašalïdïr alnïna közlärimizniŋ bizim.

[24]Bu gündür, χaysï ki etti Biy, keliŋiz, süvüniyiχ da färâh bolïyïχ buŋar.

[25]Ey Biy, χutχar! Ey Biy, yol körgüzgin! [26]Alγïšlï, χaysï ki kelsärsen atïna Eyämizniŋ! Da alγïšladïχ seni övündän Eyämizniŋ.

[27]Biy Teŋrimiz bizim köründü bizgä. Etiŋiz ulukünnü färâhlikkä ertäläniр čaχ bučχaχïna seγannïŋ.

(163v) [28]Teŋrim menim sensen, tapunïyïm saŋa, Teŋrim menim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapunïyïm saŋa, Biy, zera išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

[29]Xosdovanel bolïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ. Dun 28, pʻaṛkʻ 46 dun.

[Псалом 118/119] 118

Aleluia.

alif

[1]Sanlïdïrlar zaγalsïzlar yollarïnda da χaysïlarï barïrlar ǫrẹnkʻinä Eyämizniŋ.

[2]San, kimlär tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, tügäl yürägläri bilä kendiläriniŋ χolgaylar anï.

[3]Dügül ki, kimlär χïlïnïrlar töräsizlikni, yoluna anïŋ bargaylar.

[4]Sen sïmarladïŋ sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlama maŋa asrï.

(164r) [5]San, egär oŋarïlsa edi maŋa yollarïm menim saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[6]Ol vaχtta men uyalmas edim, ki saχtlama maŋa sïmarlaganïŋa seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχuna yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülükünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[8]Könülüküŋnü seniŋ saχladïm, χoymagïn meni čaχ meŋilik.

petʻ

[9]Ne bilä tüzätkäy otuzyašlï yollarïn kendiniŋ? — Evet saχlama sözüŋnü seniŋ.

[10]Bar yüräkim bilä menim χoldum sendän, keri etmä meni buyruχuŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimä menim yašïrdïm sözüŋnü seniŋ, nečik ki yazïχlï bolmagaymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

(164v) [13]Erinlärim bilä menim aytïyïm barča könülükü*n* aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yollarïna tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ sövündüm, nečik barča χoǰalïχta.

[15]Buyruχuŋa seniŋ χayγurdum da saχtlandïm yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

kamiγ

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki turgaymen da saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[18]Oyat közümnü menim, da baχïyïm tamašasïna ǫrẹnkʻiŋniŋ seniŋ.

[19]Xaribmen men yerdä, yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[20]Hasrät boldu ǰanïm menim suχlanma maŋa könülüküŋä seniŋ här sahat.

(165r) [21]Öčäštiŋ öktämlärgä χarγïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχlarïŋdan seniŋ.

[22]Keri etkin mendän tabalanmaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ izdädim.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman sözlärlär edi menim üčün, evet χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülük*üŋ*nü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm menim edi da saγïšïm menim toγruluχuŋa seniŋ.

[t]aγitʻ

[25]Yuvuχlandï ǰanïm menim topraχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išitkin maŋa, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[27]Yollarïna toγruluχuŋnuŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim (165v) tamašalarïŋnï seniŋ.

[28]Emgändi boyum menim aγïrlanmaχka, toχtat meni sözüŋä seniŋ.

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri etkin mendän da ǫrẹnkʻiŋdä seniŋ yarlïγa maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da könülüküŋnü seniŋ unutmadïm.

[31]Yovuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, uyatlï etmä meni.

[32]Yoluna buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

heǰ

[33]Ǫrẹnkʻkä bilikli etkin meni, Biy, yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ, da χolïyïm anï här vaχt.

[34]Aχïllï etkin meni, da tergiyim ǫrẹnkʻiŋni seniŋ, da saχlïyïm anï tügäl yüräkim bilä menim.

(166r) [35]Yol körgüz maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

[36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ da [dügül] akahlïχka.

[37]Xaytar közümnü menim, ki körmägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋ seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχnï, χaysï ki saγïndïm, zera yarγuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγruluχuŋda seniŋ tirgiz meni.

γaw

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχar*maχ*ïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim ǧuap, χay(166v)sïlarï ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim söznü [=sözün] könülük*n*üŋ čaχ asrï, zera könülüküŋä seniŋ umsandïm.

[44]Saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχta, zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ alnïna χanlarnïŋ da uyalmas edim.

[47]Saγišlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysï ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim, χaysï ki sövdüm, da buyruχuŋnu seniŋ da saγišlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

zẹ

[49]Aŋgïn sözün χuluŋ*n*uŋ seniŋ, χaysï ki umsalattïŋ meni.

(167r) [50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär egriländilär maŋa asrï, evet ọrẹnk‘iŋdän seniŋ men sapladïm [=sapmadïm].

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlar üčün da χaysïlarï χoydular ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, ki toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

Alẹluia.

χẹt‘

[57]Payïm menim sensen, Biy, ayttïm, saχlama ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[58]Yalbardïm yüz(167v)üŋnü seniŋ tügäl yüräkim bilä menim, yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγišladïm yolumnu menim da χaytardïm ayaχlarïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirländim da mušχullanmadïm, ki saχladïm buyruχuŋnu seniŋ.

[61]Baγï yazïχnïŋ čürgäldi üstümä, da ọrẹnk‘iŋni men unutmadïm.

[62]Yarïmkečädä turar edim χosdovanel bolma Biygä könü toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarïŋ bilä seniŋ, χaysïlarï ki saχlaptïr buyruχuŋnu seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer. Toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

dẹt‘

[65]Tatlïlïχnï ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ.

(168r) [66]Tatlïlïχnï, ögütnü da bilmäχni övrät maŋa, zera buyruχuŋnu seniŋ men saχladïm.

[67]Negä diŋrä ašaχlanmïyïr edim men, yazïχlï men, bunuŋ üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm asrï.

[68]Tatlïsen sen, Biy, tatlïlïχïŋ bilä seniŋ övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[69]Arttïlar mendä töräsizliklär öktämlärniŋ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yürägläri alarnïŋ, evet men ọrẹnk‘iŋni seniŋ sözlädim.

[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, nečik övrängäymen toγruluχuŋnu seniŋ.

[72]Yaχšïdïr maŋa ọrẹnk‘i aγzï(168v)ŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋläri altïnnïŋ da kümüšnüŋ.

jot

[73]Xollarïŋ seniŋ ettilär da yarattïlar meni, aχïllï etkin meni, da övräniyim buyruχuŋnu seniŋ.

[74]Xorχučïlarïŋ seniŋ körgäylär meni da färâh bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Tanïdïm, Biy, ki toγruluχ bilädir yarγuŋ seniŋ, könü ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolgay yarlïγamaχïŋnï seniŋ övündürmä meni, sözüŋä körä seniŋ, χuluŋnu seniŋ.

[77]Kelgäy maŋa šaγavatïŋ seniŋ, da tiriliyim, zera ọrẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim edi.

[78]Uyalgaylar öktämlär, χaysïlarï ki heč yergädän egri boldular maŋa, evet men χayγurdum buyruχuŋa seniŋ.

(169r) [79]Ögütlägäylär meni χorχkanlarïŋ seniŋ, da χaysïlarï tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zaγalsïz toγruluχuŋa seniŋ, ki uyalmagaymen.

k‘ap‘

[81]Küsändi ǧanïm menim χutχarmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχtïlar közlärim menim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäy meni?

[83]Boldum men nečik tulχuχ ayazlïχta, zera toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan etsärsen maŋa könülüknü χuvučïlarïmdan menim?

[85]Aytkaylar maŋa ǫrǫnk‘sizlär saγïšlarïn, evet dügül nečik ǫrǫnk‘iŋ seniŋ.

(169v) [86]Barča sïmarlaganïŋ seniŋ könüdürlär; heč yergädän χuvdular meni; boluš maŋa.

[87]Azulaχ daγïn — da tas etärlär edi meni yerdä, yoχsa men χoymadïm buyruχuŋnu seniŋ.

[88]Yarlïγamaχïŋa körä seniŋ tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

γamir [=γamit]

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ seniŋ bardïr köktä, [90]ǰžïnstan čaχ ǰžïnskadïr könülüküŋ seniŋ.

Toχtattïŋ yerni, bardïr da χalïr.

[91]Buyruχuŋa seniŋ χalïr kündüz, zera barča χuluŋ seniŋdir.

[92]Egär ki ǫrǫnk‘iŋ seniŋ sözüm menim bolmasa edi, ertäräk daγïn, hälbät, tas bolup edim ašaχlïχïmda menim.

[93]Meŋilik unutmïyïm toγruluχuŋnu seniŋ, zera (170r) alar bilä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, ki toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[95]Evet maŋa egländilär yazïχlïlar tas etmägä, ki tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča tügällik*n*iŋ kördüm soŋγusun, asrï avlaχ edilär maŋa sïmarlaganïŋ seniŋ.

mim

[97]Nečik süvdüm ǫrǫnk‘iŋni seniŋ, här kez sözlärim menim edi.

[98]Ne ki dušmanlarïm menim, aχïllï ettiŋ meni, zera sïmarlaganïŋa seniŋ meŋilik menim edi.

[99]Artïχ, ne ki barča, övrätučilärimdän menim aχïllï boldum, zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözlärim menim edi.

[100]Artïχ χartlardan aχïllï boldum, zera buyruχuŋnu seniŋ tergädim.

(170v) [101]Barča yollarïndan yamanlarnïŋ tïydïm ayaχlarïmnï menim, nečik ki saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[102]Könülüküŋdän seniŋ men sapmadïm, zera sen ǫrǫnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik ki tatlïdïr taŋlayïma menim sözläriŋ seniŋ, ne ki čibal aγzïmda menim.

[104]Barča buyruχuŋdan seniŋ aŋlap körälmädim barča yollarïn yamanlarnïŋ, zera sen ǫrǫnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

nun

[105]Čïraχtïr sözüŋ seniŋ ayaχlarïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, ki saχlagaymen barča könülükün toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[107]Ašaχ boldum čaχ asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

(171r) [108]Erkinä aγzïmnïŋ menim biyängin, Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]J̌žanïm menim χoluŋa seniŋdir här sahat, da ǫrǫnk‘iŋni seniŋ men heč unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrtmaχ, buyruχuŋdan seniŋ men heč bularmadïm.

[111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera sövünčlüktür yüräkimä menim.

[112]Ašaχlattïm yüräkimni menim etmä toγruluχuŋnu seniŋ meŋilik tölöv üčün.

samk‘at‘

[113]Töräsizlärni körälmädim, da ǫrǫnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

[114]Bolušučïm da χutχaručïm menim sensen, da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

(171v) [115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä körä seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmägäysen meni umsamdan menim.

[117]Boluš maŋa, da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysï ki χayïn boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edilär saγïšlarï alarnïŋ.

[119]Kečövlü hesepländim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, anïŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120]Xadagïn χorχuŋ bilä seniŋ tenimni menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï.

ęj

Alęluia.

[121]Ettim könülüküŋnü da toγru(172r)luχuŋnu; čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

[122]Yöpsün χuluŋnu seniŋ yaχšïlïχka, ki bolmagay öktämlär χïyïχlagaylar meni.

[123]Egländilär közlärim menim χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da sözünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[124]Et χuluŋa seniŋ yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[125]Xuluŋ seniŋmen men, aχïllï etkin meni, da tanïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Vaχttïr χuluχ etmä Biygä: tïydïlar ǫrǫnk‘iŋni seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, ne ki barča altunnu da dïbazionnu.

[128]Barča buyruχuŋ seniŋ oŋarïldïlar maŋa, ki körälmädim yolun yamanlarnïŋ.

(172v) **pʻę**

[129]Tamašalïdïr tanïχlïχïŋ sen*iŋ*, bunuŋ üčün sövdü alarnï ǯanïm menim.

[130]Belgilisi sözläriŋniŋ yarïχlï da aχïllï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï menim ačtïm da aldïm ǯannï, buyruχuŋa seniŋ hasrät boldu ǯanïm menim.

[132]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, könülüküŋä körä sövüčiläriŋniŋ atïŋnï seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru etkin maŋa sözüŋä körä seniŋ, da eyälik etmägäylär maŋa barča yazïχlar.

[134]Xutχar meni iftirasïndan adamlarnïŋ, da saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüzgin yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ da övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

(173r) [136]Aχïn suvlar endilär közlärimdän menim, ki saχlamadïlar o̧rę̧nkʻiŋni seniŋ.

ǯatę

[137]Toγrusen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

[138]Sïmarladïŋ toγruluχnu tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni paχïllikiŋ seniŋ, zera unuttular sözüŋnü seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr sözüŋ seniŋ asrï, da χuluŋ seniŋ sövdü bunu.

[141]Oγlanmen men da heč bolgan, da toγruluχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[142]Toγruluχuŋ seniŋ toγruluχ meŋilik, da o̧rę̧nkʻiŋ seniŋ könüdür.

[143]Tarlïχ da totχarlïχ taptïlar meni, da sïmarlaganïŋ seniŋ sözüm menim edi.

(173v) [144]Toγruluχ bilädir tanïχlïχïŋ seniŋ, meŋilik aχïllï etkin da tirgiz meni.

gopʻ

[145]Sarnadïm saŋa bar yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[146]Čaχïrdïm saŋa, da χutχar meni, da saχlïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Ertäländim, vaχtsïz čaχïrdïm; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[148]Ertäländilär közlärim menim, ertäräk sözlämä maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išitkin, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, Biy, könülüküŋdä seniŋ tirgiz meni.

[150]Yuvuχlattïlar maŋa χuvučïlarïm menim [töräsizlikni], zera o̧rę̧nkʻiŋdän seniŋ yïraχ boldular.

(174r) [151]Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχlarïŋ seniŋ könüdürlär.

[152]Ilgärtin tanïdïm tanïχlïχïŋdan, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

rę̧š

[153]Körgin ašaχlanganïmnï menim da χutχar meni, ki o̧rę̧nkʻiŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχar meni, da sözüŋä körä seniŋ tirgiz meni.

[155]Yïraχtïr yazïχlïlardan χutχarmaχlïχ, zera könülüküŋnü saχlamadïlar.

[156]Šaγavatïŋ seniŋ köptür, Biy, könülüküŋä körä seniŋ tirgiz meni.

[157]Köplärdir, ki χuvïyïrlar da ïnǯïtïyïrlar meni, tanïχlïχïŋdan seniŋ men sapmadïm.

[158]Baχar edim ǯig(174v)ärsizlär üstnä da opranïr edim, ki sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlamadïlar.

[159]Kör, zera buyruχuŋnu seniŋ sövdüm, Biy, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[160]Bašlanganï sözläriŋniŋ seniŋ könülüktir, meŋiliktir barča könülüküŋ toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

šin

[161]Buyruχčïlar sürdülär meni heč yergädän, da sözläriŋdän seniŋ χorχtu yüräkim menim.

[162]Süvündüm men sözüŋdä seniŋ, nečik ol, ki tapar talan χïrïlgan čerüvnüŋ köp.

[163]Yazïχnï körälmädim da heč ettim, da o̧rę̧nkʻiŋni seniŋ sövdüm.

[164]Yedi kerät kündä alγïšlïyïm seni könülüküŋ da toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[165]Eminlik köptür (175r) alarga, χaysï ki sövärlär o̧rę̧nkʻiŋni seniŋ, da yoχtur alarda azmaχlïχ.

[166]Tözdüm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da buyruχuŋnu seniŋ sövdüm.

[167]Saχladï ǯanïmnï menim tanïχlïχïŋ seniŋ, da sövdü alarnï asrï.

[168]Saχlïyïm buyruχuŋnu da tanïχlïχïŋnï seniŋ, zera barča yollarïm menim alnïŋa seniŋdir.

tʻaw

[169]Yuvuχlangay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ aχïllï etkin meni.

[170]Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä seniŋ χutχar meni.

[171]Aχtïrgay erinlärim menim alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[172]Sözläsin tilim men(175v)im sözüŋnü seniŋ, zera barča sïmarlaganïŋ seniŋ toγruluχ bilädir.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizmä meni, zera buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

[174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da o̧rę̧nkʻiŋ seniŋ sözüm menim edi.

[175]Tirilgäy ǯanïm menim, alγïšlagay seni, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm men, nečik χoy tas bolgan, izdä χuluŋnu seniŋ, zera buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm. Pʻaṛkʻ 56 dun.

Alγïš Esaji markarẹniŋ
[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

42:10Alγïšlaŋïz Teŋri alγïš bilä yäŋi, zera buyruχu anïŋ biyikliktä haybatlanïyïr,

Da atï anïŋ haybatlïdïr χïrïγïndan čaχ χïrïγïna yerniŋ,

(176r) Kimlär ki enärlär edi teŋizgä kemilär bilä, otračlar da barča turučïlarï alarnïŋ alar bilä.

11Färâh bolgay pustalïχ da barča turučïlarï kendiniŋ, färâh bolgaylar böläkläri da avlularï Getarnïŋ, da färâh bolgaylar turučïlarï χayanïŋ,

Bašlarïndan taγlarnïŋ čaχïrgaysen. 12Bergäylär haybatnï Teŋrigä, da χuvatlïχïn anïŋ otračlar aytkaylar.

13Biy Teŋri χuvatï bilä χaršïlar da kelir oyatmaga oγrašnï, turγuzma baχïllïχnï, bïrγï tartma, čaχïrma üstnä dušmanlarïna kendiniŋ χuvat bilä köp.

45:8Färâh bolgaylar kök yoγartïn, da bulutlar yaγïš etkäylär toγruluχnu.

(176v) Aχtïrgay yer yarlïγamaχnï da toγruluχuŋnu barabar aχtïrgay. Dun 8.

Alγïšï Jovnan markarẹniŋ
[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

3Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, išitti Teŋri tibsizlikinä tamuχnuŋ čaχïrmaχïmda menim.

Išit, Biy, avazïma menim, 4ki saldïŋ meni teränlikinä teŋizniŋ, da kezmäkläri ïrmaχlarnïŋ χapsadïlar meni.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim, 5da ayttïm, ki salïndïm χayda esä yüzüŋdän közläriŋniŋ seniŋ.

Hali bolgay, ki artïχ baχkaymen dad͡žarïŋa ari seniŋ? 6Zera töküldü čövrämä suvlar čaχ boynuma dirä menim, da tibsizlär müdarasïz χapsadïlar meni.

(177r) Kirdi bašïm menim 7aralarïna taγlarnïŋ, endim men teränlikinä yerniŋ, kördüm beklövlärin anïŋ, ki edilär nečik χalχalar meŋilik, da čïχkaylar buzuχluχtan tirlikim menim.

8Saŋa, Biy Teŋrim menim, eksilgäninä d͡žanïmnïŋ menim sarnadïm da seni, Biy, aŋdïm, da kirgäy alγïšïm dad͡žarïŋa ari seniŋ.

9Zera χaysïlarï saχlarlar edi hečlikni da yalγanlïχnï, yarlïγamaχlarïndan kendiläriniŋ keri boldular.

10Men avazïnda alγïšnïŋ χosdovanel bolïyïm saŋa, sunïyïm χurban Eyämizgä da tügälliyim niyätimni menim χutχarmaχïŋa seniŋ.

(177v) **[Псалом 87/88: 3]**

3Kelgäylär alγïšlarïm menim, Biy, dad͡žarïŋa ari seniŋ, ašaχlangay χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim, adam sövüči Biy. Pareχọsluχun″.

Bu ganon saγmos 364 dundïr.

[Псалом 119/120] 119

1Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa Biy, 2da χutχardï d͡žanïmnï menim erinlärindän hillälilärniŋ da tilindän yamanlarnïŋ.

3Ne berilgäy saŋa, ya ne artkay til hilläli?

4Nečik oχ χuvatlïnïŋ, ki suv beriptirlär kömürü bilä pälüt aγačïnïŋ.

5Vay, ki uzaχ boldu χaribliχim menim! Yerläštim men čatïrlar(178r)ïnda Getarnïŋ.

6Köp tänä [tïna] turdu boyum menim alar bilä, χaysïlarï ki körälmäs edilär saγlïχnï.

7Men edim eminlik etüči, χačan sözlär edim, oγrašïrlar edi menim bilä. Dun 6.

[Псалом 120/121] 120

Alγïšï asdid͡žannïŋ, 120.

1Kötürdüm közlärimni menim taγlarga, χaydan ki kelgäy maŋa bolušluχ.

2Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, χaysï ki etti köknü da yerni.

3Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamagay közätüčiŋ seniŋ.

4Nečik yuχlamas da ne yuχuga barmas közätüčisi Israjelniŋ.

5Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋu bilä χolunuŋ kendiniŋ.

6Günäš kündüz saŋa yazïχlanmagay, da ne ay kečä.

(178v) 7Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy d͡žanïŋnï seniŋ.

8Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, mundan soŋra čaχ meŋili*k*kä diŋrä. Dun 8.

[Псалом 121/122] 121

Alγïš asdid͡žannïŋ, 121.

1Färâh boldum men, kimlär ki aytarlar edi maŋa: «Övünä Eyämizniŋ barïyïχ biz».

2Yetiškän edilär ayaχlarïmïz bizim ešikiŋdä seniŋ, Ẹrusaγẹm.

3Erusaγẹm yasaldï, nečik šähär, da turmaχï kendiniŋ čövräsinä anïŋ.

4Anda čïχarlar edi d͡žïnslar, d͡žïnslar Eyämizgä, tanïχlïχï Israjelniŋ, χosdovanel bolma atïna Eyämizniŋ.

5Anda χoyulup edi olturγuču yarγunuŋ, olturγuč χoyulgan edi övünä Tawit‘niŋ.

(179r) 6Soruŋuz saγlïχïn Ẹrusaγẹmniŋ da yasalmaχïn, kimlär ki sövärlär Biyni.

[7]Bolsun eminlik χuvatïŋdan seniŋ, da yasalmaχï burʤlarnïŋ berklikiŋniŋ seniŋ.

[8]Xardašlarïmïz da sïŋarlarïm üčün bizim, sözliyim eminlikni seniŋ üčün, [9]da övü üčün Eyämiz Teŋrimiznïŋ bizim χolduχ yaχšïlïχnï sendän. Dun 8.

[Псалом 122/123] 122

Alγïš asdiʤannïŋ.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna Eyämiznïŋ kendiniŋ, nečik közü χuluχčïnïŋ χoluna bikäsiniŋ kendiniŋ,

Ol türlüdür közümüz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγagaysen üstümüzgä bizim.

(179v) [3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa, zera köp tolduχ hečliklär bilä.

[4]Daγïn artïχ tolundïlar boylarïmïz bizim tabalanmaχ bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heč tutmaχlarï bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 123/124] 123

Erk aštiʤannïŋ.

[1]Egär Biy bolmasa edi bizdä, aytkay Israjel, [2]egär Biy bolmas*a* edi bizdä,

Turganïna adamlarnïŋ üstümüzgä bizim [3]tirilä klädilär yutma bizni

Öčäšmäχinä yüräklänmäχläriniŋ alarnïŋ üstümüzgä bizim, [4]na suvlar da χayda esä boγdular bizni,

Aχïnlarda aštïlar boylarïmïz bizim, [5]aštïlar boylarïmïz bizim aχïnlarda tïγγïsïz.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki bermädi bizni (180r) ulama tišlärinä alarnïŋ!

[7]Ḏžanlarïmïz bizim χutuldular, nečik čïpčïχ sïrtmaχtan avčïlarnïŋ.

Sïrtmaχï alarnïŋ uvaldïlar, da biz χutulduχ.

[8]Bolušluχudur bizgä atïndan Eyämiznïŋ, ki etti köknü da yerni. Dun 8.

[Псалом 124/125] 124

Erk asdiʤannïŋ, 124.

[1]Kim umsanïr Biygä, nečik taγï Siovnnuŋ, seskänmägäy meŋilik, [2]χaysï ki turuptur Ẹrusaγẹmdä.

Taγlar čövräsinädirlär anïŋ, Biy čövräsinädir žoγovurtnuŋ kendiniŋ bundan soŋra čaχ meŋilikkä.

[3]Xoymastïr Biy tayaχïn yazïχlïlarga payïna toγrularnïŋ, da toγrular salmasïnlar χollarïn kendiläriniŋ töräsizliχkä.

(180v) [4]Yaχšï etär Biy yaχšïlarga da alarga, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[5]Xaχutlarnï χapsamaχ bilä eltär alarnï Biy alar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, eminlik üstnä Israjelniŋ. Dun 5. pʻaṛkʻ 40 dun.

[Псалом 125/126] 125

Alγïš asdiʤannïŋ.

[1]Xaytarmaχïna Eyämiznïŋ yasïrlïχïn Siovnnuŋ, da bolduχ biz övüngän.

[2]Ol sahat toldu aγzïmïz bizim färâhlik bilä da tilimiz bizim sövünčlük bilä;

Ol sahat aytkaylar dinsizlär arasïna: «Ulu etti Biy etmäχin kendiniŋ alarga!» [3]Ulu etti Biy etkänin kendiniŋ bizim bilä, da biz bolduχ sövüngänlär.

[4]Xaytar, Biy, yasïr(181r)lïχïmïznï bizim, nečik aχïnïn yarïmkünnüŋ, [5] χaysïlarï ki saban sürärlär edi yaš bilä, süvünčlük bilä dä čalgaylar.

[6]Barmaχ bilä barïrlar edi da yïγlarlar edi, χaysï ki kötürüp eltärlär edi sačovlarïn kendiläriniŋ.

Kelmäχ bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alïp keltirgäylär oraχlarïn kendiläriniŋ. Dun 8.

[Псалом 126/127] 126

Erk asdiʤanac.

[1]Egär ki Biy yasamasa övnü, heč yergädän emgäniyir yasaganlarï alarnïŋ.

Egär ki Biy saχlamasa šähärni, heč yergädän oyaχtïrlar közätučiläri anïŋ.

[2]Hečtir sizgä turma ertäräk, hali turuŋuz, negä diŋrä ki yuχlamïyïrsiz, χaysïlarïŋïz ki yiyirsiz ötmäk aγrïχlï [Этот стих написан на стр. 181v]

Zamanïna, nečik berilgäy yuχu sövüklülärinä kendiniŋ. [3]Meŋäručisi adamnïŋ oγlanlarïdïr, χaysïnïŋ ki tölövü kendiniŋ bir [=dir], oldur yemiši yüräkiniŋ kendiniŋ.

(181v) [4]Nečik oχ χoluna χuvatlïnïŋ, ol türlüdür dä oγlanlarï silküčilärniŋ.

[5]San, ki toldurdu suχlančïn kendiniŋ alardan, uyalmagaylar, χačan sözläsärlär dušmanlarnï alarnïŋ alar bilä ešiktä. Dun 6.

[Псалом 127/128] 127

Alγïš aštiʤanac.

[1]San barčasïna, ki χorχarlar Eyämizdän da barïrlar yoluna anïŋ.

[2]Xazγančïn χoluŋnuŋ seniŋ yegäysen, sandïr saŋa, da yaχšï bolgay.

[3]Xatunuŋ seniŋ — nečik borlalïχ körklü bučχaχïna övüŋnüŋ seniŋ, oγlanlarïŋ seniŋ — nečik yäŋi tikmä (182r) zäytün teräki čövräsinä seγanïŋnïŋ seniŋ.

[4]Bu türlü alγïšlangay barča adam, χaysï ki χorχar Eyämizdän, [5]alγïšlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yaχšïlïχnï Jẹrusaγẹmdä barča künlärindä tirlikiŋniŋ seniŋ.

[6]Körsärsen sen oγlanlarïn oγlanlarïŋnïŋ seniŋ eminlik üstnä Israjelniŋ. Dun 6.

[Псалом 128/129] 128

Erk asdiḏžanac, 128.

[1]Köp kerät čarïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, aytkay Israjel.

[2]Köp kerät čarïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, da meni yeŋmädilär.

[3]Arχamnï menim urdular yazïχlïlar, uzun ettilär töräsizliklärin kendilärinïŋ.

[4]Biy toγrudïr, da yančar gärdanïn yazïχlïlarnïŋ.

(182v) [5]Uyalgaylar da keri χaytkaylar barčasï, χaysïlarï ki körälmäslär Siovnnu.

[6]Bolsunlar nečik bičän alar damdagi, χaysï ki negä diŋrä ovučka kelmiyin χurudu.

[7]Xaysïndan ki toldurmastïr ovučun kendiniŋ čalučï, da ne χučaχïn, χaysï ki oraχnï ya bürtüknü yïγïštïrïr edi.

[8]Aytmadïlar barčasï, χaysï ki ašarlar edi alar sartïn, ki alγïšï Eyämizniŋ siziŋ bilä, da alγïšladïχ sizni atïna Eyämizniŋ.

[Псалом 129/130] 129

Erk asdiḏžanac, 129.

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

(183r) [3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm, Biygä tözdü ḏžanïm menim. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï ḏžanïm menim, Biygä —

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ [čaχ kečägä]. [7]Umsandï Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjelni barča tarlïχlarïndan anïŋ. Dun 6.

[Псалом 130/131] 130

Alγïš aštiḏžannïŋ, 130.

[1]Biy, biyiklänmädi yüräkim menim, da ne yubanmadï közlärim menim.

Barmadïm men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, χaysï ki tamašalï boldular, ne ki men.

(183v) [2]Evet ki ašaχlandïm men, nečik oγlan urulmïš töšlärindän anasïnïŋ kendiniŋ, da χaytkanï anïŋ andoχ aŋar.

Yoχsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövü ḏžanïmnïŋ menim. [3]Umsandï Israjel Biygä, bundan soŋra čaχ meŋilik. Dun 4.

[Псалом 131/132] 131

Alγïšï aštiḏžannïŋ, 131.

[1]Aŋgïn, Biy, Tawitʻni da barča sekinlikin anïŋ:

[2]Nečik ant ičti Eyämizgä da niyät χoydu Teŋrisinä Jagopnuŋ,

[3]Ki kirmiyim otaχïna övümnüŋ menim, egär čïχsam töšäkinä ornumnuŋ menim,

[4]Egär bersäm yuχu közlärimä menim ya drimat etmäχ kirpiklärimä menim, [5]ya tïnčlïχ nemälärimä menim, negä diŋrä tapïyïm yerni otaχïnïŋ Eyämiz Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

(184r) [6]Ošta išittiχ andan Jepʻratʻadan da taptïχ anï tüzünä ormandagi.

[7]Kiriyiχ otaχïna anïŋ, yerni öpiyiχ yerinä, χayda turuptur ayaχlarï anïŋ.

[8]Kel, Biy, tïnčlïχïŋa seniŋ, sendä bitikläri arilikiŋniŋ seniŋ.

[9]Babaslarïŋ seniŋ kiygäylär toγruluχuŋnu, da arilärïŋ seniŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[10]Tawitʻ sövüklüŋ üčün seniŋ χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ yaγlaganïŋdan seniŋ.

[11]Ant ičti Biy Tawitʻkä könülük bilä da dügül yalγanda aŋar: «Yemišindän χarnïŋnïŋ seniŋ olturγuzïyïm olturγučuŋa seniŋ.

[12]Egär saχlasalar oγlanlarïŋ (184v) seniŋ o̧rẹnkʻimni menim da tanïχlïχïmnï menim, χaysï ki övrätsäm alarga,

Oγlanlarï alarnïŋ olturgaylar meŋi meŋilik olturγučuŋa seniŋ».

[13]Biyändi Biy Sionga da taŋladï turma anda, [14]ayttï: «Burma [=Budur] bu türlü tïnčlïχïm menim meŋi meŋilik, munda turïyïm, zera biyändim buŋar.

[15]Xaysïn ki bunuŋ alγïš bilä alγïšlïyïm, da yarlïlar bunuŋ toldurïyïm ötmäk bilä.

[16]Kʻahanalarïna bundan kiydiriyim χutχarïlmaχnï, da ariläri bunuŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[17]Anda čïχarïyïm müŋüzün Tawitʻkä, hadir etiyim ḏžïraχïn yaγlaganïmnïŋ menim.

[18]Dušmanlarïna anïŋ kiydiriyim uyatnï, yoχsa (185r) üstnä anïŋ čičäklängäy arilikim menim». Dun 17.

[Псалом 132/133] 132

Alγïš asdiḏžannïŋ, 132.

[1]Ne χadar yaχšï ya ne körklü, ki turïyïrlar χardašlar birgä!

[2]Nečik yaγ, ki enär baška da saχalïna Aharonnuŋ, saχalïndan enär köksünä kiyinišiniŋ anïŋ,

[3]Nečik yaγïš, yaγar Hermondan üsnä taγïna Sionnuŋ.

[4]Biy anda hadirlädi alγïšïn da tirlikin meŋilik. Dun 4.

[Псалом 133/134] 133

[1]Bunda alγïšlaŋïz, barča χullarï Eyämizniŋ Biyniŋ, kim barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim

Kečä, [2]kötürüŋüz χoluŋuznu siziŋ arili*k*kä da alγïšlaŋïz Biyni.

[3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, χaysï ki etti köknü da yerni. Dun 3.

[Псалом 134/135] 134

Erk Čuoç. (185v) [1]Alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, [2]kim barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä, övünä Teŋrimizniŋ bizim.

[[3]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, ki tatlïdïr].

[4]Jagopnu taŋladï kendinä Biy da Israjelni meŋärmäχinä kendiniŋ.

[5]Men tanïdïm, ki uludur Biy, ne ki barča guṛk‘lar.

[6]Barča, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teŋizdä da barča teränliktä.

[7]Čïχarïr bulutlarnï χïrïγïndan yerniŋ, yašnatmaχïn kendiniŋ yaγmur etti, da čïχarïr yelni χarmanlarïndan kendiniŋ.

[8]Urdu ilgäri toγganlarïn Mïsïrlïlarnïŋ adamdan čaχ hayvanga dirä.

[9]Yeberdi nïšanlarïn da pešälärin kendiniŋ araŋa seniŋ Mïsïrda, p‘arawovnga da barča χuvatïna kendiniŋ.

[10]Urdu ǰïnslarnï köp da öldürdü χanlarnï χuvatlï.

(186r) [11]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zOvknu [=Ovknu], χanïn Pasannïŋ, da barča χanlarïn K‘ananaçilärniŋ.

[12]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχinä, meŋärmäχkä Jisraẹlgä, žoγovurtuna kendiniŋ.

[13]Biy, atïŋa seniŋ meŋilik, Biy, aŋmaχlïχïŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[14]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ da χullarïnda kendiniŋ övünür.

[15]Gurk‘larï dinsizlärniŋ altun da kümüštür, χol išläridirlär oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[16]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[17]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, da yoχtur tïnïχlarï aγïzlarïna alarnïŋ.

(186v) [18]Oχšaš alarga bolgay, χaysïlarï ki ettilär alarnï, barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar alarda.

[19]Övü Israjẹlniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, övü Aharonnuŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[20]Övü Łeweanïŋ, alγïšlaŋïz Biyni, χorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[21]Alγïšlï Biy Siondan, χaysï ki turuptur Jẹrusaγẹmdä. Dun 20, p‘aṛk‘ 44.

[Колофон]

Yazdïrgan sarnagan bilä, yazučï bilä birlängäy, K‘risdosnuŋ yaryu kününä aŋïlgaylar bir yerdä.

[Псалом 135/136] 135

Aleluia, 135.

[1]Tapunïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Tapunïyïχ Teŋrimizgä teŋrilärniŋ, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[3]Tapunïyïχ Eyämiz eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniŋ], zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[4]Etti sk‘ančelik‘ ul(187r)u yalγïz, zer″.

[5]Köknü etti aχïl bilä kendiniŋ, zera meŋi″.

[6]Toχtattï yerni üstnä suvlarnïŋ, zera″.

[7]Etti zera yarïχlïlar ulu-ulu yalγïz, zera″.

[8]Günäšni etti buyruχčïlïχka kündüzgä, zera″.

[9]Aynï da yolduznu buyruχčïlïχka kečäniŋ, zera″.

[10]Urdu yerin Mïsïrlïlarnï*ŋ* ilgäri toγganlarï bilä kendiniŋ birgä, zera″.

[11]Da čïχardï Israjelni arasïndan, zera meŋi″.

[12]Xolu bilä biyik da biläki bilä χuvatlï, zera″.

[13]Yardï teŋizni ulu da ayïrdï eki payga, zera″.

[14]Da kečirdi Israjẹlni arasïndan anïŋ, zera″.

[15]Boγdu p‘arawonnu da χuvatïn kendiniŋ teŋizgä Xïzïl, zera meŋ″.

(187v) [16]Da čïχardï žoγovurtun kendiniŋ pustalïχka, zer″.

[17]Urdu ǰïnslarnï ulu-ulu yalγïz, zera meŋi″.

[18]Da öldürdü χanlarnï χuvatlï, ze″,

[19]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zi jaw [=zera]″,

[20]ZOvknu [=Ovk‘nu], χanïn Pasannïŋ, zera″.

[21]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχkä, zera″,

[22]Meŋärmäχkä Israjẹlgä, χuluna kendiniŋ, zer″.

[23]Aŋdï bizni Biy ašaχlïχïmïzda biznim, zera″.

[24]Da χutχardï bizni χolundan dušmanlarïmïznïŋ bizim, zera″.

[25]Kim berir yemäk barča tirilärgä, zera″.

[26]Tapunïyïr [=Tapunïyïχ] Teŋrigä köktägi, zera″. Dun 26.

[Псалом 136/137] 136

Saγmos Tawit‘niŋ, Eremiya üčün. Belgisiz J̌uvutlarda.

[1]Aχïn suvlarïna Baγdatlïlarnïŋ, (188r) anda olturur ediχ da yïγlar ediχ, nečik aŋdïχ biz anda Sionnu.

[2]Arasïna tal teräkläriniŋ alarnïŋ astïχ bitiklärimizni bizim.

[3]Anda sorarlar edi olǰa etučilärimiz bizim sözün alγïšnïŋ, yäsir etučilärimiz bizim χïyïχlarlar edi bizni da aytïrlar edi:

«Alγïšlaŋïz bizni alγïšïndan Sionnuŋ». [4]Evet nečik alγïšlïyïχ alγïšïn Eyämizniŋ yerdä yat?

[5]Egär unutsam seni Jęrusaγęm, unutkay meni oŋum menim.

[6]Yabuškay tilim menim taŋlayïma menim, egär ki aŋmasam seni, egär ki dügül bašta sarna*ma*sam seni, Jęrusaγęm, bašlanganïna färâhlikimniŋ menim.

[7]Aŋgïn, Biy, oγlanlarïn Etovmanïŋ kününä Ęrusaγęmniŋ,

(188v) Xaysïlarï aytïrlar edi: «Sökünüz, sökünüz, čax himinä yetištiriŋiz».

[8]Xïzï Baγdadlïlarnïŋ zabunlangan, san, χaysï ki tölädi tölövünnü seniŋ, χaysï ki sen bizgä tölädiŋ.

[9]San, χaysï ki tuttu oγlanlarïŋnï seniŋ da urdu taška. Dun 10.

[Псалом 137/138] 137

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, alnïna frištälärniŋ saγmos aytïyïm saŋa.

Ki išittiŋ sözünä aγzïmnïŋ menim, [2]yerni öpiyim daǰarïŋda ari seniŋ, da χosdovanel bolïyïm yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

Ulu ettiŋ barčasïna atïŋnï ari seniŋ, [3]χaysï kün(189r)dä sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa, da köp etsärsen χuvatïn ǰanïmnïŋ menim.

[4]Xosdovanel bolgaylar saŋa barča χanlarï yerniŋ, zera išittilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]da alγïšlagaylar yoluŋnu seniŋ.

Uludur haybatï Eyämizniŋ, [6]biyiktir Biy, ašaχlarnï körär da biyiklikni körär yïraχtïn da tanïr.

[7]Egär bardïm esä ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen meni öčäšmäχindän dušmannïŋ.

Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, [8] da Biy tölägäy menim üčün.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmä. Dun 8, p‘arḳ‘ 48 dun.

[Псалом 138/139]

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

(189v) [1]Biy, sïnadïŋ meni da tanïdïŋ meni, [2]sen tanïdïŋ olturušumnu menim da turganïmnï menim.

Eskä aldïŋ saγïšïmnï menim yïraχtïn, [3]izimni menim da payïmnï menim sen *ter*gädiŋ, da barča yollarïmnï menim [4]ilgärtin kördüŋ, ki yoχtur hillälik tilimdä menim.

Ošta sen, Biy, tanïdïŋ [5]artïmnï menim da ilgärimni menim, sen yarattïŋ meni da χoyduŋ χoluŋnu seniŋ üstümä menim.

[6]Tamašalï boldu bilmäχiŋ seniŋ mendän, χuvatlandï, da čïdamandïr buŋar.

[7]Xayda bargaymen ǰanïndan seniŋ ya yüzündän seniŋ men χayda χačkaymen?

[8]Egär čïχsam kökkä, sen andasen, da egär ensäm tamuχka, da anda da yuvuχsen.

(190r) [9]Egär alsam χanatlarïmnï menim taŋ manïna da tursam χïrïγïna teŋizniŋ,

[10]Hälbättä, anda da χoluŋ seniŋ yol körgüzgäy maŋa da oŋuŋ seniŋ yöpsüngäy meni.

[11]Ayttïm, ki χaramγu χayda esä, hälbät, yaptï meni, ya kečä ornuna yarïχnïŋ huzurluχumda menim.

[12]Xaramγu sendän χaramγulanmagay, da kečä, nečik kündüz, yarïχlï bolgay, da χaramγusu anïŋ — nečik yarïχï anïŋ.

[13]Sen taptïŋ bövräklärimni menim da yöpsündüŋ meni χarnïndan anamnïŋ menim.

[14]Tapunïyïm saŋa, Biy, zera χorχulu da tamašalïsen, tamašalïdïr išlä(190v)riŋ seniŋ, da ǰanïm menim sövdü asrï.

[15]Yašïrïlmadï söväkim menim sendän, ki ettiŋ yapuχ da küčlü χuvatïmnïŋ ašaχlïχïn da yerniŋ.

[16]Išlämägänimni menim kördülär közläriŋ seniŋ, da yazovuŋa seniŋ barčasï yazïldïlar.

Kündüz bulardïlar, da kimsä yoχ edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

[17]Maŋa asrï ulu hörmättä boldular yaχšï klävüčiläriŋ seniŋ, Teŋri, da asrï χuvatlandïlar buyruχčïlarï alarnïŋ.

[18]Sanadïm alarnï, da artïχ χumdan köpländilär, oyandïm da hali seniŋ bilä men.

[19]Egär öldürsäŋ yazïχlïlarnï, Teŋri, erlär χanlï, keri boluŋuz mendän.

(191r) [20]Xaršïlïχta da paχïllïχta algaylar heč yergädän šähäriŋni seniŋ.

[21]Körälmägäniŋni seniŋ körälmädim da üstnä dušmanlarïŋnïŋ oprandïm.

[22]Körälmämäχni tügäl körälmädim alarnï, da boldular maŋa dušmanlar.

[23]Sïna meni, Teŋri, da tanïgïn yüräkimni menim, tergä meni, da tanï izlärimni menim, [24]da baχ, egär bar esä töräsizlik yolumda menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik. Dun 22.

[Псалом 139/140] 139

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriniŋ, künüzün hadirländi(191v)lär uruška.

[4]Itilädilär tillärin kendiläriniŋ, nečik yïlan, da aγularï oχ yïlanlarnïŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da adamdan yaman χutχar meni.

Saγïšladïlar tïyma barganïmnï menim, [6]yašïrdïlar urulmïšlar sïrtmaχ maŋa.

Oryanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ menim χoydular maŋa azmaχlïχnï.

[7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy, Biy, avazïma alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgäsi bašïmnïŋ menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermägin meni, Biy, suχlančïna yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšla(192r)dïlar menim üčün, ašaγa urmagïn meni,

Ki bolmagay χačan biyiklängäylär, da saγïšlarï alarnïŋ tügällänmäsin, soŋγusu tügängä*ni*niŋ alarnïŋ [10]χazγančï erinläriniŋ kendiläriniŋ yapkay alarnï.

[11]Salgaysen üstnä alarnïŋ kömürlärin otnuŋ da yïχkaysen alarnï, zabunluχtan bolmïsarlar turma.

[12]Adamga tilčigä oŋarïlmagay üsnä yerniŋ, adamnï yazïχlï yamanlïχï kendiniŋ ular tas bolmaχlïχka.

[13]Tanïdïm, ki etärsen, Biy, yarγu yarlïga da könülük miskingä.

[14]Toγrular šükürlängäylär atïŋdan seniŋ, da turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ. Dun 16.

[Псалом 140/141] 140

Saγmos Tawit‘niŋ.

(192v) [1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim sarnamaχïmda menim saŋa.

[2]Toγru iš bolgay alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürgändä χolumnu menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, közät aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki sapmagay yüräkim menim söz bilä yamanlïχnïŋ.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adamlar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, bolmandïr ortaχ taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχ bilä da χaršï etkäy; yaγï yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; daγï da alγïšïm menim erkinä anïŋ.

(193r) [6]Tïyïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözümä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χoyuluχu topraχnïŋ, zera yayïlïptïr üsnä yerniŋ, daγïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdir menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarmagïn ǰannï mendän.

[9]Saχla meni sïrtmaχtan, χaysï ki yašïnïptïr maŋa, azdïrmaχïndan χïlïnučïnïŋ töräsizlikniŋ.

[10]Tüškäylär avïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men negä diŋrä aškaymen. Dun 10.

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit‘niŋ. Alγïš, ol zamanda, ki etti ol ormanda anda.

[1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni yalbardïm.

(193v) [2]Tökiyim alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilgäninä mendä ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ izlärimni menim. Yolga, χaysïna ki barïyïr edim, yašïnmadï [=yašïndï] maŋa sïrtmaχka.

[4]Baχar edim oŋumdan da körär edim, da kimesä tanïmas edi meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da ne tapmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüčim [=ülüšüm] menim yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχkïn, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, abragïn meni χuvučïlarïmdan menim, zera χuvatlandïlar, ne ki men.

[7]Biy, čïχar zïndan(194r)dan ǰanïmnï menim, šükürlümen atïŋdan seniŋ.

Saŋa eglänirlär toγrular, negä diŋrä tölägäysen. Dun 8.

[Псалом 142/143] 142

Saγmos Tawit‘niŋ, χačan χuvaladï anï Apisoγom, oγlu anïŋ.

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa könülüküŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä ǰanïm menim, da yüräkim menim täšvišländi mendä.

(194v) [5]Aŋdïm men künlärni ilgärigi, saγïšladïm barča da išlariŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

(195r) Ǯanïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzüči bolgay maŋa yergä dürüst.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni; toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǯanïmnï menim; [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etkin, Teŋri, dušmanlarïmnï menim, da tas etsärsen barča ïnǯïtučïlarïmnï ǯanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen. Dun 14.

[Псалом 143/144] 143

Saγmos Tawit‘niŋ, Koγiat‘ üčün.

[1]Alγïšlï Biy Teŋrim menim, χaysï ki övrätti χolumnu menim oγraška da barmaχlarïmnï menim ǯagadtagi uruška.

[2]Yarlïγamaχïm menim da išančïm, bolušučïm menim da χutχaručïm menim, da men umsanïrmen aŋar.

(195v) Kim hnazant etär žoγovurtnu tibimä menim? [3]Biy, kimdir adam, ki köründüŋ sen aŋar, ya oγlu adamnïŋ, ki heseplärsen nemä anï?

[4]Adam hečlikkä oχšadï, da künläri anïŋ, nečik kölgä kibik, kečtilär.

[5]Biy, ašaχlat köknü da en, yuvuχlan taγlarga, da tutašïrlar.

[6]Yaltrat yašnamaχïŋnï seniŋ da mušχullat alarnï, yeber oχuŋnu seniŋ da taγït alarnï.

[7]Yeber χoluŋnu seniŋ biyikliktän da χutχar meni suvlardan köp da χollarïndan oγlanlarïnïŋ yat,

[8]Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋu alarnïŋ oŋudur yazïχnïŋ.

[9]Teŋri, alγïšnï yäŋi alγïšlïγïχ seni, (196r) on sdronlu saγmosaran bilä saγmos aytïγïm saŋa.

[10]Kim berir χutχarïlmaχnï χanlarïm*ïz*ga bizim, ki χutχarmalïdïr Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, χïlïčtan yaman?

[11]Xutχar meni da abra meni χolundan oγlanlarïndan yatlarnïŋ,

Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋlarï alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

[12]Xaysïlarïnïŋ ki oγlanlarï kendiläriniŋ — nečik yäŋi ašlamalar, toχtalgandïr oγlanlïχlarïndan kendiläriniŋ, χïzlarï alarnïŋ tüzülgän da šöhrätlängän oχšašïna daǯarnïŋ.

[13]Xarmanlarï alarnïŋ toludurlar da pïrχïldïyïrlar biri birinä, χoyunlarï alarnï(196v)ŋ köp toγuručïdïrlar da artarlar barganlarïna kendiläriniŋ, [14] da tüzläri [=ögüzläri] alarnïŋ semizdir.

Yoχtur eksiklik četänlärinä alarnïŋ, da ne čaχïrïχ mahalälärindä alarnïŋ.

[15]Hali san beriyim žoγovurtka, χaysïnïŋ ki bu türlüdür, na sandïr žoγovurtka, χaysïnïŋ ki Biy Teŋrisidir anïŋ. Dun 16.

[Псалом 144/145] 144

Alγïš da saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Biyiklätirmen seni, Teŋrim menim da χanïm menim, da alγïšlarmen atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[2]Künüzün alγïšlïyïm seni da ögiyim atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[3]Uludïr Biy da alγïšlïdïr asrï, da ululuχuna anïŋ yoχtur ölčöv.

[4]Ǯïns da ǯïnslar maχtagaylar išlariŋni seniŋ da χuvatïŋnï seniŋ aytkaylar.

(197r) [5]Ulu šöhrätin haybatlï arilikiŋniŋ sözläsärlär da tamašaŋnï seniŋ aytsarlar.

[6]Xuvatïn χorχuŋnuŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar.

[7]Aŋmaχlïχïn köp tatlïlïχïŋniŋ seniŋ aχtïrgaylar da toγruluχuŋ bilä seniŋ sövüngäylär.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köplärgä yarlïγovučï.

[9]Tatlïdïr Biy här birinä, da šaγavatï anïŋ üsnä barča yaratkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[10]Tapungaylar saŋa, Biy, barča išlariŋ seniŋ, da arilariŋ seniŋ alγïšlagaylar seni.

[11]Haybatïn padšahlïχïŋniŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar,

(197v) [12]Tanïma oγlanlarïna adamlarnïŋ χuvatïŋnï seniŋ da haybatïn ulu šöhrätli padšahlïχïŋ*n*ïŋ seniŋ.

[13]Padšahlïχïŋ seniŋ padšahlïχ barča meŋiliktän, da biylikiŋ seniŋ ǯïnstan čaχ ǯïnska.

Inamlïdïr Biy barča sözlärindä kendiniŋ, da toγrudïr Biy barča išlärindä kendiniŋ.

[14]Toχtatïr Biy barča tayïlganlarnï da turγuzur barča yïχïlganlarnï.

[15]Közläri barčasïnïŋ saŋa umsanïrlar, da sen berirsen yemäk alarga sahatïnda.

[16]Ačarsen χoluŋnu seniŋ, toldurursen barčasïn tatlïlïχïŋ bilä erkiŋniŋ seniŋ.

[17]Toγrudur Biy barča yollarïnda kendiniŋ da aridir barča išlärindä kendiniŋ.

(198r) [18]Yuvuχtur Biy barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar, barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar könülük bilä.

[19]Erkin χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ etär Biy, alγïšlarïna alarnïŋ išitir da tirgizir alarnï.

[20]Saχlar Biy barčasïn, χaysïlarï ki sövärlär anï, barča yazïχlïlarnï tas etär Biy.

[21]Alγïšïn Eyämizniŋ sözläsin aγzïm menim, alγïšlasïn barča tirilär atïn ari anïŋ meŋilik da meŋi meŋilik. Dun 22, p‘aṛk‘ 52.

[Псалом 145/146] 145

Alęluyasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1]Alγïšla, ǰžanïm menim, Biyni, [2]alγïšlïyïm Biyni tirlikimä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[3]Umsanmagïn bu(198v)yruχčïlarga, da ne adam oγlanlarïna, zera yoχtur χutχarïlmaχ alarda.

[4]Čïχkay ǰžan alardan, da χaytkaylar andoχ topraχka, da ol kündän tas bolgay barča saγïšlarï alarnïŋ.

[5]San ol ǰžïnska, χaysïna ki Biy Teŋrisi Jagopnuŋ bolušučïdïr aŋar da umsasï anïŋ Biy Teŋridädir,

[6]Xaysï ki etti köknü da yerni, teŋizni da barča, χaysï ki andadïr,

Kim saχlar könülüknü meŋilik [7]da etär könülük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk ačïχkanlarga da češär baγlanganlarnï Biy.

[8]Biy ačar közlärin soχurlarnïŋ, da turγuzur yïχïlganlarnï Biy.

Biy sövär toγrularnï, [9]Biy saχlar (199r) χariblärni, öksüzlärni da tullarnï yöpsünür Biy, da yollarïn χïrsïzlarnïŋ tas etär.

[10]Xanlïχ etkäy meŋilik Biy Teŋriŋ seniŋ, Sion, ǰžïnstan čaχ ǰžïnska. Dun 10.

[Псалом 146/147] 146

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak‘ariyanïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr saγmosu Teŋrimizniŋ bizim, tatlï bolgay alγïš.

[2]Yasar Erusaγęmni Biy da daγïlganïn Israjęlniŋ yïγïštïrïr.

[3]Saγaytïr sïnïχ yüräklärni da čürgär barča yaralarïn alarnïŋ.

[4]Kim sanar köplükün yolduzlarnïŋ, barčasïn alarnï atï bilä ündär.

[5]Uludur Biyimiz bizim, da uludur χuvatï anïŋ, aχïlïna anïŋ yoχtur yetišmäχ.

[6]Yöpsünür sekinlärni Biy da ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä diŋrä.

(199v) [7]Alγïšlaŋïz Biyni tapunmaχ bilä, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[8]Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaγmurnu yergä,

Östürdü bičänni taγlarda, yaš otnu χulanmaχïna adamlarnïŋ,

[9]Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarïna χarγalarnïŋ, ki sarnïyïrlar aŋar.

[10]Dügül ki χuvatïn atnïŋ klädi Biy, da ne erlikinä adamnïŋ aznawur biyändi.

[11]Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarïna kendiniŋ da alarga, kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ. Dun 12.

[Псалом 147/147] 147

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1/12]Öggin, Ęrusaγęm, Biyni.

Da alγïšla Teŋriŋni seniŋ, Sion.

[2/13]Ki bekäytti bek(200r)lövün ešikläriŋniŋ seniŋ da alγïšladï oγlanlarïŋnï seniŋ saŋa.

[3/14]Kim χoydu čeklärni ya hranicalarïŋnï seniŋ eminliktä, semizliki bilä ašlïχnïŋ toldurdu seni.

[4/15]Yeberdi sözün kendiniŋ yergä, tezindän yügürdü aytušu anïŋ.

[5/16]Xoyar χarnï, nečik tiftikni, da tumannï, nečik toznu, sačtï.

[6/17]Salïr buznu, nečik kesäkni, alnïna sovuχluχunuŋ anïŋ kim bolur turma?

[7/18]Yeberir sözün kendiniŋ da eritir alarnï, üfürür yellär, da barïrlar suvlar.

[8/19]Aytar sözün kendiniŋ Jagopka, toγruluχnu da könülükün Israjęlgä.

[9/20]Dügül bu türlü etti barča ǰžïnslarga Biy da (200v) yarγusun kendiniŋ belgili etmädi alarga.

Dun 10, p‘aŗk‘ 32 dundïr.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

[1]Alγïš Ampaguma markaręniŋ.

[2]Biy, χabarïŋnï seniŋ išittim da χorχtum, Biy, baχtïm išiŋä seniŋ da taŋlandïm.

Arasïna eki kazanlarnïŋ tanïlsarsen sen, yuvuχlanganïna yïllarnïŋ belgili bolsarsen, yetiškäninä zamannïŋ körünsärsen.

Mušχullanma ǰžanïmnïŋ menim, zamanïndan öčäšmäχniŋ yarlïγamaχnï aŋsarsen.

[3]Teŋri yarïmkündän kelsär da ari P‘aŗan taγdan.

Belgili etkäy kök könänmäχin haybatïnïŋ anïŋ, da alγïšï bilä anïŋ toldu dünyâ.

[4]Ïšïγlarï, nečik yarïχ, ayïrïldï an(201r)dan, da müŋüzläri χoluna anïŋ tapuldï, da anda toχtaldï χuvatï haybatïnïŋ anïŋ.

[5]Yüzündän anïŋ čïχkaylar tövüšlär, da artïndan izläriniŋ anïŋ bargaylar ulu-ulu χušlardan.

[6]Turdu da ölčtü yerni, baχtï da tintti dinsizlärni.

Taγlar erisärlär, da ormanlar χururla*r* meŋilik, yollarï, ki ilgärtin edilär, soχraygaylar, da andan titrägäy barča yer.

[7]Kördüm taborlarïn Araplarnïŋ, mušχullandïlar turučïlarï čatïrlarïna Matiamnïŋ.

[8]Yoχsa mï üstnä rikalarnïŋ öčäšlänirsen, Biy, ya yüräklänmäχiŋ seniŋ üstnä rikalarnïŋ, ya öčäšmäχiŋ seniŋ üsnä teŋizniŋ?

(201v) Čïχtïŋ sen arabaŋa seniŋ, atlanganïŋ seniŋ χutχarïlmaχlïχtïr čïχkanïŋ seniŋ?

[9]Oyandï yayïŋ seniŋ da oχlarïna sadaχlarïŋnïŋ seniŋ ičirdiŋ, ïrmaχlarnï taγïttïŋ, [10]yerni tit*r*ättiŋ muχkâmlïχïndan yaγmurnu*ŋ*, ki ašar bundan.

Tibsizliklär čaχïrdïlar ulu avaz bilä, [11]yarïχ yïltraganïndan günäšniŋ tartïldï, da čïχkanï aynïŋ tïyïldï.

Nečik yïltraganï kesmäkläriŋniŋ bargaylar, nečik yarïχï yïltragan χïlïčïŋnïŋ seniŋ.

[12]Öčäšmäχ bilä oyanïrsen üstünä yerniŋ, öčäšmäχ bilä ušatsarsen dinsizlärni.

[13]Köründüŋ χutχarïlmaχïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, χutχarmaga taŋlanganlarïŋnï seniŋ.

(202r) Oχlavučï bolduŋ bašlarïna adamlarnïŋ öktämlärniŋ, čaχ tibsizlikinä dirä teŋizniŋ boγuldular.

[14]Izdädiŋ öčnü χuvatïŋ bilä seniŋ χuvatlï bašlïlardan yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki umsanïp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniŋ, zera yedilär yarlïnï yašïrtïn.

[15]Yeberdiŋ üstnä teŋizniŋ atlarïŋnï seniŋ, mušχullandïlar yeŋüči [ẹnguči] suvlarï tibsizliknïŋ.

[16]Turdum men, da čürgädilär idžägilärim menim, avazïndan aγzïmnïŋ menim kirdi titrämäχ söväklärimä menim, da men boyum bilä menim mušχullandïm.

Bunu saχlagaylar kününä tarlïχnïŋ keltirmä üstnä dž̧ïnslarnïŋ, χaysïlarï ki (202v) oγraš etärlär žoγovurtuŋ bilä seniŋ.

[17]Indž̧ir teräki bermägäy yemišin kendiniŋ, da borlalïχ keltirmäχ tapmagay, zäytün beslänmägäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaš ot,

Eksilgäylär χoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

[18]Men Biygä umsandïm, sövüniyim da färâh bolïyïm, Teŋri χutχaručïm menim.

[19]Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχlarïmnï menim toχtalmaχlïχta, üstnä boynunuŋ dušmannïŋ turγuzdu meni da tïndïrdï meni čüst-čüst.

P‘aṛk‘ 26 dundïr. Bu 4 ganon saγmos 1342 dundïr. Barča saγmos 56 p‘aṛk‘tïr. Da barï dunlar, nečiktir bu 8 ganon saγmos, 2262 dundïr, da 8 p‘aṛk‘ markaṛelik dunlarï, ol saγmos bilä yürümäs.

[Молитва]

Išit bizgä, Biy, išit bizgä, yarlïγamaχïŋ da šaγavatïŋ bilä seniŋ, ayama etkänläriŋä seniŋ, adam sövüči Biy. Pareχọsluχu″.

Alγïšï Ananianïŋ, Azarianïŋ da Misaẹlniŋ [Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

[27]Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, da barča išläriŋ sen*iŋ* könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

[28]Töräni toγruluχnuŋ yeberdiŋ üstümüzgä bizim, barčaga (203v) körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ barča bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyruχlarïŋa seniŋ biz išitmädiχ,

[30]Saχlamadïχ da etmädiχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsizniŋ da yamannïŋ barča yer(204r)gä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï biznim, zera uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

Apraham sövüklüŋ üčün seniŋ, Sahag χulnuŋ da Israjelniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siznïŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča dž̧ïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

(204v) [38]Yoχtur zamanda bu, buyruχčï, markaṛę, da yol körgüzüči, ne bütöv χurban χurbanlarïmïz, ne temyan ọṛęnk‘kä, ne yer bernälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp da dž̧anlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïyïχ biz nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän-tümän χozular semirgän.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, (205r) χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar,

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü″.

(205v) [53]Alγïšlïsen dad̲žarïŋda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ögövlü″.

[55]Alγïšlïsen üsnä olturγučuŋnuŋ seniŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögö″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'ęrovpęlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü″.

[56]Alγïšlïsen üsnä toχtalmaχïna köknüŋ, ögövlü″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[59]Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, alγïšla″.

[58]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, Biyni, [60]alγïšlaŋïz, suvlar, ki üsnä köknüŋ, Biyni″.

[61]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, [62]günäš da ay, Biyni″.

[63]Alγïšlaŋïz, yolduzlar köktägi, [64]yaγmurlar da yaγïš, Biyni, al″.

[65]Alγïšlaŋïz, bar(206r)ča yelläri, [66]ot da isi, Biyni, al″.

[67]Alγïšlaŋïz, suvuχlar da χurγaχ, [68]χïraγu da χarlar tüškän, Biyni, al″.

Alγïšlaŋïz, buz da ačïχlïχ, zämhäri da χar, Biyni, alγïš″.

[69]Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, [70]yarïχ da χaramγu, Biyni, al″.

[73]Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, [74]da yer, Biy″.

[75]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, [76]barča bitišläri yerniŋ, Biyni″.

[77]Alγïšlaŋïz, čovraχlar, [78]teŋiz da özänlär, Biyni″.

[79]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, [80]učar χušlarï köknüŋ, Biyni″.

[81]Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, [82]oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni″.

[83]Alγïšlagay Israjel Biyni, al″.

[84]Alγïšlaŋïz, k'ahanalarï Eyämizniŋ, Biyni″.

(206v) [85]Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al″.

[86]Alγïšlaŋïz, d̲žanlar da tïnïχlar toγrularnïŋ, Biyni, al″.

[87]Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni″.

[88]Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajęl, Biyni, al″.

Alγïš Mariam Asduad̲zad̲zinniŋ
[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy d̲žanïm menim Teŋrim χutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üstnä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča d̲žïnslar.

[49]Etti birgämä ulu-ulu nemä χuvatlï, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti d̲žïnstan d̲žïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

(207r) [52]Tozdurdu öktämlikin fikirlärindän yüräklärniŋ da söktü χuvatlïlarnï olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulu-ulularnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjelni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

Zak'arianïŋ, atasïnïŋ Jovaneṣniŋ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi (207v) aγïzlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaręlär edilär,

[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma dijatik'in arilikiniŋ kendiniŋ,

[73]Antï*n*, χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.

[76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

(208r) [77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaranγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminlikniŋ.

Simęon χartnïŋ alγïšïdïr
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä, da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

(208v) Da bunuŋ artïndan aytkaysen «Oγorm ya inc Asduad͡z ïsd med͡zi».

[Псалом 148]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, ček χoydu, ki χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čuγurlar da barča teränlär,

(209r) [8]Ot da dolu, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräk yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvan, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšlï barča arilärniŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

(209v) [1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar yïχövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjęl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä da alγïš bilä saγmos sarnagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋri aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

(210r) [8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yaryu yazïlgandan körä. Haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, alγïšlaŋïz anï bunyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, maχtaŋïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.

(210v) [6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča d͡žanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

[Псалом 151]

Bu saγmos kendi yazgan Tawit‘niŋdir, čïχarï sandan. Zamanïna, ki čïχtï ol nahadag K‘oγiat‘ga alnïna Sawuγnuŋ.

[1]Kiči edim men χardašlarïmdan menim da ini övünä atamnïŋ menim, kütär edim χoylarïn atamnïŋ menim.

[2]Xollarïm menim ettilär saγmosaran, da barmaχlarïm menim tüzdülär išin alγïšnïŋ.

[3]Evet hali kim aytkay bunu Eyämä menim? Kendidir Biyi barčanïŋ, išitkäy barčanï.

[4]Da yeberdi Biy frištäsin kendiniŋ, da kötürdü meni sürükündän χoylarïnïŋ atamnïŋ menim, da yaγladï meni yaγlamaχïna yaγïnïŋ kendiniŋ.

[Следующие книги страницы отсутствуют, но полный текст псалма есть в других списках].

Этот псалом, не входящий в [каноническое] число, написан самим Давидом в то время, когда он вышел на поединок с Голиафом перед Саулом.

[1]Я был меньший между братьями моими и юнейший в доме отца моего; пас овец отца моего.

[2]Руки мои сделали псалтирь, и пальцы мои сочиняли молитвословие (настраивали молитвенный орга́н).

[3]И кто сказал бы Господу моему? Сам всевышний Господь, Сам услышал все.

[4]И послал Господь вестника своего, и взял меня от стада овец отца моего, и помазал меня елеем помазания Своего…

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 84

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: 1613 г. (л. 95 об.). *Бумага:* 15,5 x19,5 см; 178 л. (лл. 1-3, 102 об., 103-106, 139-146, 148 об. 155, 178 чистые). *Письмо:* Нотргир.

Арм. колофон: Написал Задиг, сын Богдана (л. 95 об.).

Содержание: Рукопись включает два словаря: 1) на лл. 1-5 об. (4-8 об. старой пагинации) армянско-кыпчакский глоссарий грамматических терминов (тождествен *СПб. 8: 276-278 об.* и *Мат. 3883: 206 об.-210 об.*) к грамматике Дионисия, дополненной Давидом, и другим грамматическим произведениям; 2) на лл. 6/9-177 армянско-кыпчакский словарь, тождественный словарям *Вен.13, Вен. 311, СПб. 8: 1-275 и Льв. 51 I: 21-360*.

Описание: [Dashian 1895: 54, 343-344]. *Публикация:* избранные выписки из кыпчакской части и факсимиле лл. 1, 2 об., 4 об. [Tryjarski 1968 1972: 897-902].

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена, № 143

Молитвенник

Дата, место возникновения неизвестны. Писец: Мыгырдич, сын Лазаря.

Бумага: 9x14,5 см; 283 л. (л. 122 чистый). Без начала и без конца. *Письмо:* болоргир.

Содержание: лл. 1-256: молитвы; лл. 257-283: житие св. девы Марианы (Маргариты).

Колофон

(113r) da yazïχlï yazučïnï Mïgïrdični Łazar oγlun ari alγïšïŋdan unutmagïn “и не забывай в твоих святых молитвах грешного писаря Мыгырдича, сына Лазаря”.

Публикация: Житие св. Марианны, лл. 257-283, транслитерация, английский перевод, факсимиле [Tryjarski 1989].

Полный текст Венской рукописи № 143

[Начальные страницы книги отсутствуют]

[Колонтитул страниц 1r-12v]

Saγmosta aytkïn.

(1r) [Псалом 87/88]

...[6]Xaysïlarïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ keri salïndïlar.

[7]Xoydular meni čoγurga tibdägi χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtaldï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča tolγu*n*larïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim (1v) menim küčsüzländilär miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakim turγuzur mï, tapunmaχ etsärlär saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ tas bolmaχta?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγru(2r)luχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertägi alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, keri etiyirsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäglimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da muŋraydïm.

[17]Mendä toχtaldï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik (2v) suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Псалом 102/103]

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — ari atïn anïŋ.

[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr buzuχluχtan tirlikiŋni se(3r)niŋ, taǰlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur yaχšïlïχtan suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχ Biy da könülük barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹskä da oγlanlarïna Israjẹlniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï da yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diŋrä (3v) öčäšlänir bizgä Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχlarïmïzga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

[11]Evet nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol χadar yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

(4r) [13]Nečik šaγavatlanïr ata üstünä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlanïr Biy üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adamnïŋ, nečik yaš ot, tur künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üsnä yel, da bolmas, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋi(4v)lik üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarga diŋrä.

Kimlär ki saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχuŋ anïŋ da etärlär anï.

[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, padšahlïχï anïŋ barčasïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlular χuvat bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

(5r) [21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârï da etučiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri anïŋ, barča yerdä biyliki anïŋ, alγïšla, ǰanïm menim, Biyni.

[Псалом 142/143]

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülükünŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa toγruluχuŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tiri*lär*.

(5v) [3]Xuvdu dušman ǰanïmnï menim, ašaχlattï yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Mendä osandï ǰanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän (6r) išit maŋa, Biy, zera eksildi mendä ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän, oχšaššarmen [=oχšasarmen] alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Erkiŋni seniŋ övrät (6v) maŋa etmägä, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïnï ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen.

Haybat Ataga da Oγul...

[Здесь нет нескольких страниц].

[Zart'uçealk']

...(7r) Kötüriyiχ χollarïmïznï bizim arilikkä öčäšmäχtän bašχa da eki köŋüllüktän.

Inam bilä χolïyïχ andan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim.

Xosdovanel bolup sïrïn yüräkimizniŋ bizim yapuχlar bilüči Teŋrigä.

Nečik ki yöpsüngäy yalbarganïmïznï bizim alγïšï bilä da pareχosluχu bilä barča ariläriniŋ.

(7v) Baγïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erkinä körä anïŋ bu dünyâda.

Da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrlarga, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K'risdos Biyimiz, barčanï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Xalganïn kečäniŋ eminliktä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

(8r) Frištäsin eminliknïŋ közät ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χol″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam bilä Eyä″.

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïŋ [=χuvatïn] bolušluχka ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyämiz″.

Da daγïn artïχ birlik bilä, toγru, da könü, da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïyïχ.

J̌anïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä, barčanï tu(8v)tučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa.

Jiçišesçuk‘ tatarča

Aŋïyïχ kečä atïŋnï seniŋ, Biy.

Aχtïrsïn yüräkimiz bizim söz yaχšï da tillärimiz bizim aytsïnlar išlärin köktägi χannïŋ.

Yarïmkečädä turup tapunïyïχ seni, Biy.

Alγïšïmïznï bizim beriyiχ saŋa, Biy, (9r) köškündä seniŋ ičinä yäŋi Erusaγęmniŋ.

Kečä kötüriyiχ χollarïmïznï bizim arilik bilä saŋa χaršï.

[Псалом 150] [6]Avaz bilä šükürlü, barča ǰanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

[Псалом 55/56: 9; 107/108: 3] [9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz, da men oyanïrmen ertäräk, alęluia.

Oyanïŋïz birgä frištälär bilä, oγlanlarï yohargi Siovnnuŋ, alę″.

Oyanïŋïz, oγlanlarï yarïχnïŋ, alγïšïna (9v) Ata Yarïχnïŋ, alęlu″.

Oyanïŋïz, χutχarïlganlar χan bilä, da beriŋiz haybatnï Xutχaručïga, alęluia.

Oyanïŋïz, yäŋi žoγovurt, yäŋi yïr alïp Yäŋirtüčigä, alęlu″.

Oyanïŋïz, kelinlär, ǰan bilä gümän etip kelmäχinä ari kiyövnüŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, yarïχ bilä yanïp oχšašïna ari gojslarnïŋ, alęlu″.

Oyanïŋïz, hadirläŋiz yaγ baratirläriŋiz(10r)gä isi yašïŋïznï, alęlu″.

Oyanïŋïz da yuχlamaŋïz, oχšaš aχïlsïz gojslarga türtünüp, alęluia.

Oyanïŋïz, yerni öpüŋüz da yaš bilä bunu aytïyïχ, alęluia.

Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Etmä keri bizni meŋilik.

Kel, Biy, boluš bizgä, beriyiχ atïŋa seniŋ haybatnï

Hali da här kez Ataga da Oγulga da Ari J̌anga, amęn.

(10v) Oyanganlar, yubanmaχïndan kečälik, tïnčlïχïndan

Baγïšlagay bizgä adam Sövüči övünmäχindä yubanmaχ yuχunuŋ.

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška.

Kelip χosdovanel bolïyïχ ašïnganlarïmïznï

Da tapïyïχ K‘risdostan arïnmaχnï da ulu yarlïγamaχnï.

Alγïš Biy Teŋrigä

Šükürlümen sendän, Yaratučïsï yer(11r)niŋ da köknüŋ, ki arzani ettiŋ men yazïχlïnï da arzanisiz χuluŋnu kečirmä bu aγïr da χaramγu kečäni eminliktä da χolaylïχta da yetkirdiŋ men köpyazïχlï da keräksiz χuluŋnu ertägi yarïχka.

Adam sövüči Biy, bergin maŋa kendi šaγavatïŋnï, da bu körümlü yarïχ bilä yeber körümsüz bašχïšïn Ari J̌anïŋnïŋ seniŋ, ki sövgäymen seni bar (11v) yüräkimdän da bar χuvatïmdan, alay oχ χardašïmnï menim da dindäšimni, nečik kendi boyumnu, da ber ölčövsüz šaγavatïŋdan bütün künnü eminliktä da yaχšï umsada kečirmä.

Biyi yerniŋ da köknüŋ, bergin eminlikiŋni seniŋ bütün dünyâgâ, kötür χïšïmnï yaratkanlarïŋdan seniŋ, yarlïγa, Biyim, χardašlarïmïzga bizim, tirilärgä da ölülärgä, da tirilärni saχla barča (12r) türlü p‘ǫrcank‘larïndan körümlü da körümsüz dušmanlarnïŋ, da kečkänlärgä baγïšlagïn köktägi χanlïχïŋnï da tïndïr eminliktä.

Yarlïγa, Biyim, bu surp yuχövnüŋ kölgäsi tibinä tïnganlarga.

Yarlïγa, Biyim, ǰan u ten sartïn atalarïmïzga bizim, χaysïlarï ki üstümüzgä bizim emgänip, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä kečövsüz tölövnü.

(12v) Yarlïγa, Biyim, da saχla ari da χuvatlï kölgäsi tibinä oŋuŋnuŋ seniŋ yolčunlarïmïznï bizim, alay alarnï, χaysïlarï ki χurudadïrlar, nečik ki alarnï, χaysïlarï ki teŋiz üstünädirlär, barčasïn här türlü aγïrlïχlarïndan χutχar da yetištir här birin kendiniŋ turaǰaglarïna, Biyimiz da Teŋrimiz bizim Jisus K‘risdos, χaysï ki alγïšlïsen meŋi meŋilik, amęn.

[Колонтитул страниц 13v-47r]

Ertägi alγïšta aytkïn.

(13r) Haybatïna Biy Teŋriniŋ yergälikinä körä ermeni surp yïγövnüŋ. Bu alγïšnï Biy Teŋrigä sunma ertägi alγïšta.

[Псалом 89/90: 14-16]

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlärniŋ, ki ašaχ etti bizni, da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χulla(13v)rïŋa seniŋ da išinä χoluŋnuŋ seniŋ, da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]da bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin (20v) bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋar bizgä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga, hali da här kez meŋi meŋ″.

Üč igitniŋ χoltχasï [Даниил 3: 26-45. Молитва Азарии], χaysï ki ot ičinä Biy Teŋrini haybatlïy edilär. Alay oχ biz dä haybatlïyïχ Biy Teŋrini.

(14r) [26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik

Könülük bilä kečirdiŋ bu barčanï da bizim bilä toγrusen sen, Biy, [27]da barča išläriŋ seniŋ toγrudur,

Yoluŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ (14v) seniŋ könüdür.

[28]Toγru törä keltirdiŋ üstümüzgä bizim barčaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Yẹrusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ, baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyru(15r)χuŋnu seniŋ saχlamadïχ,

Saχlamadïχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barčanï, χaysïn ki ettiŋ da neni ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsiznïŋ da yamannïŋ (15v) barča yerdä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim, ki uyatlï da taba bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diŋrä atïŋ üčün seniŋ, tayïtma niyätiŋni seniŋ da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

[35]Apraham sövüküŋ üčün seniŋ, da Sa(16r)-hag χuluŋ, da ari Israjẹliŋ üčün seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Art*t*ïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarnïŋ köplüχü da nečik χumnu χïrïγïnda teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǯïnslar, da zabunluχtabiz här yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur bu zaman buyruχčï, markarẹ da yol körgüzüči, ne bütöv χurban, ne temyan ọ(16v)rẹnk'kä, ne yer χurbanlarnï sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp, da ǯanïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïyïχ biz, nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän semiz χozular.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz atïŋdan (17r) seniŋ, da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun (17v) atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar.

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, χaysï ki haybatlanïpsen üstünä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-57. Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχ(18r)su biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ seniŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ayru″.

[53]Alγïšlïsen daǯarïnda haybatlï arilikiŋniŋ, ögövlü da″.

[55]Alγïšlïsen üstünä olturγučuŋnuŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ay″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpẹlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü″.

[56]Alγïšlïsen üstünä (18v) toχtalmaχïna köknüŋ, ögövlü da ayru″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

[1]Alγïšlaŋïz, köklär, Biyni, alγïšlaŋïz [da biyiklätiŋiz anï meŋilik].

[2]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üstünä köknüŋ, Biyni, alγïšlaŋïz″.

[3]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, günäš da ay, Biyni, alγïšlaŋ″.

Alγïšlaŋïz, yolduzlar, [4]köktägi yaγmur(19r)lar da yaγïš, Biyni, alγïš″.

[7]Alγïšlaŋïz, barča yellär, ot da isi, Biyni, al″.

[8]Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χurγaχ, yaγïš da χarlar tüškän, Biyni, al″.

Alγïšlaŋïz, buzlar, da ačïχlïχlar, da χar, Biyni, alγïšlaŋ″.

Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, yarïχ da χaramγu, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, da yer, Biyni, alγïš″.

[9]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, da barča bitiš-(19v)läri yerniŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, čovraχlar, teŋiz da özänlär, Biyni, alγïšlaŋ″.

[10]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, učar χušlarï köknüŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, kazanlar, da hayvanlar, da oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlagay Israjẹl Biyni, alγïšlagay da″.

Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, alγïš″.

(20r) Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al″.

Alγïšlaŋïz, ǰanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biy″.

Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajęl, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋi meŋilik.

Haybat Ata″.

Alγïšï surp Asduaǰzaǰzinniŋ
[Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǰanïm menim Teŋrim Xutχaru(20v)čïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üsnä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča ǰïnslar.

[49]Etti maŋa ulu-ulu χuvat, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

[52]Tozdurdu fikirlärindän yüräklärniŋ da söktü χuvatlï(21r)larïn olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulularnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjęlni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

Alγïšï Zakaria markarẹniŋ
[Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna (21v) kendiniŋ.

[69]Turγuzdu bizgä müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawitʻniŋ, χulunuŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä arilärniŋ, ki meŋiliktän markarẹlär edilär,

[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim, da χollarïndan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma bitikin arilik*i*niŋ kendiniŋ,

(22r) [73]Antïn, χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[76]Da sen, oγlan, markarẹ Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmä χutχa(22v)rïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaramγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bi(23r)zim yoluna eminlikniŋ.

Alγïšï Simeon χartnïŋ
[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözünä körä seniŋ, eminlikkä, [30]zera kördülär közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

Saγmosundan Tawitʻniŋ
[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yar(23v)lïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Daγïn artïχ yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim dä alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim.

(24r) Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda seniŋ.

[7]Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.]

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, ki sövüngäylär söväklärim menim (24v) hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌annï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ da ǰan aγalïχïŋ (25r) bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χanlarïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet (25v) bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰan ašaχ, yüräkni aruv ǰan bilä ašaχ heč etmästir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar duvarlarï Yẹrusaγẹmniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, χačan niyät χurbanïmïznï čïχarsarlar seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oγ″.

(26r) **Alẹluia Ankea da Zakarianïŋ [Псалом 148]**

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlïlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyiksiz, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ,

(26v) Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik; nïšan χoydu, χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni, yerdä čoγurlar da barča teränliklär,

[8]Ot da hrad, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da biyiklär, teräk yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvanlar, sürkülgän (27r) da barča učar χušlar χanatlïlar,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlïlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï (27v) barča ariläriniŋ aŋar oγlanlarïndan Israjẹlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

Ankea da Zakarianïŋ [Псалом 149]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš bilä alγïš aŋar yïγövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjẹl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä sarnagay(28r)lar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχka.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

(28v) [8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïχovlarï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yarγu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

Ankea da Zakarianïŋ [Псалом 150]

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, alγïšlaŋïz anï bïnyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχün(29r)dä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, alγïšlaŋïz anï färâhlik bilä.

[[5]Alγïšlaŋïz anï tatlï sözlär bilä, alγïšlaŋïz anï išitövlü avaz bilä.]

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča ǧžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

Saγmosu Tawit'niŋ [Псалом 112/113]

[1]Alγïšlaŋïz, igitlär, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ (29v) alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilik.

[3]Kün toγušundan čaχ günäšniŋ [guneašnïng] kirgäninä deg, alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir Biy barča ǧžïnslar üsnä, da haybatï anïŋ köktädir.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim biyikliktä sïγïngan, [6]da ašaχlarnï köriyir köktä da yerdä,

[7]Turγuzur miskinni yerdän, da biyiklätir zabunlarnï čöp(30r)lüktän,

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï buyruχčïlarï bilä žoγovurtunuŋ kendiniŋ,

[9]Sïγïndïrïr n′eplodnïynï övdä färâhliktä, nečik ana, oγlanlarïndan sövüngän?

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǧžanga hali da här kez da″.

***P'aṛk' 'i parcuns* tatarča, χaysïn ki frištälär yïrladïlar toγušunda K'risdosnuŋ**

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlïχ, alγïš saŋa, (30v) biyiklikkä alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

Alγïšlarbiz seni, Biy, da maχtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz, Biy, sendän seniŋ ulu haybatïŋ üčün.

Biy, padšah ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï.

Biy da Oγlu Atanïŋ yalγïz toγgan Jisus K'risdos da Ari Oγul [=Ǧžan].

Biy Teŋri, Xozusu Teŋriniŋ da Oγlu (31r) Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ bizimkin ari gojstan, yarlïγadïŋ, kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan, da hali yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä.

Zera sen yalγïz arisen, yalγïz biyiklänipsen, yalγïz Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Ǯžan, χaysï ki haybatta Teŋri Ata bilä, amęn.

Da här vaχt alγïšlarbiz seni, Biy, da (31v) ögiyirbiz ari atïŋnï seniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü kečirmä eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy Teŋri atalarïmïznïŋ bizim, ögövlü da haybatlïdïr atïŋ seniŋ ari meŋilik, amęn.

Alγïšlï Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

Bu dunnu üč kez keräk aytmaga.

(32r) Biy, išančïmïz bizim bolduŋ ǯžïnstan ǯžïnska. Men χolarmen, Biy, yarlïγa maŋa, da oŋalt boyumnu menim, men yazïχ ettim saŋa.

Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ, da χutχarïlmaχïŋnï seniŋ.

Ber bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin.

Biyim menim, seni išanč kendimä ettim.

Övrät maŋa etmägä erkiŋni (32v) seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ köriyirbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, Biy.

Haybat, da hörmät, yer öpmäχ biyiklikkä Ataga da Oγulga da Ari Ǯžanga hali da här kez da meŋi meŋilik, amęn.

Bundan soŋra aytïlïr surp Asduaǯz. Bir dunnu üč kez aytkaysen.

Surp Asduaǯz tatarča

Ari Teŋri, ari da χuvatlï, ari da ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

[*P'aṛaworeal*]

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduaǯadzin Mariam, anasï K'risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim.

[*P'rgel zmeγ*]

Xutχar bizni sïnamaχtan da barča tarlïχlarïmïzdan bizim.

(33v) *Ďęr amenagal* tatarča, χaysïn ki aytïptïr Manasę padšah [2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ, Sahagnïŋ, Jagopnuŋ da alarnïŋ artar oγlanlarïnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Ki ettiŋ köknü da yerni, da barča körkün alarnïŋ, barïnï″.

Ki bayladïŋ teŋizni sözüŋnüŋ buyruχu bilä, yaptïŋ (34r) teränliklärni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä seniŋ ari, barïnï″.

Ki barča nemä seskänip titrär yüzüŋdän χorχulu χuvatïŋnïŋ seniŋ, bar″.

Yetövsüzdür ulu zǫrk'u haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, srogiydir yüräklänmäχi öčäšmäχiŋniŋ seniŋ üstünä yazïχlïlarnïŋ, ölčövsüzdür yarlïγamaχï sövükünüŋ seniŋ, barïnï″.

(34v) Sen, Biy biyiklängän, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da hayïfsunursen yamanlïχï üsnä adamlarïnïŋ [=adamlarnïŋ], barïnï″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luǯz artarlar üčün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, χaysïlarï ki yazïχ etmädilär saŋa, barïnï tu″.

Yoχsa χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, zera yazïχlandïm teŋizniŋ χumundan ar(35r)tïχ, da köpländilär töräsizliklärim menim, barïnï tutu″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin köknüŋ köplüχündän töräsizlikimniŋ menim, barïnï″.

Tas bolupmen men tutmaχïndan temir bïγovlarnïŋ, χaysï ki maŋa yoχtur tïnčlïχ, barï″.

Yüräkländirdim öčäšmäχni da yaman alnïna seniŋ ettim, turγuzdum guṛk' da arttïrdïm öčäšmäχni (35v) ǯžanïma menim, barïnï″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizlärin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, barï″.

Yazïχlandïm, Biy, yazïχlandïm da töräsizlikimni menim mendän bilirmen, barï″.

Yalbarïp sendän χolarmen, bošat maŋa, Biy, bošat, da tas etmägin töräsizlikimä körä menim, barï″.

Meŋilik öčäšmä maŋa, Eyäm, da aŋma ya(36r)manlïχlarïmnï menim alnïna seniŋ, da borčlu etmägin meni tüškänlär bilä yer tibinä yamanlïχlarï bilä kendiläriniŋ, barïnï″.

Zera sen Teŋri, Teŋri pošman bolganlarnïŋ, umsasïsen, da maŋa körgüz yaχšï etučilikiŋni seniŋ, ki arzanisizmen, barïnï e″ [=tutučï].

Tirgizgäysen meni köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, da men alγïšlïyïm seni barča künlärimdä tirli(36v)kimniŋ menim″.

Seni, Biy, alγïšlarlar barča köktägi frištälär, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amęn.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯžanga hali da här kez da meŋi meŋilik, amęn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa yazïχlïga.

Teŋri, arït meni yazïχlïnï yazïχtan (37r) da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlan yazïχlï χuluŋ üsnä da yarlïγa maŋa köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï sïrpuhi dayma gojs Asduaʤaʤin Mariam, anasï Eyämizniŋ, pareχos bol Biyimizgä bizim üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχos boluŋuz köktägi Ataga biz yazïχlïlar üčün.

K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, (37v) yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa išanïpbiz boyumuz bilä bizim.

Yeŋüči χuvatï bilä, ari, da tirlik etüči, da özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Da yeber, Biy, frištäsin eminlikniŋ, ki kelip saχlagay bizni kündüz da kečä.

Da adam sövüklüküŋ bilä seniŋ aŋ bizni, Biy, aŋ bizni, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa bizgä.

(38r) *Saγmos, χaysï ki aytïlïyïr «Surp Asduaʤzdan» soŋra här oručnuŋ künlärindä.*

[Псалом 5]

[2]Sözlärimä menim χulaχ χoygïn, Biy, da eskä al χïčχïrïχïmnï menim.

[3]Baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, padšahïm menim da Teŋrim menim.

[4]Men χolïyïrmen sendän, Biy, taŋ manïna išitkäysen avazïma menim, taŋ manïna hadir bolïyïm χaršï bolma saŋa, Teŋri.

(38v) [5]Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, sïγïnmaslar sendä yamanlar, ne töräsizlär sïγïnïrlar közläriŋ alnïna seniŋ.

[6]Körälmädiŋ alarnï, χaysï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, χaysïlarï ki yalγannï sözliyirlär.

[7]Erni χan töküčini da hillälini murdar etsärsen sen, Biy, evet men köpyarlïγamaχïŋa körä seniŋ kiriyim övüŋ(39r)ä seniŋ, yer öpiyim turaʤagïŋa ari seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüzgin maŋa toγruluχuŋda seniŋ, dušmanlarïm üčün menim toγru etkin alnïma menim yollarïŋnï seniŋ,

[9]Zera yoχtur aγïzlarïnda alarnïŋ könülük da yüräkläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, tilläri bilä kendiläriniŋ hilläli boldular.

(39v) [11]Yarγulagïn alarnï, Teŋri, ki tüštülär saγïšlarïndan yüräkläriniŋ kendiläriniŋ, köp χayïrsïzlïχlarïna körä alarnïŋ yïraχlatkïn alarnï, ki ačïγlattïlar seni.

[12]Färâh bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, da sïγïngaysen sen alarda.

[13]Ögüngäylär sendä sövüklüläri atïŋnïŋ seniŋ, zera alγïšlarsen sen toγrunu, Biy, nečik (40r) yaraχ, biyänčlikiŋ bilä seniŋ.

[Псалом 89/90: 14-16]

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Bolduχ färâh ornuna künlärniŋ, ki ašaχ etti bizni, da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išinä χoluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]da bolgay yarï(40v)χï Eyämizniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋar*t* bizgä.

[Псалом 129/130]

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχlïχ.

(41r) [5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm, Biy, töz, ʤanïm menim, sözüŋä seniŋ, [6]umsandï ʤanïm menim Biygä.

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ [7]umsandï Israjęl Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarïlmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjęlni barča tarlïχlarïndan anïŋ.

[Псалом 142/143]

[8]Išittirgin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï (41v) seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ʤanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

ʤanïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, (42r) tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ʤanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, da yoχ etärsen barča ïnʤïtučïlarïmnï [=ïnʤïtučïlarïnï] menim ʤanïmnïŋ, zera men χuluŋ seniŋmen.

[Псалом 53/54: 3-9]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy söz-(42v)lärimä [=sözlärinä] alγïšïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär ʤanïmnï menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim, da Biy yöpsünüčisi ǰanïmnïŋ menim,

[7]Xaytarganïnda yamannï dušmanlarïma menim, könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim (43r) χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da etkin mendä nïšanïn yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, ki sen Biy boluštuŋ maŋa da övündür(43v)düŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋil″.

Ekinči saγmos, χaysï ki aytïlïyïr Mardirosaç künlärindä «Surp Asduaǰzdan» soŋra.

[Псалом 114/116]

[1]Sövdüm, ki Biy išitkäy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künlärimdä menim sarnadïm aŋar.

[3]Keldilär čövrämä ïnčχamaχlarï ölümnüŋ, da (44r) totχarlïχlarï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da zabunluχnu taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey, Biy, χutχargïn ǰanïmnï menim, [5]yarlïγovučï Teŋrimiz bizim, yarlïγagïn [6]da saχlagïn oγlanlarïŋnï, Biy.

Men ašaχlandïm, da Biy tirgizdi meni, [7]χaytkïn, ǰanïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï ǰanïmnï (44v) menim ölümdän, közlärimni yaštan, ayaχïmnï tayïlmaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

[1/10]Inandïm, neni sözlädim, da men ašaχlandïm bek.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïmda menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim ornuna Eyämizgä barčadan, χaysïn ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïn Eyämizniŋ sar(45r)nïyïm.

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey, Biy, men χuluŋmen seniŋ, χul da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm alγïšïn χurbannïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämiz(45v)gä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ [10/19]köškündä övünüŋ Eyämizniŋ da ičiŋdä seniŋ, Yẹrusaγẹm.

[Псалом 116/117: 1-2]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča ǰïnslar, ögüŋüz anï, barča žoγovurt.

[2]Xuvatlansïn yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalsïn meŋilik.

[Псалом 53/54: 3-9]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

(46r) [4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözlärimä alγïšïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär boyumnu menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim, da Biy yöpsünüčisi ǰanïmnïŋ menim,

[7]Xaytarganïnda yamannï dušmanlarïma menim, könülüküŋ bilä (46v) seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da etkin mendä nïšanïn yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyal(47r)gaylar, ki sen Biy boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋil″.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Yergälikinä körä ermeni surp yïγövnüŋ bašlanïyïr tüš alγïš, χaysï ki tügälläniyir Ari J̌anga χaršï, ki endi vernadunda aṛak'ellär üsnä.

(47v) [Колонтитул страниц 47v-57v]

Tüš alγïšta aytkïn.

[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

(48r) [5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim.

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yaryuda seniŋ.

[7]Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü (48v) sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.]

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, ki sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

(49r) [13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌annï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ da ǰan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χanïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy (49v) tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰan ašaχ, yüräkni aruv ǰan bilä ašaχ heč etmästir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar (50r) duvarlarï Yẹrusayẹmniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, [χačan] niyät χurbanïmïznï čïχarsarlar seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här vaχt″.

Saγmosu Tawit‘niŋ [22/23]

[1]Biy kütkäy meni, da maŋa nemä eksik bolmas.

[2]Yaš ot tüzündä anda sïγïndïrdï meni (50v) da tïnčlïχïnda suvlarnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï ǰanïmnï menim maŋa, yol körgüzdü maŋa toγru yolga atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä ki barsam da esä ičinä ölüm kölgäsiniŋ, χorχmandïr yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tegänäk da tayaχ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadirlädiŋ alnïma menim seγannï χaršïsïna közläriniŋ ïnǰïtučï(51r)larïmnïŋ menim.

Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïŋ seniŋ, nečik zadasïz, ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, kelgäy birgämä menim barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övündä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä.

[Псалом 142/143]

[8]Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni duš(51v)manlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Erkiŋni seniŋ övrät maŋa etmägä, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen duš(52r)manlarïmnï, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïmnï [=ïnǰïtučïlarïnï] menim ǰanïmnïŋ, zera men χuluŋ seniŋmen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga″.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bašlanïyïr ekinči oγormea, χaysï ki tügälläniyir Ata Teŋrigä χaršï.

[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä″.

Artχarï aylandïrïp 4 χayït, taparsen da tamam ayt.

(52v) **Saγmosu Tawit‘niŋ [40/41: 2-5]**

[2]San, χaysï ki saγïšlïyïr miskinni da yarlïnï! Yaman kündä χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï üstünä yerniŋ da čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar yataχïnda aγrïχlarïnïŋ kendiniŋ, barča töšäkläriniŋ anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

(53r) [5]Men ayttïm: Biy, yarlïγagïn maŋa, saγaytkïn ǰanïmnï menim: men yazïχlï beriniyirmen saŋa.

[Псалом 90/91]

[1]Kim ki turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm menim sen, umsam menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ da seskändürüči sözlärdän.

[4]Arχasï üsnä kendiniŋ (53v) yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ anïŋ umsagaysen.

Nečik yaraγ, seniŋ čövräŋä bolgay könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učar kündüz,

[6]Nemä bar, ki učar χaramγuluχta, azdïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

[7]Tüssünlär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, (54r) ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagay.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen sen, tölövün yazïχlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, da χïyïn yovuχlanmagay otaχïna seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlâptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋda seniŋ.

(54v) [12]Biläkläri üsnä kendilériniŋ kötürgäylär seni, ki heč urunmagaylar taška ayaχïŋ seniŋ.

[13]Ižniŋ da yïlannïŋ üsnä yürügäysen sen, ayaχ tibinä baskaysen aslannï da adžd̲ahanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar, da anïŋ bilä bolïyïm (55r) tarlïχta.

Xutχargaymen da haybatlagaymen anï, [16]uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarmaχïmnï menim.

Haybat Ataga da Oγul″.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bašlanïyïr üčünči oγormea, χaysï ki tügälläniyir Oγul Teŋrigä χaršï.

[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ″.

Artχarï taparsen ävälgi oγormeada da tamam ayt.

(55v) **Saγmosu Tawit‘niŋ [114/116]**

[1]Sövdüm, ki Biy išitkäy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künlärimdä menim sarnadïm aŋar.

[3]Keldilär čövrämä ïnčχamaχlarï ölümnüŋ, da totχarlïχlarï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da zabunluχnu taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey, Biy, χutχargïn d̲žanïmnï menim, [5]yarlïγovu(56r)čï Teŋrimiz bizim, yarlïγagïn [6]da saχlagïn oγlanlarïŋnï, Biy.

Men ašaχlandïm, da Biy tirgizdi meni, [7]χaytkïn, d̲žanïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï d̲žanïmnï menim ölümdän, közlärimni yaštan, ayaχïmnï tayïlmaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

[1/10]Inandïm, neni sözlädim, da men ašaχ(56v)landïm bek.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïmda menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne biriyim [=beriyim] ornuna Eyämizgä barčadan, χaysïn ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü arilériniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey, Biy, men χuluŋmen seniŋ, (57r) χul da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm alγïšïn χurbannïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ [10/19]koškündä övündä Eyämizniŋ da ičiŋdä seniŋ, Yẹrusaγẹm.

[Псалом 116/117: 1-2]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča d̲žïnslar, ögüŋüz anï, barča žoγovurt.

(57v) [2]Xuvatlansïn yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalsïn meŋilik.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari D̲žanga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Haj‌r mer or Jergins surp eγiçi anun k‘o.

Biy Teŋriniŋ haybatïna. Ermeni yïγövnüŋ yergälikinä körä bašlanïyïrlar tum alγïšlarï da yergä bilä aytïlïyïrlar soŋγusuna dek. Budur.

[Колонтитул страниц 58r-71r]

Tumda aytkïn.

***Or kerakojn* tatarča**

Xaysï ki daγï özdän, ne ki köknü, körkäyttiŋ ari yïχövüŋnü ari χanïŋ bilä seniŋ, K‘risdos, da köktägilärgä körä yergälättiŋ bunda böläklärin aŋak‘ellärniŋ da markarẹlärniŋ ari vartabedlär bilä.

Bügün yïγïlïp böläk(58v)läri k‘ahanalarnïŋ, sargawaklarnïŋ, tïbirlärniŋ da gγerigoslarnïŋ, temyan sunïyïrbiz alnïŋa seniŋ, Biy, oχšaš Eski Törägä Zak‘ariyaga körä, yöpsün bizdän temyan χurbanïn, nečik χurbanïn Apelniŋ, Nojnuŋ da Aprahamnïŋ, pareχọsluχu bilä yoγargi arilériŋniŋ seniŋ, här vaχt bïnyatlï saχla stolicasïn Ermenilikniŋ.

[*Χəntajožž* tatarča]

Sövüngin asrï, χïzï yarïχnïŋ, anasï ari, ga(59r)t‘uγigẹ oγlanlarïŋ bilä seniŋ, Sion, donatkan šöhrät bilä kelin ögövlü kökkä oχšaš yarïχlï χoranga, ki yaγlangan Teŋri bir bardan eksiksiz sendä här kez χurban bolïyïr.

Ataga barïšmaχka, bizgä arïnmaχka üläšiyir tenin da ari χanïn kendiniŋ.

Tügäl ari χïyïnlarï üčün kendiniŋ baγïšlagïn bošatlïχnï turγuzganlarga yïγövlärni.

Buzulmagan gojsn Mariam, Teŋrini toγur(59v)gan, tapunïyïr ari yïγöv, χaysïndan ki berildi ötmäki ölümsüzlüknüŋ da χanï bizgä färâh etüči bizni, beriŋiz alγïš aŋar d̲žan yïrï bilä.

***Surp Asduad̲z* tatarča**

Xaysï ki aytïlïyïr künnüŋ ulukününä körä hem kündälik kündä.

Kündälik kündä ayt.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ülümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ulu aynakün kečägä hem ulu šapatkün ayt.

(60r) Ari Teŋri, ari küčlü, ari ülümsüz, ki kömüldüŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Šapatkün kečägä, hem yïχkün, hem Bayramdan čaχ Ari Ǯžannïŋ engän kününä bu türlü ayt.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ülümsüz, ki turduŋ ölüdän, yarlïγa bizgä.

Ǯznuntta hem Awedunda da barča Asduadzadzin künlärindä bulay ayt.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki ayan bolduŋ bizim üčün, yarlïγa biz″.

(60v) *Hawadamk‘* tatarča, χaysï ki aytïldï Nigiaj žoγovk‘unda Ari Ǯžan ötläš

Inanïrbiz bir Teŋrigä, Ataga barčanï tutučïga, yaratučïsïna köknü da yerni, körüngänlärniŋ da körünmägänlärniŋ.

Inanïrbiz bir Biygä, Jisus K‘risdoska, Oγul Teŋrigä, Teŋridän toγganga, Atadan yalγïz toγgan, bu kendi barlïχtan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, Teŋri (61r) könü Teŋridän könüdän toγgan da etilmägän.

Ol kendidir tarbiyatïndan Atanïŋ, χaysï bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysï ki bizim adämilikimiz üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün enip köktän ten aldï, adam boldu, toγdu tugällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Ǯžan ašïra.

Xaysï bilä ki ten aldï, (61v) ǯžan, es da barča, ne ki bar adamda, könülük bilä da dügül saγïnmaχ bilä.

Xïynaldï, χačlandï, kömüldü, üčünči kündä turdu, čïχtï kökkä, olturdu oŋ yanïna Atanïŋ.

Kelmäχtir ol ten bilä da haybatï bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärni da ölülärni.

Xaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna yoχtur soŋγu.

Inanïrbiz bir Ari Ǯžanga, etilmägän da tü-(62r)gäl, χaysï ki sözlädi ọrẹnk‘tä, da markarẹliktä, da Awedaranda, χaysï ki endi Jọrtananga, k‘arozel etti yeberilgänni da sïγïndï arilärdä.

Inanïrbiz bir yalγïz, bütöv da arak‘ellärniŋ yïγövünä.

Tapunïyïrbiz bir mïgïrdut‘iunnu, luǯz tartmaχka, [arïnmaχ] da bošatlïχ yazïχlarga;

Turmaχïn ölülärniŋ meŋilik yarγuga ǯžanlarga da tenlärgä, (62v) köktägi χanlïχka da meŋilik tirlikkä.

Evet χaysïlarï ki aytïyïrlar anïŋ üčün, ki edi zaman, χačan yoχ edi Oγul, ya edi zaman, χačan yoχ edi Ari Ǯžan, yaχom bolmamaχtan boldular, ya özgä barlïχtan, aytarlar bolma etilmägän Oγlun Teŋriniŋ ya Ari Ǯžannï, ya egär ki özgä türlü bolmalïdïrlar, anïŋkibik aytkanlarnï yöpsünmäs, (63r) evet χarγïyïr gat‘uγigẹ da arak‘ellärniŋ ari yïγövü.

Surp Krikor Lusaworičniŋ aytkanï. *Isg mek‘*

Evet biz haybatlïyïχ ne ki meŋiliktän burun yer öpmäχ bilä ari Errortut‘iunga da bir Teŋrilikkä, Ataga da Oγulga da Ari Ǯžanga meŋilik, amẹn.

Ew ews hawadov tatarča

Da daγïn inam bilä yalbarïyïχ da χolïyïχ Eyämizdän da Xutχaručïmïzdan bizim Jisus (63v) K‘risdostan sahatïnda χuluχnuŋ da alγïšnïŋ, ki arzani yöpsünmäχkä etkäy, išitkäy avazïna yalbarganïmïznïŋ bizim, yöpsüngäy χoltχasïn yüräkimizniŋ bizim, [bošatkay ašïnganïmïznï bizim,] yarlïγagay üstümüzgä bizim.

Alγïšïmïz bizim da χoltχamïz bizim här vaχt kirgäy alnïna ulu Biyiklikiniŋ anïŋ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toγruluχ bilä χazγanma yaχšï (64r) χïlïnmaχnï, ki yarlïγamaχ bašχïšïn kendiniŋ etkäy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim barïnï tutučï tirgizgäy da yarlïγagay.

Pazmut‘iun tatarča

Aytïlïyïr Ǯznuntta hem Asduadzadzin künlärindä.

Köplüχü frištälärniŋ köktägilärniŋ enip köktän yalγïz toγgan padšah bilä, χaysïlarï ki yïrlap aytïyïr edilär: «Budur Oγlu Teŋriniŋ». Barčamïz aytïyïχ, (64v) färâh boluŋuz köklärdä, sövünsünlär himläri dünyâniŋ, zera Teŋrisi meŋiliknïŋ yer üsnä köründü da adamlar bilä yürüdü, ki tirgizgäy ǯžanlarïmïznï bizim.

Ov ẹ orbẹs tatarča

Aytïlïyïr Bayramda hem surp Xač künlärindä.

Kimdir alay, nečik Biy Teŋrimiz bizim? Xačlandï bizim üčün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamlï boldu dünyâgâ, da aγïndï kökkä (65r) haybat bilä! Keliŋiz, žoγovurt, alγïš frištälär bilä yïrlïyïχ aŋar aytïp: ari, ari, ari sen, Biy Teŋrimiz bizim.

Hrešdagajin tatarča

Yïχkünlärdä aytïlïyïr.

Frištälärniŋ yergäliki bilä toldurduŋ, Teŋri, seniŋ ari yüχövüŋnü, miŋlär miŋi hrešdagabedlär bardïrlar alnïŋa seniŋ, da tümänlär tümäni frištälär χuluχ etiyirlär saŋa, Biy, da adamlardan biyändiŋ (65v) yöpsünmä alγïšnï, alγïšnï avaz bilä: ari, ari, ari Biy χuvatlarnïŋ.

Surput‘iun srpoç tatarča

Aytïlïyïr kündälik kündä.

Ariliki arilärniŋ, ulusen da χorχulu, da zorlu-

larï friштälärniŋ alγïšlïyïrlär seni da aytïyïrlar: «Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik».

Marmin Dẹrunagan tatarča

Teni Biyimizniŋ da χanï Xutχaručïnïŋ bar, (66r) köktägi χuvatlïlar körümsüz sarnap aytïyïrlar tïyγïsïz avaz bilä: «Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ».

K'risdos 'i meč tatarča

K'risdos aramïzda bizim köründü, χaysï ki bar, bunda [Teŋri] olturdu.

Eminlik avazï čalïndï, ari sövünčlükkä dästur berildi.

Yïγïnïmïz bir ǰan boldu, öpüšmäχkä tügällik berildi.

Dušmanlïχ yïraχlan(66v)dï, sövük här yarï yayïldï.

Hali χuluχ etkänlär kötürüŋüz avazïŋïznï, beriŋiz alγïšnï bir aγïzdan

Birliktä bolgan Teŋrilikkä, χaysï ki sẹrovpẹlär arilikkä aytučïdïrlar.

Kimlär ki inam bilä χaršï turupsiz ari padšahlïχ seγanïna, körüŋüz K'risdosnu olturgan padšahnï da čövräläp dolaškan χuvatlïlarïndan kök(67v)nüŋ.

Yoγargi kötüriyiχ köz salïp da yalbarïp bunu aytïyïχ:

Yazïχlarïmïznï aŋmagaysen, yoχsa šaγavatïŋ bilä seniŋ arïtkaysen.

Friштälär bilä alγïšlarbiz seni da arilärïŋ bilä seniŋ haybat saŋa, Biy.

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ, toludurlar köklär da yer haybatïŋ bilä (67v) seniŋ, alγïš biyiklikkä, alγïšlï, ki keldiŋ da kelsärsen, atïna Eyämizniŋ ovsanna biyiklikkä.

Hajr ergnawor tatarča

Ata köktägi, χaysï ki Oγluŋnu seniŋ berdiŋ ölümgä bizim üčün, sučlu borčumuz üčün bizim tökülmäχi bilä χanïnïŋ anïŋ, χolarbiz sendän, yarlïγa sözlü χoyunlarïŋa.

Barčadan alγïšlïsen, Biy, alγïšlïyïrbiz se(68r)ni, ögiyirbiz seni, šükürlübiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim.

Orti Asduaǯoj tatarča

Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban bolduŋ barïšmaχïna Atanïŋ, ötmäki tirlikniŋ, üläšiniyirsen bizgä, tökülmäχi üčün ari χanïŋnïŋ seniŋ χolarbiz sendän, yarlïγa χanïŋ bilä seniŋ χutχargan sözlü χoyunlarïŋa.

Hoki Asduaǯoj tatarča

Ǯanï Teŋriniŋ, χay(68v)sï ki haybatlï sïrïŋnï köktän enip tügälliyirsen χolumuzdan ötläš bizim, tökülmäχi üčün χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, tïndïr ǯanlarïn kečmišlärimiznïŋ bizim.

Aŋgïn, Biy, da yarlïγangïn.

Hajr mer tatarča

Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atïŋ seniŋ, kelsin χanlïχïŋ seniŋ, bolsun erkiŋ (69r) seniŋ, nečik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün, bošat borčumuznu bizim, nečik ki biz bošatïrbiz bizim borčlularïmïzga, bermä bizni sïnamaχlïχka, yoχsa χutχar bizni yamandan. Zera seniŋdir χanlïχ da χuvat, da saŋa haybat meŋilik, amẹn.

Miajn surp tatarča

Yalγïz ari, yalγïz (69v) Biy Jisus K'risdos, haybatïna Ata Teŋriniŋ, amẹn.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oγul Ari Ǯan, alγïš Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

K'risdos badarak eal tatarča

K'risdos χurban bolgan üläšiniyir aramïzga bizim, alẹluia.

Tenin kendiniŋ beriyir bizgä yemäχkä, (70r) alẹluia.

Da ari χanïn kendiniŋ bürkiyir üstümüzgä bizim, alẹlu".

Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, alẹluia.

Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy, alẹluia.

Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alẹluia.

Alγïšlaŋïz anï biyikliktä, alẹluia.

Alγïšlaŋïz anï, friштäläri anïŋ da barča χuvatlarï anïŋ, alẹluia.

(70v) *Karn Asduaǯoj* tatarča

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötürdüŋ yazïχïn dünyâniŋ, ber bizgä eminlikiŋni.

Lẹak' 'i paru tatarča

Tolduχ igilikiŋdän seniŋ, Biy, ašamaχ bilä teniŋni da χanïŋnï (71r) seniŋ, haybat biyiklikkä yedürüčimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni, ber bizgä ǯanlï alγïšïŋnï seniŋ.

Haybat biyiklikkä yedürüčigä [eẹduručinga] bizni.

Kohanamk' tatarča

Šükürlübiz, Biy, sendän, ki yedirdiŋ bizni ölümsüz seγanïŋdan seniŋ.

Eyiči anun dern tatarča

Bolsun atï Eyämiznïŋ alγïšlï bundan beri čaχ meŋilikkä diŋrä. *Üč kez ayt.*

(71v) **[Колонтитул страниц 71v-96r]**
Alγïš tum zamanïnda.

Alγïš Biyimiz Jisus Krisdosga χaršï

Aytïlgan Mïχitar surp vartabedniŋ, evet tiyišlidir kendin aytma surp Badaraknïŋ zamanïnda.

Biy Teŋrim menim Jisus K'risdos, sözü da sïfatï Atanïŋ, tiri da tiri etüči, umsa da χutχarïlmaχï barčasïnïŋ, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

Xaysï ki baγïšlarsen arzanilikimizdän artïχ da berirsen χolganlarga barča keräklärin alarnïŋ.

(72r) Zera dügül ki yalγïz yarattïŋ, yoχsa ekinčidä yazïχlanganïmïzdan soŋra taptïŋ χïyïnlarïŋ bilä χačïŋnïŋ seniŋ da här kez dä beriyirsen kendi kendiŋni tirliki da χutχarïlmaχï üčün adamlarnïŋ, daγï artïχ dušmanlarga da hečkä berüčilärgä buyruχuŋnu seniŋ, ne ki dostlarga da sövüčilärgä seni.

Anïŋ üčün uludur čaχ kökkä diŋrä yarlïγamaχïŋ seniŋ (72v) da bütün dünyâgâ körüldü haybatïŋ seniŋ.

Da alay bek biyikländi bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ nïšanlarï, ki dügül yalγïz adam milläti tamašalanïp unutuluyïrlar, yoχsa köktägi χuvatlïlar da, χaysïlarï ki daγïn yuvuχturlar saŋa.

Nedän ki seskänip haybatlïyïrlar tïyγïsïz avaz bilä aytïp: «Ari, ari, ari Biyi χuvatlïlarnïŋ».

Neni ki (73r) biz dä, övränip alardan, sarnïyïrbiz seniŋ ölümsüz χurban bolgan zamanïŋda, birlänip tensiz sanlïlar bilä, [tek yalγïz seni alγïšlarbiz,] zera ortamïzda körüp aytovsuz saγïšnï da bizim bilä bolgan o̧rinagïn könü ölümüŋnüŋ adämilikkä körä, alar da bizim bilä yïrlïyïrlar alγïš yïrlarïn.

Zera egär ki alar bolmaslar bilmä yolun ögmäχniŋ, yalγïz tek ari čaχïrïp atïŋnï, yüzlärin da ayaχlarïn ya(73v)pup, ya biz ne türlü alγïš da šükürlük sungaybiz?

Evet yalγïz seni alγïšlïyïχ titrämäχ bilä da inam bilä yuvuχlanïyïχ körümsüz [da körümlü] aytovsuzluχuŋa.

Alγïšlarbiz Atanï yeberüčini χutχaručïŋnï.

Alγïšlarbiz Ari D̲žannï tügällävüčini da arïtučïnï sezikli o̧rinagnïŋ.

Alγïšlarbiz yetövsüz seniŋ ašaχlïχïŋnï.

(74r) Alγïšlarbiz ulu seniŋ tatlïlïχïŋnïŋ erkiŋ.

Alγïšlarbiz seni, ki teniŋni berdiŋ bizgä [hakimlik tirlikkä.

Alγïšlarbiz seni, ki χanïŋnï seniŋ berdiŋ bizgä] arïnmaχlïχka.

Alγïšlarbiz seni, ki otu teŋrilikiŋniŋ seniŋ küydürmästir tarbiyatïmïznï topraχtan.

Alγïšlarbiz seni, ki olturupsen keẹrovpẹlärdän yoγarï da tïnïyïrsen arilikniŋ seγanïnda.

Alγïšlarbiz seni, χay(74v)sïn ki kötürmäslär barča köklär, kötüriyirlär materiyalnïy da ini yïγövlär.

Alγïšlarbiz seni, χaysïn ki yoγarïgi köklär da toχuz taslarï tensizlärniŋ kendilärindä tutulmaslar, kötüriyirlär on barmaχlarï k'ahanalarnïŋ.

Alγïšlarbiz [seni], χaysïn ki serovpẹ kliščalar bilä beriyir edi aγzïna markarẹniŋ, da hali presp′ečenstvo bilä (75r) ülüšläniyirsen χol bilä topraχlïlarga da barmaχlar bilä beriyirsen aγïzga.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki igränmässen igränčilikindän ten išlärindän, yoχsa arïtïyïrsen arilikiŋ bilä seniŋ.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki türlü-türlü yazïχlarnï körümsüz etiyirsen adam oγlanlarïnïŋ, χaysïlar ki inam bilä umsanïrlar saŋa.

(75v) Alγïšlarbiz seni, χaysï ki pošrednictvosu bilä teniŋniŋ da χanïŋnïŋ seniŋ barïštïrïyïrsen Ataŋnï seniŋ biz oγulluχ diftärindän buzulganlar da yatlanganlar bilä yazïχlardan utru.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki ilgärtin o̧rinagïn ari teniŋniŋ seniŋ da χanïŋnïŋ körgüzdüŋ sezikli o̧rinaglar bilä türlü-türlü zamanlarda —

Apel bilä da [N]oj bilä,

(76r) Melk'iseteg bilä da Apraham bilä, Sahag bilä da Jagop bilä,

Da čïχkandan soŋra Mïsïrdan Movsẹs bilä da Aharon bilä, Jesu bilä da Samuẹl bilä, Tawit' bilä da Soγomon bilä, da paχïllï Eγiaj bilä.

Da barča o̧rinaglarïn tamamladïŋ, sözü Atanïŋ Jisus K'risdos, vernadunda sezikli da materiyalnï nemälärdän köktägi da d̲žanlï ündälmäχ bilä sekretnï ari badaraknïŋ, ari a(76v)ṛak'ellärgä aytïp:

«Bunu etiŋiz menim jišadaglïχïma Yäŋi Törädä» [*Лк 22:19 сие творите в Мое воспоминание*],— daγï artïχ, ne ki Movsẹsniŋ, etip dekret: «Kimlär ki yemäsälär, bolmastïr alarnïŋ tirlikläri» [*Ин 6:53 если не будете есть Плоти Сына Человеческого и пить Крови Его, то не будете иметь в себе жизни*]. Da yegänlärgä da ičkänlärgä — sïγïnmaχnï sendä da seniŋ alarda [*Ин 6:56 Ядущий Мою Плоть и пиющий Мою Кровь пребывает во Мне, и Я в нем*].

Xaysï ki inanïyïrmen bolma arïnmaχlïχ dünyâgâ χanïŋ bilä seniŋ surp Jovhanneṣ awedaraničkä körä, ki χanï Teŋri Oγlunuŋ arïtïr bizni yazïχlardan,

(77r) Zera toγru teniŋ da χanïŋ seniŋ tügäl češmäχliχtir da χutχarïlmaχlïχtïr baγlarïndan yazïχlarnïŋ.

Na men bu zamannï yollu aŋïyïrmen kendi χoltχalarïma barčasïna tapma bošatlïχ ölülärgä da tirilärgä.

Ey barčasïndan yaχšï Jisus K'risdos, berüči bašχïšlarnï, hali kelip nečik sučlu bolgan alnïŋa seniŋ, zera egär ki arilär barčasï bir yerdä hasrättirlär (77v) yaχšïlïχïŋa seniŋ da pareχǫsluχuŋa, ne türlü daγïn artïχ men dä tüškän šnorhk'uŋdan!

Zera ki hali yarlïγamasaŋ, χačan ki ačïpsen ešikin aytovsuz muft bašχïšlarnïŋ, χačan bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluχsa kimsä padšahnïŋ seγanïna yemäχ zamanïnda da andan boš čïχsa, χačan bolgay toyunma zïrgel bolgan spulnïy bašχïštan?

(78r) Zera ki toγru bu zamandïr alma sendän χoltχamnï menim, nečik ki alarda tatlïlïχ zamanïnda.

Zera egär ki, χačan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä pareχosel bolïyïrlar, išitmäsäŋ, daγïn χaysï zamanda yïγïštïrgaymen barčasïn?

Zera egär ki negінčä alγasalanïyïrlar tensizlärniŋ böläkläri ǰomartlïχïna bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ, da tek yal(78v)γïz alγïš sunïyïrlar, na egär ki hali almasam, na, χa*č*an täräzügä χoysaŋ, ne türlü bolgaymen alma?

Da χačan ki čaχïrïp aytïyïrlar: «Yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa»,— maŋa ülüš bermäsäŋ, χaysï özgäläri bilä bolgaymen alma?

Xačan toγru buyruχuŋa körä seniŋ arïnmasam bütün dünyâ bilä ari χanïŋ ašïra seniŋ, soŋra kim že meni arïtkay?

Zera bolmandïr men χutulma kendi učïnokla-(79r)rïm bilä, da ne özgä zaman tapma vaχtnï alγïška saŋa yöpsünövlü, evet bu zamanga tözdüm, ki bašχïšlarïŋa arzani tapulgaymen bošatlïχïna yazïχlarnïŋ.

Yänä dä χolïyïrmen erinčäklikim üčün menim, kläsä ki seniŋki hadirdir, evet inanïrmen alma yalγïz sendän [men], tüškän barča yaχšï ämäldän.

Da artïχ bu fikirdä toχtattïm, kendi ken(79v)-dimniŋ biyänčli bilip zamannï, χolarmen sendän, Biy, bolmagay ki hali dä boš χaytargaysen meni ölčövsüz bašχïšlarïŋdan seniŋ, Biyim, χačan aχïyïr, nečik rïka tolulυχundan teŋizniŋ, ululuχuŋnuŋ bašχïšlarï, χaysïlardan ki maŋa da bir tamčï yetkinčädir, zera seniŋ azgïna bergäniŋniŋ ölčövsüzdür ululuχu da artïχtïr, ne ki teränliki teŋizniŋ.

(80r) Zera egär ki sačïlmaχïnda günäš yarïχïnïŋ yarïχlanmasam, kečä ne türlü bolgay yarïχlanmaga?

Da χačan ki muft oŋaltučï yuvuχsen da tirlik hakimlikin bermäsäŋ, daγïn χayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganïŋa yoluχup ölsäm, meni kim turγuzgay?

Egär ki sen, ki tarbiyatïŋdan χoǰalatučïsen, miskinlikimni kötürmäsäŋ, na χay(80v)sïna daγïn barïyïm χoǰalardan?

Egär ki χanlïχïŋa seniŋ tuš bolmasam da buŋar dek hanuz tutsa meni buyruχčïsï bu dünyâniŋ, daγïn χačan χaršï turučïmnï sürsärsen?

Xaχïyïrmen hali, zera ačïχtïr ešikiŋ, ber presp′ečenstvonu, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniŋ, χaysï ki beriyirsen, ber maŋa da eminlik χalabalïχlarïndan (81r) kendi χïlïnga*n*larïmnïŋ.

Eminliki bilä yïγövnüŋ toχtat teprängän ǰanïmnï menim.

K'ahanajabedlär bilä da k'ahanalar bilä, sargawark'lar da tïbir da barča uχdu bilä surp yïγövnüŋ közätüči χuvatïŋ bilä seniŋ meni dä kölgäŋ tibinä seniŋ berkäytkin.

Padšahlar da buyruχčïlar, hetmanlar da žolnerlär bilä meni dä yeŋüči etkäysen körümsüz dušman üsnä.

(81v) Kečkänlär inam bilä dünyâdan aŋgïn meni dä, Biy, yazïχ bilä ölgänni, χaysïlarïn ki čïχarïyïrsen teränlikindän antuntk'nuŋ, alar bilä čïχar meni dä yamannïŋ zïndanïndan mičnortluχu bilä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Ataga seniŋ menim üčün dä bolgaysen pareχǫs, inam ašïra meni dä toγru etkäysen, nečik χaraχčïnï, zera men dä inanïrmen, Biy, (82r) χanlïχïŋda seniŋ aŋgïn meni dä.

Etkin erkiŋni [=erkin] Ataŋnïŋ seniŋ, zera anïŋdïr klägäni, ki kimsä tas bolmagay.

Ol igitlär bilä turγuzgaysen meni dä, χaysïlarïn ki turγuzsarsen alnïna Ataŋnïŋ seniŋ.

Uludur yarlïγamaχlïχ, da anï kliyirsen daγïn artïχ, ne ki bütöv χurbanïŋ [=χurbannï], etkin sen dä yarlïγamaχlïχ.

Bilirmen, ki ölčövsüzdür (82v) seniŋ yarlïγamaχïŋ, evet men kendimniŋ yamanlïχlarïmdan χorχïyïrmen, ki boš čïχarmagaylar meni andan ya yarlïγamaχïŋdan.

Arzani etkin meni hali da šükürlänmä yarlïγamaχïŋdan seniŋ.

Šükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiŋ meni körümünä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Šükürlümen, ki titrövlü da χorχulu (83r) išittim alγïš avazïn.

Šükürlümen, ki seniŋ Teŋrilik gäläǰilärïŋni išittim.

Šükürlümen, ki tašlanmadïm seniŋ sözündän, nečik kazan sürülgän.

Šükürlümen, ki ǰanïmnï umsa bilä toldurduŋ da yüräkimni färâhlik bilä.

Ne türlü alγïšnï ya χaysï šükürlüknü saŋa sungaymen, egär arzani etsäŋ meni tirlik ötmäkinä da ölüm(83v)süz pažagïŋa seniŋ?

Zera egär ki alar, χaysïlarï ki tek kördülär, san aldïlar sendän, könü bilüčidän, χaysï sanlïχnï tapmagaylar, kimlär ki ülüšlü bolïyïrlar.

Zera egär ki ol, χaysï ki seni, sözün Teŋriniŋ, aytovsuz adam tilinä, toγurdu da san berdi kendi kendinä, χaysï ki toγru sanlïdïr, ne χadar sanlïχka bolgaylar arzani, χaysïlarï ki (84r) här kez seniŋ ari teniŋni da ari χanïŋnï užïvat etiyirlär!

Da bu bašχïš sendän daγïn yoharïdïr, ne ki estän da aχïldan dügül yalγïz yerdägilärniŋ, yoχsa köktägilärniŋ dä, χaysï ki titräp seskäniyirmen, bolmagay ululuχuna körä bunuŋ klägäysen oχšašlï arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki därman yoχtur buŋar maŋa.

(84v) Zera egär ki arilärgä χorχulu bašχïšlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär serovpęlär da k'erovpęlär yüzlärin yapïyïrlar, men ne türlü harsïz sürät bilä baχkaymen?

Egär ki kök olturγučuŋ seniŋdir da yer podnožokudur ayaχlarïŋnïŋ seniŋ, men ne türlü sïγïnma saŋa menim ičimdä smit etkäymen?

Egär ki sen barčanï (85r) toldurïyïrsen, men ne türlü kendimdä χabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baχsaŋ, berirsen titrämä buŋar, yuvuχlasaŋ taγlarga, na tutušurlar, menim χaysï χuvatïm turgay alnïŋa seniŋ?

Yamandïrmen, ya maŋa bu arilikkä yuvuχlanma da sargardanlïχtïr yïraχlanma, a zvlašča, ki toγru sïmarlâdïŋ aytïp: «Egär ki χaysï yemäsä tenimni (85v) menim, tirliki bolmastïr boyunda kendiniŋ».

Ošta belgili vïznavat etiyirmen, ki men ölgänmen da seniŋdir meni ölüdän turγuzma.

Yoχtur maŋa da ni heč dä bunuŋ ičindä fikir etmä arzanilikimni menim.

Sen baχkïn, yapuχlar bilüči, ber da oŋargïn arzanilik bilä bundan soŋra Ataga [=Ataŋa] seniŋ yalbarma.

Kläsä ki dügülmen arzani, nečik yara(86r)šïr, yoχsa ne χadar da esä yoluχkaymen anïŋ adam sövüklükünä da haybatlagaymen seni Ataŋ bilä seniŋ barčadan χuvatlï, da barčadan ari, da könü Ari Dž̧anïŋ bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Ameṇ.

Alγïš Biy Krisdoska tum zamanïnda. Jovanneṣ Karṇeçiniŋ aytkanï

Xozusu Teŋriniŋ, Biyim da Teŋrim Jisus K'risdos, χaysï ki (86v) soyulduŋ χač üstünä da kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan.

Yazïχlï χuluŋ da aγïr yüklü yazïχ bilä, tüšiymen alnïŋa seniŋ, Biyim menim da Teŋrim.

Yarlïγa maŋa, nečik yarlïγadïŋ bütün dünyâgâ, zera sensen umsa da yarïχ yolu könülüknüŋ da tirlikniŋ, K'risdos.

Ölgän yazïχ bilä da töräsiz ašïnmaχlïχ bilä, közdän salma meni, (87r) Biyim, yoχsa yarlïγa maŋa barča üstünä kötürgän išläriŋ üčün, χaysïlarïn ettiŋ köp tözümlüküŋ bilä.

Aŋ, barčanï tirgizüči Biy, kelgäniŋni dünyâgâ Atanïŋ χoynundan da ten alganïŋnï surp gojs Mariamdan.

Aŋ, barčadan alγïšlï Biy, yürügäniŋni [bu dünyâda] nečik adam yazïχlï adamlar arasïna.

Aŋ, barčasïndan ari, mïgïrdel bolganïŋ(87v)nï Jortananda surp Jovanneṣtän.

Aŋ, barčasïndan bilüči Biy, yaman*la*ganlarïn d̲žuhutlarnïŋ da sïnamaχlïχïn p'arisečilärniŋ.

Aŋ, ilgäri körgän Biy, čïχara berilgäniŋni Jutadan da ayblaganlarïn k'ahanalarnïŋ.

Aŋ, barčasïndan alγïšlï Biy, tutulganïŋnï baχčada da χollarïŋnïŋ baylaganlarïn yaman (88r) kimsälärniŋ.

Aŋgïn, barčaga χudrätli Biy, turganïŋnï Gajiap'anïŋ alnïna da sorov etkänin [ętkanïng] Anašnïŋ.

Aŋ, öpkä saχlamagan Biy, yüzünä urgan silânï da sačïndan tartχalaganlarïn delirgänlärniŋ.

Aŋ, padšahï padšahlarnïŋ, ip bilä baγlagan turγuzganlarïn da törä alnïna Biladosnuŋ da urganlarïn bašïŋa.

(88v) Aŋ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Eprajeçilärniŋ da tövülmäχin χamïšlar bilä.

Aŋ, unutmagan [Biy], yarïχ χïzïl tonuŋnu da tikändän tad̲žïŋnï.

Aŋ, yamannï aŋmagan Biy, ol sahatnï, χačan kötürdüŋ χačnï tirgizüči eniŋ üsnä.

Aŋ, biyiklängän, biyiklägäniŋni tirlik keltirüči χačïŋ üsnä da χadaχla(89r)ganïŋnï χadaχlar bilä.

Aŋ da unutma barča susaganïŋnï da ičkäniŋni läγini [leaγini] sirkä bilä.

Aŋ da unutma avaz salïp: «Ęli, Ęli»,— aytkanïŋnï da köksüŋnüŋ yaralaganïn zinawoṛdan.

Aŋ da unutma aχkanïn gülâf rängindä ari χanïŋnïŋ da ašaχlagannï teŋrilik bašïŋnï.

Aŋ, tirliki meŋilikniŋ, kömülgäniŋni (89v) üč künnüŋ, da ölüdän turganïŋnï, da kökkä aγïnganïŋnï tamašalï.

Aŋ, aŋlovučï meŋilikniŋ, men tas bolgannï, zera yazïχlïlar üčün bunu üstünä seniŋ kötürdüŋ, yarlïγovučï Biy.

Bunu barčasïn saŋa pareχǫsluχka alïrmen, köpyarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa, da bošat menim

yazïχlarïmnï, arït meni yazïχlarïmdan menim, (90r) da χutχar tamuχnuŋ yaman χïyïnïndan, da ber maŋa yer seniŋ učmaχïŋda, zera sensen adam sövüči Biy, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš ari teninä da ari χanïna K'risdosnuŋ χaršï, χačan k'ahana kötüriyir ari tenin da ari χanïn

Yer öpiyirmen saŋa, K'risdos, Xutχarïlmaχï dünyâniŋ, sözü Atanïŋ, χurbanï tirlikniŋ, könü, teŋi zadasïz Teŋrilikniŋ (90v) da tügäl adam, nečik aγzïm bilä χosdovanel etiymen, ol türlü ǰanïm bilä dä tapunïymen da inanïymen.

Yalbarïymen sendän, Oγulu Teŋriniŋ, ari Teŋri, Biy barčanï tutučï, baγïšla yazïχlarïma menim bošatlïχnï da ber χuluŋa seniŋ ǰanï saχtlïχnïŋ, ki seniŋ ašïra χutχarïlgaymen meŋilik ottan seniŋ erkli čarčarank'larïŋ üčün.

Zera sensen könü χu(91r)zusu Teŋriniŋ, ki üläšiniyirsen χutχarïlmaχka adamnïŋ ǰïnsïna da kötüriyirsen yazïχïn dünyâniŋ.

Inanïymen barčadan ari ari Errortut'iunga, Ataga da Oγulga da Ari Džanga.

Inam bilä ašarmen ari da tirgizüči teniŋni arïnmaχka da χutχarïlmaχka ǰanïmnïŋ menim.

Inam bilä ičiymen zadasïz da yazïχnï arïtučï χanïŋnï seniŋ, K'risdos, bošatlïχka yazïχla[(91v-91bisr*)rïmnïŋ menim.

Tekrar alγïš Biyimizniŋ ari teninä da ari χanïna χaršï

Ari ǰanï K'risdosnuŋ, arït meni.

Teni K'risdosnuŋ, saχla meni.

Xanï K'risdosnuŋ, ičirt meni.

Köksündän čïχkan suvu K'risdosnuŋ, temizlä meni.

Čarčarank'ï K'risdosnuŋ, χuvatlat meni.

Ey, yaχšï etüči Jisus, išit maŋa, da keri bolma mendän, da yaman iškildän saχla meni, ölüm künümdä bol maŋa yuvuχ, ki frištälär bilä maχtagaymen seni meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš tum kötürgändän soŋra

Meŋilik alγïšlâ ǰan bilä barčasïn, eminlikiŋni seniŋ baγïšla bütün dünyâgâ, saχla yamandan da seskänmäχtän bašχa.

Kötür öčäšmäχiŋni] (91bisv) yaratkanlarïŋdan, ačlïχnï, χïlïč kötürmäχni, afatnï, χardašlïχïmïznï bizim saχla tügäl sövüktä tirilmä birliktä.

Yasatučïlarïn bu ari yïχövünüŋ turγuzgïn oŋ yanïŋdan, χuluχ etkänlärni hem uχd etkänlärni arzani etkin yarlïγamaχïŋa seniŋ,

Aṛačnortnu bizim ari inamïmïznïŋ, gat'oγigosumuznu, özdän ebisgoboslarnï, k'aha(92r)nalarnï da vartabedlärni, Teŋriniŋ sözün aytkanlarnï,

Xuluχta bolganlarnï surp yïγövünüŋ, barčasïn bir yerdä saχla sïnamaχtan da uyattan bašχa hali da kelgän meŋiliktä.

K'risdân padšahlarga ber χuvat bolušučï, inanganlarga saŋa, adam ǰïnsïna ač učmaχnïŋ ešikin.

Kečmišlärniŋ ǰanlarïn aŋgïn ulu künündä, tekrar kelgäniŋdä seniŋ.

(92v) Bizim toγuručïlarïmïznï, emgäktä bolganlarnï, da yaχšï etüčilärni bir yerdä barčasïn aŋgïn da ayamaχlïχ et kendilärinä, čïχar pay da ülüšlü et meŋi tïnčlïχka.

Da χaysïlarïmïz ki kelip alγïš ettiχ, bol här zaman bolušučï.

Xutχar otlu tamuχundan da ölümsüz χurtlarïndan.

Da saŋa Ata bilä da Ari Džan bilä haybat da hörmät hali da meŋ″.

(93r) Alγïšlï K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban bolduŋ bügün bu dünyâda, Ata bilä barïšmaχka, da bizgä arïnmaχka, da bošatlïχka yazïχlarïmïznïŋ, yaχšï inamda bolgan k'risdânlarnïŋ, barča badaraklarïndan pay da yarlïγamaχlïχ baγïšlagay bizgä, K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, da bizim toγuručïlarïmïzga, da bizim yaχšï etüčilärimizgä, da barča inangan k'ris(93v)danlarga, tirilärgä da ölülärgä, da kendi alγïšlï Ata bilä da Ari Džan bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Amẹn.

Saγmosu Tawit' markarẹniŋ [33/34]

Nïšχark' üläštirgändä aytilïyïr tumdan soŋra.

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïmda menim.

[3]Biy bilä maχtangay boyum menim, išitkäylär sekinlär da färâh (94r) bolgaylar.

[4]Ululatïŋïz Biyni menim bilä da biyiklätiŋiz atïn anïŋ men [=bir] oγurdan.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu yarlï sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, barča tarlïχlarïndan bunuŋ (94v) χutχardï bunu.

[8]Böläki frištälärniŋ Eyämizniŋ čövräsinädirlär χorχkanlarïndan kendiniŋ saχlama alarnï.

[9]Ašaŋïz da görüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, zera heč nemä yoχtur eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačχïndï-

*Между листами 91 и 92 находится лист 91bis. Но в микрофильме, который был нам предоставлен, старницы 91v и 91bisr пропущены.

(95r)lar, evet χaysïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Ey adam, ki klärsen tirlikni, sövärsen künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïrt tiliŋni seniŋ yamanlïχtan da erinläriŋni seniŋ — sözlämägäylär hillä(95v)liχni.

[15]Vaz kel yamandan da etkin yaχšïnï, izdä eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közläri Eyämizniŋ toγrularnïŋ üsnä, da χulaχlarï anïŋ alγïšlarï üsnä alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämizniŋ yaman χïlïnganlar üsnä — tas etmä yerdän jišadaglarïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga da barča (96r) tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, kimlär ki opranïptïrlar yüräkläri bilä, da ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχlarï bardïr artarlarnïŋ, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da ne biri alardan opranmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa kim ki körälmäs toγ(96v)runu, pošman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bolmagaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar aŋar.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Bundan soŋra haybatïna Biy Teŋriniŋ bašlaniyïr kečägi alγïš, χaysï ki tügälläniyir Oγlu Teŋriniŋ χačtan engäninä χaršï.

[Колонтитул страниц 97r-112r]

Kečägi alγïšta aytkïn.

Es aṛ Asduaǰoj gartaçi, ew Dẹr tatarča
[Псалом 54/55: 17-18]

(97r) **Kečägi alγïš**

[17]Men Biygä sarnadïm, da Biy išitti maŋa

[18]Kečädän, [taŋ manïna], da ertä, da yarïmkündä töziy edim Teŋrimä menim da išanïr edim tirlik berüčigä, ki χutχarïr χulun kendiniŋ da tirgizir adam sövüči Biy.

Haybat Ataga da Oγul″.

(97v) *Xonarheçoj* tatarča
[Псалом 85/86]

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ǰanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera saŋa čaχïrdïm künüzün, [4]färâh etkin ǰannï χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim.

(98r) [5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï barčasïna, χaysïlar saŋa sarnïyïrlar.

[6]Xulaχ χoy, Biy, alγïšïma menim, da baχkïn avazïna yalbarganïmnïŋ menim.

[7]Künündä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Yoχtur kimesä oχšaš saŋa teŋrilärdän, Biy, da yoχ nemä, nečik išiŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarnï, ki et(98v)tiŋ, kelsinlär da yer öpsünlär alnïŋa seniŋ da haybatlasïnlar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen sk'ančelik'ni, da sen yalγïzsen Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da bargaymen toγruluχuŋda seniŋ, da färâh bolgay yüräkim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Tapunïyïm saŋa, Biy Teŋrim, bütün yüräkim bilä menim (99r) haybatlïyïm atïŋnï seniŋ meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχardïŋ ǰanïmnï menim tibdäki tamuχtan.

[14]Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdiy edilär boyumnu meni*m*, da saγïnmadïlar seni, Teŋri, allarïna kendilär*i*niŋ.

[15]Yoχsa sen, Biy, Teŋri*m* menim, šaγavatlïsen (99v) da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da et mendän nïšannï yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlär da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγ″.

Abreçoj tatarča
[Псалом 139/140]

[2]Xutχar meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz erdän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniŋ, künüzün hadirlädilär oγraška.

[4]Itiladïlär tillärin kendiläriniŋ, da aγusu iżniŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da yaman adamdan χut(100v)χar meni.

Saγïšladïlar batal etmä yürügänimni menim, [6]yašïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Oryanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ menim χoydular maŋa azmaχlïχnï.

[7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgä bašïma menim kü(101r)nündä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermä meni, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki saγïšlï edilär menim üčün, ašaγa urmagïn meni.

Ki heč biyiklänmägäylär χačan da saγïšlarï alarnïŋ, tügällänmägäylär soŋγu tügällägänindä alarnïŋ, [10]χazγančï erinläriniŋ alarnïŋ yapkay kendilärni.

[11]Tüšürgäysen üstünä alarnïŋ učχun(101v)larïn otnuŋ, emirgäysen alarnï, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

[12]Tilči adamga oŋmagay yer üstünä, erni yazïχlïnï yamanlïχï kendiniŋ avlagay tas bolmaχka.

[13]Tanïdïm, ki yarγu etärsen, Biy, yarlïga da könülük barlïsïzga.

[14]Toγrular šükürläsinlär atïŋdan seniŋ, da turgaylar toγrular alnïna yü(102r)züŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 140/141]

[1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïmda menim saŋa.

[2]Toγru bolgaylar alγïšlarïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürülgäni χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoygïn, Biy, közätüči aγzïma menim, da ešik bek erinlärimä menim, ki sapmagay yüräkim yaman söz bilä.

(102v) [4]Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adamlar bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüšlü bolmagaymen taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχï bilä da azarlagay; oleyoku yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim erkinä anïŋ.

[6]Tïyïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä menim da tatlïlangaylar.

(103r) [7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdirlär, saŋa umsandïm, Biy, čïχarmagïn ǰanïmnï mendän.

[9]Evet saχla meni sïrtmaχtan, ki yašïrïptïr, tayïlmaχtan töräsizlik etkänlärniŋ.

[10]Tüssünlär sïrtmaχïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men čaχ kečkinčä.

(103v) [Псалом 141/142]

[1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim men Biyni χoldum.

[2]Sačïyïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilgäninä mendän ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï menim, yol bilä, ki barïy edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

[4]Baχïyïr edim oŋumdan, da köriyir edim, ki kimsä tanïmadï me(104r)ni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da heč tapulmadï izdävüči boyumnuŋ menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yerindä tirilärniŋ.

[6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera ašaχ boldum asrï, tirgiz meni χuvalaganlardan, zera χuvatlï boldular artïχ mendän.

[7]Biy, čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlänirmen a(104v)tïŋdan seniŋ.

[8]Saŋa baχïyïrlar artarlar, negä diŋrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez meŋ″.

Hasealk's tatarča

Yetiškänimïz sahatïna kečäχurunnuŋ, barčamïz, kötürüp χollarïmïznï bizim, χaybatlarbiz seni, Biy Teŋrimiz bizim, χaysï ki baχïšladïŋ bizgä kündüznü eminlik bilä kečirmägä da (105r) yetišmä sahatïna kečäniŋ. Arzani et bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniŋ yïrï bilä šükürlüknü sunma Eyämiz Teŋrigä, barïnï tutučïga, ki tirgizgäy da yarlïyagay.

Ayaçesçuk' tatarča

Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, χanïn eminliknïŋ, eminliki üčün bir yalγïz ari gat'uγigę da aŗa(105v)k'ellärniŋ yïχövü üčün, ki köp yïllarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teŋrimiz bizim, da χanlarnï eminlik etučilärni yebergäy bizgä; ulu, ari da χorχulu atï üčün kendiniŋ aγalïχlarïn veliyätniŋ, čerüv bašlïχlarnï, uruš etkänlärni, žoγovurtnu, kirmäχimizni da čïχkanïmïznï bizim eminlik bilä saχlagay, da barča urušlarïn dušmanlarnïŋ ufat(106r)kay bizdän, Biy barïnï tutučï tirgizgäy da yarlïyagay.

Inirni yetiškän da alnïmïzga kelgän kečämizni eminlik [=inam] bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminliknïŋ da közätüči boylarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn (106v) bolušučï da közätüči ǰanlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Da daγïn artïχ bir könü da ari inamïmïz üčün Biyni yalbarïyïχ.

Boylarïmïznï bizim da biri birimizni saŋa, Eyämiz Teŋrigä, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim.

Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa.

(107r) ***Surp asduad͡z*** **tatarča**

Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Üč kez ayt.

[*P'aṛaworeal*]

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduad͡zad͡zin, Mariam, anasï K'risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim,

[*P'rgel zmeγ*]

Xutχargay bizni sïnamaχtan da barča totχarlïχïmïzdan bizim.

(107v) **[*Vs̄ lseli* tatarča]**

Išitövlü bolmaχï üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim, pareχo̤sluχu bilä surp Asduad͡zad͡zinniŋ, yeŋmäχi [=eŋmäχi] bilä üstümüzgä bizim yarlïγamaχï da šaγavatï Eyämiz Teŋriniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

Hamparci **tatarča**

[Псалом 120/121]

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγlarga, χaydan ki maŋa kelgäy bolušluχ.

(108r) [2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamasïn közätüčiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas, da ne yuχuda barïr saχlavučïsï Israjęlniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋ χolu bilä kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa zulum etmägäy, da ne ay kečädä.

[7]Biy saχlagay seni bar(108v)ča yamandan, saχlagay Biy boyuŋnu seniŋ.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, bundan soŋra čaχ meŋilikkä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari D̲žanga hali da här kez da meŋ″.

O pnageal **tatarča**

[Псалом 90/91]

[1]Kim ki turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm menim (109r) sen, umsam menim Teŋridä, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ da seskändürüči sözlärdän.

[4]Arχasï üsnä kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ anïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, seniŋ čövräŋä bolgay könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen χorχusundan kečäniŋ, (109v) da ne oχtan, ki učar kündüz,

[6]Nemä bar, ki učar χaramγuluχta, azdïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

[7]Tüššünlär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär oŋuŋdan seniŋ, ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagay.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen, tölövün yazïχlarnïŋ körgäysen, [9]zera sen, Biy, umsam (110r) menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, da χïyïn yuvuχlanmagay otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlâptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋda seniŋ.

[12]Biläläri üsnä kendiläriniŋ kötürgäylär seni, ki heč urunmagaylar taška ayaχïŋ seniŋ.

(110v) [13]Ižniŋ da yïlannïŋ üsnä yürügäysen sen, ayaχ tibinä baskaysen aslannï da ad̲ždaγanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar, da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχargaymen da haybatlagaymen anï, [16]uzun künlär bilä (111r) toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarmaχïmnï menim.

[Псалом 122/123]

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki sïγïnïpsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna biyniŋ kendiniŋ, nečik közläri χaravašnïŋ χoluna bikäsiniŋ kendiniŋ,

Ol türlüdürlär közlärimiz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγasaŋ üstümüzgä (111v) bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečlik bilä.

[4]Daγïn artïχsï tolundu boyumuz bizim ayblanmaχ bilä, χaysïlarï ki ayblïy edilär bizni, da heč bermäχ bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 53/54]

[3]Teŋri, atïna seniŋ tirgiz meni, da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ (112r) χoygïn sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär boyumnu menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim, da Biy yöpsünüčisi d̲žanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarganïnda yamannï dušmanlarïma menim, da könülüküŋ bilä seniŋ (112v) tas etkin kendilärni.

[8]Men erkim bilä menim χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik. Amẹn.

[Молитва]

Atamïz bizim, ki kök″.

Tamam ayt.

(113r) *Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bundan soŋra bašlanïyïrlar alγïšlar ružnï, χaysïlarï ki aytïlïyïrlar ulu ulukünlärdä, χaysïlarï ki odpravlacs′a bolïyïrlar yïl ičinä Biy Teŋrigä χaršï da arilärgä χaršï.*

[Колофон]

Da yazïχlï yazučïnï Mïgïrdični, Łazar oγlun, ari alγïšïŋdan unutmagïn.

(113v) **[Колонтитул страниц 113v-121v]**

Alγïš.

Bu alγïšnï Ǯznunt künü aytkïn.

Biyi da Teŋrisi barčasïnïŋ, seniŋ ari Toγmaχïŋ bilä aytovsuz yöpsün χoltχasïn men yazïχlïnïŋ χoltχasï ašïra ari gojsnuŋ da anaŋnïŋ seniŋ da yïγïlganlarnïŋ bu seniŋ ari övünä, (114r) baγïšlâ men yazïχlïga ašïnganïmnï menim, χaysï ki bizim üčün tenni kiydiŋ, Jortananda mïgïrdel bolduŋ, tügällikiŋ bilä tügälläd̈iŋ, da yer üsnä adam kibik yürüdüŋ Teŋrilikiŋ bilä, yarlïγadïŋ da šaγavatladïŋ bizim üstümüzgä, yaχšï etüči Biy, bošat men arzanisizgä menim yazïχlarïmnï, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

(114v) *Dẹr ïntajsnïŋ künündä ayt.*

Xoltχasï ašïra ari χartnïŋ da baγdan češilgänniŋ, χolarmen sendän, Biy, saχla bizni dušmandan da sönövsüz ottan da yarlïγa bizgä.

Xïrχ ajos künü ayt.

Ey, ari χïrχ igitlär, χaysïlarïŋïz ki χïynalgan bolduŋuz biz yazïχlïlar üčün sažavkanïŋ ičinä, pareχos boluŋuz biz yazïχlïlar üčün Biyimiz(115r)dän bizim, ki šaγavatlangay χorχulu kündä yïγïlganlarga bir oγurdan da men yazïχlï üsnä. Amẹn.

Surp Lusaworiċ künündä ayt.

Yarïχlatučï, ata da maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χoltχamïznï bizim da χolgïn Teŋridän biz yazïχlïlar üčün, ki buzgay bizim χolbitikimizni da bošatkay bizgä barča yazïχlarïmïznï. Amẹn.

(115v) *Ǯzaγgazart künü ayt.*

Biy da Xutχaručï alγïšlï, kelgän χartlar oγlanlar bilä bu türlü yïrlap aytïy edilär ovsanna biyikliktän, da otlular χorχup seskändilär, ki yäŋi ešäk üsnä olturup kirdiŋ, nečik padšahï haybatnïŋ, Yẹrusaγẹm šähärinä.

Xolarbiz sendän, Biy, yarlïγa bizgä, šaγavatlanïp biz yazïχlïlarga, χaysïlarïmïz ki bu ari küngä yïγïlïpbiz.

(116r) *Ulu kičiaynakün ayt.*

Oγul da söz Ataniŋ, Teŋri, ki vernadunda olturduŋ, da χullarïŋnïŋ seniŋ ayaχlarïn ašaχlïχ bilä yuvduŋ, χolarbiz sendän, bizim dä yazïχlarïmïznï sürtüp yuvgaysen da nečik yaχšï etüči bošatkaysen, zera seniŋdir haybat meŋi meŋilik″.

Ulu aynakün ayt.

Yalγïz toγgan Oγul da söz, ki χïyïnnï biz yazïχlïlar üčün kö(116v)türdüŋ borčsuz, azad et bizni, Biy, sönövsüz ottan yalbarmaχï bilä anaŋnïŋ seniŋ.

Ulu šapatkün ayt.

Tamašalï da haybatlï Jisus, bu ari seniŋ uluküngä da ulu saγïšïŋa yïγïlïp χolarbiz sendän, Biy, bošat yazïχlarïmïzga bizim da aŋmagaysen χorχulu kündä bizgä.

Ulu da haybatlï Bayram künündä ayt.

(117r) Ki turduŋ ölüdän, sïndïrγaladïŋ ešiklärin tamuχnuŋ, azad ettiŋ ǯanlarnï, ki atamïzdan beri anda edilär, χolarbiz sendän, Biy, yarlïγa bizgä, da baγïšlagïn bizgä ülüšün arilärniŋ, da turγuz bizni artarlar bilä.

Awedum künü ayt.

Kelgäni Kapriẹlniŋ aldïŋ saγlïχ färâhlik bilä, išittiŋ χorχulu avaznï, (117v) ki Biy Jisus sendän ötläš toγsar, seni χolarbiz yalbarmaχ bilä da yaš bilä, pareχos bol seniŋ Oγluŋa, ki arïtkay bizni yazïχlarïmïzdan bizim.

Hamparcum künü ayt.

Ki köktän yergä endiŋ, da ari teniŋni seniŋ üläštirdiŋ adamlarga, da yänäči Ataniŋ haybatï bilä kökkä aγïndïŋ ol že ten bilä, χaysïn ki kiydiŋ, aṛak‘ellärgä sïmarlâp baγïš(118r)ladïŋ seniŋ tiri ǯanïŋnï, χolarbiz sendän, bizgä dä baγïšlâ, yaχšï etüči Biy, učmaχnï ölümsüz, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Hokọj kalusd künündä ayt.

Ki köktän yergä endiŋ, da Ari Ǯannï vernadunda aṛak‘ellärniŋ üsnä yeberdiŋ, da χayγularïn alarnïŋ češtiŋ, da ulu bašχïš bilä körkäyttiŋ kendilärin, (118v) χolarbiz sendän, yarlïγovučï Biy, azad et bizni yazïχlarïmïzdan bizim da yarlïγa bizgä.

Vartavar künü ayt.

Ki T‘ap‘awṛ taγïnda belgili bolduŋ, aytovsuz yarïχ bilä teškirildiŋ, da köktän Ata tanïχlïχ berdi da ayttï: «Budur menim sövüklü Oγlum»,— da ašagerdlär seskändilär ulu titrämäχ bilä, yer üsnä tüštülär, ulu (119r) taŋ bilä taŋlandïlar, χačan körd̈ülär, ki yarïχlandïŋ. Biyimiz bizim, ber bizgä dä ǯan yarïχnï, χaysïlarïmïz ki ulukündä yïγïlïpbiz.

Surp Aǯaǯzin künü′′.

Asduaǯaǯzin, toγuručïsï Biyimiznïŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, gojs zadasïz da anasï Xutχaručï-

mïznïŋ, ki bügünki künnü teškirildiŋ Oγluŋ χatïna yoγargilärniŋ yarï(119v)χïna, pareχos bol bizim üčün, surp gojs Mariam, χorχulu kündä, ki išitkäybiz sövünčlü avaznï seniŋ yalγïz toγgan Oγluŋdan. Amẹn.

Surp Xač künü ayt.

Ey, surp nïšanï [Teŋriniŋ], χaysï ki Teŋrini yöpsündüŋ, da aytovsuz yarïχ bilä yarïχlandïŋ, tirlikinä adam oγlanlarïnïŋ säbäp bolduŋ ölüdän turmaχnïŋ, evet saŋa Biy biyändi, u(120r)lu bašχïš bilä seni tad͡žladï, kelgän künü belgili etti seni elči kendinä, da kimlär ki seniŋ ari χačïŋa inandïlar, köktägi χanlïχka arzani boldular; šaγavatlï Biy, šaγavatlan biz yazïχlïlar üsnä, χačan ki köktägi bïrγïlar tartïlsarlar, ol vaχtta yarlïγovučï bol alarga, χaysïlarï ki χačïŋa seniŋ yerni öpiyirlär, ki haybatlagaybiz seni meŋi meŋ″.

(120v) *Surp Hrešdagabedlär kündä ayt.*

Tensiz yïγïnï frištälärniŋ da tïyγovsuz alγïšlarï Biyniŋ, haybatnïŋ dostlarï, adam d͡žïnslarnïŋ pricincalar, ölümdä da tirliktä saχlavučïsiz uluslarnïŋ da Teŋridän χorχkanlarnïŋ, čaχïrïyïrbiz sizgä avazï bilä χoltχanïŋ da yalbarmaχï bilä küstünmäχniŋ, pareχos boluŋuz Biyinä (121r) haybatnïŋ ulukünüŋüznü tutkanlar üčün da men yazïχlï üčün.

Surp aṛak‘ellärniŋ Bẹdros-Bawγos künü.

Aṛak‘elläri Eyämizniŋ, bašlïχlarï da slawasï ari yïγïnnïŋ, aldïŋïz sizgä atalgan haybatnï, češmäχni da baγlamaχnï, ačmaχnï da yapmaχnï, da olturγučuna haybatnïŋ olturmaχnï, pareχos boluŋuz tïyγïsïz Biyimiz Teŋrigä, (121v) ki saχlagay d͡žanïmïznï bizim sïnamaχlïχtan da sönövsüz ottan. Amẹn.

Surp Sdep‘annos künü.

Ey, ulu tanïχ da χïynalgan surp Sdep‘annos, ki atïŋdïr tad͡ž burungi tanïχ da sargawak bašχïšïndan Ari D͡žannïŋ, yöpsüngin bizim tïyovsuz χoltχamïznï, zera χïyïnïŋa seniŋ yaχšï kölnüŋ bilä bargan da Teŋri Oγlun arzani bolduŋ körmä, pare(123r)-χọs bol Teŋrigä bizim üčün yarγu kününä. Amẹn.

[Колонтитул страниц 123r-134r]

Alγïš.

Alγïš surp Asduad͡zad͡zingä χaršï Aytkanï surp Jovhannẹs Kaṛneçiniŋ

Asduad͡zad͡zin, anasï K‘risdosnuŋ, yalγïz Oγlu Atanïŋ sendän toγdu, sen kötürdüŋ χarγïšnï dünyâdan, sensen ögövlükü adam oγlanlarïnïŋ.

Koktägi χuvatlïlardan sanlï da topraχtan hasil kelgänlärdän alγïšlï barïš(123v)tïručï Teŋrini adamlar bilä, eminlik etüči dünyâda, tad͡žï da veneci gusank‘larnïŋ da presp′ešnï pareχos yazïχlïlar üčün.

Barčasïndan yazïχlï tüšiymen yüzüm üstünä alnïŋa seniŋ da χolarmen sendän, nečik ol kendiŋni tenlängänni sendän, pareχọs bol menim üčün Söz Teŋrigä, χaysïn toγduŋ ten bilä da yedirdiŋ yedürüčisin barčasïnïŋ.

(124r) Xol menim üčün yalγïz toγgan Oγluŋnu, tur ayaχlarïŋ üsnä alnïŋa [=alnïna] anïŋ körgüzmäχ bilä seniŋ ari töšläriŋni.

Turγuzgïn alnïna anïŋ pošrednictvo da pareχos oγlanlïχïn anïŋ;

Sütüŋ bilä emizdirmäχin nečik Oγlannï;

Xud͡žaχïŋa yöpsünmäχni;

Köksüŋä χud͡žaχlanmaχnï;

Erinläriŋ bilä öpmäχni;

(124v) Čürgämäχni nečik yaš oγlannï;

Barïp kelmäχni Mïsïrga, da Nazaretkä, da barča yerlärgä;

Tasa bilä yïγlamaχ da urunmaχ kendiŋ üčün χïynalgan zamanïnda;

Sïmarlânmaχnï surp Johanneṣkä seni, χačan ki χač üsnä asïlïp edi;

Ačïγlïχ bilä tögülgän yašlarïŋnï seniŋ, χaysïlarïn ki nečik aχïn suv aχtïrïyïr ediŋ (125r) ol zaman, χačan köriyir ediŋ kendin yaralangan χač üsnä, χaysïn üčün opranïyïr ediŋ ačïγlï yïγlamaχ bilä;

Čarčarank‘ï üčün;

Da bek susamaχï üčün;

Ičkäni üčün läγini [leaγini] sirkä bilä;

Körgäniŋ üčün ter körümdä aχkan χannï kendindän;

Enmäχi üčün χačtan χan bilä boyap tenin kendiniŋ;

Da kerezmanga χoyul(125v)gan ari teni üčün.

Xolarmen sendän, anasï Yarïχnïŋ, χol bošatlïχ men yazïχlïga.

Xoygïn yalbarmaχ Oγluŋnuŋ alnïna barča kötürmäχni χïyïnlarïnïŋ kendiniŋ, χaysïn ki men yazïχlï üčün üsnä kötürdü yaχšï etüči da adam sövüči Oγluŋ.

Aŋdïr Oγluŋa, ari gojs, bu χadar tartkan χïyïnlarïn, ki šahat yarlïγagay, da tözümlükü bol(126r)-gay menim hesepsiz yazïχlarïma da buzgay χolyazovun yazïχlarïmnïŋ menim, da kendiniŋ alγïšlï da yazïχsïz χolun [=χolu] bilä da ari χanïŋ [=χanï] bilä yazgay men buzulgannï diftärinä soŋγusuz da ölümsüz tirlikniŋ barča ariläri bilä kendiniŋ, ki alar bilä haybatlagaymen barčadan ari Errortut‘iunnu hali da här kez da meŋi meŋilik. Amẹn.

(126v) Tekrar alγïš ari gojs Mariam Asduad͡zad͡zingä χaršï

Ey, surp Asduad͡zad͡zin, gojs Mariam, anïŋ üčün biz yüzümüz üsnä tüšüp alnïŋa seniŋ χaynïyïr yüräkimiz bizim da saχtovlu yüräk bilä aytïyïrbiz:

Ey, barčasïndan alγïšlï surp Asduaʤzaʤzin, gojs Mariam, ki yaratïlmagan tarbiyatïn Teŋriniŋ toγurduŋ, pareχos bol bizim (127r) üčün seniŋ yalγïz Oγluŋa, ki yarlïγagay biz yazïχlïlarga.

Ki χarγïšïn Ewanïŋ alγïška teškirdiŋ, pareχǫs bol bizim üčü″.

Ki yandïŋ teŋrilik otu bilä da čičäkländiŋ teŋrilik yarïχï bilä, pareχos bol″.

Sensen ertägi yarïχ, ki sezikli günäšni sačtïŋ adamlarga, pare″.

Sensen ögövlükü markarẹlärniŋ da taʤžï arạk‘ellärniŋ, pareχos bol biz″.

(127v) Sensen padšahlarnïŋ čičäki šušan, ki törmelänmägän čičäkni kötürdüŋ, pareχ″.

Sensen sövünčlükü adamlarnïŋ da färâhliki frištälärniŋ, pareχos″.

Sensen taʤžï gojslarnïŋ da övündürüči mardiroslarnïŋ, pareχ″.

Sensen olturγuču Teŋriniŋ da anasï yaratučïnïŋ, pareχos bol biz″.

Sen biyikländiŋ teniŋ bilä, da barča (128r) frištälärniŋ böläklärindän yoγarï čïχtïŋ, da kirdiŋ anda, χayda ki heč kirmästir yaratkanï Teŋriniŋ, pareχos bol″.

Sensen χaničä köktägi, ki teŋrilik yarïχï bilä yïltrïyïrsen, pareχos bol″.

K‘risdosnuŋ ari toγurganï üčün, χaysï ki Teŋrini toγurduŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari sütüŋ üčün, ki Teŋrini yedirdiŋ, pareχos″.

(128v) Seniŋ ari χollarïŋ üčün, ki Teŋrini yürüttüŋ, pareχ″.

Seniŋ ari erinläriŋ üčün, ki Teŋrini öptüŋ, pareχos″.

Seniŋ ari tiliŋ üčün, ki Teŋri bilä sözlädiŋ, pare″.

Seniŋ ari burnuŋ üčün, ki ölümsüz is bilä tolduŋ, pare″.

Seniŋ ari közläriŋ üčün, ki Teŋrini kördüŋ, pareχ″.

Seniŋ ari χulaχlarïŋ üčün, ki Teŋri(129r)niŋ avazïn išittiŋ, pareχos bol″.

Seniŋ ari yašlarïŋ üčün, ki töktüŋ yalγïz toγgan Oγluŋdan utru, körüp kendin χač üsnä, pareχ″.

Na anïŋ üčün, barčadan alγïšlï Mariam, ki biyiklänipsen barča frištälärniŋ böläklärindän biyik, da körküsen köktägi otaχnïŋ, färâhlikisen köktägi kelinlärniŋ.

Na χačan yïltrasa, (129v) günäšniŋ yarïχï kibik, kün toγušunda kününä yïγïnnïŋ utrusuna köktägi padšahnïŋ, seniŋ yalγïz Oγluŋnuŋ, pareχos bol bizim üčün seniŋ yalγïz Oγluŋa, ki yarlïγagay biz yazïχlïlarga.

Xaničä suχlančlï Mariam gojs Asduaʤzaʤzin, χol seniŋ yalγïz Oγluŋdan, ki arzani etkäy alarnï, χaysïlarï ki tapunurlar anïŋ Teŋrilikinä, törme-(130r)längän taʤž bilä, yarïχlï ton bilä, yanar gant‘eγ bilä, nečik günäšniŋ yarïχï, kirmä kiyövnüŋ otaχïna ari gusank‘lar bilä da arzani bolma eksilsiz [=eksiksiz] färâhlikkä meŋi meŋilik. Ameṇ.

Xoltχa surp Asduaʤzaʤzingä χaršï

Yügünüp alnïŋa seniŋ, surp Asduaʤzaʤzin, da χolarmen sendän, könü, alγïšlï, ari, aruv gojs Mariam, ana(130v)sï K‘risdosnuŋ da bizim Teŋrimiznïŋ;

Yarïχlï daʤžar, Teŋriniŋ anasï da Teŋriniŋ övü, χaysï ki taŋlanïp ediŋ dünyâniŋ yaratïlganïndan burun, zera biyändi saŋa köktägi padšah, da tïndï seniŋ ari da haybatlï yüräkiŋdä, da toγdu seniŋ zadasïz boyuŋdan Ari Ǯan ötläš, günäš kibik, da yazïχtan bašχa, tü(131r)gäl adämiliki bilä;

Ey, haybatlï da maχtovlu ari ana, dünyâniŋ ǯoharï, surp gojs Mariam, Ulu Xannïŋ anasï, yarïχlï kök, haybatlï čatïr, surp gojs Mariam;

Učmaχnïŋ čičäki, ki berdiŋ yemiš k‘ristânlarga, šnorhk‘un Ari Ǯannïŋ, haybatlï da maχtovlu yarïχlï daʤžar, ol haybatlïχïŋ üčün yöpsün bügün men yazïχlï χuluŋnu (131v) da yarlïγa maŋa, Ulu Xannïŋ anasï, surp Asduaʤzaʤzin.

Baχma, Biyim, yaman yazïχlarïma, χaysï ki bügün yatlanïpmen sendän, da igrändiripmen seni, da yïraχlanïpmen sendän, surp Asduaʤzaʤzin, igränmägäysen bügün men yazïχlï χuluŋdan, da bošatkaysen maŋa menim yazïχlarïmnï, da bolgaysen pareχǫs yalγïz Oγluŋa seniŋ da Xutχaručïmïzga bizim barča yazïχlï(*Номер 132 omcymcmвyem*; 133r)lar üčün ol haybatlï Biygä, χaysï ki seniŋ haybatlï boyuŋdan toγdu haybat bilä.

Da algaysen bolušluχka haybatlï surp Xačnï, ulu zork‘un Eyämiznïŋ bizim, χaysïnïŋ üstünä ki haybatlï Oγluŋnuŋ ari teni tïndï.

Da algaysen bolušluχka barča ari frištälärni, da hrešdagabedlärni Mik‘ajẹlni da Kapriẹlni, serovpẹlärni da k‘erovpẹlärni, (133v) da barča arilärni, χaysï ki siziŋ ari da haybatlï atïŋïzga χïynalïp kečiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareχǫs yalγïz toγgan Oγluŋa barča yazïχlïlar üčün da men yazïχlï üčün, barčadan ögövlü da haybatlï, ari da zadasïz gojs Asduaʤzaʤzin Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχǫs bol dünyâniŋ Eyäsinä, ki χaytargay meni yazïχ(134r)larïmdan.

Ki χïlïngaymen yaχšïlïχnï, da tapkaymen yaχšïlïχ da bošatlïχ menim yazïχlarïma, da bošatkay

menim yazïχlarïmnï Biy da Eyäm seniŋ ari pareχosluχuŋ bilä, bilgän u bilmägän, erkli da erksiz yazïχlarïmnï [=yazïχlarïma] bošatlïχ bergäy, da yarlïγagay ǰanïma da tenimä menim, da arzani etkäy ǰanïmnï menim (134v) kendiniŋ ari färâhliklärinä, haybatlï da maχtovlu ari ana, Biyimizniŋ anasï da Xutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ.

Salmagaysen yazïχlï χuluŋnu közdän seniŋ ari pareχosluχuŋ bilä čaräsizlikimä menim: sensen čaräm, surp Asduaǰzaǰzin Mariam.

Yöpsün χoltχamnï da här kez pareχos bol miaǰzin Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim. Amẹn.

[Колонтитул страниц 134v-136v]

Alγïš surp Xačka.

(135r) **Alγïš ari da haybatlï surp Xačka**

Küčlü da yeŋüči, ari u haybatlï keltirgän surp Xač, ulu χuvatï Biyimiz Jisus K'risdosnuŋ, χaysï ki yarïχlattïŋ dünyâni, χolarmen sendän, surp Xač, ki yarïχlatkaysen esimni bu sahat, ki χoltχa etärmen sendän,

Haybatlï da maχtovlu surp Xač, ki yöpsünövlü bolgay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, da (135v) kelgäy, Xač šahavatlï, üstümä menim ulu zoru Biyimiz Jisus K'risdosnuŋ.

Baχmagaysen yazïχlarïma menim, χaysï ki yatlanïpmen sendän da igrändiripmen seni mendän; igränmägäysen men yazïχlï χuluŋdan, da yïraχlatmagaysen meni sendän, ulu zoru Biyim K'risdosnuŋ, salmagaysen meni közdän, yoχsa yöpsün bügün men köpyazïχlï χuluŋnu.

Haybatlï da maχtovlu surp Xač, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï, da bol pareχọs da bolušučï dünyâniŋ Eyäsinä barča yazïχlar üčün ol haybatlï Biygä, χaysïnïŋ ki ari teni asïlgan edi seniŋ üstünä, Atäm atamïznïŋ χutχarïlmaχï üčün da barča inanganlarnïŋ.

Saŋa inanïrmen, seniŋ haybatlïχïŋa, zorlu da maχtovlu (136v) surp Xač, ol haybatlïχïŋ üčün yöpsün bügün men yazïχlï χuluŋnu.

Da bolgaysen pareχọs da bolušučï Ulu Xannïŋ Eyäsinä, bütün dünyâniŋ Biyinä alγïšlï da zadasïz gojs Mariam bilä, da barča frištälär bilä, da hïreš-dagabedlär bilä, serovpẹlär da k'erovpẹlär bilä, da barča arilär bilä, χaysïlarï ki kendiläriniŋ χanïn töküp kečti(137r)lär bu dünyâdan.

[Колонтитул страниц 137r-147r]

Alγïš Biy Teŋrigä.

Johannẹs Kaṛneçiniŋ aytkanï
Bar yüräktän Söz Biy Teŋrigä

Biy, Biy, Ata da Teŋri, Teŋri tirlikimniŋ menim, yügünürmen alnïŋa seniŋ da χolarmen sendän, baχ miskinliki üsnä χuluŋnuŋ seniŋ da aya bulargan yazïχ bilä boyuma menim.

Oŋalt men sïnïlgannï da turγuz men yïχïlgannï.

Xoy hakimlik yaralan(137v)gan da yirinlängän [yïrinlangan] ǰanïma da čürgä yaralarïn men yaralangannïŋ.

Yoγarï turγuzgïn meni, zera tas boldum da ufandïm köp töräsizlikim bilä, da yamanlïχlarïm biyikländilär bašïmdan yoγarï.

Češövsüz baγlar čövräläptirlär meni, yedi [ẹdi] kerät yaŋïlganlarïm menim yeŋdilär meni, da yoχtur hesep fähamsizlikimä menim.

(138r) Saŋa meγa, Tirlikimä da Xutχaručïma meŋiliknïŋ.

Yoχtur presp'ešenstvosum [=presp'ešenstvom] ündämägä seniŋ χorχulu atïŋnï.

Yüzümnüŋ uyatï yapuptur meni, da tikildi mendä tikän yazïχlarïmnïŋ menim.

Da hali, Biyim, Biy, kimgä umsanïyïm ya kimni etiyim maŋa umsa da χutχarïlmaχïma menim?

Kläsä ki köp kez yü(138v)räkländirdim biyiklängäniŋni, yänäči saŋa sarnarmen.

Kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, Biyim, da tölämägin χïlïnganïma körä menim, Teŋrim menim.

Ne yüräklänmäχ bilä hrožn'e χaršïlamagïn meni, Biyim, da ne öčäšmäχ bilä χorχutkaysen čaräsizni, Teŋrim menim.

Čïχara bermägin men yazïχlïnï mïrmïldanmaχïna meŋilik otnuŋ, (139r) Biyim menim, da yebermägin men čaräsizni yarlïγamaχsïz χïyïnga, Teŋrim menim.

Yebermägin diftärdän buzulgannï χovurulmaχïna bek sovuχka, Biyim menim, da eyälik etmäsinlär men därmansïz üsnä totχarlïχï tügänmäs, Teŋrim menim.

Kötürülmägäy üstümä menim yalïn ot bilä χapungan, Biyim menim, da keltirmägin men köpyazïχlï üs(139v)nä χaramγu pečni, Teŋrim menim.

Yürümäsin üstünä zabunlangannïŋ böläki ölümsüz χurtlarnïŋ, Biyim menim, da keltirmägin üstünä köpyazïχlïnïŋ igränčilikni yaman tišli alarnïŋ tišlägänniŋ, Teŋrim menim.

Yapmagay kültkü bolgan χuluŋnu teŋiz otlu, Biyim, da yügürmägäy üstünä χorχkannïŋ čovraχ aχïn ot bilä χarïšïlgan, (140r) Teŋrim menim.

Yebermägin meni čïχargi χaramγuluχka, Biyim menim, da tüšmiyim yaslangan čoγuruna buzulmaχnïŋ, Teŋrim menim.

Keri etmägin meni böläkindän sanlïlarnïŋ, Bi-

yim menim, da zïrgel etmägin kečövlünü ülüšündän taŋlanganlarnïŋ, Teŋrim menim.

Ne χorχulu avaznï išitmä bergäysen, ki yaman χul da ärčäl, (140v) Biyim menim, da ne körümsüz et zabunlangannï meŋilik alγïšïndan, Teŋrim menim.

Evet yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ meŋilik yarlïγa maŋa, da yetövsüz adam sövüklüküŋ bilä seniŋ šaγavatlangïn maŋa.

Xolïyïrmen seni, Biy, arilätkän χuvatïŋ bilä seniŋ, arïtkïn meni kirlängänni yazïχ bilä,

Da erkli etkän buyruχuŋ bilä seniŋ (141r) χutχar meni ačïγlï tarlïχïndan tamuχnuŋ.

Ber maŋa yarïχlï yer sarayïŋda da arzani etkin sargardan bolgannï yergälikindä aχïllï gojslarnïŋ.

Ber, Biy, χolïyïrmen seni, atagan yaχšïlïχïŋnï barča taŋlanganlar bilä, ki haybatlagaymen alar bilä barčadan ari Errortut‘iunnu, Atanï da Oγulnu da Ari Ǯannï hali da h″.

(141v) *Bu alγïšnï här zaman tiyär k‘risdân adamga aytmaga.*

Alγïš Biy Teŋrigä

Alγïšlïsen, haybatlï da ölümsüz padšah, etučisi köknüŋ da yerniŋ, yaratučï haybatlangan, haybatlï da alγïšlï, ögövlü alγïš bilä da haybat bilä.

Išit maŋa, Biy, da yarlïγa ulu yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

Ata, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, aŋ meni, (142r) köpyazïχlïnï, nečik ol χaraχčïnï, χačan kelsäŋ učmaχïŋa seniŋ haybatïŋ bilä seniŋ yarγulama ölülärni da tirilärni.

Išit maŋa, Biyim menim Jisus K‘risdos, da yarlïγa, buz da bošat menim yaman yazïχlarïmnï.

Da arzani et šükürlük bilä haybatlama Atanï da Oγulnu da Ari Ǯannï meŋi meŋilik.

Sensen ölümsüz Teŋri (142v) da padšahï haybatlarnïŋ.

Sensen könü yarïχ da toγru yarγučï.

Sensen yarïχ ögövlü da haybatlï.

Sensen Atasï Yarïχnïŋ.

Sensen ölümsüz Ata tasïndan frištälärniŋ, ki seni här kez alγïšlïyïrlar da haybatlï ari atïŋnï ögiyirlär da alγïšlïyïrlar, aytïp: «Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ, toludur kök da yer haybatïŋ (143r) bilä seniŋ». Här vaχt tïyγïsïz bunu aytïyïrlar da alγïšlïyïrlar seniŋ ari atïŋnï meŋi meŋilik.

Sensen Atasï barča arilärniŋ, da hajrabedlärniŋ, da ari gusank‘larnïŋ, da ǯïknaworlarnïŋ.

Sensen šaγavatlï da alγïšlï Atasï barča yaratkanlarïŋnïŋ seniŋ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padšahï meŋiliknïŋ.

(143v) Sensen alγïšlï χutχaručïm menim.

Sensen haybatlï padšahï padšahlarnïŋ da Biyi biylärniŋ.

Sensen K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ.

Sensen k‘ahana, öggän da alγïšlï, haybatlï ari Ataŋ bilä seniŋ yergälikinä körä Melk‘isetegniŋ.

Sensen χuvatïm, da yaratučïm menim, da χutχarïlmaχïm menim, ölümsüz padšahï haybatlarnïŋ.

(144r) Sensen köpyarlïγovučï Teŋri.

Sensen yaχšï etüči da haybatlï χutχaručïm menim Jisus K‘risdos.

Sensen adam sövüči K‘risdos.

Sensen alγïšlï, χuvatlï padšah, ki tamuχnu buzduŋ da barča ǯanlarnï χutχardïŋ; ol türlü χutχargaysen meni dä menim yaman yazïχlarïmdan; arït meni, Biyim menim da Teŋrim menim Jisus K‘risdos, (144v) išit maŋa, köpyazïχlïga.

Sensen könü sözü Atanïŋ da šnorhk‘u Ari Ǯannïŋ, haybat saŋa meŋi meŋilik.

Sensen ölümsüz χozusu Atanïŋ, alγïšlï, ögövlü da χuvatlï, ki kötürdüŋ yazïχlarnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Sensen χuvatlï rïcer, ki p‘arawonnu saldïŋ ari erkiŋ bilä seniŋ teŋizgä χuvatlïlarï bilä da recerlä(145r)ri bilä kendiniŋ da Israjęlni χutχardïŋ dinsiz p‘arawonnuŋ χolundan.

Ol türlü χutχargaysen meni dä meŋilik ottan, da saχlagaysen meni sönövsüz yalïndan, da azad etkäysen meni menim yaman yazïχlarïmdan.

Boluš maŋa, Biy, tarlïχïmda menim da χutχar, saχla meni körümlü da körümsüz dušmandan.

(145v) Arzani et meni, Yaratučïm, Teŋrim da padšahïm, közätučim da Biyim menim Jisus K‘risdos, yarïχlï da haybatlï ari yüzüŋä, ki körgäymen ǯan közüm bilä ol ekinči kelgäniŋdä, χaysï ki obicat ettiŋ sövüklüläriŋä seniŋ da ayttïŋ bu ari söznü:

«Keliŋiz, Atamdan da Mendän alγïšlanganlar, meŋäriŋiz meŋilik tirlikni, bu učmaχnï» [*Мф 25:34 приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира*].

(146r) Bu ari sözüŋä körä išit, tirgiz da yarlïγa men yazïχlïga.

Yarïχlatkïn men χaramγulangannï.

Tapkïn meni tas bolgannï.

Saγayt da tirgiz men ölgänni.

Oŋalt meni, köp yaralangannï da ölünü yazïχ bilä.

Evet sen, nečik uzunesli da köpyarlïγovučï Biysen, yarlïγarsen da čïdïyïrsen men köpya-(146v)zïχlïga.

Tergövsüz, χuvatlï, biyänčli Biy, χutχaručïsï dünyâniŋ, tirgiz, da yarlïγa, da bošat men yazïχlïga, nečik ol boŗnig χatunga, da ačkïn yarlïγamaχ ešikin tirlikiŋniŋ seniŋ, χaysï ki buyurduŋ da aytïŋ bu sözlär bilä:

«Xaχïŋïz, ki ačïlgay sizgä.

Xoluŋuz, ki berilgäy sizgä šaγavatï da yarlïγamaχï Atamnïŋ menim, šnorhk‘u (147r) da bašχïšï Ari Ǯannïŋ» [*Мф 7:7 Просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. Лк 11:13 Отец Небесный даст Духа Святаго просящим у Него*].

Hali men, yazïχlï, ol ari da haybatlï sözläriŋä körä χolïyïrmen sendän, adam sövüči Teŋri, turγuz men yïχïlgannï, arït men kirlini yazïχ bilä, bunuŋ bilä bergäysen maŋa bošatlïχ da oŋaltmaχlïχ.

Šaγavatlï, χuvatlï, tergövsüz, χorχulu da alγïšlï, ögövlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atïŋ seniŋ, saŋa haybat da šükür, Ataga da Oγul(147v)-ga da Ari Ǯanga hali da här kez da meŋi meŋ″.

[Колонтитул страниц 147v-158r]

Alγïš Biyimiz Jisus K‘risdoska.

Xoltχa Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska

Alγïšlï Ata, ari Teŋri, arït fikirimni menim.

Alγïšlï Oγlu ari Teŋriniŋ, arït tenimni menim.

Alγïšlï Ari Ǯanï könü Teŋriniŋ, arït ǯanïmnï menim.

Biy Teŋrim menim, ač aγzïmnï da fikirimni menim da ičirt meni Ari Ǯannïŋ bašχïšï bilä, (148r) ki men anïŋ bilä čaχïrgaymen saŋa, aytïp:

Biyi tirliknïŋ, yeber, Biy, Ari Ǯanïŋnï köktägi da χuvatlat tilimni menim, zera bilirmen, ki χuvatlïsen da χadir etüčisen, Biyim menim, da Ari Ǯanï, Oγlu Teŋriniŋ, arït da toγrulat sezikimni menim.

Anï χolarmen sendän, Biyim da Teŋrim menim Jisus K‘risdos, ačkïn χulaχïmnï menim, arït fikirimni menim, arzani et meni išitmä ari ava-(148v)zïŋnï seniŋ, da saŋa haybat meŋi meŋilikkä diŋrä.

Vay maŋa! Vay maŋa, ki bularïpmen fikirim bilä da tolumen yazïχ bilä da barča yamanlïχ bilä.

Umsam menim da ayovučïm, Biyim menim Jisus Krisdos, χutχaručïm da bolušučïm menim, aŋma yazïχlarïmnï menim, meγa saŋa, Biy, da yarlïγa maŋa ulu yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, da nečik yaχšï etü(149r)či da adam sövüči Teŋri saχla meni körümlü da körümsüz dušmandan, saχla boyumnu menim tamuχnuŋ teränlikindän.

Aŋ meni, Biyim menim Jisus Krisdos, yazïχlï da arzanisiz χuluŋnu, yarïχlï da učmaχïŋda seniŋ, da bizim kečmišlärimizniŋ ǯanlarïn tïndïrgaysen meŋilik tïnčlïχïŋda da tirlikiŋdä seniŋ, da arzani etkäysen seniŋ ari da haybatlï (149v) yüzüŋä.

Biyim menim, tirgiz da yarlïγa, seniŋ ulu šaγavatïŋdan bošat töräsizlikimni menim, zera χadirsen, da χuvatlï, da alγïšlïsen meŋi meŋilik.

Teŋrim da Biyim menim Jisus Krisdos, sözü Ata Teŋriniŋ, sensen bolušučïm menim da χutχaručïsï dünyâniŋ, χolarmen sendän, χoyma meni yazïχ χïlïnma saŋa, zera bulardï fi(150r)kirim menim yaman erkim bilä menim, da etiyirmen erkin tenimniŋ menim, da tas bolupmen ulu yazïχlarïm ičinä, χutχar da yarlïγa seniŋ ulu yarlïγamaχïŋa körä.

Boluš yarïχlï χollarïŋ bilä seniŋ da salmagïn meni yüzüŋdän seniŋ.

Umsam, da išančïm, da χutχaručïm menim sensen, χutχar da saγayt boyumnu menim, zera mušχullandïlar söväklärim menim.

(150v) Sensen müdara da yarlïγovučï Teŋri barčasïnïŋ, tirgiz meni, Biy, šaγavatïŋa körä seniŋ, uyalgaylar barčasï, χaysïlar ki χaršï turïyïrlar maŋa, tas etärsen alarnï, zera χadirsen, da uyatlï etmä meni, evet buz yazïχlarïmnï tenimniŋ menim ari atïŋ üčün seniŋ da aŋma yaman yazïχlarïmnï menim, da saŋa šükür meŋi meŋilik.

(151r) **Xoltχa Biyimizgä Jisus K‘risdoska**

Yarïχ da toγru yol, tirlik meŋilik, tiri K‘risdos Teŋri, sensen ešiki yarïχnïŋ da berüči yarlïγamaχnï.

Sensen pastïr χuvatlï da χaytaručï bularganlarnïŋ.

Sensen boš etüči yazïχlarnï.

Ašïngan χuluŋ da köpyazïχlï, χolarmen sendän, bol yarlïγovučï, aŋma yazïχlarïmnï, χaysï ki (151v) ilgärtin χïlïnïpmen, kötür üstümdän menim.

Arït meni arïtučï χuvatïŋ bilä da azad et sansïz yazïχlarïmdan menim, temizlä meni χïyasïmdan esimniŋ da češ meni baγïndan yazïχlarïmnïŋ.

Bošat, Biy, sučumnu, nečik bošattïŋ antamaludzga, da toγrulat meni, nečik mak‘sawornu.

Xutχar meni tözümsüz χïyïnlardan (152r) da küvür men bulargannï tïnčlïχlarïna seniŋ sövük*lü*lärniŋ.

Ki men dä alar bilä haybatlagaymen seni Ata bilä da Ari Ǯan bilä hali da här kez da meŋi meŋilik.

Xoltχa Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska

Köktägi Xan, ki bir yazïχlï kimsä üčün Ata Teŋrini Ari Ǯan bilä da barča frištälär bilä sövündürdüŋ.

Kečikirmägäy mendän (152v) šaγavat yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ.

Tapkïn tas bolgannï yazïχ bilä teränlikindä antuntk‘nuŋ da et färâhlik köktägilär bilä.

Turγuz men tayïlgannï yazïχ bilä, kötür tüškänni yazïχ ičinä, yarïχlat χaramγulangannï, arït kirlängänni, χaytar bulargannï.

Xoymagïn, ki erkimä [=erkinä] körä boyumnuŋ menim yürügäymen, ki eyä(153r)lik etmägäylär maŋa yazïχlarïm.

Xolarmen, Biy, yalbarïrmen, Biy, χaχarmen, Biy, ač maŋa ešikin yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, muftuna bolmagay da heč ol χadar čalïškanïŋ menim üčün, χaysï ki kötürdüŋ Koγkot‘ada χač üstünä χadaχlar ašïra, susamaχ ašïra, leγi sirkä bilä ičmäχ ašïra, yaraŋdan χannïŋ tökülmäχ ašïra, χorχulu avaz χïčχïrmaχ χu(153v)vat bilä: «Ẹli, Ẹli»,— da daγï da barča χïyïnlar, χaysïlarïn ki kötürdüŋ men tas bolgan üčün.

Ne üčün pareχos tutïyïrmen saŋa teŋrilik yergäläriŋni, χaysï ki ettiŋ bu dünyâda yer üstünä, ayagïn men yazïχlïnï, da yebermä χorχulu otka, zera meni ari χanïŋ bilä satun alïpsen, da tasel et meni yarïχlï övüŋä, ki barča arilär bilä (154r) maχtagaymen seni Ata bilä da Ari Ǯan bilä hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska

Biy Teŋrim, saχla meni, χuluŋnu seniŋ, šaγavatlï χoluŋ bilä barča türlü ǯan dušmanïŋ sïnamaχïndan:

Itidän, ottan, yeldän, topraχtan;

Aχïn suvdan, χuvatlï yaγmurdan;

Boγulmaχtan teŋizdä;

(154v) Xarnïŋ χuvatlï dufanïndan;

Taγlarnïŋ titrämäχindän da tašlarnïŋ tüškänindän;

Kökrämäχtän bulutnuŋ χuvatlï yaγmur bilä kelmäχindän;

Aŋsïzïn yaš yašnamaχtan da otlu yïltrïmdan;

Kündüzdägi da kečädägi yerniŋ titrämäχindän da yaman χïšïmlardan;

Čerüvlüktän da (155r) barča türlü baduhastan, χaysï ki yazïχlarga körä keliyir bütün dünyâ üstünä.

Bu barčasïndan meni saχla, zera sensen yarlïγovučï padšah da saŋa šükürlük da haybat meŋi meŋ″.

Alγïš Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska

Seni, Teŋri, haybatlïyïrbiz da seni, Biy, tapunïyïrbiz.

Seni, meŋilik Ata, bütün dünyâ hay(155v)batlïyïr.

Saŋa barča frištälär, saŋa köklär da barča χuvatlïlar;

Saŋa serovpẹlär da k‘erovpẹlär tïyγïsïz avaz bilä čaχïrïyïrlar:

«Ari, ari, ari Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, toludurlar kök da yer köplüχündän haybatïŋnïŋ seniŋ».

Seni haybatï aṛak‘ellärniŋ haybatlïyïr.

Seni maχtovlu, sanlï (156r) markarẹlär maχtïyïrlar.

Seni yarïχlï böläki mardiroslarnïŋ haybatlïyïr.

Seni bütün dünyâ da ari yïγövlär tapunïyïrlar;

Atanï ölčövsüz ulu χuvatïn da haybatlï seniŋ könü da bir Oγluŋnu;

Alay oχ övündürüči Ari Ǯannï;

Sensen padšahï haybatnïŋ K‘risdos, sen meŋilik Atanïŋ Oγlu.

(156v) Sen χutχarïlmaχ üčün adam ǯïnsïnïŋ yöpsündüŋ da hečkä bermädiŋ ari gojsnuŋ yüräkin.

Sen ačïγlï baγïndan ölümnüŋ ačtïŋ inamlïlarga köktägi χanlïχnï.

Sen oŋ yanïnda Ata Teŋriniŋ olturupsen haybatïna Atanïŋ.

Da inanïrbiz, ki kelsärsen ekinči yarγulama ölülärni da tirilärni.

(157r) Seni anïŋ üčün χolïyïrbiz, χullarïŋa seniŋ boluškïn, χaysïlarïn ki ari χanïŋ bilä satun aldïŋ.

Ber bizgä, ki arilärïŋ bilä meŋilik haybatnï meŋärgäybiz.

Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, da alγïšlâ meŋilikiŋä seniŋ.

Buyruχ et alarga da biyiklät alarnï meŋilikkä diŋrä.

Barča künlärimizdä bizim alγïšlïyïrbiz (157v) seni, Biy.

Da haybatlïyïrbiz ari atïŋnï seniŋ tïyγïsïz här kez da meŋi meŋilik.

Xolïyïrbiz sendän, šaγavatlï Biy, bügünki künnü yazïχtan bizni saχla.

Yarlïγan üstümüzgä bizim, Biy, yarlïγan üstümüzgä bizim, Teŋri.

Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ üstümüzgä bizim, Biy, ne türlü ki umsandïχ saŋa.

(158r) Saŋa, Biy, umsandïχ da uyalmasbiz meŋilik.

Haybatlïyïχ Ata Teŋrini da Oγulnu da Ari Ǯannï.

Hörmät da haybat aŋar beriyiχ meŋi meŋilik.

Biy, išit χoltχama menim da čaχïrganïmnï [=čaχïrganïnï] avazïmnïŋ menim yeber alnïŋa seniŋ.

Da saŋa Ataŋ bilä da Ari Ǯan bilä haybat hali da här kez da meŋi meŋilik.

[Колонтитул страниц 158v-169r]

Alγïš Biy Teŋrigä.

(158v) **Xoltχa Biy Teŋrigä**

Asrï nabožnï surp Gibrianos hajrabedniŋ aytkanï.

Ey, Biy Teŋri, Atam menim köktägi, ari Teŋri, kimdir seniŋ üstüŋä ulu?

Men saŋa šükür beriyirmen da seni haybatlïyïrmen,

Teŋrisi Aprahamnïŋ, Teŋrisi Sahagnïŋ, Teŋrisi Jagopnuŋ;

Teŋrisi atalarïmïznïŋ bizim, Teŋrisi (159r) aṛak‘ellärniŋ, Teŋrisi markaṛelärniŋ, Teŋrisi χïynalgan mardiroslarnïŋ, χaysï ki bar ediŋ daγïn burun, ne ki dünyâniŋ yaratïlganï.

Teŋri, χaysï ki kelmälisen törä etmägä ölülärgä da tirilärgä.

Sensen könü Teŋri, χaysï ki olturupsen χanatlarï üsnä frištälärniŋ, serovpṛelärniŋ da kerovpṛelärniŋ.

Sensen közätüči bizni bu dünyâda, χaysï (159v) ki ašaγada bolïyïrbiz.

Xaysï ki bolmalïdïr, sen äväl bilirsen, da barča tirilärniŋ tïnïχlarï seniŋ χoluŋdadïr, zera anïŋkibik χuvatïŋ bar.

Buzarsen da yänäči ekinči yasarsen, χurugannï ekinči yašartïrsen.

Sensen yalγïzïŋsen Biy barča biylik etkän kimsälär üsnä.

Češ meni, da boš et menim barča yazïχlarïmnï, (160r) da ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ, da išit maŋa, nečik išittiŋ ǰžuhutluχka Mïsïr šähärindä, kläsä ki könü tügäl inanmaslar edi saŋa, da seniŋ χuluŋa Movsṛeskä.

Egär ki meni bu dünyâda češmäsäŋ, ekinči kelgäniŋdä törä etmä maŋa menim yazïχlarïma körä, zera ol zamannï χaysï taγ ičinä bolgaymen yašïnma ya χaysï pečera ičinä bolurmen saχlanma seniŋ χu(160v)vatïŋ alnïna, sövüklü Biyim?

Ya χaysï taγga aytkaymen: «Tüš üstümä da yap meni»? Ya χaysï adaga aytkaymen: «Yap meni χorχusu alnïna Teŋriniŋ»? Xaysï ki hadirlänipsen kelmägä törämizni etmägä!

Yoχsa sen menim šaγavatlï Biyim, χutχar meni, da etmä törämni učïnokuma körä menim, χaysï ki heč seniŋ χuluŋda bolmïyïrmen, ani tïž oṛenk‘iŋdä.

(161r) Yoχesä buyur maŋa χulaχ χoyma, yïγlamaχ bilä χolarmen seniŋ arilikiŋdän,

Nečik χulaχ χoyduŋ Yownan markaṛegä teŋiz ičinä, χaysï ki balïχ yutup edi.

Buyur meni χutχarmaga yaman ölümdän da χoymaga meŋilik tïnčlïχka, nečik χutχardïŋ Ninowe šähärlilärni, χaysïlarïn ki tas etmädiŋ yazïχlarïna körä yüz igirmi miŋ adamnï, evet χayt-(161v)maχlïχ berdiŋ alarga; ol türlü maŋa yarlïγa seniŋ töräŋ alnïna, χaysï ki sen här kez yarlïγarsen yazïχlï adam oγlu üsnä.

Da nečik Tawit‘ markaṛe, χaysï ki yazïχlarïna körä saŋa χaršï χïčχïrdï aytïp: «Seniŋ ari atïŋ üčün, sövüklü Biyim, sürt yazïχlarïmnï»,— ol türlü men dä χolarmen, arït menim dinsizlikimni da töräsizlikimni.

Buyur maŋa išitmä, (162r) nečik išittiŋ üč igitkä Papelon šähärindä, χaysïlarïn ki otlu pečkä saldïrdï Napok‘otonosor dinsiz padšah — Ananianï, Azarianï da Misajelni.

Da sen, Biyim, yeberdiŋ seniŋ frištäŋni alarnïŋ üsnä bolušluχka χoltχalarïna körä da χutχardïŋ kensilärin ol χuvatlï otnuŋ ičindän yaγmurlu bulut ašïra, da bu sk‘ančelik‘ni körüp uyatlï χaldï padšah Na(162v)pukotonosor.

Zera sensen padšahï barča padšahlarnïŋ da Biyi barča biylärniŋ, zera tek sensen yalγïz ölümsüz da anïŋkibik yerdä tïnïyïr teŋrilikiŋ yarïχlï, χaysïna ki bir kimsä yuvuχ kelmä bolmas.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ Tanieļ markaṛegä terän čoγur ičinä, χaysï ki aslanlar arasïna salgan edi kensin, χaysïna ki yeberdiŋ Ampagum markaṛe bilä (163r) aš, da keltirip ayttï kendinä: «Yegin bu ašnï, χaysïn ki Biy Teŋri saŋa yeberdi».

Evet buŋar körä ayttï Tanieļ: «Bilirmen, ki Biy Teŋri opustit etmäs alarnï, χaysïlar aŋar umsandülar da anï izdiyirlär».

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna T‘ọbiyašnïŋ da Saranïŋ, da buyur χoltχamnï menim alnïŋa seniŋ alma, ki bolgaymen ačïχ yüzlü (163v) töräŋ alnïna seniŋ, da yeber frištäŋni maŋa, ki yamanlïχïmnï mendän keri etkäy, nečik [keri] etti Saṛadan, Hṛak‘ẹlniŋ χïzïndan, da yïraχlattï ǰžan dušmannï kensindän, da yarïχlat yüräkimni menim, nečik yarïχlattïŋ soχur bolgan közlärin T‘ọbiyašnïŋ.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna Šušannïŋ, χaysï ki Papelonnuŋ χart törä(164r)čilär kendinä küč etmä kläptirlär, da sen, Biy, χutχardïŋ anï alarnïŋ χolundan.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna Ezegia padšahnïŋ ǰžuhutluχta da χutχardïŋ kendin ölümdän, χaysï ki aγïr χastalïχ ičinä edi.

Da χoltχasïna körä (164v) kendiniŋ daγï baγïšladïŋ aŋar ömür on beš yïlga anča.

Ol türlü χutχar menim ǰžanïmnï da tenimni aγïr χastalïχïmdan, χaysï ki aγïr da yaman yazïχlarïma körä keliyir üstümä menim.

Xutχar meni, Biyim, nečik χutχardïŋ T'egγi ari gojsnu dinsizlärniŋ χolundan da alarnïŋ türlü-türlü χïyïnlarïndan, χaysï ki seniŋ ari atïŋa χïynalïy edi.

(165r) Ol türlü meni χutχar, yazïχlï χaravašïŋnï, bu dünyâlik yaman etučiliktän ari atïŋ üčün seniŋ.

Ey, Ata Teŋri, χaysï ki yarlïγadïŋ bizgä da yeberdiŋ sövüklü Oγluŋnu seniŋ da Biyimizni bizim Xutχaručï Jisus K'risdosnu, toγgan ari gojs Mariamdan, χaysï ki sövünčlük berdi Kaprieļ hrešdagabed, da asrï tamašalï tïndï anasïnïŋ χarnïnda Ari Ǧan ašïra, (165v) χaysï ki anïŋ ašïra χutχarïlmaχïmïz boldu meŋilik ölümdän.

Dalikä [=Halikä ~ Da halikä] bu sahatta χolarmen sendän, Biyim, bošatlïχ ber menim yazïχlarïma tamašalï etkänläriŋ üčün seniŋ, nečik ettiŋ sk'ančelik'ni Teŋrilikiŋ ašïra, χaysï ki Gana Kaleliada suvdan čaγïrnï teškirdiŋ, közsüzlärniŋ közlärin ačtïŋ, χulaχsïzlarga išitmäχliχ berdiŋ, χastalarga saγlïχ baγïšladïŋ, (166r) tilsizlärgä til berdiŋ, ǧan dušmanlarnï adamlarnïŋ ičindän sürdüŋ, ölülärni tirgizdiŋ, teŋiz üstünä nečik χuruda yürüdüŋ, da daγï da köp türlü sk'ančelik'lär ettiŋ.

Xaysï ki köktäsen, Oγul Atada, da Ata Oγulda, alay že Ari Ǧan bir yerdä;

Frištälärniŋ böläki seniŋ alnïŋa turup haybat beriyirlär ulu χorχuluχ bilä da ulu avaz bilä, aytïp:

(166v) «Ari, ari, ari Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaysï ki kök da yer toludur seniŋ haybatïŋ bilä».

Awiaže [=A wšakže] sen kendiŋ, Biyim, bizgä obicat ettiŋ, aytïp: «Xoluŋuz, ki algaysiz; χaχïŋïz, ki ačïlgay sizgä; da ne ki dä Atamdan χolsaŋïz atïma menim, Men Atamdan χolarmen, ki sizgä baγïšlagay».

Aytkanïŋa körä seniŋ, Biyim, halikä men χolarmen sendän, ki baγïšlagaysen maŋa; izdiyirmen, ki tapkaymen; χaχïyïrmen, ki ačïlgay maŋa χaršï.

Hadirmen, Biy, seniŋ atïŋa χïynalïp χanïmnï tökmä, tek ol χadar bolušluχka yuvuχlangïn maŋa.

Xutχar meni, Biyim menim, dušmanlarïmdan menim, zera sen obicats′a bolduŋ χol salma maŋa

Da ayttïŋ: «Aruv yüräk bilä ne ki dä χolsaŋïz mendän, ošta men ha(167v)dirmen bermä sizgä».

Men bilirmen, Biyim, ki barča adam oγlanlarï yazïχlïdïrlar da yalγan, yoχesä sen könü Teŋri, nečik obicat ettiŋ bošatlïχ adam oγluna, yazïχlïga, alay berdiŋ.

Borčlu χaldïrma meni, Biyim, yazïχlarïma körä, et ülüšlü meni arilärïŋ bilä seniŋ.

Xoygïn, Biyim, Ari Ǧanïŋnï seniŋ menim üstümä baχučï da arïtučï, da seniŋ erkiŋ bolsun üstümdä menim.

Sen, Biyim, menim üčün turduŋ alnïna Biγadosnuŋ, χaysï ki χïynaldïŋ, χačlandïŋ, ašaχlandïŋ hnazantlïχïŋ bilä seniŋ, da bastïŋ ǧan dušmannïŋ bašïn, ölüdän turduŋ, aṛak'elläriŋä köründüŋ, kökkä aγïndïŋ, Ataŋnïŋ oŋ yanïnda olturduŋ, da sen kensiŋ biylik etärsen meŋilik, zera saŋa bergändir barča χuvat egär köktä, egär yerdä.

(168v) Xutχar meni, Biyim, eski dušmandan, χaysï ertä u kečä muŋrïyïr, aslan kibik, da aγzïna kendiniŋ meni alma kliyir.

Biy Teŋri, išit maŋa, nečik išittiŋ Apelniŋ χoltχasïna, da anïŋ χurbanïn χabul kördüŋ, da ettiŋ kensin učmaχka arzani.

Xutχar meni, Biy, meŋilik sönövsüz ottan, tamuχnuŋ ačïsïndan, χaysïn ki hadirläpsen dinsizlärgä.

(169r) Da seniŋ ari atïŋa haybat, Ataga Oγulga da Ari Ǧanga hali da här kez da meŋi meŋil".

[Колонтитул страниц 169v-181r]

Alγïš Biyimiz Jisus K'risdoska.

Xoltχa Biyimizgä bizim Jisus K'risdoska [Ep'remniŋ aytkanï]

Bar yüräktän aytkïn.

Baχ, Biy, bulargannï da ǧanïmnïŋ tïnčsïzlïχïn da men köpyazïχlïga čïda.

Zera sensen maŋa χaršï bolušluχ, nečik ki ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, da men χaytarmen sizgä».

Hali men umsasïzga yar(169v)lïγa, men čaräsizgä boluš, men χaramγulanganga yarïχ sačkïn, men bularganga yol körgüz, zera tolumen yazïχ bilä da sansïz yamanlïχ bilä, ki töräsizlikim ičinä üziyirmen, nečik bir aχïn suvda.

Da nečik Bedros aṛak'elgä χaršï χoluŋnu saldïŋ, sal maŋa da, χaysï ki čaχïrïyïrmen saŋa χaršï, nečik mak'sawor toγru bolmaga, da buyur yazïχlarïmnï arïtma, nečik χaraχ(170r)čïnïŋ χač üstünä.

Ač maŋa χaršï ešikin tirliknïŋ da meŋilik yolun körgüz maŋa, küvür meni padšahlïχ ešikiŋä.

Ey, teränliki ululuχnuŋ da aχïlnïŋ, saχla meni tutulmaχïndan teränlikiniŋ teŋizniŋ, χutχar meni ölümsüz da yuχusuz χurtlardan.

Da χuvatlat meni, ki etkäymen seniŋ buyruχuŋnu yïγlamaχ bilä da yaš tökmäχ bilä (170v) kündüz u kečä.

Čovraχï tirliknïŋ da ölümsüzlüknüŋ, ičir susagan ǧanïma, χaysï ki χurup yanïyïr menim sansïz da χorχulu töräsizlikim ičinä.

Yarïχ toγru, χaysï ki yarïχlatïrsen barča adamlarnï, yarïχlat meni dä χaramγulangannï yazïχ bilä.

Ač közümnü, da imšat yüräkimni, da toχtat χorχuŋ bilä seniŋ da sövüküŋ (171r) bilä seniŋ ögüt bergin maŋa.

Tabalama meni, Biyim, hesepsiz igränči saγïšlarïma körä menim.

Da turγuzma meni soŋ yanïŋdan alar bilä, χaysïlarï ki seni yüräkländirdilär, yoχsa färâhlanganlar bilä sövündür meni da ögütüŋnü tutkanlar bilä saχla meni.

Köptür hesepim menim, Biyim, yoχsa umsanïrmen yarlïγamaχïŋa seniŋ.

(171v) Zera it dä toyunïyïr eyäsiniŋ seγanïndan tüškän odrobinalardan.

It ornuna ündä meni, da men keliyim artïŋdan, yaχšï da könü čoban, izdä meni da tap men bulargannï.

Ber maŋa, Biy, yas da yaš köp, sansïz, χuvatlat tenimni, yarïχlat ǰanïmnï, da arït yaman saγïšlarïmnï da yazïχlarïmnï, da baγïšla keräkimni, da hečkä bermä yüräkimniŋ saŋa čaχïrganïn.

(172r) Tikkin, Biy, χorχuŋnu yüräkimdä menim, da yarïχlat esimni, tözümlük ber tenimä, ki tözümlük ašïra barča yaχšï yebergängä hadir bolgaymen här zaman.

Ey, yaχšï etüči da adam sövüči Biy, χïyïnsïz nečik men tirilgäymen da ǰanïm bilä nečik χutulgaymen yaman yazïχlarïm üčün?

Zera tenim bilä aγïrmen da ǰanïm bilä χaramγulanïpmen, yarlïγa maŋa da nečik možnïy (172v) Biy boluš maŋa.

Öpkä saχlamagan da adam sövüči Biy, köp yazïχlarïma körä menim yüzüŋdän keri etmä meni da χaytar meni tüz yolga seniŋ, ki bolgaymen seni sövmä tügäl da bar yüräkim bilä.

Belgirt sürätiŋni, Biy, törä künündä, ki bolgaymen közüŋ alnïna, titrät tenimni menim, ki mušχullanïp yïγlagaymen tïyovsuz χorχulu Teŋrilikiŋniŋ alnïna.

Yapma, Biy yarlïγama(173r)χïŋnï yaratkan χuluŋdan, χaysï ki yazïχ ičinä ölüpmen.

Arttïr, Biy, yaχšïlïχïŋnï seniŋ, ki här kez yaχšï χïlïngaymen, da söndür yamanlïχïmnï esimdän menim yaman da yolsuz övränčilikim bilä da toχtat seniŋ χorχuŋnu mendä.

Günäš toγru K‘risdos, barčanï tutučï, seniŋ yarïχïŋa umsanïpmen, yarïχlat da isit yüräkimniŋ yamanlïχïn, erit buzlagan yazïχ(173v)larïmnï, baγïšla maŋa da menim ǰanïma ävälbaharnï, ki čičäklängäy da yemiš hasil keltirgäy toγru butaχ bilä.

Xutχaručï K‘risdos, χutχar meni yaman bürkkän yeldän da yazïχïndan χïšïnïŋ χaramγulanganïndan da buzlaganïmnï erit da yarïχ bilä toldur.

Suvart, Biy, rosaŋ bilä šnorhk‘lu da isitip yarïχlat ǰanïmnï da boγunlarïn esimniŋ menim.

(174r) Arïttïr, Biy, yarïmkünnüŋ yeli bilä, da Ari Ǯanïŋ bilä berkingäy da χalïnlangay yüräkim menim.

Da oyat köknüŋ kökrämäχi bilä da yaš yašnamaχ bilä buzlangan da χuru esimni menim.

Ač, Biy, yapuχ ešikin yüräkimniŋ menim da sač yarïχïŋnï ičinä.

Arït kirin yazïχïmnïŋ, da yarasïn ǰanïmnïŋ oŋalt, da berkirt seniŋ χorχuŋ tibinä, ki toγruluχnu χïlïn(174v)gaymen här sahat.

Čovraχlat bašïmnï aχmaχï üčün yašïmnïŋ, yuv irinni ǰanïmnïŋ, arït boγunlarïmnï menim, χaysï ki yaman χïlïnïyïrlar.

Arït, Biy, tikän yazïχnï yüräkimdän menim, zera ǰanïm ulu χïyïn bilä yaralanïyïr.

Sač, Biy, yaχšï urluχ yüräkimä menim, ki ösüp yemiš hasil keltirgäy, ki bolgay ol yemiš maŋa toγruluχ χïlïnmaχïna.

(175r) Tas et, Biy, χaramγuluχnu ǰanïmdan menim da kiydir yarïχnï toγruluχnuŋ, körkäyt meni χorχuŋ bilä da χaytmaχlïχïm bilä, ki bolgay eksiksiz yaš yüräkimä menim, ki χorχkaymen törä künündän seniŋ da saχlagaymen buyruχuŋnu seniŋ.

Oyat meni, Biy, χorχulu teränliknïŋ yuχunuŋ yazïχtan, da zabunlangan tenimni saχt etkin, ki barča yaχšïnï saγïšlagaymen da (175v) bolgaymen saŋa biyänčli här kez.

Xutχar meni, Biy, χuluχundan yazïχnïŋ, da χarïštïr χullarïŋ bilä birgä, χaysïlarï ki seni sövdülär da buyruχuŋnu saχlaptïrlar, ber alarnïŋ χorχusun yüräkimä menim da övrät meni yürümä izläri bilä alarnïŋ.

Baχ, Biy, toyumsuzluχnu χarnïmnïŋ menim, χaysï ki χuvatlanïptïr üstümä menim, här (176r) zaman suχlanïyïr aška, da ičkigä, da tahimli islärgä, evet sen, Biy, barčaga hadir, kes suχlančilikni tenimniŋ menim sövgänlärindän da prahnut etkänlärindän.

Zera esim bularïptïr bulγančlïχ bilä da yergäsiz yüriyir bu kečövlü dünyâda.

Evet sen, Biy, yarïχlat közün ǰanïmnïŋ menim, ki yubanmaχtan da eki fikirliktän bašχa menžnï čüstlüχ bilä tezindän bargay artïn(176v)dan teŋrilik sövüküŋnüŋ.

Xuvgïn, Biy, barča yaman saγïšïmnï bu dünyâniŋ hesepi üčün, yaχšï da färâhli butaχ tik yüräkimdä menim, ki bolgay seniŋ šnorhk‘lu yemišiŋ ǰanïmda menim.

Xolarmen, yarlïγovučï da yaχšï etüči Biy, ki saχtlïχta da aruvluχta hadir bolgaymen da övrät-

käysen maŋa barma seniŋ yaχšï yoluŋ bilä, ki arzani (177r) bolgaymen ulu haybatïŋa, zera suχlančïm egär ičmäχimniŋ, egär yemäχimniŋ erinčäklätiptir esimni; tas et, Biy, bularmaχnï esimdän menim, χaysï ki χaramγulatïptïr meni, da yedir meni ari χorχuŋ bilä seniŋ.

Yeber, Biy, bir frištäŋni, ki keltirip učχunun otnuŋ, yuvuχlatkay erinlärimä menim da küydürüp čïχargay töräsizlikimni, ki bolgaymen meŋärmä meŋ(177v)ilik tïnčlïχnï.

Yeber, Biy, färâhlatučï ičkiŋni, ki toydurgay meni Ari Ǯannïŋ färâhliki bilä, χaysï ki här kez saŋa χaršï susïyïrmen, ičir da suvar sövüklü ičkiŋ bilä, češ da keri sal, tökkin yaman da igränčli čöpräsin, menim yaman da aytovsuz töräsizlikimni.

Yeber, Biy, yarïχïŋnï, da yarïχlat esimni da saγïšïmnï menim biylikli [=bilikli] yarïχ bilä, da χaramγu yazïχïmnï tas (178r) et esimdän menim, da aγïr tenim yeŋillängäy čalïšmaχka barča türlü yaχšïlïχnï.

Yeber, Biy, eminliknïŋ frištäŋni, ki bolgay boyumnuŋ saχlavučï, da ne türlü ki berdiŋ adam oγluma χuvat yürümägä iž da kʻarp üsnä, χaysï ki ǯan dušmanlardïr, da basmaga alarnïŋ χuvatlï bašlarïn.

Saχla meni, nečik köz yarïχïn, kölgäsi tibinä χanatïŋnïŋ.

(178v) Xačan ketsäm, Biy, yoluma menim, saχla meni, yalγïz yebermä meni da yeber bolušluχuŋnu seniŋ, ki saχlagay meni ǯan dušmannïŋ sïnamaχïndan.

Kündüz u kečä barmagaymen yaman yol bilä, da ulu yarlïγamaχïŋ bolgay yazïχlarïm üsnä menim.

Saχla meni, Biy, seniŋ šaγavatïŋ bilä sözlärdän, χïlïnmaχtan da baχmaχtan, da χorχusun yarγuŋnuŋ (179r) möhürlä yüräkimdä menim, ki erinčäksiz, evet bar köŋül bilä saχlagaymen seniŋ sïmarlâganïŋnï.

Yap, Biy, ešikin yazïχlarïmnïŋ da ač maŋa ešikin yarïχnïŋ, ki χorχu bilä sövüp seni bargaymen artïndan Yaratučïmnïŋ, ne türlü ayttïŋ ari aγzïŋ bilä: «Keliŋiz, barča emgägänlär da aγïr yüklülär yazïχ bilä, da men tïnčlïχ berirmen sizgä». Da yänäči ayttïŋ: (179v) «Kim ki mendän nemä χolsa, alïr da klägänin tapar».

Men χolarmen, baχ, Biy, yalanač boyuma menim, χaysï ki ǯan dušmanï yalanačlattï, da halikä ulu uyat bilä alnïŋda turupmen; sövük bilä kiydir maŋa toynuŋ kiyinišin, da küvürtür meni, da färâhlat ündälgän färâhlikkä.

Kiydir maŋa, Biy, ilgärigi kiyinišni, χaysïn ki yalanačlanïp edim, (180r) körgüz maŋa seniŋ tatlïlïχïŋnï da yarïχlï yarlïγamaχïŋ bilä körkäyt da yap yalanač tenimni.

Išit, Biy, avaz bilä čaχïrganïmnï menim, χaysï ki uyatlï alnïŋa turupmen, da ataliχ χaznasïn yoχ etipmen, da hali ačlïχ ölümü bilä tas bolïymen, da boldum oχšaš türlü-türlü hayvanlarga.

Saχla meni ǯan dušmandan, Biyim da salma meni šaγavatlï közüŋ(180v)dän, χaysï ki tandïm seni.

Meγa yerdän kökkä diŋrä da seniŋ alnïŋa.

Arzani dügülmen ündälmä saŋa oγul.

Et meni χabul, nečik keräksiz χuluŋnu, barča bašχïšïŋa arzani et, Biyim da Teŋrim menim, zera saŋa yarašïr haybat da ezat hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš Biyimiz Jisus Kʻrisdoska yolčunlar üčün

Yol körgüzüči tirlikkä da yol könü(181r)lükkä Biyimiz Jisus Kʻrisdos, χaysï ki yol körgüzdüŋ Jovsepʻkä Mïsïr šähärinä da Israjẹlgä Xïzïl teŋiz ašïra,

Movsẹskä Sineagan taγïna da žoγovurtka anïŋ ulusuna Erusaγẹmniŋ, da Gγẹobaslarga yoldaš bolduŋ Yemawuska;

Xolarmen sendän, Biyim, yol körgüz bizgä da barča χardašlarïmïzga bizim barmaga eminlik bilä bargan yollarïna, da χutχar (181v) körümlü da körümsüz dušmandan, da saγlïχ bilä elt bargan yerinä;

Zera seniŋ yol, da könülük, da tirlik, Biyimiz bizim Jisus Kʻrisdos;

Da saŋa yarašïr haybat meŋi meŋilik, Am[ẹn].

[Колонтитул страниц 181v-192r]

Alγïš ari Errortutʻiunga.

Hawadow tatarča

Aytïlgan surp hajrabed Nerẹsesniŋ ari Errortutʻiunga χaršï, χaysïn ki borčludur här kʻrisdân kišisi här kündä aytmaga beš kez, on eki kez yügünč etip yer öpmäχ bilä, bolsun ertä, bolsun kečä ya, ne (182r) vaχt ki kläsäŋ, ayt

(198r) **Alγïš χuvatlï χorχularïna χaršï kečäniŋ Krikornuŋ Naregaçiniŋ**

[1.] Inam bilä hosdovanel bolup yerni öpärmen saŋa, Ata Oγul da Ari Ǯan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, yaratučïsï frištälärniŋ, da adamlarnïŋ, da barča bolganlarnïŋ, yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga.

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, ayïrïlmagan Yarïχ da bir Teŋrilik, ari Errortutʻiun, yaratučïsï ya(182v)rïχnïŋ da tas etüči χaramγuluχnu, tas et menim ǯanïmdan χaramγulu yazïχnï da biliksizlikni, da yarïχlat esimni menim

bu sahat alγïš etmägä saŋa biyänčli, da yöpsüniyim sendän χoltχamnï menim, da yarlïγa sen″.

[3.] Ata köktägi, könü Teŋri, Teŋri, ki yeberdiŋ sövüklü Oγluŋnu χoltχasïna men bulargan χoyuŋnuŋ, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä diŋrä, yöpsün meni, (183r) nečik marnotratca oγulun [=oγlun], da kiydir maŋa burungi yarïχlï tonnu, χaysïndan yalanačlandïm, yarïχ bilä, da yarlïγa″.

[4.] Oγlu Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojs Mariamdan χutχarïlmaχïmïz üčün bizim, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä kökkä, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä diŋrä, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, (183v) χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yar″.

[5.] Ǧanï Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki yendiŋ [=endiŋ] Jortananda da vernadunda da yarïχlattïŋ meni yuvmaχï bilä surp awazannïŋ, meγa yerdän kökkä diŋrä seniŋ [alnïŋa], arït meni ekinči Teŋrilik otuŋ bilä, nečik surp aṛak‘ellärni ari vernadunda, da yar″.

[6.] Zadasïz tarbiyat, meγa saŋa esim bilä menim, ǧanïm da tenim bilä menim, aŋma ilgärgi (184r) yazïχlarïmnï menim ari atïŋ üčün seniŋ, da yar″.

[7.] Körüči barčanïŋ, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buzgïn χolbitikin yazïχlarïmnïŋ menim, da yazgïn atïmnï menim meŋilik diftärdä, da y″.

[8.] Tergövüči yapuχlarnï, meγa saŋa erkli u erksiz, bilgänim da bilmägänim bilä, bošatlïχ ber yazïχlï χuluŋa, χaysï ki surp awazannïŋ toγganïmdan beri čaχ bu küngä diŋrä (184v) yazïχ ettim Teŋrilikiŋ alnïna sezikliklärim bilä menim da barča boγunlarïm bilä tenimniŋ, da yarlïγa″.

[9.] Barčanï ayovučï Biy, χoygïn közät közlärimä menim ari χorχuŋnu seniŋ, ki artïχsï baχmagaymen, da χulaχlarïm bilä yaman sözlärni išitmägäymen, da aγzïm bilä yalγan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman saγïšlamagaymen, da χollarïm bilä yaman χïlïnmagaymen, da ayaχ(185r)larïm bilä yaman yollarga barmagaymen, yoχsa tüzät barča tepränišlärin tenimniŋ menim, ki barčada boyruχuŋa körä seniŋ bolgaylar, da yarlïγa″.

[10]. Ot tiri K‘risdos, otlu sövükünnü seniŋ, χaysïn ki saldïŋ dünyâgâ, palaylat [p‘ajlalat‘] boyumda menim, ki küydürgäy aruvsuzluχun ǧanïmnïŋ menim, da arïtkay χïyasïn esimniŋ menim, da sürtkäy yazïχïn tenimniŋ menim, da yandïr(185v)gay yarïχlï bilmäχiŋni seniŋ yüräkimdä menim, da yarlïγa se″.

[11.] Aχïlï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïnï saγïšlama, da sözlämä, da etmägä alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman fikirlärdän da χïlïnmaχtan χutχar meni, da yarlï″.

[12.] Klävüči yaχšïlïχnïŋ, Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkimä [=erkinä] körä boyumnuŋ menim yürümägä, yoχsa yol körgüzüči bol maŋa här vaχt seniŋ erkiŋä körä bolmaga, da″.

(186r) [13.] Köktägi Xanï [=Xan], ber maŋa učmaχïŋnï seniŋ, χaysïn ki obicat ettiŋ sövüklüläriŋä seniŋ, da küčäyt yüräkimni menim, ki körälmägäy yazïχnï, da sövgäy seni yalγïz, da etkäy erkiŋni seniŋ, da yarlïγa″.

[14.] Ayovučï yaratkanlarïŋnïŋ, saχla nïšanï bilä χačïŋnïŋ seniŋ ǧanïmnï da tenimni menim aldovučï yazïχtan, sïnamaχïndan eski dušmannïŋ, da yaman kišilärniŋ, da barča tïnč(186v)sïzlïχtan ǧanïmnïŋ da tenimniŋ, da yarlï″.

[15.] Közätüči barčanïŋ K‘risdos, oŋuŋ seniŋ kölgä bolgay üstümä menim kündüz da kečä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuχlaganda, turganda, ki heč seskänmägäymen, da yar″.

[16.] Teŋrim menim, χaysï ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barča yaratkanlarïŋnï yarlïγamaχïŋnïŋ tatlïlïχï bilä seniŋ, saŋa sïmarlârmen ǧanïmnï me(187r)nim, sen χayγur da hadirlä ǧan u ten keräkimni menim bu kündän čaχ meŋilikkä, da yarlï″.

[17.] Xaytaručï bularganlarnïŋ, χaytar meni yaman övränčiklärimdän menim yaχšï χïlïnmaχka da berkirt ǧanïmda menim χorχulu ölär künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövükün učmaχnïŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χïlïngaymen toγruluχnu, da yarlïγa se″.

[18.] Čovraχï ölümsüzlük(187v)nüŋ, aχtïrgïn yüräkimdän menim pošmanlïχ yašïn, nečik boṛnigniŋ, ki yuvgay yazïχïn boyumnuŋ menim bu dünyâniŋ [=dünyâdan] kečkänimdän ilgäri, da yar″.

[19.] Baγïšlavučï yarlïγamaχnï, baγïšla maŋa könü inam bilä da yaχšï ämäl bilä, ülüšlü bolup ari teniŋdän da ari χa(25v)nïŋdan, kelmägä seniŋ alnïŋa, da yar″.

[20.] Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen tatlïχ bilä tastïm (188r) etmä ǧanïmnï menim da urušsuz kečirmägä eski dušmannïŋ yamanïndan, χaysï ki kök tibinädirlär, da yar″.

[21.] Yarïχ könü K‘risdos, arzani et ǧanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ seniŋ ündälgän künündä, tïnmaga yaχšï umsa bilä palaclarïnda toγrularnïŋ čaχ seniŋ haybatlï ekinči kelgäniŋä diŋrä, da yar″.

[22.] Yarγučï könü, χačan kelsäŋ haybatïŋ [=haybatï] bilä A(188v)tanïŋ yarγu etmägä ölülär-

gä da tirilärgä, kirmägin [yarγuga] χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ottan, da išittirgin maŋa sanlï ündövün artarlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da yar″.

[23.] Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimgilärimä da yatlarga, tanïganlarïma da tanïmaganlarïma, tirilärgä da ölülärgä, bošat dušmanlarïma me(189r)nim da menim körälmägänlärgä, da χaytar alarnï yamanlïχlarïndan, χaysï ki bar alarda menim üčün, ki yarlïγamaχïŋa seniŋ arzani bolgaylar, da yarlïγa alarga da maŋa, köpyazïχlïga.

[24.] Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasïn χuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaχšïlïχka χoltχamnï pareχọsluχu bilä ari gojs Asduad͡zad͡zinniŋ, da surp Jovannęs garabedniŋ, da surp Sdepannos burungi tanïχïŋnïŋ, (189v) da bizim atamïznïŋ surp Krikor Lusaworiçniŋ, da surp aṛak‘ellärniŋ, da markareļärniŋ, hajrabedlärniŋ, vartabedlärniŋ, d͡žïknaworlarnïŋ, ari mardiroslarnïŋ, da surp gusank‘larnïŋ, frištälärniŋ da frištägäbedlärniŋ Mik‘ajęlniŋ da Kaprięlniŋ, da barča köktägi χuvatlïlarnïŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, ayïrïlmagan ari Errortut‘iun, hali da här kez da meŋi meŋ″.

(Номер 190 отсутствует; 191r) **Alγïš surp Errortut‘iunga da bir Teŋrilikkä, Ataga χaršï**

Ey, barčadan alγïšlï ari Ata, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ.

Pareχọsluχu bilä χïyïnlarnïŋ da χanïnïŋ Oγluŋnuŋ seniŋ yarlïγa, adam sövüči, da buz barča da tügäl yazïχlarïmnï [=yazïχlarïnï] boyumnuŋ menim,

Xaysïn ki bilirsen, ki yamandïr alnïŋa seniŋ, da χaysïn ki sen körälmässen, da saŋa haybat meŋi″.

(191v) **[Колонтитул страниц 191v-192r]**

Alγïš ari Errortut‘iunga.

Alγïš Oγulga χaršï

Oγlu Teŋriniŋ da Sözü Jisus K‘risdos, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ.

Pareχọsluχu bilä barča ariläriŋniŋ seniŋ ayagïn menim arzanisiz boyuma da arït meni barča sözlü yazïχtan d͡žanïmnïŋ, χaysïlarïn ki bilirsen yaman alnïŋa seniŋ da χaysïlarïn ki sen körälmässen.

Anï ketär mendän, Biyim, da saŋa alγïš, da šükür, da haybat meŋi″.

(192r) **Alγïš Ari D͡žanga χaršï aytïlgan**

D͡žanï Teŋriniŋ, könü Teŋri, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ.

Pareχọsluχu bilä ari gojs Asduad͡zad͡zinniŋ arït yazïχlarïmnï, χaysïlarïn ki sen körälmässen da χaysïlarï ki seni mendän igrändiriyirlär.

Da saŋa šükür da haybat Ata bilä da Oγul bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Amęn.

(192v) **[Колонтитул страниц 192v-194r]**

Alγïš arilärgä Teŋriniŋ.

Alγïš barča arilärgä (~arilärinä) Teŋriniŋ

Surp Jovannęs mygyrdiç, ulu markareļär arasïnda;

Surp Sdep‘annos, burungi tanïχï K‘risdosnuŋ;

Atamïz bizim surp Krikor Lusaworiç, ari da özdän hajrabed, yüzüm saŋa topraχ, dinimizniŋ körkü da bašïmïznïŋ tad͡žï;

Surp aṛak‘ellär;

Surp mardiroslar;

Surp hajrabedlär;

Surp d͡žknaworlar;

(193r) Surp gusank‘lar;

Teŋriniŋ barča frištäläri da frištagabedläri Mik‘ajęl da Kaprięl, serovpęlär da k‘erovpęlär, altï χanatlïlar da dört χanatlïlar, da meni saχlagan frištäm, χaysï ki Yaratučï Teŋrimizniŋ χullarïsiz da anïŋ buyruχun etüči;

Ari dęr Nersęs hajrabed;

Ari sk‘ančelakord͡z hajrabed surp Nigolajos;

Surp Marianę aruv gojs, Teŋriniŋ taŋ(193v)lama nahadagï;

Surp zinaworlar, da barča yoγargi küčlülär, da barča ariläri Teŋriniŋ, χolarmen siziŋ arilikiŋizdän, ki yöpsüngäysiz bügün men köpyazïχlï χuluŋnu,

Da bošatučï bolgaysiz bügün men köpyazïχlïga, da pareχos bolgaysiz surp gojs Mariam Asduad͡zad͡zingä

Da haybatlï Eyämiz Teŋrigä, χaysïnïŋ ki ari da haybatlï atïna kečip χanlarïŋ töküpsiz,

(194r) Ki menim ulu da aγïr bilgän da bilmägän yazïχlarïma bošatlïχ bergäy, da yarlïγagay d͡žanïma da tenimä menim, da kendiniŋ haybatlï da meŋi učmaχïna arzani etkäy.

Barča ari frištäläri da hreštagabedläri Teŋriniŋ, da barča köktägi küčlülär, da ašaγargi barča ariläri Teŋriniŋ, salmagaysiz men köpyazïχlïnï közüŋüzdän pareχosluχuŋuz bilä, yüzüm sizgä topraχtïr. Amęn.

(194v) **[Колонтитул страниц 194v-201r]**

Alγïš kečägi yatkanïnda.

Bašlanïyïrlar alγïšlar kečädägi, χaysï ki aytïlïyïrlar yatkanda.

[*P‘aṛk‘ kez, Asduad͡z*]

Haybat saŋa, Teŋri, χaysï ki baγïsladïŋ bu künnü eminliktä da yaχšï saγlïχta kečirmägä.

Adam sövüči Teŋri, bu alnïmïzda bolgan kečäni, χaysï ki üstümüzgä bizim kelmälidir, yazïχtan χutχar, yamandan keri et, da yaχšï iškä yol kör-

güz, ertägi alγïška arzani et barča inanganlarnï ari a(195r)tïŋa seniŋ da saχla eminliktä.

Biy Teŋrimiz bizim, ber eminlikiŋni seniŋ bütün dünyâgâ, kötür χïšïmnï yaratkanlarïŋdan, yarlïγa atalarïmïzga da χardašlarïmïzga bizim, tirilärgä da ölülärgä, yarlïγa surp yïγövnü yasaganlarga, emgäk tartkanlarga, yaχšï etüčilärgä, χuluχ etüčilärgä surp yïγövgä, da alarga da, χaysïlarï ki kölgäsi tibinä surp yïγövnüŋ (195v) tïnïp yatïptïrlar.

Biy Teŋrimiz bizim, boluš k'ristân padšahlarïna da Teŋrini tanïgan buyruχčïlarga, čerüvlärinä da zürätlärinä alarnïŋ saχlamaχ bilä eminliktä.

Biy Teŋrimiz bizim, saχla aṛačnortumuznu bizim da χardašlïχïmïznï, zaγalsïz da χalabasïz erkindä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, nïšanï bilä ari χačïŋnïŋ seniŋ sürgin körümlü-körümsüz dušmannï ček(196r)lärimizdän bizim da turaǰagïmïzdan, χutχar bizni meŋilik ottan, da saŋa haybat meŋi meŋilik. Ameṇ.

Bu barčanï aγzïmdan da yüräkimdän menim χabul kör, Biyim menim Jisus K'risdos, Teŋri, meŋiliktän yarlïγa maŋa da et arzani seniŋ χanlïχïŋa meni toγuručïlarïm bilä, da kečmišlärim bilä, yuvuχtagilär da barča k'risdânlar, da saŋa haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

Atïna Biy Teŋriniŋ bašlandï da haybatïna anïŋ tügänländi, χaysï ki bolsun haybat ari Erortut'iunga meŋi meŋilik, ameṇ.

(191v) Alγïš kečägä yatkan zamanïnda ǰan dušmannïŋ aγïr yuχu salmaχ üčün adam üstünä

Xolarmen sendän, Biy, da šükür beriyirmen seniŋ yetövsüz teŋrilikiŋä, adam sövüči Biy, ki arzani ettiŋ arzanisiz χaravašïŋnï yetmägä kečäniŋ zamanïna.

Sensen Biyi kündüznüŋ da etüčisi kečäniŋ, sen saχla meni saγïšïndan yaman suχlančilikniŋ da yuχunuŋ, χor(197r)χusundan körüngän da körünmägän dušmanlarnïŋ.

Da berkäyt meni ačïγlïχïndan eski dušmannïŋ zulumundan peliarnïŋ, seskänmäχindän šaytannïŋ, aγïrlanmaχlarïndan χïbïlïqlarnïŋ [χibilik'larnïng], aχtarïlmaχïndan övnüŋ, hilläliklärindän adamlarnïŋ, ǰaduluχlarïndan ǰadularnïŋ, šašχïn fikirlärdän, igränči saγïš etmäχindän;

Suχlančlï aγrïχlardan, χorχulu yuχudan, (197v) ačïγlï tüšlärdän, χorχularïndan yamannïŋ, yïγïnlarnïŋ tüšlärindän da barča yaman nemälärdän saχla χuluŋnu seniŋ, barïnï tirgizüči šnorhk'uŋ bilä.

Da seniŋ barča χuvatlï yarlïγamaχïŋ bilä čöpčövrä dolašïp beklät här yartïn menim otaχïmnï tïnčlïχïmnïŋ,

Oŋ da sol, yarïmkün da yarïmkečä, küntoγuš da künbatïš, köknüŋ biyiklikinä da yerniŋ ašaχlïχïna.

(198r) Böläkin frištälärniŋ yeber, Biy, otaχïna χuluŋnuŋ seniŋ.

Ber maŋa, Biy, yarïχlï saγïš da oyaχ fikir, ber maŋa, Biy, saχtlïχ esimä menim, ki oyaχ saγïš bilä da saχt fikir bilä tïngaymen da šükürlük bilä haybatlagaymen barčadan ari surp Errortut'iunnu hali da meŋ".

Alγïš χuvatlï χorχularïna χaršï kečäniŋ Krikornuŋ Naregaçiniŋ

Oγlu tiri Teŋriniŋ, barčadan al(198v)γïšlï, χorχulu Atanïŋ tergövsüz Toγuš, χaysï ki küč dügül saŋa heč nemä dä, χaysï ki sačïlganïna kölgäsiz yarïχnïŋ haybatlï yarlïγamaχïndan seniŋ

Erirlär yazïχlar, χačarlar šaytanlar, buzulurlar ašïnmaχlar, češilirlär baγlovlar, ufalïrlar bïγovlar,

Tirilä toγarlar ölgänlär, saγaygaylar yaralanganlar, oŋalïrlar yaralar, kötürülürlär buzulmaχlar, yer be(199r)rir mušχulluχ, eksilir küstünmäχliχ, χačar χaramγuluχ, ayïrïlïr tunuχluχ, keri bolur χalïn χaramγu, oŋalïr temnost, tügänir bulutluχ, kötürülür iŋirlänmäχ, ketär kečä, buzulur χovurulmaχ, yoχ bolur yamanlïχ, sürülür umsasïzlïχ;

Da χanlïχ etär χoluŋ seniŋ, barčanï tutučï, arïtučï barčasïn, χaysï ki kelmädiŋ tas etmä ǰanlarnï adamlarnïŋ, evet tirgizmä.

(199v) Bošat maŋa sansïz yamanlïχlarïmnï ulu yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ.

Zera sen yalγïzsen köktä aytovsuz da yerdä körümsüz, dünyâniŋ barlïχïnda da χïrïγïnda dünyâ učunuŋ, bašlanmaχï barčanïŋ da barčada barča tügällik bilä alγïšlï biyikliktä, da saŋa Ata bilä da Ari J̌an bilä haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

Oγčojn k'ez tatarča

«Oγčojn saŋa, Mariam, tolu bašχïš bilä, Biy se(200r)niŋ bilä, alγïšlïsen sen barča χatunlar arasïna, da alγïšlïdïr yemiši yüräkiŋniŋ seniŋ» Jisus K'risdos. Anasï Teŋriniŋ, ari gojs Mariam pareχos bol yalγïz Oγluŋa seniŋ men yazïχlï üčün kali da sahatïna ölümnüŋ menim. Ameṇ.

Anganimk' aṛač[i k'o] tatarča

Tüšärbiz alnïŋa seniŋ, Biyimniŋ anasï, surp Asduaǰaǰzin, da χolarbiz zadasïz gojsluχuŋdan, pareχos (200v) bol Biygä boyumuz üčün bizim da yalbar Oγluŋdan seniŋ χutχarma bizni sïnamaχtan da barča türlü zabunluχumuzdan bizim.

Orarcagič tatarča

Xaysï ki češüčisen baγlïlarnïŋ, bašχïš berüči barčasïna, bügün χoltχasï ašïra ari χartnïŋ češ meni dä baγïndan ölümnüŋ, yazïχïndan meŋilik tirlikkä.

Kečägi alγïšïmïznï da yalbarganïmïznï yöp-
(201r)sün, adam sövüči Teŋri, biyänčli, yaχšï etüči, erkiŋä seniŋ.

Bizim yazïχlarïmïzga da köp ašïnganïmïzga bošatlïχ baγïšlâ, yamandan χutχar, yazïχtan saχla, yaχšï χïlïnmaχka yol körgüz, kečmišlärimizgä bizim tïnčlïχ da köktägi χanlïχ baγïšlâ, kečäni yaχšïlïχta da eminliktä kečirgin, ertägi alγïška da haybatlamaχka atïŋnï seniŋ arzani etkin, da saŋa haybat meŋi meŋ″.

(201v) **[Колонтитул страниц 201v-203r]**

Ögüt χosdovanut‘iunga.

Ögüt Giragos vartabediniŋ, ki ne türlü keräk χosdovanel bolma yazïχlardan

Tiyišlidir k‘risdânlarga, ne vaχtta ki kläsä χosdovanut‘iunga kelmä, üč türlü nemä esinä keltirmäχ keräk.

Äväl bunu, ki: χosdovanut‘iunnu, χaysïn ki aytïyïrmen, Teŋriniŋ alnïnadïr da k‘ahananïŋ, da bu k‘ahana χaysïn ki baylasa bunda, baylïdïr köktä Teŋriniŋ alnïna, da χaysïn ki češ(202r)sä bunda, češövlü bolur köktä Teŋriniŋ alnïna, nečik Biyimiz K‘risdos buyuruptur.

Da ekinči, ki asrï ašaχlïχ bilä keräk tüšmä yüz üsnä din ata alnïna, zera ämäli yazïχnïŋ öktämliktir da ämäli pošmanlïχnïŋ da χosdovanut‘iunnuŋ ašaχlïχtïr, nečik Biyimiz buyurïyïr, ki marnotratca oγul ataga meγaga keldi da tamγačï daǰarda da bošatlïχ taptïlar Teŋridän.

(202v) Da üčünči, esinä keltirmäχ keräk ol künnü, ki ne kündä χosdovanel boluptur äväldän, da saγïš etkäy, ki bilgäy, nečä vaχttïr ol kündän čaχ bu küngä deg, χaysïnda χosdovanel bolmalïdïr: yïl mïdïr yoχsa yarïm yïl; da nečä ki esä, barča yazïχlarïn saγïšlagay da bašlap ol kündän aytkay birär-birär, kündüz mi yoluχuptur yoχsa kečä; da aytkay künün: yïγkün mi edi yoχsa özgä ulukün; da aytkay yerin yazïχ(203v)nïŋ: ari yerdä mi edi yoχsa aruvsuz; da aytkay yazïχnïŋ oχšašïn: egär yazïχka kendi mi edi säbäpči yoχsa mï özgä.

Da χačan ki barsa din ataniŋ alnïna χosdovanel bolma, üč kez yügünč etkäy Ata Oγul Ari Dǰannïŋ atïna, da čöküp k‘ahana alnïna aytkay yazïχlarïn yaš bilä, nečik Teŋrigä, da ol bošatïr garkïnïŋ buyruχu bilä, nečik Teŋri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworičniŋ toγru dini(203v)niŋ tapunmaχïn surp aṛak‘ellärniŋ ganonk‘undan.

Da tiyišlidir här k‘risdânga, ki här kez χosdovanel bolgay, da χačan kelsä din atasï alnïna, üč kez yer öpkäy atïna ari Errortut‘iunnuŋ, möhürläp kendi kendin surp χačnïŋ nïšanï bilä, da aytkay bu alγïšnï.

[Колонтитул страниц 203v-204r]

Alγïš χosdovanut‘iun alnïna.

[Колонтитул страниц 204v-205r]

Alγïš χosdovanut‘iun zamanïnda.

Alγïš χosdovanut‘iun alnïna Biyimiz Jisus K‘risdoska

Šükürlümen sendän, Biy Teŋrim menim Jisus K‘risdos, ki arzani ettiŋ men yazïχlïnï (204r) da arzanisiz χaravašïŋnï kelmä χosdovanut‘iunga; na hali ber maŋa, Biyim, biyänčlikiŋä körä seniŋ χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim uyatsïz, da sürgin mendän šaytannï, ki unutturmagay yazïχlarïmnï menim, da yaman uyatnï salmagay üstümä menim, da bermägäy könülük bilä χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim.

Da hali, Biyim Jisus K‘risdos, pareχosluχu (204v) bilä surp Asduadzadzinniŋ, zadasïz gojs anaŋnïŋ, da χoltχasï bilä surp Jovanneṣ mïgïrdičniŋ, da surp Sdep‘annosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da barča arilärniŋ, sürgin mendän yaman saγïšïn, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen aγzïmnï menim da aytkaymen yazïχlarïmnï menim alnïŋa seniŋ ulu inam bilä, da yöpsüngäymen sendän, Biyim, bošatlïχ yazïχlarïma menim.

(205r) Zera sensen Teŋrim, yarlïγovučïsen da adam sövüči, uzunesli da köpyarlïγovučï, da hayïfsunursen yamanlïχlarï üsnä adamlarnïŋ, da bošatïrsen yazïχlarïn barčasïnïŋ, kimlär ki sarnarlar saŋa.

Da hali bošat maŋa, Biyim, yazïχlarïmnï menim seniŋ köpyarlïγamaχïŋ bilä, zera sen köpyarlïγovučï Teŋrisen, da arïtučï yazïχlardan, da saŋa haybat Ata bilä da Ari Dǰan (205v) bilä hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

[Колонтитул страниц 205v-212r]

Xosdovanut‘iunda aytkïn.

[*Tawanut‘iun*]

Tapunmaχï ari inamniŋ χosdovanut‘iun bilä, χaysï ki aytïlïyïr din ata alnïna χosdovanel bolganda bu türlü.

Inam bilä tapunurmen ari Errortut‘iunnu da bir Teŋrilikni ayirïlmagan.

Символ веры

Исповедание святой веры с покаянием, которое произносят перед духовным отцом во время исповеди. Вот так.

С верой исповедую пресвятую Троицу и единого неделимого Бога.

Inanïrmen Ataga, ki ataliχï yetövsüzdür.

Inanïrmen Oγulga, ki toγganï tergövsüzdür.

Inanïrmen Ari Ǯanga, ki Atadan ilgäri kel-(206r)gäni aytovsuzdur

Ata bilä da Oγul bilä haybatta da birliktä.

Верую в Отца, чье Отцовство непостижимо.

Верую в Сына, чье рождение неисследуемо.

Верую в Святого Духа, чье происхождение от Отца несказанно и который существует совместно с Отцом и с Сыном в славе и в единстве…

Inanïrmen da tapunurmen bir Errortut‘iundan yalγïz Oγlunu, erki bilä Ataniŋ da biyänmäχi bilä Ari Ǯannïŋ

Ašaχlandï bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, endi köktän awedum bilä hreštagabedniŋ yüräkinä ari gojs Mariamnïŋ;

Aldï ten, ǯan, es, adam tügäl yazïχtan (206v) bašχa toγdu, tügälliki bilä Teŋri da adam, eki tarbiyattan birländi ayïrïlmagan birlänmäχ bilä.

Sözü Teŋriniŋ adam boldu, da adam Teŋri boldu buzulmaχsïz birlän*mäχ* bilä;

Kirdi o̤ŗe̤nk‘kä, ki alarnï, kimlär ki o̤ŗe̤nk‘ tibinä edilär, satun algay yazïχtan.

Sünätländi o̤ŗe̤nk‘kä körä, ki sünätlänmägän yüräkimizni bizim arïtkay yazïχtan.

(207r) Mïgïrdel boldu Jortananda nečik adam da ufattï bašïn dušmanniŋ nečik Teŋri.

Xačlandï ǯuhutlardan nečik adam da χutχardï adam millätin nečik Teŋri.

Kömüldü kerezmanda nečik adam da turdu ölüdän nečik Teŋri.

Aγïndï haybat bilä kökkä da olturdu oŋ yanïna Ataniŋ biyikliktä.

Kelmälidir ol kendi haybatï bilä Ata(207v)niŋ da Ari Ǯannïŋ yarγu etmägä ölülärgä da tirilärgä, ki aniŋ ölümsüz χanlïχïna heč tügällänmäχ yoχtur.

Xaytïpmen menim yaman yazïχlarïmdan, χaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim, zera ne uču bar da ne χïrïyï.

K‘risdânlik yergäsinä tügäl bolmïyïrmen, ǯanïmnï da tenimni yazïχ bilä χaramγulatïpmen, ölär künümnü saγïšlamïyïrmen, da Teŋriniŋ χorχulu yarγu(208r)sun esimä keltirmiyirmen.

Vay maŋa, vay maŋa, vay men köpyazïχlïga,

Ki ne ǯuvap bersärmen Teŋriniŋ χorχulu yarγusuna!

Da hali, umsanïp Teŋrigä da aniŋ yetövsüz šaγavatïna, aytarmen men menim yaman yazïχlarïmnï bu surp yïγövnüŋ ičinä Teŋriniŋ alnïna, da surp Asduaǯaǯzinniŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da menim din atamniŋ al(208v)nïna barča yazïχlarïmnï, χaysï ki χïlïnïpmen ǯanïm da tenim bilä, da barča saγïšlarïm bilä, sözlärim bilä, da etkänlärim bilä, erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, kündüz da kečä, egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuχlaganda, egär oyaχ bolganda.

Yazïχlïmen beš seziklikim bilä, altï türlü tepränišim bilä, on eki gövdäm bilä, üč yüz (209r) altmïš beš boγunlarïm bilä, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen közlärim bilä: hamaša baχïp özgälärniŋ sürätinä, suχlanïpmen er kišigä, igitkä, özgäniŋ tirlikinä, közüm bilä körüp, esim bilä suχlanïpmen, da ne ki köz yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Te″.

Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Teŋriniŋ buyruχun išitmä erinipmen, yoχesä χulaχ χoyupmen tiyišsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panpas etmäχni, (209v) čïχara bermäχni, yergäsiz gäläǯilärni, yaman sözlärni χulaχ χoyupmen, da ne ki χulaχ yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen aγzïm u tilim bilä: boš sözlärni sözläpmen, yalγannï aytïpmen, panbas etipmen, sökünč beripmen, χarγapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytïpmen, artïχsï külüpmen, özgälärni küldürüpmen, akah yepmen, akah ičipmen, boš gäläǯilär bilä özgälärni saγ (210r) fikirindän yaman saγïška keltiripmen, da ne ki aγïz u til yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen yüräkim bilä: yaman saγïš etipmen, itlikkä, boŗniglikkä, oγurluχka da damâhlikkä, zïrgel etmäχkä, yüräkim bilä kek saχlapmen urmaga, χanatmaga, öldürmägä, da Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä keltirmiyirmen, menim ulu yazïχlarïn [=yazïχlarïmnï] χoyup, özgäniŋ kiči yazïχlarïn (210v) saγïšlapmen, meγa Teŋrigä.

Xollarïm bilä yazïχlïmen: artïχ alïp, eksik beripmen, alïp yašïrïpmen, kišiniŋkinä χïyïpmen, sadaγa bermiyirmen, aldapmen, zïrgel etipmen, urupmen, χanatïpmen, yazïχ da uyat yergä χol uzatïpmen, ne χadar bolupmen dinsizlik, ǯansïzlïχ etmä, etipmen, ol χadar ǯanïma χïyïpmen, ki bir boγunumnu saγ da yazïχsïz Teŋrigä saχlamïyïrmen, meγa Teŋrigä.

Ayaχlarïm bilä yazïχlï(211r)men: yïχövümä tügäl bolmïyïrmen, saγmosuma, ertägi alγïška, tüš alγïšïna, tum haybatïna da kečägi alγïška, χastalarnï sorma da zïndandagilärni barmïyïrmen baχma, χariblärni övümä tïndïrmïyïrmen, yalanačlarnï kiydirmiyirmen, ačlarnï, susamïšlarnï yedirip ičirmiyirmen, da barča Teŋriniŋ yollarïndan yïraχlanïpmen, meγa Teŋrigä.

Meγa Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga, bir (211v) Teŋrilikkä.

Meγa surp Asduad̲zad̲zingä.

Meγa surp da haybatlï χačïna K'risdosnuŋ.

Meγa surp Awedaranga.

Meγa surp arak'ellärgä da markarẹlärgä.

Meγa surp yuχövgä.

Meγa surp yïγövnüŋ yedi arilikinä.

Meγa K'risdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Meγa surp meṛonga.

Meγa surp awazanga.

Meγa köktägi toχuz tas frištälärgä da hrešdagabedlärgä.

(212r) Meγa surp Lusaworičkä, da yarïχlï dininä, da könü töräsinä.

Meγa surp hayrabedlärgä.

Meγa surp d̲žïknaworlarga.

Meγa surp zinaworlarga.

Meγa surp nahadaglarga.

Meγa yazïχsïzlarga da yazïχlïlarga.

Meγa χartlarga da igitlärgä.

Meγa barča övdägilärimä.

Meγa menim bahaban frištämä.

Bundan soŋra aytkaysen skrïtï yazïχlarïn, χaysïlarïn ki [kin] ettiŋ aldamaχïndan dušmannïŋ.

[Колонтитул страниц 212v-217r]

Xosdovanut'iun yazïχlardan ~ Xosdovanut'iunu yazïχlarnïŋ.

Xosdovanut'iun

Xaysï aytïlïyïr kelip bašχa din ata alnïna yaš tökmäχ bilä.

Men, yazïχlï da arzanisiz, χosdovanel bolïymen ari Errortut'iunga, surp Asduad̲zad̲zinga, surp Jovanneṣ mïgïrdičkä, surp Sdepannoska, ävälgi tanïχïna Biyimizniŋ, surp Krikor Lusaworičkä, yarïχlï dinimizniŋ atasïna, da seniŋ alnïŋa, χosdovan ata.

Xosdovanel bolïymen barča yazïχlarïmnï menim, χaysï ki köp kerät Biy (213r) Teŋrini üstümä menim yüräkländiripmen toγušumdan beri čaχ bu küngä deg, χaysïndan pošmanmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋrigä, meγa Asduad̲zoj.

Xosdovan ata, χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋrigä

Äväl beš sezikliktän tenimniŋ menim. Budur:

1. Yazïχlïmen közlärim bilä: er oγlanga da özgäniŋ tirlikinä suχlanïpmen, meγa Asduad̲zoj.

2. Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Biy Teŋriniŋ oreṇ(213v)k'in hem k'arozun išitmä erinipmen, meγa Asduad̲zoj.

3. Aγïzïm da tilim bilä yazïχ χïlïnïpmen: söküp, χarγap, erikläpmen da Biy Teŋrini haybatlamïyïrmen, meγa Asduad̲zoj.

4. Xollarïm bilä köp kerät yazïχlïmen: artïχ alïp, eksik beripmen da uyat yergä uzatïpmen, meγa Asduad̲zoj.

5. Ayaχlarïm bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen: yïχövümä tügäl bolmïyïrmen, evet yergäsiz yollarga yürüpmen, meγa Asduad̲zoj.

(214r) Daγïn da, χosdovan ata, χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋriniŋ on buyruχlarïna χaršï:

1. Biy Teŋrigä bar köŋülümdän inanmadïm da aŋar kendi zvïčaynï χuluχlarnï oddavat etmädim da haybat anïŋ yaχšïlïχlarï üčün bermädim, meγa Asduad̲zoj.

2. Atïn Biy Teŋriniŋ keräksiz da yalγan yerdä aγzïma alïr edim, meγa Asduad̲zoj.

3. Ulu künnü, alay yïχkünnü, nečik deṛuni (214v) künlärni hörmätlämädim, evet türlü-türlü yazïχ bilä murdarladïm, meγa Asduad̲zoj.

4. Atamnï da anamnï hörmätlämädim da alarga oγulluχ povinnostumnu oddavat etmädim, meγa Asduad̲zoj.

5. Öldürüpmen köp kerät fikirim bilä da saγïšïm bilä, meγa Asduad̲zoj.

6. Aruvsuzluχ, itlik, boṛnigliχ etipmen fikirim bilä, meγ″.

7. Oγurlapmen özgäsiniŋ yaχšï slavasïn, meγa Asduad̲zoj.

8. Yalγan tanïχlïχ berip(215r)men, bilip, ki yalγandïr, meγa Asduad̲zoj.

10. Suχlandïm yaχšïsïna hem malïna sïŋarïmnïŋ menim da χardašïmnïŋ, meγa Asduad̲zoj.

Daγïn da, χosdovan ata, χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋrigä 7 ölümlü yazïχlardan. Budur:

1. Öktämlik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, kendi kendimni ulu tutupmen, meγa Teŋrigä.

(215v) 2. Damâhlik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, akah yemäχtän da ičmäχtän χajt etipmen, meγa Asduad̲zoj.

3. Aruvsuzluχ bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, itlik, boṛnigliχ popelnit etipmen fikirim bilä, meγa Asduad̲zoj.

4. Paχillik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, özgäniŋ malïna hem yaχšïsïna paχillänipmen, meγa Asduad̲zoj.

5. Yüräklänmäχ bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, atama da anama (216r) χaršï bolupmen, meγa Teŋrigä.

6. Akahlik bilä köp kez yazïχ χïlïnïpmen, oručta artïχsï yemäχ hem ičmäχ bilä, meγa Asduad̲zoj.

7. Erinčäklik bilä köp kez yazïχ χïlïnïpmen, surp yïγövgä erinipmen alγïš zamanïnda barma, meγa Asduadzoj, χaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim, zera ne uču bar da ne χïrïγï.

Vay maŋa! Vay maŋa! Vay men köpyazïχlïga, ki ne džuvap bersärmen (216v) Teŋriniŋ χorχulu yarγusunda!

Xaysï ki yolduzlardan köknüŋ köptürlär yazïχlarïm menim da χumundan teŋizniŋ sansïzdïr, sažadan χaradïr, χorγašïndan aγïrdïr, taγlardan biyiktir.

Özgä čaräm da därmanïm yoχtur kimesädä, tek Biy Teŋrimdä menim.

Inanïrmen Biy Teŋrimä menim, ki ol bošatïr menim yaman yazïχlarïmnï, nečik bošattï (217r) itlik etüči χatunga Mariam Maktaγenaçigä, maksaworga, Bedros aṛak'elgä, χaraχčïga χač üsnä.

Da biylikiŋdä, ari ata, k'ahanalïχ garkï bilä bošatkaysen barča yazïχlarïmnï menim,

Xaysïn ki χosdovanel bolïyïrmen, nečik alarnï, χaysïlarïn ki esimdä dügüldürlär, alay alarnï da, χaysïlarïn ki χosdovanel bilmäm bolma, χaysï ki anï Biy Teŋri daγïn igi menim üsnä bilir.

(217v) Ari ata, seni kendimä tutupmen säbäbči da pareχos miadzin Oγluna Biy Teŋriniŋ, nečik ki buyurdu: «Xaysïn ki češsäŋiz yerdä, češövlü bolsun köktä».

Men dä, yazïχlï, χolarmen, ki češkäysen meni barča yazïχlarïmdan menim.

Bundan soŋra aytkaysen barča yapuχ yazïχlarïŋnï bar yüräkniŋ pošmanlïχï bilä da yaš tökmäχ bilä.

[Колонтитул страниц 212v-217v]

Tügälländi χosdovanut'iun.

(218r) **[Колонтитул страницы 218r]**

Bašlanmaχï ulu oručnuŋ.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ.

Bašlanïyïrlar oručnuŋ kečägi alγïšlarï, χaysï ki tügälläniyirlär Ari Džan Teŋrigä da Oγul Teŋrigä χaršï, χaysï ki χoyuldu kerezmanda da, enip tamuχka, eminlik etti džanlarga.

Deṛ Asduadz p'rgut'ean imoj tatarča
[Псалом 87/88]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz u kečä sarnadïm (218r) alnïŋda seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, ašaγlansïn χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Ew ews χaγaγut'iun tatarča

Daγïn artïχ eminlik üčün Biyni yalbarïyïχ, tirgizgäy da yarlïγagay.

[Колонтитул страниц 218v-253r]

Ulu oručnuŋ kečägi alγïšïnda ~ alγïšta.

(219) Saγmosundan Tawit'niŋ *I gartal imum lu''* tatarča
[Псалом 4]

[2]Sarnaganïmda menim išittiŋ maŋa, Teŋri, toγruluχuŋa körä tarlïχïmdan avlaχ ettiŋ maŋa, yarlïya maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilär-(219v)siz, nek söviyirsiz hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï?

[4]Tanïŋïz, ki sk'ançelik' etti Biy arisinä kendiniŋ, da Biy išitti maŋa sarnaganïmda menim aŋar.

[5]Öčäšläniŋiz da yazïχlanmaŋïz, ne dä aytsaŋïz yüräkläriŋizdä siziŋ, töšäkläriŋizdä siziŋ pošman boluŋuz.

[6]Sunuŋuz χurbanïn toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.

[7]Köplär aytarlar edi, (220r) ki kim körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ; belgili boldu bizgä yarïχï yüzüŋnüŋ seniŋ [8]da berdiŋ färâhlikni yüräkimizgä bizim.

Yemištän, ašlïχtan, čaγïrdan, zäytündän kendiläriniŋ toldurduŋ bizni.

[9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen Biy yalγïz, umsaŋ bilä seniŋ sïγïndïrdïŋ bizni.

(220v) *Deṛ mi srdmdutiamp k'ov''*
[Псалом 6]

[2]Biy, dügül yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlagaysen meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlägin meni.

[3]Yarlïya maŋa, Biyim, zera χastamen men, oŋalt džanïmnï menim, zera mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]Džanïm menim asrï mušχullandï, da sen, Biy, negä diŋrä?

[5]Xaytkïn, Biy, da χutχar džanïmnï menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγama(221r)χïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimsä yoχtur, ki ölümdä aŋgay seni ya tamuχta tapunmaχ etkäy saŋa.

[7]Yoruldum men küstünmäχimdä menim, yuvdum kečäüzün ornumnu menim, da yašlarïm bilä menim čïlattïm töšäkimni menim.

[8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üstünä barča dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turuŋuz men(221v)dän, barčanïz, χaysïlarï ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïna yïγlaganïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11] Uyalgaylar da mušχullangaylar asrï barča

dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar.

Minčew jerp, Dẹr, moṛanas''
[Псалом 12/13]

[2]Negä diŋrä, Biy, u(222r)nutsarsen meni meŋilik, negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[3]Negä diŋrä χoysarmen saγïšïmnï dž̲anïmda menim da aγrïχï yüräkimniŋ menim künlär bilä?

Negä diŋrä biyiklängäy dušman üstümä menim? [4]Baχkïn da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümdä.

(222v) [5]Aytmagay dušmanïm menim, ki yeŋildim aŋar, ya χïstïručïlarïm menim färâhlangaylar, ki men seskändim.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ umsandïm, Biy; sövündü yüräkim menim χutχarmaχïŋda seniŋ; alγïšlïyïm Biyni yaχšï etüčümni menim.

Bahea zis Asduad̲z im zi''
[Псалом 15/16]

[1]Saχla meni Teŋrim menim, zera saŋa umsandïm. [2]Ayttïm Eyämä: Biyim menim sensen, da yaχšïlïχlarïm me(223r)nim maŋa sendändir.

[3]Arilärïŋä seniŋ, χaysïlarï ki yerdä seniŋdirlär, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra tez ašïχkaylar.

Yïγïštïrmagaymen yïγïnlarïn alarnïŋ χanlï da aŋmagaymen atlarïn alarnïŋ erinlärimdä menim.

[5]Biy payï meŋärmäχimniŋ menim da pažagïmnïŋ menim, sensen, (223v) ki bundan χaytarïrsen meŋärmäχimni menim maŋa.

[6]Pay čïχtï maŋa taŋlaganlar bilä, da meŋärmäχim menim biyänčli boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ ki kečädä ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8]Ilgärtin körär edim Biyni alnïmda menim här sahat da bar oŋumdan menim, ki seskänmägäymen.

[9]Bunuŋ üčün färâh (224v) boldu yüräkim menim, da sövündü tilim menim, da daγï da tenim turgay umsa bilä.

[10]Zera χaldïrmïsarsen dž̲anïmnï menim tamuχta da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä buzulmaχnï.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yolunu seniŋ tirlikniŋ, toldurduŋ meni färâhliki bilä yüzüŋnüŋ seniŋ tatlïlïχtan özdän oŋuŋnuŋ seniŋ čaχ soŋγuga.

(224v) *Lur, Dẹr, artarut‘ean ew n''*
[Псалом 16/17]

[1]Išit, Biy, toγruluχnu [toγruluχnun] da baχkïn χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügül hilläli erinlär bilä.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

[3]Sïnadïŋ yüräkimni menim da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni, da tapulmadï mendä töräsizlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išlärin adam oγ(225r)lanlarïnïŋ, sözläri üčün erinläriŋniŋ seniŋ men saχlïyïm bekliktä yoluŋnu.

[5]Toχtalt izlärimni menim yoluŋa seniŋ, ki taymagaylar barganlarïm menim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ maŋa, Teŋri, ašaχlat χulaχlarïŋnï seniŋ maŋa da išit sözlärimä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, ki χutχarïrsen alarnï, ki umsanïptïrlar (225v) saŋa, alardan, ki χaršïdïrlar oŋuŋa seniŋ.

[8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsi tibinä χanatlarïŋnïŋ yapkaysen meni [9]yüzündän χayïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar dž̲anïmnï menim χapsadïlar semizliklärindä kendiläriniŋ, tïyovlu boldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da yänä hali χaytïp čövrä(226r)lädilär meni, saγïšladïlar ašaχlatma meni yergä.

[12]Hesepländilär maŋa, nečik aslan, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturuptur busulup.

[13]Kel, Biy, yetiš alarga da batal et alarnï, χutχar dž̲anïmnï menim χayïrsïzlardan, χïlïčtan da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr da batal et alarnï tirliklärindän kendiläriniŋ.

Yapuχlarï bilä ken(226v)diläriniŋ toldu χarïnlarï alarnïŋ aš bilä, da χoydular χalganïn oγlanlarïna kendilärinïŋ.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toyunïyïm haybatlï körüngäniŋdän seniŋ.

Tad araj inc Asduad̲z ew jir''
[Псалом 42/43]

[1]Yarγu etkin maŋa, Teŋri, da könülük etkin maŋa yarγumda menim.

Dž̲ïnstan, χaysï ki aruv dügüldür, yazïχlï adamdan da hillälidän (227r) saχla meni.

[2]Sen, Teŋri, χuvatlatučïm menim sen, ne üčün unuttuŋ meni, ne üčün mušχul yüriyirmen ïnd̲ž̲ïtkanda dušmannïŋ?

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzgäylär maŋa da čïχargaylar meni ari tayïŋa da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïna seγanïnïŋ Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etär oγlanlïχïmnï menim.

Tapunïyïm saŋa al(227v)γïš bilä, Teŋrim, Teŋrim menim.

[5]Hali nek χayγulusen, ǰanïm menim, ya nek mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

Asduaǰ jawknel inc najeaç

[Псалом 69/70]

[2]Teŋri bolušluχka maŋa baχtï, da Biy sïŋarlïχka maŋa ǰâχtlanïyïr.

[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, kimlär ki izdiyirlär ǰanïmnï me(*номер 228 отсутствует*; 229r)nim, χaytkaylar keri da uyalgaylar, kimlär ki saγïšlïy edilär maŋa yamannï.

[4] Xaytkaylar bu sahat uyalganlar, kimlär ki aytïy edilär maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövüngäylär da färâhlangaylar sendä barčasï, kimlär ki izdärlär seni, Biy.

[6]Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär ki sövärlär χutχarïlmaχïŋnï seniŋ.

Men yarlï da miskin(229v)men, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sensen. Da Biyim menim, kečirmägin.

[Псалом 85/86]

[16] Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da etkin maŋa nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋ″.

(230r) *Bundan soŋra aytïlïr:*

Šnorhea mez, Ḍer, 'i kiš′′

Baγïšlagïn bizgä, Biy, bu kečä eminlikiŋni seniŋ.

Da saχla bizni aldamaχïndan dušmannïŋ barčadan yeŋüči χuvatï bilä ari χačïŋnïŋ seniŋ.

[Псалом 87/88: 2-3]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz da kečä sarnadïm alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, ašaχlansïn χulaχïŋ se(230v)niŋ χoltχama menim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüči sendän, ki här vaχt saχlagay bizni.

Yeber bizgä, Biy, χuvatïn ari χačïŋnïŋ seniŋ, ki saχlagay bizni här zaman.

Arzani etkin, Biy, bu iŋirni dä sïnamaχtan bašχa kečirmä bizni.

Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Bizim bilädir Biy Teŋ(231r)ri, biliŋiz, dinsizlär, da yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da išitiŋiz bunu χïrïγlarïndan yerniŋ čaχ χïrïγlarïna dünyâniŋ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χuvatlïlar, yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da kläsä ki yänä χuvatlansaŋïz, yänä yeŋilmäχkä čïχara beril*ir*siz, zera Biy Teŋri biz″.

Da saγïšïn, χaysïn ki saγïš etiyirsiz, batal (231v) etär Biy, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da sözüŋ, χaysïn ki sözliyirsiz, χalmagay sizdä, zera Biy Teŋri bizi″.

Da zera biz χorχuŋuzdan siziŋ χorχmasbiz, da ne mušχullanmasbiz, zera Biy Teŋ″.

Da biz Biy Teŋrimizni bizim haybatlïyïχ, da ol bolgay bizgä χorχuga, zera Biy Teŋr″.

Da aŋar biz umsanïyïχ, da ol bolgay bizgä arilikkä, zera Biy Teŋ″.

Da biz aŋar umsanïy(*номер 232 отсутствует*; 233r)ïχ, da ol bolgay bizgä χutχarïlmaχka, zera Biy Teŋri bizim bilä″.

Da ošta men da oγlanlarïm menim, χaysï ki maŋa berdiŋ, Teŋri, zera Biy Teŋri bizim bil″.

Da žoγovurt, χaysïlarï ki olturup edilär χaramγuluχta da kördülär ulu yarïχnï, zera Biy Teŋri bizi″.

Da χaysïlarï ki sïγïnïpsiz χaramγuluχta da kölgäsindä ölümnüŋ, yarïχ sačïlgay sizgä, zera Biy Teŋ″.

(233v) Da ki Oγlan toγdu, Oγul, da berildi bizgä, zera Biy Teŋri bizi″.

Da χaysï kendiniŋ buyruχčïlïχï eŋläri üstünä kendiläriniŋ, zera Biy Teŋri bizim″.

Da ki ündäliyir atï anïŋ ulu saγïšnïŋ frištäsi, zera Biy Teŋ″.

Da tamašalï saγïšdaš, zera Biy″.

Da Teŋri χuvatlï buyruχčï, zera Biy Te″.

Da buyruχčïsï eminliknïŋ, Atasï keläǰäk meŋilikniŋ, Biy Teŋ(234r)ri bizim bilädir.

Da haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da″.

Bundan soŋra sargawak aytar bu k'aroznu.

Kohaçaruk' zḌer nę, or′′

Šükürläniyiχ Eyämizdän, ki kendiniŋ yarlïγamaχï bilä yol körgüzdü bizgä išinä kündüznüŋ da baγïšladï bizgä bir oγurdan kelip yerišmä kečäniŋ tïnčlïχïna.

Da biz här vaχt χolïyïχ adam sövüči Teŋrini (234v) közätüči bolma ǰanlarïmïzga bizim, da ol kendiniŋ yarlïγamaχï bilä saχlagay bizni da yol körgüzüp yetištirgäy kendiniŋ yaχšï tïnčlïχïna, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ.

Könü Teŋri Jisus K'risdos, Biy, barïnï tutučï, tirgizgäy da yarlïγagay.

Tïnčlïχïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminliknïŋ (235r) da közätüči ǰanlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Ari χačnïŋ ulu da zorlu χuvatïn bolušučï da közätüči ǰanlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Da daγï artïχ bir yerdä könü da ari ina*mï*mïz üčün Biyni yalbarïyïχ.

J̌anlarïmïznï bizim da biri birimizni saŋa, (235v) Eyämiz Teŋrigä, barïnï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïyadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir söz bilä: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa.

Saγmosundan Tawit‘niŋ aytïlïr:

Deṛ lojs im ew geank‘ im tatarča
[Псалом 26/27]

[1]Biy, yarïχïm menim da tirlikim menim: men kimdän χorχkaymen? Biy išanč tirlikimniŋ menim: men kimdän titrägäymen?

[2]Yuvuχlanganda maŋa yamanlarga yemä te-(236r)nimni menim χïstïručïlarïm menim da dušmanlarïm menim, alar küčsüzländilär da tüštülär.

[3]Egär hadirlänsä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagattagi uruš, hälbät, bunuŋ bilä dä saŋa, Biy, umsandïm.

[4]Birin χoldum Eyämizdän da bunu χolarmen — turma maŋa övündä Eyämizniŋ barča künlärindä tirlikimniŋ menim,

(236v) Körmä maŋa könänmäχin Eyämizniŋ da buyruχ bermä sarayïnda anïŋ.

[5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ yaman kündä, yapovu tibinä etti meni yapuχ čatïrïnda kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik etkin bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

Čövräsinä bolïyïm da sunïyïm čatïrïnda anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

(237r) [7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädi yüzlärim menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädilär.

[9]Čövürmägin yüzüŋnü seniŋ mendän da sapmagïn χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bolgïn, Biy, rïsvay etmägin meni da χoymagïn meni, Teŋrim, χutχaručïm menim.

(237v) [10]Atam menim da anam menim χoydular meni, da Biyim yöpsündü meni.

[11]Oṛeṇk‘ bilüči etkin meni, Biy, yoluŋa seniŋ yol körgüz maŋa toγru izläriŋä seniŋ.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Turdular üstümä menim tanïχlarï yazïχnïŋ da yalγan boldular maŋa töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[13]Inandïm körmä yaχšï(238r)lïχïn Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ. [14]Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgïn, χuvatlansïn yüräkiŋ seniŋ da tözgin Eyämizgä.

Haybat Ataga da Oγ″.

Bu saγmostan soŋra aytïlïr:

Najea sirov hajr ït kt‘aǰz tatarča

Baχkïn sövük bilä, Ata esirgövüči, seniŋ yaratïlgan χoluŋnuŋ iši üsnä da böläkin frištälärniŋ ber közätüči biz küčsüzlärgä, χutχar boyu(238v)-muznu p‘orcank‘lardan, χaramγuluχta yürügän šaytanlardan, ki kečä da kündüz bergäybiz saŋa haybat tïyγïsïz.

Kendi bolmaχïnda etilmägän, bašlanmagan, to*γ*uš*u* aytovsuz Oγul da Söz, ki ettiŋ kündüznü išlämäχkä da kečäni tïnč yuχuga, ber čïrïm etmä közlärinä tenimniŋ da oyaχ bolma bizgä ǰanga körä, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïyγ″.

(239r) Ustasï esli ǰanlarnïŋ, čovraχï yarïχnïŋ, üläštirüči bašχïšlarnïŋ, yapulganda ešiklärniŋ ten tarbiyatïmïznïŋ yarïχ ber yüräk közümüzgä bizim kečädän saŋa ertälänmä, otlular bilä alγïšlama, ki kündüz da kečä bergäy″.

Alγïšlï arilärniŋ Errortut‘iun, bizni aruvlat saŋa tïnmaχlïχka, baγïšlâ oγlanlarï bilä sarayïŋnïŋ tïnma seniŋ bilä tösäkindä, ber yalbarganïn dostunuŋ, (239v) ötünč üč ötmäkniŋ, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïyγïsïz.

Belgili yarïχ yarattïŋ, kündüzdän kečäni ayïrdïŋ, sač bizgä, Biy, kečädä ïšïγlarïn sezikliknïŋ, ber här zaman saχlavučï oŋuŋnuŋ kölgäsin, ki kündüz da kečä bergäybiz″.

Sövük*üŋ*nüŋ otu salïngan yergä, χïzdïrïlsïn ǰanlarïmïzda bizim, saγïšlarïn yüräkimizniŋ arïlatkay, yarïχïn bilmäχiŋniŋ seniŋ (240r) pa*la*ylatsïn, yuχudan ölümnüŋ bizni oyatsïn, fikirimizni yaliŋ bilä seniŋ yandïrsïn, ki kündüz da kečä bergäybiz″.

Saŋa baχïybiz, yarïχ yetövsüz, sezikli yarïχtan örtülgän, ki bizim üčün χoyulduŋ čoγurda da yuχladïŋ kerezmanda, bizdä yuχla, oyaχ tarbiyat, sürgin yamannïŋ išlämäχin, ki kündüz da kečä ber″.

Bolganïŋ yarïχïŋa kölgäsiz yalbarmaχ bilä turupbiz alnïŋa, (240v) χaysï ki yapulgan ešiki bilä köründüŋ on birinä T‘o̤vmas bilä, saŋa čaχïrïyïrbiz, Biy da Teŋri, seni tapunïyïrbiz, engin bizgä dä bu kečäni da ber baraχmaŋnï seniŋ ǰanïmïzga.

Yïγïlganlar seni, Biy, χolïyïrbiz, bizgä bolušluχka baχkïn, yalbarïybiz, közätüčisi Israjelniŋ, boyumuzga bizim bolgïn kölgä, χongïn bizdä, eminlätüči, da yuχlarbiz χorχusuz, ki taŋ atkanïn-(241r)da ertäläniyiχ alγïšlama seni Ata bilä da Ari J̌an bilä.

Čaχïrganda bïrγïnïŋ Kapriẹlniŋ, χaysï ki soŋγudagi kečäniŋ išitmä bizni etkin arzani, da saγ yanïŋdan χoylarnïŋ tasel bolma sönüvsüz yangan yarïχlï gant'eγlärniŋ oχšaš aχïllï beš gusank'larga, ki seniŋ kiyövlüχ sarayïŋa kelinlär ǰan bilä kiriyiχ haybatka.

Sürgin bizdän, Biy, nïšanï bilä χačïŋnïŋ (242v) seniŋ χaršïlïχ bilä oγraš etkän da körümsüz kazannï da bermä buzuχluχka seniŋ meŋärüčilärïŋni.

Pareχos bol bizim üčün, Mariam Asduaǰzaǰzin, ki toγurduŋ Biy Teŋrini, χaysï ki kütiy edi Israjẹlni, barčadan χuvatlï da tamašalï haybatï bilä kendiniŋ.

Bundan soŋra sargawak aytar bu k'aroznu:

[*Aγaçesçuk'*]

Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini da (242) χolïyïχ andan, ki yebergäy frištäsin eminliknïŋ, ki kelip saχlagay bizni χorχusundan kečäniŋ da mušχulluχundan šaytanlarnïŋ, tügäl saχlap ǰanïmïznï da tenimizni bizim čaχ soŋγusuna zamanïnïŋ yïllarïmïznïŋ bizim, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

*Bu saγmos, χaysï ki yazïlsar, aytilïyïr üč p'aṛk' tama*m. *Evet osanmamaχ üčün sarnavučïga bir p'aṛk' yazarmen.*

(242v) ***Ėraneal en anpiǰzk'*** **tatarča**

[Псалом 118/119]

[1]Sanlïdïrlar zaγalsïzlar yollarïnda da χaysïlarï ki yüriyirlär ọṛẹnk'indä Eyämizniŋ.

[2]San, kimlär tergiyirlär tanïχlïχïn anïŋ, bar yürägläri bilä kendilärïniŋ izdärlär anï.

[3]Dügül, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, yoluna anïŋ bargaylar.

[4]Sen sïmarladïŋ maŋa saχlama asrï sïmarlaganïŋnï seniŋ.

(243r) [5]San, egär ki oŋarïlgay edi maŋa yollarïm menim saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[6]Ol vaχt men uyalmas edim saχtlanma maŋa sïmarlâganlarïŋa seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχuna yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülükünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[8]Könülüküŋnü seniŋ saχladïm, χoymagïn meni čaχ soŋγuga dek.

(243v) [9]Ne bilä tüzätkäy igit yolun kendiniŋ? — Tek saχlamaχ bilä sözüŋnü seniŋ.

[10]Bar yüräkim bilä menim χoldum sendän, keri etmägin meni buyruχlarïŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimdä menim yašïrdïm sözüŋnü seniŋ, nečik ki yazïχlanmagaymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[13]Erinlärim bilä menim aytïyïm barča könü-(244r)lükün aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yolunda tanïχlïχlarnïŋ seniŋ sövündüm, nečik ki barča χoǰalïχïmda menim.

[15]Buyruχuŋa seniŋ χayγurdum da saχtlandïm yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[17]Tölägin χuluŋa seniŋ, ki tirilik saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[18]Oyat közlärimni menim, da baχïyïm tamašalïqïna ọṛẹnk'iŋniŋ seniŋ.

(244v) [19]Ґaribmen men yerdä; yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[20]Hasrät boldu ǰanïm menim suχlanma maŋa könülüküŋdä seniŋ här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä χarγïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχuŋdan seniŋ.

[22]Keri et mendän tabalamaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχ*ïŋ*nï seniŋ sövdüm.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman (245r) sözlärlär edi menim üčün, yoχsa χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülüküŋnü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm menim edi da saγïšïm menim toγruluχuŋa seniŋ.

[25]Yuvuχlandï ǰanïm menim topraχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išittiŋ maŋa, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[27]Yollarïna könülük(245v)*üŋ*nüŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim tamašalarïŋnï seniŋ.

[28]Xaçak'landï ǰanïm menim osanmaχtan, toχtat meni sözüŋä seniŋ.

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri et mendän da ọṛẹnk'iŋdä seniŋ yarlïγa maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[31]Yovuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, (246r) uyatlï etmägin meni.

[32]Yoluna buyruχuŋnuŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

[33]Ọṛẹnk' bilüči etkin meni, Biy, yollarïna könülüküŋnüŋ seniŋ, da izdärmen anï här sahat.

[34]Aχïllï etkin meni, da tergiyim ọṛẹnk'iŋni seniŋ, da saχlarmen anï bar yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüzgin maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

(246v) [36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ da dügül akahlikkä.

[37]Čövrägin közlärimni menim, ki körmägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋa seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχïŋnï, χaysïnda saγïndïm, zera yaryuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγ(247r)-ruluχuŋa seniŋ tirgiz meni.

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarïlmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim ǰuap alarga, χaysïlarï ki tabalarlar meni sözläri bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim sözün könülüknüŋ asrï, zera toγruluχuŋa seniŋ umsandïm.

(247v) [44]Saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim avlaχlïχta, zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ padšaχlarnïŋ alnïna da uyalmas edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysïn ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa seniŋ, χaysïn ki sövdüm, da saγïšlar edim toγ(*номер 248 отсутствует*; 249r)ruluχuŋnu seniŋ.

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ seniŋ, χaysïna ki umsandïrdïŋ meni.

[50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär könüsüzländilär maŋa asrï, evet ọrẹnk‘iŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ, Biy, meŋilik da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlardan da χay-(249v)sïlarï ki salïptïrlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerindä γaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, ki toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

(250r)*Bunu tügälläp aytarlar.*

I k‘ẹn hajcemk‘ hajr kt‘‘‘ **tatarča**

Sendän yalbarïyïrbiz, Ata esirgämäχniŋ da Teŋri övündürmäχniŋ, mušχulluχundan kečäniŋ yuvuχlangan sahatïnda övündür bizni mušχulluχundan yazïχlarïmïznïŋ da baγïšlâ färâhlikni χïlïnmaχ bilä toγruluχnu yalbarmaχ bilä surp Asduadzadzinniŋ da barča toγrularnïŋ.

(250v) Tatlïlïχïna körä Teŋrilikiŋniŋ seniŋ buyruχuŋa ündälgän, Oγlu Teŋriniŋ, kelipbiz alnïŋa seniŋ bu kečäni emgänläniр [=emgäklänip] da aγïr yükläniр; yeŋillätkin aγïrlïχtan yazïχlarnïŋ boyumuznu da χuvatlat kötürmä erkli tatlï ludzuŋnu buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yalbarmaχï bilä ari Asduadzadzinniŋ da barča toγrularnïŋ.

Čaχïrïyïrbiz saŋa ǰanïmïz bilä yetišip (251r) tïnčlïχïnïŋ sahatïna, adam sövüči Ari J̌anï Teŋriniŋ, χačan yäŋirtsäŋ dünyâniŋ yüzün da tekrar nabït etärsen ǰanlarïn adamlarnïŋ yäŋirilgän yumulu, körkäyt kečkänlärimizni bizim toγganlarïn sendän ari awazan bilä χoltχasï bilä ari Asduadzadzinniŋ da barča arilärniŋ.

Badgerk‘in zadasïz toγuručïŋnïŋ seniŋ χoyïyïrbiz alnïna kek saχlamagan Teŋrili(251v)kiŋniŋ seniŋ, χačan kelsäŋ haybatï bilä Atanïŋ yarγulama dušmanlarnï χačïŋnïŋ seniŋ, bošat yazïχlarïmïzga bizim pareχọsluχu bilä anaŋnïŋ seniŋ, ari gọjsnuŋ, χolarbiz seni, Biy, saχla bizni kölgäsi tibinä ari χačïŋnïŋ seniŋ.

Ülüšlü et bizni dä, Biy, aṛak‘ellärïŋ bilä seniŋ, χaysïlarï ki arzani boldular körmä seni ölüdän turganïŋda seniŋ, arzani (252r) etkin, Biy, körmä seni ekinči kelgäniŋdä seniŋ alγïš yeberilgängä biyikliktä.

Olturganïŋda seniŋ divanda, χorχulu yarγučï, yalbarmaχï bilä ari Asduadzadzinniŋ aŋgïn kečmišlärimizni bizim, χačan kelsäŋ aytovsuz haybat bilä, zera seniŋdir haybat meŋilik, amẹn.

Bundan soŋra aytar k‘ahana alγïš ǰanlar üčün:

[Молитва]

Kečkän ǰanlarïna inanganlarnïŋ, K‘risdos Teŋ(252v)ri, etkin tïnčlïχ da yarlïγamaχ da biz yazïχlïlarga baγïšlagïn arïnmaχnï da bošatlïχ ašïnganlarïmïzga bizim.

Bunu sargawak aytar:

[Молитва]

Tïngan ǰanlar üčün yalbarïyïχ Xutχaručïmïznï bizim K‘risdosnu, ki alarnï toγrular bilä tasel etkäy da bizni tirgizgäy bašχïšï bilä yarlïγamaχïnïŋ kendiniŋ, barïnï tutučï Biy, tirgiz da yarlïγa.

Yänä k‘ahana aytar:

(*Здесь нет нескольких страниц*; 253r)

[Колонтитул страницы 253r]

Oručnuŋ kečägi alγïš.

[*Hajr mer*]

...nu bizim, nečik ki biz bošatïybiz bizim borčlularïmïzga, bermä bizni sïnamaχlïχka, evet χutχar yamandan, zera seniŋdir χanlïχ, da χuvat, da haybat meŋilik, amẹn.

Tügälländi oručnuŋ kečägi alγïšï.

Kečägä yatkan zamanïnda bu alγïšnï ayt.

Boyum menim χoluŋdadïr här sahat, da ari

χačïŋa seniŋ umsanïpmen, padšah köktägi, köp-(253v)lüχün ari frištälärniŋ pareχos tutupmen saŋa, χaysï ki uzuneslisen barčasïna, körümsüz etmägin išanganïmnï saŋa, evet saχla ari da özdän χačïŋ bilä seniŋ eminliktä.

[Колонтитул страниц 253v-255r]

Kečägä yatkan zamanïnda ayt.

[Aγaçeşçuk']

◇ Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini da χolïyïχ andan, ki yebergäy frištäsin eminlikniŋ, ki kelip saχlagay bizni χorχusundan kečäniŋ da šaytanlïχ mušχulluχundan tügäl saχlamaχ bilä ǰanïmïznï (254r) da tenimizni bizim čaχ tügällämäχkä diŋrä zamanlarïmïznïŋ bizim, Biy barïnï tutučï Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

◇ Biy Teŋrimiz bizim, sen saχla bizni eminlik bilä bu kečäni da här zaman ari da teŋrilik χorχuŋ tibinä, berkäytip, saχla esimizni da saγïšïmïznï bizim, nečik ki här zaman sendän ötläš saχlagan bolgaybiz sïrtmaχïndan eski dušmannïŋ, da (254v) saŋa sunïyïχ alγïš, da haybat Ata Oγul Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋ″.

Frištägä eminlikniŋ simarlâ ǰanïmïznï bizim, Biyi χuvatlïlarnïŋ, ki kelip saχlagay bizni mušχulsuz kündüz da kečä, ayïχlïχta da tïnčlïχïmïzda bizim, zera sensen yaratučïsï yarïχnïŋ da toχtatučïsï kečäniŋ, da hali χolarmen sendän, Biy Teŋrim menim, tïnčlïχïn kečäniŋ ba(255r)γïšlâ eminlik bilä kečirmä da yerišmä ertägi χuluχka, yer öpmäχkä da haybatlama barčadan ari Errortut'iunnu hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

[Hajr mer]

Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bols″.

Oγčojn kez, Mariam

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oγčojn saŋa, Mariam, tolu bašχïš bilä, Biy seniŋ bilä! Alγïšlïsen sen χatunlar arasïna, da alγïšlïdïr yemiši χarnïŋnïŋ seniŋ Jisus K'risdos!

Surp (255v) Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχos bol men yazïχlï χaravašïŋ üčün hali da ölüm vaχtïna, ameṇ.

[Колонтитул страниц 253v-256v]

Kečägä yatkanda da özgä zamanda ayt.

Angamink' (=Anganimk') aṛači k'o di″

Tüšiyirbiz alnïŋa seniŋ, Biyimizniŋ anasï, da χolïybiz zadasïz gojsluχuŋdan, pareχos bol Biyimizgä boyumuz üčün bizim da yalbargïn yalγïz toγgan Oγluŋnu seniŋ χutχarmaga bizni sïnamaχlïχtan da barča zararlarïmïzdan bizim.

(256r) ***Or ar ǰagiç tesgabel″***

Xaysï ki češüčisen baγlaganlarnïŋ, bašχïš berüči barčasïna, bügün yalbarmaχï ašïra ari Simeon χartnïŋ češkin meni dä, köpyazïχlïnï, baγlovundan yazïχlarïmnïŋ.

Tïnčlïχnïŋ alγïšïmnï da yalbarganïmnï yöpsüngin, adam sövüči Teŋri, biyänčlikinä, erkinä yaχšï etüčilikiŋniŋ seniŋ da bizim yazïχlarïmïzga da köp ašïnganlarïmïzga bo(256v)šatlïχ baγïšlâ, yamandan saχla, yazïχtan keri et, yaχšï χïlïnmaχka yol körgüz, tïnganlarïmïznïŋ bizim ǰanlarïna tïnčlïχ da χanlïχ baγïšlâ, bu kečäni yaχšïlïχta da eminliktä kečirt, ertägi haybatlamaχka da alγïšlamaχka seni arzani etkin, da saŋa haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

(257r) **[Колонтитул страниц 257r-283v]**

Jišadaglïχï surp Marianę gojsnuŋ.

Badmut'iunu da yaχšï χïlïnganï surp Marianę gojsnuŋ, ki K'risdos üčün χïynalïp χanïn töktü dinsiz gṛabašd padšahtan

K'risdosnuŋ jarut'iunundan da kökkä aγïnganïndan soŋra yeberdi aṛak'ellärin kendiniŋ bütün dünyâgâ k'arozel etmä sözün tirlikniŋ.

Da ari aṛak'ellär tügällädilär Teŋriniŋ buyruχun, da a(257v)ri inamnï sundular barča inangan k'risdânlarga, da keltirdilär haybatlï taǰlar da sanlï, ki kendi surp χačïdïr K'risdosnuŋ, da surp χač bilä yeŋdilär eski dušmannï, da dinsiz padšahlarnï, da töräsiz starostalarnï.

Bundan soŋra barčasï, χaysï ki χïynaldïlar K'risdos üčün, köplärni dinsizliktän χaytardïlar k'risdânlikkä, küčäytip Ari J̌an bilä.

Men, Temedrianos, χulu K'risdosnuŋ, könü inam (258r) bilä da umsa bilä čïχtïm χaramγuluχtan da keldim yarïχlï dininä K'risdosnuŋ, suχlandïm yazma tanïχlïχïn surp gojs Marianęniŋ da barča tamašalarïn, χaysïn ki ol etti Jandiok' šähärindä toγušundan beri.

Surp Marianę edi ulu köktän χoǰa χïzï, da atasï anïŋ edi guṛk'larnïŋ mollasï, da tek bir yalγïzï edi atasïnda kendiniŋ.

Da berdi kensin atasï ustaga aχïl övränmä, (258v) da yïraχlattï anï šähärdän on dört mil yer, da yasattïrdï aŋar öv, ki kimsä er kiši anda kirip čïχmagay, da tüzdülär aŋar guṛk'lar, da χoydu kendinä χuluχčïlar da χaravašlar χuluχka, da anda ösüp övräniyir edi aχïlnï.

Surp Marianę, χačan ki eskä da aχïlga keldi, ansïzïm kördü täräǰädän ötläš övündä yarïχ, ulu taŋlamaχ bilä taŋlandï (259r) da tamašalandï, zera heč bunuŋkibik yarïχnï körgäni yoχ edi.

Da kelip eskä ulu küstünmäχ bilä da bašladï aytma surp Marianę bu türlü:

«Egär ol esä, ki yarattï dünyâni, men dä yügünüp alnïna anïŋ yerni öpärmen aŋar.

Da yügünč etmämdir atamnïŋ teŋrilärinä; yügünürmen da tapunurmen dünyâni yaratučïsïna, da atamnïŋ yalγan teŋrilärinä i(259v)nanmam, da heč etärmen alarnï, da tapunurmen, χosdovanel etip, köknü, da yerni, da barča dünyâni Yaratučïnï, Atanï da Oγulnu da Ari Ǯžannï».

Tek ol sahat surp Marianę toldu Ari Ǯžan bilä da ataldï k'risdân; da körüp bunu, atasï anïŋ yüräkländi üsnä, ki Biyimiz K'risdoska kelin boldu, ölümsüz padšahga.

Ol vaχtta edi surp Marianę on dört yašïna (260r) da övräniyir edi esni da aχïlnï.

Da χačan ki išitir edi k'risdânlarnïŋ χïyïnlarïn, közläri yaš bilä tolar edi da ulu küstünmäχ bilä aytïy edi: «Bolgay edi ol kün, ki men dä tüškäy edim K'risdos üčün ol türlü χïyïnlarga, ki ǯžanïm χutulgay edi meŋilik χïyïndan»,— da χoltχa etiy edi bu türlü:

«Biy Teŋri, sen bilirsen adam oγlunuŋ tarbiyatïn, ki küčsüzdür; (260v) šaγavatlangïn maŋa da χuvatlattïrgïn meni, ki išangaymen seniŋ Teŋrilikiŋä, ki bolgaymen yeŋmä eski dušmannï, χaysï ki seniŋ ari χačïŋa χaršïdïr; da klärmen, ki seniŋ ari χuvatïŋ bilä anï yeŋgäymen; da saŋa šükür Ataga Oγulga da Ari Ǯžanga meŋilik, amęn».

Ol zaman Tęogγedianos atlï padšah yeberdi kendiniŋ hetmanïn Lipianos atlï ulu če(261r)rüv bilä Andiok' šähärgä, χayda ki bu ari gojs Marianę edi, simarlâp kendilärinä:

— Barïŋïz, χïynaŋïz k'risdânlarnï, χaysïn ki tutsaŋïz, öldürüŋüz da alarnïŋ χanï bilä šähärniŋ duvarlarïn boyatïŋïz.

Da χačan ki keldi Lipianos hetman kendi čerüvü bilä Andiok' šähärinä, da sorov etiy edi k'risdânlar üčün, da surp Marianę, čïχïp uruhlarïndan kendiniŋ, (261v) da barïyïr edi övünä kendiniŋ.

Kelip rast kendinä hetman Lipianos da körüp anïŋ özdän körkün, tamašalandï bek körklükünä anïŋ.

Buyruχ etti kendiniŋ adamlarïna da ayttï:

– Barïŋïz da keltiriŋiz bu χïznï maŋa. Egär volnïydïr, alïrmen kensin χatunluχka maŋa. A egär χul esä, satun alïrmen kensin maŋa χaravašlïχka.

Da χačan tutup elt(262r)tilär sanlï Marianęni, bašladï ulu avaz bilä aytma bu alγïšnï:

«Biyim da Teŋrim menim, yarlïγagïn maŋa da bermä tas bolma ǯžanïna χuluŋnuŋ seniŋ, da čïχara bermägin meni bu dinsiziniŋ χoluna, evet saχla boyumnu menim, ki bu dünyâniŋ kiri bilä kirlänmägäymen; da seniŋ ari yüzüŋnü mendän χaytarmagïn, Biyim menim, yoχesä χuvatlatkïn meni seniŋ Ari Ǯžanïŋ bilä; (262v) da umsam eksiksiz bolsun seniŋ padšahlïχïndan; da esimni özgä yarï saštïrmagaysen [=šaštïrmagaysen?] yamanlïχ hesepinä; da köŋlümä menim iškil kelmägäy χosdovanut'iun hesepindän; da erki bolmagay üstümä menim ǯžan dušmannïŋ, χaysï ki χaršïdïr yaχšïlïχka.

Biyim Jisus K'risdos, yeber maŋa yoγartïn boluš, da χuvatlat meni; da χolarmen sendän, ki maŋa bergäysen aχïl, ki söz(263r)lägäymen menim dušmanlarïma χaršï; da ber maŋa χuvat, nečik zorlu rïcergä, ki yeŋgäymen heseplärin eski dušmannïŋ, ki χorχusuz da ačïχ ǯžuvap bergäymen, χaysïlarï ki mendän ǯžuvap sorsalar, da ol yaman kimsägä, χaysï ki keliptir bizim šähärimizgä χan tökmä, zera čïχara berildim men dinsizlärniŋ χoluna, nečik χoy börülär arasïna da nečik učar χuš χoluna avčïlarnïŋ.

(263v) Evet sen, Biyim Jisus K'risdos, χoyma meni bolušluχuŋdan seniŋ, zera sensen umsam menim da saŋa išanïpmen, da saŋa yarašïr haybat, biylik da hörmät meŋilik, amęn».

Da χačan ki turγuzdular sanlï gojsnu hetmannïŋ alnïna, aytma bašladïlar čövräsinä bolgan adamlarï hetmannïŋ:

– Tiyišli dügüldür bu χïznï köp tutma; bunuŋ töräsin et birdän, zera bizim (264r) tayfamïzdan dügüldür; köriyirsen, ki ol tiri Teŋrigä Jisus K'risdoska išanïyïr, χaysï ki ǯžuhutlar χačka čïχardïlar.

Da χačan ki išitti bunu dinsiz töräči, asrï ulu χayγuga tüštü; ayttï:

– Keltiriŋiz kensin maŋa yuvuχ, ki sorov etkäymen birgäsinä.

Xačan keltirdilär yuvuχ kensin töräčigä, bašladï sorma gojstan, ki ne ǯžïnstansen da nedir atïŋ seniŋ.

(264v) Ǯžuvap berdi gojs da ayttï:

– Atïm menim k'risdândïr, da adamlardan ündäliyirmen Marianę.

Ayttï töräči:

– Xaysï teŋrini tapunïyïrsen?

Ǯžuvap berdi gojs da ayttï:

– Yaratučïsïn yerniŋ da köknüŋ, da tirgizüčisin barčasïnïŋ, da yalγïz toγgan Oγlun anïŋ, da Ari Ǯžannï, χaysï ki mendä tïnïptïr.

Lipianos ayttï:

– Sen Nazaret'niŋ Teŋrisinä (265r) umsanïpsen?

Ǯžuvap berdi surp gojs da ayttï:

– Alaydïr, ol Teŋrigä inanïrmen da aŋar umsanïpmen, ki ol meni χutχarïr buzuχluχtan.

Buyruχ etti töräči, ki saχlagaylar kensin zïndanda taŋdaga deg.

Da kendi kirdi šähärgä guṛkʻlarïna tapunmaχlïχ sunma da buyruχ etti, ki kʻrisdânlarnï barčasïn, nečik χoyunlarnï, soygaylar, da χanlarï bilä alar(265v)nïŋ boyagaylar murlarïn šähärniŋ.

Da ertäsi ayttï töräči sanlï Marianẹni alnïna kensiniŋ keltirmä.

Da χačan keltirdilär alnïna töräčiniŋ, kördü körkün yüzünüŋ anïŋ da tamašalandï; aytma bašladï aŋar:

– Yarlïγangïn körkünä seniŋ da oγlan tiparïna seniŋ, zera daγïn igidir, ki tiri bolgaysen, da suχlančlï bolma barčasïndan artïχ.

Ayttï ari gojs töräči(266r)gä:

– Bilir Biy Teŋrim menim Jisus Kʻrisdos, ki bolmassen menim tarbiyatïmnï özgä türlü aylandïrmaga da menim yaχšï umsamnï teškirmägä, χaysï ki Biy Teŋrimä umsanïpmen, zera ol maŋa yeberiptir kensiniŋ Ari Ḏžanïn da χuvatlattï meni seniŋ kibik dinsizgä χaršï, da boyumnu menim aŋar χurban sunarmen, könü da ölümsüz Teŋrigä, χaysïna ki haybat meŋilik, amẹn.

(266v) Ayttï töräči:

– Bilgäysen, ki köp türlü χïyïn bilä χïynatïrmen seni da menim buyruχum ašïra buzulur seniŋ körklü yüzüŋnüŋ meŋärmäχin [=meŋärmäχi]. A egär ki išitsäŋ maŋa da menim teŋrilärimä inansaŋ, χaničä seni etärmen da χutulursen barča χïyïnlarïŋdan.

Ayttï surp gojs:

— Bilgäysen, ki men seniŋ sözün nemägä tutmam da seniŋ χïyïnlarïŋdan (267r) χorχmam, zera menim umsam Kʻrisdostur; da bilgäysen, ki men kendi erkim bilä boyumnu menim čïχara berdim χïyïnga. Zera egär ki tenim bu dünyâda χïynalmasa, bilgäysen, ki ḏžanïm kirmästir köktägi padšahnïŋ sarayïna, χayda ki menim sïŋarlarïm gusankʻlar meŋäriyirlär ol meŋilik saraynï köktägi padšah bilä, zera ol da bizim üčün öldü; tiyišlidir, ki biz (267v) dä anïŋ üčün ölgäybiz, zera ol bizgä tirlik baγïšladï ari da özdän χačï bilä kendiniŋ.

Ol sahat išit*k*äčoχ töräči tolundu öčäšmäχ bilä da buyurdu yalanač*la*ma ari gojsnu da temir tayaχlar bilä ayttï tövmä, čaχ ki söväkläri köründülär.

Yoχsa sanlï Marianẹ, hečkä saγïnïp χïyïnlarnï da kökkä kötürüp közlärin, bašla(268r)dï aytma bu saγmosnu:

«[Псалом 24/25] [1]Biyim, saŋa umsanïpmen, uyalmïyïm meŋilik, da külmägäylär mendän dušmanlarïm menim, [3]da barčasï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, uyalmagaylar.

[16]Evet baχ men yazïχlï χaravašïŋ üsnä da yarlïγa maŋa, zera yalγïzmen anamda da yarlï.

Sašmasïnlar [=Šašmasïnlar] fikirlärim menim, da χoymagïn meni, Biy Teŋrim menim Jisus Kʻrisdos, zera seniŋ üčün aldïm χïyïn(268v)larnï boyuma menim; yeber maŋa, adam sövüči Biy, rosaŋnï da yarlïγamaχïŋnï, ki tatlïlangaylar rosaŋ bilä yaralarïm menim da bolgay maŋa färâhlik meŋilik».

Da ḏžalatlar χïynïyïr edilär anï šaγavatsïz da yarlïγamaχsïz maγdaš tenin sanlïnïŋ, evet ol barča χïyïnlarïnda heč tïyïlmadï alγïš etmäχtän Biy Teŋridän.

Da χanï anïŋ, nečik (269r) čovraχ, ketiy edi tenindän anïŋ.

Soŋra birisi alardan, bolup padšah soyundan, avaz berdi aŋar da ayttï:

– Ey, Marianẹ, inan teŋrilärimizgä bizim da yöpsüngäysen bašχïšlar, ne ki barča saŋa oχšasarlar.

Da barča köplüχü adamlarnïŋ, ki čövrädä bar edilär, aytïy edilär:

— Ey, Marianẹ, biz barčamïz hayïfsunïyïrbiz seni, ki χïyïnlar bilä boyuŋ(269v)nu da körkün yüzüŋnüŋ seniŋ buzsar. Inan teŋrilärimizgä bizim da tiri χalïrsen.

Ḏžuvap berdi sanlï Marianẹ da ayttï:

— Ey, barčadan yaman saγïš etüčilär, erlär da χatunlar, ne sözliyirsiz, essizlär? Teŋrim menim bolušučïdïr maŋa. Egär ki ne χadar χïynasaŋïz tenimni menim ölümlü, ḏžanïm menim aχïllï gusankʻlar bilä tïnar. Siz inanïŋïz Teŋrimä menim, χaysïnïŋ ki (270r) bar χuvatï χutχarma alarnï, kimlär ki sarnarlar da inanïrlar aŋar, da ačar alarga ešikin tirlikniŋ.

Evet men yer öpmäm murdar da yalγan, χulaχsïz da tilsiz, χolu bilä adamlarnïŋ yasagan teŋrilärïŋizgä, χaysïlarï ki tïnïχsïz da sözsüzdürlär. Da sen, dinsiz töräči, oγlu šaytannïŋ, kläsä ki tenimni menim χïynasaŋ, ḏžanïmnï menim χutχarïr Kʻrisdos χoluŋdan seniŋ. (270v) Evet sen, yïraχlangan Teŋrimdän menim, alay bilgäysen, ki Kʻrisdos seni čïχara bersär tamuχnuŋ teränlikinä, da men ol Kʻrisdosnu alγïšlarmen meŋi meŋilik.

Ol zaman dinsiz öčäšländi da buyurdu tešip emčäklärindän asma da temir tïrmovučlar bilä tïrmalama tenin gojsnuŋ.

Baχtï kökkä surp Mari*a*nẹ da alγïš etti Kʻrisdoska da aytïp:

«[Псалом 21/22] [17]Čöp-čövrämni aldïlar köplüχü (271r) itlärniŋ da kazanlarnïŋ, da töräsizlär esirgövsüz χïynïyïrlar meni.

Biyim Teŋrim, saŋa umsanïyïrmen, boluš maŋa, baχ üstümä menim da saχla meni, Biyim da

Eyäm, χutχar ǰanïmnï menim aslanlarnïŋ aγzïndan.

Biyim da Teŋrim, Ata Oγul Ari J̌an, ber maŋa küč, ki etkäymen alγïšïmnï alnïŋa seniŋ.

Yeber Ari J̌anïŋnï maŋa, da saχla boyumnu (271v) menim dinsiz da yaman zalïmlardan, da saχt etkin meni, da küčäyt meni, Teŋrim, alnïna dušmanlarïmnïŋ, ki yeŋgäymen alarnï seniŋ küčüŋ bilä, da kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alar da uyalmagaylar meŋilik».

Kürüp [=Körüp] bunu, ǰalatlar bek tamašalanïyïr edilär čïdovluχuna ari gojsnuŋ da ayttïlar töräčigä:

— Bu χïz, χaysï ki hečkä tuttu buyruχuŋnu seniŋ, χalmadï yer (272r) saγ tenindä anïŋ.

Bunu išitip, dinsiz töräči yaš töktü yapuχ da bašladï aytma ari gojska:

– Marianę, išitmädiŋ maŋa da yarlïγamadïŋ saŋa, ošta menim buyruχum bilä buzuldu seniŋ sürätiŋniŋ körkü. Hali yarlïγan saŋa da yügün teŋrilärimä menim. Egär ki išitmäsäŋ maŋa, bek yaman χïyïn bilä ölärsen da bütün teniŋni küydürttür(272v)men, köriyirsen, ki barčasï čövräŋdä bolganlar hayïfsunïylar seni da, baχïp χïyïnlarïŋ üsnä, maŋa yügünč etiyirlär χorχularïndan.

J̌uvap berdi surp Marianę χorχusuz da ayttï:

– Ey, tas bolgan dinsiz egri yarγučï, egär kendi boyumnu ayasam, ǰanïm menim taǰlanmas köktägi padšahdan K‘risdostan.

Ol sahat buyurdu töräsiz yarγučï salma ari gojsnu zïndanga er(273r)tägä deg.

Xačan elttilär kendin, här boγunun teniniŋ χač bilä möhürläp, ayttï bu alγïšnï:

«Biy Teŋri, χaysï ki yarattïŋ barča yaratkanlarïŋnï hečliktän, da seskäniyirlär χorχulu küčüŋdän seniŋ kök u yer, χaysï ki baylïlarnï češtiŋ da eski dušmannï uyatlï ettiŋ, ki umsasïzlarnïŋ umsasïsen, da öksüzlärniŋ atasï, da tullarnïŋ yarγučïsï, K‘risdos da Teŋrim menim, könü yarïχ, (273v) körgüz χuvatïŋnï seniŋ da yarlïγa χaravašïŋa seniŋ, zera atamdan menim keri boldum; hali sensen atam da anam menim; Biy Teŋrim menim, saŋa umsanïpmen, zera sensen umsasï tirilärniŋ da ölülärniŋ, χutχaručï dünyâniŋ, yarγu et maŋa eski dušman bilä da dinsiz yarγučï Lipianos bilä, baχ üstümä menim, zera bek χïsïldïm köplüχündän χïyïnlarnïŋ, evet ǰa(274r)nïmnï menim saŋa sïmarlïymen, Teŋrim, χoymagïn meni, ki tas bolmagay ǰanïm menim da yeŋilmägäy da χorχmagay tenim menim töräsizlärdän, da kendilärin guṛk‘larïndan uyatlï etkäymen, da saŋa haybat sungaymen meŋilik, amęn».

Men, Tęmedrianos, χulu Teŋriniŋ, barïp zïndannïŋ teräǰäsinä, išitip alγïšïn, yazar edim, tek ansïzïm čïχtï adam sïfatïnda bir nemä: kazan kibik, sačlarï anïŋ, (274v) aγzïndan anïŋ otlu yalïn čïχïyïr edi.

Xačan ki kördü surp Marianę aǰdahanï, χorχup yüzündän anïŋ, eki χolun kötürdü, čöküp, bašladï alγïš etmä:

«Biy Teŋri, išittiŋ χoltχama menim da körgüzdüŋ dušmanïmnï; ber, Biyim, ki yeŋgäymen anï. Ki körümsüzsen Teŋrim Jisus K‘risdos, da sendän seskänirlär kök u yer da tibsizliki yerniŋ, ki ček χoyduŋ teŋizgä da χuruga, da kečmäs(275r)lär buyruχuŋdan seniŋ; Biy, ki bastïŋ bašïn aǰdahanïŋ Jortananda, ufatkïn χuvatïn bunuŋ da, ki maŋa buyruχ etmägäy, evet barčadan küčlü χuvatïŋ bilä boluš maŋa, ki yeŋgäymen buŋar, ki yutma kliyir meni da eltmä tibsizlikinä tamuχnuŋ».

Xačan ki tügällädi alγïšïn ari Marianę, ansïzïm ačtï aγzïn aǰdaha da yuttu ari gojsnu, evet ol, χarnïnda (275v) aǰdahanïŋ bolup, χač bičišinä kötürdü χollarïn, ayttï bu alγïšnï:

«Jisus K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ, ki endiŋ tamuχka, da buzduŋ anï χačïŋ bilä seniŋ, da tutulganlarnï ičindän anïŋ χutχardïŋ, hali χolarmen sendän, Biyim, pareχǫsluχu bilä surp Asduaǰadzinniŋ da barča arilärniŋ χutχar meni baγïndan bunuŋ, nečik χutχardïŋ Tanięlni aslanlarnïŋ aγzïndan da üč igitni ya(276r)lïn ottan, ki χutχardïŋ T‘egγi ari gojsnu kazanlardan da Šušannï töräsiz χartlardan, da barča arilärni χutχardïŋ, χaysïlarï ki könü inam bilä sarnadïlar ari atïŋnï seniŋ. Xolarmen sendän, K‘risdos Teŋrim menim, meni dä zararsïz saχla bunuŋ χarnïnda yaman aǰdahanïŋ».

Ol sahat čatladï aǰdaha, da ari gojs čïχtï zadasïz, nečik ki heč bolmïy edi χarnïnda yaman aǰdahanïŋ.

(276v) Da bašladï ari gojs šükürlänmä Jisus K‘risdostan da yer öpüp aytï:

«Alγïšlï da haybatlïsen K‘risdos, ölümsüz padïšah, χayasï bučχaχnïŋ da teräki bïnyatlïχnïŋ, podporasï inamnïŋ, da yol körgüzüči tirliknïŋ, da padšahï frištälärniŋ, seskänmägäy fikirim menim, evet ber toχtalmaχ boyuma menim, zera kördüm aǰdahanïŋ tas bolganïn üstünä yerniŋ; anïŋ üčün hay...»

[*Здесь нет нескольких страниц*].

(277r) tereǰädä da ayttï ari gojska:

«Ey, Marianę, ki aǰdahanï öldürdüŋ, da tišlärin anïŋ ufattïŋ, da gojslükünnü zadasïz saχladïŋ, ošta hadirlaniptir saŋa taǰï haybatnïŋ da ačï-

lïptïr saŋa ešiki učmaχnïŋ, ki tïngaysen hajr Aprahamnïŋ χuǰaχïnda».

Ol sahat ari gojs, yïγlamaχ bilä yašïn töküp, alγïš etti:

«Šükürlümen sendän, K'risdos, ki čïdovluχuŋ bi(277v)lä seniŋ tirgizdiŋ biz yazïχlïlarnï da tatlïlïχïŋ bilä seniŋ yaralarïmnï oŋalttïŋ. Hali haybatlïyïrmen seni, ki arisen da arilärdä sïγïnïpsen, tatlï da yaχšï etüči Biy, da haybatlï atïŋ seniŋ meŋilik, amẹn».

Ol zaman bašladï aytma Ari Dž̲an kügürtči [=kügürčin] k'ispätindä ari gojska, aytïp:

«Xaysïn ki tutupsen ayaχïŋ tibinä eski dušmannï, sor kendindän, ol aytar (278r) barča kendiniŋ yamanlïχlarïn adamlarga χaršï».

Ari Dž̲an bilä berkäytip kendi kendin, ari gojs basïlgannï ayaχï tibinä kendiniŋ bašladï sorma yaman ǰ̲andan:

«Nedir atïŋ seniŋ ya χaydandïr seniŋ bašlanmaχïŋ?»

Ayttï šaytan:

«Yeŋillätkin ayaχïŋnï boyumdan menim, χolarmen sendän, da men saŋa aytarmen barčanï».

Da ari gojs yeŋillätti azgïna ayaχïn, tek ayt(278v)ma bašladï yaman ǰ̲an:

«Asrï köp adamlarnïŋ tamurlarïn eksitirbiz da kendimizgä χaytarïybiz, da menmen, ki adamlarnï biri biri bilä dušman etärmen da urušturmen, da kimsä yoχ edi, ki meni yeŋgäy edi. Hali vay maŋa, ki bir χïz oγlandan yeŋildim, da boyumnu basïp ayaχïŋ tibinä alïpsen! Alay küč kelmäs edi maŋa: egär er kišidän yeŋilgäy edim, yoχsa bir χïz oγlandan!»

(279r) Ayttï Marianẹ:

«Xaydandïr toγušuŋuz, yaman ǰ̲anlar?»

Dž̲uvap berdi šaytan:

«Men frištä edim köktä da yüräkländirdim Yaratučïmnï menim, da saldïrttï meni haybatïmdan menim da χullarïmnï menim hesepsiz, evet biz köp adamlarnï bizgä χaytarïybiz da alγïš etkänlärni Teŋrigä bulartïrïyïrbiz. Yoχsa čövräŋä seniŋ köriyirmen frištälärin Teŋriniŋ».

(279v) Ayttï ari gojs:

«Murdar šaytan, bilirmisen, ki kim bilä sözliysen?»

Dž̲uvap berdi yaman:

«Sen dä maŋa ayt, kimsen sen ya seniŋ tamuruŋ χaydandïr? Ki men dä saŋa aytkaymen yergä bilä».

Ayttï Marianẹ:

«Yaman ǰ̲an, arzani dügülsen menim saγïšïmnï bilmä, zera frištäläri Teŋriniŋ χatïmadïrlar da K'risdos mendä tïnïptïr».

Dž̲uvap berdi šaytan:

«Bizim χanlïχïmïz yerniŋ tibinädir, χayda ki a(280r)dämilik tarbiyatï heč anda yetišmä bolmastïr. Biz köktän ašaγa tüštüχ tümän-tümän χanlïχïmïz bilä bizim öktämlikimiz üčün. Da χačan ki Atäm atamïznï da Ewanï yarattï, alarnï aldatïp učmaχtan sürdürdüχ da andan beri adamlarga biz bolduχ dušman. Nečik ki išitsäχ adamnïŋ yaχšï χïlïnganïn Teŋrigä da adamlarga χaršï, tezindän keräk yetišip χaytargaybiz bizgä. (280v) Egär bolsaχ edi, ne bir adamnï Teŋrigä χoymas ediχ, ki ne hörmättän tüšürdü ol bizni.

Da biz adamnïŋ esindän tezbiz: köp [=köz] ačïp yumgïnča, här yergä yetiširbiz, da ne ki yamanlïχ bar, biz övrätiybiz adamlarga, da kendimizgä tïnčlïχ yasïyïrbiz yazïχlï adamnï — egär itlikkä, egär boṛniglikkä, öldürmäχkä, biri birinä küfür sözlärgä, da yazïχlïnïŋ ǰ̲anïn tibsizlikkä meŋi χïy(281r)ïnga birgämizgä alïrbiz, da barčasïn, χaysïlarï ki inandïlar bizgä da erkimizni etiylär.

Ošta barčanï ayttïm saŋa, ey, Marianẹ, daγïn da yeŋillät ayaχïŋnï boyumdan menim, ki χalganïn da aytïyïm.

Adäm atamnï da Ewanï aldap učmaχtan čïχardïm, dünyâni χarγïš tibinä saldïm, Gajẹngä berdim χardašïn kendiniŋ Apẹlni öldürmä, saldïm adamlar arasïna yaman boṛniglik, ki hay(281v)vanlar kibik χardaš χardaš bilä, ata oγlu bilä, da körkäyttiriy edim χatunlarnï kiyiniš bilä altundan, inǰ̲idän, türlü-türlü kiyinišlärdän, da murdarlattïm biri biri bilä, ol χadar keltirdim alarnï yamanga, ki Biy Teŋri öčäšti alarga da barïn potop bilä tas etti.

Daγï da Sodom-Komor šähärni saldïm igränči yazïχlarga, ki Teŋri yeberdi otlu kükürt(282r)nü köktän da küydürdü barčasïn.

Daγï da adamlarnï damâhlikkä saldïm, Jutanï kümüškä, ki čïχara berdi Oγlun Teŋriniŋ, da ǰ̲uhutlar kendin χačka čïχardïlar. Bularttïrdïm adamlarnï, ki Teŋrini tanïp guṛk'larga tapunurlar edi.

Daγï da kirärmen adamlarnïŋ yüräkinä da yasïr etärmen anïŋ aruv saγïšïn, yïraχlatïrmen ari bïsagtan (282v) da küvürürmen boṛniglikkä da itlikkä.

Daγï da oγlanlarnï analarnïŋ χarnïnda boγarmen da salïr [=salïp] bek yuχu χatunlar üsnä da boγdururmen yuχu arasïna oγlanlarïn ya otka saldïrïrmen.

Daγï da soχrayttïrïrmen erlärniŋ da χatunlarnïŋ eslärin da küvürürmen alarnï sïrtmaχka da türlü-türlü yaman tas bolmaχka: χaysï asïlïr, özgäsi biyik yerdän ašaγa tü(283r)šüp boynun sïndïrïr ya suvda boγulur.

Daγï da zalïmlatïrmen adamlarnïŋ yüräklärin, ki must etmägäylär, sadaγa bermägäylär, sökkäylär, öčäškäylär da bir χayïr etmägäylär.

Daγï da alγïš etkändä eslärin teškirirmen ya yuχu bilä, ya özgä saγïš bilä da alay alγïštan boš čïχarïrmen.

Daγï da berirmen adamlarga Teŋrigä χaršï küfür sözlämä, oγlanlar atalarïna sökkäylär da (283v) analarïn tövgäylär, da berirmen ölülärin umsasïzlïχ bilä yïγlama, urunmaχ bilä, yüzün yïrtχalap χanatmaχ bilä, sačlarnï yulχup, köksün urup kögärtmäχ bilä, ol χadar etärmen, ki ölülärni Teŋriniŋ közündän čïχarïrmen. Yänä yïγarmen övlärgä, ki türlü-türlü yïrlamaχlar da oyunlar artïndan Teŋrini unuturlar da biri birinä sökünč, küfür, körälmämäχ...

[Следующие страницы рукописи отсутствуют].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 311

Армянско-кыпчакский словарь

Дата, место составления, автор и писец неизвестны.

Бумага. 301 л. (лл. 1-12, 301 чистые), 15x20 см.

Письмо: нотргир. Словарные статьи расположены в две колонки по алфавиту.

Содержание: Словарь аналогичен *Вен. 3, Вен. 84, Льв. 51 I: 21-360 и СПб. 8: 1-275.*

Частная запись на отдельном листе в начале рукописи:

Dęr Yovanes Mikolayovic Ivaško oγlundan χalgan maŋa bu bitik

“Эта книга досталась мне от Йованеса Миколайовича, сына Ивашко”.

Арм. частная запись на л. 13:

Nigolayos Torosens arkebiskobosi Leva hajoç kirk‘e

“Книга Нигола Торосовича, архиепископа армян Львова”.

Описание: [Dashian 1895: 162, 740].

Публикация: конкорданс к кыпчакской части, колофоны и факсимиле контртитула, отдельного листа с частной записью в начале рукописи, лл. 13, 232 об.-233, 300-300 об. [Tryjarski 1968 1972: 890-896].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 440

Метрическая книга Львовского армянского архиепископства

Даты: 1636-1732 гг.

Бумага. 120 л. (лл. 120 об.-121 об. чистые), 20,5 x32 см.

Письмо: армянский нотргир, польская скоропись.

Язык: на лл. 1-30 об. записи на польском, кыпчакском и армянском языках армянским письмом (1636-1681), далее – на польским языке в польской графике.

Описание: [Dashian 1895: 209; Mańkowski 1932: 11].

Публикация: 2 метрических записи о рождении за 1636 г. [Dashian 1895: 907-908].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 441

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1572-1632 гг. *Бумага.* 392 л. (лл. 391-392 чистые), 26x36 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и отчасти польский.

Описание: [Dashian 1895: 210].

Публикация:

армянский и кыпчакский колофоны 1636 г. [Dashian 1895: 908-909].

7 записей за 1572-1588 гг., лл. 5 об.: 36-6 об.: 21; 7 об.: 26-8 об.: 5; 10 об.: 9-21; 11: 1-16; 16: 17-23; 16 об.: 20-17: 10; 48 [Schütz 1971: 265-300].

текст и перевод завещания архиепископа Месропа за 1624 г., л. 170, и его факсимиле, подготовленные Э. Трыярским [Petrowicz 1971: 136, 186].

фото кожаного переплета [Kowalski 1936: ill. 2].

Начало рукописи:

(1v) Teŋri, sen boluš.

Yasaldï bu diftär ermeni tvagan 1021, latin tvagan 1572 padšaχlïχïna Zigmunt Avgustnuŋ krǫrenk da diatig üčün, ki barča munda yazïlgay. Boldu bu iš Ilev šähärniŋ ant ičkän ketχoyalarnïŋ buyruχï bilä yaχšï jišadag da törägä beklik.

Pan Johan oγlu baron Hrihornuŋ da pan Yurko oγlu baron Ivaškonuŋ, yerespoχanlarnïŋ, vaχtïna. Pan Lazar oγlu baron Sdepannïŋ, da Krikor oγlu baron Tumannïŋ baron Pilibnïŋ da pan Yuχno oγlu baron Tumannïŋ, Pan Avedik oγlu baron Xačkonuŋ da pan Šimko oγlu baron Avedikniŋ Pani Geruχna oγlu baron Ivaškonïŋ da pan Andri oγlu baron Miklašnïŋ Pan Zadig oγlu baron Tumannïŋ da. Junvarnïŋ 1.

Боже, помоги.

Сделана эта книга в 1021 году по армянскому летосчислению, в 1572 году по латинскому летосчислению, в королевство Сигизмунда Августа, для брачных контрактов и завещаний, чтобы их все сюда записывать. Совершено это дело в городе Львове по приказу присяжных старейшин ради памяти и твердости в суде.

Во времена старост барона Григора, сына господина Иоанна, и барона Ивашко, сына господина Юрко, [и присяжных] барона Степана, сына господина Лазаря, барона Тумана, сына Крикора, барона Пилипа, барона Тумана, сына господина Юхно, барона Хачко, сына господина Аведика, барона Аведика, сына господина Шимко, барона Ивашко, сына госпожи Герухны, барона Миклаша, сына господина Андрея, и барона Тумана, сына господина Задига. Января 1-го.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 444

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1608-1624 гг. *Бумага.* 80 л. (л. 80 чистый), 16x25 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 212; Дашкевич 1969: 144; Дашкевич 1977: 163].

Фрагменты:

(1r) Bu diftär ičinä yazïlsar potočnïy spravalar, kvitovan′alar, krorenklärdän bašχa da dästïmentlärdän. Tvagan 1057 [1608] april 30.

В этой книге должны записываться текущие дела, квиты, кроме брачных контрактов и завещаний. Года 1057 [1608], апреля 30.

(5v) 1608 Anun Asduad͡zoj. Julis 6.

Inventarï učmaχlï d͡žanlï Gresko Mančuk χatunununuŋ aγač kibittä bolgan čerti ölümündän soŋra χatunununuŋ ne ki χalïptïr. Budur instanciyasï üsnä ya χoltχasï üsnä pan Torosovičlärniŋ nečik prïyatellärniŋ da pan Yakubnuŋ da Varteres oγlununuŋ yeberdilär aγalar 2 v′ernïyni χardašlardan pan Yakubnu Zadik oγlun, da pan Holubnu Ivaško oγlun, da Ivaškonu Agop oγlun, yazučïnï, ki inventovanïy bolgay anïŋki čert ne esä.

1608. Во имя Бога. Июля 6 [16].

Инвентарь товаров покойной жены Греско Манчука, которые остались в деревянном магазине после смерти его жены. А именно, по требованию и по просьбе господ Торосовичей как их родственников и господина Якуба, сына Вартереса, старейшины, послали двух верных (присяжных) из числа членов братства – господина Якуба, сына Задика, и господина Голуба, сына Ивашко, и писаря Ивашко, сына Агопа, чтобы был составлен инвентарь имущества, которое там окажется.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 446

Актовая книга Львовского армянского войтовского суда

Даты: 1564-1608 гг. *Бумага.* 177 л. , 16x26 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* кыпчакский и польский.

Описание: [Dashian 1895: 213; Дашкевич 1977: 162-163].

Начало книги:

(1r) K*ris*tosum, sen boluškïn bar*č*a kistânga da men yazïχlïga.

Aktalar potočnïy išlärgä. Budur tvagan 1013 ermeni, yänä nemič tvagan 1564.

Христос мой, помоги всем христианам и мне, грешному.

Акты для текущих дел. А именно года 1013 по армянскому летосчислению, или 1564 года по польскому летосчислению.

Фрагменты

(2r) Tvagan 1013. Keldi baron Zaχno Xačko oγlu da baron Agop Toros oγlu, da baron yerespoχan Hrihornuŋ alnïna da ketχoyalarnïŋ alnïna zeznat etti Agop, ki Zaχnoga tölämiyir ol murnuŋ aγčasïn, ki ortaχlïχ murlarï bar azbarlarïna.

(15r) Turup obličn′e töräsi alnïna ermenilärniŋ opatrnïy Bernaγ Uluχod͡ža oγlu ilôvlu dobrovolnïy zeznat e(t)ti, ki ol pristavat etip zapisinä kendiniŋ, χaysïn ki etip edi χardašlarï bilä kendiniŋ Hrihor bilä, Lazar bilä, Yakub bilä 10 yïldan beri...

Конец книги:

(179r) Aktalar eski.

Год 1013 [1564]. Пришли барон Захно, сын Хачко, и барон Агоп, сын Тороса, и перед бароном старостой Григором и старейшинами Агоп признал, что он не заплатил Захно денег за ту каменную стену, за общую каменную стену, которая стоит у них во дворе.

Став лично перед армянским судом, почтенный Бернал, сын Улуходжи, львовянин, добровольно признал, что он согласен с той собственной записью, которую совершил раньше со своими младшими братьями Григором, Лазарем и Якубом 10 лет назад…

Акты старые.

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 447

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Даты: 1643-1667 гг. *Бумага.* 470 л., 19x30 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, изредка кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 213, 919; Schütz 1971: 267; Дашкевич 1977: 161].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 452

Кассовая книга Львовского армянского суда

Даты: 1598-1637 гг. *Бумага.* 140 л. , 19x29 см. *Письмо:* армянский нотргир, польская скоропись. *Язык:* польский, кыпчакский.

Описание: [Dashian 1895: 214].

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Вена, № 468

Сборник Хачереса, сына Оксента, и Агопа, сына Бутаха

Дата: 1575/1655 гг. *Место:* Каменец-Подольский.

Писец: Хачерес, сын священника Оксента (стр. 126v). *Заказчик:* Крикор, сын Саркиса Тамгачи (стр. 126v). *Обладатель сборника:* Агоп (Ягоп), сын Бутаха (стр. 28v, 127v-128r).

Бумага. 130 л. , 12,5x17,5 см. *Письмо:* армянский нотргир. *Язык* кыпчакский.

Содержание:

лл. 1-23 об.: Введение к Судебнику Мхитара Гоша, главы I-X;

лл. 24-28 об.: Начало Кыпчакской версии Судебника. Гражданские права, светские законы;

л. 28 об.: Колофон;

лл. 29-54: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 54 об.-62: Кыпчакский перевод сокращенной версии предания о мудром Хикаре – Акире-Премудром [Deny, Tryjarski 1964a: 7-61];

лл. 62-68: Христианские сочинения [Анасян 1954: 250];

лл. 68 об.-126: Окончание Кыпчакской версии Армянского Судебника и Кыпчакский Процессуальный кодекс. – ср. *Вроц. 1916*, *Пар. 176*;

лл. 126 об.-127 Кыпчакская памятная запись 1575 г. к этой копии.

Описание: [Dashian 1895: 220-221; Анасян 1954: 250-251; Deny 1957: 14-15].

Публикация: кыпчакский перевод сокращенной версии рассказа об Акире-Премудром [Deny, Tryjarski 1964a: 7-61: транслитерация, факсимиле, французский перевод; Құдасов 1990: транслитерация, факсимиле, перевод на казахский язык].

Полный текст венской рукописи № 468

Заметки на шмуцтитуле

(1r) Men Yakub Sefer oγlu

Men Angsẹnt Čaplič oγlu

(1v) Men Yakub Sefer oγlu aldïm borč 4200 zolt...

Burungi yïllarda igi edi, yaχšï.

Men Jgp Butaχ oγlu Xčk Yurko oγlunuŋ kiyövü, Xčk Ykʿb tornu.

Tʿv̄. 1102-inä boldu bir tamaša nemä. Kisdosdur Norko oγlu nïšanlap edi Tavit χïzïna, bardï da taγdan *y*ïχïldï da öldü. Začïm Biy barča ~~igi~~ yaχšïlïχka etkäy. Bir «Hajr mer» b*il*ä unutmagaysiz, kim dä sarnasa (+zAnabagan gojs Mariam), anlïna [alnïna?] sözimizgä, ki igi aŋlagaysiz bu išni, ne türlü dä bunuŋkibik tamaša i*š* ermenilär ortasïna edi, ki n*e* ki taγdan tüštü, Ulu oručka 5 kün χalïp edi, u ol eki čäk alsar edi, da anïŋ üsnä bular boldu.

Tʿv̄. 1102-sinä χazaχ keldi Kamenec tibinä; turdu 2 hafta da kettilär surp Aksẹntniŋ šapatkünü, barïn da χorengellärin χoydular veretkalar...

(2r) [Yarlïγa] Der Asduaʤ Jisus Kʿrisdos.

Tʿv̄. 1102. Buldu ulu tamaša ulu Pargentagnïŋ χankünü. Tʿavit kiyövü Kʿisdostur pišakʿlansar edi. Kičiaynakün taγdan tüštü da učtu yarïm kečädä da öldü. Ölüsün arabada kendin keltirdilär kendin sähärgä [=šähärgä]. Aynakün kömdülär kendin. Bir «Hajr mer» b*il*ä unutmagaysiz Jisus Kʿrisdoska.

Tʿv̄. 1122-sinä der Kʿaprieł kečti bu dünyâdan surp Tʿorosnuŋ kendi künü, yïχpaškün kömdülär, 7 kün taγumun ettilär, nečik här kʿahananïŋ. Biy Teŋri ʤanïna učmaχ birgä yazïχlarïna bošatlïχ bergäy. Kim dä ki kolvek sarnasa, anïŋ ʤanï üčün «Hajr mer» Jisus Kʿrisdoska da zAnabaganka, siz dä yazïχlarïna bošatlïχ aytïp χolgaysiz, ki Biy Teŋri bošatlïχ bergäy.

Xazaχ keldi Kamenec tibinä tʿv. 1102-sinä da kettilär surp Aksẹntniŋ yïχkünü taŋga χarsïnda [=χaršïnda], χoyup edilär χorengellär ur*n*una veretalar aχač üsnä biyik okoplar ičinä. Da tatarlar da birgälärinä kettilär, nečik hrad kettilär.

Tʿv̄. 110[?]-sinä. Kečti bu dünyâdan Varteres Xčk sargavakʿnïŋ Sirdiχajnnïŋ χïzï Gulka, oγlan[... na...]na yatïp edi, oγlanï yanïna, eksin bir yerdä kömdülär, [...]sïn da χïzïn da. Biy Teŋri ʤanïna učmaχ bergäy da [yazïχlarïna bošatlïχ].

Kürüm išittim bir alamandan, ki bir kišiniŋ χïzï... Anasïnïŋ barča yüzünä [...] edi oyar erdi... Da χačan öldü, tek kendin kömdülär, kömgän[dän soŋra] χolu čïχïp edi čuγurdan yoγarï, ki anasïn... a urar edi, tek babas alay ayttï, ki čubuχ daχuluna tüvgäy, ki čuχur... tek ol alay etti, 3 kün tüvdü tek... čuχurga 3 kündän...

(2v) Jisus Kʿrisdos, Dẹr Asduaʤ, mer meγ, Dẹr, oγormea...

Tʿv̄. 1103-sünä okosdosnuŋ 2-sinä, surp Asduaʤaʤzinniŋ erkli oručuna, χankün, yarïmkündän yarïm sahat kečip edi, köktä yulduz köründü, nečik taŋ yulduzu da günäš (yanïy edi>) χaplap edi; el barï tamaša etiy edilär bunuŋkibik tamašaga, bu yulduzga, ki heč bolmïy edi, nečik bu yïlda boldu, bunuŋkibik iš. Bundan soŋra Biy Teŋri χutlu yïllar bergäy barča kʿirštânlarga da pacahlarga barïšlïχ, kʿirstânlarga saγlïχ, ki Teŋri biznim Lusaworičʿ dinin hastad saχlagay da uzaχ kendilärinä saχlïχ [=saγlïχ] bergäy.

Amen. Hajr mer orergins Jisus Kʿrisdos.

Men, Agop baron Butaχ oγlu, Biy Teŋriniŋ yazïχlï χulu, yazdïm bu yazuvnu kendi χolum bilä.

(3r) [Судебник, начало]

Ävälgi položen′asï Törä bitikiniŋ

1. Burungisi, ki pambasẹl etärlär bizni, ki töräläri yoχtur.

2-inči, ki ne üčün emdi yazdïχ, ya kimniŋ pričinasïndan.

3-ünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ.

4-ünči, ki kimlär töräčilär bolmaχ keräk.

5-inči, ki ne nemädir törä, ya kimgä törä bolmaχ keräk, ya töräni kimgä sïmarlamaχ keräk.

6-ïnči, ki ne türlü tiyär bolmaga töräčilärgä ya zaχodcalarga.

7-inči, tanïχlar üčün, ki nedir alarnïŋ inamlarï.

8-inči, ant üčün, ki ne türlü bolmaχ keräk, ya kimgä berilir ant.

9-ïnči, ki tiymästir kʿrisdânlarga dinsizlär alnïna törägä turmaga.

10-unčï, ki χaysï bitiklärdän yïγdïχ ya χaysï millätlärdän aldïχ törälärni. Bu χadar.

(3v) [Burungisi, ki pambasẹl etärlär bizni, ki töräläri yoχtur]

Haybatlï ari vartabedniŋ Mikʿajẹlniŋ yasaganï bu Törä bitikini χoltχasïndan Sdepʿannos gatʿaγigosnïŋ barča ermenilikniŋ.

Ävälgi toχtalmaχï da bašlanmaχï barča törä bitikläriniŋ.

Bašta yazar anïŋkibiklärgä ʤůap, ki bizni pambasẹl etärlär, ki yoχtur bizdä törä.

Ari Ǯannïŋ šnorkʿundan hadirländiχ yazmaga törälär bitiklärini.

Äväl ǰžůap beräliχ alarga, ki pambaseļ etärlär K'risdosnuŋ töräsini, ki törä yoχtur ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardïr, ki maχtarlar özgä dayfanïŋ t(4r)örälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu išni sözlärlär, kendiläri könü törädän tayïptïrlar da özgälärni dä klärlär taydïrmaga, yeŋil esli adämilärni.

Burungi ǰžůap alarga bunu beribiz, ki Teŋri äväldän adäminiŋ tarbiyatïna toχtattï tanïmaga könülüknü. Anïŋ üčün ki dinsizlärniŋ doktorlarï toχtatïp törä χoydular, ki kim ki bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasïna χol uzatïp urgay, χolun keskäylär. Xaytïp Movseș kendi töräsinä arttïrdï bu išniŋ töräsini, alïp ävälgi törädän: kim ki atasïna u anasïna yaman aytsa, ölümlü bolgay. Xaytïp surp Awedaranï Biyimiz K'risdosnïŋ barča törälärniŋ tügällikidir, anïŋ üčün ki buyurur: «Išitiŋiz, ki aytïldï Eski Törädä bu türlüdir, yoχesä men sizgä Yäŋidä buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yäŋi bilä, berip siznïŋ yaχšï erkiŋizgä, aytïp: sövgäysiz siznïŋ sïŋarïŋïznï, nečik siznïŋ boyuŋuznu». Ekinči, hälbättä, yaχšï erkinä berir adäminiŋ barča yaχšïlïχïn χïlïnmaga, χaysïn ki toχ(4v)tatïr, ki bizim erkimizgädir, ki barča adämilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedarannï yazïp χoymadïlar äväldän, yoχesä söz bilä ayttïlar.

Ekinči. K'risdos keldi, da övrätti tügäl törä tügäl adämilärgä, da klämädi toχtatmagan adämilärgä bitik bilä törä bermä. Anïŋ üčün ögüt berir surp Awedaranda, ki barïškay kensiniŋ zaχodcasï bilä, törägä kelmiyin. Daγï da K'risdos yarγučïnïŋ manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barča, kimesä kimgä borč*l*u esä, tölöv etkäy yaχšï köŋüldän, yaχšï es etip, zera adäminiŋ esi kendiniŋ yarγučïsïdïr. Muŋar oγšaš barča yarγu išlärini eslämäχ keräk. Bu türlü K'risdos buyurur surp Awedaranda šafarnïŋ manisin, egär anïŋ egirlikini taptï esä äväldän, soŋra maχtadï anïŋ usunu, ki yarlïγap etti ol egirlikni kendiniŋ eyäsinä, χaysï bilä ki kirmädi töräniŋ alnïna saγïš bermägä. Körgüzür, ki tiyišlidir yarγu bolmaga, yoχesä maχtanmaχ bilä övrätir, ki čarä bar esä, suχlanmasïn yarγuga barmaga. Muŋar oχšaš hražarel etär (5r) surp Awedaranda törä etmägä aŋar, ki χoltχa etti K'risdostan, ki ayt χardašïma, ki üläškäy menim bilä atamnïŋ oččiznamnï. Ošta 2 türlü bardïr sizdä säbäp: adämilik tarbiyatïndan da törädän, mani, ne üčün suχlanč bolursiz özgälärniŋ töräsinä? Mundan üvränip, aytïr Boγos aŗak'äl, ki heč sizdä könü törä yoχtur, ne üčün siz kendiŋizgä χïsχa u egirlik et[mägä χoy]massiz, yoχesä siz χïsχa u egirlik etärsiz dügül özgälärgä, yoχesä χardašlarga da.

Üčünči, klämädi Teŋri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmušen′adan könülüktä bolgaysiz, yoχesä süvük bilä, yarlïγamaχ bilä saχlagaysiz könülüknü u yazmagan töräni här zamanda.

4-ünči, ki etkinčä Teŋri yöpsündü töräni, u proroklarnï, da Awedarannï, nečik ki yaχšï urluχ bolgay ǰžanïmïzga, da bu türlü könülük bilä etmägä yarγularnï.

5-inči, ki törä, da proroklar, da Awedaran teškirilmästir, yoχesä törä prezmušen′adan teškirilir uluslarda da minlätlär arasïna. Anïŋ üčün boš etär Teŋri, (5v) ki uslular tergäp baχkaylar, ne türlü iš esä, aŋar körä etkäylär yarγunu.

6-inči, ki törädä prezmušen′adan antka tüšär, da Biyimiz K'risdos tïyar ant ičmäχni, klär, ki biz könü k'risdânliktä tirilgäybiz, ki könü könü bilä bolgay, da egri egri bolgay.

2-inči, ki ne üčün emdi yazdïχ ya kimniŋ pričinasïndan

Daγï da ne üčün emdi klädiχ yazmaga törälärni, ya ne säbäptän teprändi esimizgä bu iš.

Egär ki yazdïχ esä ävälgidä, ki keräkimiz dügül edi yazgan törä berilmägä Teŋridän, yoχesä köp kez išittiχ panbas özgä millättän, ki yoχtur k'risdânlarda törä. Kim ki munu aytïr, bilmästir ari bitiklärniŋ küčünü. Munuŋki yaman saγïštan eki türlü yamanlïχ toγar: ävälgisi, ki ya saγïšlar edi, ki töräni χoygan essiz edi; 2-inčisi, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasïna dünyâda.

2-inči, ki ol bitiklikni [=biliklikni], ki tarbiyatïmïzdän (6r) bar edi, yamanlïχ söndürdü, da tügäl yaratïlgan adämini yarïmdïχ etti, da sövüknü u šaγavatnï körälmäsizliχni [=körälmäsizliχ] χapanel etti.

3-unču, bu vaχtlarda erinčäkliktän övränmägä klämäslär Eski da Yäŋi Törälärni ne markarelärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bitiklärniŋ küčündän bilmägä könü töräni. Anïŋ üčün klädiχ bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarnï, nečik bir kimesäni yuχudan.

4-ünči, bu vaχtlarda biliklik ki eksildi, ki biliklik bolsa edi, bolur ediχ sïnap da taŋlap zämanäsinä körä; anïŋ üčün yïγdïχ barča millättän da uluslardan, da yazïp da berkittiχ oχšaš Eski da Yäŋi Törälärgä, ne türlü markarelär χoydu da surp Awedaran buyurdu.

5-inči, ki bu zamanda Ari J̌žan zyavit etmäs, nečik Soγomon da Tanieļ vaχtïna, ya nečik Gorïnt'os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä

etärlär edi. Zera Ari Ǧžan körgüzüčü edir alarnïŋ yüräkinä, anïŋ (6v) üčün suχlanč tügüllär edi yazgan törälärgä. Nečik surp aṛak‘ellär klämädilar yazïp bermägä surp Awedarannï äväldän, yoχesä sözläri bilä inandïrïp χaytardïlar, da andan soŋra suχlandïlar yazmaga, alay oχ töräni dä yazïp χaldïrmadïlar, zera alarnïŋ daγïn özgä [ulu] saγïšlarï bar edi χaytarmaχlïχ üčün, yoχesä pokoy berdilär Eski Törä bilä, da kermänlärniŋ obïčayï bilä, [da ari bitiklärniŋ küčü bilä] törälärin etmägä. Yoχesä bu zamanda barčadan keri tüštüχ. Bu säbäptän prezmušen′a yazïp χoyduχ törälärni.

6-ïnčï, ki yarγunuŋ iši ant bilä tügällänir, evet ki Teŋridän buyurulmadï ant ičmägä. Yoχesä yamanlïχ artïptïr bu zamanda, a k‘risdânlar tügül ki yalγïz ki yarγu alnïna ant ičärlär, yoχesä [här yerdä] här kez heč nemädän, da anïŋ bilä Xutχaručïmïznïŋ boyruχun heč etärlär, da biz klädiχ, Teŋriniŋ buyruχun heč etkänlärgä törä da ganonk‘ χoyduχ berkitip yarγuda.

7-inči, ki bolmamaχï üčün töräniŋ barmagaylar özgä millätniŋ töräsinä, nečik buyururlar edi markaṛelär, ki yoχ mïdïr Teŋri Israjeļ arasïna, ki bolvanlarga barïrlar, χaysïn ki aṛak(7r)eļlär dä anï tabalap aytïrlar, ki tiymästir k‘risdânlarga özgä millätniŋ alnïna yarγuga barmaga.

8-inči, körärbiz emdigi vaχtta, ki bardïr aχpašlar, vartabedlär, k‘ahanalar, biylär, ketχoyalar, ki yüz körüp, da orunč alïp, da biliksizliktän könü yarγunu egri etärlär. Anïŋ üčün köptän az yazïp χoyduχ Törä bitikindä, ki bolgay ögüt da toγruluχ anïŋkibiklärgä.

9-unčï, ki yaratïlgan tarbiyatïmïz dayma unutučïdïr yaχšïlïχnï köp türlü ǧžan u ten yazïχïndan. Hälbät, kläsäχ yarγunu könü etmägä, vaχtïnda unutup yaŋïlïrbiz, andan soŋra, pošuman bolup, saγïška tüšärbiz: alay mïdïr, yoχesä alay dügül? Anïŋ üčün ki bu [türlü] χïyïnlïχ saγïš bolmaga, anïŋ üčün yazïp χoyduχ Törä bitikini, här vaγt, χolumuzga alïp, eslägäybiz törämizni [da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni] ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unčï, χačan ki adam yaratïldï, ürdü da berdi aŋar [Biy Teŋri] Ari Ǧžannïŋ šnork‘un. Ol šnork‘, nečä bardï ilgäri, adämilär üstünä arttï, da, χačan ki χaytïp yazïχka tüštülär, ayttï Teŋri: «Xalmagay (7v) menim ǧžanïm adämilärdä, zera ǧžan yergäsindän tengä χayttïlar». Xačan ki K‘risdos keldi dünyâgâ, ol Ari Ǧžannï yänä berdi adämilärgä da ǧžan yarγusun, χaysï ki surp Awedarandïr da ganunk‘, zera bilir edi Biyimiz K‘risdos, ki dünyâ adämiläri prezmušen′a dünyâ yarγusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soŋra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, taŋlap barčanï ari bitiklärdän.

11-inči, ki bilgäylär yarγučïlar Törä bitikindän toγru yarγu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaχtïrlar köktägi yarγučïnïŋ alnïna yarγuga.

12-inči, kimlär ki yarγunuŋ alnïna kelirlär, χorχu kečirgäylär, anïŋ üčün ki χačan adämilär alnïna bolmaslar egr*i*ni könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä ǧžâht etärlär yarγučïnï aldamaga, ne türlü bolsarlar köktägi yarγučïnïŋ alnïna turmaga, ki barča yapuχlarnï körär, ki anïŋ alnïna aldamaχ bilä kimesä bolmas könü bolgay, yoχesä könülük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baš išlär biri birinä baylap, säbäp χoyarbiz (8r) Törä bitikinä oχšaš surp aṛak‘ellärdän, χaysï ki Biy Teŋridän yarγučïlar berildilär dünyâgâ, da χaytïp Ari Ǧžan bilä toγurdïlar hajrabedlärni da vartabedlärni, ari yïχövnüŋ yarγučïlarïn.

Zera bu 12 san tügäl haybatlandï barča dünyâgâ, zera bu 2 6-dan toγdular, da bu 6 san dünyâniŋ yaratïlganïnïŋ künläridir, da ölčövüdür adäminiŋ 6 tepränišiniŋ, da sanïdïr adämilikniŋ tarbiyatïnïŋ. Daγï da bardïr köp türlü haybatlïχï bu išlärniŋ ari bitiklärdä. Daγï da oχšaštïr 12 nahabedlärniŋ poḳ‘oļeŋ′asïna Israjeļ oγlanlarïnïŋ, χaysïlarïna ki berildi Teŋridän yazïlgan törä Movseṣ χoluna. Anïŋ üčün bu 12 türlü baš išlär bilä tügällärbiz Törä bitikini.

Daγï da ne säbäp boldu bizgä, ki bašladïχ bu törälärni yazmaga?

Köp vaχttan beri ulu saγïšta edim bu Törä bitiki üčün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim χom da, özgä dayfa da. (8v) Daγï da hörmät χoyup bizgä bu iš üčün süvüklü ari bitiklärniŋ šegerti Boṛos vartabed köp türlü sözlär bilä hörmätli, da men bolmadïm üstümä almaga, mahana etip menim biliksizlikimni da tenimniŋ tïnčsïzlïχïnï, da saγïš ettim, ki χoltχa etkiy edim özgä küčlü ari vartabedlärdän, zera bar edilär köplär ol vaχtta atlï-ǧžuvlu pilisopalar. Evet, bilip menim ǧžïnsïmnïŋ bizmilikini, klämädim kimesäni bu iškä keltirmägä. Yoχesä asrï taŋlar edim, ki aṛak‘ellär da belgili ari atalar munuŋki ulu išniŋ χayγusuna bolmadïlar.

Evet ki χaytïp boldu säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät χoyganïndan bizgä der Sdep‘annos gat‘aγigosnuŋ barča ermenilikniŋ, 1 dä 2 dä bizdän χoltχa etti, da men mahana ettim menim biliksizlikimni da köp kez tartïndïm bu ištän. Xačan ki artïχsï χoltχa etti, men dä üstümä aldïm

menim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duχovnïy buyruχka. Egär ki Teŋridän esä bu (9r) yaχšï saγïš da tügällänsä Anïŋ oŋarmaχï bilä, asrï yaχšï; a egär tügällänmäsä menim bašlaganïm, özgä ari atalar, tügälläp, baška čïχargaylar. Zera äväl äväldän barča ustalïχ tügäl, 1 adämidän bašlanïp, da andan tügälländi, yoχesä köplärdän, zera, azdan köptän tapïp, 1-i birinä keltirip, biriktirdilär barča ustalïχnï. Xaytïp esimä aldïm, ki Biyimiz K‘risdosnuŋ yarγusuna barasïmen, ol, ki yüz körmäs, ne orunč almas, anïŋ üčün tiyišlidir maŋa yazmaga χolum bilä Teŋriniŋ yarγusununuŋ oχšašïn. Bolmagay kimesä tabalagay aytkan sözümnü. Egär kimesä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. 2 yartïn yaχšï köŋül*l*ärni yöpsünürbiz süvük bilä.

3-ünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ

Daγï da yazar Mik‘ajẹl vartabed Törä bitikiniŋ χuvatï (9v) üčün köp türlü yalbarmaχ der Sdep‘annos gat‘aγigosnïŋ.

Xolarmen sendän, haybatlï ata da barča ermenilik yïχövläriniŋ bašï, bolmagay, ki heč tä yeŋil saγïšlagaysen ǰžan sartïn keräkli išni, χaysïn ki menim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maŋa, ki körgüzgäymen saŋa köptän az, ki nedir χuvatï Törä bitikiniŋ, χaysïn ki χolumuzga alïpbiz. Zera Törä bitikiniŋ oχšašï bar ganonk‘ka, zera tiyišlidir bizgä tüzmägä töräni u ganonk‘nu, ki biri birinä oχšagay. Xaytïp bu türlü bardïr oχšašï biri birsinä. Zera ganonk‘ ǰžannï toγru etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayïrïlïp esälär, yoχesä köp yerdä birikirlär. Nečik ǰžan u ten, ki tarbiyat [bilä ekidirlär, ol türlü ayïrïlmas, χat]ïšïlïp biri biri bilä, bolurlar 1 da köp nemäni 1 erk bilä χïlïnïrlar, ol türlü ganonk‘ ta törädir. Anïŋ üčün, egär yoluχsa χatïšïlmaga eksinä biri birsinä, sïndïrmastïr. Da ne türlü ganonk‘nu bilüčilär tüzüptürlär, ol türlü töräni dä; (10r) da ne türlü yaŋïlganlarga ganonk‘-ta pokuta u χorχu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zïndan da baylamaχ bar egrilärgä, ol türlü ganonk‘ta zïndan da baylamaχ χarγamaχtïr; daγï da ne türlü yazïχsïz adämilär üstünä ganonk‘ nemä baγ χoymastïr, ol türlü törä dä anïŋkibiklärniŋ üstünä, kimlär ki toγrudurlar dünyâda; ya ne türlü ari kiši [χorχmastïr] köktägi yarγučïsïndan, [ol türlü anmeγ adam χorχmastïr dünyâ yarγučusundan]. Xaytïp daγï da yaχšïlïχ beriliptir bizgä, ki barča ari bitiklärni anïŋ üčün tüzdülär, ki adämilärni yazïχtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki ǰžâht etär tïymaga yamanlarnï da egrilärni, ki süvük bilä da yaχšï köŋül bilä tirilgäylär biri biri bilä. Daγï da aruvluχ bilä tirilmäχ artarlïχtïr, bu da törädä bolmaχ keräk. Bu türlü manilärni [berdiχ] uslularga, ki tanïgaylar, ki [nečä türlü] yaχšïlïχ bar munda hawasar barča adämilärgä, ki talašnï, öpkäni kötürür da eminlikni da yaχšïlïχnï toχtatïr adämilär aras(10v)ïna. Da χayda ki törä eksiktir, anda talaš köptir, da χayda törä da könülük bolsa, eminlik artïχtïr ol ulusta, dünyâda u yïχövlärdä, zera 1 ülüšü Teŋriniŋ šnork‘undan berilgän yïχövlärgä eminliktir.

4-ünči, daγï da yazar, kimlärdir yarγučïlar, ayïrïr biri birindän könülärni, oχšašlarnï

Ävälgi u könü yarγučï Teŋridir, ne türlü buyurur markarẹ [Tawit‘], ki yarγu etär Teŋri kendiniŋ žoγovurtuna. Daγï da aytïr prorok: «Biy Teŋri bizim yarγučumuz». Yänä aytïr: «Kel, Teŋri, da et seniŋ yarγuŋnu». Daγï da muŋar oχšaš bardïr köp išlär, zera Teŋri kendidir yarγučï, ki övrätir bizgä könü yarγunu, χaysï bilä ki alanidir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne frištälärgä, ne ǰžanavarlarga. Evet ki törädä yazgandïr: öldürüči ǰžanavarnï öldürmäχ keräk,— tügül anïŋ üčün, ki ǰžanavarlar (11r) ögütlängäylär, yoχesä adämilär dä. Daγï da (devälärgä>) devlärgä dä boldu törä, ki köktän yergä tüštülär, frištädän devlär boldular öktämliklärinä körä, dügül köp kez, yoχesä bir kez. Xačan ki yarattï Teŋri adämini, ol čaχta belgili etti, ki yarγučïmïz da Eyämiz kendidir. Da K‘risdos keldi dünyâgâ da ayttï: «Yarγu etmägä keldim bu dünyâgâ, da Atam kimsäniŋ yarγusun etmäs, barča yarγunu berdi Oγul χoluna». Da budur Teŋriniŋ yarγusu, ki Yarïχ keldi dünyâgâ, da adämilär artïχ sövdülär χaranγunu, ne ki yarïχnï. Da Teŋriniŋ atï atïlïr [=atalïr] ayïrïlmas tarbiyat, zera ne türlüdir yarγučïdïr Oγlu, ol türlü Ata da Ari J̌žan. Da bu iš ari bitiklärdä alanidir, kim kläsä tergämägä.

2-inči, yarγučïlar atïnï berdi Teŋri adämilärgä, ki yarγu etiŋiz könülük bilä öksüzgä da tulga. Da bu iš hawsardïr χanlarga, biylärgä da χartlarga, χaytïp markarẹlärgä, k‘ahanalarga, χaysï ki Movsẹs χoydï anabadda yarγučïlar, da mundan soŋra Jesu zọrawor. Ol türlü Soγomon χoldu (11v) Teŋridän usluluχ, ki yarγu etmägä bilgäy žoγovurtka. Bar edilär k‘ahanalar da χartlar yarγučïlar eskidä, ne türlü aytïr bitiklär dä, ki k‘ahanalar bolgaylar χanlï išniŋ üstünä yarγučïlar.

Ne üčün Teŋri hawasar berdi yarγučïlïχnï?

Anïŋ üčün, ki barčasï bu šnork‘tan meŋärüči bolgaylar da χaytïp ki eksiklikindän yarγučïlarnïŋ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäŋidä buyurdu Biyimiz K‘risdos surp aṛak‘ellärgä ki olturgaysiz 12 ol-

turγučta yarγu etmä 12 millätkä Israjęl χomuna. Da alardan teškirip aldïlar bašlïχlarï barča k'risdânlikniŋ. Ol türlü K'risdos χaytïp övrätti mani bilä egri yarγučï üčün, ki tügäl könü yarγu etmäs edi, barča kimesä adämilärdän esi kendinä yarγučïdïr, ǧanïna, da teninä, da 5 seziklikinä, da aruvluχta saχlagay kendini.

5. Daγï da nedir yarγu, ya kimlärgä bazïp sïmarlamaχ keräk, ya kimlärgä tiyär yarγunu etmägä

(12r) Da yarγu kimdän aytïldï? Äväl Teŋridän, da soŋra markaręblärdän, ki yarγu nedir. Yarγu barča išlärniŋ tergämäχidir. 3 türlü iš bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaχšï, da yaman, [da] ortačaχlï. Kimlär ki alani yaχšï kišilärdir da kimesäni zrgel etmäslärdir, alarga yarγu keräkmästir. A kimlär ki oγrudïr, ya χaraχčïdïr, da baš yevüčidir, alarnïŋ iši tas bolmaχtïr. Ya yarγu ortačaχlï adämilärniŋdir, kimlärniŋ zaχodcasï bar. Ne türlü Soγomon 2 χatunnuŋ esi bilä tergäp taptï yarγusun, ol türlü Taniębl markarę esi bilä ačtï Šušannïŋ 2 χartnïŋ yarγusun. Da K'risdos ekinči kelgäninä oŋ yanïndagi alani artarlarga aytsar: «Keliŋiz, Atamdan alγïšlanganlar»,— da soŋ yanïndagi alani yazïχlïlarga aytsar: «Ketiŋiz Mendän, χarγïšlïlar, meŋi otka».

Xaysï ki alanidir bu türlü, ki ortačaχlïlarnïŋdïr yarγu, ortačaχlï alardïr, kimlär ki yazïχlarïndan χaytïp, pokutovat etiptirlär, alarnïŋ ölčsär (12v) Teŋri yazïχïn, pokutasïn, da kimniŋ yazïχï artïχ bolsa, ol bersär ǧůap. Alay oχ dünyâ yarγusuna körgüzür.

Tiyišlidir yarγučïga, ki bitikči, uslu, aχïllï bolgay, da ari bitiklärniŋ küčün igi bilgäy, [da barča adämilikni yaχšï bilgäy], ki yarγunu toγru etkäy. Tiyišlidir yarγučïlarga, ki lâtalarï bilä tügäl bolgay, da aŋlï, u aχïllï, da saχt bolgay, bolmagay, ki, töräni aŋlamïyïn, kimesägä egirlik etkäy. Nečik ki bir pešäkâr, tügäl pešäsin övränip bilmägäy, bolmas ustalïχ etmä, nečä artïχ daγïn bilüči keräk yarγučïlarga, χaysï ki Teŋrigä yarašïr. Zera yarγu yarmaχ Teŋriniŋdir, oldur könü yarγučï, da dünyâ yarγučïlarï Teŋrigä oχšaštïr. Anïŋ üčün keräktir, ki, yüz körmiyin, Teŋriniŋ yarγusun könü etkäy da Teŋriniŋ alnïna ačïχ yüzlü bolgay.

Daγïn da [kimgä] tiyäsidir bermägä buyruχun yarγučïlïχnïŋ?

Eski Törädä belgili edilär yarγučïlar, markaręblär, k'ahanalar, ki Teŋridän taŋlandïlar, [da alardan taŋlandïlar] χartlar, uslu yarγučïlar. Bolur, ki yoluχur yarγu yarmaga χanlarga da ulu biylärgä. Da bizdä bu türlü bolsun. Xaysï ulusta bar esä k'risdân χanï ya ulu biylär, dünyâ yarγusun χayγïrgaylar allarïna könü(13r)lük bilä. Da yïχöv yarγusun aχpaš χayγurgay vartabedlärniŋ övrätmäχi bilä, 2 ya 3 [aχïllï] ketχoyalïχ bilä. Da χaysï ulusta bolmasa χan ya ulu biylär, tiyäsidir aχpaška sïmarlamaga yarγu išni, ki barča yarγularnï ol χayγurgay. Bolmagay, ki bu iškä utru bolgay kimesä, zera bardïr aχpašlar arasïna, ki biliksizdir da aχča küčü bilä taŋlagandïr. Bilirmen bunu men dä. Yoχesä biyik asdiǧžanlarï bar aχpašlarnïŋ da barča ǧžanlarïŋ ǧžuapïn berüčidirlär Teŋriniŋ alnïna, alay oχ bu yarγular üčün bergäylär. Nečik yoγarï aytïldï, ki vartabedlär bilä etkäylär töräni. Egär ki yarγu bašï biliksiz bolsa, χatïna olturgan bilüčilärdän övrängäy yarγu išin, ki pambassïz biyängäylär könülükkä.

6. Daγï da ne türlü tiyišlidir bolmaga yarγučïlarga, könü da egri kišigä yarγuda

Tiyišlidir yarγučïga, ki orunč alučï bolmagay, zera yazgandïr, (13v) ki orunč soχraytïr, nečä ki iti köz bolsa. Zera ol yarγučï, ki könülük üstünä orunč almastïr, aniŋ sözü kečär yarγuda, da könülük bilä yarγuga uč etär, da kim ki išitsä, biyänir. Ne türlü ki Teŋri aytïr, yüz körmäŋiz, yoχesä könü yarγu etiŋiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazïχka tüšär, da bu ištän özgä millätniŋ yarγusuna barïrlar. Da könülük bolsa, yarγučïlar da bazïp bolur Teŋriniŋ sözün aytmaga, ki men yarγu etär esäm, menim yarγum könüdir; baχmasïn kensiniŋ aslamïna, ǧžâht etsin, ki barča adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaγa barča nemädän artïχ esä, yoχesä yarγunu könülük bilä tiyäsidir etmägä, tiymäs χoǧžaga yüz körmä, ne miskingä yarlïγama, [ne türlü ki yazgandïr: «Yarlïγama] yarlïga törädä». Da yarγučï bolmagay 1 yartïn išitkäy, könünüŋ ya egriniŋ, gileyin angïnča, ki yüz dä yüz eksi dä turmïyïn. Da gileni könüsün tergägäy, andan soŋra 2 ya 3 tanïχ bilä uč etkäy könülükkä, törä bilä, ki 2 ya 3 tanïχ bilä toχtalgandïr barča iš. Da kimniŋ tan(14r)ïχï bolmagay, ant bilä 1 yartïn, kimniŋ üstünä tüššä, uč etkäy.

Tiyišlidir töräčigä, ki töräni yalγïz etmägäy, yoχesä köplär bilä etkäy töräni, egär yoluχmasa, 2 ya 3 kiši yaχšï da bilüči [bilä] etkäy töräni. Nečik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanïχ keräktir, ol türlü yarγučïlarga, aniŋ üčün törä toγru bolur toχtatkan adämilär bilä tanïχlïχta. Bu övränčik äväl-burun Ŗïmalïlarda bar edi, ki 72 adam dayma saγïšta edilär barča türlü išlär üčün. 72 adam aniŋ üčün tüzdilär, ki barča adämilär baγïngaylar, ki 72 millätniŋ usluluχu alardadïr. Yoχesä emdi 12 yarγučïlar toχtattïlar, 12 aŗak'elgä oχšaš, dügül ki köp

yarγučïlarnïŋ tergämäχindän könülür törä, yoχesä, köplärniŋ tanïχlïχï bilä könülüp, χorχulu körünür törä.

Daγï da Xaγanlïχta 3 töräči olturur, alay oχ Frangistanda, Xaγanlïχtan övränip, surp Errortut‘iunnuŋ atïna da tanïχlarnïŋ sanïna. Biz dä muŋar biyänirbiz, ki 3 yarγučï bolgay, zera mun(14v)-dan artïχ küčtür tapulmaga barča yerdä. Daγï da aχpaštïr burungi yarγučï, 2 ya 3 aχïllï adämilär tutkay χatïna, da alay etkäy yarγunu, tügül ki alar tanïχ bolgaylar könülüktä, yoχesä aχpaš kendi dä övrängäy alardan yarγunu.

Tiyäsidir yarγučïlarga ertä u kečä sarnamaga Eski da Yäŋi [Töräni da] Törä bitikini da eskä almaga barča millätniŋ da esli adämilärniŋ yazganïn. Tiyäsidir yarγučïlarga barča türlü tarbiyatï bilä yaχšï bolgay, da törä saχlagay, da artïχsï, ki öčäš bolmagay, da χïlïχï bilä paχil bolmagay barča vaχtta, artïχsï yarγu vaχtïna, ki yarγuga kelgänlärniŋ köŋülläri čiy bolmagay, da saγïšlamagaylar, ki paχilliktän ya öčäšmäχtän toγru bolmadï yarγu. Uzun es bilä tözümlü bolmaχ keräk yarγučïlar, zera köp kez yoluχur, ki küč bilä taparlar da yavits′a bolmastïr yarγu. Yoχesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä čaχta yaχšï tergäp, da χaytïp ündägäylär allarïna, da uč etkäylär. Egär ki yarγuga kelgänlär talaš etsälär, χoymagaylar biri birinä tüšmägä, öčäšip ögütlägäylär, ki törä alnïna χalaba bolmagay da yarγu χapanel bolmagay. Bilsinlär zaχod*calar*...

[В этом месте отсутствует несколько листов].

(15r) ...žoγovurt üčün, daγïn artïχ könüdür 25 yašar ašχarhagannïŋ tanïχlïχï törädä. A egär yoluχsa, bir tanïχ tügäl adam bolgay da egär ki birsi igit bolgay, anda tutulmaχ keräk. A egär ki eksi igit bolgay da 1-i χart ya 3 igit bolgay, ol tanïχlïχnï da tutmaχ keräk. Daγï da dinsizlärniŋ tanïχlïχï kečmästir k‘risdânlar üstünä, nečä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K‘risdos yöpsünmädi devlärniŋ tanïχlïχïn, χačan ki anï Teŋri Oγlu aytïrlar edi. Alay oχ hercuad͡zoγlarnïŋ tanïχlïχï kečmädi k‘risdânlar üstünä, χačan ki k‘ristânliktä toγru tügüldür, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanïχlïχka? A egär ki anïŋkibik nemä iš yoluχsa, hercůad͡zoγlar üstünä bolurlar kendiläri 1-i biri üstünä tanïχlïχ bermägä.

Daγï da tiymästir χatïn kišiniŋ tanïχlïχïn tutmaga, tek sözün išitmägä. Ne türlü K‘risdosnuŋ jarut‘iununa: ari χatïnlar, körüp, süvünčlüχ berdilär aṛak‘ellärgä, da aṛak‘ellär toχtattïlar K‘risdosnuŋ [könü] surp jarut‘iunun. A nemä anïŋki iš yoluχkay, da χatïn kišilär körgäy anï, da yaχšï hörmätli (15v) χatïnlar bolgay, nečik er kišiniŋ 2-3 tanïχlïχï kečkäy, alay oχ [hörmätli] χatunlardan 2 anča — 4 ya 6, yoχesä kelmägäylär törä alnïna, övlärinä tanïχlïχ bergäylär ol χadar yaχšï da hörmätli adämilärgä, ne χadar kendiläridir, da alar, kelip, tanïχlïχ bergäylär törä alnïna. Anïŋ üčün ki ne türlü tiymäs χatïn kišigä k‘ahana bolmaga ya žolner, ne borla basma, ne kebittä olturma, ne er kišiniŋ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga ne törädä olturma, ne tanïχlïχ bermägä. Bu iškä utru kimesä aytmagay, ki köp χatïnlar, χanlarïn töküp, K‘risdoska tanïχ boldular, zera mardirosluχ tanïχlïχï özgädir da adämilär tanïχlïχï daγïn bir türlüdir, evet ki köp χatïnlar, χïynalïp, da Teŋrigä arzani boldular, da adamlardan hörmätländilär. Anïŋ üčün ki χatïn kišiniŋ tarbiyatï sïr saχlamastïr, ne tanïχlïχï kečmästir. Evet ki χatïn kišilärniŋ χatun kišilärniŋ üsnä kečär tanïχlïχï, alay oχ χatïn kišilärniŋ er kišiläri üsnä 6 da 4, nečik yazïpbiz yoγarï. Kimesä bu tanïχlïχnï aγïrsïnmasïn, tügül yalγïz tügäl adämilär tanïχlar boldu K‘risdos üčün, yoχesä oγlanlar da, [nečik] Petγeḥemnïŋ oγlančïχlarï, daγï da surp Sdep‘annos igit vaγtïna, (16r) daγï da köplär bularga oχšaš.

Daγï da aytalïχ, ki ne üčün 2 ya 3 bolmaχ keräk tanïχ. 2 ya 3 tügül ki köplärgä utrudur, körgüzüyür, ki nečä köp bolsa, anča igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera 1 adamga asanttïr, ki büχtan aytmaga kimsäniŋ üstünä, a 2 ya 3 adam bolmastïr, zera 1-i kläsä, birsi klämäs. Da yarγučï keräk ki igi es χoygay tanïχlarga, ki biri birinä sözläri oχšaš kelgäy, ki oχšaššïz bolmagay, nečik ki alarniŋ sözläri 1 edi, ki K‘risdos üčün χanlarïn töktülär, alar oχšaš bolsa, eksi*niŋ* ya üčsünüŋ tanïχlïχlarï könüdir. Da egär ki tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalγanlïχ bilä birläniр, da yalγan tanïχlïχ bilä yamanlïχnï učka čïχarïrlar, nečik Napeṷt‘nuŋ Eski Törädä da surp Sdep‘annosniŋ Yäŋidä, bu išlär yalγan tanïχlarnïŋ yamanlïχï bilä edi. Yoχesä bolmaslardïr här kez zraytcalïχ etmägä. 2 da 3 könüdür, nečik Teŋridän buyuruldu. Zera Movseṣniŋ töräsiniŋ berilgäninä Teŋridän Ovr, da Aharon, da Ẹsu tanïχtïrlar. A Sinaj taγda Teŋriniŋ engäninä bïrγïlar avazï, [da bulut], da χaranγuluχ, da ot da (16v) tanïχtïrlar. Da K‘risdosnuŋ toγganïna friштälär, da 3 χan, da χoyčïlar tanïχtïrlar. A K‘risdosnuŋ 40 künlük kelgäninä dad͡žarga surp Simeṓn, u Anna markareṷhu, da ešikniŋ ačïlganï tanïχtïr. K‘risdosnu Jekibdosga χačïrganda friштä da bolvanlarnïŋ ušalganï tanïχtïr. Da K‘risdosniŋ mgrdut‘iununda Ata Teŋri, da Ari D͡žan, da surp Jovanneṣ tanïχtïr. Da T‘ap‘o̧r

tayda 2 markarę da 3 aṛak‘el tanïχtïr Teŋrilikinä. Tanïχtïrlar K‘risdosnuŋ barča türlü sk‘ančelikläri. K‘risdos ki χač üstünä endi, günäšniŋ χaranγuluχu, da yerniŋ tepränmäχi, da tašlarnïŋ čatlanmaχï, da χanï u suvu K‘risdosnuŋ χaburγasïndan čïχtï, daγï özgä sk‘ančelikläri tanïχtïr. Da surp jarut‘iununa K‘risdosnuŋ frištälär, da kerezmannïŋ tašï, ki ačïldï, da kefini, da aṛak‘ellär, da ari χatunlar, da storožlar tanïχtïrlar. Daγï da hamparcumuna frištälär, da aṛak‘ellär, da äväldän markarelär tanïχtïr. A egär ki 1 [könü] tanïχnïŋ tanïχlïχï da könü esä, hälbät, toχtalgan dügüldür, ne türlü ki K‘risdos aytïr edi ǰuhutlarga: «Siz yeberdiŋiz Jovaneskä, da ol tanïχlïχ berdi könülük üčün, da inanmadïŋïz. Da menim tanïχlïχïm daγïn artïχtïr, ne ki Jovaneș, ol χïlïnmaχnï, χaysï ki berdi maŋa Atam. Xaytïp aytïrmen, tanïχlïχ berirmen Menim üčün, da tanïχlïχ berir Menim üčün Atam, (17r) da siznïŋ töräŋizgä dä yazgandïr, ki 2 adamnïŋ tanïχlïχï könüdür». A bir adam tanïχlïχ bersä kendi üčün, tügäl dügüldür. [Ne türlü ki ayttïlar K‘risdoska ǰuhutlar, ki Sen Seniŋ boyuŋ üčün tanïχlïχ berisen. Könüsün, ki K‘risdosnuŋ tanïχlïχï könü edi, da alar aytïrlar [edi], ki könü tügüldür.] Anïŋ üčün ki Ata Teŋrini da surp Jovaneșni tanïχ keltirdi [K‘risdos], da surp aṛak‘ellärni, bu türlü aytïp: «Bolgaysiz maŋa tanïχ Ęrusaheęmdä, u Samariada, dünyâniŋ χïrïγïna dirä. Bu türlü Bedros, T‘ap‘ọr tayda išitip ata Teŋriniŋ avazïn K‘risdosnuŋ üstünä, aytïr edi, tanïχlïχ berip, ki biz bu avaznï könü išittiχ, χačan ki birgäsinä ediχ ari tayda. Daγïn alïp tanïχlïχka markarelärni, aytïp alay, tutarbiz toχtalgan aytkanlarïn markarelärniŋ. Ol türlü könüsün tanïχlïχ berir edi Johanneș Awedaranič: «Haybatlï 3 türlü, ki tanïχlïχ berirlär K‘risdos üčün: J̌an, da χan, da suv». Mundan övrändi yïχöv ganonk‘u, ki tanïχlïχsïz alγïšlamagaylar aχpaš. Da aṛak‘ellär dä tanïχlïχ bitiki bilä yeberirlär edi ašagerdlärin.

2 türlüdir tanïχlïχnïŋ oχšašï, χaysï ki tiyäsidir tanïχlarga, ki heč etmägäylär körmäχni ya išitmäχni, yoχesä könülük bilä toχtatïp, da soŋra tanïχlïχ bergäylär. Ol türlü yarγučï da törä etkän vaχtta, könüsün sorov etip, išitkäy tanïχlardan, ki nemä zavada bolmagay yarγu arasïna.

[8.] Daγï da ant üčün, ki ne türlü keräk ant ičmägä

Tügül ki boyruχ berip aytïrbiz, yoχsa övräniptirlär yaman antlar ičmägä, anïŋkibiklärgä törä u ganonk‘ toχtatïrbiz.

(17v) Uslu da χorχulu buyruχun Teŋriniŋ körgüzüyürbiz emdigi vaχtta adämilärniŋ ayaχï tibinä, zera asrï artïptïr heč nemä üčün ant ičmäχ. Bügün köriyirbiz sahal iš üčün da heč nemä üčün — χaysïn ki Biyimiz K‘risdos buyuruptïr, ki heč ne bir kez dä ant ičmägäylär — mahalädä, da hęzęm arasïna, da talaškanda asrï yaman, körksüz antlar ičärlär, tügül oγlanlar, yoχesä χartlar da, tügül ašχarhagan, yoχesä köp kez k‘ahanalar da. Da χačan ki yarγu iši yoluχsa aralarïna, tözmäslärdir yarγu alnïna bargïnča ya yarγu buyurgïnča, yoχesä barïrda yarγučïga, talaš arasïna köp kez antlar ičärlär χorχulu antlar bilä, da χačan kelsälär yarγuga da yarγučï buyursa könülük üčün ant, da ol čaχta utru bolurlar, ki barča dünyâniŋ aslamï üčün ant ičmäzbiz, da klärlär munuŋki sözlär bilä ki kendi kendilärin törä saχlavučï körgüzgäylär. Da kimesä tabalasa, ki törädän burun nek antlar ičär ediŋiz?— «Anïŋ üčün, ki inanmaslar edi bizgä»,— da pambasel etärlär edi K‘risdosnuŋ töräsin, ki ne üčün buyurmadï ant ičmäg(18r)ä? Oχšašlar anïŋkibiklär soχurlarga, ki soχurnuŋ körmäχliχi χarmalamaχtïr. Anïŋkibiklärgä bolur aytmaga, ki K‘risdos χoymadï čaräsiz törä, yoχesä čaräli. Egär ki čaräsiz iš bolsa edi, törä χoymas edi, ki barča kendiniŋ ari vartabedliχi bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könü k‘risdânlar bolgaybiz, ol türlü heč keräk bolmagay bizgä ant ičmäχ bizim könü da toγru tepränišimiz üčün. A egär ki aytsalar: «Čarä yoχtur, ant ičmiyin»,— bu ištän belgilidir, ki Teŋri Aprahamga ant ičti frištädän ötläš da aytïp: «Menim boyumdan ant ičärmen». Da Apraham χuluna berdi ant. Xaytïp ant ïčti Teŋri Tawit‘kä könülük bilä, daγï muŋar oχšaš išlär. Daγï da aṛak‘äl ant ičti, aytïp: «bazïp sizgä ant ičärmen, χardašlar». Xanlar da könülük üčün ant ičärlär, alay oχ ulu biylär, ki toχtalgay, ki tiyišlidir ant ičmäχ, artïχsï yarγuda.

Xaytïp męgnęl etärmen Teŋriniŋ atïnï [=antïnï].

Övrätir bizni aṛak‘äl, aytïp: barča adämilärgä [utru] bolgan 1-i birinä toχtalgan išniŋ uču anttïr, χaysïn ki klädi Teŋri, 2 teškirilmäs nemäni χoyup (18v) ortada, ant bilä da kendi buyruχun [=boyundan] ant ičmäχ bilä, tutunur alγïšïna bermägä. Da aytkanïmïz bu türlüdir, ki adämilärgä, artïχsï χanlarga övränčiktir ant ičmäχ kendi boylarïndan, χaysï ki tügällikin išniŋ möhürlärlär, ol türlü Teŋri dä bu oχšaš išni boyuna aldï dügül ant ičmäχ bilä, yoχesä körgüzmäχ bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniŋ išlärin toχtattïlar. Ol türlü Teŋriniŋ tutunmaχï da yalγansïzdïr. Xaytïp aldï Teŋri adamnïŋ tarbiyatïn [tügül, ki Teŋri adam tarbiyatïn] alïp, da [bizim övränčikimizgä tüšti. Yoχesä,]

bizim övränčikimizni körüp, da övrätti bizni yaχšï χïlïnmaχka. Ol türlü Aprahamnïŋ da törä bilädir, ki χoydu χoyusun [=χulu üsnä] tanïχlïχ üčün. Ol türlü Teŋri Noj vaγtïna kendi ayïnï [=yayïnï] tutundu χoymaga tanïχlïχ üčün köktä, ki dünyâda šaγavatlïmen.

Klärmen aytmaga, ki ne türlü [bolur ant ičmäχ.

2 türlü] orin*ag*dïr ant: 1-i χosdovanut‘iundïr, 1-si dinin tanmaχtïr. Dinin tanmaχnïŋ antï budur, ki χoygay χolunu χač üstünä da yïχöv üstünä da hražarel bolgay ari yïχövdän; ya aytkay alay: kendi k‘risdân dügül, egär ol iš alay dügül esä. Kim bu türlü ant ičsä, alay tut, ki dinin tandï. Xaysï ki tiymästir k‘risdân kišigä munuŋki antnï üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzma kläsälär. Xaytïp χosdovanut‘iun (19r) antï budur, ki χoygay χolunu χač, da Awedaran, ya yïχöv üstünä da bilgäy, ki Teŋri yapuχnu bilüčidir, da aytkay: «Bilir Teŋri, da bu χač, da Awedaran, da surp yïχöv, ki könüdür aytkanïm»,— da aytkay alay, ki bularnïŋ zo̱rk‘u u hörmäti üčün, ki yalγan aytman,— bu türlü ant χosdovanut‘iundïr, χačan ki Teŋrini yapuχnu bilüči aytïr, Awedaran*n*ï K‘risdosnuŋ sözi aytïr, da yïχövnü K‘risdosnuŋ övi aytïr. Da χačan ki kimsä kläsä ant ičmägä, χosdovanut‘iun antïn ičkäy, bolmaga, ki kimesä dinin tanmaχ antïn ičkäy, munu ögüt berip aytïrmen, buyruχ bermändir. Egär ki dävikârlar eksi dä k‘risdân bolsa, 1-i birinä utru bolup, da dinin tanmaχ antnï klägäy bermä, yarγučï sürgäy alnïndan da bermägäy ol antnï ičmägä angïnča, ki pošumanlïχka kelgäylär da χosdovanut‘iun antïn bergäylär. Bolmagay, ki yarγučï tezindän antka salgay, äväldän yarγučï d̲žâht etmäχ keräk, ki antsïz yarγuga uč etkäy; a egär ki bolmasa čarä anttan bašχa uč etmägä, ol vaχtta yarγučï äväl övrätkäy, ki ne türlü tiyär ant ičmägä da ne türlü aγïrdïr antnïŋ pokutasï, da andan soŋra buyurgay antnï. Daγï da bolmagay, ki az nemä üčün ant (19v) bolgay, zera egär dünyâniŋ iglikin dä bersälär edi, tiymästir ant ičmä. Egär ki hagaṛag bolgaylar, ki yarlïbiz da anïŋ üčün klägäy ant ičmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borčnuŋ yarmïn tölöv etkäy da ant ičmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarmïn da aytkay, ki ant ičärmen da lud̲z tartarmen, anda yarγučïnïŋ nemä yazïχï yoχtur. A egär ki bolmasa 10 altïn, ya 20, ya daγïn artïχ, alay oχ tiymästir terčä ant bermägä, zera aγïr ištir. Kün bergäylär da kečiktirgäylär, šahat, ki, pošuman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Daγï da aytïrmen sizgä, kimgä tiyär antnï bermägä.

Barča yarγuda ermenineŋ, kimneŋ tanïχlarï bolsa, tiymästir ant, a kimneŋ ki tanïχï bolmasa, aŋar tiyär ant ičmägä. Egär kimesä kimesäni törägä tartsa ya borč üčün, ya özgä nemä üčün, da kendineŋ tanïχï bolmagay, ne anïŋ, kimneŋ [=kimni] ki yarγuga tarttï, tiymästir aŋar ant, kim ki tutup keltirdi, yoχesä aŋar tiyär ant, kimni ki tutup keldilär, egär könü kiši esä. Egär ki yarγučï bilsä, ki egirlik bilä [kliyir ant ičmägä ya ol kliyir egirlik bilä] ant bermägä, keräktir yarγučï χoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär kimesä tutulsa oγurluχta, ya itliχ(20r)tä, ya adam öldürmäχtä, ya χaraχčïlïχta, da alani bolgay ol yaman iš ya licasï, da, kim ki tutup keltirdi, tanïχï bolmagay, tiyäsidir aŋar antnï bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anïŋkibik yaman χïlïnganlar antnï nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman χïlïnganlar töräniŋ alnïna avaz bilä aytsalar, ki biz bu išniŋ ičinä dügülbiz, da yalγandïr, bu iš bizim üstümüzgä dä büχtandïr, da ne artïmïzga, da ne alnïmïzga bar, yarγučïlar, körüp alarnïŋ toγruluχun, ki ne artïna, da ne alnïna, ne licasï yoχtur, antnï buyurgaylar alarga da χutχargaylar ölümdän.

Daγï da aytïrbiz, kimgä tiyär ant ičmägä.

[Nečik ki yazïpbiz yoγarï tanïχlar üčün, ki kimgä tiyär tanïχlïχ bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anïŋkibiklärgä tiyäsidir ant ičmägä], adam, ki bolgay 25 yašïna. Oγlanga tiymäs ant, zera lâtasï yoχtur. Xartka tiymästir, zera ölümgä yuvuχtïr. Xastaga tiymästir ant: ölümü alnïnadïr. Daγï da lud̲z bergängä tiymästir ant, anïŋ üčün ki yazïχnï yazïχ üsnä χoymagay. Ol türlü marabedlärgä, yänä 2 d̲žanlï χatïnga tiymästir ant ičmägä. Daγï da tiymästir ant tamγačïga, ne d̲žimrigä, da barča alani ya belgili yazïχlïlarga angïnča, ki yazïχlarïndan χaytkay, ne kimesä alarnïŋ [tanïχlïχïn tutmagay. Da ol, ki äväldän ayttïχ, ki tiymästir alarga ant ičmägä. A egär bolsa alarnïŋ] atasï, χardašï ya oγlu, alar ant ičkäylär. (20v) Da χatïn kišilärniŋ anasï, ya er, ya χïz χardašï, ya χaysï yuvuχu, alar ant ičkäylär biri birineŋ [üčün da] yükün tartkay, yöpsünmäχ keräk. Daγï da yazarbiz apeγalar, u mäläzlär, da k‘ahanalar üčün, ki törä alnïna kelmägäylär, ki ant ičmäχ iši bolmagay, a egär törä iši bolsa, tiyišlidir alarnïŋ χardašlarï ya yuvuχlarï kelgäylär törä alnïna. A egär ki ant tüssä k‘ahana üstünä, keräk ki yuvuχu ant ičkäy, anïŋ üčün ki tiymästir k‘ahanaga ašχarhagan töräsi alnïna barmaga, ne ant ičmä. A egär k‘ahanalarnïŋ yaχšï kišiläri tanïχlïχï bolgay, alarnïŋ tanïχlïχïn tutmaχ keräk töräčilär, ki alarnïŋ yuvuχlarï ant ičmägäy.

Daγï da Mik‘ajeļ vartabed yazar antnïŋ luʤu üstünä, ki burungi ari atalar antnïŋ luʤun asrï aγïr χoyupturlar, nečä törä bitikin tüzmiyirlär edi. Xačan ki Teŋriniŋ erki boldu, ki bu Törä bitikin tüzdüχ, yeŋillättiχ antnïŋ luʤun. Egär ki törädän kimesägä ant buyurgaylar, da ol ant ulu iš üčün da köp nemä üčün bolgay, da könüsün bolgay, da χosdovanut‘iun antïn ičkäy, 3 yïl luʤ χoygay aχpaš ol adamnïŋ üstünä, zera oldur yarγučï. A egär ki özgä yarγučï törä bilä ant bersä kimesägä, ol adam, ki ant ičti, bargay bil(21r)üči vartabedgä, ki ol bergäy aŋar luʤ. A egär kimesä yalγanlïχ bilä χosdovanut‘iun antïn ičsä, buyurur, ki 7 yïl luʤ tartkay, da baχkaylar töračilär da bitikčilär ol tirlikni, ki ne üčün ant ičti yalγan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlïlarga üläšmägä. A kimesä ki din tanmaχ antïn ičsä, egär könü, egär yalγan, luʤ tartmaχï ölüm kününä dirä bolgay, zera bu iškä tiymästir tözmä. Evet ki vartabedlärniŋ erkinädir da buyruχuna, χaysï ki Teŋridän alarga beriliptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Daγï da yazar vartabed, ki biz k‘risdânlarga tiymästir dinsizlärniŋ töräsi alnïna barmaga, anïŋ üčün ki Ata da Oγul Ari Ǯanga inanmaslardïr

Alanidir barčasïna, ki keri bolmaχï k‘risdânliknïŋ dinsizlärdän, buyruχï bilä Boγos aŗak‘elniŋ, ne birliki bar yarïχnïŋ χaranγuluχ bilä, ya ne ülüšü bar k‘risdânlarnïŋ dinsizlär bilä. Daγïn özgä išlär, χaysïn ki buyurur aŗak‘äl, χaysïndan ki övränip bilirbiz, köp türlü iš bilä dinsizlär (21v) yïraχtïrlar k‘risdânlardan: vaχt bilä nalätlämä oγul aytïr, da vaχt bilä χaranγuluχ oγlu, ki K‘risdostan išitip, zera K‘risdos buyurur: «kim ki inanmas Teŋri Oγluna, körüp körmisär köktägi meŋi tirlikni, yoχesä Teŋriniŋ öčäšmäχi χalsar anïŋ üstünä». Xaytïp aytïr daγï da: «kim ki suvdan da Ari Ǯandan toγmasa, ol bolmas učmaχka kirmägä». Daγï da Johaneș Awedaraniç aytïr: «kim ki Jisus K‘risdosnuŋ kelgäninä teni bilä inanmasa, ol bulargandïr da nerïndir [=neŗndir]». Da markaŗelär alarnï, kimlär ki könü dindän yïraχlanïptïrlar, alarnï alay tutarlar, nečik dinsizlärni da bolvanga inanganlarnï. Daγï da aŗak‘ellär [aytïr], övrätip bizni, ki tiymästir biz k‘risdânlarga dinsizlärniŋ töräsi alnïna barmaga, zera dinsizlär kendiläriniŋ töräsi bilä etärlär yarγunu. Egär ki äväldän töräni Movsęstän aldïlar esä, da emdi köp türlü yaman išlär bilä χïlïnïrlar kendiläriniŋ erkläri bilä, yalγan tanïχlar bilä, egri yarγučïlar bilä, aldovučï rečniklär bilä, χorχusuz antlar bilä. Salïrmen alarnïŋ [artïχsï] yamanlïχïn aytmaga. Xačan ki alar dinsiz törälär bilä da yaman χïlïnganlarï bilä bu χadar yïraχtïrlar bizdän, ne türlü alarnïŋ töräsinä könülük tapulgay, ne türlü (22r) k‘risdân töräsinä, χačan ki Teŋri Oγlun Teŋri tapunmaslar? Yoχesä biz, ermeni dayfasï, K‘risdoska inanïrbiz da ayïrïlïpbiz k‘risdânlikimiz bilä ǯuhutlardan, da barča dinsizlärdän, da hercůaʤoγ heŗidigoslardan. Tiyäsidir bizgä könü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oγul Ari Ǯan 1 Teŋri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Teŋriliktä, da [1 χanlïχta], da 1 χuvatta, da bir haybatlïχta. Da Teŋriniŋ Oγlun inanïrbiz könü Teŋri, ki boldu könü adam ayïrïlmas Atadan da Ari Ǯannïŋ birlikindän meŋi meŋilik. Da ne türlü yaχšï k‘risdânlar ǯâht etärbiz yaχšïlïχnï χïlïnmaga, a egär ki aldansaχ nemä bilä bu dünyâniŋ yazïχï bilä, öktämlik etmiyin, χosdovanel bolurbiz, luʤumuznu tartïp, inanïrbiz bošatlïχka, da egär ki yaŋïlsaχ biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizdä, süvük bilä bošatïrbiz biri birimizgä. (29r) Daγï da ne türlü ayïrïlïpbiz alardan χosdovanut‘iunumuz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä keri bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki könülük bilä, toγruluχ bilä, orunčsuz bolgay, dügül yalγan tanïχlïχ bilä, ya aldavučï rečnik bilä, ya kečmišlärniŋ ǯanïn zrgel etmäχ bilä, ya žaŗanksïzlarnïŋ ǯanïn ülüššüz čïχarmaχ bilä (22v) alarnïŋ ǯanïnïŋ ülüšündän. Da dinsizlärniŋ töräsindän bu barča yaχšïlïχ yïraχtïr. Xačan ki bu türlü yïraχtïr dinsizlärniŋ töräsi k‘risdânliktän, tiymästir barmaga k‘risdânlarga alarnïŋ töräsinä, a kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlïχka säbäp bolur bizim üčün da bizim törämiz üčün. A kimlär ki bu išni etärlär, ki χoyup bizim törämizni, özgägä bargay, tügällänir alarnïŋ üstünä aytkanï Teŋriniŋ markaŗedän ötläš: «vay sizgä, ki menim atïm sizniŋ üčün sökülür dinsizlär arasïna!» Xaysï ki tiyäsidir [=tiyäsizdir] k‘risdânlarga yalγan iš üčün barmaga özgä millätniŋ töräsinä yeŋmägä könülüknü. Yoχesä k‘risdânlar k‘risdânlar töräsi alnïna barmaχ keräk, egär ki bilsä, ki k‘risdân töräsinä egirlik tä bolsa, Teŋridän algay tölövün.

10. Daγï da yazar vartabed, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millätlärdän yïγïp yazïpbiz bu törälärni

Xaysï bilä ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsidir körgüzmägä, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millättän yïγïpbiz bu törälärni, [ki könülük] belgili bolgay da kimesä 2 köŋüllü bolmagay, saγïšlap, ki biz bizim esimizdän čïχarïpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründü bizgä Eski Törädän almaga, χaysïn ki tutar edilär (23r) nahabedlär, Apraham da daγïn özgälär, bulardan soŋra dinsizlär dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oγrularga da adamnï öldürgänlärgä.

2-inči, alïpbiz barča k'ristânlardan, nečik bizim χardašlarïmïzdan. Xaysïn ki išittiχ da kördüχ yaχšï törälärni, yïγdïχ da yazdïχ. Daγï da aldïχ Asduaʤzašunčtan, 2-inči törädän, daγï özgä bitiklärdän, χaysï ki könüsün Teŋriniŋ töräläridir, χaysï ki Teŋri kensi buyurur, ki budur törä, din da tanïχlïχ, χaysïn ki Men sizgä buyurdum.

3-ünči, ganonk' bitiklärindän, zera anda da taptïm küčlü u alani törälär köp yerdä.

4-ünčü, aldïχ barča bitiklärdän Eski da Yäŋi Törädän, zera barča bitiklär nedir — ögüt u törädir ʤžan u ten sartïn yarγularnïŋ.

Xaytïp tiyäsidir bilmägä, ki tügüldir yalγïz bu Törä bitiki, χaysïn ki hali yazïyïrbiz, tügüldür yalγïz mendän bolgay tügällänmäχ muŋar, zera oχšašï bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' 1-dän yazïlmadï, a ne bir türlü yerdä, a ne bir adamdan, yoχsa az-az yazïldï, äväl aṛak'ellärdän, soŋra Nigiada, soŋra Puzandijada, andan soŋra Jepesosta, alay oχ bu Törä bitiki. Äväl bašlanmaχï munuŋ (23v) bizdän boldu, da bizdän soŋra keräk, ki az-az yazïlgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan buyruχtïr, yïlda 3 kez žoγovk' bilä bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäŋi badiyät čïχïp esä, anï barča baχïp, ari atalar artïχsïlïχnï keri salgaylar da toγru yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsidir bolmaga yarγu bitiklärinä, nečä ki yäŋi nemä törä yoluχsa, da, tergäp, uslular baχkaylar, toγru esä, yazgaylar anï da bu bitiktä. Egär ki kimesä es χoysa, tapar barča ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araraʤzk' bitiki Movsẹstän tügül ki 1-dän yazïldï, alay oχ 12 markaṛelär dügül ki bir zamanda yazïldï ya bir adamdan, barča alay oχ markaṛelär. Bu türlü surp Awedaranlar da dügül ki bir vaχtta yazïldï ya birindän, här biri yazdï kendi vaχtï bilä, ol türlü bitikläri Boγos aṛak'elniŋ. Daγï da köp bitiklär ari atalardan da vartabedlärdän yazïldï kendiläri vaχtïna. Bu türlü orinag bilä bu bitiklärni dä biz bašladïχ yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazïldï esä, emdi dä egär ki köplärdän yazïlsa özgä vaχtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoχsa tek toγru törä bolsun, ki barča yaχšïlar biyängäylär da munuŋ eksikin tügällägäylär.

(24r) Bašlanmaχï ašχarhagan töräläriniŋ χanlarnïŋ, u biylärniŋ da barča yarγučïlarnïŋ, daγï da töräläri χanlarnïŋ da kimlär ki anïŋ χolu tibinädirlär

Äväldän, yazdïχ yïχöv töräsin da anda tüzdüχ töräčilärniŋ kelišin, zera ävälgi törädir da ulu.

A ekinči, aŋar körä tüzdüχ törälärin χanlarnïŋ, ulu biylärniŋ da barča dünyâ adämilärniŋ.

Da belgilidir, ki χanïmïz köktägi Eyämiz Teŋridir, alay [=a] bu dünyâniŋ χanlarï Teŋriniŋ atïn kötürüptürlär, yoχsa tügüllär alay könü, nečik Teŋri. Evet ki χanlar alar ündälir, kimlärniŋ ki χolunuŋ tibinädir türlü türlü millätlär beriniptirlär uluslarï bilä da özgä biyliklärdän χarʤ alïrlar.

Egär ki yoluχsa, ki χanga oγul-χïz bolgay alγïšlï bïsagdan, kendiniŋ χanlïχ deržavalarïn üläškäy oγlanlarïna. Evet ki tiyäsidir, ki ulu oγlun olturγuzgay kendindän soŋra χanlïχka, yoχesä baχkay χan, ki oγlanlarnïŋ arasïna χaysï lâyïχtïr, anï olturγuzgay, ki bolgay χanlïχnï tutmaga. Da nečä ki χannïŋ χardašlarï bardïr, bolmastïr oγlanlarïn olturγuzmaga χan(24v)lïχka, tek χardašïn. Xačan ki χardašlarï tügänsä, andan soŋra tutkaylar χanlïχnï oγlanlarï. Egär χïzï bolsa χannïŋ, ulu kn′ažatalarga bergäy kendiniŋ ülüšü bilä. Nečik er oγlanga tügäl ülüš, anïŋ yarmïn χïzga. Egär ki ölsä χan, er oγlanlarnïŋ er oγlanlar bolgay da χïzlarïnïŋ da er oγlanlar bolgay, tiyäsidir, ki er oγlannïŋ er oγlanlarï tutkay χanlïχnï, tiyäsi dügüldir, ki χïz oγlanlarnïŋ er oγlanlarï tutkay, anïŋ üčün ki χïzïnïŋ oγlanlarï yat saγïšlanïr, zera Apk'ar ermeni χanï ol türlü tüzdü Parsistan χanlïχ olturγučïna. Alay oχ Noj nahabed oγlanlarïna da χïzlarïna berdi ülüš yarïmkünnüŋ ulusun, χaysïnda ki vaχt bilä χanlïχ ettilär χatïn kišilär. Ne türlü ki keltirdi Movsẹs tšχojn harawojnu Soγomon χan χatïna, ne türlü Eyämiz K'risdos buyurur surp Awedaranda da tanïχlïχ berir.

Xaytïp törä buyurur, hörmät χaldïrgay antranig oγlunu χan taŋlama uluslarï bilä. Alay oχ tiyäsidir čïχmagan χïzïna uluslar bermägä, nečik er oγluna.

Egär ki er oγlu bolmasa da χïz bolgay, bergäy taʤžïn χïzïna, da ol ergä bargay da bergäy taʤžïn eyäsinä, da χanlïχ etkäy, χaysï ki bardïr tanïχlïχ toχtalgan törädä, buyurur, ki kimesä ölsä, žaṛanklïχnï bergäy χïzïna. Daγï da Törä bitiki bilä bu išni toχtatïrmen.

Egär (25r) ki χan dijat'ik' etsä, nečä ki tiridir, erki bar teškirmägä dijat'ik'ni, ne türlü ki tiyäsidir. Zera dijat'ik' ölümdän soŋra toχtalgandïr, ne türlü ki Boγos aṛak'el buyurur. Ne türlü ki Gostantianos χan dijat'ik' bilä χanlïχka olturγuzdu dijat'ik' bilä oγlanlarïn.

Da povetlärni taγlarï bilä, rekalarï bilä da mežalarï bilä toχtatkay, ne türlü burungi χanlar.

Egär ki bolmasa žaṛankï heč tä ata pokolen′asïna, erki bar taʤžïnï yatka bermägä, evet ki törä bilä tügüldür yatka ki bergäy taʤžïn. Yoχesä boluptur äväldän eskidä, ne türlü [ki berdi] Hndustan χanï-

nïŋ oγlu, da Alek‘sandr Magędǫnçk‘ij. Da özgä χanlïχ yergälärin Teŋrigä sïmarlagaylar. Bu könülükü töräniŋ, ki aytïldï, barčasïna bolgay kn′ažatalarga da barča biy-biyätkä. Xaytïp, ki χannï χanlïχka kläsälär olturγuzmaga, hajrabedniŋ erkindän bašχa, da alγïšïndan, da buyruχundan bašχa bolmagay.

Egär kermän olturγuzsa ya χala yasasa, yasaχlarïn da χoygay oχšašï bilä. Daγï da erki bar χannïŋ flī sb̄g χaχtïrmaga törä bilä. A kn′ažatalarnïŋ yoχtur erki χaχtïrmaga χannïŋ erkindän bašχa ya buyruχundan bašχa.

Alay oχ törä χanga buyurur ulu rikalar üstünä (25v) köprülär yapmaga, karvasaraylar yapmaga da ǯan övläri.

Daγï da ulu biylärniŋ yoχtur buyruχu da erki χanlïχ tonlar kiymägä χannïŋ boyruχundan bašχa.

Daγï da χannïŋ stoluna kimesä olturmagay aška, tek hajrabed, ne čaχta hörmät bilä ündäsä.

Xan, nečä ki palatïnadïr, kendi erkinädir, χayarï ki barsa hajrabedgä, sïmarlamaχ keräk hajrabed; nečä ki olturγučunadïr, kendi erkinädir, χayda ki barsa, bolmas χanga sïmarlamaga, tek χaysï ulu aχpaška.

Daγï da törä buyurmas k‘risdân *χan*larïna, ki, dinsiz χanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoχesä alγïšlï bsag bilä χaničäsi bolgay, zera törädir hajrabed bilä χoranda turmaga. Anïŋ üčün keräk, ki ol obïčay bilä tirilgäylär, nečik ari χanlar, nečik eskidä Ovsia χan, Ezegia, Tawit‘ da yäŋidä Apkar da Gostantianos, T‘ęotos da Drtadios daγïn da alarga oχšašlar.

Tiyäsidir k‘risdân χanlarïna, ki barča iši da yergäsi törä bilä bolgay da kimesägä basïnč etmägäy. Egär yoluχsa k‘ristân *χan*ga, ki čerüv etkäy dinsizlär üstünä, nečik tiyäsidir, χačan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, χoymagay χïrmaga angïnča, ki [bilgäy], ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär üstünä. Andan soŋra, kermänniŋ čövräsin alïp, yebergäy kermängä elči: «Ber*in*iŋiz yaχšïlïχ bilä»,— aŋlatkay 1 dä, 2 dä, 3. Egär ki klämäsä berinmägä da Teŋri bolušsa, ki küč bilä [alsa], kimlär ki utru edilär, alarnï χïrgaylar da özgälärni yasaχ tibinä saχlagay. (26r) A egär ki berinsälär, χara elni yasaχ tibinä saχlagaylar da baš kišilärni boš etkäy yasaχtan, kermänniŋ povetinä nemä ziyan etmägäy.

Daγï da kimesä ki kermänni ya χalanï čïχara bergäy χanlïχnïŋ, da bilgäylär dovodne, ol adamnï tas etip, oγlun u χïzïn χanlïχka algaylar, χatïnïn da igilikin dä. A kim ki χanlïχ χaznanï oγurlasa, da askaylar kendin, egär ki χolga tüššä, da χulun, da oγlanlarïn, da iglikin χanlïχka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k‘risdânnï erki bilä, anïŋ ornuna kendini tas etkäylär. A egär ki erksiz öldürdü esä, χolun keskäylär, da χan bahasïn tölätkäylär. Yoχesä adamnïŋ χanïnïŋ baγasï yoχtur, zera Teŋri yaratïptïr sïfatïna oχšaš da ölüdän turγuzmaga Teŋriniŋ χolundan yalγïz kelir. Kimesä Jovsep‘niŋ da K‘risdosnuŋ bahasïn könüsün saγïšlamasïn, Jovsep‘niŋ 20-dir, da K‘risdosnuŋ 30, zera Jovsep‘ni oγurlap sattïlar da K‘risdosnu Juta sattï. Egär ki yoluχsa adam öldürmäχliχ, maŋa bulay körüniyir, ki törädir, ki adamnïŋ χanï bahasï 365 altïn bolgay, nečä ki adäminiŋ buγumudur da nečä ki yïlda kündir. Egär alγïšlï sargawak bolsa, 2 ančadïr ǯurumu. A egär k‘risdân (26v) dinsizni öldürsä, bu ǯurumnuŋ 3 ülüšnüŋ 1-i bolgay ǯurumu. Anïŋ üčün ki k‘risdânliki yoχtur, bu türlü iš yoluχsa, budur munuŋ yarγusu.

A egär küčü yetmäsä tölämä χan bahasïn, satkaylar kendini, da tölöv etkäylär, [da övün talagaylar] χanlïχka.

A egär k‘risdân dinsizni öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölägäy, nečik yazgandïr; a egär ki erksiz öldürsä, yarmïn tölägäy, yoχesä χan bahasï χanlïχ bolgay, a 3 ülüšnüŋ birini öldürgän kišiniŋ χardašlarïna bergäy. A egär ki k‘risdân k‘risdânnï öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölöv etkäy χardašlarïna, da χanlïχka da ǯurum bergäy küčünä körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, ǯurumun berip da luǯun tartkay. Bu türlü töräni χan etkäy, a özgä törälärni yarγučïga sïmarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägäylär χannïŋ buyruχundan bašχa, evet ki oγrularnïŋ yarγusun etkäy ulu biy, da kiči biylär ulu biylärdän bašχa oγrunuŋ yarγusun etmägäylär.

Daγï da aytïrbiz oχšašïn oldžanïŋ üläšmäχin da talannïŋ. Egär ki yoluχsa χanga, ki ulu ǯerüv bilä bargay dušmanïnïŋ ulusu üstünä da, buzup da talap, χaytkay, da ol talanda altun tapunsalar, χanlïχ bolgay. Yoχesä χan ant ičtirip almagay, čaχïrtkay da bildirgäy čerüvinä, egär soŋra kimesädä tapulsa altun, 1-inä 7 ǯurum algay χan. Ol altunlardan yïχövlärgä 10-unčï bergäy. Oldžanïŋ da tal(27r)annïŋ yarïmï χanlïχ bolgay, andan da 10-unčï bergäy yïχövlärgä, da yarïmï čerüvnüŋ bolgay. Barča ulu biylär bu türlü ülüš etkäylär, da [alar da 10-unčï] čïχargaylar yïχövlärinä. A egär ulu biylär barsalar čerüvgä kendiläriniŋ yaraγï bilä, da χan birgälärinä bolmasa, da utup χaytsalar, alay oχ altïn χanlïχ bolgay, da oldžadan u talan 10-unčï bergäylär χanga, a yïχövlärgä 50-dän bir berilgäy, χaysï ki törä bilädir. Da ǯerüv yaraγlarïn bergäylär χalalarga, χaysïn ki ulu biylär tutar.

Daγï da tiymästir χanga da ulu biylärgä oγru saχlamaga, tek čašut.

Daγï da kim ki biyi bilä čerüvgä barsa da ölsä,

biyiniŋ yazïχï yoχtur, a egär ki oγurluχka yebersä da öldürsälär, biyi borčludur anïŋ χanïna. Xulu kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniŋ suču yoχtur. Daγï da biyi χulun yebersä sdorožga da χolga tüššä, tiyišlidir biy satun algay. Kendi erki bilä barsa [da ölsä, biyiniŋ suču yoχtur. Daγï da biyi χulun yebersä storožga da χolga tüššä, tiyišlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa], kendi kendin satun algay, χolga tüššä. Žolner urušta kimesäni χolga salsa [=alsa], ton-opraχï da saγït-sabasï anïŋ bolgay, a gübäsi biyiniŋ bolgay, u talannïŋ kümüšü biylärniŋ bolgay, baγïr u temir da muŋar oχšaš nemä čerüvnüŋ bolgay. Da ne türlü bahalï tonlar bolsa, χanlïχ bolgay. Da bahalï čekmänlär da igi atlar biylärniŋ bolgay, u ašaχ čekmänlär da ketänlär čerüvlärniŋ bolgay.

Daγï da kelišlärniŋ uluslarïnïŋ da barča millätniŋ, kendiläriniŋ poddanïylarïnïŋ (27v) χanlar da biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü ki burungilär alïrlar edi, zera barča iš üčün, ki artïχsïdïr, ǰžuap bermäχ keräk Teŋrigä, zera Teŋridän beriliptir ululuχ alarga, ki uluslarïn abragaylar, da saχlagaylar, da (m>)buzmagaylar. Daγï da bu türlü bolsun: tarlovlarnïŋ ülüšü 5 ülüšniŋ birin algaylar, ne türlü ki Jovseṗ‘ törä χoydu Mïsïrda, χačan ki dostat etti p‘arawonnuŋ ulusun. Ol čaχta 5 ülüšnüŋ 1 χoydu almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da sb̄g bilä satun algan mülklär, egär tarlovlar, egär borlalïχlar, egär baχčalar, egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasaχlï bolmagay. Ulustagi k‘risdânlar, da pešäkârlar, da bezirgânlar bergäylär yasaχ. Yoχsa k‘risdânlarga baštan yasaχ bermägä buyurmastïr törä, tek dinsizlärdän, χaysïn ki χïlïč bilä tapïptïrlar. A tarlovlar, χaysï ki rikalar bilä suvarïrlar, bolgay keliši 5-tän 1 ülüš; ol, ki suvarïlmaslar, 10-da 1, zera topraχ yalγïzdïr χanniŋ u biyniŋ, dügül suv. Daγï da haftaniŋ künläri 7-dir, 1 kün išlängäy χanga da biygä, artïχsï išlätmäχ poddanïylarïn ulu egirliktir.

Ögüzdän bašχa yasaχ bolmagay, zera eyäsi išläp 5-tän 1 beriyir.

Inäktän 1 lidr saryaχ berilgäy.

[Yaš ot üčün dä yasaχ berilmägäy.]

Da alay oχ χoylardan 10-unčï.

Attan, χatïrdan, ešäktän (28r) yasaχ bolmagay, zera alar bilä här kez χuluχtadïrlar biylärinä.

Daγï da yïlnïŋ kirgäninä küčünä körä išlägäy salačï, a ulukündä išlämägäy. Yoχ bolsun ol iš, egirlik övränčiki.

Törädän bašχa ǰžurumlamasïn biy salačïsïn. Egär nemä egirliki bolsa, küčünä körä ǰžurumlagay. Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uč etkäylär.

Xačan ki [χan] χaysï biygä yer bergäy deržava ya pustalïχ ta, da ol biy ol yerdä χannïŋ boyruχï bilä χala yapkay, ol anïŋ deržavasïdïr meŋi. Ol biyniŋ egär nemä ulu yaŋïlmaχï bol*ma*sa χanga, bolmas anï čïχarmaga ol imen′asïndan. Ol biyniŋ ölümündän soŋra oγlanlarnïŋ bolgay χannïŋ boyruχï bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiči biylärgä nemä yer bersälär, alay oχ kiči biylärdän salačïlarga berilsä nemä pustalïχ, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarnï kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarnïŋ imen′alarï bolgay, da kendilärindän soŋra oγlanlarïnïŋ bolgay. Salačïnïŋ egirliki bolmasa. bolmagay, ki büχtan bilä algay biyi.

Yäŋi avadanlïχ yapkan yerlär barča kelištän boš bolgay, barča yergäsi bilä tügälläginčä.

Alay oχ χan egär kermän yapsa ya χala, egär eksilsä χanlïχtan sb̄g, pospolitïy el bilä tügällängäy.

Ki kermän eli artïχ hörmättä bolgay, (28v) ne ki salačï, salačïlar artïχ hörmättä bolgaylar, ne ki salačïnïŋ maγazïčïlarï.

Keräkli ya yaχšï pešäkârlïχ topraχ bilä išlänmäχtir, daγï da temirčiliχ, tešärliχ da teslâlïq. Pešäkârlar arasïna artïχ hörmättä bolgay temirči da teslâ. Daγï da keräkli da bolušučï adämilik tarbiyatïnda pešäkârlïqtïr hakimlik, ki adäminiŋ barča tïnčsïzlïχïn tanïr da oŋaltïr, ulu hörmättä bolgaylar bular da. Daγï da artïχsï u hörmätli, keräkli ǰžanga da tengä sözlü pešäkârlïχ, χutχaručï bizni yamanlïχtan da yaχšï yolga keltirüči vartabedliχtir, ilgäri hörmättä bolgaylar χannïŋ tärbasïnda da barča biy-biyät arasïna, anïŋ üčün ki barčasïnïŋ keräkli atasïdïr da ǰžanlarnïŋ hakimidir. Meŋi meŋilik, amen.

[Колофон]

Tvagan 1104-sinä [=1655], martnïŋ 18-inä nemictä [=nemičtä] fasïn yaŋïldïlar da bayramlarïn 3 dindän ilgali [=ilgäri] ettilär, ermenidän, da oruštan [=orustan], da ǰžuhuttan, da 4 hafta ilgäri ettilär. Bilgäysiz, biylikiŋiz, ki ol tayfa biraz šašïyïrlar. Amen.

Agop, baron Butaχ oγlu. Amen.

Христианские тексты

(29r) **[Bašï k‘risdânlikniŋ]**

Bašïn k‘risdânlikniŋ tiyišlidir bilmägä, nedir inamï k‘risdânlikniŋ, ya ne o̧rinag bilä mȩronlarbiz. Ne türlü ol türlü ki günäšniŋ yarïχï övlärni yarïχlatïr, ol türlü Teŋriniŋ inamï adam oγlunuŋ yüräkinä berkinip alarnïŋ ǰžanïnï yarïχlatïr. Da ne türlü yarïχ ç̧et‘tän yanar da yïltïrar, ol türlü inamï Teŋriniŋ yaχšï k‘risdânlarnïŋ körkäytir da yïltïratïr.

Ne ọrinag ki möhürni basarlar balaγuz üstünä da oχšašïn alïr möhürnüŋ, ol türlü kim ki Teŋrigä inanïr, alay adam oγlunuŋ ǰanïna yarašïr Teŋriniŋ inamï.

Ne türlü möh*ür* χaznanïŋ saχlamaχïdïr, ol türlü inamï da yaχšï χïlïnganï yaχšï k'risdânlarnï 1 dindä saχlamaχïdïr.

Inam ačχïčïdïr köktägi učmaχnïŋ da aŋγïčïdïr biyiklikniŋ, ki ne türlü minmäχ keräk da ačïp učmaχnï kirmäχ keräk.

Inam Ata Oγul Ari J̌annïŋ teräkidir tamurlangan k'risdânlarnïŋ yüräkinä da barča yaχšï χïlïnganï yemišidir ol teräkniŋ.

Ne türlü ki teräk yemištän bašχa körksüzdir, ol türlü inam yaχšï χïlïnmaχtan bašχa körksüzdir.

Ne ọrinag ki adam oγlu bašïndan ayaχïna dirä saγdïr [saγtïr], ol türlü ǰannïŋ yaχšï χïlïnganï da bar boγ(29v)umu bilä körklüdir.

Ol ne ọrinag ki haybatlï yïχövlär himindän da barčanï yasarlar ol himniŋ üstünä, ol türlü k'risdânlar yaχšï χïlïnganï bilä tüzärlär tiri daǰžar. Tiri daǰžar k'ahanadïr, ne türlü ki Boγos arak'äl aytïr: «Teŋriniŋ aγzï aytïr, ki sizsiz tiri daǰžar Teŋriniŋ».

Daγï da inam himdir da barča χïlïnganï k'risdânlarnïŋ tüzmälikidir bu daǰžarnïŋ.

Ošta sizgä aŋlattïm inam üčün, budur.

Baš 2-inči, k'risdânlik üčün, ki k'risdânlarnïŋ inamï berkinir mgrdut'iun bilä

Xaysï ki borčlubiz yazmaga, ki ne türlü tiyišlidir mgrdut'iun etmägä da k'risdânlarnïŋ oγlanlarïn k'risdân etmägä.

Mgrdut'iun 2-inči k'risdânlikniŋ toγganïdïr: 1, ki toγar anasïndan, 2-inči toγar surp awazandan.

Ne türlü ki K'risdos kendi buyurur kendiniŋ ari aγzï bilä: «Kim ki ekinči toγmasa suvdan da Ari Džandan, ol učmaχka arzani dügül».

Bu toγmaχnïŋ atasï Teŋridir da anasï Teŋriniŋ surp yïχövüdir, ki toγurur oγlanlarnï suv bilä da Ari Džan bilä. Ne türlü ki suv tenniŋ kirin arïtïr da yuvar, ol türlü ǰanïn adamnïŋ Ari Džan arïtïr da arïtïp Teŋrigä teŋ etär. Bizim mgrdel bolmaχïmïz oχšar Teŋriniŋ ölümünä, ne (30r) türlü ki Boγos arak'el yazar: «K'risdosnuŋ ölümünä oχšaš mgrdel bolup da kömülürbiz».

Da meronnï k'ahana χač tamïzdïrïr, ki χačka oχšaš tamïzdïrïbiz, ol K'risdosnuŋ χačïdïr, da kim ki mgrdel bolsa, K'risdoska oχšaš bolur.

Da ol, ki bašïna 3 kez suv toldurubiz oγlannïŋ, ol K'risdosnuŋ taγumuna oχšar, ki 3 kün kerezmanda yattï.

Da oγlannï suvdan čïχarmaχï, ne türlü ki K'risdos ölüdän turdu.

Da oγlannï χoranga mindirmäχi, ne türlü ki K'risdos kökkä aγïndï.

Da tum bermäχi K'risdos bilä birliklängäninä oχšar.

Ošta sizgä aŋlattïm mgrdut'iunnuŋ bilmäχin.

[Ne türlü tiyišlidir mgrdut'iun etmägä]

Tiyišlidir k'ahanaga mgrdut'iunnu ač χarïnga etmägä, nečik tumnu.

Xaysï babas tumčï dügül, tiymäs aŋar mgrdut'iun etmägä.

Da k'risdân atanï keräk yaχšï kiši taŋlagaylar, ki bolmagay küfürlü ya boṛnig. A özgä millätni ya χatun kiši tiymästir krisdân ata etmägä.

Mgrdut'iunnu χorχu bilä, titrämäχ bilä etiŋiz. Bolmagay, ki külmäχ bilä etkäysiz.

Egär ki 2 k'ahana bolsa, 1-i mgrdel etkäy da biri tum etkäy. Egär 2 k'ahana bolmasa, 1 bolsa, burun mgrdel etkäy da andan soŋra tum etkäy da tum bergäy (30v) oγlanga.

Da bolmagay, ki k'ahana k'risdânlikkä küč bilä aχča klägäy, yoχesä oγlannïŋ ǰznọγlarï eksik etmägäylär ṣet'ni 40 küngä dirin, ki ganteγ yangay oγlan üčün. Da oγlannï Teŋriniŋ χorχusuna saχlagaylar da alay östürgäylär.

3-ünči, ki ne türlü tiyär oγlanlarnï saχlamaga

Tiyišlidir k'risdânlarga, ki aruvluχ bilä da arilik bilä östürgäylär kendiniŋ oγlanlarïn k'risdânliktän boyga dirä.

Xačan tilgä čïχsa, övrät oγlanga χač čïχarmaga.

Xačan ki ayaχka čïχsa, čökmägä övrätkäy da yïχövgä yürümägä.

Xačan tili sözläsä, övrätsin «Hawadamk'», «Hajr mer», «Oγčojn, Mariam», χaysï ki k'risdân atasï ayttï mgrdel etkändä: «Inanïrmen Ataga, inanïrmen Oγulga, inanïrmen Ari Džanga»,— da daγï da, χaysï ki bardïr «Inamnïŋ».

7 yašïndan soŋra «Hawadov χosdovanim» üvrätkäy da atalarï oγlanlarïn, χorχu tibinä tutkaylar, ki išitip, körüp yazïχnï övränmägäylär, ki ataana borčlu bolmagay oγlanlar üčün Teŋriniŋ alnïna.

Oγlanlïχtan daγïn igi yaχšïlïχnï övrätkäylär kendiniŋ oγlanlarïna.

Oγlanlarnïŋ esi alaydïr, nečik küzgü: bermä anï, ki murdarlangay žangnïŋ ičinä.

Oγlannïŋ esi alaydïr, nečik imšaχ balaγuz: yaχšï es χoy (31r) üstünä, ki eski dušman esiniŋ üstünä bolmagay biy.

Oγlannïŋ esi alaydïr, nečik čovraχ: bermägäysen, ki murdar suv kelgäy da χatïšïlgay birgäsinä, ya χobuz yerlärinä, ya yaman išitkäy, ya oγlannïŋ esi bulγangay, bu türlü ata-ana östürgäylär.

4-ünči. Bsag üčün

Tiyišlidir, kiyövlük bolgay 16 yašïna da kelinlik 14 yašïna bolgay, ki asrï χot′ klägäylär, 12 yašïna bolgay. 10 yašïndan ašaγa bsag bermägä χarγïš tibinädir, anïŋ üčün ki andan köp yazïχ bolur, da kim ki bsag etär, artïχsï aŋar yazïχtïr.

Tiyišlidir k‘ahanaga, ki baχkay χudalïχnï, ki 2 yartïn 4 kindik yïraχ bolgay, da andan soŋra yürügäy χudalïχ ičinä.

Da k‘ahana bsagnï ač χarïnga etkäy, da tum bolgay, da χosdovanel etip kiyövnü da kelinni, da tiyišlidir, tum algaylar, da yegänlärni da ičkänlärni χoymagaylar yïχövgä kelmäy.

Da k‘ahana ögüt bergäy kiyövgä da kelingä, ki 3 kün aruv saχlagaylar bsagnï, ki kelgäy k‘ahana, da soŋγu alγïšnï sarnagay, da v′en′ecni kötürgäy.

Da kahana ögütün bergäy, ki oručlarnï, da yïχkünnü, da barča dẹrunagan künlärni aruv saχlagaylar, anïŋ üčün ki bu künlärdä bsag berilmäs. Yänäči (31v) ögütlägäy k‘ahana, ki χaysï χatïn kišiniŋ tïnčsïzlïχï bar, tiymäs, ki er χatïnga kelgäy, anïŋ üčün ki tïnčsïz toγar oγlan. Er u χatïn, χaysï ki bsag bilä alγïšlanïptïr, tiymästir anï ayïrmaga, egär ki saχlasalar antlarïn, egär ki saχlamasalar, 2-sinä dä yazïχtïr.

Ošta sizgä aŋlattïm bsag üčün.

5-inči, itlik üčün da boṛnigliχ üčün

K‘risdânlarga tiymästir itlik etkäylär da boṛnigliχ, ki it da boṛnig ündälmägäy, egär oγlanlïχtan bsagïna dirä, bsagïndan χartlïχïna dirä.

Egär er, egär χatïn kendiläriniŋ bsagïn aruv saχlamadïlar esä, it da boṛnig ündälir, da ol alγïštan zïrgel bolurlar, χaysï ki aldïlar daḏ̲žarnïŋ ičinä da K‘risdosnuŋ ari tenindän da ari χanïndan, da anïŋ üčün ki itliχ bilä χïlïndïlar da ari da aruv töšäklärin murdarladïlar yat yazïχ bilä.

Bu yazïχlar üčün Teŋri türlü-türlü yaman berir dünyâniŋ üstünä: χïlïč, ačlïχ, oldžalïχ, afat, nahlï ölüm, — tek bir yazïχka tüššünlär er ya χatïn.

Egär ki χaytmasalar bu yazïχlardan da χosdovanel bolmasa, zïrgel bolur bu dünyâda K‘risdosnuŋ ari tenindän da ari χanïndan da ol dünyâda köktägi učmaχtan, nečik yazar Boγos aṛak‘äl, itlik etkän bolmastïr meŋärmägä köktägi učmaχnï.

Ošta sizgä aŋlattïm boṛnigliχ üčün.

(32r) 6-ïnčï, oγurluχ üčün

K‘risdânlarga tiymästir oγurluχ etmägä, anïŋ üčün ki oγruluχ Teŋrigä utrudïr. Anïŋ üčün, ki Teŋri ayttï Adäm atamïzga, ki: «Seniŋ emgäkiŋ bilä yegäysen seniŋ ötmäkiŋni».

Kim ki özgäniŋ emgäkin oγurlasa, utrudïr Teŋriniŋ buyruχuna, anïŋ üčün ki Tawit‘ markarẹ aytïr: «Seniŋ χoluŋnuŋ küčün ye, saŋa sandïr, da yaχšï bolur saŋa».

Oγru tapsa edi barča adämilärniŋ tirlikin oγurlagay edi, da Teŋri anï χap‘anel etär.

Oγuruχ 3 türlüdir: ki χaraχčïlïχ etär taγlarda, yol üstünä; bardïr, ki borlalïχta, tarlovlarga kirir; bardïr yänä bezirgânlar arasïna, ki artïχsï alïr da eksik berir. Ne ki oγurluχ bar, barča yamandïr da Teŋrigä utrudïr.

Egär ki χaytïp yazïχlarïndan yïγlamasa, tamuχnuŋ ičinä eski dušmanlar bilä χïynalmaχ keräk.

Ošta sizgä aŋlattïm oγurluχ üčün.

7-inči, ant üčün

K‘risdânlarga tiymästir ant ičmägä, anïŋ üčün ki K‘risdos buyurur, ki: «Heč ant ičmä». Egär ki könü dä bolsa, tiymästir ant ičmägä. Evet ki yala kelsä, 3-4 türlü ant bardïr.

Bardïr, ki adämilär aytïrlar: «Teŋri tanïχtïr muŋar». Ol ulu anttïr. Bu asrï χorχulu anttïr, (32v) ki yer-köknü Yaratučï aŋar yalγan antta, ki aytkay, Teŋri tanïχtïr.

2-inči ant, ki tangay Teŋrini, ki aytkay: «Dinim üčün, töräm üčün»,— da yalγan sözlägäy. Könü dä tiymästir Teŋrini aŋmaga.

3-ünči ant χosdovanut‘iundïr, ki aytkay Teŋriniŋ χačï üčün da surp Awedaran üčün, ki k‘risdânlar arasïna harg bolgay da ulu iš bolgay, ki biri birinä ant ičärlär. Bu tiyišlidir, yoχsa muŋar da buyruχ yoχ.

Ošta sizgä aŋlattïm ant üčün.

8-inči, yalγan tanïχlïχ üčün

Tiymästir k‘risdânlarga, ki teŋrisiz, yalγan tanïχlïχ bergäy. Asrï ulu dinsizliktir, anïŋ üčün ki Teŋri sözlädi da yazdï aŋar: «Yalγan tanïχlïχ bermägin»,— anïŋ üčün ki: «Yalγan sözlämändir»,— da tas bolmaχïdïr ḏ̲žannïŋ. Nečik K‘risdos ayttï: «Kim ki yalγan sözläsä, kendinä yalγan sözlär, da anïŋ atasï eski dušmandïr».

Ošta sizgä aŋlattïm yalγan tanïχlïχ üčün.

9-unčï, yaman murdar küfürlük üčün

Yazarbiz seskänövlü da χorχulu, da χaysï ki adam oγlanlarï yaman küfürlüdirlär da küfür, χarγïš da dušman aŋlanïr da ündälir, anïŋki kišilär övräniptirlär aldamaga kišilärni. Da aγzï bilä beriniptir(33r)lär eski dušmanga dušmanlïχ etmägä här birinä χarγamaga, χaysï ki ulu yazïχtïr da yamandïr barča dinsizliktän. Da Adäm atamïzdan bu küngä dirä, χaysï ki ari žoγovk‘lar boluptïrlar, ulu χarγamaχ bilä χarγarlar küfürlünü, ki barča unutulgan yazïχlar da yamanlïχlar, ne ki χïlïnïptïr adam oγlu, aŋlatïrlar Teŋrigä da frištälärinä, da titrärlär Teŋriniŋ yaratkanlarïn, ki ne ki yarattï 6

kündä. Küfürlü adamlar sasïtïrlar barča dünyâni. Küfürlü adam yapar kensiniŋ χaršïsïna učmaχnïŋ ešikin, da sadaγasï da anïŋ bolmastïr Teŋriniŋ yaratkanlarïn körmägä, da Teŋriniŋ arilärin yïraχlatïr, ki barča dünyâ anïŋ üčün bolmastïr pareχǫs bolmaga, ki k'risdân bolup da k'risdânga küfür bergäy. Budur, ki K'risdos buyurur kendi aγzï bilä, ki: «Kim ki Ari Ǯannï söksä, yoχtïr aŋar bošatlïχ ni bu dünyâda, ne ol dünyâda, ne K'risdosnuŋ yarγu kününä». Küfürlü adam teprätir Teŋriniŋ olturγučun. Bermiyir K'risdos buyruχ ne vartabedgä, ne aχpaška, ne k'ahanaga bošatmaga, da ni kimesä bolmas pareχǫs bolmaga anïŋki adam üčün: ne frištälär, ne arilär. Anïŋki adam keräk χïynalgay eski dušman bilä sönövsüz otnuŋ ičinä, da nečä ki tiridir, barča arilär χarγar anï, anïŋ üčün ki küfürčidir kendi da Teŋriniŋ olturγučun teprätüčidir här kez.

Egär ki χaytmasa yaman küfürlüktän, yoχtur k'ahanaga buyruχ, ki anïŋ üvün (33v) alγïšlagay, ne tum bergäy, ne kömdürgäy, ne anïŋ oγlanïn k'risdân etmägä, ne bsag bermägä, nečik K'risdos buyurur k'ahanalarga: «Bermäŋiz siziniŋ arilikiŋizni itlärgä da tökmäŋiz indǯiŋizni toŋuzlarnïŋ alnïna». A χaysï k'ahana yüz körüp ya orunč alïp etsä, kendi alïr ol χarγïšnï.

Kim ki k'risdânnï söksä, K'risdosnu kendin sökär, anïŋ üčün ki k'risdânlar tenidir K'risdosnuŋ, ki K'risdos kendi atïn χoyuptïr k'risdânlar üstünä. Kim ki K'risdosnuŋ aγzïn sökär, ol K'risdosnu kensin sökär, anïŋ üčün ki aγzï bilä tum alïr.

Da dinni söksä, din Teŋridir, ol Teŋriniŋ alnïna alay tapulur, ki Teŋrini söktü.

Da kim ki ölünü söksä, ol Xačnï, da Awedarannï, da tumnu söktü, χaysï ki alïp da anïŋ bilä kömülüptür.

Tiyišlidir barča yaχšï k'risdânlarga, ki tïygaylar anïŋki küfürlü adamnï, ne türlü ki eski dušmannïŋ aγïzdan algaylar ol adamnï, keräk χaytkay oruč bilä, alγïš bilä.

Ošta sizgä aŋlattïm küfürlük üčün.

10-unčï, tiymästir k'risdânlarga öpkä saχlamaga

K'risdânlarga tiymästir, ki biri birin tabalagay, ya ayblagaylar, ya sökkäy. Anïŋ üčün aytïr Johannęs awedaranič, ki: «Biz k'risdânlar barčamïz χardašlarbiz, bir awazandan toγarbiz». Kim ki kendi k'risdânïn tabalasa, ya ayblasa, ya söksä, alay tut, ki öldürdü anï. Anïŋ üčün Teŋri Movsęsniŋ Töräsinä ayttï da (34r) yazdï, ki: «Öldürmä kimesäni».

Bašï öldürmäχniŋ öč saχlamaχtïr. Öč saχlap ančaχ saγïš etär öldürmägä Gajinniŋ χardašïn alïr.

Ne türlü ki Ata Teŋri χarγadï Gajinni, ki toγma χardašïmnï [=χardašïn] öldürdü, ol türlü kim ki kendiniŋ χardašïn öldürsä. Anïŋ üčün aytïrmen sizgä, da yazarmen, da buyurumen sizgä, ki yarlïγaŋïz siz sizgä, da ayaŋïz siz sizni, da biri biriŋizni sökmäŋiz, čïχara bermäŋiz, zrgel etmäŋiz, yaman sözlämäŋiz, da az nemä üčün 1-i biriŋizgä tüšmäŋiz. Bu barča yazïχnï, ki yazdïχ, öpkä saχlamaχtan tüšär.

Yazarmen sizgä da alγïšlarmen sizni, χaytïŋïz bu yazïχlardan, boš u yeŋil sözlärdän, barča hamar bersärsiz Teŋriniŋ χorχulu yarγusunuŋ alnïna.

Xaysïn ki yazdïχ, bu yazïχlarnï χïlïndïχ esä χaysï birin, bolurbiz hamar bermägä Teŋriniŋ alnïna bu išlärni, ki yazdïχ biz, bošbiz, siz bilirsiz, kläsäŋiz tutmaga, tiymästir ne 1 k'risdânga bu išlärni χïlïnma, emdi yazarbiz k'risdânlarga, χaysï tiyišlidir tutmaga.

Ošta sizgä aŋlattïm öpkä saχlamaχ üčün.

11-inči, ki ne türlü tiyišlidir k'risdânlarga, ki biri birin sövgäylär ǯan u ten hörmätinä

(34v) Borčludur k'risdânlar, ki biri birin süvgäy, ki burungi Töräsidir Movsęsniŋ da daγï da barčadan artïχ K'risdosnuŋ Awedaranïna, ki Törädä yazgandïr: «Sövgäysen seniŋ teŋiŋni bar boyuŋ bilä da bar yüräkiŋ bilä da seniŋ sïŋarïŋnï, nečik boyuŋnu»,— bu Eski Törädä.

A Yäŋi Törädä yazar surp Jovaneș awedaranič K'risdosnuŋ aγzïndan: «Egär ki körsäŋ χardašïŋnï da kendi k'risdânïŋnï da sövmäsäŋ, Teŋriŋni körmässen. Da nečik bolusen sövmägä? Kim ki kendi k'risdânïn sövmägäy ya kendi χardašïn, ol Teŋrini dä sövmäs. Da kim ki kendi k'risdânïn da kendi χardašïn sövsä, ol Teŋrini dä sövär. Ol vaχtta körünürsiz, ki menim χardašïmsiz, k'risdânlar biri birin sövgäylär». K'risdos ol türlü sövdü, ki bizim üčün boyun ölümgä berdi. Egär biz k'risdânlar 1-i birimizni sövmäsäχ, ne ǯuvap bergäybiz Teŋriniŋ alnïna, kim ki yaman sözlägäy, čïχara bergäy, zïrgel etkäy 1-i birin?

Daγï da köp türlü ülüšü bu süvüktä, burungi dä ulu sövük. Tiyišlidir oγlanlar atasïn-anasïn sövgäylär, anïŋ üčün ki ata-ana emgäklidir Teŋriniŋ alnïna, ki toγdurur, da östürür, da ilgäri keltirir, eskä-aχïlga övrätir, χaysï ki Teŋriniŋ ari bitikläri övrätir ki hörmätin atanïŋ-ananïŋ, χaysï ki učar χušlar, belgilidir, ǯanavarlar, ki, ne türlü analarïn sövärlär. Ol türlü tiyišlidir žoγovurtka kendi k'ahanalarïn sövgäy, anïŋ üčün ki ǯan atalarïdïr: k'risdânliki, bsagï, kömülmäχi, ölümü, tirliki k'ahananïŋ χolunadïr, da k'ahana alγïš etär här vaχt žoγovurt üčün.

(35r) **12-inči. Alγïš üčün**

Tiyišlidir k‘risdânlarga, ki kündä 3 kez alγïš etkäylär. Äväl taŋ da maŋ [taŋ ta maŋ] yuχusundan oyangačoχ, da ekinči aš vaχtïna, üčünčü yuχlagan vaχtta.

Tügäl adam, da igit, da oγlan. Tügäl adam 30 yašïnadïr, da igit 18 yašïnadïr, da oγlan 7 yašïna, 8 üsnä keräk.

Här alγïšta 12 kez tizin ašaγa χoygay, ki 36 bolgay. Xatïn kiši da χïz oγlan här alγïšta 20 kez čökkäylär, ki bolgay 60 kez.

Xačan yuχudan tursa, adam oγlu borčludïr alγïš etmägä da šükür bermä Teŋrigä, ki χaramγuluχtan yarïχka čïχardï. Bolmagay ki adam oγlu, ǰanavar kibik, biliksiz meŋärgäy Teŋriniŋ yaχšïlïχïn.

Da kečägä keräk alγïš etkäy da šükürlü bolgay Teŋridän, ki ol künnü Teŋri eminlik bilä kečirdi ertädän χaramγuluχka dirä da χaramγudan saχladï eski dušmannïŋ sïnamaχïndan.

Bu 3 alγïšnï keräk adam oγlu tügällägäy χayda bolsa — egär yolda, egär yïχövdä — här kün tügällämäχ keräk. Da šapatkün, yïχkün barčasï birgä yïχövgä barmaχ keräk alγïšïna, anïŋ üčün ki šapatkün mardiroslar künüdir da yïχkün jarut‘iun kündir. Anïŋ üčün tiyišlidir yïχkünnü hörmätlämägä da barča ten χïlïnmaχïndan boš bolmaχ keräk, anïŋ üčün ki K‘risdosnuŋ χorχulu yarγusu yïχkün bolsar, da Adäm atamïzdan beri ki ölüptirlär, yïχkün tursarlar ölüdän, χaysï ki artarlar (35v) da yazïχlïlar, alsarlar Teŋridän tölöv, da bïrγï čalïnsar Teŋriniŋ, da 1 avazdan 2 išitilsär. Artarlar išitsärlär, ki: «Keliŋiz, Atamdan da mendän alγïšlanganlar». Yazïχlïlar išitsärlär: «Keliŋiz, Atamdan da mendän χarγïšlïlar». Anïŋ üčün ki ač edi — yedirmädiŋiz, yalaŋač edi — kiydirmädiŋiz, zïndanda edi — baχmadïŋïz, χarib edi — ündämädiŋiz. Anïŋ üčün, «kim ki bu yaχšïlïχnï χïlïnsa, alay tut, ki meni baχtïŋïz». Anïŋ üčün ki tiyišlidir k‘risdânlarga yïχöv ešikin baχmaga, Awedarannïŋ avazïn išitmägä, tum körmägä, haftanïŋ yazïχlarïn yïγlamaga.

Aṛak‘ellär da hajrabedlär χarγïš χoyuptïrlar: kim ki yïχkün yïχövdän eksik bolsa, ülüšü bolmagay.

13-unčï. Hosdovanut‘iun üčün

Yänä yazarbiz, ki χosdovanut‘iun Teŋridän ulu bašχïštïr da ǰanïmïznïŋ hakimlikidir.

Köplär biliksizlikindän zrgel bolïrlar Teŋriniŋ šnork‘undan da χosdovanut‘iundan, da köp yïl bolur, ki ne χosdovanut‘iunga, ne Teŋriniŋ yetizinä arzani bolurlar. Da bardïr, ki uyalïrlar, da bardïr, ki klämäslär yaman yazïχlarïndan χaytarmaga. Bu 3 mahana bilä yïraχlanïrlar χosdovanut‘iundan.

Bolmagay ki biliksiz bolgaysiz χosdovanut‘iunga. Xosdovanut‘iundïr hakimi ǰannïŋ tamuχtan da eski dušmannïŋ aγzïndan da turmaχïdïr ölüdän. Saχlama yazïχïŋnï k‘ahanadan. Uyaldïŋ esä da saχlad(36r)ïŋ esä, χayda bolsarsen K‘risdosnuŋ χorχulu yarγusuna, ki ulu yïγïm bolsar, nečä kez 100 000-lär bolsar? Sen munda aytmasaŋ yazïχïŋnï k‘ahanaga, anda alani bolsar. Oldïr ulu ayb, da oldïr ulu uyat nalätlämä, da uyattan soŋra χïyïn da sönövsüz ot. Bolmagay ki ölgäysiz meŋi ölüm bilä da χaytmagaysiz yazïχlardan. Ansïzïm, nahlï ölüm bar, anïŋ üčün ki yazïχlï adam nečä ki tiridir, eski dušmannïŋ aγzïnadïr, bar sïtχï bilä χosdovanel boldu esä, χutulur eski dušmannïŋ aγzïndan. Egär ol yazïχta öldü esä, aʋlaχ eski dušmannïŋ χarnïna kirär, χaysï ki tamuχtïr da sönövsüz ot. Nečä ki bu dünyâda tiribiz, mundadïr čarä da umsa. Bolmagay ki ölümlü yazïχ ičinä ölgäysiz. Egär ölümlü yazïχ ičinä öldüχ esä da klämädiχ χaytma, yoχtur umsa, ki χutulgaybiz. Tiyišlidir k‘risdânlarga, yïγï χosdovanel bolgaylar, yïlnï ašïrmagaylar, tumuna arzani bolgaylar, kendi törälärinä tügäl bolgaylar. Yarlïnï, čaräsizni baχkaylar, sadaγa bergäylär. Kendiniŋ hälâl küčündän sadaγa etsä, alarnïŋdïr učmaχ.

K‘risdos buyurur: «Kim ki asrï čaräsizgä bersä, maŋa berir». Da Soγomon Imasdun aytïr: «Kim ki sadaγa bersä, Teŋrigä ötünč berir».

Oručuŋuznu aruv da arilik bilä saχlaŋïz. K‘risdânlar, ki aruv arilik bilä oručnu sövsälär da tutsalar, arilär bilä arzani bolurlar učmaχka. Egär saχlamasa, [buzsa] (36v) aruv oručnu balïχ yemäχ bilä, ǰimrilik bilä ya boṛnigliχ bilä, ol Juta bilä χïynalmaχ keräk tamuχta. Yänäči yer künlärdä čaχlï yegäy, čaχlï ičkäy, artïχsï ičmägäy, egär toyda, egär k‘risdânliktä teli-teli oynamagay, teli-teli tepränmägäy, uyatïn yüzündän salmagay.

Munuŋ üčün yazar Boṛos aṛakeṛl: «J̌imri adam bolmastïr Teŋriniŋ učmaχïn meŋärmägä». Yoχesä k‘risdânlarča ne türlü tiyär k‘risdânlarga, alay tepränmäχ keräk, ki Teŋri da yaχšï kišilär yöpsüngäylär.

Daγï da k‘risdânlik üčün

Daγï da k‘risdânlarga tiyär, χačan χastalïχ kelsä kendinä da kendi kendin bilip 3-ünčü kündän soŋra ündägäy k‘ahanalarnï da ketχoyalïχnï da diyatik etkäy, da ne ki čïχarmaχtïr kimesägä čïχargay kendiniŋ yaχšï erki bilä, da kendiniŋ ölümünä tügäl χosdovanel bolgay, tum algay. Bolmagay ki, ǰanavarlar kibik, biliksiz bolgay.

Daγï yazarbiz sizgä, tiymästir k‘risdânlarga, umsasïz yas tutkaylar ölü üsnä, anïŋ üčün ki k‘ris-

dânlik bilä da yergä bilä öldü esä, tüp-tüz Teŋrigä barïr, χaysï ki umsasïdïr k'risdânlarnïŋ. Egär yïγlap yaš tökmäχtän artïχsï etsä, ki bašïn yulχkay, ya yüzün yïrtkay, ya čagatïn χanatkay, ya χanïn čïχargay, ya χara kiygäy, ol türlü adam Teŋriniŋ buyruχuna utrudur. Egär χaytsa, keräk 40 kün luʤ tartkay, χaysï ki utru bolgay k'ahanaga. Tiymästir (37r) anï k'risdân ornuna saγïšlamaga, tiyäsidir anï saγïšlamaga dinsiz ornuna, ki umsasï yoχtur ölüdän turmaga, da tiyišlidir anïŋkibikni χarγamaga da soŋγu tumuna da tiymäs arzani etmägä.

Yänä yazarmen munu, ki bolmagay ölünüŋ ülüšün satkaysiz, da satïp χarʤ etkäysiz, da yaslïlarnï čïχargaysiz, ya yïlïsuvga yuvmaga eltkäysiz, da χatïn kišilärni yïγïp harg etkäysiz. Salïŋïz munuŋki yaman övränčikiŋizni. Ölüläriŋizniŋ ülüšün beriŋiz k'ahanalarïŋïzga, da yïχövüŋüzgä, ki χariblär da čaräsizlär tïngay, ki ölülär ari tumnuŋ alγïšïndan ülüšlü bolgaylar. Ölülärniŋ ülüšün ʤanïna etiŋiz, madaγ yarlïlarnïŋdïr, ačlarnïŋdïr, ki yarlïlar tïngaylar, da Eyämiz K'risdos tïngay siznïŋ kečmišläriŋizniŋ ʤanïna meŋi meŋilik. Amęn.

Badmut'iunu surp Kęork'nuŋ da sk'ančelik'i, χaysï ki ulu sk'ančelik' etiptir

Bar edi bir ulu kermän kün batïšï sarï, da ol kermänniŋ atï Lasija edi, da san bilä 70 000 üvlü edi, da ol kermänniŋ ortasïna bar edi bir ulu suv, teŋiz kibik, da ol suvda uyalap edi χorχulu aʤdaha. Da här kün ol aʤdahaga berirlär edi bir madγaš oγlan. Andan soŋra berir edi suv alma ol aʤdaha kermän elinä, anïŋ üčün ki özgä yerdä suvu yoχ edi. Tek bir kün yïγïldï kermän eli, da (37v) keldilär esä χan daʤarïnïŋ ešikinä, da ayttïlar: «Ey, χan, kim tïyar bu övränčikimizni da bu χorχulu aʤdahanï, ki heč yergädän bizim er u χïz oγlanlarïmïz tas bolmagay? Da ne türlü ki biz beriyirbiz yïγlamaχ bilä bizim oγlanlarïmïznï tas bolmaga, klärbiz, sen dä seniŋ oγlanlarïndan bergäysiz, χačan yergä kelsä».

Χačan ki išitti esä χan bu avaznï elniŋ aγzïndan, asrï χayγuga tüštü.

Da bar edi bir körklü χïzï χannïŋ. Χačan aŋar yergä keldi esä, kiydirdi kendiniŋ χïzïnï χanlïχ tonlar bilä, altïn-inʤi bilä, bahasïz tašlar bilä, elttilär χïznï χan χaničäsi bilä suvnuŋ yaγasïna, χayda ki bu χorχulu aʤdaha edi, ulu yïγlamaχ bilä, da barča kermän eli birgä yïγlar edi bu χïznïŋ heč yergädän tas bolganïn, da özgälär yïraχtïn täfärüʤ etärlär edi.

Ol vaχtta Teŋriniŋ haybatïndan da Ari Ǯannïŋ šnorhk'undan K'risdosnuŋ k'ač rïceri surp Kęork' kendiniŋ saγlïχïna ol vaχtta ansïzïm kendiniŋ ricerläri bilä da kök atï bilä barmaga klär edi kendiniŋ ulusuna Gabat'ovgia atï, χaysï ki surp Sarkis ol ulustan edi. Da ansïzïm körär yïraχtïn köp elni, da χan χïzï olturup edi suvnuŋ yaγasïna, da balχïyïr bašï aγïr tašlardan da altïn-inʤidän, nečik günäš, da el yïraχtïn turup täfärüʤ etiyirlär da baχïyïrlar, χačan kelsär ol aʤdaha da yutsar χan χïzïn. Ol sahat surp Kęork' atïna χamčï urdu da tezindän yetti χan χïzïnïŋ χatïna. Da χan, da χaničä, da barča el yïraχtïn turupturlar, ki nemä zaχïm [=zalïm] etmägäy alarga ol aʤdaha.

Tek sordu surp Kęork' bu χïzdan, ki: «Ne mahana, ne ištir, ki bulay el yïγïlïptïr da sen bu haldä olturupsen?»

Tek χïz ayttï surp Kęork'ka barča išni bu yaman aʤdahanïŋ, ki ne türlü eksiklik etiyir kermängä da anmeγ oγlanlarnï (38r) da χïzlarnï tas etiyir, ki här kün birär oγlan beriyirlär aʤdahaga da andan soŋra suv alïyïrlar kermän eli kendi keräkinä, da emdi aytïyïr kendiniŋ tas bolganïn, ki aŋar keldi yergä, ki čïχar aʤdaha da yutar meni.

Tek χoldu bu panna surp Kęork'dan, ki: «Keri ket, χardašïm. Köriyirmen, ki taŋlama ricersen. Ansïzïn saŋa da aγusu tiymägäy».

Ol sahat išandï surp Kęork' Teŋriniŋ küčünä da ayttï χan χïzïna: «Xorχma, siŋlim. Teŋrim menim saχlar meni dä, seni dä ol χorχulu aʤdahadan».

Tek ansïzïm suvnuŋ üstü tib boldu da tibi üst. Kördü munu surp Kęork', da χoydu 2 tizin yergä, da 2 közü bilä baχtï biyiklikkä, da 2 χolun kötürdü Teŋrigä, da ulu avaz bilä čaχïrdï, da bašladï alγïš etmägä Teŋridän, da aytï: «Jisus K'risdos, Teŋrim, Eyäsi barča dünyâniŋ, ne türlü ki bastïŋ körümsüz dušmanniŋ bašïn da aniŋ küčün bayladïŋ seniŋ haybatlï küčüŋ bilä, ber maŋa bügün, χuluŋa seniŋ Kęork'ka, küč, ki yeŋgäymen bu χorχulu dušmannï, χaysï ki aʤdahadïr. Seniŋ bar küčüŋ bilä küčäyt χuluŋnu Kęork'nu, ki baskaymen bunuŋ küčün, ki daγï munča anmeγlärni tas bolmagay, χaysïn ki yaratïpsen».

Ansïzïm avaz keldi köktän da ayttï: «Xulum menim Kęork'ęos da k'ač rïcerim, küčäy da saγt bol. Barča χoltχaŋnï tügällärmen».

Tek ansïzïm čïχtï bu χorχulu aʤdaha suvdan čïχarï, da keldi χonarhel bolup, da bašïn yergä astï surp Kęork'nuŋ alnïna. Tek ayttï surp Kęork' (38v) χan χïzïna: «Češ belbaγïŋnï da bayla aʤdahanïŋ boynundan».

Češti da bayladï aʤdahanïŋ boynundan, da suvrap keltirdi kermängä tiri Teŋriniŋ küčü bilä, da surp Kęork' birgäsinä keldi.

Xaytïp basladï aytmaga surp Kẹork‘: Egär inansaŋïz Teŋrimä menim da k‘risdân bolsaŋïz Ata Oγul Ari Ǯannïŋ atïna, halôχ öldüriyim bu χorχulu aǯdahanï, siznïŋ dušmanïŋïznï. Egär inanmasaŋïz Teŋrigä da k‘risdân bolmasaŋïz, halôχ češärmen bu aǯdahanï, ki barčaŋïznï yutar da kermäniŋizni dä tas etär».

Ol sahat basladï alarga karoz bermägä Teŋriniŋ buyruχun, anïŋ üčün ki dinsizlär edi da K‘risdoska inanmazlar edi. Basladï alarga aytmaga Adäm atamïzdan K‘risdosnuŋ kelgäninä anča; Kapriẹl hrešdagabedniŋ süvünčlükün, ki surp Asduaǯaǯzingä berdi; toγušun K‘risdosnuŋ, ne türlü ki keldi surp Asduaǯaǯzin bilä daǯarga 40 kündän soŋra, ki χïrχlandï; ne türlü ki surp Simẹon 500 yašar yašap edi; K‘risdosnuŋ mgrdel bolganïn, ne türlü ki yoγartïn avaz keldi, ki: «Budur menim süvüklü Oγlum»; Ari Ǯannïŋ kelgäni K‘risdosnuŋ üstünä kügürčin kibik; daγï da barča sk‘ančẹlik‘in K‘risdosnuŋ, ki bu dünyâda yürüdü, aχsaχlarga yürümäχ berdi, soχurlarnï yarïχlattï, χoturlularnï oŋalttï, kötilärni saγayttï, ölülärni saγayttï; ol Teŋri, ki 5 ötmäk bilä 5000-ni yedirdi da 7 ötmäk bilä 7000-ni yedirdi; daγï da Łazariosnu 4-ünčü (39r) kündä ölüdän turγuzdu; da [yäŋi ešäk üsnä olturup] keldi Jerusaγẹmgä; kendiniŋ yaχšï erki bilä berindi elgä; teŋrilik haybatï bilä χačlandï; kerezmanda kendi kömüldü; Ata haybatï bilä ölüdän turdu, da bardï da tamuχnu buzdu, da χutχardï Atäm atamïznï kendindän toγganlarï bilä; teŋrilik haybatï bilä kökkä aγïndï da olturdu Atanïŋ oŋ yanïna; daγï da yeberdi vernadunga Ari Ǯannï aṛakẹllärniŋ arasïna; daγï da köp türlü Teŋriniŋ haybatïn ačtï da sk‘ančẹlikin alarga.

Ol sahat χan da, χaničä dä, bütün kermän eli, barčasï inandïlar Biyimiz Jisuska. Tek ol sahat k‘ač riceri K‘risdosnuŋ surp Kẹork‘ čïχardï bozdoγanïn da urdu aǯdahanïŋ bašïna da öldürdü.

Andan soŋra bardï kendiniŋ kermäninä Gabatovgiaga da keltirdi aχpašlar da babaslar, da bütün kermän eli k‘risdân boldu Ata Oγul Ari Ǯannïŋ atïna. Tüzdülär da yasadïlar ari yïχövlär surp Asduaǯaǯzinniŋ atïna da surp Kẹork‘nuŋ, da här yïχövnüŋ himindän Teŋriniŋ haybatï bilä tatlï suv čïχar edi.

Biy Teŋri, surp Asduaǯaǯzinniŋ pareχoṣluχu bilä da surp Kẹork‘nuŋ k‘ač zinawornuŋ yarlïγagaysen barča dünyâgâ, da k‘risdân χanlarïna, artïχsï bizim χanïmïzga ~~Stepanoska~~ Vladislav Zïgmundka, artïχsï bizim Lusaworičniŋ χullarïna, da kečmišlär ǯanïna učmaχï bergäy, amẹn. Hajr mer or jerg″.

(39v) Ohan[... ...]git‘erannïŋ aytkanï K‘risdosnuŋ tonu üčün

Okosdos χannïŋ χanlïχïna Ṛïmadan munuŋ vaχtïna endi Ari Ǯan Mariamga. Mariam toγurdu K‘risdosnu Pet‘γẹhẹmdä. Da tatar χanlarï keldilär da bašχïšladïlar K‘risdosnu.

Munuŋ vaχtïna oγlanlarnï tas etär edi, ǯuhut χan bar edi Herovtẹs, Petγehẹmdä. Da χačtï K‘risdos Mïsïrga, da bu dinsiz χan Zak‘aria markarẹni öldürdü. Xačtï Jovanẹs Bampiliaga da Prik‘iaga.

Andan soŋra öldü bu dinsiz χan Herovtẹs, da anïŋ ornuna Ark‘eγajos χan boldu. Munuŋ vaχtïna χayttï K‘risdos Mïsïrdan da toχtadï Nazarẹttä. Ol vaχtïn čïχtï Jovanẹs k‘aroz bermägä. Daγï da Beγados Boṇdalï keldi Jerusaγẹmgä da Ark‘eγajos Hrẹasdanga. Bularnïŋ vaχtïna yasaldï Andiok‘ kermän da Urha. Da ermeni χan bar edi Apkar. Öldi Ark‘eγajos χan, da Herovdẹs da χardašï Herovtiẹ χanlïχ edi da soŋra Herovtia aldï kensinä χatïn Arẹs χannïŋ χïzïn, da Herovtẹs sövär edi anïŋ χatïnïn.

Munuŋ vaχtïna keldi Biyimiz K‘risdos mgrdut‘iunga, da surp Jovanẹs tabalar edi Herovtẹs χannï anïŋ üčün, ki klär edi χardašïnïŋ χatïnïn alma. Andan soŋra Herovtẹsgä oγlan boldu, da Herovtianïŋ χïzï keldi da oynadï, da asrï biyändi anïŋ (40r) oyunun, da ayttï χan χïzga: «Egär yarïm χanlïχïmnï izdäsäŋ, saŋa beriyim».

Da ol χïz anasïndan ögütlänip edi, ayttï:

– Nemä izdämän sendän, tek surp Jovanẹsniŋ bašïn.

Yeberdi χan da kestirdi surp Jovanẹsniŋ bašïn. Aldïlar da χoydular tepsi ičinä da keltirdilär χannïŋ alnïna, da χan olturup edi kendiniŋ biyläri bilä. Ansïzïm susd bastï kendilärin.

Xačan boldu Eyämiz Jisus K‘risdos 30 yašïna, yeberdi kendiniŋ aṛak‘ellärin, ki: «Barïŋïz, dünyâda k‘aroz beriŋiz». Yeberdi Bedrosnï, Ohanẹsni, Andrẹasnï, Pilibosnï, Partoγẹmẹosnï, Mat‘ẹosnï, T‘ṃasnï, Agopnï, Šmawonnï. Da bular Ari Ǯannïŋ šnork‘u bilä etärlär edi hakimlik barča türlü millätkä, eski dušmannï χačïrïrlar edi, χastalarnï saγaytïrlar edi da barčanï tügällärlär edi K‘risdosnuŋ küčü bilä.

Bularnïŋ vaχtïna Apkar χan ermeni tïnsïzlandï tenindän da köp altïn, kümüš sattï hakimlärgä kendiniŋ keräkinä, ki saγaygay edi, da nemä bolušmadï. Ol vaχtta išitti Biyimiz K‘risdos üčün, ki köp türlü pžšgut‘iun etiyir χastalarga. Da suχlanïr edi körmägä K‘risdosnu, da bolmas edir körmägä K‘risdosnu. Okosdos cesar edi da Beγados starosta edi anïŋ χolundan Jerusaγẹmdä. Anïŋ üčün imanïr

[=išanïr? inanïr?] edi. Andan soŋra Apkar χan ündätti Zatę atlï naχašnï da ayttï:

— Xanlïχ ton ettir K'risdoska.

Tek (40v) ayttï Zattę:

— Išitipmen men, ki K'risdos Teŋridir, ki yaratïptïr köknu da yerni, da adämini topraχtan,— da ayttï: — Ölümsüz Teŋrigä ne türlü bolur ton tikmägä?

Nečik munu saγiš etiyirlär edi 1-i biri arasïna, keldilär bezirgânlar da keltirdilär haybatlï ton ipkin K'risdoska lâyïχ, keltirdilär da čöküp χoydular bu haybatlï tonnu. Kördü χan bu tonnu, ki heč tikiši yoχ, seskändi da taŋlandï bu iškä.

Tek sordu χan bezirgânlardan, ki:

— Xaydan tüštü bu ton sizgä?

Tek ayttïlar bezirgânlar:

— Xoyčïlardan satun aldïχ.

Buyurdu χan ündätmägä χoyčïlarnï. Tek sordu χoyčïlardan:

— Xaydan tüštü bu ton sizgä?

Dž̲uvap berdilär χoyčïlar:

— Xanïmïz, saγ bolgaysen meŋi! Biz ačïχ közümüz bilä alani aldïχ munï, nečik ki keč basïyïr edi bizim χoylarïmïznï, tek taŋga maŋ ot yandï kendi kensinä, da biz, munu körüp, asrï seskändiχ, saγïndïχ, ki χaraχčïlar edi, tek 1 yerdä yïγïldïχ barčamïz, andan soŋra bardïχ ol yergä, kördüχ taŋ adämilär otlu χanatlïlar, ki χuluχ etiyirlär edi bu tonga, da biz χorχtuχ yuvuχlanma ol yergä.

Tek alar bizgä aytïrlar edi:

— Keliŋiz da χorχmaŋïz, χoyčïlar.

Da aldïlar kendiläri frištälär da čürgädilär aχ ketänniŋ ičinä. Da ayttïlar:

— San sizgä, χoyčïlar, ki biz bunu köktän keltiripbiz, da siz arzani bolduŋuz bu dünyâda kötürmägä.

Ol vaχtta markarę̈anal boldu Apkar χan (41r) da ayttï, ki:

— K'risdosnuŋ toγušuna χoyčïlar χuluχ ettilär da emdi etsärlär χačka kelgäninä dä.

Alγïšladï alarnï da bošattï eminlik bilä, ol türlü bezirgânlar da, ki bardïlar χannïŋ alnïna, χaysï ki kümüšnü berdilär.

Tek ol vaχtta ündätti Zade atlï naγašnï, da berdi ol tonnu da kümüšnü, da ayttï, ki:

— Elt munu mendän bašχïš K'risdoska da keltirgäysen anïŋ sürätin yazïp. Inanïrmen, ki egär yetsä maŋa anïŋ sürätiniŋ körkü, ol vaγtïn saγayïrmen. Egär kläsä anïŋ biyliki, ki kelgäy da birgämä χanlïχ etkäy.

Okosdos cesar öldü, da d̲žuhutlar dušman χayttïlar K'risdoska da d̲žâht etärlär edi ki χačka keltirgäylär edi K'risdosnu, anïŋ üčün ki χorχarlar edi: χandïr, ki tas etmägäy edi kendilärin.

Anïŋ üstünä Zattę hadirländi kendiniŋ ricerläri bilä, da yetti Jerusaγę̈mgä K'risdoska, da kördü K'risdosnuŋ čövräsinä asrï köp frištälär. Nečik keldi da bardï Pilibos arak'ę̈lniŋ χatïna, da P'ilibos arak'ę̈l yeberdi Antręas arak'ę̈lniŋ χatïna.

Tek ayttï Zattę:

— Klärmen K'risdosnu körmägä.

Tek arak'ę̈llär bildirdilär K'risdoska, buyurdu K'risdos:

— Kelsin da körsün.

Keldi Zattę K'risdosnuŋ alnïna, da [χoydu] bašχïšlarnï K'risdosnuŋ alnïna, da yügündü ayaχïna.

Ayttï K'risdos:

— Xaydansiz ya χaysï ulustan?

Tek alar ayttïlar:

— Ulu Ermeniliktänbiz, χullarï ermeni Apkar χanïnïŋ.

Tek ayttï K'risdos:

— Ne keräktir?

Alar ayttïlar:

— Xanïmïz ant(41v)amalud̲zdur. Da išitipbiz biylikiŋ üčün, ki köp χaysï ki χastalarnï saγaytïyïrsen. Kelipbiz seniŋ alnïŋa yarlïγamaχïŋnï χolmaga.

Ayttï K'risdos:

— Ne ki χolsaŋïz, barča tügällänir sizgä.

Tek alar ayttïlar:

— Xanïmïz sendän χoldu da ayttï: «Men bolmadïm seniŋ χatïna kelmägä. Okosdos cesar bilä bizim birlikimiz yoχ. Sen Jerusaγę̈mdäsen, da Biγados anda starostadïr. Anïŋ üčün bolmadïm χatïŋa seniŋ kelmägä, ki men da bular dušmanbiz biri birimizgä. Evet ki menim ulusum kičkinädir, saŋa da maŋa yetkinčädir. Da men seniŋ χuluŋmen. Arzani etkäysen kelmägä. Da egär biylikiŋ yöpsünmäsäŋ kelmägä, buyur, ki arzani bolgaymen seniŋ sürätiŋä, ki yazïp keltirsinlär».

Ol sahat ayttï K'risdos:

— Yasaŋïz boyovlar da yazïŋïz χaγït üstünä menim sürätimni.

Tek buyurdu Zate 3 d̲žardar naχaška, ki:

– Bašχa-bašχa olturup yazïŋïz K'risdosnuŋ sürätin.

Yazdïlar — bolmadïlar oχšatmaga.

Xaytïp yänäči ayttï K'risdos köčürmägä — bolmadïlar oχšatmaga.

Tek sordu K'risdos:

— Köčürdüŋüzmi?

Ayttïlar naχašlar, ki:

— Adämini asrï köčürübiz, yoχesä Teŋrini bolmasbiz köčürmägä.

Tek ayttï K‘risdos:

— Köčürdünüzmi?

– Köčürdülär — bolmadïlar oχšatmaga.

Sordu K‘risdos:

— Köčürdünüzmi?

Ayttïlar, ki:

— Bolmadïχ.

Ol sahat aldï K‘risdos altïnlï ubrusnu da χoydu yüzünä utru, da yïltrar edi Teŋriniŋ yüzü yarïχ bilä. Aldï da berdi Zattęgä da ayttï Jisus:

— Budur biyiŋizniŋ hakimliki.

Aldï Zattę bu obrusnu da keldi ulu sövünčlük bilä kendiniŋ χatïna [=χanïna], (42r) da χan utru čïχtï 3 künlük yol. Ačtïlar tasdaṛagnï χannïŋ utrusuna — alay yïltïrar edi tasdaṛag yarïχ bilä, ki günäšniŋ yarïχïn yaptï. Kördü bunu χan da ulu sövünčlük bilä sövündü, da saγaydï bašïndan ayaχïna dirä Apkar χan. Ol sahat sekirdi Apkar χan töšäkindän da keldi badgerk‘ utrusuna, nečik Teŋriniŋ.

Munda tügällänir markaṛeliki Esajęanïŋ, ki buyurdu: «Ansïzïm yügürsärlär aχsaχlar, nečik yednorožec, da aγïr tillilärniŋ sözü yeŋillänsär» [Исаия 35:6 Тогда хромой вскочит, как олень, и язык немого будет петь]. Keldi alnïna badgerk‘niŋ da yügündü da saγaydï.

Da buyurdu ulu yïχöv yasamaga, da altïndan puzdra ettirdi tasdaragga, da kelirlär edi bütün el, da yügünürlär edi ol surp tasdaragga. Da χačan tügälländi yïχöv, kötürdülär tasdaragnï. Xačan kötürdülär tasdaragnï, ol yerdä yabuštu ol sürät. Buyurdu, ki ol yerdä yasagaylar seγan, da seγan üstünä stol χoydïlar, ol tasdaragnï da ol badgerk‘ni anda χoydïlar. Teŋriniŋ küyüvsüz otu bilä yapuluptur K‘risdosnuŋ ekinči kelgäninä anča.

30 kümüš üčün, ki Juta sattï K‘risdosnu 30 kümüškä

Da ayttï ašagerdlärinä:

— Bilirmisiz, ki χaydan edi ol 30 kümüš, ki maŋa Apkar χan bašχïš yeberdi?

Ayttï ašagerdlär:

— Biyim, sen bilirsen.

Ayttï Jisus:

— Men aytïyïm, da siz övräniŋiz. Bu kümüšnü išlädi must (42v) P‘ara, hajr Aprahamnïŋ atasï, da hajr Apraham bu kümüš bilä satïn aldï pečera Amovnanïŋ oγlanlarïndan. Da Amovnalïlar yeberdilär bu kümüšnü da satïn aldï körklü Jovsep‘ni χardašlarïndan, da χardašlarï Jovsep‘niŋ elttilär da berdilär Jovsep‘kä Mïsïrda, da alar elttilär bašχïš Soγomon χanga, da Soγomon χan bu kümüš bilä yasadï daǰžarnïŋ ešikin.

Da dinsiz Napǫkǫtǫnǫsǫr χan, χačan aldï Ęrusaγęmni da elni oldǰa etti, da bu kümüšnü eltti da berdi Baγdatka, da baγdatlïlar berdilär bu kümüšnü tatar χanlarïna, da tatar χanlarï bizgä bašχïš keltirdilär, χačan ki bizni χuvdu Herovtęs χan, χaldï kümüš Petγęhęmdä, da aldïlar bezirgânlar, da berdilär χoyčïlarga, da aldïlar bu Teŋriniŋ tonun, da berdilär Apkar χanga, da Apkar χan bizgä yeberdi.

Ayttï Jisus:

— Alïŋïz bu kümüšnü da eltiŋiz ǰžuhutlarnïŋ aχpašïna. Egär aytsa: «Kim yeberdi?»,— aytïŋïz: «Jisus Jovsep‘ oγlu yeberdi sizgä Nazaṛettän».

Xačan elttilär kümüšnü aχpašlarga, ki χačka čïχardïlar, χaytïp Juta čïχara bergändän soŋra K‘risdosnu, yänä χaytardï kümüšnü alarga, ki alïp edi aχpašlardan, da kendi asïldï. Tek ayttïlar aχpašlar:

— Tiymästir bizgä ol kümüšnü saχlama — χan bahasïdïr.

Bardïlar, ol kümüš bilä satun aldïlar 1 yer, ki yarlïlar kömärlär.

Da storožlar, ki K‘risdosnuŋ kerezmanïn közätiyir edilär, kelip ayttïlar, ki K‘risdos ölüdän turdu. Keldilär ol aχp(43r)ašlar da aldïlar ol kümüšnü, da ayttïlar storožlarga, ki:

— Aytmaŋïz, ki K‘risdos ölüdän turdu.

Da storožlar bolmadïlar yašïrma K‘risdosnuŋ turganïn — Teŋriniŋ buyruχu bilä. Anïŋ üčün ki haybatlïdïr anïŋ atï meŋi meŋilik. Amęn.

Barganï Apk‘ar χannïŋ Jerusaγęmgä ulu ǰžerüv bilä öč almaga ǰžuhutlardan K‘risdos üčün

Xačan išitti Apkar χan, ki K‘risdosnu ǰžuhutlar χačka keltirdilär da χač üstünä öldürdülär, yazdï Apkar χan Dïperios χanga bitik: «Yügünmäklik seniŋ χanlïχïŋa, Tïperios χan! Xolarmen sendän ulu χoltχa bilä, ki bargaymen Jerusaγęmgä da öčün algaymen K‘risdosnuŋ, anïŋ üčün ki ne ki χïlïndïlar K‘risdos bilä dinsiz ǰžuhutlar, anïŋ üčün ki ol maŋa berdi tirlik da ol meni arïttï yaman tïnsïzlïχïmdan».

Berdi Apkar χanga Dïperios χan asrï ulu ǰžerüv anïŋ χolu tibinä. Aldï bu čerüvnü, da bardï, da aldï Jerusaγęmniŋ čövräsin, da buyruχ etti ǰžerüvgä, ki bolmagay damâhlangaysiz altïnga-kümüškä, da ayamïnča kesiŋiz egär χartnï, egär igitni, egär oγlannï — barčasïn χïlïčtan kečiriŋiz, anïŋ üčün ki klärmen K‘risdosnuŋ χanïn izdämägä, ki men küsänč χaldïm anïŋ aziz sürätindän.

Tek ančaχ Teŋri boluštï, da aldïlar Jerusaγęmni, da barča ǰžuhutlarnï χïlïčtan kečirdilär, da

χanlarï alay ketär edi mahalälärdä, nečik bir aχïn suv. Ol sahat yarlïγovučï K‘risdos yarlïγadï Apkar χanga da köründü aŋar (43v) da ayttï:

— Nek bulay ayovsuz χanlar tökiyirsen? Ne izdiyirsen?

Da Apkar bilmäs edi, ki K‘risdos bilä adam kibik köründü. Ayttï Apkar χan:

— Klärmen öč almaga K‘risdosnuŋ, ki ol arzani dügül edi ölmägä, da ǰuhutlar anï χačka čïχardïlar. Da menim suχlančïm bar edi anï körmägä, da arzani dügül edim, anïŋ üčün ki yazïχlï edim.

Tek ayttï K‘risdos:

— Ne etti saŋa, ki sen aŋar inandïŋ?

Ayttï Apkar χan:

— Men andamaluǰ edim, da ol meni pžšgel etti da köplärni menim bilä da kelmädi kensi, tek badgerk‘niŋ sürätin yeberdi.

Ayttï Jisus:

— Teŋrini kim bolur körmä, ki sen aytïyïrsen: «Teŋridir»,— da klärsen anï körmägä?

Ayttï Apkar χan:

— Yazïχsïz bolsam edi, körär edim anï, evet ki körmädim. Yoχesä anïŋ yarlïγamaχïn kördüm.

Ayttï Jisus:

— Bolgay, ki köz artïndan edi, tügül edi Teŋri Oγlu?

Ayttï Apkar χan:

— Men anï körmädim, yoχ. Evet ki sürätin yeberdi maŋa. Teŋriniŋ süräti edir, tügül edi adamnïŋ.

Ayttï Jisus:

— Xaytar χïlïčïŋnï χïnïŋa, daγïn öldürmä. Menmen Jisus, ki seniŋ bilä sözliyirmen.

Tüšti Apkar χan K‘risdosnuŋ ayaχïna da χoldu:

— Azgïna tur menim bilä, ki seniŋ sürätiŋni körüp mχit‘arel bolïyïm.

Andan soŋra atlandï atka da bïrγï tarttïrdï, ki daγïn χan tökmägäylär.

Kördü Apkar χan K‘risdosnu da ǰanï-teni bilä süvündü. Da K‘risdos ol sahat kökkä aγïndï.

Da ulu süvünčlük bilä χayt(44r)tï Apkar χan kendiniŋ ulusuna, da ol ulusta asrï ulu süvünčlük boldu. Da Apkar χan ermeni edi K‘risdosnuŋ toγušundan burun, da barča k‘risdân χanlarïndan burun da bu Apkar χan inandï K‘risdoska.

Biy Teŋri, ari Apkar χannïŋ da barča arilärniŋ pareχǫsluχu bilä yarlïγagaysen męgnęl etkängä, da yazganlarga, da sarnaganlarga, da kečmišlär ǰanïna, ammęn.

Körüm körgäni surp Asduaǰzaǰzinniŋ

Surp Asduaǰzaǰzin bir kün boldu ki bardï Zäytün taγïna, alγïš etti da ayttï alγïšïna: «Biyim Jisus K‘risdos, išit χoltχamnï menim, seniŋ χardašïŋnïŋ da anaŋnïŋ. Yeber maŋa hrešdagabedni, ki aytkay maŋa, χaysïna suχlanïpmen».

Ol sahat išitti K‘risdos χoltχasïna surp Asduaǰzaǰzinniŋ da yeberdi Kaprięl hrešdagabedni frištäläri bilä.

Keldi Kaprięl hrešdagabed, da yügündü surp Asduaǰzaǰzinniŋ alnïna, da ayttï:

– Saγlïχ da eminlik saŋa, Asduaǰzaǰzin, yarïχlï daǰar, Teŋriniŋ anasï.

Färâh bol da süvünčlü, χaysï ki tïndï seniŋ yüräkiŋä yalγïzï Teŋriniŋ da Ari J̌an!

Färâh bol da süvünčlü frištälärdän da hrešdagabedlärdän, ki haybatlarlar seni!

Da adämilär, ki yügünürlär saŋa, markaręlär, ki k‘aroz ettilär seni, da aŗak‘ęllär barča yarï haybatlarlar seni.

Hajrabedlärdän da barča (44v) arilärdän ögövlü da haybatlï!

Sövüklü bol, čičäki učmaχnïŋ, ki berdiŋ yemiš k‘risdânlarga — šnork‘un Ari J̌annïŋ!

Färâh bol da süvünčlü, surp Asduaǰzaǰzin, ki išitti Teŋri seniŋ alγïšïŋnï da yeberdi bizni, ki aŋlatkaybiz saŋa köktägi saγïšnï!

Turdu surp gojs Mariam, da yügündü Kaprięlgä da barča frištälärgä, da ayttï, ki:

– Sen färâh bol da süvünčlü, barča frištälärniŋ bašï, ki ölümsüz Teŋriniŋ χuluχčïsïsen, da anï haybatlarsen, da saγïšï seniŋ bilädir!

Da süvünčlü boluŋuz Ari J̌andan, ki anïŋ buyruχun etučisiz, 6 χanatlï serovpęlär!

Färâh bol da süvünčlü, hrešdagabedi da Kaprięli Teŋriniŋ, ki hadirlänipsen bïrγï tartmaga da oyatmaga ölülärni da meŋi yuχlaganlarnï!

Xolarmen sendän da seniŋ frištäläriŋdän, ki körgüzgäysiz maŋa, ne türlüdir tamuχ da yazïχlïlarnïŋ χïyïnï, ki χaytmïyïrlar yazïχlarïndan.

Surp Asduaǰzaǰzingä ayttï hrešdagabed:

– Kim kimni keltirsä χïyïnga, adämilärni tas bolmaga, aŋar meŋi yazïχtïr, da esindän čïχargan eski dušmandïr, da ki χaytmagay yazïχlarïndan, ol eski dušmandïr.

Da türlü-türlü χïyïnlarï bar yazïχlïlarnïŋ, ki χïynalïyïrlar kendiläriniŋ yazïχlarïna körä. Ulu tarïn χïyïn da bar, andan ašaγa da bar.

Tek ol sahat Teŋriniŋ buyruχundan ačïldï tamuχ da köründü surp Asduaǰzaǰzingä χïyïnlïlarnïŋ yeri: sönövsüz otnuŋ ičinä adämilär da (45r) χatunlar belindän edilär, da özgäläri boynundan, daγï da tek tebäläri köründülär. Da otlu suv aχïn kibik kelip da üstlärinä tökülüyür, da tiblärindän ot yanïyïr. Da otlu χurtlar, da yïlanlar kibik, da

aǰdahalar yutuyurlar alarnï. Da ol yerdä yaman yistir da χalïn χaramγuluχ. oχšamastïr bu yerniŋ χïyïnlarïna. Daγï da hörmäti alarnïŋ oχšamastïr bu hörmätkä, daγïn haybatlïdïr, nečik Bǫgos aṛak'ęl buyurur: «Xaysïn ki köz körmäs, χaysïn χulaχ išitmäs, adam yüräkinä tïnmas, ol türlü arilärniŋ hörmätidir».

Sordu surp Asduaʒadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü χïynalïyïrlar ol χïyïnda?

Tek ayttï hrešdagabed:

– Xaysï ki belindän χïynalïyïrlar otnuŋ ičinä, alardïr, ki atanïŋ-ananïŋ χarγïšïn alïptïrlar, da χullar, ki biylärinä hnazant tigüllär, da šegertlär, ki ustalarïna hnazant tigüllär, da igitlär, ki χartlarga hnazant tigüllär da uslularga. Da χaysïlarï ki boynularïndan [=boyunlarïndan] kömülüp küyiyirlär, alardïr, ki hörmätlämädilär kendiläriniŋ k'risdân atasïn da k'risdân anasïn, söktilär, birgäsinä yazïχ ettilär, bular meŋi χïynalsarlar da kerezmanïna da tïnmïsarlar. Da χaysï ki kömülüptürlär tebälärindän otnuŋ ičinä, alardïr, ki ot alïp ičärlär, ki oγlan bolmagay, ki nečä oγlan bolsar edi, ol oγlanlarnïŋ χanlarïn borčlu χalïrlar ičkändä, ičirgändä; da(45v)γï da χaysï ki oγlan toγurur da salïr; daγï da kim adämini čïχara bersä ölümgä da ǰzurumga, alar da anïŋ bilä meŋi χïynalsarlar; daγï da χaysï ki yïχövdä yalγan ant ičsä, ol da asrï dinsizliktir da Teŋrini tanmaχtïr, anïŋ üčün alar da ulu tarïn χïyïndadïrlar, ki χosdovanel bolup χaytmadïlar yazïχlarïndan.

Xaytïp körär surp Asduaʒadzin daγïn özgä χïyïnlï yer, ki ayaχlarïndan asïlïptïrlar, da tiblärindän ot yanïyïr, da otlu yuχusuz χurtlar alarnïŋ tenin yeyirlär. Sorar surp Asduaʒadzin hrešdagabedgä:

– Kimlärdir bu, ki munuŋki χïyïndadïrlar?

Ayttï hrešdagabed:

– Alardïr, ki aχčasïn aslamga berirlär da aχčasïn yerlär, alarnï da otlu yuχusuz χurtlar yeyirlär, ki alar yedilär yarlïnïŋ χanïn da toγmagan kümüšnü toγurdular, sb̄g̈i toγdu alarga yuχusuz χurtlar da ulu χïyïn yüräkläriniŋ üstünä, ki alar sadaγa etmädilär, alar da yöpsünmädilär Teŋridän yarlïγamaχnï.

Yänäči körär surp Asduaʒadzin özgä yerdä χïyïn, ki er u χatunlar 2 χolu artχarï baylï otnuŋ ičinä, da yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarnïŋ tenin.

Sordu surp Asduaʒadzin:

– Kimlärdir bular, ki bu türlü χïynalïyïrlar tarn?

Ayttï hrešdagabed:

– Alardïr, ki pambasel etärlär, da biri birinä salïrlar, da özgäniŋ ešikinä barïp χulaχ χoyar, söz eltip söz keltirir, talaštïrïr, anïŋ üčün meŋi χïynalsarlar.

Daγï da körär surp Asduaʒadzin otlu yalïnnïŋ tibinä küyiyirlär köp (46r) adämilär da köp χatunlar, da yalïn, aχïn suv kibik, keliyir da χaplïyïr alarnï. Tek surp Asduaʒadzin ulu küstünmäχ bilä küstündü da sordu:

– Kimlärdir bu?

Ayttï hrešdagabed:

– Bulardïr, ki, čaŋ avazïn išitip, kelmäslär alγïšïna, erinčäklik etip, ne türlü ki Noj vaχtïna avaznï heč ettilär, da yuχunu sövdilär, da alγïšlarïna kelmädilär, erinčäklik ettilär, Awedaran išitmädilär, ari tumnu körmädilär, χosdovanel bolup, tum almadïlar, χaysï ki saγlïχtïr da tirliktir, anïŋ üčün χïynalsarlar.

Sordu surp Asduaʒadzin hrešdagabeddän da ayttï:

– Kim ki χasta bolsa ölüm halinä, ne türlü bolur χosdovanel bolma da tum alma?

Ayttï Kapriẹl:

– Egär öv yangay 4 yartïn da bolmagay čïχma, anïŋkigä bošatlïχ bar, yoχesä χasta, ki erinčäklik etkäy da klämägäy meγaga kelmä, ol meŋi χïyïn alsar.

Xaytïp körär surp Asduaʒadzin temirdän χïzmïš olturγuč, ki ol olturγučnuŋ isisindän köplär küyiyirlär da čaχïrïyïrlar barčasï ulu avaz. Sorar surp Asduaʒadzin:

– «Kimlärdir bular?

Ayttï Kapriẹl:

– Alardïr, ki öktämlik etärlär da kendi kendilärinä biyänirlär; k'ahanasïn körüp yügünüp χonarhel bolmaslar edi, mahana etärlär edi, ki miskindir da kiči k'ahanadïr, ya menim oγlumdïr, ya men andan χoǰža da biymen. Bular bulay χïlïnïp χïyïn alsarlar.

(46v) Yänä baχar surp Asduaʒadzin da körär temirdän teräklär, da butaχlarïndan ašaγa asïlïptïrlar baš-tebän adämilär da χatïnlar, da butaχlarïndan otlar čïχïyïr. Sordu surp Asduaʒadzin:

– Kimlärdir bu?

Ayttï hrešdagabed:

– Bulardïr, ki pambasel etärlär, ne türlü ki barča yazïχtïr, ol türlü pambastïr. Daγï da ki heč nemädän ant ičärlär, bular meŋi χïyïn alsarlar.

Xaytïp körär surp Asduaʒadzin özgä yarï tarn χïyïn barča yazïχlardan u χïyïn körär: otlu terän čuγur, da ol čuγurnuŋ ičinä otlu temirdän χï-

zovlu süngülär, da ol süngülärdän ašaγa asïlïptïrlar tillärindän asrï köp adämilär u χatïnlar, u aγzïlarï [=aγïzlarï] ačïχ tamaχlarïna dirä, da aγïzlarïndan čïχïyïr otlu sasïmïz [=sasïmïš] χurtlar, ne türlü ki teräktän čïχïyïr čululär, da učup havaga ketiyirlär, da χaytïp yänä aγïzlarïna kiriyirlär, da χašlïyïrlar alarnï; andadïr körmäχ, ki yašlarï čïχïyïrlar da tišlärin χïrčïldatïyïrlar. Sordu surp Asduaʤaʤin:

– Kimlärdir bular?

Ayttï Kapriẹl:

– Alardïr, ki yaman murdar küfürčüdirlär, ki K‘risdos buyurdu: «Kim ki Ari Dž̧annï sökär, yoχtur aŋar bošatlïχ ne ol dž̧ihanda, ne bu dž̧ihanda, anïŋ üčün ki adam nečä küfür berir, anča Teŋrini tanar».

Yänä körär surp Asduaʤaʤin: χaramγuluχ, ki χatïnlar emčäklärindän asïlïptïrlar, da itlär tartχalïyïrlar alarnïŋ tenin. Sordï surp Asduaʤaʤin:

– Kimlär(47r)dir bular, ki bu türlü χïynalïyïrlar?

Ayttï Kapriẹl:

— Bulardïr, ki emčäklärin berirlär dinsizlärgä da dinsizlär bilä birliklänirlär 1 tošäktä. Anïŋkilär Ari Dž̧annïŋ šnork‘undan yïraχlanïptïrlar, da čïχara berdi K‘risdosnu, da χačka kelgän K‘risdostan da yïraχlanïptïrlar, ol türlü χïyïnga, ki otlu itlär alarnïŋ tenin yeyirlär tïyovsuz, ki χaytïp χosdovanel bolmadïlar.

Xaytïp körär surp Asduaʤaʤin: er u χatïn χïynalïyïrlar otlu teŋizdä, ki küyiyirlär, da tišlärin χïrčïldatïyïrlar, da yïγlïyïrlar taṛn, ki andan anda tüšiyirlär da bolmaslar kendinä tïnčlïχ tapmaga.

Sordï surp Asduaʤaʤin:

– Kimlärdir bu?

Ayttï hrešdagabed:

– Bulardïr, ki yïχkün yïχövgä kelmädilär, erinčäklik ettilär, yeŋillik bilä kečirdilär, ol künnü išlädilär, eski dušmannïŋ χïlïnganï bilä χïlïndïlar, yazïχ ičinä edilär, dž̧imrilikkä bardïlar, özgälärni dä birgälärinä elttilär, oyunga bardïlar, eski dušmannïŋ χïlïnganï bilä χïlïnïrlar edi. Tiyišlidir k‘risdânlarga, ki yïχkün χosdovanel bolgaylar, Awedarannïŋ avazïn išitkäylär, tum körgäylär, yaš tökkäylär, yazïχlarïn yïγlagaylar. Ari tum vaytïna yarlïγamaχ ešiki ačïχtïr da učmaχ ešiki barča k‘risdanlarga, anïŋ üčün ki tum vaχtïna ne ki χolsa Teŋridän, Teŋri tügällär anïŋ χoltχasïn dž̧an u ten sartïn, özgä türlü tügül K‘risdosnuŋ buyruχu, (47v) ki ayttï: «Kim ki χolsa, alïr, kim ki izdäsä, tapar, kim ki χaχsa, ačïlïr». Tiyišlidir k‘risdânlarga, artïχsï surp Lusaworič̣ dininä, ki yïlda arzani bolgay tumuna. Artïχsï χastalïχïna, ki bolmagay tumsuz ölgäy, ya bu išlärni heč etkäy, ya bu dünyâdan tumsuz kečkäylär, ki dž̧anavar kibik ölgäy. Kim ki bu išlärni heč etsä, alar meŋi χïynalmaχ keräk.

Yänä körär surp Asduaʤaʤin özgä yarï otlu yalïn, ki χïynalïyïrlar er u χatïn, ki yaman sürätli kazanlar yeyirlär alarnïŋ tenin. Sordu surp Asduaʤaʤin:

– Kimlärdir bular?

Ayttï Kapriẹl:

– Alardïr, ki itlik etärlär, boṛniglär, adam öldürüčilär, heč nemägä tutmaganlar, talaš, uruš etüčilär, oγrular, aχčasïn aslamga berüčilär, sïŋarïn pambas etüčilär, tumdan burun aš yeyüčilär, yïχkün, ya ulukünlärdä, ya özgä kičikünlärdä, ya žoγovurt ya k‘ahana erinčäklik etkäy alγïšïna, ya žoγovurtnu övrätmägäy, ya kim ki Teŋriniŋ χuluχuna masχaralïχ bilä χïlïngay, χarγïšlïdïr alar barčasï. Babaslarnïŋ babadyasï, ki oruč bilä, alγïš bilä aruv, egär apeγalar, ki aruvluχ bilä tirilgäylär da aruvluχ bilä saχlagaylar barča yergälärin, yoχesä ki, ašχarhagan kibik, kiyingäy, yazïχlï tirilgäylär da χaytmagaylar, χosdovanel bolup, da barčasïn munu heč etkäylär, alar meŋi χïynalsarlar.

Išitti munï surp Asduaʤaʤin hrešdagabeddän, da köksünä (48r) urup, küstündü, da ayttï:

– Yaχšïraχ anïŋkibik adam dünyâda heč toγmagay edi!

Xaytïp körär surp Asduaʤaʤin otlu teŋiz, kügürtlü, da ortasïna ulu čuγur, da terän, da keŋ, da χaramγuluχ, da otlu χara köbük keliyir üstünä, nečik samala, da χaynïyïr, nečik χazanda suv. Sordu surp Asduaʤaʤin:

– Kimlärdir bu?

Ayttï Kapriẹl:

– Dinsiz dž̧uhutlardïr, ki K‘risdosnï χačka keltirdilär, da öt da sirkä ičirdilär, da aṛak‘ẹllärni da surp markaṛẹlärni öldürdülär. Daγï da kim ki aχpašlarnï pambasel etsä, anïŋkibik adämilär dä birgälärinä χïynalïyïrlar, da kim ki ulu oručta dž̧imrilik etsä, ya ulu yazïχka tüssä, alar da ol χïyïn bilä χïynalsarlar.

Andan soŋra ayttï hrešdagabed Diramajr, surp Asduaʤaʤingä:

– Sal alarnï da kel birgämä, tïn seniŋ čatïrïŋa, tizövlü da haybatlï baχčaŋa, ki ne 1 adam oγlu bolmastïr anï körkäytmä.

Tek tüštü surp Asduaʤaʤin yüzünüŋ üstünä yaš bilä K‘risdosnuŋ alnïna, da bašladï χolmaga kendiniŋ yalγïzïndan k‘risdânlar üčün, da aytï:

– Yarlïγa kʻrisdânlarga, ki seniŋ atïŋa kʻrisdân boluptïrlar da saŋa inanïptïrlar.

Avaz keldi surp Asduadzadzingä köktän da ayttï:

– Bular kendi kendiläriniŋ yuvuχlarïna da Xanïna yarlïγamadïlar, χan χanga χatïšïldï, da heč ettilär bu išlärni, da ǰanlarïn χayγurmadïlar, da aytmadïlar: «Ölsärbiz». Nečik ki alar (48v) yarlïγamadïlar kendi kendilärinä, men dä alarga yarlïγamïsarmen. Men dä yarlïγamamaχïmnï alardan övrändim, da menim yarlïγamaχïm alarnïŋ üstünädir, kim ki kendi kendinä yarlïγasa. Da kim ki kendiniŋ ǰanïn saχlasa, da χaytsa, χosdovanel bolup, yazïχlarïndan bu dünyâda, yarlïγovučïmen aŋar. Egär bu dünyâda yazïχlarïndan χaytmasa, nečä ki tiridir, da χosdovanel bolmasa, ol dünyâda daγïn yoχtur pareχoṣ, anda tamuχtan ne ata uγulnu bolur χutχarma, ne oγul atanï, ne ana χïzïn, ne χïz anasïn, ne χardaš χardašïn, ne χan χannï, ne biy biyni, ne yarlï yarlïnï, ne satmaga bolmas kendi kendin, ki χutulgay. Emgän inan bilä da emgäk bilä, ki ol dünyâni meŋärgäysen da körmägäysen bu tamuχnuŋ χorχusun.

Xaytïp χoldu surp Asduadzadzin barča aṛakʻęllärdän, da markareļärdän, da hajrabedlärdän, da frištälärdän, da hrešdagabedlärdän, da barča arilärdän egär yerdägi, egär köktägi:

– Keliŋiz, Teŋriniŋ barča ariläri, yerni öpüp da yüzümüznü yergä χoyup, χolalïχ da yalbaralïχ yaš bilä Teŋridän bu yazïχlïlar üčün, χaysï ki meŋi χïynalsarlar!

Xoydu surp Asduadzadzin yüzün yergä, da barča arilär birgäsinä, da asrï yaš tökti surp Asduadzadzin Teŋriniŋ alnïna. Avaz keldi köktän surp Asduadzadzingä da aytï:

– Išitti Teŋri seniŋ χoltχaŋnï da barča ariläriniŋ. Kim ki χayt(49r)sa yazïχlarïndan igitliktä, aŋar baγïšlarmen učmaχnï 100-ünä 100 kez. Da kim ki orta adämiliχinä χaytsa, aŋar 80-inä 80 kez baγïšlarmen učmaχnï. Da kim ki χartlïχïna χaytsa yazïχlarïndan, 30-una 30 kez baγïšlarmen köktägi učmaχnï aŋar. Xaysï ki klämägäy χaytmaga χosdovanutʻiun bilä, oruč bilä, yaš bilä, sadaγa bilä, alar dinsizdirlär da meŋi χïynalsarlar.

Xaytïp körär surp Asduadzadzin: kügürtlü teŋiz ičinä χatïnlar yüriyirlär boylarïndan, da yarïm yüzü χara, da yarïmï kök. Sordu surp Asduadzadzin:

– Kimlärdir bu?

Ayttï hrešdagabed:

– Ol χatïnlardïr, ki umsasïz yas saχlarlar kendi kendiläriniŋ ölüsü üstünä. Xaysïnïŋ ki yüzü köktir, alardïrlar, ki yüzünä urarlar da χan čïχarïrlar. Ne türlü buyurur Teŋriniŋ aγzï, ki: «Artarlar yarïχlansarlar, günäš kibik, köktägi učmaχta, χaysïn köz körmäs, χaysïn χulaχ išitmäs, χaysï ki adäminiŋ yüräkinä tïnmas, χaysï ki Teŋri hadirläniptir kendiniŋ dostlarïna».

Teŋrigä haybat meŋi meŋilik. Ammęn.

Aytkanï Ohannęs vartabediniŋ Ęrzinganli ögüt ǰan sartïn

Yarattï Teŋri adam oγluna džan u ten, da körkäytti anï kendinä (49v) oχšaš, da etti esin ǰanïna köz, da közün teninä čïraχ etti, da ten közü bilä dünyâniŋ körkün körär da Teŋri alγïšlar här kez, da ǰan közü bilä Teŋriniŋ buyruχun etär, χaysï ki yarïχtïr da ǰannï yarïχlatïr.

4 iš bar, ki adam oγluna yarašïr: sïfatïnïŋ čireyin közü bilä körär, avaznï χulaχï bilä išitir, ašnïŋ tatlïχïn burnu bilä aŋlar, ašnï aγzï bilä ašar. Yoχesä bekni da imšaχnï da aγïrnï da yeŋilni χolu bilä tanïr. Bu 4 ištän artïχ nemä yoχtur haybatlï islär [=išlär], munuŋ ičinä tapulur, χaysï ki aytïr, isläp [=išläp] aŋar.

Adam oγlunuŋ teni bu türlüdir, ne türlü ki 1 kermän, da čövräsinä taš χala tartkay, da üsnä 5 χabaχï bolgay: 1 χabaχï estir, 2-inčisi közüdir, 3-ünčüsü χulaχïdïr, 4-ünčüsü aγzïdïr, 5-inčisi χoluayaχïdïr. Adam oγlunuŋ yaχšïsï da yamanlïχï bu 5 ešiktän kirär da čïχar. Da ǰanï toχtaptïr bu kermänniŋ ičinä, χaysï ki tenidir.

Adam oγlunuŋ χaznasï yaχšï χïlïnganïdïr, da esi adam oγlunuŋ pečatidir. Da eski dušman, χaysï ki šaytandïr, alay ǰâht etär, ki bu šähärlärni algay, χaysï ki adam oγlunuŋ tenidir da ǰanï tenindädir.

Tiyär adam oγluna, ki esin üstünä saχlagay, ki bermägäy eski dušmanga yuvuχlanma. Xaysï ki Boṛgos aṛakʻęl aytïr, ki: «Keräksiz söznü aγzïŋïzdan čïχarmagaysiz» [Ефесянам 4:29 Никакое гнилое слово да не исходит из уст ваших], ki orun almay eski dušman. Esiŋ üstünä tut, ki oγru yuvuχlanmagay saŋa, χaysï ki eski dušmandïr. Egär ki burungi (50r) anamïz Jeva yïlannïŋ sözü bilä bolmasa edi, aldanmïsar edi, da Teŋriniŋ buyruχun Jewa tutar edi, da hnazant bolmïsar edi yïlanga. Ol türlü adam oγlanlarï tiymästir yazïχka χulaχ χoymaga. Egär Jewa anamïz yïlannïŋ sözü bilä χulaχ χoymasa edi, aldanmïsar edi.

Ne ki közüŋ bilä körsäŋ körklü, suχlanmagaysen. Egär Jeva anamïz közü bilä körüp suχlanmasa edi, emisär edi ol yemišni.

Xoluŋ bilä yazïχka aldanma. Egär ki Jewa χolu bilä yemäsä edi, toymïsar edi.

Aγzïŋ bilä artïχ yemäχtän, artïχ ičmäχtän saχlan, ki Adäm atamïz da Jewa anamïz Teŋriniŋ buyruχun saχlasalar edi, tüšmäslär edi ol haybattan, da yalaŋačlanmïsar edi, da tabalanmïsar edi, da χarγïš tibinä ölmisär edi.

Munu bilmäχ keräk, ki eski dušman yïlandïr, da ǰâht etär barča adämini algay da aldagay, anïŋ üčün buyurur K‘risdosnuŋ surp aṛak‘ẹli Bedros, ki: «Saχt boluŋuz da yazïχïŋïznï aŋïp küstünüŋüz». Anïŋ üčün ki siznïŋ dušmanïŋïz šaytan čaχïrïyïr, nečik aslan, ki čïχargay bu 5 ešiktän. Adam oγlunuŋ esi u aχïlï keräk χulaχïn yapkay ari bitiklär bilä közüŋnü artïχsï baχmaχtan, tiliŋni yaman sözdän, χoluŋnu zrgel etmäχtän, oγurluχtan, tövmäχtän da barča yaman išlärdän, da ayaχïŋnï yaman yollardan. Evet ki χolu bilä sadaγa bermägä tiyär da alγïšta emgänmä(50v)gä tiyär. Munuŋ bilä saχla kermänin da χaznasïn eski dušmandan.

Yänä 4 iš bar, ki adam oγlun yazïχtan χutχarïr. Ävälgi adam oγlu yazïχïn heč unutmagay. 2-inči, ki özgäniŋ yazïχïn aŋmagay. Evet ki aχpaš bolsa ya k‘ahana, ki buyruχčï bolgay, ol χayγurgay, da ol izdägäy, ki nemä yaman bolmagay kermändä egär ǰan sartïn, egär ten sartïn. 3-ünči, ki adam oγlu, ne ki yaχšï χïlïnsa, Teŋriniŋ alnïna körär. 4-ünči, ki adam oγlu kensiniŋ ölümün esinä tutkay här vaχt.

Bu išni dä belgili etär Ohaneṣ vartabed Ẹrzïnganlï.

Adam oγlu ki kendiniŋ yazïχïn heč unutmagay, da miskin köŋüllü bolgay da özgäniŋ yazïχïn aŋmagay, da ol Teŋrini här kez yanïna körär da yazïχka da tüšmäs. Da kim ölüm künün esinä saχlasa, ol adam damâh bolmas bu dünyâda, da Teŋriniŋ χorχusun yüräkinä saχlar, da yaχšï χïlïnïr dayma.

Yänä 4 ištän χorχmaχ keräk. Ävälgi, ki ǰan bergän vaχtta. Ekinči, ki χačan Teŋriniŋ alnïna eltär. 3-üncü, ki kendiniŋ barča χïlïnganïna ne ǰuvap bergäy. 4-üncü, učmaχnïŋ süvükün unutmagay, ne tamuχnuŋ χorχusun. Kimlär ki bizdän burun ölüptürlär, bizni χayγuga salïptïrlar bizim yazïχlarïmïz üčün.

Bu dünyâda (51r) ne iš bar, ki bizim erkimizdän bašχa keliyir? Ävälgi, ki χastalïχ, χartlïχ, da Teŋriniŋ yarγusunuŋ alnïna barmaχïmïz, da ölär künümüz. Bu 4 ištän bašχa bolma čaräsizdir. Yoχesä biz, χardašlar, bolïyïχ bizim erkimizgä, ki yaχšï χïlïngaybiz. Berdi Teŋri adam oγluna ǰan u ten. Tenniŋ χaznasï da ululuχu esinä χuldïr, da esi adam oγlunuŋ barčanïŋ üsnä χandïr. Teŋriniŋ keräkin ol χadar et, ki ǰanïŋnï yeŋmäsin da χul etmägäy. Egär teniŋni yemäχ bilä, ičmäχ bilä küčäyttiŋ esä, ya körklü tonlar bilä körkäyttiŋ esä, ya imšaχ töšäklär bilä tïndïrdïŋ esä, ošta ǰanïŋnï teniŋä χul etärsen.

4 išlär, ki adam oγluna hörmät keltirir. Ävälgi, sürätiniŋ turušu da körkü. 2-inči, boyunuŋ küčü da χuvatï. 3-ünči, χaznasï. 4-üncü, esi u aχïlï. Bu 4 nemädän 3-sü kečövlüdir: bardïr, ki yamanga χaytar, bardïr, ki yaχšïga χaytar. Adam oγlunuŋ körki, tïnčsïz bolsa, čireyin salïr, da küčün tïnčsïzlïχ yeŋär, da χoǰalïχtan yarlï bolur. Yoχesä es da aχïl kečövsüzdür. Kim ki eslidir, ol Teŋri süvüčüdir da yaχšï χïlïnïr, da ol adam esi bilä tirilir. Bu 4 nemä adam oγlunuŋ χolunadïr, nečik bir tiri χïlïčtïr. Adam oγlu kendi erkinädir: egär ki kläsä, kendi kendin öldürür, a kläsä, dušmanïn öldürür, χaysï ki šaytandïr. Ävälgi, yüzünüŋ (51v) körkü bilä egär er, egär χatïn kiši yaman etmäsin. 2-inči, χoǰalïχ bilä egirlik etmäsin, ne yüz körmäsin ne χoǰaga, ne miskingä. 3-ünči, küčünä bazïp kimesäni urmasïn. 4-ünči, kendi kendiniŋ esi bilä yaman saγïšlamasïn da esindän kečirmäsin; egär ki yamannï χïlïndï esä, kendi kendin öldürür. Adam oγlu kendiniŋ körkün Teŋrigä saχlasïn, da körkü bilä Teŋrigä χuluχ etsin, da boyun aruv saχlasïn. Da χoǰalïχ bilä könülüχnü süvsün, Teŋriniŋ keräkinä yaχšï χïlïnsïn, da yarlïga da čaräsizgä u χaribgä bolgay ata, sadaγa sövüči, Teŋri yoluna yaχšï χïlïngay da özgälärni dä keltirgäy ol yolga. Äväl k‘ahanalarïna, andan soŋra χaribgä u χurbanga, nečik buyurur Teŋri aγzï: «Kim ki yaχšï etip yaχšï övrätsä, ol biyik ündälir Teŋriniŋ učmaχïna». Daγï da adam oγlu küčü bilä emgänsin Teŋri yoluna surp yïχövgä kelmägä, alγïšïna tügäl bolmaga, χol kötürmägä Teŋriniŋ alnïna, yaš töküp yazïχlarïn yïγlamaga, alγïš etmägä k‘risdân χanlarï üčün, artïχsï bizim χanïmïz üčün, kimniŋ ki χolu tibinäbiz. Es u aχïl Teŋriniŋ töräsidir da bilmäχidir. Xaysï adam bu yaχšï išlär bilä χïlïndï esä, öldürür dušmanïn, χaysï ki šaytandïr, zera köp yaχšïlïχka utrudur. Zera bu 4 nemä čaräsizdir, ki kečövsüzdür, yoχesä kečövlü(52r)dir: egär ki kendi kendin Teŋrigä χayda esä da bu išlärni χïlïndï esä, ošta ǰanïna aslam etär da tirgizir, da egär ki heč kördü esä bu išlärni, da zrgel etti kendi kendin Teŋriniŋ yaχšïlïχïndan. Adam oγlunuŋ egär ki bolsa da egär esindän kečirsä, alay tut, ki etti, da egär ki bolgay da etmägäy, ol kendi kendin öldürür. Da učmaχ da tamuχ — adam oγlunuŋ elinädir kirmägä.

Yänä Teŋri 4 nemädän adam oγluna ululuχ da biylik berir. Anïŋ χoluna biylik da buyruχ, ki bolgay öksüzlärgä da tullarga da alarnïŋ bar keräki-

nä bolgay nečik ata da tügällövüči, ol türlü χarib u χurbanlarga bu yaχšï χïlïnganï bilä ol dünyâniŋ učmaχïn meŋärir kečmišläri bilä. Ne o̰rinag bilä χanlar yaχšï adämilärni taŋlar da ornuna olturγuzurlar, daγï da berir Teŋri biliksiz adämilärgä ululuχ, ki taläfči bolurlar da yaman, ki ǰuvapï yoχ yarγu kününä, ki: «Ne ululuχta edim, da menim χoluma berdi, ki men yaχšï χïlïngay edim!» Daγï da ki yaman bolur da χorχusuz, ki ne anïŋ bilä χaytkay, ki: «Bunu beriptir maŋa, daγï da söviyim anï, ki bergäy maŋa daγïn ulu päšalïχ da ol ǰihanda meŋilik!» Ne türlü 1 adam yamansïz oγlannï alma bilä ya özgä tahimli nemä bilä övrätkäy, daγï da 1 adamnïŋ bar χïlïχï yaman bolgay da bir nemä yaχšï χïlïngay, berir Teŋri aŋar biylik bu dünyâda, ki kendiniŋ yaχšïsïn tölägäy, yoχesä ol dünyâda yoχ(52v)tur umsasï yaχšïga, nečik ki Awedaran buyurur ulu biy üčün da Łazarios üčün.

Daγï da 4 nemä üčün bolur yarlïlïχ da miskinlik. 1, ki Teŋri adämilärni yarïmïn miskin etiptir u yarïmïn χoǰža, ki χoǰžalar sadaγa bilä učmaχnï satun algaylar. Soγomon Imasdun-Uslu aytïr: «Kim ki yarlïga bersä, Teŋrigä ötünč berir, da Teŋri kendi tölövüčüdir bergängä». Da 2-inči, nečik sïnarlar altïnnï ot bilä, igimidir yoχsa yaman, adämilärni Teŋri sïnar miskinlik bilä: egär ki tözümlü esä, berir aŋar ol dünyâniŋ meŋilikin, da yaχšï adämilärgä yaχšï o̰rinag bolur. Da üčünčü, ki yaχšï adämini miskinlätir, da anïŋ bilä dä sïnar, da sövär Teŋri yarlïlïχnï, da körgüzür Teŋri yaχšï korǰzk‘nu bu dünyâda, ne türlü körgüzdü Jop eraneligä. 4-ünčü, berir da ögütlär miskinlik bilä: egär ki bar χïlïnganï 1 adäminiŋ yaχšï bolgay da arada 1 χïlïnganï yaman bolgay da yazïχ, na anïŋ üčün dä Teŋri ögütlär, ki ol yazïχ erigäy, da meŋi učmaχnï bergäy.

Daγï da Biyimiz Teŋri adam oγlanlarïna artïχ nemä beriptir, ki köktä frištälärgä berilmiyir, da ne ki dünyâda yaratïlgan bar, adämilärdän bašχa, bermiyir heč kimesägä. Bir, ki ne türlü adam oγlanlarï yazïχ χïlïnsa ten χïlïnmaχï bilä, yazïχlarïna bošatlïχ tapar. 2-inči, turmaχï bar ölüdän ölümsüz ǰanï bilä. Frištälär, ki yazïχ (53r) χïlïngay, yoχtur bošatlïχ, anïŋ üčün ki tensizdir, ne türlü ki boldu Satajẹlgä sïŋarlarï bilä. Ne türlü ki dünyâda ne ki tiri bar, ölüdän turmaχï yoχ, tek yalγïz adam oγlu. Xačan ki Teŋri Adäm atamïznï učmaχta χoydu, nečä ki Teŋriniŋ buyruχunu tuttu, aŋar dirä yazïχsïz edi, ne teninä χastalïχ ya tïnsïzlïχ heč nemä yoχ edi. Xačan ki buyruχtan čïχtï, yazïχ ǰanïna tikildi, da χastalïχ teninä tapuldu, da andan soŋra ölüm. Yänä yarlïγovučï K‘risdos klämädi yaratkanlarïn tas etmägä da berdi ǰanga u tengä hakimlik. Ne ki topraχtan čïχar bitiš u čičäk, Teŋri här birin türlü-türlü tarbiyat beriptir u küč, ne čaχta tengä hakimlik keräk da χačan aytsaŋ hakimgä: «Tïnčsïzlïχïm bar», — na ol bilir, da tanïr, da oŋaltïr otlar bilä.

Džanga otlar hakimliki ya keräkli nemä nek tapulmas? Yazar vartabedlär, ki yazïχlï adam oχšar χastaga, da bilgän uslu k‘ahana yaχšï hakimdir, ki ǰzaγraǰzu u χeγgadag bolmagay ol k‘ahana, ki ganonk‘ buyurmas aχpašlarga anïŋkibikniŋ bašïna χol χoymaga. Yazïχlï adam aytïr k‘ahanaga yazïχïn, da ol tapar aŋar hakimlik: ari da aruv yüräk bilä χosdovanel bolsa, adam arïnïr, da ol adam Teŋri oγlu ündälir. Xosdovanel bolmaχ ekinči awazandïr. Xačan k‘ahanaga išitsä da ögütünä kirsä, Teŋri bošatïr yazïχïn. Egär ki hakim dä tïnčsïzlansa, keräk ki aytkay özgägä (53v) tïnčsïzlïχïn. Ol türlü k‘ahana, ki yazïχlï bolgay, keräktir ki yänä k‘ahanaga yazïχïn aytkay, ki oγru u yaman bašlï bolmagay. Ari ganonk‘ anïŋki k‘ahananïŋ χoltχasïn yöpsünmästir, parsiniŋ tutmačï artïχtïr, anaržan tumdan esä.

Daγï da ki 1 adam kendiniŋ tïnčsïzlïχïn tügäl aytmasa hakimgä, keräk anïŋ tïnčsïzlïχï artkay, ol türlü adämilär egär ki yazïχlarïn χosdovanel bolup tügäl aytmasa, yazïχï artar, da bošatlïχ tapmas. Bir adäminiŋ ki sürätindän u boyundan bar yergäsindän körklü bolgay, ya közündän, ya χulaχïndan, ya ayaχïndan, egär bar yeri dä saγ bolmasa, ol türlü ündärlär — ya soχur, ya aχsaχ, ya χulaχsïz, ol türlü ǰžannïŋ: egär ki bar yazïχïn [=yazïχlardan] aruv bolgay, da bir yazïχï bolgay, na ol yazïχnïŋ atïn beriyirlär — ya oγru, ya zrgel etüči, ya bo̰rnig — ne yazïχta χïlïnsa.

Yazïχ köp yaχšïlïχnï buzar, ne o̰rinag, ki az oman balnïŋ ičinä χatïšïlgay da barčanïŋ tatlïχïn [=tatlïχï] buzulgay ya azgïna sirkä bütün ičkini sirkälätkäy.

Xanlïχ ulusuna χayda da ki bolsa, adam χannïŋ buyruχu tibinädir. Kläsä χannïŋ yüzün körmägä, äväl tärbasïna bargay. Egär barmasa, hnazant tigül ol adam χanga. Bu türlü ki, χayda bolsa adam bar ulusta, barča dünyâda, χayda ki alγïš etär bolsa, Teŋriniŋ buyruχu tibinädir. A kim ki kläsä (54r) Teŋriniŋ yüzün körmägä, na keräktir tärbasïna bargay, χaysï ki Teŋriniŋ övidir yïχöv. Egär ki barmasa, ol adam alaydïr, ki Teŋrigä hnazant tigül.

Daγï da ki 1 adam kensiniŋ χanïna ya biyinä sökkäy, ol adam ölümlüdür. Bar yaman adam, ki Teŋrini sökär. Ol adam ne türlü ölümsüzdür, čarä-

sizdir, ki ölümlüdür, ya bu dünyâda Teŋriniŋ öčäšmäχi kelir üstünä, ya ol dünyâda meŋi χïynalïr. Teŋrini kim sökär? Tek küfürči adam. Egär ki din aytsaŋ, din Teŋridir, k'risdânliki ǰanïdïr. Egär ki sürät aytsaŋ, ayttï Teŋri: «Etälik adam bizim turušumuzga da bizgä oχšaš». Yüzü esä Teŋriniŋ sürätidir, aγzï esä tum saγïtïdïr, da tum aγzïnadïr, ölü esä χač bilä, Awedaran bilä möhürläniptir, tum Teŋriniŋ ari teni u ari χanïdïr. Buyurur K'risdos kendiniŋ ari aγzï bilä: «Ki menim tenimni u χanïmnï yöpsünsä, men aŋar u ol maŋa tïnar».

Baχčalarda türlü-türlü bitiš u teräklär bolur yerdä tikkän, da 1 suvdan bitip ilgäri kelir, da ol baχča eyäsi yemišin alïr. Ol türlü bu dünyâ baχčasïdïr Teŋriniŋ, da adämilär teräktir, da Teŋri yemiš izdär här adämidän, χandan, u biydän, u k'ahanadan, u yarγučïdan. Biylärniŋ u yarγučïlarnïŋ yemiši oldur, ki yarγunu drüst etkäy, oru*n*čsuz, χoǰaga yüz körmiyin. Drüst u könü šaryat yarlïnïŋ ǰanïdïr. Da ari u aruv k'ahanalarnïŋ alγïšï dünyâniŋ teräkidir. Xačan bu 3 nemä dünyâdan eksilsä, ančaχ dünyâniŋ buzulmaχïdïr.

(54v) Uslu (Xigarnïŋ>) Xik'arnïŋ sözü, esi, aχïlï

Aytkanï da ögütü, ki ögütlängäylär adam oγlanlarï, da ata oγluna ögüt bergäy, da esinä algaylar.

Eski Törä da χanlar vaχtïna Seneḳ'arim atlï χan bar edi Ninowę kermänniŋ da Asoresdannïŋ. Men, Xigar uslu, 60 yašïna boldum, χatun aldïm, oγul-χïz bolmadï maŋa. Bardïm Teŋrim alnïna da köp türlü χurban ettim, χaytïp čöktüm allarïna da ayttïm:

— Ey, menim Eyälärim da Teŋrilärim! (1-iniŋ atï Pilšim edi, 2-inčisiniŋ atï Šilim edi, üčünčüsünüŋ atï Šahmil edi). Buyuruŋuz da maŋa er oγul beriŋiz, ki ošta Xigar tirilä ölmiyir, ne aytkaylar adam oγlanlarï, ki Xigar uslu ǰardar öldi, da oγul bolmadï, ki anï kömgäy edi da malïn meŋärgäy edi. Oγul bolgïy edi da kündä 10 χantar altïn tas etkiy edi, bolmas edi menim malïmnï tügätmägä. Oγul bolgïy edi, ki 2 χolu bilä üstümä topraχ salgay edi, tek maŋa 1 oγul jišadag bolgïy edi!

Ol sahat maŋa avaz boldu Teŋrilärimdän da ayttïlar:

— Xigar, buyurgandïr, ki saŋa oγul bolgay. Sen χardašïŋnïŋ oγlun al saŋa oγul, saχlagaysen da östürgäysen anï sendän soŋra seniŋ ornuna.

Ki išittim men bu avaznï Teŋrilärimdän, aldïm men χardašïm oγlun (55r) 1 yašïna, kiydirdim anï türlü-türlü kamχalar ičinä, da saldïm boyuna altïn-inǰi, nečik χan oγlunuŋ, ičirdim da yedirdim anï barča süt bilä, da χaymaχ bilä, da čiybal bilä, da yuχlatïr edim anï χaraχušnuŋ da kügürčinniŋ moχundan yastïχlar üstünä aŋar dirä, ki boldu 7 yašïna.

Mundan soŋra bašladïm aŋar övrätmägä bitikni, esni u aχïlnï, dünyâniŋ bilmäχin, kimlär ki yaχšïlïχka utrudur, alarga ǰuap da söz. Kündüz u kečä tïyïlmadïm övrätmäχtän, toydurdum anï es u aχïl bilä, nečik kimesä suvdan u ötmäktän toygay.

Daγï da mundan soŋra ündädi meni χan χatïna da ayttï alay, ki:

— Uslu Xigar, köriyirmen seni, ki χartayïpsen. Sendän soŋra kim tügällisär ǰardarlïχ bilä da es u aχïl bilä menim χanlïχïmnïŋ keräkin? Men asrï χayγurïyïrmen bu ištän.

Ayttïm:

— Xanïm, sen χayγurma. Bardïr menim oγlum, ki daγï ǰardar uslu da aχïllïdïr mendän esä.

Ayttï χan:

— Keltir alnïma, ki köriyim.

Keltirdim da turγuzdum χannïŋ alnïna. Kördü χan, da biyändi, da ayttï, ki:

— Alγïšlï bolgay bu oγlannïŋ künläri, ki Xigar kendiniŋ tirliχinä turγuzdu oγlun alnïma, kendi tïnčlïχta bolgay!

Andan soŋra yügündüm χanïma, aldïm oγlumnï da bardïm palacïma.

Bu türlü aytïr edim övrätkändä Natan atlï oγluma.

(55v) — Oγlum, ne ki išitsäŋ χan, biy ešikinä, anï yüräkiŋä tut, kimsägä ačma, baylïnï, möhürlüni češmä, češkänni baylama da, ne ki išitsäŋ, alani etmä da aytmagïn.

— Oγlum, közüŋ ačïp, körklü χatïn körsäŋ, kiyinišli da bezövlü, bolmagay ki aŋar suχlangaysen. Egär tirlikiŋni barčasïn da bersäŋ, azgïna suχlanganïŋ bolur, yoχesä alïrsen Teŋridän nalätlämäχ da adamlardan, anïŋ üčün ki χatïn kiši oχšar 1 körklü kerezmanga, ol kerezmannïŋ iči toludïr söväklär bilä da sasïmaχ bilä ölünüŋ.

— Oγlum, oχšama badäm teräkinä, ki barča teräklärdän čičäklänir da yemišin barča teräklärdän soŋra berir, yoχesä oχša χabaχka, ki soŋγuda čičäklänir da yemišin burun berir.

— Oγlum, yaχšïraχtïr esli adam bilä taš tašïma, ne ki essiz adam bilä čaγïr ičmä.

— Oγlum, eslilär bilä essiz bolma da essizlär bilä esli bolma.

— Oγlum, ǰâht et aχïllïlar bilä aχïllï bolma, nečik alar, bolmagay ki anïzkamlarga da essiz adämilärgä sïŋar bolmagaysen, ki seni dä essiz da anzkam ündägäylär.

— Oγlum, yaχšïraχ čaγïrïŋnï tökkäysen, ne ki essizlär bilä da anzkamlar bilä ičkäysen, ki bolmagay alar seni nalätlägäylär.

— Oγlum, bolma asrï tatlï, ki seni yutkaylar, da ni asrï leγi, ki tükürgäylär, yoχesä bol ivaš da tözümlü barča yaχšï ÿïlïnganïŋa, da yürügäniŋä, da barča išiŋä.

(56r) — Oγlum, nečä ki etikiŋ ayaχïŋadïr, baskïn tegänäkni da yol ač ayaχïŋa.

— Oγlum, χoʤža oγlu yïlan yedi — ayttïlar, ki hakimliktir aŋar; yarlïnïŋ yedi esä — ayttïlar, ačlïχtan yedi. Anïŋ üčün ki seniŋ ülüšüŋnü yegin, da χatïnïŋnïŋ sïŋarïna köz χoyma, ne malïna, ne Teŋridän χorχusuz adam bilä, ne eldän uyalmas kiši bilä yolga čïχma, da ne ötmäk tä yemä anïŋ kibik bilä.

— Oγlum, körsäŋ, dušmanïŋ yïχïlïptïr, külmä da masχara etmä anï: egär tursa, saŋa yaman etär.

— Oγlum, söv ataŋnï da anaŋnï, ki toγurdu seni, da almagaysen alarnïŋ χarγïšïn, zera Teŋriniŋ, da atanïŋ, da ananïŋ al*γïšï* birdir, nečik alγïšï, alay χarγïšï, ki sen dä süvüngäys[en s]eniŋ oγlanlarïŋdan.

— Oγlum, yam[an oγul] yïχïlïr kendiniŋ yamanlïχïna körä, da yaχšï oγul turar kendiniŋ yaχšïlïχïna körä.

— Oγlum, yuvuχlanma yaman u harsïz χatïnga, da pampasel etkäylär dayma seni, nalätlämägäy da ayblamagay, da aχčaŋ*nï* yegäy. Anïŋkibiktän χač.

— Oγlum, tüvüštän, ögüttän ayama oγluŋnï. Tüvüš alaydïr oγluŋa, nečik bir hnoynu yaygaysen baχčada. Daγï da ne türlü möhür χazna üsnä, ol türlü igidir tövüš oγluŋa. Egär ki kündä 1 dä, 2 dä tayaχ bilä ögütläsä, andan ivašlanïr da andan ölmäs. Egär χoyduŋ esä (56v) oγluŋnu kendi erkinä, oγru bolur, da eltärlär anï asma ya kesmä, da bolur saŋa ölginčä žal′, heč esiŋdän ketmäs.

— Oγlum, övrät oγluŋnu ačlïχka da susamaχka, ki öktämlik bilä kečirmägäy künlärni kendiniŋ. Dušmanïŋdan söz aytsalar, yöpsünmägäysen, anïŋ üčün ki seniŋkin dä aŋar aytarlar.

— Oγlum, dušmanïŋ bar esä, yoldašsïz yolga čïχma. Bolmagay ki dušmanïŋ saχlagay yoluŋnu da sen vaγtsïz ölgäysen.

— Oγlum, bolmagay ki aytkaysen: «Menim biyim essizdir, da men eslimen»,— da sen seni öggäysen, yoχesä tözgin anïŋ essizlikinä da uslularga yuvuχlangïn sen, ki özgälär seni öggäylär.

— Oγlum, heč kimsägä yaman aytma da biyiŋ alnïna köp *sözl*ü bolma, ki adamlar alnïna u*ya*ltmagay seni.

— Oγlum, χačan sadaγa bersäŋ, yarlïnï ačïtma: bergäniŋ Teŋrigä χabul dügüldür.

— Oγlum, salma χayγunï da yïγlamaχnï, da ančа da bazïp barma toyga ya färâhlikkä, zera köp türlü alnïmïzga ölüm bar da köp türlü p'orcank'.

— Oγlum, χaysï ki altïn yüzük seniŋ dügül, anï barmaχïŋa χoyma, da χaysï ton-opraχ seniŋ dügül, anï kiymä, da ol at, χaysï ki seniŋ dügül, atlanma, ki kültkü bolmagaysen.

(57r) — Oγlum, egär ač esäŋ, da χaysï ki ötmäk seniŋ dügül, anï yemä, sunmïnča.

— Oγlum, ol adam, ki sendän küčlüdür, anïŋ bilä küräš tutma da aŋar utru bolma, bolmagay ki yïχïp seni öldürgäy.

— Oγlum, ne ki yaχšï-yaman išitsäŋ, anï yüräkiŋä saχla: Teŋridän saŋa yaχšï bolur, da artar seniŋ tirlikiŋ.

— Oγlum, egär övüŋ biyik, uzun esä 7 χulač, boyuŋnu egip kir.

— Oγlum, alma ulu ölčöv bilä, da bermä kiči ölčöv bilä, da aytma, ki: «Aslam ettim». Anïŋkini Teŋri arttïrmas da öčäšir, da sen ač tas bolursen.

— Oγlum, yalγan ant ičmä, ki künläriŋ eksilmägäy: yalγančïnïŋ künläri eksilir.

— Oγlum, Teŋriniŋ buyruχuna dayma χulaχ χoy da eski dušmandan χorχma: Teŋriniŋ buyruχu yaχšï adämigä taš χaladïr.

— Oγlum, oγlanlarïŋnïŋ köp bolganïna süvünmä da eksilgäninä köp yïγlama da köp χayγurma.

— Oγlum, oγlanlar da mal Teŋriniŋ bermäχidir, evet ki χoʤža yarlïlanïr, da yarlï χoʤžalanïr, da ašaχlangan biyiklänir, da biyiklängän ašaχlanïr.

— Oγlum, egär sïŋarïŋ χastalansa, aytma, ki: «Ne etiyim aŋar?» — yoχesä bar ayaχïŋ bilä χatïna da kör közüŋ bilä, χastanï sorsaŋ, artïχtïr altïndan-kümüštän, esä ki bergäysen.

(57v) — Oγlum, yarγuda oltursaŋ, oru*n*č alma altïn ya inʤi, bu egirlik bilä könünü egri etmä, yoχesä töräni könü et, da könünüŋ χanïn töktürdüŋ esä, seniŋ dä tökärlär.

— Oγlum, saχla tiliŋni yaman sözdän, közüŋnü yaman baχmaχtan, az nemä dä oγurladïŋ esä, ölüm birdir.

— Oγlum, itlik etmä sïŋarïŋnïŋ χatïnï bilä, soŋra özgälär dä seniŋ sïŋarïŋa tüšärlär, da ölginčä bolur saŋa nalätlämä.

— Oγlum, bolmagay ki algaysen kendiŋä tul χatunnu nögär. Kim bilir, arada nemä talaš boldu esä ol burungi eyäsin aŋar. Da sen χayγurup küstünürsen.

— Oγlum, egär ki saŋa Teŋridän ne türlü p'orcut'iun yoluχtu esä, bolmagay ki yaŋïlïp ʤïʤžku-

hel bolgaysen, ki daγïn yaman tïnsïzlïχ yebermägäy da vaχtsïz dünyâdan kečirmägäy, yoχesä ne türlü dä Teŋridän kelsä, šükürlü bol, zera šükürlü aγïz Teŋrini borčlu etär.

— Oγlum, sövmä oγluŋnu artïχ χuluŋdan, esä bilmässen, ki χaysï keräkli bolur saŋa.

— Oγlum, dayma sen seniŋ esiŋ bilä yaχšï saγïšlama [=saγïšla] da χartlarnï hörmätlä, ki hörmätlängäysen Teŋridän da saŋa yaχšï bolur.

— Oγlum, igit vaχtna öktäm bolma, ki igit vaχtïŋa tas bolmagaysen.

(58r) — Oγlum, bermä sïŋarïŋa, ki ayaχïŋa baskay, bolmagay ki boyuŋnu da baskay.

— Oγlum, kimsä bilä yarγu alnïna tursaŋ, bolmagay ki yüräkläniр sözlägäysen, yoχesä ne ki sözläsälär, tatlïlïχ bilä ǰžuap bergäysen — bu yarγunu anïŋ üsnä yïχarsen.

— Oγlum, egär Teŋridän nemä χoltχa etsäŋ, äväl anïŋ buyruχu tibinä bol, da ne bilä oruč bilä, alγïš bilä andan [χoltχa etsäŋ], soŋra tügällär Teŋri χoltχaŋnï seniŋ.

— Oγlum, yaχšïraχtïr, ki atïŋnï dayma yaχšï čïχargaysen, yoχesä ki sen seni körk aytkaysen: tonlar bilä körk kečövlüdir, yoχesä yaχšï at χalïr meŋi.

— Oγlum, yaχšïraχtïr soχur köz bilä, ne ki soχur es bilä: soχurluχ bilä terčä övränir yürümäχni yolunuŋ, yoχesä soχur es bilä salïr könü yolnu da barïr kendi erkinä.

— Oγlum, yaχšïraχtïr yarlïlïχnï yïγmaga, ne ki χoǰžalïχnï sačmaga.

— Oγlum, tergägin seniŋ sözüŋnü yüräkiŋ bilä da andan soŋra čïχargïn sözüŋnü aγzïŋdan. Egär bu išni bulay etsäŋ, barčasïna tatlï bolursen.

— Oγlum, kimesädän yaman söz išitsäŋ, anï yüräkiŋä tut 7 χarïš: ol yaman ölär da yaχšïlïχka χaytar.

(58v) — Oγlum, heč nemägä külmä: ol külmäχtän talaš bolur, da ol uruštan ölüm bolur.

— Oγlum, yalγan söz da yalγančïlïχ alay aγïrdïr, nečik χorγašïn; az kündän soŋra yoγarï minär, nečik teräkniŋ yapraχï.

— Oγlum, ayt seniŋ kiči saγïšïŋnï dostuŋa. Egär ol seniŋ saγïšïŋnï alani etmäsä, bolursen aŋar ulu saγïšïŋnï da aytmaga da anï inamlï, könü dost bolursen tutmaga.

— Oγlum, dayma bolušučï bol, χanlar, biylär alnïna seniŋ k'risdânlikiŋä söz bilä da aχča bilä alay tut, ki anï aslannïŋ aγzïndan χutχarïsen, da ol saŋa haybattïr da p'aṛk'.

— Oγlum, egär dušmanïŋ kelsä ayaχïŋa bošatlïχ χolma, bošat aŋar, da yüräkiŋ bilä kül, da teniŋ bilä färâhlan, da yöpsün anï.

— Oγlum, χayda seni ündämäsälär hörmätläp, anda barma, da kimesä sendän söz sormasa, anda ǰžuap bermä, da ol, aχïn suv kibik, buzlamïyïr anča, da bazïp yürümä ayaχïŋ bilä; bolmagay ki vaχtsïz tas bolgaysen.

— Oγlum, sïnagïn oγlanlarïŋnï ačlïχ bilä, da susamaχ bilä, da miskinlik bilä, da eski bazïχ tonlar bilä: egär tözümlü esä, ber tirlikiŋni χoluna.

(59r) — Oγlum, χačan seni hargga ündäsälär ya toyga, ǰžâht et barča sïŋarïŋdan burun čïχkaysen da yänä 2-inči barmagaysen: Teŋridän yaχšï at alïrsen da tövüš almassen bašïŋa.

— Oγlum, egär yarlï esäŋ, na sïŋarlarïŋ arasïna alani etmä, ki ayblanmagaysen da sözüŋä dä χulaχ χoymaslar.

— Oγlum, seniŋ sïrïŋnï, yapuχuŋnu χatïnïŋa ačma, anïŋ üčün ki χatïn kiši sïr saχlamastïr, alani etär χardašlarïna, uruγ-kökünä, da seni tabalarlar.

— Oγlum, ičkili bolsaŋ, saχla tiliŋni köp sözlämäχtän: saŋa yaχšï bolur, da uslu ündälirsen.

— Oγlum, kimsägä kläsäŋ tirlikiŋni bermägä, bitiksiz, möhürsüz, tanïχsïz bermä: berdiŋ esäŋ, tanar, da sen χayγurup hayïfsïnïrsen tirlikiŋni.

— Oγlum, yaχšï dosdundan [=dostundan] yïraχlanma: egär yïraχlandïŋ esä, ya taparsen anïŋki dosd [=dost], ya tapmassen.

— Oγlum, yaχšïraχtïr, ki seniŋ tirlikiŋ oγurlangay, ne ki üstüŋä oγurluχ tapulgay.

— Oγlum, kimgä ki Teŋri beriptir, sen anï hörmätlä, da χartlarnï körsäŋ, börküŋ čïχar da tur ayaχïŋ üsnä anïŋ alnïna da sïyla anï.

(59v) — Oγlum, barlï-tirlikli adamga paχïllïχ etmä ya akahlïχ: kišiniŋ közün nemä toydurmas, tek topraχ.

— Oγlum, χïnamχosluχ etmä, zera ki yaχšïlïχ, u tirlik, u mal Teŋridändir, da yarlïlïχ keldi esä, arada yürügänni sökärlär.

— Oγlum, yïyla da barma dostuŋ övinä, kirip čïχma: soŋra aǰžïzlanïp sökär dä seni.

— Oγlum, it, ki salgay kendi eyäsin da artïŋdan kelgäy, taš al da ur, ki artïŋdan kelmäsin.

— Oγlum, yaχšï χïlïngan adam da aruv yüräktän alγïš etkän χabuldïr Teŋrigä, da uyattan χorχ, nečik Teŋridän.

— Oγlum, yaman saγïš da yüräkkä čïχkan eski dušmandïr, da tözümlük fundumentidir χartlarnïŋ da beklikidir dinniŋ.

— Oγlum, söv könülüknü da yalγannï heč et, dayma χulaχ χoy Teŋriniŋ buyruχuna da eski dušmandan χorχma: Teŋriniŋ buyruχu yaχšï adämigä taš χaladïr.

— Oγlum, yaman u yalγančï adämidän χač, zera akahlïχ da barča yaman nemä yalγančïlïχtan toγar.

— Oγlum, yarγunu sövmä: egär utsaŋ, egär utmasaŋ dušmanïŋnï, evet ki Teŋriniŋ yarγusundan χorχ.

(60r) — Oγlum, kim ki könüdir, esi bilä yarïχlï günäštir; da kim ki öčäšir yüräki bilä da öpkä süvär saχlama, ol adam tamuχnuŋ χaramγuluχuna oχšar; da kim aruv, ačïχ köŋüllüdür, ol adam sadaγačïdïr; da kim ki akahdïr, egär barlï esä dä, essizdir.

— Oγlum, ǧimriniŋ üvünä kirmä, kirsäŋ dä, kečikmä, zera tirlikiŋdän boš bolursen.

— Oγlum, sïŋarïŋnï pambas etmä egär yïraχtïn, egär yuvuχtun, zera yaman söz terčä da tezindän yetär, da alarnïŋ arasïna talaš bolur.

— Oγlum, Teŋri buyuruptïr čaγïrnï färâhlik üčün, yoχesä yaman yerdä, keräksiz yerdä yaχšïraχtïr nemä yaman ičkäysen, ne ki ički.

— Oγlum, ol türlüdir esirik adam, ne türlü ki oχ kirgäy burnunuŋ ičinä: özgägä tiymäy — tek kendiniŋ tebäsinä.

— Oγlum, ǧimri adam ol türlü saγïšlar kendiniŋ esinä, ki: «Men baγatïrmen, da küčmen, da ne ki sözlärmen, aχïl, us bilä sözlärmen». Anï bilmästir, ki yoluχur anïŋkibik esli k'ač adämigä, ki tutkačoχ χolundan, yergä urar da öldürür.

— Oγlum, körsäŋ dušmanïŋnï, ki yatïptïr, sen anï χayγur, anïŋ üčün ki dost etärsen saŋa; egär ki kültkü etsäŋ, tursa, saŋa yaman etär.

(60v) — Oγlum, asrï esirik adam saγïšlar, ki yer birgäsinä aylanïr. Anï bilmäs — bašï aylanïyïr, zera ki yerdir barča yemišlärniŋ anasï; ol türlü artïχsï ičmäχtir barča yamannïŋ anasï: titsinmiyin yamanlïχka salïr, da yarlïγamïyïn öldürür adämini, da keltirir da oχšatïr ǧanavarga.

— Oγlum, χač adämi üčün yük bolmaχtan: egär yük bolduŋ esä, alay tut, ki tusnaχïŋnï berdiŋ aŋar; egär vaχtïna bermädiŋ esä, saχalïŋnï 1-1 yulχarlar.

— Oγlum, yalγančï bolma. Egär seni 1 sahat yalγančï taptïlar esä, könü dä sözläsäŋ, yalγančï saγïšlarlar, da inanmaslar, da barča yerdä yalγančï aytsarlar.

Xaytïp Xigar ayttï uslularnïŋ aχïlïn Natanga, χardašï oγluna.

4 iš bar, ki adamnïŋ közünüŋ yarïχïn arttïrïr: ävälgi — baχkay ertä čičäklär üsnä; 2-inči — yalan ayaχ yürügäy yäšil üsnä; 3-ünči — aχïn suvda yürügäy; 4-ünči — yolčunlarïn körgäy yïraχtagilärin.

Xaytïp 4 išlär, ki adam oγlun semirtir: burungi — kiyiniš; 2-inči — yaχšï söz išitkäy dayma; 3-ünči — kendiniŋ oγlanlarï bilä da χul-χutanï bilä sövöklü [=sövüklü] tirilgäy; 4-ünči — nemä yaman söz išitsä, išitmämiš bolsun.

Yänä 4 išlär, ki adam oγlu kendinä hörmät keltirir: dayma yaχšï sözü, miskinlik etkäni, da eksiklik sözlägäni, da (61r) uyalganï uludan-kičidän.

Xaytïp 4 iš bar, ki adamnïŋ yüzünüŋ suvun ketärir: burungi, ki ašïχ bolgay yaman χatïnga; 2-inči, ki köp sözlägäy da aytkay, ki: «Menim kibik kimesä sözlämä bolmas da bilmäs»; 3-ünči, ki yaχšïlarnïŋ sözü arasïna kirgäy da urup buzgay; 4-inči, ki aytkay: «Bilirmen», — da yalγan sözlägäy.

Yänä sordular uslu Xigarga, ki nedir bu dünyâda tattï [=tatlï].

Ayttï Xigar:

— Yüznüŋ uyatï. Kimniŋ yüzünüŋ uyatï bar, ol tatlïdïr, zera ki barča nemä harsïzlïχtan toγar.

Budur menim ögütüm, χaysï ki men, Xigar, ayttïm menim χardašïm oγluna Natanga. Da men bilmädim — menim ögütümnü heč etti da tozdurdu, nečik topraχnï yelgä utru. Bašladï yamanlama χanga da barča malïmnï, χaznamnï, tirlikimni bašladï tas etmägä, χullarïmnï öltürmägä, χaravašlarïmnï uyatlama, anča ki menim Apesdan atlï χatïnïma da χol salma klädi, ki anï kičidän östürdü da eskä keltirdi.

Bu ilgäri etkändän soŋra maŋa bardïm men χanïma, da aŋlattïm Natannïŋ yamanlïχïn, da ketärdim χatïmdan, da ayttïm:

— Daγïn seniŋ erkiŋ yoχtur menim tirlikimä.

Daγï yaman bašladï meni χanga yamanlama anča, ki bašïma keltirdi, ki χan buyurdu, ki:

— Eltiŋiz da kesiŋiz Xigarnï.

Da ol kišilär da ǧalatlar menim tuz-ötmäkimni unutmadïlar. Čöküp, da χoltχa ettim, da ayttïm:

— Bardïr mendä bir adam maŋa oχšaš, da ölümlü iš etiptir. Anïŋ bašïn kesiŋiz menim üčün da meni saχlaŋïz. Keräk bolgaymen 1 kün menim χanïma.

Xigarnï saχladïlar da kišini kestilär.

(61v) Xanga χabär bardï, ki Xigar kesildi.

Asoresdan ulusu χayγuga tüštü. Kettilär ulustan da p'arawon χanga berindilär.

Išitti p'arawon χan, ki Xigar kesildi. Ulu elčilär yeberdi Seṇek'areṃ χanga, ki yeber maŋa anïŋki adam, ki ne ki sorsam, ǧuap bergäy, da ne türlü adam, ki uslu da aχïllï bolgay, ki ne türlü avadanlïχ aytsam, maŋa tüzgäy.

Seṇek'areṃ χan ündätti ulu biylärin da sarnattï bitikni. Ayttï χan:

— De, bu iškä kim ǰžuvap berir?

Ayttïlar:

— Xanïm, kimesä bolmas bu iškä ǰžuvap bermä, tek Natan, ki Xigardan övrändi barčanï.

Ündätti χan Natannï da ayttï:

— Bolurmïsen bu iškä ǰžuap bermä?

Ayttï Natan:

— Men — dügül. Yoχesä menimki 1000 dä bolsa, bolmas muŋar ǰžuap bermä.

Andan soŋra χan hayïfsïndï Xigarnï kendiniŋ biyläri bilä, χorχup p'arawon χandan, ki ulu čerüv bilä kelmägäy üsnä. Da ayttï Seṇek'aṛem χan:

— Kim ki maŋa Xigarnï turγuzgay edi, yarïm χanlïχïmnï aŋar berir edim!

Keldi Apusmak atlï biy da ayttï:

— Meŋi tiridir Xigar!

Nečik ayttï, bardï, da keltirdi tezindän Xigarnï, da turγuzdu χannïŋ alnïna, da Xigar ölü čireyin alïp edi.

Kördü χan, da asrï süvündü, da ayttï:

— Alγïšlïdïr Teŋri, ki bügün Xigarnï ölüdän turγuzdu!

Yeberdi anï χan, ki:

— Bar, arïn, da yuvun, da semir, da 40 kündä dirä keräksen maŋa.

Xačan ki 40 kündän soŋra keldim χan χatïna, ayttï χan:

— Sen menim alafïmnï išittiŋmi — maŋa ne elčilär keldi p'arawon χandan?

Ayttïm:

— Xanïm, men barïyïm boyum bilä da tüziyim bu (62r) išlärni barča.

Bardï, da tüzdü, da yasadï.

Da keldi ulu süvünčlük bilä da ulu bašχïšlar bilä p'arawon χandan Seṇek'aṛem χanga. Xan utrusuna čïχtï ulu biyläri bilä. Xaytïp keldilär, kimlär χačïp edilär: išittilär, ki Xigar tiridir.

Andan soŋra ayttï χan:

— Ne klärsen, saŋa beriyim.

Ayttï:

— Xanïm, sendän nemä klämän, tek maŋa χardašïm oγlun Natannï ber.

Xačan berdi maŋa Natannï, ayttïm χuluma baylama stolpka. Ančaχ daγïn köp aytmaχtan soŋra 1 söz aytïr edim, da χulum χamčïlar edi. Ayttïm:

— Oγlum, Teŋrim menim saχladï meni menim anmeγlïχïm bilä da seni tas etti seniŋ yamanlïχïŋa körä. Teŋri etkäy seniŋ da menim aramïzga yarγunï.

Ol sahat išitti da čatladï, da ayttïm:

— Oγlum, yaχšï χïlïngan yaχšï tapar, da yaman χïlïngan yaman tapar. Da kim kimgä čuγur χazsa, kendi tüšär. Yaχšïlïχ yaχšïlïχ bilä tügälläniṛ, da yamanlïχ yamanlïχ bilä tügälläniṛ.

Bügüngä diyin ǰžâht etsin oγul atanïŋ-ananïŋ alγïšïn algay da könülük bilä yürügäy, ammeṇ.

Sanlï Ep'rem vartabediniŋ aytkanï χurbanlar üčün k'risdânliknïŋ

Köp taš salgan oχlar bilä yaralïyïr bizni šaytan. (62v) Da yaralarnï körgüzmäs. Bašlanganïn bašχa körgüzür, nečik bï yaχšï χïlïngan nemä. Da tügällär oṛeṇk'sizlikni da yaχšï χïlïnmaχ da išlämäχ yerinä salïr yazïχ tibinä da oṛeṇk'sizlikkä. Ne türlü ki χurbanï bilä Gajenniŋ da Ep't'ajanïŋ. Süräti bilä yaχšï χïlïnmaχnïŋ oṛeṇk'sizlikni tügällär edi. Xaysï ki hali dä köplärgä tügälliyir šaytan da etiyir muftuna čalïšmaχ da öktäm išlär bilä Eγovilär yemišinä, da χurbanlarïna, da bašχïšlarïna. Da tügül ki muft čalïšmaχ ya öktämlik bilä körüyürbiz išlägänimizni, yoχesä dušmanlïχ da χarγïš yöpsünürbiz. Ne türlü Maγak'ia markaṛę ašïra aytïyïr Biyimiz: «Xarγïšlï bolgay här kiši, kimniŋ ki bolgay χoylarï arasïna erkäk ečki ya χozu bir yašar, da bergäy Eyämizgä χurban saχatnï, arïχnï, saγsïznï, da k'ahanalar da, χaysï ki yaramagannï da saγsïznï χabul etiyir žoγovurttan kelišin Eyämizniŋ. Xïšïmlap aytïyïrbiz, k'ahanalar, χaysï ki pambaslarsiz atïmnï da ilgäri keltiriyirsiz stoluma ötmäk aruvsïz, budur, χaysï ki yaramagannï, ya χapkannï, da hörmätsizni, χabul etmän anï χoluŋuzdan sizniŋ. Da yeberirmen sizniŋ üst(63r)üŋüzgä χarγïš, da χarγarmen alγïšlarïŋïznï sizniŋ, da kečirirmen sizni alar bilä. Anïŋ üčün ki siz χoymadïŋïz yüräkiŋizgä sizniŋ, ki χorχkay ediŋiz yüzümdän menim». [Малахия 1:13 Притом говорите: «вот сколько труда!» и пренебрегаете ею, говорит Господь Саваоф, и приносите украденное, хромое и больное, и такого же свойства приносите хлебный дар: могу ли с благоволением принимать это из рук ваших? говорит Господь. 2:1 Итак для вас, священники, эта заповедь: 2:2 если вы не послушаетесь и если не примете к сердцу, чтобы воздавать славу имени Моему, говорит Господь Саваоф, то Я пошлю на вас проклятие и прокляну ваши благословения, и уже проклинаю, потому что вы не хотите приложить к тому сердца. 2:3 Вот, Я отниму у вас плечо, и помет раскидаю на лица ваши, помет праздничных жертв ваших, и выбросят вас вместе с ним.] Da čünki Oṛeṇk' bilä Movseṣniŋ, χaysï ki yaramagannï da ašaχnï yöpsünürlär edi Teŋrigä, anïŋkibik χïšïmlar tibinä tüšärlär edi. Ne türlü χïšïm da ögüt kötürgäybiz, χaysï ki yeŋi da yarïχlangandïr awazannïŋ yarïχï bilä da yaramagannï bergäysiz

bernä Teŋrigä. Da alγïš yerinä χarγïšïn eksilmäχniŋ meŋärgäybiz. Ya ašaχlarnï, ya saγsïzlarnï yöpsüngäybiz. Ya ündämäχinä yarlïlarnïŋ, χaysï ki tölövün etsärlär učmaχïna Teŋriniŋ. Ya aŋmaχïna kečkänlärimizniŋ. Xaysï ki ol yarlïlar toyunurlar ǰomartlïχ bilä. Gajen tas boldu yaramagan da χabulsuz χurbanlarïndan utru, zera toγruluχ bilä sunmas edilär. «Ol yänä saŋa χaytsïn», — aytïldï. Da tüšär bizgä χorχma sözündän Teŋriniŋ, egär ki χaysïlarï o̧reṇk‘ bilä yaŋïldïlar esä, ol türlü χïšïm bilä ögütländilär. A ne χadar biz, χaysï ki kensi K‘risdos čaχïrïp ayttï: «Xaysï ölčöv bilä ölčsäŋ, ölčünsär saŋa». Da köplärdir, ki ǰžan yergäsi bilä ölčöv etärlär, da χïzγančlïχ bilä sačarlar, (63v) χïzγančlïχ bilä örärlär. Zera χaysïlarï ki o̧reṇk‘ tibinä edilär, anïŋkibik yarlïγamaχ izdälir edi alardan. Demdi [=Da emdi] köpyarlïγamaχ, χaysï ki maγat da tayindir, bizdän izlänsär, egär nemä bilä eksik tapulgaybiz. Xaysï o̧reṇk‘ bilä ögütländiχ, da markare̦lärdän meŋärdiχ, da aṛak‘ellärdän k‘arozlarïn išittiχ. A egär yaramagan nemäni sungaybiz, tügül ki tözümlük etkäy da bošatkay bizgä Teŋri. Zera aytïr Biyimiz, ki: «Ilgärgisin indiriŋniŋ da čaγïrnïŋ maŋa sungïn. Da burungisin tüzüŋnüŋ, χoylarïŋnïŋ maŋa sungïn da maŋa bernälägin. Hörmätlä Biyiŋni seniŋ toγru da hälâl išlägäniŋdän da čïχar aŋar yemiš seniŋ toγru tamurlarïŋdan». Budur χabul alnïna Teŋriniŋ. Yoχesä χapïp almaχtan, ya oγurluχtan, ya haramdan, ya aslamga bermäχtän, ya bazar üsnä küč etmäχtän, ya χuvatsïz kimsäni zrgel etmäχtän — kim ki munuŋ kibik nemä bilä ögüz χurban etär, ya χoy, ya özgä nemä, ol barča murdardïr Teŋrigä, nečik bir kimesä it soygay, ya kišiniŋ yüzünä šapla urgay, ya tökkäy kimsä χanïn toŋuznuŋ. A nedän utru yadatïyïrsen munuŋkibik sasïmïš χurbanlarïŋ bilä, (64r) χaysï ki meŋi sk‘anǰžanïŋ säbäpidir, a hörmätlämäχin yarlïlarnïŋ ündämäχi bilä baylïlarnïŋ da toyganlarnïŋ? Zera ki alarnï hörmätlädiŋ esä, mustuŋnu tas ettiŋ, χaysï ki K‘risdos ta tïydï seni andan, aytïp aziz aγzï bilä, ki: «Egär ne vaχt etsäŋ aš hörmäti kečkänlär ǰžanï üčün, ündämä χardašlarïŋnï ya yuvuχlarïŋnï, ne χonšularïŋnï, ne ulu kimsälärïŋni, ki alar da seni ündäp saŋa tölövün etmäylär munda. Evet χačan etsäŋ hörmät Eyämiz üčün, ya χaysï arilärniŋ atïna, ya ǰžanlarnïŋ χutχarïlmaχïna, ündägin yarlïnï, χaçak‘nï, soχurnu, aχsaχnï, da sanlï bolursen, zera yoχtur nemäläri, ki anïŋ utrusuna munda saŋa tölöv etkäylär, da tölöv bolsar saŋa aŋar utru učmaχïna Teŋriniŋ», — kimniŋdir bu sözlär ya buyruχ mägär tigül, K‘risdosumuznuŋ, Teŋri Oγlunuŋ. [Лука 14:12 Сказал же и позвавшему Его: когда делаешь обед или ужин, не зови друзей твоих, ни братьев твоих, ни родственников твоих, ни соседей богатых, чтобы и они тебя когда не позвали, и не получил ты воздаяния. 14:13 Но, когда делаешь пир, зови нищих, увечных, хромых, слепых, 14:14 и блажен будешь, что они не могут воздать тебе, ибо воздастся тебе в воскресение праведных.] A ne üčün heč etiyirbiz buyruχun K‘risdosnuŋ? Egär kliyir esäŋ hörmätlämä dostlarïŋnï ya ulu kimsälärni, bardïr 365 künü yïlnïŋ, kläsäŋ teniŋ üčün bermä tenlilärgä. A ašïn χutχarïlmaχnïŋ, χaysï ki učmaχ süvükü üčün, inam bilä yarlïlarga sačïyïχ, bernäliyiχ ǰžanïmïznïŋ ašïn, hörmätin alarga, kimlär ki hasrättirlär da küsänč tatlï sözlär bilä süvünür. Da dostlarïmïznï, uruγ-kökümüznü, (64v) ulu kimsälärimizni bu ǰžan färâhlikinä yuvuχlatmïyïχ. Čünki hakimin ǰžannïŋ yarlïlarnï ettiŋ da yïydïŋ χatïŋa, ki Biy Teŋridän χoltχada bolgaylar da yazïχlarïŋa bošatlïχ bolgay. Evet ol künnüŋ hörmätindä, ǰžanlarnïŋ χutχarïlmaχïnda, χaysï kün ki bošatlïχ bolur yazïχlarga kečkänläriŋniŋ, tïygïn saγïšïŋnï da süvüklü dostlarïŋnï tenli, χaysïlarïnïŋki eksikliki yoχtur, 1 kimsäni anïŋkibiklärdän küvürmä üvüŋä, ki bošatlïχtan yazïχlarnïŋ boš čïχmaysen, χaysïlarïnïŋ atïna ki ol χurbandïr, da sen dä tas etmäysen yalïn χuluχuŋnuŋ yarlïlar yerinä χoǰžalarga etip, alarnï hörmätläp, čövrälärinä yürüp, olturγučlarïn biyiklätip, yoγarï olturγuzup, yïγï ašlar allarïna χoyup da čaγïrlardan eksitmiyin allarïndan. A egär yarlïdan χaysï ki yuvuχ olturgay χoǰžaga, χorχa-χorχa kensi ayaχïn χoǰžaga sunar, aytïp: «Färâh bol!» A bošatlïχï yazïχlarnïŋ yarlïlar, χaysï ki hasrät da suχlančtïrlar, ašaγa olturup, stollarï boš, ičkiläri tügänip da küstünmäχtä. Da kimsilärin [=kimsälärin] čïχarï ešiktän salïptïrlar, nečik bir yaman χïlïngannï da heč kimsälärni, a ne köz bilä dä baχmaslar üstlärinä kensiläriniŋ. Da alar (65r) esä turarlar, ulu yüz ayblarï bilä bašlarïn asïp kensi χačak‘likläri bilä.

Da χolarmen sizdän, bolmay ki anïŋkibik ündälmäχ etkäysiz oru*n*čuŋuzda da χurbanïŋïzda, χaysï ki barča χarǰžïŋïzdan boš čïχarsiz. Evet egär ki kliyir esäŋ yazïχlarga bošatlïχ tapïnmaga bolsun tirilärgä, bolsun ölülärgä, ündägin öksüzlärni, tulnu, soχurnu, aχsaχnï, χuvatsïznï, χaribni, yasïrnï, ačχïnganlarnï, da kimniŋ ki därdli yüräki bar, da yoχtur kimgä yüräkin süvündürmä, alarnï süvündür da yedirip ičir, alarga yalγïzlarïna χuluχuŋ et, ki bošatlïχ bolgay yazïχlarga, da olarnïŋ čövräsinä yürü, da tatlï sözlär bilä χuluχ etkin, ki χutχarïlmaχï bolgay övüŋnüŋ.

Ošta bu türlü tüzdüŋ hörmätiŋni da söγbätin χurbanïŋnïŋ seniŋ. Da belgili preložonïylarnï da baylarnï küvürmä hörmätinä yarlïlarnïŋ. Da yarlïlar bolsun saŋa bašta olturganlar, da biyiklängän alar bolsunlar yoγarï, da baylar ašaγa. Alarnï yalγïz övüŋä küvür χolup, da yänä χolup uzatkïn kensilärin. Egär ki bu türlü yöpsüngäysiz yarlïlarnï — tügül ki berdiŋ, yoχsa aldïŋ, tügül ki χardžladïŋ, yoχsa yïγïštïrdïŋ, da čöplädiŋ, da yazïχlarga bošatlïχ tapïndïŋ.

Bu (65v) barča nemä üčün aytïr edi K'risdos: «Egär ne vaχt etsäŋ must, ündämä ulu kimsälärni, zera alarnï χayγurup, yarlïlarnï heč etärlär». A sen, χodžaga yüz körüp ọrẹnk' alïšïngan, bolursen oχšaš aŋar, χaysï ki aytïr surp Akopos aṛak'ẹl: «Kimniŋ ki kiyinišli, körklü bolgay, aytïrsiz: "Kel, otur yoγarï, hörmätli". Da yarlïga aytïrsiz: "Tur ayaχïŋ üstünä", — ya: "Oltur ašaγa, učta". Da hayufsunmassiz boyuŋuznu siznïŋ da bolursiz töräčilär yaman saγïšlârnïŋ». [Иакова 2:2 Ибо, если в собрание ваше войдет человек с золотым перстнем, в богатой одежде, войдет же и бедный в скудной одежде, 2:3 и вы, смотря на одетого в богатую одежду, скажете ему: тебе хорошо сесть здесь, а бедному скажете: ты стань там, или садись здесь, у ног моих, – 2:4 то не пересуживаете ли вы в себе и не становитесь ли судьями с худыми мыслями?] Zera χodžalarga yüz körüp, yazïχ χïlïnïrsiz da χaršï bolursiz ọrẹnk'kä, nečik ọrẹnk' alïšïngandïr. Da munuŋki sučnu ündälmäχindän yarlïlarnïŋ üstümüzgä kötürmiyiχ, yarlïnï da χodžanï birgä yïγïp. Zera alar kirip biyik hörmät bilä yoγarï, törnü klärlär öktämlik da ululanmaχ üčün. Da yalγan χuluχuŋnu seniŋ klärlär, da yarlïlar kečip oltururlar titräy-χorχa tïyïlïp da ašaχlanïp. Tügüldir yaχšï da tügül χabul, zera ne 1 kimesä kokol′nu ašlïχka χatmas, ani borlalïχ bilä tegänäk tikmäs. Da saŋa tüšär, ki yalγandan χuluχuŋnu da öktämlikiŋni χonarhlïχka da yarlïγamaχka teškirgäysen. Zera tas etučidirlär biri birin da buzučï. Čaräsizdir saŋa, ki 1 közüŋ bilä kökkä baχkaysen da (66r) birsi bilä yergä. Alay že ol künnüŋ hörmätinä: 1 yolu tenlilärni da džanlïlarnï biyändirmä. Zera džanlïlar Teŋridän χoltχadadïrlar da yalbarïyïrlar seniŋ üčün, ki kökkä kirgäysen, a tenlilär yergä tartïyïrlar teränlikkä, džanlïlar yarïχka hadirliyirlär, a tenlilär χaramγuluχka yeberiyirlär.

Ošta bu türlü boš čïχaručïdïr da ziyančïdïr saŋa kününä yarlïlarnïŋ da hörmätiniŋ, ki ulu kimsälärni ündägäysen. Yarlïnï ündä, yarlïnï čövräŋä yïγgïn da tattï [=tatlï] sözlär bilä süvündürgin, yarlïnï tïndïr, yalaŋačnï kiydir, üvsüznü övüŋä eltkin. Da ol čaχnï, ki čaχïrsaŋ Teŋrigä, da Teŋri išitir saŋa, da hanïz ki sen nemä aytmïyïrsen, aytïr, ki: «Ošta yerišipmen». Bu türlü faydalïdïr sadaγa yarlïlarga da yuvuχtïr Teŋrigä alγïšï alarnïŋ. Xaysï ki surp Tawit' markarẹ aytïr:

[Псалом 40/41: 2-3] «[2]Sanlïdïr, kim ki saγïš etip χayγurur yarlïnï! Künnüŋ yaman satamasïndan χutχarïr anï Teŋri. [3]Da sanlï etär anï, da čïχara bermäs anï χollarïna dušmanlarnïŋ».

Biliyiχ, ki bu sanlï heseb hasrätindän yemäklärïniŋdir, χaysï ki K'risdos anï kensi üčün saγïndï. A kim ki hasrät tügül da ulu kimsälärdir, alarnïŋ ündälmäχindän nedir faydaŋ? Zera hörmätlämäχindän yarlïlarnïŋdïr fay(66v)da saŋa, a tigül ičičülärniŋ [=ičučilärniŋ]. Da K'risdos aytmadï, ki: «Toχlarnï yediriŋiz», — yoχsa ayttï ačlarnï yedirmä, da aytmadï ičkänlärni ičirmä, ayttï susaganlarnï ičirmä. Ne türlü ki aytïr ari aγzï bilä: «Ač edim — yedirdiŋiz, susap edim — ičirdiŋiz, yalaŋač edim — kiydirdiŋiz, χarib edim — aldïŋïz χatïŋïzga». Bulardïrlar, ki tölövgä da sanlï hesebgä arzani etsärlär, da tügül toyunganlar ya ičkänlär. Zera kim ki yarlïnï yöpsüngäy, K'risdosnu yedirip ičirir da K'risdosnu sövündürür, zera K'risdosnuŋ inamlï χuludïr, da toγrudur K'risdosnuŋ sözü, ki ayttï: «Egär kim etsä 1 kiči kimsägä munuŋkibiklärdän, maŋa etärsiz». Egär inanïr esäŋ sözünä K'risdosnuŋ, χaysï ki kensi K'risdostïr yarlï, ol, ki yöpsünürsen da ündäpsen. Tügül tiyišli, ki anda bayнï ya toχ kimsälärni yöpsüngäysen, da K'risdosnu bosaγa artïna turγuzgaysen. Alar ululanmaχ bilä yoγarï, da K'risdos hečlik bilä ašaγa. Alarnï hadir közätiyirlär χuluχ bilä, a K'risdos munda olturgan, bašïn egip. Tüšmäs bu türlü hečlik bilä yöpsünmä K'risdosnu, zera anïŋkibik χurban da hörmät Teŋrini yüräkkä čïχarïr χišïmï bilä, da tügül ki must tapungaybiz yazïχlarga.

Egär ki sadaγa esä ya χurban, ne üčün ün-(67r)düyürsen körgänlärni köp yaχšïlïχnï da tölöv adamlardan alïyïrsen? Išitmädiŋmi K'risdosnuŋ vartabedlikindän, ki: «Közätiliŋiz sadaγaŋïzdan siznïŋ — etmägäysiz adämilär alnïna. Zera χaysï ki adämilär alnïna maχtanmaχlïχ üčün etär, tölövün dä adämilärdän alïr. Bolsun seniŋ sadaγaŋ yapuχ, da Ataŋ seniŋ, ki köriyir yapuχ, tölövün etär saŋa ačïχ». [Матфей 6:1 Смотрите, не творите милостыни вашей пред людьми с тем, чтобы они видели вас: иначе не будет вам награды от Отца вашего Небесного. 6:2 Итак, когда творишь милостыню, не труби перед собою, как делают лицемеры в синагогах и на улицах, чтобы прославля-

ли их люди. Истинно говорю вам: они уже получают награду свою. 6:3 У тебя же, когда творишь милостыню, пусть левая рука твоя не знает, что делает правая, 6:4 чтобы милостыня твоя была втайне; и Отец твой, видящий тайное, воздаст тебе явно.] Boš čïχarma sen seni anïŋkibik tölövdän da yïγïštïrma baylarnï, ki baχkaylar seniŋ χurbanïŋnï. Da saχtlïχ bilä közätilip ǰomartla χoluŋnu yapïχ yarlïga. Zera yuvuχtïr oγru šaytan, χaysï ki oγurlar mustuŋnu da sadaγaŋnï da kliyir, ki etkäy köp čalïšmaχïŋnï da išlägäniŋni heč da muft. Da barčadan saχlana tur χorχu bilä da bir alγïš bilä. Da közätil χaçak‘liktän, budur ki maχtanïp atlïχ üčün etmäysen da öktämlik hesebindän, ki šaytan χaytarmagay yaχšïlïχïŋnï yamanlïχka, a yarïχïŋnï χaramγuluχka teškirmägäy. Zera ki yarïχïŋ sendädir, χaramγuluχka χaytkay, budur ki sadaγaŋ maχtanmaχlïχ bilä etsäŋ, χaramγuluχtïr; maχtanmaχsïz, yapuχ sadaγa yarïχtïr, özgä χaranγu χïlïnganïmïz ne χadar χaramγuluχtïr. (67v) Bunuŋ üčün yap barčasïndan sadaγaŋnï. Da ne türlü ki klämäs aruvsuzluχun o̧reŋk‘sizlikiŋniŋ da yazïχïŋnï barčasïna ačma, ol türlü yarlïga bergän sadaγaŋnï da yap yaχšï χïlïnganïŋ bilä, sadaγa etkäniŋni da mustuŋnu, nečik 1 hörmätli da keräkli χaznanï, yapkïn. Da ol vaχt bolur χabul mustuŋ da yazïχlarga bošatlïχ.

Bunu barča išitip, etmiyiχ adämilärgä yüz körüp ündämäχ maχtanmaχlïχ üčün da hörmätlänmäχ üčün, da körgüzüp adämilärgä yarlïlarnïŋ üläšmiyiχ da belgili da bay kimsälärni hörmätinä yarlïlarnïŋ üläšmiyiχ. Da indirimizdän yaramagan da keräksiz nemäni heč etip Teŋrigä sunmïyïχ. Da Teŋriniŋ uχdun ya χaysï arilärniŋ k‘risdânlik söhbätinä teškirmiyiχ, da χurbanïmïzdan boš čïχmïyïχ. Da kečmišlär ǰanlarïnïŋ χurbanïn ya tumun etmiyiχ oγlanlarïmïz toyu bilä birgä, ki ol kičkinälär ïnčïnmagaylar ol az nemä χurbanïmïz bilä, χaysï ki yarlïdan alïp tar künlü čaräsizlärdän da anïŋ bilä sadaγa etmä yarlïga da alarga bašχïš sunma, ki χoltχada bolgaylar Teŋridän. Da emdi sen alardan yïγïštïrïp (68r) k‘ahanalarga beriyirsen, ne bilä ki Gajen χarγïšlandï da ögütländi, da čaχïrïyïr Teŋri, ki ne üčün harsïz köz bilä baχïyïrsiz kelišinä Teŋriniŋ taŋlamanï da semizli χoylarïmïznïŋ boyumuz üčün soymuyuχ da χaçak‘ni, arïχnï yöpsünmüyüχ yarlïlarga damâhliktän, o̧reŋk‘sizliktän, χapïp üzmäχtän, igilik yïγmïyïχ, zera aruvsuzdïr haramχornuŋ barča nemäsi Teŋriniŋ alnïna. A bu barča nemäni biyängäni bilä Teŋriniŋ etiŋiz, ne bilä ki Teŋri biyängäy da yöpsüngäy madaγïmïznï da χurbanïmïznï biyängäninä Teŋriniŋ etiyiχ, da ol vaχt bošatlïχ yazïχlarïmïzga, egär ki aruvluχ bilä da yazïχtan bašχa turuyuχ da hörmät bilä, haybat bilä köknüŋ učmaχïn meŋäriyiχ da aytïlgan yaχšïlïχka yetiyiχ Eyämizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, χaysïna haybat meŋi meŋilik. Ammẹn.

[Молитва]

Vay maŋa, ki yazïχïm köpländi, yamanlïχïm χuvatlandï da sansïz boldu o̧renk‘sizlikim! Da bunu barča men kensimdän bilirmen, ki χïlïnïpmen. Evet umsam Biyimdädir, zera oldïr köpyarlïγovučï Teŋri, χaysï ki köplärgä yazïχlarïn bošatïptïr, da men dä umsanïrmen anïŋ ölčövsüz šaγavatïna, ki arzani etkäy barčamïznï bošatlïχka da meŋi učmaχïna barča kečmišlär ǰanïn yoγargi Jerusaγẹmdä tïndïrgay, da kimlär ki aytkay 1 «Hajr mer», anï da yergälätkäy birgä krisdânlar ǰanï bilä.

[Судебник, продолжение]

(68v) Bašlanïyïr bu düftär ermeni töräsiniŋ, ašaγa yazïlganïnïŋ kendiniŋ sanïna da χaγïtlarïna, χaysï ki burungidir χaγïtïna kendiniŋ.

[Оглавление]

1 Kapitula. Ävälgi yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da kendiniŋ biylärinä.
2 Kapitula. Xulnuŋ χuluχ etkäni kendiniŋ biyinä, da ketkäni salačïnïŋ kendi biyindän.
3 Kapitula. Uruškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäy, yašlarïna körä yazgandïr törädä.
4 Kapitula. Oγlanlarnïŋ, χaysï ki biri birin naχïs etkäy.
5 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysï ki biri birin suvda boγsalar.
6 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysï ki sekirgäylär öč kirip.
7 Kapitula. Igitlär üčün, öč kirip nemä aγïr kötürgäylär.
8 Kapitula. Esirik kišilär üčün.
9 Kapitula. Tapkan malnïŋ yer ičinä.
10 Kapitula. Kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay.
11 Kapitula. Saχlaganï taχïlnïŋ yer ičinä barča nemäni.
12 Kapitula. Salačï töräsi üčün.
13 Kapitula. Kim ki kendi ǰïnsïnïŋ babaslarïn hörmätlämäsä.
14 Kapitula. Yaman aytučïlar üčün köz artïndan korolnuŋ olturγučuna ya keŋäštä olturgan biylärgä.
15 Kapitula. Erksiz χullar üčün, χaysïlarï ki kendin(96r)iŋ biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma bolmas.
16 Kapitula. K‘ristân χullar üčün.

17 Kapitula. Satun algan χatunlarnïŋ χaravašlarnïŋ.
18 Kapitula. Satïn algan dinsiz χullarnïŋ.
19 Kapitula. Kim ki atasïn ya anasïn urgay.
20 Kapitula. Yaŋïlganïna körä χulluχu.
21 Kapitula. Kim ki kišini oγurlagay.
22 Kapitula. Kim ki pambaslar kendiniŋ atasïn, anasïn ya χardašlarïn.
23 Kapitula. 2 kiši uruškay, da 1-i 1-in yaralagay.
24 Kapitula. Kim ki satun algan χulun ya χaravašïn öldürgäy.
25 Kapitula. Kimesä ki χalaba bašlagay da urgay 2 ʤanlï χatunnu.
26 Kapitula. Ögüz ögüznü sančkay.
27 Kapitula. Kimesä kendiniŋ χulun naχïs etkäy.
28 Kapitula. Ki ögüz ögüznü öldürgäy ya buγa buγanï öldürgäy.
29 Kapitula. Xuyularnïŋ da čuγurlarnïŋ.
30 Kapitula. Kiši čuγurga tüškäy.
31 Kapitula. Tuvar χaranïŋ.
32 Kapitula. Atlar üčün.
33 Kapitula. Xïlïχlï at üčün, ki kimesäni urgay.
34 Kapitula. Kimesä ki oγrunu kečä övinä tapkay.
35 Kapitula. Baχčalarnïŋ da rolâlarnïŋ.
36 Kapitula. Küydürmäχniŋ da požarlarnïŋ.
37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanïp nemä saχlama bergäy χoluna.
(69v) 38 Kapitula. Tuvar χaranï kimesägä saχlama bergäy.
39 Kapitula. Kimesä kimesägä saγït ötünčkä bergäy.
40 Kapitula. Kimesä kimesädän nemä borčka algay.
41 Kapitula. Ki nemäni tusnaχ χoygaylar.
42 Kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
43 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ baχčasïna teräkin buzgay.
44 Kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün.
45 Kapitula. Kimesä ki miskinliktän kendiniŋ čïγïšïn ya rolâlarïn satkay.
46 Kapitula. Öv satun algay kimesä kermän ičinä.
47 Kapitula. Suv tiyirmänläri üčün.
48 Kapitula. Kim ki at satun algay.
49 Kapitula. Ögüz satmaχ üčün.
50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
51 Kapitula. Čulular üčün.
52 Kapitula. Saγït balčïχtan etkän üčün čaγïrga.
53 Kapitula. Yemišli teräklärniŋ yemišin satmaχ üčün.
54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay.
55 Kapitula. Yarγučïlar üčün da k'ahanalar üčün, kim ki alarnï hörmätlämäsä yarγuda.
56 Kapitula. Tarlovlarnïŋ mežalarï üčün.
57 Kapitula. Tanïχlïχ üčün.
58 Kapitula. Öldürgän kišini kim ki tapsa özgäniŋ hranicasïna.
59 Kapitula. Atasïnïŋ-anasïnïŋ sözün išitmägän oγlanlar üčün.
60 Kapitula. Yaman χïlïngan kišilär üčün.
(70r) 61 Kapitula. Ögütlämägä oγrunu.
62 Kapitula. Küč etkäy χatïnga ya χïzga.
63 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ tas etkän nemäsin tapkay.
64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga čïχkay.
65 Kapitula. Kim ki ne türlü χïlïχ bilä ton kiygäy.
66 Kapitula. Kim ki yäŋi öv χoygay.
67 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ tarlovuna kirgäy serp bilä.
68 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ borlalïχïna kirgäy.
69 Kapitula. Yäŋi kiyövlärniŋ.
70 Kapitula. Xol tiyirmäniniŋ.
71 Kapitula. Tusnaχsïz borčlar üčün.
72 Kapitula. Töräsi χuluχčïlarnïŋ.
73 Kapitula. Tul χatunlardan tusnaχ almagay kimesä.
74 Kapitula. Ol χatïn üčün, ki 2 kiši urušsa, ol, aralarïna kirip, ayïrmaga klägäy.
75 Kapitula. Ölünü ki kerezmandan χazïp čïχargaylar da üstündägi, ne ki bar, algaylar.
76 Kapitula. Kimgä ki yoluχkay, ki klämiyin kiši öldürgäy.
77 Kapitula. Ol oγlanlar üčün, ki atasïn-anasïn heč tutup, da kendi erkinä öskäylär.
78 Kapitula. Ol oγlanlar üčün, ki atasïn-anasïn salïp, ketärlär kendi erki bilä.
79 Kapitula. Kimlär ki čerüvgä barïrlar.
80 Kapitula. Töräläri pešäkârlarnïŋ.
81 Kapitula. Oγlanlar üčün, ki tügäl uslu bolmagay da saγ.
(70v) 82 Kapitula. Töräsi bezirgânlikniŋ.
83 Kapitula. Hranicalarï üčün mülklärniŋ.
84 Kapitula. Töräsi χuçlarnïŋ.
85 Kapitula. Töräsi vank'larnïŋ.
86 Kapitula. Buzulgan keraplarnïŋ ya adämilärniŋ teŋiz üsnä.
87 Kapitula. Olturγuzmaχï yäŋi sala.
88 Kapitula. Zdan'a mülklärniŋ da tirlikniŋ atalardan χalgan.
89 Kapitula. Üläšinmäχi toγma χardašlarnïŋ arasïna.
90 Kapitula. Ayblagan oγrunu, ya anïŋ ʤäzasï nedir.
91 Kapitula. Yarγusu oγrunuŋ.
92 Kapitula. Biyi, ki χulun iškä yebergäy.

93 Kapitula. Kišiniŋ χulun kimesä kendi išinä yebergäy.
94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan χullarnïŋ.
95 Kapitula. Kimesäniŋ tuvarï ziyan etkäy sačovga, da anï tutup yapkaylar.
96 Kapitula. Kimesä atnï ürkütkäy.
97 Kapitula. Adam öldürmäχniŋ.
98 Kapitula. Išläri salalarnïŋ, ne türlü ki bolur.
99 Kapitula. Övränmägän da tügäl bilmägän hakimniŋ.
100 Kapitula. Kimni ki küč bilä yebergäylär erkindän bašχa iškä.
101 Kapitula. Iščilärniŋ yalga tutkan iškä.
102 Kapitula. Tutučïlarnïŋ [=kütüčilärniŋ] töräsi.
(71r) 103 Kapitula. Kim ki yïχövgä nemä čïχarsa.
104 Kapitula. Töräsi bezirgânlikniŋ da kebitčilärniŋ.
105 Kapitula. Töräsi pešäkârlarnïŋ.
106 Kapitula. Išči pešäkârlarnïŋ, ki biyiniŋ saγïtï bilä išlärlär.
107 Kapitula. Kimesä nemä tirlik tapungay čerüvdä.
108 Kapitula. Köptängi borčlarnïŋ töräsi.
109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anï sb̄g bilä.
110 Kapitula. 1 kimesä nemä satun algay, da satkan kiši anï tïygay.
111 Kapitula. 1 kimesä ki tusnaχ üsnä sb̄g bergäy.
112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä aytkay bermä da bermägäy.
113 Kapitula. Oγul atanïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy.
114 Kapitula. Xaysï ki χonaχlar χoygay χumašlarïn hospodada.
115 Kapitula. Töräsi oγlanlarnïŋ öksüz.
116 Kapitula. Ata mülklärinä.
117 Kapitula. Adam χanïnïŋ.
118 Kapitula. Törädän apelovat etmä.
119 Kapitula. Töräči töräni etmägäy 1 stronaga birsindän bašχa.
120 Kapitula. Aŋlamaχï yergäsi ermeni töräsiniŋ.
121 Kapitula. Kimlär ki hörmätlämäsä töräni.
122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuŋ alnïna, da turmagay.
123 Kapitula. Xatïnlarnïŋ barča türlü.
124 Kapitula. Aŋlamaχï bilmäχi ant ičmäχniŋ.

(71v) Bašlanïyïrlar töräläri ermenilärniŋ ermeni tilindän da buyurmaχïndan yarïχlï ulu biyniŋ da biyniŋ Zigmuntnuŋ, polskiy korolnuŋ, pannïŋ da dedičniŋ

Tilindän ermeniniŋ latingä čïχargandïr, latindän polskiygä, da polskiydän bizim tilgä, χaysï ki bašlanïyïr bu sözlär bilä.

Yarïχlï biy da biy Zigmunt, Teŋriniŋ süvükü bilä korol polskiy, ulu kn′az Litvanïŋ, da Orusnuŋ, Prusnuŋ, daγïn özgä uluslarnïŋ biyi da dediči, etiyir aytmaχlïχ törälär üsnä da toχtatmaχlïχ ermenilärniŋ munuŋkibik bašlamaχ bilä da bu sözlär bilä.

Atïna Teŋriniŋ. Amen.

Meŋilik išniŋ bilikliki

Xačan töräläri da toχtatmaχlarï korollarnïŋ da kn′azlarnïŋ, alay, nečik özgä išlär ölümlü, ne 1 kez alay keŋäšli da uslu toχtalgan bolgay, aytïlgan da tutulgan bolgay, ki soŋra, χačan ki ol čaχ ta χïlïχlï [=χïlïχï] ki aŋïlïr da övrätir här kez anïŋkibik, nemä bar edi, ki keräktir ya teškirmägä, yasamaga ya buzmaga, 1 čaχta keräkli edi, a nemädä bašlanganïndan alay išlängän da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki soŋra yetkizgäy da yasama keräkli bolmagay. (72r) Anïŋ üčün men, Zigmunt, Teŋriniŋ süvükü bilä korol Polskanïŋ, da ulu biy Litvanïŋ, daγïn da özgä uluslarnïŋ — Krakovnuŋ, Sudemirniŋ, Seraznïŋ, Kuyavnïŋ, Lenčicanïŋ, Orusnuŋ, Prusnuŋ, Xlemenckiy, Elbenckiy, Pomorskiy, daγïn arï biy da dedič,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barčasïna, hali bolganlarga da kelgänlärgä, bu išlärni bilgänlärgä bilmägä, nečik tä ki bu vaχtka dirä Ilôv ermeniläri, bizgä beringänlär ol privilealarnïŋ tibinä da kendiniŋ töräläri bilä ermeniniŋ, χaysï ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, χabul kördüχ, da tuttuχ, da saχladïχ. Ale ki köptän dügül, χačan ki boldu ayrï išlär aralarïna bugurmistr bilä, raycalar bilä da χara el bilä šähärimizdä Ilôvda anïŋkibik alarnïŋ töräläri üčün, köründi, ki keräklidir, χačan ki ol törälär yazïlgan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytïp, voyt bilä Ilôvnuŋ 6 ermeni χartï bilä ermeniniŋ yergäsindän bu törälär yanïna keräk bolgaylar, čïχarïp 4 artikulnu birsi bitiklärdä yazgan bizim, χaysï ki törä bilä nemeclärniŋ, Marïmborknuŋ, (72v) keräk ol törä bilä bolgay yarγu. Ki ol voytka kermänniŋ, özgä kišilärgä, χaysï ki ermenilär bilä išläri bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu umsasïzlïχka da aylandïrmaχlïχka χalmagay, sïmarlap ediχ ol ermenilärgä anïŋkibik törälärni alarnïŋ latin tilinä küvürmägä, da čïχarma, da bizgä bermägä.

Xaysï törälärni, saγïšlap keŋäšimiz bilä bizim, oχcovlap [=oχšovlap], da χaysï boγumlarda az nemä alïšïptïr [=alïštïrïp], da yasap, bügüngi bitiklärdä bizim yazma da yäŋi baštan berkitmägä keŋäš ettiχ. Xaysï törälärniŋ čïχarganï bašlanïyïr da bardïr bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohannẹs, Teŋriniŋ šaγavatï bilä χanï ermenilärniŋ, χutlu vaχtta biylikinä kendiniŋ χoydu, yïχkün künüdir Teŋriniŋ ölüdän turganï Biyimizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, anïŋ üčün boyruχu bilä kendiniŋ χanlïχïnïŋ buyruχ etti, ki anïŋ ne bir ur′adniki, a ne buyruχčïsï ol künnü yïχkünnü ne bir čïγïšnï χanlïχnïŋ almagay. Da yänä χoydu, ki bir yarγučï da yïχkünnü yarγu yarmagay. Daγïn χoydu yïχkünnü ne bir iš üčün ne olturγuzgaylar, ne tutkaylar. Daγïn kimesä bazmagay, ya basïp yïχkünnü borčun izdämägäy. Yoχesä barča k‘ristânlar künü yïχkünnüŋ, ulu kündä dä, ki barčasï erkli (73r) bolgaylar da färâhat, čöplänmä da kelmä yïχövgä, baγlanmagay özgä išlär bilä, yïγlamaχ bilä, [keräk] Teŋridän χolmaga. Ne bir k‘ristân künün yïχkünnüŋ 1-i birinä baš χošmagay albo öč almagay. Här 1-i emin-aman bolgay, tözgäy alγïšta Teŋrigä, yerniŋ köknüŋ χanïna šükür bergäylär yïχkünni. Da artïχsï ulu künüdir, ari da ayïrïlmagan surp Errortut‘iunga šükür bergäylär.

◇ Ol, ki munda aytïlïr, ki yïχüngi kün törä bolmagay da tutulmagay, aŋlanïyïr, χanlïχ išlärdän bašχa χïlïnmaχï bilä isi yaman yaŋïlmaχlïχ, da borčlu üčün, ki emin bol*ma*gay, kimniŋ imen′asï bolmasa.

[Дополнительная статья 2<16, 85]

Daγï da T‘ẹotos χan ermeniniŋ aŋmaχlïχï, arzani da maχtalgan, da özgä χanlarnïŋ da kn′ažatalarnïŋ [k‘risdânlarnïŋ, ermenilärniŋ]. Xačan ki ol χanlar keltirdi aŋar könülük Teŋriniŋ, törälär da toχtalmaχlar berip barčasïna, χaysï ki el anïŋdïr, markarẹlärdän da surp aṛak‘ellärdän aytmaχlïχ da özgä vartabedlärniŋ surp yïχövnüŋ, χoydu kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänliχlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniŋ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barčasï da bašχa barčasïna, ki anïŋki buyruχlarnï küčlü da nemä eksitmiyin saχlagaylar.

(73v) ◇ Xanlarï ermenilärniŋ törälärni belgili etiyirlär yarγučïlarga, buyuruyurlar anïŋkibiklärgä da barča töräčilärgä, etüčilärgä könülüknü, alay birinä, nečik birsinä: buyuruyurbiz, etkäylär könülük da yarγu könü barčasïna — χoǰaga da miskingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänligä da χonaχka, da kelgänlärgä, bašχïš almamaχ da orunč, da yarγučïlar anï eslägäylär da közätkäylär, ki egri kišini yarγu bilä könültmägäylär. Yänäči, egär ki töräči egri törä etsä, anïŋkibik ištä tanïχlïχ bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräčiniŋ keri etiyir χanlïχka almaχ bilä, χaysï ki töräčidän berilmäχ keräk. Anïŋ üčün töräči, yaman töräsiz ayttï esä ya yaman yarγu etti esä, hörmätsiz digüldür, χaysï ki yarγučï apelâcia bilä yarγu etsä. Egär sezsä töräčiniŋ egri buyurganïn, könülüksüz, ögütlämägä anï bolur.

Da töräči üsnädir bu iš, ki stronalarnï keltirgäy zhodada da antnï alarga [terčä] buyurmagay. Egär yarγučï bolmasa stronalarnï barïštïrmaga, soŋra yarγučï aytmaχ keräk, nečik ki törädä yazgandïr.

Yänäči, χačan ki 2-si kelsälär yarγu alnïna da biri birinä ayb bergäylär borč üčün ya özgä nemälär üčün, bizmilanip, a egär eki (74r) yandan ki tanïχlarï bolmasa, ol čaχta anïŋkibik išlärni, kimni ki ündäptirlär da tangay nemäni, ale ündägängä dügül, keräk aytïlgay yetkizmäklik aŋar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant ičkäy, ündägän kišigä tügällägäy törä bilä.

Xačan ki kelsälär ermeni voytunuŋ alnïna 2-si ne išlär dä bolsa ya yoluχkan tanïχlarï bilä, ol čaχta χaysï da bolsa alardan tanïχlarï bolgay könülük bilä, budur 2 ya 3 yaχšï kišilär bolgay, da tanïχlïχ oχšašï. Anïŋkibik iš tutulur, da yarγučï anïŋ sartïn aytmaχ keräk, egär ki birsi yandan aytkay dävikâr da utru bolsa tanïχlïχka. Xaysï ki tanïχlïχ könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanïχlïχnï keri urmaga kläp, ki könülüknü baskay, ol čaχta bu türlü išniŋ üsnä toχtamaχ keräk. Egär ki könü, tanïχlïχ χatïna χaldïrmaχ keräk, [baχmamaχ keräk] anïŋ sözlärinä, kim ki ayblar anïŋki tanïχlarnï.

Töräsi ermenilärniŋ dijat‘ik‘lärniŋ
[Дополнительная статья 3<99]

Xaysï ermenigä ki yoluχkay tïnčsïzlïχ, ündämäχ keräk k‘ahanalarïn, da 2 ya 3 ketχoyanï χartlardan tanïχlïχ üčün, da kendiniŋ yuvuχlarïn. Äväl nemä keräk čïχargay yïχövünä, da aχpašlarïna, da babaslarïna, da kerezmanïn kendiniŋ belgili etkäy, da χalgan (74v) mülklärin, da tirlikin kendiniŋ, yuvuχlarïna bolgay da uruγlarïna, kendiniŋ erki bilä, ne ki kläsä čïχarma, belgili etkäy. A munuŋkibik išlär toχtalmaχ keräk sonγu erki bilä kečäsi dünyâdan. Ol tanïχlar anïŋkibik aŋgaylar anïŋ yuvuχlarïna, ki nemä sözüŋüz bar esä, sözläŋiz tirlikinä, aŋar utru, kim ki dästïment etiyir. Özgä türlü, egär ki ol ölsä, anïŋkibik dästïment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soŋra keräk tutulgay, baχmamaχ keräk anïŋ yuvuχlarïnïŋ sovuχ sözlärinä, anïŋ üčün ki čaχïna, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanïna körä Boγos aṛak‘ẹlniŋ, ki dästïment ölüdän soŋra bekliktä toχtamaχ keräk. A egär ki ol dästïment etkän tiri χalsa, ol dästïment

anïŋ erkinä bolmaχ keräk, kläsä buzar, kläsä yasar, nečik aŋar körünsä.

Töräsi k'ṛǫṛęnk'niŋ bu türlü [Дополнительная статья 4]

Ündägäy uruγ kökün da nïšan etkäy. Bu türlü keräk [etkäy] bu išni. Keräk kiyöv sözlägäy χïznïŋ atasï bilä, budur, ki aŋar belgili etkäy, ne türlü nemä berir χïzïnïŋ artïndan ǰehez, χaysïn ki almaχtïr, artïndan berilgäy belgili, zera ki ǰehezi χatunlarnïŋ ülüšläridir atasïndan da anasïndan da mülklärdän. Da egär χïz atasïna tïnsïzlïχ kelsä da (75r) klägäy χïzïna ösyättä nemä čïχarmaga, ne ki kendinä körünsä, anï bolur etmä kendi erki bilä. Da aŋar χaršï oγullarï bolmas bolma, ne ol oγullarga nemä ziyan etmägäy. Egär ki χaysï χïz oγlan χalgay atasïnïŋ ölümündän soŋra, keräk, ki er χardašlarï anï ǰehezläp ergä bergäylär anïŋ ülüšü bilä, da oγullarï mülklärdä χalïrlar. Xayda ki er χardašlar bolmasa da χïzlarï χalsa, alar χalïrlar atalarïnïŋ mülklärinä žaṛank.

Da igiliki oγlanlarnïŋ [=ölgänlärniŋ], oγul-χïzï bolgannïŋ, χalïr oγlanlarïna, χïzlarïna da χatununa. A kimniŋ oγul-χïzï yoχtur, anïŋki igiliklär tüšär yïχövlärinä [=yuvuχlarïna] da χardašlarïna. Da aχïrï χatïnïn ölgän kišiniŋ yuvuχlarï bolmaslar keri etmägä. Ol igilikni, ki χatun keltirdi eyäsinä kendiniŋ, barča ištän ilgäri, anï, χaysïn keltiriptir, keräk aŋar bergäylär. A daγï da, aŋar ne ki eyäsi arttïrdï, egär altïn kibik, egär kümüš, inǰi kibik, anï aŋar barča keräk bergäylär. Da uruγu kökü ölüdän soŋra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär χatïnga anï. Ne ki uruγga kökkä tiygäy 3 ülüš ölüdän soŋra, da χatïnga 4-ünčü ülüšnü belgili yetkizgäylär barča igilikindän, ne ki χalsa. Egär kimesä nečä (75v) atadan alay anadan ki kimesäniŋ 4-ünči kindiktä uruγu kökü bolmasa, anïŋ igiliki keräk ki korolnuŋ χaznasïna berilgäy. Da korol anïŋ biyliki ol kišiniŋ ǰanï üčün Teŋri yoluna nemä bermäχ keräk.

◇ Korol anïŋ biyliki bu igiliktän, χaysï ki anïŋ üstünä tüštü, Teŋri yoluna bermä borčlu dügüldür anïŋ ǰanï üčün, anïŋ üčün ki anïŋkibik törälär bilä ermeniniŋ baylï dügül anïŋ biyliki, da munuŋkibik törädän da anïŋkibik igiliktän, üsnä tüškän, anïŋ erkinädir. Xaysï igiliklär anïŋkibik bolsa, bu ermenilär ni 1 türlü yašïrma bolmagaylar bizim aγïr ögütümüz tibinä.

Xačan ki χaysï χïz ergä barsa kendiniŋ ata ülüšü bilä da ana ülüšü bilä da χoǰasï birgäsinä oγul-χïzï bolmasa, bolur etmä hokęparclar, anïŋ üčün ki oγlanlarï yoχtur, budur tek χardašlarïn da yuvuχlarïn. Da χaysï χatïn kel*tir*iptir igilikni birgäsinä, keräk anï χaytargay barča χatunga da artïrganï bilä birgä. Da ölgän vaχtïna ki klägäy hokęparc etmägä χatunun χardašlarï bilä birgä, törä anï aŋar buyurur, ki birgä anïŋ ǰanïn χayγurgaylar. Da bu buyruχ tutulmaχ keräk, egär ki χatunu ölmäsä χoǰasïndan burun.

(76r) Budur ögütü olturušnuŋ ermeni töräsiniŋ [Дополнительная статья 5]

Xačan ki voyt oltursa törädä ermeni χartlarï bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atï bilä: «Čaχï mïdïr töräni gayit etmägä?» Da ol keräk aytkay: «Xačan ki bügün törädir yazïlgan törä bilä da stronalar keliptirlär, čaχïdïr». Bu sözlär bilä olturγuzmaχ keräk töräni: «Men olturγuzïyïrmen töräni küčü bilä Biy Teŋriniŋ, da küčü bilä bizim törämizniŋ, korolumuznuŋ, da menim küčüm bilä, voytnuŋ, da küči bilä bu 6 ermeniniŋ, χaysï ki menim χatïma oltururlar, da küčü bilä bizim barča ermenilärniŋ, buyruχ etiyirmen da buyuruyurmen könülük bilä yetkizmäχliχ, ki ne bir dä [yarγuga] yuvuχ kelmägäy da ketmägäy, tek ančaχ bizim buyruχumuz bilä, da buyruχ etärmen barča bil*mä*mäχliχni, da buyruχ etip ortada χoyïyïrmen eminlik, ol, kim ki bu eminlikni da aytïlgan išlärni ki tutmagay, ki sïndïrgay anï söz bilä ya etmäχ bilä, ol anï χalïr da anï tözmäχ keräk, ne ki törä tapsa». Da χačan töräni olturγuzsa, ol čaχta sormaχ keräk atï bilä 2-inčidän: «Igi mi töräni olturγuzdum?» A ol aytmaχ keräk: «Igidir, yazïlgan törä bilä». Da 3-ünčidän sormaχ keräk atï bilä: «Bu eminlikni, ki munda χoyduχ, tutulmaχ keräk mi?» Da ol aytmaχ keräk: «Tutulmaχ keräk küčü bilä yazïlgan töräniŋ meŋilik. Amen».

(76v) [1] kapitula. Yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da kendiniŋ biyinä

Korolnuŋ olturγučuna utru yaŋïlgan da kendiniŋ biyinä, anïŋkibik χalïr tamaχïn. Oγullarï könü da χardašlarï anïŋ da, atasïnïŋ ornun tutalmasalar [=tutalmaslar] ol yaŋïlganïna körä aγïr. Ale oγlanlarï atasïnïŋ tirlikin tas etmäslär, egär atalarï bilä anïŋkibik saγïšta tigüllär edi esä, alay oχ χardašlarï aytïlgan yaŋïlmaχtan. A egär aytïlgan keŋäštä edilär esä, här 1-i alardan yaŋïlganïna körä tözmäχ keräk.

◇ Oγullarï alarnïŋ, kimlär ki artïχsïlïχ etär korolnuŋ olturγučuna χaršï da iši barča nemäniŋ, da atasïndan χalgan tirlikni tas etärlär. Anïŋ üčün bu yaŋïlmaχka körä barča tirliki χanlïχka χalïr.

[2] kapitula. Xulnuŋ χuluχ etkäni kendi biyinä da ketkäni salačïnïŋ kendi biyindän

(77r) Teŋri adam tarbiyatïn erkli yaratïptïr da etiptir, ale ki keräklidir biylärinä kendiniŋ χullar

χuluχka er u suv üčün. Alay oχ bu törädir, χačan χaysï salačï biyindän kendiniŋ, nemä tïymïyïn biyniŋ, χayda kläsä, barma bolur. A egär ki χaysï biy aŋar tözmä klämäsä, ani erkli yebermägäy kendiniŋ kišisin, klär anï saχlamaga kendi töräsinä, da ol čaχta oγlanlar atasïnïŋ ölümündän soŋra ol biyniŋ tibinä tözmägäylär, ol čaχta erkli bolurlar ketmägä da barmaga özgä biyniŋ tibinä, χayda kläsä.

◇ Bu buyruχ alay aŋlamaχ keräktir salačïlar üčün ermeniniŋ, özgä ǰïnsï üčün tigül, anïŋ üčün salalar da tuvarlarï [=tutovlarï] ermenilärniŋ berilgändir barča türlü korun*a*ga.

3 kapitula. Uruškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäylär

Egär ki oγlanlar aralarïna uruš etsälär, da 1 oγlan birsin öldürgäy, da ol oγlan öldürgän 12 yašïndan artïχ bolgay, keräk bašïn tölägäylär, nečik tügäl bütün kišiniŋ. A egär ki ol oγlannïŋ öldürgän yašï 12-dän eksik bolgay, bolsa 10 ya 11, ol čaχta anïŋ bašïnïŋ yarïmï tölänmäχ keräk. A egär öldürgän oγlannïŋ yašï 10-dan eksik bolgay, 3-ünči ülüšü bašïnïŋ tölänmäχ keräk. A egär ki oγlan 15 yašïna bolgay, ol kiši öldürüčüdür da törägä χarši (77v) yaŋïlgay, da bu statutka keräk tügäl tölöv etkäy bašï üčün χardašlarïna öldürgän kišiniŋ, nečik yoγarï yazïlgandïr.

◇ Aŋlamaχ keräktir bu buyruχ da törä ermeni oγlanlarï üčün, yoχesä ermeni oγlan öldürgäy özgä ǰïnsnïŋ, tüšär ǰurumga yarγusuna körä öldürgän oγlan üčün da ol yarγuda, χaysï ki öldürgän oγlandïr.

4 kapitula. Xaysï oγlan 1-i birin naχïs etkäy

Egär ki χaysï oγlan oyun arasïna 1-i birin naχïs etkäy klämiyin ya öčäšip, anïŋkibik išlär igi sesilmäχ [=sezilmäχ] keräk da baχmaχ keräk anïŋkibik iš bilä, ne türlü ki χïlïnïptïr, tergämäχ keräk öldürgänni, ol naχïs etkän oγlannïŋ yašlarïn sanamaχ keräk, χaysï boγumuna anï naχïs etiptir, közünä mi, χoluna mï, ayaχïna mï, anïŋki naχïs etmäχniŋ baχkaylar naχïslïχïn, da aŋar körä tölöv etkäylär hakimlikin da χarǰïn. Da ol barča tölämäχ keräk, kim ki naχïs etti. Xaysï ki töräni oγlanlarnïŋ etmäχindän taptïχ könülüktä.

◇ Ermeni oγlanlar üčündir bu iš, daγïn da 4 iš, hal oχ, biri biriniŋ artïndan aŋlanmaχ keräk.

5 kapitula. Oγlanlar, ki biri birin suvda boγgay

Oγlanlar, ki suvda yuvungaylar, da 1-i birsin boγgay, ol čaχta töräčilär munuŋkibik išni igi tergämäχ keräk, egär ol türlü boγulmaχlïχ boldu esä gälägdän, ya yüräklänmäχtän, ya (78r) yaman yüräkindän, ya üvrätkän kläp, ya ol boγulgan satamadan battïrdï kendi kendin suvnuŋ teräninä, da alar, ki anïŋ bilä yuvundular, ol boγulganga bolušma bolmadïlar. Keräk töräčilär belgili bilip tügäl yoluχkan išni. Egär ki ol kensi satamadan boγuldu esä da alar, ki anïŋ bilä yuvundular, aŋar bolušma bolmadïlar, anïŋki boγulmaχ üčün tölöv bolma bolmastïr. A egär ki özgä ištän boldu esä, tölöv bašï üčün bolmaχ keräk yašlarïna körä ol boγulgannïŋ, nečik öldürgän kišiniŋ.

6 kapitula. Oγlanlarnïŋ öči üčün biyik yerdän sekirmäχniŋ

Egär ki anïŋkibik iš yoluχsa oγlanlar arasïna, ki χaysï oγlanlardan biyik yerdän sekirgäy öč bilä da ol sekirmäχtän naχïs bolgay ya ölümgä bargay, kim säbäp boldu bu iškä, ges bašïn tölämäχ keräk. Egär ol, ki sekirdi naχïslïχka ya ölümgä, yašïna körä naχïslïχïn baχkaylar ya ölümün. Alay bolgay yarγusu, nečik yoγarï yazïlïptïr oγlanlar üčün.

7 kapitula. Igitlär, ki aralarïna aγïr nemä kötürürlär öč bilä

Igitlärgä övränčiktir, ki öčtän aγïr nemä kötürmägä, da maχtanmaga, da aγïr nemä yürütmägä, da anïŋki aγïr nemä kötürmäχtän egär ki χaysï aralarïndan naχïs bolsa, χaysï ki, sḇg χoyup, da öč kirdi, da säbäp boldu bu iškä, anïŋ naχïslïχïna, ges ǰurumnu (78v) tölämäχ keräk, nečik χanlï iš üčün, da anïŋ χatïna ol naχïs bolganga ziyan, χarǰïn tölämäχ keräk, hakimlikin. Anïŋ üčün munu χoygandïr, ki kimesä biri birin ziyanga [da naχïslïχka] salmay da saγlïχïndan čïχarmagay.

8 kapitula. ǰimrilär üčün

Egär ki esirikliktä yoluχsa, ki biri birin naχïs etkäy, törä buyurur, ki anïŋkibik iš naχïslïχniŋ esiriktä etkän tiymäs bošatmaga, ani dä tözmägä. Anïŋ üčün ki esirikliktän barča yaman toγar da bolur, anïŋ üčün ki esirikliktän säbäp boldu ki biri birinä. Da anïŋkibik iš üčün törä bolmaχ keräk, budur ǰurum, ziyan, hakimlik, χarǰ naχïs bolganga tölämäχ keräk. A egär esirik kiši kimesäni öldürsä, ol čaχta törä bilä baχmaχ keräk anïŋki öldürmäχliχni ǰâht bilä, da sormaχ keräk, budur anïŋkibik öldürmäχliχ yaman saγïš bilä saγïš etip ya özgä säbäptän bolgay, budur, egär birgä biri biri üsnä urušma turdular esä, ya kimdän boldu bašlanmaχ anïŋkibik ištä, ol čaχta säbäpinä körä, χïlïnganïna körä, yaman etkäninä körä bolgay yarγusu. Egirlikinä körä ögütlägäylär bolušučularnï, etkäninä körä munuŋkibik išni esirikliktän tügällädi. ǰâht bilä baχïp alarnï da ögütlämäχ keräk, nečik yarγu körgüzsä.

(79r) 9 kapitula. Xazna tapmaχ yer ičinä

Egär ki kimesä kendi mülklärinä χazna tapkay yer ičinä, ya altïn, ya kümüš, da egär ki anïŋ-

kibik χazna ävälgi χanlïχnïŋ bolgay, da igi bilsälär, keräk χanlïχ χaznaga berilgäy ol χazna. A tapkan kiši ol χaznanï, 3-ünčü [=10-unčï] ülüšün ol kišigä bermäχ keräk, alay oχ aŋar da 10-unčï ülüš bermäχ keräk, ol kišigä, kimniŋ mülklärinä tapuldu. A egär ki bilsälär, ol χazna χaysï ulu biyniŋ bolgay, anïŋkibik malnï da igilikni, oγlu, ya χïzï bolgay, ya yuvuχu, anïŋkibik mal keräk tüškäy alarga. Xaysïnïŋ mülklärinä χazna tapïlsa, ol χaznadan 10-unču ülüšü berilmäχ keräk χanlïχka.

◇ Xazna tapulmaχnïŋ sorovu da bilmäχi koroldan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay

Egär yoluχsa, uruš arasïna kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay, da igit bolup χartnïŋ, törä bilä buyurgandïr anïŋkibik χol uzatučï saχalïna χartnïŋ, alay ol aŋlanmaχ keräk ʤurumu, nečik kimesäni naχïs etkäy.

11 kapitula. Čuγurlar üčün yer tibindägi

Egär kimesä čoγur ačsa yer ičinä, χayda ki taχïlï bar anïŋ ya özgä χoygan bolgay, da ol čoγurga yebergäy kišini taχïlnï čïχarma, a ol kiši, ki čoγurga yebergändir, da (79v) ol anda čoγur ičinä ïstan ölgäy, anïŋ yarγusu alay bolmaχ keräk, nečik kendi öldürgäy. A egär ki ol kiši anda yebergän naχïs bolgay, ol, kim ki anï yeberdi ol čoγurga, keräk tölägäy ziyanïn, χarʤïn, hakimlikin. Anïŋ üčün ki keräk edi ol yebergän kišini čoγurga tözgiy edi, ki yanan yel čïχkïy edi taχïlnïŋ da iyisi. Anïŋkibik čoγurdan taχïlnïŋ iyisi čïχmïš bolgay, da anda yebergän kiši naχïs bolsa. Anïŋkibik satamanï yarγučïlar baχmaχ keräk, ki nečik boldu, ya säbäp kimdän boldu, da könülük etkäylär.

◇ Ermenilärniŋ yalga tutkan χuluχčïlarï üčün bu iš aŋlanmaχ keräk.

12 kapitula. Töräläri salačïlarnïŋ

Egär χaysï ermeni buyruχ etkäy kendiniŋ salačïlarïna išlämä artïχsï burun, bu türlü saban sürmä, oraχ orma ya özgä išlär, da ol salačï anïŋkibik artïχsï ištän ki naχïs bolgïy edi [ya ölgiy edi], anïŋkibik biy, ol, ki artïχsï ayttï išlämä, yazïχlïdïr Teŋriniŋ alnïna. Egär anïŋkibik salačï artïχsï ištän naχïs bolsa da hakimliktän oŋalïp čïχkay, biyi keräk tölägäy aŋar hakimlikin, ziyanïn, χarʤïn. A egär ki anïŋkibik naχïslïχ saγlïχïna [ol salačïnïŋ] boldu esä, ki bolmagay oŋaltmaga da aχsaχ χalgay, a ne [=anï] yarγučï baχkay ol ištän, ne türlü učka kelsä, könülük etkäylär.

(80r) 13 kapitula. Kim ki kendiniŋ k'ahanasïn hörmätlämägäy

Surp aṛak'ellärniŋ buyruχudur, buyruχ etiyir bu išni, ki kimesä kendiniŋ k'ahanasïn yaman sözlär bilä da hörmätsizlik bilä uyaltmagay, anïŋkibik kiši, ki kendiniŋ din atasïn hörmätlämägäy, ol yaŋïlïr Teŋrigä utru, anïŋ üčün ki k'ahana χoltχačïdïr Teŋridän, da yarγusuna Teŋriniŋ barïštïručïdïr, da ʤůap berüčidir žoγovurt üčün. Tanïχlïχ beriyir muŋar ari bitiklär, kimesä kendiniŋ k'ahanasïn pambas etmäsin, anïŋ üčün ki aṛak'ellärniŋ boyruχudur, ki anïŋkibik kišini aγïr ögütnüŋ tibinä tartkaylar, kim ki k'ahanasïna yaman aytkay, ol yaman aytmaχlïχ bulaydïr, nečik Teŋrigä yaman aytkay, anïŋ üčün ki surp Awedaran buyurur, kim ki sizgä yaman aytsa, Maŋa aytïyïr.

14 kapitula. Kimesä yaman aytkay χannïŋ olturγučuna albo χaysï keŋäš biyinä

Egär kimesä teliliki bilä kendiniŋ yaman aytkay χannïŋ artïndan da keŋäšinä χanlïχnïŋ, a egär kimesä anïŋ üsnä yetkirgäy, anï etkän da anïŋkibik yaman söz aytkan, a egär ki anïŋkibik yaman aytučï k'ahanalïχtan bolsa, babaslïχïndan tüšürgäylär, egär ašχarhagan esä, anïŋkibik yaman aytmaχï üčün bolgay yarγu, da ol yarγunu etkäy aχpaš ya vartabedlär, anïŋ üčün ki korolnuŋ olturγuču alγïšlïdïr da χanlïχïnïŋ boyu aγïrlar yergäsin Teŋriniŋ (80v) küčü. Anïŋ üčün törä buyurdu, ki här biri kendi erkin tïygay da esinä tutkay χannïŋ arza-ni biylikin.

15 kapitula. Erksiz χulnuŋ, ki bitik övrängäy, biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa χul čerüvdä tutkan ya sb̄g bilä satun algan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anïŋkibik erksiz χul bolmastïr etmä babaslïχka kendiniŋ biyiniŋ erkindän bašχa. Anïŋ üčün törä tïyïyïr, ki kendiniŋ biyinä χayγu etmägäy. Anïŋ üčün bu iš oχšar öv buzulmaχïna. Egär körünür esä, ki anïŋkibik χul babas bolgay, nečik arzani boldu Bọγos aṛak'elniŋ χuluỌṇęsimos, da munuŋkibik χul erki bilä kendiniŋ biyiniŋ bolur alïnmaga babaslïχka.

16 kapitula. K'ristân χullar üčün

Egär kimesä, k'risdân bolup, k'risdân χul satun algay, körgüziyir Eski Törä, anïŋkibik χul, 6 yïl χuluχ etip biyinä, azad bolmaχ keräk 7-inči yïlda, evet ki Yäŋi Törä k'risdânlarnïŋ toχtattï anïŋkibik χulnu ol čaχta erkli bolmaχ keräk erksizliχtän, ne türlü tez χuluχ etsä ol sb̄gï, χaysï ki anïŋ üčün beriptirlär. Egär ki χul yalγïz satun algan esä, ol türlü χïlïχ bilä erkli bolgay. A egär χul χatunu bilä satun algan esä, ol čaχta χatunu bilä da oγlanlarï bilä erkli bolur, χuluχ etip, nečik aytïlgandïr, ol sb̄gnï, χaysï ki anïŋ üčün berilgändir. Egär ki anïŋkibik χu(81r)lga biyi χatun bersä da

alarnïŋ oγlanlarï bolgay aralarïna, anïŋkibik išlär, ol χulnuŋ χatunu oγlanlarï bilä χuluχta χalgay biyiniŋ övinä meŋilik, tek ol χul kendi yalγïz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä sƀg almaga χatunu üčün, ol čaχta χatunu oγlanlarï bilä erkli bolur. Egär ki χulnuŋ köŋlü [bolsa], kläsä, ki χalgay biyi χatïna, ki klämägäy ketmä, anï biyi keräk saχlagay χatunu bilä, oγlanlarï bilä, da algay ol χulnu, da bargay yïχövgä, da tanïχlatkay kišilärgä, da anïŋ üsnä tanïχlïχ bitiki algay, da aytkay, ki klämäs χulum χatïmdan ketmä ölginčä. A egär ki soŋra anïŋkibik χul saγïš etkäy da klägäy erksizliktän etmägä kensi kensiniŋ erkin da biyi anïŋki saγïšïn sezgäy, biyi bolmastïr anï erksiz etmägä anïŋ saγïšïna körä, χaysï ki surp aṛak‘el aytïr: barča χullar Teŋrigä erklidir.

◇ Muŋar dirä bolganï yoχ da bolmasïn bu χanlïχta erksiz χul saχlama.

17 kapitula. K‘risdân χatun satun algan üčün

Egär kimesäniŋ keräkli [=keräkli] bolgay da χïzïn satkay k‘risdânga, bolmastïr satmaga kendiniŋ χïzïn meŋilik χaravašlïχka. A egär ki anïŋkibik χïznïŋ χulluχu biyändirmäsä biyin, yänäči erki bar atasïnïŋ, ki χïzïn čïχargay, da anïŋkibik biyiniŋ erki yoχtur özgägä satma, yüräklänip, (81v) ol χïznï. Egär ki ol biy kläsä anïŋki χïznï oγluna bermä χatunluχka, ol χïznïŋ atasïnïŋ erki bilä bolmaχ keräk.

Egär ol χïz atasïna [=biyinä] ya oγluna yaramagay χatunluχka, χulluχ etkäy da ol sƀgnï, χaysï ki anïŋ üčün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol χïznïŋ atasï klägäy äväldän, sƀgïn berip, čïχarma, erki bar kendiniŋ χïzïn erksizliktän, keräk anïŋ biyi bergäy anï čïχarmaga, baχmagay aŋar, ki yïllarï tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz χullarnï satun algan üčün

Egär χaysï ermeni erksiz χul satun alsa ya χuluχčï dinsiz, [χïz] ya χatun, da anïŋkibik χuluχčïlar vaχt bilä erksizliklärinä kendiniŋ, χaysï erki bilä klägäy k‘risdân bolmaga, ol erksizliktän boš bolur, nečik ol sƀgnï χuluχ etsä. Egär anïŋkibik χullar, alay er, nečik χatun, dinsizlär, egär klämäsälär k‘risdân bolma, anïŋkibik ištän erki bar biyiniŋ alarnï satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasïn-anasïn tövgäy

Egär kim ki kendiniŋ atasïn-anasïn tövsä, anïŋkibik oχšašsïz da yazïχlï yaman etkän Teŋriniŋ alnïna ölümlüdir yasaganïna körä Eski Töräniŋ. Ale Yäŋi Törädä k‘risdânlarnïŋ bu türlü körgüzüyür: anïŋkibik etkän oγul-χïz ölginčä luʤz tartkay. A egär ki oγlanlïχïna ursa atasïn-anasïn, anï abr(82r)amaχ keräk. Ya anïŋkibik oγul tövgäy atasïn-anasïn yaman yüräktän, yaman saγïštan, da atasï-anasï anï heč nemägä tutkaylar. Anïŋkibik yaŋïlmaχ üčün atasï-anasï oγul-χïzïn ögütlämäχ keräk k‘ahanalïχ alnïna da χartlarnïŋ alnïna. A egär ki anïŋki artïχsïlïχtan χaytmaga klämäsälär, atasï anïŋkibik yaman oγulnu, harsïz, χorχusïz, beγam, kendindän da kendiniŋ barča igilikindän bolur keri etkäy. [Xaysï anïŋkibik oγul keri etkän] ki pošumanlïχka χaytkay da hnazant bolma klägäy, nečik tiyär atasïna-anasïna, ol čaχta yänäči atasïanasï ol šaγavat bilä bolurlar anï yöpsünmägä.

20 kapitula. Här 1-i, kim yaman nemä χïlïnsa, anï tapar

Egär ata ya oγul χaysï yaŋïlmaχka körä ölümlü albo yazïχlï yaŋïlgan tapulgan bolgay, atasï oγlunuŋ yaŋïlganï üčün ʤäzasïn tartma bolmas, alay oχ oγul ataniŋ yaŋïlganï üčün ne 1 ögüt bilä borčlu tigüldir, här 1-i yaŋïlganïna körä tapmaχ keräk. Anïŋ üčün törä tügällänir könülüknüŋ tügällikin barča adämilärgä anïŋkin bermägä.

◇ B[u b]uyruχtan čïχarïlïyïr korolnuŋ olturγučundan yaŋïlmaχï.

21 kapitula. Kišini oγurlamaχ üčün

Eski Törädä χoygandïr, egär kimesä ki kišini oγurlap satkay da belgili bolgay anïŋkibik satmaχ üčün, (82v) ol kiši ölümlüdir. A Yäŋi Törädä k‘risdânlarnïŋ bulay χoyulgandïr, egär k‘risdân k‘risdânnï oγurlap satsa özgä uluska da bu türlü yaman χïlïnmaχ anïŋ üstünä sezilgäy, Yäŋi Törä buyurmastïr anïŋkibikkä tas bolmaga, luʤz tartmaχ keräk, da tutulmaχ keräk, da zïndan bilä ögütlämäχ keräk, yük tibinä dä ol satučï algan sƀgnï χaytarmaχ keräktir ol kiši üčün, da ol satïlgan kišini keltirmäχ keräk eyäsinä, kimdän ki anï oγurlap edi, χaytarmaga anï borčludur. A egär ki ol satïlgan kiši ne türlü bolsa ki kečkäy dünyâdan, ol satkan kiši borčludïr ol sƀgnï tügäl χaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oγurlap edi, da oγrunuŋ 2 χolun kesmäχ keräk da ʤžagatïna möhürnü χïzdïrïp basmaχ keräk, nïšan aŋar meŋilik hörmätsizlikkä, anïŋ üčün ki özgälär dä, anïŋ üstünä baχïp, anïŋkibik iš etmägäylär da χorχkaylar.

◇ Bu iš bulay aŋlanïyïr, ermeni ermen*ini* satsa, a egär ermeni özgä ʤžïnsnï satsa, anï baχkay korolnuŋ olturγuču da alay ögütlägäy, nečik kendinä körünsä.

22 kapitula. Alar üčün, kimlär ki pambaslarlar kendiniŋ atasïn da anasïn

Egär kim dä ki kendiniŋ atasïn-anasïn yaman sözlär bilä uyaltkay, anïŋkibik oγul-χïz ölümlüdir; ki kendiniŋ at(83r)asïnïŋ anasïnïŋ kečkän išlärin aŋgay, da tüšär ölümlü yazïχka. Eski Törä bilä Yäŋi könü Törä aytïyïr, anïŋkibik pambas, ki atasïn-

anasïn [yaman sözlär bilä uyaltkay], aŋar oχšaštïr, nečik tövgäy, anïŋkibik hörmätsizlikkä utru atasïnïŋ da anasïnïŋ, ki oγlanlarïn tïygay, buyurgandïr anïŋkibik oγlanlarnï, atasïnïŋ-anasïnïŋ igilikindän ülüššüz bolgay.

◇ Oγullar bildirsälär törägä da oχšašï bilä yaman išlärni yaŋïlgan yaman ištä atasïnïŋ-anasïnïŋ χanga utru da barča etilgän išlär, anïŋkibik ištä ermeninïŋ oγlanlarï anïŋkibik išni borčlu tügüllär kötürmägä.

(60r) 23 kapitula. 2 kimesä uruškay, da biri yaralï bolgay

Egär χačan 2 kiši urušsa saγïtlar bilä, da biri birsin yaralasa, da yaralï ol yaralardan ölmäsä, χastalïχïna yaralarnïŋ yatkay, da χuvatlanïp yürügäy tayaχ bilä, aytïlïyïr törä bilä, ol, ki χaysï yaraladï, borčludïr ol yaralïga ziyanïn, hakim bahasïn tölämägä, ol χadar da ǰžurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy

Egär kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü saγït bilä, törä öldürgän χannïŋ ǰžurumun izdämäχ keräk (83v) eyäsindän, egär ol erksiz χul kʻrisdân esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kiši, bolur borčlu da yeŋil nemä bilä tölämägä bašïn öldürgän erksiz χulnuŋ ya χuluχčïnïŋ. Alay kʻrisdânnï, nečik özgä ǰžïnsïnïŋ. Egär χul, egär χaravaš erksiz tövgänindän biyiniŋ ölmägäy ol vaχtta, yatkay 1 kün ya 2 kün da soŋra ölgäy, na bu mahanadan borčlu tigüldür bašï üčün tölämägä, anïŋ üčün ki satun algan edi kendi sƀgïna da eyäsinä ziyan etip edi. Keräk anïŋ üčün luǰz tartkay.

25 kapitula. Anïŋ üčün, ki uruškanda aγïrayaχlï χatunnu urgaylar

Egär 2 kiši urušsa da aralarïna urgaylar aγïrayaχlï χatunnu, da ol urmaχtan χatïn kišini da oγlanïn vaχtsïz kečirgäy, yarïm bašïn tölämäχ keräk χoǰžasïna ol χatunnuŋ ya ne türlü bolsa barïšma. A egär oγlan ǰžigärinä anasïnïŋ tügäl adämi [edi] esä da ol urmaχtan kečirgäy, tölöv bolmaχ keräk tügäl baš üčün. Belgilidir töräsinä Teŋriniŋ, kläsä oγlan anasïnïŋ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasïn, baš ornuna baš bermäχ keräk. Bulay Eski Törädä körgüziyir, evet ki Yäŋi Törädä körgüzüyür anïŋkibik pʻorcutʻïunnu aχča bilä da luǰz tartmaχ keräk.

◇ Ermeni kiši ursa 2 ǰžanlï χatunnu, bu törä aŋlanmaχ keräk, özgä yerdä bolmagay.

(84r) 26 kapitula. Ögüzü bolgay kimesäniŋ uruču

Egär kimesäniŋ ögüzü kimesäni ursa da ol urmaχtan kiši ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anïŋkibik ögüznü öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol sƀgnï yarlïlarga üläškäylär, da eyäsi ögüznüŋ ol kišiniŋ bašïn tölämäχ keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä χonšuluχ aytkay, ki anïŋki teli tovarnï ketärgäy, da eyäsi χonšuluχnuŋ aytkanïn nemägä tutmagay, da anïŋ arasïna urup kiši öldürgäy, da anïŋkibik kišini, kimniŋ ögüzü edi, ol öldürmäχniŋdir, ya ol baš üčün tölämäχ keräk, [nečik törä körgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaχ keräk]. Egär daγïn anïŋkibik ögüznüŋ χïlïχïn eyäsi bilmäsä da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčlu tügüldür, ne ziyanlï. Da egär eyäsi bilsä ögüznüŋ χïlïχïn da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčludur naχïs etkängä tölämä ziyanïn da hakim bahasïn.

27 kapitula. Biyi, ki χulun naχïs etkäy

Egär biyi χulunuŋ közün čïχarsa, törä buyurur, ki erkli bolgay anïŋki χul, ol, ki erksiz satun algan edi da egär ki kʻrisdân edi esä. Egär ki χul dinsiz erksiz esä, ol χul satïlmaχ keräk biyiniŋ erki bilä ges bahasïna da ges yalïna.

(84v) 28 kapitula. Xačan buha buhanï öldürsä ya ögüz ögüznü öldürsä

Egär buha buhanï öldürsä ya ögüz ögüznü, kimesäniŋ dä buha albo ögüz tiri χalsa, satïlmaχ keräk da anïŋkibik ögüz üčün albo buha üčün tölövün almaχ keräk, da sƀgïn üläšmäχ keräk yarïmga da ges, ki tuvarlarï edi, da ol öldürgän ögüznü dä üläškäylär yarïm da yarïm. Egär ol, kimniŋ ögüzü edi, da bilgäy, ki ivaš dügül edi, da yaman χïlïχlï edi, da χonšularïndan išitkän bolgay, ki anïŋkibik tuvarnï saχlamagaysen, bu ziyančï ögüznü, ol χayγurmagay alarnïŋ aytkanïn, ol čaχta ol öldürgän ögüz üčün keräk kendiniŋ tirisin bergäy, kimniŋ ögüz edi, da ol ölünü kendinä algay.

29 kapitula. Xuyular üčün da čoγurlar üčün

Egär kim ki čoγur ačkay ya χuyu da yapmagay ol čoγurnu da χuyunu da anda tüškäy kimesäniŋ tuvarï, eyäsi ol čoγurnuŋ ya χuyunuŋ tölägäy ol tuvarnï da ol tuvarnïŋ terisin kendinä algay, törä bulay aytïyïr.

30 kapitula. Kiši üčün, ki čoγurga tüškäy

Egär er ya χatun ki čoγurga tüškäy ya χuyuga da anda ölgäy, χaysï ki kündüz tüssä, ges ǰžurum bergäy χan bahasï üčün, kimniŋ ki čuγuru edi (85r) ya χuyu, a egär ki kečä tüštü esä čoγurga, ol čaχta keräk tügäl anïŋ üčün tölägäy, kimniŋ čuγuru edi, χaysïn ki törä körgüzüyür alay χatunga, nečik ergä, tüškänlär čuγurga ya χuyuga, alay oχ erksiz χullar da.

31 kapitula. Tuvarlar üčün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar χaranï müŋüzlü, albo χoynu, da eyäsi bilmägäy tu-

varïnïŋ χïlïχïn, ol čaχta keräk tölägäy öldürgän tuvarïnïŋ ges bahasïn. A egär ki anïŋkibik tuvar kičkinä bolsa, nemä tölämä keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anïŋki tuvarnï satmaχ keräk, da ol sʙgnï, kimniŋ tuvarï edi, teŋ üläškäylär. A egär ki bilgäy edi tuvarïnïŋ yaman χïlïχïn, ki ziyan etučidir, da ketärmägäy kendindän, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüznüŋ, törä alay buyuruyur.

32 kapitula. Atlar üčün

Egär kimesäniŋ atï teli bolsa, χaysï ayaχï bilä urmaχ, da tišlämäχ bilä, χïlïχï bilä naχïs etkäy, ol čaχta eyäsi ol atnïŋ, naχïs etkän kišini at, ziyanïn, χardžïn da hakimlikin tölämäχ keräk. Egär aŋlattï esä atnïŋ ziyanlï χïlïχïn, ol čaχta ges (85v) ziyanïn tölämäχ keräk törä yanïna.

◇ Ne ki bu buyruχnuŋ učuna aytïlïyïr, aŋlanïyïr, egär anïŋkibik kiši ermeni, ayb atïna yamanlïχ üčün bermägäy.

33 kapitula. At χïlïχlï bolgay, naχïs etüči

Egär kimesäniŋ atï bolgay χïlïχï bilä, naχïs etüči, da övdä χullarïna da özgälärgä bildirgän bolgay χïlïχïn, ki [anïŋkibik attan saχlangaylar, da soŋra] anïŋkibik at kimesäni naχïs etkäy ya öldürgäy kimesäni övdä, ol čaχta eyäsi borčlu bolmas anïŋkibik ištän. Egär ki övdägi kišilär ya χonšuluχ aytkaylar, kimniŋ anïŋkibik atï bar, ki saχlamagay, da ol anïŋki atnï ketärmägäy, da ol at kimesäni naχïs etkäy albo öldürgäy, ol čaχta duχovnïy törä baχkay anï, χoymaχ keräktir ludz da džurum χoymaχ keräktirlär.

Daγïn igi körünüyür da yeberiliyir, ki kimesägä anïŋkibik ziyan etüči yaman at bolgay, da aŋgaylar aŋar χonšularï, da ol anï keri etmäy kendindän, ol džurum bilä, χaysï ki yoγarï yazïlgandïr ol sanga, sanda 26-nïŋ teli ögüz üčün.

34 kapitula. Oγru üčün, ki kečä övdä tapkay

Egär kimesä oγru kečä vaχtïna kendiniŋ övinä tapkay edi, egär anïŋkibik oγrunu kečägi öldürgäy övinä, džurumsuz χalïr. Yänä kimsä oγrunu kündüz övinä tapsa da (86r) öldürgiy edi, öldürgän kiši ölümlüdir. Bulay Yäŋi Törä könültüyir ol öldürüči oγrunu. Kündüz bulay körüniyir bu nemä, ki adam öldürdü belgili erki bilä, kensi dä ölümlü bolmaχ keräk. Da alay törädir oγrular üčün χoyulgan kečäniŋ da kündüznüŋ, egär ki kimesä kečä vaχtïna övdä da kündüz oγrunu licasï bilä belgili tutkïy edi, ol čaχta anïŋkibik oγrunu nïšanï bilä oγurluχnuŋ, budur licasï bilä, törä alnïna keltirmä, ne türlü gile bilä ol oγruga utru törä alnïna, ol türlü tözgäy ol oγru törä ötläš, ne ki törä tapsa, anïŋ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Baχčalarnïŋ da rolâlarnïŋ

Egär kimesä ki kendi erki bilä tuvarïn yebergäy özgäniŋ baχčasïna albo tarlov ičinä tüzdä, anïŋkibik tuvar χara ziyan etkäy baχčalarda ya tüzlärdä barča türlü bitiškä, törä buyuruyur, tölöv bolgay ziyan etkängä, ne türlü ki kišilär ol ziyannï da bahasïn oχšatïp tapsalar.

36 kapitula. Küydürmäχ üčün da požarlar üčün

Egär ki χaysï yerdän ot čïχsa ya požar da humnalarnï küydürgäy ya tüzdä bitišni, χaysï ki (86v) tüzdä turgan bolgay, da ol, kimdän ki anïŋkibik ot čïχtï, ögüt bilä oχšašlï ögütlämäχ keräk. Töräni džâht bilä tergämäχ keräk. Da baχkaylar, kimdän anïŋkibik ot čïχtï, egär yuvuχtan, egär yïraχtïn, egär dušmandan, egär satamadan, egär χarttan mï, egär oγlandan mï, yoχesä kensi kensinä, da kimesä kendiniŋ erki bilä munuŋkibik išni etkäy, ekili barča išni, kimgä ziyan etti, aŋar tölöv bolgay. Egär kimesä humnaga yuvuχ ot χoygay da baχmagay igi ol otnu, da kimesägä ziyan etkäy, anïŋkibik ziyannï, ki bolgay, 2 kez tölöv etkäy ol kišigä, kim otnu χoydu *d*a igi baχmadï. Egär ol ot yïraχtïn keldi esä, ol čaχta yarïm ziyannï tölämäχ keräk, kimniŋ säbäpi boldu ol otka. Egär anïŋkibik ot küydürgäy tuvarnï ya ton-opraχnï, anïŋki ziyančïga anïŋkibik yarγu da džurumlar da bolmaχ keräk, nečik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üčün da inamlï χolga bermäχ üčün

Egär kimesä kimesägä altïn, ya kümüš bergäy, ya özgä türlü barča nemä, čanaχ-ayaχ ya barča özgä türlü nemädän kendiniŋ inamlï χolga saχlama bergäy anïŋkibik išlär ol ämanätkârga övindän anïŋ oγurluχ iš bilä oγurlangïy edi, egär oγru-(87r)nu ol išlär bilä ol ämanätkâr belgili iš bilä oγurluχnu χapkaylar, anïŋkibik oγrunu furka bilä ögütlämäχ keräk. Egär ki anïŋki oγru tutulmagay, ol čaχta ol, kim ki χoydu âriberini inamlï χolga, andan izdämäχ keräk, kimgä ki berip edi saχlama, belgili tanïχlïχ bilä. Egär ki könü tanïχlïχ bilä bolmasa povodun ämanätkârga χaršï, kimniŋ χatïna χoyup edi, ol čaχta ol ämanätkâr andan ant bilä χutulur, ki anïŋkibik ziyan χoyulgan nemä üčün belgisiz, da kečikilmägän säbäp bolmadï, ant ičip, kendi meŋilik könülür ol dävikârdan. Daγï da egär ki χaysï aytïlgan alay, nečik aytïlgandïr, ant ičkäy da tapulgan bolgay egri yalγan ant ičkän, här 1-i ziyan üčün, bašχa ol χoyulgan nemälär üčün 2 kez tölämäχ keräk, da kendi, nečik yalγan ant ičkän, hörmätsiz bolmaχ keräk da töräsiz aytïlgan. Da egär kimesä, saχlama bermiyin inamlï χolga, da

yala yapkïy edi kimesäni, nečik aŋar nemä berilgiy edi saχlamaga, da anïŋki yala yapučï meŋilik hörmätsiz aytïlmaχ keräk, nečik här 1-i yala yapučï, χaysï ki belgili χalp išlärni kimesägä χaršï etiyir.

◇ Ermenilär üčün bu iš, nečik özgä išlär, aŋ-(87v)lanïyïr, budur egär ermeni ämanätni χoyučï bolgay, da kendiniŋ töräsinä özgä ǰžïnstan ötläš baχïlmaχ keräk, yänäči, özgä ǰžïns egär χoygan bolsa ämanätni, na ermenidän ötläš izdär χoyganïn kendiniŋ töräsinä, χaysï ki olturuptïr, anda izdälmäχ keräk, zera izdövüči anï keräk közätkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tuvar χara üčün, kim ki kimesägä saχlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saχlama bersä, at, ya χoy, ya barča türlü ǰžanavar, müŋüzlü da müŋüzsüz, egär anïŋkibik tuvar χara naχïs etilgäy, ya ölgäy, ya küčlü χol algay, ki kimesä bilmägäy, χaydan keldi anïŋki ziyan, na ol, ki saχlar edi, ant bilä χutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naχïslïχïna ya ölümünä tuvar χaranïŋ. Egär ki ol saχlovučïdan kimesä aldï esä, ol saχlovučï keräk anï eyäsinä tölägäy, kimdän ki alïp edi saχlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldï esä küčlü tuvar χaranï, buzgay ya yegäy, anïŋkibik saχlovučï [eyäsinä] körgüzmäχ keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansïz bolsar tapkanï bilä töräniŋ, χaysïn ki törä ulu könülük bilä taptï.

◇ Tek ermenilär üsnä (88r) bu ustava tutulmaχ keräk, χaysï özgä ǰžïnstan egirliki bolgay, bu törä bilä könülür, a özgä ǰžïnsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä saγït ötünčkä bersä

Egär kimesä kensi dostundan saγït ötünčkä alsa barča türlü da anïŋkibik saγïtnï ya sïndïrgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünčkä aldï [=berdi], bolmagay anda sïndïrganda albo tas bolganda saγïtnïŋ, ol, ki aldï ötünčkä saγïtnï, tölämäχ keräk ziyanïn sïndïrmaχ üčün [ya tas etmäχ üčün]. Da ol, ki anïŋ edi saγït, bolgïy edi anda buzulgan vaχtta albo tas bolgan [vaχtta saγïtnï], ziyansïzdïr ol, kim ki saγïtnï ötünčkä alïp edi, anïŋkibik ištä borčsuz χalïr. Daγï da egär kimesä atnï, ya tuvarnï, ya özgä nemäni övniŋ belgili yalga tutkan bolsa, anïŋkibik nemälär naχïs bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniŋ χatïna bolgay, anïŋ üčün, eyäsi ki χatïna edi, kendi ziyanlï bolur, ale ol egri tigül, [ki] yalga tutup edi; a eyäsi aytïlgan nemälärniŋ naχïslïχïna ya tas bolganïna kendi anda bolmasa, na ol, ki anïŋkibik nemäni yalga tuttu, borčlu bolur [tölämägä] anïŋ ziyanïn, χaysï säbäplär haligi kapituladadïr.

◇ Yazïlgandïr töräsi ermenïniŋ, ǰžâht (88v) bilä baχmaχ keräk da täräzüläp ayïrmaχ keräk. Ermenilär arasïna bu yergä, nečik özgäläri, tutuldu da saχlandï, alay bolmaχ keräk, a egär özgä ǰžïns ermenilärdän ündälgän bolsa, kensilärïniŋ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anïŋ üčün, kim kimdän nemä ötünčkä alsa

Egär 1 kimesä kimesädän nemä alsa borčka ya ötünč algay maγat küngä anča, ol, kim ki borčka alsa ya ötünčkä, da yarlïlansa, da yarlïlanmaχ üčün belgili kününä tölämäsä, na Eski da Yäŋi Töräniŋ bolušmaχï bilä ol yarlïlanganda [=yarlïlanganga] anïŋkibik šaγavat etkändir, ki inangan kišidän [bir aγïrlïχ ta körmä bolmastïr, da tüšüngän kišidän] aslam alma bolmastïr. Ale aŋar belgili etmäχ keräktir maγat künün, ki tek tölägäy ol χadar sƀgnï, ne ki borčludïr. Egär ol tüšüngän kendiniŋ borč eyäsinä ki anïŋ alnïna nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldï, barčasïn saγïšlamaχ keräk borču üsnä. Anïŋ üčün ki Teŋri buyruχudïr buyurgan, kimesä, k'risdân dinin bilip, aslam almagay. Egär anïŋkibik kiši, ki borčludïr da, tölämiyin, ölsä, na χalgan oγul-χïzï borč eyäsiniŋ ne 1 aslam bermä keräkmästirlär ol borč eyäsinä, ol χad(89r)ar borč üčün, χaysï ki anïŋ yuvuχlarï tölämäχ keräk.

◇ Bu yergä ermenilär arasïna saχlanmaχ da aŋlamaχ keräktir bu türlü yergä bilä, χačan borčlu orossuz satamadan, ki kensiniŋ egirliki bilä dügül da tüškäy miskinlikkä da bolmagay kensi borčlularïna tölämä.

41 kapitula. Tusnaχ χoygan išlär üčün

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaχ, ya baχča, ya borlalïχ, ya saban tüzü, ya özgä nemä aŋar oχšaš, da egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptïr anïŋkibik išlärdän, kečikkäy tölövün etmägä aŋar, kimgä ki tusnaχ χoyuptïr, da ol, ki tusnaχlar andadïr, andan, ki tusnaχ χoyuptïr, tek kensiniŋ aχčasïn aslamsïz almaχ keräk da tusnaχ χoyganïn χaytarmaχ keräktir aŋar. Da ol tusnaχlarnï tutučï, egär nemä artïχ asïχ alïp esä ol âriberidän, ol χadar sƀgdan, [ki berip edi, na anï, ne ki artïχ alïptïr kendiniŋ sƀgsïndan] kensi asïχï üčün, da saγïšlagay baš bergän aχčasï üsnä da χaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptïr, küčü yetmäsä kensi mülklärin yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaχnï tutar, yasasa kensi aχčasï bilä anïŋkibik tusnaχ(89v)larnï, da anïŋkibik χarǰž etkänni yasamaχïna ol tusnaχlarda keräk saγïšlagay ol baš sumanïŋ üsnä, keräk ol χarǰžlarnï birlätkäy tölövgä.

Kim ki ton-opraχ tutsa tusnaχta ya tuvar χaranï da [anïŋkibik ton-opraχ ya tuvar χara] tus-

naχta buzulgay, da anïŋkibik ziyannï ol tusnaχnï tutučï keräk kensi baš sumasï üsnä saγïšlagay.

Egär bolsa kümüš, ya altïn tusnaχta, ya aŋar körä nemä, egär oγurluχ ötläš ya özgä satamadan ötläš tas bolgay anïŋ χatïna, kimdä ki tusnaχ edi, egär ol aytïlgan nemä anïŋ kečikmäχliχi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaχtïr ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä χutulur ol, anïŋ üčün ki anïŋ säbäpindän tas bolmadï. A egär anïŋkibik nemälär anïŋ säbäpindän tas bolsa ya kendi yašïrsa da aytsa, ki tas boldu, da anïŋ üsnä yetkirsälär, ki anïŋkibik nemälärni yašïrïptïr, 2 anča tölägäy. A egär küčlü χol alsa, anïŋdïr ziyan, kim ki tusnaχ χoyuptïr.

Daγïn egär yemišli teräkni tusnaχta bolganga kessälär ya četänlärin küydürsälär, egär bolsa anïŋ bilmäχi bilä ya erki bilä, kim ki tutar tusnaχnï, ziyan anïŋdïr.

Alay oχ tuvar χaranï tusnaχ χoygan üčün (90r) töräsi bolmaχ keräk, egär tuvar χara naχïs bolsa tusnaχta ya ölsä, na ziyanïn ol tusnaχ χoygannïŋdïr, anïŋ üčün ki χayγurmadï vaχtïnda kensi ziyanïn, da ol egri tügül, kimdä ki tusnaχ edi, anïŋki tuvar χara üčün, zera törä bilä baχïlgandïr bu iš.

Tusnaχ χoygan išni igi baχmaχ keräk, ki tas bolmagay, a daγïn artïχsï törä buyurur, ki aslam almagay.

◇ Ermenilär arasïna saχlanmaχ keräk bu yergä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy

Egär kimesä kimesäni küydürsä ot bilä dušmanlïχtan, da ol kiši ol sahat tutulgay anïŋkibik isi iš vaχtïna otnuŋ, anïŋkibik küydürüči, nečik ot bilä yaŋïldï, alay oχ ottan tas bolmaχ keräk. Egär vaχtïna ya sahatïna tutulmasa, etkänindän soŋra tutulsa, anïŋkibik ögütlänmäχ keräk zïndan bilä, da sb̄g ḏžurumu bilä, alay tölämä barča ziyanlarnï, χaysï ki ot anïŋ säbäpindän boldu. Egär ol taratur yaman köŋüldän etti esä, tamaχï bilä ögütlänmäχ keräk.

Küydürüčülär barča χanlïχnïŋ töräsi bilä tör*ä*länmäχ keräk da ögütlänmäχ keräk.

43 kapitula. Anïŋ üčün, kim ki kimesäniŋ yemišli teräkin buzsa

Egär kim ki kirsä yatnïŋ baχčasïna da buzsa ol baχčada yemišli ter(90v)äkni, ne türlü dä yemiš bolsa, da yetkirsälär tanïχlïχ bilä anïŋ üstünä anïŋkibik χïlïnmaχnï, törä buyurur anïŋki buzučï yemišni [=yemišli] teräklärni, anïŋkibik teräk ašlagay baχčasïna, angïnča, ki ol ašlama yemiš bergäy, na ol, χaysï ki ašlaptïr, barča ziyanïn yemišin ol teräk üčün, ki kesti, tölämäχ keräk, ki negінčä ol ašlama yemiš bergäy.

44 kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün

Egär kimesä öldürsä kimesäniŋ atïn belgili ya tuvarïn, törä buyuruyur, ki ol öldürgän atnïŋ bahasïn ya tuvarnïŋ tölägäy aŋar, kimgä ki ziyan etiptir. Egär yaman köŋüldän öldürdü esä, na yergäsinä töräniŋ tiyišlidir anïŋkibik išlärni baχmaχ bilä, igi bilmäχ keräk, da ne türlü ki törä körgüzüyür gilegä körä, ḏžůap berüčiniŋ ḏžůapïna körä törä buyurgay.

45 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä yarlïlïχ üčün kendiniŋ saban tüzlärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarnïŋ [=tarlovlarïn] tüznüŋ, da yuvuχlarï satkannïŋ bolurlar yuvuχluχ bilä, kensi χardašlarïnïŋ aχčasïn berip, bolurlar alma yat kišidän da erkli etmägä, da kensi bolur meŋärüči. A egär yuvuχlarï bolmasa ol satučïnïŋ, da kendiniŋ sb̄gï bolsa, satkanïn bolur almaga, ol azïχïn (91r) kendiniŋ, bolur anï vaχtïna etmägä. A egär čïχarma bolmasa, na ol, kim ki satun alïptïr, keliši bilä tarlovlarnïŋ alganïn kensiniŋ, törä alaydïr, ki kensiniŋ vaχtïnïŋ učïna dirä tutmaχ keräk. A χačan vaχtï kelsä, ol mülk eyäsi yänä alïp bolur tutmaga. Küni ki vaχtï anïŋkibik satun algan nemäniŋ bardïr törä bilä χoygan 7 yïl. Egär 7 yïldan ašsa, tutkan ol azïχnï kläsä daγïn arï kün uzatma könü eyäsinä, ki čïχarmasa, anïŋ yaχšï erkinädir, kim ki tutuptïr. Egär ol yïldan burun ol, ki satïptïr kendiniŋ azïχïn, ya anïŋ yuvuχlarï čïχarmagaylar, na ol 7 yïldan soŋra ol meŋärüči χalïr ičinä meŋilik ol satïlgan nemäniŋ, zera ol aytïlgan vaχtïnda yïl. Anïŋkibik iš tutulmaχ keräk da saχlanmaχ keräk köptän uč etkän da keri etmägän, a egär özgä ḏžïnsnïŋ sözü bilä ol dedič satkay rolâsïn, na ol ögütkä körä, nečik tä bolsa, dävikârlarnïŋ gileyinä körä da alarnïŋ ḏžůapïna körä törä ayïrgay.

◇ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä beringänlärgä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpavud töräsinä χanlïχta yatkan mülknü ya yerni tusnaχ bolsa albo keliši ol yerlärniŋ ya mülklärniŋ satïlsa, na ol törägä körä, χaysïn*a* ki anïŋ(91v)ki mülk berilgändir, anïŋkibik tusnaχ ya satun algan kelišin [=kelišniŋ] bolmaχ keräk töräsi; munda aŋlanmaχ keräk köptängilärni, χaysï ki törädä[dir bu mülklär, ol törädä] törälänmäχ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaχ üčün murovanïy šähärdä bekli törädä

Egär 1 kimesä kimsägä övin satkay murovanïy šähärniŋ ičinä töräsi bilä, bolur anïŋ yuvuχu 1 yïlnïŋ kečkäninä dirä keri etmägä alïčï yatnïŋ

[=yatnï], aχčasïn berip, negä ol öv satun algandïr. A egär yuvuχu bolmasa, da ol övni tep-tek tutkay izdövsüz tügäl yïlïnïŋ čïχkanïna dirä, na ol, kim ki satun alïptïr, χalïr könü žaṛank ol övgä, yänä ol öv žaṛanklïχ töräsi bilä meŋärilir, ne 1 utru bolmamaχlïχ bilä barčasïnïŋ yuvuχlarïnïŋ.

A egär χoǰža miskingä öv satsa, da künlär etsä tölövgä, a egär ol miskinniŋ küčü yetmäsä tölämägä ol öv üčün, na bolur ol övni aŋar yänä χaytarmaga, da ol andan anïŋkibik övnü keräk algay barča türlü mahanadan bašχa. Könü, ki ol övlärni, da tarlovlarnï, da baχčalarnï, χaysï χabaχ čïχarïsïna šähärniŋ yatïptïr, töräniŋ yïraχlïχï bilä, yuvuχlarï 7 yïlga dirin bolurlar yuvuχ bolmaga.

◇ Ermeni satučïlar da alučïlar övlärniŋ ya žaṛanklïχnïŋ (92r) toγgan bitkänlär kendi törälärinä, χaysï ki yatïptïr, anïŋkibik övlär da žaṛanklïχlarnï saχlamaχ keräktirlär.

47 kapitula. Suv tiyirmänläri üčün

Egär kimesä miskinliktän kensinä küč etip da suv tiyirmänlärin satkay, na ol yuvuχlarï anïŋ bolurlar yïlïna diyin, aχčasïn berip, ol tiyirmänni keri almaga. Yoχesä tügäl yïlï čïχsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuχlarïndan izdöv bolmadï, soŋra bolmastïr erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldï tiyirmänni, vaχtï kečkänniŋ buyruχu bilä, könü da meŋilik žaṛanklïχta χalïr törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alsa

Egär satučïlar ki atnï biri birinä, bazarï alay bolmaχ keräk ol atnïŋ tanïχlïχï bilä 2-niŋ ya 3-nüŋ, anïŋ üčün ki oγurluχ bolmagay ol at, ya eski aχsaχlïχï bolmagay, ya dïχavičnïy, ya manχov. Egär tanïsalar 7-inči küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytïlganlarnïŋ ol atta, na ol alučï anïŋkibik atnï ayblï bolur χaytarmaga satkanga. Egär at 7-inči küngä dirä aytïlgan ayblarï kendinä 1-i dä tapulgan bolmasa, ol bazar tutulmaχ keräk. A egär ol at oγurluχ bolgay, (92v) satkan kiši atnï barča ziyanlarnï keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barčadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satïlgan ögüz üčün

Ögüz satučïlar 1 birinä, 3 tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk bazar, a satučï anïŋkibik ögüznü törä χatïna borčludïr anïŋkibik ögüznü bermä ol salačïga sabanga ya arabaga sïnamaga, ki anïŋkibik ögüznüŋ bolmagay ziyanlï χïlïχï, ya oγurluχ bolmagay. A egär ögüz bolsa ziyančï da yaman χïlïχlï, 7-inči küngä dirä bolur satkan kišigä χaytarma. Egär ki bolsa oγurluχ da kimesä tanïgay anï, keräk bezirgân tartïngay anïŋ eyäsinä zastupcasïna, χaysï ki zastupca kensi sɒ̄gï bilä zastupit etkäy da ziyanlï etmägäy anï, törä bulay buyurïyïr.

50 kapitula. Satkan inäk üčün

Satučï kimesägä inäk keräk alučïga tutungay, ki anïŋkibik inäktir, ki här yïl bïzovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satučï tutunup edi, 1 tügäl yïlda bolur alučï satučïga χaytarmaga. A egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol čaχta bazar tutulmaχ keräk.

51 kapitula. Čulular üčün

Kimesä kimesägä čulu satkay küz(93r)ün aγač ičinä balï bilä, da satučï tutunsa alučïga, ki anïŋkibik aγačnïŋ ičinä munča bal bar, da aytkay belgili ölčövün da ululuχun, da egär ol alučï inanmasa satučïga, bolur aγačïn ačïp ölčmägä balïn, ki ne χadar bal [bar]; anïŋ ululuχuna körä da ölčövünä yetmägäy, ol čaχta ol satučï ya bal bilä tügällägäy, ya sɒ̄g bilä tölägäy balnïŋ eksiklikin. Egär yetmägän balnï tügällämäsä, ol čaχta anïŋkibik bazar tutulmastïr. A egär ol bal ölčövdän artïχ čïχsa, ne ki sözläp edi aγačï ičinä, ol čaχta satkan kiši bolmastïr artïχïn almaga, anïŋ üčün ki aslam üčün alïptïr, ziyan üčün dügül.

Egär kimesä satkay balïn ävälbaharnïŋ artmaχï üčün čulularnïŋ, anïŋkibik čulularnï alïp χoymaχ keräk yerinä, χayda čulular χoyarlar, 10-unčï ya 20-inči küngä dirä alarnï saχlama tanïχlïχ üčün, egär ol čulular yebersälär roy ya yebermäsälär. A bazar ol čulular üčün bolmaχ keräk 2 ya 3 tanïχ alnïna, kirgäni da čïχkanï čulunuŋ alay keräk tapulgay, ne türlü ki bazar arasïna boldu. Egär kirgäni da čïχkanï alay tapulsa, ne türlü ki bazarnï uzaχlap edilär satučïnïŋ da alučïnïŋ arasïna, anïŋkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anïŋ-(93v)ki čulular arasïna nemä ziyan bolsa ya analarï ölgäy alarnïŋ 10 ya 20 kün arasïna, bolur alučï satučïga χaytarmaga anïŋki čulularnï. Da 20 kündän soŋra nemä ziyan yoluχsa ol čulularga, ol čaχta alučïnïŋ bolur ziyan, satučïnïŋ digül.

52 kapitula. Küflär üčün, ki čaγïr saχlarlar yer ičinä

Kimesä kimsädän küf satun alsa, ki čaγïr toldurur ičinä, egär ol küf yïlïna dirä aχmasa, anïŋki bazar tutulmaχ keräk. Egär anïŋkibik saγïtnïŋ naχïslïχï bolsa da alučïdan ötläš belgili bolsa ol saγïtnïŋ naχïslïχï, na keri alïnmaχ keräk ol saγït. A egär anïŋkibik naχïs saγïttan čaγïr aχsa, ziyanï ortaχ bolmaχ keräk. A egär anïŋkibik saγït burungi sözlägän bazarïna bütün edi esä da χačan kömgändä yerdä naχïs etilär esä, satïčï anda egri dügül, zera törälär aytïrlar, ki aŋlanmaχ keräk ulu töräni da kiči töräni.

53 kapitula. Yemišli teräk satkan üčün

Yoluχur köp kez köp kišilärgä satma teräk üsnä yemišni baχčada aslam üčün. Aslam etsä, döv-

lätlidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniŋ dövlätsizlikinä (94r) yazsïn. Da anïŋki satïχ 3 tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk, da anïŋki satïχnïŋ vaχtï 10 küngä dirädir, χaysï 10 künnüŋ arasïna bolur alučï pošuman bolmaga, a χačan čïχsa 10 kün, ol bazar tutulmaχ keräk da tügällängäy. A alučï 10 kündän soŋra keräk sb̄gïn tölägäy.

54 kapitula. Kim tiyirmän yalga tutsa

Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanïŋ alnïna, kim ki yalga berdi tiyirmänni, keräk χoygay kendiniŋ ölčövün da körgüzgäy aŋar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kiši ol ölčövdän aslamlï etsä [=esä], ol aslam anïŋdïr. A ol, kim ki yalga berdi, pošuman bolma bolmastïr, baχmay ol anïŋ aslamï üsnä, yalga tutkan kišiniŋ, a ne ol yalga tutkan kišini anïŋkibik aslam üčün ziyanga keltirmägäy.

Da barča keräklärin tiyirmänniŋ yalga tutkan kiši yasamaχ keräk, alay oχ barča buzulgan nemälärni, ne ki töräsidir tiyirmänniŋ, yasamaχ keräk. Egär ol kimsäniŋ baχmasïzlïχïndan, kim ki yalga tutuptïr, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya tašïna, ya küpčäkinä, ya tegänäsinä, ya χaysï keräkinä dä [tiyirmänniŋ ziyan bolsa], ya nemä oγurlansa tiyirmändän, ol barča ziyannï (94v) ol tölär, kim yalga tutuptïr. A egär tiyirmän küysä anïŋ säbäpindän, kim ki yalga beriptir, ziyan kendiniŋdir, egär anïŋ säbäpindän küvsä [=küysä], kim ki yalga tutuptïr, na ziyan anïŋdïr barča, da törä bulay buyurmaχ keräk.

55 kapitula. Töräčilär üčün da k'ahanalar üčün, kim hörmätlämäsä

Egär kimesä kermändä da töräsinä kensiniŋ ündälgiy edilär, da iš bolgïy edi χanlï albo talašlï, ki, 1-i birinä bizminlänip, baš χoškay anda, keräk kelgäy ilgäri, χayda yeridir töräniŋ, χaysï törä taŋlangandïr Teŋridän da adämilärdän, χaysï ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da ašχarhaganlar. Xaysïlarï ol vaχtta bolsalar, a gile alarnïŋ alnïna bolmaχ keräk, kim ündäsä, ündälgän [yanga utru. Da törä, išitsä gileyin ündälgän] yandan da ǰžůapïn, aralarïna tapkay, ne ki törä buyursa, 2 yan da anï χabul körmäχ keräktir da aŋar baš χošmaga. Ol buyruχundan töräniŋ 2 yan da ne oŋ yanïna, ne soŋ yanïna čïχma bolmas. Kimesä könüsün buyruχka utru erkli da öktäm χaršï sözlämä klägiy edi, anïŋ*kibik* kiši ölümlüdir, da anïŋ üčün Yäŋi Törä al(95r)ay körgüziyir, ki kimesä törägä utru bolgay da töräčini heč körgäy, anïŋkibik kiši ölümlüdir. Anïŋ üčün hnazantlïχsïz töräniŋ küčünä ko*n*tra etilgän alaydïr, nečik Teŋrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, nečik munda aytïyïr töräsindän ermeniniŋ, ne oŋuna, a ne soŋuna čïχma bolmay.

◇ Aŋlanïyïr tek ermenilär üsnä. Egär χaysï kläsä, bolur ki χanga alma buyruχundan töräsiniŋ ermeniniŋ, yoχesä kišigä, ki alarnïŋ töräsindän bolmagay, da aγïr bolganga ermeni töräsindän saχlangandïr apelâciasï.

56 kapitula. Hranicalar üčün rolâlarnïŋ

Buyurganïndan töräniŋ ne 1-i dä bolmastïr alïštïrmaga rolâlarnïŋ arasïn χonšu üsnä [=χonšusuna] kensiniŋ, χaysï rolâlarnïŋ hranicasïn berkitkändir. Rolâlar berkitiptir, ilgärgilär χalganlarïna, oldïr oγlanlarïna χaldïrdïlar igilik. Teŋridän ne ki salgan edi sizgä rolâlar ya özgä igilik, sövündürdü egirliksiz yuvu*χluχ*nu uživat etmä, alay χardašlarï, nečik yatlarï könülüktä tutma da tirilmä. Nečik saŋa seniŋ ataŋdan χaldïrgandïr, alay tutmaχ keräksen, da özgäniŋ žaŗanklïχïn kendiŋä alma. A egär kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alïp edi esä, anïŋkibik iš üčün keräk bargaysen törägä.

(95v) 57 kapitula. Tanïχlïχ üčün

Daγï da törä bilä buyururbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä 1 kišiniŋ tanïχlïχï kečmäs da nemä tigül, yoχesä tanïχlïχ 2 ya 3 kišiniŋ küčü bardïr. Egär kimesä yarγusunuŋ alnïna egri tanïχlïχ bersä, töräčilär ya törä tanïgaylar, ki ol egri tanïχlïχ bergäy, alay töräsi bolmaχ keräk, nečik barča yamannïŋ, törä bulay buyuruyur. Yänä törä körgüziyir, ki tanïχlïχ bu χïlïχ bilä bolmaχ keräk, töräsi alnïna ermeniniŋ yetkirgäy ermeni ermeni üsnä 2 ya 3 yaχšï kišilär bilä, χaysïlarïna tiyär inanma, ne 1 özgä ǰžïnsnï bolmastïr tanïχlïχka keltirmä, tek ermeniniŋ ǰžïnsïn ermeniniŋ üsnä. Xačan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här 1-i sözlägäy [kendi išin, keräkmäs, ki sözlägäy] rečnik sb̄g bilä yalga tutkan, ki egirliktän klämägäy könülük yetmä. Anïŋkibik iš χaršïdïr Teŋrigä da ari könülükkä.

58 kapitula. Öldürgän kiši üčün, ki tapkaylar kimniŋ hranicasïna

Egär kimesäniŋ hranicasïna ya tüzünä tapïlgay öldürgän kiši da kimesä bilmägäy, kim anï öldürdü, ol čaχta yarγučï χartlarï bilä kermänniŋ baχmaχ keräk, kimniŋ hranicasï ičinä artïχ öldürgän kiši yatïptïr ya χaysï kermänniŋ tu(96r)tovuna bolgay. Egär öldürüči kišini tapmasalar, χaysï ki öldürdü ol kišini, na ol čaχta öldürgän kišiniŋ bašïn kimesä borčlu tügül tölämä, ale ol öldürgänniŋ χardašlarï da yuvuχlarï izdämäχ keräk egrini, öldürgän kišini. Egär ki anï tapsalar, anïŋkibik kiši ölümlüdir, χaysï ki öldürdü.

59 kapitula. Išitmäs oγlanlarnïŋ atasïna-anasïna

Egär kimesäniŋ bolsa söz išitmäs oγlu da klämägäy atasïnïŋ-anasïnïŋ ögütün išitmä ögütlägäninä, keräk anïŋkibik söz išitmäs oγlannï keltirgäylär χartlarnïŋ alnïna da gile etkäylär ol oγul üsnä ol yaman üčün, da söz išitmäs üčün, oldur, ki uruščï bolgay da ǰimri. Anïŋkibikni Eski Törä körgüzür tašlama, da Yäŋi Törä oχšatïyïr, nečik atasïn-anasïn tövgäy, da anïŋkibik yazïχ üčün, ki söz išitmäs, bolurlar atasï-anasï anïŋkibik oγulnu keri etmägä barča igiliktän. Bu buyruχ ermenilärniŋdir.

60 kapitula. Yaman kišilär üčün da alarnïŋ artïχsïlïχï üčün

Egär kim dä ki χïlïnsa ölümlü išni ya artïχsïlïχnï, kendi berinmäχ keräktir ölümgä, budur, ki nemä oγurlansa, furka bilä ögütlänmäχ keräk, da asïlgan teni asïlmaχ keräkmäs kečäüzün furka üsnä, da anïŋ(96v)kibik ten tüšürgän bolgay da saχlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. [Yoχsa Yäŋi Törä bulay körgüziyir], egär kimesä yaman iš χïlïnsa da tanïχlïχ bilä yetkirsälär üsnä yaχšï kišilär bilä, 3 kiši bilä belgili, emin, anïŋkibik ǰäzasïn tartmaχ keräk χïlïnganïna körä. Egär oγru esä, asïlmaχ keräk, egär χaraχčï esä ya küč etüči esä, eminlik üčün barčasïnïŋ bašïn kesmäχ keräk anïŋkibik kišini*ŋ*. Alay törä yanïna ögütlänmäχ keräk anïŋkibik yaman etüčilär.

◇ Iš ki tamaχ üsnä bargay, ol ermeni töräsiniŋ dügüldür, χačan munuŋkibik išlär üčün ermenilär Ilôvnuŋ beringändirlär töräsinä nemecniŋ, Marïmborknuŋ.

61 kapitula. Oγrunu ögütlämäχ üčün

Törämiz bizim buyurmastïr oγrunu ya kiši öldürüčini öldürmägä, a ne özgäni anïŋkibik ölümlüni. Yoχesä äväl anï törä bilä da yaχšï tanïχlïχ bilä yetip yetkirgäylär. Egär kimesä aytsa kimesägä, ki kiši öldürüčisen, da anï üsnä yet*k*irmä bolmagay, ol kiši kensi ol išniŋ ičinä χalïr, da ulu ǰurum bilä anïŋkibik kišini, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnï, anï törä ögütlämäχ keräk. Egär ermeni ermeni ayblasa, aytïp, ki sen dinsizsen da inamsïz, da yetkirälmägäy anï aŋar utru, ol čaχta yarγučïlar ötläš (97r) ögütlänmäχ keräk nečik yaman aytučï olturmaχ bilä da ǰurum bilä. A egär kimesä küč bilä kimesäniŋ kečä övinä kirgäy, da ol öv eyäsinä ziyan bolgay oγurluχ, ya nemä küč bolgan bolgïy edi, könüsün anïŋkibik ölümlüdir.

62 kapitula. Kimesä ki küč etkäy χatun kišigä ya χïz oγlanga

Egär kimesä kimesäniŋ χatunun yol üsnä χapsa ya χïznï, da anïŋkibik χïz χïz oγlan bolgay, da aŋar küč etkäy, anïŋkibik küč etüči ölümlüdir. A egär anïŋ üsnä išin nemä tügällämäsä, äγbät, egridir da ögütlänmäχ keräk töräčidän ötläš zïndan bilä da ǰurum bilä ol hörmätsizlik üčün.

63 kapitula. Tapmaχ üčün nemäni

Egär kimesä barïr egäč yol bilä da körgäy bulargan tuvar χaranï, kimniŋ dä ki bolsa, egär anïŋ χonšusunuŋ esä, keräk anï χaytarmaga, heč nemä almïnča. A egär anïŋkibik tuvar χara bolsa yïraχtïn belgisiz kišiniŋ, anïŋkibik tuvar χaranï andan ötläš, kim burun kördü ol bulargan tuvarnï, keräk algay tuvarnï da tanïχlatkay χonšuluχka, ki anïŋkibik tuvar taptïm bulargan, belgisiz kišiniŋ, da keräk anï alay uzaχ saχlagay, (97v) ki eyäsi anïŋ ya biyi čïχkïnča. A biyi ol tuvarnïŋ yetkirsä, ki anïŋ tuvarïdïr, keräk χaytargay tuvarïn, da χarǰïn tölägäy ol kišigä, kim tutup edi. Här 1-i tapkan išni törä alay buyurur saχlama da etmägä: aχča, ton-opraχ da barča özgä nemälärni. Anïŋ üčün ki bizim k'risdân töräsi körgüziyir barča nemäni tapkannï χaytarma, kimniŋ dä bolsa edi, aγïrlïχ etmiyin.

◇ Igi turuptïr bu yergä, munu χoyup, tanïχlatkay χonšusuna da χalaga ya šähärgä, ki özgäniŋ tuvarï χatïnadïr.

64 kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga čïχsa

Kimesä kimesä bilä yolga čïχsa ya bargay, alardan χaysïna nemä satmaga [=satama] yoluχsa: attan nemä yïχïlmaχ, albo atï köprüdän tüškäy, ya arabasï balčïχta χalgay da čïχma bolmagay, ya anïŋkibik araba aχtarïlsa ya sïngay,— yoldašï salïp ketmägäy. Egär salïp ketsä, ol čaχta bolur anï törägä tartma, χaysï ki törä egirlikinä körä ögütlämäχ keräk.

65 kapitula. Ne χïlïχ bilä tonlarnï kiymä

Törä körgüziyir, eränlärgä tiymästir χatïn kišiniŋ tonu ičinä yürümä, alay oχ χatïn kišigä tiymästir er kišiniŋ tonu ičinä (98r) yürümägä, bu iš Teŋrigä utrudur, anïŋ üčün ki munuŋkibik oχšaššïz kiyiniš, andan köp yamanlïχ bolma bolur. Anïŋkibik kimesä tapulgan bolgay artïχsïlar k'arozčïlar ötläš ögütlängäy, yarγučïlar ötläš.

66 kapitula. Öv yasamaχ üčün

Kimesä ki yäŋi öv yasagay da yoγartïn ganonk' [=ganok] spustit etmä klägäy, yasar egäč, ol türlü yasamaχ keräk ganoknu, ki kimesä üstündän tüšmägäy. Evet ki keräklidir, yoχsa alay tutkaylar, ki χaysï övdä anïŋkibik satama yoluχmagay. Egär ki kimesä anïŋkibik ganoktan yïχïlsa eski dušmanniŋ satamasïndan, öv eyäsiniŋ anda egirliki yoχtïr, ale ludznu k'ahanadan ötläš tartmaχ keräk.

67 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesä kimesäniŋ sačovuna ya tarlovuna serp bilä čalgay

Kimesä ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimsäniŋ, keräkmästir ki kirip orgay kendiniŋ aziχï üčün. Egär nemä χolu bilä üzsä, anï bolur etmägä. Egär ki serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi anï tapkay taχïlïna kendiniŋ, ziyanïn eyäsinä tölämäχ keräk.

68 kapitula. Yäŋi kiyövlär üčün

Egär kimesä yäŋi kiyöv bolgay, aŋar tiymästir terčä lovga čïχma, anïŋ üčün ki χaršï da ziyanlï nemä yol(98v)uχmagay. Anïŋ üčün ki anïŋkibik yäŋi kiyövnü törä erkli etiyir čerüvdän, ki kendiniŋ yäŋi süvüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensilériniŋ. Bilirmen, ki miskinni Teŋri sövär da bermästir alarnïŋ övinä alay terčä yas ya χayγu, ki yäŋi kiyövlükünä yoluχkïy edi. Anïŋ üčün anïŋkibik [yäŋi] kiyövgä yamanlamaχ keräkmästir.

◇ Ermeni ki salalarï bolgay, anïŋ üčün ki borčludïr čerüvgä, sövünmägin bu süvüklü berilmäχkä ya ʤžomartlïχka.

69 kapitula. Kimesä kimesäniŋ borlalïχïna kirsä

Egär kimesä kimesäniŋ borlalïχïna kirgäy biyiniŋ erkindän bašχa, bolur bürtükün borlanïŋ yemä, nečä sövsä, yoχsa borlalïχtan nemä čïχarma bolmastïr. Anïŋ üčün törä bilä aytïlïyïr, ki borlalïχlar kendi eyäsiniŋ erkindän bašχa kimesä nemä buzmagay, a ne bir nemä borlalïχtan čïχarmaga erki yoχtïr. Egär kimesä borlalïχtan nemä alsa borč alïčï [=borlačï] eyäsin*iŋ* erkindän bašχa da anïŋkibik ištä tapulgan bolsa, neniŋ dä ičinä ziyan etip esä, keräk biyinä barča tölägäy.

70 kapitula. Xol tiyirmänniŋ

Törä bilä buyruχ etkändir da tïygandïr, ki χol tiyirmänin tusnaχ χoymagaylar, ne üstündägi (99r) tašïn, ne tibindägi tašïn. Anïŋ bilä miskin tirlik etär. Yaŋïlgan munuŋki nemäni haligi boyruχnu törä bilä ögütlänmäχ keräk, ki tartïngaylar andan, ki anïŋkibik tiyirmänni tusnaχ χoymagaylar.

71 kapitula. Borč üčün tusnaχsïz

Egär bolgay borčlusu tusnaχsïz kimesäniŋ vaχt bilä inanïp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyuruyur ol inangan kišigä, algay övindän tusnaχ borčlunuŋ küčü bilä tölöv etmäχ üčün. Egär borčlu yaχšï köŋlü bilä tusnaχ bermä klämäsä borč eyäsinä, bu iš bilä bolur alma borč eyäsi. Egär yarlï kišini χïstïrgan bolgay nahle, nemä anïŋkibik tusnaχ bergäy borč eyäsinä. Anïŋkibik tusnaχ kečä χatïna χonma bolmastïr. Borč eyäsi anïŋkibik tusnaχnï χaytarmaχ keräk aŋar, kimdän ki alïp edi, da aŋar podobnïy kün etmägä anïŋ miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Töräsi χul-χutannïŋ

Törä bilä χoygandïr, tiymästir χul-χutannïŋ aχčasïn kesmägä yalïndan da kečiktirmägä yalga tutkannïŋ, ya χulga, ya χaravaška alarnïŋ, vaχtï čïχkïnča, günäš batkïnča, χulluχ etkän χuluχ(99v)-un tölämäχ keräk biyindän ötläš, anïŋ üčün ki miskindir, da išančïsï andadïr, ki oldïr tirliki, ki küstünmäχliχ yebermägäy Teŋrigä, da andan tüškiy edi nemä yazïχka, yetkinčä edi anïŋ miskinliki, ki aŋar berinip edi χuluχka. Anïŋ üčün aŋar tiymästir χuluχ etkän aχčasïn kečiktirmägä.

73 kapitula. Tullardan nemä tusnaχ alïnmagay

Törä bilä χoygandïr, ki tul χatunlardan nemä tusnaχ almagaylar, ne ton-opraχ, ne özgä nemä, altïn kümüš kibik, alma bolmagaylar tusnaχ ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaχ alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anï tïygandïr, anïŋ üčün ki [2-inči] Teŋriniŋ buyruχundan šaγavat berinmäχ keräk tul χatunlarga, anïŋ üčün 1 ton-opraχ keräklidir tullarga, da ne türlü ki Teŋri ʤžuvutlarga körgüzdü šaγavat Mïsïrda.

74 kapitula. Xatun üčün, ki 2 kiši uruškanda ayïrgay

Xayda 2 kiši biri biri bilä uruškay asrï yaman, da χatïn kiši alarnïŋ arasïna tüškäy ayïrmaga χalabanï, da klägäy aŋar bolušmaga, kim ki yïχïlïyïr da yeŋiliyir küčlügä, a özgä nemä bilä bolmïyïn (100r) bolušma, ol uruškan kišilärni ayïrma ne bir türlü iš bilä, da anï, χaysï ki χuvatlïdïr, tutkay yumurtχalarïndan, törä buyuruyur anïŋkibik χatunnuŋ χolun kesmä, anïŋ üčün ki tiydi anïŋkibik yerinä. Egär törä šaγavat etsä, ol čaχta bolur anïŋkibik χatun χolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölünü kerezmandan čïχarïp da yalaŋačlasa

Egär kim da ki ölünü kerezmandan čïχarsa da anï yalaŋačlasa, da egär isi tutulgan bolsa anïŋkibik ištä, anïŋkibik talovučï ölümlü bolmaχ keräk alay etkäni üčün. Egär tutulmagan bolgay anïŋkibik isi ištä, soŋra χaytkay da babas alnïna χosdovanel bolgay, da anïŋ din atasï aŋar luʤz bermäχ keräk anïŋ ol artïχsï iši üčün yazïχlï, ölümünä diyin k'risdânliktän keri bolmaχ keräk anïŋkibik yazïχ etüči, nečik kiši öldürgäy, törä alay körgüziyir.

76 kapitula. Kimesä kimesäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barïr egäč, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ne dušmannï [=dušmanï] da bolmagay, da anïŋ üsnä kes-kentäläy χaraχčïlar sekirgäy, da ol, saγlïχïn saχlama kläp kendiniŋ, da öldürgäy alardan χaysïn, törä bilä (100v) anïŋkibik kiši öl-

dürmäχ kišini, surp yïχöv anï yazïχ tutmastïr. Egär ki anïŋkibik iš k'ahanaga yoluχsa, surp yïχöv anïŋkibik išni alay oχ tutuyur, da kim anïŋkibik yazïχnï etsä, χosdovanel bolmaχ keräk da luʤ tartmaχ keräk. Egär ki k'ahana yoluχsa anïŋkibik iškä, babaslïχïna nemä ziyan etmästir. Egär lâyïχ bolsa, anïŋkibik kiši öldürgän bolur tum alma yïχövdä.

77 kapitula. Oγlanlarnïŋ, ki kendi erkinä da χorχu da saχlanmagan

Kim ki erk bergäy oγlanlarïna erkinä ösmägä da bermägäy anïŋkibik oγlannï ustaga bitikkä ya pešägä, bolup miskin, törä körgüziyir anïŋkibik oγlanlarnï atasïndan anasïndan ötläš ustaga ya pešägä bermä, da öskäylär lâtalarïna dirä, da arzani bolgaylar k'ahanalïχka ya igi pešägä. Egär ki atasï soŋra ol χïlïχ bilä ber*mä*gäy oγlanlarïn ustaga, oldïr, ʤigäri itidir zakonnuŋ, da ganonk' bilä saχlanmaχ keräk, da anïŋkibik ata χarγïšlïdïr, anïŋ üčün ki törä bilä da Teŋriniŋ buyruχu bilä buyurgandïr, ki atalar kensiniŋ oγlanlarïn saχlagaylar yaχšï ögüt bilä, (101r) da χorχu tibinä, da buyurganïna Teŋriniŋ, ki Teŋriniŋ töräsindän da χorχusundan čïχmagaylar.

78 kapitula. Ki oγullar atasïn-anasïn salïp ketkäylar

Egär χaysï da oγul-χïz k'risdânlarnïŋ ki salgay atasïn-anasïn da ketkäy, Teŋriniŋ buyruχu bilä anïŋki ata-ana bütün saχlagaylar oγul-χïzïn, ki kendiläriniŋ buyruχu bilä χatlarïna övrätmägä da χïlïχlarïna. A egär oγul-χïz atasïna-anasïna išitmä klämäsä, alarnïŋ saγ da yaχšï ögütün yeŋilip tutkaylar, anïŋkibik oγlanlar χarγïšlï ornuna tutulmaχ keräk. Anïŋ üčün Teŋri alay buyuruptur, egär ata-ana kendi oγlanlarïn ögütlämäsä hörmätli, Teŋriniŋ buyurganïna körä tirilgäylär, a ol buyruχnu atanïŋ-ananïŋ nemägä tutmagaylar, anïŋki ata-ana bolurlar anïŋkibik oγul-χïznï keri etmägä. Ale bügüngi vaχtta köp yoluχur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oγlanlar keri bolurlar. Anïŋ üčün anïŋkibik oγlanlar χarγïšlïdïrlar.

79 kapitula. Kim čerüvgä barsa

Barïr egäč čerüvgä da öldürgäy anda kiši, anïŋkibik kiši öldürüči ari atalarnïŋ buyruχun*dan* (101v) yazïχ ornuna saγïšlanmagay, χaysïn ki biz dä saχlama klärbiz. Äγbät, anïŋkibik öldürüči borčlu bolur χosdovanel bolgay da luʤ tartkay oχšaš*lï*, törä alay buyurur.

80 kapitula. Pešäkârlarnïŋ

Egär pešäkâr kimesädän nemä oγurlasa pešäsin išlägändä kensiniŋ, χačan nemä išlämä bersälär, da tapulsa anïŋ ičinä, kensi uyalmaχï üčün 2 kez tölämäχ keräk oγurluχnu. Egär anïŋ üsnä sezmäsälär, kensi bilgäy kensiniŋ χïlïnganï bilä.

◇ Ermenilär bu ustavanï kendiläri arasïna saχlagaylar. Egär ermeni pešäkârï özgä ʤïnsnïŋ bergänindän oγurlasa, χaysï törädä özgä ʤïns olturuptïr, ol törä bilä ögütlänmäχ keräk.

81 kapitula. Naχïs toγgan oγlanlar üčün

Egär oγlan toγsa tilsiz yaχot χaysï özgä boγumlarïndan, ol čaχta anïŋkibik oγlan naχïs toγganïndan žaṛanklïχ etmäs atasïnïŋ-anasïnïŋ igilikinä, nečik to naχïslïχ bilä toγgan. Egär toγgandan soŋra yoluχsa naχïslïχ, budur aχsaχlïχ, soχurluχ, ya kelepänliχ, ya satamadan anïŋkibik telirgäy, ki ustan yeŋil bolgay, egär uslu da bolsa, χačan bolmagay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da (102r) anïŋ χardašlarï ol išančta bolgaylar, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy da naχïslïχïna boluškay, anïŋ ülüšün atasïnïŋ-anasïnïŋ χardašlarï saχlagaylar aŋar dirä, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy. Egär saγaysa, keräk χardašlarï anïŋ ülüšün bergäylär aŋar. Egär saγaymasa, anïŋ χardašlarï keräk anïŋ ülüšü bilä saχlagaylar anï anïŋ ölüm kününä dirä.

82 kapitula. Bezirgânlik üčün

Egär bir bezirgân birsinä nemä χumaš satsa, da anïŋki bezirgân satkan χumašnï [=χumašï] χalp bolgay ya čirik, da bilgiy edi anïŋkibik kendiniŋ buzuχ χumašïn, da maχtagay, ant ičkäy, ki igidir, algïn, da aldagay algan kišini, da ol bezirgân, inanïp aŋar da maχtaganïna, algay, da soŋra anïŋkibik χumašnïŋ arasïna χalp bolgay ya čirik, da anï tanïχlatkay yaχšï kišilär bilä, kimgä ki tiyär inanma; da anïŋkibik χalp da čirik χumašnï, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anïŋkibik χalp da čirik χumašnï tiyär eyäsinä yänä χaytarma. Bu törä bu türlü saχlanmaχ keräk: egär kimesä at ya tuvar χara satkay kimesägä da tutungay aŋar könülük tibinä, ki nemä naχïslïχï (102v) yoχtur ol tuvarnïŋ, da soŋra algan kiši özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol türlü, nečik aytïptïr yaman χumašlar üčün, ki naχïslïχï üčün tuvarnïŋ baχïlmaχ keräktir, anča tügül, ki čirik nemäni χaytargaylar da yaman nemäni, anïŋkibik satkan χumašnï yarγudan ögütlänmäχ keräktir.

83 kapitula. Hranicalarï üčün žaṛanklarnïŋ

Egär ki χaysï χonšularnïŋ arasïna hranicalar bolgay övlär arasïna da tüzdä rolâlar arasïna, da talaškaylar aralarïna, 1-i aytkay, menimdir, da birsi aytkay, seniŋ tigül, menimdir, törä anï körgüzmästir, ki anïŋkibik iš ant bilä ayïrïlgay, yoχesä 2 yartïn igi könü tanïχlar χoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, χaysï yartïn ki artïχ tanïχ bolgay,

ki tanïχlïχ bergäylär könüsün, ol yanga bolmaχ keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlarnïŋ

Xačan ki ketχoyalar da χartlar χoysalar kimesäni baχučï χuçlarnï, ki baχkaylar miskinlärni, χuçta yatkanlarnïŋ baχkaylar ton-opraχïn, ašïnsuvun. A egär ki ol baχïčï kiši damâh etkäy, da kendinä yašïrgay χuçnuŋ kelišin, da därvešlärni ač saχlagay, ol borčludïr, ki šaγavat etkäy miskin-(103r)lär üsnä, ki ačlïχ tartmagaylar da miskinlik, törä anï ögütlämäχ keräk šaγavatsïz, ayamïnča.

85 kapitula. Töräsi üčün vank'larnïŋ

Egär kimesä ulu köktän, ya olturγučtan χanlïχ, ya rïcer, ya alpovud, ya žolner kelgäylär vank'larnïŋ salasïna, da klägäylär turma, da išitkäylär, ki vank'ta daγïn igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka bïrγïlar bilä, naγaralar bilä, da čalučïlar bilä, da χatïn kišilär dä birgä bolgaylar, da vank'nïŋ harbẹti alarnï andan tïygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da χolgay alardan, ki kendilärinïŋ saγïšïndan tartïngaylar, egär ki harbẹtnïŋ sözün da χoltχasïn nemägä tutmagaylar da turgaylar vank'ta, anïŋkibiklär Teŋridän da ari atalardan χarγïšlïdïrlar. Xaysï iš χorχuludïr išitmä dä. Zera vank' ari atalarnïŋdïr da alarnïŋ yerläridir, anïŋ üčün χoygandïr, χaysï ki borčludïrlar χolma Teŋridän χanlar üčün, da ulu biylär üčün, da barča k'risdânlar üčün. Anïŋ üčün anïŋkibik kišilärgä tiymästir anïŋki χïlïnmaχ bilä vank'ka kirmä, nečik aytïlgandïr, yoχsa Teŋrinïŋ χorχusu (103v) bilä kirmäχ keräk, da Teŋridän χolmaχ bilä, da tumluχ bermä yazïχlarga bošatlïχ üčün.

86 kapitula. Keraplarnïŋ da buzulmaχï üčün

Egär ki kerap šähärgä yuvuχ buzulsa, tiyär, kermän*dän* čïχïp kišilärgä bolušma da χutχarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teŋizdä. Egär ki ol kermän kišiläri hadirlänip edi esä anïŋkibik igilikni kerapnïŋ talama, tiymäs anï etmä: buzulgan kerapnïŋ ulu ziyanï biyinä boldu ol kerapnïŋ snamaχï [=sïnmaχï] da batmaχï. Egär klämäsälär yaχšï könülüktän [=köŋülündän] bolušma, ol tirliknïŋ 10-unčï ülüšün keräk algaylar boluškan kišilär kendilärinïŋ emgäkläri üčün. Egär ki alarga az körünsä 10-unčï ülüš, keräk 5-inči ülüšün algaylar da özgäsin χaytargaylar eyäsinä, anïŋ üčün ki munuŋki išlär köp yoluχur teŋizdä. Ale ermeni töräsi bilä saχlanïr, ki munuŋkibik ziyandan nemä alïnmagay ol bolušmaχtan.

87 kapitula. Yäŋi sala olturγuzmaχ üčün

Egär kimesä yäŋi sala olturγuzma klägäy yäŋi tib üsnä, anï bolmas etmä χannïŋ erkindän bašχa. Egär anïŋkibik iš olturγuzgan bolsa, alay salačïlarga körgüzmäχ keräktirlär yer yïχövnüŋ himin yasamaga, da soŋr(104r)a salačïlarga övlärinä, da üläškäylär saban tüzlärin, bičänliklär, da özgä yerlärin, ne ki kerägläri bardïr, här 1-i bilgäy, ne üsnä oltturuptïr. A egär pusta salanï kimesä klägäy el bilä olturγuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol χïlïχ bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniŋ uzdat bermäχniŋ

Barča türlü bazar keräk, ki kendiniŋ küčinä bolgay da saχlangay, egär kimesä satkay ya algay mülklär öbgälärindän χalgan. Egär ki ata ya ana anïŋki mülklärni satma klägäylär kimesägä, anïŋkibik satïχ bolma bolmas, tek bilmäχi bilä oγullarnïŋ, da χardašlarnïŋ, da yuvuχlarnïŋ, kimlär ki žaṛanklïχ etkiy edilär. Anïŋkibik satïχ bolgay keräk anïŋkibik mülklärdä alarnïŋ bilmäχi bilä, da erki bilä, da tanïχ*lïχ*larï bilä. Egär ki χaysï oγul, kendiniŋ atasïnda bolup, da klägäy satma mülk, anïŋkibik nemäni bolmas satmaga bilmäχin*dän* da erkindän bašχa da d'ad'ularïnïŋ da yuvuχlarïnïŋ erkindän bašχa. Egär ki könüsün alarnïŋ bilmäχindän bašχa, da alarnïŋ tanïχ*lïχ*larïndan, da sözlärindän bašχa ol igiliklärni, χaysï ki yoγarï belgilidir, kimesä*gä* (104v) satsa alarnïŋ erkindän bašχa, soŋra anïŋ oγullarï ya yuvuχlarï bolurlar, kelip, ol algan kišini keri etmägä törä bilä ol mülklärdän. Egär anïŋkibik mülklär yazïlgan bolsa keŋäšläri bilä, [da tanïχlïχlarï bilä], da erkläri bilä bu aytïlgan kišilärniŋ, da anïŋkibik satmaχlïχ miskinliktän kelgän bolgay, 1 yïlga dirä yuvuχlarï bolurlar törä bilä keri etmägä algan kišini. A egär könüsün yaχšï köŋül bilä sattïlar esä kendilärinïŋ kerägläri üčün ol mülklärni da toχtattï esä ol bazar, keräk ki kendiniŋ küčünä χalgay. Xaysï bazarnïŋ bilinmäχliχi bolmaχ keräk ermeni yarγučïlarïnïŋ alnïna. Da ol yarγučïnïŋ mühürü tibinä bitik uzdat bergäy satun algan mülklärni toχtatmaga berilgän bolgay. Nečik bitikläri, alay könülükläri, nečik möhürläri tibinä χanlïχnïŋ olturγučnuŋ berildi barča ḏžïnsnïŋ bilmäχi bilä tügällänmäχi etärlär, alay oχ anïŋkibik bitiklär ermeni yarγučïsïnïŋ möhürünüŋ tibinä aytïlgan išlärni bergän alay oχ χuvatlarï bardïr, anïŋ üčün ki munuŋkibik buyruχundan da küčündän čïχtï korolnuŋ olturγučundan.

◇ Bu buyruχnuŋ eri bardïr χoluna ermenilärniŋ, anïŋ üčün ki yarγučïsï alarnïŋ voyttïr kermänniŋ töräsindän nemeckiy da Marïmborknuŋ.

(105r) 89 kapitula. Üläšinmäχi toγma χardašlarnïŋ

Egär χardašlar aralarïna atalarïnïŋ ölümündän soŋra igiliklärin, egär mülklärin, egär özgä nemä, ki üläšingäylär 1 ölčöv tibinä, äväl, ne ki

üläšmä bašlagaylar yergä bilä, barča ištän burun keräk χardašlar atasïnïŋ ölümündän soŋra χoymaga ǰehezlärin da ülüšlärin kendilärinïŋ χatunlarïnïŋ, anïŋkibik ǰehez da ülüšlärinïŋ [=ülüšlärin] χatïnlarïnïŋ, ne türlü ki keltiriptir här 1-i ǰehezin atalarïnïŋ ǰehezin da analarïnïŋ övindän az mï, köp mi χoǰalarïna, da χatunlarïnïŋ ǰehezlärin keri χoyup, andan soŋra χardašlar, ne ki χalsa atalarïndan igiliklär, kendi aralarïna ülüš etkäylar 1 tekši teŋ da könülük bilä.

Egär ki χaysï χardašlarïndan üläšmäχtän burun nemä atasïnïŋ tirlikindän alïp edi esä, anï keräk barča ülüškä χoygay, här 1-i χardaš üläšingändän soŋra kendi ülüšünä eyä bolur, bu türlü törä körgüzüyür.

90 kapitula. Ögütlämäχ üčün oγrunu

Törä buyuruyur här 1-i oγrunu oγurluχ nemä bilä belgili törä alnïna keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

(105v) 91 kapitula. Töräsi üčün oγrularnïŋ da χaraχčïlarnïŋ

Oγrunu da χaraχčïnï kendilärinïŋ sïŋarlarï bilä yïχöv alarnï saχlamas, ale törä alarnï ölüm bilä tas etiyir, anïŋ üčün oγru da χaraχčïlar sïŋarlarï bilä kendilärinïŋ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oχ, egär kimesä kišini oγurlagay edi ya χaraχlagïy edi χaraχčïlïχ bilä, χačan Yäŋi da Eski Törä ol türlü buyurur, anïŋkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üčün, ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Xačan biyi yebergäy χulun kendi keräkinä yolga da türlü türlü išlär yoluχur yolda, egär anïŋkibik χulga yolda nemä yoluχkïy edi, a χul klämägiy edi barma yolga, a biyi [anï] anïŋkibik yolga küč bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anïŋkibik yoldan pʻorcutʻiun yoluχkay χulga, da biyi küč bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol iškä. Egär χulu biyiniŋ bilmäχindän bašχa bardï esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluχkay, ol ištän biyi egri tigül, a ne ziyanlï.

93 kapitula. Yat kišiniŋ χulun kendi keräkinä kimesä yebergäy iškä

Egär kimesä kišiniŋ χulun yebersä (106r) kendi išinä da ol χulga yolda nemä yoluχkay satama, ki tas bolgay, ol čaχta ol, kim ki [anï] yeberdi anïŋkibik yergä anïŋ biyiniŋ erkindän bašχa, borčludïr anïŋ χanïna. Anïŋ üčün törä buyurur, ni 1 kimesä bolmastïr buyruχ etmä özgäniŋ χuluna, kimniŋ ki kendi χulu bolmasa. Anïŋ üčün yarγučïnïŋ töräsidir, ki anïŋkibik išni baχkay, ne türlü χïlïχ bilä ol χulnuŋ [=χulnu] anïŋkibik yolga ziyanlï yeberip edi, da ne säbäptän aŋar ölüm yoluχtu.

94 kapitula. Yalga tutkan χullarnïŋ

Egär kimesä χul yalga tutsa da χul aytkay biyinä, yeber meni, keräkimä kendimniŋ barïyïm, da biyi klämäy anï yebermä ol yolga, a χulu biyiniŋ sözünä nemä bermäy da bargay kendi išinä, da anda aŋar yoluχkay ölüm, anïŋkibik iškä biyi egri tigül. Egär anïŋki yolga biyi yebersä χulun kendi erki bilä, da özgä kišilär aytkay aŋar, yebermä ol yolga, da anïŋki yebermäχtän yolda nemä pʻorcutʻiun yoluχsa, anïŋ biyi anïŋ üčün egri bolur yaman yoluχmaχ üčün χuluna.

95 kapitula. Tuvar χara üčün, ki sačovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

(106v) Egär kimesäniŋ tuvarï kirgäy sačovga χïšnïŋ ya ävälbaharnïŋ, ol, kimniŋdir sačovlar, χaysï ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne 1 nemä bilä tövmägä ya anï naχïs etmä, tek anïŋkibik tuvarnï kensiniŋ oborasïna yapkay. Egär anïŋkibik sačov eyäsi tuvarnï öldürsä, tölämäχ keräk. Egär soχraytsa, ya ayaχïn [=müŋüzün] sïndïrsa küč bilä, albo χuryuχun keskäy, ya ayaχïn aχsatsa, yarγučïlar anï baχkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, χaysïn ki aytïlgan satamalardan ol, kim ki bolgïy edi yaman etüči munuŋki išlärdän, ol tuvarnïŋ 4-ünči ülüšün tölämäχ keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttïlar esä, ki kensiniŋ tuvarïn yaχšï közät tibinä saχlagay, ki sačovga ziyan etmägäy, da ol tuvarïn kensiniŋ tïymagay, ol čaχta yarγučïlar anïŋkibik išni baχmaχ keräk tanïχlïχka körä da bilgänlärinä körä.

96 kapitula. Kimesä kimesäniŋ atïn üčkürtkäy

Egär kimesä kimesäniŋ atïn üčkürtkäy tibinä kläp, kläp, ki üsnä olturgan kišini χorχup salgay, da olturgan kiši, yïχïlïp attan, ölgäy, anïŋkibik išniŋ yarγusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, nečik öldürgän kišiniŋ (107r) bašï üčün. Nečik törä buyursa yazïlgan, ol, kim ki üčkürttü atnï da säbäp boldu satamaga, tölär bašïn χardašlarïna da yuvuχlarïna. Da ol yïχïlgan attan tiri χalsa, da egär naχïs bolsa χaysï buγumunda teniniŋ, ol čaχta ol, kim ki ürküttü atnï, tölägäy hakimlikin da χardǰïn, egär ki gälägdän dä etti esä, anïŋkibik törä bolmaχ keräk. Egär ki at kendi kišiniŋ seziklikindän ürkkäy da üsnä olturgan kišini salsa da salgan kiši ölgäy ya naχïs bolgay, anïŋ üčün ne 1 kimesä ne 1 söz kötürmäs da ziyan borčlu bolmas, anïŋ üčün ki atlar köp ürkäk bolur da köp χïlïχlarï bardïr, egär ki χaysï χïlïχ bilä yoluχkïy edi, nečik munda yazïlïptïr, törä yoluχkan iškä körä ol, ne ki bolsa törä bilä könülük, anï buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kiši öldürgäy könüsün albo satamadan

Kiši öldürmäχ klämінčä munuŋki χïlïχ bilä bolur: egär kimesä otun čapkanda balta bilä, da balta tüškiy edi sapïndan da kiši öldürgäy, kimni dä bolsa, albo kimesä taš bilä ya aγač bilä atsa, daγïn egär kimesä yemišli teräk üsnä (107v) aγač bilä atsa ya taš bilä da kišini öldürgäy, ya usta šegertin öldürgäy körmінčä, ya ata oγlun, ya biy χulun, ya bikä χuluχčïsïn, ya χardaš χardašnï, ya 1 kimsä özgäni klämiyin öldürgäy, ya ne türlü iš bilä aytïlgan, ya atlar arabanï alïp χačkanda tïyma bolmasa da kišini öldürsä, ya kiyikkä čïχkanda kiyikčilär oχ atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol saγïš bilä, ki kiyikni urgay, da ol oχ [ki] kiyikniŋ üsnä atïldï, da kiši öldürgäy, anïŋkibik öldürmäχ kišini klämiyin ol öldürmäχlärdir.

A kläp öldürmäχ könüsün bu türlüdir, ki yügürgäy 1-i biriniŋ artïndan, ki anï kläp öldürgäy, da ol, anï χuvuyur, χaytïp, ol anï öldürgäy, ol, ki anï χuvïy edi, yänäči salačïlar [=χaraχčïlar] da soyučïlar, ki klägäylär öldürmägä yolčunnu da yügürgän kišini emin, da alar, ayap tamaχlarïn, χaysïn ki χaraχčïlardïr [=χaraχčïlar] öldürmä klädi, χaytïp, ol χaraχčïlarnï urgaylar [=öldürgäylär], ya 1 kimesä čerüvdä bolgay, kendiniŋ dušmanïn üvdägi anda tapup, öldürgäy köŋlü bilä, ya 1 kimesä kläp kečä kimesäniŋ yolun algay anï öldürmäχ üčün, ya yaman χatïn kläp kendiniŋ χodžasïn otalagay, ya kimesä kimesäni paχilliktän otalagay da öldürgäy. Mun(108r)uŋkibik säbäplär bilä aytïlgan bolur öldürmäχliχ saγïštan kläp, alay, nečik χïlïč bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kišini ya χatïn kišini aytïlgan χïlïχ bilä öldürgäy, yazïlgan törä bilä anïŋ bašïn tölämäχ keräk.

98 kapitula. Išlär üčün, ki salada bolur

Egär kimesä rikadan, χaysï ki salada barïyïr, da kimesä yol etkäy suvga kensi baχčasïna suvarmaχ üčün, da ol suvnu kendiniŋ keltirmäχindän baχmagay, da anïŋ ba*χma*maχïndan suv χonšusuna ziyan etkäy, da anïŋkibik suvnu, ki keltirmäχindän χonšusuna aŋlatmagay, anïŋkibik ziyannï ol kiši tölämäχ keräk, ki suvnu keltirip edi. Kimlär ki töziyirlar anïŋkibik aytïlgan ziyannï, χïlïχ bilä keräk ki kišilär bilä anï tanïχlatkaylar da belgili etkäylär törä yanïna, keräk tölägäy bolgan ziyanlarïn anïŋ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üčün

Yïγï yoluχur kišilär bermä hakimlikkä, anïŋ üčün adžämiliktän ya övränmämäχindän hakimniŋ, ya biliksiz bermäχindän hakimlikni kišini öldürgäy, yaχot öč χoyup, yaχot adžämilikindän yaman hakimlik berirlär kišigä, ya hakim šägertin tügäl övrätmägän χastaga yebergäy, da anïŋki säbäptän kiši ölgäy, bašï tölänmäχ keräk yazïlgan törägä körä. Aytïlgan mahanalar ölgän kišiniŋ hakim (108v) da šegert borčlu bolurlar ol kišiniŋ bašïn tölämä. Egär χasta kiši klämäsä kendiniŋ hakiminiŋ sözün išitmä da anïŋkibik χasta ölgäy, hakim anda egri dügül.

100 kapitula. Kimesä ki küč bilä yebergän bolgay χayda esä, kendi erki bilä barmagay

Egär kimesä kimesäni küč bilä iškä yebersä kendi erkindän bašχa, yemišli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiš silkmä, albo aχïn suv ötläš barma ol klämägän kišigä, ya aytkay at üsnä olturmaga övränmägän kišigä, neukïy, da anïŋkibik yoluχkan išlärdä ki aŋar ölüm kelgäy, kimni ki küč bilä yeberdilär, anïŋkibikkä, kim ki säbäp bolur, borčlu bolur bašïn, anïŋkibik kimsäni oχšaššïz iškä klämägängä keltirdi anï anïŋkibik satamaga.

101 kapitula. Iščilär üčün yalga tutkan ne iškä dä bolsa

Xačan ki iščilärni sözlärlär ne iškä dä bolsa sïŋarlarï bilä išlämägä, da anïŋkibik išči lärdän biri eksik išlägäy birsindän, törä yanïna keräk aytkaylar, χaysï ki artïχ išlägäy aralarïna, aŋar artïχ tölämäχ keräk išinä körä anïŋ, a kim eksik išläptir, eksik iš bahasï algay.

102 kapitula. Töräsi pastuχlarnïŋ

Xačan ki pastuχlar yalga kirir(109r)lär kütmägä barča türlü džïnsïn tuvar χaradan, džanavarlar džâht bilä kütmäχ keräk da igi közätmäχ keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar χaraga čeredada. Da pastuχnuŋ yaman kütmäχindän yoluχkïy edi egär yoluχmaganïna kütüčiniŋ dä ziyan bolgïy edi, pastuχ tölämäχ keräk anïŋkibik ziyannï. Egär pastuχnuŋ vaχtïna ol ziyan yoluχsa da küčü etmägäy ol satamanï keri etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptïr, ol yerdä. Egär χaysï tuvar čeredadan säbäpindän pastuχnuŋ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütüčidän ziyan bolsa aγač bilä urmaχtan, ya taš bilä, ya nemä bilä atmaχtan naχïs etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyanïn tölämäχ keräk. Egär tuvar χara 1-i birin öldürsä, anïŋkibik išni törä ayïrmaχ keräk kensiniŋ küčü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yïχövgä

Egär kimesä nemä bergäy yïχövgä yaχšï köŋüldän — borlalïχ, ya öv, ya tiyirmän, ya saban eri, ya muŋar körä özgä nemä, χaysï yïχövgä nemä bersälär, da ol yïχöv χïsmätsizliχindän ya özgä nemä satamadan küygäy, egär kermändä bolsa ya salada (109v) anïŋkibik yïχöv, ol čaχta anïŋkibik

igiliktän, ki berilip edi yïχövgä, aχpašnïŋ bilmäχi bilä ol kelišlärni yïγgaylar da anïŋkibik kelišlärdän yïχövnü yasagaylar. [Egär ol yïχövnü burungi yerinä yasama bolmasalar], anïŋ üčün ki ol kišilär, yïχövnüŋ žoγovurtu, ki ol yïχövgä baχarlar edi, ol kišilär özgä yarï bargïy edilär turmaga, äγbät, keräk yïχöv yasalgay ol aytïlgan čïγïšlarïndan, χaysï ki ol yïχövgä berilgändir. Da keräk χabul bolgay aχpaš da bilmäχi bilä erkinä bergäy.

104 kapitula. Töräsi kebitčilärniŋ da bezirgânlarniŋ

Bezirgânlar da kebitčilär könü etüči bezirgânliklärin kendiläriniŋ alay tepränmäχ keräktirlär da borčludïrlar, ne türlü χanlïχ olturγuč ne türlü taptï da χoydu kendiniŋ, alay kermändä, nečik kermänčiχlärdä, da barča yollarda.

Eŋ burun baχmaχ keräk, nečiktir täräzülär, nečiktir funtlar, nečiktir χarïlar da ölčünmäχi barča türlü χumašnïŋ, ki bolgaylar könü da tügäl išläri bezirgânlikniŋ, bu türlü χoyulmaχ keräk, nečik vaχtïna körä kötürülür da enär, da, χoyup anïŋ üstünä közät, ǯâht bilä baχkaylar (110r) [da közätkäylär], ki heč kimesägä aytïlgan išlärdä egirlik bolmaga.

Egär kimesä tapulgan bolgay, χaysï ki aytïlgan täräzüdä, χarïda, funtta, ölčmäχlärdä da χarïlamaχta egirlik kimesägä ya oγurluχ [etkäy, ol čaχta 1 iš üčün, aytïlgan egirlik üčün ya oγurluχ] etkäni bilä, 4 kez tölämäχ keräk ol egirlik etüči, daγï da hörmätsiz χalmaχ keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, munuŋki inamlï išlär etilmädi.

Egär ki kimesä yašïrïn sƀg ya fl̄ χaχsa da anï sezgäylär, anïŋkibik χaχuč̣ï sƀg ya fl̄ keräk 2 χolun keskäylär yaŋïlgannïŋ.

Da tamγačïlarga törä buyuruyur, ki bezirgânlardan algaylar tamγanï šaγavat bilä, ki alar aγïrsïnmagaylar. Da χaysï ki kermändä bezirgân kelsä, bezirgânlikin bašarïp, anda tamγasïn tölämäχ keräk, a yolda tamγa bermä törä buyurmastïr. Yasaχ, ne tamγa bolmas χoyulmaga özgä kimesädän, tek χanlardan da keŋäšindän. Egär χaysï biylär tamγa tutsalar, özgä türlü χïlïχ bilä tamγanï alma bolmaslar, tek alay, nečik χanlïχtan χoyulgandïr.

Daγï da törä körgüzüyür ölčüngän išlär da adämilärniŋ barčasïnïŋ tirliki da keräki yemäχindä, ičmäχinä keräkli alay keräk χoyulgay, ne türlü yïlï keltirsä, aylanïr barča išlär, da bu bolmaχ keräk küč(110v)ündän χoyulgannïŋ kn′ažalarnïŋ, χaysï buyruχlarnï aytïlgan χoyuptïrlar, här 1-i saχlamaχ da gvalttan bašχa tutmaχ keräk, nečik χoǯža, alay miskin, a ne 1 bezirgân χaršï bolmagay aytïlgan išlärgä, kendi erki bilä nemä χoymaga, a ne nemä etmägä bolmastïr, ne türlü aytïlgan χoyuluptïr.

◇ Bu yergä aŋlanmaχ keräk da saχlanmaχ keräk baχmaχlarïndan voyvodalarnïŋ, χaysï ki baχučïlardïr, ki könü bolgaylar ölčövlär, da anïŋki täräzülärdä, ol ölčünmäχlärdä χoyïyïrlar, da χaysï tapulgay ermeni išlärdä oγrunuŋ, da χot [=yaχot] ki χaχkay sƀg, töräsi bilä kermänniŋ da Marïmborknuŋ, χaysïna ki yaŋïlganlarnïŋ išlärdä ermenilär beringändir, ögütlänmäχ keräk. A ne ki tamγa almaχ yolda aytïyïr bu yergä, aŋlanmaχ keräk: egär ki χannïŋ komaralarï ya tamγa, alïnmaχ yolda peremta bolgay.

105 kapitula. Töräsi barča pešäkârlarnïŋ

Barča pešäkârlarga aytïlïyïr, χaysï ki alïyïrlar iš barčasï birgä ya bašχa bašχa, sözläšip yalïn iši üčün. Egär ki pešäkâr köŋlüčä eyäsinä išlämäsä ya ol išni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyurur, ki ol pešäkâr ek(111r)inči ol išni yasamaχ keräk ol yal üsnä. Egär ki 2-inči klämägäy yasamaga, töräči üsnä yatïptïr anïŋkibik išni baχma, ki ziyanïn yaman išniŋ üsnä saγïšlagaylar ol burun sözlägän yalï üsnä. Egär ki χaysï pešäkâr ol ištän, oγru kibik, nemäni alïp esä, 1-inä 4 tölämäχ keräk. Egär ki χaysï išni aŋar bergändir yasamaga da ne türlü iš bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär ki pešäkâr čekmänni ya aŋar körä özgä nemäni, aŋar bergän išni uzaχ tutkay, da anï küyä buzgay ya čïčχan yegäy, anïŋkibik ištän ziyannï pešäkâr keräk tölägäy barča. Egär anïŋkibik nemäni pešäkâr, alïp, tusnaχ χoygay, ol sahat oχ borčludïr čïχarmaga. Egär anïŋkibik išlär pešäkârlarda säbäpindän paχilliknïŋ otka küygäy edi, pešäkâr ziyansïz χalïr. Egär ol pešäkârnïŋ säbäpindän kül χaytsa ol iš, ziyanïn pešäkâr tölägäy.

◇ Egär ol pešäkâr ermeni, aŋar išin išlämä bergäy, oγurluχ nemä bilä aš suv etkäy, kermänniŋ töräsi bilä da Marïmborknuŋ törälänmäχ keräk, egär oγurluχ ištä esä ermeni kermän töräsinä nemeckiy beriliptir.

106 kapitula. Pešäkârlar üčün, ki išlägäylär biyiniŋ saγïtï bilä

(111v) Pešäkârlar, išlövüči saγïtï bilä pešäniŋ kendi biyläriniŋ, nemä saγït bilä biyiniŋ išiniŋ arasïna sïnïχlïχ bolgïy edi, ol ziyan biyniŋ bolmaχ keräk. Egär ki ol saγït bilä biyiniŋ pešäkâr kensiniŋ išin išlägäy edi da anïŋkibik saγïtnï buzgay edi, keräk tölägäy biyinä ziyanïn.

A kensiniŋ biyiniŋ etmägäninä egär pešäkâr χaysï saγïtïn yalga algay edi išlämägä kensiniŋ bašχa išin da ol saγït ištä buzulgïy edi, biyiniŋ bolur ziyan, anïŋ säbäpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalïn kendiniŋ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaχ üčün čerüvdä igilik

Kimesä, čerüvdä bolup, egär nemä tapunsa igilik, anïŋkibik igilikni ol, kimsä ki tapsa, bolur kensi erkinčä etmä, kimesägä anïŋkibik igilikni χaytarmïnča, anïŋ üčün ki törä čerüvnüŋ χanlardan da kn′ažatalardan bašχa bošatmaχ bilä baγïšlanïptïr, χačan k‘ahana töräsi dä anï aytïyïr, ki anïŋkibik igiliklärni bolurlar mustlar etmä, anïŋ üčün ki igiliklär aytïlgan χïlïχ bilä tapkan oχšatmastïr oγurluχka ya talanga.

108 kapitula. Eski borčlar üčün

(112r) Borč üčün 30 yïlga dirä tep-tek turgannïŋ, ki ol borčnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meŋilik. Ya egär ki ol vaχtlarnïŋ arasïna anïŋkibik borč üčün kimesä kensiniŋ borčlusun aŋgïy edi da anïŋ üsnä yaχšï tanïχlïχï bolgïy edi inangan kišiniŋ, ya andan χalganlarnïŋ ol borčlunu ya χalganlarïndan bolurlar, baχmïyïn anïŋkibik köptängini, (borčun>) borč üčün törägä tartmaga da aŋmaga. Da egär anïŋkibik borčta tusnaχ berilgän bolsa ol inangan kišidä, andan alïngan bolgay, da 30 yïldan soŋra anïŋkibik tusnaχ izdänmägän törä bilä da anïŋkibik tusnaχ χoygan özgägä χalïr ol kišiniŋ χatïna meŋilikkä da andan χalganlarga.

109 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä nemä satun algay da anïŋ üsnä beh bergäy satkan kišigä

Egär kimesä tirlik satun algay barča nemädän türlü türlü, da satïχ etkäy edi anï, da 1 ülüšün anïŋ üsnä bergiy edi satučïga, da satučï alučïga inangïy edi χalgan sumanï, törä buyurur anïŋkibik igilikni, kimgä ki satïptïr, ne 1 kimesägä özgägä satma (112v) bolmas, keräk ol bazarnï ol toχtatkay, kim ki alïptïr burun. Egär ki alučï kensi erki bilä bazarnï bošatsa, ol algan nemäni, ol čaχta ol säbäptän bolur ol igilikni özgägä satma. Evet ki tanïχlïχ tibinä, ki ol burungi alučï aŋar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgânnïŋ nemä satun almaχï üčün, da satkan kiši klägäy ol tirlikni tïyma

Egär kimesä, tirlik satun alïp, ne türlü dä bolsa, da bergäy 1 ülüš sb̄g, da soŋra, saγïš etip, klämägäy bazarnï tutma, anïŋkibik bazarnï özgä türlü sïndïrma bolmastïr, kim bazarnï tutmasa, 2 anča χaytargay behin, ne ki alïptïr, a ol, kim ki satun aldï igilikni, egär ki klämägäy ol bazarnï tutmaga, ne ki beh beriptir, anï tas etär.

111 kapitula. Sb̄g bermä tusnaχ üsnä

Egär ki kimesä kimesädän tusnaχ üsnä sb̄g alsa, da etkäy birgäsinä belgili kün, da kününä tusnaχïn tölöv ašïra čïχarmagay, egär ol χoygan künnü ašïrgay, a ol tusnaχ χoygan kiši tusnaχnï, sb̄g da čïχarmasa, törä körgüziyir anïŋkibik tusnaχ χoyučïga, keräk anï aŋgay 1 dä, 2 dä, 3 dä, ki kensiniŋ tusnaχïn čïχargay da sb̄gïn töl(113r)ägäy. A egär klämäsä tölämä, ol čaχta ol, kimniŋ χatïna tusnaχtïr, keltirip aŋar 2 tanïχ, anïŋkibik tusnaχnï bolur satma. A egär ol tusnaχnï daγïn artïχïna satkïy edi, ne ki kensi beriptir, da tanïχlarga belgili etkiy edi, ol satučï tusnaχnï bolur borčlu aŋar, kim tusnaχ χoyuptïr, ne ki artïχïna sattï, eyäsinä χaytargay, kim ki tusnaχ χoyup edi.

112 kapitula. Kimesä kimesägä aytkay nemä bermä

Egär kimesä ermeni χaysï ištä dä bolsa išni algïy edi tüzmägä da yasamaga, ki anï sözlägiy edi anïŋ χuluχu üčün, [da ol, kim ki anï sözläsä, anïŋki χulluχ üčün], ki iš bašargay, tutunur aŋar tügällämägä, ol čaχta anïŋkibik iš eyäsi, bašarsa išin anïŋ köŋlüčä, kim aŋar sïmarlaptïr, χulluχun tügällägäy aŋar aytkanïna körä, ol iš eyäsinä emgäki üčün. A egär anïŋkibik išni bašarmadï esä da emgängäy dä, ol čaχta kim ki yalga tutup edi, keräk anïŋ bilä išin yasagay anïŋ emgäkinä körä.

113 kapitula. Oγlu, ki atasïnïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy

Egär χaysï atanïŋ bolgay oγlu ya χïzï, da χaysï alardan atasïna bildirmägäy da anïŋ erkin(113v)dän bašχa etkiy edi nemä borč, da ölgiy edi ya χačkïy edi yat uluska, borčun tölämiyin, törä körgüziyir, anïŋkibik borčnu ni atasï, ni anasï, ni χardašlarï borčlu tügüllär tölämägä, tek ol, kim ki borč etiptir, andan özgä ne 1-i dä borčlu tigül, a ziyanïn tölämägän borčnuŋ anïŋ bolmaχ keräk, kim ki borč etiptir. Da munu alay ayïrïp, egär atasïnïŋ tirliki vaχtïna anïŋkibik borč etkän bolsa, da atasï tirliki vaχtïna aŋar nemä čïχarmagan bolsa edi, ne atasï, ni χardašlarï borčlu tügüllär ol borčnu tölämä. A egär ki atasïnïŋ ölümündän soŋra algïy edi atasïnïŋ ya anasïnïŋ ülüšün, kendi payïn da, tölämінčä ol borčnu, ölgiy edi, ol čaχta anïŋkibik borč, kim ki inanïp edi, bolur anïŋ ülüšü üsnä izdämägä, egär ki mülklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüšü mülklärdän, anïŋ ülüšünä tüškän, er ya χïz χardašlarnïŋ ülüšü üsnä dügül, bot [=bo] alar borčlu dügüllär.

114 kapitula. Xonaχlar, ki χonaχ övlärdä χumaš χoygay

Xačan χonaχ kelsä χumaš bilä χonaχ övinä da storož tutsa ol χumaška, da ol közät kötürgäy üsnä, ki igi közätkäy (114r) ol χumašnï, da anïŋ közätmäχindän ziyan bolgay χumaška, ne türlü iš bilä dä boldu esä, anïŋkibik ziyannï közätüči tölämäχ keräk. Egär közättän bašχa χonaχ χumašïn öv eyäsinä sïmarlamadï baχmaga da kimesägä közätmä bermädi, kendinä yamanlasïn, da ziyanlarï da

kendiniŋ bolmaχ keräk, özgä türlü išlärniŋ yoluχmaχïndan bašχa, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniŋ ya közätniŋ.

115 kapitula. Öksüzlärniŋ

Egär ki atasïnïŋ ölümündän soŋra χalgaylar kiči oγlanlar da bolgay atasïnïŋ-anasïnïŋ borču tölämägän, ol čaχta borč eyäläri [bolmastïrlar] öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä angïnča, ki ol oγlanlar yïllarïn algaylar, da, äγbät, barča igilikläri ol öksüzlärniŋ, yašlarïn almïnča, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu išlärgä körä nemä, anïŋkibik övni ya sabannï bolurlar χartlar yalga bermä da yallarïn yïγgaylar angïnča, ki oγlanlar esäygäylär yašlarïna, budur barča er atasï bolmaχ keräk 20 yašïna dirä hokẹparclar χoluna, a χïz oγlan tarbiyatï angïnča, ki ergä bargay, χaysï er bolgay eyä da hokẹparc, a ol kendi (110v) eyäsi bilä kendiniŋ tirlikin, ne kläsä, anï etär.

116 kapitula. Žaranglïχ üsnä atadan χalgan igilik üčün

Egär kimgä Teŋriniŋ buyruχu bolsa, ösyät etmiyin, da χalgan [=χalgay] kensindän soŋra oγulχïzï, ol čaχta χalgan igilikni atasïndan anasïndan teŋ üläšmäχ keräk. A egär ösyät etsä, da igilikni er oγullarïna čïχargay, da egär tirliki vaγtïna ergä berdi esä χïzlarïn, da er oγullarïna artïχ klägäy edi bermä, ne ki χïzlarïna, ol anïŋ erkinädir. A egär kimesäniŋ er oγullarï bolmasa, ol čaχta χïz oγlanlar atadan anadan χalgan barča igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oγul-χïzï bolmasa, da χardašlarï bolgay, ya χardašïnïŋ oγlanï, alarga χalïr ol igilik. A egär ki χardašï ya χardaši oγlu bolmagay, ol čaχta χïz χardašï ya χïz χardašïnïŋ oγlanï bolgay yuvuχ. A kimesä bolsa oγulsuz χïzsïz, da 4-ünči kindikkä dirä bolgay yovuχ, da anï bilgäylär, ki könüsün, ki žaṛanklïχ etmägä, ne türlü ki törä körgüzüyür, žaṛanklïχ etkäylär anïŋ igilikinä oγulsïz χïzsïznïŋ anïŋkibik iškä, da ol yuvuχluχta ol bolur yuvuχ.

117 kapitula. Adamnïŋ χanï üčün, ki tölämä bolmas

(115r) Egär kimesä adamnïŋ küč bilä da kendi erki bilä χanïn tökkäy, ne bahasï bar, ne tölövü χan bahasïnïŋ, anïŋ üčün ki Teŋri yaratïptïr adämini kendinä oχšaš, a adämini kimesä bolmastïr ölüdän turγuzma, tek Teŋri. Xan bahasï töländi Jovsep‘niŋ da soŋra Biyimizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, barča dünyâni yaratkannïŋ, oχšaš da könü anï saγïn*m*a, ki Jovsep‘ni χardašlarï sattïlar 20 pin′azga, da Biyimiz K‘risdosnu Juta sattï ǯuhutlarga 30 pin′azga, anïŋ üčün ki bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Aχïrï törägä da könülükkä yatïptïr, egär kimesä ermeni öldürsä, bašï üčün tölämäχ keräk 365 flï, da munuŋkibik säbäp üčün oχšatïptïrlar esläri bilä, ne türlü ki adämidä 365 boγum bar, da alay oχ yïlda 365 kündir, anïŋ üčün munuŋkibik iti buyruχ χoyuptïrlar törädä, ki adam öldürmäχ bolmagay, ki bolgay iti χorχu, tartïnmaχlïχ anïŋkibik ištän, ki här 1-i χorχusuz da emin tirilgäylär.

◇ Bu buyruχnuŋ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä ǯïns ermeni öldürsä [ya ermeni özgä ǯïnsnï öldürsä], ol čaχta kermänniŋ (115v) töräsi bilä pospolitïy, χaysïnda olturuptïr, ya χanlïχ törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaχ üčün törädän

Törä bilä könüsün aytkandïr, egär kimesä törädä däviniŋ arasïna yoluχkïy edi, ki saγïngïy edi töräčiniŋ aytkanïndan, voyttan ya ermeniniŋ χartlarïndan yarγusuna ermeniniŋ, χatïna artikullarnïŋ da yoluχkan išlärdä saγïngay, ki egirlik ettilär ya aγïrlïχ etiyirlär, da ol saγïnmaχtan algay χanga, anï etmä bolur, ki algay χanga, yoχsa özgä yergä dügül. Korol anïŋ biyliki yazïlgan töräläri yanïna ermenilärniŋ aytïlgan kiši almaχïna χanga keräk ki tapkay da ayïrgay anïŋ biyliki. Da barča ermenigä erk bardïr törädän χanga almaga, alay χoǯaga, nečik miskingä, anïŋ üčün ki ermenilär kn′ažatalardan ötläš, [yoχsa kermänlärdän ötläš] dügül privileovanïydïrlar, [daγïn da artïχ privileovanïydïrlar] korolnuŋ olturγučundan, da χanlïχ olturγučka ilgäri törädä kendiläriniŋ privilealarï yanïna beringändirlär, a özgä heč kimesägä, da alay oχ kimlärgä [=kim alarga] berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toγru könülük bilä.

(116r) 119 kapitula. Yarγučï üčün, ki biri birindän bašχa yarγu etmägäylär

Här 1-i töräčisi ermeniniŋ, išitip gileyin 1 yandan, keräkmäs ol išniŋ yarγusun etmägä, tek 1 [=2] yartïn kelgäylär yarγunuŋ alnïna. A χaysï yannïŋ artïχ tanïχlarï bolgay könü, töräči, išitip alardan gileni da ǯůapïn, da skazat etkäy aralarïna, ne türlü tiyär törä yanïna, ol aytkay aralarïna, kimlär töräläšiyirlär. Xaysï ki tanïχlïχ ištä bolmaχ keräktir 3 tanïχ ötläš könü.

120 kapitula. Töräsi üčün ermeniniŋ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanïna barčasïna bolmaχ keräk, ki kendi yarγučï ne 1 däviniŋ yarγusun etmä bolmastïr, bolup kendi yalγïz, ale kendiniŋ töräsinä ermeniniŋ bolgay 12 taŋlangan igi χartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär 12 bolmasa, bolgay 6-8, egär 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü χïlïχ bilä etilgäy törä, özgä türlü dügül, a ne bir yarγučï övrätmägä bolmastïr, χaysï ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podïzdïrenï belgili. (На полях: Övrätkän sendža podežranïy).

121 kapitula. Kim ki töräni hörmätlämäsä

(116v) Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä saγït bilä ya söz bilä ermenineŋ, ol čaχta anïŋkibikni ögütlämäχ keräk törä bilä, yaŋïlganïna körä, anïŋ üčün ki bilmäχ keräktirlär, [törägä] anïŋ üčün kelmästirlär, ki χalaba etkäylär, yoχesä här 1-i keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kensineŋ. Xačan 1 yan gile etsä da ǰžůap bersä, 1-si yan keräk išitkäy da sözün üzmägäy anïŋ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da ǰžůapïna körä töräči buyurgan buyurgay, neneŋ üsnä toχtar uču išneŋ, ne türlü ki alnïna stronalar töräläštilär, bolgay učka čïχmaga. A barča yarγučïnïŋ küčünüŋ küčü bar ögütlämägä barča yaŋïlganlarnï yarγuda, ne türlü yaŋïlganïna körä, budur olturγuzmaχ bilä da ǰžurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barmagay

Kimni dä ki ündägäylär voytka nïšan bilä ermenilärneŋ, da turmagay, 3 kez ündälgän bolgay. Nemägä tutmïyïn, da turmagay alnïna, burungidä χalïr voytka 6 sƀ, ekinči turmasa, 12 sƀ tüšär voytka, 3-üncü ündämäχtä turmasa, 12 sƀg ǰžurum χalïr da olturmaχ ta. Alay (117r) keräk uzaχ zïndanda olturgay, ki yükkä algaylar yaχšï kišilär, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän išlärgä, da ol yükčügä ol kiši bilä birgä, kim üčün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä körä 3 haftaga dirä, ki turγuzgay ermeni töräsineŋ alnïna könülmä da ǰžůap bermä, ne iš üčün dä anï egri tutsalar. Egär ki kimesä törägä ündälgän bolsa, 3 kezgä diyin, heč körüp, turmasa, här ündälmäχtä 12 sƀg χalïr voytka da ermeni χartlarïna da tüšär išindä ol utturgan kiši, mülk mi, sƀg mï, töräneŋ küčü bilä berilgäy aŋar. Kim ki anïŋki χïlïχ bilä aŋar χaršï törä bilä yetti, asrï da bolur aŋar χumaš bilä tölöv etmä, χačan išinä tüštü utkan kišigä, egär övi bolmasa, ya sƀgï, ya χumašï, ol čaχta aŋar tölövgä kün berilmäχ keräktir artikullarga körä yoγarï yazïlgan, da alay oχ χonaχka da 4-ünči küngä dirä, anïŋ bilä, kim ki aŋar egr*i*dir albo borčludïr, tügäl törä voyt bilä ermeni χartlarï bilä bolmaχ keräk, barča türlü egirliktä tügällämä barča išni törä bilä bolgan alay etmäχ keräk, nečik yoγarï yazïlïptïr, (117v) a anïŋkibik tügällänmäχ könülmäχ keräk bolganï törä bilä, a ol törä, χaysï ki törädä utturgan kiši dä beriniptir.

123 kapitula. Xatun kišini kim dä ki ündäsä törägä

Egär ki χaysï χatun ki törägä ündälgän bolgay, χoǰžasï ya yuvuχ χardašlarï töräneŋ alnïna zastupit etmägä bolur, da anïŋ išlärin kečirmägä, utmaga ya tas etmägä išlärin, ki bolgay yaχšï da yollu χuvatï, χaysï ki inamïna beringäy edi bekliki törä alnïna, a anïŋkibik išlärdä ustatlïχ da hillâ bolmagay, töräčilär keräk körgäylär, ki kimlär yuvuχ bolma kliyirlär, da klägiy edi χatunnuŋ išinä turmaga, da anïŋ išin utmaga, [ya utturmaga], ol kiši yüz dä yüz χatïn bilä keräk yetkirgäy yuvuχluχun, ki bilikli bolgay törä alnïna, ki ol anïŋ yovuχudur, a egär anïŋkibik išni yetkirgän bolsa aldamaχ bilä, χaysï χatun tüškiy edi kensi išinä, anïŋkibik ol aldamaχ aytïlgan ištä dä egri bolmagay, aŋar ziyan etmäs.

124 kapitula. Belgili etilmäχi ant ičmäχi

(118r) Töräsi ermeneniŋ yazïlgan bulay buyuruyur, egär χaysï kiši ermeni töräsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartïn, ol čaχta ol ermeni ne 1 tanïχ bilä yetmägän, χaysï ištä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiči bolsun, tek kensi ant ičkäy, da ant könüsün yïχövdä bolmaχ keräk surp χač üsnä, a özgä yerdä dügül. Ki voyt ta anda bolgay ol ermenilär bilä, χaysï ki birgäsinä oltururlar törädä, χačan vaχt bolsa, 2 barmaχïn χoyma surp χač üsnä. Ol kiši, kim ki ant ïčtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay χoluna, andan soŋra ol kiši ant ičkäy törä yanïna. Alay oχ ölü kišidän soŋra, egär ki kimsä kimesäni obvinit etkäy, ol kiši, kimni ki obvinit ettilär, ol χïlïχ bilä yoγarï aytïlgan antïn kendi etkäy, barča tanïχlardan bašχa könülür.

Xaysï barča da här birin bašχa ištän, alay, nečik barča tüz*gän*, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägänimizdän, da saγïšïmïzdan, da erki bilä bizim keŋäšimizneŋ, 2 türlü keŋäšneŋ bulay berkitip (118v) da saχlama klädiχ, saγïš ettiχ, χuvatlatïyïrbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vaχtka dirä tutulgan edi. Da χïlïχï bilä algay edi, budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdämäχ keräk anï anïŋ töräsinä, χaysï ki törädä olturuptïr. A egär ermeni ündälgän bolgay ya egri bolgïy edi, töräläri yanïna aytïlgan ermenilärneŋ vuyttan ötläš kermänneŋ Kamenecneŋ χartlarï bilä ermenilärneŋ töräsi bolmaχ keräk, 4 artikuldan bašχa özgä bizim bitiklärimizdä yazïlgan, χaysïnda ki bu ermenilär Ilôvnuŋ da ündälgändirlär töräsinä kermänneŋ Malborknuŋ, beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki könüsün bu 4 artikuldan yoγarï töräsi bilä kendilärineŋ ermenilärneŋ törälängäylär, χaysï alarnï alay χaldïrïyïrbiz da saχlama klärbiz, nečik bu vaχtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Xaysï ki barča da bašχa išlär üčün könü da tanïχlï aytïlgan išlär möhürümüznü bizim bügüngi išlär üsnä asïlgan boldu. Da berildi Petrikovda seymdä barčasï

bilä šapatkün, yuvuχ yïχkünnüŋ alnïna Adenahasnïŋ Paregentanïna [=Pargendakʿïna].

(119r) Kʿrisdosnuŋ toγganïndan 1519-una, χanlïχïmïzga bizim 13-üncü yïlïna. Ermenilär tʋsïna 969-da.

Berildi törälär Zigmunt χandan. Anda edilär anïŋ χatïna Kʿrisdostan bolgan aχpašlar: [Yan] surp yïχövnüŋ Gniznanïŋ, mitropoleanïŋ arhiaχpašï da ilgäri biyi keŋäštä, Papanïŋ elčisi, Macey, aχpaš Kuyavnïŋ, Yan Poznandan, Fabian Elšprktän, Petr Premšlâdan da bizim χannïŋ podkancleriyi, aχpašlar; daγï da ulu küčlü biylär: Krišdof Šidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuŋ da χanlïχïmïznïŋ bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaraslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitïy, Mikolay z Nisčic Polockiy, Andriy Tičindän Lubelskiy, voyvodalar; Lukaš Gurkadan Poznanckiy, starostasï Ulu Polskanïŋ, Mikolay Šidlovcadan Sïndemirskiy, χanlïχïmïznïŋ bizim χaznadarï, Mikolay Yordan Zakličindän voynickiy ronca barčasïnïŋ (119v) Krakovnuŋ da Spišniŋ, Zadornuŋ da Osvencimniŋ starostasï, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaštalanlar; Yan Latavskiy da Gnizenckiy, Krakovnuŋ da Lenčicanïŋ, Yan Čolanskiy Zkorhimirskiy, Andriy Krickiy, sventego Miχala Polskego i Srodenckego yïχövlärniŋ probošč̌larnïŋ, zakritarlarnïŋ bizim, kanovnikläri Krakovnuŋ; Stanislav Xroborskiy, χoronžïy, da krayčïy, da podčašïy bizim dvorumuznuŋ, Lâsota Ožarovskiy, podkomoriy bizim i Zavivosdnuŋ, Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniŋ starostasï, daγï da artïχ česniklärniŋ, urʹadniklär da dvorʹaninlär; bizim bu aytïlgan išlär χatïna χaysï ki tanïχlar, ki inamlïχka arzanidirlär, sövük bizgä, da inamlï, da süvüklü bizgä. Berildi χolundan aytïlgan maχtalgan Teŋridän berilgän ata pan Petrdän, Premïšlânïŋ aχpašïndan da bizim χanlïχïmïznïŋ podkancleriyi, hörmätli, bizgä (120r) sövüklü. Aytkanï yänä anïŋ Kʿrisdos atanïŋ biy biy Petrniŋ, aχpašï Premïšlânïŋ da χanlïχïnïŋ Polskanïŋ podkancleriyi, Petr, aχpaš da podkancleriyi, belgili etiyir.

Daγïn da bu χadar yazarbiz ögüt töräčilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniŋ yolunu, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu ištä bu yol bilä etmäχ keräk yarγuda, nečik yazïlgan törädir, 3 haftadan 3 haftadadïr vïloženïy törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yarγusunda aγïrlïχ körünsä, ki kendiniŋ aγïrlïχïna körä čaχïrgay biyik yarγuga, korolga anïŋ biylikinä, na ol kišigä berilmäχ keräk bu türlü. Egär korol korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäχ keräk. A egär korol anïŋ biyliki korunada bolmasa, bermäχ keräk aŋar 3 kez 9-ar hafta, bulaydïr törä. Kim ki bu roklarnï (120v) kečiksä da keltirmäsä koroldan kendi išinä boluš, ol kiši kendi išin tas etär ol ištä ol stupendä, χaysï iš üčün ki korolga alïp edi. A yarγunu ayamaga bolmastïr kimesägä, iš učuna toχtamïyïn, tügällänmiyin yarγu bilä. Da bitik yazïlsa korolga, yarγudan keräk 1 möhür ketχoyalïχnïŋ bolgay da 1 möhür voytnuŋ.

[Дополнительная статья 8]

Antnïŋ iši bu türlüdür. Kim ki kimesäni yarγu bilä antka keltirsä, keräk sovnu 3 kez χoluna ol toldurgay. A kim ant ičsä, ol tölär žamgočka 12 sb̄gnï. Egär yïχöv ačïlgay ant üčün da barïškaylar, dävikârlar keräk žamgočka 1 nemä bergäylär, da voytka da 1 altïn sb̄g bergäylär ant ičkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaχtta voyt bilä, nečä ki törä uzaχ olturuptïr, da ne χadar ki sb̄g yïγïlsa šepšeniktän da zapislärdän, da kimesä ki töräniŋ alnïna yaŋïlgay, bu sb̄glarnï 3 ülüš etmäχ keräk: 1 ülüš voytka, 1 ülüš töräčilärgä, 1 ülüš yazučïga.

(121r) **[Дополнительная статья 10]**

Yänä möhürdän 6 sb̄g, ol da ketχoyalïχnïŋdïr.

[Дополнительная статья 11]

Da ne ki d̲žurumga tüššä, kimesä ermeni yaŋïlganïna körä sb̄g bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüš yoχtïr, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Da kimesäniŋ borču üčün ki 1 kimesäni olturγuzgaylar, keräk aŋar anda bergäy 1 sb̄g χard̲žga kündä, nečä ki uzaχ kün oltursa zïndanda.

[Дополнительная статья 13]

Daγï da bilgäysiz, ki här vïložonïy törädän, ki törä olturγuzgay, da ne ki ülüš alïr töräčilär, ol sb̄gdan 1 sb̄g deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Ya 1 kimesä ki zïndanda olturgay kimesäniŋ borču üčün, nečik törä buyurur, ki kündä aŋar 1 sb̄g χard̲žga bergäy, ol kündän, ki olturγuzdu, 3-ünči küngä diyin, ki aŋar χard̲žlïχïn bermägäy edi, voytnuŋ χolundan ötläš [berilmägäy edi], 4-üncü küngä töräniŋ erki bar anïŋkibik kišini, borč eyäsin, erkli yebermägä zïndandan, yänä törägä ündägінčä. A ol borč eyäsi, ki χaldï törädä, ki tölöv (121v) etkäy algan kišisinä baš borčun, yoχesä anï aŋar tölöv etmägä borčlu dügül, χaysïn ki aŋar zïndanda χard̲žlïχ berdi, tek anï aŋar borčlu χalïr, ne ki törägä naložit etti baš sumasï bilä tölämägä bir-

gä; törä bulay buyuruyur, ertäsindän borč eyäsinä χardžliïχ berilmäχ keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapïp kermändä, da ol, anï nemägä tutmïyïn, kelmäsä, 6 sb̄g džurum χalïr, ekinči dä turmasa, 12, 3-ünči yänä 12 sb̄g da olturγuzmaχ zïndanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki 1 törägä turgay povodna strona, da 1-i 1-i artïndan 3-ünči küngä dirin turmagay, anïŋkibik kiši ilgärgi törälärni tas etär, keräk yäŋi baštan yänä pozovat etkäy.

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä 1 ündälgän bolgay törägä, da turgay, soŋra da yašïngay, da ol yan, χaysï ki povoddïr, 3 töräni biri [biri] artïndan turgay, anïŋkibik kiši kensi išinä tüšär, ne türlü dä iš bolsa, χaysï ki burungi törädä anïŋ gileyin išitti.

(122r) **[Дополнительная статья 18]**

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta čïχarmaga düftärdän möhür tibinä, töräsi 12 sb̄gdïr: 6-sï möhürdändir, da 6-sï yazučïnïŋdïr.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy törädän ya klägäy [düftärdän] vïpis, anïŋ töräsi 3 sb̄gdïr.

[Дополнительная статья 20]

Yänä 1 kimesä klägäy törädä zapisin sarnatmaga düftärniŋ ačχïčïndan, 3 sb̄gdïr.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki χaysï χonaχka keräk bolgay törä satïn alma [potrebnïy], keräk törädä bergäy 14 sb̄g: 2 sb̄gï voytnuŋdur da 12 sb̄gï töräčilärniŋdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä χonaχ klägäy edi ol töräniŋ alnïna özgä kiši üsnä törä tutmaga ya yänä ol kišigä utru, ol da keräk odložit etkäy yänä 14 sb̄g törä alnïna.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä bašlagay χonaχ kiši vloženïy törä alnïna, burungi törä turmagay, χaysï da kišigä utru, anïŋkibik χonaχ kiši povinne*n* dügül törägä bu 14 sb̄gnï obložit etmägä, χaysï ki bašladï vïloženïy törä alnïna.

(122v) **[Дополнительная статья 24]**

Yänä bir kimesä ki yerlilär bolgay, da 1-i 1-inä utru hörmätinä ayb bergäy, ya χonaχ yerligä [ayb bergäy], anïŋkibik ištä, kim ki yatmaga klämäsä, anïŋkibik kiši, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satïn almaga, berip 14 sb̄gnï da törä alnïna anïŋkibik aybdan čïχmaga.

[Дополнительная статья 25]

Yänä 1 kimesä kimesä üčün yük kirgäy törä alnïna turγuzmaga yerligä utru, da bolgay borč üčün ya özgä nemä üčün, berilgäy aŋar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turγuzgay. A egär anïŋkibik kišigä nemä prihoda yoluχkay, ya χanlïχ ištä bolgay, ya χasta bolgay, ya miskinliktän χačkay, da tutkaylar yükčini, da keltirgäylär törä alnïna, keräk aŋar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

A egär anïŋkibik borč eyäsi χanlïχ ulusta bolmasa, keräk aŋar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki χonaχ bolsa, keräk berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükčigä turγuzmaga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oχ (123r) berilmäχ keräk, nečik ki yoγarïgi törädä yazïpbiz.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükči tapmadï esä kišisin, keräk kensi džůapïn bergäy, kimgä utru yük kiriptir, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki 1 kimesäni oblične voytnuŋ alnïna ündämiyin üvünä, anïŋkibik kišini voyt törägä [ündätmägä] bolmastïr, išitmiyin anïŋ gileyin ya birsi yannïŋ otporun, ki törä mi išidir, yoχesä yoχ, ki, bilip išni, soŋra bergäy törägä, könülükü munuŋ bulaydïr.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä yerli antka tüškäy, keräk aŋar berilgäy 3 haftaga diyin yerligä utru antïn tügällämägä. Bu ant iši özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär sb̄g tölövinä bilingängä, alay oχ 3 haftaga diyin, ki tölöv bolgay. A egär bolmasa bu 3 haftada tölämägä, daγïn bolur ekinči almaga 3 haftaga diyin törägä körä tölövgä. Yänä (123v) egär ki bolmasa bu 2-inči törägä dirin tölämägä, bolur 3-ünčü törägä dirin tölämägä, bolur algay tölövgä. Daγïn artïχ kün almaga bolmas kendinä törädän, bu 3-ünči törädä tölämäχ keräk ya zïndanda olturmaχ keräk, kimniŋ ki nemä imen′asï bolmasa, ya nemä χumašï, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniŋ borčlusuna utru.

[Статья 32 в этом списке отсутствует].

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanïndan χlïčïn ya χïndžalïn češmägäy. Anïŋkibikni törä 12 [sb̄] džurum bilä ögütlämägä keräk, ki, aŋar baχïp, özgälär dä töräni hörmätlägäylär da külmägäylär törä alnïna.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy da voyt bergäy törägä, da ündälgän yan aytkay, ki hadir

dügülmen ǯůap bermägä, beriŋiz birsi törägä, anï uderžat etmägä bolur törägä körä 3-ünčü törägä dirä. A kim ki povoddïr, 3 sƀgnï ol obložit etmäχ keräk zapisniŋ.

(124r) **[Дополнительная статья 35]**

Yänä yerli yerlini ündägäy törägä, da klämägäy tözmä vïloženïy törägä diyin, da klägäy törä satun alma potrebnïy, leč anïŋkibik sïnïχ borčlu bolgay, ki emin bolmagay, aŋar utru bolur oderžat etmägä. Ya borčlu, ki klämägäy tözmägä da aytkay, ki hadirmen tölöv etmägä, törä satun alïrmen, anïŋkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä 1 kimesä keräk bolgay voytnu 2 töräči bilä obvedit etmägä, keräk bergäy deckiygä 2 sƀg, voytka da 2 sƀg, 4 sƀgnï [=sƀgï] töräčilärniŋdir, bu išniŋ yolu bulaydïr, kim dä izdäsä.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apelovat etkäy törädän korolga anïŋ biylikinä, keräk törä alnïna obložit etkäy. Egär korol korunada esä, keräk χarǯï üčün berilgäy törägä körä 4 fĩ, a egär ki korunada bolmasa korol, keräk berilgäy 8 fĩ. Kimniŋ artïndan vrok čïχkay törägä körä, (124v) ki išinä tüškäy, na ol χarǯnï ol kiši tölämäχ keräk, χaysï ki išni tas etti, ol išni, ne üčün apelovat etip edi. A töräni kimesägä ayamaga bolmas. A egär ki korol Krakovdan daγïn yuvuχ bolsa, anï da töräčilär tapkay, ol χadar yïraχ barmaχnïŋ χarǯïn*ïŋ* artïχïn töräčilär tapkay da sunduχka salgay ol sƀgnï.

[Дополнительная статья 38]

Xačan ki törä oltursa da voyt, aytmïyïn, ki munda törä olturuptïr, kimniŋ nemä iši bar esä, spravovat etsin, da kimesä, ašïχïp, bošatlïχ almïyïn, da, ilgäri tüšüp, nemä izdägäy törädän, anïŋkibik kiši χalïr ǯůrumga 12 sƀg.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä törägä turgay da kensiniŋ gileyini bergäy, da 1-si yan anïŋ sözün tïymagay bu sözlär bilä, ki aytkay, pane voyte, hadirlänmiyirmen aŋar ǯůap bermä, bergin maŋa 1-si törägä diyin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä χulaχ χoyup išitti esä, keräk aŋar ne iš üčün esä (125r) dä, här sözünä ǯůap bergäy, bilir mi, yoχsa bilmäs mi. Yerli esälär 2-si dä, ol türlü ǯůap etsälär, oderžat etkäylär 3 haftaga dirä, a egär ki χonaχ esä, ol türlü 4-ünči küngä diyin, nečik yoγarï yazïlïpbiz törälärgä körä.

[Дополнительная статья 40]

Rïmovan′asï övlärniŋ bu türlüdir. Xaysïnïŋ roku čïχsa törä bilä da eyäsi mülknüŋ kensiniŋ miskinlikinä körä ki uderžat etmägä bolmasa, keräk törädän turgay voyt töräčiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kišigä, kimgä ki borč üčün tüšti ol öv, keräk bermä χalχasïn χoluna da anïŋ erkinä, da ol kiši keräk ki očaχïna ot χoygay kensi, da ol öv eyäsinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy bošatkïnča. Egär ki χonaχ esä, 4-ünči küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kiši, kimgä ki öv tüštü, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermägä, ol anïŋ erkinädir. A kläsä, satar tanïχlïχ bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä χaytargay, (125v) a yetmäsä suma borčuna, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol aŋar, öč etip, bermägäy da klägäy ol mülknü pusta salïp ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniŋ, povinendir kensi sƀgï bilä yasama, čünki tüšti anïŋ gvarïna.

[Дополнительная статья 43]

Barča opcïy kišilärdän esä, burungi eyäsinä podobnïydïr yalga bermägä, törä bulay buyuruyur, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol čaχta, ki törä turup barmaga klägäy ol övgä, keräk ol kiši töräniŋ alnïna obložit etkäy, kimgä ki öv tüšti borč üčün ya sƀg tusnaχïna, 12 sƀg voytnuŋ, 12 sƀg töräčilärniŋ, 2 sƀg deckiyniŋ. Egär uvyazan′a da rïmovan′a 1-dän berilsä, 2-si dä, 2 anča berilmäχ keräk, ne χadar yoγarï yazïlïptïr sƀg voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä 1 kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläš da, turup törä alnïna, 1 kimesäniŋ üsnä gile etkäy, (126r) anïŋkibik povod χalïr ǯurum 12 sƀg törägä.

[Дополнительная статья 46]

Bir kimesä kensiniŋ borču üčün ki borčunu tölämägä [bolmagay], da imen′asï üsnä ya χalgan χumašï üsnä šparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnïna 3 sƀg, da yazdïrgay, da kensiniŋ išin χuvatta toχtatkay. Anïŋkibik kišigä utru, ki emin bolmagay, munuŋkibik kišigä utru bolur oderžat etmä šparonknu. Da anïŋkibik povod, kim dä bolsa, keräk kensinä törä satun algay da išin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 47]

Yoluχkay kimesägä, ki korolga apelovat etkäy törädän, da soŋra izdägäy edi düftärdän minuta, anï oderžat etmägä bolmas törägä körä, χaysï iš üčün ki korolga aldï, a χaysï iš üčün ki korolga alïnmagan, düftärdän minuta ayuvlu tigül, kim ki izdäsä.

[Дополнительные статьи 32, 48-99 в этом списке отсутствуют].

(126v) [Заключительная запись к Судебнику]

Haybat Biy K‘risdoska, Barča dünyâni yaratkanga, Ata Oγul Ari Ǯžan, bir Teŋrigä, meŋilik. Ammen.

Yazïldï bu Törä bitiki, χaysï ki aŋlanïyïr «Ganunk‘», asrï ayiz [=aziz] da tügäl orinagdïr, χaysï ki tügälländi ermeni tvagan 1024 sanïna, tegdemper ayïnïŋ 20-sinä, mämläkätindä Frankniŋ, šähärindä Kamenecniŋ, padšahlïχïna nemičniŋ k‘risdân Stefan Batoriy, χaysï ki aŋïlïyïr, biyliχinä šähärimizniŋ Briskiy pan Mikolaynïŋ, gat‘aγigosluχuna der Krikorisniŋ, aχpašlïχïna der Barsamnïŋ.

Xaytïp yazdïrdï bu bitikni, χaysï ki aŋlanïr Statut, pan Krikor, χaysï ki oγludïr pan Sarkis Tamγačïnïŋ, meŋärmäχinä kensi boyunuŋ da jišadag, χaysï ki Teŋri bersä kensi potomoklarïna, χaysï ki Biy K‘risdos bergäy kensi šaγavatïn (127r) üsnä da saχlagay kensin barča türlü yamandan da ǯžan dušmanïnïŋ sïnamaχïndan. Ammen.

Xaytïp yazïldï bu Ganunk‘ χolu bilä yazïχlï da keräksiz χulunuŋ Teŋriniŋ Χačeresniŋ, χaysï ki oγludïr der Oksentniŋ.

Xolarmen sizdän ulu χoltχa bilä, yüzüm yergä χoyup, ki yamanlamagaysiz men yazïχlï kimsäniŋ yazovuna, egär nemä eksik tapsaŋïz ičinä. Xaytïp χolarmen sizdän, menim χardašlarïm, kim ki bu Ganonk‘nu sarnasa, yaχšï haväs bilä bošatlïχ χolgay Biy K‘risdostan yazgannïŋ da yazdïrgannïŋ yazïχlarïna, da kim ki χoltχa etsä, Biy K‘risdos aŋar 1-inä 1000 tügällägäy 2-inči kelgäninä. Amen. Hajr mer″ or surp.

[Колофон]

Men, Jagop, baron Butaχ oγlu, Biy Teŋriniŋ yazïχlï χulu, χolarmen, da kimgä dä kolvek tüššä bu bitik, igi tutkay da igi sarnagay da bunu, nečik kendinä biyänčlidir. Amen.

Tvagan 1104-sinä, tegdemperniŋ.

Слава Господу Христу, творцу Вселенной, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, навеки. Аминь.

Вот и дописан этот Судебник, именуемый «Законы» и являющийся чрезвычайно ценным и совершенным образцом, который завершен в 1024 [=1575] году армянского летосчисления, в месяце декабре, 20-го числа, в государстве Польском (европейцев~католиков~поляков), в городе Каменце, в правление достопамятного польского христианского короля Стефана Батория, в правление нашим городом пана Миколая Брискoго, при католикосе отце Крикоре и архиепископе отце Барсаме.

Эта книга, реченная статут, переписана по поручению пана Крикора, сына пана Саркиса Тамгачи, в память о нем, да одарит Бог его потомков, и да Господь Христос снисошлет на него свою милость и сохранит его от всяческого зла и испытаний врага души. Аминь.

Переписан этот Судебник рукой грешного и негодного раба Божьего Хачереса, сына отца Оксента.

Молю вас великой мольбою, склонив к земле лицо свое, не хулите написанного мною, грешным, если обнаружите в том какой изьян. Еще, братья мои, прошу вас, кто будет читать этот Судебник, благосклонно просить у Господа Христа прощения грехов написавшему и поручившему написать, и кто обратится с мольбой, тому Господь Христос восполнит тысячекратно в час своего второго пришествия. «Отче наш… да святится».

[Колофон]

Я, Ягоп, сын господина Бутаха, грешный раб Божий, прошу, кому достанется эта книга, хорошо обращаться с ней и хорошо читать в свое удовольствие. Аминь.

В году 1104-м [=1655-м], в декабре.

Беспорядочные записи на последних листах

(127v) Jochannes Petrus Gokczycky scribeo anno domini 1653, die przyma aprilus.

Men Yaško baron Gögčä Petre oγlu yazdïm bu yazovnu yoγargi nemič [tovaganïna>] tuvaganïna körä t‘v. 1102-sinä.

T‘v̄. 1102. Keldi Pagca χan Kameneckä da tüštü K*r*avec X*a*čk*o*larga da andan soŋra ketti, ned*ä*n χazaχ artïndan da išitti, ki χazaχ kelmiyin χayttï Zavenc ~~tibinä~~ üsnä Laškovica tüzlärinä ekisiniŋ arasïna tüzlärinä ulu cerüv bilä yïrïm cerüv bilä χačtï da ketti, tatar keldi barča alïp ketti elindän nemiclärniŋ.

[Γalüš]kanï tuttum Hrïštagabedniŋ oručuna bir yïlga 12 fligä, biz habatga da biz suč...

(128r) Baštan Biy Teŋriniŋ eminliki da ari šahavatï kelgäy.

Boldu toyum menim Jagopnuŋ Butaχ oγlunuŋ Šuša Xačko ~~tornu bilä~~ χïzï bilä Gulka bilä surp Sarkisniŋ šapatkünü t‘v. 1102-sünä.

Ǯžuhut Noringä 25 fli raχï üčün.

Funt yarïm...

(128v) Moy laskavïy pane voynče, saγ boluŋuz biylikiŋiz, saγ boluŋuz biylikiŋiz.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 479

Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, часть первая

Дата: 1660 г.

Бумага. 216 л. (лл. 1, 144 об., 216 чистые), 15,5 x20,5 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 47 проповедей. Частично скопированы в Варш. 6, где содержится 26 проповедей [Tryjarski 1976б: 647].

Описание: [Dashian 1895: 224, 954; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты

(5v) Xačan ki Movses kördü taneclärnï, ki oyniy edilär d͡žuhutlar altun bïzov čövräsinä, saldï ol taχtalarnï, χaysïn keltiriy edi Sina taγïndan, χaysï edi yazïlgan üsnä on buyruχu Teŋriniŋ. Yüräkläniр alarnïŋ balvoχvalstvo üsnä, saldï ol taχtalarnï da sïndïrdï anï ~~skalada~~ ïrtah tibinä.

Когда Моисей увидел танцы, которые танцевали евреи вокруг золотого тельца, он бросил те скрижали, которые принес с Синайской горы и на которых были написаны те десять Божьих заповедей. Рассердившись на их идолопоклонство, он бросил те скрижали и разбил их о подножие скалы.

(86v) Toz bilä közlärimizni zam′atat etiyir šaytan.

Пылью забрасывает нам глаза сатана.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 480

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть вторая

Дата: 1661 г.

Бумага. 239 л. (лл. 1 об., 7, 188 об. 189, 239 чистые), 15,5 x20,5 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 31 проповедь.Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976б: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 954-955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Фрагменты:

(2r) Saχla seni da [ta] boyuŋnu seniŋ ulu [olu] pilnost bilä...

Eski ṛomajeçilär bašlamaχïnda yïlnïŋ bar edi ulu zvičaylarï.

Береги себя и душу свою с большой бдительностью…

У древних римлян существовали великие обычаи, связанные с началом года.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 481

Сборник проповедей вартабеда Антона, часть третья

Дата: 1660-1661 гг.

Бумага. 152 л. (лл. 105 об., 106, 144 об., 146-152 чистые), 16x20,6 см. *Письмо:* нотргир.

Содержание: 30 проповедей. Частично скопировано в Варш. 6 [Tryjarski 1976б: 647].

Описание: [Dashian 1895: 225, 955; Schütz 1966: 103; Tryjarski 1976b: 647].

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 525

Молитвенник

Дата: 1618 г.

Бумага. 203 (1-39, 39bis, 40-202) листа. Лист 191 чистый. Кроме того, в рукописе отсутствуют отдельные листы, которых уже не было во время пагинации. 10x15 см.

Письмо: болоргир.

Описание: [Dashian 1895: 237-238, 996-997].

Полный текст рукописи Вен. 525

(1r) ***Dẹr, et‘ẹ šïrt‘uns*** **tatarča**

[Псалом 50/51]

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[Псалом 3: 2-4]

[2]Biy, ki köp boldular χïstïručïlarïm menim, köplär turdular üstümä menim.

[3]Köplär aytarlar edi boyum üčün menim, ki yoχtur χutχarïlmaχï bunuŋ Teŋrisindä kendiniŋ.

[4]Evet sen, Biy, bolušučïm menimsen, haybatïm menim (1v) da biyiklätučisi bašïmnïŋ menim.

[5]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa taγïndan ari kendiniŋ.

[6]Men čïrïm ettim da yuχuda boldum, oyandïm, da Biy bolušučïm menimdir.

[7]Xorχmandïr men tümän čerüvündän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïyïr edilär meni.

[8]Kel, Biy, boluš maŋa da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär ki edilär birgämä (2r) dušmanlïχta heč yergädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen.

[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχï, üsnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

Dẹr Asduaʒ **tatarča**

[Псалом 87/88]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz da kečä sarnadïm da kečä (!) alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχïŋ seniŋ χoltχa(2v)ma menim.

[4]Zera toldu χïyïnlar bilä ʤanïm menim, da tirlikim menim tamuχta tiyišti, [5]da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čoγurga.

Boldum men nečik adam bašχa bolušluχtan [6]da ölülär dä erkli,

Nečik yaralïlar, ki yuχlïyïrlar kerezmanlarda.

Xaysïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ keri tüštülär.

[7]Xoydular meni čoγurga tibdägi, χaramγuluχ-(3r)ka da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtadï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča yubanmaχïŋnï seniŋ yeberdiŋ üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim χaçak‘landïlar miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä kündüz da kötürdüm saŋa (3v) χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, ya hakim turγuzup, tapunmaχ etkäy mi saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsarlar χačan kerezmanda yarlï-

[Псалом 50/51]

[17]Господи! Если откроешь губы мои, уста мои будут петь молитву твою.

[Псалом 3: 2-4]

[2]Господи! Как умножились угнетатели мои! Многие восстают на меня,

[3]Многие говорят о душе моей, что нет ему спасения в Боге его.

[4]Но Ты, Господи, помогаешь мне, Ты слава моя, и Ты поднимаешь голову мою…

γamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ taspolmaχta?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?

(4r) [14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertägi alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, keri etiyirsen ʤanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men ohlanlïχïmdan menim, biyiktän ašaχlandïm da muŋaydïm.

[17]Mendä toχtaldï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Čöp-čövrä boldular čövrämä meni*m*, nečik suv, barčasï (4v) χapsadïlar meni.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

Awrγnea, anʤn im zDẹr **tatarča**

[Псалом 102/103]

[1]Alγïšla, ʤanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim atïn ari anïŋ.

[2]Alγïšla, ʤanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χas-(5r)talïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr buzulmaχtan tirlikiŋni seniŋ, taʤlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur igitliktä [=igiliktä] suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igilikiŋ [=igitlikiŋ] seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹskä da oγlanlarïna Israyẹlniŋ erkin kendiniŋ.

(5v) [8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü dä χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üsnä χorχkanlarnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün (6r) toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlandï [ata] üsnä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adamnïŋ, nečik bičän, dir künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

(6v) [16]Üfrär anda yel — yoχtur, daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üsnä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna,

Xaysïlarï ki saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχun anïŋ da etärlär anï.

[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, χanlïχï anïŋ barčasï(7r)na eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlular χuvatï bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etučiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz [Biyni], barča išläri anïŋ, barča yerdädir biyikliki anïŋ, alγïšla, ǰanïm menim, [Biyni].

(7v) *Ḍer, lur aγot‘iç* tatarča [Псалом 142/143]

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa toγruluχuŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ [χọluŋ] bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγulu(8r)χta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä ǰanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärigi, sahïšladïm barča da išiŋni seniŋ, yaratkanlarïn χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendä ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü (8v) seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išitövlü etkin maŋa ertägi alγïšïmnï, yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, da bargaymen, zera saŋa, Biy, kötürdüm χollarïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč maŋa ettim.

[10]Övrät maŋa etmä erkiŋ seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzgäy maŋa yergä toγru.

(9r) [11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäy[sen] meni; toγruluχuŋ bilä čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim; [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etkäysen, Teŋri, dušmanlarïmnï menim, yoχ etkäysen barča ïnǰïtučïlarïn boyumnuŋ menim, zera men χoluŋnu [=χuluŋ] seniŋmen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Zart‘uçealk‘ ïs tatarča

(9v) Oyanganlar barčamïz tïnčlïχïndan yuχunuŋ, χaysï ki baγïšladï bizgä adam sövüči Teŋri övünmäχkä da yubanmaχka küčsüzlükümüzgä bizim,

Da kelip birgä ǰanlï yïr bilä, da hörmätinä barčadan ari atïna Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška alnïna anïŋ

Da šükürlü bolïyïχ andan kečäniŋ sahatïndan bu (10r) könülükü üčün anïŋ.

Xaysï ki taŋladï bizni yarlïγamaχï bilä kendiniŋ

Da baγïšladï bizgä keltirmägä oχšašïn köktägi frištälärniŋ haybatlavučï Eyämiz Teŋrini barčamïzga bizgä bolgay.

Da biz bundan soŋra arïtïp ǰanïmznï bizim χïyastan da yaman χïlïnmaχtan,

Kötüriyiχ χolumuznu bizim arilikkä, bašχa öčäšmäχtän da eki köŋüllüktän, inam bilä χolïyïχ an(10v)dan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim, χosdovanel bolup sïrïn yüräkimizniŋ bizim yapuχlar bilüči Teŋrigä,

Nečik ki yöpsüngäy yalbarganïmïznï bizim alγïšï bilä da yaχšï sözü bilä barča arilärniŋ.

Baγïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erkinä körä anïŋ bu dünyâda,

Da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrlarga, χaysï (11r) ki atadï sövüklärinä kendiniŋ könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biyimiz barčanï tutučï, tirgizgäy da yarlïγagay.

Xalganïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χoluŋuz.

Frištäni eminliknıŋ közät ǰžanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χoluŋuz.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χoluŋuz.

Ari Xačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušluχ-(11v)ka ǰžanïmïznï [=ǰžanïmïzga] bizim inam bilä Eyämizdän χoluŋuz.

Da daγïn artïχ bir sözdän könü da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïŋïz.

J̌žanïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä, barčanï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir sözdän Biy, yarlï″.

Jišesçuk' tatarča

(12r) Aŋïyïχ kečä atïŋnï seniŋ, Biy.

Aχtïrsïn yüräkimiz bizim söz yaχšï, da tillärimiz bizim aytsïn išläri*n* köktägi χannïŋ.

Yarïmkečädä turup, tapunïyïχ seni, Biy.

Alγïšïmïznï bizim beriyiχ saŋa, Biy, köškünǰä seniŋ ičinä yäŋi Yerusaγęmniŋ.

Kečä kötüriyiχ χollarïmïznï bizim arilik bilä saŋa χaršï.

[Псалом 150: 6] [6]Avaz bilä šükürlü, bar(12v)-ča ǰžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

[Псалом 55/56: 9; 107/108: 3] [9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz, da men oyanïrmen ertäräk, alęluia.

Oyanïŋïz, birgä frištälär bilä oγlanlarï Sionnuŋ, alę″.

Oyanïŋïz, oγlanlarï Sionnuŋ, yarïχnïŋ alγïšïna Atanïŋ-Yarïχnïŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, χutχarïlganlar χan bilä, da beriŋiz haybatnï Xutχaručïga, alęluia.

Oyanïŋïz, yäŋi žoγovurt, yäŋi yïr alïp Yäŋi*r*tüčigä, alęluia.

Oyanïŋïz, kelinlär, ǰžan bilä gümän etip kelgäninä ari (13r) kiyövnüŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, yanïp yarïχ bilä, oχšaš aχïllï ari gojslarga, alęluia.

Oyanïŋïz, hadirläŋiz yaγ ganteγläriŋä isi yašïŋïznï, alęluia.

Oyanïŋïz da yuχlamaŋïz, oχšaš aχïlsïz gojslarga tutunup, alęluia.

Oyanïŋïz, yerni öpüŋüz da yaš bilä bunu aytïŋïz, alę.

Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy, etmä keri bizni meŋilik.

Kel, Biy, boluš bizgä! Beriyiχ atïŋa seniŋ haybatnï

Hali da här kez Ataga da Oγ(13v)ulga da Ari J̌žanga, bir Teŋrilikkä, amęn.

Awryneal es, Dęr Asduaǰz tatarča
[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlïsen [=alγïšlï] haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

Könülük bilä kečirdiŋ bu barčanï da bizim bilä toγrusen, Biy, [27]da barča išläriŋ seniŋ toγrudur,

Yollarïŋ seniŋ toγrudur da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

(14r) [28]Toγru törä keltirdiŋ üstümüzgä bizim barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγęmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ, baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyruχuŋnu seniŋ saχlamadïχ,

Saχlamadïχ da etmädiχ, (14v) ne türlü sen sïmarladïŋ bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärgä, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsiznïŋ da yamannïŋ barča yerdä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim, (15r) ki uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diŋrä atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

[35]Apraham sövüklüküŋ üčün seniŋ, da Sahag, χuluŋ, da ari Israjyęlniŋ üčün seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarïn kök(15v)nüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǰžïnslar, da zabunluχtabiz här yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur bu zaman buyruχčï, markarę da yol körgüzüči, ne bütöv χurban, ne temyan ǫrękʻkä, ne yer χurbanlarnï sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp, da ǰžanïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünöv(16r)lü bolïyïχ biz, nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ, da nečik tümän-tümän semiz χozular.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da tügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Ha~~ha~~li [=Da hali] kelipbiz artïŋdan seniŋ bar yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, [χolarbiz yüzüŋnü seniŋ,] [42]uyatlï etmä bizni, Biy.

Yoχsa etkin bizgä sekinli(16v)kiŋä körä seniŋ da köplüχüŋä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni sk'ančelik'iŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar.

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, haybatlanïpsen üstünä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

(17r) [52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ".

[53]Alγïšlïsen dad͡žarïŋda, haybatlï arilikiŋdä seniŋ, ögövlü".

[55]Alγïšlïsen üsnä padšahlïχ olturγučuŋnuŋ seniŋ, ögövlü".

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpęlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü".

[56]Alγïšlïsen toχtalmaχï üs(17v)nä köknüŋ, ögövlü da artïχsï biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

[1]Alγïšlaŋïz, köklär, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[2]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üsnä köknüŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[3]Alγïšlaŋïz, χuvatlïlarï Eyämizniŋ, günäš da ay, (18r) Biyni, alγïšlaŋïz".

Alγïšlaŋïz, yolduzlarï [4]köknüŋ, yaγmurlar da yarïχlar, Biyni, alγïšlaŋïz".

[7]Alγïšlaŋïz, barča yellär, ot da isi, Biyni, alγïšlaŋïz".

[8]Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χurχaγ [=χurγaχ], yaγïš da χar, alγïš".

Alγïšlaŋïz, buzlar, da ačïχlïχlar, da χar, Biyni alγïšlaŋïz.

Alγïšlaŋïz, kün da kečä, yarïχ da χaramγu, Biyni, alγïšlaŋïz".

Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, da yer, Biyni, alγ".

[9]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, barča bitišläri yerniŋ, Biyni, al".

(18v) Alγïšlaŋïz, čovraχlar, teŋiz da özänlär, Biyni, alγïš".

[10]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, učarlar [=učar] χušlarï köknüŋ, Biyni, alγïšlaŋïz".

Alγïšlaŋïz Biyni, kazanlar, da hayvanlar, da oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni, al".

Alγïšlagay Israjyęl Biyni, alγïšlaŋïz".

Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, alγïšlaŋïz".

Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, alγïš".

(19r) Alγïšlaŋïz, d͡žanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni".

Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni".

Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misayęl, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz".

Haybat Ataga Oγulga da Ari D͡žanga hali".

***Međzaçuscę* tatarča**

[Лука 1: 46-55. Гимн Марии]

[46]Ululatkay boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy d͡žanïm menim Teŋrim Xutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï ašaχlïχï üsnä (19v) χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča d͡žïnïslar.

[49]Etti birgämä ulu-ulu nemäni, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti d͡žïns-d͡žïnstan, χorχkanlarï*na* kendiniŋ, [51]etti χuvatnï biläki bilä kendiniŋ.

[52]Taγïttï öktämlärni fikiri bilä yüräkläriniŋ da buzdu χuvatlarïnïŋ olturγučun.

Ašaχlarnï biyiklätti, [53]hasrät bolganlarnï toldurdu yaχšïlïχ bilä da χod͡žalarnï (20r) yeberdi boš.

[54]Abradï Israjelni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atalarïmïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

[Лука 1: 68-79. Гимн Захарии]

[68]Alγïšlïdïr Biy Teŋrisi Israjyęlniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu bizgä müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övünä Tawit'niŋ, χoluna [=χuluna] kendiniŋ, [70][nečik sözlädi aγïzlarï bilä ariläriniŋ,] χaysïlarï ki meŋilik markarę edilär,

(20v) [71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmägänlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï dušmanlarïmïznï [=atalarïmïzga] bizim da aŋmaχlïχ ösiyätni arilikiniŋ ken*diniŋ*,

[73]Antnï, χaysï ki ant ičti atamïzga bizim Aprahamga, bermä bizgä [74]χorχudan bašχa χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Xuluχ etmä aŋar arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

(21r) [76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmäχni χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatlï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämizniŋ

bizim, χaysï ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlatma χaramγuluχumuznu",

[79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχ(21v)ta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminlikniŋ.

Aytkanï surp Simęonnuŋ χartnïŋ
[Лука 2: 29-32. Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözünä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördülär közlärim menim χutχarïlmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

[Псалом 50/51]

[1]Xoltχa Tawit'niŋ [2]zamanïn(22r)da, χačan ki Nat'an markarę χaršïlandï kendin Urijašnïŋ χatunu üčün.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ulu yarlïγamaχïŋa körä, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Artïχsï išit maŋa [=yuvgïn meni] töräsizlikimdän menim da yazïχlarïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yazïχ [=yalγïz] yazïχ ettim, (22v) Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda saŋa.

[7]Töräsizlik bilä bašladï da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn meni, da artïχsï χardan aχ bolïyïm.

(23r) [10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüküŋnü da färâhlikiŋni, da sövüngäylär söväklärim menim zabunlangan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ʤannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da Ari ʤanïŋnï seniŋ čïχarma mendän.

[14]Yoχsa ber maŋa sövünč(23v)lükün χutχarïlmaχnïŋ da ʤanï bilä ululuχuŋnuŋ seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätkäymen töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da öktämlär saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni, Teŋri, Teŋri, χandan, χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋdan seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ ediχ [=edi], χurban sunar ediχ, evet sen tiri χur(24r)banga heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ʤan ašaχ, yüräk aruv da ašaχ ʤannï Teŋri heč etmästir.

[20]Yaχšï et, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalsïn divarlarï Yęrusaγęmniŋ:

[21]Ol sahat biyängäysen χurbanïna toγrularnïŋ, χačan ant bilä χurbannï čïχarsalar seγanïŋa seniŋ, ögüz.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari ʤanga hali da här kez.

Aytkanï Zak'arianïŋ
[Псалом 148]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištä(24v)läri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlïlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyiktir, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, nïšan χoydu, χaysï ki heč kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čoγurlar da barča teräп(25r)liklär,

[8]Ot da hrad, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräklär yemiš berüčilär da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvan, yïlan da barča učar χušlar, χanatlï frištälär,

[11]Xanlarï yerniŋ da barča čerüvü alarnïŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

(25v) Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča arilärniŋ aŋar, oγlanlarïnda Israjyęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

Aytkanï Zak'arianïŋ
[Псалом 149]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni yäŋi alγïš bilä, alγïšï aŋar yïχövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjyęl yaratučïsïnda kendiniŋ,

oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär padšahlïχlarïnda ken(26r)dilärinij.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä da alγïš bilä sarnagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ da biyiklätir sekinlärni χutχarïlmaχka.

[5]Ögüngäylär arilär haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïnda kendilärinij, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendilärinij.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

[8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ (26v) baγ bilä, čerüv bašlïlarïn [=baščïlarïn] alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yarγu yazovga körä. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

Aytkanï Zak‘arianïŋ
[Псалом 150]

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, bïnyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχ[ündä ululuχ]unuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz avaz bilä alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük (27r) bilä, maχtaŋïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.

[6]Alγïšlaŋïz Biyni avaz bilä šükürlü, barča ǰžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

Alęluia
[Псалом 112/113]

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diŋrä.

[3]Günäšniŋ toγušundan kün batïšïna anča al-(27v)γïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir barča ǰžïnslardan Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir alay, nečik Biy Teŋrimiz bizim, χaysï ki yoγarï tïnïyïr [6]da ašaχlarnï köriyir köktä da yerdä;

[7]Tirgizir yarlïnï yerdän da biyiklätir zabunlarnï čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï buyruχčïlar bilä žoγovurtuna kendiniŋ;

[9]Turγuzur oγlanlarnï övdä färâhlik bilä, ne türlü ki ana, oγlanlarïndan sövüngän?

(28r) Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dǰanga hali da här vaχt meŋi meŋilik, amęn.

Alγïš, ki k‘ahana aytar Awrhneal Dęr Asduaǰzdan [Luke 1: 68-79] *soŋra.*

Aħečęk‘ āmarariç̈ tatarča

K‘ahana: Alγïšlaŋïz, barča yaratkanlar, yaratučïsïn yaratkanlarnïŋ, Biyin biylärniŋ, padšahïn padšahlarnïŋ,

Teŋrisin teŋrilärniŋ, üläštürüčisin barča yaχšïlïχlarnï, ölümsüz padšah K‘risdos, zera tatlïdïr, yaχšïdïr da meŋilik tiri yarlïγamaχï anïŋ.

Egealk‘s ameṇek‘ean tatarča

Sargawak: (28v) Kelgänlär barčamïz ari gat‘oγigę da aṛakellärniŋ yïγövünä, χolïyïχ yalγïz Oγlun Teŋriniŋ, Biyimizni bizim da Xutχaručïmïznï, Biyimiz Jisus K‘risdosnu, χaysï ki endi haybatï bilä Atasïnïŋ ičinä yalïnnïŋ da χutχardï üč igitni ol Araplardan, yarïχlï da aruv saχlagay esimizni bizim, ki bolmagay χačan aldangaybiz yazïχtan da suχlančïndän dünyâniŋ, evet arzani bolgaybiz saχlama sïmarlaganïn anïŋ, alma tadž yarïχlï Atadan (29r) da tirlik boylarïmïzga bizim, χaysï ki atadïŋ sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biy barïnï tutučï, tirgizgäy da yarlïγagay.

Joγea, Dęr, zçoγ tatarča

K‘ahana: Bürkkin bizgä, Biy, rosa yaχšï yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ yazïχ χïlïngan da ölümlü boylarïmïzga bizim, söndür yalïnnï otnuŋ ašïnganïmïznïŋ bizim, χutχar bizni meŋilik ottan, arzani etkin üč igit bilä alγïšlama seni, ögmä šükürlük da haybat sunma saŋa, (29v) da aytma: Teŋri, arït menim yazïχlarïmnï, Teŋri, šaγavatlan men yazïχlï üsnä da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Surp Asduaǰzaǰzin tatarča

Sargawak: Surp Asduaǰzaǰzinni da barča arilärni pareχǫs etiyiχ Ataga köktägi, ki klämäχi bilä yarlïγangay da šaγavatlanïp tirgizgäy yaratkanlarïn kendiniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim tirgizgäy da yarlïγagay.

Ïngal, Dęr tatarča

K‘ahana: Yöpsün, Biy, χoltχamïz(30r)nï bizim pareχǫsluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ, zadasïz toγuručïŋnïŋ seniŋ, da yalbarmaχlarï bilä barča ari tanïχlarïŋnïŋ seniŋ išit bizgä, Biy, da yarlïγa, čïdovlu bolgïn, arït da bošat yazïχlarïmïznï bizim, arzani etkin šükürlük bilä haybatlama seni Ataŋ bilä da Ari Dǰanïŋ bilä hali da här kez da meŋi meŋilik, amen.

Zuarǰžaçealk‘s tatarča

Sargawak: Sövüngänlär ulu färâhlik bilä sövünčlü turganïndan Eyämizniŋ (30v) bizim da Xutχaručïmïznïŋ Jisus K‘risdosnuŋ, χaysï ki boldu yemiš ilgäri barča yuχlaganlarga, uvattï ešikin tamuχnuŋ, da češti zulumun ölümnüŋ, da berdi um-

sa bïnyatlï yänäči yäŋirmäχkä tirlikinä barča adamlarnïŋ.

Xolïyïχ inam bilä Xutχaručïmïzdan bizim Jisus K'risdostan, ki arzani etkäy bizni turganïna kendiniŋ sïfatïna oχšaš etmä ten ašaχlïχïmïznï bizim haybatïna kendiniŋ, ze(31r)ra ki bunu atadï, ulu da aytovsuz bašχïšïn baγïšladï sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K'risdos Biyimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

Ergir bakanem tatarča

Sargawak: Yerni öpärbiz saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, kečkänlär uzunluχun kečäniŋ da ertäläŋgän yerinä χosdovanut'iunnuŋ sunïyïrbiz ertägi alγïšïmïznï bizim, seni, Biy, alγïšlarbiz da haybatlarbiz, da sendän, Biy, šükürlübiz, χaysï ki arzani ettiŋ kečäni eminlik (31v) bilä kečirmä da yetišmä sahatïna ertäniŋ, arzani etkin bizni, Biy, aytovsuz Ataŋ a*l*nïna seniŋ, χaysï ki atadïŋ sövüklüläriŋä seniŋ, könü Teŋri Jisus K'risdos, Biy barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Oγormaʤkïtaʤ tatarča

K'ahana: Yarlïγovučï, šaγavatlï da könü ari ulu turganïna K'risdosnuŋ, Teŋrimizniŋ bizim, yarašïr haybat, buyruχ da hörmät, hali da här kez meŋi meŋilik, amen.

P'aṛk' 'i p'arcuns tatarča

(32r) Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä emin, bašlïχ [=bazlïχ] adamlarga, alγïš saŋa biyiklikkä, alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

Alγïšlarbiz seni, Biy, da maχtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni, da yerni öpärbiz saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz, Biy, sendän seniŋ ulu haybatïŋ üčün.

Biy, padšah ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï, Biy da Oγlu Atanïŋ yalγïz toγgan Jisus K'risdos da Ari Ǯan, (32v) Biy Teŋri, χozusu Teŋriniŋ da Oγlu Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ biz*imki*ni ari gojstan, yarlïγadïŋ, kötürdüŋ yazïχïn dünyâniŋ, da hali yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä, zera sen yalγïz arisen, yalγïz biyiklänipsen, sen yalγïz Biyimiz bizim Jisus K'risdos.

Biy da Ǯan Ari, ol haybattandïr Teŋri Ata bilä, amẹn.

Da här vaχt alγïšlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atïŋnï seniŋ meŋi da meŋilik.

Arzani et(33r)kin, Biy, künnü bu eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy Teŋri atalarïmïznïŋ bizim, ögövlü da haybatlïdïr ari atïŋ seniŋ meŋilik.

Alγïšlï Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

Biy, išanč bolduŋ bizim ǯïns-ǯïnstan.

Men χolarmen, Biy, yarlïγa maŋa da oŋalt boyumnu menim.

Men yazïχ ettim saŋa.

Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ, ber bizgä yarlïγamaχïŋnï seniŋ meŋ(33v)ilik iši χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin.

Biyim menim, seni išanč kendimä ettim.

Övrät maŋa etmä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim yalγïz, sendändir, Biy, čovraχïŋ tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ köriyirbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, Biy.

P'aṛk' badiw tatarča

Haybat, da hörmät, da yer öpmäχ biyikliktä Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik.

P'aṛaworesc̣uk' tatarča

Haybatlïyïχ barčanï tu(34r)tučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, šükürlü bolup andan, ki saχladï bizni eminlik bilä kečämizni haligi da yol körgüzdü bizgä χaramγuluχtan yarïχka, ölümdän tirlikkä, küflänmäχtän buzulmaχsïzlïχka, biliksizliktän bilmäχliχkä, könülükünä kendiniŋ.

Yalbarïyïχ da χolïyïχ andan, ki uzunluχun kündüznüŋ eminlik bilä da barča köŋül χošluχunuŋ ačïχlïχï bilä etkäy kečirmä bizdän [=bizgä], da abrap saχlagay (34v) žoγovurtun kendiniŋ Teŋrilik χuvatï bilä, χaysï ki barčasïnïŋ üsnä yaχšïlïχï bilä kendiniŋ buyruχu bardïr, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim tirgizgäy da yarlïγagay.

Surp Asduaʤ tatarča

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki kömüldüŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, (35r) ari ölümsüz, ki turduŋ ölüdän bizim üčün, yarlïγa bizgä.

P'aṛaworeal tatarča

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduaʤadzin Mariam, anasï K'risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim, χutχar bizni sïnamaχtan da barča tarlïχlarïmïzdan bizim, amen.

P'ïrgelïz mez 'i p'orcut'enẹ tatarča

Xutχar bizni sïnamaχtan da barča yaman χïlïnganïmïzdan bizim.

Vs̄ lseli lineloj tatarča

Sargawak: Išitövlü bolmaχ üčün (35v) Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim pareχọsluχu bilä surp Asduaʤaʤinniŋ enmäχi bilä üstümüz-

gä bizim yarlïγanmaχï da šaγavatï Eyämiz Teŋriniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim tirgizgäy da yarlïγagay.

Vs̄ χaγaγut'ean tatarča
Xoltχa eminlik üčün

Eminliki üčün barča dünyâniŋ da toχtalmaχï üčün ari yuχövnüŋ seni, Biy, yalbarïyïχ. Aytïyïχ barčamïz [bir] söz bilä: Biy, yarlïγa.

(36r) **Alγïšï Manasẹ χannïŋ**

[2 Паралипоменон, после 36 стиха]

Biy barïnï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ, Sahagnïŋ, Jagopnuŋ da zürätin*iŋ* alarnïŋ toγrularnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat maŋa yazïχlarïmnï menim.

Ki ettiŋ köknü da yerni da barča körkün alarnïŋ, barïnï tutučï″.

Ki baγladïŋ teŋizni sözü bilä buyruχuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ teränliklärni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï [a]tïŋ bilä seniŋ, barïnï″.

Ki barča nemä χorχup titrär yüzüŋdän χorχulu χuvatïŋnïŋ, barïnï tutučï″.

Yetövsüzdür ulu körkü haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, öčäšlidir yüräklänmäχiŋ seniŋ yazïχlïlar üsnä, ol ölčövsüz da tergämäχsizdir yarlïγamaχï sövünčlükünüŋnü*ŋ* seniŋ, barïnï tutu″.

Sen, Biy, biyiklängän, šaγavatlïsen da uzunesli, köpyarlïγovučï, da hayufsunursen ya(37r)-manlïχï üsnä adamlarnïŋ, barïnï tutučï Biy, bo″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ lud̲z toγrular üčün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, ki yazïχ χïlïnmadïlar saŋa, ba″.

Evet χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, zera yazïχlarïm menim artïχtïr, ne ki χumu teŋizniŋ, da arttïlar töräsizliklärim menim, barïnï″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin seniŋ köplüχündän töräsizlikimniŋ menim, barïnï tutučï Biy″.

(37v) Taspolganmen men tutkanïndan bïγovlardan temirniŋ, χaysï ki yoχtur maŋa tïnčlïχ, barïnï″.

Öčäštirdim yüräklänmäχni da yamannï alnïŋa seniŋ ettim, turγuzdum guṛk' ta arttïrdïm χïšïmnï boyuma menim, barï″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, ba″.

Meγa, Biy, meγa, da töräsizliklärim menim men mendän bilirmen, barïnï tutučï″.

Yalbarïp χolarmen sendän, (38r) Biy, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni töräsizlikimä körä menim, barïnï tu″.

Meŋilik öčäšmägin maŋa, Biyim, da aŋma yamanlïχïmnï menim da borčlu etmägin meni engänlär bilä tibinä yerniŋ yamanlïχlarï bilä, ba″.

Zera sensen Teŋrisi lud̲z tartkanlarnïŋ, umsasïsen, da maŋa körgüz yaχšï etüčilikiŋni seniŋ, ba″.

Tirgiz meni seniŋ köpyarlïγamaχïŋ bilä, da men alγïšlarmen seni barča künlärindä tirlikimniŋ menim, ba″.

Seni, Biy, alγïšlïyïrlar bar(38v)ča köktägi frištäläri köknüŋ, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa.

Teŋrim, arït meni, yazïχlïnï, yazïχtan da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlï bol maŋa, yazïχlï χuluŋa, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï ari gujs [=gojs], Teŋrini toγurgan ari Mariam, anasï Eyämizniŋ, pareχọs bol Teŋrigä biz (39r) yazïχlïlar üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχọs boluŋuz köktägi Ataga biz yazïχlïlar üčün.

K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa umsanïptïrlar boylarïmïz bizim.

Yeŋüči χuvatïŋ bilä, ari, da tirlik etüči, da özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Yeber, Biy, frištäsiŋ eminlikiŋni seniŋ, ki kelip saχlagay bizni mušχulluχtan kündüz da kečä.

Da adam sövüküŋ bilä seniŋ aŋ bizni, Biy, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä (39v) seniŋ, da yarlïγa bizgä.

Egyalk's 'i χosdovanut'iun tatarča

Kelgänlär barčamïz χosdovanut'iunga pošomanlïχnïŋ inam bilä umsamïznï bizim yazïχ [=yalγïz] toγgan Oγluna Teŋriniŋ χoyïyïχ yüräkimizni bizim χolmaχ bilä andan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïznïŋ bizim, zera ol kendidir ayovučïmïz, Teŋrisi meŋilikniŋ, χaysï ki keldi erki bilä Atasïnïŋ χutχarma yaratkanlarïn, da ayttï kendinä bolma arïtučï yazïχlïlarnïŋ, umsasï lud̲z tartkanlarnïŋ, baγïšlap tïnčlïχ (39bisr) emgängänlärgä, yöpsünüp aγïr yüräklärni [=yüklülärni] da zabunlarnï yazïχ bilä pošmanlïχnïŋ aruvluχuna.

Hali keliŋiz, barčaŋïz, ašaχlanïp d̲žanïŋïz bilä, sïnïχ yüräk bilä tüšiyiχ da yïγlïyïχ alnïna Eyämizniŋ, yaratučïmïznïŋ bizim, ki kečirgäy bizdän ça-sumnuŋ χïšïmïn ašïnganïmïzdan bizim yaχšï etmäχi bilä kendiniŋ, Biy barïnï tutučï, Biy, tirgizgäy da yarlïγagay Biy yazïχlïlarga.

Dẹr Asduad̲z p'ïrgut'ean tatarča

(39bisv) Biy Teŋri χutχarïlmaχïmïznïŋ bizim, χaysï ki yarlïγovučïsen, uzunesli da köpyarlïγovu-

čï, χaysï ki hayufsunursen yamanlïχlarnï, zera klämässen ölümün yazïχlïlarnïŋ, yoχsa χaytmaχïn anïŋ yollardan yaman da tirlikin, sen, Biy, ǰžomart yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ [övündür χullarïŋnï seniŋ], da ber alarga yer pošmanlïχka, barïš yetövsüz adam sövüklüküŋ [sövünčlüküŋ] bilä seniŋ, da et bularnï člunoklarï bilä yïχöv*üŋ*nüŋ seniŋ, ne türlü ki saγaygaylar ǰžan (40r) bilä χosdovanut'iun da pošmanlïχ ašïra, ki kelip yüχövüŋä seniŋ, sungaylar *s*aŋa alγïš šükürlük da haybat žoγovurtuŋ bilä seniŋ Ata Oγul Ari J̌žanga hali da här kez meŋi meŋilik, amen.

Or kerakojn tatarča

Bu šaragan tum zamanïna sarnalïyïr saz bilä.

Xaysï ki daγïn biyik, ne ki köknü körkäyttiŋ ari yïχövüŋnü ari χanïŋ bilä seniŋ, K'risdos, da köktägilärgä körä yergälättiŋ (40v) bunda böläklärin arakellärniŋ, da markarẹlärniŋ, ulu vartabedlär bilä, bügün yïγïlïp böläkläri k'ahanalarnïŋ, sargawark'larnïŋ, tïbirlärniŋ da gïγerigoslarnïŋ, temyan sunïyïrbiz alnïŋa seniŋ, Biy, oχšaš Eski Törägä Zak'ariaga körä, yöpsün bizdän temyan χurbanïn, nečik χurbanïn Apẹlnïŋ, Nojnuŋ da Aprahamnïŋ, pareχọsluluχu bilä yoγargi arilärïŋniŋ seniŋ, här vaχt bïnyatlï saχla stolica(41r)sïn Ermenilikniŋ.

Surp Asduaǰž tatarča

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki kömüldüŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, K'risdos, ki turduŋ ölüdän, yarlïγa bizgä.

Hawadamk' tatarča

Inanïrbiz bir Teŋrigä, Ataga barčanï (41v) tutučïga, yaratučïsïna köknü da yerni, körüngänlärni da körünmägänlärni.

Inanïrbiz bir Biygä da Jisus K'risdoska, Oγul Teŋrigä, [Teŋridän] toγganga, Atadan yalγïz toγgan, bu kendi barlïχïndan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, Teŋri könü Teŋridän könü toγgan, da etilmägän, ol kendi tarbiyatïndan Atanïŋ, χaysï bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

(42r) Xaysï ki biz adämilikimiz üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün enip köktän ten aldï, adam boldu, toγdu tugällik bilä ari gujs [=gojs] Mariamdan Ari J̌žan bilä, χaysï bilä ki ten aldï, ǰžan, da es, da barča, ne ki adamda.

Könülük bilä, da dügül saχïnmaχ bilä χïynaldï, Bu kendi χačlandï.

Üčünči kündä turdu.

Čïχtï kökkä, olturdu oŋ yanïna Atasïnïŋ.

Kelmälidir ol ten bilä da haybatï bilä Ata-(42v)sïnïŋ yarγulama tirilärni da ölülärni, χaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna yoχtur soŋγu.

Inanïrbiz bir Ari J̌žanga da, etilmägän da tügäl, χaysï ki sözlädi oręnk't'ä da markarẹliktä, da Awedaranda, ki endi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da turdu arilärdä.

Inanïrbiz bir yalγïz, bütöv da aṛak'ellärniŋ yïχövünä.

Tapunïyïrbiz bir mïgïrdut'iunga luǰz tartmaχka arïnmaχka da (43r) bošatlïχ yazïχlarga;

Turmaχïn ölülärniŋ meŋilik yarγuga ǰžanlarga da Teŋrigä [=tenlärgä];

Köktägi χanlïχka da meŋilik tirlikkä.

Evet χaysïlarï ki aytïyïrlar anïŋ üčün, ki edi zaman, χačan yoχ edi Oγul, ya edi zaman, χačan yoχ edi Ari J̌žan, yaχom bol*ma*maχtan boldular, ya özgä barlïχtan, aytsalar bolgan etilmägän Oγlun Teŋriniŋ ya Ari J̌žannï, yaχom teškirilmälidirlär ya özgä türlü bolmalïdïrlar, anïŋkibik aytkanlarnï yöpsünmäs, evet χarγïy(43v)ïr bütöv da aṛak'ellärniŋ ari yïχövü.

Surp Krikor Lusaworiçniŋ aytkanï čoγurda *Išḡ mek' p'aṛaworescuk'* tatarča

Evet biz haybatlïyïχ ne ki meŋiliktän burun yer öpmäχ bilä ari Errortut'iunga, bir Teŋrilikkä, Ata Oγul Ari J̌žanga hali da här kez meŋi meŋilik, amen.

Es ews hawadov tatarča

Da daγïn inam bilä yalbarïyïχ da χolïyïχ Eyämiz(44r)dän da Xutχaručïmïzdan bizim Jisus K'risdostan sahatïna χuluŋnuŋ [=χulluχnuŋ] da alγïšnïŋ, ki arzani yöpsünmäχkä etkäy, išitkäy avazïna yalbarganïmïznïŋ bizim, yöpsüngäy χoltχasïn yüräkimizniŋ bizim, bošatkay ašïnganïmïznï bizim, yarlïγagay üstümüzgä bizim.

Alγïšïmïz bizim da χoltχamïz här vaχt kirgäy alnïna ulu Biyiklikiniŋ anïŋ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toγruluχnu χazγanma išniŋ yaχšïsïn, ki yarlïγamaχ (44v) bašχïšïn kendiniŋ etkäy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim barïnï tutučï tirgizgäy da yarlïγagay.

Pazmut'iunk' hrešdagaç tatarča

Köplüχü frištälärniŋ, köktägilärniŋ, enip köktän yalγïz toγgan padšah bilä, χaysïlarï ki yïrlap da ayttïlar: «Budur Oγlun [=Oγlu] Teŋriniŋ». Barčamïz aytïyïχ: färâh boluŋuz, köklär, da sövünsünlär himläri dünyâniŋ, zera Teŋrisi meŋilik*niŋ* yer üsnä köründü da adamlar bi(45r)lä yürüdü, ki tirgizgäy ǰžanlarïmïznï bizim.

Ov ę orbęs tatarča

Kimdir alay, nečik Biy Teŋrimiz bizim? Xačlandï bizim üčün, kömüldü, da [ölüdän] turdu, inamlï boldu dünyâgâ, da aγïndï kökkä ol ten bilä haybat bilä. Keliŋiz, žoγovurtlar, friштälär bilä alγïš sarnïyïχ aŋar, aytmaχ bilä: ari, ari, ari sen, Biy χuvatlïlarnïŋ.

Hreštagajin tatarča

Friштälär yergäliki bilä toldurduŋ, (45v) Teŋri, seniŋ ari yuχövüŋnü, miŋlär miŋi hreštagabedlär bardïrlar alnïŋa seniŋ, da tümänlär tümäni friштälär χulluχ etiyirlär saŋa, Biy, adamlardan biyändiŋ yöpsünmä alγïšnï avaz bilä alγïšlï: ari, ari, ari [Biyi] χuvatlïlarnïŋ.

Sïrput'iun tatarča

Ariliki arilärniŋ, ulusen da χorχulu, da zorlularï friштälärniŋ alγïšlïyïrlar seni da aytïyïrlar:

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik.

(46r) *Marmin Dęrunagan* tatarča

Biyimizniŋ teni da χutχarïlmaχ χanï alnïmïzga bolgan, köktägi χuvatlïlar körümsüz sarnap aytïyïrlar tïyγïsïz avaz bilä: ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ.

K'risdos 'i męč mer tatarča

K'risdos aramïzga bizim köründü, χaysï ki bar munda, Teŋri olturdu.

Eminlik avazï čalïndï, ari körüšmäχkä dästur berildi.

(46v) Yïγïnïmïz bir ǰan boldu, öpüšmäχkä, tügällikkä berildi.

Dušmanlïχ yïraχlandï, sövük här yarï yayïldï.

Hali, χuluχ etkänlär, kötürüp avazïŋïznï, beriŋiz alγïšnï bir aγïzdan

Birliktä bolgan Teŋrilikkä, χaysï ki serovpęlär arilik aytučïdïrlar.

Kimlär ki inam bilä χaršï turupsiz ari padšahlïχ seγanïna,

Körüŋüz K'risdosnu olturgan padšaχnï da čövräläp dolaškan χuvatlïlarïndan köknüŋ.

(47r) Yoγarï kötüriyiχ köz salïp da yalbarïp bunu aytïyïχ:

Yazïχlarïmïznï bizim aŋmagaysen, yoχsa šaγavatïŋ bilä seniŋ arïtkaysen.

Friштälär bilä alγïšlarbiz seni da arilariŋ bilä seniŋ haybat saŋa, Biy!

Surp, surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ, toludurlar köklär da yer haybatïŋ bilä seniŋ. Alγïš biyiklikkä! Alγïšlï, ki keldiŋ da kelsärsen atïna Eyämizniŋ! (47v) Osanna biyiklikkä!

Hajr ergnawor tatarča

Ata köktägi, χaysï ki Oγluŋnu seniŋ berdiŋ ölümgä bizim üčün sučlu, borčumuz üčün bizim, tökülmäχinä χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, yarlïγa sözlü χoyunlarïŋa.

Barčadan alγïšlïsen, Biy, alγïšlïyïrbiz seni, ögiyirbiz seni, šükürläniyirbiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim, alnïŋa seniŋ, Biy.

(48r) [*Orti Asduaǯoj* tatarča]

Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban bolduŋ barïšmaχïna Atanïŋ, ötmäkin [=ötmäki] tirliknïŋ üläšiniyirsen bizgä, tökülmäχi üčün ari χanïŋnïŋ seniŋ χolarbiz sendän, yarlïγa χanïŋ bilä seniŋ χutχargan sözlü χoyunlarïŋa.

Hoki Asduaǯoj tatarča

Ǯanï Teŋriniŋ, χaysï ki haybatlï sïrïŋnï köktän enip tügälliyirsen χolumuzdan ötläš bizim, tökülmäχi üčün (48v) χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, tïndïr ǯanlarïn kečmišlärimizniŋ bizim.

Hajr mer tatarča

Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atïŋ seniŋ, kelsin χanlïχïŋ seniŋ, bolsun erkiŋ seniŋ, nečik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün, bošat [bizgä] bizim borčumuznu, nečik ki biz bošatïrbiz bizim borčlularïmïzga, bermä biz(49r)ni sïnamaχlïχka, yoχsa χutχar bizni yamandan. Zera seniŋdir χanlïχ da χuvat, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amęn.

Miajn surp tatarča

Yalγïz ari, yalγïz Biy, Jisus K'risdos, haybatïna Ata Teŋriniŋ, amęn.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oγul Ari Ǯan, alγïš Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik.

(49v) *K'risdos badarak eal* tatarča

K'risdos χurban bolgan üläšiniyir aramïzga bizim, alęluia.

Tenin kendiniŋ beriyir bizgä yemäχkä, alęluia.

Da ari χanïn kendiniŋ bürkiyir üstümüzgä bizim, alęluia.

Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, alęluia.

Ašaŋïz da körünüz, ki tatlïdïr Biy, alęluia.

Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alęluia.

(50r) Alγïšlaŋïz Biyni biyikliktä, alęluia.

Alγïšlaŋïz anï, friштäläri anïŋ da barča χuvatlïlarï anïŋ, alęluia.

Karn Asduaǯoj tatarča

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Xuzusu Teŋriniŋ, ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Xuzusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötürdüŋ yazïχ-(50v)nï dünyâdan, ber bizgä eminlikiŋni.

Lïçak‘ ’i parut‘ęç tatarča

Tolduχ igilikiŋdän seniŋ, Biy, ašamaχ bilä teniŋni da χanïŋnï seniŋ.

Haybat biyiklikkä da Yedürüčimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni.

Ber bizgä ǰanlï alγïšïŋnï seniŋ.

[Псалом 33/34]

[1]Saγmosudur Tawit‘ markaręniŋ, zamanïna, ki teškirdi sözün kendiniŋ Apimelikniŋ alnïna da soŋ(51r)ra yeberdi anï da ayttï:

Awrhneçiç ïzDęr jamenajn...

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïmda menim.

[3]Biy bilä maχtangay boyum menim, išitkäylär sekinlär da färâh bolgaylar.

[4]Ululatïŋïz Biyni menim bilä da biyiklätiŋiz atïn anïŋ bir oγurdan.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïndan [=tarlïχïmdan] menim χutχardï meni.

(51v) [6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu yarlï sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, tarlïχlarïndan bunuŋ χutχardï bunu.

[8]Böläki frištälärniŋ Eyämizniŋ čövräsinädir χorχkanlarï bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, zera (52r) heč nemä yoχtur eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačχïndïlar, evet χaysïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïr tiliŋni seniŋ yamanlïχtan da erinläriŋ seniŋ — sözlämägäylär (52v) hilläliχniŋ [=hilläliχni].

[15]Vaz kel yamandan da etkin yaχšïlïχnï, izdä eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közläri Eyämizniŋ toγrularnïŋ üsnä, da χulaχlarï anïŋ alγïšlarïnïŋ üsnä alarnïŋ.

[17]Yüzläri Eyämizniŋ yaman χïlïnganlarnïŋ üsnä — tas etmä yerdän jišadaglarïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga da barča tarlïχlarïn(53r)dan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, kimlär ki opranïptïrlar yüräkläri bilä, da ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχlarï bardïr artarlarnïŋ, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da ne biri dä alardan opranmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa kim ki körälmäs toγrunu, pošman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn (53v) χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bolmagaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar aŋar.

Haybat ataga Oγulga da Ari Džanga hali da här kez meŋi meŋilik, amęn.

Saγmosudur Tawit‘ markaręniŋ, χaysï ki kečägi alγïšta χǫran alnïna aytïlïr.

Ęs aŗ Asduaǰz tatarča

[Псалом 54/55: 17-18]

[17]Men Biy Teŋrigä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18][Kečädän], ertä da (54r) yarïmkündä χulaχ etär edim Teŋrimä menim da išanïr edim tirlik berüčigä, ki χutχarïr χulun kendiniŋ da tirgizir adam sövüči Biy.

P‘aŗk‘hǫr tatarča

K‘ahana: Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez meŋi meŋilik, amęn.

Ew es χaγut‘ean tatarča

Sargawak: Da daγï artïχ eminliki üčün Biyni yalbarïyïχ, ki tirgizgäy da yarlïγagay.

Ahnut‘iun ew p‘aŗk‘ tatarča

K‘ahana: (54v) Haybat da alγïš Ata Oγul Ari Džanga hali da här kez meŋi meŋilik.

Xonarh e çoj tatarča

[Псалом 85/86]

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[[2]Saχla ǰanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim.]

[3]Yarlïya maŋa, Biyim, ki saŋa čaχïrdïm künüzün, [4]färâh et ǰanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da (55r) toγrusen, köpyarlïγovučï barčasïna, ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, χoltχama menim da baχkïn avazïna yalbarganïmnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Oχšaš dügüldür saŋa kimesä teŋrilärdän, Biy, da dügüldür kimesä, nečik išiŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarnï, ki ettiŋ, kelsinlär da yerni öpsünlär alnïŋa seniŋ da (55v) haybatlasïnlar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen, Biy, da sk‘ançelik‘ etärsen, da sen yalγïz Teŋrisen.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïm könülüküŋä seniŋ, da färâh bolgay yüräkim menim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Tapunïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï seniŋ meŋilik.

(56r) [13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ ǰanïmnï menim tibdägi tamuχtan.

[14]Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär boyumnu menim, da saγïnmadïlar seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[15]Yoχsa sen, Biy, Teŋrim menim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzun(56v)esli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da etkin maŋa nïšan yaχšïlïχtan.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

(57r) ***P'aṛk' e zDeṛ*** **tatarča**

Haybat saŋa, Biy, haybat saŋa, Biy, haybat saŋa, Teŋri.

Ew ews χaγaγut'ean **tatarča**

Da daγï artïχ eminliki üčün Biyni yalbarïyïχ, ki tirgizgäy da yarlïγagay.

Ahnut'iun ew p'aṛk' **tatarča**

Haybat da alγïš Ata Oγul Ari J̌anga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Abreço zis **tatarča**
[Псалом 139/140]

[2]Abra meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz (57v) kišidän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniŋ, künüzün hadirlädilär uruška.

[4]Itilädilär tillärin kendiläriniŋ, da aγusu ižniŋ erinläri tibinä kendiläriniŋ.

[[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da yaman adamdan χutχar meni.]

Saγïš ettilär batal etmä yürügänimni menim, [6]yašïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Iplar saldïlar maŋa sïrtmaχ ayaχlarïma (58r) menim, čövräsinä steškalarïmnïŋ menim pogoršen′e χoydular maŋa.

[7]Ayttïm Eyämizgä: Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χulaχïmnïŋ menim [=χutχarïlmaχïmïznïŋ], kölgä bašïma menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermägin meni, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšladïlar menim üčün heč nemädän urma meni.

(58v) Ki heč biyiklänmägäylär saγïšlarï alarnïŋ, tügällänmägäylär učuna soŋγularïnïŋ alarnïŋ, [10]χazγanganï aγïzlarïnïŋ kendiläriniŋ yapkay alarnï.

[11]Tüšürgäysen üstlärinä alarnïŋ učχunlarïn otnuŋ, yemirgäysen alarnï, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

[12]Tilči adamga oŋmagay yer üstünä, yazïχlï adamnï yamanlïχï kendiniŋ ulagay tas bolmaχka.

(59r) [13]Tanïdïm, ki yarγu etärsen, Biy, yarlïga da könülük barčasïzga.

[14]Toγrular šükürläsinlär atïŋdan seniŋ, turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

Deṛ, gartaçi **tatarča**
[Псалом 140/141]

[1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïma menim saŋa.

[2]Toγru bolsun alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürül(59v)gänin [=kötürülgäni] χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoygïn közätüči aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki yaŋïlmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüšlü bolmagaymen taŋlanganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni artar yarlïγamaχï bilä, da azarlagay; oleyoku yazïχlïnïŋ yaγlamaga*y* bašïmnïŋ [=bašïmnï] menim erkinä anïŋ.

(60r) [6]Tïyïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarma ǰanïmnï mendän.

[9]Saχla meni satamadan, ki yašïrïptïrlar maŋa pogoršen′asïndan töräsiz(60v)lik etkänniŋ.

[10]Tüššünlär sïrtmaχïna anïŋ yazïχlïlar yalγïz men men kečkinčä.

Cajniw imov **tatarča**
[Псалом 141/142]

[1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim men Biyni χoldum.

[2]Sačïyïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ ayttïm.

[3]Eksilgäninä mendän ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï, yol bilä, ki barïy(61r)ïr edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

[4]Baχïyïr edim oŋumdan da köriyir edim, da kimesä tanïmadï meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da heč tapulmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yerindän tirilärniŋ.

[6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, tirgiz meni χuvalagan(61v)lardan, zera χuvatlandïlar mendän.

[7]Čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlängäymen atïŋdan seniŋ.

Saŋa baχïyïrlar artarlar, negä diŋrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Hasealk‘s tatarča

Sargawak: Yetiškänimiz sahatïna kečχurunnuŋ barčamïz, kötürüp (62r) χolumuznu bizim, haybatlarbiz seni, Biy Teŋrimiz bizim, χaysï ki baχïšladïŋ bizgä kündüznü eminlik bilä kečirmägä da yetišmä sahatïna kečäniŋ χurunnuŋ, arzani etkin bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniŋ yïrï bilä šükürlüknü sunma Eyämiz Teŋrigä, barïnï tutučïga, ki tirgizgäy da yarlïγagay.

Aγaçeṣcuk‘ zamenagal Asduaǯz tatarča

(62v) *Sargawak:* Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, χanïn eminliknіŋ, eminlik üčün, bir yalγïz ari bütün dünyâniŋ da aṛakeḷlärniŋ yïχövü üčün, ki köp yïllarga eminlik bilä bergäy bizgä Biy Teŋrimiz bizim, da χanlarnï eminlik etučilärni yebergäy bizgä ulu ari da χorχulu atï üčün kendiniŋ, aγalïχlarïn urušlarnïŋ, zpahilärniŋ zpahi baščilarïn, žoγovurt-(63r)nu, kirmäχimizni bizim eminlik bilä saχlagay da barča urušlarïn dušmanlarnïŋ uvatkay bizdän. Biy barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Iŋirni yetiškändä alnïmïzga kelgän kečämizni eminlik bilä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminliknіŋ da közätüči boylarïmïzga bizim inam bilä [Eyämizdän] χol″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän″.

(63v) Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušučï da közätüči ǯanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Da daγï artïχ bir sözdän könü da ari inamïmïz üčün Biyni yalbarïyïχ. Boylarïmïznï bizim da biri birimizni saŋa, Eyämiz Teŋrigä, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz biz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa.

(64r) *Surp Asduaǯ* tatarča

Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki χačla*n*dïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki kömüldüŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki turduŋ ölüdän, yarlïγa bizgä.

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduaǯadzin (64v) Mariam, anasï K‘risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim.

P‘ïrgel ïzmez tatarča

K‘ahana: Xutχargay bizni sïnamaχtan da barča totχarlïχïmïzdan bizim.

Vasn lseli lineloj tatarča

Sargawak: Išitövlü bolmaχ üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim pareχoṣsluχu bilä surp Asduaǯadzinniŋ enmäχi bilä üstümüzgä bizim yarlïγamaχï da šaγavatï (65r) Eyämiz Teŋriniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

Ahnut‘iun ew p‘aṛk‘ tatarča

Alγïš da haybat Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Hamparci zaçs im tatarča [Псалом 120/121]

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγlarga, χaydan ki maŋa kelgäy bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

(65v) [3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamasïn közätiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas, da ne yuχuga barïr saχlavučïsï Israjelniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋ χolu bilä kendiniŋ.

[[6]Günäš kündüz saŋa zulum etmägäy, da ne ay kečädä.]

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy boyuŋnu seniŋ.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, mundan soŋra čaχ meŋilikkä diŋrä.

(66r) Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Ey Asduaǯaǯzin, gojs Mariyam

Ey Asduaǯaǯzin, gojs Mariyam, anïŋ üčün biz yüzümüz üsnä tüšüp alnïŋa seniŋ χurulïyïr yüräkimiz bizim da sïχtovlu yüräkimiz bilä aytarbiz:

Ey barčadan alγïšlï surp Asduaǯaǯzin, gojs Mariyam, ki yaratïlmagan tarbiyatïn Teŋriniŋ toγdur(66v)duŋ, pareχoṣ bol bizim üčün seniŋ yalγïz Oγluŋa, ki yarlïγagay biz yazïχlïlarga.

Ki χarγïšïn ew anïŋ alγïška teškirdiŋ, pareχoṣ″.

Ki yandïŋ Teŋrilik otu bilä da čičäkländiŋ Teŋrilik yarïχ bilä, pareχoṣ″.

Sen, ertägi yarïχ, ki sezikli günäšni aldïŋ adämilärgä, pareχoṣ″.

Sen, ögüvlükü markaṛelärniŋ da taǯï aṛak‘ellärniŋ, pareχos″.

Sen, padšahlar čičäki šu(67r)šan, ki χurumagan čičäkni toγulduŋ [=toγurduŋ], pareχos″.

Sen, sövünčlüki adämilärniŋ da färâhlik*i* frištälärniŋ, pareχoṣ″.

Sen, taǯï gojslarnïŋ da övündürüčisi mardiroslarnïŋ, pareχoṣ″.

Sen, olturγučï Teŋriniŋ da anasï Yaratučïnïŋ, pareχǫs″.

Sen biyikländiŋ teniŋ bilä barča frištälärniŋ böläkindän biyik da kirdiŋ anda, χayda heč kirmäs yaratkanï Teŋriniŋ, pareχǫs″.

Sen öldüŋ teniŋ bilä hay(67v)batïna Teŋrilikniŋ, Oγluŋnuŋ, pareχǫs″.

Sen, χaničä köktägi, Teŋrilik yarïχ bilä yïltrïyïrsen, pareχǫs″.

K‘risdosnuŋ surp toγganï üčün, ki Teŋri toχurduŋ [=toγurduŋ], pareχǫs″.

Seniŋ ari sütüŋüz üčün, ki Teŋrini yedirdiŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari χollarïŋ üčün, ki Teŋrini yürüttüŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari erinläriŋ üčün, ki Teŋrini öptüŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari tiliŋ üčün, ki Teŋri bilä sözlädi(68r)ŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari burnuŋ üčün, ki ölümsüz bilä tolduŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari közläriŋ üčün, ki Teŋrini kördüŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari χulaχlarïŋ üčün, ki Teŋriniŋ avazïn išittiŋ, pareχǫs″.

Seniŋ ari yašlarïŋ üčün, ki töktüŋ utrusuna yalγïz turgan Oγluŋnuŋ, χačan χač üsnä, pareχǫs″.

Na anïŋ üčün, barča(68v)dan alγïšlï Mariyam, ki biyiklänipsen barča frištälärniŋ böläklärindän biyik, ki körküsen köktägi tärbasïnïŋ, da körküsen köktägi kelinlärniŋ, da suχlančï alarnïŋ tad͡žïndan.

Na χačan yïltrasa, günäšniŋ yarïχï kibik, kün toγušu kününä yïγïnnïŋ utrusuna köktägi padšahnïŋ, seniŋ yalγïz Oγluŋnuŋ, pareχǫs″.

Xaničä suχlančï, Ma(69r)riam gojs Asduad͡zad͡zin, χol seniŋ Oγluŋdan, ki arzani etkäy alarnï, ki tapunurlar anïŋ Teŋrilikinä, nečik tirilärni, χuruma tad͡ž bilä, yarïχlï ton bilä, yanar gant‘eγ bilä, nečik günäšniŋ yarïχï, kirmä kiyövnüŋ tärbasïna gojslar bilä da arzani bolma eksilmäs färâhliktä meŋi meŋilik, amẹn.

Xoltχa surp Asduad͡zad͡zindän

Yügünüp al(69v)nïŋa seniŋ, surp Asduad͡zad͡zin, da χolarmen sendän, könü alγïšlï ari aruv gojs Asduad͡zad͡zin Mariyam, anasï K‘risdosnuŋ da bizim Teŋrimiznïŋ, yarïχlï dad͡žar Teŋriniŋ, anasï da Teŋriniŋ övü, χaysï ki taŋlanïp ediŋ dünyâniŋ yaratïlganïndan burun, ki biyändi saŋa köktägi sultan da tïndï seniŋ ari u haybatlï yüräkiŋä yalγïz Teŋri da Ari Dž̌an da toγdu seniŋ haybatlï boyuŋdan, günäš kibik, Ari Dž̌an bilä (70r) yazïχtan bašχa tügäl adämilik bilä.

Ey haybatlï da maχtovlu ari ana, dünyâniŋ yoharï, surp gojs Mariyam, ulu haybatlï χannïŋ anasï, χaysï ki bolduŋ bu dünyâ yarïχlï kök da haybatlï čatïr ari da haybatlï aruv yüräkiŋä, χaysï ki arzani ediŋ ol haybatka.

Učmaχnïŋ čičäki, ki berdiŋ yemiš k‘ristânlarga, šnork‘un Ari Dž̌annïŋ haybatlï da maχtovlu ya(70v)rïχlï dad͡žar, ol haybatlïχïŋ üčün yöpsün bügün men yazïχlï χuluŋnu da yarlïγa maŋa, ulu χannïŋ anasï, surp Asduad͡zad͡zin.

Baχma, biyim, yaman yazïχlarïma, χaysï ki bügün yatlanïpmen sendän, da igrändiripmen seni mendän, da yïraχlanïpmen sendän, surp Asduad͡zad͡zin, igränmägäysen bügün men köpyazïχlï χuluŋnu, da bošat maŋa menim yazïχlarïmnï, da bolgaysen par(71r)eχǫs yalγïzïŋa seniŋ da Xutχaručïmïzga bizim barča yazïχlïlar üčün, ol haybatlï Biygä, χaysï ki seniŋ haybatlï boyuŋdan toγdu haybat bilä.

Da algaysen bolušluχka haybatlï surp χačnï ulu zorun Eyämizniŋ bizim, χaysïnïŋ ki üstünä haybatlï Oγluŋnuŋ ari Teŋriliki tïndï.

Na algaysen bolušluχka barča ari frištälärni da hreštagabedlärni Mik‘ajelni da K‘aprijelni, se(71v)rovpẹlärni da k‘erovpẹlärni da barča arilärni, χaysï ki siznïŋ ari u haybatlï atïŋïzga χïyïn alïp kečiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareχǫs seniŋ yalγïzïŋa barča yazïχlïlar üčün da men yazïχlï üčün, barčadan ögövlü da haybatlï ari aruv gojs Asduad͡zad͡zin Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχǫs bol dünyâniŋ Eyäsinä, ki χaytargay meni menim yazïχlarïmdan.

Da χïlïngaymen yaχšïlïχnï (72r) da tapkaymen yaχšïlïχ da bošatlïχ menim yazïχlarïma, da bošatkay menim yazïχlarïmnï Biy Eyämiznïŋ [=Eyämiz] ulu pareχǫsluχuŋuz bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz yazïχlarïma menim bošatlïχ bergäy da yarlïγagay dž̌anïma da tenimä menim.

Da arzani etkäy dž̌anïmnï menim kensiniŋ ari u haybatlï da maχtovlu ari ana, Diramajr, surp Asduad͡zad͡zin, ulu haybatlï χannïŋ anasïna.

(72v) Salmagaysen yazïχlï χuluŋnu közdän seniŋ ari pareχǫsluχuŋ bilä: zenhârlikkä sensen čaräm, surp Asduad͡zad͡zin, yüzüm ari haybatlïχïŋa topraχ.

Išanïrmen da inanïrmen, ki seniŋ ari pareχǫsluχuŋ özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün men yazïχlï χuluŋnu, surp Asduad͡zad͡zin, bol pareχǫs seniŋ haybatlï da taŋlama Oγluŋa barča yazïχlïlar üčün da men yazïχlï üčün, ögövlü, da (73r) maχtovlu, da barčadan ari u haybatlï surp Asduad͡zad͡zin Mariam, anasï Teŋriniŋ.

Zenehârliktä sensen čaräm seniŋ ari pareχǫsluχuŋ bilä, yüzüm seniŋ ari pareχǫsluχuŋa topraχ, amęn.

Xoltχa surp Xačtan

Küčlü da yeŋüči, ari u haybatlï keltirgän surp Xač, ulu zoru bizim K'risdosnuŋ, χaysï ki yarïχlattïŋ dünyâni da yarïχlatkaysen esimni bu sa(73v)hat, ki χoltχa etärmen sendän.

Haybatlï da maχtovlu surp Xač, ki yöpsünövlü bolgay χoltχam menim alnïŋa seniŋ da kelgäy χač šahavatï üstümä menim, ulu zoru Biyim K'risdosnuŋ.

Baχmagaysen yazïχlarïma menim, χaysï ki yatlanïpmen sendän da igrändiripmen seni mendän, igränmägäysen men yazïχlï χuluŋdan da yïraχlatmagaysen meni sendän, ulu zoru biyim K'risdosnuŋ, salma(74r)gaysen meni közdän, yoχsa yöpsün bügün men köpyazïχlï χuluŋnu.

Haybatlï da maχtovlu surp Xač, da bošat maŋa menim yazïχlarïmnï, da bol pareχǫs da ǫknagan dünyâniŋ Eyäsinä, barča yazïχlïlar üčün ol haybatlï Biygä, χaysïnïŋ ki ari teŋrili*ki* tügälländi seniŋ üstüŋä da χaysïnïŋ ki yarïχlï [=yarïχï] haybatlandï seniŋ üstüŋä

Adäm atamïznïŋ χutχarïlmaχï üčün da barča (74v) inanganlarnïŋ.

Saŋa inanïrmen, seniŋ haybatlïχïŋa, zork'lu da maχtovlu surp Xač, ol haybatlïχïŋ üčün yöpsün bügün men köpyazïχlï χuluŋnu.

Da bolgaysen pareχǫs da ǫknagan dünyâniŋ Eyäsinä ulu Xannïŋ anasï bilä, χaysïnïŋ ki haybatlï boyundan toγdu haybat bilä ol haybatlï Padšah, ki ari Teŋriliki tügälländi seniŋ üstüŋä.

(75r) Da algaysen pareχǫsluχka barča frištälärni da hreštagabedlärni Mik'ajeęlni da Kapriyęlni, serovpęlärni da k'erovpęlärni, da barča arilärni, χaysï ki siznïŋ haybatlï χïyïn alïp kečiptirlär bu dünyâdan.

Da bolgaysen pareχǫs dünyâniŋ Eyäsinä, haybatlï da maχtovlu surp Xač, ki χaytargay meni menim yazïχlarïmdan Biy Eyäm, ki χaytkaymen köp ulu yazïχlarïmdan (75v) da χïlïngaymen yaχšïlïχnï, da tapkaymen bošatlïχ yazïχlarïma menim, da bošatkay maŋa menim yazïχlarïmnï Biy Eyäm seniŋ ǫknaganlïχïŋ bilä, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz yazïχlarïma menim bošatlïχ bergäy da yarlïγagay ǰanïma da tenimä menim.

Da arzani etkäy ǰanïmnï menim kensiniŋ meŋi učmaχïna.

Haybatlï da maχtov(76r)lu surp Xač, ulu zoru Biyim K'risdosnuŋ, salmagaysen men yazïχlï χuluŋnu közdän seniŋ ari ǫknaganlïχïŋ bilä.

Zenehârlikkä sensen čaräm, surp Xač, yüzüm seniŋ ari haybatlïχïŋa topraχ.

Išanïrmän da inanïrmen, seniŋ ari ǫknaganlïχïŋ da surp Asduaǰaǰzinniŋ pareχǫsluχu özgä türlü bolmagay.

Tek yöpsün bügün men köpyazïχlï χuluŋnu da bo(76v)šatïŋïz maŋa menim yazïχlarïmnï.

Da boluŋuz pareχǫs da ǫknagan dünyâniŋ Eyäsinä barča yazïχlïlar üčün, haybatlïlar, da maχtovlular, da barčadan ari ögövlülär.

Salmagaysen men yazïχlï χuluŋnu közdän siznïŋ ari ǫknaganlïχïŋïz bilä da ari pareχǫsluχuŋ bilä: zenehârliktä siz čaräm, yüzüm siznïŋ ari (77r) haybatlïχïŋïzga topraχ, amęn.

Alγïš da χoltχa Biy Teŋrigä tum zamanïna *J̌znunt* künü ayt

Biy da Teŋri, barčasïna seniŋ ari toγmaχïŋ bilä aytovsuz, yöpsün bu sözlär bilä χoltχanï χoltχasï bilä gojs ananïŋ yïγïlganlarnïŋ bu övdä, baγïšla bularga bašχïš yaχšï.

Ki bizim üčün tenni kiydiŋ, Jortananda mgïrdel (77v) bolduŋ, tügällikiŋ bilä tügälläǰiŋ, da yer üsnä adam yürüdüŋ, Teŋri kibik yarlïγadïŋ, šaγavatlan bizgä, Biy, yaχšï etüči, yïγïlganlarga teŋ barabar.

*Dn̄ ïnt jaŗač*nïŋdïr

Xoltχasï bilä ari χartnïŋ da baγdan češilgänniŋ, Biy, bizni saχla dušmandan da sönmägän yanar ottan.

*40 Ajos*nuŋdur

(78r) Ey ari igitlär, 40 bolganlar, ki χïynaldïŋïz sažawka göl ičinä, pareχǫs boluŋuz Taǰlanganga, ki šaγavatlangay χorχulu kündä yïγïlganlarga bir oγurdan.

*Lusaworič*niŋdir

Yarïχlatučï Ata, maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χoltχanï da χolgïn Atasïn haybatnïŋ, ki buzgay (78v) yazovun bizim yazïχlarïmïznïŋ.

*J̌zaγgazart*nïŋdïr

Biy da Xutχaručï alγïšlï, kelgän χartlar oγlanlar bilä sarnadïlar, ki otlular χorχu bilä seskändilär, yäŋi žerebya üsnä olturduŋ, bizgä yarlïγa, šaγavatlanïp, χaysï ki bu ari uluküngä yïγïlïpbiz.

Ulu kičaynakünnüŋdir

(79r) Oγul da Söz Ataga teŋ [t'ęng>tęngri], ki ganonk'ta olturduŋ, χullarïŋnïŋ ayaχlarïn ašaχlïχ bilä yuvduŋ, bizim yazïχlarïmïznï köp türlü sürtkin bizdän, Biy, yaχšï etüči, da seniŋdir haybat här vaχt tïyγïsïz.

Ulu aynakünnüŋdir

Yalγïz toγgan Oγul da Söz, ki χïy(79v)ïnnï adamlar üčün boyuŋa kötürdüŋ borčsuz, bizni azad et, Biy šaγavatlï, yanar, sönmägän ottan yal-

barmaχï bilä anaŋnïŋ, χoltχasï bilä, da seniŋdir haybat tïyγïsïz da učsuz.

Ulu šapatkünnüŋdir

Tamaša haybatlï da bu ari ulukündä Biyimiznïŋ ulu saγïšïnda seni χolarbiz, Biy*i* barčasïnïŋ, (80r) yazïχlarïmnï aŋmagaysen χorχulu kündä.

Bayramnïŋdïr

Ki turduŋ ölüdän, sïndïrγaladïŋ ešiklärin tamuχnuŋ [tapuχnuŋ], azadlïχ berdiŋ ǰanlarga, ki Atämdän beri anda edilär, bizgä yarlïγa, yazïχlïlarga, da baγïšla ülüš arilär bilä, da turγuzgïn artarlar bilä.

*Hokoj kalust*nïŋdïr

(80v) Ki köktän yergä endiŋ, J̌anïŋnï Teŋri ki aχtïrdïŋ, gano*n*k‘ta avaz ettiŋ, ari aṛak‘ellärni toldurduŋ, χayγularïn alarnïŋ češtiŋ, da ulu bašχïš bilä körkäyttiŋ, bizni azad et, ki ündädiŋ išitmä avaznï sövünčlük keltirüči.

*Vartẹvar*nïŋdïr

Ki Tap‘ọr taγïna belgili bolduŋ, ay(81r)tovsuz yarïχ bilä teškirildiŋ, da köktä Ata tanïχlïχ berdi: «Budu*r* Oγlum menim sövüklü»;

Ašagerdlär seskändilär ulu titrämäχ bilä, yergä tüštülär, ulu taŋ bilä taŋlandïlar, χačan kördülär, ki yarïχlandï, ber bizgä ǰan yarïχlangan, ki bu ari ulukündä yïγïlïpbiz.

*Asduaǰzaǰzin*niŋdir

Asduaǰzaǰzin, to(81v)γuručï Söznü, gojs zadasïz da anasï Xutχaručïnïŋ, ki teškirildiŋ Oγluŋ χatïna yarïχlïlarnïŋ yoγargi ulusuna, bol pareχọs χorχulu kündä, ki išitkäybiz yaχšï ǰuvap da arzani bolgaybiz alγïšlï avazga.

*Surp Xač*nïŋdïr

Ey surp Nïšan, Teŋrini yöpsüngän, aytovsuz yarïχ bilä yarïχlangan, tirlikinä adam(82r)larnïŋ säbäp bolgan, ki däzgahï ölümnüŋ turγuzgan, evet saŋa Biy biyändi, da ulu bašχïš bilä seni taǰladï, kelgän kününä belgirtti seni, elči kensinä ayttï, da kimlär ki χačka inandïlar, χanlïχka arzani boldular, ol sözsüz pareχọs bolur, χačan köktägi bïrγïlar tartïlsarlar, ol vaχtta bol bizgä šaγavatlï, χaysï ki χačïŋa yerni öp(82v)ärbiz.

*Aṛak‘el*lärniŋdir

Aṛak‘elläri Eyämiz Teŋriniŋ, bašχïšlar da slavasï ari yïγïnnïŋ, aldïŋïz atalgan sizgä haybatnï, češmäχni, baylamaχnï, ačmaχnï, yapmaχnï, olturγučuna haybatnïŋ olturmaχnï, pareχọs boluŋuz tïyγïsïz Teŋrigä, ki saχlagay ǰanïmïznï sïnamaχtan da sönövsüz ya(83r)nar ottan χutχarïlmaχïna ǰannïŋ ten bilä.

*Surp Stepanos*nuŋdïr

Ey ulu tanïχ da χïynalgan surp Stepanos, ki atïŋdïr taǰ burungi tanïχ ta da sargawak, bašχïšïn J̌annïŋ tïyγïsïz yöpsüngin [=yöpsüngän], χïyïnïŋa seniŋ köŋlüŋ bilä bargan, Teŋrilikni bolduŋ körgän, pareχọssen yalγïzïŋ Oγul da J̌an (83v) Ata ölčülmägän žoγovurtka tïyγïsïz χuvat χorχulu kündä da yïγïnda.

*Hreštagabed*niŋdir

Tensiz yïγïnï frištälärniŋ, ki tïyγïsïz alγïšlarsiz Biyin haybatnïŋ, dostlarï adam ǰïnsïnïŋ, pričïnca ölümgä da tirlikkä, saχlavučïsiz uluslarnï da kölgäsiz Teŋridän χorχkanlarga, (84r) čaχïrïrbiz sizgä avazï bilä χoltχanïŋ da yalbarmaχïn [=yalbarmaχnïŋ], küstünmäχniŋ, pareχọs boluŋuz Biyinä haybatïnïŋ ulukün üčün, da tutkanlar üčün ulukünnü.

Da bizni χutχar, Biy, sïnamaχtan.

Alay že χoltχa Biy K‘risdostan tum zamanïna [Jovhannẹs Karṇeçiniŋ aytkanï]

Xozusu Teŋriniŋ, Biyim da Teŋrim Jisus K‘risdos, χaysï ki soyulduŋ (84v) χač üstünä da kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan.

Yazïχlï χuluŋ da aγïr yüklü yazïχ bilä, tüšärmen alnïŋa seniŋ, Biyim da Teŋrim.

Yarlïγa maŋa, nečik yarlïγadïŋ bütün dünyâgâ, yol toγru da tirlik, K‘risdos.

Ölgän yazïχ bilä da dinsizlik bilä közdän salmagay meni Biyim, yoχsa yarlïγa maŋa seniŋ barča teŋrilik yergäŋä körä, (85r) χaysï ki ettiŋ sansïz tözümlüküŋ ašïra.

Aŋ, barčanï tirgizüči Biy, kelgäniŋni dünyâgâ Atanïŋ χoynundan da ten alganïŋnï surp gojs Mariyamdan.

Aŋ, barčadan alγïšlï Biy, yürügäniŋni [bu dünyâda] nečik här adam yazïχlï adamlar arasïna.

Aŋ, barčasïndan ari, mgrdel bolganïŋnï Jortananda surp Jovaṇestän.

Aŋ, barčasïndan bilüči Biy, yamanlanganlarï-(85v)na körä ǰuhutlarnïŋ da sïnaganlarïna körä p‘ar*i*seçilärniŋ.

Aŋ, ilgäri körgän Biy, čïχara berilgäniŋni Jutadan da ayblaganlarïn k‘ahanalarnïŋ.

Aŋ, barčasïndan alγïšlï Biy, tutulganïŋnï baχčada da χollarïŋnï baylaganlarïn yaman kimsälärniŋ.

Aŋgïn, barčaga χudrätli Biy, turganïŋnï Gajeap‘anïŋ alnïna da sorov etkänin Annanïŋ.

(86r) Aŋ, öpkä saχlamagan Biy, yüzüŋä urgan šaplanï da sačïndan tartχalaganlarïn delirgänlärniŋ.

Aŋ, padšahï padšahlarnïŋ, ip bilä baγlagan turγuzganlarïn da törä alnïna Beγadosnuŋ da urganlarïn bašïŋa.

Aŋ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Epraeçohlarnïŋ da tövgänlärin χamïšlar bilä.

Aŋ, unutmagan Biy, yarïχlï χïzïl tonnu da (86v) tegänäktän venecni.

Aŋ, aŋmagan yamannï Biy, ol sahatnï, ki χačnï tirgizüči eniŋ üsnä kötürdüŋ.

Aŋ, biyiklängän, biyiklängäniŋni χač üstündä, χadaganlarïn χadaχ bilä.

Aŋ da unutma barča susaganïŋnï da ičkäniŋni taṛn leγinï.

Aŋ da unutma avaz salïp: «Eli! Eli!» aytkanïŋnï da köksüŋnüŋ yarasïn.

(87r) Aŋ da unutma aχkanïn gülâf čireyli χanïŋnï da askanïn teŋrilik bašïŋnïŋ.

Aŋ, tirlik meŋilik, kömülgäniŋni, 3 kündä tirilgäniŋni meŋilik ašïra da kökkä aγïnganïŋnï haybat bilä.

Aŋ, aŋ, aŋïlučï meŋilik, men tas bolgannï, χaysï ki barča yazïχlïlar üčün bunu üstüŋä kötürdüŋ, yarlïγovučï Biy.

Bunu barčasïn saŋa (87v) pareχọsluχka alïrmen, köpyarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa, da bošat menim yazïχlarïmnï, arït meni yamanlïχïmdan, da χutχar tamuχnuŋ yaman χïyïnïndan, da ber maŋa yer seniŋ učmaχïŋa, zera sensen adam sövüči Biy, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Yänäči χoltχa Biy K‘risdostan

Yarïχ da toγru yol tirlik meŋilik, tiri K‘risdos, Teŋri, sensen ešiki yarïχnïŋ da berüči yarlïγamaχnï, sensen pastïr χuvatlï da χaytaručï bularganlarnï, sensen boš etkän yazïχlarïmnï.

Kečövlü χuluŋ da köpyazïχlï, χolarmen, böl yarlïγamaχïŋnï, aŋma yazïχlarïmnï, χaysï ki ilgärtin χïlïnïpmen, yoχsa ilgärgisin kötür üstümdän.

Arït meni arïtučï χu(88v)vatïŋ bilä, da azad et sansïz yazïχlarïmnï, tämüzlä meni sum′en′e ašïra, češ meni yazïχlarïmnïŋ baγïndan, χutχar ölümsüz χïyïndan, bošat sučumnu, nečik bošattïŋ antamaludzga, da toγru et meni, nečik mak‘sawornï, χutχar meni tözümsüz χïyïndan, da küvür meni, bulargannï kimsäni, tïnčlïχlarïna seniŋ sövüklülärniŋ, ki alar bilä birgä sövün(89r)dürgäymen seni, Ata Oγlu Ari Dž̧annï, hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Xoltχa surp Asduadzadzindän

Asduadzadzin, anasï K‘risdosnuŋ, yalγïz Oγlu Atanïŋ sendän toγdu, sen kötürdüŋ χarγïšnï dünyâdan, sensen maγtanč adam oγluna.

Köktägi χuvatlïlardan sanlï, da topraχtan hasil kelgänlärdän (89v) alγïšlï, barïštïručï Teŋrini adamlar bilä, emin etüči dünyâda, tadžï da veneci gusank‘larnïŋ, da ačïχ pareχọs bolgan yazïχlïlar üčün.

Barčasïndan yazïχlï, men tüšärmen yüzüm üstünä alnïŋa, nečik anïŋ, kim ki sendän ten aldï, pareχọs bol menim üčün Söz Teŋrigä, ki boyuŋdan toγdu, ki yeberdiŋ [=yedirdiŋ] yedirüčisin barčasïnïŋ.

Xol menim üčün ilgärgi toγgan Oγluŋnu, tur ayaχïŋ üsnä anïŋ alnïna körgüzmäχ bilä seniŋ ari töšläriŋni.

Tur anïŋ alnïna da pareχọs bol anïŋ oγlanlïχï üčün,

Sütüŋ bilä yedirmäχ üčün, nečik oγlannï,

Xučaχïŋa turmaχïŋ üčün,

Köksüŋä χïsmaχïŋ üčün,

Erinläriŋ bilä öpmäχiŋ üčün,

(90v) Čürgämäχiŋ üčün nečik yaš oγlannï,

Barïp kelmäχiŋ üčün Mïsïrga da Nazaṛet‘kä, här yergä;

Tasa-χusa bilä yïγlamaχ urunmaχ bilä oγluŋ üčün χïynagan zamanïna.

Surp Jovaṇesni övüŋä almaχ üčün Oγluŋnuŋ sïmarlaganïna körä, χačan ki χač üstünä asïlïp edi.

Xuvatlï tökkän yašïŋ üčün, nečik aχïn (91r) suv kibik aχtïrïy ediŋ ol zaman, χačan köriy ediŋ aγïr χïyïn tibinä χač üsnä Oγluŋnu, da bizim üčün ki törä alnïna turup edi, seniŋ ačïχlï yïγlamaχïŋ üčün, ki χïynïy edilär.

Da χuvatlï susamaχïŋ üčün, ičkäni üčün leγinï sirkä bilä körgäniŋ üčün, Oγluŋnuŋ yüzündän dž̧egatïndan aχkan bürtük-bürtük terläri üčün tüškäni üčün, χan bilä boyalgan (91v) boyu, kerezmanga χoyulgan ari teni üčün;

Xolarmen sendän, yarïχlï ana, χol menim üčün bošatlïχ, χoy yalbarmaχ Oγluŋnuŋ alnïna barča türlü χïyïnï üčün, χaysï ki men yazïχlï üčün üsnä kötürdü adam sövüči Oγluŋ, aŋdïr Oγluŋa, surp gojs, šahat, bu χadar χïyïnnï, yarlïγagay, da tözümlükü bolgay menim hesepsiz yazïχlarïma, da buzgay χolyazovumnu yazïχ bilä, da (92r) kendiniŋ yazïχsïz barmaχlarï bilä da χanï bilä uzattïrgay men yïχïlgannï meŋilik ölümsüzlükkä, ki barča ariläri bilä maχtagaymen Ata Oγul Ari Dž̧annï meŋi meŋilik. Amẹn.

Yänäči χoltχa Biy Teŋridän

Baχ, Biy, tatlïlïχ bilä men leγilangan üsnä yazïχ bilä, Biyim da Teŋrim menim.

Yüräklänmä sansïz (92v) yazïχlarïm üčün, Biyim, da χaruv etmä maŋa, χaysï ki χuluŋdan [=χoluŋdan] yaratïlïpmen.

Yetkizmä üstümä menim yaman casumuŋnu, barïnï tutučï Biy, da közdän salma men daragusel bolganïŋnï, Biyim, uzunesli da yamannï aŋmagan.

Aŋ, Biy, men yüklägän yazïχ bilä, da čürgä yarlïγamaχïŋ bilä boyumnuŋ yaralarïn, χaysï ki yazïχlarïnïŋ butaχlarï boyumnu čürgädi, (93r) da yarïχlatkay yüräkimni meŋärmä meŋilik tïnčlïχnï.

Ičir, Biy, Ari Ǯanïŋnïŋ färâh ičkisi bilä, χaysï ki *y*ïγlap [iγlap] χolïyïrmen, ki susa*ma*χïmnï kečirgäysen, ičir da toydur isi sövüküŋ bilä.

Češ da keri sal da sürt leγi čöpräli yazïχlarïmnï.

Yeber, Biy, yarïχïŋnï da yarïχlat yüräkimni, saγïšïmnï yarïχlï bilüčiliχiŋ bilä χaraŋγu yazïχlar(93v)ïmnï tas et da tïnsïzlïχïm [=tïnsïzlïχïn] boyumnuŋ saγayt čalïšmaχlïχka ǯanïmnïŋ faydasïn.

Yeber, Biy, sazgärli frištäŋni, ki bolgay közätüči da saχlavučï boyumnu menim.

Ne türlü ki berdiŋ erk yürümägä ižniŋ da k'arpnïŋ üstünä basma bularnïŋ dušmanlïχ uvattïŋ.

Xorχusuz et meni körüngän u körünmägän dušmandan da saχ(94r)la meni, nečik köznüŋ yarïχïŋ, χanatïŋnïŋ tibinä.

Xačan ketsäm, Biy, yolga, salma meni yalγïz, yoχsa yeber bolušluχuŋnu maŋa, ki saχlagay meni ǯan dušmanïndan kündüz u kečä da bol*ma*gaymen yazïχka tüšmä öktäm da baštaχ esim bilä, yoχsa, urunupmen, yïγlap, yaš töküp yazïχlarïm üsnä da dinsizlikim üsnä, χaytkaymen saŋa.

(94v) Saχla meni, Biy, sözdän boš, χïlïnmaχtan, baχmaχtan da yasïrlïχka tüškän saγïšïmdan, χorχusun törä kününüŋ tik esimä menim, erinmäχsiz bar saγïšïm bilä tez saχlamaga buyruχuŋnu seniŋ.

Yap, Biy, ešikin yazïχlarïmnïŋ da ač maŋa yarïχnïŋ ešikin [ešikniŋ] toγru, ki χorχulu sövük bilä kelgäymen artïŋdan, nečik ki ayttïŋ surp Awedaranda: (95r) «Keliŋiz maŋa, barčaŋïz emgängänlär da yüklülär, men sizni tïndïrïrmen». Da yänäči surp Awedaranda aytkanïna körä: «Kim ki χolsa, alïr, da umsansa, tapulur, χaχsa, ačïlïr».

Baχ, Biy, yalanač boyuma, ki yalanačladï ǯan dušmannï [=dušmanï], da hali χaχk' [=χaχïp], rïsvay da uyatlï turupmen alnïŋa, adam sövüči Teŋri.

Kiydir maŋa tonun toynuŋ, küvür, färâh(95v)lat ündälgän meŋilik yergä.

Sal üstümä ilgärgi tonnu, χaysï ki yalanačladïm yazïχ bilä, körgüz öpkä saχlamagan šahavatïŋnï da yarïχ bilä tolu yarlïγamaχïŋ bilä körkäyt yalanač boyumnu.

Išit, Biy, čaχïrganïma men anaṛagnïŋ, χaysï ki uyatlï turupmen alnïŋa, malïn atanïŋ tas ettim, da ač tas bolïyïrmen, da boldum (96r) barabar toŋuzlar bilä, išsiz anasunlar bilä.

Zrgel etmä meni atanïŋ ayamaχïndan, χaysï ki ǯïnohk'larïmdan keri tüšüpmen da oγulluχumnu tandïm, meγa yerdän kökkä diŋrä seniŋ alnïŋa, et meni nečik χaysï yalga kirgän χuluŋ bilä barabar.

Körkäyt meni, Biy, ulu χorχuŋ bilä, χaytar artïχ(96v)sïlïχïmdan toγruluχka, kirlänmäχtän aruvluχka, erinčäkliktän čüstlüχkä, tözümsüzlüktän tözümlükkä, ki bargaymen yoluŋa seniŋ toγru.

Tïy meni, Biy, yaman saγïšïmdan, χorχulu törä künüŋnü nïšanla közüm alnïŋa, ki titräp seskänip χorχkaymen törä künündän.

Yarïχlat, Biy, da yandïr čïraχïn ǯanïmnïŋ, nečik aχïllï (97r) gusank'larnïŋ, da saγïšla saχt bolmaχnï yuχusuz, ki čïχkaymen χaršï köktägi kiyövgä da χalmagaymen čïχarï, nečik essiz gusank'larïŋ.

Pïžïšgel et, Biy, oŋaltmaχsïz χastalïχnï, χaysï ki tepränalman tösäkim ičinä yazïχlarïm bilä, da χudrätim yoχ tözmäχkä Selovam suvuna da törä kününä.

Buyur maŋa, Biy, nečik (97v) antamalu̯zga, saγaymaga, ki buzgaymen tösäkimni aγrïχlarïma körä da yürügäymen erkiŋni etkänlär bilä yïχövüŋä seniŋ yäšil čičäklänip, dügül yazïχ bilä yapraχlanïp.

Sïndïrγala, Biy, χuvatïn šaytannïŋ, kes da keri sal χudrätin anïŋ, da tïy kelgänin anïŋ üstümä menim, ki zarbililik bilä sürüp keŋ yolga (98r) keltirmä meni, χaysï ki eltip tas etiyir da buzïyïr meni.

Aŋ, Biy, unutulgan da mušχullangan esimni törä künü üčün χorχulu da seskänövlü, da haybatïn artarlarnïŋ, da tözümsüz χïyïnlarïn yazïχlïlarnïŋ, da bu χorχu bilä titrät tenimni, ki körgäymen här kez közüm alnïna yazïχlarïmnï, χada χorχuŋ bilä (98v) tenimni da ǯanïmnï, sövüküŋ bilä möhürlä aytkanïŋa körä, ki erinmäχsiz tügällägäymen χoltχaŋïznï, tek yalanačlanïŋïz yazïχlardan da anïŋ suχlančïndan da yarïχ bilä yarïχlanïŋïz.

Saχla meni, Biy, yapuχ oχundan šaytannïŋ, ki köp türlü hünär [hiwnar] bilä saγïšïmdan ayïrtma [ayartma] kliy(99r)ir, da yïχïp buzïyïr esimni, da yasïr etip süriyir suχlančïna yazïχnïŋ, kültkü etiyir da ayblap dušmanlarïma χaršï.

Berkit, Biy, χorχuŋa seniŋ da χuvatlat meni, Biy, χastalïχïn ǯanïmnïŋ saγayt da tenimni pžšgel et isilikin sövüküŋnüŋ toχtat yüräkimä, ki bolgaymen χïynalgan arilär (99v) bilä birgä.

Xaytar, Biy, yasïrlïχtan teni [=meni] ǯan dušmanïndan da yazïχ bilä satïlgan Mïsïrnïŋ aγïr da küč χïyïnïndan, saχla usluluχundan da χuluχ etkänlärindän eski dušmannïŋ da övrätkänlärinä körä χïyïnïŋ, nečik ki χïynalïy edilär χamïš bilä baskan toprah, χaysï ki boγulïy edilär ǯu(100r)hutlar ayaχlarï bilä p'aṛawon padšahnïŋ zamanï-

na, alay že yazïχ bilä bulγanïyïrmen, χolarmen, Biyim, elt meni sövünčlü yergä.

Boγ, Biy, yaman eski dušmannï da anïŋ χuvatïn oχšaš p'aṛawonga, χaysï ki yüräkläniyir üstümä da tišlärin gïrdžïldatïyïr birgäsinä, yutup χaytardïlar (100v) meni burungi yazïχka kensi buyruχu bilä χuluχ etmä yazïχka da dinsizlikkä.

Sazgärlät, Biy, aχkanïnda tökülgänin tolγunnïŋ oχšaš yazïχlarïma da sansïz aχkanïn suvu yazïχïmnïŋ, eksit da χorχut oχšaš teŋizniŋ kerapïnïŋ čüst yürügäninä, bu türlü čüstlät esimni saŋa χaršï.

(101r) Zamanïna bolgaymen seniŋ yarlïγamaχïŋnïŋ da tïnč kerapka oχšaš Ari Dž̌anïŋa tïngaymen.

Zamanïn belgili et, Biy, tïnč erlärin arilärniŋ, ki anda tïngaymen, keri et mendän yazïχïmnï, yarïχlatïp tasel et barča arilariŋ bilä birgä, toχtat, Biy, sazgärlikiŋni [sasgärlikiŋni] da ačïχ yarïχïŋnï boyuma menim, ki bularma(101v)gaymen oŋlusoŋlu da iškilli bolmagaymen 2-inči kelgäniŋ üčün, ki izdämägäysen yaman šafarlïχnï mendän.

Eksitmä, Biy, sansïz yarlïγamaχïŋnï umsaganïma körä berklikkä saŋa da χorχusuz saχla barča türlü sitindän šaytanniŋ, ki yasïr etip sürmäsin esimni türlü-türlü yamanlïχka, yoχsa yaχ(102r)šï da toγru yolga kelmä.

Xutχar meni, Biy, χarnï üsnä yürügän yaman dž̌an dušmannïŋ kazank'tan, χaysï ki üstümä keliyir tutmaga yazïχïm bilä erinčäklikim ašïra, tözümsüzlüküm ašïra unutturïyïr meni yazïχïm bilä da bermäs aŋma soŋγu töräni da χorχulu dž̌uvapnï, ki aytar: «Ketiŋiz mendän, χar(102v)γïšlïlar, meŋilik sönövsüz otka».

Turγuz men yïχïlgannï sansïz yazïχ bilä antuntk'nuŋ teränlikindä, kötür da biyiklät χanatï bilä Ari Dž̌anniŋ, ki boš bolmagaymen alγištan, χoltχadan yöpsünövlü yazïχlarïmnïŋ buzulganïndan da yäŋirmäχkä tirlikkä da yarïχlïχka esimä menim.

Izdä, Biy, men buzul(103r)gannï, tas bolgannï čör-čöp [č̣oručo̱p'] ičinä da yaman balčïχ ičinä avlangan da kömülgän, tap meni izdäp artïχsï šnork'uŋ bilä da χoy kancanagïŋa yazïχsïz, χaysï ki anda tüštüm.

Kel, Biy, χasta dž̌anïmnï sora, χoy χoluŋnu üstümä da pïžïšgel et aytïp: «Al tošäkiŋni da bar toγrularnïŋ yoluŋa».

Čïχ, Biy, izdöv men (103v) bularganga, χaysï ki bularïpmen da keri tüšüpmen sïmarlagan tïnč övüŋdän da sïnγalanïptïr söväklärim yazïχ bilä üstümä.

Tut meni, džan dušmanïnïŋ χolundan da elt Atanïŋ tïnčlïχïna da χatïštïr meni χozularïŋnïŋ yïlïχsïz [eilïχsïz] bilä, čïχara bermä meni, Biy, suχlančïna yazïχnïŋ da erinčäklik tirlik(104r)kä, közümnü toldurma yuχu bilä da boš saγïš bilä, yoχsa berkit χorχuŋ bilä, ki bolgaymen χutulma dž̌an dušmanïndan da dünyâniŋ boš tamašalïχïndan, da erinmä, Biy, bošatlïχ bermä seniŋ χuluŋa, ber maŋa seniŋ isi sövüküŋnü da ašïn Ari Dž̌annïŋ, ki toygaymen; tözümlük ber tenimä, yašnï aχtïr közümdän da ber maŋ(104v)a eksiksiz, da ber maŋa, Biy, χonarhlïχ, ki ašaχlatkaymen boyumnu, da ber maŋa tözümlük inamga, yeŋüči bol, Biy dušmanïmnï menim, ki bolgaymen yeŋmägä dušmanïmnï üstümdän.

Kiydir maŋa, Biy, temir kiyinišin dinimniŋ oruč bilä, alγišïm bilä arïngaymen χastalïχ suχlanmaχtan da algaymen šnork'un tirlik(105r)niŋ, sürt, Biy, sansïz yazïχlarïmnï, tök čöpräli leγilangan yazïχlarïmnï, färâhlat yüräkimni ičirmäχi bilä Ari Dž̌annïŋ da degänäkli tenimni toldur šnork'uŋ bilä, yemišlät yaχšï yemiš bilä dž̌anïmnï menim, körgüz, Biy, šnork'uŋnu yaratkanïŋa, χaršï yarlïγamaχïŋnï χuluŋa [χoluŋa] χaršï da et meni tiri dadž̌ar, ki Ari Dž̌anïŋ mendä tïn(105v)gay, ki artïχ χuluχ etmägäymen yazïχka, dinsizlikkä.

Pïžïšgel et, Biy, meni öktämlikimdän, boynumnu biyik tutmaχtan, öpkä saχlamaχtan, adamlarnïn [=adamlarnï] yamanlamaχtan, saχla meni, Biy, adamniŋ maχtamaχïndan, ki meŋi χaramγuga yarïχ aytkaylar, yaχšï slavamnï čïχarïyïrlar, (106r) yïγlamaχlïga sanlï aytïyïrlar, erinčäklikimä čüst aytïyïrlar, yïγlamaχniŋdïr men, χaysï ki yazïχ bilä tolumen.

Yap, Biy, meni yalγan maχtamaχtan, zera kimsä bilmäs menim yazïχlarïmnï da tanïmaslar könüdän yalγan teprängänimni: körüniyirmen elgä aruv, da tolumen yazïχnïŋ kiri bilä; körgüzi-(106v)yirmen mendän yaχšïlïχnï, da tolumen murdarlïχ bilä; sövüniyirmen Teŋriniŋ χorχusu tibinä, da yüriyirmen adamlarga biyänčli; köriyirmen toγruluχnu, da sözliyirmen yalγannï; bilirmen toγruluχnu, da etiyirmen dinsizlikni.

Teŋrim, arït mendän yazïχlarïmnï da pambastan (107r) keri et meni, keri sal erinčäklikimni da tözümsüzlüknü, tas bolmaχïmnï, suχlančïmnï, murdarlïχïmnï, küfürümnü da yaman pinti yazïχlarïmnï.

Turγuz meni, Biy, toχtalgan da titrämägän oγraš yerindä, ki bolgaymen χorχusuz k'ač da χuvatlï inamïm bilä da jortor sövük bilä, da saŋa išanmaχ (107v) bilä bolgaymen urušma dž̌an dušmanï bilä, χačan üstümä kelsä, ber χoluma, Biy, χuvatlï süngüŋnü [songungnu], ki uruš etkäymen uruščï šaytan bilä, χaysï ki ölümümä anča kliyir meni avlama.

Men boγulgannï teräninä yazïχnïŋ čïχar da yarïχlï ögütüŋ ašïra keltir alnïŋa.

Men yïraχlangannï (108r) ündä alnïŋa da yaman χïlïnganïmnï bošat maŋa, saŋa išanïrmen, berkit meni, saŋa išanïrmen, tapunganï mïχitarel et.

Men češilgänni buyruχuŋdan tut, yarlïγamaχïŋnï, sövüküŋnü birlät menim bilä, zïndan ičinä baγlangan yazïχ bilä, češ baγïndan yazïχnïŋ, sïndïr, da toγru yoluŋnu maŋa (108v) körgüz, tïnč yeriŋni maŋa hadirlä, da barča arilär bilä bïsagel et meni, ülüšlü et meni, Biy Teŋri, sövüküŋ bilä birgä, ki sövgäymen seniŋ ögütüŋnü, ki bargaymen toγru yoluŋ bilä, χïynalgaymen seniŋ atïŋa, ölgäymen seniŋ ölümüŋ üčün, kirgäymen meŋilik färâhlikkä, tasel bolgaymen arilär bilä da färâh-(109r)langaymen.

Yarlïγa, Biy, yazïχlï boyuma, χapanel et yaman suχlančïmnï tenimä körä.

Pïžïšgel et yaralï ǰanïmnï, saγayt χasta boyumnu, tozdur yamanlïχïmnï, čöplä yaχšïlïχïmnï, arït buzulganïmnï.

Tüšärmen yüzüm üstünä alnïŋa, Biy, χolarmen bošatlïχ yazïχlarïma, yöpsün χoltχamnï bošat-(109v)lïχ yazïχlarïma hesepsiz, yarïχlat esimni, χuvat ber boyuma, artïχï bilä arttïr alγïšïmnï.

Yïχïlïp yatkanmen yazïχ bilä, turγuz meni, Biy, da χadalgan ǰan dušmanïndan hakimlik et maŋa, kötür aγrïχlï [aγrïγlï] yazïχïmnï, sal keri ačïγlï yazïχïmnï, χutχar meni χorχulu da taṛn ložadan otlu da azad et yarlïγa(110r)magan χïyïndan.

Bol, Biy, üstümä pristav da saχlavučï, saχla devlärdän [tevlärdän] da yaman adamnïŋ p'orcnk'ïndan, yeŋ maŋa χaršï bolganlarnï da turγuz meni χaršï uruščï ǰan dušmanïna, säbäp bol maŋa, ki yazïχlarïmdan arïngaymen da bolgaymen tözümlüküm tïnčsïz χastalïχïma yoluχkaymen seniŋ teŋrilik šnork'uŋa.

(110v) Vay maŋa, Biyim!

Vay maŋa, Biyim!

Vay maŋa, Biyim!

Ki tas bolupmen yazïχlarïm bilä da igränčilänipmen esim bilä, sïngan turupmen yaχšïlïχtan, χurupmen sövüktän, χaranγulanïpmen yarïχka χaršï, tïyïlïpmen yaχšï yürümäχtän, yoχtur közümnüŋ yarïχï, yoχtur yašï közümnüŋ, ki čïlanïp ačïgay; tolγunlanïyïr, (111r) da čirik yazïχ yaptï boyumnu.

Yeriš bolušluχka men yïχïlganga da tut yazïχ bilä batkan boyumnu, χaysï ki titriyirmen tamuχnuŋ ačïsïndan, boš et meni, Biy, seskäniyirmen sönövsüz ottan, saχla men yïγlagannï, Teŋrim, yazïχ bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgärgi arilär bilä ülüšlü et meni, Teŋrim, da tüvülgän yazïχ bilä (111v) boyumnu arzani et köktägi učmaχka, da kečövsüz toygay maχtamaχ bilä seni, Ata Oγul Ari J̌annï, meŋi meŋilik, ameṇ.

Xoltχa Biy Teŋridän

Köktägi Xan, ki bir yazïχlï kimesä üčün Ata Teŋrini Ari J̌an bilä da barča frištälär bilä sövündürdüŋ, yoχesä ayama sendän yarlïγamaχnï.

Tap tas bolgannï yazïχ (112r) bilä teränlikinä antuntk'nuŋ da et färâhlik köktägilär bilä.

Turγuz men yïχïlgannï yazïχ bilä, tirgiz men ölgänni yazïχ ičinä, yarïχlat χaranγulangannï, sürt men igränčini.

Xaytar men bulargannï.

Xoyma meni, ki kendi erkim bilä yürügäymen, biylik etmäsinlär yazïχlarïm menim boyum üstünä.

Xolarmen, Biy.

(112v) Yalbarïrmen, Biy.

Xaχarmen, Biy.

Ač maŋa ešikin yarlïγamaχnïŋ.

Zajit da muftuna bolmasïn ol χadar čalïškanïŋ, χaysï ki kötürdüŋ boyuŋa menim üčün, Kolkot'ada χač üstünä χadaχlar ašïra, susamaχ ašïra, leγi sirkä ašïra, kertmäniŋ ašïra yarasïn, χanïŋnïŋ tökülgäni ašïra, ulu avaz bilä «zeli, eęlini» χïčχïrganïŋ ašïra, bu(113r)ŋar körä köp türlü χïyïn, χaysï ki čïdadïŋ boyuŋ men tas bolgan üčün.

Yoχesä pareχọsluχka alïp barča teŋrilik yergäläriŋni, χaysï ki ettiŋ bu dünyâda yer üstünä, aya men yazïχlïnï, da yebermä χorχulu otka, zera meni χanïŋ bilä satun alïpmen, da tasel et yarïχlï toy övünä, ki barča arilär bilä maχtagaymen Ata Oγul Ari J̌annï meŋi meŋilik, amen.

(113v) Xoltχa Biy K'risdostan tum zamanïna

Ari J̌anï K'risdosnuŋ, arït meni.

Teni K'risdosnuŋ, saχla meni.

Xanï K'risdosnuŋ, ičir meni.

Köksündän čïχkan suvu, tämüzlä meni.

Čarčarank'ï K'risdosnuŋ, χuvatlat meni.

Yaχšï etüči Jisus išit maŋa, da keri bolma mendän, da barča yaman iškildän saχla meni, da χolarmen sendän, Biy yarlïγovučï da šaγavatlï, keri bolma mendän, öl(114r)üm künümä bol maŋa yuvuχ, ki frištälär bilä maχtagaymen seni meŋi meŋilik, amen.

Xoltχa Biy Teŋridän kečägä yatkan zamanïna, aγïr yuχu salmaχ üčün adam oγlanlarïnïŋ üsnä ǰan dušmanïŋnïŋ

Xolarmen sendän, Biy, da šükür berirmen seniŋ yetövsüz teŋrilikiŋä, adam sövü(114v)či Biy, ki arzani ettiŋ arzanisiz χuluŋnu yetmägä kečäniŋ zamanïna.

Sensen Biyi kündüznüŋ da kečäni hasil keltirgän. Sen saχla meni saγïšïndan yaman yuχunuŋ da χorχusundan [χorχunungdan] körüngän da körünmägän ǰan dušmannïŋ. Berkit meni anïŋ yaman χuvatïna χaršï da kes anïŋ ululuχunuŋ χuvatïn, aγïrlïχïndan yamanlarnïŋ, ye(115r)mirilmäχindän šeŋliklärniŋ, da yaman adamnïŋ saγïšïndan, ǰaduluχundan χatunlarnïŋ, bularγï saγïšlarïndan, da igränči suχlanmaχtan, da χastalïχïndan kirli saγïšnïŋ, da χorχmalï ahlï yuχudan, ne ki bolsa tüšlärdän, ah bermäχindän ǰan dušmanïnïŋ, oyanmaχsïzlïχtan, da barča nemädän saχla men χuluŋnu (115v) barča türlü yaχšï šaγavatïŋ bilä da yaχšï yarlïγamaχïŋ bilä čöp-čövrä yatkan övümnü berkit oŋ yartïn da soŋ sartïn, kün toγušu sartïn da kün batïšï sartïn, yarïmkün sartïn, yarïχ kečä [=yarïmkečä] sartïn, köknüŋ biyiklikindän, yerniŋ ašaχlïχïndan, böläkin frištälärniŋ yeber, Biy, övümä menim, χayda ki aγïrlangan yazïχ bilä tenim (116r) tïnïyïr.

Ber, Biy, oyaχlïχ esimä menim da saχtlïχ barča boγunlarïma, ačïχ es bilä da oyaχ saγïš bilä tïngaymen.

Da šükürlük bilä sövündürgäymen Ata Oγul Ari J̌annï meŋi meŋilik, ameṇ.

Xoltχa Biy Teŋridän

Biy Teŋri, saχla men χuluŋnu seniŋ šaγavatlï χoluŋ bilä barča tür(116v)lü ǰan dušmanïŋnï [=dušmanïnïŋ] sitindän;

Itidän, ottan, yeldän, topraχtan;

Aχïnsuvdan, χuvatlï yaγmurdan;

Boγulmaχtan teŋizdä;

Satamalï χuyulardan;

Xarnïŋ χuvatlï dufanïndan, taγlarnïŋ titrämäχindän, tašlarnïŋ tüšmäχindän, bulutlarnïŋ χuvatlï (117r) yaγmur bilä kelmäχindän hradnïŋ, ansïzïn yaš yašnamaχtan da otlu yïltrïmdan, kündüzgi, kečägi yerniŋ titrämäχindän, yaman ṣasumlardan;

Čerüvčülüktän da barča türlü baduhastan, χaysï ki yazïχlarga körä kelir bütün dünyâ üstünä.

Bundan soŋra šükürläniyirmen saŋa, yarlïγovučï padšah, haybat saŋa meŋi meŋilik, ameṇ.

(117v) Xoltχa Biy Teŋridän

Men, arzanisiz da yazïχlï χuluŋ, yalbarïp χolarmen sendän, yaš bilä χičïrïp:

Xuvatlat men χudrätsizni, tözümlüküŋ bolsun, yoluŋa seniŋ yaš bilä ketiyirmen.

Baχ, Biy, yaralï da irinli ǰanïma menim.

Yuv teŋrilik suvuŋ bilä da Ari J̌anïŋnïŋ tuzu bilä tahimlät, da yaχšï isli (118r) yaγïŋ [yiwγowng >yowγowng] bilä pomazat et meni, da tügäl saγlïχnïŋ bilä baγïšlan [=saγlïχ baγïšla] maŋa.

Yuχalat, Biy, közümdän menim yuχunu da boš et bašïmnïŋ χalïnlanganïn, zera aγïrlanïp teprätiyir boyumnu.

Oyat, Biy, meni, ki bolgaymen hadir här sahat, bolgaymen aruvluχta zamanïmnï alnïma sürmägä, baχ suχlančïm(118v)nï, χaysï ki χanïm suχlanïyïr da här kün χuvatlanïyïr üstümä, suχlanïyïr toymaga yaχšï aš bilä da ički bilä, da bunuŋ bilä bolup esimni bulartïptïr.

Yeber, Biy, bir frištäŋni, ki keltirgäy učχunun otnuŋ, da ernimni arïtkay, da ketärgäy barča dinsizlikimni, da yazïχlarïmnï arïtkay, yaman saγïšïmnï...

[Между листами 118 и 119 разрыв в тексте].

(119r) men yazïχ bilä, zera yoχtur ačïχ da körklü yarïχï közümnüŋ.

Boluš, Biy, daragusel bolgan boyuma, ki tolumen yazïχ bilä, sansïz küfür bilä, barča boγunlarïm bilä χašlanganmen, da ezilgän bašïmdan ayaχïma anča yazïχ ičinä, yoχtur därmanïm pïžïšgel bolmaga kimsädän, tek sendän, Biy, ašaχlanïp ber yaralarïma (119v) ot da igränmä yazïχlï da sasïlgan irinlärimdän.

Tïy, Biy, avazïmnï pambastan da tilimni sözdän yaman, közümnü körklü üsnä baχmaχtan, χulaχïmnï išitmäχtän yaman sözlärni, χolumnu oγurlamaχtan, yüräkimni yaman igränči saγïštan, 12 ulu boγunumnu berkit, saχt [saγt] et här zaman seniŋ erkiŋni etmägä.

[Между листами 119v и 120r разрыв в тексте]

(120r) meγa saŋa, Biy, meγa, zera ögütümdän čïχtïm, yarïχlï tirliktän čïχtïm da χaramγu yazïχka kirdim. Murdarlïχka men suχlandïm, sövüküŋdän keri tüštüm, ǰan dušmanïna berindim da anartas bolmaχlïχka oγul boldum.

Yarlïγa maŋa, Biy, yarlïγa, sensen adam sövüči Teŋri, saŋa išanïrmen, sensen yazïχtan arïtučï da (120v) yaχšïlarnïŋ spižarn′asï, tas bolganlarga bolursen arχa, eski dušmannï χačïrïrsen, yoχtur da daγïn bolušučïm, tek sensen saχlavučï, saχla yazïχtan, χutχar yaman sitindän šaytannïŋ, et meni arzani, bolgaymen saŋa oγul meŋilik, tas et, Biy, köpyazïχlï tïnčsïzlïχïmnï, tenimniŋ aγrïχïn, ǰanïmnïŋ tïnčsïzlïχïn, yuχunu ba(121r)šïmdan, toymaχlïχnï χarnïmdan, da saχla saγïšïmnï buzuχsuz [buzulsuz], yüräkimni aruv, esimni yarïχlï da saχt, tämüz, ki bolgay esim alγïšta kündüz u kečä, aχtïr bašïm üstü bilä, Biy, aχïn suvuŋnu da suvar boγunlarïn [soṿar boγunlarïm] esimniŋ, yuv pintilikin yazïχïmnïŋ, da sürt irinin yaralarïmnïŋ.

Xap da keri sal tegänäkin yazïχlarïmnïŋ, (121v) tik mendä meŋilik tirlikni.

Östür toγruluχuŋnu da eksit dinsizlikimni, öldür tenimniŋ suχlančïχ [=suχlančïn] da yäŋirt ǰanïmnïŋ saγlïχïn, ündä, Biy, yazïχ bilä borčlu boyumnu saŋa, zera χorχïyïrmen saŋa yuvuχ kelmä.

Imänč etiyirmen, Biyim, sendän ulu uyatïm bilä da seskäniyirmen χïlïnga(122r)nïma körä, yaman saγlam yoχ alnïŋa, zera men mendän bilirmen yazïχïmnï: ögütünǰän yïraχlanïpmen, haybatïŋdan yalaŋačlanïpmen, yoχesä sen yarlïγa, zera seniŋ χoluŋ ašïra yaratïlïpmen.

Yoχtur erkim, Biy, ki umsasïz bolgaymen, zera yarlïγovučïsen da ayarsen, köp nemä obicat etiyirsen yazïχlï adamlar (122v) üčün, ki χaytkaylar saŋa, yoχsa men χorχïyïrmen χorχulu yazïχtan, aldandïm aldavučïdan da boldum yasïr χarnï üsnä yürügändän. Ne bolgay iši men zavallïnïŋ, χaysï ki bu dünyâda yoχmen?

Ber maŋa, Biy, yas da yaš yazïχlarïma körä, zera aγïr yükländi üstümä yazïχlarïm da toyupmen yaman (123r) murdar saγïš bilä.

Köp maŋa tözdüŋ da ögütlämädiŋ.

Xorχuŋdan titriyirmen: bu yamanlïχ maŋa χalmasïn, töräŋ alnïna meni keltirmä, χïyïnga meni čïχara bermä.

Saχla meni sönövsüz ottan, yarlïγa, azad et, zera sensen adam sövüči Biy.

Vay maŋa, ki tolγunu [tolγunnu] daragusel bol(123v)ganïmnïŋ yapïyïr meni da yüräkimni ïnǰïtïyïr, zera χoltχa etiyirmen sendän da bilmän, ne aytïyïrmen. Saγmos aytïyïrmen, da sezmän, erinlärim tek tepräniyir, da esim bularïyïr oyarïbuyarï — seziklikim yoχtur; emgäniyirmen, urunup soχunïyïrmen — barča boš da oχšaš tüškä, yezdän tasnïŋ avazïna. Boš da sefil ča(124r)lïšïyïrmen da yemišsiz χalïyïrmen.

Yöpsün, Biy, men bulargannï, χaysï ki bularïp taγga ketipmen, nečik yaman χul, Biyimdän χačïpmen, yazïχïmnï körüp, bularïpmen χardašlarïmdan, da yïraχlanïpmen zawaglarïmdan, keri boldum mustundan, da dost ettim kendimä yazïχnï, da χaldïm kültkü, toy(124v)umsuz zïrgel boldum, da χapanel ettim seniŋ ögütüŋnü, yarlïγadïm yarlïga, boldum sïŋarïma paχil tezlängan, χulga-χuluχčïga yarlïγovsuz, uruγ-kökümä keri tüškän, χastadan mïχït‘arel etmägän, tüšüngänin künüzün yazïχ bilä kečirgän, da ǰimrilik bilä, anaraglïχ bilä kečirgän, (125r) erkimni etkänmen da eski dušmanga sïŋarmen, zera išitmädim ögütüŋä

Seni χolarmen, Biy da Teŋri, sen yarlïγovučïsen, išitirsen χoltχama, keri salma sen χoluŋ ašïra yaratïlgannï.

Čöplä, Biy, šnork‘uŋlarnï [=šnork‘larïŋnï] da χoy boγunlarïm üsnä, da toldur tenimni χuvatï bilä da töz(125v)ümlük bilä, ǰanïmnï χorχu tibinä da titrämäχ tibinä saχla, yüräkimni sövük bilä da titrämäχ bilä, aruvluχ bilä saχla, esimni yarïχ bilä da aχïlïŋ bilä saχla, ber buyruχ ayaχlarïma toγru yolga barma, aγzïm bilä saγmos aytma šükürlük bilä, alγïš bilä, közlärimä ber yašnï aχmaga, (126r) burnuma tatlï yis meŋilik, χulaχïma išitmä färâh avazïŋnï, ki aytarsen surp Awedaranda: «Boš bolsun bunuŋ yazïχï». Da yänäči aytarsen surp Awedaranda, ki: «Bügün tirliki boldu bu övnüŋ».

Negä dinčä tözümlük etkäysen men yaman kimsägä, ki bolman toymaga tas bolmaχïm ašïra, yoχesä här kün yä(126v)ŋi baštan yazïχka tüšiyirmen, χolumdan ketiyir yaχšï χïlïnganïm, öldüriyir meni yazïχlarïm, aldanïyïr esim, χaranγulanïyïr közlärim, buzulgandan buzulïyïrmen, yasïr sürüliyirmen χuluχka ǰan dušmanïna, ǰalatlïχ etiyir üstümä, eltiyir χïyïn üstümä, yerinä baγïšlap sa(127r)lïyïr zïndanga, χoyïyïr χïyïn tibinä, da men čaräsiz ne etiyim, ki baγladï barča boγunlarïmnï, yoχesä sen yänäči maŋa yarlïγagaysen? Baχ, Biy, yïγlaganïma, χïčχïrganïma men čaräsiziŋ.

Yarlïγa men orenksizgä, ber maŋa yaš köp ertägä, da yarlïγa kečägä, da yarïχ sač maŋa ertä, ač közün yüräkimniŋ, pïžïšgel et χasta ǰanïmnï, yöp(127v)sün, Biy, men χaytkan yazïχlïnï, yüräklänmä men yazïχlï üsnä.

Biy, hesepsiz bar yamanlïχïm.

Biy, alïštïr meni yaχšïlïχka, buz yazïχïmnïŋ yazovun.

Kliyirmen sendän χoltχa etmä, Biy, da bilmän, ki saŋa ne türlü yetkäy mi, biyänčli bolgay mï körgüzmägä saŋa, nečik biyänčli bolgay, belgili et maŋa menim faydamnï, ne ki sendän (128r) yaχšï χolsam, ber maŋa, yïraχlansam sendän, ündä meni, avaz et, χolsam egär, χol sal, egär išitmäsäm saŋa, buzma meni angïnča, ki haybatïŋa arzani bolgaymen.

Biyim Jisus, sensen menim bolušučïm, χoluŋamen, sonγumnu sen bilirsen, boluš maŋa, χoyma meni buzulma yazïχ ičinä, zera bularïpmen, šaštïrma [šastïrma] meni yaman yolga, zera bularïptïr eski dušman.

(128v) Xaytïp yarlïγa maŋa, zera sen meni yaratïpsen, itä bermä meni yüzüm üsnä, Ari J̌anïŋnï mendän čïχarma.

Saŋa umsanïpmen, pïžïšgel et boyumnu, zera yaŋïldïm saŋa, alnïŋadïr menim barča aγrïχlarïm [aγrïγlarïn], yoχtur maŋa tïnčlïχ, sendän ašïra, Biy, tirgiz meni sansïz yarlïγamaχïŋa körä.

Zera barčasï üstümä turupturlar, (129r) χaysïlarï ki boyumnu tas etmä kliyirlär, saŋa barča nemä asanttïr, da χuvatlïsen, barčasïndan saχla meni.

Da saŋadïr haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Bunu barčasïn alnïna ayttïm Biyimniŋ aγzïm bilä da bar yüräkim bilä, išitti maŋa Biy, da Biy Teŋri ilgärtin bolgan yarlïγagay men yazïχlïga da arzani etkäy (129v) učmaχïna ilgärgi ʤnoγk'larïmïz bilä birgä da barča k'ristânlar bilä birgä, [da haybat] Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Xoltχa Biy Teŋridän, asrï nabožnï Gibrianos hajrabedniŋ aytkanï

Ey Biy Teŋri, atam menim köktägi, ari Teŋri, ari Teŋri, kimdir seniŋ üstü(130r)ŋä ulu?

Men saŋa šükür beriyirmen da seni haybatlïyïrmen,

Teŋrisi Aprahamnïŋ, Teŋrisi Sahagnïŋ, Teŋrisi Jagopnuŋ;

Teŋrisi atalarïmïznïŋ bizim, Teŋrisi aṛak'ellärniŋ, Teŋrisi markarẹlärniŋ, Teŋrisi χïynalgan mardiroslarnïŋ, χaysï ki bar ediŋ daγïn burun, ne ki dünyâniŋ yaratïlganï.

(130v) Teŋri, χaysï ki kelmäχsen törä etmägä ölülärgä, tirilärgä.

Sensen könü Teŋri, χaysï ki olturupsen χanatlarï üsnä frištälärniŋ, kẹrovpẹlärniŋ da sẹrovpẹlärniŋ.

Da sen baχučïsen bizni bu dünyâda, χaysï ki ašaγada bolïyïrbiz.

Xaysï ki ne ki bolmaχtïr, daγï ilgärtin bolïyïrsen [=biliyirsen] da köriy(131r)irsen.

Da barča tiriniŋ tïnïχï seniŋ χoluŋadïr, χaysï ki anïŋkibik χuvatïŋ bar.

Buzarsen da yänäči ekinči yasarsen, χurugannï ekinči yašartïrsen.

Sen yalγïzïŋsen Biy, barča biylik etkän kimsälär üsnä.

Češ že meni, da boš et bu dünyâdan, da buyur maŋa χulaχ χoyma, ašaχlat χulaχïŋnï da išit maŋa, nečik išittiŋ ǯuhutluχka Mïsïr šähärinä, könü, ki tügäl inanmaslar edi saŋa, da seniŋ χuluŋa Movsẹskä.

Egär ki meni bu dünyâda češmäsäŋ, ekinči kelgäniŋdä törä etmä da bu dünyâni ot bilä buzma, ol zaman maŋa aγïr bolur.

Menim yazïχlarïma körä ol zamannï χaysï (132r) taγ ičinä bolurmen yašïnma ya χaysï pečera ičinä seniŋ χuvatïŋnïŋ alnïna, sövüklü Biyim?

Ya χaysï taγga aytkaymen: «Tüš üstümä da yap meni»? Ya χaysï adaga aytkaymen: «Saχla meni χorχusu alnïna Teŋriniŋ»? Xaysï ki hadirlänipsen kelmägä törämizni etmägä!

Yoχsa sen kendiŋ [kendiniŋ] menim šaγavatlï Biyim, (132v) χutχar meni, da etmä törämni učïnokuma körä menim, χaysï ki heč seniŋ χuluχuŋda bolmïyïrmen, a ne oṛẹnkiŋä.

Yoχ esä buyur maŋa χulaχ χoyma, yïγlamaχ bilä χolarmen seniŋ arilikiŋdän,

Nečik χulaχ χoyduŋ Jownan markarẹgä teŋiz ičinä, χaysï ki balïχ yutup edi kensin.

Buyur meni χutχarmaga yaman ölümdän (133r) da χoymaga meŋilik tïnčlïχta, nečik χutχardïŋ Ninowẹ šähärlilärni, χaysï ki tas etmädiŋ alarnïŋ yazïχlarïna körä 120 000 adamnï, χaysï ki χaytmaχlïχ berdiŋ alarga, ol türlü maŋa yarlïγa seniŋ töräŋ alnïna, χaysï ki sen här kez yarlïγarsen yazïχlï adam oγluna.

Ya nečik Tawit' markarẹ, χaysï ki yazïχlarïna körä saŋa χar(133v)šï χïčχïrdï, aytïp seniŋ ari atïŋ üčün: «Biy sövüklü, arït menim yazïχlarïmnï»,— alay že men dä χolarmen, arït menim dinsizlikimni da töräsizlikimni.

Buyur maŋa išitmä, nečik išittiŋ üč igitkä Papelon šähärindä, χaysï ki otlu pečkä saldïrdï Napọk'ọtonosor, dinsiz padšah, Anania, Azaria da Misajelni.

Da sen, Biyim, yeberdi(134r)ŋ seniŋ frištäŋni alarnïŋ üsnä bolušluχka χoltχalarïna körä da χutχardïŋ kensilärin ol χuvatlï otnuŋ ičindän yaγmurlu bulut ašïra, da bu skančelikni körüp, uyatlï χaldï padšah Napọkọdọnosọr.

Zera sensen padšahï barča padšahlarnïŋ da biylärniŋ biylik etkän, χaysï ki tek sensen yal(134v)γïzïŋ ölümsüz da anïŋkibik yerdä tïnïyïr teŋrilikiŋ, χaysï ki bir kimsä yuvuχ kelmä bolmas.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ Taniyẹl markarẹgä terän čuγur ičinä, χaysï ki aslanlar arasïna salgan edi kensin, da aŋar körä yeberdiŋ kensinä Ampagowm markarẹ bilä aš, χaysï ki ayttï kensinä: (135r) «Ye ašnï, χaysï ki saŋa Biy Teŋri yeberiptir».

Aŋar körä ayttï Taniyẹl: «Ey, men bilirmen, ki Biy Teŋri opustit etmäs alarnï, kimlär ki anï izdiyirlär».

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna T'ọbiašnïŋ da Saranïŋ, χaysï ki potomoksuz edir, da buyur χoltχamnï alnïŋa alma, ki bolgaymen ačïχ yüzlü seniŋ töräŋniŋ alnïna, (135v) da yeber maŋa seniŋ frištäŋni, χaysï ki yamanlïχïmnï mendän keri etkäy, nečik keri etti Saradan, Hṛakelniŋ χïzïndan, da yarïχlattï ǯan dušmanïn, χaysï ki ǯan dušmanï kensin söviy edi, yarïχlat yüräkimni menim, nečik yarïχlattïŋ soχur közlärin T'ọbiašnïŋ.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna Šušannïŋ, χaysï ki Papelonnïŋ üč χart (136r) töräčisi kensinä küč etmä kliyir edilär, da sen, Biy, χutχardïŋ kensiläriniŋ χolundan.

Ol türlü meni χutχar bu dünyâniŋ yaman yazïχïmdan, zera sensen aruvluχta tïngan.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ χoltχasïna Yẹzegia padšahnïŋ ʤuhutluχta da χutχardïŋ kensin ölümdän, χaysï ki (136v) aγïr χastalïχ ičinä edi.

Ol türlü χoltχasïna körä daγï baγïšladïŋ aŋar saγlïχ on beš yïlga anča.

Alay že χutχar meni ʤanïmnïŋ da tenimniŋ aγïr χastalïχïndan, χaysï ki yaman yazïχlarïma körä keliyir.

Xutχar meni, Biy, bu dünyâdan, nečik χutχardïŋ T'egγi gojsnu dinsizlärniŋ χo(137r)lundan da alarnïŋ türlü-türlü χïyïnïndan, χaysï ki seniŋ ari atïŋa χïynalïy edi.

Ol türlü χutχar meni aγïr χastalï yazïχlarïmdan.

Ey Ata Teŋri, χaysï ki yarlïγadïŋ bizgä da yeberdiŋ seniŋ sövüklü oγluŋnu, bizim Biyimiz da Xutχaručïmïz bizim Biy Jisus K'risdosnu, toγgan ari gojs Mariamdan, χaysï ki sövünčlük ber(137v)di Kapriyẹl hrešdagabed, da asrï tamašalï tïndï anasïnda Ari Dž̧an ašïra, χaysï ki andan ašïra χutχarïlmaχïmïz boldu meŋilik ölümdän [χorχulu.

Da seniŋ ari]lik[iŋ]ä bu sahatnï χolarmen, bošat menim yazïχlarïma. [Da χolarmen seni, Biy Jisus K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ tiri, χaysï ki] ettiŋ tamašalïχ teŋrilikiŋ ašïra, χaysï ki Gana Kaleliada suvdan čaγïr keltirdiŋ, közsüzlärgä köz berdiŋ, χulaχsïzlarga išitmäχ(138r)lïχ berdiŋ, yaman saγsïzlarga saγlïχ berdiŋ, tilsizlärgä til berdiŋ, [ayaχsïzlarga yürümäχliχ berdiŋ,] ʤan dušmanïn adamlar ičindän čïχardïŋ, ölülärni tiri ettiŋ, teŋiz üsnä, nečik χuruda, yürüdüŋ.

Da daγï köp türlü sk'anč̣elik' ettiŋ.

Xaysï ki köktäsen, Oγul Atada, da Ata da Oγulda, alay že Ari Dž̧an bir yerdä.

Frištälär böläki seniŋ alnïŋa turup, hay-(138v)bat beriyirlär ulu χorχulu bilä da ulu avaz bilä aytïp:

Ari, ari, ari Biy Teŋri χuvatlï, χaysï ki kök u yer toludur seniŋ haybatïŋ bilä!

A vid′ [Awid] že sen kensiŋ, Biyim, bizgä obecat ettiŋ aytïp: «Xoluŋuz, ki algaysiz, χaχïŋïz, ki ačïlgay sizgä, ne ki dä Atamdan χolsaŋïz menim atïm üsnä, men Atamdan χolarmen, ki sizgä berip baγïšlar (139r) ay*t*kanïŋa körä». Biyim, hali men χolïyïrmen sendän, ki algaymen, izdiyirmen, ki tapkaymen.

Xaχïyïrmen, ki ačïlgay maŋa χaršï.

Hadirmen, Biy, seniŋ atïŋa χïynalïp χanïmnï tökmä, tek ol χadar bolušluχka yuvuχlan maŋa.

Xutχar meni, Biy, menim dušmanïmdan, zera sen obecacs′a bolduŋ χol salma maŋa.

Da ayttïŋ: «Aruv yüräk (139v) bilä ne ki dä χolsaŋïz mendän, nim ki siz χolmiyirsiz»,— men aytïyïrmen: ošta hadirmen saŋa χaršï.

Men bilirmen, Biyim, ki barča adam oγlanlarï yazïχlïdïrlar da yalγandïrlar, yoχesä sen, könü Teŋri, nečik ki obecat ettiŋ, bošatlïχ yazïχlï adam oγluna, alay berdiŋ.

Borčlu χaldïrma meni, Biyim, yazïχlarïma (140r) körä, et ülüšlü meni arilärïŋ bilä seniŋ.

Xoy že, Biyim, Ari Dž̧anïŋ seniŋ menim üstümä baχučï da arïtučï, erkiŋ bolsun menim üstümä.

Sen, Biyim, menim üčün turduŋ alnïna Bọndalï Biγadusnuŋ, χaysï ki χïynaldïŋ, χačlandïŋ, ašaχlandïŋ hnazantlïχïŋ bilä seniŋ, da bastïŋ ʤan dušmanïnïŋ bašïn, ölüdän turduŋ, (140v) aṛakelläriŋä köründüŋ, kökkä aγïndïŋ, Atanïŋ oŋ yanïna olturduŋ, da sen kensiŋ biy*l*ik etsärsen meŋilik, zera saŋa bergändir barča χuvat egär köktä, egär yerdä.

Xutχar meni andan, Biyim, χaysï ki ertä u kečä muŋrïyïr da aγzïna salma kliyir meni, bolup ʤan dušmanï.

Biy Teŋri, išit maŋa, nečik išittiŋ Apelniŋ χoltχasïna anïŋ χurbanïna körä, χaysï ki χabul kördüŋ, da et...

[Между листами 140 и 141 разрыв в тексте].

(141r) **Surp Krikordan sormaχï da ʤuvapï frištäniŋ**

Bir kün surp Krikor Lusaworič̣ yüriyir edi Sebuγ taγga da kes-kenetä esindän kečirdi, ki ne bolïyïrlar adam oγlanlarïnïŋ ʤanlarï, ya χayda barïyïrlar, ya χayda tïnïyïrlar ölümdän soŋra.

Surp Krikor, Lusaworič̣ ermenilikniŋ, χïrχ kün oruč tuttu da χïrχ kečä, ne yedi, ne ičti, χoldu Teŋridän da ayttï:

«Ey Eyäm da Teŋri barčanïŋ, yeber maŋa frištäŋni, ki bil(141v)dirgäy maŋa yerlärin yazïχsïzlarnïŋ. Ya χayda eltiyir, χačan alïyïr, ʤanïn? Ya ne türlüdür yollarï alarnïŋ alnïna? Ya nedir urušu eski dušmannïŋ türlü-türlü χaramγuluχta, kelgäni frištäŋniŋ yazïχlïnïŋ ʤanï*ni*ŋ utru, da yaman ʤuvap bergäni bilä: «Ketäriŋiz keri»,—da toγrularga aytsarlar: «Kel, yaχšï da inamlï χulum, kir sövünčlükünä Eyäŋniŋ kendiniŋ»?

Andan soŋra berdi Eyämiz bizim kendiniŋ frištäsin aŋar, ki keldi, ayttï:

— Ošta yeberdi (142r) Eyämiz meni saŋa. Hali ne χolïyïrsen?

Surp Krikor ayttï frištägä:

— Xačan alsaŋ ǰanïn yazïχlïnïŋ da yazïχsïznïŋ, χayda eltiyirsen?

Frištä ayttï:

— Xačan alsam toγrunuŋ ǰanïn, ol sahat sezär haybatïn da hörmätin kendiniŋ, ol türlü yazïχlï bilir χïyïnïn da χaranγusun kendiniŋ.

Surp Krikor ayttï frištägä:

— Ne türlüdir ǰan, χačan čïχsa tendän: sezikliktädir yoχsa seziksizliktä?

Ayttï frištä:

— Könüsündän sezikliktädir, da sözlövučidir, da köriyir, nečik tendä.

(142v) Ayttï surp Krikor:

— Ne türlüdir ǰan?

Ayttï frištä:

— Ottur da yarïχ da adam sïfatlï, ne türlü ki Bo̧γos aṛakäl tanïχlïχ beriyir: «Egär ki čïχarïgi adämïlikimiz buzulur esä, ičkärigi adämïlikimiz yäŋilir» [2 Коринфянам 4:16 Посему мы не унываем; но если внешний наш человек и тлеет, то внутренний со дня на день обновляется]. Yoχsa toγrunuŋ ǰanï haybatlïdïr da yarïχlï, nečik günäš, da yazïχlïnïŋ ǰanï tumandïr, da χaramγulu, da toludur barča yamanlïχ bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü alïrsen yazïχlïnïŋ ǰanïn?

Ayttï frištä:

— Xačan alsam yazïχlïnïŋ ǰanïn, körünür-(143r)men aŋar ot sïfatlï da χorχulu körmäχtä, da χorχulu χïlïč χoluma, da χačan körsä meni, χorχar da titrär körmäχindän, da tili baylanïr, da bašïn yašïrïr, közün da yüzün čövürür, da ǰâχt etär χačma oyarï-buyarï, a heč nemä bolmas etmä, zera här yartïn alnïna bolurmen anïŋ, da bolmas tözmägä χorχulu χïlïčïmdan menim, da közläri ačïlïr džannïŋ da tenniŋ, da körär meni, χorχulu da otlu χïlïč χoluma, da körär yolun, χaysï ki alnïna, tumannï da χaramγunu, da ačar (143v) tenniŋ közlärin, da körär oγlanlarïn da χatunun, da közlärin aγartïp [alartïp] baχïyïr üstlärinä, teprätip bašïn, da χolar, da yalbarïr, da aytar: «Körüŋüz meni da bolušuŋuz maŋa». Da alar išitmäslär anï, zera tili baylanïptïr, da bolmas meni kimesä körmä, tek yalγïz χasta, zera otlumen da tenim yoχtur, zera anïŋ ündövučisimen.

Ayttï surp Krikor:

— J̌anïn sen mi alïrsen yoχsa kendi yeberir?

Ayttï frištä:

— Aγrïχ čïχarïr, da men alïrmen.

(144r) Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü körünür yazïχlïnïŋ ǰanï?

Ayttï frištä:

— Tumandïr, da χaramγu, da tolu yamanlïχlar bilä da aruvsuzluχ bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne aytar ǰan tengä, χačan čïχsa tendän da seniŋ χoluŋa bolsa, zera sözlövučidir ǰan da uslu?

Ayttï frištä:

— Yïγlarlar ǰan da ten biri birin da bolmaslar tözmä biri biri bilä yïγlamaχtan. Aytar ǰan: «Vay maŋa, ki künlärimni boyum bilä yazïχ bilä toldurdum da χaram(144v)γulattïm meni da seni dä». Aytar ǰan tengä [=ten ǰanga]: «Maŋa da vay, ki köp yazïχ bilä da yamanlïχlar bilä χïlïndïm, da heč ludz tartmadïm, χalïrmen ašaγa, da salïrmen [=sasïrmen], da čirirmen, da bolurmen ülüš χurtlarga, da heč bolman nemä etmä buzulmaχïma da čirimäχimä menim!» Aytar ǰan: «Vay maŋa, ki köp yazïχ bilä bayladïm men meni, da heč bilmädim da sezmädim [sesmädim] sahatïmnï da törämni, ki yïγlagay edim yas bilä da kül bilä! Hali χayda barïyïm, bilmän, yerimniŋ belgisi maŋa aškârä dügül. Ündövučim bu türlü χorχu(145r)lu da haybatlï körünür, yoχsa χannïŋ χorχusundan da körümündän ne bolsarmen?» Da turupturlar bušurγanmaχ bilä ǰan da ten, yïγlamaχ bilä da sïχtamaχ bilä biri birin da χayda esä bolmaslar övünmä. Ayttï ten ǰanga: «Bar sen köktägi χanlïχka da yaratučïmïzga, šahat, ki bizim uruγumuzdan-kökümüzdän [ko̧numuzdan] bolgay k'ahana, da aŋgay bizni yïχöv ešikinä ya ari tum alnïna, da barïštïrgay bizim bilä K'risdosnu, zera yarlïγovučïdïr da šahavatlï da salmagay biz(145v)ni χolundan, zera sïfatïna oχšarbiz da anïŋ yaratkanlarïbiz». Bunu aytarlar ǰan da ten biri birinä da bunuŋ bilä övünürlär.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü alïrsen yazïχsïznïŋ ǰanïn?

Ayttï frištä:

— Ašaχ körünürmen aŋar ne türlü ündövüči da dost yuvuχlu hörmätläp toyga ya ündövüči χanlïχka, sekin da ašaχ, da yaχšï tïnčlïχka ündämägä, meŋilik yaχšïlïχka. Da χačan körsä meni ǰan ten ičinä, färâhlanïr da sövünür, zera χayγulardan da tarlïχtan dü(146r)nyäniŋ meŋilik tïnčlïχka aγïštïrïrmen [alγïštïrïrmen] anï, topraχtan yarïχlïlarga teŋ etärmen, kečövlüktän kečövsüzlükkä eltärmen, χačan alsam yazïχsïznïŋ ǰanïn, yügünürmen aŋar, nečik dostuma da yaχšï klävučimä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne aytar ǰan tengä?

Ayttï frištä:

— Maχtarlar biri birin ǰan da ten. Aytar ǰan tengä: «Tenim menim, san saŋa, zera seniŋ bilä

toγru bolupmen, sadaγa bermäχ bilä yarlïga, oruč tutmaχ [turmaχ] bilä, alγïš bilä, χïynalmaχ bilä da (146v) barča yaχšï χïlïnmaχlar bilä». Yänä aytar ǰžan tengä: «San saŋa, ki sïŋarïm [sïŋarïŋ] ediŋ menim. Men alγïš etär edim, da sen tügällär ediŋ yaχšïlïχnï. Hali tïngïn dünyâniŋ χayγusundan, da men barïyïm Töräči Teŋrigä da menim üčün da seniŋ üčün yaχšï sözlägäymen». Aytar [Ayttï] ten ǰžanga: «Bar yaχšïlïχ bilä frištälärniŋ böläkinä da meni aŋgïn Teŋri alnïna, zera seniŋ sïŋarïŋmen da seniŋ övüŋ edim». Da andan soŋra körüšürlär biri biri bilä (147r) da bolur ǰžan menim χoluma, ne türlü günäš adam sïfatïna, da turupmen tenniŋ üstünä bir χulač biyik, da hörmätlärmen tenni, ne türlü dostumnu da yuvuχtagini eltkinčä kerezmanga.

Ayttï surp Krikor:

— Ölünüŋ artïndan χaysï igidir: oruč mï, alγïš mï, sadaγa mï yoχsa ari tum?

Ayttï frištä:

— Oruč saχlaganga igidir da aslam, ne ki ölügä yügünč; da sadaγa bu türlüdür, nečik bir kimesä sačkay yaχšï sačov da χaytïp yï(147v)γïštïrgay aslam bilä kendiniŋ övünä, ol türlüdür sadaγa; da ari tum ol türlüdür, ne türlü ki učkay χaraχuš yoγartïn, da ǰžan, ki bolgay eski dušmannïŋ χoluna, χutχarïr da Teŋri alnïna turγuzur, egär k'ahana bar köŋül bilä ari tum etsä.

Ayttï surp Krikor:

— Egär ki bir kimesä kendiniŋ barča künlärin yamanlïχ bilä kečirgäy, da χosdovanel bolmagay, da yazïχïn yïγlamagay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel (148r) bolmagay, da yazïχïn yïγlamagay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel bolgay, yazïχlarïn kendiniŋ yïγlagay, da sïχtagay, da küstüngäy utrusuna Teŋriniŋ, da tüškäy ayaχïna k'ahananïŋ, da χolgay k'ahanadan ari tumnu üč kün ilgäri ya bir kün pošmanlïχ bilä, yöpsünür Teŋri yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Bir adam, ki kendiniŋ barča künlärin yazïχta saχlagay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel bolgay kendiniŋ yazïχlarïn yïγlamaχ bilä (148v) kendiniŋ da urunmaχ bilä, da χolgay ari tumnu, bolmagay ki ayagaysiz, yoχsa beriŋiz, zera yöpsünür Teŋri da körümsüz etmäs, zera Eyämizdän tanïχlandï: «Kim ki yegäy menim tenimni da ičkäy menim χanïmnï, ölümnü körmäs ol, men dä turupmen anda». Zera angïnča adam oγlunïŋ soŋ tïnïχïna diŋrä, aytar Teŋri, šaγavatlïmen menim yaratkanlarïmnïŋ üsnä da sïfatïmnïŋ.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysï ulu yazïχtïr, aγïr da äv(149r)äl barïr yarγuga da adam oγlun uyatlï etär Teŋriniŋ alnïna?

Ayttï frištä:

— Xaysï ki yazïχ adam oγluna kiči körünür da χosdovanel bolmas, oldur barïndan aγïr, da ol barïr burun yarγuga, da adamnï uyatlï etär.

Ayttï surp Krikor:

— Xosdovanut'iunnuŋ da yašnïŋ χolununa [=χolu alnïna?] ne χadar χalïr yazïχ?

Ayttï frištä:

— Yazïχ ol χadar χalïr, nečik χïǰžïnïŋ urluχïnïŋ bir bürtükün salgaysen teŋizgä, ya ne türlü balaγuz (149v) ot alnïna, ya ne türlü ki toznu yel eltkäy, ol türlüdür barča yazïχnïŋ tarbiatï yaš tökmäχniŋ alnïna.

Ayttï surp Krikor:

— Bir yazïχnï, ki adam oγlu etkäy da χosdovanel bolgay, da yänä etkäy da χosdovanel bolgay, yöpsünür K'risdos yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Ne χadar yïχïlsaŋ, tur, ne χadar yazïχlansaŋ, χosdovanel bol, zera Bedros aṛak'äl Teŋridän išitti, ki yetmiš kez yedi yazïχlansaŋ, bošat aŋar.

(150r) Ayttï surp Krikor:

— Bir kimesägä ki yoluχmasa babas yuvuχta ya salada, klägäy χosdovanel bolma da tum alma, da tapulmagay, ne bolsar ol adamga?

Ayttï frištä:

— Tiyišlidir ol adamga, ki taγlarga da tašlarga ačkay kendiniŋ išin küstünmäχ bilä Teŋriniŋ alnïna, yarlïγar Teŋri da körümsüz etmäs, zera anïŋ χanï bilä satun alganbiz, da χačka yügünči, da awazandan toγgan.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysïdïr ol (150v) ǰžan, ki keldilär frištälär, da izdädilär mgrdut'iunnu da inamïn, da tapmadïlar, yoχesä bardï χïyïn yerinä, eriyir da opranïyïr, nečik bir χïǰžïnïŋ urluχu, yïγlar, da sïχtar, da aytar: «Seniŋ yaratïlganlarïŋdanmen da sïfatïŋdan. Yarlïγa maŋa»?

Ayttï frištä:

— Ol ǰžandïr, ki özgäniŋ tilindän χosdovanel boluptur, da χačan ulu boldu, tandï dinin da k'ristânlikin, ol bolur χïyïn yerinä, yïγlar, da sïχtar, da (151r) küstünür Teŋriniŋ utrusuna, andan soŋra kelir frištä da čïχarïr anï yerindän, da bilmäs, ki χayda eltär anï.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir oruč?

Ayttï frištä:

— Oručnu saχlaganga [=saχlagan] frištälärgä teŋ bolur, sönövsüz otnu sïndïrïr [=söndürür], yu-

χusuz χurtnu öldürür, eski dušmannïŋ aγïzïn baylar, oruč saχlaganï frištälärniŋ tasïna yetkirir.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir alγïš da yügünč?

Ayttï frištä:

— Alγïš da yügünč Teŋriniŋ yetizi(151v)nä oχšar. Egär tolu aruv yüräk bilä adam alγïš etsä, toχtalgan köknü ayïrïr, učmaχnï ačar da adämilärni serovpękʻlärgä teŋ etär.

Ayttï surp Krikor:

— Ölünüŋ yazïχï ne türlüdür yaman?

Ayttï frištä:

— Anïŋ üčün, ki yazïχlï umsasïz öldü da χosdovanel bolmadï. Anïŋ üčün meŋärüči boldular meŋi χïyïnnï, da išitkäylär anï Teŋridän, χaysï ki aytsar: «Ketiŋiz mendän, χarγïšlïlar, sönövsüz otka» [Матфей 25:41 идите от Меня, проклятые, в огонь вечный], zera eski (152r) dušmannïŋ erkin etüči edilär, da yarlïγamaχ ešiki yapuludur alardan, da ačïldï tamuχ ešiki, ölüm alarnïŋ üsnä, zera alarnïŋ yaman da keräksiz hörmätlärinä körä, ki meni tapunmadïlar da pošman bolmadïlar.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlüdür haybatï, ölümü yazïχsïznïŋ?

Ayttï frištä:

— Anïŋ üčün ki yazïχnïŋ ölümün öldürdülär dünyâda, da tiri umsa bilä alïšïndïlar Kʻrisdoska sïnamaχtan barčasïnïŋ ǰžan u ten bilä, da meŋilik tïnčlïχ(152v)ta turupturlar χartaymaχsïz, da köktägi učmaχka yettilär.

Ayttï surp Krikor:

— Xačan alsaŋ yazïχsïznïŋ ǰžanïn, ne türlü eltärsen kökkä?

Ayttï frištä:

— Äväl eltärmen kerezmanga, da aytkaylar hawadunelov hoki χaγaγutʻean, tek ol sahat enärlär yer üsnä da körüšürlär birgä ǰžan ten bilä, daγïn artïχsï yügünürlär kʻahanalarga, da tirlik keltirgän surp χačka, da barča žoγovurtka, da ayt-(153r)kaylar: «Alγïš etiŋiz artïmïzdan, ki eminlik bilä kečirgäymen χaramγuluχlarnïŋ χolundan».

Alïrmen ǰžanïn toγrunuŋ, nečik günäš haybatlï, da čïχkaymen kün toγušnuŋ ešikindän kökkä.

Burungi tabaγada eski dušmannïŋ böläkläri kelir da bolmaslar yuvuχlanma, zera köriyirlär ǰžanïn toγrunuŋ tolu yarïχ bilä da haybatlï, zera barča köz χamašïyïr, ki köriyirlär aγzïn Kʻrisdosnuŋ alγïšïna, da baylanïyïr (153v) alarnïŋ tili. Barča šaytanlar köriyir edilär oŋ χoluna altun yüzük, χaysï ki χosdovanutʻiundur, da uyalgaylar yüzläri, da köriyir belinä iti baylangan da nïšanïn belgili surp χačnïŋ, da eksilirlär, da öpkälirlär [=öpkälärlär] anïŋ χorχusundan, barčanï bu türlü körärlär da bolmaslar yuvuχlanmaga.

2-inči tabaγada tumandïr χalïn da χaranγuluχ, da heč χorχmas ne titrämäs, zera kendi yazïχï [=yarïχï] bilä čïr(154r)aχ da haybatlïdïr, yarïχ beriyir utrusuna da heč χorχman [=χorχmas].

3-ünči tabaγada sovuχtur, da buzluχ, da χorχu. Ni titrär, ni χorχar.

4-ünči tabaγada ottur χorχulu, da bolmaslar yuvuχlanmaga.

5-inči tabaγada tardïr ešiki, kirmä kläsä kökkä — asrï keŋdir.

6-ïnčï tabaγada yarïχtïr, sklep daγïn artïχsï haybatlanïr yarïχ bilä, nečik günäš.

7-inči tabaγada böläki frištälärniŋ da hreštagabedlärniŋ. (154v) Xačan körsälär, sövünürlär da färâhlanïrlar. Bu 7-inči tabaγada anï yoγarï köčüriyirlär.

8-inči tabaγada utru kelgäylär toγruga saγmos bilä, da alγïš bilä, da ǰžan hörmäti bilä, da körüšürlär toγrunuŋ ǰžanï bilä da χaytarlar.

9-unčï tabaγada yügündüriyirlär ǰžanïn olturγučuna Teŋriniŋ, tek ol sahat avaz išitir toγrunuŋ ǰžanï Teŋriliktän, ki aytïlïr: «Kel, yaχšï da inamlï (155r) χulum, kir färâhlikinä Eyäŋniŋ seniŋ». Da berirlär aŋar ičmä ölümsüz čovraχtan, meŋi suvdan, da ölümsüz bolur toγrunuŋ ǰžanï. Da keltirirlär aŋar badmuǰžanïn Aharǫnnuŋ on eki χašï bilä körkäytkän, yoχesä bermäslär, da aytarlar: «Budur seniŋ tonuŋ da budur seniŋ hörmätiŋ menim ekinči kelgäninä dirä. Xačan biriklätsäm seni teniŋ bilä, ol čaχta körkäytkäymen seni Teŋrilik (155v) haybatï bilä. Hali tïn seniŋ köp emgäkiŋdän da seniŋ köp χayγularïŋdan».

Andan soŋra eltip tïndïrïmen 4-ünči [=10-unčï] tabaγada, učmaχnïŋ utrusuna, ki Adäm atamïznïŋ učmaχïna yuvuχtur, da här kez haybatlangay da yarlïγangay učmaχnïŋ čičäklärindän da alγïšlar Teŋrini, nečik tendä edi, özgä ǰžanlar bilä färâhlanma da sövünmägä olturγučnuŋ čövräsinä frištälärniŋ böläki bilä (156r) tïnčlïχka, färâhliktä hali da här kez.

Ayttï surp Krikor:

— Xačan aridir da günäštän daγïn haybatlïdïr, nek Teŋrigä yügündürmässiz, yoχesä olturγučuna?

Ayttï frištä:

— Teŋri körümsüzdür, da yetövsüz, da yarïχtïr, yaratïlmagan, da utrusuna turupturlar köp közlü kʻerovpęlär da altï χanatlï serovpękʻlär, da yarïχtan čubuχlular Mikʻajel da Kʻapriel χorχulu

titrämäχ (156v) bilä Teŋriniŋ alnïna, alγïšlïyïrlar Teŋrini, da ögüp aytïyïrlar: «Ari, ari u ari Biyimiz küčlüdür, da toludur yer u kök seniŋ haybatïŋ bilä». Da Teŋrilik olturuptur 4 sïfatlï olturγuč üsnä, zera olturupturlar čövräsinä Teŋriniŋ olturγučunuŋ barča böläki aṛak‘ellärniŋ da markaṛelärniŋ da här kez alγïšlïyïrlar Teŋrini tïyïlmagan avaz bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysïdïr (157r) Teŋriniŋ olturγuču?

Ayttï frištä:

— Boy bir da sïfat 4: adam, aslan, ögüz, χaraχuš. Da här biri kendiniŋ avazï bilä maχtïyïr Teŋrini, da alγïšlïyïrlar.

Ayttï surp Krikor:

— Teŋrilik ne türlüdür?

Ayttï frištä:

— Anda yarïχtïr da ot.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir Teŋriniŋ čövräsinä?

Ayttï frištä:

— Aχ yarïχtïr, da andan adämilär alïr bašχïš usnuŋ da bilikliknïŋ, pešäniŋ da tillärniŋ, da övrän(157v)mäχni, da barča türlü šnork‘nu. Zera šaγavat Ari Ǯannïŋ yayïlïptïr suv üsnä da andan üläšinir dünyâ üsnä.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir Teŋriniŋ tebäsi üsnä?

Ayttï frištä:

— Yarïχtïr yayïlgan yetövsüz, keŋ, nečik kök. Anïŋ üsnä suv k‘ristânliknïŋ, χaysï ki surp Jovaneṣ Mgrdič̣ ölümsüz Teŋriniŋ tebäsi üsnä toldurdu Ortananda, da suvnuŋ üsnä turuptur yarïχlï kümbed, da kümbediŋ üs(158r)nä surp χač.

Ayttï surp Krikor:

— Nečä χattïr kök? Boγos aṛak‘el aytar: 4-tür.

Ayttï frištä:

— Boγos aṛakel kördü Teŋriniŋ tebäsi üsnä yayïlgan yarïχnï da anïŋ üčün ayttï, yoχesä 2-dir kök — otlu da yarïχlï.

Ayttï surp Krikor:

— Frištälärniŋ böläki yarïχlï köknüŋ üsnädir, yoχsa [daγïn yoγarï]?

Ayttï frištä:

— Toχuz tabaγadïrlar yarïχlï da taŋlama biri birindän da toχuz χat frištälärniŋ toχtalgan tu(158v)rupturlar alarnïŋ üsnä, da här böläk kendiniŋ avazï bilä da alγïšï bilä alγïšlïyïrlar Yaratučï Teŋrini.

Ayttï surp Krikor:

— Alγïšlarï bularnïŋ haybatlï yarïχtandïr yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Yoχ ki bularnïŋ haybatïndan, yoχsa Teŋriniŋ yarïχïndandïr, zera χačan ki yarattï Teŋri burungi adamnï, kendiniŋ sürätinä oχšaš etti da 2-inči kelgäninä körkäytsär haybat bilä (159r) anïŋ erkin etkänlärni.

Ayttï surp Krikor:

— Aysa anïŋ atïdïr haybatlï meŋi meŋilik.

Xaytïp ayttï surp Krikor:

— Xačan alsaŋ yazïχlïnïŋ ǯanïn, χayda eltiyirsen?

Ayttï frištä:

— Köp χïyïn bilä eltärmen yazïχlïnïŋ ǯanïn.

Burungi tabaγada böläki šaytanlarnïŋ utru keliyirlär da uruš etärlär, nečik sarïnčχa, anča ki meni bir yarï köčürürlär, talašïrlar, čaχïrïrlar, čadïrdarlar, (159v) taχïldarlar da küstünüp aytïyïrlar: «Xayda eltiyirsen biznim erkimizni tügällävüčini, itni, yarlïγamasnï, šaγavatsïznï, χalmaznï, sövüksüznü, Teŋridän χorχmasnï, uyalmasnï, pambasčïnï? Bu bizim dostumuzdur. Xoymasbiz, ki eltkäysen». Da turuptur yazïχlïnïŋ ǯanï bušurhangan, nečik kiči χaraχušnuŋ alnïna, titriyir, da χorχïyïr, da bolmas baχma yoγarï, anča ki kelgäylär özgä frištälär da küč bilä čïχar(160r)gaybiz yazïχlïnïŋ ǯanïn alardan ulu ǯâχt bilä da χïyïn bilä.

2-inči tabaγada χalïn χaranγudur da tuman asrï, da χorχusundan titrär, da köp χïyïn bilä kečärlär.

3-ünči tabaγada [tabaγadan] sovuχtur, da buzluχ, da artïχsï χaranγulanïr yazïχlïnïŋ ǯanï, ne ki yazïχlï edi da yamanlïχ bilä χarardï.

4-ünči tabaγada ottur küydürüči da šišlär, da bolmas tözmä, yoχesä titrär küčlü, da küč bilä andan kečär.

5-inči tabaγada tar da inčkä(160v)dir kirgäni, ki kirir kökkä. Köp tarlïχ bilä da ulu ǯâχt bilä kečär andan.

6-ïnčï tabaγada yarïχlï čatïrdïr, körklü, yoχesä aŋar terändir da χaranγu.

7-inči tabaγada böläkläri frištälärniŋ da hreš-dagabedlärniŋ, yïγlarlar da sïχtarlar yazïχlïnïŋ ǯanïn χïyïnï üčün, ki köčürsälär anïŋ bilä.

8-inči tabaγada utru kelirlär frištälär da yïraχtïn turup da čaχïrïp aytarlar: «Xayda keltiriyirsen bu itni, yarlïγamasnï, šaγavatsïznï da tolu barča ya(161r)manlïχ bilä? Xaytar anï keri».

[9-tabaγada...] Da yügündürürmen yïraχtïn olturγučuna Teŋriniŋ, da eltärmen ölümlülär ornuna da yaman χïlïnganlar, ki yaman χalïn χaranγudur, χaysï ki Teŋridän yïraχlanïp da yatlanïptïrlar.

Ayttï surp Krikor:

— Xolarmen, išit da yarlïγa maŋa, χuluŋa. Bolur mï χutulma ol yerdän yazïχlïnïŋ ǰanï yoχsa mï yoχ? Ayt maŋa.

Ayttï frištä:

—Ken*din*dän soŋra nemä jišadag χaldïrïp esä, oγul yalγïz, ki bargay yïχöv ešikinä da bergäy sadaγa yarlïγa da čaräsizgä, ya(161v)laŋačnï kiydirgäy, χaribni keltirip övündä tïndïrgay da ki yaχšï da hörmätli k'ahana ari tum alnïna χoltχa etkäy ol yazïχlïlar üčün, bolur ol yerdän χutχarmaga da Teŋriniŋ alnïna turγuzmaga ari tumnuŋ χoltχasïndan. Egär bolmasa, ol yerdä berkinip toχtamaχ keräk yazïχlï ǰanlar K'risdosnuŋ ekinči kelgäninä diŋrä, ki ten ǰan bilä birlänir da alarnï yeberir sönövsüz otka, χayda ki yïγlamaχ da tišlär bilä χarčïldamaχ.

Ayttï surp Krikor:

— Nečik bi(162r)lir ya sezär ölünüŋ ǰanï ari tumnuŋ yergäsin?

Ayttï frištä:

— Xuluχka tursa k'ahana, aruv u könü, yaχšï es bilä u yaš bilä da tügällägäy Teŋriniŋ χuluχun, na haybattan haybatka teškirilir, da 6 türlü yarïχ bilä yarïχlanïr, da anγïčtan anγïčka biyiklänir.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir, ki k'ahana Awedaran sarnar ölünüŋ üstünä?

Ayttï frištä:

— Xačan ki sarnasa k'ahana Awedaran ölülär üstünä, ol sahat ölünüŋ ǰanï teni bi(162v)lä ičär rosanï, nečik tirlikinä, da ölümsüz bolur meŋi meŋilik.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir, ki ötmäk u meṛeloç üläšiyirlär ölülär üčün?

Ayttï frištä:

— Ötmäk u meṛeloç nšanagdïr ölünüŋ ilgäri kelmäki da χïzarmaχï, da isi ötmäkniŋ yäŋirmäklikidir ǰannïŋ tirli*k*kä, ki yäŋirilisärlär [=yäŋirilsärlär] Teŋriniŋ haybatïna.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir čökmäχ tizi üsnä da bošatlïχ χolmaχ yazïχlïlar üčün ya ölüsü üčün?

Ayttï frištä:

— Kimsä yazïχ (163r) üčün kendiniŋ ya ölüsünüŋ čöküp bošatlïχ χolgay Teŋridän, ottan yïraχlanïr da učmaχtan zïrgel bolmas, yoχsa ulu haybatka yetär.

Ayttï surp Krikor:

— Barča yazïχtan χaysïdïr yaman adam oγlunuŋ?

Ayttï frištä:

— Kim ki heč etip χosdovanut'iunnu da yazïχïndan χaytmagay, barča yazïχtan oldur yaman.

Ayttï surp Krikor:

— Kim ki yazïχïndan χaytmagay da ölgäy, nedir anïŋ iši, ya ne bolur?

Ayttï frištä:

— Alar bolmaslar körmä Xanïmïz K'risdosnu, da (163v) bolsarlar uyatlï, da kelmisärlär anïŋkilär K'risdosnuŋ yarγu kününä da otlu χïyïnnï yöpsünsärlär yarγu kününä.

Ayttï surp Krikor:

— Adam yazïχïn yïγlap da χaytkay, da ölgäy, da jišadagï bolmagay, da soŋra ǰâht etip etmägäy, nedir ol ǰannïŋ iši?

Ayttï frištä:

— Jašadagsïzlar bilä yazarmen anï da yazïχtan χutχarïrmen.

Ayttï surp Krikor:

— Toγrularnïŋ da yazïχlïlarnïŋ ǰanlarï ne χayγu χayγururlar?

(164r) Ayttï frištä:

— Toγrunuŋ ǰanï χayγurur da aytar: «San edi bizgä, ki kelgäy edi K'risdos da bolgay edi jarut'iun, ki bizim [=biz] barčamïz kiygiy ediχ tenimizni, da algay edik ol haybatnï, χaysï ki aγïzlanïp sïmarlaptïr K'risdos, da kendi bilä ölümsüz meŋi meŋilik dä bolgay ediχ!» Da yazïχlï ǰanlar yïγlap da čaχïrïp aytïrlar: «San edi bizgä, ki jarut'iun bol*ma*gay edi da tölöv bizim χïlïnganïmïzga, ki meŋi χïyïnnï yöpsüngäybiz K'risdosnuŋ kelgäninä!»

Ayttï surp Krikor:

— Jarut'iun ne šaγavat bilä körünsär?

(164v) Ayttï frištä:

— Jarut'iun bolsa, daγïn birlänmäχ yoχtur közü bilä biri birinä yaχšï baχmaχ, šaγavat, sövük, här dayïm Teŋrini aŋmaχ u maχtamaχ, da biliksizlär keräk barčasï, biliklilär bolup, Teŋridän algaylar es u aχïl, da bitik bilmägänlär keräk bilgäylär barčasï bir til bilä alγïš yügünmäχliχ Ata Oγul Ari J̌annïŋ hörmätinä.

Ayttï surp Krikor:

— J̌anlar, ki Teŋrigä barïptïrlar, χayγururlar mï χalganlarnï yoχsa yoχ?

(165r) Ayttï frištä:

— Här kez közläri alardadïr, da χalganlarnï χayγururlar Teŋriniŋ alnïna, da yalbarïrlar: «Teŋri, alarnï uzun künlü et, ne türlü ki alar bizni aŋarlar, ol türlü alar da dünyâda teškirilsärlär». Xalganlar ol türlü alarnï aŋgay da: «Sen alarga hadirlägäysen orun, Biy Teŋri». Da egär χalganlar aŋmasalar kendiniŋ ölülärin da χayγurmagay, ol

vaχtta yalbarïrlar Teŋridän ol ǰanlar da χoltχa etärlär: «Biyim K'risdos, čnčel et da yoχ et alarnï dünyâdan (165v) da meni jišadagsïz yazgïn».

Ayttï surp Krikor:

— Baχmaχï bar mï ǰannïŋ ya jarut'iunu?

Ayttï friштä:

— Baχmaχï šaγavat tïnčlïχta [tïnčlïχ, da] yäŋilänir Teŋriniŋ tïnčlïχïna.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir sadaγa, ki bergäy kečmišlär üčün?

Ayttï friштä:

— J̌annïŋ egri yolun tüzär, da ol sanlï avaznï išitmäχtir, ki K'risdos buyurur: «Keliŋiz, Atamdan da mendän alγïšlanganlar!» Aŋar yuvuχlatïr.

(166r) Ayttï surp Krikor:

— Ol kün, ki χaytkay adam yazïχïndan, nedir?

Ayttï friштä:

— Yazïχïndan arïnïr, χïyïndan χutulur, yoχsa hörmät almas. Buyurur K'risdos, ki: «Orun köptür Atamnïŋ övünä».

Ayttï surp Krikor:

— Adam oγlu köp kez χosdovanel bolup da χaytkay, nedir ol?

Ayttï friштä:

— Ol adam yïγïptïr asrï köp χazna köktä, ki ne anï küyä yer, ne oγru oγurlar, ne eksilir.

Ayttï surp Krikor:

— Ne vaχtta alïr ötünčnü adam oγlu?

(166v) Ayttï friштä:

— Egär ki yarlïγovučï esä adam, K'risdos kelgäninä yüz künlük ötünčün, χaysï ki köktägi Erusaγemdir, ne köz körüptür, ne χulaχ išitiptir, ne köŋül adamnïŋ bolur yetmägä, χaysïn ki hadirläptir Biyimiz K'risdos sadaγa etüčilärgä da yarlïnï u čaräsizni yedürüčilärgä, da kendi k'ristânlikinä tügäl tapunganlarga.

Ayttï surp Krikor:

— Barča ariliktän u aruvluχtan χaysï yaχšïdïr?

Ayttï friштä:

— Teŋriniŋ (167r) χorχusu da adamnïŋ uyatï. Bu yaχšï χïlïnmaχ boldu adamda — 1000 san ol adamnï.

Andan soŋra alγïšladïlar Biyimiz K'risdosnu Kapriel hrešdagabed da surp Krikor, da hrešdagabed aγïndï kökkä.

Sïmarladï hrešdagabed surp Lusaworičkä da ayttï:

— Ey ari ata, yazgaysen bu haybatlï buyruχnu da övrätkäysen adamlarga.

Da Teŋriniŋ buyruχu bilä yazdï surp Krikor Lusaworič bu haybatlï keräkli išlärni, ki alγïšlïdïr Eyämiz (167v) K'risdos meŋi meŋilik, amen.

Ögüt*ü* Giragos vartabed*niŋ*

Tiyišlidir k'ristânlarga, ne vaχtta kläsä [barma] χosdovanut'iunga, uč türlü nemä esinä keltirmäχ keräk.

Äväl bunu, ki: «Bu χosdovanut'iunnu, ki aytïyïrmen, Teŋriniŋ alnïnadïr da k'ahananïŋ, da bu k'ahana χaysïn ki baylasa bunda, baylïdïr köktä Teŋriniŋ alnïna, da χaysïn ki češsä bunda, češövlüdür köktä Teŋriniŋ alnïna, nečik Biyimiz K'risdos buyuruptïr».

Da (168r) ekinči, ašaχlïχ bilä tüšmäχ keräk din atanïŋ alnïna yüzü üsnä, zera yazïχnï χïlïnmaχ öktämliktir, da pošmanlïχ da χosdovanut'iun ašaχlïχtïr, nečik Biyimiz buyurur, ki keräksiz oγul ataga meγaga keldi, u tamγačï daǰarda, da bošatlïχ taptïlar Teŋridän.

Da üčünči, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün χosdovanel boluptur äväldän, da saγïš etkäy, ki nečä vaχttïr, yïl mïdïr, yarïm mïdïr, da nečä ki esä, barča yazïχlarïn saγïšlagay, da bašlap ol kündän aytkay birär-(168v)birär, kečä mi yoluχuptur yoχsa kündüz, da aytkay künün dä, yïχkün mi edi yoχsa özgä ulukün edi, da aytkay yerin dä yazïχnïŋ, ari mi yer edi yoχsa aruvsuz, da aytkay yazïχïnïŋ oχšašïn, ki ol yazïχka kendi mi edi säbäp boldu yoχsa mï özgä.

Da χačan barsa din atanïŋ alnïna, üč kez yügünč etkäy Ata Oγul Ari J̌annïŋ atïna.

Andan soŋra, bašïn ačïp, čökkäy k'ahananïŋ alnïna, aytkay yazïχlarïn yaš bilä, nečik Teŋrigä, da k'ahana bošatkay garkïnïŋ buyru(169r)χu bilä, nečik Teŋri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworičniŋ toγru dininiŋ tapunmaχïn surp aŗakellärniŋ ganonk'undan.

Tiyišlidir k'ristânlarga, ki här kez χosdovanel bolgay.

Da χačan barsa din atasïna, 3 kez yügünč bolgay Ata Oγul Ari J̌annïŋ atïna, möhürläp kendin surp χačnïŋ nïšanï bilä, da aytkay bu alγïšnï.

Alγïš, χaysï ki χostovanut'iwndan ilgäri aytmaχ tiyišlidir

Šükürlümen sendän, Biy Teŋrim, ki (169v) arzani ettiŋ meni, yazïχlïnï da arzanisiz χuluŋnu, kelmä χosdovanut'iunga.

Na hali ber maŋa, Biy, biyänčli*ki*ŋä körä χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim uyalmaχsïz, da sürgin mendän šaytannï, ki unutturmagay yazïχlarïmnï menim, da yaman uyatnï sal*ma*gay üstümä menim, da ber maŋa könülük bilä χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareχosluχu bilä surp Asduaǰaǰzinniŋ, zadasïz anaŋnïŋ, da

χoltχasï bilä surp Jovaneṣ elčiŋniŋ, (170r) da surp Sdep‘anosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da barča arilärniŋ, sürgin mendän yamannïŋ saγïšïn, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen aγzïmnï menim, da aytkaymen yazïχlarïmnï menim alnïŋa seniŋ ulu inam bilä, da yöpsüngäymen sendän, Biyim, bošatlïχ yazïχlarïma menim.

Zera sen, Teŋrim, yarlïγovučïsen da adam sövüči, uzunesli da köpyarlïγovučï, da hayufsunursen yamanlïχlarï üsnä adamlarnïŋ, da bošatïrsen yazïχ(170v)larïn barčasïnïŋ, kimlär ki sarnarlar saŋa.

Da hali bošat maŋa, Biyim, yazïχlarïmnï menim seniŋ köpyarlïγamaχïŋ bilä, zera sen köpyarlïγovučï Teŋrisen da arïtučï yazïχlarïmnï, da saŋa haybat Ataŋ bilä da Ari Ǯan bilä hali da udayï da meŋi meŋilik, amen.

Da soŋra, tizi üsnä čöküp ačïχ bašï bilä, da yüzü üsnä tüšüp, sïfatïn kün toγušuna etip, aytkay äväl tapunmaχïn inamnïŋ ari surp Errortut‘iunga.

(171r) **Tumga χaršï χoltχa aytma**

Yerni öpärmen saŋa, K‘risdos, χutχaručï dünyâniŋ, sözü Teŋ*riniŋ*, zadasïz Teŋrilik da tügäl adam, nečik aγzïm bilä biliniyirmen, da ol türlü ǯanïm bilä tapunïyïrmen da inanïyïrmen.

Yalbarïymen sendän, Oγul da ari Teŋri, Biy dünyâni tutučï, baγïšla yazïχlarïma menim bošatlïχnï da ber χuluŋa seniŋ ǯan saχtlïχnïŋ, χaysï ki χutulgaymen seniŋ bilä meŋilik ottan.

Zera sensen könü χo(171v)zusu Teŋriniŋ, χaysï ki üläšiniyirsen χutχarïlmaχïna adam millätiniŋ da kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan.

Saŋa haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

(172r) **Biy Teŋrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sïfatï Atanïŋ**

Biy Teŋrim menim Yisus Krisdos, sözü dä sïfatï Atanïŋ, tiri da tiri etüči, umsa da χutχarïlmaχ barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar ya čaχïrïrlar saŋa.

Xaysï ki baγïšlarsen arzanilikimizdän artïχ da berirsen χolganlarga barča keräklärin alarnïŋ.

Zera dügül ki yalγïz yarattïŋ, yoχsa ekinčidä yazïχlanganïmïzdan soŋra taptïŋ χïyïnlarï bilä χačïŋnïŋ seniŋ da här kez dä beriyirsen kendi (172v) kendiŋni tirliki da χutχarïlmaχï üčün adamlarnïŋ, daγï artïχ dušmanlarga da hečkä berüčilärgä buyruχuŋnu seniŋ, ne ki dostlarga da sövüčilärgä seni.

Anïŋ üčün uludur čaχ kökkä dirä yarlïγamaχïŋ seniŋ da bütün dünyâgâ körüldü haybatïŋ seniŋ.

Da alay bek biyikländi bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ nïšanlarï, ki dügül yalγïz adam milläti tamašalanïp unutulïyïrlar, yoχsa köktägi χuvatlïlar da, χaysïlarï ki daγï yu(173r)vuχturlar saŋa.

Nedän ki seskänip haybatlïyïrlar tïyγïsïz avaz bilä aytïp: «Ari, ari, ari Biyi χuvatlïlarnïŋ». Neni ki biz dä, övränip alardan, sarnïyïrbiz seniŋ ölümsüz χurban bolgan zamanïŋda, birlänip tensiz sanlïlar bilä, tek yalγïz seni alγïšlarbiz, ortamïzda körüp aytovsuz χorhurtnu, budur sekretni, da bizim bilä bolgan o̧rinagïn könü ölümü*ŋ*nüŋ adämilikkä körä, alar da bizim bilä yïrlïyïrlar alγïš yïrlarïn.

Zera egär ki alar bolmas(173v)lar bilmä yolun ögmäχniŋ, yalγïz tek surp čaχïrïp atïŋnï, yüzlärin da ayaχlarïn [yapup], ya biz ne alγïš da šükürlük sungaybiz? [Evet yalγïz seni alγïšlïyïχ] titrämäχ bilä da inam bilä yuvuχlanïpbiz körümsüz da körümlü aytovsuzluχuŋa.

Alγïšlarbiz Ataŋnï, seni yebergän χutχaručïnï.

Alγïšlarbiz Ari Ǯannï da tügällävučini da arïtučïnï sezikli o̧rinagnïŋ.

Alγïšlarbiz seniŋ yetövsüz χonarhlïχïŋnï.

Alγïšlarbiz ulu seniŋ tatlïlïχïŋnïŋ erkiŋ.

(174r) Alγïšlarbiz seni, ki teniŋni seniŋ berdiŋ bizgä hakimlik tirlikkä.

Alγïšlarbiz seni, ki χanïŋnï seniŋ berdiŋ bizgä arïnmaχlïχka.

Alγïšlarbiz seni, ki otu teŋrilikiŋniŋ seniŋ küydürmästir tarbiyatïmïznï topraχtan.

Alγïšlarbiz seni, χaysïn ki kötürmäslär barča köklär, kötüriyirlär materiyalnïy da ini yïγövlär.

Alγïšlarbiz seni, ki olturupsen keẹrovpẹlärdän yoharï da tïnïyïrsen arilikindä seγannïŋ.

Alγïšlarbiz seni, χay(174v)sïn ki yoharïgi köklär da toχuz taslarï tensizlärniŋ kendilärindä tutulmaslar, kötüriyirlär on barmaχlarï k‘ahanalarnïŋ.

Alγïšlarbiz [seni], χaysïn ki serovpẹ maša bilä beriyir edi aγzïna markarẹniŋ, evet hali hamarcag χol bilä üläšiniyirsen topraχtagilärgä da barmaχlar bilä beriyirsen yemäχliχkä.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki igränmässen igränčilikindän ten keräklärniŋ, yoχsa arïtïyïrsen arilikiŋ bilä seniŋ.

(175r) Alγïšlarbiz seni, χaysï ki türlü-türlü yazïχlarnï körümsüz etiyirsen adam oγlanlarïnïŋ, χaysïlar ki inam bilä umsanïrlar saŋa.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki mičnortluχu bilä teniŋniŋ da χanïŋnïŋ seniŋ barïštïrïyïrsen Ataŋnï seniŋ biz oγulluχ düftärindän buzulganlar da yatlanganlar bilä yazïχlardan utru.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki ilgärtin o̧rinagïn ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ körgüz(175v)düŋ sezikli o̧rinaglar bilä türlü-türlü vaχtlarda —

Apẹl bilä da Noj bilä,

Melk‘iseteg bilä da Apraham bilä, Sahag bilä da Jagop bilä,

Da čïχkanlarïndan soŋra Mïsïrdan Movsęs bilä da Aharon bilä, Jesu bilä da Samuęl bilä, Tawit‘ bilä da Soγomon bilä, da paχïllï Eγiaj bilä.

Da barča ǫrinaglarnï tamamladïŋ sen, sözü Atanïŋ Jisus K‘risdos, [vernadunda] sezikli da materiyalnïy nemälärdän ündämäχ bilä köktägi da ʤžan sekretasïna χurban bolmaχïŋnïŋ, (176r) ari aṛak‘ellärniŋ [=aṛak‘ellärgä] aytïp:

«Bunu etiŋiz menim jišadaglïχïma Yäŋi Törädä» [Лк 22:19 сие творите в Мое воспоминание],— da daγï artïχ, ne ki Movsęsniŋ, etip dekret: «Kimlär ki yemäsälär, bolmastïr alarnïŋ tirlikläri» [Ин 6:53 если не будете есть Плоти Сына Человеческого и пить Крови Его, то не будете иметь в себе жизни]. Da yegänlärgä da ičkänlärgä — sïγïnmaχnï sendä da sen alarda [Ин 6:56 Ядущий Мою Плоть и пиющий Мою Кровь пребывает во Мне, и Я в нем].

Xaysï ki inanïγïrmen bolma arïnmaχlïχ dünyâgâ χanïŋ bilä seniŋ surp Jovaneș awedaraničkä körä, ki χanï Teŋri Oγlunuŋ arïtïr bizni yazïχlardan,

Zera toγru teniŋ da χanïŋ seniŋ tügäl češmäχliχtir da χutχarïl(176v)maχlïχtïr baγlarïndan yazïχlarnïŋ.

Na men bu zamannï yollu aŋïγïrmen kendi χoltχalarïma barčasïna tapma bošatlïχ ölülärgä da tirilärgä.

O barčasïndan yaχšï Jisus K‘risdos, berüči bašχïšlarnï, hali kelip nečik osonʤonïy tüšiyirmen alnïŋa seniŋ, zera egär ki arilär barčasï bir yerdä aŋïγïrlar da seniŋ yaχšïlïχïŋa hasrättirlär da pareχǫsluχuŋa, ne türlü daγïn artïχ men dä, tüškän šnorhk‘uŋdan!

Zera egär ki hali yarlïγamas(177r)aŋ, χačan ki ačïpsen ešikin aytovsuz muft bašχïšlarïŋnïŋ, χačan ki bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluχsa kimsä kim padšahnïŋ seγanïna yemäχ zamanïnda da andan boš čïχsa, χačan bolgay toyunma zïrgel bolgan spulnïy bašχïštan?

Zera ki toγru bu zamandïr alma sendän χoltχamnï, nečik ki alarda tatlïlïχ zamanïnda.

Zera egär ki, χačan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä pareχǫsel bolïyïrlar, išitmäsäŋ, daγï χaysï zamanda yïγïš(177v)tïrgaymen barčasïn?

Zera egär ki negінčä alγasalanïyïrlar tensizlärniŋ böläkläri ʤžomartlïχïna bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ, da tek yalγïz alγïš sunïyïrlar, na egär ki hali almasam, na, χačan täräzügä χoysaŋ, ne türlü bolgaymen alma?

Da χačan ki čaχïrïp aytïyïrlar: «Yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa»,— maŋa da ülüš bermäsäŋ, χaysï özgäläri bilä bolgaymen alma?

Xačan toγru buyruχuŋa körä seniŋ arïnmasam bütün dünyâ bilä ari χanïŋ ašï(178r)ra seniŋ, soŋra kim že meni arïtkay?

Zera bolmandïr men χutulma kendi učïnoklarïm bilä, da ne zaman tapma özgä vaχtnï alγïška saŋa yöpsünövlü; bu zamanga tözdüm, ki bašχïšlarïŋa arzani tapulgaymen bošatlïχïna yazïχlarnïŋ.

Yänä dä χolïyïrmen erinčäklikim üčün menim, kläsä ki seniŋki hadirdir här vaχt, evet inanïrmen alma yalγïz sendän men, tüškän barča yaχšï ämäldän.

Da artïχ bu fikirdä toχtattïm, kendi kendimniŋ biyänčli (178v) bilip zamannï, χolarmen sendän, Biy, bolmagay ki hali dä boš χaytargaysen meni ölčövsüz bašχïšlarïŋdan seniŋ, Biyim, χačan aχïyïr, nečik rïka toluluχundan teŋizniŋ, seniŋ ulu bašχïšlarïndan, seniŋ, Biy, χačan aχïyïr, nečik suv, šaγavatïŋ, χaysïlardan ki maŋa da bir tamčï yetkinčädir, zera seniŋ azgïna bergäniŋniŋ ölčövsüzdir ululuχu da artïχtïr, ne ki teränliki teŋizniŋ.

Zera egär ki sačïlmaχïnda günäš yarïχïnïŋ yarïχlanmasam, kečä (179r) ne türlü bolgay yarïχlanmaga?

Da χačan ki muft oŋaltučï yuvuχsen da tirlik hakimlikin bermäsäŋ, daγïn χayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganïŋa yoluχup ölsäm, meni kim turγuzgay?

Egär ki sen, tarbiyatïŋdan χoʤžalatučïsen, miskinlikimni kötürmäsäŋ, na χaysïna daγï barïyïm χoʤžalardan?

Egär ki χanlïχïŋa seniŋ tuš bolmasam da buŋar dek hanuz tutsa meni buyruχčïsï bu dünyâniŋ, daγï χačan χaršï turučïmnï sürsärsen?

Xaχïyïrmen hali, ze(179v)ra ačïχtïr ešikiŋ, ber hamarçaglïχ, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniŋ, χaysï ki beriyirsen, ber maŋa da eminlik χalabalïχlarïndan kendi χïlïnganlarïmnïŋ [χïlïmlarïmnïŋ].

Eminliki bilä yïχövnüŋ toχtat teprängän ʤžanïmnï menim.

K‘ahanajabedlär, da k‘ahanalar, da sargawarklar, da tbirlär, da barča uχtu bilä surp yïχövnüŋ közätüči χuvatïŋ bilä seniŋ meni dä kölgäŋ tibinä seniŋ berkäytkin.

Padšahlar da buyruχčïlar, hetmanlar da žolnerlär bilä meni dä yeŋüči etkäysen üsnä körümsüz duš(180r)mannïŋ.

Kečkänlär bilä inam bilä bu dünyâdan aŋgïn meni dä, Biy, yazïχ bilä ölgänni, χaysïlarïn ki čïχarïyïrsen teränlikindän antuntk‘nuŋ, alar bilä čïχar meni dä yamannïŋ zïndanïndan mičnortluχu bilä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Ataga seniŋ menim üčün dä bolgaysen pareẹχọs, inam ašïra meni dä toγru etkäysen, nečik χaraχčïnï, zera men dä inanïrmen, Biy, χanlïχïŋda seniŋ aŋgïn meni dä.

Etkin erkin Ataŋnïŋ seniŋ, etkin, zera anïŋdïr klägäni, ki kimsä taspolmagay.

Ol oγlan(180v)lar bilä turγuzgaysen meni dä, χaysïlarïn ki turγuzsarsen alnïna Ataŋnïŋ seniŋ.

Uludur yarlïγamaχlïχ, da anï kliyirsen daγï artïχ, ne ki bütöv χurbannïŋ [=χurbannï], etkin sen dä maŋa yarlïγamaχlïχ.

Bilirmen, ki ölčövsüzdür seniŋ yarlïγamaχïŋ, evet men kendi yamanlïχlarïmdan χorχïyïrmen, ki boš čïχarmagaylar meni andan ya yarlïγamaχïŋdan.

Arzani etkin meni hali dä šükürlänmä yarlïγamaχïŋdan seniŋ.

Šükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiŋ (181r) meni körümünä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Šükürlümen, ki titrövlü da χorχulu išittim alγïš avazïn.

Šükürlümen, ki seniŋ Teŋrilik gäläd͡žiläriŋni išittim.

Šükürlümen, ki tašlanmadïm seniŋ sözündän, nečik kazan sürülgän.

Šükürlümen, ki d͡žanïmnï umsa bilä toldurduŋ da yüräkimni färâhlik bilä.

Xaysï alγïšnï ya χaysï šükürlüknü saŋa sungaymen, egär arzani ettiŋ meni tirlik ötmäkinä da ölümsüz pažagïŋa seniŋ?

Zera egär ki (181v) alar, χaysïlarï ki tek kördülär, san aldïlar sendän, könü bilüčidän, χaysï sanlïχnï tapmagaylar, kimlär ki ülüšlü bolïyïrlar.

Zera egär ki ol, χaysï ki seni, sözün Teŋriniŋ, adam tiliniŋ aytovsuz, toγurdu, san berdi kendi kendinä, χaysï ki toγru sanlïdïr, ne χadar sanlïχka bolgaylar arzani, χaysïlarï ki här kez seniŋ ari teniŋni da ari χanïŋnï užïvat etiyirlär!

Da bu bašχïš sendän daγï yoharïdïr, ne ki esindän da aχïlïndan dügül yalγïz (182r) yerdägilärniŋ, yoχsa köktägilärniŋ dä, χaysï ki titräp seskäniyirmen, bolmagay ululuχuna körä bunuŋ klägäysen oχšašlï arzanilikindä.

Da bu belgili körümdür, ki därman yoχtur buŋar maŋa.

Zera egär ki arilärgä χorχulu bašχïšlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär sẹrovpẹlär da k'ẹrovpẹlär yüzlärin yapïyïrlar, men χaysï harsïz sürät bilä baχkaymen?

Egär ki kök olturγučuŋ seniŋdir da yer podnožokudur ayaχlarïŋnïŋ seniŋ, men ne türlü turma men(182v)dä färâhlangaymen?

Čünki sen barčanï toldurïyïrsen, men ne türlü kendimdä χabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baχsaŋ, berirsen titrämä buŋar, yuvuχlasaŋ taγlarga, na tütün čïχarïrlar, menim χaysï χuvatïm turgay alnïŋa seniŋ?

Yamandïr maŋa, yamanga, bu arilikkä yuvuχlanma da sargardanlïχ yïraχlanmaχtan, a zvïlašča, ki toγru sahmanel ettiŋ: «Egär ki χaysï yemäsä tenimni menim, tirliki bolmastïr boyunda ken...»

[Здесь отсутствует один лист].

(183r) **Bu alγïšnï här zaman aytïŋïz, zera tiyäsidir**

Alγïšlïsen, haybatlï da ölümsüz padšah, etučisi köknüŋ da yerniŋ, yaratučï haybatlangan, haybatlï da alγïšlï, ögövlü alγïš bilä da haybat bilä.

Išit maŋa, Biy, da yarlïγa ulu yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

Ata, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, aŋ meni, köpyazïχlïnï, nečik ol χaraχčïnï, χačan kelsäŋ učmaχïŋa seniŋ haybatïŋ bilä seniŋ yarγulama ölülärni da tirilärni.

Išit maŋa, Biyim me(183v)nim Jisus K'risdos, da yarlïγa, buz da bošat menim yaman yazïχlarïmnï.

Da arzani et šükürlük bilä haybatlama Atanï da Oγulnu da Ari D͡žannï meŋi meŋilik.

Sensen ölümsüz Teŋri, padšahï haybatlarnïŋ.

Sensen könü yarïχ da toγru yarγučï.

Sensen yarïχ ögövlü da haybatlï.

Sensen Atasï Yarïχnïŋ.

Sensen ölümsüz Ata tasïndan frištälärniŋ, ki seni här kez alγïšlïyïrlar da haybatlï ari atïŋnï ögiyirlär da alγïš(184r)lïyïrlar, aytïp: «Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ, toludur kök da yer haybatïŋ bilä seniŋ!» Här vaχt tïyγïsïz bunu aytïyïrlar da alγïšlïyïrlar seniŋ ari atïŋnï meŋi meŋilik.

Sensen Atasï barča arilärniŋ, da vartabedlärniŋ, da ari gusank'larnïŋ, da d͡žïknaworlarnïŋ.

Sensen šaγavatlï da alγïšlï Atasï barča yaratkanlarïŋnïŋ seniŋ.

Sensen ölümsüz kiyöv.

Sensen padšah meŋilik.

Sensen alγïšlï χutχaručïm menim.

(184v) Sensen haybatlï padšahï padšahlarnïŋ da Biyi biylärniŋ.

Sensen K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ.

Sensen k'ahana, öggän da alγïšlï, haybatlï ari Ataŋ bilä seniŋ yergälikinä körä Melk'iseẹtegniŋ.

Sensen χuvatïm, da yaratučïm menim, χutχarïlmaχïm menim, ölümsüz padšahï haybatlarnïŋ.

Sensen köpyarlïγovučï Teŋri.

Sensen yaχšï etüči da haybatlï χutχaručïm menim Jisus.

Sensen adam sövüči K‘risdos.

Sensen alγïšlï, χuvat(185r)lï padšah, ki tamuχnu buzduŋ da barča ǰžanlarnï χutχardïŋ; ol türlü χutχargaysen meni menim yaman yazïχlarïmdan; arït meni, Biyim menim da Teŋrim menim Jisus K‘risdos, išit maŋa, köpyazïχlïga.

Sensen könü sözü Atanïŋ da šnorhk‘u Ari J̌žannïŋ, haybat saŋa meŋi meŋilik.

Sensen ölümsüz χozusu Atanïŋ, alγïšlï, ögövlü da χuvatlï, ki kötürdüŋ yazïχlarnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Sensen χuvatlï rïcïr, (185v) ki p‘arawonnu saldïŋ ari erkiŋ bilä seniŋ teŋizgä χuvatlïlarï bilä da rïcerläri bilä kendiniŋ da Israjęlni χutχardïŋ dinsiz p‘arawonnuŋ χolundan.

Ol türlü dä χutχargaysen, da saχlagaysen meni meŋilik da sönövsüz ottan, da azad etkäysen meni menim yaman yazïχlarïmdan.

Boluš maŋa, Biy, tarlïχïmda menim da χutχar, saχla meni körümlü da körümsüz dušmandan.

Arzani et bizni, yaratučïm, Teŋrim da padšahïm, közätučim da (186r) Biyim, da yaratučïm menim Jisus K‘risdos, yarïχlï da haybatlï ari yüzüŋä, ki körgäymen ǰžan közüm bilä ol ekinči kelgäniŋä, χaysï ki obicat ettiŋ sövüklüläriŋä seniŋ da ayttïŋ bu ari söznü:

«Keliŋiz, Atamdan da Mendän alγïšlanganlar, meŋäriŋiz meŋilik tirlikni, bu učmaχnï» [Мф 25:34 Приидите, благословенные Отца Моего, наследуйте Царство, уготованное вам от создания мира]. Bu ari sözüŋä körä išit, tirgiz da yarlïγa men yazïχlïga.

Yarïχlat men χaramγulangannï.

Tap meni taspolgannï.

Saγayt meni, ölgänni, da tirgiz.

Oŋalt meni, köp yaralïnï, yazïχ bilä ölünü.

(186v) Evet sen, nečik uzunesli, da köpyarlïγovučï, da adam sövüči Biysen, yarlïγarsen da čïdïyïrsen men köpyazïχlïga.

Tergövsüz, χuvatlï, biyänčli Biy, χutχaručïsï dünyâniŋ, tirgiz, da yarlïγa, da bošat men yazïχlïga, nečik ol [boŗnig] χatunga, da ač yarlïγamaχ ešikin tirlikiŋniŋ seniŋ, χaysï ki buyurduŋ da ayttïŋ bu sözlärni:

«Xaχïŋïz, ki ačïlgay sizgä. Xoluŋuz, ki berilgäy sizgä šaγavatï da yarlïγamaχï ari (187r) Atamnïŋ menim da šnorhk‘u da bašχïšï Ari J̌žannïŋ» [Лк 11:9 И Я скажу вам: просите, и дано будет вам; ищите, и найдете; стучите, и отворят вам. 11:13 Итак, если вы, будучи злы, умеете даяния благие давать детям вашим, тем более Отец Небесный даст Духа Святаго просящим у Него].

Otuž men, yazïχlï, ol ari da haybatlï sözläriŋä körä χolïyïrmen sendän, adam sövüči Teŋri, tirgiz men yïχïlgannï da arït meni, kirlini yazïχ bilä, bunuŋ bilä bergäysen maŋa bošatlïχ da oŋalmaχlïχ.

Šaγavatlï, χuvatlï, tergövsüz, χorχulu, da alγïšlï, ögövlü da haybatlangan, ari da aytovsuz atïŋ seniŋ, saŋa haybat da šükür, Ataga da Oγulga da Ari J̌žanga meŋi meŋilik. Amęn.

(187v) **[Xoltχa Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska]**

Alγïšlï Ata, ari Teŋri, könü, arït fikirimni menim.

Alγïšlï Oγlu ari Teŋriniŋ, arït tenimni menim.

Alγïšlï Ari J̌žanï könü Teŋriniŋ, arït ǰžanïmnï menim.

Biy Teŋrim menim, ač aγzïmnï da fikirimni menim da ičir meni Ari J̌žannïŋ bašχïšïnï, da men anïŋ bilä čaχïrïrmen saŋa:

Biyi tirliknïŋ, yeber, Biy, Ari J̌žanïŋnï köktägi da χuvatlat tilimni menim — bilirmen, ki χuvatlïsen da χadir etučisen, Biyim, da Ari J̌žan, Oγlu Teŋriniŋ, arït da (188r) toγrulat sezikimni menim.

Anï χolarmen sendän, Biyim da Teŋrim menim Jisus K‘risdos, ač χulaχïmnï menim, arït fikirimni menim, arzani et meni išitmä ari avazïŋnï seniŋ, da saŋa haybat meŋilikkä dirä.

Vay maŋa! Vay maŋa, ki bularïpmen fikirim bilä da tolumen yazïχ bilä da barča yamanlar bilä.

Umsam menim da ayovučïm, Biyim menim Jisus Krisdos, χutχaručïm da bolušučïm menim, aŋma yazïχlarïmnï menim, meγa saŋa, Biy, da yarlïγa maŋa ulu yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, da nečik (188v) sen yaχšï etüči da adam sövüči Teŋri, saχla meni körümlü da körümsüz dušmandan, saχla boyumnu menim tamuχnuŋ teränindän.

Aŋ meni, Biyim Jisus Krisdos, yazïχlï da arzanisiz χuluŋnu, yarïχlï da učmaχïŋda seniŋ, da bizim kečmišlärimizniŋ ǰžanlarïn tïndïrgaysen meŋilik tïnčlïχïŋda da tirlikiŋdä seniŋ da arzani etkäysen seniŋ ari da haybatlï yüzüŋä.

Biyim menim, tirgiz da yarlïγa, seniŋ ulu šaγavatïŋdan bošat dinsizlikimni menim, zera χadirsen, da χuvatlï, da alγïš(189r)lïsen meŋi meŋilik.

Teŋrim da Biyim menim Jisus Krisdos, sözü Ari J̌žannïŋ, sensen bolušučïm menim da χutχaručïsï dünyâniŋ, χolarmen sendän, χoyma meni yazïχ χïlïnma saŋa, zera bulardï fikirim menim menim yaman erkimdän, da etiyirmen erkin tenimniŋ menim, da taspolïymen ulu yazïχlarïm ičinä, χutχar da yarlïγa seniŋ ulu yarlïγamaχïŋa körä.

Boluš yarïχlï χollarïŋ bilä seniŋ da salma meni yüzüŋdän seniŋ.

Umsam, da išančïm, da χutχaručïm menim sensen, (189v) χutχar da saγayt boyumnu menim, zera mušχullandïlar söväklärim menim.

Sensen müdara da yarlïγovučï Teŋri barčasïnïŋ, tirgiz meni, Biy, šaγavatïŋa körä seniŋ, uyalgaylar barčasï, kimlär χaršï turïyïrlar maŋa, tas etärsen alarnï, zera χadirsen, da uyatlï etmä meni, evet buz yazïχlarïmnï tenimdän menim ari atïŋ üčün seniŋ da aŋma yaman yazïχlarïmnï menim, da saŋa šükür meŋi meŋilik. Amẹn.

[Колофон]

1618. T‘vagan 1066 [1618].

(190r) [Молитва]

Baχ, Biy, küstünmäχimä menim, da aγïrlïχïma ǰžanïmnïŋ menim, da tarlïχïma yüräkimniŋ.

Yarlïγa maŋa, Biy, da χaytar meni menim yaman yollarïmdan, da yaχšïga yol körgüz.

Biy Teŋrim, ki meŋiliktän äväl alγïšlïsen, da saŋa išanïpmen, išit maŋa, Biy, da ber šnork‘uŋnu maŋa da alarga, kimlär seniŋ ari atïŋnï bolušluχka ündiyirlär, boluš alarga tarlïχïnda alarnïŋ.

Sen, Biy, barabar boluškaysen bizgä, nečik χartlarga, alay igitlärgä, da (190v) Ari J̌žan Teŋriniŋ bašχïšïndan maŋa bergäysen, da ǰžanïma menim yaχšï yolga da haybatïna körgüzgäysen, da seniŋ ari yüzüŋä arzani etkäysen.

Da saŋa haybat da šükür, Ataga da Oγulga da Ari J̌žanga meŋi meŋilik. Amẹn.

(192r) *Tegdempernïŋ 15-indä ulukünün etärbiz surp Jagop hajrabednïŋ.*

Žïvotu surp Jagopnuŋ

Ulu hajrabed surp Jagop surp Krikor Lusaworičniŋ atasïnïŋ χïzχardašïnïŋ oγlu edi da eki k‘ristân padšahlarnïŋ zamanïna boluptur, Dïrtadnïŋ da Gostantinosnuŋ. Da surp Jagop yalγïzlïχnï (192v) sövär edi, da köp sk‘anč̣elik‘ etär edi, da yaz u χïš artïχsï kiyiniš bilä yürümäs edi. Da Teŋriniŋ buyruχu bilä aχpaš boldu Mïǰzpïn šähärindä.

Da bir ǰžïknawor daγïn boluptur Maruk‘ẹ atlï. Keldi surp Jagopka, χayda ki turar edi, da saγlïχïn sorma bašladï.

Soŋra kördülär yïγöv ešiki alnïna bir antamaluǰznu on beš yïllïχ, kördülär eksi dä da bu antamaluǰzga yarlïγadïlar, yoχesä Teŋridän χoltχa ettilär anïŋ üčün, (193r) da χač čïχarïp üsnä, da saγayttïlar kensin Biy Teŋriniŋ χuvatï bilä.

Da ol šähärdä bir dovlätli adam bar edi, atï Getron, da Teŋrigä toγru inanmas edi. Da bir oγlu bar edi antamaluǰz.

Xačan kördü Getron, ki ol ävälgi antamaluǰznu saγayttïlar, tezindän aldï kendi oγlun da surp Jagopnuŋ alnïna keltirdi, ki saγaytkay kendin. Ol sahat Teŋriniŋ χuvatï bilä saγayttï oγlun. Soŋra a(193v)tasï bar köŋül bilä Biy Teŋrigä inandï, da bu kün övdägi eli inandïlar Biy Teŋrigä da k‘risdân boldular surp Jagoptan. Soŋra ansïzïm saγaygan oγlan öldü. Da surp Jagop alγïšï bilä turγuzdu kendin ölümdän.

Bir zamandan soŋra rast keldi surp Jagopka bir sala ašïra ketmä, da ol salada bir krinicâ bar edi, χaysï ki ol zamannï χïz oγlanlar opraχlarïn yuvïyïr edilär. Da (194r) surp Jagop yanlarï bilä kečkändä bir türlü uyalmadïlar andan. Yoχesä surp Jagop alarnïŋ harsïzlïχlarï üčün χarγadï ol suvnu, ki suv χurudu, da χïz oγlanlarnïŋ sačlarïn χaradan aχ etti. Da surp Jagop soŋra ketti kendi yoluna. Tezindän ol salanïŋ bütün eli surp Jagopnuŋ artïndan yügürmä bašladïlar, da χaytardïlar kendin, da χoldular andan, ki suvnu (194v) hasilgä keltirgäy. Da ol Teŋriniŋ χuvatï bilä χurugan suvnu yänä hasilgä keltirdi. Evet χïzlarnïŋ sačlarïnï klämädi aχtan χara etmä, ki uyalïp Teŋriniŋ χorχusun yüräklärindän ketärmägäylär.

Yänäči bir töräči ol šähärdä egri törä etär edi. Da töräčiniŋ övü alnïna bir ulu taš kesäki bar edi. Yoχsa surp Jagop χarγadï ol tašnï, ki alay ol taš ufaldï, nečik topraχ. (195r) Soŋra töräči, körüp ol tašnï, ki alay ufaldï, da Biy Teŋridän χorχup, töräni toγru etär edi.

Yänäči eki yarlï, bir söz bolup, klädilär aldama surp Jagopnu: biri kläp ölüp yatïptïr, da birsi kelip χoluptur surp Jagoptan, ki nemä bergäy kefinlikkä, ki barïp sïŋarïn kefinlägäy, ol, ki yalγan ölüp edi. Da χačan sïŋarïn yatkan [пропущенные слова см. ниже] oyatma bašladï, da kördü, ki kön*ü*dän ölüptür alγïšï bilä surp Jagopnuŋ. (195v) Tezindän keldi sïŋarï surp Jagopka, ol, ki tiri edi, da χolma bašladï surp Jagoptan, ki χaytïp tirgizgäy sïŋarïn *yatkan yerinä oyatma, da baχsa, ölüptür könüdän* [пропущенные слова]. Yoχsa surp Jagop Biy Teŋriniŋ alγïšï bilä kelip da tiri etti kendin ölüdän.

Bir zamannï Nigianïŋ konciliyumda boluptur surp Jagop aχpašlar arasïnda. Körüp padšah, ki frištälär χuluχ etiyirlär edi surp Jagopka.

Bir zamannï surp Jagop klä(196r)di, ki Masis taγïna kirgäy edi da köp emgändi, yoχesä bolmadï kirmägä ol taγga. Soŋra anïŋ üsnä ulu emgäkindän yuχusu eltti kendin taγnïŋ tibindä. Da yuχlagan zamanïnda frištä aldï ol taγnïŋ üstündän bir taχta, da ol taχta edi Noj nahabedniŋ kerapïndan, bir taχtasïn alïp frištä da χoydu surp Jagopnuŋ bašï tibinä, da yänäči eltip ol taγga eltti ol kerap taχtanï. Zera artïχsï surp Jagop anïŋ üčün (196v)

klär edi ol tayga kirmä, ki Noj nahabedniŋ kemisin körgäy edi. Zera Noj nahabedniŋ kemisi ol tay üsnä edi potoptan soŋra da tursar anda K'risdosnuŋ kelgäninä anča, ki kelsär törä etmä. Da adam oyluna čarä yoχ, ki ol kemini körgäy, zera Biy Teŋridän buyruχ yoχtur kimesägä.

Yänäči χïzïlbaš padïšahï Šaburh atlï bir zamannï ulu čerüv bilä keldi da Mïʤpïn šähäriniŋ čövräsin aldï. (197r) Yoχesä ari alγïšï bilä surp Jagopnuŋ ovad [=ovod] da sarïnčχa barča čerüvün χïzïlbašnïŋ här yarï χačïrdï, egär elni, egär atlarnï — här biri bir yanga sačïlïp kettilär da šähärgä bolmadïlar nemä dä etmä.

Da daγïn köp türlü sk'ančelik' etti surp Jagop.

Da andan soŋra ʤanïn Biy Teŋrigä sïmarladï tegdemperniŋ on bešsindä.

Biy Teŋrigä haybat meŋi meŋilik. Amęn.

(197v) **Alγïš surp Jagopka χaršï**

Aziz da biyänčli sövüklüsü Ata Teŋriniŋ, taŋlagan χulu yerdän čaχ kökkä surp Jagop, tenli frištäsi köktägi Atanïŋ, išit maŋa, da yarlïγa men köp yazïχlïga, da turγuz meni yïχïlgannï, nečik ol on beš yïllïχ antamaluʤnu turγuzduŋ, χaysï ki bolmas edi tepränmä.

Da sensen ari atasï ʤanïmnïŋ da tenimniŋ menim, ari surp Jagop, χaysï ki sen(198r)sen oχšašï Jisus K'risdosnuŋ, yalbarïp χolarmen sendän, yaχšï da χuvatlï pastïr, oγlu Sionnuŋ, surp Jagop, yaχšï ögüt berüči, pareęχos bol miaʤin Oγluna Ata Teŋriniŋ, ki bizim yaman yazïχlarïmïzga bošatlïχ bergäy, da bizni eski dušmannïŋ sïnamaχïndan saχlagay, da kendiniŋ ari yüzünä arzani etkäy.

Yarlïγa da saγayt yazïχlï ʤanïmnïŋ yaralarïn, ari (198v) ata surp Jagop, ičir susagan ʤanïmnï menim da χurutma, nečik ol krïnïcânï χuruttuŋ, evet sen nečik yarlïγovučï yarlïγadïŋ da toldurduŋ yänä ol krïnicânï. Ol türlü dä menim ʤanïmnï yaχšïlïχ bilä toldurgaysen sen, išančïm da umsam menim surp Jagop.

Zera sen yaχšï ögüt berüčisen da yamandan yaχšïga χaytaručïsen, nečik ol egri yarγučïnï da yaman(199r)nï yaχšï ettiŋ da toγru yolga χaytardïŋ, ol türlü dä men bulargan da arzanisiz χuluŋnu yaman yoldan igi yolga χaytargaysen.

Zera sensen toγru da sövüklüsü Jisus K'risdosnuŋ da yaχšï inanganï Ata Teŋriniŋ, nečik ufattïŋ ol ulu tašnï, ol türlü dä ufatkaysen bašïn ʤan dušmanïmnïŋ menim.

Yalbarïp χolarmen seniŋ sk'ančelik'indän, pareęχos bol Ata Teŋrigä (199v) da kendiniŋ yarïχlï da haybatlï anasïna surp Asduaʤaʤzingä, ki bizni barča sïnamaχïndan, körümlü da körümsüz dušmandan saχlagay da bizim yaman yazïχlarïmïzdan χutχargay.

Inanïrmen seniŋ yarïχlï sk'ančelik'iŋä, yarlïγovučï surp Jagop, yarlïγa men čaräsizgä da tirgiz men ölgänni yazïχ ičinä, nečik tirgizdiŋ ol yarlïnï da nečik tiri ettiŋ ol dövlätliniŋ (200r) oγlun, Getronnuŋ, da sen saγayttïŋ. Bu türlü dä men ölgänni da taspolgannï yazïχ ičinä tapkaysen seniŋ ulu sk'ančelik'iŋ bilä.

Zera sensen arisi Biy K'risdosnuŋ da sövüklüsü da χutχaručïsï ʤanïmnïŋ menim, išit maŋa, köpyazïχlïga.

Zera sensen atam, da seni pareęχos kendimä tutïyïrmen, yarïχlï surp Jagop.

Da sensen χuvatlï da yaχšï paster, da sendädir išančïm da (200v) umsam, išit avazïma menim da baχ küstünmäχinä ʤanïmnïŋ menim, ki saŋa küstüniyir da seni pareχọsluχka ündiyir, da pareχọs seni tutïyïrmen.

Yaχšï kütüčisen da igigä övrätüčisen, pareχọs bol Biy K'risdoska, da surp Asduaʤaʤzingä, da barča arilärgä.

Da saŋa haybat meŋi meŋilik, amęn.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 536

Жития святых

Дата, место, составитель, переводчик, писец неизвестны.
Бумага. 127 л. (127 об. чистый), 9x15 см. *Письмо:* болоргир.
Язык: кыпчакский.
Описание: [Dashian 1895: 241, 1005-1006].

Полный текст рукописи Вен. 536

(1r) Badmut'iunudur da yaχšï χïlïnganï surp Marianęniŋ, ki K'risdos üčün χïynaldï da χanïn töktü Andiok' atlï kermändä Lipanos dinsiz starostadan

"История (житие) и благодеяния святой Мариане, которая ради Христа пострадала и пролила кровь от неверного старосты Липианоса в крепости, называемой Антиохия"

K‘risdosnuŋ jarut‘iunundan soŋra da haybatlï kökkä aγïnganïndan soŋra, da surp aṛak‘ellär ki tügällädilär Teŋriniŋ buyruχun, da ari inamnï sürdülär barča inamlï k‘risdânlarga, da keltirdilär haybatlï taǯlar da sanlï, χaysï ki (1v) surp χačïdïr K‘risdosnuŋ, da surp χač bilä yeŋdilär dinsiz χanlarnï da töräsiz starostalarnï.

Mundan soŋra, ki χïynaldïlar K‘risdos üčün da dinsizliktän ki χaytardïlar barčasïn k‘risdânlikkä da K‘risdoska.

Küčäydilär Ari Ǯan bilä, ki aytïp badmel etkäylär surp Marianẹniŋ χuvatïn da tanïχlïχïn da barča sk‘ančelikin, χaysï ki etti Andiok‘ kermändä.

(2r) Men, Tẹmẹdrianos, yazdïm inamïn da haybatlï χïlïnganïn, χaysï ki bu türlü edi, tügäl da ari Marianẹniŋ χaravašïnïŋ K‘risdosnuŋ da Teŋrimizniŋ bizim.

Surp Marianẹ ulu köktän edi, da atasï guṛk‘lar üsnä ulu edi, da yalγïz edi surp Marianẹ atasïnda, özgä yoχ edi.

Berdi anï ustaga aχïlga da yïraχlattï kermändän on dört fṛang mili, da yasattï aŋar öv, (2v) ki kimsä er ataγlï kirip čïχmagay χatïna, da yasadïlar aŋar guṛk‘ övü, da bar edi χullarï da χaravašlarï, da anda ösüp ilgäri keldi da övrändi anda.

Surp Marianẹ, χačan ki eskä da aχïlga keldi, ansïzïn kördü teredžädän ötläš övündä yarïχ, ulu taŋlamaχ bilä taŋla*n*dï, zera yarïχ körgäni heč yoχ edi.

Ansïzïm ulu küstünmäχ bilä küs(3r)tündü surp Marianẹ da ayttï:

«Egär ki ol esä, ki dünyâni da köknü yaratïptïr, men dä aŋar yügünüp yerni öpär edim alnïna anïŋ.

Da yügünmäs edim atamnïŋ yalγan teŋrilärinä; yügünürmen da tapunurmen dünyâni Yaratučïnï, da atamnïŋ yalγan teŋrilärinä inanmas edim, da heč etär edim, da tapunurmen, χosdovanel bolup, köknü, da yerni, da dünyâ(3v)ni Yaratučïga, Ata da Oγul Ari Ǯan Biy Teŋrini, amẹn».

Tek ol sahat surp Marianẹ toldu Ari Ǯan bilä tolu da atïldï k‘risdân; da atasï öčäšip sökär edi, ki K‘risdoska kelin boldu, ölümsüz χanga.

Ol vaχtta surp Marianẹ on dört yašïnda edi da övränir edi esni da aχïlnï.

Da χačan ki išitir edi k‘risdânlarnïŋ χïyïnlarïn, közläri yaš bilä tolar edi da (4r) ulu küstünmäχindän aytar edi, ki: «Bolgïy edi ol kün, ki men dä tüškäy edim K‘risdos üčün ol türlü χïyïnlarga, ki ǯanïm χutulgïy edi meŋi χïyïnlardan da sönövsüz ottan»,— da alγïš etti Teŋrigä da ayttï:

«Biyim, Eyäm, sen bilirsen adamnïŋ tarbiyatïn, ki miskin da imšaχtïr; ber seniŋ Teŋrilik küčündän maŋa, ki haybatlagaymen seni».

Tek ol sahat χantioḳ‘ [=χanï Antiok‘nuŋ] Lipianos yeberdi kendiniŋ inamlï (4v) starostasïn, ki buyruχun χannïŋ tezindän tügällär.

Yeberdi Andiok‘ka da ayttï: «Ne ki k‘risdân bar esä, barïn χïlïčtan kečiriŋiz da χanlarï bilä boyaŋïz χalanïŋ čövräsin».

Da χačan keldi yuvuχ Andiok‘ka, čatïr urdular.

Da surp Marianẹ kendiniŋ övündän barïr edi atasïnïŋ övünä.

Ol sahat kördü ari gojsnu dinsiz Lipianos biy, da suχlandï aŋar, da (5r) asrï sövündü da ayttï: «Keltiriŋiz maŋa ol χïznï. Egär erkli esä, χatun etärmen kendimä. Egär χaravaš esä, satun alïrmen kendimä χatunluχka».

Xačan ki turup [=tutup] eltsärlär edi ari gojsnu, čöküp bašladï alγïš etip aytmaga:

«Yarlïγa maŋa, Teŋrim, da čïχara bermä ǯanïmnï dinsizlärgä da bermä adam öldürüči kazanlarga gojsluχumnu menim.

Eyäm menim Jisus K‘risdos, yeber maŋa Ari Ǯanïŋnï [*На полях:* Eyäm menim Jisus K‘risdos, yeber maŋa Ari Ǯanïŋnï], (5v) ki χuvatlatkay meni küčüŋ bilä seniŋ, ki χorχusuz bolgaymen ǯuvap bermä dinsiz starostaga, ki sözläsär menim bilä, ki arzani dügül, da tutïyïr meni, nečik kazanlar arasïna χoylarnï učar χuš bilä.

Eyäm menim Jisus K‘risdos [*На полях:* Eyäm menim Jisus K‘risdos], umsanïpmen da išanïpmen saŋa, da seni haybatlarmen meŋi meŋilik, amẹn».

Da χačan elttilär ari gojsnu dinsiz biyniŋ alnïna, ayttï (6r) dinsiz Lipianos: «Bizim millätimizdän dügüldür bu; yoχesä bu χïz umsanïptïr K‘risdoska, ki bizim ǯuhutlar χačka čïχardïlar».

Turγuzdu alnïna ari gojsnu da bašladï sorov etmä bu dinsiz, ki:

— Xaysï millättänsen?.

Ayttï ari gojs:

— Men k‘ristânmen, da adämiliktä ündäliyirmen Marianẹ, da umsanïpmen barčanï yaratučïga Teŋrigä.

Tek ayttï, dinsiz:

— Alïŋïz bu χïznï da saχ(6v)laŋïz taŋ atkïnča.

Da kendi dinsiz kirdi kermängä čerüvü bilä da bašladï guṛk‘larnï biyiklätip hörmätlämägä da k‘risdânlarnï soymaga, nečik χoylarnï, da χanlarï bilä kermänniŋ χalasïn boyamaga.

Bu yaman χïlïnganïndan soŋra olturdu murdar olturγučuna da buyurdu surp Marianẹni alnïna keltirmä.

Keldi surp gojs dinsizniŋ alnïna. Körüp körkün, (7r) da suχlandï, da ayttï:

— Hayufsunmassen körküŋnü seniŋ da sürä-

tiŋniŋ turovušun, daγïn yaχšïdïr saŋa, ki ölmägäysen χïyïn bilä da barčasïna sövüklü bikä bolgaysen.

Ǯuvap berdi surp Marianę da ayttï:

— Bilir anï Biy Teŋrim menim, ki men menim tarbiyatïmnï teškirmisärmen, da ni menim yaχšï yüräkimni seniŋ murdar saγïšïŋa küvürmisärmen, bolmassen menim umsam(7v)nï umsasïzlïχka χaytarmaga, zera yeberdi maŋa Biyim küčün da Ari Ǯanïn, ki χurban etkäymen boyumnu menim, ki meŋi Xandïr köktä.

Ayttï dinsiz, ki:

— Men saŋa köp türlü χïyïn berirmen, da menim buyruχum bilä seniŋ buyruχuŋnu murdarlarmen.

Egär išitsäŋ maŋa da inansaŋ teŋrilärimä menim, bolur saŋa tïnčlïχ. Menmen barčasïnïŋ χanï, da barčasïna bolsarsen (8r) χaničä da buyruχčï, da χutulsarsen köp türlü χïyïnlardan.

Ayttï ari gojs:

— Umsam menim berkiniptir Jisus bilä, da yaχšï erkim bilä čïχara berirmen χïyïnga boyumnu menim. Egär tenim menim χïynalmasa, ǯanïm menim učmaχka kirmäs da taǯlanmas köktägi Xandan. Biyimiz K'risdos χïyïnga berdi tenin kendiniŋ bizim üčün, da men hadirmen K'risdosum üčün barča χïyïnga, ne ki hadirläpsen.

(8v) Tek dinsiz χan yüräklänip öčäšti da buyurdu yalanačlatma da tövdürtmä temir tayaχlar bilä anča, ki söväkläri köründü.

Da ari gojs bu barča χïyïnnï heč etti da baχïp kökkä, ayttï bu alγïšnï [*На полях:* Bek körklü]:

«Eyäm da Teŋrim Jisus K'risdos, saŋa išanïpmen boyum bilä, taba etmä meni, ki dušmanlarïma kültkü bolgaymen, zera barčasï, kimlär ki tözärlär seniŋ üčün, heč uyalmaslar, yoχesä uy(9r)alïrlar dinsizlär kendiläriniŋ egri töräläri bilä; yoχesä baχmagïn, Biyim, alarnïŋ törälärinä da saχla meni dinsizlärniŋ χollarïndan».

Ayttï dinsiz yarγučï:

— Egär išitsäŋ maŋa da yügünsäŋ teŋrilärimä menim, tapïyïm anïŋkibik hakim, ki tezindän oŋaltkay bar boγunuŋnu. Inangïn teŋrilärimä menim, alar seni saγaytïrlar barča aγïr yaralarïŋdan seniŋ.

Ǯuvap berdi surp Mari(9v)anę da ayttï yarγučïga:

– Seniŋ yaman ögütüŋ, da yaman aytkanïŋ, da hakimlikiŋ menim tenim üčün. Bilgin, egri yarγučï da deli it, menim töräm, da yarγučïm, da hakimlikim köktädir, ki menim ǯanïmnï yarïχlatïr da seni uyatlï etär, ki sensen šaytannïŋ ulu oγlu, soχur da biliksiz, bilgin, ki menim ǯanïm arzanidir učmaχka ari gusank'lar bilä, da men seniŋ χïyïnïŋdan heč χorχman, da (10r) ne seskänmän, egri yarγučï. Egär tenim menim χïynalsa, ǯanïm menim yarïχlanïr Teŋriniŋ küčü bilä, yoχsa sen nek inanmassen menim K'risdosuma, ki inanganlarnï teškirir χaramγuluχtan meŋi yarïχïna?

Xaytïp bilgin, egri yarγučï, ki men seniŋ guṛk'larïŋa yügünüp tapunman, ki sensen erkindä šaytannïŋ, da ol dušmandïr adamga, nečik sen.

Men inanïrmen Jisus K'risdoska, da anïŋ erkindä(10v)dir ǯan u tenim, da ol χutχaručïdïr yaman murdar kišiniŋ χolundan. Egär tenim menim türlü-türlü χïyïnlar bilä χïynalsa, ǯanïm birläniptir K'risdosum bilä, da χutulurmen meŋi χïyïnlardan, ki hadirläniptir šaytanlarga, da anïŋ frištälärinä, da saŋa, da seniŋ sözünä inanganlarga.

Ol sahat öčäšländi dinsiz χan da buyurdu tešmä emčäklärin, da asmaga, (11r) da temir tïrmovïčlar bilä tenin tïrmalamaga.

Baχtï surp Marianę kökkä da alγïš etti K'risdoska da ayttï [*На полях:* Bek körklü]:

«[Псалом 21/22] [17]Čöp-čövrämni aldïlar köp türlü itlärniŋ da kazanlarnïŋ, ki dinsizlärdirlär da taš yüräklilär.

Biyim menim Jisus K'risdos, saŋa umsanïpmen, sensen bolušučïm menim, baχ maŋa da saχla meni, Biyim da Eyäm, χutχar ǯanïmnï aslanlarnïŋ aγzïndan.

[*На полях:* Biyim da Teŋrim, Ata Oγul Ari Ǯan]. Biyim da Teŋrim, Ata Oγul Ari Ǯan, (11v) ber maŋa χuvat, ki etkäymen *men*im alγïšïm alnïŋa seniŋ.

Yeber Ari Ǯanïŋnï seniŋ maŋa, da saχla boyumnu menim dinsiz da yaman χanlardan, da saht [=saχt] et meni, da χuvatlatkïn meni alnïna dušmanlarïmnïŋ, ki yeŋgäymen alarnï seniŋ χuvatïŋ bilä, da kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alar da uyalmagaylar meŋilik».

Tek taŋladïlar olturganlar(12r)nï [=olturganlar] dinsiz biyniŋ χatïna da ayttïlar:

—Bu χïz heč etti buyruχuŋnu seniŋ.

[*На полях:* Ol sahat dinsiz yarγučï yapuχ yaš tüšürdü].

Ol sahat dinsiz yarγučï yapuχ yaš tüšürdü da ayttï surp Marianęgä:

– Išitmädiŋ maŋa da yarlïγamadïŋ saŋa, ošta menim buyruχum bilä buzulduŋ, da ketti seniŋ yüzüŋdän körkü. Ov, Marianę, χaytïp yarlïγan saŋa da yügün teŋrilärimä menim. Egär ki išitmäsäŋ ma(12v)ŋa, yaman χïyïn bilä ölärsen da barča teniŋni küydürtsärmen, baχarsen, ki barčasï čövräŋä seniŋ sürätiŋniŋ körkün hayufsunurlar da barčasï maŋa inanïyïrlar, seni körüp bu χïyïnda.

Ǯžuvap berdi surp Marianę da ayttï:

—Nečik k'ač u hatïr igit tas bolgan, dinsiz egri yarγučï, egär ki men boyumnu χïyïnga ayasam, ǯžanïm menim taǯžlanmas köktägi (13r) padšahdan, ki Jisus K'risdostïr.

Buyurdu dinsiz yarγučï:

—Salïŋïz kensin zïndanga kečädän ertägä anča.

Xačan ki elttilär ari gojsnu, här boγunun surp χač bilä berkitti da bašladï aytmaga:

«Biy, ki hadirlädiŋ χaravašïŋnï seniŋ, ki arzani bolgay χanïn tökmägä seniŋ alnïna, titräp seskäniyirlär barča yaratkanlarïŋ seniŋ haybatlï küčüŋdän.

(13v) Biy, ki češtiŋ baylïlarnï da eski dušmannï uyatlï ettiŋ, ki umsasïzlarnïŋ umsasïsen da öksüzlärniŋ atasïsen, da tullarnïŋ yarγučïsïsen, Biyim da Teŋrim!

Könü yarïχ, baχ meni da yarlïγa maŋa, ki ot bilä küyiyirmen, sensen menim atam, da saŋa išanïpmen, da sensen maŋa bolušučï, da ölülärniŋ yarγučïsï, Biyim menim Jisus K'risdos, yarγu et maŋa eski dušman bilä da dinsiz yarγučï Lipianos bilä, baχkïn maŋa, Biy, zera asrï tïnsïzmen da köptür boyuma χïyïnïm.

Öčäšmä maŋa, Biy, saŋa sïmarlanïpmen ǯžanïm-tenim bilä, salmagïn meni, ki tas bolgaymen, ya yeŋilgaymen, ya χorχkaymen, ki baskaylar ya uyatlï etkäylär meni; saŋa umsanïpmen men, anïŋ guṛk'larï bilä uyatlï etärmen kendin, (14v) da saŋa haybat sunarmen meŋi meŋilik, amęn».

Men, Tęmędrianos, χulu surp Marianęniŋ, barïp zïndannïŋ teredžäsinä, išitip alγïšïn anïŋ da yazar edim, tek ansïzïm čïχtï bir taŋ adam, bir kazan kibik, ačïp aγzïn, otlu yalïn čïχar edi aγzïndan.

Xačan ki kördü surp Marianę bu dinsiz aǯždahanï, čïreyi teškirildi, da eki χolun kötürüp, ayt-(15r)tï:

«Išittiŋ menim χoltχamnï, Biyim, da körgüzdüŋ maŋa dušmanïmnï; ber, Biyim, ki yeŋgäymen anï».

Čöktü tizi üsnä ari gojs da bašladï alγïš etip aytmaga [*На полях:* Xoltχa]:

«Ki körümsüzsen Biyim Jisus K'risdos, da sendän seskänirlär teŋrilär bar povetläri bilä, da seniŋ buyruχuŋdan bašχa tepränmäslär, ki šaytannï bastïŋ, ki baylï bolgay bu aǯždaha, ki maŋa buyruχ etmä keliptir.

Teŋrim menim, sensen χuvatlï, bol maŋa bolušučï, zera klär meni yutmaga bu aǯždaha».

Da χačan tügällädi alγïšïn surp Marianę, tek ansïzïm ačtï aγzïn bu yaman aǯždaha da yuttu ari gojsnu, tek üč kez χač čïχardï surp Marianę χaršïsïna da χolun kötürüp, ayttï [*На полях:* Xoltχa körklü]:

«Eyäm da Teŋrim, ki kirdiŋ tamuχka, da veran ettiŋ tamuχnu, da baylï(16r)larnï χutχardïŋ, da šaytannï uyatlï ettiŋ, saχla meni bu aǯždahadan, ki baylïmen bunuŋ χarnïnda».

[*На полях:* Šaytan čatlandï].

Ol sahat čatladï aǯždaha, da ari gojs češildi ol bagdan [=baγdan?] ziyansïz, nečik bir kimesä heč nemä körmägäy, χaytïp ayttï ari gojs:

«Kördüm dušmannïŋ tas bolganïn».

Yänä kördü surp Marianę eski dušmannï zïndannïŋ bučχaχïnda bašï gör [bašigor]. Keldi ari gojs da bašladï al(16v)γïš etmägä, yaš töküp:

«Šükürlümen sendän, da haybatlarmen seni, da sövünürmen ǯžanïm tenim bilä, ki menim dinimni körkäyttiŋ da dušmanïmnï ayaχïm tibinä kördüm. Biyim menim K'risdos, kördüm seniŋ haybatlï išläriŋni, maŋa toχtaldï ančaχ, tözdüχ Ari Ǯžanga, ki kelip adamnï sövündürgäy χuvatïŋ bilä seniŋ. Šükürlümen sendän, haybat(17r)lï da ölümsüz χan, alγïšlïdïr atïŋ seniŋ meŋilik, amęn».

[*На полях:*] Ol saγat Ari Ǯžan keldi ap-aχ kügürčin kibik.

Ol sahat keldi ap-aχ kügürčin da olturdu kün toγušu sarï teredžä üstünä da bašladï, adam kibik, sözläp aytmaga:

– Meŋi tirlik berildi saŋa, da učmaχ ešiki ačïldï saŋa, da haybatlï taǯž hadirläniptir saŋa, da töziyirlär saŋa barča ari gusank'lar da arilär, ki kelgäysen hajr Ap(17r)rahamnïŋ χučaχïna, da Sahagnïŋ, da Jagopnuŋ, da barča arilär saŋa töziyirlär da saŋa biyäniptirlär, ov, Marianę.

Ol sahat ačtï aγïz ari gojs da yïγlamaχ bilä, yaš tökmäχ bilä bašladï alγïš etmägä:

«Šükürlümen sendän, K'risdos, ki körgüzdüŋ yazïχlï χaravašïŋa Ari Ǯžannï oχšaš kügürči*n*gä, ki keldiŋ, da yazïχlïlarga boldu χaytmaχ da abranmaχ eski (18r) dušmandan seniŋ erkli χïyïnïŋ bilä.

Ne türlü maχtïyïm seni, K'risdos, ki yarïχsen, da yarïχïŋ bilä haybatlarsen ariläriŋni, da umsasïsen tirilärniŋ da ölülärniŋ. Da χolup yalbarïrmen sendän, Biyim Jisus K'risdos, arzani et meni k'risdânlikkä Ata Oγul Ari Ǯžanïŋ atïna, ki umsasïsen arilärniŋ, da saŋa yarašïr haybat da ezat».

Nečik ki ari gojs bu alγïšnï sunar edi (18v) Teŋrigä, Ari Ǯžan ekinči kügürčin kibik köründü ari gojska da ayttï:

– Xoygïn ayaχïŋnï boynu üsnä eski dušmannïŋ, surp χač bilä seni berkit da sorgïn andan, ol aytar saŋa kendiniŋ χïlïnganïn, ki adamlarga ne türlü yamanlïχnï övrätiyir.

Ari Ǧžannïŋ šnorhk‘u bilä χuvatlandï ari gojs, da aldï šaytannï sačïndan, da bastï ayaχï tibinä, da ayttï ari gojs:

— Ya(19r)man ǧžan, nedir seniŋ atïŋ?

Ayttï satana:

— Peliar atlïmen da miŋlär bašï.

Ayttï surp Marianę:

—Seniŋ tamuruŋ da toγušuŋ χaydandïr?

Ayttï satana:

—K‘risdosnuŋ kelini, χolarmen sendän, azgïn*a* yeŋillät ayaχïŋnï boynum üstündän, aytïyïm saŋa barčanï.

Da ari gojs azgïna yeŋillätti ayaχïn.

Tek bašladï aytmaga:

– Asrï köp adamlarnï χaytarïrbiz ken(19v)dimizgä, da adamlarnïŋ tamurun eksitirbiz da kendimizgä čövürürbiz, da barča adamlar bilä uruštururmen da biri biri bilä dušman etüčimen. Yoχtur ol adam, ki meni yeŋgäy. Emdi vaydïr kensinä, ki boynun [=maŋa, ki boyumnu] basïpsen da ayaχïŋ tibinä alïpsen! Nemä dügül edi, egär nemä er ataγlï adamdan yeŋilsäm edi, yoχesä bir χïz oγlandan!

Ayttï surp Marianę:

(20r) – Xaydandïr siziŋ toγganïŋïz, yaman ǧžan?

Ayttï sadana:

—Yerniŋ tibinä antuntkta, χaysï ki tibi yoχtur, da biz χaytarïrbiz adamlarnï bizgä da Teŋrigä alγïš etkänlärni bulartïrbiz.

Ayttï sadana:

— Köriyirmen, ki čöp-čövräŋä seniŋ frištälärdir, da K‘risdosnuŋ yüzükü kendilärindädir, da yuvuχturlar saŋa.

Ayttï surp Marianę murdar sadanaga, (20v) ki:

— Sensen bunda, bilir misen, ki kim bilä sözliyirsen ya kim saŋa ǧžuvap beriyir?

Ayttï sadana:

— Kim sensen ya seniŋ tamuruŋ ya toγušuŋ χaydandïr? Ki men dä saŋa aytkaymen yergäsi bilä.

Ǧžuvap berdi surp Marianę da ayttï:

— Yaman ǧžan, arzani dügülsen menim saγïšïmnï bilmägä, zera frištäläri Teŋriniŋ χatïmadïrlar da Teŋri mendä tïnïptïr.

(21r) Ayttï sadana:

— Bizim χanïmïz yerniŋ tibinädir, da adämilik tarbiyatï heč bolmas anda yetišmägä. Da biz köktän ašaγa yendiχ [=endiχ] tümän-tümän χanïmïz bilä bizim. Xačan ki Teŋri yarattï Atäm atamïznï, buyurdu bizgä, ki: «Keliŋiz da yügünüŋüz χolumdan yaratkanga». Da biz hnazant bolmadïχ. Ol sahat öčäšti Teŋri da bizdän hay(21v)batïmïznï kötürdü, da biz bolduχ dušman adamlarga. Nečik išitsäχ adamlarnïŋ yaχšï χïlïnganïn, adamlarnïŋ Teŋrigä da adamlarga, tezindän ǧžâht etärbiz, ki yetkäybiz da bizgä χaytargaybiz. Tapsaχ ediχ, ki ne bir adam Teŋriniŋ bolmagïy edi, ki ne hörmättän tüšürdü ol bizni. Da biz adamnïŋ esindän daγïn tezbiz, da köz ačïp yumgïnča, (22r) daγïn tezbiz, da ne ki yamanlïχ bar, adamlarga biz övrätirbiz, da bizgä tïnčlïχ yasarbiz yazïχlï adamlarnï — egär itlikkä, egär boŗnigliχkä, öldürmägä adam adamnï, yaman, küfür sözlärgä, anïŋkibiklärni antuntk‘ka alïrbiz, χaysï ki bizim övümüzdür antuntk‘, da eltärbiz yazïχlïlarnïŋ ǧžanlarïn meŋi χïyïnga, χaysïlarï ki bizgä inanïptïrlar da bi(22v)zim erkimiz bilä yürüptürlär.

Ošta aytïyïm saŋa, Marianę, barča χïlïnganïmnï. Daγï da yeŋillät ayaχïŋnï, ki χalganïn da aytïyïm.

Adäm atamïznï aldadïm da učmaχtan čïχardïm, da dünyâni χarγïška saldïm, Gajęngä berdim χardašïn öldürmägä Apelni, saldïm a*dam*larnï yaman boŗniglikkä, ki ǧžanavarlar kibik χïlïnïrlar edi [*На полях:* Apelni saldïm; boŗnig, ki ǧžanavarlar kibik χïlïnïrlar], χardaš kelini bilä, ata (23r) oγul bilä, oγul atasï bilä, bezänip kiyinišlär bilä altundan, türlü-türlü kiyinišlär bilä, biri biri χatïna barïp alay murdarlanïyïrlar edi, anča keltirdim alarnï, ki Teŋri öčäšip da barčasïn suv bilä yoχ etti [*На полях:* Aŋar keltirdim alarnï, ki Teŋrini öčäš*tir*ip, da barčasïn suv bilä yoχ etti].

Daγï da Soḍọm-Koḿọrlarnï keltirdim ol türlü yaman χïlïnmaχlarga, ki keldi köktän ot da barčasïn tas etti da čïχtï antuntk‘tan (23v) χara suv da yaptï alarnï.

Daγï da damâhlattïm Jutanï kümüškä, da berdim χačka čïχarmaga K‘risdosnu ǧžuhutlarga [*На полях:* Daγï da damâhlattï Jutanï kümüškä, da berdi χačka čïχarma].

Bulartïr edim adamlarnï, ki Teŋrini tanïp guŗk‘larga tapunurlar edi.

Daγï da kirärmen adamlarnïŋ yüräkinä da bulγarmen kölnün, da ari-aruv töšäktän yïraχlatïp da keltirirmen boŗnigliχkä.

Daγï da oγlanlarnï analarïnïŋ yürä(24r)kindä boγarmen, da salïrmen yuχu analarïnïŋ közünä — ya boγar, ya otka salïr oγlanlarïn yuχu arasïnda.

Daγï da soχraytïrmen adamlarnï da χatunlarnï, es-uslarïn alïp, da keltirirmen, ki kendilärin suvga ya taγdan ašaγa salïrmen.

Daγï da adamnïŋ kölnün kazan köŋüllü etärmen, ki must etmägäy, yarlïga sadaγa bermägäy, sökkäy, (24v) öčäškäy, mustsuz čïχarïrmen adamlarnï.

Daγï da alγïšta bolganlarnïŋ eslärin salïrmen özgä yarï ya yuχu bilä, ya özgä saγïšï bilä alγïštan boš čïχarïrmen.

Daγï da keltirirmen alarga, ki Teŋrini sökärlär da oγlanlar — kendiniŋ ǯïnoγlarïn [=atalarïn da analarïn].

Yänä keltirirmen aŋar, ki ölülärniŋ üsnä umsasïz yas χoyarmen, urunmaχ bilä, yüzün yïrtïp χanïn tökmäχ, sačïn yulχup, kök(25r)sünä urup anča keltirirmen, ki ölülärin Teŋriniŋ közündän čïχarïrmen.

Yänä yïγarmen övlärgä adamlarnï, ki türlütürlü oyunlar etärlär, yïrlamaχ, Teŋrini tanïp sökmäχ yaman, küfür sözlär bilä, keräksiz išlär bilä, zïrgel etmäχ bilä, biri birin sövüp birsin heč etmäχ bilä, barča dünyâni biz yürütüp erkimizgä alïpbiz, da bügün vay kendi(25v)nä, ki bir χïzdan yeŋildim!

Da köriyirmen K‘risdosnu χatïŋa yuvuχ. Ne ki kläsäŋ, etärsen. Da seniŋ inanganïndan burun K‘risdoska ǯanïŋ u teniŋ bizim erkimizgä edi. Emdi köriyirmen seni, ki K‘risdosnuŋ šnorhk‘u bilä tolusen, da menim sïŋarïmnï öldürdüŋ, da meni bayladïŋ, da ešikimni ufattïŋ, da yerdän ašaγa yeberdiŋ, da men tïyγovsuz yïγlarmen, (26r) ki on dört yašïna χïzdan aldandïm da yeŋildim, da seniŋ ataŋ, da anaŋ, da uruhuŋ, bar millätiŋ bizim erkimiz bilä bardïlar, da sen K‘risdosnuŋ erki bilä bardïŋ, Marianę.

Bayladïŋ tevni da barčamïznï tas ettiŋ. Emdi menim küčüm hečtir seniŋ alnïŋa, ki yeŋildim saŋa.

Ayttï surp Marianę:

— Ayt maŋa, ki χaydadïr seniŋ toγušuŋ ya kim saŋa ayttï, ki sen arilär bilä savaškaysen?

(26v) Ayttï sadana:

— Sen maŋa ayt, ki yarïχ bilä tolusen, χaydandïr seniŋ toγušuŋ ya ne zaman keldi saŋa Ari Ǯan, ayt maŋa, ki men dä saŋa aytkaymen, ne ki χïlïnïpmen.

Ayttï surp Marianę:

— Tiyišsizdir saŋa aytma, da arzani dügülsen išitmägä K‘risdosnuŋ šnorhk‘un, ki mendädir. Ayt, dinsiz dušman, negä diŋrä χïynalmïyïrsen?

Ayttï tev:

– Atasï kendiniŋ šay(27r)tandïr, da men bilmän toγušumnu menim. Biz yoγartïn ašaγa endiχ satanalar bilä da sïŋarlarïmïz bilä birgä.

Nečik äväldän ayttïm saŋa, daγï kökkä yolumuz yoχtur. Evet barča dünyâ bizimdir.

Xaytïp ayttï dušman surp Marianęgä:

— Xolarmen sendän, baγlama meni, zera daγïn äväldän baγlïmen Soγomon χandan: ol yüzük bilä, ki berildi aŋar köktän, tut(27v)tu meni, da χoydu baγïr χazanga, da yüzük bilä möhürlädi, da kömdürdü yerdä, da turdum anda Napǫk‘ǫtǫnǫsǫr χanlïχïna anča [*На полях:* Napǫk‘ǫtǫnǫsǫr χan bilä], χačan ki bašladï saray yasamaga. Xazïp taptïlar meni, saγïndïlar, ki χazna edi. Xačan ki ačtïlar χazannï, da men čïχtïm.

Menmen, ki aldarmen adamlarnï, da Teŋrini unutturmen, da berirmen yaman χïlïnmaχlarnï χïlïnma, da köz a(28r)čïp yumgïnča kün toγušundan kün batïšïnda [=batïšïna?] yetärbiz, da barčanï bizgä χaytarïrbiz, da barčasï bilä sovašïrbiz [=savašïrbiz], kimesädän yeŋilmädiχ, tek bügün vay kendinä, ki bir χïzdan yeŋildiχ!

Ayttï surp Marianę dušmanga:

— Teŋridän yïraχlandïŋïz da dünyâni nek tas etsärsiz?

Ayttï dušman:

— Bilsäŋ edi, yamanlamïsar ediŋ. Köktän da yerdän ant [and] ičärmen, ki tap(28v)sam edi, ki bir adam Teŋrigä bermägiy edim.

Ayttï surp Marianę:

— Tïyïl, murdar dušman da yaman ǯan! Bolman daγïn tözmägä saŋa.

Tek bayladï dušmannï K‘risdosnuŋ surp χačï bilä, da eltti zïndannïŋ bučχaχïna, da yer yarïldï, da saldï anï anda, da ayttï:

— Bar da yoχ bol yerniŋ teräninä K‘risdosnuŋ χorχulu yarγu kününä diŋrä! [*На полях:* surp Marianę χarγadï eski du*šmannï*, yer yarïldï. Aǯdaha čatladï].

(29r) Ertäsi buyurdu dinsiz yarγučï sanlï Marianęni alnïna turγuzma, Bu sanlï gojs keliyir zïndandan, surp χač bilä bar boγunun berkitip. Da žoγovurt asrï köp birgäsinä keliyirlär edi baχmaga, ki ne bolsar.

Bašladï yarγučï aytmaga:

— Yügün teŋrilärimä menim.

Ǯuvap berdi surp Marianę da ayttï:

— Tiyišlidir saŋa yügünüp inanma tiri Teŋrigä, (29v) da sövüklü bolma aŗak‘ellärgä da markaręlärgä, ki tapunursen näfässiz guŗk‘larnï.

Ayttï yarγučï:

— Asïŋïz da küydürüŋüz.

Ǯalatlar ettilär, ne ki ayttï.

Tek surp Marianę alγïš etip ayttï:

«[Псалом 65/66] [12] Kečtiχ biz otnu da suvnu, da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[Псалом 16/17] [3]Sïnadïŋ meni da tapmadïŋ mendä egirlik».

Tek baγlandï ǯalatlarnïŋ χollarï, ki χïynarlar edi ari gojsnu.

Yänä yarγučï ayttï:

— Išit maŋa, Marianę, da yügün teŋrilärimä.

Ayttï surp Marianę gojs:

— Yügünmän χulaχsïz, seziksiz adam χolundan yaratïlgan teŋrilärïŋä. Evet sen bolmassen Teŋrinïŋ χulun yeŋmägä.

Buyurdu dinsiz yarγučï aytmaga:

— Keltiriŋiz χazan, da tolduruŋuz suv bilä tolu, da χaynatïŋïz, ki biškäy söväkläri bilä birgä.

Džalatlar ettilär (30v) buyruχun, da χaynar edi suv, da yalïnï kökkä barïr edi.

Kördü bunu ari gojs, da asrï sövündü, da ayttï: «Biyim menim Jisus Krisdos, barča nemäm tügäl edi, tek k'risdânlikim eksik edi. Et seniŋ teŋrilikiŋ da χanlïχïŋ — bu χazannï maŋa awazan da suvnu nečik Jortanannï,— da χač etip, kirdi suvnuŋ ičinä, färâhda ayttï: – Kiydir maŋa, Biyim, ton yarïχlï da čïχar (31r) eski yazïχlarïmnï mendän, ki k'risdân bolïyïrmen Ata Oγul Ari Džannïŋ atïna».

Ol sahat yer da kök titrädi da Ari Džan kügürčin kibik endi suvnuŋ üstünä da ayttï: «Haybatlï tadž yarïχtan ari gojsnuŋ bašïna».

Ol sahat baγlarï češildi surp Marianędän, da čïχtï suvdan zadasïz, da bašladï Teŋrini haybatlama. Bu haybatnï körüp, inandïlar on dört (31v) miŋ džan Teŋrigä, erlär da χatunlar, bašladïlar Teŋrini haybatlap aytmaga: «Inanïyïrbiz surp Marianęniŋ Teŋrisinä da ol Teŋrini tapunïyïrbiz».

Xačan kördü bunu dinsiz yarγučï, asrï öčäšländi da buyurdu barčasïn χïličtan kečirmägä, χaysïlarï ki tügälländilär K'risdoska on dört miŋ adam, da yöpsündülär haybatlï tadžlar K'risdostan. (32r) Tek ayttï dinsiz yarγučï:

— Čïχarïŋïz Marianęni kermändän da yaman ölüm bilä öldürüŋüz.

Tek alïp sanlï Marianęni, da čïχardïlar kermändän, da ayttïlar džalatlar:

— Boyuŋnu ilgäri keltir, ki kesiyiχ da χannïŋ buyruχun tügälliyiχ.

Ayttï surp Marianę džalatlarga:

— Xardašlar, azgïna tözüŋüz, alγïšïmnï etkinčä.

Džalatlar ayttïlar:

— Et alγïšïŋnï, nečik sövärsen Teŋrini.

Ol sahat eki χolun kötürdü Teŋrigä da ayttï: «Biy Teŋri, ki berkittiŋ köknü da yerni, da čïda, ne ki yaratkanlarïŋdïr da kimlär ki kördülär menim χïyïnïmnï, da sarnasalar, dayma bošat alarnïŋ yazïχlarïn, da ber alarga köktägi učmaχnï, da saγayt alarnïŋ χastalarïn, χaysïlarï ki inansalar da kim ki menim atïmnï (33r) aŋsa, saχla anï barča türlü p'orcank'larïndan šaytannïŋ.

Da daγï kim ki urušta da čerüvdä bolsa ya teŋizdä, da fïrtïna bolsa, da aŋsalar menim atïmnï, ant etip, saχlagaysen alarnï seniŋ haybatlï yarlïγamaχïŋ bilä.

Daγï da kim ki ahlï χorχuga tüššä körümlü da körümsüz da menim χïyïnïmnï sarnatsa üstünä ya bašï üsnä, saγaytïp yarlïγagaysen džanïna (33v) da teninä».

Tek ol sahat kök kökrädi, da yer teprändi, da barï žoγovurt tüštü yüzläri üsnä χorχularïndan da ölü kibik boldular. Tek Biyimiz K'risdos köründü yarïχlï buluttan, da surp Marianę seskändi.

Ayttï K'risdos:

– Eminlik saŋa, menim taŋlangan nahadagïm! Ne ki χoltχa ettiŋ, barïn tügällär saŋa. Miŋ kez san saŋa da aŋar da, kim ki seniŋ (34r) ari atïŋnï aŋsa. Yarlïγovučïmen aŋar. Da χayda da bolsa seniŋ χïyïnïŋ yazovlu, anda yaman džan yuvuχlanmïsar, ne övünä, da ne övnüŋ dört bučχaχïna, da ne övnüŋ povetinä. Kel da tïn seniŋ ulu da köp emgäkiŋdän,— surp Marianęgä Biyimiz K'risdos aytïp da aγïndï kökkä.

Xaytïp surp Marianę adamlar üsnä baχtï — asrï el köp, sansïz.

Ayttï surp Marianę gojs:

— Eminlik sizgä (34v) barčaŋïzga. Da χolarmen sizdän, ki menim haybatlïqïmnï tïyγovsuz tügällägäysiz.

Barčanï tügällägändän soŋra surp Marianę ayttï džalatka:

— Čïχar χïličïŋnï, da kes bašïmnï, da tügällä χannïŋ buyruχun.

Tek ayttï džalat:

— Xaysï ki haybatlarïŋnï kördüm, bolman anï etmägä.

Surp Marianę ayttï džalatka:

— Egär χannïŋ buyruχun etmäsäŋ, mendän ülüššüzsen.

Tek džalat ulu χorχu bilä haybatlï boynun kesti da kördü, ki frištälär elttilär džanïn. Tek džalat biyik avaz bilä čaχïrdï da ayttï:

— Ov, Marianę, saγïšlamagaysen meni, seni öldürüčini, zera seniŋ buyruχuŋ bilä kestim seniŋ haybatlï bašïŋnï.

Men, Tęmędrianos, χulu ari gojsnuŋ, tüzdüm altundan haybatlï islär bilä (35v) čïraχ da temyan bilä, da elttim Andiok' kermängä, da andadïr anïŋ haybatlï teni, da barča χïyïnïn yazdïm. Da men dä χolarmen sizdän, χardašlar, ki här vaχt da här sahat algaysiz surp Marianęni bolušluχka, da ol bolušučïdïr sizgä.

Tügälländi da sïmarlandï surp Marianę gojsnuŋ alγïšï.

Xanlïχïnda dinsiz Lipianosnuŋ, da (36r) bizim

üstümüzgä etär χanlïχ Jisus K‘risdos da körgüzür yarlïγamaχïn kendiniŋ barča inanganlarga.

Badmut‘iunudur Ep‘rosinę gojsnuŋ

“Житие девы Ефросинии”

Zamanïnda Kiči T‘ęotos padšahnïŋ bar edi bir χoʤa kimesä da Teŋridän χorχkan, da atï anïŋ Bafnadios edi, da Alek‘sandrija šähärindän edi. Da bar (36v) edi anïŋ bir χïzï on eki yašïnda, da ol χïznïŋ atï Ep‘rosinę edi, da övränip edi kendin Teŋriniŋ χorχusu tibinä oruč tutma da alγïš etmä. Da Ep‘rosinę boldu yaχšï χïlïχka, da tiparï asrï körklü edi. Da bir yaχšï kimsä da belgili biy klädi bu χïznï kelin etmä kendi oγluna. Da χïznïŋ atasï da biyändi igitkä da klädi χïzïn nï(37r)šanlama. Da Ep‘rosinę umsasïn Teŋridä tuttu, da Teŋriniŋ χorχusun yüräkinä aldï, da klämädi bu dünyâniŋ kiri bilä boynun kirlätmägä, yoχsa saχladï boynun kendiniŋ aruvluχ bilä da K‘risdoska klädi kelin bolma.

Da bir kün ündädilär Ep‘rosinęniŋ atasïn Pafnadiosnu vankka uχdka. Da bardï Bafnadios ol vankka da turdu anda üč kün, (37v) da anda färâhlik etti hapeγalar bilä. Da Ep‘rosinę atasïnïŋ ketkänindän soŋra vankka yašïrtïn sačlarïn χïrχtï, da er kiši kiyiniši kiydi, da aldï birgäsinä beš yüz χïzïl frolü. Da χačan ki sezdi atasïnïŋ kelgänin vanktan övgä, olturdu Ep‘rosinę kemigä da ketti özgä yol bilä vankka, zera ayttï kendi esindä: «Egär barsam gu(38r)sank‘lar vankïna, kelip tapar meni atam menim da küčlük bilä čïχarïr meni vanktan ol kiyövlük üčün, χaysï ki söz beriptir». Soŋra ketti er kišilär vankïna da vanknïŋ ululuχuna oγčojn berdi da aytma bašladï:

— Men poloʤmen, T‘ęotos padšahnïŋ saraylarïndan čïχkan.

Poloʤ aytkanï oldur, ki χatunga barma bolmas. Zera tanïmadïlar kendin vankta, (38v) ki χïz oγlandïr, zera er kiši ayttï kendi kendin. Da bašladï aytmaga vanknïŋ ululuχuna, ki:

— Suχlandïm siziŋ ʤïknel bolganïŋïzga, zera šähärdä alay yaχšï hapeγalar tapulmas, nečik bunda, zera išittim siziŋ toγru yoluŋuz üčün da keldim bunda turma, ki ʤanïmnï tirgizgäymen. Bardïr mendä χeli nemä aχčadan. Egär ki biyänsäŋiz maŋa, berirmen (39r) ol aχčanï vankka.

Soŋra čïχarïp berdi ululuχka beš yüz χïzïl frolü.

Bašladï aytmaga aŋar vanknïŋ ululuχu:

— Xoš keldiŋ, oγlum! — da bilmäs edi, ki χïz oγlandïr.— Egär ki biyänsäŋ bizim vankïmïzga, turgïn sahlïχ bilä.

Soŋra atïn sordu vanknïŋ ululuχu. Ol ayttï, ki:

– Menim atïm Smarak‘tostïr,— ki ermeničä — zïmrut.

Ayttï vanknïŋ ululuχu:

(39v) – Oγlum, hanuzsen oγlansen, tiymäs saŋa yalγïz χuçta bolma. Evet etiyim saŋa ululuχ, ki seni övrätkäy Teŋriniŋ yergälärinä da övrätkäy saŋa yazov.

Ayttï Smaraktos:

— Nečik saŋa biyänčli bolsa, alay etkin, zera men hadirmen barčanï tügällämägä, ne ki dä buyursaŋ.

Soŋra ündädi ululuχ bir hapeγanï. Atï ol apeγanïŋ Akabios edi, ʤïknawor kimsä da Teŋrigä (40r) biyänčli. Da ayttï kendinä:

— Algïn dęr Smaraktosnu kendinä oγul da šägert da alay etkäysen anï bilüči, nečik sen kendinsen.

Da yedi kündän soŋra etti kendin hapeγa.

Yoχsa χalgan hapeγalar körärlär edi bunuŋ körkün, ki ne türlü yüzü Smaraktosnuŋ körklü edi, iškil etärlär edi vanknïŋ ululuχundan, ki tiymästir bunuŋ kibik tiparda igit oγlannï vankka almaga eski (40v) dušmannïŋ yamanlïχï üčün.

Xačan ki sezdi ululuχ, ki biyänmäslär išinä ululuχnuŋ, ki vankka alïptïrlar Smaraktosnu, ündädi ululuχ Akabios hapeγanï da buyruχ etti aŋar, ki χaramγu kiči χuçka yapkay Smaraktosnu, da anda yalγïz-yalγïz etkäy kendin, da ašïn da anda yalγïz yegäy, da yïχövgä dä barmagay, da ne χoranga kirmägäy. Da Smaraktos asrï buŋar sövün-(41r)dü. Da ol türlü ettilär, nečik ululuχ buyurdu, da yaptïlar kensin bir kiči χuç ičinä χaramγuluχta. Da ol χadar anda ʤïknel boldu Smaraktos oruč bilä, alγïš bilä da yïγlamaχ bilä, ki tamaša etti Akabios anïŋ ʤïknel bolganïna da ne türlü ki frištägä hörmät etärlär [=etär] edi.

Da Bafnadios, Smaraktosnuŋ atasï, keldi kendiniŋ övünä, ol ki hörmätkä da uχdka χolup (41v) edilär vankka, da kirdi svitlicasïna Ep‘rosinę χïzïnïŋ, da tapmadï χïzïn, da bašladï χayγuga tüšmä, sorma χullarïndan, ki χaydadïr ya ne boldu.

Ďžuvap berdilär χullarï da ayttïlar:

— Tünägün övdä edi, yoχsa bügün kensin körmädiχ.

Da atasï saγïnïyïr edi, ki kimsägä söz berip edi, yašïrtïn da alïp elttilär kensin yat uluska χayda esä, da izdätmä baš(42r)ladï övündä, svitlicasïnda, da tapmadïlar, da asrï bek χayγuga tüštülär.

Soŋra yänäči izdätmä bašladïlar egär χuruda, egär teŋiz üsnä, χonšuluχta, saraylarda, šähärlärdä, pustalïχta, da tapmadïlar, da ulu yaska kirdi atasï Bafnatios. Da saχalïn yulχma bašladï, da bašïn yulχtu, da olturdu topraχ üsnä, (42v) da kendi kendiniŋ yüzün uryalama bašladï, da asrï bek yïγ-

lïyïr edi χïzïn kendiniŋ da aytïyïr edi: «Vay maŋa! Menim tatlï oγlangïnam! Vay maŋa! Menim közümnüŋ yarïχï! Vay maŋa da menim χartlïχïma! Vay maŋa, ki bolman tapalma menim sövüklümnü, zera χayγumnuŋ färâhliki ol edi! Kim menim malïmnï zarbiy aldï? Kim menim ululuχumnu oγurladï? Kim menim bahalï (43r) inǰimni tas etti? Kim menim čïraχïmnï söndürdü? Kim menim yarïχïmnï tas etti? Kim menim övümnüŋ körkün oγurladï? Kim menim boyumnuŋ meŋärmäχliχin yoχ etti? Xaysï börü menim χozumnu χaptï? Kimdir ol, ki menim günäškä oχšašïmnï yašïrdï? Xaysï teŋizniŋ tolγunu yaptï padšahlïχ kemini? Kim yasïr sürdü padšahlïχ ke(43v)mini? Kim yasïr sürdü padšahlïχ körkün? Kim öldürdü menim haybatïmnï? Ol edi menim közümnüŋ yarïχï. Ol edi menim tïnčsïzlïχïmnïŋ tïnčlïχï. Ol edi menim aγrïχïmnïŋ yeŋillätkän. Topraχï yerniŋ, yapmagaysen menim tenimniŋ χanïn! Negä diŋrä bilmägäymen, ki ne boldu Epʻrasinę χïzïm?»

Nečä kündän soŋra kirdi kemigä da ketti ol vankka, χayda ki χïzï edi. (44r) Evet bilmäs edi, ki χïzï ol vankta edi. Da χačan keldi ol vankka atasï, ayaχïna tüštü vanknïŋ ululuχunuŋ da aytma bašladï ansïzïm χïzïnïŋ tas bolganïn. Da vanknïŋ ulu*luχu* asrï χayγuga tüštü da buyruχ etti barča hapeγalarga, ki χoltχaga turgaylar ulusu-kičisi, aruv oruč bilä da alγïš bilä yedi kün, ki, šahat, Teŋri bolgay vïyavit etmägä anïŋ tas bol(44v)ganïn. Da Teŋri bir türlü viyavit etmädi da körgüzmädi ol χïznïŋ tas bolganïn, zera bu χïznïŋ yalγïzïnïŋ alγïšï barča hapeγalarnïŋ alγïšïn yapïyïr edi. Da Teŋridän alay χolïyïr edi, ki adam oγluna heč belgili bolmadï tiri zamanïnda da körünmädi.

Da yedi kündän soŋra aytma bašladï ululuχ:

– Baron Bafnadios, bilgäysen alay, egär ki seniŋ χïzïŋ (45r) yamanlïχka barsa edi, Teŋri anï bizgä vïyavit etär edi. Yoχesä bilgäysen alay, ki ol yaχšï yolga barïptïr, da Teŋri aŋar biyäniptir. Yoχesä šükür ber anïŋ üčün.

Da ulu tasïndan azgïna övünür edi azgïna Bafnadios.

Andan soŋra ketti övünä Teŋrigä šükür bermäχ bilä, da barča malïn üläšiyir edi yarlïlarga. Da här yïl eki kez ketär edi ol vankka (45v) atasï, da sözlär edi kendi χïzï bilä ǰan sartïn, da sövünür edi, evet bilmäs edi, ki χïzï bilä sözliyir.

Da aytar edi atasï ululuχka:

— Asrï maŋa biyänčlidir gäläǰisi ol hapeγanïŋ, ki χaramγu kiči χuçtadïr, asrï meni bek sövündüriyir.

Soŋra yänäči ketär edi övünä Bafnadios.

Da turdu Smaraktos ol χuçta yalγïz ulu χïyïn bilä da ǰïgnel bolmaχ bilä on sekiz yïl.

(56r) Da χačan ki sezdi ölümün kendiniŋ, da vaχt boldu, ki Bafnadios vankka keldi, da barïp yänäči birgäsinä sözlädi yaχšï da keräkli gäläǰisin Teŋriniŋ, da soŋra aytma bašladï kendi χïzïna:

— Alay bilgäysen, ki asrï ulu χayγu ičinämen Epʻrosinę χïzïmnïŋ säbäpindän, da bilmädim, ki ne boldu.

Aytma bašladï χïzï, ki:

— Tözgin vankta üč küngä anča. Teŋri saŋa anï belgili (46v) etär, ki χaydadïr.

Da χačan aγïrlandï, ündädi atasïn yalγïz da ayttï aŋar:

— Bilgäysen, ki Biy Teŋri etti maŋa ne türlü, ki kendi klädi. Hali ančaχ klärmen seni sövündürmä seniŋ χïzïn üčün, ki χayγurmagaysen. Menmen seniŋ χïzïŋ Epʻrosinę, körgin, da inam bilä inangïn, da sövüngin, da bergäysen anï vankka, χaysï ki menim artïmdan berär ediŋ toyuma da kiyövünä. Da sen (47r) kendi χoluŋ bilä bu menim χïldan kiyinišim bilä kefinlä menim tenimni, kömgäysen da yazïχlï ǰanïm üčün Teŋridän χolgaysen, ki yazïχlarïmnï aŋmagay,— bunu aytkačoχ, ǰanïn Teŋrigä sïmarladï mardnïŋ sekizinda.

Xačan išitti Bafnadios χïzïnïŋ tatlï gäläǰisin, ulu χorχulu tamašasïndan yïχïlïp urundu yergä. Tezindän sekirip, Akabios hapeγa da suv alïp yü(47v)zünä urdu Bafnadiosnuŋ, da tirgizdi kendin, da sorma bašladï, ki:

— Ne boldu saŋa?

Aytma bašladï Bafnadios:

— Xoygïn meni, ki men dä ölgäymen. Zera bügün kördüm ulu skʻančelikʻ.

Soŋra ančaχ buzma bašladïlar χuçun, da kirdi ičkäri, χayda ki yatïp edi χïzï, da tüštü ölü teni üsnä, da yašï bilä χïzïnïŋ yüzün yuvdu köp yïγlamaχ bilä. Soŋra ketti Akabios ape(48r)γa da χabär berdi vanknïŋ ululuχuna da barča hapeγalarga, da barčasï bir yergä yïγïldïlar.

Da asrï ulu avaz bilä yïγlïyïr edi Bafnadios, aytïp bu türlü:

«Vay maŋa, χïzïm Epʻrasinę! Ne üčün saγïšïŋnï maŋa aytmadïŋ, ki men seniŋ bilä birgä ölgäy edim? Da bastïŋ eski dušmannïŋ bašïn da kirdiŋ frištälärniŋ yanïna meŋilik yarïχka da kečövsüz färâhlikkä».

(48v) Alay že vanknïŋ ululuχu da barča hapeγalar yïγlamaχ bilä čaχïrïp aytïyïr edilär bu türlü:

«Ey, kelini Teŋriniŋ, unutmagaysen sïŋarïŋnï, yoχesä seniŋ χoltχaŋ bilä bergäy bizgä Teŋri aruvluχ da χuvat Teŋriniŋ buyruχuna hadir bolma».

Da asrï köp hapeγalar yïγïldï vanktan ol yergä, da tamaša etiyir edilär sanlï Epʻrosineṇiŋ tözümlükünä, da Teŋrini alγïš(49r)lïyïr edilär.

Da ol hapeγalar arasïna biri bir közlü boluptur. Xoydu yüzün kendiniŋ ölünüŋ yüzü üstünä yaš bilä da yïγlamaχ bilä öpiyir edi kendin. Ol sahat közü ačïldï, χaysï ki χaramγulanïp edi. Da bu skʻančelikʻ [bilä] sövündürdü Biy Teŋri kensi kelinin, ki soχur köznü yarïχlattï.

Da yaχšï arzanilik bilä, saγmos bilä, alγïš bilä kendi ata(49v)sï χoydu χïzïn kerezmanga χïldan tonlar bilä birgä.

Kim bolur skʻančelikiŋni seniŋ opovidat etmä, Biy Teŋri, χaysï ki etiyirsen adam oγlanlarïna da tïndïrïyïrsen adamlarnï frištälärniŋ yerinä? Tïndïrgaysen bizni dä yazïχlïlarnï ol yerdä, da χayda ki seniŋ sövüklüläriŋ tïnïyïrlar. Da tïndïrgaysen bu badmutʻiunnu sarnagannï, da išitkänni tügäl haväs bilä, da (50r) yazïχlï yazgannï bu badmutʻiunnu, da saŋa, Biy Teŋri, haybat, da hörmät, da yer öpmäχ hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Mardïn on yedisindä ulukünün Alekʻsianosnuŋ, Teŋriniŋ adamïnïŋ, etärbiz

“Семнадцатого марта мы отмечаем праздник человека Божьего Алексианоса”

(50v) Alekʻsianos adamï Teŋriniŋ bir χoǰža kišiniŋ oγlu edi, da ol χoǰža kišiniŋ daγïn özgä züräti yoχ edi Alekʻsianostan bašχa, da atasïnïŋ atï Epʻremianos edi. Da Ṛïma šähärindän edi kendi. Zamanïnda padšahlarnïŋ Kʻrisdoska inanganlarnïŋ Argateǫosnuŋ da Oṇoṛioṣnuŋ.

Da övrätti Epʻremianos oγluna pʻilisopʻalïχnï da etti kendin ulu usta. (51r) Da sarnadï barča Eski da Yäŋi Töräniŋ bitiklärin. Da χačan ki tügäl adämiliktä boldu Alekʻsianos, klädi atasï kendin nïšanlama kendiniŋ ǰžïnsïna. Da nïšanlagandan soŋra toy ettilär. Da χačan zaman boldu kelin χatïna barmaga pokoyga, kirdi svitlicaga, χayda ki kelin edi, da Teŋriniŋ šaγavatï keldi üsnä, hanuz kelingä yuvuχ barmïnča, da klämädi bu (51v) dünyâniŋ kiri bilä kensiniŋ boynun kirlätmä. Tek čïχardï Alekʻsianos barmaχïndan yüzükün kendiniŋ, da čürgälädi altun yaγlïχ ičinä, da berdi kelingä, da ayttï:

— Al, saχla bunu kendinä, da Teŋri bolsun bizim ortamïzga, menim da seniŋ, — da bunu aytïp, čïχtï svitlicadan.

Da barčasï pokoylarïnda edilär atasïnïŋ övündä.

Da čïχïp ketti kečä bilä atasïnïŋ övün(52r)dän kün toγušu sarï da keldi Jetesia [=Edessa] šähärinä, χayda ki Biyimiz skʻančeli badgerkʻi bar edi, ki Apkar padšahï saγayttï. Xaysï ki ulu küsänč bilä baš endirdi ol badgerkʻkä da öptü kendin. Soŋra ketti yïγövünä surp Asduaǰzaǰzinniŋ, da bahalï kiyinišin teškirdi, da yarlïnïŋ tonun kiydi χïldan, da kendiniŋ bahalï tonun yarlïga berdi, da anïŋ tonun kiydi. Da skʻančelikʻ etiyir edi šä*här* (52v) ičinä.

Da atasï Epʻremianos bilmädi, ki oγlu ne boldu Alekʻsianos. Tezindän izdätmä bašladï kendin šähärlärdä da özgä yerlärdä kendiniŋ adamlarï bilä. Zera atasïnïŋ üč miŋ adamï bar edi χolu tibinä, donatkan körklü kümüš rʹadlar bilä da atlar bilä.

Kettilär bu üč miŋ adam izdämä Alekʻsianosnu, ki izdäp tapkaylar kendin Jetesia šähärindä. Kördü(53r)lär kendin da tanïmadïlar, anïŋ üčün ki yarlï kispätindä edi. Yoχsa hanuz oγormutʻiun beriyir edilär kendinä. Soŋra boš keldilär biyinä kendiläriniŋ Epʻremianoska.

Da sanlï Alekʻsianos ol šähärdä turar edi yarlï kispätindä ǰžïknel bolmaχ bilä, alγïš bilä da oruč bilä on sekiz yïl. Da haftada bir kez ötmäk yer edi. Da ötmäk dä ölčöv bilä yer edi ol — sekiz (53v) dram. Yänäči suv ičär edi haftada bir kez.

Da bir kečäni köründü surp Asduaǰzaǰzin egeγeçbanga, da egeγeçban aŋar aytïyïr, da aytma bašladï surp Asduaǰzaǰzin egeγeçbanga, ki:

– Yïχövnü baχkïn da yïχövgä küvür Alekʻsianosnu, Teŋriniŋ adamïn, zera ol arzani bolsar Teŋriniŋ učmaχïna.

Da bu körüm yavnʹe boldu egeγeçbanga da barčâ šähärgä. Da här yertin keldilär körmä Alekʻsianosnu. Da ol sahattan Teŋriniŋ adamï aŋïldï.

Da bu sanlï kimsä Alekʻsianos kördü, ki asrï ulu hörmätkä mindi adam oγlanlarïndan. Xačtï ol šähärdän da χeli kündän soŋra keldi teŋiz χïrïγïna, zera anïŋ üčün χačtï, ki maχtamagaylar kendin da hörmätlämägäy(54v)lär edi.

Soŋra olturdu kerapka, da klädi ketmägä Darson [=Tarsus] šähärinä, yïγövünä surp Boγos aṛakʻelniŋ. Da ansïzïm χorχulu yel čïχtï da tolγunlar boldu, da χayda ki klämäs edi barma, yel oyarï sürär edi kemisin — atasïnïŋ-anasïnïŋ šähärinä Ṛïmaga.

Da χačan keldi atasïnïŋ šähärinä, bardï atasïnïŋ övünä yarlï tiparda.

Kördü atasï oγlun, (55r) da tanïmadï. Yoχsa sïmarladï bir χuluna, ki baχkan [=baχkay] kensin, nečik här yarlïnï, da aŋar oγormutʻiun etkäy.

Da ettilär kensinä atasïnïŋ χaχrasïnda bir pokoy kibik. Anda yer dä, yatar edi dä anda. Yoχsa bir kimesä tanïma bolmadï kensin, ki Alekʻsianos bolgïy edi. Da köp ïnǰžïtïrlar edi kendin atasïnïŋ

χullarï, da ayblarlar edi kendin, da kültkü etärlär edi, da čanaχ-(55v)ayaχnïŋ pomïyïn bašïndan ašaγa toldururlar edi.

Bir zamandan soŋra sezdi ančaχ kensi ölümün, da klädi kiriç, gaγmar da χaγït, da barča kendiniŋ χïlïnganïn yazdï bitik ičinä: nečik ki yašïrtïn čïχïp ketti keläšmiši χatïndan, ya χaysï šähärgä bardï, ya yïχövdä turganïn. Da barčasïn yazdï, atasïnïŋ-anasïnïŋ da keläšmišiniŋ atïn yazdï da kendiniŋ dä atïn. Da (56r) barčanï yazgandan soŋra χolunda bitikni sïχtï da ǰanïn Teŋrigä sïmarladï mardnïŋ on yedisindä.

Da padšahnïŋ dvoruna avaz keldi da ayttï: «Izdäŋiz övündä Epʻremianosnuŋ Teŋriniŋ adamïn, ki Teŋrigä χoltχa etkäy Ṛïma šähäri üčün da barča mämläkätlär üčün».

Da ansïzïm kendi padšah Ọnọrios biyläri bilä da dvoru bilä ketti Epʻremianosnuŋ (56v) övünä, da taptïlar ölüsün Alekʻsianosnuŋ. Da klädilär, ki χolundan algïy edilär bitikni, da bir türlü bolmadïlar almaga. Da kensi padšah Ọnọrios tüštü sanlï Alekʻsianosnuŋ ayaχïna da ulu yïγlamaχ bilä χoldu, ki yebergiy edi bitikni χolundan. Da hanus bilmäslär edi, ki Alekʻsianostur. Soŋra ansïzïm ačtï χolun da berdi bitikni padšahnïŋ χoluna.

(57r) Tezindän buyruχ etti padšah kendiniŋ baš yazučïsïna, ki sarnagay bitikni ulu avaz bilä, ki barča el išitkäy.

Da χačan sarnadï esä bitikni, ulu χorχu tüštü el üsnä, da tamašaga turdular. Da atasï-anasï χačan kördülär, ki Alekʻsianostïr oγlu kensiläriniŋ, tüštülär anïŋ ölü teni üsnä. Da ulu yïγlamaχlarïn, čaχïrïχlarïn bitikkä bolman (57v) yazmaga.

Da kötürüp tenin, elttilär Bedros aṛakʻelniŋ yïχövünä. Da kerezmanga χoydular kendin altundan da bahalï χašlardan yasagan trumna ičinä yatχïzdïrïp kendin da topraχka arzani ettilär kendin.

Da bu küngä diŋrä anïŋ tenindän meron isisi keliyir asrï körklü. Da ulu skʻančelik bolïyïr anïŋ kerezmanïndan bu küngä diŋrä.

Pareχọsluχu bilä ari a(58r)tanïŋ Alekʻsianosnuŋ, Teŋriniŋ adamïnïŋ, Biy Teŋri yarlïγagay barča kʻestânlarga, da sarnaganga, da išitkängä, da amẹn aytkanga, da yazïχlï yazganga bu ari tirlikin surp Alekʻsianosnuŋ, da ulukünün tutkanga, da Biy Kʻrisdoska haybat da ezat meŋi meŋilik, amẹn.

Junvarnïŋ on bešsindä badmutʻiunudur surp Jovanneṣniŋ, ki Kʻrisdos üčün erkli yarlï boldu

"Пятнадцатого января житие святого Ованнеса, который добровольно обратился в нищенство ради Христа"

(58v) Bu Johanneṣ oγlu edi bir χoǰža kimsäniŋ, nečik ki biy bolgay Stïmbol šähärindä, da anïŋ atï Drubia edi. Da asrï bek sövär edi atasï-anasï Johanneṣni. Da oγlan zamanïnda övrändi yazov da atasïndan χoldu, ki aŋar bir Awedaran algay. Da satun aldï atasï Johanneṣkä bir Awedaran altun-inǰi bilä da bahalï χašlar bilä yasagan. Da här kez (59r) χolundan salmas edi, sarnar edi.

Na bir künnü körär surp Jovanneṣ bir hapeγanï χasta, ki Yẹrusaγẹmgä barïyïr edi alγïš etmägä. Da χošuldu surp Jovanneṣ ol hapeγaga, da övränmä bašladï andan hapeγalïχ garkïn da vanknïŋ hesepin, da ant etti Jovanneṣ ol hapeγa bilä, ki Yẹrusaγẹmdän χaytkanda algay surp Jovanneṣni, kendiniŋ vankïna eltkäy, da alïp (59v) Jovanneṣni, ki kendiniŋ vankïna eltkäy.

Da χačan kördü Johanneṣ, ki Yẹrusaγẹmdän χaytïp keliyir edi, asrï bek sövündü. Da barïp atasïndan aχča klädi Johanneṣ, ki aš satun algay kendinä yolga da apeγaga. Da ašnï satun alïp ketti kendiniŋ ustasïna. Da taptïlar teŋiz χïrïγïnda kemi, tölädi kemičigä haχïn, da kečip kettilär teŋiz aši-ra vankka.

Da χačan (60r) keldi vankka, sačïn χïrχtïlar Johanneṣniŋ vanknïŋ ululuχu, da hapeγa kiyinišin kiydirdi Johanneṣkä. Da asrï bek ǰïgnel bolïyïr edi Johanneṣ, ki tamaša etip aytarlar edi hapeγalar, ki tensiz frištälärdändir.

Da kensi on eki yašïnda edi, χačan vankka kirdi. Da turdu vankta altï yïl.

Soŋra, altï yïldan, χara yüzlü eski dušman taṛïχmaχlïχ saldï Johanneṣniŋ yü(60v)räkinä, da küsänmä bašladï atasïn-anasïn, da ulu ǰïknel bolganïndan da ulu küsänčindän asrï bek χurudu.

Da χorχma bašladïlar egär vanknïŋ ululuχu, egär hapeγalarï, da aytma bašladïlar surp Johanneṣkä, ki:

—Ki nek alay artïχsï sen seni χïyïnga beriyirsen ǰïknel bolmaχïŋ bilä? Zera Teŋri artïχsï nemäni χabul etmäs, tek ölčöv bilä barča nemä χabuldur.

(61r) Da belgirtmä bašladï Johanneṣ hapeγalarga eski dušmannïŋ yamanlïχïn.

Soŋra buyruχ ettilär kensinä, ki ketkäy atasïna da anasïna.

Da čïχtï vanktan Johanneṣ ulu yïγlamaχ bilä da ayttï: «Ey, eski dušman! Čïχardïŋ sen meni frištälärniŋ tasïndan. Umsanïpmen Teŋrigä, ki men seniŋ bašïŋnï basarmen atamnïŋ övündä dä».

Da kelgändä övgä yoluχur (61v) bir yarlïga, ki eski yaman χïldan tonlar kiyip ketiyir edi. Da ne ki kendi kiyip edi igi tonlar, anï yarlïga berdi, da

yarlïnïŋkin kensi kiydi yïrtïχ tonlar, da kiyip olturdu kemigä, da atasïnïŋ övünä keldi.

Da χačan atasïnïŋ övünä keldi, közün kökkä ačtï da yïγlamaχ bilä Teŋridän χoldu, ki aŋar tözümlük bergäy atasïnïŋ ešikindä.

(62r) Soŋra, atasïn-anasïn körgändän soŋra Biy K‘risdoska šükür berdi. Da tanïmadïlar Johanneṣsni ne atasï, ne anasï. Da turdu atasïnïŋ övündä, χaχrada, bir bučχaχta ešikkä χaršï, altï yïl, nečik här yarlï. Da ešikčisi atasïnïŋ yarlïγar edi kendinä, da etip edilär Johaneṣkä barčïχtan [=balčïχtan] öv, ki anda turar edi. Da bilmäs edi, ki biyiniŋ oγlu edi. Da atasï-anasï oγormut‘iun be(62v)rirlär edi kensinä, nečik här yarlïga, bilminčä, da kendi stollarïndan aš yeberirlär edi kensinä. Da ol yemäs edi, yoχsa yarlïga berir edi.

Da ol χadar anda yattï, ki barča teni yara boldu da yaralarï χurtlandï, da itlär kelip yaralarïnïŋ irinin yalarlar edi.

Da bir künnü anasï ol yer bilä kečip ketiyir edi, χayda ki Johaneṣ yatïp edi, da yaman isin aldï, ki sasïyïr e(63r)di. Buyruχ etti ešikčigä, ki ol yerdän čïχargay edi Johaneṣsni. Yoχsa Johaneṣ χolma bašladï ešikčidän, ki:

— Yarlïγa maŋa da meni bu yerdän čïχarma, zera men bu yïlnï ölärmen, da menim üčün Teŋridän tölöv algaysen. Da χačan ki zaman bolsa bikägä bu yerdän kečmä, χolarmen sendän, ki meni kötürüp keri eltkäysen, ki bikä aškay ol yerdän, da yänäči meni keltirip (63v) yerimä yatχïzgaysen.

Da ol türlü etär edi ešikči Johaneṣkä, yarlïγap üstünä, da bermäs edi bikäsinä, ki baχkay edi üstünä.

Da Awedarannï da tutar edi yanïna.

Da χačan ki sezdi kendiniŋ ölümün, ündädi yuvuχ ešikčini, da alγïšladï kensin, da ayttï:

– Aytkaysen bikägä, ki ol yarlï, χaysï ki ešikiŋdä yatïp edi, bilgäysen alay, ki ölümü yetišiyir, da (64r) χolïyïr sendän, ki pokirics′a [=pokorics′a] bolup bir barïp baqkaysen kensin. Bir söz aytma kliyir saŋa.

Da anasï klämäs edi barma anïŋ sasïmaχïndan. Soŋra anasï ayttï:

— Bar da baχ, ne kliyir, zera učmaχ anïŋkibiklärniŋdir. Šahat, bolgaybiz Teŋridän yarlïγamaχ tapma anïŋ säbäpindän.

Soŋra, yüzün čürgäp, anasï da alay bardï Johaneṣsniŋ yanïna, χayda ki (64v) yatïp edi balčïχtan öv ičinä. Da Johanneṣ alγïšladï atasïn da anasïn da, Awedarannï čïχarïp, anasïna berdi, aytïp, ki:

— Bolsun bu Awedaran saŋa χaytmaχlïχka, anïŋ üčün bolsun, ki seniŋ ešikindä tïndïm.

Da χačan kördü Awedarannï anasï da tanïdï, da χolma bašladï yïγlamaχ bilä anasï Johaneṣstän, ki:

— Ant ičtirirmen seni könü Teŋri(65r)gä, χaysï ki yerni da köknü yaratïptïr, ayt maŋa, χaydan tüštü saŋa bu Awedaran?

Soŋra erin dä ündätti anda. Tek Johanneṣ aytma bašladï anasïna:

— Men dä seni ant ičtirirmen, da ne ki aytsam saŋa, alay etkäysen.

Da anasï aldï üstünä kendiniŋ oγlunuŋ antïn.

Soŋra ayttï anasïna:

— Bu yerdä meni kömgäysen bu χïldan kiyinišim bilä menim. Ošta sa(65v)ŋa aytïyïrmen, menmen seniŋ oγluŋ Johanneṣ,— da ol sahat ǰanïn Teŋrigä sïmarladï.

Soŋra sezdi anasï, ki oγludur, da tüštü anasï oγlunuŋ üsnä da taldï. Soŋra suv bilä tirgizdilär anasïn. Turdu ayaχï üsnä.

Da sansïz el yïγïldï ol yergä šähärlilär. Da bütün šähärgä slava ketti.

Soŋra padšah išitti da bardï baχma bardiark bilä birgä.

Evet anasïnïŋ yïγla(66r)maχïn da čaχïrmaχïn kim bolur aytma da yazma!

Da anasï ulu yïγlamaχïndan antïn oγlunuŋ unuttu, ol, ki kendinä aytïp edi, ki: «Xïldan tonlarïm bilä kefinläp kömgäysen». Yoχesä buyruχ etti anasï altun ipindän kefinlik da kefinlädi Johaneṣsni. Kefinläp, ansïzïm anasïnïŋ χollarï χurudu. Soŋra esinä saldï oγlunuŋ antïn. Da ol altun ipindän tonun čïχa(66v)rïp, χïldan kiyiniši bilä kefinlädi oγlun Johaneṣsni. Soŋra χollarï yänäči saγaydï.

Da kömdülär ol yerdä kensin, χayda ki yatïp edi, junvarnïŋ on bešsindä. Da anïŋ üsnä sklepit ettilär gamar kibik, χayda ki yatïptïr Johaneṣ.

Da atasï-anasï hapeγa garkïn tuttular da χuluχ etärlär edi ǰïknel bolmaχ bilä Johaneṣsniŋ kerezmanïna, χayda ki yasattïrïp (67r) edilär taštan yïγöv kibik da yaχšï sövükläri bilä Teŋrigä χuluχ etärlär edi, da ǰanlarïn sïmarladïlar Teŋrigä atasï da anasï.

Bu yaχšï kimsälär bilä da alarnïŋ pareχosluχlarï bilä Biy Teŋri tïndïrgay bizim yazïχlï ǰanïmïznï kendiniŋ učmaχïnda, da bunu megnel etkänni saχlagay Biy K‘risdos sönövsüz ottan, da Biy Teŋrigä haybat da ezat meŋi meŋilik, amẹn.

(67v) **Tegdempermiŋ dörtündä surp Vaṛvaṛa gojsnuŋ**

“Четвертого декабря – святой Варвары”

Vaṛvaṛa bir χoǰa kimesäniŋ χïzï edi, χaysï ki atasïnïŋ atï T‘ẹosgoros edi.

Da χïzïnïŋ ulu körkündän utru yasattïrdï atasï χïzï üčün bir biyik svitlica, ki adamnïŋ sürätin körmägäy. Da klär edi kensin ergä bermä. Da χïzï Vaṛvaṛa kʻrisdân dinin tutar edi, da atasï grabašd edi. Yoχesä χïzï bir türlü klämä(68r)di ergä barma dinsizlärgä, yoχesä Teŋriniŋ χorχusun esinä aldï, da umsasïn Teŋridä tuttu, da gojsluχun aruv saχladï.

Da atasï yasattïrdï ol biyik svitlicanïŋ alnïna bir yïlïsuv da ayttï teslâlarga, ki eki tereǯä bilä etkäylär, da kendi ketti yïraχ yolga.

Da surp Vaṛvaṛa tüštü svitlicasïnda ašaγa, ki baχkay yïlïsuvnuŋ yasalganïn, da χačan kördü, ki eki tereǯä χoygandïr, (68v) aytma bašladï teslâlarga, ki:

— Azdïr eki tereǯä, üčünči hanuz etiŋiz Ata Oγul Ari Ǯannïŋ atïna.

Da kirdi bir suv saγïtnïŋ ičinä märmär tašïndan da barmaχlarï bilä Biyimizniŋ χačïnïŋ nïšanïn etti, χaysï ki halikä anča bardïr ol yerdä. Da čïχïp ol saγïtnïŋ ičindän, kirdi ol yerdä, χayda ki atasïnïŋ guṛkʻlarï turar edi, da barča guṛkʻlarnï ufattï.

Soŋra anïŋ üsnä atasï keldi yo(69r)lundan da kirip yïlïsuvnu kördü, ki üč tereǯä χoygandïr, yüräklänmä bašladï teslâlarnïŋ üsnä da ayttï:

— A vidʹ že men sizgä ayttïm, ki eki tereǯädän artïχ etmägäysiz! Ne üčün üč tereǯä ettiŋiz?

Ǯuvap berdilär teslâlar da ayttïlar:

— Seniŋ χïzïŋnïŋ buyruχu bilä ettiχ.

Soŋra χïzïna aytma bašladï, ki:

— Ne üčün ya negä körä üč tereǯä χoydurduŋ?

Aytma bašladï χïzï:

—Ata Oγul Ari Ǯannïŋ bir Teŋ(69v)riniŋ atï üsnä üč tereǯä χoydurdum.

Tek atasï yüräklänip čïχardï χïlïčïn, ki urup öldürgäy χïzïn, da χïzï χačïp atasïnïŋ alnïndan, ketti taγga yašïnma.

Da atasï χïzïnïŋ artïndan izdiy ketti taγga da kördü ol yerdä eki χoyčïnï. Sorma bašladï χoyčïlardan:

— Xïzïmnï kördüŋiz mi?

Da bir χoyčï körgüzmä bašladï χïzïn — ol sahat χoylarï barčasï taš χayttïlar, da halikä an(70r)ča bardïr ol yerdä ol χoylar taš χaytkan, skʻanċeliki surp Vaṛvaṛa gojsnuŋ.

Soŋra ketti χarγïšlï atasï Tʻėosgoros, da taptï kendi χïzïn, da tuttu sačïndan, da suvrama bašladï kensin taγdan ašaγa, da eltip kendin zïndanga saldï, da töräčigä ayttï barča bolgan išni da χïzïnïŋ kʻrisdânlikin.

Soŋra töräči buyruχ etti alnïna keltirmä ari gojsnu, χozusun Biyimizniŋ, (70v) da sorov etmä bašladï.

Yoχesä bu surp gojs ačïχ avaz bilä ǯuvap berdi töräčigä da χosdovanel boldu Biy Kʻrisdoska, da sökmä bašladï dinsiz töräčini da anïŋ yalγan teŋrilärin.

Soŋra buyruχ etti dinsiz töräči, ki tövgäylär kensin yatχïzïp. Anča tövdülär, ki barča söväkläri üstündä sïnγalandï. Soŋra yänäči ekinči zïndanga saldïlar kendin. Da Biyimiz kendi köründü (71r) aŋar zïndannïŋ ičinä, da χuvatlattï kendin, da ne ki yaralarï bar edi üsnä, saγayttï.

Da ertäsi yänäči keltirdilär töräčiniŋ alnïna. Soŋra yänäči buyruχ etti, ki küydürgäylär χaburγalarïn ot bilä da χollarïn, da bašïna töviyir edilär bazïχ aγačlar bilä.

Soŋra buyruχ etti töräči, ki yalanačlap šähär ičinä suvragaylar kendin, da Biy Teŋri yaptï anïŋ yalanač tenin, da a(71v)damlarga heč körünmädi anïŋ teni.

Soŋra elttilär, χayda ki tas etsärlär edi.

Da ol Teŋridän χoltχa etti, ki anïŋ teninä da anïŋ söväklärinä šnorhk bergäy, ki barča χastalarnï saγaytkay, da kimdä ki čičäk bolsa ya korosta, ki saγaygaylar, da kim ki inam bilä anïŋ jišadagïn tutsa da ulukünün, barčasïna pareχo̧stur.

Soŋra avaz keldi köktän da ayttï, ki: «Barča (72r) χoltχaŋ tügäl boldu χatïma menim. Kelgin da meŋilik učmaχta tïngïn».

Soŋra aldï dinsiz atasï Tʻėosgoros χïlïčnï da kendi χolu bilä bašïn kesti kendi χïzïnïŋ tegdemperniŋ dörtsünä.

Da köktän ot tüšüp küydürdü dinsiz Tʻėosgorosnu.

Da bir kʻrisdân kimesä tenin topraχka arzani etti surp Vaṛvaṛa gojsnuŋ.

Da kim ki χoltχa etsä andan, ol sahat išitir aŋar artïχsï, kim (72v) ki čičäk bolsa ya korosta.

Biy Teŋri yarlïγagaysen surp Vaṛvaṛanïŋ pareχo̧sluχu bilä barča yazïχlïlarga, da sarnaganga, da haväs bilä išitkängä, da yazïχlï yazganga, da Biy Kʻrisdoska haybat da ezat hali da här kez da meŋi meŋilik, amėn.

Tegdemperniŋ on bessindä badmutʻiunudur surp Jagop hajrabedniŋ

“Пятнадцатого декабря житие святого патриарха Агопа”

(73r) Jagop surp Krikor Lusaworičniŋ atasïnïŋ χïzχardašïnïŋ oγlu edi da eki kʻrisdân padšahlarnïŋ zamanïna boluptur, Dïrtadnïŋ da Gosdandinosnuŋ. Da surp Jagop yalγïzlïχnï sövär edi, da köp skʻanċelikʻ etär edi, da yaz u χïš artïχsï kiyiniš bilä yürümäs edi. Da Teŋriniŋ buyruχu bilä aχpaš boldu Mïǯpin šähärinä.

Da bir ǯïknawor daγïn bolup(73v)tur Marukę atlï. Keldi surp Jagopka, χayda ki turar edi, da saγlïχïn sorma bašladï.

Soŋra kördülär yïγöv ešiki alnïna bir antamaluǯznu on beš yïllïχ, kördülär eksin [=eksi] da bu antamaluǯzga yarlïγadïlar, yoχesä Teŋridän χoltχa ettilär anïŋ üčün, da χač čïχarïp boγunlarïnïŋ üsnä, da saγayttïlar kensin Biy Teŋriniŋ χuvatï bilä.

Da ol šähärdä bir dovlätli adam bar (74r) edi, atï Getron, da Teŋrigä toγru inanmas edi. Da bir oγlu bar edi antamaluǯz.

Xačan kördü Getron, ki ol ävälgi antamaluǯznu saγayttïlar, tezindän aldï kendiniŋ oγlun da surp Jagopnuŋ alnïna keltirdi, ki saγaytkay kensin. Ol sahat Teŋriniŋ χuvatï bilä saγayttï oγlun. Soŋra atasï bar köŋül bilä Teŋrigä inandï, da bu kün övdägiläri inandïlar Teŋrigä da (74r) mïgïrdel boldular surp Jagoptan. Soŋra ansïzïn saγaygan oγlan öldü. Da surp Jagop alγïšï bilä kendiniŋ ölüdän tiri etti kensin.

Bir zamandan soŋra rast keldi surp Jagopka bir sala ičinä ašïra ketmä, da ol salada bir čovraχ bar edi, χaysï ki ol zamannï χïz oγlanlar opraχlarïn čayχïyïr edilär. Da surp Jagop yanlarï bilä kečkändä bir türlü uyalmadïlar kensindän. Yoχ(75r)esä surp Jagop alarnïŋ harsïzlïχlarï üčün χarγadï ol suvnu, da suv χurudu, da χïz oγlanlarnïŋ sačïn χaradan aχ etti. Da kensi surp Jagop ketti kensi yoluna. Tezindän kettilär bütün salanïŋ eli surp Jagopnuŋ artïndan da χaytardïlar kensin, ki suvnu hasilgä keltirgäy. Da ol Teŋriniŋ χuvatï bilä χurugan suvnu yänäči hasilgä keltirdi. (75v) Evet χïzlarnïŋ sačlarïnï klämädi aχtan χaraga χaytarmaga, ki uyalïp Teŋriniŋ χorχusun yüräklärindän ketärmägäylär.

Yänäči bir töräči ol šähärdä egri törä etär edi. Da töräčiniŋ övü alnïna bir ulu taš kesäki bar edi. Yoχesä surp Jagop χarγadï ol tašnï, ki ol alay ufaldï, nečik topraχ. Soŋra töräči, körüp ol tašnï, ki alay boldu, da χorχup töräni toγru (76r) etär edi.

Yänäči eki yarlï adam, söz bir bolup, klädilär aldama surp Jagopnu: biri kläp ölüp yatïptïr, da birsi kelip χoluptur, ki nemä bergäy kefinlik, ki barïp birsi sïŋarïn kefinlägäy, ol, ki yalγan ölüptür. Da χačan kelip kläptir sïŋarïn yatkan yerindä oyatma, da baχsa, könüdän ölüptür alγïšï bilä surp Jagopnuŋ. Tezindän keldi sïŋarï surp Jagopka, ol, ki (76v) tiri edi, da χolma bašladï surp Jagoptan, ki χaytïp tirgizgäy sïŋarïn. Yoχesä surp Jagop Biy Teŋriniŋ χuvatï bilä kelip da tiri etti kendin ölüdän.

Bir zamannïŋ Nigianïŋ zborunda boluptur surp Jagop aχpašlar arasïnda. Körär padšah, ki frištälär χuluχ etiyirlär edi surp Jagopka.

Bir zamannï surp Jagop [klädi], ki Masis taγïna mingäy edi, da köp emgändi, yoχesä bolmadï minmägä ol taγga. Soŋra (77r) anïŋ üsnä ulu emgäkindän yuχusu eltti kensin taγnïŋ tibinä. Soŋra yuχlagan zamanïna frištä aldï ol taγnïŋ üstündän Noj nahabedniŋ kerapïndan bir kesäk taχtanï da keltirip bašï tibinä χoydu surp Jagopnuŋ, da yänäči eltip ol taγga mindirdi ol kesäk taχtanï. Zera surp Jagop artïχsï anïŋ üčün klär edi ol taγga minmägä, ki Noj nahabedniŋ kemisin körgiy edi. Zera Noj nahabedniŋ (77v) kemisi ol taγ üsnä turup edi potoptan soŋra da tursar anda čaχ K'risdosnuŋ kelgäninä anča törä etmä. Da adam oγluna čarä yoχ, ki ol kemini körgäy, zera erk Teŋridän yoχtur.

Xïzïlbaš padšahï Šabuh bir zamannï ulu čerüv bilä keldi da Mïǯpin šähärniŋ čövräsin aldï. Da alγïšï bilä surp Jagopnuŋ köp ovad [=ovod] da sarï čulu barča čerüvün χïzïlbašnïŋ här yarï χačïrdï, e(78r)gär elni, egär atlarïn — här biri här yarï sačïlïp kettilär da šähärgä bolmadïlar bir nemä etmä.

Da daγïn köp sk'ančelik' etär edi surp Jagop.

Da ǯanïn Teŋrigä sïmarladï tegdemperniŋ on bešsindä.

Pareχǫsluχu bilä ari hajrabedniŋ surp Jagopnuŋ Biy Teŋri yarlïγagay barča yazïχlïlarga, da sarnaganga, da išitkängä, da yazïχlï yazganga, da Biy K'risdoska haybat meŋi meŋ".

(78v) Badmut'iwnudur sanlï Mariamnïŋ, Ekibdos aytkanï Mïsïr šähäridir

"Житие блаженной Мариам из города Мисир, называемого Египтом"

Bu χatun Mariam atlï Aγegsandria šähärindän edi da yarlï kišiniŋ χïzï edi, k'risdânlik zamanïnda edi. Da χačan ki boldu on eki yašïnda, berdi kensin boyun yamanlïχka, bu dünyâniŋ yaman išinä, da kirdi bir yaman boš övgä, da yamanlïχnï χïlïndï ol övdä on beš yïl.

Da bir kün körär Mariam, ki köp el teŋiz χïrïγï (79r) bilä ketiyir edilär, da sezmä kliyir edi, ki χayarï ketiyirlär. Soŋra sezdi, ki Yęrusaγęmgä ketiyirlär surp Xačnïŋ ulukünü üčün, ki yügüngäylär K'risdosnuŋ surp Xačïna. Yoχesä Mariam χayttï yamanlïχïndan kensi esinä, da ketti teŋiz χïrïγïna, da olturup kerapka, da čïχtï Yęrusaγęmgä.

Xačan ki yetišti surp Xačnïŋ [*На полях:* Veraçman] ulukünü, ki sebdemperniŋ on dörtsündä bolur, da köp el kliyir edilär barïp körmä (79v) surp Xačnïŋ yoγarï kötürülgänin. Da χošuldu Mariam elgä, ki el bilä kirgäy yïγövgä körmägä surp

Xačnï. Da χačan ki yïγöv ešikinä yuvuχlandï, el barčasï kitiy edilär yïγövgä, da Mariam bolmas edi kirmägä, yazïχlarïndan utru čïχarï χalïyïr edi, zera Teŋriniŋ χuvatlï surp Xačï χoymas edi aŋar yïγövgä kirmä. Da köp čališïyïr edi Mariam el bilä kirmägä yïγövgä da yalγïz da klädi, yoχ(80r)esä bir türlü bolmadï surp Xačnïŋ χuvatï ašïra.

Soŋra sezdi Mariam, ki kensiniŋ yamanlïχï üčün bolmas kirmä da arzani bolmas. Turdu ešiktän keri da yoγarï baχtï yïγöv ešiki üsnä, kördü badgerk‘in surp Asduaʤaʤzinniŋ da χolunda Biyimiz χučkan badgert [=badgerk‘] üsnä. Da yaš tökmäχ bilä χolïyïr edi surp Asduaʤaʤzindän, ki: «Arzani et meni, alγïšlï surp Asduaʤaʤzin, ki kir-(80v)gäymen yïγövgä, da daγïn artïχ boyumnu bermiyim yamanlïχka da murdarlïχka». Da χeli zaman yïγladï urunmaχ bilä, da soŋra kirdi yïγövgä, da arzani boldu yügünmägä K‘risdosnuŋ surp Xačïna ol zaman, χačan ki hairabed yoγarï kötürür edi surp Xačnï. Da yügüngändän soŋra Biyimizniŋ surp Xačïna čïχtï yïγövdän da tüštü yüzü üsnä yänäči surp As(81r)duaʤaʤzinniŋ badgerk‘i alnïna, yïγlamaχ bilä šükür berir edi aŋar da χolar edi, ki anï arzani etkäy yazïχlarïna bošatlïχ tapma, ki daγïn artïχ kendi övünä barmagay. Da badgerk‘tän avaz išitildi kendinä bu türlü: «Egär ki Jortanannï ašïp ketsäŋ, yaχšï tïnčlïχ taparsen».

Soŋra Mariam rast keldi bir kišigä da χoldu andan, ki aŋar bergäy bir pinâz. Da berdi kensinä. (81v) Da ol pinâznï alïp, bardï, da üč kesäk ötmäk satun aldï, da Jortanannï ašïp arï yanïna, ketti yïγövünä surp Johanneṣ mïgïrdičniŋ. Da kirip yïγövgä, arzani boldu K‘risdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Soŋra ketti pustalïχ yerlärgä da asrï bek söväk sïndïrmaχ bilä ʤïknel boldu ol yerdä χïrχ yedi yïl. Da ol bir pinezgä, ki üč kesäk ötmäk satun alïp edi, χïrχ yedi yïlnï ol χadar (82r) ötmäk bilä kečindi. Da alay köp ötmäkni kündä yer edi, nečik nïšχarknï da nečik ki K‘risdosnuŋ ari teninä arzani bolgay, alay azar yer edi.

Da ol pustalïχta yaš otnu yer edi, nečik ʤanavar, χolu bilä üzminčä, yoχsa χoyar edi yüzün yer üsnä da tišläri bilä gïrʤel etär edi, nečik ʤanavar. Da alay tirilir edi χïrχ yedi yïlnï.

Da χačan ki künläri yetišti, bardï (82v) Zosima ʤïknawor Mariamnïŋ χatïna. Zera ol pustalïχta turar edi. Mariam tiri zamanïnda bir kimesäniŋ yüzün körmädi. Da χačan ki alγïš etkändä Mariam körär Zosimos ʤïknawor, ki bir kimsä havadan ašaγa-ašaγa turuptur, nečik ki yerdän bir χarï biyik, da yuvuχ barmïnča Zosima Mariamga, χorχtu, kendi esinä iškil etip, ki bu ne ʤandïr bunda? Da adam boyu bilä (83r) turuptur adam tiparïnda. Da χačan yuvuχ keldi Zosimos Mariamga, sorov etmä bašladï birgäsinä, ki:

— Bunda nečik ʤïknel bolïyïrsen?

Tek Mariam barča χïlïnganïn ayttï Zosimoska, ki kiči boyundan ne išniŋ ičinä boluptur, da bir nemäni yašïrmadï. Da χoldu Mariam Zosimos ʤïknawordan, ki anï arzani etkäy K‘risdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Soŋra aštï(83v)lar Jortananïŋ suvun eksi dä, nečik χuru yerni, da kettilär özgä pustalïχka. Da ʤanïn Teŋrigä sïmarladï Mariam abrilniŋ birindä.

Da ol yerdä bir aslan yoluχtu, χayda ki Mariam tïndï, da Teŋriniŋ šaγavatï bilä ol aslan ayaχlarï bilä čoγur χazdï sanlï Mariamga, da χazgandan soŋra Zosimos topraχka arzani etti sanlï Mariamnïŋ tenin. Xaysï ki Biy K‘risdos bu (84r) yaχšï ʤanïn pareχosluχu bilä buzgay bizim sansïz yazïχlarïmïznï, da anïŋ χanlïχïna haybat da ezat meŋi meŋilik, amẹn.

Badmut‘iwnudur Giragosnuŋ da anïŋ χardašïnïŋ Barasgewea gojsnuŋ, oruscâ P’etnica aytarlar

“Житие Кираку и его сестры девы Параскевы (Прасковии), которую по-русски [=по-украински] называют Пятницей”

(84v) Bar edi Aleksandrija šähärindä bir adam Giragos atlï, da anïŋ bir χïz χardašï bar edi, atï anïŋ Barasgewi edi, χaysï ki orusča Petnica aŋïlïr.

Da χačan ki atalarï-analarï öldü, suχlandï Kiragos hapeγalïχka, da salïp övün da χardašïn, ketti pustalïχka ulu ʤïknawor Taniẹlgä, da andan hapeγa alγïšlandï, da yaχšï hesep bilä ʤïknel bolïyïr edi, (85r) da Teŋrigä biyänčli boldu,

Da χardašï Barasgewi berdi kensi boyun yaman murdar iškä.

Da χačan išitti Taniẹl ʤïknawor da özgä ʤïknawor lar, asrï bek yamanlama bašladïlar Giragoska, χardašïna Barasgewiniŋ, ki:

— Ne üčün op′ekun etmädiŋ kimsäni χïz χardašïŋa da kimsägä sïmarlamïnča salïp kendin keldiŋ? Tiyišlidir saŋa, ki bargaysen χardašïna da anï keri etkäysen eski (85r) dušmannïŋ išindän.

Da Teŋridän χoltχaga turdu Giragos, ki aŋar Teŋri boluškay χardašïnïŋ χatïna barma Barasgewiniŋ. Da sïnalïp ketti šähärgä, χayda ki χardašï edi. Da ešikinä keldi Barasgewiniŋ. Da yeberdi Giragos bir oγlannï ičkäri övgä da ayttï oγlanga Giragos:

— Barïp ayt χardašïma Barasgewigä, ki χardašïŋ Giragos ešikkä keliptir da seni ündiyir.

(86r) Soŋra čïχtï Barasgewi ičkärtin baš ačïχ, yalan ayaχ, oynïy-oynïy, da χačan ki sezdi χardašï, ki keliptir Giragos, asrï bek sövündü da kelip χardašïna baš endirdi da oγčojn berdi.

Xačan kördü Giragos χardašïn Barasgewini anïŋkibik yaman tiparda, χolu bilä kensiniŋ yüzünä urdu da yïγlamaχ bilä ayttï:

— Vay maŋa, χardašïm! Nedän keldi saŋa bunuŋ kibik yaman iš? (86v) Ne üčün Teŋrigä χaršï bolduŋ da ǰanïŋnï tas ettiŋ? Sen tas bolduŋ da köp kimsälärni tas ettiŋ. Vay maŋa, ki seni bulay kördüm! Yaχšïraχ edi maŋa, ki men äväldän ölgiy edim!

Da χačan išitti bunu Barasgewi, ayaχïna tüštü χardašïnïŋ da ulu yïγlamaχ bilä aytïyïr edi:

— Vay menim kibik yazïχlïga da hazar eγug, zera asrï bek tas boldum da yaman(87r)lïχ bilä kečirdim zamanlarïmnï. Xolarmen sendän, atam menim ǰan sartïn da χardašïm ten sartïn, egär ki bilir esäŋ, Teŋri yarlïγar mï yaman bašlï χatunga da aŋar χaytarlïχ berir mi?

Xolarmen sendän, χoyma meni bunda, da ne ki buyursaŋ, išitirmen saŋa, da hanazant bolurmen barča yaχšï iškä, da bar köŋlüm bilä χuluχ etärmen Teŋrigä.

Da χačan išit(87v)ti bunu Giragos χardašïndan Barasgewidän, da asrï bek sövündü, da aytma bašladï χïzga:

— Kir ičkäri övünä, da bašïŋnï yap, da etikläriŋni ayaχïŋa kiy, zera uzun da küč yol bilä ketärbiz, taγlar bilä da isilär bilä.

Aytma bašladï Barasgewi, ki:

— Könü da Teŋri meŋilik tiridir. Ne türlü ki saŋa čïχtïm, alay birgäŋä barïrmen, χayda da barsaŋ, da birgä(88r)mä bir nemä alman eski dušmannïŋ χïlïnmaχïndan. Yoχesä, χardašïm, yürü alay ketärbiz, ne türlü ki meni köriyirsen baš ačïχ da yalan ayaχ. Daγïn yaχšïdïr maŋa seniŋ bilä ketmä, ne ki eski dušmannïŋ χazγančïna barma.

Da χačan išitti bunu Giragos, artïχsï daγïn bek sövündü, da tüp-tüz taγga kettilär. Da taγdan bir pusta yergä keldilär. Da asrï küč (88v) yol edi yollarï, da Barasgewiniŋ ayaχlarïnïŋ tabanlarï čatladï iti tašlardan, da χanlarï tabanlarïndan, aχïn suv kibik, ketär edi. Alay že közlärindän yašlarï aχar edi. Da ačïχ bašï, yüzläri isidän da tašlarnïŋ χašlamaχïndan ayaχlarïn, nečik otka χaršï, küygäy. Da taš alïp köksünä urar edi, da köp tövmäχtän kögärip χara bolur edi. Da tabanlarïndan yoγa(89r)rï ayaχlarï šišti. Da yïγlap aytïyïr edi: «Biy Teŋri, išit menim χoltχama da χaytmaχlïχïma, nečik boŋnig χatunnuŋ».

Da χačan ketkändä pustalïχ bilä, kördü Giragos yïraχtïn özgä ǰïknaworlarnï, ki keliyir edilär χaršïlarïna, da aytma bašladï Barasgewigä:

— Keri ketkin yoldan, zera bilmäslär alar, ki sen menim χardašïmsen, da iškil etmäsinlär kensi eslärindä.

Tez Baras(89v)gewi yoldan keri ketti da barïp bir yerdä olturdu, da ǰanïn Teŋrigä sïmarladï junisniŋ on altïsïnda.

Soŋra Giragos avaz etmä bašladï Barasgewini, da ol aŋar avaz bermädi. Da χačan yuvuχ barïp baχtï esä, kördü kensin, ki ölüptür. Da ulu küstünmäχ bilä, yïγlamaχ bilä čaχïrma bašladï: «Vay menim kibik yazïχlï χardaška, χaysï ki arzani (90r) dügül edim tirgizmä yazïχlï χardašïmnïŋ ǰanïn!»

Da χazdï čoγur yaš bilä, da yïγlamaχ bilä, da saγmos bilä, da kömdü kensin. Da köp yïγlamaχïndan da χayγusundan yuχladï Giragos χardašïnïŋ kerezmanï üsnä. Da tüšündä körär Biyimizni olturgan olturγuč üsnä biyik da alnïna Barasgewi χardašïn eski yaman tonlar ičinä, da bašï asïlgan kölnü yaman (90v) Barasgewiniŋ, da Biyimiz aytï: «Keltiriŋiz alnïma yaman χïlïnganïn bu boŋnig χatunnuŋ».

Tek χara yüzlü adamlar keltirdilär bir ulu bitik, gondak‘ kibik, da sarnama bašladïlar Barasgewiniŋ barča yaman, murdar χïlïnganïn. Soŋra keltirdilär yarïχlï adamlar altun šišä, da šišäniŋ iči tolu χan da yaš, ol, ki Barasgewiniŋ ayaχïndan da közlärindän aχïp edi, da sar(91r)nïyïr edilär bitikni yarïχlï adamlar, ne türlü ki tezindän išitti χardašïna kendiniŋ Giragoska, da baš ačïχ, yalan ayaχ ketti χardašï bilä anïŋkibik taγ u taš üsnä, da tegänäklär üsnä, da köksünä taš urmaχ bilä, da čagatïna, teninä yara bermäχ bilä.

Tek χara yüzlü adamlar bašladïlar aytmaga: «Bunča zaman birgämizgä edi, da bizim erkimizni etär edi, (91v) da az zaman üčün, ki χardašï bilä ketti. Kliyirsiz bizdän zarbiy alma».

Aytma bašladï Biyimiz: «Keltiriŋiz täräzü, ki ölčüngäy anïŋ χïlïnganï».

Da χačan keltirdilär täräzünü, yüklädilär χara yüzlü adamlar täräzünüŋ bir yanïna barča yamanlïχïn Barasgewiniŋ, χaysï ki χïlïnïp edi. Alay že yarïχlï adamlar χoydular täräzünüŋ birsi yanïna altundan šišäni, da aγïr(92r)lanïp yeŋdi altunlu šišä χara yüzlü adamlarnïŋ yaman yükün, da barča yazïχlarï anïŋ tas boldu, nečik bir yalïn kibik söndü, da yaχšï is bürktü altun šišädän.

Soŋra zarbiy aldïlar χollarïndan χara yüzlü

adamlarnïŋ Barasgewini, χaysï ki kliyirlär edi kendin eltip χïynama sönövsüz otta, da yarïχlï kimsälär turγuzdular Barasgewini Teŋriniŋ alnïna. Da Biy Teŋ(92v)ri buyurdu, ki češkäylär üstündän yaman yazïχlï tonlarïn Barasgewiniŋ da kiydirmä bahalï tonlar altun ipi bilä, da bašïna χoydular meŋilik venec tolu yolduzlar bilä, da učup kökkä elttilär kensin.

Soŋra oyandï yuχusundan Giragos, χardašï Barasgewiniŋ, da asrï bek sövündü, ki bu tüšnü kördü. Da barïp badmel etti ulu ǰžïknawor Taniełgä (93r) da özgä ari atalarga, da barčasï Teŋrigä šükür berdilär.

Da yazdïlar ari kimsälär badmut'iunun sanlï Barasgewiniŋ. Xaysï ki jišadagï tügälläniyir junisniŋ on altïsïnda.

Pareχosluχu bilä surp Barasgewianïŋ Biy Teŋri yarlïγagay barča k'estânlarga, da bu badmut'iunnu sarnaganga, da išitkängä, da yazïχlï yazganga, da Biy K'risdoska haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

(93v) **Majisniŋ yedisindä Körüngänidir Biyimizniŋ surp Xačïnïŋ Yẹrusaγẹm šähärindä**

"Седьмого мая Явление святого Креста Господа нашего в городе Иерусалиме"

Zamanïna Gosdantinos padšahnïŋ da yänäči zamanïnda Giureγ hajrabedniŋ Yẹrusaγẹm šähäriniŋ; kününä boluptur Hokoj kalusdnuŋ majisniŋ yedisindä yedinči sahatta, χaysï ki ulukünün etärbiz Bayramdan soŋra dörtünči haftasï čïχsa;

Köründü meŋilik (94r) da özdän surp Xač yarïχlï körüm bilä, ki barča el kördü surp Koγkot'ada, χaysï ki Biyimiz χačka keldi. Da surp Koγkot'adan Zäytün taγïna anča uzanïp edi Biyimizniŋ yarïχlï surp Xačï. Da surp Xačnïŋ yarïχï alay körklü edi, ki günäšniŋ yarïχïn yaptï. Da ulu sövünčlük bilä barča el yïχövgä kirdi: χartï, igiti, on eki yašïndagi oγlanlar — barčasï ulu sövünčlük (94v) bilä da färâhlik bilä šükür berdilär anïŋkibik χorχulu da tamašalï körümü üčün surp Xačnïŋ. Da uyatlï etti surp Xač ǰžuhutlarnï, χaysïlarï ki anïŋ yarïχïn körüp, barčasï övlärinä χačtïlar. Da sanlï Giureγ, Yẹrusaγẹmniŋ hajrabedi, Gosdandinos padšahga bitik yazdï Biyimizniŋ Xačïnïŋ körüngäni üčün, da bizim üčün pareχọstur.

Biy K'risdos, χaysï ki (95r) χïynaldïŋ surp Xačnïŋ üsnä, yarlïγagïn ulukünün tutkanga da sarnaganga, da arzani etkäy Biy K'risdos surp Xačnïŋ yarïχïn körmägä törä künündä. Da yazïχlï yazganga, da sarnaganga, da išitkängä Biy K'risdos yarlïγagay. Da Biy Teŋrigä haybat da anïŋ surp Xačïna hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

(95v) **Majisniŋ on yedisindä ulukünü bolïγïr K'risdosnuŋ surp Xačïnïŋ tapulganï üčün**

"Семнадцатого мая отмечается праздник Обретения Святого Креста Христова"

[Eẹ]rusaγẹmniŋ [=Xaγanlïχnïŋ χaničäsi] Heγinẹ tüš kördü surp Xačï üčün Biyimizniŋ, da ketti Yẹrusaγẹm šähärinä, da yïγdï barča ǰžuhutluχnu Heγinẹ Yẹrusaγẹm šähärinä, da ïndžïtma bašladï kendilärin da sorov etmä, ki körgüzgäylär, χayda salïptïrlar K'risdosnuŋ surp Xačïn. Da köp zaman (96r) ašïp edi andan beri, ki ǰžuhutlar yašïrïp edilär surp Xačnï.

"Иерусалимская [=Византийская императрица] Елена увидела сон о Кресте Господа нашего, и поехала в город Иерусалим, и в городе Иерусалиме собрала Елена всех евреев, и стала их мучить и допрашивать, чтобы показали, куда они дели святой Крест Христов; а с тех пор, как евреи спрятали святой Крест, прошло много времени".

Yoχesä bir čoγur χazïp da anda salïp edi K'risdosnuŋ surp nïšanïn, da bir kimesä bilmäs edi, ki χaydadïr.

Soŋra čïχara berdilär ǰžuhutlar Juta atlï bir ǰžuhutnu χaničägä, ki bu Juta yazïχsïz adamnïŋ oγludur da markarẹ oγludur. Soŋra tutturdu kendin Heγinẹ χaničä da zïndanga saldïr(96v)dï. Da yedi kün zïndanda boldu. Da aytmadï kendinä nemä dä aš bermägä. Da yedi kün ačlïχ bilä ïndžïttï kensin.

Soŋra χosdovanel boldu Juda χaničägä da aytï, χaydadïr Biyimizniŋ Xačï, da yerin dä körgüzdü.

Soŋra Juta bašladï ol yerni χazmaga, da χazdï igirmi χarïš čoγurnu, da χačan igirmi χarïška anča χazdï, tek ol yerdä körklü da tatlï is bürktü, da ol yer(97r)dän čïχardïlar K'risdosnuŋ Xačïn. Da K'risdosnuŋ Xačï bilä čïχardïlar ol yerdän eki χač daγïn, zera bir χač K'risdosnuŋ edi, da eksi χaraχčïlarnïŋ, ki Biyimiz bilä χačka čïχardïlar dinsiz ǰžuhutlar.

Da ulu sövünčlükündän Heγinẹ bolmas edi tanïma K'risdosnuŋ surp Xačïn.

Yoχesä Teŋriniŋ šaγavatï bilä kötürüp bir ölünü eltiyir edilär kömmä. Xačan kördü Juta, kensi dä bilmäs edi, (97v) Biyimizniŋ χačï χaysïdïr. Tek buyruχ etti Heγinẹ ölünü ašaγa χoyma. Da χačan ölünü ašaγa χoydular naš bilä, eŋ äväl bir χač χoydular ölünüŋ üsnä, ki tirilgäy, yoχesä tirilmädi. Soŋra ekinčisin χoydular — tirilmädi. Xačan üčünčisin χoydular, ol sahat tirildi ölü. Da Juta ol yerdä inandï K'risdoska, ki anïŋkibik sk'ančelik' boldu anïŋ Xačïndan. Da sansïz ǰžuhutlar (98r) da dinsizlär inandïlar K'risdoska da anïŋ surp Xačïna.

Da Heγinẹ χaničä Jutanï aχpaš alγïšlattï da atïn Giureγ χoštu. Soŋra Teŋriniŋ atïna mardiros

kečti Giureγ hajrabed da χanïn töktü dinsiz Julianos padšah zamanïna.

Biy K'risdos yarlïγagay ulukünün tutkanga, da yazïχlï yazganga, da sarnaganga, da išitkängä, da amęn aytkanga, da aŋar haybat meŋi meŋilik, amęn.

(98v) **Sebdempernin sekizindä Toγušudur surp Asduaʤaʤzinniŋ surp Annadan, anasïndan kendiniŋ**

"Восьмого сентября Рождество пресвятой Богородицы от святой Анны, матери своей"

Dʒïnsïndan eki tayfanïŋ dʒuhutluχnuŋ Jovagim atlï bir kimesä bar edi surp Asduaʤaʤzinniŋ atasï, Teŋridän χorχkan toγru kimsä da χoʤa. Da χačan ki yetišti ulukünü Teŋriniŋ, da här biri kendi χurbanïn da bašχïšïn keltirirlär edi dʒuhutluχ Teŋriniŋ atïna, alay že Jovagim keltirdi kendi χurba-(99r)nïn yïγövgä. Yoχsa anïŋ χaršïsïna keldi Ṛup'im atlï baš k'ahana da aytma bašladï Jovagimgä, ki:

— Tiymäs saŋa χurban keltirmä Teŋrigä, anïŋ üčün ki seniŋ potomokuŋ yoχtur dʒuhutlar arasïnda.

Yoχesä Jovagim asrï bek χayγuga tüštü, da χayγulu čïχïp ketti yïγövdän, da kendi kendin χatununa da körgüzmädi Annaga. Yoχesä ketti pustalïχka, da anda χoydu kendi (99v) čatïrïn, da anda χïrχ kün ne yedi, da ne ičti. Da aytma bašladï kendi ešindä [=esindä], ki: «Barman kendi övümä da ne yermen, ne ičärmen angïnča, ki Teŋri maŋa belgili etkäy zürätim üčün, da menim alγïšïm bolsun maŋa aš, da yašlarïm — ički».

Da Anna, Jovagimniŋ χatunu, eki türlü χayγu etip yïγlïyïr edi, aytïp kendi boyuna: «Yïγlïyïm boyumnu da zürätsizliχimni».

Da kiydi anda yas ton(100r)nu, da kün üsnä toχuz sahatta bardï kendi baχčasïna, da olturdu teräk tibinä, da χoltχa etmä bašladï Teŋridän, aytïp bu türlü: «Biy Teŋri atamïznïŋ bizim, aŋgïn men miskinni da alγïšla meni, nečik alγïšladïŋ Saṛanïŋ potomoksuzluχun da berdiŋ aŋar oγul Sahagnï».

Da közün kökkä ačïp baχïyïr edi Anna, da aytïyïr edi, da kördü ol teräkniŋ üsnä, χayda (100v) ki χoltχa etiyir edi, eki čïpčïχ madγaš, da bašladï yïγlamaχ ulu avaz bilä da aytma:

«Vay maŋa, da kim meni toγurdu, da kim meni hasilgä keltirdi! Zera men χarγïšlï toγdum dʒuhutluχ arasïnda, da barčasïndan men eksik boldum da uyatlï yïγövündä Teŋrimniŋ menim!

Vay maŋa! Kimgä men oχšadïm? Bu yerdägi kahanalarga da oχšamadïm, χaysï ki kazanlar da hasil (101r) keltiriyirlär seniŋ alnïŋa, Biy Teŋri!

Vay maŋa! Kimgä men oχšadïm? Čïpčïχlarga da oχšamadïm men, χaysï ki čïpčïχlar artïyïrlar da toγïyïrlar alnïŋa seniŋ, Biy Teŋri!

Vay maŋa, ki suvga da oχšamadïm men, χaysï ki suvda hasil bolïyïr balïχ, da seni alγïšlïyïrlar, Biy Teŋri!

Vay maŋa, χaysï ki išsiz dʒanavarlarga da oχšamadïm men, ne türlü ki hasil keltiriyirlär biri birindän da alnïŋa seniŋ toγïyïrlar, (101v) Biy Teŋri!

Vay maŋa, χaysï ki yergä dä oχšamadïm men, ne türlü ki yer hasil keltiriyir barča bitišni kendi zamanïnda adam oγlanlarï üčün, χaysïlarï ki meŋärip alγïšlïyïrlar seni, Biy Teŋri!»

Soŋra frištä köründü Annaga da aytï:

— Anna, Anna! Išitti Biy Teŋri seniŋ χoltχaŋnï, da eki dʒanlï bolup taparsen zürät, da čïχar anïŋ slavasï bütün dünyâgâ.

Aytma bašladï Anna frištägä:

— Tiridir menim Biy Teŋrim. Egär ki toγursam erkäk ya tiši, bašχïš berirmen Biy Teŋrigä, ki Teŋrini alγïšlagay, nečä ki dünyâda tiri bolsa.

Soŋra yänäči eki frištä daγïn köründü Annaga da aytïlar:

— Ošta Jovagim eriŋ seniŋ keliyir da keltiriyir birgäsinä χoyčïlarnï.

Zera frištä Jovagimgä dä köründü da aytï:

– Jovagim! Išitti Biy Teŋri (102v) seniŋ χoltχaŋa. Bargïn övüŋä, da Anna eki dʒanlï bolsun.

Soŋra aytma bašladï χoyčïlarïna Jovagim, ki:

– Keltiriŋiz on χozu aruv da bütün, ki χurban etkäymen Biy Teŋrigä. Da keltiriŋiz on eki ögüz taŋlama da körklü, ki χurban bolgay k'ahanalarga.

Da χačan kördü Anna Jovagimni, ki keliyir χaršïsïna, da aytï:

(103r) – Hali bildim, ki yarlïγadï Biy Teŋri da alγïšladï meni, da hali ančaχ dügülmen tul, da ne zürätsiz.

Da ol künnü tïndï Jovagim, da χurbanïn Teŋrigä sundu, da aytï: «Hali tanïdïm könüdän, ki yarlïγovučï Teŋrim yarlïγadï maŋa da yazïχlarïmnï keri saldï».

Da Jovagim ketti yïγövdän kendi övünä, yazïχlarïndan arïnïp. Da eki dʒanlï bolgandan soŋra toγurdu (103v) Anna surp Asduaʤaʤzinni da sövünčlük berdi dʒuhut χïzlarïna.

Da χačan toγurgandan soŋra Mariamnï sordu Anna tayadan, ki:

—Ne oγlan toγurdum men? — aytï taya, ki:

—Xïz oγlan.

Soŋra aytï Anna, ki: «Dʒanïm ulu boldu».

Da χačan toγurgandan soŋra Mariamnï yuvundu Anna da yuvungandan soŋra yemizdiriyir edi oγlannï, da atïn χoštu Mariam.

Da χača*n* altï aylïχ (104r) boldu Mariam, tek ayaχï üstünä turdu, da basïp yürüdü yedi atlama,

da soŋra anasïna kelip χayttï, da aytma bašladï Anna, ki: «Tiridir könü Teŋri, da Mariam yerni basmagay angïnča, ki eltkäymen kendin Teŋriniŋ övünä».

Da aruv tutar edi Anna kendi svitlicasïn, χayda ki Mariam saχlanïr edi, da bir nemä murdar küvürmäs edi ol yerdä Mariamga.

(104v) Da χačan boldu bir yïllïχ, sövünčlük etti Jovagim, da ündädi k'ahanalarnï, da sarnagan kimsälärni, da χart kišilärni, da pospolitï elni, da barčasïnïŋ alnïna berdi Mariamnï χoluna k'ahanabedniŋ. Da alγïšladï Mariamnï k'ahanabed da aytï: «Biy Teŋri atalarïmïznïŋ bizim, alγïšlagïn bu oγlannï da bergin buŋar yaχšï at, ki bunu [=bu] yaχšï atïnïŋ sla(105r)vasï ketkäy barča tayfaga meŋi meŋilik».

Da barča žoγovurt, alγïšlap Biy Teŋrini, da ayttïlar: «Ameṇ».

Soŋra Mariamnï barča k'ahanalarnïŋ alnïna keltirdilär, da alγïšladïlar kensin, aytïp bu türlü: «Biy Teŋri, χaysï ki biyiktäsen, baχ bu oγlanga da alγïšla kendin seniŋ ari alγïšïŋ bilä, χaysï ki kečövsüzdür».

Soŋra aldï anasï Anna Mariamnï da eltti kendin kendiniŋ (105v) aruv svitlicasïna da alγïšladï Biyni, aytïp bu türlü, ki: «Sarnarmen Teŋrimä menim da anï maχtarmen yäŋi alγïš bilä, anïŋ üčün ki maŋa belgili etti da kötürdü uyatïmnï menim dušmanlarïmdan, da berdi maŋa χuvat, butaχ yazïχsïz. Da jišadag kensinä, Biy Teŋri. Kim opovidat etkäy oγlanlarïna Ṛup'enniŋ, ki Anna χutuldu potomoksuzluχtan?»

(106r) Da färâhlanïp barča el alγïšlïyïr edilär Biy Teŋrini da surp Asduad͡zad͡zinni.

Soŋra el här biri kendi övünä ketti Teŋrini haybatlamaχ bilä.

Ey, alγïšlï Asduad͡zad͡zin, maχtovlu aruvluχka!

Čïraχ, yarïχlï artïχ günäštän!

Ey, yarïχlï poχodn'a, aydan da yolduzlardan artïχ!

Ey, olturγuču frištälärniŋ, köktän daγïn biyik!

Ey, baš frištä topraχtan, daγïn artïχ frištälärdän (106v) da daγïn bahalï tensizlärniŋ köktägi tasïndan!

Ey, maχtovlu gusank'lardan da haybatlï barčasïndan!

Sensen anasï ten algan Teŋriniŋ!

Sensen kelini Ata Teŋriniŋ, χaysï ki äväl-äväldändir!

Seniŋ bilä biyändi Teŋri da boldu yazïχlï adamlar bilä barabar.

Sendän ten aldï.

Seniŋ ašïra ačïldï ešiki učmaχnïŋ.

Seniŋ ašïra alγïšlandï yer, χaysï ki χarγïšlanïp (107r) edi Adäm atamïznïŋ säbäpindän.

Sendän ašïra hasil boldu tatlïlïχ da toγruluχ yer üsnä.

Sendän ašïra k'risdân aŋïldïχ.

Sendän ašïra bošatlïχ taptïχ yazïχlarïmïzga.

Sendän ašïra barča yaχšïlïχ belgili boldu.

Sensen pareχoṣ barča yaratkanlar üčün.

Surp Asduad͡zad͡zin, pareχoṣ bolgïn seniŋ yalγïz Oγluŋa, ki saχlagay bizni ǰžan dušmannïŋ sïnama(107v)χïndan.

Da yarlïγagay Biy Teŋri seniŋ ulukünüŋnü tutkanga, da badmut'iunuŋnu sarnaganga, da išitkängä, da yazïχlï yazganga, da saχlagay sönövsüz ottan barča k'estânlarnï da meni yazïχlï χaravašïŋnï.

Da Biy K'risdoska haybat da ezat meŋi meŋilik, ameṇ.

(108r) Badmut'iunudur antamalud͡znuŋ, χaysï ki Yẹrusaγẹm šähäriniŋ dad͡žarïnïŋ ešikindä yatïp edi otuz sekis yïl

"История о расслабленном, который пролежал [при купальне Вифезида у Овечьих ворот в городе Иерусалиме] тридцать восемь лет, [был исцелен Иисусом и впоследствии встретил его в] Иерусалимском храме" [Иоанн 5: 2-15]

Barïr edi K'risdos Yẹrusaγẹmgä, da kečär edi Soγomonnuŋ yïγövünüŋ ešiki bilä, da kördü bir antamalud͡znu tüškän. Tek ayttï K'risdos:

— Nek bu haldäsen?

Antamalud͡z ayttï:

— Otuz sekis yïldïr, ki bu haldä tüškän turupmen.

K'risdos ayttï, ki:

— Nedir seniŋ säbäpiŋ?

Antama(108v)lud͡z ayttï, ki:

— Soχurmen, da aχsaχmen, da özgä tïnčsïzlïχtamen. Da χolïyïrmen sadaγanï alardan, χaysïlarï ki keliyirlär yïγövgä. Da sövüp Teŋrini, beriyirlär yoluna Teŋriniŋ da yarlïγanïyïrlar.

K'risdos ayttï:

— Kim ki seni oŋaltsa edi, ne berir ediŋ aŋar?

Antamalud͡z ayttï:

— Kimsä meni oŋaltmas, tek Mariamnïŋ Oγlu K'risdos oŋaltïr.

Da antamalud͡z (109r) bilmäs edi, ki K'risdos bilä sözliyir edi.

K'risdos ayttï:

— Šahat, bilüči hakim hanuz seni kelip körmiyir?

Antamalud͡z ayttï:

— Köplär kelip kördülär, taŋlandïlar da ayttïlar: «Kimsä bunu bolmas oŋaltma, tek Mariamnïŋ Oγlu bolur oŋaltma».

K'risdos ayttï:

— Men asrï bilüči hakimmen. Oŋaltïrmen seni daγïn tez, ne ki Mariamnïŋ oγlu.

Antamaluʤ ayttï:

— Öktäm da bilüči körüniyirsen.

(109v) K‘risdos ayttï:

— Sen menim öktämlikimni χoy da menim yalïmnï ber, da menim öktämlikim saŋa χayγu bolmasïn.

Antamaluʤ ayttï:

— Diniŋ yoχ, törä dä, da kümüš sövüčisen. Men bunda bir tamčï suvga hasrätmen, da sen aytïyïrsen: «Yal ber». Šahat, išittiŋ sen Mariamnïŋ Oγlu üčün, ki aytovsuzdur hörmättän, da ašaχ boldu, da aldï ten ari gojs Mariamdan da bizim tarbiyatïmïznï, otuz (110r) yašïnda mïgïrdel boldu, da bizim üčün erki bilä χïynaldï, öldü, kömüldü, tamuχnu buzdu bizim üčün, da šaytanlarnïŋ böläkin yeberdi yer tibinä, da köp dinsizlärni da yaman aγïzlïlarnï χaytardï kendinä, da ölülärni tirgizdi? Da sen aytïyïrsen: «Yal ber maŋa».

K‘risdos ayttï:

— Xačan sen bulay bilirsen bitiktän, nedir ol, ki aytïyïrlar: Törä kününä er kišilär ekinči χa-(110v)tun alsalar, da χatun kišilär ergä barsalar, da učmaχ alarnïŋdïr, kimlär ki itlik etiyirlär, da oγurluχ etiyirlär, da dinsizlik, da kimlär ki yïγïyïrlar maldan da aχčadan?

Antamaluʤ ayttï:

— Bulartučï da aldovučï! Ket mendän keri! Kimesädän bu sözlärni išitkänim yoχ edi, ki ekinči turganïmïzda er kišilär χatun algaylar da χatun kišilär ergä bargaylar, yoχesä frištälär bilä teŋ bolsarlar meŋilik tïnčlïχta. A kimlär ki yaman χïlïnïyïrlar, tursarlar Törä künündä da vay bersärlär kendi boylarïna, ki K‘risdosnuŋ buyruχun tutmadïlar.

K‘risdos ayttï:

— Bu dünyâdadir tïnčlïχ, turmaχ, učmaχ, tatlïlïχ.

Antamaluʤ ayttï:

— Deli da aχïlsïz! K‘risdos buyurup aytïyïr: «Dünyâ kečövlüdür». Da sen aytïyïrsen: «Učmaχ da tïnčlïχ bun(111v)dadïr». Ey, deli kiši! Egär sen išitip hnazant bolsaŋ, men seni Teŋrigä keltirirmen. Egär išitmäsäŋ maŋa, yalïnlï otlar hadirläniptir saŋa.

K‘risdos ayttï:

— Bu söz meni χorχutïyïr. Klärmen χaytmaga aŋar.

Antamaluʤ ayttï:

— Men köp bulargan kišilärni χaytarïpmen K‘risdoska. Egär sen kläsäŋ, seni dä dost etärmen K‘risdoska.

K‘risdos ayttï:

— Egär sen maŋa anï etsäŋ, men seni oŋaltïrmen.

Antamaluʤ ayttï:

(112r) – Kimesä meni bolmas oŋaltma, tek ol, ki Łazarosnu üčünči kündä turγuzdu.

K‘risdos ayttï:

— Bu sözlär maŋa hečtir. Sen yal bergin maŋa — men seni oŋaltïrmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Hali ayttïm saŋa, ki nemäm yoχ. Egär inanmasaŋ, baχ K‘risdosnuŋ Awedaranïna, ki ne aytïyïr: «Suχlanmaŋïz ne altunga, da ne kümüškä, muft alïŋïz, da muft beriŋiz, da boluŋuz šaγavatlï, ne türlü (112v) Atamïz bizim köktägi šaγavatlïdïr üstümüzgä bizim».

K‘risdos ayttï:

— Šaγavatlïdïr da yarlïγovučï, yoχesä Teŋri buyurïyïr: «Teŋriniŋ beriŋiz Teŋrigä da χanniŋ — χanga».

Antamaluʤ ayttï:

— Ol oŋaltkay meni, ki här kün kügürčinni yeberiyir yazïχlï χuluna kendiniŋ, ki keltirir teŋizdän suv da ičirir. Egär ičirmäsä edi, buŋar anča χurup edim. Yoχesä kim sančïptïr, ol bolur (113r) oŋaltma. Egär tiliŋ bilä čüst esäŋ, aχïlïŋ bilä ivašsen. Xanniŋ ešikinä barïp aytsaŋ, ki hakimmen, da bolmasaŋ oŋaltma, ulu bälâga tüšärsen.

K‘risdos ayttï:

— Egär oŋaltsam, ulu haybat alïrmen haybatlï χandan.

Antamaluʤ ayttï:

— Menim otum K‘risdostur.

K‘risdos ayttï:

— Üč yüz altmïš beš boγundan otum bar. Klämässen almaga, yoχesä K‘risdostan klärsen?

Antamaluʤ ayttï:

— Xazna sövüčisen da (113r) dinsiz. K‘risdos šaγavatlïdïr da yarlïγovučï.

K‘risdos ayttï:

— Pevne šaγavatlïdïr da yarlïγovučï, yoχesä sen dinsizsen da ol kišini sövärsen, ki saγ bolgay.

Antamaluʤ ayttï:

— Umsam bar K‘risdosta, ki seniŋ sözlärinä körä törä etkäy saŋa.

K‘risdos ayttï:

— Ot al da köp sözči bolma.

Antamaluʤ ayttï:

— Ber ot, ki körgäymen.

K‘risdos ayttï:

— Otnuŋ nesin klärsen χoyma? Yalïmnï ber, ki seni oŋaltkaymen.

Antamaluʤ (114r) ayttï:

— Ot bar, ki tenni χašlïyïr, da soŋra nemä bolmas.

K‘risdos ayttï:

— Anïŋ üčün bu haldä yatïpsen.

Antamaluʤ ayttï:

— Nečä seniŋ kibik kiši körüpmen, da biliksiz hakim yaχšïraχtïr maŋa. Ki seniŋ otuŋdan algaymen, daγïn yaχšïdïr, ki K‘risdostan algaymen.

K‘risdos ayttï:

— Ne etsär saŋa K‘risdos? Al mendän ot, ki oŋaltkaymen seni.

Antamaluʤ ayttï:

— Xoy meni maŋa. Ne ki saγ yerim bar edi, anï da sančχaladïŋ.

(114v) K‘risdos ayttï:

— Bardïr seniŋ nemä uruhuŋ-köküŋ?

Antamaluʤ ayttï:

— Bardïr menim uruhum-köküm — K‘risdos da aγrïχlarïm, atam da anam — tirlikim da soχur közlärim.

K‘risdos ayttï:

— Kim ki tözsä, här kez tiri bolur.

Antamaluʤ ayttï:

— Negä diŋrä töziyirmen meni söz etipmen här birinä?

K‘risdos ayttï:

— Kim ki Teŋri sövär, anï ögütlär.

Antamaluʤ ayttï:

— Alay esä, meni Teŋri ögütlär. Yoχ(115r)esä klärmen seni bilmägä, kimsen.

K‘risdos ayttï:

— Men adammen, nečik sen. Sorgïn, ne klärsen?

Antamaluʤ ayttï:

— Eki yartïn sözliyirsen, da men bilirmen, kimsen. Sen ya k‘ahana, ya vartabed.

K‘risdos ayttï:

— Yolčunmen, da dünyâda yürüči, da ašχarhaganmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Ustada övränip misen?

K‘risdos ayttï:

— Azgïna övränipmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Šahat, övränipsen Atana(115v)k‘i hakimdä.

K‘risdos ayttï:

— Anïŋ šägertimen. Ol χastanï yalγïz oŋaltïr edi, yoχsa men antamaluʤnu saγaytïrmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Oγlansen da oγlan kibik sözliyirsen. Xayda bolur, ki šägert artïχ ustadan bilgäy?»

K‘risdos ayttï:

— Sen K‘risdoska nek inandïŋ, ki seni Teŋri rïsvay etiptir?

Antamaluʤ ayttï:

— Menim ʤanïm [=tenim] rïsvay esä, ʤanïm haybatlïdïr K‘risdosnuŋ alnïna.

K‘risdos ayttï:

— K‘risdos bir adam (116r) edi, χaysï ki anï ʤuhutlar χačka keltirdilär. Yalγandïr, ki kečä čaχïrdïlar da ayttïlar, ki K‘risdos turdu ölüdän. Da ašagertlär, oγurlap kendin, ayttïlar, ki turdu ölüdän.

Antamaluʤ ayttï:

— Yalγančï da töräsiz kiši! Xaydan keldiŋ bunda? Šahat, sen dä ol ʤuhutlardansen. Otuz sekiz yïldïr, ki bundamen, hanuz bu sözlärni išitkänim yoχ edi kimesädän. Yoχe(116v)sä umsam bar K‘risdosta da bilirmen, ki kendiniŋ erki bilä χačlandï, kömüldü, da üčünči kündä ölüdän turdu, da yarlï [=yarγu] künündä seni uyatlï etsär.

K‘risdos ayttï:

— Bunu nek χayγurmassen, ki bunda uyatlïsen da ol ʤihanda da uyatlï bolsarsen?

Antamaluʤ ayttï:

— Egär bu dünyâda uyatlï bolsam, ol dünyâda hörmät alïrmen K‘risdostan.

K‘risdos ayttï:

— Boyuŋa tïnčlïχ (117r) tapupsen — özgäniŋ emgäkin yemiyirsen tatlï yemäχ bilä, da ne ki yïγïyïrsen, barča saχlïyïrsen.

Antamaluʤ ayttï:

— Nečik men bu dünyâda tïnčmen, alay sen ol dünyâda tïnč bolgaysen.

K‘risdos ayttï:

— Men alay išitipmen: kim ki bu dünyâda tïnčtïr, ol dünyâda tïnč bolsar. Da kim ki saŋa oχšar, sönövsüz otnu meŋärsär.

Antamaluʤ ayttï:

— Bulartučï kimsä! Ket keri men(117v)dän, ki meni dä seniŋ kibik etmägäysen.

K‘risdos ayttï:

— Xoy bu barčanï keri. Men bilirmen, ki sendä aχča köptür. Ber, ki oŋaltkaymen seni.

Antamaluʤ ayttï:

— Sen kimgä tapunursen?

K‘risdos ayttï:

— Yerni-köknü Yaratučïmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Xoy! Ol öčäškäy maŋa, ki menim nemäm yoχ eki nemädän artïχ da yarïm pinâz ötmäktän artïχ. Sen Teŋrigä ne türlü inanïyïrsen, dünyâ(118r)niŋ χanïna?

K‘risdos ayttï:

— Bu türlü sen inanïyïrsen K‘risdoska anïŋ üčün, ki bu aγrïχ ičinäsen, da kül ičinä yuvalapsen, da bir suvga hasrätsen.

Antamaluʤ ayttï:

— Xuturup, dinsiz adam, χutχar meni eki türlü sözüŋdän.

K'risdos ayttï:

— Čaräsiziŋ čaräsi mendädir.

Antamaluʤz ayttï:

— Anï nek χayγurmassen, ki här söznü sözliyirsen? Da biliniyirmen Teŋ(118v)riniŋ sk'ančelik'inä, ki K'risdos köktän ašaχlandï da kendiniŋ erki bilä bizni satun aldï, da bizgä tiyišlidir χïynalïp χačlangaybiz, da bu harsïzlïχïŋ seniŋ eski dušmanga oχšar, ki kirdi Jutanïŋ yüräkinä, da anï čïχara berdi da sövövsüz otnu da meŋilik χïyïnnï meŋäriyir.

K'risdos ayttï:

— Bunu χayγurmassen, ki barčasïna kültkü bolupsen, da sen K'risdos(119r)ka inanïpsen, da anï här kez k'arozel etiyirsen.

Antamaluʤz ayttï:

— Inamsïz, bolmassen meni ayblandïrmaga. Umsam bardïr K'risdosta, yoχesä inanïrmen aŋar, ki seni daγïn burun rïsvay etkäy da kültkü, körgüzgäy ol yerdä, ki kendiniŋdir erk, da frištälärinä kendiniŋ.

K'risdos ayttï:

— Öktämlänmä, budur seniŋ hörmätiŋ ol ʤihanda da bunda, da men yoγarï bolur(119v)men barča arilärdän.

Antamaluʤz ayttï:

— Šahat, učmaχnïŋ ačχïčlarï sendädir, ki sen seni bu türlü ari tutïyïrsen da meni sönövsüz otka oγul etiyirsen! Otuz sekis yïldïr, ki ayaχlïlarga san beriyirmen.

K'risdos ayttï:

— Seniŋ üčün alay išitipmen, ki köp yersen da tïnč yatarsen.

Antamaluʤz ayttï:

— Ol ʤihanda sen alay tïnč bolgaysen da tïngaysen!

K'risdos ayttï:

— Xoy bu sözlärni keri da maŋa (120r) umsangïn, ki men seni oŋaltkaymen.

Antamaluʤz ayttï:

— Egär bolur esäŋ, seni oŋalt, ki esiŋ yoχ.

K'risdos ayttï:

— Egär men seni oŋaltmasam, kimesä bolmas seni oŋaltma mendän ašïra [=bašχa].

Antamaluʤz ayttï:

— Sen meni oŋalt da yarlïγa maŋa, da tölövün algaysen K'risdostan.

K'risdos ayttï:

— Sen χaydansen da K'risdosnu nedän tanïrsen?

Antamaluʤz ayttï:

— Teŋriniŋ bitiklärin da aṛak'ellärniŋ, ki keltirdilär χatïmïzga, da eski dušmannï adam ičindän čïχardïlar K'risdosnuŋ atï bilä, da köplärni oŋalttïlar, da menim kimesäm yoχ edi, ki meni eltkäy edi allarïna, ki oŋaltkaylar edi, da hali maŋa čarä K'risdostan bolur, zera mïχlandï, χačlandï da yarïχlattï dünyâni.

K'risdos ayttï:

— Xačan sen bu türlü K'risdoska inanïyïrsen, ne ü(121r)čün yazïχ χïlïnïyïrsen?

Antamaluʤz ayttï:

— Öčäšip, nečik men bunda yazïχ χïlïngaymen, χačan men yalbarïrmen dünyâ üčün, da maŋa yarlïγagan üčün, da bu aγrïχnï tartïyïrmen da töziyirmen?

K'risdos ayttï:

— Bilmässen, ki K'risdos yazïχsïznï sövär da yazïχnï sökär da χïynar?

Antamaluʤz öčäšip ayttï:

— Umsasïz da χïsχa esli! K'risdos könü yaratučïdïr da etär tölövün χï(120v)lïnganïmïzga körä: maŋa menim χïlïnganïma da saŋa seniŋ χïlïnganïŋa körä.

K'risdos ayttï:

— Kim ki bu dünyâda tïnčlïχtadïr, da kimlär ki itlik etiyirlär da oγurluχ da χazna yïγïyïrlar, alarnïŋdïr učmaχ.

Antamaluʤz ayttï:

— Inamsïz da aγïz teprätüči dingä! Bilirmen, ki χoymïsar seni K'risdos kendiniŋ ekinči kelgänindä. Ket ekri mendän, — ayttï antamaluʤz.

(122r) K'risdos ayttï:

— Ketmän, čaχ seni oŋaltmïyïn.

Antamaluʤz ayttï:

— Yaχšï edi maŋa bu türlü yatma, ne ki seniŋ otuŋnu alma, zera sen K'risdoska χaršïsen.

K'risdos ayttï:

— Köp maχtanïyïrsen, ki: «Menim K'risdos umsamdïr köktä». Yoχsa mendän artïχ dügüldür ol.

Antamaluʤz ayttï:

— Xuturup! Bunu aṛak'ellär aytmadïlar, ki alardan dost yoχ edi K'risdoska? Da sen, aχïlsïz adam, uyal(122v)madïŋ bunu aytma!

K'risdos ayttï:

— Sen anï χayγurma da yalïmnï ber, ki bügün künüzün eriktirdiŋ sendän seniŋ deli sözläriŋ bilä.

Antamaluʤz ayttï:

— Sen maŋa bügün ne sälâm keltirdiŋ da šaγavat? Da boš čïχardïŋ meni sadaγa almaχ*tan* seniŋ aχïlsïz sözläriŋ bilä, da men ačtan tas bolïyïrmen.

K'risdos ayttï:

— Aytkïn da kečirttirmä, neŋ bar da ne klärsen ber(123)mä otnuŋ bahasïn, ki bergäymen saŋa.

Antamaluʤ ayttï:

— Bardïr yarïm ötmäk, anï da saŋa beriyim, yoχesä bermän, zera ačtan ölärmen.

K'risdos ayttï:

— Ač turmaχtan dügül beš kündä ya otuz kündä ač turupmen. Yoχesä ber sen maŋa bahalï χašlar, da men seniŋ ötmäkiŋä hasrät dügülmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Inanïrmen Teŋrigä, ki seniŋ sözlä(123v)riŋä körä etkäy saŋa tölöv. Bu bahalï χašlar men sendän išitiyirmen. Yoχesä χutχar meni seniŋ deli da öktäm sözläriŋdän. Hakimčilikiŋ seniŋ keräkmäs maŋa.

K'risdos ayttï:

— Men alay bilirmen, χačan ki sen aška olturￍsaŋ, yarïm ötmäkiŋni itkä salïrsen, da eki pinâzni yarlïγa berirsen, da aytïyïrsen, ki eki pinezimdän da yarïm ötmäkimdän artïχ yoχtur. (124r) Yedi türlü aγrïχïŋ bar. Bu az nemä bilä kim bolur bu χadar dinsizlikni kötürmä ustaŋdan? Zera seniŋ sasïmaχïŋdan igränip turupmen.

Antamaluʤ ayttï:

— Seziyirmen, ki mïzdačï körüniyirsen. Alay bilirmen, ki Jutanïŋ uruγundansen.

K'risdos ayttï:

— Bunu kendi esiŋdän aytïyïrsen, zera barčamïz biri birimizgä uruγbiz, yoχesä alïrbiz tö*rä* (124v) χïlïnganïmïzga körä.

Antamaluʤ ayttï:

— Egär yaχšï χïlïnganïmïz bolsa da yaχšï inamïmïz, tas bolmasbiz.

K'risdos ayttï:

— Bu aχlïŋ bilä sen aγrïχka tüšüpsen.

Antamaluʤ ayttï:

— Egär tenim bilä dinsiz esäm, ʤanïm bilä ündälgänmen hajr Aprahamnïŋ χučaχïna.

K'risdos ayttï:

— Men bunda yaχšï turupmen da anda bardïr erkim salma seni sönövsüz otka.

Antamaluʤ ayttï:

(125r) – Sen seni ulu dost tutïyïrsen K'risdoska, yoχesä terän χaramγuluχ da otlu yalïn hadirläniptir saŋa.

K'risdos ayttï:

— Men ol kišigä hörmät bermän, kim ki maŋa χaramγuluχ da ot yalïn hadirlägäy.

Antamaluʤ ayttï:

— Yüräkläniр küfürči da deli sözlü, ket keri men yarlïdan, zera čïχardïŋ meni sk'ančelik'imdän da ačtan tas bolsarmen. Ey, töräsiz kiši da dinsiz harsïz adam, (125v) ket mendän keri, men yarlïdan, zera ölümčä sančtïŋ meni, šahat, ki barčanï tügällävüči K'risdos seni dä menim kibik etkäy,— da yïγladï küčlü da ayttï: — Tapunurmen Ata Oγul Ari Džanga, da Mariamga toγurganga, ten alganïna, χïynalganïna, χačlanganïna, kömülgäninä, üčünči kündä ölüdän turganïna, da kökkä aγïnganïna, da ekinči kelgäninä. Da χoy ol me(126r)ni oŋaltkay.

Da χačan K'risdos kördü, ki emgätti antamaluʤnu, da kördü anïŋ yaš tökkänin Teŋriniŋ inamï üčün, tek ašaχlandï, baχmïnča anïŋ kirlängäninä, dostuna kendiniŋ, öptü anï da ayttï aŋar:

— Bošat maŋa, χardašïm da inamlï χulum, ki bunča zaman emgättim seni da tatlï avaz bilä da tatlï söz bilä šaγavatlattïŋ meni,— tek ayttï K'risdos: — Tur, algïn tö(126v)šäkiŋni da bar.

Ol sahat turdu antamaluʤ, da barïr edi, da alγïšlar edi Biy Teŋrini, ol, ki otuz sekis yïl emgäkti [=emgändi] aγrïχïndan, heč tepränmäs edi ol yerdän. Ol sahat K'risdosnuŋ aγzï ačïlgačoχ, turdu, nečik aslan, da yürür edi. Da daγïn K'risdosnu heč körmädi ol yerdä. Andan soŋra sezdi antamaluʤ, ki K'risdos edi, ki anïŋ bilä sözliyir edi, da tüštü yüzü üsnä, da ayttï:

— Eyäm, (127r) meγa saŋa Jisus K'risdos, χaysï ki yarlïγadïŋ men yazïχlïga da *o*ŋalttïŋ teŋrilik χoluŋ bilä, da bunča zaman ašaχlanïp ediŋ χatïma, da igränmädiŋ χuturγularïmdan menim. Da men bilmäs edim, Biyim, da köp öčäštim seniŋ alnïŋa, men, χuturγu it. Meγa yerdän kökkä diŋrä da seniŋ alnïŋa!

Bundan soŋra haybat Ata Oγul Ari Džanga meŋi meŋilik, ameṇ.

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, № 559

Грамота

Дата: 1583 г. *Пергамент.* 1 л. , 25x31 см. *Язык* кыпчакский.

Содержание: Грамота связана с выполнением завещания жителя Сучавы Донавака и его пожертвовании на Львовскую Армянскую церковь.

Описание: [Dashian 1895: 247, 1028]. *Примечание.* К сожалению, копией мы не располагаем.

Армения

Матенадаран – Институт древних рукописей имени Месропа Маштоца

Матенадаран им. Маштоца, г. Ереван, ед. хр. 1232

Нерсес Ламбронац‘и. Мекнут‘юн (‘Толкование’)

Дата: 1620 г.
Место: Иерусалим.
Писец: Скандар.
Язык армянский. Имеется одна тюркская запись, которую согласно фонетическим признакам можно рассматривать как древнюю кыпчакскую.
Бумага, формат 15 х 21 см, 263 л.
Письмо армянское, нотргир.
Описание: [Ц‘уц‘ак 1965-1970; Гаркавец 1993].
Текст. Армянские переводы древнетюркских названий лет 12-летнего животного цикла (л. 262 об.; через тире даны кыпчакские соответствия по другим памятникам):

sičχn il	որէ մուկն [orę mugn]	— *sïčχan yïl* ‘год мыши’
ut ili	որէ եզն [orę ezn]	— *buγa* ‘бык’, *sïγïr* ‘корова’
p‘ars	որէ ինձն [orę incn]	— *bars* ‘барс’
t‘ušχan	որէ նապաստակն [orę nabasdagn]	— *χoyan*, *tavšan* ‘заяц’, *taviščan, tušχan* ‘тушканчик’
lu	որէ ձուկն [orę cugn]	— *balïχ* ‘рыба’, *lu* ‘дракон’
ilan	որէ օձ [orę oc]	— *yïlan* ‘змея’
At‘	որէ ձի [orę ci]	— *at* ‘конь’
γu	որէ ոչխար [orę oč̣χar]	— *χoy* ‘овца’, *χočχar* ‘баран’
pič̣	որէ մէմուն [orę męmun]	— *pič* ‘ублюдок’, *meymun* ‘обезьяна’
t‘aχuγu	որէ հաւ [orę haw]	— *tavuχ* ‘курица’
it‘	որէ շուն [orę šun]	— *it* ‘собака’
t‘anguz	որէ խոզ [orę χoz]	— *toŋuz* ‘свинья’

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 1763

Сборник

Дата: 1611, 1613 гг.
Место: Каменец-Подольский.
Составитель: Крикор, сын авакереца Ованеса.
Язык армянский, две кыпчакских записи.
Бумага, формат 15 х 19,5 см; 252 л. *Письмо* армянское, болоргир, нотргир.
Описание: [*Ц‘уц‘ак 1965-1970*; Гаркавец 1993].

Тексты:

Bu yïlnïŋ okosdos ayïnïŋ 15-inä orus vank‘ïnïŋ yuχöviniŋ bir yanïn da taslarnï da dardaγan etti yuχöv ičinä kečä 3 sahatta kičaynakün, χaysï ki Biy Teŋri hayufsunsun (л. 144).

В [1060/1611] году, 15 [25] августа перевернуло одну сторону церкви украинского монастыря и клирос внутри церкви, в 3 часа ночи в пятницу, да помилует Господь Бог.

Tvakannïŋ 1062 julis 18 yïχkün kečägi alγïš zamanïnda ulu hrad keldi yaγmur bilä birgä četlevüktän ulu, bar edi özgäsi χoz kibik (л. 144 об.).

Года 1062 [1613], июля 18 [28], в воскресенье, во время вечерней молитвы пошел большой град с дождем, [градины] были больше фундука, а некоторые – как грецкий орех.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2267

Сборник диакона Лусига

Дата: 1580-15811 гг.

Место: Львов.

Содержание: армянские слова, преимущественно глагольные парадигмы, с переводом на кыпчакский язык (л. 30-42 об.): кыпчакский глоссарий к армянской Псалтыри (л. 43-52 об.); о поклонении мудрецов и чабанов новорожденному Иисусу Христу (л. 112-112 об.); о Евангелии (л. 113-113 об.); песня о воскресении Христа (л. 131 об., 129); проповедь вартабеда Ванагана о всенощном бдении, посте и розговении (л. 131); рецепт бальзама долголетия (л. 130).

Язык армянский и кыпчакский, есть польские глоссы.

Бумага, формат 16 x 20,5 см; 189 л.

Письмо армянское, нотргир, болоргир, 25-30 строк на странице по 35-40 знаков в каждой.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Публикация: грамматическиепарадигмы [Еганян 1962]; рецепт долголетия [Tryjarski 1983б]; 170 глагольных парадигм [Tryjarski 1984]; построчный глоссарий к Псалтыри [Garkavets, Khurshudian 2001].

Примечания. Листы сшиты не в исходной последовательности: л. 29 должен быть перед л. 30; л. 131 – перед л. 129.

Отдельные тексты:

Армянско-кыпчакский словарик

ęr gaṛnum	*nek alïrmen* 'зачем я беру'
gaṛnum	*alïrmen* 'я беру'
aṛi	*aldïm* 'я взял'
aṛaw	*aldï* 'он взял'
bidiaṛnu	*alsar* 'он должен взять'
nawa	*kemi* 'корабль'
nawavar	*kemiči* 'корабельщик'
họviw	*čoban* 'чабан'
vajri	*kiyik* 'косуля'
ors	*av* 'сетка'
orsort	*avčï* 'рыболов'
t'or	*sit´* 'сеть'
maraχ	*sarïnčχa* 'саранча'
mžeχ	*komar ya sinäk* 'комар, мошка'
bidzak	*sinäk* 'муха'
d͡žand͡ž	*čibin* 'муха'
lu	*bürčä* 'блоха'
oč'il	*bit* 'вошь' (лл. 30; 29 об.).

Начало Псалтыри и глоссарий к ней

[опубликован нами, см. выше]

Badmut'iwn haji ew χïrčaχ lezui megneal Lusig...

История, изложеная Лусигом на армянском и кыпчакском языках...

Sanlïdïr er, χaysï k'i barmadï k'engäšinä χïrsïzlarnïŋ da yoluna yazïχlïlarnïŋ ol olturmadï (л. 42).

Блажен муж, который не пошел на совет нечестивцев и на путь грешников не стал.

Колофон

Tvagannïŋ 1030 abril 12 d͡zeramp Lusig sargawaki χolu ašïra Lusig dyakonus armenus (л. 43).

Года 1030 [1581], апреля 12, написано рукой диакона Лусига, армянина.

[Пересказ фрагмента Евангелия]

...ol χannï da χačan tapsaŋïz, maŋa χabär etiŋiz, ki men dä barïp baš endiriyim. Tek bardïlar alar E[rusaγę]mdän Petγähemgä junvar ayïnïŋ 6-sïna, da χačan kirdilär pečera ičinä, taptïlar K'ris-

...и когда найдете того царя, дайте мне знать, чтобы я тоже пошел поклонился. Вот пошли они из Иерусалима в Вифлеем 6-го января, и когда вошли в пещеру, нашли Христа, маль-

dosnï, ol kündä toγgan oγlan, da baš endirip yügündülär K'risdoskä, da ačïp χaznalarïn bernälädilär K'risdosnu: altun berdilär nečik χanga, temyan berdilär nečik kahanaga, zmur berdilär nečik ölümlügä, da ekinči χaytmadïlar Herovteskä χabär bermägä, yoχesä özgä yol bilä kettilär uluslarïna (л. 112).

чика, родившегося в тот день, и поклонились Христу, и, отворив свою сокровищницу, одарили Христа: дали ему золото как царю, ладан как священнику, мирро как смертному, и во второй раз не вернулись к Ироду, чтобы дать ему знать, а пошли в свою страну другой дорогой.

[О Евангелии и евангелистах]

4 özän čïχar učmaχtan: P'ison — Mat'ęosnuŋdïr, Kehon — Margos, Dikris — Ługas, Ep'rad — Johannes.

4 awedaṛaničlärniŋ aytkanï suma etär 9300 dun haybatïna Jisus K'risdosnuŋ. Amen.

Vartabedlärniŋ tapup χaldïrganlarïdïr: K'risdos Teŋrimizniŋ toγganï ari gojstan, 30-ünči yïlïna kelip Orta[...], 3 yïl yürüp öv[rätt]i da skančelik' etti; andan soŋra 33 χačelut'iunu boldu, drüst, buyla, könü, ǯžšmarid.

Yänä ne üčün aytarlar ǯžuhutlarga anoṛęn äväl ki ayttï: «törädän kimesäni öldürmägin»?

Mat'ęos awedaṛanič yazdï Awedaṛanïn kendiniŋ Erusaγem kermäninä epraeči tili bilä 8 yïldan soŋra hamparcumunuŋ Jisus K'risdosnuŋ da tügällädi χoltχasï bilä Erusaγem yïχövünüŋ. Bašlïχlarï bardïr 355, tanïχlïχï bar 32. 2600 dundïr. Mat'ęos 'tirliknin aytkanï' ündälir. Mat'ęos awedaṛanič kün toγušnuŋ ülüšüdür, herbi-nïšanï adamdïr.

Margos awedaṛanič buyruχu bilä Bedros aṛak'elniŋ yazdï Awedaṛanïn kendiniŋ Ïsgandarea kermäninä χbti tili bilä 15 yïldan soŋra hamp[arcumunuŋ] Jisus K'risdosnuŋ. Bašlïχlarï bardïr 233. Tanïχlarï bar 17. 1600 dundïr. Margos 'biyik mur, ya duvar' ündälir. Margos awedaṛanič geskečäniŋ ündälir. Nïšan-herbi aslan.

Ługas awedaṛanič pešäsi bilä otačï, hakim edi, 72 aṛak'ellärdän edi, da soŋra Boγos aṛak'elgä šägert boldu. Buyruχu bilä Boγos aṛak'elniŋ yazdï Awedaṛanïn kendiniŋ 17 yïldan soŋra hampar[cumundan] Jisus K'risdosnuŋ Andiok' kermäninä asori tildä. Ber maŋa, Krisdos, χuvat. Bašlïχlarï bardïr 342. Tanïχlarï 17. 2800 dundïr. Ługas 'ölüdän turmaχ' ündälir, geskünnüŋ ülüšü, herbinïšanï ögüzdir. ZLusigs jišea.

Johannes awedaṛanič — 'kökrämäχniŋ oγlu, ki biyliktän bašladï aytmaga'. Bu awedaṛanič 53 yïldan hampar[cumundan] Ep'esos k'ahak' kreč χaγan tili bilä. Bašlïχlarï bar 232. Tanïχlarï 15. 1800 dundïr. Johannes hnazantga čïχtï jarewmuds ülüši. Nïšan-herbi χaraχuštïr (лл. 113 об., 113).

Четыре реки вытекают из рая: Фисон – Матфеева, Гихон – Марка, Тигр – Луки, Евфрат – Иоанна.

Повествования четырех евангелистов составляют 9300 слов во славу Иисуса Христа. Аминь.

Согласно исследованиям, которые оставили ученые-богословы, наш Бог Христос родился от пресвятой Девы, в тридцать лет [крестился] в Иордане, три года ходил, учил и творил чудеса; затем в тридцать три года был распят, праведный, справедливый, правый и истиннный.

Так почему же прежде у евреев-язычников сказано, что никого нельзя убивать без суда?

Матфей-евангелист написал свое Евангелие в городе Иерусалиме на еврейском языке через 8 лет после вознесения Иисуса Христа и выполнил это по просьбе Иерусалимской церкви. Стихов у него 355, свидетельств 32. Слов 2600. *Матфей* означает «жизнь». Евангелист Матфей родом с Востока, его герб – человек.

Марк-евангелист написал свое Евангелие по велению апостола Петра в городе Александрии на коптском языке через 15 лет после вознесения Иисуса Христа. Стихов у него 233. Свидетельств 17. Слов 1600. *Марк* означает «высокий каменный забор», или «стена». Евангелист Марк призван с Севера. Его герб – лев.

Лука-евангелист по профессии был лекарем, врачом, он из 72 апостолов, затем был учеником апостола Павла. По велению апостола Павла он написал свое Евангелие в городе Антиохии на сирийском языке через 17 лет после вознесения Иисуса Христа. Христос, дай мне сил! Стихов у него 342. Свидетельств 17. Слов 2800. *Лука* означает «воскресение из мертвых», он с Юга, его герб – вол. Помяните Лусига.

Иоанн-евангелист – «сын грома, который стал говорить с высоты». Этот евангелист написал (свое Евангелие) в городе Эфесе на греческом языке через 53 года после вознесения Иисуса Христа. Стихов у него 232. Свидетельств 15. Слов 1800. Иоанн вступил на путь послушания с Запада. Его герб – орел.

Vesn jarut‘iunn K‘risdosi

Bügün sövünüyüχ frištälär bilä da färâhlanïyïχ bar yüräkimiz bilä Biyimizniŋ surp jarut‘iunundan, χartaygan dušmanniŋ ezilmäχindän (л. 131 об.).

Величественное воскресение Христово

Сегодня радуйтесь с ангелами и утешайтесь всем сердцем святому воскресению Господа нашего, попранию старого врага.

Vanagan vartabedniŋ aytkanï

Nedir manisi χïtïm kečäsi, ki saruyaγ yeyirbiz bolsun Bayramnïŋ, alay Dz̲nuntnuŋ? Yazïyïr bunun üčün könü Guryeγ Aγeksantracin Teotos padšahga bayram χïtïmu üčün da aytïyïr, ki ne üčün kečädän čeziliyirbiz: anïŋ üčün, ki K‘risdos kečädän turdu... (л. 131).

Проповедь вартабеда Ванагана

В чем состоит значение Пасхальной или Рождественской всенощной, что [потом] мы вкушаем сливочное масло? Пишет об этом праведный Георгий Александрийский к царю Теодосу относительно Пасхальной всенощной и объясняет, почему после ночи розговляемся: потому что Христос встал после ночи…

Рецепт долголетия

[*По-армянски и по-кыпчакски*]

Ajs teγrank‘s o̤vgami arasc̣ę mi a č̣ap‘ov zamenn t‘ę kamis 1 lot lina amen teγęn t‘ę gamis ges loṭ gṣ̌re zi p‘orcad̲zę asdvad̲z 120 dari abri ov zajs ar̤nę.

Кто хочет приготовить препарат, должен взять по 1 мере всего; по желанию, можно взять по 1 лоту каждого компонента, а можно и по пол-лота; и это поверено Богом: кто будет употреблять это, будет жить до 120 лет.

T‘ę gamis k‘aγc̣r t‘ę gamis leγi ara.

Может быть и сладким, и горьким.

1	Mušk‘at	1 lot	Мускатник	Myristica	1 лот
2	Faramfil	1 lot	Гвоздика	Dianthus	1 лот
3	Ro̤vant	1 lot	Ревень тангутский	Rheum palmatum	1 лот
4	Uzunbürč	1 lot	Перец длинный	Piper longum	1 лот
5	Xarγa otu	1 lot	Чистотел	Chelidonium majus	1 лот
6	C̣itvar	1 lot	Полынь цитварная	Artemisia cina	1 лот
7	Galgan	1 lot	Лапчатка прямостоячая	Potentilla erecta	1 лот
8	E̤gir	1 lot	Аир болотный	Acorus calamus	1 лот
9	Zind̲žibil	1 lot	Имбирь	Zingiber officinale	1 лот
10	Zafran	1 lot	Шафран	Crocus	1 лот
11	Dz̲ęngęlu gasen nemičnag	1 lot	Дудник	Angelica	1 лот
12	Reum ponskeg^{o} tiptu	1 lot	Корень понтийского «типта»	Rheum Ponticum?	1 лот
13	Zlinbovïχ yontrek	1 lot	Зерна кедровых орехов	Cedrus	1 лот
14	Šäkär	2 funt ya 1	Сахар	2 фунта или 1	
15	K‘aγc̣r p‘ajd	1 lot	‘Сладкое дерево’ (солодка голая?)	Glycyrrhiza glabra?	1 лот
16	K‘vit	1 lot	‘Цвет’ (айва продолговатая?)	Cydonia oblonga?	1 лот

Barčasï ki barabar bolgay otlarï (л. 130). Все это вместе составит зелье.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2403

Молитвенник диакона Миско, сына Мурада, из Замостья, написанный по заказу Вартана, сына старосты Сучавы барона Агопши, для дочери Зофии

Дата: 29 мая 1075 [8 июня 1626] гг. *Место:* Львов. *Содержание:* Молитвы, псалмы, чтения. *Сведения о дате, месте, писце и заказчике см. ниже в колофоне на стр. 161r-163r.*

Язык кыпчакский, в заголовках молитв зачастую используются армянские названия.

Бумага, формат 9,1x13,5 см. 211 л.

Письмо: болоргир, 15 строк на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Ц‘уц‘ак 1965-1970; Гаркавец 1993]. *Примечания.* Рукопись неполная, недостает большого количества листов в конце. Книга украшена рисунками на полях и буквицами, типичными для армянской книжной миниатюры тогдашнего Крыма, ср. [Корхмазян 1978].

Полный текст Молитвенника 2403

(1r) *Egealk‘s* tatarča

Kelgänlär barčamïz ari gat‘uγigę da aṛak‘ellärniŋ yïγövündä, χolïyïχ yalγïz Oγlun Teŋriniŋ, Biyimizni bizim da Xutχaručïmïznï Biyimiz Jisus K‘risdosnu, χaysï ki endi haybatï bilä Atasïnïŋ yalïnnïŋ ičinä da χutχardï 3 igitni ol Araplardan, yarïχlï da aruv saχlagay saγïšïmïznï bizim, ki (1v) bolmagay χačan aldangaybiz yazïχtan da suχlančïndan dünyâniŋ, evet arzani bolïyïχ saχlama boyruχun anïŋ alma tad͡žïn yarïχnïŋ Atadan boylarïmïzga bizim, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biy barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Все мы, сущие по-татарски

Все мы, сущие в святой, католической и апостольской церкви, да молим нашего Господа Бога и Спасителя нашего, Господа нашего Иисуса Христа, который со славой Отца своего спустился в пламя и спас трех юношей от тех “арабов” [=халдеев], чтобы он сберег наши мысли ясными и чистыми, дабы мы никогда не сбились с пути из-за грехов и зависти мира, но могли праведно хранить его веления и принять на себя корону света от Отца, ибо он отец всех своих возлюбленных. Истинный Боже, Господи наш Иисусе Христе, Вседержитель, воскреси и помилуй!

Ċoγea, Dęr, zċoγ tatarča, k‘ahana aytar

(2r) Bürkkin bizgä, Biy, rosa yaχšï yetmäχiŋniŋ seniŋ yazïχ χïlïngan da ölümsüz boylarïmïz bizim, söndür yalïnïn otnuŋ ašïnganïmïznïŋ bizim, χutχar bizni meŋi meŋilik ottan, arzani etkin 3 igit bilä alγïšlama seni, ögmä šükürlük da haybat sunma saŋa, da aytma:

Teŋrim, arït meni, menim yazïχlarïmnï, Teŋri, šaγavat(2v)lan men yazïχlï χuluŋ üsnä da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Surp zAsduad͡zad͡zin tatarča

Sargawak: Ari Asduad͡zad͡zinni da barča arilärni pareχọs etiyiχ Atag köktägigä, ki klämäχi bilä yarlïγangay da šaγavatlanïp tirgizgäy yaratkanlarïn kendiniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim tirgizgäy da yarlïγagay.

(3r) *Ïngal, Dęr* tatarča

K‘ahana: Yöpsün, Biy, χo*l*tχamïznï bizim pareχọsluχu bilä surp Asduad͡zad͡zinniŋ, zadasïz toγuručïŋnïŋ seniŋ, da yalbarmaχlarï bilä barča ari tanïχlarïŋnïŋ seniŋ išit bizgä, Biy, da yarlïγa, čïdovlu bolgïn, arït da bošat yazïχlarïmïznï bizim, arzani etkin šükürlük bilä *haybatlama seni Ataŋ bilä da Ari Džanïŋ bilä* hali da här kez da meŋi meŋilik, amęn.

(3v) *Zuard͡žaċealk‘s* tatarča

Sövüngänlär ulu färâhlik bilä sövünčlü turganïndan Eyämizniŋ bizim da Xutχaručïmïznïŋ Jisus K‘risdosnuŋ, χaysï ki boldu yemiš da ilgärigi barča yuχlaganlarga ufattï ešiki*n* tamuχnuŋ, da češti zulumun ölümnüŋ, da berdi umsa bïn*y*atlï yänäči yäŋirmäχkä tirlikinä barča adamlarnïŋ.

(4r) Xolïyïχ inam bilä Xutχaručïmïzdan bizim Jisus K‘risdostan, ki arzani etkäy bizni turganïna kend*in*iŋ sïfatïna oχšaš etmä ten ašaχlïχïmïznï bizim haybatïna kendiniŋ, zera ki bunu atadï da aytovsuz bašχïšïn baγïšladï sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biyimiz bizim, tirgizgäy da yarlïγagay.

(4v) *Ergir bakanem* tatarča

Sargawak: Yerni öpärbiz saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, uzunluχu üčün kečkä*nlär kečä*niŋ, da ertägänlär [=ertälängänlär] yerinä χosdovanut‘iunnuŋ sunïyïrbiz ertägi alγïšïmïznï bizim, seni, Biy, alγïšlarbiz da haybatlarbiz, da sendän šükürlübiz, χaysï ki arzani ettiŋ kečäni eminlik bilä kečirmägä da yetišmä sahatïna ertäniŋ, ar(5r)zani etkin bizni, Biyim, aytovsuz Ataŋnïŋ *alnïna* seniŋ, χaysï ki atadïŋ sövüklüläriŋä seniŋ, könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biyimiz barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Oγormad͡zk‘tad͡z tatarča

K‘ahana: Yarlïγovučï, šaγavatlï da könü ari ulu turganïna K‘risdosnuŋ, Teŋrimizniŋ bizim, yarašïr haybat, buyruχ da hörmät hali da här kez (5v) meŋi meŋilik, amęn.

P‘aṛk‘ ’i parcuns

(32r) Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlïχ, alγïš saŋa biyiklikkä, alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

Alγïšlarbiz seni, Biy, da maχtarbiz, Biy, seni, tapunurbiz, Biy, seni, tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz (6r) saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz, Biy, sendän seniŋ ulu haybatïŋ üčün.

Biy, padšah ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï, Biy da Oγlu Atanïŋ, yalγïz toγgan Jisus K‘risdos, da Ari D͡žan.

Biy Teŋri, Xozusu Teŋriniŋ da Oγlu Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ bizni ari gọjs [=bizimkin ari gojstan], yarlïγadïŋ, kötürdüŋ yazïχïn dünyâdan, da hali (6v) yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä.

Zera sen yalγïz arisen, yalγïz Biyimiz bizim Jisus K'risdos, Biy da Ari Ǯžan ol haybattandïr Teŋri Ata bilä, amẹn.

Da här vaχt alγïšlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atïŋnï seniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü kečirmä emin-(7r)lik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy Teŋrim, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da haybatlïdïr atïŋ seniŋ ari meŋilik, amẹn.

Alγïšlï Biy, övrät meni toγruluχuŋnu seniŋ. Üč kez ayt.

Biy, išančïmïz bolduŋ bizim ǯžïns-ǯžïnstan.

Men χolarmen, Biy, yarlïγa maŋa da oŋalt boyumnu menim, men yazïχlï (7v) ettim saŋa.

Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ.

Ber bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ meŋilik, išin χuluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin, Biyim, meni.

Seni išanč kendimä ettim, övrät meni etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim yalγïz.

Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ se(8r)niŋ köriyirbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimläri ki tanïrlar seni, Biy.

[Haybatlamaχ]

Haybat da hörmät, yerni öpmäχ biyiklikkä Ataga da Oγulga da Ari Ǯžanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

P'aṛaworesçuk'

Haybatlïyïχ barčanï tutučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ bizim (8v) Jisus K'risdosnu*ŋ*, šükürlü bolup andan, ki saχladï bizni eminlik bilä kečämizni haligi da yol körgüzdü bizgä χaramγuluχtan yarïχka, ölümdän tirlikkä, küflänmäχtän buzuχmaχsïzlïχka [=buzulmaχsïzlïχka], biliksizliktän bilmäχliχkä, könülükünä kendiniŋ.

Yalbarïyïχ andan, ki uzunluqun kündüznüŋ eminlik bilä da barča (9r) köŋül χošluχunuŋ ačïχlïχï bilä etkäy kečirmä bizgä, da abrap saχlagay žoγovurtun kendiniŋ Teŋrilik χuvatïn*ïŋ* bilä, χaysï ki barčanïŋ üsnä yaχšïlïχï bilä kendiniŋ buyruχu bardïr barïnï tutučï Biy Teŋrimiziniŋ bizim, tirgizgäy da yarlïγagay.

***Surp Asduaǯz* tatarča**

Ari Teŋri, ari küčlü, ari (9v) ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki turduŋ ölüdän, yarlïγa bizgä.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki kökkä aγïndïŋ, yarlïγa bizgä.

[P'aṛaworeal]

Haybatlï da alγïšlï ari gojs Asduaǯazdzin Mariam, anasï K'risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ (10r) da Teŋrimizgä bizim, χutχar bizni sïnamaχtan da barča tarlïχlarïmïzdan bizim, amẹn.

***Vasn lseli* tatarča**

Išitövlü bolmaχ üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim pareχoṣsluχu bilä ari Asduaǯazdzinniŋ enmäχi bilä üstümüzgä bizim yarlïγanmaχï da šaγavatï Eyämiz Teŋriniŋ, barïnï tutučï (10v) Biy Teŋrimiz bizim tirgizgäy da yarlïγagay.

***Vasn χaγaγut'ean* tatarča**

Eminlik üčün barča dünyâniŋ da toχtalmaχï üčün ari yïχövnüŋ seni, Biy, yalbar[ï>]lïyïχ. Aytïyïχ barčamïz bir söz bilä: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa.

Alγïšï Manasẹ padšahnïŋ
***Dẹr, amenagal* tatarča**
[2 Паралипоменон, после 36 стиха]

(11r) Biy barïnï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ, Saagnïŋ, Jagopnuŋ da zürätin*iŋ* alarnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat yazïχïmïznï bizim.

Xaysï ki ettiŋ köknü da yerni da barča körkün alarnïŋ, barïnï tutu″.

Xaysï ki bayladïŋ teŋizni sözü bilä buyruχuŋnuŋ seniŋ, (11v) yaptïŋ teränlikni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä seniŋ, barïnï″.

Xaysï ki barča nemä χorχar da titrär yüzüŋdän seniŋ χorχulu χuvatïŋnïŋ seniŋ, barïnï tut″.

Yetövsüzdür ulu, körkü, haybatlï arilikiŋniŋ [=arilikiŋ] seniŋ, srogiydir yüräklänmäχiŋ da öčäšmäχiŋ seniŋ yazïχlïlarnïŋ (12r) üsnä, ölčövsüz da tergövsüzdür yarlïγamaχï sövükünüŋ seniŋ, barïnï t″.

Sen, Biy, biyiklängän, šaγavatlï, sen dä yarlïγovučï, ki hayufsunursen yamanlïχ üsn[ä] adamlarnïŋ, barï″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luǯz toγrular üčün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, χaysïlarï ki yazïχ etmädilär saŋa, ba*r*ïnï tu″.

(12v) Yoχsa χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, zera yazïχlarïm menim artïχtïr, ne ki χumu teŋizniŋ, da arttïlar töräsizliklärim menim, barïnï tu″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin köknüŋ köplüχündän töräsizlikimniŋ menim, ba*r*ïnï″.

Bükräyipmen men küčlü baγïndan temirniŋ, χaysï ki yoχtur (13r) maŋa tïnčlïχ, barïnï″.

Öčäštirdim yüräklänmäχni da yaman alnïŋa seniŋ ettim, turγuzdum sürät da arïttïrdïm [=arttïrdïm] χïšïmnï ǯžanïma menim, b″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, ba*r*ïnï″.

Meγa, Biy, meγa, da töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, ba″.

(13v) Yalbarïp χolarmen sendän, Biyim, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni menim yazïχlarïm bilä, barïnï tu″.

Meŋi öčäšmägin maŋa, Biyim, da aŋmagïn yamanlïχïmnï menim alnïŋa seniŋ da borčlu etmägin meni engänlär *bilä* tibinä yerniŋ yamanlïχlarï bilä, barïnï″.

Zera sensen Teŋri, Teŋrisi luʤ tartkanlarnïŋ, umsasïsen, (14r) da maŋa kör*g*üz yaχšï etučilikiŋni seniŋ, ki arzanisizmen, barï″.

Tirgizgäysen meni yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, da men alγïšlïyïm seni barča künlärindä tirlikimdä menim, barï″.

Seni, Biy, alγïšlarlar barča frištäläri köknüŋ, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Haybatlamaχ]

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga, hali da här kez, meŋi meŋilik amẹn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biyim, bošat maŋa yazïχlarïmnï menim.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Teŋrim, arït meni, yazïχlïnï, da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlï bol maŋa, yazïχlï χuluŋa, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï ari gojs, Teŋri toγur(15r)gan ari Mariam, anasï Eyämizniŋ, pareχọs bol Eyämizgä bizim üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχọs boluŋuz Ataga köktägigä biz yazïχlïlar üčün.

K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa išanïptïrlar boylarïmïz bizim.

Yeŋüči χuvatïŋ bilä, ari, da tirlik et(15v)üči, da özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Yeber, Biyim, frištäsin eminlikiŋniŋ seniŋ, ki kelip saχlagay bizni mušχulsuz kündüz da kečä.

Da adam sövüklünüŋ [=sövüklüküŋ] bilä seniŋ aŋ bizni, Biyim, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa bizgä.

Sargawak aytar:

***Egealk‘s ’i χosdovanut‘ean* tatarča**

(16r) Kelgänimiz χosdovanut‘iunga pošomanlïχnïŋ inam bilä umsamïznï bizim yalγïz toγgan Oγluna Teŋriniŋ χolïyïχ yüräkimizni bizim χolmaχ bilä andan arïnmaχnï da bošatmaχnï ašïnganïmïznï bizim, zera ol kendidir ayovučïmïz.

Teŋrisi meŋiliknïŋ, χaysï ki keldi erki bilä Atasïnïŋ χutχarma yar(16v)atkanlarïn, da ayttï kendin bolma arïtučï yazïχlarnïŋ, umsasï luʤ tartkanlarnïŋ, yöpsünüp aγïr yüklülärni da zabunlarnï yazïχ bilä pošomanlïχnïŋ aruvluχuna.

Hali keliŋiz, barčaŋïz, ašaχlanïp ǯanïmïz bizim, sïnïχ yüräk bilä tüšiyiχ alnïna Eyämizniŋ bizim, ki kečirgäy bizdän (17r) χïšïmnï da baduhasnï ašïnganïmïznïŋ bizim, barïnï tutučï Biy, tirgiz da yarlïγa.

K‘ahana aytar:

***Dẹr Asduaʤ p‘rgut‘ean* tatarča**

Biy Teŋri χutχarïlmaχïm*ï*znïŋ bizim, χaysï ki yarlïγovučïsen da šaγavatlï, uzunesli da köpyarlïγovučï, ki hayufsunursen [hayuvsunursen] üsnä yamanlïχlarnïŋ, (17v) zera klämässen ölümün yazïχlïlarnïŋ, yoχsa χaytmaχïn anïŋ yollardan yaman da tirlikin, sen, Biy, ǯumard yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ övündür χullarïŋnï seniŋ, da ber alarga yer pošomanlïχka, barïš yetövsüz adam sövüklüküŋ bilä seniŋ, da et bularga člunoklar ari yïχövüŋnüŋ seniŋ, ne türlü ki sa(18r)γaygaylar ǯan bilä χosdovanut‘iun da pošomanlïχ ašïra, ki kelip ari yüχövüŋä seniŋ, sungaylar saŋa alγïš šükürlük da haybat žoγovurtuŋ bilä seniŋ Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

***Hawadov χosdowanim* tatarča**

1. Inam bilä χosdovanel bolup (18v) da yerni öpärmen saŋa, Ata Oγul Ari Ǯan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, yaratučïsï frištäläriniŋ, da adamlarnïŋ, da barča bolganlarnïŋ, da yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga.

2. Inam bilä χosdovanel bolup da yerni öpärmen saŋa, ayirïlmagan Yarïχ Ata Oγul Ari Ǯanga da bir (19r) Teŋrilik, yaratučï yarïχnï da tas etüči χaranγuluχnu, tas et meni*m* ǯanïmdan χaranγulu yazïχnï da biliksizlikni, da yarïχlat esimni menim bu sahat alγïš etmägä saŋa biyänčiŋä körä, da yöpsüniyim sendän χoltχamnï menim, da yar″.

3. Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdiŋ sövüklü Oγluŋ(19v)nu χoltχasïna bularga adamlarnïŋ, meγa seniŋ al*n*ïŋa yerdän kökkä diŋrä, yöpsün meni, nečik keräksiz oγulnu, da kiydir maŋa burungi yarïχnï [=yarïχlï] tonnu, χaysï ki yalanačlandïm yarïχ bilä, da yar″.

4. Oγlu Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojs Mariam-(20r)dan χutχarïlmaχïmïznï*ŋ* üčün, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä kökkä, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä diŋrä, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yar″.

5. Ǯanï Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki endiŋ Jortananda da vernadunda da yarïχlattïŋ (20v) meni

yuvmaχï bilä surp awazannïŋ, meγa yerdän kökkä diŋrä seniŋ alnïŋa, arït meni ekinči Teŋrilik ot bilä, nečik surp aṛak‘ellärni ari vernadunda, da ya″.

6. Zadasïz tarbiyat, meγa saŋa aχïlïm bilä menim, ǰanïm u tenim bilä, aŋma ilgärigi yazïχlarïmnï menim ari atïŋ üčün seniŋ, da yarlï″.

7. Baχučï barčasïn, (21r) meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buzgïn χolbitikin yazïχlarïmnïŋ menim da yazgïn atïmnï menim meŋilik düftärdä, da y″.

8. Tergövüči yapuχlarnï, meγa saŋa erkli u erksiz, bilgänimä [=bilgänim] da [bilmägänim] bilä, bošatlïχ ber yazïχlï χuluŋa, χaysï ki surp awazandan toγganïmdan čaχ bu küngä diŋrä yazïχlï-(21v)men Teŋrilikiŋniŋ alnïna sezikliklärim bilä menim da barča boγunlarïm bilä tenimniŋ, da yarlïγa″.

9. Barčanï ayovučï Biy, χoygïn közät közlärimä menim ari χorχuŋnu seniŋ, ki artïχsï baχkaymen [=baχmagaymen], da χulaχïm bilä išitmägäymen, da aγzïm bilä yalγan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman saγïš etmägäy(22r)men, da χollarïm bilä yaman χïlïnmagaymen, da ayaχlarïm bilä yaman yollarga barmagaymen, yoχsa tüzät barča, da boyruχuŋa körä seniŋ bolgaylar, da yarlïγa″.

10. Otlu tiri K‘risdos, otlu sövükünŋnü seniŋ, χaysï ki saldïŋ dünyâda, palaylat boyuma menim, ki küydürgäy arovsuzluχun ǰanïmnïŋ menim, da arït(22v)kay yazïχïn tenimniŋ menim, da yandïrgay yarïχ bilmäχiŋ bilä yüräkimä menim, da ya″.

11. Aχïllï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïnï saγïšlama, da sözlämä, da etmägä alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman saγïštan da χïlïnmaχtan χutχar meni, da yar″.

12. Klävüči yaχšïlïχnï Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkimä (23r) körä menim barmaga, yoχsa yol körgüz maŋa här vaχt seniŋ erkiŋä körä, da yarlï″.

13. Köktägi χan, ber maŋa učmaχïŋnï seniŋ, χaysï ki χïrer ettiŋ sövüklüläriŋä seniŋ, da küčäyt yüräkimni menim, ki körälmägäy yazïχnï da sövgäy seniŋ töräŋni, da yarlï″.

14. Ayovučï yaratka*n*nï, saχla ǰanïmnï (23v) da tenimni menim seniŋ ari χačïŋ bilä aldovučï yazïχtan, sïnamaχïndan eski dušmannïŋ, da yaman kišilärniŋ aldamaχïndan, da barča tïnsïzlïχtan ǰanïmnï u tenimni, da yarlïγa″.

15. Közätüči barčadan K‘risdos, oŋuŋ seniŋ kölgä bolgay üstümä menim kündüz da kečä, övdä olturganda, yolda yürügän(24r)dä, yuχlaganda da turganda, ki heč seskänmägäymen, da ya″.

16. Teŋrim menim, χaysï ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barča yaratkanlarnïŋ [=yaratkanlarnï] yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, saŋa sïmarlarmen ǰanïmnï menim, sen χayγur da hadirlä ǰan u ten keräkimni bu kündän čaχ meŋilikkä diŋ(24v)rä, da yarlï″.

17. Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övränčiklärimdän menim yaχšï χïlïnmaχka da berkirt ǰanïma menim χorχulu ölär künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövükün učmaχnïŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χïlïngaymen toγruluχnu, da yarlïγa″.

18. Čovraχï ölümsüzlüknüŋ, aχtïrgïn yüräkimdän menim pošomanlïχ yašïn, nečik boṛnigniŋ, ki yuvgay yazïχnï boyumnuŋ menim dünyâdan kečkänimdän ilgäri, da yarlïγa″.

19. Baγïšlovučï yarlïγamaχnï, baγïšla maŋa, könü inam bilä da yaχšï ämäl bilä ülüšlü bolup ari teniŋdän da ari χa(25v)nïŋdan, kelmägä seniŋ alnïŋa, da yarlïγa seniŋ yara″.

20. Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen tatlïχï bilä sïmarlamaga ǰanïmnï menim da urušsuz kečirmägä eski dušmannïŋ yamanïndan, χaysï ki kök tibinädirlär, da″.

21. Yarïχ könü K‘risdos, arzani et ǰanïmnï menim sövünčlük bilä (26r) körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ seniŋ ündälgän kündä, tïnmaga yaχšï umsa bilä čaχ seniŋ haybatlï ekinči kelgäniŋä diŋrä, da″.

22. Yarγučï könü, χačan kelsäŋ haybatïŋ [=haybatï] bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ot(26v)tan, da išittir maŋa sanlï ündövün artarlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da y″.

23. Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärinä da yatlarga, taniganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, bošat dušmanlarïma menim da menim körälmägänlärgä, da χay(27r)tar alarnï yamanlïχlarïndan, χaysï ki bardïr yüräklärindä menim üčün, da yarlïγa alarga da y″.

24. Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasïn χuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaχšïlïχka yalbarmaχïmnï menim pareχoṣsluχu bilä surp Asduaǰazinniŋ, da surp Jovhanneṣ garabedniŋ, da surp Sdepannos burungi taniχï(27v)ŋnïŋ, da bizim atamïznïŋ surp Lusaworiçniŋ, da surp aṛak‘ellärniŋ, da markaṛelärniŋ, da surp hajrabedlärniŋ, da surp mardiroslarnïŋ, da surp gusank‘larnïŋ, da barča frištälärniŋ, Mikajelniŋ da Kapriẹlniŋ, sẹrovpẹlärniŋ da kẹrovpẹlärniŋ, da barča arilärniŋ seniŋ, köktägilärniŋ da yer-

dä(28r)gilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ ayïrïlmagan surp Errortut‘iunga, Ata Oγul Ari Ǯanga, hali da här kez, da meŋi meŋilik, amęn.

Xoltχa t‘umga χaršï

Seni, Biy, haybatlïyïrbiz da seni, Biy, tapunïyïrbiz, seni, meŋilik Atanï, bütün dünyâ haybatlïyïχ.

Saŋa barča frištä(28v)lär, saŋa köklär, da barča χuvatlar.

Saŋa sęrovpęlär da kęrovpęlär tïyγïsïz avaz bilä čaχïrïyïrlar:

Surp, surp, surp Biy Teŋri χuvatlïlarniŋ, toludurlar kök da yer köplüχündä haybatïŋniŋ seniŋ.

Seni haybatlïyïrlar aṛak‘ellärniŋ yïγïnï.

Seni maχtïyïrlar sanï markaręlärniŋ.

Seni haybatlïyïrlar (29r) böläki mardiroslarniŋ.

Seni bütün dünyâ da ari yïγövlär tapunïyïrlar.

Atanï ölčövsüz ulu χuvatïŋda seniŋ, haybatlï könü Biy Oγluŋnu, alayoχ övündürüčisi Ari Ǯannï, sen padšahï haybatïŋniŋ, K‘risdos, sen meŋilik Atanïŋ Oγlusen, χutχarïlmaχ üčün adam ǯïnsïnïŋ yöpsündüŋ ari gojs(29v)nuŋ yüräkin, sen ačïχlï baγïndan ölümnüŋ ačtïŋ inamlïlarga köktägi χanlïχnï, sen oŋ yanïna Atanïŋ olturupsen haybat bilä sen.

Yarγulama kelsärsen inamlïlarga, seni a*n*ïŋ üčün χolïyïrbiz, χullarïŋa seniŋ bolušk‘ïn, χaysïlarïn ki ari χanïŋ bilä satun aldïŋ, bergin, ki arilärniŋ bilä meŋilik (30) haybatnï meŋärgäybiz, žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, da alγïšla meŋilikiŋä seniŋ, boyruχ et alarga da biyiklät alarnï meŋilikkä diŋrä, barča künlärimizdä bizim alγïšlïyïrbiz seni, da haybatlïyïrbiz ari atïŋnï seniŋ tïyγïsïz här kez meŋi meŋilik, buyur, sövüklü Biyim, bermä bu künnü yazïχtan bašχa kečirmägä bizgä, yarlïγan üstümüzgä bizim, Biyim, yarlïγa, Biy, yarlïγa, χoy seniŋ yarlïγamaχï bolsun üstümüzgä bizim, Biyim, zera saŋa išandïχ, saŋa išanïpmen da bolman uyalgan meŋilik.

Haybat Ataga da Oγulga, da Ari Ǯanga, hali da här kez, meŋi meŋilik, amęn.

(31r) *Bundan soŋra bašlanïyïrlar t‘um alγïšlarï.*

Or kerakojn tatarča

Xaysï ki daγïn körklü, ne ki köknü, yarïχlattïŋ ari yïχövnü ari χanïŋ bilä seniŋ, K‘risdos, da köktägilärgä körä bunda sözlärinä arakellärniŋ, markaręlärniŋ, sargawaklarnïŋ, tïbirlärniŋ da gïγerigoslarnïŋ, temyan sunïy(31v)ïrbiz alnïŋa seniŋ, Biy, oχšaš Eski Törägä Zak‘ariaga körä, yöpsün bizdän, temyan kibik, sunulgan χoltχamïznï, nečik χurbannï Apęlniŋ, Nojnuŋ da Aprahamnïŋ, pareχǫsluχu bilä yoγargilärniŋ seniŋ, χuvatlïlarnïŋ, dayma tepränmäχsiz saχla olturγučun ermeni ǯïnsïnïŋ.

Xïntajojž tatarča

(32r) Sövüngin asrï, χïzï Yarïχnïŋ, anasï, ari gat‘uγigę oγlanlarï bilä Sionnuŋ, donatkan priozdobenïy kelin, haybatlï köktä oχšaš yarïχlï χoranga, ki yaγlangan Teŋri bar bardan eksiksiz, saŋa dayma χurban bolïyïχ, Ataga barïšmaχlïχka, bizgä arïnmaχka üläšiyir tenin (32v) da ari χanïn kendiniŋ, kendi tügäl ari χïyïnïŋ üčün baγïšla bošatlïχnï turγuzganlarga yïγövnü.

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä. 3 kez ayt.

Haybatlï da alγïšlï ari gojs, Asduaǯaǯin Mariam, anasï K‘risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ (33r) da Teŋrimizgä bizim, amęn.

Hawadamk‘ tatarča

Inanïrbiz bir Teŋrigä Ataga, barčanï tutučïga, yaratučïsïna köknü da yerni, körüngänlärni da körünmägänlärni.

Inanïrbiz bir Biygä Jisus K‘risdoska, Oγul Teŋrigä, Teŋridän toγganga, Atadan yal(33v)γïz toγgan, bu kendi barlïχïndan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, Teŋri könü Teŋri könüdän, toγgan da etilmägän, ol kendi tarbiyatïndan Atanïŋ, χaysï ki bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysï ki bizim adä(34r)milikimiz üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün enip köktän ten aldï, adam boldu tugällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Ǯan bilä, χaysï ki ten bilä, ǯan, da es, da barča, ne ki adam.

***Верую* по-татарски**

Веруем в единого Бога Отца, вседержителя, творца неба и земли, видимого и невидимого.

Веруем в Господа Иисуса Христа, Бога Сына, рожденного от Бога, единорожденного от Отца, единосущного с Отцом, Бога от Бога, Света от Света, Бога истинного от Бога истинного, рожденного и несотворенного, который сам по природе от своего Отца, чрез которого все стало быть на небе и на земле, видимое и невидимое.

Который ради нас, людей, и ради нашего спасения спустился с неба, и принял тело, и стал совершенным человеком от Святого Духа и пресвятой девы Марии, который и телом, и душой, и разумом, и всем – как человек.

Da könülük bilä, da dügül saχïnmaχ bilä χïynaldï, Bu kendi χačlandï.

Üčünči kündä turdu.

Čïχtï kökkä ol ten bilä, (34v) olturdu oŋ yanïna Atasïnïŋ.

Kelmälidir ol ten bilä da haybat bilä Atasïnïŋ yarγulama tirilärni da ölülärni, χaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna yoχtur soŋγu.

Inanïrbiz bir Ari Ǯanga, etilmägän da dügül [=tügäl], χaysï ki sözlädi Ọrẹnk‘tä da Markarẹ-(35r)liktä, da Awedaranda, ki endi Jortananga, k‘arozel etti yeberilgänni da turdu arilärdä.

Inanïrbiz yalγïz, bütöv da aṛak‘ellärniŋ Yïχövünä.

Tapunïyïrbiz mïgïrdut‘iunga, luǯ tartmaχka, arïnmaχ da bošatlïχka;

Turmaχïn ölülärniŋ meŋilik yarγuga ǯanlarga da tenlärgä;

(35v) Köktägi χanlïχka da meŋilik tirlikkä.

Evet χaysïlarï ki aytïyïrlar anïŋ üčün, ki edi zaman, χačan yoχ edi Oγul, ya edi zaman, χačan yoχ edi Ari Ǯan, yaχom bol*ma*maχtan boldular ya özgä barlïχtan, aytsalar bolgan etilmägän Oγlu Teŋriniŋ ya Ari Ǯan, yaχom teškirilmälidirlär, anïŋkibik aytkanlarnï yöpsün(36r)mäs, evet χarγïyïr bütöv da aṛak‘ellärniŋ ari yïχöv.

Evet biz haybatlïyïχ äväl ne ki meŋilik yerni öpmäχ bilä ari Errortut‘iunga, bir Teŋrilikkä, Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

И праведно и безоглядно пострадал, и сам был распят.

На третий день воскрес.

С тем же телом вознесся на небо и сел одесную Отца своего.

И должен прийти в том же теле и со славой своего Отца судить живых и мертвых, святому и бессмертному царству которого нет конца.

Веруем в единого Святого Духа, несотворенного, который говорил в Законе, и в Пророках, и в Евангелии, который спустился на Иордане, проповедовал отпущение и встал во святых.

Веруем в единую, соборную и апостольскую Церковь.

Исповедуем крещение, искупление, очищение и отпущение грехов;

Веруем в воскресение мертвых на вечный суд душам и телам;

В вечное царство и вечную жизнь.

А если кто говорит, что было время, когда не было Сына, или что было время, когда не было Святого Духа, или что они возникли из небытия, или говорят, что несотворенный Сын Божий или Святой Дух возникли из иной сущности, или что они преображенны, – то подобные высказывания соборная и апостольская церковь не одобряет, а предает анафеме.

И мы целованием земли возносим славу предвечной святой Троице, единому Богу – Отцу и Сыну и Святому Духу ныне и присно и во веки веков. Аминь.

Ew ews hawadov tatarča

Da daγïn inam bilä yalbarïyïχ Eyämizdän da Xutχaru(36v)čïmïzdan bizim Jisus K‘risdostan sahatïna χuluχnuŋ da alγïšnïŋ, ki arzani yöpsünmäχkä etkäy, išitkäy avazïna yalbarma*χïmïznïŋ* bizim, yöpsüngäy χoltχasïn yüräkimizniŋ bizim, bošatkay ašïnganïmïznï bizim, yarlïγangay üstümüzgä bizim.

Alγïšïmïz bizim da χoltχamïz här vaχt kirgäy alnïŋa seniŋ, ulu Biyiklikiŋ(37r)niŋ seniŋ, da sen ber bizgä bir söz bilä, bir inam bilä toγruluχnu χazγanma išniŋ yaχšïsïn, ki yarlïγamaχ bašχïšïn kendiniŋ etkäy üstümüzgä bizim, Biyimiz bizim, barïnï tutučï Biy tirgizgäy da yarlïγagay.

Pazmut‘iunk‘ hrešdagaç tatarča

Köplüχü frištälärniŋ köktä(37v)gilärniŋ, enip köktän yalγïz toγgan padšah bilä, χaysïlarï ki yïrlap da ayttïlar: «Budur Oγlu Teŋriniŋ». Barčamïz aytïyïχ: färâh boluŋuz köklärdä, sövünsünlär himläri *dünyâ*niŋ, zera Teŋrisi meŋiliknin yer üsnä yürüdü, ki tirgizgäy ǯanlarïmïznï bizim.

Ov ẹ orbẹs tatarča

(38r) Kimdir alay, nečik Biy Teŋrimiz bizim? Xačlandï bizim üčün, kömüldü, da ölüdän turdu, inamlï boldu dünyâgâ, da aγïndï kökkä haybat bilä! Keliŋiz, žoγovurtlar, frištälär bilä alγïš sarnïyïχ aŋar aytmaχ bilä:

Ari, ari, ari sen, Biyi χuvatlarnïŋ.

Hrešdagajin tatarča

(38v) Frištälärniŋ yergälik bilä tolduŋ, Teŋri, seniŋ ari yüχövüŋnü, miŋlär miŋi hrešdagabed bardïlar alnïŋa seniŋ, da tümänlär tümäni frištälär χuluχ etiyirlär saŋa, Biy, da adamlardan biyändiŋ yöpsünmä alγïšnï avaz bilä saγïšlï:

Ari, ari, ari Biyi χuvatlarnïŋ.

Surput‘iun tatarča

(39r) Ariliki arilärniŋ, ulusen da χorχulu, da zorlularï frištälärniŋ alγïšlïyïrlär seni da aytïyïrlar:

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik.

Marmin Dẹrunagan tatarča

Biyimizniŋ teni da χutχarïlmaχïna alnïmïzga

bolgan köktägi χuvatlïlarnïŋ körümsüz sarnap aytïy(39v)ïrlar tïyγïsïz avaz bilä:

Ari, ari, ari [Biy] χuvatlïlarnïŋ.

K'risdos 'i meč mer tatarča

K'risdos aramïzda bizim köründü, χaysï ki bar, bunda Teŋri olturdu.

Eminlik avazï čalïndï, ari öpüšmäχkä dästur berildi.

Dušmanlïχ yïraχlandï, sövük här yarï yayïldï.

Hali, χuluχ (40r) etkänlär, kötürüp avazïŋïznï, beriŋiz alγïšnï bir aγïzdan!

Birliktä bolgan Teŋrilik da χaysïna ki seṛovpeḷär arilikkä tutučïdïrlar.

Kimlär ki inam bilä χaršï turupsiz ari padšahlïχ seγanïna, körüŋüz K'risdosnu olturgan padšahnï da čövräläp dolaškan χuvatlïlarïndan köknüŋ.

Yoγarï kötüriyiχ (40v) köz salïp da yalbarïp bunu aytïyïχ:

Yazïχlarïmïznï aŋmagaysen, yoχsa šaγavatïŋ bilä arïtkaysen.

Surp, surp tatarča

Ari, ari, ari Biy*i* χuvatlïlarnïŋ, toludurlar köklär da yer haybatïŋ bilä seniŋ, alγïš biyiklikkä, alγïšlï, ki keldiŋ da kelsärsen, atïna Eyämizniŋ ovsanna biyiklikkä!

(41r) ***Hajr ergnawor*** tatarča

Ata köktägi, χaysï ki Oγluŋnu seniŋ berdiŋ ölümgä bizim üčün, sučlu borčlumuz üčün bizim tökülmäχinä χanïnïŋ anïŋ, χolarbiz sendän, yarlïγa sučlu χoyunlarïŋa.

Barčadan alγïšlïyïrbiz seni, ögiyirbiz seni, šükürläniyirbiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim, (41v) alnïŋa seniŋ, Biy.

[*Orti Asduad͡zoj* tatarča]

Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban bolduŋ barïšmaχïna Atanïŋ, ötmäkin tirliknïŋ üläšiyirsen bizgä, tökülmäχ*i* üčün ari χanïŋnïŋ seniŋ χolarbiz sendän, yarlïγa χanïŋ bilä seniŋ χutχargan sözlü χoyïnlarïŋa.

Ari tenin K'risdos*nuŋ* χačan k'ahana biyiklätsä, bu χoltχanï sun

(42r) Biyim Jisus K'risdos, χaysï Teŋri da adamsen, könü Teŋri, haybatlarmen seni da yügünüp yerni öpärmen seniŋ aytovsuz yaχšïlïχïŋ üčün, χaysï ki surp χač üsnä öldüŋ, da sučsuz χurban χoyulduŋ biz yazïχlïlar üčün, da bütün dünyâniŋ borčun tölädiŋ. Anïŋ üčün, köktägi A(42v)ta, χolarmen sendän, baχ seniŋ sövüklü Oγluŋnuŋ üsnä, da buyur yarlïγama men yazïχlï χuluŋa. Ey, Biy Teŋrim, yarlïγa maŋa, da bol šaγavatlï men yazïχlï χuluŋ üsnä, da yïraχlat mendän yaman saγïšnï, da et meni biyänčli padšahlïχïŋa seniŋ, da χaytar meni kendiŋä, ki bar (43r) yüräktän χuluχ etkäymen seniŋ ari Teŋrilikiŋä χorχu bilä da yanar yüräk bilä, amẹn.

Χačan k'ahana Biy K'risdosnuŋ ari χanïn biyiklätsä, ol zaman bu χoltχanï sun Biy Teŋrigä

Buyruχ bermä, Biyim Jisus K'risdos, seniŋ sučsuz ari χanïŋnïŋ tökülmäχi üčün bošatlïχ yazïχlarïma, (43v) ki bolgaymen kendi yazïχlarïm üčün lud͡z tartma da ari boyruχuŋa tügäl tapulma. Biyim, buyur šaγavatlï bolma barčasïna, χaysïlarïn ki büyüdüŋ seniŋ bahasïz χanïŋ bilä, da χolarmen, ki meni kirli yazïχlarïmdan arïtkaysen da seniŋ ari χanïŋ bilä tämüzlägäysen, ki alnï(44r)ŋa aruv tapulgaymen, da seniŋ yanar sövüklü šaγavatïŋnï körgäymen, da saŋa umsangaymen meŋi meŋilik, amẹn.

Χoltχa Biy Teŋridän, ari t'um zamanïnda ayt

Biyiktägi k'ahana da toγru könü vartabed Biyimiz Jisus K'risdos, χaysï ki biz yazïχlïlar üčün könü χurban (44v) bolduŋ Ata Teŋrigä, ari χoran surp χač üstünä aruv χurban bulγanmaga, χaysï ki bizgä ari teniŋ, ari χanïŋnï t'umga χaldïrdïŋ, χaysï ki sen, barïnï tutučï Teŋri, tïnïyïrsen da toχtattïŋ bu ari χurbannï anïŋ üčün, ki biz dä jišadag aŋmaχlïχ etkäybiz bošatlïχï üčün bizim yazïχ(45r)larïmïznïŋ. Anïŋ üčün halikä χolïyïrmen, barïnï tutučï Biy, seniŋ šaγavatlï yarlïγamaχïŋnï.

Buyur bermä yüräkimä menim yaχšï saγïš, ki bolgaymen ol türlü χuluχ etmä, nečik saŋa biyänčlidir, jišadagïna ari χïyï*ni*ŋnïŋ seniŋ, ki saŋa χutχaručïma menim berilgäymen barča saγïšïm bilä da χïlïnga(45v)nïm bilä, da bolgaymen arzani barča arilär bilä haybatlama ari teniŋ da ari χanïŋnï χorχu bilä da titrämäχ bilä aruv yüräktän da färâh d͡žandan.

Buyur, menim šaγavatlï Biyim, bermä yüräkimä menim tatlïlïχïn bašχïšïŋnïŋ, seziklikiŋni, χaysï ki etiyirlär čövrämä menim ari frištälärïŋ (46r) da közätüčimdirlär menim kündüz u kečä.

Yänä dä, Biyim, kendi χoltχama da borčlumen, ki bar kistânlar üčün barabar χolman, artïχsï yuvuχtagilärim da χardašlarïm üčün.

Biy Teŋrim, yaratučïm da χutχaručïm menim, χolarmen bütün kristânlik üčün da kristân yïχövläri üčün, ki meŋiliktä saχlagay.

(46v) Buyur bermä, Biyim, k'ahanalarga da yïχöv χullarïna barčasïna seniŋ Ari D͡žanïŋnï, ki sövük bilä birliktä seniŋ ari Teŋrilikiŋä χuluχ etkäylär.

Buyur bermä, Biyim, padšahlarga da yanïna bolgan biylärgä sazgärlik da birlik yaχšïnï saγïšlama.

Buyur bermä, Biyim, bošatlïχ ol kimsä(47r)lärgä, χaysïlarï ki abašχarank‘ bilä ludz tartïyïrlar.

Buyur bermä, Biyim, igitlärgä da χïzlarga aruvluχ, hedžeplik da χorχu, ki seniŋ ari χorχuŋ tibinä kečingäylär.

Buyur bermä, Biyim, bïsaglï kimsälärgä da öksüzlärgä arilik, ki bolgaylar hörmätlämä ari bïsaglarïn, ki tutup baγlanïr(47v)lar ari Teŋrilikiŋniŋ alnïna.

Buyur bermä, Biyim, tul kimsälärgä da öksüzlärgä yardïmčï da bolušučï, da yarlï čaräsizlärgä baχučïlïχ.

Buyur bermä, Biyim, uχtaworlarga da bezirgänlärgä χutlu sïtaralï yol, ki χayda da bolsalar, yaχšï saγlïχta χaytk(48r)aylar kendi övlärinä.

Buyur bošatlïχ bermä, Biyim, bar kristânlarga bilgän u bilmägän yazïχlarïna da maŋa, köpyazïχlï χuluŋa.

Xolarmen sendän, köktägi Biyim, ki yöpsüngäysen mendän bu haligi χoltχamnï menim, χolup kensimä bolušluχka pareχosluχun alγïšlï ari gojs Mariamnï*ŋ* (48v), da surp Jovaneˢ mgïrdičniŋ da ari Sdepannosnu*ŋ*, burungi tanïχïŋnï*ŋ*, surp aṛak‘ellärni*ŋ*, da ari markareļärni*ŋ*, surp hajrabedlärni*ŋ*, surp mardiroslarnï*ŋ*, da ari džïknaworlarnï*ŋ*, ari toγru gusanglarnï*ŋ*, da barča arilärni*ŋ*, χaysï ki išančïm bar, ki bu arilärniŋ pareχosluχu ašïra bu χoltχam tügällängäy ya(49r)χšïlïχta.

Bi*y* Teŋri, barïnï tutučï Jisus K‘risdos, yarlïγa, da unutma kendi yaratkan χullarïŋnï, ki haybatlagaybiz Ata Oγul Ari Džannï, bir Teŋrini, meŋi meŋilik, ameˢn.

Alγïš t‘umga

Toγru yarïχ da könü meŋilik yolnuŋ, tirlikniŋ, K‘risdos, sensen ešiki yarïχnïŋ da berüči meŋilik yar(49v)lïγamaχnï, sensen χuvatlï tutučï da χaytaručï bulargannï, sen bošatučï, arït meni yazïχlarïmdan, da χaytar men bulargannï, da yaχšï yolga küvür meni, kečövlü χuluŋ da köpyazïχlï, χolarmen sendän, bol šaγavatlï, yarlïγa maŋa, da aŋmagïn ilgäri yazïχ etkänimni, da (50r) bošat maŋa, arït meni arïtučï χuvatïŋ bilä, da χutχar meni hesebsiz yazïχlarïmdan, ki iškilli bolgaymen, da češ meni, Biy, yazïχ bilä baylagannï, da keri et meni meŋilik χïyïndan, da bošat maŋa sučumnu menim, nečik bošattïŋ antamaludzka, da toγru et meni, nečik mak‘sawornu, da kel(50v)tirmä meni tözümsüz χïyïnga, da küvür meni, arzanisizni, färâhlikinä seniŋ, ki tïyγïsïz maχtagaymen seni här sahat.

Da saŋa haybat meŋi meŋilik, ameˢn.

Xoltχa t‘umga χaršï

Baχ, Biy, tatlïlïχï bilä men leγilangan üsnä yazïχ bilä, Biyim Teŋrim menim.

(51r) Yüräklänmäŋiz yazïχlarïmïz üčün da közdän salma yaratïlganïŋnï.

Yetkizmä üstümä menim yaman ças̱umnu, barïnï tutučï Biy, da közdän salma men tas bolgannï, Biyim, uzunesli da yamannï aŋmagan.

Aŋ, Biyim, meni, yüklägän yazïχ bilä, da čürgä yarlïγamaχïŋ bilä boyumnuŋ (51v) yaralarïn, χaysï ki yazïχnïŋ butaχï boyumnu čürgädi, da čirik yazïχ taptï boyumnu, yeriš bolušluχka men yïχïlganga, da tut yazïχ bilä batkan boyumnu, χaysï ki titriyirmen tamuχnuŋ ačïsïndan, boš et meni, Biy, χaysï ki seskäniyirmen sönövsüz ottan, saχla meni, yïγlagannï, Biyim, yazïχ (52r) bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgärigi arilär bilä ülüšlü et meni, Teŋrim, da tövülgän yazïχ bilä boyumnu arzani et körmägä ari yetiziŋni seniŋ da köktägi χanlïχïŋa hali da här kez meŋi meŋilik, ameˢn.

Hok‘i Asduadzoj tatarča

Džanï Teŋriniŋ, χaysï ki haybatlï sïrïŋnï (52v) köktän enip tügälliyirsen χolumuzdan ötläš bizim, tökülmäχi üčün χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, tïndïr džanlarïn bizim kečkänlärimizniŋ.

Hajr mer tatarča

[Матфей 6: 9-13. Отче наш]

Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atïŋ seniŋ, kelsin χanlïχïŋ seniŋ, bolsun, Biy, erkiŋ seniŋ, nečik köktä, alay yerdä, öt(53r)mäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün, bošat bizgä borčumuznu bizim, nečik ki biz bošatïrbiz bizim borč*lu*larïmïzga, bermä bizni sïnamaχlïχka, evet χutχar bizni yamandan. Zera seniŋdir χanlïχ da χuvat, da saŋa haybat meŋi meŋilik. Ameˢn.

Miajn surp tatarča

(53v) Yalγïz ari, yalγïz Biy, Jisus K‘risdos, haybatïna Ata Teŋriniŋ.

Hajr surp tatarča

Ari Ata Ari Oγul Ari Džan, alγïš Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez da meŋilik, ameˢn.

K‘risdos badarak‘ jal tatarča

K‘risdos χurban bolgan üläšiyir aramïzga bizim, aleļuia.

(54r) Tenin kendiniŋ beriyir bizgä ašamaχka, aleļuia.

Da ari χanïn kendiniŋ bürkiyir üstümüzgä bizim, aleˢ".

Yuvuχlanïŋïz Biygä da aliŋïz yarïχnï, aleļuia.

Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy, aleļuia.

[Alγïšlaŋïz Biyni köktä, aleļuia.]

Alγïšlaŋïz Biyni biyikliktä, alęluia.

Alγïšlaŋïz anï, friš(54v)täläri da barča χuvatlarï, alęluia.

Karn Asduadzoj tatarča

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki *k*ötüriyirsen yazïχnï dünyâniŋ, yarlïγa bizgä.

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχ'in dünyâniŋ, yarlïγa bizgä.

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötürdüŋ yazïχ'in dünyâniŋ, bergin bizgä eminlikiŋni.

(55r) *Lïçak' 'i pars* tatarča

Tolduχ igilikiŋdän seniŋ, Biy, ašamaχ bilä ari teniŋni da χanïŋnï seniŋ, haybat biyiklikkä da yedüričimizgä [=yedirüčimizgä] bizim, ki här kez yediriysen bizni, yebergin bizgä ǰanlï alγïšïŋnï seniŋ.

Karn Asduadzoj šapatkünlärdä

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki soyulduŋ, dayma da tiri, (55v) yazïχsïz, keldi χurban, χaysï ki barïšmaχka Ataga χurban bolgan, kötüriyirsen yazïχ'in dünyâniŋ, ölümsüz, χuvatlï, haybatlangan, aŋgïn ǰanlarïn inam bilä saŋa, bizim kečkänlärimizgä yarlïγa.

Xoltχa Biy Teŋrigä

Ari Ata, seni tutarmen säbäpči barïš(56r)lïχka da pareχos yalγïz toγgan Teŋri Oγluna buyruχuŋ bilä, χaysï ki saŋa beriliptir Teŋridän, češkäysen meni yazïχlarïmnïŋ baγïndan, χolarmen sendän.

Xoltχa t'umga tatarča

Sövünčlük saŋa, Biyim K'risdos, χutχaručïsï dünyâniŋ, sözü Atanïŋ, χurban tiri, könü ten, zadasïz (56v) Teŋrilik da tügäl adam, nečik aγzïm bilä biliniyirmen.

Yalbarïp χolarmen sendän, Oγul da ari Teŋri, Biy dünyâni tutučï, baγïšla yazïχlarïma bošatlïχnï da ber χuluŋa seniŋ ǰan saχtlïχnï, χaysï ki χutulgaymen seniŋ bilä meŋilik ottan.

Zera sensen könü χozusu Te(57r)ŋriniŋ, χaysï ki üläšiniyirsen χutχarïlmaχïna adam minlätiniŋ da kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, da saŋa haybat meŋi meŋilik, ameŋ.

Xoltχa t'umga χaršï

Ari ǰanï K'risdosnuŋ, arït meni, teni K'risdosnuŋ, saχla meni, χanï K'risdosnuŋ, ičir meni, köksündän čïχkan suvu, (57v) tämüzlä meni, χïyïnï K'risdosnuŋ, χuvatla meni, yaχšï etüči K'risdos, išit meni, yazïχlï da keräksiz χuluŋnu, da keri bolma mendän, da yaman iškildän saχla meni, da χolarmen sendän, Biy yarlïγovučï da šaγavatlï, keri bolma mendän, da ölüm künümdä [koŋumda] keri bolma mendän, da arzani et meni išangan färâhlikkä, zera (58r) sensen išančïm da färâhlikim menim, da seni maχtarmen meŋi meŋilik, ameŋ.

Kohanamk' tatarča

Šükürlübiz seni, Biy, χaysï ki yedirdiŋ bizni ölümsüz seγanïŋdan seniŋ.

Amen eyiçi tatarča

Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bu kündän čaχ meŋilikkä.

Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bu kün(58v)dän čaχ meŋilikkä.

Da bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bu kündän čaχ meŋilikkä.

Bu saγmos sarnalïyïr nïšχark' üläškändä [Псалом 33/34]

[2]Alγïšlïyïχ Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïmda menim.

[3]Biy bilä maχtangay boyum menim, išitkäylär sekinlär, *fär*âh bolgaylar.

(59r) [4]Ululatïŋïz Biyni menim bilä da biyiklätiŋiz atïn anïŋ birgä.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmda*n* menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu miskin sarnadï Biygä, da Biy išitti anï, barča tarlïχïnda*n* anïŋ χutχa(59v)rdï bunu.

[8]Böläkläri frištälärniŋ Eyämizniŋ čöp-čövrädir χorχkanlar bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, zera tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, ki heč nemädir eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

(60r) [11]Xoǰalar miskinlädilär da ačïndïlar, evet kimläri ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim seni.

[13]Kimdir adam, kimlär tirlikni sövär, künläri kendiniŋ körmä yaχšïlïχtan?

(60v) [14]Tïyïlgay tiliŋ seniŋ yamanlïχïŋdan seniŋ, da erinläriŋ sözlämägäy hillälikni.

[15]Xutχar yamandan da etkin yaχšïnï, χolgïn eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Könü Eyämizniŋ üstünä toγrularnïŋ, da χulaχlarï anïŋ üstünä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

[17]Yüzläri Eyämizniŋ (61r) üstünä yaman etüčilärniŋ — tas etmä yerdän jišadaglïχ'in alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga, barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, χaysï ki övräniptirlär yürägläri bilä, da ašaχlarnïŋ ǰanïn tirgizgäy.

[20]Köptür tarlïχlarï (61v) toγrularnïŋ, barčadan χutχarïr alarnï Biy da saχlar [21]barča söväk-

lärniŋ [=söväklärin] alarnïŋ, da ne biri alardan ufanmastïr.

[22]Ölümü yazïχlïlarnïŋ yamandïr, evet χaysï ki körälmästir toγrunu, pošoman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy χullarïn kendiniŋ, pošman bolgaylar barča(62r)sï aŋar.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez meŋi meŋilik. Amẹn.

Xoltχa, χosdovanut‘iun alnïna ayt

Yöpsün, Biyim, χosdovanut‘iunumnu menim, barčadan yaχšï da šaγavatlï Biyim Jisus K‘risdos, yalγïz umsasï χutχarïlmaχïna dž̲anïmnïŋ menim.

Ber maŋa, χolarmen sendän, mušχulluχun yüräkimä menim da yašïn közlärimniŋ menim, ki yïγlagaymen künlär bilä da kečälär bilä barča bošluχumnu menim ašaχlïχ bilä da aruvluχ bilä yüräkimniŋ menim.

Yetälsin χoltχam menim haybatlï sürätiŋni seniŋ, Biy, da egär ki yüräkläп(63r)gän bolsaŋ üstümä menim, kimni bolušluχka izdiyim kendimä, kim yarlïγansar töräsizlikimä menim?

Aŋgïn meni, Biyim, ne türlü ki χananeyski χatunnu da mäyan yazïχnï ündädiŋ pošmanlïχka; da Bedrosnu yïγlagan yöpsündüŋ, Biy Teŋrim, yöpsün χoltχamnï menim.

Ey χutχaručïsï (63v) dünyâniŋ, yaχšï Jisus, χaysï ki χutχarïlmaχï üčün yazïχlarnïŋ kendini χač üsnä ölümgä berdiŋ čïχara.

Baχkïn men čaräsiz da yazïχlï üsnä, zera seniŋ atïŋnï izdiyirmen, da klämägin alay yöpsünmä yamanlïχïmnï menim, ki unutkaysen yaχšïlïχïŋnï seniŋ.

Da egär ki unut(64r)tum esä, χayda ögütlämä bolur ediŋ, evet sen, šaγavatlï da yarlïγovučï Teŋri, unutmadïŋ, χayda χutχarma čïnïχtïŋ.

Anïŋ üčün bošat maŋa, χaysï ki χutχaručïm sensen menim, yarlïγa [yazïχ] etüči dž̲anïma menim, češ baγïn anïŋ, saγayt, Biy, yaralarïn.

Biy Jisus, seni yalbarïy(64v)ïrmen da seni izdiyirmen, seni klärmen, körgüz maŋa haybatlï sürätiŋni, da bolurmen χutχarïlgan.

Šaγavatlï Biy, yeber yalbarmaχï bilä aruv da buzulmagan här kez ari gojs Mariamnïŋ, seni to*γur*učïnïŋ, da barča ariläriŋniŋ seniŋ, yarlïχïŋnï [=yrïχïŋnï] da toγru χuluŋnu [=toγruluχuŋnu] dž̲anïma menim, ki barča eksiklikimni menim (65r) könülük bilä maŋa körgüzgäy, χaysïlarïn ki maŋa aytma keräk tügäl, boluškay da övrätkäy tolu yaš bilä da uvalgan yüräk bilä, ayt maŋa, χaysï ki tirisen da padšahlïχ etiyirsen Ata Teŋri bilä da Oγul Teŋri bilä da Ari Dž̲an Teŋri bilä biyikliktä hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Xosdovanut‘iun al*n*ïna ayt

(65v) Šükürlümen sendän, Biy Teŋrim menim, ki arzani ettiŋ meni, yazïχlïnï da arzanisizni, kelmä χosdovanut‘iunga; na hali ber maŋa, Biy, biyänčlikiŋä körä seniŋ χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim, [da sürgin mendän šaytannï, ki unutturmagay yazïχlarïmnï menim] da yaman uyatnï salmagay üstümä menim, da bermägäy könülük bilä χosdovanel bolma yazïχlar(66r)ïmnï menim.

Da hali, Biyim Jisus K‘risdos, pareχọsluχu bilä surp Asduad̲zad̲zinniŋ, zadasïz anaŋnïŋ, da χoltχasï bilä surp Jovhannes elčiŋniŋ, da surp Sdepannosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da barča ariläriŋniŋ, sürgin mendän yamannïŋ keŋäšin, ki umsa bilä da inam bilä ačkaymen aγzïmnï menim alnïŋa seniŋ u(66v)lu inam bilä da yöpsüngäymen sendän, Biyim menim, bošatlïχ yazïχlarïma menim, zera sensen Teŋrim menim, yarlïγovučïsen da adam sövüči, uzunesli da köpyarlïγovučï, da hayufsunursen yamanlïχlar üsnä adamlarnïŋ, da bošatïrsen yazïχlarïn barčasïnïŋ, kimlär ki sarnarlar saŋa.

Da hali (67r) bošat maŋa, Biyim, yazïχlarïmnï menim seniŋ köpyarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, zera sensen köpyarlïγovučï Teŋri da arïtučï yazïχlarnï, da saŋa haybat Ataŋ bilä da Ari Dž̲an bilä hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Xosdovanut‘iun da tawanut‘iun

Inam bilä tapunurmen ari (67v) Errortut‘iunnu da bir Teŋrilikni ayïrïlmagan.

Inanïrmen Oγulga, ki toγganï tergövsüzdür, inanïrmen Ari Dž̲anga, Atadan ilgäri kelgäni aytovsuzdur, Ata bilä Oγul bilä da Ari Dž̲an bilä haybatta da birliktä.

Inanïrmen da tapunurmen bir Errortut‘iundan yalγïz Oγ(68r)lunu, erki bilä Atanïŋ da kelmäχi bilä Ari Dž̲annïŋ ašaχlandï, bizim χutχarïlmaχïmïz üčün endi köktän, awedum bilä hrešdagabedniŋ ari gojs Mariam Asduad̲zad̲zinniŋ aldï ten, dž̲an, es, adam tügäl, yazïχsïz, tügällik bilä Teŋri da adam, eki tarbiyattan birlänip ayïrïlmagan birlänmäχ bilä sözü Teŋriniŋ a(68v)dam boldu, da adam Teŋri boldu, buzulmagan birlik bilä kirdi ọrẹnk‘kä, ki alarnï, kimlär ki ọrẹnk‘ bilä edilär, satun algay yazïχtan.

Sünnätländi ọrẹnk‘kä körä, ki sünätlänmägäy yüräkimizniŋ [=sünätlänmägän yüräkimizni] bizim arïtkay yazïχtan.

Mïgïrdel boldu Jortananda nečik adam da ufattï bašïn du(69r)šmannïŋ nečik Teŋri.

Xačlandï dž̲uhutlardan nečik adam da χutχardï adam millätni nečik Teŋri.

Aγïndï haybat bilä kökkä da olturdu oŋ yanïna Atanïŋ biyikliktä.

Kelmäχtir ol kendi haybatï bilä Atanïŋ da Ari Ǯannïŋ yarγu etmägä ölülärgä da tirilärgä, ki anïŋ ölümsüz χan(69v)lïχïna heč tügälmäχliχ [=tügänmäχliχ] yoχtur.

Xaytïpmen men menim yaman yazïχlarïmdan, χaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyirmen, zera ne uču bar, da ne χïrïγï kristânlik yergäsinä, yergäsinä tügäl bolmïyïrmen, ǯanïmnï da tenimni yazïχ bilä χaramγulanïpmen, ölär künümnü saγïšlamïyïrmen da Teŋriniŋ χorχulu yar(70r)γusun esimä keltirmiyirmen.

Vay maŋa! Vay maŋa! Vay menim kibik köp yazïχlïga, ki ne ǯuvap bersärmen Teŋriniŋ χorχulu yarγusunda!

Da hali, umsanïp Teŋrigä da anïŋ yetövsüz šaγavatïna, aytïrmen men menim yaman yazïχlarïmnï bu surp yïχövnüŋ ičinä Teŋriniŋ alnïna, (70v) da surp Asduaǯaǯzinniŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da menim din atamnïŋ alnïna, barča yazïχlarïmnï aytïrmen, χaysï ki χïlïnïpmen ǯanïm tenim bilä, da barča saγïšlarïm bilä, da sözlärim bilä, erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, kündüz u kečä, egär övdä (71r) bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuχlaganda, egär oyaχ bolganda.

Yazïχlïmen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepränišim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boγunlarïm bilä, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen közlärim bilä: hamaša baχïp özgälärniŋ sürätinä, suχlanïpmen er oγlanga, özgäniŋ tirlikinä (71v) közüm bilä körüp, esim bilä suχlanïpmen,— da ne ki köz yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Teŋriniŋ buyruχun išitmä erinipmen, yoχesä χulaχ χoyupmen tiyišsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panpas etmäχni, čïχara bermäχni, yergäsiz gäläǯi(72r)lärni, yaman sözlärni χulaχ χoyupmen,— da ne ki χulaχ yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen aγzïm u tilim bilä: boš sözlärni sözläpmen, yalγannï aytïpmen, panbas etipmen, sökünč beripmen, χarγapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytïpmen, artïχsï külüpmen, özgälärini küldürüpmen, akah yepmen, akah ičipmen, boš gäläǯilär bilä özgälärni saγ fikirindän yaman saγïška keltiripmen,— da ne ki aγïz u til yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Asduaǯoj.

Yazïχlïmen yüräkim bilä: yaman saγïš etipmen, itlikkä, boŋniglikkä, zïrgel etmäχkä, yüräkim bilä kek saγlapmen urmaga, (73r) χanatmaga, öldürmägä, da Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä keltirmiyirmen men, menim ulu yazïχlarïmnï χoyup özgäniŋ kiči yazïχlarïn saγïšlapmen, meγa Asduaǯoj.

Xollarïm bilä yazïχlï*men*: artïχ alïp, eksik beripmen, alïp yašïrïpmen, kišiniŋkinä χïyïpmen, sadaγa bermiyirmen, aldapmen, zïrgel etipmen, (73v) urupmen, χanatïpmen, yazïχ da uyat yergä χol uzatïpmen, ne χadar bolupmen dinsizlik, ǯansïzlïχ etmä, etipmen, ol χadar ǯanïma χïyïpmen, ki bir boγunumnu saγ da yazïχsïz Teŋrigä saχlamïyïrmen, meγa Asduaǯoj.

Ayaχlarïm bilä yazïχlïmen: yïχövümä tügäl bolmïyïrmen, saγmosuma, ertägi (74r) alγïška, tüš alγïšïna, t'um haybatïna da kečägi alγïška, χastalarnï sorma da zïndandagilärgä barmïyïrmen, γariblärni övümä tïndïrmïyïrmen, yalanačlarnï kiydirmiyirmen, ačlarnï, susamïšlarnï yedirip ičirmiyirmen, da barča Teŋriniŋ yollarïndan yïraχlanïpmen, meγa Asduaǯoj.

Meγa Ataga da (74v) Oγulga da Ari Ǯanga, bir Teŋrilikkä.

Meγa surp Asduaǯaǯzingä.

Meγa surp da haybatlï K'risdosnuŋ χačïna.

Meγa surp Awedaranga.

Meγa surp aṛak'ellärgä da markareļärgä.

Meγa surp yïχövgä.

Meγa surp yïχövnüŋ 7 arilikinä.

Meγa K'risdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Meγa surp meronga.

Meγa surp awazanga.

(75r) Meγa köktägi 9 tas frištälärgä da hreštabedlärgä.

Meγa surp Lusaoričkä, yarïχlï dininä da könü töräsinä.

Meγa surp hajrabedlärgä.

Meγa surp ǯïknaworlarga.

Meγa surp nahadaglarga.

Meγa yazïχsïzlarga da yazïχlïlarga.

Meγa χartlarga da igitlärgä.

Meγa barča övdägilärimä.

(75v) Meγa menim bahaban frištämä.

Xoltχa här vaχt keräkli adam oγlanlarïna, χaysï ki ulu sïtχï bilä hem yaš tökmäχ bilä sungay Biy Teŋrigä; χaysï ki bu alγïšnï bar yüräktän aytsa, χoltχasï χabul bolur Biy Teŋrigä

Ey, adam sövüči Biyim da (76r) Teŋrim menim, χaysï ki šaγavatïŋ da yarlïγamaχïŋ seniŋ aytovsuzdur yazïχlïlar üsnä.

Saŋa inanïrmen, ki sensen Oγlu tiri Ata Teŋriniŋ Jisus.

Seni men šükürlärmen, seni men yalbarïrmen.

Saŋa men čaχïrïp aytïyïrmen:

Ata köktägi, Biy Teŋrim menim, bošatkïn menim (76v) yazïχlarïmnï.

Seni men izdiyirmen, tapulgïn maŋa, Oγlu Teŋriniŋ Jisus, da išitkin tarlïχïmnï da menim, χačan ki χollarïmnï kötürsäm χaršïŋa seniŋ.

Saŋa čaχïrïyïrmen, nečik χačnïŋ üsnä Biy Teŋrim: boluškïn maŋa menim yazïχlarïmnï, ki bar yüräkimdän χoltχamnï saŋa sungaymen, da aγzïm bilä seni alγïšlagaymen, yüzüm üsnä tüšüp alnïŋa seniŋ, yašlarïm bilä yuvulgaymen, da aytkaymen: meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, arzani dügülmen kötürmä közlärimni menim da baχmaga köknüŋ biyiklikiŋä töräsizlikim üčün menim.

Da halikä sendän χolarmen ulu küstünmäχ bilä da ulu (77v) izdämäχ bilä, seniŋ alnïŋa tüšüp da yüzümnü yergä χoyup, χolarmen sendän, adam sövüči Biy, baχkïn zabunlangan da yäsir etilgän ǰanïmnï menim, eski dušmandan χutχargïn, Biy Teŋrim menim, da yebergin frištäŋni seniŋ, ki meni saχlagay eski dušmannïŋ χolundan da bermägäy meni kensinä yasïrlï(78r)χka, zera ari χanïŋ bilä seniŋ satun alïpsen meni, da ari χačnïŋ üsnä χutχardïŋ meni.

Ey, adam sövüči Biy Teŋrim menim, kim bolur seniŋ aytovsuz da ulu yarlïγamaχïŋnï seniŋ aytmaga ya es bilä yetälmägä? Xaysï ki seniŋ ulu sövüküŋ bar adam ǰïnsïnda [=ǰïnsïna] χaršï, ki berdiŋ (78v) kendi kendini χač χïyïnïna, da bizim üčün türlü χïyïnlar kötürdüŋ, da ari da bahasïz ari χanïŋnï bizim üčün töktüŋ bizim yazïχlarïmïzga bošatlïχka, χaysï ki ayttïŋ da bizgä orinag χaldïrdïŋ, ki kim ki menim tenimdän yesä ya χanïmdan ičsä, aŋgaymen χïyïnlarïmnï, ki bu χïyïn(79r)da öldüm χačnïŋ üsnä.

Anïŋ üčün, bu yaχšïlïχlarnï sendän χabul körüp, bar yüräkimdän menim seni haybatlarmen, seni šükürlärmen, χaysï ki bizgä yol körgüziyirsen yazïχlarga bošatlïχka.

Na halikä körüp, negä diŋrä zamanïm bardïr čalïšmaχka ol meŋilik tirlik üčün, (79v) da hali ošta yuž köriyirmen ölümnü här kez közlärim bilä, ki yuvuχlanïyïr maŋa, da anda yuž barsarmen, χaydan ki yuž heč artïχ χaytman.

Ošta yuž keldi zamanïm da künüm menim, χaysï ki bu kečövlü dünyâni salïp kiriyirmen topraχka, než maŋa anda bolur, χaysï ki bu (80r) buzulgan tenni beslädim tirlikimdä menim, da halikä paydaš bolïyïrmen χurtlarga, χaysï ki χïsχa zamanda yerimdä, χayda ki kömülüp edim, belgisizdir, da topraχ χaytïyïrmen, da χaramγuluχ ičinä tïnïyïrmen.

Bunuŋ üčün χolarmen sendän, Biy Teŋrim menim, čünki budur tirlikimiz bizim (80v) bu kečövlü dünyâda, da barča nemäsi dä kečövlüdür, da yoχtur ne üčün χayγurma, tek ol kelir meŋilik učmaχnï, χaysï ki hadirläpsen kensi sövük*lü*lärinä, bergäysen.

Biy Teŋrim menim, χaysï ki kläsäŋ, Jisus K‘risdos, ol zaman, χačan kelsäŋ yarγu etmägä ölülärgä da tirilärgä, yarγulamagaysen meni menim (81r) köp da hesebsiz yazïχlarïma körä, χaysï ki köptür da aytovsuzdur, da ne uču, da ne χïrïγï bardïr menim yaman yazïχlarïmnïŋ, ki toγup χarnïndan anamnïŋ menim čaχ bu küngä diŋrä yazïχlïmen saŋa.

Biyim da Teŋrim menim, χaysï ki kläsäŋ meni menim yazïχlarïma körä ögütlämägä, kim bo(81v)lur χorχulu yarγuŋ alnïŋa seniŋ turmaga? Ya kim bolur seniŋ alnïŋa toγrulanmaga? Tek keräk meŋärgäymen meŋi tamuχ otta, χaysïnïŋ ki ne uču bar, da ne χïrïγï.

Na aŋïp bunuŋki χorχulu yarγuŋnu seniŋ, Biy, χaysï ki hadirläpsen seniŋ ari buγruχuŋnu saχlamaganlarga, alïyïr (82r) meni χorχu da titrämäχ, χaysï ki sendän χolup bar yüräkimdän da bar sïtχïmdan menim.

Biyim menim Jisus K‘risdos, Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki olturupsen sẹrovpẹlärniŋ da kẹrovpẹlärniŋ χanatlarïna, salmagïn men köpyazïχlïnï seniŋ χorχulu yarγuŋdan, da arzani etkin meni, köpyazïχlïnï, sen(82v)iŋ meŋilik učmaχïŋa, χaysï ki hadirläpsen kendiniŋ sövüklü χullarïŋa, χaysï ki seniŋ ari boyruχuŋnu saχlaptïrlar.

Xolarmen sendän, Biyim da Teŋrim, bošatkïn maŋa, nečik χaraχčïga da nečik mak‘saworga, da yar(83r)lïγa men köpyazïχlïga, zeram dügülmen arzani ündälmä χïz saŋa menim köp da uču [yoχ] yazïχlarïm üčün, zera men alnïŋa seniŋ dügülmen adam, evet χurtmen ayaχïŋ tibinä seniŋ, anïŋ üčün arzani dügülmen ačïp aγzïmnï menim da aytmaga yazïχlï aγzïm bilä menim: meγa kökkä da alnïŋa se(83v)niŋ, zera menmen saŋa yazïχlï barča adamlardan, menmen seniŋ χïyïnlarïŋa sučlu, χaysï ki men yazïχlï üčün kötürdüm χačnïŋ üsnä, men yazïχlï seni, Biyim menim Jisus K‘risdos, türlütürlü χïyïnlar bilä χïynadïm, men seni χačladïm, men seniŋ haybatlï χollarïŋnï χadadïm, men seniŋ γaburγaŋnï [=χaburγaŋnï] χačnïŋ (84r) üsnä teštim, men seni türlü-türlü sözlärim bilä aybladïm, men seni yalanačladïm, men seni, Biy Teŋrim menim Jisus K‘risdos, Oγlu Tiri Teŋriniŋ, türlü-türlü χïyïnlar bilä χïynadïm, zera sen bu sučsuz χïyïnga keldiŋ menim yazïχlarïm üčün, χaysï ki bizni sa-

tun aldïŋ kendiniŋ haybatlï χïyïn ašïra, kläp bizni χutχarmaga (84v) eski dušmannïŋ χolundan.

Na bunïŋki yaχšïlïχlar üčün, χaysï ki sen bizgä, Biy, körgüzdüŋ da anï tügäl ettiŋ barčanï, ošta halikä tüšüp yüzüm üsnä, da yašlarïmnï töküp, čovraχ kibik, χolarmen sendän, Biyim menim Jisus K'risdos, yalγïz toγgan Oγlu Teŋriniŋ, yarlïγa (85r) men köpyazïχlïga, da bošatkïn maŋa menim yazïχlarïmnï, Teŋrim, šaγavatlï bolgïn men yazïχlï üsnä, da aŋma töräsizlikimni menim atïŋ üčün seniŋ, Biyim, χutχar meni, da saχla haybatlï χačïŋ bilä seniŋ.

Xolarmen sendän, Biyimizniŋ anasï, surp Asduaḏzaḏzin, pareχoṣčïmïz bizim, (85v) χaysï ki här kez χoltχaŋ seniŋ χabulludur Oγluŋa seniŋ, bol pareχoṣ men yazïχlï üčün, ki bošatkay da yarlïγagay men köpyazïχlïga da arzanisizgä ol zaman, χačan ki kelsä frištä alma ḏžanïmnï menim bu kečövlü dünyâdan ol meŋilikkä, pareχoṣ bolgaysen men yazïχlï üčün ol χorχu(86r)lu kelir yarγuda, da kötürüp χollarïŋnï seniŋ, χolgaysen da boluškaysen saŋa inanganlarga.

Xaysï ki saγ inanïrbiz, ki sensen könü Teŋriniŋ anasï, evet halikä χolarmen sendän, bol že pareχoṣ tïyγïsïz Oγluŋa seniŋ men yazïχlï üčün.

Bar(86v)ča arilär Teŋriniŋ, Mikajel da Kaprieḷ, hrešdagabedlär, seṛovpẹlär da keṛovpẹlär, 9 [tas] da altïχanatlï frištälär, K'risdosnuŋ atïna nahadag bolganlar gojslar, boluŋuz pareχoṣ barčaŋïz, yalγïz toγgan, ki yarlïγagay alarga da, kimlär ki yolda yüriyir χuruda da teŋiz üsnä geziyirlär, kimlär ki (87r) emgäniyirlär, kimlär ki jišadag etiptirlär daḏžarlarnï yasaganlarga, kelgäy šaγavatïŋ seniŋ da tïngay alarnïŋ üsnä, da χutχargaysen alarnï, kimlär ki saŋa umsanïptïrlar da bu bitikni emgänip yazïptïrlar, alarnïŋ yazïχlarïna bošatkaysen da arzani etkäysen kendi meŋilik učmaχï(87v)na, χaysïndan ki bolsun saŋa haybat hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Bu χoltχanï aytkaysen, χačan arzani bolsaŋ ari teninä da ari χanïna Biyimiziniŋ

Inam bilä χolarmen arilikiŋdän, dünyâniŋ Eyäsi, šaγavatlï, uzunesli da köpyarlïγovučï, šaγavatïŋ seniŋ da (88r) yarlïγamaχïŋ seniŋ eksiksizdir yazïχlïlar üsnä, da men köpyazïχlï üsnä.

Yarlïγa maŋa, Biyim, da bošat maŋa menim yazïχlarïmnï, bošat da tas etmägin meni yazïχlarïm bilä menim, da saγïšlamagïn meni alar bilä, χaysïlarï ki tüštülär kendi erkläri bilä terängä, yoχsa saŋa umsanïpmen da išanïpmen, (88v) sensen išančïm menim, da Eyäm, da Teŋrim menim, χaysï ki kelmädiŋ sen artarlar üčün, yoχsa keldiŋ yazïχlïlar üčün, ki yarlïγap kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan.

Bügün men yazïχlï χolarmen seniŋ šaγavatlï Teŋrilikiŋdän, adam sövüči Teŋri, yarlïγa bügün men yazïχlï χuluŋa.

Eyäm, seniŋ adam sövü*küŋ* bilä (89r) bošat menim yazïχlarïmnï, bilgän u bilmägän, erkli u erksiz, bošatlïχ bergäysen da yarlïγagaysen ḏžanïma da tenimä menim da baγïšlagaysen maŋa könü inam bilä da yaχšï χïlïnmaχ bilä, ki, yöpsünüp ari teniŋni da ari χanïŋnï, algaymen yazïχlarïma bošatlïχnï soŋγu tïnïχïma diŋrä, (89v) šaγavat bolgaysen yazïχlï χuluŋ üsnä, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga, ameṇ.

Saγmostur Tawit' markareṇiŋ, χaysï ki kečägi alγïšta χoran alnïna aytïlïr.

Es aṛ Asduaḏz gattaçi [=gartaçi] tatarča

[Псалом 54/55: 17]

[17]Men Biy Teŋrimä sarnadïm, da Biy išitti maŋa.

Ertäräk χulaχ ettim Teŋrimä menim da (90r) išanïr edim tirlik berüčigä, ki χutχarïr χulun kendiniŋ da tirgizir adam sövüči Biy.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ḏžanga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Ew ews χaγaγut'iun tatarča

Daγïn artïχ eminlik üčün Biyni yalbarïyïχ.

Ahnut'iun ew p'aṛk'

Haybat da alγïš Ataga Oγulga da Ari Ḏžanga hali da (90v) här vaχt meŋi meŋilik, ameṇ.

Xonarheçoj tatarča

[Псалом 85/86]

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ḏžanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim.

[3]Yarlïγa maŋa, Biyim, zera saŋa čaχïrdïm här kün, [4]färâh etkin (91r) ḏžanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm ḏžanïmnï menim.

[5]Zera sen tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučïbarčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Teŋrim, alγïšïma menim da baχkïn avazïma [=avazïna] χoltχamnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ meni.

(91v) [8]Dügüldür kimesä oχšaš saŋa, Teŋrim menim, da dügül kimesä nečik išläriŋ seniŋ.

[9]Barča ḏžïnslarnï, χaysï ki ettiŋ, kelgäylär da yerni öpkäylär alnïŋa seniŋ, haybatlagaylar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen tamašalarnï, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, [da barïyïm könülüküŋä seniŋ], da fär(92r)ah bolgay yüräkim menim χorχmaga atïŋdan seniŋ.

[12]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï seniŋ meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ ǰanïmnï menim tamuχlarnïŋ tibindän.

[14]Teŋrim, töräsizlär turdular üstümä (92v) menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär [boyumnu menim, da saγïnmadïlar] seni, Teŋri, alïna kendilärniŋ.

[15]Evet sen, Biy Teŋrim menim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγluŋ χaravašïŋnïŋ da et maŋa nïšan yaχšï(93r)lïχïŋnïŋ.

[17]Körgäylär körälmäχsizlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga Oγulga da Ari J̌anga.

P'aṛk' k'ez, Asduaǰ tatarča

Haybat saŋa, Teŋri, haybat saŋa, haybat saŋa, Biy Teŋrim menim.

Ew ews γaγaγut'ean tatarča

(93v) Da daγïn artïχ eminlik üčün Biy Teŋrini yalbarïγïχ.

Ahnut'iun ew p'aṛk' tatarča

Haybat da alγïš Ataga da Oγulga da Ari J̌anga, bir Teŋrilikkä, hali da här kez, meŋi meŋilik, amẹn.

Abreẹoj tatarča
[Псалом 139/140]

[2]Abra meni, Biy, adamdan yaman, könüsüz kišidän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar törä(94r)sizlikni yüräklärinä kendiniŋ, künüzün hadirlädilär oγraška.

[4]It*i*lädilär tillärin kendiläriniŋ, nečik yïlan, da aγularï ižniŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da adam*dan* yaman χutχar meni.

Saγïšladïlar tïyma barganïmnï menim, [6]yaš(94v)ïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Iplär saldïlar maŋa sïrtmaχ ayaχlarïma, maŋa čövräsinä steškalarïmnïŋ menim yamanlïχ χoydular maŋa.

[7]Ayttïm Eyämizgä: Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmïznïŋ, kö*l*gä bašïma menim kününä oγrašnïŋ.

(95r) [9]Čïχara bermägin men*i*, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšladïlar menim üčün heč nemädän urma meni.

Ki heč biyiklänmägäylär saγïšladï [=saγïšlarï] alarnïŋ, tügällänmägäylär učuna soŋγularïnïŋ alarnïŋ, [10]χazγanganï aγïzlarïnïŋ kendilärinïŋ yapkay alarnï.

[11]Tüšürgäysen üstlärinä alarnïŋ učχun(95v)larïn otnuŋ, yemirgäysen alarnï, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

[12]Tilči adamga oŋmagay yer üsnä, yazïχlï adamnï yamanlïχï kendiniŋ ulagay tas bolmaχka.

[13]Tanïdïm, ki yarγu etärsen, Biyim, yarlïga da könülük čaräsizgä.

[14]Toγrular šükürländilär atïŋdan seniŋ, turgaylar toγ(96r)rular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 140/141]

[1]Biyim, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïma menim saŋa.

[2]Toγru bolsun alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoygïn, Biy, közätüči aγzïma menim da ešik (96v) bek erinlärimä, [4]ki yaŋïlmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüšlü bolmagaymen taŋlanganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni artar yarlïγamaχï bilä da azarlagay; yarγu yazïχnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; da alγïšïm erkinä anïŋ.

(97r) [6]Tïyïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Alnïŋa seniŋ, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarma ǰannï mendän.

[9]Saχla meni sat*a*madan, (97v) ki yašïrïptïrlar maŋa pogoršen′esindän töräsizlik etkänniŋ.

[10]Tüssün sïrtmaχïna anïŋ yazïχlarnïŋ yalγïz men, men kečkinčä.

[Псалом 141/142]

[1]Avazïm bilä menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, Biyni χoldum.

[2]Sačtïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï, alnïna anïŋ ayttïm.

[3]Eksilgäninä mendän ǰanïmnïŋ menim sen, (98r) Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï, yol bilä, ki barïyïr edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

[4]Baχïyïr edim oŋumdan, köriyir edim, da kimsä tanïmaz edi meni, tas boldu mendän χačmaχïm, da ne tas bolmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Avaz ettim alnïŋa seniŋ, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm yerinä tirilärniŋ.

(98v) [6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, tirgiz meni χuvalanganlardan, zera χuvatlïdïrlar mendän.

[7]Čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlängäymen atïŋdan seniŋ.

Saŋa baχïyïrlar toγrular, negä diŋrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga.

(99r) ***Hasealk‘s*** **tatarča**

Yetiškänimiz sahatïna kečäχurunnuŋ barčamïz, kötürüp χollarïmïznï bizim, χaysï ki baχïšladïŋ bizgä kündüznü eminlik bilä kečirmägä da yetišmä sahatïna kečχurunnuŋ, arzani etkin bizni, Biy, ari yüräk bilä frištälärniŋ yïrï [eeri] bilä šükürlü*k*nü sunma Eyä(99v)mïz Teŋrigä, barčanï tutučïga, ki tirgiz*gäy* da yarlïγagay, amẹn.

Ayačesc̣uk‘ **tatarča**

Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, χanïn eminlikniŋ, eminlik u bir yalγïz ari bütün dünyâniŋ da aṛak‘ellärniŋ yïχövü üčün, ki köp yïllarga eminlik bilä bergäy (100r) bizgä Biy Teŋrimiz bizim, da χanlarnï eminlik etučilärni yeber bizgä ulu ari χorχulu atï üčün kendiniŋ, aγalïχlarïn urušlarnïŋ, zpahilärniŋ, zpahi baščïlarnïŋ, žoγovurtunu, kirmäχimizni da čïχmaχïmïznï bizim eminlik bilä saχlagay da barča urušlarïn dušmanlarnïŋ ufatkay (100v) bizdän. Biy barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Iŋirni yetiškändä alnïmïzga kelgän kečämizni eminlik bilä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminlikniŋ da közät boylarïmïznï bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïznï bizim inam bi″.

(101r) Ari χačïŋ, ulu da küčlü χuvatïŋ bolušučï da közätüči bolgay ǯanïmïzga bizim, inam bi″.

Da daγïn artïχ bir sözdän könü da ari inamïmïz üčün Biyni yalbarïyïχ, boylarïmïznï saŋa, Eyämiz Teŋrigä, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. (101v) Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: yarlïγa, Biy, yarlïγa.

Surp Asduad̲z **tatarča**

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä. 3 kez ayt.

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs, Asduad̲zad̲zin Mariam, anasï K‘risdosnuŋ, sung(102r)ïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim.

P‘rgel zmeγ **tatarča**

Xutχar bizni sïnamaχtan da barča tarlïχïmïzdan bizim.

Vasn χaγaγut‘ean **tatarča**

Išitövlü bolmaχ üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim pareχoṣluχu bilä surp Asduad̲zad̲zinniŋ enmäχliχ bilä üstümüzgä bizim ya(102v)rlïγamaχï da šaγavatï Eyämiz Teŋriniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

Hamparci **tatarča**
[Псалом 120/121]

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγlarga, χaydan ki kelgäy maŋa bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seni*ŋ*

[Переписчиком пропущено несколько листов**].**

[Johanneṣ Kaṛneçiniŋ aytkanï da χoltχa Biy Teŋridän

Biy, Biy da Ata, Ata tirlikimniŋ, yügünürmen alnïŋa da χolarmen seni, baχ miskinlikimni seniŋ χuluŋnuŋ da yarlïγan čarä](103r)siz χuluŋa, da aya yazïχ bilä bulargan boyumnu.

Oŋalt men sïngannï da turγuz men yïχïlgannï.

Xoy mïlhäm yaralï da irinli ǯanïma menim da čürgä yaramnï.

Yoγarï turγuz, zera tas boldum da buzuldum sansïz dinsizlik bilä da yamanlïχïm bilä, da yazïχlarïm biyiklän(103v)di bašïmdan yoγarï.

Baγlarï bilä yazïχnïŋ čürgäldim, 7 kerät yaŋïlmaχïm zapt etti men*i*.

Da hesebi yoχ uyalmaχsïzlïχnïŋ.

Saŋa meγa, tirgizüči meŋilik.

Yoχtur erkim közlärimni saŋa ačma.

Yoχtur buyruχu [ündämägä] atïŋnï üstümä χorχulu zamanda.

*Y*üzümnüŋ uyatï (104r) yaptï meni, da sančχaladï meni tegänäki yazïχnïŋ.

Da Biyim, Biy, kimgä umsanïyïm ya kimni etiyim maŋa išanč da umsa tirlikkä?

Evet köp kez yüräkländirdim biyiklängänni, da yänäči andan χolarmen.

Kirmä törägä seniŋ χuluŋ bilä, Biyim, da maŋa tölöv etmä χïlïnganïma körä, Teŋrim.

(104v) Yüräklänmäχ bilä da öčäšmäχ bilä öčäšmä maŋa, Biyim, da ulu χorχulu ögütüŋ bilä χorχutma meni, χaysï ki yïγlamaχïŋdïr meni, Teŋrim.

Čïχara bermä men yazïχlïnï mïrmïldanmaχïna meŋilik otka, Biyim, da yebermä men čaräsizni yarlïγovsuz χïyïnga, Teŋrim.

(105r) Eltmä otuna da isilikinä yer tibiniŋ, Bi-

yim, da biylik etmäsin čirik da emgängän boyuma, Teŋrim.

Biyiklänmäsin üstümä ot yalïnï, Biyim, da keltirmä üstümä χaranγu otnu, Teŋrim.

Oyanmasïn üstünä men yazïχlïnïŋ böläki ölümsüz χurtnuŋ, Biyim, da keltirmä men köpyazïχlï üsnä (105v) igränčilikin yaman yüzlü ǰan dušmanïŋ, Teŋrim.

Yapmasïn tas bolgan χuluŋnu otlu teŋiz, Teŋrim, da üstüm bilä kečmäsin tamuχnuŋ otlu aχïn suvu [suvẹn], Teŋrim.

Yebermä meni χaranγu yaman yergä, Biyim, ki tüšmägäymen yïγlamaχ bilä terän da otlu čuγurga, Teŋrim.

Ayïrma meni yïlχïsï(106r)ndan *san*lïlarnïŋ, Biyim, da zïrgel etmä men kečövlünü birliklärindän tanganlarnïŋ, Teŋrim.

Xorχulu avazïn maŋa išittirmä, ki yaman χul da keräksiz, da közüŋdän keri etmä men köp saγïšlïnï meŋilik saγïštan da alγïštan, Teŋrim.

Yoχesä *yarlïγamaχïŋ bilä meŋilik saγïštan da alγïštan* [=yarlïγa maŋa, da yetövsüz adam süvüküŋ bilä χaršï kel maŋa], Teŋrim.

(106v) Xolarmen sendän, Biy, arïtučï χuvatïŋ bilä arït meni, χaysï ki kirlänipmen yazïχ bilä da boš etüči erkiŋ bilä χutχar meni ačïχlï küydürmäχindän otnuŋ.

Ber maŋa yer yarïχ bilä tolu sarayïŋa da birlät men tas bolgannï taslarïna aχïllï gusanglarnïŋ.

Ber, Biy, χolarmen sendän, bašχïšïŋnï, (107r) ki bolgaymen birgälärinä tanganlar bilä, ki alar bilä maχtagaymen ari surp Errortut‘iunnu, Ata Oγul Ari J̌an Biy Teŋri, hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš surp Krikor Naregaçiniŋ surp Asduaǰzaǰzingä χaršï

Bu χadar umsa kerilmäχlärgä, da χorχulu yüräk yüräk (107v) sïnmaχlïχ üstünä, χorχkan bek χorχulardan, Teŋrilik öčäšmäχlärindän χïzgan, ǰan bilä mušχullangan soŋγuga dek χolarmen seni, surp Asduaǰzaǰzin,

Frištä adamlardan,

Tenli da körümlü kẹrovpẹ,

Xarïšïlmagan, nečik hava,

Aruv, nečik yarïχ,

Kirlänmägän oχšašïŋa da tiparïŋa (108r) körä tan yïlduznuŋ biyikliktä,

Daγïn özdän, ne ki turaǰžaχlarï basïlmagan ariliklärniŋ,

Sanlï atalgan yeri,

Učmaχ tïnïχlï,

Tirlik aγačï ölümsüzlüχnüŋ,

Otlu χïlïč bilä čövrälängän,

Biyiktägi Atadan χuv*at*langan da aruvlangan,

Turmaχï bilä Oγul(108v)nuŋ toγrulangan da čatïrlangan, yalγïz toγganï Atanïŋ da saŋa pirvorodnï Oγul saŋa toγmaχïn bilä, da Biy yaratmaχï bilä kirlänmägän aruvluχuna zadasïz yaχšï da zadasïz aruvlu χanga, ayovučï da pareχọs,

Yöpsün χoltχamnï bu küstünmäχimdä, seni tapulganga sungïn da baγïšla bu(109r)nuŋ bilä, birlätkin sözümnü menim ävälgi ululuχuŋda yïrlamaχïm bilä seniŋ yalbarmaχïŋda.

Örüp birlätkin men yazïχlïnïŋ leγi küstünmäχin seniŋ sanlï da temyanlï χoltχaŋa.

Sen teräki tirlikniŋ da alγïšlï yemišniŋ.

Zera sendän dayma bolušlangan, da yaχšïnï χïlïngan, da aruvlangan, seniŋ toγuš(109v)uŋda asralgan da yarïχlangan, tiriliyim K‘risdosta, Oγluŋda da Eyäŋda seniŋ.

Boluškïn, χanatïŋnïŋ alγïšlï bilä tapulgan anasï tirilärniŋ, da čïχkanïm menim bu ašaχ yerdän bašχa χïynamaχlarïndan artïndan barma tirlikkä da turaǰžaχlarïna hadirlikniŋ, ki yeŋilgäy soŋγum menim men aγïrlanganga törä(110r)sizlik bilä.

Etkäysen maŋa ulukün färâhlikkä künümä menim ǰan bermäχtä saγaytučïsï aγrïχïn Ewanïŋ, pareχọs bolgïn, χolgïn, yalbargïn.

Zera aytovsuzsen aruvluχuŋda, da ošta sözüŋä seniŋ inanïrmen, ki χabul bolgandïr.

Yašlarïn bilä boluškïn men darïlganga sen ögülgän χatunlarda.

(110v) Tiz ašaχlat maŋa barïšmaχka sen, toγuručïsï Teŋriniŋ.

Men mizernïga χayγurgïn, χoranï biyiklikniŋ.

Xol bergin men tüškängä, daǰžarï köknüŋ.

Haybatlagïn Oγluŋnu seniŋ sendä, Teŋri kibik, maŋa sk‘anẹelik‘ etmä yarlïγamaχlïχ, χaravašï Teŋriniŋ da anasï.

(111r) Biyiklängäy hörmätïŋ seniŋ menim bilä, da körüngäy χutχarïlmaχïm menim seniŋ bilä.

Egär meni tapsaŋ, Biyniŋ anasï,

Egär maŋa yarlïγasaŋ, aruvluχnuŋ anasï,

Egär men tas bolgannï faydalansaŋ, zadasïz,

Egär men kesilgängä därman etsäŋ, sanlï,

(111v) Egär men uyalgannï ilgäri yuvuχlatsaŋ, yaχšï šnorhk‘lu,

Egär men umsa kesilgängä barïšlïχ etkäysen, dayma surp gojs,

Egär men keri saγïngannï övdägi etkäysen sen, Teŋridän ululangan,

Egär maŋa körgüzsäŋ šaγavat, χarγïšlarnïŋ buzučïsï,

Egär men salγa*la*ngannï toγtatkaysen, tïnčlïχ,

Egär menim χaršïlgan(112r)nï mušχulluχumdan teškirsäŋ, eminlik etüči,

Egär men keri tüškängä müdara etsäŋ, ögövlü,

Egär menim üčün kirsäŋ moydanga, ölümnü keri etüči,

Egär ki leγilïχïmnï menim tahimlätsäŋ, tatlïlïχ,

Egär menim ayïrïlmaχ farχlamaχnï yïχsaŋ, barïšturučï,

(112v) Egär aruvsuzluχum menim kötürsäŋ, buzulmaχka ayaχ salučï,

Egär men čïχara berilgänni ölümgä χutχarsaŋ, tiri yarlïχ,

Egär yïγlamaχ avazïmnï kessäŋ, färâhlik,

Egär men sïndïrïlgannï yasasaŋ, mïlhämi tirlikniŋ,

Egär men yïχïlganga köz salsaŋ, ǰžan bilä tolu,

Egär yarlïγamaχ bilä (113r) yoluχsaŋ maŋa, bitik sunulgan [soŋulgan],

Alγïšlï yalγïz erinlärindä zadasïz tilläri bilä sanlïlarnïŋ,

Ošta bir tamčï sütüŋnüŋ gojsluχuŋdan seniŋ ǰžanïma menim yazïlganda tirlikimdä menim χuvatlatïr.

Anasï Biyiktäginiŋ, Eyämiz K‘risdosnuŋ, etüčisiniŋ köknüŋ da bütün yerniŋ,

(113v) Xaysï ki aruvsuz kibik toγduŋ bütün ten bilä da tügäl Teŋrilik bilä, χaysï haybatlïdïr Atasï bilä da Ari J̌žan bilä isnot‘s bilä, da tergövsüzlüχ bilä, bizim tarbiyatïmïz bilä birlängän barčasï da barčasïna birisi Errortut‘iundan, aŋar haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

Oγčun k‘ez tatarča

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oγčun saŋa, Ma(114r)riam, tolu bašχïš bilä[, Biy seniŋ bilä]! Alγïšlïsen barča χatunlar arasïna, da alγïšlïdïr yemiš yüräkiŋniŋ seniŋ Jisus K‘risdos!

Anasï Teŋriniŋ, pareχoṣ bol yalγïz toγgan Oγluŋa seniŋ, saχla bizni sïnamaχtan da barča eksiklikimizdän bizim, ameṇ.

Dayïn da yïγlamaχï surp Asduaǰzaǰzinniŋ, χaysï ki χačka χaršï ayttï

(114v) Asduaǰzaǰzin gojs Mariam, turup χačï tibinä yalγïz toγgan mimiaǰzingä, tökiyir edi yašlarïn kendiniŋ ačïlïχ bilä da bunu aytïyïr edi žalosnï avaz bilä:

Aχ, aχ, ki seni χač üsnä kördüm, miŋ kez avaχ men anaŋa, yangan yüräkkä!

Oγlum, Oγlum, Jisus, menim Oγlum, közümnüŋ yarïχï, anaŋnïŋ seniŋ, (115r) gojsnuŋ, menim yalγïz toγgan sučsuz χozum, χaysï ki yazïχ üčün turupsen χačka, avaχ, avaχ, ki″.

Körmädim, körmädim sözün frištäniŋ, körmädim Oγul sïtolicasïna Tawit‘niŋ, yoχsa turupsen χač üsnä haybat ornuna, bir tamčï suvga hasrätlängän, avaχ″.

Körmä seni χanï men, anaŋ, umsanïr edi*m*, (115v) bašïŋ taǰzlangan kördüm, ögövlü, da hali tikänlik bilä bolduŋ ayblangan, seniŋ yarïχlï yüzüŋä si*li*lär [silar] bilä urulgan, avaχ, avaχ″.

Padïšahï meŋiliknïŋ, men seni toγdum, da χanlardan baχšïš yöpsündüŋ, kün kündän anï umsanïr edim menim Jisuska, ki biylik etkäy ediŋ bütün dünyâgâ, avaχ, avaχ″.

Frištälär toγuš(116r)uŋda seniŋ kötürdülär čaχïrïχ, avaz bilä ayttïlär: «Eminlik yergä»,— da hali mušχullangan Biyim menim, yüzüŋ tükürülgän da sučsuz tövülgän, avaχ, avaχ″.

Ošta yetišti sözüŋ seniŋ, Simeon, ošta χïlïč bilä yüräkim yaralandï, ki menim bir toγganïmnï sučsuz χïynadïlar, masχaralïχ bilä dinsizlär urïyïrlar, avaχ″.

(116v) Gojsluk bilä toγurdum, zadasïz beslädim, aruv süt bilä men seni yedirdim, da hali yalanač turupsen, masχaralangan, da sirkä suv ornuna beriyirlär saŋa ičmäχkä, avaχ″.

Ne yazïχ χïlïndïŋ, Oγlum menim, ya ne išlädiŋ, ki suvnu čaχïrga teškirdiŋ, χaysï saŋa hali leγi ičiriyirlär, da ba(117r)χmaχta anaŋnï seniŋ šišlärlär? Avaχ″.

Ey, Eyämliχniŋ [=Eyämizniŋ] k‘ahanalarï, ne sizgä kečtiχ, ki ornuna bunu bizgä tölädiŋiz, menim bir toγganïmnï, ki sizni yedirdi, da murdar χollarïŋïz bilä ne üčün χïynadïŋïz? Avaχ, avaχ″.

Jisus Oγlum, sekinlik bilä ögütlängän, uyalmaχ bilä seni beslägän, hali (117v) nek turupsen yalanač da kerilgän χač üstünä, da anaŋ χaršïŋä seniŋ yïγlagan? Avaχ, avaχ″.

Seni Mïsïrga aldïm da χačtïm da oγlanlar χïrïlganda [χïrïrgan] χïlïčtan seni χutχardïm, da hali barmaχlarïn χan bilä dir boyagan, da maŋa saŋa bolušma müdarasïzdïr, avaχ, avaχ.

Antamaluǰz toχt(118r)attïŋ tolu [toḷun], ki χulnu saγayttïŋ, χoyduŋ čïχtïŋ da biyikländiŋ χač üsnä, χollarïŋ seniŋ da ayaχlarïŋ χadaχlar bilä χadagan, avaχ, avaχ″.

Menim bir toγgan tirliki ölülärniŋ — tükürük bilä soχurlarga yarïχ berüči. Ne üčün, harsïzlar, tüküriyirsiz yüzünä? Da χarγïšlï ölümgä seni čïχara ber(118v)dilär, avaχ avaχ.

Ey, menim övündürüčim, da tirliki dünyâniŋ, kim bolur menim yašlarïmnï keri etmä, χačan birinimni alïp χaptïlar, da közüm alnïna χačka čïχardïlar? Avaχ, avaχ″.

Xoy χaranγulansïn yarïχï günäšniŋ, χoy salïn-

sïn böläkläri yïlduzlarnïŋ, χačan ki seni ölümdä kördüm bašïna čaχ ʤanïŋnï (119r) sïmarlagan, avaχ, avaχ.

Ey, kimsä χoysa edi meni yuvuχ saŋa, ey, kimsä χoysa edi yuvuχlanma saŋa, da alïp zadasïz χollarïŋnï öpmä, da yašlarïmnï χanïŋ bilä χarïštïrma? Avaχ, avaχ″.

Yarlïγovsuz rïcerlär, maŋa yarlïγanïŋïz, birginämdir mendä, χapmaŋïz, beriŋiz tenin Oγlumnuŋ menim, χaysï ki öldür(119v)düŋüz, men anaga övünmäχliχkä, χaysï ki bar men, nečik teŋiz talγalangan, avaχ″.

Ey, Mariam Makʻtaγenaçi, bügün sen yïγla anasï Jisusnuŋ, ki Oγlumnu menim kördüm χadalgan, da kensiniŋ šägertläri yer üstünä daγïlgan, av″.

Kel, Jovhanneṣ, kel, oγlum, zera sensen menim bir toγgan Oγlumnuŋ sövüklü šeger(120r)ti, alïyïχ tenni da öpiyiχ, da yaš bilä bunu kömiyiχ, avaχ″.

Sen yalγïz Oγlum, tövülgänsen, yalγïz bolduŋ χïynalgan, evet šegertläriŋ χoydular seni da χačtïlär, yemäχ kazanlarga Oγulgïnamnï menim berdilär, avaχ, avaχ, ki seni χač üsnä″.

Ošta men χaldïm övünmäχsiz, ošta umsasïz tarlïχ bilä (120v) χïynalïyïrmen, χaysï ki stolicada padšahïmnïŋ umsanïr edim, bügün χoyïyïrmen χazïlgan kerezmanga seni, avaχ″.

Ey, ki etkäysen maŋa baχmaχlïχ, ey, ki toldurgaysen sözün hrešdagnïŋ, ki yazïχsïzsen, baskaysen zorlu ölümnü da bergäysen tekrar ölüdän turmaχ, avaχ, avaχ″.

Evet, ki bügün χaranγuluχ čövrälädi meni.

Zera ki, Oγulgïnam, seni kördüm χadalgan, da hali χaya bilä kerezmannï möhürlängän, da umsamdan menim bolduŋ eksilgän, avaχ, avaχ, ki seni χačta kördüm, 1000 avaχ, miŋ anaga, yangan yüräkimä!

Alγïš da χoltχa Biy Teŋrigä tʻum zamanïna här ulukünnüŋ Dznunt künü ayt

Biy da Teŋri, barčasïna (121v) seniŋ ari Toγmaχïŋ bilä aytovsuz, yöpsün bu sözläri bilä χoltχanï χoltχasï bilä gojs ananïŋ, yïγïlganlarnïŋ bu övdä, bularga [=baγïšla] bašχïš yaχšï.

Ki bizim üčün tenni kiydiŋ, Jortananda mgrdel (77v) bolduŋ, tügällikiŋ bilä tügälladiŋ da yer üsnä adam yürüdüŋ, Teŋri kibik yarlïγadïŋ, šaγavatlan bizgä, Biy, yaχšï etüči, yïγïlganlarga teŋ barabar.

Deṛ ïntas künü

Xoltχasï bilä ari χartnïŋ da baγdan češilgänniŋ, Biy, bizni saχla dušmandan da sönmägän yanar ottan.

40 ajos künü ayt

Ey ari igitlär, 40 bolganlar, ki χïynaldïŋïz sažawka ičinä, pareχoṣ boluŋuz Taʤlan*gan*ga, ki šaγavatlan(122v)gay χorχulu kündä yïγïlganlarga bir oγurdan.

Lusaworiç künü

Yarïχlatučï Ata, maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χol*t*χanï da χolgïn Atasïn haybatnïŋ, ki buzgay yazovun bizim yazïχlarïmïznïŋ.

Čubuχ uruškan künü ayt

Biy da χutχaručï alγïšlï, kelgän χart(123r)lar oγlanlar bilä sarnadïlar, ki otlular χorχu bilä seskändilär, yäŋi žerebya üsnä olturduŋ, bizgä yarlïγa, Biy, šaγavatlanïp, χaysï ki bu ari uluküngä yïγïlïpbiz.

Ulu kičiaynakün ayt

Oγul da Söz Ataga teŋ, ki ganonkʻta olturduŋ, χullarïŋnïŋ ayaχlarïn ašaχlïχ bilä yuvdu(123v)ŋ, bizim yazïχlarïmïznï köp türlü arïtkïn bizdän, Biy, yaχšï etüči, da seniŋdir haybat här vaχt tïyγïsïz.

Ulu aynakün ayt

Yalγïz toγgan Oγul da Söz, ki χïyïnnï adamlar üčün boyuŋa kötürdüŋ borčsuz, bizni azad et, Biy šaγavatlï, yanar, sönmägän ottan yalbarmaχï bilä a(124r)naŋnïŋ, χoltχasï bilä, da seniŋdir haybat tïyγïsïz da učsuz.

Ulu šapatkün ayt

Tamaša haybatlï da bu ari ulukündä Biyimizniŋ ulu saγïšïna seni χolarbiz, Biyi barčasïnïŋ, yazïχlarïmïznï aŋmagaysen χorχulu kündä.

Awedum Asduaʤaʤin künü

Ki kelgäninä Kap(124v)rielniŋ aldïŋ saγlïχ färâhlik bilä da išittiŋ χorχulu avaznï, ki Biy Kʻrisdos sendän toγsar, sendän χolarbiz yalbarmaχ bilä da yaš bilä, pareχoṣ bol seniŋ Oγluŋa, ki arïtkay yazïχïn žoγovurtnuŋ.

Bayram kün ayt

Ki turduŋ ölüdän, sïndïrγaladïŋ ešiklärin tamuχnuŋ, azadlïχ (125r) berdiŋ ʤanlarga, ki Atämdän beri anda edilär, bizgä yarlïγa, yazïχlïlarga, da baγïšla ülüš arilär bilä, da turγuzgïn artarlar bilä.

Hamparcum künü

Jisus, χaysï ki 40 künnüŋ arasïna tamašalï körgüzdüŋ, barča aṛakʻellärniŋ al*ni*ïna yavn′e kökkä aγïndïŋ (125v) da olturduŋ oŋ yanïna Atanïŋ, ol haybatïŋ üčün yarlïγa barča kristânlarga da men köpyazïχlïga.

Hokoj kalust künü

Ki köktän yergä endiŋ, Ǯanïŋnï Teŋri ki aχtïrdïŋ, ganunkʻta avaz ettiŋ, ari aṛakʻellärni toldurduŋ, χayγularïn alarnïŋ češtiŋ, da ulu bašχïš

bilä (126r) körkäyttiŋ, bizni azad et, ki ündädiŋ išitmä avaznï sövünčlük keltirüči.

Vartavaṛ künü

Ki T‘apor taγïna belgili bolduŋ, aytovsuz yarïχ bilä teškirildiŋ, da köktän Ata tanïχlïχ berdi: «Budïr Oγlum menim sövüklü».

Ašagerdlär seskändilär ulu titrämäχ bilä, yergä tüš(126v)tülär, ulu taŋ bilä taŋladïlar, χačan kördülär, ki yarïχlandï, ber bizgä ǰžan yarïχlangan, ki bu ari ulukündä yïγïlïpbiz.

Asduaǰzaǰzin künü ayt

Asduaǰzaǰzin, toγuručï Sözni, gojs zadasïz, da anasï χutχaručïnïŋ, ki teškirildiŋ Oγluŋ χatïna yarïχlïlarnïŋ yoγargi u(127r)lusuna, bol pareχọs χorχulu kündä, ki išitkäybiz yaχšï ǰžuvap da arzani bolgaybiz alγïšlï avazga.

Surp Xač künü ayt

Ey surp Nïšan, Teŋrini yöpsüngän, aytovsuz yarïχ bilä yarïχlangan, tirlikinä adamlarnïŋ säbäp bolgan, ki däzgahï ölümnüŋ turγuzgan, evet saŋa Biy (127v) biyändi, da ulu bašχïš bilä seni taǰžladï, kelgän kününä belgirtti seni, elči kensinä ayttï, da kimlär ki χačka inandïlar, χanlïχka arzani boldular. Ölčövsüz pareχọs bolur, χačan köktägi bïrγïlar tartïlsarlar, ol vaχtta bolgaybiz [=bol bizgä] šaγavatlï, χaysï ki χačïŋa yerni öpärbiz.

Aṛak‘ellär künü ayt

(128r) Aṛak‘elläri Eyämiz Teŋriniŋ, bašχïšlar da slavasï ari yïγïnnïŋ, aldïŋïz atalgan sizgä haybatnï, češmäχni, baγlamaχnï, ačmaχnï, yapmaχnï, olturγučuna haybatnïŋ olturmaχnï, pareχọs boluŋuz tïyγïsïz Teŋrigä, ki saχlagay ǰžanïmïznï sïnalmaχtan, da sövünsüz [=sönövsüz] yanar ottan χutχarïlma(128v)χïna ǰžannïŋ ten bilä.

Surp Sdep‘annos kün*ü*

Ey ulu tanïχ da χïynalgan surp Sdep‘annos, ki atïŋdïr taǰž burungi tanïχta, da sargawak, bašχïšïn J̌žannïŋ tïyγïsïz yöpsüngün [=yöpsüngän], χïy*ï*nïŋa seniŋ köŋlüŋ bilä bargan, Teŋrilikni bolduŋ körgän, bol pareχọs sen yalγïzïŋ Oγul da J̌žan Ata ölčülmägän žoγovurtka tïyγïsïz χuvat χor(129r)χulu kündä da yïγïnda.

Surp Hrešdagabed künü ayt

Tensiz yïγïnï frištälärniŋ, ki tïyγïsïz alγïšlarsiz Biyni haybatnïŋ, dostlarï adam ǰžïnsïnïŋ, pïrïčïnca ölümgä da tirlikkä, saχlavučïsiz uluslarnï da kölegäsiz Teŋrigä χorχkanlarga, čaχïrïrbiz sizgä avazï bilä χoltχanïŋ da yalbarma(129r)χnïŋ, küstünmäχniŋ, pareχọs boluŋuz Biyinä haybatïnïŋ [=haybatnïŋ] ulukün üčün, da tutkanlar üčün ulukünnü. Da bizni χutχar, Biy, sïnalmaχtan, ameṇ.

Xoltχa Biy Teŋridän, χačan kelsäŋ yïχöv ešikinä, ayt

Sarayï Teŋriniŋ da tïnmaχï Ari J̌žannïŋ, χaysï ki sendän ašïra ündäldim (130r) surp awazandan Oγul köktägi. Bügün sendä biyändi χurban soyulma zadasïz Xozusu Teŋriniŋ.

*N*e dä ǰžâhtlanïpmen ešikiŋä seniŋ, da yalbarïrmen sendän, arït meni yoγartïn Teŋrilik yuvmaχï bilä, da sürt yazïχlarïmnï menim, da arzani et kirmä alnïna ari seγannïŋ, ki ašaχlanïp *y*erni öpkäymen, da χoltχamnï sungaymen.

(130v) Da kirsäŋ yïχövgä, bu alγïšnï sun

Biy, eksik etmä meni meŋilik yaχšïlïχïŋdan seniŋ, Biy, χutχar meni meŋilik χïyïndan.

*B*iy, egär söz bilä, egär χïlïnmaχ bilä, egär yaman saγïšïm bilä yaŋïlïpmen alnïŋa seniŋ, bošatlïχ baγïšla menim yazïχlarïmnï [=yazïχlarïma].

Biy, χutχar meni barča türlü yaman sïna(131r)maχïndan, da aγïrlïχïndan eski dušmannïŋ.

Biy, χutχar meni barča türlü yaman saγïšnïŋ murdarlïχtan da barča türlü yaman övränčiklärdän.

Biy, yarïχlat yüräkimni menim: χaranγulattï meni yaman suχlančlar.

*B*iy, äväldän men nečik adam yaŋïldïm, evet sen nečik Teŋri yarlïγa.

Biy, baχ zabunluχun ǰžanïmnï*ŋ* menim da ač (131v) šaγavatïŋnï seniŋ bolušmaχka maŋa.

Biy, ki mendä haybatlangay ari atïŋ seniŋ.

Biy, yaz atïn χuluŋnuŋ seniŋ yazovuna tirlikniŋ da buyur maŋa kečövsüz bašχïšïŋnï yaχšï baγïšlama.

Biy, etmädim alnïŋa seniŋ yaχšïlïχ, evet ber maŋa seniŋ tatlïlïχïŋ bilä χaytma bašlap yaχšïlïχka.

Biy, yüräkimä men(132r)im sačovun bašχïšïŋnïŋ seniŋ da yarlïγamaχïŋnï seniŋ eksik etmä mendän.

Biy Teŋri, yaratučï köknü da yerni, aŋ men yazïχlï χuluŋnu, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, zera alγïšlïdïr atïŋ seniŋ, maχtovlu da haybatlï meŋi meŋilik, ameṇ.

Xoltχa Biy Teŋridän abašχarel bolgan kimsälär üčün

(132v) Yaratučïsï köknüŋ, padïšahï padïšahlarnïŋ da Biyi biylärniŋ, χaysï ki meni yarattïŋ heč nemädän seniŋ haybatlï sürätiŋä oχšaš, da kendi χanïŋ bilä satun aldïŋ meni. Xaysï ki men yazïχlï arzani dügülmen ündämä, da ne atïŋ bermä, da ne fikirim bilä saγïšlama (133r) yetövsüz Teŋrilikiŋä seniŋ. Evet yänä dä seni yalγïz yalbarïyïrmen da ašaχlïχ bilä yer öpärmen alnïŋa seniŋ, Biy, da χolarmen, ki yarlïγovučï da šaγavatlï baχkaysen men keräksiz χuluŋnuŋ üstünä.

Da yarlïγa maŋa, ne türlü ki yarlïγadïŋ k‘ananaçi χatunga, da Mariam Mak‘taγenaçigä da bošat yaz(133v)ïχlarïmnï, ne türlü ki bošattïŋ mak‘sawor tamγačïga.

Da aŋ meni, nečik χaraχčïnï χač üsnä asïlgan.

Saŋa χosdovanel bolïyïrmen, Ata šaγavatlï, yazïχlarïmnï menim, χaysïlarïn ki, kläsäm dä, yašïrma bolman alnïŋa seniŋ.

Bošat maŋa, K‘risdos, zera hali köp yüräkländirdim seni saγïšlaganïm bilä da här türlü tepränišim bilä, (134r) χaysïlarï ičinä men, yazïχlï da čaräsiz adam oγlu, yazïχ χïlïnmalï boldum.

Sučlumen, Biy, alnïŋa seniŋ. Sučlumen da men, da menimdir sučum artïχsï.

Anïŋ üčün χolïyïrmen, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ, χaysï ki endiŋ köktän menim χutχarïlmaχïm üčün, χaysï ki Tawit‘ni yazïχ ičinä baγlangannï češtiŋ.

Bošat maŋa, Biyim, boš(134v)at maŋa, adam sövüči K‘risdos, ne türlü ki bošattïŋ Bedroska, χaysï ki tandï seni 3 kez.

Sensen yaratučïm menim, da satun algan meni bahasïz χanïŋ bilä, Biyim da χutχaručïm menim, padišahïm da Teŋrim menim, sensen umsam da išančïm menim, boyruχ etüči, da χuvatlatučïm menim, sövündürüčüm, da saχlovučïm (135r) menim, χuvatïm da azad etüčim menim, tirlikim da saγïšïm menim, yarïχï ǰžanïmnïŋ menim, da bošatučï yaman χïlïnganlarïma menim.

Seni yalbarïrmen da χoluyurmen, χuvatlat meni da saγayt, buyruχ et maŋa, da saχla meni, χuvatlat meni da sövündür, färâhlat da yarïχlat meni, bekäyt da saγ(135v)ayt meni, aŋ men ölgänni yazïχ ičinä, zera yaratkanïŋ da etkäniŋmen, χaysï ki yoχtan bar etipsen.

Biy, salma meni közdän, zera χuluŋmen seniŋ satun algan, evet yaman, da arzanisiz, da yazïχlï, da ne türlü dä esäm, bolsun yaχšï, bolsun yaman, yänä dä seniŋmen här kez.

Kimgä χačïyïm hali? Tek saŋ(136r)a yalγïz yügünürmen da tapunurmen.

Biy Teŋrim, χutχaručïsï bütün dünyâniŋ, da sen dä meni sürsäŋ, kim meni yöpsünsär? Tek yalγïz χorχulu tamuχ, anda meŋilik övüm bolur da turmaχïm menim.

Ya egär sen üstümä baχmasaŋ, kim meni körsär?

Anïŋ üčün tanïgïn men arzanisizni, χaysï ki saŋ(136v)a χačïyïrmen.

Kläsä yaman, keräksiz, murdar da aruvsuz esäm, bardïr seniŋ χuvatïŋ, ki bolursen meni arïtma. Egär soχur esäm, bolursen meni yarïχlatma. Da egär χasta esäm, bolursen meni saγaytma. Egär ölüp kömülüp esäm, bolursen meni ölümdän tirgizmä. Zera daγïn uludur yazïχlarïmnïŋ yar-(137r)lïγamaχïŋ seniŋ, ne ki menim yamanlïχïm, daγïn uludur toγruluχuŋ seniŋ, ne ki menim toγrusuzluχum. Arït! Bolursen šaγavatïŋnï körgüzmä, ne ki men išangaymen.

Anïŋ üčün salmagïn meni šaγavatïŋdan seniŋ, Biy, χulaχ χoy da almagïn alnïŋa köplüχün töräsizlikimniŋ menim. Evet köplüχ (137v) üsnä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ yarlïγa maŋa da yuvuχlan maŋa, köpyazïχlïga. Aytkïn ǰžanïma menim: χutχaručïŋ seniŋ menmen, χaysï ki ayttïŋ barčadan ari aγzïŋ bilä:

Klämän tas bolganïn yazïχlï adamnïŋ, yoχesä daγïn artïχ anïŋ üčün tözüyürmen, ki χaytkay yaman yollarïndan da tirilgäy.

(138r) Da hali bu umsa bilä tüšüp tizim üsnä, da yer öpärmen alnïŋa, šaγavatlï olturγučuŋnuŋ seniŋ, da yalbarïp χolïyïrmen sendän, Biyim da Teŋrim menim, körgüzmägin öčäšmäχiŋni men čaräsiz yaratkanïŋ üsnä, da men keräksiz oγluŋnu keri salmagïn šaγavatlï közünǰdän seniŋ, yoχesä χaytar meni, (138v) Biy, kendiŋä, da klämägin yüräklänmä üstümä menim.

Yalbarïp χolarmen sendän, šaγavatlï Ata, yarlïγamaχïŋnï seniŋ ašaχlïχ bilä χoluyïrmen, da alγïš etiyirmen, ki keltirgäysen meni yaχšï yolga da könü pošomanlïχka, ki aruv inam bilä da toγru yetär etmäχ bilä χaytkaymen sansïz ya(139r)zïχlarïmdan, da men bu yaχšï šaγavatïŋ üčün seniŋ, Biyim, haybatlarmen seni, da šükürlänipmen saŋa barča künlärimdä tirlikimniŋ menim, zera seniŋdir yalγïz haybat, da yer öpmäχ, da χuvat, da hörmät hali da här kez meŋi meŋilik, amęn.

Xoltχa Ep‘rem ǰžïknawornuŋ, Xorin Asoriniŋ

(139v) Biy yerniŋ-köknüŋ, buyruχčïsï ölümnüŋ da tirliknïŋ, yarγučïsï tirilärniŋ da ölülärniŋ, K‘risdos Teŋri, umsasï da išančï ǰžanïmnïŋ menim, saŋa ašaχlanïp yerni öpärmen da sunarmen haybat bilä yalbarmaχïmnï.

Bol tügällävüči χoltχamnï menim, χaysï ki sen yalγïzsen yaz(140r)ïχtan bašχa, da sensen yalγïz ari arilärdä tïngan, sensen yalγïz šaγavatlï yarlïγovučï.

[Псалом 50/51] [3]Yarlïγa maŋa ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ da köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ, körümsüz et töräsizlikimni menim.

Yaratučïm menim sensen, yarlïγa maŋa da alγïšla meni, kör(140v)güz yüzüŋnü seniŋ, da barïš birgämä.

Xutχaručïm menim sensen, aylan maŋa da aŋgïn meni χanlïχïŋa seniŋ.

Xaytkïn maŋa, Teŋri, χutχaručïm menim, da keri et öpkäŋni seniŋ mendän meŋilik.

Öčäšmä maŋa, da aylandïrma yüzüŋnü seniŋ mendän, yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ (141r) ögütlämä meni, da öčäšmäχiŋ bilä χarγïšlama meni.

Köplüχünä körä yazïχlarïmnïŋ menim turmagïn üstümä da töräsizlikimä körä tölöv etmä maŋa.

Keri salma meni yüzüŋdän seniŋ, da izdämä hesebin yazïχlarïmnïŋ menim, da borčlu etmä meni.

Zera men mendän bilirmen yolsuzluχumnu (141v) da ašïnmaχïmnï oγlanlïχïmdan menim, da ǰuvab bermäχim yoχtur barčaga.

Yoχsa sen, yarlïγovučï χuvatlï da uzunesli, χaysï ki bošattïŋ yazïχlarïn baštaχ oγulnuŋ, bošat maŋa da borčumnu, [yazïχlï] da arzanisiz χuluŋnuŋ.

Zera seniŋ ǰomard yaχšï etüčilikiŋ här vaχt körünür, daγïn artïχ ol (142r) vaχt, χačan maŋa χaršï körgüzsäŋ šaγavatïŋnï seniŋ, χaysï ki arzanisizmen, zera barča tirlikimni buzuχluχ bilä kečirdim da turmadïm boyruχuŋa seniŋ.

Na hali tatlïlangïn men χuluŋa χaršï, tatlï da yaχšï padšah, da barïš men köpyazïχlï bilä, baχma menim hnazantlïχïma, hečkä aylandïrma (142v) da yebermä meni χoluŋdan seniŋ, kläsä ki men sarayïn Ari J̌annïŋ buzdum baštaχlïχïm bilä.

Evet sen šaγavatlïsen, yaratučïm menim, yarlïγovučïm menim, χaysï ki aŋma sen yamanlïχïmnï menim, čïχara bermä menim ǰanïmnï tamuχ otuna, yoχsa šaγavatlanïp adam sövüči kibik, uzunesli bol maŋa, da tözüm(143r)lü bol yazïχlarïma menim, da ber maŋa zaman yaš bilä pošomanlïχka.

Sen berdiŋ χuvat da aχïl saγïšlama buyruχuŋnu seniŋ kündüz u kečä, χïlïnma yaχšïnï da etmä toγruluχnu alnïŋa seniŋ.

Kötürmäχimdä saŋa, Biy, közlärimni menim bar yüräktän čaχïrïrmen saŋa:

Biy K'risdos, miadzin Oγlu (143v) Teŋriniŋ, χaysï ki yaχšï erkiŋ bilä alγïšladïŋ aytovsuz haybattan, da aldïŋ χulnuŋ oχšašïn, χaysï bilä ki čïdadïŋ sučumuz üčün bizim χač χïyïnïna da ölümnü, da üstünä aldïŋ χutχarïlmaχï üčün yaratkanlarïŋnïŋ seniŋ, da ki bununŋki sövükünŋ bar adam ǰïnsïna χaršï, χaysï ki kïlarsen (144r) tirlikin adamnïŋ, šaγavatlan men köpyazïχlï üsnä.

Köpyarlïγovučï da adam sövüči Biy, körgüz men zabun bolganga da čaräsizgä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki yaralanïpmen yazïχ bilä, da barča da adam oγlanlarïndan oγormelimen, zera körgüzmädim saŋa bar yüräktän sövükümnü menim, da ne bir sahat (144v) χulaχ etmädim saŋa bar χuvatïm bilä menim, yoχesä erinčäklik bilä, da yubanmaχ bilä [kečirdim barča] zamanlarïmnï menim, da čäpäl fikirlär bilä kečirdim tirlikimni menim, ne bilä ki künlärim eksildi, da töräsizliklärim arttï, yoχtur maŋa umsa χutχarïlmaχka, da ne yer išančka.

Tek yalγïz umsanïp išanïrmen šaγav(145r)atïŋa da ǰomard yarlïγamaχïŋa seniŋ.

Hali, yüzüm üsnä tüšüp, yalbarïrmen seni da küstünmäχi bilä yüräkimniŋ menim χolarmen sendän, neginčä tas bolmïyïrmen da neginčä tügällänmiyir zamanï tirlikimniŋ menim, ber maŋa, Biy, zaman pošmanlïχka da tügällängänindän ilgäri künlärimniŋ menim češ meni baγlarïndan (145v) yazïχnïŋ, zera sensen barča yaχšïlïχlarnïŋ Biyi, χaysï ki bolursen, bošat maŋa yazïχlarnï, bošat maŋa da köplüχün yazïχlarïmnïŋ menim da körümsüz et töräsizlikimni menim.

Övündürgin, Biy, totχarlangan da zabunlangan ǰanïmnï menim, da bundan soŋra arzani et meni erkiŋä körä seniŋ (146r) kečirmä bu χaribliχtä χïsχa zamanlarïmnï menim, da bermä maŋa erkinä körä boyumnuŋ yürümä, čaχ ki eltip yetištirgäysen meni köktägi χanlïχka.

Išit alγïšïna arzanisiz χuluŋnuŋ seniŋ da χulaχ χoy yalbarmaχïma menim, zera sen aytïpsen:

«Izdängin — da taparsiz, χoluŋuz — da berilir, χaχïŋïz — da ačïlïr sizgä».

(146v) Da hali ač maŋa, Biy, yarlïγamaχ ešikin, χaysï ki yarlïγamaχ bilä čaχïrïyïrmen saŋa, da körümsüz etmä χo*l*tχasïn yazïχlï boyumnuŋ menim, χaysï ki klämädiŋ ündämä seniŋ barčadan χuvatlï avazïŋ bilä artarlarnïŋ, yoχsa yazïχlïlarnï pošomanlïχka, hali ašaχlangan bilä, da sïnïχ yüräk bilä, uyatlï (147r) yüz bilä tüšüp alnïŋa seniŋ, da čaχïrïyïrmen saŋa:

Ata, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, arzani dügülmen ündälmä oγluŋ seniŋ yolsuz tutušlarïm üčün menim, da ne atïŋnï bermä murdar aγzïm bilä menim, yoχsa färâhlanïrmen šaγavatïŋa seniŋ, anïŋ üčün sïχ tamaχ bilä yalbarïrmen sendän, da (147v) χoyulmaχïndan ilgäri töräniŋ χolarmen sendän da ešikniŋ yapulmaχïndan burun da töräniŋ kesilmäχindän äväl yašlarïmnï menim tökärmen alnïna öč saχlamagan biyikiŋniŋ seniŋ.

Biy yarlïγovučï da uzunesli, ol bir taγant saχlagan bilä sučlu etmä meni, da ne essiz gojslar bilä yarγulama, (148r) χaysïlarïna χaršï yaptïŋ yarlïγamaχ ešikiŋni seniŋ, yaman da erinčäk χul bilä χošma meni, da kirlätkänlär bilä kendi ǰanlarïn čïχarma meni tirlikimdän, yoχsa üz meni sučsuz χïyïnlardan da abra χorχulu tolγunlanmaχtan, χutχar dayma meni, ölümsüz Biy, meŋilik ölümdän,

da azad et meŋilik uyattan, (148v) χutχar dayma yïγlamaχtan da tïyγïsïz laçtan, buzma meni diftärindän meŋilik tirlikniŋ da ülüššüz čïχarma meni atalïχ žaṛanklïχïndan, zïrgel etmä meni köktägi färâhliklärdän da hasrät saχlama seniŋ aytovsuz körümüŋdän, yoχsa ber maŋa arzanilär bilä da tügäl yaχšï ǰanlar (149r) bilä kötürülmäχ yarïχlï bulutlar bilä χaršïŋa seniŋ, färâh da aχ yüz bilä turma alnïna biyikiŋniŋ seniŋ.

Kirmä yarγuga χuluŋ bilä seniŋ χorχulu da haybatlï padšahlïχïŋ üčün seniŋ da tölöv etmä maŋa töräsizliklärimä körä menim, yoχsa yarlïγa da ber maŋa köktägi χanlïχnï ariläri(149v)ŋniŋ bilä seniŋ, tasel et, toγrular bilä birgä haybatlagaymen barčadan ari surp Errortut‘iunnu hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Ep‘rem ǰknawornuŋ Xorin Asori

Men, yazïχlï da arzanisiz χuluŋ seniŋ, yalbarïp χolarmen sendän yaχšï küstünmäχ bilä, χuvatlat küčsüzlüχümnü menim (150r) čïdama yoluŋda seniŋ χaynar da isi yüräk bilä.

Baχ, Biy, čirigän da irinlängän ǰanïmnï menim, yuvgïn Teŋrilik suvuŋ bilä, da ǰanlï tuz bilä tahimlät, da yaχšï isli oleyok bilä pomazat et, da tügäl saγlïχnï baγišla.

Yuχart, Biy, közlärin yüräkimniŋ menim, da silk čïrïmïn (150v) bašïmnïŋ menim, χaysï ki aγïrlanïp yeŋiyir tenimni menim, et meni saχt hadir här sahat, hedǰeplik bilä da toγruluχ bilä kečirgäymen künlärimni menim.

Baχ damâhlikin χarnïmnïŋ menim, ki χuvatlanïptïr üstümä menim, da suχlanïyïr toyma yemäχ-ičmäχ bilä, da anïŋ bilä yubandïrïp (151r) mušχullatïyïr esimni menim.

*Y*eber, Biy, birin sẹrovpẹk‘larïŋdan seniŋ, ki keltirip učχunun [učχunung] otnuŋ yuvuχlatkay aγzïma menim, da čïχargay keri töräsizlikimni menim, da yazïχïmnï menim sürtkäy, da fikirimni menim arïtkay, kirin ǰanïmnïŋ menim yuvgay, ki bolgaymen meŋärmä meŋilik tirli(151v)kimniŋ [=tirlikimni~tirlikni].

Ičir, Biy, färâh etüči ayaχï Ari J̌anïŋnïŋ seniŋ, χaysï ki susapmen saŋa, ičir da färâhlat χaynar sövüküŋ bilä seniŋ, češ, da keri et, da buz leγi čöpräsin yazïχlarïmnïŋ menim.

Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ, da yarïχlat yüräkimni da fikirimni menim yarïχï bilä bilmäχiŋ-(152r)niŋ seniŋ, χaranγuluχnu [χaranχuluχnu] yazïχlarïmnïŋ menim sürt da küčsüzlüχün boyumnuŋ χuvatlat emgäkinä da χazγančïna [χazχančïna] ǰanïmnïŋ menim.

Yeber, Biy, emin frištäŋni baχučï da közätüči boyuma menim, ne türlü ki berdiŋ χuvat basma iž da karp yïlanlarnï da barča χuv(152v)atïn dušmannïŋ, χorχusuz etkäysen meni körünüp körünmäz dušmandan, da saχlagaysen, nečik böläkin [=böbäkin] köznüŋ, kölgäsi tibinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ.

Xačan barsam yolga, χoyma meni yalγïz, Biyim, yoχsa yeber bolušluχuŋnu seniŋ artïmdan menim, ki saχlagay meni sïnamaχïndan šaytannïŋ (153r) kündüz u kečä, da bermägäy yazïχ χïlïnma χaχut esimä menim, tek yïγlama ulu laç bilä töräsizlikimni menim, da yazïχlarïmnï menim.

Saχla meni, Biy, yaman χïlïnmaχtan, yaman baχmaχtan da yäsir etüči ärčäl frištälärdän da χorχusun yarγuŋnuŋ seniŋ dïbaworel et yüräkimä menim yubanma(153v)χtan bašχa bar fikir bilä [saχlamaga] boyruχuŋnu seniŋ.

Yap, Biy, ešikin yazïχnïŋ da ač maŋa ešikin yarïχlï toγruluχnuŋ seniŋ, ki χorχu bilä da tügäl sövük bilä bargaymen artïŋdan, ündävüči*m*niŋ, yaratučïmnïŋ menim, χaysï ki aytïyïr: «Keliŋiz maŋa, barča emgängänlär da yük kötürgänlär, (154r) da men tïndïrïrmen sizni».

Baχ, Biy, yalanačlïχïna ǰanïmnïŋ menim, χaysï ki soymačlaptïr dušman, da hali rïsvay da uyatlï tutupmen [=turupmen] alnïŋa seniŋ, adam sövüči Biy, kiydir maŋa toy kiyinišin, küvür da färâhlat olturganlar bilä.

Kiydir maŋa, Biy, ävälgi tonnu, χaysï ki yalaŋačlandïm yazïχla(154v)rïm bilä menim, körgüzmä maŋa öč saχlamaχïŋnï seniŋ da haybatlï yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ körkäyt yalanačlïχïmnï menim.

Išit, Biy, čaχïrganïna baštaχnïŋ, χaysï ki uyatlï turupmen alnïŋa seniŋ, atalïχ yaχšïlïχlarnï tas etip, hali ačlïχtan tas bolïyïrmen, barabar boldum toŋu(155r)zlarga, sözsüz hayvanlarga da oχšadïm alarga.

Zïrgel etmä meni atalïχ šaγavatïŋdan seniŋ: färâhanlanïyïrmen yarlïγamaχïŋa seniŋ men, χaysï ki toγuručïlarïmdan keri tüštüm da oγul bolmaχïmnï tandïm, meγa kökkä alnïŋa seniŋ, et meni nečik χaysï birin χullarïŋdan seniŋ (154v/155r: Oh, oh, oh, χolum čirir, yazovum sizgä jišadag χalïr, šükür yaratučïga «Ох, ох, ох, руки истлеют мои – вам на память останется писание мое. Благодарение творцу»), (155v) körkäyt meni, Biy, ulu χorχuŋ bilä seniŋ da χaytar baštaχlïχtan toγr*u*luχka, aruvsuzluχtan aruvluχka, erinčäkliktän čüstlüχkä — čïdovluχ bilä da tözümlük bilä barma yoluŋa seniŋ här vaχt.

Tïy meni, Biy, yaman fikirlärimdän menim da etmäχtän erkin kölnümnüŋ menim, χorχulu kü-

nün ekinči (156r) kelmäχiŋniŋ seniŋ yaz alnïŋa közlärimniŋ menim titräp χorχma töräläriŋdän seniŋ.

Yarïχlat, Biy, ganteγïn ǰžanïmnïŋ menim, nečik aχïllï gojslarnïŋ, da ber hadirlänmä oyaχlïχ bilä χaršï čïχmaχïŋa seniŋ, ki χalmagaymen čïχarï, nečik essiz gojslar.

Oŋalt, Biy, oŋalmaχsïz χastalïχïmnï menim, χaysï ki bügräyip ya(156v)tïpmen tösäkinä yazïχlarïmnïŋ menim, da yadapmen tözä-tözä suvun Selovmanïŋ, evet sen, Biy, bermäχkä [=ber maŋa] da išanč tutup tözmä ekinči kelmäχiŋä seniŋ.

Dästur ber maŋa, Biy, nečik antamaluǰzga, saγ bolmaga, ufatma ložasïn aγrïχlarïmnïŋ menim, kečmä erkiŋä seniŋ etučilariŋ bilä övün(157r)dä Biyimniŋ da boš kündä Teŋrimniŋ menim.

Sïndïr, Biy, χuvatïn dušmannïŋ, kes da keri sal zorun anïŋ da tïy χorχusun anïŋ mendän, ki boš yürütmägäy tenimni menim da eltmägäy avlaχ [avraχ] yolga, χaysï ki yetištirir tas bolmaχka da buzuχluχka.

Salgïn, Biy, yubangan da unutulgan esimä menim χorχulu da (157v) haybatlï ekinči kelmäχiŋni seniŋ, yüz körmäχtän bašχa töräŋni, hörmätin da haybatïn artarlarnïŋ da ulu χïyïnlarïn yazïχlïlarnïŋ, da bular bilä χorχup seskändir tenimni menim, közlärim alnïna körgäymen yazïχlarïmnï menim, χada χorχuŋ bilä seniŋ tenimni menim da ǰžanïmnï menim sövmäχ(158r)tä buyruχuŋnu seniŋ, sïmarlaganïŋnï seniŋ χorχu bilä išitmä da kečikmiyin tügällämägä, soymačlanma yazïχtan da suχlančlarïndan anïŋ da yarïχlanma heǰžeplik tutuš bilä.

Saχla meni, Biy, oχlarïndan eski dušmannïŋ, χaysï ki köp türlü sïrtmaχlar bilä čövräläp avlïyïrlar meni, da yäsir etip fikirimni (158v) yürütiyir, suχlančïndan yazïχnïŋ kültkü da masχara etip meni dušmanlarïma menim, evet sensen Biyim, barčadan χuvatlïsen, χutχar meni, zera seniŋdir haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

(159r) Xoltχa da šükürlämä Biyimiznïŋ ari teninä da ari χanïna, χačan ki t‘um almaχtan soŋra čöküp χoran alnïna bu alγïšnï sun

Teniŋ seniŋ özdän bolsun maŋa tirlikkä, da ari χanïŋ seniŋ — arïnmaχka da bošatlïχka yazïχlarïma menim.

Šükürlümen sendän, K‘risdos, ki arzani ettiŋ meni yuvuχlanma te(159v)niŋä seniŋ da χanïŋa, yarγusuz saχla, χolarmen, nečik yaχšï etüči da adam sövüči.

Šükürlümen sendän, Ata, barčanï tutučï, ki hadirlädiŋ bizgä tïnčlïχ, ki eminni, ari yïχüvnü, daǰžarïn arilikiŋniŋ [daǰžarnïn ariliking], χaysïna haybatlanïyïr ari Errortut‘iun.

Šükürlümen sendän, K‘risdos padïšah, ki baγïšladïŋ bizgä tirgi(160r)züči tirlikni teniŋ bilä da ari χanïŋ bilä seniŋ, baγïšla bošatmaχnï da ulu yarlïγamaχnï.

Šükürlümen sendän, ǰžanï toγruluχnuŋ, ki yäŋirttiŋ ari yïχövnü, zadasïz saχla inam bilä ari Errortut‘iunnuŋ bu kündän dayma meŋi meŋilik, ameṇ.

(160v) Haybat birlikkä da birlängän ari Errortut‘iunga, Ataga, bašlamaganga, Oγulga, toγganga Atadan tensiz äväl, ne ki meŋiliktän, tergövsüz da bašlanmagan, Ari J̌žannï, aχkannï Atadan, zamansïz da tergövsüz, üč boy tügäl da bir tarbiyat, ayïrïlmagan haybatta, yer öpmäχ Ata Oγul Ari J̌žanga hali (161r) da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

[Колофон]

Tügälländi alγïš bitiki t‘vagank‘nïŋ ermeni hisäbinä 1075-sindä majisniŋ 19-unda, padšahlïχïna Nemič ulusunuŋ üčünči Zigmundnuŋ, gat‘uγigosluχuna Japet‘agan ǰžïnsïnïŋ Ečmiyadzinniŋ at‘oṛunda deṛ Melk‘iseṭ‘ gat‘uγigosnuŋ, χaysï ki bu zamanda ken*d*i χartlïχï bilä keldi χutlu Ilôv šähärinä (161v) 5 aχpaš bilä, 2 hapeγa bilä t‘vagank‘nïŋ 1075-sindä, χaysï ulu sövünčlük bilä barča k‘ahanalïχ, da sargawaklar bilä, da žoγovurt, barï igitlär bilä χaršïsïna čïχïp χabul ettilär.

Yazïldï bu bitik šähärinä padšahnïŋ Ilôvda χolu ašïra yazïχlï Misko sargawak, Murad oγlu, Zamosča šähärindän, χoltχasïna (162r) meŋärmäχinä baron Agopša Šečov eresp‘oχanïn oγlu pan Vartanïn χïzïna panna Zofiya, χaysï ki ulu sövük da haЗакончен молитвенник года 1075 [1626] по армянскому календарю, мая 29 [июня 8], при короле Польши Сигизмунде III, при католикосе Иафетова племени на Эчмиадзинском престоле отца Мелкисета, который теперь, в своей старости, приехал в счастливый город Львов с пятью священниками, двумя иноками в 1075 [1626] году и которого с большой радостью встретили и приняли все старейшины церкви с диаконами, народом и всей молодежью.

Написан этот молитвенник в королевском городе Львове рукой грешного диакона Миско, сына Мурада, из города Замостья в наследие барона Агопши, старосты Сучавы, по просьбе его сына господина Вартана для его дочери девицы Зофии, который ради нее заказал написать этот

väs bilä yazdïrdï kendinä bu alγïš bitiki jišadag kendinä meŋilikkä. Xaysï ki Biy Teŋri bergäy köp yïllargadek χullanma yaχšï saγlïχta, da atasïna-anasïna uzaχ ömür da yaχšï saγlïχ bu alγïš (162v) bitiki da aytkanïn ašïra, ameṇ.

Evet men arzanisiz χolarmen, ki yamanlamagaysiz ululuχuna da yaŋlïšlïχïna yazovumnuŋ, zera bu χadar edi χuvatïm. Xolarmen, χoluŋuz Biy Teŋridän, ki bergäy maŋa yazïχlarïma bošatlïχ da χutχarïlmaχ.

A Biy Teŋri, χaysï ki d̲žomard padšahï kendi yaχšïlïχ bergä(163r)nindä, bergäy sizgä barča türlü yaχšïlïχnï da χutχarïlmaχnï barča türlü p'orcank'lardan da yazïχlarïŋïzdan, da meni unutmaŋïz kendi alγïšïŋïzga bir «Hajr mer» bilä, k'i bergäy Biy Teŋri sizgä da maŋa bu dünyâda da ol dünyâda d̲žan tirlikin meŋi meŋilik, ameṇ.

(163v) *Bundan soŋra bašlanïyïr Ulu oručnuŋ kečägi alγïšï.*

Dẹr Asduad̲z tatarča
[Псалом 87/88]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.

Haybat Ataga (164r) da Oγulga da Ari D̲žanga hali da här kez meŋi meŋilik, am̧en.

Ew es χaγaγut'ean tatarča

S*argawak:* Da daγïn artïχ eminliki üčün Biyni yalbarïyïχ, ki tirgizgäy da yarlïγagay.

Ahut'iun ew p'aṛk' tatarča

K'ahana: Alγïš da haybat Ata Oγul Ari D̲žanga, hali da här kez, meŋi meŋilik, ameṇ.

'Igartal tatarča
[Псалом 4]

(164v) [2]Sarnadïm Biyimä menim. Xulaχ χoyduŋ, Teŋri, toγruluχuŋa körä. Tarlïχta maŋa avlaχ ettiŋ. Yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilärsiz, nek söviyirsiz hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï?

[4]Tanïŋïz, ki sk'an(165r)c̣elik' etti Biy arisinä kendiniŋ; da Biy išitkäy maŋa, sarnaganïma menim aŋar.

[5]Öčäšläniŋiz da yazïχ etmäŋiz, ne ki dä aytsaŋïz yüräkiŋizdä siziŋ, pošman boluŋuz.

[6]Sunuŋuz χurbanïn toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.

(165v) [7]Köplär aytarlar edi, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ?» Belgili boldu bizgä yarïχ yüzüŋdän seniŋ, da berdiŋ färâhlik yüräklärimizgä bizim.

молитвенник из большой любви и желания на вечную память о себе. И дай Бог пользоваться им много лет в добром здравии, и ее родителям долгой жизни и хорошего здоровья через чтение этого молитвенника. Аминь.

А я, недостойный, прошу вас не хулить за большие ошибки в моем писании, ибо столько было моих сил. Прошу, молите от Бога, чтобы дал мне прощение моих грехов и спасение.

А Господь Бог, как царь щедрый на изъявление добра, пусть пошлет вам всяческое благо и спасение от всяческих ваших испытаний и грехов, и меня не забудьте помянуть в ваших молитвах одним «Отченашем», чтобы Господь Бог дал вам и мне на этом свете и на том свете жизнь душе на веки веков. Аминь.

[8]Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ kendiläriniŋ toldurduŋ alarnï.

(166r) [9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen, Biy, yalγïz da bašχa umsaŋ bilä sïγïndïrdïŋ bizni.

[Псалом] 6

[2]Biy, ne yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlamagïn meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämägin meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, (166v) zera χastamen, saγayt d̲žanïmnï menim, zera mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]D̲žanïm menim asrï mušχullandï; da sen, Biy, negä diŋrä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar d̲žanïmnï menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimesä yoχ(167r)tur, ki ölümdä aŋgay seni ya tamuχta tapunmaχ etkäy saŋa.

[7]Xazγandïm men küstünmäχimdä menim, da yuvdum barï kečäni ornumnu menim, da yašlarïm bilä menim tösäkimni menim čïlattïm.

[8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, opran(167v)dïm men dušmanlarïmnïŋ üsnä menim.

[9]Keri turuŋuz mendän, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti avazïna yïγlaganïmnïŋ menim, išitti Biy χoltχama menim, da Biy yalbarganïmnï menim yöpsündü.

[11]Uyalgaylar da (168r) mušχullangaylar asrï dušmanlarïm menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar asrï tezindän, da mušχullangaylar.

[Псалом] 12/13

[2]Negä diŋrä, Biy, unutsarsen meni meŋilik, negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[3]Negä diŋrä χoysarsen saγïšlarïn (167v) ǰžanïmnïŋ menim da aγrïχïn yüräkimniŋ menim künlärdä?

Negä diŋrä biyiklänsär dušman üstümä menim? [4]Baχkïn da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümdä.

[5]Aytmagay dušmanïm menim, ki: «Yeŋdim (169r) anï»,— ya χïstïručïlarïm menim sövüngäylär, ki men seskändim.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündü yüräkim menim χutχarïlmaχïŋdan seniŋ; da alγïšlïyïm Biyni, yaχšï etüčimni menim.

[Псалом] 15/16

[1]Saχla meni, Teŋri, zera men saŋa umsandïm. [2]Ayt(169v)tïm Eyämizga: Biyim menim sensen, da yaχšïlïχïm menim sendändir.

[3]Arilärinǰdä seniŋ, χaysïlarï ki bardïrlar yeriŋdä seniŋ, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra tez boldular.

Yïγïštïrmïyïm yïγï(170r)nïndan alarnïŋ χanlï, da aŋmïsarsen atlarïn alarnïŋ erinlärimdä menim.

[5]Biy, ülüšü meŋärmäχimniŋ menim sensen, χaysï ki χaytarïrsen meŋärmäχimni menim maŋa.

[6]Viǰžag čïχtï maŋa taŋlamalar bilä, da meŋärmäχim menim biyänčli bol(170v)du maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ kečägä dek da daγïn ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8]Ävältin körär edim Biyni alnïmda menim här vaχt, zera oŋumda menim edi, ki seskänmägäymen.

[9]Bunuŋ üčün färâh boldu yüräkim, da sö(171r)vündü tilim menim, daγïn da tenim turgay umsa bilä.

[10]Zera χoymïsarsen ǰžanïmnï menim tamuχta da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä buzuχluχnu.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yoluŋnu seniŋ tirlikkä, toldurduŋ meni färâhlik bilä yüzüŋnüŋ seniŋ, tatlïlïχïn(171v)dan körküŋnüŋ seniŋ čaχ soŋγugadek.

[Псалом] 16/17

[1]Išit, Biy, toγruluχka da baχkïn χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügül hilläli erinlär bilä.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

(172r) [3]Sïnadïŋ yüräkimni menim, da kečä tergädiŋ, sïnadïŋ meni, da tapulmadï da egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išlärin adam oγlanlarïnïŋ.

Sözlärinïŋ üčün erinläriŋnïŋ seniŋ men saχlïyïm yollarïŋnï bek.

[5]Toχtat izlärimni menim yoluŋa seniŋ, ki tayïlmagay(172v)lar barganlarïm menim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, zera išittiŋ maŋa, ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da išit sözlärimä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kim χutχarïr alarnï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa alardan, χaysï(173r)larï ki χaršïdïrlar oŋuŋa seniŋ.

[8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ, yapkaysen meni [9]yüzüŋdän χayïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnu menim χapsadïlar, semizliklärindä kendilärinin tïyovlu boldular, (173v) da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da hali χaytïp dolaštïlar čövrämä menim, χulaχ χoydular ašaχlatma meni yergä.

[12]Heseplädilär maŋa, nečik aslan, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturuptur busulup.

(174r) [13]Kel, Biy, yetiš alarga da bat‘al et alarnï, χutχar ǰžanïmnï menim χayïrsïzlardan, χïlïčtan da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr da batal et tirliklärindän kendilärinin.

Yapuχluχuŋ bilä seniŋ toldular χarïnlarï alar(174v)nïŋ toyundular aš bilä, da χoydular χalganïn oγlanlarïna kendilärinin.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toγunïyïm haybatïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 42/43]

[1]Yarγu etkin maŋa, Teŋri, da könülük etkin maŋa törämdä menim.

J̌žïnstan, χaysï ki (175r) dügüldür, yazïχlï adamdan da hillälidän χutχar meni.

[2]Sen, Teŋri, χuvatlatučïm menim sen, ne üčün unuttuŋ meni? Nek χayγulu barïyïrmen ïnǰžïtkanïmdan dušmanïmnïŋ menim?

[3]Yeberdiŋ, Biy, yarïχïŋnï da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzgäy maŋa (175v) da čïχargay meni taγïŋa da otaχïŋa ari seniŋ.

[4]Kiriyim Teŋrinin seγanï alnïna, Teŋrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋri, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulusen, ǰžanïm menim, ya nek mušχullatïyïrsen meni? Um(176r)sangïn Teŋrigä da tapungïn aŋar: χutχaručïsï yüzüm menim Teŋridir.

[Псалом 69/70]

[2]Teŋri, bolušluχka maŋa baχkïn da, Biy, sïŋarlïχka maŋa ǰžâχtlan.

[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki izdärlär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, (176v) χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yamannï.

[4]Xaytkaylar bu sahat uyatlïlar, χaysïlarï ki aytarlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barčasï, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

[6]Aytkaylar här sahat: «Uludur Te(177r)ŋri»,— da kimlär ki sövärlär χutχarïlmaχïŋnï seniŋ.

Men yarlï da klänčimen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sensen. Da Biyim menim, kečikmägin.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da etkin maŋa nïšan (177v) yaχšïlïχtan.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez meŋi meŋilik, am*en*.

***Šnorhea mez, Dẹr* tatarča**

Baγïšlagïn bizgä, Biy, bu kečäni dä köktä-(178r)gi eminlikiŋni seniŋ.

Da saχla bizni aldamaχïndan dušmannïŋ barčadan yeŋüči χuvatï bilä ari χačïŋnïŋ seniŋ.

[Псалом 87/88: 2-3]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz da kečä sarnadïm alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χu(178v)laχïŋ seniŋ χoltχama menim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüči sendän, ki saχlagay bizni här vaχt.

Yebergin bizgä, Biy, χuvatïn ari χačïŋnïŋ seniŋ, ki saχlagay bizni här zaman.

Arzani etkin, Biy, bu iŋirni da sïnamaχtan bašχa kečir bizni.

(179r) Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Bizim bilädir Biy Teŋri, biliŋiz, dinsizlär, da yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da išitiŋiz bunu χïrïγlarïna yerniŋ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

(179v) Da χuvatlïdïr, yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χaytïp kläsä ki χuvatlansaŋïz, χaytïp almaχka čïχara berilirbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da saγïšnï, χaysïn ki fikir etiyirsiz, batal etär Biy, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da söznü, χay(180r)sïn ki sözliyirbiz, χalmagay bizdä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da zera biz χorχuŋuzdan siziŋ χorχmasbiz da ne mušχullanmasbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da Biy Teŋrimizni bizim haybatlïyïχ, da ol bergäy [=bolgay] bizgä χorχuga, zera Biy Teŋri bi(180v)zim bilädir.

Da umsanïyïχ biz aŋar, da ol bergäy bizgä arilikkä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da umsanïyïχ biz aŋar, da ol bergäy [=bolgay] bizgä χutχarïlmaχka, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ošta men da oγlanlarïm menim, χaysïn ki berdi maŋa Teŋri, zera Biy Teŋ(181r)ri bizim bilädir.

Da žoγovurt, χaysï ki olturup edi χaramγuluχta, da kördülär ulu yarïχnï, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χaysïlarïŋïz ki sïγïnïp ediŋiz, ki χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, yarïχ sačïlgay sizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

(181v) Da ki zera Oγluŋ toγdu, da Oγul berildi bizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χaysïnïŋ ki buyruχčïlïχï eŋläri üsnä kendiläriniŋ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ki ündälirlär atï anïŋ ulu saγïšnïŋ frištäsi, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

(182r) Da tamašalï sïrïndaš, zera Biy″.

Da Teŋri χuvatlï buyruχčï, zera Biy Teŋri bizim″.

Da buyruχčïsï eminliknïŋ, Atasï kelädž̲äk meŋiliknïŋ, Biy Teŋri bizim bilädir.

Da haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

(182v) ***Kohaçaruk‘* tatarča**

Šükürlük Eyämizdän, χaysï ki kendiniŋ yarlïγamaχï bilä yol körgüzdü bizgä išinä kündüznüŋ da baγïšladï bir oγurdan kelip yerišmä kečäniŋ tïnčlïχïna.

Da biz här vaχt χolïyïχ adam sövüči Teŋridän bolma közätüči boylarï(183r)mïzga bizim, da ol kendiniŋ yarlïγamaχï bilä saχlagay bizni, da yol körgüzüp yerišip kendiniŋ yaχšï tïnčlïχïna, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ, könü Teŋri Jisus K‘risdos, Biy, barïnï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Tïnčlïχïn kečäniŋ eminlik bilä kečir(183v)mä inam bilä Eyä″.

Frištäsin eminliknïŋ da közätüči boylarïmïzga bizim inam bilä Eyä″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim Eyä″.

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušučï da közätüči boylarïmïzga bizim inam″.

Da daγïn artïχ bir (184r) sözdän könü da ari inamïmïz üčün Biyni yalbarïyïχ.

Boylarïmïznï bizim da biri birimizni saŋa, Eyämiz Teŋrigä, barïnï tutučïga sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz: Biy, yarlïγa.

Dẹr lojs im tatarča
[Псалом 26/27]

[1]Biy yarïχïm menim (184v) da tirlikim menim: men kimdän χolgaymen? Biy išančï tirlikimniŋ menim: men kimdän titrägäymen?

[2]Yuvuχlaganïŋïzda [=Yuvuχlaganda] maŋa yamanlarga yemä tenimni menim χïstïručïlarïm da dušmanlarïm menim, alar küčsüzländilär da tüštülär.

[3]Egär ki hadirlän(185r)sä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim, egär tursa üstümä menim čagattagi oγraš, hälbät, bunuŋ bilä dä saŋa, Biy, umsandïm.

[4]Birin χoldum Eyämizdän da bunu da χolarmen — turma maŋa övünä Eyämizniŋ barča künlärindä tirlikimniŋ menim,

(185v) Körmä maŋa könänmäχin Eyämizniŋ da buyruχ bermä sarayïnda anïŋ.

[5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ künündä yamannïŋ, yapovu tibinä etti meni yapuχ čatïrïnda kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik etkin bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

(186r) Čövräsinä bolïyïm da sunïyïm čatïrïnda anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, da alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädilär yüzlärim menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädim [=izdädilär].

(186v) [9]Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän da sapmagïn öčäšmäχ bilä χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bolgïn, Biy, rïsvay etmägin meni, Teŋri, χutχaručïm menim.

[10]Atam menim da anam menim saldïlar meni, da Biy yöpsündü meni.

[11]Orenk bilüči, etkin meni yoluŋa se(187r)niŋ da yol körgüz maŋa izlärinä seniŋ toγru.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Turdular üstümä menim tanïχlarï yazïχnïŋ da yalγan sözlädilär maŋa töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

(187v) [13]Inandïm körmägä yaχšïlïχïnï Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ. [14][Tözgin] Biygä da zorlu bolgïn, χuvatlansïn yüräkiŋ seniŋ, da tözgin Eyämizgä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Aγaçesçuk‘ tatarča

Yalbarïyïχ barïnï tutučï (188r) Teŋrini, da χolïyïχ andan, ki yebergäy frištäsin eminlikniŋ, ki kelip saχlagay bizni χorχusundan kečäniŋ da mušχulluχundan šaytanlarnïŋ saχt saχlama dž̲anïmïznï bizim čaχ soŋγugadek zamanïna yïllarïmïznïŋ bizim, barïnï tutučï Biy, tirgiz da yarlïγa.

(188v) ***Eraneal anpiḏzk‘*** tatarča
[Псалом 118/119: 1-56]

[1]San, kimlär ki zaγalsïzlar yollarïnda, χaysïlarï barïrlar ọrẹnk‘inä Eyämizniŋ.

[2]San, kimlär ki tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, bar yürägläri bilä kendiläriniŋ izdägäylär anï.

[3]Dügül, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, bargaylar yoluna anïŋ.

(189r) [4]Sen sïmarladïŋ sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlama maŋa bek.

[[5]San, egär ki oŋarïlgay edi maŋa yollarïm menim saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ].

[6]Ol vaχtta men uyalmaχ [=uyalmas] edim saχlanma maŋa sïmarlaganïŋda seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχunda yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülükünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[8]Könülüküŋnü se(189v)niŋ saχladïm, χoymagïn meni čaχ soŋγugadek.

[9]Ne bilä tüzätkäy otuzyašlï yollarïn kendiniŋ? — Tek saχlamaχ bilä sözüŋnü seniŋ.

[10]Bar yüräk bilä menim χoldum sendän, keri etmägin meni buyruχlarïŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimdä menim yašïrdïm sözüŋnü (190r) seniŋ, nečik ki yazïχlï bolmagaymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[13]Erinlärim bilä menim aytïyïm barča könülükün aγzïmnïŋ menim.

[14]Yollarïnda tanïχlïχïŋnïŋ sövündüm, nečik barča χodž̲alïχta.

[15]Buyruχuŋa se(190v)niŋ χayγurdum, da saχtlandïm yoluŋda seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki tirilgäymen da saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[18]Oyat közümnü menim, da baχïyïm tamašasïna ọrẹnk‘iŋniŋ seniŋ.

(191r) [19]Xaribmen men yerdä, yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋ seniŋ.

[20]Hasrät boldu dž̲anïm menim suχlanma maŋa könülüküŋä seniŋ här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä, χarγïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχlarïŋda seniŋ.

[22]Keri etkin mendän (191v) tabalanmaχnï da hečlikni, zera izdädim tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman sözlädilär menim üčün, evet χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülüküŋnü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözlärim menim edilär, da saγïšïm toγrulu(192r)χuŋa seniŋ.

[25]Yuvuχlandï ǰanïm menim topraχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išittiŋ maŋa övrätmä toγruluχuŋnu seniŋ.

[27]Yollarïna toγruluχuŋnuŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim tamašalarïŋnï seniŋ.

(192v) [28]Xaçak‘landï boyum menim, osanmaχtan toχtat meni sözüŋä seniŋ.

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri etkin mendän da ọrẹnk‘iŋdän seniŋ yarlïγa maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da könülüküŋnü seniŋ men unutmadïm.

[31]Yuvuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, (193r) Biy, uyatlï etmägin meni.

[32]Yoluna buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

[33]Ọrẹnk‘kä bilüči etkin meni, Biy, yollarïna könülüküŋnüŋ seniŋ, da izdiyim anï här vaχt.

[34]Aχïllï etkin, Biy, meni, da tergiyim ọrẹnk‘iŋni seniŋ da (193v) saχlïyïm anï bar yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüz maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

[36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ, da dügül akahlik bilä.

[37]Xaytar közümnü menim tanïχlïχïŋa seniŋ, ki körälmägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz (194r) meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ χorχuŋa seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχnï, χaysï ki saγïndïm, zera yarγuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγruluχuŋda seniŋ tirgiz meni.

[41]Kelgäy üstümä (194v) menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarïlmaχïŋnï seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim ǰuvap, χaysïlarï ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim sözün könülüknüŋ, zera asrï könülüküŋä seniŋ umsan(195r)dïm.

[44]Saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ här sa*ha*t meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχka, zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ χanlarnïŋ alnïŋa da uyalmaz edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysïn ki sövdüm.

(195v) [48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa seniŋ, χaysïn ki sövdüm, da saγïšlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ, χaysï ki umsa berdiŋ maŋa.

[50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär egrilän(196r)dilär maŋa asrï, evet ọrẹnk‘iŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ, Biy, meŋilik da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlardan da kimlär ki χoydular ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögüvlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerimdä [=yerindä] χaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋ(196v)nï seniŋ, Biy, da saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, ki toγruluχuŋ seniŋ izdädim.

Pažin ’im es tatarča
[Псалом 118/119: 57-120]

[57]Payïm menim sensen, Biy, ayttïm, saχlama ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[58]Yalbardïm yüzüŋnü seniŋ bar yüräkim bilä menim, (197r) yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγïšladïm yolumnu menim da χaytardïm ayaχlarïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirländim da mušχullanmadïm, ki saχladïm buyruχuŋnu seniŋ.

[61]Orγanlarï yazïχnïŋ dolaštïlar čövrämä meni*m*, evet ọrẹnk‘iŋni seniŋ men (197v) unutmadïm.

[62]Yarïmkečädä turup edim tapunma Biygä könü toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarï*ŋ* bilä seniŋ, χaysïlarï ki saχlaptïr buyruχuŋnu seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer, toγruluχuŋnu seniŋ övrät (198r) maŋa.

[65]Tatlïlïχnï ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ.

[66]Tatlï ögütnü da bilmäχni övrät maŋa, zera buyruχuŋnu seniŋ men saχladïm.

[67]Negä diŋrä ašaχlanmïyïr edim, men yazïχlïmen, bunuŋ üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm asrï.

(198v) [68]Tatlïsen sen, Biy, da toγruluχnu övrät maŋa.

[69]Arttïlar mendä töräsizlikläri öktämlärniŋ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yürägläri alarnïŋ, evet men ọrẹnk‘iŋni seniŋ sayïšladïm.

[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, ne(199r)-čik ki övrängäymen toγruluχuŋnu seniŋ.

[72]Yaχšïdïr maŋa ọrẹnk‘i aγzïŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋläri altunnuŋ da kümüšnüŋ.

[73]Xollarïŋ seniŋ ettilär da yarattïlar meni, aχïllï etkin meni da övrätiyim buyruχuŋnu seniŋ.

[74]Xorχučïlarïŋ seniŋ körgäylär meni da (199v) färâh bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Tanïdïm, Biy, ki toγruluχ bilädir yaryuŋ seniŋ, toγru ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolgay yarlïγamaχïŋ övündürmä meni, χuluŋnu seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[77]Kelgäy maŋa šaγavatïŋ seniŋ, da tiriliyim, zera ọrẹnk‘iŋ seniŋ sözüm (200r) edi menim.

[78]Uyalgaylar öktämlär, χaysïlarï ki heč yergädän egri boldular maŋa, evet men χayγurdum buyruχuŋa seniŋ.

[79]Ögütlägäylär meni χorχkanlarïŋ seniŋ da χaysïlarï ki tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zaγalsïz toγruluχuŋa seniŋ, (200v) ki uyalmagaymen.

[81]Küsändi ḏžanïm menim χutχarïlmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχkaylar közlärim menim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäylär meni?

[83]Boldum men, nečik tulχuχ ayazlïχta, zera toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

(201r) [84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan že etsärsen maŋa könülüknü χuvučïlarïmdan menim?

[85]Aytkaylar töräsizlär maŋa sayïšlarïn, evet dügül, nečik ọrẹnk‘iŋ seniŋ.

[86]Barča sïmarlaganlarïŋ seniŋ könüdürlär; heč yergädän χuvdular meni; boluškïn maŋa.

(201v) [87]Azulaχ daγïn — da tas etärlär edi meni yerdän, yoχsa men χoymadïm buyruχuŋnu seniŋ.

[88]Yarlïγamaχïŋa körä seniŋ tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ seniŋ bardïr köktä, [90]ḏžïnstan čaχ ḏžïnskadïr könülüküŋ seniŋ.

(202r) Toχtattïŋ yerni, bardïr da χalïr.

[91]Buyruχuŋa seniŋ χalïr kündüz, zera barča χullarïŋ seniŋdir.

[92]Egär bolmasa edi ọrẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim, ertäräk daγïn, hälbät, tas bolur edim ašaχlïχïmda menim.

[93]Meŋilik unutmïyïm toγruluχ*uŋ*nu seniŋ, zera alar bi(202v)lä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, ki toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[95]Saŋa egländilär yazïχ*li*lar tas bolmaχka, ki tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča tügällik kördüm soŋγusun, asrï avlaχ edilär maŋa sïmarlaganïŋ seniŋ.

[97]Nečik sövdüm ọrẹnk‘iŋni seniŋ, här kez sözlärim menim edi.

[98]Ne ki dušmanlarïmnï menim, aχïllï etkin meni sïmarlaganïŋa seniŋ, zera meŋiliktän menim edi.

[99]Artïχsï övrätüčilärimdän menim aχïllï boldum, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ sözlär edim men.

[100]Artïχ χartlardan (203v) aχïllï boldum, zera buyruχuŋnu seniŋ tergädim.

[101]Barča yollarïndan yamanlardan tïydïm ayaχlarïmnï menim, nečik ki sözlägäymen sözüŋnü seniŋ.

[102]Könülüküŋdän seniŋ men sapmadïm, zera ọrẹnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik ki tatlïdïr taŋlayïmda menim sözläriŋ seniŋ, ne ki (204r) čïbal, aγzïmda menim.

[104]Buyruχuŋdan seniŋ aŋlap körälmädim barča yollarïn yamanlarnïŋ, zera sen ọrẹnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

[105]Yïraχtïr sözüŋ seniŋ ayaχlarïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, ki saχlagaymen barča könülükün toγruluχ*uŋ*(204v)nuŋ seniŋ.

[107]Ašaχ boldum asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[108]Erkinä aγzïmnïŋ menim, Biy, aŋgïn, Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]Ḏžanïm menim χoluŋa seniŋdir här sahat, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrt(205r)maχ, buyruχuŋdan seniŋ men heč bularmadïm.

[111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera sövünčlüktür yüräkimdä menim.

[112]Ašaχlattïm yüräkimni menim etmä toγruluχ*uŋ*nu seniŋ meŋilik, tölövüŋ üčün seniŋ.

[113]Töräsizlärni körälmädim, da ọ(205v)rẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

[114] Bolušučïm da χutχaručïm menim sen, da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115] Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116] Boluš maŋa sözüŋä körä seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmägin meni umsamdan menim.

(206r) [117] Boluš maŋa da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118] Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysïlarï ki baštah boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edilär sayïšlarï alarnïŋ.

[119] Kečövlü heseplädim barča yazïχlarnïŋ yerin, bu(206v)nuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120] Xadagïn χorχuŋnu seniŋ tenimdä menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï.

***Arari 'irawuns* tatarča**
[Псалом 118/119: 121-155]

[121]Ettim könülük da toγruluχ; čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

[122]Yöpsün χuluŋ(207r)nu seniŋ yaχšïga, ki bolmagay öktämlär ačïtmagaylar meni.

[123]Egländilär közlärim menim χutχarïlmaχïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[124]Etkin χuluŋa seniŋ yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[125]Xuluŋ sen*iŋ*men men, (207v) aχïllï etkin meni da tanïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Vaχttïr χuluχ etmä Biygä: batal etmä o̧rẹnk'iŋni seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, ne ki barča altunnu da bahalï tašnï.

[128]Barča buyruχlarïŋ seniŋ oŋarïldï maŋa, ki kö(208r)rälmädim men yollarïn yamanlarnïŋ.

[129]Tamašalïdïr tanïχlïχïŋ seniŋ, bunuŋ üčün sövdü alarnï d̲žanïm menim.

[130]Belgili etmäχi sözlärin*iŋ* seniŋ yarïχlï da aχïllï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï menim ačtïm da aldïm d̲žannï, buyruχuŋa seniŋ här sahat boldu d̲žanïm menim.

(208r) [132]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa könülüküŋä körä sövgängä atïŋnï seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru etkin maŋa sözüŋä körä seniŋ, da eyälik etmägäylär maŋa barča yazïχlar.

[134]Xutχar meni iftirasïndan adamlarnïŋ, da saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüz yüzüŋnü (209r) seniŋ χuluŋa seniŋ, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[136]Aχïn suvlar endilär közlärimdän menim, ki saχlamadïlar o̧rẹnk'iŋni seniŋ.

[137]Toγrusen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

[138]Sïmarladïŋ toγruluχnu tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni pa(209v)χillikiŋ seniŋ, zera unuttular sözüŋnü seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr asrï sözüŋ seniŋ, da χuluŋ seniŋ sövdü bunu.

[141]Oγlanmen men heč bolgan, da toγruluχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[142]Toγruluχuŋ seniŋ toγruluχuŋ meŋilik da o̧rẹnk'iŋ (210r) seniŋ könüdür.

[143]Tarlïχ da totχarlïχ taptïlar meni, da sïmarlaganïŋ seniŋ sözüm edi menim.

[144]Toγruluχ bilädir tanïχlïχïŋ seniŋ, meŋilik tanïχlïχïŋ seniŋ, aχïllï etkin da tirgiz meni.

[145]Sarnadïm saŋa bar yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, (210v) zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[146]Čaχïrdïm saŋa, da χutχar meni, da saχladïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Ertäländim, vaχtsïz čaχïrdïm; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[148]Ertäländilär közlärim menim ertäräk sözlämä maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išitkin, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, Biy, könülüküŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[150] Yuvuχlattïlar maŋa χuvučïlarïm menim töräsizlikni, zera o̧rẹnk'iŋdän seniŋ yïraχ boldular.

[151] Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχlarïŋ seniŋ könüdürlär.

Конец книги:

[152] Ilgärtïn tanïdïm (211v) tanïχlïχïŋdan seniŋ, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

[153] Körgin ašaχlaganïmnï menim da χutχar meni, zera o̧rẹnk'iŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχargïn meni, da sözüŋä körä seniŋ tirgiz meni.

[155]Yïraχtïr yarïχlïlardan χutχa[rïlmaχ, ki könülüküŋnü saχlamadïlar]...

[152]Издавна узнал я об откровениях твоих, что ты утвердил их навеки.

[153]Воззри на унижение мое, и избавь меня, ибо я не забыл закона твоего.

[154]Вынеси мне суд мой, и спаси меня, и по слову твоему оживи меня.

[155]Далеко от грешников спасение…

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 2493

Сборник Задига, сына Голуба

Дата: 25 января 1068 года [4 февраля 1619 года]. *Место:* Ерусалим. *Язык* армянский, есть кыпчакский колофон. *Бумага,* формат 10,2 х 15,2 см; 229 л. *Письмо* армянское, нотргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон: Men, Zadig Holub oγlu, yazdïm bu yazovnu vlasnïy χolu*m* bilä tvagannïŋ 1068 junvarnïŋ 25 (л. 226 об.) "Я, Задиг, сын Голуба, написал это писание собственноручно года 1068, января 25 [1619, февраля 4]".

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3521

Сборник диакона Сагака

Дата: 1609 г. – 10 [20] августа 1079 [1630] г.
Писец и один из авторов: диакон Дзериг, сын Нигола.
Язык армянский. Имеется один кыпчакский текст.
Бумага, формат 15 x 19,5 см. 214 л.
Письмо армянское, нотргир.
Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский текст – рассказ диакона Дзерига, сына Нигола, о борьбе против монофизитства

Kiči T'ẹotos padšah yazdï bitik T'ẹosgoroska Aγek'sandriysk'iy Hajrabed*gä*, Giwreγ hajrabeddän soŋra bolganga, ki kelip Jepesosga žoγovk' etkäy... (л. 8 об.)

Evet soŋra ž Kaγgetonnu etkänlär da tutkanlar cesarlar bilä hajrabedläri nečä kerät, da köp zaman tutmadïlar Kaγgetonnu, da χarγadïlar, da yänä uγγap'aṛlïχka χayttïlar

Da soŋra 5-inči žoγovk' ettilär 554 yïlda K'risdosdan soŋra Usdianos cesar zamanïnda, da χarγadïlar üč kapitulanï, budur yoγargï aŋïlgan Nesdornuŋ ustalarïn, χaysïlarïn ki Kaγgedonda baš χoyup edilär, da alar bilä končitca da boldu bularnïŋ. Sarna Baroniušta, zera yatlarnïŋ tanïχlïχï artïχtïr, ne ki kendiniŋ, nečik bizdä dä yazïyïr 428: 7 [*на полях:* 428 yïlda 7 doχta], da ki bešinči žoγovk'ta bularnï ž 3 kapitulanï χarγadïlar 553: 8, hem franglar da Kaγgetonnu köp tutmadïlar, hem bu 3 kapitula üčün talaš boldu — baχ 577: 1 — bu heseblärgä körä taparsen bunuŋ üčün Baroniušta, hem do tego Boterusta 4-ünči bitikdä relâciyasïnda 157 χaγïtta yazïlgandïr Nesdorlar üčün. Na yazïyïr, ki bu ž T'ẹotorideslärni, χaysïlarï ki Kaγgetonda Lewonnïŋ pozvolen'esi bilä yäŋi inam unesit ettilär, ki Nesdorlar čaχ bu küngä deg ulu künlärin odpravovat etiyirlär, nedän ki belgilidir, ki Kaγgenton Nesdornuŋ sektasïnïŋ butaχïdïr. Anïŋ üčün slušn'e ari atalar anï χabul körmädilär, gdïž Kaγgetonda Nestornuŋ šägertlärin ya daγï yolu aytïp anïŋ ustalarïnïŋ prin'at etip zaruvn'e Nesdorlar bilä personalarïn surp tutuyïrlar.

Evet biz, bolup zadasïz bütün hercuad͡zoγlardan, beriyiχ haybat Ata Oγul Ari d͡žanga da bir Teŋrilikkä hali da dayma meŋi meŋilik. Amen.

Kreẹaw sagaw kirs tvagan 1079 ọkosdos amsoj 10 orn 3 š[apt]i. Ceṛamp meγawor D͡zerig tbri orti Nigọli (л. 10 об. – 11).

Император Феодосий-младший написал письма к патриарху александрийскому Диаскору, который был после патриарха Георгия, чтобы, прибыв в Эфес, провел собор…

А потом провели Халкедонский собор и многократно цезари и патриархи пытались придерживаться, но не следовали постановлениям Халкедонского собора, и вернулись к ортодоксальному учению.

А потом провели 5-й собор в 554 году после Христа, во времена цезаря Юстиниана, и проклятли три статьи, т. е. именно статьи учителей-несторианах, которые сложили головы в Халкедоне, чем собственно для них это и закончилось. Читай у Бароииуша, поскольку у него чужих свидетельств больше, чем собственных, как пишет у нас под годом 428, индукта 7-го, и на пятом соборе года 553, индукта 8-го прокляли эти же 3 статьи, и латиняне также долго не поддерживали постановлений Халкедонского собора и относительно этих 3 статей был спор – смотри число 577: 1, под которым найдешь об этом у Бароииуша, а также у Ботеруса – в четвертой книге, в сообщении на странице 157 написано о несторианах. Так он пишет, что эти же феодориды, которые в Халкедоне с разрешения Левона внесли новую веру, как и несториане, и сегодня отправляют те праздники, в связи с чем и известно, что халкедонизм является одной из ветвей несторианской секты. Поэтому правильно святые отцы этого не приняли. Тогда как халкедоняне вместе с несторианами чествуют наравне со святыми учеников-несториан и тех лиц, которые явили и приняли их учение.

А мы держимся нераздельно, особо от всех сект, и славим Отца и Сына и Святого Духа – единого Бога и ныне и присно и во веки веков. Аминь.

Написал своей рукой года 1079 [1630], месяца августа 10 [20] дня, во вторник, малообразованный грешный диакон Дзериг, сын Нигола.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3522

Сборник Аведика

Дата: 1634 г. *Место:* Львов.

Язык армянский, кыпчакский, и польский.

Бумага, формат 15 x 19 см; 353 л. *Письмо* армянское, нотргир.

Кыпчакская часть (лл. 230-351 об.): пособие по армянскому языку с кыпчакским подстрочником к основам веры и космологии в вопросах и ответах (лл. 342-351 об.), которому предшествует оглавление этой части на армянском языке (лл. 226-229 об.); словарь (лл. 230-341 об.) задуман как трехъязычный, но польские эквиваленты есть только в самом начале.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Начало словаря:

Uγγagank' anuanç 'Именительные падежи имен существительных'

Anuank' am kojiç naχaṙačin Asduaձzoj	*Atlar barča varlïχlarniŋ, ilk ävälgi Teŋriniŋ*	*Imienia, imiona wszysztkich bendoncych, naprod Boże*	Имена всех сущих, в первую очередь Бога
Asduaձz	*Teŋri*	*Bog*	Бог
Asduaձzk'	*teŋrilär*	*bogowie*	боги
Asduaձzut'iwn	*teŋrilik*	*bostwo*	божество
Asduaձzut'iwnk'	*teŋriliklär*	*bostwa*	божества
Hajr	*ata*	*ocziec*	отец
Orti	*oγul*	*syn*	сын

— Nečik inanïrsen sen Teŋrini?
— Üčlüχtä bir.
— Kimniŋ inanganïsen sen?
— Eerrortut'iwnnuŋ.
— Kimgä inanïrsen sen?
— Errortut'iwnga da bir Teŋrigä (л. 342).

– Как ты исповедуешь Бога?
– Одного в Троице.
– Какого ты вероисповедания?
– Троицы.
– В кого ты веруешь?
– В Троицу и единого Бога.

Конец пособия по космологии:

...barča ki nemälïχtadïr bardïr, da bar ölčövü, γararï, da sanï, da bar oragï, budur isi ya sovuχ, χuru ya näm, da ränk — aχ, ya χara, ya χïzïl, ya sarï da özgä — χarïšïlganlardan.

Sorov: Nedir algan nemä? — Džuvap: Algan nemädir, ki belgili etär χaršïdagi taydurgannï kendiniŋ, χaysï ki bardïr, nečik ata aytmaχ bilä körgüziyir, ki oγlu bar, da oγul aytmaχ bilä belgili etär, ki atasï bar, bu türlü dä... (л. 351 об.)

..все, что существует в каком-то виде, имеет размер, меру, и число, и качество, т. е. оно является горячим или холодным, сухим или влажным, имеет цвет – белый, или черный, или красный, или желтый и другие – от смешивания.

Вопросы: Что есть предполагаемое? – Ответ: Предполагаемое – это то, что сообщается о своем существующем противоположном отражении, как, сказав «отец», показывают, что существует сын, а сказав «сын», дают знать, что есть отец, и тому подобное.

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 3883

Сборник

Дата: 1630 г. *Язык* армянский и кыпчакский. Кыпчакская часть сборника: армянско-кыпчакский словарь к грамматике Дионисия в изложении Давида Зейтунци (л. 207-210).

Бумага, формат 12 x 15,5 см; 383 л. *Письмо* армянское, болоргир.

Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Начало словаря:

Megnut'iwn	*Ayïrma ya ačmaχ*	различение или открытие
[K']eragan	*Gramatika ya χïrmaχ, egrisini toγrutma, yaŋlïšïnï čïχarma ya körksizni körklü etmäχ, ki atnï, söznü da avaznï nemägä oχšatma*	грамматика или ломание, исправлять кривое, выявлять ошибки или превращать уродливое в красивое, чтобы уподоблять чему-то название, слово и звук
Verʤanut'iwn, ïnt'erçoγut'iwn	*sarnamaχ*	чтение
ner guṛ	*asrï sïχ*	очень частый, тесный, густой, плотный
ïsd guṛ	*sïχlïχka körä*	по плотности
goχ	*basa-basa ya basïlgan*	давя или подавленный
girt'	*övrängän*	ученый, умудренный
varž	*čïnïχmaχ bilä övrängän*	приученный тренировкой
ïsdnergojs	*ičindä bolganïna körä, χaysï ki kerägängä körä sözlägäsin da sarnagasïn*	по содержанию, т. е. говорить и читать как следует
hmdut'iwn	*övränmäχ bilä bilmäχ*	познание через учение, обучение
ʤanot'ut'iwn	*tanïšlïχ*	знакомство
aṛceṛn	*χol χoldan*	из рук в руки, имеющийся в наличии
paçadrut'iwn	*ʤžuvap bermä vïložit etmä da körgüzmä čïχarï bermä*	отвечание, изложение, показывание или выявление
tadumn	*yarγunï* [вин. п.]	суд
ïndrut'iwn	*taŋlamaχ, sečmäχ ya ayïrmaχ*	избрание, выбор или отделение
k'nnut'iwn	*tergimäχ*	испытание, проверка *(л. 207).*

Конец словаря:

ajt madumn	*tergämä, yarγulama*	проверять, судить
aṛač aperut'iwn	*zararsïz, χayγusuz, zadasïz*	неповрежденный, беззаботный, неделимый, целый
nvt'ar	*alnïna keltirmä*	вносить заранее, преподносить *(л. 210 об.)*

Матенадаран им. Маштоца, Ереван, ед. хр. 5985

Сборник диакона Богдана

Дата: 16 ст.
Место: Сучава.
Язык армянский. Имеется кыпчакский колофон.
Бумага, формат 10 x 14 см; 152 л.
Письмо армянское, нотргир.
Описание: [Ц'уц'ак 1965-1970; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон:

Bu bitik Bohdannïŋ sargawark'nïŋdïr sečovlu.

Ol kensi χolu bilä yazïptïr da kendi χolu bilä baylaptïr.

Kim bu bitikni sarnasa, na anïŋ ʤžanï üčün bir «Hajr mer» aytsïn da «ʤžanïna učmaχ» aytsïn.

Amen.

Это книга диакона Богдана из Сучавы.

Он сам собственноручно написал и собственными руками оправил.

Кто будет читать эту книгу, пусть за его душу прочтет один «Отченаш» и скажет: «Рай его душе!».

Аминь.

Италия

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Венеция, остров св. Лазаря

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 11

Псалтырь Мурада, сына отца Закарии

Дата: ориентировочно 1629-1632 годы.

Переписчик: Мурад, сын отца Закарии (142 об.).

Бумага. 316 л. В конце отсутствует несколько страниц. Нотргир.

Содержание: Исправленная копия кыпчакского перевода Псалтыри диакона Лусига, снятая с не обнаруженной пока его рукописи, которая легла в основу его же списков *Вен. 13*, *Венец. 359* и *Венец. 1817*.

(142v) **[Армянский колофон]**

Յիշէցէք զծառայս քսի զՖէլիքեհանոս մուրատն որդոյ տր զկր.

Jišēcēk‘ zd̲z̲aṛajs k‘s̄i zfēlik‘ianos muradn ortoj dēr z̄kr̄.

“Помяните слугу Христова Феликианоса – Мурада, сына отца Закарии”.

Приведенная армянская запись указывает, что данная копия Псалтыри выполнена жителем Каменца-Подольского Мурадом, сыном отца Закарии, который служил писарем местного Армянского суда с 1629 года, в 1646-1650 годах был войтом – главой правления местной армянской общины и суда, а позже – одним из двух ереспоханов (старост) армянской общины, по крайней мере еще в 1669 году.

Запись на отдельном листе в начале рукописи по-армянски

Saγmos Tawit‘i t‘arkmanel ’i hajgagan parparọj ’i lezu t‘at‘araç. Jišadag ę der Johannẹs vartabedi Sẹrazkean ’i turn surp Łazaru vanaçn or ’i Vẹnędig šnorhel jami tn̄ 1788 joḳost. 20

“Псалмы Давида, переведенные с армянского языка на татарский. В память отца Йоаннеса, вартабеда Серазского, передана в дар монастырю св. Лазаря в Венеции года Божьего 1788, августа 20”.

Такой же лист с идентичной надписью имеется в начале венецианской рукописи № 446.

На обороте л. 2 оттиск перстневой печати с изображением аиста (журавля, цапли) на щите.

Описание: [Саргисян 1914; Dubińska 1961: 208-209].

Полный текст венецианской рукописи № 11

(1r) [Псалом 1]

[1]Saγmosu Tawitniŋ.

Sanlïdïr er, χaysï ki barmadï keŋäšinä χïrsïzlarnïŋ, da yoluna yazïχlïlarnïŋ ol turmadï, da olturγučuna ärčällärniŋ ol olturmadï.

[2]Evet o̤renk‘inä Eyämizniŋdir erki anïŋ, da o̤renk‘i anïŋ saγïšlagay ol kündüz da kečä, [3]da bolgay ol nečik teräk, ki tikiliptir barganïna suvlarnïŋ, (1v) χaysï ki yemišin kendiniŋ vaχtïna bergäy da yapraχï anïŋ tökülmägäy, da barča, ne ki etsä, oŋarïlgay aŋar.

[4]Dügüldür bu türlü χïrsïzlar, da ne ol türlü, evet nečik yel, toznu ki yaγdïrïr yerniŋ yüzü üsnä.

[5]Anïŋ üčün turmïsarlar χïrsïzlar yarγuga da ne yazïχlïlar saγïšïna toγrularnïŋ.

[1]Псалом Давида.

Блажен муж, который не ходил на совет нечестивых, и не стоял на пути грешных, и не сидел в собрании беспутных.

[2]Но в законе Господа нашего воля его, и о законе Его размышляет он день и ночь,

[3]И будет он как дерево, посаженное при потоках вод, которое приносит плод свой во время свое и лист которого не осыпается; и во всем, что он ни делает, успеет.

[4]Не так – нечестивые, не так: но они – как прах, возметаемый ветром по лицу земли.

[5]Потому не устоят нечестивые на суде, и грешники – в совете праведных.

[6]Zera tanïr Biy yolun toγrularnïŋ, yollarï χïrsïzlarnïŋ taspolgaylar.

[6]Ибо признает Господь путь праведных, а путь нечестивых погибнет.

Saγmosu Tawit'niŋ 2

[1]Nek mušχullandïlar din(2r)sizlär da žoγovurt saγïšladïlar bošluχnu?

[2]Xaršï boldular χanlarï yerniŋ da buyruχčïlar yïγïldïlar birgä Eyämiz üčün da yaγlanganï üčün anïŋ.

[3]Češiyiχ baγlarïn alarnïŋ da salïyïχ bizdän boyundruχun alarnïŋ.

[4]Turučï köktä külgäy alardan, da Biy heč etkäy alarnï.

[5]Ol vaχt sözlägäy alar bilä öčäšmäχi bilä kendiniŋ da yüräklänmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï.

[6]Men turdum χan andan üs(2v)nä Sionnuŋ, taγïna ari anïŋ, aytmaga maŋa buyruχun Eyämizniŋ.

[7]Biy ayttï maŋa: «Oγlum menim sensen, men bügün toγurdum seni.

[8]Xolgïn mendän, da beriyim saŋa dinsizlärni meŋärmägä saŋa, da buyruχčïlïχ saŋa barča χïrïγlarïna yerniŋ.

[9]Kütsärsen alarnï tayaχ bilä temir, nečik saγït čölmäkčiniŋ, uvatsarsen alarnï».

[10]Hali, χanlar, bunu eskä alïŋïz, ögütläniŋiz barčaŋïz, kimlär ki yarγularsiz yerni.

(3r) [11] Xuluχ etiŋiz Eyämizgä χorχu bilä da sövünüŋüz alnïna anïŋ titrämäχ bilä.

[12] Yöpsünüŋüz ögütün anïŋ, ki öčäšlänmägäy Biy da taspolursiz yollarïndan toγruluχnuŋ

Zamanïna, ne vaχt χapunsa öčäšmäχi anïŋ.

San barčasïna, χaysïlarï ki umsanïptïrlar Biygä.

[Псалом] 3

[2] Biy, ne köp boldu χïstïručïlarïm menim! Köplär turdular üstümä menim.

[3] Köplär aytïrlar edi boyum üčün menim, ki yoχtur χutχar(3v)ïlmaχï anïŋ Teŋrisinä kendiniŋ.

[4] Evet sen, Biy, bolušučïm menimsen, haybatïm menim da biyiklätučisi bašïmnïŋ menim.

[5] Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa taγïnda kendiniŋ.

[6] Men čïrïm ettim da yuχlad*ïm*, oyandïm, da Biy yöpsünövučüm menimdir.

[7] Xorχmandïr men tümän čerüvündän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïy edilär meni.

[8] Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ bar(4r)časïn, kimlär edilär menim bilä dušmanlïχta heč yergädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen.

[9] Eyämizniŋdir χutχarmaχlïχ, üsnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

[Псалом] 4

[1]Saγmosu Tawit'niŋ.

[2]Sarnaganïmda menim išittiŋ maŋa, Teŋri, toγruluχ*uŋ*a körä tarlïχtan maŋa avlaχ ettiŋ, yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilär, nek söviyirsiz (4v) hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï [yaγlanlïχnï]?

[4]Tanïŋïz, ki tamaša etti Biy arisinä kendiniŋ, da Biy išitkäy maŋa sarnaganïma menim aŋar.

[5]Öčäšmäχiŋiz da yazïχlanmaŋïz, ne ki aytsaŋïz yüräkiŋizdä siziŋ, da tösäkiŋizdä siziŋ pošman boluŋuz.

[6]Sunuŋuz χurbanïn toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.

[7]Köplär aytïrlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ?» Nïšanlandï bizgä yarïχï yüzüŋdän seniŋ, [8]da ber(5r)diŋ färâhlik yüräkimizdä bizim.

Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ alarnïŋ toldurduŋ alarnï.

[9] Eminlik bilä bunu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen, Biy, yalγïz ~~pan hani~~ umsaŋ bilä seniŋ turγuzdurduŋ bizni.

[Псалом] 5

[1]Saγmosu Tawit'niŋ.

[2] Sözümä menim χulaχ χoygïn, Biy, da esiŋä algïn čaχïrïχïmnï menim.

[3] Baχkïn avazïma [=avazïna] alγïšïmnïŋ menim, χanïm menim da Teŋrim menim.

(5v) [4] Men seni χolarmen, Biy, ertäräk išitkäysen avazïma menim, ertäräk hadir bolïyïm χaršï saŋa.

[5] Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, turmaslardïrlar sendä yamanlar, töräsizlär turmagaylar alnïna közüŋnüŋ seniŋ.

[6] Körälmädiŋ alnïna [=alarnï], kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, kimlär ki sözlärlär edi yalγannï.

[7] Erni χan töküčini da hillälini murdar etärsen sen, Biy, evet, Biy, men köplüχünä körä (6r) yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yerni öpiyim sarayïŋa ari seniŋ χorχuŋ [bilä] seniŋ.

[8] Biy, yol körgüz maŋa toγruluχuŋa seniŋ dušmanlarïm üčün menim, tüz et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

[9] Yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük, da yürägläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10] Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, tilläri bilä kendilärinïŋ hilläli boldular.

[11] Yarγula alarnï, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan yüräklärinïŋ alarnïŋ, köp(6v)lüχünä körä χïrsïzlarïnïŋ alarnïŋ keri et alarnï, ki ačïttïlar seni.

[12] Färâh bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövüklülärïŋ atïŋa seniŋ, [13]zera alγïšlasarsen toγrunu, Biy, nečik yaraγlï biyänčlikiŋ bilä seniŋ tad̲žladïŋ bizni.

[Псалом] 6

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Biy, bolmagay yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlagaysen meni, da bolmagay öčäšmäχ(7r)iŋ bilä seniŋ ögütlägäysen meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, ki χastamen men, oŋalt boyumnu menim, ki mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]D̲žanïm menim asrï mušχullandï, da sen, Biy, negä diŋrä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyumnu menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimesä yoχtur, ki ölümdä aŋgay seni, ya tamuχta tapunmaχ etkäylär saŋa.

[7]Xazγandïm men küstün(7v)mäχimdä menim, yuvdum barča kečäni ornumnu menim da yašlarïm bilä menim tošäklärimni menim čïlattïm.

[8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üsnä barča dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turduŋuz [=turuŋuz] mendän, barčanïz, ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïna yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11]Uyalgaylar da muš(8r)χullangaylar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar.

[Псалом] 7

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Biy, Teŋrim menim, saŋa umsandïm, χutχar meni, barča χuvučïlarïmdan menim abra meni.

[3]Šahat, χačan χapsagay, nečik aslan, d̲žanïmnï menim, da kimesä bolmagay, ki χutχargay, da ne ol, ki tirgizgäy.

[4]Biy, Teŋrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolmagaylar [=bolgaylar] (8v) töräsizliklär χoluma menim,

[5]Egär tölädim esä χačan alarga, kimlär ki tölädilär maŋa yaman, tüšiyim men dä dušmanlarïma menim heč yergädän,

[6]Xuvgay soŋra dušman d̲žanïmnï menim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni menim da haybatïmnï menim topraχka sïχïndïrgay.

[7]Kel, Biy, öčäšmäχiŋ bilä seniŋ da biyik bolgïn tügätmä dušmanlarïmnï menim.

Oyan, Biy Teŋrim menim, buyruχuŋa seniŋ, χaysï ki sen sïmarladïŋ, [8]da yïγïnï žoγovurt(9r)nuŋ čövräŋä bolgaylar seniŋ.

Anïŋ üčün biyiklikkä χayt. Biy [9]yarγular žoγovurtun kendiniŋ.

Yarγu et maŋa, Biy, toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim, χaysï ki mendä.

[10]Tügällängäy yamanlïχlar üstünä yazïχlïlarnïŋ, da oŋargaysen sen toγruga.

Xaysï ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teŋri toγru, könüdir [11]bolušluχu maŋa Teŋriniŋ, ki χutχarïr alarnï, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

(9v) [12]Teŋri yarγučï toγru, küčlü da uzunesli, χaysï ki yebermäs öčäšmäχin kendiniŋ här kez.

[13]Yoχsa egär χaytmasaŋïz aŋar, χïlïčïn kendiniŋ itiläptir, [da yayï χoruluptur anda, [14]hadirläptir] saγïtïn ölümnüŋ da oχun kendiniŋ küydürmäχkä yasagandïr.

[15]Ošta bašladï töräsizlikni, yüklädi aγïnï [=aγrïχnï] da to*γur*du egirlikni.

[16]Čoγur, χaysï ki χazdï da arïttï anda, tüškäylär terän čuγurga, χaysïn da išlädi.

[17]Xaytar aγrïχlarï bašïna (10r) anïŋ, üstünä tebäsiniŋ anïŋ töräsizlikläri kendiniŋ engäy.

[18]Tapunuyïm Eyämizgä toγruluχuna körä anïŋ, saγmos aytïyïm Eyämizgä atïnïŋ [=Eyämizniŋ atïna] biyiktägi.

[Псалом] 8

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä!

Aγïndï ulu körküŋ seniŋ daγïn biyik, ne ki kök, [3]aγïzlarïndan igit oγlanlarnïŋ, töštägilärniŋ toχtagay alγïš

Dušmanlarïŋ üčün seniŋ, Biy, ki buzulgay dušman da χaršï turučï.

(10v) [4]Köriyim köknü, išin barmaχlarïŋnïŋ seniŋ, aynï da yulduzlarnï, χaysï ki sen toχtattïŋ.

[5]Kimdir adam, ki aŋgaysen sen anï, ya adam oγlu, ki därman nemä etkäysen sen aŋar?

[6]Az nemä ašaχ ettiŋ anï, ne ki frištäläriŋni seniŋ, haybat bilä da hörmät bilä tad̲žladïŋ anï [7]da turγuzduŋ anï üstünä χol išiŋniŋ seniŋ.

Barča nemäni hnazant ettiŋ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ, [8]χoyunlarnï, da tuvarnï, da barča nemäni, (11r) Da daγïn artïχ kiyiklärni, [9]učar χušlarïn kök-

nüŋ, balïχlarïn teŋizniŋ, ki kezärlär izläri bilä teŋizniŋ.

[10]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä!

[Псалом] 9

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Šükürläniyim sendän, Biy, bar yüräkim bilä menim, aytïyïm barča-barča tamašalarïŋnï seniŋ.

[3]Färâh bolïyïm da sövüniyim sendä, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktäginiŋ.

(11v) [4]Xaytkanïna artχarï dušmanlarïmnïŋ menim küčsüzlängäylär da taspolgaylar yüzüŋdän seniŋ.

[5]Ettiŋ yarγumnu menim da könülüknü, olturduŋ olturγučka töräčisi toγruluχnuŋ.

[6]Öčäštiŋ dinsizlärgä, da tas boldu χïrsïz, atlarïn alarnïŋ buzduŋ meŋi meŋilik, [7]da dušmannïŋ yaraγï eksildi čaχ tügänginčä.

Šähärni buzduŋ, da taspoldu aŋmaχlïχï alarnïŋ čaχïrïχ bilä.

(12r) [8]Teŋri bardïr da χalïr meŋilik, hadir etti olturγučun kendiniŋ yarγuga.

[9]Kendi yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ könülük bilä.

[10]Boldu Biy išanč yarlïga, bolušučï tarlïχïnda vaχtlï zamanda.

[11]Umsangaylar saŋa barčasï, kimlär ki bilirlär atïŋnï seniŋ, zera χoymïsarsen alarnï, χaysïlarï ki izdäsärlär seni, Biy.

[12]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ki (12v) turuptur Sionda, aytïŋïz dinsizliktä išlärin anïŋ.

[13]Izdämä χanïn alarnïŋ aŋdï da unutmadï alγïšïn miskinlärniŋ.

[14]Yarlïγa maŋa, Biy, da baχ ašaχlïχïmnï menim dušmanlarïmdan menim, e, biyiklättiŋ meni ešikindän ölümnüŋ,

[15]Ne türlü aytkaymen barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzïnïŋ Sionnuŋ da sövüniyim χutχarmaχïŋa seniŋ.

[16]Battïlar dinsizlär buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ, ki ettilär sïrtmaχ, χaysï ki (13r) yašïrdïlar, tutkay ayaχlarïn alarnïŋ.

[17]Tanïr Biy etmä yarγusun kendiniŋ, da išindän χollarïnïŋ kendiläriniŋ baγlangaylar yazïχlïlar.

[18]Xaytkaylar yazïχlïlar anda tamuχka da barča dinsizlär, χaysï ki unuttular Teŋrini.

[19]Dügül tügälinčä unutur Biy miskinni, tözümlükü miskinlärniŋ taspolmagay meŋilik.

[20]Kel, Biy, da χuvatlanmasïn adam, yarγulangaylar dinsiz(13v)lär alnïŋa seniŋ.

[21]Turγuz, Biy, ọrẹnkʻ χoyučïnï üstünä alarnïŋ, da tanïgaylar dinsizlär, ki adamlar bardïr.

[Псалом 9/10]

[22/1]Ne üčün, Biy, turduŋ yïraχtïn, körümsüz ettiŋ yoluχkan tarlïχ zamanïn?

[23/2]Öktämlängäninä χïrsïznïŋ küyär miskin, keri bolgaylar saγïšlarïndan kendilärïniŋ, χaysïn ki dä saγïšladïlar.

[24/3]Zera ögär yazïχlï suχlančïn boyunuŋ kendiniŋ, χaysï zrgel etär, da ol ögär.

[25/4]Evet ne üčün öčäšlätti (14r) yazïχlï Teŋrini köplüχünä körä öčäšmäχiniŋ kendiniŋ, egär izdämäs?

Dügüldir Teŋri alnïna közünüŋ anïŋ, [26/5]murdardïr yollarï anïŋ här sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüŋ anïŋ, üstünä barča dušmanlarïnïŋ kendiniŋ eyälik etkäy.

[27/6]Ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki seskänmän ǰïns-ǰïnstan bašχa yamandan.

[28/7]Xaγïš, da lʹẹγïlïχ, da hillälik toludur aγzïna anïŋ, tibinä tiliniŋ anïŋ aγrïχ da χazγanč.

(14v) [29/8]Olturup busulup ululuχlar bilä yašïrtïn öldürmä zaγalsïznï.

[30/9]Közü anïŋ yarlïlarga baχar, busulur yašïrïn, nečik aslan ormanïnda kendiniŋ.

[31/10]Busulur χapsama yarlïnï da yïχmaga anï.

Sïrtmaχï kendiniŋ ašaχlatkay anï, ašaχlangay da tüškäy eyälik etkäninä kendiniŋ üstünä yarlïlarnïŋ.

[3/11]Zera ayttï yüräkindä kendiniŋ, ki unuttu Teŋri, χaytardï yüzün kendiniŋ, (15r) ki körmägäy soŋγuga dirä.

[33/12] Kel, Biy Teŋrim menim, biyik bolsun χoluŋ seniŋ, da unutmagïn yarlïnï.

[34/13]Evet ne üčün yüräklätti yazïχlï Teŋrini, ki ayttï yüräkindä kendiniŋ, ki tergämästir?

[35/14] Körärsen sen anï aγrïχta da yüräklänmäχinä baχarsen, saŋa χoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen bolušučï.

[36/15]Uvalgay biläki yazïχlïnïŋ da yamannïŋ, izdälgäy yazïχï anïŋ, da ol tapulmagay.

[37/16]Biy χan meŋi meŋilik, taspolgaylar dinsizlär yerindän anïŋ.

(15v) [38/17]Suχlančïna yarlïlarnïŋ išitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniŋ alarnïŋ baχtï közüŋ seniŋ

[39/18]Yarγu etmä öksüzgä da yarlïga, ki daγïn artmagay adam ulu sözlämäχindä kendiniŋ üstünä yüzünüŋ yerniŋ.

[Псалом 10/11] 10

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Biygä umsandïm; nečik aytkaysiz boyuma menim: «Teškirildiŋ taγlarda, nečik čïpčïχ»?

[2]Zera ošta yazïχlïlar χordular yaylarïn kendilärïniŋ, (16r) hadir ettilär oχlarïn sadaχlarïnda

salma χaramγuluχta alarga, kimlär ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[3]Zera χaysï ki sen yasadïŋ, buzdular, evet toγru ne etti?

[4]Biy sarayïna ari kendiniŋ, Biy köktä olturγuču üsnä kendiniŋ.

Közläri anïŋ yarlïlarga baχar, kirpikläri anïŋ tergärlär adam oγlanlarïn.

[5]Biy tergär toγrunu da χïrsïznï, kim ki sövär yazïχnï, körälmäs boyun kendiniŋ.

(16v) [6]Yaγgay üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, ot da kügürt; bu dufan — ülüšü ayaχlarïnïŋ alarnïŋ.

[7]Toγrudur Biy, toγruluχnu sövär, toγruluχnu körärlär yüzläri anïŋ.

[Псалом 11/12] 11

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Xutχar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oγlanlarïndan.

[3]Boš sözlädi er sïŋarï bilä kendiniŋ, erinläri bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

[4]Tas etär Biy barča erin(17r)lärni hillälilärniŋ da tilni ulu sözlävüči,

[5]Xaysïlarï ki ayttïlar: «Tillärimizni bizim ulu etiyiχ, erinlärimiz bizim bizim bilädir, da hali kimdir bizim Biyimiz?»

[6]Zabunluχu üčün miskinniŋ da küstünmäχinä yarlïnïŋ hali turïyïm, aytïyïr Biy, χoyïyïm χutχarmaχïmnï menim da färâhan bolïyïm alarda.

[7]Sözläri Eyämizniŋdir sözlär ari, nečik dä kümüš taŋlangan da sïnalgan, yerdän arïtïlgan da ačïlgan 7 kerät (17v) topraχtan.

[8]Sen, Biy, saχladïŋ bizni da abradïŋ bizni ǰïnstan čaχ bu meŋilikkä diŋrä.

[9]Čöp-čövrä χïrsïzlar kezärlär, biyiklikiŋä körä seniŋ, ulu etsärsen sen adam oγlanlarïn.

[Псалом 12/13] 12

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Negä diŋrä, Biy, unutsarsen meni meŋilik, negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[3]Negä diŋrä χoysarmen saγïšïmnï ǰanïmda menim da aγrïχï yüräkimniŋ menim künlärni?

(18r) Negä diŋrä biyiklängäy dušman üstümä menim? [4]Baχ da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümgä.

[5]Aytmagay dušman, ki: «Yeŋdim anï»,— ya χïstïručïlarïm menim sövüngäylär, egär men seskänsäm.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündü yüräkim menim χutχarmaχïŋa seniŋ; alγïšlïyïm Biyni, yaχšï etučimni menim.

[Псалом 13/14] 13

Saγmosu Tawit‘niŋ, 13.

[1]Ayttï fähamsïz yüräkimdä [=yüräkindä] (18v) kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizlikläri bilä kendiläriniŋ, kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï.

[2]Biy köktän baχtï barča adam oγlanlarïna körmä, ki bolgay kimsä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[3]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[4]Nečik tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

(19r) Kimlär ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik yemäχ ötmäχni, da birgä [=Biygä] sarnamadïlar.

[5]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχu, zera Biydir ǰïnsï toγrularnïŋ.

[6]Saγïšïn miskinniŋ uyatlï ettilär, zera Biydir umsasï anïŋ.

[7]Kim bergäy [Siondan] χutχarïlmaχ Israjęlgä! – χaytarma Eyämizgä yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ, sövüngäy Agop da färâh bolgay Israjęl.

[Псалом 14/15] 14

Saγmosu Tawit‘niŋ.

(19v)[1]Biy, kim turgay čatïrïŋa seniŋ, ya kim sïγïngay taγïŋa ari seniŋ?

[2]Xaysï ki barïr zaγalsïz, χïlïnïr toγruluχnu, sözlär könülüknü yüräkinä kendiniŋ.

[3]Xaysï ki hillälikni etmädi tili bilä kendiniŋ da yaman sïŋarïna kendiniŋ etmädi.

Taba yuvuχtagilärindän ol almastïr, [4]heč boluptur alnïna anïŋ yaman etüči.

Xorχučïsïn Eyämizniŋ haybatlï etär, kim ki ant ičir [=ičär] sïŋarïna kendiniŋ da yalγan čïχmas.

(20r) [5]Kümüšün kendiniŋ yalga ol bermäs, mïzda üstünä könülüknüŋ ol almastïr, kim ki munu etsä, ol seskänmägäy meŋilik.

[Псалом] 15/16

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Saχla meni, Teŋri, zera men saŋa umsandïm. [2]Ayttïm Eyämizgä: Biy menim sensen, da yaχšïlïχïm menim maŋa sendändir.

[3]Arilärïŋ seniŋ, χaysïlarï ki yeriŋdädirlär seniŋ, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra tezlängäylär.

Yïγïštïrmïyïm yïγïnïn alarnïŋ (20v) χanlï da ne aŋmïyïm atïn alarnïŋ erinlärim bilä menim.

[5]Biy payïm meŋärmäχimniŋ menim da ayaχïmnïŋ menim, sensen, ki bunda χaytarïrsen yurtumnu menim maŋa.

[6]Pay čïχtï maŋa taŋlamalar bilä, da meŋärmäχim menim biyänčli boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ ki kečägä daγïn ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8] Ilgärtin körär edim Biyni alnïma menim här sahat, ki edi saγïšïma menim, ki seskänmägäymen.

(21r) [9]Anïŋ üčün färâh boldu yüräkim menim, da sövündü tilim menim, daγïn da tenim menim turgay umsa bilä.

[10]Zera χoymïsarsen ǯanïmnï menim tamuχta da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä buzulmaχlïχnï.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yoluŋnu seniŋ tirliknïŋ, toldurduŋ meni färâhliki bilä yüzüŋnüŋ seniŋ tatlïlïχïndan könänmäχ oŋuŋnuŋ seniŋ čaχ tügälinčä.

[Псалом 16/17] 16

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Išit, Biy, toγruluχka da (21v) baχ χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügül erinläri bilä hilläli.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

[3]Sïnadïŋ yüräkimni menim da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni, da tapulmadï mendä egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išin adam oγlanlarïnïŋ, sözü üčün erinläriŋniŋ seniŋ men saχlïyïm yollarnï bek.

[5]Toχtatkïn izlärimni menim yollarïŋnï [=yollarïŋa] seniŋ, ki taymagaylar barganïm menim.

(22r) [6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ maŋa, Teŋri, ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da išit sözümä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, ki χutχarïr alarnï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alardan, ki utrudïrlar oŋuŋa seniŋ.

[8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ yapsarsen meni [9]yüzündän χïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnu menim χapsadïlar semizlikindä kendi(22v)läriniŋ, tïyovlu boldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da hali χaytïp dolaštïlar čövrämä, χulaχ χoydular ašaχlatïp meni yergä.

[12]Heseplädilär meni, nečik aslannï, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturur busulup.

[13]Kel, Biy, yetiš alarga da tïygïn alarnï, χutχar ǯanïmnï menim χïrsïzlardan, χïlïčtan da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr (23r) da tïy alarnï tirliklärindän kendiläriniŋ.

Yapuχluχuŋ bilä seniŋ toldu χarïnlarï alarnïŋ, [toydular aš bilä da] χoydular χalganïn oγlanlarïna kendiläriniŋ.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toyunïyïm körüngäninä haybatïŋnïŋ seniŋ.

[Псалом 17/18] 17

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Sövüyim seni, Biy, χuvatïm menim! Biy toχtatučïm menim, [3]išančïm menim da χutχaručïm menim.

Teŋrim bolušučïm menim; da men umsanïrmen aŋar; išančïm menim, (23v) müŋüzü χutχarïlmaχïmnïŋ menim, χabulum menimdir.

[4]Alγïšlamaχ bilä sarnïyïm Biygä da dušmanlarïmdan menim abralïyïm.

[5]Čövrämä boldular menim tollamaχï [=tolγanmaχï] ölümnüŋ, da özänläri töräsizliknïŋ mušχullattï meni.

[6]Totχarlïχï tamuχnuŋ χapsadïlar meni, yetištilär maŋa sïrtmaχï ölümnüŋ.

[7] Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm da Teŋrimä menim čaχïrdïm.

Išitti maŋa daǯarïndan (24r) ari kendiniŋ, avazïna alγïšïmnïŋ menim, da čaχïrïχïm menim alnïna anïŋ kirgäy χulaχïna anïŋ.

[8]Mušχullandï da titrädi yer, da himläri taγlarnïŋ seskändilär da mušχullandïlar, ki yüräkländi üsnä alarnïŋ Teŋri.

[9] Čïχtï tütün öčäšmäχindän anïŋ, da ot yüzündän anïŋ yaltradï, da yašnamaχlar kesildi andan.

[[10]Ašaχlattï köknü da endi, da χaraŋγuluχ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ.]

[11]Čïχtï k‘erovpẹlärdän da učtu, aγïndï ol χanatlarïnda yellärniŋ.

[12]Xoydu χaramγuluχnu (24v) yapovun kendiniŋ da čövräsinä anïŋdïrlar otaχlarï kendiniŋ, da χaramγuluχlar suvlarï čaχ bulutka dirä havanïŋ.

[13]Yaltramaχïna anïŋ alnïna alarnïŋ bulutlar kečirdilär gargudnu da učχundu [=učχunlu] otnu.

[14]Kökrädi Biy köktän, da Biy*ik*tägi berdi avazïna [=avazïn] kendiniŋ gargudga da učχunlu otka.

[15]Yeberdi oχun kendiniŋ da taγïttï alarnï, arttïrdï yašnamaχïn kendiniŋ da mušχul(25r)lattï alarnï.

[16]Köründülär čovraχlarï suvlarnïŋ, da belgili boldular himläri dünyâniŋ

Öčäšmäχiŋdän seniŋ, Biy, da tïnïχïndan ǯanïŋnïŋ, öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

[17]Yeberdi biyikliktän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

[18]Xutχargay meni dušmanlarïmdan menim, χuvatlïlardan da körälmägänlärimdän menim, ki χuvatlï boldular, ne ki men.

[19]Yetištilär maŋa kününä χïyïnlarïmnïŋ menim, boldu (25v) Biy χuvatlatučïm [20]da čïχardï me-

ni avraχka [=avlaχka], da χutχargay meni Biy, zera klädi meni.

[21]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim tölägäy maŋa.

[22]Men saχlïyïm yolun Eyämizniŋ da χïrsïzlïχ etmiyim Teŋrimä menim.

[23]Barča könülükü anïŋ alnïma menimdir, toγruluχun kendiniŋ keri etmädi mendän.

[24]Bolïyïm men dä zaγalsïz anïŋ bilä da saχt bolïyïm töräsizlikimdän menim.

[25]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, arilikin(26r)ä körä χollarïmnïŋ menim alnïna közümnüŋ menim.

[26]Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaγalsïz zaγalsïz bolgaysen, [27]taŋlamalar bilä taŋlama bolgaysen da χaχutlarnï yïχkaysen.

[28]Sen žoγovurtuŋnu, ašaχlarnï tirgizgäysen, közlärin öktämlärniŋ sen ašaχlatïrsen.

[29]Sen yarïχlï etärsen čïraχïmnï menim, Biy Teŋrim menim, yarïχ et maŋa χaramγuluχta.

[30]Tenim [=Teŋrim] bilä χutulïyïm sïnamaχlïχtan, Teŋrim bilä menim kеč(26v)iyim duvarlarnï.

[31]Teŋrim menim, zaγalsïzdïr yollarïŋ seniŋ, da sözläri Eyämizniŋ taŋlamadïr; da išanč barčasïna, kimlär ki umsanïrlar aŋar.

[32]Anïŋ üčün ki kimdir Teŋri bašχa Eyämizdän? Ya kimdir Teŋri bašχa Teŋrimizdän bizim?

[33]Teŋri, χaysï ki kiydirdiŋ maŋa χuvatnï da χoyduŋ zaγalsïzda yolumnu menim.

[34]Toχtattïŋ ayaχlarïmnï menim, nečik maralnïŋ, da üstünä biyikliklärniŋ turγuzduŋ meni.

(27r) [35]Övrättiŋ χolumnu menim oγraška, da ettiŋ biläkimni menim, nečik yay bazïχ, da berdiŋ maŋa χuluχuŋnu χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

[36]Oŋuŋ seniŋ yöpsündü meni, da ögütüŋ seniŋ turγuzdu meŋi [=meni] meŋilik, da ögütüŋ seniŋ övrätkäy meni.

[37]Avlaχ ettiŋ yürügänimni menim tibimä menim, da küčsüzlänmädilär izlärim menim.

[38]Xuvïyïm dušmanlarïmnï menim, da yetišiyim alarga, da χaytmïyïm alardan čaχ tügätkinčä alarnï.

(27v) [39]Xïstïrïyïm alarnï, da daγïn bolmagaylar turma da tüškäylär tibinä ayaχlarïmnïŋ menim.

[40]Ey, kiydirdiŋ maŋa χuvatnï oγraška, turganlarnï üstümä menim tibimä menim ettiŋ.

[41]Dušmanlarïmnï menim χuvulgan ettiŋ da körälmägänlärimni menim tas ettiŋ.

[42]Čaχïrdïlar, da kimsä yoχ edi, ki χutχargay edi alarnï, sarnadïlar Biygä, da išitmädi alarga.

[43]Uvatïyïm alarnï, nečik toznu alnïna yelnïŋ, nečik balčïχïn oramlarnïŋ, basïyïm alarnï.

[44]Xutχargay meni Biy χaršï(28r)lïχtan žoγovurtnuŋ da turγuzgay meni baš dinsizlärgä.

[45]Žoγovurt, χaysïn ki bilmäs edim, χuluχ ettilär maŋa da išitmäχi bilä χulaχlarïnïŋ išitti maŋa.

[46]Oγlanlarï yatlarnïŋ yalγan sözlädilär maŋa, oγlanlarï yatlarnïŋ oprandïlar da aχsadïlar izlärindän kendiläriniŋ.

[47]Tiridir Biy, da alγïšlïdïr Teŋri, da biyik bolgay Teŋri, χutχaručïm menim,

[48]Teŋri, χaysï ki izdär öčümnü menim da hnazant etär žoγovurtnu tibimä,

(28v) [49]Xutχaručïm menim dušmanlarïmdan menim, öčäštürüčilärimdän. Alardan, ki turupturlar üstümä menim, biyik ettiŋ meni da erdän egri χutχardïŋ meni.

[50]Bunuŋ üčün tapunïyïm saŋa dinsizliktä da atïŋa seniŋ saγmos aytïyïm.

[51]Ulu ettiŋ χutχarïlmaχïn χanïnïŋ anïŋ, etip yarlïγamaχnï yaγlaganïna anïŋ, Tawit‘ bilä da züräti bilä anïŋ d͡žïnstan čaχ d͡žïnska.

Alγïšï Movsęsniŋ barča žoγovurt üčün [Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

(29r) [1]Alγïšlïyïχ Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarnï da atlarnï saldï teŋizgä, bolušučï, yöpsünövüčim menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχlïχka.

[2]Budur menim Teŋrim, da haybatlï etärmen bunu, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim bunu.

[3]Biy uvatïr oγrašlarnï, Biy atïdïr anïŋ.

[4]Taŋlama erlärni, da taŋlama yaraγlïlarnï, arabalarïn, da atlarïn, da barča χuvatïn p‘aṛ(29v)awonnuŋ boγdu teŋizdä.

[5]Teŋiz yaptï alarnï, boγuldular tibsizlikinä teränlikniŋ, nečik tašlar.

[6]Oŋuŋ seniŋ, Biy, haybatlïdïr χuvatï bilä kendiniŋ, oŋuŋ seniŋ, Biy, uvattï dušmanlarïŋnï seniŋ.

[7]Da ululuχu bilä haybatïŋnïŋ seniŋ uvattïŋ χaršï bolganlarïŋnï seniŋ, yeberdiŋ öčäšmäχin yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, da yedi alarnï, nečik χamïšnï.

[8]D͡žan χuvatïŋnïŋ yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, yarïldï(30r)lar suvlar, yïγïn turdular, nečik duvar taštan, suvlarï teŋizniŋ, da buzladïlar yïγïnlarï suvlarnïŋ ičinä teŋizniŋ.

[9]Ayttï dušman, ayttï: «Xuvïyïm, yetišiyim, urïyïm, ayïrïyïm talannï da tolduriyïm alardan d͡žanïmnï menim.

Xïlïčïmnï menim urïyïm alarga, eyälik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnïŋ oŋum menim».

[10]Yeberdiŋ yeliŋni seniŋ, da yaptï alarnï teŋiz, boγuldular da endilär, nečik χorγašïn, suvga muχkân [=muχkâm].

[11]Kim oχšar saŋa, Biyim, Teŋrim? (30v) Ya kim oχšagay saŋa, haybatlangan arilärinŋdä,

Tamašalï haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nïšanlar da pešälär? [12]Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da yuttu alarnï yer.

[13]Yol körgüzdüŋ toγruluχ bilä žoγovurtuŋa seniŋ, hali χaysï ki dä χutχardïŋ.

Da övündürdüŋ χuvatïŋ bilä seniŋ taboruŋa, arilikiŋä seniŋ, [14]išittilär ǰïnslar da öčäšländilär, da χorχu tuttu sïγïnganlarnï Arap‘isdannïŋ.

[15]Ol vaχtta ǰâχtlandï(31r)lar yarγučïlar Etǫmnuŋ da buyruχčïlarï Movaplarnïŋ.

Tuttu alarnï titröv, eridilär barča turučïlarï K‘anannïŋ.

[16]Tüškäy üstünä alarnïŋ ah da χorχu, da χuvatïndan biläkiŋniŋ seniŋ tüškäylär.

Čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ, Biy, čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ bu kez, χaysï ki dä taŋladïŋ.

[17]Eltip tikkäysen alarnï taγïna meŋärmäχiŋniŋ seniŋ, hadirlikinä turmaχïn [=turmaχïŋnïŋ], meŋärmäχiŋniŋ seniŋ,

(31v) Xaysï ki tapunduŋ äväldän, Biy, tapunduŋ arilikiŋ bilä, χaysï ki hadirlädilär χolganïŋ [=χollarïŋ] seniŋ. [18]Da Biy χan meŋi meŋilik da daγïn da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

[19]Zera kirdi p‘aṛawon arabalar bilä, da atlar bilä, da taŋlama yaraγlïlar bilä ičinä teŋizniŋ.

Da yeberdi üstünä alarnïŋ Biy sovun [=suvun] teŋizniŋ, da oγlanlarï Israjelniŋ bardïlar χuru bilä ičinä teŋizniŋ.

Hay*batlamaχ*

K‘risdostur menim Teŋrim, da haybatlarmen *an*ï, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim anï.

(32r) [Псалом 18/19]

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Köklär aytarlar haybatïn Teŋriniŋ, da etkänin χulununuŋ anïŋ aytar toχtalmaχlïχ.

[3]Kün künnüŋ aχtïrïr sözün, da kečä kečäniŋ körgüzür bilmäχliχïn.

[4]Yoχtur sözlär da yoχtur gäläǰilär, χaysïlarïn*ïŋ* ki išitilmägäy avazlarï alarnïŋ.

(32v) [5]Barča yerdä čïχtï avazï alarnïŋ, čaχ χïrïγïna dünyâniŋdir gäläǰiläri alarnïŋ.

Kün toγušundan χoydu čatïrïn kendiniŋ, [6]da kendi — nečik kiyöv, ki čïχar sarayïndan kendiniŋ, sövünür, nečik aznawor, yügürmäχindä yolunda kendiniŋ.

[7]Χïrïγïndan köknünǰdir čïχkanï anïŋ, tïnčlïχï anïŋ čaχ χïrïγïna anïŋ, da kimsä bolmas, ki yašïngay χizovundan anïŋ.

[8]Oṛenk‘i Eyämizniŋ zadasïzdïr, da χaytarïrlar ǰanlarnï, tanïχlïχï Eyämizniŋ inamlïdïr, da (33r) aχïllï etär oγlanlarnï.

[9]Toγruluχu Eyämizniŋ tüzdür, da färâh etär yüräkni, buyruχu Eyämizniŋ yarïχtïr, da yarïχ berirlär közlärgä, [10]χorχusu Eyämizniŋ ari da χalïr meŋilik.

Yarγusu Eyämizniŋ könüdir, da toγrudur ol.

[11]Suχlančlïdïr ol, ne ki altun da ne ki bahalï taš, özdän köp tatlïdïr ol, ne ki bir kesäk čïbal.

[12]Zera χuluŋ seniŋ saχlagay bunu, saχlama aŋar tölöv köp.

[13]Aškanlarïn kendiniŋ kim bol(33v)ur alma eskä? Yapuχluχumdan menim aruv etkin meni, Biy, [14]da yattan saχla χuluŋnu seniŋ.

Yoχsa ki yoχ eyälik etkäylär maŋa, ol vaχtta zaγalsïz bolïyïm [da ari bolïyïm ulu] yazïχtan ulu.

[15]Bolgay saŋa biyänčli sözläri aγzïmnïŋ menim, da saγïšlarï yüräkimniŋ menim alnïŋa seniŋ här sahat, Biy, bolušučïm menim da χutχaručïm menim!

[Псалом 19/20] 19

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Išitkäy saŋa Biy kününä tarlïχnïŋ, bolušučï bolgay saŋa atïn*a* [=atï] Teŋrisiniŋ Jagǫpnuŋ.

[3]Yebergäy saŋa Biy boluš(34r)luχ arilikindän kendiniŋ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

[4]Aŋgay Biy barča χurbanïŋnï seniŋ da niyätiŋni seniŋ yöpsünövlü etkäy.

[5]Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ da barča saγïšïŋnï seniŋ ol tügällägäy.

[6]Sövüniyiχ biz χutχarmaχïŋa seniŋ, atïna Teŋrimizniŋ bizim biz ulu bolïyïχ.

Toldurgay Biy barča χoltχaŋnï seniŋ, [7]hali tanïdïχ, ki tirgizdi Biy yaγlaganïn kendiniŋ.

Išitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, χuvatïn(34v)da χutχarmaχïnïŋ oŋununuŋ kendiniŋ.

[8]Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoχsa biz atïna Eyämizniŋ, Teŋrimizniŋ bizim sarnïyïχ.

[9]Bular tïyïldïlar da tüštülär, biz turduχ da toγru bolduχ.

[10]Biy, tirgiz χannï da išit bizgä kündä, χaysïnda ki sarnasaχ saŋa.

[Псалом 20/21] 20

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Biy, χuvatïŋa seniŋ färâh bolgay χan, χutχarmaχïŋa seniŋ sövüngäy asrï.

(35r) [3]Suχlančïn yüräkiniŋ anïŋ berdiŋ aŋar da erkin erinläriniŋ anïŋ keri etmädiŋ andan.

[4]Yetištirdiŋ anï alγïšïna tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ da χoyduŋ bašïna anïŋ taǰ bahalï taštan özdän.

[5]Tirlik χoydu [=χoldu] sendän, da berdiŋ aŋar uzaχ künlärgä meŋi meŋilik.

[6]Uludur haybatï anïŋ χutχarmaχïŋa seniŋ, haybatïnï da ulu könänmäχni χoygaysen üstünä anïŋ.

[7]Bersärsen aŋar alγïšnï meŋ(35v)i meŋilik, färâh etsärsen anï färâhlikinä yüzüŋnüŋ seniŋ.

[8]Xan umsandï Biygä, yarlïγamaχïndan Biyiktäginiŋ ol seskänmägäy.

[9]Tapulgay χoluŋ seniŋ üstünä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ, da oŋuŋ seniŋ tapkay barča körälmägänläriŋni seniŋ.

[10]Xoygaysen alarnï, nečik yalïnïna otnuŋ, zamanïnda yüzüŋä seniŋ.

Biy öčäšmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï, da ot yegäy alarnï.

(36r) [11]Yemiši alarnïŋ yerdän taspolgay, da züräti alarnïŋ adam oγlanlarïndan.

[12]Saptïlar sendän yamanlïχ bilä, saγïšladïlar saγïš, χaysï ki bolmadïlar toχtatma.

[13]Etsärsen alarnï χuvulgan χalganïŋa seniŋ, hadirläsärsen yüzünä alarnïŋ.

[14]Biyik bolgïn, Biy, χuvatïŋa seniŋ, alγïšlïyïχ da saγmos aytïyïχ χuvatïŋa seniŋ.

[Псалом 21/22] 21

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Teŋrim, Teŋrim menim, baχ maŋ(36v)a, ne üčün χoyduŋ meni? Yïraχ boldum χutχarïlmaχïmdan menim sözü üčün ašïnganlarïmnïŋ menim.

[3]Teŋrim menim, kündüz sarnadïm saŋa, da maŋa išitmädiŋ, kečä dä maŋa χulaχ χoymadïŋ.

[4]Sen arilärdä sïγïnïpsen da ögövlükü Israjelniŋ.

[5]Saŋa umsandïlar atalarïmïz bizim, umsandïlar saŋa, da χutχardïŋ alarnï.

[6]Saŋa čaχïrdïlar da tirildilär, saŋa umsandïlar da uyalmadïlar.

(37r) [7]Evet men χurtmen, da dügülmen adam, taba adamlarga da heč etmäχ žoγovurtnuŋ.

[8]Barčasï, kimlär ki körärlär edi meni, heč tutarlar edi meni, sözlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi bašlarïn kendiläriniŋ.

[9]Umsandï Biygä, da χutχargay anï, tirgizgäy anï, zera klädi anï.

[10]Sensen, ki čïχardïŋ meni χarïndan, umsam menim emčäklärindän anamnïŋ menim.

[11]Saŋa tüštüm men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ men(37v)im sensen Teŋrim menim.

[12]Keri etmägin mendän, zera tarlïχ yuvuχlanïptïr da kimesä yoχtur, ki boluškay maŋa.

[13]Čövrämä boldular menim aγïnlar [=sïγïnlar?] köp, da buγalar semiz χapsadïlar meni.

[14]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ, nečik aslan, ki muŋrar da χapsar.

[15]Men, nečik suv, töküldüm, da taγïldïlar barča söväklärim menim, da boldu yüräkim menim nečik balaγuz erigän ičinä yüräkimniŋ menim.

[16]Xurudu, nečik čerep, (38r) χuvatïm menim, tilim menim taŋlayïma menim yabuštu, da topraχïna ölümnüŋ endirdilär meni.

[17]Čövrämä boldular menim itlär köp, da yïγïnlarï yamanlarnïŋ χapsadïlar meni.

[18] Teštilär χollarïmnï menim da ayaχlarïmnï menim da sanadïlar barča söväklärimni menim, da alar baχïp da kördülär meni.

[19]Ayïrdïlar tonumnu menim aralarïna kendiläriniŋ da üstünä kiyinišimniŋ menim vidžag salïrlar edi.

[20]Sen, Biy, yïraχ etmägin boluš(38v)luχuŋnu seniŋ mendän, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[21]Xutχar χïlïčtan džanïmnï menim da χolundan itlärniŋ yalγïzïn anamnïŋ menim.

[22]Xutχar meni aγzïndan aslannïŋ, müŋüzündän karkardannïŋ ašaχlïχïmnï menim.

[23]Aytïyïm atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim, ičinä yïχövnüŋ alγïšlïyïm seni.

[24]Xorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, barča züräti Jagǫpnuŋ haybatlï etkäylär anï.

(39r) Xorχkay Eyämizdän barča züräti Israjelniŋ, [25] ki heč etmädi da rïsvay etmädi Biy alγïšïn yarlïnïŋ da χaytarmadï yüzün kendiniŋ mendän, yoχsa sarnaganïma menim aŋar išitti maŋa.

[26]Sendändir ögövlüküm menim, yïχövdä ulu alγïšïm menim.

Niyätimni menim tügälliyim alnïna barča χorχkanlarïnïŋ anïŋ.

[27]Yegäylär yarlïlar da toygaylar, alγïšlagaylar Biyni, ki izdiyirlär anï.

Tirilgäy yürägläri alarnïŋ, (39v) meŋi meŋilik aŋgaylar [28]da χaytkaylar Biygä barča χïrïγï yerniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča džïnslarï dayfalarnïŋ, [29]zera Eyämizniŋdir χanlïχ, da ol eyälik etär üstünä barča dinsizlärniŋ.

[30]Yedilär da yerni öptülär aŋar barča semizläri yerniŋ, alnïna anïŋ tüškäylär barčasï, ki enärlär topraχka.

[31]Džanïm menim anïŋ bilä tirilir, da zürätim menim χuluχ etkäy aŋar,

Aytïyïm Eyämizgä. Džïns, [32]ki kelsär, aytkaylar toγruluχnu (40r) žoγovurtka, ki toγmalïdïrlar, ki etti Biy.

[Псалом 22/23] 22

Saγmosu Tawit‘niŋ, 22.

[1]Biy tutkay [=kütkäy] meni, da maŋa heč nemä eksilmägäy.

[2]Tüzdägi yaš otta anda sïγïndïrdï meni da suvunda tïnčlïχnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï džanïmnï menim maŋa, yol körgüzdü maŋa yoluna toγruluχnuŋ atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä dä barsam men ičinä kölgälärniŋ ölüm-

nüŋ, χorχmandïr yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tayaχïŋ seniŋ, tayaχïŋ, (40v) alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim seγannï közgä χaršï χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïŋ seniŋ, nečik zulal, ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, birgämä menim kelir barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övünä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä.

[Псалом 23/24] 23

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Eyämizniŋdir yer tügälliki bilä kendiniŋ, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ.

(41r) [2]Ol kendidir üstünä teŋizniŋ himlär saldï aŋar, üstünä ïrmaχlarnïŋ hadirlädi anï.

[3] Kim čïχkay taγïna Eyämizniŋ? Ya kim turgay yerinä arilikiniŋ anïŋ?

[4]Xaysï ki aridir χollarï bilä da zaγalsïz yüräki bilä, χaysï ki almadï hečlikni boyuna kendiniŋ da ant ičmädi sïŋarïna kendiniŋ hillälik bilä,

[5]Bu algay bolušluχnu Eyämizdän, yarlïγamaχïn Teŋridän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

(41v) [6]Bu ǰžïnstïr, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagǫp Teŋrisiniŋ.

[7]Kötürüŋüz, buyrïχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürülgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[8]Kimdir bu χan haybatlï? Biy χuvatlï χuvatï bilä kendiniŋ, Biy χuvatlï oγrašta.

[9]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[10]Kimdir bu χan haybatlï? (42r) Biyi χuvatlïlarnïŋ, bu kendidir χanï haybatnïŋ.

[Псалом 24/25] 24

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Saŋa kötürdüm ǰžanïmnï menim, [2]Teŋrim menim, saŋa umsanïrmen, uyalmïyïm, da külmägäylär mendän dušmanlarïm menim.

[3]Barčasï, ki tözärlär saŋa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär hečliklärindä kendiläriniŋ.

[4]Yoluŋnu seniŋ, Biy, körgüz maŋa da izläriŋni seniŋ övrät maŋa.

(42v) [5]Yol körgüzgin maŋa könülüküŋä seniŋ da övrät meni, zera sensen Teŋri χutχaručïm menim da men saŋa tözdüm künüzün.

[6]Aŋgïn, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ da yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki bardïr meŋilik.

[7]Yazïχïn oγlanlïχïmnïŋ menim da biliksizlikimniŋ menim aŋmagïn, evet aŋgïn meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, tatlïlïχïŋ üčün seniŋ, [8]ki tatlï da toγrusen.

Anïŋ üčün ǫrẹnk‘ bilüčisi etärsen yazïχlïnï, [9]yolda yol (43r) körgüzürsen sekinlärgä yarγuda, övrätirsen sekinlärgä yoluŋnu seniŋ.

[10]Barča yollarï Eyämizniŋ yarlïγamaχ bilä da könülük bilädir alarga, ki χolarlar niyätin da tanïχlïχïn anïŋ.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, arït yazïχlarïmnï menim, ki köp boldular.

[12]Kimdir adam, ki χorχar Eyämizdän? Ǫrẹnk‘ bilüčisi etär anï yolda, χaysï ki dä biyändi.

[13]Boyu anïŋ yaχšïlïχta tïngay, da züräti anïŋ meŋärgäy yerni.

(43v) [14]Xuvatlïdïr Biy χorχučïlarïna kendiniŋ da bitiklärin kendiniŋ övrätir alarga.

[15]Közlärim menim här sahat Biydädirlär, da ol čïχarïr sïrtmaχtan ayaχïmnï menim.

[16]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, ki birginäsi anamnïŋ da miskinmen men.

[17]Tarlïχlarï yüräkimniŋ menim köp boldular asrï, da totχarlïχïmdan menim čïχar meni.

[18]Baχ ašaχlïχïmnï menim da χazγančïmnï menim da bošat maŋa barča yazïχïmnï menim.

[19]Kör dušmanlarïmnï, ki köp (44r) boldular, körälmämäχni, χaysï ki heč yergädän körälmädilär meni.

[20]Saχla ǰžanïmnï menim da χutχar meni, da uyatlï bolmïyïm, ki umsandïm saŋa.

[21]Zaγalsïzlar da toγrular ortaχ boldular maŋa, da men saŋa tözdüm. [22]Xutχar, Teŋri, Israjelni barča tarlïχïndan anïŋ.

[Псалом 25/26] 25

Saγmosu Tawit‘niŋ, 25.

[1]Yarγu etkin maŋa, Biy, zera men zaγalsïzlïχïma menim *birgä* [=bardïm da Biygä] umsandïm, ki bolmagaymen χasta.

(44v) [2]Sïnagïn meni, Biy, da tergä meni, tergä bövräklärimni menim da yüräkimni menim.

[3]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, alnïna közlärimniŋ menim, da biyänčli bolïyïm könülüküŋä seniŋ.

[4]Olturmïyïm men olturγučuna hečlikniŋ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

[5]Körälmädim men yïγïnïn yamanlarnïŋ, da χïrsïzlar bilä men olturmïyïm.

[6]Yuvïyïm arilik bilä χolumnu menim da čövräsinä bolïyïm seγanïŋ bilä seniŋ, Biy,

[7]Išitmä maŋa avazïn alγïš(45r)ïŋnïŋ seniŋ da aytma barča sk‘ančelik‘iŋni seniŋ.

[8]Biy, sövdüm šöhrätin övüŋnüŋ seniŋ da yerin otaχïŋnïŋ, haybatïŋnïŋ seniŋ.

[9]Tas etmägin χïrsïzlar bilä ʤanïmnï menim, da ne er bilä χan töküči tirlikimni menim,

[10]Xaysïlarïnïŋ ki χollarï kendilärinïŋ töräsizlik bilädir, da oŋu alarnïŋ toludur mzda bilä.

[11]Men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, χutχar meni, Biy, da yarlïγa maŋa.

[12]Ayaχïm menim turgay toγ(45v)ruluχta, yuχövdä ulu alγïšlïyïm seni.

[Псалом 26/27] 26

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Biy yarïχïm menim da tirlikim menim: men kimdän χorχkaymen? Biy išančï tirlikimniŋ menim: men kimdän titräsärmen?

[2]Yuvuχlanmaχïna maŋa yamanlarnïŋ yemä tenimni menim χïstïručïlarïm menim da dušmanlarïm menim, alar χaçakʻlandïlar da tüštilär.

[3]Egär hadirlänsä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagattagi uruš, hälbät, munuŋ bilä dä saŋa, (46r) Biy, umsandïm.

[4]Birni χoldum Eyämizdän da bunu χolarmen — turma maŋa övünä Eyämizniŋ barča künlärinä tirlikimniŋ menim,

Körmä maŋa könänmäχin Eyämizniŋ da buyruχ bermä sarayïna anïŋ.

[5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ kününä yamannïŋ, [yapovu tibinä etti meni] yapovunda čatïrïnda kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik et bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

(46v) Čövräsindä bolïyïm da sunïyïm čatïrïna anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädi yüzüm menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädilär.

[9]Xaytarmagïn yüzüŋnü mendän da sapmagïn öčäšmäχ bilä χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bol, Biy, rïsvay etmägin meni da χoymagïn meni, Teŋrim, χutχaručïm menim.

(47r) [10]Atam menim da anam menim χoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

[11]Oṛeṇkʻkä bilüči et meni, Biy, yoluŋa seniŋ, yol körgüz maŋa iziŋä seniŋ toγru.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Turdular üstümä menim tanïχlarï yazïχnïŋ da yalγan boldular maŋa töräsizliklärindä kendilärinïŋ.

[13]Inandïm körmä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ yerinä tirilärniŋ. [14]Tözgin Eyämizgä da zorlu bolgïn, (47v) χuvatlansïn yüräkiŋ, seniŋ da töz Eyämizgä.

[Псалом 27/28] 27

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrim menim, tïyïlmagïn mendän, bolmagay χačan tïyïlgaysen mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[2]Išit, Biy, avazïma [=avazïna] χoltχamnïŋ menim χolmaχïmda maŋa sendän, kötürgändä χollarïmnï menim sarayïŋda ari seniŋ.

[3]Heseplämägin χïrsïzlar bilä ʤanïmnï menim, da ne alar bilä, ki χïlïnïrlar töräsizlikni, tas etkin meni,

(48r) Xaysïlarï ki sözlärlär edi eminlikni sïŋarlarï bilä kendilärinïŋ, da yamanlïχtïr yüräklärinä alarnïŋ.

[4]Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnïŋ, töräsizliklärinä körä barganlarnïŋ alarnïŋ tölä alarga.

Išinä körä χollarïnïŋ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnïŋ.

[5]Aŋlamadïlar alar išin Eyämizniŋ, da ne išinä χolunuŋ anïŋ baχtïlar, yemirgäysen alarnï, da daγïn yasalmagaylar.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki išitti av(48v)azïna alγïšïmnïŋ menim, [7]Biy bolušučïm menim da yardïmčïm menim.

Aŋar umsandï yüräkim menim, faydalandï da färâh boldu Teŋri [=tenim] menim, da men erkim bilä menim tapunïyïm aŋar.

[8]Biy χuvat žoγovurtuna kendiniŋ, išanč χutχarmaχïnïŋ yaγlaganïna kendiniŋ.

[9]Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, da alγïšla meŋärmäχiŋni seniŋ, küt da biyiklät alarnï čaχ meŋilikkä diyin.

[Псалом 28/29] 28

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Sunuŋuz Eyämizgä, oγlanlarï Teŋriniŋ, sunuŋuz Eyäm(49r)izgä oγlanlarïn χočlarnïŋ.

Sunuŋuz Eyämizgä haybatnï da hörmätni, [2]sunuŋuz Eyämizgä haybatnï atïna anïŋ, yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikiniŋ anïŋ.

[3]Avazï Eyämizniŋ üstünä suvlarnïŋ, da Teŋri haybatlï kökrädi, da Biy kendi üsnä suvlarnïŋ köp.

[4]Avazï Eyämizniŋ χuvatlï, da avazï Eyämizniŋ ulu könänmäχlärgä.

[5]Avazï Eyämizniŋ uvatïr ormanlarnï, da uvatïr Biy ormanlarïn Lipanannïŋ.

(49v) [6]Uvatkay alarnï, nečik madγaš teräklärin Lipanannïŋ, ki sövüklüsüdür, nečik oγlanlarï kʻarkʻardannïŋ.

[7]Avazï Eyämizniŋ kesär yalïnnï ottan, [8]avazï Eyämizniŋ teprätir pustalïχnï, da mušχullatïr Biy pustalïχïn Gatęsniŋ.

[9]Avazï Eyämizniŋ toχtatïr marallarnï da mäyan etär ormannï.

Daʤarïna anïŋ barča, kimsä aytïr haybat aŋar.
[10]Biy taškïnlarnï olturγuzur da ašaχlatïr, χanlïχ etkäy (50r) Biy meŋilik.
[11]Biy χuvatï žoγovurtuna kendiniŋ bergäy da alγïšlagay žoγovurtun kendiniŋ eminliktä.

[Псалом 29/30] 29

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.
[2]Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüŋ meni da färâh etmädiŋ dušmanlarïmnï menim mendä.
[3]Biy, Teŋrim menim, sarnadïm saŋa, da saγayttïŋ meni, [4]Biy, čïχardïŋ tamuχtan ʤanïmnï menim, χutχardïŋ meni alardan, ki enärlär čuγurga.
[5]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ariläri anïŋ, tapunuŋuz aŋïlmaχlïχïna arilikiniŋ anïŋ.
(50v) [6]Yüräklänmäχtir öčäšmäχliχindä anïŋ da tirlikidir erkinä anïŋ.
Kečχuruda tïngaylar yïγlaganlar, ertä bolgay färâhlik.
[7]*M*en ayttïm: yaχšï tirlikimä meni*m*, ki seskänmägäymen meŋilik.
[8]Biy, erkiŋä seniŋ berdiŋ körkümä menim χuvatnï, χaytardïŋ yüzüŋnü seniŋ mendän, da men boldum mušχullangan.
[9]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrimä menim χoldum. [10]Ne faydadïr saŋa χanïmdan menim, egär ensäm men buzuχluχka?
Yoχsa mï topraχ tapun(51r)maχ etkäy saŋa ya aytkay könülüküŋnü seniŋ?
[11]Išitti maŋa Biy da yarlïγandï, da Biy boldu maŋa bolušučï.
[12]Xaytardï χayγumnu färâhlikkä menim, češti mendän χïlχapnï da maŋa kiydirdi färâhlikni.
[13]Nečik saγmos, aytkaylar saŋa haybatïm menim, da daγïn pošman bolïyïm, Biy, Teŋrim menim, meŋilik tapunïyïm saŋa.

[Псалом 30/31] 30

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.
[2]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmïyïm (51v) meŋilik, toγruluχuŋda seniŋ χutχar meni da abra.
[3]Ašaχlat maga [=maŋa] χulaχïŋnï seniŋ, ʤâhtlan tirgizmä meni.
Bol, menim Teŋrim, yardïmčïm da övü išančnïŋ — abramaga meni, [4]zera χuvatlatučïm menim da išančïm menim sensen.
Atïŋ üčün seniŋ, Biy, yol körgüzdüŋ maŋa da beslädiŋ meni, [5]da čïχargïn meni sïrtmaχtan bu, ki yašïrïlïptïr maŋa.
Sensen yardïmčïm menim, Biy, [6]da χoluŋa seniŋ sïmarlarmen ʤanïmnï menim.
(52r) Xutχardïŋ meni, Biy, Teŋri, könülüküŋ bilä seniŋ, [7]körälmädiŋ alarnï, ki saχlarlar χorχunu boš.
Men Biygä umsandïm, [8]sövüniyim da färâh bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.
Baχtïm [=Baχtïŋ] ašaχlïχïma menim, χutχardïŋ totχarlïχtan ʤanïmnï menim, [9]da čïχara bermädiŋ meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim, da turγuzduŋ avlaχta ayaχïmnï menim.
[10]Yarlïγa maŋa, Biy, ki χïsïlïpmen men, mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, ʤanïm (52v) menim da χarnïm menim.
[11]Eksildilär aγrïχlardan tirlikim menim, da yïllarïm menim ʤan čïχmaχtan.
Miskinländi küčsüzlüχtän χuvatïm menim, da söväklärim menim mušχullandïlar.
[12]Ne ki barča dušmanlarïm menim, boldum men taba χonšularïma menim, asrï ah da χorχu tanïšlarïma menim.
Barčasï, χaysïlarï ki körärlär edi meni, čïχarï χačarlar edi mendän.
[13]Unutulgan boldum men, nečik ölü, yüräktän, da bold(53r)um men nečik saγït taspolgan.
[14]Zera išittim men panbasïn köplärniŋ, ki čövrämä edilär menim, yïγïlganïna alarnïŋ birgä alma ʤanïmnï menim saγïšladïlar, [15]evet men saŋa, Biy, umsandïm.
Ayttïm: sensen Teŋrim menim, [16]da χoluŋa seniŋdir meŋärmäχim menim.
Xutχar meni χolundan dušmanlarïmnïŋ menim da χuvučïlarïmdan menim.
[17]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ, abra meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, [18]Biy, uyatlï bolmïyïm, ki sarnadïm saŋa.
(53v) Uyalgaylar χïrsïzlar da engäylär tamuχka, [19]da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toγru üčün egirlikni öktämliklärindä da sökmäχlärindä kendiläriniŋ.
[20]Nečik ki köptür yarlïγamaχï tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ, Biy, χaysï ki saχladïŋ χorχkanlarïŋa seniŋ.
Ettiŋ sen alarga, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa alnïna adam oγlanlarïnïŋ.
[21]Berkäyttiŋ alarnï yapovuŋda yüzüŋnüŋ seniŋ mušχulluχundan adamlarnïŋ.
(54r) Yaptïŋ alarnï čatïrïŋda seniŋ χaršïlïχlarïndan tillärniŋ.
[22]Alγïšlïdïr Biy, ki tamaša etti yarlïγamaχïn kendiniŋ šähärdä bek.
[23]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki tüštüm χayda ki yüzüŋdän közüŋnüŋ seniŋ.
Anïŋ üčün išittiŋ avazïna alγïšïmnïŋ menim, čaχïrganïma menim saŋa.
[24]Sövüŋüz Biyni, barča ariläri anïŋ, zera toγruluχnu izdär Biy da tölär alarga, χaysïlarï ki a*r*tïχsï (54v) etärlär öktämlikni.

[25]Tiräkläniŋiz, da χuvatlansïn yüräkiŋiz siznïŋ, barčaŋïz, ki umsanïpsiz Biygä.

[Псалом 31/32] 31

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]San, χaysïna ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna da yapuldular barča ašïnganlarï anïŋ.

[2]San adamga, χaysïna ki heseplämägäy Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur hillälik aγzïna anïŋ.

[3]Tïyïldïm men, da oprandïlar barča söväkläṙim menim čaχïrganïma maŋa Biygä [4]künüzün, (55r) kündüz da kečä

Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm zabunluχka, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.

[5]Yazïχlarïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizliklärimni menim yapmïyïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχïmnï menim, da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχïmnïŋ menim.

[6]Bunuŋ üčün alγïška turgaylar saŋa barča arilärïŋ seniŋ vaχtta yöpsünövlü.

(55v) Evet yalγïz suvlardan tašχïn köpniŋ, χaysï ki alarga heč nemä tiymägäy.

[7][Sensen išančïm menim tarlïχïmda bu, ki čövrämä boldular menim.]

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, ki χapsadïlar meni.

[8]«Aχïllï etiyim seni da esli yolda, χayda ki barsarsen, da toχtatïyïm üstünä seniŋ oŋumnu menim».

[9]«Bolmaŋïz nečik at da χatïr, ki yoχtur alarda aχïl, yügä*n*dä da noχtada χïstïrïrsen yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».

[10]Köp χïyïnï bardïr yazïχlï(56r)larnïŋ, evet χaysïlarï umsanïrlar Biygä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ čövräsinä bolgay alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biyni da [=Biydä], ögünüŋüz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Sövünüŋüz, toγrular, Biydä, toγrularga yarašïr alγïš, [2]χosdovanel boluŋuz Eyämizgä alγïš bilä, on stronlu saγmos bilä saγmos aytïŋïz aŋar.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, (56v) zera yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[4]Toγrudur aytušu Eyämizniŋ, da barča išläri anïŋ inam bilädir, [5]da sövär yarlïγamaχnï da könülüknü Biy.

Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer, [6]da sözü bilä Eyämizniŋ kök toχtaldï, da ǰanï bilä aγzïnïŋ anïŋ barča χuvatlïlarï alarnïŋ.

[7]Yïγïštïrdï, nečik tulχuχka, suvlarïn teŋiznïŋ da χoyar teränliktä χaznasïn kendiniŋ.

[8]Xorχkay Eyämizdän barča (57r) yer, da andan titrägäylär barča turučïlarï dünyânïŋ.

[9]Zera ol ayttï — da boldu, buyurdu — da toχtaldïlar.

[10]Biy taγïtïr saγïšïn dinsizlärniŋ, alčaχ etär Biy saγïšïn žoγovurtnuŋ, da heč etär Biy saγïšïn buyruχčïlarnïŋ.

[11]Saγïšï Eyämizniŋ meŋilik χalïr, da saγïšï yüräkiniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[12]San ǰïnska, χaysïna ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar, žoγovurtnu [=žoγovurtka], χaysï ki taŋladï meŋärmäχinä kendiniŋ.

[13]Köktän maχtï [=baχtï] Biy barča (57v) oγlanlarïna adamlarnïŋ, [14]hadir turarïndan kendiniŋ, baχtï ol barča turučïlarïna dünyâniŋ.

[15]Kim yarattï bašχa yüräkin alarnïŋ, eskä alma barča išin alarnïŋ.

[16]Dügül ki köp χuvatïnda kendiniŋ abralïr χan, da ne aznawur köp χuvatïnda kendiniŋ.

[17]Yalγandïr at χutχarïlmaχïnda kendiniŋ, köp χuvatïnda kendiniŋ χutχarmastïr atlagannï.

[18]Közü Eyämizniŋ üsnä χo(58r)rχkanlarïnïŋ kendiniŋ, da χaysïlarï umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ,

[19]Xutχarma ölümdän ǰanlarïn alarnïŋ, yedirmä alarnï ačlïχta.

[20]Džanlarïmïz bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol bolušučï da yardïmčïmïz bizimdir.

[21]Aŋar färâh bolgay yüräklärimiz bizim, da atïna ari anïŋ umsanalïχ.

[22]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, üstümüzgä biznim, nečik umsandïχ saŋa.

[Псалом 33/34] 33

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

(58v) [2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïma menim.

[3]Biydä maχtangay ǰanïm menim, išitkäylär sekinlär da färâh bolgaylar.

[4]Ulu etiŋiz Biyni menim bilä da biyik etiŋiz atïn anïŋ birgä.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu miskin sarnadï Biygä, (59r) da Biy išitti muŋar, barča tarlïχïndan munuŋ χutχardï munu.

[8]Taborladï frištäläri Eyämizniŋ, čöp-čövrädir χorχkanlarï bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, ki heč nemä yoχtur eksiklik *χor*χučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačïχtïlar,

yoχsa χay(59v)sïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïr tiliŋni seniŋ yamanlïχtan, da erinläriŋ seniŋ sözlämägäylär hillälikni.

[15]Sapkïn yamandan da etkin yaχšïlïχnï, χolgïn eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közü Eyämizniŋ üstünä (60r) toγrularnïŋ, da χulaχlarï anïŋ üstünä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämizniŋ üstünä yaman iščilärniŋ — tas etmä yerdän aŋïlmaχïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga, barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, ki opranïptïrlar yürägläri bilä, ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχtïr toγrularga, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklär(60v)in alarnïŋ, da ne bir alardan ufalmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa χaysï ki körälmästir toγrunu, pošman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bol*ma*gaylar barčasï, kimlär ki umsanïptïrlar aŋar.

[Псалом 34/35] 34

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Yarγula, Biy, alarnï, ki yarγular meni, tïyïš alar bilä, ki urušurlar menim bilä.

[2]Al yaraγïŋnï da χalχan(61r)ïŋnï seniŋ da kel bolušma maŋa, [3]čïχar χïlïčïŋnï seniŋ χaršï χuvučïlarïma menim tïyma alarnï da aytkïn sen ǰanïma menim, ki: «Xutχarïlmaχïŋ seniŋ menmen».

[4]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki izdiyir edilär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[5]Bolgaylar alar nečik toz alnïna yelniŋ, da frištäsi Eyämizniŋ ïnǰïtkay alarnï.

[6]Bolgay yollarï alarnïŋ χaramγuluχta da azmaχlïχta, da frištäsi Eyämizniŋ χuvgay alarnï.

(61v) [7]Heč yergädän yašïrdïlar maŋa sïrtmaχ buzulmaχlarïna kendiläriniŋ da heč yergädän tabaladïlar ǰanïmnï menim.

[8]Yeriškäy üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, χaysï ki bilmädilär, d*a* avnï, ki yašïrdïlar, algay ayaχlarïn alarnïŋ, da sïrtmaχka ol tüškäylär.

[9]Yoχsa ǰanïm menim sövüngäy Biydä, färâh bolgay χutχarmaχïna anïŋ, [10]da barča söväklärim menim aytkaylar: «Biy, kim oχšar saŋa?

Ki χutχardï yarlïnï χolundan χuvatlïnïŋ, yarlïnï (62r) da miskinni alardan, χaysï ki χapsarlar anï».

[11]Turdular üstümä menim tanïχlarï yamanlarnïŋ, χaysï nemäni, ki bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

[12]Tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, meŋärmämäχ ǰanïmnï menim saγïšladïlar adam oγlanlarïndan.

[13]Men ïnǰïtkanïna alarnïŋ χïlχap kiyär edim, ašaχ etär edim oruč bilä ǰanïmnï menim, da alγïšïm menim χoynuma menim χaytsïnlar.

[14]Nečik χardaš da sïŋar, ol (62v) türlü biyänčli bolur edim, nečik yas tutučï da χayγulu, ol türlü ašaχ etär edim.

[15]Üstümä menim färâh boldular da yïγïldïlar; yïγïldïlar mendä χïyïnlar, da men tanïmadïm, taγïldïlar da pošman bolmadïlar.

[16]Sïnadïlar meni da heč ettilär hečlik bilä, χïrčïldatïrlar üstümä menim tišlärin kendiläriniŋ. [17]Biy, χačan körsärsen?

Keri et ǰanïmnï menim hizliklärindän alarnïŋ da aslanlardan birin anamnïŋ menim.

[18]Tapunïyïm saŋa, Biy, yïχövdä (63r) ulu da yïγïnïnda köplüχnüŋ alγïšlïyïm seni.

[19]Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim, χaysïlarï ki körälmäslär edi meni heč yergädän, köz salmaχ etärlär edi maŋa közläri bilä kendiläriniŋ.

[20]Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öčäšmäχ bilä hillälikni saγïšlarlar edi.

[21]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ da ayttïlar: «Evet, kördü közlärimiz bizim».

[22]Kördüŋ, Biy, da tïyïlmagïn, Biy, keri bolmagïn mendän.

[23]Oyan da baχ, Biy, könülük(63v)ümä menim, Teŋrim menim da Biyim menim, yarγuma menim, [24]da könülük et maŋa toγruluχuŋa seniŋ körä, Biy, Teŋrim menim.

Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim [25]da aytmagaylar yüräklärinä kendiläriniŋ, ki: «Vaχ-vaχ ǰanïmïzga bizim, ki boγduχ anï».

[26]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki sövünürlär edi yamanïma menim, kiygäylär uyatnï da rïsvaylïχnï, χaysïlarï ki ulu sözlärlär edi üstümä menim.

[27]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčasï, kimlär ki (64r) klärlär toγruluχumnu menim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da χaysïlarï ki klärlär eminlikni χuluŋ bilä seniŋ.

[28]Tilim menim sözlägäy toγruluχuŋnu seniŋ, här kez ögövlüküŋnü seniŋ.

[Псалом 35/36] 35

[2]Aytïyïr töräsiz, yazïχlanïp esi bilä kendiniŋ, ki yoχtur χorχusu Teŋriniŋ alnïna közlärimiziniŋ bizim.

[3]Hilläländi alnïŋa [=alnïna] anïŋ tapma töräsizlikin kendiniŋ da körälmämä anï.

[4]Sözläri aγzïnïŋ anïŋ töräsizlik da hilläliktir.

(64v) Klämädi ol aŋlama yaχšïnï, töräsizlikni heseplädi tošäkindä kendiniŋ.

[5]Turdu ol barča yolda, ki dügüldür yaχšï, da yamandan ol osanmadï.

[6]Biy, köktädir yarlïγamaχïŋ seniŋ, könülüküŋ seniŋ čaχ bulutlarga diŋrä.

[7]Toγruluχuŋ seniŋ — nečik taγlar, Teŋri, könülüküŋ seniŋ — nečik teränliklär köp! Adamlarnï da hayvanlarnï tirgizirsen sen, Biy!

[8]Nečik ki köp ettiŋ yarlïγam*aχ*ïŋnï seniŋ, Teŋri! Evet adam (65r) oγlanlarï kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsangaylar:

[9]Ičkäylär alar semizlikindän övüŋnüŋ seniŋ, da aχïn suvlarïn huzurluquŋnuŋ seniŋ bersärsen ičmä alarga.

[10]Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχnï.

[11]Sač yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, toγru*lu*χuŋnu seniŋ, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Kelmäsin üstümüzgä bizim ayaχlarï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarnïŋ titrätmä(65v)sinlär bizni.

[13]Anda tüškäylär barčasï, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, keri bolgaylar da daγïn bolmagaylar toχtalma.

Alγïšï Movsęsniŋ

[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

[1]Baχïŋïz, kök, ta sözliyim, išitkäy yer aytušun aγzïmnïŋ menim.

[2]Yöpsünövlü bolgay, nečik yaγmur, avazïm menim, da engäy, nečik χïrovu, aytušum menim.

Nečik yaγmur üstünä yäšilniŋ, nečik yaγïš üstünä bičänniŋ, [3] ki atïn Eyämizniŋ sarna(66r)gaybiz, da beriŋiz alγïš Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim.

[4]Teŋri, χaysïnïŋ ki könülük bilädir iši anïŋ, da barča yollar anïŋ könülük bilädir.

Teŋri inamlïdïr, da yoχtur anda egirlik; toγrudur, könü Biy.

[5]Yazïχlandïlar, da dügül oγlanlarï anïŋ χorančlar, toγganlar yolsuz da χolayïna.

[6]Dügül bu oldur, χaysï ki Eyämizgä tölär ediŋiz siz, yïγïnlarï aχïlsïzlar da dügül aχïllï.

Dügül bu kendidir ataŋ (66v) seniŋ, χaysï ki tapundu seni, etti seni da yarattï seni.

[7]Esiŋä bolgay seniŋ künläri meŋilikniŋ, aŋlaŋïz yïllarïn ǰïnslarnïŋ čaχ ǰïnska dirä.

Sorgïn sen ataŋdan seniŋ, da gäläǰi etkäylär saŋa, χartlarïŋdan seniŋ, da aytkaylar saŋa.

[8]Zamanïnda, nečik ayïrdï Biyiktägi barča ǰïnslarnï, nečik taγïttï ol oγlanlarïn Atämniŋ.

Turγuzdu ček dinsizlärgä sanïna körä frištälärinä Teŋriniŋ.

(67r) [9]Boldu ülüšü Eyämizniŋ žoγovurtu kendiniŋ Jagop, da payï meŋärmäχiniŋ kendiniŋ Israjel.

[10]Yetkinčä boldu aŋar pustalïχta; susamaχlïχta, suvsuzluχta χuluχ etti aŋar.

Ögütlädi anï da saχladï, nečik böbäkin köznüŋ, [11]nečik χaraχuš, χanatlarïnda kendiniŋ yöpsündü anï, nečik üstünä čipčäläriniŋ kendiniŋ, šaγavatlandï.

Kerdi χanatlarïn kendiniŋ, da yöpsündü anï, da köt(67v)ürüp keltirir edi anï üstünä, yaγïrlarï arasïna kendiniŋ.

[12]Biy yalγïz kütär edi alarnï, da yoχ edi alar bilä teŋri yat.

[13]Keltirip čïχardïlar alarnï χuvatïna yerniŋ, yedirdi alarnï hasilliki bilä tarlovlarnïŋ.

Emizdirdi alarga čibal χayadan da yaγ tašlï χayadan,

[14]Yaγï inäklärniŋ da sütü χoyunlarnïŋ yaγ bilä birgä bïzovlarnïŋ, ögüzlärniŋ da ečkilärniŋ.

Semizlikin bövräklärindän ašlïχnïŋ da χanïn borla(68r)nïŋ ičti, čaγïrnï.

[15]Yedi Jagop, toyundu da huzurlandï sövüklü.

Semirdi, baziχ boldu, keŋärdi, χoydu Biy Teŋrini, yaratučïsïn kendiniŋ, da artχarï χaldï Teŋrisindän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

[16]Öčäšlättilär meni yat ayaχlarï bilä kendiläriniŋ, da guṛk‘larï bilä kendiläriniŋ öčäštirdi, ačïγlattïlar meni.

[17]Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teŋrigä, gurk‘larnï, χaysï ki bilmäslär edi, yäŋi da vaχtsïz, χaysïlarïn ki heč tan(68v)ïmaslar edi atalarï alarnïŋ.

[18]Xoyduŋ Biyni, ki toγurdu seni, unuttuŋ Teŋrini, ki yedirdi seni.

[19]Kördü Biy da paχïllandï, yüräkländi üstünä oγlanlarïna da χïzlarïna alarnïŋ [20]da ayttï:

«Xaytarïyïm yüzümnü menim alardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmalïdïr [soŋγudagi] zamanda.

Zera bir ǰïnstïr χolayïna alar, da oγlanlarï biyänčsizlikniŋ, [21]alar paχïllattïlar meni Teŋri dügülläri (69r) bilä kendiläriniŋ da ačïttïlar men[i] guṛk‘larïnda kendiläriniŋ.

Hali men dä paχïllatïyïm alarnï, ǰïns keräksiz da essiz ǰïns bilä ačïtïyïm alarnï».

Haybatlamaχ

Beriŋiz haybat Teŋrigä, beriŋiz alγïšnï Eyämizgä, Teŋrigä, adam sövüčigä meŋilik. Pareχos″.

(69v) [Псалом 36/37] 36

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Paχïllanmagïn yamanlarga, ne alarga, χaysï-larï ki χïlïnïr töräsizlikni.

[2]Zera, nečik bičän, tezindän χurusarlar, nečik yaš ot, tezindän ašsarlar.

[3]Umsan Biygä da etkin tatlïlïχnï, turgïn yerdä da kütülürsen ululuχunda anïŋ.

(70r) [4]Sïχta Eyämizdän, da ol berir saŋa χoltχasïn yüräkiŋniŋ seniŋ, [5]belgili et alnïna Eyämiz-niŋ yoluŋnu seniŋ da umsangïn aŋar.

Ol etsär [6]da čïχarsar, nečik yarïχnï, sučsuzluχuŋnu seniŋ da toγruluχuŋnu seniŋ, nečik yarïm-künnü.

[7]Hnazant bolgïn Eyämizgä, da χuluχ et aŋar, da paχïllanmagïn alarga, χaysïlarïnïŋ ki oχšašla-nïptïr yollarï kendiläriniŋ adamlarga, χaysï ki χïlï-nïyïrlar töräsizlikni.

[8]Tïyïl öčäšmäχtän, da tïngïn (70v) yüräklän-mäχtän, da paχïllanmagïn yamanlarga.

[9]Yamanlar tezindän taspolurlar, evet χaysïla-rï tözärlär Eyämizgä, alar meŋärirlär yerni.

[10]Azulaχ da daγïn heč bolmïsar χïrsïz, izdäsär-sen yerni anïŋ da tapmïsarsen.

[11]Evet χaysïlarï ki sekindirlär, alar meŋärsär-lär yerni da huzur etsärlär kör [=köp] eminlik-lärindä kendiläriniŋ.

[12]Čašutlar yazïχlï toγrunu da χïrʤïldatïr [üs-nä anïŋ] tišlärin kendiniŋ, [13]evet Biy külsär alar-dan.

Zera äväldän körär, ki yetišip(71r)tir künü anïŋ.

[14]Xïlïč čïχardïlar yazïχlïlar da χordular yayla-rïn kendiläriniŋ urmaga yarlïnï da miskinni, öl-dürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[15]Xïlïčlarï alarnïŋ kirgäy yüräklärinä alarnïŋ, da yaylarï alarnïŋ ufalgay.

[16]Yaχšïdïr azulaχ nemä toγrunuŋ, ne ki köp ululuχu yazïχlïlarnïŋ, [17]da biläklärin χïrsïzlarnïŋ yančkaylar.

Toχtatïr Biy toγrularnï [18]da tanïr künlärin za-γalsïzlarnïŋ, žaranklïχï alarnïŋ meŋilik bolgay.

(71v) [19]Uyalmïsarlar alar zamanïnda yaman-lïχnïŋ, evet kününä ačlïχnïŋ toysarlar.

[20]Ošta yazïχlïlar taspolurlar, evet dušmanlarï Eyämizniŋ haybatlanganïna da biyiklängäninä kendiläriniŋ eksilsärlär, nečik tütün eksilir.

[21]Ötünč alïr yazïχlï da tölämästir, evet χaysï toγrudur, yarlïγar da berir.

[22]Xaysïlarï alγïšlarlar Biyni, meŋärirlär yerni, da χaysïlarï χarγarlar, taspolgaylar andan.

[23]Eyämizdän tüzätilir barganï kišiniŋ, yolun anïŋ ol klär asrï.

(72r) [24]Kläsä dä taysa da, ol yïχïlmagay, zera Biy χolun tutučïdïr anïŋ.

[25]Igit edim men, da χartaydïm, da körmädim toγrunu heč bolgan, da ne butaχï anïŋ, ki tilängäy ötmäk.

[26]Künüzün yarlïγar da berir ötünč, züräti anïŋ alγïšlï bolgay meŋilik.

[27]Keri bol yamandan da et yaχšïnï, turarsen meŋi meŋilik kendindä.

[28]Biy sövär könülüknü da dügül ašaγa urar arilärin kendiniŋ, yoχsa meŋilik saχlar alarnï.

(72v) Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züräti χïrsïzlarnïŋ taspolgaylar.

[29]Evet toγrular meŋärgäylär yerni da turgay-lar meŋi meŋilik kendindä.

[30]Aγzï toγrunuŋ saγïšlar aχïlnï, da tili anïŋ sözlägäy könülüknü.

[31]Töräsi Teŋrisiniŋ kendiniŋ bar yüräkinä kendiniŋ, da ni taymagay barganï anïŋ.

[32]Baχar yazïχlï toγruga da klär öldürmä anï, [33]evet Biy χoymas anï χoluna anïŋ da sučlu etmäs anï, ne vaχt yarγulasa anï.

(73r) [34]Tözgin Eyämizgä da saχla yolun anïŋ, da biyik etär seni meŋärmägä yerni, da tas bolga-nïn yazïχlïlarnïŋ körärsen.

[35]Kördüm χïrsïznï kötürülgän, biyiklängän, nečik ormanï Lipanannïŋ.

[36]Aštïm — da ošta yoχ edi, izdädim — da tapul-madï yeri anïŋ.

[37]Saχla zaγalsïzlïχnï da körgin toγruluχnu, ze-ra bardïr nasipi adamnïŋ eminlik etučiniŋ.

[38]Töräsizlär sürülgäylär bir oγurdan, da züräti χïrsïzlarnïŋ taspolgay.

[39]Xutχarïlmaχï toγrular(73v)nïŋ Eyämizdän-dir, közätučisidir alarnïŋ zamanïnda tarlïχnïŋ.

[40]Bolušur alarga Biy da χutχarïr alarnï, abrar alarnï yazïχlïlardan da tirgizir alarnï, zera umsan-dïlar aŋar.

[Псалом 37/38] 37

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Biy, yüräklängäniŋ bilä seniŋ χaršïlamagïn meni da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχuŋ seniŋ oχlandï mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä (74r) menim yüzün-dän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

Yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

[5]Töräsizliklärim menim biyikländilär, ne ki ba-šïm menim, nečik yük aγïr, aγïrlandï üstümä menim.

[6]Irinländilär da čiridilär yaralarïm menim yü-zündän eksizlikimniŋ [=essizlikimniŋ] menim.

[7]Zabunlandïm da ašaχ boldum asrï, künüzün χayγulu yürür edim, [8]zera boyum menim tolu boldu χïyïn bilä da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum (74v) asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.

[10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim, da küstüngänim menim sendän yapulmadï.

[11]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu da bolmadï birgämä.

[12]Yaχšï klävučilärim da yuvuχlarïm menim alnïma menim yuvuχlandïlar da turdular, da yuvuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.

[13]Zulum bilä yarγulïyïrlar (75r) meni da izdiyir edilär ǰanïmnï menim, χaysïlarï saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hizlikni künüzün saγïšladïlar.

[14]Yoχsa men — nečik χulaχsïz, ki išitmäs, nečik tilsiz, χaysï ki ačmas aγzïn kendiniŋ.

[15]Boldum men nečik adam, χaysï ki išitmäs da bolmagay söz aγzïna anïŋ.

[16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy, Teŋrim menim.

[17]Ayttïm, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim; seskän(75v)gäninä ayaχlarïmniŋ menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrïχlarïm menim alnïma menim här sahat.

[19]Töräsizlikimni menim aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.

[20]Hanuz dušmanlarïm menim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän artïχ, köplär edilär, χaysïlarï körälmäs edilär meni heč yergädän.

[21]Da χaysïlarï tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, yam(76r)an sözlär edilär mendän, zera men barïr edim artïndan toγruluχnuŋ.

[22]Xoymagïn meni, Biy, Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn mendän, [23]baχkïn bolušma maŋa, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

[Псалом 38/39] 38

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Ayttïm, ki saχlagaymen yolumnu menim, ki yazïχ etmägäymen tilim bilä menim.

Xoydum közät aγzïma menim, χaršï bolganda yazïχlï alnïma menim.

[3]Xulaχsïz boldum da ašaχlandïm, tirildim [=tïyïldïm] öčäšmäχtän, (76v) da aγrïχlarïm menim yäŋirdilär mendä.

[4]Xïzdï yüräkim menim χarnïma menim, da saγïšïma menim yandï ot.

[5]Sözlädim tilim bilä menim da ayttïm:

Körgüz maŋa, Biy, soŋγumnu menim da sanïn künlärimniŋ menim, ki ne χadardïr, ki bilgäymen, ki ne χadar nemä eksiliptir mendän.

[6]Ošta ölčöv bilä χoyduŋ künlärimni menim, da küčü χuvatïmnïŋ menim nečik heč nemädir alnïma menim, hälbät, barča bilä hečtir här adam tenli.

(77r) [7]Alay oχ, nečik yüzlämä, keziyir adam, hälbät, heč yergädän bušuryanïyïr, χaznalïyïr da bilmäs, kimgä yïyïštïrïyïr.

[8]Hali kimdir tözümlüküm menim? Dügül mi sen, Biy? Ya küčü χuvatïmnïŋ menim dügül mi sendän?

[9]Barča töräsizlikimdän menim χutχardïŋ meni, taba essizlärgä ettiŋ meni.

[10]Xulaχsïz boldum da ačmadïm aγzïmnï menim, zera sen ettiŋ.

[11]Keri et mendän χïyïnïmnï menim, zera χuvatïndan χoluŋnuŋ seniŋ men eksildim.

(77v) [12]Azarlamaχ bilä yazïχ üčün ögütlädiŋ adamnï, oprattïŋ, nečik pavučïnanï, boyun anïŋ. Hälbät, hečtir här adam.

[13]Išit, Biy, alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim, yašïma menim tïyïlmagïn.

Kelginmen men alnïŋa seniŋ, χarib da kečkän, nečik barča atalarïm menim.

[14]Boš et maŋa, ki tïngaymen, negä diŋrä barmïyïrmen, χayda ki heč daγïn tapulman.

[Псалом 39/40] 39

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Tözmäχ bilä tözdüm Eyäm(78r)izgä, da baχtï maŋa, da išitti alγïšïma menim.

[3]Čïχardï meni čuγurdan zabunluχnuŋ, gawdan da balčïχtan.

Toχtattï üsnä χayanïŋ ayaχlarïmnï menim da tüzätti barganïmnï menim.

[4]Xoydu aγzïma menim alγïš yäŋi, alγïšnï Eyämiz Teŋrimiziniŋ bizim.

Körgäylär köplär, da χorχkaylar, da umsangaylar Biygä; [5]sanlïdïr er, χaysïnïŋ atïna Eyämiziniŋ umsasï bar anïŋ,

Baχmadï ol hečlikkä, da ne (78v) χuturγuluχka yalγan.

[6]Köp ettiŋ sen, Biy, Teŋrim menim, sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, saγïšïŋa seniŋ dügül kimesä, ki oχšagay saŋa.

Ayttïm da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; [7]χurbanlarga da bernälärgä biyänmädiŋ; χulaχ toχtattïŋ maŋa; [bütöv χurban] da yazïχ üčün klämädiŋ.

[8]Ol vaχtta ayttïŋ, ki ošta kelirmen men, bašïnda bitiklärniŋ yazïlïptïr menim üčün:

[9]Etmägä [Ẹtmanga] erkiŋni seniŋ, Teŋrim menim, klädim da o̤reŋk'iŋni seniŋ ičinä χarnïmnïŋ menim.

(79r) [10]Sövünčlüklätiyim toγruluχuŋnu seniŋ yïγövdä ulu, ošta erinlärimni menim heč tïyman sendän.

Biy, sen bildiŋ, ki [11]toγruluχuŋnu seniŋ heč yapmadïm yüräkimä menim, könülüküŋnü seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ.

Ayttïm da heč yašïrmadïm yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ žoγovurttan ulu.

[12]Evet sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï seniŋ mendän, ki yarlïγamaχïŋ seniŋ da könülüküŋ seniŋ här sahat yöpsüngäy meni.

(79v) [13]Dolaštïlar čövrämä yamanlar, χaysïlarïna yoχ edi alarga san, yetištilär maŋa töräsizliklärim menim, da men heč bolmadïm körmägä.

Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, da yüräkim menim χoydu meni.

[14]Klägin, Biy, χutχarma meni, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[15]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï klärlär edi d̲žanïmnï menim kötürmä bunu, χaytkaylar keri da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[16]Kötürgäylär uyatnï ol sahat tezindän, χaysïlarï aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

(80r) [17]Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barčasï, χaysïlarï ki kliyirlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[18]Men yarlï da klänčimen, Teŋri, saγïšla meni, bolušučïm da abrovučïm menim, da sen, Teŋrim menim, kečikmägin.

[Псалом 40/41] 40

[1]Saγmosu Tawit'niŋ.

[2]San, χaysï ki saγïšlar yarlïnï da klänčini! Kündä yaman χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï üstünä yerniŋ da čïχ(80v)ara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar tösäkindä aγrïχïnïŋ kendiniŋ, barča ornun anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

[5]Men ayttïm: Biy, yarlïγa maŋa, saγayt d̲žanïmnï menim: men yazïχlïmen saŋa.

[6]Dušmanlarïm ayttïlar maŋa yaman: «Xačan bolgay, ki ölgäy da taspolgay atï anïŋ?»

[7]Kirir edi körmä, hečlikni sözlär edi yüräkinä kendiniŋ, yïγar edi töräsizlikni d̲žanïna kendiniŋ.

Čïχarï čïχar edi da hanïz sö(81r)zlär edi, [8]menim üčün köp s[öz]lärlär edi barča dušmanlarïm menim.

Saγïšladïlar yaman üstümä menim, sözü*n* töräsizliknïŋ χoydular üstümä menim.

[9]Mägär, kimlär yuχlarlar da daγïn heč mi artïχ turmïsarlar? [10]Zera da er eminlikimniŋ, kimgä da men umsandïm,

Xaysï yer edi ötmäkimni menim, arttïrdï etmä maŋa aldamaχnï.

[11]Evet sen, Biy, yarlïγa maŋa, turγuz meni, da töliyim alarga.

[12]Bunuŋ bilä tanïyïm, ki biyändiŋ maŋa, da färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim.

(81v) [13]Evet meni zaγalsïzlïχïmda menim yöpsündüŋ, toχtattïŋ meni alnïŋa seniŋ meŋilik.

[14]Alγïšlï Biy Teŋri Israjelniŋ meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay.

[Псалом 41/42] 41

Saγmosu Tawit'niŋ

[2]Nečik hasrättir 1-müŋüzlü čovraχ suvlarïna, ol türlü hasrättir d̲žanïm menim saŋa, Teŋri.

[3]Susaptïr d̲žanïm menim saŋa, Teŋri, zorlu da tiri. Xačan kelip körüngäymen yüzünä Teŋriniŋ?

[4]Boldular maŋa yašlarïm menim yemäk kündüz da kečä, ol ki aytïrlar edi maŋa künüzün, ki: «Xay(82r)dadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[5]Bunu nečik aŋsam edi, täšvišlänir edi mendä d̲žanïm menim, tiräklänir edim, ki kirgäymen otaχïna, tamasasïna [=tamašasïna] övünüŋ Teŋriniŋ,

Avazïna sövünčlüknüŋ, tapunmaχnïŋ da avazïna yaχšï tirlikniŋ.

[6]Hali ne üčün χayγulusen, d̲žanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen menï? Umsan Teŋrigä, tapunmagïn [=tapungïn] aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[7]D̲žanïm menim asrï mušχullan(82v)dï, bunuŋ üčün aŋdïm seni yerindän Jortanannïŋ, Heṛmo̤ndan, taγdan Kiči̤räk'tän.

[8]Teränliklär terändän sarnadïlar saŋa avazïna aχïnlarïŋnïŋ seniŋ.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim.

[9]Kündüz sïmarladï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ, kečä alγïšïn yäŋi da alγïšïm menim Teŋrigä tirlikim üčün menim.

[10]Ayttïm Teŋrigä: yöpsünövlüm menimsen, ne üčün keri ettiŋ meni, ne üčün χayγulu beriyirsen (83r) χïstïrganda dušmanlarïm menim?

[11]Ufalganïna söväklärimniŋ menim tabaladïlar meni dušmanlarïm menim, aytïp maŋa künüzün, ki: «Xanï Teŋriŋ seniŋ?»

[12]Hali ne üčün χayγulusen, ǰžanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar: χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[Псалом 42/43] 42

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Yarγu et maŋa, Teŋri, da toγruluχ et maŋa törämdä menim.

J̌žïnstan, ki dügül ari, adamdan yazïχlïdan, hillälidän χutχar meni.

(83v) [2]Sen, Teŋrim, χuvatlatučïm menimsen, ne üčün unuttuŋ meni, ne üčün χayγulu beriyirmen men ïnǰžïtkanïna dušmanlarïmnïŋ menim?

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzüči bolgay maŋa, čïχargay meni taγïŋa ari da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïŋa seγanïnïŋ Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋri, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulusen, ǰžanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ (84r) menim Teŋridir.

[Псалом 43/44] 43

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Teŋri, χulaχlarïmïz bilä bizim išittiχ, χaysï ki dä atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä

Išni, χaysï ki χïlïndïŋ künlärinä alarnïŋ, künlärdä ilgärigi.

[3]Xoluŋ seniŋ üzdü dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, χïynadïŋ žoγovurtnu da čïχardïŋ alarnï.

[4]Dügül ki χïlïčï bilä kendiläriniŋ meŋärsärlär yerni, da ne biläkläri alarnïŋ, ki χutχardï alarnï.

Yoχsa saγïšïŋ seniŋ, da biläkiŋ seniŋ, da yarïχï yüzüŋnüŋ (84v) seniŋ, zera biyändiŋ sen alarga.

[5]Sen kendiŋsen χanïm menim da Teŋrim menim, χaysï ki buyurduŋ χutχarïlmaχï üčün Jagǫvpnuŋ.

[6]Seniŋ bilä dušmanlarïmïznï bizim töviyiχ da atïŋ bilä seniŋ hečkä beriyiχ turganlarnï üstümüzgä bizim.

[7]Dügül ki yayïma menim umsanïpmen, da ne χïlïčïm menim tirgizir meni.

[8]Evet sen χutχardïŋ bizni dušmanlarïmïzdan bizim da heč etüčilärimizni bizim uyatlï ettiŋ.

(85r) [9]Teŋri bilä ögüniyiχ künüzün da atïna anïŋ tapunïyïχ.

[10]Yoχsa hali sen keri ettiŋ da rïsvayladïŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä biznim.

[11]Xaytardïŋ bizni artχarï, ne ki dušmanlarïmïznï bizim, da körälmägänlär biznim taladïlar bizni.

[12]Berdi*ŋ* bizni, nečik χoynu, soymaχka da dinsizliktä taγïttïŋ bizni.

[13]Sattïŋ žoγovurtuŋnu seniŋ bašχa bahasïndan, da yoχtur sanï čaχïrïχïmïznïŋ bizim.

[14]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ay(85v)blï masχaralïχka alarga, da čövrämizgä edilär bizim.

[15]Ettiŋ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäχkä bašlarïn elniŋ.

[16]Künlärimdä barča rïsvaylïχïm menim alnïma menimdir, da uyatï yüzümnüŋ menim yaptï meni

[17]Avazïndan rïsvay etüčiniŋ da yaman aytučïnïŋ, yüzündän dušmannïŋ da χuvučïnïŋ.

[18]Bu barča keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadïχ, da yalγan čïχmadïχ ösiyätiŋä seniŋ, [19]da ne χaytmadïχ yüräklärimiz bilä bizim.

(86r) Xaytardïŋ izimizni bizim yollarïŋdan seniŋ, [20]ašaχ ettiŋ bizni yerinä χïyï*n*nïŋ, da yaptïlar bizni kölgäsi ölümnüŋ.

[21]Egär unutup esäχ biz atïn Teŋrimizniŋ bizim ya salgan bolgan χolumuz bizim teŋrilärgä yat,

[22]Hälbät, Teŋri izdär bunu, zera ol tergär yapuχluχun yüräkimizniŋ bizim.

[23]Seniŋ üčün öliyirbiz künüzün, hesebländiχ, nečik χoynu soyulmaχka.

[24]Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meŋilik.

(86v) [25]Nek χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ bizdän, unutuyïrsen miskinlikimizni da tarlïχïmïznï bizim?

[26]Ašaχ boldum [=boldu] čaχ topraχka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

[27]Kel, Biy, boluš bizgä da χutχar bizni atïŋ üčün seniŋ.

[Псалом 44/45] 44

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Aχtïrgay yüräkim menim gäläǰžilärïŋni seniŋ ya*χšï*, da aytïyïm išimni menim χanga.

Tilim menim, nečik krič tezyazučï yazučïnïŋ, [3]körklü körümlüktä, ne ki barča oγlanlar(87r)ï adamlarnïŋ.

Yayïldï šnǫrkʻ erinläriŋdän seniŋ, bunuŋ üčün alγïšladï seni Teŋri meŋilik.

[4]Xušan χïlïč beliŋä seniŋ, zorbaz, özdänlikiŋä körküŋnüŋ seniŋ.

[5]Xorgïn, tüzätkin da χanlïχ etkin könülük üčün, sekinlikiŋ da yol toγruluχuŋ üčün, da yol körgüzüči bolgay saŋa skʻančelikʻ bilä oŋuŋ seniŋ.

[6]Oχlarïŋ seniŋ itiläniptir, zorlu, da yïγïnlar tibiŋä seniŋ tüškäylär, yüräkinä duš(87v)manlarïna χannïŋ.

[7]Olturγučuŋ seniŋ, Teŋri, meŋi meŋilik, tayaχï χuvatnïŋ, tayaχï padšaχlïχïŋnïŋ seniŋ.

[8]Sövdüŋ toγruluχnu da körälmädiŋ töräsizlikni.

Bunuŋ üčün yaγladï seni Teŋri, Teŋriŋ seniŋ, yaγï bilä färâhliknïŋ artïχ, ne ki sïŋarlarïŋnï seniŋ.
[9]Mira, da temyan, da χïyaršämbär kiyinišiŋdän seniŋ, saraylarïndan fil söväklärindän, [10]χaydan ki färâhlattïlar seni χïzlarï χanlarnïŋ hörmätkä.

Tursar χaničä saγïŋda (88r) seniŋ, kiyiniš bilä altunlu tüzülgän da šöhrätlängän.
[11]Išit, χïz, da kör, ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ, unut eliŋni seniŋ da övün ataŋnïŋ seniŋ, [12]zera suvlandï [=suχlandï] χan körkünä seniŋ.

Bu kendidir biyiŋ seniŋ, yerni öpkäysen buŋar, [13]da χïzï Ḏzuranïŋ yerni öpsär buŋar, da bernälär bilä yüzün bunuŋ χuluχ etsärlär ululuχlarï žoγovurttan.
[14]Barča haybatï χïzïnïŋ χannïŋ ičkärtin, etäkläri altunlu, tüzän bilä etkän da donatkan.
(88v) [15]Eltkäylär χanga gojslarnï artïndan anïŋ, da sïŋarlarïn anïŋ eltsärlär aŋar.
[16]Küvürgäylär süvünčlük bilä da färâhlik bilä, da eltkäylär daḏžarïna χannïŋ, [17]da ornuna atalarïŋnïŋ seniŋ bolgaylar oγlanlarïŋ seniŋ.

Turγuzgaysen alarnï buyruχčïlar barča yerdä, [18]aŋïlgay atïŋ seniŋ barča ḏžïnslar ḏžïnsïna.

Bunuŋ üčün žoγovurtk‘ tapungaylar saŋa meŋilik da meŋi meŋilik.

(89r) **[Псалом 45/46] 45**

[2]Teŋrimiz bizim išanč da χuvat, bolušučï üsnä tarlïχlarïmïznïŋ, ki taptïlar bizni asrï.
[3]Bunuŋ üčün χorχmïyïχ biz mušχullanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ yüräkinä teŋizniŋ.
[4]Čaχïrdïlar da mušχullandïlar suvlarï alarnïŋ, mušχullandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.
[5]Ketkänläri aχïn suvlarnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti övün kendiniŋ Biyiktägi.
[6]Teŋri ortalarïna alarnïŋ, (89v) da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Teŋri ertädän čaχ ertägä diŋrä.
[7]Mušχullandïlar dinsizlär, da ašaχlandïlar χanlïχlar, berdi avazïn kendiniŋ Biyiktägi, da mušχullandï er [=yer].
[8]Biy χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teŋrisi Jagǫpnuŋ.
[9]Keliŋiz da körüŋüz išlärin Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pesälär [=pešälär] üsnä yerniŋ.
[10]Urdu urušlarnï χïrïγïndan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ, yaylarnï ufattï, yaraγlar(90r)nï sïndïrγaladï, da χalχanlarnï küvürdü [=küydürdü] ot bilä.
[11]Ertäläniŋiz da tanïŋïz, ki menmen Teŋri, biyik bolïyïm dinsizliktä da biyikläniyim üsnä yerniŋ.
[12]Biyi χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir bizim Teŋrisi Jagǫpnuŋ.

[Псалом 46/47] 46

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.
[2]Čap uruŋuz, barča dinsizlär, čaχïrïŋïz Teŋrigä avaz bilä sövünčlüknüŋ.
[3]Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üsnä barča yerniŋ.
(90v) [4]Tabi etti žoγovurtnu bizgä da dinsizlärni tibinä ayaχlarïmïznïŋ bizim.
[5]Taŋladï bizni kendinä žaṛanklïχka, körkündän Jagǫpnuŋ, χaysïn ki sövdi.
[6]Aγïndï Teŋri alγïš bilä, da Biyimiz bizim avazï bilä bïrγïnïŋ.
[7]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim, saγmos aytïŋïz χanïmïzga bizim, saγmos aytïŋïz.
[8]Xan ulu üsnä barča yerniŋ Teŋridir, saγmos aytïŋïz aŋar aχïl bilä.
[9]Xanlïχ etti Teŋri üsnä din(91r)sizlärniŋ, Teŋri olturdu olturγučuna arilikiniŋ kendiniŋ.
[10]Buyruχčïlar žoγovurtlarnïŋ yïγïldïlar Teŋrisinä Aprahamnïŋ, zera Teŋriniŋ χuvatlarï yerdän asrï kötürüldülär.

[Псалом 47/48] 47

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.
[2]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï šähärinä Teŋrimizniŋ bizim, taγïna ari anïŋ.
[3]Bazïχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barča yerdä taγlarï Sionnuŋ, tiräsi yarïmkečäniŋ šähäri χannïŋ ulu.
[4]Teŋri daḏžarïna kendiniŋ belgirir, zamanïna, nečik boluš(91v)učï bolur edi alarga.
[5]Ošta χanlïχlarï yerniŋ yïγïldïlar da tüššärlär birlämä.
[6]Kensiläri kördülär bu türlü da taŋlandïlar, mušχullandïlar, seskändilär, [7]da titröv tuttu alarnï.
Anda ïnčχamaχ, nečik toγurganda, [8]yel dä muχkâm uvatsar kerapnï Tarsistä.
[9]Nečik išittïχ, bu türlü dä kördüχ šähär*indä* Eyämiz χuvatlïlarnïŋ, šähärindä Teŋrimiziniŋ bizim.
Teŋri himlärin saldï aŋar meŋilik, [10]yöpsündüχ, Teŋri, yar(92r)lïγamaχïŋnï seniŋ ičinä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ.
[11]Atïŋa körä ol türlü dä alγïšïŋ seniŋ barča dünyâda, toγruluχ bilä toludur oŋuŋ seniŋ.
[12]Färâh bolsun taγ Sion, da sövünsär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.
[13]Dolašïŋïz Sionnu, χapsaŋïz anï da čövräläŋiz vežalarïn anïŋ.
[14]Xoyuŋuz yüräkiŋizni siziŋ üsnä χuvatlïlarïnïŋ anïŋ, üläšiŋiz berkliklärin anïŋ, ki aytma bolgaysiz millätkä özgä:
(92v) [15]Budur Teŋri, Teŋrimiz bizim meŋi meŋilik, da bu kütkäy bizni čaχ meŋilik.

[Псалом 48/49] 48

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Išitiŋiz bunu, barča ǰïnslar, χulaχ χoygan boluŋuz, barčaŋïz, ki turupsiz dünyâda.

[3]Toγunčlarï yerniŋ da oγlanlarï adamlarnïŋ, birlämä dövlätlilär da yarlïlar.

[4]Aγzïm menim sözläsär aχïllïχnï; da saγïšlarï yüräkimniŋ menim — tärtipni.

[5]Ašaχlatïyïm manilärgä χulaχïmnï, ačïyïm manilärni al(93r)γïš bilä ilgärtin:

[6]«Ne üčün barča χorχïyïrmen men künnüŋ yamanïna, zera töräsizlikim yerišimniŋ menim čövrämä boldular menim?»

[7]Umsanganlar sanga χuvatlarï bilä kendiläriniŋ, köplüχ ulu*luχ*larïna kendiläriniŋ ögünsärlär.

[8]Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da bermäs Teŋrigä χutulmaχïn, [9]da ne bahasïn χutχarïlmaχïnïŋ ǰanïnïŋ kendiniŋ.

Xazγan meŋilik, [10]da tirilirsen čaχ tügälinčä, da ne körmässen (93v) zabunluχnu.

[11]Xačan körsäŋ, ki aχïllïlar ölärlär, birlämä fähamsïzlar da essizlär taspolurlar da χoyarlar yatlarga ululuχlarïn kendiläriniŋ.

[12]Kerezmanlarï övläri alarnïŋ bolgay meŋilik, da otaχlarï alarnïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska, da sarnalsar atlarï alarnïŋ topraχïnda alarnïŋ.

[13]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.

[14]Bu yoldur azmaχlïχka al(94r)arga alarnïŋ, bundan soŋra aγïzlarï bilä kendiläriniŋ biyängäylär.

[15]Nečik χoyunlar, tamuχka čïχara berilsärlär, da ölüm kütsär alarnï, da eyälik etsärlär alarga toγrular taŋ manïna.

Bolušluχlarï alarnïŋ oprangaylar tamuχta, da haybatlarïndan kendilärinä tüškäylär.

[16]Yoχsa tek Teŋri χutχargay ǰanïmnï menim χolundan tamuχnuŋ, χačan yöpsünsälär meni.

[17]Xorχmagïn, χačan ululansa adam da χačan köp bolsa(94v)lar haybatï övünüŋ anïŋ.

[18]Zera dügül ki ölümünä kendiniŋ alsar birgäsinä barčanï, da dügül ki enärlär haybatï övünüŋ anïŋ birgäsinä.

[19]Yoχsa boyu anïŋ tirlikinä kendiniŋ alγïšlangay, tapungay saŋa, χačan yaχšï etsäŋ sen aŋar.

[20]Kirgäy ol čaχ ǰïnsïna atalarïnïŋ kendiniŋ, čaχ meŋilikkä diyin yarïχ körmägäy.

[21]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä, da oχšadï alarga.

[Псалом 49/50] 49

Saγmosu Tawit‘niŋ.

(95r) [1]Teŋri teŋrilärniŋ, Biy sözlädi, ündädi yerni kün toγušundan čaχ batïšïna künnüŋ.

[2]Siondan ulu könänmäχi χutχarïlmaχnïŋ, körkünüŋ anïŋ. [Teŋrimiz bizim belgili kelsär, [3]da] Teŋrimiz bizim tïyïlmïsar. Ot alnïna anïŋ yaltrasar, da čövräsinä anïŋ dufan asrï.

[4]Ündäsär köknü yoγartïn da yerni yarγulama žoγovurtun kendiniŋ, [5]yïγïštïrma kensinä arilärin kendiniŋ da χaysïlarï (95v) χoyarlar bernälärin niyätläriniŋ üsnä seγanïnïŋ anïŋ.

[6]Aytsarlar köklär toγruluχun anïŋ, zera Teŋri yarγučïdïr.

[7]Išit, žoγovurtum menim, da sözliyim seniŋ bilä, da Israǰel, saŋa tanïχlïχ beriyim, ki Teŋri, Teŋriŋ seniŋ menmen.

[8]Dügül ki bernäläriŋ üčün seniŋ azarlïyïrmen seni, zera χurbanlarïŋ seniŋ alnïma menimdir här sahat.

[9]Xabul etmän övüŋdän seniŋ ögüzlärni, da ne sürükläriŋdän seniŋ ečkilärni.

[10]Menimdir barča kazanlar (96r) ormandagi, kiyiklär taγdagi da barča hayvanlar.

[11]Bilirmen men barča χušlarnï köktägi, tüzlärniŋ körkü mendädir.

[12]Egär ačχïnsam, saŋa nemä heč aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ.

[13]Yemändir men etin ögüzläriŋniŋ seniŋ, da ne χanïn ečkiläriŋniŋ seniŋ ičärmen.

[14]Sungïn Teŋrigä χurban alγïšnïŋ da tügällä Biyiktägigä niyätiŋni seniŋ.

[15]Sarnasarsen maŋa kününä tarlïχïŋnïŋ seniŋ, men χutχar(96v)ïrmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

[16]Yoχsa yazïχlïga aytïyïr Teŋri: «Ya sen ne üčün här kez sözliyirsen toγruluχumnu menim, yaχom alïyïrsen niyätimni menim aγzïŋa seniŋ?

[17]Zera sen körälmädiŋ ögütümnü menim, keri ettiŋ da artχarï saldïŋ barča sözlärin aγzïmnïŋ menim.

[18]Egär körsäŋ edi oγrularnï, yügürür ediŋ alar bilä da itlär bilä χoyar ediŋ payïŋnï seniŋ.

[19]Aγzïŋ seniŋ arttïrïr edi (97r) yamanlïχnï, da tiliŋ seniŋ toludur hillälik bilä.

[20]Olturup χardašïŋdan seniŋ yaman sözlär ediŋ da üstünä oγlunuŋ anaŋnïŋ seniŋ χoyar ediŋ azmaχnï.

[21]Bunu barča ettiŋ, da tïyïldïm saŋa, saγïndïŋ töräsiz esiŋdä, ki men dä saŋa oχšagaymen.

Hali χaršïlïyïm da turγuzïyïm bunu barča alnïŋa seniŋ, [22]seziŋiz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz unutup esä Teŋrini. Sahat [=Šahat?], χapsalgaysiz, da kimsä bolmagay, ki χutχargay.

[23]Xurbanï alγïšnïŋ haybat(97v)lï etsär meni, da andadïr yol, χayda körgüzsäm aŋar χutχarmaχïn Teŋriniŋ».

[Псалом 50/51] 50

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuŋa körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχüŋä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, (98r) Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda saŋa.

[7]Töräsizlik bilä bašladï da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da artïχ χardan aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, da (98v) sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni yüzüŋdän seniŋ da J̌anïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ, ǰan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa (99r) χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χandan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰan ašaχ, yüräkni aruv da ǰannï ašaχ Teŋri heč etmästir.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgay duvar(99v)larï Jerusaγemniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï čïχargaylar seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

[1]Псалом Давида.

[3]Помилуй меня, Боже, по величию милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

[4]Сугубо омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

[5]Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

[6]Тебе единому согрешил я, Господи, и злое перед Тобой сделал,

Так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

[7]В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

[8]Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

[9]Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

[10]Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

[11]Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

[12]Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

[13]Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святаго не изыми из меня.

[14]Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

[15]Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

[16]Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой возрадуется правде Твоей.

[17]Господи! если отверзнешь губы мои, уста мои воспоют благословение Тебе.

[18]Если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

[19]Жертва Богу – дух кроткий; сердца чистого и души смиренной Бог не презрит.

[20]Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

[21]Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, воздадут Тебе жертвы нашего обета и возложат на алтарь Твой тельцов.

[Псалом 51/52] 51

[1] Saγmosu Tawitʻniŋ.

[3]Nek maχtangay yamanlïχta küčlü töräsizlik? [4]Künüzün egirlikni saγïšladï tilindä kendiniŋ.

Nečik yülgüč iti, itilädi hillälikni, [5]sövdü yamanlïχnï, ne ki yaχšïlïχnï, töräsizlikni, ne ki sözün toγruluχnuŋ.

[6]Sövdü ol barča sözlärin yemirmäχniŋ da tillärni hilläli.

(100r) [7]Bunuŋ üčün Teŋri yemirgäy anï soŋγuga diŋčä, üzgäy da čïχargay anï otaχïndan da kökün anïŋ yerindän tirilärniŋ.

[8]Körgäylär toγrular da χorχkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

[9]Bu adamdïr, χaysï ki etmädi Teŋrini kendinä bolušučï, yoχsa umsandï bu köp χoǰžalïχïna kendiniŋ da χuvatlandï hečlikindä kendiniŋ.

[10]Evet men — nečik zäytün teräki yemišli övündä Teŋriniŋ; umsandïm yarlïγamaχïna Teŋriniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

(100v) [11]Biliniyim saŋa, Biy, meŋilik, ki ettiŋ, da töziyim atïŋa seniŋ, zera tatlïsen alnïna arilärïŋniŋ seniŋ.

[Псалом 52/53] 52

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Ayttï fähamsiz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsiz*lik*lärindä kendiläriniŋ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlïlïχnï.

[3]Teŋri köktän baχtï barča oγlanlarïna adamlarnïŋ körmä, ki bar mïdïr kimesä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[4]Barčasï saptïlar bir oγur(101r)dan da keräksiz boldular;

Yoχtur kimesä, ki etkäy yaχšïnï, da yoχtur kimsä čaχ bir dä.

[5]Nečik ne tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni,

Xaysï ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik ašamaχïn ötmäkniŋ, da Teŋrigä ne sarnamadïlar?

[6]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχmaχ, zera Teŋri sačar söväklärin adamlarga yüz körüčilärniŋ.

Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, zera Teŋri heč etti alarnï.

[7]Kim bergäy Siondan χutχarïl(101v)maχïn Israǰelniŋ! — χaytarganïnda Eyämizniŋ yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ sövünsär Jagǫvp da färâh bolsar Israǰel.

[Псалом 53/54] 53

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni, χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözünä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär ǰžanïmnï menim, da ne heseblämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim; (102r) da Biy yöpsünövlüm ǰžanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarmaχ bilä yamannï dušmanlarïma menim könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim bernämni sunïyïm saŋa, χosdovanel bolïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïmnï menim kördü közlärim menim.

[Псалом 54/55] 54

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Xulaχ χoy, Teŋri, alγïšïma menim da körümsüz etmä χoltχamnï menim.

(102v) [3]Baχkïn maŋa da išit maŋa, zera χayγurdum men aγïrlanganïma menim da mušχullandïm.

[4]Avazïndan dušmannïŋ da ïnǰžïtmaχïndan yazïχlïnïŋ saptïlar maŋa, egirlik bilä, öčäšlänmäχ bilä öč saχladïlar maŋa.

[5]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χorχusu ölümnüŋ tüštü üstümä menim.

[6]Ah da titrämäχ keldi üstümä menim, da yaptï meni χaranγuluχ.

[7]Aytïr edim: «Bergäy edi kimesä maŋa χanatlar, nečik kügür(103r)činniŋ, ki učkay edim, kötürülgäy edim, [8]yïraχlanïp, toχtagay edim yabanlïχta.

[9]Gümänim bar edi Teŋridä, ki χutχargay edi meni χïsχaesliliktän, da zähirlänmäχindän täšvišli, tarlïχïndan yüräkimniŋ».

[10]Salgïn, Biy, da ayïrgïn tillärin alarnïŋ, zera kördüm töräsizlikni da χaršïlïχnï šähärdä.

[11]Kündüz da kečä dolaškan boldular duvarlarïnda anïŋ, [12]töräsizlik, yamanlïχ da yazïχ bar aralarïna alarnïŋ, da ne eksilmädi maha*lä*lärindän alarnïŋ asrï [=asï] da (103v) χayïnlïχ.

[13]Zera egär dušman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaχom körälmägän ulu sözlär edi üstümä menim, yašïnïr edim, hälbät, andan.

[14]Evet sen, adam teŋdäšim menim, yol körgüzüčim menim da tanïšïm menim.

[15]Hälbät, anda ž tatlïlattïŋ meni, maŋa da saŋa yemäk, zera barïr ediχ 1 söz bilä övünä Teŋriniŋ.

[16]Kelgäy ölüm üstünä alarnïŋ da tirilä egäč tüškäylär tamuχka, zera yamanlïχtïr (104r) turaǰžaχlarï alarnïŋ da aralarïna alarnïŋ.

[17]Men Teŋrigä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečägä, taŋ manïna, yarïmkündä

Sözlädim da ayttïm, da išitkäy avazïma, [19]χutχargay eminlik bilä ǰžanïmnï menim yovuχlarïmdan menim, zera teräk [=keräk] bilä yetištilär üstümä menim.

[20]Išitkäy Teŋri da ašaχ etkäy alarnï, χaysï ki ilgäridir, ne ki meŋilik.

Zera yoχ edi alarga teškirilmäχ, da ne χorχmadïlar Teŋridän.

(104v) [21]Saldï χolun kendiniŋ tölöv etmä alarga, da alar murdarladïlar ọrẹnk‘in anïŋ.

[22]Ayïrïldïlar yüräklängän yüzündän anïŋ, da yetti yüräklärinä alarnïŋ.

Imšaχ edi sözläri alarnïŋ, ne ki cẹt‘, da kendiläri — nečik kesmäk.

[23]Salgïn Biygä χayγuŋnu seniŋ, da ol yedirir seni da bermäs meŋilik seskänmäχliχ toγruga.

Haybatlamaχ

[24]Sen, Teŋri, endirgäysen alarnï čuγuruna buzuχluχnuŋ, eränlär χan tökučilär da hil(105r)lälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniŋ, yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm.

Alγïšï Movsẹsniŋ

[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

[22]Zera ot palayladï öčäšlänmäχimdän menim, örtäsär da ensär čaχ tamuχnuŋ tibinä,

Yegäy yerni da barča bitišin yerniŋ alarnïŋ, yandïlar ot bilä, örtängäylär himläri taγlarïnïŋ alarnïŋ.

[23]Yïγïyïm yamanlïχlarnï üsnä alarnïŋ da oχlarïm bilä menim tügätiyim alarnï.

[24]Opranganlar da zabunlan(105v)ganlar ačlïχtan, kazandan sïndïrγalagan [sndrhalagan], leš tüškän barča učar χušlarga köktägi.

Yïlan ǰžïnslarïn oŋalmaχsïz yeberiyim üsnä alarnïŋ, kazanlarïn pustalïχnïŋ, ki berli da arlï suvragaylar alarnï yer üsnä.

[25]Čïχartïn oγlanlarïn χïrγïn etkäy alarnï χïlïč, da ičkärtin övlärindän anda χalabalïχlarï χorχunuŋ

Otuzyašarlarnï gojslar bilä birgä da oγlanlarnï toχtalgan χartlar bilä birgä.

[26]Ayttïm, ki: «Taγïtkaymen alarnï da tïyïyïm jišadaglïχïn alarnïŋ (106r) ǰžïnslardan».

[27]Egär ki yoχ öčäšmäχi üčün yüräklängäniniŋ dušmannïŋ, ki bolmagay uzunömürlü, da biyiklänmägäylär öktämlänip dušmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim χuvatlï, da dügül Biy Teŋri etti bunu barča».

[28]Zera ǰžïns bir saγïšlarïn tas etüčidirlär alar, da yoχtur alarda aχïl, [29]da saγïšlamadïlar eskä alma bunu barča, da hali yöpsüngäylär uyatnï boylarïna kendiläriniŋ.

[30]Tamaša bir ulu budur, (106v) nečik bir miŋni χuvalagay ya eki tümänni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teŋri čïχara bermäsä edi alarnï da bersä edi alarnï χollarïna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[31]Zera dügüldürlär gurk‘larï alarnïŋ, nečik Teŋrimiz bizim, yoχsa dušmanlarïmïz bizim yaman saγïšlïlar.

[32]Baγčasïndan Sotomnuŋ edi borla teräki alarnïŋ, da tikmäsi alarnïŋ Komordan.

Borlasï alarnïŋ borlasï leγilïχnïŋ, da salχïmï alarnïŋ leγilïχïnda*n* ötnüŋ.

(107r) [33]Yüräklänmäχi-öčäšmäχi aǰždahalarnïŋ čaγïrï alarnïŋ, yüräklänmäχi oχ yïlanlarïnïŋ müdarasïz bašχa saγaymaχtan.

[34]Dügül mi bu barča yïγïlïptïr mendä, möhürlängän saχlanïyïr χaznamda menim?

[35]Kününä öč tölämäχniŋ töliyim alarga, zamanïnda, χačan urunsa taška ayaχlarï alarnïŋ.

Yovuχtur künü taspolmaχlarïnïŋ alarnïŋ, yetišiptir hadirlik bilä Biy üsnä alarnïŋ.

[36]Yaγular Biy žoγovurtun kendiniŋ, da χullarïnda kendiniŋ övünür.

Zera kördü alarnï yorulgan, (107v) bošangan da čïχara berilgän yäsirlikkä.

[37]Da aytsar Biy: χanï guṛk‘larïŋïz sizniŋ, χaysïlarïna ki umsanïp ediŋiz siz alarga, [38]χaysïlarïnïŋ ki yaγlarïn χasaplarïnda yer ediŋiz da ičär ediŋiz čaγïrïn χurbanlarnïŋ?

Hali tursunlar, bolušsunlar da bolsunlar sizgä arχa.

[39]Tanïŋïz da körüŋüz ki menmen, da yoχtur özgä Teŋri, bašχa mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, tövärmen da men oŋaltïrmen, da ne kimesä bolur, ki čïχargay sizni (108r) χolumdan menim.

[40]Kötürdüm kökkä χolumnu menim, ant ičtim saγïm bilä menim da ayttïm, ki tirimen men meŋilik.

[41]Itiliyim, nečik yašnamaχnï, χïlïčïmnï menim da izdämä öčnü češiyim saγïmnï menim.

Töliyim tölövün dušmanlarïma menim da körälmäslärimä menim töliyim tölövlärin alarnïŋ.

[42]Ičiriyim oχumnu menim χanïndan alarnïŋ, da χïlïčïm menim yegäy et χanïndan yaraγlïlarnïŋ yasïr bolgan, bašlarnïŋ buyruχčïlarnïŋ dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

(108v) [43]Färâh bolsun kök anïŋ bilä, da yerni öpkäylär aŋar barča oγlanlarï Teŋriniŋ.

Färâh boluŋuz, dinsizlär, žoγovurt bilä anïŋ, küčäytkäylär anï barča frištäläri Teŋriniŋ.

Izdämäχ bilä izdädi öčnü χanïndan oγlanlarïnïŋ alarnïŋ, tölövü dušmanlarïnïŋ alarnïŋ tölädi alarga.

Tölövün körälmäsizlärniŋ alarnïŋ tölädi alarga, arïtkay Biy yerin žoγovurtunuŋ kendiniŋ.

Haybatlamaχ

Sensen Biyimiz bizim, sensen K‘risdos, χutχaručïmïz bizim, seni alγïšlarlar ǰžanlarïmïz bizim, adam sövüči Biy, pare″.

(109r) [Псалом 55/56]

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, zera bastï meni adam, künüzün urušurlar, ïnǰžïttïlar meni.

[3]Bastïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, künüzün köp boldular, ki čarïšïrlar edi birgämä biyikliktän.

[4]Kündüz men χorχmandïr, Biygä umsandïm, [5]Teŋri bilä ögüniyim sözümnü menim, Teŋrigä umsan(109v)dïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[6]Künüzün sözümnü menim rïsvayladïlar, menim üčün edi saγïšlarï alarnïŋ yamanlïχka.

[7]Xarib bolgaylar da yašïna-yašïna kezgäylär alar, ayaχlarïma menim közätkäylär, nečik dä χast etärlär edi boyuma menim.

[8]Nečik heč nemädän keri etsärsen alarnï, öčäšmäχ bilä žoγovurtnu tabi etsärsen?

[9]Teŋri, tirlikimni menim aytïyïm saŋa, χolïyïm [=χoyïyïm] yašlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, nečik atadïŋ sen maŋa.

(110r) [10]Xaytkaylar dušmanlarïm artχarï kendiläriniŋ kününä, χačan sarnasaχ saŋa.

Ošta tanïdïm, ki Teŋrim menim sensen, [11]Teŋrini alγïšlïyïm sözüm bilä menim da Biyni ögiyim gäläǰimdä menim, [12]Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[13]Mendändir niyätim menim, χaysï ki bersärmen saŋa, Teŋri, alγïš bilä.

[14]Xutχardïŋ ǰanïmnï menim ölümdän, közlärimni menim yašlardan, ayaχlarïmnï menim taymaχtan, biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ (110v) topraχïnda tirilärniŋ.

[Псалом 56/57] 56

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, yarlïγa maŋa, zera saŋa umsandï ǰanïm menim.

Kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsanïyïχ čaχ aškïnča töräsizlik.

[3]Čaχïrdïm Teŋrigä biyiktägi, Teŋrigä, yaχšï etüčimä menim.

[4]*Y*eberdi köktän da tirgizdi meni, χoydu masχaralïχka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teŋri yarlïγamaχïn da könülükün kendiniŋ da χutχardï [5]ǰanïmnï menim (111r) arasïndan kazanlarnïŋ, ki čïrïm etiyir edim men mušχullanïp.

Oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ tišläri kendiläriniŋ yaraγ da oχlardïrlar, da tilläri alarnïŋ — nečik iti χïlïč.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Sïrtmaχ hadirlädilär ayaχlarïma menim da ašaχ ettilär boyumnu menim, χazdïlar alnïma menim terän čuγur da tüštülär kendiläri anda.

[8]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim menim alγïšlama (111v) da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[10]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǰïnslar arasïna.

[11]Ulu boldu čaχ kökkä dirin yarlïγamaχïŋ seniŋ, bulutka diŋrä könülüküŋ seniŋ.

[12]Biyiksen sen köktä, Teŋri, barča yerdä bardïr haybatïŋ seniŋ.

[Псалом 57/58] 57

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Egär ki toγru da toγruluχnu sözläsäŋiz edi, na toγru (112r) yarγu etkäy ediŋiz oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[3]Zera da hali dä yüräkiŋizgä siziŋ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni χollarïŋïz siznïŋ χozγïyïr.

[4]Yat boldular yazïχlïlar anadan, aldandïlar χarnïnda da sözländilär yalγan.

[5]Yüräklänmäχi alarnïŋ oχšašïna körä yïlannïŋ, nečik χara yïlan, ki yumuptur χulaχlarïn kendiniŋ,

[6]Ki išitmägäy ol avazïn ǰadununŋ ǰardar da almagay ot ot berüči aχïllïdan.

(112v) [7]Teŋri ufatkay tišlärin alarnïŋ aγïzlarïna kendiläriniŋ, da tišlärin aslanlarnïŋ sïndïrdï Biy.

[8]Alčaχ bolgaylar alar, nečik suv, ki tökülür, [9]χorulganda yayï anïŋ χuvušlangan [=χuvušlangay], nečik balaγuz, ki erir, da tügängäylär.

[10]Tüštü ot, da körmädilär günäšni, čaχ eslärinä alïp edilär tegänäklärin kendiläriniŋ, nečik tžnig, öčäšmäχ bilä tiriläp örtägäy alarnï.

[11]Färâh bolgay toγru, χačan körsä tölövün, da χolun kendiniŋ yuvgay χanïndan yazïχlïnïŋ.

(113r) [12]Da aytkay adam, ki könüsündän bardïr yemiši toγrunuŋ da bardïr Teŋri, ki yarγular alarnï yerdä.

[Псалом 58/59] 58

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Teŋri, alardan, ki turupturlar üstümä menim, abra meni.

[3]Xutχar meni alardan, kimlär χïlïnïyïrlar töräsizlikni, eränlärdän χan tökučilärdän abra meni.

[4]Ulamaga boyumnu menim klädilär da yetištilär üstümä menim χuvatlïlar.

(113v) Ne yazïχïm menim, da ne ašïnganlarïmïz, [5]bašχa yazïχtan yügürdüm da toγru boldum.

Oyan alnïma menim da kör [6]sen, Biyi χuvatlïlarnïŋ, Teŋrisi Israjelniŋ,

Baχkïn da därman etkin barča dinsizlärgä, yarlïγamagïn barčasïna, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[7]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[8]Alar yaŋšasarlar aγïzlarï bilä kendilärinïŋ, da χïlïč bar erinlärindä alarnïŋ:

(114r) Evet hali kim išitti bunu? [9]Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heč etärsen barča dinsizlärni yerdä.

[10]Xuvatïmnï menim saŋa saχlïyïm, zera Teŋri bolušučïm menimdir.

[11]Teŋrim menim, yarlïγamaχï anïŋ ertälängäy maŋa, da Teŋrim menim körgüzgäy maŋa dušmanlarïmnï menim.

[12]Öldürmägin alarnï, ki unutmagaylar žoγovurtuŋnu seniŋ.

Taγïtkïn alarnï χuvatïŋ bilä seniŋ da salgïn alarnï, zera sensen abrovučïm menim, Biy.

[13]Yazïχlarï aγïzlarïnïŋ alar(114v)nïŋ da sözläri erinlärinïŋ alarnïŋ, tutušurlar alar öktämlikläri bilä kendilärinïŋ.

Xarγïška da yalγanlïχka čïχara berilsärsen [=berilsärlär], [14]soŋγuda öčäšmäχ bilä tügängäylär da tapulmagaylar.

Bildilär, ki Teŋri eyälik etär Jagǫpka da barča χïrïγlarïna yerniŋ.

[15]Xaytkaylar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, kezsärlär šähär čövräsinä.

[16]Alar yayïlgaylar yemä, yoχsa, egär toyunmasalar, mïrmïldanïrlar.

(115r) [17]Men alγïšlïyïm χuvatïn Eyämizniŋ, sövüniyim ertäräk yarlïγamaχïŋda seniŋ.

Boldu menim abrovučïm da övü išančïmnïŋ, kününä tarlïχïmnïŋ menim bolušučïm menim.

[18]Saŋa saγmos aytïyïm, Teŋri išančïm menim, Teŋri yarlïγovučïm menim.

[Псалом 59/60] 59

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[3]Teŋri, keri ettiŋ da buzduŋ bizni; öčäšländiŋ — da šaγavatlanïrsen bizgä.

[4]Teprättiŋ yerni da mušχullatïrsen yerni bunu; saγayt tövüngänin bunuŋ, zera seskändi.

(115v) [5]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ berklikni da berdiŋ ičmä bizgä čaγïrnï aχïlsïzlïχnïŋ.

[6]Berdiŋ χorχkanlarïŋa seniŋ nïšan*, ki saχlangaylar yüzündän yaynïŋ.

**Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklüläriŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Sövüniyim, biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwkʻem ulusun da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγaat ulu, da menimdir Manasę, Eprem χuvatlatučï bašïmnï menim.

(116r) Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Setovmadan [=Jetovmadan] tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǯïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmadan?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, zera hečtir χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol heč etsär alarnï, ki ïnǯïtïrlar bizni.

(116v) [Псалом 60/61] 60

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim, da baχ, Biy, saγïšïma menim.

[3]Xïrïγïndan yerniŋ sarnadïm saŋa, čaχ emgänginčä yüräkim menim.

Xayada biyik ettiŋ meni, yol körgüzdüŋ maŋa, [4]da menim bolduŋ umsam, da burǯum χuvatlï bolduŋ maŋa yüzündän dušmannïŋ.

[5]Turïyïm men otaχïŋda seniŋ meŋilik da yapunïyïm kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ.

[6]Sen, Teŋri, išittiŋ alγïšïma menim, berdiŋ meŋärmäχliχ, χay(117r)sïlarï χorχarlar atïŋdan seniŋ.

[7]Kün-kündän arttïrdïŋ χannïŋ yïllarïn anïŋ künlärinïŋ ǯïnslardan čaχ ǯïnska diŋrä.

[8]Bardïr da χalïr meŋilik alnïna Teŋriniŋ yarlïγamaχ da könülük, kimlär ki χolarlar andan.

[9]Bu türlü saγmos aytïyïm saŋa meŋi meŋilik da beriyim saŋa alγïšïmnï kün kündän artïndan.

[Псалом 61/62] 61

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Tek yalγïz Teŋrigä hïnazant bolgïn, ǯanïm menim, zera andandïr maŋa χutχarïlmaχ.

(117v) [3]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen artïχ.

[4]Negä diŋrä tursarbiz üsnä adamnïŋ? Öldürmä barčaŋïz, nečik duvarnï χaχutlangan da četänni keri salïngan.

[5]Evet yalγïz hörmätimni menim saγïšladïlar keri etmä mendän da yügürdülär susamaχlarïnda kendilärinïŋ. Aγïzlarï bilä kendilärinïŋ alγïšlïyïr edilär, da yüräkläri bilä χayγïrïyïr edilär.

[6]Evet, hälbät, Teŋrigä hnazant bolgay ǯanïm menim, zera and(118r)andïr maŋa tözümlük.

[7]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskändilär.

[8]Teŋridändir χuvatïm menim da haybatïm menim, Teŋri bolušluχum menim, umsam menim Teŋridä.

[9]Umsanïyïχ aŋar, barča yïγïnlarï žoγovurtlarnïŋ, tökünüz alnïna anïŋ yüräkiŋizni siziŋ, zera Teŋri bolušučumuzdïr bizim meŋilik zamanlardan.

[10]Hälbät, hečtir oγlanlarï adamlarnïŋ, yalγandïr oγlan(118v)larï adamlarnïŋ, tartovlarïnda kendiläriniŋ yazïχlanïrlar, da kendiläri hečliktädir birgä.

[11]Umsanmaŋïz egirlikkä, χapmaχka, suχlanmaŋïz, da ululuχ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiŋiz sizniŋ.

[12]Bir kez sözlädi Teŋri, da ekinči bunu sözittiχ [=išittiχ].

Teŋriniŋdir χuvatï, [13]da seniŋ, Biy, yarlïγamaχïŋ, da sen tölärsen här birinä išlärinä körä alarnïŋ.

[Псалом 62/63] 62

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, Teŋrim menim sen, alnïŋa ertäräk turarmen, susadï saŋ(119r)a ǰanïm menim, ne χadar daγïn artïχ Teŋrim [=tenim] menim,

Nečik yer yabanlïχta da suvsuz, χayda ki yoχtur kendindä yol.

[3]Bu türlü arilärdä körüniyiχ saŋa — körmä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da haybatïŋnï seniŋ.

[4]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγišlïyïm seni tirlikimä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï menim.

[6]Nečik yaγnïŋ semizlikindän, (119v) tolungay boyum menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm menim.

[7]Zera egär aŋsam edi seni töšäkimdä menim, taŋ maŋïna ertälänip sözlär edim saŋa.

[8]Ki bolduŋ menim bolušučïm, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ sövüniyim.

[9]Keldi artïŋdan seniŋ ǰanïm menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar heč yergädän izdädilär ǰanïmnï menim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniŋ, [11]čïχara berilgäylär χoluna χïlïčnïŋ, da ülüšläri tül(120r)külärniŋ bolgaylar.

[12]Xan umsandï Biygä, ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki ant ičärlär andan, χapuškay aγïzlarï alarnïŋ, χaysïlarï sözlärlär egirlikni.

[Псалом 63/64] 63

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim yalbarmaχïmda saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar ǰanïmnï menim.

[3]Yapkaysen meni yïγïnlarïndan yamanlarnïŋ, köplüχündän, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[4]Kimlär ki itilädilär, nečik χïlïč, tillärin kendiläriniŋ, χordular (120v) yaylarïn kendiläriniŋ nemä leγilïχka.

[5]Salma yapuχluχka alarga, kimlär ki toγrudurlar yürägläri bilä, ansïzïm salgaylar alarga da χorχmagaylar.

[6]Xaysïlarï ki küčäyttilär boylarïn kendiläriniŋ sözlärgä yamanlïχnïŋ, saγïšladïlar maŋa yašïrma sïrtmaχ da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy».

[7]Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäχni.

Kelgäy adam teränlikinä yüräkiniŋ kendiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

(121r) Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralarï alarnïŋ, [9]χaçak‘landïlar alarda tilläri kendiläriniŋ, da mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki baχarlar alarga.

[10]Xorχtïlar barča adamlar da ayttïlar išlärin Teŋriniŋ, yaratkanlarïn anïŋ eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay toγru Biydä da umsangay aŋar, anïŋ bilä ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki toγrudurlar yürägläri bilä.

[Псалом 64/65] 64

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

(121v) [2]Saŋa yarašïr alγïš, Teŋri, Sionda, da saŋa bergäylär alγïš Erusaγẹmdä.

[3]Išit alγïšïma menim, zera saŋa barča ten kelir.

[4]Sözläri töräsizlärniŋ χuvatlandï üstümüzgä bizim, χïrsïzlïχïmïznï bizim sen arïtkaysen.

[5]San, χaysïn ki taŋladïŋ da yöpsündüŋ, da turgaylar köškünä seniŋ.

Tolïyïχ biz igilikiŋdän övüŋnüŋ seniŋ, aridir daǰarïŋ seniŋ tamašalï (122r) toγruluχ bilä.

[6]Išit bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, umsasï barča χïrïγlarïnïŋ dünyâniŋ da χaysï ki teŋiz yïraχ,

[7]Kim hadirlär taγlarnï χuvatï bilä kendiniŋ, da kiyiptir χuvat bilä,

[8]Kim mušχullatïr ululuχun teŋizniŋ da avazïn tolγunlarïnïŋ anïŋ ašaχlatïr.

[9]Mušχullangaylar dinsizlär da χorχkaylar turučïlar yerdä nïšanlarïŋdan seniŋ.

Čïχkanïna ertäniŋ kečχurun sövüngäy, [10]baχtïŋ (122v) yergä, ičirdiŋ anï da köp ettiŋ ululuχun anïŋ.

Özäni Teŋriniŋ tolu boldu suvlar bilä, hadir ettiŋ yemäkin anïŋ, zera bu türlüdür hadirlik.

[11]Tarlovun anïŋ ičirdiŋ da köp ettiŋ hasilin anïŋ.

Yaγïšïna anïŋ färâh bolur bitiši anïŋ, [12]alγïšlangay taǰï yïlnïŋ tatlïlïχïŋa seniŋ.

[13]Tüzläriŋ seniŋ tolgaylar semizlik bilä, semirtkäylär körkün yamanlïχnïŋ [=yabanlïχnïŋ].

Örlär sövünčlüknü kiygäylär, [14]da kiygäylär χačlarï [=χočlarï?] χoyunlarnïŋ.

(123r) Eŋišlär köp etsärlär ašlïχlarnï, čaχïrgaylar da alγïšlagaylar.

[Псалом 65/66] 65

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

Čaχïrïŋïz Teŋrigä, barča yerlär, [2]saγmos aytïŋïz atïna anïŋ da beriŋiz haybatnï alγïšïna anïŋ.

[3]Aytïŋïz Teŋrigä: «Nečik ki χorχuludur išläriŋ seniŋ;

Köp χuvatïŋa seniŋ yalγan χaldïlar saŋa dušmanlarïŋ seniŋ.

[4]Barča yerdä yerni öpkäylär saŋa, saγmos aytkaylar saŋa da saγmos aytkaylar atïŋa seniŋ».

(123v) [5]Keliŋiz da körüŋüz išin Teŋriniŋ, nečik ki χorχuludur saγïšï bilä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

[6]Kim χaytardï teŋizni χuruga, da özän ötläš aštïlar ayaχlarï bilä.

Anda färâh bolïyïχ biz aŋar, [7]ki eyälik etiyirlär χuvatlarï bilä kendiniŋ meŋilik.

Közläri anïŋ dinsizlärgä baχïyïr, χaysïlarï ki ačïγlattïlar anï, biyiklänmägäylär boylarïnda kendiläriniŋ.

[8]Alγïšlaŋïz, dinsizlär, Teŋrimizni bizim, išitövlü etiŋiz av(124r)azïn alγïšïnïŋ anïŋ.

[9]Ol, ki berdi ǰanïmnï menim tirlikkä da bermädi titrämäχ ayaχlarïmïzga bizim.

[10]Sïnadïŋ bizni, Teŋri, da tergädiŋ, nečik dä tergälir kümüš.

[11]Endirdiŋ bizni sïrtmaχka, χoyduŋ tarlïχta arχamïznï bizim [12]da kečirdiŋ adamlarnï üsnä bašïmïznïŋ bizim.

Aštïχ biz otnu da suvnu, da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[13]Kiriyim övüŋä seniŋ bernälär bilä, berdim saŋa niyätimni menim, [14]χaysï ki atadï saŋa erin(124v)lärim menim, χaysï ki aγzïm menim sözlädi tarlïχta.

[15]Bütöv χurbannï tüzälgän sunïyïm saŋa χočlar bilä da temyanlar bilä da saŋa sunïyïm tovarlar da ečkilär.

[16]Keliŋiz, išitiŋiz maŋa, da aytïyïm sizgä, barčanïz, kimlär ki χorχarsiz Teŋridän, χaysï nemäni etti boyuma menim.

[17]Aŋar aγzïm bilä menim sarnadïm da biyiklättim anï tilim bilä menim.

[18]Yazïχïmnï egär ki körsäm edi yüräkimdä menim, yoχsa mï išitir edi maŋa Biy?

(125r) [19]Bunuŋ üčün išitti Teŋri da baχtï avazïna χoltχamnïŋ menim.

[20]Alγïšlïdïr Teŋri, χaysï ki keri etmädi alγïšïmnï menim, da ne yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän.

[Псалом 66/67] 66

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, yarlïγa bizgä da alγïšla bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä da yarlïγa bizgä —

[3]Tanïma yerdä yoluŋnu seniŋ, ǰïnslar arasïna barča χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[4]Tapungaylar saŋa žoγovurtlar, Teŋri, tapungaylar saŋa žoγovurtlar barča.

(125v) [5]Färâh bolgaylar da sövüngäylär ǰïnslar, zera sen yarγularsen žoγovurtnu toγruluχka, da ǰïnslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

[6]Zosdovanel bolgaylar saŋa, Teŋri, žoγovurt, šükürlängäylär sendän žoγovurt barča.

[7]Yer berdi yemišin kendiniŋ, da alγïšladï bizni Teŋri, Teŋrimiz bizim.

[8]Teŋrimiz bizim alγïšlagay bizni, da andan χorχkaylar barča χïrïγlarï yerniŋ.

[Псалом 67/68] 67

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

(126r) [2]Turgay Teŋri, da taγïlgaylar barča dušmanlarï anïŋ, χačkaylar körälmägänläri anïŋ yüzündän anïŋ.

[3]Nečik eksilir tütün, eksilsärlär, nečik erir balaγuz alnïna otnuŋ, ol türlü taspolgaylar yazïχlïlar yüzündän Teŋriniŋ.

[4]Toγrular färâh bolgaylar, sövüngäylär alnïna anïŋ da sövüngäylär färâhliklärindä kendiläriniŋ.

[5]Alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, yol etiŋiz aŋar, ki olturuptur kün bat(126v)ïšï sarï, da Biydir atï anïŋ.

Sövünsärlär alnïna anïŋ da mušχullangaylar yüzündän anïŋ.

[6]Xaysï ki atasïdïr öksüzlärniŋ da yarγučïsï tullarnïŋ Teŋri yerinä arilikiniŋ kendiniŋ.

[7]Teŋri sïγïndïrïr bir yergä bilä övdä da čïχarïr baγlïlarnï χuvatï bilä kendiniŋ, bu türlü dä ačïγlïlarnï, ki sïγïnïptïrlar kerezmanlarda.

[8]Teŋri, čïχmaχïŋ seniŋ alnïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, ačmaχïŋ seniŋ pustalïχ (127r) bilä, [9]yer dä teprändi,

Zera da kök yaγïš etsär yüzündän Teŋriniŋ, Sinada alnïna Teŋriniŋ Israjelniŋ.

[10]Yaγmur erkiŋ bilä hadirlädiŋ, Teŋri, meŋärüčiläriŋä seniŋ, kläsä χastalandï, hälbät, sen toχtattïŋ alarnï, [11]da kazanlarïŋ seniŋ turgaylar anda.

Hadir ettiŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ yarlïγa, Teŋri. [12]Biy berir sözün, kimlär ki sövünčlüknü aytïyïrlar χuvat bilä köp.

[13]Xan χuvatlïlarnïŋ, sövüklü körküŋ övüŋnüŋ seniŋ (127v) üläšmä talannï, [14]kläsä dä čïrïm etiyirsiz ičinä paylarnïŋ.

Xanatlarï kügürčinniŋ kümüšlü, da yarïrlarï [=yaγïrlarï] arasï anïŋ ränginä altunnuŋ.

[15]Yïγganïna Köktäginiŋ χanlarnï üsnä anïŋ χarkibiklänsär Saγmọnda.

[16]Taγï Teŋriniŋ taγ semiz, taγ uyugan da taγï semiz, [17]da ne saγïšlïyïrsiz, taylar öktämlängän?

Taγ, χaysïna ki biyändi Teŋri turma anda, zera da Biy evet tursar anda meŋilik.

[18]Arabalarï Teŋriniŋ tümän kerät miŋlär bilä tüzätučiläri, da Biy alarda Sinadan, arilik(128r)indän kendiniŋ.

[19]Čïχtï biyiklikkä da yasïr etti yasïr*n*ï, talan üläšti, bašχišnï da berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ, zera da χor inam daγïn turmaχ bolgay kendindä.

[20]Biy Teŋri alγïšlï, [alγïšlï] Biy künüzün, yol körgüzüči bolgay bizgä Teŋri, χutχaručïmïz bizim.

[21]Teŋrimiz bizim Teŋri tirlik etüči, da Eyämizdändir čïχmaχï ölümnüŋ.

[22]Evet, hälbät, Teŋri uvatkay bašïn dušmanlarïmïznïŋ bizim, da sačïn χïsχa anïŋ bilä, χaysï ki barïrlar töräsizliklärindä (128v) kendiläriniŋ.

[23]Ayttï Biy: «Teränliχindän tibsizliknïŋ χaytarïrmen da arasïndan tišläriniŋ anï čïχarï tartïyïm,

[24]Nečik čïlangay ayaχlarïŋ seniŋ χanga da tišläri itläriŋniŋ seniŋ χanïndan dušmanlarïŋnïŋ seniŋ».

[25]Köründülär ketkänläriŋ seniŋ, Teŋri, barganï Teŋriniŋ, χanïmïznïŋ bizim ari.

[26]Ertäländilär buyruχčïlarï čïχarma alγïšnï ičinä gojslarnïŋ da ögövučilärniŋ.

[27]Yïγïnïmïz, alγïšlaŋïz Teŋrini (129r) da Biyni čovraχlarïndan Israjęlniŋ.

[28]Anda Peniamin oγlanlïχïndan tamašalï, buyruχčïlarï Jutanïŋ, yol körgüzučiläri anïŋ, buyruχčïlarï Zapuγǫvnnuŋ da buyruχčïlarï Nep‘t‘aγemniŋ.

[29]Buyruχ, Teŋri, χuvatïŋ bilä seniŋ, χuvatlat bunu, ki toχtattïŋ bizgä.

[30]Sarayïŋdan seniŋ Ęrusaγęmdän saŋa sungaylar χanlar χurbanlarïn.

[31]Öčäš kazanïna χamïšlïχnïŋ, yïγïnlarïna ögüzlärniŋ da böläkinä inäklärniŋ.

(129r) Heč bolgaylar alar, χaysï ki taŋlanïptïrlar kümüš bilä, taγïtkïn dinsizlärni da χaysïlarï klärlär uruš bilä.

[32]Kelgäylär frištälär Mïsïrdan, Hndistanlïlar ilgärtin χol berüči bolsarlar Teŋrigä.

[33]Xanlïχlarï yerniŋ, alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz Eyämizgä.

[34]Yol etiŋiz aŋar, χaysï ki olturuptur köknüŋ kökünä kün toγušuna.

Ošta bergäy avazïn kendiniŋ, avaz χuvatnïŋ, [35]da beriŋiz haybatnï Eyämizgä.

(130r)Üstünä Israjęlniŋ ulu könänmäχi anïŋ, χuvatï anïŋ čaχ bulutka diŋrä köknüŋ.

[36]Tamašalïdïr Teŋri üstnä ariläriniŋ kendiniŋ, Teŋri Israjęlniŋ. Ol bergäy χuvatnï, toχtalmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ. Alγïšlïdïr Teŋri.

[Псалом 68/69] 68

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Tirgiz meni, Teŋri, zera yetištilär suvlar ǰanïma menim, [3]battïm men teränlikinä, tibsizlikinä, χayda ki yoχtur maŋa tïnčlïχ.

(130v) Keldim men teränlikinä teŋizniŋ, da kezgänlär boγdular meni.

[4]Emgändim men čaχïrmaχtan, da yïyïldï ovurtlarïm menim. Eksildilär közlärim menim, umsanmaχïm da menim Biygä, Teŋrimä menim.

[5]Köp boldular, nečik sačï bašïmnïŋ menim, χaysïlarï ki körälmäs edilär meni heč yergädän.

Xuvatlandïlar mendä dušmanlarïm menim da körälmäsizlärim menim heč yergädän; nemä, χaysï ki χapmïyïr edim, tölär edim alarga.

(131r) [6]Teŋri, sen tanïdïŋ essizlikimni menim, da ašïnganïm menim sendän yapulmadï.

[7]Uyalmagaylar menim üčün, ki tözärlär saŋa, Biy, Biyi χuvatlïlarnïŋ, harlânmagaylar menim üčün, kimlär izdärlär seni, Teŋrisi Israjelniŋ.

[8]Seniŋ üčün tözdüm tabalamaχka, da yaptï uyat yüzümnü menim.

[9]Yat boldum men χardašlarïmdan menim da χonaχ oγlanlarïna anamnïŋ menim.

[10]Paχïllïχï övüŋnüŋ seniŋ yedi meni, tapasï [=tabasï] tabalav(131v)učïlarïŋnïŋ seniŋ tüštü üstümä menim.

[11]Ašaχlattïm oruč bilä ǰanïmnï menim, da boldular maŋa bu yeŋillikkä, [12]ettim kiyinišimni menim χïldan da boldum kültkü alarga.

[13]Menim üčün saγïšlïyïr edilär, χaysïlarï ki olturup edilär ešiklärdä, meni ayblï etärlär edilär, χaysïlarï ki ičärlär edilär čaγïrnï.

[14]Men alγïšta bolur edim saŋa, Biy. Zamanïnda yöpsünövlü,

Teŋri, köpyarlïγamaχïŋ (132r) bilä seniŋ išit maŋa; könülük χutχarmaχïŋ bilä seniŋ

abragïn meni gawdan, [15]ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarnïŋ köp.

[16]Battïrmasïnlar meni aylanganï suvlarnïŋ, da boγmasïnlar meni tibsizlik teränliki, χuyu χapmasïn aγzïn kendiniŋ üstümä menim.

[17]Išit maŋa, Biy, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ baχkïn maŋa, [18]χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ χoluŋdan [=χuluŋdan] seniŋ, (132v) zera ïnǰïnïpmen men, tezindän išit maŋa.

[19]Baχkïn ǰanïma menim, da χutχar meni, da dušmanlarïm üčün menim abragïn meni.

[20]Zera sen bilirsen tabalaganïmnï menim, uyatïmnï menim da harlanganïmnï menim.

Alnïŋa seniŋdir barča χïstïručïlarï [21]ʤanïmnïŋ menim; tabalanmaχka tözgin, yüräkim menim, da zabunluχka.

Gümänim bar edi, ki kim χayγur*g*ay menim bilä, da kimsä yoχ edi, da övündürüči maŋa kimesä tapulmadï.

(133r) [22]Berdilär yemäkimdä maŋa öt, da susamaχïmda ičirdilär maŋa sirkä.

[23]Bolsun stollarï alarnïŋ allarïna alarnïŋ sïrtmaχ, tölövgä da azmaχlïχka.

[24]Xaramγulangay közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da arχalarïn alarnïŋ här kez eggin.

[25]Xoygaysen üsnä alarnïŋ öčäšmäχiŋni, yüräkläm*mäχ* öčäšmäχiŋ seniŋ yetiškäy üsnä alarnïŋ.

[26]Bolgaylar turmaχlarï alarnïŋ pusta, da otaχïna alarnïŋ kimesä bolmagay, ki turgay.

(133v) [27]Zera χaysïn ki sen urduŋ, *s*ürdülär da yaralar aγrïχlarïma menim arttïrdïlar.

[28]Xoygïn yazïχnï üsnä yazïχlarïnïŋ alarnïŋ, ki kirmägäy toγruluχuŋa seniŋ.

[29]Buzulgaylar alar diftärindän seniŋ tirliknïŋ da toγrularïŋ bilä seniŋ yazïlmagaylar.

[30]Yarlï da aγrïχlïmen men, χutχarmaχïŋ seniŋ, Teŋri, yöpsüngäy meni.

[31]Alγïšlïyïm atïn Teŋri*m*niŋ menim alγïš bilä da biyik etiyim anï ögmäχ bilä.

(134r) [32]Biyänčli bolgay Teŋrigä, ne ki bïzov yaš, χaysï ki keltirir müŋüzlär da tuyaχlar.

[33]Körgäylär yarlïnï da färâh bolgaylar; χoluŋuz Teŋridän, da tirilsin ʤanlarïmïz bizim,

[34]Ki išitti Biy yarlïlarga da baγlïlarnï kendinä heč etmädi.

[35]Alγïšlagaylar anï kök da yer, teŋiz, barča, χaysï ki χaynašïr alarda.

[36]Teŋri χutχarïr Siovnu, da yasalgay šähärläri ʤuvutluχnuŋ, yasalgay, turgaylar da meŋär-(134v)gäylär anda.

[37]Oγlanlar, χullarïŋ seniŋ, toχtalgay anda, da χaysïlarï ki sövärlär atïŋnï seniŋ, turgaylar anda.

[Псалом 69/70] 69

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, bolušma maŋa baχkïn, da Biy, sïŋarlïχ etmä maŋa ʤâhtlan.

[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysï ki izdärlär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlar edi maŋa yaman.

[4]Xaytkaylar bu sahat uyatlï, χaysï ki aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

(135r) [5]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčasï, χaysïlarï izdägäylär seni.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[6]Men yarlï da kläńčimen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sen. Da Biyim menim, kečikmägin.

[Псалом 70/71] 70

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, toγruluχuŋa seniŋ χutχar meni da abra meni.

(135v) [2]Ašaχlatkïn maŋa χulaχïŋnï seniŋ da tirgiz meni.

[3]Bol menim, Teŋri, išańčïm da yerim bek tirgizmä meni, zera toχtalganïm da išańčïm menim sensen.

[4]Teŋrim menim, χutχar meni χolundan yazïχlïnïŋ, χolundan töräsizniŋ da toγrusuznuŋ.

[5]Sensen tözümlüküm menim, Biy, Biy umsam menim oγlanlïχïmdan menim.

[6]Saŋa toχtattïm [=toχtadïm] men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen išańčïm menim; da sen(136r)dändir bolušluχum menim här sahat.

[7]Nečik ki buta boldum men köplärgä, da sen bolušučïm menim da χuvatlatučïm menim.

[8]Tolungay aγzïm menim ögmäχ bilä, nečik alγïšlïyïm haybatïŋnï seniŋ, künüzün ulu šöhrätiŋni seniŋ.

[9]Salmagïn meni, Biy, zamanïnda χartlïχïmnïŋ, eksilgäninä χuvatïmnïŋ menim χoymagïn meni.

[10]Ayttïlar dušmanlarïm menim maŋa, da χaysïlarï χapsadïlar ʤanïmnï menim, saγïšladïlar birgä da ayttïlar:

(136v) [11]«Teŋri χoydu anï, χuvïyïχ da yetišiyiχ aŋar, zera dügül kimsä bolgay, χaysï ki χutχargay anï».

[12]Teŋrim menim, yïraχ etmägin mendän, da Teŋri, bolušma maŋa baχkïn.

[13]Uyalgaylar da eksilgäylär, χaysï ki yamanlamaχta edilär ʤanïm üčün menim, kiygäylär uyatnï da [harlanmaχnï,] yeŋillikni, χaysï ki klärlär edilär maŋa yaman.

[14]Men här sahat umsanïyïm da arttïrïyïm alγïšïŋnï seniŋ.

[15]Aγzïm menim aytkay toγruluχuŋnu seniŋ, här kün ögüvlük(137r)üŋnü seniŋ.

Nečik dügül ki hilläliχni nemä bilir edim men bitikčiliknïŋ, [16]evet kiriyim χuvatïna Eyämiznïŋ, da Biy, aŋdïm toγruluχuŋa seniŋ yalγïz.

[17]Teŋrim menim, övrättiŋ meni igitlikimdän menim, da hali dä ayttïm toγruluχuŋnu seniŋ.

[18]Čaχ aχargïnča da χartaygïnča, Teŋrim menim, χoymagïn meni,

Negä diŋrä aytïlgay biläkiŋ seniŋ ʤïnska barča, ki kelsärlär,

Xuvatïŋnï seniŋ [19]da toγruluχuŋnu čaχ biyik-

likkä, χays(137v)ï ki ettiŋ ululuχlarnï, Teŋri, kim oχšar saŋa?

[20]Ne χadar körgüzdüŋ maŋa tarlïχ köp da χïyïnlar, χaytïp sövündürdüŋ meni, da terän tibsizlikindän yerniŋ čïχardïŋ meni.

[21]Art*tïr*dïŋ χuvatïŋda seniŋ, χaytïp da övündürdüŋ meni da teränlikindän yerniŋ tekrar čïχardïŋ meni.

[22]Da hali men tapunïyïm saŋa hadirlik bilä saγmoslarnïŋ, könü Teŋri, saγmos aytïyïm saŋa alγïš bilä, aruvluχu Israjelniŋ.

(138r) [23]Sövünsünlär erinlärim menim, χačan saγmos aytsam saŋa, da ǰanïm menim, χaysï ki dä χutχardïŋ.

[24]Da daγïn tilim menim künüzün sözläsin toγruluχuŋnu seniŋ

Zamanïnda, nečik uyatlï bolgaylar da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[Псалом 71/72] 71

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

Teŋri könülüküŋnü seniŋ padšahga bergin, toγruluχuŋnu seniŋ oγluna χannïŋ —

[2]Yarγulama žoγovurtuŋ(138v)nu seniŋ toγruluχ bilä da miskiniŋni seniŋ könülük bilä.

[3]Algaylar taγlar eminlikin žoγovurtnuŋ da örlär — toγruluχnu.

[4]Könülük etkäy yarlïlarïna žoγovurtnuŋ, da tirgizgäy oγlanlarïn yarlïlarnïŋ, da ašaχlatkay öktämlärni.

[5]Turgay da χalgay günäš bilä ilgäri, ne ki ay, ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[6]Engäy, nečik yaγmur üstünä tiftikniŋ, nečik yaγïš, ki yaγïyïr yerdä.

[7]Čïχkay künlärinä anïŋ to(139r)γruluχ, köp eminlik čaχ tügällänginčä ay.

[8]Eyälik etkäy ol teŋizdän čaχ teŋizgä, rikalardan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ.

[9]Alnïna anïŋ äväl Hntistanlïlar tüškäylär, da dušmanlarï anïŋ topraχ yegäylär.

[10]Xanlarï T‘arsizniŋ da otračlarnïŋ χurbannï sungaylar aŋar, χanlarï Arapistannïŋ da Sapa bernälärni keltirgäylär aŋar.

[11]Yerni öpkäylär aŋar barča χanlarï yerniŋ, da barča ǰïnslar χuluχ etkäylär aŋar.

(139v) [12]Zera χutχardï yarlïnï χuvatlïdan, yarlïnï da miskinni, χaysïnïŋ ki yoχtur kendiniŋ bolušučï.

[13]Ayagay ol yarlïga da miskingä da ǰanlarïn yarlïlarnïŋ tirgizgäy, [14]asïdan yamanlarnïŋ χutχargay ǰanlarïn alarnïŋ.

Özdändir atï anïŋ alnïna alarnïŋ, [15]tirilgäy, da berilgäy aŋar altïnïndan Arapistannïŋ.

Alγïška turgaylar aŋar här sahat da künüzün alγïšlagaylar anï.

(140r) [16]Bolgay toχtalmaχlïχ barča yerdä da üsnä bašlarïnïŋ taγlarnïŋ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemiši anïŋ, čičäklängäy šähärinä Eyämizniŋ, nečik bičän yerdä.

[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, ki ilgäri, ne ki günäš, tir atï anïŋ.

Anda alγïšlagaylar barča ǰïnslarï yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.

[18]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki etär sk‘ančelik‘ni yalγïz, [19]da alγïšlïdïr atï ari haybatïnïŋ anïŋ meŋilik, tolgay haybatï bilä anïŋ barča yer! Bolgay, bolgay.

(140v) **Alγïš Annanïŋ, Samuẹl anasïnïŋ [1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]**

[1]Toχtadï yüräkim menim Biydä, da biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm menim.

Češildi aγzïm menim üsnä dušmanlarïmïznïŋ bizim, färâh bolïyïχ χutχarmaχïŋa seniŋ.

[2]Zera yoχtur ari, nečik Biy, da ne toγru, nečik Teŋrimiz bizim, da yoχtur ari, evet, Teŋrimizdän bizim.

[3]Maχtanmaŋïz da sözlämäŋiz öktämlikni, *d*a čïχmasïn aγzïŋ(141r)ïzda*n* siziŋ öktäm ulu sözlü.

Teŋri bilmäχliχlärniŋ Biyi, Teŋri hadirlär kendiniŋ aχïlï bilä bilmäχni yaratkanlarïna kendiniŋ.

[4]Xuvatlïlarnïŋ baziχ yaylarï bošandï, da küčsüzlär yaraγlandïlar χuvat bilä.

[5]Toχlar da tolular ötmäk bilä eksildilär, da ačlar toldurdular yerni.

Toγmasïz toγdu yedini, da köp toγgan eksildi toγurmaχtan.

[6]Biy öldürür, da Biy tirgizir, endirir tamuχka da čïχarïr.

(141v) [7]Biy miskinlätir, da Biy ululatïr, ašaχ etär öktämni čaχ yergä diŋrä, [8]da biyik etär zabunnu čöplüktän,

Olturγuzur alarnï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtnuŋ kendiniŋ da olturγučuna haybatnïŋ meŋärtir alarnï.

[9]Tügäll*ä*r niyätin niyätlilärniŋ da alγïšladï yïllarïn toγrularnïŋ.

Da dügül ki kendiniŋ χuvatï bilä χuvatlanïr χuvatlï, [10]evet Biy küčsüz etär χaršï bolučïlarïn kendiniŋ, Biy aridir.

(142r) Maχtanmasïn saγïšlagan saγïšï bilä kendiniŋ, da maχtanmasïn ulu ululuχunda kendiniŋ, da maχtanmasïn χuvatlï χuvatïnda kendiniŋ.

Evet kim maχtanïr, Biydä maχtansïn saγïšïnda bilmäχ bilä Biyni tanïma.

Etmä könülüknü da išlämä toγruluχnu üsnä

yüzünä yerniŋ Biy čïχtï köktä, da kökrädi, da kendi yarγular bašχa gäläʤidän,

Berir χuvatnï χanlarïm(142v)ïzga bizim da biyik etär müŋüzün yaγlaganïnïŋ kendiniŋ.

Haybatlamaχ
[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Biyikländi müŋüzüm menim Teŋridä da Xutχaručïmda menim, toχtadï yüräkim menim Biydä, Biyimniŋ inamï bilä.

Pareχosluχu bilä surp Asduaʤaʤzinniŋ″.

[Псалом 72/73] 72

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[Армянский колофон]

Յիշեցէք զծառայս քսի զՖելիքեանոս մուրատն որդոյ տր զք...

Jišęçęk‘ zʤaŗajs K‘risdosi zFęlik‘ianos Muradn ortoj dęr z̄k̄...

“Помяните слугу Христова Феликианоса – Мурада, сына отца Закарии”.

(143r) Nečik yaχšïdïr Israjelgä Teŋri da χaysïlarï toγrudurlar yüräkläri bilä!

[2]Evet ki menim bir zärrä dä seskänip edilär ayaχlarïm menim, azulaχkïna da tayïp edilär barganïm menim.

[3]Paχïllandïm men töräsizlärgä, eminlikinä yazïχlïlarnïŋ, [4]nečik körär edim, ki yoχ edi eksiklik ölümlärinä alarnïŋ.

(143v) Toχtalgan edilär χïyïnlarï alarnïŋ, [5]χazγančïna adamlarnïŋ dügüldürlär alar da adamlar bilä χïynalmïsarlar.

[6]Bunuŋ üčün tuttu alarnï öktämlik, kiydilär kendiläri üsnä χïrsïzlïχnï da egirliklärin kendiläriniŋ.

[7]Čïχkay, nečik yaγdan, töräsizliki alarnïŋ, zera bardïlar alar saγïšlarïna körä yüräkläriniŋ kendilériniŋ.

[8]Saγïšladïlar da sözlädilär yamanlïχ bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saγïšladïlar.

(144r) [9]Xoydular kökkä aγïzlarïn kendilériniŋ da tillärin kendilériniŋ kezdirirlär edilär yer üsnä.

[10]Bunuŋ üčün žoγovurtum menim χaytkay bunda, da künlärim menim tolu tügäl tapulgay alarda.

[11]Ayttïlar, ki: «Ne türlü bildi Teŋri gaχom [=yaχom] bardïr, haybat [=hälbät], bilmäχi Biyiktägigä?»

[12]Ošta yazïχlïlardïrlar da oŋarïlïptïr bularga, bardïrlar da bardïr ululuχu dünyâniŋ.

[13]Ayttïm: «Heč yergädän, alaysa, (144v) toγrulattïm yüräkimni menim, yuvdum arilik bilä χolumnu menim, [14]da boldum men tüvülgän, da azarlanmaχïm menim taŋ manïna».

[15]Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytïyïm», — ošta ʤïnslarï oγlanlarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarïna ki dä niyät etiyim.

[16]Eskä χoydum, da hälbät dä, bu ʤâhtliktir alnïma menim, [17]negä diŋrä kiriyim arilikinä Teŋriniŋ da eskä alïyïm soŋγusun alarnïŋ.

[18]Hälbät, hilläliki üčün alarnïŋ yazovsuz etsärsen (145r) alarnï, yïχsarsen alarnï öktämliklärindä kendilériniŋ.

[19]Evet ne türlü boldular pusta, ansïzïm [χïrïldïlar, eksildilär,] taspoldular töräsizlikläri üčün kendilériniŋ [20]da boldular nečik tüšlär oyanganlarga.

Biy, šähäriŋä seniŋ sïfatïn alarnïŋ rïsvaylasarsen, [21]zera ot palayladï yüräkinä kendiniŋ da bövräklärim menim özgä rängli boldular.

[22]Men hečli boldum da bilmädim, nečik hayvan, hesebländim alnïŋa seniŋ, [23]da men här sahat seniŋ bilä men.

(145v) Tuttuŋ [K‘uttuŋ] saγ χolumdan menim, [24]saγïšïŋda seniŋ yol körgüzdüŋ maŋa da haybat bilä yöpsündüŋ meni.

[25]Nem bar menim öz köktä, yaχom sendän ne daγïn χolïyïm yerdä?

[26]Eksildim [=Eksildi] yüräkim menim da Teŋrim [=tenim] menim, Teŋri yüräkimniŋ menim, payïm menim Teŋri meŋilik.

[27]Ošta, kimlär ki yïraχ ettilär ʤžanlarïn kendilériniŋ sendän, taspolurlar, tas etsärsen barčasïn, χaysïlarï ki χayïn boldular sendän.

[28]Maŋa yuvuχlanma Teŋrigä yaχšïdïr da χoyma Biygä (146r) umsamnï menim,

Aytma barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzlarïnïŋ Sionnïŋ.

[Псалом 73/74] 73

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

Ne üčün keri ettiŋ, Teŋri, meŋilik, öčäšländi yüräklänmäχiŋ seniŋ üsnä χoyunlarïŋnïŋ kütövläriŋdä seniŋ?

[2]Aŋgïn žoγovurtuŋnu seniŋ, χaysï ki tapunduŋ ilgärtin, χutχardïŋ payïn meŋärmäχiŋniŋ seniŋ.

Taγ Sion bu, χayda turupsen sen bunda, [3]kötür χoluŋnu seniŋ üsnä öktämliklär(146v)iniŋ alarnïŋ tügälinčä.

Xaysï nemä ne töräsizländi dušman arilikiŋä seniŋ, [4]ögündülär körälmäsizlériŋ seniŋ ičinä yaχšï tirliklériniŋ kendilériniŋ.

Xoydular nïšanlarïn kendilériniŋ nïšanga, [5]da kendiläri tanïmadïlar čïχmaχnï yoγartïn.

Nečik ormandagi aγačlarnï sïndïrγaladïlar ešikin anïŋ birgä, [6]*aγačlarnï da* [=baltalar bilä da ulu] čakučlar bilä yemirdilär anï.

[7]Küvdürdülär [=Küydürdülär] ot bilä arilikiŋni seniŋ yerdä, murdar(147r)ladïlar čatïrïn atïŋnïŋ seniŋ.

[8]Ayttïlar yüräklärinä kendiläriniŋ ǰïnslarï alarnïŋ birgä: «Tïyïyïχ barča ulukünlärin Teŋriniŋ yerdä.

[9]Nïšan biz heč nemä körmädiχ, da dügü*l* dayï bardïr markarẹ, da bizni ne kimesä dügül ki tanïgaylar».

[10]Negä diŋrä, Teŋri, tabalagay dušman, öčäštiriyir χaršï turučïnïŋ [=turučï] atïŋnï ari seniŋ?

[11]Ne üčün χaytarïyïrsen χoluŋnu seniŋ da oŋuŋnu (147v) seniŋ ičinä χoynuŋnuŋ seniŋ meŋilik?

[12]Teŋri χanïmïz bizim äväl, ne ki meŋilik, ki ettiŋ χutχarïlmaχnï ičinä yerniŋ.

[13]Sen toχtattïŋ χuvatïŋ bilä seniŋ teŋizni, sen uvattïŋ bašïn aǰdahalarnïŋ üsnä suvnuŋ.

[14]Sen uvattïŋ bašïn aǰdahanïŋ da berdiŋ anï yemäk χuvatlïlarïna Hïntistannïŋ.

[15]Sen aχtïrdïŋ čovraχlarnï da aχïn suvlarnï, sen χuruttuŋ özänlärni [=özänlärni] muχkâm.

(148r) [16]Seniŋdir kündüz da kečä, yarïχnï da günäšni sen toχtattïŋ, [17]sen toχtattïŋ barča hranicalarnï yerniŋ, baharnï da yaznï sen yarattïŋ.

[18]Bu mäyan bolgay saŋa, ki dušman tabaladï Biyni, žoγovurt fähamsïz öčäštirdi atïŋnï ari seniŋ.

[19]Čïχarma kazanlarga ǰannï, χaysï ki tapunurlar saŋa, da ǰanlarïn yarlïlarïŋnïŋ seniŋ unutmagïn meŋilik.

[20]Baχkïn niyätiŋä seniŋ, zera toldular övläri aγlasalanganlarnïŋ [=alγasalanganlarnïŋ] yerdä egirlik bilä.

(148v) [21]Xaytmasïn yarlï uyalgan, yoχsa miskinlär da yarlïlar alγïšlagaylar atïŋnï ari seniŋ.

[22]Kel, Teŋri, yarγula yarγuŋnu seniŋ, aŋgïn tabalanmaχnï, χaysï ki fähamsïzdïrlar künüzün.

[23]Unutmagïn avazïn χïzmätkârlarïŋnïŋ seniŋ, öktämlängänlärni [=öktämlängänläri] körälmäsizläriŋniŋ seniŋ kötürülgän här kez.

[Псалом 74/75] 74

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Xosdovanel boluyïχ saŋa, Teŋri, χosdovanel bolïyïχ da sar(149r)nïyïχ atïŋnï ari seniŋ.

Ayttïχ barča sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, [3]χačan vaχt etsäŋ, toγru yarγulagaymen.

[4]Oprandï yer da barča turučïlarï anïŋ, men toχtadïm [=toχtattïm] tiräkin anïŋ.

[5]Ayttïm töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäŋiz»,— yazïχlïlarga, ki: «Biyiklätmäŋiz müŋüzläriŋizni siznïŋ,

[6]Kötürmäŋiz biyiklikkä müŋüzläriŋizni siznïŋ da sözlämäŋiz Teŋrigä egirlikni».

[7]Zera ne kün toγušunda, da ne kün batïšïnda, da ne yab(149v)anlïχnïŋ [=yabanlïχïnda] taγlarnïŋ; [8]evet Teŋri yarγučïdïr.

Bunu ašaχ etär, bunu biyiklätir, [9]ayaχ χoluna Eyämizniŋ, čaγïr tolu, zadasïz toldurgan, da ašaχlatïr bundan buŋar.

Hälbät, čövräsi [=čöpräsi] anïŋ heč tügänmäχ, da ičsärlär anï barča yazïχlïlar yerdägi.

[10]Men sövüniyim meŋilik, saγmos aytïyïm Teŋrisinä Jagọpnuŋ.

[11]Barča müŋüzlärin yazïχlïlarnïŋ ufatkaysen, da biyik bolgay müŋüzü toγrunuŋ.

[Псалом 75/76] 75

(150r) [1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Belgilidir Dǰuvutluχta Teŋri, da Israjeldä ulu atï anïŋ.

[3]Boldu eminlik bilä yeri anïŋ da turmaχï anïŋ Sionda.

[4]Anda uvattï Biy χuvatïn yaynïŋ, yaraγnï, χïličnï da ǰagat urušun.

[5]Yarïχlïsen sk‘ančelik‘iŋ bilä taγlarga meŋilik, [6]mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki essizdir yüräkläri bilä, yuχladïlar yuχularïnda kendiläriniŋ da heč nemä tapmadïlar.

(150v) [7]Barča adamlar χoǰalïχïndan χollarïndan kendiläriniŋ azarlamaχïŋdan seniŋ, Teŋrisi Jagọpnuŋ, yuχladïlar, da kimlär atlanïrlar edilär atlarga.

[8]Men [=Sen] χorχulusen, da ki*m* bolur turma alnïŋa seniŋ? [9]Nečik köründüŋ sen köktän, belgili boldu da öčäšmäχiŋ seniŋ.

Yer χorχtu [10]da seskändi turganïna kendiniŋ [=Teŋriniŋ] yarγuga abraganï bilä barča sekinlärni yerdä.

[11]Saγïšlarï adamlarnïŋ tapunurlar saŋa, da yapuχ(151r)lar aχïl bilä alγïšlagaylar seni.

[12]Niyät χoyuŋuz da tügälläŋiz Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim, barčaŋïz, ki čövräsinäsiz anïŋ.

Sunuŋuz χurbannï χorχuluga, [13]kim čöplär ǰanlarïn buyruχčïlarnïŋ, χorχuludur ol, ne ki barča χanlarï yerniŋ.

[Псалом 76/77] 76

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Teŋrigä, da baχtï maŋa.

[3]Kününä tarlïχïmnïŋ menim Teŋrini izdädim, χollarïm bilä (151v) menim kečä, alnïna anïŋ aldanmadïm.

Klämäsä edi övünmä ǰanïm menim, [4]aŋdïm Teŋrini da färâh boldum, χayγurur edim, da eksilir edi mendä ǰanïm menim.

[5]Yetištilär saχlamaχka közlärim menim, muš-

χullandïm da sözlämädim, [6]saγïšladïm künlärni ilgärigi da yïllarnï meŋiliktän aŋdïm.

[7]Sözlädim kečä yüräkim bilä menim, χayγurur edim, da täšvišlänir edi mendä ǰanïm menim.

(152r) [8]Yoχsa mï meŋilik keri etkäy meni Biy, da daγïn artïχ biyänmägäy mi, elpäk?

[9]Ya meŋilik mi tïysar yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän, ya tügällädi sözün kendiniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska?

[10]Ya unutkay mï šaγavatlanma Teŋrim menim da daγïn, ya tïygay mï šaγavatïn kendiniŋ öčäšmäχi bilä kendiniŋ?

[Bu ortasïdïr] Saγmosu[nuŋ] Tawit'niŋ.

[11]Ayttïm, ki: «Hali bašladïm, budur yäŋirtmäχi oŋu bilä Biyiktäginiŋ».

[12]Aŋdïm išlärin Eyämizniŋ, (152v) ilgärtin aŋdïm sk'ančelik'in anïŋ.

[13]Saγïšladïm barča išläriŋni seniŋ da χol išläriŋni seniŋ saγïšladïm.

[14]Teŋri, arilikiŋdändir yollarïŋ seniŋ. Kimdir Teŋri ulu, nečik Teŋrimiz bizim? Sensen Teŋri, χaysï ki etärsen sk'ančelik'ni.

[15]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ χuvatïŋnï seniŋ, [16]χutχardïŋ biläkiŋ bilä seniŋ žoγovurtuŋnu seniŋ, oγlanlarïn Jagǫpnuŋ da Jovsep'niŋ.

(153r) [17]Kördülär seni suvlar, Teŋri, kördülär seni suvlar da χorχtular, da teränliklär mušχullandïlar avazïndan suvlarnïŋ köplüχündän.

[18]Avaz berdilär bulutlar, zera da oχlarïŋ seniŋ barïyïrlar [19]avazïndan kökrämäχindän seniŋ küpčäkiŋniŋ.

Köründülär yaltramaχlarïŋ seniŋ dünyâda, mušχullandï da titrädi yer.

[20]Teŋizdädir yollarïŋ seniŋ, izläriŋ seniŋ suvlarnïŋ köplüχündä, da artï-sïraŋ seniŋ heč körmäslär.

(153v) [21]Yol turguzduŋ, nečik χoyunlarïŋa, žoγovurtuŋa seniŋ, χolundan Movsẹsniŋ da Aharonnuŋ.

[Псалом 77/78] 77

[1]Saγmosu Tawit'niŋ.

Baχïŋïz, žoγovurt, ǫrẹnk'imä menim, ašaχlatïŋïz χulaχïŋïznï siziŋ sözünä aγzïmnïŋ menim.

[2]Ačïyïm manilär bilä aγzïmnï menim, sözliyim manilärin ilgärtin.

[3]Nečik išittiχ da tanïdïχ bunu da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä,

[4]Heč nemä yapulmadï oγlan(154r)larïndan alarnïŋ, ǰïnska özgä aytma alyïšïn Eyämizniŋ, χuvatïn da tamašasïn kendiniŋ, χaysï ki etti.

[5]Toχtattï tanïχlïχïn kendinä Jagǫpta, da ǫrẹnk'in χoydu üsnä Israjelniŋ.

Xaysï ki nemäni bir kez sïmarladï atalarïmïzga bizim körgüzmä bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [6]ki tanïgaylar özgä ǰïnslar.

Oγlanlar, ki toγarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [7]ki χoygaylar Teŋrigä umsalarïn (154v) kendiläriniŋ da unutmagaylar išlärin Teŋriniŋ.

Buyruχun anïŋ χolmaχ bilä χolgaylar [8]da bolmagaylar nečik dä atalarï kendiläriniŋ.

J̌ïns yaman da ačïγlatučï ǰïns, χaysï ki tüzätmädi yüräkin kendiniŋ da toχtatmadï Teŋrigä ǰanïn kendiniŋ.

[9]Oγlanlarï Ep'remniŋ toldurup atkanlar da bek atkanlar, kününä urušnuŋ χollarïn dadaχlarïna [=sadaχlarïna] χaytardïlar.

[10]Turmadïlar alar ösiyätin(155r)ä Eyämizniŋ da könülükünä körä anïŋ klämädilär barma.

[11]Unuttular yaχšïlïχïn anïŋ da tamašalarïn, χaysï ki körgüzdü alarga

[12]Alnïna atalarïnïŋ alarnïŋ, χaysï ki etti tamašasïn kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzündä Dajannïŋ.

[13]Yardï teŋizni da kečirdi alarnï, turγuzdu suvlarnï, nečik tulχuχta.

[14]Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barča kečäni yarïχ bilä otnuŋ.

(155v) [15]Yardï χayanï yabanlïχta da berdi ičmä alarga, nečik teränliktän ulu.

[16]Čïχardï suvnu χayadan da aχtïrdï, nečik rikalarnï [rik'a alarnï], suvlarnï.

[17]Hälbät, arttïlar yazïχlanma da daγïn öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta.

[18]Sïnadïlar Teŋrini yürägläri bilä kendiläriniŋ χolmaχta yemäklärin boylarïnïŋ kendiläriniŋ.

[19]Mïrmïldandïlar Teŋrigä da ayttïlar: «Yoχsa mï küčlü bol(156r)gay Teŋri hadirlämä seγannï pustalïχta?

[20]Zera urar edi χayanï, da aχar edi suvlar, da ïrmaχlar ketärlär edi kendindän.

Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlämägä seγannï žoγovurtuna kendiniŋ?»

[21]Bunuŋ üčün išitti bunu Biy da soŋraga saldï, ot yaltradï Jagǫpta, öčäšmäχi čïχtï üsnä Israjelniŋ.

[22]Inanmadïlar Teŋrigä da umsanmadïlar χutχarmaχïna anïŋ.

(156v) [23]Buyruχ berdi bulutlarga yoγartïn, da ešikin köknüŋ ačtï, [24]da yaγdïrdï alarga manananï yemäχkä.

Ötmäkni köktän berdi alarga, [25]ötmäkin frištälärniŋ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäkni toluluχka.

[26]Čïχardï yelin yarïmkünnüŋ da keltirdi χuvatï bilä kendiniŋ yarïmkečäniŋkin.

[27]Yaγdï alarga et, nečik χumu teŋizniŋ, χušlarnï χanatlï;

[28]Xoydu ičinä taborlarïnïŋ alarnïŋ da čövräsinä čatïrlarïnïŋ alarnïŋ.

(157r) [29]Yedilär da toydular asrï, suχlančïn alarnïŋ berdi alarga, [30]da heč nemägä hasrät bolmadïlar suχlančlarïndan kendiläriniŋ.

Negä diŋrä yemäkläri aγïzlarïna kendilärinïŋ edi, [31]öčäšmäχi Teŋriniŋ čïχtï üstünä alarnïŋ.

Öldürdü köplärni alardan da taŋlama taŋlamaχlarïn Israjeldän tas ettilär.

[32]Buŋar barčaga yazïχlandïlar da daγïn da heč inanmadïlar tamašalarïna anïŋ.

(157v) [33]Eksildilär hečliktä künläri alarnïŋ, da yïllarï alarnïŋ tezindän aštïlar.

[34]Xačan öldürür edi alarnï, χolarlar edi anï, χaytarlar edi da ertä turur edi Teŋrigä.

[35]Aŋdïlar, ki Teŋri bolušučï edi alarga, Teŋri Biyiklängän χutχaručï edi alarga.

[36]Sövdülär anï aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da tilläri bilä kendilärinïŋ yalγan boldular aŋar, [37]da yüräkläri alarnïŋ dügül edilär toγru anïŋ bilä, da inanmadïlar ösiyätinä anïŋ.

(158r) [38]Evet ol kendi šaγavatlï edi, arïtïr edi yazïχïna alarnïŋ da buzmas edi.

Arttïrïr edi χaytarma öčäšmäχin kendiniŋ da yandïrmadï barča yüräklänmäχin kendiniŋ.

[39]Aŋdï, ki tendirlär alar, ǰan, ki čïχar, da dügül daγïn χaytar.

[40]Nečä kerät ačïγlattïlar anï pustalïχta, öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta!

[41]Xayttïlar, da sïnadïlar Teŋrini, da arisin Israjęlniŋ zähirlättilär.

(158v) [42]Aŋmadïlar χolun anïŋ, kününä, χačan χutχardï alarnï χolundan χïstïručïlarïnïŋ alarnïŋ,

[43]Nečik etti nïšanlar da pešälärin [pęsalarïn] kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzünä Dajannïŋ.

[44]Xaytardï χanga čaylarïn alarnïŋ da yaγmurlarïn alarnïŋ, ki ičmägäylär.

[45]Yeberdi alarga itčibinlärin [itčibanlarïn], da yedi alarnï, da baγalar bilä buzdu alarnï.

[46]Berdi žaniggä yemišin alarnïŋ da χazγančïn alarnïŋ sar(159r)ïnčχaga.

[47]Urdu gargud bilä borlalïχlarïn alarnïŋ da inǰir teräklärin alarnïŋ χïravu bilä.

[48]Čïχara berdi gargudga hayvanlarïn alarnïŋ da χazγančïn alarnïŋ ot bilä yarγuladï.

[49]Yeberdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ, yüräklänmäχni, öčäšmäχni da tarlïχnï.

Yeberdi alarga χïyïnnï χulundan frištäniŋ yaman, [50]tibädi [tibasï] alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ.

(159v) Ayamadï ölümdän ǰanlarïn alarnïŋ da hayvanlarïn alarnïŋ ölümgä čïχara berdi.

[51]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnïŋ, bašlap barča χazγančïlarïndan alarnïŋ ötmäχinä [=otaχïna] K'amanïŋ.

[52]Yol berdi, nečik χoyunlarga, žoγovurtuna kendiniŋ da čïχardï alarnï, nečik χoylarnï, pustalïχka.

[53]Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da χorχmadïlar, da dušmanlarïn alarnïŋ teŋiz yaptï.

[54]Čïχardï alarnï taγïna (160r) arilikiniŋ kendiniŋ, taγ ol, χaysï ki tapunup edi oŋu anïŋ.

[55]Keri etti yüzündän alarnïŋ dinsizlärni, ülüš etti alarnï ülüšünä meŋärmäχiniŋ kendiniŋ, da sïγïndïrdï otaχïnda alarnïŋ ǰïnsïn Israjelniŋ.

[56]Sïnadïlar, ačïγlattïlar Teŋrini Biyiktägi da tanïχlïχïn anïŋ saχlamadïlar.

[57]Xayttïlar, saptïlar, nečik dä atalarï kendilärinïŋ, χayttïlar da boldular nečik yay χaχut.

(160v) [58]Xayttïlar, öčäštirdilär anï guṙk'larïnda kendilärinïŋ da yongan pudlarï bilä kendilärinïŋ paχïllik saldïlar aŋar.

[59]Išitti Teŋri, da heč etti alarnï, da rïsvayladï asrï Israjelni.

[60]Keri etti kendindän čatïrnï Selovda, čatïrnï, χaysï ki sïγïndïrdï arasïna adamlarnïŋ.

[61]Čïχara berdi yäsirlikkä χuvatlarïn alarnïŋ da salalarïn alarnïŋ χoluna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

(161r) [62]Tïydï [K'iydi] χïlïčnï žoγovurtuna kendiniŋ da žaranglïχïn kendiniŋ körmämiš etti.

[63]Otuzyašarlarïn alarnïŋ yedi ot, da gojslarï üčün alarnïŋ dügül kimesä yas tuttu.

[64]K'ahanalarï alarnïŋ tüšär χïlïčka, da tullarïn alarnïŋ dügül kimesä edi, ki yïγlagay.

[65]Oyandï, nečik yuχudan, Biy, nečik χuvatlï, ki silkär čaγïrnï.

[66]Urdu a*r*tïna dušmanlarïn kendiniŋ, taba meŋilik etti (161v) alarnï.

[67]Keri etti ol čatïrïn Jovsep'niŋ da ǰïnsïn Ep'remniŋ ol taŋlamadï.

[68]Evet taŋladï ol ǰïnsïn Jutanïŋ, taγïn Sionnuŋ, χaysï ki dä sövdü.

[69]Yasadï, nečik 1-müŋüzlünü, arilikin anïŋ, yerdä toχtattï anï meŋilik.

[70]Taŋladï Tawit'ni, χulun kendiniŋ, da yöpsündü anï sürükündän χoyunlarnïŋ, [71]soŋγugi toγganlardan yöpsündi anï

Kütmä Jagǫpnu, χulun ken(162r)diniŋ, da Israjęlni, žaṙankïn kendiniŋ.

[72]Kütär edi alarnï aχïlï bilä yüräkiniŋ kendiniŋ, yazïχsïzlïχï χolunuŋ kendiniŋ yol körgüzür edi alarga.

[Псалом 78/79] 78

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

Teŋri, kirdilär dinsizlär meŋärmäχiŋä seniŋ, murdarladïlar daǰarïŋnï ari seniŋ,

Ettilär Erusaγęmni nečik salašïn yemiš saχlovučïlarnïŋ, [2]χoydular tenlärin χullarïŋnïŋ seniŋ leš učar χušlarga kök(162v)tägi da tenin arilariŋniŋ seniŋ kazanlarïna yerniŋ.

[3]Töktülär χanïn alarnïŋ, nečik suvnu, čövräsinä Erusaγęmniŋ, da kimsä yoχ edi, ki kömgäy edi alarnï.

[4]Bolduχ biz taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[5]Negä diŋrä öčäšlängäysen sen meŋilik, yaltrasar, nečik ot, paχïllikiŋ seniŋ?

[6]Tök öčäšmäχiŋni seniŋ üstünä ǰïnslarnïŋ, χaysï ki seni tanïmaslar, üsnä χanlar(163r)nïŋ, χaysï ki atïŋnï seniŋ sarnamadïlar, [7]zera yedilär Jagǫpnu da yerin anïŋ buzdular.

[8]Aŋmagïn yazïχlarïmïznï bizim ilgärigi, tezindän kelgäy bizgä yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ki miskinländiχ asrï.

[9]Boluš bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, haybatï üčün atïŋnïŋ seniŋ.

Biy, χutχar bizni da arït yazïχïmïznï bizim atïŋ üčün seniŋ.

[10]Ne heč aytmasïnlar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

(163v) Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlärniŋ alnïna közlärimiz bizim, izdämäχ üčün öčnü χanlarïnïŋ χullarïŋnïŋ, χaysï ki töküldü.

[11]Kirgäy alnïŋa seniŋ küstünmäχi baγlaganlarnïŋ, ululuχuna körä biläkiŋniŋ seniŋ, *k*ütkin sen oγlanlarïn öldürgänlärniŋ.

[12]Tölä χonšularïmïzga bizim yedi k*e*rät χoynuna alarnïŋ taba, χaysï ki tabaladïlar seni, Biy.

[13]Biz žoγovurtuŋ da χoyun(164r)larïŋ kütövüŋnüŋ seniŋ, χosdovanel bolïγïχ saŋa meŋilik, ǰïnstan ǰïnska aytïγïχ alγïšïŋnï seniŋ.

[Псалом 79/80] 79

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Ey tutučïsï Israjelniŋ, baχkïn, ki yol körgüzüyürsen, nečik χoyunlarïna Jovsep‘niŋ.

Xaysï ki olturupsen k‘erovpęlärdä, belgili et [3]alnïna Ep‘remniŋ, Peniamenniŋ da Manasęniŋ,

Oyat χuvatïŋnï seniŋ da kel tirgizmä bizni.

[4]Teŋrisi χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

(164v) [5]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, negä diŋrä öčäšlängäysen alγïšïna χoluŋnuŋ [=χuluŋnuŋ] seniŋ?

[6]Yedirdiŋ bizgä ötmäk yašlarnïŋ da ičirdiŋ bizgä yašnï ölčöv bilä.

[7]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, ayblï masχaralïχka dušmanlarïmïzga bizim.

[8]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ, da tirilgäybiz.

[9]Baγnï Mïsïrdan teškirdiŋ, čïχardïŋ dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, [10]da yol körgüzdüŋ (165r) aŋar.

Toχtattïŋ kökün anïŋ, da toldurdu yerni, [11]yaptï taγlarnï kölgäsi anïŋ, da butaχlarï anïŋ ormanïn Teŋriniŋ.

[12]Saldï teräkin kendiniŋ čaχ teŋizgä diŋrä, čaχ ïrmaχlarga diŋrä madγaš butaχlarï anïŋ.

[13]Ne üčün söktüŋ četänin anïŋ? Saγïγïrlar anï kečkänlär yolnu.

[14]Buzdu anï toŋuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü kendindä.

(165v) [15]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytïp baχkïn köktän da kör, da därman etkin borlalïχka bu, [16]da därman etkin buŋar, χaysï ki tikti oŋuŋ seniŋ.

Üsnä oγlanlarïnïŋ adamnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa,— [17]küydürgän otta da buzulgan öčäšmäχiŋdän seniŋ taspolgaylar,—

[18]Bolgay χoluŋ seniŋ üsnä adamlarnïŋ, oŋuŋ seniŋ üsnä oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa.

[19]Dügül daγïn keri bolïγïχ biz (166v) sendän, tirgizgäysen sen bizni, da atïŋnï seniŋ sarnïγïχ.

[20]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytardïŋ bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tirilgäybiz.

[Псалом 80/81] 80

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Sövüniyiχ Teŋri bilä, bolušučïmïz bizim, čaχirïŋïz Teŋrisinä Jagǫpnuŋ.

[3]Alïŋïz saγmosnu, beriŋiz alγïšnï, saγmos aytïŋïz aŋar avazï bilä tatlïlïχnïŋ.

[4]Bïrγï čalïŋïz bašlanganïna aylarnïŋ, kününä nïšanlï yïldagi bizim.

[5]Buyruχtur bu Israjelgä da toγ(166v)rudur Teŋrisinä Jagǫpnuŋ.

[6]Tanïχlïχï Jovsep‘niŋ, χaysï ki χoydu anïŋ bilä, nečik čïχar edi ol yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, til, χaysï ki bilmäs edi, išitti.

[7]Keri et yüktän arχasïn anïŋ, da χolun anïŋ bol, da küräk χullanmaχtan.

[8]Tarlïχta sarnadïŋ maŋa, da χutχardïm seni, išittim saŋa yapuχluχta dufannïŋ da sïnadïm seni üsnä suvlarnïŋ χaršïlïχtagi.

[9]Išit, žoγovurtum menim, da tanïχlïχ beriyim saŋa, da Israjel, egär išitsäŋ maŋa!

(167r) [10]Daγïn bolmagay saŋa teŋrilär bir vaχtlï, da ne yerni öpmägäysen sen teŋrigä yat.

[11]Menmen Biy Teŋriŋ seniŋ, χaysï ki čïχarïrmen seni yerdän Mïsïrlïlarnïŋ, ač aγzïŋnï seniŋ, da toldurïyïm bunu.

[12]Žoγovurtum menim išitmädi avazïma menim, da Israjel maŋa nemä baχmadï.

[13]Kötürüp χoydum alarnï barma artïndan erklärïniŋ yüräkläri kendilärïniŋ, zera barïrlar alar erkinä körä ǰanlarïnïŋ kendilärïniŋ.

[14]Zera egär žoγovurtum menim (167v) išitsälär edi maŋa, ya Israjel yolumnu menim barsa edi,

[15]Nečik heč nemäni, ašaχlatïr edim dušmanlarï anïŋ, üsnä χïstïručïlarïnïŋ anïŋ salïr edim χolumnu menim.

[16]Dušmanlarï Eyämizniŋ yalγan χaldïlar aŋar, da bolsun zamanlarï alarnïŋ dünyâda.

[17]Yedirdi alarnï semizlikindän ašlïχnïŋ, χayadan bal toydurdu alarnï.

[Псалом 81/82] 81

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Teŋri turdu yïγïnlarïna teŋrilärniŋ da aralarïna alar(168r)nïŋ yarγular edi alarnï:

[2]Negä diŋrä yarγularsiz [egirlik bilä] da köz alïrsiz, yazïχlïlar?

[3]Yarγu etiŋiz öksüzgä da tulga, könülük etiŋiz miskingä da ašaχlan*gan*ga.

[4]Xutχarïŋïz miskinni da yarlïnï, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïŋïz anï.

[5]Aŋlamadïlar da ne eskä almadïlar, χaramγuluχta da teprändilär barča himläri yerniŋ.

[6]Men aytar edim, ki teŋrilär bolgaysiz ya oγlanlarï Biyiktäginiŋ barčanïz.

[7]Siz ošta, nečik adamlar, öliyir(168v)siz, nečik bir buyruχčïlarga, tüšiyirsiz.

[8]Kel, Teŋri, da yarγula yerni, zera sen meŋärsärsen barča dinsizlärni.

[Псалом 82/83] 82

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, kim saŋa oχšasar? Tïyïlmagïn da suslanmagïn, Teŋri.

[3]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ čaχïrdïlar, da körälmäsizläriŋ seniŋ kötürdülär bašlarïn kendilärïniŋ.

[4]Üsnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ terän hizlik, bilmäχni saγïšladïlar üsnä arilärïŋniŋ (169r) seniŋ [5]da ayttïlar:

«Keliŋiz, tas etiyiχ alarnï ǰïnstan, da aŋïlmagay atï Israjelniŋ dä daγïn».

[6]Saγïšladïlar bir söz bilä birgä, seniŋ üčün niyät ettilär

[7]Böläki Etomlularnïŋ da Ismajęllilär, Movap da Araplar,

[8]Kepaγ, Amovn, Amaγęg da özgä ǰïnslar, barča turučïlarï bilä birgä Ǯura bilä.

[9]Ol da Asur kelip edi alar bilä, barčasï bular χuvatlatučïlar edilär oγlanlarïnïŋ Łovsnuŋ [=Łovdnuŋ].

(169v) [10]Et alarnï, nečik Matiamnï, nečik Sisbranï [=Sisaranï], nečik zApinni [=Apinni] aχïnlarïna Gisonnuŋ.

[11]Taspoldular alar čovraχta Tębovrada da boldular nečik tezäk yerdä.

[12]Etkin buyruχčïlarïn alarnïŋ nečik zOvrębni [=Ovrębni], Zębni, zZębębęni [=Zębębęnni], Saγmananï da barča buyruχčïlarïn alarnïŋ,

[13]Xaysïlarï ayttïlar: «Meŋäriyiχ bizgä arilikin Teŋriniŋ».

[14]Teŋrim menim, etkin alarnï nečik kübčäkni, nečik χamïšnï alnïna yelniŋ,

[15]Nečik ot, ki küvdürür [=küydürür] orman-(170r)nï, nečik yalïn, ki örtär taγlarnï.

[16]Bu türlü sürgäysen alarnï dufanïŋ bilä seniŋ da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ mušχullatkaysen alarnï.

[17]Toldur yüzlärin alarnïŋ yeŋillik bilä, da izdägäylär atïŋnï seniŋ, Biy.

[18]Uyalgaylar da mušχullangaylar meŋi meŋilik da uyat bilä taspolgaylar.

[19]Tanïgaylar, ki atïŋ seniŋ Biydir da sen yalγïz biyiklänipsen üsnä barča yerniŋ.

[Псалом 83/84] 83

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

(170v) [2]Nečik sövüklüdür otaχïŋ seniŋ, Biyi χuvatlïlarnïŋ, [3]suχlanč da hasrättir ǰanïm menim köškünä seniŋ.

Yüräkim menim da tenim menim sövüngäy Teŋrigä tiri.

[4]Zera čïpčïχ taptï kendinä öv, γumrï — uya, χayda ki χoygay balalarïn kendiniŋ,

Seγanïŋ seniŋ, Biyi χuvatlïlarnïŋ, χanïm menim da Teŋrim menim.

[5]San barčasïna, χaysï ki turuyïrlar övünä Eyämizniŋ, meŋi meŋilik alγïšlagaylar seni.

[6]Sanlïdïr er, χaysïnïŋ ki bol(171r)ušluχu kendiniŋ sendändir, čïχmaχnï χoydu esinä kendiniŋ eŋištän χayγulu ol yergä, χaysïna ki niyät etti.

[7]Alγïšnï bergäy, χaysï ki ǫręnk‘ni χoyuyur, [8]bargay ol χuvattan χuvatka da körüngäy Teŋri, frištälärdä [=frištälärgä] Sionda.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy, Teŋrisi Jagǫpnuŋ.

[10]Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teŋri, da baχkïn yüzünä yaγlaganïŋnïŋ seniŋ.

[11]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa bir kün köškünä seniŋ, ne ki (171v) miŋlär dä.

Taŋladïm men čöplük bilä kelmä övünä Teŋriniŋ artïχ, ne ki turma otaχïna yazïχlïlarnïŋ.

[12]Yarlïγamaχnï da könülüknü sövär Biy, Teŋri bašχišnï da haybatnï berir.

Biy heč eksik [etmäs] yarlïγamaχïn kendiniŋ alardan, ki barïrlar zaγalsïzlïχta.

[13]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr saŋa.

[Псалом 84/85] 84

[2]Biyändiŋ, Biy, yeriŋä seniŋ da χaytardïŋ yasïrlïχïn (172r) Jagǫpnuŋ.

[3]Bošattïŋ egirlikin žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ barča yazïχlarïn alarnïŋ.

[4]Tïyïldïrdïŋ barča yüräklänmäχiŋni seniŋ, χayttïŋ öčäšmäχtän, yüräklänmäχiŋdän seniŋ.

[5]Xaytkïn bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, da χaytar yüräklänmäχiŋni seniŋ bizdän.

[6]Ne meŋilik öčäšmägin bizgä da salmagïn öčäšmäχiŋni seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[7]Teŋri, sen χaytïp tirgizirsen bizni, žoγovurtuŋ seniŋ fär(172v)âh bolsun saŋa.

[8]Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

[9]Išittiχ, ne ki sözlädi Biy Teŋrimiz bizim, sözlägäy eminlikni žoγovurtuna kendiniŋ, arilärinä kendiniŋ da alarga, ki χaytïptïrlar aŋar yüräkläri bilä.

[10]Yoχsa yuvuχtur χorχučïlarïna kendiniŋ χutχarmaχï anïŋ sïγïnma haybatïna anïŋ yerimizdä bizim.

[11]Yarlïγamaχï da könülükü yoluχkaylar, toγruluχu (173r) da eminliki öpüškäylär.

[12]Könülük yerdän bitti, toγruluχ köktän köründü.

[13]Biy bergäy tatlïlïχnï da yerimizgä bergäy yemišin kendiniŋ, [14]toγruluχ alnïna anïŋ, barïp χoygay yoluna barganïn kendiniŋ.

[Псалом 85/86] 85

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ǰanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim, ki saŋa umsandïm.

(173v) [3]Yarlïγa, maŋa, Biy, zera saŋa čaχïrdïm här kün, [4]färâh etkin ǰanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï här birinä, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Teŋri, alγïšïma menim da baχ avazïna χoltχamnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Dügüldür kimesä oχšaš saŋ(174r)a, Biyim, Teŋrim, da dügül kimesä nečik išläriŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarnï, χaysï ki ettiŋ, kelgäylär da yerni öpkäylär saŋa, haybatlagaylar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen tamašalarnï, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïr könülüküŋä seniŋ da färâh bolgay yüräkim menim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä (174v) menim haybatlïyïm atïŋnï seniŋ meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ ǰanïmnï menim tamuχlarnïŋ tibindän.

[14] Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär ǰanïmnï menim, da heseblämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[15]Evet sen, Biy Teŋrim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da (175r) yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

[Псалом 86/87] 86

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Himläri anïŋ taγïna ari anïŋ, sövär Biy ešikin Siovnnuŋ artïχ, ne ki barča otaχlarïn Jagǫpnuŋ.

[3]Haybatlï sözlädi seniŋ üčün: ošta šähäri Teŋriniŋ!

(175v) [4]Aŋdïm Raχapnï da Baγdat‘nï, χaysï ki tanïrlar meni, ošta özgä ǰïnslar da Ǯur da žoγovurtu Hntistannïŋ, bular boldular anda.

[5] Sionga ayttïlar: ana da adam toγdu anda, da kendi himlärin χoydu kendindä Biyiklängän.

[6]Biy aytkay bitiklär bilä žoγovurtlarga, buyruχčïlarga, bularga, ki boldular anda.

[7]Nečik ki färâh bolgaylar saŋa barčasï, χaysïlarïnïŋ ki turmaχlarï kendilär(176r)iniŋ sendändir.

[Псалом 87/88] 87

[1]Saγmosnu Tawit‘niŋ.

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

[3]Kirgäy alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlangay χulaχlarïŋ seniŋ χoltχama menim.

[4]Ki toldu χïyïnlar bilä ǰanïm menim, da tirlikim menim tamuχta tiyišti, [5] da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čuγurga.

Boldum men nečik adam bašχa bolušluχtan [6]da ölülär dä erkli,

(176v) Nečik yaralïlar, ki yuχlarlar kerezmanlarda.

Xaysïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ salïndïlar.

[7]Xoydular meni čuγurga tibdägi, χaramγuluχka da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtaldï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča yubanmaχïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni täfärič kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas ed(177r)im, [10]közlärim menim χaçak‘landï miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakim turγuzur mï, tapunmaχ etsärlär mi saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ taspolmaχta?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu (177v) seniŋ yerdä unutulgan?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertäräk alγïšïma [=alγïšïm] menim yetiškäylär saŋa.

[15]Nek, Biy, salïyïrsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen [ẹmgäġ̈ilimẹn] men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da muŋaydïm.

[17]Mendä toχtatdï [=toχtadï] öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

(178r) [19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Псалом 88/89] 88

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, meŋilik alγïšlïyïm, ǰïns-ǰïnstan aytïyïm könülüküŋnü seniŋ aγzïm bilä menim.

[3]Ayttïŋ, ki dünyâ yarlïγamaχ bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküŋ seniŋ:

«[4]Xoydum niyät taŋlanganlarïma menim, ant ičtim [andïčtïm] Tawit‘kä, χuluma menim.

[5]Meŋilik toχtatïyïm zürät(178v)iŋni seniŋ, yasïyïm ǰïns-ǰïnstan olturγučuŋnu seniŋ».

[6]Tapungay kök tamašalarïŋnï seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yïγïnlarïnda arilärniŋ.

[7]Kimdir bulutta, χaysï ki barabardïr saŋa, ya kim oχšasar Eyämizgä oγlanlarïndan Teŋriniŋ?

[8]Teŋri haybatlïdïr saγïšlarïnda ariläriniŋ kendiniŋ, ulu da χorχulu üsnä alarnïŋ, ki čövräsinädirlär anïŋ.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, (179r) kim oχšar saŋa? Xuvatlïsen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ čövräŋädir seniŋ.

[10]Sen eyälik etärsen χuvatlarïna teŋizniŋ, taškïllïχïn tolγunlarïnïŋ anïŋ sen ašaχlatïrsen.

[11]Sen ašaχlatïrsen, nečik yaralïlarnï, öktämlängänlärni, χuvatïna biläkiŋniŋ seniŋ taγïttïŋ dušmanlarïŋnï seniŋ.

[12]Seniŋdir kök, da seniŋdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ, sen toχtattïŋ [13]yarïmkečäni, da yarïmkünnü sen et(179v)tiŋ, T‘ap‘ọr da Hermon atïŋa seniŋ sövüngäylär.

[14]Seniŋdir biläkiŋ da seniŋdir χuvat, χuvatlangay oŋnuŋ [=oŋuŋ] seniŋ, da biyik bolgay χoluŋ seniŋ.

[15]Toγruluχta da könülüktä toχtalïptïr olturγučuŋ seniŋ, yarlïγamaχ da könülük bargay alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[16]San žoγovurtka, ki bilirlär alγïšïŋnï seniŋ, Biy, yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ bargaylar da atïŋa seniŋ sövüngäylär [17] här kez, da toγruluχ(180r)uŋa seniŋ biyik bolgaylar.

[18]Ögünmäχi χuvatlarïmïznïŋ bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüz bizim.

[19]Eyämizdändir bolušluχu ari Israjẹlniŋ, χanïmïznïŋ bizim.

[20]Ol vaχtta sözlädiŋ körüm ötläš oγlanlarïŋ bilä seniŋ da ayttïŋ: «Xoyïyïm bolušluχnu üstünä χuvatlïnïŋ da biyik etiyim taŋlangannï žoγovurtundan [=žoγovurtumdan] menim.

[21]Taptïm Tawit‘ni, χulumnu menim, yaγïm bilä ari menim yaγladïm anï.

(180v) [22]Xolum menim yöpsüngäy anï, da biläkim menim χuvatlatkay anï.

[23]Yazïχ etmägäy aŋar dušman, da oγul töräsizliknïŋ χïynamagay anï.

[24]Uruyum alnïna anïŋ dušmanlarïn anïŋ da körälmäsizlärin anïŋ yeŋilmäχkä čïχara beriyim.

[25]Könülüküm da yarlïγamaχïm menim anïŋ bilä, da atïm*a* menim biyik bolgay müŋüzü anïŋ.

[26]Xoyïyïm teŋizdä χolun anïŋ, üsnä aχïn suvlarnïŋ oŋun anïŋ.

(181r) [27]Ol sarnasar maŋa: «Atïm [=Atam] menim sensen, Teŋri yöpsünövlüm χutχarïlmaχïma menim».

[28]Men ilgärgi etiyim anï da biyik, ne ki barča χanlarï yerniŋ.

[29]Meŋilik saχlïyïm aŋar yarlïγamaχïmnï menim, da niyätim menim inamlïdïr anïŋ bilä.

[30]Toχtatïyïm meŋi meŋilik zürätinä [=zürätin] anïŋ, da olturγuču*n* anïŋ — nečik künlärin köknüŋ.

[31]Egär χoysalar oγlanlarï anïŋ ọrẹnk‘imni menim da toγruluχumda menim klämäsälär barma,

[32]Egär toγruluχumnu (181v) heč etmäsälär [=etsälär] da buyruχumnu menim saχlamasalar,
[33]Uruyïm tayaχ bilä töräsizliklärin alarnïŋ, χïyïn bilä egirliklärin alarnïŋ.
[34]Evet yarlïγamaχïmnï menim heč tïyman alardan da hillä et*m*iyim könülükümä menim, [35]da alčaχlatmïyïm niyätimni menim, nemä, χaysï ki čïχar erinlärimdän menim, anï heč etmändir.
[36]Bir kez ant ičtim arilikimä menim, ki Tawit'kä men yalγanlanmïyïm.
[37]Züräti anïŋ meŋilik turgay, da olturγučun [=olturγuču] anïŋ — (182r) nečik günäš alnïma menim, [38]nečik ay, ki toχtalïptïr meŋilik tanïχ inamï bilä köktä».
[39]Evet hali sen keri ettiŋ, da rïsvayladïŋ, da ašaγa urduŋ yaγlanganïŋnï seniŋ.
[40]Xaytardïŋ niyätni χoluŋdan [=χuluŋdan] seniŋ, murdarladïŋ yerdä arilikin anïŋ.
[41]Söktüŋ barča duvarlarïn anïŋ da χoyduŋ berklikin anïŋ titrämäχkä.
[42]Xapχaladïlar anï kečüčilär yolnu, boldu ol taba χonšularïmïzga bizim.
[43]Biyik ettiŋ oŋuŋ [=oŋun] ïnǰït(182v)učïlarïnïŋ anïŋ, färâh ettiŋ barča dušmanlarïn anïŋ.
[44]Xaytar*dïŋ* bolušluχnu χïlïčïndan anïŋ da yöpsündüŋ anï oγrašta.
[45]Yeŋillättiŋ arilikin anïŋ, olturγučun anïŋ yergä yemirdiŋ.
[46]Az ettiŋ künlärin zamanlarïnïŋ anïŋ da töktüŋ üstnä uyatnï.
[47]Negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ meŋilik, yaltragay, nečik ot, öčäšmäχiŋ seniŋ?
[48] Evet hali aŋgïn, kör, ki kimdir (183r) menim tïnčlïχïm, yoχsa mï heč nemägä yarattïŋ barča oγlanlarïn adamlarnïŋ?
[49]Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümnü ya χutχargay ǰanïn kendiniŋ χolundan tamuχnuŋ?
[50]Xanïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ävälgi, χaysï ki ant ičtiŋ [andičtiŋ] Tawit'kä könülüküŋ bilä seniŋ?
[51]Aŋgïn tabalanmaχïn χuluŋa seniŋ, χaysï ki yöpsündüm χoynuma menim ǰïnslardan köp,
[52]Xaysï ki tabaladïlar duš(183v)manlarïŋ seniŋ, Biy, tabaladïlar ornuna yaγlaganïŋnï seniŋ.
[53]Alγïšlï Biy Teŋri meŋi meŋilik. Bolgay, bolgay.

Alγïšï Esaji markareŋiniŋ
[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

[9]Kečädän ertäläniր ǰanïm menim ertäräk turma saŋa, Teŋri.
Anïŋ üčün ki yarïχtïr buyruχuŋ seniŋ üsnä yerniŋ, övräniŋiz toγruluχnu, turučïlarï yerniŋ.
[10]Xapuštu χïrsïz da heč daγïn övränmäχ [=övränmäs] etmä yerdä toγ(184r)ruluχun könülüknüŋ.
Kötürülgäy χïrsïz yerdän da körmägäy haybatïn Teŋriniŋ.
[11]Biy, biyiksen, da biläkiŋ seniŋ küčlü, da alar bilmädilär.
Tanïgaylar, uyalgaylar da paχillik tüškäy ögütsüz žoγovurtka, da hali ot dušmanlarïŋnï seniŋ yegäy.
[12]Biy Teŋrimiz bizim, ber bizgä eminlikiŋni seniŋ, zera barča išimizgä körä bizim töländi bizgä.
(184v) [13]Biy Teŋrimiz bizim, tapungïn bizgä, zera bašχa sendän özgä kimesäni bilmäsbiz da atïŋnï seniŋ aŋïyïrbiz här kün.
[14]Evet hali ölülär tirlikni heč körmisärlär, da ne hakim turγuzsar.
Bunuŋ üčün keltirdiŋ, urduŋ, tas ettiŋ, buzduŋ barča er oγlanlarïn alarnïŋ.
[15]Arttïr, Biy, yamannï üsnä yamanlarïnïŋ alarnïŋ da keltir üsnä yamannï üsnä töräsizlärniŋ yerdägi.
(185r) [16]Biy, tarlïχta aŋdïχ seni, ki azulaχ tarlïχtïr ögütüŋ seniŋ üstümüzgä bizim.
[17]Nečik toγγanganï [=tolγanganï] yüklünüŋ, ki yetiš*kän* bolgay zamanï toγurmaχnïŋ da aγrïχïndan kendiniŋ čaχïrgay,
Ol türlü bolduχ sövükünä seniŋ, [18]ahnï da χorχuŋnu seniŋ yüklü bolup tolγandïχ da toγurduχ ǰannï χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.
Dügül daγï yemirilgäybiz biz, yoχsa yemirilgäylär turučïlarï yerniŋ.
(185v) [19]Turgaylar ölülär, turgaylar barčasï, χaysï ki χoyulupturlar kerezmanlarda.
Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toχtalganlarï yerniŋ.
Anïŋ üčün yaγïš, ki yaγïyïr sendän, bu saγaymaχlïχïdïr alarnïŋ, evet yeri χïrsïzlarnïŋ taspolgay.
[20]Keri ket, žoγovurtum menim, bar, kirgin humnaŋa seniŋ, yap ešikiŋni seniŋ alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.
(186r) Xač da yašïn bir zaman, čaχ aškïnča öčäšmäχi Eyämizniŋ.

Haybatlamaχ

Eminlikni berüči K'risdos, eminlikni da yarlïγamaχïŋnï seniŋ baγïšla yaratkanlarïŋa seniŋ, adam sövüči Biy,
Pareχọsluχu bilä surp Asduaǰaǰzinniŋ".

(186v) [Псалом 89/90] 89

[1]Saγmosu Tawit'niŋ.
[2]Biy, išanč bolduŋ bizgä ǰïnstan čaχ ǰïnska, [3]negä diŋrä dügül taγlarï toχtalgan edi, yarattïŋ yerni da barča dünyâni.

Meŋiliktän čaχ meŋilikkä diŋrä sensen, [4]da χaytarmagïn adamnï totχarlïχka, da ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, oγlanlarï adamlarnïŋ».

(187r) [5]Miŋ yïl közlärinä Eyämizniŋ, nečik tünägün, zera aštï, nečik bir vaχtï kečäniŋ, [6]da yïllarï alarnïŋ hečlik bilä bolgay.

Taŋ manïna, nečik yaš ot, bitkäylär, taŋ manïna, nečik yaš ot, sövüngäylär da čičäklängäylär, kečχurun törmenlänip, χurugaylar da tüškäylär.

[7]Eksildiχ biz öčäšmäχiŋdän seniŋ da yüräklängäniŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[8]Xoyduŋ yazïχlarïmïznï bizim alnïŋa seniŋ da tirli(187v)kimizni bizim yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[9]Barča künlärimiz bizim eksildilär, da öčäšmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[10]Zamanï yïllarïmïznïŋ bizim tïyγïsïz, nečik örmäšüχ, da sanï künlärimizniŋ yïllarïmïznïŋ bizim, alar da yetmiš yïl.

Egär ki artïχ daγïn — seksen yïl, χaysï nemä artïχ, ne ki andan, aγrïχ bilä da küstünmäχ bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäχ, da ögütländiχ, [11]evet hali kim bilgäy χuvatïn (188r) öčäšmäχiŋniŋ seniŋ ya ahïŋdan seniŋ yüräklänmäχiŋni seniŋ heseplägäy.

[12]Bu türlü körgüz maŋa oŋuŋnu seniŋ, da χaysïlarï ki χonarhdïrlar yürägläri bilä, aχïlïŋa seniŋ.

[13]Xayt, Biy. Negä diŋrä? Övündürgäysen χuluŋnu seniŋ.

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlärniŋ, ki ašaχ ettilär bizni, (188v) da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išlärinä χoluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋart bizgä.

[Псалом 90/91] 90

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Kim ki turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

(189r) [2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni sïrtmaχïndan avučïnïŋ da sözündän mušχulluχnuŋ».

[4]Arχasï üsnä kendiniŋ kötürgäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ anïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, čövräŋä bolgay sen*iŋ* könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učarlar kündüz,

(189v) [6]Nemä ki yürür χaranγuluχta, azmaχlïχtan devniŋ yarïmkünnüŋ.

[7]Tüškäylär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, χaysï ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagaylar.

[8]Evet yalγïz oŋuŋ bilä seniŋ baχkaysen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, χïyïnlar yuvuχlanmagaylar otaχïŋa seniŋ.

(190r) [11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlanïptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋda seniŋ.

[12]Biläklärindä kendiläriniŋ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taška ayaχlarïŋnï seniŋ.

[13]Üsnä iž da kʻarp yïlanlarnïŋ barsarsen, ayaχ tibinä bassarsen [bazsarsẹn] aslannï da aǰdahanï.

[14]Zera maŋa umsan*dï*, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, zera tanïdï atïmnï menim.

(190v) [15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχarïyïm, haybatlï etiyim anï, [16]uzun künlär bilä tolduruyum da körgüziyim aŋar χutχarmaχïmnï menim.

[Псалом 91/92] 91

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Yaχšïdïr χosdovanel bolma Eyämizgä, saγmos aytma atïŋa seniŋ, Biyiktägi,

[3]Aytma ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ kečä,

[4]On st*r*on bilä saγmosaran bilä, avazï bilä alγïšnïŋ oŋmaχnï [=ögmäχni].

(191r) [5]Färâh ettiŋ meni, Biy, yaratkanlarïŋda seniŋ, da išiŋdä χoluŋnuŋ seniŋ sövüniyim.

[6]Nečik ki uludur išlariŋ seniŋ, Biy, da asrï terändir saγïšïŋ seniŋ.

[7]Adam fähamsïz bunu ki tanïmas, da essiz bunu almastïr eskä.

[8]Bitkäni yazïχlïnïŋ — nečik bičän čičäklänmä alarga; χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni,

Taspolgaylar meŋi meŋilik. [9]Da sen biyiklänipsen meŋilik, Biy.

(191v) [10]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ, Biy, zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ taspolgaylar, daγïlgaylar barčasï, χaysï ki χïlïnïrlar töräsizlikni.

[11]Biyik bolgay, nečik birmüŋüz, müŋüzüm menim, da χartlïχïm menim cẹtʻ semizlikinä.

[12]Kördü közüm menim dušmanlarïmnï menim, ki turupturlar üstümä menim yamanlïχ bilä, alar da išitkäy χulaχïm menim.

[13]Toγrular, nečik χurma teräkläri, čičäklängäylär, nečik orman Lipanannïŋ, köp (192r) bolgaylar.
[14]Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim čičäklängäylär.
[15]Daγïn da köplär bolgaylar χartlïχ semizliklärindä, özdän da aziz, bolgaylar [16]aytma: «Toγrudur Biy Teŋrimiz bizim, da yoχtur kendindä egirlik».

[Псалом 92/93] 92

Saγmosu Tawitʻniŋ.
[1]Biy χanlïχ etti, könänmäχni kiydi, kiydi Biy χuvatïn, kendi χušandï.
Toχtattïŋ dünyâni, ki (192v) tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ ilgärtin, meŋiliktänsen sen.
[3]Kötürüldülär ïrmaχlarïŋ, Biy, da kötürdülär ïrmaχ avazlarïna kendiläriniŋ, tursarlar ïrmaχlar barganlarïna kendiläriniŋ.
[4]Avazïndan suvlarnïŋ köp tamaša boldu tolγunlarï teŋizniŋ.
Tamašalïsen sen, Biy, biyikliktä, [5]tanïχïŋa seniŋ biz asrï inandïχ. Övünä seniŋ yarašïr ari(193r)-lik, Biy, uzun künlärdä.

[Псалом 93/94] 93

Saγmos Tawitʻniŋ.
[1]Teŋri öč izdävüči, Biy, Teŋri öč alučï, mäyan bolduŋ.
[2]Biyik bol, χaysï ki yarγulïyïrsen yerni, tölä tölövün öktämlärniŋ.
[3]Negä diŋrä yazïχlïlar, Biy, negä diŋrä yazïχlïlar ögüngäylär,
[4]Aytmaχ bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barčasï, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?
[5]Žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, ašaχ ettilär, da meŋär(193v)mäχiŋni seniŋ χïynadïlar.
[6]Tulnu da χaribni öldürdülär, öksüzlärni χïrdïlar [7]da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teŋrisi Jagopnuŋ».
[8]Aŋlaŋïz, fähamsïzlarï žoγovurtnuŋ da essizlär, negä diŋrä almassiz eskä?
[9]Nečik ki, egär χaysï tikti esä χulaχnï, kendi išitmäs mi ya, χaysï yarattï köznü, kendi körmäs mi?
[10]Kim ögütlär ǰïnslarnï, nečik ki azarlamagay mï? Kim övrätir adamga bilmäχni, [11]Biy tan-(194r)ïr saγïšïn adamlarnïŋ, ki hečliktädirlär.
[12]San adamga, χaysï ki ögütlärsen sen, Biy, da ǫrǫnkʻiŋä seniŋ övrätirsen sen aŋar.
[13]Ašaχlatïrsen sen aŋar künlärin yamanlïχnïŋ, negä diŋrä χazïlgay čuγuru yazïχlïnïŋ.
[14]Keri etmäs Biy žoγovurtun kendiniŋ da meŋärmäχliχ kendiniŋ etmästir körümsüz,
[15]Negä diŋrä χaytkaylar könülükü toγruluχnuŋ, yöpsüngäylär anï barčasï, (194v) kimlär ki toγrudurlar yürägläri bilä.
[16]Kim turgay birgämä üsnä yamanlarnïŋ? Ya kim teŋläškäy maŋa üsnä alarnïŋ, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?
[17]Egär ki Eyämiz bolušmasa edi maŋa, azulaχ daγïn da, da turur edi ǰïanïm menim tamuχta.
[18]Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaχlarïm menim, yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, bolušur edi maŋa.
[19]Köplüχünä körä aγrïχlarïmnïŋ yüräkimniŋ menim övündür(195r)mäχiŋ seniŋ färâh etär edi ǰïanïmnï menim.
[20]Teŋläšmäsin saŋa olturγuču töräsizlärniŋ, kim säbäp etär emgäkni χaršïsïna buyruχnuŋ.
[21]Uladïlar ǰïanïn toγrunïŋ da χanïn zaγalsïznïŋ borčlu etärlär edi.
[22]Boldu Biy išančïm menim, Teŋri bolušučïsï umsamnïŋ menim.
[23]Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä alarnïŋ, yamanlïχlarïna körä alarnïŋ yemirgäy alarnï Biy Teŋrimiz bizim.

(195v) [Псалом 94/95] 94

Saγmosu Tawitʻniŋ.
[1]Keliŋiz, sövüniyiχ Biydä, čaχïrïyïχ Teŋrigä, χutχaručïmïzga bizim.
[2]Ertäläniyiχ alnïna anïŋ χosdovanel bolmaχ bilä, saγmos bilä čaχïrïyïχ aŋar.
[3]Teŋri uludur Biy, χan ulu üsnä barča yerniŋ.
[4]Yoluna [=Xoluna] anïŋdïr barča dünyâsi yerniŋ, biyikliki taγlarnïŋ anïŋdïr.
[5]Anïŋdïr teŋiz, da ol etti anï, da χurunu χollarï anïŋ yarattïlar.
[6]Keliŋiz, yerni öpiyiχ aŋar, tüš(196r)iyiχ da yïγlïyïχ alnïna Eyämiznïŋ, yaratučïmïznïŋ bizim.
[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, biz žoγovurtu χolunuŋ anïŋ da χoyunlarï kütövläriniŋ anïŋ.
Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, [8]berkäytmäŋiz yüräkiŋizni siziŋ, nečik leγilïχka
Kününä sïnamaχlïχnïŋ yabanlïχta, χayda ki sïnadïlar meni [9]atalarïŋïz siziŋ, tergädilär meni da kördülär išlärimni menim. [10]Xïrχ yïl
(196v) Dž̊âhtlandïm ǰïnslar bilä ol da ayttïm: «Udayï bularïptïrlar yüräkläri bilä, da alar tanïmadïlar yolumnu menim.
[11]Nečik ant ičtim [andïčtim] öčäšmäχimdä menim, ki kirgäylär tïnčlïχïma menim».

[Псалом 95/96] 95

Saγmosu Tawitʻniŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïšlaŋïz Biyni barča yerdä.
[2]Alγïšlaŋïz Biyni da alγïšlaŋïz atïn anïŋ, sövünčlüknü aytïŋïz kün kün artïnga χutχarmaχïn anïŋ.
(197r) [3]Aytïŋïz dinsizlärgä haybatïn anïŋ, barča žoγovurtka tamašalarïn anïŋ.

[4]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, χorχuludur ol üsnä barča guṛk‘larnïŋ.

[5]Barča guṛk‘larï dinsizlärniŋ devlärdir, da Biy köknü etti.

[6]Tapunmaχtïr da könänmäχliχtir alnïna anïŋ, arilik da ulu könänmäχliχtir ariliki anïŋ.

[7]Sunuŋuz Eyämizgä, dayfalarï ḏžïnslarnïŋ, sunuŋuz Eyämizgä haybatnï, (197v) hörmätni, sunuŋuz Eyämizgä haybatnï [8]atïna anïŋ.

Alïŋïz bernälärni da kiriŋiz köškünä anïŋ, [9]yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikiniŋ anïŋ, da mušχullangay yüzündän anïŋ barča yer.

[10]Aytïŋïz dinsizlärgä, ki Biy χanlïχ etti, toχtattï dünyâni, ki tepränmägäylär, da [yarγular] žoγovurtun toγruluχ bilä.

[11]Färâh bolgay kök, da sövüngäy yer, radïlangaylar teŋiz tügälliki bilä kendi(198r)niŋ, [12]sövüngäylär tüzlär da barča, χaysï ki bardïr alarda.

Ol sahat sövüngäylär barča teräklär ormandagi [13]yüzündän Eyämizniŋ, zera kelir da kirir ol yarγulama yerni.

Yarγular dünyâni könülük bilä da žoγovurtnu barča könülükü bilä kendiniŋ.

[Псалом 96/97] 96

Saγmosu Tawitniŋ.

[1]Biy χanlïχ etti, sövüngäy yer, färâh bolgaylar otračlar köp.

[2]Bulut da χaranγuluχ čövräsinädir anïŋ, könülük(198v)tä da toγruluχta tüzätiliptir olturγuču anïŋ.

[3]Ot alnïna anïŋ bargay, küydürgäy čövräsin dušmanlarï anïŋ.

[4]Köründülär yaltramaχlarï anïŋ dünyâgâ, kördü da seskändi yer.

[5]Taγlarï, nečik balaγuz, erigäylär yüzündän Eyämizniŋ, yüzündän Eyämizniŋ barča yer.

[6]Aytkay kök toγruluχun anïŋ, körgäylär barča žoγovurt haybatïn anïŋ.

[7]Uyalgaylar barčasï, χaysïlarï ki yerni öpärlär guṛk‘larga (199r) da χaysïlarï ki ögünürlär yongan butlarïna kendiläriniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča frištäläri anïŋ, [8]ki išitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär χïzlarï [izlarï] Jutaniŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[9]Zera sen biyiklänipsen üsnä barča yerniŋ, asrï biyikländiŋ üsnä barča guṛk‘larnïŋ.

[10]Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäŋiz yamanlïχnï, saχlar Biy ḏžanlarïn ariläriniŋ kendiniŋ, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïr alarnï.

(199v) [11]Yarïχ sačïldï toγrularga, toγru yüräklilärgä boldu färâhlik.

[12]Färâh boluŋuz, toγrular, Biydä, χosdovanel boluŋuz jišadaglïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[Псалом 97/98] 97

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, ki sk‘ančelik‘-ni etti.

Xutχardï anï oŋu kendiniŋ da biläki ari kendiniŋ.

[2]Körgüzdü Biy χutχarmaχïn kendiniŋ, alnïna ḏžïnslarnïŋ belgirtti toγruluχun kendiniŋ.

[3]Aŋdï yarlïγamaχï bilä ken(200r)diniŋ Jagǫpnu, könülükü bilä kendiniŋ övün Israjęlniŋ, da kördülär barča χïrïγlarï dünyâniŋ χutχarmaχïn Teŋrimizniŋ bizim.

[4]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, alγïšlaŋïz, süvünüŋüz da saγmos aytïŋïz.

[5]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim alγïš bilä, alγïš bilä da avazïna saγmoslarnïŋ.

[6]Avazlï alγïš bilä χaχïlmïš bïrγïnïŋ, alγïš bilä, sövü*n*člük bilä da avazï bilä müŋüzdän bïrγïnïŋ da čaχïrïŋïz alnïŋa χannïŋ, Eyämizniŋ.

(200v) [7]Mušχullangay teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ, [8]da čaylar čap urgaylar birgä χollarï bilä.

Taγlar sövüngäylär alnïna Eyämizniŋ, [9]zera kelir da yetišiptir Biy yarγulama yerni.

Yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ toγruluχ bilä.

[Псалом 98/99] 98

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Biy padšahlïχ etti, öčäšländilär žoγovurt, ki olturuptur k‘ęrovpęlärdä, seskändi yer.

(201r) [2]Biy Sionda uludur da biyiktir üsnä barča žoγovurtlarnïŋ.

[3]Tapun*ïyïχ* atïŋa seniŋ ulu, ki χorχuludur da aridir, [4]da hörmäti χannïŋ könülüknü sövär.

Sen hadirlädiŋ toγruluχnu, könülüknü da toγruluχnu Jagǫpga sen ettiŋ.

[5]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz basχïčïna ayaχlarïnïŋ anïŋ, zera aridir.

[6]Movsęs da Aharon babaslarï anïŋ, Samuęl alar bilä, χay(201v)sï ki sarnarlar atïna anïŋ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol išitir edi alarga, [7]da tiräkläri buluttan sözlägäy edi alarga.

Saχlarlar edi tanïχlïχïn anïŋ da buyruχun, χaysï ki berdi alarga.

[8]Biy Teŋrimiz bizim, sen išitir ediŋ alarga, Teŋri, sen arïtučï bolur ediŋ, öč alučï üsnä barča išläriniŋ alarnïŋ.

[9]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz taγïna ari anïŋ, zera aridir Biy Teŋrimiz bizim.

[Псалом 99/100] 99

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, (202r) [2]χuluχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]tanïŋïz, zera oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügül ediχ, biz žoγovurtu da χoyunlarï kütövünüŋ anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešikindän anïŋ tapunmaχ bilä da alγïš bilä otaχïna anïŋ.

Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä da alγïšlaŋïz atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, ǰïnstan čaχ ǰïnskadïr könülükü anïŋ.

(202v) **[Псалом 100/101] 100**

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Yarlïγamaχ ta da könülük tä alγïšlïyïm, seni, Biy, saγmos aytïyïm [2]da eskä alïyïm

Yol zaγalsïz, čaχ kelginčä maŋa, zera barïr edim men zaγalsïzlïχïm menim [bilä] yüräkimniŋ menim ičinä övümnüŋ menim.

[3]Xoymadïm alnïna közlärimniŋ menim nemä egirlikni, χaysïlarï ki etärlär edi tanmaχnï, körälmädim.

[4]Yovuχlanmadï maŋa, χaysï ki χaχut edi yüräki bilä, saptï mendän fähamsïz, da men nemä *ǰžâ*htlik etmäs edim.

[5]Xaysï ki sözlär edi yašïrïn (203r) sïŋarïndan kendiniŋ, anï keri-keridän χuvar edim.

Xaysï ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yürägläri bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.

[6]Közlärim menim inamlïlarda yerniŋ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysï ki barïr edi yolga zaγalsïz, ol hörmätlär edi meni.

[7]Turmas edi ičinä övümnüŋ menim, χaysï ki alïr edi öktämlikni, χaysï ki sözlär edi egirlikni, oŋmas edi alnïna közlärimniŋ menim.

(203v) [8]Taŋ manïna öldürür edim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, tas etiyim šähärindä Eyämizniŋ barčasïn, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Alγïšïma menim, Biy Teŋri, χulaχ χoy, čaχïrïχïm saŋa kelgäy,

[3] Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï künnü sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

(204r) [4]Tügändilär, nečik tütün, künlärim, da söväklärim menim, nečik χamïš, χurudular.

[5]Čalïndïm, nečik bičän, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväklärim menim tenimä menim, [7]oχšadïm men hawalasanga yabanlïχta.

Boldum men nečik sova pustalïχta, [8]tuydum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

(204v) [9]Tabaladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögüčilärim menim bilä ant ičirlär [=ičärlär] edi.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, yedim, da ičkimni menim yaš bilä χarïštïrdïm

[11]Yüzündän öčäšip yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

[12]Künlärim menim, nečik kölgä, kečti, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da jišadaglïχïŋ seniŋ ǰïnstan (205r) čaχ ǰïnska.

[14]Sen turup šaγavatlanïrsen üsnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχïnïŋ anïŋ, yetišiptir sahatï.

[15]Biyändi χullarïŋ seniŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.

[16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan seniŋ.

[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.

[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχlanganlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.

(205v) [19]Yazïlgay bu ǰïnska özgä, žoγovurtka, χaysï ki tapunuptur alγïšlama Biyni.

[20]Baχtï ol biyikliktän arilikiniŋ kendiniŋ, Biy köktän yergä baχtï

[21]Išitmä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ da češmä ölümgä oγlanlarïn borčlularnïŋ,

[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Jẹrusaγẹmdä,

[23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarga χuluχ etmä Eyämizgä.

[24]J̌žuvap berdi aŋar yolunda χuvatïnïŋ kendiniŋ, azlïχïn (206r) künlärimniŋ menim, [25]toγmaga [=töz maŋa] da čïχarmagïn meni yarïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǰïns-ǰïnstïr yïllarïŋ seniŋ.

[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.

[27]Alar ašsarlar, da sen barsen da χalïrsen meŋilik.

Barčasï, nečik ton, opransarlar, nečik kiyinišni, teškirsärsen alarnï, da teškirilsärlär.

[28]Evet sen olsen, da yïllarïŋ seniŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda, da zürätlärinä al(206v)arnïŋ meŋilik oŋarïlgay.

[Псалом 102/103] 102

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — atïn ari anïŋ.

[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, taǰžlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavatï bilä,

[5]Kim toldurur igiliktä suχ(207r)lančïŋnï seniŋ, yäŋirtkäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹskä da oγlanlarïna Israjẹlniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä (207v) bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlandï ata üsnä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

(208r) [14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz [kʻọpraχbiz].

[15]Adam*nïŋ,* nečik bičän, dir künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üsnä yel — da dügül, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üsnä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18] da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna diŋrä,

Xaysïlarï saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχun anïŋ da etärlär anï.

(208v) [19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, χanlïχï anïŋ barčasïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlular χuvat bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuz [=aytušunuŋ] anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etučiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri anïŋ, barča yerdä biyliki anïŋ, alγïšla, ǰžanïm menim, Biyni.

[Псалом 103/104]

Saγmosu Tawitʻniŋ.

(209r) [1]Alγïšla, boyum, Biyni! Biy Teŋrim menim, ulu bolduŋ asrï,

Tapunmaχnï da ulu šöhrätlikiŋ kiydiŋ, [2]yapunduŋ yarïχnï, nečik kiyinišni, saldïŋ köknü, nečik čatïrnï, [3]da yaptïŋ üstnä suvlarnïŋ üst yapovun anïŋ.

Kim χoyar bulutta barganïn kendiniŋ da yürür ol üsnä χanatlarï bilä yelniŋ?

[4]Kim etti frištäsin kendiniŋ ǰžan da χullarïndan küydürüči?

(209v) [5]Toχtattï yerni üsnä toχtalmaχïnïŋ kendiniŋ — tepränmägäy meŋilik.

[6]Teränlik — nečik kiyinišniŋ yapovlu [=yapovu]dur anïŋ, üsnä taγlarnïŋ turgaylar suvlar.

[7]Öčäšmäχiŋdän seniŋ χačkaylar da avazïndan kökrämäχiŋniŋ seniŋ titrägäylär.

[8]Čïχarlar, taγlanïrlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, χaysï ki toχtattïŋ alarnï.

[9]Ček χoyduŋ, da ašmaslar, da daγïn χaytmaslar yapma yerni.

[10]Yeberdiŋ čovraχlarnï čuγ(210r)urlarïna, taγlarnïŋ arasïna aχkaylar suvlar

[11]Ičirmä barča kazanlarnï kiyik, toyungaylar yaban ešäklärni [=ešäklär] susamaχlarïnda kendilärïniŋ.

[12]Anda učar χušlarï köknüŋ uya χoygaylar da ičindän χayalarnïŋ bergäylär avazlarïn kendilärïniŋ.

[13]Ičirir taγlarnï ambarlarïndan [rambar...] kendiniŋ, yemišindän išiniŋ kendiniŋ tolgay yer.

[14]Östürdüŋ bičänni taγlarda, yaš otnu χuluχuna adamlarnïŋ.

(210v) Čïχardïŋ ötmäkni yerdän, [15]čaγïr färâh etär, yaγ — tažä, da ötmäk toχtattï yüräkin adamnïŋ.

[16]Toygaylar teräkläri Eyämizniŋ da ormanï Lipanannïŋ, χaysïlarïnïŋki sen tiktiŋ.

[17]Anda učar χušlar köktägi čipčälärin čïχargaylar, da uyasï läglägniŋ tolu išančïdïr alarnïŋ.

[18]Taγlar biyiktir yednorožeclärniŋ, da χayalar išanč χoyanlarga.

[19]Ettiŋ aynï zaman üčün, günäš tanïdï sahatïn kirmäχi(211r)niŋ kendiniŋ.

[20]Ettiŋ χaranγunu, da boldu kečä, anda barïrlar barča kazanlar ormandagi.

[21]Balalarï aslanlarnïŋ muŋrarlar, da χapsarlar, da izdärlär Teŋridän yemäkin kendilärïniŋ.

[22]Čïχkanïna künäšniŋ yïγïlïrlar da ormanlarïnda kendilärïniŋ tïnarlar.

[23]Čïχar adam išindä kendiniŋ da emgängänïnä χolunuŋ kendiniŋ čaχ iŋirgä diŋrä.

[24]Nečik uludur išlärïŋ seniŋ, Biy! Barča nemäni aχïl bilä (211v) ettiŋ, da toldu yer tapunganïŋ bilä seniŋ.

[25]Bu teŋiz ulu da avlaχ, bundadïr sürkälgänlär, χaysï ki yoχtur sanï kazanlarnïŋ, ulu-ulu da uvaχ bunda, [26]da kemilär dä barïrlar, aǰždaha, χaysï ki yarattïŋ oynama anïŋ bilä.

[27]Barčasï saŋa eglänirlär, da sen berirsen yemäk alarga sahatïnda.

[28]Berirsen alarga, da yerlär, ačarsen χoluŋnu seniŋ, yedirirsen barčasïn erkiŋ bilä seniŋ.

(212r) [29]Xaytarïrsen yüzüŋnü seniŋ alardan, da mušχullanïrlar, čïχarïrsen ǧannï alardan, eksilirlär da topraχ χaytarlar.

[30]Yeberirsen ǧanïŋnï seniŋ, da tapunursen alarnï, da yäŋirtirsen yüzün yerniŋ.

[31]Bolgay haybatï Eyämizniŋ meŋilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarïnda kendiniŋ.

[32]Kim baχar yergä da berir titrämäχ buŋar, yuvuχlanïr taγlarga, da tutašïrlar?

[33]Alγïšlïyïm Biyni tirlikimdä (212v) menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[34]Tatlï bolgay aŋar alγïšïm menim, da men färâh bolïyïm Biydä.

[35]Eksilgäylär yazïχlïlar yerdän, χïrsïz daγïn tapulmagay kendindä. Alγïšla, ǧanïm menim, Biyni.

[Псалом 104/105] 104

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä da sarnaŋïz atïn anïŋ, aytïŋïz dinsizlärgä išin anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz, da saγmos aytïŋïz aŋar, aytïŋïz barča tamašalarïn anïŋ, [3]da ögünüŋüz atïn*a* ari anïŋ.

(213r) Färâh bolsun yüräkläri alarnïŋ, χaysïlarï ki izdärlär Biyni, [4]izdäŋiz Biyni da χuvatlï boluŋuz, izdäŋiz yüzün anïŋ här vaχt.

[5]Aŋïŋïz tamašasïn anïŋ, χaysï ki etti, pešälärni da könülükü aγzïnïŋ anïŋ.

[6]Züräti Aprahamnïŋ, χullarï anïŋ, oγlanlarï Jagǫpnuŋ, taŋlanganlarï anïŋ.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, barča yerdädir könülükü anïŋ.

[8]Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ da sözün, χaysï ki sïmar(213v)ladï čaχ miŋ yïlga diŋrä,

[9]Niyätni, χaysï ki χoydu Apraham bilä, da ant ičmäχin kendiniŋ Sahag bilä.

[10]Toχtattï Jagǫpta buyruχun kendiniŋ da Israjęldä niyätin kendiniŋ meŋilik.

[11]Ayttï: «Sizgä beriyim yerin K‘anannïŋ, pay meŋärmäχiŋizgä siziŋ».

[12]Zera edilär alar san bilä az, eksik da yat aŋar körä.

[13]Aštïlar alar ǧïnstan ǧïnska, χanlïχtan žoγovurtka.

[14]Xoymadï adamlarga yazïχlanma alarga, azarladï χanlarnï (214r) alar üčün.

[15]«Yuvuχlanmaŋïz,— aytïyïr,— yaγlanganïma menim da markarẹlärimä menim yazïχlanmaŋïz».

[16]Ündädi ačlïχnï yerinä alarnïŋ, barča χuvatïn ötmäkniŋ sïndïrdï.

[17]Yeberdi alnïna alarnïŋ erni, χuluχka satïldï Jovsep‘.

[18]Ašaχ ettilär baγga ayaχlarïn anïŋ, da kečti temirdän boyu anïŋ,

[19]Negä diŋrä kelgäy sözü anïŋ, da sözü Eyämizniŋ sïnadï anï.

[20]Yeberdi χan da češtirdi anï, buyruχčï žoγovurtka χoydu anï.

(214v) [21]Turγuzdu anï biy övündä kendiniŋ, buyruχčï üsnä barča χazγančïnïŋ kendiniŋ,

[22]Ögütlämä buyruχčïlarïn alarnïŋ, nečik kendi, da χartlarïn alarnïŋ aχïllï etkäy.

[23]Kirdi Israjęl Mïsïrga, Jagǫp χarib boldu ulusuna K‘anannïŋ.

[24]Arttïrdï žoγovurtun kendiniŋ asrï da χuvatlattï alarnï, ne ki dušmanlarïn kendiniŋ.

[[25]Xaytardï yüräklärin alarga — körälmämägä žoγovurtun kendiniŋ da aldama χullarïn kendiniŋ.]

[26]Yeberdi Movsęsni, χulun kendiniŋ, da Aharonnu, taŋlamasïn kendiniŋ.

[27]Berdi alarga söz nïšanlarïna kendiniŋ da pešälärin kendilär(215r)iniŋ yerindä K‘anannïŋ.

[28]Yeberdi χaranγuluχ da χaranγulattï alarnï, zera ačïγlattïlar sözün anïŋ.

[29]Xaytardï χanga ïrmaχlarïn alarnïŋ da ol türlü [=öldürdü] balïχlarïn barča alarnïŋ.

[30]Xaynaštï yerlärinä alarnïŋ baγa da övläri χanlarïnïŋ alarnïŋ.

[31]Ayttï, da keldi itčibini da komar barča bilä čeklärinä alarnïŋ.

[32]Xaytardï yaγmurlarïn alarnïŋ gargudga, da ot yerinä alarnïŋ yandï.

(215v) [33]Urdu borlalïχïn da inǧirlärin alarnïŋ da uvat[tï] barča teräklärin, čičäklärin dä alarnïŋ.

[34]Ayttï, da keldi sarïnčχa da χrušč, ki yoχ edi sanï,

[35]Yedi barča bičänin yerniŋ alarnïŋ, tügätti barča yemišin tüzläriniŋ alarnïŋ.

[36]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnïŋ, ilgärigi barča χazγančlarïn alarnïŋ.

[37]Čïχardï alarnï altun bilä da kümüš bilä, da yoχ edi ǧïnslarïnïŋ alarnïŋ χastasï.

[38]Färâh boldu Mïsïrlïlar (216r) čïχkanïna alarnïŋ, ki tüštü χorχusu Eyämizniŋ üstünä alarnïŋ.

[39]Yaydï bulutnu kölgä etmäχkä alarga kündüz da ot bilä yarïχ [yaχïχ] berir edi alarga kečä.

[[40]Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüŋ toldurdu alarnï.]

[41]Urdu χayanï, da aχtïlar suvlar, da bardïlar aχïn suvlar suvsuzluχta.

[42]Aŋdï sözün kendiniŋ ari, χaysï ki [edi] Apraham bilä, χuluna kendiniŋ.

[43]Čïχardï žoγovurtun kendiniŋ sövünčlük bilä da taŋlanganlarïn kendiniŋ färâhliki bilä.

(216v) [44]Berdi alarga uluslarïn dinsizlärniŋ, χazγanganïna žoγovurt meŋärtti alarnï,

[45]Ki saχlagay tanïχlïχïn anïŋ da o̧ŗe̦nk‘in anïŋ izdägäylär.

[Псалом 105/106]

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Kim sözlägäy χuvatïn Eyämizniŋ, išitövlü etkäysen [=etkäy] barča alγïšïn anïŋ?

[3]San, kimlär saχlarlar könülüknü da etärlär toγruluχnu här sahat.

(217r) [4]Aŋgïn bizni, Biy, biyänčli žoγovurtuŋ bilä seniŋ da därman etkin bizgä χutχarmaχïŋa seniŋ.

[5]Köriyiχ biz tatlïlïχïn taŋlamalarïŋnïŋ seniŋ, färâh bolïyïm färâhlikinä ǧïnsïŋnïŋ seniŋ da ögiyiχ biz meŋärmäχiŋä seniŋ.

[6]Yazïχlïbiz atalarïmïz bilä bizim, töräsizländiχ da ašïndïχ.

[7]Atalarïmïz bizim Mïsïrda eslämädilär sk‘anče̦lik‘iŋni seniŋ, da ne aŋmadïlar köpyarlïγamaχïŋnï seniŋ.

(217v) Öčäštirdilär seni kečkändä kendiläriniŋ teŋiz bilä Xïzïl, [8]χutχardï alarnï atï üčün kendiniŋ, ki tanïdïlar χuvatïn anïŋ.

[9]Öčäšti teŋizgä Xïzïl, da χurudu, yol körgüzdü tibsizlik bilä, nečik yabanlïχ bilä.

[10]Tirgizdi alarnï χolundan körälmäsizläriniŋ alarnïŋ da χutχardï alarnï χolundan dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[11]Yaptï teŋiz ïnǧïtučïlarïn alarnïŋ, da biri dä alardan χutulmadï.

[12]Inandïlar sözünä anïŋ da al(218r)γïšladïlar alγïšlarïn anïŋ.

[13]Ašïχtïlar, da unuttular išlärin anïŋ, da fikir etmädilär saγïšïna anïŋ.

[14]Suχlandïlar suχlanmaχïna yabanlïχnïŋ, sïnadïlar Teŋrini suvsuzluχta.

[15]Berdi alarga χoltχasïn alarnïŋ, yeberdi toluluχun boylarïna alarnïŋ.

[16]Öčäštirdilär Movsẹsni taborlarïnda da Aharonnu, arisin Eyämizniŋ.

[17]Ačïldï yer, da yuttu Tat‘annï, da yaptï taborlarïn Arpironnuŋ [=Apironnuŋ].

(218v) [18]Ot yandï yïγïnlarïna alarnïŋ, da yalïn oprattï yazïχlïlarnï.

[19]Ettilär bïzov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, [20]da teškirdilär haybatlarïn kendiläriniŋ oχšašïna bïzovnuŋ, bičän yevüčiniŋ.

[21]Unuttular Teŋrini, tirlik etüčilärin kendiläriniŋ, ki etti ulu-ulu kendiniŋ Mïsïrda, [22]tamašalarïn kendiniŋ yerinä K‘amnïŋ da χorχusun kendiniŋ üsnä Xïzïl teŋizniŋ.

[23]Ayttï tas etmä alarnï, egär Movsẹs taŋlangan bolmasa edi (219r) alnïlarïna [=alïnlarïna] alarnïŋ.

Xayttï Biygä da kečirdi öčäšmäχin anïŋ, ki taspolmagaylar alar.

[24]Hečkä berdilär yerni suχlančlï da inanmadïlar sözünä anïŋ.

[25]Mïrmïldandïlar taborlarïnda kendiläriniŋ da išitmädilär avazïna Eyämizniŋ.

[26]Kötürdü χolun kendiniŋ üstlärinä alarnïŋ urma alarnï pustalïχta,

[27]Sačïlgay züräti alarnïŋ dinsizliklärdä, sačïlgay zür(219v)äti alarnïŋ uluslarga.

[28]Murdarlandïlar alar Pẹlpẹk‘ovrda, yedilär guṛk‘ χurbanlarïn da ölünü.

[29]Öčäštirdilär anï išläri bilä kendiläriniŋ, arttï üsnä alarnïŋ sïnïχsïzlïχ.

[30]Soŋra turdu aralarïna P‘enees, arïttï, da tïyïldï ölüm, [31]hesepländi aŋar toγruluχ ǧïns-ǧïnstan čaχ meŋilikkä diŋrä.

[32]Öčäštirdilär anï suvlarda χaršïlïχnïŋ, χïynaldï Movsẹs alar üčün, [33]ki ačïγlattïlar ǧanïn anïŋ.

Buyurdu erinläri bilä ken(220r)diniŋ, [34]da tas etmädilär ǧïnslarnï, χaysï ki ayttï alarga Biy.

[35]Xatïšïldïlar dinsizlär bilä da övrändilär išläriin alarnïŋ, [36]χuluχ ettilär guṛk‘larïna alarnïŋ, da boldu alarga azmaχlïχka.

[37]Xurban ettilär oγullarïn da χïzlarïn kendiläriniŋ devlärgä, [38]da töktülär χannï zaγalsïz,

Xanï oγlanlarïnïŋ da χïzlarïnïŋ kendiläriniŋ, χaysï ki χurban ettilär guṛk‘una K‘anannïŋ.

Balčïχlandï yer χanïndan alar(220v)nïŋ [39]da murdarlandï išlärindän alarnïŋ, zera boṛnigländilär barganlarïna kendiläriniŋ.

[40]Öčäšländi yüräklänmäχi bilä Biy üsnä žoγovurtunuŋ kendiniŋ da igränči etti meŋärmäχin kendiniŋ asrï.

[41]Čïχara berdi alarnï χoluna dinsizlärniŋ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniŋ, [42]da dušmanlarï kendiläriniŋ ïnǧïttïlar alarnï, da ašaχ boldular tibinä χollarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Köp kerät χutχardï alarnï, da alar ačïγlattïlar anï saγïš(221r)larïna kendiläriniŋ da bükräydilär töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[44]Baχtï Biy tarlïχïna alarnïŋ išitmä avazïna alγïšïnïŋ alarnïŋ.

[45]Aŋdï niyätin kendiniŋ da pošman boldu köplüχünä körä yarlïγamaχïnïŋ kendiniŋ, [46]berdi alarga šaγavatïn alnïna barča yasïr etüčiläriniŋ alarnïŋ.

[47]Xutχar bizni, Biy Teŋrimiz bizim, da yïγïštïr bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolïyïχ atïŋa seniŋ ari da ögüniyiχ alγïšïŋ bilä seniŋ.

(221v) [48]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ meŋi meŋilik.

Da aytkay barča žoγovurt: bolgay, bolgay.

Alγïšï Ezegiẹl padšah*nïŋ*

[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

[10]Men ayttïm kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim menim, ki bardïm men ešikinä tamuχnuŋ,

Xoydum barčanï artïmdan menim [11]da ayttïm, ki daγïn körmändir χutχarmaχïn Eyämizniŋ yerdä tirilärniŋ da daγïn körmändir artïχ adamnï turmaχlarï bilä kendiläriniŋ birgä.

[12]Eksildim men uruγ-kökümdän (222r) menim, bundan soŋra da χoydum barča tirlikimni menim.

Čïχtï bardï, ayïrïldï mendän ǰanïm menim, nečik ol, ki sökär šalasnï, da boldum men nečik iši ǰulhalarnïŋ yuvuχ kesilmägä.

[13]Bunda [=Kündä] ol čïχara berildim men ertädän, nečik χoluna aslannïŋ, ol türlü sïndïrγaladï, uvattï söväklärimni menim, ki ertädän čaχ kečägä diŋrä čïχara berildim.

[14]Nečik χarlïγač [χarγlaǰ], alay čaχïrïr edim, nečik kügürčün, alay čaχïrdïm, zera eksildilär közlärim menim körmäχkä.

(222v) [15]Baχtïm biyiklikkä, Biygä, Teŋrimä menim, ki χutχardï meni da ketärdi mendän aγrïχïn ǰanïmnïŋ menim.

[16]Biy, bunuŋ üčün aytïldï saŋa, oyattïŋ boyumnu menim, χaytardïŋ ǰanïmnï, övündüm da tirildim.

[17]Ošta eminlikkä χayttï ačïγïm menim, χutχardïŋ ǰanïmnï menim, ki taspolmagaymen, da saldïŋ kerigä barča yazïχïmnï menim.

[18]Dügül, ki tamuχtadïrlar, tapunurlar saŋa, da (223r) dügül ölülär alγïšlagaylar meni [=seni], da umsanmaslar könülüküŋä seniŋ barčasï, χaysïlarï ki enärlär tamuχka.

[19]Evet, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, nečik dä men, bundan soŋra oγlanlar toγurïyïχ, χaysï ki aytkaylar toγruluχuŋnu seniŋ, [20]Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

Men daγïn tïyïlmïyïm alγïšlama seni alγïš [bilä] yäŋi barča künlärimä tirlikimniŋ menim χaršï daǰarïna Teŋriniŋ.

(223v) **Haybatlamaχ**

Umsa tirlikniŋ, umsa da išanč χutχarïlmaχnïŋ, Biy χutχaručï, χutχar da ketär aγrïχïn ǰanïmnïŋ da, adam sövüči Biy.

Pareχọsluχu bilä surp Asduaǰaǰzinniŋ...

[Псалом 106/107]

Saγmosu Tawit'niŋ. *Sekizinči ganon.*

(224r) [1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, da meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ,—

[2]Aytkaylar χutχarïlganlarï Eyämizniŋ, χaysï ki χutχardï χolundan dušmannïŋ,

[3]Barča uluslardan yïγïštïrdï alarnï, günäšniŋ čïχkanïndan da günäšniŋ kirgänindän, yarïmkečädän da teŋizdän.

(224v) [4]Bulardïlar alar yabanlïχta, suvsuzluχta, yollarïna, šähär turmaχlarïna tapmadïlar;

[5]Ačïχtïlar da susadïlar, da ǰanlarï alarnïŋ alarda eksildilär.

[6]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, da toχχarlïχïndan [=totχarlïχïndan] alarnïŋ χutχardï alarnï.

[7]Yol körgüzdü alarga yolga toγru, ki bargaylar šähärgä turmaχlarïna kendiläriniŋ.

[8]Tapundular Eyämizgä yarlïγ(225r)amaχïna anïŋ, tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ,

[9]Ki toydurdu ǰanlarïn ačlarnïŋ da ǰanlarïn küsänčlärniŋ tolu etti yaχšïlïχ bilä.

[10]Xaysïlarï oltururlar edi χaranγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, baγlï edilär miskinliktä, nečik temirdä,

[11]Ki ačïγlattïlar sözün Teŋriniŋ da saγïšïn Biyiktäginiŋ öčäštirdilär.

[12]Ašaχ boldular aγrïχtan yüräki alarnïŋ, χaçak'landïlar, da kimsä yoχ edi, ki bol(225v)uškay edi alarga.

[13]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnd*an* alarnïŋ čïχardï alarnï.

[14]Xutχardï alarnï χaranγuluχtan da kölgäsindän ölümnüŋ da češti baγlarïn alarnïŋ.

[15]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamnïŋ.

[16]Ki uvattï ešiklärni yezdän da beklövün temirdän uvattï.

(226r) [17]Boluštu alarga yoluna töräsizläriniŋ kendiläriniŋ, zera yazïχlarï üčün kendiläriniŋ ašaχ boldular asrï.

[18]Barča ašlardan igränir edi yürägläri alarnïŋ, yuvuχlandïlar čaχ ešikinä ölümnüŋ.

[19]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnda alarnïŋ χutχardï alarnï.

[20]Yeberdi sözün kendiniŋ, da saγayttï alarnï, da χutχardï alarnï buzuχluχundan kendiläriniŋ.

(226v) [21]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašasïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[22]Sungaylar aŋar χurbanïn alγïšnïŋ da aytkaylar išlärin anïŋ sövünčlük bilä.

[23]Xaysïlarï ki enärlar edi teŋizgä kemi bilä da etärlär edi išlärin suvlarda köp,

[24]Alar kördülär išlärin Eyämizniŋ da tamašalarïn anïŋ teränlikinä tibsizlikniŋ.

[25]Ayttï, da turdu yel da dufan, da biyikländilär tolγunlarï anïŋ.

[26]Čïχarlar edi kökkä da enär(227r)lär edi tibsizlikkä, da boylarï alarnïŋ ǯanlarïnda kendiläriniŋ oprandïlar.

[27]Mušχullandïlar, seskändilär, nečik esiriklär, da barča aχïllarï alarnïŋ tüštü.

[28]Čaχïrdïm [=Čaχïrdïlar] Biygä tarlïχïndan kendi*lär*iniŋ, totχarlïχlarïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

[29]Xaytardï dufannï havaga, da tïyïldïlar tolγunlarï anïŋ, [30]färâh boldular, ki tïyïldïlar, da yol körgüzdü alarga kemi tïnčlïχïna erklärinä kendiläriniŋ.

[31]Xosdovanel boldular Eyäm(227v)izgä yarlïγamaχïna anïŋ, skʻančelikʻlärinä anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[32]Biyiklätkäylär anï yïγïnïna yïγïnlarnïŋ, da olturγučuna χartlarnïŋ alγïšlagaylar anï!

[33]Zera χaytardï aχïn suvlarnï χuruga da barganïn suvlarnïŋ yergä susamïš,

[34]Etti yerni yemiš berüči balčïχlï yamanlïχï üčün turučïlarïnïŋ alarnïŋ.

[35]Etti pustalïχnï göllü suvlar da yer susamïš barganlarïna suvlarnïŋ;

(228r) [36]Sïγïndïrdï kendindä ačlarnï, ya [=da] yasadïlar šähär turmaχlarïnda kendiläriniŋ.

[37]Sürdülär saban, tiktilär borlalïχ da ettilär yemiš hasillärindän kendiläriniŋ.

[38]Alγïšladï alarnï, da arttïlar asrï, da hayvanlarï alarnïŋ eksilmädilär.

[39]Eksildilär alar da χïynaldïlar tarlïχlarïndan yamanlïχnïŋ da totχarlïχnïŋ.

[40]Keldi rïsvaylïχka üsnä buyruχčïlarïnïŋ alarnïŋ, bularttï alarnï yabanlïχta da dügül yoluna.

(228v) [41]Boluštu yarlïnïŋ miskinlikinä, yol körgüzdü, nečik χoyunlarïna, ǯïnsïnïŋ alarnïŋ,

[42]Körgäylär toγrular da färâh boldular, da barča töräsizlär yapkay aγzïn kendiniŋ.

[43]Kimdir aχïllï, ki saχlagay bunu da eskä algay yarlïγamaχïn Eyämizniŋ.

[Псалом 107/108] 107

[1]Saγmosu Tawitʻniŋ.

[2]Hadirdir yüräkim menim Teŋrigä, hadirdir yüräkim menim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[3]Oyanïŋïz, haybatïm menim, (229r) oyanïŋïz saγmos bilä, alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[4]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǯïnslar arasïna.

[5]Ulu boldu čaχ kökkä diŋrä yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutka diŋrä könülükün seniŋ.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklülärïŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

(229v) [8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwkʻęmni da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγajat ulusu, da menimdir Manasę, Epʻrem χuvatlatučïsï bašïmnïŋ menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetovmandan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǯïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom ki*m* yol körgüzüči bolgay (230r) maŋa čaχ Jetovmaga?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, χaysï ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ χuvatlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, ki yalγandïr χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol uyatlï etkäy dušmanlarïm*iz*nï bizim.

[Псалом 108/109] 108

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Teŋri alγïšïma menim! tïyïlmagïn, [2]zera aγzï yazïχlïnïŋ, aγzï hillälininŋ ačïldï üstümä menim.

Sözlädilär mendä til bilä (230v) hilläli [3]da sözü bilä körälmäsizliχniŋ χapsadïlar meni.

Čalïštïlar menim bilä heč yergädän, [4]ornuna süvükümnüŋ menim čïχara berirlär edi meni, evet men alγïšta bolur edim.

[5]Tölädilär maŋa yamannï ornuna yaχšïnïŋ, körälmäχsizliχni ornuna süvükümnüŋ menim.

[6]Turγuz üstünä anïŋ yazïχlïnï, šaytan turgay saγïna anïŋ.

[7]Yarγusundan kendiniŋ čïχkay sučlu, da alγïšï anïŋ yazïχka χaytkay.

(231r) [8]Bolgay künläri anïŋ eksik, da tärmanïn anïŋ, anï özgä eltkäy.

[9]Bolgay oγlanlarï anïŋ öksüz, da χatunu anïŋ tul, [10]taygaylar, teškirilgäylär, oγlanlarï anïŋ klänči bolgaylar da čïχkaylar turmaχlarïndan kendiläriniŋ.

[11]Tergägäy ötünč berüči barča nemäsin anïŋ, χaraχlagaylar yatlar χazγančïn anïŋ.

[12]Tapulmagay bolušučï aŋar, da kimsä yarlïγamagay üsnä öksüzläriniŋ anïŋ.

[13]Bolgay oγlanlarï anïŋ taspol(231v)maχka, da ǯïnstan buzulgay atï anïŋ.

[14]Aŋgaylar yazïχïn atalarïnïŋ anïŋ alnïna Eyämizniŋ, da yazïχï anasïnïŋ anïŋ buzmagay [15]da bolgay alnïna Eyämizniŋ här sahat.

Taspolgay yerdä aŋmaχlïχï anïŋ ornuna, ki aŋmadï etmä yarlïγamaχnï,

[16]Xuvgay adamnï miskinni da yarlïnï öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[17]Sövdü χarγïšnï — da čïχkay aŋar, klämädi alγïšnï — yïraχ bolgay andan.

(232r) [18]Kiydi χarγïšnï, nečik tonnu, kirgäy, nečik suv, χarnïna anïŋ da, nečik cẹt‘, söväklärinä anïŋ.

[19]Bolgay aŋar nečik ton, ki kiyär, nečik χušaχ, ki baylanïr här kez belinä.

[20]Bu išidir alarnïŋ, χaysï ki yamanlïχta edilär menim üčün Biygä da χaysïlarï ki sözlärlär edi yaman söz ǰanïm üčün menim.

[21]Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atïŋa körä seniŋ, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχar meni, [22]zera yarlï da (232v) klänčimen men.

Yüräkim menim mušχullandï χarnïmda menim, [23] da men, nečik kölgä, atïlganïma menim, eksildim da silkindim, nečik sarïnčχa.

[24]Tizlärim menim χaçak‘landï saχlamaχtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaγdan.

[25]Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär bašlarïn kendiläriniŋ.

[26]Boluš maŋa, Biy Teŋrim menim, da χutχar meni yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[27]Tanïgaylar χoluŋa seniŋ, (233r) budur da sen, Biy, ettiŋ bunu.

[28]Alar χarγarlar, da sen alγïšlarsen, χaysïlarï ki turupturlar üstümä menim, uyat kötürgäylär, evet χuluŋ seniŋ färâh bolgay sendä.

[29]Kiygäylär uyatnï, χaysïlarï ki yaman sözdä edilär ǰanïm üčün menim, da kiygäylär, nečik uyatnï, yapovun kendiläriniŋ kendi üsnä.

[30]Evet men χosdovanel bolïyïm saŋa asrï ayzïmdan menim, ičinä köplärniŋ alγïšlïyïm seni.

[31]Ki turdu ol saγïna yar(233v)lïnïŋ, χutχarma meni alardan, χaysïlarï ki χuvarlar ǰanïmnï menim.

[Псалом 109/110] 109

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Ayttï Biy Biyimä menim: Oltur saγïma menim, čaχ χoyïyïm dušmanlarïŋnï seniŋ basχïč ayaχlarïŋa seniŋ.

[2]Tayaχïn χuvatnïŋ yebergäy saŋa Biy Siondan, da eyälik etärsen sen arasïna dušmanlarïŋnïŋ seniŋ.

[3]Seniŋ bilädir maŋa bašlanganï künläri χuvatnïŋ, könänmäχinä arilärïŋniŋ seniŋ χarïndan ilgäri, ne ki Čolpan yolduz, toγurdum (234r) seni.

[4]Ant ičti Biy da dügül daγï pošman bolsar, ki sensen k‘ahana meŋilik yergäsindän Mẹlk‘isẹtegniŋ, [5]da seniŋ Biy saγïŋdadïr.

Oyatkay [=Uvatkay] kününä öčäšmäχ*n*iŋ χanlarnï, [6]yarγular dinsizlärni, da köp etär tövülgänlärni, da uvatkay bašlarïn köplärniŋ yerdä,

[7]Čaylarnï yolda ičirgäy da biyik etkäy bunuŋ üčün bašlarïn.

[Псалом 110/111]

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Xosdovanel boluyum saŋa, Biy, (234v) bar yüräkim bilä menim, saγïšïna toγrularnïŋ, yïγïnïna. [2]Uludur išläri Eyämizniŋ, da tergälgändir barčada erki anïŋ.

[3]Tapunmaχlïχtïr da könänmäχliχtir išläri anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aŋmaχlïχ etti tamašalarïna kendiniŋ toγrularga, yarlïγovučï, šaγavatlïdïr Biy, [5]yemäk berir χorχkanlarïna kendiniŋ.

Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ, [6]χuvatïn išläriniŋ (235r) kendiniŋ sïmarladï žoγovurtuna kendiniŋ —

Bermä alarga meŋärmäχin dinsizlärniŋ. [7]Da išläri χollarïnïŋ anïŋ toγruluχ da könülüktür.

Inamlïdïrlar barča buyruχlarï anïŋ, [8]toχtalïptïr meŋi meŋiliktän, etiliptir könülükü bilä da toγruluχu bilä.

[9]Xutχarïlmaχlïχ yeberdi Biy žoγovurtuna kendiniŋ, sïmarladï meŋilik niyätin kendiniŋ ari, [10]da χorχuludur atï anïŋ.

(235v) Bašlanganï saχtlïχnïŋ χorχusu Eyämizniŋ, aχïl yaχšï barčasïna, χaysïlarï ki etärlär anï, da alγïšï anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[Псалом 111/112] 111

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Sanlïdïr adam, ki χorχar Eyämizdän, buyruχun anïŋ ol klär asrï.

[2]Xuvatlï bolgay [yerdä] züräti anïŋ, da ǰïnsï toγrularnïŋ alγïšlangay.

[3]Haybat, ululuχ bardïr övünä anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Sačtï χaramγuluχta yar(236r)ïχ toγrularga, yarlïγovučï da šaγavatlïdïr Biy.

[5]Tatlï adam yarlïγar da berir ötünč, ornatïr sözün kendiniŋ yarγuda, [6] zera meŋilik ol seskänmägäy.

Aŋmaχlïχ meŋilik bolgay toγru, [7]čuvdan yamandan ol χorχmagay.

Hadirdir yüräki anïŋ umsanma Teŋrigä.

[8]Toχtalïptïr yüräki anïŋ, da ol χorχmagay, negä diŋrä körgäy dušmanlarïn kendiniŋ.

[9]Taγïttï da berdi yarlïlarga, toγruluχu anïŋ χalïr (236v) meŋi meŋilik, da müŋüzü anïŋ biyik bolgay haybat bilä.

[10]Yazïχlï körgäy da öčäškäy, tišlärin kendiniŋ

χïrd͡žïldatkay, da erigäy, da suχlančï yazïχlïlarnïŋ taspolgay.

[Псалом 112/113] 112

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[3]Günäšniŋ čïχkanïndan čaχ kirgäninä diŋrä günäšniŋ alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

(237r) [4]Biyiktir üsnä barča d͡žïnslarnïŋ Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyikliktä turgan, [6]da ašaχ turganlarnï körär köktä da yerdä;

[7]Turγuzur miskinni yerdän da biyik etär barča zabunlarnï čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtuna kendiniŋ;

[9]Turγuzur alarnï övdä färâh köŋül bilä, nečik ana, oγlanlarïna sövüngän?

(237v) [Псалом 113/114] 113

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Čïχkanï Israjęlniŋ Mïsïrdan, övündän Jagǫpnuŋ, yïγïnïndan özgä d͡žïnslarnïŋ,

[2]Boldu D͡žuhutluχta ariliki anïŋ da Israjęldä buyruχu anïŋ.

[3]Teŋiz kördü da χačtï, da Jortanandan [=Jortanan anda] χayttï.

[4]Taγlar, süvünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[5]Nedir saŋa, teŋiz, kimni kördüŋ da χačtïŋ? Ya sen, Jortanan, nek χayttïŋ anda?

[6]Taγlar, sövünüŋüz, nečik (238r) χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[7]Yüzündän Eyämizniŋ seskändi yer, yüzündän Teŋrisiniŋ Jagǫpnuŋ,

[8]Kim χaytardï tašnï aχïn suvlarga da χayanï čovraχ közlärinä.

[Псалом 113/115]

[9/1]Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoχsa atïŋa seniŋ bergin haybatnï yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

[10/2]Bolmagay χačan aytkaylar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

(238v) [11/3]Teŋrimiz bizim köktä da yerdä, barča, χaysï nemäni klädi, da etti.

[12/4]Gurk‘larï dinsizlärniŋ altïn da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[13/5]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[14/6]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, burunlarï bardïr, da iskämäslär.

[15/7]Xollarï bardïr, da χarmalamaslar, ayaχlarï bardïr, da barmaslar, da yoχtur avazï ovurtlarïna alarnïŋ.

(239r) [16/8]Oχšaš alarga bolgaylar, χaysïlarï ettilär alarnï, barčasï, ki umsanïptïrlar alarga.

[17/9]Övü Israjelniŋ umsandï Biygä, bolušučïsï, yöpsünövlüdür alarga.

[18/10]Övü Aharonnuŋ umsandï Biygä, bolušučï, sïŋarlïχtïr alarga.

[19/11]Xorχkanlarï Eyämizniŋ umsandïlar Biygä, bolušučï da χutχaručïsïdïr alarnïŋ.

[20/12]Aŋdï bizni Biy da alγïšladï bizni, alγïšladï Israjęlni, alγïšladï Biy övün Aharonnuŋ.

[21/13]Alγïšladï Biy χorχkanlarnï (239v) kendiniŋ, kičilärin da ululaïn.

[22/14]Arttïrgay sizgä Biy, sizgä da oγlanlarïŋïzga siziŋ.

[23/15]Alγïšlïsïz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

[24/16]Kökü köknüŋ Eyämizniŋdir, da köknü [=yerni] berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[25/17]Dügül ki ölülär alγïšlarlar seni da dügül barčasï, χaysï ki enärlär tamuχka.

[26/18]Yoχsa, tirilär, alγïšlïyïχ Biyni bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[Псалом 114/116]

Saγmosu Tawit‘niŋ.

(240r) [1]Sövdüm, ki išitkäy Biy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2] ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künlärimä menim sarnadïm aŋar.

[3]Dolaštïlar čövrämä ïnčχamaχï övümnüŋ [=ölümnüŋ], da totχarlïχï tamuχnuŋ taptï meni.

Tarlïχnï da tïχïzlïχnï taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey, Biy, χutχar d͡žanïmnï menim! [5]Yarlïγovučï Teŋrimiz bizim yarlïγar, [6]da saχlar oγlanlarnï Biy.

Men ašaχ boldum, da Biy tirgizdi meni, [7]χayt, d͡žanïm menim, tïnč(240v)lïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï d͡žanïmnï menim ölümdän, közlärimni menim yašlardan da ayaχlarïmnï menim taymaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ.

[Псалом 115/116] 115

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1/10]Inandïm, χaysï ki dä sözlädim, da ašaχ boldum asrï.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniŋ barčadan, χaysï ki dä berdi maŋa?

(241r) 4/13Ayaχïn χutχarmaχnïŋ yöpsüniyim da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

5/14Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ.

6/15Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. 7/16Ey Biy, men χuluŋ seniŋmen, χuluŋ da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, 8/17saŋa sunïyïm χurbanlarïn alγïšnïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

9/18Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtun(241v)uŋ anïŋ 10/19köškünä, övünä Eyämizniŋ da ičiŋä seniŋ, Jẹrusaγẹm.

[Псалом 116/117] 116

Saγmosu Tawit‘niŋ.

1Alγïšlaŋïz Biyni, barča ǯïnslar, ögüŋüz anï, barča žoγovurtlar.

2Xuvatlangay yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik.

[Псалом 117/118] 117

Saγmosu Tawit‘niŋ.

1Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

2Aytkay övü Israjẹlniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

(242r) 3Aytkay övü Aharonnuŋ, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

4Aytkaylar χorχkanlarï Eyämizniŋ, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

5Tarlïχta sarnadïm Biygä, da išitti maŋa avlaχ.

6Biydir menim bolušučum, da men χorχmandïr, ki: ne etkäy maŋa adam?

7Biydir menim bolušučïm, da men körüyürmen dušmanlarïmnï menim.

8Yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, 9yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki um(242v)sanma buyruχčïlarga.

10Barča ǯïnslar kezdilär čövrämä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

11Kezmäχ bilä kezdilär čövrämä da χapsadïlar meni birgä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

12Kezdilär čövrämä, nečik čulular, yandïlar, palayladïlar, nečik tegänäklär otta, da atï bilä Eyämizniŋ keri ettim alarnï.

13Keri bolganïma tutundum da boldum yovuχ yïχïlmaχka, da Biy yöpsündü meni.

(243r) 14Xuvatïm menim da bolušučïm menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

15Avaz sövünčlüknüŋ, χutχarïlmaχnïŋ otaχïna toγrularnïŋ.

Oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï, 16oŋu Eyämizniŋ biyik etti meni, da oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï.

17Ölmiyim, yoχsa tiriliyim da tiyiyim [=aytïyïm] išin Eyämizniŋ.

18Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä čïχara bermädi.

19Ačïŋïz maŋa ešikin toγruluχnuŋ, ki kirgäymen anda (243v) da χosdovanel bolïyïm Eyämizgä.

20Bu ešik Eyämizniŋdir, da toγrular kirärlär bundan.

21Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, ki išittiŋ maŋa, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

22Tašnï, χaysïn ki hečkä berdilär yasavučïlar, ol boldu basï [=bašï] bučχaχnïŋ.

23Eyämizdän boldu bu, da tamašalïdïr alnïna közlärimiziniŋ bizim.

24Bu gündür, χaysï ki etti Biy, keliŋiz, süvüniyiχ da färâh bolïyïχ buŋar.

25Ey Biy, χutχar! Ey Biy, yol kör(244r)güzgin! 26Alγïšlï, χaysï ki kelsärsen atïna Eyämizniŋ! Da alγïšladïχ seni övündän Eyämizniŋ.

27Biy Teŋrimiz bizim köründü bizgä. Etiŋiz ulukünnü färâhlikkä ertäläniр čaχ bučχaχïna seγannïŋ.

28Teŋrim menim sensen, tapunïyïm saŋa, Teŋrim menim sen, da biyiklätiyim seni.

Tapunïyïm saŋa, Biy, zera išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

29Xosdovanel bolïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir (244v) yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 118/119]. Alẹluia

[alif]

1Sanlïdïr zaγalsïz yollarïnda da χaysïlarï barïrlar ọrẹnk‘inä Eyämizniŋ.

2San, kimlärgä [=kimlär] tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, tügäl yüräkläri bilä kendiläriniŋ izdägäylär anï.

3Dügül ki, kimlär χïlïnïrlar töräsizlikni, yoluna anïŋ bargaylar.

4Sen sïmarladïŋ sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlama maŋa asrï.

(245r) 5San, egär oŋarïlsa edi maŋa yollarïm menim saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

6Ol vaχtta men uyalmas edim, ki saχtlanma maŋa sïmarlaganïŋa seniŋ.

7Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχu bilä yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülükünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

8Könülükünnü seniŋ saχladïm, χoymagïn meni čaχ meŋilik.

[pet‘]

9Ne bilä tüzätkäy otuzyašlï yollarïn kendiniŋ? — Evet (245v) saχlama sözüŋnü seniŋ.

10Bar yüräkim bilä menim χoldum sendän, keri etmä meni buyruχuŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimdä menim yašïrdïm sözüŋnü seniŋ, nečik yazïχ etmägäymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[13]Erinlärim bilä aytïyïm barča könülükün aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yollarïna tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ övündüm, nečik barča χodžalïχta.

[15]Buyruχuŋa seniŋ χay(246r)γurdum da saχtlandïm yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[kamiγ]

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki turgaymen da saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[18]Oyat közümnü menim, da baχïyïm tamašasïna ọrẹnk‘iŋniŋ seniŋ.

[19]Xaribmen men yerdä; yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[20]Hasrät boldu džanïm menim suχlanma maŋa könülük(246v)üŋä seniŋ här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä χarγïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχlarïŋdan seniŋ.

[22]Keri etkin mendän tabalanmaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ izdädim.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman sözlärlär edi menim üčün, evet χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülük*üŋ*nü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm menim edi da saγïšïm edi toγruluχuŋa seniŋ.

[taγit‘]

[25]Yuvuχlandï džanïm menim top(247r)raχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išitkin maŋa, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[27]Yoluna toγruluχuŋnuŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim tamašalarïŋnï seniŋ.

[[28]Xaçak‘landï boyum menim osanmaχtan, toχtat meni sözüŋä seniŋ.]

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri etkin mendän da ọrẹnk‘iŋdä seniŋ yarlïya maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da könülüküŋnü seniŋ unutmadïm.

[31]Yovuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, uyatlï etmä meni.

(247v) [32]Yoluna buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

[hẹj]

[33]Ọrẹnk‘kä bilikli etkin meni, Biy, yollarïna könülüküŋnüŋ seniŋ, da χolïyïm anï här vaχt.

[34]Aχïllï etkin meni, da tergiyim ọrẹnk‘iŋni seniŋ, da saχlïyïm anï tügäl yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüz maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

[36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ da dügül akahlïχka.

[37]Xaytar közümnü menim, ki kör(248r)mägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋnu seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχnï, χaysï ki dä saγïndïm, zera yarγuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγruluχuŋda seniŋ tirgiz meni.

[γaw]

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim džuap, χaysïlarï ki (248v) tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim söznü könülüküŋnüŋ čaχ särsen [=särsem?], zera könülüküŋä seniŋ umsandïm.

[44]Saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχta, zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ alnïna χanlarnïŋ da uyalmas edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋ(249r)nu seniŋ, χaysï ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa seniŋ, χaysïn ki sövdüm, da saγïšlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

[zẹ]

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ seniŋ, χaysï ki umsalattïŋ meni.

[50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär egriländilär maŋa asrï, evet ọrẹnk‘iŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

(249v) [53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlar üčün da χaysïlarï χoydular ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, ki toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[Псалом 118/119] 119. Alẹluia

[χẹt‘]

[57]Payïm menim sensen, Biy, ayttïm, saχlama ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

(250r) [58]Yalbardïm yüzüŋnü seniŋ tügäl yüräkim bilä menim, yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγïšladïm yolumnu menim da χaytardïm ayaχlarïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirländim da mušχullanmadïm, ki saχladïm buyruχuŋnu seniŋ.

[61]Xïrγanï yazïχnïŋ dolašïrlar čövrämä, evet o̧rẹnk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[62]Yarïmkečädä turar edim χosdovanel bolma Biygä könü toγruluχuŋ üčün seniŋ.

(250v) [63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarïŋ bilä seniŋ, χaysïlarï ki sa*χla*ptïrlar buyruχuŋnu seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer. Toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[dẹt‘]

[65]Tatlïlïχnï ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ.

[66]Tatlïlïχnï, ögütnü da bilmäχni övrät maŋa, zera buyruχuŋnu seniŋ men saχladïm.

[67]Negä diŋrä ašaχlanmïyïr edim men, yazïχlï men, bunuŋ (251r) üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm asrï.

[68]Tatlïsen sen, Biy, tatlïlïχïŋ bilä seniŋ övrät maŋa zera buyruχuŋnu seniŋ.

[69]Arttïlar mendä töräsizliklär öktämlärniŋ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yüräkläri alarnïŋ, evet men o̧rẹnk‘iŋni seniŋ sözlädim.

[[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, nečik övräŋgäymen toγruluχuŋnu seniŋ.]

[72]Yaχšïdïr maŋa o̧rẹnk‘i aγzïŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋlär bilä altïnnïŋ da kümüšnüŋ.

[jot]

[73]Xollarïŋ seniŋ ettilär da (251v) yarattïlar meni, aχïllï etkin meni, da övräniyim buyruχuŋnu seniŋ.

[74]Xorχučïlarïŋnï [=Xorχučïlarïŋ] seniŋ körgäylär meni da färâh bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Tanïdïm, Biy, ki toγruluχ bilädir yarγuŋ seniŋ, könü ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolgay yarlïγamaχïŋ seniŋ övündürmä meni, sözüŋä körä seniŋ, körmä seni χuluŋ seniŋ.

[77]Kelgäy maŋa šaγavatïŋ [šawat‘at‘ïng] seniŋ, da tiriliyim, zera o̧rẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim edi [edim].

(252r) [78]Uyalgaylar öktämlär, χaysïlarï ki heč yergädän egri boldular maŋa, evet men χayγurdum buyruχuŋa seniŋ.

[79]Ögütlägäylär meni χorχkanlarïŋ seniŋ, da χaysïlarï ki tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zaγalsïz toγruluχuŋa seniŋ, ki uyalmagaymen.

[k‘ap‘]

[81]Küsändi d̲žanïm menim χutχarmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχkaylar közlärim menim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäy meni?

(252v) [83]Boldum men nečik tulχuχ ayazlïχta, zera toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan etsärsen maŋa könülük χuvučïlarïmdan menim?

[85]Aytkaylar maŋa o̧rẹnk‘sizlär saγïšlarïn, evet dügül nečik o̧rẹnk‘iŋ seniŋ.

[86]Barča sïmarlaganïŋ seniŋ könüdürlär; heč yergädän χuvdular meni; boluš maŋa.

[87]Azul*aχ* daγïn — da tas etärlär edi meni yerdä, yoχsa men χoymadïm buyruχuŋnu seniŋ.

(253r) [88]Yarlïγamaχïŋa körä seniŋ tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

[γamit]

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ bardïr köktä, [90]d̲žïnstan čaχ d̲žïnskadïr könülüküŋ seniŋ.

Toχtattïŋ yerni, bardïr da χalïr.

[91]Buyruχuŋa seniŋ χalïr kündüz, zera barča χuluŋ seniŋdir.

[92]Egär ki o̧rẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim bolmasa edi, ertäräk daγïn, hälbät, taspolup edim ašaχlïχïmda menim.

[93]Meŋilik men unutmïyïm toγ(253v)ruluχuŋnu seniŋ, zera alar bilä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[95]Maŋa eglänirlär yazïχlïlar tas etmägä, ki tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča tügälliknïŋ kördüm soŋγusun, asrï avlaχ edilär maŋa sïmarlaganïŋ seniŋ.

[mim]

[97]Nečik sövdüm o̧rẹnk‘iŋni seniŋ, här kez sözlädim [=sözlärim] menim edilär.

[98]Ne ki dušmanlarïmnï menim, aχïllï ettiŋ [meni] sïmarlaganïŋa sen(254r)iŋ, zera meŋilik menim edi.

[99]Artïχ barča övrätüčilärimdän menim aχïllï boldum, zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözlärim menim edi.

[100]Artïχ χartlardan aχïllï boldum, zera *tanïχlïχïŋ seniŋ sözlädim menim edi* [=buyruχuŋnu seniŋ tergädim].

[101]Barča yollarïndan yamanlarnïŋ tïydïm ayaχlarïmnï menim, nečik ki saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[102]Könülüküŋdän seniŋ men sapmadïm, zera sen o̧rẹnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik ki tatlïdïr taŋlay(254v)ïma menim sözläriŋ seniŋ, ne ki čïbal aγzïmda menim.

[104]Buyruχuŋdan seniŋ aŋlap körälmädim barča yollarïn yamanlarnïŋ, zera sen ǫrẹnk‘ni bilüči ettiŋ meni.

[nun]

[105]Čïraχtïr sözüŋ seniŋ ayaχlarïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, ki saχlagaymen barča könülükün toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[107]Ašaχ boldum čaχ asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[108]Erkinä aγzïmnïŋ menim biyängin, (255r) Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]Ǯanïm menim χoluŋa seniŋdir här sahat, da ǫrẹnk‘iŋni seniŋ men heč unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrtmaχ, buyruχuŋdan seniŋ heč men bularmadïm.

[111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera sövünčlüktür yüräkimä menim.

[112]Ašaχlattïm yüräkimni menim etmä toγruluχuŋnu seniŋ meŋilik tölöv üčün.

[samk‘at‘]

[113]Töräsizlärni körälmädim, da ǫrẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

(255v) [114]Bolušučïm da χutχaručïm menim sensen, da sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä körä seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmä meni umsamdan menim.

[117]Boluš maŋa, da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysï ki χayïn boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edilär saγïšlarï alarnïŋ.

(256r) [119]Kečövlü heseplädim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, anïŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120]Xadagïn χorχuŋ bilä seniŋ tenimni menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï.

Alẹluia.

[ẹj]

[121]Ettim könülüküŋnü da toγruluχuŋnu; čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

[122]Yöpsün χuluŋnu seniŋ yaχšïga, ki bolmagay öktämlär χïyïχlagaylar meni.

(256v) [123]Egländilär közlärim menim χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da sözünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[124]Et χuluŋa seniŋ yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, toγruluχuŋa körä seniŋ övrät maŋa.

[125]Xuluŋ seniŋmen men, aχïllï etkin meni, da tanïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Čaχttïr [=Čaχtïr~Vaχttïr] χuluχ etmä Biygä: tïydïlar ǫrẹnk‘iŋni seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, ne ki barča altunnu da dïbizionnu.

[128]Barča buyruχuŋ seniŋ oŋarïldïlar maŋa, ki körälmä(257r)dim yolun yamanlarnïŋ.

[p‘ẹ]

[129]Tamašalïdïr sk‘ančelik‘iŋ seniŋ, bunuŋ üčün sövdü alarnï ǯanïm menim.

[130]Belgilisi sözläriŋniŋ seniŋ yarïχlï da aχïllï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï menim ačtïm da aldïm ǯannï, buyruχuŋa seniŋ här sahat [=hasrät] boldu ǯanïm menim.

[132]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, könülüküŋä körä sövüčiläriŋni atïŋnï seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru etkin maŋa sözüŋä körä seniŋ, da eyälik etmägäylär maŋa barča (257v) yazïχlar.

[134]Xutχar meni iftirasïndan adamlarnïŋ, da saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüzgin yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ da övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[136]Aχïn suvlar endilär közlärimdän menim, ki saχlamadïlar ǫrẹnk‘iŋni seniŋ.

[ǯatẹ]

[137]Toγrusen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

[138]Sïmarladïŋ toγruluχnu tanïχlïχïŋa seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni paχïllikiŋ sen(258r)iŋ, zera unuttular sözüŋnü seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr sözüŋ seniŋ asrï, da χuluŋ seniŋ sövdü bunu.

[141]Oγlanmen men da heč bolgan, toγruluχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[142]Toγruluχuŋ seniŋ toγruluχ meŋilik, da ǫrẹnk‘iŋ seniŋ könüdür.

[143]Tarlïχ da totχarlïχ taptïlar meni, da sïmarlaganïŋ seniŋ sözüm menim edi.

[144]Toγruluχ bilä tanïχlïχïŋ seniŋ, meŋilik aχïllï etkin da (258v) tirgiz meni.

[gop‘]

[145]Sarnadïm saŋa bar yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[146]Čaχïrdïm saŋa, da χutχar meni, da saχlïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Ertäländim, vaχtsïz sahatka čaχïrdïm; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[148]Ertäländilär közlärim menim, ertäräk sözlämägäylär [=sözlämägä] maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išit, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, Biy, kön(259r)ülüküŋdä seniŋ tirgiz meni.

[150]Yuvuχlattïlar maŋa χuvučïlarïm menim töräsizlikni, zera ọrẹnk‘iŋdän seniŋ yïraχ boldular.

[151]Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχuŋ seniŋ könüdür.

[152]Ilgärtin tanïdïm tanïχlïχïŋdan seniŋ, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

[rẹš]

[153]Körgüzgin ašaχlanganïmnï menim da χutχar meni, ki ọrẹnk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχar meni, da sözüŋä (259v) körä tirgiz meni.

[155]Yazïχtïr [=Yïraχtïr] yazïχlïlardan χutχarmaχlïχ, zera könülüküŋnü seniŋ saχlamadïlar.

[156]Šaγavatïŋ seniŋ köptür, Biy, könülüküŋä körä tirgiz meni.

[157]Köptürlär, ki χuvïyïrlar da ïnd͡žïtïyïrlar meni, tanïχlïχïŋdan seniŋ men sapmadïm.

[158]Baχar edim d͡žigärsizlär üstünä da opranïr edim, ki saχlamadïlar sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[159]Kör, zera buyruχuŋnu sen(260r)iŋ sövdüm, Biy, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[160]Bašlanganï sözläriŋniŋ seniŋ könülüktür, meŋiliktir barča könülüküŋ toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[šin]

[161]Buyruχčïlar sürdülär meni heč yergädän, da sözläriŋdän χorχtu yüräkim menim.

[162]Sövündüm men sözüŋdä seniŋ, nečik ol, ki tapar talan köp.

[163]Yazïχïmnï körälmädim da heč ettim, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

(260v) [164]Yedi kerät kündä alγïšlïyïm seni könülüküŋ da toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[165]Eminlik köptür alarga, χaysï ki sövärlär ọrẹnk‘iŋni seniŋ, da yoχtur alarda azmaχlïχ.

[166]Tözdüm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da buyruχuŋnu seniŋ sövdüm.

[167]Saχladï d͡žanïm menim tanïχlïχïŋnï seniŋ da sövdü alarnï asrï.

[168]Saχlïyïm buyruχuŋnu da tanïχlïχïŋnï seniŋ, zera barča yollarïm menim alnïŋa seniŋdir.

(261r) **[t‘aw]**

[169]Yuvuχlangay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ aχïllï etkin meni.

[170]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä χutχar meni.

[171]Aχtïrgay erinlärim menim alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[172]Sözläsin tilim menim sözüŋnü seniŋ, zera barča sïmarlaganïŋnï [=sïmarlaganïŋ] seniŋ toγruluχ bilädir.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizmä meni, zera buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

(261v) [174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da ọrẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim edi.

[175]Tirilgäy d͡žanïm menim da alγïšlagay seni, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm men, nečik χoy taspolgan, izdä χuluŋnu seniŋ, zera buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

Alγïšï Esajia markarẹniŋ
[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

42:10Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, zera buyruχu anïŋ biyikliktä haybatlanïyïr,

Da atï anïŋ haybatlïdïr χïr(262r)ïγïndan čaχ χïrïγïna yerniŋ,

Kimlär ki enärlär edi teŋizgä kemilär bilä, otračlar da barča turučïlarï alarnïŋ alar bilä.

[11]Färâh bolgay pustalïχ ta barča turučïlarï kendiniŋ, färâh bolgaylar böläkläri da avlularï Getlärniŋ [=Getarnïŋ], [da färâh bolgaylar turučïlarï χayanïŋ],

Bašlarïndan taγlarnïŋ čaχïrgaylar. [12]Bergäylär haybatnï Teŋrigä, da χuvatïn anïŋ otračlar aytkaylar.

[13]Biy Teŋri χuvatï bilä tibarda kelir oyatmaga oγrašnï, turγuzma paχïllïχnï, bïrγï tart(262v)ma, čaχïrma üstünä dušmanlarïna kendiniŋ χuvat bilä köp.

45:8Färâh bolgaylar kök yoγartïn, da bulutlar yaχšï [=yaγïš] etkäylär toγruluχnu.

Aχtïrgay [yer] yarlïγamaχnï da toγruluχuŋnu barabar aχtïrgay.

Alγïšï Jovnan markarẹniŋ
[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

[3]Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, išitti Teŋri tibsizlikinä tamuχnuŋ čaχïrmaχïma menim.

Išit, Biy, avazïma menim, [4]ki saldïŋ meni munda, teränlikinä teŋizniŋ, da kezmäχläri ïrmaχ(263r)larïŋ χapsadïlar meni.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim, [5]da ayttïm, ki salïndïm χayda esä yüzüŋdän közläriŋniŋ seniŋ.

Hali bolgay, ki artïχ baχkaymen dad͡žarïŋa ari seniŋ? [6]Zera töküldü čövrämä suvlar čaχ boynuma dirä menim, da tibsizliklär müdarasïz χapsadïlar meni.

Kirdi bašïm menim [7]aralïχlarïna taγlarnïŋ, endim men teränlikinä yerniŋ, kördüm (263v) beklövlärin anïŋ, ki edilär χalχalar meŋilik, da čïχkay buzuχluχtan tirlikim menim.

[8]Saŋa, Biy Teŋrim menim, eksilgäninä d͡žanïmnïŋ menim sarnadïm da seni, Biy, aŋdïm, da kirgäy alγïšïm dad͡žarïŋa ari seniŋ.

[9]Zera χaysïlarï saχlarlar edi hečlikni da yalγanlïχnï, yarlïγamaχlarïndan kendilärinij keri boldular.

[10]Men avazïna alγïšnïj χosdovanel bolïyïm saŋa, sunïyïm χurban Eyämizgä da (264r) tügälliyim niyätimni menim χutχarïlmaχlïχka.

Haybatlamaχ

[Псалом 87/88: 3] [3]Kirsin alγïšïm menim dad͡žarïŋa ari seniŋ, ašaχlangay χulaχïŋ seniŋ χoltχamïzga bizim, adam sövüči Biy.

Pareχọsluχu bilä surp Asduad͡zad͡zinniŋ...

[Псалом 119/120]

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Tarlïχïmda menim men Biygä (264v) sarnadïm, da išitti maŋa Biy, [2]χutχardï d͡žanïmnï menim erinlärindän hillälilärniŋ da tilindän yamanlarnïŋ.

[3]Ne berilgäy saŋa, ya ne artkay til hilläli?

[4]Nečik oχ χuvatlïnïŋ, ki suv beriptirlär kömürü bilä pälüt aγačïnïŋ.

[5]Vay, ki uzaχ boldu χaribliχim menim! Yerläštim men čatïrlarïna Get‘arnïŋ.

[6]Köp kerä*t* turdu boyum menim alar bilä, χaysïlarï ki körälmäs edilär saγlïχnï.

[7]Men edim eminlik etüči, χačan (265r) sözlär edim, oγrašïrlar edi menim bilä.

[Псалом 120/121] 120

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγga, χaydan ki kelgäy maŋa bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, χaysï ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamasïn közätüčiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas da yuχuga barmas közätüčisi Israjelniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋu bilä χolununŋ (265v) kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa yazïχlanmagay, da ne ay kečä.

[[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy d͡žanïŋnï seniŋ.]

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, bundan soŋra čaχ meŋilikkä diŋrä.

[Псалом 121/122]

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Färâh boldum men, kimlär ki aytarlar edi maŋa: «Övünä Eyämizniŋ barïyïχ biz».

[2]Yetiškän edilär ayaχlarïmïz bizim ešikiŋdä seniŋ, Erusaγẹm.

[3]Erusaγẹm yasaldï, nečik šähär, da turmaχï kendiniŋ čövräsinä anïŋ.

(266r) [4]Anda čïχtï d͡žïnslar, d͡žïnslar Eyämizgä, tanïχ Israjelniŋ, χosdovanel bolma atïna Eyämizniŋ.

[5]Anda χoyulup edi olturγučï yarγučïnïŋ, olturγuč χoyulgan Tawit‘niŋ.

[6]Körüŋüz saγlïχïn Erusaγẹmniŋ da yasalmaχïn, kimlär ki sövärlär Biyni.

[7]Bolsun eminlik χuvatïŋdan seniŋ, da yasalmaχï burčlarnïŋ berklikiŋniŋ seniŋ.

[8]Xardašlarïmïz da sïŋarlarïmïz üčün bizim, sözliyim eminlikni seniŋ üčün, [9]övü üčün Eyämizniŋ bizim χoldu yaχšïnï sendän.

(266v) [Псалом 122/123] 122

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna eyäsiniŋ kendiniŋ, nečik közü χuluχčïnïŋ χoluna bikäsiniŋ kendiniŋ,

Ol türlüdür közümüz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγagaysen üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečliklär bilä.

[4]Daγïn artïχ toldular boy(267r)larïmïz bizim tabalanmaχ bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heč tutmaχlarï bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 123/124] 123

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Egär Biy bolmasa edi bizgä, aytkay Israjel, [2]egär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganïna adamlarnïŋ üstümüzgä bizim [3]tirilä kladilär yutma bizni

Öčäšmäχinä yüräklänmäχläriniŋ alarnïŋ üstümüzgä bizim, [4]na suvlar da χayda esä boγdular bizni,

Aχïnlarda aštïlar boylarïm(267v)ïz bizim, [5]aštïlar boylarïmïz bizim aχïnlarda tïyγïsïz.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki bermädi bizni av tišlärinä alarnïŋ!

[7]Dž͡anlarïmïz bizim χutuldular, nečik čïpčïχ sïrtmaχïndan avčïlarnïŋ.

Sïrtmaχï alarnïŋ uvaldïlar, da biz χutulduχ.

[8]Bolušluχudur bizgä atïndan Eyämizniŋ, χaysï ki etti köknü da yerni.

[Псалом 124/125] 124

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Kim umsanïr Biygä, nečik taγï Siovnuŋ, seskänmägäy meŋilik, [2]χaysï ki turuptur Er(268r)usaγẹmdä.

Taγlar čövräsinädirlär anïŋ, Biy čövräsinädir žoγovurtunuŋ kendiniŋ bundan soŋra čaχ meŋilikkä.

[3]Xoymastïr Biy tayaχïn yazïχlïlarga payïna toγrular[nïŋ, da toγrular] salmasïnlar χollarïn kendilärinïŋ töräsizliχkä.

[4]Yaχšï etär Biy yaχšïlarga da alarga, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[5]Xaχutlarnï χapsamaχ bilä eltär alarnï Biy alar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, eminlik üsnä Israjęlniŋ.

(268v) **[Псалом 125/126] 125**

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Xaytkanïna Eyämizniŋ yasïrlïχïn Siovnnuŋ, da bolduχ biz övüngän.

[2]Ol sahat toldu aγzïmïz bizim färâhlik bilä da tilimiz bizim sövünčlük bilä;

Ol sahat aytkaylar dinsizlär arasïna: «Ulu etti Biy etmäχin kendiniŋ alarga!» [3]Ulu etti Biy etmäχin kendiniŋ bizim bilä, da biz bolduχ sövüngänlär.

[4]Xaytar, Biy, yasïrlïχïmïznï bizim, nečik čaylarnï yarïmkünnüŋ, (269r) [5]χaysïlarï ki saban sürärlär edi yaš bilä, süvünčlük bilä da čalgaylar.

[6]Barmaχ bilä barïrlar edi da yïγlarlar edi, χaysï ki kötürüp eltärlär edi sačovlarïn kendilärinïŋ.

Kelmäχ bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alïp keltirgäylär oraχlarïn kendilärinïŋ.

[Псалом 126/127] 126

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Egär ki Biy yasamasa övnü, heč yergädän emgäniyir yasavučïlarï anïŋ.

Egär ki Biy saχlamasa šähärni, heč yergädän oyaχ*ï*ïrlar (269v) közätüčiläri anïŋ.

[2]Hečtir sizgä turma ertäräk, hali turuŋuz, negä diŋrä ki yuχlamïyïrsiz, χaysïlarïŋïz ki yersiz ötmäk aγrïχnï

Zamanïna, nečik berilgäy yuχu sövüklülärinä kendiniŋ. [3]Meŋärüčisi adamnïŋ oγlanlarïdïr, χaysïnïŋ ki tölövü kendiniŋdir, oldur yemiši yüräkiniŋ kendiniŋ.

[4]Nečik oχ χoluna χuvatlïnïŋ, ol türlüdür dä oγlanlarï silküčilärniŋ.

[5]San, ki tolturdu suχlančïn kendiniŋ alardan, uyalma(270r)gaylar, χačan sözläsälär dušmanlarï alarnïŋ alar bilä ešiktä.

[Псалом 127/128] 127

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]San barčasïna, ki χorχarlar Eyämizdän da barïrlar yoluna anïŋ.

[2]Xazγančïn χoluŋnuŋ seniŋ yegäysen, yegäylär [=sandïr] saŋa, da yaχšï bolgay.

[3]Xatunuŋ seniŋ — nečik borlalïχ körklü bučχaχïna övüŋnüŋ seniŋ, oγullarïŋ seniŋ — nečik yäŋi tikmä zäytün teräki čövräsinä seγanïŋnïŋ seniŋ.

[4]Bu türlü alγïšlangay barča adam, χaysï ki χorχar Eyämiz(270v)dän, [5]alγïšlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yaχšïlïχnï Ęrusaγęmdä barča künlärinä tirlikiŋniŋ seniŋ.

[6]Körsärsen sen oγullarïn oγlanlarïŋnïŋ seniŋ eminlik üsnä Israjelniŋ.

[Псалом 128/129] 128

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Köp kerät čalïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, aytkay Israjel.

[2]Köp kerät čalïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, da meni yeŋ*mä*dilär.

[3]Arχamnï menim urdular yazïχlïlar, uzun ettilär törä(271r)sizliklärin kendilärinïŋ.

[4]Biy toγrudïr, da yančar gärdanïn yazïχlïlarnïŋ.

[5]Uyalgaylar da keri χaytkaylar barčasï, χaysïlarï ki körälmäslär Sionnu.

[6]Bolsunlar alar nečik bičän damdagi [dama′dagi], χaysï ki negä diŋrä ovučka kelmiyin χurudu.

[7]Xaysïndan ki toldurmastïr ovučun kendiniŋ čalučï, da ne χučaχïn kendiniŋ, [χaysï ki] oraχnï yïγïštïrïr edi.

[8]Aytmadïlar barčasï, χaysï ki ašarlar edilär alar sartïn, ki alγïšï Eyämizniŋ siziŋ bilä, (271v) da alγïšladïχ sizni atïna Eyämizniŋ.

[Псалом 129/130] 129

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχlïχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm, Biy. Töz, ḏžanïm menim. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï ḏžanïm menim, Biygä —

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečä*gä* diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ. [7]Umsandï Israjel Biygä.

(272r) Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjęlni barča tarlïχlarïndan anïŋ.

[Псалом 130/131] 130

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Biy, biyiklänmädi yüräkim menim, da ne yubanmadï közlärim menim.

Barmadïm men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, χaysï ki tamašalï boldular, ne ki men.

[2]Evet ki ašaχlandïm men, nečik oγlan urulmïš töšlärindän anasïnïŋ kendiniŋ, da χaytkanï anïŋ andoχ aŋar.

Yoχsa ki öktämlättim esä, (272v) hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövü ǰanïmnïŋ menim. [3]Umsandï Israjęl Biygä, bundan soŋra čaχ meŋilik.

[Псалом 131/132] 131

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Aŋgïn, Biy, Tawitʻni da barča sekinlikin anïŋ:

[2]Nečik ant ičti Eyämizgä da niyät χoydu Teŋrisinä Jagǫpnuŋ,

[3]Ki kirmiyim otaχïna övümnüŋ menim, egär čïχsam töšäkinä ornumnuŋ menim,

[4]Egär bersäm yuχu közlärimä menim ya yuχu kirpiklär(273r)imä menim, [5]ya tïnčlïχ nemälärimä menim, negä diŋrä tapïyïm yerni otaχïnïŋ Eyämiz Teŋrisiniŋ Jagǫpnuŋ.

[6]Ošta išittiχ andan Jepʻratʻadan da taptïχ anï tüzünä ormandagi.

[7]Kiriyiχ otaχïna anïŋ, yerni öpiyiχ yerindä, χayda turuptur ayaχlarï anïŋ.

[8]Kel, Biy, tïnčlïχïŋa seniŋ, sendä bitikläri arilikiŋniŋ seniŋ.

[9]Babaslarïŋ seniŋ kiygäylär toγruluχuŋnu seniŋ, da ariläriŋ seniŋ sövünmäχ bilä (273v) sövüngäylär.

[10]Tawitʻ sövüklüŋ üčün seniŋ χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ yaγlaganïŋdan seniŋ.

[11]Ant ičti Biy Tawitʻkä könülük bilä da dügül yaγlan [=yalγan] sözlämädi aŋar: «Yemišindän χarnïŋnïŋ seniŋ olturγuzïyïm olturγučuŋa seniŋ.

[12]Egär saχlasalar oγlanlarïŋ seniŋ ǫrẹnkʻimni menim da tanïχlïχïmnï menim, χaysïn ki övrätsäm alarga, oγlanlarï alarnïŋ olturgaylar meŋi meŋilik olturγuč(274r)uŋa seniŋ».

[13]Biyändi Biy Sionga da taŋladï turma anda, [14]ayttï: «Budur tïnčlïχïm menim meŋi meŋilik, bunda turïyïm, zera biyändim buŋar.

[15]Xaysïlarï bunuŋ alγïš bilä alγïšlïyïm, da yarlïlar bunuŋ toldurïyïm ötmäk bilä.

[16]Kʻahanasïna bunuŋ kiydiriyim χutχarïlmaχnï, da ariläri bunuŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[17]Anda čïχarïyïm müŋüzün Tawitʻniŋ, hadir etiyim ǰïraχïn yaγlaganïmnïŋ menim.

(274v) [18]Dušmanlarïna anïŋ kiydiriyim uyatnï, yoχsa üstünä anïŋ čičäklängäy arilikim menim».

[Псалом 132/133] 132

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Ne yaχšï ya ne körklü, ki turuyïrlar χardašlar birgä!

[2]Nečik yaγ, ki enär baška da saχalïna Aharonnuŋ da saχalïndan enär köksünä kiyinišiniŋ anïŋ,

[3]Nečik yaγïš, yaγar Hermondan üsnä taγïna Sionnuŋ.

[4]Biy anda hadirlädi alγïšïn da tirlikin meŋiliknïŋ.

[Псалом 133/134] 133

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Bunda alγïšlaŋïz, barča (275r) χullarï Eyämizniŋ Biyniŋ, kimlär barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim

Kečä, [2]kötürüŋüz χoluŋuznu siziŋ arilikkä da alγïšlaŋïz Biyni.

[3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, χaysï ki etti köknü da yerni.

[Псалом 134/135] 134

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, [2]ki barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä övünüŋ Teŋrimizniŋ bizim.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr, (275v) saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, ki tatlïdïr.

[4]Jagǫpnu taŋladï kendinä Biy da Israjelni meŋärmäχinä kendiniŋ.

[5]Men tanïdïm, ki uludur Biy, ne ki barča guṛkʻlar.

[6]Barča, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teŋizdä da barča teränliktä.

[7]Čïχarïr bulutlarnï χïrïγïndan yerniŋ, yašnatmaχïn kendiniŋ yamγur etti, da čïχarïr yelni χarmanlarïndan kendiniŋ.

[8]Urdu ilgäri toγganlarïn (276r) Mïsïrlïlarnïŋ adamdan čaχ hayvanga diŋrä.

[9]Yeberdi nïšanlarïn da pešälärin kendiniŋ araŋa seniŋ Mïsïrda, pʻaṛawovnga da barča χuvatïna kendiniŋ.

[10]Urdu ǰïnslarnï köp da öldürdü χanlarnï χuvatlï.

[11]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zOvknu [=Ovknu], χanïn Pasannïŋ, da barča χanlarïn Kʻana*naç*ilärniŋ.

[12]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχinä, meŋärmäχkä Jisraelgä, žoγovurtuna kendiniŋ.

(276v) [13]Biy, atïŋa seniŋ meŋilik, Biy, aŋmaχlïχïŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[14]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ da χullarïna kendiniŋ övünür.

[15]Gurkʻlar dinsizlärniŋ altun da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[16]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[17]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, da yoχtur tïnïχlarï aγïzlarïnda alarnïŋ.

(277r) [18]Oχšaš alarga bolgay, χaysïlarï ki ettilär anï, barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar alarda.

[19]Övü Israjęlniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, övü Aharonnuŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[20]Övü Łeweanïŋ, alγïšlaŋïz Biyni, χorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[21]Alγïšlï Biy Siondan, χaysï ki turuptur Jerusaγęmdä.

[Псалом 135/136] 135

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Xosdovanel boluyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, da meŋiliktir (277v) yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Tapunïyïχ Teŋrimizgä teŋrilärniŋ, zera meŋi″.

[3]Tapunïyïχ Eyämizgä eyälärniŋ, zera meŋi″.

[4]Etti sk‘ančelik‘ ulu-ulu yalγïz, zera meŋi″.

[5]Köknü etti aχïl bilä kendiniŋ, zera meŋi″.

[6]Toχtattï yerni üsnä suvlarnïŋ, zera meŋilik″.

[7]Etti yarïχlïlar ulu-ulu yalγïz, zera meŋi″.

[8]Günäšni etti buyruχčïlïχ kündüzgä, zera meŋi″.

[9]Aynï da yïlduznu buyruχ(278r)čïlïχka kečäniŋ, zera meŋ″.

[10]Urdu yerin Mïsïrlïlarnïŋ ilgäri toγganlarï bilä kendiniŋ birgä, zera meŋi″.

[11]Da čïχardï Israjęlni arasïndan, zera meŋi″.

[12]Xolu bilä biyik da biläki bilä χuvat*l*ï, zera meŋi″.

[13]Yardï teŋizni ulu da ayïrdï 2 payga, zera meŋi″.

[14]Da kečirdi Israjęlni arasïndan anïŋ, zera meŋi″.

[15]Boγdu p‘aṛawonnu da χuvatïn kendiniŋ [teŋizgä Xïzïl, zera meŋi″.

[16]Da čïχardï žoγovurtun kendiniŋ] pustalïχka, zera″.

[17]Urdu ǯïnslarnï ulu-ulu yalγïz, zera meŋi″.

(278v) [18]Da öldürdü χanlarïn χuvatlï, zera meŋi″.

[19]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zera meŋi″.

[20]ZOvk‘nu [=Ovk‘nu], χanïn Pasannïŋ, ze″.

[21]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχkä, zera meŋi″,

[22]Meŋärmäχkä Israjęlgä, χuluna kendiniŋ, ki yaχšïdïr, ze″.

[23]Aŋdï bizni Biy ašaχlïχïmïzda bizim, zera″.

[24]Da χutχardï bizni χolundan dušmanlarïmïznïŋ bizim, ze″.

[25]Kim berir yemäk barča tirilärgä, zera meŋi″.

[26]Tapunïyïχ Teŋrigä köktägi, (279r) ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 136/137] 136

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Aχïn suvlarïna Baγdatlïlarnïŋ, anda olturur ediχ da yïylar ediχ, nečik aŋdïχ biz anda Sionnu.

[2]Arasïna tan [=tal] teräklïriniŋ alarnïŋ astïχ bitiklärimizni bizim.

[3]Anda sorarlar edi oldža etüčilärimizni [=etüčilärimiz] bizim sözün alγïšnïŋ, yasïr etüčilärimiz bizim χïyïχlarlar edi bizni da aytïrlar edi:

«Alγïšlaŋïz Biyni alγïšïndan Sionnuŋ». [4]Evet nečik alγïšlïyïχ (279v) alγïšïn Eyämizniŋ yerdä yat?

[5]Egär unutsam seni Jerusaγęm, er [ⱡⲏ] unutkay meni oŋum menim.

[6]Yabuškay tilim menim taŋlayïma menim, egär ki aŋmasam seni, [bašta sarnamasam seni,] Jęrusaγęm, bašlanganïna färâhlikimniŋ menim.

[7]Aŋgïn, Biy, oγlanlarïn Etovmanïŋ kününä Jerusaγęmniŋ,

Xaysïlarï aytïrlar edi: «Sökünüz, sökünüz, čaχ himinä yetištiriŋiz».

[8]Xïzï Baγdatlïlarnïŋ zabun, san, χaysï ki tölädi tölövününü seniŋ, χaysï ki sen bizgä (280r) tölädiŋ.

[9]San, χaysï ki tuttu oγlanlarïŋnï seniŋ da urdu taška.

[Псалом 137/138] 137

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, alnïna frištälärniŋ saγmos aytïyïm.

Ki išittiŋ sözünä aγzïmnïŋ menim, [2]yerni öpüyim dadžarïŋda ari seniŋ, da χosdovanel bolïyïm yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

Ulu ettiŋ barčada atïŋnï ari seniŋ, [3]χaysï kündä sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa, (280v) da köp etsärsen χuvatïn ǯanïmnïŋ menim.

[4]Xosdovanel bolgaylar saŋa barča χanlarï yerniŋ, zera išittilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]da alγïšlagaylar yoluŋnu seniŋ.

Uludur haybatï Eyämizniŋ, [6]biyiktir Biy, ašaχlarnï körär da köplärni yïraχtïn tanïr.

[7]Egär bardïm esä men ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen meni öčäšmäχindän dušmannïŋ.

Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, (281r) [8]da Biy tölägäy menim üčün.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmä.

[Псалом 138/139] 138

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Biy, sïnadïŋ meni da tergädiŋ meni, [2]sen tanïdïŋ olturušumnu menim da turganïmnï menim.

Eskä aldïŋ saγïšïmnï menim yïraχtïn, [3]izimni menim da payïmnï menim sen tergädiŋ, da barča yollarïmnï menim [4]ilgärtin kördüŋ, ki yoχtur hillälik tilimdä menim.

(281v) Ošta sen, Biy, tanïdïŋ [5]artïmnï menim da ilgärimni menim, sen yarattïŋ meni da χoyduŋ χoluŋnu seniŋ üstümä menim.

[6]Tamašalï boldu bilmäχiŋ seniŋ mendän, χuvatlandï, da čïdamandïr buŋar.

[7]Xayda bargaymen ǰanïndan seniŋ da yüzüŋdän seniŋ men χayda χačkaymen?

[8]Egär čïχsam kökkä, sen andasen, egär ensäm tamuχka, da anda da yuvuχsen.

[9]Egär alsam χanatlarïmnï menim taŋ manïna da tursam χïrïγ(282r)ïna teŋizniŋ,

[10]Hälbät, anda da χoluŋ seniŋ yol körgüzgäy maŋa da oŋuŋ seniŋ yöpsüngäy meni.

[11]Ayttïm, χaramγu χayda esä, hälbät, yaptï meni, ya kečä ornuna yarïχnïŋ huzurluχumda menim.

[12]Χaramγu sendän χaramγulanmagay, da kečä, nečik kündüz, yarïχlï bolgay, da χaramγusu anïŋ — nečik yarïχï anïŋ.

[13]Sen taptïŋ bövräklärimni menim da yöpsündü*ŋ* meni χarnïndan anamnïŋ menim.

(282v) [14]Tapunïyïm saŋa, Biy, zera χorχulu, tamašalïsen, tamašalïdïr išläriŋ seniŋ, da ǰanïm menim sövdü asrï.

[15]Yašïrïlmadï söväkim menim sendän, ki ettiŋ yapuχ da küčlü χuvatïmnïŋ [=χuvatïmnï] menim ašaχlïχïnda yerniŋ.

[16]Išlägänimni menim kördülär közläriŋ seniŋ, da yazovuŋa seniŋ barčasï yazïldïlar.

Kündüz bulardïlar, da kimsä yoχ edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

[17]Maŋa asrï ulu hörmättä boldular yaχšï klävüčilär(283r)iŋ seniŋ, Teŋri, da asrï χuvatlandïlar buyruχčïlarï alarnïŋ.

[18]Sanadïm alarnï, da artïχ χumdan köpländilär, oyandïm da hali seniŋ bilä men.

[19]Egär öldürsäŋ yazïχlïlarnï, Teŋri, erlär χanlï, keri boluŋuz mendän.

[20]Χaršïlïχta da paχïllïχta algaylar heč yergädän šähäriŋni seniŋ.

[21]Körälmägäniŋni seniŋ, Biy, körälmädiŋ da üstnä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ oprandïm.

[22]*K*öräl*mä*mäχliχni tügäl körälmä(283v)dim alarnï, da boldular maŋa dušmanlar.

[23]Sïna meni, Teŋri, da tanï yüräkimni menim, tergä meni, da tanï izlärimni menim, [24]da baχ, egär bar esä töräsizlik yoluma menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik.

[Псалом 139/140] 139

[1]Saγmosu Tawit‘niŋ.

[2]Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri χutχar meni.

[3]Saγišladïlar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriniŋ, künüzün hadirländilär uruška.

(284r) [4]Itiländilär tišlärin kendiläriniŋ, nečik yïlan, da aγularï oχ yïlanlarnïŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da adamdan yaman χutχar meni.

Saγïšladïlar tïyma barganïmnï menim, [6]yašïrdïlar urulmïšlar sïrtmaχ maŋa.

Oryanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ menim χoydular maŋa azmaχlïχnï.

[7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sen, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

(284v) [8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgäsi bašïmnïŋ menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermägin meni, Biy, suχlančïna yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšladïlar menim üčün, ašaγa urmagïn meni,

Ki bolmagay χačan biyiklängäylär, da saγïšlarï alarnïŋ tügällänmäsin, soŋγusu tügängäniniŋ alarnïŋ [10]χazγančï erinläriniŋ kendiläriniŋ yapkay alarnï.

[11]Salgaysen üsnä alarnïŋ kömürlärin otnuŋ da yïχkaysen alarnï, zabunluχtan bolmïs(285r)arlar turma.

[12]Adamga tilčigä oŋarïlmagay üsnä yerniŋ, adamnï yazïχlï yamanlïχï kendiniŋ olar [=ular] taspolmaχka.

[13]Tanï, ki etärsen, Biy, yarγu yarlïga da könülük miskingä.

[14]Toγrular šükürlängäylär atïŋdan seniŋ, da turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 140/141] 140

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim sarnamaχïmda menim saŋa.

(285v) [2]Toγru iš bolgay alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürgändä χolumnu menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, közät aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki sapmagay yüräkim menim söz bilä yamanlïχnïŋ.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adamlar bilä, χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni, bolmandïr ortaχ taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχ bilä da χaršï etkäy; yaγï yazïχlïnïŋ yaγlamagay (286r) bašïmnï menim; daγï da alγïšïm menim erkinä anïŋ.

[6]Tïyïldïlar yuvuχ χayaga yaryučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözümä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χoyuluχu topraχnïŋ, ki yayïlïptïr üsnä yerniŋ, daγïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdir menim, saŋa umsandïm, čïχarmagïn ǰanïmnï mendän.

[9]Saχla meni sïrtmaχtan, χaysï ki yašïnïptïr maŋa, azdïrmaχïndan χïlïnučïnïŋ töräsizlikni.

(286v) [10]Tüškäylär avïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men negä diŋrä aškaymen.

[Псалом 141/142] 141

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni yalbardïm.

[2]Tökiyim alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilgänin mendä ǰžanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ izimni menim. Yolga, χaysïna ki barïyïr edi*m*, yašïndï maŋa sïrtmaχka.

[4]Baχar edim oŋuŋdan [=oŋumdan], körär edim, da ne kimsä tanïmas edi (287r) meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da ne [tapmadï] izdävüči boyumnu menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχkïn, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, abragïn meni χuvučïlarïmdan menim, zera χuvatlandïlar, ne ki men.

[7]Čïχar zïndandan ǰžanïmnï menim, šükürlümen atïŋdan seniŋ.

Saŋa eglänirlär toγrular, negä diŋrä tölägäysen.

[Псалом 142/143]

Saγmosu Tawit‘niŋ.

(287v) [1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa könülüküŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χoluŋ [=χuluŋ] bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχtan [=χaramγuluχta], nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä ǰžanïm menim, da yüräkim menim täšvišländi mendä.

(288r) [5]Aŋdïm men künlärin ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌žanïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰžanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna bar(288v)maga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰžanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sen Teŋrim menim.

J̌žanïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzüči bolgay maŋa yergä dürüst.

[11]Anïŋ [=Atïŋ] üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni; toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰžanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰžïtu(289r)čïlarïmnï menim, zera men χuluŋ seniŋmen.

[Псалом 143/144] 143

Saγmosu Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšlï Biy Teŋrim menim, χaysï ki övrätti χolumnu menim [oγraška da barmaχlarïmnï menim] ǰžagadtagi uruška.

[2]Yarlïγamaχïm menim da išančïm menim, bolušučïm menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, da men umsanïrmen aŋar.

Kim hnazant etär žoγovurtnu tibimä menim? [3]Biy, kimdir adam, ki köründüŋ sen aŋar, ya oγlu adamnïŋ, ki heseplärsen nemä anï?

[4]Adam hečlikkä oχšadï, da (289v) künläri anïŋ, nečik kölgä kibik, kečtilär.

[5]Biy, ašaχlat köknü da en, yuvuχlan taγlarga, da tutašïrlar.

[6]Yaltrat yašnamaχïŋnï seniŋ da mušχullat alarnï, yeber oχuŋnu seniŋ da taγït alarnï.

[7]Yeber χoluŋnu seniŋ biyikliktän da χutχar meni suvlardan köp da χollarïndan oγlanlarïnïŋ yat,

[8]Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋu alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

(290r) [9]Teŋri, alγïšnï yäŋi alγïšlïyïχ seni, on stronlu saγmosaran bilä saγmos aytïyïm saŋa.

[10]Kim berir χutχarïlmaχnï χanlarïmïzga bizim, ki χutχarmalïdïr Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, χïlïčtan yaman?

[11]Xutχar meni da abra meni χolundan oγlanlarïndan yatlarnïŋ,

Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋlarï alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

[12]Xaysïlarïnïŋ ki oγlanlarï kendiläriniŋ — nečik yäŋi ašlama(290v)lar, toχtalgandïr oγlanlïχlarïndan kendiläriniŋ, [χïzlarï alarnïŋ] tüzülgän da šöhrätlängän oχšašïna daǰžarnïŋ.

[13]Harmanlarï alarnïŋ toludurlar da pïrχïldïyïrlar biri birinä, χoyunlarï alarnïŋ köp toγručïdïrlar da artarlar barganlarïnda kendiläriniŋ, [14]da tüzläri [=ögüzläri] alarnïŋ semizdir.

Yoχtur eksiklik četänlärinä alarnïŋ, da ne čaχïrïχ mahalälärindä alarnïŋ.

[15]Hali san beriyim žoγovurtka, χaysïnïŋ ki bu türlüdür, na sandïr žoγovurtka, χaysïnïŋ ki (291r) Biy Teŋrisidir anïŋ.

[Псалом 144/145] 144

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Biyiklätirmen seni, Biy Teŋrim menim da χanïm menim, da alγïšlarmen atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[2]Künüzün alγïšlïyïm seni da ögiyim atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[3]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, da ululuχuna anïŋ yoχtur ölčöv.

[4]Ḏžïns da ḏžïnslar maχtagaylar išlärïŋni seniŋ da χuvatïŋnï seniŋ aytkaylar.

[5]Ulu šöhrätin haybatlï ari(291v)likiŋniŋ sözläsärlär da tamašaŋnï seniŋ aytsarlar.

[6]Xuvatïn χorχuŋnuŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar.

[7]Aŋmaχlïχïn köp tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ aχtïrgaylar da toγruluχuŋ bilä seniŋ sövüngäylär.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Tatlïdïr Biy här birinä, da šaγavatï anïŋ üsnä barča yaratkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[10]Tapungaylar saŋa, Biy, bar(292r)ča išlärïŋ seniŋ, da arilärïŋ seniŋ alγïšlagaylar seni.

[11]Haybatïn padšahlïχïŋnïŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar,

[12]Tanïma oγlanlarïna adamlarnïŋ χuvatïŋnï seniŋ da haybatïn ulu šöhrätli padšahlïχïŋnïŋ seniŋ.

[13]Padšahlïχïŋ seniŋ padšahlïχ barča meŋiliktän, da biylikiŋ seniŋ ḏžïnstan čaχ ḏžïnska.

Inamlïdïr Biy barča sözlärindä kendiniŋ, da toγrudur Biy barča išlärindä kendiniŋ.

(292v) [14]Toχtatïr Biy barča tayïlganlarnï da turγuzur barča yïχïlganlarnï.

[15]Közläri barčasïnïŋ saŋa umsanïrlar, da sen berirsen alarga yemäχ sahatïnda.

[16]Ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barčasïn tatlïlïχïŋ bilä erkiŋniŋ seniŋ.

[17]Toγrudur Biy barča yollarïnda kendiniŋ da aridir barča išlärindä kendiniŋ.

[18]Yuvuχtur Biy barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar, barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar könülük bilä.

(293r) [19]*E*rkin χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ etär Biy, alγïšlarïna alarnïŋ išitir da tirgizir alarnï.

[20]*S*aχlar Biy barčasïn, χaysïlarï ki sövärlär anï, barča yazïχlïlarnï tas etär Biy.

[21]*A*lγïšïn Eyämizniŋ sözläsin aγzïm menim, alγïšlasïn barča tirilär atïn ari anïŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[Псалом 145/146] 145

Ankeanïŋ da Zakʻar[ianïŋ].

[1]Alγïšla, ḏžanïm menim, Biyni, [2]alγïšlïyïm Biyni tirlikimä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

(293v) [3]Umsanmaŋïz buyruχčïlarga, adam oγlanlarïna, zera yoχtur χutχarïlmaχ alarda.

[4]Čïχkay ḏžan alardan, da χaytkay andoχ topraχka, da ol kündän taspolgay barča saγišlarï alarnïŋ.

[5]San ol ḏžïnska, χaysïnïŋ ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar da umsasï anïŋ Biy Teŋridädir,

[6]Xaysï ki etti köknü da yerni, teŋiz da barča, χaysï ki andadïr,

Kim saχlar könülüknü meŋilik [7]da etär könülük zrgel (294r) bolganlarga,

Berir ötmäk ačïχkanlarga da češär baγlanganlarnï Biy.

[8]Biy ačar közlärin soχurlarnïŋ, da turγuzur yïχïlganlarnï Biy.

Biy sövär toγrularnï, [9]Biy saχlar χariblärni, öksüzlärni da tullarnï yöpsünür Biy, da yollarïn χïrsïzlarnïŋ tas etär.

[10]Xanlïχ etkäy Biy meŋilik, Teŋriŋ seniŋ, Sion, ḏžïnstan čaχ ḏžïnska.

[Псалом 146/147] 146

Saγmosu Tawitʻniŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr saγmosu Teŋrimizniŋ bizim, (294v) tatlï bolgay alγïšï.

[2]Yasar Jerusaγẹmni Biy da taγïlganïn Israjẹlniŋ yïγïštïrïr.

[3]Saγaytïr sïnïχ yüräklärni da čürgär barča yaralarïn alarnïŋ.

[4]Kim saχnar [=sanar] köplüχün yïlduzlarnïŋ, barčasïn alarnï atï bilä ündär.

[5]Uludur Biyimiz bizim, da uludur χuvatï anïŋ, aχïlïna anïŋ yoχtur yetišmäχ.

[6]Yöpsünür sekinlärni Biy da ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni tapunmaχ (295r) bilä, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[8]Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaγmurnu yergä,

Östürdü bičänni taγlarda, yaš otnu χulanmaχïna adamlarnïŋ,

[9]Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarïna χarγalarnïŋ, ki sarnïyïrlar aŋar.

[10]Dügül ki χuvatïn atnïŋ klädi Biy, da ne erlikinä adamnïŋ aznawur biyändi.

[11]Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarïna kendiniŋ da alarga, (295v) kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ.

[Псалом 147/147] 147

Saγmosu Tawit‘niŋ.

1/12Öggin, Jerusaγęm, Biyni.

Da alγïšla Teŋriŋni seniŋ, Sion.

2/13Ki berkäytti beklövün ešikläriŋniŋ seniŋ da alγïšladï oγlanlarïŋnï seniŋ saŋa.

3/14Kim χoydu čekläriŋni, hranicalarïŋnï seniŋ eminliktä, semizliki bilä ašlïχnïŋ toldurdu seni.

4/15Yeberdi sözün kendiniŋ yergä, tezindän yügürdü aytušu anïŋ.

5/16Xoyar χarnï, nečik yümnü [=yünnü], (296r) tiftikni, da tumannï, nečik toznu, sačtï.

6/17Salïr buznu, nečik kesäkni; alnïna suvuχluχunuŋ anïŋ kim bolur turma?

7/18Yeberir sözün kendiniŋ da eritir alarnï, üfürür yellär, da barïrlar suvlar.

8/19Aytar sözün kendiniŋ Jagǫpka, toγruluχnu da könülükün Israjelgä.

9/20Dügül bu türlü etti barča ǯïnslarga Biy da yarγusun kendiniŋ belgili etmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

1Alγïšï Ampagum markareŋiŋ.

(296v) 2Biy, išitkäniŋni seniŋ išittim da χorχtum, Biy, baχkïn [=baχtïm] išiŋä seniŋ da taŋlandïm.

Arasïna eki kazanlarnïŋ tanïlsarsen sen, yuvuχlanganïna yïllarnïŋ belgili bolsarsen, yetiškäninä zamannïŋ körünsärsen.

Mušχullanma ǯanïmnïŋ menim, zamanïnda öčäšmäχniŋ yarlïγamaχnï aŋsarsen.

3Teŋri yarïmkündän kelsär da ari P‘aŗan taγïndan.

Belgili etkäy kök könänmäχin (297r) haybatïnïŋ anïŋ, da alγïšï bilä anïŋ toldu dünyâ.

4Ïšïγlarï, nečik yarïχ, ayïrïldï andan, da müŋüzlär χoluna anïŋ tapuldu, da anda toχtaldï χuvatï haybatïnïŋ anïŋ.

5Yüzündän anïŋ čïχkaylar tövüšlär, da artïndan izläriniŋ anïŋ bargaylar ulu-ulu χušlardan.

6Turdu da ölčtü yerni, baχtï da tintti dinsizlärni.

Taγlar erisärlär, da ormanlar χururlar meŋilik, yollarï, ki ilgärtin edilär, soχraygaylar, (297v) da andan titrägäy barča yer.

7Kördüm taborlarïn Araplarnïŋ, mušχullandïlar turučïlarï čatïrlarïna Matiamnïŋ.

8Yoχsa mï üsnä rikalarnïŋ öčäšlänirsen, Biy, ya yüräklänmäχiŋ seniŋ üsnä rikalarnïŋ, ya öčäšmäχiŋ seniŋ üsnä teŋizniŋ?

Čïχtïŋ sen arabaŋa seniŋ, atlanganïŋ seniŋ χutχarïlmaχlïχtïr čïχkanïŋ seniŋ?

9Oyandï yayïŋ seniŋ da oχlarïna sadaχlarïŋnïŋ sen(298r)iŋ ičirdiŋ, ïrmaχlarnï taγïttïŋ, 10yerni titrättiŋ muχkâmlïχïndan yaγmurnuŋ, ki ašar bundan.

Tibsizliklär čaχïrdïlar ulu avaz bilä, 11yarïχ yïltïraganïndan günäšniŋ tartïldï, da čïχkanï aynïŋ tïyïldï.

Nečik yïltraganï kesmäkläriŋniŋ bargaylar, nečik yarïχï yïltragan χïlïčïŋnïŋ seniŋ.

12Öčäšmäχ bilä oyanïrsen üstünä yerniŋ, öčäšmäχ bilä ušatsarsen dinsizlärni.

13Köründüŋ χutχarïlmaχïna (298v) žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, χutχarmaga taŋlanganlarïŋnï seniŋ.

Oχlavučï bolduŋ bašlarïna adamlarnïŋ öktämlärniŋ, čaχ tibsizlikinä teŋizniŋ boγuldular.

14Izdädiŋ öčnü χuvatïŋ bilä seniŋ χuvatlï bašlïlardan yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki umsanïp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniŋ, zera yedilär yarlïnï yašïrtïn.

15Yeberdiŋ üstnä teŋizniŋ atlarïŋnï seniŋ, mušχullandïlar yeŋüči suvlar(299r)ï tibsizliknïŋ.

16Turdum men, da čürgäldi iǯäglärim menim, avazïndan aγzïmnïŋ menim kirdi titrämäχ söväklärimä menim, da men boyum bilä menim mušχullandïm.

Bunu saχlagaylar kününä tarlïχnïŋ keltirmä üsnä ǯïnslarnïŋ, χaysïlarï ki oγraš etärlär žoγovurtuŋ bilä seniŋ.

17Inǯir teräki bermägäy yemišin kendiniŋ, da borlalïχ keltirmäχ tapmagay, zäytün beslän*mä*gäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaš ot,

(299v) Eksilgäylär χoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

18Men Biygä umsandïm, sövüniyim da färâh bolïyïm, Teŋri χutχaručïm menim.

19Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχlarïmnï menim toχtalmaχlïχta, boynu üsnä dušmannïŋ turγuzdu meni da tïndïrdï meni čüst-čüst.

Alγïšï 3 igitniŋ — Anania, Azarija ew Misajelniŋ, χaysïlarï ki ot ičinä aytïy edilär

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

(300r) 26Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlïsen [=alγïšlï] haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

27Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, da barča išläriŋ seniŋ könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

28Töräni toγruluχnuŋ üstümüzgä yeberdiŋ bizim, barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari (300v) atalarïmïznïŋ bizim Erusaγęmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ bašta bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyruχlarïŋa seniŋ biz išitmädiχ,

Saχlamadïχ da etmädiχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yaryu bilä ettiŋ.

(301r) [32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsizniŋ da yamannïŋ barča yergä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur vaχt ačma aγzïmïznï bizim: uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

(301v) Apraham sövüklüŋ üčün seniŋ, Sahagnïŋ, Israjelniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yulduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǯïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur zamanda bu, buyruχčï, markarẹ, da yol körgüzüči, ne bütöv χurbanlarïmïz, (302r) ne temyan ọrẹnk‘kä, ne yer bernälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp da ǯanlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïyïχ biz nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän-tümän χozular semirgän.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

(302v) [41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä [körä] yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar,

(303r) [45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ayr″.

[53]Alγïšlïsen daǯarïŋda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ögövlü″.

[55]Alγïšlïsen üstünä olturγučuŋnuŋ seniŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögöv″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k‘ẹr(303v)ovpẹlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü″.

[56]Alγïšlïsen üsnä toχtalmaχïna köknüŋ, ögöv″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[59]Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, alγïšlaŋ″.

[58]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, [60]alγïšlaŋïz, suvlar, ki üstünä köknüŋ, Biyni, alγïš″.

[61]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, [62]günäš da ay, Biyni, alγïš″.

[63]Alγïšlaŋïz, yïlduzlar köktägi, [64]yaγmurlar da yaγïš, Biyni, alγïš″.

(304r) [65]Alγïšlaŋïz, barča yellär, [66]ot da isi, Biyni, alγïš″.

[67]Alγïšlaŋïz, suvuχlar da χuryaχ, [68]χïrayu da χarlar, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, buz da ačïχlïχ, zämhäri da χar, alγïš″.

[69]Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, [70]yarïχ da χaramγu, Biyni, al″.

[73]Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, [74]yer, Biyni, alγïšla″.

[75]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, [76]barča bitišläri yerniŋ, Biyni, al″.

[77]Alγïšlaŋïz, čovraχlar, [78]teŋiz da özänlär, Biyni, al″.

[79]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki (304v) suvda, [80]učar χušlarï köknüŋ, a″.

[81]Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, [82]oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni, al″.

[83]Alγïšlagay Israjẹl Biyni, alγïš″.

[84]Alγïšlaŋïz, k‘ahanalar, Biyni, a″.

[85]Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al″.

[86]Alγïšlaŋïz, ǯanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, alγïšla″.

[87]Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni, al″.

[88]Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

Alγïšï Mariamnïŋ

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

(305r) [46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǯanïm menim Teŋrim χutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üsnä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča ǰïnslar.
[49]Etti maŋa ululuχ nemä χuvatlï, da aridir atï anïŋ.
[50]Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.
[52]Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yüräklärniŋ da söktü χuvatlïlarïn olturγučlarïndan.
(305v) Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toγdurdu [=toldurdu] igilik bilä da ululamï yeberdi boš.
[54]Abradï Israjęlni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,
[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga, zürätinä anïŋ meŋilik.

Zakarianïŋ, atasïnïŋ Jovaneṣsniŋ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.
[69]Turγuzdu bizgä müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendi(306r)niŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaręblär edilär,
[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;
[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma bitikin arilikiniŋ kendiniŋ,
[73]Antï*n*, χaysï ki ant ičmä [=ičti] Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,
[75]Tapunma anï arilik bilä da (306v) toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.
[76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,
[77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,
[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaramγuluχumuznu bizim,
(307r) [79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

Alγïšï Simęon χartnïŋ
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,
[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä, da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

(307v) [Псалом 148]

Alγïšï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.
[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlarï anïŋ.
[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yulduzlar da yarïχ.
[4]Alγïšlaŋïz anï, köklärniŋ [=kökläri] köknüŋ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.
Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldï.
[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, ček χoydu, χaysï ki kečmäs.
(308r) [7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čuγurlar da barča teränlär,
[8]Ot da dolu, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,
[9]Taγlar, barča biyiklär, terak yemiš berüči da barča ormanlar,
[10]Kazan da barča hayvanlar, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,
[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,
[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;
(308v) Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.
[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča ariläriniŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yovuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Alγïšï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar yïγövünä arilärniŋ.
[2]Sövüngäy Israjęl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.
(309r) [3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä [da alγïš bilä saγmos] sarnagaylar aŋar.
[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.
[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.
Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,
[8]Baγlama χanlarïndan [=χanlarïn] alar(309v)nïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïχovlarï bilä temirdän,
[9]Etmä alarga yarγu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Alγïšï Angeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, alγïšlaŋïz anï bunyatlï χuvatïnda anïŋ.
[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïndan anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

(310r) [4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, alγïšlaŋïz anï färâhlik bilä.

[[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.]

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča ǰanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

[Псалом 151]

Bu saγmos kendi yazgan Tawit‘niŋdir, čïχarï sandan. Zamanïna, ki čïχtï ol nahadag Koγiat‘ga alnïna Savuγnuŋ, podpisi Tawit‘niŋ.

[1]Kiči edim men χardašlarïmdan menim da ini övünä atamnïŋ menim, kütär edim χoylarïn atam-(310v)nïŋ menim.

[2]Xollarïm menim ettilär saγmosaran, da barmaχlarïm menim tüzdülär išin alγïšnïŋ.

[3]Evet hali kim aytkay bunu Eyämä menim? Kendidir Biyi barčanïŋ, išitkäy barčanï.

[4]Da yeberdi Biy frištäsin kendiniŋ, da kötürdü meni sürükündän χoylarïnïŋ atamnïŋ menim, da yaγladï meni yaγlamaχïna yaγïnïŋ kendiniŋ.

[5]Xardašlarïm menim ulu-ulu da körklü da biyänmädi alarga Biy.

(311r) [6]Čïχtïm men utrusuna özgä ǰïnsnïŋ da χarγadïm yüräklärin anïŋ.

[7]Čïχardïm χïlïčïn kendindän, da kestim bašïn anïŋ, da kötürdüm tabalanmaχnï oγlanlarïndan Israjelniŋ.

Alγïšï Manasę padšahnïŋ
[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Apraham Teŋrisi, Sahag, u Jagǫp, da alarnïŋ artar oγlanlarïnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Ki tüzdüŋ köknü da yerni, (311v) da barča yaratkanlarïŋnï, barïnï tutučï Biy″.

Ki bayladïŋ teŋizni sözüŋ u buyruχuŋ bilä, [yaptïŋ teränliklärni], möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä, barïnï tu″.

Ki barča nemä seskänir, da titrär, da χorχar seniŋ haybatlï sürätiŋdäŋ, barïnï″.

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatïŋ seniŋ, ol türlü χorχuŋ, da öpkäŋ, da öčäšmäχiŋ yazïχlïlar üstünä, ol χadar saγïssïzdïr [saγïššïzdïr] seniŋ yarlïγamaχïŋ, Biy, barïnï″.

Sen Eyäm, ki biyiktäsen, šaγav(312r)atlï da yarlïγovuču, uzunesli da köpyarlïγovučï, yänä seniŋ šaγavatïŋ eksiksizdir yazïχlïlar üstünä, barïnï″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luǰz artarlarga, nečik Aprahamga, Sahagka, Agǫpka, ki yazïχ χïlïnmadïlar seniŋ alnïŋa, barï″.

Xalïp [=Xaytïp] berdiŋ luǰz men yazïχlï üčün, ki yazïχlïmen artïχsï teŋizniŋ χumundan da köknüŋ yulduzundan, da artïχtïr menim dinsizlikim, barïnï″.

Dügülmen aržani baχmaga da körmägä köknüŋ biyiklikin men*im* köp da ulu dinsizlikimä körä, ba″.

(312v) Taspolupmen tutkanïna da berklikinä baγïna temir buχovlarïnïŋ yazïχ ičinä, ki heč tïnčlïχïm yoχ, bar″.

Öčäšip öpkälättim seni, Biyim, da yaman χïlïndïm alnïŋa, yügünüp guṛk‘ka, da aldïm çasumnu boyuma menim, bar″.

Xaytïp, Biyim, ašaχlatïpmen tizimni bar yüräkim köŋlüm bilä da χolarmen seniŋ tatlï yarlïγamaχïŋnï, bar″.

Meγa, Eyäm, meγa, da men bilirmen menim yaman dinsiz yazïχlarïmnï, barïnï tutučï Biy, bošat″.

Yalbarïp χolarmen sendän, (313r) Biyim, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni menim yazïχlarïm bilä, ba″.

Meŋi öčäšmä, Eyämiz, da aŋma yamanlïχïmnï, da borčlu etmä meni alar bilä, χaysï ki tüštülär kendiläriniŋ yamanlïχï bilä [yer tibinä], barï″.

Ki sensen Teŋri, Teŋri χaytaručï yazïχlardan, da sensen umsam, da maŋa körgüz seniŋ yarlïγamaχïŋnï, barïnï″.

Tirgiz meni seniŋ bol yarlïγamaχïŋ bilä, da men alγïšlarmen seni här kün, nečä ǰanïm tenimdädir, barïnï″.

Seni, Eyäm, alγïšlar barï kök(313v)tägi frištälär bir avazdan, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amęn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovuču, yarlïγa maŋa.

Teŋri, arït meni, yazïχlïnï, yazïχlardan, tirgiz meni.

Teŋri, šaγavatlï bol men yazïχlïga.

Könü, alγïšlï, dayma ari gojs, Asduaǰzaǰzin Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχǫs bol Teŋrigä men yazïχlï üčün.

(314r) Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχǫs boluŋuz Teŋrigä men yazïχlï üčün.

Teŋriniŋ Oγlu K‘risdos, könü Teŋri, ki heč öpkä saχlamassen, saŋa sïmarlapmen boyumnu menim.

Küčlü, yeŋüči, ari da haybatlï Xačïŋ bilä saχla meni.

Yeber, Eyäm, emin frištäŋni, ki kelgäy da saχlagay bizni kündüz da kečä.

Da adam sövüküŋ bilä seniŋ, Biyim, aŋ meni, aŋ, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä, da yarlïγa men yazïχlïga.

(314v) **Alγïšï surp Nersęs, ermenilär gat'oγigosunuŋ aytkanï**

Alγïšï surp Nersęs, ermenilär gat'oγigosunuŋ aytkanï, χaysï ki čïχarïptïr künnüŋ 24 sahatï üsnä da tiyär här k'risdân adämisinä kündä 3 kez aytma bar yüräk bilä, χaysï ki tapar bošatlïχ yazïχlarga.

(315r) [1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen Ata Oγul da Ari D̲žanga, zadasïz da ölümsüz tarbiyat, yaratučï frištälärni da adämilärni, yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga.

[2.] Inam bilä χosdovanel bolup da yerni öpärmen ayirïlmagan Yarïχ Ata Oγul Ari D̲žan bir Teŋrigä, yaratučï yarïχnï, tas etüči χaranγïnï, tas et menim (315v) d̲žanïmdan χaranγulu yazïχnï da biliksizlikimni da yarïχlat menim esimni bu sahat, ki alγïš etärmen saŋa, ki yöpsüngäysen menim χoltχamnï, yarlïγ″.

[3.] Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdiŋ seniŋ sövüklü Oγluŋnï χoltχasïna bulargan adämilärniŋ, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä dirä, yöpsün meni, nečik keräksiz oγluŋnu, da kiydir maŋa burungi yarïχlï tonlarïn, χaysï ki yalaŋačlanïp edim yazïχ bilä, yar″.

[4.] Oγul Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki χonarhel bolduŋ Atanïŋ (316r) χoynundan, aldïŋ tenni ari Mariamdan, bizim χutχarïlmaχïmïz üčün χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdan, haybat bilä aγïndïŋ Ataga kökkä, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä dirä, aŋ meni, nečik χaraχčïnï [χaraγčini], χačan kelsäŋ seniŋ χanlïχïŋ bilä, yar″.

[5.] D̲žan Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki endiŋ Ortananda da vernadunda da yarïχlattïŋ meni k'risdânliki bilä surp awazannïŋ, meγa yerdän kökkä dirä seniŋ alnïŋa, arït meni ekinči Teŋrilik ot bilä, ne türlü küy(316v)mäsiz ot bilä surp arakęllärni ari vernadunda, ya″.

[6.] Zadasïz da ölümsüz tarbiyat, meγa saŋa χïlïnganïm bilä, d̲žanïm-tenim bilä, aŋma yazïχlarïmnï menim burungisin da soŋγugisin, da seniŋ ari atïŋ üčün yar″.

[7.] Baχučï barčanï, meγa saŋa esim bilä, da saγïšïm bilä, sözüm da χïlïnganïm bilä, buz χolyazovumnuŋ yazïχïn, da yaz menim atïmnï χuluχta meŋiliktä, yar″.

[8.] Tergövüči yapuχnu, meγa saŋa erkli u erksiz, bilgän u...

[Остальные листы книги отсутствуют].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 359

Псалтырь диакона Лусига

Заглавие: Saγmosi Tawit'. Tvagan 1030 [1581] "Псалмы Давида. Года 1030 [1581]".

Дата: 1581 г. (стр. 1, 61v, 103v).

Переводчик, писец: Данная редакция кыпчакского перевода Псалтыри принадлежит диакону Лусигу из Львова, который собственноручно оставил свое имя на страницах: 17v, 38v, 47v, 50r, 64r, 66v, 74r, 81v, 90v, 99v, 104r, 113r, 124r, 141v, 144v, 145v-146r, 148r, 150v, 166r, 166v, 172v, 178r. Его перу принадлежат также рукописи *Вен. 13* и *Венец. 1817*.

Бумага. 182 л. (180+10bis, 89bis). *Письмо:* болоргир. *Язык:* кыпчакский.

Описание: [Саргисян 1914; Dubińska 1961: 208-209].

Некоторые колофоны:

(38v) **[Колофон]**

Yalbarïp χolarmen sizdän, χardašlar, ki nečä bu bitikni sarnasaŋïz, aŋgaysiz men yazïχlï Lusig sargawaknï bir (39r) «Hajr mer» bilä, da Krisdos sizni dä aŋgay kendiniŋ ekinči kelgäninä, da bošatkay yazïχlarïŋïzga, da arzani etkäy köktägi χanlïχka meŋi meŋilik, ammęn.

Прошу и молю вас, братья, когда будете читать эту книгу, помяните меня, грешного диакона Лусига одним "Отченашем", и Христос также вспомнит о вас во время своего второго пришествия, и отпустит вам грехи ваши, и удостоит царства небесного во веки веков, аминь.

[Колофон]

Yalbarïp χolarmen sizdän, χardašlar, ki nečä sarnasaŋïz, aŋgaysen men yazïχlï Lusig sargawaknï bir «Atamïz, ki köktäsen» [bilä].

Умоляю и прошу вас, братья, сколько бы ни читали, поминайте меня, грешного диакона Лусига, одним "Отченашем".

[Колофон]

(124r) Umsa tirlikniŋ, umsa da išanč χutχarïlmaχnïŋ, Biy χutχaručï, χutχar da ketärgin aγrïχïn boyumnuŋ menim, adam sövüči Biy.

Pareχosluχu bilä surp Asduaʒaʒzinniŋ da atamïznïŋ bizim surp Krikor Lusaworiċniŋ yarlïγagay bu bitikni yazdïrganga da yazučïga, köpyazïχlï Lusig sargawakka, ki köp suχlančlïk bilä, da köp yaχšïlïχtan hasrät bolmaχ bilä, da köp χïyïn bilä čïχardïχ χïpčaχ tilinä ermeni Saγmosnu; yamanlamaŋïz, zera χudrätimiz bunča edi, artïχïn K'risdos tügällägäy, ammẹn.

Надежда жизни, надежда и упование на спасение, Господи-Спаситель, спаси и избавь мою душу от боли, Господи-человеколюбец.

При покровительстве святой Богородицы и отца нашего святого Крикора Просветителя да помилует [Господь] заказавшего написать эту книгу и писца, многогрешного диакона Лусига, ибо с великой страстью, и с великим благоволением, и с великими мучениями мы перевели армянскую Псалтырь на кыпчакский язык; не хулите, ибо наших сил хватило лишь на это, а большее пусть восполнит Христос, аминь.

[Колофон]

(177v)...da yarlïγa alarga da (178r) maŋa, Lusig sargawar*k*ka, köpyazïχlïga. Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasï*n* χuluŋnuŋ seniŋ da tügällä χoltχamnï menim pareχosluχu bilä surp Asduaʒaʒzinniŋ, da surp Jovaneṣ Mgrdiċniŋ, da surp Sdep'annosnuŋ, burungi tanïχnïŋ, da surp arak'ellärniŋ, da markaṛelärniŋ, da vartabedlärniŋ, da mardiroslarnïŋ, da ari atalarnïŋ, da ʤžknavorlarnïŋ, da gusank'larnïŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ ayïrïlmagan Ata Oγul Ari Ǯžanga meŋi meŋilik, amen.

…и смилуйся над ними и надо мной, многогрешным диаконом Лусигом. Славный Боже, прими молитву раба твоего и исполни мольбу мою при покровительстве пресвятой Богородицы, и святого Иоанна Крестителя, и святого Степана, первого свидетеля, и святых апостолов, и пророков, и богословов, и мучеников, и святых отцов, и монахов, и монахинь, и всех святых, тех, которые на небесах, и тех, которые на земле, и слава тебе и целование земли – неделимому Отцу и Сыну и Святому Духу во веки веков, аминь.

Полный текст рукописи Венец. 359

[Псалом] 1

(1r) [1]Sanlïdïr er, χaysï ki barmadï keŋäšinä χïrsïzlarnïŋ, da yoluna yazïχlïlarnïŋ ol turmadï, da olturγučuna ärčällärniŋ ol olturmadï.

[2]Evet orenkinä Eyämizniŋdir erki anïŋ, da orenk'in anïŋ saγïšlagay ol kündüz da kečä, [3]da bolgay ol nečik teräk, ki tikiliptir barganïna suvlarnïŋ, (1v) χaysï ki yemišin kendiniŋ vaχtïna bergäy da yapraχï anïŋ tökülmägäy, da barča, ne ki etsä, oŋarïlgay aŋar.

[4]Dügüldür bu türlü χïrsïzlar, da ne ol türlü, evet nečik yel, toznu ki yaγdïrïr üstnä yüzünä yerniŋ.

[5]Anïŋ üčün turmïsarlar χïrsïzlar yarγuga da ne yazïχlïlar saγïšïna toγrularnïŋ.

[6]Zera tanïr Biy yolun toγrularnïŋ, yollarï χïrsïzlarnïŋ tas bolgaylar. *Dun 6.*

Блажен муж, который не ходил в совет нечестивых, и не становился на путь грешников, и не сидел в суде беспутных.

Но в законе Господа нашего воля его, и пусть он день и ночь размышляет о законе Его, и будет как дерево, посаженное над течением вод, которое своевременно дает плод свой и листва которого не осыпается, и все, что бы он ни делал, удастся ему.

Не таковы нечестивые, не таковы, но они – как пыль, которую ветер бросает на поверхность земли.

Вот почему нечестивые не устоят на суде, ни грешники в совете праведных.

Ибо Господь признает дорогу праведных, а пути нечестивых погибнут. Стихов 6.

[Псалом] 2

Saγmos ekinči, Ǯžuvapta [=Ǯžuhutta] 2-si 1 sanalïr.

[1]Nek mušχullandïlar dinsizlär da žoγovurt saγïšladïlar yalγan?

[2]Xaršï boldular χanlarï yerniŋ da buyruχčïlar yïγïldïlar birgä Eyämiz üčün da yaγlaganï üčün anïŋ.

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

[1]Зачем мятутся народы и племена замышляют тщетное?

[2]Восстают цари земли, и князья совещаются вместе против Господа и против Помазанника Его:

[3]Češiyiχ baγlarïn alarnïŋ da salïyïχ bizdän boyundruχun alarnïŋ.
[4]Turučï köktä külgäy alardan, da Biy heč etkäy alarnï.
[5]Ol vaχt sözlä(2r)gäy alar bilä öčäšmäχi bilä kendiniŋ da yüräklänmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï.
[6]Men turdum χan andan üstnä Sionnuŋ, taγïna ari anïŋ, aytma maŋa buyruχun Eyämizniŋ.
[7]Biy ayttï maŋa: «Oγlum menim sensen, men bügün toγ*ur*dum seni.
[8]Xolgïn mendän, da beriyim saŋa dinsizlärni meŋärmägä saŋa, da buyruχčïlïχ saŋa barča χïrïγlarïna yerniŋ.
[9]Kütsärsen alarnï tayaχ bilä temir, nečik saγït čölmäkčiniŋ, uvatsarsen alarnï».
[10]Hali, χanlar, bunu eskä alïŋïz, ögütläniŋiz barčaŋïz, kimlär ki yarγularsiz yerni.
[11]Xulluχ etiŋiz Eyämizgä χorχu bilä da sövünüŋüz alnïna anïŋ titrämäχ bilä.
[12]Yöpsünüŋüz ögütün anïŋ, ki öčäšlänmägäy Biy da tas bolursiz yollarïndan toγruluχnuŋ
Zamanïna, ne (2v) vaχt χapunsa öčäšmäχi anïŋ.
San barčasïna, χaysïlarï ki umsanïptïrlar Biygä.

[3]«Расторгнем узы их, и свергнем с себя оковы их».
[4]Живущий на небесах посмеется, Господь поругается им.
[5]Тогда скажет им во гневе Своем и яростью Своею приведет их в смятение.
[6]Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его;
[7]Возвещать определение Господа нашего. Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;
[8]Проси у Меня, и дам неверных в наследие Тебе и пределы земли во владение Тебе;
[9]Ты будешь пасти их посохом железным; сокрушишь их, как сосуд горшечника».
[10]Итак вразумитесь, цари; научитесь, судьи земли!
[11]Служите Господу со страхом и радуйтесь пред Ним с трепетом.
[12]Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался, и чтобы вам не погибнуть на пути праведности тогда,
Когда гнев Его возгорится.
Блаженны все, уповающие на Него.

[Псалом] 3

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, ne zaman ki χačïp edi yüzündän Apisoγomon oγlunuŋ.
[2]Biy, nek köp boldular χïstïručïlarïm menim, köplär turdular üstümä menim?
[3]Köplär aytïrlar edi boyum üčün menim, ki yoχtur χutχarïlmaχï anïŋ Teŋrisindä kendiniŋ.
[4]Evet sen, Biy, bolušučïm menimsen, haybatïm menim da biyiklätučisi bašïmnïŋ menim.
[5]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa taγïndan ari kendiniŋ.
[6]Men čïrïm ettim da yuχladïm, oyandïm, da Biy yöpsünövüčim menimdir.
[7]Xorχmandïr men tümän čerüvdän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïyïr edilär meni.
[8]Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär edilär menim bilä dušmanlïχta heč yer(3r)gädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen.
[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχlïχ, üstnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.
Dun 8, p‘aṛk‘ 28 dundïr.

[Псалом 4]

Bundan soŋra [1]alγïšï da saγmos Tawit‘niŋ.
[2]Sarnaganïma menim išittiŋ maŋa, Teŋri, toγruluχuŋa körä tarlïχtan maŋa avlaχ ettiŋ, yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.
[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilär, nek söviyirsiz hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï?
[4]Tanïŋïz, ki tamaša etti Biy arisinä kendiniŋ, da Biy išitkäy maŋa sarnaganïma menim aŋar.
[5]Öčäšläniŋiz da yazïχlanmaŋïz, ne ki aytsaŋïz yüräkiŋizdä siziŋ, da tösäkiŋizdä siziŋ pošman boluŋuz.
[6]Sunuŋuz χurbanïn toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.
[7]Köplär aytïrlar, ki: «Kim körgüzgäy (3v) bizgä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ?» Nïšanlandï bizgä yarïχï yüzüŋdän seniŋ, [8] da berdiŋ färâhlik yüräkimizgä bizim.
Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ alarnïŋ toldurduŋ alarnï.
[9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen, Biy, yalγïz pan hani umsaŋ bilä seniŋ turγuzduŋ bizni. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan soŋra [1]saγmos Tawit‘niŋ povetlar üčün.
[2]Sözümä menim χulaχ χoygïn, Biy, da esiŋä algïn čaχïrïχïmnï menim.
[3]Baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, χanïm menim da Teŋrim menim.
[4]Men seni χolarmen, Biy, ertäräk išitkäysen avazïma menim, ertäräk hadir bolïyïm χaršï bolma saŋa.

[5]Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, turmaslardïrlar sendä yamanlar, töräsizlär turmagaylar alnïna sözüŋnüŋ seniŋ.

[6]Körälmädiŋ alarnï, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, tas (4r) etärsen barčasïn, kimlär ki sözlärlär edi yalγan.

[7]Erni χan tökučini da hillälini murdar etsärsen, Biy, evet men köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yerni öpiyim sarayïŋa seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüz maŋa toγruluχuŋa seniŋ dušmanlarïm üčün menim, tüz et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

[9]Zera yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük, da yüräkläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ hilläli boldular.

[11]Yarγula alarnï, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan yüräkläriniŋ kendiläriniŋ, köplüχünä körä χïrsïzlarïnïŋ alarnïŋ keri et alarnï, ki ačïttïlar seni.

[12]Färâh bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

(4v) Övüngäylär sendä sövüklüläriŋ atïŋa seniŋ, [13]zera alγïšlasarsen sen toγrunu, Biy, nečik yaraγlï biyänčlikiŋ bilä seniŋ tad͡žladïŋ bizni.

Dun 12.

[Псалом] 6

Bundan soŋra [1]alγïš saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Biy, bolmagay yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlagaysen meni, da bolmagay öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlägäysen meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera χastamen men, oŋalt boyumnu menim, ki mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]D͡žanïm menim asrï mušχullandï, da sen, Biy, negä diŋrä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyumnu menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimesä yoχtur, ki ölümdä aŋgay seni, ya tamuχta tapunmaχ etkäylär saŋa.

[7]Xazγandïm men küstünmäχimdä menim, yuvdum barča kečäni ornumnu menim da yašlarïm bilä menim tošäklärimni menim čïlattïm.

[8]Mušχullandï (5r) yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üsnä barča dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turuŋuz mendän, barčanïz, ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïna yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11]Uyalsïnlar da mušχullangaylar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar.

Dun 10, p‘aṛk‘ 30 dundïr.

[Псалом] 7

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, ki ayttï Eyämizgä sözläri üčün Kušânïŋ [Kušeanïŋ] Amina.

[2]Biy, Teŋrim menim, saŋa umsandïm, da χutχar meni, barča χuvučïlarïmdan abra meni.

[3]Šahat, χačan χapsagay, nečik aslan, d͡žanïmnï menim, kimsä bolmagay, ki χutχargay, da ne ol, ki tirgizgäy.

[4]Biy, Teŋrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizliklär χoluma menim,

(5v) [5]Egär tölädim esä χačan alarga, kimlär ki tölädilär maŋa yaman, tüšiyirmen dä dušmanlarïmda menim heč yergädän,

[6]Xuvgay soŋra dušman d͡žanïmnï menim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni menim da haybatïmnï menim topraχka sïγïndïrgay.

[7]Kel, Biy, öčäšmäχiŋ bilä seniŋ da biyik bolgïn tügätmä dušmanlarïmnï menim.

Oyan, Biy Teŋrim menim, buyruχuŋa seniŋ, χaysï ki sen sïmarladïŋ, [8]da yïγïnï žoγovurtnuŋ čövräŋä bolgaylar seniŋ.

Anïŋ üčün biyiklikkä χayt, Biy. [9]Da Biy yarγular žoγovurtun kendiniŋ.

Yarγu et maŋa, Biy, toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim, χaysï ki mendä.

[10]Tügällängäy yamanlïχlar üstünä yazïχlïlarnïŋ, da oŋgaysen sen toγruga.

Xaysï ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teŋri toγru, könüdir [11]bolušluχu maŋ(6r)a Teŋriniŋ, ki χutχarïr alarnï, ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Teŋri yarγučï toγru, küčlü da uzunesli, χaysï ki yebermäs öčäšmäχin kendiniŋ här kez.

[13]Yoχsa egär ki χaytmasaŋïz aŋar, χïlïčïn kendiniŋ itilätir da yayïn kendiniŋ χorulgan anda, [14]hadirläptir saγïtïn ölümnüŋ da oχun kendiniŋ küydürmäχkä yasagandïr.

[15]Ošta bašladï töräsizlikni, yüklädi aγrïχnï da to*γur*du egirlikni.

[16]Čoγur, χaysï ki χazdï da arïttï anda, tüškäylär terän čoγurga, χaysïn da išlädi.

[17]Xayttïlar aχrïχlarï [=aγrïχlarï] bašïna anïŋ, üstünä tebäsiniŋ anïŋ töräsizlikläri kendiniŋ engäy.

[18]Tapunïyïm Eyämizgä toγruluχuna körä anïŋ, saγmos aytïyïm atïna Eyämiznïŋ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

[1]Yeŋmäχ üčün, yïχövlär üstnä, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr (6v) atïŋ seniŋ barča yerdä!

Aγïndï ulu körküŋ seniŋ daγïn biyik, ne ki kök, [3]aγïzlarïndan igit oγlanlarnïŋ, töštägilärniŋ toχtagay alγïš

Dušmanlarïŋ üčün seniŋ, Biy, ki buzulgay dušman da χaršï turučï.

[4]Köriyim köknü, išit [=išin] barmaχlarïŋnïŋ seniŋ, aynï da yulduzlarnï, χaysï ki sen toχtattïŋ.

[5]Kimdir adam, ki aŋgaysen sen anï, ya adam oγlu, ki därman nemä etkäysen sen aŋar?

[6]Az nemä ašaχ ettiŋ anï, ne ki frištäläriŋni seniŋ, haybat bilä da hörmät bilä tad͡ždïŋ anï [7]da turγuzduŋ anï üstünä χol išiŋniŋ seniŋ.

Barča nemäni hnazant ettiŋ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ, [8]χoyunlarnï, da tuvarnï, da barča nemäni,

Da daγïn artïχ kiyiklärni, [9]učar χušlarïn köknüŋ, balïχlarïn teŋizniŋ, ki kezärlär izläri (7r) bilä teŋizniŋ.

[10]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä!

Dun 9, p‘aṛk‘ 28 dun.

[Псалом] 9

[1]Yeŋmäχ üčün oγlunuŋ saγmos Tawit‘niŋ, san 9.

(8v) [2]Šükürlü bolïyïm sendän, Biy, bar yüräkim bilä menim, aytïyïm barča tamašalarïŋnï seniŋ.

[3]Färâh bolïyïm da sövüniyim sendä, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktäginiŋ.

[4]Xaytkanïna artχarï dušmanlarïmnïŋ menim küčsüzlängäylär da tas bolgaylar yüzüŋdän seniŋ.

[5]Ettiŋ yarγumnu menim da könülüknü, olturduŋ olturγučka töräčisi toγruluχnuŋ.

[6]Öčäštiŋ dinsizlärgä, da tas boldu χïrsïz, atlarïna alarnïŋ buzduŋ meŋi meŋilik, [7]da dušmannïŋ yaraγï eksildi čaχ tügängінčä.

Šähärni buzduŋ, da tas boldu aŋmaχlïχnï [=aŋmaχlïχï] alarnïŋ čaχïrïχ bilä.

(7v) [8]Teŋri bardïr da χalïr meŋilik, hadir etti olturγučun kendiniŋ yarγuga.

[9]Kendi yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ könülük bilä.

[10]Boldu Biy išanč yarlïga, bolušučï tarlïχïna vaχtlï zamanda.

[11]Umsangaylar saŋa barčasï, kimlär ki bilirlär atïŋnï seniŋ, zera χoymïsarsen alarnï, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

[12]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ki turuptur Sionda, aytïŋïz dinsizliktä išlärin anïŋ.

[13]Izdämä χanïn alarnïŋ aŋdï da unutmadï Biy alγïšïn miskinlärniŋ.

[14]Yarlïγa maŋa, Biy, da baχ ašaχlïχïmnï menim dušmanlarïmdan menim, e, biyiklättiŋ meni ešikindän ölümnüŋ,

[15]Ne türlü aytkaymen barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïznïŋ Sionnuŋ, da sövüniyim χutχarmaχïŋa seniŋ.

[16]Battïlar dinsizlär buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ, ki ettilär sïrtmaχ, χaysï ki ya(8r)šïrdïlar, tutkay ayaχlarïn alarnïŋ.

[17]Tanïr Biy etmä yarγusun kendiniŋ, da išindän χollarïnïŋ kendiläriniŋ baγlangaylar yazïχlïlar.

[18]Xaytkaylar yazïχlïlar anda tamuχka da barča dinsizlär, χaysï ki unuttular Teŋrini.

[19]Dügül tügälinčä unuttu Biy miskinni, tözümlükü miskinlärniŋ tas bolmagay meŋilik.

[20]Kel, Biy, da χuvatlanmasïn adam, yarγulangaylar dinsizlär alnïŋa seniŋ.

[21]Turγuz, Biy, o̧reṇk‘ χoyučï üsnä alarnïŋ, da tanïgaylar dinsizlär, ki adamlar bardïr.

[Псалом 9/10]

[22/1]Ne üčün, Biy, turduŋ yïraχtïn, körümsüz ettiŋ yoluχkan tarlïχ zamanïn?

[23/2]Öktämlängäninä χïrsïznïŋ küyär miskin, keri bolgaylar saγïšlarïndan kendiläriniŋ, χaysïn ki dä saγïšladïlar.

[24/3]Zera ögär yazïχlï suχlančïn boyunuŋ kendiniŋ, χaysï zrgel etär, da ol ögär.

(8v) [25/4]Evet ne üčün öčäšlätti yazïχlï Teŋrini köplüχünä körä, öčäšmäχinä kendiniŋ, egär izdämäsä?

Dügüldir Teŋri alnïna közünüŋ anïŋ, [26/5]murdardïr yollarï anïŋ här sahat.

Biyikläniptir könülükü yüzünüŋ anïŋ, üstnä dušmanlarïnïŋ kendiniŋ eyälik etkäy.

[27/6]Ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki seskänmän d͡žïns-d͡žïnstan bašχa yamandan.

[28/7]Xarγïš, da lâγïlïχ, da hillälik toludïr aγzïna anïŋ, da tibinä tiliniŋ anïŋ aγrïχ da χazγanč.

[29/8]Olturup busulup ululuχlar bilä yašïrtïn öldürmä zaγalsïznï.

[30/9]Közü anïŋ yarlïlarga baχar, busulur yašïrtïn, nečik aslan ormanda kendiniŋ.

[31/10]Busulur χapsama yarlïnï, χapsama yarlïnï da yïχmaga anï.

Sïrtmaχï kendiniŋ ašaχlatkay anï, ašaχlangay da tüškäy eyälik etkäninä kendiniŋ üstnä yarlïlarnïŋ.

[3/11]Zera ayttï yürä(9r)kinä kendiniŋ, ki unuttu Teŋri, χaytardï yüzün kendiniŋ, ki körmägäy soŋγuga dirä.

[33/12] Kel, Biy Teŋrim menim, biyik bolsun χoluŋ seniŋ, da unutmagïn yarlïnï.

[34/13]Evet ne üčün yüräklätti yazïχlï Teŋrini, ki ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki tergämästir?

[35/14] Körärsen sen anï aγrïχta da yüräklänmäχinä baχarsen, saŋa χoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen bolušučï.

[36/15]Uvalgay biläki yazïχlïnïŋ da yamannïŋ, izdälgäy yazïχï anïŋ, da ol tapulmagay.

[37/16]Biy χan meŋi meŋilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anïŋ.

[38/17]Suχlančïna yarlïlarnïŋ išitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniŋ alarnïŋ baχtï közüŋ seniŋ

[39/18]Yaryu etmä öksüzgä da yarlïga, ki daγïn aytmagay adam ulu sözlämäχindä kendiniŋ üstünä yüzünüŋ anïŋ [=yerniŋ]. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeŋmäχ üčün, saγmosu (9v) Tawitʻniŋ, 10.

[1]Biygä umsandïm; nečik aytkaysiz boyuma menim: «Teškirildiŋ taγlarda, nečik čïpčïχ»?

[2]Zera ošta yazïχlïlar χordular yaylarïn kendiläriniŋ, hadir ettilär oγlarïn sadaχlarïnda salma χaranγuluχta alarga, kimlär ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[3]Zera χaysïn ki sen yasadïŋ, buzdular, evet toγru ne etti?

[4]Biy sarayïnda ari kendiniŋ, Biy köktä olturγuču üsnä kendiniŋ.

Közläri anïŋ yarlïlarga baχar, da kirpikläri anïŋ tergäylär adam oγlanlarïn.

[5]Biy tergär toγrunu da χïrsïznï, kim ki sövär yazïχnï, körälmäs boyun kendiniŋ.

[6]Yaγgay üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, ot da kügürt; bu dufan — ülüšü ayaχlarïnïŋ alarnïŋ.

[7]Toγrudur Biy, toγruluχnu sövär, toγruluχnu körärlär yüzläri anïŋ. *Dun 8.*

[Псалом 11/12] 11

[1]Yeŋmäχ üčün, oχtaba üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 11.

(10r) [2]Xutχar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oγlanlarïndan.

[3]Boš sözlädi er sïŋarï bilä kendiniŋ, erinläri bilä kendiniŋ hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

[4]Tas etär Biy barča erinlärni hillälilärniŋ da tilni ulu sözlävüči,

[5]Xaysïlarï ki ayttïlar: «Tillärimizni bizim ulu etiyiχ, erinlärimiz bizim bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

[6]Zabunluχ üčün miskinniŋ da küstünmäχinä yarlïnïŋ hali turïyïm, aytïyïr Biy, χoyïyïm χutχarmaχïmnï menim da färâhan bolïyïm alarda.

[7]Sözläri Eyämizniŋdir sözlär ari, nečik kümüš taŋlangan da sïnalgan, yerdän arïtïlgan da ačïlgan 7 kerät topraχtan.

[8]Sen, Biy, saχladïŋ bizni da abradïŋ bizni ǰïnstan bu čaχ meŋilikkä diŋrä.

[9]Čöp-čövrä χïrsïzlar kezärlär, biyiklikiŋä körä seniŋ, ulu et(10v)särsen sen adam oγlanlarïn. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 12.

[2]Negä diŋrä, Biy, unutsarsen meni meŋilik, negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[3]Negä diŋrä χoysarmen saγïšïmnï ǰanïmda menim da aγrïχï yüräki*m*niŋ menim künlärni?

Negä diŋrä biyiklängäy dušman üstümä menim? [4]Baχ da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümgä.

[5]Aytmagay dušman, ki: «Yeŋdim anï»,— ya χïstïručïlarïm menim sövüngäylär, egär men seskänsäm.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündü yüräkim menim χutχarmaχïŋa seniŋ; alγïšlïyïm Biyni, yaχšï etüčimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 13.

[1]Ayttï fähamsïz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular (10[bis]r) da murdarlandïlar töräsizlikläri bilä kendiläriniŋ, da kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï.

[2]Biy köktän baχtï barča adam oγlanlarïna körmä, ki bolgay kimsä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[3]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[4]Nečik tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik yemäk ötmäkni, da Biygä sarnamadïlar.

[5]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχu, zera Biydir ǰïnsï toγrularnïŋ.

[6]Saγïšïn miskinniŋ uyatlï ettilär, zera Biydir umsasï anïŋ.

[7]Kim bergäy [Siondan] χutχarïlmaχ Israjęlgä! – χaytarma Eyämizgä yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ, sövüngäy Jagop da färâh bol(10[bis]v)gay Israjel. *Dun 10, pʻaṛkʻ 32 dun.*

[Псалом 14/15] 14

Saγmos Tawitʻniŋ, san 14-dir.

[1]Biy, kim turgay čatïrïŋda seniŋ, ya kim sïγïngay taγïŋa ari seniŋ?

[2]Xaysï ki barïr zaγalsïz, χïlïnïr toγruluχnu, sözlär könülüknü yüräkindä kendiniŋ.

[3]Xaysï ki hillâlïχnï etmädi tili bilä kendiniŋ da yaman sïŋarïna kendiniŋ etmädi.

Taba yuvuχtagilärindän ol almastïr, [4]heč boluptur alnïna anïŋ yaman etüči.

Xorχučïsïn Eyämizniŋ haybatlï etär, kim ki ant ičär sïŋarïna kendiniŋ da yalγan čïχmas.

[5]Kümüšün kendiniŋ yalga ol bermäs, mïzda üstünä könülüknüŋ ol almastïr, kim ki bunu etsä, ol seskänmägäy meŋilik. *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nïšan yazovu Tawit‘niŋ, san 15.

[1]Saχla meni, Teŋrim menim, zera men [saŋa] umsandïm. [2]Ayttïm Eyämizgä: Biyim menim sensen, da yaχšïlïχïm menim maŋa (11r) sendändir.

[3]Arilärïŋ seniŋ, χaysïlarï ki yeriŋdädirlär seniŋ, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra soŋra tezlängäylär.

Yïγïštïrmïyïm yïγïnïn alarnïŋ χanlï da ne aŋmïyïm atïn alarnïŋ erinlärim bilä menim.

[5]Biy payïm meŋärmäχimniŋ menim da ayaχïmnïŋ menim, sensen, ki bunda χaytarïrsen yurtumnu menim maŋa.

[6]Pay čïχtï maŋa taŋlamalar bilä, da meŋärmäχim menim biyänčli boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ ki kečägä daγïn ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8] Ilgärtin körär edim Biyni alnïma menim här sahat, ki edi saγïmda menim, ki seskänmägäymen.

[9]Anïŋ üčün färâh boldu yüräkim menim, da sövündü tilim menim, daγïn da tenim menim turgay umsa bilä.

[10]Zera χoymïsarsen ḏžanïmnï menim ta(11v)-muχta da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä buzulmaχlïχnï.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yoluŋnu seniŋ tirlikniŋ, toldurduŋ meni färâhliki bilä yüzüŋnüŋ seniŋ tatlïlïχïndan könänmäχiŋniŋ oŋuŋnuŋ seniŋ čaχ tügälinčä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Alγïš Tawit‘niŋdir, san 16.

[1]Išit, Biy, toγruluχka da baχkïn χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügül erinlär bilä hilläli.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

[3]Sïnadïŋ yüräkimni da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni, da tapulmadï mendä egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išin adam oγlanlarïnïŋ, sözü üčün erinläriŋniŋ seniŋ men saχlïyïm yollarnï bek.

[5]Toχtatkïn izlärimni menim yoluŋa seniŋ, ki taymagaylar barganïm menim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ (12r) maŋa, Teŋri, ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da išit sözümä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kim χutχarïr alarnï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alardan, ki utrudurlar oŋuŋa seniŋ.

[8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ yapsarsen meni [9]yüzündän χïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnu menim χapsadïlar semizlikindä kendiläriniŋ, tïyovlu boldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da hali χaytïp dolaštïlar čövrämä menim, χulaχ χoydular ašaχlatma meni yergä.

[12]Heseplädilär meni, nečik aslannï, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturur busulup.

[13]Kel, Biy, yetiš alarga da tïygïn alarnï, χutχar ḏžanïmnï menim χïrsïzlardan, χïlïč*tan* da χolundan dušmannïŋ.

(12v) [14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr da tïy alarnï tirliklärindän kendiläriniŋ.

Yapuχluχuŋ bilä seniŋ toldu χarïnlarï alarnïŋ, toydular aš bilä da χoydular χalganïn oγlanlarïna kendiläriniŋ.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toyunïyïm körüngäninä haybatïŋnïŋ seniŋ.

Dun 15, p‘ark‘ 32 dundïr.

[Псалом 17/18] 17

[1]Yeŋmäχ üčün, uruščï χulunuŋ Tawit‘niŋ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alγïšnïŋ, χaysï künni ki χutχardï anï Biy χolundan dušmanlarnïŋ da χolundan Sawuγnuŋ, da ayttï, san 17-dir:

[2]Söviyim seni, Biy, χuvatïm menim! Biy toχtatučïm menim, [3]išančïm menim da χutχaručïm menim.

Teŋrim bolušučïm menim; da men umsanïrmen aŋar; išančïm menim, müŋüzü χutχarïlmaχïmnïŋ menim, χabulum menimdir.

[4]Alγïšlamaχ bilä sarnïyïm Biygä da dušmanlarïmdan menim abralïyïm.

(13r) [5]Čövrämä boldular menim tolγanmaχï ölümnüŋ, da özänläri töräsizliknïŋ mušχullattïlar meni.

[6]Totχarlïχï tamuχnuŋ χapsadïlar meni, yetištilär maŋa sïrtmaχï ölümnüŋ.

[7] Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm da Teŋrimä menim čaχïrdïm.

Išitti maŋa daḏžarïndan ari kendiniŋ, avazïna alγïšïmnïŋ menim, da čaχïrïχïm menim alnïna anïŋ kirgäy χulaχïna anïŋ.

[8]Mušχullandï da titrädi yer, da himläri taγlarnïŋ seskändilär da mušχullandïlar, ki yüräkländi üstnä alarnïŋ Teŋri.

[9] Čïχtï tütün öčäšmäχindän anïŋ, da ot yüzündän anïŋ yaltradï, da yašnamaχlar kesildi andan.

[10]Ašaχlattï köknü da endi, da χaramγuluχ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ.

[11]Čïχtï k'erovpẹlärdän da učtu, aγïndï ol χanatlarïnda yellärniŋ.

[12]Xoydu χaramγuluχnu yapovun (13v) kendiniŋ da čöp-čövräsinä anïŋdïrlar otaχlarï kendiniŋ, da χaramγuluχlar suvlarï čaχ bulutka dirä havanïŋ.

[13]Yaltramaχïna anïŋ alnïna alarnïŋ bulutlar kečirdilär gargudnu da učχunlu otnu.

[14]Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi avazïn kendiniŋ gargudga da učχun otka.

[15]Yeberdi oχun kendiniŋ da taγïttï alarnï, arttïrdï yašnamaχïn kendiniŋ da mušχullattï alarnï.

[16]Köründülär čovraχlarï suvlarnïŋ, da belgili boldular himläri dünyâniŋ

Öčäšmäχiŋdän seniŋ, Biy, da tïnïχïndan ǯanïŋnïŋ, öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

[17]Yeberdi biyikliktän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

[18]Xutχargay meni Biy dušmanlarïmdan menim, χuvatlïlardan da körälmägänlärimdän menim, ki χuvatlï boldular, ne ki men.

[19]Yetištilär maŋa (14r) kününä χïyïnlarïmnïŋ menim, boldu Biy χuvatlatučïm [20]da čïχardï meni avlaχka, da χutχargay meni Biy, zera klädi meni.

[21]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim tölägäy maŋa.

[22]Men saχlïyïm yolun Eyämizniŋ da χïrsïzlïχ etmiyim Teŋrimä menim.

[23]Barča könülükü anïŋ alnïma menimdir, toγruluχun kendiniŋ keri etmädi mendän.

[24]Bolïyïm men dä zaγalsïz anïŋ bilä da saχt bolïyïm töräsizlikimdän menim.

[25]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, arilikinä körä χollarïmnïŋ menim alnïna közümnüŋ menim.

[26]Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaγalsïz zaγalsïz bolgaysen, [27]taŋlamalar bilä taŋlama bolgaysen da χaχutlarnï yïχkaysen.

[28]Sen žoγovurtuŋnu, ašaχlarnï tirgizirsen da közlärin öktämlärniŋ sen ašaχlatïrsen.

[29]Sen yarïχlï et(14v)ärsen čïraχïmnï menim, Biy Teŋrim menim, yarïχ et maŋa χaramγuluχta.

[30]Seniŋ bilä χutulïyïm sïnamaχlïχtan, Teŋrim bilä menim kečiyim duvarlarnï.

[31]Teŋrim menim, zaγalsïzdïr yollarïŋ seniŋ, da sözläri Eyämizniŋ taŋlamadïr; da išanč barčasïna, kimlär ki umsanïrlar aŋar.

[32]Anïŋ üčün ki kimdir Teŋri bašχa Eyämizdän? Ya kimdir Teŋri bašχa Teŋrimizdän bizim?

[33]Teŋri, χaysï ki kiydirdiŋ maŋa χuvatnï da χoyduŋ zaγalsïzlïχta yolumnu menim.

[34]Toχtattïŋ ayaχlarïmnï menim, nečik maralnïŋ, da üstünä biyikliklärniŋ turγuzduŋ meni.

[35]Övrättiŋ χolumnu menim oγraška, da ettiŋ biläkimni menim, nečik yay baziχ, da berdiŋ maŋa χuluχuŋnu χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

[36]Oŋuŋ seniŋ yöpsündü meni, da ögütüŋ seniŋ turγuzdu meni meŋilik, da (15r) ögütüŋ seniŋ övrätkäy meni.

[37]Avlaχ ettiŋ yürügänimni menim tibimä menim, da küčsüzlänmädilär izlärim menim.

[38]Xuvïyïm dušmanlarïmnï menim, da yetišiyim alarga, da χaytmïyïm alardan čaχ tügätkinčä alarnï.

[39]Xïstïrïyïm alarnï ~~alardan soŋra~~, da daγïn bolmagaylar turma da tüškäylär tibinä ayaχlarïmnïŋ menim.

[40]E, kiydirdiŋ maŋa χuvatnï oγraška, turganlarnï üstümä menim tibimä menim ettiŋ.

[41]Dušmanlarïmnï menim χuvulgan ettiŋ da körälmägänlärimni menim tas ettiŋ.

[42]Čaχïrdïlar, da kimsä yoχ edi, ki χutχargay edi alarnï, sarnadïlar Biygä, da išitmädi alarga.

[43]Uvatïyïm alarnï, nečik toznu alnïna yelnïŋ, nečik balčïχïn oramlarnïŋ, basïyïm alarnï.

[44]Xutχargay meni Biy χaršïlïχtan žoγovurtnuŋ da turγuzgay meni baš (15v) dinsizlärgä.

[45]Žoγovurt, χaysï ki bilmäs edim, χuluχ ettilär maŋa da išitmäχi bilä χulaχlarïnïŋ išitti maŋa.

[46]Oγlanlarï yatlarnïŋ yalγan sözlädilär maŋa, oγlanlarï yatlarnïŋ oprandïlar da aχsadïlar izlärindän kendiläriniŋ.

[47]Tiridir Biy, da alγïšlïdïr Teŋri, da biyik bolgay Teŋri, χutχaručïm menim,

[48]Teŋri, χaysï ki izdär öčümnü menim da hnazant etär žoγovurtnu tibimä,

[49]Xutχaručïm menim dušmanlarïmdan menim, öčäštürüčilärimdän. Alardan, ki turupturlar üstümä menim, biyik ettiŋ meni da erdän egri χutχardïŋ meni.

[50]Bunuŋ üčün tapunïyïm saŋa dinsizliktä da atïŋa seniŋ saγmos aytïyïm.

[51]Ulu ettiŋ χutχarïlmaχïn χanïnïŋ anïŋ, etip yarlïγamaχnï yaγlaganïna anïŋ, Tawit' bilä da züräti bilä anïŋ ǯïnstan čaχ ǯïnska.

(16r) *Dun 50.*

Bu p‘aṛk‘ čïχkanï üčün Movsęsniŋ Mïsïrdan da Israjęl oγlanlarï üčün alγïš

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

[1]Alγïšlïγïχ Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarnï da atlarnï saldï teŋizgä, bolušučï, yöpsünüčim menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχlïχka.

[2]Budur menim Teŋrim, da haybatlï etärmen bunu, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim bunu.

[3]Biy uvatïr oγrašlarnï, Biy atïdïr anïŋ.

[4]Taŋlama erlärni, da taŋlama yaraγlïlarnï, arabalarïn, da atlarïn, da barča χuvatïn p‘aṛawonnuŋ boγdu teŋizdä.

[5]Teŋiz yaptï alarnï, boγuldular tibsizlikinä teränlikniŋ, nečik tašlar.

[6]Oŋuŋ seniŋ, Biy, haybatlïdïr χuvatï bilä kendiniŋ, oŋuŋ seniŋ, Biy, uvattï dušmanlarïŋnï seniŋ.

[7]Da ululuχu bilä haybatïŋnïŋ seniŋ uvat(16v)tïŋ χaršï bolganlarïŋnï seniŋ, yeberdiŋ öčäšmäχin yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, da yedi alarnï, nečik χamïšnï.

[8]Dẑan χuvatïŋnïŋ yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, yarïldïlar suvlar, yïγïn turdular, nečik duvar taštan, [suvlarï teŋizniŋ, da buzladïlar yïγïnlarï] suvlarnïŋ teŋizniŋ ičinä.

[9]Ayttï dušman, ayttï: «Xuvïyïm, yetišiyim, urïyïm, ayïrïyïm talannï da toldurïyïm alardan dẑanïmnï menim.

Xïlïčïmnï menim urïyïm alarga, eyälik etkäy da biyik etkäy üstünä alarnïŋ oŋum menim».

[10]Yeberdiŋ yeliŋni seniŋ, da yaptï alarnï teŋiz, boγuldular da endilär, nečik χorγašïn, suvga muχkâm.

[11]Kim oχšar saŋa, Teŋrim, Biyim? Ya kim oχšagay saŋa, haybatlangan ariläriŋdä,

Tamašalï haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nïšanlar da pešälär? [12]Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da yuttu alarnï yer.

[13]Yol körgüzdüŋ (17r) toγruluχ bilä žoγovurtuŋa seniŋ, hali χaysï ki χutχardïŋ.

Da övündürdüŋ χuvatïŋ bilä seniŋ taboruŋa, arilikiŋä seniŋ, [14]išittilär dẑïnslar da öčäšländilär, da χorχu tuttu sïγïnganlarnï Arap‘isdannïŋ.

[15]Ol vaχtta dẑâχtlandïlar yarγučïlar Etomnuŋ da buyruχčïlarï Movaplarnïŋ.

Tuttu alarnï titröv, eridilär barča turučïlarï K‘anannïŋ.

[16]Tüškäy üstünä alarnïŋ ah da χorχu, da χuvatïndan biläkiŋniŋ seniŋ taš χaytkaylar.

Čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ, Biy, čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ bu kez, χaysï ki dä taŋladïŋ.

[17]Eltip tikkäysen alarnï taγïna meŋärmäχiŋniŋ seniŋ, hadirlikinä turmaχïŋnïŋ, meŋärmäχiŋniŋ seniŋ,

Xaysï ki tapunduŋ äväldän, Biy, tapunduŋ arilikiŋ bilä, χay(17v)sï ki hadirlädilär χollarïŋ seniŋ. [18]Da Biy χan meŋi meŋilik da daγïn da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

[19]Zera kirdi p‘arawon arabalar bilä, da atlar bilä, da taŋlama yaraγlïlar bilä ičinä teŋizniŋ.

Da yeberdi üstünä alarnïŋ Biy suvun teŋizniŋ, da oγlanlarï Israjęlniŋ bardïlar χuru bilä ičinä teŋizniŋ.

[Молитва и колофон]

K‘risdostur menim Teŋrim, da haybatlarmen anï, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim anï.

Pareχọsluχu bilä surp barčadan alγïšlï Asduadẑadẑinniŋ da surp χačïŋ üčün seniŋ özdän, Biy, yöpsün χoltχamïznï bizim, da yarlïγa bu bitikni yazdïrganga da yazganga Lusig sargawak yazïχlïga.

Bu ganon saγmos 252 dundïr.

[Псалом 18/19]

[1]Saγmos ’i Tawit‘.

[2]Kök aytar haybatïn Teŋriniŋ, da etkänin χulunuŋ anïŋ aytar toχtalmaχlïχ.

(18r) [3]Kün künnüŋ aχtïrïr sözün, da kečä kečäniŋ körgüzür bilmäχliχin.

[4]Yoχtur sözlär da yoχtur gäläd̲žilär, χaysïlarïnïŋ ki išitilmägäy avazlarï alarnïŋ.

[5]Barča yerdä čïχtï avazï alarnïŋ, čaχ χïrïγïna dünyâniŋdir gäläd̲žiläri alarnïŋ.

Kün toγušundan χordu čatïrïn kendiniŋ, [6]da kendi — nečik kiyöv, ki čïχar sarayïndan kendiniŋ, sövünür ol, nečik aznavur, yügürmäχindä yolunda kendiniŋ.

[7]Xïrïγïndan köknüŋdir čïχkanï anïŋ, tïnčlïχï anïŋ čaχ χïrïγïna anïŋ, da kimsä bolmas, ki yašïngay χïzovundan anïŋ.

[8]Oṛenk‘i Eyämizniŋ zaγalsïzdïr, da χaytarïrlar dẑanlarnï, tanïχlïχï Eyämizniŋ inamlïdïr, da aχïllï etär oγlanlarnï.

[9]Toγruluχu Eyämizniŋ tüzdir, da färâh etär yüräkni, buyruχu Eyämizniŋ yarïχtïr, da yarïχ berirlär közlärgä, [10]χorχusu Eyämizniŋ ari da χalïr meŋilik.

(18v) Yarγusu Eyämizniŋ könüdür, da toγrudïr ol.

[11]Suχlančïdïr ol, ne ki altun, da, ne ki bahalï taš, özdän, köp tatlïdïr ol, ne ki bir kesäk čïbal.

[12]Zera χuluŋ seniŋ saχlagay bunu, saχlama aŋar tölöv köp.

[13]Aškanlarïn kendiniŋ kim bolur alma eskä? Yapuχumdan menim aruv etkin meni, Biy, [14]da yattan saχla χuluŋnu seniŋ.

Yoχsa ki yoχ eyälik etkäylär maŋa, ol vaχtta zaγalsïz bolïyïm da ari bolïyïm yazïχtan ulu.

[15]Bolgay saŋa biyänčli sözläri aγzïmnïŋ menim, da saγïšlarï yüräkimniŋ menim alnïŋa seniŋ här sahat, Biy, bolušučïm menim da χutχaručïm menim! *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 19.

[2]Išitkäy saŋa Biy kününä tarlïχnïŋ, bolušučï bolgay saŋa atïn*a* [=atï] Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

[3]Yebergäy saŋa Biy bolušluχ arilikindän kendiniŋ, Siondan, (19r) da yöpsüngäy seni.

[4]Aŋgay Biy barča χurbanïŋnï seniŋ da niyätiŋni seniŋ yöpsünövlü etkäy.

[5]Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ da barča saγïšïŋnï seniŋ ol tügällägäy.

[6]Sövüniyiχ biz χutχarmaχïŋa seniŋ, atïna Teŋrimizniŋ bizim biz ulu bolïyïχ.

Toldurgay Biy barča χoltχaŋnï seniŋ, [7]hali tanïdïχ, ki tirgizdi Biy yaγlaganïn kendiniŋ.

Išitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, χuvatïnda χutχarmaχnïŋ oŋuŋnuŋ [=oŋunuŋ] kendiniŋ.

[8]Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoχsa biz atïna Eyämizniŋ bizim sarnïyïχ.

[9]Bular tïyïldïlar da tüštülär, biz turduχ da toγru bolduχ.

[10]Biy, tirgiz χannï da išit bizgä kündä, χaysïnda ki sarnasaχ saŋa. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeŋmäχ üčün.

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, san (19>) 20.

[2]Biy, χuvatïŋa seniŋ färâh bolgay χan, χutχarmaχïŋa se(19v)niŋ sövüngäy asrï.

[3]Suχlančïn yüräkiniŋ anïŋ berdiŋ aŋar da erkin erinläriniŋ anïŋ keri etmädiŋ andan.

[4]Yetištirdiŋ anï alγïšïna tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ da χoyduŋ bašïna anïŋ tad̲ž̲ bahalï taštan özdän.

[5]Tirlik χoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzun künlärgä meŋi meŋilik.

[6]Uludur haybatï anïŋ χutχarmaχïŋa seniŋ, haybatnï da ulu könänmäχni χoygaysen üstünä anïŋ.

[7]Bersärsen aŋar alγïšnï meŋi meŋilik, färâh etsärsen anï färâhlikinä yüzüŋnüŋ seniŋ.

[[8]Xan umsandï Biygä, yarlïγamaχïndan Biyiktäginiŋ ol seskänmägäy.]

[9]Tapulgay χoluŋ seniŋ üstünä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ, da oŋuŋ seniŋ tapkay barča körälmägänläriŋni seniŋ.

[10]Xoygaysen alarnï, nečik yalïnïna otnuŋ, zamanïnda yüzüŋä seniŋ.

Biy öčäšmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï, da ot yegäy alarnï.

(20r) [11]Yemiši alarnïŋ yerdän tas bolgay, da züräti alarnïŋ adam oγlanlarïndan.

[12]Saptïlar sendän yamanlïχ bilä, saγïšladïlar saγïš, χaysï ki bolmadïlar toχtatma.

[13]Etsärsen alarnï χuvulgan χalganïŋa seniŋ, hadir etsärsen yüzünä alarnïŋ.

[14]Biyik bolgïn, Biy, χuvatïŋda seniŋ, alγïšlïyïχ da saγmos aytïyïχ χuvatïŋa seniŋ.

[Колофон]

San artarlarga! Vay yazïχlïlarga!

Dun 14, p‘aṛk‘ 38 dundïr.

[Псалом 21/22]

[1]Yeŋmäχ üčün ertägi bolušluχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Teŋrim, Teŋrim menim, baχkïn maŋa, ne üčün χoyduŋ meni? Yïraχ boldum χutχarïlmaχïmdan menim sözü üčün ašïnganlarïmnïŋ menim.

[3]Teŋrim menim, kündüz sarnadïm saŋa, da maŋa išitmädiŋ, kečä dä maŋa χulaχ χoymadïŋ.

[4]Sen arilärdä sïγïnïpsen da ögövlükü Israeḷniŋ.

(20v) [5]Saŋa umsandïlar atalarïmïz bizim, umsandïlar saŋa, da χutχardïŋ alarnï.

[6]Saŋa čaχïrdïlar da tirildilär, saŋa umsandïlar da uyalmadïlar.

[7]Evet men χurtmen, da dügülmen adam, taba adamlarga da heč etmäχ žoγovurtnuŋ.

[8]Barčasï, kimlär ki körärlär edi meni, heč tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi bašlarïn kendiläriniŋ.

[9]Umsandï Biygä, da χutχardï anï, tirgizgäy anï, zera klädi anï.

[10]Sensen, ki čïχardïŋ meni χarïndan, umsam menim emčäklärindän anamnïŋ menim.

[11]Saŋa tüštüm men χarnïndan; yür*äk*indän anamnïŋ menim sensen Teŋrim menim.

[12]Keri etmägin mendän, zera tarlïχ yovuχlanïptïr da kimesä yoχtur, ki boluškay maŋa.

[13]Čövrämä boldular menim sïγïrlar köp da semiz, buγalar semiz χapsa(21r)dïlar meni.

[14]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ, nečik aslan, ki muŋrar da χapar.

[15]Men nek, nečik suv, töküldüm, da taγïldïlar barča söväklärim menim, da boldu yüräkim menim nečik balaγuz erilgän ičinä yüräkimniŋ menim.

[16]Xurudu, nečik čerep, χuvatïm menim, tilim menim taŋlayïm*a* menim yabuštu, da topraχïna ölümnüŋ endirdilär meni.

[17]Čövrämä boldular menim itlär köp, da yïγïnlarï yamanlarnïŋ χapsadïlar meni.

[18] Teštilär χollarïmnï menim da ayaχlarïmnï menim da sanadïlar barča söväklärimni menim, da alar baχïp da kördülär meni.

[19]Ayïrdïlar tonumnu menim aralarïna kendiläriniŋ da üstünä kiyinišimniŋ menim vid͡žag salïrlar edi.

[20]Sen[, Biy,] yïraχ etmägin bolušluχuŋnu seniŋ mendän, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[21]Xutχar χïličtan d͡žanïmnï menim da χolundan itlärniŋ yalγïzïn anamnïŋ menim.

[22]Xutχar meni aγzïndan aslannïŋ, müŋüzündän karkardannïŋ ašaχlïχïmnï menim.

[23]Aytïyïm atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim, ičinä yïχöv(21v)nüŋ alγïšlïyïm seni.

[24]Xorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, barča züräti Jagopnuŋ haybatlï etkäylär anï.

Xorχkay Eyämizdän barča züräti Israjęlniŋ, [25]ki heč *et*mädi da rïsvay etmädi Biy alγïšïn yarlïnïŋ da χaytarmadï yüzün kendiniŋ mendän, yoχsa sarnaganïma menim aŋar išitti maŋa.

[26]Sendändir ögövlüküm menim, yuχövdä alγïšlïyïm seni.

Niyätimni menim tügälliyim alnïna barča χorχkanlarïnïŋ anïŋ.

[27]Yegäylär yarlïlar da toygaylar, alγïšlagaylar Biyni, da izdiyirlär anï.

Tirilgäy yürägläri alarnïŋ, meŋi meŋilik aŋgaylar [28]da χaytkaylar Biygä barča χïrïγï yerniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča d͡žïnslarï dayfalarnïŋ, [29]zera Eyämizdändir χanlïχ, da ol eyälik etär üstünä barča dinsizlärniŋ.

[30]Yedilär da yerni öptülär aŋar barča semizläri yerniŋ, alnïna anïŋ tüškäylär barčasï, ki enärlär topraχka.

[31]D͡žanïm menim anïŋ bilä tirilir, da χuvatïm menim χuluχ etkäy aŋar,

Aytïyïm Eyämizgä. D͡žïns, [32]ki kelsär, aytkaylar toγruluχ(22r)nu žoγovurtka, ki toγmalïdïrlar, ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Saγmos Tawit‘niŋ, san 22.

[1]Biy kütkäy meni, da maŋa heč nemä eksilmägäy.

[2]Tüzdägi yaš otta anda sïγïndïrdï meni da suvunda tïnčlïχnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï d͡žanïmnï menim maŋa, yol körgüzdü maŋa yoluna toγruluχnuŋ atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä dä barsam men ičinä kölgäsinä ölümnüŋ, χorχmandïr yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tayaχïŋ seniŋ da tayaχïŋ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim seγannï közgä χaršï χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïŋ seniŋ, nečik zulal, ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, birgämä menim kelir barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övünä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä.

Yïχövdän čïχkanda aytkaysen bu dun saγmosnu. (22v) Dun 8.

[Псалом 23/24] 23

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ. Burungi kün üčün. San 23.

[1]Eyämizniŋdir yer tügälliki bilä, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ.

[2]Ol kendidir üstünä teŋizniŋ himlär saldï aŋar, üstünä ïrmaχlarnïŋ hadirlädi anï.

[3] Kim čïχkay taγïna Eyämizniŋ? Ya kim turgay yerinä arilikiniŋ anïŋ?

[4]Xaysï ki aridir χollarï bilä da zaγalsïz yüräki bilä, χaysï ki almadï hečlikni boyuna kendiniŋ da ant ičmädi sïŋarïna kendiniŋ hillälik bilä,

[5]Bu algay bolušluχnu Eyämizdän, yarlïγamaχïn Teŋridän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

[6]Bu d͡žïnstïr, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Teŋrisiniŋ Agop.

[7]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürülgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[8]Kimdir bu χan haybatlï? Biy χuvatlï χuvatï bilä kendiniŋ, Biy (23r) χuvatlï oγraška.

[9]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[10]Kimdir bu χan haybatlï? Biyi χuvatlïlarnïŋ, bu kendidir χanï haybatnïŋ. *Dun 10, p‘aṛk‘ 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, 24.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm d͡žanïmnï menim, [2]Teŋrim menim, saŋa umsandïm, uyalmïyïm, da külmägäylär mendän dušmanlarïm menim.

[3]Barčasï, ki tözärlär saŋa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär hečliklärindä kendiläriniŋ.

[4]Yoluŋnu seniŋ, Biy, körgüz maŋa, Biy, da izläriŋni seniŋ övrät maŋa.

[5]Yol körgüzgin maŋa könülükünä seniŋ da övrät meni, zera sensen Teŋri χutχaručïm menim da men saŋa tözdüm künüzün.

[6]Aŋgïn, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ (23v) da yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki bardïr meŋilik.

[7]Yazïχïn oγlanlïχïmnïŋ menim da biliksizlikimniŋ menim aŋmagïn, evet aŋgïn meni, Biy, yar-

lïγamaχïŋa körä seniŋ, tatlïlïχïŋ üčün seniŋ, [8]ki tatlï da toγrusen.

Anïŋ üčün ọrẹnk‘i [=ọrẹnk‘] bilüčisi etärsen yazïχlïnï, [9]yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yarγuda, övrätirsen sekinlärgä yoluŋnu seniŋ.

[10]Barča yollarï Eyämizniŋ yarlïγamaχ bilä da könülük bilädir alarga, ki χolarlar niyätin da tanïχlïχïn anïŋ.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, arït yazïχlarïmnï menim, ki köp boldular.

[12]Kimdir adam, ki χorχar Eyämizdän? Ọrẹnk‘ bilüčisi etär anï yolda, χaysï da ki biyänir.

[13]Boyu anïŋ yaχšïlïχta tïnar, da züräti anïŋ meŋärgäy yerni.

[14]Xuvatlïdïr Biy χorχučïlarïna kendiniŋ da bitiklärin kendiniŋ övrätir alarga.

[15]Közüm menim här (24r) sahat Biydädirlär, da ol čïχarïr sïrtmaχtan ayaχïmnï menim.

[16]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, ki birginäsi anamnïŋmen men.

[17]Tarlïχlarï yüräkimniŋ menim köp boldular asrï, da totχarlïχïmdan menim čïχar meni.

[18]Baχ ašaχlïχïmnï menim da χazγančïmnï menim da bošat maŋa barča yazïχlarïmnï menim.

[19]Kör dušmanlarïmnï menim, ki köp boldular, körälmädilär meni, χaysï ki heč yergädän tabaladïlar meni.

[20]Saχla ḏžanïmnï menim da χutχar meni, ki uyatlï bolmïyïm, ki umsandïm saŋa.

[21]Zaγalsïzlar da toγrular ortaχ boldular maŋa, da men saŋa tözdüm. [22]Xutχar, Teŋri, Israjelni barča tarlïχïndan anïŋ. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saγmos Tawit‘niŋ. [1]Yarγu etkin maŋa, Biy, zera men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, Biygä umsandïm, (24v) ki bolmagaymen χasta.

[2]Sïnagïn meni, Biy, da tergä meni, tergä bövräklärimni menim da yüräkimni menim.

[3]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, alnïna közlärimniŋ menim, da biyänčli bolïyïm könülüküŋä seniŋ.

[4]Olturmïyïm men olturγučuna hečlikniŋ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

[5]Körälmädim men yïγïnïn yamanlarnïŋ, da χïrsïzlar bilä men olturmïyïm.

[6]Yuvïyïm arilik bilä χolumnu menim da čövräsinä bolïyïm seγanïŋ bilä seniŋ, Biy,

[7]Išitmä maŋa avazïn alγïšïŋnïŋ seniŋ da aytma barča sk‘ančelik‘iŋni seniŋ.

[8]Biy, sövdüm šöhrätin övüŋnüŋ seniŋ da yerin otaγïŋnïŋ, haybatïŋnïŋ seniŋ.

[9]Tas etmägin χïrsïzlar bilä ḏžanïmnï menim, da ne er bilä χan töküči tirlikimni menim,

[10]Xaysïlarïnïŋ ki χollarï kendiläriniŋ töräsizlik bilädir, da oŋu alarnïŋ toludur mïzda bilä.

[11]Men zaγalsïzlï(25r)χïma menim bardïm, χutχar meni, Biy, da yarlïγa maŋa.

[12]Ayaχïm menim turgay toγruluχta, yïγövdä ulu alγïšlïyïm seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saγmos Tawit‘niŋ.

Hanuz pomazat etmiyir edilär. San 26.

[1]Biy yarïχïm menim da tirlikim menim: men kimdän χorχkaymen? Biy išančï tirlikimniŋ menim: [men kim]dän titräsärmen?

[2]Yuvuχlanmaχïna maŋa yamanlarnïŋ yemä tenimni menim χïstïručïlarïm menim da dušmanlarïm menim, alar χaçak‘landïlar da tüštilär.

[3]Egär hadirlänsä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagattagi uruš, hälbät, bunuŋ bilä dä saŋa, Biy, umsandïm.

[4]Birni χoldum Eyämizdän da bunu χolarmen — turma maŋa övünä Eyämizniŋ barča künlärinä tirlikimniŋ menim,

Körmä maŋa könänmäχin Eyämizniŋ da buyruχ bermä sarayïna anïŋ.

(25v) [5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ kününä yamannïŋ, yapovu tibinä etti meni yapovunda čatïrïna kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik et bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

Čövräsindä bolïyïm da sunïyïm čatïrïna anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädi yüzüm menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädilär.

[9]Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän da sapmagïn öčäšmäχliχ bilä χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bol, Biy, rïsvay etmägin meni da χoymagïn meni, Teŋrim, χutχaručïm menim.

[10]Atam menim da anam menim χoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

[11]Ọrẹnk‘kä bilüči et meni, Biy, yoluŋa seniŋ toγru yol körgüz maŋa izläriŋä seniŋ.

(26r) Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ.

Turdular üstümä menim tanïχlar yazïχnïŋ da yalγan boldular maŋa töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[13]Inandïm körmä yaχšïlïχïn Eyämizniŋ yerinä tirilärniŋ. [14]Tözgin Eyämizgä, zorlu bolgïn, χuvatlansïn yüräkiŋ seniŋ, da töz Eyämizgä.

Dun 16, p‘aṛk‘ 46 dundïr.

[Псалом 27/28] 27

Saγmos Tawit‘niŋ, san 27-dir.

[1]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrim menim, tïyïlmagïn mendän, bolmagay χačan tïyïlgaysen mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[2]Išit, Biy, avazïna χoltχamnïŋ menim χolmaχïma maŋa sendän, kötürgändä χollarïmnï menim sarayïŋda ari seniŋ.

[3]Heseplämägin χïrsïzlar bilä ǰanïmnï menim da ne alar bilä, ki χïlïnïrlar töräsiz(26v)likni, tas etkin meni,

Xaysïlarï ki sözlärlär edi eminlikni sïŋarlarï bilä kendiläriniŋ, da yamanlïχtïr yüräklärinä alarnïŋ.

[4]Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnïŋ, töräsizliklärinä körä barganlarïna alarnïŋ tölä alarga.

Išinä körä χollarïnïŋ tölä alarga, tölövünä körä alarnïŋ.

[5]Aŋlamadïlar alar išin Eyämizniŋ, da ne išinä χolunuŋ anïŋ baχtïlar, yemirgäysen alarnï, da daγïn yasalmagaylar.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki išitti avazïna alγïšïmnïŋ menim, [7]Biy bolušučïm menim da yardïmčïm menim.

Inar [=Aŋar] umsandï yüräkim menim, faydalandï da färâh boldu tenim menim, da men erkim bilä menim tapunïyïm aŋar.

[8]Biy χuvat žoγovurtuna kendiniŋ, išanč χutχarïlmaχïŋnïŋ [=χutχarïlmaχïnïŋ] yaγlaganïna kendiniŋ.

[9]Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, da alγïšla meŋärmäχiŋni (27r) seniŋ, küt da biyiklät alarnï čaχ meŋilikkä diyin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saγmos Tawit‘niŋ, san 28.

[1]Sunuŋuz Eyämizgä, oγlanlarï Teŋriniŋ, sunuŋuz Eyämizgä oγlanlarïn χočlarnïŋ.

Sunuŋuz Eyämizgä haybatnï da hörmätni, [2]sunuŋuz Eyämizgä haybatnï atïna anïŋ, yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikniŋ anïŋ.

[3]Avazï Eyämizniŋ üstünä suvlarnïŋ, da Teŋri haybatlï kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnïŋ köp.

[4]Avazï Eyämizniŋ χuvatlï, da avazï Eyämizniŋ ulu könänmäχlärgä.

[5]Avazï Eyämizniŋ uvatïr ormanlarnï, da uvatïr Biy ormanlarïn Łipanannïŋ.

[6]Uvatkay alarnï, nečik madγaš teräklärin Łipanannïŋ, ki sövüklüdür, nečik oγlanlarï k‘ark‘ardannïŋ.

[7]Avazï Eyämizniŋ kesär yalïnnï ottan, [8]avazï Eyämizniŋ teprätir pustalïχnï, (27v) da mušχullatïr Biy pustalïχïn Gatęsniŋ.

[9]Avazï Eyämizniŋ toχtatïr marallarnï da mäyan etär ormannï.

Dadžarïna anïŋ barča, kimsä aytïr haybat aŋar.

[10]Biy tašχïnlarnï olturγuzur da ašaχlatïr, χanlïχ etkäy Biy meŋilik.

[11]Biy χuvatï žoγovurtuna kendiniŋ bergäy da alγïšlagay žoγovurtun kendiniŋ eminliktä. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

Alγïšï nawadagigniŋ dadžarnïŋ Tawit‘niŋ, san 29.

[2]Biyik etärmen seni, Biy, ki yöpsündüŋ meni da färâh etmädiŋ dušmanlarïmnï menim mendä.

[3]Biy, Teŋrim menim, sarnadïm saŋa, da saγaytïŋ meni, [4]Biy, čïχardïŋ tamuχtan ǰanïmnï menim, χutχardïŋ meni alardan, ki enärlär čoγurga.

[5]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ariläri anïŋ, tapunuŋuz aŋïlmaχlïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[6]Yüräklänmäχtir öčäšmäχinä anïŋ da tirlik-(28r)tir erkinä anïŋ.

Kečχuruda tïngaylar yïγlaganlar, ertäsi bolgay färâhlik.

[7]Men ayttïm: yaχšï tirlikimä menim, ki seskänmägäymen meŋilik.

[8]Biy, erkiŋä seniŋ berdiŋ körkümä menim χuvatnï, χaytardïŋ yüzüŋnü seniŋ mendän, da men boldum mušχullangan.

[9]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrimä menim χoldum. [10]Ne faydadïr saŋa χanïmdan menim, egär ensäm men buzuχluχka?

Yoχsa mï topraχ tapunmaχ etkäy saŋa ya aytkay könülüküŋnü seniŋ?

[11]Išitti maŋa Biy da yarlïγandï, da Biy boldu maŋa bolušučï.

[12]Xaytardï χayγumnu menim färâhlikkä, češti mendän χïlχapnï da maŋa kiydirdi färâhlikni.

[13]Nečik saγmos, aytkaylar saŋa haybatïm menim, da daγïn pošman bolïyïm, Biy, Teŋrim menim, meŋilik tapunïyïm saŋa. *Dun 14, p‘aṛk‘ 34.*

[Псалом 30/31] 30

[1]Yeŋmäχ üčün da χïyïn üčün (28v) alγïš da saγmos Tawit‘niŋ. San 30.

[Колофон]

Yazdïrgan yazučï bilä da sarnagan bilä birlängäylär da aŋïlgaylar K‘risdosnuŋ yarγu kününä, ammęn.

[2]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmïyïm meŋilik, toγruluχuŋda seniŋ χutχar meni da abra meni.

[3]Ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, ǰâhtlan tirgizmä meni.

Bol, menim Teŋrim, yardïmčïm da övü išančïmnïŋ — abramaga meni, [4]zera χuvatlatučïm menim da išančïm menim sensen.

Atïŋ üčün seniŋ, Biy, yol körgüzdüŋ maŋa da beslädiŋ meni, [5]čïχargïn meni sïrtmaχtan bu, ki yašïrïlïptïr maŋa.

Sensen yardïmčïm menim, Biy, [6]da χoluŋa seniŋ sïmarlarmen ǰanïmnï menim.

Xutχardïŋ meni, Biy, Teŋri, könülüküŋ bilä seniŋ, [7]körälmädiŋ alarnï, ki saχlarlar χorχunu boš.

Men Biygä umsandïm, [8]sövüniyim da färâh bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.

(29r) Baχtïŋ ašaχlïχïma menim, χutχardïŋ totχarlïχtan ǰanïmnï menim, [9]da čïχara bermädiŋ meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim, da turγuzduŋ avlaχta ayaχlarïmnï menim.

[10]Yarlïγa maŋa, Biy, ki χïsïlïpmen men, mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, ǰanïm menim da χarnïm menim.

[11]Eksildilär aγrïχlardan tirlikim menim, da yïllarïm menim ǰan čïχmaχtan.

Miskinländi küčsüzlüχtän χuvatïm menim, da söväklärim menim mušχullandïlar.

[12]Ne ki barča dušmanlarïm menim, boldum men taba χonšularïma menim, asrï ah da χorχu tanïšlarïma menim.

Barčasï, χaysïlarï ki körärlär edi meni, čïχarï χačarlar edi mendän.

[13]Unutulgan boldum men, nečik ölü, yüräktän, da boldum men nečik saγït tas bolgan.

[14]Zera išittim men panpasïn köplärniŋ, ki čövrämä edilär menim, yïγïl(29v)ganïna alarnïŋ birgä alma ǰanïmnï menim saγïšladïlar, [15]evet men saŋa, Biy, umsandïm.

Ayttïm: sensen Teŋrim menim, [16]da χoluŋa seniŋdir meŋärmäχim menim.

Xutχar meni χolundan dušmanlarïmnïŋ menim da χuvučïlarïmdan menim.

[17]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ, abra meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, [18]Biy, uyatlï bolmïyïm, ki sarnadïm saŋa.

Uyalgaylar χïrsïzlar da engäylär tamuχka, [19]da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toγru üčün egirlikni öktämliklärindä da sökmäχlärindä kendilärïniŋ.

[20]Nečik ki köptür yarlïγamaχï tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ, Biy, χaysï ki saχladïŋ χorχkanlarïŋa seniŋ.

Ettiŋ sen alarga, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa alnïna adam oγlanlarïnïŋ.

[21]Berkäyttiŋ alarnï yapovuŋda (30r) yüzüŋnüŋ seniŋ mušχulluχundan adamlarnïŋ.

Yaptïŋ alarnï čatïrïŋda seniŋ χaršïlïχlarïndan tillärniŋ.

[22]Alγïšlïdïr Biy, ki tamaša etti yarlïγamaχïn kendiniŋ šählärdä bek.

[23]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki tüštüm χayda ki yüzüŋdän közüŋnüŋ seniŋ.

Anïŋ üčün išittiŋ avazïna alγïšïmnïŋ menim, čaγïrganïma menim saŋa.

[24]Sövüŋüz Biyni, barča arilärï anïŋ, zera toγruluχnu izdär Biy da tölär alarga, χaysïlarï ki artïχsï etärlär öktämlikni.

[25]Tiräkläniŋiz, da χuvatlansïn yüräkiŋiz siznïŋ, barčaŋïz, ki umsanïpsiz Biygä. *Dun 28.*

[Псалом 31/32] 31

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 31.

[1]San, χaysïna ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna da yapuldular barča ašïnganlarï anïŋ.

[2]San adamga, χaysïna ki heseplä(30v)mägäy Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur hillälik aγzïna anïŋ.

[3]Tïγïldïm men, da oprandïlar barča söväklärim menim čaχïrganïma maŋa Biygä [4]künüzün, kündüz da kečä

Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm bar zabunluχka, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.

[5]Yazïχïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizlikimni menim yapmïyïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχïmnï menim, da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχïmnïŋ menim.

[6]Bunuŋ üčün alγïška turgaylar saŋa barča arilärïŋ seniŋ vaχtta yöpsünövlü.

Evet yalγïz suvlardan tašχïn köplärniŋ, χaysï ki alarga heč nemä tiymägäy.

[7]Sensen išančïm menim tarlïχïmda bu, ki čövrämä boldular menim.

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, ki χapsadïlar meni.

[8]«Aχïllï etiyim (31r) seni da esli yolda, χayda ki barsarsen, da toχtatïyïm üstüŋä seniŋ oŋumnu menim».

[9]«Bolmaŋïz nečik at da χatïr, ki yoχtur alarda aχïl, yügä*n*dä da noχtada χïstïrïrsen yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».

[10]Köp χïyïnï bardïr yazïχlïlarnïŋ, evet χaysïlarï umsanïrlar Biygä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ čövräsinä bolgay alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biydä, ögünüŋüz, barčaŋïz, χaysïŋïz ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä. *Dun 14, pʻaṛkʻ 42 dun.*

[Псалом 32/33] 32

Saγmos Tawitʻniŋ, napissiz J̌uvutta, san 32.

[1]Sövünüŋüz, toγrular, Biydä, toγrularga yarašïr alγïš, [2]χosdovanel boluŋuz Eyämizgä alγïš bilä, on stronlu saγmosaran bilä saγmos aytïŋïz aŋar.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, zera yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz (31v) aŋar alγïš bilä.

[4]Toγrudur aytušu Eyämizniŋ, da barča išläri anïŋ inam bilädir, [5]da sövär yarlïγamaχnï da könülüknü Biy.

Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer, [6]da sözü bilä Eyämizniŋ kök toχtaldï, da ǰanï bilä aγzïnïŋ anïŋ barča χuvatlïlarï alarnïŋ.

[7]Yïγïštïrdï, nečik tulχuχka, suvlarïn teŋizniŋ da χoyar teränliktä χaznasïn kendiniŋ.

[8]Xorχkay Eyämizdän barča yer, da andan titrägäylär barča turučïlarï dünyâniŋ.

[9]Zera ol ayttï — da boldu, buyurdu — da toχtaldïlar.

[10]Biy taγïtïr saγïšïn dinsizlärniŋ, alčaχ etär Biy saγïšïn yïγïnlarnïŋ, da heč etär Biy saγïšïn buyruχčïlarnïŋ.

[11]Saγïšï Eyämizniŋ meŋilik χalïr, da saγïšï yüräkiniŋ anïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[12]San ǰïnska, χaysïna ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar, žoγovurtnu [=žoγovurtka], χaysï ki taŋladï meŋärmäχinä kendiniŋ.

(32r) [13]Köktän baχtï Biy barča oγlanlarïna adamlarnïŋ, [14]hadir turmaχïndan kendiniŋ, baχtï ol barča turučïlarïna dünyâniŋ.

[15]Kim yarattï bašχa yüräktän [yurak‘tån] alarnïŋ, eskä alma barča išin alarnïŋ.

[16]Dügül ki köp χuvatïnda kendiniŋ abralïr χan, da ne aznawur köp χuvatïna kendiniŋ.

[17]Yalγandïr at χutχarïlmaχïnda kendiniŋ, köp χuvatïnda kendiniŋ χutχarmastïr atlagannï.

[18]Közü Eyämizniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, da χaysïlar umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ,

[19]Xutχarma ölümdän ǰanlarïn alarnïŋ, yedirmä alarnï ačlïχta.

[20]J̌anlarïmïz bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol bolušučï da yardïmčïmïz bizimdir.

[21]Aŋar färâh bolgay yüräkimiz bizim, da atïna ari anïŋ umsanalïχ.

[22]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, üstümüzgä biznim, nečik umsandïχ saŋa. (32v) *Dun 19.*

[Псалом 33/34] 33

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, zamanïna, ki teškirdi sözün kensiniŋ alnïna Apimẹlẹk‘niŋ da soŋra yeberdi anï, san 33.

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïma menim.

[3]Biydä maχtangay ǰanïm menim, išitkäylär sekinlär da färâh bolgaylar.

[4]Ulu etiŋiz Biyni menim Biyni [=bilä], da biyik etiŋiz atïn anïŋ birgä.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siznïŋ uyalmagaylar.

[7]Bu miskin sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, barča tarlïχïndan bunuŋ χutχardï bunu.

[8]Taborlarï frištälärniŋ Eyämizniŋ čövräsinädir χorχkanlarï bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ari(33r)läri anïŋ, ki heč nemä yoχtur eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačïχtïlar, yoχsa χaysïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïr tiliŋni seniŋ yamanlïχtan, da erinläriŋ seniŋ sözlämägäylär hillälikni.

[15]Sapkïn yamandan da etkin yaχšïlïχnï, χolgïn eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közü Eyämizniŋ üstünä toγrularnïŋ, da χulaχlarï anïŋ üstünä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämizniŋ üstünä yaman iščilärniŋ — tas etmä yerdän aŋïlmaχïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga, barča tarlïχ(33v)larïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, ki opranïptïrlar yürägläri bilä, da ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχtïr toγrularga, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar söväklärin alarnïŋ, da ne bir alardan ufalmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa χaysï ki körälmästir toγrunu, pošman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bolmagaylar barčasï, ki umsanïptïrlar Biygä. *Dun 21, p‘aṛk‘ 54 dundïr.*

[Псалом 34/35] 34

Saγmos Tawit‘niŋ, 34.

[1]Yarγula, Biy, alarnï, ki yarγularlar meni, tïyïš alar bilä, ki urušurlar menim bilä.

[2]Al yaraγïŋnï da χalχanïŋnï seniŋ da kel bolušmaga maŋa, [3]čïχar χïlïčïŋnï seniŋ χaršï χuvučïlarïma menim tïyma alarnï da aytkïn sen ǰanïma menim, (34r) ki: «Xutχarïlmaχïŋ seniŋ menmen».

[4]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki izdärlär edi ǰanïmnï menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[5]Bolgaylar alar nečik toz alnïna yelniŋ, da frištäsi Eyämizniŋ ïnǰïtkay alarnï.

[6]Bolgay yollarï alarnïŋ χaramγuluχta da azmaχlïχta, da frištäsi Eyämizniŋ χuvgay alarnï.

[7]Heč yergädän yašïrdïlar maŋa sïrtmaχ buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ, heč yergädän tabaladïlar ǰanïmnï menim.

[8]Yetiškäy üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, χaysï ki bilmädilär, [da av, χaysïn ki yašïrdïlar,] algay ayaχlarïn alarnïŋ, da sïrtmaχka ol tüškäylär.

[9]Yoχsa ǰanïm menim sövüngäy Biydä, färâh bolgay χutχarmaχïna anïŋ, [10]da barča söväklärim menim aytkaylar: «Biy, kim, oχšar saŋa?

Ki χutχardï yarlïnï χolundan χuvatlïnïŋ, yar-(34v)lïnï da miskinni alardan, χaysï ki χapsarlar anï».

[11]Turdular üstümä menim tanïχlarï yamanlarnïŋ, χaysï nemäni, ki bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

[12]Tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, meŋärmäχ ǰanïmnï menim saγïšladïlar adam oγlanlarïndan.

[13]Men ïnǰïtkanïna alarnïŋ χïlχap kiyär edim, ašaχ etär edim oruč bilä ǰanïmnï menim, da alγïšïm menim χoynuma menim χaytsïnlar.

[14]Nečik χardaš da sïŋar, ol türlü biyänčli bolur edim, nečik yas tutučï da χayγulu, ol türlü ašaχ etär edim.

[15]Üstümä menim färâh boldular da yïγïldïlar; yïγïldïlar mendä χïyïnlar, da men tanïmadïm, taγïldïlar da pošman boldïlar.

[16]Sïnadïlar meni da heč ettilär hečlik bilä, χïrčïldatïrlar üstümä menim tišlärin kendiläriniŋ. [17]Biy, χačan körsärsen?

Keri et ǰanïm(35r)nï menim hizliklärin*dän* alarnïŋ da aslanlardan birin anamnïŋ menim.

[18]Tapunïyïm saŋa, Biy, yïγövdä ulu da yïγïnlarïna köplüχnüŋ alγïšlïyïm seni.

[19]Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim, χaysïlarï ki körälmäs edilär meni heč yergädän, köz salmaχ ettilär maŋa közläri bilä kendiläriniŋ.

[20]Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öčäšmäχ bilä hillälikni saγïšlarlar edi.

[21]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ da ayttïlar: «Evet, evet, kördü közlärimiz biznim».

[22]Kördüŋ, Biy, da tïyïlmagïn, Biy, keri bolmagïn mendän.

[23]Oyan da baχ, Biy, könülükümä menim, Teŋrim menim da Biyim menim, yarγuma menim, [24]da könülük et maŋa toγruluχuŋa körä seniŋ, Biy, Teŋrim menim.

Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim [25]da aytmagaylar (35v) yüräklärinä kendiläriniŋ, ki: «Vaχ-vaχ ǰanïmïzga bizim, ki boγduχ anï».

[26]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki sövünürlär edi yamanïma menim, kiygäylär uyatnï da rïsvaylïχnï, χaysïlarï ki ulu sözlärlär edi üstümä menim.

[27]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčasï, kimlär ki klärlär toγruluχumnu menim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da χaysïlarï ki klärlär eminlikni χuluŋ bilä seniŋ.

[28]Tilim menim sözlägäy toγruluχuŋnu seniŋ, här kez ögövlüküŋnü seniŋ. *Dun 25.*

[Псалом 35/36] 35

[1]Yeŋmäχ üčün, χulunuŋ Eyämizniŋ Tawit‘niŋ, san 35.

[2]Aytïyïr töräsiz, yazïχlanïp esi bilä kendiniŋ, ki yoχtur χorχusu Teŋriniŋ alnïna közlärimizniŋ bizim.

[3]Hilläländi alnïna anïŋ tapma töräsizlikin kendiniŋ da körälmämä anï.

[4]Sözläri aγzïnïŋ anïŋ, tiliniŋ a(36r)nïŋ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aŋlama yaχšïnï, töräsizlikni heseplädi tošäkindä kendiniŋ.

[5]Turdu ol barča yolda, ki dügüldür yaχšï, da yamandan ol osanmadï.

[6]Biy, köktädir yarlïγamaχïŋ seniŋ, könülüküŋ seniŋ čaχ bulutlarga diŋrä.

[7]Toγruluχuŋ seniŋ — nečik taγlar, Teŋri, könülüküŋ seniŋ — nečik teränliklär köp! Adamlarnï da hayvanlarnï tirgizirsen sen, Biy!

[8]Nečik ki köp ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Teŋri! Evet adam oγlanlarï kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsangaylar:

[9]Ičkäylär alar semizlikindän övüŋnüŋ, da aχïn suvlarïn huzurluquŋnuŋ seniŋ bersärsen ičmä alarga.

[10]Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχnï.

[11]Sač yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kim(36v)lär ki tanïrlar seni, toγruluχuŋnu seniŋ, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaχlarï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarnïŋ titrätmäsinlär bizni.

[13]Anda tüškäylär barčasï, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, keri bolgaylar da daγïn bolmagaylar toχtalma.

[Колофон]

Yazdïrgan sarnagan bilä da yazučï bilä birlängäylär da aŋïlgaylar K‘risdosnuŋ yaryu kününä meŋi učmaχïna köktägi χanlïχka, ammęn.

Dun 14, p‘aṛk‘ 40 dun.

Alγïšï Movsęsniŋ 2-inči törädän
[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

(37r) [1]Baχïŋïz, kök, da sözliyim, išitkäy yer aytušun aγzïmnïŋ menim.

[2]Yöpsünövlü bolgay, nečik yaγmur, avazïm menim, da engäy, nečik χïravu, aytušum menim.

Nečik yaγmur üstünä yäšilniŋ, nečik yaγïš üstünä bičänniŋ, [3]ki atïn Eyämizniŋ sarnagaybiz, da beriŋiz alγïš Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim.

[4]Teŋri, χaysïnïŋ ki könülük bilädir iši anïŋ, da barča yollarï anïŋ könülük bilädir.

Teŋri inamlïdïr, da yoχtur anda egirlik; toγru da könüdür Biy.

[5]Yazïχlandïlar, da dügül anïŋ oγlanlarï χorančlar, toγganlar yolsuz da χolayïna.

[6]Dügül bu oldur, χaysï ki Eyämizgä tölär ediŋiz siz, yïγïnlarï aχïlsïzlar da dügül aχïllï.

Dügül bu kendidir ataŋ seniŋ, χaysï ki tapundu seni, etti seni da yarattï seni.

(37v) [7]Esiŋä bolgay seniŋ künläri meŋilikniŋ, aŋlaŋïz yïllarïn ǰïnslarnïŋ čaχ ǰïnska dirä.

Sorgïn sen ataŋdan seniŋ, da gäläǰi etkäylär saŋa, χartlarïŋdan seniŋ, da aytkaylar saŋa.

[8]Zamanïnda, nečik ayïrdï Biyiktägi barča ǰïnslarnï, nečik taγïttï ol oγlanlarïn Atämniŋ.

Turγuzdu ol ček dinsizlärgä sanïna körä frištälärinä Teŋriniŋ.

[9]Boldu ülüšü Eyämizniŋ žoγovurtu kendiniŋ Jagop, da payï meŋärmäχiniŋ kendiniŋ Israjęl.

[10]Yetkinčä boldu aŋar pustalïχta; susamaχ, isi da suvsuzluχta χuluχ etti aŋar.

Ögütlädi anï da saχladï, nečik böbäkin köznüŋ, [11]nečik χaraχuš, χanatlarïna kendiniŋ yöpsündü anï, nečik üstünä čipčäläriniŋ kendiniŋ, šaγavatlandï.

Kerdi χanatlarïn kendiniŋ, da yöpsündü meni, da kötür(38r)üp keltirir edi anï üstünä, yaγïrlarï arasïna kendiniŋ.

[12]Biy yalγïz kütär edi alarnï, da yoχ edi alar bilä teŋri yat.

[13]Keltirip čïχardï alarnï χuvatïna yerniŋ da yedirdi alarnï hasili bilä tarlovlarnïŋ.

Emizdirdi alarnï birdän čibal bilä χayadan da yaγ tašlï χayadan,

[14]Yaγï inäklärniŋ da sütü χoyunlarnïŋ yaγ bilä birgä bïzovlarnïŋ, ögüzlärniŋ da ečkilärniŋ.

Semizlikin bövräklärindän ašlïχnïŋ da χanïn borlanïŋ ičti, čaγïrnï.

[15]Yedi Jagop, toyundu da huzurlandï sövüklü.

Semirdi, bazïχ boldu, keŋärdi, χoydu Biy Teŋrini, yaratučïsïn kendiniŋ, da artχarï χaldï Teŋrisindän, χutχaručïsï*n*dan kendiniŋ.

[16]Öčäšlättilär meni yat ayaχlarï bilä kendiläriniŋ, da guṛk‘larï bilä kendiläriniŋ ačïγlattïlar meni.

(38v) [17]Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teŋrigä, gurk‘larnï, χaysï bilmäslär edi, yäŋi da vaχtsïz, χaysïlarïn ki heč tanïmaslar edi atalarï alarnïŋ.

[18]Xoyduŋ Biyni, ki toγurdu seni, unuttuŋ Teŋrini, ki yedirdi seni.

[19]Kördü Biy da paχïllandï, yüräkländi üstünä oγlanlarïna da χïzlarïna alarnïŋ [20]da ayttï:

«Xaytarïyïm yüzümnü menim alardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmalïdïr soŋγudagi zamanda.

Zera bir ǰïnstïr χolayïna alar, da oγlanlarï biyänčsizliknïŋ, [21]alar paχïllattïlar meni Teŋri dügülläri bilä kendiläriniŋ da ačïγlattï meni guṛk‘larïna kendiläriniŋ.

Hali men dä paχïllatïyïm alarnï, ǰïns keräksiz da essiz ǰïns bilä ačïtïyïm alarnï».

[Колофон]

Yalbarïp χolarmen sizdän, χardašlar, ki nečä bu bitikni sarnasaŋïz, aŋgaysïz men yazïχlï Lusig sargawaknï bir (39r) «Hajr mer» bilä, da Krisdos sizni dä aŋgay kendiniŋ ekinči kelgäninä, da bošatkay yazïχlarïŋïzga, da arzani etkäy köktägi χanlïχka meŋi meŋilik, ammęn.

[Молитва]

Beriŋiz haybat Teŋrigä, beriŋiz alγïšnï Eyämizgä, Teŋrigä, adam sövüčigä meŋilik. Pareχosluχu″.

Bu ganons saymos üč yüz sekiz dundïr.

Bu 3-ünči ganon minaχanǰirdir.

[Псалом 36/37] 36

Saγmos ’i Tawit‘.

[1]Paχïllanmagïn yamanlarga, ne alarga, χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni.

[2]Zera, nečik bičän, tezindän χurusarlar, nečik yaš ot, tezindän ašsarlar.

[3]Umsan Biygä da etkin tatlïlïχnï, turgïn yerdä da kütülü*r*sen ululuχunda anïŋ.

[4]Sïχta Eyämizdän, da ol berir saŋa χoltχasïn yüräkiŋniŋ seniŋ, [5]belgili et alnïna Eyämizniŋ yoluŋnu seniŋ da umsan aŋar.

Ol etsär [6]da čïχarsar, nečik yarïχ(39v)nï, sučsuzluχuŋnu seniŋ da toγruluχuŋnu seniŋ, nečik yarïmkünnü.

[7]Hnazant bolgïn Eyämizgä, da χuluχ et aŋar, da paχïllanmagïn alarga, χaysïlarïnïŋ ki oχšašlanïptïr yollarï kendiläriniŋ adamga, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[8]Tïyïl öčäšmäχtän, da tïngïn yüräklänmäχtän, da paχïllanmagïn yamanlarga.

[9]Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet χaysïlarï tözärlär Eyämizgä, alar meŋärirlär yerni.

[10]Azulaχ da daγïn heč bolmïsar χïrsïz, izdäsärsen yerin anïŋ da tapmïsarsen.

[11]Evet χaysïlarï ki sekindirlär, alar meŋärirlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklärindä kendiläriniŋ.

[12]Čašutlar yazïχlï toγrunu da χïrčïldatïr üstünä anïŋ tišlärin kendiniŋ, [13]evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetišiptir künü anïŋ.

[14]Xïlïč čïχardïlar yazïχlïlar da χor(40r)dular yaylarïn kendiläriniŋ urmaga yarlïnï da miskinni, öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[15]Xïlïčlarï alarnïŋ kirgäylär yüräklärinä alarnïŋ, da yaylarï alarnïŋ ufalgay.

[16]Yaχšïdïr azulaχ nemä toγrununuŋ, ne ki köp ululuχu yazïχlïlarnïŋ, [17]da biläklärin χïrsïzlarnïŋ yančkaylar.

Toγtatïr [=Toχtatïr] Biy toγrularnï [18]da tanïr künlärin zaγalsïzlarnïŋ, žaranklïχï alarnïŋ meŋilik bolgay.

[19]Uyalmïsarlar alar zamanïnda yamanlïχnïŋ, evet kününä ačlïχnïŋ toysarlar.

[20]Ošta yazïχlïlar tas bolurlar, evet dušmanlarï Eyämizniŋ haybatlanganïna [da biyiklängäninä] kendiläriniŋ eksilsärlär, nečik tütün eksilir.

[21]Ötünč alïr yazïχlï da tölämästir, evet χaysï toγrudur, yarlïγar da berir.

[22]Xaysïlarï alγïšlarlar Biyni, meŋärirlär yerni, da χaysïlarï χarγarlar, tas bolurlar andan.

[23]Eyämizdän tüzätilir barganï kiši(40v)niŋ, yolun anïŋ ol klär asrï.

[24]Kläsä dä taysa da, ol yïχïlmagay, zera Biy χolun tutučïdïr anïŋ.

[25]Igit edim menim [=men], da χartaydïm, da körmädim toγrunu heč bolgan, da ne züräti ya butaχï anïŋ, ki tilängäy ötmäk.

[26]Künüzün yarlïγar da berir ötünč, züräti anïŋ alγïšlï bolgay meŋilik.

[27]Keri bol yamandan da et yaχšïnï, turarsen meŋi meŋilik kendindän.

[28]Biy sövär könülüknü da dügül ašaγa urar arilärin kendiniŋ, yoχsa meŋilik saχlar alarnï.

Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züräti χïrsïzlarnïŋ tas bolgaylar.

[29]Evet toγrular meŋärgäylär yerni da turgaylar meŋi meŋilik kendindä.

[30]Aγzï toγrununuŋ saχïšlar [=saγïšlar+saχlar] aχïlnï, da tili anïŋ sözlägäy könülüknü.

[31]Töräsi Teŋrisiniŋ kendiniŋ bar yüräkinä kendiniŋ, da ni taymagay barganï anïŋ.

(41r) [32]Baχar yazïχlï toγruga da klär öldürmä anï, [33]evet Biy χoymas anï χoluna anïŋ, da ne sučlu etmäs anï, [ne] vaχt yarγulasa anï.

[34]Tözgin Eyämizgä da saχla yolun anïŋ, da biyik etär seni meŋärmägä yerni, da tas bolganïn yazïχlïlarnïŋ körärsen.

[35]Kördüm χïrsïznï kötürülgän, biyiklängän, nečik ormanï Lipana[n]nïŋ.

[36]Aštïm — da ošta yoχ ettim, izdädim — da tapïlmadï yeri anïŋ.

[37]Saχla zaγalsïzlïχnï da körgin toγruluχnu, zera bardïr nasipi adamnïŋ eminlik etučiniŋ.

[38]Töräsizlär sürülgäylär bir oγurdan, da züräti χïrsïzlarnïŋ itkäy ya tas bolgay.

[39]Xutχarïlmaχï toγrularnïŋ Eyämizdändir, közätučisidir alarnïŋ zamanïna tarlïχnïŋ.

[40]Bolušur alarga Biy da χutχarïr alarnï, abrar alarnï yazïχlïlardan da tirgizir alarnï, zera umsandïlar aŋar. (41v) *Dun 38.*

[Псалом 37/38] 37

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, jišadagïna šapatnïŋ. San 37.

[2]Biy, yüräklängäniŋ [bilä] seniŋ χaršïlamagïn meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχuŋ seniŋ oχlandïlar mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä menim yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

Yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

[5]Töräsizliklärim menim biyikländilär, ne ki bašïm menim, nečik yük aγïr, aγïrlandï üstümä menim.

[6]Irinlädilär da čiridilär yaralarïm menim yüzündän seziksizlikimniŋ menim.

[7]Zabunlandïm da ašaχ boldum asrï, künüzün χayγulu yürür edim, [8]zera boyum menim tolu boldu χïyïn bilä da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.

(42r) [10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim, da küstüngänim menim sendän yapulmadï.

[11]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu da bolmadï birgämä.

[12]Yaχšï klävüčilärim menim da yuvuχlarïm menim alnïma menim yovuχlandïlar da turdular, da yovuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.

[13]Zulum bilä yarγulïyïr edilär meni da izdiyir edilär džanïmnï, χaysïlarï saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hizlikni künüzün saγïšladïlar.

[14]Yoχsa men — nečik χulaχsïz, ki išitmäs, nečik tilsiz, χaysï ki ačmas aγzïn kendiniŋ.

[15]Boldum men nečik adam, χaysï ki išitmäs da bolmagay söz aγzïna anïŋ.

[16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy, Teŋrim menim.

[17]Ayttïm, ki bolmagay(42v)lar färâh [mendä] dušmanlarïm menim; seskängäninä ayaχlarïmnïŋ menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrïχlarïm menim alnïma menim här sahat.

[19]Töräsizlikimni menim aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.

[20]Hanuz dušmanlarïm menim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän artïχ, köplär edi, [χaysïlarï kör]älmäs edilär meni heč yergädän.

[21]Da χaysïlarï tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barïr edim artïndan toγruluχnuŋ.

[22]Xoymagïn meni, Biy, Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn mendän, [23]baχkïn bolušma maŋa, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

[1]Tügällängäninä Tit‘ọvnuŋ, alγïšï Tawit‘tä*n*. San 38.

[2]Ayttïm, ki saχlagaymen yolumnu menim da yazïχ etmägäymen tilim bilä menim.

Xoydum közät aγzïma menim, χar(43r)šï bolganda yazïχlï alnïma menim.

[3]Xulaχsïz boldum da ašaχlandïm, [tïyïldïm] ač öčäšmäχtän, aγrïχlarïm menim yäŋirdi [yangirti] menim.

[4]Xïzdï yüräkim menim χarnïma menim, da alγïšïma [=saγïšïma] menim yandï ot.

[5]Sözlädim tilim bilä menim da ayttïm:

Körgüz maŋa, Biy, soŋγumnu menim da sanïn künlärimniŋ menim, ne χadardïr, zera bilgäymen, ki ne χadar nemä eksiliptir mendän.

[6]Ošta ölčöv bilä χoyduŋ künlärimni menim, da küčlü [=küčü] χuvatïmnïŋ menim nečik heč nemädir alnïma menim, hälbät, barča bilä hečtir här adam tenli.

[7]Alay oχ, nečik yüzlämä, keziyir adam, hälbät, heč yergädän bušuryanïyïr, χaznalïyïr da bilmäs, kimgä yïyïštïrïyïr.

[8]Hali kimdir tözümlüküm menim? Dügül mi sen, Biy? Ya küčlü [=küčü] χuvatïmnïŋ dügül mi sendän maŋa?

[9]Barča töräsizlikimdän menim χutχardïŋ meni, taba essizlärgä ettiŋ meni.

(43v) [10]Xulaχsïz boldum da ačmadïm aγzïmnï menim, zera sen ettiŋ.

[11]Keri et mendän χïyïnïmnï menim, zera χuvatïndan χuluŋnuŋ [=χoluŋnuŋ seniŋ men eksildim.

[12]Azarlamaχ bilä yazïχ üčün ögütlädiŋ adamnï, oprattïŋ, nečik pavučïnanï, boyun anïŋ. Hälbät, hečtir här adam.

[13]Išit, Biy, alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim, yašïma menim tïyïlmagïn.

Kelginmen men alnïŋa seniŋ, χarib da kečkän, nečik barča atalarïm menim.

[14]Boš et maŋa, ki tïngaymen, negä diŋrä barmïyïrmen, χayda ki heč dayïn tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40]

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Tözmäχ bilä tözdüm Eyämizgä, da baχtï maŋa, da išitti alγïšïma menim.

[3]Čïχardï meni čuγurdan ~~barča~~ zabunluχnuŋ, gavdan da balčïχtan.

Toχtattï üstünä χayanïŋ ayaχlarïmnï menim da tüzätti barganïmnï menim.

(44r) [4]Xoydu aγzïma menim alγïš yäŋi, alγïšnï Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim.

Körgäylär köplär, da χorχkaylar, da umsangaylar Biygä; [5]sanlïdïr er, χaysïnïŋ atïna Eyämizniŋ umsasï bar anïŋ,

Baχmadï ol hečlikkä, da ne χuturγuluχka yalγan.

[6]Köp ettiŋ sen, Biy, Teŋrim menim, sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, saγïšïŋa seniŋ dügül kimesä, ki oχšagay saŋa.

Ayttïm da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; [7]χurbanlarga da bernälärgä biyänmädiŋ; χulaχ toχtattïŋ maŋa; bütöv χurban da yazïχ üčün klämädiŋ.

[8]Ol vaχtta ayttïŋ, ki ošta kelirmen men, bašïnda bitiklärniŋ yazïlïptïr menim üčün:

[9]Etmä maŋa erkiŋni seniŋ, Teŋrim menim, klädim da ọrẹnk‘iŋni seniŋ ičinä χarnïmnïŋ menim.

[10]Sövünčlülätiyim toγruluχuŋnu seniŋ yïχöv(44v)dä ulu, ošta erinlärimni menim heč tïyman sendän.

Biy, sen bildiŋ, ki [11]toγruluχuŋnu seniŋ heč yapmadïm yüräkimä menim, könülüküŋnü seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ.

Ayttïm da heč yašïrmadïm yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ žoγovurttan ulu.

[12]Evet sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï seniŋ mendän, ki yarlïγamaχïŋ seniŋ da könülüküŋ seniŋ här sahat yöpsüngäy meni.

[13]Dolaštïlar čövrämä yamanlar, χaysïlarïna yoχ edi alarga san, yetištilär maŋa töräsizliklärim menim, da men heč bolmadïm körmägä.

Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, da yüräkim menim χoydu meni.

[14]Klägin, Biy, χutχarma meni, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[15]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï klärlär edi ǯanïmnï menim kötürmä bunu, χaytkaylar (45r) keri da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[16]Kötürgäylär uyatnï ol sahat tezindän, χaysïlarï aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[17]Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barčasï, ki kliyirlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[18]Men yarlï da tilänčimen, Teŋri, saγïšla meni, bolušučïm da abravučïm menim, da sen, Teŋrim menim, kečikmägin. Dun 22, p'aṛk' 58 dundïr.

[Псалом 40/41] 40

[1]Saγmos Tawit'niŋ. San 40-tïr.

[2]San, χaysï saγïšlar yarlïnï da klänčini! Kündä yaman χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï üstünä yerniŋ da čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar töšäkindä aγrïχïnïŋ (45v) kendiniŋ, barča ornun anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

[5]Men ayttïm: Biy, yarlïγa maŋa, saγayt ǯanïmnï menim: men yazïχlïmen saŋa.

[6]Dušmanlarïm menim ayttïlar maŋa yaman: «Xačan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atï anïŋ?»

[7]Kirir edi körmä, hečlikni sözlär edi yüräkinä kendiniŋ, yïγar edi töräsizlikni ǯanïna kendiniŋ.

Čïχarï čïχar edi da anï sözlär edi, [8]menim üčün pïspïslarlar barča dušmanlarïm menim.

Saγïšladïlar yamannï üstümä menim, söznü [=sözün] töräsizliknïŋ χoydular üstümä menim.

[9]Mägär, kimlär yuχlar da daγïn heč mi artïχ turmïsar? [10]Zera da er eminlikimniŋ menim, kimgä da men umsandïm,

Xaysï yer edi ötmäkimni menim, arttïrdï etmä maŋa aldamaχnï.

[11]Evet sen, Biy, yarlïγa maŋa, turγuz meni, da töliyim alarga.

[12]*B*ununŋ bilä tanïyïm, ki biyändiŋ (46r) maŋa, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim.

[13]Evet meni zaγalsïzlïχïmda menim yöpsündüŋ, toχtattïŋ meni alnïŋa seniŋ meŋilik.

[14]Alγïšlï Biy Teŋri Israjęlniŋ meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay. *Dun 14.*

[Псалом 41/42] 41

[1]Esliliki üčün, Gǫrχa oγlunuŋ, san 41.

[2]Nečik hasrättir 1-müŋüzlü čovraχ suvlarïna, ol türlü hasrättir ǯanïm menim saŋa, Teŋri.

[3]Susaptïr ǯanïm menim saŋa, Teŋri, zorlu da tiri. Xačan kelip körüngäymen yüzünä Teŋriniŋ?

[4]Boldular maŋa yašlarïm menim yemäk kündüz da kečä, ol ki aytïrlar edi maŋa künüzün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[5]Bunu nečik aŋsam edi, täšvišlänir edi mendä ǯanïm menim, tiräklänir edim, ki kirgäymen otaχïna, tamašasïna övünüŋ Teŋriniŋ,

[Avazïna sövünčlüknüŋ, tapunmaχnïŋ da avazïna yaχšï tirliknïŋ.]

[6]Hali ne üčün χayγulusen, ǯanïm menim, ya ne (46v) üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[7]Ǯanïm menim asrï mušχullandï, bunuŋ üčün aŋdïm seni yerindän Jortanannïŋ, Hermondan, taγdan Kičiräk'tän.

[8]Teränliklär terändän sarnadïlar saŋa avazïna aχïnlarïŋnïŋ seniŋ.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim.

[9]Kündüz sïmarladï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ, kečä alγïšïn yäŋi da alγïšïm menim Teŋrigä tirlikim üčün menim.

[10]Ayttïm Teŋrigä: yöpsünövlüm menimsen, ne üčün keri ettiŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen χïstïrganda dušmanïm menim?

[11]Ufalganïna söväklärimniŋ menim tabaladïlar meni dušmanlarïm menim, aytïp maŋa könüsün [=künüzün], ki: «Xanï Teŋriŋ seniŋ?»

[12]Hali ne üčün χayγulusen, ǯa(47r)nïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar: χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. *Dun 13.*

[Псалом 42/43]

Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Yarγu et maŋa, Teŋri, da toγru et maŋa törämdä menim.

Ǯïnstan, ki dügül ari, adamdan yazïχlïdan, hillälidän χutχar meni.

[2]Sen, Teŋri, χuvatlatučïm menimsen, ne üčün unuttuŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen men ïnǯïtkanïna dušmanïmnïŋ menim?

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzüči bolgay maŋa, čïχargay meni taγïŋa ari da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïŋa seniŋ seγanïnïŋ Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋrim, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulusen, ǯanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋri-

gä, ta(47v)pungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 43.

[Колофон]

Xolarmen sizdän, χardašlar, ki aŋgaysiz men yazïχlï Lusig sargawaknï, nečä sarnasaŋïz bu saγmosnu.

[2]Teŋri, χulaχlarïmïz bilä bizim išittiχ, χaysï da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä

Išni, χaysï ki χïlïndïŋ künlärinä alarnïŋ, künlärdä ilgärigi.

[3]Xoluŋ seniŋ üzdü dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, χïynadïŋ žoγovurtnu da čïχardïŋ alarnï.

[4]Dügül ki χïlïčï bilä kendiläriniŋ meŋärsärlär yerni, da ne biläkläri alarnïŋ, ki χutχardï alarnï.

Yoχsa saγïŋ seniŋ, da biläkiŋ seniŋ, da yarïχï yüzüŋnüŋ seniŋ, zera sen biyändiŋ alarga.

[5]Sen kendiŋsen χanïm menim da Teŋrim menim, χaysï ki buyurdu χutχarïlmaχï üčün Jagopnuŋ.

(48r) [6]Seniŋ bilä dušmanlarïmïznï töviyiχ da atïŋ bilä seniŋ hečkä beriyiχ turganlarnï üstümüzgä bizim.

[7]Dügül ki yayïma menim umsanïpmen, da ne χïlïčïm menim tirgizir meni.

[8]Evet sen χutχardïŋ bizni dušmanlarïmïzdan bizim da heč etučilärimizni bizim uyatlï ettiŋ.

[9]Teŋri bilä ögüniyiχ künüzün da atïn anïŋ tapunïyïχ meŋilik.

[10]Yoχsa sen hali keri ettiŋ da rïsvayladïŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim.

[11]Xaytardïŋ bizni artχarï, ne ki dušmanlarïmïznï bizim, da körälmägänlär bizni taladïlar bizni.

[12]Berdiŋ bizni, nečik χoynu, soymaga da dinsizliktä taγïttïŋ bizni.

[13]Sattïŋ žoγovurtuŋnu seniŋ bašχa bahasïndan, da yoχtur sanï čaχïrïχïmïznïŋ bizim.

[14]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär (48v) bizim.

[15]Ettiŋ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäχkä bašlarïn elniŋ.

[16]Künlärimdä barča rïsvaylïχïm menim alnïma menimdir, da uyatnï [=uyatï] yüzümnüŋ menim yaptï meni

[17]Avazïndan rïsvay etučiniŋ da yaman aytučïnïŋ, yüzündän dušmannïŋ da χuvučïnïŋ.

[18]Bu barča keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadïχ, da ne yalγan čïχmadïχ niyätiŋdä seniŋ, [19]da ne χaytmadïχ artχarï yüräklärimiz bilä bizim.

Xaytardïŋ izimizni bizim yollarïŋdan seniŋ, [20]ašaχ ettiŋ bizni yerinä χïyï*n*nïŋ, da yaptïlar bizni kölgäsin [=kölgäsi] ölümnüŋ.

[21]Egär unutup esäχ biz atïn Teŋrimizniŋ bizim ya salgan bolgay χolumuz bizim teŋrilärgä yat,

[22]Hälbät, Teŋri izdär bunu, zera ol tergär yapuχluχun yüräkimizniŋ bizim.

[23]Seniŋ üčün öliyirbiz künüzün, hesepländiχ, ne(49r)čik χoynu soyulmaχlïχka.

[24]Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meŋilik.

[25]Nek χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ bizdän, unutïyïrsen miskinlikimizni da tarlïχïmïznï bizim?

[26]Ašaχ boldu čaχ topraχka boyumuz bizim, da yergä birikti belimiz bizim.

[27]Kel, Biy, boluš bizgä da χutχar bizni atïŋ üčün seniŋ. *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

[1]Soŋγusuna kečkän zamannïŋ. Oγlanlarïnïŋ Gorχanïŋ esliliki. Sarnamaχ sövük üčün.

[2]Aχtïrgay yüräkim menim gälädžilariŋni seniŋ yaχšï, da aytïyïm išimni menim χanga.

Tilim menim, nečik krič yazučïnïŋ tezyazučï, [3]körklü körümlüktä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

Yayïldïlar šnorhk‘ erinläriŋdän seniŋ, bunuŋ üčün alγïšladï seni Teŋri meŋilik.

[4]Xušan χïlïč beliŋä seniŋ, zorbaz, özdänlikiŋä körküŋnüŋ seniŋ.

(49v) [5]Xorgïn, tüzätkin da χanlïχ etkin könülük üčün, sekinlikiŋ da toγruluχuŋ üčün, da yol körgüzüči bolgay saŋa sk‘ančelik‘ bilä oŋuŋ seniŋ.

[6]Oχlarïŋ seniŋ itiläniptir, zorbaz, da yïγïnlar tibiŋä seniŋ tüškäylär, yüräkinä dušmanlarïna χannïŋ.

[7]Olturγučuŋ seniŋ, Teŋri, meŋi meŋilik, tayaχï χuvatnïŋ, tayaχï padšaχlïχïŋnïŋ seniŋ.

[8]Sövdüŋ toγruluχnu da körälmädiŋ egirlikni.

Bunuŋ üčün yaγladï seni Teŋri, Teŋriniŋ [=Teŋriŋ] seniŋ, yaγ bilä färâhliknïŋ artïχ, ne ki sïŋarlarïŋnï seniŋ.

[9]Mira, da temyan, da χïyaršämbär kiyinišiŋdän seniŋ, saraylarïndan fil söväklärindän, [10]χaydan ki färâhlatïrlar seni χïzlarï χanlarnïŋ hörmätkä.

Tursar χaničä saγïŋda seniŋ, kiyiniš bilä altunlu tüzülgän da šöhrätlängän.

[11]Išit, χïz, da kör, (50r) da ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ, unut eliŋni seniŋ da övün ataŋnïŋ seniŋ, [12]zera suχlandï χan körküŋä seniŋ.

Bu kendidir biyiŋ seniŋ, yerni öpkäysen buŋar, [13]da χïzï Dzuranïŋ yerni öpsär buŋar, da ber-

nälär bilä yüzün bunuŋ χuluχ etsärlär ululuχlarï žoγovurtnuŋ.

[14]Barča haybatï χïzïnïŋ χannïŋ ičkärtin, etäkläri altunlu, tüzülgän da donatkan.

[15]Eltkäylär χanga gojslarnï artïndan anïŋ, da sïŋarlarï*n* anïŋ eltsärlär aŋar.

[16]Küvürgäylär süvünčlük bilä da färâhlik bilä, da eltkäylär daǰarïna χannïŋ, [17]da ornuna atalarïŋnïŋ seniŋ bolgaylar oγlanlarïŋ seniŋ.

Turγuzgaysen alarnï buyruχčïlar barča yerdä, [18]da aŋïlgay atïŋ seniŋ barča ǰïnslar ǰïnsïna.

Bunuŋ üčün žoγovurtlar tapungaylar saŋa meŋilik da meŋi meŋilik.

[Колофон]

Yazïχlï Lusigni aŋgïn. (50v) *Dun 18.*

[Псалом 45/46] 45

[1]Gorχa oγlanlarïnïŋ, saγmos Tawit‘niŋ, 45.

[2]Teŋrimiz bizim išanč da χuvat, bolušučï üsnä tarlïχlarïmïz, ki taptïlar bizni asrï.

[3]Bunuŋ üčün χorχmïyïχ biz mušχullanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ yüräkinä teŋizniŋ.

[4]Čaχïrdïlar da mušχullandïlar suvlarï alarnïŋ, mušχullandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.

[5]Ketkänläri aχïn suvlarnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti otaχïn kendiniŋ Biyiktägi.

[6]Teŋri ortalarïna alarnïŋ, da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Teŋri ertädän čaχ ertägä diŋrä.

[7]Mušχullandïlar dinsizlär, da ašaχlandïlar χanlïχlar, berdi avazïn kendiniŋ Biyiktägi, da mušχullandï yer.

[8]Biy χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teŋrisi Jagopnuŋ.

[9]Keliŋiz da körüŋüz išlärin (51r) Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pešälär üstnä yerniŋ.

[10]Urdu urušlarnï χïrïγïndan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ, yaylarnï uvattï, yaraγlarnï sïndïrγaladï, da χalχanlarnï küydürdü ot bilä.

[11]Ertäläniŋiz da tanïŋïz, ki menmen [Teŋri], biyik bolïyïm dinsizliktä da biyikläniyim üstünä yerniŋ.

[12]Biyi χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir Teŋrisi Jagopnuŋ. *Dun 11.*

[Псалом 46/47] 46

[1]Saγmos, alγïšï Gorχa oγlanlarïnïŋ. Saγmos Tawit‘niŋ. San 46.

[2]Čap uruŋuz, barča dinsizlär, čaχïrïŋïz Teŋrigä avaz bilä sövünčlüknüŋ.

[3]Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üstnä barča yerniŋ.

[4]Taba ettiŋ bizni [=Tabi ettiŋ] žoγovurtnu bizgä da dinsizlärni tibinä ayaχlarïmïznïŋ bizim.

[5]Taŋladï bizni kendinä žaṛanklïχka, körkündän Jagopnuŋ, χaysï ki sövdü.

(51v) [6]Aγïndï Teŋri alγïš bilä, da Biyimiz bizim avazï bilä bïrγïnïŋ.

[7]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim, saγmos aytïŋïz χanïmïzga bizim, saγmos aytïŋïz.

[8]Xan ulu üstnä barča yerniŋ Teŋridir, saγmos aytïŋïz aŋar aχïl bilä.

[9]Xanlïχ etti Teŋri üstnä dinsizlärniŋ, Teŋri olturdu olturγučuna arilikiniŋ kendiniŋ.

[10]Buyruχčïlar žoγovurtlarnïŋ yïγïldïlar Teŋrisinä Aprahamnïŋ, zera Teŋriniŋ χuvatlarï yerdän asrï kötürüldülär. *Dun 9.*

[Псалом 47/48] 47

[1]Saγmos. Alγïš Gorχa oγlunuŋ. Ekinči šapatnïŋ.

[2]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï šähärinä Teŋrimizniŋ bizim, taγïna ari anïŋ.

[3]Bazïχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barča yerdä taγlarï Sionnuŋ, tiräsinä yarïmkečäniŋ šähäri χannïŋ ulu.

[4]Teŋri daǰarïnda kendiniŋ belgilidir, zamanïna, nečik bolušučï bolur edi alarga.

[5]Ošta χanlïχlarï yerniŋ yïγïldïlar (52r) da tüšsärlär birlämä.

[6]Kensiläri kördülär bu türlü da taŋlandïlar, mušχullandïlar, seskändilär, [7]da titröv tuttu alarnï.

Anda ïnčχamaχ, nečik toγurganda, [8]yel dä muχkâm uvatsar kerapnï Tarsistä.

[9]Nečik išittïχ, bu türlü dä kördüχ šähärinä Eyämiz χuvatlïlarnïŋ, šähärinä Teŋrimiznïŋ bizim.

Teŋri himlärin saldï aŋar meŋilik, [10]yöpsündüχ, Teŋri, yarlïγamaχïŋnï seniŋ ičinä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ.

[11]Atïŋa körä bu türlü dä alγïšïŋ seniŋ barča dünyâda, toγruluχ bilä toludur oŋuŋ seniŋ.

[12]Färâh bolsun taγ Sion, da sövünsärlär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[13]Dolašïŋïz Sionnu, χapsaŋïz anï da čövräläŋiz burǰlarïn anïŋ.

[14]Xoyuŋuz yüräkiŋizni siziŋ üsnä χuvatlïlarïnïŋ anïŋ, paylašïŋïz berkliklärin anïŋ, ki aytma bolgaysiz (52v) millätkä özgä:

[15]Budur Teŋri, Teŋrimiz bizim meŋi meŋilik, da bu kütkäy bizni čaχ meŋilik. *Dun 13.*

[Псалом 48/49] 48

[1]Gorχa oγlunuŋ. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Išitiŋiz bunu, barča ǰïnslar, χulaχ χoygan boluŋuz, barčaŋïz, ki turupsiz dünyâda.

[3]Toγunčlarï yerniŋ da oγlanlarï adamlarnïŋ, birlämä dövlätlilär da yarlïlar.

[4]Aγzïm menim sözläsär aχïllïχnï; da saγïšlarï yüräkimniŋ menim — tärtipni.

[5]Ašaχlatïyïm manilärgä χulaχïmnï menim, ačïyïm manilärni alγïš bilä ilgärtin:

[6]«Ne üčün barča χorχïyïrmen men künnüŋ yamannïŋ, zera töräsizlikim yerišimniŋ menim čövrämä boldular menim?»

[7]Umsanganlar sanga χuvatlarï bilä kendiläriniŋ, köplüχ ululuχlarïna kendiläriniŋ ögünsärlär.

[8]Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da bermäs Teŋrigä χutulmaχïn, [9]da ne bahasïn χutχar(53r)ïlmaχïnïŋ ǰanïnïŋ kendiniŋ.

Xazγan meŋilik, [10]da tirilirsen čaχ tügälinčä, da ne körmässen buzuχluχnu.

[11]Xačan körsäŋ, ki aχïllïlar ölärlär, birlämä fähamsïzlar da essizlär tas bolurlar da χoyarlar ululuχlarïn kendiläriniŋ yatlarga.

[12]Kerezmanlarï övläri alarnïŋ bolgay meŋilik, da otaχlarï alarnïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska, da sarnalsar atlarï alarnïŋ topraχïnda alarnïŋ.

[13]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.

[14]Bu yoldur azmaχlïχka alarga alarnïŋ, bundan soŋra aγizlarï bilä kendiläriniŋ biyängäylär.

[15]Nečik χoyunlar, tamuχka čïχara berilsärlär, da ölüm kütsär alarnï, da eyälik etsärlär alarga toγrular taŋ manïna.

Bolušluχlarï alarnïŋ oprangaylar tamuχta, da haybatlarïndan (53v) kendilärinä tüškäylär.

[16]Yoχsa tek Teŋri χutχargay ǰanïmnï menim χolundan tamuχnuŋ, χačan yöpsünsälär meni.

[17]Xorχmagïn, χačan ululansa adam da χačan köp bolsalar haybatï övünüŋ anïŋ.

[18]Zera dügül ki ölümünä kendiniŋ alsar birgäsinä barčanï, da dügül ki enärlär haybatï övünüŋ anïŋ birgäsinä.

[19]Yoχsa boyu anïŋ tirlikinä kendiniŋ alγïšlangay, tapungay saŋa, χačan yaχšï etsäŋ sen aŋar.

[20]Kirgäy ol čaχ ǰïnsïna atalarïnïŋ kendiniŋ, čaχ meŋilikkä diyin yarïχ körmägäy.

[21]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.

Dun 20, p‘aṛk‘ 42 dun.

[Псалом 49/50] 49

Saγmos Jasap‘nïŋ.

[1]Teŋri, teŋrilärniŋ Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toγušundan čaχ batïšïna künnüŋ.

[2]Siondan ulu könänmäχi χutχarïlmaχnïŋ, körkü anïŋ.

(54r) Teŋrimiz bizim belgili kelsär, [3]da Teŋrimiz bizim tïyïlmïsar.

Ot alnïna anïŋ yaltrasar, da čövräsinä anïŋ dufan ulu.

[4]Ündäsär köknü yoγartïn da yerni yarγulama žoγovurtun kendiniŋ, [5]yïγïštïrma kensinä arilikin kendiniŋ da χaysïlarï χoyarlar bernälärin niyätläriniŋ üstünä seγanïnïŋ anïŋ.

[6]Aytsarlar kök toγruluχun anïŋ, zera Teŋri yarγučïdïr.

[7]Išit, žoγovurtum menim, da sözliyim seniŋ bilä, da Israǰel, saŋa tanïχlïχ beriyim, ki Teŋri, Teŋriŋ seniŋ menmen.

[8]Dügül ki bernäläriŋ üčün seniŋ azar*l*ïyïrmen seni, zera χurbanlarïŋ seniŋ alnïma menimdir här sahat.

[9]Xabul etmän övüŋdän seniŋ ögüzlärni, da ne sürükläriŋdän seniŋ ečkilärni.

[10]Menimdir barča kazanlar ormandagi, kiyiklär taγdagi da barča hayvanlar.

[11]Bilirmen men barča χušlarnï köktägi, körkü tüz(54v)lärniŋ mendädir.

[12]Egär ačχïnsam, saŋa nemä heč aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ.

[13]Yemändir men etin ögüzläriŋ seniŋ [ögüzläriŋniŋ] seniŋ, da ne χanïn ečkiläriŋniŋ seniŋ ičärmen.

[14]Sungïn Teŋrigä χurban alγïšnïŋ da tügällä Biyiktägigä niyätiŋni seniŋ.

[15]Sarnasarsen maŋa kününä tarlïχïŋnïŋ seniŋ, men χutχarïrmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

[16]Yoχsa yazïχlïga ayttï Teŋri: «Nek sen, ne üčün här kez sözliyirsen toγruluχumnu menim, yaχom alïyïrsen niyätimni menim aγzïŋa seniŋ?

[17]Zera sen körälmädiŋ ögütümnü menim, keri ettiŋ da artχarï saldïŋ barča sözlärin aγzïmnïŋ menim.

[18]Egär körsäŋ edi oγrularnï, yügürür ediŋ alar bilä da itlär bilä χoyar ediŋ payïŋnï seniŋ.

[19]Aγzïŋ seniŋ arttïrïr edi yamanlïχnï, da tiliŋ seniŋ toludur hillälik bilä.

[20]Olturup χardašïŋdan seniŋ (55r) yaman sözlär ediŋ da üstünä oγlunuŋ anaŋnïŋ seniŋ χoyar ediŋ azmaχlïχnï.

[21]Bunu barča ettiŋ, da tïyïldïm saŋa, saγïndïŋ töräsiz esiŋä dä, ki men dä saŋa oχšagaymen.

Hali χaršïlïyïm da turγuzïyïm bunu barča alnïŋa seniŋ, [22]seziŋiz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz unutup esä Teŋrini.

Šahat, χapsalgaysiz, da kimsä bolmagay, ki χutχargay.

[23]Xurbanï alγïšnïŋ haybatlï etsär meni, da andadïr yol, χayda körgüzsäm aŋar χutχarmaχïn Teŋriniŋ».

Dun 24.

[Псалом 50/51] 50

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, [2]χačan keldi aŋar Nat‘an markarę, χačan ki barïp edi Persapę χatïna.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuŋa körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

(55v) [5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik toγru bolgaysen sözünädä seniŋ da yeŋüči yarγuda saŋa.

[7]Töräsizlik bilä bašladï da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da artïχ χardan aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, da sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰžan*n*ï toγru yäŋirt χa*r*nïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌žanïŋnï Ari se(56r)niŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ, ǰžan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χandan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet sen bütöv χurbanga heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰžan ašaχ, yüräkni aruv, ǰžannï ašaχ Teŋri heč etmästir.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgay duvarlarï Ẹrusaγẹmniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï čïχargay seγanïŋa seniŋ, ögüznü. *Dun 20.*

[Псалом 51/52] 51

[1]Yeŋmäχ üčün, da ustatlïχï üčün Tawit‘kä. [2]Zamanïna, χačan keldi Et‘omajeçi da ayttï Sawuγga, ki ošta Tawit‘ keldi övinä Apimẹlik‘niŋ.

[1]Начальнику хора. Псалом Давида,

[2]Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

[3]Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

[4]Многократно омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

[5]Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

[6]Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал, так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

[7]В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

[8]Ты, Господи, возлюбил истину, вневидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

[9]Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

[10]Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

[11]Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

[12]Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

[13]Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святаго не отними от меня.

[14]Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

[15]Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

[16]Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

[17]Господи! отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

[18]ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

[19]Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

[20]Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

[21]Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, будут принесены жертвы обетов наши, и возложат на алтарь Твой тельцов.

(56v) [3]Nek maχtangay yamanlïχta küčlü töräsizlik? [4]Künüzün egirlikni saγïšladï tilindä kendiniŋ.

Nečik yülgüč iti, itilädi hillälikni, [5]süvdü yamanlïχnï, ne ki yaχšïlïχnï, töräsizlikni, ne ki sözün toγruluχnuŋ.

[6]Sövdü ol barča sözlärin yemirmäχniŋ da tillärni hilläli.

[7]Bunuŋ üčün Teŋri yemirgäy anï soŋγuga diŋčä, üzgäy da čïχargay anï otaχïndan da kökün anïŋ yerindän tirilärniŋ.

[8]Körgäylär toγrular da χorχkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

[9]«Bu adamdïr, χaysï ki etmädi Teŋrini kendinä bolušučï, yoχsa umsandï bu köp χoǰalïχïna kendiniŋ da χuvatlandï hečlikindä kendiniŋ».

[10]Evet men — nečik zäytün teräki yemišli övündä Teŋriniŋ; umsandïm yarlïγamaχïna Teŋriniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[11]Tapunïyïm saŋa meŋilik, ki ettiŋ, da töziyim atïŋa seniŋ, zera tatlïsen alnïna arilärïŋniŋ seniŋ.

(57r) *Dun 8, p‘aṛk‘ 52.*

[Псалом 52/53] 52

[1]Yeŋmäχ üčün Maγaγet‘anïŋ. Esliliki Tawit‘kä.

[2]Ayttï fähamsiz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizliklärindä kendiläriniŋ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlïlïχnï.

[3]Teŋri köktän baχtï barča oγlanlarï adamlarnïŋ körmä, ki bar mïdïr kimesä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[4]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular;

Yoχtur kimesä, ki etkäy yaχšïnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[5]Nečik ne tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni,

Xaysï ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik ašamaχïn ötmäkniŋ, da Teŋrigä heč sarnamadïlar?

[6]Anda χorχkaylar χorχunu, χaysï ki bolmasa χorχmaχ, zera Teŋrigä [=Teŋri] sačar söväklärin adamlarga biyänčlilärniŋ.

Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, zera Teŋri etti heč anï.

(57v) [7]Kim bergäy Siondan χutχarïlmaχïn Israǰelniŋ! — χaytarganïnda Eyämizniŋ yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ sövünsär Jagop da färâh bolsar Israǰel. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

[1]Yeŋmäχ alγïš bilä. Esliliki Tawit‘niŋ. [2]Zamanïna, ki keldilär Zip‘aǫik‘lär da ayttïlar Sawuγga, ki ošta Tawit‘ yašïnïptïr, olturuptur bizdä.

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋdan seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözünä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär ǰanïmnï menim, da ne heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendilärïniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim; da Biy yöpsünövlüm ǰanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarmaχ bilä yamannï dušmanlarïma menim könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim bernämni sunïyïm saŋa, χosdovanel bolïyïm atïŋa seniŋ, Biy, (58r) zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïmnï menim kördü közlärim menim.

Dun 7.

[Псалом 54/55] 54

[1]Yeŋmäχ da alγïš. Saγmos esliliktän Tawit‘niŋ.

[2]Xulaχ χoy, Teŋri, alγïšïma menim da ne körümsüz etmä χoltχamnï menim.

[3]Baχkïn maŋa da išit maŋa, zera χayγurdum men aγïrlanganïma menim da mušχullandïm.

[4]Avazïndan dušmannïŋ da ïnǰïtmaχïndan yazïχlïnïŋ saptïlar maŋa, egirlik bilä, öčäšlänmäχ bilä öč saχladïlar maŋa.

[5]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χorχusu ölümnüŋ tüštü üstümä menim.

[6]Ah da titrämäχ bilä keldi üstümä menim, da yaptï meni χaranγuluχ.

[7]Aytïr edim: «Bersä edi kimesä maŋa χanatlar, nečik kügürčinniŋ, ki učkay edim, kötürülgäy edim, [8]yïraχlanïp, toχtagay edim yabanlïχta.

[9]Gümänim bar edi Teŋridä, ki χutχargay edi meni χïs(58v)χaesliktän, da zähirlänmäχtän täšvišli, tarlïχïndan kendiniŋ [=yüräkimniŋ]».

[10]Salgïn, Biy, da ayïrgïn tillärin alarnïŋ, zera kördüm töräsizlikni da χaršïlïχnï šähärdä.

[11]Kündüz da kečä dolaškan boldular duvarlarïnda anïŋ, [12]töräsizlik, yamanlïχ da yazïχ bar aralarïna alarnïŋ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnïŋ asï da χayïnlïχ.

[13]Zera egär dušman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaχom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä menim, yašïnïr edim, hälbät, andan.

[14]Evet sen, adam teŋläšim menim, yol körgüzüčim menim da tanïšïm menim.

[15]Hälbät, anda ž tatlïlattïŋ maŋa da saŋa yemäk, zera barïr ediχ bir söz bilä övünä Teŋriniŋ.

[16]Kelgäy ölüm üstünä alarnïŋ da tirilä egäč tüškäylär tamuχka, zera yamanlïχtïr turaǰaχlarï alarnïŋ da ortalarïna alarnïŋ.

[17]Men Teŋrigä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečägä, (59r) taŋ manïna, yarïmkündä

Sözlädim da ayttïm, da išitkäy avazïma menim, [19]χutχargay eminlik bilä ǰanïmnï menim yovuχlarïmdan menim, zera keräk bilä yetištilär üstümä menim.

[20]Išitkäy Teŋri da ašaχ etkäy alarnï, χaysï ki ilgäridir, ne ki meŋilik.

Yoχsa yoχ edi alarga teškirilmäχ, da ne χorχmaslar Teŋridän.

[21]Saldï χolun kendiniŋ tölöv etmä alarga, da alar murdarladïlar ọrẹnk'in anïŋ.

[22]Ayïrïldïlar yüräklängän yüzündän anïŋ, da etti yüräklärinä alarnïŋ.

Imšaχ edi sözläri alarnïŋ, ne ki cẹt', da kendiläri — nečik kesmäk.

[23]Salgïn Biygä χayγuŋnu seniŋ, da ol yedirir seni da bermäs meŋilik seskänmäχliχ toγruga.

[24]Sen, Teŋri, endirgäysen alarnï čoγuruna buzuχluχnuŋ, eränlär χan tökučilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläri(59v)niŋ, yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm. *Dun 22, p'aṛk' 38 dun.*

Alγïšï Movsẹsniŋ

[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

[22]Zera ot χapundu öčäšlänmäχimdän menim, örtäsär da ensär čaχ tamuχnuŋ tibinä,

Yegäy yerni da barča bitiši yerniŋ alarnïŋ, yandïlar ot bilä, örtängäylär himläri taγlarïnïŋ alarnïŋ.

[23]Yïγïy*ïm* yamanlïχlarï üsnä alarnïŋ da oχlarïm bilä menim tügälliyim alarnï.

[24]Opranganlar da zabunlaganlar ačlïχtan, kazandan sïndïrγalagan, leš tüškän barča učar χuślarga köktägi.

Yïlan ǰïnslarïn oŋalmaχsïz yeberiyim üstünä alarnïŋ, kazanlarnï pustalïχnïŋ, ki berli da arlï suvragaylar alarnï yer üstnä.

[25]Čïχartïn oγlanlarïn χïrγïn etkäy alarnï χïlïč, da ičkärtin övlärindän anda χalabalarï χorχunuŋ

Otuzyašarlarnï gojslar bilä birgä da oγlanlar toχtalgan χartlar bilä birgä.

(60r) [26]Ayttïm, ki: «Taγïtkaymen alarnï da tïγïyïm jišadaglïχïn alarnïŋ ǰïnslarïndan».

[27]Egär ki yoχ öčäšmäχi üčün yüräklängäniniŋ dušmannïŋ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklängäylär öktämlänip dušmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim χuvatlï, da dügül Biy Teŋri etti bunu barča».

[28]Zera ǰïns bir saγïšlarïn tas etučidirlär alar, da yoχtur alarda aχïl, [29]da saγïšlamadïlar eskä alma bu barča, da hali yöpsüngäylär uyatnï boylarïna kendiläriniŋ.

[30]Tamaša bir ulu budur, nečik bir miŋni χuvalagay ya 2 tümänni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teŋri čïχara bermäsä edi alarnï da bersä edi alarnï χollarïna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[31]Zera dügüllär gurk'larï alarnïŋ, nečik Teŋrimiz bizim, yoχsa dušmanlarïmïz bizim yaman saγïšlïyïrlar.

[32]Baγïndan Sotomnuŋ edi borla te(60v)räki alarnïŋ, da tikmäsi alarnïŋ Komordan.

Borlasï alarnïŋ borlasï leγilïχïnïŋ, da salχïmï alarnïŋ leγilïχïndan ötnüŋ.

[33]Yüräklänmäχi aǰdahalarnïŋ čaγïrï alarnïŋ, yüräklänmäχi oχ yïlanlarïnïŋ murdarasïz [=müdarasïz] bašχa saγaymaχtan.

[34]Dügül mi bu barča yïγïlïptïr mendä, möhürlängän saχlanïyïrlar χaznamda menim?

[35]Kününä öč tölämäχniŋ töliyim alarga, zamanïnda, χačan urunsa taška ayaχlarï alarnïŋ.

Yovuχtur künü tas bolmaχlarï alarnïŋ, yetišiptir hadirlik bilä Biy üstünä alarnïŋ.

[36]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ, da χullarïnda kendiniŋ övünür.

Zera kördü alarnï yorulgan, bošangan da čïχara berilgän yäsirlikkä.

[37]Da aytsar Biy: χayïdïr guṛk'larïŋïz siziŋ, χaysïlarïna umsanïp ediŋiz siz alarga, [38]χaysïlarïnïŋ ki yaγlarïn χasaplarïndan yer ediŋiz da ičär ediŋiz čaγïrïn χurbanlarïnïŋ?

(61r) Hali tursunlar, bolušsunlar da bolsunlar sizgä arχa.

Sarnamaχï Movsẹs markarẹniŋ

[39]Tanïŋïz da körüŋüz ki menmen, da yoχtur özgä Teŋri, bašχa mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, tövärmen da men oŋaltïrmen, da ne kimesä bolur, ki čïχargay sizni χolumdan menim.

[40]Kötürdüm kökkä χolumnu menim, ant ičtim saγïm bilä menim da ayttïm, ki tirimen men meŋilik.

[41]Itiliyim, nečik yašnamaχnï, χïlïčïmnï menim da izdämä öčnü češiyim saγïmnï menim.

Töliyim tölövün dušmanlarïma menim da körälmäslärimä menim töliyim tölövlärin alarnïŋ.

[42]Ičiriyim oχumnu menim χanïndan alarnïŋ, da χïlïčïm menim yegäy et χanïndan yaralarnïŋ yasïr bolgan, bašlarnïŋ buyruχčïlarnïŋ dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Färâh bolsun kök anïŋ bilä, da yerni öpkäylär aŋar barča oγlanlarï Teŋriniŋ.

Färâh boluŋuz, dinsizlär, žoγovur(61v)tu bilä anïŋ, küčäytkäylär anï barča frištäläri Teŋriniŋ.

Izdämäχ bilä izdäldi [=izdädi] öčnü χanïndan oγlanlarïnïŋ alarnïŋ, tölövü dušmanlarïnïŋ alarnïŋ töländi alarga.

Tölövün körälmäsizlärinin alarnïŋ töländi alarga, arïtkay Biy yerni žoγovurtunuŋ kendiniŋ.

[Молитва и колофон]

Sensen Biyimiz bizim, sen K'risdos χutχaručïmïz bizim, seni alγïšlagay ǰanïmïz bizim, adam sövüči Biy. Pareχǫ″.

Yazïldï t'vagan 1030 [1580].

Bu ganon saγmos 320 — 3 yüz igirmi dundïr.

Bu 4-ünči ganon oγormeadïr.

[Псалом 55/56] 55

[1]Yeŋmäχ üčün, žoγovurtka, ki aruvluχtan yïraχlanïp edilär. Zamanïna, ki tutup edilär anï yat millät Kętta. Tawit'niŋ nïšan yazovu. San 55-tir.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, zera bastï meni adam, künüzün urušlar ïnǰïttïlar meni.

[3]Bastïlar meni dušmanlarïm menim (62r) künüzün, köp boldular, kimlär ki čarïšïrlar edi birgämä biyikliktän.

[4]Kündüz men χorχmandïr, zera Biygä umsandïm, [5]Teŋri bilä ögüniyim sözümnü menim, Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[6]Künüzün sözümnü rïsvayladïlar, menim üčün edi saγïšlarï alarnïŋ yamanlïχka.

[7]Xarib bolgaylar da yašïna-yašïna kezgäylär alar, ayaχlarïma menim közätkäylär, nečik dä χast etärlär edi boyumnu menim.

[8]Nečik heč nemädän keri etsärsen alarnï, öčäšmäχ bilä žoγovurtnu tabi etsärmen?

[9]Teŋri, tirlikimni menim aytïyïm saŋa, χoyïyïm yašlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, nečik atadïŋ sen maŋa.

[10]Xaytkaylar dušmanlarïm menim artlarïna kendiläriniŋ kününä, χačan sarnasaχ saŋa.

Ošta tanïdïm, ki Teŋrim menim sensen, [11]Teŋrini alγïšlïyïm sözüm bilä menim da Biyni ögiyim sözümdä (62v) menim, [12]Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[13]Mendändir niyätim menim, χaysï ki bersärmen saŋa, Teŋri, alγïš bilä.

[14]Xutχardïŋ ǰanïmnï menim ölümdän, közlärimni menim yašlardan, ayaχlarïmnï menim azmaχlïχtan, biyänčli bolïyïm [alnïna Eyämizniŋ] topraχïnda tirilärniŋ. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

[1]Yeŋmäχ. Buzmagïn. Tawit'niŋ nïšanlï yazovu. Zamanïnda, ki χačan χačïp edi ol yüzündän Sawuγnuŋ pečeraga anda.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, yarlïγa maŋa, zera saŋa umsandï ǰanïm menim.

Kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsanïyïχ čaχ aškïnča töräsizlik.

[3]Čaχïrdïm Teŋrigä biyiktägi, Teŋrigä, yaχšï etüčimä menim.

[4]Yeberdi köktän da tirgizdi meni, χoydu masχaralïχka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teŋri yarlïγamaχïn da könülükün kendiniŋ da χutχardï [5]ǰanïmnï menim arasïndan kazanlarnïŋ, ki čïrïm etiyir edim (63r) men mušχullanïp.

Oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ tišläri kendilärinin yaraγ da oχlardïrlar, da tilläri alarnïŋ — nečik iti χïlïč.

[6]Biyiklänipsen sen, Teŋ*ri*, köktä, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Sïrtmaχ hadirlädilär ayaχlarïma menim da ašaχ ettilär boyumnu menim, χazdïlar alnïma menim terän čuγur da tüštülär kendiläri anda.

[8]Hadird*ir* yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[10]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǰïnslar arasïna.

[11]Ulu boldu čaχ kökkä diyin yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutka diŋrädir könülüküŋ seniŋ.

[12]Biyiksen sen köktä, Teŋri, barča yerdä bardïr haybatïŋ seniŋ. (63v) *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

[1]Aŋmaχ üčün. Buzmagïn yazovun nïšannïŋ.

[2]Egär ki toγru da toγruluχnu sözläsäŋiz edi, na toγru yarγu etär ediŋiz oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[3]Zera da hali dä yüräkiŋizgä siziŋ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni χollarïŋïz siznïŋ χozγïyïr.

[4]Yat boldular yazïχlïlar anadan, aldandïlar χarnïnda da sözlädilär yalγan.

[5]Yüräklänmäχi alarnïŋ oχšašïna körä yïlannïŋ, nečik χara yïlan, ki yumuptur χulaχlarïn kendiniŋ,

[6]Ki išitmägäy ol avazïn ǰžadunuŋ ǰardar da almagay ot ot berüči aχïllïdan.

[7]Teŋri ufatkay tišlärin alarnïŋ aγïzlarïna kendilärinin, da tišlärin aslanlarnïŋ sïndïrgay Biy.

[8]Alčaχ bolgaylar alar, nečik suv, ki tökülür, [9]χorulganda yayï anïŋ χovušlangan [=χovušlangay], nečik balaγuz, ki erir, da tügängäylär.

[10]Tüštü ot, da körmädilär günäšni, čaχ eslärinä alïp (64r) edilär tegänäklärin kendilärinin, nečik tižnig, öčäšmäχ bilä tiriläp örtägäy alarnï.

[11]Färâh bolgay toγru, χačan körsä tölövün, da χolun kendiniŋ yuvgay χanïndan yazïχlïnïŋ.

[12]Da aytkay adam, ki könüsündän bardïr yemiši toγrunuŋ da bardïr Teŋri, ki yarγular alarnï yerdä. *Dun 10.*

[Псалом 58/59] 58

[1]Yeŋmäχ üčün. Buzmagïn nïšan yazovun Tawit‘niŋ. Zamanïna, ki yeberdi Sawuγ da čöp-čövrä aldï övin anïŋ, ki öldürgäy edi anï, san 58.

[Колофон]

Yazïχlï Lusigni aŋgïn.

[2]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Teŋri, alardan, ki turupturlar üstümä menim, abra meni.

[3]Xutχar meni alardan, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, erlärdän χan tökučilärdän abra meni.

[4]Ulama boyumnu menim klädilär da yetištilär üstümä menim χuvatlïlar.

Ne yazïχïm menim, da ne ašïnganlarïmïz, [5]bašχa yaz(64v)ïχtan yügürdüm da toγru boldum.

Oyan alnïma menim da kör [6]sen, Biy χuvatlïlarnïŋ, Teŋrisi Israjęlniŋ.

Baχkïn da därman etkin barča dinsizlärgä, yarlïγamagïn barčasïna, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[7]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[8]Alar yaŋšagaylar aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da χïlïč bardïr erinlärinä alarnïŋ:

Evet hali kim išitti bunu? [9]Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heč etärsen barča dinsizlärni.

[10]Xuvatïmnï menim saŋa saχlïyïm, zera Teŋri bolušučïm menimdir.

[11]Teŋrim menim, yarlïγamaχï anïŋ ertälängäy maŋa, [da Teŋrim menim körgüzgäy] maŋa dušmanlarïmnï menim.

[12]Öldürmägin alarnï, ki unutmagaylar žoγovurtuŋnu seniŋ.

Taγïtkïn alarnï χuvatïŋ bilä seniŋ da salgïn alarnï, zera sensen abrovučïm menim, Biy.

[13]Yazïχlarï aγïzlarïnïŋ alarnïŋ (65r) da sözläri erinläriniŋ alarnïŋ, tutušurlar alar öktämlikläri bilä kendiläriniŋ.

Xarγïš da yalγanlïχ, čïχara berilsärlär, [14]soŋγuda öčäšmäχ bilä tügängäylär da tapulmïsarlar.

Bildilär, ki Teŋri eyälik etär Jagǫpka da barča χïrïγlarïna yerniŋ.

[15]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[16]Alar yayïlgaylar yemä, yoχsa, egär toyunmasalar, mïrmïldanïrlar.

[17]Men alγïšlïyïm χuvatïn Eyämiznïŋ, sövüniyim ertäräk yarlïγamaχïŋda seniŋ.

Boldu menim abrovučïm da övü išančïmnïŋ, kününä tarlïχïmnïŋ menim bolušučïm menim.

[18]Saŋa saγmos aytïyïm, Teŋri išančïm menim, Teŋri yarlïγovučïm menim. *Dun 21.*

[Псалом 59/60] 59

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχtän [da nïšan] yazovu kečkän zamannïŋ, öčäšmäχtän [2]ol zamanda küydürdü aχïn suvlar arasïna Asori ulusun da χaytkanda χïrdï Jovap bir dolinada 12 000 adam.

(65v) [3]Teŋri, keri ettiŋ da buzduŋ bizni; öčäšländiŋ — da šaγavatlanïrsen bizgä.

[4]Teprättiŋ yerni da mušχullatïrsen bunu; saγayt tövülgänin bunuŋ, zera seskändi.

[5]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ berklikni da berdiŋ bizgä ičmä čaγïrïn aχïlsïzlïχnïŋ.

[6]Berdiŋ χorχkanlarïŋa seniŋ nïšan*, ki saχlangaylar yüzündän yaynïŋ.

**Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklüläriŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Sövüniyim, biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk‘ęm ulusun da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγat ulu, da menimdir Manasę, Ep‘rem χuvatlatučï bašïmnïŋ menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegän*äs*i umsamnïŋ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋ(66r)a özgä ǯïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmadan?

[12]Dügül mi sen, Teŋri, ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, zera hečtir χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol heč etkäy alarnï, χaysï ki χïstïrïyïrlar bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim, da baχ, Biy, alγïšïma menim.

[3]Xïrïyïndan yerniŋ sarnadïm saŋa, čaχ emgänginčä yüräkimä menim.

Xayada biyik ettiŋ meni, yol körgüzdüŋ maŋa, [4]da menim bolduŋ umsam, da burǯum χuvatlï bolduŋ maŋa yüzündän dušmannïŋ.

[5]Turïyïm men otaχïŋda seniŋ meŋilik da yapunïyïm kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ.

[6]Sen, Teŋri, išit(66v)tiŋ alγïšïma menim, berdiŋ meŋärmäχliχ, χaysïlarï ki χorχarlar atïŋdan seniŋ.

[7]Kün-kündän arttïrdïŋ χannïŋ yïllarïn anïŋ künläriniŋ ǯïnslardan čaχ ǯïnska diŋrä.

[8]Bardïr da χalïr meŋilik alnïna Teŋriniŋ yarlïγamaχ da könülük, kimlär ki χolarlar andan.

[9]Bu türlü saγmos aytïyïm saŋa meŋi meŋilik da beriyim saŋa alγïšïmnï kün kün artïndan.

Dunk 8, p‘aṛk‘ 48 dun.

[Псалом 61/62] 61

[1]Yeŋmäχ üstünä Titomnuŋ, saγmos Tawit‘niŋ.

[Колофон]

Yazïχlï Lusig sargawaknï aŋgïn.

[2]Tek yalγïz Teŋrigä hnazant bolgïn, ǰanïm menim, zera andandïr maŋa χutχarïlmaχ.

[3]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen artïχ.

[4]Negä diŋrä tursarbiz üstünä adamnïŋ? Öldürmägä barčaŋïznï, nečik duvarnï χaχutlangan da četänni keri salïngan.

(67r) [5]Evet yalγïz hörmätimni menim saγïšladïlar keri etmä mendän da yügürdülär susamaχlarïna kendiläriniŋ.

Aγïzlarï bilä kendiläriniŋ alγïšlïyïr edilär, da yürägläri bilä χarγïyïr edilär.

[6]Evet, haybat [=hälbät], Teŋrigä hnazant bolgay ǰanïm menim, zera andandïr maŋa tözümlük.

[7]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen.

[8]Teŋridändir χuvatïm menim da haybatïm menim, Teŋri bolušluχum bilä menim [=bolušluχum menim], umsam menim Teŋridä.

[9]Umsanïyïχ aŋar, barča yïγïnlarï žoγovurtlarnïŋ, tökünüz alnïna anïŋ yüräkiŋizni siziŋ, zera Teŋri bolušučïmïzdïr bizim meŋilik zamanlardan.

**Hankisd, ki aŋïlïr tïnčlïχ.*

[10]Hälbät, hečtirlär oγlanlarï adamlarnïŋ, yalγandïrlar oγlanlarï adamlarnïŋ, tartovlarïnda kendiläriniŋ (67v) yazïχlanïrlar, da kendiläri hečliktädirlär birgä.

[11]Umsanmaŋïz egirlikkä, sapmaχka, suχlanmaŋïz, da ululuχ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiŋiz sizniŋ.

[12]Bir kez sözlädi Teŋri, da ekinči bunu išittiχ.

Teŋriniŋdir χuvatï, [13]da seniŋ, Biy, yarlïγamaχïŋ, da sen töläsärsen här birinä išlärinä körä alarnïŋ. *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχ üčün. Xačan edi ol anabadda anda J̌uvhutluχta. San 62.

[2]Teŋri, Teŋrim menim, men saŋa ertäräk turarmen, susadï saŋa ǰanïm menim, ne χadar daγïn artïχ tenim menim,

Nečik yer yabanlïχta da suvsuzluχta, χayda ki yoχtur kendindä yol.

[3]Bu türlü arilärdä körüniyiχ saŋa — körmä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da haybatïŋnï seniŋ.

[4]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa yarlïγamaχïŋ (68r) seniŋ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγïšlïyïm seni tirlikimä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï menim.

[6]Nečik yaγnïŋ semizlikindän, tolungay boyumnu [=boyum] menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm menim.

[7]Zera egär aŋsam edi seni tošäkimdä menim, taŋ manïna ertäläniр sözlär edim saŋa.

[8]Ki bolduŋ menim ~~bošatučïm da~~ bolušučïm, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ sövüniyim.

[9]Keldi artïŋdan seniŋ ǰanïm menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar heč yergädän izdädilär ǰanïmnï menim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniŋ, [11]čïχara berilgäylär χoluna χïlïčnïŋ, da ülüšläri tülkülärniŋ bolgaylar.

[12]Xan umsandï Biygä, ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki ant ičär(68v)lär andan, χapuškay aγïzlarï alarnïŋ, χaysïlarï sözlärlär egirlikni. *Dun 11.*

[Псалом 63/64] 63

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ. San 63.

[2]Išit alγïšïma, Teŋri, yalbarmaχïmda menim saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar ǰanïmnï menim.

[3]Yapkaysen meni yïγïnlarïndan yamanlarnïŋ, köplüχündän, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[4]Kimlär ki itilädilär, nečik χïlïč, tillärin kendiläriniŋ, χordular yaylarïn kendiläriniŋ nemägä leγïlïχka.

[5]Salma yapuχluχka alarga, kimlär ki toγrudurlar yürägläri bilä, ansïzïm salgaylar alarga da χorχmagaylar.

[6]Xaysïlarï ki küčäyttilär boylarïn kendiläriniŋ sözlärgä yamanlïχnïŋ, saγïšladïlar yašïrma maŋa sïrtmaχ da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy».

[7]Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäχni.

Kelgäy adam te(69r)ränlikinä yüräkiniŋ kendiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralarï alarnïŋ, [9]χaçak‘landïlar alarda tilläri kendiläriniŋ, da mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki baχarlar alarda.

[10]Xorχtular barča adamlar, da ayttïlar išlärin Teŋriniŋ, da yaratkanlarïn alarnïŋ [=anïŋ] eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay toγru Biygä da umsangay aŋar, anïŋ bilä ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki toγrudurlar yürägläri bilä. *Dun 10, p‘aṛk‘ 34 dun.*

[Псалом 64/65] 64

[1]Yeŋmäχ. Saγmos Tawit‘niŋ. Sarnamaχ avaz bilä Eremia, da Ezegiẹl, da žoγovurtnuŋ, χačan čïχma kladilär yat ulustan, san 64.

[2]Saŋa yarašïr alγïš, Teŋri, Siondan, da saŋa bergäylär alγïš Erusaγẹmdä.

[3]Išit alγïšïma menim, zera barča saŋa tenlär kelgäy.

[4]Sözläri töräsizlärniŋ χuvatlandïlar üstü-(69v)müzgä bizim, χïrsïzlïχïmïznï bizim sen arïtkaysen.

[5]San, χaysïn ki taŋladïŋ da yöpsündüŋ, da turgaylar köšküŋä seniŋ.

Tolïyïχ biz igilikindän övüŋnüŋ seniŋ, aridir daǰarïŋ seniŋ tamašalï toγruluχ bilä.

[6]Išit bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, umsasï barča χïrïylarïnïŋ dünyâniŋ da χaysï ki teŋiz yïraχ,

[7]Kim hadirlär taγlarnï χuvatï bilä kendiniŋ da kiyiptir χuvat bilä,

[8]Kim mušχullatïr ululuχun teŋizniŋ da avazïn anïŋ ašaχlatïr.

[9]Mušχullangaylar dinsizlär da χorχkaylar turučïlar yerdä nïšanlarïŋdan seniŋ.

Čïχkanïna ertäniŋ kečχurun sövünsärlär, [10]baχtïŋ yergä, da ičirdiŋ anï, da köp ettiŋ ululuχun anïŋ.

Özäni Teŋriniŋ tolu boldu suvlar bilä, hadir ettiŋ yemä(70r)kin anïŋ, zera bu türlüdür hadirlik.

[11]Tarlovun anïŋ ičirdiŋ da köp ettiŋ hasilin anïŋ.

Yaγïšïna anïŋ färâh bolur bitiši anïŋ, [12]alγïšlangay taǰï yïlnïŋ tatlïlïχïŋa seniŋ.

[13]Tüzläriŋ seniŋ tolgaylar semizlik bilä, semirgäylär [=semirtkäylär] körkün yabanlïqnïŋ.

Örlär sövünčlük kiygäylär, [14]da kiygäylär χočlarï χoyunlarnïŋ.

Egišlär köp etsärlär ašlïχlarnï, čaχïrgaylar da alγïšlagaylar. *Dun 16.*

[Псалом 65/66] 65

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ. San 65.

Čaχïrïŋïz Teŋrigä, barča yerlär, [2]saγmos aytïŋïz atïna anïŋ da beriŋiz haybatnï alγïšïna anïŋ.

[3]Aytïŋïz Teŋrigä: «Nečik ki χorχuludur išläriŋ seniŋ! Köp χuvatïŋa seniŋ yalγan χaldïlar saŋa dušmanlarïŋ seniŋ.

[4]Barča yerdä yerni öpkäylär saŋa, saγmos aytkaylar saŋa da saγmos aytkaylar atïŋa seniŋ».

(70v) [5]Keliŋiz da körüŋüz išin Teŋriniŋ, nečik ki χorχuludur saγïš bilä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

[6]Kim χaytardï teŋizni χuruga, da özän ötläš aštïlar ayaχlar bilä.

Anda färâh bolïyïχ biz aŋar, [7]ki eyälik ettilär χuvatlarï bilä kendiniŋ meŋilik.

Közläri anïŋ dinsizlärgä baχïyïr, χaysïlarï ki ačïχlattïlar [=ačïylattïlar] anï, biyiklänmägäylär boylarïnda kendiläriniŋ.

**Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[8]Alγïšlaŋïz, dinsizlär, Teŋrimizni bizim, išitövlü etiŋiz avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[9]Ol, χaysï ki berdi ǰanïmnï menim tirlikkä da bermädi titrämäχ ayaχlarïmïzga bizim.

[10]Sïnadïŋ bizni, Teŋri, da tergädiŋ, nečik dä tergälir kümüš.

[11]Endirdiŋ bizni sïrtmaχka, χoyduŋ tarlïχka arχamïznï bizim [12]da kečirdiŋ adamlarnï üsnä bašïmïznïŋ biznim.

(71r) Aštïχ biz otnu da suvnu, da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[13]Kiriyim övüŋä seniŋ bernälär bilä, beriyim saŋa niyätimni menim, [14]χaysï ki atadï saŋa erinlärim menim, χaysï ki aγzïm menim sözlädi tarlïχta.

[15]Bütöv χurbannï tüzälgän sunïyïm saŋa χočlar bilä da temyan bilä da saŋa sunïyïm tovarlar bilä da *ečkilär*.

[16]Keliŋiz, išitiŋiz maŋa, da aytïyïm sizgä, barčanïz, kimlär ki χorχarsiz Teŋridän, χaysï nemäni etti boyuma menim.

[17]Aŋar aγzïm bilä menim sarnadïm da biyiklätiyim anï tilim bilä menim.

[18]Yazïχlarïmnï egär körsäm edi yüräkimdä menim, yoχsa mï išitir edi maŋa Biy?

[19]Bunuŋ üčün išitti Teŋri da baχtï avazïna χoltχamnïŋ menim.

[20]Alγïšlïdïr Teŋri, χaysï ki keri etmädi alγïšïmnï menim, da dügül yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän. (71v) *Dun 18.*

[Псалом 66/67] 66

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ, 66.

[2]Teŋri, yarlïγa bizgä da alγïšla bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä da yarlïγa bizgä —

[3]Tanïma yerdä yoluŋnu seniŋ, ǰïnslar arasïna barča χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[4]Tapungaylar saŋa žoγovurtlar, Teŋri, tapungaylar saŋa žoγovurtlar barča.

[5]Färâh bolgaylar da sövüngäylär ǰïnslar, zera sen yarγularsen žoγovurtnu toγruluχka, da ǰïnslarga [yerdägi sen] yol körgüzürsen.

[6]Xosdovanel bolgaylar saŋa, Teŋri, žoγovurtlar, šükürlängäylär sendän žoγovurt barča.

[7]Yer berdi yemišin kendiniŋ, da alγïšladï bizni Teŋri, Teŋrimiz bizim.

[8]Teŋrimiz bizim alγïšlagay bizni, da andan χorχkaylar barča χïrïγlarï yerniŋ. *Dun 7, p'aṛk' 42.*

[Псалом 67/68] 67

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Turgay Teŋri, da taγïl(72r)gay barča dušmanlarï aniŋ, χačkaylar körälmägänläri aniŋ yüzündän anïŋ.

[3]Nečik eksilir tütün, eksilsärlär, nečik erir ba-

laγuz alnïna otnuŋ, ol türlü tas bolurlar yazïχlïlar yüzündän Teŋriniŋ.

[4]Toγrular färâh bolgaylar, da sövüngäylär alnïna anïŋ, da sövüngäylär färâhliklärinä kendiläriniŋ.

[5]Alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, yol etiŋiz aŋar, ki olturup kün batïšï sarï, da Biydir atï anïŋ.

Sövünsärlär alnïna anïŋ da mušχullansarlar yüzündän anïŋ.

[6]Xaysï ki atasïdïr öksüzlärniŋ da yarγučïsï tullarnïŋ Teŋri yerinä arilikiniŋ kendiniŋ.

[7]Teŋri sïγïndïrïr bir yergä bilä övdän [=övdä] da čïχarïr baγlïlarnï χuvatï bilä kendiniŋ, bu türlü dä ačïγlïlarnï, ki sïγïnïptïrlar kerezmanlarda.

[8]Teŋri, čïχmaχïŋ seniŋ alnïna...

[Страниц 72v и73r в нашей копии нет].

(73v)...dan tišläriniŋ anï čïχarï tartïyïm,

[24]Nečik čïlangay ayaχlarïŋ seniŋ χanga da tilläri itläriŋniŋ seniŋ χanïndan dušmanlarïŋnïŋ seniŋ».

[25]Köründülär ketkänläriŋ seniŋ, Teŋri, barganï Teŋriniŋ, χanïmïznïŋ bizim ari.

[26]Ertäländilär buyruχčïlarï čïχarma alγïšnï ičinä gojslarnïŋ da ögövüčilärniŋ.

[27]Yïχövdä alγïšlaŋïz Teŋrini da Biyni čovraχlarïndan Israjęlniŋ.

[28]Anda Peniamin oγlanlïχïndan tamašalï, buyruχčïlarï Jutanïŋ, yol körgüzičiläri anïŋ, buyruχčïlarï Zapuγovnnuŋ da buyruχčïlarï Nęp‘t‘aγęmniŋ.

[29]Buyur, Teŋri, χuvatïŋ bilä seniŋ, χuvatlat bunu, ki toχtattïŋ bizgä.

[30]Sarayïŋdan seniŋ Erusaγęmdän saŋa sungaylar χanlar χurbanlarïn.

[31]Öčäš kazanïna χamïšlïχnïŋ, yïγïnlarïna ögüzlärniŋ da böl(74r)äklärinä inäklärniŋ.

Heč bolgaylar alar, χaysï ki tapïptïrlar kümüš bilä, taγïtkïn dinsizlärni da χaysïlarï klärlär uruš bilä.

[32]Kelgäylär frištälär Mïsïrdan, Hïntistanlïlar ilgärtin χol berüči bolgaylar Teŋrigä.

[33]Xanlïχlarï yerniŋ, alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz Eyämizgä.

[34]Yol etiŋiz aŋar, χaysï ki olturupsiz [=olturuptur] köknüŋ kökünä kün toγušuna.

Ošta bergäy avazïn kendiniŋ, avaz χuvatnïŋ, [35]da beriŋiz haybatnï Eyämizgä.

Üstünä Israjęlniŋ ulu könänmäχi anïŋ, χuvatï anïŋ čaχ bulutka dirä köknüŋ.

[36]Tamašalïdïr Teŋri üstünä ariläriniŋ kendiniŋ, Teŋri Israjęlniŋ.

Ol bergäy χuvatnï, toχtalmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ. Alγïšlïdïr Teŋri.

[Колофон]

Yalbarïp χolarmen sizdän, χardašlar, aŋgaysiz men yazïχlï Lusig sargawaknï här aytkanda.

(74v) *Dun 38.*

[Псалом 68/69] 68

[1]Yeŋmäχ üčün. Kečkän zämanälärniŋ. Saγmos Tawit‘niŋ. San 68.

[2]Tirgiz meni, Teŋri, zera yetištilär suvlar d̲žanïma menim, [3]battïm men teränlikinä, tibsizlikinä, χayda ki yoχtur maŋa tïnčlïχ.

Keldim men teränlikinä teŋizniŋ, da dolašuχlar boγdular meni.

[4]Emgändim men čaχïrmaχtan, da yïyïldï ovurtlarïm menim.

Eksildilär közlärim menim, umsanmaχïm da menim Biygä, Teŋrimä menim.

[5]Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, χaysïlarï ki körälmäs edilär meni heč yergädän.

Xuvatlandïlar mendä dušmanlarïm menim da körälmäsizlärim menim heč yergädän; nemä, χaysï ki χapmïyïr edim, tözär edim alarga.

[6]Teŋri, sen tanïdïŋ essizlikimni menim, da ašïnganïm menim sendän yapulmadï.

[7]Uyalmagaylar menim üčün, ki tözär(75r)lär saŋa, Biy, Biyi χuvatlïlarnïŋ, harlanmagaylar menim üčün, kimlär izdärlär seni, Teŋrisi Israjęlniŋ.

[8]Seniŋ üčün tözdüm tabanlanmaχka [=tabalanmaχka], da yaptï uyat yüzümnü menim.

[9]Yat boldum men χardašlarïmdan menim da χonaχ oγlanlarïna anamnïŋ menim.

[10]Paχïllïχ övüŋä seniŋ yedi meni, tabasï tabalavučïlarïŋnïŋ tüštü üstümä menim.

[11]Ašaχlattïm oruč bilä d̲žanïmnï menim, da boldular maŋa bu yeŋillikkä, [12]ettim kiyinišimni menim χïldan da boldum kültkü alarga.

[13]Menim üčün saγïšlïyïr edilär, χaysïlarï ki olturup edilär ešiklärdä, meni ayblï etärlär edilär, χaysïlarï ki ičärlär edilär čaγïrnï.

[14]Men alγišta edim saŋa, Biy; zamanïnda yöpsünövlü,

Teŋri, köpyarlïγamaχïŋ bilä išit maŋa, könülük χutχarmaχïŋ bilä seniŋ

(75v) abragïn meni gawdan, [15]ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarnïŋ köp.

[16]Battïrmasïnlar meni aylanganï suvlarnïŋ, da boγmasïnlar meni tibsizlik teränliki, χoyu [=χuyu] yapmasïn aγzïn kendiniŋ üstümä menim.

[17]Išit maŋa, Biy, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ baχkïn

maŋa, [18]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ χuluŋdan seniŋ, zera ïnd͡žïnïpmen men, tezindän išit maŋa.

[19]Baχkïn d͡žanïma menim, da χutχar meni, da dušmanlarïm üčün menim abragïn meni.

[20]Zera sen bilirsen tabalaganïmnï menim, uyatïmnï menim da harlanganïmnï menim.

Alnïŋa seniŋdir barča χïstïručïlarï [21]d͡žanïmnïŋ menim; tabalamaχka tözgin, yüräkim menim, da zabunluχka.

Gümänim bar edi, ki kim χayγur(76r)gay menim bilä, da kimsä yoχ edi, da övündürüči maŋa kimesä tapulmadï.

[22]Berdilär yemäkimdä maŋa öt, da susamaχïmda menim ičirdilär maŋa sirkä.

[23]Bolsun stollarï alarnïŋ allarïna alarnïŋ sïrtmaχ, tölövgä da azmaχlïχka.

[24]Xaramγulangay közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da arχalarïn alarnïŋ här kez eggin.

[25]Salgaysen üsnä alarnïŋ öčäšmäχiŋni seniŋ, yüräklänmäχ öčäšmäχiŋ seniŋ yetiškäy üstünä alarnïŋ.

[26]Bolgaylar turmaχlarï alarnïŋ pusta, da otaχïna alarnïŋ kimesä bolmagay, ki turgay.

[27]Zera χaysïn ki sen urduŋ, sürdülär da yaralar aγrïχlarïma menim arttïrdïlar.

[28]Xoygïn yazïχnï üstnä yazïχlïlarïnïŋ alarnïŋ, ki kirmägäylär toγruluχuŋa seniŋ.

[29]Buzulgaylar alar diftärindän seniŋ tirliknïŋ da toγrularïŋ bilä seniŋ yazïl(76v)magaylar.

[30]Yarlï da aγrïχlïmen men, χutχarmaχïŋ seniŋ, Teŋri, yöpsüngäy meni.

[31]Alγïšlïyïm atïn Teŋrimniŋ menim alγïš bilä da biyik etiyim anï ögmäχ bilä.

[32]Biyänčli bolgay Teŋrigä, ne ki bïzov yaš, χaysï ki keltirir müŋüzlär da tuyaχlar.

[33]Körgäylär yarlïlar da färâh bolgaylar; χoluŋuz Teŋrini, da tirilsin d͡žanlarïŋïz sizniŋ,

[34]Ki išitti Biy yarlïlarga da baγlïlarnï kendinä heč etmädi.

[35]Alγïšlagaylar anï kök da yer, teŋiz da barča, χaysï ki χaynašïr alarda.

[36]Teŋri, χutχar Siovnu, da yasalgay šähärläri D͡žuvutluχnuŋ, yasalgay, turgaylar da meŋärgäylär anda.

[37]Oγlanlar χullarïŋnïŋ seniŋ toχtalgay anda, da χaysïlarï ki sövärlär atïŋnï seniŋ, turgaylar anda. *Dun 36.*

[Псалом 69/70] 69

[1]Yeŋmäχ üčün. Tawit‘niŋ. Aŋïlmaχ, ki χutχardï (77r) anï Eyämiz, 69.

[2]Teŋri, bolušma maŋa baχkïn, da Biy, sïŋarlïχ etmä maŋa d͡žâhtlan ya tez.

[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï izdärlär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlar edi maŋa yaman.

[4]Xaytkaylar bu sahat uyatlï, χaysï ki aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčamïz, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[6]Men yarlï da kläńčimen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sen. Da Biyim menim, kečikmägin. *Dun 6, p‘aṛk‘ 44 dun.*

[Псалом 70/71] 70

Saγmos Tawit‘niŋ da Ọvnatap oγlanlarïnïŋ burungi yäsirliklärinä. San 70.

[1]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, toγruluχuŋ(77v)a seniŋ χutχar meni da abra meni.

[2]Ašaχlatkïn maŋa χulaχïŋnï seniŋ da tirgiz meni.

[3]Bol menim, Teŋri, išančïm da yerim bek tirgizmä meni, zera toχtalganïm da išančïm menim sensen.

[4]Teŋrim menim, χutχar meni χolundan yazïχlïnïŋ, χolundan töräsizniŋ da toγrusuznuŋ.

[5]Sensen tözümlüküm menim, Biy, Biy umsam menim oγlanlïχïmdan menim.

[6]Saŋa toχtadïm men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen išančïm menim; da sendändir bolušluχum menim här sahat.

[7]Nečik ki buta boldum men köplärgä, da sen bolušučïm menim da χuvatlatučïm menim.

[8]Tolungay aγzïm ~~bilä~~ menim ögmäχ bilä, nečik alγïšlïyïm haybatïŋnï seniŋ, här kün ulu šöhrätiŋni seniŋ.

[9]Salmagïn meni, Biy, zamanïnda χartlïχïmnïŋ, (78r) eksilgänindä χuvatïmnïŋ menim χoymagïn meni.

[10]Ayttïlar dušmanlarïm menim maŋa, da χaysïlarï χapsadïlar d͡žanïmnï menim, saγïšladïlar birgä da ayttïlar:

[11]«Teŋri χoydu anï, χuvïyïχ da yetišiyiχ aŋar, zera kimsä bolmagay, ki χutχargay anï».

[12]Teŋrim menim, yïraχ etmägin mendän, da Teŋri, bolušma maŋa baχkïn.

[13]Uyalgaylar da eksilgäylär, χaysïlarï ki yamanlamaχta edilär d͡žanïm üčün menim, kiygäylär uyatnï da harlanmaχnï, yeŋillikni, χaysï ki klär edilär maŋa yaman.

[14]Men här sahat umsanïyïm da arttïrïyïm alγïšïŋnï seniŋ.

[15]Aγzïm menim aytkay toγruluχuŋnu seniŋ, här kün ögüvlüküŋnü seniŋ.

Nečik dügül ki hilläliχni nemä bilir edim bitikčilikniŋ, [16]evet kiriyim χuvatïna Eyämizniŋ, da Biy, aŋdïm toγruluχuŋa yalγïz.

[17]Teŋrim menim, öv(78v)rättiŋ meni igitlikimdän menim, da hali dä aytïyïm toγruluχuŋnu seniŋ.

[18]Čaχ aχargïnča da χartaygïnča, Teŋrim menim, χoymagïn meni,

Negä diŋrä aytïlgay biläkiŋ seniŋ ǰïnska barča, ki kelsärlär,

Xuvatïŋnï seniŋ [19]da toγruluχuŋnu čaχ biyiklikkä, χaysï ki ettiŋ ululuχlarnï, Teŋri, kim oχšar saŋa?

[20]Ne χadar körgüzdüŋ maŋa tarlïχ köp da χïyïnlar, χaytïp sövündürdüŋ meni, da terän tibsizlikindän yerniŋ čïχardïŋ meni.

[21]Arttïrdïŋ χuvatïŋnï seniŋ, χaytïp da övündürdüŋ meni da teränlikindän yerniŋ tekrar čïχardïŋ meni.

[22]Da hali men tapunïyïm saŋa hadirliki bilä saγmoslarnïŋ, könü Teŋri, saγmos aytïyïm saŋa alγïš bilä, aruv*u* Israjęlniŋ.

[23]Sövünsünlär erinlärim menim, χačan saγmos aytsam saŋa, (79r) da ǰanïm menim, χaysï ki dä χutχardïŋ.

[24]Da daγïn tilim menim künüzün sözläsin toγruluχuŋnu seniŋ

Zamanïnda, nečik uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman. *Dun 26.*

[Псалом 71/72]

[1]Saγmos Soγomon üčün.

Teŋri könülüküŋnü seniŋ padšahga bergin da toγruluχuŋnu seniŋ oγluna χannïŋ —

[2]Yaryulama žoγovurtuŋnu seniŋ toγruluχ bilä da miskiniŋni seniŋ könülük bilä.

[3]Algaylar taγlar eminlikin žoγovurtnuŋ da örlär — toγruluχnu.

[4]Könülük etkäy yarlïlarïna žoγovurtnuŋ, da tirgizgäy oγlanlarïn yarlïlarnïŋ, da ašaχlatkay öktämlärni.

[5]Turgay da χalgay günäš bilä ilgäri, ne ki ay, ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[6]Engäy, nečik yaγmur üstünä tiftikniŋ, nečik yaγïš, ki yaγïyïr yerdä.

(79v) [7]Čïχkay künlärinä anïŋ toγruluχ, köp eminlik čaχ tügällänginčä ay.

[8]Eyälik etkäy ol teŋizdän čaχ [teŋizgä, rikalardan čaχ] χïrïγïna dünyâniŋ.

[9]Alnïna anïŋ äväl Hntistanlïlar tüškäylär, da dušmanlarï anïŋ topraχ yegäylär.

[10]Xanlarï T‘arsizniŋ da otračlarnïŋ χurbannï sungaylar aŋar, χanlarï Arapisdannïŋ da Sapa bernälärni keltirgäylär aŋar.

[11]Yerni öpkäylär aŋar barča χanlarï yerniŋ, da barča ǰïnslar χuluχ etkäylär aŋar.

[12]Zera χutχardï yarlïnï χuvatlïdan, yarlïnï da miskinni, χaysïnïŋ ki yoχtur kendiniŋ bolušučï.

[13]Ayagay ol yarlïga da miskingä da ǰanlarïn yarlïlarnïŋ tirgizgäy, [14]asïdan yamanlarnïŋ χutχargay ǰanlarïn alarnïŋ.

Özdändir atï anïŋ alnïna alarnïŋ, [15]tirilgäy, da berilgäy aŋar altïnïndan Arapisdannïŋ.

Alγïška turgaylar aŋar här sahat da künüzün alγïšlagaylar anï.

[16]Bolgay toχtalmaχlïχ barča yerdä da üstnä bašlarïnïŋ taγlarnïŋ.

(80r) Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemiši anïŋ, čičäklängäy šähärinä Eyämizniŋ, nečik bičän yerdä.

[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, ki ilgäri, ne ki günäš, dir atï anïŋ.

Anda alγïšlagaylar barča ǰïnslarï yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.

[18]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ, ki etär sk‘ančelik‘ni yalγïz, [19]da alγïšlïdïr atï ari haybatïnïŋ anïŋ meŋilik, tolgay haybatï bilä anïŋ barča yer! Bolgay, bolgay. *Dun 20, p‘aṛk‘ 46 dun.*

Xoltχasï Annanïŋ, Samuęl anasïnïŋ [1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Toχtattï yüräkim menim Biydä, da biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm menim.

Češildi aγzïm menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim, färâh bolïyïm χutχa*r*maχïŋa seniŋ.

[2]Zera yoχtur ari, nečik Biy, da ne toγru, nečik Teŋrimiz bizim, da yoχtur ari bašχa Teŋrimizdän bizim.

(80v) [3]Maχtanmaŋïz da sözlämäŋiz öktämlikni, da čïχmasïn aγzïŋïzdan siziŋ söz ulu öktäm.

Teŋri bilmäχliχlärniŋ, Teŋri hadirlär kendiniŋ aχïlï bilä bilmäχni yaratkanlarïna kendiniŋ.

[4]Xuvatlïlarnïŋ bazïχ yaylarï bošandï, da küčsüzlär yaraγlandïlar χuvat bilä.

[5]Toχlar da tolular ötmäk bilä eksildilär, da ačlar toldurdular yerni.

Toχmasïz [=Toγmasïz] toγdu yedini, da köp toγgan eksildi toγurmaχtan.

[6]Biy öldürür, da Biy tirgizir, endirir tamuχka da čïχarïr.

[7]Biy miskinlätir, da Biy ululatïr, ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä diŋrä, [8]da biyik etär zabunnu čöplüktän,

Olturγuzur anï [buyruχčïlar] buyruχčïlar bilä žoγovurtnuŋ kendiniŋ da olturγučuna haybatnïŋ meŋärtir alarnï.

[9]Tügällär niyätin niyätlilärniŋ da alγïšladï yïl(81r)larïn toγrularnïŋ.

Zera dügül ki kendiniŋ χuvatï bilä χuvatlanïr χuvatlï, [10]evet Biy küčsüz etär χaršï turučïlarïn kendiniŋ, Biy aridir.

Maχtanmasïn saγïšlagan saγïšï bilä kendiniŋ, da maχtanmasïn χuvatlï χuvatïnda kendiniŋ, da maχtanmasïn ulu ulu*luχ*unda kendiniŋ.

Evet kim maχtanïr, Biydä maχtansïn saγïšïnda bilmäχ bilä Biyni tanïma.

Etmä könülüknü da išlämä toγruluχnu üstnä yüzünüŋ yerniŋ

Biy čïχtï köktä, da kökrädi, da kendi yarγular bašχa gälädžidän,

Berir χuvatnï χanlarïmïzga bizim da biyik etär müŋüzün yaγlaganïnïŋ kendiniŋ.

[Молитва и колофон]

[1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm. Toχtadï yüräkim menim Biydä, Biy bilä inamlï.

Pareχosluχu bilä barčadan özdän (81v) da alγïšlï χačïŋ bilä seniŋ, yarlïγagaysen bu bitikni yazdïrganga da yazganga, maŋa, Lusig sargawakka, köpyazïχlïga, da sizgä barčaŋïzga, amęn.

P‘aṛk‘ 18 dun. Bu ganon saγmos 298 dundïr.

Bu 5-inči ganon ’iprewdir.

[Псалом 72/73] 72

[1]Saγmos Jasap‘nïŋ.

Nečik yaχšïdïr Israjęlniŋ Teŋrisi da χaysïlarï toγrudurlar yürägläri bilä!

[2]Evet ki menim bir zär*r*ä dä seskänip edilär ayaχlarïm menim, azulaχkïna da tayïp edilär barganlarïm menim.

[3]Paχïllandïm men töräsizlärgä, eminlikinä yazïχlïlarnïŋ, [4]nečik körär edim, yoχ edi eksiklik ölümlärinä alarnïŋ.

Toχtalgan edilär χïyïnlarï alarnïŋ, [5]χazγančïna adamlarnïŋ dügüldürlär alar da adamlar bilä χïynalmasarlar.

[6]Bunuŋ üčün (82r) tuttu alarnï öktämlik, kiydilär kendiläri üsnä χïrsïzlïχnï da egirliklärin kendiläriniŋ.

[7]Čïχkay, nečik yaγdan, töräsizlikläri alarnïŋ, zera bardïrlar [=bardïlar] alar saγïšlarïna körä yüräkläriniŋ kendiläriniŋ.

[8]Saγïšladïlar da sözlädilär yamanlïχ bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saγïšladïlar.

[9]Xoydular kökkä aγïzlarïn kendiläriniŋ da tillärin kendiläriniŋ kezdirirlär edi yer üstnä.

[10]Bunuŋ üčün žoγovurtum menim χaytkay bunda, da künlärim menim tolu tügäl tapulgay alarda.

[11]Ayttïlar, ki: «Ne türlü bildi Teŋri yaχom bardïr, hälbät, bilmäχi Biyiktägigä?»

[12]Ošta yazïχlïlardïrlar da oŋarïlïptïr bularga, bardïrlar da bardïr ululuχu dünyâniŋ.

[13]Ayttïm: «Heč yergädän, alaysa, toγrulatïyïm yüräkimni menim, yuvdum arilik bilä (82v) χolumnu menim, [14]da boldum men tövülgän künüzün, da azarlanmaχïm menim taŋ manïna».

[15]Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytïyïm», — ošta džïnslarï oγlanlarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarïna ki niyät ettim.

[16]Eskä χoydum, ki, hälbät, bu džâhtliktir alnïma menim, [17]negä diŋrä kirgäy arilikinä Teŋriniŋ, da eskä algay soŋγusun alarnïŋ.

[18]Hälbät, hilläliki üčün alarnïŋ yazovsuz etsärlär [=etsärsen] alarnï, yïγsarsen [=yïχsarsen] alarnï öktämliklärindä kendiläriniŋ.

[19]Evet ne türlü boldular pusta, ansïzïm χïrïldïlar, eksildilär, tas bolurlar töräsizlikläri üčün kendiläriniŋ [20]da boldular nečik tüšlär oyanganlarga.

Biy, šähäriŋä seniŋ sürätlärin alarnïŋ rïsvaylasarsen, [21]zera ot pa*la*yladï yüräkinä kendiniŋ da bövräklärim menim özgä rängli boldular.

[22]Men hečkä bol(83r)dum da bilmädim, nečik hayvan, hesepländim alnïŋa seniŋ, [23]da men här sahat seniŋ bilä men.

Tuttuŋ saγ χolumdan menim, [24]saγïšïŋa seniŋ yol körgüzdüŋ maŋa da haybat bilä yöpsündüŋ meni.

[25]Nem bar menim öz köktä, yaχom sendän ne daγïn χolïyïm yerdä?

[26]Eksildi yüräkim menim da tenim menim, [Teŋri] yüräkimniŋ menim, payïm menim Teŋri meŋilik.

[27]Ošta, kimlär ki yïraχ ettilär džanlarïn kendiläriniŋ sendän, tas bolurlar, tas bolurlar barčasï, χaysïlarï ki χayïn boldular sendän.

[28]Maŋa yuvuχlanma Teŋrigä yaχšïdïr da χoyma Biygä umsamnï menim,

Aytma barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzlarïna Sionnïŋ. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

[1]Esliliki Jasap‘nïŋ.

Ne üčün keri ettiŋ meŋilik, Teŋri, öčäšländi yüräklänmäχiŋ seniŋ üstnä χoyunlarïŋnïŋ kütövläriŋ(83v)dä seniŋ?

[2]Aŋgïn žoγovurtuŋnu seniŋ, χaysï ki tapunduŋ ilgärtin, χutχardïŋ payïn meŋärmäχiŋniŋ seniŋ.

Taγ Sion bu, χayda turupsen sen bunda, [3]kötür χoluŋnu seniŋ üstnä öktämlikläriniŋ alarnïŋ tügälinčä.

Xaysï ki nemä töräsizländi dušman arilikiŋä seniŋ, [4]ögündülär körälmäsizläriŋ seniŋ ičinä yaχšï tirliklériniŋ kendiläriniŋ.

Xoydular nïšanlarïn kendilärinïŋ nïšanga, [5]da kendiläri tanïmadïlar čïχmaχïn yoγartïn.

Nečik ormandagi baltalar bilä sïndïrγaladïlar ešikin anïŋ birgä, [6]baltalar bilä da ulu čakučlar bilä yemirdilär anï.

[7]Küydürdülär ot bilä arilikiŋni seniŋ yerdä, murdarladïlar čatïrïn atïŋnïŋ seniŋ.

[8]Ayttïlar yüräklärinä kendilärinïŋ ǰïnslarï alarnïŋ birgä: «Keliŋiz, tïyïyïχ barča ulukünlär(84r)in Teŋriniŋ yerdä.

[9]Nišan biz heč nemä körmädiχ, da dügül daγï bardïr markarę, da bizni ne kimsä dügül ki tanïgay».

[10]Negä diŋrä tabalagay, Teŋri, dušmannï [=dušman], öčäštirir χaršï turučï atïŋnï ari seniŋ?

[11]Ne üčün χaytarïyïrsen χoluŋnu seniŋ da oŋuŋnu seniŋ ičinä χoynuŋnuŋ seniŋ meŋilik?

[12]Teŋri χanïmïz bizim äväl, ne ki meŋilik, ki ettiŋ χutχarïlmaχnï ičinä yerniŋ.

[13]Sen toχtattïŋ χuvatïŋ bilä seniŋ teŋizni, sen uvattïŋ bašïn aǰdahalarnïŋ üstnä suvnuŋ.

[14]Sen uvattïŋ bašïn aǰdahalarnïŋ da berdiŋ anï yemäkkä χuvatlïlarïna Hïntisdannïŋ.

[15]Sen aχtïrdïŋ čovraχlarnï da aχïn suvlarnï, sen χuruttuŋ özänlärni muχkâm.

[16]Seniŋdir kündüz, da seniŋdir kečä, yarïχnï da günäšni sen toχtattïŋ, [17][da sen toχtattïŋ] barča čeklärin yerniŋ, (84v) baharnï da yaznï sen yarattïŋ.

[18]Bu mäyan bolgay saŋa, ki dušman tabaladï Biyni, žoγovurt fähamsïz öčäštirdi atïŋnï ari seniŋ.

[19]Čïχara bermä kazanlarga ǰžannï, χaysï ki tapunurlar saŋa, da ǰžanlarïn yarlïlarïŋnïŋ seniŋ unutmagïn meŋilik.

[20]Baχkïn niyätiŋä seniŋ, zera toldular [övläri] alγasalanganlarnïŋ yerdä egirlik bilä.

[21]Xaytmasïn yarlï uyalgan, yoχsa miskinlär da yarlïlar alγïšlagaylar atïŋnï ari seniŋ.

[22]Kel, Teŋri, da yarγula yarγuŋnu seniŋ, aŋgïn tabalamaχnï, χaysï ki fähamsïzdïrlar künüzün.

[23]Unutmagïn avazïn χïzmätkârlarïŋnïŋ seniŋ, öktämlikläri körälmäsizläriŋniŋ seniŋ kötürülgäy här kez. *Dun 22, p'aṛk' 46 dun.*

[Псалом 74/75] 74

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Jasap'nïŋ. San 74.

[2]Xosdovanel bolïyïχ saŋa, Teŋri, χosdovanel bolïyïχ da sar(85r)nïyïχ atïŋnï ari seniŋ.

Aytma barča sk'ančelik'iŋni seniŋ, [3]χačan vaχt etsäŋ, toγru yarγulagaymen.

[4]Oprandï yer da barča turučïlarï anïŋ, men toχtattïm tiräkin anïŋ.

[5]Ayttïm töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäŋiz», — yazïχlïlarga, ki: «Biyiklätmäŋiz müŋüzläriŋizni sizniŋ,

[6]Kötürmäŋiz biyik müŋüzläriŋizni sizniŋ da sözlämäŋiz Teŋrigä egirlikni».

[7]Zera ne kün toγušundan, ne kün batïšïndan, da ne yabanlïqïnda taγlarnïŋ; [8]evet Teŋri yarγučïdïr.

Bunu ašaχ etär, da bunu biyiklätir, [9]ayaχ χoluna Eyämizniŋ, čaγïr tolu, zadasïz toldurgan, da ašaχlatïr bundan buŋar.

Hälbät, čöpräsi anïŋ heč tügänmäs, da ičsärlär anï barča yazïχlïlar yerdägi.

[10]Men süvüniyim meŋilik, saγmos aytïyïm Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[11]Barča müŋüzlärin yazïχlïlarnïŋ ufatkay-(85v)sen, da biyik bolgay müŋüzü toγrularnïŋ.

Dun 10.

[Псалом 75/76] 75

[1]Yeŋmäχ üčün. Alγïš bilä. Saγmos Jasap'nïŋ. Asoresdan üčün. San 75.

[2]Belgilidir J̌žuvutluχta Teŋri, da Israjęldä ulu atï anïŋ.

[3]Boldu eminlik bilä yeri anïŋ da turmaχï anïŋ Sionda.

[4]Anda uvattï Biy χuvatïn yaynïŋ, yaraγnï, χïličnï da čagat oγrašïn.

[5]Yarïχlïsen sk'ančelik'iŋ bilä taγlarga meŋilik, [6]mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki essizdirlär yüräkläri bilä, yuχladïlar yuχularïnda kendilärinïŋ da heč nemä tapmadïlar.

[7]Barča adamlar χoǰžalïχïndan χollarïnïŋ kendilärinïŋ azarlamaχïŋdan seniŋ, Teŋrisi Jagopnuŋ, yuχladïlar, da kimlär atlanïrlar edilär atlarga.

[8]Sen χorχulusen, da kim bolur bolma alnïŋa seniŋ? [9]Nečik köründüŋ sen köktän, belgili boldu öčäšmäχiŋ seniŋ.

(86r) Yer χorχtu [10]da seskändi turganïna Teŋriniŋ yarγuga abranmaga [=abramaga] barča sekinlärin yerniŋ.

[11]Saγïšlarï adamlarnïŋ tapunurlar saŋa, da yapuχlar aχïl bilä alγïšlagaylar seni.

[12]Niyät χoyuŋuz da tügälläŋiz Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim, barčaŋïz, ki čövräsinäsiz anïŋ.

Sunuŋuz χurbannï χorχuluga, [13]ki čöplär ǰžanlarïn buyruχčïlarnïŋ, χorχuludur ol, ne ki barča χanlarï yerniŋ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

[1]Yeŋmäχ. Titom üčün. Saγmos Jasap'nïŋ.

[2]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Teŋrigä, da baχtï maŋa.

[3]Kününä tarlïχïmnïŋ menim Teŋrini izdädim, χollarïm bilä menim kečä, alnïna anïŋ aldanmadïm.

Klämäs edi övünmä ǰžanïm menim, [4]aŋdïm

Teŋrini da färâh boldum, χayγurur edim, da eksilir edi mendä ǰanïm menim.

[5]Yetištilär saχlamaχka közlärim me(86v)nim, mušχullandïm da sözlämädim, [6]saγïšladïm künlärni ilgärigi da yïllarnï meŋiliktä aŋdïm.

[7]Sözlädim kečä yüräkim bilä menim, χayγurur edim, da täšvišlänir edi mendä ǰanïm menim.

[8]Yoχsa mï meŋilik keri etkäy meni Biy, da dayïn artïχ biyänmägäy mi, elpäk?

[9]Ya meŋilik mi tïysar yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän, ya tügällädi sözün kendiniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska?

[10]Ya unutkay mï šaγavatlanma Teŋrim menim da daγïn, ya tïygay mï šaγavatïn kendiniŋ öčäšmäχi bilä kendiniŋ?

Bu ortasïdïr saγmosnuŋ.

[11]Ayttïm da: «Hali bašladïm, budur yäŋirtmäχi oŋu Biyiktäginiŋ».

[12]Aŋdïm išlärin Eyämizniŋ, ilgärtin aŋdïm sk'ančelik'in anïŋ.

[13]Saγïšladïm barča išläriŋni seniŋ da χol išläriŋni seniŋ saγïšladïm.

[14]Teŋri, arilikiŋdändir yollariŋ (87r) seniŋ. Kimdir Teŋri ulu, nečik Teŋrimiz bizim? Sensen Teŋri, χaysï ki etärsen sk'ančelik'iŋni.

[15]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋnu [=žoγovurtuŋa] seniŋ χuvatïŋnï seniŋ, [16]χutχardïŋ biläkiŋ bilä seniŋ žoγovurtuŋnu seniŋ, oγlanlarïn Jagopnuŋ da Jovsep'niŋ.

[17]Kördülär seni suvlar, Teŋri, kördülär seni suvlar da χorχtular, da teränliklär mušχullandïlar avazïndan suvlarnïŋ köplüχündän.

[18]Avaz berdilär bulutlar, zera da oχlarïŋ seniŋ barïyïrlar [19]avazïndan kökrämäχindän seniŋ küpčäkiŋniŋ.

Köründülär yaltramaχlarïŋ seniŋ dünyâda, mušχullandï da titrädi yer.

[20]Teŋizdädir yollarïŋ seniŋ, izläriŋ seniŋ suvlarnïŋ köplüχündä, da artï-sïraŋ seniŋ heč körmäslär.

[21]Yol turguzduŋ, nečik χoyunlarïŋa, žoγovurtuŋa seniŋ, χolundan Movsẹsniŋ da Aharonnuŋ.

(87v) *Dun 14, p'arḳ' 38 dundïr.*

[Псалом 77/78] 77

[1]Esliliki Jasap'niŋ. Saγmos Tawit'niŋ, 77.

Baχïŋïz, žoγovurt, ọrẹnk'imä menim, ašaχlatïŋïz χulaχïŋïznï siznïŋ sözünä aγzïmnïŋ menim.

[2]Ačïyïm manilär bilä aγzïmnï menim, sözliyim manilärni ilgärtin.

[3]Nečik išittiχ da tanïdïχ bunu da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä,

[4]Heč nemä yapulmadï oγlanlarïndan alarnïŋ, ǰïnska özgä aytma alγïšïn Eyämizniŋ, χuvatïn da tamašasïn kendiniŋ, χaysï ki etti.

[5]Toχtattï tanïχlïχïn kendiniŋ Jagopka, da ọrẹnk'in χoydu üstnä Israjẹlniŋ.

Xaysï ki nemäni bir kez sïmarladï atalarïmïzga biznim körgüzmä bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [6]ki tanïgaylar özgä ǰïnslar.

Oγlanlar, ki toγarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [7]ki χoygaylar Teŋrigä umsalarïn kendiläriniŋ da (88r) unutmagaylar išlärin Teŋriniŋ.

Buyruχun anïŋ χolmaχ bilä χolgaylar [8]da bolmagaylar nečik dä atalarï kendiläriniŋ.

J̌ïns yaman da ačïγlatučï ǰïns, χaysï ki tüzätmädi yüräkin kendiniŋ da toχtatmadï Teŋrigä ǰanïn kendiniŋ.

[9]Oγlanlarï Ep'remniŋ toldurup atkanlar da bek atkanlar kününä urušnuŋ χollarïn sadaχlarïna χaytardïlar.

[10]Turmadïlar alar ösiyätinä Eyämizniŋ da könülükünä körä anïŋ klämädilär barma.

[11]Unuttular yaχšïlïχïn anïŋ da tamašalarïn, χaysï ki körgüzdü alarga

[12]Alnïna atalarïnïŋ, χaysï ki etti tamašasïn kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzündä Dajannïŋ.

[13]Yardï teŋizni da kečirdi alarnï, turγuzdu suvlarnï, nečik tulχuχta.

[14]Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barča kečäni yarïχ bilä otnuŋ.

(88v) [15]Yardï χayanï yabanlïχta da berdi ičmä alarga, nečik teränliktän ulu.

[16]Čïχardï suvnu χayadan da aχtïrdï, nečik rika, suvlarnï.

[17]Hälbät, arttïrdïlar yazïχ χïlïnmaχnï, daγïn da öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta.

[18]Sïnadïlar Teŋrini yürägläri bilä kendiläriniŋ χolmaχta yemäklärin boylarïna kendiläriniŋ.

[19]Mïrmïllandïlar [=Mïrmïldandïlar] Teŋrigä da ayttïlar: «Yoχsa mï küčlü bolgay Teŋri hadirlämä seγannï pustalïχta?

[20]Zera urar edi χayanï, da aχar edi suvlar, da ïrmaχlar ketärlär edi kendindän.

Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlägäy žoγovurtuna kendiniŋ seγannï?»

[21]Bunuŋ üčün išitti bunu Biy da soŋraga saldï, ot yaltradï Jagopta, öčäšmäχi čïχtï üstnä Israjẹlniŋ.

[22]Inanmadïlar Teŋrigä da umsanmadïlar χutχarma(89r)χïna anïŋ.

[23]Buyruχ berdi bulutlarga yoγartïn, ešikin köknüŋ ačtï, [24] da yaγardï [=yaγdïrdï] alarga manananï yemäχkä.

Ötmäkni köktän berdi alarga, [25]ötmäkin frištälärniŋ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäχni tolulυχka.

[26]Čïχardï yelin yarïmkünnüŋ da keltirdi χuvatï bilä kendiniŋ yarïmkečäniŋkin.

[27]Yaγdï alarga et, nečik topraχ, nečik [χumu] teŋizniŋ, χušlarnï χanatlï;

[28]Xoydu ičinä taborlarïnïŋ alarnïŋ da čövräsinä čatïrlarïnïŋ alarnïŋ.

[29]Yedilär da toydular asrï, suχlančïn alarnïŋ berdi alarga, [30]da heč nemägä hasrät bolmadïlar suχlančlarïnda kendiläriniŋ.

Negä diŋrä yemäkläri aγïzlarïna kendiläriniŋ edi, [31]öčäšmäχi Teŋriniŋ čïχtï üstnä alarnïŋ.

Öldürdü köplärni alardan da taŋlama taŋlamalarïn Israjęldän tas etti.

[32]Muŋar barča(89v)ga yazïχlandïlar da daγïn da da heč inanmadïlar tamašalarïna anïŋ.

[33]Eksildilär hečliktä künläri alarnïŋ, da yïllarïn [=yïllarï] alarnïŋ tezindän aštïlar.

[34]Xačan öldürür edi alarnï, χolarlar edi anï, χaytarlar edi da [ertä] tururlar edi Teŋrigä.

[35]Aŋdïlar, ki Teŋri bolušučï edi alarga, Teŋri Biyiklängän χutχaručï edi alarga.

[36]Sövdülär anï aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ yalγan boldular aŋar, [37]da yürägläri alarnïŋ dügül edilär toγru anïŋ bilä, da inanmadïlar ösiyätinä anïŋ.

[38]Evet ol kendi šaγavatlï edi, arïtïr edi yazïχlarïn alarnïŋ da buzmas edi.

Arttïrïr edi χaytarma öčäšmäχin kendiniŋ da yandïrmadï barča yüräklänmäχin kendiniŋ.

[39]Aŋdï, ki tendirlär alar, ǰžan, ki čïχarïr, da dügül daγïn χaytar.

[40]Nečä kerät ačïγ(89[bis]r)lattïlar anï pustalïχta, öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta!

[41]Xayttïlar, da sïnadïlar Teŋrini, da arisin Israjęlniŋ zähirlättilär.

[42]Aŋmadïlar χolun anïŋ, kününä, χačan χutχardï alarnï χolundan χïstïručïlarïnïŋ alarnïŋ,

[43]Nečik etti nïšanlar da pešälärin kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzünä Dajannïŋ.

[44]Xaytardï χanga čaylarïn alarnïŋ da yaγmur alarnïŋ, ki ičmägäylär.

[45]Yeberdi alarga itčibinlärin, da yedi alarnï, da baγalar bilä buzdu alarnï.

[46]Berdi žan*i*ggä yemišin alarnïŋ da χazγančïn alarnïŋ sarïnčχa*ga*.

[47]Urdu gargud bilä borlalïχlarïn alarnïŋ da indžir teräklärin alarnïŋ χïravu bilä.

[[48]Čïχara berdi gargudga ǰžanavarlarïn alarnïŋ da tapunganïn alarnïŋ ot bilä yarγuladï.]

[49]Yeberdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ, yüräklänmäχni, öčäšmäχni da tarlïχnï.

Yeberdi alarga χïyïnnï χulundan frištäniŋ yaman, (89[bis]v) [50]tibätti alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ.

Ayamadï ölümdän ǰžanlarïn alarnïŋ da hayvanlarïn alarnïŋ ölümgä čïχara berdi.

[51]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnïŋ, bašlap barča χazγančïlarïndan alarnïŋ otaχïna K'amanïŋ. **Hankisds, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[52]Yol berdi, nečik χoyunlarga, žoγovurtuna kendiniŋ da čïχardï alarnï, nečik χoylarnï, pustalïχka.

[53]Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da χorχmadïlar, da dušmanlarïn anïŋ teŋiz yaptï.

[54]Čïχardï alarnï taγïna arilikiniŋ kendiniŋ, taγ ol, χaysï ki tapunup edi oŋu anïŋ.

[55]Keri etti yüzündän alarnïŋ dinsizlärni, ülüšlü etti alarnï ülüšünä meŋärmäχiniŋ kendiniŋ, da aγïndïrdï otaχïna alarnïŋ ǰžïnsïn Israjęlniŋ.

[56]Sïnadïlar, ačïγlattïlar Teŋrini Biyiktägi da tanïχlïχïn anïŋ (90r) saχlamadïlar.

[57]Xayttïlar, saptïlar, nečik dä at*a*larï kendiläriniŋ, χayttïlar da boldular nečik yay χaχut.

[58]Xayttïlar, öčäštirdilär anï guṛk'larïnda kendiläriniŋ da yongan pudlarï bilä kendiläriniŋ paχïl saldïlar aŋar.

[59]Išitti Teŋri, da heč etti alarnï, da rïsvayladï asrï Israjęlni.

[60]Keri etti kensindän čatïrïn Selovda, čatïrnï, χaysï ki aγïndïrdï arasïna adamlarnïŋ.

[61]Čïχara berdi yäsirlikkä χuvatïn alarnïŋ da salalarïn alarnïŋ χoluna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[62]Tïydï χïlïčnï žoγovurtuna kendiniŋ da meŋärmäχin kendiniŋ körmämiš etti.

[63]Otuzyašlarïn alarnïŋ yedi ot, da gojslarï üčün alarnïŋ dügül kimsä yas tuttu.

[64]K'ahanalarï alarnïŋ tüšär χïlïčka, da tullarïn alarnïŋ dügül kimsä, ki yïγlagay edi.

[65]Oyandï, nečik yuχudan, Biy, nečik χuvatlï, ki silkär čaγïrnï.

(90v) [66]Urdu artïna dušmanlarïn kendiniŋ, taba meŋilik etti alarnï.

[67]Keri etti ol čatïrïn Jovsęp'niŋ da ǰžïnsïn Ep'remniŋ ol taŋlamadï.

[68]Evet taŋladï ol ǰžïnsïn Jutanïŋ, taγïn Sionnuŋ, χaysï ki dä sövdü.

[69]Yasadï, nečik birmüŋüzlünü, arilikin anïŋ, yerdä toχtattï anï meŋilik.

[70]Taŋladï Tawit'ni, χulun kendiniŋ, da yöpsündü anï sürükündä χoyunlarnïŋ, [71]soŋγugi toγganlarda yöpsündi anï

Kütmä Jagopnu, χulun kendiniŋ, da Israjęlni, žaṛankïn kendiniŋ.

[72]Kütär edi alarnï aχïlï bilä yüräkiniŋ kendiniŋ, yazïχsïzlïχï χolunuŋ kendiniŋ yol körgüzür edi alarga. *P'aṛk' 74 dun.*

[Молитва и колофон]

Ata Oγul Ari Ǯan, sen boluš maŋa, Lusig sargawak yazïχlïga, da bu [bi]tikni yazdïrganga.

[Псалом 78/79] 78

[1]Saγmos Jasap'nïŋ.

Teŋri, kirdilär dinsizlär meŋärmäχiŋä seniŋ, murdarladïlar dadžarïŋnï ari seniŋ,

(91r) Ettilär Ęrusaγęmni nečik salašïn yemiš saχlavučïlarnïŋ, [2]χoydular tenlärin χullarïŋnïŋ seniŋ leš učar χušlarga köktägi da tenin arilärïŋniŋ seniŋ kazanlarïna yerniŋ.

[3]Töktülär χanïn alarnïŋ, nečik suvnu, čövräsinä Ęrusaγęmniŋ, da kimsä yoχ edi, ki kömgäy edi alarnï.

[4]Bolduχ biz taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[5]Negä diŋrä, Biy, öčäšlängäysen sen meŋilik, yaltrasar, nečik ot, paχillikiŋ seniŋ?

[6]Tök öčäšmäχiŋni seniŋ üstnä ǯïnslarnïŋ, χaysï ki seni tanïmaslar, üstünä χanlarnïŋ, χaysï ki atïŋnï seniŋ sarnamadïlar, [7]zera yedilär Jagopnu da yerin anïŋ buzdular.

[8]Aŋmagïn yazïχlarïmïznï bizim ilgärigi, tezin*dän* kelgäy yarlïγamaχïŋ seniŋ bizgä, Biy, ki miskinländiχ asrï.

[9]Boluš bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, haybatï üčün atïŋnïŋ seniŋ.

(91v) Biy, χutχar bizni da arït yazïχïmïznï bizim atïŋ üčün seniŋ.

[10]Ne heč aytmasïnlar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlärniŋ alnïna közlärimiz bizim, izdämäχ üčün öčnü χanlarïnïŋ χullarïŋnïŋ seniŋ, χaysï ki töküldü.

[11]Kirgäy alnïŋa seniŋ küstünmäχi baγlaganlarnïŋ, ululuχuna körä biläkiŋniŋ seniŋ, kütkin sen oγlanlarïn öldürgänlärniŋ.

[12]Tölä χonšularïmïzga bizim yedi k*e*rät χoynuna alarnïŋ taba, χaysï ki tabaladïlar seni, Biy.

[13]Biz žoγovurtuŋ da χoyunlarïŋ kütövüŋnüŋ seniŋ, χosdovanel bolïyïχ saŋa meŋilik, ǯïnstan ǯïnska aytïyïχ alγïšïŋnï seniŋ. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

[1]Yeŋmäχ üčün. Kečkän tanïχlïχ üstnä, Jasap'nïŋ. Saγmos üstnä At'oṛ ǯïnsïnïŋ. San 79.

[2]Ey tutučïsï Israjęlniŋ, baχkïn, ki yol körgüziyirsen, nečik χoyunlarïna Jovsep'niŋ.

(92r) Xaysï ki olturupsen k'erovpęlärdä, belgili et [3]alnïna Ep'remniŋ, Peniamenniŋ da Manasęniŋ,

Oyat χuvatïŋnï seniŋ da kel tirgizmä bizni.

[4]Teŋrisi χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

[5]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, negä diŋrä öčäšlängäysen alγïšïna χullarïŋnïŋ seniŋ?

[6]Yedirdiŋ bizgä ötmäk yašlarnïŋ da ičirdiŋ bizgä yašnï ölčöv bilä.

[7]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, ayblï masχaralïχka dušmanlarïmïzga bizim.

[8]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ, da tirilgäybiz.

[9]Baγnï Mïsïrdan teškirdiŋ, čïχardïŋ dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, [10] da yol körgüzdüŋ aŋar.

Toχtattïŋ kökün alarnïŋ, da toldurdu yerni, [11]yaptï taγlarnï kölgäsi anïŋ, da butaχlarï anïŋ ormanïn Teŋriniŋ.

[12]Saldï teräkin (92v) kendiniŋ čaχ teŋizgä diŋrä, čaχ ïrmaχlardïr madγaš butaχlarï anïŋ.

[13]Ne üčün söktüŋ četänin anïŋ? Saγïyïrlar anï kečkänlär yolnu.

[14]Buzdu anï toŋuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü aŋar.

[15]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytïp baχkïn köktän da kör, därman etkin borlalïχka bu, [16]da därman etkin buŋar, χaysï ki tikti oŋuŋ seniŋ.

Üstünä oγlanlarïnïŋ adamnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa,— [17]küydürgän otta da buzulgan öčäšmäχiŋdän seniŋ tas bolgaylar,—

[18]Bolgay χoluŋ seniŋ üstnä adamlarnïŋ, oŋuŋ seniŋ üstnä oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa.

[19]Dügül daγïn keri bolïyïχ biz sendän, tirgizgäysen sen bizni, da atïŋnï seniŋ, Biy, sarnïyïχ.

[20]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytardïŋ bizni, körgüz yüzüŋnü se(93r)niŋ bizgä, da tirilgäybiz. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Jasap'nïŋ, 5-inči [šapatnïŋ]. Borla yančmaχ üčün. San 80.

[2]Sövüniyiχ Teŋrigä, bolušučïmïzdïr bizim, čaχïrïŋïz Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[3]Alïŋïz saγmosnu da beriŋiz alγïšnï, saγmos aytïŋïz aŋar avaz bilä tatlïlïχnïŋ.

[4]Bïrγï čalïŋïz bašlaganïna aylarnïŋ, kününä nïšanlï yïldagi bizim.

[5]Buyruχtur bu Israjęlgä da toγrudur Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[6]Tanïχlïχï Jovsęp'niŋ, χaysï ki χoydu anïŋ bilä, nečik čïχar edi ol yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, til, χaysï ki bilmäs edi, išitti.

[7]Keri et yüktän arχasïn anïŋ, da χolun anïŋ bol, da küräk χulanmaχtan.

[8]Tarlïχïŋda sarnadïŋ maŋa, da χutχardïm seni, išittim saŋa yapuχluχta dufannïŋ da sïnadïm seni üstnä suvlarnïŋ χaršïlïχtagi.

[9]Išit, žoγovurtum menim, da tanïχlïχ beriyim saŋa, da Israj(93v)ęl, egär išitsäŋ maŋa!

[10]Daγïn bolmagay saŋa teŋrilär bir vaχtlï, da ne yerni öpmägäysen sen teŋrigä yat.

[11]Menmen Biy Teŋriŋ seniŋ, čïχarïrmen seni yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, ač aγzïŋnï seniŋ, da tolturï-yïm bunu.

[12]Žoγovurtum menim išitmädi avazïma menim, da Israjęl maŋa nemä baχmadï.

[13]Kötürüp χoydum alarnï barma artïndan erklärïniŋ yüräklärïniŋ kendilärïniŋ, zera barïrlar alar erkinä körä ǰanlarïnïŋ kendilärïniŋ.

[14]Zera egär žoγovurtum menim išitsälär edi maŋa, ya Israjęl yolumnu menim barsa edi,

[15]Nečik heč nemäni, ašaχlatïr edim dušmanlarïn anïŋ, üstünä χïstïručïlarïnïŋ anïŋ salïr edim χolumnu menim.

[16]Dušmanlarï Eyämizniŋ yalγan χaldïlar aŋar, bolsun zamanlarï alarnïŋ dünyâda.

[17]Yedirdi alarnï semizlikindän ašlïχnïŋ da χayadan bal toydurdu alarnï. *Dun 18.*

[Псалом 81/82]

Saγmos Jasap‘nïŋ, 82 [=81].

(94r) [1]Teŋri turdu yïγïnlarïna teŋrilärniŋ da aralarïna alarnïŋ yarγular edi alarnï:

[2]Negä diŋrä yarγularsiz egirlik bilä da köz alïrsiz, yazïχlïlar?

[3]Yarγu etiŋiz öksüzgä da tulga, könülük etiŋiz miskingä da ašaχlanganga.

[4]Xutχarïŋïz miskinni da yarlïnï, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïŋïz anï.

[5]Aŋlamadïlar da eskä almadïlar, χaramγuluχta da teprändilär barča himläri yerniŋ.

[6]Men aytar edim, ki teŋrilär bolgaysiz ya oγlanlarï Biyiktäginiŋ barčanïz.

[7]Siz ošta, nečik adamlar, öliyirsiz, nečik bir buyruχčïlardan, tüšiyirsiz.

[8]Kel, Teŋri, da yarγula yerni, zera sen meŋärsärsen barča dinsizlärni. *Dun 8, p‘aṛk‘ 40 dun.*

[Псалом 82/83]

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, kim saŋa oχšasar? Tïyïlmagïn da suslanmagïn, Teŋri.

[3]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ (94v) čaχïrdïlar, da körälmägänläriŋ seniŋ kötürdülär bašlarïn kendilärïniŋ.

[4]Üstnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ terän hizlik, bilmäχni saγïšladïlar üsnä arilikiŋniŋ seniŋ [5]da ayttïlar:

«Keliŋiz, tas etiyiχ alarnï ǰïnstan, da aŋïlmagay atï Israjęlniŋ dä daγïn».

[6]Saγïšladïlar bir söz bilä birgä, seniŋ üčün niyät ettilär

[7]Böläki Etomlularnïŋ da Ismajęllilär, Movap da Araplar,

[8]Kepaγ, Amovn, Amaγęg da özgä ǰïnslar, barča turučïlarï bilä birgä Ǳzura bilä.

[9]Ol da Asur kelip edi alar bilä, barčasï bular χuvatlatučïlar edilär oγlanlarïnïŋ Łovdnuŋ.

[10]Etkin alarnï, nečik Matiamnï, nečik Sisaranï, nečik zApinni [=Apinni] aχïnlarïna Gisonnuŋ.

[11]Tas boldular alar čovraχta Tępovrada da boldular nečik tezäk yerdä.

[12]Etkin buyruχčïlarïn alarnïŋ nečik zOvrępni [=Ovrępni], Zepni, zZępęęni [=Zępęęnni], (95r) Saγmananï da barča buyruχčïlarïn alarnïŋ,

[13]Xaysïlarï ayttïlar: «Meŋäriyiχ bizgä arilikin Teŋriniŋ».

[14]Teŋrim menim, etkin alarnï nečik küpčäkni, nečik χamïšnï alnïna yelniŋ,

[15]Nečik ot, ki küydürür ormannï, nečik yalïn, ki örtär taγlarnï.

[16]Bu türlü sürgäysen alarnï dufanïŋ bilä seniŋ da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ mušχullatkaysen alarnï.

[17]Toldur yüzlärin alarnïŋ yeŋillik bilä, da izdägäylär atïŋnï seniŋ, Biy.

[18]Uyalgaylar da mušχullangaylar meŋi meŋilik da uyat bilä tas bolgaylar.

[19]Tanïgaylar, ki atïŋ seniŋ Biydir da sen yalγïz biyiklänipsen üstnä barča yerniŋ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

[1]Yeŋmäχ üčün. Borla yančmaχnïŋ. Saγmos Gorχa oγlunuŋ. San 83.

[2]Nečik sövüklüdür otaχïŋ seniŋ, Biy χuvatlïlarnïŋ, [3]suχlančlï da hasrättir ǰanïm menim köšküŋä seniŋ.

Yüräkim menim da tenim menim sövüngäy Teŋrigä tiri.

(95v) [4]Zera čïpčïχ taptï kendinä öv, γumrï ya horlička — uya, χayda ki χoygay balalarïn kendiniŋ,

Seγanïŋ seniŋ, Biyi χuvatlïlarnïŋ, χanïm menim da Teŋrim menim.

[5]San barčasïna, χaysï ki turïyïrlar övünä Eyämizniŋ, meŋi meŋilik alγïšlagaylar seni.

[6]Sanlïdïr er, χaysïnïŋ ki bolušluχu kendiniŋ sendändir, čïχmaχnï χoydu esinä kendiniŋ eŋištän χayγulu ol yergä, χaysïna ki niyät etti.

[7]Alγïšnï χoygay, χaysï ki ọrẹnk‘ni χoyïyïr, [8]bar-

gay ol χuvattan χuvatka da körüngäy Teŋri, friштälärgä Sionda.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy, Teŋrisi Jagopnuŋ.

[10]Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teŋri, da baχkïn yüzünä yaγlaganïŋnïŋ seniŋ.

[11]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa bir kün köškünä seniŋ, ne ki miŋlär dä.

Taŋladïm men čöplük bilä kelmä övünä Teŋriniŋ (96r) artïχ, ne ki turma otaχïna yazïχlïlarnïŋ.

[12]Yarlïγamaχnï da könülüknü sövär Biy, Teŋri bašχïšnï da haybatnï berir.

Biy heč eksik almas yarlïγamaχïn kendiniŋ alardan, ki barïrlar zaγalsïzlïχta.

[13]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, sanlïdïr er, ki umsanïr saŋa. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

[1]Yeŋmäχ oγlanlarïnïŋ Gorχnuŋ. Saγmos Tawit'niŋ. San 84.

[2]Biyändiŋ, Biy, yeriŋä seniŋ da χaytardïŋ yäsirlikin Jagopnuŋ.

[3]Bošattïŋ egirlikin žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ barča yazïχlarïn alarnïŋ.

[4]Tïyïldïrdïŋ barča yüräklänmäχiŋni seniŋ, χayttïŋ öčäšmäχtän, yüräklänmäχiŋdän seniŋ.

[5]Xaytkïn bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, da χaytar yüräklänmäχiŋni seniŋ bizdän.

[6]Ne meŋilik öčäšmägin bizgä, Biy, da salmagïn öčäšmäχiŋni seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[7]Teŋri, sen χaytïp (96v) tirgizirsen bizni, žoγovurtuŋ seniŋ färâh bolsun saŋa.

[8]Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

[9]Išittiχ, ne ki sözlädi Biy Teŋrimiz bizim, sözlägäy eminlikni žoγovurtuna kendiniŋ, arilärinä kendiniŋ da alarga, ki χaytïptïrlar aŋar yüräkläri bilä.

[10]Yoχsa yuvuχtur χorχučïlarïna kendiniŋ χutχarmaχï anïŋ, aγïnïp haybatïna anïŋ yerimizdä bizim.

[11]Yarlïγamaχï da könülükü yoluχkaylar, toγruluχu da eminliki öpüškäylär.

[12]Könülük yerdän bitti, toγruluχ köktän köründü.

[13]Biy bergäy tatlïlïχnï da yerimizgä bizim bergäy yemišin kendiniŋ, [14]toγruluχ alnïna anïŋ, barïp χoygay yoluna barganïn kendiniŋ.

(97r) *Dun 12, p'aṛk' 24 dun.*

[Псалом 85/86] 85

Alγïš Tawit'niŋ. San 85.

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ǰïanïmnï menim, ari Biy, χutχar ǰïanïmnï menim, χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa, maŋa, Biy, zera saŋa čaχïrdïm här kün, [4]färâh etkin ǰïanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰïanïmnï menim.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï här birinä, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, alγïšïma menim da baχkïn avazïna χoltχamnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Dügüldür kimesä oχšaš saŋa, Teŋrim, Biyim, da dügül kimesä nečik išläriŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarnï, χaysï ki ettiŋ, kelgäylär da yerni (97v) öpkäylär alnïŋa seniŋ, haybatlagaylar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen tamašalarnï, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïr könülükünä seniŋ da färâh bolgay yüräkim menim χorχmaga atïŋdan seniŋ.

[12]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχardïŋ ǰïanïmnï menim tamuχlarnïŋ tibindän.

[14] Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär ǰïanïmnï menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[15]Evet sen, Biy Teŋrim menim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat (98r) χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övün*dür*düŋ meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

[1]Gorχa oγlunuŋ. Saγmos alγïš, 86.

[2]Himläri anïŋ taγïna ari anïŋ, sövär Biy ešikin Sionnuŋ artïχ, ne ki barča otaχlarïn Jagopnuŋ.

[3]Haybatlï sözlädi seniŋ üčün: ošta šähäri Teŋriniŋ!

[4]Aŋdïm Rahapnï da Baγdatnï, χaysïlarï ki tanïrlar meni, ošta özgä ǰïnslar da Ǯura da žoγovurtu Hntisdanlarnïŋ, bular boldular anda.

[5] Sionga ayttï: ana da adam toγdu kendindä, da kendi himlärni saldï anda Biyiktägi.

[6]Biy aytkay yazov bilä žoγovurtka, buyruχčïlarga bu, χaysïlarï ki edilär anda.

[7]Nečik ki färâh bolgaylar sendä barčasï, χaysïlarïnïŋ ki turmaχlarï kendiläriniŋ sendändir.

(98v) *Dun 6.*

[Псалом 87/88]

[1]Alγïšï saγmosnuŋ Gorχ oγlanlarïnïŋ. Maγaγet‘a üčün, ki ǰuvab berdi Nẹeman eslilik bilä Israjẹlgä, 88 [=87].

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχla*n*sïn χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.

[4]Zera toldu χïyïnlar bilä ǰanïm menim, da tirlikim menim tamuχta tiyišti, [5]da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čuγurga.

Boldum men nečik adam bašχa bolušluχtan [6]da ölülär dä erkli,

Nečik yaralïlar, ki yuχlarlar kerezmanlarda.

Xaysïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ salïndïlar.

[7]Xoydular meni čuγurga tibdägi, χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtadï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča tolγunlarïŋnï seniŋ toldurduŋ (99r) üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim χaçak‘landïlar miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakim turγuzur mï, tapunmaχ etsärlär mi saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ tas bolmaχta?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertäräk alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, salïyïrsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlan(99v)dïm da muŋaydïm.

[17]Mendä toχtadï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

Dun 20, p‘aṛk‘ 42.

[Псалом 88/89] 88

[1]Saγmos Nẹemniŋ Jezrajẹlniŋ. San 88-dir.

[Колофон]

Lusigni aŋgïn.

[2]Yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, meŋilik alγïšlïyïm, ǰïns-ǰïnstan aytïyïm könülüküŋnü seniŋ aγzïm bilä menim.

[3]Ayttïŋ, ki dünyâ yarlïγamaχ bilä yasalgay, kök hadir bolgay könülüküŋä seniŋ:

«[4]Xoydum niyät taŋlaganlarïma menim, ant ičtim [andičtim] Tawit‘kä, χuluma menim.

[5]Meŋilik toχtatïyïm zürätiŋni seniŋ, yasïyïm ǰïns-ǰïnstan olturγučuŋnu seniŋ».

[6]Tapungay kök tamašalarïŋnï (100r) seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yïyïnlarïnda ariläriniŋ.

[7]Kimdir bulutta, χaysï ki barabardïr saŋa, ya kim oχšasar Eyämizgä oγlanlarïndan Teŋriniŋ?

[8]Teŋri haybatlïdïr saγïšlarïnda ariläriniŋ kendiniŋ, ulu da χorχulu üstnä alarnïŋ, ki čövräsinädirlär alarnïŋ.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, kim oχšar saŋa? Xuvatlïsen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ čövräŋädir seniŋ.

[10]Sen eyälik etärsen χuvatlarïna teŋizniŋ, taškïllïχïn tolγu*n*larïnïŋ anïŋ sen ašaχlatïrsen.

[11]Sen ašaχlatïrsen, nečik yaralïlarnï, öktämlängänlärni, χuvatïna biläkiŋniŋ seniŋ taγïttïŋ dušmanlarïŋnï seniŋ.

[12]Seniŋdir kök, da seniŋdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ, sen toχtattïŋ [13]yarïmkečäni, da yarïmkünnü sen ettiŋ, T‘apor da (100v) Hermon atïŋa seniŋ sövüngäylär.

[14]Seniŋdir biläkiŋ da seniŋdir χuvat, χuvatlangay oŋuŋ seniŋ, da biyik bolgay χoluŋ seniŋ.

[15]Toγruluχta da könülüktä toχtalïptïr olturγučuŋ seniŋ, yarlïγamaχ da könülük bargay alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[16]San žoγovurtka, ki bilirlär alγïšïŋnï seniŋ, Biy, yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ bargaylar da atïŋa seniŋ sövüngäylär [17] här kez, da toγruluχuŋa seniŋ biyik bolgaylar.

[18]Ögünmäχi χuvatlarïmïznïŋ bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüz bizim.

[19]Eyämizdändir bolušluχu ari Israjẹlniŋ, χanïmïznïŋ bizim.

[20]Ol vaχtta sözlädiŋ körüm ötläš oγlanlarïŋ bilä seniŋ da ayttïŋ: «Xoyïyïm bolušluχnu üstünä χuvatlïnïŋ da biyik etiyim taŋlangannï žoγovurtumdan menim.

[21]Taptïm Tawit‘ni, χulumnu me(101r)nim, yaγïm bilä ari menim yaγladïm anï.

[22]Xolum menim yöpsüngäy anï, da biläkim menim χuvat*lat*kaylar anï.

[23]Yazïχ etmägäy aŋar dušman, da oγul töräsizliknïŋ χïynamagay anï.

[24]Urïyïm alnïna anïŋ dušmanlarïn anïŋ da körälmäsizlärin anïŋ yeŋilmäχkä čïχara beriyim.

[25]Könülüküm menim da yarlïγamaχïm menim anïŋ bilä, da atïma menim biyik bolgay müŋüzü anïŋ.

[26]Xoyïyïm teŋizdä χolun anïŋ da üstünä aχïn suvlarnïŋ oŋun anïŋ.

[27]Ol sarnasar maŋa: «Atam menim sensen, Teŋri yöpsünövlü χutχarïlmaχïma menim».

[28]Men ilgärigi etiyim anï da biyik, ne ki barča χanlarï yerniŋ.

[29]Meŋilik saχlïyïm aŋar yarlïγamaχïmnï menim, da niyätim menim inamlïdïr anïŋ bilä.

[30]Toχtatïyïm meŋi meŋilik zürätin anïŋ, da olturγučun anïŋ — ne(101v)čik künläri köknüŋ.

[31]Egär χoysalar oγlanlarï anïŋ o̱rẹnk'imni menim da toγruluχumda menim klämäsälär barmaga,

[32]Egär toγruluχumnu heč etsälär da buyruχumnu menim saχlamasalar,

[33]Urïyïm tayaχï [=tayaχ] bilä töräsizliklärin alarnïŋ, χïyïn bilä egirliklärin alarnïŋ.

[34]Evet yarlïγamaχïmnï menim heč tïyman alardan da ne hilläli etmiyim könülükümä menim, [35]da alčaχlatmïyïm niyätimni menim, da nemä, χaysï ki čïχar erinlärimdän menim, anï heč etmändir.

[36]Bir kez ant ičtim arilikimä menim, ki Tawit'kä men yalγanlanmïyïm.

[37]Züräti anïŋ meŋilik tirgay [=turgay], da olturγučun [=olturγuču] anïŋ — nečik günäš alnïma menim, [38]nečik ay, ki toχtalïptïr meŋilik tanïχ, inamlïm menim köktä».

[39]Evet hali sen keri ettiŋ, da rïsvayladïŋ, da ašaγa urduŋ yaγlanganïŋnï seniŋ.

(102r) [40]Xaytardïŋ niyätni χuluŋdan seniŋ, murdarladïŋ yerdä arilikin anïŋ.

[41]Söktüŋ barča duvarlarïn anïŋ da χoyduŋ berklikin anïŋ titrämäχkä.

[42]Xapχaladïlar anï kečučilär yolnu, boldu ol taba χonšularïmïzga bizim.

[43]Biyik ettiŋ oŋuŋ ïnd̲ž̲ïtučïlarïmnïŋ [=oŋun ïnd̲ž̲ïtučïlarïnïŋ] anïŋ, färâh etkin [=ettiŋ] barča dušmanlarïn anïŋ.

[44]Xaytar*dïŋ* bolušluχnu χïlïčtan anïŋ da yöpsündüŋ anï oγrašta.

[45]Yeŋillättiŋ arilikin anïŋ, olturγučun anïŋ yergä yïχtïŋ.

[46]Az ettiŋ kü*n*lärin zamanlarïnïŋ anïŋ da töktüŋ üstnä uyatnï.

[47]Negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ meŋilik, yaltragay, nečik ot, öčäšmäχiŋ seniŋ?

[48]Evet hali aŋgïn, kör, ki kimdir menim tïnčlïχïm, yoχsa men [=mï] heč nemägä yarattïŋ barča oγlanlarïn adamlarnïŋ?

[49]Kimdir adam, ki (102v) tirilgäy da körmägäy ölümnü ya χutχargay d̲ž̲anïn kendiniŋ χolundan tamuχnuŋ?

[50]Xanïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ävälgi, χaysï ki ant ičtiŋ Tawit'kä könülüküŋ bilä seniŋ?

[51]Aŋgïn tabalanmaχïn χuluŋa seniŋ, χaysï ki yöpsündüm χoynuma menim d̲ž̲ïnslardan köp,

[52]Xaysï ki tabaladïlar dušmanlarïŋ seniŋ, Biy, tabaladïlar ornuna yaγlaganïŋnï seniŋ.

[53]Alγïšlï Biy Teŋri meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay. *P'aṛk' 48 dun.*

Alγïš Esajya markaṛẹniŋ
[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

[9]Kečädän ertälänir d̲ž̲anïm menim ertäräk turma saŋa, Teŋri.

Anïŋ üčün ki yarïχtïr buyruχuŋ seniŋ üsnä yerniŋ, övräniŋiz toγruluχnu, turučïlarï yerniŋ.

[10]Xapuštu χïrsïz da daγïn heč övränmäs etmä yerdä toγru*luχu*n könülüknüŋ.

Kötürülgäy χïrsïz yerdän da kör(103r)mägäy haybatïn Teŋriniŋ.

[11]Biy, biyiksen, da biläkiŋ seniŋ küčlü, da alar bilmädilär.

Tanïgaylar, uyalgaylar da paχillik tüškäy ögütsüz žoγovurtka, da hali ot dušmanlarïŋnï seniŋ yegäy.

[12]Biy Teŋrimiz bizim, ber bizgä eminlikiŋni seniŋ, zera barča išimizgä körä bizim töländi bizgä.

[13]Biy Teŋrimiz bizim, tapungïn bizni, zera bašχa sendän ö*zgä* kimesäni bilmäsbiz da atïŋnï seniŋ beriyirbiz künüzün.

[14]Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär, da ne hakim turγuzsar mï?

Bunuŋ üčün keltirdiŋ, urduŋ, tas ettiŋ, buzduŋ barča er oγlanlarïn alarnïŋ.

[15]Arttïr, Biy, yamannï üstnä yamanlïχlarï alarnïŋ da keltir yamannï üsnä töräsizlärniŋ yerdägi.

[16]Biy, tarlïχta aŋdïχ seni, ki azulaχ tarlïχtïr ögütüŋ seniŋ üstümüzgä bizim.

[17]Nečik tolγanganï yüklünüŋ, ki yetiškän bolgay zamanï toγurmaχnïŋ da aγrïχïndan kendiniŋ (103v) čaχïrgay,

Ol türlü bolduχ sövükünä seniŋ, [18]ahnï da χorχuŋnu seniŋ yük bolup tolγandïχ da toγurduχ d̲ž̲annï χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

Dügül daγï yemir*il*gäybiz, yoχsa yemirilgäylär turučïlarï yerniŋ.

[19]Turgaylar ölülär, turgaylar barčasï, χaysï ki χoyulupturlar kerezmanlarda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toχtalganlarï yerniŋ.

Anïŋ üčün yaγïš, ki yaγïyïr sendän, bu saγaymaχlïχïdïr alarnïŋ, evet yeri χïrsïzlarnïŋ tas bolgay.

[20]Sapa ber, žoγovurtum menim, bar, kirgin övüŋä seniŋ, yap ešikiŋni seniŋ alnïŋa yüzüŋnüŋ seniŋ.

Xač da yašïn bir zaman, čaχ aškïnča öčäšmäχi Eyämizniŋ.

[Молитва и колофон]

Eminlik berüči K'risdos, eminlikiŋni da yarlïγamaχïŋnï seniŋ baγïšla yaratkanlarïŋa seniŋ, adam sövüči Biy.

Pareχọsluχu bilä barčadan ari gojs Asduadzadzin Mariamnïŋ yarlïγagay bu (104r) bitikni yazdïrganga da yazučïga, yazïχlï Lusig sargawakka, χaysï ki atïm bilä arzani dügülmen aŋïlmaχka, tek χïlïnganïm bilä, ammẹn.

Dun 20. Bu ganon saγmos 348 dun.

Bu 6-ïnčï ganon dẹr abawẹndir.

[Псалом 89/90] 89

[1]Saγmos Tawit'niŋ.

[2] Biy, išančïmïz bolduŋ bizim džïnstan čaχ džïnska, [3]negä diŋrä taγlarï toχtalgan edi, yarattïŋ yerni da barča dünyâni.

Meŋiliktän čaχ meŋilikkä diŋrä sensen, [4]da χaytarmagïn adamnï totχarlïχka, da ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, oγlanlarï adamlarnïŋ».

[5]Miŋ yïl közlärinä Eyämizniŋ, nečik kün tünägüngi, zera aštï nečik bir vaχtï kečäniŋ, [6]da yïllarï alarnïŋ hečlik bilä bolgaylar.

Taŋ manïna, nečik yaš ot, bitkäylär, taŋ manïna, nečik yaš ot, sövüngäylär da čičäklängäylär, kečχurun törmenlängäylär, χurugaylar da tüškäylär.

(104v) [7]Eksildiχ biz öčäšmäχiŋdän seniŋ da yüräklänmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[8]Xoyduŋ yazïχlarïmïznï bizim alnïŋa seniŋ da tirlikimizni bizim yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[9]Barča künlärimiz bizim eksildilär, da öčäšmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[10]Zamanï yïllarïmïznïŋ bizim tïyγïsïz, nečik örmäšüχ ya povučina, da sanï künlärimizniŋ yïllarïmïznïŋ bizim, alar da yetmiš yïl.

Egär ki artïχ daγïn — seksen yïl, χaysï nemä artïχ, ne ki andan, aγrïχ bilä da küstünmäχ bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäχ, da ögütländiχ, [11]evet hali kim bilgäy χuvatïn öčäšmäχiŋniŋ seniŋ ya ahïŋdan seniŋ yüräklänmäχiŋni seniŋ heseplägäy.

[12]Bu türlü körgüz maŋa oŋuŋnu seniŋ, da χaysïlarï ki χonarhdïrlar yürägläri bilä, aχïlïŋa seniŋ.

[13]Xayt, Biy. Negä ž (105r) diyin? Övüngin χullarïŋda seniŋ.

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlärniŋ, ki ašaχ ettilär bizni, da yïllar, χaysïlarda ki körduχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išlärinä χuluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, da išin χolumuznuŋ biznim oŋart bizgä. *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alγïš da ögmäχ. Saγmos Tawit'niŋ, 90.

[1]Kim turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni sïrtmaχïndan avučïnïŋ da sözdän mušχulluχnuŋ».

(105v) [4]Umuzlarï arasïna kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učarlar kündüz,

[6]Nemä ki kezär χaranγuluχtan, azmaχlïχtan devniŋ yarïmkünnüŋ.

[7]Tüškäylär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, χaysï ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagaylar.

[8]Evet yalγïz oŋuŋ bilä seniŋ baχkaysen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni [ettiŋ] saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, χïyïnlar yuvuχlanmagaylar otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlanïptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋa seniŋ.

[12]Biläläri üsnä kendilärinïŋ yöpsünsärlär seni, ki bolmagay χačan urgaysen taška ayaχïŋnï seniŋ.

[13]Üsnä iž da k'arp yïlanlarnïŋ barsarsen, ayaχ (106r) tibinä bassarsen [bazsarsẹn] aslannï da adždaγanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, zera tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχarïyïm, haybatlï etiyim anï, [16]uzun künlär bilä toldurïyïm da körgüziyim aŋar χutχarmaχïmnï menim. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

[1]Saγmos. Alγïš šapatkünnüŋ. San 91.

[2]Yaχšïdïr χosdovanel bolma Eyämizgä, saγmos aytma atïŋa seniŋ, Biyiktägi,

[3]Aytma ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ kečä,

[4]On stron bilä saγmosaran bilä, avazï bilä alγïšnïŋ ögmäχni.

[5]Färâh ettiŋ meni, Biy, yaratkanlarïŋdan seniŋ, da išiŋdä χoluŋnuŋ seniŋ sövüniyim.

[6]Nečik ki uludur išläriŋ seniŋ, Biy, da asrï terändir saγïšïŋ seniŋ.

[7]Adam fähamsïz (106v) bunu ki tanïmas, da essiz bunu almastïr eskä.

[8]Bitkäninä yazïχlïnïŋ — nečik bičän čičäklänmä alarga; χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni,

Tas bolgaylar meŋi meŋilik. [9]Da sen biyiklänipsen meŋilik, Biy.

[10]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ tas bolgaylar, daγïlgaylar barčasï, χaysï ki χïlïnïrlar töräsizlikni.

[11]Biyik bolgay, nečik birmüŋüz, müŋüzüm menim, da χar*t*lïχïm menim cęt‘ semizlikinä.

[12]Kördü közüm menim dušmanlarïmnï menim, ki turupturlar üstümä menim yamanlïχ bilä, alar da išitkäy χulaχïm menim.

[13]Toγrular, nečik χurma teräkläri, čičäklängäylär, nečik orman Lipananïŋ, köp bolgaylar.

[14]Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim čičäklängäylär.

[15]Daγïn da köplär bolgaylar χart(107r)lïχïn semizliklärindä, özdän da aziz, bolgaylar [16]aytma: «Toγrudur Biy Teŋrimiz bizim, da yoχtur kendindä egirlik». *Dun 14. P‘aṛk‘ 46 dun.*

[Псалом 92/93] 92

Alγïš avaz bilä. Šapatkün. San 92.

[1]Biy χanlïχ etti, šöh*rät*likni kiydi, kiydi Biy χuvatïn ičinä kendiniŋ, χušandï.

Toχtattïŋ dünyâni, ki tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ ilgärtin, meŋiliktänsen sen.

[3]Kötürüldülär ïrmaχlarïŋ, Biy, da kötürdülär ïrmaχlar avazlarïn kendiläriniŋ, da tursar ïrmaχlar barganlarïna kendiläriniŋ.

[4]Avazïndan suvlarnïŋ köp tamaša boldu tolγunlarï teŋizniŋ.

Tamašalïsen sen, Biy, biyikliktä, [5]tanïχlïχïŋa seniŋ biz asrï inandïχ.

Övüŋä seniŋ yarašïr arilik, Biy, uzun künlärdä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saγmos Tawit‘niŋ, 93.

(107v) [1]Teŋri öč izdävüči, Biy, Teŋri öč izdävüči, mäyan bolduŋ.

[2]Biyik bol, χaysï ki yarγulïyïrsiz yerni, tölä tölövün öktämlärniŋ.

[3]Negä diŋrä yazïχlïlar, biz [=Biy], negä diŋrä yazïχlïlar ögüngäylär [o̤nungajlar],

[4]Aytmaχ bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barčasï, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[5]Žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, ašaχ ettilär, da meŋärmäχiŋni seniŋ χïynadïlar.

[6]Tulnu da χaribni öldürdülär, öksüzlärni χïrdïlar [7]da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teŋrisi Jagopnuŋ».

[8]Aŋlaŋïz, fähamsïzlarï žoγovurtnuŋ da essizlär, negä diŋrä almassiz eskä?

[9]Nečik ki, egär χaysï tikti esä χulaχnï, kendi išitmäs mi ya, χaysï yarattï köznü, kendi körmäs mi?

[10]Kim ögütlär d̲žïnslarnï, nečik ki azarlamagay mï? Kim övrätir adamga bilmäχni, [11]Biy tanïr saγïšïn adam(108r)larnïŋ, ki hečliktädirlär.

[12]San adamga, χaysï ki ögütlärsen sen, Biy, da o̤reṇk‘iŋä seniŋ övrätirsen sen aŋar.

[13]Ašaχlatïrsen sen aŋar künlärin yamanlïχnïŋ, negä diŋrä χazïlgay čuγuru yazïχlïnïŋ.

[14]Keri etmäs Biy žoγovurtun kendiniŋ da meŋärmäχliχin kendiniŋ etmästir umsasïz,

[15]Negä diŋrä χaysïlarï χaytkaylar könülükü toγruluχnuŋ, yöpsüngäylär anï barčasï, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä.

[16]Kim turgay birgämä üstnä yamanlarnïŋ? Ya kim teŋläškäy maŋa üsnä alarnïŋ, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[17]Egär ki Eyämiz bolušmasa edi maŋa, azulaχ daγïn, da da turur edi d̲žanïm menim tamuχta.

[18]Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaχlarïm menim, yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, bolušur edi maŋa.

[19]Köplüχünä körä aγrïχlarïmnïŋ yüräkimniŋ menim (108v) övündürmäχiŋ seniŋ färâh etär edi d̲žanïmnï menim.

[20]Teŋläšmäsin saŋa olturγuču töräsizlärniŋ, kim säbäp etär emgäkni χaršïsïna buyruχnuŋ.

[21]Uladïlar d̲žanïn toγrunïŋ da χanïn zaγalsïznïŋ borčlu etärlär edi.

[22]Boldu Biy išančïm menim, Teŋri bolušučïsï umsamnïŋ menim.

[23]Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä alarnïŋ, yamanlïχlarïna körä alarnïŋ yemirgäy alarnï Biy Teŋrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alγïš, ögmäχ Tawit‘niŋ, 94.

[1]Keliŋiz, sövüniyiχ Biydä, čaχïrïyïχ Teŋrigä, χutχaručïmïzga bizim.

[2]Ertäläniyiχ alnïna anïŋ χosdovanel bolmaχ bilä, saγmos bilä čaχïrïyïχ aŋar.

[3]Teŋri uludur Biy, χan ulu üsnä barča yerniŋ.
[4]Xoluna anïŋdïr barča dünyâsi yerniŋ, biyikliki taγlarnïŋ anïŋdïr.
[5]Anïŋdïr teŋiz, da ol etti anï, (109r) da χurunu χollarï anïŋ yarattïlar.
[6]Keliŋiz, yerni öpiyiχ aŋar, tüšiyiχ da yïγlïyïχ alnïna Eyämizniŋ, yaratučïmïznïŋ biznim.
[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, biz žoγovurtu χolunuŋ anïŋ da χoylarï kütövläriniŋ anïŋ.
Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, [8]berkäytmäŋiz yüräkiŋizni sizniŋ, nečik leγilïχka
Kününä sïnamaχlïχnïŋ yabanlïχta, χayda ki sïnadïlar meni [9]atalarïŋïz sizniŋ, tergädilär meni da kördülär išlärimni menim. [10]Xïrχ yïl
Dẑâhtlandïm dẑïnslar bilä ol da ayttïm: «Udayï bularïptïrlar yürägläri bilä, da alar tanïmadïlar yolumnu menim.
[11]Nečik ant ičtim öčäšmäχimdä menim, ki kirgäylär tïnčlïχïma menim».
Dun 11, p'aṛk' 38.

[Псалом 95/96] 95

Saγmos Tawit'niŋ, ki daḍẑar yasaldï yäsirliktän soŋra.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, alγïšlaŋïz Biyni, barča yer.
(109v) [2]Alγïšlaŋïz Biyni da alγïšlaŋïz atïn anïŋ, sövünčlük aytïŋïz kün kün artïndan χutχarmaχïn anïŋ.
[3]Aytïŋïz, dinsizlär, haybatïn anïŋ, barča žoγovurtka tamašalarïn anïŋ.
[4]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, χorχuludur ol üsnä barča guṛk'larnïŋ.
[5]Barča guṛk'larï dinsizlärniŋ devlärdir, da Biy köknü etti.
[6]Tapunmaχtïr da könänmäχliχtir alnïna anïŋ, arilik da ulu könänmäχliχtir ariliki anïŋ.
[7]Sunuŋuz Eyämizgä, dayfalarï dẑïnslarnïŋ, sunuŋuz Eyämizgä haybatnï [8]atïna anïŋ.
Alïŋïz bernäläriŋizni da kiriŋiz köškünä anïŋ, [9]yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikiniŋ anïŋ, da mušχullangay yüzündän anïŋ barča yer.
[10]Aytïŋïz dinsizlärgä, ki Biy χanlïχ etti, toχtattï dünyâni, ki tepränmägäy, da yarγular žoγovurtun toγruluχ bilä.
(110r) [11]Färâh bolgay kök, da sövüngäy yer, radïlangaylar teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, [12]sövüngäylär tüzlär da barča, χaysï ki bardïr alarda.
Ol sahat sövüngäylär barča teräklär ormandagi [13]yüzündän Eyämizniŋ, zera kelir da kelir ol yarγulama yerni.
Yarγular dünyâni könülük bilä da žoγovurtnu barča könülükü bilä kendiniŋ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Saγmos Tawitniŋ. Zamanïna, ki ulusnu toχtattï. San 96.
[1]Biy χanlïχ etti, sövüngäy yer, färâh bolgaylar otračlar köp.
[2]Bulut da tuman čövräsinädir anïŋ, könülüktä da toγruluχta tüzätiliptir olturγuču anïŋ.
[3]Ot alnïna anïŋ bargay, küydürgäy dušmanlarïn anïŋ.
[4]Köründülär yaltramaχlarï anïŋ dünyâgâ, kördü da seskändi yer.
[5]Taγlar, nečik balaγuz, erigäylär yüzündän Eyämizniŋ, [yüzündän Eyämizniŋ] barča yer.
(110v) [6]Aytkay kök toγruluχun anïŋ, körgäylär barča žoγovurt haybatïn anïŋ.
[7]Uyalgaylar barčasï, χaysïlarï ki yerni öpärlär guṛk'larga da χaysïlarï ki ögünürlär yongan butlarïna kendilériniŋ.
Yerni öpkäylär aŋar barča frištäläri anïŋ, [8]ki išitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.
[9]Zera sen biyiklänipsen üsnä barča yerniŋ, asrï biyikländiŋ üsnä barča guṛk'larnïŋ.
[10]Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäŋiz yamanlïχnï, saχlar Biy dẑanïn arilériniŋ kendiniŋ, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïr alarnï.
[11]Yarïχ sačïldï toγrularga, toγru yüräklilärgä boldu färâhlik.
[12]Färâh boluŋuz, toγrular, Biydä, χosdovanel boluŋuz jišadaglïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[Псалом 97/98] 97

Saγmos Tawit'niŋ. 97 san.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni [alγïš bilä] yäŋi, ki sk'anč̣elik'ni etti.
(111r) Xutχardï anï oŋu kendiniŋ da biläki ari kendiniŋ.
[2]Körgüzdü Biy χutχarmaχïn kendiniŋ, alnïna dẑïnslarnïŋ belgirtti toγruluχun kendiniŋ.
[3]Aŋdï yarlïγamaχï bilä kendiniŋ Jagopnu, könülü*kü* bilä kendiniŋ övün Israjęlniŋ, da kördülär barča χïrïγlarï dünyâniŋ χutχarmaχïn Teŋrimizniŋ bizim.
[4]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, alγïšlaŋïz, süvünüŋüz da saγmos aytïŋïz.
[5]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim alγïš bilä, alγïš bilä da avazlarïna saγmoslarnïŋ.
[6]Avazlï alγïš bilä χaχïlmïš bïrγïnïŋ, alγïš bilä, sövünčlük bilä da avazï bilä müŋüzdän bïrγïnïŋ da čaχïrïŋïz alnïŋa χannïŋ, Eyämizniŋ.
[7]Mušχullangay teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ, [8]da čaylar čap urgaylar birgä χollarï bilä.

Tаγlar sövüngäylär alnïna Eyämizniŋ, [9]zera kelir da yetišiptir Biy yarγu(111v)lama yerni.

Yarγulama dünyâni, žoγovurtnï toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ toγruluχ bilä.

Dun 10, p‘arḳ‘ 36 dun.

[Псалом 98/99] 98

Saγmos Tawit‘niŋ, san 98.

[1]Biy χanlïχ etti, öčäštilär žoγovurtlar, ki olturup edilär k‘ęrovpęlärdä, seskändi yer.

[2]Biy Sionda uludur da biyiktir üstnä barča žoγovurtlarnïŋ.

[3]Tapunmaχ bolïyïχ atïŋa seniŋ ulu, ki χorχuludur da aridir, [4] da hörmäti χannïŋ könülüknü sövär.

Sen hadirlädiŋ toγruluχnu, könülüknü da toγruluχun Jagopga sen ettiŋ.

[5]Biy*ik* etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz basχïčïna ayaχlarïnïŋ anïŋ, zera aridir.

[6]Movsęs da Aharon babaslarï anïŋ, Samuęl alar bilä, χaysï ki sarnarlar atïna anïŋ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol išitir edi alarga, [7]da ti(112r)räkli buluttan sözlär edi alarga.

Saχlarlar edi tanïχlïχïn anïŋ da buyruχun, χaysï ki berdi alarga.

[8]Biy Teŋrimiz bizim, sen išitir ediŋ alarga, Teŋri, sen arïtučï bolur ediŋ, öč alučï üsnä barča išlärniŋ alarnïŋ.

[9]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz taγïna ari anïŋ, zera aridir Biy Teŋrimiz bizim.

Dun 10.

[Псалом 99/100] 99

Saγmos. Tapunmaχ, 99

[1]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, [2]χuluχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]tanïŋïz, zera oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügül ediχ, biz žoγovurtu da χoyunlarï kütövünüŋ anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešikindän anïŋ tapunmaχ bilä da alγïš bilä otaχïna anïŋ.

Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä da alγïšlanïŋïz [=alγïšlaŋïz] atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, ǰïnstan čaχ ǰïnskadïr könülükü anïŋ.

(112v) *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saγmos Tawit‘niŋ. San 100.

[1]Yarlïγamaχ da könülük tä alγïšlïyïm, seni, Biy, saγmos aytïyïm [2]da eskä alïyïm

Yol zaγalsïz, čaχ kelgінčä maŋa, zera barïr edim men zaγalsïzlïχïm bilä yüräkimniŋ menim ičinä övümnüŋ menim.

[3]Xoymadïm alnïna közlärimniŋ menim nemä egirlikni, χaysïlarï ki etärlär edi tanmaχnï, körälmädim.

[4]Yovuχlanmadï maŋa, χaysï ki χaχut edi yüräki bilä, saptï mendän fähamsïz, da men nemä ǰâhtlik etmäs edim.

[5]Xaysï ki sözlär edi yašïrïn sïŋarïndan kendiniŋ, anï keri-keridän χuvar edim.

[Xaysï ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yürägläri bilä, birgäsinä da ötmäk dä yemäs edim.]

[6]Közlärim menim inamlïlarda yerniŋ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysï ki barïr edi yolga zaγalsïz, ol tanïr edi meni.

[7]Turmas edi ičinä övümnüŋ me(113r)nim, χaysï ki alïr edi öktämlikni, χaysï ki sözlär edi egirlikni, oŋarmas edi aŋar alnïna közlärimniŋ menim.

[8]Taŋ manïna öldürür edim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, tas etiyim šähärindä Eyämizniŋ barčasïn, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

Dun 10. P‘aṛḳ‘ 26.

[Псалом 101/102] 101

[1]Alγïš šiškän üčün. Xačan aγïrlansa, Eyämnïŋ alnïna tökkäy alγïšïn kensiniŋ. San 101.

[Колофон]

Yalbarïp χolarmen sizdän, χardašlar, ki nečä sarnasaŋïz, aŋgaysen men yazïχlï Lusig sargawaknï bir «Atamïz, ki köktäsen» [bilä].

[2]Biy, išit alγïšïma menim, čaχïrïχïm menim saŋa kelgäy, [3]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï kün sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

[4]Tügändilär, nečik tütün, künlärim, da söväklärim menim, nečik χamïš, χurudular.

(113v) [5]Čalïndïm, nečik bičän, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväklärim menim tenimä menim, [7]oχšadïm men hawalasanga yabanlïχta.

Boldum men nečik pu pustalïχta, [8]tuydum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

[9]Tabaladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögövčilärim menim mendän ant ičärlär edi.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, yedim, da ičkimni menim yaš bilä χatištïrdïm

[11]Yüzündän öčäšmäχiŋniŋ, yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

[12]Künlärim menim, nečik kölgä, aštïlar, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da išadaglïχïŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.
[14]Sen turup šaγavatlanïrsen üstnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχïnïŋ anïŋ, yetišiptir sahatï.
[15]Biyändi χullar(114r)ïŋ seniŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.
[16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ [haybatïŋdan seniŋ].
[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.
[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχlanganlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.
[19]Yazïlgay bu ǰïnska özgä, žoγovurtka, χaysï ki tapunuptur alγïšlama Biyni.
[20]Baχtï ol biyiklikindän, arilikindän kendiniŋ, Biy köktän yergä baχtï
[21]Išitmä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ da češmä oγlanlarïn ölümgä borčlularnïŋ,
[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Erusaγemdä,
[23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarga χuluχ etmä Eyämizgä.
[24]J̌uvap berdi aŋar yolunda χuvatïnïŋ kendiniŋ, azlïχïn künlärimniŋ menim, [25]töz maŋa da čïχarmagïn meni ya(114v)rïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǰïns-ǰïnstïr yïllarïŋ seniŋ.
[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.
[27]Alar ašsarlar, da barsen da χalïrsen meŋilik.
Barčamïz [=Barčasï], nečik ton, opransarlar, nečik kiyinišni, teškirsärsen alarnï, da teškirilsärlär.
[28]Sen ol kendiŋsen, da yïllarïŋ seniŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda, da zürätlärinä alarnïŋ meŋilik oŋarïlgay.

Dun 26.

[Псалом 102/103] 102

Saγmos Tawitʻniŋ. 102.
[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — atïn ari anïŋ.
[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,
[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,
[4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, taǰlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavatï bilä,
(115r) [5]Kim toldurur igiliktä suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.
[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zrgel bolganlarga.
[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹskä da oγlanlarïna Israjẹlniŋ erkin kendiniŋ.
[8]Šaγavatlï, yarlïγovučï Biydir, uzunesli da köpyarlïγovučï.
[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir bizgä Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.
[10]Dügül yazïχïmïzga körä bizim etti bizgä da dügü*l* töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.
[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγam*aχ*ïn kendiniŋ üsnä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.
[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.
[13]Nečik šaγavatlanïr ata üsnä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.
(115v) [14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.
[15]Adamga, nečik bičän, dir künläri kendiniŋ, nečik čičäk*i* tüznüŋ, ol türlü čičäklängäy.
[16]Urur üsnä yel — da dügül, daγïn da körünmäs yeri anïŋ.
[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üsnä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna dirä,
Xaysï ki saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχun anïŋ da etärlär anï.
[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, χanlïχï anïŋ barčasïna eyälik etär.
[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlu χuvat bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.
[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etüčiläri erkin anïŋ.
[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išlär(116r)i anïŋ, barča yerdädir biyliki anïŋ, alγïšla, ǰanïm menim, Biyni.

Dun 22, pʻaṛkʻ 48.

[Псалом 103/104] 103

Saγmos Tawitʻniŋ. Dünyânïŋ yaratïlganï üsnä.
[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni! Biy Teŋrim menim, ulu boldu asrï;
Tapunmaχnï da ulu šöhrätlikni kiydiŋ, [2]yapunduŋ yarïχnï, nečik kiyinišni, saldïŋ [köknü, nečik] čatïrnï, [3]da yaptïŋ üsnä suvlarnïŋ üst yapovun anïŋ.
Kim χoyar bulutta barganïn kendiniŋ da kezär ol üsnä χanatlarï bilä yelniŋ?
[4]Kim etti frištäsin kendiniŋ ǰan da χullarïn kendiniŋ ottan küydürüči?
[5]Toχtattï yerni üsnä toχtalmaχïnïŋ kendiniŋ — tepränmägäy meŋilik.
[6]Teränlik — nečik kiyinišniŋ yapovu dur anïŋ, üsnä taγlarnïŋ turgaylar suvlar.

[7]Öčäšmäχiŋdän seniŋ χačkaylar da avazïndan kökrämäχiŋniŋ seniŋ titrägäylär.

(116v) [8]Čïχarlar, taγlanïrlar da enärlär, tüzlänirlär yerinä, χaysï ki toχtattïŋ alarnï.

[9]Ček χoyduŋ, da ašmaslar, da daγïn χaytmaslar yapma yerni.

[10]Yeberdiŋ čovraχlarnï pïrχïldï-pïrχïldï, arasïndan taγlarnïŋ bargaylar suvlar

[11]Ičirmä barča kazanlarnï kiyik, toyungaylar yabanlarï susamaχlarïnda kendiläriniŋ.

[12]Anda učar χušlarï köknüŋ uya χoygaylar da ičindän χayalarnïŋ bergäylär avazlarïn kendiläriniŋ.

[13]Ičirir taγlarnï rambarlarïndan [=ambarlarïndan] kendiniŋ, yemišindän išiniŋ kendiniŋ tolgay yer.

[14]Östürdüŋ bičänni taγlarda, yaš otnu χuluχuna adamlarnïŋ.

Čïχardïŋ ötmäkni yerdän, [15]čaγïr färâh etär, yaγ — tažä, da ötmäk toχtatïr yüräkin adamnïŋ.

[16]Toygaylar teräkläri Eyämizniŋ da ormanï Lipananïŋ, χaysïlarïn ki sen tiktiŋ.

[17]Anda χušlar kök(117r)tägi čipčälärin čïχargaylar, da uyasï läglägniŋ tolu išančïdïr alarnïŋ.

[18]Taγlar biyik marallarga, da χayalar išančï χoyanlarga.

[19]Ettiŋ aynï zaman üčün, günäš tanïdï sahatïn kirmäχiniŋ kendiniŋ.

[20]Ettiŋ χaranγunu, da boldu kečä, anda barïrlar barča kazanlar ormandagi.

[21]Balalarï aslanlarnïŋ muŋrarlar, da χaparlar, da izdärlär Teŋridän yemäkin kendiläriniŋ.

[22]Čïχkanïna günäšniŋ yïγïlïrlar da ormanlarïnda kendiläriniŋ tïnarlar.

[23]Čïχar adam išinä kendiniŋ da emgängäninä χolunuŋ kendiniŋ čaχ iŋirgä diŋrä.

[24]Nečik uludur išläriŋ seniŋ, Biy! Barča nemäni aχïl bilä ettiŋ, da toldu yer tapunganïŋ bilä seniŋ.

[25]Bu teŋiz ulu da avlaχ, bundan da dïr sürkälgänlär, χaysï ki yoχtur sanï kazanlarnïŋ, ulu-ulu da uvaχ (117v) bunda, [26]da kemilär dä barïrlar, aǰdaha, χaysï ki yarattïŋ oynama anïŋ bilä.

[27]Barčasï eglänirlär saŋa, da sen berirsen yemäk alarga sahatïnda.

[28]Berirsen alarga, da yerlär, ačarsen χoluŋnu seniŋ, yedirirsen barčasïn erkiŋ bilä seniŋ.

[29]Xaytarïrsen yüzüŋnü seniŋ alardan, da mušχullanïrlar, čïχarïrsen ǰannï alardan, eksilirlär da topraχ χaytarlar.

[30]Yeberirsen ǰanïŋnï seniŋ, da tapunursen alarnï, da yäŋirtirsen yüzün yerniŋ.

[31]Bolgay haybatï Eyämizniŋ meŋilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarïnda kendiniŋ.

[32]Kim berir [=baχar] yergä da berir buŋar titrämäχ, yuvuχlanïr taγlarga, da tutašïrlar?

[33]Alγïšlïyïm Biyni tirlikimdä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[34]Tatlï bolgay aŋar alγïšïm menim, da men färâh bolï(118r)yïm Biygä.

[35]Eksilgäylär yazïχlïlar yerdän, χïrsïz daγïn tapulmagay kendindä. Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni. *Dun 34.*

[Псалом 104/105] 104

Alęluia.

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä da sarnaŋïz atïn anïŋ, aytïŋïz dinsizlärgä išin anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz, da saγmos aytïŋïz aŋar, aytïŋïz barča tamašalarïn anïŋ, [3]da ögünüŋüz atïna ari anïŋ.

Färâh bolsunlar yüräkläri alarnïŋ, χaysïlarï ki izdärlär Biyni, [4]izdäŋiz Biyni da χuvatlï boluŋuz, izdäŋiz yüzün anïŋ här vaχt.

[5]Aŋïŋïz tamašasïn anïŋ, χaysï ki etti, pešälärni da könülüknü aγzïnïŋ anïŋ.

[6]Züräti Aprahamnïŋ, χullarï anïŋ, oγlanlarï Jagopnuŋ, taŋlanganlarï anïŋ.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, barča yerdädir könülükü anïŋ.

[8]Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ da sözün, χaysï ki sïmarladï čaχ miŋ yïlga diŋrä,

(118v) [9]Niyätni, χaysï ki χoydu Apraham bilä, da ant ičmäχin kendiniŋ Sahag bilä.

[10]Toχtattï Jagopta buyruχun kendiniŋ da Israję̨ldä niyätin kendiniŋ meŋilik.

[11]Ayttï: «Sizgä beriyim yerin K'anannïŋ, pay meŋärmäχiŋizgä siziŋ».

[12]Zera ettilär [=edilär] alar san bilä az, eksik da kelginlär kendindä.

[13]Aštïlar alar ǰïnstan ǰïnska, χanlïχtan žoγovurtka özgä.

[14]Xoymadï adamlarga yazïχlanma alarga, azarladï χanlarnï alar üčün.

[15]«Yuvuχlanmaŋïz,— aytïyïr,— yaγlanganïma menim da markarę̨lärimä menim yazïχlanmaŋïz».

[16]Ündädi ačlïχnï yerinä anïŋ, barča χuvatïn alarnïŋ [=ötmäkniŋ] sïndïrdï.

[17]Yeberdi alnïna alarnïŋ erni, χuluχka satïldï Jovsęp.

[18]Ašaχ ettilär baγda ayaχlarïn anïŋ, da kečti kemidän [=temirdän] boyu anïŋ,

[19]Negä diŋrä kelgäy sözü anïŋ, da sözü Eyämiz(119r)niŋ sïnadï anï.

[20]Yeberdi χan da češtirdi anï, buyruχčï žoγovurtka χoydu anï.

[21]Turγuzdu anï biy övünä kendiniŋ, buyruχčï üstnä barča χazγančïnïŋ kendiniŋ,
[22]Ögütlämä buyruχčïlarïn alarnïŋ, nečik kendin, da χartlarïn aχïllï etkäy.
[23]Kirdi Israjęl Mïsïrga, Agop χarib boldu ulusuna K‘ananïŋ.
[24]Arttïrdï žoγovurtun kendiniŋ asrï da χuvatlattï alarnï, ne ki dušmanlarïn kendiniŋ.
[25]Xaytardï yüräklärin alarga — körälmämägä žoγovurtun kendiniŋ da aldama [alardama] χullarïn kendiniŋ.
[26]Yeberdi Movsęsni, χulun kendiniŋ, da Aharonnu, taŋlamasïn kendiniŋ.
[27]Berdi alarga söz nïšanlarïna kendiniŋ da pešälärin kendiläriniŋ yerindä K‘ananïŋ.
[28]Yeberdi χaramγuluχ da χaramγulattï alarnï, zera ačïγlattïlar sözün anïŋ.
[29]Xaytardï χanga ïrmaχlarïn alarnïŋ da öldürdü barča (119v) balïχlarïn alarnïŋ.
[30]Xaynaštï yerlärinä alarnïŋ baγa da övläri χanlarïnïŋ alarnïŋ.
[31]Ayttï, da keldi itčibini da sinäk barča bilä čeklärinä alarnïŋ.
[32]Xaytardï yaγmurlarï alarnïŋ gargudga, da ot yerinä alarnïŋ yandï.
[33]Urdu borlalïχlarïn da indžirlärin alarnïŋ da uvattï barča teräklärin čeklärindä alarnïŋ.
[34]Ayttï, da keldi sarïnčχa da χïrušč, zera yoχ edi san,
[35]Yedi barča bičänin yerniŋ alarnïŋ, tügätti barča yemišin tüzläriniŋ alarnïŋ.
[36]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnïŋ, ilgärigi barča χazγančlarïn alarnïŋ.
[37]Čïχardï alarnï altun bilä da kümüš bilä, da yoχ edi džïnslarïnïŋ alarnïŋ χastasï.
[38]Färâh boldu Mïsïrlïlar čïχkanïna alarnïŋ, ki tüštü χorχusu Eyämizniŋ üstünä alarnïŋ.
[39]Yaydï bulut(120r)nu kölgä etmäχkä alarga kündüz da ot bilä yarïχ berir edi alarga kečä.
[40]Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüŋ toldurdu alarnï.
[41]Urdu χayanï, da aχtïlar suvlar, da bardïlar aχïn suvlar suvsuzluχta.
[42]Aŋdï sözün kendiniŋ ari, χaysï ki [edi] Apraham bilä, χuluna kendiniŋ.
[43]Čïχardï žoγovurtun kendiniŋ sövünčlük bilä da taŋlanganlarïn kendiniŋ färâhlik bilä.
[44]Berdi alarga uluslarïn dinsizlärniŋ, χazγanganïna žoγovurtlarnïŋ meŋärtti alarnï,
[45]Ki saχlagay tanïχlïχïn anïŋ da ọręnk‘in anïŋ izdägäylär.

Dun 44, p‘aṛk‘ 78 dun.

[Псалом 105/106] 105

Alęluia.
[1]Tapunučï boluŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[2]Kim sözlägäy χuvatïn Eyämizniŋ, išitövlü etkäysen [=etkäy] barča alγïšïn anïŋ?
(120v) [3]San, kimlär saχlarlar könülüknü da etärlär toγruluχnu här sahat.
[4]Aŋgïn bizni, Biy, biyänčli žoγovurtuŋ bilä seniŋ da därman etkin bizgä χutχarmaχïŋa seniŋ.
[5]Köriyiχ biz tatlïlïχïn taŋlamalarïŋnïŋ seniŋ, färâh bolïyïχ färâhlikinä džïnsïŋnïŋ seniŋ da ögiyiχ biz meŋärmäχiŋä seniŋ.
[6]Yazïχlïbiz atalarïmïz bilä bizim, töräsizländiχ da ašïndïχ.
[7]Atalarïmïz bizim Mïsïrda eslämädilär sk‘ančelik‘iŋni seniŋ, da ne aŋmadïlar köpyarlïγamaχïŋnï seniŋ.
Öčäštirdilär seni kečkändä kendiläriniŋ teŋiz bilä Xïzïl, [8]χutχardï alarnï atï üčün kendiniŋ, ki tanïdïlar χuvatïn anïŋ.
[9]Öčäšti teŋizgä Xïzïl, da χurudu, yol körgüzdü [alarga] tibsizlik bilä, nečik yabanlïχ bilä.
(121r) [10]Tirgizdi alarnï χolundan körälmäsizläriniŋ alarnïŋ da χutχardï alarnï χolundan dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.
[11]Yaptï teŋiz ïndžïtučïlarïn alarnïŋ, da biri dä alardan χutulmadï.
[12]Inandïlar sözünä anïŋ da alγïšladïlar alγïšïn anïŋ.
[13]Ačïγtïlar [=Ačïχtïlar], da unuttular išlärin anïŋ, da fikir etmädilär saγïšïna anïŋ.
[14]Suχlandïlar suχlanmaχïna yabanlïχnïŋ, sïnadïlar Teŋrini suvsuzluχta.
[15]Berdi alarga χoltχasïn alarnïŋ, yeberdi toluluχun boylarïna alarnïŋ.
[16]Öčäštirdilär Movsęsni taporlarïnda [=taborlarïnda] da Aharọnnu, arisin Eyämizniŋ.
[17]Ačïldï yer, da yuttu Tat‘annï, da yaptï taporlarïn [=taborlarïn] Apiṛọnnuŋ.
[18]Ot yandï yïγïnlarïna alarnïŋ, da yalïn opratti yazïχlïlarnï.
[19]Ettilär bïzov koreptä, da yerni öptülär sürätkä, [20]da teškirdilär haybatlarïn kendiläriniŋ oχšašïna bïzovnuŋ, bičän yevučiniŋ.
(121v) [21]Unuttular Teŋrini, tirlik etučilärin kendiläriniŋ, ki etti ulu-ulu kendiniŋ Mïsïrda, [22]tamašalarïn kendiniŋ yerinä K‘amnïŋ da χorχusun kendiniŋ üsnä Xïzïl teŋizniŋ.
[23]Ayttï tas etmä alarnï, egär ki Movsęs taŋlangan bolmasa edi alnïlarna [=alïnlarïna] alarnïŋ.

Xayttï Biygä da kečirdi öčäšmäχin anïŋ, ki tas bolmagaylar alar.

[24]Hečkä berdilär yerni suχlančlï da inanmadïlar sözünä anïŋ.

[25]Mïrmïldandïlar taborlarïnda kendiläriniŋ da išitmädilär avazïna Eyämizniŋ.

[26]Kötürdü χolun kendiniŋ üstlärinä alarnïŋ urma alarnï pustalïχta,

[27]Sačïlgay züräti alarnïŋ dinsizlärdä, sačïlgay züräti anïŋ uluslarda.

[28]Murdarlandïlar alar Pęlpęk‘ovrada, ki yedilär guṛk‘ χurbanlarïn da ölgänlärni.

[29]Öčäštirdilär anï išläri bilä kendiläriniŋ, (122r) arttï üstnä alarnïŋ sïnïχlïχ.

[30]Soŋra turdu aralarïna P‘enęes, arïttï, da tïyïldï ölüm, [31]heseplädi aŋar toγruluχ ǰïns-ǰïnstan meŋilikkä diŋrä.

[32]Öčäštirdilär anï suvlarda χaršïlïχnïŋ, χïynaldï Movsęs alar üčün, [33]ki ačïγlattïlar ǰanïn anïŋ.

Buyurdu erinläri bilä kendiniŋ, [34]da tas etmädilär ǰïnslarnï, χaysï ki ayttï alarga Biy.

[35]Xatïšïldïlar dinsizlär bilä da övrändilär [ọvlarïndïlar] išlärin alarnïŋ, [36]χuluχ ettilär guṛk‘larïna alarnïŋ, da boldu alarga azmaχlïχka.

[37]Xurban ettilär oγullarïn [da χïzlarïn] kendiläriniŋ devlärgä, [38]da töktülär χannï zaγalsïz,

Xanï oγlanlarïnïŋ da χïzlarïnïŋ kendiläriniŋ devlärgä, χaysï ki χurban ettilär guṛk‘una K‘ananïŋ.

Balčïχlandï yer χanïndan alarnïŋ [39]da murdarlandï išlärindän alarnïŋ, zera boṛnigländilär barganlarïna kendiläriniŋ.

[40]Öčäšländi yüräk(122v)länmäχi bilä Biy üstnä žoγovurtunuŋ kendiniŋ da igränči etti meŋärmäχin kendiniŋ asrï.

[41]Čïχara berdi alarnï χoluna dinsizlärniŋ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniŋ, [42]da dušmanlarï kendiläriniŋ ïnǰïttïlar alarnï, da ašaχ boldular tibinä χollarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Köp kerät χutχardï alarnï, da alar ačïγlattïlar anï saγïšlarïna kendiläriniŋ da bükräydilär töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[44]Baχtï Biy tarlïχïna alarnïŋ išitmä avazïna alγïšïnïŋ alarnïŋ.

[45]Aŋdï niyätin kendiniŋ da pošman boldu köplüχünä körä yarlïγamaχïnïŋ kendiniŋ, [46]berdi alarga šaγavatïn alnïna barča yasïr etučiläriniŋ alarnïŋ.

[47]Xutχar bizni, Biy Teŋrimiz bizim, da yïγïštïr bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolïyïχ atïŋa seniŋ ari da ögüniyiχ alγïšïŋ bilä seniŋ.

(123r) [48]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ meŋi meŋilik. Da aytkay barča žoγovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Alγïš Ezegia χannïŋ Israjęlniŋ
[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

[10]Men ayttïm kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän künlärim menim, ki bardïm men ešikinä tamuχnuŋ,

Xoydum barčanï artïmdan menim [11]da ayttïm, ki daγïn körmändir χutχarmaχïn Eyämiziniŋ yerdä tirilärniŋ da daγïn artïχ körmändir adamnï turmaχlarï bilä kendiläriniŋ birgä.

[12]Eksildim men uruγ-kökümdän menim, mundan soŋra χoydum barča tirlikimni menim.

Čïχtï bardï, ayïrïldï mendän ǰanïm menim, nečik ki sökär salašnï, da boldum men nečik ǰulhanïŋ valôk tkački salmiasïna yuvuχ kesmäχkä.

[13]Kündä ol čïχara berildim men ertädän, nečik χoluna aslannïŋ, ol türlü sïndïrγaladï, uvattï söväklärim menim, ki ertädän čaχ kečägä diŋrä čïχara berildi.

(123v) [14]Nečik χarlïγač, ol türlü ǰïvïldar edim, nečik kügürčin, ol türlü tïyïlïr edim, zera eksildilär közlärim menim körmäχtän.

[15]Baχtïm biyiklikkä, Biygä, Teŋrimä menim, ki χutχardï meni da ketärdi mendän aγrïχïmnï ǰanïmnïŋ menim.

[16]Biy, bunuŋ üčün aytïldï saŋa, oyattïŋ boyumnu menim, χaytardïŋ ǰanïmnï menim, ki övündüm da tirildim.

[17]Ošta eminlikkä χayttï ačïγïm menim, χutχardïŋ ǰanïmnï menim, ki tas bolmagaymen, da saldïŋ kerigä barča yazïχïmnï menim.

[18]Ki dügül, egär χaysïlarï ki tamuχtadïrlar, tapunurlar saŋa, da dügül ölülär alγïšlagaylar seni, da umsanmaslar könülüküŋä seniŋ barčasï, χaysïlarï ki enärlär tamuχka.

[19]Evet tirilär alγïšlagaylar seni, Biy, nečik dä men, bundan soŋra oγlanlar toγurïyïm, χaysï ki aytkaylar toγruluχuŋnu seniŋ, [20]Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

(124r) Men daγïn tïyïlmïyïm alγïšlama seni alγïš [bilä] yäŋi barča künlärimä tirlikimniŋ menim χaršï daǰarïna Teŋriniŋ.

[Молитва и колофон]

Umsa tirlikniŋ, umsa da išanč χutχarïlmaχnïŋ, Biy χutχaručï, χutχar da ketärgin aγrïχï*n* boyumnuŋ menim, adam sövüči Biy. Pareχosluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ da atamïznïŋ bizim surp Krikor Lusaworiçniŋ yarlïγagay bu bitikni yazdïrganga da yazučïga, köpyazïχlï Lusig sargawakka, ki köp suχlančlïk bilä, da köp yaχšïlïχtan

hasrät bolmaχ bilä, da köp χïyïn bilä čïχardïχ χïpčaχ tilinä ermeni saγmosnu; yamanlamaŋïz, zera χudrätimiz bunča edi, artïχïn K‘risdos tügällägäy, ammẹn.

Dun 12. Bu ganon saγmos 326 dundïr.

Bu 7-inči ganon χosdovandïr.

[Псалом 106/107]

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ,—

[2]Aytkaylar χutχarïlganlarï Eyä(124v)mizniŋ, χaysï ki χutχardï χollarïndan dušmannïŋ,

[3]Barča uluslardan yïγïštïrdï alarnï, günäšniŋ čïχkanïndan da günäšniŋ kirgänindän, yarïmkečädän da teŋizdän.

[4]Bulardïlar alar yabanlïχta, suvsuzluχta, yollarïna, šähär turmaχlarïna tapmadïlar;

[5]Ačïχtïlar da susadïlar, da ǧanlarï alarnïŋ alarda eksildilär.

[6]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχïnda alarnïŋ χutχardï alarnï.

[7]Yol körgüzdü alarga yolga toγru, ki bargaylar šähärgä turmaχlarïna kendiläriniŋ.

[8]Tapundular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašalarïna kendiläriniŋ [=anïŋ] oγlanlarï adamlarnïŋ,

[9]Ki toydurdu ǧanlarïn ačlarnïŋ da ǧanlarïn küsänčlärniŋ tolu etti yaχšïlïχ bilä.

[10]Xaysïlarï oltururlar edi χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, baγlï edilär mis(125r)kinliktä, nečik temirdä,

[11]Ki ačïγlattïlar sözün Teŋriniŋ da saγïšïn Biyiktäginiŋ öčäštirdilär.

[12]Ašaχ boldular aγrïχtan yüräkläri alarnïŋ, χaçak‘landïlar, da kimesä yoχ edi, ki boluškay edi alarga.

[13]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnda*n* alarnïŋ čïχardï alarnï.

[14]Xutχardï alarnï χaramγuluχtan da kölgäsindän ölümnüŋ da češti baγlarïn alarnïŋ.

[15]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[16]Zera uvattï ešikni baγïrdan da beklövün temirdän uvattï.

[17]Boluštu alarga yoluna, töräsizliklärinä kendiläriniŋ, zera yazïχlarï üčün kendiläriniŋ ašaχ boldular asrï.

[18]Barča ašlardan igränirlär edi yüräkläri alarnïŋ, yuvuχlandïlar čaχ ešikinä ölümnüŋ.

[19]Čaχïrdïlar Biygä tarlïlïχlarïnda (125v) [kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnda] alarnïŋ χutχardï alarnï.

[20]Yeberdi sözün kendiniŋ, da saγayttï alarnï, da χutχardï alarnï buzuχluχundan kendiläriniŋ.

[21]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašasïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[22]Sungaylar aŋar χurbanï alγïšnïŋ da aytkaylar išlärin anïŋ sövünčlük bilä.

[23]Xaysïlarï ki enärlar edi teŋizgä kemi bilä da etärlär edi išlärin suvlarda köp,

[24]Alar kördülär išlärin Eyämizniŋ da tamašalarïn Eyämizniŋ teränlikinä tibsizlikiniŋ.

[25]Ayttï, da turdu yel da dufan, da biyikländilär tolγunlarï anïŋ.

[26]Čïχarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlikkä, da boylarï alarnïŋ ǧanlarïnda kendiläriniŋ oprandïlar.

[27]Mušχullandïlar, seskändilär, nečik esiriklär, da barča aχïllarï alarnïŋ tüštü.

[28]Čaχïrdïm [=Čaχïrdïlar] Biygä tarlïχïndan kendi*lärin*iŋ, totχarlïχ(126r)larïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

[29]Xaytardï dufan*n*ï havaga, da tïγïldïlar tolγunlarï anïŋ, [30]färâh boldular, ki tïγïldïlar, da yol körgüzdü alarga kemi tïnčlïχïna erklärinä kendiläriniŋ.

[31]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, sk‘ančelik‘lärinä anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[32]Biyiklätkäylär anï yïγïnïna yïγïnlarnïŋ, da olturγučuna χartlarnïŋ alγïšlagaylar alarnï [=anï]!

[33]Zera χaytardï aχïn suvlar χuruga da barganlarïn suvlarnïŋ yergä susamïš,

[34]Etti yerni yemiš berüči balčïχlï yamanlïχï üčün turučilarïnïŋ alarnïŋ.

[35]Etti pustalïχnï göllü suvlar da yerni susamïš barganlarïna suvlarnïŋ;

[36]Sïγïndïrdï kendindä ačlarnï, da yasadïlar šähär turmaχlarïna kendiläriniŋ.

[[37]Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalïχlar, da ettilär yemiš hasillärindän kendilärinïŋ.]

[38]Alγïšladï alarnï, da artïldïlar asrï, da hayvanlarï alarnïŋ eksilmädilär.

(126v) [39]Eksildilär alar da χïynaldïlar tarlïχlarïndan yamanlïχnïŋ, totχarlïχnïŋ.

[40]Keldi rïsvaylïχka üstnä buyruχčïlarnïŋ alarnïŋ, bularttï alarnï yabanlïχta da dügül yol üstnä.

[41]Boluštu yarlïnïŋ miskinlikinä, yol körgüzdü, nečik χoyunlarïna, ǧïnsïnïŋ alarnïŋ,

[42]Körgäylär toγrular da färâh bolgaylar, da barča töräsiz yapkay aγzïn kendiniŋ.

[43]Kimdir aχïllï, ki saχlagay bunu da eskä algay yarlïγamaχïn Eyämizniŋ. *P‘aṛk‘ 42 dun.*

[Псалом 107/108] 107

[1]Alγïš, saγmos Tawit‘niŋ. San 107.

[2]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim menim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[3]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä [da alγïš bilä], da men oyanïrmen ertäräk.

[4]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǰïnslar arasïna.

[5]Ulu boldu čaχ kökkä diŋrä yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutka diŋ(127r)rä könülüküŋ seniŋ.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklülärïŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk‘ęmni da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγajat ulusu, da menimdir Manasę, Ep‘rem χuvatlatučïsï bašïmnïŋ menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetovmadan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǰïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmaga?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, χaysï ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, ki yalγandïr χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol uyatlï etkäy duš(127v)manlarïmïznï bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ. San 108.

[1]Teŋri alγïšïma menim! tïyïlmagïn, [2]zera aγzï yazïχlïnïŋ, aγzï hillälïniŋ ačïldï üstümä menim.

Sözlädilär mendä til bilä hilläli [3]da sözü bilä körälmäχsizliχniŋ χapsadïlar meni.

Čarïštïlar menim bilä heč yergädän, [4]ornuna süvükümnüŋ menim čïχara berirlär edi meni, evet men alγïšta bolur edim.

[5]Tölädilär maŋa yamannï ornuna yaχšïsïnïŋ, körälmäχsizliχni ornuna süvükümnüŋ menim.

[6]Turγuz üstünä anïŋ yazïχlï šaytannï, turgay saγïna anïŋ.

[7]Yarγusundan kendiniŋ čïχkay sučlu, da alγïšï anïŋ yazïχka χaytkay.

[8]Bolgay künläri anïŋ eksik, da tärmanïn anïŋ, anï özgä eltkäy.

[9]Bolgay oγlanlarï anïŋ öksüz, da χatunu anïŋ tul, [10]taygaylar, teškirilgäylär, oγlanlarï anïŋ klänči bolgaylar da čïχ(128r)kaylar turmaχlarïndan kendilärïniŋ.

[11]Tergägäy ötünč berüči barča nemäsin anïŋ, χaraχlagaylar yatlar χazγančïn anïŋ.

[12]Tapulmagay bolušučï aŋar, da kimsä yarlïγagay üstnä öksüzlärniŋ alarnïŋ.

[13]Bolgay oγlanlarï anïŋ taspolmaχka, da ǰïnstan buzulgay atï anïŋ.

[14]Aŋgaylar yazïχïn atalarïnïŋ anïŋ alnïna Eyämizniŋ, da yazïχï anasïnïŋ anïŋ buzmagay [15]da bolgay alnïna Eyämizniŋ här sahat.

Tas bolgay yerdä aŋmaχlïχï anïŋ ornuna, ki aŋmadï etmä yarlïγamaχnï,

[16]Xuvgay adamnï miskinni da yarlïnï öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[17]Sövdü χarγïšnï — da čïχkay aŋar, klämädi alγïšnï — yïraχ bolgay andan.

[18]Kiydi χarγïšnï, nečik tonnu, kirgäy, nečik suv, χarnïna anïŋ da, nečik cęt‘, söväklärinä anïŋ.

[19]Bolgay aŋar nečik ton, ki kiyär, nečik χušaχ, ki bay(128v)lanïr här kez belinä.

[20]Bu išidir alarnïŋ, χaysï ki yamanlamaχta edilär menim üčün Biygä da χaysïlarï ki sözlärlär edi yaman ǰanïm üčün menim.

[21]Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atïŋa körä seniŋ, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχar meni, [22]zera yarlï da klänčimen men.

Yüräkim menim mušχullandï χarnïmda menim, [23]da men, nečik kölgä, artïlganïma menim, eksildim da silkindim, nečik sarïnčχa.

[24]Tizlärim menim χaçak‘landï saχlamaχtan, da tenim menim özgä irängli [ïrangli] boldu yaγdan.

[25]Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär bašlarïn kendilärïniŋ.

[26]Boluš maŋa, Biy Teŋrim menim, da χutχar meni yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[27]Tanïgaylar, ki χoluŋ seniŋ budur da sen, Biy, ettiŋ bunu.

[28]Alar χarγarlar, da sen alγïšlasar(129r)sen, χaysïlarï ki turupturlar üstümä menim, uyat kötürgäylär, evet χuluŋ seniŋ färâh bolgay sendän.

[29]Kiygäylär uyatnï, χaysïlarï ki yaman sözdä edilär ǰanïm üčün menim, da kiygäylär, nečik uyatnï, yapovun kendilärïniŋ kendiläri üstnä.

[30]Evet men χosdovanel bolïyïm saŋa asrï aγzïmdan menim, ičinä köplärniŋ alγïšlïyïm seni.

[31]Ki turdu ol saγïna yarlïnïŋ, χutχarma meni andan, χaysïlarï ki χuvarlar ǰanïmnï menim.

Dun 28.

[Псалом 109/110] 109

Saγmos Tawit‘niŋ, 109.

[1]Ayttï Biy Biyimä menim: Oltur saγïma menim, čaχ χoyïyïm dušmanlarïŋnï seniŋ basχičïna ayaχlarïŋa seniŋ.

[2]Tayaχïn χuvatnïŋ yebergäy saŋa Biy Siondan, da eyälik etärsen sen arasïna dušmanlarïŋnïŋ seniŋ.

[3]Seniŋ bilädir maŋa bašlanganï künläri χuvat-

nïŋ, könänmäχinä arilärïŋniŋ seniŋ χa(129v)rïndan ilgäri, ne ki Čolpan yolduz, toγurdum seni.

[4]Ant ičti Biy da dügül daγï pošman bolsar, ki sensen k'ahana meŋilik yergäsindän Mẹlk'isetegniŋ, [5]da seniŋ Biy saγïŋdadïr.

Uvatkay kününä öčäšmäχniŋ χanlarnï, [6]yarγular dinsizlärni, da köp etär tövülgänlärni, da uvatkay bašlarïn köplärniŋ yerdä,

[7]Čaylarnï yolda ičirgäy, bunuŋ üčün dä biyik etkäy bašlarïn. *Dun 6, p'aṛk' 48.*

[Псалом 110/111] 110

Alẹluia. San 110.

[1]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, saγïšïna toγrularnïŋ, yïγïnïna. [2]Uludur išläri Eyämizniŋ, da tergälgändir barčada erki anïŋ.

[3]Tapunmaχlïχ da könänmäχliχtir išläri anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aŋmaχlïχ etti tamašalarïna kendiniŋ toγrularga, yarlïγovučï, šaγavatlïdïr Biy, [5]yemäk berir χorχkanlarïna kendiniŋ.

(130r) Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ, [6]χuvatïn išläriniŋ kendiniŋ sïmarladï žoγovurtuna kendiniŋ —

Bermä alarga meŋärmäχin dinsizlärniŋ. [7]Da išläri χollarïnïŋ anïŋ toγruluχ da könülüktür.

Inamlïdïrlar barča buyruχlarï anïŋ, [8]toχtalïptïr meŋi meŋiliktän, etiliptir könülükü bilä da toγruluχu bilä.

[9]Xutχarïlmaχlïχ yeberdi Biy žoγovurtuna kendiniŋ, sïmarladï meŋilik niyätin kendiniŋ ari, [10]da χorχuludur atï anïŋ.

Bašlanganï saχtlïχnïŋ χorχusu Eyämizniŋ, aχïl yaχšï barčasïna, χaysïlarï ki etärlär anï, da alγïšï anïŋ χalïr meŋi meŋilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Alẹluia, 111.

[1]Sanlïdïr adam, ki χorχar Eyämizdän, buyruχun anïŋ ol klär asrï.

[2]Xuvatlï bolgay [yerdä] züräti anïŋ, da ǰïnsï toγrularnïŋ alγïšlangay.

[3]Haybat, ululuχ bardïr övünä anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Sačtï χaram(130v)γuluχta yarïχ toγrularga, yarlïγovučï da šaγavatlïdïr Biy.

[5]Tatlï adam yarlïγar da berir ötünč, ornatïr sözün kendiniŋ yarγuda, [6]zera meŋilik ol seskänmägäy.

Jïšadag meŋilik bolgay toγru, [7]čuvdan ya slavadan yamandan ol χorχmagay.

Hadirdir yüräki anïŋ umsanma Teŋrigä.

[8]Toχtalïptïr yüräki anïŋ, da ol χorχmagay, negä diŋrä körgäy dušmanlarïn kendiniŋ.

[9]Taγïttï da berdi yarlïlarga, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik, da müŋüzü anïŋ biyik bolgay haybat bilä.

[10]Yazïχlï körgäy da öčäškäy, tišlärin kendiniŋ χïrǰïldatkay, da erigäy, da suχlančï yazïχlïlarnïŋ taspolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Alẹluia. San 112.

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[3]Günäšniŋ čïχkanïndan čaχ kirgäninä diŋ(131r)rä günäšniŋ alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir üsnä barča ǰïnslarnïŋ Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyiklikti turgan, [6]da ašaχ turganlarnï körär köktän da yerdä;

[7]Turγuzur miskinni yerdän da biyik etär zabunlarnï čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtuna kendiniŋ;

[9]Turγuzur alarnï övdä färâh köŋül bilä, nečik ana, oγlanlarïna sövüngän?

[Псалом 113/114] 113

Alẹluia, 113.

[1]Čïχkanï Israjẹlniŋ Mïsïrdan, övündän Jagopnuŋ, yïγïnïndan özgä ǰïnslarnïŋ,

[2]Boldu J̌uvutluχta ariliki anïŋ da Israjẹldä buyruχu anïŋ.

[3]Teŋiz kördü da χačtï, da Ortanan da χayttï.

[4]Taγlar, süvünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[5]Nedir saŋa, (131v) teŋiz, kimni kördüŋ da χačtïŋ? Ya sen, Ortanan, nek χayttïŋ anda?

[6]Taγlar, sövünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[7]Yüzündän Eyämizniŋ seskändi yer, yüzündän Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ,

[8]Kim χaytardï tašnï aχïn suvlarga da χayanï čovraχ közlärinä.

[Псалом 113/115]

[9/1]Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoχsa atïŋa seniŋ bergin haybatnï yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

[10/2]Bolmagay χačan aytkaylar dinsizlär dä, ki: «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

[11/3]Teŋrimiz bizim köktä da yerdä, barča, χaysï nemäni klädi, da etti.

[12/4]Gurk'larï dinsizlärniŋ altïn da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[13/5]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[14/6]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, burunla-(132r)rï bardïr, da iskämäslär.

[15/7]Qollarï bardïr, da χarmalamas, ayaχlarï bardïr, da barmaslar, da yoχtur avaz ovurtlarïna alarnïŋ.

[16/8]Oχšaš alarga bolgaylar, χaysïlarï ettilär alarnï, da barčasï, ki umsanïptïrlar alarga.

[17/9]Övü Israjęlniŋ umsandï Biygä, bolušučïsï, yöpsünövlüdür alarga.

[18/10]Övü Aharonnuŋ umsandï Biygä, bolušučï, sïŋarlïχtïr alarga.

[19/11]Xorχkanlarï Eyämizniŋ umsandïlar Biygä, bolušučï da χutχaručïsïdïr alarnïŋ.

[20/12]Aŋdï bizni Biy bizni da alγïšladï bizni, alγïšladï Biy övün Israjęlniŋ, övün Aharonnuŋ.

[21/13]Alγïšladï Biy χorχkanlarïn kendiniŋ, kičilärin da ululariːn.

[22/14]Arttïrgay sizgä Biy, sizgä da oγlanlarïŋïzga siziŋ.

[23/15]Alγïšlïsïz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

[24/16]Kökü köknüŋ Eyämizniŋdir, da yerni berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[25/17]Dügül ki ölülär alγïšlarlar seni da dügül barčasï, χaysï ki enärlär tamuχka.

(132v) [26/18]Yoχsa, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

Dun 26, p'aṛk' 52.

[Псалом 114/116] 114

Alęluia.

[1]Sövdüm, ki išit*ti* Biy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ki ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künümä menim sarnadïm aŋar.

[3]Dolaštïlar čövrämä ïnčχanmaχï ölümnüŋ, da totχarlïχï tamuχnuŋ taptï meni.

Tarlïχnï da tïχïzlïχnï taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey Biy, χutχar ǯanïmnï menim! [5]Yarlïγovučï Teŋrimiz bizim yarlïγar, [6]da saχlar oγlanlarnï Biy.

Men ašaχ boldum, da Biy tirgizdi meni, [7]χayt, ǯanïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï ǯanïmnï menim ölümdän, közlärimni yašlardan da ayaχlarïmnï menim (133r) taymaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Alęluia.

[1/10]Inandïm, χaysï ki dä sözlädim, da men ašaχ boldum asrï.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniŋ barčadan, χaysï ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïna Eyämizniŋ sarnadïm [=sarnïyïm].

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey Biy, men χuluŋ seniŋmen, χuluŋ da oγul χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm χurbanlarïn alγïšnïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ [10/19]köškünä, övünä Eyämizniŋ da ičiŋä seniŋ, Ęrusaγęm. (133v) *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Alęluia. [1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča ǯïnslar, ögünüŋüz [=ögüŋüz] anï, barča žoγovurtlar.

[2]Xuvatlangay yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Alęluia.

[1]Xosdovanel boluŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Aytkay övü Israjęlniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[3]Aytkay övü Aharonnuŋ, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[4]Aytkaylar χorχkanlar Eyämizniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[5]Tarlïχta sarnadïm Biygä, da išitti maŋa avlaχ.

[6]Biydir menim bolušučïm, da men χorχmandïr, ki: ne etkäy maŋa adam?

[7]Biydir menim bolušučïm, da köriyim men dušmanlarïmnï menim.

[8]Yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, [9]yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruχčïlarga.

[10]Barča ǯïnslar kezdilär čövrämä, da atï bilä (134r) Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

[11]Kezmäχ bilä kezdilär čövrämä da χapsadïlar meni birgä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

[12]Kezdilär čövrämä, nečik čululaːr, da yandïlar, palayladïlar, nečik tegänäklär otta, da atï bilä Eyämizniŋ keri ettim alarnï.

[13]Keri bolganïma tutundum da boldum yovuχ yïχïlmaχka, da Biy yöpsündü meni.

[14]Xuvatïm menim da bolušučïm Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

[15]Avaz sövünčlüknüŋ, χutχarïlmaχnïŋ otaχïna toγrularnïŋ.

Oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï, [16] oŋu Eyämizniŋ biyik etti meni, da oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï.

[17]Ölmiyim, yoχsa tiriliyim da tiyiyim [=aytïyïm] išin Eyämizniŋ.

[18]Ögüt bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä čïχara bermädi.

[19]Ačïŋïz maŋa ešikin toγruluχnuŋ, ki kirgäymen anda da χosd(134v)ovanel bolïyïm Eyämizdän.

[20]Bu ešik Eyämizniŋdir, da toγrular kirärlär mundan.

[21]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, ki išittiŋ maŋa, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

[22]Tašnï, χaysïn ki hečkä berdilär yasavučïlar, ol boldu bašï bučχaχnïŋ.

[23]Eyämizdän boldu bu, da tamašalïdïr alnïna közlärimizniŋ bizim.

[24]Bu gündür, χaysï ki etti Biy, keliŋiz, süvüniyiχ da färâh bolïyïχ buŋar.

[25]Ey Biy, χutχar! Ey Biy, yol körgüzgin! [26]Alγïšlï, χaysï ki kelsärsen atïna Eyämizniŋ! Da alγïšladïχ seni övündän Eyämizniŋ.

[27]Biy Teŋrimiz bizim köründü bizgä. Etiŋiz ulukünnü färâhlikkä ertäläniр čaχ bučχaχïna seγannïŋ.

[28]Teŋrim menim sensen, tapunïyïm saŋa, Teŋrim menim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapunïyïm saŋa, Biy, zera išittiŋ (135r) maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

[29]Xosdovanel bolïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

Dun 28. P‘aṛk‘ 46 dun.

[Псалом 118/119] 118

Aleļuia.

[alif]

[1]Sanlïdïrlar zaγalsïzlar yollarïnda da χaysïlarï barïrlar ọṛeṇk‘inä Eyämizniŋ.

[2]San, kimlär tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, tügäl yürägläri bilä kendiläriniŋ χolgaylar anï.

[3]Dügül ki, kimlär χïlïnïrlar töräsizlikni, yoluna anïŋ bargaylar.

[4]Sen sïmarladïŋ sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlama maŋa asrï.

[5]San, egär oŋarïlsa edi maŋa yollarïm menim saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[6]Ol vaχtta men uyalmas edim, ki saχtlanma maŋa sïmarlaganïŋa seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχu bilä yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülü(135v)künä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[8]Könülüküŋnü seniŋ saχladïm, χoymagïn [meni] čaχ meŋilik.

[petʻ]

[9]Ne bilä tüzätkäy otuzyašlï yollarïn kendiniŋ? — Evet saχlama sözüŋnü seniŋ.

[10]Bar yüräkim bilä menim χoldum sendän, keri etmä meni buyruχuŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimdä menim yašïrdïm sözüŋnü seniŋ, nečik yazïχ etmägäymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[13]Erinlärim bilä aytïyïm barča könülükün aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yollarïna tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ sövündüm, nečik barča χoǰalïχta.

[15]Buyruχuŋa seniŋ χayγurdum da saχtlandïm yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[kamiγ]

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki turgaymen da saχlagaymen sözüŋnü (136r) seniŋ.

[18]Oyat közümnü menim, da baχïyïm tamašasïna ọṛeṇk‘iŋniŋ seniŋ.

[19]Xaribmen men yerdä; yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[20]Hasrät boldu ǰanïm menim suχlanma maŋa könülüküŋä seniŋ här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä χarγïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχlarïŋdan seniŋ.

[22]Keri etkin mendän tabalanmaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ izdädim.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman sözlärlär edi menim üčün, evet χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülük*üŋ*nü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm menim edi da saγïšïm menim toγruluχuŋa seniŋ.

[taγitʻ]

[25]Yuvuχlandï ǰanïm menim topraχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išitkin maŋa, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

(136v) [27]Yollarïna toγruluχuŋnuŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim tamašalarïŋnï seniŋ.

[[28]Xaçak‘landï boyum menim osanmaχtan, toχtat meni sözüŋä seniŋ.]

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri etkin mendän da ọṛeṇk‘iŋdä seniŋ yarlïya maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da könülüküŋnü seniŋ men unutmadïm.

[31]Yovuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, uyatlï etmä meni.

[32]Yoluna buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

[hẹj]

[33]Oŗeṇkʻkä bilikli etkin meni, Biy, yollarïna könülüküŋnüŋ seniŋ, da χolïyïm anï här vaχt.

[34]Aχïllï etkin meni, da tergiyim oŗeṇkʻiŋni seniŋ, da saχlïyïm anï tügäl yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüz maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

[36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ da [dügül] akahlïχka.

[37]Xaytar közüm(137r)nü menim, ki körmägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋnu seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχnï, χaysï ki dä saγïndïm, zera yarγuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγruluχuŋda seniŋ tirgiz meni.

[γaw]

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim ḏžuap, χaysïlarï ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim söznü könülüküŋnüŋ čaχ asrï, zera könülüküŋä seniŋ umsandïm.

[44]Saχladïm oŗeṇkʻiŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχta, zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋ seniŋ alnïna χanlarnïŋ (137v) da uyalmas edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysï ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa seniŋ, χaysï ki sövdüm, da saγïšlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

[zẹ]

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ seniŋ, χaysï ki umsalattïŋ meni.

[50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär egriländilär maŋa asrï, evet oŗeṇkʻiŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlar üčün da χaysïlarï χoydular oŗeṇkʻiŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm oŗeṇkʻiŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim. (138r) *Paṛkʻ 56 dun.* Alẹluia.

[χẹtʻ]

[57]Payïm menim sensen, Biy, ayttïm, saχlama oŗeṇkʻiŋni seniŋ.

[58]Yalbardïm yüzüŋnü seniŋ tügäl yüräkim bilä menim, yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγïšladïm yolumnu menim da χaytardïm ayaχlarïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirländim da mušχullanmadïm, ki saχladïm buyruχuŋnu seniŋ.

[61]Oγanï yazïχnïŋ dolašïrlar čövrämä, evet oŗeṇkʻiŋni seniŋ men unutmadïm.

[62]Yarïmkečädä turar edim χosdovanel bolma Biygä könü toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarïŋ bilä seniŋ, χaysï ki saptïlar [=saχladïlar] buyruχuŋnu seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer. Toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[dẹtʻ]

[65]Tatlïlïχnï ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ.

(138v) [66]Tatlïlïχnï, ögütnü da bilmäχni övrät maŋa, zera buyruχuŋnu seniŋ men saχladïm.

[67]Negä diŋrä ašaχlanmïyïr edim men, yazïχlï men, bunuŋ üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm asrï.

[68]Tatlïsen sen, Biy, tatlïlïχïŋ bilä övrät maŋa ~~zera~~ buyruχuŋnu seniŋ.

[69]Arttïlar mendä töräsizlikläri öktämlärniŋ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yüräkläri alarnïŋ, evet men oŗeṇkʻiŋni seniŋ sözlädim.

[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, nečik övrängäymen toγruluχuŋnu seniŋ.

[72]Yaχšïdïr maŋa oŗeṇkʻi aγzïŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋläri bilä altïnnïŋ da kümüšnüŋ.

[jot]

[73]Xollarïŋ seniŋ ettilär da yarattïlar meni, aχïllï etkin meni, da övräniyim buyruχuŋnu seniŋ.

[74]Xorχučïlarïŋ seniŋ körgäylär (139r) meni da färâh bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Tanïdïm, Biy, ki toγruluχ bilädir yarγuŋ seniŋ, könü ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolgay yarlïγamaχïŋ seniŋ övündürmä meni, sözüŋä körä, körmä seni χuluŋ seniŋ.

[77]Kelgäy maŋa šaγavatïŋ seniŋ, da tiriliyim, zera oŗeṇkʻiŋ seniŋ sözüm menim edi.

[78]Uyalgaylar öktämlär, χaysïlarï ki heč yergädän egri boldular maŋa, evet men χayγurdum buyruχuŋa seniŋ.

[79]Ögütlägäylär meni χorχkanlarïŋ seniŋ, da χaysïlarï ki tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zaγalsïz toγruluχuŋa seniŋ, ki uyalmagaymen.

[kʻapʻ]

[81]Küsändi ǰanïm menim χutχarmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχkaylar közlärim menim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäy meni?

[83]Boldum men nečik tulχuχ ayazlïχta, zera toγru(139v)luχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan etsärsen maŋa könülük χuvučïlarïmdan menim?

[85]Aytkaylar maŋa ọrẹnkʻsizlär saγïšlarïn, evet dügül nečik ọrẹnkʻiŋ seniŋ.

[86]Barča sïmarlaganïŋ seniŋ könüdürlär; heč yergädän χuvdular meni; boluš maŋa.

[87]Azulaχ daγïn — da tas etärlär edi meni yerdä, yoχsa men χoymadïm buyruχuŋnu seniŋ.

[88]Yarlïγamaχïŋa körä seniŋ tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

[γamit]

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ bardïr köktä, [90]ǰïnstan čaχ ǰïnskadïr könülüküŋ seniŋ.

Toχtattïŋ yerni, bardïr da χalïr.

[91]Buyruχuŋa seniŋ χalïr kündüz, zera barča χuluŋ seniŋdir.

[92]Egär ki ọrẹnkʻiŋ seniŋ sözüm menim bolmasa edi, ertäräk daγïn, hälbät, tas bolup edim ašaχlïχïmda menim.

(140r) [93]Meŋilik men unutmïyïm toγruluχuŋnu seniŋ, zera alar bilä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[95]Maŋa eglänirlär yazïχlïlar tas etmägä, ki tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča tügällikniŋ kördüm soŋγusun, asrï avlaχ edilär maŋa sïmarlaganïŋ seniŋ.

[mim]

[97]Nečik sövdüm ọrẹnkʻiŋni seniŋ, här kez sözlärim menim edilär.

[98]Ne ki dušmanlarïm menim, aχïllï ettiŋ [meni] sïmarlaganïŋa seniŋ, zera meŋilik menim edi.

[99]Artïχ barča övrätučilärimdän menim aχïllï boldum, zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözlärim menim edi.

[100]Artïχ χartlardan aχïllï boldum, zera buyruχuŋnu seniŋ tergädim.

[101]Barča yollarïndan yamanlarnïŋ tïydïm ayaχlarïmnï menim, nečik ki saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

(140v) [102]Könülüküŋdän seniŋ men sapmadïm, zera sen ọrẹnkʻiŋä bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik ki tatlïdïr taŋlayïma menim sözläriŋ seniŋ, ne ki čibal aγzïmda menim.

[104]Buyruχuŋdan seniŋ aŋlap körälmädim barča yollarïn yamanlarnïŋ, zera sen ọrẹnkʻni bilüči ettiŋ meni.

[nun]

[105]J̌ïraχtïr [=Čïraχtïr] sözüŋ seniŋ ayaχlarïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, ki saχlagaymen barča könülükün toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[107]Ašaχ boldum čaχ asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[108]Erkinä aγzïmnïŋ menim biyängin, Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]J̌anïm menim χoluŋa seniŋdir här sahat, da ọrẹnkʻiŋni seniŋ men heč unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrtmaχ, buyruχuŋdan seniŋ heč men bularmadïm.

[111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera söv(141r)ünčlüktür yüräkimä menim.

[112]Ašaχlattïm yüräkimni menim etmä toγruluχuŋnu seniŋ meŋilik tölöv üčün.

[samkʻatʻ]

[113]Töräsizlärni körälmädim, da ọrẹnkʻiŋni seniŋ sövdüm.

[114]Bolušučïm da χutχaručïm menim sensen, da sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä körä seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmä meni umsamdan menim.

[117]Boluš maŋa, da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysï ki χayïn boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edilär saγïšlarï alarnïŋ.

[119]Kečövlü heseplädim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, anïŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120]Xadagïn χorχuŋ bilä seniŋ tenimni menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï.

(141v) *Pʻaṛkʻ 64 dundïr.*

Alẹluia.

[Молитва и колофон]

Ata Oγul Ari J̌an, sen boluš yazïχlï Lusig sargawakka da bu bitikni yazdïrganga da sarnaganga, ammẹn.

[ęj]

[121]Ettim könülüküŋnü da toγruluχuŋnu; čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

[122]Yöpsün χuluŋnu seniŋ yaχšïga, ki bolmagay öktämlär χïyïχlagaylar meni.

[123]Egländilär közlärim menim χutχarmaχïŋa seniŋ da sözünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[124]Et χuluŋa seniŋ yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, toγruluχuŋa körä seniŋ övrät maŋa.

[125]Xuluŋ seniŋmen men, aχïllï etkin meni, da tanïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Vaχttïr χulluχ etmä Biygä: tïydïlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, ne ki barča altunnu da dïbazionnu.

[128]Barča buyruχuŋ seniŋ oŋar(142r)ïldïlar maŋa, ki körälmädim yolnu yamanlarnïŋ.

[p‘ẹ]

[129]Tamašalïdïr sk‘ançelikiŋ seniŋ, bunuŋ üčün sövdü alarnï ǯanïm menim.

[130]Belgilisi sözläriŋniŋ seniŋ yarïχlï da aχïllï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï menim ačtïm da aldïm ǯannï, buyruχuŋa seniŋ hasrät boldu ǯanïm menim.

[132]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, könülüküŋä körä sövüčiläriŋni atïŋnï seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru etkin maŋa sözüŋä körä seniŋ, da eyälik etmägäylär maŋa barča yazïχlar.

[134]Xutχar meni iftirasïndan adamlarnïŋ, da saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüzgin yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ da övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[136]Aχïn suvlar endilär közlärimdän menim, ki saχlamadïlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[ǯatẹ]

[137]Toγrusen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

(142v) [138]Sïmarladïŋ toγruluχnu tanïχlïχïŋa seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni paχillikiŋ seniŋ, zera unuttular sözüŋnü seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr sözüŋ seniŋ asrï, da χuluŋ seniŋ sövdü bunu.

[141]Oγlanmen men da heč bolgan, da toγruluχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[142]Toγruluχuŋ seniŋ toγruluχ meŋilik, da ọrẹnk‘iŋ seniŋ könüdür.

[143]Tarlïχ da totχarlïχ taptïlar meni, da sïmarlaganïŋ seniŋ sözüm menim edi.

[144]Toγruluχ bilädir tanïχlïχïŋ seniŋ, meŋilik aχïllï etkin da tirgiz meni.

[gop‘]

[145]Sarnadïm saŋa bar yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[146]Čaχïrdïm saŋa, da χutχar meni, da saχlïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Ertäländim, vaχtsïz sahatka čaχïrdïm; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

(143r) [148]Ertäländilär közlärim menim, ertäräk sözlämägä maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išit, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, Biy, könülüküŋdä seniŋ tirgiz meni.

[150]Yuvuχlattïlar maŋa χuvučïlarïm menim töräsizlikni, zera ọrẹnk‘iŋdän seniŋ yïraχ boldular.

[151]Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχuŋ seniŋ könüdür.

[152]Ilgärtin tanïdïm tanïχlïχïŋdan seniŋ, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

[rẹš]

[153]Körgin ašaχlanganïmnï menim da χutχar meni, ki ọrẹnk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχar meni, da sözüŋä körä tirgiz meni.

[155]Yïraχtïr yazïχlïlardan χutχarmaχlïχ, zera könülüküŋnü seniŋ saχlamadïlar.

[156]Šaγavatïŋ seniŋ köptür, Biy, könülüküŋä körä tirgiz meni.

[157]Köptürlär, ki χuvïyïrlar da ïnǯïtïyïrlar meni, tanïχ(143v)lïχïŋdan seniŋ men sapmadïm.

[158]Baχar edim ǯigärsizlär üstnä da opranïr edim, ki saχlamadïlar sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[159]Kör, zera buyruχuŋnu seniŋ sövdüm, Biy, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[160]Bašlanganï sözläriŋniŋ seniŋ könülüktür, meŋiliktir barča könülüküŋ toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[šin]

[161]Buyruχčïlar sürdülär meni heč yergädän, da sözläriŋdän seniŋ χorχtu yüräkim menim.

[162]Sövündüm men sözüŋdä seniŋ, nečik ol, ki tapar talan köp.

[163]Yazïχïmnï körälmädim da heč ettim, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

[164]Yedi kerät kündä alγïšlïyïm seni könülüküŋ da toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[165]Eminlik köptür alarga, χaysï ki sövärlär ọrẹnk‘iŋni seniŋ, da yoχtur alarda azmaχlïχ.

[166]Tözdüm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da buyruχuŋnu seniŋ sövdüm.

(144r) [167]Saχladï ǯanïm menim tanïχlïχïŋnï seniŋ da sövdü alarnï asrï.

[168]Saχlïyïm buyruχuŋnu da tanïχlïχïŋnï seniŋ, zera barča yollarïm menim alnïŋa seniŋdir.

[t‘aw]

[169]Yovuχlangay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ aχïllï etkin meni.

[170]Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä χutχar meni.

[171]Aχtïrgay erinlärim menim alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[172]Sözläsin tilim menim sözüŋnü seniŋ, zera barča sïmarlaganïŋ seniŋ toγruluχ bilädir.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizmä meni, zera buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

[174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da o̤rẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim edi.

[175]Tirilgäy ǰanïm menim da alγïšlagay seni, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm men, nečik χoy tas bolgan, izdä χuluŋnu seniŋ, zera buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm. (144v) *Bu 3 p‘aṛk‘ saγmos 179 dundïr.*

Alγïš Esajia markarẹniŋ
[[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]
[Молитва и колофон]

Ata Oγul Ari J̌an, sen boluš yazïχlï Lusig sargawakka.

42: [10]Alγïšlaŋïz Teŋri alγïš [bilä] yäŋi, zera buyruχu aniŋ biyikliktä haybatlanïyïr,

Da atï aniŋ haybatlïdïr χïrïγïndan čaχ χïrïγïna yerniŋ,

Kimlär ki enärlär edi teŋizgä kemilär bilä, otračlar da barča turučïlarï alarnïŋ alar bilä.

[11]Färâh bolgay pustalïχ da barča turučïlarï kendiniŋ, färâh bolgaylar böläkläri da avlularï Getlärniŋ [=Getarnïŋ], da färâh bolgaylar turučïlarï χayanïŋ,

Bašlarïndan taγlarnïŋ čaχïrgaysen. [12]Bergäylär haybatnï Teŋrigä, da χuvatlïχïn aniŋ otračlar aytkaylar.

[13]Biy Teŋri χuvatï bilä tibarda kelir oyatmaga oγrašnï, turγuzma paχïllïχnï, bïrγï tartma, čaχïrma üstnä dušmanlarïna kendiniŋ χuvat bilä köp.

(145r) **45:** [8]Färâh bolgaylar kök yoγartïn, da bulutlar yaγïš etkäylär toγruluχnu.

Aχtïrgay yer yarlïγamaχnï da toγruluχnu barabar aχtïrgay. *Dun 8.*

Alγïš Jovnan markarẹniŋ
[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

[3]Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, išitti Teŋri tibsizlikinä tamuχnuŋ čaχïrmaχïma menim.

Išit, Biy, avazïma menim, [4]ki saldïŋ meni munda, teränlikinä teŋizniŋ, da kezmäχläri ïrmaχlarnïŋ χapsadïlar meni.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim, [5]da ayttïm, ki salïndïm χayda esä yüzüŋdän közläriŋniŋ seniŋ.

Hali bolgay, ki artïχ baχkaymen daǰarïŋa ari seniŋ? [6]Zera töküldü čövrämä suvlar čaχ boynuma dirä menim, da tibsizliklär müdarasïz χapsadïlar meni.

Kirdi bašïm menim [7]aralïχlarïna taγlarnïŋ, endim men teränlikinä yerniŋ, kördüm (145v) beklövlärin aniŋ, ki edilär χalχalar meŋilik, da čïχkay buzuχluχtan tirlikim menim.

[8]Saŋa, Biy Teŋrim menim, eksilgäninä ǰanïmnïŋ menim sarnadïm da seni, Biy, aŋdïm, da kirgäy alγïšïm daǰarïŋa ari seniŋ.

[9]Zera χaysïlarï saχlarlar edi hečlikni da yalγanlïχnï, yarlïγamaχlarïndan kendiläriniŋ keri boldular.

[10]Men avazïna alγïšnïŋ χosdovanel bolïyïm saŋa, sunïyïm χurban Eyämizgä da tügälliyim niyätimni menim χutχarïlmaχlïχka.

[Молитва и колофон]

[Псалом 87/88: 3] [3]Kirsin alγïšïm menim daǰarïŋa ari seniŋ, ašaχlangay χulaχïŋ seniŋ χoltχamïzga bizim, adam sövüči Biy.

Pareχosluχu bilä surp Asduaǰazaǰin Mariamnïŋ, da aniŋ Oγlunuŋ yalγïz toγgan Jisus K‘risdosnuŋ, da bizim ari atamïznïŋ surp Krikor Lusaworičẹniŋ yarlïγagay bu bitikni yazdïrganga, da sarnaganga, da yazučïga, yazïχlï Lusig (146r) sargawakka, bošatkaysiz menim köp yazïχlarïmnï, da K‘risdos sizniŋ dä yazïχlarïŋïzga bošatkay da köktägi χanlïχka arzani etkäy meŋi meŋilik, amẹnn.

Bu ganon saγmos 362 dundïr da bu p‘aṛk‘ 16 dun.

Bu ganon ’ineγut‘eandïr.

[Псалом 119/120] 119

[1]Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa Biy, [2]χutχardï ǰanïmnï menim erinlärindän hillälilärniŋ da tilindän yamanlarnïŋ.

[3]Ne berilgäy saŋa, ya ne artkay til hilläli?

[4]Nečik oχ χuvatlïnïŋ, ki suv beriptirlär kömürü bilä pälüt aγačïnïŋ.

[5]Vay, ki uzaχ boldu χaribliχim menim! Yerläštim men čatïrlarïnda Getarnïŋ.

[6]Köp k*e*rät turdu boyum menim alar bilä, χaysïlarï ki körälmäs edilär saγlïχnï.

[7]Men edim eminlik etüči, χačan söz(146v)lär edim, oγrašïrlar edi menim bilä. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Alγïš asdiǰannïŋ. [1]Kötürdüm közlärimni menim taγga, χaydan ki kelgäy maŋa bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, χaysï ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlama[gay~sïn] közätüčiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas da yuχuga barmas közätüčisi Israjẹlniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋu bilä χolunuŋ kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa yazïχlanmagay, da ne ay kečä.

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy ǰanïŋnï seniŋ.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, bundan soŋra čaχ meŋilikkä diŋrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Alγïš asdiǯannïŋ.

[1]Färâh boldum men, kimlär ki aytarlar edi maŋa: «Övünä Eyämizniŋ barïyïχ biz».

[2]Yetiškän edilär (147r) ayaχlarïmïz bizim ešikiŋdä seniŋ, Erusaγęm.

[3]Ęrusaγęm yasaldï, nečik šähär, da turmaχï kendiniŋ čövräsinä anïŋ.

[4]Anda čïχtï ǯïnslar, ǯïnslar Eyämizgä, tanïχ Israjęlniŋ, χosdovanel bolma atïna Eyämiznïŋ.

[5]Anda χoyulup edi olturγuču yarγučïnïŋ, olturγuč χoyulgan Tawit'niŋ.

[6]Soruŋuz saγlïχïn Erusaγęmniŋ da yasalmaχïn, kimlär ki sövärlär Biyni.

[7]Bolsun eminlik χuvatïŋdan seniŋ, da yasalmaχï burčlarnïŋ berklikiŋniŋ seniŋ.

[8]Xardašlarïmïz da sïŋarlarïmïz üčün bizim, sözliyim eminlikni seniŋ üčün, [9]övü üčün Eyämizniŋ bizim χolduχ yaχšïnï sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alγïš asdiǯannïŋ.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna eyäsiniŋ kendiniŋ, nečik közü χuluχčïnïŋ χoluna bikäsiniŋ kendiniŋ,

(147v) Ol türlüdür közümüz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγagaysen üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečliklär bilä.

[4]Daγïn artïχ toldïlar boylarïmïz bizim tabalanmaχ bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heč tutmaχlarï bilä öktämlärniŋ. *Dun 5.*

[Псалом 123/124] 123

Alγïš aštiǯannïŋ.

[1]Egär Biy bolmasa edi bizgä, aytkay Israjęl, [2]egär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganïna adamlarnïŋ üstümüzgä bizim [3]tirilä klädilär yutma bizni

Öčäšmäχinä yüräklänmäχläriniŋ alarnïŋ üstümüzgä bizim, [4]na suvlar da χayda esä boγdular bizni,

Aχïnlarda aštïlar boylarïmïz bizim, [5]aštïlar boylarïmïz bizim aχïnlarda tïyγïsïz.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki bermädi bizni av tišlärinä alarnïŋ!

[7]Ǯanlarïmïz bizim χutuldular, nečik čïpčïχ (148r) sïrtmaχïndan avčïlarnïŋ.

Sïrtmaχï alarnïŋ uvaldïlar, da biz χutulduχ.

[8]Bolušluχudur bizgä atïndan Eyämizniŋ, χaysï ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Alγïš asdiǯannïŋ.

[1]Kim umsanïr Biygä, nečik taγï Siovnuŋ, seskänmägäy meŋilik, [2]χaysï ki turuptur Erusaγęmdä.

Taγlar čövräsinädirlär anïŋ, Biy čövräsinädir žoγovurtnuŋ kendiniŋ bundan soŋra čaχ meŋilikkä.

[3]Xoymastïr Biy tayaχïn yazïχlïlarga payïna toγrularnïŋ, da toγrular salmasïnlar χollarïn kendiläriniŋ töräsizliχkä.

[4]Yaχšï etär Biy yaχšïlarga da alarga, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[5]Xaχutlarnï χapsamaχ bilä eltär alarnï Biy alar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, eminlik üsnä Israjęlniŋ.

[Колофон]

Yazïχlï Lusig sargavaknï aŋgïn.

(148v) *Dun 5, p'aṛk' 40 dun.*

[Псалом 125/126] 125

Alγïš asdiǯannïŋ. San 125.

[1]Xaytarmaχïna Eyämizniŋ yasïrlïχïn Sionnuŋ, da bolduχ biz övüngän.

[2]Ol sahat toldu aγzïmïz bizim färâhlik bilä da tilimiz bizim sövünčlük bilä;

Ol sahat aytkaylar dinsizlär arasïna: «Ulu etti Biy etmäχin kendiniŋ alarga!» [3]Ulu etti Biy etkänin kendiniŋ bizim bilä, da biz bolduχ sövüngänlär.

[4]Xaytar, Biy, yasïrlïχïmïznï bizim, nečik čaylarnï yarïmkünnüŋ, [5]χaysïlarï ki saban sürärlär edi yaš bilä, süvünčlük bilä dä čalgaylar.

[6]Barmaχ bilä barïrlar edi da yïγlarlar edi, χaysï ki kötürüp eltärlär edi sačovlarïna kendiläriniŋ.

Kelmäχ bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär ki alïp keltirgäylär oraχlarïn kendiläriniŋ. *Dun 6.*

[Псалом 126/127] 126

Alγïš asdiǯannïŋ, 126.

[1]Egär ki Biy yasamas edi övnü, heč yergädän emgäniyir yasavučïlarï anïŋ.

(149r) Egär ki Biy saχlamasa šähärni, heč yergädän oyaχtïrlar közätučïläri anïŋ.

[2]Hečtir sizgä turma ertäräk, hali turuŋuz, negä diŋrä ki yuχlamïyïrsiz, χaysïlarïŋïz ki yersiz ötmäk aγrïχlï

Zamanïna, nečik berilgäy yuχu sövüklülärinä kendiniŋ. [3]Meŋäručisi adamnïŋ oγlanlarïdïr, χaysïnïŋ ki tölövü kendiniŋdir, oldur yemiši yüräkiniŋ kendiniŋ.

[4]Nečik oχ χoluna χuvatlïnïŋ, ol türlüdür dä oγlanlarï silkučilärniŋ.

[5]San, ki toldurdu suχlančïn kendiniŋ alardan, uyalmagaylar, χačan sözläsälär dušmanlarnï alarnïŋ alar bilä ešiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alγïš aštiǰžannïŋ, 127.

[1]San barčasïna, ki χorχarlar Eyämizdän da barïrlar yoluna anïŋ.

[2]Xazγančïn χoluŋnuŋ seniŋ yegäysen, sandïr saŋa, da yaχšï bolgay.

[3]Xatunuŋ seniŋ — nečik borlalïχ körklü bučχaχïna övüŋnüŋ seniŋ, oγlanlarïŋ seniŋ — nečik yäŋi tikmä (149v) zäytün teräki čövräsinä seγanïŋnïŋ seniŋ.

[4]Bu türlü alγïšlangay barča adam, χaysï ki χorχar Eyämizdän, [5]alγïšlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yaχšïlïχnï Ẹrusaγẹmdä barča künlärindä tirlikiŋniŋ seniŋ.

[6]Körsärsen sen oγullarïn oγlanlarïŋnïŋ seniŋ eminlik üsnä Israjẹlniŋ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Alγïš asdiǰžannïŋ, san 128.

[1]Köp kerät čarïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, aytkay Israjẹl.

[2]Köp kerät čarïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, da meni yeŋmädilär.

[3]Arχamnï menim urdular yazïχlïlar, uzun ettilär töräsizliklärin kendiläriniŋ.

[4]Biy toγrudïr, da yančar gärdanïn yazïχlïlarnïŋ.

[5]Uyalgaylar da keri χaytkaylar barčasï, χaysïlarï ki körälmäslär Sionnu.

[6]Bolsunlar alar nečik bičän damdagi, χaysï ki negä diŋrä ovučka kelmiyin χurudu.

[7]Xaysïndan ki toldurmastïr ovučun kendiniŋ čalučï, da ne χučaχïn kendiniŋ, (150r) [χaysï ki] oraχnï yïγïštïrïr edi.

[8]Aytmadïlar barčasï, χaysï ki ašarlar edilär alar sartïn, ki alγïšï Eyämizniŋ sizniŋ bilä, da alγïšladïχ sizni atïna Eyämizniŋ. *Dun 8.*

[Псалом 129/130] 129

Alγïšï astiǰžannïŋ, 129.

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχlïχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm Biygä. Töz, ǰžanïm menim. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï ǰžanïm menim, Biygä —

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ [čaχ kečägä]. [7]Umsandï Israjẹl Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjẹlni barča tarlïχlarïndan anïŋ. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alγïš aštiǰžannïŋ, san 130.

[1]Biy, biyiklä*n*mädi yüräkim menim, da (150v) ne yubanmadï közlärim menim.

Barmadïm men ulu-ulular bilä, da ne alar bilä, χaysï ki tamašalï boldular, ne ki men.

[2]Evet ki ašaχlandïm men, nečik oγlan urulmïš töšlärindän anasïnïŋ kendiniŋ, da χaytkanï anïŋ andoχ aŋar.

Yoχsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövü ǰžanïmnïŋ menim. [3]Umsandï Israjẹl Biygä, bundan soŋra čaχ meŋilik.

[Колофон]

Yazïχlï Lusigni aŋgïn.

Dun 4. P'aṛk' 34 dundïr.

[Псалом 131/132] 131

Erk Čůoç. Bu, kečägi alγïštïr, da χačan barsa k'ahana kiyinmä tumga, na aytar bu saγmosnu sïra bilä.

[1]Aŋgïn, Biy, Tawit'ni da barča sekinlikin anïŋ:

[2]Nečik ant ičti Eyämizgä da niyät χoydu Teŋrisinä Jagopnuŋ,

[3]Ki kirmiyim otaχïna övümnüŋ menim, egär čïχsam töšäkinä ornumnuŋ menim,

[4]Egär bersäm yuχu közlärimä menim, ya yuχu k'ọblarïma menim, [5]ya (151r) tïnčlïχ nemälärimä menim, negä diŋrä tapïyïm yerin otaχïnïŋ Eyämiz Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

[6]Ošta išittiχ andan Jep'rat'adan da taptïχ anï tüzünä ormandagi.

[7]Kiriyiχ otaχïna anïŋ, yerni öpiyiχ yerindä, χayda turuptur ayaχlarï anïŋ.

[8]Kel, Biy, tïnčlïχïŋa seniŋ, sendä bitikläri arilikiŋniŋ seniŋ.

[9]Babaslarïŋ seniŋ kiygäylär toγruluχuŋnu, da arilärïŋ seniŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[10]Tawit' sövüklüküŋ üčün seniŋ χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ yaγlaganïŋdan seniŋ.

[11]Ant ičti Biy Tawit'kä könülük bilä da dügül yalγanda aŋar: «Yemišindän χarnïŋnïŋ seniŋ olturγuzïyïm olturγučuŋa seniŋ.

[12]Egär saχlasalar oγlanlarïŋ seniŋ ọrẹnk'imni menim da tanïχlïχïmnï menim, χaysïn ki övrätsäm alarga,

Oγlanlarï alarnïŋ olturgaylar meŋi meŋilik ol-(151v)turγučuŋa seniŋ».

[13]Biyändi Biy Sionga, da taŋladï turma anda, [14]da ayttï: «Budur tïnčlïχïm menim meŋi meŋilik, bunda turïyïm, zera biyändim buŋar.

[15]Xaysïlarï bunuŋ alγïš bilä alγïšlïyïm, da yarlïlarï bunuŋ toldurïyïm ötmäk bilä.

[16]K'ahanasïna bunuŋ kiydiriyim χutχarïlmaχnï, da ariläri bunuŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[17]Anda čïχarïyïm müŋüzün Tawit'niŋ, hadir etiyim ʤïraχïn yaγlaganïmnïŋ menim.

[18]Dušmanlarïna anïŋ kiydiriyim uyatnï, yoχsa üstünä anïŋ čičäklängäy arilikim menim». *Dun 16.*

[Псалом 132/133] 132

Erk Čůoç. [1]Ne yaχšï ya ne körklü, ki turïyïrlar χardašlar birgä!

[2]Nečik yaγ, ki enär baška da saχalïna Aharonnuŋ da saχalïndan enär köksünä kiyinišiniŋ anïŋ,

[3]Nečik yaγïš, yaγar Hermondan üsnä taγïna Sionnuŋ.

[[4]Biy anda hadirlädi alγïšïn da tirlikin meŋilik.] *Dun 2.*

[Псалом 133/134] 133

Erk Čuoç. (152r) [1]Bunda alγïšlaŋïz, barča χullarï Eyämizniŋ Biyniŋ, kim barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim

Kečä, [2]kötürüŋüz χoluŋuznu siziŋ arilikkä da alγïšlaŋïz Biyni.

[3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, χaysï ki etti köknü da yerni. *Dun 3.*

[Псалом 134/135] 134

Erk Čuoç. [1]Alγïšlaŋïz atïn Eyämiznïŋ, alγïšlaŋïz, χullarï Eyämiznïŋ, Biyni, [2]kim barsiz övünä Eyämiznïŋ, köškünä övünüŋ Teŋrimiznïŋ bizim.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, ki tatlïdïr.

[4]Jagopnu taŋladï kendinä Biy da Israjęlni meŋärmäχinä kendiniŋ.

[5]Men tanïdïm, ki uludur Biy, ne ki barča guŗk'lar.

[6]Barča, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teŋizdä da barča teränliktä.

[7]Čïχarïr bulutlarnï χïrïγïndan yerniŋ, yašnatmaχïn kendiniŋ yam(152v)γur etti, da čïχarïr yelni χarmanlarïndan kendiniŋ.

[8]Urdu ilgäri toγganlarïn Mïsïrlïlarnïŋ adamdan čaχ hayvanga diŋrä.

[9]Yeberdi nïšanlarïn da bešälärin [=pešälärin] kendiniŋ araŋa seniŋ Mïsïrda, p'aŗawovnga da barča χuvatïna kendiniŋ.

[10]Urdu ʤïnslarnï köp da öldürdü χanlarnï χuvatlï.

[11]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zOvknu [=Ovknu], χanïn Pasannïŋ, barča χanlarïn K'ananaçilärniŋ.

[12]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχinä, meŋärmäχkä Jisraęlgä, žoγovurtuna kendiniŋ.

[13]Biy, atïŋa seniŋ meŋilik, Biy, aŋmaχlïχïŋ seniŋ ʤïnstan čaχ ʤïnska.

[14]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ da χullarïna kendiniŋ övünür.

[15]Gurk'larï dinsizlärniŋ altun da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[16]Aγïzlarï bardïr, (153r) da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[17]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, da yoχtur tïnïχlarï aγïzlarïnda alarnïŋ.

[18]Oχšaš alarga bolgay, χaysïlarï ki ettilär alarnï, barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar alarda.

[19]Övü Israjęlniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, övü Aharonnuŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[20]Övü Łewanïŋ, alγïšlaŋïz Biyni, χorχkanlarï Eyämiznïŋ, alγïšlaŋïz Biyni.

[21]Alγïšlï Biy Siondan, χaysï ki turuptur Erusaγęmdä.

[Псалом 135/136]

Alęluia.

[1]Xosdovanel bolïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Tapunïyïχ Teŋrimizgä teŋrilärniŋ, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[3]Tapunïyïχ Eyämiz eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniŋ], zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[4]Etti sk'ančelik' ulu, zera meŋ″.

[5]Köknü etti aχïlï bilä kendiniŋ, zera meŋi″.

[6]Toχtattï yerni (153v) üstnä suvlarnïŋ, zera meŋi″.

[7]Etti yarïχlïlar ulu-ulu yalγïz, zera″.

[8]Günäšni etti buyruχčïlïχ kündüzgä, zer″.

[9]Aynï da yolduznu buyruχčïlïχka kečäniŋ, ze″.

[10]Urdu yerin Mïsïrlïlarnïŋ ilgäri toγganlarï bilä kendiniŋ birgä, zera″.

[11]Da čïχardï Israjęlni arasïndan, ki meŋi″.

[12]Xolu bilä biyik da biläki bilä χuvatlï, zera″.

[13]Yardï teŋizni ulu da ayïrdï eki payga, ki″.

[14]Da kečirdi Israjęlni arasïndan anïŋ, ki meŋ″.

[15]Boγdu p'arawonnu da χuvatïn kendiniŋ teŋizgä Xïzïl, zera″.

[16]Da čïχardï žoγovurtun kendiniŋ pustalïχka, zera″.

[17]Urdu ʤïnslarnï ulu-ulu yalγïz, zera meŋi″.

[18]Da öldürdü χanlarïn χuvatlï, ki″.

[19]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zer″.

[20]ZOvk'nu [=Ovk'nu], χanïn Pasannïŋ, zera″.

[21]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχkä, zera″,

[22]Meŋärmäχkä (154r) Israjęlgä, χuluna kendiniŋ, ki″.

[23]Aŋdï bizni Biy ašaχlïχïmïzda bizim, ki me″.

[24]Da χutχardï bizni χolundan dušmanlarïmïznïŋ bizim, ze″.

[25]Kim berir yemäk barča tirilärgä, ki″.

[26]Tapunïyïχ Teŋrigä köktägi, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 136/137] 136

Saγmos Tawit‘niŋ. Eremia üčün. Belgisiz Ǧuvutlarda. San 136.

[1]Aχïn suvlarïna Baγdatlïlarnïŋ, anda olturur ediχ da yïγlar ediχ, nečik aŋdïχ biz anda Siovnu.

[2]Arasïna (taš>) tan [=tal] teräklïriniŋ alarnïŋ astïχ bitiklärimizni bizim.

[3]Anda sorarlar edi olǧa etučilärimizni [=etučilärimiz] bizim sözün alγïšnïŋ, yäsir etučilärimiz bizim χïyïχlarlar edi bizni da aytïrlar edi:

«Alγïšlaŋïz bizni alγïšïndan Sionnuŋ». [4]Evet nečik alγïšlïyïχ alγïšïn Eyämizniŋ yerdä yat?

[5]Egär unutsam seni Erusaγęm, u(154v)nutkay meni oŋum menim.

[6]Yabuškay tilim menim taŋlayïma menim, egär ki aŋmasam seni, bašta sarnamasam seni, Erusaγęm, bašlanganïna färâhlikimniŋ menim.

[7]Aŋgïn, Biy, oγlanlarïn Etovmanïŋ kününä Erusaγęmniŋ,

Xaysïlarï aytïrlar edi: «Sökünüz, sökünüz, čaχ himinä yetištiriŋiz».

[8]Xïzï Baγdatlïlarnïŋ zabun, san, χaysï ki tölädi tölövüŋnü seniŋ, χaysï ki sen bizgä tölädiŋ.

[9]San, χaysï ki tuttu oγlanlarïŋnï seniŋ da urdu taška.

[Псалом 137/138] 137

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, alnïna frištälärniŋ saγmos aytïyïm.

Ki išittiŋ sözünä aγzïmnïŋ menim, [2]yerni öpiyim daǧarïŋda ari seniŋ, da χosdovanel bolïyïm yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

Ulu ettiŋ barčada atïŋnï ari seniŋ, [3]χay(155r)sï kündä sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa, da köp etsärsen χuvatïn ǧanïmnïŋ menim.

[4]Xosdovanel bolgaylar saŋa barča χanlarï yerniŋ, zera išittilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]da alγïšlagaylar yoluŋnu seniŋ.

Uludur haybatï Eyämizniŋ, [6]biyiktir Biy, ašaχlarnï körär da köplärni yïraχtïn tanïr.

[7]Egär bardïm esä men ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen meni öčäšmäχindän dušmannïŋ.

Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, [8]da Biy tölägäy menim üčün.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmä.

Dun 8, p‘aṛk‘ 48.

[Псалом 138/139] 138

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, 138.

[1]Biy, sïnadïŋ meni da tanïdïŋ meni, [2]sen tanïdïŋ olturušumnu menim da turganïmnï menim.

Eskä aldïŋ saγïšïmnï menim yïr(155v)aχtïn, [3]izimni menim da payïmnï menim sen tergädiŋ, da barča yollarïmnï menim [4]ilgärtin kördüŋ, ki yoχtur hillälik tilimdä menim.

Ošta sen, Biy, tanïdïŋ [5]artïmnï menim da ilgärimni menim, sen yarattïŋ meni da χoyduŋ χoluŋnu seniŋ üstümä menim.

[6]Tamašalï boldu bilmäχiŋ seniŋ mendän, χuvatlandï, da čïdamandïr buŋar.

[7]Xayda bargaymen ǧanïndan seniŋ ya yüzüŋdän seniŋ men χayda χačkaymen?

[8]Egär čïχsam kökkä, sen andasen, egär ensäm tamuχka, da anda yuvuχsen.

[9]Egär alsam χanatlarïmnï menim taŋ manïna da tursam χïrïγïna teŋiznïŋ,

[10]Hälbät, anda da χoluŋ seniŋ yol körgüzgäy maŋa da oŋuŋ seniŋ yöpsüngäy meni.

[11]Ayttïm, χaramγu χayda esä, hälbät, yaptï meni, ya kečä ornuna yarïχnïŋ huzurluχumda menim.

(156r) [12]Xaramγu sendän χaramγulanmagay, da kečä, nečik kündüz, yarïχlï bolgay, da χaramγusu anïŋ — nečik yarïχï anïŋ.

[13]Sen taptïŋ bövräklärimni menim da yöpsündüŋ meni χarnïndan anamnïŋ menim.

[14]Tapunïyïm saŋa, Biy, zera χorχulu da tamašalïsen sen, tamašalïdïr išlariŋ seniŋ, da ǧanïm menim sövdü asrï.

[15]Yašïrïlmadï söväkim menim sendän, ki ettiŋ yapuχ da küčlü χuvatïmnïŋ [=χuvatïmnï] ašaχlïχïnda yerniŋ.

[16]Ašlaganïmnï [=Išlämägänimni] menim kördülär közlariŋ seniŋ, da yazovuŋa seniŋ barčasï yazïldïlar.

Kündüz bulardïlar, da kimsä yoχ edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

[17]Maŋa asrï ulu hörmättä boldular yaχšï klävüčilariŋ seniŋ, Teŋri, da asrï χuvatlandïlar buyruχčïlarï alarnïŋ.

[18]Sanadïm alarnï, da artïχ χumdan köpländi(156v)lär, oyandïm da hali seniŋ bilä men.

[19]Egär öldürsäŋ yazïχlïlarnï, Teŋri, erlär χanlï, keri boluŋuz mendän.

[20]Xaršïlïχta da paχïllïχta algaylar heč yergädän šähariŋni seniŋ.

[21]Körälmägäniŋni seniŋ, Biy, körälmädim da üsnä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ oprandïm.

[22]Körälmämäχliχni tügäl körälmädim alarnï, da boldular maŋa dušmanlar.

[23]Sïna meni, Teŋri, da tanï yüräkimni menim, tergä meni, da tanï izlärimni menim, [24]da baχ, egär bar esä töräsizlik yoluma menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ, 139.

[2]Abra meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärinä kendiläriniŋ, künüzün hadirländilär uruška.

[4]Itilädilär tillärin kendiläriniŋ, nečik yïlan, da aγularï oχyï(157r)lanlarnïŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da adamdan yaman χutχar meni.

Saγïšladïlar tïyma barganïmnï menim, [6]yašïrdïlar urulmïšlar sïrtmaχ maŋa.

Orγanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ menim χoydular maŋa azmaχlïχnï.

[7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sen, χulaχ χoy, Biy, avazïma alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgäsi bašïmnïŋ menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermägin meni, Biy, suχlančïna yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšladïlar menim üčün, ašaγa urmagïn meni,

Ki bolmagay χačan biyiklängäylär, da saγïšlarï alarnïŋ tügällänmäsin, soŋγusu tügängäniniŋ alarnïŋ [10]χazγančï erinläriniŋ kendiläriniŋ yapkay alarnï.

(157v) [11]Salgaysen üsnä alarnïŋ kömürlärin otnuŋ da yïχkaysen alarnï, zabunluχtan bolmïsarlar turma.

[12]Adamga tilčigä oŋarïlmagay üsnä yerniŋ, adamnï yazïχlï yamanlïχï kendiniŋ ular tas bolmaχka.

[13]Tanï, Biy, ki etärsen, Biy, yarγu yarlïga da könülük miskingä.

[14]Toγrular šükürlängäylär atïŋdan seniŋ, da turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim sarnamaχïmda menim saŋa.

[2]Toγru iš bolgay alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürgändä χolumnu menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, közät aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki sapmagay yüräkim menim söz bilä yamanlïχnïŋ.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ (158r) adamlar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, bolmandïr ortaχ taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχ bilä da χaršï etkäy; yaγï yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; daγï da alγïšïm menim erkinä anïŋ.

[6]Tïyïldïlar yovuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözümä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χoyuluχu topraχnïŋ, ki yayïlïptïr üsnä yerniŋ, daγïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdir menim, saŋa umsandïm, čïχarmagïn ǰannï mendän.

[9]Saχla meni sïrtmaχtan, χaysï ki yašïnïptïr maŋa, azdïrmaχïndan χïlïnučïnïŋ töräsizlikni.

[10]Tüškäylär avïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men negä diŋrä aškaymen. *Dun 10.*

[Псалом 141/142] 141

Eslilikni [=Esliliki] Tawit'niŋ. Alγïš, ol zamanda, ki etti [ettχ] ol ormanda anda. San 141.

(158v) [1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni yalbardïm.

[2]Tökiyim alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilgänin mendä ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ izimni menim. Yolga, χaysïna ki barïyïr edi*m*, yašïndï maŋa sïrtmaχ.

[4]Baχar edim oŋundan [=oŋumdan], körär edim, da ne kimsä tanïmas edi meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da ne tapmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχkïn, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, abragïn meni χuvučïlarïmdan menim, zera χuvatlandïlar, ne ki men.

[7]Čïχar zïndandan ǰanïmnï menim, šükürlümen atïŋdan seniŋ.

Saŋa eglänirlär toγrular, ne(159r)gä diŋrä tölägäysen.

Dun 8, p'aṛk' 44.

[Псалом 142/143] 142

Saγmos Tawit'niŋ, χačan χuvaladï anï Apisoγom, oγlu anïŋ, 142.

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa könülüküŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχtan [=χaramγuluχta], nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä ǰanïm menim, da yüräkim menim täšvišländi mendä.

[5]Aŋdïm men künlärin ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

(159v) Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzüči bolgay maŋa yergä dürüst.

[11]Anïŋ [=Atïŋ] üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni; toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim; [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïmnï menim, zera men χuluŋ seniŋmen. *Dun 14.*

[Псалом 143/144] 143

Saγmos Tawit‘niŋ, Koγiat‘ üčün, 143.

(160r) [1]Alγïšlï Biy Teŋrim menim, χaysï ki övrätti χolumnu menim oγraška da barmaχlarïmnï menim ǰagadtagi uruška.

[2]Yarlïγamaχïm menim da išančïm menim, bolušučïm menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, da men umsanïrmen aŋar.

Kim hnazant etär žoγovurtnu ti*bi*mä menim? [3]Biy, kimdir adam, ki köründüŋ sen aŋar, ya oγlu adamnïŋ, ki heseplärsen nemä anï?

[4]Adam hečlikkä oχšadï, da künläri anïŋ, nečik kölgä kibik, kečtilär.

[5]Biy, ašaχlat köknü da en, yovuχlan taγlarga, da tutašïrlar.

[6]Yaltrat yašnamaχïŋnï seniŋ da mušχullat alarnï, yeber oχuŋnu seniŋ da taγït alarnï.

[7]Yeber χoluŋnu seniŋ biyikliktän da χutχar meni suvlardan köp da χollarïndan oγlanlarïnïŋ yat,

[8]Xaysïlarïnïŋ ki (160v) aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋu alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

[9]Teŋri, alγïšnï yäŋi alγïšlïγïχ seni, on stronlu saγmosaran bilä saγmos aytïγïm saŋa.

[10]Kim berir χutχarïlmaχnï χanlarïmïzga bizim, ki χutχarmalïdïr Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, χïlïčtan yaman?

[11]Xutχar meni da abra meni χolundan oγlanlarïndan yatlarnïŋ,

Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋlarï alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

[12]Xaysïlarïnïŋ ki oγlanlarï kendiläriniŋ — nečik yäŋi ašlamalar, toχtalgandïr oγlanlïχlarïndan kendiläriniŋ, izläri [=χïzlarï] alarnïŋ tüzülgän da šöhrätlängän oχšašïna daǰarnïŋ.

[13]Xarmanlarï alarnïŋ toludurlar da pïrχïldïyïrlar biri birinä, χoyunlarï alarnïŋ köp toγuručïdïrlar da artarlar bargan(161r)larïnda kendiläriniŋ, [14]da tüzläri [=ögüzläri] alarnïŋ semizdir.

Yoχtur eksiklik četänlärinä alarnïŋ, da ne čaχïrïχ mahalälärindä alarnïŋ.

[15]Hali san beriyim žoγovurtka, χaysïnïŋ ki bu türlüdür, na sandïr žoγovurtka, χaysïnïŋ ki Biy Teŋrisidir anïŋ. *Dun 16.*

[Псалом 144/145] 144

Alγïš da saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Biyiklätirmen seni, Teŋrim menim da χanïm menim, da alγïšlarmen atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[2]Künüzün alγïšlïγïm seni da ögiyim atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[3]Uludïr Biy da alγïšlïdïr asrï, da ululuχuna anïŋ yoχtur ölčöv.

[4]Dǰïns da dǰïnslar maχtagaylar išläriŋni seniŋ da χuvatïŋnï seniŋ aytkaylar.

[5]Ulu šöhrätin haybatlï arilikiŋniŋ sözläsärlär da tamašaŋnï seniŋ aytsarlar.

[6]Xuvatïn χor(161v)χuŋnuŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar.

[7]Aŋmaχlïχïn köp tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ aχtïrgaylar da toγruluχuŋ bilä seniŋ sövüngäylär.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Tatlïdïr Biy här birinä, da šaγavatï anïŋ üsnä barča yaratkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[10]Tapungaylar saŋa, Biy, barča išläriŋ seniŋ, da ariläriŋ seniŋ alγïšlagaylar seni.

[11]Haybatïn padšahlïχïŋnïŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar,

[12]Tanïma oγlanlarïna adamlarnïŋ χuvatïŋnï seniŋ da haybatïn ulu šöhrätli patšahlïχïŋnïŋ seniŋ.

[13]Patšahlïχïŋ seniŋ patšahlïχ barča meŋiliktän, da biylikiŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

Inamlïdïr Biy barča sözlärin(162r)dä kendiniŋ, da toγrudur Biy barča išlärindä kendiniŋ.

[14]Toχtatïr Biy barča tayïlganlarnï da turγuzur barča yïχïlganlarnï.

[15]Közläri barčasïnïŋ saŋa umsanïrlar, da sen berirsen [yemäk] alarga sahatïnda.

[16]Ačarsen χoluŋnu seniŋ, toldurursen barčasïn tatlïlïχïŋ bilä erkiŋniŋ seniŋ.

[17]Toγrudur Biy barča yollarïnda kendiniŋ da aridir barča išlärindä kendiniŋ.

[18]Yuvuχtur Biy barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar, barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar könülük bilä.

[19]Erkin χorχkanlarïniŋ kendiniŋ etär Biy, alγïšlarïna alarniŋ išitir da tirgizir alarnï.

[20]Saχlar Biy barčasïn, χaysïlarï ki sövärlär anï, barča yazïχlïlarnï tas etär Biy.

[21]Alγïšïn Eyämizniŋ sözläsin aγzïm menim, alγïšlasïn barča tirilär atïn ari aniŋ meŋilik da meŋi meŋilik. (162v) *Dun 22, p'arḳ' 52 dundïr.*

[Псалом 145/146] 145

Alęluiasï Ankeaniŋ da Zak'arianiŋ, 145.

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, [2]alγïšlïyïm Biyni tirlikimä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[3]Umsanmaŋïz buyruχčïlarga, adam oγlanlarïna, zera yoχtur χutχarïlmaχ alarda.

[4]Čïχkay ǰan alardan, da χaytkaylar andoχ topraχka, da ol kündän tas bolgay barča saγïšlarï alarniŋ.

[5]San ǰïnska, χaysïniŋ ki Biy Teŋ[risi Jagopnuŋ] bolušučïdïr aŋar da umsasï aniŋ Biy Teŋridädir,

[6]Xaysï ki etti köknü da yerni, teŋizni da barča, χaysï ki andadïr,

Kim saχlar könülüknü meŋilik [7]da etär könülük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk ačïχkanlarga da češär baγlanganlarnï Biy.

[8]Biy ačar közlärin soχurlarniŋ, da turχuzur [=turγuzur] yïχïlganlarnï Biy.

(163r) Biy sövär toγrularnï, [9]Biy saχlar χariblärni, öksüzlärni da tullarnï yöpsünür Biy, da yollarïn χïrsïzlarniŋ tas etär.

[10]Xanlïχ etkäy Biy meŋilik, Teŋriŋ seniŋ, Sion, ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[Псалом 146/147] 146

Alęluia Ankeaniŋ da Zak'arianiŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr saγmosu Teŋrimizniŋ bizim, tatlï bolgay alγïš.

[2]Yasar Erusaγęmni Biy da taγïlganïn Israjęlniŋ yïγïštïrïr.

[3]Saγaytïr sïnïχ yüräklärni da čürgär barča yaralarïn alarniŋ.

[4]Kim sanar köplükün yolduzlarniŋ, barčasïn alarnï atï bilä ündär.

[5]Uludur Biyimiz bizim, da uludur χuvatï aniŋ, aχïlïna aniŋ yoχtur yetišmäχ.

[6]Yöpsünür sekinlärni Biy da ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni tapunmaχ bilä, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[8]Kim kiydirdi köknü bulutlar bi(163v)lä, hadir etär yaγmurnu yergä,

Östürdü bičänni taγlarda, yaš otnu χulanmaχïna adamlarniŋ,

[9]Kim berir hayvanlarga yemäk, balalarïna χarγalarniŋ, ki sarnïyïrlar aŋar.

[10]Dügül ki χuvatïn atniŋ klädi Biy, da ne erlikinä adamniŋ aznawur biyändi.

[11]Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarïna kendiniŋ da alarga, kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna aniŋ.

[Псалом 147/147] 147

Saγmos Tawit'niŋ. Alęluiasï Ankeaniŋ da Zak'arianiŋ, 147.

[1/12]Öggin, Erusaγęm, Biyni.

Da alγïšla Teŋriŋni seniŋ, Sion.

[2/13]Ki berkäytti beklövün ešikläriŋniŋ seniŋ da alγïšladï oγlanlarïŋnï seniŋ saŋa.

[3/14]Kim χoydu čekläriŋni, hranicalarïŋnï seniŋ eminliktä, semizliki bilä ašlïχniŋ toldurdu seni.

[4/15]Yeberdi sözün kendiniŋ yergä, tezindän yügür(164r)dü aytušu aniŋ.

[5/16]Xoyar χarnï, nečik tiftikni, da tumannï, nečik toznu, sačtï.

[6/17]Salïr buznu, nečik kesäkni; alnïna suvuχluχunuŋ aniŋ kim bolur turma?

[7/18]Yeberir sözün kendiniŋ da eritir alarnï, üfürür yellär, da barïrlar suvlar.

[8/19]Aytar sözün kendiniŋ Jagovpka, toγruluχnu da könülükün Israjęlgä.

[9/20]Dügül bu türlü etti barča ǰïnslarga Biy da yaγusun kendiniŋ belgili etmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

[1]Alγïš Ampaguma markaręniŋ.

[2]Biy, χabarïŋnï seniŋ išittim da χorχtum, Biy, baχkïn [=baχtïm] išiŋä seniŋ da taŋlandïm.

Arasïna eki kazanlarniŋ tanïlsarsen sen, yuvuχlanganïna yïllarniŋ belgili bolsarsen, yetiškäninä zamanniŋ körünsärsen.

Mušχullanma ǰanïmniŋ menim, zamanïnda öčäšmäχniŋ yarlïγamaχnï aŋsarsen.

(164v) [3]Teŋri yarïmkündän kelsär da ari P'aṛan taγïndan.

Belgili etkäy kök könänmäχin haybatïniŋ aniŋ, da alγïšï bilä aniŋ toldu dünyâ.

[4]Ïšïγlarï, nečik yarïχ, ayïrïldï andan, da müŋüzlär χoluna aniŋ tapuldu, da anda toχtaldï χuvatï haybatïniŋ aniŋ.

[5]Yüzündän anïŋ čïχkaylar tövüšlär, da artïndan izlärinïŋ anïŋ bargaylar ulu-ulu χušlardan.

[6]Turdu da ölčtü yerni, baχtï da tintti dinsizlärni.

Taγlar erisärlär, da ormanlar χururlar meŋilik, yollarï, ki ilgärtin edilär, soχraygaylar, da andan titrägäy barča yer.

[7]Kördüm taborlarïn Araplarnïŋ, mušχullandïlar turučïlarï čatïrlarïna Matiamnïŋ.

[8]Yoχsa mï üsnä rikalarnïŋ öčäšlänirsen, Biy, ya yüräklänmäχiŋ seniŋ üsnä rikalarnïŋ, ya öčäš-(165r)mäχiŋ seniŋ üsnä teŋizniŋ?

Čïχtïŋ sen arabaŋa seniŋ, atlanganïŋ seniŋ χutχarïlmaχlïχtïr čïχkanïŋ seniŋ?

[9]Oyandï yayïŋ seniŋ da oχlarïna sadaχlarïŋnïŋ seniŋ ičirdiŋ, ïrmaχlarnï taγïttïŋ, [10]yerni titrättiŋ muχkâmlïχïndan yaγmurnuŋ, ki ašar bu*n*dan.

Tibsizliklär čaχïrdïlar ulu avaz bilä, [11]yarïχ yïltraganïndan günäšniŋ tartïldï, da čïχkanï aynïŋ tïyïldï.

Nečik yïltraganï kesmäkläriŋniŋ seniŋ bargaylar, nečik yarïχï yïltragan χïlïčïŋnïŋ seniŋ.

[12]Öčäšmäχ bilä oyanïrsen üstünä yerniŋ, öčäšmäχ bilä ušatsarsen dinsizlärni.

[13]Köründü*ŋ* χutχarïlmaχïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, χutχarmaga taŋlanganlarïŋnï seniŋ.

Oχlavučï bolduŋ bašlarïna adamlarnïŋ öktämlärniŋ, čaχ tibsizlikinä dirä teŋizniŋ boγuldular.

[14]Izdädiŋ öčnü (165v) χuvatïŋ bilä seniŋ χuvatlï bašlïlardan yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki umsanïp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniŋ, zera yedilär yarlïnï yašïrtïn.

[15]Yeberdiŋ üstnä teŋizniŋ atlarïŋnï seniŋ, mušχullandïlar yeŋüči [ẹnguči] suvlarï tibsizliknïŋ.

[16]Turdum men, da čürgäldi id͡žägilärim menim, avazïndan aγzïmnïŋ menim kirdi titrämäχ söväklärimä menim, da men boyum bilä menim mušχullandïm.

Bunu saχlagaylar kününä tarlïχnïŋ keltirmä üstnä d͡žïnslarnïŋ, χaysïlarï ki oγraš etärlär žoγovurtuŋ bilä seniŋ.

[17]Ind͡žir teräki bermägäy yemišin kendiniŋ, da borlalïχ keltirmäχ tapmagay, zäytün beslän*mä*gäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaš ot,

Eksilgäylär χoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —

[18]Men Biygä umsandïm, sövüniyim da färâh bolïyïm, Teŋri χutχaručïm menim.

(166r) [19]Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχlarïmnï menim toχtalmaχlïχta, boynu üsnä dušmannïŋ turγuzdu meni da tïndïrdï meni čüstčüst.

Bu ganon saγmos 322 dundïr. Barča saγmos 56 p‘aṛk‘tïr da 2262 dundïr, da 8 p‘aṛk‘ markaṛelik p‘aṛk‘lardïr, ol saγmos bilä yürümäs.

[Колофон]

Da yazïχlï Lusig sargawaknï aŋgïn här kez, nečä sarnasaŋ bu bitikni.

[Псалом 151]

Bu saγmos kendi yazgan Tawit‘niŋdir, čïχarï sandan. Zamanïna, ki čïχtï ol nahadag K‘oγiat‘ga alnïna Sawuγnuŋ.

Podpisi Tawit‘niŋ.

[1]Kiči edim men χardašlarïmdan menim da ini övünä atamnïŋ menim, kütär edim χoylarïn atamnïŋ menim.

[2]Xollarïm menim ettilär saγmosaran, da barmaχlarïm menim tüzdülär išit [=išin] alγïšnïŋ.

[3]Evet hali kim aytkay bunu Eyämä menim? Kendidir Biyi barčanïŋ, (166v) išitkäy barčanï.

[4]Da yeberdi Biy frištäsin kendiniŋ, da kötürdü meni sürükündän χoylarïnïŋ atamnïŋ menim, da yaγladï meni yaγlamaχïna yaγïnïŋ kendiniŋ.

[5]Xardašlarïm menim ulu-ulu da körklü, da biyänmädi alarga Biy.

[6]Čïχtïm men utrusuna özgä d͡žïnsnïŋ da χaryadïm yüräklärin anïŋ.

[7]Čïχardïm χïlïčïn kendindän, da kestim bašïn anïŋ, da kötürdüm tabalanmaχnï oγlanlarïndan Israjẹlniŋ.

[Виньетка]

Lusig sar″.

Alγïšï Ananianïŋ, Azarianïŋ da Misaẹlniŋ
[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan anïŋ [=atïŋ] seniŋ meŋilik.

[27]Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, (167r) da barča išläriŋ seniŋ könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

[28]Töräni toγruluχnuŋ üstümüzgä yeberdiŋ bizim, barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ bašta bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyruχlarïŋa seniŋ biz išitmädiχ,

[30]Saχlamadïχ da etmädiχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ (167v) töräsiznin da yamannïŋ barča yergä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim: uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

Apraham sövüklüŋ üčün seniŋ, Sahagnïŋ da Israjęlniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǰžïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur zamanda bu, buyruχčï, markarę, da yol körgüzüči, ne bütöv χurban χurbanlarïmïz, ne temyan ǫrǫnk'kä, ne yer ber(168r)nälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp da ǰžanlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïγïχ biz nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän-tümän χozular semirgän.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysï(168v)larï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar,

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-88:
Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ay".

[53]Alγïšlïsen daǰžarïŋda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ögövlü".

[55]Alγïšlïsen üstnä olturγučuŋnuŋ seniŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögövlü".

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpęlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü".

[56]Alγïšlïsen üstnä toχtalmaχïna köknüŋ, ög".

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[59]Alγïšlaŋïz, kök, (169r) Biyni, alγïšla".

[58]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üsnä köknüŋ, Biyni alγïšlaŋ".

[61]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, [62]günäš da ay, Biyni alγïš".

[63]Alγïšlaŋïz, yolduzlar köktägi, [64]yaγmurlar da yaγïš, Biyni, alγïš".

[65]Alγïšlaŋïz, barča yelläri, [66]ot da isi, Biyni, alγïš".

[67]Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χurγaχ, [68]χïraγu da χarlar tüškän, Biyni, alγïšlaŋ".

Alγïšlaŋïz, buz da ačïχlïχ, zämhäri da χar, Biy".

[69]Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, [70]yarïχ da χaramγu, Biyni, alγïš".

[73]Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, [74]da yer, Biyni alγïšlaŋ".

[75]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, [76]barča bitišläri yerniŋ, Biyni".

[77]Alγïšlaŋïz, čovraχlar, [78]teŋiz da özänlär, Biy".

[79]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, [80]učar χušlarï köknüŋ, Biy".

[81]Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, [82]oγlanlarï adamlarnïŋ, Biy".

(169v) [83]Alγïšlagay Israjęl Biyni, alγïšl".

[84]Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, alγïš".

[85]Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al".

[86]Alγïšlaŋïz, ǰžanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, [Biyni,] alγïšla".

[87]Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni, a".

[88]Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajęl, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

Alγïšï Mariam Asduaǰzaǰzinniŋ
[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǰžanïm menim Teŋrim χutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üsnä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča ǰžïnslar.

[49]Etti birgämä ululuχ nemä χuvatlï, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti ǰžïnstan ǰžïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

[52]Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yüräklärniŋ da (170r) söktü χuvatlïlarïn olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ululärnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjęlni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,
[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

Zak'arianïŋ, atasïnïŋ Jovhannęsniŋ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.
[69]Turγuzdu müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaręlär edilär,
[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;
[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma bitikin arilikiniŋ kendiniŋ,
(170v) [73]Antï*n*, χaysïn ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,
[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.
[76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,
[77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,
[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaranγuluχumuznu bizim,
[79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

Simęon χartnïŋ alγïšï
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

(171r) [29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,
[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä, da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

[Псалом 148]

Alγïš Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.
[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlarï anïŋ.
[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.
[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.
Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.
[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, ček χoydu, ki χaysï ki kečmäs.
[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čuγurlar da barča teränlär,
(171v) [8]Ot da dolu, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,
[9]Taγlar da barča biyiklär, terak yemiš berüči da barča ormanlar,
[10]Kazan da barča hayvan, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,
[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,
[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;
Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.
[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšlï barča ariläriniŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar yïγövünä arilärniŋ.
[2]Sövüngäy Israjęl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sö(172r)vüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.
[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä da alγïš bilä saγmos sarnagaylar aŋar.
[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.
[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.
Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,
[8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,
[9]Etmä alarga yarγu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Alγïš Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.
[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, bunyatlï χuvatïnda anïŋ.
[2]Alγïšlaŋïz anï (172v) χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.
[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.
[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, alγïšlaŋïz anï färâhlik bilä.
[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.
[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča ǰžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

[Колофон]

Yazïχlï Lusigni aŋgïn.

Alγïšï Manasẹ χannïŋ
[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Apraham Teŋrisi, u Isahag, u Agop, u alarnïŋ artar oγlanlarnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat bizgä bizim yazïχlarïmïznï.

Ki tüzdüŋ köknü da yerni, da barča yaratkanlarnï, barïnï tutučï Biy″.

Ki bayladïŋ teŋizni sözüŋ u buyruχuŋ bilä, [yaptïŋ teränliklärni], möhürlädiŋ seniŋ χoluŋ da haybatlï atïŋ bilä, barïnï″.

Ki barča nemä (173r) seskänir, da titrär, da χorχar seniŋ haybatlï sürätiŋdäŋ, ba″.

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatïŋ seniŋ, ol türlü χorχuŋ, da öpkäŋ, da öčäšmäχiŋdir yazïχlïlar üstünä, ol χadar saγïššïzdïr seniŋ yarlïγamaχïŋ seniŋ krisdânlarïna, barïnï″.

Sen, Eyäm, ki biyiktäsen, šaγavatlï da yarlïγovučï, uzunesli da köplärgä yarlïγovučï, da seniŋ šaγavatïŋ eksiksizdir yazïχlïlar üstündän, barï″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luʤ artarlarga, nečik Aprahamga, Sahagga, Jagopka, ki yazïχ χïlïnmadïlar seniŋ alnïŋa, barï″.

Xaytïp berdiŋ luʤ men yazïχlï üčün, ki yazïχlïmen artïχsï teŋizniŋ χumundan da köknüŋ yïlduzundan, da artïptïr menim dinsizlikim, barča″.

Dügülmen arzani baχmaga da körmägä köknüŋ biyiklikin menim köp u ulu dinsizlikimä körä, barča″.

(173v) Tas bolupmen tutkanïna da berklikinä baγïna temir bïγovlarnïŋ yazïχ ičinä, ki heč tïnčlïχïm yoχ, bar″.

Öčäšip öpkälättim seni, Eyäm, da yaman χïlïndïm alnïŋa, yügündüm guṛkʻka da arttïrdïm çasïmnï boyuma menim, ba″.

Xaytïp, Biyim, ašaχlatïrmen tizimni bar yüräkim köŋlüm bilä da χolarmen seniŋ tatlï yarlïγamaχïŋdan, barča″.

Meγa, Eyäm, meγa, da men bilirmen menim yaman dinsiz yazïχlarïmnï, barča″.

Yalbarïp χolarmen sendän, Biyim, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni yazïχlarïm bilä menim, bar″.

Meŋi öčäšmä, Eyäm, da aŋma menim yamanlïχïmnï, da borčlu etmä meni alar bilä, χaysï ki tüštilär kendiläriniŋ yamanlïχï bilä yer tibinä, ba″.

Ki sensen Teŋri, Teŋri χaytaručï yazïχlardan, da sensen umsam, da maŋa körgüz seniŋ yaχšïlïχïŋnï, barča″.

(174r) Tirgiz meni bol yarlïγamaχïŋ bilä, da men alγïšlarmen seni här kün″.

Seni, Eyäm, alγïšlar barï köktägi frištälär bir aγïzdan, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa, yazïχlïga.

Teŋri, arït meni, yazïχlïnï, yazïχlardan da tirgiz meni.

Teŋri, šaγavatlï bol men yazïχlï χuluŋa da yarlïγa maŋa, köp yazïχlïga.

Könü, alγïšlï u ari aruv gojs, Asduaʤadzin Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχọs bol Teŋrigä men yazïχlï üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχọs boluŋuz köktägi Ataga men yazïχlï üčün.

Teŋriniŋ Oγlu Kʻrisdos, könü Teŋri, ki heč öpkä saχlamassen, saŋa sïmarlarmen boyumnu menim.

Küčlü, yeŋüči, ari da haybatlï Xačïŋ bilä saχla meni.

(174v) Yeber, Eyäm, emin frištäŋni, ki kelgäy da saχlagay bizni kündüz u kečä.

Da adam sövüklüküŋ bilä seniŋ, Biyim, aŋ meni, aŋ, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä, da yarlïγa bizgä.

Alγïšï surp Nerseṣ ermenilär gatʻoγigosunuŋ aytkanï

Alγïšï surp Nerseṣ, ermenilär gatʻoγigosunuŋ, aytkanï, χaysï ki tiyišli här kʻristanga, ki nečik ertä tursa, här adam da aytkay. Bu 44 dun alγïštïr, yoχsa tek 24 dun taŋlap surp Neṛseṣ hajrabed.

San 1. Inam bilä χosdovanel bolurmen da yügünürmen saŋa, Ata Oγul Ari Dž̌an, yaratïlmagan da ölümsüz tarbiyat, yaratučï frištälärni, da adamlarnï, da barča bolganlarnï, da yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga.

2. Inam bilä χosdovanel bolurmen da yügünürmen saŋa, ayirïlmagan Yarïχ Ata Oγul Ari Dž̌an, da Teŋri, yaratu(175r)čï yarïχnï, tas etüči χaranγuluχnu, tas et menim ʤ̌anïmdan χaranγunu da biliksizlikimni, da yarïχlat menim esimni bu sahat, ki alγïš etärmen saŋa, da yöpsünmägä sendän χoltχamnï, da yar″.

3. Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdiŋ sövüklü Oγluŋnu χoltχasïna bulargan ädamilärniŋ, meγa seniŋ alnïŋa köktän yergä diŋrä, yöpsün meni, nečik keräksiz oγluŋnu, da kiydir maŋa burungi yarïχlï tonnu, ki yalanačlanïp edim, yarïχ bilä, da yar″.

4. Oγul Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki endiŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari Mariamdan bizim χut-

χarïlmaχïmïz üčün χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän haybat bilä, da aγïndïŋ Ataga haybat bilä, meγa yerdän kökkä diŋrä seniŋ alnïŋa, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä, da″.

5. Ǧanï Teŋriniŋ, (175v) könü Teŋri, ki endiŋ Jortananga da vernadunga da yarïχlattïŋ meni kʻrisdanliki bilä surp awazannïŋ, meγa kökkä da seniŋ alnïŋa, arït meni köktägi Teŋrilik ot bilä, ne türlü ki aṛakʻellärni ari vernadunda, otlu tillär bilä, da yarlïγa″.

6. Yaratïlmagan tarbiyat, meγa saŋa esim bilä menim, ǧanïm da tenim bilä, aŋma yazïχlarïmnï menim burungisin da soŋγusun, seniŋ ari atïŋ üčün, da yar″.

7. Baχučï barčanï, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buz χolbitikimni yazïχïmnïŋ da yaz atïmnï χuluχta meŋilik, da yar″.

8. Tergövüči yapuχnu, meγa saŋa erkli u erksiz, bilgän da bilmägän, bošat menim yazïχlarïmnï, ki toγušumdan awazannïŋ bügüngä diŋrä yazïχlïmen Teŋriniŋ alnïna bar sezikim bilä tenimniŋ, da″.

9. Barïn ayavučï Biy, χoygïn saχlav(176r)učï közümä menim seniŋ ari χorχuŋnu, ki artïχsï baχmagaymen, da χulaχïm bilä yazïχ išitmägäymen, da aγzïm bilä yalγan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman saγïšlamagaymen, da χolum bilä yaman χïlïnmagaymen, yoχsa toγru et bu terän išni bolmaga seniŋ erkiŋä barča här kez, da yar″.

10. Otlu tiri Kʻrisdos, otlu sövükü bilä, ki teprättiŋ yerni, isit menim boyumnu, ki küygäy menim ǧanïmnïŋ yazïχï, da sürt menim mušχullu esimni, da arït yazïχïmnï menim tenimdän, ki yangay yarïχ seniŋ bilmäχiŋ bilä yüräkimä menim, da″.

11. Aχïlï Ata Jisus, ber maŋa aχïl yaχšï χïlïnmaga da saγïšlamaga, da sözlämägä, seniŋ alnïŋa här sahat, da yaman saγïštan, ištän, χïlïnmaχtan saχla meni, da″.

12. Erkli yaχšïlïχka, Biy, yaχšï etüči, χoyma meni erkimä boyumnuŋ barmaga, yoχsa boluš (176v) maŋa bolmaga seniŋ erkiŋä, yaχšïnï klävüči, da″.

13. Xan köktägi, ber maŋa učmaχïŋnï seniŋ, χaysï ki hadirläpsen sövüklüläriŋä, da küčäyt yüräkimni menim, ki ayblagaymen yazïχnï, da sövgäymen seni yalγïz, da etkäymen seniŋ erkiŋni, da″.

14. Šaγavatlï yaratkanlarïŋa, saχla ǧanïmnï da tenimni seniŋ ari χačïŋ bilä aldovučï yazïχtan, sïnamaχtan eski dušmannïŋ, da yaman kišiniŋ aldamaχïndan, da bar yamanlïχtan ǧannïŋ da tenniŋ, da yar″.

15. Saχlavučï barčasïn Kʻrisdos, seniŋ oŋuŋ menim üstümä kündüz da kečä, olturganda övdä, yolga barganda, yuχlaganda, turganda, ki heč seskänmägäymen, da yar″.

16. Teŋrim, ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barča yaratkanïŋnï tatlïlïχ bilä, saŋa sïmarlarmen boyumnu, sen χayγur, da saχla, da hadirlä ǧan da ten (177r) keräkimni bügündän meŋilikkä, da yarlï″.

17. Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övrängänimdän yaχšï övränmäχkä, da berkirt ǧanïma menim χorχulu ölär künni, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövünčlükün učmaχnïŋ, ki χaytkaymen yazïχïmdan da χïlïngaymen yaχšïlïχnï, da yarlïγ″.

18. Čovraχ ölümsüzlükkä, čïχar yüräkimdän menim yašnï χaytmaχlïχka, ki yuvgaymen yazïχïmnï boyumnuŋ äväl dünyâdan kečmiyin, da″.

19. Baγïšlovučï yarlïγamaχnï, baγïšla maŋa könü inam bilä da yaχšï χïlïnmaχ bilä, ki yöpsünüp ari Teŋrini [=teniŋni] da ari χanïŋnï, kelmä saŋa, da yarlïγa″.

20. Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen menim boyumnu tatlïlïχ bilä sïmarlamagaymen ǧanïmnï, ki χorχusuz kečirgäylär eski dušmannïŋ yamanïndan, χaysï ki kök tibinädirlär, da yar″.

21. Yarïχ könü Kʻrisdos, (177v) arzani et ǧanïmnï menim sövünčlüχ bilä körmägä yarïχïŋnï haybatlï ündälgän kündä, tïnmaga umsa bilä yaχšïlïχta artarlarnïŋ χatïna seniŋ haybatlï ekinči kelgäniŋä dirä seniŋ, da yar″.

22. Yarγučï könü, χačan kelsäŋ Ata haybatï bilä yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägäysen yarγuga seniŋ χuluŋ bilä, yoχsa saχla meni meŋi ottan, da išittirgäysen maŋa, da sanlï ündälmäχni artarlarnïŋ köktägi χanlïχka, da yar″.

23. Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärgä da yatlarga, tanïganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, bošat menim dušmanlarïma da meni tabalaganlarga, da χaytar alarnï barča yamanlïχlarïndan, ki arzani bolgaylar seniŋ yarlïγamaχïŋa, da yarlïγa alarga, da (178r) maŋa, Lusig sargawar*k*ka, köpyazïχlïga.

24. Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasï*n* χuluŋnuŋ seniŋ, da tügällä χoltχamnï menim pareχo̧sluχu bilä surp Asduaǧzaǧzinniŋ, da surp Jovaneṣ mgrdičniŋ, da surp Sdepʻannosnuŋ, burungi tanïχnïŋ, da surp aṛakʻellärniŋ, da markareļärniŋ, da vartabedlärniŋ, da mardiroslarnïŋ, da ari atalarnïŋ, da ǧknaworlarnïŋ, da gusankʻlarnïŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, ayïrïlmagan Ata Oγul Ari Džanga, meŋi meŋilik, amẹn.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 446

Сборник Посланий Апостола Павла

Дата: 1011 [1562] год (л. 163/167).

Место: Львов.

Автор перевода и писец: священник Микаель, сын Косты.

Заказчик: Перевод выполнен по просьбе Ивашко, сына Миклаша.

Бумага. 171+1 л. Листы 1-4, 168-171 новой нумерации чистые. В старой нумерации отсутствует номер 26, номер 127 ошибочно проставлен на листе 155bis, а между листами 81 и 82 один лист оставлен без номера. В новую же нумерацию включены все начальные и последние чистые листы, которые прежде не были пронумерованы. *Письмо:* нотргир.

На обороте л. 4 оттиск перстневой печати с изображением аиста (журавля, цапли) на щите.

Запись на отдельном листе в начале рукописи по-армянски:

T‘uγt‘k‘ Bọγosi aṛak‘elojn t‘arkmanel’i hajgagan parpaṛoj’i lezu t‘at‘araç. Jišadag ę der Johannęs vartabedi Sęrazkean’i tuṛn surp Łazaru vanaçn or’i Vęnędig šnorhel jami tn̄ 1788 joḳostosi 20

“Послания Апостола Павла, переведенные с армянского языка на татарский. В память отца Йоаннеса, вартабеда Серазского, переданы в дар монастырю св. Лазаря в Венеции года Божьего 1788, августа 20”.

Такой же лист с идентичной надписью имеется в начале венецианской рукописи № 11.

Запись на л. 4v по-армянски:

Joḥannęs vartabed Sęrazkian ew Aṛak‘elagan missienar iwrimoj

“Йоаннес, вартабед Сиразский, и его Апостольская миссия”.

Публикация: Второе Послание Апостола Павла к коринфянам (лл. 59v/62v–78v/81v), без оглавления [Tryjarski 1976c].

Колофоны:

(123r/127r) Xolarmen barčasïn, χaysïŋïz sarnap yarïχlansaŋïz, aŋgaysiz Teŋrilik sartïn yazïχlï Mik‘ael, arzanisiz k‘ahananï, essiz d̲žannï.

(161v/165v) Oh, oh, oh, ki χolum kečiyir, da yazovum χalïyïr, da χïlïnganï d̲žanïmnïŋ u tenimniŋ barča yazïlïyïr, nečik Tawit‘ buyurur, ki: «Etmägänimni kördi köziŋ seniŋ, da bitikiŋä barčasï yazïldï»*.

Haybat, da šükürlük, da yerni öpmäχliχ Ata Oγul Ari D̲žan, bir Teŋrigä, meŋi meŋilik, amęn.

Xačan ki kimesä kerap bilä teŋiz üsnä yürüp da meŋzilinä yetip, saγ-esän čïχsa da kendi övinä yetišsä, ulu sövünčlüktür ol övgä. Zera ne üčün dä yürüdü esä da yol čekti esä, egär d̲žan keräki üčün, egär ten, χačan saγ-esän övinä kelsä faydasï bilä, na sövünčlüktür.

(162r/166r) Zera tarbiyattandïr här birinä yaχšïga suχlanma da här nemädä yaŋïlmaχsïz bolma, yoχesä yoχtur čarä, zera tarbiyatïmïz tüzül-

Прошу всех, кто из вас будет читать и просветится, помянуть в Боге грешного Микаеля, недостойного священника, неразумную душу.

Ох, ох, ох, хотя рука моя и тленна, но писание мое останется, и все, сделанное моей душой и моим телом, будет записано по завету Давида: «Недовершеность мою видели очи Твои, и все записано в книге Твоей».

Слава, и благодарение, и целование земли Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, во веки веков, аминь.

Когда кто плывет кораблем по морю, и достигнет пристани, и сойдет живой и невредимый, и доберется до своей обители, большая радость этому дому. Ибо ради чего бы он ни путешествовал – для потребностей души либо тела, когда, обретя искомое, благополучно вернется домой, то это, конечно, радость.

От природы каждому свойственно стремиться к благу и быть безупречным во всем, но это невозможно, ибо природа наша постоянно совершенствуется

*Ср. это выражение с текстами Псалтыри 1575 и 1580 годов: *Кр. 3546: 138/139:16* Etmägänimni kördü közläriŋ seniŋ, da bitikläriŋä barčasï yazïldïlar. *Вен. 13: 138/139:16* Išlämägänimni menim kördülär közläriŋ seniŋ, da yazovuŋa seniŋ barčasï yazïldïlar. *Русский синодальный перевод:* Пс 138/139:16 Зародыш мой видели очи Твои; в Твоей книге записаны все дни, для меня назначенные, когда ни одного из них еще не было. *Перевод Всемирного центра перевода Библии:* Меня недовершённого Ты видел, все дни мои еще до их начала были записаны в книге Твоей.

mäχtä da buzulmaχtadïr. Egär ki kendindän esli bolsun, ne χadar bizdä dä esä, ki barča nemä iš yaŋlïšlïχ bilä boldu, da yazïlïr, ki (alχaχ>) al?aχ [alčaχ? alay?] äväldän edi.

Anïŋ üčün barčasïn bizdän soŋra kelgänlärni dünyâgâ da bizim bilä bolganlarnï, atalarnï da χardašlarnï, türlü-türlü zämanälärdä, χolarmen yarlïγamaχ bilä, ki menim köp yaŋïlganïmnï tüzätkäysiz, yoluχsaŋïz sarnamaχ ičinä bu bitikni, da köni eksiklikin toldurgaysiz, ne türlü ki yoγartïn belgirttiχ. Zera barabar barčasï bilä da dayï artïχ barčasïndan barabarï yaŋïlmaχïmnïŋ — äväl yazïχï ǰanïmnïŋ, ki yaχšï etmäχin χapanel etär, da soŋra χastalïχï tenimniŋ, yazïχ bilä bolgan, da biliksizliki bütün boyumnuŋ, osoblivïy, da yänä bošsuzluχum, (162v/166v) zera prin′at ettim tbradun, χaysï ki školadïr, da χamlïχï yazmaχïmnïŋ, da sïnamaχ bilä čarïšmaχï eski dušmannïŋ.

A egär ki vlasnïy til üčün yaŋlišlïχïna bunuŋ bolsaŋïz yamanlavučï, da bolmasaŋïz tüzüči, na baχïp da bilip ǰïnsïmïznïŋ sačïlganïn dünyâda, da tillärindän tayganlarïn, da menim tügälsizlikimni yamanlamaŋïz. A egär ki yoluχsaŋïz bunï sarnaganda da eksikin tügälläsäŋiz šaγavat bilä, Eyämizdän tölövün algaysiz yaχšïlïχ bilä meŋiliktä, amęn.

Tügälländi Boγos aṛak‘elniŋ bitiki t‘arkmanel bolgan ermeni tilindän χïpčaχ tilinä χolu bilä yazïχlï da arzanisiz Mik‘ajel k‘ahananïŋ Kosta oγlunuŋ χoltχasïndan pan Ivaškonuŋ pan Miklaš oγlunuŋ, χaysï ki bunï yazdïrdï jišadag kendi kečkänläriniŋ da kendiniŋ ǰanï üčün da yazïχlarïnïŋ bošatlïχï üčün. Teŋri kensi(163/167r)nä uzaχ ömür bergäy, ki kömülgän χaznanï ačtïrdï da tïyïlgan čovraχnï ačtïrdï, ki sosamïš [=susamïš] ǰanlarnï ičirgäy. Teŋri anïŋ ǰanïn meŋilik suvu bilä ičirgäy, da anïŋ kečkänläriniŋ, yazdïrganlarnïŋ, da yazganlarnïŋ, da sarnaganlarnïŋ, amen.

Xolarmen sizdän men, yazïχlï, arzanisiz Mik‘ajel k‘ahana, ki meni bir «Teŋri bošatsïn yazïχlarïna» aytmaχ bilä da bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz, ki Teŋri sizni aŋgay.

Yazïldï Ilôv šähärinä, kölegäsinä surp Asduaʒzaʒzinniŋ, gat‘oγigosluχuna der Sdep‘anosnuŋ, aχpašlïχïna der Krikor arhiaχpašnïŋ Vanlï, eresp‘oχanlïχïna baron Oṃas Atabey oγlu da baron Hrihor pan Awγan [=Ohan] oγlunuŋ, t‘v̄. 1011 [1562].

(163v/167v) Men toγupmen t‘vagannïŋ 984 [1535] segdempernïŋ [tegdempernïŋ? sebdempernïŋ?] 30 kününä [*здесь и ниже другой почерк*].

Men Misko pan Ivaško oγlu. Amęn.

Ia Mikolay szin panna Iwaszka Bobowskiego.

Men Gresko pan Ivaško oγlu.

и разрушается. И пусть сама по себе она мудра, но в какой бы степени она ни проявлялась в нас, всякое дело сопровождается погрешностью, и пишут, что [она низка? так было?] изначально.

Поэтому убедительно прошу всех, кто придет в этот мир после нас и сущих вместе с нами, отцов и братьев, в любые времена, исправить мои многочисленные ошибки, если обнаружите, читая это писание, и восполнить действительные недочеты, как мы объяснили выше. Ибо все мои ошибки и еще в большей степени вся их совокупность – прежде всего от пороков моей души, препятствующих благодеянию, затем от болезненности моего тела, отягощенного грехами, и, особенно, от общей необразованности, а также из-за недосуга, так как я взялся учительствовать, то есть принял школу, и от грубости моего письма, и от настойчивого вмешательства нечистой силы.

А если будете укорять за ошибки в собственной речи, не собираясь вносить исправления, то все же не упрекайте, приняв во внимание рассеянность нашего народа по свету, и отход от своего языка, и мое несовершенство. А если, читая, благосклонно устраните обнаруженный недостаток, то получите награду от Господа нашего в жизни вечной, аминь.

Перевод писем Апостола Павла с армянского языка на кыпчакский выполнен собственноручно грешным и недостойным священником Микаелем, сыном Косты, по просьбе господина Ивашко, сына господина Миклаша, заказавшего написать это в память о его усопших родственниках и ради его души ради прощения их грехов. Дай Бог ему долгой жизни, ибо способствовал открытию спрятанного сокровища и забитого родника, дабы напоить изжаждавшиеся души. Да напоит Бог водой вечности душу его, и его усопших, и поручающих писать, и пишущих, и читающих, аминь.

Я, грешный, недостойный священник Микаель, прошу вас, не забудьте помянуть меня словами «Да простит Бог прегрешения его» и одним «Отченашем», и Бог вспомнит о вас.

Написано во Львове, под сенью пресвятой Богородицы, при католикосе Степаносе, настоятеле отце Крикоре, архиепископе Ванском, старостах бароне Огасе, сыне Атабея, и бароне Григоре, сыне господина Огана, в 1011 [1562] году.

Я родился в 984 [1535] году, сентября (декабря?), 30-го дня [*здесь и ниже другой почерк*].

Я, Миско, сын господина Ивашко. Аминь.

Я, Миколай, сын господина Ивашко Бобовского.

Я, Греско, сын господина Ивашко.

Полный текст Венецианской рукописи № 446

[Послание к Римлянам святого Апостола Павла]

(1r/5r) **Nemič 1**

[1]Boγos, χulu K‘risdosnuŋ, ündälgän aṛakäl, taŋlap awedarannïŋ Teŋriniŋ,

[2]ki äväldän kim atadï markaṛeļäri ötläš kensiniŋ ari bitiklär bilä

[3]Oγlu üčün kensiniŋ, ki boldu soyundan Tawit‘niŋ tüzmäχi bilä,

[4]Oγlunuŋ Teŋriniŋ χuvatï bilä, Ari Ǯannïŋ aruvluχu bilä, turmaχ bilä ölüdän, Jisus K‘risdosnuŋ Eyämizniŋ bizim,

[5]χaysï bilä ki yöpsündüχ bašχïš da aṛak‘elliχ, hnazantlïχïna inamnïŋ barča guṛk‘čïlarga anïŋ atï üčün,

[6]χaysïna ki siz dä ündälipsiz, Jisus K‘risdoska,—

[7]barčasïna, ki Ṛïmadasiz, sövüklülärinä Teŋriniŋ ündälgänlärgä, bašχïš [siziŋ bilä>] sizgä (1v/5v) da eminlik Teŋridän Atamïzdan bizim, Eyämizdän Jisustan K‘risdostan.

[8]Äväl šükürlümen Teŋrimdän menim Jisus K‘risdos ötläš siziŋ barčaŋïz üčün, zera inamïŋïz siziŋ aytïlïptïr barča dünyâgâ.

[9]Tanïχtïr maŋa Teŋri, χaysïna ki tapunurmen ǯanïm bilä menim Awedaranïna Oγlunuŋ anïŋ, ki ne türlü aŋïlmaχïŋïznï siziŋ etärmen här sahat

[10]alγïšïma menim χoltχa bilä, ki χačan oŋgay maŋa erki ~~bilä~~ Teŋriniŋ kelmä siziŋ χatïŋïzga,

[11]zera küsänčmen körmägä sizni, ki teškirgäymen sizgä bašχïš nemä ǯansartïn, ki toχtatma sizni,

[12]ki budur övünmä siziŋ bilä birgä biri birimizniŋ menim da siziŋ inamïmïz üčün.

[13]Klämän, ki biliksiz bolgaysiz, χardašlar, zera köp kez küsändim kelmä χatïŋïzga, da tïyïldïm buŋar dinčä, ki sizdä dä tapkaymen yemiš nemä, nečik özgä guṛk‘(2r/6r)čïlarda.

[14]Zera χaγanlarga da parparoslarga, ki türlütürlü ǯïnslardïr, eslilärgä da essizlärgä borčlumen.

[15]Ol türlü, ne χadar ki menim övimä, küsänčlik bilä da sizgä, ki Ṛïmadasiz, awedaranel etmä, budur ki sövünčlük bilä k‘aroz bermä.

[16]Zera dügül ki nemä uyat saγïnïrmen Awedarannï, zera χuvatï Teŋriniŋdir χutχarïlmaχïna barčâ inanganlarnïŋ, äväl ǯuvutka, da soŋra guṛk‘čïga.

[17]Zera doγruluχu Teŋriniŋ anïŋ bilä belgirir inamdan inamga, ne türlü ki yazgandïr, ki doγru inamïndan tirilgäy.

[18]Zera belgili bolmalïdïr öčäšmäχi Teŋriniŋ köktän üsnä barča yamanlïχnïŋ egirlikiniŋ adamlarnïŋ, ki könülüknü egirlik bilä tutïyïrlar.

[19]Zera ki bilikliki Teŋriniŋ belgilidir alarda, zera Teŋri belgirtti alarga.

[20]Zera körünmägänläri anïŋ bašlanganïndan dünyâniŋ yaratïlgan bilä aŋlanïp körüniyirlär, (2v/6v) budur ki meŋiliki, da χuvatï, da Teŋriliki, ki tapmagaylar heč nemä ǯuvap bermä.

[21]Zera tanïdïlar Teŋrini da Teŋri kibik haybatlamadïlar ya šükürlänmädilär, yoχesä bošandïlar saγïšlarïna kendiläriniŋ da χaraŋγulandïlar essizlikläri bilä yüräkläri alarnïŋ;

[22]boylarïn esli saγïndïlar, essizländilär,

[23]da teškirdilär haybatïn kečövsüz Teŋriniŋ oχšašïna buzulmalï adamnïŋ, da učar χušlarnïŋ, da 4-ayaχlïlarnïŋ, da χarnï üsnä yürügänlärniŋ,—

[24]anïŋ üčün čïχara berdi alarnï Teŋri küsänčlikinä yüräkläriniŋ kendiläriniŋ murdarlïχka heč etmä tenlärin kendiläriniŋ boylarïna kendiläriniŋ.

[25]Ki teškirdilär könülükün Teŋriniŋ yalγanlïχka, hnazant boldular da tapundular yaratïlganlarnï, da dügül Yaratučïnï, ki alγïšlïdïr (3r/7r) meŋilik, amẹn.

[26]Anïŋ üčün čïχara berdi alarnï Teŋri keräkinä hečlikniŋ, zera tišiläri alarnïŋ teškirdilär vlasnïy keräklärin keräklärinä nevlasnïynïŋ;

[27]ol türlü erkäkläri dä, salïp vlasnïy keräkläriniŋ biri birinä, erkäk erkäk bilä rïsvaylïχnï χïlïnïrlar edi da oddavat etärlär edi biri birinä, ki tiyišli edi bularmaχlïχlarïna alarnïŋ, boylarïna kensiläriniŋ prin′at etärlär edi.

[28]Da ne türlü ki taŋlamadïlar, ki Teŋrini bolgay edilär bilmä, čïχara berdi alarnï Teŋri alčaχ eskä — χïlïnma tiyišsizlikni,

[29]tolganlarnï barča könüsüzlük bilä, boṛniklik bilä, bizmilik bilä, akahlïχ bilä, yamanlïχ bilä, tolu paχillik bilä, öldürmäχ bilä, körälmämäχ bilä, ustatlïχ bilä, yaman χïlïnmaχ bilä,

[30]k‘spïs etmäχ bilä, yaman sözlämäχ bilä, Teŋrini klämämäχ bilä, dušman etmäχ bilä, öktämlik bilä, (3v/7v) kendilärinä biyänmäχ bilä, tapučïlar yamanlïχka, atalarïn-analarïn azarlavučïlar,

[31]essizlär, antlarïn tügällämägänlär, biyänmägänlär, χurban sunmaganlar, sadaγa bermägänlär,

[32]kimlär ki yetip edilär Teŋriniŋ könülükü üsnä, ayttïlar, ki kimlär ki bu türlü χïlïnïrlar, arzanidirlär ölümgä; da dügül ki yalγïz alar, ki bunï χï-

lïnïrlar, yoχsa alar da, ki klävüčidirlär alarnïŋ bu χïlïnganïn.

Nemičniŋ 2

[1]Xaysï adamlar üčün ǧžuvap bersärsen, ey adam, ki yarγulïyïrsen alarnï, zera ne bilä ki yarγulïyïrsen sïŋarïŋnï, boyuŋnu seniŋ borčlu etiyirsen, zera sen dä anï χïlïnïyïrsen, ne bilä ki yarγulïyïrsen.

[2]Zera bilirbiz, ki Teŋriniŋ yarγusu könülük bilädir üstlärinä alarnïŋ, kimlär ki ol türlü χïlïnïrlar.

[3]Xaytïp saγïš etärsen bunï, ey adam, ki yarγulïyïrsen alarnï, kimlär ki ol türlü χïlïnïyïrlar, da sen dä anï χïlïnïyïrsen, nečik ki sen (4r/8r) χutulsarsen yarγusundan anda Teŋriniŋ?

[4]Egär ululuχu bilä tatlïlïχïndan anïŋ da tözümlüχü bilä uzuneslilikin anïŋ hečkä bersäŋ, bilmäs misen, ki tatlïlïχï Teŋriniŋ seni pošumanlïχka keltiriyir?

[5]Yoχesä bizmilikiŋ bilä seniŋ da pošumansïz yüräkiŋ bilä yïγïyïrsen boyuŋa seniŋ öčäšmäχliχni kününä öčäšmäχliχniŋ da belgirgäninä köni yarγusunuŋ Teŋriniŋ,

[6]ki tölär här birinä χïlïnganïna körä alarnïŋ;

[7]χaysïlarï ki tözümlük bilädirlär yaχšï etmäχtä da haybatnï, da hörmätni, da buzulmamaχnï izdärlär, — meŋilik tirlikni;

[8]evet kimlär ki ol χaršï bolganlardandïrlar, da keri tüškänlär könülüktän, da artïndan bolganlar könüsüzlüknüŋ,— yüräklänmäχ da öčäšmäχliχ.

[9]Tarlïχ da aγïrlïχ üsnä barča adamlarnïŋ, kim ki χïlïnïr yamanlïχnï, äväl ǧžuhutnuŋ, soŋra guṛk‘čïnïŋ!

[10]Haybat, da hörmät, da eminlik barčasïna, kim ki etär yaχšïnï, äväl ǧžuhutka, da soŋ(4v/8v)ra guṛk‘čïlarga!

[11]Zera yoχtur yüz körmäχ alnïna Teŋriniŋ.

[12]Kimlär ki bir kerät ǫṛęnk‘tän čïχarï yazïχ χïlïndïlar, ǫṛęnk‘tän čïχarï taspolurlar, da kimlär ǫṛęnk‘ bilä yazïχ χïlïndïlar, ǫṛęnk‘ bilä yarγulangaylar,

[13]zera dügül ki išitüči ǫṛęnk‘ni dirlär könülgänlär alnïna Teŋriniŋ, yoχsa etüčilär ǫṛęnk‘ni könülgäylär.

[14]Yoχesä χačan guṛk‘čïlar ǫṛęnk‘läri yoχtur, tarbiyatlarï bilä ǫṛęnk‘niŋkin χïlïnïrlar edi, alar ki ǫṛęnk‘läri yoχtur, kendi boylarïna kendiläridir ǫṛęnk‘;

[15]kimlär ki körgüzürlär χïlïnmaχïn ǫṛęnk‘niŋ yazïlgan yüräklärinä kensiläriniŋ tanïχlïχï bilä esläriniŋ kensiläriniŋ da azarlama biri birin saγïšlarïndan kensiläriniŋ, yaχom ǧžuvap kendilär bergäy

[16]kününä, χaysïnda ki yarγulasar Teŋri yapuχun adamlarnïŋ awedaranïma körä menim Jisus K‘risdos ötläš.

[17]Yoχsa egär ki sen ǧžuhut ündälipsen, da tayanïpsen ǫṛęnk‘kä, da (5r/9r) maχtanïrsen Teŋrigä,

[18]da bilirsen erkin anïŋ, da taŋlarsen yaχšïnï, da ögütlänipsen ǫṛęnk‘tän,

[19]smilïysen kensi boyuŋa yol körgüzüči bolma ya aṛačnort soχurlarga, yarïχ χaraŋγulanganlarga,

[20]ögütči beγamlarga, vartabed oγlanlarga bolma sürät bilmäχliχkä da könülükünä ǫṛęnk‘niŋ:

[21]χaytïp ki övrätiyirsen sïŋarlarïŋnï, boyuŋnu nek övrätmässen?

[22]Ki k‘aroz beriyirsen, ki oγurlamagaylar, oγurlïyïrsen? ki aytïyïrsen: «Itlik etmä», — itlik etiyirsen? ki igräniyirsen bužnicalardan, seγanlarnï talïyïrsen?

[23]Ki ǫṛęnk‘ bilä maχtanïyïrsen, yaŋïlmaχ bilä ǫṛęnk‘kä Teŋrini heč etiyirsen?

[24]Zera atï Teŋriniŋ siziŋ üčün söküliyir ičinä guṛk‘čïlarnïŋ, ne türlü ki yazgandïr.

[*На полях:* Jesajea] [=Isaiah 52:5]

[25]Sünät bolušur, egär ki ǫṛęnk‘ni saχlasaŋ, yoχsa egär ki ǫṛęnk‘kä yaŋïlučï esäŋ, sünätiŋ seniŋ sünätsizlik boldu.

[26]Na egär ki sünätsizlik könülükün ǫṛęnk‘niŋ saχlasa, dügül mi ki sünätsizliki anïŋ sünätlik saγïšlangay,

(5v/9v) [27]da yarγulangay [=yarγulagay], ki äväldän sünätsizliktir, ǫṛęnk‘ni tügällämäχ bilä seni, ki Bitik bilä da sünätlik bilä yaŋïlučïsen ǫṛęnk‘kä?

[28]Zera dügül ki kim aydnï ǧžuvuttur da ya kim aydnï teni bilä sünätlängän,

[29]yoχsa kim ki yapuχ ǧžuvuttur da sünätlänmäχ yüräktän ǧžan bilä, da dügül yazov bilä; χaysïnïŋ ki ögülmäχi dügül adamlardan, yoχsa Teŋridän.

Nemičniŋ 3

[1]Xaytïp nesi artïχtïr ǧžuvutnuŋ ya ne fayda ol sünätlänmäχtän?

[2]Köp nemä barča nemä bilä. Äväl-burun bu, ki inamlï boldu Teŋriniŋ.

[3]Xaytïp egär χaysïlarï inanmasalar edi, šahat, ki imâmsizlikläri [=inâmsizlikläri] alarnïŋ Teŋriniŋ inamïn χapanel etär mi edi?

[4]Haša bolgay! Xaytïp bolsun Teŋri könü, da barča adam yalγan, ne türlü ki yazgandïr [*На полях:* 50 saγmosta]: «Nečik köni bolgaysen sözüŋä seniŋ da yeŋgäysen yarγulaganda seni?» [Псалом 50/51:6].

[5]Xaytïp egär egrilikimiz bizim Teŋriniŋ könü-

lükün χaršï turγuzur, ne aytïyïχ? Šahat, ki nemä könüsüzlüktür, Teŋri ki keltirir öčäšmäχliχni? (6r/10r) Adämilik sartïn aytïrmen.

[6]Haša bolgay! Egär ki dügül esä, na nečik yarγular Teŋri dünyâni?

[7]Zera egär ki könülüki Teŋriniŋ menim yalγanlïχïmdan artïχ esä hörmätinä anïŋ, ne üčün men, nečik yazïχlï, yarγulanïyïrmen?

[8]Ya ne türlü küfürläniyirbiz, ya nečik aytïyïrlar aramïzdan özgälär, aytïp, ki: «Etiyiχ yamanlïχ, ki kelgäy yaχšïlïχ»? Xaysïlarïnïŋ ki yarγusu köni bardïr.

[9]Xaytïp, ne bilä artïχ bolgaybiz? Na heč nemä bilä bolmasbiz. Zera äväldän dä yamanladïχ ǰuvutlarga da guṛk‘čïlarga, barčasïna, ki yazïχ tibinä edilär.

[10]Ne türlü ki yazgandïr [*На полях:* 13 saγmosta]: yoχtur kimesä artar, ne biri dä;

[11]da yoχtur kimesä, ki aŋlagay; da kimesä yoχ, ki χolgay Teŋrini;

[12]barčasï yaŋïldïlar bir oγurdan da keräksiz boldular; yoχtur kimesä, ki etkäy tatlïlïχnï, da yoχtur ne bir dä [Пс 13/14: 3].

[13]Ačïχ kerezmandïr boγurdaχlarï alarnïŋ; da tilläri bilä kensiläriniŋ ustat boldular, (6v/10v) aγusu yižniŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ;

[14]χaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï χarγïš bilä toludur;

[15]čüsttür ayaχlarï alarnïŋ χan tökmä;

[16]sïnïχlïχ da tarlïχ yollarïna alarnïŋ;

[17]da yolun eminliknïŋ tanïmadïlar.

[18]Yoχtur χorχusu Teŋriniŋ közläri alnïna.

[19]Evet bilirbiz, ne ki bir oγurdan ọṛẹnk‘ aytïr alarga, ki ọṛẹnk‘ tibinädirlär, aytïr, ki barča aγïz tïyïlgay, da borčlu bolgay barča dünyâ Teŋrigä,

[20]zera etmäχindän ọṛẹnk‘niŋ könülmästir barča ten alnïna anïŋ, zera ọṛẹnk‘ bilädir bilmäχliχ yazïχnï.

[21]Evet ki ọṛẹnk‘tän bašχa da doγruluχu Teŋriniŋ belgirgändir, tanïχlatkan Ọṛẹnk‘tän anda da markarẹlärdän;

[22]zera artarlïχï Teŋriniŋ inamïndan anda Jisus K‘risdosnuŋ barča inanganlarga, da yoχtur nemä taŋlamaχ,

[23]zera barčasï yazïχlï boldular da eksildilär haybatïndan anda Teŋriniŋ,

[24]da artarlanïrlar ya könülürlär (7r/11r) muft, anïŋ bašχišï bilä, χutχarmaχï ötläš Jisus K‘risdosnuŋ,

[25]ki äväldän χoydï Teŋri bošatlïχka inamdan ötläš χanï bilä anïŋ, yïyïlma artarlïχïnïŋ anïŋ bošatlïχ üčün ävälgi χïlïngan yazïχlarnïŋ

[26]tözümlükündän Teŋriniŋ yïyïlgan artarlïχïndan anïŋ, bu zamanda ki bolgay ol artar, da könültkäy anï, ki inamïndandïr Jisusnuŋ.

[27]Xaytïp, χaydadïr maχtanmaχ? Tïyïldï. Xaysï ọṛẹnk‘tän? Tutulgandan dügül. Yoχsa inamnïŋ ọṛẹnk‘indän.

[28]Zera saγïnïrbiz inam bilä könülmä adamga, tügällänmiyin ọṛẹnk‘ni.

[29]Šahat, ki yalγïz Teŋri ǰuvutlarnïŋ, da guṛk‘čïlarnïŋ dügül? Yoχ, guṛk‘čïlarnïŋ da dïr,

[30]Zera egär ki bir esä Teŋri, ki könültür sünätlängänni inam ötläš da sünätlämägänni dä ol inam ötläš.

[31]Xaytïp, šahat, ki ọṛẹnk‘ni χapanel etiyirbiz inam bilä? Haša bolgay! Yoχsa ọṛẹnk‘ni toχtatïyïrbiz.

Nemičniŋ 4

[1]Xaytïp, ne aytïyïχ muχanatlïχïn Aprahamnïŋ atamïznïŋ bizim tensartïn?

[2]Zera egär ki Apraham učïnoku bilä könülgäy edi ya artarlangay edi, bolur edi maχtanma, yoχsa Teŋri alnïna dügül.

[3]Yoχesä ne aytïyïr Bitik? Inandï Apraham Teŋrigä, da alγïšlandï aŋar artarlïχ.

[4]Yoχsa alarga, ki učïnok etärlär, saγïšlanmas tölövläri bašχïštan, yoχsa borčtan.

[5]Evet aŋar, ki učïnok etmäs, da inanïr aŋar, ki könültür ya artarlatïr yaman etučilärni, saγïšlanïr tölövü anïŋ artarlïχ.

[6]Ne türlü Tawit‘ tä aytïr sanlïχïn adamnïŋ, χaysïna ki Teŋri saγïšlar artarlïχnï učïnoksuz [*На полях:* 31 saγmostan]:

[7]San alarga, kimlärniŋ ki bošatïldï töräsizlikläri da χaysïlarïnïŋ ki yapuldu yazïχlarï alarnïŋ.

[8]Sandïr ol adamga, χaysïna ki saγïšlamastïr Biy yazïχlarïn anïŋ.

[9]Xaytïp, bu sanlïχ sünät üsnä midir yoχsa sünätsizlik üsnä? Zera aytïrbiz, ki saγïšlandï Aprahamga inamï artarlïχka.

(8r/12r) [10]Xaytïp, ne türlü saγïšlandï? Xačan ki sünätlängändän soŋra yoχsa sünätlänmägändän burun? Na dügül ki sünätlängändän soŋra, yoχsa sünätlängändän burun.

[11]Zera nïšan aldï sünätlänmäχni, möhür artarlïχïna inamnïŋ, ki sünätlänmägän dä edi, ki bolgay ol ata barča inanganlarga, ki sünätlänmägänlärdändirlär, ki saγïšlangay alarga da artarlïχ,

[12]da ata sünättän, χaysïlarï ki dügüllär sünättän anda boš, yoχsa χaysïlarï da barsalar izi bilä sünätsiz inamïnïŋ atamïznïŋ bizim Aprahamnïŋ.

[13]Zera dügül ki ọṛẹnk‘ bilädir sövünčlükü Aprahamnïŋ da oγlunuŋ anïŋ dedič bolmaχï dünyâda, yoχsa inamnïŋ artarlïχïndan ya könültmäχindän.

[14]Zera egär ki ọrẹnk‘ bilä bolganlar dedič bolgaylar, alay da boštur inam da boštur sövünčlük tä;
[15]zera ọrẹnk‘ öčäš(8v/12v)mäχlik keltirir, yoχesä χayda ki yoχ edi ọrẹnk‘, da ne nemä yazïχ ta.
[16]Anïŋ üčün inamdan ötläš, ki bašχiška körä bolgay, ki bolgay toχtalgan sövünčlük barča oγlanlarïna, dügül alarga yalγïz, ki ọrẹnk‘tändirlär, yoχsa alarga da, inamïndandïrlar Aprahamnïŋ, χaysï ki atamïzdïr bizim barčamïznïŋ,
[17]ne türlü ki [*На полях:* Asduad̲zašunčta ilgäri bitiktä] yazgandïr, ki: «Ata köp d̲žïnslarga ettim seni» [Бытие 17:4], — alnïna Teŋriniŋ, χaysïna ki inandï, ki tiri etär ölülärni da ündär bolmaganlarnï, nečik bolganlarnï.
[18]Ki umsasï bolgan umsa bilä inandï, ki bolgay aŋar ata köp d̲žïnslarga, ne türlü ki aytïldï, ki: «Ol türlü bolgay butaχïŋ seniŋ».
[19]Da 2-köŋüllü bolmadï inamïndan, egär ki baχtï esä dä teninä kensiniŋ, andan soŋra nečik ölgän üsnä, zera 100 yašïna bar edi, da ölü bolganïn yüräkiniŋ Saranïŋ;
[20]Evet sövünčlükünä Teŋriniŋ ekiköŋüllü bolmadï (9r/13r) inamsïzlïχï bilä, yoχsa χuvatlandï inam bilä, berdi haybat Teŋrigä
[21]da toχtattï esinä kendiniŋ, ki ne ki obicat etti, bolur etmägä.
[22]Anïŋ üčün saγïšlandï aŋar artarlïχ.
[23]Evet ki yazïldï dügül ki anïŋ üčün yalγïz, ki saγïšlandï aŋar,
[24]yoχsa bizim üčün dä saγïšlasar, χaysïlarïmïz ki inanïyïrbiz aŋar, ki turγuzdu Jisusnu, Biyimizni bizim, ölüdän,
[25]ki čïχara berildi bizim yazïχlarïmïz üčün da turdu bizni könültmäχ üčün ya artarlatmaχ üčün.

Ekinči baštïr bu. Nemič 5

[1]Bundan soŋra artarlanganlar ol inamdan ötläš eminlikni tutalïχ alnïna Teŋriniŋ Eyämiz Jisus K‘risdos ötläš bizim,
[2]χaysï bilä ki sunulmaχnï yöpsündüχ inam bilä bu bašχišta, χaysïnda ki biz dä maχtanïrbiz umsa bilä haybatïna Teŋriniŋ.
[3]Da dügül bu χadar yalγïz, yoχsa maχtanïrbiz daγïn da (9v/13v) tarlïχïmïzda bizim, zera bilirbiz, ki tarlïχ tözümlük etär,
[4]tözümlük - yïγïštïrmaχnï, yïγïštïrïlmaχ - umsa,
[5]umsa heč tä uyaltmas, zera sövüki Teŋriniŋ sačïlïptïr yüräkimizgä bizim Ari D̲žan ötläš, ki berildi bizgä.
[6]Zera nečä ki χasta ediχ, K‘risdos bizim üčün zamanïnda yaman etüči üsnä öldi.
[7]zera artar üčün küč bä kimsä ölär, yoχsa yaχšï üčün, šahat, ki ilgäri čïχkay kimsä ölmä.
[8]Belgirtti Teŋri sövükün kensiniŋ bizgä, zera nečä ki yazïχlï ediχ, K‘risdos bizim üčün öldi.
[9]Ne χadar daγï artïχ artarlanganïmïzga bizim hali χanï bilä anïŋ χutulgaybiz anïŋ bilä öčäšmäχtän andaki.
[10]Zera nečä ki dušman ediχ, barïštïχ Teŋri bilä ölümü bilä Oγlunuŋ anïŋ, ne χadar daγï artïχ barïšmaχïmïzda bizim χutχarïlgaybiz tirliki bilä anïŋ.
[11]Da dügül bu χadar yalγïz, yoχsa maχtanïrbiz daγï Teŋrigä Eyämiz Jisus K‘risdos ötläš, χaysï bilä ki barïšmaχnï da (10r/14r) aydnï yöpsündüχ.
[12]Zera ne türlü ki bir adam ötläš yazïχ dünyâgâ kirdi da ol yazïχtan ölüm, da ol türlü barča adamlarga yayïldï ölüm, χaysï bilä ki barï yazïχlandïlar.
[13]Zera ọrẹnk‘kä dirä yazïχ edi dünyâda; evet yazïχ saγïšlanmas, χayda ki ọrẹnk‘ bolmasa.
[14]Yoχsa χanlïχ etti ölüm Adäm atamïzdan Movsẹskä dirä dä üsnä kečmägänlärniŋ oχšaš, nečik kečkänläriniŋ Adämniŋ, ki ọrinagïdïr meŋiliniŋ.
[15]Evet dügül yazïχ alay, nečik bašχïš. Zera egär ki biriniŋ yazïχï bilä köplär öldilär esä, ne χadar daγï artïχ bašχïšï bilä Teŋriniŋ da šnork‘ï bilä, šnorhk‘ï bilä bir adamnïŋ Jisus K‘risdosnuŋ köplär arttïlar.
[16]Da dügül nečik ki birdän kečürüčidän bašχïšnï, zera yarγu bir kečirüčidän anda borčlu bolmaχlïχka, yoχsa bašχïš köp kečkänlärdän artarlïχka.
[17]Zera egär ki biriniŋ yazïχïndan ölüm χanlïχ etti biri bilä, ne χadar daγï artïχ, kimlär ki (10v/14v) köplüχün šnorhk‘nuŋ da bašχïšnïŋ artarlïχtan algaylar, tirlik bilä χanlïχ etkäylär bir Jisus K‘risdos ötläš.
[18]Alay da ne türlü ki biriniŋ yazïχï bilä barča adamlar borčlu boldular, ol türlü biriniŋ artarlïχï bilä barča adamlar artarlïχïna tirlikniŋ.
[19]Zera ne türlü ki hnazant azlïχï bilä bir adamnïŋ, yazïχlï köplär boldular, ol türlü hnazantlïχï bilä birniŋ artar köp boldular.
[20]Evet ọrẹn*k‘* ortaga tüšti, ki yazïχ köplängäy. Zera χayda ki köp boldu yazïχ, anda daγï artïχ boldu šnorhk‘ ya bašχïš,
[21]zera ne türlü ki χanlïχ etti yazïχ ölümdän, da ol türlü bašχïš ta χanlïχ etkäy artarlïχ bilä meŋilik tirlikkä Eyämiz Jisus K‘risdos ötläš bizim.

Nemičniŋ 6

[1]Xaytïp, ne aytïyïχ? Yïγï tüšiyiχ bašχïška, ki bašχïš köplängäy? Haša bolsun!
[2]Xaysï ki öldüχ yazïχtan, nečik daγïn hanuz anïŋ ičinä bolgaybiz?
(11r/15r) [3]Xačan bilmässiz, zera χaysï ki bir kez mgrdel bolduχ Jisus K‘risdoska, ölümünä anïŋ anda mgrdel bolduχ?

[4]Kömülüp anïŋ bilä mgrdel bolmaχ bilä ölümündä, zera ne türlü ki turdu K‘risdos ölüdän haybatï bilä Atanïŋ, ol türlü biz dä yäŋirmäχinä tirlikniŋ teškirilsärbiz.

[5]Zera egär ki tikilgän bolduχ esä birgä oχšaš bolmaχ bilä ölümünä anïŋ, na turganïna da anïŋ bolgaybiz;

[6]bunu biliŋiz, ki eski adamïmïz bizim birgä χačlangan boldu anïŋ bilä, ki χapanel bolgay teni yazïχnïŋ, ki χul bolmagaybiz daγï yazïχka;

[7]zera kimlär ölärlär, könülüptür yazïχtan anda.

[8]Evet egär öldüχ esä K‘risdos bilä, inanïrbiz, ki tirilgäybiz dä anïŋ bilä.

[9]Bilipbiz, ki K‘risdos turuptur ölüdän, bundan soŋra ölmäs ančaχ, da ölüm aŋar daγï biylik etmäs.

[10]Zera kim öldi, yazïχtan öldi bir kerät; da kim tiridir, tiridir Teŋrigä.

[11]Ol türlü siz dä saγïšlaŋïz boyuŋuznu ölgän yazïχtan da tiri Teŋrigä (11v/15v) K‘risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim.

[12]Bundan soŋra χanlïχ etmäsin yazïχ ölümlü teniŋizgä siziŋ, hnazant bolma küsänčlikinä anïŋ;

[13]da hadirlämäŋiz gövdäŋizni siziŋ yaraγ könüsüzlükünä yazïχnïŋ, yoχsa hadirläŋiz boyuŋuznu siziŋ Teŋrigä, nečik ölümdän tirlikkä, da gövdäläriŋizni siziŋ yaraγ könülükünä Teŋriniŋ.

[14]Ki yazïχ sizgä biylik etmägäy, zera dügülsiz o̧rẹnk‘ tibinä, yoχsa bašχïš tibinä.

[15]Xaytïp, nečik yazïχ etärbiz, čüŋki dügülbiz o̧rẹnk‘ tibinä, yoχsa bašχïš tibinä? Haša bolgay!

[16]Bilmäs misiz, ki χaysïna hadirlärsiz boyuŋuznu siziŋ χul hnazantlïχka — χulsiz, χaysïna da hnazant bolsaŋïz — egär yazïχka, da egär hnazantlïχïna artarlïχnïŋ?

[17]Yoχsa bašχïšï Teŋriniŋ, ki ediŋiz χullarï yazïχnïŋ, hnazant boluŋuz yüräktän, kimgä ki sïmarladïŋïz oχšaš vartabedliχkä.

[18]Xaytïp azad bolup yazïχtan, χuluχ etiŋiz artarlïχka.

[19]Adam kibik aytïrmen (12r/16r) siziŋ teniŋiziniŋ muχanatlïχï üčün. Ki ne türlü hadirlärsiz gövdäläriŋizni siziŋ χullar murdarlïχka da töräsizliktän töräsizlikkä, ol türlü hali dä hadirläŋiz gövdäläriŋizni siziŋ χullar artarlïχtan surpluχka.

[20]Zera nečä ki χullarï ediŋiz yazïχnïŋ, azad ediŋiz artarlïχtan.

[21]Xaytïp ne yemišiŋiz bar edi ol vaχtta? Xaysï bilä ki hali uyatka tüšüpsiz, zera soŋγusu alarnïŋ ölümdür.

[22]Xaytïp azad bolup yazïχtan da χul bolup Teŋrigä, bardïr yemišiŋiz siziŋ surpluχka, da soŋγusu anïŋ tirlik meŋilik.

[23]Zera azïχï yazïχnïŋ ölümdür, yoχsa bašχïšï Teŋriniŋ — tirlik meŋilik K‘risdosta Jisusta, Biyimizdä bizim.

Nemičniŋ 7

[1]Xačan ki bilmässiz, χardašlar, ki bilüčiläri bilä o̧rẹnk‘niŋ sözliyirmen, zera o̧rẹnk‘ buyruχ etär adamga, ne χadar zaman tiri bolsa.

[2]Zera χatïn, erli χatïn, tiri erinä kensiniŋ baγlïdïr o̧rẹnk‘ bilä, yoχesä egär ölsä eri, češilir o̧rẹnk‘indän (12v/16v) eriniŋ.

[3]Evet alay esä nečä ki tiridir eri, it ündälir, egär bolsa özgä erniŋ, a egär ki ölsä eri, azaddïr o̧rẹnk‘tän da saγïšlanmastïr it.

[4]Bundan soŋra siz dä, χardašlar,ölüŋüz o̧rẹnk‘-kä teni bilä K‘risdosnuŋ, bolmagay özgäniŋ, ki ölüdän turuptur, ki yemiš berüči bolgaybiz Teŋrigä.

[5]Zera nečä ki ediχ ten bilä keräki yazïχnïŋ, ki o̧rẹnk‘ bilä edilär, χuvatlanïrlar edi gövdälärimiz üsnä bizim yemiš berdirmä bizni ölümgä;

[6]evet hali bošandïχ ol o̧rẹnk‘tän, zera öldüχ andan, χaysï alay ki tutulup ediχ, ki χuluχ etkäybiz yäŋirtmäχliχi bilä ǰannïŋ, da dügül ki eskirtmäχi bilä yazovnuŋ.

[7]Xaytïp, ne aytalïχ? Šahat, ki o̧rẹnk‘ yazïχtïr? Haša bolgay! Yoχsa yazïχnï bilmäs edim, egär o̧rẹnk‘tän ötläš bolmasa edi. Da suχlanmaχnï tanïmas edim, egär o̧rẹnk‘ bilä aytïlmasa edi, ki: suχlanmagaysen.

[8]Säbäp aldïlar yazïχlar badowiran bilä, (13r/17r) budur ki sïmarlamaχ bilä, da ettilär mendä barčâ küsänčlikni, zera o̧rẹnk‘tän bašχa yazïχlar ölü edilär.

[9]Da men o̧rẹnk‘tän bašχa vaχt bilä edim tiri, yoχsa nečik yetišti maŋa sïmarlamaχ, yazïχlar tirildilär,

[10]da men öldüm, da tapuldu maŋa sïmarlamaχ ya badowiran, ki tirlikkä edi, ol yänä ölümgä,

[11]zera yazïχ säbäp alïp sïmarlamaχ bilä, ki badowirandïr, aldadïlar meni da anïŋ bilä öldürdilär.

[12]Bundan soŋra o̧rẹnk‘ surptur, da sïmarlamaχ ta, ki badowirandïr, surp da artar.

[13]Da yaχšï etüči, alaysa, maŋa yaχšï ölüm boldu? Haša bolgay! Yoχsa yazïχ, ki körüngäy, ki yazïχ yaχšï bilä etiyir maŋa ölümni, ki bolgay artïχlïχïna körä yazïχnïŋ yazïχlï sïmarlamaχ bilä.

[14]Bilirbiz, ki o̧rẹnk‘ ǰansartïndïr, yoχsa men tensartïnmen, yazïχ bilä satïlgan.

[15]Zera ne ki etiyirmen, bilmän, dügül ki neni kliyirmen, anï etiyirmen, yoχsa neni ki klämän, (13v/17v) anï etiyirmen.

[16]Na čüŋki neni ki klämän, anï etiyirmen, na tanïχmen o̧rẹnk‘kä, ki yaχšïdïr,

[17]yoχesä dügül ki men etiyirmen, yoχsa toχtalgan mendä yazïχ.
[18]Bilirmen, ki tïnmïyïr mendä, budur ki tenimä menim, yaχšï nemä, zera klägim alnïma menimdir, da etmä yaχšïnï klämäs.
[19]Zera dügül ki ne ki kliyirmen, yaχšïnï etiyirmen, yoχsa neni ki klämän yamannï, anï etiyirmen.
[20]Dügül ki men etiyirmen bunï, yoχsa toχtalgan mendä yazïχ.
[21]Xaytïp taparmen ọrẹnk‘tä anï, ki kliyirlär, men dä yaχšïnï etmä, da menim yaman alnïmadïr.
[22]Biyänipmen ọrẹnk‘inä Teŋriniŋ ičkärigi adam bilä;
[23]yoχsa köriyirmen özgä ọrẹnk‘ gövdälärim üsnä, kiyingän χaršï ọrẹnk‘inä esimniŋ menim, da yäsir etiptir meni ọrẹnk‘i bilä yazïχnïŋ, ki gövdälärim üsnädir.
[24]Adam čaräsizmen men! Kim χutχargay meni tenimniŋ bu ölümündän?
[25]Yoχesä bašχïšï Teŋriniŋ Jisus K‘risdos Eyämiz ötläš bizim. Alay esä men kensim esim (14r/18r) bilä menim χulmen ọrẹnk‘inä Teŋriniŋ da tenim bilä ọrẹnk‘inä yazïχnïŋ.

Nemič 8

[1]Egär bulay esä, nemä borčluluq yoχtur alarda, ki Jisus K‘risdosnuŋdurlar,
[2]zera ọrẹnk‘i tiri ǰannïŋ Jisus K‘risdos bilä azad ettilär meni ọrẹnk‘indän yazïχnïŋ da ölümnüŋ.
[3]Zera χaysï ki čaräsiz edi ọrẹnk‘kä, ne bilä ki küčsüzlänir edi ten bilä, Teŋri Oγlun kensiniŋ yeberdi oχšašlïqïna tenniŋ yazïχnïŋ da yazïχ üčün da sučlu etti yazïχnï tenindä anda,
[4]ki artarlïχï ọrẹnk‘niŋ tügällängäy bizdä, ki tensartïn yürümägäybiz, yoχsa ǰansartïn.
[5]Zera kimlär ki tensartïndïrlar, tensartïn saγïš etärlär, da kimlär ki ǰansartïn — ǰansartïn.
[6]Zera saγïšï tenniŋ ölümdür da saγïšï ǰannïŋ — tirlik da eminlik,
[7]zera saγïšï tenniŋ dušmanlïχtïr Teŋrigä; zera ọrẹnk‘inä Teŋriniŋ hnazant bolmas ta heč.
[8]Zera kimlär ki ten bilädirlär, Teŋrigä biyänčli bolma bolmaslar.
[9]Evet siz dügülsiz ten bilä, yoχsa ǰan bilä, egär ki J̌anï Teŋriniŋ sizdä tïnïp esä. A egär ki (14v/18v) χaysïnda J̌anï K‘risdosnuŋ yoχ esä, na ol anïŋ dügül.
[10]Egär ki Krisdos sizdä esä, na ölüdür yazïχ üčün, da ǰan tiridir artarlïχ üčün.
[11]Egär ki J̌anï anïŋ, ki turγuzdu Jisusnu ölüdän, tïnïp esä sizdä, na ol, ki turγuzdu Jisusnu ölüdän, tirgizgäy ölümlü teniŋizni siziŋ, tïnïp J̌anï bilä kensiniŋ sizdä.
[12]Bundan soŋra, χardašlar, borčlubiz dügül tengä, tensartïn tirilmä;
[13]zera egär ki tensartïn tirilsäŋiz, ölmälisiz, evet egär ki ǰan bilä χïlïnganïn tenniŋ öldürsäŋiz, tirilgäysiz.
[14]Zera kimlär ki J̌anï bilä Teŋriniŋ yürürlär, alardïrlar oγlu Teŋriniŋ.
[15]Zera almadïŋïz ǰanïn χul bolmaχnïŋ, ekinči χorχuga, yoχsa aldïŋïz ǰanïn oγul yazïlmaχnïŋ, χaysï bilä ki čaχïrïybiz: «Atalar Atasï! Appa Hajr!»
[16]Ol J̌an kendi tanïχlïχ berir ǰanïmïzga bizim, ki oγlanlarbiz Teŋrigä.
[17]Na egär ki oγlanlar esäχ, na dedič tä biz, dedič Teŋrigä, da dedič birgä K‘risdos bilä, egär ki χïyïnïna ülüšlü bolsaχ, na haybatïna da ülüšlü (15r/19r) bolmalï bolgaybiz.
[18]Maŋa bulay körüniyir, ki dügüldür arzani χïyïnï zämanäniŋ meŋilik haybatka utru, ki belgirmälidir bizgä.
[19]Zera saγïnmaχï yaratïlgannïŋ belgirmäχinä Teŋri Oγlunuŋ töziyir,
[20]zera bošluχka yaratïlganlar hnazant boldular dügül kendi erkläri bilä, yoχsa anïŋ üčün, ki hnazant etti umsa bilä,
[21]zera kendiläri dä yaratïlganlar azad bolgaylar χul bolmaχtan, buzulmaχtan azadlïχïna haybatïnïŋ Oγlunuŋ Teŋriniŋ.
[22]Zera bilirbiz, ki barča yaratïlganlar küstünürlär da tolγatïyïrlar haligä anča;
[23]da dügül ki bu χadar yalγïz, yoχesä biz dä, ki ǰan yemišimiz bar boyumuz bilä boyumuzda bizim küstünürbiz oγul yazïlmaχka, umsanïp χutχarïlmaχïna tenimizniŋ bizim.
[24]Zera umsa bilä χutulduχ. Yoχesä umsa körümlü, dügül umsa; zera neni köriyir kimesä, netmä daγïn umsanïyïr?
[25]Yoχsa, neni ki körmäsbiz, umsansaχ, tözümlük bilä baχarbiz.
[26]Ol türlü (15v/19v) J̌an da bolušma yetišir küčsüzlükümüzgä bizim; zera, ne türlü ki alγïš etärbiz, nečik tiyišlidir, bilmäsbiz, yoχesä kensi J̌an pareχos bolur yapuχ küstünmäχimizgä.
[27]Da yoχsa kim ki tergär yüräkni, bilir, ki nedir saγïšï J̌annïŋ, zera Teŋri sartïn pareχostur arilär üčün.
[28]Evet bilirbiz, χaysïlarï ki sövärlär Teŋrini, barčasïna bolušučï bolurlar išlärinä yaχšïlïχka, ki ündövüči bilä ündäldilär.
[29]Zera χaysïlarïn ki ävädän tanïr edi, ävädän

taŋlar edi oχšaš bolmaga sürätinä Oγlunuŋ kendiniŋ, ki bolgay ol burungi arasïna χardašlarnïŋ.

[30]Da χaysïlarïn ki ilgärtin taŋladï, alarnï ündädi, da χaysïlarïn ki ündädi, alarnï artarlattï, da χaysïlarïn ki toγrulattï, alarnï haybatlï etti.

[31]Xaytïp ne aytïyïχ buŋar utru? Egär ki Teŋri bizim sartïn esä, kim bolgay bizgä χaršï?

[32]Ki kensi Oγlun ayamadï, yoχsa bizim barčamïz üčün čïχara berdi anï, dügül ki anïŋ bilä (16r/20r) birgä barčanï baγïšlasar bizgä?

[33]Kim bolgay ki yamanlagay taŋlanganlarïna Teŋriniŋ? Teŋridir ki, ki könü etär.

[34]Da kim bolgay ki sučlu etkäy? K'risdos Jisus, ki öldi, artïχ χaysï ki turuptur da bardïr oŋuna Teŋriniŋ, ki pareχostur bizim üčün.

[35]Xaytïp kim ayïrgay bizni sövükündän K'risdosnuŋ: χïyïn, yoχsa tarlïχ, yoχsa sürülmäχ, yoχsa mï ačlïχ, ya yalaŋačlïχ, ya prihoda? — ne türlü ki yazgandïr [*На полях:* 10, saγmosta]:

[36]Seniŋ üčün öläliχ här kün, saγïšlandïχ, nečik χoyun bararda [Пс 44/45:22 Но за Тебя умерщвляют нас всякий день, считают нас за овец, *обреченных* на заклание].

[37]Yoχsa bunï barčasïn artïχ yeŋärbiz anïŋ bilä, ki sövdü bizni.

[38]Zera toχtalïpmen, ki ne ölüm, ne tirlik, ne frištälär, ne buyruχčïlar, da ne ki bardïrlar, da ne meŋiliklär, da ne χuvatlar,

[39]da ne biyikliklär, da ne teränliχlär, da ne özgä nemä bolganlar bolurlar bizni ayïrma ol sövükündän Teŋriniŋ, χaysï ki bar K'risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim.

Nemič 9

[1]Könülük bilä aytïrmen K'risdosta, da yalγan dügül, tanïχtïr maŋa esim Ari Dž̧anda,

[2]zera χayγu(16v/20v)dur maŋa asrï da eksiksiz aγrïχ yüräkimä menim;

[3]zera ant bilä χolar edim men kendim χarγïš tibinä bolma K'risdostan χardašlarïm üčün menim da uruγlarïm üčün tensartïn,

[4]χaysï ki Israjellärdir, χaysïlarïnïŋ ki oγul yazïlmaχlarïdïr, da haybat, da Eski Törä, da o̧rnk' χoyulmaχlïχ, da tapunmaχlïχ, da sövünčlük;

[5]χaysïlarïnïŋ ki atalarïdïr, χaysïlarïnïŋ ki K'risdos ta dïr tensartïn, χaysï ki barčasïnïŋ üsnä Teŋridir alγïšlï meŋilik, ameŋ.

[6]Dügüldür nemä tiyišli, ki tüškän bolgay sözü Teŋriniŋ, zera dügül ki barčasï, ki Israjeldän edilär, alar Israjelniŋ ündälirlär;

[7]da dügül ki, kimlär oγlu Aprahamnïŋdïrlar, barčasï oγul bolgaylar, yoχsa Sahagdan ündälgäy saŋa oγul.

[8]Bu türlü dügül ki, kimlär ki tensartïn oγuldurlar, alardïrlar Teŋri oγlanlarï, yoχsa oγlanlarï sövünčlüktän saγïšlanïrlar oγul.

[9]Zera sövünčlüktändir bu söz, ki: «Bu zamanda kelgäymen, da bolgay oγlu Sarada».

[10]Da dügül bu χadar yalγïz; yoχsa (17r/21r) Hṛep'ęgdän dä bir töšäktän Sahag atamïznïŋ bizim,

[11]zer*a* hanuz nečä ki toγmïyïr edilär da nečä ki nemä yaχšï ya yaman etmiyir edilär, zera taŋlamaχ ötläš ilgäri χoymaχï Teŋriniŋ toχtalgay dügül ki yaχšï etmäχtän,

[12]yoχsa andan, kim ki ündädi, aytïldï aŋar, ki ulusu-kičisinä χuluχ etkäy,

[13]ne türlü ki [*На полях:* Asduad̲zašunčta burungi bitiktä] yazïlgandïr, ki: «Agopnu sövdüm da Esawnï sürdüm» [Мал 1:2 Я возлюбил Иакова, 1:3 а Исава возненавидел].

[14]Xaytïp, ne aytayïχ? Šahat, ki egirlik bar Teŋridä? Haša bolgay!

[15]Zera Movsęskä aytïr: «Yarlïγagaymen, kimgä ki yarlïγasam; da šaγavatlangaymen, kimgä ki šaγavatlansam» [Исх 33:19 и кого помиловать – помилую, кого пожалеть – пожалею].

[16]Yoχsa dügül ki anïŋ nemäsi bar, kim ki klär, da ne anïŋ, kim ki yürür, yoχsa Teŋriniŋ, kimgä ki yarlïγar.

[17]Zera aytïr Bitik [*На полях:* Mïsïrdan čïχkan bitik] p'arawonga, ki: «Anïŋ üčün χozγadïm seni, ki seniŋ üstüŋä körgüzgäymen χuvatïmnï menim da aytïlgay atïm menim barča dünyâgâ» [Исх 9:16 для того Я сохранил тебя, чтобы показать на тебе силу Мою, и чтобы возвещено было имя Мое по всей земле].

[18]Na alay esä, kimgä kläsä, yarlïγar, da kimgä kläsä, χïzγančlanïr.

[19]Na bolur mïsen aytmaga: «Alaysa, ne üčün yamanlar? Zera erkinä anïŋ kimsä yoχtur, ki χaršï bolgay?

[20]Xaytïp, sen kimsen, e adam, ki d̲žuvap berirsen (17v/21v) Teŋrigä? Šahat, ki aytkay yaratïlgan yaratučïga, ki: «Ne türlü ettiŋ meni?»

[21]Na yoχ mïdïr buyruχu čölmäkčiniŋ hlina üsnä, ki ol hlinadan etmä saγït — χaysïn hörmätkä da χaysïn uyatka?

[22]Yoχesä egär kläsä edi Teŋri körgüzmägä öčäšmäχin kensiniŋ da belgiri [=belgili] etmägä χuvatïn kensiniŋ, χaysï ki tözdü köp uzuneslilik bilä saγïtlarga öčäšmäli, hadirlängänlärgä taspolmaχlïχka,

[23]ki belgili etkäy ululuχun hörmätiniŋ kensiniŋ üsnä saγïtlarnïŋ yarlïγamalï, χaysïlarïn ki hadirlädi hörmätkä,

[24]χaysïlarïmïznï ki ündädi, da bizni dügül yalγïz ǯuvutlardan, yoχsa guṛkʻčïlardan da,

[25]Ne türlü ki Jovseje̯ [*На полях:* 17 Jovseę̯] aytïr: «Ündiyim, ki χaysï menim žoγovurtum dügül, žoγovurt kensimä, da kimlärni ki sövmän, alarnï sövüklü kensimä» [Ос 2:23 и помилую Непомилованную, и скажу не Моему народу: “ты Мой народ”].

[26]Da bolgay ol yerdä, χayda ki aytïldï alarga, ki: «Dügülsiz žoγovurtum menim siz», — anda ündälgäylär alar oγlanlarï tiri Teŋriniŋ.

[27]Esaji [*На полях:* 18 Esaji] čaχïrïr Israjel üčün: «Egär ki bolsa sanï Israjel oγlanlarïnïŋ, nečik (18r/22r) teŋizniŋ χumu, az nemä bolgay χalganï» [Ис 10:22 Ибо, хотя бы народа у тебя, Израиль, *было* столько, сколько песку морского, только остаток его обратится];

[28]zera bir söz tamam da tügäl, könülük bilä söznü tügäl etkäy Biy dünyâ üsnä.

[29]Da nečik aytïr Esaji: «Egär χoymagay edi Biyi χuvatnïŋ bizgä butaχ, nečik Sotom bolur ediχ da Koromga [=Komorga] oχšar ediχ» [Ис 1:9 Если бы Господь Саваоф не оставил нам небольшого остатка, то мы были бы то же, что Содом, уподобились бы Гоморре].

[30]Xaytïp ne aytalïχ? Zera guṛkʻčïlar, ki yürümäslär edi izi bilä könülüknüŋ, yetištilär könülükkä, ol könülükkä, ki inamdan ötläštir.

[31]Yoχsa Israjel yürür edi izi bilä o̧ṛenkʻniŋ könülükünüŋ da o̧ṛenkʻ artarlïχka yetišmädi.

[32]Ne üčün? Zera dügül edi inam ötläš, yoχsa nečik etmäχtän o̧ṛenkʻni. Zera yaŋïldïlar alar himniŋ yaŋïlmaχïna,

[33]ne türlü ki [*На полях:* 20 Esaji] yazgandïr: «Ošta χoyarmen Sionda taš yaŋïlmaχka da χaya yïχïlmaχka; da barčasï, kim dä inansa aŋar, uyalmagay» [Ис 28:16 вот, Я полагаю в основание на Сионе камень, камень испытанный, краеугольный, драгоценный, крепко утвержденный: верующий в него не постыдится].

Nemič 10

[1]Xardašlarïm, klägi yüräkimniŋ da alγïš Teŋrigä alar üčündür χutχarïlmaχka.

[2]Zera tanïχmen alarga, ki paχillikläri Teŋridän bardïr, (18v/22v) yoχsa dügül biliklik bilä.

[3]Zera biliksizdirlär Teŋriniŋ artarlïχïndan da kensilärineŋkin klärlär toχtatma, zera artarlïχïna Teŋriniŋ hnazant bolmadïlar,

[4]zera tügälliki o̧ṛenkʻniŋ Kʻrisdostur, artarlïχï barča inanganlarnïŋ.

[5]Movseṣ [*На полях:* Ezegieldä da 2-inči o̧ṛenkʻtä] yazar, artarlïχï ki o̧ṛenkʻ ötläštir: egär ki etsä anï adam, χutulur anïŋ bilä [Лев 18:5 Соблюдайте постановления Мои и законы Мои, которые исполняя, человек будет жив; Иез 20:11 и дал им заповеди Мои, и объявил им Мои постановления, исполняя которые человек жив был бы через них].

[6]Evet inamnïŋ artarlïχï üčün bu türlü aytïr, ki: aytmagaysen yüräkiŋä seniŋ: «Kim mingäy kökkä?» — budur ki Kʻrisdosnu tüšürmägä.

[7]Ya: «Kim tüškäy antuntka, ki propasttïr?»,— budur ki Kʻrisdosnu čïχarma ölüdän.

[8]Yoχsa nečik aytïr Bitik [*На полях:* 26 2-inči o̧ṛenkʻtä]? Yovuχtur söz, aγzïŋa seniŋ da yüräkiŋädir seniŋ, budur ki sözi inamnïŋ, χaysïn ki kʻaroz beriyirbiz [Вт 30:14 но весьма близко к тебе слово сие: *оно* в устах твоих и в сердце твоем, чтобы исполнять его].

[9]Zera egär ki vïznat etsäŋ aγzïŋ bilä seniŋ Biy Jisusnu da inansaŋ yüräkiŋ bilä seniŋ, ki Teŋri turγuzdu anï ölüdän, χutulursen,

[10]zera yüräk bilä inanïrsiz könü(19r/23r)lükkä da aγzïŋïz bilä bilinirsiz χutχarïlmaχka.

[11]Zera aytïr Bitik [*На полях:* 200 Esaji]: barčasï, kimlär ki inansalar aŋar, uyalmagaylar [Ис 28:16 верующий в него не постыдится].

[12]Zera yoχtur taŋlamaχ ya ayamaχ ne ǯuvutka, da ne guṛkʻčïga, zera bir Biyidir barčasïnïŋ, yetkinčä barčasïna, kimlär ki sarnarlar alnïna anïŋ.

[13]Zera barčasï, kim dä ki sarnasa atïna anïŋ, χutulgay [*На полях:* 24 Jovel] [Иоил 2:32 всякий, кто призовет имя Господне, спасется].

[14]Evet nečik sarnagaylar, χačan ki χaysïlarï inanmadïlar? Ya nečik inangaylar, χaysïna ki išitmädilär? Ya nečik išitkäylär, kimesä kʻaroz bermäsä?

[15]Ya nečik kʻaroz bergäylär, egär yeberilgän bolmasa? Ne türlü ki [*На полях:* 25 Nawum da Esaji; 26 Esaji] yazïlgandïr: nečik ki körklüdür ayaχlarï awedaraničlärniŋ eminliktän, awedaraničlärniŋ yaχšïlïχtan! [Ис 52:7 Как прекрасны на горах ноги благовестника, возвещающего мир, благовествующего радость, проповедующего спасение; Наум 1:15 Вот, на горах – стопы благовестника, возвещающего мир].

[16]Yoχsa barčasï poslušen bolmadïlar awedaranga. Esaji [*На полях:* 25, Esaji] aytïr: kim inandï išitilmäχimizgä bizim? [Ис 53:1 Кто поверил слышанному от нас?].

[17]Na alay esä, inam išitmäχtändir da išitmäχ sözündän Kʻrisdosnuŋ.

[18]Yoχsa aytïyïm: (19v/23v) šahat, ki išitmädilär? Artïχ ki barča dünyâgâ bardï sözläri alarnïŋ, da učlarïna dünyâniŋ gäläǯiläri alarnïŋ.

[19]Evet aytïrmen: šahat, ki Israjel bilmädi? Äväl-burun Movseṣ [*На полях:* 28 2-inči oṛenk‘tä] aytïr: Men paχillätiyim sizni heč žoγovurt bilä, da essiz ʤïns bilä opratïyïm sizni [Вт 32:21 Я раздражу их не народом, народом бессмысленным огорчу их].

[20]Evet Esaji [*На полях:* 29 Esaji] ilgäri tüšüp tä aytïyïr: tapuldum alarda, kimlär ki meni izdämäslär edilär; belgili boldum alarga, kimlär ki meni sormaslar edilär [Ис 65:1 Я открылся не вопрошавшим обо Мне; Меня нашли не искавшие Меня].

[21]Yoχsa Israjelgä [*На полях:* 30 Esaji] χaršï aytïr: künüzün saldïm χolumnu neud′ačnïy žoγovurtka χaršï da hagaṛag bolučï [Ис 65:2 Всякий день простирал Я руки Мои к народу непокорному, ходившему путем недобрым, по своим помышлениям].

Nemič 11

[1]Xaytïp aytïrmen: šahat, ki saldï Teŋri žoγovurtun kensiniŋ? Haša bolgay. Zera men dä Israjeldänmen, oγlandan Aprahamnïŋ, pokolen′asïndan Peniameṇniŋ.

[2]Salmadï Teŋri žoγovurtun kensiniŋ, χaysïn ki äväldän tanïdï. Xačan ki bilmässiz, Eγia ki ne aytïr Bitiktä? Ne türlü gile etär Teŋrigä Israjel üčün:

[3]Biy, markaṛelärïŋni seniŋ χïrdïlar da seγanïŋnï seniŋ yemirdilär; (20r/24r) men yalγïz χaldïm, da izdiyirlär boyumnu [*На полях:* 31 2-inči Xanlïχtan] [3Цар 19:10 Он сказал: возревновал я о Господе Боге Саваофе, ибо сыны Израилевы оставили завет Твой, разрушили Твои жертвенники и пророков Твоих убили мечом; остался я один, но и моей души ищут, чтобы отнять ее].

[4]Yoχsa ne aytïr aŋar ʤuvap? Xaldïrdïm, aytïr [*На полях:* 31 2-inči Xanlïχt″], kensimä 7000 adam, ki čöküp yügünmädilär Pahaγga [3Цар 19:18 Впрочем, Я оставил между Израильтянами семь тысяч *мужей*; всех сих колени не преклонялись пред Ваалом].

[5]Ol türlü bu zamanda da χalgan ʤuvutlar taŋlamaχïndan bašχïšnïŋ boldular.

[6]Na egär ki bašχïš bilä esä, na dügül učïnok bilä; egär ki bulay bolmasa, na bašχïš ta bašχïš bolmas edi.

[7]Evet ne ki χolar edi Israjel, aŋar yetmädi; yoχsa taŋlanmaχka yetti, da özgäläri soχraydïlar,

[8]ne türlü ki [*На полях:* 33 Esaji] yazgandïr: berdi alarga Teŋri ʤanïn essizlikniŋ, közlär, χaysïlarï bilä ki körmisärlär, da χulaχlar, χaysïlarï bilä ki išitmisärlär, bu zamanga dirä [Вт 29:4 но до сего дня не дал вам Господь сердца, чтобы разуметь, очей, чтобы видеть, и ушей, чтобы слышать].

[9]Da Tawit‘ [*На полях:* 33, 64 saγmosta] aytïr: bolsun stollarï alarnïŋ samolovka, da ulanmaχ, da yaŋïlmaχ, da tölöv alarga;

[10]χaraŋγulansïn közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da boylarï alarnïŋ här sahat eggin [Пс 69:22 Да будет трапеза их сетью им, и мирное пиршество их – западнею; 23 да помрачатся глаза их, чтоб им не видеть, и чресла их расслабь навсегда].

[11]Xaytïp aytïrmen, ki: anïŋ üčün yaŋïldïlar, ki buzulgaylar? Haša bolgay! Yoχsa alarnïŋ yaŋïlmaχï bilä χut(20v/24v)ulmaχïdïr guṛk‘čïlarnïŋ, ki paχillik salgay alarga.

[12]Na egär ki yaŋïlmaχï alarnïŋ ululuχudur dünyâniŋ da borčluluqu alarnïŋ ya yeŋilmäχi alarnïŋ ululuχudur guṛk‘čïlarnïŋ, nečä daγïn artïχ tügällänmäχi alarnïŋ.

[13]Yoχesä sizgä aytïrmen, guṛk‘čïlarga. Ne χadar zaman, ki yeberilgänmen guṛk‘čïlarga, tapunganïmnï meni*m* hörmätli etärmen.

[14]Ki šahat, ki paχillik salgaymen alarga tenim bilä menim da χutχargaymen χaysïlarïn alardan?

[15]Zera egär ki keri salïnmaχï alarnïŋ barïšmaχï dünyâniŋdir, evet yöpsünülmäχi ne bolgay? Tek tirilmäχliχ ölüdän.

[16]Na egär ki bašlangan aruv esä, da yaratïlgan; da tib, na butaχlar da.

[17]Da egär ki ol butaχlardan χaysïlarï sïnγaladïlar, da sen, ki kiyik zäytüni ediŋ, ašlandïŋ alarnïŋ yerinä da ülüšlü bolduŋ tibdän ya maticadan da semizlikindän zäytinniŋ,

[18]maχtanmagïn butaχlarïŋ bilä. A egär ki maχtanïr esäŋ, dügül ki sen (21r/25r) maticanï üstüŋä kötürüpsen, yoχsa matica seni.

[19]Xaytïp aytkaysen: «Butaχlar sïnγaladï, ki men ašlangaymen».

[20]Yaχšïdïr. Inâmsizlik bilä sïnγaladïlar, da sen inam bilä toχtaldïŋ: öktämlänmä, yoχsa χorχ.

[21]Na egär ki Teŋri vlasnïy butaχlarnï ayamadï, bolur ki seni dä ayamagay.

[22]Xaytïp baχ tatlïlïχïn da öčäšmäχin Teŋriniŋ: üstlärinä buzulganlarnïŋ öčäšmäχin da seniŋ üstünä tatlïlïχïn Teŋriniŋ, egär ki toχtasaŋ ol tatlïlïχta, a egär ki toχtamasaŋ, sen dä buzulursen.

[23]Da alar da, egär ol inâmsizliktä turmasalar, ašlangaylar, zera bolur Teŋri ekinči ašlamaga alarnï.

[24]Zera egär ki sen kiyik maticasïndan zäytinniŋ kesildiŋ da maticasïz bolup, yaχšï zäytün üsnä ašlandïŋ, nečä daγï alar, ki kiyik dügüllär, ašlangaylar kendilärinïŋ zäytünü üsnä.

[25]Klämän, χardašlar, ki biliksiz bolgaysiz bu saγïška, ki dügül kendi boyuŋuzga bolgay(21v/25v)siz esli, zera soχurluχu az köptän boldu Israjelniŋ, negä dinčä tügälliki guṛk'čïlarnïŋ kirsä;

[26]andan soŋra barča Israjel χutulgay, ne türlü ki [*На полях:* 35 Esaji] yazïlgandïr: kelgäy Siondan Xutχaručï da χaytargay yamanlïχïn Jagoptan.

[27]Da bu alarga mendän ant, χačan kötürsäm yazïχlarïn alarnïŋ [Ис 59:20 И придет Искупитель Сиона и *сынов* Иакова, обратившихся от нечестия, говорит Господь. 59:21 И вот завет Мой с ними, говорит Господь. Ис 27:9 И чрез это загладится беззаконие Иакова].

[28]Awedaranga körä dušmandïrlar siziŋ üčün; taŋlanmaχka körä sövüklüdürlär atalar üčün.

[29]Zera pošumansïzdï*r* bašχišï da ündämäχi Teŋriniŋ.

[30]Zera ne türlü ki siz bir zaman keri tüškän ediŋiz Teŋridän da hali yarlïγamaχ taptïŋïz alarnïŋ keri tüšmäχi üčün,

[31]ol türlü alar da hali keri tüškän boldular siziŋ yarlïγamaχ tapmaχïŋïz üčün, ki alar da yarlïγamaχ tapkaylar.

[32]Zera tïydï Teŋri barčasïn biyänmämäχ bilä, ki barčasïna yarlïγagay.

[33]Ey teränliχ ululuχtan, da esliliktän, da biliklikindän Teŋriniŋ! Ne türlü tergövsüzdür yarγusu anïŋ da körümsüzdür yollarï anïŋ!

[34]Zera kim bildi (22r/26r) esin Eyämizniŋ? Ya kim birgäsinä keŋäštä bolgay?

[35]Ya kim berdi aŋar ötünč da algay ornuna andan?

[36]Zera andan, da anïŋ bilä, da andadïr barča. Aŋar haybat meŋilik, amẹn.

Nemič 12

[1]Aγačẹm zcez. Xolarmen sizdän, χardašlar šaγavatï bilä Teŋriniŋ hadirlämä teniŋizni siziŋ χurban tiri, surp, biyänčli Teŋrigä, sözlü tapunmaχïŋïznï siziŋ,

[2]da bolmaŋïz oχšaš oχšâšliki bilä bu dünyâniŋ, yoχsa yäŋiriŋiz yäŋirmäχi bilä esiŋizniŋ siziŋ, ki tergämägä sizgä yaχšïnï ya nedir klägi Teŋriniŋ, yaχšï, da biyänčli, da tügäl.

[3]Bunï aytïrmen bašχïšï bilä Teŋriniŋ, ki beriliptir maŋa barčaga, ne ki sizdä bar, ki artïχ nemä saγïšlamagaybiz, tek ne ki tiyär saγïšlama; yoχsa saγïšlaganda sekinlänmä här birinä, ne türlü dä ki üläšiptir Teŋri ölčövün inamnïŋ.

[4]Ne türlü ki bir tendä ustavamïz köp bar da ustavalar barčasï bir ištä dügüllär,

[5]ol türlü barčamïz bir (22v/26v) tenbiz K'risdosta, yoχesä här birimiz biri birimizgä ustavabiz.

[6]Evet bardïr bizdä bašχïš bašχïška körä, ki beriliptir bizgä türlü-türlü; egär ki markaṛelik esä — ölčövünä körä inamnïŋ;

[7]egär ki tapunmaχ — tapunmaχka körä; egär ki kimlär övrätirlär esä — vartabedliχkä körä;

[8]egär ki kimlär ki övündür*ür*lär — övündürmäχkä körä; kim ki ǰomarttïr — ačïχlïχï bilä; kim ki nemä üsnä χoyulgandïr — ǰâhtlik bilä; kimlär ki yarlïγarlar — yasnïy eslärі bilä.

[9]Sövük ustatlïχtan bašχa; körälmämägä yamannï, artïndan barmaga yaχšïnïŋ;

[10]χardaš sövmä biri biri arasïna šaγavatlï; hörmät bilä biri biri bilä barma;

[11]keräklärinä öktämlänmämägä; ǰanïŋïz bilä χaynaŋïz; Eyämizgä χuluχ etiŋiz;

[12]Umsa bilä sövünüŋüz; tarlïχka tözüŋüz; alγïška yïγï turuŋuz;

[13]keräklärinä arilärniŋ ülüšlü boluŋuz; χarib sövmäχniŋ artïndan barïŋïz.

[14]Alγïšlaŋïz sizni sürgänlärni, alγïšlaŋïz da χarγamaŋïz.

(23r/27r) [15]Sövünmä sövüngänlär bilä, yïγlama yïγlaganlar bilä.

[16]Anï biri biriŋizgä saγïšlâŋïz; öktämlänmäŋiz, yoχsa χonarhlar bilä ašaχlanïŋïz; bolmaŋïz esli kensi boyuŋuzga;

[17]kimesägä yamanlïχka utru yamanlïχ ta tölämägäysiz, χorheçaruk' — saγïšlaŋïz yaχšïnï alnïna barča adamlarnïŋ.

[18]Egär ki bolur esä bolma sizgä, här adam bilä eminlikni tutuŋuz.

[19]Boyuŋuz üčün öč almaŋïz, sövüklülärim, yoχsa salïŋïz yüräklänmäχni. Zera [*На полях:* 39 2-inči ọṛenk'tä] yazgandïr: «Menimdir öč almaχ, da men tölärmen», — aytïr Biy [Вт 32:35 У Меня отмщение и воздаяние].

[20]Yoχsa egär ki ač esä dušmanïŋ seniŋ, ötmäk ber aŋar; da egär ki susamïš esä, suv ber aŋar: bunï etip, učχunlarïn otnuŋ yïγarsen bašïna anïŋ.

[21]Yeŋilmä yamandan, yoχsa yeŋgin yaχšï bilä yamannï.

Nemič 13

[1]Barča boy, ki buyruχ tibinä bolgay, hnazantlïχta bolgay, zera χaydesädän dügül buyruχ, tek Teŋridän; da kimlärdä dä (23v/27v) bar esä, Teŋridän χoyulgandïrlar.

[2]Bundan soŋra kim ki hagarag bolsa buyruχka, Teŋriniŋ buyruχuna χaršïdïr. Da kimlär ki hagaragdïrlar, boylarïna yarγu yöpsünürlär.

[3]Zera buyruχčïlar dügüldürlär χorχulu yaχšï etüčilärgä, yoχsa yamanlarga. Klärsen, ki χorχma-

gaysen ol buyruχčïdan? Yaχšï etkin, da yöpsünürsen yügünmäχliχ andan,

[4]zera Teŋriniŋ χuluχčïsïdïr, saŋa yaχšïlïχka. Yoχsa egär yaman etsäŋ, χorχkïn, zera dügül ki boš baγlaptïr χïlïčnï belinä: Teŋriniŋ χuludur, öč alučï yüräklängän vaχtta, anïŋ üsnä, ki yamanlïχ etär.

[5]Anïŋ üčün tiyišlidir hnazant bolma dügül ki yalγïz yüräklänmäχ üčün, yoχsa kendi sumen′aŋ üčün.

[6]Anïŋ üčün podatok da berisiz, zera Teŋriniŋ χullarïdïr, anï baχmaga.

[7]Xaytïp töläŋiz här biri kendi borčun: kimgä ki podatok — podatokun, kimgä ki (24r/28r) tamγa — tamγasïn, kimgä ki χorχu — χorχusun, kimgä ki hörmät — hörmätin;

[8]ki kimesägä borčlu tapulmagaysiz, tek biri biriŋizni sövmägä; zera kim ki sövär sïŋarïn, ọrẹnk‘ni tügällär.

[9]Itlik etmägäysen, öldürmägäysen, yalγan tanïχlïχ bermägäysen, da suχlanmagaysen [*На полях:* 40 Mïsïrdan čïχmaχ bitikin*dä* da 2-inči ọrẹnk‘*tä*] [Исх 20:13 Не убивай. 14 Не прелюбодействуй. 15 Не кради. 16 Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего. Вт 5:17 Не убивай. 18 Не прелюбодействуй. 19 Не кради. 20 Не произноси ложного свидетельства на ближнего твоего], da egär ki özgä nemä dä buyruχ bar esä, ol ištä tügälläniг: egär sövsäŋ sïŋarïŋnï [*На полях:* 41 Łewdaççda], nečik kendi boyuŋnu [Лев 19:18 Не мсти и не имей злобы на сынов народа твоего, но люби ближнего твоего, как самого себя].

[10]Sövük kendi sïŋarïna yaman etmäs; tügälliki ọrẹnk‘niŋ sövüktür.

[11]Da bunï biliŋiz, zämanä üčün zera vaχttïr bizgä yuχudan oyanma. Zera yovuχtur bizgä χutχarïlmaχ, zera χačan ki inandïχ.

[12]Kečä keri salïndï, da kündüz yovuχlandï: keri etiŋiz bundan soŋra išin χaraŋγuluχnuŋ da kiyiŋiz yaraγïn yarïχnïŋ.

[13]Nečik kündüz, sekinlänip yüriyiχ, dügül artïχsïlïχ bilä, da dügül dž̲imrilik bilä, da dügül cužoložstvo bilä, (24v/28v) da murdarlïχ bilä, da bolmagay ki paχillik bilä da hagaṛaglïχ bilä;

[14]Yoχsa kiyiŋiz Biy Jisus K‘risdosnu, da tengä poχlebovat etmäŋiz küsänčlikinä.

Nemič 14

[1]Yoχsa χastalangannï inamga yöpsünüŋüz — bolmagay sumen′a bilä, ekiköŋüllüχ bilä.

[2]Xaysï inanïr, yemä barčanï, da kim χastadïr, pandž̲ar yesin.

[3]Kimlär yerlär anï, kim ki yemäs, pambaslamasïn, da kim ki yemäs anï, ki yerlär, yarγulamasïn, zera Teŋri anï yöpsündü.

[4]Sen kimsen, ki yarγulïyïrsen? Kensiniŋ eyäsi bar: aŋar tïyar. Yoχsa tirilsin, zera bolur Biy toχtatma anï.

[5]Xaysï oruč tutar kün-kündän, χaysï oruč tutar künüzün. Här biri kendi esi bilä biyänsin.

[6]Kim ki saγïšlar künni, Eyämizgä saγïšlar; da kim ki saγïšlamas künni, Eyämizgä saγïšlamas. Da kim ki yer, Eyämizgä yer da yügünür Teŋrigä; da kim ki yemäs, Eyämizgä yemäs da šükürlänir Teŋridän.

[7]Zera kimesä bizdän boyu bilä (25r/29r) tirilir, da ne boyu bilä ölär;

[8]egär tirilsäχ — Teŋrigä tiribiz; da egär ölsäχ — Teŋrigä ölärbiz.

[9]Zera anïŋ üčün K‘risdos ta öldi da tirildi, ki ölülärgä da tirilärgä dä teŋ buyruχ etkäy.

[10]Sen ne yarγulïyïrsen χardašïŋnï? Ya nek sökiyirsen χardašïŋnï? Zera barčamïz tursarbiz alnïna yarγusunuŋ Teŋriniŋ.

[11]Zera yazgandïr: «Tirimen men, — aytïr Biy. — Ki maŋa čökkäy barča tiz, da barča til tapungay Teŋrigä» [Чис 14:21 но жив Я, и славы Господней полна вся земля; Ис 45:23 предо Мною преклонится всякое колено, Мною будет клясться всякий язык].

[12]Alay esä, na barčasï kendi biy üčün dž̲uvap bergäy Teŋrigä.

[13]Bundan soŋra yarγulamalïχ biri birimizni, yoχsa artïχ bunu tutuŋuz esiŋizgä, ki χoymagaysiz yaŋïlma χardaška ya pogoršen′a bermä.

[14]Bunï bilirmen da toχtalïpmen K‘risdosta Jisusta, ki nemä yoχ murdar anïŋ bilä, tek andan bašχa, ki kimesä saγïngay nemäni murdar, aŋardïr murdar.

[15]Zera egär ki aš üčün χardašïŋ seniŋ χayγurur esä, dügül ki sövük bilä (25r/29r) bardïŋ. Tas etmägin ašïŋ bilä seniŋ anï, χaysï üčün ki K‘risdos öldi.

[16]Sökülmäsin yaχšïŋïz siziŋ.

[17]Zera dügüldür χanlïχïna Teŋriniŋ aš ya ički, yoχsa könülük, da sövünčlük, da eminlik Ari Dž̲an bilä.

[18]Zera kim bunuŋ bilä χuluχ etär K‘risdoska, biyänčli Teŋrigä da taŋlama adamlarga.

[19]Na bundan soŋra artïndan baraliχ eminliknïŋ ya yasalmaχnïŋ biri birimizni.

[20]Bolmagay ki aš üčün buzgaysen išin Teŋriniŋ. Barča nemä aruvdur, yoχsa yaman ol adamgadïr, ki domniman′a bilä yegäy.

[21]Yaχšïraχtïr yemämägä et, da ičmämägä ča-

γïr, da dügül ne bilä ki χardašïŋ seniŋ yaŋïlïyïr, ya tayïyïr, ya küčsüzläniyir.

[22]Sen, egär inamïŋ bar esä, tur bašχa alnïna Teŋriniŋ. San aŋar, ki yarγulamagay boyun, ne bilä ki sïŋarï sïnalïyïr.

[23]Evet kim ki domniman′adadïr, da egär yesä, da borčludur, zera dügüldür inamga körä; (номер 26 пропущен; 27r/30r) zera barča nemä, ki dügül inamga körä, yazïχtïr.

[*На полях:* Bu χadar frangda yoχtur].

[24]Yoχsa aŋar, ki bolur toχtatma sizni, awedaranïma körä menim da k‘arozuna körä Jisus K‘risdosnuŋ, belgirgäninä körä saγïšnïŋ, zämanäsi bilä meŋilikniŋ tïyïlgannïŋ,

[25]da belgirgänniŋ, hali bitikläri ötläš markareļärniŋ, buyruχuna körä meŋilik Teŋriniŋ, hnazantlïχïna inamnïŋ barča guṛk‘čïlarga bildirmägä,

[26]yalγïzïna esli Teŋrigä, Jisus K‘risdos ötläš, χaysïna ki haybat meŋilik, ameṇ.

Nemič 15

[1]Tiyišlidir bizgä, ki možnïybiz, nemožnostun nemožnïylarnïŋ kötürmä da dügül ki kendi kendimizgä biyänmä yalγïz.

[2]Yoχsa här birimiz bizdän sïŋarïna biyänčli bolsun yaχšïlïχ bilä tüzmäχ üčün.

[3]Zera K‘risdos ta dügül ki kendi boyuna biyänčli boldu, yoχsa, nečik [*На полях:* 43, 68 saγmosta] yazgandïr: uyatï uyal*t*učïlarïŋnïŋ seniŋ tüštü üstümä menim [Пс 69:9 ибо ревность по доме Твоем снедает меня, и злословия злословящих Тебя падают на меня].

[4]Evet ne ki dä yazïldï, bizim aytmaχïmïz üčün yazïldï, ki tözümlük bilä da övün(27v/30v)mäχi bilä Bitikniŋ umsanï yöpsüngäybiz.

[5]Yoχsa Teŋri tözümlüknüŋ da barča övünmäχniŋ bergäy sizgä anï saγïš etmä biri biriŋiz bilä Jisus K‘risdos ötläš,

[6]ki birlänip bir aγïzdan haybatlagaysiz Teŋrini da Atasïn Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ.

[7]Xaysï üčün ki yöpsündüŋüz biri biriŋizni, ne türlü ki K‘risdos yöpsündü sizni haybatïna Teŋriniŋ.

[8]Aytïrmen, ki K‘risdosnuŋ χulu bolma sünättän könülük üčün Teŋridän edi toχtalgan etmäχ üčün sövünčlükün atalarnïŋ,

[9]yoχsa guṛk‘čïlar oγormut‘iun üčün haybatlarlar Teŋrini, ne türlü [*На полях:* 17 saγmostan da χanlïχ bitikindän χ̄l̄j̄t] yazgandïr: «Bunuŋ üčün šükürlängäymen sendän guṛk‘čïlar arasïna da atïŋa seniŋ saγmos aytkaymen» [2Цар 22:50 За то я буду славить Тебя, Господи, между иноплеменниками и буду петь имени Твоему. Пс 18:49 За то буду славить Тебя, Господи, между иноплеменниками и буду петь имени Твоему].

[10]Da yänä aytïr: «Färâh boluŋuz, guṛk‘čïlar, žoγovurtu bilä anïŋ» [Вт 32:43 Веселитесь, язычники, с народом Его].

[11]Da yänä aytïr, ki: «Alγïšlaŋïz, barča guṛk‘čïlar, Biyni da maχtaŋïz anï, barča žoγovurt» [Пс 117:1 Хвалите Господа, все народы, прославляйте Его, все племена].

[12]Da yänä Esaji aytïr: «Bolsun koreni Jesseṇiŋ (28r/31r) da χaysï ki turmalïdïr buyruχčï guṛ*k*‘čïlarga, aŋar guṛk‘čïlar umsangaylar» [Ис 11:10 к корню Иессееву, который станет, как знамя для народов, обратятся язычники].

[13]Yoχesä Teŋrisi umsanïŋ tolu etkäy sizni barča sövünčlük bilä da eminlik bilä, artmaga sizgä umsa bilä, χuvatï bilä Ari Ḏžannïŋ.

[14]Toχtalïpmen men kensim dä, χardašlarïm, siziŋ üčün, zera siz dä tolusiz yaχšïlïχ bilä, tolusiz barča bilmäχliχ bilä, bolursiz biri biriŋizni ögütlämä;

[15]Yoχsa prespešnï yazdïm sizgä, χardašlarïm, aznï köptän nečik ki aŋmaχ bilä sizgä bašχiš üčün, ki beriliptir maŋa Teŋridän

[16]bolmaga maŋa χuluχčï Jisus K‘risdoska guṛk‘čïlarda, saγïnmalï etmä awedaranïn Teŋriniŋ, ki bolgay χurbanï guṛk‘čïlarnïŋ yöpsönövlü, aruvlangan Ari Ḏžan bilä.

[17]Bardïr bundan soŋra maχtanmaχïm Jisus K‘risdosta alnïna Teŋriniŋ,

[18]zera smit etmän sözlämä nemä, χaysïn ki etmädi K‘risdos mendän ötläš hnazantlïχïna (28v/31v) guṛk‘čïlarnïŋ söz bilä da etmäχ bilä,

[19]χuvatï bilä sk‘anč̣elik‘lärniŋ da pešälärniŋ, χuvatï bilä Ari Ḏžannïŋ, ne türlü ki maŋa Erusaγęmdän povetinä dirä Lurigiyanïŋ toldurdum awedaranïn K‘risdosnuŋ.

[20]Ol türlü köpländilär awedaranel etmä, ki yer χalmadï, χayda ki aŋïlmadï K‘risdos, ki bolmagay, ki özgä him üsnä yasalgaybiz.

[21]Bu türlü dä [*На полях:* 48 Esaji] yazïlgandïr, ki: kimlärgä ki aytïlmïyïr anïŋ üčün, körgäylär, da kimlär ki išitmiyirlär, eslärinä algaylar [Ис 52:15 Так многие народы приведет Он в изумление; цари закроют пред Ним уста свои, ибо они увидят то, о чем не было говорено им, и узнают то, чего не слыхали].

[22]Anïŋ üčün köp tïyïldïm kelmäχtän χatïŋïzga siziŋ.

[23]Evet yoχtur ančaχ maŋa yer mundagi povettä, da tarlïχïm köp bar köp yïldan beri kelmä χatïŋïzga,

[24]χačan kečsäm Sbaniyaga. Umsam bar, ki

kečkändä alarga, ki körüškäymen siziŋ bilä dä da sizdän yeberilmä ya uzatïlma anda, äväl-burun köptän az sizdän tolunma.

[25]Evet hali barïmen Erusaγęmgä hörmätlämä arilärni,

[26]zera biyänčli köründi Magetonaçilärgä da (29r/32r) Ak‘açilärgä ülüšlü nemä etmägä yarlïlarï bilä arilärniŋ, ki Erusaγęmdädirlär.

[27]Biyänčli köründi, zera borčlu da edilär alarga, zera egär k*i* ǰansartïnlarïna alarnïŋ ülüšlü boldular esä guṛk‘čïlar, tensartïnlarïna da ülüšlü bolma alarnïŋ.

[28]Xaytïp bunu tügälläp da möhürläp yemišin alarnïŋ, kečkäymen sizgä Sbaniyaga;

[29]bunï bilirmen, ki kelgänimä sizgä tügälliki bilä alγïšnïŋ kelgäymen.

[30]Xolarmen sizdän, χardašlar, bizim Eyämiz Jisus K‘risdos ötläš da sövükü bilä J̌annïŋ čarïšučï bolma menim bilä birgä alγïšta menim üčün Teŋrigä,

[31]ki χutulgaymen keri tüškänlärdän, ki ǰuvutluχtadïrlar, da hörmätlämäχim, ki Erusaγęmdä bolsar, yöpsönövlü bolgay arilärgä,

[32]ki sövünčlük bilä kelip sizgä, erkinä Teŋriniŋ tïngaymen.

[33]Da Teŋri eminlikniŋ bolgay siziŋ bilä barčaŋïz bilä, amęn.

Nemič 16

[1]Policat etärmen sizgä ya sïmarlarmen Pipęni, χïzχardašïmïznï bizim, χaysï ki χuluχčïsïdïr (29v/32v) Genk‘raçoç yïχövnüŋ,

[2]ki anï yöpsüngäysiz Biyimizgä, arzani arilärgä, da baχučï bolgaysiz aŋar, ne keräkinä dä ündäsä sizni, zera ol da baχučï boldu köplärgä da maŋa kensimä dä kensi bašï bilä.

[3]Yügüngäysiz Brisgeaga da Aggüleaga, bolušučïlarïma menim Jisus K‘risdosta,

[4]kimlär ki menim boyun ornuna kendi boylarïn sundular, χaysïlarïndan dügül men yalγïz šükürlümen, yoχsa barča yïχövläri guṛk‘čïlarnïŋ da övläri dä yïχövläriniŋ alarnïŋ.

[5]Oγčojn beriŋiz Ębęndeaga, sövüklümä menim, ki yemišidir Aziaçilärniŋ [=Ak‘açilärniŋ] K‘risdosta.

[6]Oγčojn beriŋiz Mareaga, ki köp emgäk bilä emgändi sizdä.

[7]Oγčojn beriŋiz Antroniggä da Uneaga, uruγlarïma menim da χïzχardašlarïma, ki körümlüdürlär aṛak‘ellär χatïna, ki mendän daγï burun boldular K‘risdos bilä.

[8]Oγčojn beriŋiz Jambγigä, sövüklümä menim Teŋridä.

[9]Oγčojn beriŋiz Urpaneaga, (30r/33r) bolušučïma menim Teŋridä, da Sdawk‘eaga, sövüklümä menim.

[10]Oγčojn beriŋiz Aγeγeaga, ki taŋlamasïdïr Teŋriniŋ. Oγčojn beriŋiz alarga, ki Arisdapuγeanïŋ anda övindändirlär.

[11]Oγčojn beriŋiz Herovtiovnęgä, uruγuma menim. Oγčojn beriŋiz alarga, ki Nargiseanïŋ övindändirlär Teŋrigä.

[12]Oγčojn beriŋiz Drop‘iseaga da Drip‘eneaga, emgänüči χatunlarga Teŋridä. Oγčojn beriŋiz Bersitea sövüklü χatïnga, ki köp emgäk bilä emgändi Teŋrigä.

[13]Oγčojn beriŋiz Tupeaga [=Ṛup‘eaga], taŋlamama menim Teŋridä, da anasïna anïŋ da menim.

[14]Oγčojn beriŋiz Asingrideaga, P‘γekondeaga, Ermeaga, Badropeaga, Ermeaga da kimlär dä bar esä χardašlar alar bilä birgä.

[15]Oγčojn beriŋiz P‘iγoγok‘eaga da Uγeaga, Nepeaga da χardašïna anïŋ da Oγimbajnga da kimlär dä bar esä anïŋ bilä birgä arilärdän barčasï.

(30v/33v) [16]Oγčojn beriŋiz biri biriŋizgä öpüšmäχ bilä aruvluχ bilä. Oγčojn berirlär sizgä barča yïχövläri K‘risdosnuŋ.

[17]Xolarmen sizdän, χardašlar, bilmä alarnï, kimlär ki hercuaǰzoγluχ da yaŋïldïrmaχ etärlär čïχarï vartabedlïχtän, χaysïn ki siz övränipsiz da ayïrïlïŋïz alardan;

[18]zera anïŋkibiklär Eyämizgä bizim K‘risdoska χuluχ etmäslär, yoχsa kendi χarïnlarïna, da tatlï sözläri bilä, da alγïš bermäχläri bilä aldarlar yüräklärin yazïχsïzlarnïŋ.

[19]Hnazantlïχïŋïz barčasïna yetišiptir; da χaytïp siziŋ üčün färâhmen, evet klärmen sizni, ki esli bolgaysiz yaχšïlïχka da yazïχsïz yamanlïχka.

[20]Da Teŋri eminlikniŋ sïndïrgay eski dušmannï ayaχïŋïz tibinä siziŋ yïγï-yïγï. Bašχïšï Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ siziŋ bilä! Amęn.

[21]Oγčojn bergäy sizgä Dimot‘ęos, χardašïm da bolušučïm, da Ługios, da Jason, da Sovsibadros, uruγlarïm menim.

[22]Oγčojn beri(31r/34r)men sizgä men dä, Dęrdios, ki bitikni yazdïm biy bilä.

[23]Oγčojn berir sizgä Kajios, taŋlamam menim da barča yïχövlärniŋ. Oγčojn bergäy sizgä Erasdos, šahab šähärniŋ, da Guardos χardaš.

[25]Yoχsa aŋar, ki bolur toχtatma sizni awedaranïma körä menim da k‘arozuna körä Jisus K‘risdosnuŋ, belgirgäninä bu saγïšnïŋ, zämanäsi bilä meŋilikniŋ ki tïyïlgan edi,

[26]da belgirdi hali bitikläri ašïra markaṛelärniŋ, buyruχuna körä tïyγïsïz Teŋriniŋ, hnazantlïχïna inamnïŋ barča guṛk‘čïlarga,

[27]bildirgängä yalγïz esli Teŋriniŋ [=Teŋrigä] Jisus K‘risdos ötläš, aŋar haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[24]Bašχïšï Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ siziŋ barčaŋïz bilä! Amẹn.

Ṛïmalïlarga yazïldï Gorïnt‘os šähärdän P‘ilibea atlï sargawark‘ χatïn ötläš.

Dun 940.

Bašlarï burungi bitikiniŋ Gorïnt‘osnuŋ

Köp da türlü-türlü kečkän išläriniŋ gorïnt‘oslularnïŋ bardïr bu bitiktä doγrulmaχlarïnïŋ. Bašlangandan soŋra, (31v/34v) ki bolmagaylar ekiköŋüllü biri biri bilä hörmät sövmäχtän adämilik esliliki bilä.

2. Yänä Teŋrilik esliliki üčün.

3. Xullar üčün.

4. Yarγulamamaχ üčün.

6. Boṛniglär üčün, da boṛniglik üčün, da alar üčün, ki alarga ülüšlüdürlär.

Artarlar üčün, ki küsänč bolmagaylar özgä ʤïnslarnïŋ yarγučïlarïna da daγï alnïna dinsizlärniŋ dä.

Yänä boṛniglik yetmämäχ üčün.

Alïšmaχ üčün, da tulluχ üčün, da alïšmamaχ üčün. Ayïrmamaχ üčün erni χatïnïndan, egär ki dinsizlärdän dä bolsa χaysï yan da — egär er, egär χatïn.

Aruvluχ üčün da ekinči alïšmaχ üčün.

Taŋlamaχ üčün ašnï da ayïrïlmaχ üčün šaytanlarnï tapunmaχtan.

Barčasïnïŋ χonarh bolmaχï üčün.

Köp kez da türlü-türlü ašaχlanmaχ üčün.

(32r/35r) Bolmamaχ üčün ülüšü šaytanlarga.

Taŋlamamaχ üčün, alïm-satïmda ya ündälgändä bolmagay.

Kispäti üčün erlärniŋ da χatïnlarnïŋ alγïšta da markaṛeliktä, ki o̤ṛeŋki Teŋriniŋ tiyišlikinä körä etmägä da dügül tiyišsiz.

Türlü-türlü bašχïš üčün da alarnïŋ baχmaχï üčün. Da sövük üčün, nečik ulu bašχïš üčün.

Markaṛelik üčün, zera daγï uludur, ne ki tillär sözlämäχ.

Ölüdän turmaχï üčün barča tenlärniŋ.

Yänä daγï K‘risdosnuŋ doγruluχu üčün da artarlïχï üčün.

Oχšâšliki ölüdän turganlarnïŋ urluχuna bitišlärniŋ, hörmätkä da χuvatka teškirilmäχ üčün.

Dun 26.

Gorïnt‘oslularga burungi bitiki aṛakelniŋ Nemičniŋ 1

[1]Boγos, ündälgän aṛakäl Jisus K‘risdosnuŋ erki bilä Teŋriniŋ, da Sost‘en χardašï,

[2]yïχövünä Teŋriniŋ, ki (32v/35v) Gorïnt‘ostadïr, ündälgänlärgä Jisus K‘risdoska, ündälgänlärgä arilärgä, barčasï bilä birgä, ki sarnarlar atïn Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, barča yerlärinä, alarnïŋ da bizim.

[3]Baχšïš siziŋ bilä da eminlik Teŋridän, Atamïzdan bizim, da Eyämiz Jisus K‘risdostan.

[4]Šükürlümen Teŋrimdän menim här sahat siziŋ üčün bašχïšï üsnä Teŋriniŋ, ki beriliptir sizgä Jisus K‘risdos bilä,

[5]zera barčaga ululandïŋïz siz anïŋ bilä barča söz bilä da barča bilmäχliχ bilä,—

[6]ne türlü ki tanïχlïχï da Teŋriniŋ toχtaldï sizdä,—

[7]ki siz eksilmägäysiz dä ne bir bašχïš bilä, umsanïp belgirgäninä Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ,

[8]ki toχtatkay sizni soŋγuga dirä zadasïz kününä Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ.

[9]Inamlïdïr Teŋri, χaysï bilä ki ündäldiŋiz ülüšlü bolma Oγluna anïŋ Jisus K‘risdosnuŋ Eyämizniŋ bizim.

[10]Xolarmen sizdän, χardašlar, atï bilä Eyämizniŋ bizim (33r/36r) Jisus K‘risdosnuŋ, ki bir iš bolgay barčaŋïzda da bolmagay siziŋ araŋïzga ruznost, ki hercuaʤoγluχtur, zera ediŋiz toχtalgan bir estä da bir aytmaχta.

[11]Belgili boldu maŋa siziŋ üčün, χardašlar, K‘ïγvaçilärdän anda, ki hagaṛaglïχ bar araŋïzda.

[12]Da χaytïp aytïrmen daγï, ki här biriŋiz sizdän aytïr: «Men Boγostan», — da birsi ki: «Men Gep‘asnïŋ», — da birsi ki: «Men K‘risdostan».

[13]Šahat, ki Boγos χačka mindi siziŋ üčün? Ya Boγosnuŋ atïna mï kristân bolduŋuz?

[14]Šükürlümen Teŋrimdän menim, ki kimsäni sizdän mgïrdel etmädim, tek yalγïz Grisbosnu da Gajiosnu,

[15]ki kimsä aytmagay, ki menim atïma mgïrdel boldular.

[16]Bermägä berdim mgïrdut‘iun ya möhür övinä Sdep‘aneanïŋ; özgäsin bilmändir artïχ, ki mïgïrdel ettim mi?

[17]Zera yebermädi meni K‘risdos mgïrdel etmä, yoχsa awedaranel etmä, dügül ki ʤardarlïχï bilä söznünŋ, (33v/36v) ki bol [=tas] bolmagay χačï K‘risdosnuŋ.

[18]Zera aytïlmaχï χačnïŋ taspolganlarga essizliktir da yutulganlarga χuvatï Teŋriniŋ.

[19]Zera [*На полях:* 1 Esaji 15] yazgandïr: «Tas etiyim eslilikin eslilärniŋ da saγïšïn saγïščïlarnïŋ heč etiyim» [Исаия 29:14 Я еще необычайно поступлю с этим народом, чудно и дивно, так что

мудрость мудрецов его погибнет, и разума у разумных его не станет].

[20]Xanï esli? Xanï tbir, ki sarnavučïdïr? Xanï tergävüči bu dünyâda? Dügül ki essizlätti Teŋri eslilikin dünyâniŋ?

[21]Zera esliliki bilä Teŋriniŋ tanïmadï dünyâ eslilik bilä Teŋrini, biyändi Teŋri adžämilik bilä k'arozel etmäχ bilä χutχarmaga inanganlarnï.

[22]Na ne vaχtta ki džuvutlar nïšan klärlär, da gurk'čïlar eslilik izdärlär;

[23]biz k'arozel etiyiχ χačka mingän K'risdosnu — džuvutlarga yaŋïlmaχka da guṛk'čïlarga essizlikkä;

[24]evet alarga kendilärinä ündälgänlärgä, džuvutlarga da guṛk'čïlarga — K'risdosnu, Teŋriniŋ χuvatïn da Teŋriniŋ eslilikin;

[25]zera essizi Teŋriniŋ daγï eslidir adamlardan (34r/37r) da küčsüzü Teŋriniŋ daγï küčlüdür adamlardan.

[26]Egär ki siziŋ dä esä ündälgäniŋizni köriyirsiz, χardašlar, zera yoχtur köp esli tensartïn, da ne köp χuvatlï, da ne köp taŋlama;

[27]yoχsa essizlärin dünyâniŋ taŋladï Teŋri, ki uyatlï etkäylär eslilärni; da küčsüzlärin dünyâniŋ taŋladï Teŋri, ki uyatlï etkäy χuvatlïlarnï;

[28]da belgisizlärin dünyâniŋ da hečlärin taŋladï Teŋri da nemägä yaramaslarnï, ki yaratkanïmnï χapanel etkäy;

[29]ki maχtanmagay barča ten alnïna Teŋriniŋ.

[30]Zera andansiz siz K'risdosta Jisusta, ki boldu bizgä esliliki Teŋriniŋ, artarlïχï, aruvluχu da χutχarïlmaχï,

[31]zera ne türlü ki [*На полях:* Burungi χanlïχta da Esajidä] yazgandïr: «Kimlär ki maχtanïrlar, Biy bilä maχtansïnlar» [1 Пар 16:10 хвалитесь именем Его святым. Пс 105:3 Хвалитесь именем Его святым. Исаия 41:16 а ты возрадуешься о Господе, будешь хвалиться Святым Израилевым].

Nemič 2

[1]Da men egär ki keldim esä dä sizgä, χardašlar, dügül ki artïχ köplüχündän nemä esli sözlärniŋ aytma sizgä tanïχlïχ(34v/37v)ïn Teŋriniŋ,

[2]zera dügül ki saγïš ettim bilmä nemä sizdä özgä, tek yalγïz Jisus K'risdosnu, da anï kensin χačka kelgändä,

[3]men küčsüzlük bilä, da χorχu bilä, da köp titrämäχ bilä boldum χatïŋïzga.

[4]Da sözüm da k'arozum dügül ki aldamalï esli sözlär bilä, yoχsa faydasï bilä džannïŋ da χuvatï bilä,

[5]ki inamïŋïz siziŋ bolmagay esliliki bilä adamlarnïŋ, yoχsa χuvatï bilä Teŋriniŋ.

[6]Eslilikni sözliyirmen tügäl adamlar bilä, eslilikin dügül bu dünyâniŋ da dügül boyruχčïlarïnïŋ bu dünyâniŋ χapanel bolmalïlarnïŋ,

[7]yoχsa sözlärbiz Teŋriniŋ eslilikin yapuχ saγïš bilä, ki burun meŋiliktän tüzdü Teŋri bizim hörmätimiz üčün,

[8]zera bir kimesä buyruχčïlardan bu dünyâniŋ tanïmadï; egär ki tanïgaylar edi, na Biyin haybatnïŋ χačka čïχarmaslar edi.

[9]Yoχsa nečik ki yazgandïr: χaysïn ki körmiyir köz, da χulaχ išitmiyir, da yür(35r/38r)äkinä adamnïŋ kirmädi, hadirläptir Teŋri sövüklülärinä kensiläriniŋ.

[10]Yoχsa bizgä belgili etti Teŋri Džanï bilä kensiniŋ, zera Džan barčanï tergär da teränliχin dä Teŋriniŋ.

[11]Zera kim adamlardan bolur bilmä nemäsin adamnïŋ? Tek džanï adamnïŋ, ki andadïr. Ol türlü Teŋriniŋkin dä kimsä bilmäs, tek Džanï Teŋriniŋ.

[12]Yoχsa biz dügül ki džanïn dünyâniŋ aldïχ, yoχsa Džannï, ki Teŋridändir, ki tanïgaybiz anï, χaysï ki Teŋridän baγïšlandï bizgä,

[13]da ne ki sözliyirbiz, dügül ki adämilik övränmäχtän aytïčïlarnïŋ sözindän, yoχsa vartabedliχi bilä Džannïŋ, džansartïnlar bilä džansartïnlarnï oχšatïrbiz.

[14]Zera näfäsli adam yöpsünmästir Džanïn Teŋriniŋ, zera essizliktir aŋar; da bolmastïr bilmägä, ki džansartïn tergägäy.

[15]Evet džanlï adam tergär barčanï da kensi kimsädän tergälmäs.

[16]Xaytïp kim bildi esin Eyämizniŋ, ki ögütči dä bolgay (35v/38v) aŋar? [*На полях:* 4 Esaji 16] [Исаия 40:13 Кто уразумел дух Господа, и был советником у Него, и учил Его?] Yoχsa bizdä esi K'risdosnuŋ bardïr.

Nemič 3

[1]Da men, χardašlar, bolmadïm sözlämä siziŋ bilä, nečik džansartïnlar bilä, yoχsa nečik tensartïnlar bilä, nečik oγlan bolganlarga K'risdoska.

[2]Süt yedirdim sizgä, da dügül aš, zera bolmas ediŋiz, da ne bolmassiz dä yemä,

[3]zera hanuz tensartïnsiz. Xaysï ki hanuz bar sizdä körälmäsizliχ da paχillik, dügül mi, ki tensartïnsiz da adamlar kibik yüriyirsiz?

[4]Xačan ki aytsa χaysï sizdän, ki: «Men Bǫγostanmen», — da birsi, ki: «Men Abǫγostan», — dügül mi, ki adamlarsiz?

[5]Xaytïp kimdir Bǫγos? Ya kimdir Abǫγos? Xuluχčïlar, χaysïlarïndan ötläš ki inandïŋïz, da här birinä nečik Teŋri beriptir.

[6]Men tiktim, Abǫγos suv berdi, yoχsa Teŋri östürdü;

[7]bundan soŋra dügül ki ol nemädir, kim ki tikti, da ne ol, ki suv berdi, yoχsa kim ki östürdi, Teŋri.

[8]Kim ki tikti da kim ki suv berdi, birdirlär, (36r/39r) yoχsa här biri alardan kendi tölövün alsar kendiniŋ emgäkinä körä.

[9]Zera Teŋriniŋ iščiläribiz, Teŋriniŋ faydasïsiz, Teŋriniŋ yasaganïsiz.

[10]Bašχïšïna körä Teŋriniŋ ki beriliptir maŋa, nečik esli pešäkâr, him saldïm, yoχesä özgä bar, ki budovat etiyir; yoχesä här biri, kim dä esä, saχt bolsun, ki ne türlü yasagay.

[11]Zera özgä him, kimsä bolmas salma, tek ki salïnïptïr, χaysï ki Jisus K‘risdostur.

[12]Da egär ki kimesä yasasa bu himniŋ üsnä altïn, kümüš, baγalï tašlar, aγač, bičän, χamïš,

[13]här biriniŋ iši belgili bolsar; ki kününä taŋlasar, zera ot bilä belgirsär da här biriniŋ išin, ki ne türlü dä bolsa, ot sïnasar.

[14]Egär ki kimsäniŋ iši, ki yasadï, χalsa, tölöv alsar.

[15]Da egär kimesäniŋ iši küysä, tölägäy; evet kensi turgay, yoχsa ol türlü, nečik ki ot ičinä.

[16]Bilmäs misiz, ki daǰžarïsiz Teŋriniŋ da Dǰanï Teŋriniŋ tïnïptïr sizdä?

[17]Egär (36v/39v) kimesä daǰžarïn Teŋriniŋ buzsa, buzgay anï Teŋri; zera daǰžarï Teŋriniŋ surptur; χaysï ki sizsiz.

[18]Kimsä boyun aldamasïn. Egär ki kimesä kläsä esli bolma bu dünyâda, essiz bolsun, ki bolgay esli.

[19]Zera esliliki bu dünyâniŋ essizliktir alnïna Teŋriniŋ, zera [*На полях:* 5 Jovp 1] yazgandïr: «Kim ki tutsa eslilärni terän bilmäχlärindän kensiläriniŋ» [Иов 5:13 Он уловляет мудрецов их же лукавством, и совет хитрых становится тщетным].

[20]Da yänä [*На полях:* 6 saγmos 9] ki: «Biy tanïr saγïšïn eslиniŋ, ki boštur» [Пс 94:11 Господь знает мысли человеческие, что они суетны].

[21]Bundan soŋra maχtanmasïn kimesä adamlardan, zera barča nemä siziŋdir:

[22]egär Bǫγos, egär Abǫγos, egär Gep‘as, egär dünyâ, egär tirlik, egär ölüm, egär ki hali bar, egär ki bolmalïdïr, — barča nemä siziŋdir;

[23]siz — K‘risdosnuŋ, K‘risdos — Teŋriniŋ.

Nemič 4

[1]Bu türlü saγïšlasïnlar bizni adamlar, nečik χuluχčïlarïn K‘risdosnuŋ da miŋlärbašï saγïšlarïna Teŋriniŋ.

[2]Xaytïp izdälir aralarïna 1000-lärbašïlarïnïŋ, ki χaysï inamlï tapulgay.

[3]Yoχsa (37r/40r) maŋa bu da uyattïr, egär ki sizdän yarγulansam ya heč tä adamlardan; na boyumnu da tergäymen.

[4]Zera nemä bilmän boyum üčün, yoχsa dügül ki bunuŋ bilä artarlanïrmen; zera kim ki tergär meni, Biydir.

[5]Bundan soŋra bolmagay, ki burun zämanäsindän yarγulangaysiz, kelginčä Biy, ki yarïχlï etkäy yapuχun χaraŋγuluχnuŋ da belgirtkäy saγïšïn yüräkniŋ, da soŋra här biriniŋ ögünmäχi bolgay Teŋridän.

[6]Bunï, χardašlar, oχšatïm boyuma menim men, Jabǫγos, siziŋ üčün, ki bizdän övrängäysiz, kimesä artïχ aŋlamagaysiz, tek ne ki yazgan bolsa, ki bolmagay kiši, ki sïŋarïndan artïχ öktämlängäysiz üsnä sïŋarnïŋ.

[7]Xaytïp kimdir, ki tergägäy seni? Ki neŋ bar, χaysïn ki almïyïr? Šahat, a egär ki alïp esäŋ, ne maχtanïyïrsen, nečik almaga?

[8]Šahat, ki toyup esäŋiz, da šahat, ki ululansaŋïz, bizdän bašχa (37v/40v) χanlïχ etkäysiz. Da san ol vaχtta, ki χanlïχ etkäy ediŋiz, ki biz dä siziŋ bilä etkäy ediχ!

[9]Maŋa bulay körüniyir, ki bizni aṛak‘elärni, barïndan alčaχ etti Teŋri, nečik ölümgä borčlu bolganlarnï, ki körüm bolduχ dünyâda, da frištälärgä, da adämilärgä.

[10]Biz essiz K‘risdos üčün, da siz eslilär K‘risdoska; biz küčsüz, da siz küčlü; siz hörmätlängänlär, da biz alčaχ.

[11]Bügüngi zämanägä dirä ač bolur ediχ, susamïš bolur ediχ, da yalaŋač yürüdüχ, da urulduχ, da tïnčsïz bolduχ,

[12]da emgändiχ χolumuz bilä bizim. Pambas etärlär edilär bizni, biz alγïšlar ediχ; sürärlär edi, üstümüzgä kötürür ediχ;

[13]sökärlär edi, yalbarïr ediχ; nečik oχšaš cilgä bolduχ barča dünyâgâ, barčasïna yapov kibik bolma bügüngä dirä.

[14]Dügül ki nemä uyat etmäχ bilä sizgä yazïyïrmen bunï, yoχsa nečik sövüklü oγlanlarïmnï ögütliyirmen.

[15]Egär ki 1000 (38r/41r) dädäŋiz da bolsa ya baχučïŋïz K‘risdoskä, yoχsa yoχtur köp ataŋïz; zera K‘risdoska Jisuska awedaran bilä men toγurdum sizni.

[16]Xaytïp χolarmen sizdän: oχšaš maŋa boluŋuz.

[17]Anïŋ üčün yeberdim sizgä Dimot‘ęosnu, ki menim sövüklü oγlumdur da inamlï Biygä, ki aŋgay sizgä yollarïmnï menim, ki K‘risdoska Jisuska bar, ne türlü här yerdä barča yïχövlärdä övrätirmen.

[18]Nečik ki men kelmisärmen χatïŋïzga, χaysïlarï öktämländilär;

[19]yoχsa keliyim yïγï-yïγï, egär Biy kläsä, da eskä alïyïm dügül sözlärin öktämlängänlärniŋ, yoχsa χuvatïn,

[20]zera dügül ki sözlär bilädir χanlïχï Teŋriniŋ, yoχsa χuvat bilä.

[21]Xaytïp nečik klärsiz — kawazan bilä keliyim sizgä, yoχsa (sövük>) sövükü bilä ǰannïŋ, ivašliki bilä, da artarlïχ bilä, da χonarhlïχ bilä?

Nemič 5

[1]Nek aŋïlïyïr da, siziŋ araŋïzga boṛniglik da anïŋkibik boṛniglik, ki yoχtur guṛkʻčïlar arasïna da, nečik ki kimesä atasïnïŋ χatunun algay.

[2]Da siz ök(38v/41v)tämlänipsiz da ne artïχ pošumanlïχ bolursiz, ki kötürülgäy araŋïzdan siziŋ ol, kim ki ol išni etti.

[3]Zera men, egär ki tenim bilä ayrï esäm, yoχsa ǰanïm bilä yovuχmen, evet χaytïp, nečik ki yovuχtan, taŋladïm anï, ki ol türlü iš etti,

[4]atïna Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ ki yïγïlgaysiz bir yerdä, da menim ǰanïmnïŋ χuvatï bilä birgä, Eyämiz bizim Jisus Kʻrisdos bilä,

[5]čïχara bermägä anïŋkibiklärni taspolmaχka ten sartïn, ki ǰanï χutulgay kününä Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ.

[6]Dügüldür yaχšï slavaŋïz siziŋ. Bilmäs misiz, ki azgïna ačï χamur barča nemäni ačïtïr?

[7]Arïtïŋïz keri eski χamurnu, ki bolgaysiz yäŋi yaratïlgan, ne türlü ki siz ačïtmagan, zera Bayramïmïz bizim soyuldu, Kʻrisdos.

[8]Bundan soŋra etäliχ ulukün, etmäliχ eski ačï χamur bilä, da ne ačï χamuru bilä yamanlïχnïŋ da bizmiliknïŋ, yoχsa ačï χamursuz doγruluχtan da könülüktän.

[9]Yazdïm sizgä (39r/42r) bu bitiktä, ki χošulmagaysiz boṛniglärgä;

[10]da dügül ki yalγïz boṛniglär bilä bu dünyâniŋ, ya akahlarï bilä, ya yïrtï alučïlarï [=yïrtučïlarï] bilä, ya grabašdlarï bilä, yoχsa tiyär edi, ki bu dünyâdan da čïχkay ediŋiz.

[11]Evet yazdïm sizgä, ki χošulmagaysiz, egär ki kimesä χardaš ündälgän ya boṛnig bolsa, ya grabašd, ya akah, ya pampas etüči, ya ǰimri, ya küč b*ilä* yïrtučï, anïŋkibik bilä ötmäk tä yemägin.

[12]Zera yarγulasarmen čïχarïgisin? Da anïŋ dügül ki siz ičkärisin yarγularsiz?

[13]Čïχarïsïn Teŋri yarγulagay. Kötürüŋüz yamannï araŋïzdan siziŋ.

Nemič 6

[1]Smit etär kimesä sizdän, ki nemä dävisi bolsa sïŋarï bilä, yarγulama alnïna könüsüzlärniŋ da dügül alnïna surplarnïŋ?

[2]Zera bilmässiz, ki surplar dünyâni yarγularlar? Egär ki siziŋ bilä yarγulanïr esä dünyâ, alaysa dügülsiz arzani alčaχ yarγuga?

[3]Bilmäs misiz, ki frištälärni dä yarγularbiz (39v/42v), χoy ki dünyâdagilärni?

[4]Dünyâdagi yarγunï prin′at etsäŋiz, hečlärni yïγïn ičindän yarγučïlar olturγuzursiz.

[5]Uyatïŋïz siziŋ üčün aytïrmen: ol χadar yoχtur kimesä esli araŋïzga, ki bolgay könülükni bildirmä χardašlarï arasïna kensiniŋ?

[6]Yoχsa χardaš χardašï bilä yarγulanïyïr, da hanuz dinsizlär arasïna.

[7]Da χaytïp daγï artïχ yamanlïχtïr araŋïzga, zera yarγu da bar siziŋ araŋïzga. Nek siz zrgel bolmaysiz? Ya siz artïχ tarlïχ terpit etmäysiz?

[8]Yoχsa siz zrgel etiyirsiz da χïynïyïrsiz, da hanuz χardašlarïŋïznï.

[9]Xačan ki bilmässiz, ki egirlik etüčilär χanlïχïn Teŋriniŋ meŋärmäslärdir? Aldanmaŋïz: ne bornig, ne grabarišt, ki rïzγïna tapunur, ne itlik etkän, ne tišilängän, ne erkäk bilä χošulgan,

[10]ne oγrular, ne akahlar, ne ǰimrilär, ne pambas etüčilär, ne küč bilä yïrtučïlar χanlïχïn Teŋriniŋ meŋärmäslär.

[11]Siz dä anïŋkibik kimsälär ediŋiz, yoχsa yuvunduŋuz, arïndïŋïz, (40r/43r) yoχsa artarlandïŋïz atïna Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ da Ǯanï bilä Teŋrimiznïŋ.

[12]Barča nemä maŋa tiyär, yoχsa dügül barča nemä faydaga; barča nemä maŋa tiyišlidir, yoχsa dügül ki men kimsäniŋ buyruχu tibinä bolgaymen.

[13]Ač [=Aš] χarïnga, da χarïn ašlarga; yoχsa Teŋri bunï da, anï da χapanel etkäy. Ten dügül boṛnigliknïŋ, yoχsa Eyämizniŋ, da Biy tenniŋ.

[14]Yoχsa Teŋri, ki Biyni dä turγuzdu, sizni dä turγuzgay χuvatï bilä kensiniŋ.

[15]Bilmäs misiz, ki teniŋiz siziŋ gövdäläridir Kʻrisdosnuŋ? Xaytïp, alïp gövdäsin Kʻrisdosnuŋ, etkäymen gövdäsin boṛnigniŋ? Haša bolgay!

[16]Xačan ki bilmässiz, ki kim yovuχlansa boṛniggä, bir ten bolur? «Bolsun, — aytïr [*На полях:* Asduaǰašunčnuŋ ävälgi bitiktä], — bir ten» [Быт 2:24 оставит человек отца своего и мать свою и прилепится к жене своей; и будут одна плоть].

[17]Da kim yovuχlansa Biygä, bir ǰandïrlar.

[18]Xačïŋïz boṛnigliktän; barča yazïχ, χaysïn da χïlïnsa adam, tenindän čïχarïdïr kensiniŋ, evet kim ki boṛniglik etär, kendi teninä yazïχ etär.

(40v/43v) [19]Xačan ki bilmässiz, ki tenläriŋiz siziŋ daǰarïdïr Ǯannïŋ, ki sizdädir, ki alïpsiz Teŋridän, da dügülsiz boyuŋuzga erkli, ya Biy?

[20]Zera satïn alïngansiz. Hörmätläŋiz Teŋrini teniŋizdä siziŋ.

Nemič 7

[1]Evet ki yazdïŋïz maŋa, yaχšïraχtïr adamga, ki χatïn kišigä yuvuχlanmagay.

[2]Yoχsa boṛniglik üčün här biri kendiniŋ χatunun tutsun, da här χatun kendi erin tutsun.

[3]Xatunga kendi eyäsi borčun töläsin; ol türlü χatïn da kendi eyäsinä.

[4]Zera χatïnnïŋ erki yoχ kendi teninä, yoχsa eriniŋ bar; ol türlü eriniŋ dä erki yoχ kendi teninä, yoχsa χatïnnïŋ erki bar.

[5]Zrgel bolmaŋïz biri biriŋizdän, yoχsa egär ki nemä bolgay, ki birlänmäχiŋizdän bir zaman, ki uχtlarga boš bolgaysiz, da soŋra yänä aŋar aylangaysiz, ki sïnamagay sizni eski dušman siziŋ χošulmaχïŋïz üčün.

[6]Bunï aytïrmen tözümlük bilä, da dügül ki buyruχ bermäχ bilä.

(41r/44r) [7]Zera klärmen, ki här adam bolgïy edi, nečik men; yoχsa här biriniŋ kendi bašχïšï bar Teŋridän: χaysï — alay, χaysï — bulay.

[8]Evet tul kišilärgä da tul χatïnlarga aytïrmen: yaχšïraχ edi alarga, ki tirilgäylär edi, nečik men.

[9]Evet tözümlükläri yoχ esä, alïššïnlar; zera yaχšïraχtïr alïšmaχ, ne ki χïzïnmaχ.

[10]Yoχsa χatunlularga sïmarlarmen, dügül ki men, yoχsa Biy: ayïrmamaga [ayïrïlmamaga?];

[11]a egär ki ayïrïlsa, ersiz χalgay, yaχom yänä eri bilä barïškay; da er χatunun salmasïn.

[12]Evet özgälärgä men sïmarlarmen, dü*gül* ki Biy: egär kimsä χardašlardan χatïnï bolgay dinsiz, da aŋar biyänčli bolgay turma birgäsinä, salmasïn anï;

[13]da χatïnnïŋ ki bolgay eri dinsiz, da klägäy birgäsinä turma, salmasïn erin.

[14]Zera surptur er dinsiz χatïnï bilä, ol türlü surptur χatïn da dinsiz eri bilä. Evet, yoχ esä, oγlanlarïŋïz siziŋ murdardïr, hali — aruvdurlar.

[15]A egär ki dinsiz ayïrïlsa, ayïrïlsïn; zera nemä küč yoχ χardaška (41v/44v) ya χïzχardaška ol türlü nemädä; zera eminlikkä ündädi bizni Teŋri.

[16]Ne bilirsen, χatun, sen, egär eriŋni seniŋ χutχarsaŋ? Ya ne bilirsen, adam, sen, egär χatunuŋnu seniŋ χutχarsaŋ?

[17]A egär ki bolmasa, na ne türlü ki här birinä dä üläšiptir Biy, här birin nečik tä ündäp esä Teŋri, alay yürüsün. Da bu türlü barča yïχövlärgä sïmarlarmen.

[18]Sünätlänip kimesä ündäliptir, sünätlänmämäχkä suχlanmasïn; sünätsizliktän kimesä ündälip esä, sünätlänmäsin.

[19]Zera sünätlänmäχ nemä dügül, ya sünätlänmämäχ tä nemä dügül, yoχesä saχlamaχ Teŋriniŋ badowiranï [badowipanïn].

[20]Evet här biri ne ündälmäχkä ki ündäliptir, ol ündälmäχtä χalsïn,

[21]Xul ündälipsen, özgä nemä izdämä; yoχesä egär bolsaŋ daγï azad bolma, saŋa alay daγï yaχšïdïr.

[22]Zera kim ki Biygä ündälip esä χul, azad yänä Eyäsinädir; ol türlü yänä kim ki azad ündäliptir, χul K‘risdoskadïr.

[23]Satun (42r/45r) alïnïpsiz; bolmaŋïz χullar adamlarga.

[24]Här biri ne ündälmäχkä ki ündäliptir, χardašlar, anda toχtasïn alnïna Teŋriniŋ.

[25]Evet gujslar üčün boyruχ nemä Eyämizdän yoχtur, evet ögüt berimen, nečik ki bir yarlïγamalïga Eyämizdän inamlï bolmaga.

[26]Saγïnïrmen, ki alay yaχšïraχtïr, evet eksiklik üčün, ki bunuŋ üsnä bar, yaχšïraχtïr adamga, ki bu türlü bolgay.

[27]Baγlanïpsen χatun bilä? Izdämä češilmäχni. Češilipsen χatundan? Izdämä χatun.

[28]Zera egär ki χatun alsaŋ, yazïχ dügüldür; ya egär ki alïšsa gojs, yazïχ etmäs. Evet tarlïχï teninän bolur anïŋkibiklärniŋ; evet men ayadïm sizni.

[29]Evet bunï aytïrmen, χardašlar, ki: zämanä χïsχarïptïr, bundan soŋra ki kimlärniŋ χatunu bar esä, nečik ki bolmagay;

[30]ya kimlär ki yïγlarlar, nečik ki yïγlamagaylar; ya kimlär ki sövünürlär, nečik ki sövünmägäylär; da kimlär ki satïn alïrlar, nečik ki nemäläri bolmagay;

[31]da kimlär ki yer bilä išlärlär, (42v/45v) nečik ki meŋärmisärlär; zera kečiptir meŋärmäχliχi bu dünyâniŋ.

[32]Yoχsa klärmen sizni, ki χayγusuz bolgaysiz. Zera kim ki χatunsuzdur, χayγurur Eyäsin, ki ne türlü biyänčli bolgay Eyämizgä;

[33]da kim ki χatunludur, χayγurur dünyâlikni, ki ne türlü biyänčli bolgay χatununa kensiniŋ. Da ošta ayïrïldïlar biri birindän χatunlu [=erli] da gojs,

[34]zera gojs χayγurur Eyäsin, ki bolgay surp ǰanï bilä da teni bilä; da (χatunlu>) erli χayγurur dünyâlikni, ki ne türlü biyänčli bolgay erinä kensiniŋ,

[35]Evet bunï siziŋ faydaŋïz üčün aytïrmen, dügül ki nemä boγulmaχ χo*γ*ïyïrmen sizgä, yoχesä mirnost üčün da hnazandlïχ üčün Eyämizgä, zabavicca bolmïyïn.

[36]A egär ki kimesägä uyat körünür esä kensiniŋ gojsu üčün, ki ölčövündän čïχïptïr, da ol türlü nečik bolgay bolma, ne ki klär, etsin. Yazïχ etmäs. Övlänsinlär.

[37]Evet kim ki toχtalïptïr yüräkinä kensiniŋ,

da eksiklik nemä (43r/46r) bolmagay aŋar, erki bar klägi üsnä kensiniŋ, da anï taŋladï yüräkinä kensiniŋ saχlama gojsun kensiniŋ, yaχšï etär.

[38]Da kim ki övländirsä gojsun kensiniŋ, yaχšï etär; da kim ki övländirmäsä, daγï yaχšï etär.

[39]Xatïn baγlïdïr, nečä ki tiridir eri anïŋ; a egär ki ölsä eri anïŋ, azaddïr, kimgä kläsä, χatun bolma, tek yalγïz Teŋrilik bilä.

[40]Evet san aŋardïr, egär alay χalsa tul, menim ögütümä körä; men bulay sayïnïrmen, ki mendä dä bolgay Dž̲anï Teŋriniŋ.

Nemič 8

[1]Evet χurban etmäχ üčün guṛk‘larga bilirmen, ki barčamïznïŋ bilikliki bar; bilmäχliχ öktämlätir, yoχsa sövük yasar.

[2]Egär ki kimesä kläsä bilmä nemä, hanuz bilmädi, nečik tiyišlidir bilmägä.

[3]Yoχsa kim ki sövär Teŋrini, ol biliptir andan.

[4]Yoχesä ašlarnï sunmaχ üčün χurban bilirbiz, ki nemä dä dügül guṛk‘ dünyâda, zera yoχtur kimsä Teŋri birdän özgä.

(43v/46v) [5]Zera egär ki bolsalar da ündälgän teŋrilär, egär köktä, egär ki yerdä, ne türlü ki bardïrlar teŋrilär köp da eyälär köp,

[6]yoχsa bizim birdir Teŋri Ata, χaysïndan ki barča nemä, da biz aŋar da, bir Biy Jisus K‘risdos, kim bilä ki barča nemä da biz anïŋ bilä.

[7]Yoχesä dügül barčasïnda biliklik. Xaysïlarï sumen′alarï bilä esläriniŋ bügüngä dirä guṛk‘larnïŋ, nečik χurban kibik, yeyirlär da sumen′alarï alarnïŋ esläriniŋ, zera muχanattïr, murdarlanïyïr.

[8]Yoχsa aš bizni alnïna Teŋriniŋ turγuzmas, dügül ki, yemäsäχ, eksilirbiz nemä, da dügül ki, yesäχ, artarbiz nemä.

[9]Yoχsa saχt boluŋuz, bolmagay, ki buyruχuŋuz siziŋ bu, yaŋïlmaχlïχka bolgay küčsüzlärgä ya pohoršen′aga.

[10]Egär ki kimesä körsä seni, ki biliklikiŋ bar, olturgan bužnicada, dügül ki sumen′asï esiniŋ anïŋ, ki muχanatlïχ bilä birläniptir, andoχ yasalgay yemägä χurbannï?

(44r/47r) [11]Da taspolgay muχanat χardašïŋ seniŋ bilmäχiŋdän, χaysï üčün ki K‘risdos öldi.

[12]Da bu türlü säbäp bolup χardaška da sumen′asïn esläriniŋ muχanatlarnïŋ örčütüp, K‘risdoska yazïχ etär.

[13]Anïŋ üčün egär ki aš pohoršit etär esä χardašïmnï, yemiyim et meŋilik, ki bolmagay, ki χardašïmnï pohoršit etkäymen.

Nemič 9

[1]Dügül mi ki azadmen? Dügül mi ki aṛak‘älmen? Dügül mi ki Biyimizni bizim Jisus K‘risdosnu közlärim bilä menim kördüm? Dügül mi ki išim menim sizsiz Biygä?

[2]Egär ki özgälär*gä* dügül esäm yeberilgän, yoχesä doγru sizgä men; zera möhürü aṛak‘elliχiminiŋ menim — sizsiz Biydä.

[3]Menim d̲žuvapïm, χayda meni sorsalar, budur.

[4]Šahat, ki yoχtur erkim yemä ya ičmä?

[5]Šahat, ki yoχtur erkimiz χïzχardašlarnï-χatïnlarnï yürütmä birgämizgä, ne türlü özgä aṛak‘ellär, da χardašlarï Eyämiziŋ, da Gep‘a?

[6]Yoχsa mï yalγïz men da Paṛnapas yoχtur erkimiz etmä nemä?

[7]Kim bolgay, ki služ(44v/47v)bada kensi χard̲žï bilä bolgay? Kim bolgay, ki, borlalïχ tikip, kendi yemišindän yemägäy? Ki*m* bolgay, ki kütkäy χoylarnï da sütündän anïŋ yemägäy?

[8]Šahat, ki adämilik sartïn aytïyïrmen bunï? Yaχot o̧ṛȩnk‘tä bunï aytmas mïdïr?

[9]Movsẹsniŋ dä o̧ṛȩnk‘inä yazgandïr: «Baylamagaysen aγzïn ögüznüŋ harmanda» [Вт 25:4 Не заграждай рта волу, когда он молотит]. Šahat, ki ögüz üčün nemä keräk edi aytmaga Teŋrigä?

[10]Dügül mi ki bizim üčün aytïyïr? Zera bizim üčün aytïlïptïr ya yazïlïptïr; zera umsa bilä tiyär sačma, kim ki sačar, da kimlär ki yïγïštïrïrlar, umsa bilä tiyär meŋärmä.

[11]Egär ki biz sizgä d̲žansartïn sačtïχ esä, ulu nemä midir, egär ki sizdän tensartïnnï čöpläsäχ?

[12]Egär ki özgälär siziŋ buyruχuŋuz bilä meŋärirlär esä, nek biz dä daγï artïχ bolgaybiz? Yoχsa išlätmädiχ heč bu buyruχnu, yoχsa barčaga tözärbiz, ki bolmagay, ki nemä tïyïlmaχ bolgay awedaranga.

[13]Bilmäs misiz, kim(45r/48r)lär ki dad̲žarda išlärlär, anda ol dad̲žardan yerlär? da kimlär ki χaysï stolnuŋ χuluχčïlarïdïrlar, anda ol stoldan meŋärirlär?

[14]Ol türlü Biy buyruχ berdi, kimlärgä awedarannï awedaranel etärlär, anda ol awedarandan tirilmä.

[15]Evet men bir nemäni bundan iškä kečirmädim. Da yazmadïm bunï, ki maŋa anïŋkibik nemä bolgay. Daγï yaχšïraχtïr maŋa ölmä, ne ki menim maχtanmaχïmnï kimesä boš saγïšlagay.

[16]Zera egär ki awedaranel etsäm, yoχtur maŋa nemä maχtanmaχ, zera yasaχtïr üstümä, evet vaydïr maŋa, egär ki awedaranel etmäsäm.

[17]Egär klägim bilä anï etsäm, musttur maŋa; da egär ki erksiz, na spravcalïχnï, ki üstümä bar, policat etkän maŋa, tügällärmen.

[18]Da χaytïp ne tölövüm bolgay menim? Ki awedaranel etkändä muft bergäymen Awedaran-

nï, ki nemä buzmagaymen buyruχum bilä menim awedarandan anda.

19Zera (45v/48v) azad edim barčadan, da barčasïna boyumnu χuluχka χoydum, ki köplärni fayda etkäymen;

20boldum ǧuvutlar bilä nečik ǧuhut, ki ǧuhutlarnï da fayda etkäymen; boldum ọrẹnk‘ tibinä, nečik alar kibik, ki ọrẹnk‘ tibinä edilär; dügül ki nečik ọrẹnk‘ tibinä bolgay edim, yoχsa ki ọrẹnk‘ tibinä bolganlarnï, ki alarnï da aslam etkäymen;

21töräsizlär bilä boldum, nečik töräsiz; dügül ki nečik bir töräsiz nemä bolgïy edim Teŋrigä, yoχsa ọrẹnk‘i bilä K‘risdosnuŋ, ki aslam etkäymen töräsizlärni ya tapungaymen;

22boldum küčsüzlär bilä küčsüz, ki küčsüzlärni dä fayda etkäymen. Barča bilä barča nemä boldum, ki šahat ki χutχargaymen χaysïsïn.

23Bunï barča etiyirmen Awedaran üčün, ki ülüšlü bolgaymen aŋar.

24Bilmässiz, ki ne oyunda yüriyirlär, yürümä barčasï yüriyirlär, yoχsa biri alïr yeŋmäχni? Bu türlü yürüŋüz, ki yetiškäysiz,

(46r/49r) 25Barčasï, kimlär ki urušur, barčaga tözümlü bolur: alar — ki kečövlü taǧžnï algaylar, da biz — kečövsüznü.

26Xaytïp men dä ol türlü yürürmen, dügül ki nečik körümsüz, ol türlü kečärmen, dügül ki nečik yelni χayγururmen;

27yoχsa opratïrmen tenimni menim da hnazant etärmen, ki bolmagay, ki özgälärgä k‘aroz berdim, da men kensim keräksiz tapulgaymen.

Nemič 10

1Klämän, ki biliksiz bolgaysiz, χardašlar, zera atalarïmïz bizim barčasï bulut tibinä edilär, da barčasï teŋizni kečtilär;

2da barčasï Movsẹskä mgïrdel boldular bulut bilä da teŋiz bilä;

3da barčasï ol bir ǧžan ašïn yedilär;

4da barčasï ol bir ǧžan ičkisin ičtilär; zera ičärlär edi ǧžan χayasïndan, ki barïr edi artlarïndan; da χaya kendi Jisus K‘risdos edi.

5Yoχesä dügül ki köplärgä alardan biyändi Teŋri, zera bir oγurdan χïrïldïlar anabadda anda.

6Da ol oχšaš bilä(46v/49v) bolur edi bizim üčün, ki bolmagaybiz küsänč yamanlïχka, nečik alar suχlandïlar.

7Da ne damâhi bolma, nečik ki χaysïlarï alardan, ne türlü ki yazgandïr: olturdu žoγovurt yemä, da ičmä, da turdular oynama [Исх 32:6 и сел народ есть и пить, а после встал играть].

8Da boṛniglik etmiyiχ, nečik χaysïlarï alardan boṛniglik ettilär, da tüštülär bir kündä 24 000.

9Da sïnamalïχ Teŋrini, ne türlü ki χaysïlarï alardan sïnadïlar, da anda yïlanlardan taspoldular.

10Da χayγurmalïχ, ne türlü ki χaysïlarï alardan χayγurdular, da taspoldular anda tas etüčidän.

11Yoχsa ol barča oχšašï bilä bolur edi ya kečär edi üstlärindän, evet yazïldï bizim ögütümüz üčün, χaysïlarïna ki tügällänmäχ meŋiliktän boldu.

12Bundan soŋra kim ki saγïšlâr esä, ki toχtalgan bolgay, saχt bolsun, ki ansïzïm tüšmägäy.

13Sïnamaχ siziŋ üstüŋüzgä kelmiyir, (47r/50r) tek adamlardan; evet inamlïdïr Teŋri, ki salmagay sizni sïnamaχka artïχ küčüŋüzdän čïχarï, yoχsa etkäy sïnamaχtan čïχmaχnï da, ki tözmägä bolgaysiz.

14Anïŋ üčün sövüklülärim, χačïŋïz guṛk‘larga tapunmaχtan.

15Nečik eslilär bilä sözliyirmen; taŋlaŋïz siz sizdän, ne ki aytïyïrmen.

16Trunok alγïštan, χaysïn ki alγïšlarbiz, dügül mi ki ülüšlü bolmaχlïχtïr χanïna K‘risdosnuŋ? Ötmäkni, χaysïn ki sïndïrïbiz, dügül mi ki ülüšlü bolmaχlïχtïr teninä K‘risdosnuŋ?

17Zera 1 ötmäk, da 1 tenbiz köpümüz; zera barčamïz bir ötmäktän anda meŋäribiz ya poživat etärbiz.

18Baχïŋïz, ki Israjel ten sartïn: dügül mi, ki kimlär yerlär χurbandan, ülüšlüdürlär seγandan?

19Xaytïp ne aytïyïm? Ki χurban etilgän nemä bolgay mï, ya guṛk‘lar da nemä bolgaylar mï?

20Yoχsa ne ki χurban etärlär guṛk‘čïlar, šaytanlarga, da dügül ki Teŋrigä etärlär χurban. (47v/50v) Klämän, ki siz ülüšlü šaytanlarga bolgaysiz.

21Zera bolmassiz ayaχïn Eyämizniŋ ičmä da ayaχïn šaytanlarnïŋ; da bolmassiz stolundan Eyämizniŋ yemä da stolundan šaytanlarnïŋ.

22Šahat ki nemä paχilli etkäybiz Eyämizgä? Šahat ki andan daγï yaχšï bolma klägäybiz?

23Barča nemä maŋa tiyišlidir, yoχsa dügüldür barča nemä faydalï; barča nemä maŋa tiyišlidir, yoχsa barča nemä yasamas.

24Kimesä boyu üčün yalγïz izdäsin, yoχsa sïŋarï üčün dä.

25Barča nemä, ne ki satïlïr bazarda ya ašχanada, yeŋiz, taŋlamaŋïz, sumen′a üčün;

26zera Eyämizniŋdir dünyâ barčasï bilä.

27Egär ki kimesä ündäsä sizni dinsizlärdän, da kläsäŋiz barma, barča nemäni, ne ki alnïŋïzga χoysalar, yeŋiz da taŋlamaŋïz, sumen′aŋïz üčün.

28A egär ki kimesä aytsa sizgä, ki bunï χurban etkändir, yemäŋiz — anïŋ üčün, ki ayttï sizgä, da sum(48r/51r)en′a üčün.

29Da sumen′anï, ki aytïyïrmen, dügül kensi-

niŋ, yoχsa sïŋarïnïŋ: evet ki nek menim erklilikim yarγulangay özgäniŋ sumen′asïndan?

[30]Egär ki men bašχïš bilä meŋäriyir esäm, ne üčün söküliyirmen, χaysï üčün ki men šükürlümen?

[31]Xaytïp, egär yesäŋiz, egär ičsäŋiz, egär ki ne dä etsäŋiz, barča nemäni hörmätinä Teŋriniŋ etiŋiz.

[32]Ki pohoršen′a bermägäysiz ne ǰuvutka, ne guṛk‘čïga bolgaysiz, da yïχövünä Teŋriniŋ,

[33]ne türlü ki men dä barča bilä barčasïna biyänčli bolurmen; izdämän boyumnuŋ faydasïn, yoχsa köplärniŋ, ki χutulgaylar.

Nemič 11

[1]Oχšaš maŋa boluŋuz, nečik ki men K‘ridoska.

[2]Maχtarmen sizni, ki barča nemäni menim aŋarsiz da, ne türlü ki sïmarladïm sizgä, sïmarlaganïmnï tutkaysiz.

[3]Klärmen, ki bilgäysiz siz, ki barča erlärniŋ bašï K‘risdostur, da bašï χatïnnïŋ eridir, da bašï K‘risdosnuŋ Teŋri.

[4]Barča er, χačan ki alγïška tursa ya markaṛelik etsä, da bašïn yap(48v/51v)uχ tutsa, uyatlï etär bašïn kensiniŋ.

[5]Da här χatun, χačan ki alγïška tursa ya markaṛelik etsä ačïχ bašï bilä, uyatlï etär bašïn kensiniŋ, alay tut, ki yülütkän bolgay.

[6]Zera egär ki yapmasa χatun, na χoy sačïn χïrχsïn, a egär ki tiymäs esä χatunga χïrχma ya yülütmä, yapsïn.

[7]Er kišigä tiymäs yapma bašïn, zera süräti da hörmäti Teŋriniŋdir; evet χatun, hörmäti eyäsiniŋdir.

[8]Zera dügül ki er χatïndandïr, yoχsa χatïn erdän;

[9]zera toχtatïlmadï heč er χatun üčün, yoχsa χatun er üčün.

[10]Anïŋ üčün tiyär χatïnga yapma bašïn, frištälär üčün.

[11]Yoχsa dügül χatïn erdän bašχa, da ne er χatïndan bašχa, Biy*dä*.

[12]Zera ne türlü ki χatïn erdän, ol türlü er dä χatïndan; evet barčasï Teŋridän.

[13]Evet siz sizdän beriŋiz könülükni, tiyär mi χatïn kišigä ačïχ turma alγïška alnïna Teŋriniŋ?

[14]Tarbiyatïŋïz da mï övrätmästir sizni, zera er egär ki sačï uzun esä, uyattïr aŋar,

(49r/52r) [15]evet χatïn egär uzun sačlï esä, hörmättir aŋar, zera sač kiyiniš yerinä beriliptir aŋar?

[16]A egär ki kimesä kläsä χaršï bolma bizim, yoχtur anïŋkibik övränčikimiz, da ne yïχövlär*iniŋ* Teŋriniŋ.

[17]Yoχsa bunï sïmarlarmen, dügül ki maχtagaymen, zera dügül ki yaχšïga, yoχsa alčaχ nemägä suχlanïyïrsiz.

[18]Äväl, χačan ki bir yergä yïγïlsaŋïz yïχövdä, išitiyirmen, ki hercuaǰoγluχ bar sizdä, da az nemä inandïm.

[19]Evet hercuaǰoγluχ bolmaχtïr siziŋ araŋïzga, ki taŋlamalar körüngäylär.

[20]Da χaytïp, yïγïlganïŋïz da siziŋ bir yerdä, dügüldür övi Eyämizniŋ sizgä yer ötmäk yemä;

[21]zera här biri kim dä esä kendi ašïn ilgäri kelir yemä, da χaysï ač bolur, da χaysï esirik.

[22]Šahat ki övüŋüz yoχtur, χayda yemä ya ičmä? Egär ki yïχövün Teŋriniŋ hečkä bersäŋiz da uyatlï etärsiz yoχsullarnï? Ne aytïyïm sizgä? Maχtïyïm mï sizni? Bunuŋ üčün maχtaman.

[23]Zera men yöpsündüm Eyämizdän, χaysïn ki (49v/52v) sizgä dä sïmarladïm, ki Biy Jisus ol kečäni, ki čïχara berilsär edi, aldï ötmäk,

[24]šükürländi, sïndïrdï da ayttï: «Budur menim tenim, ki siziŋ üčün; bunï etiŋiz menim aŋïlmaχïma».

[25]Ol türlü ayaχnï da aštan soŋra aldï da ayttï: «Bu ayaχ yäŋi otpusttur menim χanïm; bunï etiŋiz, ne χadar egär ičsäŋiz, menim aŋïlmaχïma».

[26]Ne χadar egär yesäŋiz bu ötmäkni da ayaχnï ičsäŋiz, ölümün Eyämizniŋ aytïŋïz, negä dinčä kelginčä ol.

[27]Bundan soŋra kim ki yesä ötmäkni ya ičsä ayaχnï Eyämizniŋ arzanisizlik bilä, borčlu bolgay teninä da χanïna Eyämizniŋ.

[28]Sïnagay adam boyun kensiniŋ da soŋra ol ötmäktän yegäy da ol ayaχtan ičkäy.

[29]Zera kim ki yer da ičär arzanisizlik bilä, yarγunu kendi boyuna yerdä ičär, zera taŋlamas tenin Eyämizniŋ.

[30]Anïŋ üčündür siziŋ araŋïzga köp χastalar da aruvsuzlar da artïχ alardïrlar, ki ölüptürlär dä.

[31]Zera egär ki (50r/53r) boyumuznu tergäsäχ edi, na sučlu bolmas ediχ.

[32]Da egär ki yarγulansaχ, Eyämizdän ögütlänirbiz, ki bolmagay ki dünyâ bilä sučlu bolgaybiz.

[33]Bundan soŋra, χardašlar, χačan ki bir yerdä yïγïlsaŋïz yemä, biri biriŋizgä tözüŋüz.

[34]A egär ki kimesä ač esä, övinä kensiniŋ yesin, ki bolmagay, sučlu bolmaga yïγïlgaysiz. Evet özgä nemäni, χačan kelsäm, ol čaχta sïmarlagaymen.

Nemič 12

[1]Evet ǰansartïn üčün, χardašlar, klämän, ki biliksiz bolgaysiz.

[2]Bilir misiz, ki χačan guṛk‘čïlar ediŋiz, guṛk‘lar χatïna, tepränmäsiz nečik, barïp kelip ediŋiz.

[3]Anïŋ üčün körgüzürmen sizgä, ki dügül bir

kimesä, ki Ǯžanï bilä Teŋriniŋ sözlägäy, egär aytsa: «Xarγïšlï Jisus», — da kimesä bolmas aytma «Biy» Jisusnu, Ari Ǯžandan bašχa.

[4]Egär ki ülüšläri bašχïšnïŋ bar esä, yoχsa Ǯžan birdir;

[5]egär ki ülüšläri haybatlamaχnïŋ bar esä, yoχsa Biy birdir;

[6]egär ki ülüšläri (51v/54v) oŋarmaχnïŋ bar esä, yoχsa Teŋri birdir, ki oŋarïr barčanï barčasïna.

[7]Evet här birinä bašχa beriliptir belgirtmäχliχi Ǯžannïŋ här biriniŋ faydasïna.

[8]Birinä Ǯžandan beriliptir söz esliliktän, özgägä iš bilmäχliχtän, ol Ǯžandan;

[9]birsinä inam, ol Ǯžan bilä; özgäsinä šnorhk‘ hakimlikkä, ol Ǯžan bilä;

[10]özgäsinä oŋmaχ χuvattan, özgäsinä markareļik, özgäsinä taŋlamaχ ǯžanlarnï, özgäsinä aŋlamaχ tillärni, özgäsinä χaytarmaχ tillärni.

[11]Evet bunï barča oŋarïr ol bir Ǯžan da üläšir här birinä, ne türlü dä kläsä.

[12]Ne türlü ki ten birdir, da gövdäläri köp bar, da barča köp gövdäläri tenniŋ bir tendir, ol türlü K‘risdos ta.

[13]Zera bir Ǯžan bilä biz barčamïz bir tengä mgïrdel bolduχ, egär ǯžuvutlar, egär guŗk‘čïlar, egär χullar, egär azadlar, barčamïz bir Ǯžannï ičtiχ.

[14]Zera ten 1 gövdä dügül, yoχsa köp.

[15]Egär aytsa ayaχ, ki: «Xol dügülmen, anïŋ üčün dügülmen ol tendän», — bolmas, ki anïŋ bilä (51r/54r) bolmagay ol tendän aytmaχï üčün alay?

[16]Da egär ki aytsa χulaχ: «Anïŋ üčün, ki dügülmen köz, dügülmen ol tendän anda», — bolmas, ki anïŋ bilä bolmagay ol tendän?

[17]Egär barčâ ten köz bolsa edi, χayda bolgay edi χulaχ? Ya egär ki barča ten χulaχ bolsa edi, χayda bolur edi burun?

[18]Evet Teŋri χoydï gövdälärni bir-bir här birin alardan tendä, ne türlü ki klädi.

[19]A egär ki bolsa edi barčasï bir seziklik, χayda bolgay edi ten?

[20]Evet gövdälär köptür, da ten bir.

[21]Bolmastïr köz aytmaga χolga, ki: «Keräkmässen maŋa»; yaχom baš — ayaχlarga, ki: «Keräkmässiz maŋa».

[22]Yoχsa artïχ, χaysïlarï ki körünürlär, ki küčsüz bolgaylar gövdälär, keräklidirlär;

[23]da χaysïlarï körünürlär, hečtirlär tendä, alarga artïχ hörmät etärbiz;

[24]da uyat yerimiz bizim daγï artïχ zmirnostlarï bar, da mirnïylarïmïzga bizim nemä keräkmästir. Zera Teŋri bulγattï ya χatïštïrdï tenni da alčaχïna daγï artïχ hörmät berdi,

[25]ki (51v/54v) bolmagay χaršï bolmaχlïχ tendä anda, yoχsa ki alar kendiläri biri birin baχkaylar gövdälär ya sezikliklär.

[26]Egär ki aγrïsa bir χaysï gövdä, aγrïrlar barča gövdälär birgäsinä; da egär sövünsä bir gövdä, sövünürlär barča gövdälär birgäsinä.

[27]Yoχsa siz tenläri K‘risdosnuŋsiz da gövdälär gövdälärindän anïŋ.

[28]Da ne ki χoydï Teŋri yïχövlärgä, budur äväl aŗak‘ellärni, ekinči markareļärni, üčünči vartabedlärni, soŋra χuvatnï, soŋra bašχïšïn saγaytmaχnïŋ, bolušučïlarnï, yürütüčilärni, til aŋlamaχnï, χaytarmaχnï tillärni.

[29]Šahat, barčasï aŗak‘el mi bolgay? Ya barčasï markareļ midir? Ya barčasï vartabed midir? Ya barčasï χuvat mïdïr?

[30]Ya barčasïnda saγaytmaχ bašχïšï mï bar? Ya barčasï tillär mi sözlärlär? Ya barčasï t‘arkmanel mi etär, ki χaytarmaχtïr?

[31]Yoχesä suχlanïŋïz ol bašχïška, ki artïχtïr, evet men daγï artïχ yol körgüziyim.

(52r/55r) **Nemič 13**

[1]Egär tillärin adamlarnïŋ sözläsäm da frištälärniŋ, da sövüküm bolmasa, boldum men nečik yez, ki avaz etär, ya nečik cïmballar [ļmballar], ki avaz etärlär.

[2]Egär ki bolsa markareļikim, da bilsäm barča saγïšlarnï da barča bilmäχlärni, da bolsa barča inamïm, ki bolgaymen taγlarnï yerindän teprätmä, da sövüküm bolmasa, — nemä dügülmen.

[3]Da egär üläššäm barča nemämni yarlïlarga da čïχara bersäm tenimni köydürmä, da sövüküm bolmasa, — nemä fayda etmän.

[4]Sövük uzuneslidir, tatlïlanïr, sövük paχillänmäs, yïγïštïrmas, öktämlänmäs,

[5]harsïzlanmas, izdämäs kensiniŋkin, χozγamas, yaman saγïš etmäs,

[6]egirlikkä sövünmäs, yoχsa sövünür könülükkä;

[7]barčaga baχar, barčaga inanïr, barčaga umsanïr, barčaga tözär.

[8]Sövük heč tüšmäs, egär ki markareļik esä χapanel bolur, egär tillär tïyïlïrlar, egär bilmäχliχlär χapanel bolurlar.

[9]Zera köptän az bilirbiz da köptän az markareļik etärbiz;

(52v/55v) [10]yoχsa χačan kelsä tügällänmäχi, köptän az da χapanel bolsar.

[11]Nečä ki oγlan edim, nečik oγlan sözlär edim, nečik oγlan saγïšlar edim, nečik oγlan saγïnïr edim; yoχsa χačan boldum kiši, oγlanlïχnïŋkin keri saldïm.

[12]Hali köriyirbiz nečik küzgü ötläš, yoχsa ol vaχtta — χaršï turup; hali bilirmen köptän az, yoχsa ol vaχtta bilgäymen, ne türlü ki ol tanïdï meni.

[13]Evet χalïr inam, umsa, sövük — bu üčsü; da ulu bularnïŋ arasïna sövüktür.

Nemič 14

[1]Artïndan barïŋïz sövüknüŋ; da suχlanïŋïz džansartïnlarga artïχ, ki siz dä markarẹlik etkäysiz.

[2]Zera kim ki sözlär tillär, dügül ki adamlar bilä sözlär, yoχsa Teŋri bilä; zera yoχtur kimesä, ki išitkäy, yoχesä dž̲an bilä sözlär saγïšlarnï;

[3]evet kim ki markarẹlik etär, adamlarga sözlär tüzänlikni, da övünmäχni, da tišit etmäχni.

[4]Kim ki sözlär tillär, boyun kendiniŋ tüzär; da kim markarẹlik etär, yïχövnü tüzär.

[5]Klärmen, ki barčaŋïz siz tillär sözlägäysiz; artïχ, ki markarẹlik etkäysiz; zera (53r/56r) artïχtïr markarẹlik etmäχ, ne ki ol, ki tillär sözlär, evet egär ki χaytarsa, ki yïχövnü yasagan etkäy.

[6]Evet hali, χardašlar, egär ki kelsäm siziŋ χatïŋïzga tillär sözlämäχ bilä, ne fayda bolgaymen sizgä, egär ki sözlämäsäm ya belgirtmäχ bilä, ya bilmäχ bilä, ya markarẹlik bilä, ya vartabedliχ bilä?

[7]Ol türlü ne türlü ki näfässiz avaz bergäylär, egär bïrγï, egär saltïr, egär ki nemä tergämäχ sözgä etmäsälär, nečik ayïrgaylar bïrγïnïŋ čalïnmaχïn ya saltïrnïŋ avaz etkänin?

[8]Zera egär ki bulγaχ avaz yebersä bïrγï, kim hadirlängäy čerüvgä?

[9]Egär ki til bilä belgirtmäsäŋiz sözni, nečik aŋlangay söz? Ki bolursiz andan soŋra, nečik yel bilä sözlägäylär.

[10]Zera ol χadar türlü-türlü avazlar dünyâda, da nemä dä yoχ avazsïz [=χuvatsïz].

[11]Evet egär ki bilmäsäm χuvatïn avaznïŋ, bolurmen alarga, kimlär sözläsälär menim bilä, ruznïy, da ol, ki sözlär menim bilä, yat.

[12]Zera küsänčsiz dž̲ansartïnlarga, tüzülmäχi üčün yïχövnüŋ (53v/56v) izdäŋiz, ki daγï artïχ bolgaysiz.

[13]Anïŋ üčün, kim ki sözlär tillär, alγïš etsin, ki t'arkmanel dä etkäy.

[14]Egär ki alγïš etsäm tilim bilä, dž̲anïm alγïš etär, yoχsa emim [=esim] yemišsizdir.

[15]Xaytïp, ne bolgay? Etiy*i*m alγïš dž̲anïm bilä, da etiyim alγïš esim bilä; da saγmos aytïyïm dž̲anïm bilä, saγmos aytïyïm esim bilä dä.

[16]A egär ki bolmasa, egär alγïšlasaŋ dž̲anïŋ bilä, da bolgay anda biliksiz, nečik aytkay seniŋ maχtaganïŋa amenni? Zera ne ki aytïyïrsen, ol bilmästir.

[17]Zera sen yaχšï šükürläniyirsen, yoχsa sïŋarïŋ tüzälmäs.

[18]Šükürlümen Teŋrigä: siziŋ barčâŋïz üčün artïχ tillär bilä sözlärmen;

[19]evet yïχöv ičinä klärmen sözni 5 fikir bilä sözlämä, ki özgälärni dä ögütlägäymen, ne ki köp söz til bilä.

[20]Xardašlar, bolmaŋïz oγlan esiŋiz bilä. Yoχsa yamanlïχtan oγlan boluŋuz, da esiŋiz bilä tügäl boluŋuz.

[21]Zera ọrẹnk'tä dä [*На полях:* Esaji 17] yazgandïr, ki: «Yat til bilä da yat aγïzlar bilä sözlägäymen ol žoγovurt bilä, na alay da išitmisärlär maŋa», — aytïr Biy [Ис 28:11 За то лепечущими устами и на чужом языке будут говорить к этому народу. 28:12 …Но они не хотели слушать].

[22]Alay(54r/57r)sa, til tek belgirtmäχ üčündür dügül inanganlar üčün, yoχsa inamsïzlar üčün; evet markarẹlik dügül inamsïzlar üčün, yoχsa inamlïlar üčün.

[23]A egär ki barča yïγïn kelsä bir yergä, da barčasï tillär sözläsälär, da kirsä anda biliksizlär ya inamsïzlar, aytmaslar mïdïr: ne sandraχlïyïrsiz?

[24]A egär ki barčasï markarẹlik etsälär, da kirsä anda χaysï inamsïz ya biliksiz, azarlanïr barčasïndan da tergälir barčasïndan,

[25]da yapuχu yüräkiniŋ anïŋ belgili bolur, da soŋra tüšüp yüzü üsnä, yerni öpkäy Teŋrigä, da χosdovanel bolgay, ki «Köni, ki Teŋri bar siziŋ araŋïzga!»

[26]Xaytïp, ne bolgay, χardašlar? Xačan bir yerdä yïγïlsaŋïz, här biriŋiz sizdän egär ki saγmos bilgäy, egär vartabedliχ bilgäy, egär belgirtmäχi bolgay, egär tilläri bolgay, egär t'arkmanel etmä bilgäy, barčasïna yasovučï bolgay.

[27]Egär ki tillär kimesä sözläsä, eki bolsun, a egär daγï artïχïna 3, da soŋra birär-birär, da biri χaytargay.

[28]A egär (54v/57v) ki bolmagay, ki χaytargay, kimsä, tïyïlsïnlar yïχövdä, kendi esinä da Teŋri bilä sözläsin.

[29]Evet markarẹlär 2 ya 3 sözläsinlär, da özgälär tergäsinlär.

[30]Yoχesä özgä kimsägä, ki olturgay, belgili bolsun, na burungisi tïyïlsïn.

[31]Zera bolursiz barčaŋïz birär-birär markarẹlik etmä, ki barčasï övrängäylär da barčasï övüngäylär.

[32]zera oγlanlarï da markarẹlärniŋ markarẹlärgä hnazant bolurlar,

[33]zera dügül ki talaštïr Teŋridä, yoχsa eminlik. Ne türlü ki barča yïχövläri arilärniŋ,

[34]χatïnlar barča yïχövlärdä tïyïlsïnlar, zera buyurmas alarga sözlämä, yoχsa hnazant bolma, ne türlü ki ọrẹnk' tä aytïyïr.

[35]A egär ki nemä övränmä kläsälär, övdä kendi erlärindän sorgaylar; zera oχšaššïzdïr χatïn kišigä yïχövdä sözlämägä.

[36]Šahat ki sizdän čïχïptïr Teŋriniŋ sözi? Yaχom yalγïz sizgä mi yetišti?

[37]A egär ki χaysï kensin markarę saγïnsa ya ǰžansartïn, bilsin, ki ne ki yazdïm sizgä, ki Eyämizniŋ sïmarlaganïdïr.

(55r/58r) [38]A egär ki kimesä biliksizlänir esä, biliksizlänsin.

[39]Bundan soŋra, χardašlar, suχlanïŋïz markaręlik etmä, da tillär sözlämäχni tïymaŋïz;

[40]da barča nemäŋiz siziŋ mirnost bilä da yergä bilä bolgay.

Nemič 15

[1]Körgüzürmen sizgä, χardašlär, Awedaranïmnï menim, χaysïn ki awedaranel ettim sizgä, χaysïn ki yöpsündüŋüz dä, χaysïnda ki toχtalïpsiz,

[2]χaysï bilä ki χutulduŋuz, χaysï söz bilä ki awedaranel ettim sizgä, egär ki bar esä sizdä, evet egär ki nemä boš inandïŋïz esä.

[3]Zera men sizgä äväl anï sïmarladïm, χaysïn ki men yöpsündüm, ki K'risdos ta öldi bizim yazïχlarïmïz üčün, Bitikkä körä,

[4]da kömüldü, da turdu da 3-ünči kündä, Bitikkä körä,

[5]da köründü dä Gep'ägä da soŋra 12-gä;

[6]da soŋra köründi artïχ ne ki 500 ǰžandan χardašlarga bir oγurdan, χaysïlarïndan ki köpläri bar buŋar dinčä da χaysïlarï yuχladïlar;

[7]da soŋra köründi Jagopka, soŋra barča aŗak'ellärgä;

(55v/58v) [8]soŋra barčasïndan, nečik ki bir heč bolganga, köründi maŋa da.

[9]Zera men kendimmen alčaχï aŗak'ellärniŋ, ki dügül dä men arzani, ki ündälgäymen aŗak'el, zera sürär edim yïχövün Teŋriniŋ.

[10]Evet bašχïšï bilä Teŋriniŋ men — ne dä esäm; da bašχïšï anïŋ, ki mendädir, boš nemägä bolmadï, yoχesä artïχ alardan barčasïndan χazγandïm; da dügül ki men, yoχsa bašχïšï Teŋriniŋ, ki menim bilädir.

[11]Xaytïp egär ki men, egär ki alar bu türlü k'aroz ettiχ, da siz dä bu türlü inandïŋïz.

[12]A egär ki K'risdos k'arozel bolïyïr esä, ki ölüdän turuptur, nečik aytïrlar χaysïlarï sizdän, ki turmaχ ölülärgä yoχtur?

[13]Egär ki turmaχ ölülärgä yoχ esä, alaysa K'risdos ta turmïyïr da;

[14]egär ki K'risdos turmïyïr esä, boštur k'arozumuz bizim, boštur inamïŋïz da siziŋ.

[15]Da tapulurbiz yalγan tanïχlar Teŋrigä, ki tanïχlïχ berdiχ Teŋri üčün, ki turγuzdu K'risdosnu; turγuzmadï esä, na ölülär dä turmaslar;

[16][da egär ki ölülär turmïyïr esä, na K'risdos ta turmadï;]

[17]da (56r/59r) egär ki K'risdos turmïyïr esä, boštur inamïŋïz siziŋ; da hanuz ol yazïχ ičinäsiz.

[18]Xaytïp, χaysïlarï ki yuχladïlar K'risdoskä, taspoldular.

[19]Šahat, egär ki bu tirlik bilä yalγïz umsanïp esäχ K'risdoska, čaräsizbiz barča adamlardan artïχ.

[20]Yoχsa K'risdos turuptur ölüdän, burungi yemiši yuχlaganlarnïŋ.

[21]Zera adam bilä boldu ölüm, da adam bilä boldu ölüdän turmaχlïχ.

[22]Ne türlü ki Adäm atamïz bilä boldu barčasï ölgän, ol türlü K'risdos bilä barčasï tirildilär,

[23]här biri kendi yergäsi bilä; äväl-burun K'risdos, da soŋra K'risdosnuŋkiläri, kelgäninä anïŋ.

[24]Da soŋra tügällänmäχ, χačan bersä χoluna χanlïχnï Teŋriniŋ da Atanïŋ, χačan χapanel etsä barča buyruχlarnï, da barča ululuχlarnï, da χuvatlarnï.

[25]Zera tiyišlidir aŋar χanlïχ etmä, negä dinčä χoysa barča dušmanlarïn ayaχï tibinä kensiniŋ.

[26]Soŋγugi dušman χapanel bolur — ölüm,

[27]da barča nemäni hnazant etti ayaχï tibinä (56v/59v) anïŋ. Evet χačan aytsa, ki hnazant boluptur aŋar barča, budur ki tek andan bašχa, ki hnazant ettirdi aŋar barčanï.

[28]Da χačan ki hnazant bolsa aŋar barča, ol čaχta kendi Oγul da hnazant bolgay aŋar, ki hnazant ettirdi aŋar barčanï, ki bolgay Teŋri barča barčasïna.

[29]Evet yoχ esä, ne etkäylär kimlär ki mgïrdel bolurlar ölülär üčün? Egär könü esä, ki ölülär turmïsarlar, ne üčün boš mgïrdel bolïyïrlar alar üčün?

[30]Ne üčün biz dä ǰžgnel bolïyïrbiz här sahat?

[31]Da här sahat öliyirbiz: siziŋ maχtanmaχïŋïz üčün ant ičärmen, χardašlar, χaysï ki bar menim Jisus K'risdosta, Biyimizdä bizim.

[32]Čüŋki, adam üčün, kazan urušuna bolup edim Ep'esosta, ne fayda edi maŋa, egär ki ölülär turmas esälär? Yeyiχ, ičiyiχ, zera taŋda ölmälibiz!

[33]Aldanmaŋïz: buzarlar tatlï tarbiyatnï yaman sözlär.

[34]Ayïnïŋïz artarlïχ bilä da yazïχ etmäŋiz; zera, bilikliki Teŋriniŋ χaysïlar(57r/60r)ïnda yoχtur, uyatïŋïz üčün siziŋ aytïyïrmen.

[35]Yoχesä aytsa kimsä: «Nečik tururlar ölülär? Ya χaysï ten bilä kelsärlär?»

[36]Essizsen! Ne ki sačarsen, tirilmästir, negä dinčä ölmäsä.

[37]Da χaysïn ki sačïyïrsen, dügül mi ki tenni, χaysï ki toγmalïdïr, sačarsen yoχsa yalaŋač bürtük, egär ašlïχnïŋ bolsa, egär özgä urluχ;

[38]da Teŋri berir aŋar ten, nečik dä kläsä, da här urluχka kendi tenin.

[39]Dügül ki barča ten bir tendir; özgä tendir adamnïŋ, da özgä tendir d̲žanavarlarnïŋ, özgä tendir učar χušlarnïŋ, da özgä tendir balïχlarnïŋ.

[40]Da tenlär köktägi, da tenlär yerdägi; özgä hörmät köktägilärniŋdir, da özgä hörmät yerdägilärniŋdir.

[41]Özgä hörmät günäšniŋ, da özgä hörmät yulduzlarnïŋ; da yulduz yulduzdan artïχtïr hörmät bilä.

[42]Ol türlü turmaχï da ölülärniŋ: sačïlïr buzulmaχ bilä, da turur buzulmaχtan bašχa;

[43]sačïlïr alčaχlïχ bilä, (57v/60v) da turur hörmät bilä; sačïlïr küčsüzlük bilä, da turur χuvat bilä;

[44]sačïlïr ten näfäsli, da turur ten d̲žanlï. Egär bar esä ten näfäsli, na bardïr d̲žanlï da.

[45]Bu türlü yazgandïr, da boldu kiši burungi, Adäm, tiri näfäsli; ekinči Adäm — d̲žan bilä tirgizüči.

[46]Evet dügül burun d̲žanlï, yoχsa näfäsli, da soŋra d̲žanlï.

[47]Burungi adam yerdän, topraχtan; evet ekinči Adam — Biy köktän.

[48]Ne türlü ki topraχtan, ol türlü bolganlar topraχtan; da ne türlü ki köktägi, ol türlü köktägilär dä.

[49]Da ne türlü ki kiydiχ sürätin topraχtan bolgannïŋ, kiyiyiχ sürätin köktäginiŋ.

[50]Evet bunï aytïrmen χardašlar, ki ten da χan χanlïχïn Teŋriniŋ meŋärmä bolmaslar, da ne buzulmaχlï kečövsüznü meŋärmä bolmas.

[51]Evet bir saγïš [saγïz] sizgä aytïrmen: barčamïz yuχlasarbiz, yoχsa dügül ki barčamïz yäŋirsärbiz

[52]kes-kenetä, köz ačïp yumgïnča, soŋγu bïrγïda; zera bïrγï tartïlsar, da ölülär tursarlar (58r/61r) kečövlüktän, da biz yäŋirsärbiz.

[53]Zera keräk ki bu kečövlü kiygäy kečövsüzlükni da bu ölümlü ki kiygäy ölümsüzlükni.

[54]Yoχsa χačan bu ölümlü kiysä ölümsüzlükni da kečövlü kečövsüzlükni, ol vaχtta bolsar ol söz, ki yazïldï, ki basïldï ölüm yeŋilmäχkä.

[55]Xanï, ölüm, yeŋmäχiŋ seniŋ? Xanï, tamuχ, yaralarïŋ seniŋ?

[56]Yarasï ölümnüŋ yazïχlardïr, da χuvatï yazïχnïŋ oṛenk‘tir.

[57]Yoχesä bašχïšï Teŋriniŋ, ki berdi bizgä yeŋmäχni Eyämiz bizim Jisus K‘risdos ötläš!

[58]Bundan soŋra, sövüklü χardašlarïm, toχtalgan boluŋuz, tepränmäsiz turuŋuz, artïχ boluŋuz išinä Eyämizniŋ här sahat, biliŋiz, ki emgäkiŋiz siziŋ dügüldür boš alnïna Eyämizniŋ.

Nemič 16

[1]Yoχesä saγïšï [=bašχïšï] üčün, ki arilärdän utrudur, ne türlü ki yïχövünä Kaγadaçilärniŋ, ol türlü siz dä etiŋiz.

[2]Här yïχkünlärni här biriŋiz sizdän kendi boyïna χazγansïn, ne ki dä oŋsa, ki bolmagay, ki χačan kelsäm, ol sahatta heseb bolgay.

[3]Yoχsa χačan kelsäm, nečik bir oγurdan taŋ(58v/61v)lasaŋïz, bitik bilä yeberiyim eltmägä bašχïšïŋïznï siziŋ Erusaγemgä.

[4]A egär tiyär esä maŋa da barmaga, menim bilä bargaylar.

[5]Yoχsa keliyim sizgä, χačan ki Magetoniyaga kečsäm; evet χačan yürüsäm Magetovniyada.

[6]Egär keräk bolsa, χalgaymen χatïŋïzga, ya χïšlagaymen, ki siz uzatkaysiz meni, χayda da barmaχnïŋ [=barmalï] bolsam.

[7]Zera kläm*än*dir sizni hali köz-lafa körmägä, umsam bar bir zaman bolma χatïŋïzga, egär Biy buyursa.

[8]Evet hali bolurmen Ep‘esosta Hoki kalustka diyin,

[9]zera ešik ačïlïptïr maŋa ulu da keräkli, dä χaršï bolganlar köptürlär.

[10]Evet χačan kelsä Dimot‘e̤os, baχïŋïz, ki ne türlü χorχusuz bolgay; zera išin Eyämiznïŋ etiyir, ne türlü ki men.

[11]Kimesä anï hečkä körmäsin, da uzatïŋïz anï eminlik bilä, ki kelgäy χatïma, zera baχïyïrmen aŋar χardašlar bilä birgä.

[12]Evet Abo̤γosnuŋ χardašï üčün asrï χoldum anï, ki kelgäy siziŋ χatïŋïzga χardašlar bilä birgä; da hanuz yoχ edi kölnü, ki hali kelgiy edi, (59r/62r) yoχsa kelgäy, χačan bošansa.

[13]Emgäniŋiz, bek boluŋuz inamïŋïzda, čüstläniŋiz, χuvatlanïŋïz.

[14]Barča nemäŋiz siziŋ sövük bilä bolsun.

[15]Xolarmen sizni, χardašlar, bilirsiz övin Sdep‘annïŋ da P‘ordunadanïŋ, χaysïlarï ki yemišläridirlär Ak‘ajeçilärniŋ, da χuluχuna arilärniŋ χoydïlar kendilärin,

[16]ki siz dä hnazant bolgaysiz anïŋkibiklärgä da barčasïna, ki birgä bolušučïdïrlar da emgänüči.

[17]Sövündüm kelgäninä Sdep‘aneanïŋ, da P‘ordunadanïŋ, da Akajigosnuŋ, ki siziŋ eksiklikiŋizni alar tügällädilär,

[18]zera tïndïrdïlar d̲žanïmnï da siziŋ dä. Xaytïp tanïŋïz anïŋkibiklärni.

[19]Oγčojn bersin sizgä yïγövü Asiyalïlarnïŋ; oγčojn köp bergäylär sizgä Biy bilä Agüγas da Bsisga [=Brisgea] birgä övdägiläri bilä yïχövläri bilä kendiläriniŋ.

[20]Oγčojn beriŋiz biri biriŋizgä öpüšmäχ bilä aruvluχ bilä.

[21]Oγčojn bu menim χolumnuŋ Boγosnuŋdur.

[22]Egär ki kimsä sövmäsä Biy Jisusnu, bolsun χarγïšlï, marat'ana [=maran-at'a].

[23]Bašχïšï Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ siziŋ bilä,

(59v/62v) [24]da sövüküm menim siziŋ barčaŋïz bilä Jisus K'risdos*ta*, amęn.

Gorïntaçilärgä yazïldï P'iγibeadan Step'aneadan ötläš, da P'ordunadan, da Ak'ajigostan.

Dun 870.

Bašlarï ekinči bitikiniŋ Gorïnt'açilärniŋ

Barča sözläri bitikniŋ kendi üčündür, da Gorïnt'açilär üčün, da aṛak'ellär üčün, da ol säbäplär üčün kelir ilgäri aytma Teŋriniŋ bašχïšlarï üčün, da yaχšï etmäχ üčün yaχšï eskä körä, da uruščïlar üčün, da rïzγ sövmämäχ üčün, da ǰomart estän yaχšï etmäχ üčün, da yalγan aṛak'ellärniŋ yïγïštïrmaχï üčün.

Šükürlük Teŋriniŋ bolušmaχï üčün, ki ilgäri keltirir soŋγunï baχma.

Sövük üčün alarga χaršï da ayama kensilärin, ki χayγurtmagay, egär ki fayda da esä χayγurtmaχtan, nečik ki ol, χaysïna ki boṛniglik üčün öčäšti da soŋra bošatma buyurdï.

Kensiniŋ Teŋrilik bašχïšï üčün, da keräkli iškä ne üčün ki ilgäri keltirmä aytïr.

(60r/63r) 4. J̌an hörmäti üčün da Teŋrilik hörmäti üčün, ki ọṛeṇk'kä körä.

5. Yänä Teŋrilik hörmäti üčün da yergäli tirliki üčün, ki kendiniŋkilärinä tanïlgay.

6. Tenniŋ muχanatlïχï üčün da anïŋ yalaŋačlanganï üčün, da yänä kiyingäni üčün.

7. Kensiniŋ Teŋrini sövmäχi üčün da χardaš sövmäχi üčün, nečik K'risdoska oχšaš.

8. Yöpsünmäχläri Gorïntaçilärniŋ, hnazantlïχlarï da sövükläri, ki sövündürür edi anï.

Küsänčlikläri bermä arilärgä, ki yarlïlardïr, da hörmätläri alarnïŋ, ki anïŋ üčün kelirlär edi etmä.

Yänä Didosnuŋ aṛak'elliχi üčün da özgä χardašlar üčün χatïndagi.

Aytmaχï kendi emgäki üčün, da küsänčliki üčün, da bašχïš üčün, ki boldu aŋar, da ki tüšmägäylär Gorntaçilär χozγamaχlarïna aydavučïlarnïŋ.

Xaysï ki kensinä hagaragdïr oχšaš bolmaχ alarga.

Azarlamaχ anïŋkibiklärgä kensiniŋ χolunuŋ emgäki üčün, ki Teŋrigä hörmätlidir da aŋar fay-
(60v/63v)da bilä beslänmäχ.

Hadirlänmäχ kensiniŋ kelmäχi üčün alarnïŋ χatïna. *Dun 31.*

Gorïnt'açilärgä ekinči bitik
Nemič 1

[1]Boγos, aṛakäl K'risdosnuŋ Jisusnuŋ erki bilä Teŋriniŋ, da Dimọt'ęos χardašï, yïχövlärinä Teŋriniŋ, ki Gorïntostadïr, arilär bilä barčasï bilä, ki barča povetinädirlär Ak'eajeçi ulusunuŋ.

[2]Bašχïš siziŋ bilä da eminliki Teŋriniŋ da Atamïznïŋ bizim da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

[3]Alγïšlïdïr Teŋri da Atasï Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, Ata šaγavatnïŋ, da Teŋri barča övünmäχniŋ,

[4]ki övündürürlär bizni barča tarlïχïmïzda bizim, ki bolgaybiz biz övündürmä alarnï, ki barča tarlïχlarnïŋ ičinädirlär, övünmäχ bilä, χaysï bilä ki biz övünülüyirbiz Teŋridän!

[5]Zera ne türlü ki arttïlar χïyïnlarï K'risdosnuŋ bizdä, ol türlü K'risdos ötläš artïχ bolgay övünmäχimiz bizim.

[6]Zera (61r/64r) egär ki χayγursaχ, siziŋ övünmäχiŋiz üčün da χutχarïlmaχïŋïz üčün, da egär ki övünsäχ, siziŋ övünmäχiŋiz üčün, ki oŋuptur tözümlük bilä ol χïyïnlarnïŋ, ki biz χïynalïrbiz.

[7]Da umsamïz bizim toχtalgandïr siziŋ üčün. Zera bilirbiz, ki ne türlü ki ülüšlübiz χïyïnlarga, ol türlü övünmäχkä da.

[8]Zera klämän biliksiz bolma sizgä, χardašlar, tarlïχïmïz üčün bizim bolgan Asiyada, zera artïχ küčümüzdän čïχarï aγïrlandïχ aŋar anča, ki umsasïz da bolduχ tirliktän.

[9]Yoχsa boyumuz bilä kendi boyumuzga učun ölümnüŋ prin′at ettiχ, ki bolmagay, ki boyumuzga išangaybiz, yoχsa Teŋrigä, ki turγuzur ölülärni,

[10]ki anïŋkibik ölümdän χutχardï bizni da χutχargay, χaysï ki umsanïpbiz, ki daγïn da χutχargay

[11]bolušluχu bilä alγïšïŋïznïŋ siziŋ bizim üčün, zera köp türlü bašχïšlardan, ki bizdädir, köplär bilä yïγï bolgaylar šükürlüklär bizim üčün.

[12]Zera maχtanmaχïmïz bizim budur (61v/64v) tanïχlïχï esimizniŋ bizim, ki aruvluχ bilä da könülükü bilä Teŋriniŋ, da dügül ten esliliki bilä, yoχsa bašχïšï bilä Teŋriniŋ yürüdüχ dünyâda, evet artïχ χatïŋïzga.

[13]Zera dügül ki nemä özgä türlü yazïyïrbiz sizgä, yoχsa χaysïn ki sarnasaŋïz da bilsäŋiz, zera umsanïrmen, ki soŋγuga dirä bilgäysiz,

[14]ne türlü ki aŋladïŋïz bizgä aznï köptän, zera slavaŋïz siziŋ biz, nečik siz dä bizim, kününä Eyämizniŋ Jisus K'risdosnuŋ.

[15]Da buŋar išanïp klädim siziŋ χatïŋïzga barma, ki siz ekinči bašχïš yöpsüngäysiz,

[16]da sizdän barma Magetoniyaga, da yänä Magetoniyadan kelmä sizgä; da sizdän uzatïlma Ǯuvutluχka.

[17]Evet χačan ki bunï saγïš ettim, šahat ki nemä yeŋillik bilä kettim? Ya ne ki saγïš etiyirmen, ten sartïn mï saγïš etiyirmen, yoχsa ki bolgay menim stronamdan «evet, evet» da «yoχ, yoχ»?

[18]Inamlïdïr Teŋri, ki sözümüz bizim, ki sizgä yetišti, dügüldür «evet» da «dügül».

[19]Zera Oγlu Teŋriniŋ Jisus (62r/65r) K'ridos, ki sizgä bizdän ötläš k'arozel boldu, menim bilä, da Süγuanos bilä, da Dimot'ej bilä, bolmadï «evet» da «dügül»; yoχsa «evet» andan boldu,—

[20]zi orčap', zera ne χadar sövünčlüki Teŋriniŋ bar, anda — «evet». Anïŋ üčün dä anïŋ — «bolsun», bizim bilä, hörmätinä Teŋriniŋ.

[21]Yoχsa kim ki toχtattï bizni siziŋ bilä birgä K'risdosta da pomazat etti bizni, Teŋridir,

[22]ki möhürlädi dä bizni da berdi inam ötläš Ǯanïn yüräkimizgä bizim.

[23]Yoχsa men tanïχ Teŋrini keltirimen boyuma menim, ki ayamaχ üčün sizni daγï kelmädim Goïntoska,

[24]zera dügül ki, buyruχ etiyirmen sizgä inamïmïz bilä; yoχsa bolušučïmen bašχïšïŋïzga siziŋ, zera inam bilä toχtalgansiz.

Nemič 2

[1]Evet bunï da alay taŋladïm, ki bolmagay, ki ekinči χayγu bilä kelgäymen sizgä.

[2]Zera egär ki men χayγurtsam sizni, da kim bolgay, ki sövündürgäy meni? Tek alar, ki χayγulu boldular mendän.

[3]Da bunï ki yazdïm, ki bolmagay, ki χačan kelsäm, χayγu nemä terpit etkäymen, χaysï ki tiyiš-(62v/65v)lidir maŋa färâh bolma: umsanïpmen sizgä barčaŋïzga, zera menim färâhlikim siziŋ barčaŋïznïŋdïr.

[4]Zera köp prihodadan da tarlïχïndan yüräkniŋ yazdïm sizgä köp yaš bilä, dügül ki χayγurgaysiz, yoχsa ki sövükümni bilgäysiz, χaysï bar artïχ sizgä utru.

[5]A egär ki χaysï χayγurttu esä, dügül ki meni χayγurttu, yoχsa köptän az, — ki bolmagay aγïrlangaymen, — barčaŋïzga sizgä.

[6]Köptür anïŋkibikkä ol baduhas, ki köptän andadïr,

[7]bundan soŋra aŋar χaršï baγïšlama sizgä aŋar da övündürmä, ki bolmagay, artïχsï χayγudan boγulgay anïŋkibik.

[8]Anïŋ üčün χolarmen sizdän toχtatma anda sövüknü.

[9]Anïŋ üčün dä yazdïm, ki ölčövüŋüznü siziŋ algaymen, ki barčasïna hnazand bolgaysiz.

[10]Zera egär kimesägä baγïšlasaŋïz, men dä, zera egär ki men dä egär ki baγïšlasam, ne ki dä baγïšlasam siziŋ üčün K'risdoska utru,

[11]ki bolmagay ki ziyan körgäysiz eski dušmandan, zera dügülbiz (63r/66r) biliksiz saγïšlarïna anïŋ.

[12]Yoχsa χačan ki yettim men Dravataga awedaranïna K'risdosnuŋ, da ešik ačïχ edi maŋa Biygä,

[13]bermädim tïnčlïχ ǯanïma menim, zera tapmadïm anda men Didosnu χardašïmnï menim; yoχsa hražel bolup alardan, bardïm Magetoniyaga.

[14]Yoχsa Teŋriniŋ bašχïšï, ki barčasïna slavicca bolur K'risdoska Jisuska da isi bilmäχliχniŋ kensiniŋ belgili etär bizdän ötläš här yerdä.

[15]Zera yaχšï tahimli islibiz K'risdosnuŋ alnïna Teŋriniŋ arasïna χutχarïlganlarnïŋ da arasïna taspolganlarnïŋ;

[16]χaysïlarïna is ölümdän ölümgä, da χaysïlarïna is tiri bolmaχtan tirlikkä. Da buŋar χaršï kim tügäl bolgay?

[17]Zera dügülbiz nečik özgälär, ki satučï bolurlar sözin Teŋriniŋ, yoχsa nečik toχtalmaχtan, yoχsa nečik Teŋridän, alnïna Teŋriniŋ, K'risdoska sözlärbiz.

Nemič 3

[1]Bašlalïχ bundan soŋra ekinči boylarïmïznï sunmaga? Egär ki keräkmäs esä dä bizgä, nečik öz(63v/66v)gälärgä, bitiklär sunulmaχtan sizgä ya sizdän?

[2]Yoχsa bitiklärimiz bizim sizsiz, yazïlgan yüräkimizgä bizim, bildirgän da sarnalgan barča adamlardan;

[3]belgili bolganlar, ki bitiklärisiz K'risdosnuŋ, hörmätlängän sizdän, da yazïlgan dügül tanak' bilä, yoχsa Ǯan bilä tiri Teŋriniŋ, dügül ki taš pinagęrt üsnä, yoχsa pinagęrti üsnä yüräkniŋ tendän.

[4]Bir umsamïz bu türlü bar K'risdos ötläš Teŋrigä,

[5]ki dügülbiz tügäl, ki bolgaybiz nemä saγïš etmä kendi boyumuz bilä kendimizdän, yoχsa tügällikimiz bizim Teŋridändir,

[6]ki yetkinčä bolma etti bizni χuluχčï bolmaga Yäŋi Tästïmentkä ya Bitiklärgä, dügül yazov bilä, yoχsa ǯan bilä, zera yazov öldürür, da ǯan tirgizir.

[7]Zera egär ki χuluχu ölümnüŋ yazov bilä, yazgan taš pinagęrt üsnä, boldu hörmät bilä, ki bol-

magaylar baχma oγlanlarï Israjelniŋ yüzünä Movsẹsniŋ hörmäti üčün yüzünüŋ anïŋ, (64r/67r) χaysï ki χapanel bolmalï edi,—

[8]na χadar daγï artïχ χuluχu ǰannïŋ bolgay hörmät bilä?

[9]Zera egär ki χuluχu borčlu ya sučlu bolmaχnïŋ hörmät bilä edi, ne χadar daγï artïχ χuluχu könülüknüŋ hörmät bilädir.

[10]Zera dügül ki hörmätlänir, hörmätlängäy bu ülüštä artïχlïχï üčün hörmätniŋ.

[11]Zera ol, ki χapanel bolmalï edi, hörmät bilä edi, ne χadar daγï artïχ, ki χalmalïdïr, hörmätli bolgay.

[12]Da χaytïp ki bar bunuŋki umsamïz, köp ačïχlïχ bilä yüriyiχ,

[13]da düg*ül* nečik Movsẹs, yapar edi yüzü üsnä kensiniŋ, ki baχmamaχï üčün Israjel oγlanlarïnïŋ, ki soŋγuda χapanel bolmalï edi.

[14]Yoχsa soχraydï esläri alarnïŋ, zera bu zämanägä dirä ol yapov salïngandïr üsnä Eski Töräniŋ bitikläriniŋ, da kötürülmäs, zera K‘risdos ötläš χapanel bolmalï edi.

[15]Yoχsa bügüngä dirä, χačan sarnasalar Movsẹsni, ol yapov bar yüräkläriniŋ üsnä alarnïŋ;

[16]yoχsa χačan (64v/67v) χaytsalar Biygä, ol čaχta kötürülgäy yapov.

[17]Zera Biy J̌andïr; χayda J̌anï Eyämizniŋdir, anda azad bolmaχlïχtïr.

[18]Evet bizgä barčamïzga ačïχ yüz bilä hörmätin Eyämizniŋ, nečik küzgü ötläš, körüp, ol sürätkä oχšaš yäŋiribiz hörmättän hörmätkä, nečik Eyämizniŋ J̌anïna.

Nemič 4

[1]Anïŋ üčün bar bizdä bu χuluχ, ne türlü ki taptïχ yarlïγamaχ da aγïrlanmaq;

[2]biz yoχsa hražarel bolduχ yapuχ uyattan, ki yürümägäybiz ustatlïχ bilä da aldamagaybiz sözün Teŋriniŋ, yoχsa belgirtmäχ bilä könülüktän sunalïχ boyumuznu bizim barča eslärinä adamlarnïŋ alnïna Teŋriniŋ.

[3]A egär ki bolsa daγï yapuχ awedaranïmïz bizim, na taspolganlarnïŋ arasïnadïr yapuχ,

[4]χaysïlarïnïŋ ki Teŋri bu dünyâda soχrayttï yüräklärin inamsïzlarnïŋ, ki yarïχ etmägäy alarga yarïχï awedarannïŋ hörmätiniŋ K‘risdosnuŋ, ki sürätidir körümsüz Teŋriniŋ.

[5]Zera düg(65r/68r)ül ki boylarïmïznï k‘aroz beriyirbiz, yoχsa K‘risdosnu Jisusnu, Biyimizni bizim; da bizni [=biz] — χullar sizgä K‘risdos üčün,

[6]zera [*На полях:* Esaji 16] Teŋri ki ayttï, χaraŋγuda ki yarïχ bolgay [Быт 1:3 И сказал Бог: да будет свет. Ис 60:2 Ибо вот, тьма покроет землю, и мрак – народы; а над тобою воссияет Господь], χaysï ki yarïχ etti yüräkimizgä bizim yarïχlïχïn biliklikniŋ hörmätiniŋ Teŋriniŋ utrusuna Jisus K‘risdosnuŋ.

[7]Bundan soŋra bu χazna bizdä bar čölmäktän saγït ičinä, ki artïχlïχï χuvatnïŋ bolgay Teŋridän da dügül bizdän.

[8]Barčasïndan indžinip, yoχsa eksilmädiχ; küsänč bolduχ, yoχsa darajgusel bolmadïχ;

[9]sürüldüχ, yoχsa salïnmadïχ; χïynaldïχ, yoχsa taspolmadïχ.

[10]Här sahat ölümün Jisusnuŋ tenimiz bilä bizim terpit etiyiχ, ki tirliki dä Jisusnuŋ tenimizdä bizim belgirgäy.

[11]Zera tïyγïsïz biz, ki tiribiz, ölümgä čïχara beriyirbiz Jisus üčün, ki tirliki dä Jisusnuŋ belgili bolgaylar ölümlü tenimizdä bizim.

[12]bundan soŋra ölüm bizgä χuvatlanïr, da tirlik sizgä.

[Колофон]

Biy Jisus K‘risdos, yarlïγa bunï yazganga da yazdïrganga.

(65v/68v) [13]Xaytïp bar bizdä ol ǰanï inamnïŋ, ne türlü ki [*На полях:* 115 saγmosta] yazgandïr: inandïm, anïŋ üčün sözlädim [Пс 116:10 Я веровал, и потому говорил]; da biz inanïrbiz, anïŋ üčün sözlärbiz dä.

[14]Bunï bilirbiz, ki kim ki turγuzdu Jisusnu, ki bizni dä Jisus bilä turγuzur da χaršï turγuzsar siziŋ bilä birgä.

[15]Zera barča nemä siziŋ üčündür, zera bašχïš yïγï boldu köplärdän šükürlüktän anda artïχlangay hörmätinä Teŋriniŋ.

[16]Anïŋ üčün aγïrlanmasbiz dä; yoχesä egär ki čïχarïgi adamïmïz bizim buzulsa, na ičkärigi yäŋirir kün-kündän.

[17]Zera bir zaman yïγï-yïγï yeŋil tarlïχïmïz bizim meŋilik ululuχnuŋ artïχlïχïn hörmätniŋ etär bizgä,

[18]zera bilmäsbiz körüngänlärni, yoχsa körünmägänlärni; zera körüngänlär bir zamandïrlar, da körümsüzlär meŋiliktirlär.

Nemič 5

[1]Zera bilirbiz, ki yerdägi daǰar tüzülgän, ki tenimizdir, buzulsar tüzövümüz, Teŋridän bardïr daǰar, χolsuz (66r/69r) yasagan, meŋilik, köktä.

[2]Da buŋar töziyirbiz, zera köktä turmaχnï küsänčbiz kiymägä;

[3]tek ki χačan kiysäχ, yalaŋač tapulmagaybiz.

[4]Zera ki bu öv ičinä biz turïyïrbiz, aγïrlanïp, ki klämäsbiz češinmä, yoχsa anï bunuŋ üsnä kiymä, ki yapulgay ölümlü tirliktän anda.

[5]Yoχsa ki oŋarïr bizgä bunï, Teŋridir, ki berdi bizgä inam ötläš J̌annï.

[6]Xaytïp ačïχmen här sahat; da bilirbiz, ki ne χadar kečiksäχ ten ičinä bunda, yatlanïrbiz Eyämizdän,—

[7]zera inam bilä yüriyirbiz ya barïbiz, da dügül domniman′a bilä,—

[8]yoχesä prespešnïybiz da daγï artïχ biyänipbiz čïχmaga tenimizdän bunda da kirmä alnïna Teŋriniŋ.

[9]Anïŋ üčün köplänirbiz dä, zera egär ki kečiksäχ, ya egär ki čïχsaχ, biyänčlä da keräkli bolgaybiz aŋar;

[10]zera barčamïzga bizgä χaršï turmaχ bar alnïna yarγusunuŋ K‘risdosnuŋ, ki yöpsüngäy här biri, kendi teni bilä ne ki χïlïndï (66v/69v) äväldän, egär yaχšï, egär yaman.

[11]Evet χorχusun Eyämizniŋ bilip, ölčövün adamnïŋ mï nemä esin biyändiribiz, hälbät, alnïna Teŋriniŋ belgirsärbiz; evet men umsanïpmen, ki siziŋ dä esiŋizgä belgili bolgay.

[12]Dügül ki ekinči sizgä boyumuznu sunïyïrbiz, yoχsa säbäp beriyirbiz sizgä maχtanma bizim üčün, ki bolgaysiz dä alarga χaršï, ki köz-lafa maχtanïrlar, da dügül yüräk bilä.

[13]Zera egär ki yaŋïldïχ esä nemä, ol — Teŋrigä; a egär ki sekinlänsäχ, ol — siziŋdir.

[14]Zera sövüki K‘risdosnuŋ keltirir bizni tergämä bunï: zera egär ki biri barčasï üčün öldi esä, na alaysa barčasï ölüp edilär.

[15]Da barčasï üčün öldi, zera χaysïlarï ki tiri bolgay edilär, bolmagay edilär kendilärinä tiri, yoχesä aŋar, ki alar üčün öldi da turdu.

[16]Bundan soŋra kimsäni bilmäsbiz ten bilä; zera egär ki bilir esäχ dä ten bilä K‘risdosnu, yoχesä dügül ki yänä ol türlü bilirbiz.

[17]Šahat, ki K‘risdosta nemä, yäŋi etmäχ mi bol(67r/70r)gay; zera eski kečti, da hali yäŋi boldu.

[18]Yoχsa barča nemä Teŋridän, ki barïštïrdï bizni kendi bilä K‘risdos ötläš da berdi bizgä χuluχun barïšmaχnïŋ,

[19]da zera ki Teŋri edi K‘risdos bilä, barïštïrmaga dünyâni kendi bilä, da ki saγïšlamagay alarga yazïχlarïn kendiläriniŋ, da berdi bizgä sözün barïšmaχnïŋ.

[20]Da χaytïp, K‘risdos üčün elčiliktäbiz, nečik Teŋridän pareχosluχumuz bilä bizim; χolarbiz K‘risdos üčün: barïšïŋïz Teŋri bilä.

[21]Zera ol, ki bilmäs edi yazïχnï, bizim üčün yazïχ etti, ki biz bolgaybiz anïŋ bilä artarlïχïna Teŋriniŋ.

Nemič 6

[1]Etučibiz siziŋ bilä, da χolarbiz, ki boš yöpsünmägäysiz bašχïšïn Teŋriniŋ.

[2]Zera [*На полях:* Esaji 19]: «Zamanïna yöpsünmäχniŋ, — aytïr,— išittim saŋa da kününä χutχarmaχnïŋ boluštum saŋa» [Ис 49:8 во время благоприятное Я услышал Тебя, и в день спасения помог Тебе]. Ošta zämanä yöpsünövlü, ošta künü χutχarïlmaχnïŋ.

[3]Bir nemä bilä dä pričina χoymaŋïz, ki bolmagay nemä zadasï χuluχnuŋ,

[4]yoχsa barča(67v/70v)ga sunuŋuz boyuŋuznu siziŋ, nečik χuluχčïlarï Teŋriniŋ, köp tözümlük bilä tarlïχta, prihodalarda, χïyïnlarda,

[5]tayaχlanmaχta, zïndanda, zburen′ada, emgäklärdä, Teŋriniŋ χuluχlarïnda, oručlarda,

[6]aruvluχta, bilmäχliχtä, uzuneslilіktä, tatlïlïχta, Ari Ḏžanda, sövüktä ustatlïχtan bašχa,

[7]köni sözlärdä, χuvatïna Teŋriniŋ, yaraγï üčün artarlïχnïŋ, ki oŋdan da soŋdandïr,

[8]hörmät bilä da uyat bilä, ögmäχ bilä da azarlamaχ bilä; nečik bularγïlar, da könilär;

[9]nečik tanïmaganlar, da tanïganlar; nečik ölümlülär, da ošta tiribiz; nečik ögütlägänlär, da ölümgä borčlu etilmägänlär;

[10]nečik χayγurganlar, da här kez färâhbiz; nečik yarlïlar, da köplärni ululatïyïrbiz; nečik nemämiz yoχ, da barča nemämiz bar.

[11]Aγzïlarïmïz [=Aγïzlarïmïz] bizim ačïχtïr sizgä χaršï, Gorntaçilär, da yüräkimiz bizim češilgän.

[12]Heč (68r/71r) nemä ïnḏžïnmassiz bizdän; yoχesä, egär ki sövükünüzdän siziŋ, ïnḏžïngaysiz.

[13]Xaytïp tölövnü, — nečik oγlanlarïm bilä bolgay menim, — češiliŋiz siz dä.

[14]Da bolmaŋïz χošulgan dinsizlärgä, zera ne ülüši bar könülüknüŋ töräsizlik bilä? Ya ne barabarlïχï bar yarïχnïŋ χaraŋγuluχ bilä?

[15]Ya ne birliki bar K‘risdosnuŋ Pęliar bilä? Ya ne ülüši bar inamlïnïŋ inamsïz bilä?

[16]Ya ne oχšâšliki bar daḏžarïnïŋ Teŋriniŋ guṛk‘ övläri bilä? Evet siz daḏžarï Teŋriniŋsiz tiriniŋ, ne türlü ki [*На полях:* Eremia 1] ayttï Teŋri, ki: «Turgaymen alarda da yürügäymen alarda; da bolgaymen alarga Teŋri, da alar bolgaylar menim žoγovurtum» [Исх 29:45 и буду обитать среди сынов Израилевых, и буду им Богом; Лев 26:12 и буду ходить среди вас и буду вашим Богом, а вы будете Моим народом].

[17]«Anïŋ üčün čïχïŋïz aralarïndan alarnïŋ, da yuvuχlanmaŋïz,— aytïyïr Biy,— murdarlarga, da ayïrïlïŋïz; da men yöpsüniyim sizni [*На полях:* Esaji 20].

[18]Da men bolïyïm sizgä Ata, da siz boluŋuz maŋa oγlanlar da χïzlar»,— aytïyïr Biy barïnï tutučï [Ис 52:11 Идите, идите, выходите оттуда;

не касайтесь нечистого; выходите из среды его, очистите себя, носящие сосуды Господни! Иер 31:9 Они пошли со слезами, а Я поведу их с утешением; поведу их близ потоков вод дорогою ровною, на которой не споткнутся; ибо Я – отец Израилю, и Ефрем – первенец Мой. 2Цар 7:14 Я буду ему отцом, и он будет Мне сыном].

Nemič 7

[1]Na χačan ki bu sövünčlükümüz bar, sövüklülärim, arïtïyïχ boyumuznï (68v/71v) barča murdarlïχtan tenniŋ da ǰžanniŋ, tügälliyiχ aruvluχnu χorχusu bilä Teŋriniŋ.

[2]Eltiŋiz bizgä. Zera kimesägä yazïχ etmädiχ, kimesäni buzmadïχ, kimesäni zrgel etmädiχ.

[3]Dügül ki nemä borčlu bolmaχ üčün aytïyïrmen; zera äväldän dä ayttïm, ki bizim yüräkimizdäsiz: tirilmä da ölmä — siziŋ biläbiz.

[4]Köp prespešnostum bar menim sizgä, köp slavadïr maŋa siziŋ üčün; tolumen övünmäχ bilä, artïpmen färâhlik bilä — barča tarlïχïmïzda bizim.

[5]Zera χačan ki yettiχ biz Magetoniyaga, da heč bir nemä bilä tïnčlïχ tapulmadï tenimizgä bizim, yoχsa barčadan ïnčïndïχ, zera čïχartïn — talaš, da ičkärtin — zburen′a.

[6]Yoχsa, kim ki övündürür χonarhlarnï, övündürdü bizni Teŋri kelmäχi bilä Didosnuŋ,

[7]dügül yalγïz kelmäχi bilä anïŋ, yoχsa övünmäχtän dä, ki övündü ol sizdän, aytkanï bilä bizgä prihodaŋïznï siziŋ, yïγ(69r/72r)lamaχïŋïznï siziŋ, nenavistiŋizni siziŋ menim üčün, ki artïχ färâh boldum men.

[8]Zera egär ki χayγurttum esä dä sizni bitik bilä, pošuman bolman, egär ki pošuman da bolsam edi; zera köriyirmen, ki ol bitik, ki az zaman χayγurttu sizni.

[9]Xaytïp färâhmen, dügül anïŋ üčün, ki χayγurgaysiz, yoχsa ki pošumanlïχka χayγurgaysiz, zera χayγurduŋuz siz Teŋrilik sartïn, ki bir nemä bilä dä zrgel bolmagaysiz bizdän.

[10]Zera ne ki Teŋrilik sartïn χayγurmaχtïr pokuta, χutχarïlmaχka pošumanlïχsïz etär, evet dünyâ χayγurmaχï ölüm etär.

[11]Xaytïp, ol, ki Teŋrilik sartïn χayγurduŋuz, ne χadar keräkli nemä etti sizdä, ya χoltχa, ya öčäšmäχ, ya χorχu, ya tarlïχ, ya nenavist, ya öč almaχlïχ! Zera barčaga sunduŋuz boyuŋuznu siziŋ aruv bolmaga bu nemädä.

[12]Na egär ki yazdïm esä dä men sizgä, dügül anïŋ üčün, kim ki zrgel etti, (69v/72v) da ne anïŋ üčün dä dügül, kim ki zrgel boldu, yoχsa ki belgili bolmaχ üčün keräkiŋiz siziŋ, ki bizim üčün siziŋ χatïŋïzga alnïna Teŋriniŋ.

[13]Anïŋ üčün üvünüpbiz üsnä bizim üvünmäχimizniŋ; daγï artïχ sövündüχ övünmäχi üčün Didosnuŋ, zera tïnïp edi ǰžanï anïŋ sizdän barčaŋïzdan.

[14]Zera ne ki dä maχtadïm esä anïŋ χatïna siziŋ üčün, uyalmadïm, yoχsa ne türlü ki barčanï könülük bilä sözlädiχ siziŋ bilä, ol türlü maχtanmaχïm da bizim Didoska köni boldïlar;

[15]na šaγavatï da anïŋ artïχ bar sizdä, zera aŋdïrïr edi bizgä barčaŋïznïŋ siziŋ hnazantlïχïŋïznï, ki ne türlü χorχu bilä da titrämäχ bilä yöpsündüŋüz anï.

[16]Da χaytïp färâhmen, ki barčaga ačïχmen sizgä.

Nemič, fr*ang* 8

[1]Körgüzürmen sizgä, χardašlar, bašχïšïn Teŋriniŋ, χaysï ki beriliptir yïχövünä Magetonaçilärniŋ,

(70r/73r) [2]zera ulu köplüχü bilä tarlïχnïŋ artïχ sövünmäχin alarnïŋ; da aγïr miskinlikin alarnïŋ, ki artïχ boldu ululuχka ǰžomartlïχlarïndan alarnïŋ.

[3]zera küčlärinä alarnïŋ tanïχmen, da artïχ küčlärindän kendi erkläri bilä;

[4]köp χoltχa bilä χolarlar edi bašχïšnï χuluχka, ki arilärgädir, bermä bizgä;

[5]dügül ki ol χadar, ne χadar ki umsanïr ediχ, yoχsa boylarïn da daγï berdilär, äväl Eyämizgä, da soŋra bizgä, erki bilä Teŋriniŋ;

[6]χolma Didosnu, ki ne türlü ki bašladï äväldän, ol türlü ki tügällägäy dä sizgä bu bašχïšnï.

[7]Yoχsa ne türlü ki barčasïndan artïχ siz inamïŋïz bilä, da sözüŋüz bilä, da bilmäχiŋiz bilä, da barča ǰžâhtlikiŋiz bilä, da ne ki bizdän sizgä sövük bar, ki buŋar da daγï bu bašχïška artïχ bolgaysiz.

[8]Dügül ki buyruχ bermäχ kibik aytïyïrmen, yoχsa özgälärniŋ ǰžâhtliki üčün (70v/73v) da siziŋ sövüküŋüz üčün eslilikiŋizni sïnïyïrmen.

[9]Zera bilirbiz bašχïšlarïn Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, ki siziŋ üčün miskin boldu, χaysï ki χoǰža edi, ki siz anïŋ yarlïlïχï bilä ululangaysiz.

[10]Da bir ögüt buŋar körä berimen, ki ol da faydagadïr sizgä, zera dügül ki yalγïz etmäχni, yoχsa klämäχni dä, ki äväldän bašlapsiz köptändän beri.

[11]Evet etmäχni dä ki tügällägäysiz, zera ne türlü ki küsänčlik erktändir, ol türlü etmäχ barlïχtan.

[12]Zera egär ki küsänčlikimiz alnïmïzda bar esä, barlïχka körä yöpsünövlüdür, da dügül ki yoχluχka körä.

[13]Zera dügül ki özgälärgä tïnčlïχ klärmen, da sizgä tarlïχ, yoχsa barabarlïχ bilä.

[14]Bu zämanädä siziŋ artïχïŋïz alarnïŋ eksiklikinä; ki alarnïŋ da artïχlïχï bolgay siziŋ eksiklikiŋizgä, ki bolgay barabarlïχ;

[15]ne türlü ki [*На полях:* Mïsïrdan čïχmaχ bitikinä 5] yazgandïr, ki: kim köp aldï, artïχ bolmadï; da kim az, eksilmädi [Исх 16:18 и у того, кто собрал много, не было лишнего, и у того, кто мало, не было недостатка].

[16]Evet bašχïšï (71r/74r) Teŋriniŋ, ki saldï ol ǰâhtlikni siziŋ üčün yüräkinä Didosnuŋ,

[17]ki χoltχanï yöpsünüp da ǰâhtlanïp küsänčlik bilä turdu kelmä χatïŋïzga.

[18]Da yeberdiχ birgäsinä χardašnï, χaysïnïŋ ki slavasï awedaranda andadïr barča yïχövlärdä,

[19]da dügül bu χadar yalγïz, yoχsa alγïšlanïp yïχövlärdän anda, yat kibik, bizim bilä boldu bu bašχïšta, ki hörmätläniyirlär bizdän hörmätinä Eyämizniŋ da bizim küsänčlikimizgä,

[20]evet bunï domnimat etär ediχ dä, ki šahat, kimesä nemä zada χoygay bu toχtamaχlïχta, ki hörmätländi bizdän;

[21]zera saγïš etärbiz yaχšïnï dügül ki alnïna Eyämizniŋ yalγïz, yoχ esä allarïna adamlarnïŋ da.

[22]Da yeberdiχ anïŋ bilä χardašïmïznï bizim, χaysï ki sïnadïχ köp nemädä, köp kez bek taptïχ, da daγï artïχ hali bek umsa bilä da ulu sizdä.

[23]Evet egär ki Didos üčün nemä söz bar esä, menim bilä barabardïr da sizgä bolušučï; da egär ki χardašlarïmïz bizim — aṛakʻelläri (71v/74v) yïχövnüŋ da hörmäti Kʻrisdosnuŋ.

[24]Xaytïp ululuχun sövükünǰüznüŋ siziŋ da bizim slavamïznïŋ siziŋ üčün bularda körgüzünǰüz utru barča yïχövlärgä.

Nemič 9

[1]Yoχesä χuluχ üčün, ki arilärgädir, artïχtïr maŋa yazmaga da sizgä,

[2]zera bilirmen küsänčiŋizni siziŋ, χaysï ki siziŋ üčün maχtanïpmen aralarïna Magetonaçilärniŋ, ki Akʻajeçilär köptängi zamandan beri hadirdirlär; da sizgä paχilläniр köplär ilgäri keldilär.

[3]Da yeberdiχ χardašlarnï, ki bolmagay, ki maχtanmaχïmïz bizim, ki siziŋ üčündür, boš bolgay bu ülüštä, yoχsa nečik ki aytïr edim, ki hadir tapulgaysiz,

[4]ki ansïzïm kelsälär bizim bilä Magetonaçilär da tapsalar sizni hadir, «siz» dä, uyalgaybiz, «biz» ki aytmagaybiz, ki siz bu ülüštä maχtanïrsiz.

[5]Xaytïp keräkli taptïχ χolma χardašlarnï, ki ilgärtin kelgäylär χatïŋïzga da ilgärtin hadirlägäylär ilgärtin sïmarlagan alγïšïŋïznï (72r/75r) siziŋ hadir tutmaga bu türlü, ki nečik alγïšnï, da dügül ki nečik akâhlikni.

[6]Zera bunï: kim ki sačsa ayamaχ bilä, ayamaχ bilä čalgay; da kim sačsa ǰomartlïχ bilä, ǰomartlïχ bilä yänä čalgay.

[7]Här biri ne türlü ki suχlansa yüräki bilä, bolmagay čaräsizdän da χayγudan; zera bermäχni ačïχ da ǰomart sövär Teŋri.

[8]Yoχsa bolur Teŋri barčanï arttïrmaga sizgä, ki barčaga här sahat barča yetkinčäni tutma, artkaybiz barča yaχšï etmäχkä,

[9]ne türlü ki [*На полях:* saγmosta 110] yazgandïr: «Sačtï da berdi yarlïlarga, artarlïχï anïŋ χalïr meŋilik» [Пс 112:9 Он расточил, роздал нищим; правда его пребывает во веки].

[10]Yoχsa ol, ki baγïšlar urluχ sačučïlarga da ötmäk yemäχkä, baγïšlagay da köplätkäy sačovlarïŋïznï siznïŋ da östürgäy yemišin artarlïχïŋïznïŋ siziŋ,

[11]barča bilä ululangan barča bölük bilä, χaysï tüzärlär bizim bilä šükürlük Teŋrigä.

[12]Zera χuluχu bu keräkniŋ dügül ki yalγïz toldurma eksikliklärin arilärniŋdir, yoχsa arttïrma da köplüχ (72v/75v) bilä šükürlükün Teŋriniŋ;

[13]yïγïnï bilä bu χuluχnuŋ haybatlama Teŋrini üsnä hnazantlïχ bilä tapunmaχïŋïznï siziŋ Awedaranïna Kʻrisdosnuŋ da bolluχ bilä ülüšlü bolmaχ bilä alarga da barčanïŋ da alarnïŋ,

[14]da alγïšï siziŋ üčün, zera küsänčlidirlär bizgä, artïχ bašχïšï üčün Teŋriniŋ, ki bizdädir.

[15]Yoχsa bašχïšï Teŋriniŋ üsnä aytovsuz baγïšlamaχïnïŋ anïŋ!

Nemič 10

[1]Evet men kendim, Boγos, χolarmen sizdän ivašlik bilä da hnazantlïχï bilä Kʻrisdosnuŋ, ki χaršï sizgä nečik bir čaräsizmen araŋïzga siziŋ, evet yïraχtan prešpešnïymen sizgä,

[2]χolarmen, ki bolmagay, yuvuχtan da ačïlgaymen prešpesicca bolup, ki saγïnïlgaymen, harsïzlangan kibik, üstlärinä χaysïlarnïŋ, ki saγïnïrlar bizim üčün, ki ten sartïn yüriyirbiz.

[3]Zera egär ki ten bilä dä yürür esäχ, dügül ki službamïz ten sartïn bolgay.

[4]Zera yaraγï (73r/76r) službamïznïŋ bizim dügüldür tenli, yoχsa χuvatlï Teŋridän buzmaga berkliklärni; saγïšlarnï buzarbiz

[5]da barča biyiklikni öktämlängän üsnä biliklikiniŋ Teŋriniŋ, da yäsir etärbiz barča esni hnazantlïχïna Kʻrisdosnuŋ,

[6]da hadirbiz [hadibarbiz] izdämä öč barča hnazan*t* bolmamaχlardan, χačan ki siziŋ dä hnazantlïχïŋïz tügällänsä.

[7]Här birin yüzündän baχïŋïz, ki χaysï ki smile boy bolgay, ki Kʻrisdoska bolgay, bunï saγïš etkäy, χaytïp esinä kensiniŋ, ki ne türlü ki ol Kʻrisdosnuŋdur, ol türlü biz dä.

[8]Zera egär ki daγï artïχ ta maχtansam bizim

buyruχumuz üčün, χaysïn ki berdi bizgä Biy yasamaχka, da dügül buzmaχka sizni, nemä uyalmandïr.

[9]Ki saγïnïlmagaymen, ki sizgä nemä χorχu bergän bolgaymen bitikim bilä.

[10]Aytkaylar mï, ki: «Bitikläriŋ aγïrdïrlar da küčlü, evet körümü teniŋniŋ küčsüz da sözüŋ heč etilgän»,—

[11]bunï saγïš etsin anïŋki, ki ne türlübiz sözüm(73v/76v)üz bilä bitikimizniŋ yïraχtïn, ol türlü yuvuχtun faydamïz bilä.

[12]Zera smit etmäsbiz ölčmä da barabarlatma boyumuznu bizim, χaysïlarïna ki boylarïn kensilärïniŋ sizgä sunïyïrlar: yoχsa boylarï bilä boylarïn, boylarïn ölčärlär da ölčkändä boylarï bilä boylarïn almaslar eslärinä.

[13]Yoχsa biz dügül ki ölčövsüz nemä bilä maχtanalïχ, yoχsa ölčövünä körä ganunk'nuŋ, χaysïn ki üläšti bizgä Teŋri ölčöv bilä — yetišmä sizgä dirä.

[14]Dügül ki nemä yetiškän bolmadïχ sizgä da ilgäri čïχarma boyumuznï klärbiz, zera χačan ki sizgä yetištiχ Awedaranï bilä K'risdosnuŋ.

[15]Da dügül ki ölčövsüz nemägä maχtanïrbiz yat emgäk bilä, evet bir umsamïz bar artmaχïna inamïŋïznïŋ siziŋ, yänä sizdä ululanma ganonk'umuzga körä bizim artïχlïχka,

[16]da biyik sizdän awedaranel etmä, dügül yat ganonk' bilä, hadir nemä bilä maχtanma.

[17]Zera kimlär ki maχt(74r/77r)anïrlar, Biy bilä maχtansïn.

[18]Zera dügül ki kim boyun kensiniŋ sunar, oldur taŋlama, yoχsa χaysïn ki Biy sunar ilgäri.

Nemič 11

[1]Daγï igi edi, ki azgïna töziy ediŋiz menim dä harsïzlïχïma! Yoχesä tözüŋüz.

[2]Da paχillätirmen sizni paχillikinä Teŋriniŋ, ki sözlägäymen sizni bir ergä, nečik bir aruv gojsnï χaršï turγuzma K'risdoska.

[3]Evet χorχarmen, ki ansïzïm, nečik yïlan, ki Ewanï aldadï ustatlïχï bilä kensiniŋ, buzulmagay esiŋiz siziŋ birköŋüllüχtän, ki K'risdoska bar.

[4]Zera egär ki kelmäli bolgay edi, özgä K'risdos da k'aroz bergäy edi, χaysïn ki biz k'aroz bermädiχ, ya yat ǰan algïy ediŋiz, χaysïn ki almïyïrsiz, ya awedaran yat, χaysïn ki yöpsünmädiŋiz, yaχšï baχkay ediŋiz alarga.

[5]Evet men bulay saγïnïrmen, ki heč nemä bilä eksik dügülbiz, ne ki yaχšï aṛak'ellär:

[6]egär ki essiz dä bolsam sözüm bilä, yoχsa dügül biliklikim bilä. Hälbät, barčasïna belgirdiχ boyumuz bilä barčaŋïzga sizgä.

[7]A egär ki nemä ziyan ettim mi, ki (74v/77v) boyumnï ašaχlattïm, da ol anïŋ üčün, ki siz biyiklängäysiz, zera muft Awedaranïn Teŋriniŋ awedaranel ettim sizgä?

[8]Özgä yïχövlärni yïrttïm, alïp azïχ siziŋ χuluχuŋuzga; da χačan keldim sizgä, egär ki nemä eksildi dä esä, kimsäni sizdän aγïrlatmadïm,

[9]zera eksiklikimni tügällädilär χardašlar, kelgänlär Magetoniyadan; da barčaga aγïrlanmïyïn sizgä, boyumnï saχladïm da saχlarmen.

[10]Zera bardïr mendä könülükü K'risdosnuŋ, zera bu maχtanmaχ tïyïlmastïr mendän povetinä Ak'ajeçilärniŋ.

[11]Ne üčün? Šahat, ki sövmän sizni? Anï Teŋri bilir! Ne ki etiyirmen ya ettim,

[12]ki kesiyim säbäpin alarnïŋ, ki säbäp klärlär, zera ne bilä ki maχtanïrlar, alar da, bizim kibik, tapulurlar.

[13]Zera anïŋkibiklär, yalγan aṛak'ellär, ustat išlävüčilär, oχšaš bolurlar oχšâšlikinä aṛak'ellärniŋ K'risdosnuŋ.

[14]Da dügüldür taŋlama, zera kendi šaytan da oχšaš bolur yarïχlï frištägä,

[15]da düg(75r/78r)üldür ulu nemä, ki χuluχčïlarï da anïŋ oχšaš bolurlar, nečik χuluχčïlarï artarlïχnïŋ; χaysïlarïnïŋ ki soŋγularï bolgay išlärinä körä kensilärïniŋ.

[16]Xaytïp aytïrmen, ki kimsä saγïnmasïn meni harsïz; a egär ki yoχ esä sizdä, meni bir harsïz kibik yöpsünüŋüz, ki men dä az nemä maχtangaymen.

[17]Da ne ki sözliyirmen, dügül ki Eyämizgä körä sözliyirmen, yoχsa nečik harsïzlïχ bilä kibik yergäsinä bu maχtanmaχnïŋ.

[18]Da zera ki köplär maχtanïrlar ten sartïn, da men dä maχtanïyïm.

[19]Bir türlü yeŋil es bilä tözgiy ediŋiz essizlärgä siziŋ eslilikiŋiz bilä;

[20]zera tözärsiz, kimsä aldasa sizni, egär ki kimesä χulluχ ettirsä, egär ki kimesä yesä siziŋkin, egär ki kimesä alsa nemä, egär ki kimesä öktämlänsä, egär ki kimesä sizni χaršï ursa.

[21]Uyat üčün aytïyïrmen, šahat, ki biz küčsüzländiχ. Negä dä kimesä povstat etsä, harsïzlanïp aytïrmen, povstat etärmen men dä.

[22]J̌uvutlardan esälär? Men dä. Israjeldän esälär? Men dä. Apraham (75v/78v) oγlanlarï esälär? Men dä.

[23]K'risdosnuŋ esälär? Harsïzlanïp aytïyïm, ki daγï artïχ men. Egär χazγanganïm bilä daγï artïχ, egär tövülmäχim bilä daγï artïχ, egär zïndan bilä artïχ alardan, egär ölüm bilä köp kez.

[24]J̌uvutlardan 5 ketär 40-nï bir eksik ičtim;

[25]3 kez tövüldüm, bir kez tašlandïm, 3 kez kerap ičinä tolγunlandïm, kündüz u kečä antuntk‘ta turdum;

[26]yolda köp kez, tarlïχ aχïnsuvlardan, tarlïχ χaraχčïlardan, tarlïχ millätlärdän, tarlïχ guṛk‘čïlardan, tarlïχ šähärdän, tarlïχ anabaddan, tarlïχ teŋizdän, tarlïχ yalγan χardašlardan,

[27]dž̂ähtliktä da emgäktä, dž̂knut‘iunda köp kez, ačta, susamïš, oručta köp kez, sovuχta, yalaŋačlïχta.

[28]Xoy özgä tarlïχlarnï, da ki här kez yat dž̂ïnslar üstümä yïγïlïrlar edi da χayγusu barča yïχövlärniŋ.

[29]Kim ki χastalansa, da dügül ki men χastalanïrmen? Kim ki yaŋïlsa, dügül ki men zapalacca bolurmen?

[30]Egär ki (76r/79r) maχtanma keräk esä, küčsüzlük bilä maχtanïyïm.

[31]Teŋri da Atasï Eyämizniŋ bizim bilir, Jisusnuŋ, ki alγïšlïdïr meŋilik, ki yalγan aytman.

[32]Tamasgosta uruγlarïnïŋ aγasï Areda χannïŋ közätir edi šähärinä Tamasgosnuŋ tutma meni;

[33]täräd̂žädän ip bilä asïldïm murdan ašaγa da χačtïm χolundan anïŋ.

Nemič 12

[1]Xaytïp maχtanma nemä tiyär mi? Yoχsa nemä bolušmas. Evet keliyim körümlärinä da belgirtmäχlärinä Eyämizniŋ.

[2]Bilirmen bir adam K‘risdosta, äväl ne ki 14 yïldan, — egär ten bilä mi, bilmän, yaχot tensiz mi, bilmän; Teŋri bilir,— ki alïndï anïŋkibik 3-ünči kökkä dirä.

[3]Da bilirmen anïŋki adam,— ten bilä mi, tensiz mi, anï bilmän; Teŋri bilir,—

[4]ki alïndï učmaχka da išitti söz aytovsuz, ki tiymästir adamga sözlämä.

[5]Anïŋkibik üčün maχtangay edim, yoχsa boyum üčün nemä maχtanmagay edim, tek küčsüzlük üčün.

[6]Zera egär ki kläsäm dä maχtanma, bolmandïr harsïz, zera könini aytïrmän; (76v/79v) yoχsa ayarmen, ki ansïzïm saγïnmagay kimesä mendä nemä artïχ andan, ne ki mendä köriyir ya išitiyir mendän.

[7]Da ki bolmagay, ki artïχlïχï bilä belgirtmäχniŋ öktämlängäymen, berildi maŋa yara tenimä, frišdä sadan, yančma meni, ki öktämlänmägäymen.

[8]Da bunuŋ üčün 3 kez χoldum Biydän, ki keri etkäy mendän.

[9]Da ayttï maŋa: «Yetkinčädir saŋa bašχišïm menim, zera χuvatïm menim küčsüzlüktä tügällänir». Da χaytïp daγï igi bolur maŋa maχtanma küčsüzlük bilä, ki tïngay mendä χuvatï K‘risdosnuŋ.

[10]Anïŋ üčün biyänipmen küčsüzlükkä, dušman tutulmagay, tarlïχka, sürülmäχka da tarlïχka K‘risdos üčün, zera χačan küčsüzlänsäm, ol sahat χuvatlanïrmen.

[11]Boldum harsïz, zera siz keltirdiŋiz meni, zera maŋa tiyär edi sizdän tanïχ alma, ki nemä eksik tapulmadïm yaχšï aṛak‘ellärdän, egär ki men heč nemä dä esäm.

[12]Yoχesä nïšanlarï aṛak‘ellärniŋ boldu sizdä barča tözümlük bilä, nïšanlar (77r/80r) bilä, da hünärlär bilä, da χuvat bilä.

[13]Da χaytïp ne bolgay ne bilä eksik tapulduŋuz özgä yïχövlärdän? Tek anïŋ bilä, ki men sizni ïnčïtmadïm? Baγïšlaŋïz maŋa bu eksiklikni.

[14]Ošta bu 3-ünči kez hadirlänipmen kelmä χatïŋïzga, ki sizgä nemä yük bolmagaymen, zera siziŋ nemäŋizni klämän, yoχsa sizni. Zera dügüldürlär borčlu oγlanlar ataga yïγma mal, yoχsa ata oγlanlarga.

[15]Evet men birköŋüllüχ bilä satïyïm da satkaymen siziŋ boyuŋuz üčün, zera egär ki köp sövükümdän sizni az sövsäm.

[16]Yoχsa yazar, ki men nemä ïnčïnmadïm sizdän, yoχsa ki terän bilüči edim da es bilä tuttum sizni.

[17]Šahat, ki kimlär bilä, ki yeberdilär sizgä, alar bilä nemä akahlïχ ettim sizdän?

[18]Da χoldum Didosnu da yeberdim anïŋ bilä χardašnï: šahat, nemäŋizni akahlïχ etti siziŋ Dидos? Dügül mi, ki ol dž̂an bilä bardïχ? Dügül mi, ki ol iz bilä yürüdüχ?

[19]Xaytïp saγïngaysiz, ki lestit etip nemä sizni χolgaybiz? Alnïna Teŋriniŋ K‘risdoska sözlärbiz, (77v/80v) ki barča nemä, sövüklülär, siziŋ tüzülmäχiŋiz üčündür.

[20]Yoχsa χorχarmen, ki ansïzïm kelip alay tapmagaymen sizni, nečik men klärmen, da tapkaymen sizni, ne türlü ki siz dä klämägäysiz; yänä ansïzïm körälmämäχ, paχillik, yüräklänmäχ, fitnä χaynatmaχ, yamanlamaχ, leptat etmäχ, öktämlik, borčsuz avanlïχ, öpkälänmäχliχ,

[21]ansïzïm ki egär yänä kelsäm, sïnïχ nemä etkäy meni Teŋrim χatïŋïzga siziŋ, da yas tutkaymen köplär üčün, ilgärtin yazïχ etkänlär üčün, da pošuman bolmaganlar üčün murdarlïχ üsnä, da boṛniglik üsnä, da azmaχ üsnä, χaysïn ki ettilär.

[13]

[1]Bu 3-ünči kez kelirmen χatïŋïzga. Zera aγzïndan eki ya 3 tanïχnïŋ toχtalgay barča iš.

[2]Äväldän ayttïm da yänä ilgärtin aytïrmen

χaršï, ekinči kez dä hali yïraχtïn yazarmen ilgärtin yazïlganlarga da özgälärgä barčasïna, ki egär ki kelsäm yänä, ayamagaymen.

[3]Egär nemä sïnamaχ klär (78r/81r) esäŋiz K‘risdostan, ki mendän ötläš siziŋ bilä sözliyir, ki χuvatlanïptïr sizdä, da küčsüzlänmiyir.

[4]Zera egär ki χačlandï da esä bizim küčsüzlükümüzdän, yoχsa tiridir χuvatï bilä Teŋriniŋ; da biz dä, egär ki küčsüzlänsäχ dä anïŋ üčün, yoχsa tiri dä bolurbiz anïŋ bilä χuvatï bilä Teŋriniŋ sizdä.

[5]Sïnaŋïz boyuŋuznu siziŋ: egär ki tursaŋïz ol inamda? Tergäŋiz boyuŋuznu: egär ki bilmäs esäŋiz boyuŋïznï, zera K‘risdos Jisus sizdädir, evet egär ki keräksiz, nemä esäŋiz?

[6]Yoχsa išanïrmen, ki bilgäysiz, zera biz dügülbiz, keräksiz.

[7]Yoχsa χolarbiz Teŋridän, ki etmägäy sizgä nemä yaman, dügül ki biz taŋlama körüngäybiz, yoχsa ki siz yaχšï etkäysiz da biz keräksiz bolgaybiz.

[8]Zera bolmasbiz nemä χaršï bolma könülükkä, yoχsa baχučïbiz könülükni.

[9]Färâhbiz, χačan ki biz küčsüzlänsäχ, da siz χuvatlï bolsaŋïz; bunï da χolarbiz, siziŋ toχtalmaχïŋïznï.

[10]Anïŋ üčün bunï yïraχ(78v/81v)tïn yazarmen, ki bolmagay, ki χačan kelsäm, öčäšmäχ bilä yürügäymen buyruχuma körä, χaysïn ki berdi maŋa Biy tüzmä, da dügül buzma.

[11]Bundan soŋra, χardašlar, saγ boluŋuz, toχtalgan turuŋuz, övünüŋüz, bir yerdä boluŋuz, eminlik etiŋiz, — da Teŋri eminlikniŋ da sövüknüŋ bolgay siziŋ bilä.

[12]Oγčojn beriŋiz biri biriŋizgä öpüšmäχ bilä aruvluχtan.

[13]Oγčojn beriyirlär sizgä barča arilär.

[14]Bašχïšï Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, da sövüki Teŋriniŋ, da ülüšlü bolmaχï Ari Ǯannïŋ siziŋ bilä barčaŋïz bilä.

Gorïnt‘açilärgä ekinči yazïldï Bilibeadan Didos da Ługas ötläš. *Dun 590.*

Bašlarï K‘aγataçoç bitikniŋ

Bašlangandan soŋra badmut‘iunu kensiniŋ, ǯuvutluχundan keltirilmäχi, belgirtmäχkä körä.

Aṛak‘ellär üčün tanïχ andagi tirliktän bolmalï.

Gep‘anïŋ χaršï bolmaχï üčün, ki inam ötläš, da dügül ọṛenk‘tän χutχarïlmaχlïχ.

Ki Apr(79r/82r)aham da inam ötläš artarlandï, bizgä ọrinag.

Ki ọṛenk‘ artarlatmas, yoχsa azarlarlar da χaryïš üsnä χoyarlar, χaysïn ki K‘risdos češär.

Da ki dügül ọṛenk‘tän, yoχesä sövünčlüktändir yaχšïlïχ da ọṛenk‘ ilgärtin tüzüčidir azarlamaχ bilä.

Ki yaratïlganlar tibinä edilär, kimlär ki ọṛenk‘ tibinä edilär.

Ki vlasnïy χatunu Aprahamnïŋ da vlasnïy oγlu oχšaš etmä tiymäs χul etmä ọṛenk‘kä.

Ki ündälgänimiz bizim dügüldür sünät tibinä ya ọṛenk‘ tibinä K‘risdosnuŋ χïyïnï üčün.

Toχtalmaχlïχ yazov bilä ǯannïŋ ivašlikinä körä.

Keri bolma alardan, ki sünätkä salïrlar da küsänmäχliχ yäŋi tirlikkä ǯan bilä. *Dun 17.*

Kaγadaçilärgä Nemič 1

[1]Boγos aṛak‘äl, dügül adamlardan da ne adam ötläš, yoχsa Jisus K‘risdos ötläš da Ata Teŋriniŋ, ki turγuzdu anï ölümdän,

[2]da kimlär ki menim bilädirlär χardašlar — yïχövlärinä Kaγadaçilärniŋ.

[3]Bašχïš siziŋ bilä da eminliki Ata Teŋriniŋ Da Eyämizdän Jisus K‘risdostan,

[4]ki berdi boyun kensiniŋ bizim yazïχlarïmïz üčün, ki bizni (79v/82v) χutχargay bu dünyâdagi yamandan erkinä körä Teŋriniŋ da Atamïznïŋ bizim;

[5]χaysïna ki haybat meŋilik, amẹn.

[6]Taŋlanïrmen, ki bulay tez teškirilirsiz andan, χaysï ki ündädi sizni bašχïšïna K‘risdosnuŋ, özgä awedaranga,

[7]χaysï ki yoχtur özgä, evet šahat, ki bar kimsälär, ki zburit etiyirlär sizni da klägäylär aylandïrma Awedaranïn K‘risdosnuŋ.

[8]Yoχsa egär ki biz ya frištälär köktän awedaranel etkäylär sizgä artïχ andan, ne ki awedaranel ettiχ sizgä, χaršïlïχ bolsun.

[9]Ne türlü ki äväldän ayttïχ, da χaytïp yänä aytïrmen: egär ki kimesä awedaranel etsä sizgä artïχ andan, ne ki alïpsiz, χaryïšlï bolsun.

[10]Xaytïp adamga mï biyänčli bolïyïm, yoχsa Teŋrigä? Ya izdägäymen adamga biyänčli bolma? Na egär ki adamga biyänčli bolsam edi, na K‘risdoska χuluχčï bolmas edim.

[11]Körgüzürmen sizgä, χardašlar, awedarannï, ki awedaranel boldu mendän, ki dügüldür adam ötläš,

[12]zera men dä adam(80r/83r)dan almadïm, da ne kimsädän övränmädim, yoχsa belgirtmäχindän Jisus K‘risdosnuŋ.

[13]Zera išitkäniŋiz dä bar siziŋ menim yürümäχlärimni, χačan ki Ǯuvutluχuma edim, zera sansïz χuvar edim Yïχövün Teŋriniŋ da pusta etär edim anï,

[14]Ǯuvutluχtan artïχ barča teŋdäšlärimdän, ki menim ǯïnsïmdan edilär, artïχ öč alučï edim menim atalarïmnïŋ obïčayï üčün.

[15]Yoχsa χačan klädi Teŋri, χaysï ki taŋladï meni yüräkinä anamnïŋ da ündädi meni kensiniŋ šnorhk‘i ötläš,

[16]belgili etmä Oγlun kensiniŋ mendän ötläš, ki awedaranel etkäymen anï guṛk‘čïlarga, ol vaχtta tezindän baχmadïm tengä ya χanga,

[17]da barmadïm Erusaγęmgä alarga, χaysïlarï ki mendän burun aṛak‘ellär edilär, yoχsa bardïm Arapiyaga, da yänä χayttïm Tamasgoska.

[18]Soŋra, 2 yïldan soŋra, bardïm Erusaγęmgä körmä Bedrosnu da boldum χatïna 15 kün.

[19]Özgä aṛak‘ellärdän anda körmädim, tek yalγïz Jagoposnu, χardašïn Eyämizniŋ.

(80v/83v) [20]Yoχsa χaysïn ki yazïyïrmen sizgä, ošta alnïna Teŋriniŋ, ki yalγan aytman.

[21]Soŋra bardïm povetinä Asori ulusunuŋ da Giligiyanïŋ.

[22]Da tanïmadïlar meni yüzdän yïχövlär, ki sünättän anda edilär χaytkan K‘risdoska.

[23]Evet ki išitkän išitip edi, ki kim ki χuvar edi bizni ol vaχtta, hali awedaranel etiyir inamnï, ol, ki bir zaman χapanel etär edi,—

[24]da haybatlarlar edilär menim bilä Teŋrini.

Nemič 2

[1]Soŋra, 14 yïldan soŋra, ekinči keldim Erusaγęmgä Paṛnapa bilä, alïp birgämä Didosnu da.

[2]Da bardïm belgirmäχkä körä, da bildirdim alarga awedarannï, ki k‘arozel etär edim guṛk‘čïlarga, bašχa alarga, χaysïlarï ki saγïnïp edilär, ki boš nemä yürüpmen ya yürüsärmen.

[3]Da ne Didos ta, ki menim bilä, guṛk‘čïlardan edilär, küč bilä keltiriyir edilär sünätlänmä;

[4]yoχsa bulγaχlïχ etkän yalγan χardašlar üčün, χaysïlarï ki ǰâht ettilär, kirip baχma azadlïχïmïznï bizim Jisus K‘risdosta, ki bizni χullandïrgaylar,

[5]χaysï(81r/84r)larïna ki heč bir zaman baχmadïχ hnazantlïχlarïna, ki könülükü awedarannïŋ toχtalgay sizdä.

[6]Evet saγïnganlar üčün kendilärin, ki nemä bolgaylar edi, ne türlü dä edilär esä, keräkmäs maŋa ol nemä dä; zera Teŋri adamga yüz körmäs. Zera maŋa saγïngaylar, anïŋkibik nemä bildirmädilär.

[7]Yoχsa aŋar χaršïnï, χačan ki kördilär, ki inanïlïptïr maŋa awedaran sünätsizliktän, nečik Bedroska sünätliktän,—

[8]zera χaysï ki oŋardï Bedroska aṛak‘elliχni sünätliktän, oŋargay maŋa da guṛk‘čïlarga,—

[9]da χačan ki bildilär, ki berilip edi maŋa, Jagovpos, da Gep‘as, da Johaneṣ, ki saγïnïlgan tiräklär edilär, χol berdilär biyänmäχkä maŋa da Paṛnapaga, ki biz guṛk‘čïlarga da alar sünätlilärgä,

[10]tek yalγïz ki yarlïlarnï aŋalïχ, χaysï ki men dä ǰâhtlandïm anï etmä.

[11]Yoχsa ol sahat keldi Gep‘as Andiok‘ka, χaršï turdum aŋar, zera (81v/84v) zera kok nečik ki yaŋïlgan kibik edi.

[12]Zera nečä ki hanuz kelmiyirlär edi, χaysïlarï Jagoptan, guṛk‘čïlar bilä yer edi taŋlamïyïn; evet χačan ki keldilär, keri tüšär edi da ayïrïr edi boyun, χorχup alardan, ki sünättän anda edilär.

[13]Da harsïzlandïlar anïŋ bilä özgä ǰuvutlar da aŋar dinčä, ki Parnapas ta bir kerät ašaχlandï alarnïŋ harsïzlïχïna, budur ki tüštü.

[14]Evet χačan ki kördüm, ki doγru yürümäslär könülükü bilä Awedarannïŋ, ayttïm Gep‘aska alnïna barčasïnïŋ: «Sen, ki ǰuvutsen, guṛk‘čï kibik, da dügül ki ǰuvut kibik, tiriliyirsen, nečik keltiriyirsen guṛk‘čïlarnï bolma, ǰuvut kibik?»

[15]Zera biz vlasnïy ǰuvutlarbiz, da dügülbiz guṛk‘čïlardan yazïχlï;

[16]Bunï bilirbiz, ki artarlanmastïr adam etmäχindän oṛenk‘niŋ, egär ki artarlanmasa inamïndan, ki K‘risdos Jisuskadïr, da biz Jisus K‘risdoska inandïχ, ki artarlangaybiz inamïndan K‘risdosnuŋ, da dügül ki etmäχindän oṛenk‘niŋ; (81bisr/85r) zera etmäχtän oṛenk‘ni artarlanmas barča ten.

[17]Evet egär ki izdäsäχ artarlanmaga K‘risdos ötläš da tapulgaybiz biz yazïχlï, na alaysa K‘risdos yazïχka χuluχčï boldu? Haša bolgay!

[18]Zera egär ki χaysïn buzdular, na ekinči mi yasïyïm, na yazïχlï körgüzürmen boyumnï men mendän.

[19]Zera men oṛenk‘ bilä oṛenk‘kä öldim, ki Teŋri bilä tirilgäymen. Da K‘risdos bilä χačlangaymen,

[20]da ti*r*i bundan soŋra dügül ki men, yoχsa tiridir mendä K‘risdos. Evet ki hali tirimen tenim bilä, inamïm bilä Oγluna Teŋriniŋ tirimen, ki sövdi meni da čïχara berdi boyun bizim üčün.

[21]Da men heč körmän bašχïšïn Teŋriniŋ; zera egär ki oṛenk‘tän anda esä artarlïχ, alaysa K‘risdos boš öldi.

Nemič 3

[1]E, essiz Gaγadaçilär! kim paχillätti sizni, χaysïlar ki yazar, ki alnïna köznüŋ Jisus K‘risdos yazïldï χačka čïχma?

[2]Bunï yalγïz klärmen övränmä sizdän: etmäχtän oṛenk‘ni ǰannï yöpsündüŋüz, yoχsa mï tügällikindän inamnïŋ?

[3]Bu χadar essizsiz, bašlap ǰan bilä, (81bisv/85v) da nečik ten bilä tügälläniyirsiz?

[4]Da bu χadar kečmäχ kečti üstüŋüzdän boš? Egär ki bolsa boš!

[5]Xaytïp ne türlü dä esä kim ki üläšti sizgä

Ǧannï da oŋardï sizdä bu χuvatnï, etmäχindän ọrẹnk‘niŋdir yoχsa mï tügällikindän inamnïŋ?

[6]Ne türlü ki Apraham inandï Teŋrigä, da saγïšlandï aŋar tarlïχka.

[7]Šahat, bilir misiz, ki kimlär ki ol inamdandïrlar, alardïrlar oγlanlarï Aprahamnïŋ.

[8]Äväldän [awaladan] bilir edi Bitik, ki inamdan ötläš artarlatïr Teŋri guṛk‘čïlarnï, äväldän atadï [*На полях:* Asduaǯašunčnuŋ burungi bitikinä 10] Aprahamga, ki sendän ötläš alγïšlangaylar barča ǯïnslar [Быт 12:3 и благословятся в тебе все племена земные].

[9]Bundan soŋra, kimlär ki bu inamdandïrlar, alγïšlanïrlar inamlï, ki Aprahamnïŋ,

[10]zera kimlär ki bir oγurdan etmäχindän ọrẹnk‘niŋdirlär, χarγïš tibinädirlär. Zera [*На полях:* Ekinči ọrẹnk‘tä 9] yazgandïr, ki: «Xarγïšlïdïr barča adam, kim ki tutmasa, ne ki yazïlïptïr ọrẹnk‘tä, ki etkäy barčanï» [Вт 27:26 Проклят, кто не исполнит слов закона сего и не будет поступать по ним!].

[11]Zera ọrẹnk‘ bilä kimsä artarlanmas alnïna Teŋriniŋ, andan [*На полях:* Ampagum 1] belgilidir, ki artar, (82r/86r) ki artar inam ötläš, tirilgäy [Авв 2:4 Вот, душа надменная не успокоится, а праведный своею верою жив будет].

[12]Yoχsa ọrẹnk‘ dügüldür inamdan; yoχsa kim ki etsä anï, tirilgäy andan [*На полях:* Ezegiel da Ekinči ọrẹnk‘ 1] [Лев 18:5 Соблюдайте постановления Мои и законы Мои, которые исполняя, человек будет жив. Я Господь. Иез 20:11 и дал им заповеди Мои, и объявил им Мои постановления, исполняя которые человек жив был бы через них].

[13]K‘risdos satïn aldï bizni χarγïšïndan ọrẹnk‘niŋ, bolup bizim üčün χarγïš; zera [*На полях:* Ekinči ọrẹnk‘ 10] yazgandïr: «Xarγïšlïdïr barča adam, kim ki asïlsa aγačtan» [Вт 21:23 проклят пред Богом *всякий* повешенный *на дереве*],—

[14]ki guṛk‘čïlarga alγïšï Aprahamnïŋ bolgay K‘risdostan Jisustan, ki biz sövünčlükün Ari Ǧannïŋ algaybiz inam bilä.

[15]Adämilik sartïn aytïrmen, χardašlar: egär ki adamdan toχtatkan diyatikni kimsä bolmas heč etmä, da ne öz höküm anïŋ üsnä bermä.

[16]Evet Aprahamga obicat etti sövünčlük da butaχïna anïŋ [Быт 12:7 потомству твоему отдам Я землю сию. Быт 13:15 ибо всю землю, которую ты видишь, тебе дам Я и потомству твоему навеки]. Da aytmas, ki: butaχlarïndan, nečik bï köplärdän, yoχsa nečik ki birdän, ki: butaχïŋdan seniŋ, χaysï ki K‘risdostur.

[17]Evet bunï aytïrmen: diyatik äväldän toχtatkan Teŋridän K‘risdos ötläš ọrẹnk‘, ki 430 yïlda χoyuldu [*На полях:* Aprahamnïŋ 75, 100 yïlïna dirä, Sahagnïŋ 60, Jagop 93, Jovsẹp‘ 110, Mïsïrda 140, barča-barča bir oγurdan 430 e*tär*], bolmaslar buzma ya teprätmä, ki χapanel etkäylär sövünčlükni.

[18]Egär ki ọrẹnk‘tän anda esä dedičstvo, alaysa, dügüldür sövünčlük(82v/86v)tän; evet Aprahamga sövünčlük bilä baγïšladï Teŋri.

[19]Evet nedir ọrẹnk‘? Kečkänlär üčün arttïrdïlar, kelgінčä Oγul, χaysïna ki obicat etip edi, tüzüp frištälär bilä pričinca ötläš.

[20]Yoχsa pričinca bir kimesä üčün dügüldür, yoχsa Teŋri birdir.

[21]Xaytïp ọrẹnk‘ nemä hagarag mï bolgay sövünčlükünä Teŋriniŋ? Haša bolgay! Zera egär ki berilsä edi ọrẹnk‘, ki bolgay edi tiri etmä, na ol čaχta tamam ọrẹnk‘tän bolur edi artarlïχ;

[22]yoχsa beklädi Bitik barčasïn yazïχ tibinä, ki sövünčlük inamdan ötläš anda Jisus K‘risdosnuŋ bergäy inanganlarga.

[23]Nečä ki inam kelmiyir edi, ọrẹnk‘ tibinä beklänip saχlanïr ediχ kelmäli inamga, ki belgirmäli edi bizgä.

[24]Evet ọrẹnk‘ — mamka kibik boldu bizgä K‘risdoskä Jisuska, ki inam ötläš artarlangaybiz;

[25]na χačan keldi inam, dügül biz ančaχ mamkanïŋ χolu tibinä.

[26]Zera barčaŋïz oγlanlarï Teŋriniŋ siz inamïŋïz bilä K‘risdosnuŋ Jisusnuŋ;

[27]χaysïŋïz ki bir kerät K‘risdoska mgïrdel (83r/87r) bolduŋuz, K‘risdosnu kiyipsiz.

[28]Yoχtur taŋlamaχ ne ǧuvutka, da ne guṛk‘čïga, ne χulga, da ne azadga, ne erkäkkä, da ne tišigä, zera barčaŋïz siz birsiz Jisus K‘risdosta.

[29]A egär ki siz K‘risdosnuŋ esäŋiz, alaysa, Aprahamnïŋ oγlanlarïsiz, sövünčlükkä körä dedič.

Nemič 4

[1]Bunï aytïrmen: ne χadar zaman, ki dedič oγlandïr, dügüldür artïχ χuldan, egär biy dä bolsa barčasïna:

[2]yoχesä 1000-bašlarï tibinädir da salalar tutučïlar tibinä aŋar dinčä, ki ata, tügällikinä kelginčä;

[3]ol türlü biz dä, nečä ki oγlanlar ediχ, dünyâniŋ 4 tarbiyatïna χuluχta ediχ;

[4]yoχsa χačan ki keldi tügälliki zämanäniŋ, yeberdi Teŋri Oγlun kensiniŋ, χaysï ki boldu χatundan, da kirdi ọrẹnk‘ tibinä, ki alarnï, ki ọrẹnk‘ tibinä edilär,

[5]satun algay, ki biz oγul yazïlmaχnï yöpsüngäybiz.

[6]Da ki siz ediŋiz oγlu, yeberdi Teŋri Ǯanïn Oγlunuŋ kensiniŋ yüräkimizgä bizim, ki čaχïrïyïr: «Atalar Atasï!»

[7]Bundan soŋra dügülsen χul, yoχsa oγul; (83v/87v) a egär oγul esäŋ, na dedič tä sen Teŋri bilä.

[8]Evet ol vaχtta, χačan ki bilmäs ediŋiz Teŋrini, χul ediŋiz alarga — dügül edilär ävädän teŋrilär.

[9]Evet hali tanïdïŋïz Teŋrini, artïχ, ki belgili bolduŋuz Teŋrigä, nečik yänä ekinči χaytïyïrsiz 4 tarbiatka, küčsüzlärgä da miskinlärgä, χaysïlarïna ki birdän χul etmä boyuŋuznu kliyirsiz?

[10]Künlärni taŋlarsiz, aylarnï da yïllarnï da, da zämanäni.

[11]Xorχarmen sizdän, ansïzïm boš bolmagay emgäkim menim sizdä.

[12]Boluŋuz, nečik men, zera men dä siziŋ kibik edim, χardašlar, χolarmen sizdän. Yoχtur siziŋ nemä yazïχïŋïz maŋa χaršï:

[13]bilirsiz siz, ki küčsüzlükü bilä tenimniŋ awedaranel ettim sizgä ävädän,

[14]da prihodalarnï, ki tenimdä menim edilär, heč etmädiŋiz, da ne azarlamadïŋïz, yoχsa nečik frištäsin Teŋriniŋ, yöpsündüŋüz meni, nečik K‘risdosnu Jisusnu.

[15]Xaytïp, χaydadïr sanlïχïŋïz siziŋ! Tanïχmen sizgä, egär čarä bolgay edi, közüŋ(84r/88r)üznü dä čïχarïp siziŋ da bergäy ediŋiz maŋa.

[16]Evet dušman kibik boldum sizgä, ki könüni sözlädim?

[17]Yoχsa paχillätiyirlär sizni dügül ki yaχšïlïχka da tïyma kliyirlär sizni, ki alarga paχillängän bolgaysiz.

[18]Yoχsa yaχšïraχtïr paχillämä yaχšïlïχka här sahat, da dügül yalγïz ki siziŋ išiŋizgä bolsam.

[19]Oγlanlarïm, χaysïlarïŋïznï ki yänä ekinči tolγatïyïrmen, negä dinčä ki vobažicca bolgay K‘risdos sizdä!

[20]Klädim hali kelmä χatïŋïzga da teškirmä sözümni, zera daragusel bolupmen men siziŋ üčün.

[21]Aytïŋïz maŋa nemä, χaysïŋïz ki ọrẹnk‘ tibinä klärsiz bolma, sarnaganïŋïz yoχ mïdïr ọrẹnk‘tä,

[22]ki [*На полях:* Yaratïl*gan* bitikinä, burungi Asduaʤašunčta 11] yazgandïr, ki: Aprahamnïŋ eki oγlu bar edi, bir χaravašïndan, da bir χatïnïndan? [Быт 16:3-4; 16:15; 21:2].

[23]Evet χaysï ki χaravašïndan edi, ten sartïn toγup edi, da χaysï ki χatïnïndan, sövünčlüχ sartïn toγup edi.

[24]Xaysï ki manidirlär ọrinagga. Zera eki budur yeri Bitikniŋ: birisinä taγdan, (84v/88v) χuluχka toγgan, χaysï ki Hak‘ardïr,

[25]zera Hak‘ar, Sinaj taγdïr, Arapistan, teŋdir bu Erusaγẹmgä, zera χuldur oγlanlarï bilä kensiniŋ birgä;

[26]yoχesä yoγarïgi Erusaγẹm azaddïr, χaysï ki anasïdïr bizim barčamïznïŋ.

[27]Zera [*На полях:* Esaji 21] yazgandïr: färâh bol, plodsuz, ki toγurmas ediŋ; čaχïr da avaz et, ki tolγatmas ediŋ; zera köptürlär oγullar alčaχ, ne ki vlasnïylar [Ис 54:1 Возвеселись, неплодная, нерождающая; воскликни и возгласи, немучившаяся родами; потому что у оставленной гораздо более детей, нежели у имеющей мужа, говорит Господь].

[28]Evet biz, χardašlar, Sahagga körä sövünčlük oγlanlarïbiz.

[29]Evet ne türlü ki ol vaχtta, ki ten sartïn toγup edi, körälmäs edi anï, χaysï ki ǯan sartïn edi, ol türlü hali dä.

[30]Yoχsa ne aytïr Bitik? [*На полях:* Asduaʤašunč burungi bitiktä 12] Ketär keri χaravašïŋnï da oγlun da anïŋ, ki bolmagay, ki dedičit etkäy oγlu χaravašnïŋ oγlu bilä azadnïŋ [Быт 21:10 выгони эту рабыню и сына ее, ибо не наследует сын рабыни сей с сыном моим Исааком].

[31]Anïŋ üčün, χardašlar, dügülbiz oγlanlarï χaravašnïŋ, yoχsa azadnïŋ.

Nemič 5

[1]Azadlïχ bilä, χaysï bilä ki K‘risdos bizni azad etti, bek turuŋuz bundan soŋra, da bolmagay, ki ekinči χošulmaχïna χul (85r/89r) bolmaχnïŋ kirgäysiz.

[2]Ošta men, Boγos, aytïrmen sizgä: egär ki sünätlänsäŋiz, K‘risdos sizgä nemä bolušmas.

[3]Tanïχlïχ berimen barča adamlarga, kim ki sünätlänsä, ki borčludur barča ọrẹnk‘ni tügälläma.

[4]Xapanel bolupsiz K‘risdostan, kimlär ki ọrẹnk‘ bilä artarlanïrsiz da tüšüpsiz bašχïšïndan anda,

[5]zera biz ǯanï bilä inamnïŋ, umsasï bilä artarlanmaga umsamïz bar.

[6]Zera K‘risdosta Jisusta ne sünätniŋ χuvatï bar, da ne sünätsizliknïŋ, yoχsa inam, sövük bilä oŋgan.

[7]Yaχšï barïyïr ediŋiz. Kim teprätti sizni könülükkä biyänmämägä?

[8]Zera ol χavγa dügüldür andan, ki ündädi sizni.

[9]Azgïna ačï χamur barča nemäni ačïtïr.

[10]Yoχsa men umsanïpmen sizgä Eyämizgä, ki nemä özgä türlü saγïš etmägäysiz; da kimlär ki χalaba[la]štïrïyïrlar sizni, terpit etkäy yarγu, kim dä bolsa.

[11]Evet men, χardašlar, egär ki sünätni k'aroz bersäm edi, ne üčün haligä dirä nenavisttämen? Na alay esä, χapanel bolgandïr pogoršen'asï χačnïŋ.

(85v/89v) [12]San edi alarga, ki halidän sïngan bolgaylar edi, kimlär ki sizni χozγïyïrlar!

[13]Zera siz azadlïχka ündälipsiz, χardašlar, yalγïz ki tek azadlïχïŋïz siziŋ bolmagay säbäpinä tenniŋ, yoχsa sövük bilä χuluχ etiŋiz biri biriŋizgä.

[14]Zera barča o̧reṇk' bir sözdä tügällänir, ki sövgäysen χardašïŋnï, nečik boyuŋnï.

[15]A egär ki biri biriŋizni tišläsäŋiz da yesäŋiz — ansïzïm biri biriŋizdän taspolmagaysiz.

[16]Evet bunï aytïrmen: ǰžan bilä yürüŋüz da küsänčlikin tenniŋ tügällämäŋiz,

[17]zera ten suχlanïr χaršï ǰžanga, da ǰžan hagaṛag tengä, da bular biri birinä hagaragdïrlar, bolmagay ki, ne ki klärsiz, anï etkäysiz.

[18]Evet egär ki ǰžan bilä yürüsäŋiz, na dügülsiz o̧reṇk' tibinä.

[19]Zera belgilidir iši tenniŋ; bulardïr: itlik, boṛniglik, murdarlïχ, azmaχlïχ,

[20]gṛabašdlïχ, ǰžaduluχ, nenavist, paχillik, yüräklänmäχliχ, hagaṛaglïχ, ekiyüzčülük, herǰzuadzoγluχ,

[21]yamanbaχmaχlïχ, öldürmäχ(86r/90r)liχ, ǰžimrilik, rïsvaylïχ da daγï ne ki buŋar oχšaštïr. Xaysï ki ilgärtin aytïrmen sizgä, ne türlü ki äväldän dä aytïr edim, ki kimlär ki bunuŋki nemä χïlïnïrlar, χanlïχïn Teŋriniŋ meŋärmäslär.

[22]Evet yemiši ǰžannïŋ budur: sövük, sövünčlük, eminlik, uzuneslilik, tatlïlïχ, yaχšïlïχ, inam,

[23]ivašlik, tözümlük. Bu türlülärgä bunda o̧reṇk' χaršï dügül.

[24]Evet χaysïlarï ki K'risdosnuŋdurlar, tenlärin kensiläriniŋ χačka kerärlär potrebalarï bilä da küsänčlikläri bilä birgä.

[25]Egär tirilsäχ ǰžan bilä, ǰžan bilä birlänäliχ tä.

[26]Da bolmalïχ kensimizni maχtavučï, biri birimizgä avaz berip, da biri birimizgä paχillänmäχ bilä.

Nemič 6

[1]Xardašlar, egär ki ansïzïm, kes-kenetä tüškäy kimesä sizdän ne yazïχka da esä, siz, ki duχovnïylarsiz, toχtatïŋïz anïŋkibikni ǰžan ivašliki bilä, saγt boluŋuz boyuŋuzga, ki siz dä sïnalmagaysiz.

[2]Biri biriŋizniŋ yükün kötürüŋüz da ol türlü tügälläŋiz oṛenk'in K'risdosnuŋ.

(86v/90v) [3]Egär ki saγïngay kimesä, ki bolgay nemä, kendi dä dügül esä, alay boyun kensiniŋ aldar.

[4]Išin kensiniŋ ölčsün här biri da soŋra boyuna kensiniŋ yalγïz maχtanmaχ bergäy, da dügül ki sïŋarï χatïna,

[5]zera här biri kendi yükün kötürmälidir.

[6]ülüšlük etkäy ašagerd vartabedgä barča yaχšïlïχka.

[7]Aldanmaŋïz: Teŋri heč bolmas. Ne ki dä sačsa adam, anï yänä kosit etär;

[8]kim ki sačsa kendi teninä, tenindän kensiniŋ anda čalsar buzulmaχlïχnï, da kim ki sačsa ǰžanïna, ǰžanïndan anda čalsar meŋi tirlikni.

[9]Evet yaχšï etmä aγïrlanmalïχ, ki zämanäsinä kensiniŋ čalgaybiz, salïnmïyïn.

[10]Bundan soŋra, nečä ki zämanä χolumuzgadïr, etiyiχ yaχšïnï barčasïna, artïχ dindäšlärimizgä.

[11]Baχïŋïz, ne türlü yazov bilä yazdïm sizgä menim χolum bilä.

[12]Zera kimlär ki bir kezdän klärlär yaχšï kiši bolma tenläri bilä, alar keltiriyirlär sizni sünätlänmä yalγïz, ki K'risdosnuŋ χačïnïŋ artïndan barmaga,

(87r/91r) [13]zera χaysïlarï ki sünätlängändirlär, da alar o̧reṇk'ni saχlamaslar, yoχsa kliyirlär, ki siz sünätlängäysiz, ki siziŋ teniŋiz bilä maχtangay.

[14]Yoχsa maŋa haša bolgay maχtanma, tel yalγïz χačïna Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, χaysï bilä ki maŋa dünyâ da χačka keliptir, da men dä dünyâda.

[15]Zera ne sünät nemädir, da ne sünätsizlik, yoχsa yäŋi yaratmaχ.

[16]Da kimlär ki bir kerät bu ganonk'ka bir bolurlar, eminlik üstlärinä alarniŋ da yarlïγamaχlïχ, da üsnä Israjeliniŋ Teŋriniŋ.

[17]Bundan soŋra kimsä meni emgätmäsin, zera men χïyïnïn K'risdosnuŋ terpit etiyirmen.

[18]Bašχïšï Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ džanïŋïz bilä siziŋ, χardašlar, ameṇ.

Kaγadaçilärgä yazïldï Ṛïmadan.

Dunk' 293.

Bašï Ep'esaçi bitikiniŋ

K'risdos bilä taŋlanmaχïmïz üčün bizim sunulmaχlïχtan da tügällänmäχtän.

Alγïš bilmäχ üčün, ki K'risdosnu sunulgan bizgä yaχšïlïχtan.

Guṛk'čïlar da ǰžuvutlar üčün, ki yov(87v/91v)uχlandïlar K'risdos Teŋrigä K'risdos ötläš umsa bilä bašχïška körä.

Berilmäχ üčün aŋar Teŋrilik esliliktän yarïχlatmaχ üčün guṛk'čïlarnï da azarlama šaytanlarnï.

Alγïš yïχöv üčün χuvatïna da sövükünä Teŋriniŋ.

Ögüt sövük da birlik üčün, egär ki bašχïš türlü-türlü fayda üčün üläšinip esä dä.

Sekinlik da artarlïχ üčün, ki Teŋrigä oχšaš etär bizni.

Dostoynï tirlik üčün, aruvluχtan da etmäχ bilä yamannï azarma, da dügül yalγïz söz bilä, da ǰan bilä bolma, saγmos bilä, da dügül čaγïr bilä.

Sïmarlamaχ yovuχlatučï tiyišli buyruχ tibinä bolganlar üčün da buyruχčïlarga K'risdos sartïn.

Sürät yürütmä K'risdos üčün χuvatïna körä K'risdosnuŋ. *Dun 16.*

Bitik Ep'esaçilärgä

Nemič 1

[1]Boγos, aṛak'äl Jisus K'risdosnuŋ erki bilä Teŋriniŋ, arilärgä, ki Ep'esostadïrlar, da inanganlarga K'risdoska Jisuska;

[2]Bašχïš siziŋ bilä da eminlik Teŋridän, Atamïzdan bizim, da Eyämizdän Jisus K'risdostan.

[3]Alγïšlïdïr Teŋri da Atasï Eyämiziŋ (88r/92r) bizim Jisus K'risdosnuŋ, ki alγïšladï bizni barča ǰan alγïšï bilä köktägilärni K'risdosta,

[4]ne türlü ki taŋladï bizni anïŋ bilä yaratïlganïndan burun dünyâniŋ, bolma bizgä arilärdä zadasïzlar alnïna anïŋ sövük bilä.

[5]äväldän tüzdi bizni oγul yazïlmaχka Jisus K'risdos ötläš aŋar biyängäninä körä erkiniŋ kensiniŋ,

[6]slavasïna hörmätiniŋ bašχïšïnïŋ kensiniŋ, χaysï bilä färâhlattï bizni sövüklüsü bilä,

[7]χaysï bilä ki χutχarïlmaχïmïz bar anïŋ χanï ötläš, bošatlïχ yazïχlarga ululuχu bilä bašχïšnïŋ anïŋ,

[8]ki arttï bizgä barča eslilik bilä da biliklik bilä,

[9]körgüzdü bizgä saγïšïn erkiniŋ kensiniŋ biyänčlikinä körä kensiniŋ, χaysï ki äväldän χoydï anïŋ bilä,

[10]spravcalïχka tügällikinä zämanäniŋ, tügällämägä barčanï K'risdos bilä, ne ki köktädir, da ne ki yerdädir alay.

[11]Xaysï bilä ki üläšindiχ, äväldän ündälip, ilgäri χoymaχïndan Teŋriniŋ, ki barčanï (88v/92v) oŋarïr, saγïšïna körä erkiniŋ kensiniŋ,

[12]bolma bizgä slavasïna hörmätiniŋ anïŋ, äväldän umsanganlarga K'risdoska.

[13]Xaysï bilä ki siz dä, χačan išittiŋiz sözün könülüknüŋ, awedaranïn χutχarïlmaχïŋïznïŋ siziŋ, χaysï bilä ki inanïp möhürländiŋiz Ari J̌anga sövünčlükkä,

[14]χaysï ki bar inam ötläš dedičstvomïzga bizim, χutχarïlmaχka tiyilmä, slavasïna hörmätiniŋ anïŋ.

[15]Anïŋ üčün men dä, χačan išittim inamïŋïznï siziŋ, ki Biy Jisuska, da sövüküŋüznü, ki barča arilärgä,

[16]tïyïlman šükürlänmäχtän siziŋ üčün, aŋma sizni alγïšta,

[17]zera Teŋrisi Eyämiziŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, Ata hörmätniŋ, bergäy sizgä J̌anïn eslilikniŋ da belgilikniŋ bilmäχi bilä kensiniŋ,

[18]yarïχlï etmä közin yüräkiŋiziŋ, ki bilmä bizgä, nedir umsa ündämäχindän anïŋ, da nedir ululuχu hörmätiniŋ da dedičstvosunuŋ anïŋ arilärdä,

[19]da nedir (89r/93r) artïχlïχï ululuχunuŋ anïŋ bizgä, inanganlarga oŋarmaχka körä možnostundan χuvatïnïŋ anïŋ,

[20]ki oŋardï K'risdosta, ki turγuzdu anï ölüdän da olturγuzdu oŋuna kensiniŋ köktä,

[21]üsnä barča buyruχlarnïŋ, da ululuχlarnïŋ, da χuvatlarnïŋ, da biyliklärniŋ, da üsnä barča atlarnïŋ, ündälgän dügül yalγïz bu dünyâda, yoχsa meŋiliktä dä,

[22]da barčâ nemäni hnazant etti ayaχï tibinä anïŋ da anï χoydï baš üsnä barča nemäsiniŋ yïχövlärniŋ,

[23]χaysï teni anïŋ, tügälliktir, ki barčanï barčasïna tügällär.

Nemič 2

[1]Da siz, ki ölüp ediŋiz yazïχ ičinä da yaŋïlmaχïŋïz ičinä siziŋ,

[2]ki bir vaχt yürür ediŋiz, meŋilikinä körä bu dünyâniŋ, buyruχčïga körä, ki buyruχčïsïdïr obloknuŋ, eski dušman, ki hali kiriptir oγlanlarïna keri tüškänlärniŋ,

[3]χaysïlarï arasïna biz dä barčamïz yürür ediχ bir zaman (89v/93v) küsänčlikinä tenimizniŋ bizim, da etär ediχ erkin tenimizniŋ da esimizniŋ, da ediχ köni, ki oγlanlarï öčäšmäχniŋ, nečik özgälär.

[4]Evet Teŋri, ki uludur yarlïγamaχï bilä köp sövük üčün anïŋ, ki sövdi bizni,

[5]ne vaχtta ki ölüp ediχ yazïχïmïzda bizim tiri etti bizni K'risdoska, zera bašχïš bilä tirildiχ,

[6]anïŋ bilä turγuzdu da anïŋ bilä olturγuzdu köktägilär bilä K'risdosta Jisusta,

[7]ki körgüzgäy meŋiliktä, ki kelmäχtir, artïχ ululuχun bašχïšïnïŋ kendiniŋ tatlïlïχ bilä bizgä K'risdoska Jisuska.

[8]Zera bašχïšï bilä anïŋ siz χutχarïlganlar inam ötläš, da bu dügül sizdän, yoχsa Teŋriniŋ bašχïšïndan:

[9]dügül etmäχtän, ki kimesä maχtanmagay.

[10]Zera anïŋ yaratïlganlarïbiz, toχtalgan K'risdos bilä Jisus bilä yaχšï etmägä, χaysïn ki äväldän hadirlädi Teŋri, ki anïŋ bilä yürügäybiz.

[11]Anïŋ üčün siz dä aŋïŋïz, ki bir zaman gurk'či ediŋiz teniŋiz bilä, ki ündäliptirlär sünät(90r/94r)-sizlär, atïlgan sünätliktän anda tenli χol išindän,

[12]zera ediŋiz ol zamanda K‘risdostan bašχa, da yazïlmagan uχtuna meŋilikniŋ, da nemä umsaŋïz yoχ edi, da Teŋrisiz ediŋiz dünyâda.

[13]Evet hali Jisus K‘risdos ötläš siz, ki bir zaman yïraχtagi ediŋiz, yuvuχtagi bolduŋuz χanï bilä K‘risdosnuŋ.

[14]Zera oldur eminlikimiz bizim, ki etti eksin bir da ortadagi divarnï buzdu,

[15]dušmanlïχnï teninä kensiniŋ da o̧reṇk‘in sïmarlamaχnïŋ buyruχ bilä χapanel etti, ki eksin dä toχtatkay kensi bilä bir yäŋi adamga, da etkäy eminlik,

[16]da barïštïrgay eksin dä bir ten bilä Teŋri bilä χačï bilä kensiniŋ, zera öldürdi dušmanlïχnï boyuna kensiniŋ.

[17]Da kelip, awedaranel etti eminlik sizgä, yïraχtagilärgä da eminlik yuvuχtagilärgä,

[18]zera anïŋ bilä bar bizdä χonarhlïχ eksindä bir Dž̲an bilä Ataga.

[19]Alaysa, bundan soŋra dügülsiz ruznïy da yat, yoχsa bir šähärdägilär bilä da yovuχlanganlar Teŋrigä,

(90v/94v) [20]yasalganlar himi üsnä aṛak‘ellärniŋ da markaṛelärniŋ, ki uholunuŋ bašï Jisus K‘risdostur,

[21]χaysïna ki barča budovan′a baγlanïp da yerlänip artar ari daḏ̲arïna Biy bilä,

[22]χaysï bilä ki siz dä anïŋ bilä yasalïrsiz meškan′asïna Teŋriniŋ Dž̲an bilä.

Nemič 3

[1]Bunuŋ üčün men, Bo̧γos, bašlangan Jisus K‘risdoska siz guṛk‘čïlar üčün.

[2]Šahat, ki išitkäniŋiz bar siziŋ spravcalïχïn bašχïšïnïŋ Teŋriniŋ, ki beriliptir maŋa siziŋ üčün,

[3]zera belgirtmäχtän köründü maŋa saγïš, ne türlü ki äväldän yazdïm sizgä, az nemä bilä,

[4]ki bolgaysiz sarnama da eskä alma eslilikimni menim saγïšïna K‘risdosnuŋ,

[5]zera özgä millätlärgä körünmädi adam oγlanlarïna, ne türlü ki hali belgirtti arilärinä kensiniŋ, aṛakellärgä da markaṛelärgä Dž̲an bilä,

[6]bolma guṛk‘čïlarga birgä meŋärüči, da tendäš, da ülüšlü sövünčlükkä Jisus K‘risdosta awedaran bilä,

[7]χaysïna boldum men (91r/95r) χuluχčï bergäninä da bašχïšïna körä Teŋriniŋ, ki berildi maŋa oŋarmaχïna körä χuvatïnïŋ anïŋ.

[8]Men alčaχïmen barča arilärniŋ, berildi bu bašχïš guṛk‘čïlarga awedaranel etmä tergövsüz ululuχun K‘risdosnuŋ

[9]da yarïχlï etmä barčasïn, ki nedir öv spravcalïχï saγïšnïŋ, ki yapuχ etkän edi barča meŋiliklärdän Teŋri χatïna, ki barča nemäni etti,

[10]ki belgili bolgay hali frištälärniŋ buyruχčïlarïna da ululuχlarïna, ki köktädirlär, yïχöv ötläš köp türlü esliliki Teŋriniŋ,

[11]ilgäri χoyulgan meŋilik ötläš, χaysïn ki etti Eyämiz Jisus K‘risdos ötläš,

[12]χaysï bilä ki bar prespešnostumuz da otrimat etmäχimiz umsa bilä inamï ötläš anïŋ.

[13]Anïŋ üčün χolarmen, aγïrlanmagaysiz tarlïχïmïzga bizim, ki siziŋ üčündür, ki bizim hörmätimizdir.

[14]Bunuŋ üčün χoyarmen tizlärimni, budur čökmäχ ya d̲zunr tüšmäχ, Atasïna Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ,

[15]χaysïndan ki atalïχlar köktä da (91v/95v) yerdä ündäliyirlär,

[16]ki bergäy sizgä ululuχuna körä hörmätiniŋ kensiniŋ toχtatma χuvat bilä kensiniŋ Dž̲anï ötläš ičkärigi adamda,

[17]tïnmaga K8risdosnuŋ inamï bilä yüräkiŋizgä siziŋ,

[18]sövük bilä korenicca bolup da toχtalïp, ki možnïy bolgaysiz etmä barča arilär bilä, nedir keŋliki da uzunluχu, biyiklik da teränliχ,

[19]tanïmaga artïχlïχïn bilikliktän sövükünüŋ K‘risdosnuŋ, ki tolgaysiz barča tügälliki bilä K‘risdosnuŋ.

[20]Evet hali ki bolur artïχ barča nemädän etmä yïγïlïχ bilä daγï artïχ, ne ki χolarbiz ya aŋarbiz χuvatka körä, ki oŋuptur bizgä.

[21]Aŋar haybat yïχövlärdän da K‘risdoska Jisuska barča millätlärdän meŋi meŋilikkä, ameṇ.

Nemič, frang 4

[1]Xaytïp χolarmen sizdän men, ki baγlïmen Biygä, arzanilik bilä yürümä ündälmäχkä, ki ündälipsiz,

[2]barča χonarhlïχ bilä, da ivašlik bilä, uzuneslilik (92r/96r) bilä baχma biri biriŋizgä sövük bilä,

[3]d̲žâhtlanma saχlama birlikni d̲žan bilä baγï bilä eminlikniŋ.

[4]Bir ten da bir d̲žan, ne türlü ki ündälipsiz dä bir umsaga ündälmäχiŋizgä siziŋ;

[5]zera birdir Biy, da bir inam, da bir k‘ristânlik,

[6]bir Teŋri da Ata barčasïna, da barčasïniŋ üsnä, da barčasï bilä, da bizim barčamïz bilä.

[7]Yoχsa här birimizgä bizdän beriliptir bašχïš ölčövgä körä bašχïšïndan K‘risdosnuŋ.

[8]Anïŋ üčün [*На полях:* 67 saγmos] aytïr da: «Mindi biyikkä, yäsir etti yäsirlikni da berdi bašχïš adamlarga» [Пс 68:18Ты восшел на высоту, пленил плен, принял дары для человеков, так чтоб и из противящихся могли обитать у Господа Бога].

[9]Ki «mindi» nedir? Tek ol, ki äväl-burun endi tibdägi yanïna yerniŋ.

[10]Ki «endi» yänä oldur da, ki mindi biyik barča köklärdän, ki toldurgay barčanï.

[11]Da ol berdi χaysïn aṛakellär, χaysïn markaṛelär, χaysïn awedaraničlär, χaysïn kütüčilär da vartabedlär,

[12]toχtalmaχïna arilärniŋ, išinä χuluχnuŋ,

[13]Ä negä dinčä ki barčamïz yetkäybiz bir birlikinä inamnïŋ da (92v/96v) bilmäχliχniŋ Oγlun Teŋriniŋ, adam tügäl, ölčövünä boynuŋ tügällikinä K‘risdosnuŋ;

[14]ki bolmagay, ki bundan soŋra bolgaybiz oγlanlar talaškan da tepräŋgän barča yellärdän vartabedliχindän, adamlarnïŋ aldamaχlarï bilä, ustatlïχ bilä aldamaχ bularmaχïna,

[15]yoχsa könülgänlär sövük bilä arttïrïyïχ aŋar barčanï, χaysï ki baštïr K‘risdos,

[16]χaydan ki barča ten baγlanïp da oχšaš bolup barča boγunlar bilä barïp kelmäχläri bilä sezdirmäχkä körä, ölčöv bilä här biriniŋ ülüšünä körä, artmaχlïχïn teniniŋ etär yasamaχïna boyun kensiniŋ sövük bilä.

[17]Xaytïp bunï aytïrmen da ant etärmen Biygä, ki bolmagay, ki siz ol o̤rinag bilä yänä bargaysiz, ne türlü ki özgä guṛk‘čïlar yürürlär bošluχu bilä esläriniŋ kensilériniŋ,

[18]χaysïlarïnïŋ ki χaraŋγulanïptïr yüräkläri alarnïŋ, da yatlanïptïrlar andagi tirlikindän Teŋriniŋ, biliksiz(93r/97r)lik üčün, ki bardïr alarda, soχurluχlarï üčün yüräklériniŋ alarnïŋ.

[19]Ki boylarïnïŋ kendilériniŋ umsasïn kestilär da čïχara berdilär boylarïn azdïrmaχlïχka išinä barča murdarlïχnïŋ akahlïχ bilä.

[20]Yoχsa siz bu türlü övränmädiŋiz K‘risdosnu;

[21]egär ki išittiŋiz dä esä anïŋ üčün da anïŋ bilä övrändiŋiz,— ki ne türlüdür könülükü Jisusnuŋ,—

[22]keri salma sizdän burungi yürümäχiŋizgä körä eski adamnï, buzulgannï suχlanmaχï bilä aldanmaχtan,

[23]da yäŋirtmä ḏ̌an bilä esiŋizni siziŋ,

[24]da kiymä yäŋi adamnï, ki Teŋrilik sartïn toχtalïptïr, artarlïχ bilä da aruvluχ bilä könülüktän.

[25]Anïŋ üčün keri salïŋïz yalγanlïχnï, sözläŋiz könülüknü här biri kendi sïŋarï bilä, zera biri birimizgä buγumbiz.

[26]Yüräkläniŋiz da yazïχ etmäŋiz: günäš yüräklänmäχiŋiz üsnä siziŋ batmasïn;

[27]da bermäŋiz yer šaytanga.

[28]Kim ki oγurlar edi, artïχ oγurlamasïn, yoχ-(93v/97v)sa yaχšïraχ χazγansïn, išlämä χolu bilä kensiniŋ yaχšïnï, ki yetkinčä bolgay bermägä dä, kimgä ki keräk bolsa.

[29]Barča söz körksüz aγzïŋïzdan siziŋ čïχmasïn, yoχsa ne ki yaχšïdïr, yasama keräkli nemäni, ki bergäy bašχïš alarga, ki išitirlär.

[30]Da χayγurtmaŋïz Ari D̲žanïn Teŋriniŋ, χaysï bilä ki möhürländiŋiz kününä χutχarïlmaχnïŋ.

[31]Barča ačilik, da yüräklänmäχliχ, da öčäšlänmäχliχ, da küstünmäχliχ, da küfür bermäχliχ kötürülsün sizdän barča yamanlïχ bilä birgä;

[32]boluŋuz biri biriŋiz bilä tatlï, šaγavatlï, bošatma biri biriŋizgä, ne türlü ki Teŋri dä K‘risdos ötläš bošattï bizgä.

Nemič 5

[1]Boluŋuz oχšaš Teŋrigä, nečik sövüklü oγullar,

[2]da yürüŋüz sövük bilä, ne türlü ki K‘risdos sövdi bizni da čïχara berdi boyun kensiniŋ bizim üčün χurban da soyulmaχka Teŋrigä yaχšï iskä.

[3]Evet boṛniglik da barča murdarlïχ ya akahlïχ (94r/98r) aŋïlmasïn siziŋ araŋïzga, ne türlü ki tiyišlidir arilärgä.

[4]Da igränčlilik, ya söz essiz, ya boš masχaralïχ, χaysï ki tiyišli dügüldür, yoχsa yaχšïraχtïr šükürlük;

[5]bunï aŋlap biliŋiz, ki barča boṛnig, ya murdar, ya akah, χaysï ki malïna tapunučïdïr, yoχtur dedičstvosu χanlïχïna K‘risdosnuŋ da Teŋriniŋ.

[6]Kimsä sizni aldamasïn sözlär bilä yalγan, zera bunuŋ üčün kelir öčäšmäχi Teŋriniŋ üsnä oγlanlarïnïŋ biyänmägänlärniŋ;

[7]bundan soŋra bolmaŋïz ülüšči alarga.

[8]Zera egär ki ediŋiz esä bir vaχt [voχt] χaraŋγuluχ, hali yarïχlïχsiz Biydä, nečik yarïχ oγlanlarï kibik, yürüŋüz,

[9]zera yemiši yarïχnïŋ barča yaχšïlïχ bilä, da artarlïχ bilä, da könülük bilädir.

[10]Sïnaŋïz, nedir biyänčli Teŋrigä,

[11]da ülüšlü bolmaŋïz yemišsizlikkä išinä χaraŋγuluχnuŋ, yoχsa yaχšïraχ azarlaŋïz.

[12]Zera ne ki yapuχ bolïyïr alarda, anï sözlämä dä murdardïr.

[13]Yoχsa barča nemä, azarlanïp, yarïχtan belgili bolur, zera (94v/98v) barča nemä, ki aydnïdïr, yarïχtïr.

[14]Anïŋ üčün aytïr da: «Tur, ki yuχlïyïrsen, da tur ölüdän, da yarïχ berüči bolgay saŋa K‘risdos».

[15]Baχïŋïz, ki nečik könülük bilä yürügäysiz, ki bolmagay, nečik essizlär, yoχsa nečik eslilär,

[16]satïn alïŋïz zämanäni, zera künläri yamannïŋ bar.

[17]Anïŋ üčün bolmaŋïz essiz, yoχsa aŋlaŋïz, nedir erki Eyämizniŋ.

[18]Da esirmäŋiz čaγïr bilä, χaysïnda ki zalivan′a bar, yoχsa yaχšïraχ tolunuŋuz Dž̲an bilä,
[19]sözlämä yüräkiŋizgä siziŋ saγmos bilä, da alγïš bilä, da avaz bilä, dž̲an sarnamaχï bilä, avaz bilä saγmos aytma yüräkiŋizgä siziŋ Eyämizgä,
[20]šükürläniŋiz här sahat barča üsnä atïna Eyämizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, Ata Teŋriniŋ,
[21]hnazant boluŋuz biri biriŋizgä χorχusu bilä K‘risdosnuŋ.
[22]Xatïnlar, kendi eyälärinä hnazant boluŋuz, nečik Eyämizgä,
[23]zera erdir baš χatunga, ne türlü ki K‘risdos baštïr yïχövgä, da kendidir χutχaručïsï tenniŋ.
[24]Yoχsa ne türlü ki yïχöv hnazant (95r/99r) bolur K‘risdoska, ol türlü χatïnlar da kendi erlärinä barčaga.
[25]Erlär, sövüŋüz χatunlarïŋïznï siziŋ, ne türlü ki K‘risdos sövdü yïχövnü da čïχara berdi boyun kensiniŋ anïŋ üčün,
[26]ki anï arïtkay aruvluχu bilä awazannïŋ sözi bilä,
[27]ki χoygay kensi kensinä utru hörmätli yïχövnü, ki bolmagay nemä zadasï ya aruvsuzluχu, ya özgä nemä anïŋkibik andan, yoχsa ki bolgay surp da zadasïz.
[28]Ol türlü borčludur erlär sövmä kensi χatïnlarïn, nečik kensi tenlärin; kim ki sövär kendi χatïnïn, boyun kendiniŋ sövär.
[29]Zera heč bir kimesä körälmämä kendi boyun bolmas, yoχsa beslär da suvarïr anï, ne türlü ki K‘risdos yïχövnü,
[30]zera boγumlarbiz teniniŋ anïŋ da söväklärinä anïŋ.
[31]Bunuŋ üčün salgay er atasïn da anasïn da bargay artïndan χatïnïnïŋ kensiniŋ, da bolgaylar eksi bir ten.
[32]Saγïš bu uludur; evet men aytïyïrmen K‘risdoska da yïχövgä oχšaš.
[33]Yoχsa siz dä ol türlü bir-dä-bir, zera här bir kimesä kendi χatunun alay sövgäy, (95v/99v) nečik kendi boyun, da χatïn χorχkay erindän kensiniŋ.

Nemič 6

[1]Oγullar, hnazant boluŋuz toγurganlarga sizni Biygä, zera ol türlü tiyišli.
[2]Hörmätlä ataŋnï seniŋ da anaŋnï, χaysï ki burungi buyruχtur [*На полях:* 2-inči oṛenk‘tä 11] sövünčlüχtä:
[3]ki saŋa yaχšï bolgay, da uzaχ ömürlü bolgaysen dünyâda [Вт 5:16 Почитай отца твоего и матерь твою, как повелел тебе Господь, Бог твой, чтобы продлились дни твои, и чтобы хорошо тебе было на той земле, которую Господь, Бог твой, дает тебе].
[4]Atalar, öčäštirmäŋiz oγlanlarïŋïznï siziŋ, yoχsa beslänjiz alarnï ögüt bilä da övrätmäχ bilä Eyämizgä.
[5]Xullar, hnazant boluŋuz biyläriŋizgä siziŋ ten sartïn χorχu bilä, da titrämäχ bilä, da birköŋüllük bilä yüräkiŋizniŋ siziŋ, nečik ki K‘risdoska,
[6]bolmagay, ki tek köz alnïna χuluχ etmä, nečik adamlarga biyänüčilär kendilärin, yoχsa, nečik χullarï K‘risdosnuŋ, etmä erkin Teŋriniŋ yaχšï yüräktän,
[7]χuluχ etmä, nečik Eyäsinä, da dügül ki, nečik adamlarga,
[8]biliŋiz, ki här bir kimesä, ki ne ki dä etsä yaχšï, anï yöpsünür Biyindän dä, egär χul, egär azad.
[9]Da siz, biylär, anï etiŋiz alarga tözümlük bilä, etmä ögütni, biliŋiz, ki (96r/100r) alarnïŋ da, siziŋ dä Biyiŋiz bar köktä, da yüz körmäχ yoχtur alnïna anïŋ.
[10]Bundan soŋra χuvatlanïŋïz Eyämiz bilä da možnostu bilä χuvatïnïŋ anïŋ.
[11]Da kiyiŋiz yaraγlanmaχïn Teŋriniŋ, ki bolgaysiz turma χaršï ustatlïχïna šaytannïŋ,
[12]zera dügüldür bizgä uruš ten bilä ya χan bilä, yoχsa buyruχčïlarï bilä, da ululuχlarï bilä, da dünyâ tutučïlarï bilä, bu χaraŋγuluχnuŋ dušmannïŋ yamanlïχlarï bilä, χaysï bardïrlar kök tibinä.
[13]Anïŋ üčün alïŋïz yaraγlanmaχïn Teŋriniŋ, ki bolgaysiz χaršï urunma yamanga, yamanïna künnüŋ, da χačan ki barča nemäni tügälläsäŋiz, toχtalgan turuŋuz.
[14]Tözüŋüz, berkätip beliŋizni siziŋ könülük bilä, da kiyip zbroyasïn artarlïχnïŋ,
[15]da kiydirip ayaχlarïŋïznï hadirlik bilä awedarannïŋ eminliki bilä;
[16]da bu barčaŋïz üsnä alïŋïz tarčasïn inamnïŋ, χaysï bilä ki bolgaysiz barča oχlarïn urulgan yamannïŋ söndürmä;
[17]da alïŋïz šolomecin (96v/100v) χutχarïlmaχnïŋ da χïlïčïn dž̲annïŋ, χaysï ki sözidir Teŋriniŋ K‘risdos.
[18]Barča alγïš bilä da yalbarmaχ bilä alγïš etmägä här vaχt dž̲an bilä, da anïŋ bilä emgäniŋiz barča tözümlük bilä da χoltχa bilä barča arilär üčün
[19]da menim üčün, ki maŋa berilgäy söz — ačmaga aγzïmnï menim ačïχlïχ bilä körgüzmä saγïšïn awedarannïŋ,
[20]ne üčün ki elčiläniyirmen baγlanmaχïm bilä, ki aŋar prešpešnïy bolgaymen, ki ne türlü tiyišlidir maŋa sözlämä.

[21]Evet ki bilgäysiz siz dä menim üčün, ki ne etsärmen barča nemäni, körgüzgäy sizgä Dük‘igos [diwk‘igos], sövüklü χardaš da inamlï χul Biygä,

[22]ki yeberdim sizgä bu iš üčün, ki bilgäysiz siz bizim üčün, da sövündürgäy yüräkiŋizni siziŋ.

[23]Eminlik χardašlar bilä da sövük inam bilä birgä Teŋridän Atadan da Eyämizdän Jisus K‘risdostan.

[24]Bašχiš barčasï bilä, kimlär ki sövärlär Biyimizni bizim Jisus K‘risdosnu buzulmaχsïzlïχ bilä.

Ep‘esaçilärgä yazïldï Ṛïmadan Dük‘igos [diwk‘igos] ötläš. *Dun 312.*

Baši P‘ilibeçoç bitikiniŋ

Šükürlük P‘ilibeçilärniŋ yaχši etmäχi üčün da alγïš alarnïŋ tügällänmäχläri üčün.

Aytmaχ kensiniŋ uruš bilä χïynalmaχï üčün da küsänčliki üčün.

Ögüt Teŋrilik sartïn birlik üčün da Teŋri bilä birlängän tirlik üčün.

Dimoṭ‘ea da Bap‘rodtidea üčün, χaysïlarïn ki alarga yeberdi.

Ḏžan sartïn yürümäχ üčün da dügül daγï ten sartïn, χaysï ki oχšâšlikidir ölümünä K‘risdosnuŋ.

Ögüt bašχa, χaysïlarïna teŋ birgä barčasïna.

Yöpsünmäχi χuluχnuŋ, ki yeberildi aŋar.

Dun 9.

P‘ilibeçilärgä Nemič 1

[1]Boγos da Dimoṭ‘eos, χullarï Jisus K‘risdosnuŋ, barča arilärgä K‘risdosta Jisusta, χaysïlarï ki povetinädirlär P‘ilibeçilärniŋ, birgä aχpašlarï bilä da sargawark‘larï bilä.

[2]Bašχïš siziŋ bilä da eminlik Teŋridän, Atamïzdan bizim, da Eyämizdän Jisus K‘risdostan.

[3]Šükürlümen Teŋrimdän menim barča jišadaglarïŋïz üsnä siziŋ,

[4]här sahat (97v/101v) barča χoltχama menim siziŋ barčaŋïz üčün etärmen alγïš sövünčlük bilä,

[5]ülüšlü bolmaχïŋïz üčün siziŋ awedaranga burungi kündän bügüngä dirä,

[6]prespešnïymen buŋar, ki kim bašladï sizdä yaχši etmäχni, tügälläsin kününä dirä Jisus K‘risdosnuŋ,

[7]ne türlü ki doγru körüniyir maŋa saγïšlama bunï siziŋ barčaŋïz üčün, ki bolgaysiz siz menim yüräkimä baγlanganïmda menim da ḏžuvap bergänimä menim da toχtalmaχïna awedarannïŋ, ülüšlü maŋa bašχïšlarïma siz barčaŋïz bolgaysiz.

[8]Tanïχtïr maŋa Teŋri, ne türlü küsänipmen sizgä barčaŋïzga šaγavatï bilä K‘risdosnuŋ Jisusnuŋ;

[9]da anï alγïš etärmen, ki sövükünüz siziŋ daγïn da daγïn artïχ köp bolgay bilikliktän da barča esliktän,

[10]taŋlama sizgä yaχšïnï, ki toχtalgan da yaŋïlmaχtan bašχa kününä K‘risdosnuŋ,

[11]tolgan yemišläri bilä artarlïχnïŋ Jisus K‘risdos ötläš, hörmätinä da maχtalmaχïna Teŋriniŋ.

[12]Klärmen, ki bilgäy(98r/102r)siz, χardašlar, ne ki menim üčün edi, daγï da daγï ilgärilikinä awedarannïŋ keldi,

[13]ki baγlanganïma dinčä menim aydnï bolmaga K‘risdos üčün barča mahalälärgä da özgälärgä barčasïnä,

[14]da köp χardašlar alnïna Biygä, ki prespešnïydïrlar baγlanmaχïm bilä menim daγï artïχ prespešnïy bolma χorχusuz sözün Teŋriniŋ sözlämä.

[15]Xaysïlarï paχilliktän da hagaṛaglïχtan da χaysïlarï yeŋileslilik bilä K‘risdosnu k‘arozel etiyirlär.

[17]Da χaysïlarï sövüktän, zera bilirlär, ki ḏžuvap bermäχinä awedarannïŋ barmen;

[16]da χaysïlarï yaŋïlmaχ bilä K‘risdosnu aytïyïrlar da dügül aruvluχ bilä, zera saγïnïrlar, ki tarlïχ etärlär baγlanmaχïm üsnä menim.

[18]Evet bu nedir? Ne orinag bilä dä bolsa, egär pričina bilä, egär könülük bilä K‘risdos belgiriyir ya aytïlïyïr, da buŋar sövünürmen da färâhda bolurmen,

[19]zera bilirmen, ki bu maŋa suχlanïyïr χutχarïlmaχka sizni χoltχaŋïzdan da baš(98v/102v)χïšïndan Ḏžannïŋ Jisus K‘risdosnuŋ,

[20]tözmäχimdän umsamnïŋ menim, ki bir nemä bilä uyatlï bolmagaymen, yoχsa barča prespešnost bilä, ne türlü ki här sahat, da hali dä ululangay K‘risdos tenimä menim, egär tirlik bilä, egär ölüm bilä.

[21]Zera maŋa tirlik K‘risdostur, da ölmäχ — fayda.

[22]A egär ki tirliki Tenimniŋ, bu maŋa yemiš χïlïnmaχkadïr, da neni taŋlïyïm, anï bilmän.

[23]Sargardanmen eksinä dä: küsänip čïχïp da K‘risdos bilä bolma artïχ yaχšï saγïnïrmen;

[24]da turma munda tenim ičinä keräkli daγïn siziŋ üčün.

[25]Da bunï umsanïp bilirmen, ki turgaymen da χalgaymen barčaŋïzga sizgä siziŋ artmaχïŋïzga da färâh bolma inamïŋïzga,

[26]ki slavaŋïz siziŋ artïχ bolgay K‘risdosta Jisusta menim bilä ekinči kelgänimä menim sizgä.

[27]Yalγïz ki tek arzani awedaranga körä yürügäysiz, ki χačan kelsäm da körsäm sizni, da egär yïraχ bolsam da (99r/103r) išitsäm siziŋ üčün, ki toχtalgan turgaysiz bir ḏžanda da bir näfäs bilä, nahadagel bolgaysiz inamïna Awedarannïŋ,

[28]da χorχmagaysiz bir nemä bilä dä χaršï bolganlardan anda, χaysï ki alarnïŋ yïγïnïdïr taspolmaχtan da siziŋ χutχarïlmaχtan. Da bu, Teŋridändir,
[29]ki sizgä baγïšlandï K‘risdos üčün dügül ki yalγïz aŋar inanma, yoχsa anïŋ üčün χïynalma da,
[30]ki ol urušmaχïŋïz bolgay, ki mendä köriyirsiz da hali išitiyirsiz mendän.

Nemič 2

[1]Xaytïp, egär nemä övünmäχ bar esä K‘risdosta, egär ki sövük övünmäχi, egär ülüšlüχü ǰannïŋ, egär šaγavat da yarlïγamaχlar,
[2]tolduruŋuz sövünčlükümnü menim: anï saγïšlaŋïz, ol sövükni boyuŋuzga alïŋïz, bir näfästä, bir saγïšta;
[3]bolmagay kimesä χozγamaχta da bolmagay, ki nemä kensiŋizni maχtamaχta, yoχsa χonarhlïχ bilä biri biriŋizni yaχšï saγïnma artïχ, ne ki kendi boyuŋuznï.
(99v/103v) [4]Da dügül ki yalγïz kendi boyun bilgäy ya baχkay, yoχsa här bir kimesä sïŋarnïŋ da.
[5]Ki K‘risdos Jisus da, χaysï ki sürätinä Teŋriniŋdir:
[6]nemä damâhlik bilä almaχ saγïšlamadï bolmaχïn barabar Teŋrigä,
[7]yoχsa boyun boš etti, sürätin χulnuŋ alïp, oχšaš adamlarga boldu, da sürät bilä taptï, nečik adamnï;
[8]ašaχlattï boyun, bolup hnazant ölümgä dinčä, da ölümünä χačnïŋ.
[9]Anïŋ üčün Teŋri anï artïχ biyiklätti da baγïšladï aŋar at, ki biyiktir barča atlardan,
[10]zera atïna Jisus K‘risdosnuŋ barča tizlär čökkäylär, köktägilär, da dünyâdagilär, da antuntk‘takilär,
[11]da barča til χosdovanel bolgay, ki Biydir Jisus K‘risdos hörmätinä Ata Teŋriniŋ.
[12]Bundan soŋra, sövüklülärim, ne türlü ki barčaga hnazant bolduŋuz, bolgay, ki yalγïz menim kelgänimä, yoχsa daγï artïχ hali, ne sahat ki yïr(100r/104r)aχmen sizdän, χorχu bilä da titrämäχ bilä boyuŋuznuŋ χutχarïlmaχïn etiŋiz,
[13]zera Teŋridir, ki oŋarïr sizgä kläginiŋizni da etkäniŋizni biyänčliki üčün.
[14]Barča nemäni etiŋiz χayγurmïyïn da mïrmïrdalmïyïn,
[15]ki bolgaysiz zadasïz da aruv oγlanlarï Teŋriniŋ, yazïχsïz, ičinä erkläri bilä taspolgan da saχat egri millätniŋ, χaysïlarïnïŋ ki ičinä körüngäysiz, nečik yulduzlar dünyâda,
[16]sözün tirliknïŋ algaysiz boyuŋuzga slavaga maŋa kününä K‘risdosnuŋ, zera dügül ki nemä boš yürüdüm da dügül ki boš emgändim.
[17]Yoχsa egär ki sunulïyïr esäm dä tum üsnä ya χurban üsnä da χuluχuna inamïŋïznïŋ siziŋ sövünürmen da färâhmen birgäŋizgä barčaŋïz bilä siziŋ.
[18]Ol türlü siz dä sövünüŋüz da färâh boluŋuz benim bilä.
[19]Evet umsanïrmen Biy Jisus K‘risdoska Dimot‘eosnu tezindän yebermä sizgä, ki menim dä yüräkimä potiχa bolgay, χačan ki bilsäm nemä (100v/104v) siziŋ üčün.
[20]Zera yoχtur kimesäm bir saγïšlï, ki sïŋar kibik χayγurgay siziŋ üčün,
[21]barčasï boylarï üčün izdiyirlär da dügül ki Jisus K‘risdos üčün.
[22]Evet anïŋ sïnamaχïn bilirsiz siz dä, zera nečik oγul ataga, χuluχ etti menim bilä awedaranga.
[23]Xaytïp bunï umsam bar yebermä, ne türlü ki ol vaχt anda boyu üčün dosvičit ettim.
[24]Yoχsa umsanïpmen Biygä, ki men dä yovuχ bargaymen.
[25]Evet yaχšïraχ saγïndïm zEbap‘rotidos, χardašnï da bolušučïnï da službada birgä bolgannï menim bilä, siziŋ yebergäniŋizni da χuluŋuznï menim keräkimä, yebermä sizgä,
[26]zera kendi dä asrï küsäniptir körmägä barčaŋïznï sizni da χayγurur edi, ki siziŋ üčün išitip edi da tïnčsïzlandï.
[27]Da köni, ki tïnčsïzlandï ölümgä yovuχ; evet Teŋri yarlïγadï aŋar, dügül yalγïz aŋar, yoχsa maŋa da, ki bolmagay ki χayγunu χayγu üsnä terpit etkäymen.
[28]Xaytïp, (101r/105r) tezindän yeberdim anï, ki, körüp anï, ekinči färâh bolgaysiz, da men χayγusuz bolgaymen.
[29]Yöpsüngäysiz anï Biydä barča sövünčlük bilä, da anïŋkibiklärni yaχšïlar arasïna tutkaysiz,
[30]zera iši üčün Eyämiznïŋ ölümgä yovuχ boldu, hünär etti ǰan bilä barabar, ki toldurgay siziŋ eksiklikiŋizni menim χuluχumdan.

Nemič 3

[1]Bundan soŋra, χardašlarïm, färâh boluŋuz Biygä. Anï yänä yazma sizgä maŋa nemä aγïr körünmäs da sizgä asrï saχlanma.
[2]Saχlanïŋïz itlärdän, da saχlanïŋïz yaman χuluχčïlardan anda, saχlanïŋïz χaršiliktän anda,
[3]zera sünät — bizbiz, ki J̌anï bilä Teŋriniŋ tapunuyïrbiz da maχtanïyïrbiz K‘risdos Jisus bilä, da dügül ki tengä išanïpbiz,
[4]egär ki men kensim dä esäm, χaysï ki ol prespešnostum bar tenimdä. Egär ki kimesä özgä türlü prespešnïy bolma teninä, daγï artïχ men,
[5]sünätlänmäχ bilä (101v/105v) 8-inči kündä,

ʤžïnsïndan Israjelniŋ, pokolen′asïndan Pẹniamẹnniŋ, ʤžuvut ʤžuvuttan, ọrẹnk‘kä körä p‘ariseẹi,

[6]öčäšmäχ üčün körälmäs edim yïχövlärni, ọrẹnk‘niŋ artarlïχï üčün bolma zadasïz.

[7]Yoχsa ne ki maŋa fayda edi, anï ziyan saγïnïr edim K‘risdos üčün.

[8]Da saγïnïrmen da barčanï ziyan artïχ bilmäχ üčün Jisus K‘risdosnuŋ Eyämizniŋ bizim; anïŋ üčün barčadan zrgel boldum, da saγïnïrmen ziyan, ki K‘risdosnu fayda etkäymen

[9]da tapkaymen anda, nečik dügül ki menim nemä artarlïχïmnï, ki ọrẹnk‘tändir, bolgay mendä, yoχsa inamïnïŋ K‘risdosnuŋ, ki Teŋriniŋ artarlïχïdïr inam bilä;

[10]tanïma anï, da χuvatïn arut‘iunununuŋ anïŋ, da ülüšlü bolmaχïn χïyïnïna anïŋ, oχšaš bolma ölümünä anïŋ,

[11]ki ne türlü etkäymen ölüdän turmaχlïχka.

[12]Nečik ki dügül ki hanuz algan bolgaymen ya tügällängän bolgaymen; artïndan tüšüpmen, ki yetkäymen artïχ, ki tutulganmen K‘risdostan Jisustan.

[13]Xardašlar, men saγïšlaman boyumnu menim, ki yetiškän bolgaymen, evet bir nemädir, ki soŋγu(102r/106r)su unutulgandïr, da ilgärisinä zabavicca bolupmen,

[14]umsanïp, barïyïrmen učuna dirä ündämäχiniŋ Teŋriniŋ K‘risdoska Jisuska.

[15]Bundan soŋra ki bir kezdän tügälsiz, bunï saγïšlalïχ; dä egär özgä türlü nemä saγïšlasanïz, hälbät [hajbat‘], bunï da sizgä Teŋri belgirtkäy.

[16]Evet ki yettiχ bunï, saγïšlama da bu ganonk‘ka birlänmä.

[17]Oχšaš maŋa boluŋuz, χardašlar, da baχïŋïz anïŋkibiklärni, ki ol türlü yürüsärlär, ne türlü ki barsiz sizgä ọrinagga.

[18]Zera köplär yüriyirlär, χaysïlarï üčün köp kez aytïr edim sizgä, evet χaytïp yïγlamaχ bilä dä aytïyïrmen, dušmanlarï üčün χačïnïŋ K‘risdosnuŋ.

[19]Xaysïlarïnïŋ ki soŋγusu taspolmaχtïr, χaysïlarïnïŋ ki teŋrisi χarïnlarïdïr kensiläriniŋ, da hörmät — uyatlarïdïr, χaysïlarï ki dünyâniŋkin dä boš saγïšlarlar.

[20]Yoχsa bizim učïnokumuz köktädir, χaydan ki Xutχaručïga umsanïpbiz Eyämiz Jisus K‘risdoska,

[21]ki yäŋirtti tenin χonarhlïχïmïznïŋ bizim, oχšaš bolmaga teniniŋ haybatlï hörmätinä anïŋ, (102v/106v) χuvatka körä, ki bolgaybiz hnazantel etmä kensi bilä barčanï.

Nemič 4

[1]Bundan soŋra, χardašlarïm, sövüklülärim da küsänčlilärim, färâhlikim menim da taʤžïm, bu türlü toχtalgan turuŋuz Biygä, sövüklülärim.

[2]Ewotiyanï [zewotieani] χolarmen da Sundik‘ni χolarmen, ki anï saγïš etkäysiz Biydä.

[3]Köni, ki χolarmen seni dä, esli χošulgan, sen dä bolušučï bol alarga, ki awedaranga χïynaldïlar menim bilä, Gγem bilä birgä, da bolušučïlarïm bilä, χaysïlarïnïŋ ki atlarï yazïlïptïr meŋilik diftärdä.

[4]Färâh boluŋuz Biydä här sahat; yänä aytïrmen: färâh boluŋuz.

[5]Ivašlikiŋiz siziŋ belgili bolsun barča adamlarga. Biy yovuχtur.

[6]Nemä χayγurmaŋïz, yoχsa barča alγïš bilä, da χoltχa bilä, šükürlük bilä χoltχaŋïz siziŋ belgili bolsun alnïna Teŋriniŋ,

[7]da eminliki Teŋriniŋ, ki biyiktir barča eslärdän, saχlagay yüräkiŋizni siziŋ da esiŋizni K‘risdosta Jisusta.

[8]Bundan soŋra, χardašlar, ne ki könülük bilädir, ne ki mirnost bilä, (103r/107r) ne ki artarlïχ bilä, ne ki surpluχ bilä, ne ki sövük bilä, ne ki yaχšï slava, ne ki k‘ačlïχ bilä, ne ki maχtamaχ bilä, anï saγïš etiŋiz.

[9]Xaysïn ki övränipsiz dä, da yöpsünüpsiz, da išittiŋiz, da kördiŋiz mendä, anï etiŋiz,— da Teŋri eminliksniŋ bolgay siziŋ bilä.

[10]Färâh boldum men Biygä asrï, ki siz dä esiŋizdän kečirdiŋiz χayγurma menim üčün nemä, ne türlü ki χayγurur ediŋiz, yoχsa baχsaŋïz edi dä nemä bilä

[11]Dügül ki nemä taχsïrlïχ üčün aytïyïrmen, zera men övrändim, χaysïlarï bilä ki bolurmen, etkinčä bolma.

[12]Bolurmen eksilmä, bilirmen artma, barčaga barča bilä bilirmen, toyma da, ač ta bolma, artma da, eksilmä dä.

[13]Barčaga bolurmen anïŋ bilä, ki χuvatlattï meni.

[14]Evet yaχšï ettiŋiz, ki ülüšlü bolduŋuz maŋa tarlïχïma.

[15]Bilirsiz siz dä, P‘iγibeẹilär, ki bašlanmaχïndan awedarannïŋ, χačan keldim men Magetoniyaga, da ne bir yïχöv dä ülüšlü bolmadï maŋa alïp bermäχ üčün, tek yalγïz siz;

[16]zera T‘esaγonigẹdä bir kez ya (103v/107v) eki kez keräkimni berdiŋiz keltirmä.

[17]Dügül ki χolïyïrmen bermäχni; yoχsa χolïyïrmen yemišni, ki yïγïdïr sözüŋüzdä siziŋ.

[18]Yoχsa men, alïp barčanï, da artïpmen; yöpsündüm da tolumen, Ebap‘rodtidea ötläš, ki sizdändir yaχšï isli, χurban yöpsünövlü da biyänčli Teŋrigä.

[19]Da Teŋrim tolu etkäy barča keräkiŋizni siziŋ, kensiniŋ ululuχuna körä hörmät bilä K‘risdosta Jisusta.

[20]Evet Teŋrigä, Atamïzga bizim, haybat meŋi meŋilik, amęn.

[21]Oγčojn beriŋiz barča arilärgä Jisus K'risdosta. Oγčojn beriyirlär sizgä, ki menim bilädirlär, χardašlar.

[22]Oγčojn beriyirlär sizgä barča arilär, artïχ, ki övindän çęsarnïŋdïrlar.

[23]Baχšïšï Eyämizniŋ Jisusnuŋ ǰanïŋïz bilä siziŋ, amęn.

P'ilibeçilärgä yazïldï Ṛïmadan Ep'ap'rodtidea ötläš. *Dun 208.*

Bašï Goγosaçoç bitikiniŋ

Šükürlük Goγosaçilärniŋ yuvuχlanmaχlarï üčün Teŋrigä umsa bilä.

Alγïš alar üčün, saγïška, da eslilikkä, da χuvatka, tözümlüktän šükürlük bilä birgä yuvuχ-(104r/108r)lanmaχ bilä aruvluχ bilä.

Yäŋirmäχi üčün dünyâniŋ K'risdos ötläš, χaysï bilä ki Teŋri bilä ülüšlü bolmaχlïχtïr.

Guṛk'čïlarnïŋ tïyïlmaχï üčün, ki teni bilä K'risdosnuŋ da χïyïnï bilä inam ötläš.

Kensiniŋ emgäk bilä vartabedliχi üčün, ki Teŋridän azarlamaχ yetištirir.

Aldanmamaχ üčün adam eslilikindän da aldamaχï bilä, χaysïlarïnïŋ ki K'risdos bilä eslilikläri bar.

Ki K'risdos bilä ülüšlü bolgan ọręnk' bilä da bar ülüšlüki, egär ki K'risdos bilä esä.

Ki ten ọręnk'inä ten oχšâšliki keräklidir, da dügül ǰannïŋ, ki χuvatï bilä K'risdosnuŋ tirilgäylär.

Ögüt aruvluχ üčün, mirnost üčün, adam sövükü üčün, Teŋri sövükü üčün, övränmäχ sövükü üčün, saγmos aytmaχ üčün, maχtamaχ üčün, Teŋri etkän išlär üčün šükürlük bilä.

Övdägiläri bilä bir bolma da yatlar bilä χayγuručï da beslävüči bolma. *Dun 19.*

Goγosaçilärgä
Nemič 1

[1]Boγos, aṛakäl Jisus K'risdosnuŋ erki bilä Teŋriniŋ, da Dimot'ęos, χardašï,

[2]Goγosaçi(104v/108v)lärgä, arilärgä da inamlï χardašlarga K'risdosta.

[3]Bašχïš siziŋ bilä da eminlik Teŋridän, Atamïzdan bizim. Šükürlümen Teŋridän da Atamïzdan Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, här sahat siziŋ üčün alγïš etmä,

[4]χačan išittim siziŋ inamïŋïz K'risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim, da sövükünüznü barča arilärgä,

[5]bardïr umsa üčün, ki saχlanïyïr sizgä köktä, χaysï üčün ki išitipsiz sözi bilä (könilikniŋ>) könülüknüŋ awedarannïŋ,

[6]ki yetti sizgä, ne türlü ki barča dünyâda ösiyir da yemiš beriyir, nečik siziŋ dä araŋïzga, ol kündän, ki išittiŋiz da tanïdïŋïz bašχïšïn Teŋriniŋ könülük bilä,

[7]ne türlü ki övrändiŋiz dä Ebap'ręˌ sövüklü χuldašïmdan menim, ki inamlïdïr siziŋ üčün χuluχuna Jisusnuŋ,

[8]χaysï ki ayttï da bizgä siziŋ sövükünüznü ǰan bilä.

[9]Bununŋ üčün biz dä ol kündän, ki išittiχ, tïyïlmasbiz siziŋ üčün alγïš etmäχtän da χoltχa sunmaχtan, ki tolgaysiz biliklik bilä, erkinä anïŋ barča es(105r/109r)lilik bilä da ǰan aytïšï bilä,

[10]yürümä sizgä arzani Eyämizgä, barča biyänčlik bilä, barča yaχšï etmäχliχkä yemiš berüči da östürüči bilikliki bilä Teŋriniŋ,

[11]barča χuvat bilä χuvatlanganlar χuvatïna körä hörmätiniŋ anïŋ, barča tözümlükkä da uzuneslilikkä färâhlik bilä,

[12]šükürlänmä Atadan, ki ündädi sizni ülüšinä povetiniŋ arilärniŋ yarïχka,

[13]ki χutχardï bizni buyruχundan χaraŋγuluχnuŋ da teškirdi bizni χanlïχïna sövüklü Oγlunuŋ kensiniŋ,

[14]χaysï bilä ki bar χutχarïlmaχïmïz χanï bilä anïŋ da bošatlïχ yazïχlarga teni bilä anïŋ,

[15]ki sürätidir körümsüz Teŋriniŋ burungisi barča dünyâniŋ;

[16]zera anïŋ bilä toχtaldï barča, ne ki köktä da ne ki yerdä, körüngänlär da körünmägänlär: egär olturγučlar, egär biyliklär, egär ululuχlar, egär buyruχčïlar,— barča nemä anïŋ bilä da anda toχtaldï;

[17]da oldur (105v/109v) burun barčadan, da barča nemä anïŋ bilä turdu tügäl.

[18]Da oldur baš tengä yïχövgä; χaysï ki bašlanmaχtïr, burungisi ölülärniŋ, ki bolgay kensi barčasïna ilgäri bolgan,

[19]zera aŋar biyändi, barča tügälliki Teŋrilikiniŋ tïnmaga,

[20]da anïŋ bilä barïštïrmaga barčasïn kensi bilä, etti eminlik χanï bilä χačïnïŋ kensiniŋ, ne ki yerdä da ne ki köktä.

[21]Da sizni, ki bir vaχt [voχt] yatlanïp ediŋiz da dušman saγïšlarïŋïz bilä yaman etmäχtän,

[22]hali ošta barïštïrdï ulu boγumlarï bilä teniniŋ kensiniŋ, ölümü ötläš kensiniŋ, χaršï turγuzma sizni aruv, da zadasïz, da skazsïz alnïna anïŋ,

[23]egär tursaŋïz inamïŋïzga, ukorenicca bolup da toχtalïp, da tepränmäsiz umsasïna awedarannïŋ, χaysï ki išittiŋiz k'arozuna barča dünyâgâ günäš tibinä, χaysïna ki boldum men, Boọos, χuluχčï.

[24]Da χaytïp färâhmen χïyïnïma menim siziŋ

üčün da toldurumen eksiklikin χïyïnïnïŋ K‘risdos-(106r/110r)nuŋ tenimä menim anïŋ teni üčün, χaysï ki yïχövdür,

[25]χaysïna ki boldum men, Bọγos, χuluχčï övni baχmaχïna körä Teŋriniŋ, ki beriliptir maŋa sizdä tügällämä sözin Teŋriniŋ,

[26]saγïšnï, ki yapuχ edi meŋiliklärdän da ǯïnslardan, ki hali belgirdi arilärinä kensiniŋ,

[27]χaysïlarïna ki klädi Teŋri körgüzmä, ki nedir ululuχu hörmätiniŋ saγïšïnïŋ anïŋ guṛk‘čïlarda, χaysï ki K‘risdos sizdädir, umsasï hörmätniŋ,

[28]ki biz k‘arozel etiyirbiz, da ögütliyirbiz barča adamlarnï, da övrätiyirbiz barča adamlarnï barča ǯan esliliki bilä, ki turγuzgaybiz barča adamlarnï tügäl K‘risdoska;

[29]χaysï ki emgäniyirmen urušmaχ bilä oŋarmaχïna körä anïŋ, ki oŋarïptïr mendä χuvatï bilä.

Nemič 2

[1]Klärmen, ki bilgäysiz siz, ne türlü ǯknutiunum bar boyuma siziŋ üčün da Ławotigeçilär üčün da χaysïlarï ki körmiyirlär yüzümni ten bilä,

[2]ki övüngäylär yüräkläri alarnïŋ, bilip sövük bilä da barča ululuχ (106v/110v) toluluχundan eslilikin bilmäχliχinä saγïšïn Teŋriniŋ K‘risdosta Jisusta,

[3]χaysïnda ki barča χaznalarï eslilikniŋ da biliklikniŋ yapuχ bar.

[4]Evet bunï aytïrmen, ki bolmagay ki kimsä sizni yaŋïldïrgay aldavučï sözlär bilä;

[5]zera egär ki tenim bilä yïraχta esäm, yoχsa ǯan bilä siziŋ bilämen, sövünürmen, χačan körsäm yergäŋizni siziŋ da toχtalmaχïn inamïŋïznïŋ siziŋ, ki K‘risdoska Jisuskadïr.

[6]Xaytïp ne türlü ki yöpsündüŋüz Jisus K‘risdosnu, Biyimizni, anïŋ bilä sövünüŋüz,

[7]ukorenicca bolup da yasalïp aŋar da toχtalgan inamga, ne türlü ki övrändiŋiz, artkaysiz anïŋ bilä šükürlük bilä.

[8]Saχlanïŋïz, ki bolmagay, ki kimsä sizni yalaŋačlagay čüst esliliki bilä da yalγan aldamaχ bilä, χaysïlarï ki adamlarnïŋ obïčaylarï bilä, da pol̈can′alarï bilä, da tarbiyatlarïna körä dünyâniŋ, da dügül Jisus K‘risdoska körä;

[9]zera anda tïnar barča tügälliki Teŋri(107r/111r)likniŋ ten sartïn,

[10]da siz anïŋ bilä tolupsiz, χaysï ki bašïdïr barča buyruχlarnïŋ da ululuχlarnïŋ.

[11]Xaysï bilä ki sünätländiŋiz inam bilä, χol bilä etilmägän sünätlikni, yalaŋačlanma boγunun tenniŋ sünätlänmäχi bilä K‘risdosnuŋ;

[12]kömülgänlär anïŋ bilä k‘ristânlik bilä, χaysï ki anïŋ bilä turduŋuz da inam bilä Teŋriniŋ belgirtmäχi bilä, ki turγuzdu anï ölüdän,

[13]da sizni, ki bir vaχt [voχt] ölü ediŋiz yazïχ ičinä da sünätsizlikinä teniŋizniŋ siziŋ, tirgizdi boyuna kensiniŋ, baγïšladï bizgä barča yazïχlarïmïznï bizim,

[14]da buzdu χolbitikin bizim hagaṛaglïχïmïznïŋ buyruχu bilä kensiniŋ, χaysï ki bizgä hagaṛag edi, kötürdi anï ortadan da χadadï anï aγačïna χačnïŋ;

[15]yalaŋačladï buyruχundan da ululuχlarnï, buŋar utru rïsvay etti, cil χoyup alarnï kendi boyuna jarut‘iununa kensiniŋ.

[16]Bolmagay ki kimesä sizni hali posužat etkäy yemäχ bilä, ya ičmäχ bilä, ya ülüšläri bilä ulukünlärniŋ, ya aynïŋ kirgänlär(107v/111v)iniŋ, ya šapatlar bilä,

[17]χaysïlarï ki kölegäsidir meŋilikniŋ, yoχsa ten — K‘risdostur.

[18]Kimsä sizni aldamagay, χaysï klägäy χonarhlïχ bilä da yergäsi bilä ya zakonu bilä frištälärniŋ, χaysïn ki körmiyir, egri iz bilä yürüp, boš öktämlänip esinä teniniŋ kensiniŋ,

[19]da bolmagay bašï, ki K‘risdostur, χaydan ki barča ten buγumlar bilä da tepränmäχläri bilä, barïp kelmäχläri bilä, da χatïštïrïlïp artar artmaχïna Teŋriniŋ.

[20]Egär ölsäŋiz K‘risdos bilä tarbiyatlarïna dünyâniŋ, nek že, nečik tiri kibik bunda dünyâda, yergäläniyirsiz:

[21]«yuvuqlanma», «yemä», «yovuχ bolma»,—

[22]zera barča nemä buzulmaχ üčündür, buyruχka körä da vartabedliχindän adamlarnïŋ?

[23]Ki eslilik nemä saγïnïr kendi erkiniŋ yergäliki bilä, da χonarhlïχï bilä da ayamamaχï bilä teniniŋ, da dügül nemä hörmätkä toluluχundan tenniŋ.

Nemič 3

[1]Egär ki tursaŋïz K‘risdos bilä, na yoγarïgini izdäŋiz, χayda ki K‘risdos olturuptur oŋuna Teŋriniŋ;

(108r/112r) [2]yoγarïgini saγïšlaŋïz, dügül bunï, ki bu dünyâdadir.

[3]Zera öldüŋüz, da tirlikiŋiz siziŋ yapuluptur K‘risdos bilä Teŋridä.

[4]Evet χačan ki K‘risdos belgirsä, tirlikiŋiz siziŋ, ol vaχtta siz dä belgirgäysiz hörmät bilä.

[5]Öldürüŋüz, bundan soŋra, gövdäläriŋizni siziŋ dünyâdagi, keri salïŋïz boṛniglikni, murdarlïχnï, zadalïχnï, suχlančlikin yamannïŋ, da akahlïχnï, χaysï ki grabaštlïχtïr,

[6]χaysï üčün ki kelir öčäšmäχi Teŋriniŋ oγlanlarï üsnä neposlušenstvonuŋ,

[7]ne bilä ki siz dä bir vaχt [voχt] yürür ediŋiz, nečä ki tiri ediŋiz alarda.

[8]Xaytïp, keri salïŋïz siz dä anï barča: öčäšlänmäχni, yüräklänmäχni, yamanlïχnï, küfürlükni, masχaralïχnï aγzïŋïzdan siziŋ;

[9]yalγan čïχ*ar*maŋïz biri biriŋizgä, yalaŋačlaŋïz eski adamnï χïlïnmaχlarï bilä alarnïŋ

[10]da kiyiŋiz yäŋini, yäŋirmä biliklikkä sürätinä körä Yaratučïsïnïŋ kensiniŋ,

[11]χay(108v/112v)da ki yoχtur ǯuvut, da ne guṛk‘či, sünätlik, sünätsizlik, türlü-türlü [‘варвар’], Sgütlü [sgiwt‘lu], χul ya azad, yoχsa barča da barčasïna K‘risdos.

[12]Kiyiniŋiz, bundan soŋra, nečik taŋlamalarï Teŋriniŋ, arilär da sövülgänlär, šaγavatnï, da yarlïγamaχnï, tatlïlïχnï, χonarhlïχnï, ivašlikni, uzuneslilikni,

[13]tözmä biri biriŋizgä, baγïšlama biri biriŋizgä, egär ki kimesäniŋ kimsädän χayγusu bar esä, ne türlü ki Teŋri K‘risdos bilä baγïšladï bizgä, ol türlü siz dä.

[14]Da bu biri biriniŋ üsnä sövükni, χaysï baγïdïr tügälliknïŋ.

[15]Da eminliki K‘risdosnuŋ toχtalgay yüräkiŋizgä siziŋ, χaysï ki ündäldiŋiz dä bir ten bilä, da šükürlü boluŋuz,

[16]ki sözi K‘risdosnuŋ tïngay sizdä bolluχ bilä, barča eslilik bilä, övrätmä da ögütlämä biri biriŋizni saγmos bilä, da alγïš bilä, ǯan sarnamaχlarï bilä, da bašχïš bilä alγïšlama yüräkiŋiz bilä siziŋ Teŋrini.

[17]Da barča, ne ki dä et(109r/113r)säŋiz söz bilä da iš bilä, barčanï atïna Eyämizniŋ Jisusnuŋ etiŋiz, šükürlü boluŋuz Teŋridän da Atadan anïŋ bilä.

[18]Xatïnlar, hnazant boluŋuz erläriŋizgä siziŋ, ne türlü ki tiyišlidir Biygä.

[19]Erlär, sövüŋüz χatunlarïŋïznï siziŋ da ačïtmaŋïz alarnï.

[20]Oγlanlar, hnazant boluŋuz sizni toγurganlarga barčaga, zera oldur biyänčli alnïna Eyämizniŋ.

[21]Atalar, öčäštirmäŋiz oγlanlarïŋïznï siziŋ, ki χayγurmagaylar.

[22]Xullar, hnazant boluŋuz biläriŋizgä siziŋ barčaga, bolmagay ki köz-lafa χuluχ etkäysiz, nečik kensin adamlarga biyändirüčilär, yoχsa birköŋüllüχü bilä yüräkniŋ, χorχma Eyäsindän.

[23]Ne ki dä etsäŋiz, aruv yüräktän, es bilä etiŋiz, nečik Eyäŋizgä, da dügül ki nečik adamlarga,

[24]biliŋiz, ki Eyämizdän alïrsiz tölövnü meŋärmäχiŋizgä siziŋ, zera Eyämiz K‘risdoska χuluχ etiyirsiz.

[25]Evet erinčäk ya keräksiz yöpsüngäy kendiniŋ egirlikinä körä, (109v/113v) zera yoχtur yüz körmäχ alnïna Teŋriniŋ.

Nemič 4

[1]Biylär, könülükün da barabarlïχïn χullarïŋïznïŋ siziŋ baγïšlaŋïz, biliŋiz, ki siziŋ dä Biyiŋiz bar köktä.

[2]Alγïška yïγï turuŋuz, emgänmä ol šükürlük bilä.

[3]Alγïš etiŋiz bir oγurdan bizim üčün dä, ki Teŋri ačkay bizgä ešikin söznüŋ, sözlämä saγïšïn K‘risdosnuŋ, χaysï üčün ki baγlï turupmen,

[4]ki belgili etkäymen anï, ne türlü ki tiyišli bolgay maŋa sözlämägä.

[5]Eslilik bilä yürüŋüz čïχarïgilär alnïna, satïn alïp zamannï.

[6]Da sözüŋüz siziŋ här sahat tolu bašχïšï bilä Eyämizniŋ, nečik tuz bilä tatïχlatkan bolsun, bilmä, ne türlü tiyišlidir sizgä här bir kimesägä bermä ǯuvap.

[7]Yoχsa ne ki mendän bolsa, körgüzgäy sizgä barčanï Dük‘igos [diwk‘igos], sövüklü χardaš da inamlï χul da χuldašïm Biydä,

[8]χaysïn ki yeberdim sizgä bu iš üčün, ki bilgäysiz bizim üčün da övündürgäy yüräkiŋizni siziŋ,

[9]Oṇesim bilä (110r/114r) birgä, inamlï da sövüklü χardaš bilä, χaysï ki sizdändir. Barča nemäni körgüzsünlär sizgä, ne ki bundadïr.

[10]Oγčojn beriyir sizgä Arisdark‘os, yäsirdäšim, da Margos, χardasï oγlu Parnapanïŋ, χaysï üčün ki aldïŋïz polican′a: egär ki kelsä χatïŋïzga, yöpsüngäysiz anï;

[11]da Jisus, ki ündäliptir Jusdos, χaysïlarï ki anda sünättändirlär. Zera bular yalγïz bolušučï boldular maŋa χanlïχïna Teŋriniŋ, χaysïlarï ki boldular maŋa tayin övünmäχ.

[12]Oγčojn beriyir sizgä Ẹbap‘ras, χaysï ki sizdän χulu K‘risdosnuŋ Jisusnuŋdur, här sahat čarïšmaχtadïr siziŋ üčün alγïš bilä, ki turgaysiz tügäl da tolu erkinä Teŋriniŋ.

[13]Tanïχmen aŋar, ki köp emgäki bar siziŋ üčün, da Ławutigeçilär üčün, da alar üčün, Erabolistädirlär.

[14]Oγčojn beriyir sizgä Ługas hakim da sövüklü dä Tẹmas.

[15]Oγčojn beriŋiz χardašlarga, ki Lawotigiyadadïrlar, (110v/114v) da Nimp‘eada, da χaysï ki övinä yïχövnüŋdür anïŋ.

[16]Da χačan ki sarnasa alnïŋïzga bitikni, etiŋiz, ki Lawotigeçilärniŋ yïχövünä dä sarnagay; da Ławotigeçilärniŋ χatïna, ki siz dä sarnagaysiz.

[17]Da aytkaysiz zArkiboska: saχt bol χuluχuŋda, χaysïn ki yöpsündüŋ Biydä, ki tügällägäysen.

[18]Oγčojn χolumnuŋ menim, Boγosnuŋdur. Bilikli bolsun sizgä baγlanmaχïm. Bašχïš sizgä.

Goγosaçilärgä yazïldï Ṛïmadan Dük‘igos [diwk‘igos] ötläš da Oṇesim ötläš. *Dun 230.*

Bašlarï burungi bitikiniŋ Tesaγonigeçilärniŋ

Maχtanmaχï Tesaγonigeçilärniŋ tiyišli čarïšmaχlarï üčün aṛakellärniŋ.

Xayγusu anïŋ da sövünčlüki alar üsnä da χayγu, ki ne türlü tügäl bolgaylar.

Alγïš Teŋrigä da K‘risdoska kelmäχi üčün kensiniŋ alarnïŋ χatïna da artmaχ da toχtalmaχï üčün Tesaγonigeçilärniŋ kelgäninä dirä K‘risdosnuŋ.

(111r/115r) Ögüt ašaχlïχtan da artarlïχtan taŋlamaχ, χardaš sövmäχtän da här birinä kendi išin išlämä.

Vartabedliχ ölümnüŋ češilmäχi üčün tirilärdä da ölülärdä da belgirgäninä K‘risdosnuŋ.

Kes-kenetä kelmäχi üčün K‘risdosnuŋ, ki ne türlü ki tiyär hadir tapulma ǰâhtlik bilä, inam bilä, umsa bilä, sövük bilä, hörmät bilä, eminlik bilä, uzuneslilik bilä.

Alγïš aruvluχu üčün ǰannïŋ, da näfäsniŋ, da tenniŋ. *Dun 14.*

T‘esaγonigeçilärgä burungi bitik

Nemič 1

[1]Boγos, da Süγianos, da Dimot‘eos yïχövünä T‘esaγonigeçilärniŋ Teŋri Atamïz bizim da Biy Jisus K‘risdos: bašχïš siziŋ bilä da eminlik.

[2]Šükürlübiz Teŋridän här sahat siziŋ barčaŋïz üčün, aŋmaχlïχ etärbiz alγïšïmïzda bizim,

[3]tïyγïsïz aŋma siziŋ inamïŋïznïŋ išin, da emgäkin sövükünüŋüznüŋ, da tözümlükün umsasïnïŋ Eyämizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ alnïna Teŋriniŋ (111v/115v) da Atamïznïŋ bizim,

[4]bilirsiz, χardašlar, sövülgänlär Teŋridän, taŋlanganïŋïznï siziŋ,

[5]ki awedaranïmïz bizim bolmadï sizgä yalγïz söz bilä, yoχsa χuvat bilä da Ari J̌an bilä, da köp tügällik bilä, ne türlü ki bilirsiz dä, ki ne türlü bolduχ araŋïzgä siziŋ siziŋ üčün.

[6]Da siz oχšaš bolduŋuz bizgä da Eyämizgä, yöpsündüŋüz sözni köp tarlïχtan sövünčlüki bilä Ari J̌annïŋ,

[7]ki bolmagaysiz oχšaš barča inanganlarga, χaysïlarï ki Magetoniyadadïrlar da Ak‘ajiyada.

[8]Zera sizdän avaz etti sözi Teŋriniŋ dügül yalγïz Magetoniyaga da Ak‘ajiyaga, yoχsa barča yergä, inamïŋïz siziŋ, ki Teŋrigädir, yayïldï, zera bundan soŋra nemä keräkmästir bizgä sözlämä nemä.

[9]Zera alar kendiläri aytïyïrlar bizim üčün, ki ne türlü boldu kirmäχimiz bizim χatïŋïzga siziŋ da ne türlü χayttïŋïz Teŋrigä guṛk‘lardan an(112r/116r)da χuluχ etmä tiri Teŋrigä da köni

[10]da išanma Oγluna anïŋ köktän, χaysïn ki turγuzdu ölüdän, Jisusnu, ki χutχarmaχtïr bizni öčäšmäχtän anda, ki kelmäχtir.

Nemič 2

[1]Siz kensiŋiz bilirsiz, χardašlar, kirgänimizni bizim χatïŋïzga, zera boš nemä bolmadï;

[2]yoχsa äväldän χïynaldïχ da dušmanlandïχ, ne türlü ki siz igi bilirsiz, aralarïna p‘ïγibeçilärniŋ, prespešnïy bolduχ Teŋrimiz bilä bizim aytma sizgä awedaranïn Teŋrimizniŋ ulu uruš bilä.

[3]Zera övünmäχimiz bizim dügüldür bularmaχlïχtan, da dügül murdarlïχtan, da dügül aldamaχ bilä,

[4]yoχsa ne türlü taŋlandïχ Teŋridän inamlï bolma awedaranga, ol türlü sözliyirbiz dä, dügül ki adamga biyänčli bolmaga, yoχsa Teŋrigä, ki tergär yüräkimizni bizim.

[5]Zera dügül ki lestivïy sözlär bilä bolduχ χatïŋïzga siziŋ, ne türlü ki siz kendiŋiz bilirsiz, da dügül ki akahlïχ säbäpindän, (112v/116v) ne türlü ki Teŋri tanïχtïr.

[6]Da χolmas ediχ hörmät adamlardan, ne sizdän, da ne özgälärdän:

[7]bolur ediχ, nečik K‘risdosnuŋ aṛakelläri, aγïrlanma, yoχsa boldu yuvaš araŋïzga siziŋ, ne türlü bir mamka kibik, ki beslägäy oγlanlar.

[8]Ol türlü biz dä šaγavatlanïr ediχ sizgä, biyänčli körünür edi bizgä bermä sizgä dügül yalγïz awedaranïn Teŋriniŋ, yoχsa boyumuznu da bizim, zera sövüklülärimiz bizim bolduŋuz.

[9]Aŋïŋïz, χardašlar, emgäkimizni bizim da ǰâhtlikimizni, ki kündüz da kečä išlär ediχ, ki aγïrlanmagay edi kimsä sizdän, da k‘aroz berir ediχ sizgä awedaranïn Teŋriniŋ.

[10]Siz kensiŋiz tanïχsiz da T‘eŋri, ne türlü artarlïχ bilä, da aruvluχ bilä, da zadasïzlïχ bilä sizgä, inanganlarga, bolduχ,

[11]ne türlü ki bilirsiz kensiŋiz, zera här biriŋizni sizdän, nečik ata oγlanlarïn,

[12]övündürür ediχ, da yapar ediχ, da χoyar ediχ (113r/117r) yürümä sizgä tiyišli Teŋrigä, ki ündädi sizni kensiniŋ χanlïχïna da hörmätinä.

[13]Anïŋ üčün biz dä šükür beribiz Teŋrigä eksiksiz, ki alïp išitmäχin sözniŋ Teŋriniŋ bizdän yöpsündüŋüz dügül alay, nečik adam sözin, yoχsa könülük bilä sözin Teŋriniŋ, χaysï ki oŋuptur da sizdä, inanganlarda.

[14]Zera siz oχšaš bolduŋuz, χardašlar, yïχövlärinä Teŋriniŋ, χaysïlarï ki J̌uvutluχtadïrlar K‘risdosta Jisusta, zera ol χïyïnnï χïynaldïŋïz siz dä siziŋ uruγlarïŋïzdan, ne türlü ki alar da ǰuvutlardan,

15χaysïlarï ki Biy Jisusnu öldürdilär da markarẹlärni, da bizni sürdilär, da Teŋriniŋ közindän čïχtïlar, da barča adamlarga hagaṛag boldular,

16da tïyarlar edilär bizni sözlämä guṛk'čïlarga, ki tirilgäylär, ki tügällägäylär yazïχlarïn kensiläriniŋ här sahat; zera yetišiptir üsnä alarnïŋ öčäšmäχliχ sonγuga dirä.

17Yoχsa biz, χardašlar, (113v/117v) egär ki öksüz dä χaldïχ esä sizdän bir zaman yüzümüz bilä, da dügül yüräkimiz bilä, daγï artïχ ǰžâhtlandïχ körmä yüzüŋüznü siziŋ ulu küsänčlik bilä.

18Anïŋ üčün klädim kelmä χatïŋïzga men, Bọγos, bir kez da eki kez da χapanel etti bizni šaytan.

19Zera kimdir bizim umsamïz, ya sövünčlükümüz, ya taǰžï maχtanmaχïmïznïŋ bizim? Tek siz Biydä alnïna Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ anïŋ kelgäninä.

20Zera sizsiz hörmätimiz bizim da sövünčlükümüz bizim.

Nemič 3

1Anïŋ üčün yoχtur daγï tözümlükümüz bizim, zera yaχšïraχ köründi bizgä yalγïz χalma Jat'ẹnk'tä,

2da yeberdiχ Dimot'ẹos χardašïmïznï bizim da bolušučïnï awedaranïna Teŋriniŋ da Atasïnïŋ K'risdosnuŋ toχtatma sizni da övündürmä inamïŋïz üčün siziŋ,

3ki bolmagay aγïrlangaysiz bu emgäktä; zera siz kendiŋiz bilirsiz, ki bunuŋ üsnä turupbiz.

4Zera nečä ki χatïŋïzga ediχ, ilgärtin aytïr ediχ sizgä, (114r/118r) ki tarlïχ yetišär üstümüzgä bizim, ne türlü ki boldu, da bildiŋiz.

5Anïŋ üčün men dä, ki yoχ edi daγï tözümlüküm, yeberdim bilmä inamïŋïznï siziŋ, šahat ki, sïnadï sizni dä sïnavučï da boš bolgay ǰžâhtlikimiz bizim

6Evet χačan ki keldi Dimot'ẹos sizdän bizgä da berdi bizgä sövünčlük inamïŋïz üčün siziŋ da sövükünüz üčün, ki tutïyïrsiz esiŋizgä aŋmaχïŋïznï bizni yaχšïlïχta, här sahat küsänipsiz körmägä bizni, ne türlü ki biz dä sizni;

7bunuŋ üčün övündüχ sizdä, χardašlar, bizim barča prihodalarïmïzda da tarlïχlarïmïzda, siziŋ inamïŋïz ötläš;

8zera hali tirilirbiz, egär ki siz toχtalgan bolsaŋïz Biydä.

9Ne bolurbiz šükürlük sunma Teŋrigä siziŋ üčün, barča sövünčlük üsnä, χaysï ki sövünürbiz siziŋ üčün alnïna Teŋrimiznin bizim?

10Kündüz u kečä artïχ daγï χolarbiz körmägä yüzüŋüznü siziŋ da toχtatmaga eksiklikin inamïŋïznïŋ siziŋ.

11Yoχsa (114v/118v) kensi Teŋri da Atamïz bizim da Biyimiz bizim Jisus K'risdos doγraytkay yolumuznu bizim χatïŋïzga siziŋ.

12Da sizni kendi Biy köp türlü da artïχ etkäy sövük bilä biri biriŋizgä da barčasïna, ne türlü ki biz sizgä,

13toχtatma yüräkiŋizni siziŋ zadasïz aruvluχka alnïna Teŋriniŋ da Atamïznïŋ bizim Jisusnuŋ birgä barča ariläri bilä kensiniŋ.

Nemič 4

1Bundan soŋra, χardašlar, χolarmen sizni da övünürbiz K'risdos bilä Jisus bilä, ki ne türlü yöpsündüŋüz bizdän, ki ne türlü tiyišli bolgay sizgä yürümägä da biyänčli bolma Teŋrigä, ne türlü ki yüriyirsiz da ki daγï da daγï arttïrgaysiz anï,

2da bilirsiz, ki ne türlü badowiran berdiχ sizgä Biy Jisusta.

3Zera budur klägi Teŋriniŋ aruvluχuŋuz siziŋ, keri bolma sizgä boṛnigliktän;

4bilmä här biriŋizgä sizdän kendi saγïtïn tapunma aruvluχ bilä da hörmät bilä;

5bolmagay ki aγrïχïna požondan′eniŋ, nečik ki (115r/119r) özgä guṛk'čïlar, ki bilmäslär Teŋrini;

6ki yaŋïlmagay da zrgel etmägäy bu nemädä χardašïn kensiniŋ, zera öč alučïdïr Biy bu barčanïŋ üsnä, ne türlü ki ilgärtin ayttïχ sizgä da χoyduχ tanïχlïχ.

7Zera ündämädi bizni Teŋri murdarlïχka, yoχsa aruvluχka.

8Bundan soŋra, kim ki heč etär, dügül ki adamnï heč etär, yoχsa Teŋrini, ki berdi Ari Dǰžannï bizgä.

9Yoχ esä χardašnï sövmäχ üčün keräkmäs nemä yazma sizgä, zera siz kendiŋiz Teŋridän övrängänlärsiz biri biriŋizni sövmägä,

10zera etiyirsiz dä bunï barča χardašlargä, χaysïlarï ki dirlär barča povetinä Magetonaẹilärniŋ. Xolarmen sizni, χardašlar, daγï artïχ artmaga

11da köplämä, sekinlänmä, da etmä här biri biriŋizni, da išlämä χoluŋuz bilä siziŋ, ne türlü sïmarladïχ sizgä;

12ki yürügäysiz mirnost bilä čïχarïgilär arasïna da bir nemä bilä dä taχsir bolmagaysiz.

13Klämän, χardašlar, ki biliksiz bolmagaysiz yuχlaganlar üčün, ki χay(115v/119v)γurmagaysiz, nečik özgälär, χaysïlarïnda yoχtur umsa.

14Egär inanïr esäχ, ki Jisus öldi da turdu, ol türlü Teŋri dä yuvuχlaganlarnï Jisus ötläš keltirsär birgäsinä.

15Evet bunï aytïrbiz Eyämiznin sözi bilä, ki biz, ki tiri χalganlarbiz kelgäninä Eyämiznin, yetišämäsbiz yuχlaganlarga,

[16]zera kendi Biy, buyruχu bilä, avazïna hreštagabedniŋ da bïrγïsï Teŋriniŋ, ensär köktän, da ölgänlär K'risdoska tursarlar ilgärtin;

[17]soŋra biz dä, ki tiri χalgan bolsarbiz, alar bilä birgä alïnsarbiz bulut bilä utrusuna Eyämizniŋ oblokka, da ol türlü här sahat Eyämiz bilä bolsarbiz.

[18]Bundan soŋra, övündürüŋüz biri biriŋizni bu sözlär bilä.

Nemič 5

[1]Yoχsa sahat üčün ya zaman üčün, χardašlar, keräkmäs nemä aytma ya yazma sizgä,

[2]zera siz kendiŋiz doγru bilirsiz, ki küni Eyämizniŋ, nečik oγuru kečä, ol türlü yetišir.

[3]Ne sahat ki aytsalar, ki: «Eminlik da tüzänliktir»,— ol sahat kes-kenetä yetiškäy (116r/120r) alarga taspolmaχ, nečik tolγatmaχï χatïnnïŋ, da χutulmagaylar.

[4]Yoχsa siz, χardašlar, dügülsiz χaraŋγuluχta, egär künüŋüz siziŋ, nečik oγuru kibik, yetišir.

[5]Zera barčaŋïz siz yarïχnïŋ oγlanlarïsiz da oγlanlarï kündüznüŋ; dügülbiz kečäniŋ, dügülbiz χaraŋγuluχnuŋ.

[6]Alay esä, tüšmiyiχ yuχu bilä, ne türlü ki özgälär, yoχsa oyaχ da saχt bolïyïχ.

[7]Zera kimlär yuχlarlar, kečä yuχlarlar, da kimlär esirirlär, kečä esirirlär.

[8]Yoχsa biz, ki kündüznüŋbiz, saχt bolalïχ da kiyäliχ zbroyasïn inamnïŋ da sövüknüŋ da χoyalïχ šolometin [=šolomecin] umsanïŋ χutχarïlmaχtan,

[9]zera bermädi bizni Teŋri öčäšmäχliχkä, yoχsa χutχarïlmaχka tirliktän Eyämiz ötläš bizim Jisus K'risdos,

[10]ki öldi bizim üčün, zera, egär saχt bolsaχ da egär yuχlasaχ, anïŋ bilä birgä tirilgäybiz.

[11]Anïŋ üčün övündürüŋüz biri biriŋizni da yasaŋïz biri biriŋizni, ne türlü ki etiyirsiz dä.

[12]Xolarmen sizni, χardašlar, tanïma emgängänlärni, (116v/120v) da üstünüzgä χoyulganlarnï Biydä, da ögütčiläriŋizni siziŋ,

[13]da saγïnïŋïz artïχ sövükkä alarnïŋ iši üčün; eminlik etiŋiz biri biriŋiz bilä.

[14]Xolarmen sizni, χardašlar, ögütläŋiz bizmilärni, övündürüŋüz χïsχaeslilärni, berklik boluŋuz küčsüzlärgä, uzunesli boluŋuz barčasïna.

[15]Saχt boluŋuz, ansïzïm χaysï yamanga yaman bilä tölägäy; yoχsa här sahat yaχšïnïŋ artïndan barïŋïz biri biriŋiz bilä da barčasï bilä.

[16]Här sahat färâh boluŋuz.

[17]Tïyγïsïz alγïš etiŋiz.

[18]Barčaga šükürläniŋiz, zera bu türlü erki Teŋriniŋ K'risdos bilä Jisus bilä sizdä.

[19]Džannï söndürmäŋiz.

[20]Markaṛelikni heč etmäŋiz.

[21]Barča nemäni sïnaŋïz, yaχšïnï yöpsünüŋüz.

[22]Barča yaman nemädän keri boluŋuz.

[23]Da kensi Teŋri eminliktän arilär etkäy sizni barčaŋïznï, da tügäl siziŋ džanïŋïznï da teniŋizni zadasïz kelgäninä Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ saχ(117r/121r)lagay.

[24]Inamlïdïr, ki ündädi sizni, ki etkäy dä anï.

[25]Xardašlar! Alγïš etiŋiz bizim dä üstümüzgä.

[26]Oγčojn beriŋiz, χardašlarga barčasïna aruvluχ öpüšmäχ bilä.

[27]Ant berimen sizgä birgä sarnama bitiklärni allarïna barča ari χardašlarnïŋ.

[28]Bašχïšï Eyämizniŋ Jisus K'risdosnuŋ siziŋ bilä.

T'esaγonigeçilärgä burungi bitiki yazïldï At'enk'tän. *Dun 190.*

Bašï T'esaγonigeçilärniŋ ekinči bitikiniŋ

Šükürlük T'esaγonigeçilärniŋ inamï, da sövükü, da tözümlükü üčün alarnïŋ hörmätinä, da χïynavučïlarïnïŋ χïyïnïna, da χoltχa hörmätli tügällänmäχläri üčün alarnïŋ hörmätinä K'risdosnuŋ.

Soŋγu zaman üčün, χačan ki neṛn yeberilsär azarlanmaχlarïna džuvutlarnïŋ, χaysïlarï ki inanmadïlar K'risdoska.

Šükürlük ündälmäχ üčün, χaysï ki küsänčlik bilä tözümlüknüŋ.

Xoltχa K'risdoska da Teŋrigä toχtalmaχï üčün alarnïŋ.

Yalbarmaχ χoltχa bilä kensi üčün da χïlïnganï üčün.

Yänä χoltχa alar üčün (117v/121v) sövükünä Teŋriniŋ.

Küsänčliki učïnoklarnïŋ da χaytmamaχlarï yamanlarnïŋ könülär bilä čarïšmaχta bolmaχlarï.

Xoltχa eminlik üčün, ki Teŋridändir. *Dun 15.*

T'esaγonigeçilärgä ekinči bitik

Nemič 1

[1]Boγos, da Süγianos [siwγianos], da Dimot'ẹos yïχövünä T'esaγonigeçilärniŋ Teŋri Atamïz bizim da Biy Jisus K'risdoska.

[2]Bašχïš siziŋ bilä da eminlik Ata Teŋridän bizim da Eyämiz Jisus K'risdostan.

[3]Šükürlänmä borčlubiz Teŋridän här sahat siziŋ üčün, χardašlar, ne türlü ki tiyišlidir, da ki daγï da daγï artïyïr inamïŋïz siziŋ da yïγï bolïyïr sövükü här biriŋizniŋ barčaŋïznïŋ biri biriŋizgä utru,

[4]ne türlü ki biz dä siziŋ bilä maχtangaybiz yïχövlärinä Teŋriniŋ siziŋ tözümlüküŋüz üčün da inamïŋïznïŋ barča nenavistiŋizgä siziŋ da tarlïχlarïŋïzda, χaysïna ki siz töziyirsiz

[5]оχšaš köni yarγusuna Teŋriniŋ, arzani bolma sizgä χanlïχïna Teŋriniŋ, (118r/122r) χaysï üčün ki emgänmäχni dä terpit etiyirsiz.

[6]Ki tiyär alnïna Teŋriniŋ tölämä χïynavučïlarïŋïzgä siziŋ — χïyïn,

[7]da sizgä, χïynalganlarga, tïnčlïχ bizim bilä, belgirgäninä Eyämiz Jisusnuŋ köktän frištälär bilä χuvatïndan kensiniŋ,

[8]yalïnï bilä otnuŋ alma öč alardan, kimlär ki tanïmaslar Teŋrini da χaysïlarï ki hnazant bolmaslar awedaranïna Eyämizniŋ bizim Jisusnuŋ,

[9]ki bergäylär öč taspolmaχïna meŋilikniŋ yüzündän Eyämizniŋ da hörmätiniŋ χuvatïndan anïŋ,

[10]χačan kelsä hörmätli bolma arasïna ariläriniŋ kensiniŋ da skʻančeli arasïna barča inanganlarnïŋ, zera inamlï boldu tanïχlïχïmïz bizim üstüŋüzgä siziŋ ol künnü.

[11]Xaysï ki alγïš ta etärbiz siziŋ üčün här sahat, ki sizni arzani etkäy ündälmäχiŋizgä siziŋ Teŋri da toldurgay barča biyänčlikin yaχšïlïχtan da išin inamnïŋ χuvat bilä,

[12]ki hörmätli bolgay atï Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ sizdä, da sizdän dä anda, bašχïšïna körä Teŋriniŋ (118v/122v) bizim da Eyämiz Jisus Kʻrisdosnuŋ.

Nemič 2

[1]Xolarmen sizni, χardašlar, kelmäχi üčün Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ da bizim yïγïlmaχïmïznïŋ alnïna anïŋ,

[2]bolmagay ki tezindän zburicca bolgaysiz esiŋizdän da χorχmagaysiz ne ǰanïŋïz bilä, ~~da ne teniŋiz bilä,~~ da ne söziŋiz bilä, da ne bitiki bilä, nečik ki bizdän, nečik ki kelip yetiškän bolgay küni Eyämizniŋ.

[3]Kimsä sizni aldamagay da ne bir nemä bilä dä, zera dügül ki burun kelgäy keri tüšmäχliχ da belgirgäy adamï toräsizliknïŋ, oγlu taspolmaχnïŋ,

[4]χaršï bolgan, öktämlängäy üsnä barčanïŋ, χaysï ki ündälgän bolgay Teŋri ya χuluχ aŋar dinčä, ki olturgay ol daǰarïna Teŋriniŋ, da körgüzmä boyun, nečik Teŋri bolgay.

[5]Aŋmagaysiz, zera nečä ki χatïŋïzga edim, aytïr edim bunï?

[6]Da χaytïp siz kendiŋiz dä bilirsiz anï, ki bardïr belgirmä aŋar kensiniŋ zamanïna.

[7]Zera saγïšï töräsizliknïŋ halidän χuvatlanïyïr, evet ol vaχtta ortalïχtan köt(119r/123r)ürgäy, ki hali kensindä bar.

[8]Da soŋra belgirgäy töräsiz, χaysïn ki Biy Jisus tas etsär ǰanï bilä aγzïnïŋ kensiniŋ da χapanel etkäy belgirmäχi bilä kelmäχiniŋ kensiniŋ,

[9]χaysïnïŋ ki kelmäχi bilmäχliχi bilä šaytannïŋdïr barča χuvatï bilä da pešäsi bilä yalγan,

[10]da barča aldamaχlïχ bilä könüsüzlüktän üsnä taspolganlarnïŋ anïŋ ornuna, ki sövükün könülüknüŋ yöpsünmädilär, ki χutulgaylar.

[11]Da anïŋ üčün yebersär alarga Teŋri tanïmaχïn bularmaχlïχnïŋ, inanma alarga yalγanlïχka,

[12]ki yarγu bilä borčlu bolgaylar barčasï, ki inanmadïlar könülükkä, yoχsa biyändilär egirlikkä.

[13]Yoχsa biz borčlubiz šükürlänmä Teŋridän här sahat siziŋ üčün, χardašlar, sövülgänlär Teŋridän, zera taŋladï bizni Teŋri baštan χutχarïlmaχlïχka aruvluχu bilä ǰannïŋ da inamï bilä könülüknüŋ,

[14]χaysï ki ündädi dä sizni awedaranïmïz bilä bizim, (119v/123v) χutχarïlmaχïna hörmätiniŋ Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ.

[15]Bundan soŋra, χardašlar, toχtalgan turuŋuz da bek tutuŋuz sïmarlamaχnï, χaysïn ki övrändiŋiz egär söz bilä, egär bitiklärimiz bilä bizim.

[16]Yoχsa kendi Biyimiz Jisus Kʻrisdos da Teŋri Atamïz bizim, ki sövdi bizni da berdi bizgä övünmäχliχ meŋilik da umsa yaχšï bašχïš bilä,

[17]övündürgäy yüräkiŋizni siziŋ da toχtatkay barča sözlärdä da etmäχlärdä yaχšïlïχtan.

Nemič 3

[1]Bundan soŋra, χardašlar, alγïš etiŋiz üstümüzgä bizim, ki sözi Eyämizniŋ yürügäy da hörmätli bolgay barča yerdä, ne türlü siziŋ dä χatïŋïzga,

[2]ki χutulgaybiz töräsizlärdän da harsïzlardan adamlardan, zera dügül ki barčasïnda inam bar.

[3]Yoχsa inamlïdïr Biy, ki toχtatkay da sizni dä saχlagay yamandan anda.

[4]Prespešnïybiz sizgä Biyimiz bilä, ki ne ki sïmarladïχ sizgä, da ettiŋiz da etkäysiz.

[5]Yoχsa Biy doγrayt(120r/124r)kay yüräkiŋizni siziŋ sövükünä Teŋriniŋ da tözümlükünä Kʻrisdosnuŋ.

[6]Sïmarlarmen sizgä, χardašlar, atïna Eyämizniŋ bizim Jisus Kʻrisdosnuŋ ayïrïlma sizgä bašχïš χardaštan, ki bizmilik sartïn yürügäy da dügül sïmarlamaχka körä, χaysï ki yöpsündüŋüz bizdän,

[7]zera siz kendiŋiz bilirsiz, ki ne türlü tiyär sizgä oχšamaga bizgä; da heč bir kez dä bizmilänmädiχ sizgä,

[8]da ne bir kimesäniŋ muft ötmäkin yemädiχ, yoχsa ǰâhtlik bilä kündüz da kečä išlär ediχ, ki kimesä sizdän aγïrlanmagay edi,—

[9]dügül ki yoχ edi buyruχumuz, yoχesä ki boyumuznï ọrinag etkäybiz sizgä oχšaš bolmaga bizgä.

[10]Xačan ki nečä sizdä ediχ, bunï sïmarlar ediχ sizgä, ki kim ki klämäsä išlämä, yemäsin dä.

[11]Xaytïp išitirbiz χaysïlarïndan sizdä, ki biz-

milik bilä yüriyirlär, iš nemä išlämäslär, yoχsa erinčäklänip biri birin buzmaχ bilä yüriyirlär.

[12]Anïŋkibiklärgä sïmarlarbiz da χolarbiz Biy Jisus K'risdostan, (120v/124v) ki sekinlik bilä išlägäylär da kensilärinïŋ ötmäkin yegäylär.

[13]Yoχsa siz, χardašlar, aγïrlanmaŋïz yaχšï etmägä.

[14]Yoχsa egär ki kimesä hnazant bolmasa sözümüzgä bizim bu bitiklär bilä, siz nïšanlaŋïz anï da χošulmaŋïz anïŋ bilä, ki uyalgay.

[15]Yoχsa dušman kibik saγïšlamaŋïz, yoχsa ögütläŋiz, nečik χardašnï.

[16]Da kensi Biy eminliktän bergäy sizgä eminlik här sahat här nemädä. Biz siziŋ bilä barčaŋïz bilä.

[17]Oγčojn menim χolumnuŋdur, Bọγosnuŋ, χaysï ki nïšanagïmdïr barča bitiklärimä, bulay yazarmen:

[Колофон]

Biy Jisus, yarlïγa yazdïrganga da yazganga.

[18]Bašχïšï Eyämiznïŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ barčaŋïz bilä.

T'esaγonigeçilärgä ekinči yazïldï bitik Jat'ęnk'tän. *Dun 190.*

Bašlarï Ǯuvutluχka yazïlgan bitiklärniŋ

Ǯuvutluχka yazïlgan bitiklär saγïnïlïrlar, ki Bọγosnuŋ bolmagaylar baštagi napisläri üčün da ki bašta kendi atïn χoymïyïr, nečik özgä bitik-(121r/125r)lärinä.

Da aytmaχ üčün, ki biz nečik bolurbiz tirilmä eringänlär anïŋkibik χutχarïlmaχtan, ki bašlamaχ aldï sözlämä Eyämizdän alardan ötläš, ki išittilär bizgä, toχtaldï tanïχlïχï bilä, Teŋriniŋ nïšan bilä, budur ki sk'ančelik' bilä, da pešä bilä, teškirmäχ bilä, napisï bilä bitikniŋ aydnïdïr säbäpläri, zera Ǯuvutlarga alarnïŋ tili bilä yazdï, soŋra aytïrlar, ki tark'manel etildi.

Xaysïlarï aytïrlar, ki Ługastan, χaysïlarï Gγemdän, χaysïlarïnïŋ ki napislärin dä tügäl keltirir.

Evet yazmamaχïn atïn bu bitiktä säbäpläri oχšašlïdïr, zera guṛk'čïlarga aṛakäl edi Bọγos da dügül Ǯuvutlarga, zera boluš berilip edi Bedroska da özgälärgä aṛakellärgä ündämäχliχkä, zera kendi Parnapa bilä birgä — guṛk'čïlarga da Bedrosnuŋkiläri —sünätlängänlärgä.

Da χaytïp zera biyänmäχtän edi k'arozluχ da sargardan bolup edilär, ki Ǯuvutlardan anda edilär, ki nečik ki nemä (121v/125v) keri tüšmäχliχ övrätiyir Bọγos, köni tanïmaga anïŋ üčün, birlik üčün beriyir bitikni Ǯuvutlarga. Da yazganda alarga, atïn kendiniŋ yazma bašïna bitikniŋ dügüldür tiyišli. Evet tanïχlïχ beriyir bitik kensindän vïrozum'en'asï bilä, ki Bọγosnuŋdur yazmaχï bilä, ki: «menim baγlanganïma», «menim bilä žalobada boluŋuz»,— da aytmaχ bilä, ki: «artïχ alγïšta boluŋuz, ki tezindän baχïlgaymen sizdän».

Da daγïn köp özgälär dä bar, ki körgüziyirlär bizgä, ki anïŋdïr bitikläri, ne türlü ki kendi yazovu da ilgäri barïp övrätmälidir Teŋridän sözlägäni K'risdosnuŋ haybatï bilä Atanïŋ da buyruχu, ki üsnä barčanïŋ arilik bilä birgä, ki dünyâda etti, χaydan ki kötürüldi andan köktägi haybatka.

Dügül ki küč bilädir hörmäti K'risdosnuŋ, yoχsa Teŋriliktän, da Yaratučï anïŋ üčün dügüldürlär bunda dünyâda, χayda ki küč bilädirlär, yoχsa meŋilik (122r/126r) dünyâda.

Ki tenländi šaγavatïna körä da χïyïnïna körä ülüšlü bolma da barabarlïχka körä bizim bilä χutχarïlmaχï üčün adamlarnïŋ ölümü bilä kensiniŋ kendi bilä barabarlatma.

Ki inanma tiyišlidir K'risdoska, nečik ki Movseṣka inandïlar, yoχsa artïχlïχka körä, ol türlü, nečik Teŋrigä arasïna adamnïŋ. Xaysïndan ki χorχma da tiyär, burungilärniŋ bitiktän buzulmaχlarïndan.

Burungi yazïlgan ọrinagga körä, ǯâhtlanma burungi körgüzgän tïnčlïχka.

Xorχusun yarγunuŋ da tatlïlïχïn bašχïšnïŋ, k'ahanalïχka körä, ki χïynalučï boldu bizim bilä, adam kibik.

Öčäšmäχ nečik hanuz küsänč bolganlarga yäŋi sunulgan vartabedliχtän.

Xaysïnïŋ ki suχlandïrmaχlïχka, nečik ki bolmagay ekinči bašlamaχ.

Övündürmäχ maχtamaχ bilä birgä.

Ki toχtalgandïr sövünčlük bergäni Teŋriniŋ da ol, ki ant bilä birgädir.

Melk'isetęg üčün, ki K'risdosnuŋ ọrinagï [ọrinagi] edi atï bilä, da šähäri bilä, da tirilmäχi bilä, da ölümü bilä, (122v/126v) da k'ahanalïχï bilä. Xaysïndan ki Aprahamdan artïχ hörmätländi.

Ki tïyïlmalïdïr Aharonnuŋ k'ahanalïχï, zera bu dünyâniŋdir da toχtalmalïdïr köktägi.

Ki K'risdosnuŋdur özgä ǯïnstan dügül ten sartïn, da dügül ki ten ọrẹnk'inä körä.

Artïχlïχï ekinči antnïŋ burungidän bošatmaχ bilä da aruvluχ bilä.

Xanï üčün K'risdosnuŋ, χaysï bilä ki yäŋi uχt boldu, zera bu kendidir köni aruvluχ tïyγïsïz, ki dügül χanï bilä ǯanavarlarnïŋ, χaysïlarï ki köp kez sunarlar edi.

Tanïχlïχlar birniŋ aruvluχu üčün da zaptlïχ üčün alnïna Teŋriniŋ.

Xaysïlarïna suχlanmaχlïχka inamga körä yol yasamaga.

Suχlandïrmaga ǰžâhtlikkä χorχusundan yuvuχlangan yarγunuŋ.

Yaχšï bašlamaχ üčün, ki yaχšï tügällikkä yetkirmägä.

Inam üčün, χaysï ki burungilärni dä hörmätlätti.

Tözümlük üčün, ki bolgay zämanäsinä dirä doγruluχunuŋ, χaysïn(123r/127r)dan ki boš čïχmagaybiz, nečik Esaw, ki tapmadï vaχt pošumanlïχka.

Ki χorχuludurlar artïχ, ne ki Movsęs zamanïnïŋ, meŋiliklär da köp ǰžâhtlikkä arzani haligilär.

Daγï sekinlik üčün.

Yetkinčä bolmaχ üčün.

Oχšaš bolmaχ üčün atalarga.

Ten sartïn tirilmäχ üčün ǫrękʻkä körä, yoχsa ǰžan sartïn Kʻrisdoska körä učïnoklar bilä.

Alγïš alnïna Teŋriniŋ učïnoklar üčün, ilgäri bolmaχ üčün da közätip baχmaχ üčün. *Dun 77.*

[Колофон]

Xolarmen barčasïn, χaysïŋïz sarnap yarïχlansaŋïz, aŋgaysiz Teŋrilik sartïn yazïχlï Mikʻael, arzanisiz kʻahananï, essiz ǰžannï.

Bitik J̌žuvutlarga
Nemič 1

[1]Köp ülüš bilä da köp ǫrinag bilä köptändän sözlädi Teŋri atalarïmïz bilä bizim markaręblär bilä.

[2]bu soŋγugi künlärdä sözlädi bizim bilä Oγlu bilä, χaysïn ki χoydï dedič barčaga, χaysï bilä ki meŋilikni dä etti.

[3]Xaysï ki yarïχïdïr hörmätiniŋ da süräti barlïχïnïŋ anïŋ, ki kötürüptür barčanï sözünüŋ χuvatï (123v/127v) bilä kensiniŋ, aruvluχ yazïχlarïmïzga bizim etip, olturdu oŋuna ululuχnuŋ biyikliktä,

[4]ol χadar artïχ boldu frištälärdän, ne χadar daγï artïχ alardan atlïχ meŋärdi.

[5]Zera kimgä [*Ha полях:* 2-inči saγmos] aytï frištälärdän: «Oγlumsen sen menim, men bügün toγurdum seni»? [Пс 2:7 Господь сказал Мне: Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;]. Yänä daγï [*Ha полях:* 2-inči χanlïχta], ki: «Men bolïyïm aŋar Ata, da ol bolgay maŋa Oγul»? [2Цар 7:14 Я буду ему отцом, и он будет Мне сыном].

[6]Yoχsa χačan ki ekinči küvürsä burungisin dünyâgâ, [*Ha полях:* 2-inči ǫrękʻtä] aytïr: «Yerni öpkäylär aŋar barča frištäläri Teŋriniŋ».

[7]Evet frištälärgä [*Ha полях:* 104 saγmosta] aytïr: «Kim etti frištälärni kensinä ǰžanlar da χuluχčïlarïn kensiniŋ yalïnïndan otnuŋ» [Пс 104:4 Ты творишь ангелами Твоими духов, служителями Твоими – огонь пылающий].

[8]Evet Oγulga [*Ha полях:* 44 saγmosta] aytïr: «Olturγučuŋ seniŋ, Teŋri, meŋi meŋilik; tayaχ doγruluχtan — tayaχ χanlïχïŋdan seniŋ.

[9]Sövündüŋ artarlïχnï da körälmädiŋ töräsizlikni, anïŋ üčün pomazat etti seni, Teŋri, Teŋriŋ seniŋ yaγï bilä sövünčlüknüŋ artïχ sïŋarlarïŋdan seniŋ» [Пс 45:6 Престол Твой, Боже, вовек; жезл правоты – жезл царства Твоего. 45:7 Ты возлюбил правду и возненавидел беззаконие, посему помазал Тебя, Боже, Бог Твой елеем радости более соучастников Твоих].

[*Ha полях:* 101 saγmosta] [10]«Da sen, Biy, äv-(124r/128r)äldän yerni toχtattïŋ, da iši χollarïŋnïŋ seniŋ köktür; [11]alar taspolurlar, da sen barsen da χalïrsen; barčasï, nečik kiyiniš, oprangaylar;

[12]nečik üst tonnu, bükkäysen alarnï, nečik tonnu, da bükülgäylär; evet sen yänä olsen, da yïllarïŋ seniŋ eksilmäslär» [Пс 102:25 В начале Ты, основал землю, и небеса – дело Твоих рук; 26 они погибнут, а Ты пребудешь; и все они, как риза, обветшают, и, как одежду, Ты переменишь их, и изменятся; 27 но Ты – тот же, и лета Твои не кончатся].

[13]Kimgä ne vaχtta [*Ha полях:* 109 saγmosta] ayttï frištälärdän: «Oltur oŋuma menim, negä dinčä χoygaymen dušmanïŋnï seniŋ ayaχïŋnïŋ kolotkasï tibinä»? [Пс 110:1 седи одесную Меня, доколе положу врагов Твоих в подножие ног Твоих].

[14]Dügül mi, ki barčasï ǰžanlardïrlar, χuluχčï ki yeberilirlär χuluχka alar üčün, ki meŋärmäχtirlär χutχarïlmaχnï?

Nemič 2

[1]Anïŋ üčün tiyär bizgä daγï artïχ χulaχ χoyma aytïlgan sözlärgä, ki bolmagay ki eksilgäybiz.

[2]Zera egär ki frištälär ötläš sözlägän söz toχtalgan boldu da barča yaŋïlmaχlïχ da hnazantsïzlïχ yöpsündü karanʹa taspolmaχlïχ bilä,

[3]biz nečik χutulgaybiz, artχarï χalganlar bu türlü χutχarïlmaχtan, χaysï ki baš(124v/128v)lamaχ aldï sözlämä Eyämizdän da alardan ötläš, ki išittilär bizdän,

[4]toχtaldï tanïχlatïp Teŋridän nïšanlar da pešälär bilä, da türlü-türlü χuvatlar bilä, da ülüšläri bilä Ari J̌žannïŋ kensiniŋ erkinä körä?

[5]zera dügül ki frištälärgä hnazantel etti meŋilik dünyâni, χaysï üčün ki biz dä sözliyirbiz,

[6]tanïχlïχ berdi kimsä χaydesä da aytïr: «Nedir adam, ki aŋgaysen anï, ya oγlu adamnïŋ, ki baχkaysen anï?

[7]Azgïna ašaχ ettiŋ anï frištäläriŋdän seniŋ;

haybat bilä da hörmät bilä taǯladïŋ anï da χoyduŋ anï üsnä barča χoluŋdan etilgänlärniŋ,

[8]barča nemäni hnazant ettirdiŋ ayaχï tibinä anïŋ» [Пс 8:5 Не много Ты умалил его пред Ангелами: славою и честью увенчал его; 6 поставил его владыкою над делами рук Твоих; все положил под ноги его]. Xaytïp hnazant etkändä barčanï, χaldïrmadï nemä dä, ni [=ne] ki hnazant bolmagay aŋar. Evet hali körmäsbiz, ki barča nemä hnazant bolgay aŋar;

[9]evet, azgïna ašaχlangan frištälärdän, (125r/129r) köriyirbiz Jisusnu χïyïnï üčün ölümnüŋ, haybat bilä da hörmät bilä taǯlangan, zera bašχïšï bilä Teŋriniŋ bizim barčamïz üčün ölümnü poživat etsär.

[10]Zera tiyišli edi aŋar, χaysï üčün ki barča nemädir da χaysï bilä ki barča, köp oγullarnï hörmätkä keltirmä da yol körgüzüčisin χutχarïlmaχlarïnïŋ alarnïŋ χïyïn bilä tügällämä.

[11]Zera kimlär ki arïtïrlar da kimlär ki arïnïrlar, birdän edilär barčasï; anïŋ üčün uyat saγïnmas χardaš ündämä alarnï da aytma:

[12]«Aytïyïm atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim ičinä yïχövnüŋ alγïšlïyïm seni» [*На полях:* 21 saγmosta] [Пс 22:22 Буду возвещать имя Твое братьям моим, посреди собрания восхвалять Тебя].

[13]Da yänä ki: «Men bolïyïm umsangan aŋar». Da yänä: «Ošta men da oγlanlarïm, χaysïlarïn ki berdi maŋa Teŋri» [*На полях:* Esaji] [Ис 12:2 Вот, Бог – спасение мое: уповаю на Него. Ис 8:18 Вот я и дети, которых дал мне Господь].

[14]Xaytïp, ne vaχtta ki oγlanlar ülüšländilär χandan da tendän, da kendi dä ol yuvuχlanmaχ bilä ülüšlü boldu alarga, ki ölüm bilä kensiniŋ χapanel etkäy anï, ki (125v/129v) buyruχu ölümnüŋ bar, bu kensidir eski dušmannï,

[15]da χutχargay alarnï, ki ölümnüŋ χorχusu bilä här kez tirilirlär edi barmaχ bilä χuluχuna.

[16]Dügül ki frištälärgä tutunur, yoχsa butaχïndan Apraχamnïŋ χapunur.

[17]Xaysï ki, ki tiyišli dä edi aŋar barča bilä χardašlarga oχšama, ki yarlïγavučï bolgay da inamlï k'ahanayabed Teŋrilik sartïn anda, ki arïtmaga yazïχnï žoγovurttan.

[18]Zera ne bilä ki kendi χïynaldï, sïnap, da bolur sïnalganlarga da bolušučï bolma.

Nemič 3

[1]Xaydan ki, χardašlar arilär, köktägi ündälmäχkä ülüšlülär, baχïŋïz aŗakelgä da k'ahanayabedgä tapunganïmïzdan bizim Jisus K'risdoska,

[2]ki inamlïdïr Yaratučïsïna kensiniŋ, ne türlü Movseṣ tä barčaga övinä anïŋ.

[3]Zera daγï artïχ hörmätkä, ne ki Movseṣ, arzani boldu, ne χadar daγï artïχ hörmäti bolgay ol övindän (126r/130r) artïχ, öv etmäli,

[4]zera här öv tüzülür, kimdän dä tüzülsä; yoχsa χaysï ki barčanï etti, Teŋridir.

[5]Movseṣ inamlïdïr barča övinä anïŋ, nečik ki χul, tanïχlïχïndan aytïlgan sözlärniŋ;

[6]yoχsa K'risdos nečik Oγul kendi övi üsnä; χaysïnïŋ ki övi biz kensimizbiz, yalγïz ki tek prespešnostumuznu da slavasïn umsamïznïŋ soŋγuga diyin toχtalgan ki bolgay bizdä.

[7]Anïŋ üčün bu türlü aytïr [*На полях:* Ekinči o̧reṇk'tä da 93 saγmosta] Ari Dǯan: «Bügün, egär avazïna anïŋ išitsäŋiz,

[8]berkäytmäŋiz yüräkiŋizni siziŋ, nečik ačïmaχlïχtan kününä sïnalmaχnïŋ anabadda,

[9]χayda ki sïnadïlar meni atalarïŋïz siziŋ tergädilär meni da kördilär išlärimni 40 yïl.

[10]Anïŋ üčün aγïrlandïm ol millät bilä ya igrändim da ayttïm: "Tïyγïsïz bularïptïrlar yüräkläri bilä, da alar tanïmadïlar yollarïmnï menim;

[11]ne türlü ki ant ičtim yüräklängänimä menim, ki kirmägäylär tïnčlïχïma menim"» [Вт 1:35 никто из людей сих, из сего злого рода, не увидит доброй земли, которую Я клялся дать отцам вашим; Пс 95:7 ибо Он есть Бог наш, и мы – народ паствы Его и овцы руки Его. О, если бы вы ныне послушали гласа Его: 8 „не ожесточите сердца вашего, как в Мериве, как в день искушения в пустыне, 9 где искушали Меня отцы ваши, испытывали Меня, и видели дело Мое. 10 Сорок лет Я был раздражаем родом сим, и сказал: это народ, заблуждающийся сердцем; они не познали путей Моих, 11 и потому Я поклялся во гневе Моем, что они не войдут в покой Мой"].

Nemič 4 (!)

[12]Baχïŋïz, χardašlar, šahat ki ansïzïm bolgay (126v/130v) χaysïŋïzdan sizdä yüräk yaman inamsïzlïχtan, keri tüšmä tiri Teŋridän,

[13]yoχsa övündürüŋüz biri biriŋizni künüzün, nečä ki «bügüngi kün» alnïŋïzga bar, ki bir kimsä ïnčïnmagay sizdän aldanmaχï bilä yazïχnïŋ.

[14]Zera ülüšlü bolduχ K'risdoska, tek yalγïz bašlanganïmïznï toχtalmaχtan soŋγuga dirä bek tutalïχ,

[15]aytmaχka [*На полях:* Mïsïrdan čïχmaχ bitikinä] körä: «Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, bizmilätmäŋiz yüräkiŋizni siziŋ, nečik ačïmaχtan» [Вт 1:32 Но и при этом вы не верили Господу, Богу вашему, 33 Который шел перед вами путем – искать вам места, где остановиться вам, ночью в огне, чтобы указывать вам дорогу, по которой

идти, а днем в облаке. 34 И Господь услышал слова ваши, и разгневался, и поклялся, говоря: 35 никто из людей сих, из сего злого рода, не увидит доброй земли, которую Я клялся дать отцам вашим].

[16]Zera χaysïlarï išittilär da ačïttïlar, yoχsa dügül barčasï, ki čïχar edilär Mïsïrdan Movsẹs ötläš.

[17]Xaysïlarïndan ki ïnd͡žïndï 40 yïl? Dügül mi ki yaŋïlganlardan, χaysïlarïnïŋ ki söväkläri tüštü anda anabadda? [*На полях:* San bitikinä] [Чис 26:64 в числе их не было ни одного человека из исчисленных Моисеем и Ааароном священником, которые исчисляли сынов Израилевых в пустыне Синайской].

[18]Kimgä ant ičti, ki kirmägäylär tïnčlïχïna kendiniŋ? Tek inamsïzlarga. [*На полях:* San bitikindän] [Чис 14:30 не войдете в землю, на которой Я, подъемля руку Мою, *клялся* поселить вас, кроме Халева, сына Иефонниина, и Иисуса, сына Навина].

[19]Da köriyirbiz, ki bolmadïlar kirmägä inâmsizlikläri üčün.

[4]

[1]Xorχayïχ, bundan soŋra, ansïzïm χoyup sövünčlükni kirmäχkä tïnčlïχïna anïŋ, (128r/131r) tapulgay kimsä sizdän eksilgän.

[2]Zera awedaranel etkändir bizgä, nečik alarga, yoχsa alarga nemä bolušmadï išitilmäχi sözиniŋ, tözmägänlärgä hnazantlïχïna inamnïŋ.

[3]Yoχsa biz kiribiz tïnčlïχka, χaysïlarïmïz ki inandïχ, ne türlü ki ayttï da, ki: «Nečik ant ičtim öčäšmäχimä menim, ki kirmägäylär tïnčlïχïma menim», — egär ki dä faydasï bašlanganïndan dünyâniŋ bolup edi esä.

[4]Zera aytïr χayda da esä [*На полях:* Burungi bitikinä Asduad͡zašunčnuŋ, 14 san] 7-inči kün üčün bu türlü: «Da tïndï Teŋri 7-inči kündä barča išlärindän kensiniŋ» [Быт 2:2 И совершил Бог к седьмому дню дела Свои, которые Он делал, и почил в день седьмый от всех дел Своих, которые делал].

[5]Da bunda yänä aytïyïr, ki: «Kirgäylär mi tïnčlïχïma menim?»

[6]Da χaytïp, zera tiyilgän boldular χaysïlarï kirmägä aŋar, da χaysïlarï ki äväldän ündälip edilär, kirmädilär, biyänmägänläri üčün,

[7]χaytïp özgä kün χoyar «bu künni», Tawit‘ da aytïyïr ol χadar zamandan soŋra, nečik ki äväldän ayttï: «Bügün, egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, berkäytmäŋiz yüräkiŋizni siziŋ» [Пс 95:7 О, если бы вы ныне послушали гласа Его: 8 “не ожесточите сердца вашего, как в Мериве, как в день искушения в пустыне”].

[8]Zera egär ki alarnï Esu bilä tïndïr(128v/131v)dï, alaysa özgä kün üčün sözlämäs edi andan soŋra.

[9]Xaytïp, al*ay* esä, eksiliptir šapatlïχ žoγovurtundan Teŋriniŋ.

[10]Zera kim ki kirdi tïnčlïχïna anïŋ, da ol da tïndï kensi išindän anda, ne türlü ki Teŋri dä kensiniŋkindän.

[11]D͡žâhtlanïŋïz bundan soŋra kirmägä ol tïnčlïχka, ki bolmagay ki kimesä ol oχšaš bilä biyänmämäχliχ tüškäy.

[12]Zera tiridir sözi Teŋriniŋ da belgirtüči, da iti barča eki yanlï χïlïčtan, da kečär ayïrïlganïna dirä näfäsniŋ da d͡žannïŋ, da boγumlarnïŋ, da miŋniŋ, da tergövüčidir esni da saγïšnï yüräkniŋ.

[13]Da yoχtur yaratïlgan körümsüz yüzündän anïŋ, yoχsa barča nemä yalaŋač boy bilä turuptur közi alnïna anïŋ, χaysïndan utru ki bizim sözümüzdür.

[14]Bar bizim bundan soŋra k‘ahanayabedimiz ulu, kečkän kökni, Jisus, Oγlu Teŋriniŋ; bek tutalïχ tapunmaχïmïznï.

[15]Zera dügül ki bar bizim k‘ahanayabedimiz, ki küči yetmägäy χïy(129r/132r)nalma bizim bilä küčsüzlükümüz üčün bizim, yoχsa sïnar barča bilä, oχšâšlikinä körä, yazïχtan bašχa.

[16]Yovuχlanalïχ bundan soŋra ačïχlïχ bilä alnïna olturγučïnuŋ bašχïšïnïŋ anïŋ, ki yöpsüngäybiz yarlïγamaχlïχ da tapkaybiz bašχïš keräkli zämanädä bolušluχka.

Nemič 5

[1]Zera barča k‘ahanayabed, adamlardan alïp, adamlar üčün bardïr Teŋrilik sartïn anda, ki sungay tum da χurban yazïχlar üčün,

[2]ölčöv bilä, χïynalmaχ bilä bolušučï bolur bolmaga biliksizlärgä da bularganlarga da, zera ki kendi dä küčsüzlük bilä birläniptir,

[3]anïŋ üčün tiyišlidir, ne türlü ki žoγovurt üčün, ol türlü kendi boyu üčün.

[4]Da dügül ki kimesä boyu bilä alïr hörmätni, yoχsa ündälgän Teŋridän, ne türlü ki Aharon.

[5]Ol türlü K‘risdos ta dünyâ ki boyuna nemä slava χoydï bolma k‘ahanayabed, yoχsa kim ki sözlädi aŋar, ki: «Oγlum menim sensen, men bügün toγ(129v/132v)*ur*dum seni»;

[6]ne türlü ki yänä aytïr: «Sensen k‘ahana meŋilik gark‘ïna Melk‘isetegniŋ» [Пс 110:4 Ты священник вовек по чину Мелхиседека].

[7]Ki künlärinä teniniŋ kensiniŋ alγïš da yalbarmaχ etti alnïna anïŋ, ki bolur edi χutχarma anï ölümdän bek küstünmäχ bilä da yaš bilä sunar edi; da išitilgän bolur edi yaχšïlïχï üčün;

[8]egär ki Oγul da esä, övrändi anda χïyïnïndan hnazantlïχnï,

[9]da χačan tügälländi, boldu barča hnazant bolganlarga kendinä säbäp χutχarïlmaχïna meŋilikniŋ,

[10]da ündäldi Teŋriniŋ k‘ahanayabedi meŋilik garkïna körä Melk‘isetegniŋ.

[11]Xaysï üčün köptür bizgä söz; da küč aytmaga da megnel etmä, zera χasta esli bolduŋuz išitmäχiŋiz bilä.

[12]Anïŋ ornuna, ki tiyär edi sizgä vartabedlär bolma zämanä üčün; χaytïp keräktir sizgä övränmä, ki nedir nïšanï Bitikniŋ bašlanganïna sözïniŋ Teŋriniŋ, da boluŋuz küsänč sütkä, da dügül toχtalgan aška.

[13]Zera barča, kim ki süt yer, biliksizdir söznüŋ (130r/133r) artarlïχïndan, zera oγlandïr;

[14]yoχsa tügällärniŋdir toχtalgan aš, χaysïlarïnïŋ ki ölčövlärinä yetišmäχläri üčün saγïšlarï övräniptir taŋlama yaχšïnï da yamannï.

Nemič 6

[1]Anïŋ üčün, χoyup sözni bašlanmaχïndan K‘risdosnuŋ, učuna keliyiχ, ki bolmagay ekinči him salmaχ pošumanlïχka ölümlü χïlïnmaχlïχtan anda,

[2]da inamdan, ki bar Teŋrigä, da k‘ristânliktän, vartabedliχtän, da alγïšlanmaχïndan χolnuŋ, da turmaχtan ölüdän, da yarγudan meŋilik.

[3]Da χaytïp etiyiχ anï, egär Teŋri buyursa.

[4]Zera čaräsizdir — bir kez k‘ristân bolganlarga, ki edilär köktägi bašχïštan, da ülüšlü boldular Ari Ǯžan,

[5]da körklü sözünüŋ Teŋriniŋ yemäkin yedilär da χuvatïn meŋilik dünyâniŋ,

[6]da sïngaylar, — ekinči yäŋirmä pošumanlïχ bilä, da ekinči χačka kermä boylarïna Oγlun Teŋriniŋ, da χaytïp rïsvay etmä.

[7]Zera yer, χaysï ki ičsä yamγurnu köp kez yaγgan üsnä anïŋ da toγursa bitiš faydalï alarga, ne üčün ki išlädilär, (130v/133v) yöpsünür alγïšnï Teŋridän;

[8]yoχsa, χaysï ki östürür tegänäklik da šipšina, keräksizdir da yovuχ χarγïška, da soŋγusu anïŋ — köymäχ [=küymäχ].

[9]Evet toχtalïpmen siziŋ üčün, sövüklülär, yaχšïlïχta anda da χaysï ki toludur χutχarïlmaχlïχ bilä, zera egär ki bulay da sözläsäχ.

[10]Dügül ki nemä könüsüzlük bolgay Teŋri, ki unutkay etkäniŋizni siziŋ da sövükünüznü, χaysïn ki körgüzdüŋüz atïna anïŋ, ki hörmätlär ediŋiz arilärni da hörmätliyirsiz.

[11]Da biz saγïnïrbiz, ki här biriŋiz sizdän ol ǯžâhtlikni körgüzgäy toχtalmaχïna umsanïŋ soŋγuga dirä,

[12]ki bolmagay ki χasta esli bolgaysiz; oχšaš boluŋuz alarga, ki inam bilä da uzuneslilik bilä meŋärdilär sövünčlükni.

[13]Zera Aprahamga obicat etti sövünčlükni Teŋri, zera yoχ edi daγï ulu nemägä ant ičmä, kendi boyuna ant ičti

[14]da ayttï: «Köni, ki (131r/136r) alγïšlamaχ bilä alγïšlïyïm seni da arttïrmaχ bilä arttïrïyïm seni» [Быт 17:2 и поставлю завет Мой между Мною и тобою, и весьма, весьма размножу тебя].

[15]Da ol türlü, uzunesli bolup, yetti sövünčlükkä.

[16]Zera adamlar, ne ki kendilärindän ulu bar, aŋar ant ičärlär, da barča hagaṛaglïχlarïna alarnïŋ uč toχtatma išlärin anttïr.

[17]Xaysï bilä ki daγï artïχ Teŋri dä klädi körgüzmä meŋärgänlärgä sövünčlüknüŋ toχtalmaχïn saγïšïnïŋ kensiniŋ, pričinca boldu ant bilä,

[18]zera eki teškirilmägän nemä bilä, χaysïlarï bilä ki čaräsizdir yalγan etmä Teŋrigä, toχtalgan övünmäχimiz bolgay, χaysï ki umsangan bolduχ yabušma meŋilik umsaga,

[19]zera nečik tiräk toχtalgan da tepränmäsiz bolgay boyumuzda bizim, χaysï ki kirgäy da ičkärigi yanïna varakujrnuŋ,

[20]χayda ki elčimiz bizim Jisus kirdi bizim üčün garkïna körä Melk‘isetegniŋ boldu k‘ahanayabed meŋilik.

Nemič 7

[1]Zera bu Melk‘iseteg χanï edi Saγẹmniŋ, k‘ahanasï Teŋriniŋ (131v/134v) biyiklängänniŋ, χaysï ki čïχtï χaršï Aprahamga, χačan ki χaytïp keliyir edi, χïrïp χanlarnï, da alγïšladï anï,

[2]χaysïna ki 10-unčï da berdi Apraham barčadan,— äväl t‘arkmanel bolur χan artarlïχtan, soŋra χanï Saγemniŋ, χaysï ki χanïdïr eminliknïŋ,

[3]atasïz, anasïz, saγïšlamagan soyun, χaysïnïŋ ki ne bašlanmaχï bar künläriniŋ, da učï tirlikiniŋ, oχšaš bolgan Oγluna Teŋriniŋ, bar da χalïr k‘ahana tïyγïsïz meŋilik.

[4]Xaytïp körüŋüz, ki ne türlü kimsä edi bu, χaysïna ki Apraham da 10-unčï berdi bitunk‘tan anda.

[5]Nahabed dä, χaysïlarï ki oγlanlarïndan Zeweanïŋ k‘ahanalïχnï alïrlar, polican′alarï bardïr 10-unčï alma žoγovurttan ọrẹnk‘kä körä, budur ki χardašlarïn kensilärïniŋ, egär ki čïχïp esälär dä ramen′asïndan Aprahamnïŋ.

[6]Evet ki, saγïšlanmamaχ soyun alardan, 10-unčï aldï Aprahamdan, andan, χaysï ki sövünčlükni yöpsünüp edi, (132r/135r) alγïšladï.

[7]Ki barča hagaṛaglïχtan bašχa eksik bolgan yaχšïdan anda alγïšlangay.

[8]Da bunda adamlar ölü 10-unčï alïrlar, evet anda — tanïχlandï, ki tiridir.

[9]Da ne türlü ki söznüŋ yergäsidir aytma, ki Apraham bilä Łewi dä, evet kim ki 10-unčïnï da alïr edi, 10-unčï berdi;

[10]zera hanuz belinä atasïnïŋ edi, χačan ki χaršï čïχtï aŋar Melk'iseteg.

[11]Evet χaytïp, egär ki tügällik Łewdagan k'ahanalïχ ötläš edi esä, zera žoγovurt ol ǫrǫnk'tä yazïldï, ne keräk edi Melk'isetegniŋ gark'ïna körä özgä k'ahanaga alma da aytmamaga, ki gark'ïna körä Aharonnuŋ?

[12]Yoχsa teškirilgäninä k'ahanalïχnïŋ tiyišli edi, ki ǫrǫnk'kä dä teškirilmäχ bolgïy edi.

[13]Zera kim üčün ki bu türlü aytïr edim, özgä millättän tutuldu, ülüšlü bolmaχlïχ χaysïndan ki bir kimesä bolmadï ülüšlü seγanga.

[14]Xaytïp belgili budur, ki millättän Jutanïŋ čïχtï Biyimiz bizim, χaysï mil(132v/135v)lät üčün k'ahanalïχ üčün Movsęs heč nemä aytmadï.

[15]Da daγï artïχ belgilidir, ki oχšâšlikinä körä Melk'isetegniŋ turmaχ edi özgä k'ahana,

[16]χaysï ki bolmadï ten polican′asï bilä, yoχsa χuvatka körä kečövsüz tirlikniŋ.

[17]Zera [*На полях:* 109 saγmosta] tanïχlandï, ki: «Sensen k'ahana meŋilik gark'ïna körä Melk'isetęgniŋ» [Пс 110:4 Ты священник вовек по чину Мелхиседека].

[18]Hečlik bolur edi burungi badowiranga ol, küčsüzlük üčün da faydasïzlïχ üčün,

[19]zera heč nemä tügällik etmädi ǫrǫnk'; da kirmäχin taŋlama umsanïŋ, χaysï bilä ki yovuχlanïrbiz Teŋrigä.

[20]Da ol χadar, ki dügül edi anttan da bašχa,—

[21]zera bardïlar kimsälär, ki anttan da bašχa bolupturlar k'ahana, evet bu — ant bilä, anïŋ üčün ki ayttï aŋar: «Ant ičti Biy, da dügül daγï pošuman: "Sensen k'ahana meŋilik"» [Пс 110:4 Клялся Господь и не раскается: Ты священник вовек],—

[22]da ol χadar daγï yaχšï otpustka boldu yük Jisus.

[23]Da köplär bolupturlar k'ahanalar, ölümni tïymaχ üčün, tïyγïsïz bolmaga;

[24]evet bu, meŋilik bolmaχ üčün keč(133r/136r)övsüz bardïr k'ahanalïχï,

[25]χaysï ki tiri etmä barčasïn bolur yovuχlanganlarnï anïŋ bilä Teŋrigä, zera tïyγïsïz tiridir, bolma pareχos alar üčün.

[26]Zera bunuŋ kibik tä tiyišli edi bizgä k'ahanayabed, surp, yazïχsïz, ayïrïlgan yazïχlïlardan da biyiklängän köktän,

[27]χaysïna ki keräkmäs yïγï, nečik özgä k'ahanayabedlärgä, äväl-burun kendi yazïχlarï üčün χurban sunmaga, da soŋra žoγovurtnuŋ, evet bu anï bir oγurdan tügällädi, zera kendi boyun sundu χurban.

[28]Ǫrǫnk' adamlarnï χoyar k'ahanayabedlär, tutulganlar küčsüzlük bilä; evet sözi antnïŋ, ǫrǫnk'tän soŋra, — Oγulnu, ki meŋiliktän tügäldir.

Nemič 8

[1]Da söznüŋ, bašïna gäläʤïniŋ, anïŋkibik bar bizdä k'ahanayabed, ki olturdu oŋuna ululuχ olturγučnuŋ köktä,

[2]arilikniŋ χuluχuna da χoranïna könülüknüŋ, χaysïn ki Biy turγuzdu, da dügül adam.

[3]Zera barča k'ahanayabed sunmaχ üčün ofera da (133v/136v) χurban bar kendi; χaysï ki tiyišlidir aŋar da, ki bolgay nemäsi, χaysïn ki sungay.

[4]Zera egär ki bolsa edi yerdän, hanuz bolmas edi k'ahana, zera bar edilär, ki sunarlar edilär ǫrǫnk'kä körä χurban,

[5]χaysïlarï ki mani bilä da oχšaš bilä χuluχ etärlär edi köktägilärgä, ne türlü buyuruldu Movsęskä [*На полях:* Mïsïrdan čïχkan bitiktä, 2 san], χačan ki etmäχ edi čatïrïn alγïšnïŋ: «Baχ,— aytïr, ki,— etkäysen barčanï ǫrinagga körä, χaysï ki köründi saŋa taγda» [Исх 25:40 Смотри, сделай их по тому образцу, какой показан тебе на горе].

[6]Evet χaytïp daγï artïχ χuluχka yetti Jisus, ne χadar daγï da artïχ uχtkadïr pričinca, ki daγïn artïχ sövünčlükkä ǫrǫnk' χoyuldu.

[7]Zera egär ki ävälgisi zadasïz edi esä, na ekinčisinä yer izdämäs edi.

[8]Na hali dä pambas etär alarnï da [*На полях:* Eremia, 2 san] aytïr: «Ošta künlär kelgäylär,— aytïr Biy,— da tügälliyim üsnä öviniŋ Israjelniŋ da üsnä öviniŋ Utanïŋ ant yäŋi,

[9]dügül ol antka körä, ki χoydum atalarï bilä (134r/137r) alarnïŋ ol künni, ki aldïm χolga čïχarma alarnï ulusundan Ekibdosnuŋ, da zera alar turmadïlar antïma menim, da men dä saldïm alarnï,— aytïr Biy barïnï tutučï.—

[10]Evet budur ant, χaysïn ki χoygaymen övinä Israjelniŋ ol künlärdän soŋra,— aytïr Biy,— beriyim ǫrǫnk'imni menim eslärinä alarnïŋ da yüräklärinä alarnïŋ, yazïyïm anï, da men bolïyïm alarga Teŋri, da alar bolgaylar maŋa žoγovurt.

[11]Da dügül ki daγï övrätkäylär här biri šähärlisin kensiniŋ, da här biri χardašïn kensiniŋ, da aytkaylar, ki tanï Teŋrini; zera barčasï tanïsarlar meni, kičilärdän ululararïna dirä alarnïŋ,

[12]zera bošatučï bolsarmen egirliklärinä alarnïŋ da yazïχlarïn alarnïŋ da töräsizliklärin alarnïŋ daγï da aŋmïsarmen» [Иер 31:31 Вот наступают

дни, говорит Господь, когда Я заключу с домом Израиля и с домом Иуды новый завет, 32 не такой завет, какой Я заключил с отцами их в тот день, когда взял их за руку, чтобы вывести их из земли Египетской; тот завет Мой они нарушили, хотя Я оставался в союзе с ними, говорит Господь. 33 Но вот завет, который Я заключу с домом Израилевым после тех дней, говорит Господь: вложу закон Мой во внутренность их и на сердцах их напишу его, и буду им Богом, а они будут Моим народом. 34 И уже не будут учить друг друга, брат брата, и говорить: „познайте Господа", ибо все сами будут знать Меня, от малого до большого, говорит Господь, потому что Я прощу беззакония их и грехов их уже не воспомяну более].

[13]Xaytïp, aytmaχ bilä «yäŋi» eskirtti burungini; da χaysï ki eskirsä da χartaysa, yovuχtur buzulmaχlïχka.

Nemič 9

[1]Barï bar edi burungisindä dä könülüki χuluχnuŋ ol vaχtta dünyâ aruv(134v/137v)luχuna.

[2]Zera χoran burungi hadirländi bu türlü, χaysïnda ki čïraχlïχ, da seγan, da ötmäki oferanïŋ, ki «arilik» ündälir edi.

[3]Da ekinči varakojrnuŋ artïna χoran, ki ündälir edi «arilik ariliktän»,

[4]χayda ki bar edi altïn puṛvar da almarï bitiklärniŋ, obbit [ọbib] etkän čïχartïn da ičkärtin altïn bilä, χayda ki edi altïn bardaχ tolu manna bilä, da kawazanï Aharonnuŋ, ki čičäkländi, da taχtalarï 10 buyruχnuŋ,

[5]da üsnä anïŋ k'ẹpovpẹläri haybatnïŋ, ki kölegäläri bar edi üsnä bošatlïχ sehannïŋ; anïŋ üčün dügüldür hali vaχt aytma bir dä bir dä ol barča.

[6]Nečik ol türlü hadirlängän bar edi, burungi χoranga här sahat kirirlär edilär k'ahanalar χuluχnu tügällämä;

[7]evet ekinčisinä bir kez yïlda k'ahanayabed, da anï da kirmäs edi χansïz, χaysï ki sunar edi kendi üčün da žoγovurt üčün biliksizlikläri üčün.

[8]Bunï körgüz(135r/138r)dü Ari Ḏžan, nečä ki belgirmiyir edi yolu aruvluχnuŋ, zera hanuz burungi χorannïŋ bar edi toχtalmaχï,

[9]ki edi oχšaš zämanägä, ki ilgäri bar edi, χaysïnda ki χurbannï da oferanï [ọfarni] sunarlar edi, χaysïlarï ki bolmaslar edi eskä körä tügällämä χuluχlarnï,

[10]tek yalγïz yemäχ bilä da ičmäχ bilä, da türlü-türlü yuvunmaχlar bilä, ten artarlïχï ičinä, ki zämanäsinä diyin doγruluχnuŋ üsnä edilär.

[11]Yoχsa K'risdos keldi, k'ahanayabed hadirlängän yaχšïlïχtan, ulu bilä da tügällämäχ bilä, da χoldan yasalmagan χoran bilä, budur ki dügül bu dünyâda,

[12]da dügül ki χanï bilä ečkilärniŋ da sïγïrlarnïŋ, yoχsa kensi χanï bilä kirdi bir kerät aruvluχuna meŋilikniŋ, tapïp χutχarïlmaχnï.

[13]Zera egär ki χanï buγalarnïŋ da ečkilärniŋ da külü inäklärniŋ, sepip, murdarlanganlarnï arïtïr edi ten aruvluχuna,

[14]ne χadar daγïn artïχ χanï K'risdosnuŋ, ki Ḏžan ötläš meŋilik sundu boyun zadasïz χurban Teŋrigä, (135v/138v) arïtkay domniman′asïn esiŋizniŋ siziŋ ölümlü išlärdän anda, χuluχ etmä tiri Teŋrigä!

[15]Na anïŋ üčün yäŋi antkadïr pričinca, zera χačan ki ölüm bolsa χutχarïlmaχlïχka burungi antnïŋ yazïχï üčün, sövünčlük alsarlar ündälgänlär meŋärmäχliχkä meŋilik.

[16]Zera χayda ki diyatiktir, tiyišlidir ölümni aŋma diyatikni yazučïga,

[17]zera diyatik ölümdän soŋra toχtalgandïr: na yoχesä nečik bolgay toχtalgan, nečä ki diyatikni yazgan tiridir?

[18]Xaysï ki burungisi dä χandan bašχa yäŋirmäs edi.

[19]Zera χačan ki aytïldïlar barča sïmarlaganlar ọrẹnk'tän Movsẹstän žoγovurtka, alïp χanïn buγanïŋ da ečkilärniŋ suv bilä [ba], da yün [yum] bilä χïzïl, da ajzok' [azok'?] bilä, almarnï da barča žoγovurtnu kropit etti

[20]da ayttï: «Budur χanï diyatikniŋ, χaysïn ki sïmarladï sizgä Teŋri».

[21]Da χorannï, da barča saγïtlarïn χuluχnuŋ ol türlü kropit etti χan bilä [Исх 24:5 и послал юношей из сынов Израилевых, и принесли они всесожжения, и заклали тельцов в мирную жертву Господу. 6 Моисей, взяв половину крови, влил в чаши, а *другою* половиною окропил жертвенник; Исх 24:7 и взял книгу завета и прочитал вслух народу, и сказали они: все, что сказал Господь, сделаем и будем послушны. 8 И взял Моисей крови и окропил народ, говоря: вот кровь завета, который Господь заключил с вами о всех словах сих].

[22]Da yazar, ki barča nemä χan bilä arïnïr edi (136r/139r) ọrẹnk'kä körä, da χan tökülmiyin bolmas edi bošatlïχ [Лев 4:20 и сделает с тельцом то, что делается с тельцом за грех; так должен сделать с ним, и так очистит их священник, и прощено будет им; Лев 17:11 потому что душа тела в крови, и Я назначил ее вам для жертвенника, чтобы очищать души ваши, ибо кровь сия душу очищает].

[23]Alaysa, tiyišli edi oχšašlarga köktägilärniŋ anïŋki nemälär bilä arïnma, da vlasnïy köktägilärgä — daγï artïχ χurban bilä, ne ki alar.

[24]Zera dügül ki χoldan yasalgan aruvluχka kirdi K'risdos, ǫrinagïna könülüknüŋ, yoχsa vlasnïy kökkä, χaršï turma yüzünä Teŋriniŋ bizim üčün,

[25]dügül ki köp kez sunmaχ üčün boyun χurban, ne türlü ki k'ahanayabed, ki kirip edi aruvluχnuŋ arilikinä yïl-yïldan yat χan bilä;

[26]na yoχesä tiyišli edi aŋar köp kez χïynalma bašlanganïndan dünyâniŋ; evet hali bir kez soŋγusuna meŋiliknin hečlikinä yazïχnïŋ kensiniŋ χurbanï bilä belgiriptir.

[27]Da ne türlü ki bar da χalïr adamlarga bir kez ölmäχ da andan soŋra yarγu,

[28]ol türlü K'risdos ta bir kez sundu χurban kötürmäχ üčün köplärniŋ yazïχlarïn, evet ekinči yazïχtan bašχa belgirsär alarga, χaysïlarï ki baχsarlar aŋar inam bilä χutχarïlmaχka.

Nemič 10

[1]Zera kölegäsi bar ǫrenk'tä (136v/139v) hadirlängän yaχšïlïχnïŋ, da yoχtur ol nemäniŋ süräti: yïl-yïldan ol χurbannï sunarlar tïyγïsïz, χaysïlarï ki bolmaslardïr sunganlarnï tügällämä.

[2]Na yoχesä tïyïlïrlar edi sunmaχtan, anïŋ üčün ne bir nemä domniman′alarï bolmas edi χuluχčïlarnïŋ, bir kez arïnganlarnïŋ.

[3]Yoχsa anda yänä ol aŋïlmaχïna yazïχnïŋ tururlar edi yïl-yïldan,

[4]zera bolmas edi χanï buγalarnïŋ da ečkilärniŋ kötürmä yazïχnï.

[5]Anïŋ üčün kirgäninä kensiniŋ dünyâgâ [*На полях:* 39 saγmosta] aytïr: «Ofera da χurban klämädiŋ, yïχöv ten toχtattïŋ maŋa.

[6]Xurbanlarga da yazïχ üčün biyänmädiŋ.

[7]Ol sahat ayttïm, ki "Ošta keldim, aytïšlarïna bitiklärniŋ yazgandïr menim üčün etmägä erkiŋni seniŋ, Teŋri"» [Пс 40:6 Жертвы и приношения Ты не восхотел; Ты открыл мне уши; всесожжения и жертвы за грех Ты не потребовал. 7 Тогда я сказал: вот, иду; в свитке книжном написано о мне: 8 я желаю исполнить волю Твою, Боже мой, и закон Твой у меня в сердце].

[8]Daγï yoγarï aytïr, ki «Oferaga, da χurbanga, da tiri χurbanga bütün, da yazïχ üčün biyänmädiŋ da klämädiŋ»,— χaysïlarï ki ǫrenk'kä körä sunulurlar edilär,

[9]soŋra aytïr:«Ošta kelirmen etmägä erkiŋni seniŋ, Teŋri». (137r/140r) Salïr burungini, ki ekinčisi toχtalgay.

[10]Xaysïnïŋ erki bilä ki biz dä arïndïχ χurbanï ötläš teniniŋ Jisus K'risdosnuŋ bir kerät.

[11]Da barča k'ahanayabed bar här sahat χuluχta ol χurbannï sunar köp kez, χaysïlarï ki heč bolmaslar kötürmä yazïχlarnï.

[12]Evet bu, birni yazïχ üčün sundu χurban da tïyγïsïz olturdu oŋuna Teŋriniŋ,

[13]da bundan soŋra baχïyïr, negä dinčä ki χoyulgaylar dušmanlarï anïŋ ayaχlarï tibinä anïŋ.

[14]Zera bir χurban bilä tügällädi arïnganlarnï tïyγïsïz.

[15]Yoχsa tanïχlïχ berir bizgä Ari Dž̧an da aytkandan soŋra äväldän, ki:

[16]«Budur ant, χaysïn ki χoydum atalarï bilä alarnïŋ ol künlärdän soŋra,— aytïr Biy: — beriyim ǫrenk'imni menim eslärinä alarnïŋ da saγïšlarïna alarnïŋ yazïyïm alarnï, —

[17]soŋra da aytïr, ki: — yazïχlarïn alarnïŋ da töräsizliklärin alarnïŋ daγï da aŋmïyïm» [Иер 31:33 Но вот завет, который Я заключу с домом Израилевым после тех дней, говорит Господь: вложу закон Мой во внутренность их и на сердцах их напишу его, и буду им Богом, а они будут Моим народом. 34 И уже не будут учить друг друга, брат брата, и говорить: "познайте Господа", ибо все сами будут знать Меня, от малого до большого, говорит Господь, потому что Я прощу беззакония их и грехов их уже не воспомяну более].

[18]Evet χayda ki bošatlïχtïr, daγï keräkmäs yazïχ üčün χurban.

[19]Bar bizim bundan soŋra, χardašlar, prešpesnostumuz kirmägä (137v/140v) ariliklärgä χanï bilä Jisusnuŋ, χaysï yäŋirtti bizgä yol yäŋi da tiri,

[20]varakojr ötläš, χaysï ki tenidir anïŋ,

[21]da k'ahana ulu övi üsnä Teŋriniŋ,

[22]yovuχlanalïχ köni yüräk bilä, tügälliki bilä inamnïŋ, yuvup yüräkimizni yamanlïχïndan domniman′anïŋ, da čayχap tenimizni suvnuŋ aruvluχuna,

[23]bek tutalïχ tapunmaχlïχnï tepränmäsiz umsanïŋ, zera inamlïdïr, ki obicat etiptir.

[24]Da saχt bolayïχ biri birimizdän keltirmäχ barča sövükkä da yaχšï etmäχkä.

[25]Da salmalïχ yïγïnïn biri birimizniŋ, ne türlü ki övräniptirlär özgälär; yoχsa övündüräyiχ da ol χadar daγïn artïχ, ne χadar ki köriyirsiz künnü yovuχlangan.

[26]Zera, bilip da kläp, egär ki yazïχ etsäχ yöpsünmäχtän soŋra könülüknü bilmäχni, andan soŋra keräkmäs daγï yazïχ üčün χurban,

[27]yoχsa χorχulu tözmäχ yarγuga da paχilliki [paχillikin] otnuŋ, ki yesär hagaŗag bolganlarnï.

[28]Heč etkän kimsä ǫrenk'in (138r/141r) Movsęsniŋ, yarlïγanmïyïn, 2 ya 3 tanïχ ötläš ölär edi,

[29]evet ne χadar baduhaska arzani körüŋüz anï, ki Oγlun Teŋriniŋ ayaχï bilä bastï, da χanïn yäŋi antnïŋ bulγaχ saγïšladï, χaysï bilä ki arïndï, da Ǧanïn bašχïšnïŋ dušmanladï?

[30]Yoχesä bilirbiz anï, ki [*На полях:* Ekinči ọṛenk‘tä 20] ayttï: «Menimdir öč almaχ, da tölärmen»,— aytïyïr Biy [Вт 32:35 У Меня отмщение и воздаяние]. Da yänä [*На полях:* Ekinči ọṛenk‘tä 20] ki: «Yarγular Biy žoγovurtun kensiniŋ» [Вт 32:36 Но Господь будет судить народ Свой].

[31]Xorχu uludur tüšmä χoluna tiri Teŋriniŋ!

[32]Xaytïp aŋïŋïz burungi künlärni, χaysï ki yarïχlandïŋïz köp ǧknut‘iundan da χïynalmaχtan,

[33]tözdüŋüz de azarlanmaχka da tarlïχka rïsvay bolup, de ülüšlü bolmaχ bilä anïŋkibiklärgä emgängänlärgä ya χazγanganlarga bolma;

[34]zera baγlanganlar bilä dä χïynaldïŋïz da yïrtïp alganlar rïzγïŋïznï siziŋ sövünčlük bilä prin′at ettiŋiz, zera bilir ediŋiz, ki daγïn igi χazγančïŋïz bar boyuŋuznuŋ köktä, χaysï ki bardïr da χalïr.

[35]Xaytïp salmaŋïz sizdän (138v/141v) prešpesnostuŋuznu siziŋ, χaysïna ki bar ulu yalnïŋ tölövü.

[36]Keräktir sizgä tözümlük, ki erki Teŋriniŋ etip yetkäysiz sövünčlükkä;

[37]zera azgïna daγï, ki ne ki ne χadar daγï, kelmälidir, kelgäy da kečikmägäy.

[38]Zera artar bir inam bilä tirilgäy [*На полях:* Ambagum 1] [Авв 2:3 ибо видение относится еще к определенному времени и говорит о конце и не обманет; и хотя бы и замедлило, жди его, ибо непременно сбудется, не отменится. 4 Вот, душа надменная не успокоится, а праведный своею верою жив будет]; a egär ki ekiköŋüllü kimsä bolsa, biyänmägäy aŋar ǧanïm.

[39]Evet biz dügül ki ekiköŋüllük biläbiz taspolmaχlïχka, yoχsa inam bilä χutχarïlmaχïna ǧannïŋ.

Nemič 11

[1]Nedir inam? Tek umsangan nemägä toχtamaχlïχ da utru körünmäχ, χaysïlarï ki körünmäslär.

[2]Zera anïŋ bilä χïynalïp kečtilär burungilär.

[3]Inam bilä aŋlarbiz toχtalgan meŋilikni, sözi bilä Teŋriniŋ körümsüzlüktän körümlülär bolgan.

[4]Inam bilä yaχšï χurban etti Hapẹl, ne ki Gajin sunar edi, Teŋrigä, χaysï ki tanïχlandï da, ki artar bolgay, zera χurbanlar üsnä boldu tanïχlïχ aŋar Teŋridän, zera egär ki (139r/142r) öldi dä esä anïŋ ičinä, yoχsa hanuz sözliyir.

[5]Inam bilä Enovk‘ teškirildi, ki poživat etmägäy ölümni; da χaydesä tapulmas edi, zera teškirdi anï Teŋri. Da teškirilmäχindän burun anïŋ tanïχlandï biyänčli bolma Teŋrigä.

[6]Evet inamdan bašχa čaräsizdir biyänčli bolma Teŋrigä; yoχsa inanma tiyär aŋar, kim ki yovuχlanïr Teŋrigä, ki bardïr Teŋri, da kimlär ki χolarlar anï, bolur alγïš berüči alarga.

[7]Inam bilä aldï buyruχ Noj körünmäs nemä üčün, χorχu bilä yasar edi kerapnï χutχarïlmaχïna öviniŋ kensiniŋ; χaysï bilä ki yarγulandï dünyâ, da inamïnïŋ artarlïχï bilä boldu meŋärüči dedič.

[8]Inam bilä Apraham ündäldi, išitti da čïχtï ol yergä, χaysïn ki alsar edi meŋärmäχliχkä, čïχïp ketti, da bilmäs edi, χayda bargïy edi.

[9]Inam bilä yat boldu ulusuna sövünčlüknüŋ, nečik yatlïχta čatïr bilä birgä dedičläri bilä ol sövünčlüknüŋ;

[10]zera tözär edi, ki (139v/142v) fundament bilä toχtalgay edi šähär, χaysïnïŋ ki ustasï da yaratučïsï Teŋridir.

[11]Inam bilä kendi Saṛṛa da, ki oγlansïz edi, χuvat alma nasen′a oγlan toγurmaχka yöpsündü da vaχtsïz zamanïnda toγurdu, zera inamlï saγïndï anï, ki obicat etti;

[12]anïŋ üčün birdän toγdular da ol kečkän zämanädä, nečik yulduzlarï köknüŋ, köplüχ bilä, da nečik χum yaγasïna teŋizniŋ.

[13]Inam bilä öldilär bular barčasï da yöpsünmädilär sövünčlükni, yoχsa yïraχtïn kördilär anï, da sövündülar, da χosdovanel boldular, ki yat da χaribdirlär dünyâda;

[14]zera kimlär ki ol türlü sözlärlär, belgirtirlär, ki özgä nemä ulus χolarlar.

[15]Zera egär ki aŋsalar edi, χaydan ki čïχtïlar, bolur edi zaman anda χaytmaga;

[16]na ošta hali daγï yaχšïsïna küsäniptirlär, budur ki köktägigä; anïŋ üčün uyat saγïšlamas Teŋri ündälmä al(140r/143r)arga Teŋri, zera hadirläptir alarga šähär.

[17]Inam bilä sundu Apraham sïnalmaχïnda kensiniŋ Isahagnï χurban da anasïnïŋ yalγïzïn sunar edi, χaysï üčün ki sövünčlükni yöpsünüp edi,

[18]χaysïna ki aytïldï, ki: «Sahag bilä ündälgäy saŋa butaχ» [Быт 21:12 Но Бог сказал Аврааму: …в Исааке наречется тебе семя].

[19]Tuttu esinä kensiniŋ, ki ölüdän turγuzma bolur Teŋri, χaydan ki oχšaš yöpsündü anï.

[20]Inam bilä bolmalï nemä üčün alγïšladï Isahag Agopnu da Esawnï.

[21]Inam bilä Jagop ölgän vaχtïna kensiniŋ här birisin oγlanlarïndan Jovsẹp‘niŋ alγïšladï da yerni öpti učuna kawazanïnïŋ kensiniŋ.

[22]Inam bilä Jovsẹp ölgänindä kensiniŋ aŋdï čïχkanïn Israjel oγlanlarïnïŋ da kensiniŋ söväkläri üčün sïmarladï.

[23]Inam bilä Movsęs, χačan ki toγurdulär, yašïrdïlar 3 ay atalarïndan kensilärinin, zera kördilär zeyräk oγlannï da χorχmadïlar buyruχundan χannïŋ.

[24]Inam bilä Movsęs, χačan östi, tandï ündälmä oγul p'aṛawonnuŋ χïzïna,

[25]daγï yaχšï saγïšladï (140v/143v) χïynalma žoγovurtu bilä Teŋriniŋ, ne ki bir zaman meŋärmägä yazïχ ičinä,

[26]artïχ saγïšladï uyatïn K'risdosnuŋ, ne ki ululuχun χaznasïnïŋ Ekibdosnuŋ; zera ol baχïp tözär edi yalnïŋ tölövünä.

[27]Inam bilä salïr edi Ekibdos ulusun da χorχmas edi öčäšmäχindän χannïŋ, zera körünmägänni, nečik körüp, tözümlük bilä saγïšladï.

[28]Inam bilä etti Bayramnï da χan tökmäχni, ki bolmagay ki tas etüči burungi toγganlarnï yuvuχlan*ma*gay alarga.

[29]Inam bilä kečtilär Xïzïl teŋizni, nečik χuru yer üsnä, χaysïn ki bilmä kläp, Ekibdoslular boγuldular.

[30]Inam bilä murlarï Erik'onnuŋ yïχïldïlar, ki aylandïlar anï 7 kün.

[31]Inam bilä Ṛaχap boṛnig taspolmadï inamsïzlar bilä, χaysïlardan ki yöpsünüp edi čašutlarnï eminlik bilä.

[32]Da χaytïp daγï ne aytïyïm? Zera yetkinčä dügül zämanä aytmaga Kętęon üčün, Parag üčün, Samsọn üčün, Jep't'aji üčün, Tawit', da Samulęl üčün, da özgä markarẹlär üčün,

(141r/144r) [33]χaysïlarï ki inam bilä yeŋdilär χanlïχlarnï, ettilär doγruluχnu, yettilär sövünčlükkä, baγladïlar aγïzlarïn [aγzïlarïn] aslanlarnïŋ,

[34]söndürdülär χuvatïn otnuŋ, χutuldular aγzïndan itiniŋ, χuvatlandïlar küčsüzlüktän, boldular χuvatlï urušlarda, aldïlar obozlarïn yatlarnïŋ;

[35]yöpsündülär χatïnlar ölüdän turγuzmaχ bilä ölülärin kensilärinin; yarïmlarï keskäländilär da hanuz yöpsünmädilär χutχarïlmaχnï, ki daγï yaχšï jarut'iunga yetiškäylär;

[36]da yarïmlarï χïyïndan da tayaχlanmaχtan sïnaldïlar, baγlanmaχtan, zïndandan,

[37]tašlandïlar, pilôvat ettilär kensilärin, sïnaldïlar, χïlïč ölümü bilä öldilär, yürüdülär yalan teriläri bilä da ečki terisi bilä, taχsirlik bilä, tarlïχ bilä χïynalganlar;

[38]χaysïna ki dünyâ da tiymäs, anabadda bulardïlar, pečeralar da taγlarïna dünyâniŋ.

[39]Da bular barčasï tanïχlandïlar inamlarï bilä, hanuz yöpsünmiyirlär (141v/144v) sövünčlükün.

[40]Teŋriniŋ bizim üčün daγï yaχšï saγïnïldï, ki bizdän bašχa tügällämägäylär.

Nemič 12

[1]Bundan soŋra biz dä, ki bu χadar čöp-čövrämizgä birlänip bar köplüχü tanïχlarnïŋ, barča öktämlikni keri salïyïχ da povšedniy yazïχlarnï, tözümlük bilä yüräliχ uruška, ki alnïmïzga bar bizim,

[2]baχalïχ čerüv bašïna inamnïŋ da tügällävüči Jisuska, ki färâhlik ornuna, ki anïŋ alnïna bar edi, boyuna aldï χačnï, heč etti uyatnï, olturdu oŋuna olturγučunuŋ Teŋriniŋ.

[3]Hälbät, kečiriŋiz esiŋizdän, ki bunuŋkibik tözümlükni yazïχlïlardan hagaṛaglïχtan anda terpit etti, ki bolmagay ki emgängän bolgaysiz boyuŋuz bilä siziŋ da salïngaysiz.

[4]Zera dügül ki hanuz, χan tökmäχ bilä barabar urušup, hagaṛag turduŋuz yazïχka

[5]da unuttuŋuz övünmäχni, ki siziŋ bilä, nečik oγlanlarï bilä, sözliyir: «Oγlum! Salïnma ögütündän Eyämizniŋ da umsasïzlanma, (142r/145r) azarlanïp andan» [Прит 3:1 Сын мой! наставления моего не забывай, и заповеди мои да хранит сердце твое; 3 Милость и истина да не оставляют тебя].

[6]Zera, χaysïn ki sövär Teŋri, ögütlär; χïynar barča oγulnu, χaysïn ki yöpsünür [Прит 3:12 ибо кого любит Господь, того наказывает и благоволит к тому, как отец к сыну своему].

[7]Ögüttä tözümlü boluŋuz, nečik oγullar: yovuχlanïptïr sizgä Teŋri. Xaysï oγul bolgay, ki ögütlämägäy ata?

[8]Zera egär ki ögütsüz bolsaŋïz, χaysï bilä ki barčasï ayïrïlgan boldular, alay esä, yat kibiksiz da dügülsiz oγul.

[9]Zera egär ki ten atalarïmïz bizim, χaysïsïndan ki bar ögütči, uyalïrbiz, ne χadar daγïn artïχ hnazant bolalïχ Atasïna ǰannïŋ da tiriläliχ?

[10]Zera bular bir az zaman kendi erklärinä körä ögütlärlär; yoχsa ol — fayda üčün, ki yöpsüngäybiz arilikin anïŋ.

[11]Barča ögüt biraz zaman dügül ki färâhlik körünür, yoχsa χayγu; yoχsa soŋra yemiš eminliktän anïŋ bilä cvičicca bolganlarga tölär könülükni.

[12]Anïŋ üčün salïngan χollarnï da bükülgän tizlärni toχtatïŋïz

[13]da steška doγru etiŋiz ayaχlarïŋïzga siziŋ, ki bolmagay ki, χaysï aχsaχtïr, ki yïχïlgay, yoχsa daγïn artïχ, ki saγaygay.

(142v/145v) [14]Eminlikiŋiz artïndan barïŋïz barčasï bilä da ariliknïŋ, χaysïndan ki baχša kimsä körmisär Biyni.

[15]Saχt boluŋuz, ansïzïm χaysï artχarï χalgay bašχïšïndan Teŋriniŋ; bolmagay ki kimsä tamuru ačiliknïŋ, yoγarï körünüp, χïynagay, da anïŋ bilä köplär murdarlangaylar;

[16]bolmagay kimsä boṛnig da murdar, nečik Esaw, ki bir aš üčün burunǧilikin sattï.

[17]Bilirsiz, ki egär ki soŋra klädi esä dä meŋärmä alγïšnï, heč tapuldu; zera pošumanlïχnïŋ da yerin tapmadï, egär ki yaš bilä dä χoldu esä anï.

[18]Zera yovuχlanmïyïrsiz yovuχ taγga, ki χarmalama bolgaysiz, ki ot bilä küyär edi, da körünmäs edi, da χaraŋγuluχ bilä,

[19]da χayda ki bïrγï čalïnïr edi da sözi buyruχnuŋ, ki kimlär ki išittilär, hražarel boldular, ki ekinči aytïlmagay alarga söz,

[20]zera tözälmädilär buyruχka, egär ki k'azan da yovuχlansa edi taγga, tašlanïr edi;

[21]da alay χorχulu edi körümü, ki Movsẹs tä ayt(143r/146r)ïr edi, ki: «Xorχu alïptïr meni, da titriyirmen» [Вт 9:19 ибо я страшился гнева и ярости, которыми Господь прогневался на вас].

[22]Yoχsa yovuχlanïpsiz Sion taγga da šähärinä tiri Teŋriniŋ, Erusaγẹmgä köktä da tümänlär bilä böläklärinä frištälärniŋ,

[23]da yïγïnlarïna burungilärniŋ, yazïlganlarnïŋ köktä, da alnïna Teŋriniŋ, barčasïnïŋ yarγučïsïnïŋ, da ǰanlarïna artarlarnïŋ, tügällärniŋ,

[24]da yäŋi töräniŋ pričincasïnïŋ Jisusnuŋ, da tökülmäχinä χanïnïŋ anïŋ, ki artïχ sözliyir, ne ki Hapẹlniŋ.

[25]Saχt boluŋuz, ansïzïm keri tüškäysiz andan, ki sözländi, zera egär ki alar bolmadïlar esä χutulma, keri tüšüp andan, ki yergä buyruχ etär edi, ne χadar daγï artïχ biz, egär ki köktägidän artïmïz bilä aylangaybiz,

[26]χaysïn*ïŋ* ki avazï yerni teprätti ol vaχtta, da hali sïmarlaptïr da aytïyïr: «Ekinči teprätiyim dügül ki yalγïz yerni, yoχsa kökni dä» [Агг 2:6 Ибо так говорит Господь Саваоф: еще раз, и это будет скоро, Я потрясу небо и землю, море и сушу].

[27]Yoχsa «ekinči» aytmaχ bilä bilgirtiyir teprätmäχni, nečik yaratïlganlarnïŋ teškirilmäχin, ki toχtalgan bolgaylar tepränmägänlär.

[28]Anïŋ üčün, χanlïχ tepränmäsiz yöpsünüp, (143v/146v) bek tutalïχ bašχïšlarnï, χaysïlarï bilä ki hörmätlärbiz Teŋrini biyänčlik bilä, χorχu bilä, titrämäχ bilä, [29]zera Teŋrimiz bizim ot küydürüčidir.

Nemič 13

[1]Xardaš sövmäχliχ toχtalsïn sizdä.

[2]Yatnï sövmä unutmaŋïz, zera anïŋ bilä özgälär bilmiyin yöpsündülär frištälärni.

[3]Esiŋizdä bolsun baγlanganlar, nečik ki siz dä alar bilä baγlï bolgaysiz da χïynalganlar, nečik ki siz dä, ki tenlisiz.

[4]Haybatlïdïr alïšmaχlïχ barča bilä da aruv töšäk; evet itlärni da boṛniglärni yarγular Teŋri.

[5]Tarbiyat kümüš sövmägän bolsun, yetkinčä saγïšlama, ne χadar ki nemä χolda bolsa. Zera kendi dä ayttï: «Salmandïr seni da hečkä bermän» [Быт 28:15 Я не оставлю тебя, доколе не исполню того, что Я сказал тебе],—

[6]ki ne türlü [*На полях:* 115 saγmos] prespešnïy bolgaybiz aytma: «Biydir menim bolušučïm, da men χorχman: netsär maŋa adam?» [Пс 118:6 Господь за меня – не устрашусь: что сделает мне человек?].

[7]Aŋïŋïz aṛačnortlarïŋïznï siziŋ, ki sözlädilär sizgä sözin Teŋriniŋ, baχïp čïχïp ketkänlärinä alarnïŋ oχšaš boluŋuz inamlarïna.

[8]Jisus K'risdos tünägün da bügün yänä ol meŋiliktä.

[9]Övränmäχkä (144r/147r) türlü-türlü da ruznïy avazlï suχlanmaŋïz da emgänmäŋiz, zera artïχtïr bašχïš bilä toχtatma yüräkni da dügül ašlar bilä, χaysï bilä ki nemä dä fayda etmädilär, kimlär ki ol türlü kečtilär.

[10]Bardïr bizdä seγan, χaysïndan ki yoχtur buyruχlarï yemägä, kimlär ki sarnarlar χuluχun χorannïŋ.

[11]Zera χaysï ǰanavarlarnïŋ sunulur edi χanï, surput'iunga yazïχ üčün k'ahanayabed ötläš alarnïŋ teni köyär [=küyär] edi obozdan čïχarï,—

[12]anïŋ üčün Jisus da, ki arïtkay kendi χanï bilä žoγovurtnu, ešiktän čïχarï χïynaldï.

[13]Xaytïp kel čïχalïχ aŋar obozdan čïχarï, alïp boyumuzga uyatïn anïŋ;

[14]zera ki yoχtur šähärimiz, ki bunda χalmalï bolgay, yoχsa meŋilikni χolarbiz.

[15]Xaytïp andan ötläš sunalïχ χurban alγïštan här sahat Teŋrigä, budur ki yemišin aγïznïŋ tapunganlarga atïna anïŋ.

[16]Yaχšï etmäχni da ülüšlü bolmaχnï unutmaŋïz, zera anïŋkibik χurbanga biyänir Teŋri.

[17]Xulaχ χoyuŋuz aṛačnortlarïŋïzga siziŋ da hnazant (144v/147v) boluŋuz alarga, zera alar emgäniyirlär ǰanlarïŋïz üčün siziŋ, nečik ki ǰuvap bersärlär siziŋ üčün, ki sövünčlük bilä etkäylär anï da bolmagay küstünmäχ bilä, zera ol dügüldür fayda sizgä.

[18]Alγïš etiŋiz bizim üčün; zera toχtalïp bilirbiz, ki yaχšï esimiz bar, barčasïna klärbiz yaχšï yürümäχ körgüzmä.

[19]Da artïχ χolarmen, ki anï etkäysiz, zera köptändän išandïm sizgä.

[20]Da Teŋri eminliknïŋ, ki čïχardï ölümdän kütüčisin böläknïŋ ulunu χanï bilä meŋilik antnïŋ, Biyimizni bizim Jisus K'risdosnu,

[21]toχtatkay sizni yaχšï etmäχtä, etmä erkin

anïŋ, da etkäybiz dä biyänčlikin kensiniŋ alnïna Jisus K‘risdos ötläš. Xaysïna ki haybat meŋilik, ameņ.

[22]Xolarmen sizni, χardašlar, baχma sözünä övünmäχniŋ, zera az bilä yazdïm sizgä.

[23]Da tanïgaysiz χardašïmnï Dimot‘ęosnu, yebergänni sizgä, χaysï bilä ki, egär tez kelsä, körgäymen sizni.

[24]Oγčojn beriŋiz, ki povetinä Italiyanïŋdïrlar.

[25]Bašχïš siziŋ barčaŋïz bilä.

Ǧuvutlarga yazïldï Italiyaga (145r/148r) Dimot‘ea ötläš. *Dun 703.*

Bašï Dimot‘ęosnuŋ burungi bitikiniŋ

Teŋri üčün sövük yol körgüzmäχtän, ki küsänčsiz etär ǫręnk‘niŋ primušen′asïndan.

Kensiniŋ taŋlanmaχï üčün, ki boldu awedaranič körälmämäχindän bašχišï bilä K‘risdosnuŋ.

Sïmarlamaχ inam üčün da yeŋil köŋül bilä χuluχ üčün, χaysïndan bašχa ki tez ačïχmaχlïχ bar üsnä.

Alγïš üčün barčasï üsnä da ki här yerdä yazïχsïzlïχ bilä, da öpkäsizlik bilä, mirnost bilä.

Vartabedlär üčün, ki erlärgä tiyär, da dügül χatunlarga bolma, tarbiyat üčün da aγrïχ üčün, ki aldamaχtandïr kirgäni, χaysïn ki češär toγganï K‘risdosnuŋ, da inamï alarnïŋ, da životu.

Yaχšï etmäχ üčün aχpašnïŋ.

Da sargawark‘lar üčün da egär er, egär χatïn.

Teŋriniŋ tenlängäni üčün.

Xaysï ki yänä herǰuaǰoγluχ üčün šaytandan, ki bolmaχtïrlar.

Urušu üčün Teŋrigä tapunmaχlïχnïŋ umsa bilä.

Yuvuχlanmaχ üčün tiyišlik bilä här birinä.

Tullarnïŋ boyï üčün, da yergä(145v/148v)läri üčün, da baχmaχ üčün alarnï.

Babaslarnïŋ hörmäti üčün.

K‘ahana alγïšlamaχ üčün, ki igi baχmaχ bilä bolgay.

Yoχtur nemä iš, ki yapuχ bolgay.

Xullarnïŋ hnazantlïχï üčün.

Hagaŗag fayda sövüčilär üčün yalγan vartabedlärniŋ.

Sïmarlamaχ χorχulu ari hnazantlïχ üčün soŋγuga diyin.

Xoǰalarnïŋ yol körgüzmäχi üčün köni tirlikkä. *Dun 22.*

Dimot‘ęoska burungi bitik

Nemič 1

[1]Boγos, aŗakäl Jisus K‘risdosnuŋ buyruχu bilä Teŋriniŋ da K‘risdosnuŋ Jisusnuŋ, umsamïznïŋ bizim,

[2]Dimot‘eaga, sövüklügä, inam bilä. Bašχïš, yarlïγamaχlïχ, eminlik Teŋridän Atadan da Eyämizdän bizim Jisus K‘risdostan.

[3]Ne türlü ki χoldum seni turmaga Ep‘esosta, χačan ki ketiyir edilär Magetoniyaga, ki sïmarlagaysen χaysïlarïna, ki bolmagaylar yat övränmäχtä

[4]da baχmagaylar nebolsaga da roǰaylarnïŋ hesepin ölčövsüz, ki artïχ izdämä klärlär da dügül ki öv baχmaχïn Teŋriniŋ (146r/149r) inam bilä.

[5]Zera bašï buyruχnuŋ sövüktür aruv yüräktän da yaχšï estän da aldamaχsïz inamdan,

[6]χaysïndan ki χaysïlarï yaŋïldïlar bularïp bošluχuna söznüŋ,

[7]klärlär bolma vartabedlär ǫręnk‘kä, da kendiläri aŋlamaslar, ki ne sözlärlär, da ne bilmäslär, ki kimlär üčün berkäyiptirlär.

[8]Bilirbiz, ki yaχšïdïr ǫręnk‘, egär ki kimesä alarnï ǫręnk‘ bilä cvičic etsä,

[9]evet bunï bilgäy, ki artarlar üsnä yoχtur ǫręnk‘, yoχsa töräsizlär üsnä, da hnazant bolmaganlar üsnä, yamanlar üsnä, da yazïχlïlar üsnä, aruvsuzlar üsnä, da murdarlar üsnä, atalarïn da analarïn sökkänlär üsnä, adam öldürüčilär üsnä,

[10]boŗniglär üsnä, erkäk bilä χošulganlar üsnä, adämilikin tökkänlär üsnä, yalγančïlar üsnä, yalγan ant ičkänlär üsnä, da egär ki daγï özgä nemä bolsa hagaŗag doγru vartabedliχkä χaršï,

[11]ki awedarannïŋ hörmätinä körä sanlï bolgan Teŋriniŋdir, χaysïna ki boldum men inamlï.

[12]Šnorhk‘um bar aŋar, χaysï ki χuvatlattï meni K‘risdoska Jisuska, Biyimizgä bizim, (146v/149v) zera inamlï saγïndï χoyma χuluχuna,

[13]ki äväldän küfür berüči edim, da körälmävüči, da dušmanlavučï, yoχsa taptïm yarlïγamaχlïχ, zera anï biliksizliktän da inâmsizliktän etär edim;

[14]da artïχ boldu bašχïšï Eyämizniŋ bizim inam bilä da sövük bilä K‘risdostan Jisustan.

[15]Inamlïdïr söz da barča yöpsünmäχliχkä arzanidir, zera Jisus K‘risdos keldi dünyâgâ χutχarma yazïχlïlarnï, χaysïlarïnïŋ ki bašï menmen.

[16]Yoχsa anïŋ üčün taptïm yarlïγamaχnï, zera äväl maŋa körgüzdi Jisus K‘risdos barča uzuneslilikni, orinag alarga, kimlär ki inanmalïdïrlar aŋar meŋilik tirlikkä.

[17]Buzulmaganga da körümsüzgä bir Teŋrigä haybat da hörmät meŋi meŋilik, ameņ.

[18]Bu buyruχnu sïmarlarmen saŋa, oγlum Dimot‘ęos, ilgärtin bolgan saŋa markaŗeliktän, ki sen služebnïy kibik bolup alar bilä körklü službanï,

[19]ki bolgay inamïŋ aruv es bilä, χaysïn ki özgälär saldïlar boylarïndan kensiläriniŋ, tolγunlandïlar inamga;

[20]χaysï yandan ki dir (147r/150r) Himenos da Aγęk‘santros, χaysïlarïn ki čïχara berdim šaytanga, ki ögütlängäylär küfür sözlämämägä.

Nemič 2

[1]Da χaytïp χolarmen barčadan burun etmägä alγïš, χoltχa, yalbarmaχ, šükürlük barča adamlar üčün,

[2]artïχ χanlar üčün da barča biylär üčün, ki eminlik bilä da sekinlik bilä kečirgäybiz tirlikimizni bizim barča χuluχ bilä Teŋrigä da aruvluχ bilä,

[3]zera oldur yaχšï da yöpsünövlü alnïna Xutχaručïmïznïŋ bizim Teŋriniŋ,

[4]ki barča adamlarnï klär, ki χutulgaylar da biliklikinä könülüknüŋ kelgäylär.

[5]Zera birdir Teŋri da birdir pričinca ortasïna Teŋriniŋ da adamlarnïŋ, adam Jisus K‘risdos,

[6]ki boyun χutχarïlmaχ üčün barčasï üčün. Tanïχlïχï zämanäsiniŋ kensiniŋ,

[7]χaysïnda ki χoyuldum men k‘aroz berüči da aṛak‘äl,— köni aytïrmen K‘risdostan da dügül yalγan,— boldum vartabed guṛk‘čïlarga inam bilä da könülük bilä.

[8]Klärmen, ki erlär turgaylar alγïška här yerdä, kötürgäylär ari χollarïn yoγarï yüräklän(147v/151v)mäχtän bašχa da ekiköŋüllüktän;

[9]ol türlü χatïnlar da, kiyiniši bilä χonarhlïχnïŋ, köz kötürmäχ bilä da sekinlik bilä, körkäytmä boylarïn bolmagay ki altïnlï örünmäχ [joṛunmaχ] bilä, da tizmäχi bilä inǰilärniŋ, ya tonlarnïŋ körkäymäχi bilä,

[10]yoχsa, ne türlü ki tiyär χatïnlarga, Teŋri χuluχun boylarïna alganlarga, yaχšï etmäχ bilä.

[11]Xatïn kiši sekinlik bilä övrängäy barča hnazantlïχ bilä;

[12]yoχsa övrätmägäy χatïn kišigä buyurmandïr, da sözlämäsin köp, nečik er kiši, yoχsa tïyïlmaχta bolsun.

[13]Zera Adäm äväl yaratïldï, da soŋra Ewa;

[14]da Adäm yaŋïlmadï; yoχsa χatïn aldandï da yaŋïldï;

[15]evet tirilsin oγlan toγurmaχ üčün, egär ki tursalar inamda, sövüktä, aruvluχta, mirnostta.

Nemič 3

[1]Inamlïdïr sözüm: egär ki kimesä aχpašlïχka suχlanïr esä, yaχšï iškä suχlanïr.

[2]Tiyišlidir aχpaška zadasïz bolmaga, bir χatïnnïŋ eri bolgan, ivaš, ašaχ, mirnïy, χarib sövüči, övrätüči,

[3]dušmanlamagan, ki urmagay, yoχsa sekin, talaščï bolmagay, kümüš söv(148r/151r)üči bolmagay,

[4]zera kensiniŋ övinä egär ki yaχšï gospodar bolup esä, oγlanlarï bolgay, ki hnazantlïχta tirilgän barča virnost bilä;

[5]a egär ki kimesä kendi övinä gospodar bolma bilmäs esä, nečik yïχövünä Teŋriniŋ baχučï bolgay?

[6]Bolmagay igit, litoros kibik, ki bolmagay öktämlänip yarγusuna šaytannïŋ tüškäy.

[7]Yoχsa tiyišlidir aŋar, ki yaχšï tanïχlïχï čïχarïgilärdän dä bolgay, ki bolmagay ki rïsvaylïχka tüškäy da sitinä eski dušmannïŋ.

[8]Ol türlü sargawarklar da, mirnïy, bolmagay 2 türlü sözči, bolmagay čaγïr sövüči, bolmagay kesäk-kesäk čöplävüči,

[9]yoχsa ki bolgay kendilärindä saγïšï inamnïŋ aruv es bilä.

[10]Kensilärin äväl sïnasïnlar, da soŋra bašdel etmä yuvuχlansïnlar, ki zadasïz bolgaylar.

[11]Ol türlü χatïnlarï da alarnïŋ mirnïy, bolmagaylar yaman sözči, ivaš, inamlï barčaga.

[12]Sarga*wa*rk‘ bolsunlar bir χatïnnïŋ eri, χaysïlarï ki kendi oγlanlarï üsnä r′adnïy bolup esä da övlärinä kensiläriniŋ.

[13]Zera χaysïlarï ki yaχšï χuluχ etsälär, yaχšï asdiǰan (148v/151v) boylarïna kensiläriniŋ fayda etärlär da köp prespešnost inamga, ki Jisus K‘risdoskadïr.

[14]Bunï yazarmen saŋa, zera išanïrmen yovuχta kelmä,

[15]a egär ki kečiksäm, ki bilgäysen, ki ne türlü tiyär saŋa övinä Teŋriniŋ yürümä, χaysï ki yïχövüdür Teŋriniŋ tiriniŋ, sun [=ﻫﺎﻥ] da toχtamaχlïχï könülüknüŋ.

[16]Da belgili, uludur saγïšï Teŋri χuluχunuŋ, ki köründi ten bilä, könüldü Džan bilä, belgirdi frištälärgä, k‘arozel boldu guṛk‘čïlarga, inamlï boldu dünyâgâ da aγïndï haybat bilä.

Nemič 4

[1] Evet Ari Džan belgili aytïr, ki soŋγu zamanda ayïrïlsarlar özgälär inamlarïndan da baχsarlar šaytannïŋ bulartmaχïna da vartabedliχinä šaytannïŋ,

[2]ustatlïχ bilä yalγan sözčilär χaraŋγulanganlar kensiläriniŋ sumen′asï bilä esläriniŋ,

[3]ki tïyïlsarlar χatïn alïšmaχtan da ayïrïlsarlar ašlardan, χaysïn ki Teŋri toχtattï meŋärmägä inanganlarga da kimlär ki yetip esälär könülükünä.

[4]Zera barča yaratïlganlarï Teŋriniŋ yaχšïdïr, da yoχ(149r/152r)tur nemä alčaχ, artïχ kimlär ki šükürlük bilä yöpsünürlär,

[5]zera arïnïr sözü bilä Teŋriniŋ da alγïš bilä.

[6]Bunï ögüt berip χardašlarga, yaχšï χul bolursen Jisus K‘risdoska, beslängäysen sözläri bilä inamnïŋ da yaχšï vartabedliχ bilä, χaysïnïŋ ki artïndan ki bolduŋ da.

[7]Yoχsa murdar sözlärdän da boš sözlärindän

χarïlarnïŋ hražarel bol, evet cvičit et boyuŋnu Teŋri χuluχuna,

[8]zera ten cvičen′asï az nemägä faydalïdïr, evet Teŋri χuluχu barča nemägä faydalïdïr, da sövünčlüki tirliknïŋ bar anda, bunda da meŋiliktä.

[9]Inamlïdïr söz da barča yöpsünmäχliχkä arzani.

[10]Zera buŋa emgäniyirbiz dä da uyatnï boyumuzga kötüriyirbiz, zera umsanïpbiz tiri Teŋrigä, χaysï ki χutχaručïdïr barča adamlarga, artïχ inanganlarga.

[11]Sïmarlagïn bunï da övrät.

[12]Ki bolmagay kimesä seniŋ oγlanlïχïŋnï hečkä körgäy; yoχsa ọrinag bolgïn inanganlarga söz bilä, yürümäχ bilä, sövük bilä, inam bilä, aruvluχ bilä.

[13]Men kelginčä χulaχ χoy sarnamaχ(149v/152v)larga, övündürmäχliχkä, vartabedliχkä.

[14]Salmagïn bašχïšnï, ki sendädir, ki berildi saŋa markarẹlik bilä alγïšlanmaχtan babaslïχka.

[15]Bunï saγïš et, da bunda toχtagïn, ki seniŋ ilgärilikiŋ barčasïna belgili bolgay.

[16]Saχt bolgïn boyuŋa da vartabedliχiŋä; da anda kečikkin: bunï egär etsäŋ, da boyuŋnï χutχargaysen da alarnï da, ki saŋa išitkäylär.

Nemič 5

[1]Xartnï baduhasel etmägäysen, yoχsa övündür, nečik ataŋnï; igitni — nečik χardašnï;

[2]χarïlarnï — nečik analarnï; igit χatïnlarnï — nečik χïzχardašlarnï, aruvluχ bilä.

[3]Tullarnï hörmätlä, χaysïlarï ki köni tuldurlar.

[4]A egär ki χaysï tul, ki oγlanlarï da torunlarï bolgay, övränsinlär äväl kendi övlärinä yaχšï etmä da tölövün etmä atalarïna, zera oldur yaχšï da yöpsünövlü alnïna Teŋriniŋ.

[5]Evet kim ki könidän tul bolgay, da yalγïzlangan, umsangan Teŋrigä, da toχtalgan alγïšta da χoltχada kečä-kündüz;

[6]bunuŋ kibik tul tirilä ölgändir.

[7]Bunï sïmarla, ki zadasïz bolgaylar.

(150r/153r) [8]A egär ki kimesä kensiniŋkilärinä da artïχ övdägilärinä šaγavat körgüzmäsä bermäχ bilä ya baχmaχ bilä, dinin tangandïr da daγï yamandïr, ne ki dinsizlär.

[9]Da tul tullar bilä slavicca bolsun, ki bolmagay eksik 60 yašïndan, bir erniŋ χatïnï bolgan,

[10]da yaχšï učïnokta tanïχlangan, egär ki oγlanlar besläp esä, egär ki χariblärni yöpsünüp esä, egär ki yarlïlarnïŋ ayaχlarïn yuvup esä, egär ki tarlïχta bolganlarnï yetkinčä baχïp esä, egär ki barča yaχšï etmäχniŋ artïndan barïp esä.

[11]Yoχsa oγlan kiši tullardan hražarel bol, zera χačan sövünsälär K‘risdos ötläš, ergä barma klärlär.

[12]Evet yarγu yöpsünsärlär, zera burungi inamlarïn heč ettilär bir oγurdan;

[13]da boš boylarï bilä, övränirlär voločicca bolurlar öv-övdän, da dügül yalγïz boš, yoχsa yaŋčaχ da, da biri birin χozγavučï, da sözlärlär, ki heč nemägä keräkmäs.

[14]Klärmen, ki oγlan kišilärni ki övrängäylär oγlanlar toγurmaga, ki öv tüzgän bolgaylar, da bolmaga da bolmagay ki nemä pričina bergäylär hagaṛag bolganga (150v/153v) sökmäχi üčün anïŋ;

[15]zera halidän χaysïlarï yaŋïldïlar artïndan eski dušmannïŋ.

[16]Egär kimesä inangan tullar saχlagay, yetkinčä bolsun alarga da aγïrlanmasïn yïχövgä, zera köni tullarga yetkinčä bolsun.

[17]Xaysïlarï ki yaχšï baχučï bolurlar babaslar, ekinči hörmätkä arzani bolsunlar, artïχ ki emgänirlär söz bilä da vartabedliχ bilä.

[18]Zera aytïr [*На полях:* Ekinči ọrẹnk‘tä 19] Bitik: «Baγlamagaysen aγzïn ögüznüŋ harmanda» [Вт 25:4 Не зажимай рта волу, когда он молотит]. Da: «Arzanidir χul yalïna kensiniŋ» [Вт 24:14 Не обижай наемника; Лев 19:13 Не обижай ближнего твоего и не грабительствуй. Плата наемнику не должна оставаться у тебя до утра].

[19]Babas üčün yaman sözlämäχni prin′at etmägäysen, evet egär ki bolsa eki ya 3 tanïχ bilä.

[20]Evet χaysï ki yazïχ etär, alnïna barčasïnïŋ azarla, zera özgälär χorχkaylar.

[21]Tanïχlïχ χoyarmen alnïna Teŋriniŋ, da Jisus K‘risdosnuŋ, da taŋlangan frištälärniŋ, ki bunï saχlagaysen esniŋ biyänčlikindän bašχa, ki nemä etmägäysen yüz körmäχ bilä.

[22]Xoluŋnu tezindän kimsä üsnä χoymagaysen, da bolmagaysen ülüšlü yazïχlarïna yatlarnïŋ. Boyuŋnu aruv saχlagïn.

[23]Bundan soŋra yalγïz suv ičmägäysen, yoχsa (151r/154r) azgïna čaγïr χatištïr žoludokuŋ üčün da yïγï χastalïχïŋ üčün.

[24]Bardïr adamlar, χaysïlarïnïŋ ki yazïχlarï aydnïdïr da ilgärtin etiptir yarγuga, da bardïrlar, ki χaysïlarïnïŋ ki artlarïndan barïr.

[25]Ol türlü yaχšï učïnok ta aydnïdïr da daγï özgä türlü nemä, ne ki dä bolsa, yašïrïlma bolmastïr.

Nemič 6

[1]Xaysï ilgäri ki bir kezdän yalga kirip χuluχtadïrlar, här biri kendi biyin hörmätkä arzani saγïšlasïn, ki bolmagay ki atï Teŋriniŋ da vartabedliχi sökülgäy.

[2]Evet kimniŋ ki inangan biyi bolgay, heč körmäsinlär, zera χardašlardïr; yoχsa artïχ χuluχ etsinlär, zera inanganlardïr da sövüklü, kimlärni ki yaχšï etmäχliχ boylarïna bolgay. Bunï övrätkin da övündürgin.

[3]Evet egär ki kimesä özgä türlü övrätsä da baχmasa saγ esli sözlärinä Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ da Teŋri χuluχuna körä vartabedliχkä,

[4]anïŋkibik kimsä öktämläniptir [o̧k'tanlanïptïr] da heč nemä bilmästir, yoχsa χïzïyïr izdövgä da sözinä hagaŗaglïχnïŋ, χaydan ki bolur paχillik, körälmämäχliχ, küf(151v/154v)ürlük, hagaŗaglïχ, saγïšï yamannïŋ,

[5]boŗniglik buzulgan esindän adamnïŋ da keri bolganlarnïŋ könülüktän anda, χaysïlarï ki aslamlï alïš-beriš kibik saγïšlarlar Teŋrigä χuluχ etmäχni. Evet sen keri bol anïŋkibiklärdän anda.

[6]Yoχesä faydalï alïm-satïm ulu Teŋrigä χuluχ etmäχliχtir yetkinčälik bilä birgä.

[7]Zera nemä keltirmädiχ dünyâgâ, da ne eltmä nemä bolsarbiz.

[8]Yoχsa bardïr ašïmïz da kiyinišimiz, da anïŋ bilä yetkinčä bolsun.

[9]Evet kimlär ki klärlär ululanma, tüšärlär sïnalmaχlïχka, da sïrtmaχka, da köp küsänčlikkä, essiz da ziyanlï, ki boγarlar adamlarnï taspolmaχlïχka da tas etilmäχkä;

[10]zera maticasï barča yamanlïχnïŋ kümüš sövmäχliχtir, χaysïna ki χaysïlarï suχlanïr, boš χaldïlar inamlarïndan da boylarïn χoydïlar köp aγrïχ tibinä.

[11]Evet sen, ey, adamï Teŋriniŋ, χačkïn anïŋkindän da bar artïndan artarlïχnïŋ, Teŋrigä χuluχ etmäχniŋ, inamnïŋ, sövüknüŋ, (152r/155r) tözümlüknüŋ, ivašlikniŋ.

[12]Da čarïš yaχšï čarïšmaχïn inamnïŋ, da tutun meŋilik tirliktän, χaysïna ki ündäldiŋ da vznat ettiŋ yaχšï vznan′anï alnïna köp tanïχlarnïŋ.

[13]Sïmarlarmen saŋa alnïna Teŋriniŋ, ki tiri etär barčanï, da Jisus K'risdosnuŋ, ki tanïχlandï alnïna Bondaçi Beγadosnuŋ yaχšï vznan′anï,

[14]saχlama saŋa sïmarlagannï zadasïz da aruv belgirgäninä dirä Eyämizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ,

[15]ki kensiniŋ zämanäsinä körgüzsär sanlï da yalγïz χuvatlï Xanï χanlarnïŋ da Biyi biylärniŋ,

[16]ki yalγïz kendindä bar ölümsüzlük, turgan yarïχta, ki kimsä yuvuχlanma bolmas, ki kimsä körmiyir adamlardan, da ne körmä bolur, χaysïlarïna ki hörmät da χuvat meŋilik, ameṇ.

[17]Xoʤalarga dünyâdagi sïmarlagïn, ki öktämlänmäsinlär da umsanmasïnlar yalγan ululuχka, yoχsa Teŋri, ki berir bizgä barčanï bol meŋärmägä,

[18]yaχšï etmägä, ululanma yaχšï etmäχ bilä, ʤomart, sövüklü, ülüšlü bolma,

[19]yïγïštïrma boyuna fundament yaχšï meŋilikkä, (152v/155v) ki yabuškaylar könü tirlikkä.

[20]E, Dimot'ę, saχla sïmarlagannï, keri bol murdarlardan, da yäŋi išitilgän sözlärdän, da hagaŗaglïχtan, da bular′γï atlï bilmäχliχtän,

[21]χaysïn ki özgälär boylarïna alïp, zrgel boldular inamlarïndan anda. Bašχïš sizgä.

Dimot'ęoska burungi bitik yazïldï Ławotigeadan, χaysï ki anašähäridir bagadianaçilärniŋ.

Dun 230.

Bašlarï ekinči bitikniŋ, ki yeberildi Dimot'ęoska

Maχtamaχï inamïnïŋ Dimot'ęosnuŋ, küsänčliki tözümlükünüŋ tiyišlikinä körä bašχïš bilä.

Xaysïna ki kendi dä aytïyïr tözümlü bolmaga, χačan ki nemä tarlïχ ta bolsa.

Tiyišli berilmäχi üčün Teŋrilik yergäsiniŋ.

Xayγusuz bolmaχ üčün bu tirliktä učïnok bilä emgäksiz yemäktä.

Inam üčün K'risdoska da tözümlük üčün umsa bilä tiyišli hörmät bilä.

Köni vartabedliχ üčün, da arilärniŋ žïvotu üčün, da eminlängä*nlär* üčün, da χaysïlarï ki χaršïdïrlar hagaŗag bolgan.

(153r/156r) Äväldän aytmaχ yamanlïχ üčün adamlarnïŋ, yïγï aŋma da azarlama aldamaχlïχnï.

Küsändirmäχ, ki kensinä oχšaš bolgaylar hagaŗag, harsïzlar hnazantlïχïna Teŋriniŋ.

Yäŋi vïmïslar üčün, χaysïlarïna ki χaršï bolma buyurïyïr Dimot'eaga.

Kensiniŋ hadirlängän soŋγusu üčün meŋilik haybatka. *Dun 14.*

Dimot'ęoska bitik ekinči Nemič 1

[1]Boγos, aŗakäl Jisus K'risdosnuŋ, erki bilä Teŋriniŋ, sövünčlükünä körä tirlikniŋ, ki K'risdosta Jisusta,

[2]Dimot'ęoska, sövüklü oγulga. Bašχïš, da yarlïγamaχlïχ, da eminlik Teŋridän Atadan da K'risdostan Jisustan, Eyämizdän bizim.

[3]Bašχïšïm da Teŋridän, χaysïna ki χuluχ etiyirmen ilgärigilärimdän aruv es bilä, nečik ki eksiksiz bar mendä seniŋ üčün aŋmaχlïχ alγïšïma menim kündüz u kečä,

[4]küsänipmen körmägä seni aŋïp yašïŋnï seniŋ, ki tolgaymen sövünčlük bilä,

[5]esimä keltirip zadasïz inamnï, ki sendädir, ki äväldän tïndï [*пропуск для перевода слов* ‘в бабке твоей’] zAwotiyada da anaŋda seniŋ Ewnigiyada; (153v/156v) toχtalïpmen, ki sendä dä bar.

[6]Anïŋ üčün aŋdïrïyïrmen saŋa küčäytmä bašχïšïn Teŋriniŋ, ki bardïr sendä alγïšlaganïmdan menim;

[7]zera bermädi Teŋri ǰanïn umsasïzlïχnïŋ, yoχsa χuvatnïŋ, da sövüknüŋ, da sekinliknіŋ.

[8]Bolmagay ki bundan soŋra uyat saγïngaysen tanïχlïχïn Eyämizniŋ bizim, da ne meni, baγlanganïn anïŋ; yoχsa ülüšlü bol χïyïnïna awedarannïŋ χuvatïna körä Teŋriniŋ,

[9]ki χutχardï bizni da ündädi ari ündälmäχkä, dügül ki bizim yaχšï etmäχimiz üčün ya yaman, yoχsa kensiniŋ ilgäri χoyganïna körä da bašχïšïna, ki berildi bizgä K‘risdostan burun zämanäsindän meŋiliknіŋ,

[10]evet belgirdi hali körüngäninä χutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, ki χapanel etti ölümni da yarïχlï etti tirlikni da buzulmamaχlïχnï awedaran ötläš,

[11]χaysïna ki χoyuldum men k‘aroz berüči, da aṛakäl, da vartabed guṛk‘čïlarga,

[12]χaysï üčün ki bu χïyïnnï terpit etiyirmen; yoχsa heč nemä (154r/157r) uyat saγïšlaman, zera bilirmen, ki kimgä inanïpmen, da toχtalïpmen, ki bolur obican′amnï saχlama ol küngä.

[13]Bolgay sendä o̧rinag saγ estän sözlärgä, χaysïlarïn ki mendän išittiŋ inam bilä da sövük bilä, ki K‘risdosta Jisusta

[14]Yaχšï polican′anï saχlagïn Ari J̌an ötläš, ki bizdä tïnïptïr.

[15]Bunï bilgin, ki ayïrïldïlar bizdän barčasï, ki Asiyada edilär, χaysï yandan ki dirlär P‘ekẹ̄os da Hermokeneṣ.

[16]Bergäy Teŋri yarlïγamaχlïχ övinä Onesip‘oranïŋ, zera köp kez tïndïrdï meni da baγlanganïmnï benim uyat saγïnmadï,

[17]yoχsa χačan keldi Ṛïmaga, bek izdädi meni da taptï.

[18]Bergäy aŋar Biy yarlïγamaχlïχ tapmaga Eyämizdän ol kününä; da ne χadar nemä bir kezdän etti maŋa Ep‘esosta, anï sen kensiŋ igi bilirsen.

Nemič 2

[1]Evet sen, oγlum, χuvatlan bašχïš bilä, ki K‘risdos Jisustandïr,

[2]da χaysïn ki išittiŋ mendän köp tanïχlïχ bilä, anï sïmarlagaysen inamlï adamlarga, ki bolgaylar özgälärni dä övrätmä.

[3]Xayγuručï bol, nečik yaχšï služebnïyï K‘risdosnuŋ Jisusnuŋ.

(154v/157v) [4]Dügül ki, služebnïy bolup, kimsä bunda bu dünyâniŋ tirliki bilä zabavica bolup, ki biyinä biyänčli bolgay.

[5]Egär ki uruščï kimsä dä esä, taǰlanmastïr, egär ki yergäsinä körä urušmasa.

[6]Da topraχ bilä išlägängä da emgängängä tiyär, ki äväl ol yegäy ol yemištän.

[7]Aŋla, ki ne aytïyïrmen. Bergäy saŋa Biy eslilik barčaga.

[8]Aŋgïn Jisus K‘risdosnu, turgannï ölüdän, butaχïndan Tawit‘niŋ, awedaranïma körä menim,

[9]χaysï üčün ki χïynalïyïrmen baγlanmaχ bilä ölčöv bilä, nečik yaman etüči; yoχsa sözi Teŋriniŋ dügül ki baγlï bolgay.

[10]Anïŋ üčün barčaga töziyirbiz taŋlanganlar üčün, ki alar da χutχarïlmaχka yetiškäylär, ki K‘risdostan Jisustandïr köktägi haybat bilä birgä.

[11]Inamlïdïr söz, zera egär ki anïŋ bilä öldüχ esä, anïŋ bilä tirilgäybiz dä;

[12]egär ki tözsäχ, anïŋ bilä χanlïχ ta etkäybiz; da egär ki tansaχ, na ol da tanar bizni;

[13]da egär ki inanmasaχ, ol inamlï χalïr, tanmaga boyun kensiniŋ bolmastïr.

[14]Bunï aŋlatkïn tanïχ(155r/158r)latïp alnïna Teŋriniŋ, ki bolmagaylar söz yïγïštïručï keräkmäs heč nemägä yïχïlmaχïna išitkänlärniŋ.

[15]J̌âhtlan boyuŋnu seniŋ taŋlangan turγuzma alnïna Teŋriniŋ, χuluχčï uyalmagan, doγru tügällämä sözün könülüknüŋ.

[16]Yoχsa murdarlardan da boš sözlärdän keri bol; ki artïχ ilgäri kelgäylär yamanlïχka,

[17]da sözläri alarnïŋ, nečik tatlï nemä χabuχ kibik, č̣araz [čaräz? čäräz?] tapulurlar. Xaysïlarïnïŋ ki stronasïndandïrlar Himenos da P‘eγidos,

[18]ki saštïlar könülüktän da aytïyïrlar, ki ölülärgä ölüdän turmaχlïχ halidän boluptur, da sïndïrïrlar inamlarïn χaysïlarïnïŋ.

[19]Yoχsa toχtalgan himi Teŋriniŋ bar, da dïr kendindä bu möhür, ki: «Tanïdï Teŋri alarnï, ki kendiniŋkiläridirlär», — da: «Keri bolgay könüsüzlüktän barčasï, χaysï ki atïn berir atïn Eyämizniŋ».

[20]Yoχsa övlärinä ulu kišilärniŋ dügül ki yalγïz altïn ya kümüš saγïtlardïr, yoχsa aγač ta da hlinadan da bardïrlar, ki hörmättädirlär, da bardïrlar, ki rïsvaylïχta.

[21]Egär kimesä arïtsa boyun kensiniŋ aniŋkibiklärdän anda, bolgay saγït (155v/158v) hörmätli arïngan da keräkli eyäsinä kensiniŋ, barča yaχšï iškä hadirlängän.

[22]Yoχsa 30 yašarnïŋ suχlanganïndan χačkïn da bargïn artïndan artarlïχnïŋ, inamnïŋ, sövük-

nüŋ, eminliknіŋ, aruvluχnuŋ alar bilä, ki sarnarlar atïn Eyämiznіŋ aruv yüräk bilä.

[23]Yoχsa essiz da ögütsüz χoltχalardan hražarel bol, bil, ki andan toγar talaš;

[24]evet χuluna Teŋrinіŋ tiymästir talašma, yoχsa ivaš bolma barčasïna, övrätüči, öč saχlamagan,

[25]sekinlik bilä ögütlämä χaršï bolganlarnï, ki, šahat, bergäy alarga Teŋri pošumanlïχ bilmäχkä könülükni,

[26]da ayïngaylar lovundan ya ulamaχïndan šaytannïŋ ulaganlar andan anïŋ erkinä.

Nemič 3

[1]Bunï bilgin, ki soŋγu künlärdä kelgäylär yaman zämanälär,

[2]ki bolgaylar adamlar biylärin sövgänlär, kümüš sövüči, öktäm, pervasïz, küfürüči, biyänmägänlär kendilärin toγurganlarga, ned′ačnïy, aruvsuz, oferasïz,

[3]šaγavatsïz, söz salučï, tözümsüz, lamsaẇ [=zulum?], yaχšïnï sövmägän,

[4]čïχara berüčilär, harsïz, yamanlïχ yïγïštïručï, suχlanmaχ sövüči, ne ki Teŋri sövüči,

[5](127r=155bisr/159r) ki bolgay kendilärindä süräti, ki körüngäylär Teŋrigä χuluχ etüči, da χuvatïndan anïŋ anda tanïptïrlar. Da saχlan alardan.

[6]Zera alardandïrlar, ki kiriyirlär övdän övgä da yäsir etärlär χatïnlarnï, yïγïlïp tolganlar yazïχ bilä, yürügänlär türlü-türlü küsänčlikkä,

[7]ki här sahat övränirlär, da biliklikinä könülüknüŋ heč yetmä bolmaslar.

[8]Yoχsa ne türlü ki Janęs da Jamręs χaršï boldular Movsęskä, ol türlü bular da χaršïdïrlar könülükkä, adamlar, buzulganlar esläri bilä, keräksizlär inamga.

[9]Daγï heč kelmisärlär ilgäri yaχšïlïχka anda, zera essizlikläri bularnïŋ belgili bolsar barčasïna, nečik alarnïŋki dä ki boldu.

[10]Yoχsa sen artïndan kelgin vartabedliχimniŋ menim, aračnortluχumnuŋ, küsänčlikimniŋ, inamïmnïŋ, uzuneslilikimniŋ, sövüknüŋ, tözümlüknüŋ,

[11]körälmämäχniŋ, χïyïnnïŋ, ne türlü ki boldular maŋa Andiok‘ta, da Jigonionda, da Lüstrosta; ne türlü körälmämäχkä tözär edim, da barčadan χutχardï meni Biy.

[12]Da (127v=155bisv/159v) barčasï, kim ki klägäy Teŋri χuluχu bilä tirilmä, nenavisttä bolsunlar.

[13]Yoχsa yaman adamlar da ǰadular ilgäri kelgäylär yamanlïχka anda, bularganlar da bulartsarlar.

[14]Yoχsa sen toχtalgan bol, χaysïna ki umsandïŋ da inamlï bolduŋ, bilirsen, χaydan övrändiŋ.

[15]Zera oγlanlïχïŋdan da ari bitiklärni bilirsen, ki bolurlar esli etmägä seni χutχarïlmaχka inam ötläš, ki K‘risdoska Jisuska bar.

[16]Barča bitiklär Teŋri näväsindän [=näfäsindän] da faydalï vartabedliχ üčün dür, da azarlamaχ üčün, da doγruluχ üčün, da ögüt artarlïχtan,

[17]ki tügäl bolgay adam, Teŋrigä barča yaχšï etmäχ bilä toχtalgan.

Nemič 4

[1]Bu tanïχlïχnï χoyarmen alnïna Teŋriniŋ da K‘risdosnuŋ Jisusnuŋ, ki yarγulasar tirilärni da ölülärni belgirgänindä kensiniŋ da χanlïχïnda:

[2]da sen k‘aroz ber sözni, yetiš vaχtïna da aškan vaχtïna, azarla, öčäš, övündür barča uzuneslilik bilä da vartabedliχ bilä.

[3]Zera kelsär zämanä, ki saγ estä (156r/160r) vartabedliχkä baχmïsarlar, yoχsa här biri kendi küsänčlikinä körä yïγsarlar kendilärinä vartabedlär yaŋšaganlarïna körä išitmäχläriniŋ kensiläriniŋ;

[4]da könülüktän anda χaytarsarlar išitmäχlärin kensiläriniŋ, da nebolsaga sïnγalansarlar.

[5]Yoχsa sen ačïχ bol barčaga, ǰknel bol, išin awedaraničniŋ etkin, χuluχuŋnu seniŋ tügäl tut.

[6]Zera men bundan soŋra sunulupmen, da zämanäsi χaytmaχïmnïŋ menim yetišiptir.

[7]Yaχšï urušnu uruštum, yürümäχimni tügällädim, inamïmnï saχladïm;

[8]bundan soŋra bar da χalïr maŋa artarlïχnïŋ tadǰï, ki töläsär maŋa Biy ol künni, ki köni yarγučï dügül yalγïz maŋa, yoχsa barčasïna, ki sövdilär belgirgänin anïŋ.

[9]Dǰâhtlan kelmä χatïma tezindän.

[10]Zera Tęmas saldï meni, da sövdi dünyâni, da bardï Tesaγonigęgä, Grękgęs Kaγieaga, Didos Taγmadiyaga; Ługas yalγïzdïr menim bilä.

[11]Margosnu alïp birgänä keltirgäysen, zera keräklidir maŋa χuluχka.

[12]Dük‘igosnu yeber(156v/160v)dim Ep‘esoska.

[13]P‘ilonnu χaldïrdïm Drovatada, Garbos χatïna; χačan kelsäŋ, keltir bitiklärni dä, artïχ düftärlärni [*На полях:* diftär, J̌uvut bitikläridir].

[14]Aγeksantros [*На полях:* Aγeksantr äväl] köp χïyïn körgüzdi maŋa. Tölägäy aŋar Teŋri išinä körä!

[15]Xaysïndan ki sen dä saχlagaysen, zera köp χaršï turdu sözlärimizgä bizim.

[16]Burungi adęndä kimesä maŋa bolušmadï, yoχsa barčasï saldïlar meni. Saγïšlanmagay alarga!

[17]Yoχsa Teŋri boluštu maŋa da χuvatlattï meni, ki menim bilä k‘aroz bermäχliχ toχtalgay da

išitkäylär barča guṛk‘čïlar; da χutuldum men aγzïndan aslannïŋ [*На полях:* Neronnuŋ].

[18]Da χutχargay meni Biy barča yaman ištän, da χutχargay meni χanlïχïna kensiniŋ, ki köktädir, χaysïna ki haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[19]Oγčojn beriŋiz Brisgaga, da Agüγaga, da Oneṣip‘ornuŋ övinä.

[20]Erasdos χaldï Gorïnt‘osta; Drop‘imosnu χaldïrdïm Meγidosta.

[21]Dž̧âhtlan kelmägä ilgäri χïštan. Oγčojn berdi saŋa Puγos, da Buteṣ, da Łinos, da Gγawtiya, (157r/161r) da χardašlar barčasï.

[22]Biy Jisus K‘risdos dž̧anïŋ bilä seniŋ. Bašχïš seniŋ bilä.

Dimot‘ẹoska ekinči bitik, ki Ep‘esosnuŋ yïχövünä burungi aχpaš alγïšlandï, yazïldï Ṛïmadan, χačan ki eki turdu Boγos Rada alnïna Neron cesarnïŋ Ṛïmanïŋ. *Dun 172.*

Bašlarï bitikniŋ, ki Didoska yeberdi

Vartabedlär üčün, keräkli χuluχka da azarlama inamsïzlarnï.

Xaršï alarga, ki ten aruvluχuna aγalïχ etärlär.

Da dž̧an sartïn etmäχ üčün.

Ögüt, χaysïlarïn ki tiyär ögütlämä lâtasïna körä här biriniŋ.

Xullar üčün, ki alar da K‘risdosnuŋ bašχïšïna arzanilik bilä χuluχ etkäylär.

Biylär üčün, ki tiyišli hnazant etmä K‘risdosnuŋ ivašlikinä körä.

Ögüt χalmaga hercuad̲zoγluχ tergämäχtän.

Dun 30.

Bitik Didoska

Nemič 1

[1]Boγos, χulu Teŋriniŋ da aṛakeli Jisusnuŋ K‘risdosnuŋ, inamga körä taŋlanganlarïna Teŋriniŋ da bilmäχliχkä könülükni, ki Teŋrigä χuluχ etmäχ bilädir,

[2]umsasï bilä meŋilik tirlikniŋ, χaysïn ki (sïmarladï>) obicat etti (157v/161v) yalγansïz Teŋri ilgärtin zämanäsindän meŋilikniŋ,

[3]yoχsa belgirtti kendi zämanäsi bilä sözün kensiniŋ k‘arozu bilä, χaysïna ki boldum men inamlï buyruχuna körä Xutχaručïmïznïŋ bizim, Teŋriniŋ,—

[4]Didoska, oγulga sövüklü inamïna körä barčasïnïŋ. Bašχïš da eminliki Teŋriniŋ Atadan da Eyämizdän K‘risdostan Jisustan, Xutχaručïmïzdan bizim.

[5]Anïŋ üčün χaldïrdïm seni Gridẹdä, ki ne ki bir oγurdan eksik bolsa, tüzgäysen, da χoygaysen šähärlärgä körä babaslar, ne türlü ki men seni χoydïm da sïmarladïm:

[6]egär kimesä zadasïz bolsa, bir χatunnuŋ eri, oγlanlarï bolgay inamlï, da bolgay gile üsnä rïsvaylïχtan ya hnazantsïzlïχtan.

[7]Zera tiyär aχpaška zadasïz bolma, nečik Teŋriniŋ öv baχučïsïna, bolmagay harsïz, bolmagay yüräkli, bolmagay dušmanlavučï, [bolmagay dž̧imri], bolmagay uručï, bolmagay keskič yïγïštïručï,

[8]yoχsa χarib sövüči, yaχšï sövüči, ivaš, ašaχ, artar, surp, tözümlü,

[9]baχučï bolma inamlï sözinä vartabedliχniŋ, (158r/162r) ki bolgay övündürmä dä saγ es bilä vartabedliχtän, da χaršï bolganlarnï azarlama.

[10]Zera köplär dügüllär hnazant, egri sözli da esni aldavučï, artïχ ki sünättändirlär,

[11]χaysïlarïn ki tiyär χapušturma, ki barča övlärni yïχïyïrlar da övrätiyirlär, χaysï ki tiymäs, kesip yïγïštïrmaχ üčün.

[12]Ayttï bir kimesä alardan, kendiläriniŋ markaṛeläri: «Grẹdaçilär här kez yalγan, yaman sözli, χoš χursaχlï».

[13]Da könidir bu tanïχlïχ. Anïŋ üčün azarlagaysen alarnï bek, ki saγaygaylar inamda

[14]da baχmagaylar Dž̧uvutlarnïŋ nebolsasïna da sïmarlamaχïna adamlarnïŋ, bularganlarnïŋ könülüktän.

[15]Barča nemäsi aruvdur surplarnïŋ; yoχsa murdarlarnïŋ da inamsïzlarnïŋ heč nemäsi yoχ aruv ya surp, yoχsa murdarlanïptïr esläri da saγïšlarï alarnïŋ.

[16]Obicat etärlär bilmä Teŋrini, da χïlïnmaχlarï bilä kensiläriniŋ tanarlar, murdarlar da biyänmäslär da barča yaχšï etmäχkä keräksizlär.

Nemič 2

[1]Yoχsa sen sözlä, ne ki tiyišlidir (158v/162v) saγ esli vartabedliχtän:

[2]χartlarga saχt bolmá, mirnïy, ašaχ, saγ esli inamlarïna, sövükkä, tözümlükkä tözümlü bolma;

[3]χarïlarga alayoχ sekinliktän, aruv meŋärmäχtän, bolmagaylar söz salučï, čaγïr sövüči, yoχsa yaχšï ögütči,

[4]ki sekinlätkäylär oγlan adämilärni, ki erlärin sövgäylär, oγlanlarïn sövgäylär,

[5]ašaχ bolgaylar, aruv, zadasïz, yaχšï etüči, hnazant kendi erlärinä, ki bolmagay ki sözi Teŋriniŋ da vartabedliχi sökülgäy.

[6]Igitlärni ol türlü χolgïn, χonarh bolsunlar.

[7]Barčasïna boyuŋnï ọrinag χoygïn yaχšï etmäχtän, vartabedliχ bilä buzulmamaχïŋ bolsun, aruvluχnu, mirnostnu,

[8]söz saγ estän, uyaltmagan bolmá, ki kim ki hagaṛag bolsa, uyat terpit etkäy da nemäsi bolmagay aytma bizim üčün yaman.

[9]Xullarga — kendi biylärinä hnazant bolmaga da biyänčli barčaga bolgay, χaršï bolučï bolmagay,

[10]oddat etüči, yoχsa barča inamnï körgüzmä yaχšïlïχ bilä, ki vartabedliχin Xutχaručïmïznïŋ bizim, Teŋriniŋ, körkäytkäylär barčasïna.

(159r/163r) [11]Zera köründi bašχïšï Teŋriniŋ, χutχaručï barča adamlarga,

[12]ki ögütlär bizni, ki tangaybiz yamanlïχnï da dünyâniŋ küsänčlikin, sekinlik bilä, da artarlïχ bilä, da Teŋriniŋ χuluχu bilä tirilgäybiz dünyâda,

[13]da tözgäybiz sanlï umsaga da belgirgäninä haybatïnïŋ ulu Teŋriniŋ da Xutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ,

[14]ki berdi boyun kensiniŋ bizim üčün, ki χutχargay bizni barča töräsizliktän da arïtkay kensinä žoγovurt vlasnïy, paχillänüči yaχšï etmäχkä.

[15]Bunï sözlä, da övündür, da azarla barča öčäšmäχ bilä, ki bolmagay kimsä, ki seni heč etkäy.

Nemič 3

[1]Da aŋlat alarga, buyruχčïlarga da ululuχlarga, hnazant bolma, da pokornïy bolma, da barča yaχšïlïχka hadir tapulma,

[2]sökmämägä kimesäni, talašsïz bolma, ivaš bolma, barča ašaχlïχnï barča adamlarga utru körgüzmä.

[3]Zera ediχ bir vaχt [voχt] biz dä essiz, biyänmägän, bularganlar, χuluχ etär ediχ küsänčlikkä da türlü-türlü artïχsïlïχka, yamanlïχ bilä da paχillik bilä yürür ediχ, körälmämäχtä bolup da biri birimizni körälmäs ediχ.

[4]Evet χačan ki tatlïlïχï (159v/163v) da adam sövüklüki Xutχaručïmïznïŋ bizim, Teŋriniŋ belgirdi,

[5]dügül ki etmäχimizniŋ bizim artarlïχïndan, ki ettiχ biz, yoχsa kensiniŋ yarlïγamaχïna körä χutχardï bizni awazannïŋ ekinči toγurmaχï ötläš da yäŋirtmäχi bilä Ari Ǯannïŋ,

[6]ki toldurdu bizgä bolluq bilä Jisus K‘risdos ötläš, Xutχaručïmïz bizim,

[7]ki artarlanïp bašχïš bilä, bolgaybiz meŋärüči umsa bilä meŋilik tirlikni.

[8]Inamlïdïr söz; da buŋar klärmen seni, ki toχtalgan bolgaysen, ki ǯâht etkäylär yaχšï etmäχkä, baχučï bolmagay inanganlarga Teŋrigä, zera oldur yaχšï da faydalï adamlarga.

[9]Yoχsa essiz izdämäχni, da pokolen′a sanïn, da paχillikni, da oχšaššïz talašmaχnï keri salgïn zera faydasïzdïr da yalγan.

[10]Hercuaǯoγ kišidän bir kerät da eki kerät ögütlägändän soŋra hražarel bolgïn,

[11]bilgin, ki buzuluptur anïŋkibik da yazïχ etiyir, boyu bilä boyun kensiniŋ borčlu etip.

[12]Yoχsa χačan ki yebersäm saŋa Artemeanï da Dük‘igosnu, ǯâhtlan (160r/164r) kelmä maŋa Nigiboliskä, zera anda saγïš etipmen χïšlama.

[13]Da Zẹnovnnu, ọrẹnk‘niŋ sarnavučïsïn, da zAboγovnnu tezindän yebergin, ki nemä eksik bolmagay alarga.

[14]Övränsinlär bizimkilär dä daγï yaχšï išlär üsnä baχučï bolma keräkli nemägä, ki bolmagaylar yemišsiz.

[15]Oγčojn beriyirlär sizgä menim bilä bolgan χardašlar barčasï. Oγčojn beriŋiz sövüklülärimizgä bizim inam bilä. Bašχïš siziŋ barčaŋïz bilä.

Didoska, Grẹdaçi yïχövünä burungi aχpaš alγïšlanganga, yazïldï Nigobolsẹdän Magetonaçidän. *Dun 95.*

Bašlarï bitikiniŋ P‘ilimovnnuŋ

Maχtamaχ P‘ilimovnnu da šükürlük anïŋ üčün.

Boyu üsnä almaχlïχï Ọnẹsim χulnuŋ χačmaχïn da χoltχa anïŋ χutχarïlmaχï üčün inam ötläš.

Dun 4.

P‘ilimonga, da Ark‘ibbas sargawark‘ka, da Ap‘p‘iya, biy*lär*inä Onẹsimanïŋ

Nemič 1

[1]Boγos, baγlangan Jisus K‘risdosnuŋ, da Dimotẹos χardaš P‘ilimonga, sövüklügä da bolušučïmïzga bizim,

[2]da Abp‘iyaga, χïzχardašïmïzga, (160v/164v) da Ark‘ibeaga, služebnïy sïŋarïmïzga bizim, da övdägilärinä yïχövüŋnüŋ.

[3]Bašχïš siziŋ ičinä da eminliki Teŋriniŋ, Atanïŋ bizim, da Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdostan.

[4]Šükürlümen Teŋrimdän menim här sahat aŋmaχïma alγïšïmda seniŋ üčün,

[5]χačan išitsäm seniŋ inamïŋnï da sövüküŋni, ki bardïr Biy Jisuska da barča arilärgä,

[6]zera ülüšü inamïŋnïŋ seniŋ slavnïy bolgay bilmäχliχ bilä barča yaχšïlïχ ičinä, ki sizdädir Jisus K‘risdostan.

[7]Sövünmäχ ulu prin′at ettim da övünmäχ sövüküŋ üsnä seniŋ, zera šaγavatlarï arilärniŋ seniŋ bilä tïnïptïrlar.

[8]Anïŋ üčün köp prespešnostum bar K‘risdoska buyruχ bermä saŋa tiyišli,

[9]sövük üčün artïχ daγï χolarmen ol türlü bolma, ne türlü ki Boγos, χartaygan da baγlï da Jisus K‘risdosnuŋ;

[10]χolarmen seni menim oγlum üčün, ki to*γur*dum baγïmda, zOnẹsimosnu,

[11]ki bir vaχt [voχt] keräksiz edi saŋa, evet hali saŋa da maŋa da keräkli; ki yeberdim saŋa;

[12]da sen bunï yöpsüngin, bu kendin, menim ǯigärimni.

[13]Xaysïn ki kliyir edim χatïma (161r/165r) tïymaga, ki seniŋ bilä bolgay maŋa χuluχta baγïna awedarannïŋ;

[14]yoχsa seniŋ erkiŋdän bašχa nemä klämädim etmä, ki bolmagay ki yaχšïlïχïŋ seniŋ čaräsizdän bolgay, yoχsa erkiŋ bilä.

[15]Da hanuz da anïŋ üčün ayïrïldï bir zämanä, ki meŋilik tutkaysen bunï,

[16]ki bolmagay yänä χul kibik, nečik χardaš sövüklü, egär ki maŋa bulay esä, ne χadar daγï artïχ saŋa, ten bilä da Biyimiz bilä.

[17]Egär ki meni kensiŋä ülüšlü saγïšlar esäŋ, yöpsüngin bunï, nečik meni.

[18]Da egär nemä yaŋïlïp esä ya borčlu esä, anï maŋa saγïšla.

[19]Men, Bọγos, yazdïm menim χolum bilä; men tölärmen saŋa; ki aytmagaymen saŋa, ki sen dä boyuŋnu seniŋ maŋa borčlusen.

[20]Könü, χardaš, men seniŋ ornuŋa bolïyïm Biygä; tïndïr ḏžigärimni menim dä K‘risdosta.

[21]Umsanïp ta hnazantlïχïŋa seniŋ, yazdïm saŋa, zera bilirmen, ki daγï artïχ aytkanïmdan etärmen.

[22]Bir oγurdan hadirlägin maŋa yer, zera umsanïrmen, ki alγïšïŋïz bilä siziŋ baγïšlangaymen sizgä.

[23]Oγčojn beriyir sizgä Ebap‘ras, yäsirdäšim Jisus K‘risdosta,

(161v/165v) [24]da Margos, da (Aristark‘os>) Arisdark‘os, da Tẹmas, da Ługas, bolušučïlarïm.

[25]Baχšïšï Eyämiz Jisusnuŋ ḏžanïŋïz bilä siziŋ.

P‘iγẹmovnga da Abp‘iyaga, biylärinä Oṇẹsimniŋ, da Aṛk‘ibos, sargawark‘ka Goγosaç yïχövünüŋ, yazïldï Ṛïmadan Oṇẹsim χul ötläš.

Dun 35.

[Колофон]

Oh, oh, oh, ki χolum kečiyir, da yazovum χalïyïr, da χïlïnganï ḏžanïmnïŋ u tenimniŋ barča yazïlïyïr, nečik Tawit‘ buyurur, ki: «Etmägänimni kördi köziŋ seniŋ, da bitikiŋä barčasï yazïldï»*.

Haybat, da šükürlük, da yerni öpmäχliχ Ata Oγul Ari Ḏžan, bir Teŋrigä, meŋi meŋilik, amẹn.

Xačan ki kimesä kerap bilä teŋiz üsnä yürüp da meŋzilinä yetip, saγ-esän čïχsa da kendi övinä yetišsä, ulu sövünčlüktür ol övgä. Zera ne üčün dä yürüdü esä da yol čekti esä, egär ḏžan keräki üčün, egär ten, χačan saγ-esän övinä kelsä faydasï bilä, na sövünčlüktür.

(162r/166r) Zera tarbiyattandïr här birinä yaχšïga suχlanma da här nemädä yaŋïlmaχsïz bolma, yoχesä yoχtur čarä, zera tarbiyatïmïz tüzülmäχtä da buzulmaχtadïr. Egär ki kendindän esli bolsun, ne χadar bizdä dä esä, ki barča nemä iš yaŋlïšlïχ bilä boldu, da yazïlïr, ki (alχaχ>) al?aχ [alčaχ? alay?] äväldän edi.

Anïŋ üčün barčasïn bizdän soŋra kelgänlärni dünyâgâ da bizim bilä bolganlarnï, atalarnï da χardašlarnï, türlü-türlü zämanälärdä, χolarmen yarlïγamaχ bilä, ki menim köp yaŋïlganïmnï tüzätkäysiz, yoluχsaŋïz sarnamaχ ičinä bu bitikni, da köni eksiklikin toldurgaysiz, ne türlü ki yoγartïn belgirttiχ. Zera barabar barčasï bilä da daγï artïχ barčasïndan barabarï yaŋïlmaχïmnïŋ — äväl yazïχï ḏžanïmnïŋ, ki yaχšï etmäχin χapanel etär, da soŋra χastalïχï tenimniŋ, yazïχ bilä bolgan, da biliksizliki bütün boyumnuŋ, osobliviy, da yänä bošsuzluχum, (162v/166v) zera prin′at ettim tbradun, χaysï ki školadïr, da χamlïχï yazmaχïmnïŋ, da sïnamaχ bilä čarïšmaχï eski dušmannïŋ.

A egär ki vlasnïy til üčün yaŋlïšlïχïna bunuŋ bolsaŋïz yamanlavučï, da bolmasaŋïz tüzüči, na baχïp da bilip ḏžïnsïmïznïŋ sačïlganïn dünyâda, da tillärindän tayganlarïn, da menim tügälsizlikimni yamanlamaŋïz. A egär ki yoluχsaŋïz bunï sarnaganda da eksikin tügälläsäŋiz šaγavat bilä, Eyämizdän tölövün algaysiz yaχšïlïχ bilä meŋiliktä, amẹn.

Tügälländi Bọγos aṛak‘elniŋ bitiki t‘arkmanel bolgan ermeni tilindän χïpčaχ tilinä χolu bilä yazïχlï da arzanisiz Mik‘ajel k‘ahananïŋ Kosta oγlunuŋ χoltχasïndan pan Ivaškonuŋ pan Miklaš oγlunuŋ, χaysï ki bunï yazdïrdï jišadag kendi kečkänläriniŋ da kendiniŋ ḏžanï üčün da yazïχlarïnïŋ bošatlïχï üčün. Teŋri kensi(163/167r)nä uzaχ ömür bergäy, ki kömülgän χaznanï ačtïrdï da tïyïlgan čovraχnï ačtïrdï, ki sosamïš [=susamïš] ḏžanlarnï ičirgäy. Teŋri anïŋ ḏžanïn meŋilik suvu bilä ičirgäy, da anïŋ kečkänläriniŋ, yazdïrganlarnïŋ, da yazganlarnïŋ, da sarnaganlarnïŋ, amen.

Xolarmen sizdän men, yazïχlï, arzanisiz Mik‘ajel k‘ahana, ki meni bir «Teŋri bošatsïn yazïχlarïna» aytmaχ bilä da bir «Hajr mer» bilä unutmagaysiz, ki Teŋri sizni aŋgay.

Yazïldï Ilôv šähärinä, kölegäsinä surp Asduaḏzaḏzinniŋ, gat‘oγigosluχuna der Sdep‘anosnuŋ, aχpašlïχïna der Krikor arhiaχpašnïŋ Vanlï, eresp‘oχanlïχïna baron Oḥas Atabey oγlu da baron Hrihor pan Awγan [=Ohan] oγlunuŋ, t‘v̄. 1011 [1562].

(163v/167v) Men toγupmen t‘vagannïŋ 984 [1535] segdempernïŋ [tegdempernïŋ? sebdempernïŋ?] 30 kününä [*здесь и ниже другой почерк*].

Men Misko pan Ivaško oγlu. Amẹn.

Ia Mikolay szin panna Iwaszka Bobowskiego.

Men Gresko pan Ivaško oγlu.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1126

Молитвенник

Дата, место, имя переписчика. Судя по идентичным подписям на стр. 235, 236, 237, рукопись принадлежала львовскому старосте Степану, сыну Лазаря, который был также заказчиком краковской Псалтыри № 3546/III.

Бумага. 239 (1-169, 168bis, 169bis-238) стр. Между стр. 10 и 11, 16 и 17, 20 и 21, 218 и 219 отсутствуют листы. *Письмо:* Болоргир.

Язык: стр. 1-10, 23-41, 66-78, 95-100, 170-175, 238 – на армянском; 11-22, 42-66, 78-95, 100-169, 175-237 – на кыпчакском.

Псалмы и молитвы, входящие в Псалтырь, восходят к редакции рукописи *Вен.13*.

Описание: [Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Полный текст кыпчакской части Венецианской рукописи № 1126

[Псалом 87/88]

(11) [[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoy]dular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim χaçaḳ‘landï miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakim turγuzur mï, tapunmaχ etsärlär mi saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ taspolmaχta?

(12) [13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertäräk alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, salïyïrsen ḏžanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da muŋraydïm.

[17]Mendä toχtaldï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ (13) seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Псалом 102/103]

[1]Alγïšla, ḏžanïm menim, Biyni da barča söväklärim menim — atïn ari anïŋ.

[2]Alγïšla, ḏžanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

(14) [4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, taḏžlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur yaχšïlïχtan suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹškä da oγlanlarïna Israjelniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da (15) köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir Biy da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

[11]Yoχsa nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizli(16)kimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlanïr ata üstünä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlanïr Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adamnïŋ, nečik yaš ot, tur künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üsnä yel, da bolmas, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋi...

[Здесь нет нескольких страниц].

(17) [Псалом 142/143]

...[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim, olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋilik.

[4]Osandï mendä ḏžanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärgi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χollarïŋnïŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

Ḏžanïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]te-

zindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü (18) seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išitövlü etkin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüzgin maŋa yol, χaysïna barïyïm, zera saŋa, Biy, kötürdüm oŋumnu menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

(19) [11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etkäysen, Teŋri, dušmanlarïmnï menim, da tas etkäysen barča ïnǰïtučïlarïn boyumnuŋ menim, zera men χuluŋnu [=χuluŋ] seniŋ men.

[Молитва]

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik. Amẹn.

***Zart'uṣealk's* tatarča**

(20) Oyanganlar barčamïz tïnčlïχïndan yuχunuŋ, χaysï ki baγïšladï bizgä adam sövüči Teŋri övünmäχkä da yubanmaχka küčsüzlükümüzgä bizim,

Da kelip birgä ǰanlï yïr bilä haybatïna da hörmätinä barčadan ari atïna Eyämiziŋ bizim da Xutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška alnïna anïŋ... [Здесь отсутствует одна страница].

(21) [Baγïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erki]nä körä anïŋ bu dünyâda

Da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrlarga, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ könü Teŋri Jisus K'risdos, Biyimiz barčanï tutučï tirgizgäy da yarlïγagay.

Xalganïn kečämiziŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χoluŋuz.

Frištäni eminliksiŋ közät ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyä".

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim (22) inam bi".

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušluχka ǰanïmïzga bizim inam".

Da daγïn artïχ bir sözdän könü da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïŋïz.

J̌anïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä, barčanï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa.

(42) **Alγïšï Ananianïŋ, Azarianïŋ da Misaelniŋ [Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]**

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

[27]Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, da barča išlärïŋ seniŋ könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

[28]Töräni toγruluχnuŋ yeberdiŋ üstümüzgä (43) bizim, barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Buyruχlarïŋa seniŋ išitmädiχ,

Saχlamadïχ da etmädiχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkay(44)biz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsiznïŋ da yamannïŋ barča yergä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim: uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa (45) seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni sonγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

Apraham sövüklüŋ üčün seniŋ, Sahagnïŋ da Israjelniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

[36]Atadïŋ alar*ga* da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siznïŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋiznïŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz (46), ne ki barča ǰïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur zamanda bu, buyruχčï, markarẹ, da yol körgüzüči, ne bütöv χurban χurbanlarïmïz, ne temyan ọrẹnk'kä, ne yer bernälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp da ǰanlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïy(47)ïχ biz nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän χozular semirgän.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä se(48)kinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar,

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

(49) [Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da″.

[53]Alγïšlïsen dadžarïŋda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ög″.

[55]Alγïšlïsen üsnä olturγučuŋnuŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ög″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpęlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü da ay″.

(50) [56]Alγïšlïsen üsnä toχtalmaχïna köknüŋ, ögöv″ da ay″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[59]Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, alγïš″.

[58]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ″, [60]suvlar, ki üsnä köknüŋ, Biyni al″.

[61]Alγïšlaŋïz, χuvatlïlarï Eyämizniŋ, [62]günäš da ay, Biyni al″.

[63]Alγïšlaŋïz, yolduzlar köktägi, [64]yaγmurlar da yaγïšlar, Biyni, al″.

(51) [65]Alγïšlaŋïz, barča yellär, [66]ot da isi, Biy″.

[67]Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χurγaχ, [68]χïraγu da χarlar tüškän, Bi″.

Alγïšlaŋïz, buz da ačïχlïχ, zämhäri da χar, Biy″.

[69]Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, [70]yarïχ da χaramγu, Biyni, al″.

[73]Alγïšlaŋïz, bulutlar da yašnamaχlar, [74]yer, Biyni″.

[75]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, [76]barča bitišläri yerniŋ, Biy″.

[77]Alγïšlaŋïz, čovraχlar, (52) [78]teŋiz da özänlär, Biyni alγïš″.

[79]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, [80]učar χušlarï köknüŋ, Biyni al″.

[81]Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, [82]oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni alγïšlaŋ″.

[83]Alγïšlagay Israjęl Biyni, al″.

[84]Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, al″.

[85]Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al″.

[86]Alγïšlaŋïz, dž̲anlar da (53) tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni, al″.

[87]Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biy″.

[88]Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajęl, Biyni, alγïš″.

Mariam Asduad̲zad̲zinniŋ
[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy dž̲anïm menim Teŋrim χutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üsnä (ašaχlïχï>) ašaχ χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča dž̲ïnslar.

[49]Etti birgämä ulu-(54)ulu nemä χuvatlï, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti dž̲ïnstan dž̲ïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

[52]Tozdurdu urulmïšlar fikirlärindän yüräkläriniŋ da söktü χuvatlïlarnï olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulu-ulularnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjęlni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

(55) [55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

Zak'arianïŋ, atasïnïŋ Jovhaneṣniŋ
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaręlär edilär,

[71]Xutχarïlmaχ dušman(56)larïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäsizlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma diatik'in arilikiniŋ kendiniŋ,

[73]Antï*n*, χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.

(57) [76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaranγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï üstünä (58) bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

Simeon χartnïŋ alγïšï
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözünä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä, da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

(59) [Псалом 148]

Alęluia Ankea ew Zak'aria. Oγormea.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyikliktä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlïlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

(60) [6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, ček χoydu, ki χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čuγurlar da barča teränlär,

[8]Ot da dolu, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräk yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvan, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, (61) buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča arilärniŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Alęluia Ankea ew Zak'aria.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš (62) bilä yäŋi, alγïš aŋar yïγövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjel yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä da alγïš bilä saγmos sarnagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna ken(63)diläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

[8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yarγu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Alęluia Ankea ew Zak'aria.

(64) [1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikinä anïŋ, alγïš[laŋïz anï] bunyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, alγïšlaŋïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz (65) bilä šükürlü, barča džanlar, alγïšlaŋ*ïz* Biyni.

[Псалом 122/123] 122

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[[3]Kün toγušundan čaχ günäšniŋ kirgäninä deg, alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.]

[4]Biyiktir Biy üsnä barča džïnslarnïŋ, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim biyikliktä turgan, [6]da ašahargilärni köriyir köktä da yerdä,

[7]Turγuzur yarlïnï yerdä, da biyiklätir za(66)-bunlarnï čöplüktän,

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï buyruχčïlarï bilä žoγovurtuna kendiniŋ,

[9]Turγuzur χïsïrnï övdä färâh köŋül, nečik ana, oγlanlarïndan sövüngänni?

(78) Alγïš Teŋrigä, Nerseș gat'oγigosnuŋ aytkanï, χaysï ki tiyišlidir barča k'risdânlarga övränmägä

[1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, Ata da Oγul da Ari Džan, etilmägän da ölümsüz, tarbiat etüči frištälärni, da adämilärni, da barča (79) bolganlarnï, da yarlïγa seniŋ etkänläriŋä da maŋa, köpyazïχlïga.

2. Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, ayïrïlmagan yarïχ, birlängän ari Errortut'iun, da 1 Teŋrilik, etüči yarïχnï da sürüči χaranγunu, sürgin džanïmdan menim χaranγulu yazïχnï

da biliksizlikimni, da yarïχlat esimni menim, bu sahatta alγïš etmägä saŋa biyänčli, da yöpsüngäysen χoltχamnï menim, da yar″.

3. Ata köktägi, Teŋri kö(80)nü, ki yeberdiŋ Oγluŋnu seniŋ sövüklü χoltχasïna bulargan χoylarnïŋ, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, yöpsün meni, nečik keräksiz oγulnu, da kiydirgin maŋa kiyinišni ävälgi, ki yaŋalačlandïm yazïχ bilä, da″.

4. Oγlu Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojstan Mariamdan, bizim χutχarïlmaχïmïz üčün χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä (81) Ataga, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da″.

5. Ǯanï Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki endiŋ Jortananga da vernadunga da yarïχlattïŋ meni krisdânliki bilä ari awazannïŋ, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, čebärlägin meni biyiktägi Teŋrilik otuŋ bilä, nečik yalïnlï til bilä ari aṛak‘ellärni ari vernadunda, da yarlïγa″.

6. Etilmägän da ölümsüz (82) tarbiat, meγa saŋa saγïšïm bilä menim, ǯan u tenim bilä, aŋmagïn yazïχlarïmnï menim, ävälgisin da soŋγusun, seniŋ atïn üčün ari, da yar″.

7. Baχučï tarbiatnï barčasïnïŋ, meγa saŋa saγïšïm bilä, išim bilä da χïlïnganïm bilä, buz χolbitikin yazïχlarïmnïŋ menim, da yaz atïmnï menim düftärdä meŋiliknïŋ, da yar″.

8. Tergövüči yapuχnu, meγa saŋa klägänim bilä da klämägänim bilä, bilgänim bilä da bilmägä-(83)nim bilä, bošatlïχ baγïšlagïn maŋa, yazïχlïga, ki toγušundan awazannïŋ bu küngä diŋrä yazïχlïmen alnïna Teŋrilikiŋniŋ seniŋ seziklikim bilä menim da barča boγumu bilä tenimniŋ, da ya″.

9. Barïnï ayovučï Biy, χoy közät közlärimä menim χorχuŋnu seniŋ ari, ki heč baχmagay artïχsï, da χulaχlarïma menim, ki tatlïlïχ bilä išitmägäy išlärni yaman, da aγzïma menim, ki sözlämägäy yalγannï, da yü(84)räkimä menim, ki saγïšlamagay yamanlïχnï, da χollarïma menim, ki χïlïnmagay töräsizlikni, da ayaχlarïma menim, ki barmagay yoluna könüsüzlüknüŋ, yoχsa toγru et tepränišin bularnïŋ bolmaga dayma erkiŋä seniŋ barčaga, da yarlïγa″.

10. Ot tiri K‘risdos, otlu sövükünnü seniŋ, ki χoyduŋ dünyâda, palayla boyuma menim, ki küydürgäy kirin ǯanïmnïŋ menim, da sürtkäy mïšχïllïχïn esimniŋ menim, (85) da čebärlägäy yazïχïn tenimniŋ menim, da yandïrgay yarïχïn biliklikiŋniŋ seniŋ yüräkimä menim, da yar″.

11. Aχï*l*lï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïlïχnï χïlïnmaga, saγïšlamaga da sözlämägä alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman saγïštan da χïlïnmaχtan χutχar meni, da yar″.

12. Klävüči yaχšïlïχnï, Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkinä boynuŋ menim barmaga, yoχsa körgüz maŋa bolmaga dayma (86) erkiŋä körä seniŋ yaχšï sövüklüläriŋniŋ, da yar″.

13. Xan köktägi, ber maŋa χanlïχïŋnï seniŋ, ki atadïŋ sövüklüläriŋä seniŋ, da küčäyt yüräkimni menim nalätlämägä yazïχnï, da sövmägä seni yalγïz, da etmägä erkiŋni seniŋ ari, da yar″.

14. Ayovučï etkänläriŋni, saχla nïšanï bilä χačïŋnïŋ seniŋ ǯan u tenimni menim aldanmaχïndan yazïχnïŋ, sïnamaχïndan šaytanlarnïŋ, (87) da adämilärdän könüsüzlärdän, da barča satamadan ǯannïŋ da tenniŋ, da yar″.

15. Saχlavučï barčasïnï K‘risdos, oŋuŋ seniŋ kölegä bolsun üstümä menim kündüz u kečä, olturganda övdä, barganda yolga, yuχlaganda da turganda, ki heč seskänmägäymen, da yarlïγa sen″.

16. Teŋrim, ki ačarsen χoluŋnu seniŋ, da toldurursen barča dünyâŋni seniŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ, saŋa (88) sïmarlarmen boyumnu menim, sen χayγur da hadirlä keräkin ǯan u tenimniŋ menim bu kündän meŋilikkä diyin, da yar″.

17. Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övrängänimdän yaχšï övränmäχkä, da χada ǯanïma menim titrövlü ölüm künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövükün χanlïχïŋnïŋ seniŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χïlïngaymen aruvluχnu, da yar″.

(89) 18. Čovraχï ölümsüzlüknüŋ, čovraχlat yüräkimdän menim yaš pošmanlïχka, nečik boṛnigniŋ, ki yuvgaymen yazïχïn boyumnuŋ menim äväl, ne ki čïχkanïmdan burun dünyâdan, da yar″.

19. Baγïšlavučï yarlïγamaχnï, baγïšlagïn maŋa toγru inam bilä da yaχšï χïlïnmaχ bilä da ülüšlü bolup ari teniŋdän da χanïŋdan seniŋ, da″.

20. Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen boyumnu menim, tat(90)lïlïχ bilä algay ǯanïmnï menim da urušsuz kečirgäy yamanlïχlarïndan bularnïŋ, ki bardïrlar tibinä köknüŋ, da yarlïγa seniŋ″.

21. Yarïχ könü K‘risdos, arzani et ǯanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ seniŋ ündälgän kündä da tïnmaga umsa bilä yaχšï böläkinä artarlarnïŋ čaχ kününä ulu ekinči kelgäniŋä seniŋ, da″.

22. Yaγučï könü, χačan kelsäŋ haybatï bilä (91) Atanïŋ yaγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yaγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar

meni meŋilik ottan da išittir maŋa sanlï ündövün yazïχsïzlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da yar″.

23. Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärinä da yatlarga, tanïganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, baγïšla dušmanlarïma menim da na(92)lätlägänlärgä bošatlïχ, ki maŋa χaršï yaŋïldïlar, da χaytar alarnï yamanlïχlarïndan, ki bardïr menim üčün, da yarlïγa alarga da maŋa, köpyazïχlïga.

24. Haybatlï Biy, yöpsün yalbarganïn χuluŋnuŋ seniŋ, da tügällä yaχšïlïχka χoltχamnï menim, pareχosluχu bilä ari Teŋritoγurgannïŋ, da Jovanneṣ elčiŋniŋ, da surp Sdep‘anosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da Atamïznïŋ bizim, ari Krikor Lusaworičniŋ, da ari (93) aṛak‘ellärniŋ, markareļärniŋ, da mardiroslarnïŋ, hajrabedlärniŋ, ǰknaworlarnïŋ, gusank‘larnïŋ, da arilärïŋniŋ seniŋ, frištälärniŋ, da frištagabedlärniŋ Mik‘ajelniŋ da Kaprielniŋ, da barča köktägi χuvatlïlarnïŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, ayïrïlmagan ari Errortut‘iunga, hali da dayma da meŋi meŋilik, ameṇ.

(100) **Alγïšï Manaseṛ χannïŋ**
[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barčanï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ, Sa*ha*gnïŋ, Jagopnuŋ, da zürätin~~dan~~ alarnïŋ artarlarnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat yazïχïmïznï bizim.

Xaysï ki ettiŋ köknü da yerni da barča tüzgünün anïŋ, barčanï tutučï″.

Xaysï ki bayladïŋ teŋizni sözü bilä buyru(101)-χuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ teränlikni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä seniŋ, bar″.

Xaysï ki barča nemä χorχar da titrär yüzüŋdän χorχulu χuvatïŋnïŋ seniŋ, bar″.

Yetövsüzdür ulu, šöhrätli, haybatlï arilikiŋ seniŋ, muχkâmdir öčäšmäχiŋ hrozaŋnïŋ seniŋ üsnä yazïχlïlarnïŋ, ölčövsüz da tergämäχsizdir yarlïγamaχï sövükü*ŋ*nüŋ seniŋ, bar″.

(102) Sen, Biy, biyiklängän, šaγavatlï, uzunesli, köpyarlïγuvučï da hayufsunursen yamanlïχlarï üsnä adamlarnïŋ, bar″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luǰz toγrular üčün Aprahamnïŋ, Sahagnïŋ, Jagopnuŋ, χaysï ki yazïχ etmädilär saŋa, barčanï tutučï″.

Yoχsa χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, ki yazïχlandïm artïχ, ne ki χumu teŋizniŋ, da arttïlar tö(103)räsizliklärim menim, bar″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin köknüŋ köplükündän töräsizlikimniŋ menim, bar″.

Bükräyipmen men küčlü baγïndan temirniŋ, χaysï ki yoχtur maŋa tïnčlïχ, bar″.

Öčäštirdim yüräklänmäχni da yaman alnïŋa seniŋ ettim, turγuzdum sürät da arttïrdïm χïšïmnï ǰanïma menim, bar″.

Da hali, Biy, ašaχlatïr(104)men tizin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, bar″.

Meγa, Biy, meγa, da töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, barčanï″.

Yalbarïp da χolarmen sendän, bošat maŋa, Biy, bošat maŋa da tas etmägin meni töräsizlikimä körä menim, bar″.

Meŋilik öčäšmägin maŋa da aŋmagïn yamanlïχïmnï menim alnïŋa seniŋ da borčlu et(105r)mägin meni engänlär bilä tibinä yerniŋ yamanlïχlarï bilä, bar″.

Zera sen Teŋri, Teŋrisi luǰz tartkanlarnïŋ, umsasïsen, da maŋa körgüz yaχšï etučilikiŋni seniŋ, ki arzani dügülmen, barčanï″.

Tirgizgin meni köpyarlïγamaχïŋa körä seniŋ, da alγïšlïyïm seni barča kününä tirlikimniŋ menim.

Seni, Biy, alγïšlarlar barča frištäläri köknüŋ, da seniŋdir haybat meŋilik, ameṇ.

(106) [Молитва]

Yalbarïp da χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa yazïχlarïmnï menim.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa.

Teŋrim, arït meni, yazïχlïnï, da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlï bol maŋa, yazïχlï χuluŋa, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï ari gojs, Teŋrini toγurgan Mariam, anasï Eyämizniŋ, pareχoṣ bol Biyimizgä bizim üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχoṣ boluŋuz (107) Ataga köktägi biz yazïχlïlar üčün.

K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa išanïptïrlar ǰanlarïmïz bizim.

Yeŋüči χuvatïŋ bilä, ari, da tirlik etüči, da özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Yeber, Biy, frištäsin eminlikiŋniŋ seniŋ, ki kelip saχlagay bizni χalabasïz kündüz u kečä.

Da adam sövüklükünüŋ bilä seniŋ, Biy, aŋ biz-(108)ni, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa bizgä.

Ögüt Giragos vartabedniŋ

Tiyišlidir k‘risdânlarga, ne vaχtta barma kläsä χosdovanut‘iunga, üč türlü nemä esinä keltirmäχ keräk.

Äväl munu, ki bu χosdovanut‘iunnu, ki aytïyïrmen Teŋriniŋ alnïna, deṛ da k‘ahananïŋ, da bu k‘ahana χaysïn ki baylasa munda, baylïdïr kökkä

Teŋriniŋ alnïna, da χaysïn ki češ(109)sä munda, češövlüdür köktä Teŋriniŋ alnïna, nečik Biyimiz K'risdos buyuruptur.

Da ekinči, asrï χonarhlïχ bilä tüšmäχ keräk din atanïŋ alnïna, zera yazïχnï χïlïnmaχ öktämliktir, da pošmanlïχ da χosdovanut'iun ašaχlïχtïr, nečik Biyimiz buyurur, ki keräksiz oγul ataga meγaga keldi u tamγačï daǰžarda da bošatlïχ taptïlar Teŋridän.

Da üčünči, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün χosdova(110)nel boluptur äväldän, da saγïš etkäy, ki nečä vaχttïr, yïl mïdïr, yarïm mïdïr, da nečä ki esä, barča yazïχlarïn saγïšlagay, da bašlap ol kündän aytkay birär-birär, kečä mi yoluχuptur yoχsa kündüz, da aytkay künün dä, yïχkün mi edi yoχsa özgä ulukün edi, da aytkay yerin dä yazïχnïŋ, ari mi yer edi yoχsa aruvsuz, da aytkay yazïχïnïŋ oχšašïn, ki ol yazïχka kendi mi säbäp boldu yoχsa mï özgä.

Da χa(111)čan barsa din atanïŋ alnïna, üč kez yügünč etkäy Ata Oγul Ari Dǰannïŋ atïna.

Andan soŋra, bašïn ačïp, čökkäy k'ahananïŋ alnïna, aytkay yazïχlarïn yaš bilä, nečik Teŋrigä, da k'ahana bošatkay garkïnïŋ buyruχu bilä, nečik Teŋri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworiçniŋ toγru dininiŋ tapunmaχïn surp aṛakellärniŋ ganonk'undan.

(112) Tiyišlidir k'risdânlarga, ki här kez χosdovanel bolgay.

Da χačan barsa din atasïna, 3 kez yügünč χoygay Ata Oγul Ari Dǰannïŋ atïna, möhürläp kendin surp χačnïŋ nïšanï bilä, da aytkay bu alγïšnï.

Alγïš, χaysï ki χosdovanut'iundan ilgäri aytma tiyišlidir

Šükürlümen sendän, Biy Teŋrim, ki arzani ettiŋ meni, yazïχlïnï da arzanisiz χuluŋnu, kelmä χosdovanut'iunga.

Na hali (113) ber maŋa, Biyim, biyänčiŋä körä χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim uyalmaχsïz, da sürgin mendän šaytannï, ki unutturmagay yazïχlarïmnï menim da yaman uyatnï salmagay üstümä menim, da ber maŋa könülük bilä χosdovanel bolma yazïχlarïmnï menim.

Da hali, Biyim Jisus K'risdos, pareχosluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ, zadasïz anaŋnïŋ, da χoltχasï bilä surp Jovaneṣ elčiŋniŋ, da surp Sdep'anosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da (114) barča arilärniŋ, sürgin mendän yamannïŋ saγïšïn, ki umsa bilä, da inam bilä, da tügäl sövük bilä ačkaymen aγzïmnï menim da aytkaymen yazïχlarïmnï menim alnïŋa seniŋ ulu inam bilä, da yöpsüngäymen sendän, Biyim, bošatlïχ yazïχlarïma menim.

Zera sen, Teŋrim, yarlïγovučïsen da adam sövüči, uzunesli da köpyarlïγovučï, da hayïfsïnïrsen yamanlïχlarï üsnä adamlarnïŋ, da bošatïrsen yazïχlarïn barčasïnïŋ, kim(115)lär ki sarnarlar saŋa.

Da hali bošat maŋa, Biyim, yazïχlarïmnï menim seniŋ köpyarlïγamaχïŋ bilä, zera sen köpyarlïγovučï Teŋrisen da arïtučï yazïχlarïmnï, da saŋa haybat Ataŋ bilä da Ari Dǰan bilä hali da udayï da meŋi meŋilik, amen.

Da soŋra, tizi üsnä čöküp ačïχ bašï bilä, da yüzü üsnä tüšüp, sïfatïn kün toγušuna etip, aytkay äväl tapunmaχïn inamnïŋ ari surp Errortut'iunga.

(116) *Xosdovanut'iun* tatarča

Inanïp χosdovanel bolurmen ari surp Errortut'iunga, üč boy, bir tarbiat, Ataga Oγulga da Ari Dǰanga.

Inanïrmen Oγul Teŋrigä, kendi köktän Atanïŋ bazlïχïndan Ari Dǰan bilä keldi, ten aldï, ari gojs Mariamdan toγdu adam tarbiatï bilä da anasïnïŋ χïzlïχïn teprätmädi nečik Teŋri.

Xačlandï, kömüldü, da ölüdän turdu, (117) tamuχnu buzdu, kökkä aγïndï, Atanïŋ oŋuna olturdu.

Ol že teni bilä kelmäχtir yarγulama tirilärgä da ölülärgä.

Anïŋ ari, ölümsüz χanlïχïna tavusunmaχ yoχtur.

Inanïrmen toγganï Teŋri da toγurgannï Teŋri anasï.

Inanïrmen ekinči kelgäninä, ki kelip tölöv etsär yazïχsïzlarga da yazïχlïlarga.

Yoχesä vay menim kibik yazïχlïga ol kündä, ki ne dǰuvap bersärmen Teŋriniŋ yarγusuna!

Da hali, um(118)sanïp Teŋrigä, aytïrmen menim yazïχlarïmnï.

Bu surp yïγövnüŋ ičinä surp Asduaǰzaǰzinniŋ da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, alnïna menim din atamnïŋ barča yazïχlarïmnï aytïrmen, χaysï ki χïlïnïpmen dǰanïm-tenim bilä, da barča saγïšïm bilä, da χïlïnganïm bilä, erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, kündüz u kečä, egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuχlaganda, egär (119) ayïχïma.

Yazïχlïmen Teŋrigä da anïŋ 10 buyruχuna.

Yazïχlïmen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepränišim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boγumlarïm bilä, meγa Asduaǰzoj.

Yazïχlïmen közlärim bilä: hamaša baχïp özgälärniŋ sürätinä, suχlanïpmen χatunga, χïzga, özgäniŋ tirlikinä, közüm bilä körüp, esim bilä suχlanïpmen,— ne ki köz yazïχï bar, barčasïn χïlïnïpmen, meγa Asduaǰzoj.

Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Teŋriniŋ buy-(120)ruχun išitmädim, yoχesä χulaχ χoyupmen tiyišsiz sözlärgä, yaman ögütkä, pambas etmäχkä, čïχara bermäχni, yergäsiz gäläǯilärni, yaman sözlärni χulaχ χoyupmen, — ne ki χulaχ yazïχï bar, barčasïn χïlïnïpmen, meγa Asduaǯoj.

Yazïχlïmen aγzïm u tilim bilä: boš sözlär sözläpmen, yalγan sözläpmen, yalγan tanïχlïχ beripmen, yalγan ant ičipmen, pambas etipmen, sökünč beripmen, χarγapmen, elikläpmen [=erikläpmen], küfür u yaman (121) aytïpmen, artïχsï külüpmen, özgälärni küldürüpmen, akah yepmen, akah ičipmen, — ne ki aγïz u til yazïχï bar, barčasïn χïlïnïpmen, meγa Asduaǯoj.

Yazïχlïmen yüräkim bilä: yaman saγïš etipmen, itlikkä, boṇniglikkä, oγurluχka, damâhlikkä, yüräkim bilä kek saχlapmen urmaga, χanatmaga, öldürmägä, Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä salmïyïrmen, menim ulu yazïχlarïmnï χoyupmen, özgäniŋ kiči yazïχïn sözläpmen, meγa Asduaǯoj.

(122) Xol yazïχï bilä yazïχlïmen: artïχ alïp, eksik beripmen, alïp yašïrïpmen, kišiniŋkinä χïyïpmen, sadaγa bermiyirmen, yazïχ da uyat yergä χol uzatïpmen, ne χadar bolupmen dinsizlik, ǯansïzlïχ etmä, etipmen, meγa Asduaǯoj.

Ayaχlarïm bilä yazïχlïmen: yïγövümä tügäl bolmïyïrmen, saγmosuma, ertägi alγïšïma, tüš alγïšïma, u tumga, da kečägi alγïšïma, alayoχ χastalarnï sorma barmïyïrmen, χariblärni övümä tïndïrmïyïrmen, yalanačlarnï kiydirmiyirmen, Teŋriniŋ yollarïndan yïraχlanïpmen, es(123)ki dušmanniŋ yollarïna yovuχlanïpmen, meγa Asduaǯoj.

Meγa Ata Oγul Ari Ǯanga.

Meγa surp Asduaǯaǯingä.

Meγa köktägi frištälärgä.

Meγa K‘risdosnuŋ surp χačïna.

Meγa surp Awedaranga.

Meγa surp yïγövgä.

Meγa surp yïγövnüŋ 7 arilikinä.

Meγa K‘risdosnuŋ ari teninä u ari χanïna.

Meγa surp meṛonga.

Meγa surp awazanga.

Meγa surp Lusaworičkä, yarïχlï dininä, könü töräsinä.

Meγa surp aṛak‘ellärgä da surp ganonk‘larïna.

Meγa surp hayrabedlärgä.

(124) Meγa surp ǯknaworlarga.

Meγa surp mardiroslarga.

Meγa surp zinaworlarga.

Meγa surp gusank‘larga.

Meγa yazïχsïzlarga.

Meγa yazïχlïlarga.

Meγa χartlarga da igitlärgä.

Yerdän kökkä diyin meγa menim Yaratučïma da barča dünyâni bar Etučigä, anïŋ haybatlï 10 buyruχuna.

Vay maŋa! Vay maŋa! Vay maŋa!

Xaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim!

Sansïzdïr yazïχlarïm menim, aytovsuzdur töräsizlikim menim, (125) oŋalmaχsïzdïr yaralarïm menim köktägi yolduzdan da teŋizniŋ χumundan artïχtïr menim sansïz da murdar yaman yazïχlarïm.

Daγïn čaräm yoχ — tek Teŋri.

Inanïrmen anïŋ ari yarlïγamaχ šaγavatïna da χosdovanut‘iunga, ki bošatlïχ bolgay menim yazïχlarïma, ne türlü bošatlïχ boldu tamγačïnïŋ yazïχlarïna, nečik bošatlïχ boldu ol χaraχčï oγruga da boṛnig χatunga.

Meγa, meγa, meγa Asduaǯoj.

(126) Mundan soŋra aytmaχ keräk atlï atïnča yazïχlarïn, χaysï ki χïlïnïptïr Teŋriniŋ toχluχundan da eski dušmanniŋ felindän.

Mundan soŋra aytïr din atasïna bu türlü: «Ari ata, seni tutarmen säbäpči barïšlïχka da pareχoṣ yalγïz toγgan Teŋri Oγluna, ki buyruχuŋ bilä, χaysï ki saŋa beriliptir Teŋridän, češkäysen meni yazïχlarïmnïŋ baγïndan, χolarmen sendän».

Tumga χaršï χoltχa

(127) Yerni öpärmen saŋa, K‘risdos, χutχaručïsï dünyâniŋ, sözü Ataniŋ, χurban tiri, könü, teŋ, zadasïz Teŋrilik da tügäl adam, nečik aγzïm bilä biliniyirmen, da ol türlü ǯanïm bilä tapunïyïrmen da inanïyïrmen.

Yalbarïrmen sendän, Oγul da ari Teŋri, Biy dünyâni tutučï, baγïšla yazïχlarïma menim bošatlïχnï da ber χuluŋa seniŋ ǯan saχtlïχnïŋ, χaysï ki χutulgaymen seniŋ bilä meŋi(128)lik ottan.

Zera sensen könü χozusu Teŋriniŋ, χaysï ki üläšiniyirsen χutχarïlmaχïna adam millätiniŋ da kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan.

Saŋa haybat meŋi meŋilik. Amęn.

Kečägä, yatmaχ alnïna alγïš, surp Jovaneṣ Kaṛneçi vartabedniŋ aytkanï

Xolarmen sendän, Biy, da šükürlümen yetövsüz adam sövüklükünǯän, χaysï ki arzani ettiŋ ar-(129)zanisiz χuluŋnu seniŋ yetišmä sahatïna kečäniŋ.

Zera sensen Biyi kündüznüŋ da bar etučisi kečäniŋ, sen közät meni saγïnïr körümlärdän, körümlü da körümsüz dušmandan, sïnamaχïndan devlärniŋ, zulumundan eski dušmanniŋ, aγïrlïχïndan χblïqlarniŋ, yemirilmäχindän avadanlïχniŋ, hillälikindän adamlarniŋ, ǯaduluχundan ǯadu-

larnïŋ, bularγï saγïšlardan da čä(130)päl fikirlärdän, suχlanč aγrïχïndan, seskänmäχindän yuχunuŋ, ačïγlï tüštän da özgä barča yaman nemälärdän közät χuluŋnu seniŋ, barčasïn tirgizüči bašχïšïŋ bilä seniŋ.

Barčasïna müdaralï yarlïγamaχïŋ bilä čöpčövrä dolašïp beklä hüǰžräsin tïnčlïχïmnïŋ menim,

Oŋlu-soŋlu, kün toγušuna da kün batïšïna, yarïmkečä sartïn da yarïmkün sartïn, kök sartïn yoγarï da yer sartïn aša(131)γa.

Böläkin frištälärniŋ yeber, Biy, turar yerinä χuluŋnuŋ seniŋ.

Ber maŋa es oyaχlïχï da saχtlïχ sezikliklärimä, ki oyaχ es bilä da färâh saγïš bilä tïngaymen da šükürlük bilä haybatlïyïm Ataniï da Oγulnu da Ari Dǰžannï hali da udayï meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš kečägi, yatmaχ alnïna, surp Krikor Naregaçiniŋ aytkanï, terän yüräktän söz Teŋrigä

(132) Oγlu tiri Teŋriniŋ, alγïšlï barčadan, χorχulu Ataniŋ tergövsüz Oγlu, χaysï ki küč dügül saŋa heč nemä dä, χaysï ki sačïlganïna kölgäsiz yarïχniŋ haybatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ

Erirlär yazïχlar, χačarlar devlär, buzulurlar ašïnmaχlar, češilirlär baγlar, ufalïrlar bïγovlar,

Tiri toγarlar ölgänlär, saγayïrlar tövülgänlär, oŋalïrlar ya(133)ralïlar, kötürülür buzuχluχ, yer berir mušχulluχ, eksilir küstünmäχliχ, χačar χaranγuluχ, ayïrïlïr tunuχluχ, serilir tuman, tügänir χalïn χaranγuluχ, kötürülür iŋirlänmäχ, ketär kečä, buzulur χovurulmaχ, yoχ bolur yamanlïχ, sürülür umsasïzlïχ;

Da χanlïχ etär χoluŋ seniŋ, barčanï tutučï, arïtučï barčasïn, χaysï ki kelmädiŋ tas etmä adamlarnïŋ dǰžanïn, (134) yoχsa tirgizmä.

Bošat maŋa sansïz yamanlïχlarïmnï ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ.

Zera sen yalγïzsen köktä aytovsuz da yerdä tergövsüz, dünyâniŋ barlïqïnda da χïrïγïna dünyâ učunuŋ, bašlanmaχï barčanïŋ, barča toluluχ bilä alγïšlï biyikliktä, da saŋa yarašïr haybat meŋi meŋilik. Amẹn.

Teŋriniŋ 10 buyruχu, χaysï ki berdi Movsẹskä Sineẹagan taγda [Исход 19: 25; 20:1-17; Второзаконие 5: 6-21]

(135) Endi Movsẹs žoγovurtka da ayttï alarga: «Sözlädi Biy barča sözlärni, bu da ayttï:

“Menmen Biy, Teŋriŋ seniŋ, χaysï ki čïχardïm seni Mïsïr ulusundan, övündän χuluχnuŋ.

1. Bolmagaylar saŋa teŋrilär mendän özgä.

2. Etmägäysen sen saŋa gurk‘lar barča oχšaška körä, χaysï ki nemä köktä yoγarï, da χaysï ki nemä yerdä ašaγa, da χaysï ki nemä suvlarda tibinä yerniŋ, yerni öpmägäysen alarga (136) da χuluχ etmägäysen alarga, zera menmen Biy, Teŋriŋ seniŋ, Teŋri paχïl, χaysï ki tölärmen yazïχïn atalarïnïŋ oγullarïna üčünči da dörtünči dǰïnska diŋrä dušmanlarïma menim da etärmen yarlïγamaχnï 1000 dǰïnska diŋrä sövüklülärimä menim da χaysïlarï ki saχlarlar buyruχumnu menim.

3. Etmägäysen atïn Biyniŋ, Teŋriŋniŋ seniŋ, üsnä yalγan nemälärniŋ, zera arïtmastïr (137) Biy anï, χaysï si etkäy atïn anïŋ üsnä yalγanlarnïŋ.

4. Aŋgïn yïγkünnü — arilätmä anï. 6 kün išlägäysen da etkäysen barča išläriŋni seniŋ; kün 7-inči — yïγkün Eyäŋniŋ, Teŋriŋniŋ seniŋ: išlämägäysen kendiŋ dä išiŋni seniŋ sen, da oγlanlarïŋ seniŋ, da χïzlarïŋ seniŋ, χullarïŋ seniŋ, da χaravašlarïŋ seniŋ, ögüzläriŋ seniŋ, da ešäkiŋ seniŋ, da barča χayvanlarïŋ seniŋ, da (138) kelginiŋ seniŋ, da χaribiŋ, χaysï ki sendädir. Zera 6 kündä etti Biy Teŋri köknü da yerni, da teŋizni, da barčanï, χaysï ki ičindä; da 7-inči kündä tïndï. Anïŋ üčün alγïšladï Biy 7-inči künnü da arilätti anï.

5. Hörmätlä ataŋnï seniŋ da anaŋnï seniŋ, ki saŋa yaχšï bolgay da uzun ömürlü bolgaysen üsnä yer yaχšïlïχïnïŋ, χaysï ki Biy, Teŋriŋ seniŋ, bersär saŋa.

(139) 6. Öldürmägin.

7. Itlik etmägin.

8. Oγurlamagïn.

9. Yalγan tanïχlïχnï tanïχlïχ bermägin sïŋarïŋa seniŋ.

10. Suχlanmagïn övünä sïŋarïŋnïŋ seniŋ, da ne tarlovlarïna anïŋ; suχlanmagïn χatununa sïŋarïŋnïŋ seniŋ, da ne χuluna anïŋ, da ne χaravašïna anïŋ, da ne tuvarlarïna anïŋ, da ne ešäklärinä anïŋ, da ne barča χayvanlarïna anïŋ, da ne barča nemä(140)sinä, χaysï ki sïŋarïŋnïŋ seniŋ bolgay”».

Surp Ep‘remniŋ, dǰžan kötürüči vartabedniŋ, alγïš da bernä χïstovlu [χsdovlu], terän yüräktän söz Teŋrigä

Baχ, Biy, zabunluχuma menim da aγrïχïma dǰžanïmnïŋ menim, köpyazïχlïga töz da kendiŋä χaytar, ki ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, da men χaytarmen sizgä».

Men yïraχlanganga yarlïγa. Men yäsir bolgan-(141)ga boluš. Men χaranγulanganga yarïχ sač. Men bularganga yol körgüz. Ki tolumen yazïχ bilä da sansïz yamanlïχ bilä. Ki aχïnïna töräsizlikniŋ, tolγun kibik, tolγanïyïrmen. Nečik Bedroska, χol salgïn, čaχïrïrmen, nečik tamγačï, aruvluχnu maŋa baγïšla, yazïχlarïmnï buzgïn, nečik χaraχčïnïŋ.

Da ač maŋa ešikin tirlik yolunuŋ. Da küvür meni χanlïχ baχčasïna.

Ey, teränliχi ululuχ(142)nuŋ da eslilikniŋ, χutχar tutulgannï, ki teräninä yazïχ teŋiziniŋ tüšüpmen. Čïχar da küčäyt meni — etmä erkiŋni seniŋ, yas tutma da yïγlama kündüz u kečä.

Čovraχï tirlikniŋ da ölümsüzlüknüŋ, ičir susamïš ǰanïmnï menim, ki χurup küyiyirmen köp da χorχulu töräsizlikimdän menim.

Xïskïn tašlangan yüräkimni menim da čïχar maŋa yaš pošmanlïχka.

Xaznasï barča yaχ(143)šïlïχnïŋ, baγïšlagïn maŋa 1 pul χadar seniŋ ari urluχuŋdan da köp yaχšïlïχïŋdan, ki yaman u yaman miskinlänipmen. Kiydir da yedir meni yašlï pošmanlïχ bilä.

Yarïχ könü, χaysï ki yarïχlatïrsen barča adamlarnï, yarïχlat men χaranγulangannï yarïχ bilä, da ačkïn közün yüräkimniŋ menim, da toχtat χorχusuna da sövükünä buyruχuŋnuŋ seniŋ.

Borčlu etmägin meni, (144) Biy, sansïz da igränči saγïšïma körä menim, da turγuzmagïn meni erinčäklär bilä, ki öčäštirdilär seni. Yoχsa haybatlanganlar bilä haybatla meni, da buyruχnu saχlaganlar bilä taǰžla, da färâhlanganlar bilä sövündür.

Köptür maŋa, Biyim, evet umsanïrmen yarlïγamaχïŋa seniŋ, zera itlär dä toyunurlar ušaχlarïndan, χaysï ki tüšär stolundan biyläriniŋ kendiläriniŋ, it ündärsen me(145)ni, keliyim artïŋdan seniŋ, čoban yaχšï, izdä men bulargannï, Biyim.

Ber maŋa, Biy, yas ulu da yaš köp, χuvatlat tenimni menim, yarïχlat esimni da ǰanïmnï menim, da buz yaŋïlganïmnï menim, da ber maŋa asïχïmnï menim, da körümsüz etmägin küstüngänin yüräkimniŋ menim.

Tik, Biy, ahïŋnï da χorχuŋnu seniŋ yüräkimä menim, yarïχlat esimni menim, χuvatlat tenimni menim — tözümlük bilä turma buyruχuŋ(146)a seniŋ här sahat.

Ey, yaχšï etüči Biy da adam sövüči, χïyïnsïz da tözmäχsiz nečik χutulgaymen köplüχündän yazïχlarïmnïŋ menim? Zera tenim bilä χastamen da ǰanïm bilä χaranγu. Yarlïγa da, nečik kläsäŋ, boluš maŋa.

Öč saχlamagan da adam sövüči Biy, köp yazïχlarïm üčün menim közdän salmagïn meni, yoχsa χaytkïn maŋa da χaytar barča küsänčlikimni menim saŋa — sövmägä (147) seni (čöp-čövrä>) bar yüräkim bilä menim.

Körgüz, Biy, χorχulu kelgäniŋni seniŋ alnïna közlärimniŋ menim, titrät tenimni menim — yas tutma da yïγlamaga tïyγïsïz χorχusundan ahlï buyruχuŋnuŋ seniŋ.

Yapmagïn, Biy, šaγavatïn yaratučï sövükünüŋ seniŋ yaratkanïŋdan seniŋ, χaysï ki yazïχ bilä ölüpmen.

Arttïr, Biy, yaχšïlïχnï — χïlïnma maŋa här sahat; (148) da χapanel et yamanlïχnï yaman esimdän menim, murdar da egri bargan övränčikimdän menim, da toχtat χorχusuna da sövükünä buyruχuŋnuŋ seniŋ.

Günäši aruvluχnuŋ, K‘risdos χutχaručï, yarïχïŋa seniŋ umsanïrmen, yarïχlat da isit yüräkimni menim, küydür yamanlïχïmnï, da erit buzluχun yazïχlarïmnïŋ menim, baγïšla, Biy, ävälbahar ǰanïma menim — či(149)čäklänmä da yemiš bermägä aruvluχnuŋ yemišin.

Azad etüči K‘risdos, azad et meni (taṛn>) aγu tïnïχlï yelindän yazïχ χïšïnïŋ, χaranγulangan da buzlagan ǰanïmnï yarïχlat da isit.

Yaγdïr, Biy, yaγïšnï isi bašχïšïŋdan seniŋ ǰanïma menim da tüzünä esimniŋ menim, üfrä, Biy, bahar tatlï tïnïχlï Ari J̌anïŋnïŋ seniŋ berkäygän da χalïnlangan yüräkimä menim, da oyat kökrätip (150) yašnamaχ bilä buzlagan da χurugan esimä menim.

Ač, Biy, yapulgan ešikin yüräkimniŋ menim, da sač ičinä yarïχïn yarïχïŋnïŋ seniŋ, sürt kirin yazïχïmnïŋ, da yarasïn ǰanïmnïŋ menim oŋalt, da berkäyt meni χorχuŋ bilä seniŋ — etmägä toγruluχnu här sahat.

Čovraχlat bašïmnï menim aχtïrmaχka yašnï, yuvgïn irinin ǰanïmnïŋ menim, arït seziklikimni menim χïlïnučï(151)sïn yamanlïχlarnï, teškir pošmanlïχka isi sövükünüŋ bilä seniŋ — saχt tenim bilä turmaga buyruχuŋa seniŋ.

Sal, Biy, χoluŋnu sïngan kerapïma, χaysï ki boγulupmen teränliχinä yazïχnïŋ, χutχar χorχulu teŋiz talγasïnïŋ zorundan, tolγunlarïndan yazïχlarïmnïŋ menim, tart da tïy čüst esimni menim boš χayγusundan bu dünyâniŋ.

Ičir susamaχïn ǰanïmnïŋ menim, elpäk aχkan (152) bašχïšïŋdan seniŋ, da körümsüz etmägin (örtängänin>) küydürgänin yüräkimniŋ menim, ki χašlanïyïrmen, χovurulup yamanlïχlarïmdan menim, suvar da yuv buzulgan da sasïgan erinlärimni menim suvu bilä yarlïγamaχïŋnïŋ.

Sač, Biy, yarïχïŋnï eminlik bašχïšïŋdan yüräkimä menim, da aγrïχlï kečäni esimdän menim sürgin, da tenimä baγïšla erlär tutušunuŋ yaχšï ämälin — turma biyänčli erkiŋ(153)ä seniŋ.

Arït, Biy, sančχï yazïχïn yüräkimniŋ menim, zera ǰanïm menim yaman u yaman yaralanïyïr,

da sačkïn urluχ yaχšï yüräkimä menim — östürmägä da yemiš bermägä aruvluχnuŋ yemišin.

Sürgin, Biy, χaranγunu ǰanïmdan menim, da kiydir yarïχïn aruvluχnuŋ yarïχïŋdan seniŋ, körkäyt χorχu bilä, da χaytmaχ bilä, da yaš bilä yüräkimni menim — χorχma yarγuŋdan seniŋ da saχlama(154)ga barča buyruχuŋnu seniŋ.

Oyat meni, Biy, χorχulu terän yuχusundan yazïχnïŋ, da küčsüz tenimni menim saχtlatkïn barča χïlïnmaχka yaχšïnï, saγïšlamaga udayï ulu χorχu bilä da etmägä biyänčiŋni seniŋ här sahat.

Azad etkin meni, Biy, χuluχundan yazïχnïŋ, da χatïštïr sanïna χullarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarï ki sövdülär seni da buyruχuŋnu seniŋ saχladïlar, ber χor(155)χusun alarnïŋ yüräkimä menim, da övrät meni barmaga izinä yürümäχlariniŋ alarnïŋ.

Yeŋillätkin, Biy, keräkin tenimniŋ menim, da arttïrgïn mendä bašχïšïn Ari J̌žannïŋ, ber maŋa saray turmaχka Teŋrilik erkiŋä seniŋ, toyumsuz sövük bilä sövmä seni da körälmämägä barča suχlančïn da sövükün bu dünyâniŋ, χaysï bilä ki boldu kečmäχ da taspolmaχ ǰžanïma menim.

(156) Yarlïγa, Biy, turganga turmaχsïz yabanlïχta da χoluŋdan bunuŋ arzani et meni χatïšïlmaga burungi ari atalar bilä χuvatlï da saχt tözümlük bilä meŋärmägä atalgan bašχïšnï.

Yol körgüz maŋa, Biy, tïχïz da tar yolga, ne türlü ki körgüzdüŋ ariläriŋä seniŋ, da χuvatlat küčsüzlükümnü menim — tözümlük bilä barmaga yoluŋa seniŋ isi da χaynar yüräk bilä.

(157) Baχ, Biy, čirigän da irinlängän ǰžanïma menim, da yuvgïn Teŋrilik suvuŋ bilä, J̌žan tuzu bilä tahimlät, da yaχšï isli ari yaγïŋ bilä yaγlagïn, da tügäl saγlïχnï bergin.

Yuχart, Biy, yuχusun közlärimniŋ menim da silk türtünmäχin bašïmnïŋ menim, ki aγïrlanïp yeŋiyir tenimni menim, et meni, Biy, oyaχ da hadir här sahat, ki saχtlïχ bilä da aruvluχ bilä sürgäybiz tirlikimizni bizim.

(158) Baχ, Biy, arïnganïna χarnïmnïŋ menim, χaysï ki χuvatlanïptïr üstümä menim, här kez suχlanïyïr yemäχkä da ičmäχkä da tahimli loγmalarga, yoχesä sen, Biy, barčada χuvatlïsen, keskin suχlančïn tenimniŋ sovar küsänčlärimdän.

Da zera fikirim menim sačïlïp tutχunluχta keziyir aχïnïna bu dünyâniŋ.

Yoχesä sen, Biy, yarïχlat közün ǰžanïmnïŋ yubanmaχtan bašχa (159) da eki köŋüllüktän zeyräk [zejreag] da saχt barča türlü ǰžâhtlik bilä barmaga artïndan Teŋrilik sövüküŋnüŋ seniŋ.

Sür, Biy, barča yaman fikirni dünyâgâ tartkan saγïšïndan esimniŋ menim, kökün yaχšïlïχnïŋ tikkin bïnyat bilä yüräkimä menim, bašχïš yemišin ǰžanïma menim tanovlat.

Xolarmen, yarlïγovučï da yaχšï etüči Biy, oyaχ da färâh hadirlä meni da övrät maŋa (160) barmaga yaχšï yollarïŋa seniŋ, ki arzani bolgaymen ulu haybatïŋa seniŋ, da zera suχlančlïχï yemäχniŋ barča bilä yubandïrïp esimni menim mušχullatïyïr, hali sürgin bögövrämäχni mendän, χaysï bilä ki χaranγulandïm tïyγïsïz, da yedir meni ari χorχuŋ bilä seniŋ.

Yeber, Biy, birin serovpelarïŋdan seniŋ, ki keltirip učχunlu otnu tiy*d*irmä erinlärimä menim, da čïχargay keri töräsizlikimni me(161)nim, da yazïχïmnï menim arïtkay, da saγïšïmnï menim sürtkäy, da čebärlägäy kirimni menim, da yarïχlatkay esimni menim — meŋärmä anïŋ bilä meŋi tirlikni.

Yeber, Biy, ayaχ färâh etüči Ari J̌žanïŋdan seniŋ men zavallïga, χaysï ki susapmen saŋa χaršï, ičir da tažälät χaynar sövüküŋnü seniŋ, češ da keri sürt čövräsin [=čöpräsin?] läγï ašïnganlarïmnïŋ menim.

Yeber, Biy, yarïχïŋnï (162) seniŋ, da yarïχlat esimni da saγïšïmnï menim yarïχlï biliklikiŋ bilä seniŋ, χaranγu yazïχlarïmnï fikirimdän menim sürgin, χastalïχïn ǰžanïmnïŋ menim oŋalt, ǰžâhtlikinä da χazγančïna ǰžanïmnïŋ menim.

Yeber, Biy, eminlik frištäŋni seniŋ közät da saχlavučï boyuma menim, da ne türlü ki berdiŋ buyruχ yürümä üsnä χara da oχ yïlannïŋ da basma barča χuvatïn dušmannïŋ, da meni saχla, nečik böbä(163)kin köznüŋ, seniŋ χanatïŋnïŋ kölgäsi tibinä.

Xačan barsam, Biy, yolga, χoyma meni yalγïz, yoχsa yeber bolušluχuŋnu birgämä menim, ki saχlagay meni sïnamaχïndan dušmannïŋ kündüz u kečä, da yebermägäy boš yazïχ etmägä bularγï esimä menim, yoχesä ulu yas yaslama üsnä yazïχlarïmnïŋ da töräsizlikimniŋ menim.

Saχla meni, Biy, sözdän da χïlïnmaχtan, körüm(164)lärdän, yasïr etüči saγïšïmdan, da χorχusun yarγuŋnuŋ seniŋ tanovlat yüräkimä menim yubanmaχsïz haväsli fikir bilä ǰžâhtlanïp saχlama buyruχuŋnu seniŋ.

Yap, Biy, ešikin yazïχïmnïŋ menim da ač maŋa ešikin yarïχïŋnïŋ da toγruluχuŋnuŋ, ki χorχulu sövük bilä barmaga artïŋdan seniŋ, yaratučïmnïŋ, ki ayttïŋ: «Keliŋiz maŋa, barča emgängänlär da aγïr yüklülär, (165) da men tïndïrïyïm sizni». Da χaytïp: «Kim ki χolsa, alïr, da χaysï ki yalbarsa, tapar».

Baχ, Biy, yalaŋačlïχïna ǰžanïmnïŋ menim, χaysï ki taladï dušman, da halikä rïsvay da tolu uyat bilä turupmen alnïŋa seniŋ, šahavatlan, da

adam sövüklükünnü et, da kiydir manа kiyinišin toynuŋ, da küvür meni da färâhlatkïn ündälgän olturganlar bilä.

Kiydir manа, Biy, kiy(166)inišni burungi, χaysï ki soymačlandïm yazïχïm bilä menim, körgüz öč saχlamaχïŋnï seniŋ manа da yarïχ bilä yïltragan yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ körkäyt yalaŋačlïχïmnï menim.

Išit, Biy, čaχïrganïna baštaχnïŋ, χaysï ki uyatlï turupmen alnïŋa seniŋ, χaznasïn atalïχïŋnïŋ täläf etip, ačtan ölüp taspolïyïrmen, yemäklänmä barabar boldum toŋuz-hayvanlarga da (167) oχšadïm alarga.

Salmagïn meni, Biy, ata šaγavatïŋdan seniŋ, išanïrmen šaγavatlï sövükünä seniŋ, toγuručïmdan keri tüštüm da oγul yazïlganïmnï tandïm, meγa, Ata, kökkä da seniŋ alnïŋa, dügülmen arzani ündälmä oγul saŋa, yoχesä et meni nečik bir yalčïlarïŋdan seniŋ, Biyim, Biy, meγa saŋa yerdän kökkä dirä. Amẹn.

(168) Ögüt här adamga, surp vartabedlärniŋ aytkanï, χaysï ki tiyišlidir övränmä da esinä tutma, ki hörmätli turgay Teŋrigä da adämilärgä, bu 12 ögütnü saχlasïn

1. Budur ävälgisi, ki yalγan sözlämägäysen.

2. Ekinčisi, ki seniŋ ötmäkiŋni adamga ayamagaysen.

3. Üčünčisi, sözünŋdän, χïreriŋdän čïχarï čïχmagaysen.

4. Dörtünčisi, ki dostluχnu da sïŋarlïχnï yaχ-(169)šï da aχïllï adam bilä etkäysen.

5. Bešinči, ki seniŋ sïrïŋnï da alïp bergäniŋni aχïllï adam bilä etkin, ki seniŋ saγïšïŋ čïχarï čïχmagay.

6. Altïnčï budur: yäŋi čïχkan kišidän nemä ötünč klämä, da χaysï išni kläsäŋ etmä, ašïχma.

7. Yedinči, ki adamniŋ artïndan yaman sözlämägäysen da panbas etmägäysen, ki yaχšïlïχïŋ yamanga aylanmagay.

(168bis) 8. Sekizinči, ki här adamga külä*n*č yüz körgüzgäysen da yanaškaysen.

9. Toχuzunčï budur, ki alγïšnï da Teŋrini haybatlama kündüz u kečä kendiŋä pešä et.

10. Onunčï, kimesägä sadaγa bersäŋ, Teŋri üčün azdan-köptän, ǰomart yüräk bilä etkin ol χadar, ne χadar χuvatïŋ etär da χoluŋ yetišir, zera Teŋri χuvatïna baχar: az da köp Teŋri yanïna birdir, evet yüräkin baχar (169bis) da aŋar körä sadaγasïn yöpsünür.

11. On birinči budur, ki umsasïz bolmagaysen Teŋridän, zera Teŋri unutmas kendi χulun.

12. On ekinči budur, ki ičiŋni-čïχarïŋnï arilikta saχlagaysen yaman saγïštan, boṛnigliktän, eski dušmannïŋ felinä aldanmagaysen, ki köktägi χanlïχka arzani bolgaysen meŋi meŋilik. Amẹn.

(175) Surp Krikordan sormaχï da ǰuapï frištäniŋ

(176) Bir kün surp Krikor Lusaoričẹ yüriyir edi Sebowh taγga da kes-kenetä esindän kečirdi, ki ne bolïyïrlar adam oγlanlarïnïŋ ǰanlarï, ya χayda barïyïrlar, ya χayda tïnïyïrlar ölümdän soŋra.

Surp Krikor, Lusaoričẹ Ermenilikniŋ, 40 kün (177) oruč tuttu da 40 kečä, ne yedi, ne ičti, χoldï Teŋridän da ayttï:

— Ey Eyäm da Teŋri barčanïŋ, yeber manа frištäŋni, ki bildirgäy manа yerlärin yazïχsïzlarnïŋ da yazïχlïlarnïŋ. Ya χayda eltiyir, χačan alïyïr, ǰanïn? Ya ne türlüdür yollarï alarnïŋ alnïna? Ya nedir urušu eski dušmannïŋ türlü-türlü χaramγuluχta, kelgäni frištäŋniŋ yazïχlïnïŋ ǰanï utru da yaman ǰuvap bergäni (178) bilä: «Ketäriŋiz keri», da artarlarga aytarlar: «Kel, yaχšï da inamlï χulum, kir sövünčlükinä Eyäŋniŋ seniŋ»?

Andan soŋra yeberdi Eyämiz bizim kendiniŋ frištäsin aŋar, ki keldi da ayttï:

— Ošta, yeberdi Eyämiz meni saŋa. Hali ne χoliyïrsen?

Surp Krikor ayttï frištägä:

— Xačan alsaŋ ǰanïn yazïχlïnïŋ da yazïχsïznïŋ, χayda eltärsen?

Frištä ayttï:

— Xačan alsam artarnïŋ ǰanïn, (179) ol sahat sezär haybatïn da hörmätin kend*in*iŋ, ol türlü yazïχlï bilir χïyïnïn da χaranγusun kendiniŋ.

Surp Krikor ayttï frištägä:

— Ne türlüdir ǰan, χačan čïχsa tendän: sezikliktädir yoχsa seziksizliktä?

Ayttï frištä:

— Könüsündän sezikliktädir, da sözlövüčidir, da köriyir, nečik tendä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlüdir ǰan?

Ayttï frištä:

— Ottur (180) da yarïχ da adam sïfatlï, ne türlü ki Boγos aṛakäl tanïχlïχ beriyir: «Egär ki čïχarïgi adäm*i*likimiz buzulur esä, ičkärigi adäm*i*likimiz yäŋilir» [2 Коринфянам 4:16 но если внешний наш человек и тлеет, то внутренний со дня на день обновляется]. Yoχesä artarnïŋ ǰanï haybatlïdïr da yarïχlï, nečik günäš. Da yazïχlïnïŋ ǰanï tumandïr da χaramγulu da toludïr barča yamanlïχ bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü alïrsen yazïχlïnïŋ ǰanïn?

Ayttï frištä:

— Xačan (181) alsam yazïχlïnïŋ ǯanïn, körünürmen aŋar ot sïfatlï da χorχulu körmäχtä, da χorχulu χïlïč χoluma, da χačan körsä meni, χorχar da titrär körmäχindän, da tili baylanïr, da bašïn yašïrïr, közün da yüzün čövürür, da ǯâχt etär χačma oyarï-buyarï, a heč nemä bolmas etmä, zera här yartïn alnïna bolïrmen anïŋ, da bolmas tözmägä χorχulu χïlïčïmdan menim, da közläri ačïlïr (182) džannïŋ da tenniŋ, da körär meni χorχulu da otlu χïlïč χoluma, da körär yolun, χaysï ki alnïna, tumannï da χaramγunï, da ačar tenniŋ közlärin, da körär oγlanlarïn da χatunïn, da közlärin aγartïp [alartïp] baχïyïr üstlärinä, teprätip bašïn, da χolar, da yalbarïr, da aytïr: «Körüŋiz meni da bolušuŋïz maŋa». Da alar išitmäslär anï, zera tili baylanïptïr, da bolmas meni kimesä körmä, tek yalγïz χas(183)ta, zera otlumen da tenim yoχtur, zera anïŋ ündövüčisimen.

Ayttï surp Krikor:

— Ǯanïn sen mi alïrsen yoχsa kendi yeberir?

Ayttï frištä:

— Aγrïχ čïχarïr, da men alïrmen.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü körünür yazïχlïnïŋ ǯanï?

Ayttï frištä:

— Tumandïr da χaranγu da tolu yamanlïχlar bilä da aruvsuzluχ bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Ne aytïr ǯan tengä, χačan čïχsa tendän da seniŋ χolïŋ(184)a bolsa, zera sözlövüčidir ǯan da uslu?

Ayttï frištä:

— Yïγlarlar ǯan da ten biri birin da bolmaslar tözmä biri biri bilä yïγlamaχtan. Aytïr ǯan: «Vay maŋa, ki künlärimni boyum bilä yazïχ bilä toldurdum da χaramγulattïm meni da seni dä». Aytïr ten ǯanga: «Maŋa da vay, ki köp yazïχ bilä da yamanlïχlar bilä χïlïndïm, da heč luǯ tartmadïm, χalïrmen ašaγa, da sasïrmen, da čirirmen, da bolurmen (185) ülüš χurtlarga, da heč bolman nemä etmä buzulmaχïma da čirimäχimä menim!» Aytïr ǯan: «Vay maŋa, ki köp yazïχ bilä bayladïm men meni, da heč bilmädim da sezmädim sahatïmnï da törämni, ki yïγlagay edim yas bilä da kül bilä! Hali χayda barïyïm, bilmän, yerimniŋ belgisi maŋa aškârä dügül. Ündövüčim bu türlü χorχulu da haybatlu körünür, yoχesä χannïŋ χorχusundan da (186) körümindän ne bolsarmen?» Da turupturlar bušurγanmaχ bilä ǯan da ten, yïγlamaχ bilä da sïχtamaχ bilä biri birin da χaydesä bolmaslar övünmä. Ayttï ten ǯanga: «Bar sen köktägi χanga da yaratučïmïzga, šahat, ki bizim uruγumuzdan-kökimizdän bolgay k'ahana, da aŋgay bizni yïχöv ešikinä ya ari tum alnïna, da barïštïrgay bizim bilä K'risdosnu, zera yar(187)lïγavučïdïr da šahavatlï da salmagay bizni χolundan, zera sïfatïna oχšarbiz da anïŋ yaratkanlarïbiz». Munu aytïrlar ǯan da ten biri birinä da munuŋ [munum] bilä övünürlär.

Ayttï surp Krikor:

— Ne türlü alïrsen yazïχsïznïŋ ǯanïn?

Ayttï frištä:

— Ašaχ körünürmen aŋar ne türlü ündövüči da dost yuvuχlu hörmätläp toyga ya ündövüči χanlïχka, se(188)kin da ašaχ, da yaχšï tïnčlïχka ündämägä, meŋilik yaχšïlïχka. Da χačan körsä meni ǯan ten ičinä, färâhlanïr da sövünür, zera χayγulardan da tarlïχtan dünyâniŋ meŋilik tïnčlïχka aγïštïrïrmen [alγïštïrïrmen] anï, topraχtan yarïχlïlarga teŋ etärmen, kečövlüktän kečövsüzlükkä eltärmen, χačan alsam yazïχsïznïŋ ǯanïn, yügünürmen aŋar, nečik dostïma da yaχšï klävüčimä.

(189) Ayttï surp Krikor:

— Ne aytïr ǯan tengä?

Ayttï frištä:

— Maχtarlar biri birin ǯan da ten. Aytïr ǯan tengä: «Tenim menim, san saŋa, zera seniŋ bilä artar bolupmen, sadaγa bermäχ bilä yarlïga, oruč tutmaχ [turmaχ] bilä, alγïš bilä, χïynalmaχ bilä da barča yaχšï χïlïnmaχlar bilä». Yänä aytïr ǯan tengä: «San saŋa, ki sïŋarïm ediŋ menim. Men alγïš etär edim, da sen tügällär ediŋ yaχšï(190)lïχnï. Hali tïngïn dünyâniŋ χayγusundan da emgäkindän, da men barïyïm Töräči Teŋrigä da menim üčün da seniŋ üčün yaχšï sözlägäymen». Aytïr [Ayttï] ten ǯanga: «Bar yaχšïlïχ bilä frištälärniŋ böläkinä da meni aŋgïn Teŋri alnïna, zera seniŋ sïŋarïŋmen da seniŋ öviŋ edim». Da andan soŋra körüšürlär biri biri bilä da bolur ǯan menim χoluma, ne türlü günäš adam sïfatïna, (191) da turumen tenniŋ üstünä 1 χulač biyik, da hörmätlärmen tenni, ne türlü dostïmnï da yuvuχtagini eltkinčä kerezmanga.

Ayttï surp Krikor:

— Ölünüŋ artïndan χaysï igidir: oruč mï, alγïš mï, sadaγa mï yoχsa ari tum?

Ayttï frištä:

— Oruč saχlaganga igidir da aslam, ne ki ölügä yügünč; da sadaγa bu türlüdür, nečik bir kimesä sačkay (192) yaχšï sačov da χaytïp yïγïštïrgay aslam bilä kendiniŋ övinä, ol türlüdür sadaγa; da ari tum ol türlüdür, ne türlü ki učkay χaraχuš yoγartïn, da ǯan, ki bolgay eski dušmanniŋ χoluna, χutχarïr da Teŋriniŋ alnïna turγuzur, egär k'ahana bar köŋül bilä ari tum etsä.

Ayttï surp Krikor:

— Egär ki 1 kimesä kendiniŋ barča künlärin yamanlïχ bilä kečirgäy, da (193) χosdovanel bolmagay, da yazïχïn yïγlamagay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel bolmagay, da yazïχïn yïγlamagay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel bolgay, yazïχlarïn kendiniŋ yïγlagay, da sïχtagay, da küstüngäy utrusuna Teŋriniŋ, da tüškäy ayaχïna k'ahananïŋ, da χolgay k'ahanadan ari tumnu 3 kün ilgäri ya 1 kün pošmanlïχ bilä, yöpsünür Teŋri yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Bir adam, ki kendiniŋ barča künlärin yazïχta saχla(194)gay, da ölüm čaχïna χaytkay, da χosdovanel bolgay kendiniŋ yazïχlarïn yïγlamaχ bilä kendiniŋ da urunmaχ bilä, da χolgay ari tumnï, bolmagay ki ayagaysiz, yoχesä beriŋiz, zera yöpsünür Teŋri da körümsiz etmäs, zera Eyämizdän tanïχlandï: «Kim ki yegäy menim tenimni da ičkäy menim χanïmnï, ölümni körmäs ol, men dä tururmen anda». Zera angïnča adam oγlunuŋ soŋ tïnïχïna (195) diŋrä, aytïr Teŋri, šaγavatlïmen menim yaratkanlarïmnïŋ üsnä da sïfatïmnïŋ.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysï ulu yazïχtïr, aγïr da äväl barïr yarγuga da adam oγlun uyatlï etär Teŋriniŋ alnïna?

Ayttï frištä:

— Xaysï ki yazïχ adam oγluna kiči körünür da χosdovanel bolmas, oldïr barïndan aγïr, da ol barïr burun yarγuga, da adämini (196) uyatlï etär.

Ayttï surp Krikor:

— Xosdovanut'iunnïŋ da yašnïŋ χolununa [=χolu alnïna?] ne χadar χalïr yazïχ?

Ayttï frištä:

— Yazïχ ol χadar χalïr, nečik χïǰïnïŋ urluχïnïŋ 1 bürtükün salgaysen teŋizgä, ya ne türlü balaγuz ot alnïna, ya ne türlü ki toznï yel eltkäy, ol türlüdir barča yazïχnïŋ tarbiatï yaš tökmäχniŋ alnïna.

Ayttï surp Krikor:

— Bir yazïχnï, ki adam oγlu (197) etkäy da χosdovanel bolgay, da yänä etkäy da χosdovanel bolgay, yöpsünür K'risdos yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Ne χadar yïχïlsaŋ, tur, ne χadar yazïχlansaŋ, χosdovanel bol, zera Bedros aṛak'äl Teŋridän išitti, ki 70 kez 7 yazïχlansaŋ, bošat aŋar.

Ayttï surp Krikor:

— Bir kimesägä ki yoluχmasa babas yuvuχta ya salada, da klägäy χosdovanel bolma da (198) tum alma, da tapulmagay, ne bolsar ol adamga?

Ayttï frištä:

— Tiyišlidir ol adamga, ki taγlarga da tašlarga ačkay kendiniŋ išin küstünmäχ bilä Teŋriniŋ alnïna, yarlïγar Teŋri da körümsüz etmäs, zera anïŋ χanï bilä satun alganbiz, da χačka yügünči, da awazandan toγgan.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysïdïr ol ǰan, ki keldilär frištälär, da izdädi(199)lär mgrdut'iunnu da inamïn, da tapmadïlar, yoχesä bardï χïyïn yerinä, eriyir da opranïyïr, nečik 1 χïǰïnïŋ urluχu, yïγlar, da sïχtar, da aytïr: «Seniŋ yaratïlganlarïŋdanmen da sïfatïŋdan. Yarlïγa maŋa»?

Ayttï frištä:

— Ol ǰandïr, ki özgäniŋ tilindän χosdovanel boluptïr, da χačan ulu boldï, tandï dinin da k'ristânlikin, ol bolur χïyïn yerinä, yïγlar, da sïχtar, (200) da küstünür Teŋriniŋ utrusuna, andan soŋra kelir frištä da čïχarïr anï yerindän, da bilmäs, ki χayda eltär anï.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir oruč?

Ayttï frištä:

— Oručnï saχlagan frištälärgä teŋ bolur, sönövsüz otnï söndürür, yuχusuz χurtnï öldürür, eski dušmanniŋ aγïzïn baylar, oruč saχlaganï frištälärniŋ tasïna yetkirir.

(201) Ayttï surp Krikor:

— Nedir alγïš da yügünč?

Ayttï frištä:

— Alγïš da yügünč Teŋriniŋ yetizinä oχšar. Egär tolu aruv yüräk bilä adam alγïš etsä, toχtalgan kökni ayïrïr, učmaχnï ačar da adämilärni serovpe̦k'lärgä teŋ etär.

Ayttï surp Krikor:

— Ölünüŋ yazïχï ne türlüdür yaman?

Ayttï frištä:

— Anïŋ üčün, ki yazïχlï umsasïz öldi da χosdovanel bolmadïlar. Anïŋ (202) üčün meŋärüči boldïlar meŋi χïyïnnï, da išitkäylär anï Teŋridän, χaysï ki aytsar: «Ketiŋiz mendän, χarγïšlïlar, sönövsüz otka», zera eski dušmanniŋ erkin etüči edilär, da yarlïγamaχ ešiki yapuludïr alardan, da ačïldï tamuχ ešiki, ölüm alarnïŋ üsnä, zera alarnïŋ yaman da keräksiz hörmätlärinä körä, ki meni tapunmadïlar da pošman bolmadïlar.

Ayttï surp Krikor:

— Ne tür(203)lüdür haybatï ölümü yazïχsïznïŋ?

Ayttï frištä:

— Anïŋ üčün ki yazïχnïŋ ölümün öldürdilär dünyâda da tiri umsa bilä alïšïndïlar K'risdoska sïnamaχtan barčasïnïŋ ǰan u ten bilä da meŋilik tïnčlïχta turuptïrlar χartaymasïz da köktägi učmaχka yettilär.

Ayttï surp Krikor:

— Xačan alsaŋ yazïχsïznïŋ ǰanïn, ne türlü eltärsen kökkä?

(204) Ayttï friштä:

— Äväl eltärmen kerezmanga, da aytkaylar *«Hawadunelov hoki χayayut'ean»*, tek ol sahat enärlär yer üsnä da körüšürlär birgä ǰan ten bilä, daγïn artïχsï yügünürlär k'ahanalarga, da tirlik keltirgän surp χačka, da barča žoγovurtka, da aytkaylar: «Alγïš etiŋiz artïmïzdan, ki eminlik bilä kečirgäymen χaramγuluχlarnïŋ χolundan».

(205) Alïrmen ǰanïn toγrunuŋ, nečik günäš haybatlï, da čïχkaymen kün toγušnuŋ ešikindän kökkä.

Burungi tabaγada eski dušmannïŋ böläkläri kelir da bolmasl*ar* yuvuχlanma, zera köriyirlär ǰanïn artarnïŋ tolu yarïχ bilä da haybatlï, zera barča köz χamašïyïr, ki köriyirlär aγzïn K'risdosnuŋ alγïšïna, da baylanïyïr alarnïŋ tili. Barča sadanalar köriyirlär oŋ χo(206)luna altun yüzük, χaysï ki χosdovanut'iundïr, da uyalgaylar yüzläri, da köriyir belinä iti baylangan da nïšanïn belgili surp χačnïŋ, da eksilirlär, da öpkälärlär anïŋ χorχusïndan, barčanï bu türlü körärlär da bolmaslar yovuχlanmaga.

2-inči tabaγada tumandïr χalïn da χaranγuluχ, da heč χorχmas ne titrämäs, zera kendi yarïχï bilä čïraχ da haybatlïdïr, yarïχ (207) beriyir utrusuna da heč χorχman [=χorχmas].

3-ünči tabaγada sovuχtïr, da buzluχ, da χorχu. Ni titrär, ni χorχar.

4-ünči tabaγada ottïr χorχulu, da bolmaslar yuvuχlanmaga.

5-inči tabaγada tardïr ešiki, kirmägä kläsä kökkä, asrï keŋdir.

6-ïnčï tabaγada yarïχtïr sklep daγïn artïχsï haybatlanïr yarïχ bilä, nečik günäš.

7-inči tabaγada böläki friштä(208)lärniŋ da hreštagabedlärniŋ. Xačan körsälär, sövünürlär da färâhlanïrlar. Bu 7-inči tabaγada anï yoγarï köčüriyirlär.

8-inči tabaγada utru kelgäylär artarga saγmos bilä, da alγïš bilä, da ǰan hörmäti bilä, da körüšürlär artarnïŋ ǰanï bilä da χaytïrlar.

9-unčï tabaγada yügündüriyirlär ǰanïn olturγučuna Teŋriniŋ, tek ol sahat avaz (209) išitir artarnïŋ ǰanï Teŋriliktän, ki aytïlïr: «Kel, yaχšï da inamlï χulum, kir färâhlikinä Eyäŋniŋ seniŋ». Da berirlär aŋar ičmä ölümsüz čovraχtan, meŋi suvdan, da ölümsiz bolur artarnïŋ ǰanï. Da keltirirlär aŋar badmuǰanïn Aharoṇnïŋ 12 χašï bilä körkäytkän, yoχesä bermäslär, da aytïrlar: «Budur seniŋ tonuŋ da budur seniŋ hörmätiŋ menim ekinči kelgäninä dirä. (210) Xačan biriklätsäm seni teniŋ bilä, ol čaχta körkäytkäymen seni Teŋrilik haybatï bilä. Hali tïn seniŋ köp emgäkiŋdän da seniŋ köp χayγularïŋdan».

Andan soŋra eltip tïndïrïmen 4-ünči [=10-unčï] tabaγada, učmaχnïŋ utrusuna, ki Adäm atamïznïŋ učmaχïna yuvuχtur, da här kez haybatlangay da yarlïγangay učmaχnïŋ čičäklärindän da alγïšlar Teŋrini, nečik tendä edi, özgä ǰan(211)lar bilä färâhlanma da sövünmägä olturγučnuŋ čövräsinä friштälärniŋ böläki bilä tïnčlïχta, färâhliktä hali da här kez.

Ayttï surp Krikor:

— Xačan aridir da günäštän daγïn haybatlïdïr, nek Teŋrigä yügündürmässiz, yoχesä olturγučïna?

Ayttï friштä:

— Teŋri körümsüzdür, da yetövsüz, da yarïχtïr, yaratïlmagan, da utrusuna turuptïrlar köp közlü k'erovpęlär da 6 (212) χanatlï serovpęk'lär, da yarïχtan čubuχlular Mik'ajel da K'apriel χorχulu titrämäχ bilä Teŋriniŋ alnïna, alγïšlïyïrlar Teŋrini, da ögüp aytïyïrlar: «Ari, ari u ari Biyimiz küčlüdür, da toludur yer u kök seniŋ haybatïŋ bilä». Da Teŋrilik olturuptïr 4 sïfatlï olturγuč üsnä, zera olturuptïrlar čövräsinä Teŋriniŋ olturγučunuŋ barča böläki aṛak'ellärniŋ da marka(213)ręblärniŋ da här kez alγïšlïyïrlar Teŋrini tïyïlmagan avaz bilä.

Ayttï surp Krikor:

— Xaysïdïr Teŋriniŋ olturγuču?

Ayttï friштä:

— Boy bir da sïfat 4: adam, aslan, ögüz, χaraχuš. Da här biri kendiniŋ avazï bilä maχtïyïr Teŋrini, da alγïšlïyïrlar.

Ayttï surp Krikor:

— Teŋrilik ne türlüdür?

Ayttï friштä:

— Anda yarïχtïr da ot.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir (214) Teŋriniŋ čövräsinä?

Ayttï friштä:

— Aχ yarïχtïr, da andan adämilär alïr bašγïš usnuŋ da biliklikniŋ, pešäniŋ da tillärniŋ, da övränmäklikni, da barča türlü šnork'nu. Zera šaγavat Ari J̌annïŋ yayïlïptïr suv üsnä da andan üläšinir dünyâ üsnä.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir Teŋriniŋ tebäsi üsnä?

Ayttï friштä:

— Yarïχtïr yayïlgan yetövsüz, keŋ, nečik kök. Anïŋ üsnä (215) suv k'ristânlikniŋ, χaysï ki surp

Jovaneṣ Mgrdiç ölümsiz Teŋriniŋ tebäsi üsnä toldurdï Ortananda, da suvnïŋ üsnä turuptïr yarïχlï kümbed, da kümbetniŋ üsnä surp χač.

Ayttï surp Krikor:

— Nečä χattïr kök? Boγos aṛak‘el aytïr: 4-tür.

Ayttï friштä:

— Boγos aṛakel kördi Teŋriniŋ tebäsi üsnä yayïlgan yarïχnï da anïŋ üčün ayttï, yoχesä 2-dir kök — otlu da yarïχlï.

(216) Ayttï surp Krikor:

— Friштälärniŋ böläki yarïχlï köknüŋ üsnädir yoχsa daγïn yoγarï?

Ayttï friштä:

— 9 tabaγadïrlar yarïχlï da taŋlama biri birindän da 9 χat friштälärniŋ toχtalgan turuptïrlar alarnïŋ üsnä, da här böläk kendiniŋ avazï bilä da alγïšlïyïrlar Yaratučï Teŋrini.

Ayttï surp Krikor:

— Alγïšlarï bularnïŋ haybatlï yarïχtandïr yoχsa yoχ?

(217) Ayttï friштä:

— Yoχ ki bularnïŋ haybatïndan, yoχsa Teŋriniŋ yarïχïndandïr, zera χačan ki yarattï Teŋri burungi adamnï, kendiniŋ sürätinä oχšaš etti da 2-inči kelgäninä körkäytsär haybat bilä anïŋ erkin etkänlärni.

Ayttï surp Krikor:

— Aysa anïŋ atïdïr haybatlï meŋi meŋilik.

Xaytïp ayttï surp Krikor:

— Xačan alsaŋ yazïχlïnïŋ ǰžanïn, χayda eltiyirsen?

(218) Ayttï friштä:

— Köp χïyïn bilä eltärmen yazïχlïnïŋ ǰžanïn.

Burungi tabaγada böläki šaytanlarnïŋ utru keliyirlär da uruš etärlär, nečik sarïnčχa, anča ki meni bir yarï köčürürlär, talašïrlar, čaχïrïrlar, čatïrdarlar, taχïldarlar da küstünüp aytïyïrlar: «Xayda eltiyirsen biznim erkimizni tügällävüčini, itni, yarlïγamasnï, šaγavatsïznï, χa*l*maznï, sövüksüzni, Teŋridän χorχmasnï...

[В этом месте отсутствует один лист**]**.

(219) ...tarlïχ bilä da ulu ǰžâht bilä kečär andan.

6-ïnčï tabaγada yarïχlï čatïrdïr, körklü, yoχesä aŋar terändir da χaranγu.

7-inči tabaγada böläkläri friштälärniŋ da hreštagabedlärniŋ, yïγlarlar da sïχtarlar yazïχlïnïŋ ǰžanïn χïyïnï üčün, ki köčürsälär anïŋ bilä.

8-inči tabaγada utru kelirlär friштälär da yïraχtïn turup da čaχïrïp aytïrlar: «Xayda keltiriyirsen (220) bu itni, yarlïγamasnï, šaγavatsïznï da tolu barča yamanlïχ bilä? Xaytïr anï keri».

[9-tabaγada...] Da yügündürürmen yïraχtïn olturγučuna Teŋriniŋ, da eltärmen ölümlülär ornïna da yaman χïlïnganlar, ki yaman χalïn χaranγuluχdïr, χaysï ki Teŋridän yïraχlanïp da yatlanïptïrlar.

Ayttï surp Krikor:

— Xolarmen, išit da yarlïγa maŋa, χuluŋa. Bolur mï χutulma ol yerdän yazïχlïnïŋ ǰžanï yoχ-(221)sa mï yoχ? Ayt maŋa.

Ayttï friштä:

— Kendindän soŋra nemä jišadag χaldïrïp esä, oγul yalγïz, ki bargay yïχöv ešikinä da bergäy sadaγa yarlïγa da čaräsizgä, yalaŋačnï kiydirgäy, χaribni keltirip övündä tïndïrgay da ki yaχšï da hörmätli k‘ahana ari tum alnïna χoltχa etkäy ol yazïχlïlar üčün, bolur ol yerdän χutχarmaga da Teŋriniŋ alnïna turγuzmaga ari tumnuŋ χoltχasïndan. Egär bolmasa, ol yerdä berkinip toχ(222)tamaχ keräk yazïχlï ǰžanlar K‘risdosnuŋ ekinči kelgäninä diŋrä, ki ten ǰžan bilä birlänir da alarnï yeberir sönövsüz otka, χayda ki yïγlamaχ da tišlär bilä χarčïldamaχ.

Ayttï surp Krikor:

— Nečik bilir ya sezär ölünüŋ ǰžanï ari tumnuŋ yergäsin?

Ayttï friштä:

— Xuluχka tursa k‘ahana, aruv u könü, yaχ-(223)šï es bilä u yaš bilä da tügällägäy Teŋriniŋ χuluχun, na haybattan haybatka teškirilir, da 6 türlü yarïχ bilä yarïχlanïr, da anγïčtan anγïčka biyiklänir.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir, ki k‘ahana Awedaran sarnar ölünüŋ üstünä?

Ayttï friштä:

— Xačan ki sarnasa k‘ahana Awedaran ölülär üstünä, ol sahat ölünüŋ ǰžanï teni bilä ičär rosanï, nečik tirlikinä, da (224) ölümsüz bolïr meŋi meŋilik.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir, ki ötmäk u meṛeloç üläširlär ölülär üčün?

Ayttï friштä:

— Ötmäk u meṛeloç nšanagdïr ölünüŋ ilgäri kelmäki da χïzarmaχï da isi ötmäkniŋ yäŋirmäklikidir ǰžanniŋ tirli*k*kä, ki yäŋirilisärlär [=yäŋirilsärlär] Teŋriniŋ haybatïna.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir čökmäχ tizi bilä [=üsnä] da bošatlïχ χolmaχ yazïχlïlar üčün ya ölüsü üčün?

(225) Ayttï friштä:

— Kimsä yazïχ üčün kendiniŋ ya ölüsünüŋ čöküp bošatlïχ χolgay Teŋridän, ottan yïraχlanïr da učmaχtan zrgel bolmas, yoχsa ulu haybatka yetär.

Ayttï surp Krikor:

— Barča yazïχtan χaysïdïr yaman adam oγlunuŋ?

Ayttï frištä:

— Kim ki heč etip χosdovanut‘iunnu da yazïχïndan χaytmagay, barča yazïχtan oldïr yaman.

Ayttï surp Krikor:

— Kim ki yazïχïndan χaytmagay (226) da ölgäy, nedir anïŋ iši ya ne bolur?

Ayttï frištä:

— Alar bolmaslar körmä Xanïmïz K‘risdosnu, da bolsarlar uyatlï, da kelmisärlär anïŋkilär K‘risdosnuŋ yarγu kününä da otlu χïyïnnï yöpsünsärlär yarγu kününä.

Ayttï surp Krikor:

— Adam yazïχïn yïγlap da χaytkay, da ölgäy, da jišadagï bolmagay, da soŋra ǰâχt etip etmägäy, nedir ol ǰannïŋ iši?

Ayttï frištä:

— Jošadag(227)sïzlar bilä yazarmen anï da yazïχtan χutχarïrmen.

Ayttï surp Krikor:

— Artarlarnïŋ da yazïχlïlarnïŋ ǰanlarï ne χayγu χayγïrïrlar?

Ayttï frištä:

— Artarlar ǰanï χayγurïr da aytïr: «San edi bizgä, ki kelgäy edi K‘risdos da bolgay edi jarut‘iun, ki biz barčamïz kiygiy ediχ tenimizni da algay edik ol haybatnï, χaysï ki aγïzlanïp sïmarlaptïr K‘risdos da kendi bilä ölümsüz meŋi meŋ(228)ilik dä bolgay ediχ!» Da yazïχlï ǰanlar yïγlap da čaχïrïp aytïrlar: «San edi bizgä, ki jarut‘iun bolmagay edi da tölöv bizim χïlïnganïmïzga, ki meŋi χïyïnnï yöpsüngäybiz K‘risdosnuŋ kelgäninä!»

Ayttï surp Krikor:

— Jarut‘iun ne šaγavat bilä körünsär?

Ayttï frištä:

— Jarut‘iun bolsa, daγïn birlänmäχ yoχtur közü bilä biri birinä yaχšï baχmaχ, šaγavat, sövük, här dayïm (229) Teŋrini aŋmaχ u maχtamaχ, da biliksizlär keräk barčasï biliklilär bolup Teŋridän algaylar es u aχïl, da bitik bilmägänlär keräk bilgäylär barčasï bir til bilä alγïš yügünmäχliχ Ata Oγul Ari J̌annïŋ hörmätinä.

Ayttï surp Krikor:

— J̌anlar, ki Teŋrigä barïptïr, χayγururlar mï χalganlarnï yoχsa yoχ?

Ayttï frištä:

— Här kez közläri alardadïr, da χalganlarnï χay(230)γururlar Teŋriniŋ alnïna, da yalbarïrlar: «Teŋri, alarnï uzun künlü et, ne türlü ki alar bizni aŋarlar, ol türlü alar da dünyâda teškirilsärlär». Xalganlar ol türlü alarnï aŋgay da: «Sen alarga hadirlägäysen orun, Biy Teŋri». Da egär χalganlar aŋmasalar kendiniŋ ölülärin da χayγurmagay, ol vaχtta yalbarïrlar Teŋridän ol ǰanlar da χoltχa etärlär: «Biyim K‘risdos, čnčel (231) et da yoχ et alarnï dünyâdan da meni jišadagsïz yazgïn».

Ayttï surp Krikor:

— Baχmaχï bar mï ǰannïŋ ya jarut‘iunu?

Ayttï frištä:

— Baχmaχï šaγavat tïnčlïχ, da yäŋilänir Teŋriniŋ tïnčlïχïna.

Ayttï surp Krikor:

— Nedir sadaγa, ki bergäy kečmišlär üčün?

Ayttï frištä:

— J̌annïŋ egri yolun tüzär, da ol sanlï avaznï išitmäχtir, ki K‘risdos buyurur: «Keliŋiz, Atam(232)dan da mendän alγïšlanganlar!» Aŋar yuvuχlatïr.

Ayttï surp Krikor:

— Ol kün, ki χaytkay adam yazïχïndan, nedir?

Ayttï frištä:

— Yazïχïndan arïnïr, χïyïndan χutulur, yoχsa hörmät almas. Buyurur K‘risdos, ki: «Orun köptir Atam övinä».

Ayttï surp Krikor:

— Adam oγlu köp kez χosdovanel bolup da χaytkay, nedir ol?

Ayttï frištä:

— Ol adam yïγïptïr asrï köp χazna (233) köktä, ki ne anï küyä yer, ne oγru oγurlar, ne eksilir.

Ayttï surp Krikor:

— Ne vaχtta alïr ötünčnü adam oγlu?

Ayttï frištä:

— Egär ki yarlïγovučï esä adam, K‘risdos kelgäninä yüz künlük ötünčün, χaysï ki köktägi Erusaγemdir, ne köz körüptir, ne χulaχ išitiptir, ne köŋül adamnïŋ bolur yetmägä, χaysïn ki hadirläptir Biyimiz K‘risdos sadaγa etučilärgä da yarlïnï u čaräsizni yedürü(234)čilärgä, da kendi k‘risdânlikinä tügäl tapunganlarga.

Ayttï surp Krikor:

— Barča ariliktän u aruvluχtan χaysï yaχšïdïr?

Ayttï frištä:

— Teŋriniŋ χorχusu da adamnïŋ uyatï, dayma χosdovanel bolmaχ. Bu yaχšï χïlïnmaχ boldï adämidä — 1000 san ol adämini.

Andan soŋra alγïšladïlar Biyimiz K‘risdosnu Kapriel hrešdagabed da surp Krikor, da hrešdagabed aγïndï kökkä.

Sïmarladï hrešdaga(235)bed surp Lusaworič̣kä da aytï:

— Ey ari ata, yazgaysen bu haybatlï buyruχnu da övrätkäysen adämilärgä.

Da Teŋriniŋ buyruχu bilä yazdï surp Krikor Lusaworiç bu haybatlï keräkli išlärni, ki alγïšlïdïr Eyämiz K'risdos meŋi meŋilik, amen.

[Колофоны]

Zananbagan [= zAnabagan] k'ump ew Lazar Stepan ol″. (236-237) Zanabna [= zAnabagan]. Lazar Stepan ol″.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1270

Армянская Библия. Возможно, есть глоссы.
[Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1700

Сборник

Дата: рукопись начата приблизительно в 1610 г. и закончена в 1652 г.

Составители: жители Каменца-Подольского – писарь местного армянского суда, затем священник Агоп (1582 – 16 [26] апреля 1621) и его младший брат Аксент, сыновья авакереца (протоерея) Крикора, внуки авакереца Ованеса (стр. 99, 106, 107, 118-119, 135, 144, 155).

Бумага. 169 стр. (стр. 151, 156, 164 чистые; стр. 66 в нумерации отсутствует).

Содержание: стр. 7-169: Каменецкая хроника:

стр. 7-73 на армянском языке, за 1430-1610 гг.;

стр. 74-160 на кыпчакском языке, за 1611-1624 гг.;

стр. 161-169 на армянском языке, за 1648-1652 гг.

Публикация:

полный текст армянским письмом [Алишан 1896: 5-112; кыпчакская часть: 68-110];

кыпчакские фрагменты с английским переводом, комментарием и словарем:

стр. 107-115, 122-157 [Schütz 1968];

стр. 89-106, 115-122, 158-161 [Vásáry 1969];

наш неполный русский перевод кыпчакской части и комментарий [Османская империя 1984: 53-71, 168-171] и украинское изложение нашего перевода [Жовтень, 1985, № 4: 95-105].

Кыпчакская часть венецианской рукописи № 1700

Поскольку, к сожалению, нам не удалось приобрести копию данной венецианской рукописи, воспроизводим только стр. 89-161 по публикациям Э.Шюца и И.Вашари. Некоторое представление о содержании предшествующих страниц дает публикуемая нами ниже парижская рукопись №194.

(89) Tv 1062 [1613], nojemper 18, yïχkün. Xotin pïrkalabïnïŋ oγlun, domnanïŋ χardašïn Ložinskiyni öldürdü Xanskiy.

Tv 1062 [1613], nojemper 10. Seym bašlandï Varšovda.

(90) Tv 1062 [1614], tegdemper 27, yïχpaškün. Pan Lukaš Hrickovicni ekinči yïlga voyt ettilär, da dęr Apraham oγlu pan Isajnï yäŋi antičkän.

Tv 1063 [1614], abril 18, nögärikün. Surp Nigol yïχövünüŋ ičkärisiniŋ sklepen′esin znovu aχarttïlar hem χoran alnïna gragalt yerinä vęm taštan χoydular, χaysï ki äväl Teŋri bergäy edi.

Tv 1063 [1614], majis 16. Bašladïlar taš eškni surp Asduad͡zad͡zin yïχövü yanïna bolgan murovat etmä hem yol da yasama Uzun mahalädä 2 yandan.

(89) Года 1062 [1613], ноября 18 [28], воскресенье. Ханский убил Лозинского, сына начальника крепости Хотин, брата домны.

Года 1062 [1613], ноября 10 [20]. В Варшаве начался сейм[1].

(90) Года 1062 [1614], декабря 27 [января 6], понедельник. Пана Лукаша Грицковича сделали [=избрали] войтом на второй год, а пана Исая, сына отца Апрагама, новым присяжным.

Года 1063 [1614], апреля 18 [28], вторник. Снова побелили внутренний свод церкви святого Нигола и перед алтарем вместо грагалта поставили каменный престол, который дай бы Бог раньше.

Года 1063 [1614], мая 16 [26]. Начали строить каменные ворота у церкви пресв. Богородицы и чинить дорогу на улице Длинной с двух сторон.

[1] Речь идет о чрезвычайном сейме, состоявшемся в Варшаве 3-24 декабря 1613 г. [Chronologia: 483].

Tv̄ 1063 [1614], junis 15, χankün. Bügüngi künnü pan hetman Žolk′evskiy, voyvoda Kiyovskiy, starosta Barskiy, türk čavušu bilä vitac′a boldu χala artïna. Da bar edi χalada 4 χazaχ. Ol 4 χazaχnï kesärlär edi čavuš alnïna. (91) Xaysïlarïn ki vol′nïy ettilär. Da ol čavuš bilä 1 alpavud Otvinovskiy atlï tlïmač birgä edir.

Tv̄ 1063 [1614], sebdemper 10, surp Χačnïŋ šapatkünü. Bügüngi künnü surp Nigol yïχövünä yäŋi kümüš ganteγ asïldï pan Lukaš voytnuŋ bergän jišadagï.

Tv̄ 1063 [1614], sebdemper ayïna. Türk, tatar, olaχ, multan 1 bolup Zaporohga bardïlar, ki χazaχnï znesit etkäylär edi, evet Biy Teŋri bolušmadï kendilärinä, χaysï ki yüz χaralïχï bilä keri χayttïlar.

Tv̄ 1063 [1614], sebdemper 25, yïχpaškün. Tatar elčisi keldi Kameneckä, χaysï ki bašχïšlar bilä ketiyir edi kšonžegä pan Krakovskiygä, da birgäsinä 12 atlï tatar bar edi.

Tv̄ 1063 [1614], nojemper 4, aynakün. Nemič elčisi ketti korol′dan Türkkä. Atï Tarkovskiy.

Tv̄ 1063 [1614], nojemper 8. Yezuitalar komediya ettilär, χaysï komediya arasïna bir komediya daγïn boldu, ki az biri birin alpavudluχ öldürmädilär, evet kesištilär.

Tv̄ 1063 [1614], nojemper 15. Xotin χalasïn korol′ rozkazat etti Olaχ biyinä Tomšaga oddat etmä, nedä ki oddat ettilär.

(92) Tv̄ 1063 [1614], nojemper 30, χankün. Nigol dẹr Krikor oγlunuŋ sïŋarï Hoska, Jovaneṣ Kẹvor χïzï, kečti bu dünyâdan, χaysï ki pričinasï oγlan toγurmaχ edi, ki oγlannï toγurdu tiri, da kendi zaraz ʤanïn Teŋrigä sïmarladï. Biy Teŋri ʤanïn tïndïrgay artar da toγru ʤanlar bilä, da ekinči kelgäninä kendiniŋ ʤanï teni bilä birlätip, da umsamïzga körä bizim ölüdän turγuzgay da frištälär tasïna tasel etkäy. Amẹn, jeγiçi.

Tv̄ 1063 [1614], tegdemper 18, yïχkün. Bẹdros dẹr Krikor oγlu, dẹr Jovsepniŋ χardašï, elčiliyin ketti Olaχ biyinä Tomšaga nečik cesardan, alay že bizim korol′dan 3-či Zigmunttan.

(93) Tv̄ 1064 [1615], mard 28, nögärikün Čubuχuruškan alnïna. Yurko, Mužik tornu, Nigol Xaščinskiyniŋ oγlu, oγurluχ etip edir 1 türk kišisindän, χaysï ki lica bilä tutup da töräsin ettilär, ki asïlgay. Da χačan ki kat alïp eltkändä asma, na čïχtï χaršï 1 ermeni χïz da katnïŋ χolundan odn′at etti kendin, da čïχïp šähärdän χačtïlar. A bu boldu lentvoytluχuna pan Guryïγ Diradur oγlunuŋ. Darusu här yamanga!

Года 1063 [1614], июня 15 [25], среда. Сегодня пан гетман Жолкевский, воевода Киевский, староста Барский, провел за замком встречу с турецким чаушем. А в городе было 4 казака. Тех казаков должны были казнить перед чаушем. (91) Так их освободили. А переводчиком при том чауше был один шляхтич по имени Отвиновский.

Года 1063 [1614], сентября 10 [20], в день святого Креста. Сегодня в церкви святого Нигола повесили новый серебряный светильник, пожертвованный паном войтом Лукашом.

Года 1063 [1614], в сентябре. Турки, татары, молдаване, валахи вместе ходили на Запорожье, чтобы уничтожить казаков, но Господь Бог не помог им, так что возвратились с позором.

Года 1063 [1614], сентября 25 [октября 5], понедельник [=воскресенье]. В Каменец прибыл татарский посол, направлявшийся с подарками к пану князю [кастеляну] Краковскому, и вместе с ним было 12 конных татар.

Года 1063 [1614], ноября 4 [14], пятница. Польский посол от короля отправился в Турцию. По имени – Тарковский.

Года 1063 [1614], ноября 8 [18]. Иезуиты ставили комедию, во время которой случилась еще одна комедия: шляхтичи чуть было не поубивали друг друга, но таки порезались.

Года 1063 [1614], ноября 15 [25]. Король приказал отдать крепость Хотин господарю Молдавии Томше, и отдали.

(92) Года 1063 [1614], ноября 30 [декабря 10], среда. Госка, супруга Нигола, сына отца Крикора, дочь Ованеса Кевора, покинула этот мир, причиной чего было рождение ребенка: ребенка родила живого, но сама сразу отдала душу Богу. Да упокоит Господь Бог ее душу с душами праведников, и в час своего второго пришествия соединит ее душу с телом, и по упованию нашему воскресит из мертвых, и присоединит к сонму ангелов. Аминь, да будет так.

Года 1063 [1614], декабря 18 [28], воскресенье. Бедрос, сын отца Крикора, брат отца Овсепа, поехал послом к господарю Молдавии Томше как от цесаря, так и от нашего короля Сигизмунда III.

(93) Года 1064 [1615], марта 28 [апреля 7], вторник перед Вербным воскресеньем. Юрко, внук Мужика, сын Нигола Хащинского, обокрал одного турка, был пойман с поличным и осужден к повешению. И когда палач взял его и повел вешать, навстречу вышла одна армянская девушка, отняла его из рук палача, и они бежали из города. А произошло это в лентвойтовство пана Гурьига, сына Дирадура. Спаси и сохрани от всякого зла!

Tv 1064 [1615], abril 1, šapatkün. Surp Nigol yïχövünüŋ ulu čaŋnïŋ, budur igitlär čaŋïnïŋ, valïn yäŋidän yasattïrdïlar haybatïna Biy Teŋriniŋ.

Tv 1064 [1615], abril 20. Lukaš Hrickovič 3-či yïlga voyt taŋlandï. Teŋri χutlu da sïtaralï etkäy, amẹn.

Tv 1064 [1615], junis 30, aynakün. Xazaχlarnï kestilär, χaysïlarïnïŋ atï biriniŋ Šulha edi da birsiniŋ Ivaškovskiy edi, da asrï yarar igitlär edi. Da alayže 5 konfederatnï da birgälärinä kestilär. Xaysï ki padšah dekreti bilä kestirdi podstarosciy Kaveckiy Türk padšahïnïŋ čavušu alnïna bu 2 χazaχnï. Da 2 χazaχnï boš etti čavuš boγozlarï bilä. Zera barï 4 edi. Da soŋra ol 2 keskän χazaχlarnï kömdülär asrï körklü Nemič χabaχï čïχarï, procäsiya bilä, Božemuka yanïna, χayda ki kömüptürlär özgä χazaχlarnï — Muχa da Kalinanï.

(94) **Tatar üčün**

Tv 1064 [1615], okosdos 31. kičaynakün. Tatar χanï asrï köp adam bilä kirdi Nemič veliyätinä Okrayina bilä, da ketti čaχ Ilôvga yuvuχ, da χaytïp keldi Kamenec tibinä, Doluška yanïna qošun χoydu, da barča salalarnï, da humnalarnï, da tüzdä bičänlärni küvürdü. Evet šähärdän p′eχota, alayže özgä oχvotnïylar — nečik ermeni, alay nemič, orus — čïχïp birgälärinä, potïkacc′a boluy edilär, alayže toptan χaladan da šähärdän üstlärinä uruy edilär. Xaysï ki keldilär šähär tibinä aš zamanïna, da rušicc′a boldular yarïmkečädä, da barïp Turlunu kečtilär Xotin tibinä. Evet asrï ulu doyumluχ čïχardïlar birgälärinä.

Olaχ boyarlarï üčün

Tv 1064 [1615], sebdemper ayïna. Olaχ viliyätinä boyarlar povstat ettilär kendi biyläri üsnä Tomšanïŋ da kliyir edilär kendin öldürmägä, nedä ki Tomša posterežicc′a bolup da ol boyarlarnï zevšïstkim tiri tuttu, da čörüvlärin χïrdï, da χaysï boyarnï χazuχka urdu, χaysïn suvda boγdu, Nedä ki ol zaman anda rast keldi Asta Bẹdros dẹr Kirkor oγlu, χaysï ki elči edi cesardan da korol′dan Tomšaga, tedï anï da birgälärinä kečä bilä suvda boγdurdu.

(95) Tv 1064 [1615], hogdemper 2. Bir hayduknu χatunu bilä χazuχka urdular Xotin yoluna, χaysïlarïnda ki časut bitikläri tapïldï yanlarïna Olaχ biyindän Tomšadan.

Tv 1064 [1615], nojemper 1-inä. Kn′az Višnoveckiy da kn′az Korickiy, 2 badẓa, Yeremiy biyniŋ kiyövläri, kirdilär Olaχ ulusuna čerüv bilä, χaysï ki elttilär Olaχ biyliχinä Yeremiyniŋ oγlun Aleksandrnï, nedä ki Biy Teŋri boluškay kendilärinä.

Года 1064 [1615], апреля 1 [11], суббота. Во славу Господа Бога восстановили вал большой колокольни, то есть колокольни удальцов [молодежного братства] церкви святого Нигола.

Года 1064 [1615], апреля 20 [30]. Лукаш Грицкович избран войтом на третий год. Дай Бог счастья и удачи, аминь.

Года 1064 [1615], июня 30 [июля10], пятница. Зарезали казаков, имена которых – одного Шульга, а второго – Ивашковский, а молодцы были очень достойные. И с ними казнили 5 конфедератов. По декрету короля казнил этих 2 казаков подстароста Кавецкий в присутствии турецкого чауша. А 2 казаков чауш от казни освободил. Всего было 4. Затем этих 2 казненных казаков очень пышно, с процессией, похоронили у распятия за Польскими воротами, где раньше были похоронены другие казаки – Муха и Калина.

(94) О татарах

Года 1064 [1615], августа 31 [сентября 10], четверг. Татарский хан с великим множеством людей вторгся в Польшу через Украину, дошел до самого Львова, и, возвращаясь, подошел к Каменцу, разбил лагерь у [реки] Долужки, и сжег все села, и гумна, и сено в степи. Но из города выступила пехота и другие добровольцы – как армяне, так поляки и украинцы – и бились с ними, а из замка и из города стреляли по ним из пушек. Подойдя к городу в обеднюю пору, они снялись в полночь, ушли и у Хотина переправились через Днестр. И вывели они с собой очень большую добычу.

О молдавских боярах

Года 1064 [1615], в сентябре месяце. В Молдавии против своего господаря Томши восстали бояре и хотели его убить, но Томша проявил осторожность и схватил всех тех бояр живьем, и разбил их дружину, и одних бояр посадил на кол, а других утопил. В это время случилось быть в Яссах Бедросу, сыну отца Крикора, который был отправлен послом от цесаря и короля к Томше, так и его вместе с ними ночью утопили в реке.

(95) Года 1064 [1615], октября 2 [12]. На Хотинской дорое посадили на кол одного гайдука с женой, потому что при них обнаружили заговорщицкие (“шпионские”) письма от молдавского господаря Томши.

Года 1064 [1615], ноября 1 [11]. Князь Вишневецкий и князь Корецкий, 2 свояка, зятья господаря Иеремии [Могилы], вступили с войском в Молдавию, потому что привели на Молдавское господарство сына Иеремии Александра, да поможет им в этом Господь Бог.

Tv̄ 1064 [1615], nojemper 13. Biy Teŋriniŋ bolušluχu ašïra kn′az Višnoveckiy da kn′az Koreckiy potïkacc′a boldular Tomša biy bilä Astan 2 mil yerdä, χaysï ki 7 miŋ adam bilä Olaχ biyiniŋ čerüvün znesit ettilär, alay ki Tomša biy kendi küč bilä χačtï, da taborunda bolgan barï ayaχ tibinä ketti, alay ki az nemä χutuldu tiri, χaysï ki 15 miŋ adamï bar edi biyniŋ olaχ bilä tatar. Da anda ž barï harmatasïn aldïlar Olaχ biyiniŋ. Da barïp Asta χoydular biyliχkä Aleksandrnï, Yeremiy oγlun. A ol Tomša biy χačtï Brayil χalasïna da soŋra ketti Multanga Multan biyinä. Nedä ki soŋra tez kšonže Korickiy barïp [edi] artïndan čaχ Multanga, Buzov šähärinä.

(96) **Olaχ biyläriniŋ χačkanlarï üčün**

Da anda rastladï, ki 2 biy — 1-i olaχ Tomša da 1-i multan Radul atlï, olturup da aš yey edilär bir yerdä Bïzov manastïrïnda. Evet bir kiši posterežit etip Koreckiyni čörüv bilä, χaysï ki 60 miŋ adam bilä barïy edi, da tezindän χabär etti biylärgä, nedä közläri bilä kördülär bizim čörüvnü. Da zaraz atlarga atlanïp χačtïlar nečik Tomša, alay Radul biy, da zevšïstkim salïp stollarïn da kümüš rostrïχalarïn, nedä ki bizimkiläri kelip dostat ettilär ol yaχšïlïχnï. A daγïn artlarïndan χuvalamadïlar ol biylärni, zera atlarï asrï bek yorγun edi bizim čörüvnüŋ, anïŋ üčün ki bir kečädä Tekučtan Bïzovga tüštülär, χaysï ki 12 mildir. Evet soŋra yänä χaytïp keldilär Tekučka. Nedä ki bir haftadan soŋra 1 kečäni 5 miŋ tatar urdu üstlärinä, χaysï ki Koreckiy χaršï turup da tatarnï pohromit etti, alay ki köp tatar tüštü anda.

Türklärni tövmäχ üčün

Do tego ol zamanda Vaslovda yatïp edi bizim čerüv, tek 400 adam, χaysïnïŋ ki bašlïχlarï Yiriy Potockiy edi. Anda ž türk Maǯžar pašanïŋ oγlu hem tatar da olaχ bilä bir bolup da šähärin 3 yanïndan urdular üstlärinä taŋga maŋ, (97) da χapïndïrdïlar šähärni, da ulu avaz čïχarïp kirdilär šähärgä. A bizimkiläri esä pogotoviu turup edilär saχt nečik potrebaga, nedä ki bolušluχu bilä Biy Teŋriniŋ šähärdän kendilärin dušmannï χuvdular, alay ki här biri här yarï χačïp da χar ičinä χalïy edilär, da bizimkiläri yerišip artlarïndan χïrïy edilär kendilärin, alay ki χïrïldï artïχ-eksik ne ki 2 miŋ adam. A barï čörüvü dinsiznïŋ 6 miŋ adam edi. Do tego tiri türk, tatar köp tutuldu. A paša oγlu yaralï χačtï küč bilä.

Tv̄ 1064 [1615], tegdem″ 7, kičaynakün. Yäŋi aχpaš keldi Kameneckä nemič tayfasïna, χaysïnïŋ atï pan Jadam Novodvorskiy, opat Prem′eckiy ündäliyir.

Года 1064 [1615], ноября 13 [23][1]. С помощью Господа Бога князь Вишневецкий и князь Корецкий сразились с господарем Томшей в двух милях от Ясс, где с 7 тысячами людей разбили дружину молдавского господаря, так что господарь Томша с трудом бежал, и все бывшие в его лагере погибли, и мало кто спасся живым, а было там у господаря 15 тысяч молдаван и татар. Захватили также все пушки молдавского господаря. И вступив в Яссы, посадили на господарство Александра, сына Иеремии. А господарь Томша бежал в замок Браила и затем ушел в Валахию, к господарю Валахии. А князь Корецкий тут же бросился в погоню и преследовал его до самой Валахии, до города Бузэу.

(96) О бегстве “молдавских” господарей

И случилось так, что 2 господаря – один молдавский, Томша, и второй валашский, Радул – сидели и пировали вместе в Бузэуском монастыре. И один человек заметил Корецкого с войском, который шел с 60 тысячами человек, и быстро сообщил господарям, что своими глазами видели наше войско. И сразу господарь Томша и господарь Радул вскочили на коней и удрали, бросив столы и серебряную посуду, так что наши захватили это добро. Но больше тех господарей не преследовали, так как кони нашей дружины очень устали, пройдя за одну ночь от Текуча до Бузэу, а это 12 миль. А после снова вернулись в Текуч. Неделю же спустя ночью 5 тысяч татар напали на них, но Корецкий дал отпор и разгромил татар, так что многие татары там погибли.

О разгроме турок

В то время в Васлуе стоял наш отряд, всего 400 человек, во главе которых был Ирий Потоцкий. Тогда турки сына Маджар-паши, объединившись с татарами и молдаванами, перед рассветом напали на город с 3 сторон, (97) подожгли город и с громкими криками ворвались в город. Но наши бдительно стояли наготове, как подобает, и с помощью Господа Бога выгнали врагов из города, так что они, убегая врассыпную, увязали в снегу, а наши их догоняли и разили, и в итоге было уничтожено около 2 тысяч человек. А всего в войске неверных было 6 тысяч человек. Кроме того, много турок и татар захватили живыми. А сын паши был ранен и с трудом бежал.

Года 1064 [1615], декабря 7 [17], четверг. В Каменец прибыл новый епископ польской общины, полное имя которого – господин Адам Новодворский, аббат Премышльский.

[1] По другим источникам – 22 ноября 1615 г. [Chronologia: 467].

Tv̄ 1064 [1615], tegdem″ 9, surp Nigol šapatkünü. Stanislav Lanckorinskiy, voyvoda Podol′skiy, na voyvuctvo keldi Kameneckä asrï ulu halχ bilä, χaysïnïŋ ki bar edir 1200 adam artïχ-eksik husar bilä, hem χazaχ, hem p′eχota, da boldu Kamenectä 3 kün.

(98) **Kamenecniŋ küvgäni üčün**

Tv̄ 1065 [1616], junis 27, künü kičaynakün. Boldu srogiy karan′esi Biy Teŋriniŋ bizim Kamenec šähäriniŋ üstünä. A bu ot bilä, χaysï ki yarïm šähär yanïp küvdü, χaysï ki 17 sahatta χapïndï da 20 sahatka anča olturuštu. Nedä ki χapïnmaχnïŋ pričinasïn kimesä bolmadï bilmä, ani tïž bilmädilär, ki χaysï övdän äväl χapïndï, zera 3 öv ortasïna ot köründü: bir pan Miχnonuŋ, 2-či — Xïymätniŋ, 3-či — Gögčäniŋ,— bu övlär ortasïndan čïχtï. Da bilmädiχ, ki kimesä samoχconc mï χapïndïrdï, yoχesä mï övlärdän χapïndï, yoχesä mï köktän ot tüštü. Zera bu kündän äväl 1 hafta ilgäri, kičaynakün, alayže pan Miχnonuŋ övünüŋ üstü χapïnïp edi, χaysï ki heč n′epodobnïy iš edir, zera asrï biyik yerdä χapïnïp edi da ni bir komen dä albo ot yeri yoχ edir ol yergä yuvuχ. Evet tez posterežit etip söndürdülär ol zapalnï. A bu haftasïna bolgan zapalnï bolalmadïlar bir türlü porada bermä, da ni boronit etmä, zera ögütü kelip edi Teŋriniŋ. Alay ki tutup Miχno yeres*poχan* övündän yandï čaχ Nemič χabaχlarïna deg (99) — nečik orus yïχövläri, alay nemič yïχövläri, čaŋlarï bilä, da yïχövdä bolgan ajoslar da özgä arï-beriläri barï yïχövlärniŋ. Alayže rïnklar ratušlarï bilä zevšïstkim yandï. Evet Teŋri bizim ermeni yïχövlärin saχladï kendi ari šaγavatï bilä da daγïn Ašaγasïn Ermeni mahaläsin, ki zararsïz boldu. Zera alayže bunuŋ alnïna Teŋri navidit etip edi ot bilä, χaysï ki tv̄ 1011-inä [1562] edir, nedä ki ol zamanda köp zarar bolup edi nečik nemičlärgä, alay ermenigä, orusluχka, alayže barï šähärgä, yïχövlärimizgä, nečik bizim, alay özgäläriniŋ. A bu boluyur bizim yaman artïχsï köp yazïχlarïmïz üčün, ki Teŋri bizni türlü-türlü ögütlüyür da sïnïyïr adam oγlanlarïn, evet ögütläp, znovu zmilovacc′a bolup, yarlïγïyïr nečik yarlïγovučï Biy da klämäs adamlarniŋ yazïχ bilä tas bolganïn. Yovšem kendinä χaytkanïn kliyir da heč tä yüzün čövürmäs alardan, kimlär ki anïŋ Teŋrilikinä dayma umsanïyïrlar, da aŋar bar yüräktän da toγru umsa bilä išanïp, ǰanlarï da tenläri bilä sïmarlanïyïrlar, nedä ki p‘aṛk‘ u haybat anïŋ kečövsüz Teŋrilik padšahlïχïna hali da här kez meŋi meŋilik. Amẹn.

[Колофон]

Men, yazïχlï Aksẹnt, dẹr Krikor avak‘ẹręç oγlu, sïmarlanïyïrmen seniŋ kečövsüz ari padšahlïχïna.

Года 1064 [1615], декабря 9 [19], суббота на святого Николая. Станислав Ланцкоронский, воевода Подольский, прибыл в Каменец на воеводство с очень большой свитой, всего около 1200 человек вместе с гусарами, и казаками, и пехотой, и пробыли в Каменце 3 дня.

(98) О пожаре в Каменце

Года 1065 [1616], июня 27 [июля 7], в четверг. Суровое наказание Господа Бога постигло наш город Каменец. И наказаны мы огнем, от которого сгорело полгорода: как началось в 17 часов и улеглось только к 20 часам. И никто не смог узнать причины возникновения пожара, ни также того, от какого дома загорелось, так как огонь возник среди трех домов: первый – пана Михно, второй – Хыймета, третий – Гогче, – возникло между этими домами. И мы не узнали также, поджег ли кто умышленно, или загорелось от домов, или же огонь упал с неба. Хотя за неделю до этого, в четверг, тоже загорелась было крыша дома пана Михно, что вообще трудно себе представить, так как пламенем было охвачено большое пространство, но вокруг не было близко ни трубы, ни другого источника огня. Но тогда пожар заметили сразу и погасили. А с пожаром на этой неделе никак не могли сладить, ни спастись от него, ибо это была Божья кара. Начавшись от дома старосты Михно, сгорело все до самых Польских ворот (99) – как украинские церкви, так и польские костелы, с колокольнями, и образами, которые были в церквях, и всем церковным имуществом. Сгорели также рынки с ратушами. Но Бог по своей милости сохранил наши армянские церкви и Нижнюю Армянскую улицу, где обошлось без ущерба. Но и перед этим Бог назидал огнем, как было в 1011 [1562] году, когда большой ущерб понесли как поляки, так и армяне, и украинцы, а равно весь город, и все наши соборы, как наши, так и другие. А это по причине множества наших скверных грехов, из-за которых Бог так или иначе нас наставляет и испытывает сынов человеческих, но, наказывая, вновь проявляет милосердие и прощает как Господь милостивый, не желая, чтобы люди поглибли в грехе. Но напротив, хочет, чтобы к нему возвратились, и не отвращает лица от тех, которые всегда уповают на него как на Бога и, полагаясь на него всем сердцем и с истинной надеждой, поручают ему свои души и тела, за что слава и хвала его непреходящему царству Божьему ныне и присно и во веки веков. Аминь.

[Колофон]

Я, грешный Аксент, сын авакереца отца Крикора, поручаю себя Твоему святому царствию.

(100) Koreckiyniŋ oγrašï üčün Olaχta

Tv̄ 1065 [1616], julis 24, χankün. Kšonže Koreckiy, χaysï ki Olaχ ulusun osist etip da očekovat etiyir edi türktän sanʤaχ, nedä ki türk na slovy tutup kšonženi, da yeberdi sanʤaχ yerinä čörüvün. A bu čerüv bilä 2 paša keldi: 1 Skender paša, birsi Maʤar oγlu paša. Alayže tatar da keldi. Do tego Multan biyi Radul atlï kendi eli bilä keldi hem olaχ ta. Xaysï čerüv barï-yoχu türk, tatar, olaχ, multan heseb bilä 40 000 adam edi. Nedä ki julisniŋ 20, šapatkün, keldi dušman As tibina da köründülär bizimkilärinä. Anda ž bizim čerüvdän vïyiždʒat ettilär na herc birgälärinä. Xaysï ki Yiriy Potockiy, oγlu pan Yakub Potockiyniŋ, kaštäl′an Kameneckiyniŋ, bolup kendi lâtasïnda igit, 26 yašïnda, tedï kläp rïcerstvo pokazat etmä, da čïχtï dušmanga χaršï na herc, χaysï ki ol herctä 2 tatar igitin öldürdü. Evet soŋra kendiniŋ atï tibinä bolgan potknuc′a bolup yïχïldï. Anïŋ üsnä kelip birisi da kendin yatkanïn oχ bilä arχasïna oχladï. Nedä ki oχlaganïn barïp obozga keltirdilär, da boldu 1 kün tiri da soŋra öldü.

(101) Anda ž kšonže Koreckiy, körüp dušmannï, ki asrï ulu χuvat keliyir da köplüχ, na keräk Astan odstupit etkäy edi čerüvü bilä obronon renkon. Nedä ki kelip Botušanga yuvuχ da turup boronic′a boluy edi. Evet 5 kündän soŋra artïχ därman bolmadï χaršï tüšmä dušmanga, zera asrï köp edi dušman hem Sočov χalasïndan toplar keltirip da tövüy edilär bizimkilärin. Do tego bizim čörüv asrï az edi, ančaχ 4 miŋ adam bar edi. Preto keräk rozïrvat etkäylär edi obozlarïn da salïp χačkaylar edi. Nedä ki dušman ol zaman χuvatlandï, da oboznu dostat etti, da kimin kesti, kimin tiri tuttu, a kimi χačtï. A m′anovic′e Tiškovic pulkovnik čïχtï tiri, alayže Yakub Potockiy, da birgälärinä özgäläri dä χutuldu — 1 miŋ adam artïχ-eksik. A kšonže Koreckiyni tiri tuttular, alayže Aleksandr Olaχ biyin χardašï bilä da anasï bilä, da kšonže Koreckiyniŋ χatunun da. Da bu türlü zvïčenstvo etti dinsiz, da χayttï Aska, da anda χoydu biyliχkä Radulnu, Multan biyin. A ol oγrašta bizim čörüvdä bar edi olaχ boyarlarï — nečik Byčko, alay Nikorica da özgäläri, evet oγraš zamanda čïχïp obozdan da χačtïlar da zradit ettilär. Soŋra Skender paša yeberdi Stïmbolga nečik Koreckiyni, alayže hospodarnï Aleksandrnï (102) χardašï bilä da domna anasï bilä, χaysï ki domnanï Stïmbolda tas etmä kliyir edilär, evet türk boldu nečik kendi, alay 2 oγlu. A Koreckiyni vežaga saldïlar. A bu domna bunuŋ soŋra tez öldü. Da 1 oγlu türk etkändä öldü, da birisi, χaysï ki hospodar edi, tedï türk padšahï pokoyovïy etti kendin yanïna.

(100) О сражении Корецкого в Молдавии

Года 1065 [1616], июля 24 [августа 3], среда. Князь Корецкий занял Молдавию и ожидал, что турки дадут ему санджак, но турки, пообещав ему санджак на словах, вместо санджака послали войско. А с этим войском прибыли 2 паши: один – Искендер-паша, а второй – Маджар-оглу-паша. Пришли и татары. Также пришел господарь Валахии по имени Радул со своей конницей, а также молдаване. Все это войско – турки, татары, молдаване, валахи– насчитывало 40 000 человек. 20 [30] июля, в субботу, враги подошли к Яссам и стали на виду у наших. Тут же некоторые из нашего войска стали выезжать на поединок с ними. Тогда и Ирий Потоцкий, сын пана Якуба Потоцкого, кастеляна Каменецкого, молодой годами, 26 лет, стремясь показать рыцарство, выехал на поединок с врагами и в схватке убил двух татарских джигитов. Но затем конь под ним споткнулся и упал. В этот момент один из них подоспел и поразил его стрелой в спину. Простреленного, его привезли в лагерь, и, прожив 1 день, он умер.

(101) Тогда князь Корецкий, видя, что враг пришел в великом числе и с большими силами, вынужден был, обороняясь, отступить от Ясс. Подойдя к Ботошани, стали и заняли оборону. Но через 5 дней сил противостоять врагу не осталось, ибо противник был многочислен и по нашим стреляли из пушек, привезенных из Сучавы. К тому же, наше войско было слишком мало, всего 4 тысячи человек. Поэтому пришлось разорвать оборону и, оставив лагерь, бежать. Тем временем враг собрался с силами и захватил лагерь, и кого зарубили, кого схватили живым, а кто бежал. В частности, вышел живым полковник Тышкевич, также Якуб Потоцкий, и с ними спаслись также другие – около 1 тысячи человек. А князя Корецкого схватили живым, также молдавского господаря Александра с братом и с матерью и жену князя Корецкого. Одержав такую победу, неверные вернулись в Яссы и там посадили на господарство Радула, господаря Валахии. И в этой битве в нашем войске были такие молдавские бояре, как Бычко, Никорица и другие, но во время боя они изменили и бежали из лагеря. После Искендер-паша отослал в Стамбул и Корецкого, и господаря Александра (102) с братом и с домной-матерью, которую в Стамбуле хотели казнить, но и она, и оба ее сына “отуречились”. А Корецкого посадили в башню. Но эта домна вскоре умерла. И 1 ее сын во время “отуречения” умер, а второго, который был господарем, турецкий султан оставил при себе камердинером.

Koreckiyniŋ χačkanï üčün Stïmboldan

Evet kšonže Koreckiy ulu venzenliχtä edi — nečik temirlär bilä, alay közätlär bilä, alayže uzaχlar bilä. Xaysï ki Biy Teŋri kendin χutχardï tez zamanda, ki ol anïŋki χuvatlï da n′epodobnïy yerdän χačtï. A birgäsinä 1 frang kapitanï hem 1 urum χalatalï χačtï. Navet vežadan χačïp, da Xalatada 40 kün boldu da soŋra teŋiz bilä Frangistanga čïχtï. Evet χačan tuyuldu χačkanï Koreckiyniŋ, tedï zaraz 20 000 adam izdöv čïχtï nečik teŋizgä, alay χuruda. Xaysï ki tapalmadïlar kendin, zera Xalatada 40 kün boldu. Da köp adamnï tas ettilär ol zaman, ilχ storožlarnï, ki közätiy edilär ol vežanï. Zera hanïz heč 1 yasïr χačkanï yoχ edi Stïmboldan da ol vežadan.

Tv̄ 1066 [1617]. Türk padšahï sultan Ahmäd öldü, da yerinä boldu toγma χardašï sultan Mustafa.

(103) Tv̄ 1066 [1617], junvar 20. Štefan Potockiy čïχïp keldi yasïrlïχtan, χaysï ki Stïmbolda yasïr edi nečä yïl, da anda ž kendin vïkupit ettilär pašalardan.

Tv̄ 1066 [1617], mardnïŋ 20, kičaynakün. Guryeγ Jovaneṣ Salgan oγlun nemič raycalarï tutup da potvar ettilär üsnä, aytïp ki šähärni küvdürüyür, da χïyïnga berdilär kendin, χaysï χïyïnda bir nemä priznacc′a bolmadï, nedä ki soŋra vol′nïy boldu.

Tv̄ 1067 [1618]. Seym boldu Ulu oručta, χaysï ki ol seymdä berildi hetmanstvo hem kanclerstvo Žolkevskiygä, χaysï äväl pol′nïy hetman edir. Do tego ol že seymdä berildi pol′nïy hetmanstvo Kon′ecpolskiygä da voyvudstvo Podol′skiy Tomaš Zamoyskiygä, kancler oγluna.

Tv̄ 1067 [1618], mard 22, yïχkün. Ulu oručta, Lusaorič künü deṛ Zakariya deṛ Hanus oγlu ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarlap kečti bu dünyâdan.

Tv̄ 1067 [1618], abril 25, šapatkün. Bayramdan soŋra deṛ Xačadur avak‘eṛeç deṛ Aksent oγlu ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarlap kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä.

Tv̄ 1067 [1618]. Türk padšahïn sultan Mustafanï saldïlar padšahlïχïndan, prïčïna aytïp, ki šašχïndïr, da χoydular yerinä sultan Ahmädniŋ oγlun sultan Osmannï, χaysï ki 14 yašïna edir.

(104) Tv̄ 1067 [1618]. Vartavar oručuna, kičaynakün. Obranïy boldu avakereçliχkä deṛ Krikor deṛ Jovaneṣ avak‘eṛeç oγlu.

Tv̄ 1067 [1618]. Vartavar oručuna kirdi tatar Pokut′aga, 20 000 adam, χaysïna ki bardï χaršï hetman Konecpolskiy 2000 adam bilä ar-

О побеге Корецкого из Стамбула

Князь Корецкий находился в очень строгом заточении – с кандалами, под стражей и замками. Однако Господь Бог его вскоре спас, и он бежал из столь мощного и бесподобного места. А с ним вместе 1 капитан-итальянец и 1 грек из Галаты. Бежав из башни, он 40 дней пробыл в Галате и затем морем уплыл в Италию. Когда же стало известно о побеге Корецкого, сразу на его поиски как на море, так и на суше отправились 20 000 человек, но найти не смогли, так как он находился 40 дней в Галате. И тогда были казнены многие, прежде всего стражники, которые стерегли ту башню. Ибо еще не было случая, чтобы хоть один пленник бежал из Стамбула и из той башни.

Года 1066 [1617, ноября 21]. Умер турецкий монарх султан Ахмед, и его место занял его родной брат Мустафа.

(103) Года 1066 [1617], января 20 [30]. Вернулся из плена Стефан Потоцкий, который несколько лет [4 года] находился в плену в Стамбуле и которого там же выкупили у пашей.

Года 1066 [1617], марта 20 [30], четверг. Члены польского магистрата схватили Гурьега, сына Ованеса Салгана, и возвели на него ложное обвинение, утверждая, что это он поджег город, и подвергли пыткам, но под пытками он ни в чем не признался, и тогда был освобожден.

Года 1067 [1618, с 13 февраля до марта]. В Великий пост состоялся сейм, на котором [великим коронным] гетманом и [коронным] канцлером назначен Жолкевский, который прежде был гетманом польным. На том же сейме польным гетманом назначен Конецпольский, а Томаш Замойский, сын канцлера, – воеводой Подольским.

Года 1067 [1618], марта 22 [апреля 1], воскресенье. В Великий пост, в день [Григория] Просветителя, отец Закария, сын отца Гануса, поручив свою душу Господу Богу, ушел из этого мира.

Года 1067 [1618], апреля 25 [мая 5], суббота. После Пасхи отец Хачадур, авакерец (протоиерей), сын отца Аксента, поручив свою душу Господу Богу, ушел из этого бренного мира в вечность.

Года 1067 [1618, февраля 26]. Турецкого султана Мустафу свергли с престола, обвинив в слабоумии, и вместо него посадили султана Османа, сына султана Ахмеда, которому было 14 лет.

(104) Года 1067 [1618, июля 30 / августа 9]. В Преображенский пост, в четверг. Авакерецом (протоиереем) избран отец Крикор, сын авакереца отца Ованеса.

Года 1067 [1618]. В Преображенский пост татары вторглись на Покутье, 20 000, против которых

tïχ-eksik da potïkacc′a boldu, evet nemä skurat etälmädi.

Tv 1067 [1618], okosdos ayïna. Keldi kancler korunïy Žolkevskiy obozu bilä Orinaga, da turdular anda ulu tabor bilä, χaysï ki pol′nïy hetman da Konecpolskiy anda edir hem kšonželär, alayže voyvoda Podol′skiy Tomas Zamoyskiy, da starosta Sendomirskiy, da özgä biylär.

Tatar üčün

Tv 1067 [1618], sebd″ 18, aynakün. Keldi dinsiz tatar, da kečti Kamenec yanï bilä, da prav′e toγru bardï Orinaga, taborga, da urdu tabor üsnä, evet nemä etälmädi taborga, zera tabordan da kimsä urušmadï birgälärinä, tïl′ko Tomas Zamoyskiy, voyvoda Podol′skiy, potïkacc′a boldu birgälärinä (105) da köp el buzdu dinsiz tatarlarnïŋ. Soŋra keč bastï kendilärin. Anda ž tatar zaraz rušicc′a bolup ketti. Evet salalarda da tüzdä köp elni χïlïčtan kečirdi, nedä ki šähärgä yuvuχ 2 bizim ermenini kestilär: bir Χačko oγlun, bir daγïn Murad, Mitko kiyövün, χaysïlarïn keltirdilär šähärgä.

Tv 1068 [1619], junvar 6-sïna. Asrï ulu suv keldi šähär čövräsinä, ki övlärni yaptï, da artïχ ne ki 15 ḏžan boγuldu, šähär ičinä yalγïz tek bolgan.

Tv 1068 [1619], pedrvar 14, yïχkün. Hoska Sefer χïzï, Jakub Šïblist χatunu, ḏžanïn Teŋrigä sïmarladï.

Tv 1068 [1619], pedrvar 24. Voyt taŋlandï Ivaško Čornuš da antičkän Kirkor Χaraχaš oγlu. Teŋri χutlu etkäy.

Tv 1068 [1619], pedrvar 24, χankün. Dẹr Łukas baron dẹr nïviragï Erusaγẹmniŋ, odprav′onïy bolup Ilôvdan, da keldi Kameneckä žoγovk‘ etmä.

Tv 1068 [1619], pedrvar 27, šapatkün. Pan Guryïγ oγlu pan Jan ḏžanïn Teŋrigä sïmarladï.

(106) **Ulu suv üčün**

Tv 1068 [1619], mard 21-inä. Bizim Čubuχuruškan künü da nemičniŋ Bayramï künü asrï ulu suv keldi šähär čövräsinä, alay ki χala zvodunuŋ tibiniŋ taγnï tešti, da aχtardï taγnï, da alïp 2 tiyirmänni χala tibinä bolgan zevšïstkim ketti, alay ki yerläri dä belgiliχ bolmadï. Da asrï köp zarar etti. Alayže Orus χabaχïna köprünü dä alïp ketti da stohlarnï bütünlä alïp ketti, da köp adam boγuldu.

Tv 1068 [1619], abril 5. Nor giragi künü Olaχ ulusuna yäŋi biy keldi Stïmboldan, atï Kasper Graciyandïr, evet kendi vrangdïr.

Tv 1068 [1619], abril 15, yïχkün. Semeyon Olaχ biyiniŋ domnasï kelip Kameneckä 2 oγlu bilä da ketti Multanga, zera 3-či oγlu Gavrilaško Multanda olturup edi biyliχkä. Da anasï 3 oγlu bilä bo-

выступил гетман Конецпольский с 2000 человек, вступил в бой, но ничего не добился.

Года 1067 [1618], в августе. Прибыл канцлер Жолкевский с обозом к Орине (Оринину), и стали там большим лагерем, где были также гетман польный Конецпольский, и воевода Подольский Томаш Замойский, и староста Сандомирский, и другие князья.

О татарах

Года 1068 [1619], сентября 18 [28], пятница. Пришли неверные татары, миновали Каменец, и направились к Орине, к лагерю, и напали на лагерь, но ничего сделать лагерю не смогли, так как никто из лагеря не стал с ними сражаться, только Томаш Замойский, воевода Подольский, дрался с ними (105) и поразил много народу из неверных татар. Потом их застала ночь. И татары сразу же снялись и ушли. Но в селах и в полях многих людей порубили, и даже близко от города зарубили двух наших армян: один – сын Хачко, а второй – Мурад, сын Митко, которых привезли в город.

Года 1068 [1619], января 6 [16]. Вокруг города прошел очень сильный паводок, затопило дома, и более 15 душ утонуло, только бывших в городе.

Года 1068 [1619], февраля 14 [24], воскресенье. Госка, дочь Сефера, жена Якуба Шиблиста, отдала душу Богу.

Года 1068 [1619], февраля 24 [марта 6]. Войтом избран Ивашко Чорнуш, а присяжным Киркор, сын Харахаша. Дай Бог счастья.

Года 1068 [1619], февраля 24 [марта 6], среда. Отец Лукас, барон отец легат из Иерусалима, отправленный из Львова, прибыл в Каменец для проведения схода.

Года 1068 [1619], февраля 27 [марта 9], суббота. Пан Ян, сын пана Гурьига, отдал душу Богу.

(106) **О паводке**

Года 1068 [1619], марта 21 [31]. На наше Вербное воскресенье и польскую Пасху вокруг города прошел сильный паводок, так что промыло гору под замковым подъемным мостом, перевернуло гору, и снесло 2 мельницы, бывшие под замком, что даже и места их не узнать. И был нанесен огромный ущерб. Также снесло мост у Русских ворот и все стога, и утонуло много людей.

Года 1068 [1619], апреля 5 [15]. На Проводы в Молдавию из Стамбула прибыл новый господарь по имени Каспер Грациани, сам однако итальянец.

Года 1068 [1619], апреля 15 [25], воскресенье. Домна господаря Молдавии Симеона с 2 сыновьями прибыла в Каменец и уехала в Валахию, так как ее 3-й сын Габриэль сел в Валахии господарем. Мать

luy edi 12 yïldan beri Žolkvada hetman yanïna. Da bu domnanï uzatïy edi Multanga elči Koχanskiy, nedä ki men dä, Aksent dęr Krikor oγlu, elči yanïna edim da köp tamaša kördüm, anda bolup.

Tv̄ 1068 [1619], hogdemper ayïna. Keldi Ötäyaχadan bir babas, atï dęr Stepanos, χaysï kendi babaslïχïn salïp da garkïn, da övländi Kamenectä, zera tul edi. A bu dästuru bilä k'ahanalïχnïŋ da ereçpoχanlar bilä barča aγalarnïŋ boldu.

(107) Tv̄ 1069 [1620], junvar 1, aynakün. Türk padšahïndan čavušlar kelip kettilär Kamenectän Varšovga. Alayže tatar χanïndan da ulu elčilär, χaysï elčilärniŋ atï biriniŋ Dž̲an-Anton, birsiniŋ Mïntïχ edi, da seksän adam birgälärinä bar edir. Da bu čavušlarga meni, Aksentni, dęr Krikor oγlun, prïdat ettilär χaladan prïstavlïχka da tlïmačlïχka, ki korol′ga provadit etmä kensilärin. Nedä ki kelip Varšovga nečik čavušlar, alay že tatar elčiläri dä korol′ga elčiliχlärin oddat ettilär. Xaysï ki ol čavušlarnï tez da ašïra igi odpravit etip yolga χoydular. A tatar elčilärin odpravit etmiyin, da odeslat elttilär kendilärin Varšov artïna 20 mil yerdä bir šähärgä, da anda zatrïmanïy boldular köp zaman varta tibina.

Ol že zaman Otvinovskiy elči ketip edi korol′dan türk padšahïna, evet ašïra bek despektovanïy boldu anda, alay ki közdän sürdülär kendin pašalar da padšahga körüštürmädilär kendin. Ol esä, körüp bunuŋki yaman odpravanï, da keräk χačkay edi teŋiz bilä Stïmboldan čaχ Venedikkä čïχtï, da soŋra čaχ yïlïna keldi korol′ga.

Ol že zaman Oležko elči ketti tatar χanïna bizim korol′dan, χaysï ki zatrïmanïydïr anda bu tatar elčiläri üčün, χaysïlarïn ki Polskada zatrïmat etiptirlär.

(108) Multan biyi üčün

Tv̄ 1069 [1620], majis ayïna. Türk padšahïndan χapïd̲žïlar keldi Multanga, ki Semeyon oγlun Gavrilaško biyni alïp eltmä Stïmbolga, zera mänzul etip edilär kendin. Körüp bunu, Gavrilaško biy, ki keliptirlär kendin alma, tedï ostrožn′e bolup, da χayil boldu ketmägä Stïmbolga. Da hadirlänip, nečik kendi, alay anasï da 2 χardašï barïyoχlarï bilä 3-či kündä Multandan Tergovešt šähärindän čïχïp kettilär. Alayže ol χapïd̲žïlar da da özgä daγïn köp türklär dä birgälärinä ketiy edilär Stïmbolga. Do tego Multan boyarlarï bilä uzatïy edilär hranicaga anča biyni. Soŋra keldilär 6 mil yergä, ki Mad̲žar hranicasï yuvuχ edi. Tedï anda ž Gavrilaško biy darabanlarga rozkazat etti, ki χïrgaylar ol χapïd̲žïlarnï da anda bolgan türklärni, nedä ki kendilärin öldürγälädilär, da bir nečäsin

же его с 3 сыновьями 12 лет была при гетмане в Жолкве. Домну сопровождал в Валахию посол Коханский, и я, Аксент, сын отца Крикора, был с послом и, будучи там, видел много удивительного.

Года 1068 [1619], в октябре месяце. Из Анатолии прибыл священник по имени отец Степанос, который оставил свою службу и сан и женился в Каменце, ибо овдовел. И совершено это с согласия духовенства, старост и всех старейшин.

(107) Года 1069 [1620], января 1 [10], пятница. Прибыли чауши турецкого султана и отправились из Каменца в Варшаву. Были и великие послы татарского хана: один по имени Джан-Антон, второй – Мынтых, и с ними 80 человек. Меня, Аксента, сына Крикора, приставили от замка к этим чаушам сопровождающим и переводчиком – проводить их к королю. По прибытии в Варшаву и чауши, и татарские послы нанесли визит королю. Чаушей сразу и очень хорошо приняли и отпустили. Татарских же послов не отпустили, а отослали в какой-то город в 20 милях за Варшавой, и там они очень долгое время содержались под стражей.

Тогда же Отвиновский был направлен послом от короля к турецкому султану. Его встретили весьма пренебрежительно: паши гнали его с глаз долой и не позволяли увидеться с султаном. Видя такое обхождение и необходимость бежать, он отправился по морю до самой Венеции и лишь год спустя вернулся к королю.

Одновременно посол Олежко ходил от нашего короля к татарскому хану и был там задержан из-за тех татарских послов, которых удерживали в Польше.

(108) О валашском господаре

1069 [1620], в мае месяце. В Валахию прибыли капыджи турецкого султана, чтобы схватить Габриэля, сына Симеона, и доставить в Стамбул, поскольку его сместили. Господарь Габриэль, видя, что они приехали схватить его, проявил осторожность и согласился поехать с ними в Стамбул. После сборов, на третий день, он сам, а также его мать и двое братьев выехали со всем своим скарбом из Валахии, из города Тырговиште. Также те капыджи и еще много турок вместе с ними поехали в Стамбул. А валашские бояре и дарабаны провожали господаря до самой границы. А когда они были уже в 6 милях от венгерской границы, господарь Габриэль приказал дарабанам перебить тех капыджи и бывших там турок, и их поубивали, а нескольких схватили живыми. А после сам Габриэль с матерью и братьями ушел в Венгрию и тех капыджи также повел с собой. Он хотел пойти в Поль-

tiri tuttular. Da soŋra kendi Gavrilaško anasï bilä da χardašlarï bilä ketti Madžarga da ol χapïdžïlarnï da birgäsinä eltti. Evet Madžar biyi Betlem Gabor dopustit etmädi, ki daγïn arï ketkäy edi, zera Nemič ulusuna čïχma kliy edi, da χaldïrdï kendi yanïna, bir χalada storožlar tibinä χoydu.

Tv 1069 [1620], julis ayïna. Radul biy keldi Multanga, χaysï ki äväl Olaχta 4 yïl biyliχ etti da Multan*da*.

(109) Tv 1069 [1620], julis 31, künü yïχpaškün. Asrï ulu χorχulu kök kökrämäχlär boldu kečä bilä, alay ki nečä yarï yïltrïm [yïltïm] urdu šähär ičinä hem otlu, hem otsuz, evet otlusu küvdürdü nečä yerdä.

Tv 1069 [1620], okosdos 3. Kon′ecpolskiy, hetman pol′nïy, alayže kšonže Koreckiy keldilär oboz bilä Orina tüzlärinä.

Tv 1069 [1620], okosdos 10. Kon′ecpolskiy hetman da kšonže Koreckiy kelip Kameneckä da čïχïp yürüdü šähär čövräsinä. Da 3-či kündä oboz rušicc′a bolup ketti Bušaga da andan rušicc′a bolup zaraz kečtilär Olaχ veliyätinä, Teŋri alïp bolušluχka.

Türklärni χïrmaχ üčün

Tv 1069 [1620], okosdos 23, künü kičaynakün. Türk padšahïndan χapïdžïlar keldi Olaχ veliyätinä, budur Aska, ki Kasper Graciyan Olaχ biyin, alïp eltkäylär Stïmbolga. Ol esä posterežicc′a bolup da tutturup baγladï ol χapïdžïlarnï. Alayže Skender pašanïŋ kyahyasïn da baγladï. A bu boluy edi Astan eki mil yerdä, zera biy tabor bilä turup edi tüzdä. Da anda taborda bolgan ne χadar ki türk bar edir, barïsïn χïrdïrdï. Da soŋra tezindän Aska da yeberdi adamlarïn, rozkazat etip šähärligä, ki ne χadar šähärdä türk bar esä, barïsïn χïlïčtan kečirgäylär, nečik bezirgânin, alay özgä (110) služalïy bolganlarnï. Nedä ki šähärli, išitip rozkazan′esin biyniŋ, na zaraz χaysïn χayda taptïlar, anda öldürdülär türklärni, bolsun övlärdä, bolsun karavasarada, bolsun hospodalarïnda. Xaysïn da kol′v′ek taptïlar, birisin dä boš χoymadïlar: šähärdä bolgannï šähärdä öldürdülär, taborda bolgannï biy bilä taborda öldürdülär. Da soŋra 2 baš χapïdžïnï da Skender pašanïŋ kyahyasïn okovat ettirdi Kasper biy da yeberdi Xotin χalasïna. Da kendi čörüvü bilä 3 miŋ adam bilä kelip berindi bizim čerüvgä, χaysï ki Olaχ ulusuna kirip edi, nedä ki ulu sövünčlüχ bilä kendin prin′at ettilär. Anda ž Kasper biy köp bašχïš berdi kanclergä da hetmanga, alayže kšonže Koreckiygä da özgä biylärgä dä. Do tego Xotin χalasïn da anda ž oddat etti nemičniŋ χoluna köp žïvnost bilä, alayže barï harmatasï bilä, ne bar edi.

шу, но венгерский король Бетлен Габор не позволил ему идти дальше, а оставил у себя и поместил под стражу в одной крепости.

1069 [1620], в июле месяце. В Валахию прибыл господарь Радул, который четыре года был господарем в Молдавии и в Валахии.

(109) 1069 [1620], июля 31 [августа 10], понедельник. Ночью была очень сильная, страшная гроза, такая, что много молний ударило в городе – и с огнем, и без огня, а те, что с огнем, вызвали пожары в нескольких местах.

1069 [1620], августа 3 [13]. В степь у Орины прибыли со своим войском польный гетман Конецпольский и князь Корецкий.

1069 [1620], августа 10 [20]. Гетман Конецпольский и князь Корецкий прибыли в Каменец, а потом вышли и двигались вокруг города. На третий день лагерь был снят, и войско двинулось к Буше, а оттуда, положившись на Божью помощь, сразу же направилось в Молдавию.

О погроме турок

1069 [1620], августа 23 [сентября 2], в четверг. От турецкого султана в Молдавию, то есть в Яссы, прибыли капыджи, чтобы схватить молдавского господаря Каспера Грациани и отослать в Стамбул. Но он почуял неладное и приказал тех капыджи схваить и связать. Также связали и кяхью Искендер-паши. А произошло это в 2 милях от Ясс, потому что господарь стоял в степи лагерем, и всех турок в лагере, сколько их там ни было, по его приказу уничтожили. Затем он сразу же послал в Яссы людей, приказав горожанам порубить саблями всех турок, которые были в городе, – как купцов, так и других (110) служилых людей. Как только горожане услышали приказ господаря, сразу же стали убивать турок где кого найдут – в домах, в караван-сарае или в гостиных дворах. Скольких ни обнаружили, ни одного не отпустили: бывших в городе убили в городе, бывших в лагере вместе с господарем убивали в лагере. А после двух главных – капыджибаши и кяхью Искендер-паши – господарь Каспер велел заковать и отослать в крепость Хотин. А сам с дружиной в 3 тысяч человек приехал и сдался нашему войску, которое вступило в Молдавию, и был принят с великой радостью. Тут же господарь Каспер преподнес много подарков канцлеру и гетману, а также князю Корецкому и другим господам. Кроме того, тут же он передал в руки полякам крепость Хотин с большими запасами продовольствия, со всеми пушками и со всем, что там было.

Cocoranïŋ oγraši üčün

Tv̄ 1069 [1620], sebdemper 9, šapatkün, Hadžgadar šapatkünü. Boldu oγraš Cocorada türk-tatar bilä bizim nemič čörüvü. Xaysï ki türk čörüvünüŋ bašlïχï Skender paša edi da bir daγïn Sarïmsaχ paša edi. A tatar čerüvünüŋ bašlïχï galga-sultan, tatar χanïnïŋ χardašï, χaysïnïŋ ki χolu tibinä 120 000 (111) tatar bar edir. Da türk sekiz miŋ adam edi. A bizim nemič čerüvünüŋ bašlïχï kancler Žolkevskiy da hetman pol′nïy Kon′ecpol′skiy, kšonže Koreckiy da Strus, χaysïlarïnïŋ χolu tibinä bar edir do boyu bolgan 12[000] adam. Evet zevšistkim 20 000 adam bar edir ulusu-kičisi bilä. Anda ž ol künü čïχïp Cocora okopundan da barïp dinsiz bilä potïkacc′a boldular ašïra menžn′e, alay ki čaχ ertädän χaranγu kečägä anča tövüšüy edilär, až keč zaydit etti, ki vaz keldilär. Nedä ki ol oγrašta köp dinsiz tatar tas boldu, alayže bizimkilärindän dä tüštü nico. Xaysï ki ol zamanda öldürdülär Avak oγlun Rakovskiyni, rokmistïrïn kanclerniŋ. Anda ž ertäsi Olaχ biyi Kasper biy, zmovicc′a bolup Kalinovskiy Kamenec starostasï bilä, da kendi hetmanï bilä Bïčko bilä, da özgä boyarlarï bilä, ki čïχïp obozdan χačkaylar. Nedä ki barïsï bir bolup da kečä bilä čïχtïlar artïχ ne ki 2000 adam, salïp obozda barï yaχšïlïχlarïn, Da birär at bä kirdilär Prut suvuna barïsï bir oγurdan, alay ki biri birin boγuy edilär, ki suv üstü köprü kibik bolup edi adamdan da attan, ki 10 adamnïŋ 1-isi ančaχ χutuluy edi. Nedä ki χaysï čïχïp edi, anda da r′atko χutuluy edi, zera tatar kečip suvnu da tutup edi kendilärin. A χaysï χačïy edi. Da starosta Kalinovskiy atï bilä boγuldu kïnarïna suvunuŋ, zera kïnarï suvunuŋ berehistïy edi, da bolmadï čïχma. A Bïčkonu, Olaχ biyiniŋ hetmanïn, tatarlar tutup elttilär Skender pašaga. Anda ž Skender paša rozkazat etti, ki kendin (112) bizim nemič obozuna χaršï χazuχka urgaylar, ki körüngäy bizimkilärinä. A Kasper biyni χačkan zamanda olaχlïlar öldürdü kendin. Anda ž, ol okopta Cocoranïŋ olturdular bizimkiläri 8 kün potrebadan soŋra, da här kün potïkacc′a bolurlar edi 1-är-2-šär rota. Soŋram obrononon renkon keräk rušicc′a bolgaylar edi Cocoradan, zera žïvnostlarï eksiliy edi. Da uχodit etkändä tedï yol χata här teŋriniŋ künü potïkac′a boluy edilär, ki bir sahat dinsiz vaz kelmäs edi. Evet čöp-čövräsin oboznuŋ χara bulut kibik alïp šturmovat etärlär edi bez prïstanku ulu avaz bilä čaχïrmaχ bilä 4 yandan — bolsun ketkändä, bolsun turgan yerlärindä. Da nemä etälmäslär edi bizim čerüvgä, yoχesä ol kün yoχ edi, ki 1000 tatar tüšmäy edi ičlärindän. Až

О Цецорской битве

1069 [1620], сентября 9 [19], суббота Рождества Богородицы. Состоялась битва при Цецоре нашей польской армии с турками и татарами. В этой битве во главе турецкого войска стояли Искендер-паша и Сарымсак-паша. А во главе татарского – калга-султан, брат татарского хана, под началом которого было 120 тысяч (111) татар. А турок было 8 тысяч. А во главе нашего польского войска были канцлер Жолкевский и польный гетман Конецпольский, князь Корецкий и Струсь, у которых было 12 [тысяч] боеспособных людей. А всего было около 20 тысяч. В тот же день они выступили из Цецорского укрепления и бились с турками очень мужественно, сражались с утра до вечерних сумерек, и остановились, когда опустилась ночь. В этой битве полегло много неверных татар; были погибшие и с нашей стороны. Тогда убили Раковского, сына Авака, ротмистра канцлера. А на следующий день молдавский господарь Каспер сговорился с каменецким старостой Калиновским, со своим гетманом Бычко и другими боярами бежать из лагеря. Они все вместе – более 2 тысяч человек – ушли ночью, бросив в лагере свое добро. Имея каждый по одному коню, они все сразу вошли в реку Прут, да так и потопили друг друга, и поверхность воды от людей и лошадей напоминала мост, и из каждых десяти человек спасся только один. Да и из тех, кто выбирался оттуда, мало кто спасся, потому что татары, переправившись через реку, ловили их. Но некоторые убегали. Староста Калиновский вместе с конем утонул у берега реки, потому что берег был обрывистым и невозможно было выбраться. А Бычко, гетмана молдавского господаря, татары поймали и отослали Искендер-паше. Искендер-паша приказал посадить его на кол тут же (112) перед нашим польским лагерем, чтобы нашим было видно. А господаря Каспера убили во время бегства молдаване. Там, в том Цецорском укреплении, наши просидели восемь дней с лишком, и каждый день в бой вступали по одной-две роты. Затем были вынуждены, обороняясь, уйти из Цецоры, так как уже не хватало провианта. И во время отступления бились в пути каждый божий день, ибо неверные не отступали ни на час. Но, черной тучей окружив лагерь отовсюду, неустанно с четырех сторон атаковали с громкими криками и возгласами – и во время марша, и на привалах. Однако ничего не могли сделать нашему войску, хотя не было дня, чтобы с их стороны не погибала тысяча татар. Но вот на расстоянии около полумили от Днестра наше войско остановилось на

soŋra Turluga yuvuχ ges mil kelip da turdu bizim čerüv χonmaga. Anda ž kendi ičlärinä χazaχlar biri biri rostrïχ boldu. Bašladïlar bir birinä tüšmä. Vtïm tïž dinsiz tatar, χaysï ki yuž vaz kelip edi da heč nemä išanmas edi skurat etmä, navet köpü keridä χalïp edi, tïl′ko Xantemir mïrza 12 000 tatar bilä yuvuχ edi. Da χayda ki išitti obozda bolgan rostrïχnï, tedï zaraz ol 12 000 tatar bilä urdu oboz üsnä da rozïrvat etti. Soŋra χalgan tatar da kelip yerišti buŋar. (113) Anda ž χačkan χačkannïŋ boldu, χaysïn kesiy edilär, χaysïn tiri tutuy edilär, χaysï Turluda boγuluy edi, χaysï χutuluy edi. Da bu türlü oboznuŋ üstün tib ettilär. Evet Žolkevskiy kanclerniŋ bašïn kestilär. Kon′ecpol′skiyni, hetmannï pol′nïy, olaχlïlar tutup da Skender pašaga berdilär. Kšonže Koreckiyni, Ferencbegni, Strusnu, kanclerniŋ oγlun Balabannï, Tïškevicni — bu 6 kišini sultannïŋ adamlarï tuttular da berdilär sultanga 6-sïn da. Do tego bar edir bir Dïnof atlï rïcer ol buzulgan obozda, χaysïnïŋ ki mocu tibinä alamanlar edi. Da ol Dïnof bir türlü berinmädi tiri tutulma, a ni tyž bermädi kendinä yuvuχ pristupit etmä. Preto keräk anda ž nasm′erc 14 adamï bilä öldürgäylär edi. Do tego bar edir bizim ermeni tayfasï ol obozda 15 adam, χaysï ki barï yasïr tüštü tatar χoluna. Nedä ki dinsiz tatar asrï köp doyumluχ alïp da asrï ulu potiχa bilä χayttï kerisinä. Soŋram Skender paša sultandan aldï Koreckiyni da Ferendsbegni da yeberdi χondikârga kendilärin okovat ettirip, alayže Kon′ecpol′skiy hetmannï da Žolkevskiy, kanclerniŋ χardašï oγlun. A χalgan 4 biy χaldï sultannïŋ yanïna, χaysïlarïn ki Xrïmga eltti. Ol že zamanï 2 haftadan soŋra sultan yeberdi 60 000 tatar Pokut′aga, ki kirip veran etti čaχ Ilôv artïna 12 mil artïχ, da ašïra köp doyumluχ čïχardï, artïχ ne ki 100 000 adam sürdü, evet Xïrïmga bargïnča ančaχ 100 000 adamdan 30 000 adam χaldï, zera ačlïχ boldu da ulu sovuχ, da köpü öldü, alayže tatar da köpü öldü, nečik kendiläri, alay atlarï. Da ol zaman Hlin′an šähärni zevšïstkim küvdürdülär.

(114) Tv̄ 1069, hogdemper ayïna. Yäŋi biy keldi Olaχka Stïmboldan, atï Aleksandr.

Tv̄ 1069, sebdemper ayïna. Kanclerniŋ tenin tapïp keltirdilär, evet bašsïz.

Tv̄ 1069, hogdemper ayïna. Kasper Olaχ biyiniŋ bašïn keltirdi bir χlop Aleksandr Olaχ biyinä, χaysï χlopka biy čïχarïp 15 χïzïl fri baγïšladï, da bašnï yeberdi Stïmbolga.

Tv̄ 1069, nojdemper ayïna. Skender paša öldü kendi yaman ölümü bilä Aχkermändä.

ночлег. И там среди казаков вспыхнули распри. Стали нападать друг на друга. А к тому времени неверные татары уже было успокоились и не рассчитывали на успех, и многие из них даже отстали, лишь Хантемир-мурза с 12 тысячами татар был поблизости. Услышав, что в лагере распри, те 12 тысяч татар сразу напали на лагерь и прорвали его. Затем подоспели и остальные татары. (113) И когда все бросились кто куда – кого зарубили, кого схватили живым, кто утонул в Днестре, а некоторые спаслись. И перевернули лагерь вверх дном. А канцлеру Жолкевскому отрубили голову. Польного гетмана Конецпольского схватили молдаване и отдали Искендер-паше. Князя [Самуэля] Корецкого, [Владимира] Фаренсбаха, [старосту Галицкого Михала] Струся и с ними [Яна Жолкевского, старосту Грубешовского,] сына канцлера, [Александра] Балабана и [Яна] Тышкевича – этих шестерых схватили люди калги-султана и всех шестерых отправили к нему. Был в том разбитом лагере также один рыцарь [Герман] Денхофф, командовавший немцами. Так этот Денхофф никак не давался, чтобы его взяли живым, и даже близко к себе никого не подпускал. Но все же был убит вместе с его 14 людьми. И от нашей армянской общины было там 15 человек – все они попали в плен к татарам. Неверные татары захватили очень много добычи и, ликуя, возвратились. Затем Искендер-паша взял у калги-султана Корецкого и Фаренсбаха и в цепях отослал султану [Османну II], также гетмана Конецпольского, и Жолкевского, сына канцлера. А остальных четверых господ, оставшихся у калги-султана, отослали в Крым. Спустя две недели калга-султан послал 60 тысяч татар на Покутье, и они опустошили все более чем на 12 миль за Львовом и вывели оттуда огромный полон – свыше 100 тысяч человек, но, пока дошли до Крыма, из тех 100 тысяч осталось 30 тысяч, так как был голод и сильные холода и многие умерли; погибло и много татар, а также коней. И тогда же они дотла сожгли город Гниняны.

(114) 1020 [1069], в октябре месяце. Из Стамбула в Молдавию прибыл новый господарь по имени Александр.

1069 [1620], в сентябре месяце. Нашли и привезли тело канцлера, но без головы.

1069 [1620], в октябре месяце. Какой-то мужик принес господарю Александру голову Каспера, господаря Молдавии. Господарь подарил мужику 15 красных флоринов, а голову отослал в Стамбул.

1069 [1620], в ноябре месяце. Искендер-паша умер своей злой смертью в Аккермане.

Yer titrämäχ üčün

Tv 1069, nojdemper 29-una, Küd [kiwd] χač künü, yïχkün. 21 sahatta boldu yerniŋ titrämäχi ašïra bek da tuttu čereg sahat. Alay titrädi, ki murlar čatlap tökülüy edi. A bu dügül ki yalγïz Kamenectä bolgay, evet Olaχta da Türk veliyätindä dä boldu. Xaysï ki Türktä ol zaman bolgan kišilär aytïyïr edilär, ki ašïra köp minaräläri türklärniŋ aχtarïldï nečik Stïmbolda, alay özgä yerlärdä. Biy Teŋri yaχšïlïχka etkäy bunuŋki znaknï!

Tv 1069, tegdemper ayïnda. Boldu Varšovda seym, χaysï ki seymdä berildi hetmanstvo korunïy Karul′ Xotkevičkä, da pol′nïy hetmanstvo starosta Sendomirskiygä ... oγluna, da starostvo Kameneckiy — Štefan Potockiygä.

(115) Tv 1069, tegdemper 28. Olaχ biyi Aleksandr 2 ulu boyarïn χïynatïp da suvga saldïrdï. Birinïŋ atï Nikorica dvornik, birsiniŋ Šaptelič hetman edi. Bu edi pričinasï, ki prïznacc′a boldular, ki χačan nemič obozundan χačïy edilär Kasper biy bilä, da χačkan zamanda öldürdülär kendi χollarï bilä Kasper biyni.

Tv 1069 [1620], junvar 31, yïχkün. Keldi Kameneckä yäŋi starosta — Štefan Potockiy, starosta Felinskiy. Biy Teŋri χutlu da sïtaralï etkäy. Amẹn.

Tv 1069 [1620], hogdemper ayïna. Varšovda boldu ulu srogiy iš, χaysï ki P′ekarskiy atlï slaχcic, χorχmïyïm Biy Teŋridän da srogiy karan′esindän padšahnïŋ, da važicc′a boldu χol kötürmä anïŋ biyliki üsnä padšahnïŋ 3-či Zigmuntnuŋ, χaysï ki padšah yïχövgä kirgän zamanda ešiktän, tedï bu P′ekarskiy bolup d͡žan dušmanïndan nadkn′onïy, kelip prezraz χaršïsïna padšahnïŋ, da čokan bilä bašïna urdu, alay ki padšah zatočicc′a boldu. Ol esä, kläp popravicc′a bolup, ki bir daγïn urgay. Anïŋ üsnä padšah oγlu atasïnïŋ artïndan keliy edi, körüp bunu, da χïlïčnï čïχarïp, da ol P′ekarskiyniŋ bašïn yaraladï da klädi kensin anda posekat etmä. Evet padšah nečik bačnïy padšah dopustit etmädi öldürmä, evet ayttï kendin vežaga χoyma. Soŋra ertäsi čïχarïp sordular, ki ne pričinadan etti bu išni. Ol esä heč bir nemägä prïznacc′a bolmadï. Soŋra d͡žalatlar χoluna berdilär kendin, ki χïynagaylar kendin. Evet ol χïyïnda da nemä prïznat etmädi, ki ne prïčïnadan etti bu yamanlïχnï. Anda ž keräk učïnokuna körä kendin karat etkäylär edi, da oddat etti d͡žalatlarniŋ χoluna. Xaysï ki 12 usta d͡žalat aldïlar P′ekarskiyni, da yasadïlar 2 čana üsnä biyik maystat, da χoluna berdilär P′e-

О землетрясении

1069 [1620], октября 29 [ноября 6], в день Воздвиженья Святого Креста, в воскресенье, в 21 час произошло землетрясение, длившееся четверть часа. Трясло так, что каменные стены ломались и рассыпались. И произошло это не только в Каменце, но и в Молдавии, и в Турции. Люди, которые были тогда в Турции, рассказывали, что рухнуло очень много турецких минаретов как в Стамбуле, так и в других местах. Дай Бог, чтобы это знамение оказалось на добро!

1069 [1620], в декабре месяце. В Варшаве состоялся сейм, на котором должность гетмана коронного была вверена [Яну] Каролю Ходкевичу, а польное гетманство – старосте Сандомирскому, сыну [Себастьяна Любомирского Станиславу], а староство каменецкое – Стефану Потоцкому.

(115) 1069 [1621], декабря 28 [января 7]. Молдавский господарь Александр подверг пыткам двух великих бояр и сбросил их в реку. Первый из них, по имени Никорица, советник двора, а второй – Шаптелич, гетман. Ибо признались, что во время бегства вместе с господарем Каспером Грациани из польского лагеря они собственноручно его убили.

Год 1069 [1620]. 31 января [10 февраля], воскресенье [=понедельник]. В Каменец прибыл новый староста Стефан Потоцкий, староста Виленский. Дай Господь Бог счастья и удачи! Аминь.

Год 1069 [1620], октября [5/15], в Варшаве произошло жуткое событие. Шляхтич по фамилии Пекарский, не боясь Господа Бога и наказания короля, отважился поднять руку на его величество короля Сигизмунда III. Когда король входил в дверь костела [св. Анны], этот Пекарский, подстрекаемый врагом души, неожиданно вышел навстречу королю и ударил его чеканом по голове, так что король пошатнулся. И когда он намеревался ударить второй раз, чтобы исправить промах, сын короля, увидев это и выскочив из-за спины короля, вынул саблю, ударил Пекарского и хотел его там изрубить. Но король, будучи монархом предусмотрительным, не позволил его убить, а велел заточить в башню. Затем на следующий день его вывели и спросили, по какой причине он это сделал. Однако он ни в чем не признался. Потом его отдали в руки палачу, чтобы пытал его. Но и под пытками он не признался, по какой причине совершил этот злой поступок. Когда же надо было его казнить в соответствии с его поступком, его отдали в руки палачей. И 12 палачей, мастеров своего дела, взяли его в свои руки, и на двух санях соорудили помост, дали в руку Пекарскому чекан, которым он ударил короля, и посадили его на тот помост, и поставили перед ним огонь в жаровне, и пристроили его

karskiyniŋ čokanï, ki padšahnï urup edi, da olturγuzdular kendin ol maystat üsnä, da χaršïsïna χoydular saγïtlar bilä ot, da ol ot üsnä prïpravit ettilär ol čokan bilä χolun alay, ki tepränmä bolmas edi. Ol χadar χolu turdu ot üsnä, ki lokotundan küvüp söväki bilä χolu čokan bilä tüštü. Soŋra birsi χolun da ol türlü ž ettilär. Soŋra χïzma kleščalar bilä tenin tartχalïy edilär ol že maystat üsnä, da bütün šähärdä yürütüy edilär ol maystatnï čanalar üsnä 8 at bilä, da köp türlü χïyïn berip kendinä. Soŋra 2 ayaχïn vïpil′ovat ettilär tizindän. Andan soŋra 4 atka baγlap kendin, da 4-kä ayïrdïlar, da tüzgä čïχarïp tenin küvdürdülär, da külün yïγïštïrïp Vislaga saldïlar. Darusu här yamanga!

(116) Tv̄ 1070-inä [1621], junvar 12. Bẹdros Rakovic d̲žanïn Teŋrigä sïmarladï.

Xaraχaš üčün

Tv̄ 1070 [1621], pedrvar 11. Ulu Pargentak künü. Kirkor Xaraχaš d̲žanïn Biy Teŋrigä sïmarladï Kamenec χalasïnda, χaysï ki sučsuz napast keldi üsnä dušmanlïχtan, da ol napasttan utru χalaga alïp vol′nïy venzen etip edilär kendin do rospravï. Xaysï ki anïŋ arasïna Biy Teŋriniŋ buyruχu keldi üsnä, ki bu türlü kečti dünyâdan tumsuz, zera nahle ölüm keldi üsnä: yürügän ekän yïχïlïp öldü. Teŋri d̲žanïna yarlïγap yazïχlarïna bošatkay.

Tv̄ 1070 [1621], pedrvar 14, χankün. Bu yïlga taŋ*l*andï voyt pan Lukaš Hrickovic da yäŋi antičkänlär Guryïγ Brgošovič, da Zadig Patrar, da Krištof. Teŋri χutlu etkäy.

Tv̄ 1070 [1621], mardi 12, yïχpaškün. Bügüngi künnü 2 lisovčikni kestilär ratuš tibinä. A bu anïŋ üčün, ki šähärdä broyit etiy edilär.

Tv̄ 1070 [1621]. Xala zvodu tibinä yäŋi tiyirmän išlättilär, χaysïn ki suv buzup edi.

(117) Tv̄ 1070 [1621], mard 17, šapatkün. Bügüngi künnü keldi asrï ulu suv, alay ki šähärniŋ Orus χabaχïnïŋ blamkalarïn buzdu, alayže blamkalar üsnä vežalar bar edi, aχtardï čaχ tibin üst etti, murlarnï buzdu, veran etti, ne χadar tiyirmän bar edir šähär čövräsinä, barïn yïχïp alïp ketti, da asrï köp zarar boldu.

Tv̄ 1070 [1621], mard 19, yïχpaškün. Varteres, Malar kiyövü, Bar yarmarkïndan kelgändä Humnicada suvga tüšüp boγuldu. Evet boγulganïn čïχarïp keltirdilär övgä da kömdülär. Teŋri bošatkay yazïχlarïna.

Tv̄ 1070 [1621], abril ayïnda. Kand̲zanak igitläri surp Aksent yïχövü čövräsinä okop ettirdilär, χaysï ki äväl yoχ edi, tïl′ko četäni bar edi čövräsinä.

руку с чеканом над огнем так, что нельзя было ею пошевелить, и рука находилась над огнем до тех пор, пока кость не перегорела у локтя и рука не отпала вместе с чеканом. Затем сделали то же с другой рукой. Потом рвали его тело раскаленными клещами на том же помосте. И возили тот помост на санях по всему городу восьмеркой лошадей, и подвергли его многим пыткам. Потом отпилили ему обе ноги от колен. А затем, привязав его к четырем коням, разорвали начетверо, и вывезли в поле, и там сожгли его тело, и собрали пепел и бросили в Вислу. Спаси и сохрани (“Избавление”) от всех зол!

(116) Года 1070 [1621], января 12 [22]. Бедрос Ракович отдал душу Богу.

О Харахаше

Года 1070 [1621], февраля 11 [21]. На Великую Масленицу. В Каменецком замке отдал Богу душу Киркор Харахаш, который по злому навету был ложно подвергнут обвинению. Из-за этого навета его забрали в замок как предварительно заключенного до суда. А между тем на него снизошла воля Божья, и таким образом он ушел из этого мира без покаяния, потому что смерть пришла к нему неожиданно: на ходу упал и умер. Да помилует Бог его душу и простит ему его грехи.

Года 1070 [1621], февраля 14 [24], среда. Войтом на этот год избран пан Лукаш Грицкович, а новыми присяжными Гурьиг Бргошович, Задиг Патрар и Криштоф. Дай Бог счастья.

Года 1070 [1621], марта 12 [22], понедельник. Сегодня под ратушей казнили 2 лисовчиков, потому что бесчинствовали в городе.

Года 1070 [1621]. Под замковым мостом построили новую мельницу вместо разрушенной паводком.

(117) Года 1070 [1621], марта 17 [27], суббота. Сегодня пришел очень сильный паводок, такой, что разрушило Русские ворота, и перевернуло вверх ногами башни, бывшие над Русскими воротами, и разрушило до основания каменные стены, и сколько было мельниц вокруг города, все их сломало и унесло. Ущерб был причинен огромный.

Года 1070 [1621], марта 19 [29], понедельник. Вартерес, зять Маляра, по дороге с Барской ярмарки свалился в Гумнице в реку и утонул. Утопленика вытащили, привезли домой и похоронили. Да простит Бог его грехи.

Года 1070 [1621], в апреле месяце. Братство удальцов соорудило вал вокруг церкви св. Аксента, которого прежде не было, а окружал ее только плетень.

Tv̄ 1070 [1621], abril ayïnda. Xotkevič hetman koronïy, voyvoda Vilinskiy, övländi, χaysï ki sïŋarlïχka aldï kšonže Yaraslavskiyniŋ χïzïn, da toy etti Yaraslovda.

(118) Dẹr Jagopnuŋ ölümü üčün

Tv̄ 1070 [1621], abril 16, yïχpaškün. Dẹr Jagop dẹr Krikor avak'ẹrẹç oγlu da dẹr Jovanẹs avak'ẹrẹç tornu, ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarladï da kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä. Bolup l'atasïnda ašïra igit, χaysï ki bu dünyâda žïvotun kendiniŋ provadit etiy edi ašïra prïstoyn'e, da zaχovacc'a boluy edi körklü kendi dostlarï bilä, sövüktä, pokoyda, zïčlivostta, pokora bilä, ašaχlïχta, da birisinä dä uprikricc'a bolmas edi. A co v'engžä, ki ulu sövük bilä zaχovan'esi bar edir nemič naceyasïniŋ babaslarï bilä, nečik yezuitalar bilä, alay že kanoniklär bilä da barï mniχlär bilä, χaysï ki ertä-kečä bir yerdä bolup da despetaciya etärlär edi da sorup soruštururlar edi. Ol esä kendi um'estluχuna körä ǰuvap berip boronit etär edi. Preto anïŋ üčün kendin bek sövärlär edi da žalovat ettilär ašïra serdečn'e, burungi, ölümün anïŋ, 2-či, 39 yašïna igit kečkänin, 3-či, ki az k'ahanalïχ etkänin, χaysï ki 11 yïl etti k'ahanalïχ, 4-či, anïŋ yaχšï Biy Teŋridän berilgän navukasïn, ki söndü, 5-či, körüp da bilip anïŋ yaχšï staran'esin, da igi hospodarlïχïn, da haväsin (119) surp yïχövdä, da özgä köp türlü yaχšï postupoklarïn anïŋ, Teŋrigä yaragan da adämilärgä, χaysï ki Biy Teŋriniŋ elčisi kelip buyruχun tügänläp, anïŋ barčanï odn'at etip, da kendin aldï op'ekasïna Biy Teŋriniŋ. Nedä ki Biy Teŋri anïŋ ǰanïna yarlïγap, da ari učmaχïna arzani etkäy, da frištälär tasïna kendin arzani etkäy, da anïŋ bilgän-bilmägän yazïχlarïna bošatkay, da anïŋ ǰanï pareχọs bolgay barčasïna, da alarga da, kimlär ki bu kronikanï sarnasa da dẹr Jagopnuŋ ǰanï üčün bir «Hajr mer» aytsa. Zera učmaχlï ǰanlï dẹr Jagop bu kronikanï sporondit etip edi da na spisku yazïp χaldïrdï, nedä ki men, Aksent, učmaχlï ǰanlïnïŋ χardašï, köčürüp anïŋ spisokundan da yazdïm bu kronikaga. Da anïŋ ǰanïna meŋi učmaχ aytïyïrmen. Amẹn. Amẹn. Amẹn.

(120) Tatar üčün

Tv̄ 1070 [1621], junis ayïna. Dinsiz tatar keldi Kamenec čövräsinä salalarga nečik Panuvc'aga, da Ostročinč'aga, da Rudaga, χaysï ki 30 atlï edi, da asrï bek buzuy edilär. Da 5 atlï tatar keldilär Doluškaga, evet salačï dopustit etmädi salaga kendilärin, da 1 tatar 1 salačï χatunun χïzï bilä tutup baγlap edi, nedä ki eri ol χatunnuŋ yerišti tatarga da öldürdü tatarnï, χaysï ki χutχardï χatunun da χïzïn, da aldï tatardan 2 at da yaraγïn. Da

Года 1070 [1621], в апреле месяце. Женился коронный гетман Ходкевич, воевода виленский, который взял в супруги дочь князя Ярославского. Свадьба тоже была в Ярославе.

(118) О смерти отца Агопа

Года 1070 [1621], апреля 16 [26], понедельник. Отец Агоп, сын авакереца отца Крикора, внук авакереца отца Ованеса, отдал душу Господу Богу и ушел из этого бренного мира в вечность. Будучи молод летами, он проводил свою жизнь в этом мире очень порядочно и со своими друзьями обходился прекрасно, [жил] в дружбе, любви, мире, доброжелательности, кротости и смирении и никому не сделал ничего досадного. Более того, он был в большой любви со священниками польской общины, как с езуитами, так и с канониками и со всеми монахами, с которыми, собираясь вместе, они диспутировали с утра до ночи. Они расспрашивали и испытывали его, а он по мере своих познаний отвечал им и отстаивал свое мнение. Вот потому-то его сильно любили и седечно горевали о нем, во-первых, из-за его смерти, во-вторых, что ушел молодым, в 39 лет, в-третьих, что мало пробыл священником, только 11 лет прослужил в приходе, в-четвертых, что угасла его высокая образованность, данная от Господа Бога, в-пятых, видели и знали его доброе старание, и достойную хозяйственность, и его преданность (119) святой церкви, и много других его благих деяний во имя Господа и всех людей. И вот посланник Господа Бога пришел, и выполнил его волю, и отнял все, и забрал его под покровительство Господа Бога. Да помилует Господь Бог его душу, и удостоит его святого рая, и присоединит к сонму ангелов, и простит его грехи, совершенные по умыслу и без умысла, и да будет во всем заступником его душе и всем, кто, читая эту хронику, прочтет «Отче наш» ради души отца Агопа, ибо хронику эту составил покойный отец Агоп и оставил ее в рукописи, а затем я, Аксент, младший брат покойного, переписал с его списка в эту хронику. И говорю, вечный покой его душе. Аминь. Аминь. Аминь.

(120) О татарах

Года 1070 [1621], в июне месяце. В села в окрестностях Каменца – Паневцы, Островчане и Руду вторглись неверные татары в количестве 30 всадников и очень сильно бесчинствовали. 5 татар на конях приехали в Должек, но крестьяне не пустили их в село, и когда татарин схватил жену и дочь одного крестьянина и уже было связал, подоспел муж той женщины к татарину, и убил татарина, и так спас свою жену и дочь, и забрал 2 коней и оружие

bašïn kesip, keltirdi šähärgä, nedä ki ol bašnï χazuχ üsnä χoydular χalaga χaršï val üsnä.

Ermeni Manug üčün

Tv 1070 [1621], junis ayïna. Šadbey kiyövü Manug atlï χotinli, χaysï ki Kamenectä övlänip edi, tuttular kendin Kamenectä da elttilär obozga hetmanga Skala tibinä. Anda ž hetman rozkazat etti ol Manugnu χïynama, rozumit etip, ki čašut bolgay edi Olaχtan. Xaysï χïyïnda heč nemä prïznat etmädi. Soŋra kördü hetman, ki škaradnïy χïyïn berdi dž̲alat kendinä da ol nemä prïznacc′a bolmas, ayttï kendin barvirgä berip opatrit etmä, ki bolgay saγayma. (121) Soŋra yeberdi kendin Kameneckä, χaysï ki 4 kündän soŋra dž̲anïn Teŋrigä sïmarladï. Nedä ašïra körklü kömdülär kendin, zera arzani edi hörmätkä, χaysï ki bu dünyâdan sučsuz kečti da χïyïnnï terpit etti, evet säbäpči algay tölövün Biy Teŋridän. A bunuŋ yazïχlarïna Biy Teŋri bošatkay. Amẹn.

Tv 1070 [1621], junis ayïna. Kečti bu dünyâdan meŋilikkä Guryïγ Diradur oγlunuŋ sïŋarï. Teŋri dž̲anïna yarlïγagay.

Tv 1070 [1621], junis ayïna. Kečti bu dünyâdan meŋilikkä Mïgïrdič Jakub oγlu Marzïvanlï. Teŋri dž̲anïna yarlïγagay.

Tatar üčün

Tv 1070 [1621], junis ayïna. Keldi 2000 tatar, da kečip Turlunu keldilär Mukša üstü bilä, da kettilär čaχ Dunayuvca artïna, nedä ki oboz bar edir Orina tüzünä. Tedï χabär alïp hetman da vïpravit etti tatarga χaršï 1500 adam, χaysï 1500 adam barïp tatarnï pohromit etti alay, ki bir nemä doyumluχ almadï dinsiz tatar, evet χaysï χïrïldï, χaysï tiri tutuldu, χaysï χačtï. A χačkan tatarnï salačï bek χïrïy edi, da tirilä köp tutuy edi, alayže bašlarïn kesip da hetmanga eltiy edilär, χazuχ üsnä χoyup, nedä ki 4 türk da tatar bašï Kamenectä χazuχ (122) üsnä salačïlar χoyup edilär χalaga χaršï val üsnä. Alayže tiri dä kelt*ir*iy edilär.

Da hetmanga elttilär tiri tatar artïχ ne ki 50, χaysïlarïn ki okovat ettirdi hetman. Da özgä tatarlar atlarïn salïp da yayov ormanga χačtïlar, nedä ki salačï 2 haftaga anča birär-birär tutup kendilärin öldürγäliy edilär. Da birsiläri tüšüp boγuluy edi. Da bu türlü rozprušonïy boldu dinsiz tatar, alay ki yarïmï eksik čïχïp χutuldu, yarïmïndan artïχï tas boldu.

Tv 1070 [1621], julis ayïna. Aleksandïr Olaχ biyindän elči keldi obozga Orina tibinä, χaysï ki obozda 2 hetman da bar edi, nečik koronïy, alay pol′nïy, χaysï elčini zatrïmat ettilär da 200 hayduk bilä yeberdilär Kameneckä.

татарина. А голову отрезал и принес в город, где эту голову насадили на кол на валу против замка.

Об армянине Мануге

Года 1070 [1621], в июне месяце. Зять Шадбея по имени Мануг, из Хотина, женившийся в Каменце, был схвачен в Каменце и отослан в лагерь к гетману под Скалу. И там гетман приказал пытать этого Мануга, подозревая, что он молдавский шпион. Во время пыток он ни в чем не сознался. И тогда гетман, видя, что палач подверг его жестоким пыткам и он ни в чем не сознался, приказал отдать его врачам на излечение, дабы мог поправиться. (121) А после отправил его в Каменец, где он спустя 4 дня отдал душу Богу. Хоронили его очень пышно, поскольку был достоин уважения, безвинно вынес пытки и ушел из этого мира. Да воздастся виновному за это от Господа Бога. А грехи Мануга Господь Бог пусть простит. Аминь.

Года 1070 [1621], в июне месяце. Ушла из этого мира в вечность супруга Гурьига, сына Дирадура. Да помилует Бог ее душу.

Года 1070 [1621], в июне месяце. Ушел из этого мира в вечность Мыгырдич, сын Якуба, Марзыванлы. Да помилует Бог его душу.

Года 1070 [1621], в июле месяце.

О татарах

Года 1070 [1621], в июле. Пришли 2 тысячи татар. Переправившись через Днестр, они прошли над Мокшей за Дунаевцы, где в степи у Орины был наш лагерь. Гетман [Ходкевич], получив известие, послал навстречу татарам 1500 человек, и эти 1500 человек пошли и разгромили татар, так что никакой добычи неверные татары не взяли, но сами были разбиты, и кто был захвачен живым, а кто бежал. Бежавших татар сильно били крестьяне, и ловили живыми, и многих поймали, а также отрезали головы и посылали гетману, насадив на жердь. Тогда и в Каменце крестьяне насадили на колья (122) на валу против замка четыре головы турок и татар. Приводили и живых.

И гетману отослали более 50 татар, которых гетман велел заковать. Другие татары бросали лошадей и бежали в лес, где крестьяне вылавливали их поодиночке и убивали в течение двух недель. А еще некоторые, убегая во время погони, вышли к Днестру, и многие бросались [в реку] с лошадьми и тонули. И так были рассеяны неверные татары, и менее половины спаслось, а более половины погибло.

1070 [1621], в июле месяце. От молдавского господаря Александра в лагерь у Орины, где были как коронный, так и польный гетманы, прибыл посол. Этого посла задержали и с 200 гайдуками отправили в Каменец.

Tv 1070 [1621], julis 7, šapatkünü Vartavar. Oboz Orinadan teprändi da Kamenec yanï bilä ketti, da turdu Turlu üsnä.

(123) Tv 1070 [1621], julis 3. Karul′ Xotkevič, hetman korunïy, keldi obozga čörüvü bilä Orina tüzünä.

Ol že julis 10, nögärikün. Karul′ Xotkevič, hetman korunïy, voyvoda Vilinskiy, rušicc′a boldu Orinadan da kečti Kamenec yanï bilä, χaysï ki 30 000 adamï bar edi, da barïp turdu obozu bilä Turlu üsnä, Xotingä χaršï, beri yanda.

Tv 1070 [1621], julis 23, yïχpaškün. Starosta Sendomirskiy, hetman pol′nïy, keldi Kameneckä obozdan 300 adam bilä da ol že künnü yänä čïχïp ketti obozga.

Tv 1070 [1621], julis 24, nögärikün. Padšah oγlu 3-či Zigmuntnuŋ, atï Vladislav, keldi Ilôvgä 8000 adam bilä.

Tv 1070 [1621], okosdos ayïna, šapatkün. Padšah oγlu Ilôvdän čïχtï, χaysï ki ašïra kontent boldu šähärlidän.

Okosdos ayïnda, šapatkün. Xotkevič, hetman koronïy, Kameneckä keldi da yänä ol že künnü čïχïp ketti obozga.

Okosdos ayïnda Turlu üsnä köprü išlättilär Xotin χalasï tibinä. Da ol köprü üstü bilä čörüvü nemičniŋ kečip da turdu obozu bilä arï yanda Xotindän turup.

(124) Krul′ovic Kameneckä keldi

Tv 1070 [1621], okosdos 13, yïχpaškün. Padšah oγlu Vladislav keldi čörüvü bilä Kameneckä da obozun χoydu Doluška yanïna. Evet kendi kirdi χalaga, da anda bir kečä χonup, da ertäsi čïχïp ketti barï čörüvü bilä obozga Xotindä bolgan. Xaysï ki birgäsinä 8 miŋ alaman bar edi da 1 miŋ žolner. Evet šähärli ermenilär uzattïlar kendin čaχ Xodorovc′aga anča, alayže nemič aχpašï da starosta Potockiy. Anda ž körklü žegnacc′a bolup, da padšah oγlunuŋ χolun öptülär nečik aχpaš, alay starosta, da odïydit ettilär. A bu boluy edi nögärikün. Da barïp obozu bilä χondu Turlu üsnä.

Xanküngi künü 45 000 χazaχ prïbït etti Xotingä, bizim obozga, ki Olaχ veliyäti bilä keldilär obronon renkon, hafta yarïm tüvüš etiy edilär türk-tatar bilä. Anda ž ol oγrašta öldürdülär Silistra pašasïn Useyim pašanï, tüfäktän čagatïna urup. Alayže χazaχ hetmanïn ž Sahaydačnïy yančarkadan eŋinä urdular, evet zararsïz boldu. Da bir türlü etälmädilär χazaχka. Evet čatï ketip edi 4 miŋ adam χazaχ — alarnï zaskočit etip χïrdïlar.

1070 [1621], июля 7 [17], суббота Преображения Господня. Лагерь снялся с Орины, и войско, миновав Каменец, остановилось на Днестре.

(123) 1070 [1621], июля 3 [13]. Кароль Ходкевич, коронный гетман, прибыл с войском в лагерь в степи у Орины.

В том же июле, дня 10 [20], во вторник, Кароль Ходкевич, коронный гетман, воевода виленский, с 30 тысячами человек снялся с Орины и, пройдя в стороне от Каменца, остановился на Днестре против Хотина с этой стороны.

1070 [1621], 23 июля [2 августа], понедельник. Староста Сандомирский, польный гетман, прибыл из лагеря с 300 человек в Каменец и в тот же день снова вернулся обратно.

1070 [1621], 24 июля [3 августа], во вторник, сын короля Сигизмунда III по имени Владислав прибыл во Львов с 8 тысячами человек.

1070 [1621], в августе месяце, в субботу. Сын короля выступил из Львова, где был очень хорошо принят горожанами.

В августе месяце, в субботу. Ходкевич, коронный гетман, прибыл в Каменец и в тот же день вернулся в лагерь.

В августе месяце под Хотинской крепостью соорудили мост через Днестр. Польское войско, переправившись по этому мосту через Днестр, разбило лагерь на противоположном берегу у Хотина.

(124) Королевич прибыл в Каменец

1070 [1621], августа 13 [23], понедельник. Сын короля Владислав прибыл со своим войском к Каменцу, разместив свой лагерь у Долужки. Сам он вошел в крепость и, переночевав там одну ночь, на следующий день со всем своим войском отправился в лагерь под Хотином. Вместе с ним было 8 тысяч немцев и 4 тысячи жолнеров. Городские армяне, а также польский епископ и староста Потоцкий проводили его до самых Ходоровиц и торжественно попрощались, и польский епископ и староста целовали руку сына короля. И возвратились. А было это во вторник. И пошел он с войском и остановился лагерем на ночь на Днестре.

В среду в наш лагерь у Хотина прибыло 45 тысяч казаков, которые, успешно ведя бои против турок и татар, за полторы недели прошли через Молдавию. В тех боях они убили силистрийского пашу Хусейна выстрелом из ружья в лицо. Тогда же и казацкого гетмана Сагайдачного ранили из янычарки в плечо, но обошлось благополучно. Так ничего и не смогли сделать казакам. Однако сторожевой отряд в 4 тысячи казаков был застигнут врасплох и разбит.

Kičaynakün padšah oγlu prepravicc′a boldu arï yanga obozga, evet čörüvü kečälmädi, zera köprü Turlu üsnä yasalgan buzulup edi, da 5 kündän soŋra znovu yasap kečtilär.

Xondikârnïŋ kelgäni

(125) Ol že künnü kičaynakün Türk χondikârï sultan Ahmätniŋ oγlu sultan Osman keldi kendi čörüvü bilä 250 kerät 1000 adam bilä da 250 top bilä da turdu nemič obozuna χaršï ašïra yuvuχ, ančaχ čerek mil yerdä, alay ki bir oboz birsisin igi körüy edi. Evet bu χadar toplarï ičinä bar edi, 14 top, χaysï toplarnï otuzar dž̲üft bïyvol tartïy edi. A χalganïn 10-ar dž̲üft da 9-ar. Bar edi özgä toplar, ki 4-är at bilä yürütüy edilär. Da skoro kelip turdu obozu bilä dinsiz türk, na zaraz ol že künnü kečägä yuvuχ oχvotniki čïχtï placka toplar bilä da kelip nemič obozuna uruy edilär. Anda ž bizimkiläri dä čïχtïlar χaršïlarïna bir nečä χorengev, da potïkacc′a bolup, da tez yänä prestat ettilär. Evet tüštü türktän bir 12 adam. Alayže bizimkilärindän tüštü bir 20 adam, χaysï ki Miχal, oγlu Lukašnïŋ, da bašïn kesip aldïlar ol zaman, zera bizimkiläri zvïčaylarïn türkläґniŋ hanïz bilmäslär edi — anda övrändilär.

Aynakün tatar χanï yerišti 130 miŋ adam bilä da kelip qošu bilä turdu türk čörüvü artïna Prut üstü bilä. Da Xantemir mïrza 80 miŋ tatar bilä kelip zaraz Turlunu kečip beri yanga da qošu bilä turdu Turlu yalïsï bilä da yolun Kamenecniŋ tuttu, ki obozga kelmä bolmas edi. Anda ž padšah oγluna keliy edi žïvnost hem 2 ulu araba poroχ, na anï zevšïstkim alïp da χondikârga elttilär bašχïš dinsiz tatarlar. (126) Xaysï poroχ üčün χondikâr ašïra bek kontent boldu. Da zaraz rozkazat etti, ki köprü yasagaylar Turlu üsnä. Nedä ki ustalarï da birgäsinä bar edi. Anda ž rozkazan′esinä körä dinsiz dä χorχulu χondikârnïŋ 4-5 küngä deg ašïra foremnïy da χuvatlï ustalïχ bilä köprü yasadïlar obronalar bilä, da zvod χabaχlar bilä, da safi temir bilä.

Soŋra bir nečä kündän soŋra Xantemir mïrza 50 000 tatar bilä ketti čaχ Zamosc′a tibina da Lublin tibinä, da ašïra köp zarar etip, küvdürüp, buzup, da χayttï köp yasïr bilä 15 kündän soŋra. Evet kečkändä Kamenec yanï bilä dinsiz yasïr bilä, na čïχtï šähärli da salačï, alayže alaman da bar edi χala artïna 3-4 yüz adam, barïsï bir bolup da yolun aldïlar tatarnïŋ Doluška ormanïna, da ašïra köp tuvar hem yasïr odn′at ettilär tatardan, χïrïp da tövüp kendilärin.

В четверг сын короля переправился на противоположный берег, к лагерю, а войско не смогло, так как мост, построенный через Днестр, был разрушен. А переправились пятью днями спустя, после восстановления моста.

О прибытии султана

(125) В тот же день, в четверг, прибыл турецкий султан Осман, сын султана Ахмеда, со своим войском – 250 раз по тысяче человек и 250 орудий – и разбил лагерь напротив польского войска, очень близко, на расстоянии лишь четверти мили, так что из одного лагеря было хорошо видно другой. А среди того количества орудий было 14 пушек, которые везли по 30 пар буйволов, а остальные – по 9-10 пар, а еще были другие – их везли по 4 пары. И как только неверные турки подошли и стали лагерем, в тот же день к вечеру на поле вышли добровольцы с пушками и стали обстреливать польский лагерь. Тогда и наши вышли против них – несколько эскадронов – и вступили в бой, но вскоре бой прекратили. Из турок пало около 12 человек, а из наших погибло человек 20, среди которых был Лукаш, сын Михала, голову которого тогда отрубили и забрали. А это потому, что наши не знали еще тогда обычая турок, но там об этом узнали.

В пятницу прибыл татарский хан со 130 тысячами человек и разместился лагерем позади турецкого войска над Прутом, а Хантемир-мурза с 80 тысячами татар сразу по прибытии переправился через Днестр на эту сторону и остановился лагерем на берегу Днестра, захватив дорогу на Каменец, так что к [нашему] лагерю нельзя было проехать. Как раз в это время сыну короля везли провиант и два больших воза с порохом, и неверные татары захватили все целиком и отослали в подарок турецкому султану.

(126) Порохом султан оказался очень доволен. И сразу же отдал приказ строить мост через Днестр, так как при нем были мастера. Согласно приказу неверного ужасного султана за четыре-пять дней весьма искусно и с великим мастерством они построили мост (они мастерски построили мощный и весьма совершенный мост) с прикрытием, с подъемным мостом-воротами, [окованными] чистым железом.

Затем, спустя несколько дней, Хантемир-мурза с 50 тысячами татар двинулся под Замостье и под Люблин, причинил там много ущерба, сжег и разорил область и возвратился через 15 дней с огромной добычей. Когда же неверные татары с полоном проходили мимо Каменца, горожане и крестьяне, а также бывшие в крепости немцы – всего 3-4 сотни человек – объединились, и выступили, и перекрыли татарам дорогу в Долужкинском лесу, и отняли очень много скота и пленных у татар, а их самих разгромили.

Ol že zamanï dinsiz tatar surp Lusaworiç yïχövün küvdürdü zevšïstkim, χaysï ki ašïra körklü šenlïχï bar edi, nečik čövräsinä bolgan baχčalarï, alayže övläri yïχöv azbarïna, da köškü čöp-čövrä balaslar bilä, alayže yïχöv üstünä kümbeti bl′aχ bilä yapkan barï-yoχu bilä küvdürüp, niveč aylandïrdïlar, alay ki tek 4 duvarï χaldï taš.

Do tego surp Xač yïχövünüŋ dä üstün küvdürdülär, χaysï ki alayže körklü kümbeti bar edi üstünä. Neni ki Biy Teŋri hayufun algay ol surp yïχövlärniŋ dinsiz da murdar, tasip tayfadan da surp Xačïnïŋ zork‘u da surp Lusaworiçniŋ alγïšï urup da χarγagay dinsizlärni. Amęn, eγiçi.

(127) Šapatkün dinsiz türk toplar bilä kelip, da χazaχ üsnä ulu χuvat bilä šturmovat etiy edi künüzün bez prïstanku. Evet χazaχ kečägä yuvuχ vïpadnut etip obozundan, da čïχtï türkkä χaršï, nedä ki türk χaršï turalmïnča, tïl podat etti da bašladï χačma. Evet χazaχ tüštü dinsiz artïna χïraχïra, alay ki χuvalap kendilärin čaχ taborlarïna türknüŋ, da ašïra köp dinsizlärdän χïrdïlar, da köp zdobïč aldïlar. Evet tez keč bastï, da posilok bermä bolmadïlar χazaχka. Do tego 7 top türktän odn′at etip edi χazaχ, evet alma bolmadïlar, zera dublarga okovanïy edilär da topnu topka lancuχlar bilä klusovat etkän edi. Soŋra χazaχlar χaytïp obozlarïna, da baltalar bilä znovu barïp, toplarnïŋ küpčäklärin čapχaladïlar da 2 topnu voločit ettilär obozlarïna. Xaysï ki türk padšahï da ulu χorχuda edi pašalarï bilä.

Yïχkün, yïχpaškün heč nemä utarška bolmadï, zera ne bizimkiläri čïχtï, da ne dinsiz türk čïχtï, zera yaman posmakovat etip edi dinsizlärgä šapatküngi künnü. Xaysï ki yeničeri aγasïn yüräklänip χondikâr mänzul etti, da 1 pašanï kestirdi, da Olaχ biyin Aleksandrnï okovat etmä ayttï. A bu anïŋ üčün ki χondikârga obicac′a bolup edilär, ki skoro kelgäčoχ nemič obozu tibinä, ki ol že künnü albo ertäsi dostat etkäylär edi oboznu, da ašïra lekcivažit etiy edilär, da išanmaslar edi bunuŋki χuvatnï, χaysïn ki χazaχ körgüzdü.

(128) Türk šanecni alïp edi

Nögärikün dinsiz türk χazaχ üsnä šturmovat etiy edi, da özgäläri kelip, nečik yayovlu, alay atlïsï, da zdradem aš zamanïna šturmovat etti nemič p′eχotasï üsnä, χaysïlarï ki χabaχï alnïna oboznuŋ šaneclärni közätiy edilär 200 hayduk. Nedä ki p′eχota, körüp bu šturmnu, da šanectän χačma bašladïlar artχarï obozga. Anda ž dinsiz türk kirdi šaneckä da χaysïn χayda yerišti, anda kesti ol hayduklarnï χačkan zamanda, da bašlarïn barïsïnïŋ aldï. Alayže rotmistrnï da öldürdülär, da

Тогда же неверные татары напали и сожгли полностью церковь св. Григора, прекрасной постройки, а также уничтожили окрестные сады, дома в церковном подворье и ограду с балясинами со всех сторон и дотла сожгли покрытый жестью купол на церкви, так что остались только четыре каменные стены.

Сожгли они и крышу церкви св. Креста, на которой тоже был красивый купол. Да отомстит Господь Бог за эти святые церкви неверному, нечистому и фанатичному племени, да [покарает их] сила Святого Креста, да проклянет их в своих молитвах святой Просветитель. Аминь. Да будет так!

(127) В субботу неверные турки подошли с пушками и целый день большими силами беспрерывно атаковали казаков. Но ближе к ночи казаки выступили из лагеря и ринулись против турок, и те, не сумев противостоять, отступили и бросились бежать. Казаки кинулись за ними, громя и круша, и так преследовали их до самого турецкого лагеря, и побили многих неверных, и взяли много добычи. Но вскоре настала ночь, и [поляки] не смогли дать казакам подкрепление. Тем не менее, казаки отбили у турок семь пушек, но не смогли забрать, так как они были прикованы к дубам и друг к другу цепями. Тогда казаки отправились в свой лагерь и, взяв топоры, вернулись к пушкам; изрубив колеса (лафеты?) пушек, отволокли две пушки в свой лагерь, чем турецкий султан и его паши были очень напуганы.

В воскресенье и понедельник никаких стычек не было – ни наши не выступали, ни неверные турки, ибо [события] субботы неверным пришлись не по вкусу; турецкий султан, разгневавшись, освободил от должности агу янычар, велел казнить одного пашу и заковать молдавского господаря Александра. А все потому, что обещали султану, что, как только приблизятся к польскому лагерю, в тот же день или на следующий его захватят, но слишком легкомысленно отнеслись и недооценили силу, которую показали казаки в тот день.

(128) Турки взяли редут

Во вторник неверные турки атаковали казаков. Прибыли и другие войска, как пешие, так и конные, и вероломно, во время обеда, напали на польских пехотинцев – на тех 200 гайдуков, которые охраняли редут перед воротами лагеря. Заметив наступающих, пехотинцы бросились бежать из редута назад к лагерю. Неверные турки немедля ворвались в редут и где кого из этих гайдуков настигали во время бегства, там и убивали и забирали головы всех [убитых]. Убили также ротмист-

poručnikni, da χoronžiyni χorengev bilä tiri aldïlar. Soŋra, obozdan čïχïp, da dinsiz türknü vïstrašit ettilär šanectän, nedä ki zaraz dinsiz, art berip, χačtï, evet tüštü bir otuz türk artïχ-eksik. A bu nemič p′eχotasïn kestilär elli albo artïχï bilä, zera türk ašïra köplüχ edi — igirmi 1000 adam bar edi. Da bašlïχlarï Mustafa paša, Baγdad pašasï edi.

Polockiy üčün

Nögärikün. Ol že künnü dinsiz türk kečägä 23 sahatta, popravicc′a bolup, da čïχtï znovu moydanga 15 000 adam, da toγru keliy edi ulu χuvat bilä da ulu pend bilä nemič obozunuŋ χabaχïna χaršï, χayda ki pol′nïy hetman boluy edi. Zera 2 χabaχ edi türk sartïn. (129) Evet birsi χabaχta koronïy hetman boluy edi. Anda ž ol zaman 3 rota turup edi, χaysï ki storož edi kündüzgü, da koronïy hetmannïŋ χabaχïna edilär, da 1 nemä dä išanmaslar edi. Evet körüp dinsizni, ki prosto pol′nïy hetmannïŋ χabaχïna keliyir, na zaraz hetman koronïy ilgäri sekirdi χaršïlarïna. Anda ž körüp bu 3 rota hetmannïŋ ulu oχvotasïn, da dopustit etmädilär hetmanga uruška barma. Evet naprud kaštäl′an Polockiy da Prokop S′en′avskiy kendi χorengevläri bilä sekirdilär dušmanga χaršï, da üčünči χorengev he*t*man koronïynïŋ, χaysï ki storožda edilär, alïp Teŋrini bolušluχka, da alay potïkacc′a boldu bu 300 adam, ki birisi kopyasïn boš χaldïrmadï, zera igi renčn′e rast keldi kendiläri bilä potïkacc′a bolma vlasn′e tüz yanlarïndan da dügül ki χaršïlarïna, da här adam kendi payïna 2-sin-3-sün aχtardï, zera χïslïχ edi. Da soŋra palaška alïndïlar da alay kesiy edilär, nečik kendiläri kliy edilär. Anda ž dinsiz, körüp bunu, da turdu χačma da biri birin basχalama. Evet bizimkiläri kesäkesä χuvalïy edilär artlarïndan čaχ türk obozuna yuvuχ. Evet pan Polockiy, ki ilgäri rotalar alnïna sekirdi, na ol zaman kopya bilä atïp da šišakïnïŋ tibi bilä urdular, alay ki sl′uzom ketti da bašïn obrazit etti, evet attan tüšmädi, (130) yoχesä nečäsin öldürdü. Do tego daγïn 2 tovarišni öldürdülär, da 11 paχolikni bizimkilärinïŋ, hem koronïy hetmannïŋ χorengevin odn′at etti dinsiz türk. Soŋra 5 kündän soŋra pan Polockiy d͡žanïn Teŋrigä sïmarladï, χaysï ki rïcerskiy ölüm bilä öldü, nedä ki bütün čörüv ašïra kendin žalovat etti. Da türk heseb bilä χïrïldï 1200 artïχ-eksik. Xaysï ki kečä bilä türklär kelip poχodn′alar bilä da kaganeclär bilä öldürgän truplar arasïna taŋlap da alïy edilär ölülärni, χaysï ki značnïy edi, a χalganï χalïp edi placta itlär kibik. Evet bašlarïn kesip da keltirip nemič val ičinä salïy edilär. Da

ра и поручика, а хорунжего со знаменем взяли живым, позже [поляки] выступили из лагеря и выбили неверных турок из редута, так что неверные, сразу же обратились вспять и бежали. Погибло около 30 турок. А из тех польских пехотинцев зарубили около 50 или больше, потому что турок было огромное множество – 20 тысяч. А во главе их стоял Мустафа-паша, паша Багдада.

О Полоцком

Во вторник. В тот же день, к вечеру, в 23 часа неверные турки, перегруппировавшись, снова выступили на поле сражения в количестве 15 тысяч и с огромной силой и великим напором ринулись к воротам польского лагеря, где находился польный гетман. А на турецкую сторону было двое ворот. (129) У других ворот находился коронный гетман. Там же стояли тогда три эскадрона дневного караула и ничего не подозревали. Увидев, что неверные устремились к воротам польного гетмана, коронный гетман немедленно помчался верхом на коне им навстречу. Тогда эти три эскадрона, видя большое рвение гетмана, не допустили, чтобы он вступил в бой. А прежде всех кастелян Полоцкий и Прокоп Сенявский со своими эскадронами бросились против врагов, а третьим был эскадрон коронного гетмана, который был в карауле. Эти 300 человек бились с Божьей помощью так, что ни у одного из них копье не осталось пустым; к тому же им самим пришлось биться из удобного положения, собственно с флангов поля, а не в лоб; и каждый человек сразил двоих-троих, потому что было тесно. А потом взялись за палаши и побили столько, сколько смогли. Неверные, увидев это, обратились в бегство и стали топтать друг друга. Так наши, рубя и круша, преследовали их до самого турецкого лагеря. А в пана Потоцкого, когда он скакал впереди эскадронов, попало копье; ударившись о край шлема, оно скользнуло и задело голову, но с коня он не упал, (130) а еще убил нескольких. Кроме того, из наших были убиты 2 офицера и 11 рекрутов. Еще неверные турки отняли знамя коронного гетмана. Спустя пять дней пан Полоцкий отдал свою душу Богу; он умер смертью героя, и все войско очень горевало о нем. Турок было уничтожено около 1200, так что целую ночь турки ходили с фонарями и плошками среди убитых, разыскивая и подбирая мертвых, которые были познатнее, а остальных бросили на поле, как собак. А их головы отрезали и кидали через польский вал внутрь [лагеря]. А наши своих хоронили. Вот так безуспешно отступили турки. Неверный багдад-

bizimkilärin kömüy edilär. Da bu türlü n′epotišn′e odïydit etti dinsiz türk. Ol že dinsiz Baγdad pašasï kelip edi, Mustafa paša, ki ertädän kelip edi. Evet posčacic′a bolmadï kendinä kečägä.

Nemič pole stavit etti tüzdä

Xanküngi künnü barï čörüv, här birisi rospravicc′a bolup, nečik χosdovanut‘iunu bilä, alay že hälâllašmaχï bilä, da čïχtï barïsï moydanga tüz bilä, turdular nečik to potrebaga, tözüp, ki dinsiz kelgäy oγraš etmä. Evet dinsiz čïχmadï, yoχesä keltirdi ulu toplarïn da, ormanda zasadit etip, uruy edi da vïzïvat etiy edi bizimkilärin toplar üsnä daγïn arï. Ol že künü yazïldï türk taborunda 4000 yeničeri segbendän [segbẹntan] da bostančïlardan, zera χïrïlïp edi yeŋičerisi da ašïra az χalïp edi.

(131) Kičaynakün alayže bizim čörüv čïχtï tüzgä da turdu sprav′e, evet türk čïχmadï, yoχesä artχartïn, Xotin sartïn, olaχlï da multan tatar bilä kelip urdu, evet nemä etälmädi, zera bar edi zasacka ormanda bizimkilärinin, alayže Xotin taš yïχövündä 100 hayduk bilä hakovnicalar bar edi, evet 2 tatarnï tiri tuttular da bir olaχlïnï. Do tego keskän bašlar da hetmanga keltirdilär. Da bu türlü χara yüzlü χayttïlar dinsizlär.

Aynakün χazaχ üsnä šturum etti türk, 3-4 kez keldi, da χara yüzlü χayttï.

Šapatkün znovu χazaχ üsnä šturmovat etti.

Yïχkün ulu utarška boldu nečik χazaχ bilä, alay že alaman bilä da žolner bilä, alay ki čöp-čövräsin oboznuŋ χaplap edi türk, ki tüz körünmäs edi. Da toptan uruy edilär här yartïn. Alayže bizimkiläri dä toptan urup da yuvuχ bermäslär edi kelmä. Da atlïlar čïχïp da birgälärinä künüzün χuvalašïy edilär. Alayže yayovlu čïχïp obozdan barïy edi χaršï. Ol že künnü χazaχlar kendi ičlärinä bolgan eski hetmanlarïn kestilär, χaysïnïŋ atï Borodavka edi. A bu anïŋ üčün ki yeberip edi 5000 χazaχnï Olaχka na čatï, da anda tas boldular. Evet soŋra kendi ičlärinä taŋladïlar Šahaydačnïy atlï hetmannï da ol Borodavkanï berdilär bu Sahaydačnïynïŋ χoluna, nedä ki ol Sahaydačnïy tuttu yanïna kendin, 2 haftadan soŋra kečä bilä kestirdi kendin.

(132) Yïχpaškün Kostantin Batista oγlu keldi Türktän elčiliχkä bizim obozga hetmanlarga. Atïn berip Multan biyiniŋ Radulnuŋ, da χolup, napominat etip, ki elči yebergäylär ulu vezirgä, da of′arovacc′a bolup, ki barïšlïχka kliyir Radul biy staracc′a bolma, tek tïl′ko elčiläri nemičniŋ kelsin vezirgä.

Nögärikün elčiniŋ sözünä da žadan′esinä körä vïpravit ettilär hetmanlar elči türkkä pan Želinskiyni da türk elčisin dä odpravit ettilär.

ский паша Мустафа, который приходил утром, не смог одержать победу и ночью.

Поляки стали в поле в боевом порядке

В среду все находящиеся в составе войска, совершив общую исповедь с причастием и прощением взаимных обид, вышли на поле, став в боевой порядок, как положено, ожидая, что неверные придут биться. Но неверные не выступили, а притащили большие орудия и, скрытно установив их в лесу, открыли огонь, вызывая наших еще дальше – на орудия. В тот же день в турецком лагере в янычары было записались 4 тысячи человек из числа секбанов и бостанджи, так как [многие] янычары были убиты и осталось их очень мало.

(131) В четверг наше войско также вышло в поле и стало строем на правой стороне, но турки не выступили, а с тыла из-за Хотина напали молдаване и валахи с татарами и ударили. Но ничего не смогли сделать, так как в лесу находилась наша засада. И в хотинской каменной церкви было 100 гайдуков с гаковницами, и они схватили двух татар и молдаванина. И еще принесли гетману отрубленные головы, так что неверные с позором возвратились назад.

В пятницу три-четыре раза турки атаковали казаков, но возвращались с позором.

В субботу они снова атаковали казаков. В воскресенье состоялся крупный бой с казаками, немцами и жолнерами, окрестности лагеря кишели турками, так что даже поля не было видно. Со всех сторон били орудия; наши также стреляли из пушек и не давали близко подойти. Затем выехали конные и сражались друг с другом целый день. И пешие тоже вышли из лагеря и наступали. В тот же день казаки низложили своего старого гетмана по имени Бородавка, который находился в лагере. А это за то, что он послал в Молдавию 5 тысяч казаков в боевое охранение и они там погибли. А затем избрали между собой гетмана по фамилии Сагайдачный, а того Бородавку отдали в руки Сагайдачному, и этот Сагайдачный держал его при себе, а две недели спустя ночью велел его казнить.

(132) В понедельник от турок в наш лагерь к гетману прибыл с посольством Константин, сын [Вевелли] Баптиста. От имени господаря Валахии Радула он просил и настаивал, чтобы направили посла к великому визирю, и уверял, что господарь Радул приложит все старания для установления мира, пусть только польские послы пойдут к визирю.

Во вторник по просьбе посла наши гетманы направили к туркам послом пана Зелинского и отпустили турецкого посла.

Xaraχaš paša

Xanküngi künnü Budin pašasï Xaraχaš paša Türk padšahïndan χolundu, ki kendi sïtarasïn kelip obozda prubovat etkäy, zera ol künnü kelip edi türk taboruna 4000 adam bilä, da ašïra yarar eli bar edi. Xaysï ki Türk padšahï, sorup kendin da bilip, ki sïtaralï paša edi, kaftan kiydirip, kendinä pozvolit etti šturumga kelmä. Berdi kendinä daγïn 6000 yeŋičeri, da 12 000 Urumeli spahisi, da 5000 Ötäyaχa spahisi, alay ki 27 000 adam boldu. Ol esä tutundu χondikârga, ki nemič obozun (133) bügüngi künnü dostat etärmen. Da χolun öpüp χondikârnïŋ, odïydit etti bu χadar čörüv bilä. Da χačan aš zamanï boldu, na Xaraχaš paša kelip urdu čörüvü bilä nemič obozu üsnä, ormandan čïχïp zboku ulu avaz bilä, čaχïrmaχ bilä, da keldilär alay yuvuχ valga, ki val tibinä edilär nečik yäničerisi, alay že χorengevlär bilä atlï čörüvü. A özgäläri χazaχka barïp šturmovat etiy edilär toplar bilä, alayže čöp-čövräsindän oboznuŋ keliy edilär šturumga. Evet bizimkiläri, Teŋrini bolušluχka alïp, da sekirištilär valdan yayov — bolsun tovariš, bolsun paχolik, bolsun čura. Evet daγïn köp edi oγlanlar da paχoliklär, χaysï ki čïχïp da ulu avaz bilä da yüräk bilä dinsizgä χaršï bardïlar. Alayže pan Vayer, alamanlar pulkovniki, turup edi bašχa obozu bilä anda ž yïraχ dügül 4000 alaman bilä, da türk bek natirat etiy edi üstünä da artïndan šturmovat etiy edi, χayda ki pespečnïy bolup valï da topu yoχ edi, evet bir oγurdan popravicc′a bolup, da alay potïkacc′a boldular da poprit ettilär dinsizni, ki keräk χačkay edi valdan keri, nedä ki χačkanlarïn ašïra bek χïrdïlar, tud͡žis köp zdobïč dostat ettilär dinsizdän. Navet dinsiz da χutsuz Xaraχaš pašanï bir alaman tüfäktän urdu, alay ki atï tüšüp öldü, da kendiniŋ ayaχïna urdu.

(134) Pašanïŋ öldürgäni üčün

Soŋra bir spahisi povodnïy atïn berdi, ki atlangay [da] χačkay. Evet aldï atnï, da atlanma kliy edi, da skoro bir ayaχïn χoydu stremengä, anda ž özgä alaman, popravicc′a bolup, urdu tüfäktän kendin čaχ köksünä da atχardï kendin. Körüp bunu, dinsiz türklär, da χapïp yer üsnä yatkanïn, da voločit ettilär birgälärinä. Alayže özgä značnïy öldürgänlärni dä aldïlar, χaysïn ki boldular. Da özgäliriniŋ bašïn kesip bizimkiläri, da oboz valïna keltirip salïy edilär. Da bir nečäsin tiri keltirdilär hetmanlarga. Anda ž soŋra türklär barïp, ormanda turdular 1 bölük bolup, da yeberdilär taboruna türknüŋ, da 1 χïzïl rïdvan keltirdilär, da ol rïdvan ičinä χoyup Xaraχaš pašanï da özgälärin alïp kettilär χara yüzlü kibik. Bu türlü bügüngi künnü Teŋ-

Харахаш-паша

В среду турецкий султан разрешил паше Буды Харахаш-паше испытать свое счастье в походе, поскольку в этот день он прибыл в турецкий лагерь с 4 тысячами человек, и все были весьма достойные. Турецкий султан, который любил пашу и знал его удачливость, одарил его кафтаном и позволил пойти в атаку, дав ему еще 6 тысяч янычар, 12 тысяч сипахиев из Румелии и 5 тысяч сипахиев из Анатолии – всего, таким образом, 27 тысяч человек. А он поклялся султану (133) в тот же день захватить польский лагерь и, поцеловав руку султана, отправился с войском. И когда пришла пора обеда, этот Харахаш-паша со своим войском ударил с фланга со стороны леса по польскому лагерю; с громкими возгласами и сильными криками они подошли так близко к валу, что и янычары, и конница со знаменами оказались под самым валом. А другие с пушками атаковали казаков и также двинулись со всех сторон на штурм их лагеря. Но наши, положась на Божью помощь, бросились [на врага] все вместе с вала – и офицеры, и пахолики, и оруженосцы. И еще было много воинов и рекрутов, которые с большим рвением и громкими возгласами бросились против неверных. Неподалеку находился и пан Вайер, командир немцев, со своим отрядом в 4 тысячи человек, и турки сильно напирали на него и штурмовали с тыла, где, как они были уверены, у него не было ни вала, ни пушек. Однако они [немцы] сразу построились и так погнали неверных, что тем пришлось бежать назад; они перебили очень многих убегающих и захватили у неверных много добычи. Неверный и злосчастный Харахаш-паша был поражен выстрелом из ружья одного немца, так что конь его пал, а сам он был ранен в ногу.

(134) О том, как был убит паша

Затем один сипахи дал ему своего запасного коня, чтобы тот бежал. Он взял коня и хотел сесть, но, как только вложил одну ногу в стремя, тут же другой немец, прицелившись, выстрелил из ружья ему прямо в грудь и свалил его. Неверные турки, увидев такое, подхватили лежащего на земле и потащили с собой. Забрали и тех знатных убитых, которых смогли. А головы других наши отрезали, приносили и перебрасывали через вал [внутрь своего] лагеря. И еще привели к гетману нескольких живых. Тогда турки отступили и стали в лесу. Они послали в турецкий лагерь один отряд и привезли красный рыдван. Уложив в тот рыдван Харахаш-пашу и других, ушли с позором. Вот так сегодня Бог порадовал христиан, а неверных в немалой

ri sövündürdi k'risdânlarnï da dinsizlärni n'epomalu zasmutit etti. Xaysï ki bizimkilärindän tüštü 7 adam, da alarnïŋ tas boldu 2800 adam, da barča yarar da nayčoln'eyšïy igitläri χïrïldï.

Xondikârnïŋ ulu žali

Nedä ki χondikâr išitip, da bek žalosn'e yïγlap žalovat etti kendin, zera barča išančï bu pašada edi, ki kelip nemič obozun buzgay edi, da aŋar 2 hafta očekovat etti, (135) zera köp potrebalarda bolup edi da köp χala da šähärlär dostavat etip edi ävälgi χondikârnïŋ zamanïna, atasïnïŋ da babusunuŋ zamanïna. Do tego yarar Bosna igitlärin žalovat etti, ki tas boldular, aytïp ki gâvur χolundan kečtilär. A bu išlär sahi da toγrudur, zera yazgan bunu, Aksent, anda edim da közüm bilä körüy edim, da χaysïn ki igi bilmäs edim, anï igi dovidacc'a bolup yazïy edim.

Evet ol šturumga keltirgän kendilärin 1 hayduk edi, χaysï ki nemič obozundan χačïp da türkkä berinip edi, da ol körgüzdü ol yerni, χaydan ki keldilär, da aytïp ki, bir obrona, bir top yoχtur bu yerdä, χaysï ki tez dostat etärsiz kendilärin. Xaysï ki alay edi. Evet šturumdan soŋra zaraz ol hayduknuŋ bašïn kestilär, aytïp ki: «Bizni bununŋki yaman yergä netmä keltirdiŋ, ki tas bolduχ?»

Kičaynakün. Hetman rozkazat etti χazaχka, ki Turlunu kečip kelgäy beri yanga. Anda ž χazaχ 1200 bolup da 300 hayduk kečä bilä kečtilär Turlunu da kettilär türk köprüsünüŋ χaršïsïna. Anda ž bar edi 2000 türk, χaysï ki közätiy edilär köprünü, ki kimesä buzmay edi. Alar esä besp'ečnïy bolup yuχluy edilär. Da anda ž 2 paša bar edi, birisiniŋ atï Ali paša, birisiniŋ — Xarahisar pašasï. Xazaχ esä tuyduχsuz urdu üstlärinä yuχlaganlarïnïŋ da χaysïn kestilär čatïrlarïnïŋ ičinä, χaysï ki suvga sekirip boγuldu, χaysï χačtï, evet pašalarnï, 2-sin dä, öldürdülär. Da ašïra köp yaχšïlïχ alïp keldilär, alayže türk aχčasï da kümüš. Da tiri heč χaldïrmadïlar, tïl'ko pašanïŋ bir χara arapï bar edi — anï keltirip padšah oγluna baγïšladïlar.

(136) Türk šturum üčün

Aynaküngi künnü dinsiz türk χazaχ üsnä šturmovat etiy edi künüzün da nemič üsnä χabaχka χaršï. 2 kez χuvat bilä keldilär da 4-är at bilä toplar birgälärinä yürütüy edilär, da rïχtovat etip, uruy edilär bizimkiläri üsnä, da yänä alïp χačïy edilär. Evet bizimkiläri yayov čïχïp da birgälärinä utarška etiy edilär. Xaysï utarškada bir türk χoronžiyin öldürdülär da bašïn kesip χorengevi bilä keltirdilär hetmanga. Da 2-či χoronžiyni dä öldürdülär, da tek χorengevin aldïlar da oddat ettilär hetmanga. Xaysï ki hetman

степени опечалил. Из наших пало 7 человек, а у них погибло 2800 человек, причем все погибшие – достойные и выдающиеся воины.

Великая скорбь султана

Когда султан обо всем узнал, очень горько жалел и скорбел о нем, так как все его надежды были связаны с этим пашой, который должен был по прибытии разрушить польский лагерь; и ожидал его две недели, (135) ибо Харахаш взял много крепостей и городов во времена отца и деда нынешнего султана. Печалился он и о погибших достойных юнаках Боснии, которые умерли-де от гяурской руки. Сказанное правда и соответствует действительности, ибо я, Аксент, пишущий это, был там и видел собственными глазами, а чего хорошо не знал и не видел, то, прежде чем писать, хорошо разузнал.

А привел их на штурм один гайдук, который бежал из польского лагеря и предался туркам; он показал то место, где они должны были атаковать, и говорил, что в том месте нет ни бастионов, ни пушек и что их легко можно захватить. И оно так и было. А сразу после штурма тому гайдуку отрубили голову: дескать, за то, что ты привел нас сегодня в пагубное место и мы разбиты.

Четверг [через неделю]. Гетман приказал казакам переправиться через Днестр и прибыть на эту сторону. Тогда 1200 казаков и 300 гайдуков переправились через Днестр и двинулись по направлению к турецкому мосту. Там находилось 2 тысячи турок, которые охраняли мост, чтобы никто не разрушил. Однако они вели себя беспечно и спали. Было там два паши: имя одного Али-паша, а второй был пашой Кара-Хисара. Казаки неожиданно напали на спящих, одних порубили в шатрах, другие потонули, бросившись в реку, а некоторые бежали. Убили обоих пашей, забрали очень много добра, а также турецких денег и серебра. А в живых никого не оставили, только черного арапа, бывшего у паши, его привели и подарили королевичу.

(136) О турецком штурме

В пятницу неверные турки целый день атаковали казаков и наступали на поляков со стороны ворот. Дважды они наступали большими силами и, притащив с собой пушки, каждую при помощи четырех коней, и изготовившись, они открывали огонь по нашим, а затем, забрав их, убегали. А наши выходили пешими и сражались с ними. В том сражении был убит один турецкий знаменосец, и его отрубленную голову вместе со знаменем принесли гетману. Убили и второго знаменосца, но взяли только знамя и принесли гетману. Гетман

kontentovat etti ol χorengev üsnä — bašnï keltirgänni da ol birsin dä.

Šapatküngä taŋ atar hetman koronïy obozda ʤ̌anïn Teŋrigä sïmarlap kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä.

Ol že künnü türk ašïra ulu toplardan uruy edi χazaχ üsnä da lisovčik üsnä.

Oχvotnik üčün

Do tego ol künnü türk taborunda yazïldï 14 000 adam «saraydan-čïχma», χaysï ki aŋlanïyïr nečik bo oχvotnik da bašïndan kečkän, zera ol keräk bargay oγraška ilgäri da šturumga yayov. A bu l′ada kišidän bolur bolma: erklidir kim kläsä barïp yazïlma, tek yaraγï bolsun l′ada-yakiy, evet olofa alïyïrlar. Da anïŋ üčün bularnï yazdïlar, ki šturumga kelgäylär nemič üsnä. Da egär χaysï nemä yararlïχ körgüzsä, na spahiliχ beriliyir kendinä.

(137) Yïχkün, surp Xač künü. Türk kendi köprüsündän kečirdi 18 top da χoydu beri yanda nemič obozuna χaršï. Da nečik bašladï ertädän tövmä, čaχ keč bolgïnča zan′eχat etmädi. A bu uruy edi χazaχ üsnä da lisovčik üsnä. Evet ol 18 top nemä zarar etmädi, tïl′ko 4 at bilä 2 paχolikni öldürdü. Da arï yandan alayže nečik yayovlusu, alay atlïsï türknüŋ šturmovat etiy edilär lisovčik üsnä. Evet nemä skurat etminčä χara yüz bilä kettilär.

Yïχpaškün Batista oγlu Kostantin, χaysï ki elčiliχkä yürüy edi, keldi nemič elčisi bilä, χaysïn ki hetmanlar yeberip edilär sözü üsnä Radul Multan biyiniŋ. Da sözü üsnä bu Batista oγlunuŋ da kelip elčiliχni oddat ettilär zvïčayga körä hetmanga pol′nïy, zera koronïy ölüp edi, da dinsiz türk χabärinä yoχ edi.

Ol že künnü türk padšahï kendi ulu vezirin da yeničeri aγasïn mänzul etti, aytïp ki: «Siz uγursuz kimsälärsiz». Da özgälärin χoydu alarnïŋ yerinä.

(138) Sonγugi šturum üčün

Nögärigi künnü χondikâr ayttï čaχïrtma kendi obozunda, ki: «Vay ol kišiniŋ halinä, ki kim ki olofa yeyir da čïχïp barmasa bügüngi künnü šturumga nemič üsnä da χazaχ üsnä!» Ki birisi služalïy taborda χalmay, nečik türk, alay olaχ, alay multan, ki barïsï šturmovat etkäy nemič obozuna. Da kendi χondikâr yanïna ayttï χalma 2000 solaχka da 4000 yeničerigä, alayže baltačïsïna. Do tego ayttï 40 top kečirmä Turlunuŋ beri yanïna, nedä ki toplarnï zaraz kečirdilär ertädän. Da toplar bilä kečti 4 paša. Da kelip nemič obozuna χaršï χoydular toplarnï da pašalarnïŋ

вознаградил за знамена – и того, кто принес голову на хоругви, и другого, [котрый принес только знамя].

В субботу на рассвете в лагере коронный гетман, поручив свою душу Богу, перешел из этого бренного мира в вечность.

В тот же день турки палили из очень больших пушек по казакам и по лисовчикам.

О добровольцах

В тот же день в турецком лагере было записано 14 тысяч человек «сарайдан-чыхма», которые считаются у турок добровольцами и сорвиголовами; они должны идти в бой первыми и [притом] пешим строем. И это могут быть какие угодно люди: кто хочет, может записаться, лишь бы было какое-нибудь оружие, и получит плату. Записали их для того, чтобы пошли в наступление на поляков; и если кто проявит особые достоинства, то ему будет пожаловано звание сипахи.

(137) В воскресенье Воздвиженья Креста Господня. Турки переправили по своему мосту 18 пушек, установили на этой стороне против польского лагеря и как начали бить с утра, так и не унимались до самой ночи. А стреляли по казакам и по лисовчикам. Но те 18 пушек не причинили существенного ущерба, только было убито четыре лошади и два пахолика. И с другой стороны лисовчиков атаковали как пехота, так и конница турок, но, ничего не добившись, ушли с позором.

В понедельник Константин, сын Баптиста, приходивший с посольством, прибыл вместе с послом, которого посылал гетман по предложению валашского господаря Радула по слову этого сына Баптиста. Прибыв, они, по обычаю, нанесли визит польному гетману, так как коронный умер; но неверные турки о том ничего еще не ведали.

В тот же день турецкий султан отстранил от должности своего великого визиря и агу янычар со словами: «Вы какие-то неудачники», — и назначил на их место других.

(138) О последней атаке

Во вторник турецкий султан велел огласить в турецком лагере, что горе тому, кто ест солдатский паек, но не пойдет сегодня в атаку на поляков и казаков, что ни один воин не останется в лагере — ни из турок, ни из молдаван и валахов, что все пойдут на штурм польского лагеря. А при себе султан приказал остаться 2 тысячам солаков, 4 тысячам янычар и своим балтаджи. Затем приказал переправить на эту сторону Днестра 40 пушек, так что утром пушки были сразу же переправлены, а вместе с ними четыре паши. Когда они прибыли, то установили орудия напротив польского лагеря, а шатры всех четверых бы-

čatïrlarïn χoydular 4-sünüŋ dä toplar artïna, sïrâlata [siryalata] bir birindän yïraχ. Da ol 4 pašanïŋ bar edi 3000 adämisi, χaysïlarï ki turup edilär tüz bilä atlï. Do tego 500 yeničeriläri bar edi. χaysïlarï ki Turlu kïnarï bilä yürüp, da bizimkilärinä yančarkadan atïy edilär, da bermäslär edi ol yerdä suvga kelmä bizimkilärinä. Evet soŋra bizim obozdan arï yandan kendilärin vystrašit ettilär, ki keräk odstupit etkäylär edi kerisinä artχarï. (139) Evet toplardan bez prïstanku uruy edilär obozga. Do tego rozkazan′esinä körä χondikârnïŋ barï čörüvün obozdan sürdülär nemič üsnä šturumga. Anda ž keldilär aš zamanïna äväl χazaχ üsnä da ašïra ulu χuvat bilä kelip edilär. Soŋra bardïlar lisovčiklär üsnä. Da 9 kez ol künnü kečägä anča šturmovat ettilär nečik yayovlu, alay atlïsï. Da ululuχlarï, pašalarï yalan χïlïčlar bilä da bulavalar bilä artχartïn tövä sürüy edilär šturumga bu lisovčiklär üsnä. A toplardan alayže üstlärinä uruy edilär. Da kendi χondikâr olturup edi biyik yerdä — Horodišče aytarlar ol yergä — Xotin artïna. Da anda yasap edilär čardaχ kibik maystat, da χaršïsïna 2 fil üsnä muzika, davu*l*-zurna čalïy edilär, här fil üsnä 4 adam. Da ol biyik yerdän olturup baχïnïy edi bu šturum üsnä, zera igi körünüy edi barï-yoχu. Alayže beri yanda toplarnï da körüy edi, ki χayarï uruy edilär. Da ašïra bek haz etiy edi dinsiz χondikâr, zera kelip yaγlan [=yalγan] χabär beriy edilär, aytïp ki: «Padšah oγlunuŋ čatïrlarïn da hetmanlarnïŋ zevšïstkim buzuyurbiz»,— navet aytïp ki: «Padšah oγlun toptan obrazit etipbiz, evet zararsïz». Do tego nemič üsnä da alaman üsnä kelip 3 kez šturmovat ettilär, evet nemä skurat etälmädilär, (140) zera yayovlu čïχïp obozdan da kendilärin vïstrašit etiy edilär, alay ki 3 kezni dä itlär kibik χačtïlar — nečik atlïsï, alay yeničerisi, tüfäklärin yebermінčä, χačtïlar. Soŋra kečägä yuvuχ znovu keldilär, evet obozda toplarnï nabit etip edilär temirlär bilä da ol temirlär bilä urdular. Anda ž köp adam tüštü, alay ki χaysï para-para boldu, χaysïnïŋ bašï učtu, χaysïnïŋ ayaχï, χaysïnïŋ χolu. Zera asrï yuvuχ podšancovacc′a bolup edilär obozga abu yeni*č*erisi, zera χarïnlarï üstünä čuγur bilä kirip edilär, evet köpü χaldï anda. Ol že sahat türk χoronžiyïn öldürüp da χorengevin aldïlar da keltirdilär hetmanga. Do tego Xotin sartïn tatar kelip urdu da yeničeri, evet nemä etälmädi, yoχesä köp tatar tüštü, da 3 tatarnï tiri tuttular da 1 yeničerini, zera yeničeri χačalmadï: yaralï edi. Da obozda 4 kündän soŋra öldü.

Feketi maǯžar üčün

Daγïn bar edi obozda bir maǯžar, χaysïnïŋ atï Feketi edi da ašïra yarar da rïcerskiy kimesä edi, ли разбиты в ряд позади орудий далеко друг от друга. С этими четырьмя пашами было 3 тысячи конных воинов, ставших лагерем на поле. Было еще 500 янычар, которые, двигаясь вдоль берега Днестра, стреляли по нашим из янычарок и не давали нашим подойти к реке в том месте. Затем их самих прогнали с той стороны от нашего лагеря. Пушки палили по ним без перерыва, и они были вынуждены убраться восвояси. (139) Кроме того, по приказу султана из лагеря для атаки на польский лагерь погнали все войско. Тогда же, перед обедом, они сначала двинулись на казаков и наступали очень большими силами. Потом напали на лисовчиков. И в тот день до ночи атаковали девять раз как пешие, так и конные. А их командиры-паши подгоняли их сзади ятаганами и булавами и гнали в атаку на лисовчиков, а также стреляли по ним из пушек. Сам султан сидел за Хотином на высоте, называемой Городище. Там был построен трон с балдахином, а напротив по четыре музыканта на двух слонах играли на барабанах и зурнах. Сидя на этой возвышенности, султан наблюдал за штурмом, так как [оттуда] было хорошо все видно: и орудия с этой стороны, и куда они стреляли. Неверный султан получил огромное удовольствие, когда пришли с лживым сообщением: «Мы разрушаем до основания шатры сына короля и гетманов». Сказали даже: «Мы и сына короля поразили в ногу ядром, но не опасно». Кроме того, трижды наступали на поляков и немцев, но ничего не смогли добиться, (140) потому что пехотинцы, выступив из лагеря, отбрасывали их, так что все три раза они вынуждены были бежать, как собаки; и конные, и янычары удирали, даже не пустив в ход свои ружья. Затем, ближе к ночи, пришли снова. Тогда [поляки] в лагере зарядили пушки всяким железом и стреляли. И погибло много людей – кого разорвало на части, кому оторвало голову, кому руку, потому что оказались слишком близко к лагерю. А были это янычары, которые по-пластунски подлезли траншеями и окопались у лагеря, да многие там и остались. В тот же час убили турецкого знаменосца, забрали его знамя и принесли гетману. А из-за Хотина напали татары и янычары, но ничего не смогли сделать, напротив, много татар погибло, а троих татар взяли живыми и еще одного янычара, так как он не мог бежать, будучи ранен. А через четыре дня он умер в лагере.

О венгре Фекете

Еще был в лагере венгерский ротмистр по имени Фекете, и был он искусным и отважным воином, и каждый день первым выходил на поединок,

alay ki här teŋriniŋ künü barïndan ilgäri ol čïχar edi herckä, da ol kün bolmas edi, ki tiri türk, albo tatar, albo tïž baš keltirmäy edi hetmanga. Xaysï ki (141) bügüngi künnü dä barïp bir yeničerini da 1 tatarnï atï bilä keltirip oddat etti hetmanga. Da künüzün köp yararlïχ etiy edi. Bir atïn arïγïzïp, da birsin atlanïy edi. Evet kečägä yuvuχ moydanda harcovat etkän zamanda anda ž yeničerilär yančarkadan urdular kendin prav′e klubuna. Evet attan yïχïlmadï da keldi atlï obozga. Anda ž padšah oγlu da hetman rozkazat ettilär, ki ne χadar usta da naučonïy barvir bar esä, ki kendin opatrit etkäylär, obicat etip igi nahoroda barvirlärgä. Evet kul′asïn ičindän bolmadïlar čïχarma: keräk ölgäy edi 1 haftadan soŋra. Nedä ki hetman, alayže barï rïcerstvo ašïra yïγlap da kendin žalovat ettilär, zera anïŋ säbäpindän hetman igi v′adomïy edi dinsiznïŋ fikirin da ičlärinä bolganïn ičlärindä.

Daγïn da bizimkiläri ol künnü dinsiznïŋ toplarïna χaršï zatočit ettilär 2 top, da igi rïχtovat etip, alay urdular, ki topčïnï 2 para etip, da barïp 1 pašanïŋ čatïrïna urdu. Nedä ki dinsiz pašalar körüp bunu, da zaraz ögüzlärin, budur bïyvollarïn, χošup toplarga, da alïp kettilär. Evet 2 topka 30-ar ʤüft ögüz, budur bïyvol, χoštular da χalgan toplarga 10-ar ʤüft da 8-är ʤüft χoštular. Alayže čatïrlarïn da yïγïštïrïp kettilär.

Türk toplarïnïŋ ululuχu üčün

Xaysï ki ol ulu toplarnïŋ kul′alarïn 1 kiši yerdän kötürmäs edi, zera ašïra ulu edilär da buroncïy toplarnïŋ edi.

(142) Da χayda ki uruy edi ol kul′a bilä toptan, χaysï topnuŋ atï «balyemäz» edi ~~da χačan χayda uruy edi ol kul′a~~, na 5 lokot uzunluχuna yerni χazar edi da yergä terän 2-3 lokot kirär edi. Da ol topraχ, χayda ki kul′a tayanïr edi, na ol yer taš kibik bolur edi, alay ki bičaχ bilä χazalmas ediχ. Xïsχasï, ki ol ulu toplardan heč zarar bolmadï. Alayže alarnïŋ, budur dinsizlärniŋ, künüzün šturmovat etkänlärindän ol künü zevšïstkim nečik toptan, alay χïlïčtan heseb bilä bizimkilärindän tüštü 28 adam barï-yoχu bilä.

Evet alardan tas boldu hesebsiz, χaysï ki yäničeri tüštü 1400, yänä spahisi 3000 artïχ-eksik. [*На полях:* Do tego multanlïnï sürdülär ilgäri šturumga yayov, χaysï ki ašïra bek χïrïldï nečä kez — 5-6000]. Do tego nečä 1000 yaralï ičlärinä boldu, χaysï yaralïlarnï alïp elttilär da ölülärni. Xaysï ki belgili edi, alïp alayže ettilär. A χaysïn okop ičinä salïp da topraχ bilä yaptïlar, da χaysïn suvga saldïlar, da χalganïn placta χaldïrdïlar. Da bu türlü dinsiz dušman n′epotišn′e plactan odïydit и не было дня, чтобы он не приводил к гетману живого турка либо татарина или по крайней мере не приносил голову. Вот и в этот (141) день он привел и отдал гетману одного янычара и одного татарина с конем и за целый день совершил много достойных поступков; загнав одного коня, седлал другого. А ближе к вечеру во время гарцевания по полю янычары попали из янычарки ему в бедро, но он не упал, а на коне приехал в лагерь. Тогда сын короля и гетман приказали, чтобы все, сколько ни есть докторов и ученых цирюльников, осмотрели его, пообещав лекарям хорошее вознаграждение. Однако пулю из него вынуть не сумели, и он должен был умереть неделю спустя. Из-за этого гетман, а также все воины очень скорбели и жалели, так как покойный гетман благодаря ему хорошо знал о замыслах неверных и о том, что происходит у них.

Еще в тот день наши выдвинули две пушки против пушек неверных и, хорошо прицелившись, ударили так, что их пушкаря разорвало на две части, ядро полетело дальше и попало в шатер одного из пашей. Как только турецкие паши увидели это, сразу же припрягли своих волов, т. е. буйволов, к пушкам и отступили. К двум пушкам они припрягли по 30 волов, т. е. буйволов, а к остальным пушкам – по 10 пар и по 8 пар. Разобрали также шатры и ушли.

О величине пушек

Ядро от тех пушек один человек поднять с земли не мог, потому что ядра были очень большие и предназначались для штурма укреплений.

(142) И когда стреляли таким ядром из пушки, которая называлась «балъемез», то в том месте оно пропахивало землю на 5 локтей в длину и уходило вглубь на 2-3 локтя. И земля в том месте, в которое воткнулось ядро, становилась как камень, и мы не могли копать ее даже ножом. Короче, эти большие пушки не причинили никакого ущерба. И в результате того, что они, т. е. неверные, в тот день вели штурм в продолжение всего дня с помощью пушек и сабель, из наших погибло в общей сложности 28 человек.

А с их стороны гибли без числа; так, янычар погибло 1400 и сипахиев – около 3 тысяч [*На полях:* Более того, пеших валахо несколько раз гоняли на штурм впереди, и в итоге их очень много было уничтожено – 5-6 тысяч]. Кроме того, среди них было ранено около тысячи. Тех раненых, а также знатных убитых отправили [в тыл]. А некоторых мертвых оставили во рвах, прикрыв землей, других покидали в реку, а остальных бросили на поле. И так неверные враги с позором отступили. Знать,

ettilär ašïra smutn′e, evet znac′ [snaç] ki Biy Teŋri kendi tövüy edi dinsizlärni, ki bu χadar 4 kerät 100 000 adam bilä da 300 top bilä nemičkä da (143) χazaχka nemä etälmädi, yoχesä här kez tövüldü. Evet nemič obozu ne ki bar edi, kimesäniŋ χuvatï bilä trïvat etip da χaršï turmas edi, tek naprud Biy Teŋriniŋ da anda bolgan zaporoskiy χazaχnïŋ, χaysï ki obozda bar edi, zera här teŋriniŋ künü ol χazaχlar, čolo stavit etip dinsizgä da χaršï turup, zvïcenžït etiy edilär dušmannï da bermäslär edi tas bolmaga. Zera χayda ki χazaχ bolmasa edi, na Teŋri bilir, nemičniŋ sonγusu ne türlü bolur edi 3-4 küngä deg.

Preto dinsiz türk bilip, ki χazaχ potežnïydïr, anïŋ üčün barï ulu navalasïn da ulu potengasïn χazaχ üsnä aylandïrïy edi, aytïp ki: «Χazaχnï dostat etsäm, nemič bilä maŋa ašïra χolaydïr». Evet Teŋri kendin ol küngä yetγizmädi.

Navet türk kendi obozu tibinä ašaγa suv yanïna χoydurup edi 300 čatïr da 2 moŋ adam, ki közätiy edilär ulu taborun türknüŋ. Anda ž bir kečäni χazaχ 1700 čïχïp da barïp kendilärin zevšïstkim znesit ettilär, alay ki az nemä χačïp tutuldu ol 2000 adamdan, evet ašïra köp zdobyč aldïlar ol kečäni — nečik attan, alay kümüštän da türlü kiyiništän. Do tego yoχ edi ol kečä, ki χazaχ türk obozu tibinä barïp zdobïcc′a bolmay edi — bolsun devädän, bolsun bïyvoldan, bolsun türk atlarïndan, χaysï ki dostavat etip satarlar edi nemičkä, budur žolnergä.

(144) Nemič elčiläri üčün

Xankün elčilär vïpravit ettilär obozundan nemičniŋ alarnïŋ kelgän elčisi bilä, χaysï ki kelip edi yïχpašküngi künnü, m′anovicc′e pan Belzeckiy kaštälân da pan Lubelskiy voyvočic kettilär elčiliχkä, birgälärinä 25 adam ketti. Evet obozdan uzattïlar elčilärni 200 atlï asrï körklü kiyinišli barïsï. l′ampartlï da tïgrïslï. Do tego ne χadar kšonže da biy-biyät bar edi, barïsï körklü kiyinišli čïχïp edilär. Alayže hetman pol′nïy n′eznačn′e ortalarïna čïχïp edi čaχ ol yergä, χayda ki türk čavušlarï čïχïp da očekovat etiy edilär nemič elčilärin. Nedä ki türklär dä ašïra körklü čïχïp edi. Bar edi 100 čavuš da 300 spahi, χaysï ki kelip ol yerdä, da oddat etip türklärgä bizim elčini, da kerisinä χayttïlar obozga bizimkiläri. Da alar alïp elčini kettilär. Evet yuvuχ barïp edilär türk obozuna, nedä ki men dä, Aksent, bunu yazgan, barïp edim ol yergä da igi kördüm.

Panovca üčün

Evet nim ki elčilär barmïy edi, ol že künü dinsiz yeberip edi tatarnï Panovc′aga 8 top bilä da 500 сам Господь Бог побил неверных, если [они] в таком количестве – четырежды по 100 тысяч человек и 300 пушек – (143) ничего не смогли сделать полякам и казакам, но каждый раз сами были биты. А польская армия выдержала и устояла, и прежде всего благодаря могуществу Господа Бога и запорожским казакам, которые были там, в лагере, так как каждый божий день эти казаки выходили против неверных, рискуя жизнью, давали отпор, побеждали врага и не давали погибнуть [полякам]. Потому что если бы не было казаков, то Бог знает, каким был бы исход для поляков уже через три-четыре дня.

Поскольку неверные турки знали, что казаки сильны, то всей своей огромной массой и великой мощью обрушивались на казаков, рассуждая так: «Если одолеем казаков, с поляками будет намного легче». Но Бог не дал им дождаться такого дня.

Под своим лагерем, внизу, у реки, турки расположили 300 шатров и 2 тысячи человек для охраны большого турецкого лагеря. И вот в одну из ночей 1700 казаков напали и уничтожили их полностью, так что мало кто бежал и спасся из тех 2 тысяч человек; и в ту ночь взяли очень большую добычу – и коней, и серебра, и одежды. И не было такой ночи, чтобы казаки, подобравшись к турецкому лагерю, не захватывали либо верблюдов, либо буйволов, либо коней; свою добычу они продавали полякам, т. е. жолнерам.

(144) О польских послах

В среду из польского лагеря вместе с прибывшими в понедельник от них [турок] послами были отправлены послы, а именно: с посольством отправились пан кастелян Белзский и сын пана воеводы Люблинского [Якуб Собеский], и вместе с ними поехали 25 человек. Из лагеря послов провожали 200 всадников, все пышно одетые, в леопардовых и тигровых шкурах. Более того, князья и шляхтичи, которые выехали [с ними], тоже надели великолепные наряды. Польный гетман проехал немного в их окружении, до того места, где турецкие чауши ожидали польских послов. Турки выехали тоже очень пышно, было 100 чаушей и 300 сипахиев. Прибыв к тому месту, наши передали своих послов туркам и возвратились назад, а они, приняв послов, уехали. Встреча была вблизи турецкого лагеря, так что я, Аксент, пишущий это, приблизившись к тому месту, хорошо рассмотрел.

О Паневцах

Но прежде чем послы отправились, в тот же день неверные послали татар в Паневцы с восемью пушками и 500 янычарами, чтобы взяли крепость.

yeničeri bilä, ki χalanï dostat etkäylär. Xaysï ki kelip künüzün χalaga tövdülär toptan da yančarkadan, evet nemä etälmädilär. Yoχesä köp adam tas etip, da χara yüz bilä χayttïlar.

(145) Kičaynakün. Aynakün. Šapatkün. Yïχkün. Uspokoyicc′a boldu 2 yan da, da heč tä nemä bolmadï. Evet hetman da žolnirstvo kolo etiy edilär 2-3 kün, χaysï koloda padšah oγlu žolnirstvoga baγïšladï 2 čerek aχčasï at üsnä, χuluχ etminčä, da tutundu bermä z laski zglendem aŋar, ki atlarï köpünüŋ ölüp edi, alay ki kim*n*iŋ 10 atï bar edi, 2 ya 3 χalïp edi, da özgäsiniŋ bir dä χalmïy edi. Do tego χazaχka da obicanïy boldu igi nahoroda alarnïŋ cnotalarï üčün, ki igi stavicc′a boldular.

Yïχpaškün bizim elčiniŋ birisi keldi, pan voyvočic Lubelskiy, da birgäsinä keldi türk čavušu. Da elčiniŋ birsisin anda χaldïrdïlar. Abular kelip hetmanga oznaymit etip türknüŋ kondiciyalarïn barïšlïχka da χuvat alma išlärni berkäytmäχ üčün. Nedä ki zaraz ol že künnü čavušnu da bizim elčini hetman odpravit etip, da ǯuvap berip yolga χoydular. Alar esä čïχïp kečägä yuvuχ, da kettilär türk taboruna.

(146) Nögärikün. Türk taborundan keldi nemič elčiläri, χaysï ki barïp edilär elčiliχkä. Alayže türk čavušu da keldi birgälärinä. Xaysï ki igi otprav′onïy bolup, da barïšlïχnï toχtatïp potišnïy χabär bilä keldilär.

Xankün. Türk padšahï rozkazat etti boγoz tibinä, ki ne χadar tatar bar esä beri yanda Turlunuŋ Nemič veliyätindä, ki zaraz kečkäylär Turlunu Olaχ veliyätinä.

Kičaynakün. Türk padšahï yeberdi 500 čavuš da χapïǯï Turlunuŋ beri yanïna, ki tatarnï tövätövä sürüy edilär Nemič veliyätindän Olaχ veliyätinä. Evet bizim obozdan igi körünüy edi, zera χaršï edi obozga.

(147) Aynakün. Nemič obozunda sövünčlüχ boldu kečäniŋ bir sahatïna: toplardan attïlar da tüfäklärdän, ne χadar bar edi, bolsun χazaχ, bolsun alaman, bolsun nemič — barïsï, Teŋrigä šükür berip barïšlïχ üčün. Evet men bolmadïm sezmä [zęzma] igi, ki ne barïšlïχ boldu ičlärinä, zera padšahlïχ išlär edi.

Šapatkün. Türk čörüvündän keldi čavuš bilä Olaχ pïrkalabï. Xaysï pïrkalabga Xotin χalasïn oddat ettilär, da bizimkiläri ičindän čïχtïlar.

Yïχkün. Türk χondikârï kendi taboru bilä da čörüvü bilä teprändi kerisinä, da barïp yarïm mil yerdä yänä Turlu ašaγasïna turdu obozu bilä. Evet bizim obozdan körünüy edi, zera biyik yerdä turup edi, da tüzlärni bulut kibik da saranča kibik yapïp edi.

Подойдя, они целый день стреляли по крепости из пушек и янычарок. Но, погубив много людей, отступили с позором.

(145) Четверг. Пятница. Суббота. Воскресенье. Обе стороны успокоились, и ничего не происходило. Гетман и воинство 2-3 дня строились в кпуг, и в это время сын короля даровал жолнерам по 2 с четвертью гроша на коня и обещал выдать еще больше, ввиду того что кони многих пали: у некоторых было по десять коней, а осталось по двое-трое, а у других не стало ни одного. Кроме того, было обещано хорошее вознаграждение казакам за их заслуги, что хорошо держались.

В понедельник прибыл один из наших послов, сын пана воеводы Люблинского, вместе с турецким чаушем, а другого посла задержали. Эти [двое], придя к гетману, изложили турецкие условия мира и просили полномочий для утверждения договоренностей. В тот же самый день гетман отправил чауша и нашего посла обратно с ответом. Под вечер они отбыли в турецкий лагерь.

(146) Вторник. Из турецкого лагеря прибыли польские послы, которые ходили с посольством. Вместе с ними приехал турецкий чауш. Они были хорошо приняты, соглашение о мире было утверждено, и они пришли с этой радостной вестью.

Среда. Турецкий султан отдал приказ, чтобы татары, сколько их ни есть на этой стороне Днестра, на территории Польши, под страхом смертной казни переправились в Молдавию.

Четверг. Турецкий султан послал 500 чаушей и капыджи на эту сторону Днестра выгонять [татар] из Польши в Молдавию; из нашего лагеря было хорошо видно, так как все происходило напротив лагеря.

(147) Пятница В польском лагере до часу ночи царило веселье: стреляли из пушек и ружей, сколько их ни было, и казаки, и немцы, и поляки – все воздавали благодарение Богу по поводу примирения. Но я не смог разузнать, какого содержания соглашение о мире заключили, ибо это было делом монархов.

Суббота. От турецкого войска вместе с чаушем прибыл молдавский пыркалаб [начальник волости, крепости]. Этому боярину была передана Хотинская крепость, а наши оттуда ушли.

Среда. Турецкий султан свернул свой лагерь, и с войском двинулся назад, и, отойдя на расстояние полумили вниз по берегу Днестра, снова остановился лагерем. Из нашего лагеря быдо видно, как они разместились на огромной площади, покрыв поле, словно туча саранчи.

(148) Turlu kečiti üčün

Yïχpaškün da nögärikün nemič čörüvü kečmä bašladï Turlunu beri yanga. Evet köprüsü nemičniŋ χala tibinä buzulup edi, da porom bilä perevozicc′a boluy edilär.

Xanküngi künnü barï nemič čörüvü, nečik krul′ovič, alayže hetman pol′nïy, barï-yoχlarï bilä obozdan rušicc′a bolup, da kettilär türk taborunuŋ tibi bilä, χayda ki taboru edi, da anda türk köprüsündän kečti barï čörüvü nemičniŋ. Zera türk pozvolit etip edi köprüsündän kečmä da aytmïy edi buzma. Nedä ki ol zaman, köprügä kelgän zamanda, kördüm ol yerni, χayda ičinä χondikâr turup edi, da ol turup täfärüdž etär edi oγraš bolgan zamanda da šturum etkän zamanda. Evet 1 biyik taγ üstünä edi ol yer, χaysïna ki Horodišče aytarlar ol yergä. Da dinsiz tatar, ansïz dügül, oboz čövräsinä oγlanlarnï otunga da bičängä barganlarnï dostavat etiy edilär, paχoliklärni, (149) da eltip χondikârga oddat etiy edilär til üčün aytïp, ki belgili kišilärdir. Nedä ki dinsiz χondikâr, sorup sorušturup ol yasïrlarnï, aytïy edi boyunlarïna urma kendi közü alnïna da salma ol biyik taγdan ol keskän adamlarnï. Do tego kimsä-kol′v′ek nemič obozundan χačïp beriniy edi dinsizgä. Alarnï da alay že sorov etip, da kestiriy edi. Yänä kimsä-kol′v′ek anïŋ obozundan klägäy edi χačma nemič obozuna nečik-to yasïrï, na χaysï ki tutuluy edi, anï da alay že kesip, da taγdan salïy edilär. Nedä ki ol keskänlärni kördüχ, ki bašlarï yïraχ taγdan koticc′a bolup edi or ašaγa, da tenläri taγ tibinä yatïp edi nečik otun 2-3 yerdä. Bir yerdä bar edi artïχ yüz adam, 2-či yerdä artïχ 300 adam, 3-čidä alay že. Da bu türlü dinsiz türk bek tïranstvo etip edi, ki heč yasïrnï poživit etip, da tiri χaldïrmadï. Evet bizim nemič tayfasï, ne χadar da kol′v′ek tiri tuttular, birisin dä tas etmädilär, yoχesä birgälärinä Polskaga alïp keltirdilär. Anda ž kürdüm dinsizniŋ köprüsün, ki ašïra ustalïχ bilä išlägän edi da na moc. Nedä ki 7 haftadan soŋra keldi ulu suv ölgän atlar bilä da aγačlar bilä da buzup alïp eltti köprünüŋ ortasïn.

Kičaynakün. Krul′ovic da barï obozu nemičniŋ prepravicc′a bolup Turlunu, da kelip turdu Zvanec tibinä.

(150) Aynakün. Krul′ovic obozu bilä Zvanectän teprändi, da keldi Kameneckä, da χoydu obozun Doluškada, da kendi kirdi Kamenec χalasïna. Da hetman pol′nïy kirdi šähärgä da tüštü pan Lukaš ermeni voytularda hospoda bilä. Da bolup 1 hafta Kamenectä, budur sekizinä, aynakün, vkup′e barï čörüv bilä krul′ovic rušicc′a boldu Ilôvga.

(148) О переправе через Днестр

В понедельник и во вторник польские войска начали переправу через Днестр на эту сторону. Однако польский мост ниже Хотинского замка был разрушен, и переправлялись паромом.

В среду все польское войско, королевич и польный гетман со всем снаряжением снялись с лагеря и двинулись мимо турецкого лагеря, и там, где раньше был турецкий лагерь, все польское войско переправилось через Днестр по турецкому мосту, так как турки не велели разрушать и позволили пройти по их мосту. И когда мы подходили к мосту, я рассмотрел то место, где стоял турецкий султан и вел наблюдение во время сражения и во время штурма. Это место находится на вершине высокого холма, на месте, называемом Городище. Неверные татары, не без умысла, хватали парней, которые ходили в окрестности лагеря за дровами и за сеном, (149) отсылали и отдавали этих пахоликов султану под видом языков, утверждая, что это сведущие люди. Неверный султан допрашивал тех пленных, а после приказывал у него на глазах рубить им головы и сбрасывать убитых с вершины холма. Такой же была судьба тех, кто бежал из польского лагеря, чтобы сдаться туркам. Их тоже допрашивали, а затем казнили. Если кто-нибудь из их лагеря пытался бежать в польский лагерь сдаваться в плен и был схвачен, его тоже обезглавливали и также сбрасывали с холма. И там мы видели тех убитых; их головы скатывались с холма далеко, на дно оврага, а тела их лежали под горой в двух-трех местах, как дрова; в одном месте было больше 100 человек, во втором больше 300 человек и столько же в третьем. Так неверные турки вершили великое злодейство; они совсем не кормили пленных и не оставляли их в живых. А наши, поляки, сколько ни взяли живыми, ни одного из них не погубили, а забрали вместе с собой в Польшу. Тогда же я видел мост неверных, сделанный прочно и с большим мастерством. Но семь недель спустя большой паводок с деревьями и трупами коней разрушил и снес среднюю часть моста.

Четверг. Королевич и все польское войско переправились через Днестр, подошли и стали лагерем под Жванцем.

(150) Пятница. Королевич со своим лагерем снялся из-под Жванца, подошел к Каменцу и расположился лагерем на Долужке, а сам вошел в Каменецкую крепость. И польный гетман вошел в город и остановился в доме армянского войта пана Лукаша. Пробыв в Каменце одну неделю, на восьмой день, в пятницу, вместе со всем войском коро-

Alayže hetman da pol′nïy, tud̲ži ž učmaχlï d̲žanlï Xotk′evič hetman koronïynïŋ tenin dä uzattïlar birgälärinä mayentnostuna, χaysï ki obozda d̲žanïn Teŋrigä sïmarlap edi. Do tego Sahaydačnïy, χazaχ hetmanï, kelip kečti Kamenec yanï bilä 30 000 adam ičinä. Evet kendi hetman Sahaydačnïy kirdi 100 adam bilä šähärgä da ertädän kečägä deg boldu šähärdä, zera pol′nïy hetman zaprosit etip edi kendin banketkä, χaysï ki banketovat etti övündä ermeni voytunuŋ, da soŋra čïχïp ketti kečägä. Abu čörüvü bilä ketti okrayinaga, zera anda berilip edi leža kendinä.

(152) Xačan χaytïp keldi padšah oγlu kerisinä Pol′skaga barï čörüvü bilä, na ol zaman ašïra bek zabun edi barï tayfasï, a artïχsï alamanï, alay ki Xotindän Kameneckä kelginčä artïχ 100 alaman yatkan yerindän turmadï. Navet soŋra, kelip Kameneckä, da χaysï χayda boluy edi, anda pritulicc′a bolup ölüy edi — nečik alaman, alayže paχolik bilä čuralar. Alay ki ölgän adamlarnï yüklüy edilär 2-šär at arabasïna 10-ar-12-šär da eltip val üsnä bir čuγurga salïy edilär, zera šähärli χazdïrïp edi čuγur da anda tašïttïrïp kendilärin salïy edilär, da här biri tolu edi kendi ešikinä ölgäni üčün. Xaysï ki boldu bulay ölmäχ här kün da tašïmaχ 3 hafta. Soŋram šähärli berdi χalgan χastalar üčün χabaχ čïχarï övlär, da alïp χastalarnï, ne χadar šähärdä bar edi, arabalarga χoyup da eltmä χabaχ čïχarï, da anda ž berdilär kendilärinä opatren′e saγaygïnča. Evet az nemä saγaydï. Xaysï ki heseb bilä Kamenectä öldü 1700 — nečik alaman, alay paχolik.

(153) Abu alaman, ki bar edi nemič obozunda, yayovlu 8000 edi, da raytarï atlï 2500 edi, evet raytar az nemä öldü. Yoχesä yayovlusundan öldü 5000 — χaysï obozda öldü, χaysï Kamenectä, χaysï yolda Ilôvgä ketkändä öldü. Alay ki az nemä ketti kendi veliyätinä ol alamanlardan. Abu anïŋ üčün, ki ašïra muχanat tayfadï*r* da čïdovsuz. Do tego ašïra yïraχtïn kelip edilär yayov, da zmoronïy edilär, hem ötmäksiz obozda nečä zaman trïvat etiy edilär.

(154) Nemič obozunuŋ bahalïχï üčün

Nemič obozunda bolgan bahalïχ, ki ne türlü n′edostatok edi, zera türk-tatar čöp-čövräsin oboznuŋ tutup edi, alay ki bir žïvnost kelmäs edi nečik kendimizgä, alay že atlarïmïzga. Nedä ki men, Aksent, ol že obozda bolup, da körüy edim, ki negä satïlïy edi, da men kendimä satun alïy edim. Naprud ötmäk 1 aχčalïχ 20 hro*š*ka edi, 1 soγan 1 hro*š*ka edi, 1 yumurtχa 1 hro*š*ka edi, garnec bal 24 hro*š*ka edi, kvarta raχï 3 fri, 1 seledec 12 hro*š*, kvarta sirkä 20 hro*š*, baš sarïmsaχ 1 hro*š*, 1 mandrik 1 левич отправился во Львов. Польный гетман тоже поехал, взяв с собой тело покойного Ходкевича, коронного гетмана, который отдал Богу душу в лагере и которого везли в его имение. Кроме того, гетман казаков Сагайдачный прошел мимо Каменца с 30 тысячами человек. Сам гетман с сотней людей вошел в город и был здесь с утра и до вечера, так как польный гетман пригласил его на банкет в доме армянского войта, а потом к ночи уехал. Он с войском уехал на окраину, потому что там ему было назначено место для постоя. [Стр. 151 чистая].

(152) Когда сын короля возвратился в Польшу со всем своим войском, все воины были очень больны, а больше всего немцы, так что, пока они добирались [от Хотина] до Каменца, больше 100 не поднялось со своих мест. Даже те, кто добирались до Каменца, где прислонятся, там и умирали – как немцы, так и чуры с пахоликами. По 10-12 умерших людей грузили на возы, запряженные двумя лошадьми, вывозили на вал и сваливали во рвы, ибо горожане выкопали рвы, и отвозили их туда, и сбрасывали, и каждый ров наполнился мертвыми доверху. И так умирали каждый день, и перевозка [мертвых] продолжалась три недели. Затем горожане выделили для оставшихся в живых дома за воротами, взяли всех больных, сколько было в городе, уложили их на возы, и вывезли за ворота, и предоставили им уход, пока поправятся. Но мало кто выздоровел. Общим числом в Каменце умерло 1700 – как немцев, так и пахоликов.

(153) А этих немцев, которые находились в польском лагере, было 8 тысяч пеших и 2500 рейтаров с лошадьми. Но рейтаров умерло мало, а из пеших умерло 5 тысяч: одни умерли в лагере, другие – в Каменце, третьи – по дороге во Львов. Так что мало кто из тех немцев смог вернуться в свою страну. А это из-за того, что личный состав был очень слаб и невынослив. К тому же, они прошли весь путь пешком, были истощены и некоторое время в лагере страдали без пищи.

(154) О дороговизне в польском лагере

В польском лагере была дороговизна, и нехватка была из-за того, что турки и татары со всех сторон окружили лагерь так, что не поступала никакая провизия как нам самим, так и нашим лошадям. Я, Аксент, будучи в том же лагере, видел, что почем продавалось, и покупал себе сам. Хлеб ценою в 1 грош продавался за 20 грошей, луковица – за 1 грош, яйцо – за 1 грош, гарнец меда – за 24 гроша, кварта водки – 3 флорина, одна сельдь – 12 грошей, кварта уксуса – 20 грошей, головка чеснока – 1 грош, мандрик – 1 флорин, головка сыра – 24 гро-

fri, 1 čïγït 24 hroš, 2 kvasnica 1 hroš, 1 baš kapusta 10 hroš. Da χalgan barča azïχ ašïra bahalï edi. Evet tuvar eti učuz edi: 1 šrot 3-4 hroš, zera χazaχ här kez dostavat etip, da kelip satïy edi nemič obozunda nečik tuvarnï, alay že türk bïyvollarïn. Do tego zrazu χazaχta bek ačlïχ edi. Evet soŋra suv bilä ketip yoγarïsïna čaχ Sn′atingä, da igi doyumluχ keltiriy edilär här türlü žïvnosttan. Baγlap 3-4 aγačnï bir birinä, da üstünä yüklüy edilär, da alay suv ašaγa keltiriy edilär. Da bu türlü trïvat etti ol ačlïχ 5 haftaga deg. Evet anïŋ bilä ratovacc′a boluy ediχ, ki Kamenectän χlopstvo yayov arχalarïna ötmäk da raχï keltirip satïy edilär obozda. 100-200 adam bir bolup da ormanlar bilä kečä bä keliy edilär čaχ Zvaneckä. Evet köpün tatarlar alïy edi.

(155) Dinsiz türknüŋ obozunda bolgan ačlïχ, kläsä dinsizniŋ obozu vol′nïy turup edi da kendin kimesä oblehnut etmiy edi, nečik nemični. Naprud 1 olaχ χapčuχu üvüs 6 χïzïl fri, 1 oχa suχar 80 aχča, 1 oχa prinʤž 60 aχča, 1 oχa čamič 50 aχča, 1 tavuχ 80 aχča, 1 yumurtχa 8 aχča, 1 soγan 5 aχča, 1 sarïmsaχ 10 aχča, 1 oχa čïbal 1 χïzïl, 1 oχa oliva 150 aχča. Da alayže här türlü zïvnostu dinsizniŋ ašïra bahalï edi. Evet alayže eti učuž [=učuz]. Da bu sahidir, da bir punktu özgä türlü dügül, zera men, Aksent, dęr Krikor avak‘ęręç oγlu, bunu yazgan, igi v′adomïymen, alay ki kim anda türk obozunda alïp da satïptïr, ol kišilärdän igi dovidacc′a bolup da igi prïsluχacc′a bolup, da alay yazïpmen bu χronikaga, da počensci közüm bilä dä kördüm da igi prïpatric′a boldum bu barï išlärgä, ne ki bunda yazïlgandïr prez všïstkiy časï, bašlap spočontku čaχ do konc′a, bügüngä anča bolganï. A daγïn arïsïna da erki bolsun Biy Teŋriniŋ! Evet men, yazïχlï yazgan bunu, zïčït etärmen kendimä, ki artïχ bügüŋki dušmannï bunda körmäymen.

(157) Tv̄ 1070 [1621], sebdemper ayïna. Anïŋ biyliki korol′ Üčünči Zigmunt keldi Ilôvgä 40 000 adam bilä, χaysï ki keliy edi na pomoc oγluna kendiniŋ dinsizgä χaršï, da bolsar edi birgäsinä 2 kerät 100 000 adam. Evet um′eškat etip, da tez kelmädi, zera özgä pričinasï bar edi kečiχmäχiniŋ. A vtïm, padšah oγlu dinsiz türk bilä barïšlïχ etip, da turgan kendi placlarïndan odstupit ettilär — nečik türk, alay nemič. Nedä korol′, atasï, išitip barïšlïχ üčün, da ašïra bek zasmuticc′a boldu, zera ašïra ulu zac′ong etip kliy edi bütün pospolitïy bilä. Alayže bütün pospolitïy rušen′asï da žalosnïy boldular, ki tez prïbït etmädilär obozga padšah oγluna. Evet ша, два яблока – 1 грош, вилок капусты – 10 грошей. И все остальные продукты были очень дорогие. А говядина была дешевой. Шрот мяса стоил 3-4 гроша, благодаря тому что казаки постоянно добывали, приходили и продавали в польском лагере турецких буйволов и другой скот. Но сначала и у казаков был сильный голод. А после, поднявшись вверх по реке до самого Снятина, [они] добыли хорошую провизию. Они связывали по три-четыре бревна вместе, грузили на них [провиант] и доставляли вниз по реке; так смогли выдержать голод почти пять недель. Спасались мы тем, что холопы приносили на своих плечах из Каменца хлеб и водку и продавали в лагере. Объединившись по 100-200 человек, они добирались лесами в ночное время до самого Жванца. Но многих из них ловили татары.

(155) В турецком лагере тоже был голод, хотя лагерь неверных стоял открытым, никто не держал их в осаде, как польский. Прежде всего молдавский мешок овса стоил 6 красных флоринов, окка сухарей – 8 акче, окка соли – 60 акче, один хлеб – 60 акче, окка риса – 60 акче, окка изюма – 50 акче, курица – 80 акче, яйцо – 8 акче, луковица – 5 акче, головка чеснока – 10 акче, окка сырого меда – 1 красный [флорин]; окка растительного масла – 150 акче. И другие продукты у неверных тоже были дороги. А мясо тоже было дешевым, так как неверные татары пригоняли [скот] из Польши и дешево продавали туркам. А это истинно, и ни по одному из этих пунктов не было иначе, потому что я, Аксент, сын авакереца отца Крикора, пишущий это, хорошо осведомлен о том, кто тогда торговал в турецком лагере, и, хорошо разузнав от тех людей и внимательно выслушав, так записал в эту хронику. А отчасти видел своими глазами и хорошо смог присмотреться ко всем этим делам, о которых здесь написано за все времена – от самого начала и до самого конца, до сего дня. И отныне и впредь да будет воля Божья! И я, грешный, пишущий это, желаю себе больше не видеть здесь наших врагов.

[Стр. 156 чистая].

(157) 1070 [1621], в сентябре месяце. Его величество король Сигизмунд III прибыл во Львов с 40 тысячами человек, которые пришли на помощь его сыну против неверных, и вместе должно было быть дважды по 100 тысяч человек. Но замешкался и прибыл не сразу, так как были причины для задержки. А тем временем сын короля установил мир с турками, и турки, и поляки отступили с занятых позиций. По этому поводу король, его отец, услышав о примирении, очень опечалился, так как прибыл с большим числом рекрутов, собранных по всей стране. И вся армия жалела, что не смогла сразу прибыть в лагерь к сыну короля. Но произошло все по воле Господа Бога,

klämäχi bilä boldu Biy Teŋriniŋ, da padšahlarnïŋ kläg̈äni da adamlarïnïŋ bolmadï. Yoχesä kimsäkol′v′ek sarnasa bu kronikanï, χolsun Biy Teŋrini, ki kendi ari Xačï bilä χaršïsïna turgay dinsizlärniŋ, da oboronit etkäy surp Xačïna inanganlarnï, da közlärin alarnïŋ soχraytkay barča k'risdânlardan da k'risdân padšahlarïndan. Artïχsï bizim padšahïmïzga χaršï χuvatïn anïŋ tas etkäy. Da bizim k'risdân padšahïmïzga bergäy zvïčenstvo, da sïtara, da χuvat, nečik Aleksandr Macedonskiygä. Amẹn.

(158) Tv̄ 1070 [1621], sebdemper ayïna. Kirkor Mesrob oγlu kečti bu dünyâdan. Teŋri ǰanïna yarlïγ*agay*.

Dẹr Toros

Tv̄ 1070 [1621], sebdemper ayïna. Dẹr Toros, Ilôv k'ahanasï, baron Atabey oγlu, kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä. Xaysïn ki Biy Teŋri hayufsungay, zera igit kečti bu dünyâdan da potrebnïy kiši edi yaχšï adamlarga. Evet Biy Teŋri dä kendin potrebnïy kördü kendinä, ki elčisin yeberip, aldï. Teŋri ǰanïna yarlïγap da ari učmaχïna arzani etkäy, amẹn.

Tv̄ 1070 [1621], hogdemper ayïna. Türk padšahïndan čavuš keldi Kameneckä, χaysï ki ekinči künü čïχïp ketti Varšovga, korol′ga.

Tv̄ 1070 [1621], hogdemper ayïna. Tomša oγlu Stefan keldi Aska biyliχkä, χaysï ki türk padšahï bilä birgä edi. Da türk padšahï Dunadan yeberip χaytar*dï* Olaχ biyliχinä da sanǰaχ ta berdi kendinä.

(159) Tv̄ 1070 [1621], hogdemper ayïna. Milevskiy kapitan, podstoliy, kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä.

Tv̄ 1070 [1621], nojemper ayïna. Zadig Skaženik ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarladï. Teŋri ǰanïna yarlïγagay.

Tv̄ 1070 [1621], nojemper ayïna. Oluχna, Bohdan sïŋarï, kečti bu kečövlü dünyâdan meŋilikkä.

Tv̄ 1070 [1621], nojemper ayïna. Jisnagaç künü taš χabaχta kesäk mur aχtarïldï da 3 tuvar öldürdü.

Tv̄ 1070 [1621], nojemper ayïna. Surp Nigol pargentaki künü Jakub Skaženik χatunu da Zadig Skaženik χatunu, 2 toγma χardaš χatunlarï, ǰanlarïn Biy Teŋrigä sïmarladïlar. Nedä ki 2 kelindäšni 1 kündä kömdülär birin bir yïχövdä, birsin birsi yïχövdä.

(160) Tv̄ 1071 [1622], majisniŋ 16-sïna. Guryeγ Diradur oγlu, antičkäni Ermeni töräsiniŋ, kečti dünyâdan, ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarladï. Biy Teŋri ǰanïna yarlïγagay.

Tv̄ 1071 [1622], majis 5-sinä. Kirkor Sarkis Tamγaǰï oγlu ǰanïn Teŋrigä sïmarladï. Biy Teŋa чаяния монархов и их людей не сбылись. Если кто будет читать эту хронику, пусть молит Господа Бога, чтобы он со своим Святым Крестом встал против неверных, и защитил верующих в святой Крест, и ослепил глаза их за всех христиан и христианских монархов. И особенно погубит силы, противные нашим монархам. А нашим христианским монархам дарует победоносность, удачу и силу, как Александру Македонскому! Аминь.

(158) Года 1070 [1621], в сентябре месяце. Киркор, сын Месроба, ушел из этого мира. Помилуй Бог его душу.

Отец Торос

Года 1070 [1621], в сентябре месяце. Отец Торос, львовский священник, сын барона Атабея, ушел из этого мира в вечность. Да примет Господь Бог его с миром, ибо ушел из жизни молодым и был очень нужен добрым людям. Но Господь Бог тоже счел его нужным себе, послал своего посланника и забрал. Да помилует Бог его душу и удостоит святого рая, аминь.

Года 1070 [1621], в октябре месяце. В Каменец от турецкого султана прибыл чауш, который на второй день уехал в Варшаву, к королю.

Года 1070 [1621], в октябре месяце. В Яссы на господарство прибыл Стефан, сын Томши, который был при турецком султане. Турецкий султан, отправил его через Дунай и вновь возвратил его на Молдавское господарство, дав ему санджак.

(159) Года 1070 [1621], в октябре месяце. Капитан Милевский, подстолий (заместитель стольника), ушел из этого бренного мира в вечность.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. Задиг Скаженик отдал душу Богу. Помилуй Бог его душу.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. Олюхна, супруга Богдана, ушла из этого мира в вечность.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. В [первый] день Рождественского поста упала часть стены каменных ворот и убила 3 коров.

Года 1070 [1621], в ноябре месяце. На заговенье святого Николая жена Якуба Скаженика и жена Задига Скаженика, жены двух родных братьев, отдали души Богу. И хоронили жен обоих братьев в один день – одну в одной церкви, вторую – в другой.

(160) Года 1071 [1622], мая 16 [26]. Гурьег, сын Дирадура, присяжный Армянского суда, ушел из этого мира и отдал душу Господу Богу. Да помилует Господь Бог его душу.

Года 1071 [1622], мая 5 [15]. Киркор, сын Саркиса Тамгаджи, отдал душу Богу. Да помилует Господь Бог его душу и простит ему его грехи.

ri ǰanïna yarlïγagay, yazïχlarïna bošatlïχ bergäy.

Tv̄ 1073 [1624], majisniŋ 2-sinä. Ḍęr Mesrob vartabed Käfäli atoragal aračnort pan vartabed ǰanïn Biy Teŋrigä sïmarladï Zamosc'a šähärinä da anda kömüldü. Biy ǰanïna yarlïγagay da yazïχlarïna bilgän-bilmägän bošatlïχ bergäy, amęn.

(161) Tv̄ 1076 [1627], tegdemperniŋ 21.

Года 1073 [1624], мая 2 [12]. Отец Месроб, вартабед из Кафы, архимандрит и богослов, отдал душу Богу в городе Замостье и там похоронен. Да помилует Господь его душу и простит грехи его, совершенные по умыслу и без умысла, аминь.

Года 1076 [1627], декабря 21 [31]. [Дата оставлена без записи].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1750

Сборник молитв и христианских сочинений

Дата: 1079 [1630], июля 20 (л. 42).

Бумага. 149 (1-107, 107 bis, 108-148) листов. Листы 35-40, 45-48, 57, 58, 65-78, 113, 114, 144-148 чистые. *Письмо:* болоргир (51-54 об.), нотргир.

Язык: лл. 1-29 об., 41-112 об. – на кыпчакском языке, 30-34, 115-143 – на армянском; 51-54 об. – на двух языках стих за стихом.

Содержание: лл. 1-63 об.: Молитвы и сочинения по основам веры и истории христианства;

лл. 79-112 об.: Книга вероисповедания Армянской церкви архиепископа Нерсеса, брата армянского католикоса Крикора.

Упоминание: [Deny, Tryjarski 1964b: 805].

Полный текст кыпчакской части венецианской рукописи № 1750

(1r) **Xoltχa Biy Teŋridän**
K'irij ẹlęsiọn
Ḍęr oγormeaj

K'risdos, išit bizgä, Ata köktän, yar″.

Oγul, satun algan dünyâni, Teŋri, yarlïγa bizgä.

Ari surp Errortut'iun, bir Teŋri, yar″.

Jisus K'risdos, Oγlu Ata Teŋriniŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki barsen dünyâniŋ yaratïlganïndan burun, erki bilä Ata Teŋriniŋ toγgan, yar″.

Jisus, χaysï ki belgili bolduŋ markarẹlärniŋ yazganlarï ašïra, χaysï ki kelmäχ ediŋ bu dünyâgâ, yar″.

Jisus, χaysï ki barčadan alγïšlï gojs Mariamnï taŋladïŋ kensinä ana, yar″.

Jisus, χaysï ki Teŋrilikiŋ ašïra χart da bu dünyâniŋ yazïχïn bilmägän Jovsęp'ni er sïmarladïŋ anaŋa seniŋ, yar″.

***Awedum* künü ayt**

Jisus, χaysï ki Kapriẹl hrešdagabed ašïra gojs Mariamga sövünčlük berdiŋ seniŋ ari toγušuŋ üčün, yar″.

Jisus, χaysï ki biz yazïχlïlar üčün köktän ašaγa endiŋ, yar″.

(1v) Jisus, χaysï ki Ataniŋ buyruχu ašïra tïndïŋ yüräkinä ari gojs Mariamnïŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki aldïŋ yazïχlï kispätin χul yerindä, yar″.

***Ḍzïnunt* künü ayt**

Jisus, χaysï ki köknü da yerni yaratïp ediŋ toγup yattïŋ pečerada, yar″.

Jisus, χaysï ki χatun kiši ašïra yuvulduŋ suv ičinä nečik oγlan, yar″.

Jisus, χaysï ki bolup kiči da čöpräklär bilä čürgäldiŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki oγlan yergäsin tözümlük bilä kečirdiŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki ari toγušu ašïra emdiŋ sütün surp gojs Mariamnïŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki pastuχlar ašïra sövünčlük boldu frištälärniŋ awedik' bergänläri ašïra, yar″.

***Ḍęr ǯrd* künü ayt**

Jisus, χaysï ki oγlan zamanïŋa χanlï yaranï kötürdüŋ üstüŋä obrezat etkän, yar″.

Jisus, χaysï ki ḍznoγlarïŋ ašïra bardïŋ yïχövgä pokoric'a bolup, yar″.

Jisus, χaysï ki kiči zamanïŋa salïndïŋ χart Simęonnuŋ χoluna, yar″.

(2r) **Xoltχa, χačan ki t'ok't'orlar arasïna edi**

Jisus, χaysï ki ḍznohk'larïŋ seni 3 kün izdäp taptïlar yïχövdä, yar″.

Jisus, χaysï ki oγlan zamanïŋa t'ọk't'orlar bilä sorov etkän Eski Törädän, budur ǰuhut sarnaganlarï bilä, yar″.

Jisus, χaysï ki toγruluχnu bizgä övrättiŋ, ki seniŋ yoluŋ bilä yürügäybiz, yar″.

Xoltχa, ne türlü ki Biyimiz K'risdos baγčada alγïš etiyir edi

Jisus, χaysï ki Bedros arạkel kensin boyun ayttï seniŋ üčün bermä da belgili etkäniŋ kensinä üč kez seni tanmaχ üčün, yar″.

Jisus, χaysï ki Ata Teŋrigä šükür berdiŋ Zäytün taγïnda ašagerdläriŋ bilä birgä, yar″.

Jisus, χaysï ki Bedrosnu da Zẹpẹt‘ẹosnuŋ oγlanlarïn Jagopnu da Jovaneṣni χayγuga saldïŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki χorχu üčün da ölümüŋ üčün χoltχada bolduŋ Ata Teŋridän, χaysï ki χan bilä terliyir edi yüzüŋ, yar″.

Jisus, χaysï ki yüzüŋ üsnä tüštüŋ da Ataŋdan χolduŋ, ki čaγïrnï keliχ bilä sendän keri etkäy, yar″.

(2v) Jisus, χaysï ki bašïŋa urmaχ tövmäχ bilä prorokovat etmä ayttïlar, yar″.

Jisus, χaysï ki oγru hesepinä berdiŋ boynuŋa ip salmaga da aγzïŋa tövülmägä, y″.

Jisus, χay″ barčadan alγïšlï saχalïŋnï tartma berdiŋ da haybatlï sačïŋnï üzmä berdiŋ tözümlüküŋ ašïra, yar″.

Xoltχa, nečik K‘risdosnu stolpka baylap tövdülär

Jisus, χay″ češtilär seniŋ vlasnïy kiyinišiŋni, baγladïlar seni bek stolpka, ya″.

Jisus, χay″ asrï köp χannïŋ ičinä maŋïldïŋ [manïldïng] seni bičovat etkändän soŋra, yar″.

Jisus, χay″ tegänäktän tad̲žnï bašïŋa χoydular da yeŋillik bilä yürüttüŋ kensin, y″.

Jisus, χay″ tüz χoluŋa seniŋ χamïš berdilär tutma, yar″.

Xoltχa, nečik Biyimizniŋ arχasïna χač χoydular

Jisus, χay″ ip bilä χoluŋnu, boynuŋnu baγlagan da χačïŋnï arχaŋa bergän, y″.

Jisus, χay″ χaraχčï bilä barabar ölümgä kelgän, yar″.

Jisus, χay″ ayttïŋ ol χatunlarga, ki seni (3r) yïγlïyïr edilär, ki: «Yïγlamaŋïz menim üstümä, yoχ esä yïγlaŋïz siziŋ oγlanlarïŋïz üstünä, yar″.

Jisus, χay″ ol aγïr χïyïn tibinä klädiŋ azgïna tïnmaga, yar″.

Jisus, χay″ ayttïlar artïŋdan eltmägä χačïŋnï Simon Gürenaçigä, yar″.

Xoltχa, nečik Biyimizni K‘risdosnu χačka mïχladïlar

Jisus, χay″ tatlï χollarïŋnï da ayaχlarïŋnï χorχulu χadaχlar bilä berdiŋ χadamaga da bïrovlama, yar″.

Jisus, χay″ yazovun yazïχïmïznïŋ da ölümümüznü χadadïŋ χačnïŋ üstünä, yar″.

Jisus, χay″ asïlgan turduŋ, bolduŋ ne yerdä, ne köktä da köknü yer bilä barabarlattïŋ, yar″.

Jisus, χay″ yaman d̲žalatlar üčün Ata Teŋrini χolduŋ, yar″.

Jisus, χay″ χačïŋ üsnä yazdïlar 3 til bilä, y″.

Jisus, χay″ oŋ yanïŋdagi χaraχčïnïŋ χaytmaχïn klädiŋ da obicat ettiŋ kensinä meŋilik učmaχnï, yar″.

(3v) Jisus, χay″ tikišsiz tonuŋnu alïp vid̲žag saldïlar, χaysïna ki tüškäy, yar″.

Jisus, χay″ asïlgan zamanïnda χač üsnä köp ayb išittiŋ da kültkülük kördüŋ, yar″.

Jisus, χay″ anaŋnïŋ ulu aγïrlïχïn körüp yaš bilä, da yarlïγadïŋ kensinä, sövüklü Jovaneṣkä sïmarladïŋ kensin, yar″.

Jisus, χay″ χoltχa ettiŋ Atadan yïγlamaχ bilä bizim üčün, yar″.

Jisus, χay″ ulu χïyïnïŋ tibinä da ulu aγrïχtan: «Ẹli, Ẹli! Lama sapakt‘ani?»— χïčχïrdïŋ, aŋïlïr bu söz: «Teŋri, Teŋri! Nek meni bulay χoyduŋ?» —yar″.

Jisus, χay″ adam oγlanlarïnïŋ χutχarïlmaχï üčün susap sirkä bilä čaγïr berdilär, mira [miṛa] bilä χatïštïrïp, sabur [sabuṛ] ičirdilär, yar″.

Jisus, χay″ bizim χutχarïlmaχïmïz üčün χïyïnïŋnïŋ arasïna Ata Teŋrigä sïmarladïŋ, yar″.

Jisus, χay″ aylandïrdïŋ anaŋa da ulu avaz bilä d̲žanïŋnï Ata Teŋrigä sïmarladïŋ, yar″.

(4r) Jisus, χay″ toγuzunčï [toγusunči] sahatta χač üstünä ölüp günäš χaramγulandï, yer titrädi, varakuru dad̲žarnïŋ ekigä yïrtïldï, yar″.

Jisus, χay″ ölümümüznü ölümüŋ bilä öldürdüŋ da ari χanïŋ bilä biz yazïχlïlarnï da satun aldïŋ, yar″.

Jisus, χay″ sahatnï kečäniŋ Jovsẹp‘tän da Nigotẹmostan aldïŋ χačtan ašaγa, yar″.

Jisus, χay″ yaslï anaŋnïŋ eŋi üsnä yattïŋ da özgä kimsälärdän yïγlandïŋ, y″.

Jisus, χay″ mastlar bilä da aruv čaγov bilä čürgäldiŋ, yar″.

Xoltχa ölüdän turmaχ üčün

Jisus, χay″ tamuχka kirip, ešiklärin da anïŋ χuvatïn sïndïrγaladïŋ, yar″.

Jisus, χay″ yeŋgändän soŋra d̲žan dušmannïŋ ulu χuvat bilä otlu tamuχnu aχtardïŋ, yar″.

Jisus, χay″ arilärïŋni seniŋ da barča d̲žanlarnï χutχardïŋ, yar″.

Jisus, χay″ üčünči kündä üzγäläp [uzhalap] baγïn ulu färâhlik bilä ölüdän turduŋ, yar″.

(4v) Jisus, χay″ ölümüŋdän soŋra ulu tamašaliχ ettiŋ bu dünyâda, yar″.

Jisus, χay″ ulu haybat bilä da ulu färâhlik bilä yïγlagan anaŋa köründüŋ eŋ burun, yar″.

Jisus, χay″ kerezmanga kelgän χatun kišilär mastlar bilä frištä körümün kördülär, yar″.

Jisus, χay″ seniŋ buyruχuŋ ašïra frištä kerezmannïŋ tašïn keri aχtardï da köründüŋ yaχšï d̲žanlarga, y″.

Jisus, χay″ storožlarnï [=storožlarï] ulu χorχularï ašïra boldular ne ölü, ne tiri yatkan yerlärindä, yar″.

Jisus, χay″ eki aṛak‘ellärgä yolda köründüŋ Ẹmawus salaga ketkändä nečik χarib da ötmäkni sïndïrganda sen seni belgili ettiŋ, yar″.

Jisus, χay″ bir yerdä yïγïlgan barča ašagerdlär vęrnadunda sen kirdiŋ aralarïna da ešik ačïlmïnča χaldï yapïχ, yar″.

Jisus, χay″ kirip ašagerdläriŋ arasïna (5r) da ayttïŋ: «Oγčojn sizgä». Da alarnïŋ ekisaγïšlï [2 saγïšli] bolganlarïn seniŋ birsaγïšlï [1 saγïšli] ettiŋ da körgüzdüŋ yaralarïŋnï kensilärinä, yar″.

Jisus, χay″ kesäk balïχ šišlägän da 1 plastïr čibal ketirdilär saŋa, χaysï ki yediŋ allarïna, yar″.

Jisus, χay″ χalganïŋ berdiŋ alarga yemä, χaysï ki yep ačïldï közläri tanïmaga bitikniŋ χuvatïn, yar″.

Jisus, χay″ saŋa berilip edi χuvat köktän, belgili ettiŋ ašagerdläriŋä da yeberdiŋ kensilärin dinsizlärgä k‘risdânlik etmä alarnï, yar″.

Jisus, χay″ teŋiz χïrïγïna köründüŋ ašagerdläriŋä da lodânïŋ oŋ yanïna ayttïŋ sit′ni salmaga, yar″.

Jisus, χay″ bizim inâmsizlikimizni seniŋ yaraŋ bilä oŋalttïŋ, χaysï ki T‘omas aṛak‘elgä berdiŋ barmaχïn yuvuχ keltirmä, yar″.

(5v) **Χoltχa, nečik Biy K‘risdos yänä kökkä aγïndï**

Jisus, χaysï ki barča aṛakellärniŋ alnïna yavne kökkä aγïndïŋ, yar″.

Χoltχa, ne türlü Biy K‘risdos yeberdi ašagerdlärinä övündürüči Ari Ǯannï

Jisus, χay″ ellinči kündä yeberdiŋ Ari Ǯannï ari vernadunga surp aṛak‘ellär üsnä, χaysï ki aldïlar otlu tillärni barčasï, yar″.

Jisus, χay″ ol že surp aṛak‘ellär ašïra bütün dünyâ k‘risdânlikkä χayttï, yar″.

Jisus, χay″ sendän ašïra ariläriŋä körä da alarnïŋ atïna yasaldï yïχövlär barča k‘risdânlarnïŋ, yar″.

Jisus, χay″ k‘risdân yïχövläri körkäydi [k‘oṛk‘aytï] da kiyindi türlü-türlü kiyiniš bilä, nečik toynuŋ kelini altun-inǯi bilä, yar″.

Jisus, χay″ anaŋnï, surp Asduaǯaǯzinni barčasïndan alγïšlï aldïŋ kökkä, yar″.

Jisus, χay″ köktä χaldïrdïŋ bizim prokuratorkamïznï, bolup pareχọsčïmïz ari gojs Mariamnï, yar″.

Jisus, χay″ kelmäχsen ekinči törä etmägä ölülärgä u tirilärgä da dünyâniŋ töräsin ot bilä sïnamaga, yarlïγa bizgä.

Jisus K‘ris(6r)dos, išit bizgä.

K‘iręj ẹlęsion «*Dęr, oγormea*» aŋlanïr [angïlanïr] urum tili bilä.

Bundan soŋra haybat Ata Oγul Ari Ǯan bir Teŋrigä.

Χoltχa, ne türlü surp Asduaǯaǯzin kökkä aγïndï

Asduaǯaǯzin, toγuručï Söznü zadasïz, da anasï Χutχaručïnïŋ, Oγluŋ χatïna yarïχlïlarnïŋ yoγargi ulusuna, bol pareχọs χorχulu kündä, ki išitkäybiz yaχšï ǯuvap da arzani bolgaybiz alγïšlï avazga.

Dęr, oγormea.

[Страница 6v оставлена чистой].

(7r) **[Sorov u ǯuvaplar]**

Sorov, ki: ne türlü turγuzdular Biyimiz K‘risdosnu Gajip‘a k‘ahanajyabedniŋ alnïna?

Ǯuvap: tuttular Ketsämanidä 4000 kiši da keltirdilär mahalä bilä, da 70 ešik ašïra mindirdilär yoγarï, da här ešiktä sili urdular, da küldülär k‘ahanajyabedniŋ ešikinä diyin, da soŋra zïndanga χoydïlar kensiläri saγïš etkinčä.

Sorov, ki: gunk‘n — ol saγït nedän edi, ki K‘risdos aṛak‘ellärniŋ ayaχïn yuvdu ičinä?

Ǯuvap: nọǯi aγačtan edi ipkin terän rängli yasagan.

Sorov: nedir barčadan artïχ dünyâda?

Ǯuvap: [Армянский текст; затем]. Χaysï ki čïχkan tayaχï üsnä Esseanïŋ tïndïŋ 7 yarïχlï šnork‘ bilä, Ǯanï Teŋriniŋ, da saγïšlamaχnïŋ, ǯan (7v) ivašlikniŋ, da χuvatnïŋ, ǯanï eslilikniŋ, da bilikliknïŋ, ǯanï χorχmaχlïχnïŋ, da Teŋrigä tapunmaχlïχnïŋ, χolarbiz, baγïšla bizgä da yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ bašχïšïŋdan. Budur 7 türlü bašχïš, χaysï ki ermeničä šnorhk‘ ündälir.

Da Esẹniŋ tayaχï Tawit‘tir, χaysï üsnä tïndï bu 7 šnorhk‘. Da Tawit‘niŋ tayaχï K‘risdostur.

(8r) **Ačïtmagan nšχark‘ üčün da suvsuz čaγïr üčün surp Ep‘rem aytïr «Ulu χorhurtta»:**

«Ačïtmagan bašlandï Ewadan da ölümlü etti tarbiatïmïznï, negä dinčä keldi saγïš ačïtmagan ötmäkniŋ ölümsüz Mariam da bilmiyin yazïχnï toγurdu Tirlik Ötmäkni. Anïŋ üčün ari tumnu da ačïtmaχ da suv yoχtur, ölümsüzlüχkädir oχšaš».

Yänä surp Krikor Asduaǯajpan vaχtïna kensiniŋ ǯaṛïna aytïr: «Ačïtkan ötmäk bolmas tiri bolma».

Yänä Güreγ Aγẹksandraçi aytïr ǯuvut bitikiniŋ megnut‘iununa: «Ačï ötmäk yeŋillikkä da yazïχkadïr oχšaš, evet Biyimiz bizim munuŋ üčün kelmädi. Anïŋ üčün nšχark‘ da čaγïr tumnuŋ ačïtmagandïr da suvsuz».

Osgiapan Ọhaneṣ aytïr megnut‘iununa Awedarannïŋ, ol söz, ki aytïr [Армянский текст; затем]: «Čaγïr keltirir bor(8v)la, da suv keltirmästir. Uyat alarga, ki suv χatïštïrïrlar ari tumga!»

Surp Gibrianos aytïr yarlïγamaχ bitikinä: «Ari tumnu Biyimiz bizim ačïtmagan ötmäk bilä da suvsuz čaγïr bilä sïmarladï, zera ölümlü tarbiatïmïznï bizim ölümsüzlük bilä yäŋirtti ʤanïmïznï da tenimizni».

Parsum Asori sordu Gẹlẹsdianos papadan Ṛïmanïŋ: «Ne yöpsünürsen ačï ötmäk bilä da suv χatïštïrgan čaγïr bilä tumnï?» Da ol aytï: «Egär kimesä andan tum alsa da mardiros bolsa, Nẹsdọrnuŋ χarγïšïn χoyarmen üsnä anïŋ da taγumga [t‘aγumga] arzani etmän anï».

Bitik birlik üčün yïχövnüŋ χaγanlarnïŋ da franglarnïŋ da ki ne türlü ki yöpsündü yïχövü franglarnïŋ suv χatïštïrma Ari Teninä da Ari Xanïna Eyämizniŋ vaχtï(9r)na Maridinosnuŋ, Ṛïma hajrabediniŋ, da Balälọγ, χaγan χanïnïŋ

Vaχtïna k‘ẹstân χanïnïŋ χaγannïŋ, χaysïnïŋ ki atï ündälir edi Balälọγ, ki klädi etmägä eminlik da birlik ṛïmalïlar bilä, zera burun dušman edilär. Yeberdi burun ṛïmalïlarga ulu biylär da aχpašlar birlik üčün, da sövük üčün, da eminlik üčün χaγanlarnïŋ da ṛïmalïlarnïŋ aχpašlarïna Ṛïmanïŋ.

Da aχpašlarï da χanï franglarnïŋ sövündülär. Da yeberdilär hajrabedläri Ṛïmanïŋ aχpašlar da χan — biylärin elči χanïna χaγanlarnïŋ yänä ol saγïš üčün. Da yeberdilär χač da χïlïč, ki egär ki χačnï alsa, bilgäybiz, ki eminlik üčündür, a egär ki χïličnï alsa, bilgäybiz, ki čerüvčilik üčündür.

Da χačan yettilär elčilär hajrabedin(9v)dän Ṛïmanïŋ da χanïndan franglarnïŋ χanïna χaγanlarnïŋ, sövündü asrï χan da badriarkï Sdïmbolnuŋ kelgäninä elčilärniŋ, χaysï ki köp hörmät bilä hörmätlädi alarnï. Da χačan ki sundular elčilär χačnï da χïlïčnï, turdu χan olturγučundan da alïp χačnï öptü, anïŋ üčün ki eminlik klär edi. Da χaytïp yeberdi elčilär, ki kelgäylär Ṛïmadan vartabedlär da esli adamlar, ki sözlägäylär biri biri bilä Ari Teni üčün da Ari Xanï üčün Eyämizniŋ, ki ṛïmalïlar suv Ari Teninä da Ari Xanïna Eyämizniŋ, ölümsüz čaγïrga, Xanïna K‘risdosnuŋ, da χaγanlar kötürgäylär ačï χamurnu da bolgaylar 2-si bir, χaγanlar da franglar.

Da hajrabedi Ṛïmanïŋ Mardinos yeberdi aχpašlar (10r) da vartabedlär, da χanï franglarnïŋ — esli biylär, da ol türlü Balälọγ χan da badriarkï Sdïmbolnuŋ da — vartabedläri kensiläriniŋ, da franglar da — vartabedläri alarnï alarnïŋ.

Da bašladïlar sorov etmägä biri biri bilä köp bitiktän ari tum üčün, da sövük, da eminlik üčün.

Da igi tlïmač yoχ edi alarnïŋ arasïna, bolmas edi χaytarmaga frang tilin χaγan tilinä, ne türlü ki keräk edi, da ni χaγannïŋkin frangnïŋkinä, da böliyir edi šaγavatïndan Biy Teŋriniŋ, zera klämäs edi aslamsïz da eksik etüči birlikni.

Evet egär ki sövük üčün edi esä eki millätniŋ, yoχsa Teŋrigä utru edi, da dnọrẹnut‘iununa K‘risdosnuŋ, da yïχïlmaχïna χaγanlarnïŋ, χaysï ki maγtanïrbiz (10v) anïŋ bilä, da aŋar aruv dinimiz bilä tapmaga χutχarïlmaχnï, da χayγurganïna eki millätniŋ, šišländi χaburγasï bašlaučïnuŋ yamannï äväl äväldän öldürüčinüŋ šaytannïŋ.

Egär ki bašlaganlarï sövük üčün edi esä, yoχsa soŋγusu yaman edi, zera Teŋrigä utru edi yazïχ etkänläri, χaysï ki bir millätni eki yaman χarγïštïrmaχ bilä tas etär edi, klädi ol biri bilä ekinčisin dä tas etmägä bu türlü, zera χaγanlar ačï χamur bilä da suv bilä tas boldular, franglarnï da suv bilä klädi tas etmägä.

Ne türlü ki bir öldürüči egär ki (innat>) inan bilä ya süngü bilä öldürsä, adam öldürüčidür. Ol türlü alar sövükü üčün bašladïlar, da šaytan bulγadï sövüknüŋ (11r) ičinä aldamaχlïχnï da aruvsuzluχnu, egri biyänmäχliχni da yamannï üstlärinä alma. Xaysï ki almaχï edi suvnu franglarnïŋ kensiläriniŋ ʤanlarï üsnä, sövük säbäpindän da birlik, da yüräklänmäχi edi Teŋrinüŋ, ki klämäs edi bu išni.

Da ošta artmaχïndan yamannïŋ turdu bir kimesä alnïna yïγïnnïŋ da ayttï:

— Menmen χart adam da eskirgän künlärim bilä, da atïm menim Vdemial ündälir. Kördüm sizni χayγulu, da aγrïdïr maŋa. Ošta dügülmen yïraχ heγenaç pešäsindän, yoχsa bolurmen ulu iš etmä da artïχsï, ne ki keräktir, hali tözünüz taŋdaga diyin, da men keltiriyim tlïmač, ki könü oχšatkay yerinä söznü 2 ulu millätkä, ne türlü eki yartïn biyänsälär. Da alar biyändilär aŋar.

Da ertäsi keltirdi bir yez ögüz, adam atlangan üsnä da χolun čïχarï čïχargan, nečik ki bir kimesä sorgay, da keltirip [kẹltirir] χoydu ortasïna žoγovurtnuŋ, alnïna χannïŋ, da bardiarknïŋ, da vartabedlärniŋ.

Da bašladïlar sözlämä χaγanlar ol yez adam bilä, ki χaytarïr edi eki yartïn, da χaytarïp yüzün, ol yez adam da sözlädi franglar bilä, ne türlü sözlädilär χaγanlar, doγru da könü, ol türlü franglardan χaγanlarga, ne türlü sözlädilär. Eki yartïn *d*a biyändilär biri birinä, ki franglar χatïštïrgaylar suv ari tumga da χaγanlar kötürgäylär ačï χamur-

nu: ölümlü da paγarč bilä tum etkäylär. Da bu türlü yaman hercuaǯoγluχ bilä yez ögüz bilä da yez adam bilä. Priči(12r)na da — tlïmačlïχ etip, biyändilär eki yartïn, da säbäpläri süvük edi, evet ki sövüknü berkitmä klädilär. Yoχesä franglarnïŋ üstlärinä almaχï suvnu da χatïštïrmaχï yaman edi, χaysï ki, bu*ru*ngi arilärindän, bu aγïrlïχ da luǯ aldïlar boylarïna, sövük säbäpindän, ki soŋra buzdu eski pešäkâr šaytan.

Da etti χanï χaγanlarnïŋ žoγovk‘, da ǫǯel ettilär yäŋi χoran χaγanlar da franglar bahalï taštan yonma. Da hajrabedlär, ki kelip edilär žoγovk‘ka, yazdïrdïlar altun bilä aruv altundan da körkäytti bahalï tašlar bilä da yarïχlï inǯilär bilä. Da berdi bir yanïna yazmaga vernadunnu da ne türlü ki üläšir edi Biyimiz Ari Tenin da Ari Xanïn aṛak‘ellärgä. Da ettilär tum χaγanlar da franglar üsnä yäŋi (12v) χorannïŋ, da sövündü χanï [χannï] χannïŋ da badriarkï barčasï bilä, alayoχom Frangnïŋ aχpašï, vartabedläri da biyläri birlik üčün 2 ulu millätniŋ, ki burun dušman edilär biri 1-inä. Da kettilär biri 1-dän sövük bilä χaγanlar da franglar.

Evet az kündän soŋra toymamïš da χan ičüči kazan da ačïχkan χandan. Vaχtïna ol χannïŋ Balälǫγnuŋ artmaχïndan yamanlïχnïŋ utru boldular χaγanlardan kensi χanlarïna bu iš üčün. Da yeberdi χan dvorun kensiniŋ, da tutturdu barčasïn garkaworlardan, da ašχarhagandan, da biylärdän, alay, ki 5000 ya daγïn artïχ, ki aŋar utru edilär, da boγmaχ bilä tas etti teŋizdä.

Äγbät, toymadï toyumsuz χarnï yaman χazannïŋ da köptängi adam öldürüčin(13r)üŋ. Da χačan ki Balälǫγ χan özgä iš yasadï, ki χayttïlar χaγanlar kendiläriniŋ burungi övränčiklärinä da klämädilär χalma kensiläriniŋ antlarïna, yoχsa aldïlar üstlärinä tanmaχnï, ki χaybatlï surp Errortut‘iunnu tandïlar, da k‘ahanalarïn da aχpašlarïn yöpsünmädilär, da ni k‘estan bolganlarnï ol k‘ahanalardan, da ni k‘ahanalarnï da, ki alγïšlanïp edilär ol aχpašlardan, da ol χorannï, ki ǫǯel ettilär [ętitilar], tum da etmäslär edi üsnä.

Da χačan išitti hajrabedi Ṛïmanïŋ da χan, χayγurdular asrï da etti žoγovk‘ köp aχpašlarga da vartabedlärgä Ṛïmada. Kendiläri dä arasïna sorov boldu antlarï üčün da ant ičmäχläri üčün suvnu čaγïrga. Da saγïš etip, ayttïlär: «Biz erkimiz bilä yöpsündüχ suvnu (13v) birlik üčün, da sövük, da eminlik üčün, da ki alar salgaylar ačï χamurnu. Evet ki χačan alar kendiläriniŋ antlarïn tutmadïlar, da saldïlar ant ičkänlärin, da χayttïlar kensiläriniŋ burungi bularganïna, da boldular tanganlar Bir Üčtän da Üč Birdän, ki ayïrïlmagandïr meŋilik, biz bolmasbiz bolmaga antïmïzga da ant ičkänimizgä yazïχlï,— da aγïrsïndïlar asrï bu bolgan iškä.— Yoχsa χalïrbiz,— ayttïlar,— bu ištä, egär yaman esä dä, ki sövük säbäpindän, ulu sövüktän yïraχlandï, zera Teŋri üčün edi da dügül edi özgä nemä üčün».

Birliksiz bolup, sačïldïlar da boldular yänäči dušman χaγanlarga bu küngä diyin. Da sönövsüz yalïn yanïyïr här sahat alarnïŋ arasïna.

Evet χačan ki (14r) klädi χanlïχ etmä burungi oγlu Balälǫγ χannïŋ Antronigos, klämädi badriark da barča garkaworlar alγïšlamaga anï χan, yoχsa ayttïlar aŋar: «Xarγa ataŋnï Balälǫγnu da ayïr bilikindän anïŋ, zera köp yaman kečirdi yïχövlärindän ṛïmalïlarnïŋ». Da ol χarγadï atasïn kensiniŋ 3 t*ä*nä da unuttu aytkanïn Soγomonnuŋ, ki aytïr: «Oγul yaman, atasïn χarγar da anasïn kensiniŋ alγïšlamas» [Прит 30:11 Есть род, который проклинает отца своего и не благословляет матери своей].

Da soŋra alγïšladïlar anï χan. Da bu küngä dirin Balälǫγ χan čïχarïdïr kerezmanïndan, da kömmädilär anï.

Evet franglar tuttular ol antnï, ki ant etip edilär alnïna Teŋrinüŋ, da bolmadïlar antlarïn tanganlar. Da bu säbäptän birlik üčün da sövük üčün kirdi suv yïχövünä franglarnïŋ.

Da sövük buzuldu, da sačkan (14v) hercuaǯoγluχ aralarïna uzanïp berkäydi. Zera mundan buru*n* ölümsüz edi pažgisi tumnuŋ.

Da tanïχ muŋar sövük, ki bardïr ermeni millätindä surp Krikor Lusaworiṭtän da Drtaddan bu küngä diŋrä, ki sïmarlaganlarïn surp aṛak‘ellärniŋ tutar edi yïχövü Ṛïmanïŋ, ne türlü ki alïp edilär ari atalarïndan kensiläriniŋ da surp aṛak‘ellär K‘risdostan ari vernadunda.

Evet ekinči kelgäninä K‘risdosnuŋ Eyämizniŋ bizim törä etkäy Biy χaγanlarga — nečik antlarïn tanganlarga da ṛïmalïlarga — nečik antlarïn saχlaganlarga. Zera eksiniŋ dä yïχïlganlarï birdir Biyimizgä bizim Jisus K‘risdoska: biri ačï χamur bilä yazïχ etiyir, da birsi suv bilä, ki raspolganlarïna säbäp, zera adamlarnïŋ tapkanïdïr da eslärindän čïχargan övränčik, zera ant ičmäχ saχlamaganlarga tanmaχlïχtïr antnï, da ol bolgandan da χalgan-(15r)dan soŋra franglarnïŋ yïχövlärinä ol yaman ant da yaman övränmäχlärin saχlamaχ bilä, ki adamlarnïŋ tapkanï artïχsï šaytanlardan saγïnïrlar, ki tanmaχtan χutuldular da aṛak‘ellärniŋ χoyganïn, χaysï ki K‘risdostan övrändilär, könü ǫṛenk‘ni sïndïrïp, tas ettilär χarïnlarïnïŋ χullarï, da adamga tapunganlar, da Biylärin yöpsünmä-

gänlär dä, da kečövlüknü övrätüčilär, dügül ki yalγïz χul boldular, yoχsa χuldan da ašaχ. Da artïχ edi alarga tanmaχlïχnïŋ aγïrlïχï, zera klämiyin edi da ustatlïχ bilä aldanmaχlïχ edi. Anïŋ üčün yeŋil da tözümlü bolsar edi, ne türlü Bedrosnuŋ, zera χarγamaχ bilä da ant bilä tandï. Evet χačan könülükkä χayttï, tezindän tas boldu tanmaχ yazïχï, ki heč χalmadï. Yoχsa aṛakʻellär asdiǯanïna χaldï, da köplärgä tayaχ umsaga boldu, (15v) da yazïχlï tawanutʻiunu bilä yïχïlganlarnï turγuzučï boldu.

Da yalγïz bu dügül alarnïŋ yamanlïχï. Yoχsa nečä boldular ulama özgälärni, uladïlar da hali dä ulayïrlar da tutma klärlär kensiläriniŋ yaman aγularïna, šaytannïŋ erkinä, yeŋil sövüčilärni, da essizlärni, da alarnï, ki bu dünyâni dä boš saγïšlarlar da yaman. Da ulu yazïχ oldur, ki čöp-čövrä yazïχ ičinä bolup, doγru tutarlar kensilärin, zera kestilär da keri saldïlar köktägi da kečövsüz tirlikni, da kečövlü da yalγan dünyâgâ yäsir boldular almaχlarï bilä, da boldular neṛïnlar da oγlanlarï yamannïŋ, da öldürdülär kensilärin da kimni boldular tartma bu yaman hercuaǯoγluχka, ki yaχšï körüniyir. Köplärni, nečik toz kibik, χaraχladïlar dinlärindän da tamuχnuŋ or(16r)tasïna čïχara berdilär.

Da dügüldür taŋ, ki yaratučï Teŋrigä da bolmamaχtan bolduručïga χïydïlar da χorχmadïlar, zera dinsizlär kensiläriniŋ yazïχ χïlïnganlarïna aytïrlar, ki yoχtur Teŋri, da ölümlü ölümsüznü etärlär suv χatïštïrmaχlarï bilä, da haligä diyin etärlär, da Biyni, ki suvnu čaγïrga χaytardï da čaγïrnï ari χanï ornuna bizgä sïmarladï, suv bilä öldürmä klärlär. Da biliksizlänirlär, zavallïlar, ki ol artmas, ne suvdan, ne čaγïrdan, da ne ačï χamurdan, da heč nemädän ölümlü bolmas, zera ol ölümsüzdür, Teŋriniŋ tarbiyatï da teni, ki Teŋrilik birländi, da ol suv, ki bizgä mïgïrdutʻiunga berildi, — χaburγasïndan Kʻrisdosnuŋ, anïŋ üčün χatïštïrïlmagan köründü. Mgïrdutʻiunnu tanarlar da dinsizlänirlär, dinsizläri bilä kečövlü kensilärin kʻarozel etärlär, da ari tumga yuvuχlanïrlar, da suvnu, ki Kʻrisdosnuŋ χaburγasïndan čïχtï, χatïštïrïrlar.

Da ulu yamanlïχ χïlïndïlar, zera ošta dügüldürlär kʻristânlar, zera yoχtur suvlarï, da prostïy suv bilä čayχanïrlar. Dügüldürlär arzani ari tumga, ne türlü ki Mähmędniŋkiläri čayχanïrlar, zera yïraχtïrlar Ari Dǯannïŋ šnorkundan da borčludurlar Teŋrigä, da harsïzlanïp poživat etärlär.

Yoχsa ne türlü maŋa körünür, yoχtur tügäl inamlarï, ki Teŋri bar, yoχsa saγïštadïrlar. Anïŋ üčün, prostïy ötmäk kibik da suv kibik, tutarlar tumnu, nečik här biriniŋ stoluna kelir. Egär ki alay bolmasalar edi, na yuvuχlanmaslar edi vaχtlï ya vaχtsïz čaχta. Yoχsa hercuaǯoγlanïptïrlar da boγulupturlar öktämlikläri bilä da seziksizlänip-(17r)tirlär χorχusundan soŋγu yarγununŋ da almaχïn taǯžnïŋ, ki kečövsüzdür, anï χolmaslar.

A egär ki čarä bolgay edi, ki aγalarïndan χorχmagaylar edi, bir babas kündä 3 kez tum etär edi. Da bu dügüldür tügäl sövük üčün Teŋrigä utru, yoχsa kensiläriniŋ haybatï üčün etärlär.

Ošta körgüzdüχ, ki arzani midirlär, yoχsa yoχ. Zera köplär aγïzlarïnïŋ sözläri bilä tanïχlïχ berdilär alarnïŋ arzanisizliklärin. Yoχsa ki harsïzdïrlar, kensi erklärinä da eslärinä almaslar, da baχmaslar kensilärin, da eslämädilär, ki kimgä yuvuχlanïyïrlar. Boylarïna aldïlar yamanlïχlarnï da özgälärdän tergövsüz χaldïlar, da kensiläriniŋ yazïχlarï tumlarï bilä daγïn uluga mindilär, da köplärgä buzučï boldular. Da vaydïr aŋar, kim ki a(17v)larnï ol iškä küvürdü!

Da bu säbäptän, ki körgüzdüχ, köplär doγru saγïnïrlar suvnuŋ χatïštïrmaχïn da aytïrlar: «Šahat ki, kiči millättir Frang, ya yoχtur alarnïŋ ulu aṛakʻelläri, ki alardan övrändilär munu». Xaysï ki bolmaslar aytmaga, ki Bǫγos ya Bedros övrätkäy alarga munu, yoχsa burungi terän esli, ki köktän tüštü, yamγur kibik, χaysï ki buyruχ aldïlar basmaga anï Bǫγos da Bedros da hnazant bolma dügül, ne türlü ki bir ǫṛęnkʻ χoyganga? Yoχsa anï övrändilär, χaysï ki Uta, χaysïn ki išitmiyir edi Kʻrisdostan, ki utru boldu, da yaχšïraχ edi, ki toγmagay edi?

Ol türlü alar tek atlarïn berirlär Bedrosnuŋ da Bǫγosnuŋ da övrändilär šaytandan da anïŋ šägertlärdän, ki yez (18r) ögüznü yez adam bilä alarga övrätüči berdi, χaysï ki biyändilär. Xaysï tiyär alarga aytma: «Sizsiz atasïndan šaytannïŋ da dügülsiz Bǫγos-Bedrosnuŋ ašagerdläri».

Yoχsa kimlär ki išitsälär munï da saχlansalar, Teŋriniŋ yaχšïlïχïn meŋärirlär, da Ata Teŋrigä oγul ündälirlär, da Kʻrisdosta χardaš, da Ari Dǯannïŋ šnorkʻun yöpsünürlär, da frištälärgä teŋ bolurlar. Artïχsï, Teŋri kibik körüngänlär dünyâda, da Teŋrinüŋ ari teni bilä birlängänlär poživat etkänläri bilä ari tenin, da anï haybatlaganlar tïnsarlar, ne türlü ki kensi ayttï: «Xayda ki menmen, maŋa inanganlar da anda bolgay».

Xaytïp bu išlär, ki yoγarï yazïldï suv üčün, ki aldïlar franglar χaγanlardan 720 yïlïna, ermeni χanïnïŋ Hetʻmoj Lewon χannïŋ oγlunuŋ.

(18v) Bir adam, ki atï edi Będinafęnt, ki tʻarkmanel etär, oγlan biy χaγan millätindän, yaχšï adam, da tolu es bilä da sövük bilä Teŋrigä, tügäl

adam, dügül ki küč bilä ya paχilliktän, ayttï bizgä, yoχsa yaχšï erki bilä badmel etti bizgä Ẹk'iyasat'lï šähärdä, daǰarïna Teŋrünüŋ, ki ündälir surp Lazar.

Da aytkan da:

— Ayt, ki χolarmen sizdän, ki keŋärtkäysiz munu, ki munu išitip, saχlangaylar, zera köplär boγulsarlar bu hercuaǰzoγluχ bilä.

Da bu išlärni közü bilä körüp edi da χulaχ bilä išitip edi χanlïχ vaχtïna, igitlikinä kensiniŋ.

Da χačan bizgä ayttï, yuž χartayïp edi. Da barča yarlïlarnï χayγurur edi sövük bilä, da χonarhlïχ bilä, da ulu džknut'iun bilä. Da kendi dä Stïmboldan edi. Da bu kečkän (19r) išlärni yïγlamaχ bilä da yaš bilä aytïr edi, ki saχlangaylar özgälär kensindän soŋra, da aytïr edi, ki bu hercuaǰzoγluχ köptän bar edi, yoχsa yapuχ edi, da hanuz küčäymiyir edi, ne türlü ki ölü kibik edi K'aγk'ęt'onda, da hali küčäyip hercuaǰzoγluχu bilä χannïŋ kirdi yïχövlärgä.

Da dügül edi ari atalardan, zera yïγïlgan aχpašlar küč bilä, da küčlük bilä aldïlar üstlärinä, da dügül ki kensi erkläri bilä aldïlar suvnu da ačï χamurnu, da sormadïlar, da nemä tergämädilär. Yoχsa hercuaǰzoγlangan dinlärindän χan da biyläri dä özgä aχpašlar bilä, ki aŋar biyäniptirlär, anïŋ χorχulu sözlärinä, zera obicat etti biyik alarga, kim ki anïŋ sözün tutsa, da kim ki utru bolsa — χïyïn. Tek sïmarladï, ki här biri üsnä algay, da kimlär ki utru bolsa, (19v) itilik kirgäy aralarïna.

Da ol türlü tügälländi erki anïŋ.

Andan soŋra haybat Ataga Oγulga da Ari Dž̧anga, amęn.

(20r) **Uslu Soγomon aytïyïr**

Kimesäni sövmäs Teŋri, tek alarnï, ki buyruχ saχlarlar, zera körklüräktir ol χumaštan da barča yulduzlarnïŋ tizövündän.

Kim ki buyruχ saχlar, yarïχ bilä birlänip, artïχ tapulur, tek anï yalγïz kečä teškirir, yoχesä usluluχnu yeŋmäs.

Kün toγušundan kün batïšïna aslamdïr sayïlïχka da suvarïr barčanï tatlïlïχ bilä.

Zera anï sövdüm, da tïndïm usluluχumdan menim, da χoldum keltirmägä maŋa kelinlikkä usluluχnu.

Da boldum suχlanč anïŋ körkünä, da özdänlikin haybatlar, zera tirlikkä ülüšü bardïr Teŋri bilä.

Da barčanïŋ Eyäsi sövdi anï, zera keŋeščidir Teŋri bilä usluluχ.

Da suχlančtïr išinä anïŋ Teŋri usluluχnuŋ tarbiyatïna dayïm.

(20v) **[Mampręhajr]**

Mampręhajr Aprahamnïŋ χoyčïsï edi. Ki keldi Ata Teŋri da andan 3 künlük ötmäkin aldï. Xaysï ol yerdä tayaχïn tikip edi nïšan üčün. Ki ulu teräk bitti, övgä barïp χabär berip kelginčä. Xayda ki anï alγïšladï Teŋri, ki aŗap edi, da aχardï χoylarï bilä birgä.

Na ol teräknüŋ üstünä Koγkot'ada hajr Aprahamga χoy asïldï toγmagan oγlu ornuna, ki χurban etiyir edi. Sapega teräki anïŋ atïdïr. Anï sezdi hajr Apraham Ari Dž̧andan ötläš, ki Ata Teŋri enip edi Mampręgä ol yerdä.

Andan soŋra keldi hajr Aprahamnïŋ övünä Troyica kensi χonaχ, χačan ki barïyïr edi Sọtomnu buzmaga.

[Kim ki sorsa: "K'risdos nečä kez toγdï?"]

Kim ki sorsa: "K'risdos nečä kez toγdï?" —na bil, ki eki kez: bir toγganï Ata Teŋridän, ekinči toγganï surp Asduaǰzaǰzindändir.

(21r) **[Teŋrini kimesä körmädi heč]**

Teŋrini kimesä körmädi heč, tek yalγïz Oγlun, ki χoynundan ayïrïldï Ata Teŋrinüŋ. Ol aytïp belgili (etip>) etti: «Kim kördü meni, kördü Atamnï».

Yänä surp Sdep'annos körgüzüp ayttï: «Oŋuna olturuptur Atasïnïŋ, χučaχïna»,— Atasïn da Oγlun da birgä kördü. Ol da, frištä sürätinä bolup ta alarnï alay kördü.

[Yänä bil, ki ǰ̧uvutlarnïŋ bayrâmlarï här kez bolur nisan ayïnïŋ 15 kününä]

Yänä bil, ki ǰ̧uvutlarnïŋ bayrâmlarï här kez bolur nisan ☽ ayïnïŋ 15 kününä. Xaysï ki munï etärlär ten sövünčlükünä, ki čïχïptïrlar Mïsïrdan ol kün p'aŗawọnnuŋ χolundan, zera kensiläriniŋ ǰ̧an sövünčlükläri yoχtur, ki inanmadïlar K'risdosnuŋ toγganïna gojs Mariamdan.

[Da türklärniŋ Xurban bayramlarï]

Da türklärniŋ Xurban bayramlarï bolur mïhïrläm ☽ ayïna. Aytïrlar, ki: «Munï etärbiz nïšanag, ki hajr Apraham Ismajęlni χurban etti, munï aŋar aŋmaχlïχka (21v) etärbiz». Bu esä yalγandïr. Etmädi hajr Apraham Ismajelni, yoχesä etti Sahagnï χurban.

Yänä ekinči Bayramlarï bolur, ki 30 kün kündüz oruč kečärlär da kečä et yerlär yäŋi ☽ ayïnïŋ toγganïna diyin. Ol ramazan ☽ ayïdïr.

Bular esä ne biri dä ǰ̧annïŋ sövünčlükü dügüldür, tek tenniŋ bu dünyâda.

[Gat'oγigosnuŋ atï χalifädir]

Gat'oγigosnuŋ atï χalifädir türkčä. Aχpašnïŋ atï mahrasinadïr. Babasnïŋ atï käšiš.

(21v) **[Adäm atamïznïŋ oγlanlarï]**

Adäm atamïznïŋ oγlanlarï boldu 30 χarïn eki-

šär. Da χačan keldi Eyämiz χatïna da sordu, ki: «Köp mi oγlanlarïŋ bar?» — ol ayttï: «Ošta 30-dur», — da 30-un yašïrdï χïsïr tibinä.

Andan ayttï Asduaʤz: «Özgäläri körümsüz bolgay!»

Xaysï ki ol sahat yerdän ašaγa kettilär.

Üčünči yaŋïlganï Asduaʤzga utru bu edi.

(22r) **[Χačan ki K‘risdosumuz χač üstünä edi]**

Χačan ki K‘risdosumuz χač üstünä edi, 2 χaraχčï 2 yanïna, da K‘risdos kečägä diyin tiri edi χïyïndan soŋra, na kelip Xungianos harürabed [hariwrabed] 1 közlü da keγart bilä yanïn ačtï, ki tez ölgäy, ki el čövräsinä yïγïlïp turmagaylar. Zera Erusaγęmnüŋ yarγučïlarï Beγados bilä ulu χorχuda edilär, ki tirilip alarga nemä yaman etmägäy. Da yeberip yïγï baχtïrïr edi, ki ölüp midir χač üstünä. Na kelip aytïrlar, ki ölüptürlär.

Na yeberdi Beγados ʤalatlarïn da buyruχ etti, ki:

— Barïŋïz da χollarïnïŋ da ayaχlarïnïŋ söväklärin sïndïrgaysiz.

Na alar eki χaraχčïnïŋ sïndïrdïlar, da kördülär K‘risdosnu, ki sïmarlap edi ʤanïn Ata (Teŋrigä>) Teŋrinüŋ χoluna, da χïymadïlar anï etmägä K‘risdoska. Da kelip 100 bašï da ayttï Beγadoska, ki ölüptür. Na inandï da buyruχ berdi tüšürmägä, χoltχasïna Osęp‘niŋ, ki ari Mat‘ia(22v)dan edi, ki alïp χačtan da kömgäy.

Aldï da Nigotemos bilä birgä kömdülär, ki šapatküngä χalmagay.

Ol K‘risdosnuŋ χaburγasïn ačtï, da K‘risdos anïŋ soχur közün ačtï, ki inandï anï, Teŋri Oγlu K‘risdostur.

[K‘risdosumuz tamuχka algan teni bilä kirmädi]

Yänä bilgäysiz, ki K‘risdosumuz tamuχka algan teni bilä kirmädi, yoχsa Ari Džanï da Teŋrilik küčü bilä kirdi da 5201 yïllïχ ʤanlarnï azad etti. Zera ol ten, ki χačladïlar aynakündä, kerezmanga χoydïlar. Anda da Teŋriliki birgä edi.

Ol ten yïχkünnüŋ yarïm kečäsinä diyin kerezmanda edi.

Da ʤanlarnï azad etip tä, kiydi tenin da ertäsi jarut‘iun boldu bütün dünyâgâ sövünčlük.

Xaysï ki künnüŋ 10-unčï sahatïna χoyuldu K‘risdosumuz kerezmanga, ki kečägä χalïp edi 3 sahat.

3 sahat kün üsnä yürüttilär yarγučïlar övinä da 3 sahat (23r) daγïn soŋra eltip χačka čïχardïlar, ki boldu kün üsnä 6 sahat, a 3 sahat χač üsnä turdu, ki bolur 9 sahat kün üsnä. 10-unčïda kerezmanga χoydular, ki sahat ta daγïn χalïp edi kündän.

[K‘risdosumuz bizim ne türlü bardï tamuχka]

Evet bilmäχ keräk munu, zera Awedaran aydnï körgüzmästir, ki K‘risdosumuz bizim ne türlü bardï tamuχka ya ne etti anda. Yoχsa aytïrlar munuŋ üčün vartabedläri yïχövnüŋ az nemä, χaysïn ki belgirttilär ölülär, ki ol künü turdular ölüdän, da kirdilär Erusaγęmgä, da köründülär köplärgä.

Anïŋ üčün yazgandïr, ki K‘risdosnuŋ ölümündän burun eski dušman ayttï tamuχnuŋ ululuχuna, ki: «Hadirlä tamuχnu, zera tezindän klärmen keltirmä saŋa Jisusnu da alma andan öč, zera χaysïn ki men soχrayttïm, ol yarïχlattï, χaysïn ki men aχsattïm, (23v) ol saγayttï, χaysïn ki urdum murdarlïχ bilä, ol arïttï».

Ayttïlar tamuχtagilär: «Errortut‘iun, šaytan, keltirmä anï munda, egär klämäsäŋ išitmä. Baχ, zera biz sïnadïχ anïŋ küčün, Jisusnuŋ, zera Łazar bizim zïndanïmïzda edi, da χačan išitti avazïn Jisusnuŋ, alay učup ketti, nečik χaraχuš».

Ayttï šaytan: «Xorχmaŋïz, tamuχtagi šaytanlar, bilirmen anï, ki adamdïr da ölüdän χorχïyïr, zera aytï: “Xayγudadïr boyum ölümgä diyin”».

Ayttïlar tamuχtagi šaytanlar: «Aldanma, e, šaytan! Zera ol küčsüzlükünä körä, ki körgüziyir, ulu küč yašïrïptïr, da kliyir aldama seni».

Ayttï šaytan: «Xorχmaŋïz da χayγusuz boluŋuz. Barča išni ölümgä aŋar hadirläpmen: χačnï, χadaχnï, keγartnï da yüräklärin ʤuvutlarnïŋ biyändiripmen öldürmägä anï».

Evet χačan ki bardï šaytan da berdi anï tutmaga, soŋra (24r) bildi, ki eksiklik bolsar tamuχka ölümündän K‘risdosnuŋ. Anïŋ üčün χačan elttilär Beγadoska, na ol sahat šaytan χorχulu körüm körgüzdü χatununa Beγadosnuŋ, Da yeberdi χatunun Beγadoska, ki: «Nemä yaman etmägäysen ol kišigä, zera aruv adamdïr».

Yoχsa tügällänmädi erki šaytannïŋ, zera K‘risdos asrï klär edi χïynalma χač üsnä ölüm bilä bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, ki tügällängäy markaręblär bitiki da tügällängäy χutχarïlmaχï dünyâniŋ.

Da χačan bardï K‘risdos χačka, na eski dušman barïp χulaχ χoydu turup yovuχ χačka, ki šahat, tapkay kensiniŋ yaman*lïχïn*dan K‘risdosta. Da χaysï ki heč nemä tapmadï anda, asrï χorχtu, ki buzulmagay tamuχu ölümü bilä K‘risdosnuŋ.

Anïŋ üčün tezindän bardï tamuχka, ki berkitkäy anï, ki utru turgay K‘risdoska.

Da munda bilmäχ keräk, zera äväl elči yeberdi K‘risdos (24v) tamuχka bu türlü, ki kes-kenetä yarïχ ačïldï tamuχta.

Na ol sahat Adäm atamïz, awędis berip, aytïr

edi: «Sövünüŋüz, oγlanlarïm, zera bu yarïχ Teŋri Oγlunuŋ yarïχïdïr, ki kliyir kelip χutχarma bizni».

Na ol sahat turdu Esaji markarę da ayttï: «Men bu yarïχ üčün markaręlik ettim, aytïp, ki žoγovurt olturup edi χaraŋγuda, kördülär ulu yarïχ».

Na ol sahat turdu Simęon ʤerugi da ayttï: «Könüdür bu söz, zera men aldïm χučaχïma oγlan Jisusnu».

Na ol sahat turdu Ovannęs Mgïrdič da ayttï: «Könü, ki alaydïr, zera men mgïrdel ettim anï 30 yašïna, da körgüzdüm barmaχïm bilä, da ayttïm: “Ošta Xozusu Teŋriniŋ, ki kötürsär yazïχïn dünyâdan”».

Na ol sahat sövündülär ʤanlar (tamuχka>] tamuχta.

Da χačan kördülär šaytanlar, ki sövündülär ʤanlar, asrï χorχtular.

Da χač(25r)an sïmarladï ʤanïn K‘risdos χač üsnä, bardï tamuχnuŋ ešikinä da aytkanïn markaręniŋ ulu avaz bilä čaχïrïp ayttï: «Aγïnïŋïz, buyruχčïlar, ešikiŋizdän siziŋ biyik! Da kirsin haybatnïŋ Xanï» [Пс 24:7,9 Поднимите, врата, верхи ваши, и поднимитесь, двери вечные, и войдет Царь славы!].

Na ol sahat ʤuvap berdilär šaytanlar, seskänip, da ayttïlar: «Kimdir bu χanï haybatnïŋ?»

Na ol sahat ʤuvap berdi Tawit‘ da ayttï «Biy küčlü küčü bilä kensiniŋ, Biy, klävüči urušnu» [Пс 24:8 Кто сей Царь славы? – Господь крепкий и сильный, Господь, сильный в брани].

Da ekinči χïčχïrdï Jisus:

«Aγïnïŋïz, buyruχčïlar!»

Na ol sahat šaytanlar χorχulu titrämäχ bilä ayttïlar:

«Kimdir bu χanï haybatnïŋ?»

Na yänä ʤuvap berdi Tawit‘ da ayttï:

«Biyi χuvatnïŋ, bu kensidir Xanï haybatnïŋ!» [Пс 24:10 Кто сей Царь славы? – Господь сил, Он – царь славы].

Ol sahat uvattï K‘risdos ešikin tamuχnuŋ, da kirdi ičinä, da tatlïlïχ bilä oγčojn berdi Adäm atamïzga da oγlanlarïna anïŋ. Da kördilär anï (25v) barčasï, tüštülär ayaχïna anïŋ da yïγlamaχ bilä ayttïlar: «Šükürlübiz sendän, Xutχaručïmïz bizim, ki köptändän töziyir ediχ saŋa! Könülük bilä belgirttiŋ haybatïŋnï dünyâgâ! Körgüz tamuχta da! Da χutχar bizni!»

Ol sahat K‘risdos ululuχlarïn šaytannïŋ bayladï otlu bïγovlar bilä da azad etti baylï ʤanlarnï.

Da bu 3 künnü, nečä teni kerezmanda edi, anča ʤanï tamuχta edi, ki 33 sahat yarïmdïr, da k‘aroz berir edi alarga da mχit‘arel etär edi, ne türlü ki aytïr Bedros aṛak‘äl: «Barïp k‘aroz berdi alarga, ki tutχunda edilär» [1Пет 3:18 потому что и Христос, чтобы привести нас к Богу, однажды пострадал за грехи наши, праведник за неправедных, быв умерщвлен по плоти, но ожив духом, 19 которым Он и находящимся в темнице духам, сойдя, проповедал].

Evet yïχkünnüŋ yarïmkečäsinä kelip ʤanï K‘risdosnuŋ da birländi teni bilä kerezmanda, da turdu ölüdän, da χutχardï baylï ʤanlarnï.

Yoχsa χaysïlarï ki inandïlar ol ʤanlardan, meŋilik χutuldular, (26r) da χaysïlarï ki inanmadïlar, vaχt bilä χutulupturlar χïyïndan, da soŋγuda yänä χaytsarlar tamuχka, χaysïndan ki χutχargay da azad etkäy bizni da barča inanganlarnï K‘risdos Teŋrimiz bizim, amęn.

[Biyimiz Teŋri yarattï učmaχnï kün toγušuna]

Biyimiz Teŋri yarattï učmaχnï kün toγušuna da χoydï anda adamnï, ki yarattï. Da östürdü yerdän Biyimiz Teŋri barča teräkni körklü turmaga, da tatlï yemišli, da teräkni tirliknïŋ učmaχnïŋ ičinä, da teräkin bilmägä yaχšïnï-yamannï.

Da reka čïχar učmaχta bütün učmaχnï suvarmaga. Da andan 4 ayïrïlïr ilgäri.

Birinïŋ atï P‘isondur, oldur, ki barča čövürür Huntustannïŋ ulusun, χayda altïndïr. Da ol yerdä altïn körklüdür asrï. Da andadïr aγïr tašlar sudag da tahanag.

Da ekinčisiniŋ atï K‘ehọndur. Ol barča Et‘ovba ulusnu čövüriyir.

3-ünčiniŋ atï Dkristir. Ol barïyïr Asọriliχkä.

Da 4-ünči Ep‘radęstir. Ol barïyïr Ermenilikkä, Erγïngan ulusuna.

Da aldï Teŋri adam oγlun, ki yarattï, (26v) da χoydï učmaχka yaχšïlïχïna išlämä da közät etmä.

Da χačan buyruχnu kečti, da yaŋïldï, da yalaŋačlanïp čïχtï učmaχtan, da yïγlama bašladï.

Soŋra keč boldï, χaramγu, tek yïγladï yänäči: saγïndï, daγïn taŋ atmïsar. Tek eski dušman yänä aldadï, kelip, Adämni, ayttï: «Nek yïγlïyïrsen? Ne berirsen maŋa? Men saŋa yarïχ keltiririm».

Anïŋ nemäsi yoχ edi bermä.

Ol ayttï: «Ber maŋa, ne ki sendän toγsa, barča menim bolgay».

Keltirdi taš. Adäm barmaχï bilä yazdï da berdi. Aldï ol tašnï eski dušman da saldï ked Ortananga.

Xačan Biyimiz K‘risdos dünyâgâ keldi da 30 yïldan soŋra keldi k‘ristân bolma ked Ortananga, na ol čaχta bastï bir a*yaχ*ï bilä eski dušmannïŋ bašï üsnä, bir a*yaχ*ï bilä ol taš üsnä, ki Adäm yazïp edi.

(27r) **[Biyimiz K'risdos χačan keldi Łazarosnu ölüdän turγuzma]**

Biyimiz K'risdos χačan keldi Łazarosnu ölüdän turγuzma, ne türlü Awedaranda yazgandïr, χačan sordu K'risdos Łazarosnuŋ χardašlarïndan, Mariamga da Martaga, ki:

— Xayda kömüpsiz Łazarnï?

Na ol čaχta sorganïna K'risdosnuŋ Adäm atamïz tamuχta sövündü da küldü. Eski dušman, šapla urdu yüzünä [yizuna], ayttï: «Ne küliyirsen?» Tek Biyimiz Jisus ol čaχta yašlandï. Da χačan ulu avaz bilä čaχïrdï Łazarosnu kerezmandan, ol čaχta köp Łazarlar baš kötürdilär. Tek Biy Teŋriniŋ buyruχu aytïldï: «Hanuz čaχ dügül sizgä».

[Erusaγẹmdä čarn yer bar, χariblärniŋ yeri]

Erusaγẹmdä čarn yer bar, χariblärniŋ yeri, χayda ki kömärlär alarnï. K'risdosnuŋ 30 kümüšünä satïn algan Erusaγẹmdän yïraχ dügül, kiči mil čerekičä.

[Teŋriniŋ kišiläri Ẹnovk' da Eγia]

Teŋriniŋ kišiläri Ẹnovk' da Eγia, χaysï ki ten bilä kökkä aγïnïptïrlar, da ol čaχta kelsärlär dünyâgâ tanïχlïχ bermä K'risdos üčün, χačan Anči-k'risd čïχsa, da ol čaχta alarnï χïynasarlar.

(27v) **Bu dünyâda 7 türlü sadaγa bar. Burungi gark' bilä aytïr:**

Ävälgi: «Ač edim, yedirdiŋiz».

2-inči: «Susap edim, ičirdiŋiz».

3-ünči: «Xarib edim, baχtïŋïz».

4-ünči: «Yalaŋač edim, kiydirdiŋiz».

5-inči: «Xasta edim, sorduŋuz».

6-ïnčï: «Zïndanda edim, keldiŋiz χatïma».

7-inči: χaysï čaräsizni kömdürgäy.

[Мф 25:35 ибо алкал Я, и вы дали Мне есть; жаждал, и вы напоили Меня; был странником, и вы приняли Меня; 36 был наг, и вы одели Меня; был болен, и вы посетили Меня; в темнице был, и вы пришли ко Мне].

Surp Asduad͡zad͡zinniŋ 7 sözü bar surp Awedaranda

Ävälgi, ayttï: «Nedän bolsar ol maŋa, ki men adam tarbiyatïn bilmän?»

2-inči, ayttï: «Bolsun anïŋ sözü».

3-inči, ayttï — oγčojn berdi Eγisapẹt'kä.

4-ünči, med͡zaçuçẹ ayttï.

5-inči, ayttï Oγluna: «Ne χïlïnïyïrsen?»

6-ïnčï, ayttï: «Čaγïrlarï yoχtur».

7-inči ayttï χullarïna: «Ne ki dä aytsa, išitiŋiz».

Yänä biliklidir, ki 7 sözü yerdä ayblap uyat ettilär K'risdoska

Ävälgi, baχčada bayladïlar, nečik χaraχčïnï.

2-inči, keltirdilär ol baγ bilä övinä Annanïŋ, da χulu šapla berdi K'risdosnuŋ yüzünä [yizuna], χayda ki Bedros tandï da χoroz čaχïrdï.

3-ünči, ol baγ bilä keltirdilär Gajiap'anïŋ övinä, χayda ki yüzünä tükürdilär da, baylap stolpka, tövdilär.

4-ünči, keltirdilär Hẹrovdẹsniŋ alnïna, da d͡žuvutlar asrï yaman söz bilä aybladïlar K'risdosnu.

5-inči, keltirdilär Biγadosnuŋ alnïna, čïχara berdi, nečik bir yaman χïlïngannï, ölümgä.

6-ïnčï, ekinči keltirdilär Biγadosnuŋ alnïna da bašïna tegänäk tad͡ž χoydïlar.

7-inči, baχčada yalaŋačladïlar da χačka čïχardïlar K'oχk'otada.

(28r) **Daγï da K'risdos χač üsnä 7 söz sözlädi**

Ävälgi, ayttï: «Ata! Bošat bularga, bilmäslär, ki ne χïlïnïyïrlar» [Лк 23:34 Иисус же говорил: Отче! прости им, ибо не знают, что делают].

2-inči, ayttï χaraχčïga: «Bügün menim bilä učmaχta bolursen» [Лк 23:43 И сказал ему Иисус: истинно говорю тебе, ныне же будешь со Мною в раю].

3-ünči ayttï anasïna: «Xatïn, muna saŋa oγul menim ornuma» [Ин 19:26 Иисус, увидев Матерь и ученика тут стоящего, которого любил, говорит Матери Своей: Жено! се, сын Твой. 27 Потом говорит ученику: се, Матерь твоя! И с этого времени ученик сей взял Ее к себе].

4-ünči, ayttï: «Susapmen» [Ин 19:28 После того Иисус, зная, что уже все совершилось, да сбудется Писание, говорит: жажду].

5-inči, ayttï: «Ẹli! Ẹli! Lama sapak'tani?» — buyurur, ki: «Teŋri! Teŋri! Nek χoyduŋ meni bulay?» [Мр 15:34 В девятом часу возопил Иисус громким голосом: Элои! Элои! Ламма савахфани? – что значит: Боже Мой! Боже Мой! Для чего Ты Меня оставил?].

6-ïnčï, aytï: «Barča nemä tügäldir» [Ин 19:30 Когда же Иисус вкусил уксуса, сказал: совершилось! И, преклонив главу, предал дух].

7-inči, ayttï: «Ata! seniŋ χoluŋa sïmarlarmen d͡žanïmnï» [Лк 23:46 Иисус, возгласив громким голосом, сказал: Отче! в руки Твои предаю дух Мой. И, сие сказав, испустил дух].

Yänä belgilidir K'risdosnuŋ 7 yerindän χan keldi

Ävälgi, t'lpadel ettilär. 2-inči, köp emgäktän ter bilä χan čïχtï. Daγï da 2 χolundan, 2 ayaχïndan, 1 χaburγasïndan, ki čïχtï χan da suv bizim yazïχlarïmïzga bošatlïχka.

(28v) **Dаγï da bildirir K‘risdos, ki 7 adämigä oχšar edi**

Ävälgi, boyu bilä Adäm atamïzga oχšar edi.
2-inči, süräti bilä Jovsẹp‘kä.
3-ünči, sačï bilä Apisoγomga.
4-ünči, tepräniši bilä Eremiaga.
5-inči, avazï bilä Yẹzẹgielgä.
6-ïnčï, közü bilä Tanielgä.
7-inči, sürätniŋ čireyi bilä Unanga.
Da kendi barčasïndan esli da körklü edi.

Jovsẹp‘ ne türlü tüšürdü K‘risdosnu χačtan?

Ḏžuvap yazar Nẹk‘daṛios, Ṛïmanïŋ hajrabedi.

Yoχ edi čarä tüšürmägä tenin χačtan — yalïnïndan, ki yaralarïndan čïχar edi. Anïŋ üčün, yïraχtïn turup da χolun kötürüp, ayttï: «Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari da ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün! Yarlïγa bizgä!»

Da bunï ayttï 3 kez — endi teni biläkläri üsnä Jovsẹp‘niŋ.

(41r) **[Десять Божьих Заповедей**
Исход 19: 25; 20:1-17; Второзаконие 5: 6-21]

Budur Teŋriniŋ 10 buyruχu, χaysï ki ävälgi ki Movseskä yazïldï taš pinagertniŋ üstünä Eyämiz Teŋri barmaχï bilä.

1. Išit, Israjel, bolmagay saŋa yat Teŋrilär mendän özgä.

2. Ekinči: bolmagay, sen saŋa gurk‘lar yasagaysen χollardan, ne türlü ki barčasïna oχšaš, χaysï ki yoγarïdïr, χaysï daγïn ašaγadïr, χaysï yer tibinädir, χaysï suvdadïr, bolmagay, alarga yügüngäysen ya alarga tapungaysiz. Menmen Eyäŋiz, Teŋri. Menmen öč alučï, ki tölärmen alarnïŋ 3, 4 millätinä, χaysï ki dušmanlarïmdïr menim. Da etärmen menim yarlïγamaχïmnï hazara-miŋ dostlarïma menim, ki saχlarlar buyruχumnu menim da maŋa tapunurlar.

3. Üčünči: bolmagay, ki saγïšlap yalγan ant ičkäysen [içmakaysẹn] keräkmäs yerdä, bolmagay, aŋgaysen Teŋrini, zera anïŋ keräkni Teŋri tas etär.

(41v) 4. Dörtünči: hörmätlägäysen yïχkünnü, 6 kün išlägäysen barča išiŋ dä, 7-inči kündä tïngaysen barča išiŋdän ten sartïn, ki yïχkün tïngaylar oγlanlarïŋ, egär χïzlarïŋ, χullarïŋ, χardašïŋ, da ḏžanavarlarïŋ tïngay barčasï. Anïŋ üčün ki Teŋri yerni-köknü 6 kündä yarattï da barča keräkin da 7-inči kündä tïndï kendiniŋ emgäkindän.

5. Bešinčidä, buyurdu Teŋri, ki: hörmätlä ataŋnï da anaŋnï, ki saŋa yaχšï bolgay, da uzun künlü bolgaysen, bu dünyâda saŋa yaχšï bolgay Teŋridän.

6. Altïnčï buyruχu Teŋri*niŋ*: öldürmä kimsäni.

7. Yedinči: itlik etmä da kimesäniŋ χatununa köz χoyma.

8. Sekizinči: oγurluχ etmä da tamaχlïq.

9. Toχuzunčï, buyurïyïr, ki: yalγan tanïχlïχ bermä.

(42r) 10. Onunčï, buyurïyïr Teŋri: suχlanma sïŋarïŋnïŋ övünä, ne anïŋ tarlovlarïna, ne anïŋ humnasïna, ne altununa, ne kümüšünä, ne anïŋ χuluna, ne χaravašïna, ne anïŋ χoylarïna, daγïn da ne ki dä bolsa sïŋarïŋnïŋ, suχlanmagaysen.

Вот 10 Божьих Заповедей, которые сначала были написаны Моисею на каменных скрижалях перстом Господа Бога нашего.

1. Слушай, Израиль, да не будет у тебя других (чужих) богов, кроме меня.

2. Второе: не сотвори себе рукотворного кумира, который был бы подобен чему-нибудь, сущему [на небе] вверху или [на земле] внизу, под землей или в воде, не поклоняйся им и не служи им. Я ваш Господь Бог. Я ревнитель, и мщу на третьем и четвертом поколениях тех, которые являются врагами моими, и вершу милость мою тысячному поколению моих друзей, которые берегут мои заповеди и служат мне.

3. Третье: не давай лживой присяги преднамеренно, не поминай имени Бога всуе, ибо Бог погубит того, кто употребил [имя Его напрасно].

4. Четвертое: почитай воскресение, 6 дней делай все свои работы, в 7-й день отдыхай телом от всех своих работ, чтобы в воскресение отдыхали твои сыновья, твои дочери, твои рабы, твои домочадцы, и животные – пусть отдыхают все. А это потому, что Бог за 6 дней создал землю и небо, и все необходимое, а в 7-й день отдохнул по трудам своим.

5. Пятое, Бог завещал: почитай отца твоего и матерь твою, чтобы тебе было хорошо, и чтобы продлились дни твои, и чтобы на этом свете было тебе хорошо от Бога.

6. Шестая заповедь Божья: не убивай никого.

7. Седьмое: не прелюбодействуй и не смотри с завистью ни на чьих жен.

8. Восьмое: не воруй и не проявляй алчности.

9. Девятое, Он велит: не свидетельствуй ложно.

10. Десятое, Бог велит: не желай дома ближнего твоего, ни поля его, ни гумна его, ни золота, ни серебра, ни раба, ни невольницы его, ни овец его, и что бы еще ни было у ближнего твоего, не пожелай.

Ol, Teŋri ki aŋar berdi, saŋa da berir. Yoχesä bardïr χoǰalïχ Teŋridän bergändir. Bardïr χoǰalïχ eski dušmandandïr.

Teŋriniŋ χoǰalïχï budur. Teŋriniŋ Teŋrigä bergäy — surp yïχövünä, yarlïsïna, k'ahanalarïna, čaräsizlärgä. Xaysï adam Teŋriniŋ bergänindän bu sadaγanï etmägäy, ol χoǰalïχ eski dušmandandïr, aniŋ üčün ki Biy Teŋri buyurïyïr kendiniŋ ari aγzï bilä, ki Teŋriniŋ Teŋrigä ber da cesarnïŋ cesarga. Bulay buyurïyïr Eyämiz Teŋri.

Bu χadar tügälländi Biy Teŋriniŋ 10 buyruχu. Amẹn.

То, что Бог дал ему, даст и тебе. Но есть богатство, данное от Бога. И есть богатство, данное от старого врага [рода человеческого – от лукавого].

Богатство от Бога таково. Богово следует воздавать Богу – Его святой церкви, нищим, Его священникам, немощным. Когда человек не дает такой милостыни из данного Богом, то это богатство от лукавого, потому что Господь Бог своими святыми устами велит воздавать Богу Богово, а кесарю кесарево. Так велит наш Господь Бог.

На этом 10 Божьих Заповедей завершаются. Аминь.

[Колофон]

1079 [1630], *julis* 20, mer″.

(43r) **[Изъявление трех ликов Бога]**

Ata Teŋri yetövsüzdür.
Oγul Teŋri tergövsüzdür.
Ari Ǯan Teŋri aytovsuzdur.
Ata Oγul Ari Ǯan bir Teŋri.
Kim bularga χaršï sözläsä, nzoveldir.

[Семь святых таинств]

☉ Mgrdut'iun [крещение].
☽ Trošm [миропомазание].
♀ Badarak [причащение, евхаристия].
★ Abašχarut'iun [покаяние, исповедь].
♃ Verč i o̧ǰzumn [елеосвящение, соборование].
♂ Ceŗnatrut'iun [священство, хиротония].
☿ Bïsag [браковенчание].

[*Hajr mer*]

(44r) Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atïŋ seniŋ, kelsin χanlïχïŋ seniŋ, bolsun erkiŋ seniŋ nečik köktä, alay yerdä. Ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün. Bošat bizgä borčumuznu bizim, nečik ki biz bošatïrbiz bizim borčlularïmïzga. Bermä bizni sïnamaχlïχka, yoχsa χutχar bizni yamandan. Zera seniŋdir χanlïχ da χuvat da saŋa haybat meŋi meŋilik. Amẹn.

[Матвей 6: 9-13. Отче наш]

Отче наш, сущий на небесах, да святится имя Твое, да придет царствие Твое, да будет воля Твоя как на небе, так и на земле. Хлеб наш насущный дай нам сегодня. Прости нам долги наши, как и мы прощаем должникам нашим. И не введи нас во искушение, но избавь нас от лукавого. Ибо Твое есть царство, и сила, и слава Тебе во веки веков. Аминь.

(44v) **Barča skančeliklärdän, ne ki etti K'risdos, 3 iš boldu tamaša, ki ne äväldän bolup edi, da ne soŋra bolsar**

Äväl, ki Teŋri adam boldu, da adam teŋriländi.
Ekinči, ki anasï toγurgandan soŋra gojs χaldï.
Üčünči, ki buŋar inandï esi adämilärniŋ.

K'risdosnuŋ χïynalgan vaχtïna Teŋriliki heč ayïrïlmadï kendindän, da Teŋriliki χïyïnsïz χaldï.

(49r) **[Символ веры]**

Inanïrbiz bir Teŋrigä, Ataga barčanï tutučïga, yaratučïsïna köknüŋ da yerniŋ, körüngänlärni da körünmägänlärni.

Alayoχ inanïrbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, da Teŋri Oγluna, Teŋridän toγganga, Atadan yalγïz toγgan, budur barlïχïndan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, könü Teŋri, könü Teŋriniŋ Oγlu, da dügül etilgän, yänä ol kendi tarbiyatïndan Atanïŋ, χaysï bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysï ki biz adamlar üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün enip köktän ten aldï, adam boldu tugällik bilä Mariamdan ari gojstan Ari Ǯan bilä, χaysï bilä ki aldï ten, ǰan, es da barčanï, ne ki bardïr adamda.

Toγru da dügül iškillik bilä χïynaldï, bu kendi χačlandï, öldü, kömül(49v)dü.

Üčünči kündä ölüdän turdu.

Čïχtï kökkä ol ten bilä, olturdu tüz yanïna Atanïŋ.

Kelmäχtir ol ten bilä da haybatï bilä Atanïŋ yarγulamaga tirilärni da ölülärni, χaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna yoχtur uč.

Alayoχ inanïrbiz Ari Ǯanga da, χaysï ki yaratïlmagandïr da tügäl. Ol edi, χaysï ki sözlädi o̧reṇk'tä, markaŗelärdä da Awedaranda. Ol edi, χaysï ki edi Jortananga, k'arozel etti yeberilgänni da sïγïndï arilärdä.

Inanïrbiz buŋar bütün dünyâda bolgan gat'oγigẹ da aŗak'ellärniŋ yïχövü.

Inanïrbiz bir mgrdut‘iunga pošmanlïχka arïnmaχlïχka da bošatlïχka yazïχlarga;

ölüdän turmaχka soŋ yarγuga ʤanlarga da tenlärgä;

köktägi χanlïχka da meŋilik tirlikkä.

Yoχsa kimlär ki aytïyïrlar, ki bar edi (50r) zaman, χačan yoχ edi Oγul, yaχot bar edi vaχt, χačan yoχ edi Ari Ǯan, yaχom heč nemädän bolgan ya özgä barlïχtan ya tarbiyattan, aytkanlar yaratïlmagan Teŋri Oγlun ya Ari Ǯannï, ki özgä türlü bolmalï ya teškirilmälidir, anïŋki aytučïlarnï yöpsünmästir, yoχsa nïzovel etiyir gat‘oγigę da aṛak‘ellärniŋ ari yïχövü.

(51r) **[Frištälär alγïšï]**

Haybat biyiklikkä Teŋrigä da dünyâgâ eminlik, adamlarga biyänčlik, alγïš saŋa biyiklikkä!

Alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim, alγïšlarbiz seni, Biy, ögärbiz seni, tapunurbiz seni da yerni öpärbiz saŋa.

Haybatlarbiz seni, šükürlübiz sendän, Biy, ulu haybatïŋ üčün seniŋ.

Biy, padšahsen ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï.

Biy da yalγïz toγgan Oγlu Atanïŋ Jisus K‘risdos da Ari Oγul [=Ǯan].

(52r) Biy Teŋri, Xozusu Teŋriniŋ da Oγlu Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ bizimkin gojstan.

Yarlïγandïŋ, kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan, da hali yöpsün χoltχamïznï bizim.

Sen ari, ki olturupsen tüz yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä.

(52v) Zera sensen yalγïz ari, sensen yalγïz biyiklängän, sensen yalγïz Biyimiz bizim Jisus K‘risdos.

Biy, Ari Ǯanïŋ da seniŋ, χaysï ki haybattadïr Ata Teŋri bilä, amęn.

Här vaχt alγïšlarbiz se(52v)ni, Biy, da ögärbiz ari atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü eminlik bilä kečirmä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da haybatlïdïr ari atïŋ seniŋ meŋilik, amęn.

(53v) Alγïšlï Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

Biy, išančïmïz bolduŋ bizim ʤïns-ʤïnstan.

Men yalbarïyïrmen, Biy, yarlïγa maŋa da saγayt ʤanïmnï menim. Men yazïχ χïlïndïm saŋa.

(54r) Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin.

Biyim menim, seni išanč kendimä ettim.

Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, alarga, χaysïlarï ki tanïrlar seni, Biy.

(55r) ***Nor asdeγʤ***

Yäŋi yarattï sözü Teŋriniŋ hečliktän äväl köknü köknüŋ da köktägi čerüvlärni, tensiz aŋlovučï frištälärni da sezikli elementlärni, dörtsün χaršïlïχta bolgan birlätti, χaysïlarï bilä dayma haybatlanïyïr Errortut‘iun aytovsuz.

Üč arilik da bir birlik bir tarbiyatta Teŋrilik etilmägän yarïχ yaratučï ayttï bolma etilgän yarïχka, χaysï ki sačtï ävälgi künnü yïχkün haftagi, χaysï bilä haybatlanïyïr Errortut‘iun aytovsuz.

Övrätüčimizgä körä yavne etiyiχ, yapuχ sekretanï biliyiχ, zera yarïχ körümsüz sezikli köründü aruv ʤanlarga, bunda ž sačtï ävälgi künnü bizgä ölüdän turmaχnï. Keliŋiz, χutulganlar, frištälär bilä alγïš beriŋiz ölüdän turganga.

Sövüküŋ sövük bilä ašaχlandïŋ bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, ten aldïŋ, ol že ten bilä χačlandïŋ da ölüm kerezmanga χoyulduŋ, bügün turduŋ ölüdän, nečik Teŋri frištälärdän opovidanïy bolduŋ. (55v) Keliŋiz, χutulganlar, frištälär alγïš beriŋiz ölüdän turganga.

Ki köründüŋ temyan keltirüči χatunlarga, pozdrov′en′e färâhlï berdiŋ tirliktän, da taγïnda Kaleljanïŋ on bir aṛak‘ellärgä köründüŋ, arzani et bizni dä alar bilä körmä seni soŋyu künündä. Keliŋiz, χutulganlar, frištälär alγïš beriŋiz ölüdän turganga.

Siovnnuŋ oγlanlarï, sövünčlük beriŋiz kelingä yarïχnïŋ, ki kiyövüŋ seniŋ, ölüdän turup, yeŋdi ölümnü, buyruχ bilä kelir taʤlama seni haybat bilä. Čïχ χaršïsïna ozdobnïy χušanmaχ bilä, yïrla yïrnï yäŋi ölüdän turganga, kečmišlärniŋ tirlik yemišinä.

(59r) ***Šnorhea mez, Dęr*** **tatarča**

Baγïšlagïn bizgä, Biy, bu kečädä köktägi eminlikiŋni seniŋ.

Da saχla bizni aldamaχïndan dušmannïŋ barčadan yeŋüči χuvatï bilä ari χačïŋnïŋ seniŋ.

[Псалом 87/88: 2-3] [2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz da kečä sarnadïm alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.

Kelgäy bizgä, Biy, közätüči sendän, ki här vaχt saχlagay bizni.

Yeber bizgä, Biy, χuvatïn ari Χačïŋnïŋ seniŋ, ki saχlagay bizni här zaman.

Arzani etkin bu iŋirni dä yazïχtan bašχa saχlamaχ bilä bizni.

Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Bizim bilädir Biy Teŋri, biliŋiz, dinsizlär, da yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Arzani etkin bu kečäni eminlik bilä da sïnamaχtan bašχa kečir bizni.

Da išitiŋiz bunu χïrïγlarïndan yerniŋ čaχ χïrïγlarïna dünyâniŋ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χuvatlïlar, yeŋiliŋiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χaytïp kläsä ki χuvatlansaŋïz, yänä aldan-(59v)maχka čïχara beriyirbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da saγïšnï, χaysïn ki siz saγïš etiyirsiz, battal etär Biy, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da söznü, χaysïn ki sözliyirbiz, χalmagay sizdä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da biz χorχuŋuzdan siziŋ χorχmasbiz da ne mušχullanmasbiz, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da Biy Teŋrimizni bizim haybatlïyïχ, da ol bolgay bizgä χorχuga, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da biz aŋar umsanïyïχ, da ol bolgay bizgä arilikkä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da umsanïyïχ biz aŋar, da ol bolgay bizgä χutχarïlmaχka, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da ošta men da oγlanlarïm menim, χaysïn ki maŋa berdiŋ, Teŋri, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da žoγovurt, χaysïlarï ki olturup edi χaramγuluχta da kördülär ulu yarïχnï, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da χaysïlarïŋïz ki sïγïnïp ediŋiz χaramγuluχta da kölgäsindä ölümnüŋ, yarïχ sačïlgay sizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

(60r) Da ki Oγlan toγdu, Oγluŋ da berildi bizgä, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

[Da χaysïnïŋ ki buyruχčïlïχï eŋläri üsnä kendiläriniŋ, zera Biy Teŋri bizim bilädir.]

Da ki ündälirlär atï anïŋ ulu saγïšnïŋ frištäsi, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da tamašalï saγïšdaš, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da Teŋri χuvatlï buyruχčï, zera Biy Teŋri bizim bilädir.

Da buyruχčïsï eminliknïŋ, Atasï kelädžäk meŋiliknïŋ, Biy Teŋri bizim bilädir.

Da haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

(61r) ***Najea sirov*** **tatarča**

Baχkïn sövük bilä, Ata esirgövüči, seniŋ yaratkan χoluŋnuŋ iši üsnä da böläkin frištälärniŋ ber közätüči bizgä, küčsüzlärgä, χutχar boyumuznu p'orcank'lardan, χaramγuluχta yürügän devlärdän [tewlardan], ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Kendi yaratkannïŋ etilmägän, bašlanmagan, toγmaχ tergövsüz Oγul da Söz, ki ettiŋ kündüznü išlämäχkä da kečäni tïnčlïχïna yuχunuŋ, ber čïrïm etmä közlärinä tenimniŋ da saχt bolma bizgä džanïmïzga körä, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Ustasï esli džanlarnïŋ, čovraχï yarïχnïŋ, üläštürüčisi bašχïšlarnïŋ yapkanïnda ešiklärniŋ ten tarbiyatïmïznïŋ, ber yarïχ közlärinä yüräkimizniŋ bizim, kečädän saŋa ertälänmä, otlular bilä alγïš haybatlama, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Ariliki arilärniŋ, Errortut'iun, bizni a(61v)ruvlat kendiŋä tïnmaχlïχka, bašχïšla oγlanlarï bilä sarayïŋnïŋ tïnma sendä, töšäkiŋdä seniŋ, ber yalbarmaχnï dostuŋnuŋ, teškirgänin boχonoknuŋ, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Belgili yarïχ yarattïŋ, kündüznü da kečäni ayïrdïŋ, sač bizgä, Biy, kečädä ïšïγïn sezikliknïŋ, ber här zaman saχlavučï χoluŋnuŋ kölgäsin, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγï″.

Sövüklü otuŋnu seniŋ saldïŋ yergä, rozpalat etsin džanïmïzda bizim, saγïšlarïn yüräkimizniŋ aruvlatsïn, yarïχïn bilmäχiŋniŋ seniŋ palaylatsïn, yuχudan ölümnüŋ bizni oyatsïn, fikirimizni yalïŋ bilä seniŋ yandïrsïn, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Saŋa baχïyïrbiz, yarïχ yetövsüz, sezikli yarïχtan yapulgan, ki bizim üčün χoyulduŋ čoγurda da yuχladïŋ kerezmanda, bizdä yuχla, oyaχ tarbiyat, sür(62r)gin yamannïŋ ičkärtin išlämäχin, ki kündüz da kečä bergäybiz saŋa haybat tïγγïsïz.

Barlïχ yarïχïŋa yapulgan yalbarïp turupbiz alnïŋa, ki yapulgan ešiki bi*lä*, köründüŋ on birinä T'omas bilä, saŋa čaχïrïγïrbiz, Biy da Teŋri, seni tapunurbiz, engin bizgä dä hali kečädän da ber sövünčlükünnü seniŋ džanïmïzga.

Yïγïlganlar seni, Biy, χolïγïrbiz, bizgä bolušluχka baχ, yalbarïybiz, saχlavučïsï Israjyẹlniŋ, boylarïmïzga bizim bolgïn kölgä, χongïn bizdä, eminlik etkän, da yuχlïyïχ mušχulluχsuz, ki taŋ atkanïnda ertäläniyiχ alγïšlama seni Ata Džan bilä.

Čaχïrganda bïrγïnïŋ Kapriyẹlniŋ soŋγudagi kečäniŋ išitmäχkä et arzani bizni da saγ yanïndan χoyunlarïŋnïŋ seniŋ tasïna tïndïrgïn sönüvsüz yandïrgan gant'eγläriŋniŋ yarïχïna oχšaš aχïllï beš gusank'larnïŋ, ki seniŋ kiyövlüχ sarayïŋa kelinlär džan bilä kiriyiχ haybatka.

Sürgin bizdän, Biy, nïšanï bilä χačïŋnïŋ (62v) seniŋ χaršïlïχ bilä oγraš etkän da körümsüz kazannï da bermä buzuχluχka seniŋ meŋärüčilärïŋni.

Pareχos bol bizim üčün, Asduad͡zad͡zin Mariam, ki toγurduŋ Biy Teŋrini, ki kütiyir edi Israjęlni, barčada χuvatlï da tamašalï haybatï bilä kendiniŋ.

(63r) ***Ikʻęn hajcęm*** **tatarča**

Sendän yalbarïyïrbiz, Ata esirgämäχniŋ da Teŋri övündürmäχniŋ, mušχulluχundan kečäniŋ yuvuχlangan sahatïna övündür bizni mušχulluχundan yazïχnïŋ da baγïšla färâhlikni iši bilä toγruluχnuŋ yalbarmaχï bilä surp Asduad͡zad͡zinniŋ da barča arilärniŋ.

Tatlïlïχïna körä Teŋrilikiŋniŋ seniŋ buyruχuŋa ündälgän, Oγlu Teŋriniŋ, kelipbiz alnïŋa seniŋ ertädän emgängänlär da aγïr yüklülär; yeŋillätkin aγïrlïχtan yazïχnïŋ boyumuznu bizim da χuvatlat kötürmä erkli tatlï lud͡zuŋnu seniŋ buyruχuŋnuŋ yalbarmaχï bilä ari Asduad͡zad͡zinniŋ da barča arilärniŋ.

Yalbarïyïrbiz saŋa d͡žanïmïz bilä yetiškän tïnčlïχïna sahatïnïŋ, adam sövüči D͡žanï Teŋriniŋ, χačan yäŋirtsäŋ dünyâni da ekinči alsaŋ d͡žanlarïn adamlarnïŋ yäŋi yum*u*lu, körkäyt kečkänläriŋizni [=kečkänlärimizni] bizim toγganlarnï sendän ari awazan bilä χoltχasï bilä ari Asduad͡zad͡zinniŋ da barča arilärniŋ.

(63v) Sürät badgeriŋniŋ yazovu zadasïz toγuručïŋnïŋ seniŋ tüšiyirbiz alnïŋa kek saχlamagan padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, χačan kelsäŋ haybatï bilä Ataŋnïŋ yarγulama dušmanlarïn χačïŋnïŋ seniŋ, buz ašïnganïmïznï bizim pareχǫsluχu bilä anaŋnïŋ seniŋ ari gojsnuŋ, χolarbiz seni, Biy, saχla bizni kölgäsi tibinä ari χačïŋnïŋ seniŋ.

Ülüšlü et bizni dä, Biy, aṛakʻelläriŋ bilä seniŋ, ki arzani boldular körmä seniŋ ölüdän turganïŋnï, arzani et, Biy, körmä seni ekinči kelgäniŋdä alγïš yebergängä biyikliktän.

Olturganïŋda seniŋ moydanda, χorχulu yarγučï, yalbarmaχï bilä ari Asduad͡zad͡zinniŋ aŋgïn kečmišlärimizni bizim, χačan kelsäŋ tergövsüz haybat bilä, zera seniŋdir haybat meŋilik, amęn.

(79r) **Bitiki inamnïŋ, Ermeni yïχövünüŋ tapunganï...**

Bitiki inamnïŋ, Ermeni yïχövünüŋ tapunganï, yazïlgan Nęrsęs arhiebisgobostan, χardašïndan Krikornuŋ, ermeni gatʻoγigosnuŋ, χoltχasï üsnä Alęksiosnuŋ, ulu bṛdǫsdṛadusnuŋ, urum cesarnïŋ kiyövünüŋ, χačan ki ketti kün toγušuna da edi Mam*p*uesdiada, baš šähärindä Giligeçwoç ulusunuŋ, ermeni tʻvgankʻïnda 614 [1165].

1

Azulaχ nemä sözlär bilä gäläd͡ži etip, χulaχïna esli-aχïllïnïŋ da Teŋrini sövüčiniŋ bizim inamïmïz üčün yïχövümüznüŋ sizdän sorulgan d͡žuvap bermä. Zera sözlägän aχïl, aγïz bilä podobnïy nemä dügüldür, χaznasïn(79v)da fikirniŋ χalma, tas bolmïyïn, zprecivnïy unutmaχïŋïz bolup. Anïŋ üčün χolïyïrsiz aytkanïmïznï yazov bilä pamʼatka buzulmagan χaldïrma. Ne ne [=Neni] ki beriyirbiz sövük bilä aχïlnï sövgängä bizim eksik bilgänimizgä körä, da küčsüzlükümüzgä, da zamannïŋ bolmaχïna körä χïsχa da belgili sözlär bilä. Evet dostatʼečne yazïp inamïmïznïŋ bizim könülükün da yïχövümüznüŋ yergälikin, ari atalardan podanïy, yöpsünüp, χaysï ki dir bu türlü.

(80r) 2

Tapunïyïrbiz barčadan ari Errortutʻiunnu — Atanï da Oγulnu da Ari D͡žannï,

üč boyga ayïrïlgan da bir tarbiyatka da bir Teŋrilikkä yïγïlgan;

Ata, toγmagan da bašlanmagan, äväl, ne ki meŋiliktän;

Oγul, toγgan tarbiyatïndan Atanïŋ χïyïnsïz burun, ne ki zamanlar;

Ari D͡žannï, ilgäri kelgäni Atadan, dügül Oγulnuŋ toγganïna körä, yoχsa ilgäri kelgän, čovraχ kibik, aχkanï;

kendinä yalγïzïna tergövlüdür da dünyâgâ biliksiz.

Da dügül edi bir vaχt Ata, ne zaman dügül edi birgäsinä Oγul da Ari D͡žan,

yoχsa nečik Ata dayma (80v) Ata, da dügül soŋra nabït etkän atïn ataliχniŋ.

Ol türlü Oγul da här kez Oγul Atasï bilä kensiniŋ meŋi tïyγïsïz.

Bu türlü Ari D͡žan da dayma Džanï Teŋriniŋ, ayïrïlmaχsïz Atadan da Oγuldan: bir barlïχ, bir buyruχ, bir erk.

Da bir yaratučï χuvat üč boyda körüniyir:

dügül ululuχ, da ni kičiliχ,

dügül biyiklik, da ni ašaχlïχ,

dügül artïχlïχ, da ni eksiklik,

yoχsa bir yergälik: bir tapunmaχ, bir yerni öpmäχliχ, bir bolgan Errortutʻiunga tapunurbiz, χaysï bilä ki boldular bolmamaχtan (81r) yaratïlganlar barčasï:

kök köktägiläri bilä,

yer yerdägiläri bilä,

körüngän da körünmägän yaratïlganlar, burungi bolgan yaratïlmaχniŋ.

Evet ekinči biri Errortutʻiundan, Sözü Atanïŋ, Oγul yalγïz toγgan, erki bilä Atanïŋ da Ari D͡žannïŋ,

awedumu bilä hrešdagabed Kapriyẹlniŋ endi yüräkinä gojs Mariamnïŋ,

eksilmiyin χoynundan Atanïŋ, Teŋrilikiniŋ, yazov bilä tutulmagan tarbiyatïna körä,

da tarttï kendinä χanïndan barčalardan aruv gojsnuŋ, ki edi yaratïlganïndan Adäm atamïznïŋ,

birlätti Teŋriliki bilä kendiniŋ tergövsüz da (81v) aytovsuz birlänmäχ bilä,

da boldu eki tügäl tarbiyattan Teŋrilikniŋ da adämilikniŋ bir boy tügäl,

teškirilmägän da ayïrïlmagan tarbiyat bilä,

teškirmiyin adamnïŋ χalïn da baγlï tarbiyatïn baγsïz da ačïχ tarbiyatïna Teŋriniŋ.

Da ni ačïχ tensiz tarbiyatï Teŋriniŋ χarïštïrmaχï bilä tarbiyatï bilä tenniŋ teškirilmädi kensiniŋ biyik ačïχlïχïndan,

egär ki aytïlïyïr esä dä, ten bizgä tenlänmäχ da sözgä χalïnlanmaχ buzulmagan birlänmäχ üčün,

yoχsa χarïšïldï ten bilä tensiz söz da birlätti kensi bilä adämilik tarbiyatïn.

(82r) Teŋrilätti anï χatïšïlmaχ bilä da birlänmäχ bilä teškirilmäχsiz da türlü-türlü bolmaχ bolmadï birlänmäχindä, nečik ki ni ǰanï, da ni teni adamlarnïŋ;

egär ki daγïn biyik, ne ki oχšašïndan esä aŋlanïyïr könülükü, nečik yaratučï bilä yaratïlganlar, bardïr ošašlïχ, yoχsa birlätti bizimkin kensiniŋki bilä yetövsüz oχšaš bilä da χaldï teškirilmägän algan da alïngan.

Dügül tutulgan kibik, nečik yel da suv saγït ičinä, ki čïχarï čïχkanlarïnda bošanïr.

Yoχsa toχtatmaχ kibik birländi daγï biyik, ne ki söz ayïrïlmagan da eksilmä(82v)gän birlänmäχ bilä da alïp tarbiyatïn Adäm atamïznïŋ,

dügül anï yazïχsïz da učmaχtagi,

yoχsa anï, ki yazïχtan soŋra da buzulgandan, zera gojs Mariam da, χaysïndan ki ten aldï K‘risdos, yazïχlangan Adäm atamïznïŋ tarbiyatïndan edi.

Evet birlänmäχi bilä tarbiyatïna Teŋriniŋ yazïχlangan boldu yazïχsïz da buzulmalï čïχarï igränčilik buzulgan ištän,

ne türlü ki ot eritkän nemälär, χačan yalïn bilä birlänsälär, ïrǰasï [ʰǰasï] buzulmaχnïŋ egär bolsa, anda küyär.

Evet tarbiyatnï arït(83r)maχ bilä buzulmaχtan küymiyin χaldï, χaysï ki bašlanmaχï buzulmagan, zera urluχsuz buzulmagan gojstan edi toγganï;

da tügällägäni dä buzulmagan, zera teni anïŋ kerezmanda körmädi buzulmaχlïχnï.

Tiyišlidir, ki ičinä zamannïŋ toγganïndan da ölümünä diŋrä bolgay buzulmagan.

Dügül ki tiyišli da erkli išindän aytïyïrbiz bolma buzulmagan, budur ačlïχtan ya susamaχtan,

yuχlamaχtan ya emgänmäχtän, χayγudan ya yaš tökmäχtän, χaysïlarï ki könü da dügül köz-lafa berirlär bizgä aŋlamaga adämilikin anïŋ,

(83v) yoχsa klämiyin dä igränči ištän, tapunïyïrmen bolmaχ buzulmaχsïznï.

Zera edi anda oχšaš bizimkinä da edi daγïn biyik, ne ki bizimki, yazïlganga körä,

egär adam daγïn biyik edi adamdan da egär ki adam da, ki tanïr anï.

Xaytïp bizim yetiškänimizgä körä bu türlü boldu oχšašï yüräkinä gojsnuŋ turmaχ bilä anda 9 ay zamanïndan 5 kün artïχ pirvorodnïy toγušuna körä.

Ol, ki bolur edi bir oγurdan bolma tügäl künkündän ösmäχ bilä artar edi,

ki ne türlü zatlumit etkäy bunuŋ bilä köz-lafa saγïnmaχnï adämilikniŋ,

toγïyïr, nečik adam, Teŋri (84r) adamlangan, gojslükün anasïnïŋ buzulmaχsïz saχlamaχ bilä, ki toγganï da alγïšlangay χarγïštan da gojslükün äväldän hörmätlägäy.

Sünätländi 8 kündä, ki atïn atalar bilä etkän tügällägäy da bizgä övrätkäy sünätlänmäχin yüräkniŋ ǰan sartïn.

Keldi daǰarga 40 kündä ọrẹnk‘kä körä sunulma, ki adam tarbiyatïn sungay kendi bilä Atasïna biyiklikkä.

Xačtï Mïsïrga, ki baš šähärin gurk‘larga tapunganlarnïŋ χaytargay Teŋrini tapunmaχlïχka

da bizni ögütlägäy küsänčlik bilä χačma birgäsinä sürülmäχ bilä.

(84v) Yürüdü dünyâda otuz yïl miskinlik bilä da ašaχlïχ bilä, yašïrmaχ bilä Teŋrilikin, ki bizni χoǰalatïp biyiklätkäy, χačan anïŋ yoluna bolsaχ.

Keldi Jortananga tügällikinä 30 yïlnïŋ belgirtmäχ bilä haybatïn Teŋrilikiniŋ kendiniŋ

tanïχlïχï bilä Atanïŋ, ki: «Budur Oγlum menim sövüklü», — da Ari J̌an, kügürčin kibik, eŋmäχ bilä.

Mgrdel boldu Jortananda Jovaneṣtän, ki suvlarnï arïtkay da eksiklikin yazïχnïŋ boγgay anda,

da ki ǰan sartïn bergäy bizgä mgrdut‘iunnu tanïχlïχïna körä Jovaneṣniŋ, ki: «Ol mgrdel etkäy sizni Ari J̌an bilä da ot bilä».

(85r) Oruč tuttu 40 kün, ekinči Adam ävälgi adam üčün, zera ki oruč tutmadï,

da yeŋdi üč sïnamaχïna yeŋüčini adamlarnï.

Da andan soŋra yapuχ Teŋrilikin kendiniŋ χuvatïn belgili etti dünyâgâ

šaytanlarnï čïχarmaχ bilä, χastalarnï saγayt-

maχ bilä, aχsaχlarnï yürütmäχ bilä, ölülärni turγuzmaχ bilä,

teŋiz üsnä, nečik χuruda, yürümäχ bilä,

az ötmäk bilä köplärni yedirmäχ bilä, tarbiyatïn dünyâniŋ, nečik klädi, teškirmäχ bilä, suvnu čaγïrga

da hlinanï yarïχka χaytarmaχ bilä, da burun, (85v) ne ki jarut‘iundan Teŋrilik yarïχïn kendiniŋ yapulgan, nečik varakojr kibik, teni bilä belgili etti šägertlärinä kendiniŋ T‘ap‘o̧r taγïnda,

Biy kensin bildirmäχ bilä tirilärgä da ölülärgä,

buyruχčï kibik ündämäχ bilä Movseṣni da Eγianï.

Kečti bundan soŋra erki bilä Erusaγęmgä χïyïnga, ki bitiklärin Oṛenk‘iniŋ da markaṛelikniŋ tügällägäy.

Olturdu ešäk üsnä dä balasï üsnä oχšaš yïχövünä ǰuhutlarnïŋ da dinsizlärniŋ.

Tügällädi Bayramnï o̧ṛenk‘kä körä, ki eskini yäŋigä da kölgäni könülükkä χaytargay.

Yuvdu ayaχlarïn aša(86r)gerdlärniŋ, ki burungi atamïznïŋ ayaχlarïndan ki bilikli teräkkä barga*ni*nïŋ arïtkay yazïχïn.

Berdi tenin kendiniŋ yemäk tirlikkä da χanïn kendiniŋ bošatlïχ yazïχka.

Ki kimlär ki burungi yemišni yemäχ bilä ölümlü boldular, bunu yemäχ bilä tirilgäylär.

Alγïš etti menim tarbiyatïm bilä Atasïna menim üčün, ki burungi hörmätkä χaytargay

da bergäy oχšaš alγïš etmä bizgä sïnamaχlïχïmïzda bizim.

Mušχullandï da yïγladï sövünčlüknüŋ säbäpi köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ,

ki kötürgäy barča yašnï (86v) barčasïnïŋ yüzlärindän Esajia aytkanïna körä.

Xorχtu, ki χorχusun ölümnüŋ češkäy.

Terlädi, ki terin yüzünüŋ sürtkäy.

Sili kötürdü, ki urgay bek dušmannï.

Yalaŋačlandï, ki uyatïnïŋ yapovun Adäm atamïznïŋ χaršïsïna yïrtkay.

Ičti läγini [leaγini], ki ačï yazïχnïŋ yemišin tatlïlatkay.

Xadaldï χačka, ki bizni češkäy baγdan da baγišlagay aγačïn tirliknïŋ ornuna aγačïnïŋ ölümnüŋ.

Öldü adämilik ölümlü tarbiyatï bilä buyruχčï kibik da χaldï tiri Teŋ(87r)rilik ölümsüz tarbiyatï bilä,

dügül biri ölgän da biri tiri ayïrganlarga körä,

yoχsa bir dä ol boyluχ da bir K‘risdos.

Xïynaldï da öldü ölümlü teni bilä, ki bizdän dä tiri edi ölümsüz da tirgizüči Teŋriliki bilä, ki Atadan, ne türlü ki ari At‘anas aytïyïr,

ki ölümlü ten ziyan etmädi ölümsüz Teŋrilikkä, zera zadasïz edi,

yoχsa χaldï artïχsï kendi dä zadasïz ölümsüz χuvatï bilä;

da az nemädän soŋra aytïyïr, ki ölmäχ teninä boldu yalγïzïnïŋ ölümlülärniŋ.

Anïŋ üčün biz dä ta(87v)punurbiz Teŋri da Adam K‘risdosnu, dügül ki ayïrmaχ üčün bunu aytïyïrbiz. Haša!

Zera ol kendidir χïynalgan da χïynalmagan, Teŋrilik tarbiyatï bilä teškirilmägän da χïynalmagan, evet adämilik teni bilä χïynalgan da ölümnü yeŋgän.

Anïŋ üčün bularïyïrlar, kimlär ki aytïyïrlar, ki özgä kimesä edi, ki χïynaldï, da özgä kimsä edi, ki χïynalmadï.

Yoχsa dügül edi özgä kimsä Sözdän bašχa, ki χïynaldï da ölüm yöpsündü teni bilä, zera ol kendi χïyïnsïz da tensiz Söz boldu, ten χïyïnlï boyu üsnä aldï da χïyïnï bilä kendiniŋ χutχargay a(88r)damlarnï.

Zera ne ki adämilik χïynalïr edi teni Söznüŋ, bu türlü bolup birgäsinä Söz kendi üstünä keltirir edi da bolur edi bek tamašalï nemä.

Zera kendi edi, ki χïynalïr edi, da kendi edi, ki χïynalmas edi, χïynalïr edi χïyïnï bilä, zera kensiniŋ χïynalïr edi teni da ol χïynalga*ni*nïŋ ičinä edi kendi χïyïnsïz ayïrïlmagan χïyïnlï tendän.

Zera ki Teŋri, bolup Söz χïyïnsïz tarbiyatï bilä, evet χïyïnlï tendän ayïrïlmagan birlängän tensiz,

da ten, alïp kensinä χïyïnsïz Söznü, buzučï küčsüzlükün kendiniŋ.

Bunu At‘anasios aytïyïr.

(88v) Buŋar körä biz dä ayïrïlmagan tapunïyïrbiz Teŋrilikin ölümündän soŋra,

tenindän da adämilik ǰanïndan, da χačan χač üsnä edi da kerezmanda teni bilä, Teŋriliki bilä edi oŋuna Atanïŋ, da haybatï bilä anïŋ toludur kök da yer.

Edi Ata da anïŋ bilä yerdä, ne türlü ayttï da, ki: «Atam birgämädir da χoymadï meni yalγïz».

Zera χayda ki Atadïr, andadïr Oγul da Ari J̌an;

da χayda Oγuldur, andadïr Ata da Ari J̌an;

da χayda Ari J̌andïr, andadïr Ata da Oγul.

Xaytïp endi kerezman(89r)ga ölgän teni bilä da tiri Teŋrilik bilä etti buzulmaχnï tamuχnuŋ.

Da turup üčünči kündä, turγuzdu kensi bilä ölümündän yazïχnïŋ da ǰanlarïn adamlarnïŋ inanganlarnïŋ da berdi umsa tengä turmaga kensinä oχšaš ekinči kelgäninä.

Da 40 kündän soŋra aγïndï kökkä ol ten bilä alnïna aṛak‘ellärniŋ da olturdu oŋuna ululuχunuŋ Atanïŋ biyikliktä, aṛak‘elniŋ aytkanïna körä.

Kelmäχtir bizim tenimiz bilä, χaysï bilä ki aγïndï, yarγu etmägä ölülärgä da tirilärgä toγruluχ bilä da tölämä (89v) här birinä χïlïnganïn.

Xaytïp ki ari Errortut‘iun üčün da dïnǫrinaganï üčün K‘risdosnuŋ üčün, budur ten almaχï da barča üčün, budur könü tapunmaχïmïz inamïmïznïŋ, χaysï ki tügäl söz bilä χoyduχ alnïŋïzga.

(90r) 3

Evet ne ki dä kolv′ek yergälikläri üčün yïχövnüŋ, da ulukünlärniŋ da özgä dä sormaχlarnïŋ, ki biriläri siziŋkilärdän türlü-türlü iškillik yazov bilä bildiriyirlär sizgä bizdän utru, yazïyïχ daγïn bunu da yalγansïz söz bilä, ne ki bardïr bizdä da nedän odrikacc′a bolïyïrbiz.

Ävälgi yazïp edilär, ki junvarnïŋ bešsinä ulukün etiyirbiz: ertä Awedumnuŋ da kečägä Dznunt,

da ekinči kününä ertä, χaysï ki junvarnïŋ altïsïdïr, Mgrdut‘iunun K‘risdosnuŋ.

Evet bulardan bardïr χaysï nemä, ki toγrudur, (90v) da bardïr, ki čïχarïdïr könülüktän, χaysï ki bu türlüdür.

Bir kündä obχodit etmä bizgä ulukünün Toγušunuŋ K‘risdosnuŋ da Mgrdut‘iunnuŋ, altïsïna junvarnïŋ, ne türlü ki yöpsündüχ ävälgi atalarïmïznïŋ sïmarlaganïndan. Bunuŋ üčün toγru edi yazganlarï.

Evet ol, ki bešsinä ertä Awedumnu ulukün etkäybiz, tolu barča yalγanlïχ bilädir.

Zera ki Awedum ulukünü bizdä bizim hesepimizgä körä abrilniŋ altïsïnadïr.

Evet Dznunt junvarnïŋ altïsïnadïr, 12 kün soŋra, ne türlü ki siz u(91r)lukün etiyirsiz.

Ne tiyišli bolgïy edi üčsün dä bir yerdä ulukün etmä, saγïššïz, n′e sekretn′e.

Zera Dznuntnu da Mgrdut‘iunnu bir yerdä ulukün etmä köp bardïr tanïχlïχlar.

Äväl, zera ilgärtin barča yïχövlär ulukün etärlär edi, bašlap aṛak‘ellärdän, bu türlü ulukün etärlär edi. Da soŋra ayïrdïlar n′ekturïylarï Pet‘γẹhẹmdä Jortanan üčün. Zera bolmaslar edi bir kündä eki uχdnu tügällämä ulukünlärniŋ, yïraχ bolmaχtan utru biri birindän da aχïrïn-aχïrïn [arχïnarχïn] ösmäχ bilä, da övränčik yöpsündülär birsi yïχövlärdä anï.

(91v) Evet Ermenilik, ne türlü ki övrändilär surp Krikordan [krikriordan], teškirilmäχsiz χaldïlar bunuŋ χatïna.

Yänä ki awedaranič Ługas tanïχlïχ beriyir könü bolganïna bunuŋ, zera ki aytïyïr ulukünün da Arïnmaχnïŋ, χaysï ki edi onunda t‘išrin aynïŋ da sebdemperniŋ 22-sinä. Kirdi k‘ahanayabed Zak‘arija daḏḏarga, da temyan etkänindä dä kördü kürümü [=körümün] hrešdagabedniŋ, da išitti sövünčlüknü bašlamaχnïŋ n′eplodnïynïŋ, da kötürdü tilsiz bolganïn inamsïzlïχï üčün.

Da soŋra aytïyïr, χačan tügälländi künläri χuluχunuŋ anïŋ, bardï övünä kendiniŋ.

(92r) Da övü anïŋ dügül edi Erusaγẹmdä, evet taγ sartïn Dẓuhutluχnuŋ, χayda ki sövünčlüknü berdi Mariam Eγisapẹt‘kä.

Da künläri χuluχunuŋ anïŋ edi 5 kün Arïnmaχ ulukünün da 7 kün Daγawaraharaç, budur Kučkalarnïŋ, χaysï ki bolur 12 kün.

Hali bu eki ulukünnü ündiyir awedaranič «künlär χuluχ etmäχniŋ» k‘ahanalïχïnda Zak‘arianïŋ, χaysïlarïn ki bir yerdä ulukün etärlär edi ọrẹnk‘kä körä.

Xaysïlarï χačan tügälländilär, bardï, aytïyïr, övünä kendiniŋ da t‘šrin aynïŋ 22-sindä da hogd[empernïŋ] 25-sinä boldu bašlamaχï Eγisapet‘niŋ.

(92v) Da kimlär ki 25-sinä mardnïŋ etiyirlär ulukünü Asduaḏzaḏzinniŋ, awedumuna Zak‘arianïŋ aytïyïrlar tilsiz bolganïn da bašlaganïn Eγisapet‘niŋ ävälgi künündä, χaysï ki t‘išrinniŋ 10-udur, negä ki heč tanïχlïχ bermäs awedaranič Ługas.

Evet kimlär ki 6-sïna abrilniŋ ulukün etiyirlär, 12 kündän soŋra χuluχ etkäninä Zak‘arianïŋ, aytïyïrlar bašlamaχïn Eγisapet‘niŋ yoγargi yazganïmïzga körä, χaysï ki dir t‘šrin aynïŋ 22-sindä, negä ki tanïχlïχ da beriyir awedaranič.

4

Bardïr üčünči dä tanïχlïχï bunuŋ, bu ž awedaraničniŋ aytkanïna körä.

Ol že, ki aytïyïr, Jisus edi 30 yašar, bašlap toγušundan čaχ mgrdut‘iunga deg.

Da tiyišli bolur, aχïllï da toγru fikirgä körä, ol že hesepinä aynïŋ, χaysïnda toγdu, da altïsïna junvarnïŋ yoluχma mgrdut‘iunnuŋ künü, 30 yïldan soŋra, kläsä ki künü dä bolmasa oχšašïna körä.

Bar edi daγïn da köp iš aytma bunuŋ üčün, evet az nemä köptir aχïlïŋïzga.

Evet egär ki bulay da, egär ki ol haybatïna Teŋriniŋ tügällänsinlär.

(93v) 5

Yïrlarïn da sarnamaχlarïn surp Asduaḏzaḏzinniŋ, yazgan edi bu bitiktä, ki aytmasbiz yïχövümüzdä bizim, da bu panbasnïŋ slušnostu yoχtur, könülük tä.

Zera ol χadar haybatlanïyïr bizdän arzani bolgan hörmätkä köktägilärdän da yerdägilärdän anasï Teŋriniŋ Mariam, čaχ ki sözün anïŋ, dügül ki yalγïz povšednïy künlärdä, üč igitniŋ alγïšï arasïna da Tawit‘ markarẹniŋ sözläri bilä yïrlagaybiz, evet alay yïχkünlärdä da dẹruni künlärdä dä, nečik ki siziŋkilärdän dä sv′adomïydïrlar yïχöv yergäliklärinä bizim, χaysïlarï ki sizgä belgili etärlär.

(94r) **6**

Yänä bu yazïlïp edi bitiktä bu iš dä bizim üčün, ki bir tarbiyat tapunïyïrlar Söznüŋ da Teŋriniŋ, nedän utru aytïyïrlar bizim üčün, udavat etip. Da buŋar köp sözlär potrebovat etiyir ʤuɣabga.

Evet zamannïŋ ʤâhtliki üčün azgïndïq bilä yetär bolsun.

Aytïyïrbiz bir tarbiyat K'risdosta, dügül zmoncen'e bilä Abǫinarga körä.

Evet Aɣegsantraçi Güreɣkä körä, χaysï ki Barabmanç bitikindä aytïyïr Nęsdorga χaršï, ki birdir tarbiyat tenlängän Söznüŋ, ne türlü atalarïmïz da ayttïlar, da Ata ündiyir At'anasï da ki andan ilgäri (94v) bolganlar, da biz podan'esindän arilärniŋ aytïyïrbiz bunu, da dügül yaman inanganlarniŋ rozum'en'esinä körä zmoncen'e ya özgä nemägä dönmäχkä körä rozumit etmä ten alganïn K'risdosnuŋ, bir aytïp tarbiyat.

Evet bir persona ornuna, χaysï ki siz aytïyïrsiz K'risdosta, χaysï ki dir toɣru, da bizdän dä vïznanïydïr, da bizim bir tarbiyat aytkanïmïz barabar da oχšaštïr, da dügül hercuaʤoɣlarniŋ saɣïnmaχlarïna körä.

Da bu andandïr, ki χačan Söz bilä aytsaχ ol iši üčün, dügül ki yalɣïz birdä turarbiz, evet eksiniŋ dä vlast(95r)nostlarïn körgüziyirbiz, nečik χïyïnï da ölümü üčün yoɣarï aytïlgan, belgili etärlär ari At'anastan, ol, ki aytïyïr, ki Teŋri, bolup Söz, χïyïnsïz edi tarbiyatï [tarbijatï atï] bilä, všakže χïynovlu ten bilä ayïrïlmagan birländi tensiz.

Da köp bunuŋ kibik sözlär bar, zera ki bir tarbiyat özgä nemä üčün aytïlmas, evet ayïrïlmamaχï da aytovsuz birlänmäχi üčün Söznüŋ da tenniŋ.

Anda da eki tarbiyat aytïlmaχnïŋ, χačan ki dügül ayïrïlmaχ üčün aytïlgan bolsa Neęsdorga körä.

Evet n'ezmoncen'eni körgüzmäχ üčün χaršï ya(95v)man inanganlarga Ewdik'eęskä da Abǫinarga ustupovat etmäsbiz.

Evet χaysï priklad bilä ʤanï da teni adamnïŋ ruznïy tarbiyatlardïr, zera kimisi köktägidir da birsi yerdägi, kimi körümlü, da birsi körümsüz, zamanlï da ölümsüz, evet birlängändän soŋra bir tarbiyat aytïlïyïr adamda, da dügül eki. Bir tarbiyat aytïlmaχ üčün zmoncen'e aŋlamas adamda ya yalɣïz ʤan rozumit etmä anï ya ten yalɣïz.

Bu türlü K'risdos da kläsä ki bir tarbiyat aytïlïyïr, dügül ki zmoncen'e üčün aytïlïptïr, yoχsa aytovsuz birlängänläri (96r) üčün biri biri bilä. Zera egär ki bu türlü bolmasa edi, keräk bolgïy edi dügül yalɣïz eki tarbiyat, evet üč tarbiyat da aŋlama K'risdosta: eki adämiliknïŋ — džanï da teni da biri Teŋrilikni.

Evet birlängänindän soŋra kötürüldülär ekigä ayïrïlmaχ ari vartabedlärniŋ aytkanïna körä.

Xaytïp, bir tarbiyat češövsüz da ayïrïlmaχsïz birlänmäχ üčün aytïlïyïr, da dügül zmoncen'e üčün,

da eki tarbiyat n'ezmonconïy üčün da teškirilmägän bolganï üčün, da dügül ayïrïlmaχ üčün, eksi dä uɣɣap'aṛlïχ yerindädirlär.

(96v) **7**

Xaytïp yänä yazïlïp edi bitiktä, ki yemišindän, χaysï ki šušman ündäliyirlär, bolma bizgä meron, da dügül zäytün teräklärdän, χaysï ki bu könüdür, da säbäpi dügül özgä nemä, zera ki Ermenilik mämläkätinä yoχtur zäytün teräkläri havanïŋ sövüklüχü üčün.

Tiyišli boldu anïŋki yaɣnï, ki tapulur mämläkättä, materiya meronga alma, da dügül nemä ziyan ʤan körmäχinä bunuŋ. Egär ki materiyanïŋ edi χuvatï, ol materiyanï tiyišli edi yalɣïz izdämä, χaysïnda Teŋriniŋ nemä sezdirmäχi bolsa edi kendindä. Evet ki k'ahananïŋ alɣïšï (97r) da χoltχasï birlätiyir yaɣnïŋ materiyasï bilä Teŋriniŋ bašχïšïn, dügül nemä bolgay artïχlamaχlïχ ya eksiklik. Da egär ki teräklär yemišindändir yaɣ da egär čičäklärdän, ne türlü χaysïna da K'risdosnuŋ materiyasï čaɣïrnïŋdïr, a ne türlü dä bolsa rängdän, yöpsünövlüdür, egär χara, egär χïzïl da egär aχ, zeram tum aruvlatïyïr anï, da bolur χanï K'risdosnuŋ.

(97v) **8**

Bar edi yazïlgan bitiktä arilärniŋ badgerk'läri üčün, ki heč yöpsünmäslär ermenilär.

Xaysï ki bunuŋ könülükün ašgârä körgüzürbiz.

Anïŋki zprecivnostlardan, χaysï ki eki ʤïnsnïŋ arasïnadïr, köp yamanlïχ sačtï eski dušman. N'ekturïy biliksiz bizim žoɣovurtlardan ari badgerk'lärniŋ yöpsünmäχsizliχni, χaysï ki bizdän dä anïŋkibiklär štrofovanïy bolïyïr, navet χarɣïš tarbiyat χolïyïrbiz üstlärinä, χaysï ki bizmiläniyirlär küfürlämä.

Zera ki bizdä χaysï ki aṛač*no*rtluχ asdiʤanïn yöpsünüp kütiyirbiz da yer öpiyirbiz badgerk'inä, (98r) ten almaχïna Xutχaručïmïznïŋ bizim, alayoχ barča arilärniŋ badgerk'lärinä, da här biriniŋ yergälikinä körä hörmätliyirbiz.

Xaysïlarïn ki yïχövümüzdä dä naχïšlïyïrbiz, da tum etkän kiyinišimiz üsnä dä, da aɣïzlarïn tutïyïrbiz yöpsünmägänlärni bizimkilärdän, biliksizlärni da aχïlsïzlarnï.

(98v) **9**

Yazïlgan edi bu da, ki barča χačlarnï χačlïyïrlar, da bu da könü dügül. Zera ki χaysïlarïn bir

materiyadandïrlar yasalgan: altundan, da kümüštän, da özgäläri, ki χaysïlarï dügüldürlär eki materiyadan, biri biri üsnä χoyulgannï χadamasbiz.

Evet aγačtan yasalganlar, χaysï ki eki kesäktändir, slušn′edir temirli χadaχlar bilä χadama, ki bolmagay yeldän ya özgä nemä pričinadan ayïrïlïp biri birindän tüškäylär, ne türlü ki edi ol ävälgi χač, χaysï üsnä K‘risdos da χačlandï.

Aŋlanïyïr eki aγačtan biri biri üsnä bolma χadalgan, ki bolgay kötür(99r)mä tenni da dügül sökülmä.

Yoχsa egär özgä nemä sekreta bolsa edi, χadaχ keräk edi barča χačlarnï, ki barča materiyalardan χadama, da dügül aγačtan yalγïz, χayda ki χorχusundan sökülmäχniŋ da tüšmäχniŋ bolïyïr.

Daγïn da egär ki kim taštan ya temirdän χačta körsä χadaχ, ki dügül bolgay eki kesäktän, yoχsa birindän birgä, ki etmäχ essizlärniŋdir da χaršï bolganlarnïŋ, da dügüldür bizdän buyurulgan.

(99v) 10

Alayoχ yazïlïp edi «Surp Asduaʤz» Errortut‘iun üčün, ki orχaçeçar aytïyïrbiz. Da egär ki biz bu «Surp Asduaʤznï» Errortut‘iunga χaršï sarnasaχ edi, ne türlü ki siz, yaman da terän bularmaχlïχ bolur edi aytmaχïmïz bizim orχaçeçar.

Evet ki bir personasïna Oγulnuŋ bunu sarnïyïrbiz, ki ulu dobroʤ′eystvosu, χaysï ki andan bizgä boldu, χolïyïrbiz alnïna anïŋ, aytïp: «Teŋri, da χuvatlï, da ölümsüz, ki ten bilä χačlandï bizim üčün, yarlïγa bizgä».

Prïtïm, bunuŋ χatïna anasïn da tenlängän Teŋriniŋ pareχọsluχka da posrednictvoga miaʤin Oγluna kendiniŋ, aytïp: «Sungïn χoltχamïznï bizim (100r) Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim».

Anïŋ üčün egär ki kim Errortut‘iunga χaršï aytsa, ne türlü ki siz aytïyïrsiz, da egär ki yalγïz Oγulga χaršï, ne türlü ki biz aytïyïrbiz, eksi dä biyänčlidirlär Teŋrigä, χačan ki χaršï bolmamaχtan bašχa bolsa aytïlganlar.

evet egär ki özgä zamanlarda Oγulga χaršï aytïyïrsiz «Surp Asduaʤznï», evet ari tumda üč boy personaga χaršï seṛovpẹlärniŋ yïrïn yïrlïyïrbiz.

(100v) 11

Alayoχ bu oskaržen′e dä yazïlïp edi bizdän utru, ki ari Ulu oručta nab′alnï da yumurtka yiyirlär šapatkün da yïχkün.

Evet körgüziyiχ sizgä bunuŋ da könülükün.

Ävälgi zamanlarda küntoγušnuŋ mämläkätindä övränčikläri bar edi ermeni buyruχčïlarnïŋ barča künlärindä Ulu oručnuŋ yemä balïχ hem cẹt‘ da ičmä čaγïr, siziŋ millätiŋizgä da franglarga körä.

Evet ol zamannïŋ aṛačnortlarï k‘arozel etiyir edilär keri bolma anïŋkibik ašlardan oruč künlärindä, aytïp, ki balïχ artïχtïr, ne ki nab′al, zera ki (101r) balïχ tügäl tiridir, da nab′al dügüldür tiri, yoχsa ašlarïndan tirilärniŋdir saγïrmaχ.

Anïŋ üčün egär ki kläsäŋiz aruvluχ bilä saχlama erkinä körä Teŋriniŋ, keri boluŋuz nečik saγïrmaχlardan, alayoχ balïχtan da. Da egär ki bunu klämäsäŋiz etmä, oruč tutuŋuz 5 künün haftanïŋ aruvluχ bilä barča ašlardan da ičkilärdän, evet šapatkün da yïχkün — ettän χaysï özgä nemä yeŋiz čïdovsuzluχuŋuz üčün siziŋ, balïχnï da nab′alnï.

Zera ki kim balïχnï yalγïz yemäχ bilä da nab′alnï saγïnmasïn oruč etmäχni, nečik oruč ašïn heseplä(101v)gäy balïχnï. Da bu nemä χarïn beslägänlärniŋdir da dügül oruč saχlaganlarnïŋ postanov′en′esi.

Xaysï ki uzaχka barmadï Ermenilik tä, evet χïsχa zamanda tez kötürüldü ortalïχtan da hali bizim zamanïmïzda buyruχčïlardan da rïcerlärdän bašχa, χaysï ki biriläri alardan erkliliklări bilä da dügül ganonlarnïŋ buyruχuna körä ya bizim erk bermäχindän yuvuχlanïyïrlar oruč künlärindä balïχka, cẹt‘kä da čaγïrga. Yoχsa yïχövnüŋ bölükläri barčasï da köpläri žoγovurttan dügül yalγïz nab′allardan da balïχlardan keri bolïyïrlar, ki (102r) heč aŋmaχka da dügüllär künlärindä Ulu oručnuŋ, yïχöv barča semiz ašlardan da da ičmäχindän čaγïrnïŋ. Da egär ki kim čïdovsuzluχ bilä yazïχïnda da pošmanlïχ bilä χosdovanel bolsa, aγïr yükün abašχarut‘iunnuŋ üstünä χoyïyïrbiz.

(102v) 12

Bar edi yazgan bitiktä bizim üčün bu da yazgan, ki yalγïz čaγïr da suvnuŋ χatïštïrmaχïndan bašχa tum etiyirbiz. Da bunuŋ üčün köp edi išlär bizgä aytma tanïχlïχlarïndan ari bitiklärniŋ. Evet χïsχartmaχï üčün išniŋ artïχsï heseplädiχ χoyma barčanï azulaχtan bašχa.

Ävälgi, zera bizim surp Krikor Lusaoriṭtän barïr podan′esi, ne türlü ki ol yüpsündü [=yöpsündü] ävälgi ari atalardan, χaysï andan ilgäri edilär. Zera ki K‘risdos da kendi sundu kendi kendin badarak vernadunda, čaγïr yalγïz yazïlïptïr, ki aldï χoluna da ayttï: «Budur χanïm menim». Evet suvnuŋ atï heč namnï aŋïlmadï. (103r) Ne türlü ayttï da sakramentni tügällämäχindän soŋra, ki: «Bundan soŋra heč artïχ ičmisärmen keltirmäχindän borlanïŋ macicasïndan». Da borlanïŋ macicasï čaγïr toγïyïr da dügül suv, ne türlü aytïyïr surp Johaneṣ Osgiperan Awedarannïŋ megnut‘iununda.

Evet egär ki χan da suv üčün, ki aytïyïrsiz, ki čïχtï χaburγasïndan, χarïštïrma suvnu pažagka,

bunu yänä bu ž kendi Johaneṣ Osgiperan aytïyïr bu ž söz da Awedarannïŋ megn ičindä Johanneṣ awedaraniċkä körä suvnu mgrdut‘iun sakramentinä bizim aytïyïr da čaγïrnï ari badarakka.

Alayoχ özgäläri dä köplär vartabedläri yïχövnüŋ (103v) bunu ž aytïyïrlar. Da biz alarnïŋ sözlärinä da sïmarlaganïna bolup nasladovcalarï, na anïŋ üčün suv toldurmasbiz, evet zadasïz čaγïr bilä zadasïz χanïn K‘risdosnuŋ tügälliyirbiz sakramentin. Evet egär ki ol türlü ya bu türlü yalγïz aruv ḏžan bilä keräktir χulaχ etmä Teŋriniŋ sakramentinä da barča biyänčlikinä Teŋriniŋ tügälläsinlär.

Evet aruvsuz da murdar kläsä zadasïz pažag bilä etilsä da egär suv χatmaχ bilä, öčäštirir Teŋrini yöpsüngänin tumnuŋ ornuna barïštïrmaχnïŋ.

(104r) 13

Yänä bar edi bitiktä da kültkülü nemä, ki kendi χačlarïn här yïl yäŋidän mgrdel etiyirlär. Da bu dügül bilgänlärdän boluptur bizim üčün, da ni dügül biliksizlärdän, zera ki bir kezdir alγïšlamaχï χačnïŋ da dügüldür köp kez, ne türlü ki yazïp ediŋiz.

Da alγïšlamaχï χačnïŋ dügül bizdän boluptur, yoχsa ävälgiläriŋizdän siziŋ, χaysï ki prodekläri bizim t‘arkmanel etip berdilär bizgä, ne türlü hali tapïyïrbiz küntoγušunda urum yazovu bilä eski bitiklärdä dügül artïχ da ni dügül eksik bizimkisindän.

Zera yazïlgandïr yäŋi χačnï äväl suv bilä yuvma da soŋra čaγïr (104v) bilä eki irikanïŋ, ki χaburγasïndan K‘risdosnuŋ čïχtïlar, da aytma saγmosnu naležit etkän da sarnama sözlärin markareļärniŋ, da aṛak‘ellärniŋ, da Awedaranlarnïŋ naležoncïy, da andan soŋra alγïšlarïn k‘ahanalïχnïŋ, χolup Teŋridän, ki bergäy ol χačka šnorhk‘nu da χuvatnï ävälgi χačnïŋ, χaysï üsnä ki kendi χačlandï, ne türlü ki bolgay šaytanlarnï sürmä, da zabunluχlarïn adamlardan arïtkay, da χïšïmnï, ki yazïχlarïmïz üčün bizim yoγartïn enärlär, zatrïmat etkäy dä ki bu χač ta dayma, ne türlü ki ävälgi χačïŋ da seniŋ, da etkin bunu kendiŋä pribïtok, da olturγuč, da ya(105r)raγ χuvatlï, ki yer öpmäχimiz bizim alnïna bunuŋ dügül etilgän materiyaga, yoχsa yalγïz saŋa, körülmägän Teŋrigä sunulsun.

Da daγïn artïχ bunuŋ kibik yalbarmaχ sözläri.

Da soŋra alïp ol alγïšlï χačnï turγuzurbiz küntoγušuna da yer öpärbiz aŋar.

Tek bir kez alγïšlap da dügül köp kez, ne türlü yazïp ediŋiz.

(105v) 14

Körgüzdü bizgä ol yazov bunu da, ki išittiχ birilärdän alarnïŋ aytkanlarïn, ki K‘risdos ten bizgä oχšaš, hrubïy, ölümlü, χïyïnlï, yerdägi buzulgan da etilgän almadï gojstan. Yoχsa buzulmagan, suptelnïy, χïyïnsïz, da etilmägän, da nečik bo köründü adam, ne türlü klädi, yedi da ičti, nečik ki Apraham χatïna. Da bunuŋ kibik sözlärgä ḏžuvap bardïr tügällik bilä ävälgi yazïlganïmïzda bizdän sözlär. Evet aytïyïχ az nemä hali dä yänä.

Aytïyïrbiz K‘risdosnu Teŋri da adam Teŋrilikinä körä bir barlïχta Ataga da adämilikinä körä bir barlïχta bizgä, da ol kendi (106r) bir Teŋrilik da ayïrïlmagan.

Teŋrilik tarbiyatïna körä köktägi, aruv, da χïyïnsïz, da ölümsüz.

Evet adämilik tarbiyatïn yerdägi, hrubïy, χïyïnlï da ölümlü.

Evet dügül kimisi da kimisi Neṣtornuŋ rozum′en′esinä körä, χaysï ki turaḏžaq, ayttï tenni Sözgä. Zera birlänmäχindän soŋra kötürüldü ekilik, ne türlü ki biyik da ulu išlär da Teŋrilik zaman bilä tengä aytïlïr bitiktä bizim barlïχïmïzda bolgan.

Xaysïna körä bizim Biyimiznïŋ ten algan etkänlärin yalγïz Teŋrilikinä χoyïyïr aṛak‘el Boγos, aytïp: «Jisus K‘risdos bügün da bügün, da ol že meŋiliktä».

(106v) Tünägün n′eskončonïy Teŋrilikin aytïyïr, χaysï ki Ata bilä edi.

Da bügün ten alganïn belgili etiyir dayma bolgan.

Da ol da meŋilik n′eskončonïy padšahlïχïn.

Egär ki ayïrïlmaχnï bilsä edi aṛak‘äl adämilikindä da Teŋrilikindä, keräk edi aytma, ki Söz Teŋri — tünägün, da Jisus K‘risdos — bügün. Evet heč körgüzmädilär, χačan ayïrïlmaχnïŋ zamanïn birlängänindän soŋra ni aṛak‘äl, da ni vartabedläri yïχövnüŋ, ne türlü dä Johanneṣ awedaraniċ aytïyïr tenni tutmaχ bilä, Söz Teŋrini ayttï tutma, χollarïmïz bizim, aytïyïr, χarmaladïlar üstünä Söznüŋ tirliknïŋ [Ин 1:1 В начале было Слово, и Слово было у Бога, и Слово было Бог. 1:14 И Слово стало плотию, и обитало с нами, полное благодати и истины; и мы видели славу Его, славу, как Единородного от Отца. 1Ин 1:1 О том, что было от начала, что мы слышали, что видели своими очами, что рассматривали и что осязали руки наши, о Слове жизни… 3…возвещаем вам].

(107r) Yänä χaytïp tenniŋ vlastnostlarïn, bardïr, ki Teŋrilikkä beriyirlär, ne türlü ki Teŋri χačlandï da χanï Teŋriniŋ da χïyïn da ölüm.

Krikor Asduaḏzapanga körä da özgä arilärgä körä da bunuŋ kibik aytmaχ [ajtïjmaχ] dügül mi aytovsuz birlänmäχkä da ayïrïlmagan bolma belgili etiyir.

Anïŋ üčün biz dä tapunïyïrbiz tenni bizim barlïχïmïzdan bolganïn, zera Adäm atamïzdan edi da

hrubïy da dügül köz-lafa körülgän bičiši yalγïz tenniŋ, ne türlü Aprahamga köründü, evet ölümündän turgandan da soŋra.

Ne türlü kendi dä ayttï: «Xarmalaŋïz meni da körüŋüz; ki men olmen; zera ǰannïŋ te(108v)ni da söväki yoχtur, ne türlü ki meni köriyirsiz, ki bardïr» [Лк 24:39 Посмотрите на руки Мои и на ноги Мои; это Я Сам; осяжите Меня и рассмотрите; ибо дух плоти и костей не имеет, как видите у Меня].

Kläsä ki Teŋrilik χuvatïna körä, χačan kläsä edi, yeŋillätir edi tenni, ne türlü yürümäχi bilä teŋiz üsnä, da turganï bilä möhürlägän kerezmandan, da kirmäχi bilä yapuškan ešik ašïra ašagerdlärinä, zera dügül ki kendi tarbiyatnïŋ o̤rẹnk‘inä χuluχ etär edi, ne türlü ki biz, evet o̤rẹnk‘i tarbiyatnïŋ aŋar χuluχ etiyir edilär nečik yaratučïga, ne türlü ki gojsnuŋ da toγmaχïndan da özgä biyik da ulu sk‘ančelik‘lärdändir aŋlama keräk.

Egär ki bolmasa edi hrubïy ten, χač üsnä kimni χačladïlar, ya ne türlü ölünü kerezmanga χoydular, (107bisr) da T‘o̤vmas kimni ölüdän turganïndan soŋra χarmaladï? Da egär ki dügül edi χïyïnlï, ne türlü χïynaldï? Da egär ki dügül edi ölümlü ten bilä, ne türlü, ašaχlatïp bašïn, sïmarladï ǰanïn?

Evet erki bilä podïymovat etiyir edi barčanï da buyruχ bilä da dügül erksiz da kučsüzlük bilä kendiniŋ kendinä körä aytkanïna: «Buyruχum bar χoyma boyumnu menim, da buyruχum bardïr alma» [Ин 10:18 Никто не отнимает ее у Меня, но Я Сам отдаю ее. Имею власть отдать ее и власть имею опять принять ее. Сию заповедь получил Я от Отца Моего].

Evet skažitelnïy aytma tenni, egär ki erkli podïymovan′esi üčün aytsa kimsä ačlïχïn da susamaχïn da yïγlamaχïn da χannïŋ ketkänin üstünä χačnïŋ, χaysï bilä tirildiχ, tapunïyïrbiz biz dä bunu.

(107bisv) Da egär ki erksiz da igränči buzulgan podïymovan′esi üčün kimsä aytsa anï skažitelnïy, budur ašïndan da ičkisindän tenniŋ artïχïndan odχodit etkän. Buŋar ülüšlü bolmasbiz, zera ki skažitelnosc yazïχnïŋ toγušudur da kim yazïχ etmädi, eyälik etmädi aŋar bunuŋki skažitelnosc.

Yänä tanïχlïχ beriyir yazov, ki podïymovan′eni dügül erksiz, yoχsa erkli podïymovat etti da bu podïymovan′esi skažitelnostnuŋ dügül erkli, evet erksiz da küč bilä spravovats′a bolïyïr tarbiyatta. Da kim bunu aytsa, belgili etiyir, ki dügül podïymovan′e aŋar, evet podïymovan′egä χul edi.

(108r) Da egär ki bunuŋ kibik skažitelnost podïymovan′edän edi erksiz, na belgilidir ki yazïχka da, χaysï ki atasïdïr skažitelnostnuŋ, podpadat etiyir edi tibinä, χaysï ki bolmagay bunuŋki aŋlama ya aytma toγru inamlïlarga.

Evet egär ki bïnyatlïlïχïna adämilikniŋ kimsä aytsa, bunu bolmadï kendindä yetkinčädir belgili podïymovan′e da igränčiliktän bašχa, χaysï ki yazïlgandïrlar inandïrma, ki toγru adam boldu da yazïlmaχka hasrätlänmäs da yamanlïχlarga ol, ki toγru Teŋri tapunïyïr anï.

(108v) 15

Yazïlïp edi znovu bizdän utru bunuŋ üčün, ki bir tarbiyat aytïyïrlar K‘risdosta, nečikbo zevšïstkim batïldï adämilik Teŋrilikindä. Anïŋ oχšašïna körä, bir tamčï sirkä ya bir tamčï bal teŋizgä tüškän belgisiz bolur.

Bu söz üčün ävältin dä, ki bizdän utru bardïr ǰuvap, ol, ki yazïχ, ki birlikindä adämilik χalïn da baγlï tarbiyatï teškirilmädi baγsïz da ačïχ tarbiyatïna Teŋriniŋ.

Da kendiniŋkin tas etti χalïnlïχïn, da dügül ačïχ da tenlänmägän tarbiyatïn Teŋriniŋ χarïštïrmaχï bilä tarbiyatïna tenniŋ teškirildi ya türlü-türlü boldu kendiniŋ meŋilik ačïχlïχïndan, zera ki sirkä ya bal (109r) türlü-türlü bolïyïrlar da buzulïyïrlar tüškändän soŋra teŋizgä, ne türlü suv da čaγïr.

Dügül ki bu türlüdür birlänmäχniŋ oχšašï Teŋrilikniŋ da adämilikniŋ, zera bunlar bolup tenlär könüsün buzulïyïrlar χarïšïlmaχlarï bilä biri birinä.

Evet ten da tensiz χarïšïlïyïrlar da birläniyirlär aytovsuz da mutic′a bolmaslar biri birinä da teškirilgäylär, nečik adamlarnïŋ ǰanï da teni. Da egär ki yaratïlgan tarbiyatïmïz bu türlüdür, ne χadar daγïn artïχ bolurbiz aŋlama asrï tamašalï Yaratučïnïŋ tarbiyatïn birlänmäχin yaratïlganï bilä.

(109v) 16

Aytïyïχ daγïn da az nemä ävälgilärniŋ oruču üčün, bizdän ündälgän oruč, χaysï ki küfürliyirsiz biliksizlik bilä n′ekturïy, Sarkisniŋ, aytïp, ǰaduluχnuŋ ešäki dä toγurmaχsïz bolup, bizim inamïmïzdan baš tartkanlardan baykalar sözläp ruznïy išlär da aytïp anïŋ üčün dä yalγan sözlär bilä alnïŋïzgä siziŋ.

Evet bizdä anïŋkibik Sarkisniŋ pamentkasï yoχtur, da daγïn artïχ, ne ki dinsizlärdän aytïlgan zmïslonïy iš eγuruak‘aγ aytïlgan, zera egär anïŋ barlïχï yoχ esä, ündälmäχkä yoluχtu.

Evet bu Sarkis üčün ni barlïχï bar ǰïnsïmïzda bizim, da ni atï, zera egär ki χayda da kläsä, ki bizgä belgisiz χar(110r)γïyïr anï gat‘uγigę ari yïχöv, da ešäkin dä anïŋ, da toγurmaχsïznï, da bilgänlärin dä anïŋ, da yöpsüngänlärin, da kiymätin

anïŋ, da išitiptir ǰïnsïmïzdan bizim Urumlardan χayrï, ki aytïyïrlar iftira etip bizdän utru.

Evet biz tanïχlïχï bilä Teŋriniŋ belgili yazïyïχ könüsün bu išlärniŋ, ki kim dä biliksizlik bilä küfürlägäy da zarar etkäy ǰanïna kendiniŋ.

Evet prodeklärniŋ oruču aytïlïr bu anïŋ üčün, zera Ävälgi oručudur Ermenilikniŋ da säbäpi budur. Bizim surp Krikor Lusaoriç, χačan ki čïχtï čoγurdan, da čöpländilär alnïna anïŋ padšahï Ermenilärniŋ Artad, ögütlängän Teŋridän, sïfatïna (110v) toŋuznuŋ, da ks′onžentalarï, da barča čerüvü šaytandan navidzonïy. Xoydu barčasïna oruč beš kün ǰzumluχ bilä, ki bir nemä yemägäylär ne türlü Ninueçilär, ne bilä ki boldu oŋalmaχlïχ alarga χolu ašïra anïŋ. Da bu oruč, ki bu säbäptän utru ilgärtin χoyuldu surp Krikordan. Ol kendi Lusaoriç podat etti Ermeni yïχövünä anï ž saχlama tekrar yïl-yïldan, ne türlü ki unutulmagay yaχšïlïχï Teŋriniŋ alarga bolgan, da yollu köründü χatïštïrma bu oručnu, ne bilä ermenilär yöpsündülär χutχarïlmaχnï oručuna körä Ninueçilärniŋ, ne ičinä alar χutuldular öč almaχïndan ölümnüŋ. Xaysï ki saχlïyïrlar buŋar (111r) deg ǰïnslarï Asorilärniŋ da Mïsïrlïlarnïŋ. Evet ki aytïlïyïr bu da atïna surp Sarkisniŋ bolmagay, ki oχšašïna atï üčün zgoršicc′a bolgan kimsä. Zera ki bu Sarkis, χaysïnïŋ ki ulukünüdür, buyruχčï edi pobožnïy životta Gabatǫvgijada zamanïnda ulu Gosdantianosnuŋ da oγullarïnïŋ anïŋ.

Evet χačan ki otrïmat etti cesarlïχnï kečkän dinsiz Julianos, sürülgän boldu andan, ketti Parsistanga Šabuh padšah yanïna da anda köplärni Parsis rïcerlärindän χaytardï k‘risdânlikkä. Anda ž yöpsündü ölümnü mardirosluχnuŋ oγlu bilä birgä ol že Šabuh padšahdan Parsistannïŋ. Da ki künü ölü(111v)münüŋ yoluχtu bolma junvarnïŋ otuzuna, na anïŋ üčün toχtattïlar pam′etkasïn ulukünnüŋ anïŋ šapatkün ilgärgilärniŋ oručunda soŋγusuna, ne türlü ki surp Torosnuŋ da ävälgi haftanïŋ Ulu oručnuŋ šapat künü ulukün etiyirlär barča yïχövlär.

Da könüsün Teŋri bilä aytïp, budur säbäpi oruč etmäχniŋ bizim bu oručnu, aŋïlgan Ävälgi oruč.

Evet χoltχaŋïzga körä Teŋri sövükünüŋ aχïllï boyuŋuzga, ey, özdän baš da igitlik zrostuŋuzga sizdä bolgan χartlarnïŋ aχïllï, ne türlü Soγomon da da Tanieļ dä, χoyduχ haybat sövükünä al(112r)nïŋïzgä siziŋ yergäli söz bilä Ermeni yïχövünüŋ toγru tapunmaχïn.

Da egär ki χvalasï üčün adamlarnïŋ ya χorχusu da uyatï üčün nemä yaptïχ bizim tapunmaχïmïzdan da yazmadïχ ya egär artïχ nemä yazdïχ, ne ki bizdä yoχtur da tapulmas, ne türlü bolgaybiz yöpsünövlü bolma sizdän?

Inamsïzlar da hercuadzovlar bilä yöpsüngäybiz yarγusun*uŋ* alnïna K‘risdosnuŋ!

Zera ki inam yapuχ ya obludnïy yïraχ dügül inamsïzlïχtan.

Da kim ki bunu bizdän išitkändän soŋra pogoršicc′a bolgay χaytïp bizgä inanmïyïn aytkanïmïzga, kendi bergäy ǰuvapïn K‘risdoska soŋγu (112v) yarγusuna anïŋ, nečik söküči člunoklarnïŋ anïŋ.

Evet ol, χaysï ki bir kez išitip inansa da yarγulasa, ne türlü ayttï tergövüčisi yüräkniŋ, toγru inamlïlar bilä yöpsüngäy tölövün yaχšïlïχnïŋ K‘risdostan, Teŋrimizdän bizim, χaysïna ki haybat da χuvat meŋi meŋilik, ameņ.

Bunu skoro sarnadïlar, maχtadïlar inamïn Ermenilärniŋ barča aχïllïlarï Urumlarnïŋ.

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1788

Актовая книга Львовского духовного суда

Даты: 1630-1642 гг. *Бумага.* 1+179 л. 19,5x33,5 см.
Язык: кыпчакский, польский. *Письмо:* армянский нотргил, бологрир, польская скоропись.
Описание: [Schütz 1971: 267].

Конгрегация армянских мхитаристов, Венеция, № 1817

Псалтырь диакона Лусига

Дата и место: предположительно 1581 г., Львов.
Автор перевода и писец: Колофоны на стр. 31v, 154r, 187r, 201r, 241r, 284v, которые представляют собой сокращенные варианты колофонов рукописи Венец. 359, безымянные. На стр. 192v стоит имя Лусига, которому принадлежат списки *Вен. 13* и *Венец. 359*.

Бумага. В нумерации 354 л. Лист 349[bis] оборван у основания. Рукопись не имеет ни начала, ни конца. *Письмо:* болоргир.

Описание: [Dubińska 1961: 208-209].

Примечание. Согласно публикации Г.Левоняна 1958 года, на которого ссылаются другие авторы, в Библиотеке Конгрегации мхитаристов на острове св. Лазаря в Венеции сохранилась также напечатанная во Львове Йованнесом Карматаненцем 28 февраля – 15 декабря 1616 года «Псалтырь» на древнеармянском языке – грабаре, объемом 480 стр., без конца. О кыпчакских фрагментах или глоссах в этом издании исследователи ничего не говорят [Дашкевич 1963: 117, 119-120].

Полный текст венецианской рукописи № 1817

[Начальные страницы отсутствуют].

[Псалом 3]

(1r) [7]χorχmandïr men tümän čerüvdän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïyïr edilär meni.

[8]Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär edilär menim bilä dušmanlïχta heč yergädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvaχkaysen [=uvatkaysen].

[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχlïχ, üstnä žoγovurtnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

Dun 8, p'aṛk' 28.

[Псалом 4]

Bundan soŋra [1]alγïšï da saγmos Tawit'niŋ.

(1v) [1]Sarnaganïma menim išittiŋ maŋa, Teŋri, toγruluχuŋa körä tarlïχtan maŋa avlaχ ettiŋ, yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Adam oγlanlarï, negä diŋrä bek yüräklilär, nek söviyirsiz hečlikni da izdiyirsiz yalγanlïχnï?

[4]Tanïŋïz, ki tamaša etti Biy arisinä kendiniŋ, da Biy išitkäy maŋa sarnaganïma menim aŋar.

[5]Öčäšläniŋiz da yazïχlanmaŋïz, ne ki aytsaŋïz yüräkiŋizdä siziŋ, da töš(2r)äkiŋizdä siziŋ pošman boluŋuz.

[6]Sununuz χurbannï toγruluχnuŋ da umsanïŋïz Biygä.

[7]Köplär aytïrlar, ki: «Kim körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämiznïŋ?» Nïšanlandï bizgä yarïχï yüzüŋdän seniŋ, [8]da berdiŋ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ alarnïŋ toldurduŋ alarnï.

[9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlïyïχ da oyanïyïχ, zera sen, Biy, yalγïz pan hani umsaŋ bilä seniŋ (2v) turγuzduŋ bizni. *Dun 8.*

[Псалом] 5

Bundan soŋra [1]saγmos Tawit'niŋ povetlar üčün.

[2]Sözümä menim χulaχ χoygïn, Biy, da esiŋä algïn čaχïrïχïmnï menim.

[3]Baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, χanïm menim da Teŋrim menim.

[4]Men seni χolarmen, Biy, ertäräk išitkäysen avazïma menim, ertäräk hadir bolïyïm χaršï bolma saŋa.

[5]Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, turmaslardïrlar sendä yamanlar, töräsizlär turma-(3r)gaylar alnïna sözüŋnüŋ seniŋ.

[6]Körälmädiŋ alarnï, kimlär ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, kimlär ki sözlärlär edi yalγan.

[7]Erni χan töküčini da hillälini murdar etsärsen, Biy, evet men köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yerni öpiyim sarayïŋa ari seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüz maŋa toγruluχuŋa seniŋ dušmanlarïm üčün menim, tüz et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

(3v) [9]Zera yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük, da yüräkläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ hilläli boldular.

[11]Yarγula alarnï, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan yüräkläriniŋ kendiniŋ, köplüχünä körä χïrsïzlarïnïŋ alarnïŋ keri et alarnï, ki ačïttïlar seni.

[12]Färâh bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, da turgaysen sen alarda.

Övüngäylär sendä sövük(4r)lüläriŋ atïŋa seniŋ, [13]zera alγïšlasarsen sen toγrunu, Biy, nečik yaraγlï biyänčlikiŋ bilä seniŋ taǰladïŋ bizni.

Dun 12.

[Псалом] 6

Bundan soŋra [1]alγïš saγmos Tawit'niŋ.

[2]Biy, bolmagay yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlagaysen meni, da bolmagay öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlägäysen meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera χastamen men, oŋalt boyümnü [boǰumneow] menim, ki mušχullandïlar söväklärim menim.

[4]J̌anïm menim asrï mušχullandï, da sen, Biy, (4v) negä diŋrä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyümnü [boǰumneow] menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimesä yoχtur, ki ölümdä aŋgay seni, ya tamuχta tapunmaχ etkäylär saŋa.

[7]Xazγandïm men küstünmäχimdä menim, da yuvdum barča kečäni ornumnu menim, da yašlarïm bilä menim tošäkimni menim čïlattïm.

[8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üsnä barča (5r) dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turuŋuz mendän, barčanïz, ki χïlïnïyïrsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïna yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11]Uyalsïnlar da mušχullangaylar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar.

Dun 10, p‘aṛk‘ 30 dun.

[Псалом] 7

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, ki ayttï Eyämizgä sözläri (5v) üčün Kušânïŋ [Kušeanïŋ] Amina. San 7.

[2]Biy, Teŋrim menim, saŋa umsandïm, da χutχar meni, barča χuvučïlarïmdan menim abra meni.

[3]Šahat, χačan χapsagay, nečik aslan, ǰanïmnï menim, kimesä bolmagay, ki χutχargay, da ne ol, ki tirgizgäy.

[4]Biy, Teŋrim menim, egär ettim esä bunu, egär ki bolgaylar töräsizlär χoluma menim,

[5]Egär tölädim esä χačan alarga, kimlär ki tölädilär (6r) maŋa yaman, tüšiyirmen dä men dušmanlarïma menim heč yergädän,

[6]Xuvgay soŋra dušman ǰanïmnï menim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni menim da haybatïmnï menim topraχka sïγïndïrgay.

[7]Kel, Biy, öčäšmäχiŋ bilä seniŋ da biyik bolgïn tügätmä dušmanlarïmnï menim.

Oyan, Biy Teŋrim menim, buyruχuŋa seniŋ, χaysï ki sen sïmarladïŋ, [8]da yïγïnï žoγovurtnuŋ čövräŋä bolgaylar seniŋ.

Anïŋ üčün biyiklikkä (6v) χayt, Biy. [9]Da Biy yarγular žoγovurtun kendiniŋ.

Yarγu et maŋa, Biy, toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim, χaysï ki mendä.

[10]Tügällängäy yamanlïχï üstünä yazïχlïlarnïŋ, da oŋargaysen sen toγruga.

Xaysï ki tergär yüräkni da bövräklärni, Teŋri toγru, könüdir [koneowdïr] [11]bolušluχu maŋa Teŋriniŋ, ki χutχarïr alarnï, ki toγrudurlar yürägläri bilä.

[12]Teŋri yarγučï toγru, (7r) küčlü da uzunesli, χaysï ki yebermäs öčäšmäχin kendiniŋ här kez.

[13]Yoχsa egär ki χaytmasaŋïz aŋar, χïlïčïn kendiniŋ itilätir da yayïn kendiniŋ χorulgan anda, [14]hadirläptir saγïtïn [ölümnüŋ da] oχun kendiniŋ küydürmäχkä yasagandïr.

[15]Ošta bašladï töräsizlikni, yüklädi aγrïχnï da toγurdu egirlikni.

[16]Čoγor [=Čoγur], χaysï ki χazdï da arïttï anda, tüškäylär terän čoγurga, χaysïn da išlädi.

[17]Xayttïlar aγrïχlarï (7v) bašïna anïŋ, üstünä tebäsiniŋ anïŋ töräsizlikläri kendiniŋ engäy.

[18]Tapunïyïm Eyämizgä toγruluχuna körä anïŋ, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktägi.

Dun 17.

[Псалом] 8

[1]Yeŋmäχ üčün da yïχövlär üstnä, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä!

Aγïndï ulu körküŋ seniŋ daγïn biyik, ne ki kök, [3]aγïzlarïndan igit oγlanlarnïŋ, töštägilärniŋ toχtagay alγïš

(8r) Dušmanlarïŋ üčün seniŋ, Biy, ki buzulgay dušman da χaršï turučï.

[4]Köriyim köknü, išin barmaχlarïŋnïŋ seniŋ, aynï da yulduzlarnï, χaysï ki sen toχtattïŋ.

[5]Kimdir adam, ki aŋgaysen sen anï, ya adam oγlu, ki därman nemä etkäysen sen aŋar?

[6]Az nemä ašaχ ettiŋ anï, ne ki frištälariŋni seniŋ, haybat bilä da hörmät bilä taǰladïŋ anï [7]da turγuzduŋ anï üstünä χol išiŋniŋ seniŋ.

(8v) Barča nemäni hnazant ettiŋ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ, [8]χoyunlarnï, da tuvarnï, da barča nemäni,

Da daγïn artïχ kiyiklärni, [9]učar χušlarïn köknüŋ, balïχlarïn teŋiznïŋ, ki kezärlär izläri bilä teŋiznïŋ.

[10]Biy, Biyimiz bizim, ki tamašalïdïr atïŋ seniŋ barča yerdä! *Dun 9, p‘aṛk‘ 28 dun.*

[Псалом] 9

[1]Yeŋmäχi üčün oγlun*uŋ* saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Šükürlü bolïyïm sendän, Biy, (9r) bar yüräkim bilä menim, aytïyïm barča tamašalarïŋnï seniŋ.

[3]Färâh bolïyïm da sövüniyim sendä, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiktäginiŋ.

[4]Xaytkanïna artχarï dušmanlarïmnïŋ menim küčsüzlängäylär da tas bolgaylar yüzüŋdän seniŋ.

[5]Ettiŋ yarγumnu menim da könülüknü, olturduŋ olturγučka töräčisi toγruluχnuŋ.

[6]Öčäštiŋ dinsizlärgä, da tas boldu χïrsïz, (9v) atlarïna alarnïŋ buzduŋ meŋi meŋilik, [7]da dušmannïŋ yaraγï eksildi čaχ tügänginčä.

Šähärni buzduŋ, da tas boldu aŋmaχlïχï alarnïŋ čaχïrïχ bilä.

[8]Teŋri bardïr da χalïr meŋilik, hadir etti olturγučun kendiniŋ yarγuga.

[9]Kendi yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ könülük bilä.

[10]Boldu Biy išanč yarlïga, bolušučï tarlïχïna (10r) vaχtlï zamanda.

[11]Umsangaylar saŋa barčasï, kimlär ki bilirlär atïŋnï seniŋ, zera χoymïsarsen alarnï, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.

[12]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ki turuptur Sionda, aytïŋïz dinsizliktä išlärin anïŋ.

[13]Izdämä χanïn alarnïŋ aŋdï da unutmadï Biy alγïšïn miskinlärniŋ.

[14]Yarlïγa maŋa, Biy, da baχ ašaχlïχïmnï menim dušmanlarïmdan menim, e, biyiklättiŋ meni ešikin(10v)dän ölümnüŋ,

[15]Ne türlü aytkaymen barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïznïŋ Sionnuŋ, da sövüniyim χutχarmaχïŋa seniŋ.

[16]Battïlar dinsizlär buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ, ki ettilär sïrtmaχ, χaysï ki yašïrdïlar, tutkay ayaχlarïn alarnïŋ.

[17]Tanïr Biy etmä yarγusun kendiniŋ, da išindän χollarïnïŋ kendiläriniŋ baγlangaylar yazïχlïlar.

[18]Xaytkaylar yazïχlïlar anda tamuχka da (11r) barča dinsizlär, χaysï ki unuttular Teŋrini.

[19]Dügül tügälinčä unuttu Biy miskinni, tözümlükü miskinlärniŋ tas bolmagay meŋilik.

[20]Kel, Biy, da χuvatlanmasïn adam, yarγulangaylar dinsizlär alnïŋa seniŋ.

[21]Turγuz, Biy, ọrẹnk‘ χoyučïnï üsnä alarnïŋ, da tanïgaylar dinsizlär, ki adamlar bardïr.

[Псалом 9/10]

[22/1]Ne üčün, Biy, turduŋ yïraχtïn, körümsüz ettiŋ yoluχkan tarlïχ zamanïn?

[23/2]Öktämlängäninä χïr(11v)sïznïŋ küyär miskin, keri bolgaylar saγïšlarïndan kendiläriniŋ, χaysïn ki dä saγïšladïlar.

[24/3]Zera ögär yazïχlï suχlančïn boyunuŋ kendiniŋ, χaysï zrgel etär, da ol ögär.

[25/4]Evet ne üčün öčäšlätti yazïχlï Teŋrini köplüχünä körä, öčäšmäχinä kendiniŋ, egär izdämäsä?

Dügüldir Teŋri alnïna közünüŋ anïŋ, [26/5]murdardïr yollarï anïŋ här sahat.

Biyikläniptir könü(12r)lükü yüzünüŋ anïŋ, üstnä barča dušmanlarïnïŋ kendiniŋ eyälik etkäy.

[27/6]Ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki seskänmän dẓ̌ïns-dẓ̌ïnstan bašχa yamandan.

[28/7]Xarγïš, da lâγïlïχ, da hillälik toludïr aγzïna anïŋ, da tibinä tiliniŋ anïŋ aγrïχ da χazγanč.

[29/8]Olturup busulup ululuχlar bilä yašïrtïn öldürmä zaγalsïznï.

[30/9]Közü anïŋ yarlïlarga baχar, busulur yašïrïn, nečik aslan ormanda (12v) kendiniŋ.

[31/10]Busulur χapsama yarlïnï, χapsama yarlïnï da yïχmaga anï.

Sïrtmaχï kendiniŋ ašaχlatkay anï, ašaχlangay da tüškäy eyälik etkäninä kendiniŋ üstünä yarlïlarnïŋ.

[3/11]Zera ayttï yüräkindä kendiniŋ, ki unuttu Teŋri, χaytardï yüzün kendiniŋ, ki körmägäy soŋγuga diŋrä.

[33/12] Kel, Biy Teŋrim menim, biyik bolsun χoluŋ seniŋ, da unutmagïn yarlïnï.

[34/13]Evet ne üčün yüräklät(13r)ti yazïχlï Teŋrini, ki ayttï yüräkinä kendiniŋ, ki tergämästir?

[35/14] Körärsen sen anï aγrïχta da yüräklänmäχinä baχarsen, saŋa χoyuluptur miskin, da öksüzgä sensen bolušučï.

[36/15]Uvalgay biläki yazïχlïnïŋ da yamannïŋ, izdälgäy yazïχï anïŋ, da ol tapulmagay.

[37/16]Biy χan meŋi meŋilik, tas bolgaylar dinsizlär yerindän anïŋ.

[38/17]Suχlančïna yarlïlarnïŋ išitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniŋ alar(13v)nïŋ baχtï közüŋ seniŋ

[39/18]Yarγu etmä öksüzgä da yarlïga, ki daγïn aytmagay adam ulu sözlämäχindä kendiniŋ üstünä yüzünüŋ anïŋ [=yerniŋ]. *Dun 40.*

[Псалом 10/11] 10

Yeŋmäχi üčün, saγmosu Tawit‘niŋ, san 10.

[1]Biygä umsandïm; nečik aytkaysiz boyuma menim: «Teškirildiŋ taγlarda, nečik čïpčïχ»?

[2]Zera ošta yazïχlïlar χordular yaylarïn kendiläriniŋ, hadir et(14r)tilär oχlarïn sadaχlarïnda salma χaramγuluχta alarga, kimlär ki toγrudurlar yürägläri bilä.

[3]Zera χaysïn ki sen yasadïŋ, buzdular, evet toγru ne etti?

[4]Biy sarayïnda ari kendiniŋ, Biy köktä olturγuču üsnä kendiniŋ.

Közläri anïŋ yarlïlarga baχar, da kirpikläri anïŋ tergägäylär adam oγlanlarïn.

[5]Biy tergär toγrunu da χïrsïznï, kim ki sövär yazïχnï, körälmäs (14v) boyun kendiniŋ.

[6]Yaγgay üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, ot da kügürt; bu dufan — ülüšü ayaχlarïnïŋ alarnïŋ.

[7]Toγrudur Biy, toγruluχnu sövär, toγruluχnu körärlär yüzläri anïŋ.

Dun 8.

[Псалом 11/12] 11

[1]Yeŋmäχ üčün, oχtaba üčün, saγmos Tawit‘niŋ, san 11.

[2]Xutχar meni, Biy, zera eksildi ari, eksildilär könülüklär adam oγlanlarïndan.

[3]Boš sözlädi er sïŋarï bilä kendiniŋ, erinläri (15r) bilä hilläli yüräkindän yüräkinä sözlädi.

[4]Tas etär Biy barča erinlärni hillälilärniŋ da tilni ulu sözlävüči,

[5]Xaysïlarï ki ayttïlar: «Tillärimizni bizim ulu etiyiχ, erinlärimiz bizim bilädir, da hali bizim kimdir Biyimiz?»

[6]Zabunluχ üčün miskinniŋ da küstünmäχinä yarlïnïŋ hali turïyïm, aytïyïr Biy, χoyïyïm χutχarmaχïmnï menim da färâhan bolïyïm alarda.

[7]Sözläri Eyämizniŋdir söz ari, nečik dä kümüš (15v) taŋlangan yerdän, 7 kerät topraχtan arïtïlgan da ačïlgan.

[8]Sen, Biy, saχladïŋ bizni da abradïŋ bizni ǰïnstan bu čaχ meŋilikkä diŋrä.

[9]Čöp-čövrä χïrsïzlar kezärlär, biyiklikiŋä körä seniŋ, ulu etsärsen sen adam oγlanlarïn. *Dun 8.*

[Псалом 12/13] 12

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, san 12.

[2]Negä diŋrä, Biy, unutsarsen meni meŋilik, negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

(16r) [3]Negä diŋrä χoysarmen saγïšïmnï ǰanïmda menim da aγrïχï yüräkimniŋ menim künlärni?

Negä diŋrä biyiklängäy dušman üstümä menim? [4]Baχ da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki bolmagay χačan yuχlagaymen ölümgä.

[5]Aytmagay dušman, ki: «Yeŋdim anï»,— ya χïstïručïlarïm menim sövüngäylär, egär men seskänsäm.

[6]Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündü yüräkim menim χut(16v)χarmaχïŋa seniŋ; alγïšlïyïm Biyni, yaχšï etučimni menim. *Dun 6.*

[Псалом 13/14] 13

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ.

[1]Ayttï fähamsïz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizlikläri bilä kendiläriniŋ, da kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï.

[2]Biy köktän baχtï barča adam oγlanlarïna körmä, ki bolgay kimsä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[3]Barčasï saptïlar bir (17r) oγurdan da keräksiz boldular.

Kimsä yoχtur, ki etkäy tatlïlïχnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[4]Nečik tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïrlar töräsizlikni.

Kimlär ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik yemäk ötmäkni, da Biygä sarnamadïlar.

[5]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχu, zera Biydir ǰïnsï toγrularnïŋ.

[6]Saγïšïn miskinniŋ uyatlï ettilär, zera Biy-(17v)dir umsasï anïŋ.

[7]Kim bergäy [Siondan] χutχarïlmaχ Israjęlgä! – χaytarma Eyämizgä yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ, sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjęl.

Dun 10, pʻaṛkʻ 32 dun.

[Псалом 14/15] 14

Saγmos Tawitʻniŋ, san 14.

[1]Biy, kim turgay čatïrïŋda seniŋ, ya kim sïγïngay taγïŋa ari seniŋ?

[2]Xaysï ki barïr zaγalsïz, χïlïnïr toγruluχnu, sözlär könülüknü yü(18r)räkindä kendiniŋ.

[3]Xaysï ki hillâlïχnï etmädi tili bilä kendiniŋ da yaman sïŋarïna kendiniŋ etmädi.

Taba yuvuχtagilärindän ol almastïr, [4]heč boluptur alnïna anïŋ yaman etüči.

Xorχučïsïn Eyämizniŋ haybatlï etär, kim ki ant ičär sïŋarïna kendiniŋ da yalγan čïχmas.

[5]Kümüšün kendiniŋ yalga ol bermäs, mïzda üstünä könülüknüŋ ol almastïr, kim ki bunu etsä, ol seskänmägäy meŋilik. (18v) *Dun 6.*

[Псалом 15/16] 15

Nïšan yazovu Tawitʻniŋ, san 15.

[1]Saχla meni, Teŋrim menim, zera men [saŋa] umsandïm. [2]Ayttïm Eyämizgä: Biy menim sensen, da yaχšïlïχïm menim maŋa sendändir.

[3]Arilärïŋ seniŋ, χaysïlarï ki yeriŋdädirlär seniŋ, tamašalï ettiŋ barča erkimni menim alarda.

[4]Arttïlar χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra tezlängäylär.

Yïγïštïrmïyïm yïγïnïn alarnïŋ χanlï da ne aŋmïyïm atïn alarnïŋ erinlärim bilä menim.

(19r) [5]Biy payïm meŋärmäχimniŋ menim da ayaχïmnïŋ menim, sensen, ki bunda χaytarïrsen yurtumnu menim maŋa.

[6]Pay čïχtï maŋa taŋlamalar bilä, da meŋärmäχim menim biyänčli boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki aχïllï etti meni, čaχ ki kečägä daγïn ögütlädilär meni bövräklärim menim.

[8] Ilgärtin körär edim Biyni alnïma menim här sahat, ki edi saγïmda menim, ki seskänmägäymen.

[9]Anïŋ üčün färâh bol(19v)du yüräkim menim, da sövündü tilim menim, daγïn da tenim menim turgay umsa bilä.

[10]Zera χoymïsar*sen* ǰanïmnï menim tamuχka da bermisärsen ariŋä seniŋ körmä buzulmaχlïχnï.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yoluŋnu seniŋ tirlikniŋ, toldurduŋ meni färâhliki bilä yüzüŋnüŋ seniŋ tatlïlïχïndan könänmäχiŋniŋ oŋuŋnuŋ seniŋ čaχ tügälinčä. *Dun 10.*

[Псалом 16/17] 16

Alγïšï Tawit‘(20r)niŋ, san 16.

[1]Išit, Biy, toγruluχka da baχ χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügül erinlär bilä hilläli.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχkay, da közlärim menim körgäylär toγruluχnu.

[3]Sïnadïŋ yüräkimni da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni, da tapulmadï mendä egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm menim išin adam oγlanlarïnïŋ, sözü üčün erinläriŋniŋ seniŋ men saχlïyïm yollarnï bek.

(20v) [5]Toχtatkïn izlärimni menim yoluŋa seniŋ, ki taymagaylar barganïm menim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ maŋa, Teŋri, ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da išit sözümä menim.

[7]Tamašalï ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kim χutχarïr alarnï, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alardan, ki utrudurlar oŋuŋa seniŋ.

[8]Saχla meni, nečik böbäkin köznüŋ, kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ yapsarsen meni [9]yüzün(21r)dän χïrsïzlarnïŋ, kimlär ki zabun ettilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnu menim χapsadïlar semizlikindä kendiläriniŋ, tïyovlu boldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Keri ettilär meni da hali χaytïp dolaštïlar čövrämä, χulaχ χoydular ašaχlatma meni yergä.

[12]Heseplädilär meni, nečik aslannï, ki hadirdir avga, nečik balasï aslannïŋ, ki olturuptur pusulup.

[13]Kel, Biy, yetiš alarga da (21v) tïygïn alarnï, χutχar ǰanïmnï menim χïrsïzlardan, χïlïčtan da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï yerdän, ayïr da tïy alarnï tirliklärindän kendiläriniŋ.

Yapuχluχuŋ bilä seniŋ [toldu] χarïnlarï alarnïŋ, toydular aš bilä da χoydular χalganïn oγlanlarïna kendiläriniŋ.

[15]Men toγruluχ bilä körüniyim yüzüŋä seniŋ, toyunïyïm körüngäninä haybatïŋnïŋ seniŋ.

Dun 15, p‘aṛk‘ 32 dun.

(22r) 17 [Псалом 17/18]

[1]Yeŋmäχ üčün, uruščï χulunuŋ Tawit‘niŋ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alγïšnïŋ, χaysï künnü ki χutχardï anï Biy χolundan dušmanlarïnïŋ da χolundan Sawuγnuŋ, da ayttï, san 17:

[2]Söviyim seni, Biy, χuvatïm menim! Biy toχtatučïm menim, [3]išančïm menim da χutχaručïm menim.

Teŋrim bolušučïm menim; da men umsanïrmen aŋar; išančïm menim, müŋüzü χutχarïlmaχïmnïŋ menim, (22v) χabulum menimdir.

[4]Alγïšlamaχ bilä sarnïyïm Biygä da dušmanlarïmdan menim abralïyïm.

[5]Čövrämä boldular menim tolγanmaχï ölümnüŋ, da özänläri töräsizliknïŋ mušχullattï meni.

[6]Totχarlïχï tamuχnuŋ χapsadïlar meni, yetištilär maŋa sïrtmaχï ölümnüŋ.

[7]Tarlïχïmdan menim men Biygä sarnadïm da Teŋrimä menim čaχïrdïm.

Išitti maŋa dadžarïndan ari kendiniŋ, avazï(23r)na alγïšïmnïŋ menim, [da čaχïrïχïm menim] alnïna anïŋ kirgäy χulaχïna anïŋ.

[8]Mušχullandï da titrädi yer, da himlär taγlarnïŋ seskändilär da mušχullandïlar, ki yüräkländi üsnä alarnïŋ Teŋri.

[9]Čïχtï tütün öčäšmäχindän anïŋ, da ot yüzündän anïŋ yaltradï, da yašnamaχlar kesildi andan.

[10]Ašaχlattï köknü da endi, da χaramγuluχ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ.

(23v) [11]Čïχtï k‘erovpẹlärdän da učtu, aγïndï ol χanatlarïnda yellärniŋ.

[12]Xoydu χaramγuluχnu yapovun kendiniŋ da čövräsinä anïŋdïrlar otaχlarï kendiniŋ, da χaramγuluχlar suvlarï čaχ bulutka diŋrä havanïŋ.

[13]Yaltramaχïnda anïŋ alnïna alarnïŋ bulutlar kečirdilär gargudnu da učχunlu otnu.

[14]Kökrädi Biy köktän, da Biyiktägi berdi avazïn kendiniŋ hrad da učχun otka.

(24r) [15]Yeberdi oχun kendiniŋ da taγïttï alarnï, arttïrdï yašnamaχïn kendiniŋ da mušχullattï alarnï.

[16]Köründülär čovraχlarï suvlarnïŋ, da belgili boldular himläri dünyâniŋ

Öčäšmäχiŋdän seniŋ, Biy, da tïnïχïndan ǰanïŋnïŋ, öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

[17]Yeberdi biyikliktän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvlardan köp.

[18]Xutχargay meni Biy dušmanlarïmdan menim, χuvatlïlardan da körälmägänlärimdän menim, ki χuvatlï boldular, ne ki men.

(24v) [19]Yetištilär maŋa kününä χïyïnlarïmnïŋ menim, boldu Biy χuvatlatučïm [20]da čïχardï meni avlaχka, da χutχargay meni Biy, zera klädi meni.

[21]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, zaγalsïzlïχïma körä menim tölägäy maŋa.

[22]Men saχlïyïm yolun Eyämizniŋ da χïrsïzlïχ etmiyim Teŋrimä menim.

[23]Barča könülükü anïŋ alnïma menimdir, toγruluχun kendiniŋ keri etmädi mendän.

[24]Bolïyïm men dä zaγalsïz (25r) anïŋ bilä da saχt bolïyïm töräsizlikimdän menim.

[25]Tölägäy maŋa Biy toγruluχuma körä menim, arilikinä körä χollarïmnïŋ menim alnïna közümnüŋ menim.

[26]Ari bilä ari bolgaysen, er bilä zaɣalsïz zaɣalsïz bolgaysen, [27]taŋlamalar bilä taŋlama bolgaysen da χaχutlarnï yïχkaysen.

[28]Sen žoɣovurtuŋnu, ašaχlarnï tirgizirsen da közlärin öktämlärniŋ sen ašaχlatïrsen.

[29]Sen yarïχlï etärsen čïraχïmnï menim, Biy Teŋrim menim, (25v) yarïχ et maŋa χaramɣuluχta.

[30]Seniŋ bilä χutulïyïm sïnamaχlïχtan, Teŋrim bilä menim kečiyim duvarlarnï.

[31]Teŋrim menim, zaɣalsïzdïr yollarïŋ seniŋ, da sözläri Eyämizniŋ taŋlamadïr; da išanč barčasïna, kimlär ki umsanïptïrlar aŋar.

[32]Anïŋ üčün ki kimdir Teŋri bašχa Eyämizdän? Ya kimdir Teŋri bašta [=bašχa] Teŋrimizdän bizim?

[33]Teŋri, χaysï ki kiydirdiŋ maŋa χuvatnï da χoyduŋ zaɣalsïzlïχta yolumnu menim.

(26r) [34]Toχtattïŋ ayaχlarïmnï menim, nečik märmärni, da üstünä biyikliklärniŋ turɣuzduŋ meni.

[35]Övrättiŋ χolumnu menim oɣraška, da ettiŋ biläkimni menim, nečik yay bazïχ, da berdiŋ maŋa χuluχuŋnu χutχarmaχïŋnïŋ seniŋ.

[36]Oŋuŋ seniŋ yöpsündü meni, da ögütüŋ seniŋ turɣuzdu meni meŋilik, da ögütüŋ seniŋ övrätkäy meni.

[37]Avlaχ ettiŋ yürügänimni menim tibimä menim, da küčsüzlänmädilär (26v) izlärim menim.

[38]Xuvïyïm dušmanlarïmnï menim, da yetišiyim alarga, da χaytmïyïm alardan čaχ tügätkinčä alarnï.

[39]Xïstïrïyïm alarnï, da daɣïn bolmagaylar turma da tüškäylär tibinä ayaχlarïmnïŋ menim.

[40]Ey, kiydirdiŋ maŋa χuvatnï oɣrašta, turganlarnï üstümä menim tibimä menim ettiŋ.

[41]Dušmanlarïmnï menim χuvulgan ettiŋ da körälmägänlärimni menim tas ettiŋ.

[42]Čaχïrdïlar, da kimsä (27r) yoχ edi, ki χutχargay edi alarnï, sarnadïlar Biygä, da išitmädi alarga.

[43]Uvatïyïm alarnï, nečik toznu alnïna yelnïŋ, nečik balčïχïn oramlarnïŋ, basïyïm alarnï.

[44]Xutχargay meni Biy χaršïlïχtan žoɣovurtnuŋ da turɣuzgay meni baš dinsizlärgä.

[45]Žoɣovurt, χaysïn ki bilmäs edim, χuluχ ettilär maŋa da išitmäχi bilä χulaχlarïnïŋ išittilär maŋa.

[46]Oɣlanlarï yatlarnïŋ yalɣan sözlädilär maŋa, oɣlanlarï yatlarnïŋ (27v) oprandïlar da aχsadïlar izlärindän kendiläriniŋ.

[47]Tiridir Biy, da alɣïšlïdïr Teŋri, da biyik bolgay Teŋri, χutχaručïm menim,

[48]Teŋri, χaysï ki izdär öčümnü menim da hnazant etär žoɣovurtnu tibimä,

[49]Xutχaručïm menim dušmanlarïmdan menim, öčäštürüčilärimdän. Alardan, ki turupturlar üstümä menim, biyik ettiŋ meni da erdän egri χutχardïŋ meni.

[50]Bunuŋ üčün tapunïyïm (28r) saŋa dinsizliktä da atïŋa seniŋ saɣmos aytïyïm.

[51]Ulu ettiŋ χutχarïlmaχïn χanïnïŋ anïŋ, etip yarlïɣamaχnï yaɣlaganïna anïŋ, Tawit‘ bilä da züräti bilä anïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska. *50 dun.*

P‘aṛk‘ čïχkanï üčün Movsẹsniŋ Mïsïrdan da Israjẹl oɣlanlarï üčün alɣïš

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

[1]Alɣïšlïyïχ Biyni, ki haybat bilädir haybatlangan.

Atlanganlarnï da atlarnï saldï teŋizgä, bolušučï, yöpsünüčim menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχlïχka.

[2]Budur menim Teŋrim, da haybatlï etärmen bunu, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim bunu.

[3]Biy uvatïr oɣrašlarnï, Biy atïdïr anïŋ.

[4]Taŋlama erlärni, da taŋlama yaraɣlïlarnï, arabalarïn, da atlarïn, χuvatïn p‘arawonnuŋ boɣdu teŋizdä.

(29r) [5]Teŋiz yaptï alarnï, boɣuldular tipsizlikinä teränlikniŋ, nečik tašlar.

[6]Oŋuŋ seniŋ, Biy, haybatlïdïr χuvatï bilä kendiniŋ, oŋuŋ seniŋ, Biy, uvattï dušmanlarïŋnï seniŋ.

[7]Da ululuχu bilä haybatïŋnïŋ seniŋ uvattïŋ χaršï bolganlarïŋnï seniŋ, yeberdiŋ öčäšmäχin yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, da yedi alarnï, nečik χamïšnï.

[8]J̌žan χuvatïŋnïŋ yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, yarïldïlar suvlar, yïɣïn tur(29v)dular, nečik dïvar taštan, suvlarï teŋizniŋ, da buzladïlar yïɣïnlarï suvlarnïŋ ičinä teŋizniŋ.

[9]Ayttï dušman, ayttï: «Xuvïyïm, yetišiyim, urïyïm, ayïrïyïm [talannï] da toldurïyïm alardan ǰžanïmnï menim.

Xïlïčïmnï menim urïyïm alarga, eyälik etkäy da biyiklängäy üstünä alarnïŋ oŋum menim».

[10]Yeberdiŋ yeliŋni seniŋ, da yaptï alarnï teŋiz, boɣuldular da endilär, nečik χorɣašïn, suvga muχkâm.

[11]Kim oχšar saŋa, Teŋrim, (30r) Biyim? Ya kim oχšagay saŋa, haybatlangan arilärinǰdä,

Tamašalï haybat bilä haybatlangan, ki etärsen nïšanlar da pešälär? [12]Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da yuttu alarnï yer.

[13]Yol körgüzdüŋ toɣruluχ bilä žoɣovurtuŋa seniŋ, hali χaysï ki χutχardïŋ.

Da övündürdüŋ χuvatïŋ bilä seniŋ taboruŋa, arilikiŋä seniŋ, [14]išittilär ǰžïnslar da öčäšländilär, da χorχu tuttu sïɣïnganlarnï (30v) Arap‘istannïŋ.

[15]Ol vaχtta ǯâχtlandïlar yarγučïlar Etomnuŋ da buyruχčï Movaplarnïŋ.

Tuttu alarnï titröv, eridilär barča turučïlarï K'anannïŋ.

[16]Tüškäy üstünä alarnïŋ ah da χorχu, da χuvatïndan biläkiŋniŋ seniŋ taš χaytkaylar.

Čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ, Biy, čaχ aškïnča žoγovurtuŋ seniŋ bu kez, χaysï ki dä taŋladïŋ.

[17]Eltip tikkäysen alarnï taγïna meŋärmäχiŋniŋ seniŋ, hadirlik(31r)inä turmaχïŋnïŋ, meŋärmäχiŋniŋ seniŋ,

Xaysï ki tapunduŋ äväldän, Biy, tapunduŋ arilikiŋ bilä, χaysï ki hadirlädilär χollarïŋ seniŋ. [18]Da Biy χan meŋi meŋilik da daγïn da.

[Исход 15: 19: Переход через море]

[19]Zera kirdi p'arawon arabalar bilä, da atlar bilä, da taŋlama yaraγlïlar bilä ičinä teŋizniŋ.

Da yeberdi üstünä alarnïŋ Biy suvun teŋizniŋ, da oγlanlarï Israjęlniŋ bardïlar χuru bilä ičinä teŋizniŋ.

[Молитва]

(31v) K'risdostur menim Teŋrim, da haybatlarmen anï, Teŋrisi atamnïŋ menim, da biyik etiyim anï.

Pareχǫsluχu bilä surp barčadan alγïšlï Asduaǯaǯzinniŋ da surp χačïŋ üčün seniŋ özdän, Biy, yöpsün χoltχamnï menim, da yarlïγa bizgä.

Bu ganon saγmos 252 dundur da 8 p'aṛk'.

(32r) **[Псалом 18/19] 18**

[2]Köklär aytarlar haybatïn Teŋriniŋ, da etkänin χulunuŋ anïŋ aytar toχtalmaχlïχ.

[3]Kün künnüŋ aχtïrïr sözün, da kečä kečäniŋ körgüzür bilmäχliχni.

[4]Yoχtur sözlär da yoχtur gäläǯilär, χaysïlarïnïŋ ki išitilmägäy avazlarï alarnïŋ.

(32v) [5]Barča yerdä čïχtï avazï alarnïŋ, čaχ χïrïγïna dünyâniŋdir gäläǯiläri alarnïŋ.

Kün toγušundan χordu čatïrïn kendiniŋ, [6]da kendi — nečik kiyöv, ki čïχar sarayïndan kendiniŋ, sövünür ol, nečik aznavur, yügürmäχindä yolunda kendiniŋ.

[7]Xïrïγïndan köknüŋ dür čïχkanï anïŋ, tïnčlïχï anïŋ čaχ χïrïγïna anïŋ, da kimsä bolmas, ki yašïngay χïzovundan anïŋ.

[8]Oṛenk'i Eyämizniŋ zaγalsïzdïr, da χaytarïrlar (33r) ǯanlarnï, tanïχlïχï Eyämizniŋ inamlïdïr, da aχïllï etär oγlanlarnï.

[9]Toγruluχu Eyämizniŋ tüzdür, da färâh etär yüräkni, buyruχu Eyämizniŋ yarïχtïr, da yarïχ berirlär közlärgä, [10]χorχusu Eyämizniŋ ari da χalïr meŋilik.

Yarγusu Eyämizniŋ könüdür, da toγrudur ol.

[11]Suχlančïdïr ol, ne ki altun da ne ki bahalï taš, özdän köp tatlïdïr ol, ne ki bir kesäk čïbal.

[12]Zera χuluŋ seniŋ saχlagay bunu, saχlama (33v) aŋar tölöv köp.

[13]Aškanlarïn kendiniŋ kim bolur alma eskä? Yapuχumdan menim aruv etkin meni, Biy, [14]da yattan saχla χuluŋnu seniŋ.

Yoχsa ki yoχ eyälik etkäylär maŋa, ol vaχtta zaγalsïz bolïyïm da ari bolïyïm yazïχtan ulu.

[15]Bolgay saŋa biyänčli sözläri aγzïmnïŋ menim, da saγïšlarï yüräkimniŋ menim alnïŋa seniŋ här sahat, Biy, bolušučïm menim da χutχaručïm menim! (34r) *Dun 14.*

[Псалом 19/20] 19

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit'niŋ.

[2]Išitkäy saŋa Biy kününä tarlïχnïŋ, bolušučï bolgay saŋa atïn*a* [=atï] Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

[3]Yebergäy saŋa Biy bolušluχ arilikindän kendiniŋ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

[4]Aŋgay Biy barča χurbanïŋnï seniŋ da niyätiŋni seniŋ yöpsünövlü etkäy.

[5]Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ da barča saγïšïŋnï seniŋ ol tügällägäy.

(34v) [6]Sövüniyiχ biz χutχarmaχïŋa seniŋ, atïna Teŋrimizniŋ bizim biz ulu bolïyïχ.

Toldurgay Biy barča χoltχaŋnï seniŋ, [7]hali tanïdïχ, ki tirgizdi Biy yaγlaganïn kendiniŋ.

Išitti buŋar köktän, arilikindän kendiniŋ, χuvatïnda χutχarmaχïnïŋ oŋarmaχïnïŋ kendiniŋ.

[8]Bular arabalar bilä, da bular atlar bilä, yoχsa biz atïna Eyämizniŋ bizim sarnïyïχ.

[9]Bular tïyïldïlar da tüštülär, biz turduχ (35r) da toγru bolduχ.

[10]Biy, tirgiz χannï da išit bizgä kündä, χaysïnda ki sarnasaχ saŋa. *Dun 10.*

[Псалом 20/21] 20

Yeŋmäχ üčün.

[1]Saγmos Tawit'niŋ, san (19>) 20.

[2]Biy, χuvatïŋa seniŋ färâh bolgay χan, χutχarmaχïŋa seniŋ sövüngäy asrï.

[3]Suχlančïn yüräkiniŋ anïŋ berdiŋ aŋar da erkin erinläriniŋ anïŋ keri etmädiŋ [andan].

[4]Yetištirdiŋ anï alγïšïna tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ da χoyduŋ bašïna anïŋ taǯ bahalï (35v) taštan özdän.

[5]Tirlik χoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzaχ künlärgä meŋi meŋilik.

[6]Uludur haybatï anïŋ χutχarmaχïŋa seniŋ, haybatnï da ulu könänmäχni χoygaysen üstünä anïŋ.

[7]Bersärsen aŋar alγïšnï meŋi meŋilik, färâh etsärsen anï färâhlikinä yüzüŋnüŋ seniŋ.

[8]Xan umsandï Biygä, yarlïγamaχïndan Biyiktäginiŋ ol seskänmägäy.

[9]Tapulgay χoluŋ seniŋ üstünä dušmanlarïŋ-(36r)nïŋ seniŋ, da oŋuŋ seniŋ tapkay barča körälmägänlärïŋni seniŋ.

[10]Xoygaysen alarnï, nečik yalïnïna otnuŋ, zamanïnda yüzüŋä seniŋ.

Biy öčäšmäχi bilä kendiniŋ mušχullatkay alarnï, da ot yegäy alarnï.

[11]Yemiši alarnïŋ yerdän tas bolgay, da züräti alarnïŋ adam oγlanlarïndan.

[12]Saptïlar sendän yamanlïχ bilä, saγïšladïlar saγïš, χaysïn ki bolmadïlar toχtatma.

[13]Etsärsen alarnï χuvulgan χalganïŋa seniŋ, ha(36v)dir etärsen yüzünä alarnïŋ.

[14]Biyik bolgïn, Biy, χuvatïŋda seniŋ, alγïšlïyïχ da saγmos aytïyïχ χuvatïŋa seniŋ.

Dun 14, p'aṛk' 38 dun.

[Псалом 21/22] 21

[1]Yeŋmäχ üčün ertägi bolušluχ *üč*ün, saγmos Tawit'niŋ.

[2]Teŋrim, Teŋrim menim, baχkïn maŋa, ne üčün χoyduŋ meni? Yïraχ boldum χutχarïlmaχïmdan menim sözü üčün ašïnganlarïmnïŋ menim.

(37r) [3]Teŋrim menim, kündüz sarnadïm saŋa, da maŋa išitmädiŋ, kečä dä maŋa χulaχ χoymadïŋ.

[4]Sen arilärdä sïγïnïpsen da ögövlükü Israeļniŋ.

[5]Saŋa umsandïlar atalarïmïz bizim, umsandïlar saŋa, da χutχardïŋ alarnï.

[6]Saŋa čaχïrdïlar da tirildilär, saŋa umsandïlar da uyalmadïlar.

[7]Evet men χurtmen, da dügülmen adam, taba adamlarga da heč etmäχ žoγovurtnuŋ.

(37v) [8]Barčasï, kimlär ki körärlär edi meni, heč tutarlar edi meni, sözlärlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi bašlarïn kendiläriniŋ.

[9]Umsandï Biygä, da χutχargay anï, tirgizgäy anï, zera klädi anï.

[10]Sensen, ki čïχardïŋ meni χarïndan, umsam menim emčäklärindän anamnïŋ menim.

[11]Saŋa tüštüm men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen Teŋrim menim.

[12]Keri etmägin mendän, zera (38r) tarlïχ yovuχlanïptïr da kimesä yoχtur, ki boluškay maŋa.

[13]Čövrämä boldular menim sïγïrlar köp da semiz, buγalar semiz χapsadïlar meni.

[14]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ, nečik aslan, ki muŋrar da χapar.

[15]Men nek, nečik suv, töküldüm, da taγïldïlar barča söväklärim menim, da boldu yüräkim menim nečik balaγuz erilgän ičinä yüräkimniŋ menim.

[16]Xurudu, nečik čerep, χuvatïm menim, tilim menim taŋ(38v)layïm*a* menim yabuštu, da topraχïna ölümnüŋ endirdilär meni.

[17]Čövrämä boldular menim itlär köp, da yïγïnlarï yamanlarnïŋ χapsadïlar meni.

[18] Teštilär χollarïmnï menim da ayaχlarïmnï menim da sanadïlar barča söväklärimni menim, da alar baχïp da kördülär meni.

[19]Ayïrdïlar tonumnu menim aralarïna kendiläriniŋ da üstünä kiyinišimniŋ menim vidžag salïrlar edi.

(39r) [20]Sen, Biy, yïraχ etmägin bolušluχuŋnu seniŋ mendän, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[21]Xutχar χïličtan džanïmnï menim da χolundan itlärniŋ yalγïzïn anamnïŋ menim.

[22]Xutχar meni aγzïndan aslannïŋ, müŋüzündän yednorožecniŋ ašaχlïχïmnï menim.

[23]Aytïyïm atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim, ičinä yïχövnüŋ alγïšlïyïm seni.

[24]Xorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, barča züräti Jagopnuŋ (39v) haybatlï etkäylär anï.

Xorχkay Eyämizdän barča züräti Israjeļniŋ, [25]ki heč etmädi Biy da rïsvay etmädi alγïšïn yarlïnïŋ da χaytarmadï yüzün kendiniŋ mendän, yoχsa sarnaganïma menim aŋar išitti maŋa.

[26]Sendändir ögövlüküm menim, yïχövdä ulu alγïšlïyïm seni.

Niyätimni menim tügälliyim alnïna barča χorχkanlarïnïŋ anïŋ.

[27]Yegäylär yarlïlar da toygaylar, alγïšlagaylar Biyni, ki izdiyirlär anï.

(40r) Tirilgäy yürägläri alarnïŋ, meŋi meŋilik aŋgaylar [28]da χaytkaylar Biygä barča χïrïγï yerniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča džïnslar dayfalarnïŋ, [29]zera Eyämizdändir χanlïχ, da ol eyälik etär üstünä barča dinsizlärniŋ.

[30]Yedilär da yerni öptülär aŋar barča semizläri yerniŋ, alnïna anïŋ tüškäylär barčasï, ki enärlär topraχka.

[31]Džanïm menim anïŋ bilä tirilir, da zürätim menim χuluχ etkäy aŋar,

(40v) Aytïyïm Eyämizgä. Džïns, [32]ki kelsär, aytkaylar toγruluχnu žoγovurtka, ki toγmalïdïrlar, ki etti Biy. *Dun 32.*

[Псалом 22/23] 22

Saγmos Tawit'niŋ, san 22.

[1]Biy kütkäy meni, da maŋa heč nemä eksilmägäy.

[2]Tüzdägi yaš otta anda sïγïndïrdï meni da suvunda tïnčlïχnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï džanïmnï menim maŋa, yol körgüzdü maŋa yoluna toγruluχnuŋ atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä dä barsam men ičinä kölgäsinä ölümnüŋ, (41r) χorχmandïr yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Tayaχïŋ seniŋ da tayaχïŋ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim seγannï közgä χaršï χïstïručïlarïmnïŋ menim.

Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïŋ seniŋ, nečik zulal, ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, birgämä menim kelir barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övünä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä. *Dun 8.*

[Псалом 23/24] 23

Yeŋmäχ üčün. (41v) Saγmos Tawit‘niŋ. Burungi kün üčün. San 23.

[1]Eyämizniŋdir yer tügälliki bilä, dünyâ da barča turučïlarï anïŋ.

[2]Ol kendidir üstünä teŋizniŋ himlär saldï aŋar, üstünä ïrmaχlarnïŋ hadirlädi anï.

[3] Kim čïχkay taγïna Eyämizniŋ? Ya kim turgay yerinä arilikiniŋ anïŋ?

[4]Xaysï ki aridir χollarï bilä da zaγalsïz yüräki bilä, χaysï ki almadï hečlikni boyuna kendiniŋ da ant ič(42r)mädi sïŋarïna kendiniŋ hillälik bilä,

[5]Bu algay bolušluχnu Eyämizdän, yarlïγamaχïn Teŋridän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

[6]Bu ǰžïnstïr, ki izdär Biyni, izdär körmä yüzün Jagop Teŋrisiniŋ.

[7]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürülgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[8]Kimdir bu χan haybatlï? Biy χuvatlï χuvatï bilä kendiniŋ, Biy χuvatlï oγraška.

(42v) [9]Kötürüŋüz, buyruχčïlar, ešikiŋizni siziŋ yoγarï, kötürgäylär ešikläri meŋilikniŋ, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[10]Kimdir bu χan haybatlï? Biyi χuvatlïlarnïŋ, bu kendidir χanï haybatnïŋ. *Dun 10, p‘aṛk‘ 50 dun.*

[Псалом 24/25] 24

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, san 24.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm ǰžanïmnï menim, [2]Teŋrim menim, saŋa umsandïm, uyalmïyïm, da külmägäylär mendän (43r) dušmanlarïm menim.

[3]Barčasï, ki tözärlär saŋa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär hečliklärindä kendiläriniŋ.

[4]Yoluŋnu seniŋ, Biy, körgüz maŋa da izläriŋni seniŋ övrät maŋa.

[5]Yol körgüzgin maŋa könülüküŋä seniŋ da övrät meni, zera sensen Teŋri χutχaručïm menim da men saŋa tözdüm künüzün.

[6]Aŋgïn, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ da yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki (43v) bardïr meŋilik.

[7]Yazïχïn oγlanlïχïmnïŋ menim da biliksizlikimniŋ menim aŋmagïn, evet aŋgïn meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, tatlïlïχïŋ üčün seniŋ, [8]ki tatlï da toγrusen.

Anïŋ üčün ọṛeṇk‘i [=ọṛeṇk‘] bilüčisi etärsen yazïχlïnï, [9]yolda yol körgüzürsen sekinlärgä yarγuda, övrätirsen sekinlärgä yoluŋnu seniŋ.

[10]Barča yollarï Eyämizniŋ yarlïγamaχ bilä da könülük bilädir alarga, ki χolarlar niyätin (44r) da taniχlïχïn anïŋ.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, arït yazïχlarïmnï menim, ki köp boldular.

[12]Kimdir adam, ki χorχar Eyämizdän? Ọṛeṇk‘ bilüčisi etär anï yolda, χaysï da ki biyänir.

[13]Boyu anïŋ yaχšïlïχta tïnar, da züräti anïŋ meŋärgäy yerni.

[14]Xuvatlïdïr Biy χorχučïlarïna kendiniŋ da bitiklärin kendiniŋ övrätir alarga.

[15]Közüm menim här sahat Biydädir, da ol čïχarïr sïrtmaχtan ayaχïmnï menim.

(44v) [16]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, ki birginäsi anamnïŋ da miskinmen men.

[17]Tarlïχlarï yüräkimniŋ menim köp boldular asrï, da totχarlïχïmdan menim čïχar meni.

[18]Baχ ašaχlïχïmnï menim da χazγančïmnï menim da bošat maŋa barča yazïχlarïmnï menim.

[19]Kör dušmanlarïmnï menim, ki köp boldular, körälmädilär meni, χaysï ki heč yergädän tabaladïlar meni.

[20]Saχla ǰžanïmnï menim da χutχar meni, ki (45r) uyatlï bolmïyïm, ki umsandïm saŋa.

[21]Zaγalsïzlar da toγrular ortaχ boldular maŋa, da men saŋa tözdüm. [22]Xutχar, Teŋri, Israjẹlni barča tarlïχïndan anïŋ. *Dun 18.*

[Псалом 25/26] 25

Saγmos Tawit‘niŋ, 25.

[1]Yarγu etkin maŋa, Biy, zera men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, Biygä umsandïm, ki bolmagaymen χasta.

[2]Sïnagïn meni, Biy, da tergä meni, tergä bövräklärimni menim da yüräkimni menim.

(45v) [3]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, alnïna közlärimniŋ menim, da biyänčli bolïyïm könülüküŋä seniŋ.

[4]Olturmïyïm men olturγučuna hečlikniŋ, da töräsizlär bilä men kirmiyim.

[5]Körälmädim men yïγïnïn yamanlarnïŋ, da χïrsïzlar bilä men olturmïyïm.

[6]Yuvïyïm arilik bilä χolumnu menim da čövräsinä bolïyïm seγanïŋ bilä seniŋ,

[7]Išitmä maŋa avazïn alγïšïŋnïŋ seniŋ (46r) da aytma barča alγïšïŋnï da sk‘ančelik‘iŋni seniŋ.

[8]Biy, sövdüm šöhrätin övüŋnüŋ seniŋ da yerin otaγïŋnïŋ, haybatïŋnïŋ seniŋ.

[9]Tas etmägin χïrsïzlar bilä ǰžanïmnï menim, da ne er bilä χan töküči tirlikimni menim,

[10]Xaysïlarïnïŋ ki χollarï kendiläriniŋ töräsizlik bilädir, da oŋu alarnïŋ toludur mïzda bilä.

[11]Men zaγalsïzlïχïma menim bardïm, χutχar (46v) meni, Biy, da yarlïγa maŋa.

[12]Ayaχïm menim turgay toγruluχta, yïγövdä ulu alγïšlïyïm seni. *Dun 12.*

[Псалом 26/27] 26

Saγmos Tawitʻniŋ.

Hanuz pomazat etmiyir edilär.

[1]Biy yarïχïm menim da tirlikim menim: men kimdän χorχkaymen? Biy išančï tirlikimniŋ: men kimdän titräsärmen?

[2]Yuvuχlanmaχïna maŋa yamanlarnïŋ yemä tenimni menim χïstïručïlarïm menim da dušmanlarïm menim, alar χaçakʻlandïlar da tüštülär.

(47r) [3]Egär hadirlänsä üstümä menim oγraš, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagattagi uruš, hälbät, munuŋ bilä dä saŋa, Biy, umsandïm.

[4]Birni χoldum Eyämizdän da bunu χolarmen — turma maŋa övünä Eyämiznïŋ barča künlärinä tirlikimniŋ menim,

Körmä maŋa könänmäχin Eyämiznïŋ da buyruχ bermä sarayïna anïŋ.

[5]Yaptï meni čatïrïnda kendiniŋ kününä yamannïŋ, yapovu tibinä (47v) etti meni yapovunda čatïrïna kendiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyik et bašïmnï menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim.

Čövräsindä bolïyïm da sunïyïm čatïrïna anïŋ χurbanïn alγïšnïŋ, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, ki sarnadïm saŋa, yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa ayttï yüräkim menim. [8]Da izdädi yüzüm menim yüzüŋnü seniŋ, Biy, izdädilär.

(48r) [9]Xaytarmagïn yüzüŋnü mendän da sapmagïn öčäšmäχliχ bilä χuluŋdan seniŋ.

Bolušučïm menim bol, Biy, rïsvay etmägin meni da χoymagïn meni, Teŋrim, χutχaručïm menim.

[10]Atam menim da anam menim χoydular meni, da Biy yöpsündü meni.

[11]Oŗenkʻkä bilüči et meni, Biy, yoluŋa seniŋ da yol körgüz maŋa iziŋä seniŋ toγru.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχar*a* bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

(48v) Turdular üstümä menim tanïχlar yazïχnïŋ da yalγan boldular maŋa töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[13]Inandïm körmä yaχšïlïχïn Eyämiznïŋ yerinä tirilärniŋ. [14]Tözgin Eyämizdä, zorlu bolgïn, χuvatlansïn yüräkiŋ seniŋ, da töz Eyämizgä.

Dun 16, pʻarkʻ 46 dun.

[Псалом 27/28] 27

Saγmos Tawitʻniŋ.

[1]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrim menim, tïyïlmagïn mendän, bolmagay χačan tïyïlgaysen mendän, oχšasarmen alarga, (49r) ki enärlär čuγurga.

[2]Išit, Biy, avazïma [=avazïna] χoltχamnïŋ menim χolmaχïma maŋa sendän, kötürgändä χollarïmnï menim sarayïŋda ari seniŋ.

[3]Heseplämägin χïrsïzlar bilä ǰžanïmnï menim da ne alar bilä, ki χïlïnïrlar töräsizlikni, tas etkin meni,

Xaysïlarï ki sözlärlär edi eminlikni sïŋarlarï bilä kendiläriniŋ, da yamanlïχtïr yüräklärinä alarnïŋ.

[4]Ber alarga, Biy, ämälinä körä alarnïŋ, töräsizliklärinä körä barganlarïna alarnïŋ tölä alarga.

(49v) Išinä körä χollarïnïŋ tölä alarga, tölövünä körä alarga alarnïŋ.

[5]Aŋlamadïlar alar išin Eyämiznïŋ, da ne išinä χolunuŋ anïŋ baχtïlar, yemirgäysen alarnï, da daγïn yasalmagaylar.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki išitti avazïna alγïšïmnïŋ menim, [7]Biy bolušučïm menim da yardïmčïm menim.

Aŋar umsandï yüräkim menim, faydalandï da färâh boldu tenim menim, da men erkim bilä menim tapunïyïm aŋar.

[8]Biy χuvat žoγovurtuna (50r) kendiniŋ, išanč χutχarmaχïŋnïŋ [=χutχarmaχïnïŋ] yaγlaganïna kendiniŋ.

[9]Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, da meŋärmäχiŋni seniŋ, küt da biyiklät alarnï čaχ meŋilikkä diyin. *Dun 11.*

[Псалом 28/29] 28

Saγmos Tawitʻniŋ.

[1]Sunuŋuz Eyämizgä, oγlanlarï Teŋriniŋ, sunuŋuz Eyämizgä oγlanlarïn χočlarnïŋ.

Sunuŋuz Eyämizgä haybatnï da hörmätni, [2]sunuŋuz Eyämizgä haybatnï atïna anïŋ, yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä (50v) arilikniŋ anïŋ.

[3]Avazï Eyämiznïŋ üstünä suvlarnïŋ, da Teŋri haybatlï kökrädi, da Biy kendi üstnä suvlarnïŋ köp.

[4]Avazï Eyämiznïŋ χuvatlï, da avazï Eyämiznïŋ ulu könänmäχlärgä.

[5]Avazï Eyämiznïŋ uvatïr ormanlarnï, da uvatïr Biy ormanlarïn Łipanannïŋ.

[6]Uvatkay alarnï, nečik madγaš teräklärin Łipanannïŋ, ki sövüklüsüdür, nečik oγlanlarï kʻarkʻardannïŋ.

[7]Avazï Eyämizniŋ kesär (51r) yalïnnï ottan, [8]avazï Eyämizniŋ teprätir pustalïχnï, da mušχullatïr Biy pustalïχïn Gatęsniŋ.

[9]Avazï Eyämizniŋ toχtatïr marallarnï da mäyan etär ormannï.

Dadžarïna anïŋ barča, kimsä aytïr haybat aŋar.

[10]Biy tašχïnlarnï olturγuzur da ašaχlatïr, χanlïχ etkäy Biy meŋilik.

[11]Biy χuvatï žoγovurtuna bergäy kendiniŋ da alγïšlagay žoγovurtun kendiniŋ meŋilik. *Dun 11.*

[Псалом 29/30] 29

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 29.

Alγïšï nawagadig da(51v)džarnïŋ Tawit‘niŋ.

[2]Biyik etärmen, Biy, seni, ki yöpsündüŋ meni da färâh etmädiŋ dušmanlarïmnï menim mendä.

[3]Biy, Teŋrim menim, sarnadïm saŋa, da saγayttïŋ meni, [4]Biy, čïχardïŋ tamuχtan džanïmnï menim, χutχardïŋ meni alardan, ki enärlär čuγurga.

[5]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ariläri anïŋ, tapunuŋuz aŋïlmaχlïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[6]Yüräklänmäχtir öčäšmäχinä anïŋ da tirliktir erkinä anïŋ.

(52r) Kečχuruda tïngaylar yïγlaganlar, ertäsi bolgay färâhlik.

[7]Men ayttïm: yaχšï tirlikimä menim, ki seskänmägäymen meŋilik.

[8]Biy, erkiŋä seniŋ berdiŋ körkümä menim χuvatnï, χaytardïŋ yüzüŋnü seniŋ mendän, da men boldum mušχullangan.

[9]Saŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrimä menim χoldum. [10]Ne faydadïr saŋa χanïmdan menim, egär ensäm men buzuχluχka?

Yoχsa mï topraχ tapunmaχ etkäy saŋa ya aytkay könülüküŋnü seniŋ?

(52v) [11]Išitti maŋa Biy da yarlïγandï, da Biy boldu maŋa bolušučï.

[12]Xaytardï χayγumnu menim färâhlikkä, češti mendän χïlχapnï da maŋa kiydirdi färâhlikni.

[13]Nečik saγmos, aytkaylar saŋa haybatïm menim, da daγïn pošman bolïyïm, Biy, Teŋrim menim, meŋilik tapunïyïm saŋa. *Dun 14, p‘aṛk‘ 34.*

[Псалом 30/31] 30

[1]Yeŋmäχ üčün da χïyïn üčün alγïš da saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmïyïm meŋilik, toγrulu(53r)χuŋda seniŋ χutχar meni da abra.

[3]Ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, džâhtlan tirgizmä meni.

Bol menim, Teŋrim, yardïmčïm da övü išančïmnïŋ — abramaga meni, [4]zera χuvatlatučïm menim da išančïm menim sensen.

Atïŋ üčün seniŋ, Biy, yol körgüzdüŋ maŋa da beslädiŋ meni, [5]čïχargïn meni sïrtmaχtan bu, ki yašïrïlïptïr maŋa.

Sensen yardïmčïm menim, Biy, [6]da χoluŋa seniŋ sïmarlarmen džanïmnï menim.

(53v) Xutχardïŋ meni, Biy, Teŋri, könülüküŋ bilä seniŋ, [7]körälmädiŋ alarnï, ki saχlarlar χorχunu boš.

Men Biygä umsandïm, [8]sövüniyim da färâh bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.

Baχtïŋ ašaχlïχïma menim, χutχardïŋ totχarlïχtan džanïmnï menim, [9]da čïχara bermädiŋ meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim, da turγuzduŋ avlaχta ayaχlarïmnï menim.

[10]Yarlïγa maŋa, Biy, ki χïsïlïpmen men, mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, džanïm menim da χarnïm menim.

(54r) [11]Eksildilär aγrïχlardan tirlikim menim, da yïllarïm menim džan čïχmaχtan.

Miskinländi küčsüzlüχtän χuvatïm menim, da söväklärim menim mušχullandïlar.

[12]Ne ki barča dušmanlarïm menim, boldum men taba χonšularïma menim, asrï ah da χorχu tanïšlarïma menim.

Barčasï, χaysïlarï ki körärlär edi meni, čïχarï χačarlar edi mendän.

[13]Unutulgan boldum men, nečik ölü, yüräktän, da boldum men, nečik saγït tas bolgan.

(54v) [14]Zera išittim men panbasïn köplärniŋ, ki čövrämä edilär menim, yïγïlganïna alarnïŋ birgä alma džanïmnï menim saγïšladïlar, [15]evet men saŋa, Biy, umsandïm.

Ayttïm: sensen Teŋrim menim, [16]da χoluŋa seniŋdir meŋärmäχim menim.

Xutχar meni χolundan dušmanlarïmnïŋ menim da χuvučïlarïmdan menim.

[17]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ, abra meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, [18]Biy, uyatlï bolmïyïm, ki sarnadïm saŋa.

(55r) Uyalgaylar χïrsïzlar da engäylär tamuχka, [19]da tilsiz bolgaylar erinlär hilläli, kimlär ki sözlärlär edi toγru üčün egirlikni öktämlärindä kendiläriniŋ.

[20]Nečik ki köptür yarlïγamaχï tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ, Biy, χaysï ki saχladïŋ χorχkanlarïŋa seniŋ.

Ettiŋ sen alarga, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa alnïna adam oγlanlarïnïŋ.

[21]Berkäyttiŋ alarnï yapovuŋda yüzüŋnüŋ seniŋ mušχulluχundan adamlarnïŋ.

(55v) Yaptïŋ alarnï čatïrïŋda seniŋ χaršïlïχlarïndan tillärniŋ.

[22]Alγïšlïdïr Biy, ki tamaša etti yarlïγamaχïn kendiniŋ šähärdä bek.

[23]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki tüštüm χayda ki yüzüŋdän közüŋnüŋ seniŋ.

Anïŋ üčün išittiŋ avazïna alγïšïmnïŋ menim, čaχïrganïma menim saŋa.

[24]Sövüŋüz Biyni, barča ariläri anïŋ, zera toγruluχnu izdär Biy da tölär alarga, χaysïlarï ki artïχsï etärlär öktämlikni.

(56r) [25]Tiräkläniŋiz, da χuvatlansïn yüräkiŋiz sizniŋ, barčaŋïz, ki umsanïpsiz Biygä. *Dun 28.*

[Псалом 31/32] 31

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit'niŋ.

[1]San, χaysïna ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna da yapuldular barča ašïnganlarï anïŋ.

[2]San adamga, χaysïna ki heseplämägäy Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur hillälik aγzïna anïŋ.

[3]Tïγïldïm men, da oprandïlar barča söväkläγrim menim čaχïrganïma maŋa Biygä [4]künüzün, kündüz da kečä

(56v) Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm barča zabunluχka, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.

[5]Yazïχlarïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizlikimni menim yapmïyïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχïmnï menim, da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχïmnïŋ menim.

[6]Bunuŋ üčün alγïška turgaylar saŋa barča ariläriŋ seniŋ vaχtta yöpsünövlü.

(57r) Evet yalγïz suvlardan tašχïn köplärniŋ, χaysï ki alarga heč nemä tiymägäy.

[7]Sensen išančïm menim tarlïχïmda bu, ki čövrämä boldular menim.

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, ki χapsadïlar meni.

[8]«Aχïllï etiyim seni da esli yolda, χayda ki barsarsen, da toχtatïyïm üstüŋä seniŋ oŋumnu menim».

[9]«Bolmaŋïz nečik at da χatïr, ki yoχtur alarga aχïl, yügändä da noχtada (57v) χïstïrïrsen yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».

[10]Köp χïyïnï bardïr yazïχlïlarnïŋ, evet χaysïlarï umsanïrlar Biygä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ čövräsinä bolgay alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biydä, ögünüŋüz, barčaŋïz, χaysïŋïz ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

Dun 14, p'aṙk' 42 dun.

[Псалом 32/33] 32

Saγmos Tawit'niŋ, napissiz Ǧuvutta.

[1]Sövünüŋüz, toγrular, Biydä, (58r) toγrularga yarašïr alγïš, [2]χosdovanel boluŋuz Eyämizgä alγïš bilä, on stronlu saγmos bilä saγmos aytïŋïz aŋar.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, zera yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[4]Toγrudur aytušu Eyämizniŋ, da barča išläri anïŋ inam bilädir, [5]da sövär yarlïγamaχnï da könülüknü Biy.

Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer, [6]da sözü bilä Eyämizniŋ kök (58v) toχtaldï, da ǧanï bilä aγzïnïŋ anïŋ barča χuvatlïlarï alarnïŋ.

[7]Yïγïštïrdï, nečik tulχuχka, suvlarïn teŋiziniŋ da χoyar teränliktä χaznasïn kendiniŋ.

[8]Xorχkay Eyämizdän barča yer, da andan titrägäylär barča turučïlarï dünyâniŋ.

[9]Zera ol ayttï — da boldu, buyurdu — da toχtaldïlar.

[10]Biy daγïtïr saγïšïn dinsizlärniŋ, alčaχ etär Biy saγïšïn yïγïnlarnïŋ, da heč etär (59r) Biy saγïšïn buyruχčïlarnïŋ.

[11]Saγïšï Eyämizniŋ meŋilik χalïr, da saγïšï yüräkiniŋ anïŋ ǧïnstan čaχ ǧïnska.

[12]San ǧïnska, χaysïna ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar, žoγovurtnu [=žoγovurtka], χaysï ki taŋladï meŋärmäχinä kendiniŋ.

[13]Köktän baχtï Biy barča oγlanlarïna adamlarnïŋ, [14]hadir turarïndan kendiniŋ, baχtï ol barča turučïlarïna dünyâniŋ.

[15]Kim yarattï bašχa yür(59v)äkin alarnïŋ, eskä alma barča išin alarnïŋ.

[16]Dügül ki köp χuvatïnda kendiniŋ abralïr χan, da ne aznawur köp χuvatïna kendiniŋ.

[17]Yalγandïr at χutχarïlmaχïndan kendiniŋ, köp χuvatïnda kendiniŋ χutχarmastïr atlagannï.

[18]Közü Eyämizniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, da χaysïlarï umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ,

[19]Xutχarma ölümdän ǧanlarïn alarnïŋ, yedirmä alarnï ačlïχta.

(60r) [20]Ǧanlarïmïz bizim tözgäylär Eyämizgä, zera ol bolušučï da yardïmčïmïz bizimdir.

[21]Aŋar färâh bolgay yüräkimiz bizim, da atïna ari anïŋ umsanalïm.

[22]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, üstümüzgä biznim, nečik umsandïχ saŋa. *Dun 19.*

[Псалом 33/34] 33

Bu saγmos 'i meγuean alnïna [sarnalïr].

[1]Saγmos Tawit'niŋ, zamanïna, ki teškirdi sözün kensiniŋ alnïna Apimęlęk'niŋ da soŋra yeberdi anï, san 33.

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï (60v) anïŋ aγzïmda menim.

[3]Biydä maχtangay ǧanïm menim, išitkäylär sekinlär da färâh bolgaylar.

[4]Ulu etiŋiz Biyni menim bilä, da biyik etiŋiz atïn anïŋ birgä.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu miskin sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, bar(61r)ča tarlïχïndan bunuŋ χutχardï bunu.

[8]Taborlarï frištälärniŋ Eyämiziŋ čöp-čövrädir χorχkanlarï bilä kendiniŋ da saχlar alarnï.

Buŋar anča.

[9]Ašaŋïz da körüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, ki heč nemä yoχtur eksizlik [=eksiklik] χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χoǰalar miskinländilär da ačïχtïlar, yoχsa χaysïlarï ki χolar(61v)lar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämiziŋ övrätiyim sizgä.

[13]Kimdir adam, ki klär tirlikni, sövär künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta?

[14]Tïyïldïr tiliŋni seniŋ yamanlïχtan, da erinläriŋ seniŋ sözlämägäylär hillälikni.

[15]Sapkïn yamandan da etkin yaχšïlïχnï, χolgïn eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közü Eyämiziŋ üstü(62r)nä toγrularnïŋ, da χulaχlarï anïŋ üstünä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämiziŋ üstünä yaman iščilärniŋ — tas etmä yerdän aŋïlmaχïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga, barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alarga, ki opranïptïrlar yüräkläri bilä, da ašaχlarnï ǰan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχtïr toγrularga, barčadan χutχarïr (62v) alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da ne bir alardan ufalmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa χaysï ki körälmästir toγrunu, bošman [=pošman] bolgay.

[23]Xutχarïr Biy ǰanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bol*ma*gaylar barčasï, ki umsanïptïrlar aŋar. *Dun 21, p‘aṛk‘ 54 dun.*

[Псалом 34/35] 34

Saγmos Tawit‘niŋ, 34.

[1]Yarγula, Biy, alarnï, ki yarγularlar meni, tïyïš alar bilä, ki urušurlar (63r) menim bilä.

[2]Al yaraγïŋnï da χalχanïŋnï seniŋ da kel bolušmaga maŋa, [3]čïχar χïličïŋnï seniŋ χaršï χuvučïlarïma menim tïyma alarnï da aytkïn sen ǰanïma menim, ki: «Xutχarïlmaχïŋ seniŋ menmen».

[4]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki izdärlär edi ǰanïmnï menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[5]Bolgaylar alar nečik toz alnïna yelniŋ, da (63v) frištäsi Eyämiziŋ inǰïtkay alarnï.

[6]Bolgay yollarï alarnïŋ χaramγuluχta da azmaχlïχta, da frištäsi Eyämiziŋ χuvgay alarnï.

[7]Heč yergädän yašïrdïlar maŋa sïrtmaχ buzulmaχlarïnda kendiläriniŋ da heč yergädän tabaladïlar ǰanïmnï menim.

[8]Yetiškäy üstünä alarnïŋ sïrtmaχ, χaysï ki bilmädilär, [da av, χaysïn ki yašïrdïlar,] algay ayaχlarïn alarnïŋ, da sïrtmaχka ol tüškäylär.

[9]Yoχsa ǰanïm menim sö(64r)vüngäy Biydä, färâh bolgay χutχarmaχïna anïŋ, [10]da barča söväklärim menim aytkaylar: «Biy, kim oχšar saŋa?

Ki χutχardï yarlïnï χolundan χuvatlïnïŋ, yarlïnï da miskinni alardan, χaysï ki χapsarlar anï».

[11]Turdular üstümä menim tanïχlarï yamanlarïnïŋ, χaysï ki nemäni bilmäs edim, sorarlar edi mendän.

[12]Töläditär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, meŋärmäχ ǰanïmnï menim (64v) saγïšladïlar adam oγlanlarïndan.

[13]Men inǰïtkanïn*a* alarnïŋ χïlχap kiyär edim, ašaχ etär edim oruč bilä ǰanïmnï menim, da alγïšïm menim χoynuma menim χaytsïnlar.

[14]Nečik χardaš da sïŋar, ol türlü biyänčli bolur edim, nečik yas tutučï da χayγulu, ol türlü ašaχ etär edim.

[15]Üstümä menim färâh boldular da yïγïldïlar; yïγïldïlar mendä χïyïnlar, da men tanïmadïm, taγïldïlar (65r) da bošman [=pošman] boldular.

[16]Sïnadïlar meni da heč ettilär hečlik bilä, χïrčïldattïlar üstümä menim tišlärin kendiläriniŋ. [17]Biy, χačan körsärsen?

Keri et ǰanïmnï menim hizliklärindän alarnïŋ da aslanlardan birin anamnïŋ menim.

[18]Tapunïyïm saŋa, Biy, yïχövdä ulu da yïγïnlarïnda köplüχnüŋ alγïšlïyïm seni.

[19]Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm menim, χaysïlarï ki köräl(65v)mäs edilär meni heč yergädän, köz salmaχ ettilär maŋa közläri bilä kendiläriniŋ.

[20]Menim bilä eminlikni sözlärlär edi, da kendiläri öčäšmäχ bilä hillälikni saγïšlarlar edi.

[21]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kendiläriniŋ da ayttïlar: «Evet, evet, kördü közlärimiz bizim».

[22]Kördüŋ, Biy, da tïyïlmagïn, Biy, keri bolmagïn mendän.

[23]Oyan da baχ, Biy, könülükümä menim, Teŋrim menim da Biyim menim, yarγuma menim, [24]da könülük et maŋa toγruluχuŋa körä (66r) seniŋ, Biy, Teŋrim menim.

Färâh bolmagaylar mendä dušmanlarïm me-

nim [25]da aytmagaylar yüräklärindä kendilärinin, ki: «Vaχ-vaχ ǰanïmïzga bizim, ki boγduχ anï».

[26]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï ki sövündülär edi yamanïma menim, kiygäylär uyatnï da rïsvaylïχnï, χaysïlarï ki ulu sözlärlär edi üstümä menim.

[27]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčasï, kimlär ki klärlär toγruluχumnu menim.

(66v) Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da χaysïlarï klärlär eminlikni χuluŋ bilä seniŋ.

[28]Tilim menim sözlägäy toγruluχuŋnu seniŋ, här kez ögövlüküŋnü seniŋ. *Dun 25.*

[Псалом 35/36] 35

[1]Yeŋmäχ üčün, χulunuŋ Eyämizniŋ Tawit'niŋ.

[2]Aytïyïr töräsiz, yazïχlanïp esi bilä kendiniŋ, ki yoχtur χorχusu Teŋriniŋ alnïna közlärimizniŋ bizim.

[3]Hilläländi alnïna anïŋ tapma töräsizlikin (67r) kendiniŋ da körälmämä anï.

[4]Sözläri aγzïnïŋ anïŋ, tiliniŋ anïŋ töräsizlik da hilläliktir.

Klämädi ol aŋlama yaχšïnï, töräsizlikni heseplädi tösäkindä kendiniŋ.

[5]Turdu ol barča yolda, ki dügüldür yaχšï, da yamandan ol osanmadï.

[6]Biy, köktädir yarlïγamaχïŋ seniŋ, könülüküŋ seniŋ čaχ bulutlarga diŋrä.

[7]Toγruluχuŋ seniŋ — nečik taγlar, Teŋri, könü-(67v)lüküŋ seniŋ — nečik teränliklär köp! Adamlarnï da hayvanlarnï tirgizirsen sen, Biy!

[8]Nečik ki köp ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Teŋri! Evet adam oγlanlarï kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsangaylar:

[9]Ičkäylär alar semizlikindän övüŋnüŋ seniŋ, da aγïn [=aχïn] suvlarïn huzurluquŋnuŋ seniŋ bersärsen ičmä alarga.

[10]Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχnï.

(68r) [11]Sač yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, toγruluχuŋnu seniŋ, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[12]Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaχlarï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarnïŋ titrätmäsinlär bizni.

[13]Anda tüškäylär barčasï, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, keri bolgaylar da daγïn bolmagaylar toχtalma. *Dun 14, p'aṛk' 40 dun.*

Alγïš Movsęsniŋ 2-inči törädän
[Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

(68v) [1]Baχïŋïz, kök, da sözliyim, išitkäy yer aytušun aγzïmnïŋ menim.

[2]Yöpsünövlü bolgay, nečik yaγmur, avazïm menim, da engäy, nečik χïravu, aytušum menim.

Nečik yaγmur üstünä yäšilniŋ, nečik yaγïš üstünä bičänniŋ, [3]ki atïn Eyämizniŋ sarnagaybiz, da beriŋiz alγïš Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim.

[4]Teŋri, χaysïnïŋ ki könülük bilädir iši anïŋ, da barča yollarï anïŋ könülük bilädir.

(69r) Teŋri inamlïdïr, da yoχtur anda egirlik; toγru da könüdür Biy.

[5]Yazïχlandïlar, da dügül anïŋ oγlanlarï χorančlar, toγganlar yolsuz da χolayïna.

[6]Dügül bu oldur, χaysï ki Eyämizgä tölär ediŋiz siz, yïγïnlarï aχïlsïzlar da dügül aχïllï.

Dügül bu kendidir ataŋ seniŋ, χaysï ki tapundu seni, etti seni da yarattï seni.

[7]Esiŋä bolgay seniŋ künläri meŋilikniŋ, aŋlaŋïz yïllarïn ǰïnslarnïŋ čaχ (69v) ǰïnska dirä.

Sorgïn sen ataŋdan seniŋ, da gäläǰi etkäylär saŋa, χartlarïŋdan seniŋ, da aytkaylar saŋa.

[8]Zamanïnda, nečik ayïrdï Biyiktägi barča ǰïnslarnï, nečik daγïttï ol oγlanlarïn Atämniŋ.

Turγuzdu ol ček dinsizlärgä sanïna körä frištälärinä Teŋriniŋ.

[9]Boldu ülüšü Eyämizniŋ žoγovurtu kendiniŋ Jagop, da payï meŋärmäχiniŋ kendiniŋ Israjęl.

[10]Yetkinčä boldu aŋar (70r) pustalïχta; susamaχ, sïzlïχ [=isi] da suvsuzluχta χuluχ etti aŋar.

Ögütlädi anï da saχladï, nečik böbäkin köznüŋ, [11]nečik χaraχuš, χanatlarïna kendiniŋ yöpsündü meni, nečik üstünä čipčäläriniŋ kendiniŋ, šaγavatlandï.

Kerdi χanatlarïn kendiniŋ, da yöpsündü anï, da kötürüp keltirir edi anï üstünä, yaγïrlarï arasïna kendiniŋ.

[12]Biy yalγïz kütär edi alarnï, da yoχ edi alar bilä teŋri yat.

(70v) [13]Keltirip čïχardï alarnï χuvatïna yerniŋ, yedirdi alarnï hasili bilä tarlovlarnïŋ.

Emizdirdi alarga čibal χayadan da yaγ tašlï χayadan,

[14]Yaγï inäklärniŋ da sütü χoyunlarnïŋ yaγ bilä birgä bïzovlarnïŋ, ögüzlärniŋ da ečkilärniŋ.

Semizlikin bövräklärindän ašlïχnïŋ da χanïn borlanïŋ ičti, čaγïrnï.

[15]Yedi Jagop, toyundu da huzurlandï sövüklü.

Semirdi, bazïχ boldu, keŋärdi, χoydu Biy Teŋrini, (71r) yaratučïsïn kendiniŋ, da artχarï χaldï Teŋrisindän, χutχaručïsïndan kendiniŋ.

[16]Öčäšlättilär meni yat ayaχlarï bilä kendilärinin, da guṛk'larï bilä kendilärinin ačïttïlar meni.

[17]Xurban ettilär devlärgä, da dügül Teŋrigä, gurk'larnï, χaysï bilmäslär edi, yäŋi da vaχtsïz, χaysïlarïn ki heč tanïmaslar edi atalarï alarnïŋ.

[18]Xoyduŋ Biyni, ki toγurdu seni, unuttuŋ (71v) Teŋrini, ki yedirdi seni.

[19]Kördü Biy da paχïllandï, yüräkländi üstünä oγlanlarïna da χïzlarïna alarnïŋ [20]da ayttï:

«Xaytarïyïm yüzümnü menim alardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmalïdïr soŋγudagi zamanda.

Zera bir ǯïnstïr χolayïna alar, da oγlanlarï biyänčsizliknïŋ, [21]alar paχïllattïlar meni Teŋri dügülläri bilä kendilärinïŋ da ačïγlattïlar meni guṛk'larïnda kendilärinïŋ.

Hali men dä paχïlla(72r)tïyïm alarnï, ǯïns keräksiz da essiz ǯïns bilä ačïtïyïm alarnï».

[Молитва]

Beriŋiz haybat Teŋrigä, beriŋiz alγïšnï Eyämizgä, Teŋrigä, adam sövüčigä meŋilik.

Pareχọsluχu″.

Bu ganons saγmos üč yüz sekiz dundïr.

[Псалом 36/37] 36

Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Paχïllanmagïn yamanlarga, ne alarga, χaysïlarï χïlïnïr töräsizlikni.

(72v) [2]Zera, nečik bičän, tezindän χurusarlar, nečik yaš ot, tezindän ašsarlar.

[3]Umsan Biygä da etkin tatlïlïχnï, turgïn yerdä da kütülürsen ululuχunda anïŋ.

[4]Sïχta Eyämizni, da ol berir saŋa χoltχasïn yüräkiŋniŋ seniŋ, [5]belgili et alnïna Eyämizniŋ yoluŋnu seniŋ da umsangïn aŋar.

Ol etsär [6]da čïχarsar, nečik yarïχnï, sučsuzluχuŋnu seniŋ da toγruluχuŋnu seniŋ, nečik yarïmkünnü.

(73r) [7]Hnazant bolgïn Eyämizgä, da χuluχ et aŋar, da paχïllanmagïn alarga, χaysïlarïn*iŋ* ki oχšašlanïptïr yollarï kendilärinïŋ adamlarga, χaysï ki χïlïnïyïr töräsizlikni.

[8]Tïyïl öčäšmäχtän, da tïngïn yüräklänmäχtän, da paχïllanmagïn yamanlarga.

[9]Yamanlar tezindän tas bolurlar, evet χaysïlarï tözärlär Eyämizgä, alar meŋärirlär yerni.

[10]Azulaχ da daγïn heč bolmïsar χïrsïz, izdäsär-(73v)sen yerin anïŋ da tapmïsarsen.

[11]Evet χaysïlarï ki sekindirlär, alar meŋärirlär yerni da huzur etsärlär köp eminliklärindä kendilärinïŋ.

[12]Čašutlar yazïχlï toγrunu da χïrčïldatïr üstünä anïŋ tišlärin kendiniŋ, [13]evet Biy külsär alardan.

Zera ilgärtin körär, ki yetišiptir künü anïŋ.

[14]Xïlïč čïχardïlar yazïχlïlar da χordular yaylarïn kendilärinïŋ urmaga yarlïnï da mis(74r)kinni, öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[15]Xïlïčlarï alarnïŋ kirgäylär yüräklärinä alarnïŋ, da yaylarï alarnïŋ ufalgay.

[16]Yaχšïdïr azulaχ nemä toγrunuŋ, ne ki köp ululuχu yazïχlïlarnïŋ, [17]da biläklärin χïrsïzlarnïŋ yančkaylar.

Toχtatïr Biy toγrularnï [18]da tanïr künlärin zaγalsïzlarnïŋ, žaranglïχï alarnïŋ meŋilik bolgay.

[19]Uyalmïsarlar alar zamanïnda yamanlïχnïŋ, (74v) evet kününä ačlïχnïŋ toysarlar.

[20]Ošta yazïχlïlar tas bolurlar, evet dušmanlarï Eyämizniŋ haybatlanganïna [da biyiklängäninä] kendilärinïŋ eksilsärlär, nečik tütün eksilir.

[21]Ötünč alïr yazïχlï da tölämästir, evet χaysï toγrudur, yarlïγar da berir.

[22]Xaysïlarï alγïšlarlar Biyni, meŋärirlär yerni, da χaysïlarï χarγarlar, taspolurlar andan.

[23]Eyämizdän tüzätilir barganï kišiniŋ, yolun anïŋ ol klär asrï.

(75r) [24]Kläsä dä taysa da, ol yïχïlmagay, zera Biy χolun tutučïdïr anïŋ.

[25]Oγlan edim men, da χartaydïm, da körmädim toγrunu heč bolgan, da ne züräti ya butaχï anïŋ, ki tilängäy ötmäk.

[26]Künüzün yarlïγar da berir ötünč, züräti anïŋ alγïšlï bolgay meŋilik.

[27]Keri bol yamandan da et yaχšïnï, turarsen meŋi meŋilik kendindän.

[28]Biy sövär könülüknü da dügül ašaγa urar arilärin kendiniŋ, yoχsa meŋilik saχlar alarnï.

(75v) Töräsizlär sürülgäylär birlämä, da züräti χïrsïzlarnïŋ tas bolgaylar.

[29]Evet toγrular meŋärgäylär yerni da turgaylar meŋi meŋilik kendindä.

[30]Aγzï toγrunuŋ saγïšlar, saχlar aχïlnï, da tili anïŋ sözlägäy könülüknü.

[31]Töräsi Teŋrisiniŋ kendiniŋ bar yüräkinä kendiniŋ, da ni taymagay barganï anïŋ.

[32]Baχar yazïχlï toγruga da klär öldürmä anï, (76r) [33]evet Biy χoymas anï χoluna anïŋ, da ni sučlu etmäs anï, ne vaχt yarγulasa anï.

[34]Tözgin Eyämizgä da saχla yolun anïŋ, da biyik etär seni meŋärmägä yerni, da tas bolganïn yazïχlïlarnïŋ körärsen.

[35]Kördüm χïrsïznï kötürülgän, biyiklängän, nečik ormanï Lipana*n*nïŋ.

[36]Aštïm — da ošta yoχ edi, izdädim — da tapïlmadï yeri anïŋ.

[37]Saχla zaγalsïzlïχnï da körgin toγruluχnu, zera bardïr nasipi a(76v)damnïŋ eminlik etučiniŋ.

[38]Töräsizlär sürülgäylär bir oγurdan, da züräti χïrsïzlarnïŋ itkäy.

[39]Xutχarïlmaχï toγrularnïŋ Eyämizdändir, közätučisidir alarnïŋ zamanïnda tarlïχnïŋ.

[40]Bolušur alarga Biy da χutχarïr alarnï, abrar

alarnï yazïχlïlardan da tirgizir alarnï, zera umsandïlar aŋar. *Dun 38.*

[Псалом 37/38] 37

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, jišadagïna šapatnïŋ.

[2]Biy, yüräklängäniŋdä seniŋ χaršïlamagïn meni da (77r) öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχuŋ seniŋ oχlandïlar mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä menim yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

Yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

[5]Töräsizliklärim menim biyikländilär, ne ki bašïm menim, nečik yük aγïr, aγïrlandï üstümä menim.

[6]Irinlädilär da čiridilär yaralarïm menim yüzündän seziksizlikimniŋ menim.

(77v) [7]Zabunlandïm da ašaχ boldum asrï, künüzün χayγulu yürür edim, [8]zera boyum menim tolu boldu χïyïn bilä da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.

[10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim, da küstüngänim menim sendän yapulmadï.

[11]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu (78r) da bolmadï birgämä.

[12]Yaχšï klävučilärim menim da yuvuχlarïm menim alnïma menim yuvuχlandïlar da turdular, da yovuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.

[13]Zulum bilä yarγulïyïr edilär meni da izdiyir edilär dž̲anïmnï menim, χaysïlarï saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hillälikni künüzün saγïš etärlär edi.

[14]Yoχsa men — nečik χulaχsïz, ki išitmäs, nečik tilsiz, χaysï ki ačmas aγzïn kendiniŋ.

(78v) [15]Boldum men nečik adam, χaysï ki išitmäs da bolmagay söz aγzïna anïŋ.

[16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy, Teŋrim menim.

[17]Ayttïm, ki bolmagaylar färâh [mendä] dušmanlarïm menim; seskängäninä ayaχlarïmnïŋ menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da ahrïχlarïm [=aγrïχlarïm] menim alnïma menim här sahat.

[19]Töräsizlikimni menim aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.

(79r) [20]Hanuz dušmanlarïm menim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän artïχ, köplär edilär, χaysïlarï körälmäs edilär meni heč yergädän.

[21]Da χaysïlarï tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïnïŋ, yaman sözlär edilär mendän, zera men barïr edim artïndan toγruluχnuŋ.

[22]Xoymagïn meni, Biy, Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn mendän, [23]baχkïn bolušma maŋa, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim. *Dun 21.*

[Псалом 38/39] 38

[1]Tügällängäninä (79v) Tit‘ọvnuŋ, alγïšï Tawit‘*tän*.

[2]Ayttïm, ki saχlagaymen yolumnu menim, ki yazïχ etmägäymen tilim bilä menim.

Xoydum közät aγzïma menim, χaršï bolganda yazïχlï alnïma menim.

[3]Xulaχsïz boldum da ašaχlandïm, tïyïldïm ač öčäšmäχtän, da aγrïχlarïm menim yäŋirtti meni.

[4]Xïzdï yüräkim menim χarnïma menim, da saγïšïma menim yandï ot.

[5]Sözlädim tilim bilä menim da ayttïm:

Körgüz maŋa, Biy, soŋγumnu menim da sanïn kün(80r)lärimniŋ menim, ki ne χadardïr, zera bilgäymen, ki ne χadar nemä eksiliptir mendän.

[6]Ošta ölčöv bilä χoyduŋ künlärimni menim, da küčlü [=küčü] χuvatïmnïŋ menim nečik heč nemädir alnïma menim, hälbät, barča bilä hečtir här adam tenli.

[7]Alay oχ, nečik yüzlämä, keziyir adam, hälbät, heč yergädän bušurγanïyïr, χaznalïyïr da bilmäs, kimgä yïγïštïrïyïr.

[8]Hali kimdir tözümlüküm menim? Dügül mi sen, Biy? Ya küčlü [=küčü] χuvatïmnïŋ dügül mi sendän maŋa?

(80v) [9]Barča töräsizlikimdän menim χutχardïŋ meni, taba essizlärgä ettiŋ meni.

[10]Xulaχsïz boldum da heč ačmadïm aγzïmnï menim, zera sen ettiŋ.

[11]Keri et mendän χïyïnïmnï menim, zera χuvatïndan (χuluŋnuŋ>) χoluŋnuŋ seniŋ men eksildim.

[12]Azarlamaχ bilä yazïχ üčün ögütlädiŋ adamnï, oprattïŋ, nečik pavučïnanï, boyun anïŋ. Hälbät, hečtir här adam.

[13]Išit, Biy, alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim, yaχšïma [=yašïma] menim tïyïlmagïn.

(81r) Kelginmen men alnïŋa seniŋ, χarib da kečkän, nečik barča atalarïm menim.

[14]Boš et maŋa, ki tïngaymen, negä diŋrä barmïyïrmen, χayda ki heč daγïn tapulman. *Dun 15.*

[Псалом 39/40] 39

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Tözmäχ bilä tözdüm Eyämizgä, da baχtï maŋa, da išitti alγïšïma menim.

[3]Čïχardï meni čuγurdan ~~barča~~ zabunluχnuŋ, gavdan da balčïχtan.

Toχtattï üstünä χayanïŋ ayaχlarïmnï menim da tüzätti barganïmnï menim.

[4]Xoydu aγzïma menim alγïš (81v) yäŋi, alγïšnï Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim.

Körgäylär köplär, da χorχkaylar, da umsangaylar Biygä; [5]sanlïdïr er, χaysïnïŋ atïna Eyämizniŋ umsasï bar anïŋ,

Baχmadï ol hečlikkä, da ne χuturluχka yalγan.

[6]Köp ettiŋ sen, Biy, Teŋrim menim, sk'anč̣elik'iŋni seniŋ, saγïšïŋa seniŋ dügül kimesä, ki oχšagay saŋa.

Ayttïm da sözlädim, da köp boldular, ne ki san; [7]χurbanlarga da bernälärgä biyänmädiŋ; χulaχ toχtattïŋ maŋa; bütöv (82r) χurban da yazïχ üčün klämädiŋ.

[8]Ol vaχtta ayttïŋ, ki ošta kelirmen men, bašïnda bitiklärniŋ yazïlïptïr menim üčün:

[9]Etmägä [Ẹtmanga>Ẹtmaga] erkiŋni seniŋ, Teŋrim menim, klädim da o̧reṇk'iŋni seniŋ ičinä χarnïmnïŋ menim.

[10]Sövünčlülätiyim toγruluχuŋnu seniŋ yïχövdä ulu, ošta erinlärimni menim heč tïyman sendän.

Biy, sen bildiŋ, ki [11]toγruluχuŋnu seniŋ heč yapmadïm yüräkimä menim, könülüküŋnü seniŋ da χut(82v)χarmaχïŋnï seniŋ.

Ayttïm da heč yašïrmadïm yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ žoγovurttan ulu.

[12]Evet sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï seniŋ mendän, ki yarlïγamaχïŋ seniŋ da könülüküŋ seniŋ här sahat yöpsüngäy meni.

[13]Dolaštïlar čövrämä yamanlar, χaysïlarïna yoχ edi alarga san, yetištilär maŋa töräsizliklärim menim, da men heč bolmadïm körmägä.

Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, da yüräkim menim χoydu meni.

(83r) [14]Klägin, Biy, χutχarma meni, da Biy, bolušma maŋa baχkïn.

[15]Harlangaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï klärlär edi d̲žanïmnï menim kötürmä bunu, χaytkaylar keri da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlarlar edi maŋa yaman.

[16]Kötürgäylär uyatnï ol sahat tezindän, χaysïlarï aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[17]Sövüngäylär da färâh bolgaylar sendän barčasï, ki kliyirlär seni, Biy.

Aytkaylar här sahat: (83v) «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[18]Men yarlï da dilänčimen, Teŋri, saγïšla meni, bolušučïm da abravučïm menim, da sen, Teŋrim menim, kečikmägin.

Dun 22, p'aṛk' 58 dun.

[Псалом 40/41] 40

[1]Saγmos Tawit'niŋ, 40.

[2]San, χaysï saγïšlar yarlïnï da klänčini! Kündä yaman χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï üstünä yerniŋ da (84r) čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar töšäkindä aγrïχïnïŋ kendiniŋ, barča ornun anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

[5]Men ayttïm: Biy, yarlïγa maŋa, saγayt d̲žanïmnï menim: men yazïχlïmen saŋa.

[6]Dušmanlarïm menim ayttïlar maŋa yaman: «Xačan bolgay, ki ölgäy da tas bolgay atï anïŋ?»

[7]Kirir edi körmä, hečlikni sözlär edi yüräkinä kendiniŋ, yïγar edi töräsiz(84v)likni d̲žanïna kendiniŋ.

Čïχarï čïχar edi da anï sözlär edi, [8]menim üčün pïspïslarlar barča dušmanlarïm menim.

Saγïšladïlar yamannï üstümä menim, söznü [=sözün] töräsizliknиŋ χoydular üstümä menim.

[9]Mägär, kimlär yuχlar da daγïn heč mi artïχ turmïsar? [10]Zera da er eminlikimniŋ menim, kimgä da men umsandïm,

Xaysï yer edi ötmäkimni menim, arttïrdï etmä maŋa aldamaχnï.

[11]Evet sen, Biy, yarlïγa (85r) maŋa, turγuz meni, da töliyim alarga.

[12]Bunuŋ bilä tanïyïm, ki biyändiŋ maŋa, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim.

[13]Evet meni zaγalsïzlïχïmda menim yöpsündüŋ, toχtattïŋ meni alnïŋa seniŋ meŋilik.

[14]Alγïšlï Biy Teŋri Israjȩlniŋ meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay. *Dun 14.*

[Псалом 41/42] 41

[1]Esliliki üčün, Go̧rχa oγlunuŋ.

[2]Nečik hasrättir 1-müŋüzlü čovraχ suvlarïna, ol türlü hasrät(85v)tir d̲žanïm menim saŋa, Teŋri.

[3]Susaptïr d̲žanïm menim saŋa, Teŋri, zorlu da tiri. Xačan kelip körüngäymen yüzünä Teŋriniŋ?

[4]Boldular maŋa yašlarïm menim yemäk kündüz da kečä, ol ki aytïrlar edi maŋa künüzün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[5]Bunu nečik aŋsam edi, täšvišlänir edi mendä d̲žanïm menim, tiräklänir edim, ki kirgäymen otaχïna, tamašasïna övünüŋ Teŋriniŋ,

Avazïna sövünčlüknüŋ, tapunmaχnïŋ da av(86r)azïna yaχšï tirlikniŋ.

[6]Hali ne üčün χayγulusen, d̲žanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[7]Dž̲anïm menim asrï mušχullandï, bunuŋ üčün aŋdïm seni yerindän Jortanannïŋ, Hermondan, taγdan Kičiräk‘tän.

[8]Teränliklär terändän sarnadïlar saŋa avazïna aχïnlarïŋnïŋ seniŋ.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ (86v) seniŋ kečtilär üstümä menim.

[9]Kündüz sïmarladï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ, kečä alγïšïn yäŋi da alγïšïm menim Teŋrigä tirlikim üčün menim.

[10]Ayttïm Teŋrigä: yöpsünövlüm menimsen, ne üčün keri ettiŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen ïnd̲žïtkanïna dušmanïmnïŋ menim?

[11]Ufalganïna söväklärimniŋ menim tabaladïlar meni dušmanlarïm menim, aytïp maŋa künüzün, ki: «Xanï Teŋriŋ seniŋ?»

(87r) [12]Hali ne üčün χayγulusen, d̲žanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsan Teŋrigä, tapungïn aŋar: χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. *Dun 13.*

[Псалом 42/43] 42

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Yarγu et maŋa, Teŋri, da toγru et maŋa törämdä menim.

D̲žïnstan, ki dügül ari, adamdan yazïχlïdan, hillälidän χutχar meni.

[2]Sen, Teŋri, χuvatlatučïm menimsen, ne üčün unuttuŋ meni, ne üčün χayγulu barïyïrmen men ïnd̲žïtkanïna dušmanïmnïŋ menim?

(87v) [3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzüči bolgay maŋa, čïχargay meni taγïŋa ari da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïŋa seγanïnïŋ Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋrim, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulusen, d̲žanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir. (88r) *Dun 6.*

[Псалом 43/44] 43

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Teŋri, χulaχlarïmïz bilä bizim išittiχ, χaysï da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä

Išni, χaysï ki χïlïndïŋ künlärinä alarnïŋ, künlärdä ilgärigi.

[3]Xoluŋ seniŋ üzdü dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, χïynadïŋ žoγovurtnu da čïχardïŋ alarnï.

[4]Dügül ki χïlïčï bilä kendiläriniŋ meŋärsärlär yerni, da ne biläkläri alarnïŋ, ki χutχardï alarnï.

(88v) Yoχsa saγïŋ seniŋ, da biläkiŋ seniŋ, yarïχï yüzüŋnüŋ seniŋ, zera biyändiŋ sen alarga.

[5]Sen kendiŋsen χanïm menim da Teŋrim menim, χaysï ki buyurduŋ χutχarïlmaχï üčün Jagopnuŋ.

[6]Seniŋ bilä dušmanlarïmïznï töviyiχ da atïŋ bilä seniŋ hečkä beriyiχ turganlarnï üstümüzgä bizim.

[7]Dügül ki yayïma menim umsanïpmen, da ne χïlïčïm menim tirgizir meni.

[8]Evet sen χutχardïŋ bizni dušmanlarïmïzdan (89r) bizim da heč etüčilärimizni bizim uyatlï ettiŋ.

[9]Teŋri bilä ögüniyiχ künüzün da atïn anïŋ tapunïyïχ meŋilik.

[10]Yoχsa hali sen keri ettiŋ da rïsvayladïŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim.

[11]Xaytardïŋ bizni artχarï, ne ki dušmanlarïmïznï bizim, da körälmägänlär bizni taladïlar bizni.

[12]Berdi*ŋ* bizni, nečik χoynu, soymaga da dinsizliktä daγïttïŋ bizni.

[13]Sattïŋ žoγovurtuŋnu seniŋ bašχa bahasïndan, (89v) da yoχtur sanï čaχïrïχïmïznïŋ bizim.

[14]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[15]Ettiŋ bizni mani dinsizlärgä, teprätmäχkä bašlarïn elniŋ.

[16]Künlärimdä barča rïsvaylïχïm menim alnïma menimdir, da uyatï yüzümnüŋ menim yaptï meni

[17]Avazïndan rïsvay etüčiniŋ da yaman aytučïnïŋ, yüzündän dušmannïŋ da χuvučïnïŋ.

(90r) [18]Bu barča keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadïχ, da ne yalγan čïχmadïχ niyätiŋdä seniŋ, [19]da ne χaytmadïχ artχarï yüräklärimiz bilä bizim.

Xaytardïŋ izimizni bizim yollarïŋdan seniŋ, [20]ašaχ ettiŋ bizni yerinä χïyï*n*nïŋ, da yaptïlar bizni kölgäsi ölümnüŋ.

[21]Egär unutup esäχ biz atïn Teŋrimizniŋ bizim ya salgan bolmagay [=bolgay] χolumuz bizim teŋrilärgä yat,

[22]Hälbät, Teŋri izdär bunu, zera ol tergär yapuχluχun yüräkimizniŋ bizim.

(90v) [23]Seniŋ üčün öliyirbiz künüzün, hesepländiχ, nečik χoynu soyulmaχlïχka.

[24]Oyan, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Kel da keri etmä bizni meŋilik.

[25]Nek χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ bizdän, unutïyïrsen miskinlikimizni da tarlïχïmïznï bizim?

[26]Ašaχ boldu čaχ topraχka boyumuz biznim, da yergä birikti belimiz bizim.

[27]Kel, Biy, boluš bizgä da χutχar bizni atïŋ üčün seniŋ. (91r) *Dun 25.*

[Псалом 44/45] 44

[1]Soŋγusuna kečkän zamannïŋ. Oγlanlarïnïŋ Gorχanïŋ aχïlï. Sarnamaχ sövük üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Aχtïrgay yüräkim menim gäläd̲žilärïŋni seniŋ yaχšï, da aytïyïm išimni menim χanga.

Tilim menim, nečik krič yazučïnïŋ tezyazučï, [3]körklü körümlüktä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

Yayïldï šnork‘ erinlärïŋdän seniŋ, bunuŋ üčün alγïšladï seni Teŋri meŋilik.

(91v) [4]Xušan χïlïč beliŋä seniŋ, zorbaz, özdänlikiŋä körküŋnüŋ seniŋ.

[5]Xorgïn, tüzätkin da χanlïχ etkin könülük üčün, sekinlikiŋniŋ [=sekinlikiŋ] da toγruluχuŋ üčün, da yol körgüzüči bolgay saŋa sk‘anč̣elik‘ bilä oŋuŋ seniŋ.

[6]Oχlarïŋ seniŋ itiläniptir, zorbaz, da yïγïnlar tibiŋä seniŋ tüškäylär, yüräkinä dušmanlarïna χannïŋ.

[7]Olturγučuŋ seniŋ, Teŋri, meŋi meŋilik, tayaχï χuvatnïŋ, tayaχï pad(92r)šaχlïχïŋnïŋ seniŋ.

[8]Sövdüŋ toγruluχnu da körälmädiŋ egirlikni.

Bunuŋ üčün yaγladï seni Teŋri, Teŋriŋ seniŋ, yaγ bilä färâhliknïŋ artïχ, ne ki sïŋarlarïŋnï seniŋ.

[9]Mira, da temyan, da χïyaršämbär kiyinišiŋdän seniŋ, saraylarïndan fil söväklärindän, [10]χaydan ki färâhlatïrlar seni χïzlarï χanlarnïŋ hörmätkä.

Tursar χaničä saγïŋda seniŋ, kiyiniš bilä altunlu tüzülgän da šöhrätlängän.

(92v) [11]Išit, χïz, da kör, da ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ, unut eliŋni seniŋ da övün ataŋnïŋ seniŋ, [12]zera suχlandï χan körküŋä seniŋ.

Bu kendidir biyiŋ seniŋ, yerni öpkäysen buŋar, [13]da χïzï D̲zuranïŋ yerni öpsär buŋar, da bernälär bilä yüzün bunuŋ χuluχ etsärlär ululuχlarï žoγovurtnuŋ.

[14]Barča haybatï χïzïnïŋ χannïŋ ičkärtin, etäkläri altunlu, tüzülgän bi(93r)lä da donatkan.

[15]Eltkäylär χanga goǰslarnï artïndan anïŋ, da sïŋarlarï*n* anïŋ eltsärlär aŋar.

[16]Küvürgäylär süvünčlük bilä da färâhlik bilä, da eltkäylär dad̲žarïna χannïŋ, [17]da ornuna atalarïŋnïŋ seniŋ bolgaylar oγlanlarïŋ seniŋ.

Turγuzgaysen alarnï buyruχčïlar barča yerdä, [18]da aŋïlgay atïŋ seniŋ barča d̲žïnslar d̲žïnsïna.

Bunuŋ üčün žoγovurt tapungaylar saŋa meŋilik da meŋi meŋilik.

(93v) *Dun 18.*

Bu saγmos ineγut‘eandan [ineγūẹdan] *soŋra ävälgi.*

[Псалом 45/46] 45

[1]Gorχa oγlanlarïnïŋ, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Teŋrimiz bizim išanč da χuvat, bolušučï üstünä tarlïχlarïmïz, ki taptïlar bizni asrï.

[3]Bunuŋ üčün χorχmïyïχ biz mušχullanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ yüräkinä teŋizniŋ.

[4]Čaχïrdïlar da mušχullandïlar suvlarï alarnïŋ, mušχullandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.

[5]Ketkänläri aχïn suv(94r)larnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti otaχïn kendiniŋ Biyiktägi.

[6]Teŋri ortalarïna alarnïŋ, da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Teŋri ertädän čaχ ertägä diŋrä.

[7]Mušχullandïlar dinsizlär, da ašaχlandïlar χanlïχlar, berdi avazïn kendiniŋ Biyiktägi, da mušχullandï yer.

[8]Biy χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdür bizim Teŋrisi Jagopnuŋ.

[9]Keliŋiz da körüŋüz (94v) išlärin Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pešälär üstünä yerniŋ.

[10]Urdu urušlarnï χïrïγïndan čaχ χïrïγïna dünyâniŋ, yaylarnï uvattï, yaraγlarnï sïndïrγaladï, da χalχanlarnï küydürdü ot bilä.

[11]Ertäläniŋiz da tanïŋïz, ki menmen Teŋri, biyik bolïyïm dinsizliktä da biyikläniyim üstünä yerniŋ.

[12]Biyi χuvatlïlarnïŋ bizim bilä, yöpsünövlümüzdir Teŋrisi Jagopnuŋ. *Dun 11.*

[Псалом 46/47] 46

[1]Saγmos. Alγïšï Gorχa oγlanlarïnïŋ. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Čap uruŋuz, barča dinsizlär, čaχïrïŋïz Teŋrigä avaz bilä sövünčlüknüŋ.

[3]Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üstnä barča yerniŋ.

[4]Tabi etti žoγovurtnu bizgä da dinsizlärni tibinä ayaχlarïmïznïŋ bizim.

[5]Taŋladï bizni kendinä žaṛanglïχka, körkündän Agopnuŋ, χaysï ki sövdü.

(95v) [6]Aγïndï bilä Teŋri alγïš [=Teŋri alγïš bilä], da Biyimiz bizim avazï bilä bïrγïnïŋ.

[7]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim, saγmos aytïŋïz χanïmïzga bizim, saγmos aytïŋïz.

[8]Xan ulu üstünä barča yerniŋ Teŋridir, saγmos aytïŋïz aŋar alïχ [=aχïl] bilä.

[9]Xanlïχ etti Teŋri üstünä dinsizlärniŋ, Teŋri olturdu olturγučuna arilikiniŋ kendiniŋ.

[10]Buyruχčïlar žoγovurtlarnïŋ yïγïldïlar Teŋrisinä Aprahamnïŋ, zera Teŋriniŋ χuvatlarï yerdän asrï kötürüldülär.

(96r) *Dun 9.*

[Псалом 47/48] 47

[1]Saγmos. Alγïš Gorχa oγlunuŋ, ekinči šapatnïŋ.
[2]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï šähärinä Teŋrimizniŋ bizim, taγïna ari anïŋ.
[3]Bazïχ kök, sövünsär sövünmäχ bilä barča yerdä taγlarï Sionnuŋ, tiräsinä yarïmkečäniŋ šähäri χannïŋ ulu.
[4]Teŋri daǰarïnda kendiniŋ belgilidir, zamanïna, nečik bolušučï bolur edi alarga.
[5]Ošta χanlïχlarï yerniŋ yïγïldïlar da tüššärlär birlänmä.
(96v) [6]Kensiläri kördülär bu türlü da taŋla*n*dïlar, mušχullandïlar, seskändilär, [7]da titröv tuttu alarnï.
Anda ïnčχamaχ, nečik toγurganda, [8]yel dä muχkâm uvatsar kerapnï Tarsistä.
[9]Nečik išittïχ, bu türlü dä kördüχ šähärinä Eyämizniŋ χuvatlïlar, šähärinä Teŋrimizniŋ bizim.
Teŋri himlärin saldï aŋar meŋilik, [10]yöpsündüχ, Teŋri, yarlïγamaχïŋnï seniŋ ičinä žoγovurtuŋ-(97r)nuŋ seniŋ.
[11]Atïŋa körä bu türlü dä alγïšïŋ seniŋ barča dünyâda, toγruluχ bilä toludur oŋuŋ seniŋ.
[12]Färâh bolsun taγ Sion, da sövünsärlär χïzlarï Utanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.
[13]Dolašïŋïz Sionnu[, χapsaŋïz anï] da čövräläŋiz burǰlarïn anïŋ.
[14]Xoyuŋuz yüräkiŋizni siziŋ üsnä χuvatlïlarïnïŋ anïŋ, paylašïŋïz berkliklärin anïŋ, ki aytma bolgaysiz millätkä özgä:
[15]Budur Teŋri, Teŋrimiz bizim (97v) meŋi meŋilik, da bu kütkäy bizni čaχ meŋilik. *Dun 13.*

[Псалом 48/49] 48

[1]Gorχa oγlunuŋ. Saγmos Tawit'niŋ.
[2]Išitiŋiz bunu, barča ǰïnslar, χulaχ χoygan boluŋuz, barčaŋïz, ki turupsiz dünyâda.
[3]Toγunčlarï yerniŋ da oγlanlarï adamlarnïŋ, birlämä dövlätlilär da yarlïlar.
[4]Aγzïm menim sözläsär aχïllïχnï; da saγïšlarï yüräkimniŋ menim — tärtipni.
[5]Ašaχlatïyïm manilärgä χulaχïmnï, ačïyïm manilärni alγïš bilä ilgärtin:
(98r) [6]«E, ne üčün barča χorχïyïrmen men künnüŋ yamanïndan, zera töräsizlikim yerišiptir, čövrämä boldular menim?»
[7]Umsanganlar sanga χuvatlarï bilä kendilériniŋ, köplüχ ululuχlarïna kendilériniŋ ögünsärlär.
[8]Xardaš χutχarmas, da χutχarmas adam, da bermäs Teŋrigä χutulmaχïn, [9]da ne bahasïn χutχarïlmaχïnïŋ ǰanïnïŋ kendiniŋ.
Xazγan meŋilik, [10]da tirilirsen čaχ tügälinčä, da ne körmässen buzuχluχnu.
(98v) [11]Xačan körsäŋ, ki aχïllïlar ölärlär, birlämä fähamsïzlar da essizlär taspolurlar da χoyarlar yatlarga ululuχlarïn kendilériniŋ.
[12]Kerezmanlarï övläri alarnïŋ bolgay meŋilik, da otaχlarï alarnïŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska, da sarnalsar atlarï alarnïŋ topraχïnda alarnïŋ.
[13]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi; teŋläšti hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.
[14]Bu yoldur azmaχlïχka (99r) alarga alarnïŋ, bundan soŋra aγïzlarï bilä kendilériniŋ biyängäylär.
[15]Nečik χoyunlar, tamuχka čïχara berilsärlär, da ölüm kütsär alarnï, da eyälik etsärlär alarga toγrular taŋ manïna.
Bolušluχlarï alarnïŋ oprangaylar tamuχta, da haybatlarïndan kendilärinä tüškäylär.
[16]Yoχsa tek Teŋri χutχargay ǰanïmnï menim χolundan tamuχnuŋ, χačan yöpsünsälär meni.
[17]Xorχmagïn, χačan ululansa adam da χačan (99v) köp bolsalar haybatï övünüŋ anïŋ.
[18]Zera dügül ki ölümünä kendiniŋ alsar birgäsinä barčanï, da dügül ki enärlär haybatï övünüŋ anïŋ birgäsinä.
[19]Yoχsa boyu anïŋ tirlikinä kendiniŋ alγïšlangay, tapungay saŋa, χačan yaχšï etsäŋ sen aŋar.
[20]Kirgäy ol čaχ ǰïnsïna atalarïnïŋ kendiniŋ, čaχ meŋilikkä diyin yarïχ körmägäy.
[21]Adam hörmättä edi, da ne bilmädi, teŋläšti (100r) hayvanlarga sözsüzlärgä da oχšadï alarga.
Dun 20, p'aṛk' 42 dun.

[Псалом 49/50] 49

Saγmos Jasap'niŋ.
[1]Teŋri, teŋrilärniŋ Biyi sözlädi, ündädi yerni kün toγušundan čaχ batïšïna künnüŋ.
[2]Siondan ulu könänmäχi χutχarïlmaχnïŋ, körkü anïŋ.
Teŋrimiz bizim belgili kelsär, [3]da Teŋrimiz bizim tïyïlmïsar.
Ot alnïna anïŋ yaltrasar, da čövräsinä anïŋ dufan asrï.
(100v) [4]Ündäsär köknü yoγartïn da yerni yarγulama žoγovurtun kendiniŋ, [5]yïγïštïrma kensinä arilikin kendiniŋ da χaysïlarï χoyarlar bernälärin niyätlériniŋ üstünä seγanïnïŋ anïŋ.
[6]Aytsarlar kök toγruluχun anïŋ, zera Teŋri yarγučïdïr.
[7]Išit, žoγovurtum menim, da sözliyim seniŋ bilä, da Israjel, saŋa tanïχlïχ beriyim, ki Teŋri, Teŋriŋ seniŋ menmen.
[8]Dügül ki bernäläriŋ üčün seniŋ azarlïyïrmen (101r) seni, zera χurbanlarïŋ seniŋ alnïmadïr menim här sahat.

[9]Xabul etmän övüŋdän seniŋ ögüzlärni, da ne sürüklärіŋdän seniŋ ečkilärni.

[10]Menimdir barča kazanlar ormandagi, kiyiklär taγdagi da barča hayvanlar.

[11]Bilirmen men barča χušlarnï köktägi, körkü tüzlärniŋ mendädir.

[12]Egär ačχïnsam, saŋa nemä heč aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ.

(101v) [13]Yemändir men etin ögüzlärіŋniŋ seniŋ, da ne χanïn ečkilärіŋniŋ seniŋ ičärmen.

[14]Sungïn Teŋrigä χurban alγïšnïŋ da tügällä Biyiktägigä niyätiŋni seniŋ.

[15]Sarnasarsen maŋa kününä tarlïχïŋnïŋ seniŋ, men χutχarïrmen seni, da sen haybatlasarsen meni.

[16]Yoχsa yazïχlïga ayttï Teŋri: «Nek sen, ne üčün här kez sözliyirsen toγruluχumnu menim, yaχom alïyïrsen niyätimni menim (102r) aγzïŋa seniŋ?

[17]Zera sen körälmädiŋ ögütümnü menim, keri ettiŋ da artχarï saldïŋ barča sözlärin aγzïmnïŋ menim.

[18]Egär körsäŋ edi oγrularnï, yügürür ediŋ alar bilä da itlär bilä χoyar ediŋ payïŋnï seniŋ.

[19]Aγzïŋ seniŋ arttïrïr edi yamanlïχnï, da tiliŋ seniŋ toludur hillälik bilä.

[20]Olturup χardašïŋdan seniŋ yaman sözlär ediŋ da üstünä oγlunuŋ anaŋnïŋ seniŋ χoyar ediŋ azmaχlïχnï.

(102v) [21]Bunu barča ettiŋ, da tïyïldïm saŋa, saγïndïŋ töräsiz esiŋä dä, ki men dä saŋa oχšagaymen.

Hali χaršïlïyïm da turγuzïyïm bunu barča alnïŋa seniŋ, [22]seziŋiz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz unutup esäŋiz Teŋrini.

Šahat, χapsalgaysiz, da kimsä bolmagay, ki χutχargay.

[23]Xurbanï alγïšnïŋ haybatlï etsär meni, da andadïr yol, χayda körgüzsäm aŋar χutχarmaχïn Teŋriniŋ». *Dun 24.*

[Псалом 50/51] 50

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ, [2]χačan keldi aŋar Nat‘an markarę, χačan ki barïp edi Persapę χatïna.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuŋa körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir (103v) här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda saŋa.

[7]Töräsizlik bilä bašladï da yazïχ bilä toγurdu [meni] anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv ~~Biy-dä~~ bolïyïm, yuvgïn, da artïχ (104r) χardan aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, da sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌anïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

(104v) [14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ, ǰan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[1]Начальнику хора. Псалом Давида,

[2]Когда приходил к нему пророк Нафан, после того, как Давид вошел к Вирсавии.

[3]Помилуй меня, Боже, по великой милости Твоей, и по множеству щедрот Твоих изгладь беззакония мои.

[4]Многократно омой меня от беззакония моего, и от греха моего очисти меня,

[5]Ибо беззакония мои я сознаю, и грехи мои ежечасно предо мною.

[6]Тебе единому согрешил я, Господи, и лукавое пред очами Твоими сделал, так что Ты праведен в приговоре Твоем и победоносен в суде Твоем.

[7]В беззаконии зачала и во грехе родила меня мать моя.

[8]Ты, Господи, возлюбил истину, невидимое и сокровенное явил мне мудростью Твоею.

[9]Окропи меня иссопом, и буду чист; омой меня, и буду белее снега.

[10]Дай мне услышать, Господи, радость и веселие, и возрадуются кости мои, сокрушенные ожиданием.

[11]Отврати лице Твое от грехов моих и изгладь все беззакония мои.

[12]Сердце чистое сотвори во мне, Боже, и дух правый обнови внутри меня.

[13]Не отвергни меня, Господи, от лица Твоего и Духа Твоего Святаго не отними от меня.

[14]Возврати мне радость спасения и Духом владычественным Твоим утверди меня.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χandan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χur(105r)ban sunar ediχ, evet sen bütöv χurbanga nemä heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ʤžan ašaχ, yüräkni aruv[, ʤžannï ašaχ] Teŋri heč etmästir.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgay duvarlarï Erusaγemniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï čïχargay seγanïŋa seniŋ, ögüznü. *Dun 20.*

[15]Научу беззаконных путям Твоим, и нечестивые к Тебе обратятся.

[16]Избавь меня от кровей, Боже, Боже спасения моего, и язык мой восхвалит правду Твою.

[17]Господи! отверзи губы мои, и уста мои возвестят хвалу Твою:

[18]ибо если бы Ты пожелал, мы вознесли бы жертву; но к всесожжению не благоволишь.

[19]Жертва Богу – дух сокрушенный; сердца чистого и души смиренной Ты не презришь, Боже.

[20]Облагодетельствуй, Господи, по благоволению Твоему Сион; да воздвигнутся стены Иерусалима:

[21]Тогда благоугодны будут Тебе жертвы правды, жертвы обета наши, и возложат на алтарь Твой тельцов.

[Псалом 51/52] 51

[1]Yeŋmäχ üčün, da ustatlïχï üčün Tawitʻkä. [2]Zamanïna, (105v) χačan keldi Etʻomajeçi da ayttï Sawuγga, ki ošta Tawitʻ keldi övinä Apimęlikʻniŋ.

[3]Nek maχtangay yamanlïχta küčlü töräsizlik? [4]Künüzün egirlikni saγïšladï tilindä kendiniŋ.

Nečik yülgüč iti, itilädi hillälikni, [5]süvdü yamanlïχnï, ne ki yaχšïlïχnï, töräsizlikni, ne ki sözün toγruluχnuŋ.

[6]Sövdü ol barča sözlärin yemirmäχniŋ da tillärni hilläli.

[7]Bunuŋ üčün Teŋri yemir(106r)gäy anï soŋyuga diŋčä, üzgäy da čïχargay anï otaχïndan da kökün anïŋ yerindän tirilärniŋ.

[8]Körgäylär toγrular da χorχkaylar andan, külsärlär da aytsarlar:

[9]«Bu adamdïr, χaysï ki etmädi Teŋrini kendinä bolušučï, yoχsa umsandï bu köp χoʤžalïχïna kendiniŋ da χuvatlandï hečlikindä kendiniŋ».

[10]Evet men — nečik zäytün teräki yemišli övündä Teŋriniŋ; umsandïm yarlïγamaχïna Teŋriniŋ meŋilik (106v) da meŋi meŋilik.

[11]Tapunïyïm saŋa, Biy, meŋilik, ki ettiŋ, da töziyim atïŋa seniŋ, zera tatlïsen alnïna arilariŋniŋ seniŋ. *Dun 8, pʻaṛkʻ 52.*

[Псалом 52/53] 52

[1]Yeŋmäχ üčün Maγaγetʻanïŋ. Esliliki Tawitʻkä.

[2]Ayttï fähamsiz yüräkindä kendiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizliklärindä kendiläriniŋ, da ne kimesä bar, ki etkäy tatlïlïχnï.

(107r) [3]Teŋri köktän baχtï barča oγlanlarïna adamlarnïŋ körmä, ki bar mïdïr kimesä aχïllï, ki izdägäy Teŋrini.

[4]Barčasï saptïlar bir oγurdan da keräksiz boldular;

Yoχtur kimesä, ki etkäy yaχšïnï, da yoχtur kimesä čaχ bir dä.

[5]Nečik ne tanïmagaylar barčasï, ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni,

Xaysï ki yerlär edi žoγovurtumnu menim, nečik ašamaχïn ötmäkniŋ, da Teŋrigä heč sarnamadïlar?

(107v) [6]Anda χorχkaylar χorχunu, χayda ki bolmasa χorχmaχ, zera Teŋri sačar söväklärinä [=söväklärin] adamlarga biyänčlilärniŋ.

Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, zera Teŋri etti heč alarnï.

[7]Kim bergäy Siondan χutχarïlmaχïn Israjęlniŋ! — χaytarganïnda Eyämizniŋ yasïrlïχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ sövünsär Jagovp da färâh bolsar Israjęl. *Dun 9.*

[Псалом 53/54] 53

[1]Yeŋmäχ alγïš bilä. Esliliki Tawitʻniŋ. [2]Zamanïna, ki kel(108r)dilär Zipʻaçikʻlär da ayttïlar Sawuγga, ki ošta Tawitʻ yašïnïp olturuptur bizdä.

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋdan seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözünä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär ʤžanïmnï menim, da ne heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm (108v) menim; da Biy yöpsünövlüm ʤžanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarmaχ bilä yamannï dušmanlarïma menim könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim bernämni sunïyïm saŋa, χostovanel bolïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïmnï menim kördü közlärim menim.

Dun 7.

[Псалом 54/55] 54

[1]Yeŋmäχ da alγïš. Saγmos eslilik(109r)tän Tawit‘niŋ.

[2]Xulaχ χoy, Teŋri, alγïšïma menim da ne körümsüz etmä χoltχamnï menim.

[3]Baχkïn maŋa da išit maŋa, zera χayγurdum men aγïrlanganïma menim da mušχullandïm.

[4]Avazïndan dušmannïŋ da ïnd͡žïtmaχïndan yazïχlïnïŋ saptïlar maŋa, egirlik bilä, öčäšlänmäχ bilä öč saχladïlar maŋa.

[5]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χorχusu ölümnüŋ tüštü üstümä menim.

(109v) [6]Ah da titrämäχ bilä keldi üstümä menim, da yaptï meni χaranγuluχ.

[7]Aytïr edim: «Bersä edi kimesä maŋa χanatlar, nečik kügürčinniŋ, ki učkay edim, kötürülgäy edim, [8]yïraχlanïp, toχtagay edim yabanlïχta.

[9]Gümänim bar edi Teŋridä, ki χutχargay edi meni χïsχaesliktän, da zähirlänmäχtän täšvišli, tarlïχïndan kendiniŋ [=yüräkimniŋ]».

[10]Salgïn, Biy, da ayïrgïn tillärin alarnïŋ, zera kördüm töräsizlikni da (110r) χaršïlïχnï šähärdä.

[11]Kündüz da kečä dolaškan boldular duvarlarïnda anïŋ, [12]töräsizlik, yamanlïχ da yazïχ bar aralarïna alarnïŋ, da ne eksilmädi mahalälärindän alarnïŋ asï da χayïnlïχ.

[13]Zera egär dušman tabalasa edi, tözär edim, hälbät, yaχom körälmägän ulu sözläsä edi üstümä menim, yašïnïr edim, hälbät, andan.

[14]Evet sen, adam teŋläšim menim, yol körgüzüčim menim da tanïšïm menim.

(110v) [15]Hälbät, anda ž tatlïlattïŋ maŋa da saŋa yemäk, zera barïr ediχ bir söz bilä övünä Teŋriniŋ.

[16]Kelgäy ölüm üstünä alarnïŋ da tirilä egäč tüškäylär tamuχka, zera yamanlïχtïr turad͡žaχlarï alarnïŋ da ortalarïna alarnïŋ.

[17]Men Teŋrigä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečägä, taŋ manïna, yarïmkündä

Sözlädim da ayttïm, da išitkäy avazïma menim, [19]χutχargay eminlik bilä (111r) d͡žanïmnï menim yovuχlarïmdan menim, zera keräk bilä yetištilär üstümä menim.

[20]Išitkäy Teŋri da ašaχ etkäy alarnï, χaysï ki ilgäridir, ne ki meŋilik.

Zera yoχ edi alarga teškirilmäχ, da ne χorχmaslar edi Teŋridän.

[21]Saldï χolun kendiniŋ tölöv etmä alarga, da alar murdarladïlar ọrẹnk‘in anïŋ.

[22]Ayïrïldïlar yüräklängän yüzündän anïŋ, da etti yüräklärinä alarnïŋ.

(111v) Imšaχ edi sözläri alarnïŋ, ne ki cẹt‘, da kendiläri — nečik kesmäk.

[23]Salgïn Biygä χayγuŋnu seniŋ, da ol yedirir seni da bermäs meŋilik seskänmäχliχ toγruga.

[24]Sen, Teŋri, endirgäysen alarnï čoγuruna buzuχluχnuŋ, eränlär χan töküčilär da hillälilär barabarlatmagaylar künlärin kendiläriniŋ, yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm. *Dun 22, p‘aṛk‘ 38 dun.*

Alγïšï Movsẹsniŋ
[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

(112r) [22]Zera ot χapundu öčäšlänmäχimdän menim, örtäsär, da ensär čaχ tamuχnuŋ tibinä,

Yegäy yerni da barča bitiši yerniŋ alarnïŋ, yandïrgay ot bilä, örtängäylär himläri taγlarïnïŋ alarnïŋ.

[23]Yïγïy*ïm* yamanlïχlarnï üstnä alarnïŋ da oχlarïm bilä menim tügälliyim alarnï.

[24]Opranganlar da zabunlanganlar ačlïχtan, kazandan sïrdïrγalangan [=sïndïrγalangan], leš tüškän barča učar χušlarga köktägi.

(112v) Yïlan d͡žïnslarïn oŋalmaχsïz yeberiyim üstünä alarnïŋ, kazanlarnï pustalïχnïŋ, ki berli da arlï suvragaylar alarnï yer üsnä.

[25]Čïχartïn oγlanlarïn χïrγïn etkäy alarnï χïlïč, da ičkärtin övlärindän anda χalabalarï χorχunuŋ

Otuzyašarlarnï gojslar bilä birgä da oγlanlar toχtalgan χartlar bilä birgä.

[26]Ayttïm, ki: «Taγïtkaymen alarnï da tïyïyïm jišadaglïχïn alarnïŋ d͡žïns(113r)lardan».

[27]Egär ki yoχ öčäšmäχi üčün yüräklängäniniŋ dušmannïŋ, ki bolmagaylar ömürlü, da biyiklänmägäylär öktämlänip dušmanlar, da aytkaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir, da biläkimiz bizim χuvatlï, da dügül Biy Teŋri etti bunu barča».

[28]Zera bir d͡žïns bir saγïšlarïn tas etüčidirlär alar, da yoχtur alarda aχïl, [29]da saγïšlamadïlar eskä alma bu barča, da hali yöpsüngäylär uyatnï boylarïna kendiläriniŋ.

(113v) [30]Tamaša bir ulu budur, nečik bir miŋni χuvalagay ya eki tümänni teprätkäylär,

Egär Eyämiz Teŋri čïχara bermäsä edi alarnï da bersä edi alarnï χollarïna dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[31]Zera dügüllär gurk‘larï alarnïŋ, nečik Teŋrimiz bizim, yoχsa dušmanlarïmïz bizim yaman saγïšlïlar.

[32]Baγïndan Sotomnuŋ edi borla teräki alarnïŋ, da tikmäsi alarnïŋ Komordan.

(114r) Borlasï alarnïŋ borlasï leγilïχïnïŋ, da salχïmï alarnïŋ leγilïχïndan ötnüŋ.

[33]Yüräklänmäχi adždahalarnïŋ čaγïrï alarnïŋ, yüräklänmäχi oχ yïlanlarïnïŋ müdarasïz bašχa saγaymaχtan.

[34]Dügül mi bu barča yïγïlïptïr mendä, möhürlängän saχlanïyïrlar χaznamda menim?

[35]Kününä öč tölämäχniŋ töliyim alarga, zamanïnda, χačan urunsa taška ayaχlarï alarnïŋ.

Yovuχtur künü tas (114v) bolmaχlarï alarnïŋ, yetišiptir hadirlik bilä Biy üstünä alarnïŋ.

[36]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ, da χullarïnda kendiniŋ övünür.

Zera kördü alarnï yorulgan[, bošangan] da čïχara berilgän yasïrlïχkä.

[37]Da aytsar Biy: χanïdïr guṛk'larïŋïz sizniŋ, χaysïlarïna ki umsanïp ediŋiz siz alarga, [38]χaysïlarïnïŋ ki yaγlarïn χasaplarïndan yer ediŋiz da ičär ediŋiz čaγïrïn χurbanlarïnïŋ?

Hali tursunlar, bol(115r)ušsunlar da bolsunlar sizgä arχa.

Sarnamaχï Movsęs markaręniŋ

[39]Tanïŋïz da körüŋüz ki menmen, da yoχtur özgä Teŋri, bašχa mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, tövärmen da men oŋaltïrmen, da ne kimesä bolur, ki čïχargay sizni χolumdan menim.

[40]Kötürdüm kökkä χolumnu menim, ant ičtim saγïm bilä menim da ayttïm, ki tirimen men meŋilik.

[41]Itiliyim, nečik yašnamaχnï, χïlïčïmnï menim da izdämä (115v) öčnü češiyim saγïmnï menim.

Töliyim tölövün dušmanlarïma menim da körälmäslärimä menim töliyim tölövlärinä alarnïŋ.

[42]Ičiriyim oχumnu menim χanïndan alarnïŋ, da χïlïčïm menim yegäy et χanïndan yaralarnïŋ yasïr bolgan, bašlarnïŋ buyruχčïlarnïŋ dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Färâh bolsun kök anïŋ bilä, da yerni öpkäylär aŋar barča oγlanlarï Teŋriniŋ.

Färâh boluŋuz, dinsizlär, žoγovurtu (116r) bilä anïŋ, küčäytkäylär anï barča frištäläri Teŋriniŋ.

Izdämäχ bilä (izdäldi>) izdädi öčnü χanïndan oγlanlarïnïŋ alarnïŋ, tölövü dušmanlarïnïŋ alarnïŋ töländi alarga.

Tölövün körälmäsizläriniŋ alarnïŋ töländi alarga, arïtkay Biy yerni žoγovurtunuŋ kendiniŋ.

Bu ganon saγmos 352 dundïr.

[Молитва и колофон]

Sensen Biyimiz bizim, sensen K'risdos, χutχaručïmïz bizim, seni alγïšlagay ǧžanïmïz bizim, adam sövüči Biy. Pareχǫs″. (116v) Yazdïrgan sarnagan bilä da yazučï bilä birlängäylär da aŋïlgaylar K'risdosnuŋ yarγu kününä. Amęn.

[Псалом 55/56] 55

[1]Yeŋmäχ žoγovurt üčün, ki aruvluχtan yïraχlanïp edilär. Zamanïna, ki tutup edilär anï yat millät *Kętt*a. Tawit'niŋ.

(117r) [2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, zera bastï meni adam, künüzün urušlar ïnǧïttïlar meni.

[3]Bastïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, köp boldular, ki čalïšïrlar edi birgämä biyikliktän.

[4]Kündüz men χorχmandïr, Biygä zera umsandïm, [5]Teŋri bilä ögüniyim sözümnü menim, Teŋrigä umsan(117v)dïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[6]Künüzün sözümnü rïsvayladïlar, menim üčün edi saγïšlarï alarnïŋ yamanlïχka.

[7]Xarib bolgaylar da yašïna-yašïna kezgäylär alar, ayaχlarïma menim közätkäylär, nečik dä χast etärlär edi boyuma menim.

[8]Nečik heč nemädän keri etsärsen alarnï, öčäšmäχ bilä žoγovurtnu tabi etsärsen?

[9]Teŋri, tirlikimni menim aytïyïm saŋa, χoyïyïm (118r) yašlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, nečik atadïŋ sen maŋa.

[10]Xaytkaylar dušmanlarïm menim artlarïna kendiläriniŋ kününä, χačan sarnasaχ saŋa.

Ošta tanïdïm, ki Teŋrim menim sensen, [11]Teŋrini alγïšlïyïm sözüm bilä menim da Biyni ögiyim sözümdä menim, [12]Teŋrigä umsandïm da χorχmandïr, ki ne etkäy maŋa adam?

[13]Mendändir niyätim menim, χaysï ki bersärmen saŋa, Teŋri, alγïš bilä.

[14]Xutχardïŋ ǧžanïmnï (118v) menim ölümdän, közlärimni menim yašlardan, ayaχlarïmnï menim azmaχlïχtan, biyänčli bolïyïm alnïna Eyämiziniŋ topraχïnda tirilärniŋ. *Dun 11.*

[Псалом 56/57] 56

[1]Yeŋmäχni buzmagïn. Tawit'niŋ nïšanlï yazovu. Zamanïnda, ki χačan χačïp edi ol yüzündän Sawuγnuŋ pečeraga.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, yarlïγa maŋa, zera saŋa umsandï ǧžanïm menim.

Kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ umsanïyïχ čaχ aškïnča töräsizlik.

(119r) [3]Čaχïrdïm Teŋrigä biyiktägi, Teŋrigä, yaχšï etučimä menim.

[4]Yeberdi köktän da tirgizdi meni, χoydu masχaralïχka, ki basarlar edi meni.

Yeberdi Teŋri yarlïγamaχïn da könülükün kendiniŋ da χutχardï [5]ǧžanïmnï menim arasïndan kazanlarnïŋ, ki čïrïm etiyir edim men mušχullanïp.

Oγlanlarï adamlarnïŋ tišläri kendilärinïŋ yaraγ da oχlardïrlar, da tilläri alarnïŋ — nečik iti χïlïč.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir (119v) haybatïŋ seniŋ.

[7]Sïrtmaχ hadirlädilär ayaχlarïma menim da ašaχ ettilär boyumnu menim, χazdïlar alnïma menim terän čoγur da tüštülär kendiläri anda.

[8]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyanïrmen ertäräk.

[10]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt ar(120r)asïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa ǰïnslar arasïna.

[11]Ulu boldu čaχ kökkä diyin yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutlarga diŋrädir könülüküŋ seniŋ.

[12]Biyiksen sen köktä, Teŋri, barča yerdä bardïr haybatïŋ seniŋ. *Dun 13.*

[Псалом 57/58] 57

[1]Aŋmaχ üčün. Buzmagïn yazovun nïšan*nïŋ*.

[2]Egär ki toγru da toγruluχnu sözläsäŋiz edi, na toγru yarγu etär ediŋiz oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[3]Zera da hali dä yüräk(120v)iŋizgä siziŋ töräsizlikni etiyirsiz yerdä, egirlikni χollarïŋïz sizniŋ χozγïyïr.

[4]Yat boldular yazïχlïlar anadan, aldandïlar χarnïnda da sözlädilär yalγan.

[5]Yüräklänmäχi alarnïŋ oχšašïna körä yïlannïŋ, nečik χara yïlan, ki yumuptur χulaχlarïn kendiniŋ,

[6]Ki išitmägäy ol avazïn ǰadunuŋ ǰardar da almagay ot ot berüči aχïllïdan.

[7]Teŋri ufatkay tišlärin alarnïŋ aγïzlar(121r)ïna kendiläriniŋ, da tišlärin aslanlarnïŋ sïndïrgay Biy.

[8]Alčaχ bolgaylar alar, nečik suv, ki tökülür, [9]χorulganda yayï anïŋ χovušlangan [=χovušlangay], nečik balaγuz, ki erir, da tügängäylär.

[10]Tüštü ot, da körmädilär günäšni, čaχ eslärinä alïp edilär tegänäklärin kendiläriniŋ, nečik tižnig [tižning], öčäšmäχ bilä tiriläp örtägäy alarnï.

[11]Färâh bolgay toγru, χačan körsä tölövün, da χolun kendiniŋ yuvgay χanïndan yazïχlïnïŋ.

(121v) [12]Da aytkay adam, ki könüsündän bardïr yemiši toγrununuŋ da bardïr Teŋri, ki yarγular alarnï yerdä. *Dun 10.*

[Псалом 58/59] 58

[1]Yeŋmäχ üčün. Buzmagïn nïšan yazovnu Tawit‘niŋ. Zamanïna, ki yeberdi Sawuγ da čöp-čövrä aldï övün anïŋ, ki öldürgäy edi anï.

[2]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Teŋri, alardan, ki turupturlar üstümä menim, abra meni.

[3]Xutχar meni alardan, kimlär ki χïlïnïyïrlar (122r) töräsizlikni, eränlärdän χan tökučilärdän abra meni.

[4]Ulamaga boyumnu menim klädilär da yetištilär üstümä menim χuvatlïlar.

Ne yazïχïm menim, da ne ašïnganlarïmïz, [5]bašχa yazïχtan yügürdüm da toγru boldum.

Oyan alnïma menim da kör [6]sen, Biy χuvatlïlarnïŋ, Teŋrisi Israjęlniŋ,

Baχkïn da därman etkin barča dinsizlärgä, yarlïγamagïn barčasïna, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

(122v) [7]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[8]Alar yaŋšagaylar aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da χïlïč bardïr erinlärinä alarnïŋ:

Evet hali kim išitti bunu? [9] Zera sen, Biy, külsärsen alardan da heč etärsen barča dinsizlärni.

[10]Xuvatïmnï menim saŋa saχlïyïm, zera Teŋri bolušučïm menimdir.

[11]Teŋrim menim, yarlïγamaχï anïŋ ertälängäy maŋa, da Teŋrim menim (123r) körgüzgäy maŋa dušmanlarïmnï menim.

[12]Öldürmägin alarnï, ki unutmagaylar žoγovurtuŋnu seniŋ.

Daγïtkïn alarnï χuvatïŋ bilä seniŋ da salgïn alarnï, zera sensen abrovučïm menim, Biy.

[13]Yazïχlarï aγïzlarïnïŋ alarnïŋ da sözläri erinläriniŋ alarnïŋ, tutušurlar alar öktämlikläri bilä kendiläriniŋ.

Xarγïš da yalγanlïχ, čïχara berilsärlär, [14]soŋγuda öčäšmäχ bilä tügängäylär da tapulmïsarlar.

(123v) Bildilär, ki Teŋri eyälik etär Jagopka da barča χïrïγlarïna yerniŋ.

[15]Xaytsarlar kečχurun, ačïχsarlar, nečik itlär, da kezsärlär šähär čövräsinä.

[16]Alar yayïlgaylar yemä, yoχsa, egär toyunmasalar, mïrmïldanïrlar.

[17]Men alγïšlïyïm χuvatïn Eyämizniŋ, sövüniyim ertäräk yarlïγamaχïŋda seniŋ.

Boldu menim abrovučïm da övü išančïmnïŋ, kününä tarlïχïmnïŋ menim bolušučïm menim.

(124r) [18]Saŋa saγmos aytïyïm, Teŋri išančïm menim, Teŋri yarlïγovučïm menim.

Dun 21.

[Псалом 59/60] 59

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχtän [da nïšan] yazovu kečkän zamannïŋ, öčäšmäχtän [2]ol zamanda küydürdü aχïn suvlar arasïna Asori ulusun da χaytkanda χïrdï Jovap bir dolinada 12 000 adam.

[3]Teŋri, keri ettiŋ da buzduŋ bizni; öčäšländiŋ — da šaγavatlanïrsen bizgä.

[4]Teprättiŋ yerni da mušluχlatïrsen [=mušχullatïrsen] bunu; (124v) saγayt tövülgänin bunuŋ, zera seskändi.

[5]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ berklikni da berdiŋ ičmä bizgä čaγïrnï aχïlsïzlïχnïŋ.

[6]Berdiŋ χorχkanlarïŋa seniŋ nïšan[*], ki saχlangaylar yüzündän yaynïŋ.

**Hangisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklülärïŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Sövüniy(125r)im, biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk'em ulusun da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγayat ulu, da menimdir Manasę, Epręm χuvatlatučï bašïmnï menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä ǰïnslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähärgä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmadan?

(125v) [12]Dügül mi sen, Teŋri, ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlïlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, zera hečtir χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä ettiχ χuvatnï, da ol heč etkäy alarnï, χaysï ki χïstïrïyïrlar bizni. *Dun 13.*

[Псалом 60/61] 60

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim, da baχ, Biy, alγïšïma menim.

[3]Xïrïγïndan yerniŋ sarnadïm saŋa, čaχ emgängin(126r)čä yüräkimä menim.

Xayada biyik ettiŋ meni, yol körgüzdüŋ maŋa, [4]da menim bolduŋ umsam, da burǰum χuvatlï bolduŋ maŋa yüzündän dušmannïŋ.

[5]Turïyïm men otaχïŋda seniŋ meŋilik da yapunïyïm kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ.

[6]Sen, Teŋri, išittiŋ alγïšïma menim, berdiŋ meŋärmäχliχ, χaysïlarï χorχarlar atïŋdan seniŋ.

[7]Kün-kündän arttïrdïŋ χannïŋ yïllarïn anïŋ künläriniŋ ǰïnslardan čaχ ǰïnska diŋrä.

(126v) [8]Bardïr da χalïr meŋilik alnïna Teŋriniŋ yarlïγamaχ da könülük, kimlär ki χolarlar andan.

[9]Bu türlü saγmos aytïyïm saŋa meŋi meŋilik da beriyim saŋa alγïšïmnï menim kün kün artïndan.

Dunk 8, p'aṛk' 48 dun.

[Псалом 61/62] 61

[1]Yeŋmäχ üstünä Titomnuŋ, saγmos Tawit'niŋ.

[2]Tek yalγïz Teŋrigä hnazant bolgïn, ǰanïm menim, zera andandïr maŋa χutχarïlmaχ.

(127r) [3]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen artïχ.

[4]Negä diŋrä tursarbiz üstnä adamnïŋ? Öldürmägä barčaŋïznï, nečik dïvarnï χaχutlangan da četänni keri salgan.

[5]Evet yalγïz hörmätimni menim saγïšladïlar keri etmä mendän da yügürdülär susamaχlarïna kendiläriniŋ.

Aγïzlarï bilä kendiläriniŋ alγïšlïyïr edilär, da yürägläri bilä χarγïyïr edilär.

(127v) [6]Evet, hälbät, Teŋrigä hnazant bolgay ǰanïm menim, zera andandïr maŋa tözümlük.

[7]Oldur Teŋrim menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, ki seskänmägäymen.

[8]Teŋridändir χuvatïm menim da haybatïm menim, Teŋri bolušluχum menim, umsam menim Teŋridä.

[9]Umsanïyïχ aŋar, barča yïγïnlarï žoγovurtlarnïŋ, tökünüz alnïna anïŋ yüräkiŋizni siziŋ, zera Teŋri bolušučïmïzdïr bizim meŋilik zamanlardan.

**Hangisd ya tïnčlïχ.*

(128r) [10]Hälbät, hečtirlär oγlanlarï adamlarnïŋ, yalγandïrlar oγlanlarï adamlarnïŋ, tartovlarïnda kendiläriniŋ yazïχlanïrlar, da kendiläri hečliktädirlär birgä.

[11]Umsanmaŋïz egirlikkä, *n*e sapmaχka, suχlanmaŋïz, da ululuχ, ki ne bilä kelgäy, haväs etmäsin yüräkiŋiz siziŋ.

[12]Bir kez sözlädi Teŋri, da ekinči bunu išittiχ.

Teŋriniŋdir χuvatï, [13]da seniŋ, Biy, yarlïγamaχïŋ, da sen töläsärsen här birinä išlärinä körä alarnïŋ. (128v) *Dun 13.*

[Псалом 62/63] 62

[1]Saγmos Tawit'niŋ. Yeŋmäχ üčün. Xačan edi ol anabadda anǰu [=anda] Dǰuhutluχta.

[2]Teŋri, Teŋrim menim, men saŋa ertäräk turarmen, susadï saŋa ǰanïm menim, ne χadar daγïn artïχ tenim menim,

Nečik yer yabanlïχta da suvsuzluχta, χayda ki yoχtur kendindä yol.

[3]Bu türlü arilärdä körüniyiχ saŋa — körmä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da haybatïŋnï seniŋ.

[4]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr (129r) maŋa yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki tirlikim menim, da erinlärim menim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγïšlïyïm seni tirlikimdä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï menim.

[6]Nečik yaγnïŋ semizlikindän, tolungay boyum menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm menim.

[7]Zera egär aŋsam edi seni tošäkimdä menim, taŋ manïna ertäläniр sözlär edim saŋa.

[8]Ki bolduŋ menim bolušučïm, (129v) kölgäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ sövüniyim.

[9]Keldi artïŋdan seniŋ ʤanïm menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar heč yergädän izdädilär ʤanïmnï menim.

Kirgäylär tibinä tibsizlikinä yerniŋ, [11]čïχara berilgäylär χoluna χïlïčnïŋ, da ülüšläri tülkülärniŋ bolgaylar.

[12]Xan umsandï Biygä, ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki ant ičärlär andan, χapuškay aγïzlarï alarnïŋ, χaysïlarï sözlärlär egirlikni. (130r) *Dun 11.*

[Псалом 63/64] 63

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawitʻniŋ.

[2]Išit, Teŋri, alγïšïma menim yalbarmaχïmda menim saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar ʤanïmnï menim.

[3]Yapkaysen meni yïγïnlarïndan yamanlarnïŋ, köplüχündän, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni.

[4]Kimlär ki itilädilär, nečik χïlïč, tillärin kendiläriniŋ, χordular yaylarïn kendiläriniŋ nemägä leγilïχka.

[5]Salma yapuχluχka alarga, kimlär ki toγru-(130v)durlar yüräkläri bilä, ansïzïm salgaylar alarga da χorχmagaylar.

[6]Xaysïlarï ki küčäyttilär boylarïn kendiläriniŋ sözlärgä yamanlïχnïŋ, saγïšladïlar yašïrma maŋa sïrtmaχ da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy».

[7]Tergädilär töräsizlikni, hadirlädilär tergämä tergämäχni.

Kirgäy adam teränlikinä yüräkiniŋ kendiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralarï alarnïŋ, [9]χaçakʻlandïlar (131r) alarda tilläri kendiläriniŋ, mušχullangaylar barčasï, χaysïlarï ki baχarlar alarda.

[10]Xorχtular barča adamlar, da ayttïlar išlärin Teŋriniŋ, yaratkanlarïn anïŋ eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay toγru Biygä da umsangay aŋar, anïŋ bilä ögüngäylär barčasï, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä. *Dun 10, pʻaṛkʻ 34 dun.*

[Псалом 64/65] 64

[1]Yeŋmäχ. Saγmos Tawitʻniŋ. Sarnamaχ avaz bilä Eremia, da Ezegiẹl, da žoγo(131r)vurtnuŋ, χačan čïχma klädilär yat ulustan.

[2]Saŋa yarašïr alγïš, Teŋri, Siondan, da saŋa bergäylär alγïš Erusaγẹmdä.

[3]Išit alγïšïma menim, zera barča saŋa tenlär kelgäy.

[4]Sözläri töräsizlärniŋ χuvatlandïlar üstümüzgä bizim, χïrsïzlïχïmïznï bizim sen arïtkaysen.

[5]San, χaysïn ki taŋladïŋ da yöpsündüŋ, (132r) da turgaylar köškünä seniŋ.

Tolïyïχ biz igilikindän övüŋnüŋ seniŋ, aridir daʤarïŋ seniŋ toγruluχ bilä.

[6]Išit bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, umsasï barča χïrïγlarïnïŋ dünyâniŋ da χaysï ki teŋiz yïraχ,

[7]Kim hadirlär taγlarnï χuvatï bilä kendiniŋ da kiyiptir χuvat bilä,

[8]Kim mušχullatïr ululuχun teŋizniŋ (132v) da avazïn anïŋ ašaχlatïr.

[9]Mušχullangaylar dinsizlär da χorχkaylar turučïlar yerdä nïšanlarïŋdan seniŋ.

Čïχkanïna ertäniŋ kečχurun sövünsärlär, [10]baχtïŋ yergä, ičirdiŋ anï da köp ettiŋ ululuχun anïŋ.

Özäni Teŋriniŋ tolu boldu suvlarï bilä, hadir ettiŋ yemäkin anïŋ, zera bu türlüdür hadirlik.

[11]Tarlovun anïŋ ičirdiŋ da köp ettiŋ (133r) hasilin anïŋ.

Yaγïšïna anïŋ färâh bolur bitiši anïŋ, [12]alγïšlangay taʤï yïlnïŋ tatlïlïχïŋa seniŋ.

[13]Tüzläriŋ seniŋ tolgaylar semizlik bilä, semirtkäylär körkün yabanlïχnïŋ.

Örlär sövünčlük kiygäylär, [14]da kiygäylär χočlarï χoyunlarnïŋ.

Egišlär köp etsärlär ašlïχlarnï, čaχïrgaylar da alγïšlagaylar. *Dun 16.*

[Псалом 65/66] 65

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawitʻniŋ.

Čaχïrïŋïz Teŋrigä, barča yerlär, [2]saγmos aytïŋïz (133v) atïna anïŋ da beriŋiz haybatnï alγïšïna anïŋ.

[3]Aytïŋïz Teŋrigä: «Nečik ki χorχuludur išläriŋ seniŋ! Köp χuvatïŋa seniŋ yalγan χaldïlar saŋa dušmanlarïŋ seniŋ.

[4]Barča yer yerni öpkäy saŋa, saγmos aytkaylar saŋa da saγmos aytkaylar atïŋa seniŋ».

[5]Keliŋiz da körüŋüz išin Teŋriniŋ, nečik ki χorχuludur saγïšï bilä, ne ki barča oγlanlarï adamlarnïŋ.

[6]Kim χaytardï teŋizni χuruga, da özän ötläš aštïlar ayaχlarï bilä.

Anda färâh bolïyïχ (134r) biz aŋar, [7]ki eyälik ettilär χuvatlarï bilä kendiniŋ meŋilik.

Közläri anïŋ dinsizlärgä baχïyïr, χaysïlarï ki ačïhlattïlar anï, biyiklänmägäylär boylarïnda kendiläriniŋ.

**Hangisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[8]Alγïšlaŋïz, dinsizlär, Teŋrimizni bizim, išitövlü etiŋiz avazïn alγïšïnïŋ anïŋ.

[9]Ol, χaysï ki berdi ʤanïmnï menim tirlikkä da bermädi titrämäχ ayaχlarïmïzga bizim.

[10]Sïnadïŋ bizni, Teŋri, (134v) da tergädiŋ, nečik dä tergälir kümüš.

[11]Endirdiŋ bizni sïrtmaχka, χoyduŋ tarlïχka arχamïznï bizim [12]da kečirdiŋ adamlarnï üsnä bašïmïznïŋ biznim.

Aštïχ biz otnu da suvnu, da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[13]Kiriyim övüŋä seniŋ bernälär bilä, beriyim saŋa niyätimni menim, [14]χaysï ki atadï saŋa erinlärim menim, χaysï ki aγzïm menim sözlädi tarlïχta.

[15]Bütöv χurbannï tü(135r)zälgän sunïyïm saŋa χočlar bilä da temyanlar bilä da saŋa sunïyïm tovarlar bilä da ečkilär.

[16]Keliŋiz, išitiŋiz maŋa, da aytïyïm sizgä, barčanïz, kimlär ki χorχarsiz Teŋridän, χaysï nemäni etti boyuma menim.

[17]Aŋar aγzïm bilä menim sarnadïm da biyiklätiyim anï tilim bilä menim.

[18]Yazïχlarïmnï egär körsäm edi yüräkimdä menim, yoχsa mï išitir edi maŋa Biy?

[19]Bunuŋ üčün išitti (135v) Teŋri da baχtï avazïna χoltχamnïŋ menim.

[20]Alγïšlïdïr Teŋri, χaysï ki keri etmädi alγïšïmnï menim, da dügül yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän. *Dun 18.*

[Псалом 66/67] 66

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Teŋri, yarlïγa bizgä da alγïšla bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä da yarlïγa bizgä —

[3]Tanïma yerdä yoluŋnu seniŋ, ǰïnslar arasïna barča χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[4]Tapungaylar saŋa žoγovurtlar, Teŋri, ta-(136r)pungaylar saŋa žoγovurtlar barča.

[5]Färâh bolgaylar da sövüngäylär ǰïnslar, zera sen yarγularsen žoγovurtnu toγruluχka, da ǰïnslarga yerdägi sen yol körgüzürsen.

[6]Xosdovanel bolgaylar saŋa, Teŋri, žoγovurtlar, šükürlängäylär sendän žoγovurt barča.

[7]Yer berdi yemišin kendiniŋ, da alγïšladï bizni Teŋri, Teŋrimiz bizim.

[8]Teŋrimiz bizim alγïšlagay bizni, da andan χorχkaylar barča χïrïγlarï yerniŋ.

(136v) *Dun 7, p'aṛk' 42.*

[Псалом 67/68] 67

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Turgay Teŋri, da sačïlgaylar barča dušmanlarï anïŋ, χačkaylar körälmägänläri anïŋ yüzündän anïŋ.

[3]Nečik eksilir tütün, eksilsärlär, nečik erir balaγuz alnïna otnuŋ, ol türlü tas bolurlar yazïχlïlar yüzündän Teŋriniŋ.

[4]Toγrular färâh bolgaylar, da sövüngäylär alnïna anïŋ, da sövün(137r)gäylär färâhliklärinä kendiläriniŋ.

[5]Alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, yol etiŋiz aŋar, ki olturuptur kün batïšï sarï, da Biydir atï anïŋ.

Sövünsärlär alnïna anïŋ da mušχullansarlar yüzündän anïŋ.

[6]Xaysï ki atasïdïr öksüzlärniŋ da yarγučïsï tullarnïŋ Teŋri yerinä arilikniŋ kendiniŋ.

[7]Teŋri sïγïndïrïr bir yergä bilä (övdän>) övdä da čïχarïr baγlïlarnï χu(137v)vatï bilä kendiniŋ, bu türlü dä ačïγlïlarnï, ki sïγïnïptïrlar kerezmanlarda.

[8]Teŋri, čïχmaχïŋ seniŋ alnïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, ačmaχïŋ seniŋ pustalïχ bilä, [9]yer dä teprändi,

Zera da kök yaγïš etsär yüzündän Teŋriniŋ Sionda [=Sinada] alnïna Teŋriniŋ Israǰelniŋ.

[10]Yaγmur erkiŋ bilä hadirlädiŋ, Teŋri, meŋärüčiläriŋä seniŋ, kläsä χastalandï, hälbät, sen toχtat(138r)tïŋ alarnï, [11]da kazanlarïŋ seniŋ turgaylar anda.

Hadir ettiŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ yarlïga, Teŋri. [12]Biy berir sözün, kimlär ki sövünčlüknü aytïyïrlar χuvat bilä köp.

[13]Xan χuvatlïlarnïŋ, sövmäli körküŋ övüŋnüŋ seniŋ üläšmä talannï, [14]kläsä dä čïrïm etiyirsiz ičinä paylarnïŋ.

Xanatlarï kügürčinniŋ kümüšlü, da yaγïrlarï arasï anïŋ ränkinä altunnuŋ.

(138v) [15]Yïγganïna Köktäginiŋ χanlarï üsnä anïŋ χarkibiklänsär Saγmonda.

[16]Taγï Teŋriniŋ taγ semiz, taγ uyugan da taγï semiz, [17]da ne saγïnïyïrsiz, taγlar öktämlängän?

Taγ, χaysïnâ ki biyändi Teŋri turma anda, zera da Biy tursar anda meŋilik.

[18]Arabalarï Teŋriniŋ tümän kerät miŋlär bilä toγrular, da Biy alarda Sinadan, arilikindän kendiniŋ.

[19]Čïχtï biyiklikkä da yäsir etti yäsirlikni, talan (139r) üläšti, bašχïšnï da berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ, zera da χor [χorχ] inanganlarga daγïn turmaχ bolgay kendindä.

[20]Biy Teŋri alγïšlï, alγïšlï Biy künüzün, yol körgüzüči bolgay bizgä Teŋri, χutχaručïmïz bizim.

[21]Teŋrimiz bizim Teŋri tirlik etüči, da Eyämizdändir čïχmaχï ölümnüŋ.

[22]Evet, hälbät, Teŋri uvatkay bašïn dušmanlarïmïznïŋ bizim, da sačïn χïsχa anïŋ bilä, χaysï ki barïrlar töräsizliklärinä kendiläriniŋ.

(139v) [23]Ayttï Biy: «Teränliχindän tibsizliknïŋ χaytarïrmen da arasïndan tišläriniŋ anï čïχarï tartïyïm,

[24]Nečik čïlangay ayaχlarïŋ seniŋ χanga da tilläri itläriŋniŋ seniŋ χanïndan dušmanlarïŋnïŋ seniŋ».

[25]Köründülär ketkänläriŋ seniŋ, Teŋri, barganï Teŋriniŋ, χanïmïznïŋ bizim ari.

[26]Ertäländilär buyruχčïlarï čïχarma alγïšnï ičinä gojslarnïŋ da ögövüčilärniŋ.

[27]Yïχövdä alγïšlaŋïz (140r) Teŋrini da Biyni čovraχlarïndan Israjęlniŋ.

[28]Anda Peniamin oγlanlïχïndan tamašalï, buyruχčïlarï Jutanïŋ, yol körgüzüčiläri anïŋ, buyruχčïlarï Zapuγuvnnuŋ da buyruχčïlarï Nęp‘t‘aγęmnïŋ.

[29]Buyur, Teŋri, χuvatïŋ bilä seniŋ, χuvatlat bunu, ki toχtattïŋ bizgä.

[30]Sarayïŋdan seniŋ Erusaγęmdän saŋa sungaylar χanlar χurbanlarïn.

[31]Öčäš kazanïna χamïšlïχnïŋ, yïγïnlarïna ögüzlärniŋ (140v) da böläklärinä inäklärniŋ.

Heč bolgaylar alar, χaysï ki tanïptïrlar kümüš bilä, taγïtkïn dinsizlärni da χaysïlarï klärlär uruš bilä.

[32]Kelgäylär frištälär Mïsïrdan, Hïndistanlïlar ilgärtin χol berüči bolsarlar Teŋrigä.

[33]Xanlïχlarï yerniŋ, alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz Eyämizgä.

[34]Yol etiŋiz aŋar, χaysï ki olturuptur köknüŋ kökünä kün toγušuna.

Ošta bergäy avazïn (141r) kendiniŋ, avaz χuvatnïŋ, [35]da beriŋiz haybatnï Eyämizgä.

Üstünä Israjęlniŋ ulu könänmäχi anïŋ, χuvatï anïŋ čaχ bulutka diŋrä köknüŋ.

[36]Tamašalïdïr Teŋri üstnä ariläriniŋ kendiniŋ, Teŋri Israjęlniŋ.

Ol bergäy χuvatnï, toχtalmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ. Alγïšlïdïr Teŋri. *Dun 38.*

[Псалом 68/69] 68

[1]Yeŋmäχ üčün. Kečkän zämanälärniŋ. Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Tirgiz meni, Teŋri, zera yetištilär (141v) suvlar ǧanïma menim, [3]battïm men teränlikinä, tibsizlikinä, χayda ki yoχtur maŋa tïnčlïχ.

Keldim men teränlikinä teŋizniŋ, da dolašuχlar boγdular meni.

[4]Emgändim men čaχïrmaχtan, da yïyïldï boγurdaχïm menim.

Eksildilär közlärim menim, umsanmaχïm da menim Biygä, Teŋrimä menim.

[5]Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ menim, χaysïlarï ki körälmäs edilär meni heč yergädän.

Xuvatlandïlar mendä (142r) dušmanlarïm menim, da körälmäsizlärim menim heč yergädän; nemä, χaysï ki χapmïyïr edim, tözär edim alarga.

[6]Teŋri, sen tanïdïŋ essizlikimni menim, da ašïnganïm menim sendän yapulmadï.

[7]Uyalmagaylar menim üčün, ki tözärlär saŋa, Biy, Biyi χuvatlarnïŋ, harlanmagaylar menim üčün, kimlär izdärlär seni, Teŋrisi Israjęlniŋ.

[8]Seniŋ üčün tözdüm tabalamaχka, da yaptï uyat yüzümnü menim.

[9]Yat boldum men χardašlarïm(142v)dan menim da χonaχ oγlanlarïna anamnïŋ menim.

[10]Paχïllïχ övünä seniŋ yedi meni, tabasï tabalavučïlarïŋnïŋ tüštü üstümä menim.

[11]Ašaχlattïm oruč bilä ǧanïmnï menim, da boldular maŋa bu yeŋillikkä, [12]ettim kiyinišimni menim χïldan da boldum kültkü alarga.

[13]Menim üčün saγïšlïyïr edilär, χaysïlarï ki olturup edilär ešiklärdä, meni ayblï etär edilär, χaysïlarï ki ičär edilär čaγïrnï.

(143r) [14]Men alγïšta edim saŋa, Biy; zamanïnda yöpsünövlü,

Teŋri, köpyarlïγamaχïŋ bilä seniŋ išit maŋa, könülük χutχarmaχïŋ bilä seniŋ

abragïn meni gawdan, [15]ki batmagaymen, abrangaymen körälmäsizlärimdän menim da teränlikindän suvlarnïŋ köp.

[16]Battïrmasïnlar meni aylanganï suvlarnïŋ, da boγmasïnlar meni tibsizliki teränliki, χoyu [=χuyu] yapmasïn aγzïn kendiniŋ üstümä menim.

[17]Išit maŋa, Biy, zera tatlï(143v)dïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ baχkïn maŋa, [18]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ χuluŋdan seniŋ, zera ïnǧïnïpmen men, tezindän išit maŋa.

[19]Baχkïn ǧanïma menim, da χutχar meni, da dušmanlarïm üčün menim abragïn meni.

[20]Zera sen bilirsen tabalaganïmnï menim, uyatïmnï menim da harlanganïmnï menim.

Alnïŋa seniŋdir barča χïstïručïlarï [21]ǧanïmnïŋ menim; tabalamaχ(144r)ka tözgin, yüräkim menim, da zabunluχka.

Gümänim bar edi, ki kim χayγurgay menim bilä, da kimsä yoχ edi, da övündürüči maŋa kimesä tapulmadï.

[22]Berdilär yemäkimdä maŋa öt, da susamaχïmda menim ičirdilär maŋa sirkä.

[23]Bolsun stollarï alarnïŋ allarïna alarnïŋ sïrtmaχ, tölövgä da azmaχlïχka.

[24]Xaramγulangay közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da arχalarïn alarnïŋ här kez eggin.

[25]Salgaysen üstünä alarnïŋ (144v) öčäšmäχiŋni seniŋ, yüräklänmäχ öčäšmäχiŋ seniŋ yetiškäy üstünä alarnïŋ.

[26]Bolgaylar turmaχlarï alarnïŋ pusta, da otaχïna alarnïŋ kimesä bolmagay, ki turgay.

[27]Zera χaysïn ki sen urduŋ, sürdülär da yaralar aγrïχlarïma menim arttïrdïlar.

[28]Xoygïn yazïχnï üstnä yazïχlïlarïnïŋ alarnïŋ, ki kirmägäy toγruluχuŋa seniŋ.

[29]Buzulgaylar alar diftärindän seniŋ tirlikniŋ da toγrularïŋ (145r) bilä seniŋ yazïlmagaylar.

[30]Yarlï da aγrïχlïmen men, χutχarmaχïŋ seniŋ, Teŋri, yöpsüngäy meni.
[31]Alγïšlïyïm atïn Teŋrimniŋ menim alγïš bilä da biyik etiyim anï ögmäχ bilä.
[32]Biyänčli bolgay Teŋrigä, ne ki bïzov yaš, χaysï ki keltirir müŋüzlär da tuyaχlar.
[33]Körgäylär yarlïlar da färâh bolgaylar; χoluŋuz Teŋridän, da tirilsin ǰanlarïŋïz sizniŋ,
[34]Ki išitti Biy yarlïlarga (145v) da baγlïlarnï kendinä heč etmädi.
[35]Alγïšlagaylar anï kök da yer, teŋiz da barča, χaysï ki χaynašïr alarda.
[36]Teŋri χutχarïr Siovnu, da yasalgay šähärläri J̌uvutluχnuŋ, yasalgay, turgaylar da meŋärgäylär anda.
[37]Oγlanlar χullarïŋnïŋ seniŋ toχtalgay anda, da χaysïlarï ki sövär atïŋnï seniŋ, turgaylar anda.
Dun 36.

[Псалом 69/70] 69

[1]Yeŋmäχ üčün. Tawit'niŋ. Aŋïlmaχ, ki χutχardï anï Eyämiz.
Bu saγmos ineγut'eandan soŋra ekinči.
(146r) [2]Teŋri, bolušma maŋa baχkïn, da Biy, sïŋarlïχ etmä maŋa ǰâhtlan ya tez.
[3]Uyalgaylar da uyatlï bolgaylar, χaysïlarï izdärlär boyumnu menim, χaytkaylar artχarï da uyalgaylar, χaysïlarï saγïšlar edi maŋa yaman.
[4]Xaytkaylar bu sahat uyatlï, χaysïlarï ki aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».
[5]Sövüngäylär da färâh bolgaylar saŋa barčamïz, χaysïlarï ki izdärlär seni, Biy.
Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kim(146v)lär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.
[6]Men yarlï da kläńčimen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm menim sen. Da Biyim menim, kečikmägin.
Dun 6, p'aṛk' 44 dun.

[Псалом 70/71] 70

Saγmos Tawit'niŋ da Ọvnatap oγlanlarïnïŋ burungi yäsirliklärinä.
[1]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, toγruluχuŋa seniŋ χutχar meni da abra meni.
[2]Ašaχlatkïn maŋa χu(147r)laχïŋnï seniŋ da tirgiz meni.
[3]Bol menim, Teŋri, išančïm da yerim bek tirgizmä meni, zera toχtalganïm da išančïm menim sensen.
[4]Teŋrim menim, χutχar meni χolundan yazïχlïnïŋ, χolundan töräsiziniŋ da toγrusuznuŋ.
[5]Sensen tözümlüküm menim, Biy, Biy umsam menim oγlanlïχïmdan menim.
[6]Saŋa toχtadïm men χarnïndan; yüräkindän anamnïŋ menim sensen išančïm menim; da sendändir bolušluχum menim här sahat.
[7]Nečik ki buta boldum (147v) men köplärgä, da sen bolušučïm menim da χuvatlatučïm menim.
[8]Tolungay aγzïm menim ögmäχ bilä, nečik alγïšlïyïm haybatïŋnï seniŋ, här kün ulu šöhrätiŋni seniŋ.
[9]Salmagïn meni, Biy, zamanïnda χartlïχïmnïŋ, eksilgänindä χuvatïmnïŋ menim χoymagïn meni.
[10]Ayttïlar dušmanlarïm menim maŋa, da χaysïlarï χapsadïlar ǰanïmnï menim, saγïšladïlar birgä da ayttïlar:
[11]«Teŋri χoydu anï, χu(148r)vïyïχ da yetišiyiχ aŋar, zera kimsä bolmagay, ki χutχargay anï».
[12]Teŋrim menim, yïraχ etmägin mendän, da Teŋri, bolušma maŋa baχkïn.
[13]Uyalgaylar da eksilgäylär, χaysï ki yamanlamaχta edilär ǰanïm üčün menim, kiygäylär uyatnï da harlanmaχnï, yeŋillikni, χaysï ki klärlär edilär maŋa yaman.
[14]Men här sahat umsanïyïm da arttïrïyïm alγïšïŋnï seniŋ.
[15]Aγzïm menim aytkay toγruluχuŋnu seniŋ, här kün (148v) ögüvlüküŋnü seniŋ.
Nečik dügül ki hilläliχni nemä bilir edim bitikčiliknïŋ, [16]evet kiriyim χuvatïna Eyämiziŋ, da Biy, aŋdïm toγruluχuŋa yalγïz.
[17]Teŋrim menim, övrättiŋ meni igitlikimdän menim, da hali dä aytïyïm toγruluχuŋnu seniŋ.
[18]Čaχ aχargïnča da χartaygïnča, Teŋrim menim, χoymagïn meni,
Negä diŋrä aytïlgay biläkiŋ seniŋ ǰïnska barča, ki kelsärlär,
Xuvatïŋnï seniŋ [19]da (149r) toγruluχuŋnu čaχ biyik[likkä, χaysï ki] ettiŋ ululuχlarnï, Teŋri, kim oχšar saŋa?
[20]Ne χadar körgüzdüŋ maŋa tarlïχ köp da χïyïnlar, χaytïp sövündürdüŋ meni, da terän tibsizlikindän yerniŋ čïχardïŋ meni.
[21]Arttïrdïŋ χuvatïŋnï seniŋ, χaytïp da övündürdüŋ meni da teränlikindän yerniŋ tekrar čïχardïŋ meni.
[22]Da hali men tapunïyïm saŋa hadirliki bilä saγmoslarnïŋ, könü Teŋri, saγmos aytïyïm saŋa alγïš (149v) bilä, aruvu Israjęlniŋ.
[23]Sövünsünlär erinlärim menim, χačan saγmos aytsam saŋa, da ǰanïm menim, χaysï ki dä χutχardïŋ.
[24]Da daγïn tilim menim künüzün sözläsin toγruluχuŋnu seniŋ
Zamanïnda, nečik uyatlï bolgaylar da uyalgaylar, χaysïlarï ki saγïšlarlar edi maŋa yaman.
Dun 26.

[Псалом 71/72] 71

[1]Saγmos Soγomon üčün.

Teŋri könülüküŋnü seniŋ padšahga bergin da toγruluχuŋnu (150r) seniŋ oγluna χannïŋ —

[2]Yarγulama žoγovurtuŋnu seniŋ toγruluχ bilä da miskiniŋni seniŋ könülük bilä.

[3]Algaylar taylar eminlikin žoγovurtnuŋ da örlär — toγruluχnu.

[4]Könülük etkäy yarlïlarïna žoγovurtnuŋ, da tirgizgäy oγlanlarïn yarlïlarnïŋ, da ašaχlatkay öktämlärni.

[5]Turgay da χalgay günäš bilä ilgäri, ne ki ay, ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[6]Engäy, nečik yaγmur üstünä tiftikniŋ, (150v) nečik yaγïš, ki yaγïyïr yerdä.

[7]Čïχkay künlärinä anïŋ toγruluχ, köp eminlik čaχ tügällänginčä ay.

[8]Eyälik etkäy ol teŋizdän čaχ [teŋizgä, rikalardan čaχ] χïrïγïna dünyâniŋ.

[9]Alnïna anïŋ äväl Hntistanlïlar tüškäylär, da dušmanlarï anïŋ topraχ yegäylär.

[10]Xanlarï T‘arsizniŋ da otračlarnïŋ χurbannï sungaylar aŋar, χanlarï Arapistannïŋ da Sapa bernälärni keltirgäylär aŋar.

(151r) [11]Yerni öpkäylär aŋar barča χanlarï yerniŋ, da barča ǰïnslar χuluχ etkäylär aŋar.

[12]Zera χutχardï yarlïnï χuvatlïdan, yarlïnï da miskinni, χaysïnïŋ ki yoχtur kendiniŋ bolušučï.

[13]Ayagay ol yarlïga da miskingä da ǰanlarïn yarlïlarnïŋ tirgizgäy, [14]asïdan yamanlarnïŋ χutχargay ǰanlarïn alarnïŋ.

Özdändir atï anïŋ alnïna alarnïŋ, [15]tirilgäy, [da berilgäy] aŋar altïnïndan Arapistannïŋ.

Alγïška turgaylar (151v) aŋar här sahat da künüzün alγïšlagaylar anï.

[16]Bolgay toχtalmaχlïχ barča yerdä da üstnä bašlarïnïŋ taylarnïŋ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemiši anïŋ, čičäklängäy šähärinä Eyämiz*niŋ*, nečik bičän yerdä.

[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, ki ilgäri, ne ki günäš, dir atï anïŋ.

Anda alγïšlagaylar barča ǰïnslarï yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.

[18]Alγïšlï Biy Teŋrisi (152r) Israjęlniŋ, ki etär sk‘ančelik‘ni yalγïz, [19]da alγïšlïdïr atï ari haybatïnïŋ anïŋ meŋilik, tolgay haybatï bilä anïŋ barča yer! Bolgay, bolgay.

Dun 20, p‘arḳ‘ 46 dun.

Xoltχasï Annanïŋ, Samuęl anasïnïŋ [1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Toχtadï yüräkim menim Biydä, da biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm menim.

Češildi aγzïm menim üstünä dušmanlarïmnïŋ menim, färâh bolïyïm χutχarmaχïŋa seniŋ.

(152v) [2]Zera yoχtur ari, nečik Biy, da ne toγru, nečik Teŋrimiz bizim, da yoχtur ari, evet, Teŋrimizdän bizim.

[3]Maχtanmaŋïz da sözlämäŋiz öktämlikni, da čïχmasïn aγzïŋïzdan siziŋ söz öktäm ulu sözlü.

Teŋri bilmäχliχlärniŋ Biyi, Teŋri hadirlär kendiniŋ aχïlï bilä bilmäχni yaratkanlarïna kendiniŋ.

[4]Xuvatlïlarnïŋ baziχ yaylarï bošandï, da küčsüzlär yaraγlan(153r)dïlar χuvat bilä.

[5]Toχlar da tolular ötmäk bilä eksildilär, da ačlar toldurdular yerni.

Toγmasïz toγdu yedini, da köp toγgan eksildi toγurmaχtan.

[6]Biy öldürür, da Biy tirgizir, endirir tamuχka da čïχarïr.

[7]Biy miskinlätir, da Biy ululatïr, ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä diŋrä, [8]da biyik etär zabunnu čöplüktän,

Olturγuzur anï [buyruχčïlar] buyruχčïlar bilä žoγovurtnuŋ kendiniŋ (153v) da olturγučuna haybatnïŋ meŋärtir alarnï.

[9]Tügällär niyätin niyätlilärniŋ da alγïšladï yïllarïn toγrularnïŋ.

Zera dügül ki kendiniŋ χuvatï bilä χuvatlanïr χuvatlï, [10]evet Biy küčsüz etär χaršï bolučïlarïn kendiniŋ, Biy aridir.

Maχtanmasïn saγïšlagan saγïšï bilä kendiniŋ, da maχtanmasïn χuvat*lï* χuvatïnda kendiniŋ, da maχtanmasïn ulu ululuχunda kendiniŋ.

Evet kim maχtanïr, Biydä (154r) maχtansïn saγïšïnda bilmäχ bilä Biyni tanïma.

Etmä könülüknü da išlämä toγruluχnu üstnä yüzünä yerniŋ

Biy čïχtï köktä, da kökrädi, da kendi yarγular bašχa gäläǰidän,

Berir χuvatnï χanlarïmïzga bizim da biyik etär müŋüzün yaγlaganïnïŋ kendiniŋ.

[Молитва]

Biyikländi müŋüzüm menim: Teŋri χutχaručïm. Toχtadï yüräkim menim Biy bilä inamlï.

Pareχosluχu bilä barčadan özdän aruv gojs Asduaǰadzinniŋ".

(154v) *Iprew ganon.*

[Псалом 72/73] 72

[1]Saγmos Jasap‘niŋ.

Nečik yaχšïdïr Israjęlniŋ Teŋrisi da χaysïlarï toγrudurlar yüräkläri bilä!

[2]Evet ki menim bir zärrä dä seskänip edilär ayaχlarïm menim, azulaχkïna da tayïp edilär barganlarïm menim.

[3]Paχïllandïm men töräsizlärgä, eminlikinä yazïχlïlarnïŋ, [4]nečik körär edim, [yoχ edi] eksiklik öl-(155r)ümlärinä alarnïŋ.

Toχtalgan edilär χïyïnlarï alarnïŋ, [5]χazγančïna adamlarnïŋ dügüldürlär alar da adamlar bilä χïynalmasarlar.

[6]Bunuŋ üčün tuttu alarnï öktämlik, kiydilär kendiläri üsnä χïrsïzlïχnï da egirliklärin kendilärinïŋ.

[7]Čïχkay, nečik yaγdan, töräsizliki alarnïŋ, zera (bardïrlar>) bardïlar alar saγïšlarïna körä yüräklärinïŋ kendilärinïŋ.

[8]Saγïšladïlar da sözlädi(155v)lär yamanlïχ bilä, hörmätsizlikni biyiklikkä saγïšladïlar.

[9]Xoydular kökkä aγïzlarïn kendilärinïŋ da tillärin kendilärinïŋ kezdirirlär edi yer üsnä.

[10]Bunuŋ üčün žoγovurtum menim χaytkay bunda, da künlärim menim tolu tügäl tapulgay alarda.

[11]Ayttïlar, ki: «Ne türlü bildi Teŋri yaχom bardïr, hälbät, bilmäχi Biyiktägigä?»

[12]Ošta yazïχlïlardïrlar da oŋar*ïlï*ptïr bularga, bardïrlar da bardïr (156r) ululuχu dünyâniŋ.

[13]Ayttïm: «Heč yergädän, alaysa, toγrulatïyïm yüräkimni menim, yuvdum arilik bilä χolumnu menim, [14]da boldum men tövülgän künüzün, da azarlanmaχïm menim taŋ manïna».

[15]Keräk esä dä, aytar edim, ki: «Bu türlü aytïyïm», — ošta ǰïnïslarï oγlanlarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarïna ki niyät ettim.

[16]Eskä χoydum, ki, hälbät dä, bu ǰâχtliktir alnïma menim, [17]negä diŋrä kirgäy arilikinä Teŋriniŋ, da eskä algay soŋγu(156v)sun alarnïŋ.

[18]Hälbät, hilläliki üčün alarnïŋ yazovsuz etsärlär [=etsärsen] alarnï, yïχsarsen alarnï öktämliklärindä kendilärinïŋ.

[19]Evet ne türlü boldular pusta, ansïzïm χïrïldïlar, eksildilär, tas bolurlar töräsizlikläri üčün kendilärinïŋ [20]da boldular nečik tüšlär oyanganlarga.

Biy, šähäriŋä seniŋ sürätlärin alarnïŋ rïsvaylasarsen, [21]zera ot pa[la]yladï yüräkinä kendiniŋ da bövräk(157r)lärim menim özgä rängli boldular.

[22]Men hečkä boldum da bilmädim, nečik hayvan, hesepländim alnïŋa seniŋ, [23]da men här sahat seniŋ bilä men.

Tuttuŋ saγ χolumdan menim, [24]saγïšïŋa seniŋ yol körgüzdüŋ maŋa da haybat bilä yöpsündüŋ meni.

[25]Nem bar menim öz köktä, yaχom sendän ne daγïn χolïyïm yerdä?

[26]Eksildi yüräkim menim da tenim menim, [Teŋri] yüräkimniŋ menim, payïm menim Teŋri meŋilik.

(157v) [27]Ošta, kimlär ki yïraχ ettilär ǰanlarïn kendiläriniŋ sendän, tas bolurlar, tas etsärsen barčasïn, χaysïlarï ki χayïn boldular sendän.

[28]Maŋa yuvuχlanma Teŋrigä yaχšïdïr da χoyma Biygä umsamnï menim,

Aytma barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzlarïnïŋ Sionnïŋ. *Dun 24.*

[Псалом 73/74] 73

[1]Esliliki Jasap‘nïŋ.

Ne üčün keri ettiŋ meŋilik, Teŋri, öčäšlän-(158v)di yüräklänmäχiŋ seniŋ üstünä χoyunlarïŋnïŋ kütövläriŋdä seniŋ?

[2]Aŋgïn žoγovurtuŋnu seniŋ, χaysï ki tapunduŋ ilgärtin, χutχardïŋ payïn meŋärmäχiŋniŋ seniŋ.

Taγ Sion bu, χayda turupsen sen bunda, [3]kötür χoluŋnu seniŋ üstünä öktämlikläriniŋ alarnïŋ tügälinčä.

Xaysï ki nemä töräsizländi dušman arilikiŋä seniŋ, [4]ögündülär körälmäsizläriŋ seniŋ ičinä (158v) yaχšï tirlikläriniŋ kendilärinïŋ.

Xoydular nïšanlarïn kendilärinïŋ nïšanga, [5]da kendilär tanïmadïlar čïχmaχïn yoγartïn.

Nečik ormandagi baltalar bilä sïndïrγaladïlar ešikin anïŋ birgä, [6]baltalar bilä da ulu čakučlar bilä yemirdilär anï.

[7]Küydürdülär ot bilä arilikiŋni seniŋ yerdä, murdarladïlar čatïrïn atïŋnïŋ seniŋ.

[8]Ayttïlar yüräklärinä kendilärinïŋ ǰïns-(159r)larï alarnïŋ birgä: «Keliŋiz, tïyïyïχ barča ulukünlärin Teŋriniŋ yerdä.

[9]Nïšan biz heč nemä körmädiχ, da dügül daγï bardïr markarę, da bizni ne kimsä dügül ki tanïgay».

[10]Negä diŋrä, Teŋri, tabalagay (dušmannï>) dušman, öčäštirir χaršï turučï atïŋnï ari seniŋ?

[11]Ne üčün χaytarïyïrsen χoluŋnu seniŋ da oŋuŋnu seniŋ ičinä χoynuŋnuŋ seniŋ meŋilik?

(159v) [12]Teŋri χanïmïz bizim äväl, ne ki meŋilik, ki ettiŋ χutχarïlmaχnï ičinä yerniŋ.

[13]Sen toχtattïŋ χuvatïŋ bilä seniŋ teŋizni, sen uvattïŋ bašïn aǰdahalarnïŋ üsnä suvnuŋ.

[14]Sen uvattïŋ bašïn aǰdahanïŋ da berdiŋ anï yemäkkä χuvatlïlarïna Hndistannïŋ.

[15]Sen aχtïrdïŋ čovraχlarnï da aχïn suvlarnï, sen χuruttuŋ özänlärni muχkâm.

(160r) [16]Seniŋdir kündüz, da seniŋdir kečä, yarïχnï da günäšni sen toχtattïŋ, [17]da sen toχtattïŋ barča čeklärin yerniŋ, baharnï da yaznï sen yarattïŋ.

[18]Bu mäyan bolsun saŋa, ki dušman tabaladï Biyni, žoγovurt fähamsïz öčäštirdi atïŋnï ari seniŋ.

[19]Čïχara bermä kazanlarga ǰannï, χaysï ki

tapunurlar saŋa, da ǰanlarïn yarlïlarïŋnïŋ seniŋ unutmagïn meŋilik.

(160v) [20]Baχkïn niyätiŋä seniŋ, zera toldular [övläri] alγasalanganlarnïŋ yerdä egirlik bilä.

[21]Xaytmasïn yarlï uyalgan, yoχsa miskinlär da yarlïlar alγïšlagaylar atïŋnï ari seniŋ.

[22]Kel, Teŋri, da yarγula yarγuŋnu seniŋ, aŋgïn tabalamaχnï, χaysï ki fähamsïzdïrlar künüzün.

[23]Unutmagïn avazïn χïzmätkârlarïŋnïŋ seniŋ, öktämlikläri körälmäsizläriŋniŋ seniŋ kötürülgäy här kez. (161r) *Dun 22, p'aṛk' 46 dun.*

[Псалом 74/75] 74

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Jasap'nïŋ.

[2]Xosdovanel bolïyïχ saŋa, Teŋri, χosdovanel bolïyïχ da sarnïyïχ atïŋnï ari seniŋ.

Aytma barča sk'ančelik'iŋni seniŋ, [3]χačan vaχt etsäŋ, toγru yarγulagaymen.

[4]Oprandï yer da barča turučïlarï anïŋ, men toχtattïm tiräkin anïŋ.

[5]Ayttïm töräsizlärgä, ki: «Töräsizlänmäŋiz», — yazïχlïlarga, ki: «Biyiklätmäŋiz (161v) müŋüzläriŋizni sizniŋ,

[6]Kötürmäŋiz biyik müŋüzläriŋizni siziŋ da sözlämäŋiz Teŋrigä egirlikni».

[7]Zera ne kün toγušunda, ne kün batïšïna, da ne yabanlïqïnda taγlarnïŋ; [8]evet Teŋri yarγučïdïr.

Bunu ašaχ etär, da bunu biyiklätir, [9]ayaχ χoluna Eyämizniŋ, čaγïr tolu, zadasïz toldurgan, da ašaχlatïr bundan buŋar.

Hälbät, čöpräsi anïŋ heč tügänmäs, da ičsärlär anï barča yazïχ(162r)lïlar yerdägi.

[10]Men süvüniyim meŋilik, saγmos aytïyïm Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[11]Barča müŋüzlärin yazïχlïlarnïŋ ufatkaysen, da biyik bolgay müŋüzü toγrularnïŋ. *Dun 10.*

[Псалом 75/76] 75

[1]Yeŋmäχ üčün. Alγïš bilä. Saγmos Jasap'nïŋ. Asoresdan üčün.

[2]Belgilidir J̌uvutluχta Teŋri, da Israjęldä ulu atï anïŋ.

[3]Boldu eminlik bilä yeri anïŋ da turmaχï anïŋ Sionda.

[4]Anda uvattï Biy (162v) χuvatïn yaynïŋ, yaraγnï, χïličnï da čagat oγrašïn.

[5]Yarïχlïsen sk'ančelik'iŋ bilä taγlarga meŋilik, [6]mušχullangaylar barčasï, χaysï ki essizdirlär yüräkläri bilä, yuχladïlar yuχlaganlarïnda kendiläri da heč nemä tapmadïlar.

[7]Barča adamlar χoǰalïχïndan χollarïnïŋ kendiläriniŋ azarlamaχïŋdan seniŋ, Teŋrisi Jagopnuŋ, yuχladïlar, da kimlär atlanïrlar edilär atlarga.

(163r) [8]Sen χorχulusen, da kim bolur bolma alnïŋa seniŋ? [9]Nečik köründüŋ sen köktän, belgili boldu öčäšmäχiŋ seniŋ.

Yer χorχtu [10]da seskändi turganïna Teŋriniŋ yarγuga; abragïn barča sekinlärin yerniŋ.

[11]Saγïšlarï adamlarnïŋ tapunurlar saŋa, da yapuχlar aχïl bilä alγïšlagaylar seni.

[12]Niyät χoyuŋuz da tügälläŋiz Eyämizgä, Teŋrimizgä bizim, barčaŋïz, ki čövräsinäsiz anïŋ.

Sunuŋuz χurbannï (163v) χorχuluga, [13]ki čöplär ǰanlarïn buyruχčïlarnïŋ, χorχuludur ol, ne ki barča χanlarï yerniŋ. *Dun 10.*

[Псалом 76/77] 76

[1]Yeŋmäχ. Titom üčün. Saγmos Jasap'nïŋ.

[2]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Teŋrigä, da baχtï maŋa.

[3]Kününä tarlïχïmnïŋ menim Teŋrini izdädim, χollarïm bilä menim kečä, alnïna anïŋ aldanmadïm.

Klämäs edi övünmä ǰanïm menim, [4]aŋdïm Teŋrini da färâh boldum, χayγurur edim, da eksilir e(164r)di mendä ǰanïm menim.

[5]Yetištilär saχlamaχka közlärim menim, mušχullandïm da sözlämädim, [6]saγïšladïm künlärni ilgärigi da yïllarnï meŋiliktän aŋdïm.

[7]Sözlädim kečä yüräkim bilä menim, χayγurur edim, da täšvišlänir edi mendä ǰanïm menim.

[8]Yoχsa mï meŋilik [keri] etkäy meni Biy, da daγïn artïχ biyänmägäy mi, elpäk?

[9]Ya meŋilik mi tïysar yarlïγamaχïn kendiniŋ mendän, ya tügälladi sözün kendiniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska?

[10]Ya unutkay mï šaγavatlanma Teŋrim menim da daγïn, ya tïygay mï šaγavatïn kendiniŋ öčäšmäχi bilä kendiniŋ?

(164v) Bu ortasïdïr saγmosnuŋ.

[11]Ayttïm, ki: «Hali bašladïm, budur yäŋirmäχi oŋu Biyiktäginiŋ».

[12]Aŋdïm išlärin Eyämizniŋ, ilgärtin aŋdïm sk'ančelik'in anïŋ.

[13]Saγïšladïm barča išläriŋni seniŋ da χol išläriŋni seniŋ saγïšladïm.

[14]Teŋri, arilikiŋdän(165r)dir yollarïŋ seniŋ. Kimdir Teŋri ulu, nečik Teŋrimiz bizim? Sensen Teŋri, χaysï ki etärsen sk'ančelik'iŋni.

[15]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ χuvatïŋnï seniŋ, [16]χutχardïŋ biläkiŋ bilä seniŋ žoγovurtuŋnu seniŋ, oγlanlarïn Jagopnuŋ da Jovsęp'niŋ.

[17]Kördülär seni suvlar, Teŋri, kördülär seni suvlar da χorχtular, da teränliklär mušχullandïlar avazïndan suvlarnïŋ köplüχündän.

(165v) [18]Avaz berdilär bulutlar, zera da oχla-

rïŋ seniŋ barïyïrlar [19]avazïndan kökrämaχïndän seniŋ küpčäkiŋniŋ.

Köründülär yaltramaχlarïŋ seniŋ dünyâda, mušχullandï da titrädi yer.

[20]Teŋizdädir yollarïŋ seniŋ, izlärïŋ seniŋ suvlarnïŋ köplüχündä, da artï-sïraŋ seniŋ heč körmäslär.

[21]Yol turguzduŋ, nečik χoyunlarïŋa, žoγovurtuŋa seniŋ, χoluna Movsẹsniŋ da Aharonnuŋ.

(166r) *Dun 14, p'aṛk' 38 dun.*

[Псалом 77/78] 77

[1]Esliliki Jasap'nïŋ.

Baχïŋïz, žoγovurt, ọrẹnk'imä menim, ašaχlatïŋïz χulaχïŋïznï siznïŋ sözünä aγzïmnïŋ menim.

[2]Ačïyïm manilär bilä aγzïmnï menim, sözliyim manilärni ilgärtin.

[3]Nečik išittiχ da tanïdïχ bunu da atalarïmïz bizim ayttïlar bizgä,

[4]Heč nemä yapulmadï oγlanlarïndan alarnïŋ, ʤïnska özgä aytma alγïšïn Eyämizniŋ, χuvatïn (166v) da tamašasïn kendiniŋ, χaysï ki etti.

[5]Toχtattï tanïχlïχïn kendiniŋ Jagopka, da ọrẹnk'in χoydu üstünä Israjẹlniŋ.

Xaysï ki nemäni bir kez sïmarladï atalarïmïzga biznim körgüzmä bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [6]ki tanïgaylar özgä ʤïnslar.

Oγlanlar, ki toγarlar, turgaylar da aytkaylar bunu oγlanlarïna kendiläriniŋ, [7]ki χoygaylar Teŋrigä umsalarïn kendiläriniŋ da unut(167r)magaylar išlärin Teŋriniŋ.

Buyruχun anïŋ χolmaχ bilä χolgaylar [8]da bolmagaylar nečik dä atalarï kendiläriniŋ.

ʤïns yaman da ačïγlatučï ʤïns, χaysï ki tüzätmädi yüräkin kendiniŋ da toχtatmadï Teŋrigä ʤanïn kendiniŋ.

[9]Oγlanlarï Ep'remniŋ toldurup atkanlar da bek atkanlar, kününä urušnuŋ χollarïn sadaχlarïna χaytardïlar.

[10]Turmadïlar alar ösiyä(167v)tinä Eyämizniŋ da könülükünä körä anïŋ klämädilär barma.

[11]Unuttular yaχšïlïχïn anïŋ da tamašalarïn, χaysï ki körgüzdü alarga

[12]Alnïna atalarïnïŋ, χaysï ki etti tamašasïn kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzündä Dajannïŋ.

[13]Yardï teŋizni da kečirdi alarnï, turγuzdu suvlarnï, nečik tulχuχta.

[14]Yol körgüzdü alarga bulut bilä kündüz da barča kečäni yar(168r)ïχ bilä otnuŋ.

[15]Yardï χayanï yabanlïχta da berdi ičmä alarga, nečik teränliktän ulu.

[16]Čïχardï suvnu χayadan da aχtïrdï, nečik rika, suvlarnï.

[17]Hälbät, arttïrdïlar yazïχ χïlïnmaχnï, daγïn da öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta.

[18]Sïnadïlar Teŋrini yüräkläri bilä kendiläriniŋ χolmaχta yemäklärin boylarïna kendiläriniŋ.

[19]Mïrmïldandïlar Teŋrigä da ayttïlar: «Yoχsa mï küčlü bolgay Teŋri hadirlämä (168v) seγannï pustalïχta?

[20]Zera urar edi χayanï, da aχar edi suvlar, da ïrmaχlar ketär edi kendindän.

Egär ötmäkni hanuz bolsa bermä ol bizgä ya hadirlägäy seγannï žoγovurtuna kendiniŋ?»

[21]Bunuŋ üčün išitti bunu Biy da soŋra saldï, ot yaltradï Jagopta, öčäšmäχi čïχtï üsnä Israjẹlniŋ.

[22]Inanmadïlar Teŋrigä da umsanmadïlar χutχarmaχïna anïŋ.

[23]Buyruχ berdi bulut(169r)larga yoγartïn, da ešikin köknüŋ ačtï, [24]da yaγdïrdï alarga manananï yemäχkä.

Ötmäkni köktän berdi alarga, [25]ötmäkin friштälärniŋ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäkni toluluχka.

[26]Čïχardï yelin yarïmkünnüŋ da keltirdi χuvatï bilä kendiniŋ yarïmkečäniŋkin.

[27]Yaγdï alarga et, nečik topraχ, nečik χumu teŋizniŋ, χušlarnï χanatlï;

[28]Xoydu ičinä taborlarïnïŋ alarnïŋ da čövrä-(169v)sinä čatïrlarïnïŋ alarnïŋ.

[29]Yedilär da toydular asrï, suχlančïn alarnïŋ berdi alarga, [30]da heč nemägä hasrät etmädi suχlančïn alarnïŋ kendilärindä.

Negä diŋrä yemäkläri aγïzlarïna kendiläriniŋ edi, [31]öčäšmäχi Teŋriniŋ čïχtï üsnä alarnïŋ.

Öldürdü köplärni alardan da taŋlama taŋlamalarïn Israjẹldän tas etti.

[32]Buŋar barčaga yazïχlandï da daγïn da da heč inanmadïlar tamaša(170r)larïna anïŋ.

[33]Eksildilär hečliktä künläri alarnïŋ, da yïllarïn [=yïllarï] alarnïŋ tezindän aštïlar.

[34]Xačan öldürür edi alarnï, χolarlar edi anï, χaytarlar edi da ertä tururlar edi Teŋrigä.

[35]Aŋdïlar, ki Teŋri bolušučï edi alarga, Teŋri Biyiklängän χutχaručï edi alarga.

[36]Sövdülär anï aγïzlarï bilä kendiläriniŋ, da tilläri bilä kendiläriniŋ yalγan boldular aŋar, [37]da yüräkläri alarnïŋ (170v) dügül edilär toγru anïŋ bilä, da inanmadïlar ösiyätinä anïŋ.

[38]Evet ol kendi šaγavatlï edi, arïtïr edi yazïχlarïn alarnïŋ da buzmas edi.

Arttïrïr edi χaytarma öčäšmäχin kendiniŋ da yandïrmadï barča yüräklänmäχin kendiniŋ.

[39]Aŋdï, ki tendirlär alar, ʤan, ki čïχarïr, da dügül daγïn χaytar.

[40]Nečä kerät ačïγlattïlar anï pustalïχta, öčäštirdilär Biyiktägini suvsuzluχta!

(171r) [41]Xayttïlar, da sïnadïlar Teŋrini, da arisin Israjęlniŋ zähirlättilär.

[42]Aŋmadïlar χolun anïŋ, kününä, χačan χutχardï alarnï χolundan χïstïručïlarïnïŋ alarnïŋ,

[43]Nečik etti nïšanlar da pešälärin kendiniŋ yerindä Mïsïrlïlarnïŋ da tüzünä Dajannïŋ.

[44]Xaytardï χanga čaylarïn alarnïŋ da yaγmur alarnïŋ, ki ičmägäylär.

(171v) [45]Yeberdi alarga itčibinlärin, da yedi alarnï, da baγalar bilä buzdu alarnï.

[46]Berdi žan*i*ggä yemišin alarnïŋ da χazγančïn alarnïŋ sarïnčχa*ga*.

[47]Urdu gargud bilä borlalïχlarïn alarnïŋ da inǰir teräklärin alarnïŋ χïravu bilä.

[[48]Čïχara berdi gargudga ǰanavarlarïn alarnïŋ da tapunganïn alarnïŋ ot bilä yarγuladï.]

[49]Yeberdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ, yüräklänmäχni, [öčäšmäχni] da tarlïχnï.

Yeberdi alarga χïyïnnï χulundan frištäniŋ yaman, [50]tibädi a(172r)larga yüräklänmäχin öčäšmäχiniŋ kendiniŋ.

Ayamadï ölümdän ǰanlarïn alarnïŋ da hayvanlarïn alarnïŋ ölümgä čïχara berdi.

[51]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïr*li*larnïŋ, bašlap barča χazγančïlarïndan alarnïŋ otaχïna K‘amanïŋ.

**Hankisd, ki aŋlanïr tïnčlïχ.*

[52]Yol berdi, nečik χoyunlarga, žoγovurtuna kendiniŋ da čïχardï alarnï, nečik χoylarnï, pustalïχka.

[53]Yol körgüzdü alarga umsa bilä, da χorχmadï(172v)lar, da dušmanlarïn alarnïŋ teŋiz yaptï.

[54]Čïχardï alarnï taγïna arilikiniŋ kendiniŋ, taγ ol, χaysï ki tapunup edi oŋu anïŋ.

[55]Keri etti yüzündän alarnïŋ dinsizlärni, ülüšlü etti alarnï ülüšünä meŋärmäχiniŋ kendiniŋ, da aγïndïrdï otaχïna alarnïŋ ǰïnsïn Israjęlniŋ.

[56]Sïnadïlar, ačïγlattïlar Teŋrini Biyiktägi da tanïχlïχïn anïŋ saχlamadïlar.

[57]Xayttïlar, saptïlar, (173r) nečik dä atalarï kendiläriniŋ, χayttïlar da boldular nečik yay χaχut.

[58]Xayttïlar, öčäštirdilär anï guṛk‘larïnda kendiläriniŋ da yongan pudlarï bilä kendiläriniŋ paχïllik saldïlar aŋar.

[59]Išitti Teŋri, da heč etti alarnï, da rïsvayladï asrï alarnï, Israjęlni.

[60]Keri etti kendindän čatïrnï Selovda, čatïrnï, χaysï ki aγïndïrdï arasïna adamlarnïŋ.

[61]Čïχara berdi yäsirlikkä (173v) χuvatïn alarnïŋ da salalarïn alarnïŋ χoluna alarnïŋ dušmanlarïnïŋ.

[62]Tïydï χïličnï žoγovurtuna kendiniŋ da meŋärmäχin kendiniŋ körmämiš etti.

[63]Otuzyašlarïn alarnïŋ yedi ot, da gojslarï üčün alarnïŋ dügül kimsä yas tuttu.

[64]K‘ahanalarï alarnïŋ tüšär χïlïčka, da tullarïn alarnïŋ dügül kimsä edi, ki yïγlagay.

[65]Oyandï, nečik yuχudan, Biy, nečik χuvatlï, (174r) ki silkär čaγïrnï.

[66]Urdu artïna dušmanlarïn kendiniŋ, taba meŋilik etti alarnï.

[67]Keri etti ol čatïrïn Jovsep‘niŋ da ǰïnsïn Ep‘remniŋ ol taŋlamadï.

[68]Evet taŋladï ol ǰïnsïn Jutanïŋ, taγïn Sionnuŋ, χaysï ki dä sövdü.

[69]Yasadï, nečik birmüŋüznü, arilikin anïŋ, yerdä toχtattï anï meŋilik.

[70]Taŋladï Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, da yöpsündü anï sürükündä χoyunlarnïŋ, [71]soŋγugi (174v) toγganlarda yöpsündi anï

Kütmä Jagopnu, χulu*n* kendiniŋ, da Israjęlni, žaṛankïn kendiniŋ.

[72]Kütär edi alarnï aχïlï bilä yüräkiniŋ kendiniŋ, yazïχsïzlïχï χolunuŋ kendiniŋ yol körgüzür edi alarga.

P‘aṛk‘ 74 dundïr.

[Молитва]

Ata Oγul Ari J̌an, sen boluš maŋa.

[Псалом 78/79] 78

[1]Saγmos Jasap‘nïŋ.

Teŋri, kirdilär dinsizlär meŋärmäχiŋä seniŋ, murdarladïlar da(175r)ǰarïŋnï ari seniŋ,

Ettilär Ęrusaγęmni nečik salašïn yemiš saχlavučïlarnïŋ, [2]χoydular tenlärin χullarïŋnïŋ seniŋ leš učar χušlarga köktägi da tenin arilärïŋniŋ seniŋ kazanlarïna yerniŋ.

[3]Töktülär χanïn alarnïŋ, nečik suvnu, čövräsinä Yerusaγęmniŋ, da kimsä yoχ edi, ki kömgäy edi alarnï.

[4]Bolduχ biz taba χonšularïmïzga bizim, kültkü da ayblï masχaralïχka alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

(175v) [5]Negä diŋrä, Biy, öčäšlängäysen sen meŋilik, yaltrasar, nečik ot, paχillikiŋ seniŋ?

[6]Tök öčäšmäχiŋni seniŋ üstünä ǰïnslarnïŋ, χaysï ki seni tanïmaslar, üstünä χanlarnïŋ, χaysï ki atïŋnï seniŋ sarnamadïlar, [7]zera yedilär Jagopnu da yerin anïŋ buzdular.

[8]Aŋmagïn yazïχlarïmïznï bizim ilgärigi, tezindän kelgäy bizgä yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ki miskinländiχ asrï.

[9]Boluš bizgä, Teŋri, χut(176r)χaručïmïz bizim, haybatï üčün atïŋnïŋ seniŋ.

Biy, χutχar bizni da arït yazïχïmïznï bizim atïŋ üčün seniŋ.

[10]Ne heč aytmasïnlar dinsizlär dä, ki: «Xanï-dïr Teŋrisi alarnïŋ?»

Evet belgili nemä bolgay üstünä dinsizlärniŋ alnïna közlärimiz bizim, izdämäχ üčün öčnü χanlarïnïŋ χullarïŋnïŋ seniŋ, χaysï ki töküldü.

[11]Kirgäy alnïŋa seniŋ küstünmäχi baγlagan-(176v)larnïŋ, ululuχuna körä biläkiŋniŋ seniŋ, kütkin sen oγlanlarïn öldürgänlärniŋ.

[12]Tölä χonšularïmïzga bizim yedi kerät χoynuna alarnïŋ taba, χaysï ki tabaladïlar seni, Biy.

[13]Biz žoγovurtuŋ da χoyunlarïŋ kütövüŋnüŋ seniŋ, χosdovanel bolïyïχ saŋa meŋilik, ǰïnstan ǰïnska aytïyïχ alγïšïŋnï seniŋ. *Dun 14.*

[Псалом 79/80] 79

[1]Yeŋmäχi üčün, kečkän tanïχlïχ üstünä. Jasap‘nïŋ, saγ(177r)mos üstünä At‘oŗ ǰïnsïnïŋ.

[2]Ey tutučïsï Israjęlniŋ, baχkïn, ki yol körgüziyirsen, nečik χoyunlarïna Jovsep‘niŋ.

Xaysï ki olturupsen k‘erovpęlärdä, belgili et [3]alnïna Ep‘remniŋ, Peniamenniŋ da Manasęniŋ,

Oyat χuvatïŋnï seniŋ da kel tirgizmä bizni.

[4]Teŋrisi χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

[5]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, negä diŋrä öčäš-(177v)längäysen alγïšïna χullarïŋnïŋ seniŋ?

[6]Yedirdiŋ bizgä ötmäk yašlarnïŋ da ičirdiŋ bizgä yašnï ölčöv bilä.

[7]Ettiŋ bizni taba χonšularïmïzga bizim, ayblï masχaralïχka dušmanlarïmïzga bizim.

[8]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ, da tirilgäybiz.

[9]Baγnï Mïsïrdan teškirdiŋ, čïχardïŋ dinsizlärni, da alarnï tiktiŋ, [10]da yol körgüzdüŋ aŋar.

(178r) Toχtattïŋ kökün alarnïŋ, da toldurdu yerni, [11]yaptï taγlarnï kölgäsi anïŋ, da butaχlarï anïŋ ormanïn Teŋriniŋ.

[12]Saldï teräkin kendiniŋ čaχ teŋizgä diŋrä, čaχ ïrmaχlardïr madγaš butaχlarï anïŋ.

[13]Ne üčün söktüŋ četänin anïŋ? Saγïyïrlar anï kečkänlär yolnu.

[14]Buzdu anï toŋuz ormandagi, da kiyik yabandagi kütüldü aŋar.

[15]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, (178v) χaytïp baχkïn köktän da kör, da därman etkin borlalïχka bu, [16]da därman etkin muŋar, χaysï ki tikti oŋuŋ seniŋ.

Üstünä oγlanlarïnïŋ adamnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa,— [17]küydürgän otta da buzulgan öčäšmäχiŋdän seniŋ tas bolgaylar,—

[18]Bolgay χoluŋ seniŋ üsnä adamlarnïŋ, oŋuŋ seniŋ üsnä oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ, χaysï ki χuvatlattïŋ anï saŋa.

(179r) [19]Dügül daγïn keri bolïyïχ biz sendän, tirgizgäysen sen bizni, da atïŋnï seniŋ, Biy, sarnïyïχ.

[20]Teŋri χuvatlïlarnïŋ, χaytardïŋ bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tirilgäybiz. *Dun 18.*

[Псалом 80/81] 80

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Jasap‘nïŋ, 5-inči šapatnïŋ. Borla yančmaχ üčün.

[2]Sövüniyiχ Teŋrigä, bolušučïmïzdïr bizim, čaχïrïŋïz Teŋrisinä Agopnuŋ.

[3]Alïŋïz saγmosnu da beriŋiz alγïšnï, saγ(179v)-mos aytïŋïz aŋar avaz bilä tatlïlïχnïŋ.

[4]Bïrγï čalïŋïz bašlanganïna aylarnïŋ, kününä nïšanlï yïldagi bizim.

[5]Buyruχtur bu Israjęlgä da toγrudur Teŋrisinä Jagopnuŋ.

[6]Tanïχlïχï Jovsęp‘niŋ, χaysï ki χoydu anïŋ bilä, nečik čïχar edi ol yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, til, χaysï ki bilmäs edi, išitti.

[7]Keri et yüktän arχasïn anïŋ, da χolun anïŋ bol, da küräk χulanmaχtan.

(180r) [8]Tarlïχïŋda sarnadïŋ maŋa, da χutχardïm seni, išittim saŋa yapuχluχta dufannïŋ da sïnadïm seni üsnä suvlarnïŋ χaršïlïχtagi.

[9]Išit, žoγovurtum menim, da tanïχlïχ beriyim saŋa, da Israjęl, egär išitsäŋ maŋa!

[10]Daγïn bolmagay saŋa teŋrilär bir vaχtlï, da ne yerni öpmägäysen sen teŋrigä yat.

[11]Menmen Biy Teŋriŋ seniŋ, čïχarïrmen seni yerindän Mïsïrlïlarnïŋ, ač (180v) aγzïŋnï seniŋ, da toldurïyïm bunu.

[12]Žoγovurtum menim išitmädi avazïma menim, da Israjęl maŋa nemä *baχma baχmadï* [=baχ-madï].

[13]Kötürüp χoydum alarnï barma artïndan erklär*i*niŋ yüräkläriniŋ kendiläriniŋ, zera bardïlar alar erkinä körä ǰanlarïnïŋ kendiläriniŋ.

[14]Zera egär žoγovurtum menim išitsälär edi maŋa, ya Israjęl yolumnu menim barsa edi,

[15]Nečik heč nemäni, ašaχ(181r)latïr edim dušmanlarïn anïŋ, üstünä χïstïručïlarïnïŋ anïŋ salïr edim χolumnu menim.

[16]Dušmanlarï Eyämizniŋ yalγan χaldïlar aŋar, bolsun zamanlarï alarnïŋ dünyâda.

[17]Yedirdi alarnï semizlikindän ašlïχnïŋ da χayadan bal toydurdu alarnï. *Dun 18.*

[Псалом 81/82] 81

Saγmos Jasap‘nïŋ, 81.

[1]Teŋri turdu yïγïnlarïna teŋrilärniŋ da aralarïna alarnïŋ yarγular edi alarnï:

(181v) [2]Negä diŋrä yarγularsiz egirlik bilä da köz alïrsiz, yazïχlïlar?

[3]Yarγu etiŋiz öksüzgä da tulga, könülük etiŋiz miskingä da ašaχlanganga.

[4]Xutχarïŋïz miskinni da yarlïnï, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïŋïz anï.

[5]Aŋlamadïlar da eskä almadïlar, χaramγuluχta da teprändilär barča himläri yerniŋ.

[6]Men aytar edim, ki teŋrilär bolgaysiz ya oγlanlarï Biyiktäginiŋ barčanïz.

(182r) [7]Siz ošta, nečik adamlar, öliyirsiz, nečik buyruχčïlardan, tüšiyirsiz.

[8]Kel, Teŋri, da yarγula yerni, zera sen meŋärsärsen barča dinsizlärni.

Dun 8, p'aṛk' 40 dun.

[Псалом 82/83] 82

[1]Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Teŋri, kim saŋa oχšasar? Tïyïlmagïn da suslanmagïn, Teŋri.

[3]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ čaχïrdïlar, da körälmägänläriŋ seniŋ kötürdülär bašlarïn kendiläriniŋ.

[4]Üstünä žoγovurtuŋ(182v)nuŋ seniŋ terän hizlik, bilmäχni saγïšladïlar üsnä arilikiŋniŋ seniŋ [5]da ayttïlar:

«Keliŋiz, tas etiyiχ alarnï ǰïnstan, da aŋïlmagay atï Israjęlniŋ dä daγïn».

[6]Saγïšladïlar bir söz bilä birgä, seniŋ üčün niyät ettilär

[7]*B*öläki Etomlularnïŋ da Ismajęllilär, Movap da Arapilär,

[8]Kepaγ, Amovn, Amaγęk' da özgä ǰïnslar, barča turučïlarï bilä birgä Ǯura bilä.

[9]Ol da Asur kelip edi alar (183r) bilä, barčasï bular χuvatlatučïlar edilär oγlanlarïnïŋ Łovdnuŋ.

[10]Et alarnï, nečik Matiamnï, nečik Sisaranï, nečik zApinni [=Apinni] aχïnlarïna Gisonnuŋ.

[11]Taspoldular alar čovraχta Tębovrada da boldular nečik tezäk yerdä.

[12]Etkin buyruχčïlarïn alarnïŋ nečik zOvrępni [=Ovrępni], Zepni, zZępęęni [=Zępęęnni], Saγmananï da barča buyruχčïlarïna alarnïŋ,

[13]Xaysïlarï ayttïlar: «Meŋäriyiχ bizgä arilikin (183v) Teŋriniŋ».

[14]Teŋrim menim, etkin alarnï nečik küpčäkni, nečik χamïšnï alnïna yelniŋ,

[15]Nečik ot, ki küydürür ormannï, nečik yalïn, ki örtär taγlarnï.

[16]Bu türlü sürgäysen alarnï dufanïŋ bilä seniŋ da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ mušχullatkaysen alarnï.

[17]Toldur yüzlärin alarnïŋ yeŋillik bilä, da izdägäylär atïŋnï seniŋ, Biy.

[18]Uyalgaylar da mušχullangaylar meŋilik (184r) da uyat bilä tas bolgaylar.

[19]Tanïgaylar, ki atïŋ seniŋ Biydir da sen yalγïz biyiklänipsen üstnä barča yerniŋ. *Dun 18.*

[Псалом 83/84] 83

[1]Yeŋmäχ üčün. Borla yančmaχnïŋ. Saγmos Gorχa oγlunuŋ.

[2]Nečik sövüklüdür otaχïŋ seniŋ, Biy χuvatlïlarnïŋ, [3]suχlančlï da hasrättir ǰanïm menim köškünä seniŋ.

Yüräkim menim da tenim menim süvüngäy Teŋrigä tiri.

[4]Zera čïpčïχ taptï ken(184v)dinä öv, γumrï ya horlïčka — uya, χayda ki χoygay balalarïn kendiniŋ,

Seγanïŋ seniŋ, Biyi χuvatlïlarnïŋ, χanïm menim da Teŋrim menim.

[5]San barčasïna, χaysï ki turïyïrlar övünä Eyämizniŋ, meŋi meŋilik alγïšlagaylar seni.

[6]Sanlïdïr er, χaysïnïŋ ki bolušluχu kendiniŋ sendändir, čïχmaχnï χoydu esinä kendiniŋ eŋištän χayγulu ol yergä, χaysïna ki niyät etti.

[7]Alγïšnï bergäy, χaysï (185r) ki ọręnk'ni χoyïyïr, [8]bargay ol χuvattan χuvatka da körüngäy Teŋri, frištälärgä Sionda.

[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy, Teŋrisi Jagopnuŋ.

[10]Yöpsünövlüsen sen bizim, kör, Teŋri, da baχkïn yüzünä yaγlaganïŋnïŋ seniŋ.

[11]Anïŋ üčün ki yaχšïdïr maŋa bir kün köškünä seniŋ, ne ki miŋlär dä.

Taŋladïm men čöplüχ bilä kelmä övünä Teŋri-(185v)niŋ artïχ, ne ki turma otaχïna yazïχlïlarnïŋ.

[12]Yarlïγamaχnï da könülüknü sövär Biy, Teŋri bašχïšnï da haybatnï berir.

Biy heč eksik almas yarlïγamaχïn kendiniŋ alardan, ki barïrlar zaγalsïzlïχta.

[13]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, sanlïdïr er, ki umsanïr saŋa. *Dun 14.*

[Псалом 84/85] 84

[1]Yeŋmäχ, oγlanlarïnïŋ Gorχnuŋ, saγmos Tawit'niŋ.

[2]Biyändiŋ, Biy, yeriŋä seniŋ da χaytardïŋ (186r) yäsirlikin Jagopnuŋ.

[3]Bošattïŋ egirlikin žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ barča yazïχlarïn alarnïŋ.

[4]Tïyïldïrdïŋ barča yüräklänmäχiŋni seniŋ, χayttïŋ öčäšmäχtän, yüräklänmäχiŋdän seniŋ.

[5]Xaytkïn bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, da χaytar yüräklänmäχiŋni seniŋ bizdän.

[6]Ne meŋilik öčäšmägin bizgä, Biy, da salmagïn öčäšmäχiŋni seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[7]Teŋri, sen χaytïp tirgizir(186v)sen bizni, žoγovurtuŋ seniŋ färâh bolsun saŋa.

[8]Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

[9]Išittiχ, ne ki sözlädi Biy Teŋrimiz bizim, sözlägäy eminlikni žoγovurtuna kendiniŋ, arilärinä kendiniŋ da alarga, ki χaytïptïrlar aŋar yüräkläri bilä.

[10]Yoχsa yuvuχtur χorχučïlarïna kendiniŋ χutχarmaχï anïŋ, sï(187r)γïnïp haybatïna anïŋ yerimizdä bizim.

[11]Yarlïγamaχï da könülükü yoluχkaylar, toγruluχu da eminliki öpüškäylär.

[12]Könülük yerdän bitti, toγruluχ köktän köründü.

[13]Biy bergäy tatlïlïχnï da yerimizgä bizim bergäy yemišin kendiniŋ, [14]toγruluχ alnïna anïŋ, barïp χoygay yoluna barganïn kendiniŋ.

[Колофон]

Yazgan da sarnagan bilä birlängäy da aŋïlgay K'risdosnuŋ yarγu kününä, amẹn.

(187v) *Dun 12, p'aṛk' 44 dun.*

[Псалом 85/86] 85

Alγïš Tawit'niŋ.

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla ǰanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim menim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa, maŋa, Biy, zera saŋa čaχïrdïm här kün, [4]färâh etkin ǰanïn χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

(188r) [5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï här birinä, χaysïlarï ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, alγïšïma menim da baχkïn avazïna χoltχamnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Dügüldür kimesä oχšaš saŋa, Teŋrim, Biyim, da dügül kimesä nečik išläriŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnslarïŋ, χaysï ki ettiŋ, kelgäylär da yerni öpkäylär alnïŋa seniŋ, haybatlagaylar (188v) atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen tamašalarnï, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïr könülüküŋä seniŋ da färâh bolgay yüräkim menim χorχmaga atïŋdan seniŋ.

[12]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy Teŋrim menim, bar yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ ǰa(189r)nïmnï menim tamuχlarnïŋ tibindän.

[14] Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär ǰanïmnï menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendiläriniŋ.

[15]Evet sen, Biy Teŋrim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da (189v) et maŋa nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni. *Dun 16.*

[Псалом 86/87] 86

[1]Gorχ oγlunuŋ, saγmos.

[2]Himläri anïŋ taγïna ari anïŋ, sövär Biy ešikin Sionnuŋ artïχ, ne ki barča otaχlarïn Jagopnuŋ.

[3]Haybatlï sözlädi seniŋ üčün: ošta šähäri Teŋriniŋ!

[4]Aŋdïm Rahapnï da Baγdat'nï, χaysïlarï (190r) ki tanïrlar meni, ošta özgä ǰïnslar da Ǯura da žoγovurtu Hndistanlarnïŋ, bular boldular anda.

[5] Sionga ayttï: ana da adam toγdu kendindä, da kendi himlärni saldï anda Biyiktägi.

[6]Biy aytkay yazov bilä žoγovurtka, buyruχčïlarga bu, χaysïlarï ki edilär anda.

[7]Nečik ki färâh bolgaylar sendä barčasï, χaysïlarïn*ïŋ* ki turmalarï kendiläriniŋ sendändir.

(190v) *Dun 6.*

[Псалом 87/88] 87

[1]Alγïšï saγmosnuŋ Gorχ oγlanlarïnïŋ. Maγaγet'a üčün, ki ǰuvap berdi Nẹeman eslilik bilä Israjẹlgä.

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχlarïŋ seniŋ χoltχama menim.

[4]Zera toldu χïyïnlar bilä ǰanïm menim, da tirlikim menim tamuχka tiyišti, [5]da hesepländim men alar bilä, ki enärlär (191r) čoγurga.

Boldum men nečik adam bašχa bolušluχtan [6]da ölülär dä erkli,

Nečik yaralïlar, ki yuχlarlar kerezmanlarda.

Xaysïn ki sen aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ salïndïlar.

[7]Xoydular meni čoγurga tibdägi, χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtadï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča tolγunlarïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.

(191v) [9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim χaçak'landïlar miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakimlär turγuzur mï, tapunmaχ etsärlär mi saŋa?
[12]Yoχsa mï aytsar kimesä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya (192r) könülüküŋnü seniŋ tas bolmaχta?
[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutulgan?
[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertäräk alγïšïm menim yetišsin saŋa.
[15]Nek, Biy, salïyïrsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?
[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyik*lik*tän ašaχlandïm da muŋaydïm.
(192v) [17]Mendä (toχtatdï>) toχtadï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.
[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.
[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Колофон]

Men, Lusig sargawak, yazdïm. Sarnagan yazučï bilä aŋïlgay K‘risdosnuŋ alnïna.

Dun 20, p‘aṛk‘ 42.

[Псалом 88/89] 88

[1]Saγmos Nɛ̣emnïŋ Jezrajɛ̣lniŋ.
[2]Yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, meŋilik alγïšlïyïm, [ǰïns] ǰïnstan aytïyïm könü(193r)lüküŋnü seniŋ aγzïm bilä menim.
[3]Ayttïŋ, ki dünyâ yarlïγamaχ bilä yasalgay, kök hadir bolgay könülüküŋä seniŋ:
«[4]Xoydum niyät taŋlaganlarïma menim, ant ičtim [andïčtim] Tawit‘kä, χuluma menim.
[5]Meŋilik toχtatïyïm zürätiŋni seniŋ, yasïyïm ǰïns-ǰïnstan olturγučuŋnu seniŋ».
[6]Tapungay kök tamašalarïŋnï seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yïγïnlarïnda arilärniŋ.
[7]Kimdir bulutta, χay(193v)sï ki barabardïr saŋa, ya kim oχšasar Eyämizgä oγlanlarïndan Teŋriniŋ?
[8]Teŋri haybatlïdïr saγïšlarïnda ariläriniŋ kendiniŋ, ulu da χorχulu üstnä alarnïŋ, ki čövräsinädirlär alarnïŋ.
[9]Biy Teŋri χuvatlïlarnïŋ, kim oχšar saŋa? Xuvatlïsen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ čövräŋädir seniŋ.
[10]Sen eyälik etärsen χuvatlarïna teŋizniŋ, (tašχïllïχïn>) tašχïnlïχïn tolγunlarnïŋ anïŋ sen ašaχlatïrsen.
(194r) [11]Sen ašaχlatïrsen, nečik yaralïlarnï, öktämlängänlärni, χuvatïna biläkiŋniŋ seniŋ taγïttïŋ dušmanlarïŋnï seniŋ.
[12]Seniŋdir kök, da seniŋdir yer, dünyâ tügälliki bilä kendiniŋ, sen toχtattïŋ [13]yarïmkečäni, da yarïmkünnü sen ettiŋ, T‘apor da Hermon atïŋa seniŋ sövüngäylär.
[14]Seniŋdir biläkiŋ da seniŋ χuvat, χuvatlangay oŋuŋ seniŋ, da biyik bolgay χoluŋ seniŋ.
(194v) [15]Toγruluχta da könülüktä toχtalïptïr olturγučuŋ seniŋ, yarlïγamaχ da könülük bargay alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.
[16]San žoγovurtka, ki bilirlär alγïšïŋnï seniŋ, Biy, yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ bargaylar da atïŋa seniŋ sövüngäylär [17]här kez, da toγruluχuŋa seniŋ biyik bolgaylar.
[18]Ögünmäχi χuvatlarïmïznïŋ bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüz bizim.
(195r) [19]Eyämizdändir bolušluχu ari Israjɛ̣lniŋ, χanïmïznïŋ bizim.
[20]Ol vaχtta sözlädiŋ körüm ötläš oγlanlarïŋ bilä seniŋ da ayttïŋ: «Xoyïyïm bolušluχnu üstünä χuvatlïnïŋ da biyik etiyim taŋlangannï žoγovurtumdan menim.
[21]Taptïm Tawit‘ni, χulumnu menim, yaγïm bilä ari menim yaγladïm anï.
[22]Xolum menim yöpsüngäy anï, da biläkim menim χuvatlatkay anï.
(195v) [23]Yazïχ etmägäy aŋar dušman, da oγul töräsizliknïŋ χïynamagay anï.
[24]Urïyïm alnïna anïŋ dušmanlarïn anïŋ da körälmäsizlärin anïŋ yeŋilmäχkä čïχara beriyim.
[25]Könülüküm menim da yarlïγamaχïm menim anïŋ bilä, da atïm*a* menim biyik bolgay müŋüzü anïŋ.
[26]Xoyïyïm teŋizdä χolun anïŋ da üstünä aχïn suvlarnïŋ oŋun anïŋ.
(196r) [27]Ol sarnasar maŋa: «Atam menim sensen, Teŋri yöpsünövlü χutχarïlmaχïma menim».
[28]Men ilgärigi etiyim anï da biyik, ne ki barča χanlarï yerniŋ.
[29]Meŋilik saχlïyïm aŋar yarlïγamaχïmnï menim, da niyätim menim inamlïdïr anïŋ bilä.
[30]Toχtatïyïm meŋi meŋilik zürätin anïŋ, da olturγučun anïŋ — nečik künläri köknüŋ.
[31]Egär χoysalar oγlanlarï anïŋ ọrẹnk‘imni menim da toγruluχumda menim (196v) klämäsälär barmaga,
[32]Egär toγruluχumnu heč etsälär da buyruχumnu menim saχlamasalar,
[33]Urïyïm tayaχ bilä töräsizliklärin alarnïŋ, χïyïn bilä egirliklärin alarnïŋ.
[34]Evet yarlïγamaχïmnï menim heč tïyman alardan da ne hillä etmiyim könülükümä menim, [35]da alčaχlatmïyïm niyätimni menim, da nemä, χaysï ki čïχar erinlärimdän menim, anï heč etmändir.

[36]Bir kez ant ičtim [andiǰ̌tim] ari(197r)likimä menim, ki Tawiťkä men yalγanlanmïyïm.

[37]Züräti anïŋ meŋilik turgay, da olturγučun [=olturγuču] anïŋ — nečik günäš alnïma menim, [38]nečik ay, ki toχtalïptïr meŋilik tanïχ, inamlïm menim köktä».

[39]Evet hali sen keri ettiŋ, da rïsvayladïŋ, da ašaγa urduŋ yaγlanganïŋnï seniŋ.

[40]Xaytardïŋ niyätni χuluŋdan seniŋ, murdarladïŋ yerdä arilikin anïŋ.

[41]Söktüŋ barča duvarlarïn anïŋ da χoyduŋ berklikin anïŋ titrämäχkä.

(197v) [42]Xapχaladïlar anï kečüčilär yolnu, boldu ol taba χonšularïmïzga bizim.

[43]Biyik ettiŋ oŋuŋ ïnǰ̌ïtučïlarïmnïŋ [=oŋun ïnǰ̌ïtučïlarïnïŋ] anïŋ, färâh boldular dušmanlarï anïŋ.

[44]Xaytar*dïŋ* bolušluχnu χïlïčïndan anïŋ da yöpsündüŋ anï oγrašta.

[45]Yeŋillättiŋ arilikin anïŋ, olturγučun anïŋ yergä yïχtïŋ.

[46]Az ettiŋ künlärin zamanlarïnïŋ anïŋ da töktüŋ üsnä uyatnï.

[47]Negä diŋrä χaytarsarsen yüzüŋnü (198r) seniŋ meŋilik, yaltragay, nečik ot, öčäšmäχiŋ seniŋ?

[48]Evet hali aŋgïn, kör, ki kimdir menim tïnčlïχïm, yoχsa mï heč nemägä yarattïŋ barča oγlanlarïn adamlarnïŋ?

[49]Kimdir adam, ki tirilgäy da körmägäy ölümnü ya χutχargay ǰ̌anïn kendiniŋ χolundan tamuχnuŋ?

[50]Xanïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, ävälgi, χaysï ki ant ičtiŋ Tawiťkä könülüküŋ [bilä] seniŋ?

[51]Aŋgïn tabalanmaχïn (198v) χuluŋa seniŋ, χaysï ki yöpsündüm χoynuma menim ǰ̌ïnslardan,

[52]Xaysï ki tabaladïlar dušmanlarïŋ seniŋ, Biy, tabaladïlar ornuna yaγlaganïŋnï seniŋ.

[53]Alγïšlï Biy Teŋri meŋi meŋilik! Bolgay, bolgay. *P'aṛk' 48 dun.*

Alγïš Esajya markareṇiŋ
[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

[9]Kečädän ertäläniṛ ǰ̌anïm menim ertäräk turma saŋa, Teŋri.

Anïŋ üčün ki yarïχtïr buyruχuŋ seniŋ üsnä yerniŋ, övräniŋiz (199r) toγruluχnu, turučïlarï yerniŋ.

[10]Xapuštu χïrsïz da daγïn heč övränmädi etmä yerdä toγruluχun könülüknüŋ.

Kötürülgäy χïrsïz yerdän da körmägäy ol haybatïn Teŋriniŋ.

[11]Biy, biyiksen, da biläkiŋ seniŋ küčlü, da alar bilmädilär.

Tanïgaylar, uyalgaylar da paγillik tüškäy ögütsüz žoγovurtka, da hali ot dušmanlarïŋnï seniŋ yegäy.

[12]Biy Teŋrimiz bizim, ber bizgä (199v) eminlikiŋni seniŋ, zera barča išimizgä körä bizim töländi bizgä.

[13]Biy Teŋrimiz bizim, tapungïn bizni, zera bašχa sendän özgä kimesäni bilmäsbiz da atïŋnï seniŋ beriyirbiz künüzün.

[14]Evet hali ölülär tirlikni körmisärlär, da ne hakim turγuzsar mï?

Bunuŋ üčün keltirdiŋ, urduŋ, tas ettiŋ, buzduŋ barča er oγlanlarïn alarnïŋ.

[15]Arttïr, Biy, yamannï (200r) üstünä yamanlïχlarïnïŋ alarnïŋ da keltir yamannï üsnä töräsizlärniŋ yerdägi.

[16]Biy, tarlïχta aŋdïχ seni, ki azulaχ tarlïχtïr ögütüŋ seniŋ üstümüzgä bizim.

[17]Nečik tolγanganï yüklünüŋ, ki yetiškän bolgay zamanï toγurmaχnïŋ da aγrïχïnda kendiniŋ čaχïrgay,

Ol türlü bolduχ sövükünä seniŋ, [18]ahnï da χorχuŋnu seniŋ yük bolup tolγandïχ da toγurduχ ǰ̌annï χut(200v)χarmaχïŋnïŋ seniŋ.

Dügül daγï yemirilgäybiz, yoχsa yemirilgäylär turučïlarï yerniŋ.

[19]Turgaylar ölülär, turgaylar barčasï, χaysï ki χoyulupturlar kerezmanda.

Oyangaylar, sövüngäylär da färâh bolgaylar toχtalganlarï yerniŋ.

Anïŋ üčün yaγïš, ki yaγïyïr sendän, bu saγaymaχlïχtïr alarnïŋ, evet yeri χïrsïzlarnïŋ tas bolgay.

(201r) [20]Sapa ber, žoγovurtum menim, bar, kirgin övünä seniŋ, yap ešikiŋni seniŋ alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

Xač da yašïn bir zaman, čaχ aškïnča öčäšmäχi Eyämizniŋ.

[Молитва]

Eminlik berüči K'risdos, eminlikiŋni da yarlïγamaχïŋnï seniŋ baγïšla yaratkanlarïŋa seniŋ. Adam sövüči Biy pareχoṣluχu bilä barčadan ari aruv gojs Asduaǰ̌adzin Mariamnïŋ yarlïγagay bu bitik yazganga da sarnaganga, amen.

(201v) *Bu ganon saγmos üč yüz da χïrχ sekiz dundïr.*

Deṛ abawen ganon.

[Псалом 89/90] 89

[2]Biy, išančïmïz bolduŋ bizim ǰ̌ïnstan čaχ ǰ̌ïnska, [3]negä diŋrä dügül taγlarï toχtalgan edi, yarattïŋ yerni da barča dünyâni.

Meŋiliktän čaχ meŋilikkä diŋrä sensen, [4]da χaytarmagïn adamnï totχarlïχka, da ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, oγlanlarï adamlarnïŋ».

(202r) [5]Miŋ yïl közlärinä Eyämizniŋ, nečik kün tünägüngi, zera aštï, nečik bir vaχtï kečäniŋ, [6]da yïllarï alarnïŋ hečlik bilä bolgaylar.

Taŋ manïna, nečik yaš ot, bitkäylär, taŋ manïna, nečik yaš ot, sövüngäylär da čičäklängäylär, kečχurun törmenlängäylär, χurugaylar da tüškäylär.

[7]Eksildiχ biz öčäšmäχiŋdän seniŋ da yüräklänmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[8]Xoyduŋ yazïχlarïmïznï (202v) bizim alnïŋa seniŋ da tirlikimizni bizim yarïχïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[9]Barča künlärimiz bizim eksildilär, da öčäšmäχiŋdän seniŋ mušχullandïχ.

[10]Zamanï yïllarïmïznïŋ bizim tïyγïsïz, nečik pavučïna, da sanï künlärimizniŋ yïllarïmïznïŋ bizim, alar da yetmiš yïl.

Egär ki artïχ daγïn — seksen yïl, χaysï nemä artïχ, ne ki andan, aγrïχ bilä da küstünmäχ bilä.

(203r) Keldi üstümüzgä bizim küstünmäχ, da ögütländiχ, [11]evet hali kim bilgäy χuvatïn öčäšmäχiŋniŋ seniŋ ya ahïŋdan seniŋ yüräklänmäχiŋni seniŋ heseplägäy.

[12]Bu türlü körgüz maŋa oŋuŋnu seniŋ, da χaysïlarï ki χonarhdïrlar yüräkläri bilä, aχïlïŋa seniŋ.

[13]Xayt, Biy. Negä ž diyin? Övüngin χullarïŋda seniŋ.

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh (203v) bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlärniŋ, ki ašaχ ettilär bizni, da yïllar, χaysïlarda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išlärinä χuluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]bolgay yarïχï Eyämizniŋ Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋart bizgä. (204r) *Dun 16.*

[Псалом 90/91] 90

Alγïš da ögmäχ. Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Kim ki turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, gölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni sïrtmaχïndan avčïnïŋ da sözün*dän* mušχulluχnuŋ».

[4]Umuzlarï arasïna kendiniŋ yöpsüngäy seni, gölgäsinä χanatlarïnïŋ umsangaysen.

(204v) Nečik yaraγ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlarïndan, ki učarlar kündüz,

[6]Nemä ki kezär χaranγuluχta, azmaχlïχtan devlärniŋ yarïmkünnüŋ.

[7]Tüškäylär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, χaysï ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagaylar.

[8]Evet yalγïz oŋuŋ bilä seniŋ baχkaysen, (205r) tölövün yazïχlïlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, χïyïnlar yuvuχlanmagaylar otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlanïptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋa seniŋ.

[12]Biläklärindä kendiläriniŋ yöpsüngäylär seni, ki bolmagay urgaysen taška ayaχlarïŋnï seniŋ.

[13]Üsnä iž da karp yïlan(205v)larnïŋ barsarsen sen, ayaχ tibinä bassarsen [bazsarsẹn] aslannï da adžḏaγanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, zera tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχarïyïm, haybatlï etiyim anï, [16]uzun künlär bilä toldurïyïm da körgüziyim aŋar χutχarmaχïmnï menim. *Dun 16.*

[Псалом 91/92] 91

[1]Saγmos. Alγïš šapatkünnüŋ.

[2]Yaχšïdïr χosdovanel (206r) bolma Eyämizgä, saγmos aytma atïŋa seniŋ, Biyiktägi,

[3]Aytma ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülükünnü seniŋ kečä,

[4]On stron bilä saγmosaran bilä, avazï bilä alγïšnïŋ ögmäχni.

[5]Färâh ettiŋ meni, Biy, yaratkanlarïŋdan seniŋ, da išiŋdä χoluŋnuŋ seniŋ sövüniyim.

[6]Nečik ki uludur išlariŋ seniŋ, Biy, da asrï terändir saγïšïŋ seniŋ.

[7]Adam fähamsïz bunu (206v) ki tanïmas, da essiz bunu almastïr eskä.

[8]Bitkäninä yazïχlïnïŋ — nečik bičän čičäklänmä alarga; χaysïlarï χïlïnïrlar töräsizlikni,

Tas bolgay meŋi meŋilik. [9]Da sen biyiklänipsen meŋilik, Biy.

[10]Zera ošta dušmanlarïŋ seniŋ tas bolgaylar, daγïlgaylar barčasï, χaysï ki χïlïnïrlar töräsizlikni.

[11]Biyik bolgay, nečik birmüŋüz, müŋüzüm menim, da χartlïχïm menim cẹt‘ semizlikinä.

(207r) [12]Kördü közüm menim dušmanlarïmnï menim, ki turupturlar üstümä menim yamanlïχ bilä, alar da išitkäy χulaχïm menim.

[13]Toγrular, nečik χurma teräkläri, čičäklängäylär, nečik orman Lipana*n*niŋ, köp bolgaylar.

[14]Tikilgän bolgaylar övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim čičäklängäylär.

[15]Dayïn da köplär bolgaylar χartlïχïn semizliklärindä, özdän da aziz, bolgaylar [16]aytma: «Toγrudur Biy Teŋrimiz bizim, (207v) da yoχtur kendindä egirlik».

Dun 14. P'aṛk' 46 dun.

[Псалом 92/93] 92

Alγïš avaz bilä. Šapatkün.

[1]Biy χanlïχ etti, šöh*rät*likni kiydiŋ, kiydi Biy χuvatï ičinä kendiniŋ, χušandï.

Toχtattïŋ dünyâni, ki tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ ilgärtin, meŋiliktänsen sen.

[3]Kötürüldülär ïrmaχlarïŋ, Biy, da kötürdülär ïrmaχlar avazlarïn kendiläriniŋ, da tursarlar ïrmaχlar barganlarïna kendiläriniŋ.

(208r) [4]Avazïndan suvlarnïŋ köp tamaša boldu tolγunlarï teŋizniŋ.

Tamašalïsen sen, Biy, biyikliktä, [5]tanïχlïχïŋa seniŋ biz asrï inandïχ.

Övüŋä seniŋ yarašïr arilik, Biy, uzun künlärdä. *Dun 6.*

[Псалом 93/94] 93

Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Teŋri öč izdävüči, Biy, Teŋri öč izdävüči, mäyan bolduŋ.

[2]Biyik bol, χaysï ki yarγulïyïrsen yerni, tölä tölövün öktämlärniŋ.

[3]Negä diŋrä yazïχlïlar, Biy, negä diŋrä yazïχ-(208v)lïlar ögüngäylär,

[4]Aytmaχ bilä sözlägäylär egirlikni, sözlägäylär barčasï, χaysïlarï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[5]Žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, ašaχ ettilär, da meŋärmäχiŋni seniŋ χïynadïlar.

[6]Tulnu da χaribni öldürdülär, öksüzlärni χïrdïlar [7]da ayttïlar: «Körmästir bunu Biy, da ne esinä almas Teŋrisi Jagopnuŋ».

[8]Aŋlaŋïz, fähamsïzlarï žoγovurtnuŋ da es-(209r)sizlär, negä diŋrä almassiz eskä?

[9]Nečik ki, egär χaysï tikti esä χulaχnï, kendi išitmäs mi ya, χaysï yarattï köznü, kendi körmäs mi?

[10]Kim ögütlär ǰïnslarnï, nečik ki azarlamagay mï? Kim övrätir adamga bilmäχni, [11]Biy tanïr saγïšïn adamlarnïŋ, ki hečliktädirlär.

[12]San adamga, χaysï ki ögütlärsen sen, Biy, da ọṛenk'iŋä seniŋ övrätirsen sen aŋar.

[13]Ašaχlatïrsen sen aŋar künlärin yamanlïχ-nïŋ, (209v) negä diŋrä χazïlgay čoγuru yazïχlïnïŋ.

[14]Keri etmäs Biy žoγovurtun kendiniŋ da meŋärmäχliχ kendiniŋ etmästir umsasïz,

[15]Negä diŋrä χaytkaylar könülükü toγruluχ-nuŋ, yöpsüngäylär anï barčasï, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä.

[16]Kim turgay birgämä üsnä yamanlarnïŋ? Ya kim teŋläškäy maŋa üsnä alarnïŋ, χaysï ki χïlïnïyïrlar töräsizlikni?

[17]Egär ki Eyämiz bolušmasa edi maŋa, azulaχ (210r) dayïn da, da turur edi ǰanïm menim tamuχta.

[18]Egär aytsam, ki ošta seskändi ayaχlarïm menim, yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, bolušur edi maŋa.

[19]Köplüχünä körä aγrïχlarïmnïŋ yüräkimniŋ menim övündürmäχiŋ seniŋ färâh etär edi ǰanïmnï menim.

[20]Teŋläšmäsin saŋa olturγuču töräsizlärniŋ, kim säbäp etär emgäkni χaršïsïna buyruχnuŋ.

[21]Uladïlar ǰanïn toγruniŋ da χanïn zaγalsïz-nïŋ borčlu etärlär edi.

(210v) [22]Boldu Biy išančïm menim, Teŋri bolušučïsï umsamnïŋ [umsannïng] menim.

[23]Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä alarnïŋ, yamanlïχlarïna körä alarnïŋ yemirgäy alarnï Biy Teŋrimiz bizim. *Dun 21.*

[Псалом 94/95] 94

Alγïš. Ögmäχ Tawit'niŋ.

[1]Keliŋiz, sövüniyiχ Biydä, čaχïrïyïχ Teŋrigä, χutχaručïmïzga bizim.

[2]Ertäläniyiχ alnïna anïŋ χosdovanel bolmaχ bilä, saγmos bilä čaχïrïyïχ aŋar.

[3]Teŋri uludur Biy, (211r) χan ulu üsnä barča yerniŋ.

[4]Xoluna anïŋdïr barča dünyâsi yerniŋ, biyikliki taγlarnïŋ anïŋdïr.

[5]Anïŋdïr teŋiz, da ol etti anï, da χurunu χollarï anïŋ yarattïlar.

[6]Keliŋiz, yerni öpiyiχ aŋar, tüšiyiχ da yïγlïyïχ alnïna Eyämizniŋ, yaratučïmïznïŋ biznim.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, biz žoγovurtu χolunuŋ anïŋ da χoylarï kütövläriniŋ anïŋ.

Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, [8]berkäyt-(211v)mäŋiz yüräkiŋizni siznïŋ, nečik leγilïχka

Kününä sïnamaχlïχnïŋ yabanlïχta, χayda ki sïnadïlar meni [9]atalarïŋïz siziŋ, tergädilär meni da kördülär išlärimni menim. [10]Xïrχ yïl

Dž̄âhtlandïm ǰïnslar bilä ol da ayttïm: «Udayï bularïptïrlar yürägläri bilä, da alar tanïmadïlar yolumnu menim.

[11]Nečik ant ičtim öčäšmäχimdä menim, ki kirgäylär tïnčlïχïma menim».

Dun 11, p'aṛk' 38 dun.

[Псалом 95/96] 95

Saγmos Tawit'niŋ, ki (212r) daǰar yasaldï yasïrlïχtan soŋra.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, alγïšlaŋïz Biyni, barča yer.

[2]Alγïšlaŋïz Biyni da alγïšlaŋïz atïn anïŋ, sövünčlüknü aytïŋïz kün kün artïndan χutχarmaχïn anïŋ.

[3]Aytïŋïz, dinsizlär, haybatïn anïŋ, barča žoγovurtka tamašalarïn anïŋ.

[4]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, χorχuludur ol üsnä barča guṛk‘larnïŋ.

(212v) [5]Barča guṛk‘larï dinsizlärniŋ devlärdir, da Biy köknü etti.

[6]Tapunmaχtïr da könänmäχtir alnïna anïŋ, arilik da ulu könänmäχliχtir ariliki anïŋ.

[7]Sunuŋuz Eyämizgä, dayfalarï ǰïnslarnïŋ, sunuŋuz Eyämizgä haybatïn, sunuŋuz Eyämizgä haybatnï [8]atïna anïŋ.

Alïŋïz bernäläriŋizni da kiriŋiz köškünä anïŋ, [9]yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä (213r) arilikiniŋ anïŋ, da mušχullangay yüzündän anïŋ barča yer.

[10]Aytïŋïz dinsizlärgä, ki Biy χanlïχ etti, toχtattï dünyâni, ki tepränmägäy, da yarγular žoγovurtun toγruluχ bilä.

[11]Färâh bolgay kök, da sövüngäy yer, radïlangaylar teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, [12]sövüngäylär tüzlär da barča, χaysï ki bardïr alarda.

Ol sahat sövüngäylär barča teräklär ormandagi [13]yüzündän Eyämizniŋ, zera kelir da kelir ol yar(213v)γulama yerni.

Yarγular dünyâni könülük bilä da žoγovurtnu barča könülükü bilä kendiniŋ. *Dun 14.*

[Псалом 96/97] 96

Saγmos Tawitniŋ. Zamanïna, ki ulusnu toχtattï.

[1]Biy χanlïχ etti, sövüngäy yer, färâh bolgaylar otračlar köp.

[2]Bulut da tuman čövräsinädir anïŋ, könülüktä da toγruluχta tüzätiliptir olturγuču anïŋ.

[3]Ot alnïna anïŋ bargay, küydürgäy dušmanlarïn (214r) anïŋ.

[4]Köründülär yaltramaχlarï anïŋ dünyâgâ, kördü da seskändi yer.

[5]Taγlar, nečik balaγuz, erigäylär yüzündän Eyämizniŋ, yüzündän Eyämizniŋ barča yer.

[6]Aytkay kök toγruluχun anïŋ, körgäylär barča žoγovurt haybatïn anïŋ.

[7]Uyalgaylar barčasï, χaysïlarï ki yerni öpärlär guṛk‘larga da χaysïlarï ki ögünürlär yongan butlarïna kendiniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar bar(214v)ča frištäläri anïŋ, [8]ki išitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[9]Zera sen biyiklänipsen üstünä barča yerniŋ, asrï biyikländiŋ üsnä barča guṛk‘larnïŋ.

[10]Kimlär ki sövärsiz Biyni, körälmäŋiz yamanlïχnï, saχlar Biy ǰanïn ariläriniŋ kendiniŋ, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïr alarnï.

[11]Yarïχ sačïldï toγrularga, toγru yüräklilärgä boldu färâhlik.

(215r) [12]Färâh boluŋuz, toγrular, Biydä, χosdovanel boluŋuz jišadaglïχïna arilikiniŋ anïŋ.

[Псалом 97/98] 97

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš [bilä] yäŋi, ki sk‘ančelik‘ni etti.

Xutχardï anï oŋu kendiniŋ da biläki ari kendiniŋ.

[2]Körgüzdü Biy χutχarmaχïn kendiniŋ, alnïna ǰïnslarnïŋ belgirtti toγruluχun kendiniŋ.

[3]Aŋdï yarlïγamaχï bilä kendiniŋ Jagopnu, könülükü bilä kendiniŋ övün Israjęlniŋ, da kördü(215v)lär barča χïrïγlarï dünyâniŋ χutχarmaχïn Teŋrimizniŋ bizim.

[4]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, alγïšlaŋïz, süvünüŋüz da saγmos aytïŋïz.

[5]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim alγïš bilä, alγïš bilä da avazlarïna saγmoslarnïŋ.

[6]Avazlï alγïš bilä χaχïlmïš bïrγïnïŋ, alγïš bilä, sövünčlük bilä da avazï bilä müŋüzdän bïrγïnïŋ da čaχïrïŋïz alnïŋa χannïŋ, Eyämizniŋ.

[7]Mušχullangay teŋiz tügälliki bilä kendiniŋ, (216r) dünyâ da barča turučïlarï anïŋ, [8]da čaylar čap urgaylar birgä χollarï bilä.

Taγlar sövüngäylär alnïna Eyämizniŋ, [9]zera kelir da yetišiptir Biy yarγulama yerni.

Yarγular dünyâni toγruluχ bilä da žoγovurtun kendiniŋ toγruluχ bilä.

Dun 10, p‘aṛk‘ 36 dun.

[Псалом 98/99] 98

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Biy χanlïχ etti, öčäštilär žoγovurtlar, ki olturup edilär k‘ęrovpęlärdä, seskändi yer.

(216v) [2]Biy Sionda uludur da biyiktir üstünä barča žoγovurtlarnïŋ.

[3]Tapunmaχ bolïyïχ atïŋa seniŋ ulu, ki χorχuludur da aridir, [4]da hörmäti χannïŋ könülüknü sövär.

Sen hadirlädiŋ toγruluχnu, könülüknü da toγruluχun Jagopga sen ettiŋ.

[5]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz basχïčïna ayaχlarïnïŋ anïŋ, zera aridir.

[6]Movsęs da Aharon ba(217r)baslarï anïŋ, Samuęl alar bilä, χaysï ki sarnarlar atïna anïŋ.

Sarnarlar edi Biygä, da ol išitir edi alarga, [7]da tiräkli buluttan sözlär edi alarga.

Saχlarlar edi tanïχlïχïn anïŋ da buyruχun, χaysï ki berdi alarga.

[8]Biy Teŋrimiz bizim, sen išitir ediŋ alarga,

Teŋri, sen arïtučï bolur ediŋ, öč alučï üstnä barča išlärïniŋ alarnïŋ.

[9]Biyik etiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz taγïna ari anïŋ, zera (217v) aridir Biy Teŋrimiz bizim. *Dun 10.*

[Псалом 99/100] 99

Saγmos. Tapunmaχ.

[1]Čaχïrïŋïz Biygä, barča yer, [2]χuluχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]tanïŋïz, zera oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da biz dügül ediχ, biz žoγovurtu da χoyunlarï kütövünüŋ anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešiktän anïŋ tapunmaχ bilä da alγïš bilä otaχïna anïŋ.

Xosdovanel boluŋuz (218r) Eyämizgä da alγïšlanïŋïz [=alγïšlaŋïz] atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, ǰïnstan čaχ ǰïnskadïr könülükü anïŋ. *Dun 6.*

[Псалом 100/101] 100

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Yarlïγamaχ da könülük tä alγïšlïγïm, seni, Biy, saγmos aytïγïm [2]da eskä alïγïm

Yol zaγalsïz, čaχ kelgінčä maŋa, zera barïr edim men zaγalsïzlïχïm bilä yüräkimniŋ menim ičinä övümnüŋ menim.

[3]Xoymadïm alnïna közlär(218v)imniŋ menim nemä egirlikni, χaysï ki etärlär edi tanmaχnï, körälmädim.

[4]Yovuχlanmadï maŋa, χaysï ki χaχut edi yüräki bilä, saptï mendän fähamsïz, da men nemä ǰâhtlik etmäs edim.

[5]Xaysï ki sözlär edi yašïrïn sïŋarïndan, anï keri-keridän χuvar edim.

Xaysï ki öktämlänir edi közläri bilä da akah yürägläri bilä, birgäsinä da ötmäk tä yemäs edim.

[6]Közlärim menim inamlï(219r)larda yerniŋ, ki olturgaylar alar birgämä.

Xaysï ki barïr edi yolga zaγalsïz, ol tanïr edi meni.

[7]Turmas edi ičinä övümnüŋ menim, χaysï ki alïr edi öktämlikni, χaysï ki sözlär edi egirlikni, oŋarmas edi aŋar alnïna közlärimniŋ menim.

[8]Taŋ manïna öldürür edim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, tas etiyim šähärindä Eyämizniŋ barčasïn, χaysïlarï ki χïlïnïγïrlar töräsizlikni.

Dun 10. P‘arḳ‘ 26.

[Псалом 101/102] 101

[1]Alγïš šiškän üčün. Xačan aγïr(219v)lansa, Eyämnïŋ alnïna tökkäy alγïšïn kendiniŋ.

[2]Biy, išit alγïšïma menim, čaχïrïχïm menim saŋa kelgäy, [3]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï kün sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

[4]Tügändilär, nečik tütün, künlärim menim, da söväklärim menim, nečik χamïš, χurudular.

[5]Čalïndïm men, nečik bičän, (220r) da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväklärim menim tenimä menim, [7]oχšadïm men havalasanga yabanlïχta.

Boldum men nečik puχač [=puγač] pustalïχta, [8]tuydum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

[9]Tabaladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögövčilärim menim mendän ant ičirlär [=ičärlär] edi.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, (220v) yedim, da ičkimni menim yaš bilä χarïštïrdïm

[11]Yüzündän öčäšmäχiŋniŋ, yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

[12]Künlärim menim, nečik kölgä, aštïlar, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da jišadaglïχïŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[14]Sen turup šaγavatlanïrsen üsnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχïnïŋ anïŋ, yetišiptir sahatï.

[15]Biyändi χullarïŋ sen(221r)iŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.

[16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan s*eniŋ*.

[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.

[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχlanganlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.

[19]Yazïlgay bu ǰïnska özgä, žoγovurtka, χaysï ki tapunuptur alγïšlama Biyni.

[20]Baχtï ol biyiklikindän, arilikindän kendiniŋ, (221v) Biy köktän yergä baχtï

[21]Išitmä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ da češmä oγlanlarïn ölümgä borčlularnïŋ,

[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Erusaγẹmdä,

[23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarga χuluχ etmä Eyämizgä.

[24]J̌uvap berdi aŋar yolunda χuvatlïnïŋ [=χuvatïnïŋ] kendiniŋ, azlïχïn künlärimniŋ menim, [25]töz maŋa da čïχarmagïn meni yarïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǰïns-ǰïnstïr yïllarïŋ (222r) seniŋ.

[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.

[27]Alar ašsarlar, da barsen da χalïrsen meŋilik.

Barčamïz [=Barčasï], nečik ton, opransarlar, nečik kiyinišni, teškirsärsen alarnï, da teškirilsärlär.

[28]Sen ol kendiŋsen, da yïllarïŋ seniŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda, da zürätlärinä alarnïŋ meŋilik oŋarïlgay. *Dun 26.*

[Псалом 102/103] 102

Saγmos Tawitʻniŋ.

(222v) [1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — atïn ari anïŋ.

[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, taǰlar seni yarlïγamaχï bilä da šaγavatï bilä,

[5]Kim toldurur igiliktä suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

(223r) [6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movsẹskä da oγlanlarïna Israjẹlniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir Biy bizgä da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä bizim etti bizgä da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

(223v) [11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlandï ata üsnä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

(224r) [15]Adamga, nečik bičän, dir künläri kendiniŋ, nečik čičäk*i* tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üstünä yel — da dügül, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna diŋrä,

Xaysïlarï saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχun anïŋ da etärlär anï.

(224v) [19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, χanlïχï anïŋ barčasïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlu χuvat bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etučiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išlärin [=išläri] anïŋ, barča yerdädir biyikliki [=biyliki] anïŋ, alγïšla, ǰanïm menim, Biyni.

(225r) *Dun 22, pʻaṛkʻ 48.*

[Псалом 103/104] 103

Saγmos Tawitʻniŋ. Dünyânïŋ yaratïlganï üsnä.

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni! Biy Teŋrim menim, ulu bolduŋ asrï.

Tapunmaχnï da ulu šöhrätlikni kiydiŋ, [2]yapunduŋ yarïχnï, nečik kiyinišiŋ, saldïŋ köknü, nečik čatïrnï, [3]da yaptïŋ üsnä suvlarnïŋ üst yapovun anïŋ.

Kim χoyar bulutta (225v) barganïn kendiniŋ da kezär ol üsnä χanatlarï bilä yelniŋ?

[4]Kim etti frištäsin kendiniŋ ǰan da χullarïn kendiniŋ ottan küydürüči?

[5]Toχtattï yerni üsnä toχtalmaχïnïŋ kendiniŋ — tepränmägäy meŋilik.

[6]Teränlik — nečik kiyinišniŋ yapovu dur anïŋ, üsnä taγlarnïŋ turgaylar suvlar.

[7]Öčäšmäχiŋdän seniŋ χačkaylar da avazïndan kökrämäχiŋniŋ seniŋ titrägäylär.

(226r) [8]Čïχarlar, taγlanïrlar da enärlär, tüzläniršlär yerinä, χaysï ki toχtattïŋ alarnï.

[9]Ček χoyduŋ, da ašmaslar, da daγïn χaytmaslar yapma yerni.

[10]Yeberdiŋ čovraχlarnï pïrχïldï-pïrχïldï, arasïndan taγlarnïŋ bargaylar suvlar

[11]Ičirmä barča kazanlarnï kiyik, toyungaylar yabanlarï susamaχlarïnda kendiläriniŋ.

[12]Anda učar χušlarï köknüŋ uya χoygaylar da ičindän χayalarnïŋ (226v) bergäylär avazlarïn kendiläriniŋ.

[13]Ičirir taγlarnï hambarlarïndan [=ambarlarïndan] kendiniŋ, yemišindän išiniŋ kendiniŋ tolgay yer.

[14]Östürdüŋ bičänni taγlarda, yaš otnu χuluχuna adamlarnïŋ.

Čïχardïŋ ötmäkni yerdän, [15]čaγïr färâh etär, yaγ — tažä, da ötmäk toχtatïr yüräkin adamnïŋ.

[16]Toygaylar terägläri Eyämizniŋ da ormanï Lipanannïŋ, χaysï ki sen (227r) tiktiŋ.

[17]Anda učar χušlar köktägi čipčälärin čïχargaylar, da uyasï leglegniŋ [laglagnïn>leglęgnïn] tolu išančïdïr alarnïŋ.

[18]Taγlar biyik marallarga, da χayalar išančï χoyanlarga.

[19]Ettiŋ aynï zaman üčün, günäš tanïdï sahatïn kirmäχiniŋ kendiniŋ.

[20]Ettiŋ χaramγunu, da boldu kečä, anda barïrlar barča kazanlarï ormannïŋ.

[21]Balalarï aslanlarnïŋ muŋrarlar, da χaparlar, (227v) da izdärlär Teŋridän yemäkin kendiläriniŋ.

[22]Čïχkanïna günäšniŋ yïγïlïrlar da ormanlarïnda kendiläriniŋ tïnarlar.

[23]Čïχar adam išinä kendiniŋ da emgängäninä χolunuŋ kendiniŋ čaχ iŋirgä diŋrä.

[24]Nečik uludur išläriŋ seniŋ, Biy! Barča nemäni aχïl bilä ettiŋ, da toldu yer tapunganïŋ bilä seniŋ.

[25]Bu teŋiz ulu da avlaχ, bundadïr sürkälgänlär, χaysï ki yoχtur sanï (228r) kazanlarnïŋ, ululu da uvaχ bunda, [26]da kemilär dä barïrlar, adžda daha, χaysï ki yarattïŋ oynama anïŋ bilä.

[27]Barčasï saŋa eglänirlär, da sen berirsen yemäk alarga sahatïnda.

[28]Berirsen alarga, da yerlär, ačarsen χoluŋnu seniŋ, yedirirsen barčasïn erkiŋ bilä seniŋ.

[29]Xaytarïrsen yüzüŋnü seniŋ alardan, da mušχullanïrlar, čïχarïrsen džannï alardan, eksilirlär da topraχ χaytarlar.

[30]Yeberirsen džanïŋnï seniŋ, (228v) da tapunursen alarnï, da yäŋirtirsen yüzün yerniŋ.

[31]Bolgay haybatï Eyämizniŋ meŋilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarïnda kendiniŋ.

[32]Kim baχar yergä da berir titrämäχ buŋar, yuvuχlanïr taγlarga, da [tutašïrlar]?

[33]Alγïšlïyïm Biyni tirlikimdä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[34]Tatlï bolgay aŋar alγïšïm menim, da men färâh bolïyïm Biygä.

(229r) [35]Eksilgäylär yazïχlïlar yerdän, χïrsïz daγïn tapulmagay kendindä. Alγïšla, džanïm menim, Biyni.

Dun 34.

[Псалом 104/105] 104

Alęluia.

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä da sarnaŋïz atïn anïŋ, aytïŋïz dinsizlärgä išin anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz, da saγmos aytïŋïz aŋar, aytïŋïz barča tamašalarïn anïŋ, [3]da ögünüŋüz atïna ari anïŋ.

Färâh bolsunlar yüräkläri alarnïŋ, χaysïlarï ki izdärlär Biyni, [4]izdäŋiz Biyni da χuvatlï boluŋuz, (229v) izdäŋiz yüzün anïŋ här vaχt.

[5]Aŋïŋïz tamašasïn anïŋ, χaysï ki etti, pešälärni da könülükü aγzïnïŋ anïŋ.

[6]Züräti Aprahamnïŋ, χullarï anïŋ, da oγlanlarï Jagopnuŋ, taŋlanganlarï anïŋ.

[7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, barča yerdädir könülükü anïŋ.

[8]Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ da sözün, χaysï ki sïmarladï čaχ miŋ yïlga diŋrä,

[9]Niyätni, χaysï ki χoydu (230r) Apraham bilä, da ant ičmäχin kendiniŋ Sahag bilä.

[10]Toχtattï Jagopta buyruχun kendiniŋ da Israjęldä niyätin kendiniŋ meŋilik.

[11]Ayttï: «Sizgä beriyim yerin K‘anannïŋ, pay meŋärmäχiŋizgä siziŋ».

[12]Zera ettilär [=edilär] alar san bilä az, eksik da kelginlär kendindä.

[13]Aštïlar alar džïnstan džïnska, χanlïχtan žoγovurtka özgä.

[14]Xoymadï adamlarga yazïχlanma alarga, azar(230v)ladï χanlarnï alar üčün.

[15]«Yuvuχlanmaŋïz,— aytïyïr,— yaγlanganïma menim da markaręlärimä menim yazïχlanmaŋïz».

[16]Ündädi ačlïχnï yerinä alarnïŋ, barča χuvatïn ötmäkniŋ sïndïrdï.

[17]Yeberdi alnïna alarnïŋ erni, χuluχka satïldï Jovsęp‘.

[18]Ašaχ ettilär baγda ayaχlarïn anïŋ, da kečti kemidän [=temirdän] boyu anïŋ,

[19]Negä diŋrä kelgäy sözü anïŋ, da sözü Ey(231r)ämizniŋ sïnadï anï.

[20]Yeberdi χan da češtirdi anï, buyruχčï žoγovurtka χoydu anï.

[21]Turγuzdu anï biy övünä kendiniŋ, buyruχčï üstnä barča χazγančïnïŋ kendiniŋ,

[22]Ögütlämä buyruχčïlarïn alarnïŋ, nečik kendin, da χartlarïn alarnïŋ aχïllï etkäy.

[23]Kirdi Israjęl Mïsïrga, Agop χarib boldu ulusuna K‘anannïŋ.

[24]Arttïrdï žoγovurtun kendiniŋ asrï da χuvatlattï alarnï, ne (231v) ki dušmanlarïn kendiniŋ.

[25]Xaytardï yüräklärin alarga — körälmämägä žoγovurtun kendiniŋ da aldama χullarïn kendiniŋ.

[26]Yeberdi Movsęsni, χulun kendiniŋ, da Aharonnu, taŋlamasïn kendiniŋ.

[27]Berdi alarga söz nïšanlarïna kendiniŋ da pešälärin kendiläriniŋ yerindä K‘anannïŋ.

[28]Yeberdi χaramγuluχ da χaramγulattï alarnï, zera ačïγlattïlar sözün anïŋ.

(232r) [29]Xaytardï χanga ïrmaχlarïn alarnïŋ da öldürdü barča balïχlarïn alarnïŋ.

[30]Xaynaštï yerlärinä alarnïŋ baγa da övläri χanlarïnïŋ alarnïŋ.

[31]Ayttï, da keldi itčibini da sinäk barča bilä čeklärinä alarnïŋ.

[32]Xaytardï yaγmurlarïn alarnïŋ gargudka, da ot yerinä alarnïŋ yandï.

[33]Urdu borlalïχlarïn da indžirlärin alarnïŋ da uvattï barča teräklärin čeklärindä alarnïŋ.

(232v) [34]Ayttï, da keldi sarïnčχa da χrušč, zera yoχ edi san,

[35]Yedi barča bičänin yerniŋ alarnïŋ, tügätti barča yemišin tüzläriniŋ alarnïŋ.

[36]Urdu barča ilgärigilärin Mïsïrlïlarnïŋ, ilgärigi barča χazγančlarïn alarnïŋ.

[37]Čïχardï alarnï altun bilä da kümüš bilä, da yoχ edi ǰïnslarïnïŋ alarnïŋ χastasï.
[38]Färâh boldu Mïsïrlïlar čïχkanïna alarnïŋ, ki tüštü χorχusu (233r) Eyämizniŋ üsnä alarnïŋ.
[39]Yaydï bulutnu gölgä etmäχkä alarga kündüz da ot bilä yarïχ berir edi alarga kečä.
[40]Xoldular, da keldi bedänälär, da ötmäki bilä köknüŋ toldurdu alarnï.
[41]Urdu χayanï, da aχtïlar suvlar, da bardïlar aχïn suvlar suvsuzluχta.
[42]Aŋdï sözün kendiniŋ ari, χaysï ki [edi] Apraham bilä, χuluna kendiniŋ.
[43]Čïχardï žoγovurtun (233v) kendiniŋ sövünčlük bilä da taŋlanganlarïn kendiniŋ färâhlik bilä.
[44]Berdi alarga uluslarïn dinsizlärniŋ, χazγanganïna žoγovurtlarnïŋ meŋärtti alarnï,
[45]Ki saχlagaylar tanïχlïχïn anïŋ da ọrẹnk'in anïŋ izdägäylär. *Dun 44, p'ark' 78 dun.*

[Псалом 105/106] 105

Alẹluia.
[1]Tapunučï boluŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, zera meŋiliktir yarlïγa(234r)maχï anïŋ.
[2]Kim sözlägäy χuvatïn Eyämizniŋ, išitövlü etkäysen [=etkäy] barča alγïšïn anïŋ?
[3]San, kimlär saχlarlar könülüknü da etärlär toγruluχnu här sahat.
[4]Aŋgïn bizni, Biy, biyäncli žoγovurtuŋ bilä seniŋ, da därman etkin bizgä χutχarmaχïŋa seniŋ.
[5]Köriyiχ biz tatlïlïχïn taŋlamalarïŋnïŋ seniŋ, färâh bolïyïχ färâhlikinä ǰïnsïŋnïŋ seniŋ da ögiyiχ biz meŋ(234v)ärmäχiŋä seniŋ.
[6]Yazïχlandïχ biz atalarïmïz bilä bizim, töräsizländiχ da ašïndïχ.
[7]Atalarïmïz bizim Mïsïrda eslämädilär sk'ančẹlik'iŋni seniŋ, da ne aŋmadïlar köpyarlïγamaχïŋnï seniŋ.
Öčäštirdilär seni kečkändä kendiläriniŋ teŋiz bilä Xïzïl, [8]χutχardï alarnï atï üčün kendiniŋ, ki tanïdïlar χuvatïn anïŋ.
[9]Öčäšti teŋizgä Xïzïl, da χurudu, yol körgüzdü [alarga] tibsizlik bilä, (235r) nečik yabanlïχ bilä.
[10]Tirgizdi alarnï χolundan körälmäsizläriniŋ alarnïŋ da χutχardï alarnï χolundan dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.
[11]Yaptï teŋiz ïnǰïtučïlarïn alarnïŋ, da biri dä alardan χutulmadï.
[12]Inandïlar sözünä anïŋ da alγïšladïlar alγïšïn anïŋ.
[13]Ačïχtïlar, da unuttular išlärin anïŋ, da fikir etmädilär saγïšïna anïŋ.
[14]Suχlandïlar suχlan(235v)maχïna yabanlïχnïŋ, sïnadïlar Teŋrini suvsuzluχta.
[15]Berdi alarga χoltχasïn alarnïŋ, yeberdi toluluχun boylarïna alarnïŋ.
[16]Öčäštirdilär Movsẹsni taborlarïnda da Aharọnnu, arisin Eyämizniŋ.
[17]Ačïldï yer, da yuttu Tat'annï, da yaptï taborlarïn Apiṛọnnuŋ.
[18]Ot yandï yïγïnlarïna alarnïŋ, da yalïn opratti yazïχlïlarnï.
[19]Ettilär bïzov koreptä, (236r) da yerni öptülär sürätkä, [20]da teškirdilär haybatlarïn kendiläriniŋ oχšašïna bïzovnuŋ, bičän yeyüčiniŋ.
[21]Unuttular Teŋrini, tirlik etüčilärin kendiläriniŋ, ki etti ulu-ulu kendiniŋ Mïsïrda, [22]tamašalarïn kendiniŋ yerinä K'amnïŋ da χorχusun kendiniŋ üsnä Xïzïl teŋizniŋ.
[23]Ayttï tas etmä alarnï, egär ki Movsẹs taŋlangan bolmasa edi alnïna alarnïŋ.
Xayttï Biygä da kečir(236v)di öčäšmäχin anïŋ, ki tas bolmagaylar alar.
[24]Hečkä berdilär yerni suχlančlï da inanmadïlar sözünä anïŋ.
[25]Mïrmïldandïlar taborlarïnda kendiläriniŋ da išitmädilär avazïna Eyämizniŋ.
[26]Kötürdü χolun kendiniŋ üstlärinä alarnïŋ urma alarnï pustalïχta,
[27]Sačïlgay züräti alarnïŋ dinsizliklärdä, sačïlgay züräti anïŋ uluslarga.
[28]Murdarlandïlar alar (237r) Pẹlpẹk'ovrada, zera yedilär guṛk' χurbanlarïn da ölgänlärni.
[29]Öčäštirdilär anï išläri bilä kendiläriniŋ, arttï üstünä alarnïŋ sïnïχlïχ.
[30]Soŋra turdu aralarïna P'enẹes, arïttï, da tïyïldï ölüm, [31]heseplädi aŋar toγruluχ ǰïns-ǰïnstan meŋilikkä diŋrä.
[32]Öčäštirdilär anï suvlarda χaršïlïχnïŋ, χïynaldï Movsẹs alar üčün, [33] ki ačïhlattïlar ǰanïn anïŋ.
(237v) Buyurdu erinläri bilä kendiniŋ, [34]da tas etmädilär ǰïnslarnï, χaysï ki ayttï alarga Biy.
[35]Xatïšïldïlar dinsizlär bilä da övrändilär išlärin alarnïŋ, [36]χuluχ ettilär guṛk'larïna alarnïŋ, da boldu alarga azmaχlïχka.
[37]Xurban ettilär oγlanlarïn da χïzlarïn kendiläriniŋ devlärgä, [38]da töktülär χannï zaγalsïz,
Xanï oγullarïnïŋ da χïzlarïnïŋ kendiläriniŋ devlärgä, χaysï ki χurban (238r) ettilär guṛk'una K'anannïŋ.
Balčïχlandï yer χanïndan alarnïŋ [39]da murdarlandï išlärindän alarnïŋ, zera boṛnigländilär barganlarïna kendiläriniŋ.
[40]Öčäšländi yüräklänmäχi bilä Biy üsnä žoγovurtunuŋ kendiniŋ da igränči etti meŋärmäχin kendiniŋ asrï.

[41]Čïχara berdi alarnï χoluna dinsizlärniŋ, eyälik ettilär alarga körälmäsizläri kendiläriniŋ, [42]da dušmanlarï (238v) kendiläriniŋ ïnǰïttïlar alarnï, da ašaχ boldular tibinä χollarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Köp kerät χutχardï alarnï, da alar ačïγlattïlar anï saγïšlarïna kendiläriniŋ da bükräydilär töräsizliklärindä kendiläriniŋ.

[44]Baχtï Biy tarlïχïna alarnïŋ išitmä avazïna alγïšïnïŋ alarnïŋ.

[45]Aŋdï niyätin kendiniŋ da pošman boldu köplüχünä körä yarlïγamaχïnïŋ kendiniŋ, [46]ber(239r)di alarga šaγavatïn alnïna barča yasïr etüčiläriniŋ alarnïŋ.

[47]Xutχar bizni, Biy Teŋrimiz bizim, da yïγïštïr bizni dinsizlärdän.

Xosdovanel bolïyïχ atïŋa seniŋ ari da ögüniyiχ alγïšïŋ bilä seniŋ.

[48]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ meŋi meŋilik.

Da aytkay barča žoγovurt: bolgay, bolgay.

Dun 40.

Alγïš Ezegia χannïŋ Israjęlniŋ
[Исаия 38: 10-20:
Хвалебная песнь Иезекии]

[10]Men ayttïm kötürülgänimdä [=kötürülgänindä] mendän kün(239r)lärim menim, ki bardïm men ešikinä tamuχnuŋ,

Xoydum barčanï artïmdan menim [11]da ayttïm, ki daγïn körmändir χutχarmaχïn Eyämizniŋ yerdä tirilärniŋ da daγïn artïχ körmändir adamnï turmaχlarï bilä kendiläriniŋ birgä.

[12]Eksildim men uruγ-kökümdän menim, bundan soŋra χoydum barča tirlikimni menim.

Čïχtï bardï, ayïrïldï mendän ǰanïm menim, nečik ol, ki sökär salašnï, da boldum men nečik ǰulha(240r)niŋ valôk tkački salminasïna yuvuχ kesmäχkä.

[13]Kündä ol čïχara berildim men ertädän, nečik χoluna aslannïŋ, ol türlü sïndïrγaladï, uvattï söväklärimni menim, ki ertädän čaχ kečägä diŋrä čïχara berildim.

[14]Nečik χarlïγač, ol türlü ǰïvïldar edim, nečik kügürčin, ol türlü tïyïlïr edim, zera eksildilär közlärim menim körmäχkä.

[15]Baχtïm biyiklikkä, Biygä, Teŋrimä menim, ki χutχardï meni da ketärdi mendän aγrïχïmnï (240v) ǰanïmnïŋ menim.

[16]Biy, bunuŋ üčün aytïldï saŋa, oyattïŋ boyumnu menim, χaytardïŋ ǰanïmnï menim, övündüm da tirildim.

[17]Ošta eminlikkä χayttï ačïγïm menim, χutχardïŋ ǰanïmnï menim, ki tas bolmagaymen, da saldïŋ kerigä barča yazïχïmnï menim.

[18]Ki dügül, egär χaysïlarï ki tamuχtadïrlar, tapunurlar saŋa, da dügül ölülär alγïšlagaylar seni, da umsanmaslar könülüküŋä seniŋ barčasï, χaysïlarï (241r) ki enärlär tamuχka.

[19]Evet, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, nečik dä men, bundan soŋra oγlanlar toγurïyïm, χaysï ki aytkaylar toγruluχuŋnu seniŋ, [20]Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

Men daγïn tïyïlmïyïm alγïšlama seni alγïš [bilä] yäŋi barča künlärimä tirlikimniŋ menim χaršï daǰarïna Teŋriniŋ.

[Молитва]

Umsa tirlikniŋ, umsa da išanč χutχarïlmaχnïŋ, Biy χutχaručï, ketär aγrïχïn boyumnuŋ menim, adam sövüči Biy. Pareχosluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ da atamïz surp Krikor Lusaoričniŋ yarlïγa maŋa, amęn. «Hajr mer».

(241v) *Xosdovan ganon.*

[Псалом 106/107] 106

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, da meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ,—

[2]Aytkaylar χutχarïlganlarï Eyämizniŋ, χaysï ki χutχardï χolundan dušmanlarïnïŋ,

[3]Barča uluslardan yïγïštïrdï alarnï, günäšniŋ čïχkanïndan da günäšniŋ kirgänindän, yarïmkečädän da teŋizdän.

(242r) [4]Bulardïlar alar yabanlïχta, suvsuzluχta, yollarïna, šähär turmaχlarïna tapmadïlar;

[5]Ačïχtïlar da susadïlar, da ǰanlarï alarnïŋ alarda eksildilär.

[6]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχïnda alarnïŋ χutχardï alarnï.

[7]Yol körgüzdü alarga yolga toγru, ki bargaylar šähärgä turmaχlarïna kendiläriniŋ.

[8]Tapundular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, (242v) tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ,

[9]Ki toydurdu ǰanlarïn ačlarnïŋ da ǰanlarïn küsänčlärniŋ tolu etti yaχšïlïχ bilä.

[10]Xaysïlarï oltururlar edi χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, baγlï edilär miskinliktä, nečik temirdä,

[11]Ki ačïγlattïlar sözün Teŋriniŋ da saγïšïn Biyiktäginiŋ öčäštirdilär.

[12]Ašaχ boldular aγrïχtan yürägläri alarnïŋ, χaçakʻlandïlar, (243r) da kimsä yoχ edi, ki boluškay edi alarga.

[13]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendiläriniŋ, totχarlïχlarïnda*n* alarnïŋ čïχardï alarnï.

[14]Xutχardï alarnï χaramγuluχtan da gölgäsindän ölümnüŋ da češti baγlarïn alarnïŋ.

[15]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašalarïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[16]Zera uvattï ešikni (243v) baγïrdan da beklövün temirdän uvattï.

[17]Boluštu alarga yoluna, töräsizliklärinä kendilärinin, zera yazïχlarï üčün kendilärinin ašaχ boldular asrï.

[18]Barča ašlardan igränirlär edi yüräkläri alarnïŋ, yuvuχlandïlar čaχ ešikinä ölümnüŋ.

[19]Čaχïrdïlar Biygä tarlïχlarïnda kendilärinin, totχarlïχlarïnda alarnïŋ χutχardï alarnï.

[20]Yeberdi sözün kendi(244r)niŋ, da saγayttï alarnï, da χutχardï alarnï buzuχluχundan kendilärinin.

[21]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, tamašasïna anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[22]Sungaylar aŋar χurbannï alγïšnïŋ da aytkaylar išlärin anïŋ sövünčlük bilä.

[23]Xaysïlarï ki enärlar edi teŋizgä kemilärda, etärlär edi išlärin suvlarda köp,

[24]Alar kördülär išlärin (244v) Eyämizniŋ da tamašalarïn anïŋ teränlikinä tibsizliknin.

[25]Ayttï, da turdu yel da dufan, da biyikländilär tolγunlarï anïŋ.

[26]Čïχarlar edi kökkä da enärlär edi tibsizlikkä, da boylarï alarnïŋ dž̲anlarïnda kendilärinin oprandïlar.

[27]Mušχullandïlar, seskändilär, nečik esiriklär, da barča aχïllarï alarnïŋ tüštü.

[28]Čaχïrdïm [=Čaχïrdïlar] Biygä tarlïχïndan kendi*lärin*iŋ, tot(245r)χarlïχlarïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

[29]Xaytardï dufannï havaga, da tïyïldïlar tolγunlarï anïŋ, [30]färâh boldular, ki tïyïldïlar, da yol körgüzdü alarga, kemi tïnčlïχnï erklärinä kendilärinin.

[31]Xosdovanel boldular Eyämizgä yarlïγamaχïna anïŋ, sk‘anč̣elik‘lärinä anïŋ oγlanlarï adamlarnïŋ.

[32]Biyiklätkäylär anï yïγïnïna yïγïnlarnïŋ, da olturγučuna χartlarnïŋ alγïšlagaylar alarnï [=anï]!

(245v) [33]Zera χaytardï aχïn suvlar χuruga da barganlarnïn [=barganlarïn] suvlarnïŋ yergä susamïš,

[34]Etti yerni yemiš berüči balčïχlï yamanlïχï üčün turučïlarïnïŋ alarnïŋ.

[35]Etti pustalïχnï göllü suvlar da yer susamïš barganlarïna suvlarnïŋ;

[36]Sïγïndïrdï kendindä ačlarnï, da yasadïlar šähär turmaχlarïna kendilärinin.

[37]Sürdülär tarlovlar, da tiktilär borlalïχlar, (246r) da ettilär yemiš hasillärindän kendilärinin.

[38]Alγïšladï alarnï, da artïldïlar asrï, da hayvanlarï alarnïŋ eksilmädilär.

[39]Eksildilär alar da χïynaldïlar tarlïχlarïndan yamanlïχnïŋ, totχarlïχnïŋ.

[40]Keldi rïsvaylïχ~~ka~~ üstnä buyruχčïlarïnïŋ alarnïŋ, bularttï alarnï yabanlïχta da dügül yol üsnä.

[41]Boluštu yarlïnïŋ miskinlikinä, yol körgüzdü, nečik χoyunlarïna, (246v) dž̲insïnïŋ alarnïŋ,

[42]Körgäylär toγrular da färâh bolgaylar, da barča töräsiz yapkay aγzïn kendiniŋ.

[43]Kimdir aχïllï, ki saχlagay bunu da eskä algay yarlïγamaχïn Eyämizniŋ.

P‘aṙk‘ 42 dun.

[Псалом 107/108] 107

[1]Saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Hadirdir yüräkim menim, Teŋri, hadirdir yüräkim menim alγïšlama da saγmos aytma saŋa haybatïm bilä menim.

[3]Oyanïŋïz, haybatïm (247r) menim, oyanïŋïz saγmos bilä [da alγïš bilä], da men oyanïrmen ertäräk.

[4]Xosdovanel bolïyïm saŋa žoγovurt arasïna, Biy, da saγmos aytïyïm saŋa dž̲insslar arasïna.

[5]Ulu boldu čaχ kökkä diŋrä yarlïγamaχïŋ seniŋ, čaχ bulutka diŋrä könülüküŋ seniŋ.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Teŋri, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Nečik χutχarïldïlar sövüklülärin seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ (247v) da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kendiniŋ: «Biyik bolïyïm, ayïrïyïm Siwk‘ẹmni da tüzlärin otaχlarga ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγajat ulusu, da menimdir Manasẹ, Ep‘rem χuvatlatučïsï bašïmnïŋ menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap tegänäsi umsamnïŋ menim.

Jetomadan tüzätiyim barganïmnï menim, da maŋa özgä dž̲insslar hnazant boldular».

[11]Kim eltkäy meni šähär(248r)gä bek, yaχom kim yol körgüzüči bolgay maŋa čaχ Jetovmaga?

[12]Ki dügül mi sen, Teŋri, χaysï ki keri ettiŋ bizni da čïχmadïŋ, Teŋri, χuvatlarïmïz bilä bizim?

[13]Ber bizgä bolušluχ tarlïχta, ki yalγandïr χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvatnï, da ol uyatlï etkäy dušmanlarïmïznï bizim. *Dun 14.*

[Псалом 108/109] 108

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Teŋri alγïšïma menim! tïyïlmagïn, [2]zera aγzï (248v) yazïχlïnïŋ, aγzï hillälinin ačïldï üstümä menim.

Sözlädilär mendä til bilä hilläli [3]da sözü bilä körälmäχsizliχniŋ χapsadïlar meni.

Čalištïlar menim bilä heč yergädän, [4]ornuna süvükümnüŋ menim čïχara berirlär edi meni, evet men alγïšta bolur edim.

[5]Tölädilär maŋa yamannï ornuna yaχšïnïŋ, körälmäχsizliχni ornuna süvükümnüŋ menim.

(249r) [6]Turγuz üstünä anïŋ yazïχlï šaytannï, turgay saγïna anïŋ.

[7]Yarγusundan kendiniŋ čïχkay sučlu, da alγïšï anïŋ yazïχka χaytkay.

[8]Bolgay künläri anïŋ eksik, da tärmanïn anïŋ, anï özgä eltkäy.

[9]Bolgay oγlanlarï anïŋ öksüz, da χatunu anïŋ tul, [10]taygaylar, teškirilgäylär, oγlanlarï anïŋ klänči bolgaylar da čïχkaylar turmaχlarïndan kendiläriniŋ.

[11]Tergägäy ötünč ber(249v)üči barča nemäsin anïŋ, χaraχlagaylar yatlar χazγančïn anïŋ.

[12]Tapulmagay bolušučï aŋar, da kimsä yarlïγangay üsnä öksüzläriniŋ anïŋ.

[13]Bolgay oγlanlarï anïŋ tas bolmaχka, da ǰïnstan buzulgay atï anïŋ.

[14]Aŋgaylar yazïχïn atalarïnïŋ anïŋ alnïna Eyämizniŋ, da yazïχï anasïnïŋ anïŋ buzmagay [15]da bolgay alnïna Eyämizniŋ här sahat.

Tas bolgay yerdä aŋmaχlïχï anïŋ ornuna, ki (250r) aŋmadï etmä yarlïγamaχnï,

[16]Xuvgay adamnï miskinni da yarlïnï öldürmä anï, ki ašaχtïr yüräki bilä.

[17]Sövdü χarγïšnï — da čïχkay aŋar, klämädi alγïšnï — yïraχ bolgay andan.

[18]Kiydi χarγïšnï, nečik tonnu, kirgäy, nečik suv, χarnïna anïŋ da, nečik cęt‘, söväklärinä anïŋ.

[19]Bolgay aŋar nečik ton, ki kiyär, nečik χušaχ, ki baylanïr här kez belinä.

(250v) [20]Bu išidir alarnïŋ, χaysï ki yamanlamaχta edilär menim üčün Biygä da χaysïlarï ki sözlärlär edi yaman ǰanïm üčün menim.

[21]Evet sen, Biy, Biy, etkin menim bilä atïŋa körä seniŋ, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχar meni, [22]zera yarlï da klänčimen men.

Yüräkim menim mušχullandï χarnïmda menim, [23]da men, nečik gölgä, artïlganïma menim, eksildim da silkindim, nečik sarïnčχa.

(251r) [24]Tizlärim menim χaçak‘landï saχlanmaχtan, da tenim menim özgä rängli boldu yaγdan.

[25]Boldum men taba alarga, kördülär meni da teprättilär bašlarïn kendiläriniŋ.

[26]Boluš maŋa, Biy Teŋrim menim, da χutχar meni yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[27]Tanïgaylar, ki χoluŋ seniŋ budur da sen, Biy, ettiŋ bunu.

[28]Alar χarγarlar, da sen alγïšlasarsen, χaysïlarï ki turupturlar (251v) üstümä menim, uyat kötürgäylär, evet χuluŋ seniŋ färâh bolgay sendä.

[29]Kiygäylär uyatnï, χaysïlarï ki yaman sözdä edilär ǰanïm üčün menim, da kiygäylär, nečik yapov tonnu, uyatïn kendiläriniŋ kendiläri üsnä.

[30]Evet men χosdovanel bolïyïm Biygä asrï aγzïmdan menim, ičinä köplärniŋ alγïšlïyïm seni.

[31]Ki turdu ol saγïna yarlïnïŋ, χutχarma meni andan, χaysïlarï ki χuvarlar ǰanïmnï menim.

(252r) *Dun 28.*

[Псалом 109/110] 109

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Ayttï Biy Biyimä menim: Oltur saγïma menim, čaχ χoyïyïm dušmanlarïŋnï seniŋ basχïč ayaχlarïŋa seniŋ.

[2]Tayaχïn χuvatnïŋ yebergäy saŋa Biy Siondan, da eyälik etsärsen sen arasïna dušmanlarïŋnïŋ seniŋ.

[3]Seniŋ bilädir maŋa bašlanganï künläri χuvatnïŋ, könänmäχinä arilärïŋniŋ seniŋ χarïndan ilgäri, ne ki Čolpan yolduz, toγurdum seni.

[4]Ant ičti Biy da dügül (252v) daγï pošman bolsar, ki sensen k‘ahana meŋilik yergäsindän Męlk‘isetegniŋ, [5]da Biy saγïŋa seniŋdir.

Uvatkay kününä öčäšmäχniŋ χanlarnï, [6]yarγular dinsizlärni, da köp etär tövülgänlärni, da uvatkay bašlarïn köplärniŋ yerdä,

[7]Čaylarnï yolda ičirgäy, bunuŋ üčün dä biyik etkäy bašlarïn.

Dun 6, p‘aṙk‘ 48.

[Псалом 110/111] 110

Alęluia.

[1]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, bar yürä(253r)im bilä menim, saγïšïna toγrularnïŋ, yïyïnïna. [2]Uludur išläri Eyämizniŋ, da tergälgändir barčada erki anïŋ.

[3]Tapunmaχlïχ da könänmäχliχtir išläri anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aŋmaχlïχ etti tamašalarïna kendiniŋ toγrularga, yarlïγovučï, šaγavatlïdïr Biy, [5]yemäk berir χorχkanlarïna kendiniŋ.

Aŋdï meŋiliktän niyätin kendiniŋ, [6]χuvatïn išläriniŋ kendiniŋ (253v) sïmarladï žoγovurtuna kendiniŋ —

Bermä alarga meŋärmäχin dinsizlärniŋ. [7]Da išläri χollarïnïŋ anïŋ toγruluχ da könülüktür.

Inamlïdïrlar barča buyruχlarï anïŋ, [8]toχtalïptïr meŋi meŋiliktän, etiliptir könülük bilä da toγruluχu bilä.

[9]Xutχarïlmaχlïχ yeberdi Biy žoγovurtuna kendiniŋ, sïmarladï meŋilik niyätin kendiniŋ ari, [10]da χorχuludur atï anïŋ.

(254r) Bašlanganï saχtlïχnïŋ χorχusu Eyämizniŋ, aχïl yaχšï barčasïna, χaysïlarï ki etärlär anï, da alγïšï anïŋ χalïr meŋi meŋilik. *Dun 8.*

[Псалом 111/112] 111

Alẹluia.

[1]Sanlïdïr adam, ki χorχar Eyämizdän, buyruχun anïŋ ol klär asrï.

[2]Xuvatlï bolgay yerdä züräti anïŋ, da ǯïnsï toγrularnïŋ alγïšlangay.

[3]Haybat, ululuχ bardïr övünä anïŋ, toγruluχu anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Sačtï χaramγuluχta yarïχ toγrularga, yar-
(254v)lïγovučï, da šaγavatlï, da toγrudur Biy.

[5]Tatlï adam yarlïγar da berir ötünč, ornatïr sözün kendiniŋ yarγuda, [6]zera meŋilik ol seskänmägäy.

Jišadag meŋilik bolgay toγru, [7]ol čuvdan yamandan ol χorχmagay.

Hadirdir yüräki anïŋ umsanma Teŋrigä.

[8]Toχtalïptïr yüräki anïŋ, da ol χorχmagay, negä diŋrä körgäy dušmanlarïn kendiniŋ.

[9]Taγïttï da berdi yarlïlarga, toγruluχu (255r) anïŋ χalïr meŋi meŋilik, da müŋüzü anïŋ biyik bolgay haybat bilä.

[10]Yazïχlï körgäy da öčäškäy, tišlärin kendiniŋ χïrǯïldatkay, da erigäy, da suχlančï yazïχlïlarnïŋ tas bolgay. *Dun 10.*

[Псалом 112/113] 112

Alẹluia.

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diŋrä.

[3]Günäšniŋ čïχkanïndan čaχ kirgäninä diŋrä günäšniŋ alγïšlïdïr (255v) atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir üsnä barča ǯïnslarnïŋ Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyikliktä turgan, [6]da ašaχlanganlarnï körär köktä da yerdä;

[7]Turγuzur miskinni yerdän da biyik etär zabunlarnï čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčïlar buyruχčïlar bilä žoγovurtuna kendiniŋ;

[9]Turγuzur alarnï övdä färâh köŋül bilä, nečik ana, oγlanlarïna (256r) sövüngän?

Dun 8.

[Псалом 113/114] 113

Alẹluia.

[1]Čïχkanï Israjẹlniŋ Mïsïrdan, övündän Jagopnuŋ, yïγïnïndan özgä ǯïnslarnïŋ,

[2]Boldu Ǯuvutluχta ariliki anïŋ da Israjẹldä buyruχu anïŋ.

[3]Teŋiz kördü da χačtï, da Ortanan anda χayttï.

[4]Taγlar, süvünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[5]Nedir saŋa, teŋiz, kimni kördüŋ da χačtïŋ? Ya sen, Ortanan, nek χayttïŋ (andan>) anda?

(256v) [6]Taγlar, sövünüŋüz, nečik χočlar, da örlär — nečik χozularï χoyunlarnïŋ.

[7]Yüzündän Eyämizniŋ seskändi yer, yüzündän Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ,

[8]Kim χaytardï tašnï aχïn suvlarga da χayanï čovraχ közlärinä.

[Псалом 113/115]

[9/1]Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoχsa atïŋa seniŋ bergin haybatnï yarlïγamaχïŋ üčün da könülüküŋ üčün seniŋ.

[10/2]Bolmagay χačan aytkaylar dinsizlär dä, ki: (257r) «Xanïdïr Teŋrisi alarnïŋ?»

[11/3]Teŋrimiz bizim köktä da yerdä, barča, χaysï nemäni klädi, da etti.

[12/4]Gurklarï dinsizlärniŋ altïn da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.

[13/5]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.

[14/6]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, burunlarï bardïr, da iskämäslär.

[15/7]Xollarï bardïr, da χarmalamas, ayaχlarï bardïr, da barmaslar, da yoχtur avaz ovurtlarïna alarnïŋ.

(257v) [16/8]Oχšaš alarga bolgaylar, χaysïlarï ettilär alarnï, da barčasï, ki umsanïptïrlar alarga.

[17/9]Övü Israjẹlniŋ umsandï Biygä, bolušučïsï, yöpsünövlüdür alarga.

[18/10]Övü Aharonnuŋ umsandï Biygä, bolušučï, sïŋarlïχtïr alarga.

[19/11]Xorχkanlarï Eyämizniŋ umsandïlar Biygä, bolušučï da χutχaručïsïdïr alarnïŋ.

[20/12]Aŋdï bizni Biy bizni da alγïšladï bizni, alγïšladï Biy övün Israjẹlniŋ, övün Aharonnuŋ.

(258r) [21/13]Alγïšladï Biy χorχkanlarïn kendiniŋ, kičilärin da ululariïn.

[22/14]Arttïrgay sizgä Biy, sizgä da oγlanlarïŋïzga siziŋ.

[23/15]Alγïšlïsïz siz Eyämizdän, ki etti köknü da yerni.

[24/16]Kökü köknüŋ Eyämizniŋdir, da yerni berdi oγlanlarïna adamlarnïŋ.

[25/17]Dügül ki ölülär alγïšlarlar seni da dügül barčasï, χaysï ki enärlär tamuχka.

[26/18]Yoχsa, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin. (258v) *Dun 26, p'aṛk' 52.*

[Псалом 114/116] 114

Alẹluia.

[1]Sövdüm, ki (išitkäy>) išitti Biy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ki ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künümä menim sarnadïm aŋar.

[3]Dolaštïlar čövrämä ïnčχanmaχï ölümnüŋ, da totχarlïχï tamuχnuŋ taptï meni.

Tarlïχnï da tïχïzlïχnï taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey Biy, χutχar ǰanïmnï menim! [5]Yarlïγovučï (259r) Teŋrimiz bizim yarlïγar, [6]da saχlar oγlanlarnï Biy.

Men ašaχ boldum, da Biy tirgizdi meni, [7]χayt, ǰanïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï ǰanïmnï menim ölümdän, közlärimni yašlardan da ayaχlarïmnï menim taymaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ yerindä tirilärniŋ. *Dun 6.*

[Псалом 115/116] 115

Alęluia, 115.

[1/10]Inandïm, χaysï ki dä sözlädim, da men ašaχ boldum asrï.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

(259v) [3/12]Ne beriyim, Biy, övünä Eyämizniŋ barčadan, χaysï ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïna Eyämizniŋ sarnïyïm.

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey Biy, men χuluŋ seniŋmen, χuluŋ da oγul χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm χurbanlarïn alγïšnïŋ (260r) da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ [10/19]köškünä, övünä Eyämizniŋ da ičinä seniŋ, Yęrusaγęm. *Dun 8.*

[Псалом 116/117] 116

Alęluia.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča ǰïnslar, ögünüz anï, barča žoγovurtlar.

[2]Xuvatlangay yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik. *Dun 2.*

[Псалом 117/118] 117

Alęluia.

[1]Xostovanel boluŋuz (260v) Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[2]Aytkay övü Israjęlniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[3]Aytkay övü Aharonnuŋ, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[4]Aytkaylar χorχkanlar Eyämizniŋ, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[5]Tarlïχta sarnadïm Biygä, da išitti maŋa avlaχ.

[6]Biydir menim bolušučïm, da men χorχmandïr, ki: ne et(261r)käy maŋa adam?

[7]Biydir menim bolušučïm, da men köriyim dušmanlarïmnï menim.

[8]Yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, [9]yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma buyruχčïlarga.

[10]Barča ǰïnslar kezdilär čövrämä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

[11]Kezmäχ bilä kezdilär čövrämä da χapsadïlar meni birgä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

[12]Kezdilär čövrämä, nečik (261v) čulular, yandï-lar, palayladïlar, nečik tegänäklär otta, da atï bilä Eyämizniŋ keri ettim alarnï.

[13]Keri bolganïma tutundum, yuvuχ boldum yïχïlmaχka, da Biy yöpsündü meni.

[14]Xuvatïm menim da bolušučïm Biy, da boldu maŋa χutχarmaχlïχka.

[15]Avaz sövünčlüknüŋ, χutχarïlmaχnïŋ otaχïna toγrularnïŋ.

Oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï, [16]oŋu Eyämizniŋ biyik etti meni, da (262r) oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï.

[17]Ölmiyim, yoχsa tiriliyim da (tiyiyim>) aytïyïm išin Eyämizniŋ.

[18]Ögüt bilä ögütlädi [meni] Biy da ölümgä čïχara bermädi.

[19]Ačïŋïz maŋa ešikin toγruluχnuŋ, ki kirgäymen anda da χosdovanel bolïyïm Eyämizgä.

[20]Bu ešiki Eyämizniŋdir, da toγrular kirärlär mundan.

[21]Xosdovanel bolïyïm saŋa, Biy, ki išittiŋ maŋa, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

(262v) [22]Tašnï, χaysïn ki hečkä berdilär yasovučïlar, ol boldu bašï bučχaχnïŋ.

[23]Eyämizdän boldu bu, da tamašalïdïr alnïna közlärimizniŋ bizim.

[24]Bu gündür, χaysï ki etti Biy, keliŋiz, süvüniyiχ da färâh bolïyïχ buŋar.

[25]Ey Biy, χutχar! Ey Biy, yol körgüzgin! [26]Alγïšlï, χaysï ki kelsärsen atïna Eyämizniŋ! Da alγïšladïχ seni övündän Eyämizniŋ.

[27]Biy Teŋrimiz bizim körün(263r)dü bizgä. Etiŋiz ulukünnü färâhlikkä ertälänip čaχ bučχaχïna seγannïŋ.

[28]Teŋrim menim sensen, tapunïyïm saŋa, Teŋrim menim sensen, da biyiklätiyim seni.

Tapunïyïm saŋa, Biy, zera išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

[29]Xosdovanel bolïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

Dun 28, p'arķ' 46 dun.

[Псалом 118/119] 118

Alęluia. (263v) **[alif]**

[1]Sanlïdïrlar zaγalsïzlar yollarïnda da χaysïlarï barïrlar ǫręnk‘inä Eyämizniŋ.

[2]San, kimlär tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, tügäl yürägläri bilä kendiläriniŋ χolgaylar anï.

[3]Dügül ki, kimlär χïlïnïrlar töräsizlikni, yoluna anïŋ bargaylar.

[4]Sen sïmarladïŋ sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlama [maŋa] asrï.

[5]San, egär oŋarïlsa edi maŋa yollarïm menim (264r) saχlama maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[6]Ol vaχtta men uyalmas edim, ki saχtlanma maŋa sïmarlaganïŋa seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχuna yüräkimniŋ menim, nečik umsandïm könülüχünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[8]Könülüküŋnü seniŋ saχladïm, χoymagïn meni čaχ meŋilik.

[petʿ]

[9]Ne bilä tüzätkäy otuzyašlï yollarïn kendiniŋ? — Evet saχlama sözüŋnü seniŋ.

[10]Bar yüräkim bilä menim (264v) χoldum sendän, keri etmä meni buyruχuŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimdä menim yašïrdïm sözüŋnü seniŋ, nečik ki yazïχ etmägäymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[13]Erinlärim bilä menim aytïyïm barča könülükün aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yollarïna tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ sövündüm, nečik barča χod͡žalïχta.

[15]Buyruχuŋa seniŋ χayγurdum da saχtlan(265r)dïm yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü seniŋ sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[kamiγ]

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki turgaymen da saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

[18]Oyat közümnü menim, da baχïyïm tamašasïna ǫręnk‘iŋniŋ seniŋ.

[19]Xaribmen men yerdä; yašïrmagïn mendän sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[20]Hasrät boldu d͡žanïm menim suχlanma maŋa könülüküŋä seniŋ här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä χar(265v)γïšlï, χaysïlarï ki saptïlar buyruχlarïŋdan seniŋ.

[22]Keri etkin mendän tabalanmaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ izdädim.

[23]Zera olturdular buyruχčïlar da yaman sözlärlär edi menim üčün, evet χuluŋ seniŋ saγïšlar edi könülüküŋnü seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm edi menim da saγïšïm menim toγruluχuŋa seniŋ.

[taγitʿ]

[25]Yuvuχlandï d͡žanïm menim topraχka, Biy, (266r) tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[26]Yolumnu menim aytïyïm saŋa, da išitkin maŋa, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[27]Yollarïna toγruluχuŋnuŋ seniŋ aχïllï etkin meni, da tergiyim tamašalarïŋnï seniŋ.

[28]Xaçakʿlandï boyum menim osanmaχtan, toχtat meni sözüŋä seniŋ.

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri etkin mendän da ǫręnk‘iŋdä seniŋ yarlïγa maŋa.

[30]Yollarïn könülüküŋnüŋ seniŋ taŋladïm da kö(266v)nülüküŋnü seniŋ men unutmadïm.

[31]Yovuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, uyatlï etmä meni.

[32]Yoluna buyruχlarïŋnïŋ seniŋ yügürdüm, zera keŋ ettiŋ yüräkimni menim.

[hęj]

[33]Ǫręnk‘kä bilikli etkin meni, Biy, yollarïna könülüküŋnüŋ seniŋ, da χolïyïm anï här vaχt.

[34]Aχïllï etkin meni, da tergiyim ǫręnk‘iŋni seniŋ, da saχlïyïm anï tügäl yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüz maŋa izinä (267r) buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera aŋar biyändim.

[36]Ašaχlatkïn yüräkimni menim tanïχlïχïŋa seniŋ da dügül akahlïχka.

[37]Xaytar közümnü menim, ki körmägäymen hečlikni, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋa seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋnu seniŋ.

[39]Čïχar mendän tabalanmaχnï, χaysï ki dä saγïndïm, zera yarγuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, toγruluχuŋda seniŋ tirgiz meni.

(267v) **[γaw]**

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim d͡žuap, χaysïlarï ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim söznü könülüküŋnüŋ čaχ asrï, zera könülüküŋä seniŋ umsandïm.

[44]Saχladïm ǫręnk‘iŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχta, zera buyruχuŋ(268r)nu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ alnïna χanlarïŋ da uyalmas edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysï ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa se-

niŋ, χaysïn ki sövdüm, da saγïšlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

[zę]

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ seniŋ, χaysï ki umsalattïŋ meni.

[50]Bu övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

(268v) [51]Öktämlär egriländilär maŋa asrï, evet o̧rę̧nk‘iŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlïlar üčün da χaysïlarï χoydular o̧rę̧nk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χaribliχimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm o̧rę̧nk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim. *Paṛk‘ 56 dun.* Aleluia.

[χęt‘]

[57]Payïm menim sensen, Biy, ayttïm, saχlama o̧rę̧nk‘iŋni seniŋ.

[58]Yalbardïm yüzüŋnü seniŋ tügäl yüräkim bilä menim, yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγïšladïm yolumnu menim da χaytardïm ayaχlarïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirländim da mušχullanmadïm, ki saχladïm buyruχuŋnu seniŋ.

[61]Orγanï yazïχniŋ dol(269v)ašïrlar čövrämä, evet o̧rę̧nk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[62]Yarïmkečädä turar edim χosdovanel bolma Biygä könü toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarïŋ bilä seniŋ, χaysïlarï ki saχladïlar buyruχuŋnu seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu boldu yer. Toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[dęt‘]

[65]Tatlïlïχnï ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ.

(270r) [66]Tatlïlïχnï, ögütnü da bilmäχni övrät maŋa, zera buyruχuŋnu seniŋ men saχladïm.

[67]Negä diŋrä ašaχlanmïyïr edim men, yazïχlï men, bunuŋ üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm asrï.

[68]Tatlïsen sen, Biy, tatlïlïχïŋ bilä övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[69]Arttïlar mendä töräsizliklär öktämlärniŋ, evet men bar yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yür(270v)äkläri alarnïŋ, evet men o̧rę̧nk‘iŋni seniŋ sözlädim.

[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, nečik övräŋgäymen toγruluχuŋnu seniŋ.

[72]Yaχšïdïr maŋa o̧rę̧nk‘i aγzïŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋlär bilä altïnnïŋ da kümüšnüŋ.

[jot]

[73]Xollarïŋ seniŋ ettilär da yarattïlar meni, aχïllï etkin meni, da övräniyim buyruχuŋnu seniŋ.

[74]Xorχučïlarïŋ seniŋ körgäylär meni da färâh (271r) bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Tanïdïm, Biy, ki toγruluχ bilädir yarγuŋ seniŋ, könü ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolgay yarlïγamaχïŋnï seniŋ övündürmä meni, sözüŋä körä seniŋ, χuluŋnu seniŋ.

[77]Kelgäy maŋa šaγavatïŋ seniŋ, da tiriliyim, zera o̧rę̧nk‘iŋ seniŋ sözüm menim edi.

[78]Uyalgaylar öktämlär, χaysïlarï ki heč yergädän egri boldular maŋa, evet men χayγurdum buy(271v)ruχuŋa seniŋ.

[79]Ögütlägäylär meni χorχkanlarïŋ seniŋ, da χaysïlarï ki tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zaγalsïz toγruluχuŋa seniŋ, ki uyalmagaymen.

[k‘ap‘]

[81]Küsändi ǰanïm menim χutχarmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχkaylar közlärim menim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäy meni?

[83]Boldum men nečik tulχuχ ayazlïχta, zera (272r) toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan etsärsen maŋa könülüknü χuvučïlarïmdan menim?

[85]Aytkaylar maŋa o̧rę̧nk‘sizlär saγïšlarïn, evet dügül nečik o̧rę̧nk‘iŋ seniŋ.

[86]Barča sïmarlaganïŋ seniŋ könüdürlär; heč yergädän χuvdular meni; boluš maŋa.

[87]Azulaχ daγïn — da tas etärlär edi meni yerdä, yoχsa men χoymadïm buyru(272v)χuŋnu seniŋ.

[88]Yarlïγamaχïŋa körä seniŋ tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

[γamit]

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ bardïr köktä, [90]ǰïnstan čaχ ǰïnskadïr könülüküŋ seniŋ.

Toχtattïŋ yerni, bardïr da χalïr.

[91]Buyruχuŋa seniŋ χalïr kündüz, zera barča χuluŋ seniŋdir.

[92]Egär ki o̧rę̧nk‘iŋ seniŋ sözüm menim bolmasa edi, ertäräk daγïn, hälbät, tas bolup edim ašaχlï(273r)χïmda menim.

[93]Meŋilik men unutmïyïm toγruluχuŋnu seniŋ, zera alar bilä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[95]Maŋa egländilär yazïχlïlar tas etmägä, ki tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča tügälliknіŋ kördüm soŋγusun, asrï avlaχ edilär maŋa sïmarlaganïŋ seniŋ.

[mim]

[97]Nečik sövdüm ọrẹnk‘iŋni seniŋ, här kez sözlärim (273v) menim edilär.

[98]Ne ki dušmanlarïm menim, aχïllï ettiŋ meni sïmarlaganïŋa seniŋ, zera meŋilik menim edi.

[99]Artïχ barča övrätüčilärimdän menim aχïllï boldum, zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözlärim menim edi.

[100]Artïχ χartlardan aχïllï boldum, zera buyruχuŋnu seniŋ tergädim.

[101]Barča yollarïndan yamanlarnïŋ tïydïm ayaχlarïmnï menim, nečik ki saχlagaymen sözüŋ(274r)nü seniŋ.

[102]Könülüküŋdän seniŋ men sapmadïm, zera sen ọrẹnk‘iŋä bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik ki tatlïdïr taŋlayïma menim sözläriŋ seniŋ, ne ki čibal aγzïmda menim.

[104]Buyruχuŋdan seniŋ aŋlap körälmädim barča yollarïn yamanlarnïŋ, zera sen ọrẹnk‘ni bilüči ettiŋ meni.

[nun]

[105]Čïraχtïr sözüŋ seniŋ ayaχlarïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, (274r) ki saχlagaymen barča könülükün toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[107]Ašaχ boldum čaχ asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä seniŋ.

[108]Erkinä aγzïmnïŋ menim biyängin, Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]Dž̲anïm menim χoluŋa seniŋdir här sahat, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ men heč unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrtmaχ, buyruχuŋdan seniŋ men heč bularmadïm.

(275r) [111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera sövünčlüktür yüräkimä menim.

[112]Ašaχlattïm yüräkimni menim etmä tölöv üčün toγruluχuŋnu seniŋ meŋilik.

[samk‘at‘]

[113]Töräsizlärni körälmädim, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

[114]Bolušučïm da χutχaručïm menim sensen, da sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä körä (275v) seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmä meni umsamdan menim.

[117]Boluš maŋa, da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysï ki χayïn boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edi saγïšlarï alarnïŋ.

[119]Kečövlü heseplädim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, anïŋ üčün süvdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120]Xadagïn χorχuŋ bilä (276r) seniŋ tenimni menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï. Alẹluia. *P‘aṛk‘ 64 dun.* Alẹluia.

[ẹj]

[121]Ettim könülüküŋnü da toγruluχuŋnu; čïχara bermägin meni χoluna χïstïručïlarïmnïŋ menim.

[122]Yöpsün χuluŋnu seniŋ yaχšïga, ki bolmagay öktämlär χïyïχlagaylar meni.

[123]Egländilär közlärim menim χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da sözünä toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

(276v) [124]Et χuluŋa seniŋ yarlïγamaχïŋa [körä] seniŋ, toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[125]Xuluŋ seniŋmen men, aχïllï etkin meni, da tanïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Vaχttïr χuluχ etmä Biygä: tïydïlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, ne ki barča altunnu da dïbazionnu.

[128]Barča buyruχuŋ seniŋ oŋarïldïlar maŋa, ki körälmädim yolun yamanlarnïŋ.

(277r) **[p‘ẹ]**

[129]Tamašalïdïr sk‘ančelikiŋ seniŋ, bunuŋ üčün sövdü alarnï dž̲anïm menim.

[130]Belgilisi sözläriŋniŋ seniŋ yarïχlï da aχïllï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï menim ačtïm da aldïm dž̲annï, buyruχuŋa seniŋ hasrät boldu dž̲anïm menim.

[132]Baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa, könülüküŋä körä sövüčilériŋni seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru etkin maŋa sözüŋä körä seniŋ, da eyälik etmä(277v)gäylär maŋa barča yazïχlar.

[134]Xutχar meni iftirasïndan adamlarnïŋ, da saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüzgin yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ da övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[136]Aχïn suvlar endilär közlärimdän menim, ki saχlamadïlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[dz̲atẹ]

[137]Toγrusen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

[138]Sïmarladïŋ toγruluχ(278r)nu tanïχlïχïŋa seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni paχïllikiŋ seniŋ, zera unuttular sözüŋnü seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr sözüŋ seniŋ asrï, da χuluŋ seniŋ sövdü bunu.

[141]Oγlanmen men da heč bolgan, da toγruluχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[142]Toγruluχuŋ seniŋ toγruluχ meŋilik, da ọrẹnk‘iŋ seniŋ könüdür.

[143]Tarlïχ da totχarlïχ taptïlar meni, da sïmarlaganïŋ seniŋ sözüm (278v) menim edi.

[144]Toγruluχ bilädir tanïχlïχïŋ seniŋ, meŋilik aχïllï etkin da tirgiz meni.

[gopʿ]

[145]Sarnadïm saŋa bar yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[146]Čaχïrdïm saŋa, da χutχar meni, da saχlïyïm tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Ertäländim, vaχtsïz sahatka čaχïrdïm; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

(279r) [148]Ertäländilär közlärim menim, ertäräk sözlämägä maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išitkin, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, Biy, könülüküŋdä seniŋ tirgiz meni.

[150]Yuvuχlattïlar maŋa χuvučïlarïm menim töräsizlikni, zera ǫrǫnkʿiŋdän seniŋ yïraχ boldular.

[151]Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχuŋ seniŋ könüdür.

[152]Ilgärtin tanïdïm tanïχlïχïŋdan, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

(279v) **[rẹš]**

[153]Körgin ašaχlanganïmnï menim da χutχar meni, ki ǫrǫnkʿiŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχar meni, da sözüŋä körä tirgiz meni.

[155]Yïraχtïr yazïχlïlardan χutχarmaχlïχ, zera könülüküŋnü seniŋ saχlamadïlar.

[156]Šaγavatïŋ seniŋ köptür, Biy, könülüküŋä körä seniŋ tirgiz meni.

[157]Köplärdir, ki χuvïyïrlar da ïnd̲ž̲ïtïyïrlar (280r) meni, tanïχlïχïŋdan seniŋ men sapmadïm.

[158]Baχar edim d̲ž̲igärsizlär üsnä da opranïr edim, ki sïmarlaganïŋnï seniŋ saχlamadïlar.

[159]Kör, zera buyruχuŋnu seniŋ sövdüm, Biy, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[160]Bašlanganï sözläriŋniŋ seniŋ könülüktür, meŋiliktir barča könülüküŋ toγruluχuŋnuŋ seniŋ.

[šin]

[161]Buyruχčïlar sürdülär meni heč yergädän, da sözläriŋdän seniŋ χorχ(280v)tu yüräkim menim.

[162]Sövündüm men sözüŋdä seniŋ, nečik ol, ki tapar talan köp.

[163]Yazïχïmnï körälmädim da heč ettim, da ǫrǫnkʿiŋni seniŋ sövdüm.

[164]Yedi kerät kündä alγïšlïyïm seni könülüküŋ da toγruluχuŋ üčün seniŋ.

[165]Eminlik köptür alarga, χaysï ki sövärlär ǫrǫnkʿiŋni seniŋ, da yoχtur alarda azmaχlïχ.

[166]Tözdüm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da buyruχuŋnu seniŋ (281r) sövdüm.

[167]Saχladï d̲ž̲anïm menim tanïχlïχïŋnï seniŋ da sövdü alarnï asrï.

[168]Saχlïyïm buyruχuŋnu seniŋ da tanïχlïχïŋnï, zera barča yollarïm menim alnïŋa seniŋdir.

[tʿaw]

[169]Yovuχlangay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ aχïllï etkin meni.

[170]Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä seniŋ χutχar meni.

[171]Aχtïrgay erinlärim menim (281v) alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

[172]Sözläsin tilim menim sözüŋnü seniŋ, zera barča sïmarlaganïŋ seniŋ toγruluχ bilädïr.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizmä meni, zera buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

[174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da ǫrǫnkʿiŋ seniŋ sözüm menim edi.

[175]Tirilgäy d̲ž̲anïm menim (282r) da alγïšlagay seni, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm menim [=men], nečik χoy tas bolgan, izdä χuluŋnu seniŋ, zera buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

Alγïš Esajia markarẹniŋ
[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

42: [10]Alγïšlaŋïz Teŋrini alγïš [bilä] yäŋi, zera buyruχu anïŋ biyiktä haybatlanïyïr,

Da atï anïŋ haybatlïdïr χïrïγïndan čaχ χïrïγïna yerniŋ,

Kimlär ki enärlär edi teŋizgä kemilär bilä, ot-(282v)račlar da barča turučïlarï alarnïŋ alar bilä.

[11]Färâh bolgay pustalïχ da barča turučïlarï kendiniŋ, färâh bolgaylar böläkläri da avlularï Getarnïŋ, da färâh bolgaylar turučïlarï χayanïŋ,

Bašlarïndan taγlarnïŋ čaχïrgaysen. [12]Bergäylär haybatnï Teŋrigä, da χuvatlïχïn anïŋ otračlar aytkaylar.

[13]Biy Teŋri χuvatï bilä tibarda kelir oyatmaga oγrašnï, turγuz(283r)ma paχïllïχnï, bïrγï tartma, čaχïrma üstnä dušmanlarïna kendiniŋ χuvat bilä köp.

45: [8]Färâh bolgaylar kök yoγartïn, da bulutlar yaγïš etkäylär toγruluχnu. Aχtïrgay yer yarlïγamaχïn da toγruluχnu barabar aχtïrgay. *Dun 8.*

Alγïš Jovnan markarẹniŋ
[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

[3]Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, išitti Teŋri tibsizlikinä tamuχnuŋ čaχïrmaχïma menim.

(283v) Išit, Biy, avazïma menim, [4]ki saldïŋ meni munda, teränlikinä teŋizniŋ, da kezmäχläri ïrmaχlarnïŋ χapsadïlar meni.

Barča yubanmaχlarïŋ seniŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümä menim, [5]da ayttïm, ki salïndïm χayda esä yüzüŋdän közläriŋniŋ seniŋ.

Hali bolgay, ki artïχ baχkaymen daǯarïŋa ari seniŋ? [6]Zera töküldü čövrämä suvlar čaχ boynuma dirä me(284r)nim, da tibsizliklär müdarasïz χapsadïlar meni.

Kirdi bašïm menim [7]aralïχlarïna taγlarnïŋ, endim men teränlikinä yerniŋ, kördüm beklövlärin anïŋ, ki edilär χalχalar meŋilik, da čïχkay buzuχluχtan tirlikim menim.

[8]Saŋa, Biy Teŋrim menim, eksilgäninä ǯanïmnïŋ menim sarnadïm da seni, Biy, aŋdïm, da kirgäy alγïšïm daǯarïŋa ari seniŋ.

[9]Zera χaysïlarï saχlarlar edi hečlikni da yal(284v)γanlïχnï, yarlïγamaχlarïndan kendiläriniŋ keri boldular.

[10]Men avazïnda alγïšnïŋ χosdovanel bolïyïm saŋa, sunïyïm χurban Eyämizgä da tügälliyim niyätimni menim χutχarïlmaχlïχka.

[Молитва]

[Псалом 87/88: 3] [3]Kelsin alγïšïm menim daǯarïŋa ari seniŋ. Ašaχlangay χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim, adam sövüči Biy.

Pareχọsluχu bilä surp Asduaǯaǯzinniŋ Mariamnïŋ da anïŋ Oγlunuŋ yalγïz toγgan Jisus K'risdos yarlïγagay, amẹn. «Hajr mer».

(285r) *'Ineγut'ean ganon.*

Bu ganon saγmos Tawit'niŋ.

[Псалом 119/120] 119

Alγïš astiǯannïŋ.

[1]Tarlïχïmda menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa Biy, [2]χutχardï ǯanïmnï menim erinlärindän hillälilärniŋ da tilindän yamanlarnïŋ.

[3]Ne berilgäy saŋa, da ya ne artkay til hilläli?

[4]Nečik oχ χuvatlïnïŋ, ki suv beriptirlär kömü(285v)rü bilä pälüt aγačïnïŋ.

[5]Vay, ki uzaχ boldu χaribliχim menim! Yerläštim men čatïrlarïnda Getarnïŋ.

[6]Köp k*e*rät turdu boyum menim alar bilä, χaysïlarï ki körälmäs edilär saγlïχnï.

[7]Men edim eminlik etüči, χačan sözlär edim, oγrašïrlar edi menim bilä. *Dun 6.*

[Псалом 120/121] 120

Alγïš asdiǯannïŋ.

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγga, χaydan ki kelgäy maŋa bolušluχ.

(286r) [2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, χaysï ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamagay közätüčiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas da yuχuga barmas közätüčisi Israjẹlniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋu bilä χolunuŋ kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa yazïχlanmagay, da ne ay kečä.

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy ǯanïŋnï seniŋ.

(286v) [8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, mundan soŋra čaχ meŋili*k*kä diŋrä. *Dun 8.*

[Псалом 121/122] 121

Alγïš asdiǯannïŋ.

[1]Färâh boldum men, kimlär aytarlar edi maŋa: «Övünä Eyämizniŋ barïγïχ biz».

[2]Yetiškän edilär ayaχlarïmïz bizim ešikiŋdä seniŋ, Yẹrusaγẹm.

[3]Ẹrusaγẹm yasaldï, nečik šähär, da turmaχï kendiniŋ čövräsinä anïŋ.

[4]Anda čïχtïlar ǯïnslar, ǯïnslar Eyämizgä, tanïχ(287r)lïχï Israjẹlniŋ, χosdovanel bolma atïna Eyämizniŋ.

[5]Anda χoyup edi olturγučï yarγununŋ, olturγuč χoyulgan övünä Tawit'niŋ.

[6]Soruŋuz saγlïχïn Ẹrusaγẹmniŋ da yasalmaχïn, kimlär ki sövärlär Biyni.

[7]Bolsun eminlik χuvatïŋdan seniŋ, da yasalmaχï dïvarlarnïŋ berklikiŋ seniŋ.

[8]Xardašlarïmïz da sïŋarlarïmïz üčün bizim, sözliyim eminlikni seniŋ üčün, (287v) [9]da övü üčün Eyämizniŋ bizim χolduχ yaχšïnï sendän. *Dun 8.*

[Псалом 122/123] 122

Alγïš asdiǯannïŋ, 122.

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna eyäsiniŋ kendiniŋ, nečik közü χuluχčïnïŋ χoluna bikäsiniŋ kendiniŋ,

Ol türlüdür közümüz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγangaysen üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, (288r) yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečliklär bilä.

[4]Daγïn artïχ toldular boylarïmïzga [=boylarïmïz] bizim tabalanmaχ bilä, ki tabalarlar edi bizni, da heč tutmaχlarï bilä öktämlärniŋ. *Dun 5.*

[Псалом 123/124] 123

Alγïš aštiǯannïŋ.

[1]Egär Biy bolmasa edi bizdä, aytkay Israjẹl, [2]egär Biy bolmasa edi bizdä,

Turganïna adamlarnïŋ üstümüzgä bizim [3]tirilä kladilär yutma bizni

Öčäšmäχinä yüräklänmäχlariniŋ alarnïŋ (288v) üstümüzgä bizim, [4]na suvlar da χayda esä boγdular bizni,

Aχïnlarda aštïlar boylarïmïz bizim, [5]aštïlar boylarïmïz bizim aχïnlarda tïyγïsïz.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki bermädi bizni av tišlärinä alarnïŋ!

[7]Ǧanlarïmïz bizim χutuldular, nečik čïpčïχ sïrtmaχïndan avčïlarnïŋ.

Sïrtmaχï alarnïŋ ufaldïlar, da biz χutulduχ.

[8]Bolušluχudur bizgä atïndan Eyämiz(289r)-niŋ, χaysï ki etti köknü da yerni. *Dun 8.*

[Псалом 124/125] 124

Alγïš asdiǧannïŋ.

[1]Kim umsanïr Biygä, nečik taγï Sionnuŋ, seskänmägäy meŋilik, [2]χaysï ki turuptur Erusaγęmdä.

Taγlar čövräsinädirlär anïŋ, Biy čövräsinädir žoγovurtu bilä kendiniŋ bundan soŋra čaχ meŋilikkä.

[3]Xoymastïr Biy tayaχïn yazïχlïlarga payïna toγrularnïŋ, da toγrular salmasïnlar χollarïn kendiläriniŋ töräsizliχkä.

[4]Yaχšï etär Biy yaχšï(289v)larga da alarga, χaysïlarï ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

[5]Xaχutlarnï χapsamaχ bilä eltär alarnï Biy alar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, eminlik üstünä Israjęlniŋ. *Dun 5.*

[Псалом 125/126] 125

Alγïš asdiǧannïŋ.

[1]Xaytarmaχïna Eyämizniŋ yasïrlïχïn Siovnuŋ, da bolduχ biz övüngän.

[2]Ol sahat toldur aγzïmïznï bizim färâhlik bilä da tilimizni bizim sövünčlük bilä;

(290r) Ol sahat aytkaylar dinsizlär arasïna: «Ulu etti Biy etmäχin kendiniŋ alarga!» [3]Ulu etti Biy etkänin kendiniŋ bizim bilä, da biz bolduχ sövüngänlär.

[4]Xaytar, Biy, yasïrlïχïmïznï bizim, nečik [čaylarnï] yarïmkünnüŋ, [5]χaysï ki saban sürärlär edi yaš bilä, da süvünčlük bilä čalgaylar.

[6]Barmaχ bilä barïrlar edi da yïγlarlar edi, χaysï ki kötürüp eltärlär edi sačovlarïn kendiläriniŋ.

Kelmäχ bilä kelgäylär (290v) da sövüngäylär, kimlär ki alïp keltirgäylär oraχlarïn kendiläriniŋ.

Dun 6.

[Псалом 126/127] 126

Alγïš asdiǧannïŋ.

[1]Egär ki Biy yasamasa övnü, heč yergädän emgäniyir yasavučïlarï anïŋ.

Egär ki Biy saχlamasa šähärni, heč yergädän oyaχtïrlar közätüčiläri anïŋ.

[2]Hečtir sizgä turma ertäräk, hali turuŋuz, negä diŋrä ki yuχlamïyïrsiz, χaysïlarïŋïz ki yiyirsiz ötmäk aγrïχlï

Zamanïna, nečik berilgäy (291r) yuχu sövüklülärinä kendiniŋ. [3]Meŋärüčisi adamnïŋ oγlanlarïdïr, χaysïn ki tölövü kendiniŋdir, oldur yemiši yüräkiniŋ kendiniŋ.

[4]Nečik oχ χoluna χuvatlïnïŋ, ol türlüdür dä oγlanlarï silküčilärniŋ.

[5]San, ki toldurdu suχlančïn kendiniŋ alardan, uyalmagaylar, χačan sözläsälär dušmanlarnï alarnïŋ alar bilä ešiktä. *Dun 6.*

[Псалом 127/128] 127

Alγïš aštiǧannïŋ.

[1]San barčasïna, ki χorχarlar Eyämizdän da barïrlar yoluna anïŋ.

(291v) [2]Xazγančïn χoluŋnuŋ seniŋ yegäysen, sandïr saŋa, da yaχšï bolgay.

[3]Xatunuŋ seniŋ — nečik borlalïχ körklü bučχaχïna övüŋnüŋ seniŋ, oγlanlarïŋ seniŋ — nečik yäŋi tikmä zäytün teräki čövräsinä stoluŋnuŋ seniŋ.

[4]Bu türlü alγïšlangay barča adam, χaysï ki χorχar Eyämizdän, [5]alγïšlagay seni Biy Siondan.

Körsärsen sen yaχšïlïχnï Jęrusaγęmdä barča künlärindä tirlikiŋniŋ seniŋ.

(292r) [6]Körsärsen sen oγullarïn oγlanlarïŋnïŋ seniŋ eminlik üsnä Israjęlniŋ. *Dun 6.*

[Псалом 128/129] 128

Alγïš asdiǧannïŋ.

[1]Köp kerät čalïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, aytkay Israjęl.

[2]Köp kerät čalïštïlar birgämä oγlanlïχïmdan menim, da meni yeŋmädilär.

[3]Arχamnï menim urdular yazïχlïlar, uzun ettilär töräsizliklärin kendiläriniŋ.

[4]Biy toγrudïr, da yančar gärdanïn yazïχlïlarnïŋ.

[5]Uyalgaylar da keri χayt(292v)kaylar barčasï, χaysïlarï ki körälmäslär Sionnu.

[6]Bolsunlar alar nečik bičän damdagi, χaysï ki negä diŋrä ovučka kelmiyin χurudu.

[7]Xaysïndan ki toldurmastïr ovučun kendiniŋ čalučï, da ne χučaχïn kendiniŋ, χaysï ki oraχnï yïγïštïrïr edi.

[8]Aytmadïlar barčasï, χaysï ki ašarlar edilär alar sartïn, ki alγïšï Eyämizniŋ siziŋ bilä, da alγïšladïχ sizni atïna Eyämizniŋ. *Dun 8.*

[Псалом 129/130] 129

Alγïš astiǧannïŋ.

(293v) [1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm Biygä. Töz, ǧanïm menim. Sözünä seniŋ [6]umsandï ǧanïm menim, Biygä —

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ čaχ (293v) kečägä. [7]Umsandï Israjęl Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjęlni barča tarlïχlarïndan anïŋ. *Dun 6.*

[Псалом 130/131] 130

Alγïš aštiǯannïŋ.

[1]Biy, biyiklänmädi yüräkim menim, da ne yubanmadï közlärim menim.

Barmadïm men ulu-ululär bilä, da ne alar bilä, χaysï ki tamašalï boldular, ne ki men.

[2]Evet ki ašaχlandïm men, nečik oγlan urulmïš töšlärindän ana(294r)sïnïŋ kendiniŋ, da χaytkanï anïŋ andoχ aŋar.

Yoχsa ki öktämlättim esä, hälbät, boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövü ǯanïmnïŋ menim. [3]Umsandï Israjęl Biygä, bundan soŋra čaχ meŋilik. *Dun 4, p‘k‘ṛ [=p‘aṛk‘] 40 dun.*

[Псалом 131/132]131

[1]Aŋgïn, Biy, Tawit‘ni da barča sekinlikin anïŋ:

[2]Nečik ant ičti Eyämizgä da niyät χoydu Teŋrisinä Jagopnuŋ,

[3]Ki kirmiyim otaχïna övümnüŋ menim, egär čïχsam (294v) töšäkinä ornumnuŋ menim,

[4]Egär bersäm yuχu közlärimä menim ya yuχu k‘ọblarïma menim, [5]negä diŋrä tapïyïm yerin otaχïnïŋ Eyämiz Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

[6]Ošta išittiχ andan Jep‘rat‘adan da taptïχ anï tüzünä ormandagi.

[7]Kiriyiχ otaχïna anïŋ, yerni öpiyiχ yerindä, χayda turuptur ayaχlarï anïŋ.

[8]Kel, Biy, tïnčlïχïŋa seniŋ, da sendä bitikläri arilikiŋniŋ seniŋ.

(295r) [9]Babaslarïŋ seniŋ kiygäylär toγruluχuŋnu, da ariläriŋ seniŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

[10]Tawit‘ sövünčlükün üčün seniŋ χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ yaγlaganïŋdan seniŋ.

[11]Ant ičti Biy Tawit‘kä könülük bilä da dügül yalγanda aŋar: «Yemišindän χarnïŋnïŋ seniŋ olturγuzïyïm olturγučuŋa seniŋ.

[12]Egär saχlasalar oγlanlarïŋ seniŋ ọṛenk‘imni menim da tanïχlïχïmnï menim, χaysï ki övrätsäm alarga,

(295v) Oγlanlarï alarnïŋ olturgaylar meŋi meŋilik olturγučuŋa seniŋ».

[13]Biyändi Biy Sionga da taŋladï turma anda, [14]ayttï: «Budur tïnčlïχïm menim meŋi meŋilik, munda turïyïm, zera biyändim buŋar.

[15]Xaysïn ki bunuŋ alγïš bilä alγïšlïyïm, da yarlïlarïn bunuŋ toldurïyïm ötmäk bilä.

[16]K‘ahanalarïna bunuŋ kiydiriyim χutχarïlmaχnï, da ariläri bunuŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.

(296r) [17]Anda čïχarïyïm müŋüzün Tawit‘niŋ, hadir etiyim ǯïraχïn yaγlaganïmnïŋ menim.

[18]Dušmanlarïna anïŋ kiydiriyim uyatnï, yoχsa üstünä anïŋ čičäklängäy arilikim menim».

Dun 16.

[Псалом 132/133] 132

Erk Čůoç. [1]Ki yaχšï ya ne körklü, ki turïyïrlar χardašlar birgä!

[2]Nečik yaγ, ki enär baška da saχalïna Aharonnuŋ, saχalïndan enär köksünä kiyinišiniŋ anïŋ,

[3]Nečik yaγïš, yaγar Hermon(296v)dan üsnä taγïna Sionnuŋ.

[4]Biy anda hadirlädi alγïšïn da tirlikin meŋilik. *Dun 4.*

[Псалом 133/134] 133

Erk Čuoç. [1]Bunda alγïšlaŋïz, barča χullarï Eyämizniŋ Biyniŋ, kim barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä Teŋrimizniŋ bizim

Kečä, [2]kötürüŋüz χoluŋuznu siziŋ arilikkä da alγïšlaŋïz Biyni.

[3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, χaysï ki etti köknü da yerni. *Dun 3.*

[Псалом 134/135] 134

Erk Čuoç.

[1]Alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz, (297r) χullarï Eyämizniŋ, Biyni, [2]kim barsiz övünä Eyämizniŋ, köškünä övünüŋ Teŋrimizniŋ bizim.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni, zera yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, ki tatlïdïr.

[4]Jagopnu taŋladï kendinä Biy da Israjęlni meŋärmäχinä kendiniŋ.

[5]Men tanïdïm, ki uludur Biy, ne ki barča guṛk‘lar.

[6]Barča, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teŋizdä da barča teränliktä.

[7]Čïχarïr bulutlarnï (297v) χïrïγïndan yerniŋ, yašnatmaχïn kendiniŋ yaγmur etti, da čïχarïr yelni harmanlarïndan kendiniŋ.

[8]Urdu ilgäri toγganlarïn Mïsïrlïlarnïŋ adamdan čaχ hayvanga diŋrä.

[9]Yeberdi nïšanlarïn da pešälärin kendiniŋ araŋa seniŋ Mïsïrda, p‘aṛawovnga da barča χuvatïna kendiniŋ.

[10]Urdu ǯïnslarnï köp da öldürdü χanlarnï χuvatlï.

[11]Sehonnu, χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zOvknu [=Ovknu], χanïn Pasannïŋ, barča (298r) χanlarï K‘anaçilärniŋ.

[12]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχinä, meŋärmäχkä Jisraęlgä, žoγovurtuna kendiniŋ.

[13]Biy, atïŋ seniŋ meŋilik, Biy, aŋmaχlïχïŋ seniŋ ǯïnstan čaχ ǯïnska.

[14]Yarγular Biy žoγovurtun kendiniŋ da χullarïna kendiniŋ övünür.
[15]Gurk‘larï dinsizlärniŋ altun da kümüštür, χol išläridir oγlanlarïnïŋ adamlarnïŋ.
[16]Aγïzlarï bardïr, da sözlämäslär, közläri bardïr, da körmäslär.
(298v) [17]Xulaχlarï bardïr, da išitmäslär, da yoχtur tïnïχlarï aγïzlarïnda alarnïŋ.
[18]Oχšaš alarga bolgay, χaysïlarï ki ettilär alarnï, barčasï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar alarda.
[19]Övü Israjęlniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, övü Aharonnuŋ, alγïšlaŋïz Biyni.
[20]Övü Łeweanïŋ, alγïšlaŋïz Biyni, χorχkanlarï Eyämizniŋ, alγïšlaŋïz Biyni.
[21]Alγïšlï Biy Siondan, χaysï ki turuptur Erusaγęmdä. (299r) *Dun 20, p‘aṛk‘ 44.*

[Псалом 135/136] 135

Alęluia.
[1]Tapunïyïχ Eyämizgä, zera yaχšïdïr, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[2]Tapunïyïχ Teŋrimizgä teŋrilärniŋ, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[3]Tapunïyïχ Eyämizgä, eyälärinä [=Eyämizgä eyälärniŋ], zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[4]Etti sk‘ančelik‘ ulu-ulu yalγïz, zera meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[5]Köknü etti aχïlï bilä kendiniŋ, zera meŋilik″.
(299v) [6]Toχtattï yerni üsnä suvlarnïŋ, zera meŋiliktir″.
[7]Etti yarïχlar ulu-ulu yalγïz, zera meŋilik″.
[8]Günäšni etti buyruχčïlïχka kündüzgä, zera meŋiliktir″.
[9]Aynï da yolduznu buyruχčïlïχka kečäniŋ, zera meŋiliktir″.
[10]Urdu yerin Mïsïrlïlarnïŋ ilgäri toγganlarï bilä kendiniŋ birgä, zera meŋiliktir″.
[11]Da čïχardï Israjęlni arasïndan, ki meŋiliktir″.
[12]Xolu bilä biyik da biläki (300r) bilä χuvatlï, zera meŋiliktir″.
[13]Yardï teŋizni ulu da ayïrdï eki payga, zera meŋiliktir″.
[14]Da kečirdi Israjęlni arasïndan anïŋ, zera meŋiliktir″.
[15]Boγdu p‘aṛawonnu da χuvatïn kendiniŋ teŋizgä Xïzïl, zera meŋiliktir″.
[16]Da čïχardï žoγovurtun kendiniŋ pustalïχka, zera meŋiliktir″.
[17]Urdu ǧïnslarnï ulu-ulu yalγïz, zera meŋiliktir″.
[18]Da öldürdü χanlarnï (300v) χuvatlï, zera meŋiliktir″.
[19]ZSehonnu [=Sehonnu], χanïn Amurhaçoçlarnïŋ, zera meŋiliktir″.
[20]ZOvk‘nu [=Ovk‘nu], χanïn Pasannïŋ, zera meŋiliktir″.
[21]Berdi yerin alarnïŋ meŋärmäχkä, zera meŋiliktir″,
[22]Meŋärmäχkä Israjęlgä, χuluna kendiniŋ, zera meŋiliktir″.
[23]Aŋdï bizni Biy ašaχlïχïmïzda biznim, ki meŋiliktir″.
[24]Da χutχardï bizni χolundan dušmanlarïmïznïŋ bizim, zera meŋiliktir″.
[25]Kim berir yemäk barča tirilärgä, ki meŋiliktir (301r) yarlïγamaχï anïŋ.
[26]Tapunïyïχ Teŋrigä köktägi, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 136/137] 136

Saγmos Tawit‘niŋ. Eremia üčün. Belgisiz Dž̧uvutlarda.
[1]Aχïn suvlarïna Baγdat‘lïlarnïŋ, anda olturur ediχ da yïγlar ediχ, nečik aŋdïχ biz anda Sionnu.
[2]Arasïna tal teräkläriniŋ alarnïŋ astïχ bitiklärimizni bizim.
[3]Anda sorarlar edi [olǧa] etučilärimiz bizim sözün alγïšnïŋ, yasïr etüči(301v)lärimiz bizim χïyïχlarlar edi bizni da aytïrlar edi:
«Alγïšlaŋïz bizni alγïšïndan Sionnuŋ». [4]Evet nečik alγïšlïyïχ alγïšïn Eyämizniŋ yerdä yat?
[5]Egär unutsam seni Erusaγęm, unutkay meni oŋum menim.
[6]Yabuškay tilim menim taŋlayïma menim, egär ki aŋmasam seni, bašta sarnamasam seni, Erusaγęm, bašlanganïna färâhlikimniŋ menim.
[7]Aŋgïn, Biy, oγlanlarïn Etovmanïŋ kününä Eru(302r)saγęmniŋ,
Xaysïlarï aytïrlar edi: «Sökünüz, sökünüz, čaχ himgä yetištiriŋiz».
[8]Xïzï Baγdatlïlarnïŋ zabun, san, χaysï ki töläli tölövünnü seniŋ, χaysï ki sen bizgä töläliŋ.
[9]San, χaysï ki tuttu oγlanlarïŋnï seniŋ da urdu taška.
Dun 10.

[Псалом 137/138] 137

Saγmos Tawit‘niŋ.
[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, bar yüräkim bilä menim, alnïna frištälärniŋ saγmos aytïyïm.
Ki išittiŋ sözünä aγ(302v)zïmnïŋ menim, [2]yerni öpiyim daǧarïŋda ari seniŋ, da χosdovanel bolïyïm yarlïγamaχïŋ üčün da könülükünü üčün seniŋ.
Ulu ettiŋ barčada atïŋnï ari seniŋ, [3]χaysï kündä sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa, da köp etsärsen χuvatïn ǧanïmnïŋ menim.

[4]Xosdovanel bolgaylar saŋa barča χanlarï yerniŋ, zera išittilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]da alγïšlagay yoluŋnu seniŋ.

Uludur haybatï Eyä(303r)miznïŋ, [6]biyiktir Biy, ašaχlarnï körär da köpni yïraχtïn tanïr.

[7]Egär bardïm esä men ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen meni öčäšmäχindän dušmannïŋ.

Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, [8]da Biy tölägäy menim üčün.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmä.

Dun 8, p'aṛk' 48.

[Псалом 138/139] 138

Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[1]Biy, sïnadïŋ (303v) meni da tanïdïŋ meni, [2]sen tanïdïŋ olturušumnu menim da turganïmnï menim.

Eskä aldïŋ saγïšïmnï menim yïraχtïn, [3]izimni menim da payïmnï menim sen tergädiŋ, da barča yollarïmnï menim [4]ilgärtin kördüŋ, ki yoχtur hillälik tilimdä menim.

Ošta sen, Biy, tanïdïŋ [5]artïmnï menim da ilgärimni menim, sen yarattïŋ meni da χoyduŋ χoluŋnu seniŋ üstümä menim.

[6]Tamašalï boldu bilmäχiŋ seniŋ mendän, χuvatlandï, da čïdamandïr (304r) buŋar.

[7]Xayda bargaymen ǰanïndan seniŋ ya yüzüŋdän seniŋ men χayda χačkaymen?

[8]Egär čïχsam kökkä, sen andasen, egär ensäm tamuχka, da anda yuvuχsen.

[9]Egär alsam χanatlarïmnï menim taŋ manïna da tursam χïrïγïna teŋizniŋ,

[10]Hälbättä, anda da χoluŋ seniŋ yol körgüzgäy maŋa da oŋuŋ seniŋ yöpsüngäy meni.

[11]Ayttïm, ki χaramγu χayda esä, hälbät, yaptï meni, ya kečä ornuna yarïχnïŋ huzurluχumda menim.

(304v) [12]Xaramγu sendän χaramγulanmagay, da kečä, nečik kündüz, yarïχlï bolgay, da χaramγusu anïŋ — nečik yarïχï anïŋ.

[13]Sen taptïŋ bövräklärimni menim da yöpsündüŋ meni χarnïndan anamnïŋ menim.

[14]Tapunïyïm saŋa, Biy, zera χorχulu da tamašalïsen sen, tamašalïdïr išläriŋ seniŋ, da ǰanïm menim sövdü asrï.

[15]Yašïrïlmadï söväkim menim sendän, ki ettiŋ yapuχ da küčlü χuvatïmnï menim ašaχlïχïndan yerniŋ.

(305r) [16]Išlämägänimni menim kördülär közläriŋ seniŋ, da yazovuŋa seniŋ barčasï yazïldïlar.

Kündüz bulardïlar, da kimsä yoχ edi, ki yol körgüzgäy edi alarga.

[17]Maŋa asrï ulu hörmättä boldular yaχšï klävüčiläriŋ seniŋ, Teŋri, da asrï χuvatlandïlar buyruχčïlarï alarnïŋ.

[18]Sanadïm alarnï, da artïχ χumdan köpländilär, oyandïm da hali seniŋ bilä men.

[19]Egär öldürsäŋ yazïχ(305v)lïlarnï, Teŋri, erlär χanlï, keri boluŋuz mendän.

[20]Xaršïlïχta da paχïllïχta algaylar heč yergädän šähäriŋni seniŋ.

[21]Körälmägäniŋni seniŋ, Biy, körälmädim da üsnä dušmanlarïŋnïŋ seniŋ oprandïm.

[22]Körälmämäχni tügäl körälmädim alarnï, da boldular maŋa dušmanlar.

[23]Sïna meni, Teŋri, da tanï yüräkimni menim, tergä meni, da tanï izlärimni menim, [24]da baχ, egär bar esä töräsizlik yoluma (306r) menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik. *Dun 22.*

[Псалом 139/140] 139

[1]Yeŋmäχ üčün. Saγmos Tawit'niŋ.

[2]Saχla meni, Biy, adamdan yaman, adamdan egri χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärindä kendiläriniŋ, künüzün hadirländilär uruška.

[4]Itiládilär tillärin kendiläriniŋ, nečik yïlan, da aγularï oχ yïlanlarnïŋ tibinä erinläriniŋ alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da (306v) adamdan yaman χutχar meni.

Saγïšladïlar tïyma barganïmnï menim, [6]yašïrdïlar urulmïš sïrtmaχ maŋa.

Oryanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ menim χoydular maŋa azmaχlïχnï.

[7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy, Biy, avazïma alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgäsi bašïmnïŋ menim kününä ohrašnïŋ.

(307r) [9]Čïχara bermägin meni, Biy, suχlančïna yazïχlïlarnïŋ, kimlär ki saγïšladïlar menim üčün, ašaha urmagïn meni,

Ki bolmagay χačan biyiklängäylär, da saγïšlarï alarnïŋ tügällänmäsin, soŋγusu tügängäniniŋ alarnïŋ [10]χazγančï erinläriniŋ kendilériniŋ yapkay alarnï.

[11]Salgaysen üsnä alarnïŋ kömürlärin otnuŋ da yïχkaysen alarnï, zabunluχtan bolmïsarlar turma.

(307v) [12]Adamga tilčigä oŋarïlmagay üsnä yerniŋ, adamnï yazïχlï yamanlïχï kendiniŋ ular tas bolmaχka.

[13]Tanï, Biy, ki etärsen yaryu yarlïga da könülük miskingä.

[14]Toγrular šükürlängäylär atïŋdan seniŋ da turgaylar alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ. *Dun 16.*

[Псалом 140/141] 140

Saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Biy, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim sarnamaχïmda menim saŋa.

(308r) [2]Toγru iš bolgay alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürgändä χolumnu menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, közät aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki sapmagay yüräkim menim söz bilä yamanlïχnïŋ.

Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adamlar bilä, χaysïlarï ki χïlïnïrlar töräsizlikni, da bolmandïr ortaχ taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχ bilä da (308v) χaršï etkäy; yaγï yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; daγï da alγïšïm menim erkinä anïŋ.

[6]Tïγïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözümä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χoyuluχu topraχnïŋ, ki yayïlïptïr üsnä yerniŋ, daγïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlärimdir menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarmagïn ǰanïmnï mendän.

(309r) [9]Saχla meni sïrtmaχtan, χaysï ki yašïnïptïr maŋa, azdïrmaχïndan χïlïnučïnïŋ töräsizlikni.

[10]Tüškäylär avïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men negä diŋrä aškaymen.

Dun 10.

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawit‘niŋ. Alγïš, ol zamanda, ki etti ol ormanda.

[1]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni yalbardïm.

[2]Tökiyim alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilgänin mendä ǰanïm(309v)nïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ izimni menim. Yolga, χaysïna ki barïyïr edi*m*, yašïndï maŋa sïrtmaχka.

[4]Baχar edim oŋumdan, körär edim, da ne kimsä tanïmas edi meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da ne tapmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχkïn, Biy, alγïšïma menim, zera men ašaχ boldum asrï, abragïn meni χuvučïlarïmdan menim, zera (310r) χuvatlandïlar, ne ki men.

[7]Biy, čïχar zïndandan ǰanïmnï menim, šükürlümen atïŋdan seniŋ.

Saŋa eglänirlär toγrular, negä diŋrä tölägäysen.

Dun 8, p‘aṛk‘ 44.

[Псалом 142/143] 142

Saγmos Tawit‘niŋ, χačan χuvaladï anï Apisoγom, oγlu anïŋ.

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa könülüküŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, (310v) zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman boyumnu menim, ašaχ etti yergä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä ǰanïm menim, da yüräkim menim täšvišländi mendä.

[5]Aŋdïm men künlärni ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

(311r) J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän, oχšasarmen alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera (311v) seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzüči bolgay maŋa yergä dürüst.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni; toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim; [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen, Teŋri, dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïmnï ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen. (312r) *Dun 14.*

[Псалом 143/144] 143

Saγmos Tawit‘niŋ, Koγiat‘ üčün.

[1]Alγïšlï Biy Teŋrim menim, χaysï ki övrätti χolumnu menim oγraška da barmaχlarïmnï menim ǰagadtagi uruška.

[2]Yarlïγamaχïm menim da išančïm, bolušučïm menim da χutχaručïm menim, išančïm menim, da men umsanïrmen aŋar.

Kim hnazant etär žoγovurtnu tibimä menim? [3]Biy, kimdir adam, ki köründüŋ sen aŋar, ya oγlu adamnïŋ, ki heseplärsen nemä anï?

(312v) [4]Adam hečlikkä oχšadï, da künläri anïŋ, nečik gölgä kibik, kečtilär.

[5]Biy, ašaχlat köknü da en, yuvuχlan taγlarga, da tutušurlar [=tutašïrlar].

[6]Yaltrat yašnamaχïŋnï seniŋ da mušχullat alarnï, yeber oχuŋnu seniŋ da taγït alarnï.

[7]Yeber χoluŋnu seniŋ biyikliktän da χutχar meni suvlardan köp da χollarïndan oγlanlarnïŋ yat,

[8]Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ (313r) sözlädilär hečlikni, da oŋu alarnïŋ oŋudur yazïχnïŋ.

[9]Teŋri, alγïšnï yäŋi alγïšlïyïχ seni, on stronlu saγmosaran bilä saγmos aytïyïm saŋa.

[10]Kim berir χutχarïlmaχnï χanlarïmïzga bizim, ki χutχarmalïdïr Tawit‘ni, χulun kendiniŋ, χïličtan yaman?

[11]Xutχar meni da abra meni χolundan oγlanlarïndan yatlarnïŋ,

Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kendiläriniŋ sözlädilär hečlikni, da oŋlarï (313v) alarnïŋ oŋu yazïχnïŋ.

[12]Xaysïlarïnïŋ ki oγlanlarï kendiläriniŋ — nečik yäŋi ašlamalar, toχtalgandïr oγlanlïχlarïndan kendiläriniŋ, (izläri>) χïzlarï alarnïŋ tüzülgän da šöhrätlängän oχšašïna dad̑žarnïŋ.

[13]Harmanlarï alarnïŋ toludurlar da pïrχïldïyïrlar biri birinä, χoyunlarï alarnïŋ köp toγuručïdïrlar da artarlar barganlarïnda kendiläriniŋ, [14]da tüzläri [=ögüzläri] alarnïŋ semizdir.

(314r) Yoχtur eksiklik četänlärinä alarnïŋ, da ne čaχïrïχ mahalälärindä alarnïŋ.

[15]Hali san beriyim žoγovurtka, χaysïnïŋ ki bu türlüdür, na sandïr žoγovurtka, χaysïnïŋ ki Biy Teŋrisidir anïŋ.

Dun 16.

[Псалом 144/145] 144

Alγïš da saγmos Tawit‘niŋ.

[1]Biyiklätirmen seni, Teŋrim menim da χanïm menim, da alγïšlarmen atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[2]Künüzün alγïšlïyïm seni da ögiyim atïŋnï seniŋ (314v) meŋilik da meŋi meŋilik.

[3]Uludïr Biy da alγïšlïdïr asrï, da ululuχuna anïŋ yoχtur ölčöv.

[4]Dž̑ïns da dž̑ïnslar maχtagaylar išlariŋni seniŋ da χuvatïŋnï seniŋ aytkaylar.

[5]Ulu šöhrätin haybatlï arilikiŋniŋ sözläsärlär da tamašaŋnï seniŋ aytsarlar.

[6]Xuvatïn χorχuŋnuŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar.

(315r) [7]Aŋmaχlïχïn köp tatlïlïχïŋnïŋ seniŋ aχtïrgaylar da toγruluχuŋ bilä seniŋ sövüngäylär.

[8]Šaγavatlï, yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Tatlïdïr Biy här birinä, da šaγavatï anïŋ üsnä barča yaratkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[10]Tapungaylar saŋa, Biy, barča išlariŋ seniŋ, da arilariŋ seniŋ alγïšlagaylar seni.

[11]Haybatïn padšahlïχïŋnïŋ seniŋ ayt(315v)-kaylar da ululuχuŋnu seniŋ aytkaylar,

[12]Tanïma oγlanlarïna adamlarnïŋ χuvatïŋnï seniŋ da haybatïn ulu šöhrätli padšahlïχïŋ*n*ïŋ seniŋ.

[13]Patšahlïχïŋ seniŋ padšahlïχ barča meŋiliktän, da biylikiŋ seniŋ dž̑ïnstan čaχ dž̑ïnska.

Inamlïdïr Biy barča sözlärindä kendiniŋ, da toγrudur Biy barča išlärindä kendiniŋ.

[14]Toχtatïr Biy barča tayïlganlarnï da turγuzur barča yïχïlganlarnï.

(316r) [15]Közläri barčasïnïŋ saŋa umsanïrlar, da sen berirsen yemäk alarga sahatïnda.

[16]Ačarsen χoluŋnu seniŋ, toldurursen barčasïn tatlïlïχïŋ bilä erkiŋniŋ seniŋ.

[17]Toγrudur Biy barča yollarïnda kendiniŋ da aridir barča išlärindä kendiniŋ.

[18]Yuvuχtur Biy barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar, barčasïna, χaysïlarï ki sarnarlar aŋar könülük bilä.

[19]Erkin χorχkanlarïnïŋ (316v) kendiniŋ etär Biy, alγïšlarïna alarnïŋ išitir da tirgizir alarnï.

[20]Saχlar Biy barčasïn, χaysïlarï ki sövärlär anï, barča yazïχlïlarnï tas etär Biy.

[21]Alγïšïn Eyämizniŋ sözläsin aγzïm menim, alγïšlasïn barča tirilär atïn ari anïŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

Dun 22, p‘aṛk‘ 52 dun.

[Псалом 145/146] 145

Aleluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1]Alγïšla, dž̑anïm menim, Biyni, [2]al(317r)γïšlïyïm Biyni tirlikimä menim, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä diŋrä barmen men.

[3]Umsanmaŋïz buyruχčïlarga, da ne adam oγlanlarïna, zera yoχtur χutχarïlmaχ alarda.

[4]Čïχkay dž̑an alardan, da χaytkaylar andoχ topraχka, da ol kündän tas bolgay barča saγïšlarï alarnïŋ.

[5]San dž̑ïnska, χaysïna ki Biy Teŋrisi Agopnuŋ bolušučïdïr aŋar da umsasï anïŋ Biy Teŋridädir,

(317v) [6]Xaysï ki etti köknü da yerni, teŋizni da barča, χaysï ki andadïr,

Kim saχlar könülüknü meŋilik [7]da etär könülük zrgel bolganlarga,

Berir ötmäk ačïχkanlarga da češär baγlaganlarnï Biy.

[8]Biy ačar közlärin soχurlarnïŋ, da turγuzur yïχïlganlarnï Biy.

Biy sövär toγrularnï, [9]Biy saχlar χariblärni, öksüzlärni da tullarnï yöpsünür Biy, da yollarïn χïrsïzlarnïŋ tas etär.

(318r) [10]Xanlïχ etkäy Biy meŋilik, Teŋriŋ seniŋ, Sion, dž̑ïnstan čaχ dž̑ïnska. *Dun 10.*

[Псалом 146/147] 146

Alẹluia Ank‘eanïŋ da Zak‘arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr saγmosu Teŋrimizniŋ bizim, tatlï bolgay alγïš.

[2]Yasar Erusaγẹmni Biy da taγïlganïn Israjẹlniŋ yïγïštïrïr.

[3]Saγaytïr sïnïχ yüräklärni da čürgär barča yaralarïn alarnïŋ.

[4]Kim sanar köplükün yolduzlarnïŋ, barčasïn alarnï atï bilä ündär.

(318v) [5]Uludur Biyimiz bizim, da uludur χuvatï anïŋ, aχïlïna anïŋ yoχtur yetišmäχ.

[6]Yöpsünür sekinlärni Biy da ašaχ etär öktämlärni čaχ yergä.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni tapunmaχ bilä, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[8]Kim kiydirdi köknü bulutlar bilä, hadir etär yaγmurnu yergä,

Östürdü bičänni taγlarda, yaš otnu χulanmaχïna adamlarnïŋ,

[9]Kim berir hayvanlarga (319r) yemäk, balalarïna χarγalarnïŋ, ki sarnïyïrlar aŋar.

[10]Dügül ki χuvatïn atnïŋ klädi [k‘ïladï] Biy, da ne erlikinä adamnïŋ aznawur biyändi.

[11]Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarïna kendiniŋ da alarga, kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ.

Dun 12.

[Псалом 147/147] 147

Saγmos Tawit‘niŋ. Alẹluia Zak‘arianïŋ.

[1/12]Öggin, Erusaγẹm, Biyni.

Da alγïšla Teŋriŋni seniŋ, Sion.

[2/13]Ki berkäytti beklövün ešikläriŋniŋ seniŋ da alγïšladï oγlanlarïŋ(319v)nï seniŋ saŋa.

[3/14]Kim χoydu čekläriŋni, hranicalarïŋnï seniŋ eminliktä, semizliki bilä ašlïχnïŋ toldurdu seni.

[4/15]Yeberdi sözün kendiniŋ yergä, tezindän yügürdü aytušu anïŋ.

[5/16]Xoyar χarnï, nečik tiftikni, da tumannï, nečik toznu, sačtï.

[6/17]Salïr buznu, nečik kesäkni; alnïna sovuχluχunuŋ anïŋ kim bolur turma?

[7/18]Yeberir sözün kendiniŋ da eritir alarnï, üfü(320r)rür yellär, da barïrlar suvlar.

[8/19]Aytar sözün kendiniŋ Jagopka, toγruluχnu da könülükün Israjẹlgä.

[9/20]Dügül bu türlü etti barča ǯïnslarga Biy da yarγusun kendiniŋ belgili etmädi alarga. *Dun 10.*

[Аввакум 3: 1-19:
Молитва Аввакума]

[1]Alγïš Ampaguma markarẹniŋ.

[2]Biy, χabarïŋnï seniŋ išittim da χorχtum, Biy, baχtïm išiŋä seniŋ da taŋlandïm.

Arasïna eki kazanlarnïŋ tanïlsarsen sen, yu-(320v)vuχlanganïna yïllarnïŋ belgili bolsarsen, yetiškäninä zamannïŋ körünsärsen.

Mušχullanma ǯanïm menim, zamanïnda öčäšmäχniŋ yarlïγamaχnï aŋsarsen.

[3]Teŋri yarïmkündän kelsär da ari P‘aṛan taγïndan.

Belgili etkäy kök könänmäχin haybatïnïŋ anïŋ, da alγïšï bilä anïŋ toldu dünyâ.

[4]Ïšïγlarï, nečik yarïχ, ayïrïldï andan, da müŋüzläri χoluna anïŋ tapuldu, da anda (321r) toχtaldï χuvatï haybatïnïŋ anïŋ.

[5]Yüzündän anïŋ čïχkaylar tövüšlär, da artïndan izläriniŋ anïŋ bargaylar ulu-ulu χušlardan.

[6]Turdu da ölčtü yerni, baχtï da tintti dinsizlärni.

Taγlar erisärlär, da ormanlar χururlar meŋilik, yollarï, ki ilgärtin edilär, soχraygaylar, da andan titrägäy barča yer.

[7]Kördüm taborlarïn Araplarnïŋ, mušχullandïlar turučïlarï (321v) čatïrlarïna Matiamnïŋ.

[8]Yoχsa mï üsnä rïkalarnïŋ [öčäšlänirsen, Biy, ya yüräklänmäχiŋ seniŋ üstnä rikalarnïŋ,] ya öčäšmäχiŋ seniŋ üsnä teŋizniŋ?

Čïχtïŋ sen arabaŋa seniŋ, atlanganïŋ seniŋ χutχarïlmaχlïχtïr čïχkanïŋ seniŋ?

[9]Oyandï yayïŋ seniŋ da oχlarïna sadaχlarïŋnïŋ seniŋ ičirdiŋ, ïrmaχlarnï taγïttïŋ, [10]yerni titrättiŋ muχkâmlïχïndan yaγmurnu*ŋ*, ki ašar bundan.

Tibsizliklär čaχïrdïlar ulu avaz bilä, [11]yarïχ yïltraganïndan (322r) günäšniŋ tartïldï, da čïχkanï aynïŋ tïyïldï.

Nečik yïltraganï kesmäklärniŋ seniŋ bargaylar, nečik yarïχï yïltragan χïlïčïŋnïŋ seniŋ.

[12]Öčäšmäχ bilä oyanïrsen üstünä yerniŋ, öčäšmäχ bilä ušatsarsen dinsizlärni.

[13]Köründü*ŋ* χutχarïlmaχïna žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, χutχarmaga taŋlanganlarïŋnï seniŋ.

Oχlavučï bolduŋ bašlarïna adamlarnïŋ [öktämlärniŋ], čaχ tibsizlikinä dirä teŋizniŋ boγuldular.

(322v) [14]Izdädiŋ öčnü χuvatïŋ bilä seniŋ χuvatlï bašlïlardan yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki umsanïp edilär bizmilikläri bilä kendiläriniŋ, zera ki yedilär yarlïnï yašïrtïn.

[15]Yeberdiŋ üsnä teŋizniŋ atlarïŋnï seniŋ, mušχullandïlar yeŋüči [ẹnguči] suvlarïŋ [=suvlarï] tibsizliknïŋ.

[16]Turdum men, da čürgäldi iǯägilärim menim, avazïndan aγzïmnïŋ menim kirdi titrämäχ söväklärimä menim, da men boyum bilä menim mušχullandïm.

(323r) Bunu saχlagaylar kününä tarlïχnïŋ keltirmä üsnä ǯïnslarnïŋ, χaysïlarï ki oγraš etärlär žoγovurtuŋ bilä seniŋ.

[17]Inǯir teräki bermägäy yemišin kendiniŋ, da borlalïχ keltirmäχ tapmagay, zäytün beslän*mä*gäy, da yer bitmägäy [=bittirmägäy] yaš ot,

[Eksilgäylär χoylar kütövlärindän, da ögüzlär tapmagaylar aranga, —]

[18]Men Biygä umsandïm, sövüniyim da färâh bolïyïm, Teŋri χutχaručïm menim.

[19]Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχlarïmnï menim toχtalmaχlïχta, boynu üstnä (323v) dušmannïŋ turγuzdu meni da tïndïrdï meni čüstčüst. Amẹn.

(324r) [Псалом 151]

Bu saγmos kendi yazgan Tawit‘niŋdir, čïχarï sandan. Zamanïna, ki čïχtï ol nahadag K‘oγiat‘ga alnïna Sawuγnuŋ.

[1]Kiči edim men χardašlarïmdan menim da ini övünä atamnïŋ menim, kütär edim χoyunlarïn atamnïŋ menim.

[2]Xollarïm menim ettilär saγmosaran, da barmaχlarïm menim tüzdülär išin alγïšnïŋ.

[3]Evet hali [kim] aytkay Eyämä bunu? Kendidir Biyi barčanïŋ, išitkäy barčanï.

(324v) [4]Da yeberdi Biy frištäsin kendiniŋ, da kötürdü meni sürükündän χoyunlarïnïŋ atamnïŋ menim, da yaγladï meni yaγlamaχïna yaγïnïŋ kendiniŋ.

[5]Xardašlarïm menim ulu-ulu da körklü, da biyänmädi alarga Biy.

[6]Čïχtïm men utrusuna özgä ǯïnslarnïŋ da χarγadïm yüräklärin anïŋ.

[7]Čïχardïm χïlïčïn kendindän, da kestim bašïn anïŋ, da kötürdüm tabalanmaχnï oγlanlarïndan Israjẹlniŋ.

(325r) **Alγïšï Ananianïŋ, Azarianïŋ da Misaelniŋ**
[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

[27]Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, da barča išläriŋ seniŋ könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

[28]Töräni toγruluχnuŋ (325v) yeberdiŋ üstümüzgä bizim, barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ bašta bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada. [30]Da buyruχlarïŋa seniŋ biz išitmädiχ,

Saχlamadïχ da etmä(326r)diχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsizniŋ da yamannïŋ barča yergä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï (326v) bizim, ki uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

Apraham sövüklü*ŋ* üčün seniŋ, Sahagnïŋ da Israjẹlniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrï(327r)γïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǯïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur zamanda bu, buyruχčï, markarẹ, da yol körgüzüči, ne bütöv χurban χurbanlarïmïz, ne temyan o̧rẹnk‘kä, ne yer bernälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp da ǯanlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü (327v) bolïyïχ biz nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ da nečik tümän-tümän χozular semirgän.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz artïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da *ha*li kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

(328r) Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar,

[45]Da tanïgaylar, ki sensen yalγïz Biy Teŋri, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyânïŋ.

(328v) [Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü″.

[53]Alγïšlïsen daǰarïŋda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ögövlü″.

[55]Alγïšlïsen üsnä olturγučuŋnuŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpęlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü da ayruχsu″.

(329r) [56]Alγïšlïsen üsnä toχtalmaχïna köknüŋ, ög″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[59]Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklät″.

[58]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üsnä köknüŋ, Biyni″.

[61]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, [62]günäš da ay, Biyni alγïšlaŋïz″.

[63]Alγïšlaŋïz, yolduzlar köktägi, [64]yaγmurlar da yaγïšlar, Biyni, alγïš″.

[65]Alγïšlaŋïz, barča yellär, (329v) [66]ot da isi, Biyni, alγïš″.

[67]Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χuryaχ, [68]χïraγu da χarlar tüškän, Biyni, alγ″.

Alγïšlaŋïz, buz da ačïχlïχ, zämhäri da χar, Biyni, alγ″.

[69]Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, [70]yarïχ da χaramγu, Biyni, alγïš″.

[73]Alγïšlaŋïz, bulutlar, da yašnamaχlar, [74]yer, Biyni alγïš″.

[75]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, [76]barča bitišläri yerniŋ, Biyni alγïšlaŋ″.

[77]Alγïšlaŋïz, čovraχlar, [78]teŋiz da özänlär, Biyni alγïš″.

(330r) [79]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, [80]učar χušlarï köknüŋ, Biyni alγïšlaŋïz″.

[81]Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, [82]oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni alγïš″.

[83]Alγïšlaŋïz [=Alγïšlagay] Israjęl Biyni, alγïš″.

[84]Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, alγïšlaŋïz″.

[85]Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, alγïš″.

[86]Alγïšlaŋïz, ǰanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni, alγïš″.

[87]Alγïšlaŋïz, arilär da (330v) ašaχ yüräklilär, Biyni alγïš″.

[88]Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajęl, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

Alγïš Mariam Asduaǰaǰzinniŋ
[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǰanïm menim Teŋrim χutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üsnä ašaχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča ǰïnslar.

[49]Etti birgämä ulu-ulu nemä χuvatlï, da aridir atï anïŋ.

(331r) [50]Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

[52]Tozdurdu [öktämlikin] fikirlärindän yürüklärniŋ da söktü χuvatlïlarnï olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ululärnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjęlni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

(331v) **Zak'arianïŋ, atasïnïŋ Jovaneṣsniŋ**
[Лука 1: 68-79:
Гимн Захарии]

[68]Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjęlniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγizlarï bilä arilärniŋ, [ki] meŋiliktän markaręlär edilär,

[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim, da χo(332r)lundan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da tügällämä arilikin kendiniŋ,

[73]Antï[n], χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.

[76]Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ (332v) hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaranγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï üstnä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da gölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

Simęon χartnïŋ alγïšï
[Лука 2: 29-32:
Пророчество Симеона]

(333r) [29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä, da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

[Псалом] 148

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyiklik-tä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlarï anïŋ.

(333v) [3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyik, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik, ček χoydu, ki χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, čuγurlar da barča teränlär,

[8]Ot da dolu, χar da buz, yel da dufan, ki (334r) etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräk yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvan, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

(334v) [14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšlï barča arilärniŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar yïχövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjęl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä da alγïš bilä saγmos (335r) sarnagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

[8]Baylama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,

(335v) [9]Etmä alarga yaryu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Alęluiasï Ankeanïŋ da Zak'arianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, bunyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, maχtaŋïz anï färâhlik bilä.]

[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä (336r) tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča ǰanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

Alγïšï Manasę χannïŋ
[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Apraham Teŋrisi, u Sahag, u Jagop, u alarnïŋ artar oγlanlarïnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat bizgä biznim yazïχlarïmïznï.

Ki tüzdüŋ köknü da yerni, da barča yaratkanlarïn alarnïŋ, barïnï".

(336v) Ki bayladïŋ teŋizni sözüŋ u buyruχuŋ bilä, [yaptïŋ teränliklärni], möhürlädiŋ seniŋ χoluŋ da haybatlï anïŋ [=atïŋ] bilä, barïnï tutučï Biy, bošat bizgä biznim yazïχ".

Ki barča nemä seskänir, da titrär, da χorχar seniŋ haybatlï sürätiŋdäŋ, barïnï tu".

Aytovsuzdur ulu, körklü haybatïŋ seniŋ, ol türlü öpkäŋ u öčäšmäχiŋdir yazïχlïlar üstünä, ol χadar da saγïššïzdïr seniŋ yarlïγamaχïŋ seniŋ kristânlarïna, barčanï tu".

(337r) Sen Eyäm, ki biyiktäsen, šaγavatlï da yarlïγovučï, uzunesli da köplärgä yarlïγovučï, da seniŋ šaγavatïŋ eksiksizdir yazïχlïlar üstündän, barïnï tu".

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luǰz artarlarga, nečik Aprahamga, Sahagga, Jagopka, ki yazïχ χïlïnmadïlar seniŋ alnïŋa, barčanï".

Xaytïp berdiŋ luǰz men yazïχlï üčün, ki yazïχlïmen artïχsï teŋizniŋ χumundan da köknüŋ yolduzundan, da artïptïr menim dinsizlikim, barčanï".

(337v) Dügülmen arzani baχmaga da körmägä köknüŋ biyiklikin menim köp u ulu dinsizlikimä körä, barïnï tutučï Biy".

Tas bolupmen [tutkanïna da] berklikinä baγïna temir bïγovlarnïŋ yazïχ ičinä, ki heč tïnčlïχïm yoχ, barïnï".

Öčäšip öpkälättim seni, Eyäm, da yaman χïlïndïm alnïŋa, yügündüm guŗk'ka da arttïrdïm ça-sïmnï boyuma menim, barïnï tutučï".

Xaytïp, Biyim, ašaχlatïrmen tizimni bar yüräkim kölnüm bilä da χolarmen (338r) seniŋ tatlï yarlïγamaχïŋdan, barïnï″.

Meγa, Eyäm, meγa, da men bilirmen menim yaman dinsiz yazïχlarïmnï, barčanï tutu″.

Yalbarïp χolarmen sendän, Biyim, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni yazïχlarïm bilä menim, barïnï tutučï″.

Meŋi öčäšmä, Eyäm, da aŋma menim yamanlïχïmnï, da borčlu etmä meni alar bilä, χaysï ki tüštülär kendiläriniŋ yamanlïχï bilä yer tibinä, barïnï″.

Ki sensen Teŋri, Teŋri χaytaručï yazïχlardan, da sensen umsam, da maŋa (338v) körgüz seniŋ yaχšïlïχïŋnï, barïnï tutučï Biy″.

Tirgiz meni bol yarlïγamaχïŋ bilä, da men alγïšlarmen seni här kün″.

Seni, Biy, alγïšlar barï köktägi frištälär bir aγïzdan, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa.

Teŋri, tas et menim yazïχlarïmnï, Teŋri, šaγavatlï bol men yazïχlïga.

(339r) Könü, alγïšlï da ari aruv gojs, Asduadzadzin Mariam, anasï Teŋriniŋ, pareχos bol Teŋrigä men yazïχlï üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχos boluŋuz köktägi Ataga men yazïχlï üčün.

Teŋriniŋ Oγlu K'risdos, könü Teŋri, ki heč öpkä saχlamassen, saŋa sïmarlarmen boyumnu menim.

Küčlü, yeŋüči, ari u haybatlï Xačïŋ bilä saχla meni.

Yeber, Eyäm, emin frištäŋni, ki kelgäy, saχlagay bizni (339v) χalabasïz kečä u kündüz.

Da adam sövüklüküŋ bilä seniŋ, aŋ meni, Biy, aŋ, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa bizgä.

(340r) **Alγïš, [surp Nẹrsẹs Ermeni gat'oγigosnuŋ aytkanï]**

[Страница испорчена и на микрофильме почти не читается].

1. Inam bilä χosdovanel bolurmen da yerni öpärmen saŋa, Ata Oγul da Ari Džan, yaratïlmagan da ölümsüz tarbiyat, etüči frištälärni, da adämilärni, da barča (340v) bolganlarnï, yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa [da maŋa, köpyazïχlïga].

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, ayïrïlmagan yarïχ, birlängän ari Errortut'iun, da bir Teŋrilik, etüči yarïχnï da keri etüči χaranγuluχnu, keri et džanïmdan menim χaranγu yazïχnï da biliksizlikni da yarïχlat esimni menim, bu sahat alγïš etmä saŋa biyänčli, da yöpsünövlü bolgay saŋa χoltχam menim, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

[3.] Ata köktägi, Teŋri könü, (341r) ki yeberdiŋ Oγluŋnu seniŋ sövüklü izdämä bularγï χoyuŋnu, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, yöpsün meni, nečik baštaγlanmïš oγulnu, da kiydir maŋa ävälgi tonumnu, χaysï ki yaŋalačlandïm yazïχ bilä, da yarlïγa″.

[4.] Oγlu Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojs Mariamdan, bizim χutχarïlmaχïmïz üčün χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä Ataga, (341v) meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, aŋgïn meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, yarlïγa″.

[5.] Džanï Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki endiŋ Jortananga da vernadunga da yarïχlattïŋ meni k'ristânliki bilä surp awazannïŋ, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, arït meni tekrar Teŋrilik otuŋ bilä, nečik otlu til bilä surp aṛak'ellär*n*i ari vernadumda, yar″.

[6.] Yaratïlmagan da ölümsüz tarbiyat, meγa saŋa fikirim bilä menim, džanïm da tenim bilä menim, aŋma(342r)gïn yazïχlarïmnï menim, ävälgisin [da soŋγugisin~soŋγusun], seniŋ ari atïŋ üčün, da yarlïγa seniŋ″.

[7.] Körüči barčasïn, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buzgïn χolbitikindän ašïnganïmnï menim da yazgïn atïmnï menim tirlik diftärindä, yarlïγa seniŋ″.

[8.] Tergövüči yapuχlarnï, meγa saŋa erkim bilä da erksiz, bilgänim bilä [da bilmägänim bilä], bošatlïχ baγïšla men yazïχlïga, χaysï ki toγušundan surp awazannïŋ čaχ bu küngä diŋrä yazïχlïmen seniŋ (342v) Teŋrilikiŋniŋ alnïna sezikliklärim bilä menim da barča gövdälärim bilä teniminiŋ, da yar″.

[9.] Barčasïn ayovučï Biy, χoy közät közlärimä menim seniŋ ari χorχuŋnu, ki daγïn zaγal baχmagay, da χulaχlarïma menim, ki haväs bilä išitmägäy yamanlïχ sözlärni, da aγzïma menim, ki sözlämägäy yalγannï, da yüräkimä menim, ki saγïšlamagay yamanlïχnï, da χollarïma menim, ki χïlïnmagay töräsizlikni, da ayaχlarïma menim, ki bar(343r)magay egirlik yollarïna, yoχsa tüzät tepränišin bularnïŋ bolma seniŋ buyruχuŋa körä barčada, da yarlïγa″.

[10.] Ot tiri K'risdos, otuŋnu sövüküŋnüŋ seniŋ, χaysï ki saldïŋ dünyâda, yandïrgïn boyuma menim, ki küydürgäy kirin džanïmnïŋ menim, da

sürtkäy yazïχïn tenimniŋ menim, da arïtkay χïyasïn esimniŋ menim, da yandïrgay yarïχ bilmäχliχkä seni, da yarlïγa″.

[11.] Aχïllï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšï-(343v)lïχnï saγïšlama, sözlämä da χïlïnma alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman saγïštan, da sözdän, da χïlïnmaχtan χutχar meni, da yarlïγa″.

[12.] Klävüči yaχšïlïχnï, Biy, erkli χoymagïn meni erkinä boyumnuŋ menim barmaga, yoχsa körgüz maŋa bolma udayï erkiŋä körä seniŋ yaχšï, da yar″.

[13.] Padšah köktägi, ber maŋa χanlïχïŋnï seniŋ, χaysï ki atadïŋ sövüklüläriŋä seniŋ, da χuvatlat (344r) yüräkimni menim körälmämä yazïχnï da sövmä seni yalγïz, da yarlïγa″.

[14.] Ayovučï yaratkanlarïŋnï, saχlagïn nïšanï bilä χačïŋnïŋ seniŋ ǰanïmnï da tenimni menim aldanmaχïndan yazïχnïŋ, sïnamaχïndan devlärniŋ, da toγrusuz adamlardan, da barča totχarlïχtan ǰan u tenniŋ, da yarlï″.

[15.] Saχlavučï barčasïnï K‘risdos, saγïŋ seniŋ gölgä bolsun üstümä menim kündüz u kečä, olturganda övdä, barganda (344v) yolga, yuχlaganda da turganda, ki heč seskänmägäymen, da yarlïγa″.

[16.] Teŋrim, ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barča dünyâŋni seniŋ yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, saŋa sïmar*lar*men boyumnu menim, sen χayγur keräkin ǰanïmnïŋ da tenimniŋ menim bundan soŋra meŋilikkä diŋrä, da yar″.

[17.] Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övränčikimdän yaχšï övränčikkä, da χada ǰanïma menim seskänöv(345r)lü ölär künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövükün učmaχnïŋ, ki pošman bolgaymen yazïχtan da χïlïngaymen toγruluχnu, da yar″.

[18.] Čovraχ ölümsüzlüknüŋ, čovraχlat yüräkimdän menim yaš pošmanlïχka, nečik boŗnigniŋ, ki yuvgaymen yazïχïn ǰanïmnïŋ menim äväl, ne ki čïχkanïm menim dünyâdan, da yarlïγa″.

[19.] Baγïšlavučï yarlïγamaχnï, baγïšlagïn maŋa toγru inam bilä, da yaχšï χïlïnmaχ bilä, (345v) da ari tenindän da χanïŋdan seniŋ ülüšlü bolup kelmäk bilä saŋa, da yar″.

[20.] Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagïn ǰanïmnï menim, tatlïlïχ bilä algay da χayγusuz kečirgäy yamanlïχlarïndan bularnïŋ, χaysïlarï kök tibinä bardïrlar, da yarlïγa″.

[21.] Yarïχ könü K‘risdos, arzani et ǰanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ seniŋ ün(346r)dälgan kündä da tïnmaga yaχšï umsa bilä otaχïna artarlarnïŋ čaχ ulu kelgän künüŋä seniŋ, da yarlïγa″.

[22.] Yarγučï toγru, χačan kelsäŋ haybatï bilä Ataŋnïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ottan da išittir maŋa sanlï ündälmäχin artarlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da″.

[23.] Barïna yarlïγovučï (346v) Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärinä da yatlarga, tanïganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, baγïšlagïn dušmanlarïma menim da körälmägänlärgä bošatlïχ, χaysï ki maŋa ašïnïptïrlar, da χaytar alarnï yamanlïχtan, ki bardïr alarda menim üčün, ki yarlïγamaχïŋa seniŋ arzani bolgaylar, da yarlï″.

[24.] Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasïn χu(347r)-luŋnuŋ seniŋ da tügällä yaχšïlïχka yalbarganïmnï menim, pareχǫsluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinnïŋ, da Jovhanneș mgrdičniŋ, da surp Sdep‘annosnuŋ, ävälgi tanïχnïŋ, da ari aṛak‘ellärniŋ, da markarelärniŋ, da vartabedlärniŋ, da mardiroslarnïŋ, da surp hajrabedlärniŋ, da gusank‘larnïŋ, da barča köktägi arilärniŋ da yerdägilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, (347v) ayïrïlmagan surp Errortut‘iunga, meŋi meŋilik.

Ameṇ.

Hajr mer or ergins.

Tawanut‘iunu surp Lusaworičniŋ toγru inâm bilä, χaysï ki dir bu türlü

Inam bilä tapunurmen ari Errortut‘iunnu da bir Teŋrilikni ayirïlmagan.

Inanïrmen Ataga, ki atalïχï yetövsüzdür.

Inanïrmen Oγulga, ki toγganï tergövsüzdür.

(348r) Inanïrmen Ari J̌anga, Atadan ilgäri kelgäni aytovsuzdur,

Ata bilä da Oγul bilä haybatta da birliktä.

Inanïrmen da tapunurmen bir Errortut‘iunnu da yalγïz Oγulnu, erki bilä Atanïŋ da biyänmäχi bilä Ari J̌annïŋ [ašaχlandï bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, endi köktän avedum bilä hreštagabedniŋ yüräkinä ari gojs Mariamnïŋ] aldï ten, ǰan, es, adam tügäl yazïχtan bašχa toγdu, tügällik bilä Teŋri da adam eki tarbiyattan birländi ayïrïlmagan birlänmäχ bilä.

Sözü Teŋriniŋ adam boldu, da adam Teŋri boldu (348v) buzulmaχsïz birlänmäχ bilä.

Kirdi ǫṛenk‘kä, ki alarnï, kimlär ki ǫṛenk‘ tibinä edilär, satun algay yazïχtan.

[Sünätländi ǫṛenk‘kä körä, ki sünätlänmägän yüräkimizni bizim arïtkay yazïχtan.]

Mïgïrdel boldu Jortananda nečik adam, da uvattï bašïn dušmannïŋ nečik Teŋri.

Xačlandï ǰuvutlardan nečik adam, da χutχardï adam millätin nečik Teŋri.

Kömüldü kerezmanda nečik adam, da turdu ölüdän nečik Teŋri.

Aγïndï haybat bilä kökkä da olturdu oŋ yanïna Atanïŋ biyikliktä.

(349r) Kelmäχtir ol kendi haybatï bilä Atanïŋ da Ari Ǯannïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, ki anïŋ ölümsüz χanlïχïna heč tügälmäχliχ yoχtur.

Xaytïpmen menim yaman yazïχlarïmdan, χaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim, zera ne uču bar, da ne χïrïγï: kʻristânlik yergäsinä tügäl bolmïyïrmen, ǯanïmnï da tenimni yazïχ bilä χaramγulatïpmen, ölär künümnü saγïšlamïyïrmen da Teŋriniŋ χorχulu (349v) yarγusun esimä keltirmiyirmen.

Vay maŋa! Vay maŋa! Vay menim [=men] köp yazïχlïga, ki ne ǯuvap bersärmen Teŋriniŋ χorχulu yarγusuna!

Da hali umsanïp Teŋrigä da anïŋ yetövsüz šaγavatïna, aytïyïrmen menim yaman yazïχlarïmnï, bu surp yuχövnüŋ ičinä Teŋriniŋ alnïna da surp Asduadzadzinniŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da menim din atamnïŋ alnïna barča yazïχlar(349bisr)ïmnï...

[Страница 349bis оборвана**].**

(350r) sözlärni χulaχ χoyupmen, da ne ki χulaχ yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen aγzïm u tilim bilä: boš sözlärni sözläpmen, [yalγannï aytïpmen,] panbas etipmen, sökünč beripmen, χarγapmen, erikläpmen, küfür da yaman aytïpmen, artïχsï külüpmen, özgälärini küldürüpmen, akah yepmen, akah ičipmen, boš gäläǯilär bilä özgälärni saγ fikirindän yaman saγïška keltiripmen, da ne ki aγïz u til yazïχï bar, (350v) barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen yüräkim bilä: yaman saγïš etipmen, itlikkä, boŋniglikkä, damâhlikkä, zïrgel etmäχkä, yüräkim bilä kek saχlapmen urmaga, χanatmaga, öldürmägä, Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä keltirmiyirmen, menim ulu yazïχlarïmnï χoyup, özgäniŋ kiči yazïχlarïn saγïšlapmen, meγa Teŋrigä.

Xollarïm bilä yazïχlïmen: artïχ alïp, eksik beripmen, alïp yašïrïpmen, (351r) kišiniŋkinä χïyïpmen, sadaγa bermiyirmen, [aldapmen,] zïrgel etipmen, [urupmen, χanatïpmen,] yazïχ da uyat yergä χol uzatïpmen, ne χadar bolupmen dinsizlik, ǯansïzlïχ etmä, etipmen, ol χadar ǯanïma χïyïpmen, ki bir boγunumnu saγ da yazïχsïz Teŋrigä saχlamïyïrmen, meγa Teŋrigä.

Ayaχlarïm bilä yazïχlïmen: yuχövümä tügäl bolmïyïrmen, saγmosuma, ertägi alγïška, tüš alγïšïna, tum haybatïna da kečägi alγïška, χasta(351v)larnï sormïyïrmen da zïndandagilärni barmïyïrmen, χariblärni övümä tïndïrmïyïrmen, yalaŋačlarnï kiydirmiyirmen, ačlarnï, susamïšlarnï yedirip ičirmiyirmen, da barča Teŋriniŋ yollarïndan yïraχlanïpmen, meγa Teŋrigä.

Meγa Ata da Oγul da Ari Ǯanga, bir Teŋrilikkä.

Meγa surp Asduadzadzingä.

Meγa surp da haybatlï Kʻrisdosnuŋ χačinâ.

[Meγa surp Awedaranga.]

Meγa surp arakẹllärgä da markarẹlärgä.

Meγa surp yïχövgä.

(352r) Meγa surp yïχövnüŋ 7 arilikinä.

Meγa Kʻrisdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Meγa surp meṛonga.

Meγa surp awazanga.

Meγa köktägi 9 tas frištälärgä da hreštabedlärgä.

Meγa surp Lusaworičkä, yarïχlï dininä da könü töräsinä.

Meγa surp hayrabedlärgä.

Meγa surp ǯïknaworlarga.

Meγa surp zinaworlarga.

Meγa surp nahadaglarga.

Meγa yazïχsïzlarga da yazïχlïlarga.

(352v) Meγa χartlarga da igitlärgä.

Meγa barča övdägilärimä.

Meγa menim bahaban frištämä.

Xozusu Teŋriniŋ

Xozusu Teŋriniŋ, Biyim da Teŋrim Jisus Kʻrisdos, ki soyulduŋ χač üstünä da kötürdüŋ yazïχnï bütün dünyâdan.

Yazïχlï χuluŋ da aγïr yüklü yazïχ bilä, yügünüp χolarmen sendän, Biyim da Teŋrim,

(353r) Yarlïγa maŋa, nečik ki yarlïγadïŋ bütün dü*nyâ*ga, yol da toγru tirlik, Teŋrim.

Ölümlü yazïχ bilä da dinsizlikim bilä, közüŋdän salma meni, yoχsa yarlïγa maŋa barča türlü yaχšï Teŋrilik yergäŋ bilä, ne ki dä χïlïndïm bu dünyâda köp türlü tözümlüküŋ bilä.

Aŋ, köp türlü tirgizmäχiŋ bilä, Biy, tüškäniŋni dünyâgâ Atanïŋ χoynundan da ten alganïŋnï ari gojs Mariamdan.

Aŋ, barčadan alγïšlï (353v) Biy, yürügäniŋni bu dünyâda, ne ip bilä baγlaganlarïn da keltirgänlärin Beγadosnuŋ alnïna, da aγačlar bilä tövüp sürgänlärni.

Aŋ, uzunaχïllï Biy, tükürgänlärin yüzüŋä Eprajeçojçlarnïŋ da tövülmäχin χamïšlar bilä tüvülgänlärin.

Aŋ, unutmagan [Biy], yarïχlï χïzïl tonnu da tegänäktän venecni.

Aŋ, unutu... [=unutmagan] yamannï Biy, ol sahatnï, χačan eniŋ üstünä kö(354r)türdüŋ χačnï, barčasïnïŋ tirlikin.

Aŋ, biyiklängän, biyiklängäniŋni χačïŋ üstünä, χadaganlarïn χadaχlar bilä ayaχlarïŋnï.

Aŋ da unutma gülâf čireyli χanïŋnï da ašaχlatkanïn χač üstünä.

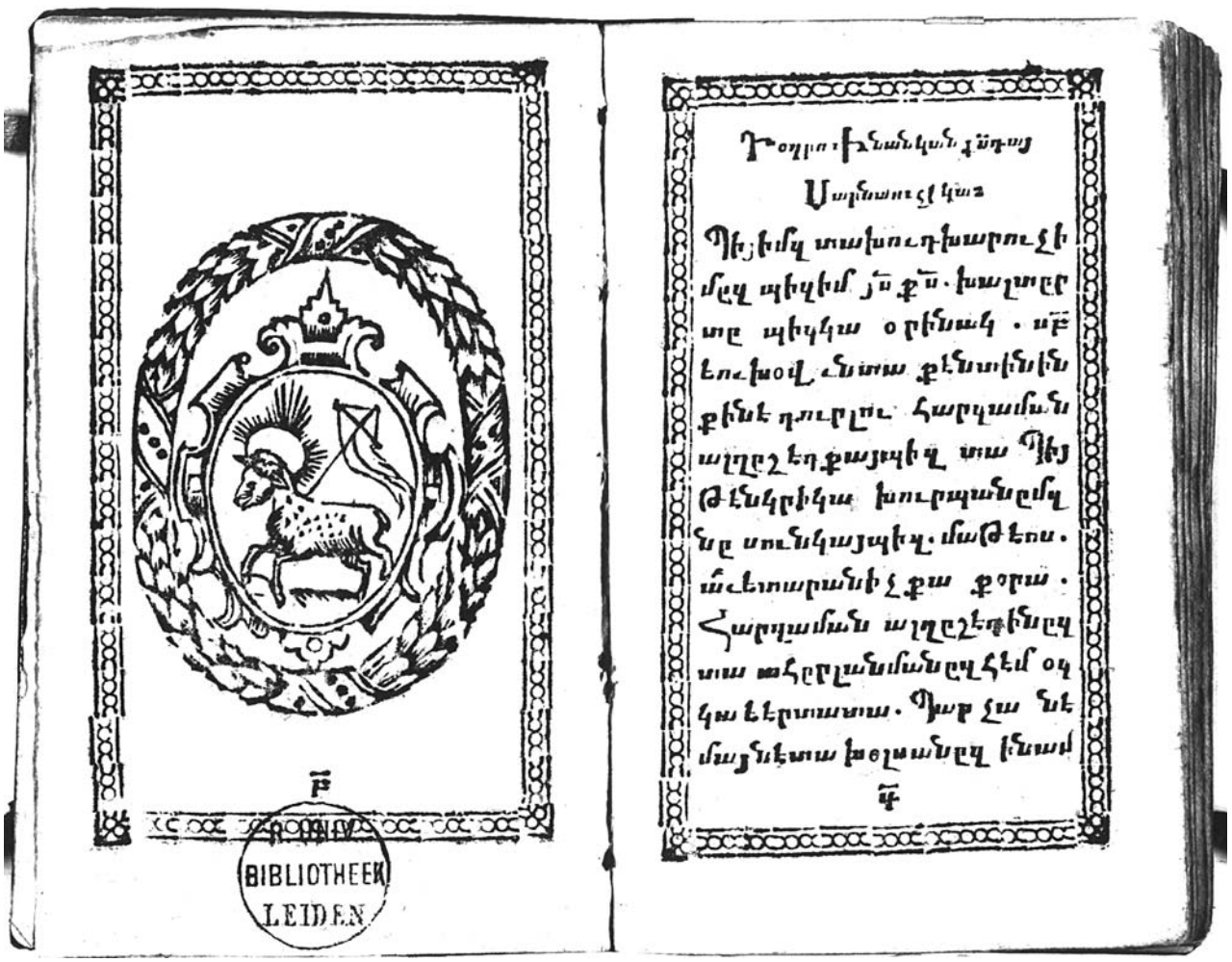
Aŋ, tiri da meŋilik, kö(354v)mülgäniŋni kerezmanda, da üč kündä Teŋrilik jarutʻiunuŋnu, da barčadan haybatlï kökkä aγïnganïŋnï.

Aŋ, aŋučï meŋilik, men yazïχlïnï, χaysï ki yazïχlïlar üčün bu χadar χïyïnnï boyuŋa kötürdüŋ, barčasïna yarlïγovučï Biy.

Bu χadar χïyïnnï pareχosluχka aldïm kendimä, köpyarlïγovučï, yarlïγa maŋa da bošat menim yazïχlarïmnï, arït meni barča yamanlïχïmdan...

[Заключительные страницы рукописи отсутствуют].

Alγïš bitiki (Молитвенник).– Львов, 1618. Стр. 2-3.
*Предисловие составителя, издателя и печатника Йованеса Кармаданенца «Toγru Inangan K'*risdo*sta Sarnaučïga» —*
«К читателю, правоверному во Христе».
По экземпляру, который хранится в Нидерландах, в Библиотеке Лейденского университета.

Нидерланды

Библиотека Лейденского университета, г. Лейден
Leiden, B. U. 878. G. 9. Ex Legato Viri Ampliss Levini Varneri

Aγǫt'k' hasaragaç k'ristoneiç. Alγïš bitiki

«Молитвы для простых христиан. Молитвенник»

Место: Львов.
Дата: 27 февраля [5 марта] – 20 [30] марта 1618 г. (стр. 1, 168).
Бумага. 172 стр. Нумерация: 0, 0, 168, 0, 0.
Составитель, издатель и печатник: священник отец Ованес Кармаданенц.
Шрифт: болоргир.
Описание и публикация:
описание, обзор содержания и факсимиле первой и последней страниц [Schütz 1961];
история издания и факсимиле первой и последней страниц [Дашкевич 1963: 117, 119-120];
публикация фрагментов с английским переводом и глоссарием: стр. 37:6-40:7, 66-80:2, 111-128:12 [Schütz 1962];
факсимиле стр. 1; 2, 3, 167, 168 [Garkavets, Khurshudian 2001: XXXVIII; XLVI];
описание, факсимиле обложки и стр. 1 [Гаркавец 2001].

Кыпчакский текст на первой странице:

(1) Aγǫt'k' hasaragaç k'ristoneiç.
Alγïš Bitiki.
Hali ävälgi basïldï haybatïna Biy Teŋriniŋ yergälikinä körä Ermeni surp yuχövünüŋ
Dẹr Jovhaneṣ ašïra Karmadaneẹnç
Ilôvda
Tvagan 1067, p'ed*rvar* 27.

Молитвы для простых христиан.
Молитвенник (Книга молитв).
Ныне впервые напечатано во славу Господа Бога по канону Армянской святой церкви
Отцом Ованесом Кармаданенцом
Во Львове
Года 1067 [1618], февраля 27 [марта 5].

Полный текст печатного «Молитвенника» Ованеса Кармаданенца

(3) **Toγru Inangan K'*risdo*sta Sarnaučïga**

Biyimiz da χutχaručïmïz bizim Jisus K'risdos χaldïrdï bizgä ǫrinag surp yuχövündä kendiniŋ, ki ne türlü här zaman alγïš etkäybiz da Biy Teŋrigä χurbanïmïznï sungaybiz, Mat'ẹos awedaraničkä körä:

«Här zaman alγïš etiŋiz da ahïrlanmaŋïz».

Hem özgä yerdä:

«Da barča nemä, ne dä χolsaŋïz inam (4) bilä atïma menim, berilir sizgä».

Alay oχ Movsẹs ǫrẹnk'indän dä da markarẹlärdän bizgä ǫrinag χaldï alγïš etmäχkä, ne türlü ki Tawit' markarẹ buyurïyïr:

«Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïmda menim».

Da köp yerdä dä haybatlï atïn anïŋ maχtarlar edi, neni ki ari hayrabedlär, körüp Ari D̲žan ašïra, toχtattïlar bizgä (5) türlü-türlü yergälik bilä alγïš etmä da haybatlama Biy Teŋriniŋ atïn här kün da här zaman čaχ zamanlarïna anča künlärimizniŋ bizim, zera eski dušman här kez bizni yaralïyïr yazïχ ašïra da yazïχtan bašχa χoymas, na ki alaydïr keräk, ki biz dä Biyimizniŋ buyurganïna körä yïraχlatkaybiz kendi*n* [kẹndij] kendimizdän alγïš bilä (6) hem oruč etmäχ bilä.

Na hali men dä nečik ini alγïščïsï Biylikiniŋ köplüχündän bu azgïnanï čïχardïm da sunïyïrmen ülüšlü bolma sizniŋ bilä birgä haybatïna Anïŋ, χaysï ki atalaptïr [=atalïptïr] inanga*n*larïna kendiniŋ, nedän bolgay haybat meŋi meŋilik. Amẹn.

(7) Saγmoska turup, haybatïna Biy Teŋriniŋ sunma bu alγïšnï.

Atïna Atanïŋ Oγulnuŋ da Ari D̲žannïŋ.
Amẹn.
Hajr mer or″.

[Псалом 50/51: 17]

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïmnï [=aγzïm] menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

(8) [Псалом 3: 7-21]

[2]Biy, nek köp boldular χïstïručïlarïm menim, da köplär turdular üstümä menim?

[3]Köplär aytarlar edi ǰanïm üčün menim, ki yoχtur χutχarïlmaχï bunuŋ Teŋrisindä kendiniŋ.

[4]Evet sen, Biy, bolušučïm menim, haybatïm menim da biyiklätüčisi bašïmnïŋ menim.

[5]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da (9) išitti maŋa taγïndan ari kendiniŋ.

[6]Men čïrïm ettim da yuχladïm, oyandïm, da Biy bolušučïm menimdir.

[7]Xorχmandïr men tümän čerüvündän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïγïr edilär meni.

[8]Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär ki menim bi(10)[lä dušmanlïχta edilär] heč yergädän, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ ufatkaysen.

[9]Eyämizniŋdir χutχarïlmaχlïχ, üstünä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

[Псалом] 87/88

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïm menim, kündüz da kečä sarnadïm alnïŋa seniŋ.

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχïŋ seniŋ (11) χoltχama menim.

[4]Zera toldu χïyïnlar bilä ǰanïm menim, da tirlikim menim tamuχka tiyišti, [5]da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čoγurga.

Boldum men, nečik adam bolušluχtan bašχa, [6]da ölülär, da erkli.

Nečik yaralïlar, ki yuχlïyïrlar kerezmanda.

Xaysïlarïn ki sen aŋmadïn, alar χoluŋdan seniŋ keri salïndïlar.

(12) [7]Xoydular meni čoγurga, tibdägi χaramγuluχka da kölgäsinä ölümnüŋ.

[8]Mendä toχtadï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča tolγunlarïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.

[9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχma (13) čïχmas edim, [10]közlärim menim küčsüzländilär miskinliktän.

Čaχïrdïm Biygä künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï etärsen ölülärgä sk'ančelik'iŋni seniŋ, ya hakim turγuzup tapunmaχ etkäylär mi saŋa?

[12]Yoχsa mï aytsar kimsä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü se(14)niŋ tas bolmaχka?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk'ančelik'iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutkaylar?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertägi alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, keri etiyirsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋnü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, (15) biyikliktän ašaχlandïm da muŋraydïm.

[17]Mendä toχtaldï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

[19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Псалом] 102/103

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväk(16)lärim menim ari atïn anïŋ.

[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr buzuχluχtan tirlikiŋni seniŋ, tadžlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur yaχšïlïχtan suχlančïŋnï se(17)niŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχ Biy da könülük barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movseskä da oγlanlarïna Israelniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï da yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir bizgä Biy (18) da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχlarïmïzga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

[11]Evet nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ χorχkanlarï üsnä kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol χadar yïraχ (19) etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlanïr ata üstünä oγlanlarïnïŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlanïr Biy üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adamnïŋ, nečik yaš ot, tur künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

(20) [16]Urur üsnä yel, da bolmas, da daγïn körünmäs yeri anïŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋi meŋilik üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ [oγlanlarïndan] čaχ oγlanlarïna diŋrä.

Kimlär saχlarlar niyätin anïŋ, aŋarlar buyruχuŋ anïŋ da etärlär anï.

[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, (21) padšahlïχï anïŋ barčasïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, zorlular χuvat bilä, ki etärsiz sözün anïŋ, išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etučiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri anïŋ, barča yerdä biyliki anïŋ, al(22)γïšla, ǰanïm menim, Biyni.

[Псалом] 142/143

[1]Biy, išit, alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa toγruluχuŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman ǰanïmnï menim, ašaχlattï yer(23)gä tirlikimni menim da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Mendä osandï ǰanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm, [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, (24) susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ, oχšasarmen alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰa(25)nïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Erkiŋni seniŋ övrät maŋa etmägä, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan (26) ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïn ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här vaχt da meŋi meŋilik, ameṇ.

Zart'uçealk'

Oyanganlar barčamïz tïnčlï(27)χïndan yuχunuŋ, χaysï ki baγïšladï bizgä adam sövüči Teŋri övünmäχ da yubanmaχ küčsüzlüχümüzgä bizim, da kelip birgä ǰanlï yïr bilä haybatïna da hörmätinä barčadan ari atïna Eyämizniŋ bizim da χutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ,

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška alnïna anïŋ (28) da šükürlü bolïyïχ andan kečäniŋ bu saγatïndan könülükü üčün anïŋ, χaysï ki taŋladï bizni yarlïγamaχï bilä kendiniŋ da baγïšladï bizgä keltirmägä oχšašïn köktägi frištälärniŋ haybatlavučï Eyämiz Teŋrini barčamïzga bizgä bolmaga.

Da biz mundan soŋra arïtïp ǰanïmïznï bizim χïyastan da yaman χïlïnmaχtan, (29) kötüriyiχ χolumuznu bizim arilikkä öčäšmäχtän bašχa da eki köŋüllüktän.

Inam bilä χolïyïχ andan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim, χosdovanel bolup sïrïn yüräkimizniŋ bizim yapuχlar bilüči Teŋrigä, nečik ki yöpsüngäy yalbarganïmïznï bizim alγïšï bilä da pareχoṣluχu bilä barča arilärniŋ, ba(30)γïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erkinä körä anïŋ bu dünyâda da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrga, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ könü Teŋri Jisus K'risdos, Biyimiz, barčanï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Xalganïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χo(31)lïyïχ.

Frištäsin eminliknïŋ közät ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän".

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam bilä".

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušluχka ǰanïmïzga bizim inam bilä".

Da daγïn artïχ birlik bilä, toγru, da könü, da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïyïχ.

(32) J̌anïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä barčanï tutučïga sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa.

Aγot'k'

Šükürlümen sendän, Yaratučïsï yerniŋ da köknüŋ, ki arzani ettiŋ men yazïχlïnï da arzanisiz χu(33)luŋnu kečirmä bu aγïr da χaramγu kečäni eminliktä da χolaylïχta da yetkirdiŋ men köpyazïχlï da keräksiz χuluŋnu ertägi yarïχka.

Adam sövüči Biy, bergin maŋa kendi šaγavatïŋnï, da bu körümlü yarïχ bilä yeber körümsüz bašχïšïn Ari J̌anïŋnïŋ seniŋ, ki sövgäymen seni bar yüräkimdän da bar χuvatïm(34)dan, alay oχ χardašïmnï da dindäšimni, nečik kendi boyumnu,

da ber ölčövsüz šaγavatïŋdan bütün künnü eminliktä da yaχšï umsada kečirmä.

Biy yerniŋ da köknüŋ, bergin eminlikiŋni seniŋ bütün dünyâgâ, kötür χïšïmnï yaratkanlarïŋdan seniŋ, yarlïγa, Biyim, χardašlarïmïzga bizim, tiri(35)lärgä da ölülärgä, da tirilärni saχla barča türlü p'ọrcank'larïndan körünür-körünmäs dušmanlarnïŋ, da kečkänlärgä baγïšlagïn köktägi χanlïχïŋnï da tïndïr eminliktä.

Yarlïγa, Biyim, bu surp yïγövnüŋ kölgäsi tibinä tïnganlarga.

Yarlïγa, Biyim, ǰan u ten sartïn atalarïmïzga bizim, χaysïlarï ki üstümüzgä bizim (36) emgänip, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä kečövsüz tölövnü.

Yarlïγa, Biyim, da saχla ari da χuvatlï kölgäsi tibinä oŋuŋnuŋ seniŋ yolčunlarïmïznï bizim, alay alarnï, χaysïlarï ki χurudadïrlar, nečik ki alarnï, χaysïlarï ki teŋiz üstünädirlär, barčasïn här türlü aγïrlïχlarïndan χutχar da yetištir här bi(37)rin kendiniŋ turaǰaqlarïna, Biyimiz da Teŋrimiz bizim Jisus K'risdos, χaysï ki alγïšlïsen meŋi meŋilik, ameṇ.

Saγmosu Tawit'niŋ
[Псалом 6]

[2]Biy, yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlamagïn meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämägin meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biyim, zera χastamen, oŋalt boyumnu menim, zera muš(38)χullandïlar söväklärim menim.

[4]J̌anïm menim bek mušχullandï, da sen, Biy, negä diŋrä.

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyumnu menim, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[6]Zera kimsä bolmas, ki ölümdä aŋgay seni, ya tamuχta tapunmaχ etkäylär saŋa.

[7]Xazγandïm men küstünmäχimdä menim, yuv(39)dum barča kečäni ornumnu menim da yašlarïm bilä menim töšäkimni čïlattïm.

[8]Mušχullandï yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men üstünä barča dušmanlarïmnïŋ menim.

[9]Keri turuŋuz, barčanïz, χaysïlarïŋïz ki etiyirsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïma yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da (40) Biy χoltχamnï menim yöpsündü.

[11]Uyalgaylar da mušχullangaylar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytkaylar keri da uyalgaylar asrï tezindän da mušχullangaylar.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga.

Saγmos ergort
[Псалом 31/32]

[1]San, χaysïna ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna da yapuldular bar(41)ča ašïnganlarï anïŋ.

[2]San adamga, χaysïna ki heseplämägäy Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur hillälik aγzïna anïŋ.

[3]Tïγïldïm men, da oprandïlar barča söväklärim menim čaχïrganïma menim Biygä [4]künüzün, kündüz da kečä

Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm zabunluχka, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.

(42) [5]Yazïχïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizlikimni menim yapmïγïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχïmnï menim, da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχïmnïŋ menim.

[6]Bunun üčün alγïška turgaylar saŋa barča arilärïŋ seniŋ vaχtta yöpsünövlü.

Evet yalγïz suvlardan tašχïn köpnüŋ, (43) χaysï ki alarga heč nemä tiymägäy.

[7]Sensen išančïm menim, tarlïχïmda bu, ki čövrämä boldular menim.

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, ki χapsadïlar meni.

[8]«Aχïllï etiyim seni da esli yolda, χayda ki barsarsen, da toχtatïγïm üstünä seniŋ oŋumnu [ọgumnu] menim».

[9]«Bolmaŋïz, nečik at da χatïr, zera yoχtur (44) alarda aχïl, yügändä da noχtada χïstïrïrsen yaŋaχlarïndan alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».

[10]Köp χïγïnï bardïr yazïχlïlarnïŋ, evet χaysïlarï umsanïrlar Biygä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ bolgay čövräsinä alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biygä ögünüŋüz, barčaŋïz, χaysïlarïŋïz (45) ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

Saγmos errort
[Псалом 37/38]

[2]Biy, yüräklängäniŋ bilä seniŋ χaršïlamagïn meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχuŋ seniŋ oχlandï mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä menim yüzündän (46) öčäšmäχiŋni*ŋ* seniŋ.

Yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

[5]Töräsizlikim menim biyikländi, ne ki bašïm menim, nečik yük aγïr, yükländi üstümä menim.

[6]Irinlädilär da čiridilär yaralarïm menim yüzümdän [=yüzündän] sezik*siz*likimniŋ menim.

[7]Zabunlandïm da aš(47)aχ boldum asrï, künüzün χayγulu yürür edim, [8]zera boyum menim tolu

boldu χïyïn bilä da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.

[10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim da küstüngänim menim sendän yapulmadï.

[11]Yüräkim menim mušχul(48)landï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu da bolmadï birgämä.

[12]Yaχšï klävučilärim da yuvuχlarïm menim alnïma menim yuvuχlandïlar da turdular, da yuvuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.

[13]Zulum bilä yarγulïyïrlar meni, da izdiyir edilär ǰanïmnï menim, (49) χaysïlarï saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, sözlädilär töräsizlikni da hillälikni künüzün saγïšladïlar.

[14]Yoχsa men, nečik χulaχsïz, ki išitmäs, nečik tilsiz, χaysï ki ačmas aγzïn kendiniŋ.

[15]Boldum men, nečik adam, χaysï ki išitmäs, da bolmagay söz alnïna [=aγzïna] anïŋ.

[16]Men saŋa, Biy, umsan(50)dïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy Teŋrim menim.

[17]Ayttïm, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim, seskängänlärimä ayaχlarïmnïŋ menim üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrχlarïm menim alnïma menim här sahat.

[19]Töräsizlikimni menim aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.

[20]Hanuz dušmanlarïm me(51)nim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän artïχ, köplär edilär, χaysïlarï körälmäs edilär meni heč yergädän.

[21]Da χaysïlarï töladilär maŋa yaman, ornuna yaχšïnïŋ yaman sözlär edilär mendän, zera men barïr edim artïndan toγruluχnuŋ.

[22]Xoymagïn meni, Biy Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn mendän, [23]baχkïn bolušma maŋa, Biy, χut(52)χarïlmaχïmnïŋ menim.

Saγmos čorrort
[Псалом 101/102]

[2]Alγïšïma menim, Biy Teŋri, χulaχ χoy, čaχïrïχïm menim saŋa kelgäy, [3]χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï künnü sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

(53) [4]Tügändilär, nečik tütün, künlärim menim, da söväklärim menim, nečik χamïš, χurudular.

[5]Čalïndïm, nečik bičän, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim, [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväklärim menim tenimä menim, [7]oχšadïm men hawalasanga yabanlïχta.

Boldum men nečik sova (54) pustalïχta, [8]tuydum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

[9]Tabaladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögütčilärim menim bilä ant ïčärlär edi.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, yedim da ičkimni menim yaš bilä χarïštïrdïm

[11]Yüzündän öčäšip yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

(55) [12]Künlärim menim, nečik kölgä, kečti, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da jišadaglïχïŋ seniŋ ǰïnstan ǰïnska.

[14]Sen turup šaγavatlanïrsen üsnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχïnïŋ anïŋ, yetišiptir sahatï.

[15]Biyändi χullarïŋ seniŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.

(56) [16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan seniŋ.

[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.

[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχlanganlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.

[19]Yazïlgay bu ǰïnska özgä žoγovurtka, χaysï ki tapunuptur alγïšlama Biyni.

(57) [20]Baχtï ol biyikliktän arilikiniŋ kendiniŋ, Biy köktän yergä baχtï.

[21]Išitmägä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ, da češmä ölümgä oγlanlarïn borčlularnïŋ.

[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Jẹrusaγẹmdä.

[23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarga χuluχ etmä Eyämizgä.

[24]J̌uvap berdi aŋar (58) yolunda χuvatïnïŋ kendiniŋ azlïχïn künlärimniŋ menim, [25]töz maŋa da čïχarmagïn meni yarïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǰïnstan ǰïnskadïr yïllarïŋ seniŋ.

[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.

[27]Alar ašsarlar, da barsen da χalïrsen meŋilik.

(59) Barčasï, nečik ton, opransarlar, nečik kiyinišni teškirsärsen alarnï, da teškirilsärlär.

[28]Evet sen olsen, da yïllarïŋ seniŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda da zürätlärinä alarnïŋ meŋilik onarïlgay.

Saγmos hinkerrort

Tapma [...] χaγïtta.

(60) ***Saγmos vecerrort***
[Псалом 129/130]

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχlïχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm, Biy, töz, ǰanïm men(61)im. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï ǰanïm menim, Biygä —

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ [čaχ kečägä]. [7]Umsandï Israjęl Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarmaχlïχ, [8]da ol χutχardï Israjęlni barča tarlïχlarïndan alarnïŋ.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga.

(62) ***Saγmos ewt‘nerrort***

[Псалом 101/102]

Biy, išit alγïšïma menim″.

Tapma 22 χaγïtta.

Haybat At*a*ga da Oγ″.

Hajr mer.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ, yergälikinä körä Ermeni surp yuχövünüŋ.

Bu alγïšlarnï Biy Teŋrigä sunma ertägi alγïšta.

[Псалом 89/90: 14-16]

(63) [14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Bolduχ färâh ornuna künlärniŋ, ki ašaχ etti bizni da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ, da išinä χoluŋnuŋ, da yol (64) körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]da bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋart bizgä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez meŋi meŋilik. Amęn.

Üč igitniŋ χoltχasï

Xaysï ki ot ičinä Biy (65) Teŋrini haybatlïy edilär. Na biz dä ulu inam bilä χolïyïχ da yalbarïyïχ alar bilä birgä ari atïn surp Errortut‘iunnuŋ, ki bolgaybiz keri bolma sönövsüz ottan.

[Даниил 3: 26-45.
Молитва Азарии]

(66) [26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

Könülük bilä kečirdiŋ bu barčanï da bizim bilä toγrusen sen, Biy, [27]da barča išlärïŋ seniŋ toγru(67)dur, da barča töräŋ seniŋ könüdür.

[28]Toγru törä keltirdiŋ üstümüzgä bizim barčaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγęmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïn(68)dïχ, baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada [30]da buyruχuŋnu seniŋ saχlamadïχ.

Saχlamadïχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barčanï, χaysïn ki ettiŋ da neni ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni (69) χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsizniŋ da yamannïŋ barča yerdä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim, ki uyatlï da taba bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diŋrä (70) atïŋ üčün seniŋ, taγïtma niyätiŋni seniŋ da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

[35]Apraham sövüküŋ üčün seniŋ, da Sahag, χuluŋ, da ari Israjęliŋ üčün seniŋ.

[36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ (71) biz, ne ki barča ǰïnslar, da zabunluχtabiz här yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur bu zaman buyruχčï, markarę da yol körgüzüči, ne bütöv χurban, ne temyan ǫręnk‘kä, ne yer χurbanlarnï sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp, da ǰanïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöp(72)sünövlü bolïyïχ biz, nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ, da nečik tümän-tümän semiz χozular.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz atïŋdan seniŋ da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča (73) yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχüŋä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï sen(74)iŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar.

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

[Даниил 52-57.
Молитва трех отроков]

52Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ayruχsu".

53Alγïšlïsen daǰarïnda haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ögövlü".

55Alγïšlïsen üstünä olturγučuŋnuŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögövlü".

54Alγïšlïsen, ki olturupsen k'eeŗoṗelärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögöv".

56Alγïšlïsen üsnä toχtalmaχïna köknüŋ, ög".

57Alγïšlaŋïz, barča iš(76)lärin [=išläri] Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

1Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, alγïš[laŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik].

2Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üstünä köknüŋ, Biyni, alγïš".

3Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, günäš da ay, Biyni, al".

Alγïšlaŋïz, yolduzlar, 4köktägi yaγmurlar da yaγïš, Biyni, alγïš".

(77) 7Alγïšlaŋïz, barča yellär, ot da isi, Biyni, al".

8Alγïšlaŋïz, sovuχlar da χuryaχ, yaγïš da χarlar tüškän, Biyni, alγïš".

Alγïšlaŋïz, buzlar, da ačïχlïχlar, da χar, Biyni alγïš".

Alγïšlaŋïz, kündüz, kečälär, yarïχ da χaramγu, Biyni, alγïš".

Alγïšlaŋïz, bulutlar da yašnamaχlar, yer, Biyni, alγïš".

(78) 9Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, barča bitišläri yerniŋ, Biyni, al".

Alγïšlaŋïz, čovraχlar, teŋiz da özänlär, Biyni, alγïš".

10Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, učar χušlarï köknüŋ, Biyni, al".

Alγïšlaŋïz, kazanlar da hayvanlar, oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni, alγïš".

(79) Alγïšlagay Israǰel Biyni, alγïš".

Alγïšlaŋïz, k'ahanalar, Biyni, alγïš".

Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, al".

Alγïšlaŋïz, ǰanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni alγïš".

Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni, alγïš".

Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misayel, Biyni, alγïšlaŋïz da biy(80)iklätiŋiz anï meŋi meŋilik.

Alγïšï surp Asduaǰaǰzinniŋ
Meǰzaçusçę
[Лука 1: 46-55:
Гимн Марии]

46Biyiklätkäy boyum menim Biyni, 47da sövüngäy ǰanïm menim Teŋrim Xutχaručïm bilä menim.

48Ki baχtï üsnä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa (81) barča ǰïnslar.

49Etti maŋa ulu-ulu χuvat, da aridir atï anïŋ.

50Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ, 51etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

52Tozdurdu fikirlärindän yüräklärniŋ da söktü χuvatlïlarïn olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, 53hasrätlärni toldur(82)du igilik bilä da ulularnï yeberdi boš.

54Abradï Israǰelni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

55Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da zürätinä anïŋ meŋilik.

Zakaria markaręniŋ
[Лука 1: 68-79:
Гимн Захарии]

68Alγïšlï Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

(83) 69Turγuzdu bizgä müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunuŋ kendiniŋ, 70nečik sözlädi aγizlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaręlär edilär,

71Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;

72Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma bitikin arilik(84)iniŋ kendiniŋ,

73Antï*n*, χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä 74bašχa χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

75Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimiznïŋ bizim.

76Da sen, oγlan, markarę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna (85) Eyämiznïŋ hadirlämä yolun anïŋ,

77Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

78Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimiznïŋ bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaramγuluχumuznu bizim,

79Sačma yarïχnï üstü(86)nä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

Simeon χartnïŋ
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözünä körä seniŋ, eminlikkä, [30]ki kördü közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirlärsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

(87) [32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä da haybat žoγovurtuŋa seniŋ Israjęlniŋ.

Oγormea inc Asduad̰z

Tapkaysen [...] sanda.

Haybat Ataga.

[Псалом 148]

Ankea da Zakarianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyiklikta.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlarï anïŋ.

(88) [3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyiksiz, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ,

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik; nïšan χoydu, χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni, yer(89)dä čoγurlar da barča teränliklär,

[8]Ot da tolu, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräk yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvanlar, sürkülgän da barča učar χuš χanatlï,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlïlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da (90) barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča ariläriniŋ aŋar oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yu(91)vuχtur Biygä.

[Псалом 149]

Ankea da Zakarianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar yïγövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjęl yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, saγmos bilä sarnagaylar aŋar.

(92) [4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχta.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

(93) [8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïχovlarï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yarγu yazïlgandan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

[Псалом 150]

Ankea da Zakarianïŋ.

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindä anïŋ, alγïšlaŋïz anï bunyatlï χuvatïnda anïŋ.

(94) [2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, maχtaŋïz anï färâhlik bilä.

[[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.]

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča d̰žanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

(95) ***P'aṛk' ipacuns***

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik, adamlarga bazlïχ, alγïš saŋa biyiklikkä, alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

Alγïšlarbiz seni, Biy, da maχtarbiz seni, tapunurbiz, Biy, seni, da yerni öpärbiz saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz, Biy, sendän seniŋ (96) ulu haybatïŋ üčün.

Biy, padšah ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï, Biy da Oγlu Atanïŋ yalγïz toγgan Jisus K'risdos, da Ari D̰žan.

Biy Teŋri da Oγlu Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ biz*imki*ni ari gojstan, yarlïγadïŋ, kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan, da hali yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä. Zera sen yal(97)γïz arisen, yalγïz Biyimiz bizim, Jisus K'risdos, Biy da Ari D̰žan, ol haybattandïr Teŋri Ata bilä, amęn.

Da här vaχt alγïšlarbiz seni, Biy, da ögärbiz ari atïŋnï seniŋ meŋi da meŋi meŋilik. Arzani etkin, Biy, bu künnü kečirmä eminlik bilä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy, Teŋri atalarïmïznïŋ bizim, ö(98)gövlü da haybatlïdïr atïŋ seniŋ ari meŋilik, amęn.

Alγïšlï*sen*, Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

Biy, išančïmïz bolduŋ bizim d̰žïns-d̰žïnstan.

Men χolarmen, Biy, yarlïγa maŋa da oŋalt boyumnu menim, men yazïχ ettim saŋa.

Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarïlmaχïŋnï seniŋ ber biz(99)gä.

Biy, yarlïγamaχïŋnï [=yarlïγamaχïŋ] seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin.

Biyim menim, seni išanč kendimä ettim, övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

Yalγïz sendändir, Biy, čovraχï tiriliknïŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ köriyirbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, Biy.

(100) Haybat, da hörmät, da yer öpmäχ biyiklikkä Ata Oγul Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Surp Asduaḏz

Ari Teŋri, ari da χuvatlï, ari da ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Üč kez ayt.

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduaḏzaḏzin Mariam, anasï Kʻrisdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bi(101)zim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim.

Xutχargay bizni sïnamaχtan da barča tarlïχlarïmïzdan bizim.

Ḍer amenagal

[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ da Sahagnïŋ, Jagopnuŋ da alarnïŋ artar oγlanlarnïŋ, barčanï tutučï Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

(102) Ki ettiŋ köknü da yerni, da barča körkün alarnïŋ, barčanï tut″.

Ki bayladïŋ tenizni sözüŋ-buyruχuŋ bilä, yaptïŋ teränliklärni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä, barčanï tu″.

Ki barča nemä seskänip titrär yüzündän χorχulu χuvatïŋnïŋ seniŋ, barča″.

Yetövsüzdür ulu zorku haybatlï arilikiŋ(103)niŋ seniŋ, srogïydïr yüräklänmäχiŋ da öčäšmäχiŋ seniŋ üsnä yazïχlïlarnïŋ, ölčövsüz da tergövsüzdür yarlïγamaχï sövüküŋnüŋ seniŋ, barča″.

Sen, Biy, biyiklängän, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, ki hayufsunursen yamanlïχï üsnä adamlarnïŋ bar″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ luḏz artarlar üčün Aprahamga, Sahagga, Jagop(104)ka, χaysïlarï ki yazïχ etmädilär saŋa, bar″.

Yoχesä χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, ki yazïχlandïm, teŋizniŋ χumundan artïχ da köpländi töräsizlikim menim, barča″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin köknüŋ köplüχündän töräsizlikimniŋ menim, barča″.

Tas bolupmen men tutmaχïndan baγïndan (105) temir bïγovlarnïŋ, χaysï ki maŋa yoχtur tïnčlïχ, barča″.

Yüräkländirdim öčäšmäχni da yaman alnïŋa seniŋ ettim, turγuzdum guṛkʻ da arttïrdïm öčäšmäχni ḏžanïma menim, barča″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizlärin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, barča″.

Yazïχlandïm, Biy, ya(106)zïχlandïm da töräsizlikimni menim mendän bilirmen, barča″.

Yalbarïp sendän χolarmen, bošat maŋa, Biy, bošat da tas etmägin meni töräsizlikimä körä menim, barča″.

Meŋilik öčäšmä maŋa, Eyäm, da aŋma yamanlïχlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, da borčlu etmägin meni tüškänlär bilä yer tibinä yamanlïχlarï bilä kendiläriniŋ, (107) barčanï tutučï Biy″.

Zera sen Teŋri, Teŋri pošman bolganlarnïŋ, umsasïsen, da maŋa körgüz yaχšï etučilikiŋni seniŋ, ki arzanisizmen, bar″.

Tirgizgäysen meni köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, da men alγïšlïyïm seni barča künlärimdä tirlikimniŋ menim, barča″.

Seni, Biyim, alγïšlarlar barča köktägi frištä-(108)lär, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa maŋa, yazïχlïga.

Teŋri, arït meni, yazïχlïnï, yazïχtan da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlan men yazïχlï χuluŋ üsnä da yarlïγa maŋa, (109) köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï surp uhi daymagojs Asduaḏzaḏzin Mariam, pareχọs bol Biyimizgä bizim üčün.

Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχọs boluŋuz köktägi Ataga biz yazïχlïlar üčün.

Kʻrisdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa išanïrbiz boyumuz bilä bizim.

Yeŋüči χuvatï bilä, (110) ari da tirlik etüči, da özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Da yeber, Biy, frištäsin eminliknïŋ, ki kelip saχlagay bizni kündüz da kečä.

Da adam sövüklüküŋ bilä seniŋ, aŋ bizni, Biy, aŋ, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa maŋa.

Hawadov χosdovanim
Alγïš surp Ərortut'iunga

Här zaman tiyišlidir aytma.

(111) [1.] Inam bilä χosdovanel bolup da yerni öpärmen saŋa, Ata Oγul Ari Ǯžan, etilmägän da ölümsüz tarbiat, yaratučïsï frištälärniŋ, da adamlarnïŋ, da barča bolganlarnïŋ, yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga".

[2.] Inam bilä χosdovanel bolup da yerni öpärmen saŋa, ayirïlmagan Ya(112)rïχ, Ata Oγul Ari Ǯžan, da bir Teŋrilik, yaratučï yarïχnï da tas etüči χaranγuluχnu, tas et menim ǯžanïmdan χaranγulu yazïχnï da biliksizlikni, da yarïχlat esimni menim bu sahat alγïš etmägä saŋa biyänčiŋä körä, da yöpsüniyim sendän χoltχamnï menim, da yarlïγa".

[3.] Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdiŋ sövük(113)lü Oγluŋnu χoltχasïna bulargan adamlarnïŋ, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä dirä, yöpsün meni, nečik keräksiz oγulnu, da kiydir maŋa burungi yarïχlï tonnu, χaysï ki yalanačlandïm yazïχ bilä, da yarlïγa".

[4.] Oγlu Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojs Mariamdan, χutχarïlma(114)χïmïz üčün bizim χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdan, da aγïndïŋ haybat bilä kökkä, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä dirä, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä, da yarlïγ".

[5.] Ǯžanï Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki endiŋ Jortananda da vernadunda da yarïχlattïŋ meni yuvmaχï bilä surp awazannïŋ. Meγa yerdän kök(115)kä dirä seniŋ alnïŋa, arït meni ekinči Teŋrilik ot bilä, nečik surp arakẹllärni ari vernadumda, da yarlïγa".

[6.] Zadasïz tarbiyat, meγa saŋa saγïšïm bilä menim, ǯžanïm da tenim bilä, aŋma ilgärigi yazïχlarïmnï menim ari atïŋ üčün seniŋ, da yar".

[7.] Baχučï barčasïn, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buzgïn χol bi(116)tikin yazïχlarïmnïŋ menim, da yazgïn atïmnï menim meŋilik düftärindä, da yar".

[8.] Tergövüči yapuχlarnï, meγa saŋa erkli u erksiz, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, bošatlïχ ber yazïχlï χuluŋa, χaysï ki surp awazandan, toγganïmdan čaχ bu küngä diŋrä yazïχlïmen Teŋrilikiŋniŋ alnïna sezikliklärim bilä menim da barča boγun(117)larïm bilä tenimniŋ, da yar".

[9.] Barčanï ayovučï Biy, χoygïn közät közlärimä menim ari χorχuŋnu seniŋ, ki artïχsï baχmagaymen, da χulaχïm bilä yazïχ išitmägäymen, da aγzïm bilä yalγan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman saγïš etmägäymen, da χollarïm bilä yaman χïlïnmagaymen, da ayaχlarïm bilä yaman yollarga barmagay(118)men, yoχsa tüzät barča tepränišlärin tenimniŋ menim, ki barčada buyruχuŋa körä seniŋ bolgaylar, da yar".

[10.] Otlu tiri K'risdos, otlu sövükünnü seniŋ, χaysï ki saldïŋ dünyâda [dünâda?], palaylat boyuma menim, ki küydürgäy aruvsuzluχun ǯžanïmnïŋ menim, da arïtkay χïyasïn esimniŋ menim, da arïtkay yazïχïn tenimniŋ menim, da yandïrgay ya(119)rïχ bilmäχiŋ bilä yüräkimä menim, da yar".

[11.] Aχïl'lï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïnï saγïšlama da sözlämä da etmägä alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman saγïštan da χïlïnmaχtan χutχar meni, da".

[12.] Klävüči yaχšïlïχnï, Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkimä körä menim barmaga, yoχsa yol körgüz maŋa här vaχt seniŋ erkiŋä körä, da".

(120) [13.] Köktägi Xan, ber maŋa učmaχïŋnï seniŋ, χaysï ki χïrer ettiŋ sövüklülärinä seniŋ, da küčäyt yüräkimni menim, ki körälmägäy yazïχnï da sövgäy seniŋ ari töräŋni, da yar".

[14.] Ayovučï yaratkanlarnï, saχla ǯžanïmnï da tenimni menim seniŋ ari χačïŋ bilä aldovučï yazïχtan, sïnamaχïndan eski dušmannïŋ, da yaman kišilärniŋ aldamaχïndan, da barča tïnsïzlïχtan ǯžanïmnï u tenimni, da yar".

[15.] Közätüči barčadan K'risdos, oŋuŋ seniŋ kölgä bolgay üstümä menim kündüz u kečä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuχlaganda, turganda, ki heč seskänmägäymen, yar".

[16.] Teŋrim menim, χaysï ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldururbut barča yaratkanlarïŋnï yar(122)lïγamaχïŋ bilä seniŋ, saŋa sïmarlarmen ǯžanïmnï menim, sen χayγur da hadirlä ǯžan u ten keräkimni bu kündän čaχ meŋilikkä dirä, da yarlï".

[17.] Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övränčiklärimdän menim yaχšï χïlïnmaχka da berkirt ǯžanïmda menim χorχulu ölär künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sö(123)vükün učmaχnïŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χïlïngaymen toγruluχnu, yar".

[18.] Čoovraχï ölümsüzlüknüŋ aχtïrgïn yüräkimdän menim pošmanlïχ yašïn, nečik boŗnigniŋ, ki yuvgay yazïχïn boyumnuŋ menim dünyâdan kečkänimdän ilgäri, yar".

[19.] Baγïšlovučï yarlïγamaχnï, baγïšla maŋa könü inam bilä da yaχ(124)šï ämäl bilä, ülüšlü bolup ari teniŋdän da ari χanïŋdan, kelmägä seniŋ alnïŋa, y".

[20.] Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen tatlïlïχ bilä sïmarlamaga ǯžanïmnï menim,

da urušsuz kečirmägä eski dušmannïŋ yamanïndan, χaysï ki kök tibinädirlär, ya″.

[21.] Yarïχ könü K'risdos, arzani et ǰanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarï(125)χïn haybatïŋnïŋ seniŋ ündälgän kündä, tïnmaga yaχšï umsa bilä čaχ seniŋ haybatlï ekinči kelgäninä dirä″.

[22.] Yarγučï könü, χačan kelsäŋ haybatï bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ottan, da išittirgin maŋa sanlï ündövün artarlarnïŋ köktägi (126) χanlïχïŋa seniŋ, ya″.

[23.] Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimgilärinä da yatlarga, tanïganlarga [da tanïmaganlarga], tirilärgä da ölülärgä, bošat dušmanlarïma menim da meni körälmägänlärgä, da χaytar alarnï yamanlïχlarïndan, χaysï ki bardïr menim üčün, da yarlïγa alarga da maŋa, köp (127) yazïχlïga, da yarlï″.

[24.] Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasïn χuluŋnuŋ seniŋ, da tügällä yaχšïlïχka yalbarmaχïmnï menim, pareχǫsluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ da surp Jovaneṣ garabedniŋ, da surp Sdep'anos, burungi tanïχïŋnïŋ, da bizim atamïznïŋ surp Lusaworičniŋ, da surp arak'ęllärniŋ, markarębärniŋ, da surp hayrabedlärniŋ, da surp mardiroslar(128)nïŋ, da surp gusanklarnïŋ, da barča frištälärniŋ Mik'ajelniŋ da Kapriębelniŋ, serovpębärniŋ da k'ęrovpębärniŋ, da barča arilärïŋniŋ seniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, ayïrïlmagan surp Errortut'iunga, hali da här kez da meŋi meŋilik, amęn.

Tawanut'iun, χosdovanut'iun alnïna

(129) Inam bilä tapunurmen ari Errortut'iunnu da bir Teŋrilikni ayirïlmagan.

Inanïrmen Ataga, ki atalïχï yetövsüzdür, inanïrmen Oγulga, ki toγganï tergövsüzdür.

Inanïrmen Ari J̌anga, Atadan ilgäri kelgäni aytovsuzdur, Ata bilä da Oγul bilä haybatta da birliktä.

Inanïrmen da tapunurmen bir Error(130)tutiundan yalγïz Oγlunu, erki bilä Atanïŋ da biyänmäχi bilä Ari J̌annïŋ, ašaχlandï bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, endi köktän avedum bilä hreštagabedniŋ yüräkinä ari gojs Mariamnïŋ, aldï ten, ǰan, es, adam tügäl yazïχtan bašχa toγdu, tügällik bilä Teŋri da adam eki tarbiyattan birländi ayïrïlmagan birlänmäχ bilä.

Sözü (131) Teŋriniŋ adam boldu, da adam Teŋri boldu buzulmaχsïz birlänmäχ bilä.

Kirdi ǫrębnk'kä, ki alarnï, kimlär ki ǫrębnk' tibinä edilär, satun algay yazïχtan.

Sünätländi ǫrębnk'kä körä, ki sünätlänmägän yüräkimizni bizim arïtkay yazïχtan.

Mïgïrdel boldu Jortananda nečik adam, da uvattï bašïn dušmannïŋ nečik Teŋri.

Xačlandï ǰžu(132)vutlardan nečik adam, da χutχardï adam millätin nečik Teŋri.

Kömüldü kerezmanda nečik adam, da turdu ölüdän nečik Teŋri.

Aγïndï haybat bilä kökkä da olturdu oŋ yanïna Atanïŋ biyikliktä.

Kelmäχtir ol kendi haybatï bilä Atanïŋ da Ari J̌annïŋ yarγu etmägä ölülärgä da tirilärgä, ki anïŋ ölümsüz χanlïχïna (133) heč tügänmäχliχ yoχtur.

Xaytïpmen men menim yaman yazïχlarïm üčün, χaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim, zera ne uču bar, da ne χïrïγï: krisdânlik yergäsinä tügäl bolmïyïrmen, ǰanïmnï da tenimni yazïχ bilä χaramγulatïpmen, ölär künümnü saγïšlamïyïrmen da Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä keltirmiyirmen.

Vay maŋa!

Vay ma(134)ŋa!

Vay men köpyazïχlïga, ki ne ǰžuvap bersärmen Teŋriniŋ χorχulu yarγusuna!

Da hali umsanïp Teŋrigä, da anïŋ yetövsüz šaγavatïna, aytïrmen men menim yaman yazïχlarïmnï, bu surp yuχövnüŋ ičinä Teŋriniŋ alnïna da surp Asduaǰzaǰzinniŋ, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da menim din atamnïŋ alnïna barča yazïχlarïmnï ay(135)tïrmen, χaysï ki χïlïnïpmen ǰanïm tenim bilä, da barča saγïšlarïm bilä, da sözlärim bilä, da erkli u erksiz bilgänim bilä, da bilmägänim bilä, kündüz u kečä, egär övdä bolganda, egär yolda yürügändä, egär yuχlaganda, egär oyaχ bolganda.

Yazïχlïmen 5 seziklikim bilä, 6 türlü tepränišim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 boγ(136)unlarïm bilä, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen közlärim bilä: hamaša baχïp özgälärniŋ sürätinä, suχlanïpmen χatunga, χïz oγlanga özgäniŋ tirlikinä, közüm bilä körüp, esim bilä suχlanïpmen, da ne ki köz yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Teŋriniŋ buyruχun išitmä erinip(137)men, yoχesä χulaχ χoyupmen tiyišsiz sözlärgä, yaman ögütkä, panbas etmäχni, čïχara bermäχni, yergäsiz gälädžilärni, yaman sözlärni χulaχ χoyupmen, da ne ki χulaχ yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Teŋrigä.

Yazïχlïmen aγzïm u tilim bilä: boš sözlärni sözläpmen, yalγannï aytïpmen, panbas etipmen,

sökünč beripmen, χar(138)γapmen, erikläpmen, küfür u yaman aytïpmen, artïχsï külüpmen, özgälärni küldürüpmen, akah yepmen, akah ičipmen, boš gäläd̲žilär bilä özgälärni saγ fikirindän yaman saγïška keltiripmen, da ne ki aγïz u til yazïχï bar, barčanï χïlïnïpmen, meγa Asduad̲zoj.

Yazïχlïmen yüräkim bilä: yaman saγïš etipmen, itlikkä, boṛniglikkä, damâhlikkä, zïrgel (139) etmäχkä, yüräkim bilä kek saγlapmen urmaga, χanatmaga, öldürmägä, da Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimä keltirmiyirmen, menim ulu yazïχlarïmnï χoyup, özgäniŋ kiči yazïχlarïn saγïšlapmen, meγa Teŋrigä.

Xollarïm bilä yazïχlïmen: artïχ alïp, eksik beripmen, alïp yašïrïpmen, kišiniŋkinä χïyïpmen, sadaγa bermiyirmen, al(140)dapmen, zïrgel etipmen, urupmen, χanatïpmen, yazïχ da uyat yergä χol uzatïpmen, ne χadar bolupmen dinsizlik, d̲žansïzlïχ etmä, etipmen, ol χadar d̲žanïma χïyïpmen, ki bir boγunumnu saγ da yazïχsïz Teŋrigä saχlamïyïrmen, meγa Teŋrigä.

Ayaχlarïm bilä yazïχlïmen: yïγövümä tügäl bolmïyïrmen, saγmosuma, ertägi alγïška, tüš alγïšïna, tum (141) haybatïna, da kečägi alγïška, χastalarnï sorma da zïndandagilärni barmïyïrmen [baχma], χariblärni övümä tïndïrmïyïrmen, yalaŋačlarnï kiydirmiyirmen, ačlarnï, susamïšlarnï yedirip ičirmiyirmen, da barča Teŋriniŋ yollarïndan yïraχlanïpmen, meγa Teŋrigä.

Meγa Ataga da Oγulga da Ari D̲žanga, bir Teŋrilikkä.

(142) Meγa surp Asduad̲zad̲zingä.

Meγa surp da haybatlï K̒risdosnuŋ χačïna.

Meγa surp Awedaranga.

Meγa surp arakẹllärgä da markarẹlärgä.

Meγa surp yuχövgä.

Meγa surp yïχövnüŋ 7 arilikinä.

Meγa K̒risdosnuŋ ari teninä da ari χanïna.

Meγa surp meṛonga.

Meγa surp awazanga.

Meγa köktägi 9 tas frištälärgä da hreštabedlärgä.

Meγa (143) surp Lusaworičkä, yarïχlï dininä da könü töräsinä.

Meγa surp hayrabedlärgä.

Meγa surp d̲žïknaworlarga.

Meγa surp zinaworlarga.

Meγa surp nahadaglarga.

Meγa yazïχsïzlarga da yazïχlïlarga.

Meγa χartlarga da igitlärgä.

Meγa barča övdägilärimä.

Meγa menim bahaban frištämä.

(144) ***Oγormea inc Asduad̲z***
[Псалом 50/51]

Här zaman tiyišlidir Biyimizgä sunma.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋ*nïŋ* seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv etkin meni.

(145) [5]Töräsizlikimni menim mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim.

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yarγuda seniŋ.

[7]Töräsizlik bilä bašladïm, da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü süvdüŋ, körünmägänlärni (146) da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, ki sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk ar(147)uv toχtat mendä, Teŋri, da d̲žannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da D̲žanïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ, d̲žan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χanlarïndan, Teŋ(148)ri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä d̲žan ašaχ, yüräkni aruv d̲žan bilä heč ašaχ et(149)mästir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar duvarlarï Erusaγẹmniŋ:

[21]Öl vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï čïχargay seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari D̲žanga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš tum zamanïna

Toγru yarïχ da könü meŋilik, yolnuŋ tirliki, K'risdos.

Sensen ešiki yarïχnïŋ da berüči meŋilik yarlïγamaχnï.

Sensen χuvatlï tutučï da χaytaručï bulargannï.

Sensen bošatučï yazïχnï da arïtučï.

Arït meni yazïχlarïmdan, da χaytar men bulargannï, da yaχšï yolga küvür.

Men, (151) kečövlü χuluŋ da köpyazïχlï, χolarmen sendän, bol šaγavatlï, yarlïγa maŋa, da aŋmagïn ilgärigi yazïχ etkänimni, da bošat maŋa, arït meni arïtučï χuvatïŋ bilä, da χutχar meni hesepsiz yazïχlarïmdan, ki iškilli bolmagaymen da umsasïz.

Češ meni, Biy, yazïχ bilä baylangannï, da keri et meni meŋilik χïyïndan, da bošat maŋa sučumnu me(152)nim, nečik bošattïŋ andamalojd͡zga, da toγru et meni, nečik maksawornu, da keltirmä meni tözümsüz χïyïnga, da küvür men arzanisizni färâhlikiŋä seniŋ, ki tïyγïsïz maχtagaymen seni här sahat, da saŋa haybat meŋi meŋilik.

Xoltχa tumga χaršï

Baχ, Biy, tatlïlïχ bilä men leγilangan üsnä yazïχ bilä, Biyim da (153) Teŋrim menim.

Yüräklänmä sansïz yazïχlarïm üčün, da közdän salma yaratïlganïŋnï.

Yetkizmä üstümä menim yaman casumnu, barïnï tutučï Biy, da közdän salma men tas bolgannï.

Biyim, uzunesli da yamannï aŋmagan, aŋ, Biy, men yüklängän*ni* yazïχ bilä, da čürgä yarlïγamaχïŋ bilä boyumnuŋ yaralarïn, χaysï ki yazïχnïŋ (154) butaχï boyumnu čürgädi, da čirik yazïχ yaptï boyumnu.

Yeriš bolušluχka men yïχïlganga da tut yazïχ bilä batkan boyumnu, χaysï ki titriyirmen tamuχnuŋ ačïsïndan, boš et meni, Biy, χaysï ki seskäniyirmen sönövsüz ottan, saχla men yïγlagannï, Biy, yazïχ bilä pintilängän boyumnu arït, Biyim, da ilgärigi arilär bilä ülüšlü et meni, Teŋrim, (155) da tövülgän yazïχ bilä boyumnu arzani et körmägä yetizini seniŋ da köktägi χanlïχïna hali da meŋi meŋilik, amęn.

Hawadov ayt, 111 san.

Hajr mer.

Oγčun k'ez

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oγčojn saŋa, Mariam, tolu šnorhk' bilä[, Biy seniŋ bilä]! Alγïšlïsen sen barča χatunlardan, da alγïšlïdïr yemiši yüräkiŋniŋ seniŋ Jisus K'risdos!

Anasï Teŋ(156)riniŋ, pareχǫs bol yalγïz Oγluŋa seniŋ, saχla bizni sïnamaχtan da barča eksiklikimizdän bizim, amęn.

Xoltχa tumga χaršï

Seni, Biy, haybatlïyïrbiz da seni tapunïyïrbiz.

Seni, meŋilik Atanï, bütün dünyâ haybatlïyïr.

Saŋa barča frištälär, saŋa köklär da barča χuvatlar, saŋa sęrovpę(157)lär da k'ęrovpęlär tïyγïsïz avaz bilä čaχïrïyïrlar: Surp, surp, surp.

Biy Teŋrisi χuvatlïlarnïŋ, toludurlar kök-yer köplüχündä haybatïŋnïŋ seniŋ.

Seni haybatlïyïrlar arakellärniŋ yïyïnï.

Seni maχtïyïrlar sanï markaręlärniŋ.

Seni haybatlïyïrlar böläki mardiroslarnïŋ.

Seni bütün dünyâ da ari yuχövlär tapunïyïrlar, Ata(158)nï, ölčövsüz, ulu χuvatïŋ*nï*, da seniŋ haybatlï könü bir Oγluŋnu, alay oχ övündürüči Ari Dž͡annï.

Sen, padšahï haybatnïŋ K'risdos.

Sen χutχarïlmaχï üčün adam dž͡ïnsïnïŋ yöpsündüŋ ari gojsnuŋ yüräkin.

Sen ačïγlï baγïndan ölümnüŋ ačtïŋ inamlïlarga köktägi χanlïχnï.

Sen oŋ yanïna Atanïŋ olturupsen haybat bilä.

(159) Yarγučï kelsärsen inamlïlarga.

Seni anïŋ üčün χolïyïrbiz, χullarïŋa seniŋ boluškïn, χaysïlarïn ki ari χanïn bilä satun aldïŋ.

Bergin, ki arilärïŋ bilä meŋilik haybatnï meŋärgäybiz.

Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, da alγïšla meŋilikinä seniŋ, buyruχ et alarga da biyiklät alarnï meŋilikkä diŋrä, barča künlärimizdä bizim (160) alγïšlïyïrbiz seni da haybatlïyïrbiz ari atïŋnï seniŋ tïyγïsïz här kez da meŋi meŋilik, amęn.

Tap 35 sanda, da Biy Teŋrigä sungïn.

Kötürgändä Biyimizniŋ tenin

Oγčojn saŋa, Biy K'risdos, χutχaručïsï dünyâniŋ, sözü Atanïŋ, χurban tiri, könü ten, zadasïz Teŋrilik (161) da tügäl adam, nečik aγzïm bilä biliniyirmen, ol türlü dž͡anïm bilä tapunïyïrmen da inanïyïrmen.

Yalbarïrmen sendän, Oγul da ari Teŋri, Biy dünyâni tutučï, bošat yazïχlarïma menim da ber χuluŋa seniŋ dž͡an saχtlïχïn, χaysï ki χutulgaymen seniŋ bilä meŋilik ottan.

Zera sensen könü χozusu Teŋriniŋ, χaysï ki üläšiniyirsen χutχarïlma(162)χïna adam millätiniŋ da kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, da saŋa haybat meŋi meŋilik. Amęn.

Teŋri, arït men yazïχlïnï yazïχtan da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlan men yazïχlï χuluŋ üsnä da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga, amęn.

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχïn duynanïŋ, yarlïγa bizgä. *Eki kez aytkïn.*

(163) Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχïn duynanïŋ, ber bizgä eminlikiŋni seniŋ.

Kečägi alγïšta 112 sanda tapkïn.

P'aṛk' kez, Asduaʒz

Haybat saŋa, Teŋri, ki berdiŋ bügüngi künnü eminliktä da yaχšï saγlïχta kečirmägä.

Adam sövüči Teŋri, bu alnïmïz(164)da bolgan kečäni, χaysï ki üstümüzgä bizim kelmälidir, yazïχtan χutχar, yamandan keri et, da yaχšï iškä yol körgüz, ertägi alγïška da haybatlamaχka arzani et barča inanganlarnï ari atïŋa seniŋ, da saχla eminliktä.

Biy Teŋrimiz bizim, ber eminlikiŋni seniŋ bütün dünyâgâ [dünâga?], kötür χïšïmïŋnï yaratkanlarïŋdan, yarlïγa atala(165)rïmïzga da χardašlarïmïzga bizim, tirilärgä da ölülärgä, yarlïγa surp yüχövnü yasaganlarga, emgäk tartkanlarga, da bergänlärgä, alay oχ χullarïna surp yüχövnüŋ, da alarga da, χaysïlarï ki kölgäsi tibinä surp yüχövnüŋ tïnïptïrlar.

Biy Teŋrimiz bizim, boluš kestan padšahlarïna da Teŋrini tanïgan buyruχčïlarga, čerüvlärinä (166) da zürätlärinä dä alarnïŋ saχlamaχ bilä eminliktä.

Biy Teŋrimiz bizim, saχla aṛačnortumuznu da χardašïmïznï bizim, zaγalsïz da χalabasïz erkindä yarlïγamaχïŋnï seniŋ.

Nïšanï bilä ari χačïŋnïŋ seniŋ sürgin körünürkörünmäs dušmannï čeklärimizdän bizim, da turadžaqïmïzdan.

Xutχar bizni meŋilik ottan.

(167) Da saŋa haybat meŋi meŋilik. Amẹn.

Bu barčanï aγzïmdan da yüräkimdän menim χabul kör, Biyim menim Jisus K'risdos da Teŋri, meŋiliktän äväl, yarlïγa maŋa, yazïχlïga, da et arzani seniŋ χanlïχïŋa meni toγuručïlarïm bilä, da kečmišlärim bilä, da yuvuχtagilärim bilä, da barča kẹstânlik bilä.

Da saŋa haybat Ataŋ bilä da Ari Dž̧an bilä (168) hali da här vaχt meŋi meŋilik, amẹn.

Заключительный кыпчакский текст на последней странице:

Atïna Biy Teŋriniŋ bašlandï da haybatïna anïŋ tügänländi, χaysï ki bolsun haybat ari Err*o*rtut'iunga meŋi meŋilik, amẹn.

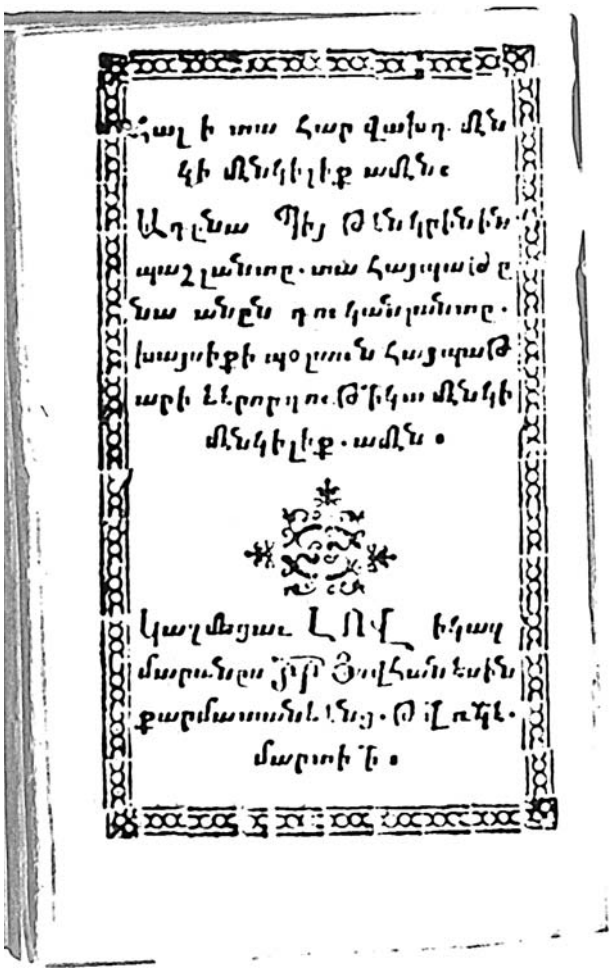
"Во имя Господа Бога начато и во славу Его завершено, да славится святая Троица во веки веков, аминь".

Армянский заключительный текст на последней странице:

Կազմեցաւ ԼՈՎ իշխանութեամբ ՏՐ Յովհաննէսին քարմատանէնց. թվ ռկէ. մարտի Ի:

Gazmeçaw Lôv igazmarsnïs dẹr Jovhaneṣin K'armadaneẹnç, tvagan 1067 [=1618], mardi 20.

"Напечатано во Львове печатником отцом Ованесом Кармаданенцом года 1067 [1618], марта 20 [30]".

Alγïš bitiki (Молитвенник).– Львов, 1618. Страница 168 с выходными данными. Экземпляр, который хранится в Нидерландах, в Библиотеке Лейденского университета.

Польша

Главный архив древних актов, Варшава

Институт истории Польской Академии Наук, Варшава

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

Библиотека Ягеллонского университета, Краков

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, Краков

Главный архив древних актов, Варшава, BOZ XII 9/1, BOZ XII 9/6

Брачные контракты из Замостья, первый за 1675 г. Копиями этих документов, к сожалению, мы не располагаем.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 36].

Главный архив древних актов, Варшава, Архив родового имения Замойских

Письмо Тобиаша Богдановича, 1 л. Без даты.

Текст письма:

Moysčivï pane švagri i dobroʤeya muy!

Biy Teŋri biylikinä da sövüklü övdäki dostuŋïz bilä köp ömür da saγlïχ bergäy köp zamanganča, amen.

Köptän nečä kez aγïzdan klädim χolma biylikiŋizdän, yüzüm keltirmädi, na hali körüyirmen tek gïvalt, šähärdä n′edostatok här nemädän, a zlašca ötmäktän utru, tek χolarmen biylikiŋizdän nečik menim šahavatlï dostumdan, ki maŋa dohodit etkäysiz da simarlâgaysiz kläsä bir korec arïš na pïtil, neni biylikinä yügünüp tölärmen. Dostluχ üčün, Biy Teŋridän χolarmen, kimsäm yoχ, sizdän bašχa, ratunekgä. Melnik sïmarlaptïr maŋa komaraga, yoχtur materiya, tapulur baryoqtur cokolv′ek. Xolar-

Милостивый господин шурин и добродетель мой!

Дай Бог Вашей милости вместе с вашими любимыми домочадцами долгую жизнь и здоровье на многие времена, аминь.

Уже давно многократно я хотел было попросить Вашу милость устно, но совесть моя не позволяла, однако теперь я вижу в городе ужас, нехватку всего, а особенно хлеба, и только лишь прошу от Вашей милости как моего уважаемого приятеля, чтобы Вы мне помогли и изволили дать хотя бы ковш ржи на помол, который я вашей милости верну с поклоном. Прошу Господом Богом, ради дружбы, у меня нет никого, кроме вас, для спасения. Мельник велел мне [ехать] в Комарно, нет материи, сыщется, наверное, что-нибудь. Прошу [Вас]. Если посчастливится без

men. Ziyansïz nasip bolsa, taŋda klärmen ketmägä V′eprecgä baχmaga, ne dä keräk esä körmägä, yuž köriyirmen, χayïr ola, amen.

B*iylikiŋiznin* d*ostu* hem χul*u*

Tobiaš Bogdanovič švager.

убытка, завтра хочу поехать в Вепрец посмотреть, удастся ли получить какую-то выгоду, уж постараюсь как следует, аминь.

Приятель и слуга вашей милости

Тобиаш Богданович, шурин.

Институт истории Польской Академии Наук, Варшава, № 6

Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона

Дата: 1657 г. *Место* неизвестно.

Бумага. 101 л.

Содержание: 26 проповедей, списанных из трехтомного сборника, который хранится в Вене (*Вен. 479, Вен. 480, Вен. 481*).

Публикация:

две проповеди: лл. 37-38 об. [Tryjarski 1976a] и 90-93 об. [Tryjarski 1976b];

покаянная молитва, лл. 41-41 об. [Tryjarski 1977].

Примечание. Более полный вариант этой покаянной молитвы содержится в рукописи *Мат. 2403*: лл.70:9-74:14 и далее. Ср. также текст покаянной молитвы в «Codex Cumanius», лл. 61: 1-10.

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав, № 1916/II

Prawa Ormiańskie, przez Zygmunta I nadane w Piotrkowie roku 1519

Кыпчакская версия (1523) Армянского Судебника Мхитара Гоша и Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс (1523-1594)

Латинская интерпретация Армянского Судебника Мхитара Гоша (1184-1213), включающая существенные изменения и дополнения, была выполнена в 1518-1519 годах и утверждена польским королем Сигизмундом I Старым – великим князем литовским Жигимонтом на сейме в Пётркове в 1519 г. Польский перевод с латыни закончен в 1523 году, одновременно с кыпчакским. Дополнительные кыпчакские статьи составили, как оказалось, совершенно оригинальный Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс. Разбивка его на статьи выполнена нами согласно условному делению текста на клаузулы, предложенному Освальдом Бальцером для более поздней польской версии 1604 года.

Настоящая рукопись содержит датированный 1523 годом перевод с польского на кыпчакский язык основного текста (лл. 1v/156v-142r/297r) и изначально внесенных в перевод новых статей 1-5 (лл. 56v/211v-63r/218r), а также дополнительные кыпчакские статьи 6-47 и 48-98 (лл. 142v/297v – 164r/319r), составленные в 1523-1572 гг., и статью 99, вписанную в 1594 г.

Вроцлавская копия сделана монахом Мгрдичем между 1575 и 1594 гг., вероятно, во Львове.

Бумага. 343 л. (лл. 1-10 об., 11 об., 20 об., 21, 117-156, 319 об.-343 чистые), 17x24,5 см.

На переплете: Prawa 1528 [Дата изготовления переплета]. 1612.

Содержание:

Лл. 11-116 об.: текст Судебника на польском языке;

лл. 156 об.-202 об., 204-297: текст Судебника на кыпчакском языке;

лл. 203-203 об.: судейская присяга на польском языке армянским письмом;

лл. 209 об.-211: королевский декрет;

лл. 294-297: памятная записка;

лл. 297 об.-318 об.: Процессуальный кодекс на кыпчакском языке;

л. 319: дополнительная процессуальная статья, принятая Львовским армянским судом в 1594 году.

Примечания. Латинская версия Судебника хранится в коллекции пергаментных грамот Центрального государственного исторического архива Украины в г. Львове, фонд 131, дело 315, 28 листов формата 40x57 см.

В ЦГИА Украины в г. Киеве имеется позитивный микрофильм: КМФ 15, опись 2, № 294.

Описание: [Macler 1927:79 80].

Публикация: лл. 156 об.-193 об., 209-211, 293 об.-297 [Lewicki, Kohnowa 1957];

лл. 203-203 об. [Słuszkiewicz 1966];

кыпчакский критический текст на основе данной рукописи и двух других списков (*Вен. 468* и *Пар. 176*), русский и казахский переводы, кыпчакско-русский и кыпчакско-казахский глоссарии, армянский прототип в русском переводе с глоссарием и подробным раскрытием ссылок на Ветхий Завет и Евангелие и соответствующими цитатами , польская версия с русским переводом и сопоставительными таблицами армянской, кыпчакской и польской версий [Гаркавец, Сапаргалиев 2002].

Полный текст вроцлавской рукописи № 1916/II

(1v/156v) Ävälgi položen'asï Törä bitikiniŋ

Burungisi, ki pampaseļ etärlär bizni, ki töräläri yoχtur.

Ekinči, ki ne üčün emdi yazdïq, ya kimniŋ pričinasïndan.

Üčünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ.

Dörtünči, ki kimlär töräčilär bolmaχ keräk.

Bešinči, ki ne nemädir törä, ya kimgä törä bolmaq, ya töräni kimgä sïmarlamaq keräk.

Altïnčï, ki ne türlü tiyär bolmaga töräčilärgä ya zaχotcalarga.

Yedinči, tanïχlar üčün, ki nedir alarnïŋ inamlarï.

Sekizinči, ant üčün, ki ne türlü bolmaq keräk, ya kimgä berilir ant.

Toγuzunču, ki tiymästir k'risdânlarga dinsizlär alnïna barmaga törägä.

Onunčï, ki χaysï bitiklärdän yïγdïq, ya χaysï millätlärdän aldïq törälärni.

(2r/157r) Burungisi, ki pampaseļ etärlär bizni, ki töräsi yoχtur

Haybatlï ari vartabedniŋ yasaganï bu Törä bitikini χoltχasïndan Sdep'annos gat'oγigosniŋ barča ermenilikniŋ.

Ävälgi toχtalmaqï da bašlanmaqï barča törä bitikläriniŋ.

Bašta yazar anïŋkibiklärgä ǰuap, ki bizni pambaseļ etärlär, ki yoχtur bizdä törä.

Ari J̌annïŋ šnork'undan hadirländik yazmaga törälär bitikini.

Äväl ǰuvap berälik alarga, ki pambaseļ etärlär K'risdosnuŋ töräsini, ki törä yoχtur (2v/157v) ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardïr, ki maχtarlar özgä dayfanïŋ törälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu išni sözlärlär, kendilä-

(1v/156v) Начальные положения Судебника

Первое, о тех, которые злословят, что у нас нет законов.

Второе, почему мы теперь написали, и кто тому причиной.

Третье, о замечательной силе законов.

Четвертое, какие люди должны быть судьями.

Пятое, что такое суд, на кого возлагается суд, или кому следует вверять суд.

Шестое, как следует вести себя судьям и тяжущимся.

Седьмое, о свидетелях, каково к ним доверие.

Восьмое, о присяге, какой она должна быть, и кому назначается присяга.

Девятое, о том, что христианам не подобает обращаться в суд неверных.

Десятое, из каких писаний мы выбрали, или у каких народов мы взяли законы.

(2r/157r) Первое, о тех, которые злословят, что у нас нет суда

Этот Судебник был составлен достославным святым вартабедом [Микаелем] по просьбе католикоса всех армян Степана.

Изначальное установление и начало всех законоуложений.

Вначале он отвечает тем, которые злословят о нас, что у нас нет законов.

К написанию книги законов мы были подготовлены по милости Святого Духа.

Прежде всего ответим тем, которые злословят о Христовом законе, что суда у (2v/157v) армянских христиан нет. Ибо много таких, которые хвалят законы других наций, что у них есть истинные законы. Те, кто говорят это, уклонились от истинного

ri könü törädän tayïptïrlar da özgälärni dä klärlär taydïrmaga, yeŋil esli adämilärni.

Burungi ʤuvap alarga munu beribiz, ki Teŋri äväldän adäminiŋ tarbiyatïna toχtattï tanïmaga könülüknü. Anïŋ üčün dinsizlärniŋ doktorlarï toχtatïp törä χoydular, ki kim ki bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasïna χol uzatïp urgay, χolun keskäylär. Xaytïp Movsẹs kendi töräsinä arttïrdï bu išniŋ töräsini, alïp ävälgi törädän: kim ki atasïna u anasïna yaman aytsa, ölüm(3r/158r)lü bolgay. Xaytïp surp Awedaranï Biyimiz K‘risdosnïŋ barča törälärniŋ tügällikidir, anïŋ üčün buyurur: «Išitiŋiz, ki aytïldï Eski Törädä bu türlü, yoχesä men sizgä Yäŋi buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yäŋi bilä, berip siziŋ yaχšï erkiŋizgä, aytïp: sövgäysiz siziŋ sïŋarïŋïznï, nečik siziŋ boyuŋuznu».

Ekinči, hälbättä, yaχšï erkinä berir adäminiŋ barča yaχšïlïχïn χïlïnmaga, χaysïn ki toχtatïr, ki bizim erkimizdädir, ki barča adämilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedarannï yazïp, χoymadïlar äväldän, yoχesä söz bilä ayttïlar.

Ekinči. K‘risdos keldi da övrätti tügäl törä tügäl adämilärgä, da klämädi toχtamagan adäm(3v/158v)ilärgä bitik bilä bermägä. Anïŋ üčün ögüt berir surp Awedaranda, ki barïškay kendiniŋ zaχocasï bilä, törägä kelmiyin. Daγï da K‘risdos yarγučunuŋ manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barča, kimsä kimgä borčlu esä, tölöv etkäy yaχšï köŋüldän, yaχšï es etip, zera adäminiŋ esi kendiniŋ yarγučudur. Muŋar oγšaš barča yarγu išlärini eslämäk keräk. Bu türlü K‘risdos buyurur Awedaranda šafarnïŋ manisini, egär anïŋ egirlikini taptï esä äväldän, soŋra maχtadï anïŋ usunu, ki yarlïγap etti ol egirlikni kendiniŋ eyäsinä, χaysï bilä ki kirmädi töräniŋ alnïna saγïš bermägä. Körgüzür, ki tiyišlidir yarγu bol(4r/159r)maga, yoχesä maγtamaχ bilä üvrätir, ki čarä bar esä, suχlanmasïn yarγuga barmaga. Muŋar oχšaš hražarel etär surp Awedaranda törä etmägä aŋar, ki χoltχa etti K‘risdostan, ki ayt χardašïma, ki üläškäy menim bilä atamnïŋ očiznamnï. Ošta eki türlü bardïr sizdä säbäp: adämilik tarbiyatïndan da törädän, mani, ne üčün suχlanč bolursiz özgälärniŋ töräsinä? Mundan övränip, aytïr aṛak‘äl Boγos, ki heč sizdä könü törä yoχtur, ne üčün siz kendiŋizgä χïsχa u egirlik etmägä χoymassiz, yoχesä siz χïsχa u egirlik etärsiz tügül özgälärgä, yoχesä χardašlarga da.

права сами и других, легкомысленных людей, стремятся ввести в заблуждение.

Первое, что мы им ответим, это то, что Бог изначально заложил в природе человека стремление к справедливости. Посему доктора язычников определили и установили закон, что если кто-нибудь оскорбит идолов, должен умереть, и кто поднимет руку на отца и ударит, пусть ему отсекут руку. Также Моисей в своем законе ужесточил закон по этому делу, взяв из прежнего закона: кто оскорбит своего отца и свою мать, подлежит (3r/158r) смерти. Также и святое Евангелие Господа нашего Христа, являясь завершением всех законов, повелевает поэтому: «Послушайте, что сказано в Старом Законе так-то. А я вам в Новом повелеваю так-то и Старый утверждаю Новым, отдавая на вашу добрую волю, говоря: любите ваших ближних, как самих себя».

Второй, конечно же, предоставляет доброй воле человека вершить всяческую добродетель, устанавливая, что в нашей воле поступать со всеми людьми по справедливости. По этой причине и Евангелие вначале не изложили письменно, а проповедывали устно.

Второе. Христос пришел, и учил людей всех вместе закону вообще, и не хотел людям, которые еще не имели твердых убеждений, дать закон (3v/158v) на письме. Потому в святом Евангелии он наставляет, чтобы мирились с соперниками по пути в суд. Притчей о судье в святом Евангелии Христос объясняет, что каждый, кто кому-нибудь должен, обязан возместить долг по доброй воле и по справедливости, хорошо рассудив, ибо судьей человека является его собственное сознание. Подобно этому следует разрешать все судебные дела. Так учит Христос в Евангелии и в притче об управителе: хотя сначала он нашел его нечестным, но потом похвалил за ум, что достойно признался в нечестности своему хозяину и благодаря этому не предстал перед судом для дачи отчета. Он показывает, что судиться (4r/159r) нужно, но похвалою учит, что, если можно, пусть не стремятся обращаться в суд. Подобным образом в святом Евангелии Он отказывает в суде тому, кто просил Христа: «Скажи брату моему, пусть разделит со мной наследство отца моего». Вот вы имеете двойное основание, естественное и законное, тем не менее, почему вы жаждете суда других? Заключая из этого, апостол Павел говорит, что истинного суда нет в вас самих, вот почему вы не подвергаете лишениям и несправедливости самих себя (*досл.* не перестаете подвергать!), а притесняете и обижаете не только других, но и братьев.

Üčünči. Klämädi Teŋri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmušen(4v/159v)′adan könülüktä bolgaybiz, yoχesä süvük bilä, yarlïγamaχ bilä saχlagaybiz könülüknü u yazmagan töräni här zamanda.

Dörtünčü, ki yetkinčä Teŋri yöpsündü Töräni, u proroklarnï, u Awedarannï, nečik ki yaχšï urluχ bolgay ḏžanïmïzga, da bu türlü könülük bilä dä etmägä yarγularnï.

Bešinči, ki Törä, u proroklar, u Awedaran teškirilmästir, yoχesä törä prezmušen′adan teškirilir uluslarda u millätlär arasïna. Anïŋ üčün boš etär Teŋri, ki uslular tergäp baχkaylar, ne türlü iš esä, aŋar körä etkäylär yarγunu.

Altïnčï, ki törädä prezmušen′adan antka tüšär, da Biyimiz K‘risdos tïyar ant ičmäkni, klär, ki biz könü k‘risdânliktä (5r/160r) tirilgäybiz, ki könü könü bolgay, egri egri bolgay.

Ekinči, ki ne üčün emdi yazdïq ya kimniŋ pričinasïndan

Daγï da ne üčün emdi klädik yazmaga törälärni, ya ne säbäptän teprändi esimiz bu iškä.

Egär ki yazdïq esä ävälgidä, ki keräkimiz dügül edi yazgan törä berilmägä Teŋridän, yoχsa köp kez išittik panbas özgä millättän, ki yoχtur k‘risdânlarda törä. Kim ki munu aytïr, bilmästir ari bitiklärniŋ küčüni. Munïŋki yaman saγïštan 2 türlü yamanlïχ toγar: 1, ya saγïšlar edi, ki töräni χoygan essiz edi; 2, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasïna dünyâda.

2-inči, ki ol biliklikni, ki tar(5v/160v)biyatïmïzdan bar edi, yamanlïχ söndürdü, da tügäl yaratïlgan adämini yarïmdïχ etti, da sövüknü u šaγavatnï körälmäsizlik χapanel etti.

3-ünči, bu vaχtlarda erinčäkliktän üvränmägä klämäslär Eski u Yäŋi Törälärni ne markarẹlärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bitiklärniŋ küčündän bilmägä könü töräni. Anïŋ üčün klädik bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarnï, nečik kimsäni yuχudan.

4-ünčü, bu vaχtlarda biliklik eksildi, ki biliklik bolsa edi, bolur edik sïnap u taŋlap zämanäsinä körä; anïŋ üčün yïγdïq barča millättän u uluslardan, da yazïp ta berkittik oχšaš Eski u Yäŋi Törälärgä, ne türlü proroklar (6r/161r) χoydï da Awedaran buyurdu.

5-inči, ki bu zamanda Ari Ḏžan ïzyavit etmäs, nečik Sọγomon u Taniel vaχtïna, ya nečik Gorïnt‘os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä etärlär edi. Zera Ari Ḏžan edi körgüzüčü alarnïŋ yüräkinä, anïŋ üčün suχlanč dügüllär

Третье. Бог не захотел дать писаный закон, дабы не пребывать нам в праве (4v/159v) по принуждению, а во все времена блюсти справедливость и неписаные законы из любви и сострадания.

Четвертое, Бог счел достаточным, чтобы Законы, пророки, Евангелие были в нашей душе как хорошее семя и чтобы таким образом отправлять суды по справедливости.

Пятое, Закон, и пророки, и Евангелие неизменны, а принудительный закон изменяется по странам и народам. Посему Бог позволяет, чтобы мудрецы исследовали, каковы обстоятельства дела, и судили в соответствии этим.

Шестое, в суде по принуждению доходит до присяги, а Господь наш Христос запрещает клясться, желая, чтобы мы жили в (5r/160r) истинной христианской вере и правда была правдой, а кривда кривдой.

Второе, почему мы теперь написали, и кто был тому причиной

Почему ныне мы пожелали написать законы, или по каким причинам наш разум отважился на это дело.

[Первая причина.] Хотя мы и писали раньше, что у нас не было нужды, чтобы писаный закон был дан от Бога, однако много раз мы слышали от других народов злословия, что у христиан нет закона. Кто говорит это, не знает силы священных писаний. Вследствие подобного злостного рассуждения возникает два зла: первое, либо они полагают, что установивший законы был невеждой; второе, либо он не хотел, чтобы в мире среди людей была справедливость.

Второе – то, что зло погасило то знание, которым мы обладали от (5v/160v) природы, и человека, созданного совершенным, сделало неполноценным, и ненависть преградила путь любви и милосердию.

Третье, в нынешние времена люди из-за лени не хотят учиться Старому и Новому Законам, ни из пророков, ни из Евангелия, чтобы благодаря силе священных писаний познать истинный закон. Поэтому мы пожелали разбудить их этим Судебником, словно спящих.

Четвертое, в нынешние времена знание убавилось, а если бы знание было, мы могли бы расследовать и выбирать законы соответственно времени; поэтому мы собрали у всех народов и стран и, записав, закрепили подобно Старому и Новому Законам, как установили (6r/161r) пророки и повелевает Евангелие.

Пятая [причина] состоит в том, что в настоящее время Святой Дух не воздействует так, как во времена Соломона и Даниила, или как в городе Коринфе, или в других странах, где творили истинный суд. Ибо ука-

edi yazgan törälärgä. Nečik surp aṛak‘ellär klämädilär yazïp bermägä surp Awedarannï äväldän, yoχsa sözläri bilä inandïrïp χaytardïlar, da andan soŋra suχlandïlar yazmaga, alay oχ töräni dä yazïp χaldïrmadïlar, zera alarnïŋ daγïn özgä ulu saγïšlarï bar edi χaytarmaχlïχ üčün, yoχsa pokoy berdilär Eski Törä bilä, da kermänlärniŋ obïčayï bilä, da ari bit*ik*lärniŋ küčü (6v/161v) bilä törälärin etmägä. Yoχesä bu zamanda barčadan keri tüštük. Bu säbäptän prezmušen′a yazïp χoyduq törälärni.

6-ïnčï, ki yarγunuŋ iši ant bilä tügällänir, evet ki Teŋridän buyurulmadï ant ičmägä. Yoχesä yamanlïχ artïptïr bu zamanda, a k‘risdânlar tügül ki yalγïz yarγu alnïna ant ičär, yoχsa här yerdä här kez heč nemädän, da anïŋ bilä Xutχaručumuznuŋ buyruχun heč etärlär, da biz kladik, ki Teŋriniŋ boyruχun heč etkänlärgä törä u ganunk‘ berkitip χoyduχ yarγuda.

7-inči, ki bolmamaχï üčün töräniŋ barmagaylar özgä millätniŋ töräsinä, nečik buyurur edilär markaṛelär, ki yoχ mï dïr Teŋri (7r/162r) Israjeļ arasïna, ki bolvanlarga barïrlar, χaysïn ki aṛak‘ellär dä anï tabalap aytïrlar, ki tiymästir k‘risdânlarga özgä millätniŋ alnïna yarγuga barmaga.

8-inči, körärbiz emdigi vaχtta, ki bardïr aχpašlar, vartabedlär, k‘ahanalar, biylär, baš ketχoyalar, ki yüz körüp, u orunč alïp, da biliksizliktän könü yarγunu egri etärlär. Anïŋ üčün köptän az yazïp χoyduq Törä bitikindä, ki bolgay ögüt u toγruluχ anïŋkibiklärgä.

9-unču, ki yaratïlgan tarbiyatïmïz dayma unutučudur yaχšïlïχnï köp türlü ǰžan u ten günahïndan. Hälbät, kläsäk yarγunu toγru etmägä, vaχtïnda unutup yaŋïlïrbiz, andan soŋra, pošman bolup, (7v/162v) saγïška tüšärbiz, ki alay mïdïr yoχsa alay dügül. Anïŋ üčün ki bu türlü χïyïnlï saγïš bolmaga, anïŋ üčün yazïp χoyduq törä bit*iki*ni, här vaχt, χolumuzga alïp, eslägäybiz törämizni da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unčï, χačan ki adam yaratïldï ür*dü* da berdi aŋar Biy Teŋri Ari J̌žannïŋ šnorhk‘ïn. Ol šnork‘, nečä bardï ilgäri, adämilär üsnä arttï, da, χačan ki χaytïp yazïχka tüštülär, ay*ttï* Teŋri: «Xalmagay menim ǰžanïm adämilärdä, zera ǰžan yergäsindän tengä χayttïlar». Xačan ki K‘risdos keldi dünyâgâ, ol Ari J̌žannï yänä berdi adämilärgä da ǰžan yarγusun, χaysï ki surp Awedarandïr (8r/163r) da ganunk‘, zera bilir edi зующий Святой Дух был у них в сердце, и потому они не стремились иметь писаные законы. Как святые апостолы сначала не хотели изложить святое Евангелие на письме, а обращали в веру словами, и лишь потом пожелали записать, точно так же и законы они не изложили на письме, ибо ими владели другие великие помыслы во славу обращения (неверных), но позволили отправлять суд по Старому Закону, городским обычаям и силой (6v/161v) священных писаний. Но ныне мы отвратились от всего этого. По этой причине мы были вынуждены изложить законы на письме.

Шестая [причина] состоит в том, что судебные дела кончаются присягой, тогда как Богом не позволено клясться. Однако в настоящее время зло умножилось, и христиане не только присягают перед судом, но и клянутся в любом месте, по любому ничтожному поводу, тем самым пренебрегая заповедью нашего Спасителя, и мы захотели утвердить в суде право и законы для тех, кто попирает Божьи заповеди.

Седьмое, дабы под предлогом отсутствия закона не обращались в суд других наций, против чего предостерегали пророки: разве нет Бога (7r/ 162r) у Израиля, что они ходят к идолам? – и в чем укоряли их и апостолы, говоря, что не надлежит христианам ходить в суд перед иноверцами.

Восьмое, в нынешнее время мы видим, что есть епископы, проповедники, священники, князья, главные старейшины, которые извращают правосудие, проявляя пристрастие, получая взятки и по невежеству. Поэтому многое мы лаконично изложили в Судебнике, дабы он послужил им в укор и в исправление.

Девятое, наш характер устроен так, что мы постоянно забываем добро ввиду многообразных душевных и плотских грехов. Хотя мы и хотим, несомненно, творить суд справедливо, но в час суда забываем и ошибаемся, затем раскаиваемся (7v/162v) и впадаем в сомнения: так это или не так? Поскольку испытывать такие сомнения очень мучительно, мы написали этот Судебник, дабы, постоянно имея его под рукой, сами помнили наши законы и показывали иноплеменцам, что наши законы мы всегда применяем, исходя из священных писаний, дабы им не было что сказать нам в укор.

Десятое, когда человек был сотворен, Господь Бог вдунул в него, как семя, дар Святого Духа. Тот дар со временем в людях все больше развивался, но, когда они отвратились и впали в грех, Бог сказал: «Да не останется дух мой в человеках, ибо они отвернулись от духовного уклада к плоти». Когда же Христос пришел в мир, он вернул людям Святой Дух и дал им духовный суд, то есть святое Евангелие (8r/163r) и каноны, ибо знал наш Господь Христос,

Biyimiz K‘risdos, ki dünyâ adämiläri prezmušen′a dünyâ yarγusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soŋra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, taŋlap barča ari bit*ik*lärdän.

11-birinči, ki bilgäylär yarγučïlar Törä bitikindän toγru yarγu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaχtïrlar köktägi yarγučunuŋ alnïna yarγuga.

12-inči, kimlär ki töräniŋ alnïna kelirlär, χorχu kečirgäylär, anïŋ üčün ki χačan adämilär alnïna bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä ḏžâht etärlär yarγučunu aldamaga, ne türlü bolsarlar köktägi yarγučunuŋ alnïna turmaga, ki barča yapuχlarnï körär, ki anïŋ alnïna kimsä aldamaχ (8v/163v) bilä bolmas könü bolmaga, yoχsa könülük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baš išlär biri birinä baylap, säbäp χoyarbiz Törä bitikinä oχšaš surp aṛak‘ellärgä, χaysï ki Biy Teŋridän yarγučular berildilär dünyâgâ, da χaytïp Ari Ḏžan bilä toγurdular hajrabedlärni u vartabedlärni, ari yïχövnüŋ yarγučularïn.

Zera bu 12 tügäl san haybatlandï barča dünyâgâ, zera bu 2 altïdan toγdular, da bu 6 san dünyâniŋ yaratïlganïnïŋ künläridir, da ölčövüdür adäminiŋ 6 tepränišiniŋ, da sanïdïr adämilikniŋ tarbiyatïnïŋ. Daγï da bardïr köp türlü haybatlïq ki [=haybatlïqï] bu išlärniŋ ari bitiklärdä. Daγï da oχšaštïr 12 nahabedlärniŋ (9r/164r) pokolen′asïna Israjeḷ oγlanlarïnïŋ, χaysïlarïna ki berildi Teŋridän yazïlgan törä Movseṣ χoluna. Anïŋ üčün bu 12 türlü baš išlär bilä tügällärbiz Törä bitikini.

Daγï da ne säbäp boldï bizgä, ki bašladïq bu törälärni yazmaga?

Köp vaχttan beri ulu saγïšta edim bu Törä bitiki üčün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim χom da, özgä dayfa da. Daγï da hörmät χoyup bizgä bu iš üčün sövüklü ari bit*ik*lärniŋ šägerti Boọγos vartabed köp türlü hörmätli hörmätli sözlär bilä, da men bolmadïm üstümä almaga, mahana etip menim biliksizlikimni da tenimniŋ tïnčsïzlïχïnï, da saγïš ettim, ki χoltχa etkiy edim özgä küčlü ari vartabedlärdän, zera bar edilär (9v/164v) köplär ol vaχtta atlï-čuvlu pilisọpalar. Evet, ki bilip menim ḏžïnsïmnïŋ bizminlikini, klämädim kimsäni bu iškä keltirmägä. Yoχsa asrï taŋlar edim, ki aṛak‘ellär u belgili ari atalar munïŋki ulu išniŋ χayγusuna bolmadïlar.

Evet ki χaytïp boldï säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät χoyganïndan bizgä der Sdep‘anos gat‘oγigosnïŋ barča ermenilikniŋ, bir dä, eki

что люди как земные создания вынуждены судиться судом земным. Впредь надлежит пользоваться писаными законами, выбранными из всех священных писаний.

Одиннадцатое, чтобы судьи знали из Судебника, как творить правый суд, памятуя, что и они сами должны будут предстать перед судом небесного судьи.

Двенадцатое, чтобы те, которые приходят в суд, устрашились, ибо если они, несмотря на старания обмануть судью многообразными речами, конечно же, не смогут выдать ложь за истину перед людьми, то как же предстать им перед небесным судьей, который зрит все скрытое и перед которым никто (8v/163v) не может оправдаться обманом, но будет судим по справедливости?

Вот эти двенадцать главных обстоятельств разного рода мы связываем друг с другом и считаем основанием составления Судебника – подобно святым апостолам, которые были назначены от Господа Бога судьями мира, а затем со Святым Духом породили патриархов и вартабедов, судей святой церкви.

Ведь число двенадцать чтимо во всем мире как совершенное, так как слагается из двух шестерок, число же шесть есть число дней сотворения мира, и мера шести человеческих движений, и число человеческих характеров. В священных писаниях имеется и много других славных примеров. Есть еще пример двенадцати родоначальников (9r/ 164r) колен Израилева потомства, которым в руки Моисея были даны Господом писаные законы. Исходя из этих двенадцати главных обстоятельств, мы и составляем Судебник.

Что еще стало поводом к тому, чтобы мы стали писать Судебник?

Об этом Судебнике я размышлял давно, так как нас постоянно упрекали и свои, и чужие. Увещевал меня и склонял к этому делу своими многочисленными нравственными наставлениями вартабед Павел, возлюбленный ученик священных писаний, но я не мог взвалить на себя этот труд, объясняя отказ моим невежеством и плотской немощью; и попытался я упросить других сильных из праведных ученых монахов, так как (9v/164v) в то время было много именитых и прославленных философов. Однако, зная неотзывчивость нашего народа, я не хотел никого к этому принуждать. Но я очень удивлялся, что апостолы и известные святые отцы оставили без внимания это великое дело.

Но решающим стимулом к написанию Судебника послужило почтительное обращение к нам владыки Степана, католикоса всех армян, который и раз, и

dä bizdän χoltχa etti, da men mahana ettim menim biliksizlikimni da köp kez tartïndïm bu ištän. Xačan ki artïχsï χoltχa etti, men dä üstümä aldïm menim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duχovnïy buyruχka. Egär ki Teŋridän esä bu yaχšï saγïš da (10r/165r) tügällänsä Anïŋ oŋarmaχï bilä, asrï yaχšï; a egär tügällänmäsä menim bašlaganïm, özgä ari atalar, tügälläp, baška čïχargaylar. Zera äväl äväldän barča ustalïq tügäl, bir adämidän bašlanïp, da andan tügälländi, yoχesä köplärdän, zera, azdan köptän tapïp, biri birinä keltirip, biriktirdilär barča ustalïqnï. Xaytïp esimä aldïm, ki Biyimiz K'risdosnïŋ yarγusuna barasïmen, ol, ki yüz körmäs, ne orunč almas, anïŋ üčün tiyišlidir maŋa yazmaga χolum bilä Teŋriniŋ yarγusunuŋ oχšašïn. Bolmagay kimsä tabalagay aytkan sözümnü. Egär kimsä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. 2 yartïn (10v/165v) yaχšï köŋüllärni yöpsünürbiz sövük bilä.

Üčünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ

Daγï da yazar surp Mikael vartabed Törä bitikiniŋ χuvatï üčün köp türlü yalbarmaq der Sdep'annos gat'oγigosga.

Xolarmen sendän, haybatlï ata da barča ermenilik yïχövläriniŋ bašï, bolmagay, ki heč tä yeŋil saγïšlagaysen ǰan sartïn keräkli išni, χaysïn ki menim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maŋa, ki körgüzgäymen saŋa köptän az, ki nedir χuvatï Törä bitikiniŋ, χaysïnï ki χolumuzga alïpbiz. Zera Törä bitikiniŋ oχšašï bar ganonk'ta, zera tiyišlidir bizgä tüzmägä töräni u ganonk'nï, ki biri birinä oχšagay. Xaytïp bu (11r/166r) türlü bardïr oχšašï biri birinä. Zera ganonk' ǰannï toγru etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayrïlïp esälär, yoχsa köp yerdä birikirlär. Nečik ǰan u ten, ki tarbiyat bilä 2-dirlär, ol türlü ayïrïlmas, χatïšïp biri biri bilä, bolurlar bir da köp nemäni bir erk bilä χïlïnïrlar, ol türlü ganunk' ta törälär. Anïŋ üčün, egär ki yoluχsa χatïšïlmaga eksinä, biri birini sïndïrmastïr. Da ne türlü ganonk'nu biličilär tüzüptürlär, ol türlü töräni dä; da ne türlü yaŋïlganlarga ganonk'ta pokuta u χorχu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zïndan u baylamaq bar egrilärgä, ol türlü ganonk'ta zïndan u baylamaq χarγamaqtïr; da ne türlü yazïχsïz adämilär üsnä (11v/166v) ganonk' nemä baγ χoymastïr, ol türlü törä dä anïŋkibiklärniŋ üsnä, kimlär ki toγrudurlar dünyâda; da ne türlü ari kiši χorχmastïr köktägi yarγučïdan, ol türlü anmeγ adam χorχmastïr dünyâ yarγučusundan. Xaytïp daγï da

два упрашивал нас, хотя я многократно отказывался, ссылаясь на мое невежество. Но когда он стал настаивать еще больше, я, со своей убогостью, взял это дело на себя, сознавая, что надлежит пребывать в послушании духовному повелению. Если эта благая мысль от Бога и (10r/165r) если с Его помощью дело будет выполнено, то очень хорошо; а если мое начинание не будет завершено, то другие святые отцы дополнят и доведут до конца. Ибо всякое совершенное произведение сперва начинается одним человеком и им выпоняется, но завершается многими, и они, открыв кто больше, кто меньше и дополнив друг друга, соединяют воедино все мастерство. Я сознавал и то, что должен буду предстать перед судом Господа нашего Христа, который не лицеприятствует и не берет взяток, и потому мне надлежит собственноручно начертать подобие Божьего закона. Пусть никто не осуждает сказанного мною. Если невежда – пусть учится, а если совершенен в науке и обнаружит здесь изъян, пусть восполнит сам. Добрую волю обеих сторон (10v/165v) мы примем с любовью.

Третье, о замечательной силе законов

Дальше святой вартабед Микаель пишет о силе Судебника со многими мольбами к отцу Степану, католикосу.

Прошу тебя, благословенный отче и глава всех армянских церквей, не почитай делом праздным и легким то духовное обязательство, которое ты наложил на меня. Посему мне необходимо показать тебе вкратце, в чем сила предпринимаемого нами Судебника. Поскольку подобие судебника имеется в канонах, нам следует изложить по порядку законы и каноны, чтобы было видно их сходство друг с другом. И вот (11r/166r) каково их взаимное сходство. Как каноны исправляют душу, так и закон совершенствует тело, и, конечно, хотя они отделены друг от друга, но во многом едины. Как душа и тело, которые в сущности два отдельных естества, неразлучно соединяясь друг с другом, образуют единство и многое совершают единой волей, точно так же каноны и законы. Потому, хотя и бывает, что они соединяются, но они не нарушают друг друга. Как каноны составлены людьми сведущими, так и законы; как в канонах существует искупление и устрашение для преступников, так и в законе; как в законе для неправых существует тюрьма и кандалы, так и в канонах анафема служит темницей и оковами; как каноны (11v/166v) не налагают на безгрешных людей никакого бремени, так и суд на тех, которые чесны в земных делах; и как праведный человек не боится судьи небесного, так и невинный человек не боится судьи земного. [Судебник] приносит нам еще одно благо: подобно то-

yaχšïlïχ beriliptir bizgä, ki barča ari bitiklärni anïŋ üčün tüzdülär, ki adämilärni yazïχtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki ǰâht etär tïymaga yamanlarnï u egrilärni, ki sövük bilä u yaχšï köŋül bilä tirilgäylär biri biri bilä. Daγï da aruvluq bilä tirilmäk artarlïqtïr, bu da törädä bolmaq keräk. Bu türlü manilärni berip uslularga, ki tanïgaylar, ki nečä türlü yaχšïlïχ bar munda hawasar barča adämilärgä, ki talašnï, öp(12r/167r)käni kötürür da eminlikni u yaχšïlïχnï toχtatïr adämilär arasïna. Da χayda ki törä eksiktir, anda talaš köptür, da χayda törä u könülük bolsa, eminlik artïχtïr ol ulusta, dünyâda u yïχövlärdä, zera bir ülüšü Teŋriniŋ šnorhk‘undan berilgän yïχövlärgä eminliktir.

4-ünči, daγï da yazar, kimlärdir yaryučïlar, ayïrïr biri birindän könülärni, oχšašlarnï

Ävälgi u könü yaryuču Teŋridir, ne türlü buyurur markarę Tawit‘, ki yaryu etär Teŋri kendiniŋ žoγovurtuna. Daγï da aytïr prorok: «Biy Teŋri bizim yaryučumuz». Yänä aytïr: «Kel, Teŋri, da et seniŋ yaryuŋnu». Daγï da muŋar oχšaš bardïr köp išlär, zera kendi Teŋridir yaryuču, ki övrätir bizgä könü yaryunu, (12v/167v) χaysï bilä ki dir, adämilärgä tüzgändir bu törälärni, ne frištälärgä, ne ǰanavarlarga. Evet ki törädä yazgandïr: öldürüčü ǰanavarnï öldürmäk keräk,— tügül anïŋ üčün, ki ǰanavarlar ögütlängäylär, yoχesä adämilär. Daγï da devlärgä dä boldï yaryu, ki köktän yergä tüštilär, frištädän devlär boldïlar öktämliklärinä körä, dügül köp kez, yoχsa bir kez. Xačan ki yarattï Teŋri adämini, ol čaχta belgili etti, ki yaryučumuz da Eyämiz kendidir. Da K‘risdos keldi dünyâgâ da ayttï: «Yaryu etmägä keldim bu dünyâgâ», da «Atam kimsäniŋ yaryusun etmäs, barča yaryunu berdi Oγul χoluna». Da budur Teŋriniŋ yaryusu, ki Yarïχ keldi dünyâgâ, da a*dä*milär art(13r/168r)ïχ sövdülär χaraŋyuluχnu, ne ki yarïχnï. Da Teŋriniŋ atï atalïr ayïrïlmas tarbiyat, zera ne türlü yaryučudur Oγul, ol türlü Ata u Ari J̌an. Da bu iš ari bitiklärdä alanidir, kim kläsä tergämägä.

2-inči, yaryučïlar atïnï berdi Teŋri adämilärgä, ki yaryu etiŋiz könülük bilä öksüzgä u tulga. Da bu iš hawsardïr χanlarga, biylärgä da χartlarga, χaytïp markarẹlärgä, k‘ahanalarga, χaysï ki Movsẹs χoydï yaryučïlar anabadda, da mundan soŋra Esu zọrawor. Ol türlü Soγomon χoldu Teŋridän usluluχ, ki yaryu etmägä bilgäy žoγovurtka. Bar edilär k‘ahanalar u χartlar yaryular eskidä, ne türlü aytïr bitiklär dä, ki k‘ahanalar bolgaylar χanlï išniŋ üsnä (13v/168v) yaryučïlar.

му, как все священные писания установлены для того, чтобы отвлечь людей от греха, так и Судебник стремится преградить путь злым и неправым, дабы люди жили в любви и доброжелательстве друг к другу. Жизнь в чистоте есть праведность, и это должно быть и в законе. Эти доводы мы привели для мудрецов, дабы они узнали, сколько здесь хорошего в равной мере для всех людей, ибо [суд и законы] устраняют споры и (12r/ 167r) обиды и утверждают между людьми мир и добро. И где недостаток в законах, там много раздоров, а где есть закон и справедливость, в такой стране изобилует мир и в жизни, и в церкви, ибо одна из Божьих милостей, дарованных церкви, это – мир.

Четвертое, описывает, кто суть судьи, различает судей истинных и истинно-подобных

Первый и истинный судья – Бог, как возвещает пророк Давид: «Бог судит народ свой». И еще говорит пророк: «Господь Бог – наш судья». Говорит еще: «Приди, Боже, и соверши суд свой». Имеется еще много подобных примеров, поскольку Бог сам есть Судья, который учит нас истинному суду, (12v/167v) из чего явствует, что эти законы Он установил для людей, а не для ангелов и не для животных. Да, в законе записано: животное, причинившее смерть, следует убить, – однако вовсе не в наказание животным, а людям. Еще был суд и для духов, по которому они пали с неба на землю и из ангелов превратились в злых духов – вследствие их гордыни, но было это не многократно, а единожды. Когда же Бог создал человека, то сразу возвестил, что Он сам есть наш Судья и Господь. И Христос пришел в мир и сказал: «Судить пришел я в этот мир», и «Отец Мой никого не судит, но весь суд отдал в руки Сыну». Суд же Божий состоит в том, что свет пришел в мир, однако люди больше (13r/ 168r) полюбили тьму, а не свет. Именем же «Бог» называется неделимое естество, ибо как Сын является судьей, так и Отец и Святой Дух. И это ясно из священных писаний, если кто желает исследовать.

Во-вторых, звание судей Бог дал людям, говоря: «Творите суд по правде сироте и вдове». И это касается в равной степени королей, князей и старейшин, а также пророков и священников, которых Моисей поставил судьями в пустыне, а затем могущественного Иисуса [Навина]. Также Соломон просил мудрости у Бога, чтобы уметь судить народ. Судьями в старых судах были также священники и старейшины, как сообщают писания, что в уголовных делах священники должны быть (13v/168v) судьями.

Ne üčün Teŋri hawsar berdi yarγučuluχnu?

Anïŋ üčün, ki barčasï bu šnorhk‘tan meŋärüči bolgaylar da χaytïp ki eksiklikindän yarγučïlarnïŋ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäŋidä buyurdï Biyimiz K‘risdos surp aṛak‘ellärgä, ki olturgaysiz 12 olturγučta yarγu etmägä 12 millätkä Israjeļ χomïna. Da alardan teškirip aldïlar bašlïχlarï barča k‘risdânlarnïŋ. Ol türlü χaytïp K‘risdos övrätti mane bilä egri yarγuču üčün, ki tügäl könü yarγu etmäs edi, barča kimsä adämilärdän esi kendinä yarγučudur, ǰanïna, u teninä, u 5 seziklikinä, da aruvluχta saχlagay kendini.

5. Daγï da nedir yarγu, ya kimlärgä bazïp sïmarlamaq keräk, ya kimlärgä tiyär yarγunu etmägä

(14r/169r) Da yarγu kimdän aytïldï? Äväl Teŋridän, soŋra markaṛelärdän, ki yarγu nedir. Yarγu barča išlärniŋ tergämäkidir. 3 türlü iš bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaχšï, u yaman, da ortačaχlï. Kimlär ki alani yaχšï kišilärdir da kimsäni zrgel etmäslärdir, alarga yarγu keräkmästir. A kimlär ki oγrudur, ya χaraχčïdïr, ya baš yevüčüdür, alarnïŋ iši tas bolmaqtïr. A yarγu ortačaχlï adämilärniŋdir, kimniŋ zaχoccasï bar. Ne türlü Soγomon 2 χatunnïŋ es bilä tergäp taptï yarγusun, ol türlü Taniel markaṛę es bilä ačtï Šušannïŋ 2 χartnïŋ yarγusun. Da K‘risdos 2-inči kelgäninä oŋ yanïndagi alani artarlarga aytsar: (14v/169v) «Keliŋiz, Atamdan alγïšlanganlar»,— da soŋ yanïndagi alani yazïχlïlarga aytsar: «Ketiŋiz Mendän, χarγïšlïlär, meŋi otka».

Xaysï alanidir bu türlü, ki ortačaχlïlarnïŋdïr yarγu, ortačaχlï alardïr, kimlär ki yazïχlarïndan χaytïp, pokutovat etiptirlär, alarnïŋ ölčsär Teŋri yazïχïn, pokutasïn, da kimniŋ yazïχï artïχ bolsa, ol bersär ǰuapïn. Alay oχ dünyâ yarγusuna körgüzür.

Tiyišlidir yarγučuga, ki bitikči, uslu, aχïllï bolgay, da ari bitiklärniŋ küčün yaχšï bilgäy, da barča adämilikni igi bilgäy, ki yarγunu toγru etkäy. Tiyišlidir yarγučïlarga, ki l′atalarï bilä tügäl bolgay, da aŋlï, u aχïllï, u saχt bolgay, bolmagay, ki, töräni aŋlamïyïn, (15r / 170r) kimsägä eksiklik etkäy. Nečik ki bir pešäkâr, tügäl pešäsin üvränip bilmägäy, bolmas ustalïχ etmägä, nečä artïχ daγïn biliklik keräk yarγučularga, χaysï ki Teŋrigä yarašïr. Zera yarγu yarmaχ Teŋriniŋdir, oldur könü yarγuču, da dünyâ yarγučularï Teŋrigä oχšaštïr. Anïŋ üčün keräktir, ki, yüz körmiyin, Teŋriniŋ yarγusun könü etkäy da Teŋriniŋ alnïna ačïχ yüzlü bolgay.

Для чего Бог предоставил суд в равной мере всем?

Для того, чтобы все пользовались этим даром и также чтобы из-за недостатка в судьях люди не причиняли лишений друг другу. И в Новом [Завете] заповедал Господь наш Христос святым апостолам: «сядете на двенадцати престолах судить двенадцать колен народа Израилева». От них же переняли это право вожди всех христиан. Также в притче о неправедном судье, который не судил по истинной правде, Христос учил, что сознание каждого из людей является судьей ему, его душе, и телу, и пяти чувствам и что каждый должен сам держать себя в чистоте.

Пятое, что такое суд, на кого возлагается суд, или кому следует вверять суд

(14r/169r) Кем же определено само понятие «суд»? Что такое суд, сначала определено Богом, затем пророками. Суд значит расследование любых дел. Есть три типа поведения людей в мире: хорошее, плохое и среднее. Для людей, которые заведомо добры и никого не обижают, суд не нужен. А которые воры, или разбойники, или душегубы, их дело гиблое. А суд надлежит людям средним, у которых есть тяжбы. Как Соломон мудро расследовал и вынес приговор по делу двух женщин, так и пророк Даниил мудро рассудил тяжбу двух старейшин и Сусанны. И Христос в час своего второго пришествия скажет истинно праведным, находящимся по правую сторону: «Придите, благословенные Отца Моего», – а затем скажет отъявленным грешникам, стоящим по левую сторону: «Идите от Меня, проклятые, в огонь вечный».

Из этого ясно, что суд надлежит средним, средние же – это те, которые раскаиваются и искупают свои грехи; Бог соизмеряет их грехи и покаяние, и у кого грех преобладает, тот дает ответ. Так же предписано поступать и в земном суде.

Судье надлежит быть грамотным, мудрым, умным, он должен хорошо понимать силу священного писания, а также хорошо знать все особенности человеческой натуры, чтобы судить справедливо. Судьям надлежит быть в совершенных летах, обладать сметливостью, быть рассудительными и осмотрительными, дабы по причине непонимания законов (15r/170r) кому-нибудь не навредить. Коль скоро ни один ремесленник, не изучив в совершенстве все свое ремесло, не может быть мастером, насколько же больше знаний необходимо судьям в их деле, достойном Бога. Ибо творить суд надлежит Богу, Он – истинный судья, и судьи земные подобны Богу. Поэтому необходимо, чтобы они творили суд Божий беспристрастно, справедливо, дабы не прятать лица перед Богом.

Dаγïn da kimgä tiyäsidir bermägä boyruχun yarγučuluχnuŋ?

Eski Törädä belgili edilär yarγučular, markarẹlär, k'ahanalar, ki Teŋridän taŋlandïlar, da alardan taŋlandïlar χartlar, uslu yarγučular. Bolur, ki yoluχur yarγu yarmaga χanlarga u ulu biylärgä. Da bizgä bu türlü bolsun. (15v/170v) Xaysï ulusta bar esä k'risdân χanï ya ulu biy, alar dünyâ yarγusun χayγurgaylar allarïna könülük bilä. Da yïχöv yarγusun aχpaš χayγurgay vartabedlärniŋ övrätmäki bilä, 2 ya 3 aχïllï ketχoyalïχ bilä. Da χaysï ulusta bolmasa χan ya ulu biylär, tiyäsidir aχpaška sïmarlamaga yarγu išin, ki barča yarγularnï ol χayγurgay. Bolmagay, ki bu iškä utru bolgay kimsä, zera bardïr aχpašlar arasïna, ki biliksizdir da aχča küčü bilä taŋlangandïr. Bilirmen munï men dä. Yoχesä biyik asdiǰanlarï bardïr aχpašlarnïŋ da barča ǰanlar üčün ǰuvap berüčüdürlär Teŋriniŋ alnïna, alay oχ bu yarγular üčün bergäylär. Nečik yoγarï aytïldï, ki varta(16r/171r)bedlär bilä etkäylär töräni. Egär ki yarγu bašï biliksiz bolsa, χatïnda olturgan biličilärdän övrängäy yarγu išini, ki pambassïz biyängäylär könülükkä.

6. Dаγï da ne türlü tiyišlidir bolmaga yarγučularga, könü ya egri kišigä yarγuda

Tiyišlidir yarγučïga, ki orunč alučï bolmagay, zera yazgandïr, ki orunč soχraytïr, nečä ki iti köz bolsa. Zera ol yarγuču, ki könülük üstünä orunč almastïr, anïŋ sözü kečär yarγuda, da könülük bilä yarγuga uč etär, da kim ki išitsä, biyänir. Ne türlü Teŋri ayttï, ki yüz körmäŋiz, yoχsa könü yarγu etiŋiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazïχka tüšär, da bu ištän özgä millätniŋ yarγusuna barïrlar. Da könülük bolsa, (16v/171v) yarγučïlar da bazïp bolur Teŋriniŋ sözün aytmaga, ki men yarγu etär esäm, menim yarγum könüdür; baχmasïn kensiniŋ aslamïna, ǰâht etsin, ki barča adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaγa barča nemädän artïχ esä, yoχsa yarγunu könülük bilä tiyäsidir etmägä, tiymäs χoǰaga yüz körmägä, ne miskingä yarlïγamaga, ne türlü yazgandïr: «Yarlïγama yarlïga törädä». Da yarγuču bolmagay bir yartïn išitkäy, könünüŋ ya egriniŋ, gileyin angïnča, ki 2-si yüz dä yüz turmïyïn. Da gileni könüsün tergägäy, andan soŋra 2 ya 3 tanïχ bilä uč etkäy könülükkä, törä bilä, 2 ya 3 tanïχ bilä toχtalgandïr barča iš. Da kimniŋ tanïχï bolmagay, ant bilä 1 yartïn, kimniŋ (17r/172r) üstnä tüššä, uč etkäy.

Кому же следует предоставить право судейства?

В Старом Завете были известны судьи, пророки, священники, избранные самим Богом, и избранные ими старейшины, мудрые судьи. Бывает, что отправлять правосудие приходится царям и великим князьям. Пусть будет так и у нас. (15v/ 170v) Если в какой-либо стране есть король-христианин или великий князь-христианин, пусть ведают светским судом, в их присутствии и по справедливости. А церковным судом пусть ведает епископ с советником из ученых монахов и двумя-тремя мудрецами из старейшин. А если в какой стране нет короля или великого князя, судебное дело следует поручить священнику, чтобы он ведал всеми судами. Пусть никто не возражает против этого, мол, среди епископов есть невежественные и избранные за счет денег. Я тоже это знаю. Но епископы облечены высоким саном и несут ответственность перед Богом за все души, пусть же ответствуют и за эти суды. Как сказано выше, пусть отправляют правосудие с (16r/171r) вартабедами. Если же глава суда невежествен, пусть учится судебному делу у знатоков, заседающих с ним, дабы безропотно следовали справедливости.

Шестое, как следует вести себя в суде судьям, правому и неправому человеку

Судье надлежит не быть мздоимцем, так как записано, что каким бы острым ни был глаз, взятка ослепляет. Ибо тот (истинный) судья, кто не ценит мзду выше справедливости, его слово ценится в суде, и он справедливо завершает судебное разбирательство, и кто слышит, одобряет. Как сказал Бог, не взирайте на лицо, но судите справедливо. Если же не будет справедливости, многие люди сознательно впадут в грех и будут из-за этого обращаться в суд иноплеменников. А если будет справедливость, (16v/ 171v) судьи с гордостью смогут говорить по слову Божьему: «если я и сужу, то суд мой истинен»; пусть судья не ищет своей выгоды, а старается заслужить уважение всех людей. Хотя милосердие – превыше всего, суд следует вершить по справедливости, не годится лицеприятствовать господину, ни проявлять жалость к бедняку, как сказано: «Не проявляй милосердия к бедняку в суде». И пусть судья не выслушивает заявления лишь одной стороны, правой или неправой, пока оба они не предстанут лицом к лицу. И пусть проверит достоверность заявлений, а затем вынесет приговор, ради справедливости, по закону, при двух или трех свидетелях, ибо законом установлено, что при двух или трех свидетелях утвердится любое дело. А у кого нет свидетеля, пусть выносит приговор согласно присяге одной стороны, на кого (17r/172r) выпадет.

Tiyišlidir yarγučïga, ki töräni yalγïz etmägäy, yoχsa köplär bilä, egär yoluχmasa, 2 ya 3 yaχšï u biliči adämilär bilä etkäy töräni. Nečik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanïχ keräktir, ol türlü yarγučïlarga, anïŋ üčün ki törä toγru bolur toχtagan adämilär bilä tanïχlïχta. Bu övränčik burun Ŗïmalïlarda bar edi, ki 72 adam dayma saγïšta edilär barča türlü išlär üčün. 72 adam anïŋ üčün tüzdülär, ki barča adämilär baγïngaylar, ki 72 millätniŋ usluluqu alardadïr. Yoχsa emdi 12 yarγuču toχtattïlar, 12 aṛak'ellärgä oχšaš, tügül ki köp yarγučïlarnïŋ tergämäkindän könülür törä, yoχsa, köplärniŋ tanïχlïχï (17v/172v) bilä könülüp, χorχulu körünür törä.

Daγï da Xaγanlïχta 3 töräči χoyarlar, alay oχ Vrasdunda, Xaγanlïχtan övränip, surp Errortut'iunnuŋ atïna da tanïχlarnïŋ sanïna. Biz dä muŋar biyänirbiz, ki 3 yarγuču bolgay, zera mundan artïχ küčtür tapulmaga barča yerdä. Daγï da aχpaštïr burungi yarγuču, 2 ya 3 a*χïl*lï adämilär tutkay χatïna, da alay etkäy yarγunu, tügül ki alar tanïχ bolgaylar könülükkä, yoχsa aχpaš kendi dä alardan üvrängay yarγunu.

Tiyäsidir yarγučïlarga ertä u kečä sarnamaga Esk'i u Yäŋi Töräni da Törä bitikini da eskä almaga barča millätniŋ da esli adämilärniŋ yazganïn. Tiyäsidir (18r/173r) yarγučularga barča tarbiyatï bilä yaχšï bolmaga, da törä saχlagay, da artïχsï, ki öčäš bolmagay, da χïlïχï bilä paχil bolmagay barča vaχtta, artïχsï yarγu vaχtïna, ki yarγuga kelgänlärniŋ köŋülläri čiy bolmagay, da saγïšlamagaylar, ki paχilliktän ya öčäšmäktän toγru bolmadï yarγu. Uzun es bilä tözümlü bolmaχ keräk yarγučïlar, zera köp kez yoluχur, ki küč bilä taparlar da yavits′a bolmastïr yarγu. Yoχesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä čaχta yaχšï tergäp, da χaytïp ündägäylär allarïna, da uč etkäylär. Egär ki yarγuga kelgänlär talaš etsälär, χoymagaylar biri birinä tüšmägä, öčäšip ögütlägäylär, ki törä alnïna χalaba (18v/173v) bolmagay da yarγu χapanel bolmagay. Bilsinlär zaχodcalar da, ki kelmäslärdir yarγu alnïna talaš etmägä, yoχsa könülük bilä spravovats′a bolmaga. Yergä bilä bergäylär sözlämägä zaχoccalarga, 1-i sözläsä, 1-si tek turgay, soŋra birsi sözlägäy, ki alarnïŋ gilelärini išitip bilgäylär könünü egrini da andan soŋra yarγusun etkäylär.

Daγï da yarγuču saχlanmaq keräk kendi χullarïndan: bardïr anïŋkibiklär, ki yarγuda sözlövüčüdürlär orunč bilä, zera övränčiktir yarγuga kelgänlärgä, yapuχ orunč berip, ki kendiläri sartïn sözlägäylär. Bolmagay, ki alarnïŋ ustat sözlärin-

Судья не должен судить один, но со многими, а если не получится, то с двумя или тремя хорошими и опытными людьми. Ибо как обратившимся в суд необходимы два или три свидетеля, так и судьям, ибо суд будет правым при свидетельстве надежных людей. Этот обычай раньше был у римлян, где 72 человека постоянно участвовали в слушаниях по всем делам. 72 человека определили затем, чтобы дела рассматривались как бы всеми людьми, ибо они представляли мудрость 72 народов. Но теперь установили 12 судей, по образцу 12 апостолов, не только потому, что суд приобретает истинность благодаря расследованию многими судьями, но и потому, что, воспринимаясь как истинный, благодаря свидетельствованию многих людей, (17v/ 172v) суд внушает страх.

В Каганлыке [в Византии] назначали трех судей, так же и в Грузии, по примеру Каганлыка, – во имя святой Троицы и по числу свидетелей [Христовых]. Мы также склонны к тому, чтобы у нас было три судьи, поскольку повсеместно трудно находить их в большем количестве. Также епископ как первый из судьей пусть держит при себе двух или трех мудрых людей и так вершит суд, но не для того, чтобы они были свидетелями ради правоты, но чтобы и сам епископ учился у них отправлять суд.

Судьи должны утром и вечером читать Старый и Новый Закон и Судебник и осмысливать написанное всеми народами и мудрыми людьми. Судьи должны (18r/173r) быть благовоспитанными людьми во всех отношениях, блюсти законы и, пуще всего, они никогда не должны гневаться и проявлять зависть, особенно во время суда, чтобы тяжущиеся не возмущались и не думали, что вледствие гнева или зависти принято неправильное решение. Судьи должны быть долготерпеливы и выдержанны, ибо часто бывает, что найти решение трудно и оно не является само собой. Но пусть проявляют терпение, назначают отсрочку, хорошо расследуют в другое время, повторно вызывая к себе, и затем выносят решение. Если же тяжущиеся затеют спор в суде, то пусть не позволяют им нападать друг на друга и строго наказывают, дабы не было беспорядка (18v/173v) на заседании и срыва суда. И тяжущиеся пускай знают, что в суд они пришли не спорить, а разобраться по справедливости. Пусть дают тяжущимся говорить по очереди, если один говорит, другой пусть только ждет, а потом пусть говорит другой, чтобы, выслушав их заявления, судьи определили, кто прав, кто виноват, и после этого вынесли судебное решение.

Также судья должен остерегаться своих служителей: есть такие, которые выступают в суде за взятки, ибо тяжущиеся имеют обыкновение тайно подкупать

dän aldangay yarγuču da egri etkäy yarγunu. (19r/174r) Aldamasïz yarγu Teŋriniŋdir, ol, ki yapuχnu ačïχnï köriyir, a dünyâ adämilärinä yoluχur yaŋïlmaχlïχ. Dayma kimsä aŋar yamanlamasïn, kim ki erksiz yaŋïlïr. A kim ki erki bilä egri etär yarγunu, kendi borčlu χalïr köktägi yarγučuga. Bolmagay, ki öktämlängäy yarγuču ya kimsäni heč körgäy, alay bilsin, ki 1-dir yarγuču Teŋri, χaysïnïŋ alnïna kensi dä turasïdïr yarγuga.

Tiyišlidir yarγučunuŋ ki zïndanï bolgay, kim ki egri bolsa, zïndanga salgay, ki ögütlängäylär, ne türlü K'risdos buyurur Awedaranda, ki deckiy salïr zïndanga, angïnča, ki tölöv etkäy.

Daγï da 2 adamnïŋ arasïna χalaba u dävi bolgay, K'risdos kendi ögüt berir, yar(19v/174v)-γuga barmïyïn, yolda barïšmaga, ki nemä arada hagaraglïq bolmagay. Yarašmastïr K'risdosnuŋ χullarïna, ki ävädän saγïš etkäy yalγan sözlämägä, zera kim ki yalγan sözlär, šaytannïŋ oγlu ündälir. Ne türlü K'risdos buyurur, kim ki yalγan sözlär, kendilärindän sözlär, zera yalγandïr, anïŋ atasï da šaytandïr. Da tas etär alarnï Teŋri, kimlär ki sözlär yalγan, da yalγanlïχ bilä barmaŋïz biri biriŋiz bilä, yoχsa sözläšiŋiz könülük bilä, barča χardaš kendi Teŋri bilä. Yarašmastïr k'risdânlarga, ki söz bilä ulama klägäy yarγuda, ya yïχmaga klägäy sïŋarïnï anïŋ yaŋïlïp sözlägäni bilä, zera yazgandïr, kim kimgä čuγur χazsa ken(20r/175r)di tüšär. Teŋrigä inangan k'risdânlarga tiymästir egirlik bilä yeŋmäχni sövmägä yarγuda, egär ki yeŋsä, kendi ǰanïnï zrgel etär, a egär yeŋilsä, uyat tartar.

Kimsä turγuzmasïn yalγan tanïχlar, kläp sïŋarïnïŋ tirlikin egirlik bilä almaga, zera hečtir Teŋriniŋ alnïna yalγančï. Ne bir kez kimsä yalga tutmagay sözlüvüčü adamnï yarγuda, da yalγanlïχ bilä yeŋgäy könünü. Kimsä orunč bermäsin yarγučïga da sïŋarïnïŋ igilikin damâhlik bilä almasïn, zera damâhliktän barča yaman ilgäri kelir. Tiyišsizdir mahalädä u el arasïna ant ičmägä angïnča, ki yarγuču buyurmïyïn yarγuda. Buyurur K'risdos, ki heč nemä üčün ant ičmä, zera barča keräk(20v/175v)mäs u boš sözlär üčün adämilär ǰuvap bersärlär yarγu kününä. Tiyišlidir χaytïp munu da saγïšlamaga, ki yaχšïraχtïr bu dünyâniŋ yarγusuna kimsäniŋ igilikin egirlik bilä algaylar, sövük bilä yöpsünmäχ keräk da kendiniŋ ǰanïnïŋ χutulmaχï üčün, ne ki özgäniŋ egirlik bilä algïnča da köktägi Teŋriniŋ yarγusu alnïna tölöv etkinčä.

Xačan ki kläsälär barmaga yarγu alnïna, äväl alγïš bilä Teŋridän χoltχa etmägä keräk, их, дабы говорили в их пользу. Да не случится так, чтобы судья был введен в заблуждение их лукавыми словами и вынес неправильное решение. (19r/174r) Суд, не поддающийся обману, принадлежит Богу, который зрит скрытое и явное, а земным людям случается ошибаться. Но пусть никто и никогда не укоряет того, кто ошибся невольно. Кто же извратит суд сознательно, сам будет виноват перед судьей небесным . И пусть не возгордится судья и не пренебрегает никем, но памятует, что единственный судья – Бог, на суд перед которым он должен предстать и сам.

Судье надлежит иметь тюрьму, куда он ввергал бы виновных, им в наказание, как говорит Христос в Евангелии, что судебный пристав ввергнет в тюрьму – до тех пор, пока не возместит долг.

Когда же между двумя людьми возникает спор и тяжба, сам Христос учит мириться (19v/174v) на пути в суд, дабы не случилось между ними чего противоположного. Слугам Христовым не подобает умышленно говорить ложь, ибо кто лжет, называется сыном дьявола. Как говорит Христос: «кто лжет, говорит от себя самого, ибо это ложь, и отец его дьявол» . И «Бог губит тех, которые говорят ложь», и «не обращайтесь друг к другу с ложью, но говорите истинно со всеми своими братьями в Боге». Не подобает христианам стремиться действовать против ближнего на суде при помощи словесных уловок, дабы победить, воспользовавшись его сбивчивыми высказываниями, ибо написано: «кто копает яму другому, упадет (20r/175r) в нее сам». Христианам, верующим в Бога, не приличествует любить победу в суде неправдою, ибо, победив так, человек погубит свою душу, а если будет побежден – потерпит стыд.

Пусть никто не выставляет лживых свидетелей, желая неправдою похитить имущество ближнего, ибо ничтожен пред Богом лжец. Никто никогда не должен нанимать оратора в суде, дабы неправдой победить правду. Пусть никто не дает судье взяток и не похищает имущества ближнего из-за жадности, ибо от жадности идет все зло. Не подобает клясться на улице и среди людей, пока не прикажет судья в суде. Христос повелевает не клясться всуе, ибо «за все ненужные (20v/175v) и пустые слова люди должны дать ответ в день суда». Следует подумать и о том, что лучше в земном суде принять радостно хищение своего имущества – ради спасения собственной души, чем неправедно отобрать имущество у другого и затем держать ответ перед небесным Божьим судом.

И кто захочет обратиться в суд, тому прежде следует молитвенно просить Бога, чтобы, если будет на то воля Божья, и победит своею правотою, и, выиграв тяжбу, окажется с прибылью, он мог бы возбла-

egär erki bolsa Teŋriniŋ, da könülük bilä yeŋsä, da aslamlï bolsa, töräni utup, Teŋrigä yügünmäχ keräk, zera ol berir usluluqnu, egär ki Teŋri yapuχnu biliči čïχara bergäy kimsäni yazïχïna (21r/176r) körä, ki egri adam könünü yeŋgäy da igïlikin algay, ol adam χayγurmasïn, yoχsa Teŋrigä šükür bersin, umsasïn Teŋrigä χoyup, ki daγï yaχšï tölövgä yetkäy Teŋri alnïna, da Teŋrigä χoygay öč almaχnï.

7. Daγï da tanïχlar üčün, ki ne türlüdür alarnïŋ könülükläri ya ne üčün eki ya üč keräk

Tiyäsidir, ki tanïχlar bilä bolgay yarγu, zera yarγuga kelgänlärniŋ köp sözlägänlärin tanïχlar bilä uč etär yarγučï. Egär ki eslärinä alsalar edi aṛak'ellärniŋ ari boyruχun, ki aytïr: «yalγïz kensiŋä yaχšï klämä, yoχsa sïŋarïŋa da».

Anïŋ üčün bolmas yarγuču inanmaga, tanïχlar kelmiyin; da yarγuga kelgänlärniŋ, χaysï ki zaχoccadïr, könü tanïχlar bilä (21v/176v) tïyïlïr, da törä toγru körünür. Da könülüki tanïχlarnïŋ yaχšï kišilärdän belgilidir, ki orunč alïp kelmägäylär, da könülük alnïna yalγan sözlämägäy, ya egär ki uruγu bolgay kimsäniŋ da kelip tanïχlïχ bergäy, da bilsälär, ki könü kišidir, tanïχlïχïn tutkaylar. Da ol, ki aytïr, 2 da üč könü tanïχ bolmaχ keräk, oχšar günäškä da ayga, ki köktä könü tanïχlardïr Teŋriniŋ. Da 2-inči, tanïχlarnïŋ könülüki, yašï bilä tügäl bolgay ya χart kiši bolgay. Xaytïp tiyäsidir adamnïŋ yïllarïn u zämanäsiniŋ hörmätini körgüzmägä: 3 yašar oγlan tilgä čïχar, 7 yašar bitik övränir, 14 yašïna adämiliki tepränir, 20 yašïna (22r/177r) zinawor bolur biylär ešikinä, 25 yašïna k'ahana bolur. Maŋa da bulay körünür, ki 25 yašïnda adäminiŋ tanïχlïχïn tutmaχ keräk. Xačan ki Teŋriniŋ alnïna könüdür 25 yašïna k'ahananïŋ tanïχlïχï žoγovurt üčün, daγïn artïχsï könüdür 25 yašïna ašχarhagannïŋ tanïχlïχï törädä. A egär ki yoluχsa, bir tanïχ tügäl adam bolgay da birsi igit, anï da tutmaχ keräk. A egär ki 2-si igit bolgay da biri χart ya 3 igit bolgay, ol tanïχlïχnï da tutmaχ keräk. Daγï da dinsizlärniŋ tanïχlïχï kečmästir k'risdânlar üstünä, nečä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K'risdos yöpsünmädi devlärniŋ tanïχlïχïn, χačan ki anï (22v/177v) Teŋri Oγlu aytïrlar edi. Alay oχ hercuad͡zoγlarnïŋ tanïχlïχï kečmästir k'risdânlar üstünä, χačan ki k'risdânlikkä toγru dügüllär, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanïχlïχta? A egär ki anïŋki iš yoluχsa hercuad͡zoγlar üsгодарить Бога, ибо Он дарует мудрость. Если же Бог, знающий сокровенное, отринет кого-нибудь по грехам (21r/176r) его, так что неправый человек одолеет правду и присвоит его имущество, то пусть не сокрушается, но благодарит Бога, возложив на Бога свою надежду, что перед Богом он достигнет лучшего вознаграждения, и Богу же пусть предоставит отмщение.

Глава VII. О свидетелях, какова их достоверность, и почему их должно быть два или три

Суд должен происходить при свидетелях, ибо при их помощи судья выносит решение в отношении многословной тяжбы тяжущихся. [О,] помнить бы им святой апостольский завет, гласящий: «не желай добра только себе, но и ближнему своему».

Посему судья не может поверить, пока не явятся свидетели; да и тяжущиеся, то есть участники спора, смиряются при верных (21v/176v) свидетелях, и приговор видится справедливым. Достоверность свидетелей явствует из того, что это хорошие люди, они не пришли ввиду подкупа, не позволяют себе говорить ложь вместо правды; а если кто и связан родством и пришел свидетельствовать, но известно, что это правдивый человек, то свидетельство надо принять. То, что верных свидетелей должно быть два или три – подобно солнцу и луне, которые «на небесах суть достоверные свидетели Бога». Во-вторых, для достоверности свидетелей требуется, чтобы это были совершеннолетние или старые люди. Следует указать годы человека и значение каждого возраста: в 3 года ребенок начинает говорить, в 7 – обучаться письму, в 14 проявляется мужское начало, в 20 (22r/177r) может служить при княжьем дворе, в 25 лет может стать священником. Мне представляется, что свидетельство человека в возрасте 25 лет приемлемо. Раз уж перед Богом достоверно свидетельство 25-летнего священника за людей, то тем паче должно считаться достоверным свидетельство 25-летнего мирянина в суде. Если же случится, что один из свидетелей совершеннолетний, а другой – юноша, его тоже можно допустить. А если двое из них отроки, а один стар или все трое – отроки, то такое свидетельство тоже допустимо. А вот свидетельство неверных в отношении христиан недопустимо, даже если их много и показания их верны. Как Христос не принял свидетельства дьяволов, когда они (22v/ 177v) называли Его Сыном Божьим. Недопустимо и свидетельство еретиков о христианах, ибо если они не истинны для христианства, то как они могут быть истинными в свидетельствах для нас? Но если дело ка-

tünä, bolurlar kendiläri biri biri üstünä tanïχlïχ bermägä.

Daγï da tiymäs χatïn kišiniŋ tanïχlïχïn tutmaga, tek sözün išitmägä. Ne türlü K'risdosnuŋ jarut'iununa: ari χatunlar, körüp, sövünčlük berdilär aṛak'ellärgä, da aṛak'ellär toχtattïlar K'risdosnuŋ könü surp jarut'iunïn. A nemä anïŋki iš yoluχsa, da χatïn kišilär körgäy anï, da yaχšï hörmätli χatïnlar bolgay, nečik er kišiniŋ 2-3 tanïχ(23r/178r)lïχï kečär, alay oχ hörmätli χatïnlardan 2 anča — 4 ya 6, yoχsa kelmägäylär törä alnïna, övlärinä tanïχlïχ bergäylär ol χadar yaχšï u hörmätli adämilärgä, ne χadar kendiläridir, da alar, kelip, tanïχlïχ bergäylär törä alnïna. Anïŋ üčün ki ne türlü tiymäs χatïn kišigä k'ahana bolmaga ya žolner, ne borla basmaga, ne kebittä olturmaga, ne er kišiniŋ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga törädä olturmaga, ne tanïχlïχ bermägä. Bu iškä utru aytmagay, ki köp χatïnlar, χanlarïn töküp, da K'risdoska tanïχ boldïlär, zera mardirosluχ tanïχlïχï özgädir, da adämilär tanïχlïχï daγïn bir türlüdür, evet köp χatïnlar χïynaldïlar, (23v/178v) da Teŋrigä arzani boldïlar, da adämilärdän hörmätländilär. Anïŋ üčün ki χatïn kiši[niŋ tarbiyatï sïr saχlamas, ne tanïχlχï kečmäs. Evet ki χatïn kiši]llärniŋ χatun kišilärniŋ üsnä kečär tanïχlïχï, alay oχ χatïn kišilärniŋ er kišilär üstünä 6 da 4, nečik yazïpbiz yoγarï. Kimsä bu tanïχlïχnï aγïrsïnmasïn, tügül yalγïz tügäl adämilär tanïχlar boldï K'risdos üčün, yoχesä oγlanlar da, nečik Pet'ṛęγemniŋ oγlančïχlarï, daγï da surp Sdep'anos igit vaχtïnda, daγï da köplär bularga oχšaš.

Daγï da aytalïq, ki ne üčün 2 ya 3 bolmaχ keräk tanïχ. 2 ya 3 dügül ki köplärgä utrudur, körgüzür, ki nečä köp bolsa, anča igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera (24r/179r) 1 adamga asanttïr, ki büχtan aytkay kimsäniŋ üstünä, a 2, 3 adam bolmastïr, zera biri kläsä, birsi klämäs. Da yarγuču keräk es χoygay igi tanïχlarga, ki biri birinä sözläri oχšaš kelgäy, ki oχšaššïz bolmagay, nečik alarnïŋ sözläri bir edi, ki K'risdos üčün χanlarïn töktülär, alay oχšaš bolsa, 2-sin*iŋ* ya 3-sünüŋ tanïχlïχlarï könüdür. Da egär tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalγanlïχ bilä birlänip, da yalγan tanïχlïχ bilä yamanlïχnï učka čïχarïrlar, nečik Napęut'nuŋ Eski Törädä, da surp Sdep'annosnïŋ Yäŋidä, bu išlär yalγan tanïχlarnïŋ yamanlïχï bilä edi. Yoχesä bolmaslardïr här kez (24v/179v) zraccalïχ etmägä. A 2 da 3 könüdür, nečik ki Teŋridän buyuruldï. Zera Movsęsniŋ töräsiniŋ berilgäninä Teŋridän Ovr, da

сается еретиков, то друг о друге они могут свидетельствовать.

Свидетельство женщин тоже не должно допускать, но лишь выслушивать их слова. Как было при воскресении Христа: святые женщины увидели и сообщили радость апостолам, а апостолы установили истинность святого воскресения Христова. Если же случится, что очевидцами окажутся женщины, притом женщины добронравные, то поскольку для мужчин допустимо (23r/178r) два или три свидетелея, порядочных женщин должно быть вдвое больше – четыре или шесть, но пусть не являются в суд, а дают показания у себя дома стольким же добропорядочным мужчинам, сколько их самих, и те пусть приходят и свидетельствуют в суде. Ибо как не годится женщине быть ни священником, ни воином, ни давить виноград, ни сидеть в лавке, ни одеваться в мужское платье, так же не подобает им ни заседать в суде, ни свидетельствовать. И пусть против этого не возражают, что, мол, многие женщины пролили кровь и свидетельствовали о Христе, что многие женщины были мученицами, (23v/ 178v) стали угодны Богу и удостоились почета перед людьми. Потому что женская [натура не хранит тайн и свидетельство женщины недопустимо в принципе. Однако] допускается свидетельство женщин в отношении женщин, так и шести или четырех женщин в отношении мужчин, как мы написали выше. И пусть никто такое свидетельство не считает обременительным, ибо не только совершеннолетние мужчины были свидетелями за Христа, но и дети, как-то Вифлеемские мальчики, а также святой Стефан в юношеские годы и еще многие тому подобные.

Скажу также о том, почему свидетелей должно быть два или три. Два или три не исключает большего их числа, но указывает, что чем больше, тем лучше, но если не окажется двух или трех, то меньше быть не должно, ибо (24r/179r) одному человеку легко оклеветать кого-нибудь, а двум-трем невозможно, ибо один захочет, а другой не захочет. Судья же должен хорошо следить за свидетелями, чтобы их показания согласовались друг с другом, чтобы несогласованности не было, как были согласны показания проливших свою кровь за Христа, тогда свидетельства двух или трех истинны. И если в этих писаниях мы находим, что многие объединялись во лжи и ложными свидетельствами помогали торжествовать злу, как в деле Навуфея в Старом Завете и святого Стефана в Новом, так эти дела состоялись благодаря подлости лживых свидетелей. Но люди не могут всегда (24v/179v) поступать по-предательски. Двое же или трое – истинны, как заповедано Богом. Ибо о

Aharon, da Ẹsu tanïχtïrlar. A Sinaj taγda Teŋriniŋ engäninä burγular avazï, da bulut, da χaranγuluχ, da ot tanïχtïrlar. Da K'risdosnïŋ toγganïna frištälär, da 3 χan, da χoyčïlar tanïχtïrlar. A K'risdosnuŋ 40 künlük kelgäninä dad̲žarga surp Simẹon, u Anna markarẹuhi, da ešikniŋ ačïlganï tanïχtïr. K'risdosnu Yekibdoska χačïrganda frištä da bolvanlarnïŋ ušalganï tanïχtïr. Da K'risdosnuŋ mgrdut'iununa Ata Teŋri, u Ari Dž̲an, da surp Jovannẹs tanïχtïrlar. Da T'ap'ọr taγda 2 markarẹ (25r/180r) da 3 aṛak'äl tanïχtïrlar Teŋrilikinä. Tanïχtïrlar K'risdosnuŋ barča türlü sk'anč̣eliklär. K'risdos ki χač üstünä edi, günäšniŋ χaraŋγuluχu, u yerniŋ tepränmäki, [da tašlarnïŋ čatlanmaχï], da χanï u suvu K'risdosnïŋ χabïrγasïndan čïχtï, daγï da özgä skančeliklär tanïχtïrlar. Da surp arut'iununa K'risdosnuŋ frištälär, u kerezmanïnïŋ tašï, ki ačïldï, da kefini, da aṛak'ellär, da ari χatïnlar, da storožlar tanïχtïr. Daγï da hamparcumïnda frištälär, u aṛak'ellär, u äv*äl*dän markarẹlär tanïχt*ïr*.

A egär ki 1 könü tanïχnïŋ tanïχlïχï da könü esä, hälbät, toχtalgan dügüldür, ne türlü ki K'risdos aytïr edi d̲žuvutlarga: «Siz yeberdiŋiz (25v/180v) Ovanẹskä, da ol tanïχlïχ berdi könülük üčün, da inanmadïŋïz. Da menim tanïχlïχïm bardïr daγïn ulu, ne ki Ovannẹs, ol χïlïnmaqnï, χaysïn ki berdi maŋa Atam. Xaytïp aytïrmen, tanïχlïχ berimen Menim üčün, da tanïχlïχ berir Menim üčün Atam, da siziŋ töräŋizgä dä yazgandïr, ki 2 adamnïŋ tanïχlïχï könüdür». A bir adam tanïχlïχ bersä kendi üčün, tügäl dügüldür. Ne türlü ki ayttïlar K'risdoska d̲žuhutlar, ki Sen Seniŋ boyuŋ üčün tanïχlïχ berisen. Könüsün, ki K'risdosnïŋ tanïχlïχï könü edi, da alar aytïrlar edi, ki könü dügüldür. Anïŋ üčün Ata Teŋrini, da surp Ovannẹsni tanïχ keltirdi K'risdos, da surp aṛak'ellärni, bu türlü aytïp: «Bolgaysiz Maŋa tanïχ Ẹrus(26r/181r)aγẹmdä, u Samariada, dünyâniŋ χïrïγïna». Bu türlü Bedros, išitip T'apọr taγda Ata Teŋriniŋ avazïn K'risdos üstünä, aytïr edi, tanïχlïχ berip, ki bu avaznï biz könü išittik, χačan ki birgäsinä edik ari taγda. Daγïn alïp tanïχlïχka markarẹlärni, aytïp alay, ki tutarbiz toχtalgan aytkanlarïn markarẹlärniŋ. Ol türlü könüsün tanïχlïχ berir edi Johanẹs Awedaranič̣: «Hälbättä 3 türlü, ki tanïχlïχ berirlär K'risdos üčün: D̲žan, u suv, u χan». Mundan övrändi yïχöv ganonk'i, ki tanïχlïχsïz alγïšlamagaylar aχpaš. Da aṛak'ellär dä tanïχlïχ bitiki bilä yeberirlär edi ašagerdlärin.

2 türlüdür tanïχlïχnïŋ oχšašï, χaysï ki tiyäsidir tanïχlarga ki heč etmägäylär (26v/181v) körвручении законов Моисею Богом свидетельствуют Ор, Аарон и Иисус [Навин]. А о сошествии Господнем на гору Синай свидетельствуют трубный глас, тучи, тьма и огонь. А о рождестве Христа свидетельствуют ангелы, и три царя, и чабаны. О прибытии сорокадневного Христа в храм свидетельствуют Симеон, и пророчица Анна, и открытие ворот. О бегстве Христа в Египет свидетельствуют ангел и избиение идолов [=младенцев]. О крещении Христовом свидетельствуют Бог Отец, и Святой Дух, и святой Иоанн. На горе Табор свидетелями Его Божественности были два пророка и три апостола. О Христе свидетельствовали все знамения. О Христе на кресте свидетельствовали затмение солнца, и землетрясение, и раскалывание камней, и истечение из ребер Христа крови и воды, а также другие чудеса. О святом воскресении Христовом свидетельствовали ангелы, и открытый могильный камень, и саван, и апостолы, и святые жены, и стража. А о Его вознесении свидетельствовали ангелы, и апостолы, и прежде – пророки.

И хотя также истинно показание одного достоверного свидетеля, но оно не достаточно достоверно, как говорил Христос евреям: «Вы посылали (25v/180v) к Иоанну, и он засвидетельствовал об истине, но вы не поверили. А Мое свидетельство больше Иоаннова, – те деяния, которые Отец Мой поручил Мне. И еще говорю: Я сам свидетельствую о себе, и свидетельствует обо Мне Отец Мой. Да и в законах ваших написано, что свидетельство двух лиц истинно». Если же одно лицо свидетельствует о самом себе, этого недостаточно. Как и евреи говорили Христу: «Ты сам о себе свидетельствуешь». Действительно, хотя свидетельство Его было истинно, но они говорили, что не истинно. Поэтому Христос призвал в свидетели Бога Отца, и святого Иоанна, и святых апостолов, говоря так: «Будете мне свидетелями в Иерус(26r/181r)алиме, и в Самарии, и даже до края земли». Так и Петр, слышавший глас Господа Бога над Христосом на Таборе, свидетельствуя, говорил: «Этот глас мы истинно слышали, будучи с Ним вместе на святой горе». Призвав также в свидетели пророков, он [Петр] говорил: «соблюдаем вернейшие высказывания пророков». Так и Иоанн Евангелист давал истинное свидетельство: «Несомненно трое посвоему свидетельствуют о Христе: Дух, и вода, и кровь». Отсюда и правило церковных канонов, чтобы в епископы без свидетелей не посвящать. И апостолы посылали своих учеников также со свидетельскими посланиями.

Существуют две разновидности свидетельств, к которым очевидцы не должны относиться небрежно,

mäkni ya išitmäkni, yoχsa könülük bilä toχtatïp, da soŋra tanïχlïχ berilgäy. Ol türlü yarγučï da törä etkän vaχtïnda, könüsün sorov etip, išitkäy tanïχlardan, ki nemä zavada bolmagay yarγu arasïna.

8. Daγï da ant üčün, ki ne türlü keräk ant ičmägä

Tügül ki boyruχ berip aytïrbiz, yoχsa övräniptirlar yaman antlar ičmägä, anïŋkibiklärgä törä u ganunk‘ toχtatïrbiz.

Ulu χorχulu buyruχun Teŋriniŋ köriyirbiz emdigi vaχtta adämilärniŋ ayaχï tibinä, zera asrï artïptïr heč nemä üčün ant ičmäk, χaysïn ki Biyimiz K‘risdos buyuruptur, ki heč ne bir kez dä ant ičmägäylär, bügün köriyirbiz, sahal iš üčün da heč nemä üčün mahalädä, u hezęm (27r /182r) arasïna, u talaškanda asrï yaramas antlar ičärlär, tügül oγlanlar, yoχsa χartlar da, tügül ašχaraganlar, yoχsa köp kez k‘ahanalar da. Da χačan ki yarγu iši yoluχsa aralarïna, tözmäslärdir yarγu alnïna bargïnča ya yarγučï buyurgïnča, talaš arasïna, barïrda yarγučïga köp kez antlar ičärlär χorχulu antlar bilä, da χačan kelsälär yarγuga da yarγuču buyursa könülük üčün ant, da ol čaχta utru bolurlar, ki barča dünyâniŋ aslamï üčün ant ičmänbiz, da klärlär munïŋki sözlär bilä, ki kendi kendilärin törä saχlovuču körgüzgäylär. Da kimsä tabalasa, ki törädän burun nek antlar ičär ediŋiz?— «Anïŋ üčün, ki inan-(27v/182v)maslar edi bizgä»,— da pambasel etärlär K‘risdosnuŋ töräsin, ki ne üčün buyurmadï ant ičmägä? Oχšarlar anïŋkibiklär soχurlarga, ki soχurnuŋ körmäkliki χarmalamaχtïr. Anïŋkibiklärgä bolur aytmaga, ki K‘risdos χoymadï čaräsiz törä, yoχesä čaräli. Egär ki čaräsiz iš bolsa edi, törä χoymas edi, ki barča kendiniŋ ari vartabedliki bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könü k‘risdânlar bolgaybiz, ol türlü heč keräk bolmagay bizgä ant ičmäk bizim könü u toγru tepränišimiz üčün. A egär ki aytsalar: «Čarä yoχtur, ant ičmiyin»,— bu iš andan belgilidir, ki Teŋri Aprahamga ant ičti frištädän ötläš (28r/183r) da aytïp: «Menim boyumdan ant ičärmen». Da Apraham χuluna berdi ant. Xaytïp ant ičti Teŋri Tawitkä könülük bilä, daγï muŋar oχšaš išlär. Da aṛak‘äl ant ičti, aytïp: «bazïp sizgä ant ičärmen, χardašlar». Xanlar da könülük üčün ant ičärlär, alay oχ ulu biylär, ki toχtalgay, ki tiyišlidir ant ičmäχ, artïχsï yarγuda.

Xaytïp, megnẹl etärmen Teŋriniŋ antïnï.

Övrätir bizni aṛak‘äl, aytïp: barča utru bolgan adämilärgä biri birinä toχtalgan išniŋ uču (26v/181v) – к увиденному и услышанному, а надо сперва убедиться и лишь потом свидетельствовать. Так же и судья во время судебного разбирательства должен подробно распрашивать об истинном положении дела и выслушивать свидетелей, дабы в ходе суда не возникало никаких помех.

Глава VIII. Еще о присяге, о том, как присягу следует приносить

О присяге мы говорим не повелевая, но устанавливаем для нее закон и правила, поскольку она стала зловредной привычкой.

Великое и страшное веление Божье в настоящее время мы видим попранным людьми, ибо слишком участилось обыкновение присягать всуе, хотя Господь наш Христос заповедал никогда не клясться вовсе, сегодня мы видим, что по ничтожным поводам и вовсе без нужды на улице, в ходе (27r/182r) споров и во время ссор клянутся весьма неприличными клятвами не только дети, но и старики, не только миряне, но зачастую и священники. Когда же между ними возникает тяжба, то не ждут, пока явятся в суд или пока судья велит принять присягу; споря на пути к судье, не переставая клянутся страшными клятвами, а когда появляются в суде и судья велит им присягнуть для подтверждения правоты, сразу же возражают, говоря, что мы не будем присягать ни за какие блага мира (выгоды жизни), и этими своими словами хотят показать себя блюстителями закона. А если кто упрекнет их, почему же, мол, вы клялись до суда?– «Потому, что они не верят (27v/182v) нам»,– и злословят в отношении закона Христова, почему, мол, он запрещает клясться? Они подобны слепцам, ибо видеть для слепца значит ощупывать. Им можно ответить, что Христос установил законы не недееспособные (невыполнимые), а дееспособные. Если бы они были недееспособны, то Он законов не устанавливал бы, ибо Он всем своим учением и [этим законом] тоже хотел добиться того, чтобы мы были столь истинно верующими христианами, что вовсе не нуждались бы в клятве благодаря праведности и правильности нашего поведения. И если скажут; «Без клятвы обойтись нельзя»,– то это известно из того, что Бог клялся Аврааму через ангела (28r/ 183r) и сказал: «Мною клянусь». И Авраам велел рабу поклясться. И еще, Бог клялся Давиду истиною, и тому подобное. Апостол [Павел] также клялся, говоря: «клянусь вам с гордостью, братья». И короли клянутся для верности, и великие князья тоже, чем подтверждается, что клятва необходима, особенно в суде.

Итак, разъясняю клятву Богом.

Апостол [Павел] учит нас, говоря: «клятва в удостоверение оканчивает всякий спор людей», и на это

anttïr, χaysïn ki klädi Teŋri, 2 teškirilmäs nemäni ortada χoyup, ant bilä da kendi boyïndan ant ičmäk bilä, tutunur alγïšïnï bermägä. Da aytkanïmïz bu (28v/183v) türlüdür, ki adämilärgä u artïχsï χanlarga övränčiktir ant ičmäk kendi boylarïndan, χaysï bilä ki tügällikin išniŋ möhürlärlär, ol türlü Teŋri dä bu oχšaš išni boyïna aldï dügül ant ičmäk bilä, yoχesä körgüzmäk bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniŋ išlärin toχtatïrlar. Ol türlü Teŋriniŋ tutunmaχï da yalγansïzdïr. Xaytïp aldï Teŋri adäminiŋ tarbiyatïn [tügül ki T‘eŋri adam tarbiyatïn] alïp da bizim övränčikimizgä tüšti. Yoχesä, bizim övränčikimizni körüp, övrätti bizni yaχšï χïlïnmaχka. Ol türlü Aprahamnïŋ da törä bilädir, ki χoydu χulu üsnä tanïχlïχ üčün. Ol türlü Teŋri Noj vaχtïna kendi yayïnï tutun(29r/184r)dï χoymaga köktä tanïχlïχ üčün, ki dünyâgâ šaγavatlïmen.

Klärmen aytma, ki ne türlü bolur ant ičmäk.

2 türlü orinagdïr ant: biri χosdovanut‘iundur, birsi dinini tanmaχtïr. Din tanmaqnïŋ antï budur, ki χoygay χolunu χač üstünä ya yïχöv üstünä da hražarel bolgay ari yïχövdän; ya aytkay alay: kendi k‘risdân dügül, egär ol iš alay tügül esä. Kim bu türlü ant ičsä, alay tut, ki dinin tandï, χaysï ki tiymästir k‘risdân kišigä munïŋki antnï üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzmaga kläsälär. Xaytïp χosdovanut‘iun antï budur, ki χoygay χolunu χač, ya Awedaran, ya yïχöv üstünä da bilgäy, (29v/184v) ki Teŋri yapuχnu biličidir, da aytkay: «Bilir Teŋri, da bu χač, u Awedaran, u surp yïχöv, ki könüdür aytkanïm»,— da aytkay alay, ki bularnïŋ hörmäti u zǫrk‘u üčün, ki yalγan aytman,— bu türlü ant χosdovanut‘iundur, χačan ki Teŋrini yapuχ biliči aytïr, Awedara*n*nï K‘risdosnïŋ sözü aytïr, da yïχövni K‘risdosnïŋ övün aytïr. Da χačan ki kimsä kläsä ant ičmägä, χosdovanut‘iun ant ičkäy, bolmagay, ki kimsä dinin tanmaχ antïn ičkäy, munu ögüt berip aytïrmen, boyruχ bermändir. Egär ki dävikârlar 2-si dä k‘risdân bolsa, biri birinä utru bolup, da din tanmaχ antïnï klägäy bermägä, yarγuču sürgäy alnïndan da bermägäy ol antnï ičmägä angïnča, ki pošumanlïχka kelgäy(30r/185r)lär, χosdovanut‘iun antïn bergäylär. Bolmagay, ki tezindän yarγuču antka salgay, äväldän yarγučï ǰ̌âht etmäk keräk, ki antsïz yarγuga uč etkäy; a egär ki bolmasa čarä anttan bašχa uč etmägä, ol vaχtta yarγuču äväldän övrätkäy, ki ne türlü tiyär ant ičmägä da ne türlü aγïrdïr antnïŋ pokutasï, da andan soŋra buyurgay antnï. Daγï da bolmagay, ki az nemä

Бог дает благословение, употребляя при этом две непреложных вещи – клятву [собственную от своего имени] и клятву [людей] Им самим [Богом]. Сказанное нужно понимать вот (28v/183v) в каком смысле: как у людей, особенно у царей, существует обычай клясться собой для того, дабы удостоверить абсолютную точность, так и Бог принял на себя нечто подобное, но не ради присяги, а для показа, что посредством клятвы люди могут утверждать нерушимость своих дел. Таков смысл выражения Бога, что «обещание Его лишено лжи». Далее, Бог принял человеческий порядок не для того, чтобы тем самым подчиниться нашему обычаю. Но, соблюдая наш обычай, Он научил нас добродетели. Также соответственно закону поступил Авраам, когда возложил клятву на раба своего. Равно и Бог во времена Ноя обязался (29r/184r) положить лук свой (радугу) в небе, дабы засвидетельствовать: Я милостив к миру.

Теперь хочу сказать, как происходит присяга.

Существует два вида присяги: одна из них – признания, вторая – отречения от веры. Присяга отречения от веры – та, при которой кладут руку на крест или прикладывают к церкви и отрекаются от святой церкви; или говорят: «не будь [я] христианин, если это дело обстоит не так». Понимай так, что если кто принимает такую присягу, то отрекается от своей веры, тогда как христианину не подобает принимать на себя подобную присягу, если даже грозят смертью или хотят разрушить его дом. Присяга же признания та, когда кладут руку на крест, или на Евангелие, или прикладывают ее к церкви, зная, (29v/184v) что Бог зрит сокровенное, и говорят: «Ведает Бог, и крест сей, и Евангелие, и святая церковь, что я говорю правду», – и говорит так: «[Поверьте] ради их чести и могущества, что я не лгу»,– такая присяга является присягой признания, ибо Бога называет зрящим сокровенное, Евангелие – словом Христовым, а церковь – храмом Христовым. Раз уж кто хочет присягнуть, пусть принимает присягу признания, но никто никогда не должен принимать присягу отречения от веры. И говорю я это в назидание, а не повелеваю. Если оба тяжущихся христиане и в противоборстве требуют присяги отречения от веры, пусть судья изгонит их из присутствия и не дает этой присяги, пока не раскаются, (30r/185r) и потом пусть назначит присягу признания. Судья не должен спешить с допущением к присяге; сперва судья должен постараться решить дело без присяги; а если довести дело до конца без присяги невозможно, тогда судья обязан предварительно разъяснить, как положено принимать присягу и сколь тяжела эпитимия вследствие присяги, и затем лишь назначить прися-

üčün ant bolgay, zera egär dünyâniŋ igi̇likin dä bersälär edi, tiymäs edi ant ičmägä. Egär ki hagaṛag bolgaylar, ki yarlïbiz, da anïŋ üčün klägäy ant ičmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borčnuŋ yarïmïn tölöv etkäy da ant ičmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarïmsïn da aytkay, ki ant ičärmen (30v/185v) da luʤun tartarmen, andan yarγučunuŋ nemä yazïχï yoχ. A egär ki bolmasa 10 altïn, ya 20, ya daγïn artïχ, alay oχ tiymästir terčä ant bermägä, zera aγïr ištir. Kün bergäylär da kečiktirgäylär, šahat, ki, pošman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Daγï da aytïrmen sizgä, ki kimgä tiyär antnï bermägä.

Barča yarγuda ermeniniŋ, kimniŋ tanïχlarï bolsa, tiymästir ant, a kimniŋ ki tanïχï bolmasa, aŋar tiyär ant ičmägä. Egär kimsä kimsäni yarγuga tartsa ya borč üčün, ya özgä nemä üčün da kendiniŋ tanïχï bolmagay, ne anïŋ, kimni ki yarγuga tarttï, tiymästir aŋar ant, kim ki tutup keltirdi, yoχsa aŋar tiyär, kim(31r/ 186r)ni tutup keltirdilär, egär könü kiši esä. Egär ki yarγučï bilsä, ki egirlik bilä kliyir ant ičmägä ya ol kliyir egirlik bilä ant bermägä, keräktir yarγuču χoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär ki kimsä tutulsa oγurluχta, ya itliktä, ya adam öldürmäχtä, ya χaraχčïlïχta, da alani bolmagay ol yaman iš ya licasï, da, kim ki tutup keltirdi, tanïχï bolmagay, tiyäsidir aŋar antnï bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anïŋkibik yamanlïχ χïlïnganlar antnï nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman χïlïnganlar töräniŋ alnïna avaz bilä aytsalar, ki da biz bu išniŋ ičinä dügülbiz, da yalγandïr, bu iš bizim üstümüzgä (31v/186v) dä büχtandïr, da ne artïmïzga, da ne alnïmïzga bar, yarγučïlar, körüp alarniŋ toγru sözlärini, ki ne artïna, ne alnïna, ne licasï yoχtur, antnï buyurgaylar alarga da χutχargaylar ölümdän.

Daγï da aytïrbiz, ki kimgä tiyär ant ičmägä.

Nečik ki yazïpbiz yoγarï tanïχlar üčün, ki kimgä tiyär tanïχlïχ bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anïŋkibiklärgä tiyäsidir ant ičmägä, adam, ki bolgay 25 yašïna. Oγlanga tiymäs ant, zera l′atasï yoχtur. Xartka tiymästir, zera ki ölümgä yuvuχtur. Xastaga tiymästir: ölümü alnïnadïr. Daγï da luʤ bergängä tiymästir ant, anïŋ üčün ki yazïχnï yazïχ üstünä χoymagay. Ol türlü marabedlärgä, yän(32r/187r)ä 2 ʤanlï χatïnga tiymästir ant ičmägä. Daγï da tiymästir ant tamγačïga, ne ʤimrigä, da barča alani yazïχlïlarga angïnča, ki χaytkaylar yazïχlarïndan, ne kimsä alarnïŋ tanïχlïχïn tutmagay. Da ol, ki äväldän

гу. Не следует допускать к присяге по маловажным делам, ибо если даже будут давать все блага мира, и то не следует присягать. Если же будут возражать, что мы бедны и потому требуем присяги, то следует приказать возместить половину долга и не принимать присяги. Если же не может возместить половину и скажет, что я присягну (30v/185v) и буду терпеть эпитимию, то тогда греха на судье нет. Но если не будет десяти злотых, ни двадцати, ни еще больше, то тоже не следует спешить с присягой, ибо она – тяжела. Надо давать сторонам отсрочку и затягивать, авось, они раскаются и расплатятся.

Также скажу вам, кому надлежит назначать присягу.

Во всех армянских судах, у кого имеются свидетели, тому присяга не положена, а у кого свидетеля нет, тому присягать положено. Если кто приведет кого-нибудь в суд как должника или по другому поводу и ни он сам, ни привлеченный к суду не имеют свидетеля, то присяга не положена тому, кто привел, а положена тому, кого (31r/186r) привели, если он человек честный. Если же судья знает, что кто-то хочет принять ложную присягу или навязать присягу не по правде, то судья должен отказать, дабы неправды не было. А если кто пойман за кражу, или за прелюбодеяние, или за убийство человека, или за разбой, и это преступление не будет очевидным или нет улик, и у заявителя нет свидетелей, то присягу положено назначать преследуемой стороне, ибо [=хотя] подобные злодеи присягу ни во что не ставят. Если же обвиняемые в этих злодеяниях во всеуслышание заявят в суде и скажут, что мы в этом деле не замешаны, и это ложь, и что нас обвиняют (31v/186v) зря, и что против нас нет никаких доказательств, то судьи, видя правдивость их слов, что против них нет ни прямых, ни косвенных доказательств, ни улик, пусть назначают им присягу и спасают от смерти.

Объясним также, кому положена присяга.

Как мы уже писали выше о свидетелях, кому надлежит свидетельствовать, так же напишем и здесь, что принимать присягу положено достигшим 25 лет. Ребенку присяга не положена как несовершеннолетнему. Не следует давать присягу старику, ибо он близок к смерти. Больного не допускать к присяге, ибо он при смерти. Не положена присяга и отбывающему эпитимию, дабы не нагромождать греха на грех. Также монахам и (32r/187r) беременным женщинам принимать присягу не годится. Также не положено присягать ни мытарям, ни пьяницам, а также отъявленным грешникам, пока не отвратятся от своих грехов, ибо их присягу никто не примет всерьез. И всем тем, о которых мы сказали раньше, при-

ayttïq ki tiymästir alarga ant ičmägä. A egär bolsa alarnïŋ atasï, χardašï ya oγlu, alar ant ičkäylär. Da χatïn kišilärniŋ anasï, ya er, ya χïz χardašï, ya χaysï yovuχu, alar ant ičkäy biri biri üčün da yüktän tartkay, yöpsünmäχniŋdir. Daγï da yazarbiz apeγalar, u mälälär, u k'ahanalar üčün, ki törä alnïna kelmägäylär, ki ant ičmäχ iši bolmagay, a egär törä iši bolsa, tiyišlidir alarnïŋ χardašlarï (32v/187v) ya yovuχlarï kelgäylär törä alnïna. A egär ki ant tüššä k'ahana üstünä, keräk ki, yovuχu ant ičkäy, anïŋ üčün ki tiymästir k'ahanaga ašχarhagan töräsi alnïna barmaga, ne ant ičmägä. A egär k'ahanalarnïŋ yaχšï kišiläri tanïχlarï bolgay, alarnïŋ tanïχlïχïn tutmaχ keräk töräčilär, ki alarnïŋ yovuχlarï ant ičmägäy.

Daγï da Miakẹl [=Mik'ael] vartabed yazar antnïŋ luḏzu üstünä, ki burungi ari atalar antnïŋ luḏzun asrï aγïr χoyupturlar, nečä törä bitikini tüzmiyirlär edi. Xačan ki Teŋriniŋ erki boldï, ki bu Törä bitikini tüzdük, yeŋillättik antnïŋ luḏzun. Egär ki törädän kimsägä ant buyurgaylar, da ol ant ul(33r/188r)u iš üčün u köp nemä üčün bolgay, da könüsün bolgay, da χosdovanut'iun antïn ičkäy, 3 yïl luḏz χoygay aχpaš ol adamnïŋ üsnä, zera oldur yarγuču. A egär özgä yarγučï törä bilä ant bersä kimsägä, ol adam, ki ant ičti, bargay biliči vartabedgä, ki ol bergäy aŋar luḏzunu. A egär kimsä yalγanlïχ bilä χosdovanut'iun antïn ičsä, buyurur, ki 7 yïl luḏz tartkay, da baχkaylar töräčilär u bitikčilär ol tirlikni, ki ne üčün ant ičti yalγan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlïlarga üläšmägä. A kimsä ki din tanmaχ antïn ičsä, egär könü, egär yalγan, luḏz tartmaqï ölüm kününä dirä bolgay, zera bu (33v/ 188v) iškä tiymästir tözmägä. Evet ki vartabedlärniŋ erkinädir da boyruχuna, χaysï ki Teŋridän alarga beriniptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Daγï da yazar vartabed, ki biz k'risdânlarga tiymästir dinsizlärniŋ töräsi alnïna barmaga, anïŋ üčün ki Ata Oγul Ari Ḏžanga inanmaslar

Alanidir barčasïna, ki keri bolmaχï k'risdânlarnïŋ dinsizlärdän, boyruχu bilä Boγos aṛak'elniŋ, ki ne birliki bardïr yarïχnïŋ χaraŋγuluχ bilä, ya ne ülüšü bar k'risdânlarnïŋ dinsizlär bilä? Daγïn özgä išlär, χaysïn ki buyurur aṛak'äl, χaysïndan ki övränip bilirbiz, köp türlü iš bilä (34r/189r) dinsizlär yïraχtïr k'risdânlardan: vaχt bilä nalätlämä oγul aytïr, da vaχ*t* bilä χaraŋγuluχ oγulu, ki K'risdostan išitip, zera K'risdos buyurur: «kim ki inanmas Teŋri Oγluna, körüp körmisär сягать не годится. А если у них есть отец, или брат, или сын, пусть присягают они. А если у женщины есть мать, или муж, или сестра, или родственник, пусть они присягают за них и освобождают от бремени, и такая присяга приемлема. Мы также пишем об иноках, и отшельниках, и священниках, что они не должны приходить в суд, дабы не присягать, но если возникнет судебное дело, то уместно, чтобы в суд являлись их братья (32v/187v) или близкие. А если присяга выпадет священнику, пусть ее принимает его близкий, ибо не приличествует священнику ни ходить в светский суд, ни присягать. А если у священников есть свидетели из хороших людей, то судьи должны принимать их свидетельство, дабы не присягали близкие священника.

Далее вартабед Микаель пишет об эпитимии за присягу, ибо раньше, пока судебника никто не составлял, святые отцы устанавливали очень тяжелую эпитимию за присягу. А раз уж на то была воля Божья, чтобы мы составили этот Судебник, то облегчим и эпитимию за присягу. Если кому по крупному делу и многозначительному поводу суд назначит присягу и тот человек примет присягу признания, то пусть епископ, так как он вместе с тем и судья, определит ему эпитимию сроком на три года. Если же судить будет кто другой, то пусть принявший присягу пойдет к сведущему вардапету, чтобы тот определил ему эпитимию. Если же кто примет присягу признания ложно, то налагается эпитимия на семь лет, и пусть судьи и ученые рассудят, ради какого имущества он принял ложную присягу. И если имущество небольшое и незначительное, то пусть прикажут раздать его бедным. Если же кто примет присягу отречения, то, независимо от того, истинная она или ложная, эпитимия назначается до самого смертного дня, ибо здесь (33v/188v) не должно быть прощения. Но поскольку это в воле и в ведении вартабедов и дано им от Бога, пусть они действуют по своему усмотрению.

Глава IX. Далее вартабед пишет, что нам, христианам, не подобает обращаться в суд неверных, ибо они не верят в Отца и Сына и Святого Духа

Известно всем, как далеко отошли христиане от неверных, согласно слову апостола Павла: «что общего у света со тьмою?» или «какой общий удел у христиан с неверными?» Есть еще много других высказываний, завещанных апостолом, благодаря которым мы узнаем, что очень во многом (34r/189r) неверные далеки от христиан: иногда он называет их «чадами проклятия», иногда «чадами тьмы», так как слышал от Христа, завещавшего: «не верующий

köktägi meŋi tirlikni, yoχsa Teŋriniŋ öčäšmäki χalsar anïŋ üstünä». Xaytïp aytïr daγï da: «kim toγmasa suvdan u Ari Ǯandan, ol bolmas učmaχka kirmägä». Daγï da Ohaneṣ Awedaraniç aytïr: «kim ki Jisus K'risdosnuŋ kelgänin teni bilä inanmasa, ol bulargandïr da nerdir [=neṛdir]». Da markareṣlär alarnï, kimlär ki könü dindän yïraχlanïptïrlar, alarnï alay tutarlar, nečik dinsizlärni da bolvanga inanganlarnï. Daγï da aṛak'äl aytïr, övrätip bizni, ki tiymästir biz k'risdânlarga dinsiz(34v/189v)lärniŋ töräsi alnïna barmaga, zera dinsizlär kendiläriniŋ töräsi bilä etär yarγunu. Egär ki äväldän töräni aldïlar esä Movseṣstän, da emdi köp türlü yaman išlär bilä χïlïnïrlar kendiläriniŋ erkläri bilä, yalγan tanïχlar bilä, egri yarγučïlar bilä, aldovuču rečniklär bilä, χorχusuz antlar bilä. Salïrmen alarnïŋ artïχsï yamanlïχïn aytmaga. Xačan ki alar dinsiz töräläri bilä da yaman χïlïnganlarï bilä bu χadar yïraχtïrlar bizdän, ne türlü alarnïŋ töräsinä könülük tapulgay, ne türlü k'risdân töräsinä, χačan ki Teŋri Oγlun Teŋri tapunmaslar? Yoχsa biz, ermeni dayfasï, K'risdoska inanïrbiz da ayïrïlïpbiz (35r/190r) k'risdânlikimiz bilä čuhutlardan, u barča dinsizlärdän, da hercuaḏzoγ heridigoslardan. Tiyäsidir bizgä könü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oγul Ari Ǯanga bir Teŋri tapunurbiz, bir tarbiyatta, u bir Teŋriliktä, [da 1 χanlïχta], u bir χuvatta, da 1 haybatlïqta. Da Teŋriniŋ Oγlun inanïrbiz könü Teŋri, ki boldï könü adam ayïrïlmas Atadan u Ari Ǯannïŋ birlikindän meŋi meŋilik. Da ne türlü yaχšï k'risdânlar ǯâht etärbiz yaχšïlïχnï χïlïnmaga, a egär ki aldansaq nemä bilä bu dünyâniŋ yazïχï bilä, öktämlik etmiyin, χosdovanel bolurbiz, luḏzumuznu tartïp, inanïrbiz bošatlïχka, da egär ki (35v/ 190v) yaŋïlsaq biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizgä, sövük bilä bošatïrbiz biri birimizgä. Daγï da ne türlü ayrïlïpbiz alardan χosdovanut'iunïmïz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä keri bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki könülük bilä, toγruluq bilä, orunčsuz bolgay, dügül yalγan tanïχ bilä, ya aldovuču rečnik bilä, ya kečmišlärniŋ ǯanïn zrgel etmäk bilä, ya žaṛanksïzlarnïŋ ǯanïn ülüššüz čïχarmaχ bilä alarnïŋ ǯan ülüšündän. Da dinsizlärniŋ töräsindän bu barča yaχšïlïχ yïraχtïr. Xačan ki bu türlü yïraχtïr dinsizlärniŋ töräsi k'risdânliktän, tiymästir barmaga k'risdân(36r/ 191r)larga alarnïŋ töräsinä. A kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlïχka säbäp bolur bizim üčün da bizim törämiz üčün. A kimlär ki bu išni etärlär, ki χoyup bizim törämizni, da alarga barв Божьего Сына не увидит вечной жизни небесной, но гнев Божий пребудет на нем». И еще говорит (Христос): «если кто не родится от воды и Святого Духа, не сможет войти в рай». Иоанн Евангелист говорит тоже: «кто не верит в Иисуса Христа, пришедшего во плоти, тот заблудший (суевер) и антихрист». И пророки отпавших от истинной веры приравнивали к неверным и идолопоклонникам. Апостол также учит нас, что христианам не подобает обращаться в суд неверных (34v/ 189v), поскольку они вершат суд согласно своим собственным законам. Хотя изначально они заимствовали судебное право из (законов) Моисея, но теперь многое произвольно извратили и дела ведут своенравно, через лживых свидетелей, неправедных судей, при помощи лукавых адвокатов и безбоязненной присяги. Не стану говорить о других их пороках. И раз уж так далеки они от нас своими неверными законами и своими злодеяниями, то как можно найти в их судах правду, подобную той правде, которая есть в суде христиан, если даже Сына Божьего они не признают Богом? Мы же, армянское племя, веруем во Христа и (35r/ 190r) благодаря нашей христианской вере отделены от евреев, от всех язычников, от вероотступников и еретиков. И нам положено руководствоваться истинным судом, поскольку мы исповедуем Отца и Сына и Святого Духа как единого Бога, единого в сущности, и в Божестве, и в царствии, и в могуществе, и в славе. И в Сына Бога верим как в истинного Бога, ставшего человеком истинным, пребывающим в нераздельном единстве с Отцом и Святым Духом во веки веков. И как хорошие христиане стараемся творить добро, а если порой и обольщаемся мирскими прегрешениями, так не кичимся, а исповедуемся и терпим покаяние, верим в отпущение грехов, и когда (35v/190v) провинимся друг перед другом и гнев и ненависть возникнут у нас в сердце, то с любвью прощаем друг другу. И посему, подобно тому, как разделены мы от них нашей верою и нашей религией, так должны быть разделены от них и нашим судом, ибо суд наш должен быть истинным, правым и неподкупным, он не должен допускать ложных свидетелей и обманных ораторов, ни попирать души умерших, ни обездоливать души их несчастных наследников, лишая их кровного наследства. Все это благо так далеко от суда неверных. И поскольку суд неверных так далек от христианского, не подобает христианам (36r/ 191r) ходить в их суд. Что касается тех, которые по глупости ходят, то они становятся причиной многих зол для нас и для нашего суда. И для тех, которые делают это, пренебрегая нашим судом и обращаясь в суд к ним (другим), исполнится реченное через Бо-

gay, tügällänir alarnïŋ üstünä aytkanï Teŋriniŋ markarędän ötläš: «vay sizgä, ki menim atïm siziŋ üčün sökülür dinsizlär arasïna!» Xaysï ki tiyäsizdir k'risdânlarga yalγan iš üčün barmaga özgä millätniŋ töräsinä yeŋmägä könülüknü. Yoχsa k'risdânlar k'risdânlar töräsinä barmaχ keräk, egär ki bilsä, k'risdân töräsinä egirlik tä bolsa, Teŋridän algay tölövün.

10. Daγï da yazar vartabed, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millätlärdän yïγïp (36v/191v) yazïpbiz bu törälärni

Xaysï bilä ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsidir körgüzmägä, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millätlärdän yïγïpbiz bu törälärni, ki könülük belgili bolgay da kimsä 2 köŋüllü bolmagay, saγïšlap, ki biz bizim esimizdän čïχarïpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründi bizgä Eski Törädän almaga, χaysïn ki tutar edilär nahabedlär, Apraham u daγïn özgälär, bulardan soŋra dinsizlär dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oγrularga da adamnï öldürgänlärgä.

2-inči, alïpbiz barča k'risdânlardan nečik bizim (37r/192r) χardašlarïmïzdan. Xaysïn ki išittik u kördük yaχšï törälärni, yïγdïq da yazdïq. Daγï da aldïq Asduvaʒzašunčtan, 2-inči törädän, daγï da özgä bitiklärdän, χaysïlarï ki könüsün Teŋriniŋ töräläridir, χaysïn ki Teŋri buyurur, ki budur törä, din u tanïχlïχ, χaysïn ki Men sizgä buyurdum.

3-ünči, ganonk' bitiklärindän, zera anda da taptïm küčlü u alani törälär köp yerdä.

4-ünčü, aldïq barča bitiklärdän Eski u Yäŋi Törädän, zera barča bitiklär nedir — ögüt u törädir ʒžan u ten sartïn yarγularnïŋ.

Xaytïp tiyäsidir bilmägä, ki tügüldür yalγïz bu Törä bitiki, χaysïn ki hali yazïyïrbiz, tügül yalγïz mendän (37v/192v) bolgay tügällänmäki muŋar, zera oχšašï bar ganonk'ka, ne türlü ki ganonk' birdän yazïlmadï, a ne bir yerdä, a ne bir adamdan, yoχsa az-az yazïldï, äväl arak'ellärdän, soŋra Nigiada, soŋra Puzandiada, andan soŋra Ep'esosta, alay oχ bu Törä bitiki. Äväl bašlanmaqï munuŋ bizdän boldï, da bizdän soŋra keräk, ki az-az yazïlgay da tügäl bolgay, zera ganonk'tan boyruχtur, yïlda 3 kez žǫγǫvk' bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäŋi badiyät čïχïp esä, anï barča baχïp, ari atalar artïχsïlïχnï keri salgaylar da toγru yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsidir bolmaga yar(38r/193r)γu bitiklärinä: nečä ki yäŋi nemä törä yoluχsa, da, tergäp, uslular baχжьего пророка: «горе вам, ибо из-за вас бесчестится имя Мое среди неверных!» Посему не должно христианам ради лживого дела обращаться в суд иноплеменников, дабы одолеть правду. Но христиане должны идти в суд христиан, сознавая, что если в христианском суде им и случится неправда, то они получат вознаграждение от Бога.

Глава X. Далее вартабед пишет о том, из каких писаний или у каких народов мы собрали (36v/191v) и записали эти законы

Демонстрируя нашу достоверность, мы обязаны указать, из каких писаний и у каких народов мы собрали эти законы, дабы известна была истина и никто не сомневался и не заблуждался, полагая, что мы сочинили их на основании собственных измышлений.

Во-первых, нам представлялось правильным заимствовать из Старого Закона, которому следовали патриархи, Авраам и другие, а после них и безбожники придерживались этого закона и вершили суд прелюбодеям, ворам и человекоубийцам.

Во-вторых, мы заимствовали у всех христиан как наших (37r/192r) братьев. Какие только слышали и видели хорошие законы, мы их собрали и записали. Также из Библии, из Второзакония и других писаний, мы заимствовали те законы, которые представляют истинные законы Божьи, о которых Бог возвещает: «Вот закон, вера и свидетельство, которые Я вам завещаю».

В-третьих, мы заимствовали из книг канонов, поскольку там во многих местах я нашел сильные и ясные законы.

В-четвертых, мы заимствовали из всех книг Ветхого и Нового Заветов, ибо что собой представляют все писания, как не наставления и законы для духовного и светского судов.

Также следует знать, что Судебник, это не только то, что мы ныне пишем, и он не может быть завершен (37v/192v) только нами, ибо он имеет сходство с канонами, которые были установлены не сразу, и не в одном месте, и не одним человеком, а писались понемногу, вначале апостолами, затем в Никее, потом в Византии, после этого в Эфесе, так и этот Судебник. Сперва начало ему было положено нами, и необходимо, чтобы после нас он понемногу дописывался и совершенствовался, ибо канонами предписано 3 раза в год созывать соборы, и святые отцы должны анализировать, какие новые явления возникли в жизни, рассматривать их все, удалять лишнее и вносить нужные исправления. Так следует поступать и с (38r/ 193r) судебниками: мудрые люди должны рассматривать и анализировать все новейшие законы и

kaylar, toγru esä, yazgaylar anï da bu bitiktä. Egär ki kimsä es χoysa, tapar barča ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araraḏzk‘ bitiki Movsẹstän tügül ki birdän yazïldï, alay oχ 12 markarẹlär dügül ki bir zamanda yazïldï ya 1 adamdan, alay oχ barča markarẹlär. Bu türlü surp Awedaranlar da tügül ki 1 vaχtta yazïldï ya 1-indän, här biri yazdï kendi vaχtï bilä, ol türlü bitikläri Bọγos aṛak‘elniŋ. Daγï da köp bitiklär ari atalardan u vartabedlärdän yazïldï kendiläri vaχtïna. (38v/193v) Bu türlü orinag bilä bu bitikni dä biz bašladïq yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazïldï esä, emdi dä egär köplärdän yazïlsa özgä vaχtlarda, nemä eksiklik tügüldür, yoχesä tek toγru törä bolsun, ki barča yaχšïlar biyängäylär da munuŋ eksikin tügällägäylär.

Bašlanmaχï ašχarhagan törälärniŋ χanlarnïŋ, ulu biylärniŋ da barča yarγučïlarnïŋ, daγï da törälär χanlarnïŋ da kimlär ki anïŋ χolu tibinädirlär

Äväldän, yazdïq yïχöv töräsin da anda tüzdük töräčilärniŋ kelišin, zera ävälgi törädir da ulu.

A 2-inči, aŋar oχšaš tüzdük törälärin χanlarnïŋ, ulu biylärniŋ da bar(39r/194r)ča dünyâ adämilärniŋ.

Da belgilidir, ki köktägi χan Eyämiz Teŋridir, a bu dünyâniŋ χanlarï Teŋriniŋ atïn kötürüptürlär, yoχsa tügüllär alay könü, nečik Teŋri. Evet ki χanlar alar ündälir, kimlärniŋ ki χolu tibinä türlü türlü millätlär beriniptirlär uluslarï bilä da özgä biyliklärdän χaraḏž alïrlar.

Egär ki yoluχsa, ki χanga oγul u χïz bolgay alγïšlï bïsagdan, kendiniŋ χanlïχ deržavalarïn üläškäy oγlanlarïna. Evet ki tiyäsidir, ulu oγlun olturγuzgay kendindän soŋra χanlïχka, yoχesä baχkay χan, ki oγlanlarïnïŋ arasïna χaysï lâyïχtïr, anï olturγuzgay, ki bolgay χanlïχnï tutmaga. (39v/194v) Da nečä ki χannïŋ χardašlarï bardïr, bolmastïr oγlanlarïn olturγuzmaga χanlïχka, tek χardašïn. Χačan ki χardašlarï tügänsä, andan soŋra oγlanlarï tutkaylar χanlïχnï. Egär χïzï bolsa χannïŋ, ulu kn′ažatalarga bergäy kendiniŋ ülüšü bilä. Nečik er oγulga tügäl ülüš, anïŋ yarïmï χïzga. Egär ki ölsä χan, er oγlanlarïnïŋ er oγlanlar bolgay da χïzlarïnïŋ da er oγlanlar bolgay, tiyäsidir, ki er oγlanlarïnïŋ oγlanlarï tutkay χanlïχnï, tiyäsi dügüldür, χïzlarïnïŋ er oγlanlarï tutkay, anïŋ üčün ki χïzïnïŋ oγlanlarïnïŋ yat saγïšlanïr oγlanlarï, zera Apkar ermeni χanï ol türlü tüzdü (40r / 195r) Parsistanda χanlïχ olturγučun. Alay oχ Noj nahabed oγlanlarïna berdi ülüš yarïmkünnüŋ ulusun,

те, которые окажутся правильными, вписывать в эту книгу. И если кто обратит внимание, то найдет, что и все священные писания постепенно совершенствовались таким же образом.

И как Моисей писал книгу Бытия не в одно и то же время, так и (книги) двенадцати пророков писались не в одно время и не одним человеком, так и все пророки. И святое Евангелие написано не сразу и не одним лицом, но каждый писал в свое время. Так же и послания Павла. Равно как и многие книги святых отцов и учителей писались каждая в свое время. (38v/193v) По этому примеру и мы начали писать эту книгу. Если что-то уже написано раньше нас и если теперь многие напишут в другие времена, то это не является недостатком, лишь бы законы были правильными, нравились всем порядочным людям, а его недочеты (недостающее) восполнялись.

[Статья 0=1] Начало светских законов о царях, великих князьях и всех судьях, а также законы о царях и их подданных

Сперва мы написали законы церковные и там установили доходы для судей, ибо закон этот первейший и важнейший.

А во-вторых, подобно этому, мы определили законы о царях (королях), великих князьях и всех (39r/194r) мирянах.

Известно ведь, что всевышним царем является наш Господь Бог, а цари этого мира принимают это Божье звание, но не столь истинны, как Бог. Конечно, царями (королями) называются лишь те, под властью которых находятся подчиненные им народы и страны и которые взимают дань с других княжеств.

Если у короля есть сыновья и дочери от законного брака, то его королевские владения [после смерти короля] должны быть разделены между детьми. Однако посадить на королевство после него положено старшего сына, но пусть король посмотрит, кто из его детей достойнее, того пусть и посадит править королевством. (39v/194v) А покуда живы братья короля, он не вправе посадить на королевство сыновей, но только брата. А после того, как никого из братьев не останется, престол могут наследовать его сыновья. Если у короля есть дочь, то пусть отдаст ее замуж со своей долей в великокняжескую семью. Дочери назначается половина доли, назначаемой сыну. После смерти короля, если остаются внуки от сына и от дочери, королевство наследует внук от сына, но не внук от дочери, так как дети дочери должны считаться чужими детьми, ибо такой порядок наследования королевского престола установил армянский царь Апкар (40r/195r) по примеру Персии. Также и патриарх Ной дал в удел своим детям (*вариант:* сы-

χaysïnda ki vaχt bilä χanlïχ ettilär χatïn kišilär. Ne türlü ki keltirdi Movseṣ tšχojn harawojnï Soγomon χan vaχtïna, ne türlü Eyämiz K‘risdos buyurur surp Awedaranda da tanïχlïχ berir.

Xaytïp törä buyurur, hörmät χaldïrgay andranig oγluna χan taŋlama uluslarï bilä. Alay oχ tiyäsidir čïχmagan χïzïna uluslar bermägä, nečik er oγluna.

Egär ki er oγul bolmasa da χïz bolgay, bergäy taǰžïn χïzïna, da ol ergä bargay da bergäy taǰžïn eyäsinä, da χanlïχ etkäy, χaysï ki bardïr toχtalgan törädä (40v/195v) tanïχlïχ, buyurur, ki kimsä [ölsä], žaṛanklïχnï bergäy χïzïna. Daγï da Törä bitiki bilä bu išni toχtatïrmen.

Egär ki χan dijat‘ik‘ etsä, nečä ki tiridir, erki bar teškirmägä diatik‘ini, ne türlü ki tiyäsidir. Zera dijat‘ik‘ ölümdän soŋra toχtalgandïr, ne türlü ki Boṛγos aṛak‘äl buyurur. Ne türlü ki Gosdandianos χan diatik‘i bilä χanlïχka olturγuzdu oγlanlarïn.

Da povetlärin taγlarï bilä, rekalarï bilä da mežalarï bilä, toχtatkay, ne türlü ki burungi χanlar.

Egär ki bolmasa žaṛankï heč tä ata pokolen′asïna, erki bar taǰžïnï bermägä yatka, evet ki törä bilä tügüldür, ki bergäy taǰžïnï yatka. Yoχsa bolup(41r/196r)tur äväldän eskidä, ne türlü ki berdi Hiwndustan χanïnïŋ oγlu da Alek‘sandr Mak‘ẹdoṇskij. Da özgä χanlïχ yergälärin Teŋrigä sïmarlagay. Bu könülük töräniŋ, ki aytïldï, barčasïna bolgay kn′ažatalarga u barča biy-biyätkä. Xaytïp, ki χannï χanlïχka olturγuzmaga kläsälär, hajrabedniŋ erkindän bašχa, u alγïšïndan, u boyruχundan bašχa bolmagay.

Egär kermän olturγuzsa ya χala yasasa, yasaχlarïn da χoygay oχšašï bilä. Daγï da erki bar χannïŋ *fro*lü aχča χaχtïrmaga törä bilä. A kn′ažatalarnïŋ yoχtur erki χaχtïrmaga χannïŋ boyruχundan bašχa.

Alay oχ törä buyurur χanga ulu (41v/196v) rekalar üstünä köprülär yapmaga, karvasaraylar yapmaga u ǰžan övläri.

Daγï da ulu biylärniŋ yoχtur boyruχu u erki χanlïχ tonlar kiymägä χannïŋ boyruχundan bašχa.

Daγï da χannïŋ stoluna kimsä olturmagay aška, tek hajrabed, ne čaχta hörmätläp ündäsä.

Xan, nečä ki palatïnadïr, kendi erkinädir, χayarï ki barsa hajrabedgä, sïmarlamaq keräk hajrabed; nečä olturγučunadïr, kendi erkinädir, χayda ki barsa, bolmas χanga sïmarlamaga, tek χaysï ulu aχpaška.

новьям и дочерям) юг страны, где некоторое время царствовали женщины. Так и Моисей, – о чем возвещает Господь наш Христос в святом Евангелии, – во времена царя Соломона приводил царицу южную.

Закон [Моисея] также повелевает, чтобы царь наделил своего первенца отличным уделом. И дочери, не вышедшей замуж, надлежит выделить удел, как и сыну.

Если у короля нет сына, а есть дочь, то корону следует передать дочери, а она, вступив в брак, пусть передаст корону своему мужу, и тот пусть королевствует, о чем есть несомненное свидетельство в законе (40v/195v), который велит передавать наследство дочери. То же самое и я устанавливаю Судебником.

Если король составит завещание, то он вправе завещание свое изменять, как ему заблагорассудится, пока жив. Ибо завещание, как велит апостол Павел, нерушимо после смерти завещателя. Так и царь Константин по завещанию посадил на царство своих сыновей.

А [границы] уделов следует устанавливать по горам, по рекам и межевым столбам, как первые цари.

Если у короля вовсе не будет наследника в отцовском роду, то он вправе передать корону постороннему, но все-таки будет не по праву передавать корону чужому. Но прежде (41r/196r), в древности так бывало, как поступили сын индийского царя и Александр Македонский. Остальные же королевские порядки предоставить Богу. Изложенное справедливо по закону и полностью относится также ко всем князьям и вельможам. Но если хотят посадить короля на королевство, это не должно происходить помимо воли, и благословения, и позволения патриарха.

Если [король] поставит город или построит замок, пусть установит и надлежащие подати. Королю по закону надлежит также чеканить звонкую монету. А князья не в праве чеканить монету без позволения короля.

Закон также обязывает (41v/196v) короля возводить мосты на больших реках, строить гостиницы (караван-сараи) и дома призрения.

Князьям не положено и не позволительно одевать королевское облачение без разрешения короля.

Никто не вправе садиться к королевскому столу за трапезу, кроме патриарха, только если сам король почтит приглашением.

Пока король в своих палатах, все в его воле, но когда пойдет к патриарху, распоряжаться должен патриарх; и тот, пока в своей резиденции, все в его воле, но когда пойдет [к королю], то не может приказывать королю, но лишь старшим епископам.

Daγï da törä buyurmas k'risdân χanlarïna, ki, dinsiz χanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoχsa alγïšlï bsag bilä χaničäsi bolgay, zera törädir hajrabed bilä χoran(42r/197r)da turmaga. Anïŋ üčün keräk, ki ol obïčay bilä tirilgäy, nečik ari χanlar, nečik eskidä Ovsiya χan, da Ẹzẹgiya, Tawit', a yäŋidä Apkar u Gosdandianos, T'ẹotos u Drtadios, daγïn da alarga oχšašlar.

Tiyäsidir k'risdân χanlarga, ki barča iši u yergäsi törä bilä bolgay da kimsägä küč basïnč etmägäy. Egär yoluχsa k'risdân χanga, ki čerü(v) etkäy dinsizlär üstünä, nečik tiyäsidir, χačan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, χoymagay χïrmaga angïnča, ki bilgäy, ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär utrusuna. Andan soŋra, kermänniŋ čövräsin alïp, yebergäy kermängä elči: «Berinïŋiz yaχšïlïχ bilä»,— aŋlatkay bir dä, eki dä, üč. Egär ki klämäsälär (42v/197v) berinmägä da Teŋri bolušsa, ki küč bilä alsa, kimlär ki utru edilär, alarnï χïrgaylar da özgälärni yasaχ tibinä saχlagay. A egär ki berinsälär, χara elni yasaχ tibinä saχlagay da baš kišilärni boš etkäy yasaχtan, kermänniŋ povetinä nemä ziyan etmägäy.

Daγï da kimsä ki kermänni ya χalanï čïχara bergäy χanlïχnïŋ, da bilgäylär dovodne, ol adamnï tas etip, oγlun u χïzïn χanlïχka algaylar, χatïnïn u igïlikin dä. A kim ki χanlïχ χaznanï oγurlasa, da askaylar kendin, egär χolga tüššä, da χulun, u oγlanlarïn, u igïlikin χanlïχka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k'risdânnï erki bilä, anïŋ ornuna kendin tas etkäylär. A egär ki (43r/198r) erksiz öldürdü esä, χolun keskäylär, da χan bahasïn tölägäy. Yoχesä adamnïŋ χanï baγasï yoχtur, zera Teŋri yaratïptïr sïfatïna oχšaš da ölüdän turγuzmaga Teŋriniŋ χolundan yalγïz kelir. Kimsä Ovsẹp'niŋ da K'risdosnuŋ bahasïn könüsün saγïšlamasïn, Ovsẹp'niŋ 20-dir, da K'risdosnuŋ 30, zera Ovsẹp'ni oγurlap sattïlar da K'risdosnu Juta sattï. Egär ki yoluχsa adam öldürmäklik, maŋa bulay körünür, ki törädir, ki adamnïŋ χanï bahasï 365 altïn bolgay, nečä ki adäminiŋ boγomudur da nečä yïlda kündür. Egär alγïšlï sargawak bolsa, 2 ančadïr ḏžurumu. A egär k'risdân dinsizni öldürsä, bu ḏžurumnuŋ 3 ülüšnüŋ biri bolgay ḏžurumu. (43v/198v) Anïŋ üčün ki k'risdânlik yoχtur, bu türlü iš yoluχsa, budur munuŋ yarγusu.

A egär küčü yetmäsä tölämägä χan bahasïn, satkaylar kendin da tölöv etkäylär, da övün talagaylar χanlïχka.

A egär k'risdân dinsizni öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölägäy, nečik yazgandïr; a egär ki

Закон не позволяет христианскому королю жить нечестиво, подобно ханам неверных. У него должна быть королева, с которой он состоит в законном браке, ибо он имеет право вместе с патриархом (42r/197r) стоять на амвоне. Поэтому ему следует жить по обычаю благочестивых царей, как в древности царь Осия, и Езекия, и Давид, а в новое время Абгар и Константин, Феодосий и Трдат и им подобные.

Христианским королям надлежит, чтобы все их дела и порядки соответствовали закону и чтобы они никого жестоко не притесняли. Если христианскому королю случится идти войной на неверных, то лишь после того, как они сами поднимут меч на других, но пусть не позволяет разить, пока не узнает, с какими притязаниями неверные напали на него. Затем, взяв крепость в осаду, пусть пошлет в крепость посла и предложит сдаться добром единожды, дважды и трижды. Если не согласятся сдаться (42v/197v) и с Божьей помощью возьмет силой, то сопротивлявшихся пусть уничтожит, а других сохранит и обложит данью. Если же сдадутся, то простой люд пусть сохранит и обложит данью, а главных людей от налогов освободить и не наносить ущерба крепостным уделам.

Если же кто сдаст королевский город или крепость и это станет известно доподлинно, то такого человека следует казнить, а его сыновей и дочерей, жену и имущество забрать в пользу короля. А кто ограбит королевскую казну, то его, если поймается, повесить, а слуг, и детей, и имущество забрать в пользу короля.

Если неверный убъет христианина умышленно, то за это уничтожить его самого; если же (43r/198r) убил неумышленно, то отсечь ему руки, и пусть он уплатит цену крови. Но цены крови человека нет, так как Бог создал его по своему подобию и воскресить мертвых во власти одного лишь Бога. И пусть никто не считает истинной цену Иосифа и Христа: за Иосифа дали двадцать, а за Христа тридцать,— ибо Иосифа украли и продали и Христа Иуда тоже продал. Если же все-таки случится человекоубийство, то мне представляется законным, чтобы кровь человека оценивалась в 365 золотых, по количеству человеческих суставов и по числу лет в году. Если это благословенный диакон, то штраф вдвое больше. (43v/198v) А если христианин убьет неверного, то штраф составляет одну треть. Так как не принадлежит к христианам, и если подобное случится, то судить так.

Если же [убийца] не в состоянии уплатить цену крови, то продать его самого и уплатить, а дом его обратить в пользу короля.

Если же христианин убьет неверного умышленно, то пусть уплатит цену крови, как описано; а если не-

erksiz öldürsä, yarïmïn tölägäy, yoχsa χan bahasï χanlïχ bolgay, a 3 ülüšnüŋ birini öldürgän kišiniŋ χardašlarïna berilgäy. A egär kʻrisdân kʻrisdânnï öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölöv etkäy χardašlarïna, da χanlïχka da ǰurum bergäy küčünä körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, ǰurumun berip ta luǰzun tartkay. Bu ulu töräni χan etkäy, a (44r/199r) özgä törälärni yaryučïlarga sïmarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägäylär χanniŋ boyruχundan bašχa, evet ki oγrularniŋ yarγusun etkäy ulu biy, da kiči biylär ulu biylärniŋ erkindän bašχa oγrunuŋ yarγusun etmägäy.

Daγï da aytïrbiz oχšašïn olǰahanniŋ üläšmäkin da talanniŋ. Egär ki yoluχsa χanga, ki ulu čerüv bilä bargay dušmanniŋ ulusu üstünä u, buzup da talap, χaytkay, da ol talanda altïn tapunsalar, χanlïχ bolgay. Yoχsa χan ant ičtirip almagay, čaχïrtkay da bildirgäy čerüvinä, egär soŋra kimsädä tapulsa altïn, 1-inä 7 ǰurum algay χan. Ol altïndan yïχövlärgä 10-unčï bergäy. Olǰanniŋ u (44v/199v) talanniŋ yarïmï χanlïχ bolgay, andan da 10-unčï bergäy yïχövlärgä, da yarïmï čerüviniŋ bolgay. Barča ulu biylär bu türlü ülüš etkäylär, da alar da onunčï čïχargaylar yïχövlärinä. A egär ulu biylär barsa čerüvgä kendilériniŋ yaraγï bilä, da χan birgälärinä bolmasa, da utup χaytsalar, alay oχ altïn χanlïχ bolgay, da olǰadan u talan 10-unču berilgäy χanga, a yïχövlärgä 50-dän 1 berilgäy, χaysï ki törä bilädir. Da čerüv yaraγlarïn bergäylär χalalarga, χaysïn ki ulu biylär tutar.

Daγï da yarašmastïr χanga, ulu biylärgä oγru saχlamaga, tek čašut.

Daγï da kim ki biyi bilä čerüvgä barsa da ölsä, biyiniŋ yazïχï (45r/200r) yoχtur, a egär ki oγurluχka yebersä da öldürsälär, biyi borčludur anïŋ χanïna. Xulu kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniŋ suǰu yoχtur. Daγï da biyi χulun yebersä ïsdorožga da χolga tüssä, tiyišlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa, kendi kendin satun algay, χolga tüssä. Žolner urušta kimsäni χolga alsa, tonu-opraχï da saγït-sabasï anïŋ bolgay, a gübäsi biyiniŋ bolgay, u talanniŋ kümüšü biylärniŋ bolgay, u baγïr, u temir, u muŋar oχšaš nemä čerüvnüŋ bolgay. Da ne türlü bahalï tonlar bolsa, χanlïχ bolgay. Da bahalï čekmänlär u igi alätlär biylärniŋ bolgay, u aχ čekmänlär u ketänlär čerüvčilärniŋ bolgay.

(45v/200v) Daγï da kelišin uluslarïnïŋ u barča millätniŋ, kendilériniŋ poddanïylarïnïŋ χanlar u biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü умышленно, то пусть уплатит половину, однако цена крови должна быть уплачена в казну, с отчислением одной трети родственникам (убитого). Если христианин умышленно убьет христианина, цену крови (убийца) должен уплатить родственникам убитого, а в пользу казны – штраф по своему состоянию. И хотя он заслуживает смерти, но пусть уплатит штраф и терпит эпитимию. Разбирать эти крупные судебные дела надлежит королю, а (44r/199r) прочие судебные дела предоставить судьям. Великие князья без разрешения короля не должны казнить заслуживающих смерти, но великий князь вправе судить воров, а малые князья без разрешения великого князя судить воров не должны.

Скажем и о порядке раздела пленных и добычи. Если король выступит в поход против вражеской страны с большим войском и, разорив и разграбив, возвратится с добычей, то золото, оказавшееся в добыче, принадлежит королю. Но король не должен отбирать под присягой, а созывая и оповещая войско, что если после у кого обнаружат золото, то король подвергнет штрафу всемеро. Десятину добытого золота он дает церкви. Половина пленных (44v/199v) и добычи принадлежит королю, десятая же часть от нее – церквям; еще половина – войску. Все великие князья пусть делят так же, давая десятину церкви. Если же великие князья выступят в поход со своим вооружением, но без короля, и возвратятся с победой, то и тогда золото принадлежит королю, а от пленных и добычи королю передается десятина, церквям же – одна пятидесятая часть, согласно закону. А вооружение передать крепостям, подвластным великим князьям.

Также королю и великим князьям не приличествует содержать грабителей, но лишь лазутчиков.

Если кто отправится в поход со своим князем и погибнет, вины князя (45r/200r) нет, а если князь пошлет его грабить и там убьют, то повинен в его крови. Если же подданый пойдет по своей воле и погибнет, вины господина в том нет. Если князь пошлет слугу в дозор и тот попадет в плен, князю надлежит его выкупить. Если же он пойдет добровольно и попадет в плен, пусть выкупает себя сам. Если боец возьмет на войне кого-нибудь в плен, то одежда и всякого рода оружие принадлежит ему, а броня – господину, и серебро в добыче принадлежат князьям, а медь, и железо, и тому подобное – воинам. Всякого рода дорогие одежды принадлежат королю. Дорогие сукна и добротное снаряжение принадлежат князьям, а белые сукна и полотна – воинской страшине.

(45v/200v) Налоги с уделов и со всех наций, со своих подданных короли и князья должны собирать по справедливости, так, как взимали предки, ибо за

ki burungilär alïrlar edi, zera barča iš üčün, ki artïχsïdïr, ʤuap bermäχ keräk Teŋrigä, zera Teŋridän berilipdir ululuq alarga, ki uluslarïn abragaylar, u saχlagaylar, da buzmagaylar. Daγï da bu türlü bolsun: tarlovlarnïŋ ülüšü 5 ülüšnüŋ birin algaylar, ne türlü ki Ovseṗ törä χoydï Mïsïrda, χačan ki dostat etti pʻaṛawonnuŋ ulusun. Ol čaχta 5 ülüšnüŋ 1 χoydï almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da aχča bilä satun algan mülklär, egär tarlovlar, egär borlalïχlar, egär baχčalar, (46r/201r) egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasaχlï bolmagay. Ulustagi kʻrisdânlar, u pešäkârlar, u bezirgânlar bergäylär yasaχ. Yoχsa kʻrisdânlarga baštan yasaχ bermägä törä buyurmastïr, tek dinsizlärdän, χaysïnï ki χïlïčlarï bilä tapïptïrlar. A tarlovlar, χaysï ki rekalar bilä suvarïlïrlar, bolgay keliši 5-tän 1 ülüš; ol, ki suvarïlmaslar, ondan bir, zera topraχ yalγïzdïr χannïŋ u biyniŋ, dügül suv. Daγï da haftanïŋ künläri 7-dir, 1 kün išlängäy χanga u biygä, a artïχsï išlätmäk poddanïylarïn ulu egirliktir.

Ögüzdän bašχa yasaχ bolmagay, zera eyäsi išläp 5-tän 1 berir.

Inäktän 1 lidr sarï yaγ berilgäy.

Yaš (46v/201v) ot üčün dä yasaχ berilmägäy.

Da alay oχ χoylardan onunčï.

Attan, χatïrdan, ešäktän bolmagay yasaχ, zera alar bilä här kez χuluχtadïrlar biylärinä.

Daγï da yïlnïŋ kirgäninä küčünä körä išlägäy salačï, a ulukündä išlämägäy. Yoχ bolsun ol iš, egirlik övränčiki.

Törädän bašχa ʤurumlamasïn biy salačïsïn. Egär nemä egirliki bolsa, küčünä körä ʤurumun algay. Egär kimsägä egirlik etsä, törä bilä uč etkäylär.

Xan, ki χaysï biygä yebergäy deržava ya pustalïχ, da ol biy χan boyruχu bilä ol yerdä χala yapkay, ol anïŋ meŋi deržavasïdïr. A ol biyniŋ egär nemä ulu yaŋïlmaqï bolmasa χanga, bolmas anï čïχarmaga ol imenʹ(47r/202r)adan. Ol biyniŋ ölümdän soŋra oγlanlarïnïŋ bolgay χannïŋ boyruχu bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiči biylärgä nemä yebersälär, alay oχ kiči biylärdän salačïlarga berilsä nemä pustalïχ, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarnï kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarnïŋ imenʹalarï bolgay, da kendilärindän soŋra oγlanlarïnïŋ bolgay. Salačïnïŋ egirliki bolmasa, bolmagay, ki büχtan bilä algay biyi.

Yäŋi avadanlïχ yapkan yerlär barča kelištän boš bolgay, barča yergäsi bilä tüg*äl*längінčä.

все излишества они обязаны будут дать ответ Богу, так как величие дано им от Бога для того, чтобы защищали и берегли свою страну, а не разоряли. И потому пусть будет так: с пахотных полей взимать одну пятую часть, как это узаконил Иосиф в Египте, когда получил страну фараона. Тогда он установил взимать пятую часть, пусть и сейчас будет так же. А купленная за деньги недвижимость, будь-то поля, виноградники, сады, (46r/201r) мельницы или дома, не должны облагаться налогом в пятину. Пусть облагаются налогом христиане, и ремесленники, и купцы, живущие в стране. Но прежде закон не устанавливал платить подушную подать для христиан, а лишь для неверных, обращенных в подданство мечом. Пятиной пусть облагаются поливные поля; неполивные – десятиной, ибо королю и князю принадлежит лишь земля, но не вода. В неделе семь дней, работать на короля и господина должно один день, а заставлять подданных работать больше этого – великое беззаконие.

Вол не подлежит особому налогу, ибо его хозяин отрабатывает [на нем] пятину.

За корову взимать 1 литр масла.

Пастбища (46v/201v) налогом не облагать.

Также налог за овец – десятина.

За лошадь, мула, осла налога не взимать, ибо с их помощью постоянно выполняется служба для господ.

На Новый год крестьяне должны работать в меру своих возможностей, а на праздники работать не должны. Такого быть должно, ибо это от привычки к несправедливости.

Пусть господа без суда не подвергают крестьян штрафам. Если кто совершит какой-либо проступок, то взимать посильный штраф. А если совершит преступление, то решать следует в судебном порядке.

Если король пожалует какому-нибудь князю имение или пустырь, и тот князь построит там по разрешению короля замок, то это его вечное владение. И если тот князь не совершил крупного преступления против короля, то он не может лишить его этого (47r/202r) имения. После смерти князя оно переходит к его детям с позволения короля. Если великими князьями что-либо будет пожаловано малым князьям и если малыми князьями крестьянам будет дана некая пустующая земля, они могут там строить или рубить лес и устраивать поля, и это будет их владением и после них оно перейдет к их детям. Если крестьянин не совершил преступления, то на основании клеветы господин отнять не может.

Новоустроенные места освобождаются от всех налогов, пока не окрепнут во всех отношениях.

Alay oχ χan yäŋi kermän yapsa ya χala, egär eksilsä χanlïχtan aχča, pospolitïy el bilä tügälläŋgäy.

Kermän eli artïχ hörmättä bolgay, ne ki salačï, salačïlar artïχ hör(47v/202v)mättä bolgay, ne ki salalarnïŋ maγazïčïlarï.

Keräkli da yaχšï pešäkârlik topraχ bilä išlämäktir, daγï da temirčilik, tešärlik u tesl′alik. Pešäkârlar arasïna artïχ hörmättä bolgay temirči da tesl′a. Daγï da keräkli u bolušuču adämilik tarbiyatïna pešäkârliktir hakimlik, ki adäminiŋ barča tïnsïzlïχïn tanïr da oŋaltïr, ulu hörmättä bolgay bular da. Daγï da artïχsï u hörmätli, keräkli d͡žanga u tengä sözlü pešäkârlik, χutχaruču bizni yamanlïχtan u yaχšï yolga keltürüči vartabedliktir, ilgäri hörmättä bolgaylar χannïŋ tärbasïna da barča biy-biyät arasïna, anïŋ üčün ki barčasïnïŋ ker(48r/203r)äkli atasïdïr da d͡žanlarnïŋ hakimlikidir.

Przysięga przysięglych

Prisengamï Panu Bogu fšeχmogoncemu, i nayyasnešemu panu našemu krulovi pol′skemu, i vsokiy rad͡ze yego krulovskiy milosci, i fšistkemu pospulstu našemu, i každemu narodovi: ktorï bï kolvek prišed pred sond naš, spravedlivosc ruvne činic tak bogatemu, yako ubogemu, tak goscovi, yako sonsiadovi, tak staremu, yako mlodemu, tak sirotam, yako vdovam, kturï požondayon spravedlivosci; prava i priviliee naše sitric i brunic vedle našego nayvšego rozumu, a tego opuscic ne χcemï dla milosci, gnevu, boyazni, priyacelstva, nepriyacelstva, daruv, požitkuv; tak nam, Pane Bože, pomož i ten Sventï Krïž.

(48v/203v) Prisengï čïnimï nayprud Panu Bogu, a potim krulu pol′skiemu, panu našemu, iž bï smï vernï bïli tego vïsoki rad͡ze i našemu vïšistkemu pospolstvu, abi smï spravedlive send͡zili yako bogatemu, tak ubogemu, yako staremu, tako i mlodemu, yako udove, tako i siroce, yako meščaninovi, tako i gosceovi, i uvïšistkemu rod͡zayu, kto bï kolvek prišedl pred sund pred naš, a ni dla žadnïχ daruv, a ni mïzd ne uz′unc, a ni poχlebuyunc, yedno spravedlive send͡zic vedlug našego nayvšego rozumu, abï smï to ne činili dla žadnïχ reči, yedno dla milosci Boskuŋ; tak nam, Pan Bug, pomagay, i tïn Sventï Krïž.

(49r/204r) Bašlanïyïr bu düftär ermeni töräsiniŋ, ašaγa yazïlgannïŋ kendiniŋ sanïna da χaγïtlarïna, χaysï ki burungidir χaγïtïna kendiniŋ.

1 Kapitula. Ävälgi, yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da biylärinä χaršï.

Также если король строит новый город или крепость и не будет хватать государственных средств, пополнить следует всем миром.

Горожане должны пользоваться почетом большим, чем сельчане; сельчане же почетом (47v/202v) большим, чем сельские батраки.

Нужные и хорошие занятия – земледелие, а также кузнечное дело и плотницкие профессии. Среди ремесленников в наибольшем почете должны быть кузнецы и плотники. Искусством необходимым и идущим на помощь человеческой природе является врачевание, которое распознает и излечивает все недуги, и потому врачи тоже должны быть в великом почете. В высшей степени важное и почетное, полезное для души и тела словесное искусство – богословие, которое спасает нас от зла и наставляет на путь истинный и которое должно пользоваться предпочтением при королевском дворе и среди всех князей и вельмож, поскольку оно необходимый всем (48r/203r) отец и врачеватель душ.

Присяга присяжных

Присягаем Господу Богу всемогущему, и светлейшему господину нашему королю польскому, и высокой раде его королевской милости, и всему народу нашему, и каждому племени: кто бы ни пришел пред наш суд, творить равную справедливость как богатому, так и бедному, как гостю, так и соседу, как старому, так и молодому, как сиротам, так и вдовам, которые потребуют справедливости; хранить и защищать наши права и привилегии согласно нашему высшему разуму; и не хотим потерять их в угоду любви, гневу, боязни, дружбе, враждебности, дарам и корысти; и помоги нам в этом, Господи Боже и этот Святой Крест.

(48v/203v) Присягаем прежде всего Господу Богу, а затем королю польскому, господину нашему, что мы будем верны его высокой раде и всему нашему народу, что мы будем справедливо судить как богатого, так и бедного, как старого, так и молодого, как вдову, так и сироту, как горожанина, так и гостя, и всякого, кто бы ни пришел пред суд пред наш, не поддаваясь и не льстясь ни на какие дары и мзды, судить одинаково справедливо, согласно нашему высшему разуму; и будем это творить ни для чего иного, как только ради любви Божьей; и помоги нам в этом, Господи Боже и этот Святой Крест.

(49r/204r) **Начинается эта книга армянского права, изложенного ниже согласно оглавлению, которое предшествует самому документу.**

Статья 1. Первое, о преступлениях против королевского престола и против своих князей.

2 Kapitula. Xulnuŋ χuluχ etkäni kendiniŋ biyinä da ketkäni salačïnïŋ kendi biyindän.
3 Kapitula. Uruškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäylär, yašlarïna körä yazgandïr.
4 Kapitula. Oγlanlarnïŋ, χaysï biri birsin naχïs etkäy.
5 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysï ki (49v/204v) biri birin suvda boγsalar.
6 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysïlarï ki sekirgäylär öč kirip.
7 Kapitula. Igitlar üčün, öč kirip nemä aγïr kötürgäylär.
8 Kapitula. Esirik kišilär üčün.
9 Kapitula. Tapkan malnïŋ yer tibinä.
10 Kapitula. Kimesä ki kimesäni saχalïndan tartkay.
11 Kapitula. Saχlaganï taχïlnïŋ yer ičinä barča nemäni.
12 Kapitula. Salačï töräsi üčün.
13 Kapitula. Kim ki kendi ǰïnsïnïŋ babaslarïn hörmätlämäsä.
14 Kapitula. Yaman aytučïlar üčün köz artïndan korol′nuŋ olturγučïna ya keŋäš biylärgä.
15 Kapitula. Erksiz χullar üčün, χaysïlarï ki kendiniŋ biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma bolmas.
16 Kapitula. K'ristân χullar üčün.
17 Kapitula. Satïn algan χatunlarnïŋ χaravašlarnïŋ.
(50r/205r) 18 Kapitula. Satun algan dinsiz χullarnïŋ.
19 Kapitula. Kim ki atasïn ya anasïn urgay.
20 Kapitula. Yaŋïlganïna körä χuluχu.
21 Kapitula. Kim ki kišini oγurlagay.
22 Kapitula. Kim pambaslar kendiniŋ atasïn, anasïn ya χardašlarïn.
23 Kapitula. Eki kiši uruškay, da biri birin yaralagay.
24 Kapitula. Kim ki satun algan χulun ya χaravašïn öldürgäy.
25 Kapitula. Kimesä ki χalaba bašlagay da urgay eki ǰanlï χatïnnï.
26 Kapitula. Ögüz ögüzni sančkay.
27 Kapitula. Ki kimesä kendiniŋ χulun naχïs etkäy.
28 Kapitula. Ki ögüz ögüzni ya buγa buγanï öldürgäy.
29 Kapitula. Xuyularnïŋ da čuγurlarnïŋ.
30 Kapitula. Kiši, ki čuγurga tüškäy.
31 Kapitula. Tuvar χaranïŋ.
32 Kapitula. Atlar üčün.
33 Kapitula. Xïlïχlï at üčün, ki kimesäni (50v/205v) urup naχïs etkäy.
34 Kapitula. Ki kimesä kečä oγrunï övindä tapkay.
35 Kapitula. Töräsi baχčalarnïŋ da rol′alarnïŋ.

Статья 2. О служении слуг своим господам и уходе крестьянина от своего господина.
Статья 3. О драке детей, когда убьет один другого, написано согласно их возрасту.
Статья 4. О детях, один из которых покалечит другого.
Статья 5. О детях, если кто-нибудь из них (49v / 204v) утопит другого в воде.
Статья 6. О детях, которые, прыгнут на спор.
Статья 7. О юношах, которые станут поднимать на спор тяжести.
Статья 8. О пьяных людях.
Статья 9. О находках имущества под землей.
Статья 10. Когда кто-то дернет кого-нибудь за бороду.
Статья 11. Обо всем, что связано с хранением зерна в земле.
Статья 12. О правах крестьян.
Статья 13. Кто не почитает священников своей нации.
Статья 14. Об оскорбляющих за глаза королевский престол или князей рады.
Статья 15. О невольнике, который помимо воли своего господина не может стать священником.
Статья 16. О невольниках-христианах.
Статья 17. О купленных женщинах-служанках.
(50r/205r) Статья 18. О купленных слугах из неверных.
Статья 19. Кто побьет своих отца и мать.
Статья 20. Об ответственности (о заслуженном наказании) за преступление.
Статья 21. Когда кто-нибудь украдет человека.
Статья 22. Кто злословит на своих отца и мать или на своих братьев и сестер.
Статья 23. Когда два человека дерутся и один другого ранит.
Статья 24. Кто убьет купленного слугу или служанку.
Статья 25. Когда кто-нибудь, затеяв драку, ударит беременную женщину.
Статья 26. Когда вол забодает вола.
Статья 27. Когда кто-нибудь покалечит своего слугу.
Статья 28. Когда вол убьет вола или бугай бугая.
Статья 29. О колодцах и ямах.
Статья 30. О человеке, который упадет в яму.
Статья 31. О скоте.
Статья 32. О конях.
Статья 33. О буйном коне, который кого-нибудь (50v/205v) ударит и покалечит.
Статья 34. Когда кто-нибудь обнаружит вора у себя дома ночью.
Статья 35. Закон о садах и пашнях (пахотных землях).

36 Kapitula. Töräsi küydürmäχniŋ da požarnïŋ.
37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanïp nemä saχlama bergäy χoluna.
38 Kapitula. Tuvar χaranï kimesägä saχlama bergäy.
39 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesägä saγït ötünčkä bergäy.
40 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesädän nemä borčka algay.
41 Kapitula. Ki nemäni tusnaχ χoygaylar.
42 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
43 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ baχčasïna teräkin buzgay.
44 Kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün.
45 Kapitula. Kimesä ki miskinlikindän (51r/206r) kendiniŋ čïγïšïn ya rol'alarïn satkay.
46 Kapitula. Öv satun algay kimesä kermän ičinä.
47 Kapitula. Suv tiyirmänlär üčün.
48 Kapitula. Kim ki at satun algay.
49 Kapitula. Ögüz satmaχ üčün.
50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
51 Kapitula. Čulular üčün.
52 Kapitula. Saγït balčïχtan etkän üčün čaγïrga.
53 Kapitula. Yemišli teräklärniŋ yemišin satmaχ üčün.
54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay.
55 Kapitula. Yaryučïlar üčün da k'ahanalar üčün, kim ki alarnï hörmätlämäsä yaryuda.
56 Kapitula. Tarlovlarnïŋ mežalarï üčün.
57 Kapitula. Tanïχlïχ üčün.
58 Kapitula. Öldürgän kišini kim ki tapsa özgäniŋ hranicasïna.
59 Kapitula. Atasïnïŋ-anasïnïŋ söz(51v/206v)ün išitmägän oγlanlar üčün.
60 Kapitula. Yaman χïlïngan kišilär üčün.
61 Kapitula. Ögütlämägä oγrunu.
62 Kapitula. Kim ki küč etkäy χatunga ya χïzga.
63 Kapitula. Kimesä kimesäniŋ tas etkän nemäni tapkay.
64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga čïχkay.
65 Kapitula. Kim ki ne türlü χïlïχ bilä ton kiygäy.
66 Kapitula. Kim ki yäŋi öv χoygay.
67 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ tarlovuna kirgäy serp bilä.
68 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ borlalïχïna kirgäy.
69 Kapitula. Yäŋi kiyövlärniŋ.
70 Kapitula. Xol tiyirmänniŋ.
71 Kapitula. Tusnaχsïz borčlar üčün.

Статья 36. Закон о поджогах и пожарах.
Статья 37. Когда некто кому-нибудь поверит и поручит ему что-либо на хранение.
Статья 38. Когда кто-нибудь даст кому-нибудь на сохранение скот.
Статья 39. О том, когда кто-нибудь одолжит кому-нибудь инвентарь.
Статья 40. О том, когда кто-то у кого-нибудь нечто возьмет в долг.
Статья 41. Когда что-нибудь дадут в залог.
Статья 42. О том, когда кто-то кого-нибудь подожжет.
Статья 43. Когда кто-то повредит у кого-нибудь в саду деревья.
Статья 44. О конях и о скоте.
Статья 45. Когда кто-нибудь по бедности (51r/206r) продаст свой посев или пашню (пахотную землю).
Статья 46. Когда кто-нибудь купит дом в укрепленной части города.
Статья 47. О водяных мельницах.
Статья 48. О том, когда кто-нибудь купит коня.
Статья 49. О продаже вола.
Статья 50. Когда кто-то продаст кому-нибудь корову.
Статья 51. О пчелах.
Статья 52. О глиняных сосудах для вина.
Статья 53. О продаже урожая фруктовых деревьев.
Статья 54. Когда кто-нибудь возьмет в аренду мельницу.
Статья 55. О судьях и священниках, если кто-либо оскорбит их в суде.
Статья 56. О границах полей.
Статья 57. О свидетельстве.
Статья 58. Если кто-то обнаружит убитого человека в границах другого.
Статья 59. О детях, не прислушивающихся (51v/206v) к словам своих родителей.
Статья 60. О людях, совершивших преступление.
Статья 61. О наказании воров.
Статья 62. О том, кто изнасилует женщину или девушку.
Статья 63. Когда кто-нибудь найдет чью-либо пропажу.
Статья 64. Когда кто-нибудь отправится с кем-нибудь в поездку.
Статья 65. Когда кто-нибудь извращенно одевается.
Статья 66. Когда кто-нибудь построит новый дом.
Статья 67. Когда кто-нибудь войдет в чужое поле с серпом.
Статья 68. Когда кто-нибудь заберется в чужой виноградник.
Статья 69. О новобрачном.
Статья 70. О жерновах.
Статья 71. О долгах без залога.

72 Kapitula. Töräsi χuluχčïlarnïŋ.
73 Kapitula. Tul χatïnlardan tusnaχ almagaylar kimesä.
74 Kapitula. Ol χatun üčün, ki 2 er kiši (52r/207r) urušsa, ol ayïrma klägäy kirip.
75 Kapitula. Ölüni ki kerezmandan χazïp čïχargay da üstündägin, ne ki bar, barča algay.
76 Kapitula. Kimgä ki yoluχkay, ki klämiyin kiši öldürgäy.
77 Kapitula. Ol oγlanlar üčün, ki kendi erkinä ösärlär.
78 Kapitula. Ol oγlanlar üčün, ki atasïn-anasïn salïp, ketärlär erkläri bilä.
79 Kapitula. Kimlär ki čerüvgä barïrlar.
80 Kapitula. Töräläri pešäkârlarnïŋ.
81 Kapitula. Ol oγlanlar üčün, ki tügäl uslu bolmagay da saγ.
82 Kapitula. Töräsi bezirgânliknïŋ.
83 Kapitula. Hranicalar üčün mülklärnïŋ.
84 Kapitula. Töräsi χuçlarnïŋ.
85 Kapitula. Töräsi vank'larnïŋ.
86 Kapitula. Buzulgan kerapnïŋ ya adämilärniŋ teŋiz üsnä.
87 Kapitula. Olturγuzmaχï yäŋi sala.
88 Kapitula. Zdan'a mülknüŋ da tirliknïŋ atalardan χalgan.
(52v/207v) 89 Kapitula. Üläšinmäχliχ χardašlar arasïna toγma.
90 Kapitula. Ayblagan oγrunu, ya anïŋ ʤäzasï nedir.
91 Kapitula. Yaryusu oγrunuŋ.
92 Kapitula. Biy, ki χulun iškä yebergäy.
93 Kapitula. Kišiniŋ χulun kimesä kendi išinä yebergäy.
94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan χullarnïŋ.
95 Kapitula. Kimesäniŋ tuvarï ziyan etkäy sačovga, da anï tutup yapkaylar.
96 Kapitula. Kimesä atnï ürkütkäy.
97 Kapitula. Adam öldürmäχniŋ.
98 Kapitula. Išläri salalarnïŋ, ne türlü ki bolur.
99 Kapitula. Övränmägän ta tügäl bilmägän hakimlärniŋ.
100 Kapitula. Kimni ki küč bilä erkindän bašχa yebergäylär iškä.
101 Kapitula. Iščilärni yalga tutkan iškä.
102 Kapitula. Kütüčilärniŋ töräsi.
(53r/208r) 103 Kapitula. Kim ki yïχövgä nemä čïχarsa.
104 Kapitula. Töräsidir bezirgânliknïŋ da kebitčilärniŋ.
105 Kapitula. Töräsi pešäkârlarnïŋ.

Статья 72. Права наемных работников.
Статья 73. Никто не должен брать залога у вдовы.
Статья 74. О женщине, которая во время драки двух мужчин (52r / 207r) решила вмешаться и разъединить их.
Статья 75. Когда выкопают мертвого из могилы и заберут все, что на нем было.
Статья 76. Когда кому случится неумышленно убить человека.
Статья 77. О детях, растущих по своей воле (оставляемых без призрения).
Статья 78. О детях, своевольно оставляющих своих родителей.
Статья 79. О тех, которые идут на войну.
Статья 80. Закон о ремесленниках.
Статья 81. Об умственно неполноценных и больных детях.
Статья 82. Закон о торговле.
Статья 83. О границах владений.
Статья 84. Закон о приютах (домах призрения).
Статья 85. Закон о монастырях.
Статья 86. О кораблекрушении, или о людях, [терпящих бедствие] на море.
Статья 87. О заселении новых деревень.
Статья 88. Об отчуждении недвижимости и имущества, оставшегся от родителей.
(52v/207v) Статья 89. Раздел между родными братьями и сестрами.
Статья 90. О наказании вора, или какова его кара.
Статья 91. Суд над ворами.
Статья 92. О господине, который пошлет слугу по делам.
Статья 93. Когда кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу.
Статья 94. Закон о наемных слугах (о нанимающихся на службу).
Статья 95. Когда чья-либо скотина повредит посев и ее поймают и запрут.
Статья 96. Когда кто-нибудь вспугнет коня.
Статья 97. Об убийстве человека.
Статья 98. Сельские дела, как это происходит.
Статья 99. О необразованных и совершенно невежественных врачах.
Статья 100. Когда кого-нибудь заставят куда-либо пойти, и он пойдет помимо своей воли.
Статья 101. О работниках, нанятых на работу.
Статья 102. Закон о пастухах.
(53r/208r) Статья 103. Когда кто-нибудь что-либо пожертвует церкви.
Статья 104. Закон о купеческом деле и лавочниках.
Статья 105. Закон о ремесленниках.

106 Kapitula. Išči pešäkârlarnïŋ, ki biyiniŋ saγïtï bilä išlärlär.
107 Kapitula. Kimesä tirlik tapungay čerüvčiliktä.
108 Kapitula. Köptängi borčlarnïŋ töräsi.
109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anï aχča bilä.
110 Kapitula. Bir kimesä nemä satun algay, da satkan kiši anï tïygay.
111 Kapitula. Bir kimsä, ki tusnaχ üsnä aχča bergäy.
112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä atagay bermä da bermägäy.
113 Kapitula. Oγul atanïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy.
114 Kapitula. Xonaχlar, χaysïlarï ki χoygaylar χumašnï hospodada.
115 Kapitula. Töräsi öksüzlärniŋ.
(53v/208v) 116 Kapitula. Ata mülklärinä.
117 Kapitula. Adam χanïnïŋ.
118 Kapitula. Törädän apel′ovat etmä.
119 Kapitula. Töräči töräni etmägäy bir storonaga birsindän bašχa.
120 Kapitula. Aŋlamaχï yergäsi ermeni töräsiniŋ.
121 Kapitula. Kimlär ki hörmätlämäslär töräni.
122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuŋ alnïna, da turmagaylar.
123 Kapitula. Xatunlarnïŋ barča türlü.
124 Kapitula. Aŋlamaχï bilmäχi ant ičmäχniŋ.

(54r/209r) **Bašlanïyïrlar töräläri ermenilärniŋ ermeni tilindän da buyurmaχïndan yarïχlï ulu biyiniŋ biyiniŋ da biyiniŋ Zigmuntnuŋ, pol′skiy korol′nuŋ, pannïŋ da dedičniŋ**

Tilindän ermeniniŋ latingä čïχargandïr, latindän pol′skiygä, a pol′skidän bizim tilgä, χaysï ki bašlanïyïr bu sözlär bilä.

(54v/209v) Yarïχlï biy da biy Zigmunt, Teŋriniŋ süvükü bilä korol′ pol′skiy, ulu kn′az Litvaniŋ, da Orusnuŋ, Prusnuŋ, daγïn da özgä uluslarnïŋ biyi da dediči, etiyir aytmaχlïχ törälär üsnä da toχtatmaχlïχ ermenilärniŋ munïŋkibik bašlamaχ bilä da bu sözlär bilä.

Atïna Teŋriniŋ. Amen.

Meŋilik išniŋ bilikliki

Xačan töräläri da toχtatmaχlarï korol′larnïŋ da kn′ažatalarnïŋ, alay, nečik özgä išlär ölümlü, ne bir kez alay keŋäšli da uslu toχtalgan bolgay, aytïlgan da tutulgan bolgan, ki soŋra, χačan ki ol čaχ da χïlïχï ki aŋïyïr da övrätiyir här kez anïŋkibikni, nemä bar edi, ki keräktir ya teškirmägä, (55r/210r) yasamaga, ya buzmaga, bir čaχta ke-

Статья 106. О работниках ремесленников, которые работают инструментом своих господ.
Статья 107. Когда кто-либо добудет имущество, будучи на войне.
Статья 108. Закон о давних долгах.
Статья 109. Когда кто-нибудь нечто купит и внесет денежный задаток.
Статья 110. Когда кто-нибудь что-либо купит, а продавец удерживает проданную вещь.
Статья 111. Когда кто-нибудь даст деньги под залог.
Статья 112. Когда кто-то кому-нибудь что-либо пообещает дать, но не дает.
Статья 113. Когда сын без ведома отца совершит долг.
Статья 114. О гостях, которые оставляют товар в постоялом дворе.
Статья 115. Закон о сиротах.
(53v/208v) Статья 116. Об отцовском имуществе.
Статья 117. О человеческой крови.
Статья 118. Апеллирование на решение суда.
Статья 119. Судья не должен производить суд для одной из сторон в отсутствие другой стороны.
Статья 120. Объяснение порядка ведения армянского суда.
Статья 121. О тех, которые проявляют неуважение к суду.
Статья 122. О тех, которых вызывают к войту, а они не являются.
Статья 123. Всяческое о женщинах.
Статья 124. Разъяснение о присяге.

(54r/209r) Начинаются законы армян с армянского языка и по распоряжению ясновельможного великого князя, его величества Сигизмунда, короля польского, господина и властителя

С языка армянского переведены на латинский, с латинского на польский, а с польского на наш язык, которые начинаются такими словами.

(54v/209v) Ясновельможный князь и господин Сигизмунд, Божьей милостью король польский, великий князь литовский, русский, прусский, а также других земель господин и властитель, объявляет и утверждает права и уставы армянские следующим началом и такими словами.

Во имя Бога. Аминь.

Памятка для сведения

Поскольку законы и указы королей и князей так же, как и другие смертные дела, в какой-то момент рассудительно и мудро устанавливаются и, будучи объявлены, подлежат исполнению, и затем всегда время и нравы подсказывают, что кое-что в подобных делах надо изменять, (55r/210r) либо исправлять, либо отменять, если потребуется, а в чем-то из-

räkli edi, a nemädä bašlanganïndan alay išlängän da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki soŋra yetkizgäy da yasama keräkli bolmagay. Anïŋ üčün men, Zigmunt, Teŋriniŋ sövükü bilä korol′ Pol′skanïŋ, da ulu biy Litvanïŋ, daγïn da özgä uluslarnïŋ, Krakovnuŋ, Sudemirniŋ, Seraznïŋ, Kuyavnïŋ, Lenčicanïŋ, Orusnuŋ, Prusnuŋ, Xlmenckiy, Elbenckiy, Pomorskiy, daγïn arï biy da dedič,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barčasïna, hali bolganlarga da kelgänlärgä dä, bu išlärni bilgänlärgä bilmägä, nečik tä ki bu vaχtka dirä Ilôv ermeniläri, bizgä beringänlär ol privilealarnïŋ tibinä da ken(55v/210v)diniŋ töräläri bilä ermeniniŋ, χaysï ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, χabul kördüχ, da tuttuχ, da saχladïχ. Ale ki köptän tügül, χačan ki boldï ayrï išlär aralarïna bugurmistr bilä, raccalar bilä da χara el bilä šähärimizdä Ilôvda anïŋkibik alarnïŋ törälär üčün, köründi, ki keräklidir, χačan ki ol törälär yazïlgan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytïp, voyt bilä Ilôvnuŋ 6 ermeni χartï bilä ermeniniŋ yergäsindän bu törälär yanïna keräk bolgaylar, čïχarïp 4 artikulnï birsi bitiklärdä yazgan bizim, χaysï ki törä bilä nemeclärniŋ, Marïmborknuŋ, keräk ol törä (56r/211r) bilä bolgay yarγu, ki ol voytka kermänniŋ da özgä kišilärgä, χaysï ki ermenilär bilä išläri bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu umsasïzlïχka da aylandïrmaχlïχka χalmagay, sïmarlap ediχ ol ermenilärgä anïŋkibik törälärni alarnïŋ latin tilinä küvürmägä, da čïχarmaga, da bizgä bermägä. Xaysï törälärni, aγïrlap keŋäšimiz bilä bizim, oχcovlap [=oχšovlap], da χaysï boγomlarda az nemä alïšïptïr [=alïštïrïp], da yasap, bügüngi bitiklärdä bizim yazma da yäŋi baštan berkitmägä keŋäš ettiχ. Xaysï törälärniŋ čïχarganï bašlanïyïr da bardïr bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohaneș, Teŋriniŋ šaγavatï bilä χanï ermenilärniŋ, χutlu vaχtta biylikinä kendiniŋ χoydï, ki yïχkün künidir (56v/211v) Teŋriniŋ ölüdän turganï Biyimizniŋ bizim Jisus K'risdosnuŋ, anïŋ üčün boyruχu bilä kendiniŋ χanlïχïnïŋ boyruχ etti, ki anïŋ ni bir ur′adniki, ani boyruχčïsï ol künni yïχkünni ne bir čïγïšnï χanlïχnïŋ almagay. Da yänä χoydï da, ki bir yarγučï da yïχkünni bir yarγunï yarmagay. Daγïn χoydï yïχkünni ne biri dä ne bir iš üčün ne tutkaylar, ne olturγuzgaylar. Daγïn kimesä bazïp borčun izdämägäy yïχkün, kimesä nemägä bazmagay. Yoχsa barča k'risdânlar künün yïχkünnüŋ, ulukündä, ki barčasï erkli bolgaylar da färâhat, čöplänmä da kelmä yïχövgä, baγlannačально они выработаны и исполнены так, что, оказывается, и впоследствии нет нужды что-либо дополнять или исправлять. Поэтому я, Сигизмунд, Божьей милостью король польский, великий князь литовский, а также других земель - Краковской, Сандомирской, Серадзской, Куявской, Ленчицкой, Русской, Прусской, Хелменской, Эльбенской, Поморской и других господин и властитель,

Доводим до сведения всех современников, ныне сущих и грядущих, сведущих в этих делах, дабы знали, что доныне армяне Львова, наши подданные, находились под теми привилегиями и своими (55v/210v) собственными армянскими законами, которые были для них утверждены нашими предками; и мы посчитали их приемлемыми, и одобрили, и сохранили. Но совсем недавно вновь возникли некоторые споры между ними и бургомистром, членами рады и простыми людьми нашего города Львова в отношении этих их законов; представилось необходимым, так как те законы были написаны на армянском языке, так что понятны только им, а судиться они должны, по сути говоря, городским войтом Львова и 6 армянскими старейшинами от их армянского суда по этим законам, за исключением четырех статей, записанных в других наших распоряжениях, по которым они должны судиться согласно немецкому магдебургскому праву (56r/211r), дабы городской войт и другие люди, у которых возникнут дела с армянами, были осведомлены и имели ясное представление и не оставалось места для сомнений и превратностей, мы приказали тем армянам эти их законы перевести на латинский язык, изложить и представить нам. Которые права с нашей радой взвешенно исследовав и в некоторых частях немного изменив и исправив, мы рассудили вписать их в это наше распоряжение и вновь подтвердить. Эти законы излагаются и начинаются так.

[Дополнительная статья 1]

Оганес, Божьей милостью царь армянский, в счастливое время своего правления, постановил, что, поскольку воскресенье является днем (56v/211v) воскресения из мертвых Господа Бога нашего Иисуса Христа, он распорядился своим царским указом, чтобы ни один его чиновник, ни один распорядитель не взимал никаких государственных податей в воскресный день. Он установил также, чтобы ни один судья не отправлял суд в воскресенье. Еще он установил, чтобы в воскресенье никого не задерживали и не садили. Также в воскресенье никто не смеет требовать долга, ни добиваться чего-либо. Но все христиане в воскресный день и в праздник должны быть свободны и радостны, дабы собираться и прихо-

magay özgä išlär bilä, yïγlamaχ bilä, [keräk] Teŋridän χolmaga. Ne bir k'risdân künin (57r/ 212r) yïχkünnüŋ biri birinä baš χošmagay albo öč algay. Här biri emin-aman bolgay, tözgäy alγïšta Teŋrigä, yerniŋ köknüŋ Xanïna šükür bergäylär yïχkünni. Da artïχsï ulukünidir, ari da ayïrïlmagan surp Errortut'iunga šükür bergäylär.

◇ Ol, ki munda aytïlïyïr, ki yïχküngi kün töräsi bolmagay da tutulmagay, aŋlanïyïr, χanlïχ išlärdän bašχa χïlïnmaχï bilä isi yaman yaŋïlmaχlïχ da borčlu üčün, ki emin bolmagay, kimniŋ imen'asï bolmasa.

[Дополнительная статья 2]

Daγï da T'ewot'os χan ermeniniŋ aŋmaχlïχï, arzani da maχtalgan, da özgä χanlarnïŋ da kn'ažatalarnïŋ, k'risdânlarnïŋ, ermenilärniŋ. Xačan ki ol χanlar keltirdi (57v/212v) aŋar könülük Teŋriniŋ, törälär da toχtalmaχlar berip barčasïna, χaysï ki el anïŋdïr, markareļärdän, da surp aŗak'ellärdän aytmaχlïχ da özgä vartabedlärniŋ surp yïχövnüŋ, χoydï kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlärgä, da kermänčiχlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniŋ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barčasï da bašχa barčasïna, ki anïŋki boyruχlarnï küčlü da nemä eksitmiyin saχlagaylar.

Xanlarï ermenilärniŋ törälärni belgili etiyirlär yarγučïlarga, buyurïyïrlar anïŋkibiklärgä da barča töräčilärgä, etüčilärgä könülükni, alay birinä, nečik birsinä: buyurïyïrbiz, etkäy(58r/ 213r)lär könülük da yarγu könü barčasïna — χoǰžaga da miskingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänlilärgä da χonaχka, da kelgänlärgä, bašχïš almamaχ da orunč; da yarγučïlar anï eslägäylär da közätkäylär, ki egri kišini yarγu bilä könültmägäylär. Yänäči, egär ki töräči egri törä etsä, anïŋkibik ištä tanïχlïχ bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräčiniŋ keri etiyir χanlïχka almaχ bilä, χaysï ki töräčidän berilmäχ keräk. Anïŋ üčün töräči, yaman, töräsiz ayttï esä ya yaman yarγu etti esä, hörmätsiz tigüldir, χaysï ki yarγučï apel'aciya bilä yarγu etsä. Egär sezsä töräčiniŋ egri buyurganïn, könülük(58v/213v)süz, ögütlämä anï bolur.

Da töräči üsnädir bu iš, ki storonalarnï keltirgäy zhodaga, da antnï alarga terčä buyurmagay. Egär yarγučï bolmasa storonalarnï barïštïrmaga, soŋra yarγučï aytmaχ keräk, nečik ki törädä yazgandïr.

Xačan ki eksi kelsälär yarγu alnïna da biri birinä ayb bergäylär borč üčün ya özgä nemälär üčün, bizminlänip, a egär 2 yandan ki tanïχlarï дить в церковь, не должны связывать себя иными делами, а должны слезно молиться Богу. Ни один христианин в воскресный (57r/212r) день не должен ни к кому приставать и мстить. В воскресенье пусть каждый чувствует себя спокойно и уверенно, молится Богу и благодарит Царя земли и неба. И особенно в праздник, пусть возносят благодарение праведной и неделимой святой Троице.

◇ Сказанное о том, что в воскресный день не должно быть суда и никого нельзя задерживать, понимать надо так, что это не касается преступлений против государства, горячих злодеяний и ненадежных должников, у кого нет оседлости.

[Дополнительная статья 2]

Также памятка армянского царя Теодоса, достойная и достохвальная, и других царей и князей христианских и армянских. Когда те цари потребовали (57v/212v) от него правды Божьей, дабы всем в его стране было определено законом и установлено, что кому надлежит, согласно пророкам и учениям святых апостолов и других учителей святой церкви, он установил для своей страны, для своих подданных, то есть для городов, и местечек, и сел, и других земель, и всех своих подвластных, чтобы они все и каждый в отдельности исполняли их, чтобы сохраняли эти повеления в силе и ни в чем не умаляя.

Армянские цари объявили законы судьям и предписали им подобным и всем судящим, вершащим справедливость, как одним, так и другим: повеleваем вершить (58r/ 213r) справедливость и правый суд всем: господам и беднякам, вдовам и сиротам, горожанам, и гостям, и приезжим, не брать подарков и взяток; и судьи обязаны строго следить, чтобы виновного человека судом не оправдывали. Также если судья совершит неправый суд и в этом деле будет уличен свидетельствами, пусть его объявят бесчестным. От бесчестья судья может избавиться благодаря апелляции к королю, которая предоставляется судьей. Поэтому судья, вынесший плохое, незаконное решение или плохо судивший, не бесчестен, если окончательный приговор вынесет согласно [решению короля по] судебной апелляции. Если же станет известно о неправом, несправедливом постановлении судьи, то его можно за это наказать.

На судье лежит также обязанность приводить стороны к согласию и не торопиться назначать им присягу. Если судья не сможет примирить стороны, то после этого ему следует распорядиться, как записано в законе.

Когда двое явятся в суд и станут обвинять друг друга в неуплате долга или в чем-либо другом и у обеих сторон не окажется свидетелей, тогда по делам, по

bolmasa, ol čaχta anïŋkibik išlärni, kim ki ündäptirlär da tangay nemäni, ale ündägängä dügül, keräk aytïlgay yetkizmäklik aŋar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant ičkäy, ündägän kišigä tügällägäy törä bilä.

(59r/214r) Xačan ki kelsälär ermeni voytnuŋ alnïna eksi ne išlär üčün dä bolsa ya yoluχkan tanïχlar bilä, ol čaχta χaysï da bolsa alardan tanïχlarï bolgay könülük bilä, budur eki ya üč yaχšï kišilär bolgay, da tanïχlïχ oχšašlï. Anïŋkibik iš tutulur, da yarγučï anïŋ sartïn aytmaχ keräk, egär ki birsi yandan dävikâr utru bolsa tanïχlïχka. Xaysï ki tanïχlïχ könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanïχlïχnï keri urmaga kläp, ki könülükni baskay, ol čaχta bu türlü išniŋ üsnä toχtamaχ keräk. Könü tanïχlïχ χatïna χaldïrmaχ keräk, baχmamaχ keräk anïŋ sözlärinä, kim ki ayblar anïŋki tanïχlarnï.

(59v/214v) **[Дополнительная статья 3]**
Töräsi ermenilärniŋ diatikʻlärniŋ

Xaysï ermenigä ki yoluχkay tïnsïzlïχ, ündämäχ keräk kendiniŋ kʻahanalarïn, da eki üč ketχoyanï χartlardan tanïχlïχ üčün, da kendiniŋ yovuχlarïn. Äväl keräk nemä čïχargay yïχövünä, da aχpašïna, da babasïna; da kerezmanïn kendiniŋ belgili etkäy; da χalgan mülklärin, da tirlikin kendiniŋ, yuvuχlarïna bolgay da uruγlarïna; kendiniŋ erki bilä, ne ki kläsä čïχarma, belgili etkäy. A muniŋkibik išlär toχtalmaχ keräk sonγu erki bilä kečäsi dünyâdan. Ol tanïχlar anïŋkibik aŋgaylar anïŋ yuvuχlarïna, ki nemä sözüŋüz bar esä, sözläŋiz tirlikinä, aŋar utru, kim (60r/215r) ki dästïment etiyir. Özgä türlü, egär ki ol ölsä, anïŋkibik dästïment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soŋra keräk tutulgay, baχmamaχ keräk anïŋ yuvuχlarïniŋ sovuχ sözlärinä, anïŋ üčün ki čaχïna, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanïna körä Boγos aṛakʻelniŋ, ki dästïment ölüdän soŋra bekliktä toχtamaχ keräk. A egär ki ol dästïment etkän tiri χalgay, ol dästïment anïŋ erkinä bolmaχ keräk, kläsä buzar, kläsä yasar, nečik aŋar körünsä.

[Дополнительная статья 4]
Törä kʻṛoṛonkʻnuŋ bu türlü

Ündägäy uruγ kökün da nïšan etkäy. Bu türlü keräk etkäy bu išni. Keräk kiyöv sözlägäy χïznïŋ atasï bilä, budur, ki aŋar belgili etkäy, (60v/215v) ne türlü nemä berir χïzïnïŋ artïndan ǰehez, χaysïn ki almaχtïr, artïndan berilgäy belgili, zera ki ǰehezi χatunlarniŋ ülüsläridir atasïndan da anasïndan da mülklärdän dä. Egär χïz atasïna tïnsïzlïχ kelsä da klägäy χïzïna

которым внесена тяжба и имеется отрицание, должно быть приказано, но не заявителю, а ответчику – принести присягу и таким образом ответить заявителю по суду.

(59r/214r) Если перед армянским войтом по каким бы то ни было делам предстанут обе стороны и будут свидетели, то эти свидетели, от кого бы из них они не выступали, должны быть правдивыми, то есть должно быть два или три порядочных человека и их свидетельства должны совпадать. Подобное принимается, и судья выносит приговор в пользу данной стороны, даже если другой тяжущийся отрицает свидетельства. Если свидетельства будут даны достоверным образом, а (противная сторона) будет стремиться их опорочить и отбросить, желая попрать истину, постановление таково. Должно придерживаться свидетельств и не обращать внимания на слова порочащего свидетелей.

(59v/214v) **[Дополнительная статья 3]**
Закон о завещаниях армян

Когда какому-нибудь армянину случится тяжелая болезнь, ему следует позвать своих священников и двух-трех мужей из старейшин для свидетельства и своих близких. Сперва он должен выделить что-нибудь на свою церковь, и своему епископу, и своему священнику; и пусть определит место своего погребения; остающееся недвижимое и движимое имущество пусть будет его родным и потомкам; и своей волей пусть объявит и завещает что кому хочет. Подобные дела устанавливаются как последняя воля уходящего из жизни. Эти свидетели пусть напомнят его близким, что если у вас есть что сказать, скажите, пока он жив, в присутствии (60r/215r) составителя завещания. Иначе, когда он умрет, это завещание, как бы оно ни было совершено, после его смерти должно соблюдаться, и нельзя обращать внимания на недостойные слова близких, поскольку во время его жизни они ничего не говорили. По слову апостола Павла, «завещание действительно после умерших» [Евр. 9:17]. А если после этого составитель завещания выживет, завещание остается в его воле: он может его хоть отменить, хоть исправить, как ему заблагорассудится.

[Дополнительная статья 4]
Закон о брачных контрактах таков

Пусть позовут всех родственников и обручат. Это дело совершать так. Жених должен поговорить с отцом девушки, чтобы тот объявил, (60v/215v) какое приданое дает за дочерью, дабы было известно, что за ней дается и что предстоит получить, ибо приданое – это надел женщины от отца и матери и ее доля недвижимости. Если отец девушки тяжело заболеет и пожелает что-либо выделить дочери в завеща-

osiyättä nemä čïχarmaga, ne ki kendinä körünsä, anï bolur etmä kendi erki bilä. Da aŋar χaršï oγullarï bolmas bolma, ne ol nemä oγullarga nemä ziyan etmägäy. Egär ki χaysï χïz oγlan atasïnïŋ ölümdän soŋra χalgay, keräk, ki er χardašlarï anï ǰehezläp ergä bergäylär anïŋ ülüšü bilä, da özläri mülklärdä χalïrlar. Xayda ki er χardašlar bolmasa da χïzlar χalsa, alar χalïrlar atalarïnïŋ mülk(61r/216r)lärinä žaṛang.

Da igiliki ölgänlärniŋ, oγul-χïzï bolgannïŋ, χalïr oγlanlarïna, χïzlarïna da χatununa. A kimniŋ oγul-χïzï yoχtur, anïŋki igiliklär tüšär yuvuχlarïna da χardašlarïna. Da aχïrï χatunun ölgän kišiniŋ yovuχlarï bolmaslar keri etmägä. Ol igilikni, ki χatun keltirdi eyäsinä kendiniŋ, barča ištän ilgäri, anï, χaysïn keltiriptir, keräk aŋar bergäylär. A daγï da, ne ki aŋar eyäsi arttïrdï, egär altïn kibik, egär kümüš, inǰi kibik, anï aŋar keräk barča bergäylär. Da uruγï kökü ölüdän soŋra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär χatïnga anï. Uruγga kökkä tiygäy 3 ülüš ölüdän soŋra, da χatunga (61v / 216v) 4-ünči ülüšni belgili yetkizgäylär barča igilikindän, ne ki χalsa. Egär ki kimesä nečik atadan, alay anadan ki kimesäniŋ 4-ünči kindiktä uruγu-köki bolmasa, anïŋ igiliki keräk ki korol′nuŋ χaznasïna berilgäy. A korol′ anïŋ biyliki ol kišiniŋ ǰanï üčün Teŋri yoluna nemä bermäχ keräk.

◇ Korol′ anïŋ biyliki bu igiliktän, χaysï ki anïŋ üstinä tüšti, Teŋri yoluna bermä borčlu tigüldür anïŋ ǰanï üčün, anïŋ üčün ki anïŋkibik törälär bilä ermeniniŋ baylï tigül anïŋ biyliki, da munïŋkibik törädän da anïŋkibik igiliktän, anïŋ üsnä tüškän, anïŋ erkinädir. Xaysï igiliklär anïŋkibik bolsa, bu ermenilär (62r/217r) ni bir türlü yašïrma bolmagaylar bizim aγïr ögütümüz tibinä.

Xačan ki χaysï χïz ergä barsa kendiniŋ ata ülüšü bilä da ana ülüšü bilä da χoǰasï birgäsinä oγul-χïzï bolmasa, bolur etmä hokiparclar, anïŋ üčün ki oγlanlarï yoχtur, budur χardašlarïn da yovuχlarïn. Da χaysï χatun keltiriptir igilikni birgäsinä, keräk anï χaytargay barča χatunga da arttïrganï bilä birgä. Da ölgän vaχtïna ki klägäy hokiparclar etmä χatunun χardašlarï bilä birgä, törä anï aŋar buyurur, ki birgä anïŋ ǰanïn χayγurgaylar. Da bu boyruχ tutulmaχ keräk, egär ki χatunu ölmäsä χoǰasïndan burun.

(62v/217v) **[Дополнительная статья 5]**
Budur ögütü olturušnuŋ ermeni töräsiniŋ

Xačan ki voyt oltursa törädä ermeni χartlarï bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atï bilä: «Čaχ

нии, может поступить по своей воле, как ему заблагорассудится. И сыновья не должны препятствовать этому, ни он не должен причинять ущерба сыновьям. Если какая дочь останется незамужней после смерти отца, братья должны снабдить ее приданым и выдать замуж со своей долей, а сами останутся на недвижимости. Если братьев нет, а останутся дочери, то они наследуют (61r/216r) отцовскую недвижимость.

Добро умерших, у которых имеются сыновья и дочери, остается сыновьям, дочерям и жене. А у кого сыновей и дочерей нет, его добро достается его близким, братьям и сестрам. Близкие умершего ни в коем случае не должны отстранять его жену. Прежде всего они обязаны возвратить имущество, которое она принесла своему мужу. Они обязаны отдать ей также все то, что ей дополнительно приобрел муж, как, например, золото, серебро или жемчуг. Как бы ни хотели родственники ничего давать после смерти, отдать это жене (покойного) они обязаны. Родственникам от покойного надлежит три четверти, а жене (61v/216v) они обязаны безусловно обеспечить четвертую часть имущества, которое останется. Если же у него ни со стороны отца, ни со стороны матери до четвертого колена никого из родственников не окажется, то его имущество переходит в королевскую казну. А его величество король должен что-то из этого дать во имя Бога за упокой души этого человека.

◇ Его величество король из этого имущества, которое ему достанется, не обязан жертвовать за упокой его души, поскольку его величество не связан этими армянскими законами и то, что достанется ему из такого наследства согласно этому закону, находится в его власти. Армяне (62r /217r) никоим образом не должны ничего утаивать из такого рода открывающегося наследства, под угрозой нашего сурового наказания.

Если какая девушка выйдет замуж со своей долей от отца и матери и у нее с ее мужем не будет сыновей и дочерей, за неимением собственных детей может назначить наследников, то есть братьев, сестер и близких. И пусть ей вернут все ее имущество, которое она принесла с собой и приобретенное после. А если в смертный час кто пожелает назначить наследниками свою жену вместе с братьями и сестрами, то закон по этому поводу гласит, чтобы они совместно заботились о его душе. Этого распоряжения следует придерживаться, если жена не умрет раньше мужа.

(62v/217v) **[Дополнительная статья 5]**
Наставление о заседании армянского суда

Когда войт вместе с армянскими старейшинами засядут в суде, прежде всего он должен спросить по-

mïdïr töräni gayit etmägä?» Da ol keräk aytkay: «Xačan ki bügün törädir yazïlgan törä bilä da storonalar keliptirlär, čaχïdïr». Bu sözlär bilä olturγuzmaχ keräk töräni: «Men olturγuzïyïrmen töräni küčü bilä Biy Teŋriniŋ, da küči bilä bizim korol′umuznuŋ, da menim küčüm bilä, voytnuŋ, da küčü bilä 6 ermeniniŋ, χaysï ki menim χatïma oltururlar, da küčü bilä barča ermenilärniŋ, boyruχ etiyirmen da buyurïyïrmen könülük bilä yetkizmäχliχ, ki ni biri dä yarγuga yovuχ kelmä-(63r/218r)gäy da ketmägäy, tek ančaχ bizim boyruχumuz bilä, da boyruχ etärmen barča bilmäχliχni, boyruχ etärmen da ortada χoyïyïrmen eminlik, ol, kim ki bu eminlikni da aytïlgan išlärni ki tutmagay, ki sïndïrgay anï söz bilä ya etmäχ bilä, ol anï χalïr da anï tözmäχ keräk, ne ki törä tapsa». Da χač*an* töräni olturγuzsa, ol čaχta sormaχ keräk atï bilä ekinčidän: «Igi mi töräni olturγuzdum?» A ol aytmaχ keräk: «Igidir, yazïlgan törä bilä». Da 3-ünčidän sormaχ keräk atï bilä: «Bu eminlikni, ki munda χoyduχ, tutulmaχ keräk mi?» Da ol aytmaχ keräk: «Tutulmaχ keräk küčü bilä yazïlgan töräniŋ».

(63v/218v) **[1] kapitula. Yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da kendiniŋ biyinä**

Korol′nuŋ olturγučuna utru yaŋïlgan da kendiniŋ biyinä, anïŋkibik χalïr tamaχïn. Oγullarï könü da χardašlarï atanïŋ da atasïnïŋ ornun tutalmaslar ol yaŋïlganïna körä aγïr. Ale oγlanlarï atasïnïŋ tirlikin tas etmäslär, egär atalarï bilä anïŋki saγïšta tigüllär edi esä, alay oχ χardašlarï aytïlgan yaŋïlmaχtan. A egär aytïlgan keŋäštä edilär esä, här biri alardan yaŋïlganïna körä tözmäχ keräk.

◇ Oγullarï alarnïŋ, kimlär ki artïχsïlïχ etär korol′nuŋ olturγučuna χaršï da Iši barča nemäniŋ, da atasïndan χalgan tirlikni tas etärlär. Anïŋ üčün bu yaŋïlmaχka körä barča tirliki χanlïχka χalïr.

2 kapitula. Xulnuŋ χuluχ etkäni kendi biyinä da ketkäni salačïnïŋ kendi biyindän

Teŋri adam tarbiyatïn erkli yaratïptïr da etiptir, ale ki keräklidirlär biylärinä kendiniŋ χullar χuluχka, yer u suv üčün. Alay oχ bu törädir, χačan χaysï salačï biyindän kendiniŋ, nemä tiymiyin biyiniŋ, χayda kläsä, barma bolur. A egär ki χaysï biy aŋar tözmägä klämäsä, ani erkli yebermägäy kendiniŋ kišisin, klär anï saχlamaga kendi töräsinä, (64v/219v) da ol čaχta oγlanlar atasïnïŋ ölümündän soŋra ol biyiniŋ tibinä tözmägä bolmagaylar, ol čaχta erkli bolurlar ketmägä barmaga özgä biyiniŋ tibinä, χayda kläsä.

именно: «Пора ли начинать суд?» И те должны сказать: «Поскольку сегодня суд согласно писаному закону и стороны явились – пора». Заседание суда следует открывать такими словами: «Я открываю заседание суда властью Господа Бога, и властью нашего короля, и моей войтовской властью, и властью шести армян, которые сидят рядом со мной, и силою всех армян, приказываю и повелеваю добиваться по справедливости, чтобы никто к суду близко не подходил (63r/218r) и отсюда не уходил, только с нашего разрешения, и запрещаю делать что-либо, ссылаясь на неведение, приказываю и устанавливаю порядок и спокойствие, и тот, кто не будет соблюдать этот порядок и распоряжения либо нарушит их словом или поступком, тот будет наказан и должен терпеть то, что назначит суд». А когда откроет заседание суда, должен будет поименно спросить во второй раз: «Хорошо ли я открыл заседание суда?» А они должны ответить: «Хорошо, согласно писаному закону». И в третий раз он должен спросить поименно: «Следует ли соблюдать порядок, который мы здесь установили?» И они должны ответить: «Соблюдать необходимо силою писаного закона».

(63v/218v) Статья 1. О совершивших преступление против королевского престола и против своего господина

Совершивший преступление против королевского престола или против своего господина должен быть повешен. Чесные дети и братья отца не могут занимать отцовского места ввиду его тяжкого преступления. Но дети не должны терять права и на отцовское наследство, если с отцом не сообщники, точно так же и братья – по данному преступлению. А если участвовали в заговоре, то каждый должен терпеть наказание в меру своего преступления.

◇ Сыновья совершивших преступление против королевского престола и Речи Посполитой, теряют право на отцовское имущество. Потому вследствие такого преступления все имущество отходит государству.

Статья 2. О служении слуг своим господам и уходе крестьян от своих господ

Бог создал и сотворил человеческое существо свободным, но все же слуги нужны для служения своим господам, ради земли и воды. Таков и этот закон: если слуга хочет уйти от своего господина, то он, если это не затрагивает интересов его господина, волен уйти куда захочет. Но если господин не потерпит этого, не пожелает отпустить на волю своего человека и захочет оставить его у себя в своей власти (64v / 219v), то после смерти отца дети не обязаны терпеливо оставаться под тем господином, а вправе уйти и пойти под другого господина – куда захотят.

◇ Bu boyruχ alay aŋlamaχ keräktir salačïlar üčün ermeniniŋ, özgä ǰïns üčün tigül, anïŋ üčün salalar da tutovlarï ermenilärniŋ berilgändir barča bir türlü korunaga.

3 kapitula. Uruškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäy

Egär ki oγlanlar aralarïna uruš etsälär, da bir oγlan birsin öldürsä, da ol öldürgän oγlan 12 yašïndan artïχ bolgay, keräk bašïn tölägäylär, nečik tügäl bütün kišiniŋ. A egär ki ol öldürgän (65r/220r) oγlannïŋ yašï 12-dän eksik bolsa, bolgay 10 ya 11, ol čaχta anïŋ bašïnïŋ yarïmï tölänmäχ keräk. A egär ki öldürgän oγlannïŋ yašï 10-dan eksik bolgay, üčünči ülüšü bašïnïŋ tölänmäχ keräk. A egär ki oγlan 15 yašïna bolgay, ol kiši öldürüčidir da törägä χaršï yaŋïlgay, da bu statutka keräk tügäl tölöv etkäy bašï üčün χardašlarïna öldürgän oγlannïŋ, nečik yoγarï yazïlgandïr.

◇ Aŋlamaχ keräktir bu boyruχ da törä ermeni oγlanlar üčün, yoχsa ermeni oγlan öldürgäy özgä ǰïnsnïŋ, tüšär ǰurumga yarγusuna körä öldürgän oγlan üčün da ol yarγuda, χaysï ki öldürgän oγlandïr.

4 kapitula. Xaysï oγlan biri birin naχïs etkäy

(65v/220v) Egär ki χaysï oγlan oyun arasïna biri birin naχïs etkäy klämiyin ya öčäšip, anïŋkibik išlär igi sezilmäχ keräk da baχmaχ keräk anïŋkibik iš bilä, ne türlü ki χïlïχtïr, tergämäχ keräk öldürgänni, ol naχïs etkän oγlannïŋ yašlarïn sanamaχ keräk, χaysï boγomuna anï naχïs etiptir, közünä mi, χoluna mï, ayaχïna mï, anïŋki naχïs etmäχniŋ baχkaylar naχïslïχïn, da aŋar körä tölöv etkäylär hakimlikin da χarǰïn. Ol barča tölämäχ keräk, kim ki naχïs etti. Xaysï ki töräni oγlanlarnïŋ etmäχindän taptïχ könülüktä.

◇ Ermeni oγlanlar üčündir bu iš, daγïn da 4 iš, hal oχ, biri biriniŋ artïndan aŋlanmaχ keräk.

(66r/221r) 5 kapitula. Oγlanlar, ki biri birin suvda boγgay

Oγlanlar, ki suvda yuvungaylar, da biri birsin boγgay, ol čaχta töräčilär munïŋkibik išni igi tergämägä keräk, egär ol türlü boγulmaχlïχ boldï esä gälägdän, ya yüräklänmäχtän, ya yaman yüräkindän, ya övrätkän kläp, ya ol boγulgan kendi kendin satamadan battïrdï suvnuŋ teräninä, da alar, ki anïŋ bilä yuvundïlar, ol boγulganga bolušma bolmadïlar. Keräk töräčilär belgili bilip tügäl yoluχkan išni. Egär ki ol kensi satamadan boγuldï esä, da alar, ki anïŋ bilä yuvundïlar, aŋar bolušma bolmadïlar, anïŋkibik boγulmaχ üčün tölöv bolma bolmastïr. A egär ki özgä ištän boldï esä,

◇ Этот закон следует понимать в отношении армянских крестьян, а не других национальностей, ибо села и владения армян подлежат юрисдикции Речи Посполитой.

Статья 3. О драке детей, или когда один убьет другого

Если дети затеют между собой драку и один убьет другого, и убитому будет больше 12 лет, должно уплатить головщину, как за совершеннолетнего человека. А если возраст убитого ребенка (65r/220r) меньше 12 лет и ему 10 или 11, тогда должно уплатить за него половину головщины. А если убитому ребенку меньше 10 лет, то уплатить должно треть головщины. Если (убившему) ребенку 15 лет, то такой человек считается убийцей и преступившим закон и согласно данному статуту обязан уплатить головщину за него родственникам убитого ребенка, как записано выше.

◇ Это распоряжение и этот закон следует понимать в отношении армянских детей, а если армянский ребенок убьет (ребенка) другой национальности, то должно наказать по закону об убийстве ребенка в том суде, юрисдикции которого подлежит убитый ребенок.

Статья 4. Когда один ребенок покалечит другого

(65v/220v) Если во время игры один ребенок покалечит другого неумышленно или в гневе, подобные обстоятельства должны быть хорошо расследованы, и надо обратить внимание на характер увечья, обследовать убитого, определить возраст покалеченного ребенка, какой орган покалечен – глаз, рука или нога, каково увечье, и в соответствии с этим пусть оплатят лечение и возместят расходы. Все это должен уплатить тот, кто покалечил. Такой закон в отношении действий детей мы нашли справедливым.

◇ Это положение касается армянских детей, как и [остальные] четыре следующих друг за другом положения по таким же случаям.

Статья 5. О детях, когда один утопит другого в воде

Если при купании детей в воде один из них утопит другого, судьи должны хорошо расследовать, произошло ли это по шалости, или в азарте, или по злобе, или при намерении учить, или утонувший по собственной прихоти нырнул в глубину воды и те, которые с ним купались, не смогли помочь утопающему. Необходимо, чтобы судьи ясно представляли все происшествие. Если он утонул по собственной небрежности, а купавшиеся с ним не смогли ему помочь, то за такое утопление возмещения не полагает-

(66v/221v) tölöv bašï üčün bolmaχ keräk yašlarïna körä ol boγulgannïŋ, nečik öldürgän kišiniŋ.

6 kapitula. Oγlanlarnïŋ öči üčün biyik yerdän sekirmäkniŋ

Egär ki anïŋkibik iš yoluχsa oγlanlar arasïna, ki χaysï oγlanlardan biyik yerdän sekirsä öč bilä da ol sekirmäχtän naχïs bolgay ya ölümgä bargay, kim säbäp bolsa bu iškä, ges bašïn tölämäχ keräk. Egär ol ki sekirdi naχïslïχka ya ölümgä, yašïna körä naχïslïχïn baχkaylar ya ölümün. Alay bolgay yarγusu, nečik yoγarï yazïlïptïr oγlanlar üčün.

7 kapitula. Igitlar, ki aralarïna aγïr nemä kötürürlär öč bilä

Igitlärgä övränčiktir, ki öčtän aγïr nemä kötürmägä, da maχtanmaga, da aγïr (67r/222r) nemä yürütmägä, da anïŋki aγïr nemä kötürmäχtän egär ki χaysï ar*a*larïndan naχïs bolgay, χaysï ki aχča χoydï, da öč kirdi, da säbäp boldï bu iškä, anïŋ naχïslïχïna, ges dž̲urumnï tölämäχ keräk, nečik χanlï iš üčün, da anïŋ χatïna ol naχïs bolganga ziyanïn, χardž̲ïn tölämäχ keräk, hakimlikin. Anïŋ üčün munï χoygandïr, ki kimesä biri birin ziyanga da naχïslïχka [salmay] da saγlïχïndan čïχarmagay.

8 kapitula. Dž̲imrilär üčün

Egär ki esirikliktä yoluχsa, ki biri birin naχïs etkäy, törä buyurïyïr, ki anïŋkibik iš naχïslïχnïŋ esiriktä etkän tiymäs bošatmaga, ani dä tözmägä. Anïŋ üčün ki esirikliktir barča (67v/222v) yamanlïχnïŋ bašï, anïŋ üčün ki esirikliktän säbäp boldï ki biri birinä. Da anïŋkibik iš üčün törä bolmaχ keräk; toγru, budur dž̲urum, ziyan, hakimlik, χardž̲ naχïs bolganga tölämäχ keräk. A egär esirik kiši kimesäni öldürgäy, ol čaχta törä bilä baχmaχ keräk anïŋki öldürmäχliχni dž̲âht bilä da sormaχ keräk, budur anïŋkibik öldürmäχliχ yaman saγïš bilä saγïš etip ya özgä säbäptän bolgay, budur, egär birgä biri biri üsnä urušma turdïlär, ya kimdän boldï bašlanmaχ anïŋkibik ištä, ol čaχta säbäpinä körä, χïlïnganïna körä bolgay yarγusu. Egirlikinä körä, yaman etkäninä körä ögüt(68r/223r)lägäylär bolušučïlarnï, etkäninä körä munïŋkibik išni esirikliktän tügällädi. Dž̲âht bilä baχïp alarnï da ögütlägäylär, nečik yarγu görgüzsä.

9 kapitula. Xazna tapmaχ yer ičinä

Egär ki kimesä kendi mülklärinä χazna tapkay yer ičinä, ya altïn, ya kümüš, da egär ki anïŋkib*ik* χazna ävälgi χanlarnïŋ bolgan bolgay, da igi belgili bilsälär, keräk χanlïχ χaznaga berilgäy ol χazna. A tapkan kiši ol χaznanï, onunčï

ся. А если произошло по другой причине, (66v/221v) то головщина назначается в соответствии с возрастом утопленника, как за убитого человека.

Статья 6. О детях, прыгающих на спор с высокого места

Если среди детей случится такое, что кто-то из детей прыгнет на спор с высокого места и вследствие этого прыжка покалечится или умрет, то подстрекавший к этому должен возместить половину головщины. Если кому от прыжка случилось увечье или смерть, надо принять во внимание его возраст, характер увечья и (причину) смерти. Судить должно так же, как описано о детях выше.

Статья 7. О юношах, поднимающих тяжести на спор

У юношей есть обычай поднимать на спор тяжести, хвастаться, таская (67r/222r) тяжести, и если из-за поднятия подобных тяжестей кто-то из них покалечится, то тот, который бился об заклад, и заложил деньги, и стал виновником случившегося, должен уплатить за такое увечье половину штрафа, как за уголовное деяние, а кроме того, должен оплатить ему убытки, расходы и стоимость лечения. Это установлено затем, чтобы никто не доводил другого до вреда и до увечья и не лишал здоровья.

Статья 8. О пьяных

Если во время пьянства один покалечит другого, закон велит, что за подобное дело, за увечье, нанесенное в пьяном виде, прощать не положено и терпеть этого нельзя. Ибо пьянство – (67v/222v) начало всех зол. По причине пьянства возник повод к тому, чтобы один (покалечил) другого. За подобные дела надо судить; справедливо, чтобы виновный уплатил покалеченному штраф и покрыл убытки, расходы и оплатил лечение. Если пьяный убьет кого-нибудь, суд должен тщательно расследовать убийство и расспросить, произошло ли убийство злоумышленно или по иной причине, то есть, единовременно ли напали они друг на друга, кто стал зачинщиком, и затем соответственно причинам и их действиям произвести суд. Зависимо от меры виновности и характера злодеяния наказать (68r /223r) и соучастников, ибо он совершил это по причине пьянства благодаря их действиям. Расследовать необходимо в спешном порядке и наказывать, как покажет суд.

Статья 9. О находке подземного клада

Если кто в своих владениях найдет в земле клад – или золото, или серебро, и окажется, что это клад древних королей, и знать это будут точно, то его должно передать в королевскую казну. Нашедшему клад должно дать десятую часть и еще одну десятую

ülüšün ol kišigä bermäχ keräk, alay oχ aŋar da onunčï ülüš berilmäχ keräk, ol kišigä, kimniŋ mülk üsnä tapuldï. A egär ki bilsälär, ki ol χazna χaysï ulu biyniŋ bolgay, anïŋkibik malnï da igilikni, (68v/223v) oγlu, ya χïzï bolgay, ya yovuχu, anïŋkibik mal keräk tüškäy alarga. Xaysïnïŋ mülkünä χazna tapulsa, ol χaznadan onunčï ülüšü berilmäχ keräk χanlïχka.

◇ Xazna tapulmaχnïŋ sorovu da bilmäχ korol′dan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay

Egär yoluχsa, uruš arasïna kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay, da igit bolup χartnïŋ, törä bilä buyurgandïr anïŋkibik χol uzatučï saχalïna χartnïŋ, alay ol aŋlanmaχ keräk ǰurumu, nečik kimesäni naχïs etkäy.

11 kapitula. Čuγurlar üčün yer tibindägi

Egär kimesä čuγur ačsa yer ičinä, χayda ki taχïl bar anïŋ ya özgä χoygan bolgay, da ol čuγurga yebergäy kišini taχïlnï čïχarma, da ol (69r/ 224r) kiši, ki čuγurga yebergändir, da ol anda čuγur ičinä ïstan ölgäy, anïŋ yarγusu alay bolmaχ keräk, nečik kendi öldürgäy. A egär ol kiši anda yebergän naχïs bolsa, ol, kim ki anï yeberdi ol čuγurga, keräk tölägäy ziyanïn, χarǰïn, hakimlikin. Anïŋ üčün ki keräk edi ol yebergän kišini čuγurga tözgiy edi, ki yanan yel čïχkïy edi, taχïlnïŋ da iyisi. Anïŋkibik čuγurdan taχïlnïŋ ïsï čïχmïš bolgay, da anda yebergän kiši naχïs bolgay. Anïŋkibik satamanï yarγučïlar baχmaχ keräk, ki nečik boldï, ya säbäp kimdän boldï, da könülük etkäylär.

◇ Ermenilärniŋ yalga tutkan χuluχčïlar üčün bu iš aŋlamaχ keräk.

(69v/224v) **12 kapitula. Töräläri salačïlarnïŋ**

Egär χaysï ermeni boyruχ etkäy kendiniŋ salačïlarïna išlämä artïχsï, bu türlü saban sürmägä, oraχ orma ya özgä išlär, da ol salačï anïŋkibik artïχsï ištän ki naχïs bolgïy edi ya ölgiy edi, anïŋkibik biy, ol, ki artïχsï ayttï išlämä, yazïχlïdïr Teŋri alnïna. Egär anïŋkibik salačï artïχsï ištän naχïs bolgay da hakimliktän oŋalïp čïχkay, biyi keräk aŋar tölägäy hakimlikin, ziyanïn, χarǰïn. A egär ki anïŋkibik naχïslïχ saγlïχïna ol salačïnïŋ boldï esä, ki bolmagay oŋalmaga da aχsaχ χalgay, anï yarγučïlar baχkaylar ol ištän, ne türlü učka kelsä, könülük etkäylär.

13 kapitula. Kim ki kendiniŋ k‘ahanasïn hörmätlämägäy

Surp aṛak‘ellärniŋ boyruχudur, boyruχ etiyir bu išni, ki kimesä kendiniŋ k‘ahanalarïn yaman sözlär bilä da hörmätsizlik bilä uyaltmaчасть тому человеку, во владении которого клад найден. Если будет признано, что клад принадлежит какому-то великому князю и живы его сын, или дочь, (68v/223v) или близкие, то этот товар или добро, это имущество должно принадлежать им. (Десятина должна быть передана тому), в чьем владении обнаружен клад, и десятую часть должно передать в пользу короля.

◇ Допросы и дознание о находке клада должны вестись от имени короля.

Статья 10. Когда кто дернет кого за бороду

Если случится, что во время драки один потянет другого за бороду, причем юноша – старика, то суд налагает на того, кто протянул руку к бороде старика, штраф, следует понимать, такой же, как при нанесении кому увечья.

Статья 11. О подземных ямах

Если кто откроет яму в земле, где хранится его зерно или сложенное кем другим, и пошлет в ту яму человека доставать зерно, и тот (69r / 224r) человек, которого послали в яму, умрет в той яме от угара, то суд над пославшим должен совершаться так, как будто он сам его убил. Если посланный туда человек заболеет, то пославший его в ту яму должен оплатить ему убытки, расходы и заплатить за лечение. Ибо прежде, чем посылать человека в яму, он должен был подождать, пока выветрится горелый дух и запах от зерна. А если бы угар от зерна из ямы уже вышел, но человек все-таки заболел, то судьи должны рассмотреть обстоятельства, как это случилось, по чьей вине произошло, и рассудить справедливо.

◇ Следует понимать, что это относится к батракам, нанимаемым армянами.

Статья 12. Права крестьян

Если какой-нибудь армянин заставит своих крестьян работать сверх меры, как-то пахать, жать или делать иную работу, и крестьянин от такой чрезмерной работы заболеет или умрет, то такой хозяин, который заставил работать сверх меры, грешен перед Богом. Если такой крестьянин от чрезмерной работы заболеет и после лечения поправится, хозяин обязан оплатить ему лечение, убытки и расходы. А если здоровью крестьянина причинен такой ущерб, что от болезни он не сможет оправиться и останется калекой, то судьи должны это дело рассмотреть и рассудить по справедливости, как надлежит в этом случае.

Статья 13. Кто не почитает своего священника

Есть повеление святых апостолов, которое требует, чтобы никто не порочил своего священника сквернословием и бесчестьем; человек, который не

gay; anïŋkibik kiši, ki kendiniŋ din atasïn hörmätlämägäy, ol yaŋïlïr Teŋrigä utru, anïŋ üčün ki k'ahana χoltχačïdïr Teŋridän, da yarγusuna Teŋriniŋ barïštïručïdïrlar, da ǰžuvap berüčidirlär žoγovurt üčün. Tanïχlïχ beriyir muŋar ari bitiklär, kimesä kendiniŋ k'ahanasïn pambas etmäsin, anïŋ üčün ki aṛak'ellärniŋ boyruχudur, ki anïŋkibik kišini aγïr ögütnüŋ tibinä tartkay, kim ki k'ahanasïna yaman aytkay, ol yaman aytmaχlïχ bulaydïr, nečik Teŋrigä yaman aytkay, (70v/225v) anïŋ üčün ki surp Awedaran buyurur, kim ki sizgä yaman aytsa, Maŋa aytïyïr.

14 kapitula. Kimesä yaman aytkay χannïŋ artïndan, olturγučuna albo χaysï keŋäš biyinä

Egär kimesä teliliki bilä kendiniŋ yaman aytkay χannïŋ artïndan ya keŋäšinä χanlïχnïŋ, a kimesä anïŋ üsnä yetkirgäy, anï etkän da anïŋkibik yaman söz aytkan, a egär ki anïŋkibik yaman aytučï k'ahanalïχtan bolsa, babaslïχïndan tüšürgäylär, egär ašχaragan esä, anïŋkibik yaman aytmaχ üčün bolgay yarγu, da ol yarγunï etkäy aχpaš ya vartabedlär, anïŋ üčün ki korol'nuŋ olturγučï alγïšlïdïr da χanlïχïnïŋ boyu aγïrlar yergäsin Teŋriniŋ küči. Anïŋ üčün törä buyurdï, ki här biri ken(71r/226r)di erkin tïygay da esinä tutkay χannïŋ arzani biyiklikin.

15 kapitula. Erksiz χulnuŋ, ki bitik övrängäy, biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa χul čerüvdä tutkan ya aχča bilä satun algan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anïŋkibik χul erksiz bolmastïr yetmägä babaslïχka kendiniŋ biyiniŋ erkindän bašχa. Anïŋ üčün törä tïyïyïr, ki kendiniŋ biyinä χayγu etmägäy. Anïŋ üčün bu iš oχšïyïr öv buzulmaχïna. Egär körünür esä, ki anïŋki χul babas bolgay, nečik ki arzani boldu Bọγos aṛak'elniŋ χulu Ọneṣimos, da munïŋkibik χul erki bilä kendiniŋ biyiniŋ bolur alïnmaga babaslïχka.

16 kapitula. Xullar üčün k'risdân

(71v/226v) Egär kimesä, k'risdân bolup, k'risdân χul satun alsa, körgüziyir Eski Törä, anïŋkibik χul, 6 yïl χuluχ etip biyinä, azad bolmaχ keräk yedinči yïlda, evet ki Yäŋi Törä k'risdânlarniŋ toχtattï anïŋkibik χulnu ol čaχta erkli bolur erksizliχtän, ne türlü tez χuluχ etkäy ol aχčanï, χaysï ki anïŋ üčün beriptirlär. Egär ki χul kendi yalγïz satun algan esä, ol türlü χïlïχ bilä erkli bolgay. A egär ki χul χatunu bilä satun algan esä, ol čaχta χatunu bilä da oγlanlarï bilä erkli bolur, χuluχ etip, nečik aytïlgandïr, ol aχčanï, ki anïŋ üčün berilgändir. Egär ki anïŋkibik

почитатет своего духовного отца, грешит против Бога, потому что священники – просители перед Богом, и примирители на Божьем суде, и ответчики за народ. Святое Письмо дает об этом свидетельство: никто не должен хулить своего священника, ибо таково апостольское правило, и такого человека ожидает тяжелое наказание, поскольку кто оскорбляет своего священника, тот своим злословием оскорбляет самого Бога, (70v/225v), потому что святое Евангелие гласит: злословящий о вас злословит обо Мне.

Статья 14. Кто хулит короля, его престол или кого из князей рады коронной

Если кто по своей глупости хулит короля или членов рады коронной (государственного совета) и это докажут, то совершивший подобное и таким образом злословивший, если такой хулитель из священников, должен быть лишен священнического сана, а если светский человек, то за подобное злословие он подлежит суду, и суд этот должны совершать епископ или ученые-богословы, ибо королевский престол благословен и сама королевская особа почитается как воплощающая в себе силу Бога. Потому закон велит, чтобы каждый (71r/226r) сдерживал свою волю и сознавал превосходство королевского достоинства.

Статья 15. О невольнике, который, научившись письму, помимо воли своего господина хочет стать священником

Если у кого окажется слуга, плененный во время войны или купленный за деньги, который, научившись письму, захочет стать священником, то такой невольник не может стать священником без согласия хозяина. Закон запрещает это, чтобы не отягощать заботами его хозяина. Ибо это напоминает разорение дома. Если представится, что такой раб может стать священником, как удостоился раб апостола Павла Онисим, то раб может быть принят в священники с согласия господина.

Статья 16. О рабах-христианах

(71v/226v) Если кто-нибудь, будучи христианином, купит раба-христианина, Старый Закон предписывает, что такой раб, отслужив своему господину 6 лет, на седьмой год должен быть свободен, но Новый христианский Закон устанавливает, что такой раб освобождается из неволи, коль скоро отслужит своему господину деньги, которые тот за него уплатил. Таким образом освобождается раб, если он был куплен сам один. Если же раб был куплен вместе с женой, то освобождается вместе с женой и детьми, отслужив, как сказано, уплаченные за него деньги. Если такому рабу хозяин даст жену и у них будут де-

χulga biyi χatun bersä, da alarnïŋ oγlanlarï bolgay aralarïna, anïŋkibik (72r/227r) išlär, ol χulnuŋ χatunu oγlanlarï bilä χuluχta χalgay biyiniŋ övinä meŋilik, tek ol χul kendi yalγïz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä aχča almaga χatun üčün, ol čaχta χatun oγlanlarï bilä erkli bolur. Egär ki χulnuŋ köŋlü bolsa, ki χalgay biyi χatïna, ki klämägäy ketmägä, anï biyi keräk saχlagay χatunu bilä, oγlanlarï bilä, da algay ol χulnï, da bargay yïχövgä, da tanïχlatkay kišilärgä, da anïŋ üsnä tanïχlïχ bitik algay, da aytkay, ki χulum klämäs χatïmdan ketmägä ölginčä. A egär ki anïŋkibik χul soŋra kendinä saγïš etkäy da klägäy erksizliktän erkli bolma da anïŋ biyi anïŋkibik saγïšïn sezgäy, biyi bolmastïr anï erksiz etmägä (72v/227v) anïŋ saγïšïna körä, χaysïn ki surp aṛak'el aytïyïr: barča χullar Teŋridä erklidir.

◇ Muŋar dirä bolganï yoχ da bolmasïn bu χanlïχta erksiz χul saχlama.

17 kapitula. K'risdân χatun algan üčün satun

Egär kimesäniŋ keräki bolgay da χïzïn satkay kristânga, bolmastïr anï satmaga, kendiniŋ χïzïn, meŋilik χaravašlïχka. A egär ki anïŋkibik χïznïŋ χuluχu biyändirmäsä biyin, yänäči erki bar atasïnïŋ, ki χïzïn čïχargay, da anïŋkibik biyniŋ erki yoχtur özgägä satmaga ol χïznï, yüräklänip. Egär ol biy kläsä anïŋkibik χïznï oγluna bermä χatunluχka, ol χïznïŋ atasïnïŋ erki bilä bolmaχ keräk.

Egär ki ol χïz biyinä ya oγluna yaramagay χat(73r/228r)unluχka, χuluχ etip ol aχčanï, χaysï ki anïŋ üčün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol χïznïŋ atasï klägäy äväldän, aχčasïn berip, čïχarma, erki bar kendiniŋ χïzïn erksizliktän, keräk anïŋ biyi bergäy anï čïχarmaga, baχmagay aŋar, ki yïllarï tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz χullarnï satun algan üčün

Egär χaysï ermeni erksiz χul satun alsa ya χuluχčï dinsiz, χïz ya χatun, da anïŋkibik χuluχčïlar vaχt bilä erksizliklärinä kendiniŋ, χaysï erki bilä klägäy, klägäy kristân bolmaga, ol erksizliktän boš bolur, nečik ol aχčanï χuluχ etsä. Egär anïŋkibik χullar, alay er, nečik χatïn, dinsizlär, egär klämäsälär kristân bolma, anïŋkibik ištän erki (73v/228v) bar biyiniŋ alarnï satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasïn-anasïn tövsä

Kim ki kendiniŋ atasïn-anasïn tövsä, anïŋkibik oχšaššïz da yazïχlï yaman etkän Teŋriniŋ alnïna ölümlüdür yasaganïna körä Eski Töräniŋ. Ale Yäŋi Törädä k'risdânlarnïŋ bu türlü körти, то (72r/227r) жена раба вместе с их детьми остается в доме хозяина навеки, освобождается только сам тот раб. Если же хозяин пожелает получить за его жену деньги, тогда жена получит свободу вместе со своими детьми. Если у раба возникнет желание остаться у своего хозяина и он не пожелает уйти, хозяин должен сохранить его с женой и с детьми, и взять того раба, и пойти в церковь, и дать ему засвидетельствовать людям, и затем получить на это письменное свидетельство, и заявить, что мой раб не желает уходить от меня до самой смерти. А если такой раб после поразмыслит и захочет освободиться из неволи и его хозяин узнает об этом его намерении, то хозяин не может его неволить (72v/227v) по своему усмотрению, о чем святой апостол говорит: «все рабы для Бога свободны».

◇ В этом государстве не было до настоящего времени и да не будет позволено впредь содержать рабов-невольников.

Статья 17. О купленных женщинах-христианках

Если у кого-то возникнет необходимость и он продаст свою дочь христианину, то он не может продать ее, свою собственную дочь, в служанки навечно. Если служба такой девушки не будет угодна ее господину, отец волен выкупить свою дочь обратно, но господин не властен продать эту девушку другому, разозлившись. Если этот хозяин пожелает дать эту девушку в жены своему сыну, то это должно быть сделано с согласия ее отца.

Если же эта девушка не подойдет в жены ни своему господину, ни его (73v/228r) сыну, то, отслужив деньги, которые тот за нее уплатил, может уйти из неволи. Если же отец этой девушки захочет выкупить ее из неволи раньше, то это его право, а ее хозяин обязан позволить ее выкупить, несмотря на то, что годы не вышли (срок неволи не окончился).

Статья 18. О купленных рабах-неверных

Если какой-то армянин купит раба-невольника или служанку из неверных, девушку или женщину, и такие [рабы или] служанки со временем, находясь в неволе, добровольно согласятся стать христианами, то они освобождаются из неволи, отслужив те деньги. Если те рабы, как мужчины, так и женщины из неверных, не захотят быть христианами, то на этом основании хозяин (73v/228v) вправе их продать.

Статья 19. Кто побьет своих отца и мать

Тот, кто побьет своих родителей, согласно установлению Старого Закона, заслуживает смерти перед Богом как совершивший столь немыслимое и греховное злодеяние. Но в Новом христианском За-

güziyir: anïŋki etkän oγul-χïz ölgінčä luʤ tartkay. A egär ki oγlanlïχïna ursa atasïn-anasïn, anï abramaχ keräk. Ya anïŋkibik oγul atasïn-anasïn tövgäy yaman yüräktän, yaman saγïštan, da atasï-anasï anï heč nemägä tutkaylar. Da anïŋkibik yaŋïlmaχ üčün atasï-anasï oγlun, χïzïn ögütlämäχ ke-räk k'ahanalïχ alnïna da χartlar alnïna. A egär ki anïŋkibik artïχsïlïχtan (74r/229r) χaytma klämäsälär, atasï anïŋkibik yaman oγulnï, harsïz, χorχusuz, beγam, kensindän da kensiniŋ barča igilikindän bolur keri etkäy. Xaysï anïŋkibik oγul keri etkän ki pošmanlïχka χaytkay da hnazant bolma klägäy, nečik tiyär atasïna-anasïna, ol čaχta yänäči atasï-anasï ol šaγavat bilä bolurlar anï yöpsünmägä.

20 kapitula. Här biri, kim yaman χïlïnsa nemä, anï tapar

Egär ata ya oγul χaysï yaŋïlmaχka körä ölümlü albo yazïχlï yaŋïlgan tapulgan bolgay, atasï oγlunuŋ yaŋïlganï üčün ʤäzasïn tartma bolmas, alay oχ oγul atasïnïŋ yaŋïlganï üčün ne bir ögüt bilä borčlu tigüldir, här biri yaŋïlganïna körä tartmaχ keräk. Anïŋ üčün (74v/229v) törä tügälläniг könülüknüŋ tügällikin barča adämilärgä anïŋkin bermägä.

◇ Bu boyruχtan čïχarïlïyïr korol'nuŋ olturγučundan yaŋïlmaχï.

21 kapitula. Kišini oγurlamaχ üčün

Eski Törädä χoygandïr, egär kimesä ki kišini oγurlap satkay da belgili bolgay anïŋkibik satmaχ üčün, ol kiši ölümlüdür. A Yäŋi Törädä k'risdânlarnïŋ bulay χoyulgandïr, egär ki kristân k'risdânnï oγurlap satsa özgä uluska da bu türlü yaman χïlïnmaχ anïŋ üsnä sezilgäy, Yäŋi Törä buyurmastïr aŋar tas bolmaga, luʤ tartmaχ keräk, da tutulmaχ keräk, da zïndan bilä ögütlänmäχ keräk, yük tibinä dä ol satučï algan (75r/230r) aχčanï χaytarmaχ keräktir ol kiši üčün, da ol satïlgan kišini keltirmäχ keräk eyäsinä, kimdän ki anï oγurlap edi, χaytarmaga anï borčludur. A egär ki ol satïlgan kiši ne türlü bolsa kečkäy dünyâdan, ol satkan kiši borčludur ol aχčanï tügäl χaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oγurlap edi, da oγrunuŋ eki χolun kesmäχ keräk da čagatïna χïzdïrïp möhürni basmaχ keräk, nïšan aŋar meŋilik hörmätsizlikkä, anïŋ üčün ki özgälär dä, anïŋ üsnä baχïp, anïŋkibik iš etmägäylär.

◇ Bu iš barča aŋlanïyïr, ermeni ermenini satsa, a egär ermeni özgä ʤïnsnï satsa, anï baχkay korol'nuŋ olturγučï da alay ögütlägäy, nečik ken(75v/230v)dinä körünsä.

коне предписано: совершившие подобное сын или дочь должны быть наказаны пожизненной эпитимией. Если он ударил отца-мать по малолетству, его должно простить. Если же этот сын побил отца-мать злонамеренно, злоумышленно, то родители должны оставить его в презрении. За подобное прегрешение родители должны подвергнуть своего сына или дочь порицанию в присутствии священников и старейшин. А если те не пожелают прекратить подобное безобразие, (74r/229r) то отец вправе отречься от такого злого, бессовестного, безбоязненного, бесчестного сына и лишить его всего своего добра. Но если такой отверженный сын раскается и проявит намерение к послушанию, то отец-мать могут снова с милосердием принять его.

Статья 20. Каждый, совершивший злодеяние, отвечает по своим заслугам

Если отец или сын за какое-то преступление будет осужден к смерти или признан виновным, то отец не должен терпеть наказание за преступление сына, равно как и сын не должен быть наказан за преступление отца, за свое преступление каждый должен отвечать сам. Поэтому (74v/229v) суд вершится для того, чтобы каждому человеку обеспечить полноту справедливости, воздав надлежащее ему.

◇ Из этого правила исключаются преступления против королевского престола.

Статья 21. О краже людей

В Старом Законе установили, если кто украдет и продаст человека и об этой продаже станет известно, этот человек подлежит смертной казни. А в Новом христианском Законе установлено так, если христианин украдет и продаст христианина в другую страну и об этом его злодеянии станет известно, Новый Закон предписывает, что он не должен быть предан смерти, а должен терпеть эпитимию, должен быть схвачен, и его следует наказать тюрьмой, и этот продавец под порукой (75r/230r) должен вернуть деньги, полученные за этого человека, и он обязан привезти того проданного человека его хозяину, у которого его украл, и возвратить. А если тот проданный человек по какой-либо причине уйдет из жизни, тот продавший человек обязан сполна вернуть те деньги его хозяину, у которого его украл, и вору надо отрубить обе руки и выжечь ему на лбу клеймо, в знак его вечного позора, чтобы и другие, глядя на него, не совершали подобного.

◇ Все это понимается так, если армянин продаст армянина, а если армянин продаст человека другой национальности, то дело будет рассматривать королевский престол и накажет его так, как ему (75v/230v) заблагорассудится.

22 kapitula. Alar üčün, kim ki pambaslar kendiniŋ atasïn-anasïn

Kim dä ki kendiniŋ atasïn-anasïn yaman sözlär bilä uyaltkay, anïŋkibik oγul-χïz ölümlüdir; ki kensiniŋ atasïnïŋ-anasïnïŋ kečkän išlärin aŋgay, da tüšär ölümlü yazïχka, Eski Törä bilä Yäŋi könü Törä aytïyïr, anïŋkibik pambas, ki a*ta*sïn-anasïn [yaman sözlär bilä uyaltkay], aŋar oχšar, nečik tövgäy, anïŋkibik hörmätsizlikkä utru atasïnïŋ da anasïnïŋ, ki oγlanlarïn tïygay, buyurgandïr anïŋkibik oγlanlarnï, atasïnïŋ-anasïnïŋ ig*i*likindän ülüššüz bolgay.

◇ Oγullar bildirsälär törägä da oχšašï bilä yaman ištä atasïnïŋ-anasïnïŋ yaŋïlganïn χanga utru (76r/231r) da barča etilgän išlär, anïŋkibik ištä ermeninïŋ oγlanlarï anïŋkibik išni borčlu tigüllär kötürmägä.

23 kapitula. Eki kimesä uruškay, da biri yaralï bolgay

Xačan eki kiši urušsa saγïtlar bilä, da biri birsin yaralasa, da yaralï ol yaralardan ölmäsä, χastalïχïna yaralarnïŋ yatkay, da χuvatlanïp, yürügäy tayaχ bilä, aytïlïyïr törä bilä, ol, ki χaysï yaraladï, borčludur ol yaralïga ziyanïn, hakim bahasïn tölämägä, ol χadar da ǰurum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy

Kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü saγït bilä, törä öldürgän χannïŋ ǰurumun izdämäχ keräk (76v/231v) eyäsindän, egär ol erksiz χul k'risdân esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kiši, bolur borčlu da yeŋil nemä bilä tölämägä bašïn öldürgän erksiz χulnuŋ ya χuluχčïnïŋ, alay k'risdânnï, nečik özgä ǰïnsnïŋ. Egär χul, egär χaravaš erksiz tövgänindän biyiniŋ ölmägäy ol vaχtta, yatkay bir kün ya eki kün da soŋra ölgäy, na bu mahanadan borčlu tigüldür tölämägä baš üčün, anïŋ üčün ki satun algan edi kensi aχčasïna da eyäsinä ziyan etip edi. Keräk anïŋ üčün luǰz tartkay.

25 kapitula. Anïŋ üčün, ki uruškanda aγïrayaχlï χatunnu urgaylar

Xačan eki kiši urušsa da aralarïna urgaylar aγïrayaχlï χatunnï, da ol urmaχtan χatïn kišini da oγlanïn (77r/232r) vaχtsïz kečirgäy, yarïm bašïn tölämäχ keräk χoǰasïna ol χatunnuŋ ya ne türlü bolsa birgälärinä barïšma. A egär oγlan ǰigärinä anasïnïŋ tügäl adam edi esä da ol urmaχtan kečirgäy, tölöv bolmaχ keräk tügäl baš üčün. Belgilidir töräsinä Teŋriniŋ, kläsä oγlan anasïnïŋ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasïn, baš ornuna baš bermäχ keräk. Bulay Eski Törä körgüziyir,

Статья 22. О тех, кто злословит своих отца и мать

Кто позорит сквернословием своего отца и свою мать, такие сын и дочь повинны смерти; кто оглашает прошлые деяния своих родителей, также, согласно Старому Закону, впадает в смертный грех. Новый истинный Закон говорит: злослов, хулящий отца и мать, подобен тому, кто наносит побои; за такое бесчестье против отца и матери, дабы укротить детей, велено подобных отпрысков лишать доли в родительском наследстве.

◇ Что касается свидетельствования сыновей в суде и разоблачения ими злодеяний и преступлений своих родителей против короля (76r/231r) и прочих деяний, то армянские дети в подобных случаях такую ответственность принимать на себя не обязаны.

Статья 23. Когда двое подерутся, и один будет ранен

Если двое дерутся с оружием, и один ранит другого, и раненый от тех ран не умрет, но сляжет из-за тяжести ранения, а набравшись сил, будет ходить с палкой, то, как сказано в Законе, ранивший обязан возместить раненному убытки, стоимость лечения и уплатить суду штраф такого же размера.

Статья 24. Когда кто-нибудь убьет своего слугу-невольника или служанку

Если кто убьет своего слугу-невольника или служанку каким-то способом или орудием, суд должен взыскать за кровь убитого (76v/ 231v) с хозяина, если слуга-невольник христианин. А если убитый человек иной веры, хозяин обязан уплатить более легкую головщину за убитого слугу-невольника или служанку – как христианина, так и иной нации. Если слуга или служанка-невольница тотчас не умрет от побоев хозяина, а пролежит день или два и умрет после, то вследствие этого хозяин не обязан возмещать головщину, ибо купил его за свои деньги, а тот нанес хозяину урон. За это должно терпеть эпитимию.

Статья 25. О тех, кто во время драки ударят беременную женщину

Если двое мужчин во время драки ударят беременную женщину, и от удара у беременной женщины (77r/232r) случится досрочный выкидыш, то мужу женщины должно уплатить половину головщины либо помириться с ним по-другому. Если же ребенок в материнском лоне уже сформировался и из-за этих побоев она его выкинет, то должно уплатить полную головщину. В Божьем законе ясно сказано: сформировался ребенок в материнском лоне или нет, должно отдать душу за душу. Так предписывает Старый Закон, а в Новом Законе указывается, что за та-

evet ki Yäŋi Törädä görgüziyir anïŋkibik p'orcut'iunnï aχča ʤurumu bilä da luʤ tartmaχ keräk.

◇ Ermeni kiši ursa eki ʤanlï χatunnï, bu törä aŋlamaχ keräk, özgä yerdä bolmagay.

26 kapitula. Ögüzü bolgay kimesäniŋ uručï

Xačan kimesäniŋ ögüzü kimesäni ursa da ol urmaχ(77v/232v)tan kiši ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anïŋkibik ögüzni öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol aχčanï yarlïlarga üläškäylär, da eyäsi ögüznüŋ ol kišiniŋ bašïn tölämäχ keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä χonšuluχ aytkay, ki anïŋkibik teli tovarnï ketärgäy, da eyäsi χonšuluχnuŋ aytkanïn nemägä tutmagay, da anïŋ arasïna urup kiši öldürgäy, da anïŋkibik kišini, kimniŋ ögüzü edi, ol öldürmäχniŋdir, ya ol baš üčün tölämäχ keräk, nečik törä görgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaχ keräk. Egär daγïn anïŋkibik ögüznüŋ eyäsi χïlïχïn bilmäsä da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčlu (78r/233r) tigüldür, ne ziyanlï. Da egär eyäsi bilsä ögüzniŋ χïlïχïn da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčludur naχïs etkängä tölämägä ziyanïn da hakim bahasïn.

27 kapitula. Biyi, ki χulun naχïs etkäy

Egär biyi χulunuŋ közün čïχarsa, törä buyurïyïr, erkli bolgay anïŋkibik χul, ol, ki erksiz satun algan edi da egär ki kristân edi esä. Egär ki χul dinsiz erksiz esä, ol χul satïlmaχ keräk biyiniŋ erki bilä yarïm bahasïna ya yarïm yalïna.

28 kapitula. Xačan buγa buγanï öldürsä ya ögüz ögüzni öldürsä

Egär buγa buγanï öldürsä ya ögüz ögüzni, kimesäniŋ dä buγa albo ögüz tiri χalsa, satïlmaχ keräk da anïŋki ögüz üčün ya (78v/ 233v) buγa üčün tölövün almaχ keräk, da yarïmïn [=sƀgïn] üläšmäχ keräk yarïm da yarïm, ki tuvarlarï edi, da ol öldürgän ögüzni dä üläškäylär yarïm da yarïm. Egär ol, kimniŋ ki ögüzü edi, da bilgäy, ki yuvaš tigül edi, da yaman χïlïχlï edi, da χonšularïndan išitkän bolgay, ki anïŋkibik tuvarnï saχlamagaysen, bu ziyančï ögüzni, ol χayγurmagay alarnïŋ aytmaχïn, ol čaχta ol öldürgän ögüz üčün keräk kensiniŋ tirisin bergäy, kimniŋ ögüzü edi, da ol ölüni kensinä algay.

29 kapitula. Xuyular üčün da čuγurlar üčün

Kim ki čuγur ačkay ya χuyu da yapmagay ol čuγurnï ya χuyunï da anda tüškäy kimesäniŋ tuvarï, eyäsi ol čuγurnuŋ ya χuyununuŋ (79r/234r) tölägäy ol tuvarnï da ol tuvarnïŋ terisin kensinä algay, törä bulay aytïyïr.

кой вред должно назначать денежное возмещеие и эпитимию.

◇ Понимается так, когда беременную женщину ударит армянин, в ином случае это не действует.

Статья 26. Когда у кого-то окажется бодливый вол

Если чей-нибудь вол ударит кого-нибудь и от этих ушибов (77v/232v) человек умрет, Старый Закон велит этого вола убить и мясо продать, а те деньги раздать беднякам, а хозяин вола обязан уплатить головщину за того человека. Если же тот вол всегда был таким сумасбродным и буянил, и соседи говорили хозяину, чтобы убрал эту буйную скотину, а хозяин пренебрегал замечаниями соседей, а тот тем временем забодал человека до смерти, то человека, которому принадлежит вол, признать виновным в убийстве, и он должен возместить головщину, как определит суд, а от смерти хозяина вола освободить. Если хозяин вола не знал о таком нраве вола и тот кого-нибудь покалечил, то хозяин не считается виновным и не обязан возмещать убытки. А если хозяин знал нрав вола и тот кого-нибудь покалечил, то хозяин обязан возместить покалеченному убытки и стоимость лечения.

Статья 27. О хозяине, покалечившем своего слугу

Если хозяин выбьет глаз своему слуге, то, гласит закон, такой слуга должен быть освобожден, если это купленный невольник и если он христианин. Если же слуга-невольник из неверных, то хозяин при желании может продать его за полцены или половину суммы найма.

Статья 28. Когда бык убьет быка или вол убьет вола

Если чей-нибудь бык убьет быка или вол вола, то оставшегося в живых быка или вола следует продать и деньги, вырученные за того вола или (78v/233v) быка, разделить пополам, поровну между теми, чьи это животные, и того убитого вола тоже пусть разделят пополам. Если хозяин вола знал, что его вол не был спокойным, а был злого нрава и слышал от соседей, что ты, мол, не должен держать такого вредного вола, а он относился к сказанному беспечно, то тогда он обязан дать своего живого вола за убитого вола тому, чей это был вол, а мертвого пусть заберет себе.

Статья 29. О колодцах и о ямах

Если кто-нибудь раскроет яму или колодец и не покроет эту яму или колодец и туда упадет чья-нибудь скотина, то хозяин той ямы или колодца (79r/234r) обязан заплатить за ту скотину, а ее шкуру пусть заберет себе, так говорит закон.

30 kapitula. Kiši üčün, ki čuγurga tüškäy

Egär er ya χatun čuγurga ki tüškäy ya χuyuga da anda ölgäy, χaysïsï egär ki kündüz tüššä, yarïm ǯurum bergäy χan bahasï üčün, kimniŋ čuγur ya χuyu, a egär ki kečä tüšti esä čuγurga, ol čaχta keräk tügäl anïŋ üčün tölägäy, kimniŋ čuγur edi, χaysïn ki Törä bitik körgüziyir alay χatunga, nečik ergä, tüškänlär čuγurga ya χuyuga, alay oχ erksiz χullar da.

31 kapitula. Tuvarlar üčün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar χaranï müŋüzlü, albo χoynï, da eyäsi bilmägäy tuvarïnïŋ χïlïχïn, (79v/234v) ol čaχta keräk tölägäy öldürgän tuvarïnïŋ yarïm bahasïn. A egär ki anïŋkibik tuvar kičkinä bolsa, nemä tölämäχ keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anïŋki öldürgän tuvarnï satmaχ keräk, da ol aχčanï, kimniŋ tuvar edi, teŋ üläškäylär. A egär ki bilgäy edi tuvarïnïŋ yaman χïlïχïn, ki ziyan etüči edi, da ketärmägäy kendiniŋ χatïndan, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüznüŋ, törä alay buyurïyïr.

32 kapitula. Atlar üčün

Egär kimesäniŋ atï teli bolsa, χaysï ayaχï bilä urmaχ, da tišlämäχ bilä, χïlïχï bilä naχïs etkäy, ol čaχta eyäsi ol atnïŋ, naχïs etkän kišini at, ziyanïn, χar(80r/235r)ǯïn da hakimlikin tölämäχ keräk. Egär aŋlattï esä atïnïŋ ziyanlï χïlïχïn, ol čaχta yarïm ziyanïn tölämäχ keräk törä yanïna.

◇ Ne ki bu boyruχnuŋ učuna aytïlïyïr, aŋlanïyïr, egär anïŋkibik kiši ermeni, ayb atïna yamanlïχ üčün bermägäy.

33 kapitula. At χïlïχlï bolgay, naχïs etüči

Egär kimesäniŋ atï bolgay χïlïχï bilä, naχïs etüči, da övdä χullarïna da, özgälärgä dä bildirgän bolgay χïlïχïn, ki anïŋkibik attan saχlangaylar, da soŋra anïŋkibik at kimesäni naχïs etkäy ya öldürgäy övdä kimesäni, ol čaχta eyäsi borčlu bolmas anïŋkibik ištän. Egär ki övdägi kišilär ya χonšuluχ aytkaylar, kimniŋ anïŋkibik atï bar, ki (80v/235v) saχlamagay, da ol anïŋki atnï ketärmägäy, da ol at kimesäni naχïs etkäy abo öldürgäy, ol čaχta duχovnïy törä baχkay anï, χoymaχ keräktir luǯ da ǯurum.

Daγïn igi körüniyir da yeberiliyir, ki kimesädä anïŋkibik yaman at ziyan etüči bolgay, da aŋgaylar aŋar χonšularï, da ol anï keri etmägäy kendindän, ol ǯurum bilä, χaysï ki biyik yazïlgandïr ol sanda 26-nïŋ teli ögüz üčün.

Статья 30. О людях, упавших в яму

Если мужчина или женщина, упадет в яму или колодец и там погибнет, то, если упадет днем, тот, кому принадлежит яма или колодец, должен заплатить половину штрафа за цену крови, а если упадет в яму ночью, то тогда хозяин ямы обязан уплатить за цену крови полностью, как предписывает Судебник (закон) в отношении как женщин, так и мужчин, упавших в яму или в колодец, а также в отношении слуг-невольников.

Статья 31. О животных

Если вол убьет корову, или другое рогатое животное, или овцу, то хозяин, если он не знал нрава своего животного, (79v/234v) должен заплатить половину цены убитого животного. Если же то животное мелкое, ничего платить не надо. А если животное, которое убил вол, крупное, то забодавшее животное надо продать, и те деньги хозяева животных пусть разделят между собой поровну. Если же хозяин знал о злом нраве своего животного, что оно может причинить вред, и не избавился от него, то должен заплатить полную цену убитого вола,– так велит закон.

Статья 32. О конях

Если у кого будет буйный конь, который забьет ногами, или загрызет, или иным способом кого-нибудь покалечит, то хозяин того покалечившего человека коня должен возместить ему убыток, оплатить простой (80r/235r) и компенсировать расходы на лечение. Если же он указывал ему на буйный нрав своего коня, то по закону должен уплатить половину ущерба.

◇ Сказанное в конце этого закона следует понимать так, что если тот человек армянин, то за причиненный конем вред платить не надо.

Статья 33. О коне буйном, способном покалечить

Если у кого-то окажется конь буйного нрава, способный покалечить, и дома он предупредит о его нраве и слуг, и прочих, чтобы коня остерегались, а после этот конь кого-нибудь из домашних покалечит или убьет, то хозяин за это отвечать не обязан. Если же домочадцы и соседи говорили хозяину такого коня, чтобы (80v235v) его не держал, а он от этого коня не избавился, и конь кого-нибудь покалечит или убьет, то дело должен рассматривать духовный суд и следует назначить эпитимию и штраф.

Также представляется приемлемым и допустимым, чтобы тот, у кого будет такой злой и калечащий конь, и соседи будут ему на это указывать, а он от него не избавится, подвергался штрафу, описанному выше в статье 26 о буйном воле.

34 kapitula. Oγru üčün, ki kečä övdä tapkay

Kimesä oγrunu kečä vaχtïna kendiniŋ övinä tapkïy edi, egär anïŋkibik oγrunï kečägi öldürgäy övinä, ǯurumsuz χalïr. Yänä kimesä oγrunï kündüz övinä tapsa da öldürgiy edi, öldürgän kiši ölümlüdür. Bu(81r/236r)lay Yäŋi Törä könültiyir ol öldürüči oγrunï. Kündüz bulay körüniyir bu nemä, ki adam öldürdi belgili erki bilä, kendi dä ölümlü bolmaχ keräk. Da alay törädir oγrular üčün χoyulgan kečäniŋ da kündüznüŋ, egär ki kimesä kečä vaχtïna övdä da kündüz oγrunu licasï bilä belgili tutkïy edi, ol čaχta anïŋkibik oγrunï nïšanï bilä oγurluχnuŋ, budur licasï bilä, törä alnïna keltirmä, ne türlü gile bilä ol oγruga utru törä alnïna, ol türlü tözgäy ol oγru törä ötläš, ne ki törä tapsa, anïŋ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Baχčalarnïŋ da rol′alarnïŋ

Kimesä ki kendi erki bilä tuvarïn yebergäy özgäniŋ baχčasïna albo tarlov (81v/236v) ičinä tüzdä, anïŋkibik tuvar χara ziyan etkäy baχčalarda ya tüzlärdä barča türlü bitiškä, törä buyurïyïr, tölöv bolgay ziyan etkängä, ne türlü ki kišilär ol ziyannï da bahasïn oχšatïp tapsalar.

36 kapitula. Köydürmäχ üčün da požarlar üčün

Egär ki χaysï yerdän dä ot ya požar čïχsa da humnalarnï küydürgäy ya tüzdä bitišni, χaysï ki tüzdä turgan bolgay, da ol, kimdän ki anïŋkibik ot čïχtï, ögüt bilä oχšašlï ögütlämäχ keräk. Töräni ǯâht bilä tergämäχ keräk. Da baχkaylar, kimdän anïŋkibik ot čïχtï, egär yuvuχtan, egär yïraχtan, egär dušmandan ya satamadan, egär χarttan mï, egär oγlandan mï, yoχsa kensi ken-(82r/237r)sinä, da kimesä kendiniŋ erki bilä muniŋkibik išni etkäy, ekili barča išni, kimgä ziyan etti, aŋar tölöv bolgay. Egär kimesä humnaga yuvuχ ot χoygay da baχmagay igi ol otnï, ki kimesägä ziyan etkäy, anïŋkibik ziyanï, ki bolgay, eki kez tölöv etkäy ol kišigä, kim otnï χoydï da baχmadï igi. Egär ot yïraχtïn keldi esä, ol čaχta yarïm ziyannï tölämäχ keräk, kimniŋ säbäpi boldï ol otka. Egär anïŋkibik ot küydürgay tuvar χaranï ya ton-opraχnï, anïŋki ziyančïga anïŋki yarγu da ǯurumlar da bolmaχ keräk, nečik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üčün da inamlï χolga bermäχ üčün

Egär kimesä kimesägä ber(82v/ 237v)sä altïn, ya kümüš, ya özgä türlü barča nemä, čanaχayaχ ya barča özgä türlü nemädän kendiniŋ inamlï χolga saχlamaga, anïŋkibik išlär ol inam-

Статья 34. О воре, которого обнаружат в доме ночью

Если кто-нибудь у себя в доме в ночное время обнаружит вора и этого ночного вора убьет у себя в доме, то это не вменяется ему в вину. Но если кто обнаружит вора у себя в доме днем и убьет, то убийца сам должен быть убит. Так (81r/236r) Новый Закон так оправдывает человека, убившего вора [ночью]. Днем это выглядит так, что человек убил сознательно, и потому он сам должен быть убит. Закон, установленный в отношении воров ночных и дневных, таков, что если кто-нибудь ночью или днем обнаружит вора в доме и схватит его с поличным, то такого вора с доказательствами воровства, то есть с уликами, следует привести в суд и заявить перед судом на этого вора, и тот вор должен терпеть наказание по суду, как суд решит, так и будет наказан.

Статья 35. О садах и пашнях

Если кто своевольно пустит свой скот в чужой сад или в поле (81v/236v) в степи, и тот скот нанесет вред всевозможным растениям в садах или в поле, закон велит возместить урон соответственно тому, как люди определят этот урон и во сколько они его оценят.

Статья 36. О поджогах и пожарах

Если откуда-либо появится огонь или пожар и пожжет гумна или посевы, находящиеся в поле, то тот, от кого этот огонь вышел, должен быть наказан соответственным наказанием. Суд должен расследовать тщательно. Пусть посмотрят, от кого этот огонь вышел, вблизи или издали, по враждебности или случайно, от стариков, или от детей, или сам по (82r/237r) себе, и если кто-то сделал это умышленно, то обязан заплатить пострадавшему за все вдвойне. Если кто-нибудь разложил огонь вблизи гумна и хорошо не следил за тем огнем, так что он нанес кому-то ущерб, то тот, кто огонь разложил и за ним хорошо не следил, обязан заплатить тому человеку за нанесенный урон вдвое. Если же огонь пришел издали, то тогда виновный в пожаре обязан возместить половину ущерба. Если подобный пожар сожжет животных или одежду, то суд над таким вредителем и наказание должны быть такими, как описано в статье.

Статья 37. О попечении и даче на доверительное хранение

Если кто даст кому-нибудь (82v/ 237v) на хранение золото, или серебро, или всевозможные другие вещи, посуду (миски-кубки) или все что угодно из своих вещей на доверительное хранение, и эти вещи, находившиеся у попечителя, будут украдены воров-

lï ämanätkârga övindän anïŋ oγurluχ iš bilä oγurlangïy edi, egär oγrunï ol išlär bilä ol ämanätkâr belgili iš bilä oγurluχnï χapkaylar, anïŋkibik oγrunï furka bilä ögütlämäχ keräk. Egär anïŋki oγru tutulmagay, ol čaχta ol, kim ki χoyuptur âriberini inamlï χolga, andan izdämäχ keräk, kimgä ki berip edi saχlamaga, belgili tanïχlïχ bilä. Egär ki könü tanïχlïχï bolmasa povodnuŋ ämanätkârga χaršï, kimniŋ χatïna χoyup edi, ol čaχta ol äm(83r/238r)anätkâr andan ant bilä χutulur, ki anïŋkibik ziyan χoyulgan nemä üčün belgisiz, da kečikilmägän säbäp bolmadï, ant ičip, kendi meŋilik könülür ol dävikârdan. Daγï da egär ki χaysï aytïlgan alay, nečik aytïlgandïr, ant ičkäy da tapulgan bolgay egri yalγan ant ičkan, här biri ziyan üčün, bašχa ol χoyulgan nemälär üčün eki kez tölämäχ keräk, da kensi, nečik yalγan ant ičkän, hörmätsiz bolmaχ keräk da töräsiz aytïlgan. Da egär ki kimesä, saχlama bermiyin inamlï χolga, da yala yapkïy edi kimesäni, nečik aŋar nemä bergiy edi saχlamaga, da anïŋki yala yapučï meŋilik hörmätsiz atalmaχ keräk, nečik här biri yala yap(83v/238v)učï, χaysï ki belgili χalp išlärni kimesägä χaršï etiyir.

◇ Ermenilär üčün bu iš, nečik özgä išlär, aŋlanïyïr, budur egär ermeni ämanätni χoyučï bolgay, na kendiniŋ töräsinä özgä ǰïnstan ötläš baχïlmaχ keräk, yänäči, egär özgä ǰïns χoygan bolsa ämanätni, na ermeni ötläš izdär χoyganïn kendiniŋ töräsinä, χaysïna ki olturuptur, anda izdälmäχ keräk, zera izdövüči keräk anï közätkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tuvar χara üčün, kim ki kimgä saχlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saχlama bersä, at, ya χoy, ya barča türlü ǰanavar müŋüzlü da müŋüzsüz, egär anïŋkibik tuvar χara naχïs etilgäy, ya ölgäy, ya (84r/239r) küčlü χol algay, ki kimesä bilmägäy, χaydan keldi anïŋki ziyan, na ol, ki saχlar edi, ant bilä χutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naχïslïχïna ya ölümünä tuvar χaranïŋ. Egär ki ol saχlovučïdan kimesä aldï esä, ol saχlovučï keräk anï tölägäy eyäsinä, kimdän ki alïp edi saχlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldï esä küčlü tuvar χaranï, buzgay ya yegäy, anïŋkibik saχlovučï eyäsinä körgüzmäχ keräk yerin da, körgüzüp könüsün u belgili ol yerni, ziyansïz bolsar tapkanï bilä töräniŋ, χaysïn ki törä ulu könülük bilä taptï.

◇ Tek ermenilär üsnä bu ustava tutulmaχ keräk, χaysï özgä ǰïnstan egirliki bolgay, (84v/

ским образом из его дома, и если попечитель и его люди раскроют воровство и поймают вора с теми вещами, то вора наказать виселицей. Если вор не будет схвачен, тогда сдавший вещи на попечение должен добиваться их от попечителя судом при помощи очевидных свидетельств. Если у заявителя не окажется достоверных свидетелей против попечителя, которому дал на хранение, тогда попечитель (83r/ 238r) защитится от него присягой, что он никак не причастен к ущербу в отношении данных на хранение вещей и что непростительной вины с его стороны нет, и этим оправдается от обвинений заявителя навеки. Если же впоследствии утверждавший так, как сказано, и принявший присягу будет уличен во лжи, то как всякий, присягнувший ложно, обязан возместить вдвое и за убыток, и за оставленные вещи, а сам, как присягнувший ложно, должен быть объявлен бесчестным и правонарушителем. А если кто, не дав ничего на хранение, кого оклеветал, будто бы давал ему нечто на хранение, то клеветник должен быть обесславлен навеки, как каждый клеветник (83v/ 238v), который фабрикует против кого-либо явно фальшивые дела.

◇ Это, как и другие положения, в отношении армян понимается так, что если армянин дал вещи на попечение, то дело против человека иной национальности рассматривать в армянском суде, и наоборот, если человек иной национальности дал вещи на хранение армянину, то он добивается данных на попечение вещей от армянина в своем суде, где сам состоит, там и возбуждает тяжбу, ибо преследовать призванного к суду надлежит заявителю.

Статья 38. О скоте, даваемом на попечение

Если кто даст кому-нибудь на попечение свой скот, коня, или овцу (овец), или другое рогатое или безрогое животное, и если это животное будет покалечено, или подохнет, или (84v/239v) отнимут силой, так что никто не будет знать, почему случился урон, то ухаживавший защитится присягой, если не обоснуют его причастность к увечью или гибели животного. А если у него кто взял (по его вине), то попечитель обязан возместить хозяину, у которого взял на попечение. Если же медведь, или волк, или другой сильный дикий зверь утащил животное, растерзал или съел, то попечитель должен показать хозяину место и, указав то место достоверно и явно, будет признан по определению суда невиновным в уроне, ибо суд решил так по великой справедливости.

◇ Этого положения придерживаться только в отношении армян: если кому из них случится несправедливость от человека иной национальности, (84v/239v) то оправдается согласно этому закону, а

239v) bu törä bilä könülür, a özgä d͡žïnsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä saγït ötünčkä bersä

Egär kimesä kendi dostundan saγït ötünčkä alsa barča türlü da anïŋkibik saγïtnï ya sïndïrgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünčkä aldï [=berdi], bolmagay sïndïrganda albo tas bolganda saγïtnïŋ, ol, ki aldï ötünčkä saγïtnï, ziyanïn tölämäχ keräk sïndïrmaχ üčün ya tas etmäχ üčün. Da ol, ki anïŋ edi saγït, bolgïy edi anda buzgan vaχtta ya tas etkän vaχtta saγïtnï, ziyansïzdïr ol, kim ki saγïtnï ötünčkä alïp edi, anïŋkibik ištä borčsuz χalïr. Daγï da egär kimesä atnï, ya tuvarnï, ya özgä ne(85r/240r)mäni övniŋ belgili yalga tutkan bolgay, anïŋkibik nemälär naχïs bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniŋ χatïna bolgay, anïŋ üčün, eyäsi χatïna edi, kendi ziyanlï bolur, ale ol egri dügül, ki yalga tutup edi; a eyäsi aytïlgan nemälärniŋ naχïslïχïna ya tas bolganïna kendi anda bolmasa, na ol, ki anïŋkibik nemäni yalga tuttï, borčlu bolur tölämägä ziyanïn, χaysï säbäplär haligi kapituladadïr.

◇ Yazïlgandïr töräsi ermeniniŋ, d͡žâht bilä baχmaχ keräk, da täräzüläp ayïrmaχ keräk. Ermenilär arasïna bu yergä, nečik özgäläri, tutuldï da saχlandï, alay bolmaχ keräk, a özgä d͡žïns ermenilärdän ündälgän bolsa, ken(85v/240v)silärniŋ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anïŋ üčün, kim kimdän nemä borčka alsa

Egär bir kimesä kimesädän nemä borčka ya ötünč algay maγat küngä, ol, kim ki borčka alsa ya ötünčkä, da yarlïlansa, da yarlïlanmaχ üčün belgili küninä tölämä bolmasa, na Eski Töräniŋ u Yäŋi Töräniŋ bolušmaχï bilä ol yarlïlanganga anïŋkibik šaγavat etkändir, ki inangan kišidän bir ayïrlïχ ta körmä bolmastïr, da tüšüngän kišidän aslam alma bolmastïr. Ale aŋar belgili etmäχ keräk maγat künin, ki tek tölägäy ol χadar aχčanï, ne ki borčludur. Egär ol tüšüngän kendiniŋ borč eyäsinä ki an(86r/241r)ïŋ alnïna nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldï, barčasïn saγïšlamaχ keräk borčï üstünä. Anïŋ üčün ki Teŋriniŋ boyruχudur buyurgan, ki kimesä, k'risdân dinin bilip, aslam almagay. Egär anïŋkibik tüšüngän borčlu, tölämiyin, ölsä, na χalgan oγul-χïzï borč eyäsiniŋ ne bir aslam bermä keräkmästirlär ol borč eyäsinä, ol χadar borč üčün, χaysï ki anïŋ yuvuχlarï tölämäχ keräk.

(если урон случится у представителя) другой национальности, то он оправдается в своем суде.

Статья 39. Если кто одолжит кому инвентарь

Если кто возьмет взаймы у ближнего своего какой бы то ни было инвентарь и либо повредит, либо потеряет этот инвентарь и тот, кто одолжил, не присутствовал в момент поломки или потери того инвентаря, то заниматель инвентаря обязан возместить поломку или потерю. Если хозяин инвентаря присутствовал там во время поломки или потери инвентаря, то взявший не виноват в ущербе и по этому делу платить не обязан. Также если кто одолжит коня, или скотину, или возьмет в наем за определенное вознаграждение какое-либо иное (85r/ 240r) домашнее (животное) и оно покалечится или погибнет, а его хозяин будет рядом с ним, то поскольку хозяин был рядом, он сам виноват в убытке, а тот, кто взял в наем, не виноват; а если сам хозяин не присутствовал при этом увечье или гибели, то заниматель обязан возместить урон по причинам, содержащимся в настоящей статье.

◇ Армянский закон предписывает расследование проводить тщательно и решать взвешенно. Положение это, как и другие, принято и сохраняется среди армян, и так необходимо действовать, а если (представители) другой нации будут призваны в суд и обвиняемы со стороны армян, то (85v/240v) они будут удовлетворены по справедливости согласно своим законам.

Статья 40. О том, когда кто у кого-то нечто одолжит

Если кто возьмет у кого-нибудь нечто в долг или в уплату на определенный срок, и взявший в долг или в уплату обнищает и вследствие обнищания не сможет возместить в назначенный день, то Старым Законом и Новым Законом обнищавшему оказано милосердие: от доверителя не должно испытывать никакого притеснения, а с обнищавшего нельзя брать роста. Но ему нужно назначить определенный срок, чтобы уплатил лишь столько денег, сколько взял взаймы. Если тот обнищавший прежде (86r/ 241r) уплатил заимодавцу какой-то процент, то вся сумма процента, которую тот с него получил, должна быть зачислена в счет долга. Ибо Божьим заветом завещано, чтобы никто, исповедуя христианскую веру, не брал процентов. Если обнищавший должник умрет, не расплатившись, то сыновья и дочери, оставшиеся после смерти должника, не обязаны платить заимодавцу никаких процентов, только сумму того долга, которую был обязан возместить их родственник.

◇ Bu yergä ermenilär arasïna saχlanmaχ keräk aŋlamaχ bilä bu türlü yergä bilä, χačan borčlu orozsuz satamadan, ki kendiniŋ egirliki bilä dügül da tüškäy miskinlikkä u bolmagay kensiniŋ borčlularïna tölämägä.

(86v/241v) **41 kapitula. Tusnaχ χoygan išlär üčün**

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaχ, ya baχča, ya borlalïχ, ya saban tüzü, ya özgä nemä aŋar oχšaš, da egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptur anïŋkibik išlärdän nemä anïŋkibik, da kečikkäy tölövün etmägä aŋar, kimgä ki tusnaχ χoyuptur, na ol, ki tusnaχlar andadïr, andan, ki tusnaχ χoyuptur, tek kensiniŋ aχčasïn aslamsïz almaχ keräk da tusnaχ χoyganïn χaytarmaχ keräk aŋar. Da ol tusnaχlarnï tutučï egär nemä artïχ asïχ alïp esä ol âriberidän, ol χadar aχčadan, ki berip edi, na anï, ne ki artïχ alïptïr kendiniŋ aχčasïndan kensi asïχï üčün, da saγïšlagay baš bergän aχ(87r/ 242r)časï üsnä u χaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptur, küčü yetmäsä kensi mülklärin yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaχnï tutar, yasasa kendi aχčasïna anïŋkibik tusnaχlarnï, da anïŋkibik χardž etkänni yasamaχïna ol tusnaχlarda keräk saγïšlagay ol baš sumaniŋ üsnä, keräk ol χardžlarnï birlätkäy tölövgä.

Kim ki ton-opraχ tutsa tusnaχta ya tuvar χaranï da anïŋkibik ton-opraχ ya tuvar χara tusnaχta buzulgay, na anïŋkibik ziyannï ol tusnaχnï tutučï keräk kensi baš sumasï üsnä saγïšlagay.

Egär bolsa kümüš, ya altïn tusnaχta, ya aŋar körä nemä, egär oγurluχ ötläš ya özgä (87v/ 242v) satamadan ötläš tas bolgay anïŋ χatïna, kimdä ki tusnaχ edi, egär ol aytïlgan nemä anïŋ kečikmäχliχi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaχtïr ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä χutulur ol, anïŋ üčün ki anïŋ säbäpindän tas bolmadï. A egär anïŋki nemälär anïŋ säbäpindän tas bolsa ya kendi yašïrsa da aytsa, ki tas boldï, da anïŋ üsnä yetkirsälär, ki anïŋkibik nemälärni yašïrïptïr, eki anča tölägäy. A egär küčlü χol alsa, anïŋdïr ziyan, kim tusnaχ χoyuptur.

Daγïn egär yemišli teräkni tusnaχta bolganda kessälär ya četänlärin küydürgaylar, egär bolsa anïŋ bilmäχi bilä (88r/243r) ya erki bilä, kim ki tutar tusnaχnï, ziyan anïŋdïr.

Alay oχ tusnaχ χoygan tuvar χara üčün töräsi bolmaχ keräk, egär tuvar χara naχïs bolsa tusnaχta ya ölsä, na ziyan ol tusnaχ χoygannïŋdïr, anïŋ üčün ki χayγurmadï vaχtïnda kensi ziyanïn, da ol egri dügül, kimdä ki tusnaχ edi, anïŋki tuvar χara üčün, zera törä bilä baχïlgandïr bu iš.

◇ Этот порядок следует соблюдать среди армян, понимая таким образом, что если должник впадет в нищету и не сможет уплатить долг своим заимодавцам из-за несчастливого стечения обстоятельств, а не по своей нечестности.

(86v/241v) Статья 41.
О залогах

Если кто примет в залог чей-либо дом, или сад, или виноградник, или пахотные угодья, или что другое подобное и заложивший нечто из своей собственности просрочит с возмещением долга своему залогодержателю, то тот, у кого находится залог, должен получить от залогодателя только свои деньги без процентов, а залог ему возвратить. А если залогодержатель извлек из залога какую-либо дополнительную прибыль, то при окончательном расчете суммы долга он обязан включить дополнительную прибыль, полученную сверх своих денег, в уплату данной им в долг основной суммы (87r/ 242r) и возвратить (залог залогодателю).

Если у залогодателя не хватит средств, чтобы, когда возникнет необходимость, поправить свое строение, и залогодержатель произведет строительные работы в заложенном строении сам за свой счет, то расходы на ремонт (строительство) он должен приплюсовать к основной сумме и включить эти расходы в долг.

Если кто держит в залоге одежду или скот и находящаяся в залоге одежда испортится, а скоту случится какой-либо урон, то этот ущерб залогодержатель обязан вычесть из основной суммы.

Если в залоге находится серебро, или золото, или нечто подобное, и вследствие кражи либо по иной (87v/242v) причине у залогодержателя оно пропадет и пропадет не по его халатности и не из-за нечестности залогодержателя, то он может защититься присягой, так как пропало не по его вине. А если те вещи пропали по его вине или он сам утаил и сказал, что пропало, и будет доказано, что он спрятал, то обязан уплатить вдвойне. А если ограбят, то это убыток залогодателя.

Если порубят фруктовые деревья, находящиеся в залоге, или сожгут изгородь и если произойдет это с ведома (88r/243r) или по воле самого залогодержателя, то это его убыток.

В отношении находящегося в залоге скота закон таков: если в залоге скот покалечится или падет, то это убыток залогодателя, ибо он о своем возможном убытке не позаботился в свое время, а залогодержатель не виноват в отношении этого скота, ибо дело таким образом рассматривается по закону.

Tusnaχ χoygan išni igi baχmaχ keräk, ki tas bolmagay, a daγïn artïχsï törä buyurïyïr, ki aslam almagay.

◇ Ermenilär arasïna saχlanmaχ keräk bu yergä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä

Egär kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä dušmanlïχtan, ki ol kiši ol sahat tutulgay (88v/243v) anïŋkibik isi iš vaχtïna otnuŋ, anïŋkibik küydürüči, nečik ot bilä yaŋïldï, alay oχ ottan tas bolmaχ keräk. Egär vaχtïna sahatïna tutulmasa, etkänindän soŋra tutulsa, anïŋkibik ögütlänmäχ keräk zïndan bilä, da aχča ǰžurumu bilä, da tölämä barča ziyanlarnï, χaysï ki ot anïŋ säbäpindän boldï. Egär ol taratur yaman köŋüldän etti esä, tamaχï bilä ögütlänmäχ keräk.

◇ Küydürüči barča χanlïχnïŋ töräsi bilä törälänmaχ keräk da ögütlänmäχ keräk.

43 kapitula. Anïŋ üčün, kim ki kimesäniŋ yemišli teräkin buzsa

Kirüčilär yatnïŋ baχčasïna da buzsa ol baχča(89r/244r)da yemišli teräkni, ne türlü dä yemiš bolsa, da yetkirsälär tanïχlïχ bilä anïŋ üsnä anïŋkibik χïlïnmaχnï, törä buyurïyïr anïŋki buzučï yemišli teräkni, anïŋkibik teräk ašlagay baχčasïna, angïnča, ki ol ašlama yemiš bergäy, na ol, χaysï ki ašlaptïr, barča ziyanïn yemišniŋ ol teräk üčün, ki kesti, tölämäχ keräk, ki negінčä ol ašlagan teräk ki yemiš bergäy.

44 kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün

Kimesä öldürsä kimsäniŋ atïn belgili ya tuvarïn, törä buyurur, ki bahasïn öldürgän atnïŋ ya tuvarnïŋ tölägäy aŋar, kimgä ki ziyan etiptir. Egär yaman köŋüldän öldürdü esä, na yergäsinä töräniŋ tiyiš(89v/244v)lidir anïŋkibik išlärni baχmaχ bilä, igi bilmäχ keräk, da ne türlü ki törä körgüziyir gilegä körä, ǰžuγap berüčiniŋ ǰžuγapïna körä törä buyurgay.

45 kapitula. Anïŋ üčün, kim eski yarlïlïχï üčün kendiniŋ saban tüzlärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarïn tüznüŋ, na yovuχlarï satkannïŋ bolurlar yovuχluχ bilä, kensi χardašlarïnïŋ aχčasïn berip, bolurlar alma yat kišidän da erkli etmägä, da kensi bolur meŋärüči. A egär yovuχu bolmasa ol satïčïnïŋ, da kendiniŋ aχčasï bolsa, satkanïn bolur almaga, ol asïχïn kendiniŋ, bolur anï vaχtïna etmägä. A egär čïχarma bolmasa, na ol, kim ki (90r/ 245r) satun alïptïr, keliši bilä tarlovlarnïŋ alganïn kensiniŋ, törä alaydïr, ki kensi vaχtïnïŋ učïna dirä tutmaχ keräk. A χačan vaχtï

За находящимися в залоге вещами надо хорошо смотреть, дабы не было пропажи, а кроме того, закон велит не брать процента.

◇ Этот порядок должно соблюдать среди армян.

Статья 42. Когда кто-нибудь кого-нибудь подожжет

Если кто злоумышленно подожжет чей-то дом и тотчас будет схвачен (88v243v) с поличным во время пожара, такой поджигатель, совершивший преступление при помощи огня, должен от огня и погибнуть. Если он не будет схвачен в момент преступления, а будет пойман после его совершения, то должен быть наказан тюрьмой и штрафом и обязан возместить ущерб, причиненный вследствие пожара. Если этот разбойник совершил поджог злоумышленно, то должен быть повешен.

◇ Всех поджигателей должно судить и наказывать королевским судом.

Статья 43. О тех, кто порубит чьи-нибудь фруктовые деревья

Если забравшийся в чужой сад срубит в том саду (89r/244r) какое бы то ни было фруктовое дерево, и это его деяние будет доказано свидетельствами, закон обязывает, чтобы такой порубщик фруктовых деревьев посадил в том саду такое же дерево, и пока привой не станет плодоносить, прививший его обязан возмещать полностью убыток за срубленное дерево, до тех пор, пока привитое дерево не даст плодов.

Статья 44. О конях и о скоте

Если кто умышленно убьет чьего-нибудь коня или скотину, закон велит, чтобы он уплатил стоимость убитого коня или скотины тому, кому причинил урон. Если убил злоумышленно, то, рассмотрев дело в судебном порядке и хорошо выяснив, суд должен вынести решение, приняв во внимание жалобу заявителя и ответ ответчика.

Статья 45. О тех, кто продают пахотные поля вследствие давней нищеты

Если кто из бедности продаст кому-нибудь полевые угодья, его близкие могут по праву родства, уплатив деньги за родственника, выкупить их у чужого человека и освободить, и сами станут собственниками. Если у продавца не окажется близких, но у самого появятся деньги, он может выкупить свое проданное кормление в свой срок. А если не сможет выкупить, то (90r/245r) покупатель должен держать приобретенные поля с их доходами, таков закон, до конечного срока. А когда наступит этот срок, хозяин недвижимости может вновь вступить во владение. Установленный законом срок продажи таких владе-

kelsä, ol mülk eyäsi yänä bolur alïp tutmaga. Küni vaχtï anïŋkibik satun algan nemäniŋ bardïr törä bilä χoygan 7 yïl. Egär 7 yïldan ašsa, tutkan ol asïχnï kläsä daγïn arï kün uzatma könü eyäsinä, ki čïχarmasa, anïŋ yaχšï erkinädir, kim ki tutuptur. Egär 7 yïldan burun ol, ki satïptïr kendiniŋ asïχïn, ya anïŋ yovuχlarï čïχarmagaylar, na ol 7 yïl tügällänmäχtän soŋra ol meŋärüči χalïr ičinä meŋilik ol satïlgan nemäniŋ, zera ol aytïlgan vaχt yedi yïl. Anïŋkibik iš tutulmaχ keräk (90v/ 245v) da saχlanmaχ keräk köptän uč etkän da keri etmägän, a egär özgä ǰïnsnïŋ sözü bilä ol dedič satkay rol′asïn, na ol ögütkä körä, nečik dä bolsa, dävikârlarnïŋ gileyinä körä da alarnïŋ ǰuγapïna körä törä ayïrgay.

◇ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä beringänlärgä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpovut töräsinä χanlïχta yatkan mülkni ya yerni tusnaχ bolsa albo keliši ol yerlärniŋ ya mülklärniŋ satïlsa, na ol törägä körä, χaysïna ki anïŋki mülk berilgändir, anïŋkibik tusnaχ ya satun algan kelišin [=kelišniŋ] bolmaχ keräk töräsi; munda aŋlanmaχ keräk köptängiliklärni, χaysï ki törädädir (91r/ 246r) bu mülklär, ol törädä törälänmaχ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaχ üčün murovanïy šähärdä bekli šähärniŋ töräsinä

Egär bir kimesä kimsägä övin satkay murovanïy šähärniŋ ičinä, töräsi bilä bolur anïŋ yovuχu bir yïlnïŋ kečkäninä dirä yovuχluχu bilä keri etmägä alïčï yatnï, aχčasïn berip, negä ol öv satun algandïr. A egär yovuχu bolmasa, da ol tep-tek ol övni tutkay izdövsüz tügäl yïlnïŋ čïχkanïna dirä, na ol, kim ki satun alïptïr, χalïr könü žaṛang ol övdä, yänä ol öv žaṛanglïχ töräsi bilä meŋärilir, ne bir utru bolmamaχlïχ bilä barčasïnïŋ yovuχlarïnïŋ.

A egär χoǰža miskingä öv satsa, da künlär etsä töl(91v/246v)övgä, a egär ol miskinniŋ küčü yetmäsä tölämägä ol öv üčün, na bolur ol övni yänä aŋar χaytarma, da ol andan anïŋkibik övni keräk algay barča türlü mahanadan bašχa. Köni, ki övlärni, da tarlovlarnï, da baχčalarnï, χaysï χabaχ čïχarïsïna šähärniŋ yatïptïr, töräniŋ yïraχlïχï bilä, yovuχlarï 7 yïlga dirin bolurlar yovuχ bolmaga.

◇ Ermenilär, satučïlar da alučïlar övlärniŋ ya žaṛanglïχnïŋ, toγgan bitkänlär kendi törälärinä χaysï ki yatïptïr, anïŋkibik övlär da žaṛanglïχlarnï saχlamaχ keräklär.

ний 7 лет. По истечении 7 лет держатель этого кормления при желании может продлить срок истинному владельцу, если тот еще не выкупил, но это в доброй воле держателя. Если до истечения 7 лет продавец кормления или его родственники не выкупят, то после исполнения 7 лет держатель становится вечным владельцем проданного, ибо оговоренный срок семь лет. Это положение следует строго соблюдать (90v/ 245v) и придерживаться его как издавна установленного и непременного, а если хозяин продаст пашню по наущению человека другой нации, то заслуживает порицания, и суд пусть расследует согласно жалобе заявителя и их ответу.

◇ Этот порядок определен для подданных армянской юрисдикции. Если же в залоге у армянина в городской или земской юрисдикции окажется недвижимость или земля, лежащая в королевстве, либо ему будут проданы доходы от такой земли или недвижимости, то дело рассматривать по законам той юрисдикции, в которой состоит данная недвижимость, залог или проданный доход; здесь имеются в виду древние владения: в какой юрисдикции (91r/246r) они состоят, в том суде вести и судебное разбирательство по ним.

Статья 46. О покупке домов в укрепленном городе, подлежащих городскому суду

Если кто продаст кому дом внутри укрепленного города, то по закону его близкие могут по праву родства до истечения года отстранить постороннего покупателя, уплатив ему деньги, за которые он дом купил. А если близких не окажется и покупатель безраздельно и без претензий с чьей-либо стороны будет держать этот дом до истечения полного года, то он станет действительным его владельцем, то есть дом этот присваивается ему по праву собственности, без допущения каких-либо претензий со стороны родственников продавца в будущем.

Если богатый продаст дом бедняку, и установят срок (91v/ 246v) уплаты, и тот бедняк окажется неспособным расплатиться за этот дом, то он может ему дом возвратить, и тот обязан дом принять без никаких препятствий. Справедливо, чтобы право наследования на дома, поля и сады, расположенные за городскими воротами, ввиду их удаленности от суда, родственники [продавших] могли сохранять до 7 лет.

◇ Армяне, продавцы и покупатели домов и владений, которые исконно находятся в их собственной юрисдикции, обязаны сохранять эти дома и наследственные владения.

47 kapitula. Suv tiyirmänlär üčün

Kimesä miskinlikindän kensinä küč etip da suv (92r/247r) tiyirmänin satkay, na yovuχlarï anïŋ bolurlar yïlïna diyin, aχčasïn berip, ol tiyirmänni keri almaga yovuχluχ bilä. Yoχesä tügäl yïlï čïχsa, a ol, kim ki tutuptur, da yovuχlarïndan izdöv bolmadï, soŋra bolmastïr erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldï tiyirmänni, vaχtï kečkänniŋ buyruχu bilä, könü da meŋilik žaŗanglïχta χalïr törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun algay

Satučïlar atnï biri birinä, bazarï alay bolmaχ keräk ol atnïŋ tanïχlïχï bilä 2-niŋ ya üčnüŋ alnïna, anïŋ üčün ki oγurluχ bolmagay ol at, ya eski aχsaχlïχï bolmagay, ya dïχavičnïy, ya manχov bolmagay. Egär tanïsalar yedinči küngä dirä ne türlü (92v/247v) eksiklik tä bu aytïlganlarnïŋ ol atta, na ol alïčï anïŋkibik atnï ayblï χaytarma bolur satkanga. Egär yedinči küngä dirä aytïlgan ayblarï kendindä biri dä tapulmagay, ol bazar tutulmaχ keräk. A egär ol at oγurluχ bolgay, satkan kiši atnï barča ziyanlarnï keräk ol tölägäy, da erkli etkäy, da barčadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satïlgan ögüz üčün

Ögüz satučïlar biri birinä, üč tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk bazar, a satučï anïŋkibik ögüzni törä χatïna borčludur anïŋkibik ögüzni bermä ol alučïga sabanga ya arabaga, ki anïŋkibik ögüznüŋ bolmagay ziyanlï χïlïχï, ya oγurluχ bol(93r/248r)magay. A egär ögüz bolsa ziyančï da yaman χïlïχlï, 7-inči küngä dirä bolur satkan kišigä χaytarma. Egär ki bolsa oγurluχ da kimesä tanïgay anï, keräk bezirgân tartïngay anïŋ eyäsinä zastupcasïna, χaysï ki zastupca kensi aχčasï bilä zastupit etkäy da ziyanlï etmägäy anï, törä bulay buyurïyïr.

50 kapitula. Satkan inäk üčün

Satučï kimesägä inäk keräk alučïga tutungay, ki anïŋkibik inäktir, ki här yïl bïzovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satučï tutunup edi, bir tügäl yïlda alučï satučïga bolur χaytarmaga. Da egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol čaχta ol bazar tutulmaχ keräk.

(93v/248v) 51 kapitula. Čulular üčün

Kimesä kimsägä čulu satkay küzün aγač ičinä balï bilä, da satučï tutunsa alučïga, ki anïŋkibik aγačnïŋ ičinä munča bal bar, da aytkay belgili ölčövün da ululuχun, a egär ol alučï inanmasa satučïga, bolur aγačïn ačïp ölčmägä balïn, ki ne χa-

Статья 47. О водяных мельницах

Если кто по бедности вынужден продать водяную (92r/247v) мельницу, то его родственники до истечения года могут уплатить деньги и выкупить эту мельницу по праву родства. Если срок истечет и к держателю не будет выдвинуто претензий со стороны родственников, потом, они не могут получить мельницу назад, но она, согласно положению об истечении срока, по закону остается в вечной собственности того, кто мельницу купил.

Статья 48. Когда кто у кого купит коня

При продаже коня сделка должна совершаться в присутствии двух или трех свидетелей, дабы тот конь не оказался краденым и чтобы у него не было старого увечья, или астмы, или сапа. Если в течение семи дней (92v/247v) у того коня обнаружат какой-либо изъян, то покупатель может возвратить такого бракованного коня продавцу. Если в течение семи дней у коня не будет обнаружено оговоренных пороков, то продажа должна считаться вступившей в силу. А если тот конь окажется краденым, продавец обязан возместить все убытки за того коня, освободить [покупателя] от ответственности и во всем его защитить.

Статья 49. О продаже волов

Продавцы волов должны совершать торговую сделку в присутствии трех свидетелей, и продавец должен в присутствии суда позволить покупателю [испытать] волов в плуге или в телеге, дабы у тех волов не было вредных привычек, да чтобы они не оказались (93r/248r) краденными. Если вол окажется вредным и злого нрава, то его можно возвратить продавцу в течение семи дней. Если же он краденый и кто-то опознает его, то продавец пусть сам разбирается с его хозяином, сам собственными деньгами выступает в качестве ответчика и не причиняет ему убытков, так велит закон.

Статья 50. О продаже коров

Продающий кому-нибудь корову обязан поручиться, что эта корова ежегодно телится. Если эта корова не окажется такой, как поручился продавец, то в течение целого года покупатель может возвратить ее продавцу. А если корова окажется с хорошим приплодом, то продажа должна считаться состоявшейся.

(93v/248v) Статья 51. О пчелах

Если кто продает кому-либо пчел осенью в улье с медом, и поручится перед покупателем, что в улье столько-то меда, и назовет определенную меру и величину (объем и количество), а покупатель продавцу

dar bal bar; anïŋ ululuχuna körä da ölčövünä yetmägäy, ol čaχta ol satučï ya bal bilä tügällägäy, ya aχča bilä tölägäy balnïŋ eksiklikin. Egär yetmägän balnï tügällämä klämäsä, ol čaχta anïŋkibik bazar tutulmastïr. A egär ol bal ölčövdän artïχ čïχsa, ne ki sözläp edi aγač ičinä, ol čaχta satkan kiši artïχïn alma (94r/249r) bolmastïr, anïŋ üčün ki aslam üčün alïptïr, ziyan üčün dügül.

Egär kimesä satkay balïn ävälbaharnïŋ artmaχï üčün čulularnïŋ, anïŋkibik čulularnï alïp χoymaχ keräk yerinä, χayda čulular χoyarlar, onunčï ya igirminči küngä dirä alarnï saχlama tanïχlïχ üčün, egär ol čulular yebersälär roy ya yebermäsälär. A bazar bolmaχ keräk eki ya 3 tanïχlïχ alnïna, kirgäni da čïχkanï čulunuŋ alay keräk tapulgay, ne türlü ki bazar arasïna boldï. Egär kirgäni da čïχkanï alay tapulsa, ne türlü ki bazarnï uzaχlap edilär satučïnïŋ da alučïnïŋ arasïna, anïŋkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anïŋki čulular arasïna nemä (94v/249v) ziyan bolsa ya analarï ölgäy alarnïŋ 10 ya 20 künnüŋ arasïna, bolur alučï satučïga χaytarma anïŋki čulularnï. Da 20 kündän soŋra nemä ziyan yoluχsa ol čulularga, ol čaχta alučïnïŋ bolur ziyan, satučïnïŋ dügül.

52 kapitula. Küplär üčün, ki čaγïr saχlarlar ičinä

Kimesä kimsädän küp satun alsa, ki čaγïr toldurur ičinä, egär ol küp yïlïna dirä aχmasa, anïŋki bazar tutulmaχ keräk. Egär anïŋkibik saγïtnïŋ naχïslïχï bolsa da alïčïdan ötläš belgili bolsa ol saγïtnïŋ naχïslïχï, na keri alïnmaχ keräk ol saγït. A egär anïŋkibik naχïs saγïttan čaγïr aχsa, ziyan ortaχ bolmaχ keräk. A egär an(95r/250r)ïŋkibik saγït burungi sözlägän bazarïnda bütün edi esä da χačan kömgändä yerdä, naχïs ettilär esä, satïčï anda egri dügül, zera törälär aytïrlar, ki aŋlamaχ keräk ulu töräni dä, kiči töräni dä.

53 kapitula. Yemišli teräk satkan üčün

Yoluχur köp köp kišilärgä satma teräk üsnä yemišni baχčada aslam üčün. Aslam etsä, dövlätidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniŋ dövlätsizlikinä yazsïn. Da anïŋki satïχ 3 tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk, da anïŋki satïχnïŋ vaχtï 10 küngä dirädir, χaysï 10 künnüŋ arasïna bolur alïčï pošman bolmaga, a χačan čïχsa (95v/250v) on kün, ol bazar tutulmaχ keräk da tügällängäy. A alučï 10 kündän soŋra keräk aχčasïn tölägäy.

не поверит, то может открыть улей и измерить, сколько там меда; при недостаче количества и объема продавец должен восполнить недохват меда либо медом, либо деньгами. Если продавец не захочет восполнить недохват меда, то продажа считается несостоявшейся. А если после обмера в улье окажется больше меда, чем сказал продавец, то продавший не может забрать (94r/249r) излишек, поскольку тот приобрел ради дохода, а не для убытка.

Если кто продаст мед [=улей с пчелами] для разведения пчел весною, пусть поставят пчел в такое место, где пчел обычно держат, чтобы их подержать и на десятый или двадцатый день засвидетельствовать, выпустят те пчелы рой или не выпустят. Сделка должна совершаться при двух или трех свидетелях, дабы установить, таков ли вылет и прилет пчел, как оговаривалось при продаже. Если прилет и вылет таков, как было договорено между продавцом и покупателем, то сделка утверждается. А если среди тех пчел (94v/249v) будет обнаружен урон или за эти 10 или 20 дней погибнет матка, то тех пчел покупатель может вернуть продавцу. Если же тем пчелам случится какой-либо урон по истечении 20 дней, то это убыток покупателя, а не продавца.

Статья 52. О кувшинах, в которых хранят вино

Если кто купит у кого-нибудь кувшин, в который заливают вино, и если этот кувшин не даст течи в течение года, то продажа считается состоявшейся. Если у сосуда есть повреждение и это повреждение сосуда будет выявлено покупателем, то этот сосуд должен быть принят обратно. А если из такого поврежденного сосуда вытечет вино, то убыток должен быть общим. А если этот (95r/250r) сосуд в момент ранее описанной сделки был цел и его повредили, закапывая в землю, то продавец в том не виновен, ибо законы говорят: надо понимать, что есть большое право и есть малое право.

Статья 53=60. О продаже урожая фруктовых деревьев

Многим людям случается продавать ради прибыли плоды на деревьях в саду. Получит прибыль – его удача, потерпит убыток – не повезло, и пусть спишет за счет собственного невезения. И такая продажа совершается при трех свидетелях, и срок такой продажи 10 дней, в течение которых 10 дней покупатель может раскаяться, а когда этот (95v/ 250v) срок истечет, сделка считается состоявшейся и должна выполняться. А покупатель после этих десяти дней обязан уплатить деньги за покупку.

54 kapitula.
Kim ki tiyirmän yalga tutsa

Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanïŋ alnïna keräk ol, kim ki yalga berdi tiyirmänin, ol χoygay kensiniŋ ölčövün da körgüzgäy aŋar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kiši ol ölčövdän aslamlï esä, ol aslam anïŋdïr. A ol, kim ki yalga berdi, pošman bolma bolmastïr, baχmagay anïŋ ol aslamï üsnä, yalga tutkan kišiniŋ, a ne ol yalga tutkan kišini anïŋkibik aslam üčün ziyanga keltirmägäy.

Da barča keräklärin tiyirmänniŋ yalga tutkan kiši yasamaχ keräk, alay oχ (96r/251r) buzulgan nemälärni, ne ki törälär tiyirmänniŋ, yasamaχ keräk. Egär anïŋ baχmasïzlïχïndan, kim ki yalga tutuptur, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya tašïna, ya küpčäkinä, ya tegänäsinä, ya χaysï keräkinä tiyirmänniŋ ziyan bolsa, ya nemä oγurlansa tiyirmändän, ol barča ziyannï ol tölär, kim yalga tutuptur. A egär tiyirmän küysä anïŋ säbäpindän, kim ki yalga beriptir, ziyan kensiniŋdir, egär säbäpindän anïŋ küysä, kim ki yalga tutuptur, na ziyan anïŋdïr barča, a törä alay buyurmaχ keräk.

55 kapitula. Töräčilär üčün da k'ahanalar üčün, kim hörmätlämäs

Egär kim ki kermändä da töräsinä kensiniŋ ündäl(96v/ 251v)giy edilär, da iš bolgïy edi χanlï albo talašlï, ki biri birinä bizminläniр baš χoškay anda, anda keräk kelgäy ilgäri, χayda yeridir töräniŋ, χaysï törä taŋlangandïr Teŋridän da adämilärdän, χaysï ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da ašχaraganlar. Xaysïlarï ol vaχtta bolsalar, a gile alarnïŋ alnïna bolmaχ keräk, kim ündäsä, ündälgän yanga utru. Da törä, išitsä gileyin ündälgän yandan da ǰžuvapïn, aralarïna tapkay, ne ki törä buyursa, 2 yan da anï χabul körmäχ keräk da aŋar baš χošmaga. Ol boyruχundan töräniŋ 2 yan da ne oŋ yanïna, ne soŋ yanïna čïχma bolmas. Kimsä könüsün boyruχ(97r/252r)ka utru erkli da öktäm χaršï sözlämä klägiy edi, anïŋkibik kiši ölümlüdür, da anïŋ üčün Yäŋi Törä alay körgüziyir, ki kimsä törägä utru bolgay da töräčini heč körgäy, anïŋkibik kiši ölümlüdür. Anïŋ üčün hnazantsïzlïχ töräniŋ küčünä kuntra etilgän alaydïr, nečik Teŋrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, nečik munda aytïyïr töräsindän ermeniniŋ, a ne oŋuna, ne soŋuna čïχma bolmagay.

◇ Aŋlanïyïr tek ermenilär üsnä. Egär χaysï kläsä, bolur ki χanga alma buyruχundan töräsiniŋ ermeniniŋ, yoχsa kišigä, ki alarnïŋ töräsin-

Статья 54. Кто возьмет в аренду мельницу

Когда кто берет в аренду мельницу, арендодатель мельницы обязан при свидетелях поставить собственную меру и показать арендатору, которому сдал мельницу в аренду. Если арендатор при этой мере окажется с прибылью, то это его прибыль. А арендодателю нечего раскаиваться, и нечего завидовать этой прибыли арендатора, и из-за этой прибыли он не должен подвергать арендатора убыткам.

И все мельничные принадлежности должен поправлять арендатор, точно также (96r/251r) он должен устранять повреждения, как того требуют законы о мельницах. Если по недосмотру арендатора на мельнице что-либо будет повреждено – либо жернова, либо колесо, либо желоб – или мельнице будет нанесен какой-нибудь иной существенный урон, то все эти убытки обязан возмещать арендатор. Если мельница загорится по вине арендодателя, то убыток его, а если загорелось по вине арендатора, то все убытки на нем, и суд должен распорядиться именно таким образом.

Статья 55. О судьях и священниках, кто выражает им неуважение

Если находящиеся в городе будут вызваны в свой суд, (96v/251v) и будет дело о кровавой драке или ссоре, и начнут еще там вызывающе нападать друг на друга, то им следует прежде всего пойти в то место, где осуществляется закон, а это суд, избранный Богом и людьми, в котором заседают по обычаю священники и миряне. В присутствии тех, кто там в этот момент будут находиться, истец должен выступить с жалобой против ответчика. А суд, выслушав жалобу заявителя и ответ обвиняемой стороны, произведет разбирательство, и что суд решит, то обе стороны должны принять и на том согласиться. От этого решения суда обе тяжущиеся стороны не должны уклоняться ни вправо, ни влево. Кто посмеет (97r/252r) произвольно и высокомерно отзываться о справедливом решении, повинен смерти, а Новый Закон по этому поводу указывает, что человек, противящийся суду и попирающий судей, заслуживает смерти. Поэтому неповиновение, сопротивление силе закона – это то же самое, что человек не проявляет покорности Богу, закон говорит так. Как решат здесь от имени армянского суда, так и должно быть, и ни вправо, ни влево чтобы никто не отклонялся.

◇ Понимается только относительно армян. Кто хочет, может апеллировать на решение армянского суда к королю; но для людей, не относящихся к армянской юрисдикции, и для тех, кто считает реше-

dän bolmagay, da aγïr bolganga ermeni töräsindän saχlangandïr apel′aciyasï.

56 kapitula. Hranicalarï üčün rol′alarnïŋ

Buyurganïndan töräniŋ, ne biri dä bolmastïr alïštïrmaga rol′alarnïŋ arasïn χonšusuna kensiniŋ, χaysï rol′alarnïŋ hranicasïn berkitkändir. Rol′alar berkitiptir, ilgärgilär χalganlarïna, oldur oγlanlarïna χaldïrdïlar igi̇lik. Ne ki Teŋridän salgan edi sizgä rol′alar ya özgä igi̇lik, sövündürdi egirliksiz yovuχnu uživat etmä, alay χardašlarï, nečik yatlarï könülüktä tutma da tirilmägä. Nečik saŋa seniŋ ataŋdan χaldïrgandïr, alay tutmaχ keräksen, a özgäniŋ žaṛanglïχïn kendiŋä alma. A egär ki kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alïp edi esä, anïŋkibik iš üčün keräk bar(98r/253r)gaysen törägä.

57 kapitula. Tanïχlïχ üčün

Da törä bilä buyurïyïrbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä bir kišiniŋ tanïχlïχï kečmäs da nemä tügül, yoχsa tanïχlïχ 2 ya 3 yaχšï kišiniŋ küčü bardïr. Egär kimesä yarγunuŋ alnïna egri tanïχlïχ bersä, töräčilär ya törä tanïgaylar, ki ol egri tanïχlïχ bergäy, alay töräsi bolmaχ keräk, nečik barča yamannïŋ, törä alay buyurïyïr. Yänä törä körgüziyir, ki tanïχlïχ bu χïlïχ bilä bolmaχ keräk, töräsi alnïna ermeniniŋ yetkirgäy ermeni üstünä ermeni 2 ya 3 yaχšï kišilär bilä, χaysïlarïna tiyär inanma, ne bir özgä ǰïnsnï bolmastïr tanïχlïχka keltirmä, tek ermeni ǰïnsïn (98v /253v) ermeni üsnä. Xačan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här biri sözlägäy kendi išin, keräkmäs, ki sözlägäy rečnik aχča bilä yalga tutkan, ki egirliktän könülük klämägäy yetmä. Anïŋkibik iš χaršïdïr Teŋrigä da ari könülükkä.

58 kapitula. Öldürgän kiši üčün, ki tutkaylar [=tapkaylar] kimniŋ hranicasïna

Egär kimesäniŋ hranicasïna ya tüzünä tapulgay öldürgän kiši da kimsä bilmägäy, kim anï öldürdü, ol čaχta yarγučï χartlarï bilä kermänniŋ baχmaχ keräk, kimniŋ hranicasï ičinä artïχ öldürgän kiši yatïptïr ya χaysï kermänniŋ tutovuna bolgay. Egär öldürüči kišini tapmasalar, χaysï ki öldürdü ol kišini, na ol čaχta öldürgän kišiniŋ bašïn (99r/254r) kimsä borčlu dügül tölämä, ale ol öldürgännïŋ χardašlarï da yuvuχlarï izdämäχ keräk egrini, öldürgän kišini. Egär ki anï tapsalar, anïŋkibik kiši ölümlüdür, χaysï ki öldürdü.

59 kapitula. Išitmäs oγlanï anïŋ atasïna-anasïna

Egär kimesäniŋ bolsa söz išitmäs oγlu da klämäsä atasïnïŋ-anasïnïŋ ögütün išitmä ögütние армянского суда обременительным, апелляция предусмотрена.

Статья 56. О межах пахотных земель

По постановлению закона, никто не может изменять межи пахотных земель соседа своего, так как границы земель твердо закреплены. Земли закреплены, и предки оставили эти владения наследникам, то есть своим детям. Ибо земельные угодья и другое добро ниспослано вам от Бога, который велел любить ближних без лукавства, жить и поступать по справедливости как с родственниками, так и с чужими. Ты должен владеть так, как досталось тебе от отца твоего, а чужого наследства не присваивай. А если кто прежде отобрал что-либо у тебя несправедливо, то с этим делом ты должен (98r/253r) обратиться в суд.

Статья 57. О свидетельстве

Согласно закону мы повелеваем вам, что в нашем армянском суде свидетельство одного человека не проходит и ничего не значит, а имеет силу свидетельство двух или трех человек. Если кто даст перед судом ложное свидетельство и суд или судьи определят, что он свидетельствует лживо, то судить как самое большое зло, так велит [Старый] Закон. Новый Закон постановляет, что свидетельство совершается так: в армянском суде армянин должен доказывать правоту против другого армянина при помощи двух или трех порядочных людей, заслуживающих доверия, и нельзя привлекать к свидетельству против армянина людей иной нации, но только из армян (98v/ 253v). Когда двое явятся в суд, пусть каждый излагает дело сам, нельзя чтобы говорил нанятый за деньги оратор, который из лукавства не желает, чтобы была достигнута истина. Это противу Бога и святой правды.

Статья 58. Об убитом человеке, найденном в чьих-либо границах

Если в чьих-либо границах или на чьем-либо поле будет найден убитый человек и никто не знает, кто его убил, тогда судья с городскими старейшинами должны посмотреть, к чьей границе ближе лежит убитый человек и во владениях какого города. Если не найдут убийцу, который убил того человека, тогда головщину за убитого (99r/254r) не должен платить никто, но братья и родственники убитого должны разыскивать преступника-человекоубийцу. Если его найдут, то этот человек, совершивший убийство, карается смертью.

Статья 59. О детях, которые не слушают своих родителей

Если у кого будет непослушный сын, не желающий прислушиваться и повиноваться наставлениям отца и матери, им следует такого непокорного сына

lägäninä, keräk anïŋkibik söz išitmäs oγlannï keltirgäy χartlar alnïna da gile etkäylär ol oγul üsnä ol yaman üčün, da söz išitmäs üčün, oldur, ki uruščï bolgay da ǰimri. Anïŋkibikni Eski Törä körgüziyir tašlama, da Yäŋi Törä oχšatïyïr, nečik atasïn-anasïn tövgäy, da anïŋkibik yaziχ üčün, ki söz išit(99v/254v)mäs, bolurlar atasïanasï anïŋkibik oγulnï keri etmägä barča igiliktän. Bu boyruχ ermenilärniŋdir.

60 kapitula. Yaman kišilär üčün da alarnïŋ artïχsïlïχï üčün

Kimsä ki χilïnsa ölümlü išni ya artïχsïlïχnï, kensi berilmäχ keräktir ölümgä, budur, ki nemä oγurlasa, furka bilä ögütlänmäχ keräk, da asïlgan tenni asïlmaχ keräkmäs kečäüzün furka üsnä, da anïŋkibik ten tüšürgän bolgay da saχlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. Yoχsa Yäŋi Törä bulay körgüziyir: egär kimsä yaman iš χilïnsa da tanïχlïχ bilä yetkirsälär üsnä yaχšï kišilär bilä, 3 kiši bilä belgili, emin, anïŋkibik ǰäzasïn tart(100r/255r)maχ keräk χilïnganïna körä. Egär oγru esä, asïlmaχ keräk, egär χaraχčï edi esä ya küč etüči, eminlik üčün barčasïnïŋ bašïn kesmäχ keräk anïŋkibik kišiniŋ. Alay törä yanïna ögütlänmäχ keräk anïŋkibik yaman etüčilär.

◇ Iš ki tamaχ üsnä bargay, ol bargay, ol ermeni töräsiniŋ dügüldür, χačan munïŋkibik išlär üčün ermenilär Ilôvnuŋ beringändirlär töräsinä nemecnïŋ, Marïmborknuŋ.

61 kapitula. Oγrunu ögütlämäχ üčün

Törämiz bizim buyurmastïr oγrunï ya kiši öldürüčini öldürmägä, a ne özgäni anïŋkibikni ölümlüni, yoχsa äväl anï törä bilä da yaχšï tanïχlïχ bilä yetkirgäylär. Egär kimesä aytsa kimsägä, ki kiši öldürüčisen, (100v/ 255v) da anï üsdnä yetkirmägä bolmagay, ol kiši kensi ol išniŋ ičinä χalïr, da ulu ǰurum bilä anïŋkibik kišini ögütlämäχ keräk törä, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnï, [anï törä ögütlämäχ keräktir]. Egär ermeni ermenini ayblasa, aytïp, ki sen dinsizsen da inamsïz, da yetkirälmägäy anï aŋar utru, ol čaχta yarγučïlar ötläš ögütlänmäχ keräk nečik yaman aytučï olturmaχ bilä da ǰurum bilä. A egär kimesä küč bilä kečä kirgäy övgä kimesäniŋ, da öv eyäsinä ziyan bolgay oγurluχ, ya nemä küč bolgan bolgïy edi, könüsün anïŋkibik ölümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küč etkäy χatun kišigä ya χïz oγlanga

Egär kimesä kimesäniŋ (101r/ 256r) χatunun yol üsnä χapsa ya χïznï, da anïŋki χïz χïz oγlan bolgay, da aŋar küč etkäy, anïŋki küč etüči привести к старейшинам и заявить на этого сына о том, что он негодяй, упрямец, буян и пьяница. Старый Закон предписывает побить его камнями, а Новый Закон приравнивает его к тем, которые избивают своих родителей, и за это прегрешение, что он (99v/254v) их не слушает, родители могут такого своего сына лишить всяческого наследства. Этот закон об армянах.

Статья 60. О злостных преступниках и об их преступлениях

Если кто совершит смертное деяние или преступление, его самого предать смерти, то есть если что-нибудь украдет, то его следует покарать виселицей, и повешенное тело не должно оставаться висеть на виселице в продолжение ночи, а тело это должно быть снято и похоронено в земле, – Старый Закон указывает так. А Новый Закон предписывает следующее: если кто совершит тяжкое преступление и это засвидетельствуют порядочные люди, три человека, заслуживающих доверия, то он должен терпеть (100r/255r) наказание соответственно своему преступлению. Если это вор, то повесить, если грабитель или насильник, то ради всеобщего спокойствия такому человеку должно отрубить голову. Так по закону надлежит карать подобных злодеев (злостных преступников).

◇ Поскольку речь идет о смертной казни, такие дела не относятся к армянскому суду, ибо по таким делам львовские армяне подлежат немецкому, магдебургскому праву.

Статья 61. О наказании воров

Наш закон не велит умерщвлять вора или человекоубийцу, ни кого иного заслуживающего смерти, если прежде не докажут его вину в судебном порядке и с хорошими свидетельствами. Если кто назовет кого-либо убийцей (100v/255v) и не сможет этого доказать, сам тот человек остается ответчиком по этому делу, и суд должен наказать его большим штрафом, поскольку не может доказать названную вину. Если армянин обвинит армянина, обзывая его в язычестве и безбожии (вероотступничестве), и не сможет доказать выдвинутое против него обвинение, то судьи должны наказать его заключением и штрафом как злоязычника (клеветника). А если кто с применением силы ворвется в чей-то дом и хозяин пострадает от грабежа или будет совершено какое-либо насилие, то такой человек воистину заслуживает смерти.

Статья 62. Если кто изнасилует женщину или девушку

Если кто (101r/256r) на улице схватит на дороге чужую жену или девушку, и та девушка девственница, и изнасилует ее, то такой насильник заслужива-

ölümlüdür. A egär etkän išin anïŋ üsnä tügällämäsä, äγbät, egridir da ögütlänmäχ keräk töräčidän ötläš zïndan bilä da ʤurum bilä ol hörmätsizlik üčün.

63 kapitula. Tapmaχ üčün nemäni

Egär kimesä barïr egäč yol bilä da körgäy bulargan tuvar χaranï, kim dä ki bolsa, egär anïŋ χonšusununŋ esä, keräk anï χaytargay, heč nemä almïnča. A egär anïŋkibik tuvar χara bolsa yïraχtïn belgisiz kišiniŋ, anïŋkibik tuvar χaranï andan ötläš, kim burun kördi ol bulargan tu- (101v/256v)varnï, keräk algay tuvarnï da tanïχlatkay χonšularïna, ki anïŋkibik tuvar taptïm bulargan, belgisiz kišiniŋ, da keräk anï uzaχ alay saχlagay, ki eyäsi ya biyi anïŋ čïχkïnča. A biyi ol tuvarnïŋ yetkirsä, ki anïŋ tuvarïdïr, keräk χaytargay tuvarïn, da χarʤïn tölägäy ol kišigä, kim tutup edi. Här biri tapkan išni törä alay buyurïyïr saχlama da etmägä: aχča, ton-opraχ da barča özgä nemälärni. Anïŋ üčün ki bizim kristân töräsi körgüziyir barča nemäni tapkannï χaytarma, kimniŋ dä bolsa edi, aγïrlïχ etmiyin.

◇ Igi turuptur bu yergä, munï χoyup, tanïχlatkay χonšusuna da χalaga ya säh(102r/257r)-ärgä, ki özgäniŋ tuvarï χatïnadïr.

64 kapitula. Kimesä kimsä bilä yolga čïχsa

Kimesä kimsä bilä yolga čïχsa ya bargay, alardan χaysïna nemä satama yoluχsa: attan yïχïlmaχ, albo atï köprüdä tüškäy, ya arabasï balčïχta χalgay da čïχma bolmagay, ya anïŋkibik araba aχtarïlgay ya sïngay,— yoldašï salïp ketmägäy. Egär salïp ketsä, ol čaχta bolur anï törägä tartma, χaysïn ki törä egirlikinä körä ögütlämäχ keräk.

65 kapitula. Ne χïlïχ bilä tonlarnï kiygäylär

Törä körgüziyir, eränlärgä tiymästir χatïn kišiniŋ tonu ičinä yürmägä, alay oχ χatïn kišigä tiymästir er kišiniŋ tonu ičinä yürmä, bu iš Teŋrigä utrudur, (102v/ 257v) anïŋ üčün ki munïŋkibik oχšaššïz kiyiniš, andan köp yamanlïχ bolma bolur. Anïŋkibik kimesä tapulgan bolgay artïχsïlar kʻarozčïlar ötläš ögütlängäy da yarγučïlar ötläš.

66 kapitula. Öv yasamaχ üčün

Kimesä ki yäŋi öv yasagay da yoγartïn ganok klägäy spustit etmägä, yasar egäč, ol türlü yasamaχ keräk ganoknï, ki kimesä üstündän tüšmägäy. Evet ki keräklidir, yoχsa alay tutkaylar, ki χaysï övdä anïŋkibik satama yoluχmagay. Egär ki kimesä anïŋkibik ganoktan yïχïlsa eski dušmanет смерти. А если не довершил содеянного над ней, то все равно преступник и должен быть наказан со стороны судей заключением и штрафом за это бесчестье.

Статья 63. О находках

Если кто, идя по дороге, увидит заблудившуюся скотину, чью бы то ни было, то, если соседская, должно возвратить ему, ничего не беря взамен. А если скотина издалека и неизвестно чья, то тот, кто первым увидел эту заблудившуюся скотину, (101v/256v) должен ее забрать и засвидетельствовать соседям, что я, мол, нашел вот эту потерявшуюся скотину, неизвестно чью, и пусть ее сохраняет так долго, пока не объявится ее хозяин. А хозяин той скотины, если докажет, что скотина его, пусть получит ее назад и вознаградит нашедшему его расходы. Закон велит сохранять и так поступать с каждой найденной вещью: деньгами, одеждой и всем прочим. Ибо наш христианский закон предписывает возвращать все найденное, чье бы то ни было, не создавая трудностей.

◇ Этот порядок хорош, но следует дополнить, чтобы нашедший засвидетельствовал соседям и замковому или (102r/257r) городскому [правлению], что чужая скотина находится у него.

Статья 64. Если кто отправится с кем в поездку

Если кто отправится («выедет или поедет») с кем-нибудь в поездку и с кем-то из них случится несчастье: свалится с коня, или конь упадет на мосту, или воз увязнет в грязи и не сможет выбраться, или воз перевернется либо сломается,– товарищ не должен его покидать. Если бросит и уедет, то он может призвать его в суд, и суд должен его наказать в соответствии с его виной.

Статья 65. О тех, кто извращенно одевается

Закон указывает, что мужчине не положено носить женское платье, как и женщине не приличествует ходить в мужской одежде, это противу Бога (102v/257v), так как от подобного безобразия в одежде может проистекать много зла. Такие лица должны выявляться и наказываться духовниками (проповедниками, духовными наставниками) и судьями.

Статья 66. О строительстве дома

Если кто будет строить новый дом и захочет сделать сверху балкон, то, строя его, должен сделать балкон таким образом, чтобы никто оттуда не упал. И все же необходимо следить, чтобы в каком-то доме подобного несчастья не случилось. Если же кто свалится с такого балкона вследствие происков старого

nïŋ satamasïndan, öv eyäsiniŋ egirliki anda yoχtur, ale luʤznï kʻahanadan ötläš tartmaχ keräk.

(103r/258r) 67 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesä kimsäniŋ sačovuna ya tarlovuna serp bilä čalgay

Kimsä ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimesäniŋ, keräkmästir ki kirip orgay kendiniŋ asïχï üčün. Egär nemä χolu bilä üzsä, anï bolur etmägä. Egär ki serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi anï tapsa taχïlïna kendiniŋ, ziyanïn eyäsinä tölämäχ keräk.

68 kapitula. Kimsä kimsäniŋ borlalïχïna kirgäy

Egär kimsä kimniŋ borlalïχïna kirgäy biyiniŋ erkindän bašχa, bolur bürtükün borlanïŋ yemä, nečä sövsä, yoχsa borlalïχtan nemä čïχarma bolmastïr. Anïŋ üčün könü törä bilä aytïlïyïr, ki borlalïχlar kensi eyäsiniŋ erkindän bašχa kimsä nemä buzma(103v/258v)gay, ani bir borlalïχtan nemä čïχarma erki yoχtur. Egär kimesä borlalïχtan nemä alsa borlačï eyäsiniŋ erkindän bašχa da anïŋkibik ištä tapulgan bolsa, neniŋ dä ičinä ziyan etip esä, keräk biyinä barča tölägäy.

69 kapitula. Yäŋi kiyövlär üčün

Egär ki kimsä yäŋi kiyöv bolgay, aŋar tiymästir terčä lovga čïχma, anïŋ üčün ki χaršï da ziyanlï nemä yoluχmagay. Anïŋ üčün ki anïŋkibik yäŋi kiyövni törä erkli etiyir anï čerövdän, ki kendiniŋ yäŋi sövüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensiläriniŋ. Bilirmen, ki miskinni Teŋri sövär da bermästir alarnïŋ övinä alay terčä (104r/259r) yas ya χayγu, ki yäŋi kiyövlikinä yoluχkïy edi. Anïŋ üčün anïŋkibik yäŋi kiyövgä yamanlama keräkmästir.

◇ Ermeni, ki salalarï bolgay, anïŋ üčün ki borčludur čerüvgä, sövünmägin bu sövüklü berilmäχkä ya ʤomartlïχka.

70 kapitula. Xol tiyirmänniŋ

Törä bilä boyruχ etkändir da tïygandïr, ki χol tiyirmänin tusnaχ χoymagaylar: ne üstündägi tašïn, ne tibindägi tašïn. Anïŋ bilä miskin tirlik etär. Yaŋïlgan munïŋki nemäni, haligi boyruχnï törä bilä ögütlänmäχ keräk, ki tartïngaylar andan, ki anïŋkibik tiyirmänni tusnaχ χoymagaylar.

71 kapitula. Borč üčün tusnaχsïz

Egär bolgay borčlusu tus(104v/ 259v)naχsïz kimesäniŋ vaχt bilä inanïp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyurïyïr ol inangan kišigä, algay övindän tusnaχ borčlunuŋ küč bilä tölöv etmäχ üčün. Egär borčlu yaχšï köŋlü bilä tusnaχnï bermä klämäsä borč eyäsinä, bu iš bilä borč eyäsi bolur alma. Egär yarlï kišini χïstïrgan bolgay nahle, nevрага (дьявола), то вины хозяина дома в том нет, но эпитимию со стороны священника он должен терпеть.

(103r/258r) Статья 67. О том, когда кто-нибудь покосит серпом чей-либо посев или поле

Когда кто войдет в чье-нибудь насаждение или в поле, нельзя заходить и жать серпом для своего пропитания. Если сорвет немного рукой, это можно сделать. Если же нанес урон серпом и хозяин застал его в зерне своем, то он обязан возместить хозяину убыток.

Статья 68. Кто войдет в чей-нибудь виноградник

Когда кто войдет в чей-либо виноградник без позволения хозяина, может есть ягоды винограда досыта, сколько захочет, но выносить из виноградника ничего нельзя. Ибо истинным законом сказано, что никто не вправе без разрешения хозяина что-либо портить в винограднике, (103v/ 258v) ни что-либо выносить из виноградника. Если кто возьмет что-нибудь из виноградника без позволения владельца-виноградаря и будет уличен в этом, должен возместить его хозяину весь ущерб, нанесенный там чему бы то ни было.

Статья 69. О молодоженах

Если кто недавно женился, ему не годится сразу идти на войну, чтобы не случилось с ним какого либо несчастья. Закон затем освобождает новобрачного от необходимости идти в войско, дабы они с его молодой возлюбленной испытали радость в своем доме. Я знаю, что Бог любит нуждающихся и не позволяет, чтобы в их доме так быстро (104r/ 259r) оказались траур и печаль. Поэтому новобрачных хулить не следует.

◇ Армяне, у которых есть села, а потому они военнообязаны, пусть не радуются этой любезной привилегии или щедрости.

Статья 70. О жерновах

Законом предписано и запрещено давать в залог ручную мельницу: ни верхний камень, ни нижний камень. Благодаря им бедняк живет. Нарушивший это постановление, настоящий запрет должен быть наказан судом, дабы отрешились от этого и таких жерновов в залог не заставляли.

Статья 71. О долге без залога

Если у кого имеется должник, (104v/259v) который взял нечто на веру до определенного срока и не может возместить, закон запрещает поверившему человеку силой брать из его дома залог ради уплаты долга. Если должник не хочет добровольно дать залог заимодавцу, заимодавец может взять лишь та-

mä anïŋkibik tusnaχ bergäy borč eyäsinä. Anïŋkibik tusnaχ kečä χatïna χonma bolmastïr. Borč eyäsi anïŋkibik tusnaχnï χaytarmaχ keräk aŋar, kimdän ki alïp edi, da aŋar podobnïy kün etmägä anïŋ miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Töräsi χul-χutannïŋ

(105r/260r) Törä bilä χoygandïr, tiymästir χul-χutannïŋ aχčasïn kesmägä yalïndan da kečiktirmägä yalga tutkannïŋ, ya χulga, ya χaravaška alarnïŋ, vaχtï čïχkïnča, günäš batkïnča, χuluχ etkän χuluχun tölämäχ keräk biyindän ötläš, anïŋ üčün ki miskindir, da išančïsï andadïr, ki oldur tirliki, ki küstünmäχliχ yebermägäy Teŋrigä, da andan tüškiy edi nemä yazïχka, yetkinčä edi anïŋ miskinliki, ki aŋar berinip edi χuluχka. Anïŋ üčün aŋar tiymästir χuluχ etkän aχčasïn kečiktirmä.

73 kapitula. Tullardan nemä tusnaχ almagaylar

Törä bilä χoyulgandïr, ki tul χatunlardan tusnaχ almagaylar nemä dä, ni ton-opraχ, (105v /260v) ni özgä nemä, altïn kümüš kibik, alma bolmagaylar tusnaχ ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaχ alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anï tïygandïr, anïŋ üčün ki ton-opraχ keräklidir tullarga. Teŋriniŋ boyruχundan šaγavat berilmäχ keräk tul χatunlarga, da ne türlü ki Teŋri ʤuvutlarga körgüzdi šaγavat Mïsïrda.

74 kapitula. Xatun üčün, ki 2 kišini uruškanda ayïrgay

Xayda 2 kiši biri biri bilä uruškay asrï yaman, da χatïn kiši alarnïŋ arasïna tüškäy ayïrmaga χalabanï, da klägäy aŋar bolušmaga, kim ki yïχïlïyïr da yeŋiliyir küčlügä, a özgä nemä bilä bolmïyïn bolušma, (106r/261r) ol uruškan kišilärni ayïrma ne bir türlü iš bilä, da anï, χaysï ki χuvatlïdïr, tutkay yumurtχalarïndan, törä buyurïyïr, anïŋkibik χatunnuŋ χolun keskäylär, anïŋ üčün ki tiydi anïŋkibik yerinä. Egär törä šaγavat etsä, ol čaχta bolur anïŋkibik χatun χolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölüni kerezmandan čïχarïp yalaŋačlasa

Kim dä ki ölüni kerezmandan čïχarsa da anï yalaŋačlasa, da egär isi tutulgan bolsa anïŋkibik ištä, anïŋkibik talovučï ölümlü bolmaχ keräk anïŋkibik etkäni üčün. Egär tutulmagan bolsa anïŋkibik isi ištä, soŋra χaytkay da babasnïŋ alnïna χosdovanel bolgay, (106v/261v) da anïŋ din atasï aŋar luʤ bermäχ keräk anïŋ ol artïχsï iši üčün yazïχlï, ölümünä diyin kristânliktän keri bolmaχ keräk anïŋkibik yazïχ etüči, nečik kiši öldürgäy, törä alay körgüziyir.

ким образом. Если бедняка прижать неожиданно, то какой-нибудь залог он заимодавцу даст. Но такой залог не должен оставаться у него на ночь. Заимодавец обязан такой залог возвратить тому, у кого взял, и назначить определенный срок по его бедности, чтобы тот смог расплатиться.

Статья 72. Закон о служащих

(105r/260r) Законом установлено, что не годится урезать денежное вознаграждение служащим и задерживать выплату заработка наемным работникам; хоть слуге, хоть служанке их вознаграждение за службу должно быть выплачено хозяином до истечения срока, прежде захода солнца, потому что они бедны, и в этом состоит их надежда, и это их средство к существованию; дабы не обратились они с воплем к Богу и не впасть из-за этого в грех, ибо нанялись они на службу, потому что их одолела бедность. Поэтому не приличествует задерживать деньги за выполненную ими работу.

Статья 73. Пусть не берут залога у вдов

Законом установлено, чтобы не брали у вдов никакого залога, ни одежды, (105v/260v) ни чего-либо иного, вроде золота и серебра, не брали вместо залога. Хотя в других юрисдикциях залог у вдов брать позволено, но в нашем армянском законе это запрещено, потому что одежда вдовам крайне необходима. По Божьей заповеди, вдовам должно оказывать милосердие, подобно тому как Бог проявил милосердие к евреям в Египте.

Статья 74. О женщине, разнимающей двух дерущихся мужчин

Если двое мужчин будут драться друг с другом крайне яростно, а женщина вмешается, чтобы разнять драку, и захочет помочь свалившемуся и одолеваемому более сильным, и, не будучи способна помочь (106r/261r) и не находя иного способа разнять дерущихся мужчин, схватит за яички того, кто сильнее, закон велит отсечь этой женщине руку, потому что она коснулась такого места. Если же суд проявит милосердие, то такая женщина может свою руку выкупить.

Статья 75. Если кто выкопает мертвеца из могилы и разденет

Кто выкопает мертвеца из могилы и его разденет и будет схвачен при этом с поличным, такой грабитель за подобное деяние должен быть предан смерти. Если не будет пойман с поличным при этом деянии, а после раскается и исповедается перед священником, (106v/261v) то его духовный отец обязан наложить на него эпитимию, и за это его прегрешение он должен быть отлучен до самой смерти от христианской веры, как грешник, равный человекоубийце,– так велит закон.

76 kapitula. Anïŋ üčün, kimsä kimsäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barïr egäč, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ni dušmanï da bolmagay, da anïŋ üsnä kes-kenetäläy χaraχčïlar sekirgäy, da ol, saγlïχïn saχlama kläp kendiniŋ, da öldürgäy alardan χaysïn, törä bilä anïŋkibik kiši öldürmäχ, surp yïχöv anï yazïχ tutmastïr. Egär ki anïŋkibik iš k'ahanaga yoluχsa, surp yïχöv anïŋkibik išni (107r / 262r) alay oχ tutïyïr, da kim anïŋkibik yazïχnï etsä, χosdovanel bolmaχ keräk da ludz tartmaχ keräk. Egär ki k'ahana yoluχsa anïŋkibik iškä, babaslïχïna nemä ziyan etmästir. Egär lâyïq bolsa, anïŋkibik kiši öldürgän bolur tum alma yïχövdä.

77 kapitula. Oγlanlarnïŋ, ki kendi erkinä da χorχu da saχlanmagan

Kim ki erk bergäy oγlanlarïna erkinä ösmägä da bermägäy anïŋkibik oγlanlarnï ustaga bitikkä ya pešägä, bolup miskin, törä körgüziyir anïŋkibik oγlanlarnï atasïndan anasïndan ötläš ustaga ya pešägä bermä, da öskäylär l'atalarïna dirä, da arzani bolgaylar k'aha(107v/262v)nalïχka ya igi pešägä. Egär ki atasï soŋra ol χïlïχ bilä bermägäy oγlanlarïn ustaga, oldur, dzigäri itidir zakonnuŋ, da ganunk' bilä saχlamaχ keräk, da anïŋkibik ata χarγïšlïdïr, anïŋ üčün ki törä bilä buyurgandïr, ki atalar kensiläriniŋ oγlanlarïn saχlagaylar yaχšï ögüt bilä, da χorχu tibinä, da buyurganïna Teŋriniŋ, ki Teŋriniŋ töräsindän da χorχusundan čïχmagaylar.

78 kapitula. Ki oγullar atasïn-anasïn salïp ketärlär

Xaysï da oγul-χïz k'risdânlarnïŋ ki salgay atasïn-anasïn da ketkäy, Teŋriniŋ boyruχu bilä anïŋki ata-ana bütün saχlagaylar oγul-χïzïn, ki kendi(108r/263r)läriniŋ buyruχu bilä χatlarïna övrätmägä da χïlïχlarïna. A egär oγul-χïz atasïna-anasïna išitmä klämäsä, alarnïŋ saγ da yaχšï ögütün yeŋil tutup, anïŋkibik oγlanlar χarγïšlï ornuna tutulmaχ keräk. Anïŋ üčün Teŋri alay buyuruptur, egär χaysï ata-ana kendi oγlanlarïn ögütlämäsä hörmätli, Teŋriniŋ buyurganïna körä tirilgäylär, a ol boyruχnï ataniŋ-ananïŋ nemägä tutmagaylar, anïŋki ata-ana bolurlar anïŋkibik oγul-χïznï keri etmägä. Ale bügüngi vaχtta köp yoluχur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oγlanlar keri bolurlar. Anïŋ üčün anïŋkibik oγlanlar (108v/263v) χarγïšlïdïrlar.

79 kapitula. Kim čerövgä barsa

Barïr egäč čerövgä da öldürgäy anda kiši, anïŋkibik kiši öldürüči ari atalarnïŋ boyruχla-

Статья 76. О том, когда кто-нибудь убьет кого-то случайно, нечаянно

Когда кто-нибудь будет идти по дороге и никому не будет мешать, ни вести себя враждебно, и на него внезапно нападут грабители, и он, стремясь защитить собственную жизнь, убьет кого из них, то закон такого человека не считает убийцей и святая церковь не считает это [непростимым] грехом. Если подобное случится священнику, святая церковь такое деяние (107r/262r) расценивает так же. Совершивший подобный грех должен исповедаться и терпеть эпитимию. Если в подобной ситуации окажется священник, это не вредит его священническому достоинству. Убивший человека при таких обстоятельствах, если удостоится, может причащаться в церкви.

Статья 7790. О детях, оставляемых на произвол, и тех, в ком не сохранился страх [Божий]

Когда кто позволяет своим детям расти по своей воле и по бедности не отдает их учителям для обучения грамоте или ремеслу, закон требует от таких родителей отдавать таких детей учителям или мастерам, и пусть растут до совершеннолетия, дабы удостоиться (107v/262v) стать священнослужителями или хорошими мастерами. Если, к тому же, их отец не дает своих детей учителям под тем предлогом, что жизнь монастырская слишком строга, а воспитывать необходимо согласно канонам (правилам), и потому такой отец проклят, ибо закон велит, чтобы отцы хорошо воспитывали своих детей, держали их в страхе и в заповедях Божьих, дабы те не отступали от Божьего закона и из страха Божьего не выходили.

Статья 78. О сыновьях, оставляющих родителей

Хотя некоторые сыновья и дочери христиан оставляют своих родителей и удаляются, родители своих детей должны воспитывать всецело в законе Божьем и (108r/ 263r) обучать их при себе своими наставлениями и по своим обычаям. А если сын или дочь не хотят слушать своих родителей, легкомысленно относятся к их здравой и доброй науке, такие дети считаются проклятыми. Ибо Бог повелел так, если кто из родителей не научит своих детей быть учтивыми и жить по Божьим заповедям и те пренебрегают требованиями отца и матери, то родители могут такого сына или дочь отстранить. Но в нынешнее время часто случается, что злые и своевольные дети отстраняются от своих добрых и почтенных родителей. Поэтому такие дети (108v/263v) прокляты.

Статья 79. Если кто пойдет на войну

Если кто пойдет на войну и убьет там человека, подобный человекоубийца по велению святых отцов

rïndan yazïχ ornuna saγïšlanmagay, χaysïn ki biz dä alay saχlama klärbiz. Äγbät, anïŋkibik öldürüči bolur borčlu χosdovanel bolgay da ludz tartkay oχšašlï, törä alay buyurïyïr.

80 kapitula. Pešäkârlarnïŋ

Egär pešäkâr kimesädän nemä oγurlasa pešäsin išlägändä kensiniŋ, χačan nemä aŋar išlämä bersälär, da tapulsa anïŋ ičinä, kensi uyalmaχï üčün eki kez tölämäχ keräk oγurluχnï. Egär anïŋ üsnä sezmäsälär, kensi bilgäy kensi-(109r/264r)niŋ χïlïnganï bilä.

◇ Ermenilär bu ustavanï kendiläri arasïna saχlagaylar. Egär ermeni pešäkârï özgä dž̧ïnsnïŋ bergän išindän oγurlasa, χaysï törädä özgä dž̧ïns olturuptur, ol törä bilä ögütlänmäχ keräk.

81 kapitula. Naχïs toγgan oγlanlar üčün

Egär oγlan toγsa tilsiz yaχot χaysï özgä boγomlarïndan, ol čaχta anïŋkibik oγlan naχïs toγganïndan žaṛanglïχ etmäs atasïnïŋ-anasïnïŋ igilikinä, nečik to naχïslïχ bilä toγgan. Egär toγgandan soŋra yoluχsa naχïslïχ, budur aχsaχlïχ, soχurluχ, ya kelepänliχ, ya satamadan anïŋkibik telirgäy, ki usundan yeŋil bolgay, egär uslu da bolsa, χačan bolma(109v/264v)gay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da anïŋ χardašlarï ol išančta bolgaylar, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy da naχïslïχïna boluškay, anïŋ ülüšün atasïnïŋ-anasïnïŋ χardašlarï saχlagaylar aŋar dirä, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy. Egär saγaysa, keräk χardašlarï anïŋ ülüšün bergäylär aŋar. Egär saγaymasa, anïŋ χardašlarï keräk anïŋ ülüšü bilä saχlagaylar anï anïŋ ölüm kününä dirä.

82 kapitula. Bezirgânlik üčün

Bir bezirgân birsinä nemä χumaš satkay, da anïŋki bezirgân satkan χumašnï [=χumašï] χalp bolgay ya čürük, da bilgiy edi anïŋkibik kendiniŋ buzuχ χumašïn, (110r/265r) da maχtagay, ant ičkäy, ki igidir, algïn, da aldagay algan kišini, da ol bezirgân, inanïp aŋar da maχtaganïna, algay, da soŋra anïŋkibik χumašnïŋ arasïna χalp bolgay ya čirik, da anï tanïχlatkay yaχšï kišilär bilä, kimgä tiyär inanma; da anïŋkibik χalp da čirik χumaš üčün, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anïŋkibik χalp da čirik χumašnï tiyär eyäsinä yänä χaytarma. Bu törä bu türlü saχlanmaχ keräk: egär kimesä at ya tuvar χara satkay kimesägä da tutungay aŋar könülük tibinä, ki nemä naχïslïχï yoχtur ol tuvarnïŋ, da soŋra algan kiši özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol (110v/265v) türlü, nečik aytïlïptïr yaman χumaš üčün, ki naχïslïχï üčün tuvarnïŋ

не считается грешником, и мы тоже склонны это расценивать так же. Конечно, этот убийца должен исповедаться и терпеть соответствующую эпитимию, так велит закон.

Статья 80. О ремесленниках

Если ремесленник, выполняя заказанную ему работу по специальности, похитит что-либо и его в этом уличат, то обязан ради собственного стыда возместить похищенное в двукратном размере. Если об этом не узнают, пусть сам осознает (109r /264r) свой поступок.

◇ Армяне должны соблюдать это установление между собой. Если же армянский ремесленник похитит из заказа человека иной нации, то должен быть наказан по законам той юрисдикции, которой подчиняется тот человек.

Статья 81. О детях, родившихся инвалидами

Если ребенок родится немым или с каким-либо иным изъяном, то такой ребенок, инвалид от рождения, не может быть наследником имущества своих отца и матери как родившийся инвалидом. Если инвалидность возникнет после рождения, то есть увечье, слепота, проказа, вызванное несчастным случаем безумие или умопомешательство, если, даже оставаясь в здравом уме, не сможет (109v/264v) вставать, будет лежать и не будет способен отправлять собственные нужды, а его братья и сестры будут уверены, что Бог пошлет ему здоровье и поможет в его недуге, то пусть братья и сестры сохраняют его долю в наследстве родителей, пока Бог не пошлет ему выздоровление. Если выздоровеет, то братья и сестры обязаны отдать ему его долю. Если не поправится, то братья и сестры должны за счет его доли содержать его до смертного дня.

Статья 82. О торговле

Если один купец продаст другому какой-либо товар, и этот проданный товар окажется поддельным или испорченным, и сам он знал о порочности своего товара, но расхваливал и клялся, что хороший, покупай, и обманул покупавшего человека, и тот покупатель, поверив ему и его похвале, купил, а потом оказалось, что в том товаре есть брак и порча, то пусть засвидетельствует это при помощи порядочных людей, заслуживающих доверия; и в отношении такого товара, брак и порча которого будут обнаружены после, закон предписывает, что такой бракованный и испорченный товар следует возвратить его хозяину. Закон этот применять так: если кто продаст кому коня или скот и поручится перед ним и уверит, что у этого животного никаких изъянов нет, а после купивший человек обнаружит, что дело обстоит иначе, то вопрос (110v/265v) о бракованном животном

baχïlmaχ keräktir, anča tigül, ki čürük nemäni χaytargaylar ya yaman nemäni, anïŋkibik χumašnï satkan yarγudan ögütlänmäχ keräktir.

83 kapitula. Hranicalar üčün žaṛanglarnïŋ

Egär ki χaysï χonšularnïŋ arasïna hranicalar bolgay övlär arasïna da tüzdä rol′alar arasïna, da talaškaylar aralarïna, biri aytkay, menimdir, da birsi aytkay, seniŋ digül, menimdir, törä anï körgüzmästir, ki anïŋkibik iš ant bilä ayïrïlgay, yoχsa eki yartïn igi könü tanïχlar χoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, χaysï yartïn ki artïχ tanïχ bolgay, ki tanïχlïχ ber(111r/ 266r)gäylär könüsün, ol yanga bolmaχ keräk ol hranica.

84 kapitula. Χuçlar üčün

Χačan ketχoyalar da χartlar χoysalar kimesäni baχučï χuçlarnï, ki baχkaylar miskinlärni, χuçta yatkanlarnïŋ baχkaylar ton-opraχlarïn, ašïn-suvun. A egär ki ol baχïčï damâh etkäy, da kendinä yašïrgay χuçnuŋ kelišin, da därvešlärni ač saχlagay, ol borčludur, ki šaγavat etkäy miskinlär üsnä, ki ačlïχ tartmagaylar da miskinlik, törä anï ögütlämäχ keräk šaγavatsïz, ayamïnča.

85 kapitula. Töräsi üčün vank‘larnïŋ

Egär kimesä ulu köktän, ya χanlïχ olturγučtan, ya rïcer, ya alpovut, ya žolner kelgäylär vank‘nïŋ sal(111v/266v)asïna, da klägäylär turma, da išitkäylär, ki vank‘ta daγïn igi yer bar turma, da bargaylar vank‘ka bïrγïlar bilä, naγaralar bilä, da čalïčïlar bilä, da χatïn kišilär dä birgä bolgaylar, da vank‘nïŋ harbẹti alarnï andan tïygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da χolgay alardan, ki kendiläriniŋ saγïšïndan tartïngaylar, egär ki harbẹdniŋ sözün da χoltχasïn nemägä tutmagaylar da turgaylar vank‘ta, anïŋkibiklär Teŋridän da ari atalardan χarγïšlïdïrlar. Χaysï iš χorχuludur išitmä dä. Zera vank‘ ari atalarnïŋ yeridir, anïŋ üčün χoygandïr, χaysï ki borčludurlar χoltχa etmä Teŋridän (112r/267r) χanlar üčün, da ulu biylär üčün, da barča k‘risdânlar üčün. Anïŋ üčün anïŋkibik kišilärgä tiymästir anïŋki χïlïnmaχ bilä vank‘ka kirmä, nečik aytïlgandïr, yoχsa Teŋriniŋ χorχusu bilä kirmäχ keräk, da Teŋridän χolmaχ bilä, da t‘umluχ bermä yazïχlarga bošatlïχ üčün.

86 kapitula. Kerablarnïŋ buzulmaχï üčün

Egär ki kerap šähärgä yuvuχ buzulsa, tiyär, kermändän čïχïp, kišilärgä bolušma da χutχarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teŋizdä. Egär ki ol kermän kišiläri hadirlänip edilär esä anïŋkibik igi′likni kerapnïŋ talama, tiymäs anï

следует рассматривать, как сказано о плохом товаре,– не только возвратить бракованное или плохое, но и наказать продавца товара судом.

Статья 83. О границах наследственных владений

Если возникнет спор между соседями в отношении границы между усадьбами или в поле между пашнями, и один скажет, мое, и другой скажет, не твое, а мое, закон не указывает, чтобы подобное дело решалось при помощи присяги, но пусть представят с обеих сторон достоверных свидетелей, заслуживающих доверия, и с какой стороны будет больше свидетелей, которые засвидетельствуют (111r/266r) его правоту, той стороне и должна принадлежать эта межа.

Статья 84. О приютах

Когда старейшины и старики назначат кого смотрителем приюта, то пусть заботится о бедняках, живуших в доме призрения, об их одежде и питании. А если смотритель позарится, и утаит для себя поступления на приют, и будет содержать тех несчастных в голоде, будучи обязан оказывать беднякам милосердие, дабы не терпели голода и нищеты, то суд должен покарать его беспощадно и безжалостно.

Статья 85. Закон о монастырях

Если кто из высокородных, или из королевских придворных, или рыцарей, или шляхтичей, или военных приедут в монастырскую (111v /266v) обитель, и захотят стать на постой, и услышат, что в монастыре есть места для постоя получше, и поедут в монастырь с трубами, и нагара (литаврами), и музыкантами, и при них будут также женщины, и настоятель монастыря станет их удерживать от этого, и объяснит им благолепными словами, и попросит их, чтобы они отказались от своего намерения, и если они не послушают слов настоятеля, и пренебрегут его просьбой, и будут жить в монастыре, то они прокляты от Бога и от святых отцов. О таком даже страшно слышать. Ибо монастырь есть место святых отцов, он создан, чтобы там молились Богу (112r /267r) за королей, и за великих князей, и за всех христиан. Поэтому таким людям не подобает посещать монастырь ради тех деяний, о которых сказано, но входить туда должно в страхе Божьем, и с молитвой к Богу, и подавать милостыню ради прощения грехов.

Статья 86. О кораблекрушениях

Если корабль потерпит крушение вблизи города, следует выйти из крепости, помочь людям и спасти имущество корабля от гибели в море. Если же люди той крепости позарятся разграбить имущество

etmä: buzulgan kerapnïŋ ulu ziyanï biyinä (112v/267v) boldï ol kerapnïŋ sïnmaχï da batmaχï. Egär klämäsälär yaχšï köŋüldän bolušmaga, ol tirliknïŋ keräk onunčï ülüšün algaylar boluškan kišilär kendilärinïŋ emgäkläri üčün. Egär ki alarga az körünsä onunčï ülüš, keräk bešinči ülüšün algaylar da özgäsin χaytargaylar eyäsinä, anïŋ üčün ki munïŋki išlär köp yoluχur teŋizdä. Ale ermeni töräsi bilä saχlanïr, ki munïŋkibik ziyandan nemä alïnmagay ol bolušmaχtan.

87 kapitula. Yäŋi sala olturγuzmaχ üčün

Egär kimesä yäŋi sala olturγuzma klägäy yäŋi tib üsnä, anï bolmas etmä χannïŋ erkindän bašχa. Egär anïŋkibik iš olturγuzgan (113r/268r) bolsa, alay salačïlarga körgüzmäχ keräktirlär yer da yuχövnüŋ himin yasamaga, da soŋra salačïlarga övlärinä, da üläškäylär saban tüzlärin, bičänliklär da özgä yerlärin, ne ki kerägläri bardïr, här biri bilgäy, ne üsnä olturuptur. A egär pusta salanï kimesä klägäy el bilä olturγuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol χïlïχ bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniŋ uzdat bermäχniŋ

Barča türlü bazar keräk ki kendiniŋ küčinä bolgay da saχlangay, egär kimesä satkay ya algay mülklär öbgälärindän χalgan. Egär ki ata ya ana anïŋki mülklärni satma klägäylär kimesägä, anïŋkibik (113v/268v) satïχ bolma bolmas, tek bilmäχï bilä oγlanlarïnïŋ, da χardašlarïnïŋ, da yovuχlarïnïŋ, kimlär ki žaṛanglïχ etkiy edilär. Anïŋkibik satïχ bolmaχ keräk anïŋkibik mülklärdä alarnïŋ bilmäχi bilä, da erki bilä, da tanïχlïχlarï bilä. Egär ki χaysï oγul, kensiniŋ atasïnda bolup, da klägäy satma mülk, anïŋkibik nemäni bolmas satmaga bilmäχindän da erkindän bašχa d′ad′ularïnïŋ da yovuχlarïnïŋ erkindän bašχa. Egär ki könüsün alarnïŋ bilmäχlärindän bašχa, da alarnïŋ tanïχlïχlarïndan, da sözlärindän bašχa ol igiliklärni, χaysï ki yoγarï belgilidir, kimesägä satsa alarnïŋ (114r / 269r) erkindän bašχa, soŋra anïŋ oγullarï ya yovuχlarï, kelip, bolurlar ol algan kišini keri etmägä törä bilä ol mülklärdän. Egär anïŋkibik mülklär yazïlgan bolsa keŋäšläri bilä, da tanïχlïχlarï bilä, da erkläri bilä bu aytïlgan kišilärniŋ, da anïŋkibik satmaχlïχ miskinliktän kelgän bolgay, bir yïlga dirä yovuχlarï bolurlar törä bilä keri etmägä algan kišini. A egär könüsün yaχšï köŋül bilä sattïlar esä kendiläriniŋ kerägläri üčün ol mülklärni da toχtadï esä ol bazar, keräk ki kendiniŋ küčünä χalgay. Xaysï bazarnïŋ bilinmäχliχi bolmaχ keräk ermeni yarγučïlarnïŋ al(114v/ того корабля, то делать этого не подобает: для владельца корабля (112v/267v) его крушение и потопление очень большой ущерб. Если не желают помочь по доброй воле, то пусть помогавшие люди возьмут за свой труд десятую часть того имущества. Если же десятой части им покажется мало, пусть возьмут пятую часть имущества, а остальное вернут владельцу, ибо такие вещи часто случаются на море. Но армянским законом защищается положение, чтобы при таком ущербе за эту помощь не бралось ничего.

Статья 87. О заселении новых сел

Если кто хочет заселить новое селение на новом посаде, то этого нельзя делать без позволения короля. Если такое заселение будет осуществляться, то поступить так (113r /268r): показать крестьянам место и заложить фундамент для церкви, а затем для домов крестьян, и пусть разделят между собой пахотные поля, луга и другие угодья, дабы каждый знал, на каком месте он поселяется. А если кто захочет заселить людьми пустующее село, то пусть поселяются согласно тем правам и в том порядке, как было прежде.

Статья 88. О даче отказных актов на дома

Всякая сделка должна сохранять свою силу и соблюдаться, если кто продает или покупает недвижимость, оставшуюся от предков. Если отец или мать хотят продать кому такое имущество, то (113v/268v) продажа не может состояться никак иначе, как только с согласия детей, братьев и сестер и родственников, которые обладают правом наследования. Продажа подобной недвижимости должна совершаться с их ведома, с их согласия и при их свидетельстве. Если какой-нибудь сын, живущий у своего отца, захочет продать недвижимость, то без его ведома и согласия и без позволения дядьёв [вероятно, дядьёв по отцу] и близких продать он не может. Если в действительности кто продаст кому-нибудь оговоренное выше имущество без их ведома, без их свидетельства, без их слова (согласия) и помимо (114r/269r) их воли, то после его сыновья или близкие могут прийти и отстранить покупателя от этого недвижимого имущества по суду. Если такая недвижимость будет продана по причине бедности и эта продажа будет письменно оформлена по совету с ними, при их свидетельстве и с согласия этих перечисленных людей, то в течение одного года родственники могут отстранить покупателя по суду. А если они действительно продали по доброй своей воле ради собственных нужд и сделка утверждена, то она должна оставаться в силе. Признание такой продажи должно производиться в присутствии армянских судей, (114v/269v).

269v)nïna. Da ol yarγučïnïŋ mühürünüŋ tibinä bitik uzdat bergäy satun algan mülklärni toχtatmaga berilgän bolgay. Nečik bitikläri, alay könülükläri, nečik möhürläri tibinä χanlïχnïŋ olturγučunuŋ berildi barča ǯïnsnïŋ bilmäχï bilä tügällänmäχi etärlär, alay oχ anïŋkibik bitiklär ermeni yarγučïsïnïŋ möhürünüŋ tibinä aytïlgan išlärni bergän alay oχ χuvatlarï bardïr, anïŋ üčün ki munïŋkibik boyruχundan da küčündän čïχtï korol′nuŋ olturγučundan.

◇ Bu boyruχnuŋ yeri bardïr elinä ermenilärniŋ, anïŋ üčün ki yarγučïsï alarnïŋ voyttur kermänniŋ (115r/270r) töräsindän nemeckiy da Marïmborknuŋ.

89 kapitula. Üläšinmäχläri toγma χardašlarnïŋ

Egär χardašlar aralarïna atalarïnïŋ ölümündän soŋra igiliklärin, egär mülklärin, egär özgä nemä, ki üläšingäylär bir ölčöv tibinä, äväl, ne ki üläšmä bašlagaylar yergä bilä, barča ištän burun keräk χardašlar atasïnïŋ ölümündän soŋra χoymaga ǯehezlärin da ülüšlärin kendiläriniŋ χatunlarïnïŋ, anïŋkibik ǯehez da ülüšlärin χatunlarïnïŋ, ne türlü ki keltiriptir här biri ǯehezin atalarïnïŋ övindän köp mi, az mï χoǯalarïna, da χatunlarïnïŋ ǯehezlärin keri χoyup, andan soŋra χardašlar, (115v/ 270v) ne ki χalsa atalarïndan igiliklär, kendi aralarïna ülüš etkäylär bir tekši teŋ da könülük bilä.

Egär ki χaysï χardašlardan üläšmäχtän burun nemä atasïnïŋ tirlikindän alïp edi esä, anï barča keräk ülüškä χoygay, här biri χardaš üläšingändän soŋra kendi ülüšünä eyä bolur, bu türlü törä körgüziyir.

90 kapitula. Ögütlämäχ üčün oγrunï

Törä buyurïyïr här biri oγrunï oγurluχ nemä bilä belgili törä alnïna keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

91 kapitula. Töräsi üčün oγrularnïŋ da χaraχčïlarnïŋ

Oγrunï da χaraχčïnï kendiläriniŋ sïŋarlarï bil(116r/271r)ä yïχöv alarnï saχlamas, ale törä alarnï ölüm bilä tas etiyir, anïŋ üčün oγru da χaraχčïlar sïŋarlarï bilä kendiläriniŋ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oχ, egär kimesä kišini oγurlagïy edi ya χaraχlagïy edi χaraχčïlïχ bilä, χačan Yäŋi u Eski Törä ol türlü buyurur, anïŋkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üčün, ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Xačan biyi yebergäy χulun ken-di keräkinä yolga da türlü türlü išlär yoluχur yolda, egär

И в удостоверение должен быть выдан акт об отказе от проданного недвижимого имущества с печатью того судьи. Поскольку как грамоты, так и законы даны под печатью королевского двора, и потому действуют явно для всего народа, постольку точно такой же силой обладают и названные акты, выданные под печатью армянского судьи в отшонении указанных дел, потому что основаны они на распоряжениях и полномочиях, исходящих от королевского престола.

◇ Применение этого законоположения находится в руках армян, поскольку судья их – городской войт от (115r/270r) немецкой и магдебургской юрисдикции.

Статья 89. О разделе между родными братьями и сестрами

При разделе между братьями и сестрами после смерти их отца имущества, недвижимости или чего-либо иного, раньше, чем приступят к разделу по порядку, прежде всего после смерти отца братья должны отложить приданое и доли своих жен, то есть приданое и доли своих собственных жен, так как каждая из них принесла сколько-то приданого из дома своего отца своему мужу, а когда отложат приданое своих жен, после этого братья и сестры (115v/ 270v) пусть разделят между собой поровну и по справедливости все то разнообразное имущество, которое останется от отцовского наследства.

Если кто-либо из братьев получил что-нибудь из имущества отца до дележа, то это имущество следует представить к разделу; после раздела каждый из братьев будет владельцем своей доли, так указывает закон.

Статья 90. О наказании воров

Закон велит каждого вора, приведенного в суд с явной украденной вещью, наказывать виселицей.

Статья 91. О суде над ворами и грабителями

[Если кто-нибудь поймает] воров и грабителей с их пособниками, (116r/ 271r) церковь их не защищает, а закон казнит смертью, ибо воры и грабители вместе с их пособниками всегда подлежат смерти. Точно так же, если кто обворует или ограбит человека разбойным путем, он должен быть наказан смертью, поскольку так велят Новый и Старый Закон.

Статья 92. О слугах, которых хозяева посылают по своим потребностям

Когда хозяин пошлет своего слугу в дорогу для своих потребностей, а в пути случаются разные приключения, то если со слугой что-либо случится в пути, а сам слуга не хотел туда ехать, а хозяин прину-

anïŋkibik χulga yolda nemä yoluχkïy edi, a χul klämägiy edi barma ol yolga, a biyi anï anïŋkibik yolga küč bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anïŋkibik yoldan pʻorcu(116v/ 271v)tʻïun yoluχkay χulga, da biyi küč bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol iškä. Egär χulu biyiniŋ bilmäχindän bašχa bardï esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluχkay, ol ištän biyi egri dügül, ne ziyanlï.

93 kapitula. Kimesä yat kišiniŋ χulun kendi keräkinä yebergäy iškä

Egär kimesä kišiniŋ χulun yebersä kendi išinä da ol χulga yolda nemä satama yoluχkay, ki tas bolgay, ol čaχta ol, kim ki anï yeberdi anïŋkibik yergä anïŋ biyiniŋ erkindän bašχa, borčludur anïŋ χanïn*a*. Anïŋ üčün törä buyurïyïr, ni bir kimesä bolmastïr boyruχ etmä özgäniŋ χuluna, kimniŋ ki kendi χulu bolmasa. Anïŋ üčün yarγučunuŋ (117r/272r) töräsidir, ki anïŋkibik išni baχkay, ne türlü χïlïχ bilä ol χulnï anïŋkibik yolga ziyanlï yeberip edi, ya ne säbäptän aŋar ölüm yoluχtï.

94 kapitula. Yalga tutkan χullarnïŋ

Egär kimesä χul yalga tutsa da aytkay χul biyinä, yeber meni, keräkimä kendimniŋ barïyïm, da biyi klämägäy anï yebermä ol yolga, a χulu biyiniŋ sözünä nemä bermägäy da bargay kendi išinä, da anda aŋar yoluχkay ölüm, anïŋkibik iškä biyi egri tigül. Egär anïŋki yolga biyi yebersä χulun kendi erki bilä, da özgä kišilär aytkay aŋar, ki yebermä ol yolga, da anïŋkibik yebermäχtän yolda nemä pʻorcutʻiun yoluχsa, anïŋ (117v/272v) biyi anïŋ üčün egri bolur yaman yoluχmaχ üčün χuluna.

95 kapitula. Tuvar χara üčün, ki sačovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

Egär kimesäniŋ tuvarï kirgäy sačovga χïšnïŋ ya ävälbaharnïŋ, ol, kimniŋdir sačovlar, χaysï ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne bir nemä bilä tövmä ya anï naχïs etmä, tek anïŋkibik tuvarnï kensiniŋ oborasïna yapkay. Egär anïŋki tuvarnï sačov eyäsi öldürsä, tölämäχ keräk. Egär soχraytsa, ya müŋüzün sïndïrsa küč bilä, ya χoyruχun keskäy, ya ayaχïn aχsatkay, yarγučïlar anï baχkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, χaysïn ki aytïlgan satamalardan (118r/ 273r) ol, kim ki bolgïy edi yaman etüči munïŋkibik išlärdän, ol tuvarnïŋ 4-ünči ülüšün tölämäχ keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttïlär esä, ki kendiniŋ tuvarïn yaχšï közätniŋ tibinä saχlagay, ki sačovda ziyan etmägäy, ol tuvarïn kendiniŋ tïymagay, ol čaχta yarγučïlar anïŋkibik išni baχmaχ keräk tanïχlïχka körä da bilingänlärinä körä.

дил его поехать, и в этой поездке (116v/ 271v) со слугой произошло несчастье, а хозяин силой послал его в эту поездку [как слугу], то хозяин в этом виновен. Если слуга отправится в поездку без ведома хозяина и там его постигнет несчастье, то в хозяин не виновен и за урон не отвечает.

Статья 93.
Когда кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу

Если кто-нибудь пошлет по своим делам чужого слугу, и того слугу постигнет в пути несчастье, и он погибнет, тогда пославший его в подобное место без согласия его хозяина виновен в его крови. Поэтому закон велит, что никто не может распоряжаться посторонними слугами, раз уж это не его слуги. Поэтому судья должен следовать (117r/272r) закону, согласно которому обязан посмотреть, при каких обстоятельствах тот послал в эту губительную поездку этого слугу и по какой причине ему приключилась смерть.

Статья 94.
О наемных слугах

Если кто наймет слугу и слуга скажет своему господину: «Пусти меня, я поеду по своей нужде»,— и его господин не захочет его пустить в дорогу, а слуга не обратит внимания на слова господина и поедет по своим делам, и там его постигнет смерть, то в таком деле хозяин не виновен. Если в эту поездку хозяин послал своего слугу по своей воле, а другие люди говорили ему, чтобы не посылал его в эту поездку, и вследствие этого поручения ему в пути случилось несчастье, то (117v/272v) господин виновен в несчастье, приключившемся с его слугой.

Статья 95. О скоте, который зайдет в посевы, и его закроют в загоне

Если чья скотина зайдет в посев озимый или яровой, хозяин посева, куда зашла скотина, не должен ничем бить, ни калечить эту скотину, но лишь закрыть такую скотину в своем загоне. Если хозяин посева убьет такую скотину, то обязан возместить. А если ослепит, или проявит жестокость и сломает ей рог, или отрежет ей хвост, или покалечит ногу, пусть судьи рассмотрят, разузнают по порядку и хорошо взвесят, и тот, кто вследствие указанного злоключения совершил подобное, должен возместить четвертую часть стоимости этой скотины. Если же до этого хозяину скотины говорили, чтобы держал свою скотину под хорошим присмотром, дабы не наносила вреда в посевах, а он свою скотину не останавливал, тогда судьи должны рассмотреть подобное дело согласно свидетельствам и показаниям.

96 kapitula. Anïŋ üčün, kim dä kimsäniŋ atïn üškürtkäy

Kimesä kimesäniŋ atïn üškürtkäy tibinä, kläp alay, ki üsnä olturgan kišini χorχup salgay, da ol olturgan kiši, yïχïlïp attan, ölgäy, anïŋkibik iš yarγusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, nečik öldürgän kišiniŋ (118v/273v) bašï üčün. Nečik törä buyursa yazïlgan bašï üčün, ol, kim ki üškürtti atnï da säbäp boldï satamaga, tölär bašïn χardašlarïna da yovuχlarïna. A ol yïχïlgan attan egär tiri χalsa, da egär naχïs bolgay χaysï boγumunda teniniŋ, ol čaχta ol, kim ki ürküttі atnï, tölägäy hakimlikin da χardz̲ïn, egär ki gälägdän dä etti esä, anïŋkibik törä bolmaχ keräk. Egär ki kendi at kišiniŋ seziklikindän ürkkäy da üstündän olturgan kišini salgay da salgan kiši ölgäy ya naχïs bolgay, anïŋ üčün ne bir kimsä ne bir söz kötürmäs da ziyan borčlu bolmas, anïŋ üčün ki atlar köp ürkäk (119r/274r) da köp χïlïχlarï bardïr, egär ki χaysï χïlïχ bilä yoluχkïy edi, nečik munda yazïlïptïr, törä yoluχkan iškä körä ol, ne ki bolsa törä bilä könülük, anï buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kiši öldürgäy könüsün ya satamadan

Kiši öldürmäχ klämінčä munïŋki χïlïχ bilä bolur: egär kimesä otun čapkanda balta bilä, da balta tüškiy edi sapïndan da kiši öldürgäy, kim dä bolsa, albo kimesä taš bilä ya aγač bilä [atsa], daγïn egär kimesä yemišli teräk üsnä aγač bilä atsa ya taš bilä da kišini öldürgäy, ya usta šägertin öldürgäy körmінčä, ya ata oγlun, ya biy χulun, ya bičä χuluχčïsïn, ya χardaš χar(119v/274v)dašnï, ya bir kimsä özgäni klämiyin öldürsä, ya ne tür*lü* iš bilä aytïlgan, ya atlar arabanï alïp χačkanda tïyalma bolmasa da kišini öldürsä, ya kiyikkä čïχkanda kiyikčilär da oχ atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol saγïš bilä, ki kiyikni urgay, da ol oχ, ki kiyikniŋ üsnä atïldï, da kišini öldürgäy, anïŋkibik öldürmäχ kišini klämiyin öldürmäχlärdir.

A kläp öldürmäχ könüsün bu türlüdir, ki yügürgäy biri biriniŋ artïndan, ki anï kläp öldürgäy, da ol, anï χuvïyïr, χaytïp, ol anï öldürgäy, ol, ki anï χuvïyïr edi, yänäči χaraχčïlar da soyučïlar, ki klägäylär öldürmägä (120r/275r) yolču*n*nï da yürügän kišini emin, da alar, ayap tamaχlarïn, χaysïn ki χaraχčïlar öldürmä klädi, χaytïp, alar ol χaraχčïlarnï öldürgäylär, ya bir kimesä čerüvdä bolgay, kendiniŋ dušmanïn övdägi anda tapup, öldürgäy köŋlü bilä, ya bir kimesä kečä kläp bir kimesäniŋ yolun algay, klägäy anï öldürmäχ üčün, ya yaman χatun kläp kendiniŋ χodz̲asïn

Статья 96. О том, когда кто-нибудь испугает чью-нибудь лошадь

Если кто испугает под кем-нибудь лошадь, чтобы она напугалась и сбросила седока, и седок упадет с коня и убьется, подобное дело должно рассматриваться судом никак не иначе, но только как дело об (118v/273v) убийстве человека. Как велит писаный закон об убийстве, тот, кто испугал коня и стал причиной несчастья, обязан уплатить головщину его братьям и близким. А если тот упавший с коня останется в живых и получит увечье какого-нибудь члена тела, то тогда тот, кто испугал коня, должен заплатить за лечение и ущерб, даже если он это сделал в шутку, суд должен производиться таким образом. Если сам конь испугался вследствие нервозности человека и сбросил с себя седока, и сброшенный человек умер или покалечился, то никто не должен об этом затевать разговора и никто не виновен в ущербе, ибо многие кони пугливы (119r/274r) и у них разные нравы; если уж случилось так, как здесь описано, суд должен рассудить соответственно и решить так, как было бы справедливо по закону.

Статья 97. Кто убьет человека намеренно или случайно

Неумышленные убийства человека имеют такой характер: когда у кого-то при рубке дров топор соскочит с топорища и убьет кого-нибудь, или когда кто столкнет камень или бревно, или кто убьет человека, сбивая палкой или камнем фрукты с дерева, или когда учитель нечаянно убьет ученика, или отец сына, или хозяин слугу, или хозяйка служанку, или брат (119v/274v) брата, или кто, того не желая, убьет кого-либо другого каким-то иным способом, или когда кони понесут воз, и их не смогут остановить, и они убьют человека, или когда охотники пойдут охотиться на дичь, и кто-то выстрелит в дикое животное в лесу или в поле, намереваясь убить дичь, а стрела, пущенная в дичь, убьет человека, – такие убийства людей являются неумышленными убийствами.

А истинно умышленные убийства таковы: когда один гонится за другим, намереваясь убить, а тот, за которым гонятся, поворачивается и убивает того, кто за ним гнался, также когда грабители и разбойники хотят убить (120r/ 275r) путника или мирно идущего человека, а те, которых грабители хотели убить, спасая свою жизнь, напротив, убьют тех грабителей, или кто, будучи в войске и найдя там своего домашнего врага, убьет его намеренно, или когда кто ночью нападет на кого-нибудь посреди дороги с намерением его убить, или когда злая жена отравит своего мужа, или кто отравит кого-нибудь из зависти и убьет. Когда кто-нибудь убьет по названным при-

otalagay, ya kimsä kimsäni paχilliktän otalagay da öldürgäy. Munïŋkibik säbäplär bilä aytïlgan bolur öldürmäχliχ saγïštan kläp, alay, nečik χïlïč bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kišini ya χatïn kišini aytïlgan χïlïχ bilä öldürgäy, yazïlgan törä bilä anïŋ (120v/275v) bašïn tölämäχ keräk.

98 kapitula. Išlär üčün, ki salada bolur

Egär ki kimesä rikadan, χaysï ki salada barïyïr, da kimsä yol etkäy suvga kendi baχčasïna suvarmaχ üčün, da ol suvnï kendiniŋ keltirmäχindän baχmagay, da anïŋ baχmamaχïndan suv χonšusuna ziyan etkäy, da anïŋkibik suvnï, ki keltirmäχindän χonšusuna aŋlatmagay, anïŋkibik ziyannï ol kiši tölämäχ keräk, ki suvnï keltirip edi. Kimlär ki töziyir anïŋkibik aytïlgan ziyannï, χïlïχ bilä keräk ki kišilär bilä anï tanïχlatkaylar da belgili etkäylär törä yanïna, keräk tölägäy bolgan ziyanlarïn anïŋ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üčün

(121r/276r) Yïγï yoluχur kišilär bermä hakimlikkä, anïŋ üčün aǰämilikindän hakimniŋ, ya övränmämäχliχindän hakimniŋ, ya biliksiz bermäχindän hakimlikni kišini öldürgäy, yaχot öč χuvup ya aǰämilikindän yaman hakimlik berirlär kišigä, ya hakim šägertin tügäl övrätmägän χastaga yebergäy, da anïŋki säbäptän kiši ölgäy, bašï tölänmäχ keräk yazïlgan törägä körä. Aytïlgan mahanalar ölgän kišiniŋ hakim da šägert borčlu bolurlar ol kišiniŋ bašïn tölämä. Egär χasta kiši klämäsä kendiniŋ hakimin*iŋ* išitmä sözün da anïŋkibik χasta ölgäy, hakim anda egri tigül.

100 kapitula. Kimesä ki küč bilä yebergän bolgay χaydesä, kendi erki bilä barmagay

(121v/276v) Egär kimesä kimesäni küč bilä iškä yebersä kendi erkindän bašχa, yemišli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiš silkmä, albo aχïn suv ötläš barma ol klämägän kišigä, ya aytkay at üstünä olturmaga övränmägän, neukïy, da anïŋkibik yoluχkan išlärdä ki aŋar ölüm kelgäy, kimni ki küč bilä yeberdilär, anïŋkibikkä, kim ki säbäp bolur, borčlu bolur bašïn, anïŋkibik kimsäni oχšašsïz iškä klämägängä keltirdi anï anïŋkibik satamaga.

101 kapitula. Iščilär üčün yalga tutkan ne iškä dä bolsa

Χačan ki iščilärni sözlärlär ne iškä dä bolsa sïŋarlarï bilä išlämägä, (122r/277r) da anïŋkibik iščilärdän biri eksik išlägäy birsindän, törä yanïna keräk aytkaylar, χaysï ki artïχ išlägäy aralarïna, aŋar artïχ tölämäχ keräk išinä körä anïŋ, a kim eksik išläptir, eksik iš bahasï algay.

чинам, то это будет считаться умышленным убийством, так, словно это совершено саблей. Если кто убьет мужчину или женщину указанным образом, то, согласно писаному закону, (120v/275v) он должен возместить за его голову.

Статья 98. О делах, которые бывают в селе

Если кто от реки, проходящей через село, проведет канаву в свой сад для орошения, и, подведя воду к себе, не будет за ней следить, и вследствие его недосмотра вода причинит вред соседу, и при этом он заблаговременно не предупредит соседа о том, что пускает воду, этот вред обязан возместить тот человек, который пустил воду. Те же, которые потерпели названный урон, должны обстоятельно при посредстве людей засвидетельствовать это и заявить об этом суду, чтобы им возместили нанесенный урон.

Статья 99. О невежественных врачах

(121r/276r) Часто приходится отдавать людей на лечение, и при этом по незнанию врача, или по неграмотности врача, или вследствие невежественного лечения человека доводят до смерти, либо из мести или по неграмотности подвергают человека вредоносному лечению, или врач посылает к больному недоученного ученика, и по этой причине человек умирает, согласно писаному закону, за его голову должно быть возмещено. Врач и ученик обязаны уплатить за голову человека, умершего ввиду названных обстоятельств. Если же больной не хочет слушать, что ему говорит его врач и такой больной умрет, врач в том не виноват.

Статья 100. Когда кого-нибудь заставят куда-либо пойти [и] он пойдет не по своей воле

(121v/276v) Если кто пошлет кого-нибудь что-то сделать не по своей воле: влезть на фруктовое дерево и стряхивать с него плоды, или принудит человека, который того не желает, перейти через бурный поток, или прикажет сесть на необученного коня, и в этот момент тому, кого заставили, приключится смерть, то ставший этому причиной будет должен за его голову, потому что довел нежелавшего человека до такой неприятности, до такого несчастья.

Статья 101. О работниках, нанятых на какую-либо работу

Когда нанимают работников вместе с испольщиками на какую-либо работу, чтобы они выполняли ее вместе, (122r/277r) и один из них будет работать меньше других, по закону следует сказать, чтобы тем из них, которые работают больше, платилось больше в соответствии с объемом их работы, а кто работал меньше, пусть получит зарплату меньше.

102 kapitula. Töräsi pastuχlarnïŋ

Χačan ki pastuχlar yalga kirirlär kütmägä barča türlü ʤïnsïn tuvar χaradan, ʤžanavarlar ʤžâht bilä kütmäχ keräk da igi közätmäχ keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar χaraga čeredada. Pastuχnuŋ yaman kütmäχindän yoluχkïy edi egär yoluχmaganïna kütičiniŋ dä ziyan bolgïy edi, pastuχ tölämäχ keräk anïŋkibik ziyannï. Egär pas(122v/277v)tuχnuŋ vaχtïna ol ziyan yoluχsa da küči yetmägäy ol satamanï keri etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptur, ol yerdä. Egär χaysï tuvar čeredadan säbäpindän pastuχnuŋ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütüčidän ziyan bolsa aγač bilä urmaχtan, ya taš bilä, ya nemä bilä atmaχtan naχïs etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyanïn tölämäχ keräk. Egär tuvar χara biri birin öldürsä, anïŋkibik išni törä ayïrmaχ keräk kensiniŋ küčü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yïχövgä

Egär kimsä nemä bergäy yïχövgä yaχšï köŋüldän — borlalïχ, ya öv, ya tiyir(123r/278r)män, ya saban yeri, ya muŋar körä özgä nemä, da χaysï yïχövgä nemä bersälär, da ol yïχöv χïsmätsizliχindän ya özgä nemä satamadan da köygäy, egär kermändä bolsa ya salada anïŋkibik yïχöv, ol čaχta anïŋkibik igiliktän, ki berilip edi yïχövgä, aχpašnïŋ bilmäχï bilä ol kelišlärni yïγgaylar da anïŋkibik kelišlärdän yïχövnü yasagaylar. Egär ol yïχövni burungi yerinä yasama bolmasalar, anïŋ üčün ki ol kišilär, yïχövnüŋ žoγovurtu, ki ol yïχövgä baχarlar edi, ol kišilär özgä yarï bargïy edilär turmaga, äγbät, keräk yïχöv yasalgay ol aytïlgan čïγïšlarïndan, χaysï ki ol yïχövgä beril(123v / 278v)gändir. Da keräk χabul bolgay aχpaš da bilmäχï bilä erkinä bergäy.

104 kapitula. Töräsi kebitčilärniŋ da bezirgânlarnïŋ

Bezirgânlar dä kebitčilär könü etüči bezirgânliklärin kendiläriniŋ alay tepränmäχ keräktirlär da borčludurlar, ne türlü χanlïχ olturγuč ne türlü ki taptï da χoydï kendindän, alay kermändä, nečik kermänčiχlärdä, barča yollarda.

Eŋ burun baχïlmaχ keräk, nečiktir täräzülär, nečiktir funtlar, nečiktir χarïlar da ölčünmäχi barča türlü χumašnïŋ, ki bolgaylar könü da tügäl išlär könüsün bezirgânlikniŋ, bu türlü χoyulmaχ keräk, nečik vaχtïna (124r/279r) körä kötürülür da enär, da, χoyup anïŋ üsnä közät, ʤžâht bilä baχkaylar da közätkäylär, ki heč kimesägä aytïlgan išlärdä egirlik bolmagay.

Egär kimesä tapulgan bolsa, χaysï ki aytïlgan täräzüdä, χarïda, funtta, ölčmäχlärdä da χa-

Статья 102. Закон о пастухах

Когда пастухи нанимаются пасти разного рода скот, они должны пасти животных бдительно и хорошо стеречь, чтобы скоту в стаде не было вреда от диких зверей. Если по причине плохого присмотра со стороны пасущих, даже во время отсутствия пастуха, случится потеря, такой урон пастух обязан возместить. Если (122v/277v) урон случится, когда пастух был поблизости, но у него не хватило сил предотвратить несчастье, он должен привести хозяина, которому нанесен урон, в то место. Если какое животное по вине пастуха из стада пропадет, пусть возмещает сам. Если урон нанесен самим пастухом вследствие удара палкой, или камнем, или чем другим бросит и покалечит либо убьет, ущерб он должен возместить. Если одно животное убьет другое, такое дело суд должен расследовать своей властью.

Статья 103. Если кто даст что-нибудь на церковь

Если кто по доброте сердечной пожертвует что-нибудь церкви – виноградник, или дом, или мельницу (123r/278r), или пашню, или нечто иное тому подобное, и церковь, которой это пожертвуют, вследствие несчастного случая сгорит, будь эта церковь в городе или в селе, тогда из этого имущества, которое было пожертвовано, пусть с ведома епископа соберут доходы и за счет этих доходов построят церковь. Если ту церковь не смогут построить на прежнем месте, поскольку те люди, церковный приход, которые содержали эту церковь, переехали жить в иное место, конечно, пусть эта церковь будет построена из тех отчислений, которые для этой церкви (123v/278v) предназначены. И это должно происходить с согласия и позволения епископа.

Статья 104. Закон о лавочниках и купцах

Купцы и лавочники, чтобы честно вести торговлю, должны и обязаны действовать так, как установлено и определено самой королевской властью как в городах, так и в местечках, и на всех дорогах.

Прежде всего должно осуществлять надзор за тем, каковы весы, каковы гири, каковы аршины и меры различных товаров, чтобы все предназначенное для продажи было правильным и полным, и [цены] должны устанавливаться в соответствии со (124r/279r) временем, и, поставив надзор над этим, бдительно наблюдали и следили, дабы никому в названных делах не было несправедливости.

Если будет обнаружено, что кто-то обманул кого-нибудь в весе, в мере, в гирях, в мере или в измерении или обворовал, тогда за одну вещь, вследствие указанной нечестности или воровства, поступивший

rïlamaχta egirlik kimesägä ya oγurluχ etkäy, ol čaχta bir iš üčün, aytïlgan egirlik üčün ya oγurluχ etkäni bilä, dört kez tölämäχ keräk ol egirlik etüči, daγïn da hörmätsiz χalmaχ keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, munïŋki inamlï išlär etilmädi.

Egär ki kimesä yašïrïn aχča ya flī χaχkay da anï sezgäylär, anïŋkibik χaχučï aχča ya flī (124v/279v) keräk eki χolun keskäylär yaŋïlgannïŋ.

Tamγačïlarga da törä buyurïyïr, ki bezirgânlardan algaylar tamγanï šaγavat bilä, ki alar aγïrsïnmagaylar. Da χaysï kermängä bezirgân kelsä, bezirgânlikin bašarïp, anda tamγasïn tölämäχ keräk, a yolda tamγa bermä törä buyurmastïr. Yasaχ, ni tamγa bolmas χoyulmaga özgä kimesädän, tek χanlardan ya keŋäšindän. Egär χaysï biylär tamγa tutsalar, özgä türlü χïlïχ bilä tamγanï alma bolmaslar, tek alay, nečik χanlïχtan χoyulgandïr.

Daγï da törä körgüziyir ölčüngän išlär da adämilärniŋ barčasïnïŋ tirliki da keräki yemäχindä, ičmäχinä keräkli alay keräk χoy(125r/280r)ulgay, ne türlü yïlï keltirsä, aylanïr barča išlär, da bu bolmaχ keräk küčündän χoyulgannïŋ kn′ažalarnïŋ, χaysï bu boyruχlarnï aytïlgan χoyupturlar, här biri saχlamaχ da gïvalttan bašχa tutmaχ keräk, nečik χodžа, alay miskin, ani bir bezirgân χaršï bolmagay aytïlgan išlärgä, kensi erki bilä nemä χoymaga, ani nemä etmägä bolmastïr, ne türlü aytïlgan χoyuluptur.

◇ Bu yergä aŋlanmaχ keräk da saχlanmaχ keräk baχmaχlarïnda voyvodalarnïŋ, χaysï ki baχïčïlardïr, ki könü bolgaylar ölčövlär, da anïŋki täräzülärdä, da ölčünmäχlärdä χoyïyïrlar, da χaysï tapulgay ermeni išlärdä oγurluχnuŋ, yaχot ki (125v/280v) χaχkay aχča, töräsi bilä kermänniŋ da Marïmborknuŋ, χaysïna ki yaŋïlganlarnïŋ išlärdä ermenilär beringändir, ögütlänmäχ keräk. A ne ki tamγa almaχ yolda aytïyïr bu yergä, aŋlanmaχ keräk: egär ki χannïŋ komaralarï, ya tamγa alïnmaχ yolda permita bolgay.

105 kapitula. Törälär barča pešäkârlarnïŋ

Barča pešäkârlar alïrlar iš barčasï birgä ya bašχa-bašχa, sözläšip yalïn iš üčün. Egär ki pešäkâr köŋlüčä iš eyäsinä išlämäsä ya ol išni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyurïyïr, ki ol pešäkâr ekinči ol išni yasamaχ keräk ol yal üsnä. Egär ki ekinči klämägäy yasamaga, töräči üsnä yatïptïr anïŋkibik išni baχma, ki ziy(126r/281r)anïn yaman išiniŋ üsnä saγïšlagaylar ol burun sözlägän yalï üsnä. Egär ki χaysï pešäkâr ol ištän, oγru kibik, nemäni alïp esä, birinä dört tölämäχ keräk. Egär ki χaysï išni aŋar bergändir yasamaga da нечестно должен возместить четырехкратно, а также оставлен в бесчестьи, в назидание другим, дабы подобной крамолы не совершали.

Если кто тайно будет чеканить деньги или золотую монету и об этом узнают, подобному чеканщику денег или монет (124v/279v) за его злодеяние отрубить обе руки.

Таможенникам закон велит, чтобы взимали таможенные сборы с купцов милосердно, дабы те не испытывали притеснений. И если в какой-либо город приедет купец, занимающийся торговлей, он обязан уплатить там таможенный сбор, а в дороге брать таможенные сборы закон запрещает. Ни налоги, ни таможенные сборы не налагаются никем, кроме короля и его рады. Если кто из князей собирает таможенные пошлины, то может брать лишь так, как установлено государством.

Также закон предписывает, чтобы цены на жизненно важные для человека предметы, продукты питания и питье определялись соразмерно (125r /280r) спросу в этом году и их обороту, и это должно регламентироваться властью королей, которыми установлены названные законы, и каждый должен соблюдать и безупречно их придерживаться, как богатый, так и бедный, и ни один купец не может выступать против названных постановлений, ни своевольно что-либо вводить, ни поступать иначе, чем это определено данным установлением.

◇ Этот порядок следует понимать так, что он осуществляется под надзором воевод, надзирающих, чтобы меры были правильными, и они устанавливают таковые в весах, и в мерах, и если кто из армян будет замечен в хищении или же (125v/ 280v) чеканке денег, то должен быть наказан судом замковым (городским) и магдебургским, которому армяне подсудны в уголовных делах. А что сказано о взимании таможенных сборов на дороге, то понимать так: на то и заведены королевские коморы (таможни), а на дорогах брать таможенные сборы запрещено.

Статья 105. Законы о всякого рода ремесленниках

Все ремесленники получают работу исполу или отдельно, договариваясь о цене заказа. Если мастер не выполнит работу по желанию заказчика или испортит данный материал, закон велит, чтобы ремесленник переделал заказанную вещь в счет заказа. Если не хочет переделать, на суде положено посмотреть изделие и (126r/281r) рассудить согласно условиям договора, каков ущерб от плохой работы. Если же ремесленник от этого заказа, словно вор, что-либо похитил, то должен возместить вчетверо. Если же из данного материала каким-либо образом что-ни-

ne türlü iš bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär pešäkâr čekmänni ya aŋar körä oχšaš nemäni özgä, aŋar bergän išni uzaχ tutkay, da anï küyä buzgay ya sïčχan yegäy, anïŋkibik ištän ziyannï pešäkâr tölägäy barča. Egär anïŋkibik nemäni pešäkâr, alïp, tusnaχ χoygay, ol sahat oχ borčludur čïχarmaga. Egär anïŋkibik išlär pešäkârlarda säb*äp*indän paχilliknïŋ otta küygiy edi, pešäkâr (126v/281v) ziyansïz χalïr. Egär ol pešäkârnïŋ säbäpindän kül χaytsa ol iš, ziyanïn pešäkâr tölägäy.

◇ Egär ki pešäkâr ermeni, aŋar išni išlämä bergän oγurluχ nemä bilä aš-suv etkäy, kermänniŋ töräsi bilä da Marïmborknuŋ törälänmäχ keräk, a egär oγurluχ ištä ermeni kermän töräsinä nemeckiy beriliptir.

106 kapitula. Pešäkârlar üčün, ki išlägäy biyiniŋ saγïtï bilä

Pešäkârlar, išlövüči saγïtï bilä pešäniŋ kendi biyläriniŋ, nemä saγït bilä biyiniŋ išiniŋ arasïna sïnïχlïχ bolgïy edi, ol ziyan biyniŋ bolmaχ keräk. Egär ki ol saγït bilä biyiniŋ pešäkâr kendiniŋ išin išlägiy edi da anïŋkibik saγïtnï buzgïy edi, keräk (127r/282r) tölägäy ziyanïn biyinä.

A kendiniŋ biyiniŋ etmägäninä egär pešäkâr χaysï saγïtnï yalga algïy edi išlämägä kendiniŋ bašχa išin da ol saγït ištä buzulgïy edi, biyiniŋ bolur ol ziyan, anïŋ säbäpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalïn kendiniŋ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaχ üčün čerüvdä ig*i*lik

Kimesä, čerüvdä bolup, egär nemä tapunsa ig*i*lik, anïŋkibik ig*i*likni ol, kim ki tapsa, bolur kendi erkinčä etmä, kimesägä anïŋkibik ig*i*likni χaytarmïnča, anïŋ üčün ki törä čerüvnüŋ χanlardan da kn′ažatalardan bašχa bošatmaχ bilä baχišlanïptïr, χačan k‘ahana töräsi dä anï aytïyïr, ki anïŋkibik ig*i*liklärni bolurlar mustlar etmä, anïŋ üčün (127v/282v) bu ig*i*liklär aytïlgan χïlïχ bilä tapkan oχšamastïr oγurluχ išlärgä ya talanga.

108 kapitula. Eski borčlar üčün

Borč üčün otuz yïlga dirä tep-tek turgannïŋ, ki ol borčnu törä bilä izdämägän, keräk tep-tek turgay meŋilik. A egär ki ol vaχtlarnïŋ arasïna anïŋkibik borč üčün kimesä kensiniŋ borčlusun aŋgïy edi da anïŋ üsnä yaχšï tanïχlïχï bolgïy edi inangan kišiniŋ, ya andan χalganlarnïŋ ol borčlunï ya χalganlarïndan bolurlar, baχmïyïn anïŋkibik köptängini, borčun törägä tartma da aŋmag*a*. Da egär anïŋkibik borčta tusnaχ berilgän bolsa ol inangan kišidä, andan alïngan algan bolgay, da 30 (128r / 283r) yïldan soŋra anïŋkibik tusnaχ izdänmägän будь уничтожит, то должен возместить ущерб. Если ремесленник слишком долго будет держать данное ему сукно или иной материал и его побьет моль или поедят мыши, за порчу материала ремесленник обязан возместить сполна. Если ремесленник что-то подобное даст в залог, то обязан тотчас выкупить. Если такие материалы сгорят во время пожара, учиненного кем-то по злому умыслу, ремесленник (126v/281v) убытка не несет. Если материал сгорит по вине мастера, то он должен возместить урон.

◇ Если ремесленник-армянин похитит и растратит (пустит на хлеб и воду) данный в работу материал, то его должно судить городским и магдебургским судом, поскольку в делах воровства армяне подсудны городскому немецкому суду.

Статья 106. О мастеровых, работающих орудиями хозяина

Ремесленники, выполняющие работу орудиями своих хозяев, за порчу этих орудий при работе на хозяина ответственности не несут. Если же хозяйским орудием мастеровой выполнял собственную работу и испортил орудие, то должен (127r/282r) возместить хозяину ущерб.

А если мастеровой, работая не на хозяина, возьмет в аренду какое-нибудь орудие для самостоятельного выполнения собственной работы и это орудие испортится, то ущерб на хозяине, по той причине, что наниматель уплатил хозяину за аренду.

Статья 107. О военной добыче

Если кто, находясь в войске, добудет какое-нибудь имущество, тот, кто добыл такое имущество, может распоряжаться им по собственной воле, никому этого имущества не возвращая, поскольку военное право от королей и князей наделено особыми свободами, да и духовное право говорит так же, что подобное имущество может быть пожертвовано, потому (127v/282v) имущество, приобретенное таким образом, не приравнивается к краденым вещам и разбойничьей добыче .

Статья 108. О старых долгах

По долгам, о которых никто не беспокоился до тридцати лет и не требовал через суд, претензий не предъявлять вовек. А если в течение этого срока кто-нибудь в отношении такого долга заявлял на своего должника и у заимодавца или у его потомков имеются хорошие свидетельства, то он сам или его потомки могут призвать в суд должника или его наследников и потребовать, несмотря на подобную давность. А если у того кредитора был залог в счет этого долга, полученный от заемщика, и в течение этих 30 (128r/283r) лет залога никто не вытребовал в судебном по-

törä bilä da anïŋkibik tusnaχ χoygan özgägä χalïr ol kišiniŋ χatïna meŋilikkä da andan χalganlarga.

109 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä nemä satun algay da anïŋ üsnä beh bergäy satkan kišigä

Egär kimesä tirlik satun algay barča türlü nemädän, da satïχ etkäy edi anï, da bir ülüšün anïŋ üsnä bergiy edi satučïga, da satučï alučïga inangïy edi χalgan suman suman [=sumanï], törä buyurïyïr anïŋkibik igilikni, kimgä ki satïptïr, ne bir kimsägä özgägä satma bolmas, keräk ol bazarnï ol toχtatkay, kim ki alïptïr burun. Egär ki alučï kensi ki erki bilä bazarnï bošatsa, ol algan nemäni, ol čaχta ol sab(128v/283v)aptan bolur ol igilikni özgägä satma. Evet ki tanïχlïχ tibinä, ki ol burungi alučï aŋar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgânnïŋ nemä satïn almaχï üčün, da satkan kiši klägäy tirlikni tïyma

Egär ki kimesä, tirlik satïn alïp, ne türlü dä bolsa, da bergäy bir ülüš aχča, da soŋra, saγïš etip, klämägäy bazarnï tutma, anïŋkibik bazarnï özgä türlü sïndïrma bolmastïr, kim bazarnï tutmasa, eki anča χaytargay behin, ne ki alïptïr, a ol, kim ki satun alsa igilikni, egär ki klämägäy ol bazarnï tutmaga, ne ki beh beriptir, anï tas etär.

111 kapitula. Aχča bermäχ tusnaχ üsnä

Egär ki kimesädän kimesä tusnaχ üsnä aχča alsa, da etkäy birgäsinä belgili (129r/284r) kün, da kününä tusnaχïn [tölöv ašïra] čïχarmagay, egär ol χoygan künni ašïrgay, da ol tusnaχ χoygan kiši tusnaχnï, aχča da čïχarmasa, törä körgüziyir anïŋkibik tusnaχ χoyučïga, keräk anï aŋgay bir dä, 2 dä, 3 tä, ki kensiniŋ tusnaχïn čïχargay da aχčasïn tölägäy. A egär klämäsä čïχarma, ol čaχta ol, kimniŋ χatïna tusnaχtïr, keltirip aŋar 2 tanïχ, anïŋkibik tusnaχnï bolur satma. A egär ol tusnaχnï daγïn artïχïna satkïy edi, ne ki kensi berip edi, da tanïχlarga belgili etkiy edi, ol satučï tusnaχnï bolur borčlu aŋar, kim tusnaχ χoyuptur, ne ki artïχïna sattï, eyäsinä χaytargay, kim ki tusnaχ χoyup edi.

(129v/284v) **112 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesä kimesägä nemä aytkay bermä**

Egär ki kimesä ermeni χaysï ištä dä bolsa išni algïy edi tüzmägä da yasamaga, ki anï sözlägiy edi anïŋ χulluχ üčün, da ol, kim ki anï sözläsä, anïŋki χulluχ üčün, ki iš bašargay, tutunur aŋar tügällämägä, ol čaχta anïŋkibik iš eyäsi, bašarsa išin anïŋ köŋlüčä, kim aŋar sïmarlaptïr, χulluχun tügällägäy aŋar aytkanïna körä, ol iš eyäsinä emgäki üčün. A egär anïŋkibik išni bašarmadï esä da emgängäy ol ištä, kim ki yalga tutup edi, keräk anïŋ bilä išin yasagay anïŋ emgäkinä körä.

рядке, то залог, оставленный у него, остается у этого человека и его потомков навечно.

Статья 109. О том, когда кто-нибудь нечто купит и даст задаток продавцу

Если кто купит какое-нибудь имущество, и его продажа будет совершена, и он даст продавцу часть его стоимости, дабы продавец поверил покупателю, что тот заплатит остальную сумму, закон велит, что продавец не может продать такое имущество никому другому, кроме этого покупателя, эту продажу сохраняет за собой тот, кто купил раньше. Если же покупатель сам добровольно откажется от сделки, то на этом (128v/283v) основании это имущество может быть продано другому. Но только под свидетельством, что тот первый покупатель ему это позволил.

Статья 110. О покупке чего-либо купцом, когда продавец захочет имущество задержать

Если кто купит какое-либо имущество и частично уплатит денгами, а потом кто-то, поразмыслив, не захочет придерживаться сделки, – подобную сделку нельзя расторгнуть иначе, как: если отказывается продавец, то он обязан возвратить полученный задаток в двойном размере; а если сделки не желает придерживаться покупатель, который внес задаток, то он теряет его.

Статья 111. О даче денег под залог

Если кто возьмет у кого-нибудь деньги под залог, и вместе с ним назначит (129r/284r) определенный срок, и тот своевременно, уплатив долг, залог не выкупит, если залогодатель пропустит тот назначенный срок, и не уплатит деньги, и не выкупит оставленный залог, закон велит, чтобы (кредитор) напомнил залогодателю единожды, дважды и трижды, чтобы тот уплатил деньги и выкупил свой залог. А если не захочет выкупить, тогда залогодержатель, пригласив к себе двух свидетелей, может этот залог продать. А если продаст тот залог дороже, чем сам дал, и объявит свидетелям, то продавец залога [залогодержатель] обязан возвратить залогодателю излишек от продажи.

(129v/284v) **Статья 112. О том, когда некто кому-нибудь пообещает нечто дать**

Если кто в каком-либо армянском деле возьмется за выполнение и решение какого-нибудь задания, и заказчик возьмет на себя обязательство выплатить ему за оказанную услугу некоторое вознаграждение, то если исполнитель успешно выполнит поручение по желанию заказчика, заказчик обязан расплатиться с ним за услугу по слову своему. А если он не сумел выполнить поручения полностью, но трудился над этим, то наниматель должен расчитаться с ним за эту работу в меру того, сколько он сделал.

113 kapitula. Oγlu, ki atasïnïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy

(130r/285r) Egär χaysï atanïŋ bolgay oγlu ya χïzï, da χaysï alardan atasïna bildirmägäy da anïŋ erkindän bašχa etkiy edi nemä borč, da ölgiy edi ya χačkïy edi yat uluska, ol borčun tölämiyin, törä körgüziyir, anïŋkibik borč ni atasï, ani χardašlarï borčlu dügüllär tölämägä, tek ol, kim ki borč etiptir, andan özgä ne biri dä borčlu tigül, a ziyanïn tölämägän borčnuŋ anïŋ bolmaχ keräk, kim ki borč etiptir. Da munï alay ayïrïp, egär atasïnïŋ tirliki vaχtïna anïŋkibik borč etkän bolsa, da atasï tirliki vaχtïna aŋar nemä čïχarmagan bolgïy edi, ni atasï, ni χardašlarï borčlu dügüllär ol borčnu tölämä. A egär ki atas(130v/285v)ïnïŋ ölüm*ün*dän soŋra algïy edi atasïnïŋ ya anasïnïŋ ülüšün, kensi payïn da, tölämінčä ol borčun, ölgiy edi, ol čaχta anïŋkibik borč, kim ki inanïr edi, bolur anïŋ ülüšü üstünä izdämägä, egär ki mülklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüšü mülklärdän, anïŋ ülüšünä tüškän, er ya χïz χardašlarnïŋ ülüšü üstünä dügül, bo alar borčlu dügüllär.

114 kapitula. Xonaχlar, ki χonaχ övlärinä χumaš χoyarlar

Xačan χonaχ kelsä χumaš bilä χonaχ övinä da storož tutsa ol χumaška, da ol közät kötürgäy üstünä, ki igi közätkäy ol χumaš*nï*, da anïŋ közätmäχindän ziyan bolgay ol χumaška, ne türlü iš bilä dä (131r/286r) boldu esä, ol anïŋkibik ziyannï közätči tölämäχ keräk. Egär közättän bašχa χonaχ χumašïn ani öv eyäsinä baχmaga sïmarlamadï, da kimesägä közätmä bermädi, kendinä yamanlasïn, da ziyanlarï da kendiniŋ bolmaχ keräk, özgä türlü išlärniŋ yoluχmaχïndan bašχa, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniŋ ya közätniŋ.

115 kapitula. Öksüzlärniŋ

Egär ki atasïnïŋ ölümündän soŋra χalgaylar oγlanlar kiči da ki bolgay atasïnïŋ-anasïnïŋ borču tölämägän, ol čaχta borč eyäläri bolmastïrlar öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä angïnča, ki ol oγlanlar yïllarïn algaylar, da, äγbät, barča ig*i*likläri ol öksüzlärniŋ, (131v/286v) yašlarïn almïnča, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu išlärgä körä nemä, anïŋkibik övni ya sabannï bolurlar χartlar yalga bermä da yallarïn yïγgaylar angïnča, ki oγlanlar esäygäylär yašlarïna, budur barča er atasï bolmaχ keräk igirmi yašïna dirä hokiparclar χoluna, a χïz oγlanlar tarbiyatï angïnča, ki ergä bargay, χaysï eri bolgay eyä da hokiparc, a ol kendi eyäsi bilä kendiniŋ tirlikin, ne kläsä, anï etär.

Статья 113. О сыне, который сделал долг без ведома отца

(130r/285r) Если у какого отца будет сын или дочь и кто-то из них, не давая знать отцу и помимо его воли сделает какой-нибудь долг и умрет или сбежит в чужую страну, не уплатив этого долга, закон предписывает, что ни отец, ни братья и сестры не должны возмещать такого долга, только тот, кто долг совершил: никто, кроме него, не должен, ущерб от неуплаты долга лежит на совершившем долг. Особо оговаривается следующее: если он совершил долг при жизни отца и отец при жизни не выделил ему ничего, то ни отец, ни братья и сестры возмещать этот долг не обязаны. А если после (130v/285v) смерти отца он получил свою долю из отцовского и материнского наследства и умер, не уплатив этого своего долга, тогда его кредитор может истребовать свой заем из его доли, если даже это недвижимость, и кредитору должно быть возмещено из той доли недвижимости, которая приходится на него [на умершего должника], но не из доли его братьев и сестер, ибо они не являются должниками.

Статья 114. Гости, которые оставляют товар в гостиницах

Когда приедет гость с товаром и наймет сторожа для этого товара, и тот охранник примет на себя обязанность хорошо стеречь тот товар, и вследствие того, что он не стерег, тому товару будет нанесен урон, то, как бы это ни (131r/ 286r) произошло, этот урон должен возместить охранник. Если же гость оставил товар без охраны, и не поручил хозяину дома присматривать за ним, и никому иному не дал стеречь, то пусть пеняет на себя, и в уроне должен быть виноват он сам, и если не случилось чего-либо иного, то не должно быть никаких претензий ни к хозяину дома, ни к охране.

Статья 115. О сиротах

Если после смерти отца останутся малые дети и у отца с матерью окажется неуплаченный долг, кредиторы не могут взимать, ни высуживать долг с сирот до тех пор, пока те не достигнут совершеннолетия, и конечно, все имущество тех сирот (131v/286v) до их совершеннолетия, будь-то дом, или пахотное поле, или что-либо тому подобное, этот дом или пашню старейшины могут сдать в аренду и собирать арендную плату до тех пор, пока дети не дорастут до своих лет, то есть пока все мужчины на руках опекунов не достигнут двадцати лет, а дочери не достигнут зрелости и не выйдут замуж, когда мужья станут их опекунами и они со своими мужьями начнут распоряжаться своим имуществом по своему усмотрению.

116 kapitula. Žaranglïq üsnä atadan χalgan igilik üčün

Egär kimgä Teŋriniŋ boyruχu bolsa, osiyät etmiyin, da χalgay kensindän soŋra oγul-χïzï, ol čaχta χalgan igilikni atasïndan anasïndan teŋ üläšmäχ keräk. (132r/ 287r) A egär osiyät etsä, da igilikni er oγullarïna čïχargay, da egär tirliki vaχtïna ergä berdi esä χïzlarïn, da er oγlanlarïna artïχ klägäy edi bermä, ne ki χïzlarïna, ol anïŋ erkinädir. A egär kimesäniŋ er oγullarï bolmasa, ol čaχta χïz oγlanlar atadan anadan χalgan barča igilikkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oγul-χïzï bolmasa, da χardašlarï bolgay, ya χardašïnïŋ oγlanï, alarga χalïr ol igilik. A egär ki χardašï ya χardašï oγlu bolmagay, ol čaχta χïz χïz χardašï, ya χïz χardašïnïŋ oγlanï bolgay yovuχ. A kimesä bolsa oγulsuz-χïzsïz, da 4-ünči kindikkä dirä bolgay yovuχ, da anï bilgäylär, ki könüsün, ki žar(132v /287v)anglïχ etmägä, ne türlü ki törä körgüziyir, žaṛanglïχ etkäylär anïŋ igilikinä oγulsuz-χïzsïznïŋ anïŋkibik iškä, da ol yuvuχluχta ol bolur yovuχ.

117 kapitula. Adamnïŋ χanï üčün, ki tölämä bolmas

Egär kimesä adäminiŋ küč bilä da kendi erki bilä χanïn tökkäy, ne bahasï bar, ne tölövü χan bahasïnïŋ, anïŋ üčün ki Teŋri yaratïptïr adämini kendinä oχšaš, da adämini kimesä bolmastïr ölüdän turγuzma, tek Teŋri. Xan bahasï töländi Oṿseṗ‘niŋ, a soŋra Biyimizniŋ Jisus K‘risdosnuŋ, barča dünyâni yaratkannïŋ, oχšaš da könü anï saγïnma, ki χardašlarï Oṿseṗ‘ni sattïlar 20 pin′azga, da Biyimiz (133r/288r) K‘risdosnï Uta sattï ǰžuvutlarga 30 pin′azga, anïŋ üčün bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Aχïrï törägä da könülükkä yatïptïr, egär kimesä ermenini öldürsä, bašï üčün tölämäχ keräk 365 flï, da bu munïŋkibik säbäp üčün oχšatïptïrlar esläri bilä, ne türlü ki adämidä 365 boγom bar, da alay oχ yïlda 365 kündür, anïŋ üčün munïŋkibik iti boyruχ χoyupturlar törädä, ki adam öldürmäχ bolmagay, ki bolgay iti χorχu, tartïnmaχlïχ anïŋkibik ištän, ki här biri χorχusuz da emin tirilgäylär.

◇ Bu boyruχnuŋ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä ǰžïns ermenini öl(133v /288v)dürsä ya ermeni özgä ǰžïnsnï öldürsä, ol čaχta kermänniŋ töräsi bilä pospolitïy, χaysïnda ki olturuptur, ya χanlïχ törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaχ üčün törädän

Törä bilä könüsün aytkandïr, egär kimesägä törädä dävïniŋ arasïna yoluχkïy edi, ki saγïngïy

Статья 116. О наследовании отцовского имущества

Если над кем свершится воля Божья, и он не составит завещания, и после него останутся сыновья и дочери, имущество, оставшееся от отца и матери, должно быть разделено поровну. (132r/287r) А если завещание сделал, и выделил имущество сыновьям, и при жизни выдал дочерей замуж, и захотел побольше дать сыновьям, чем дочерям, это в его воле. А если у кого сыновей нет, тогда дочери становятся владельцами всего имущества, оставшегося от родителей. Кто умрет, не имея ни сыновей, ни дочерей, а будут братья или племянники по мужской линии, то владельцами становятся они. А если братьев или племянников по мужской линии не будет, тогда это имущество наследуют сестры и сыновья сестер. А если окажется бездетным, но будут родственники до четвертого колена, и будут доподлинно знать, что они могут наследовать, как показывает закон, то пусть имущество бездетного они наследуют по праву родства.

Статья 117. О человеческой крови, которую невозможно возместить

Если кто насильственно и сознательно прольет человеческую кровь, (пусть знают) что она не имеет цены и цены крови не возместить, ибо Бог создал человека по своему подобию, и никто не может воскресить человека из мертвых, только Бог. Цена крови была уплачена за Иосифа, а затем за нашего Господа Иисуса, творца вселенной; уместно и справедливо принять во внимание, что братья продали Иосифа за 20 серебреников, а Господа нашего (133r/288r) Христа Иуда продал евреям за 30 серебреников, потому эти платы недостойны, мерзки и предосудительны. В конце концов, закон и справедливость требуют, что если кто убьет армянина, то за его голову должно уплатить 365 золотых, и это мудро объясняется такими причинами, как то, что в человеке 365 суставов, а в году также 365 дней, поэтому в законе заложено строгое требование, что человекоубийства быть не должно, что должны господствовать ужасный страх этого и отвращение от подобных действий, дабы каждый жил безопасно и спокойно.

◇ Этот закон действует, если армянин убьет армянина. Если же человек иной нации убьет армянина (133v/288v) или армянин убьет человека другой нации, то подлежат наказанию городским посполитым судом, под юрисдикцией которого находятся, или королевским судом.

Статья 118. Об апелляции от суда к королю

Законом справедливо сказано, что если кому случится при тяжбе в суде подумать о решении су-

edi töräčiniŋ aytkanïndan, voyttan ya ermeniniŋ χartlarïndan yarγusuna ermeniniŋ, χatïna artikullarnïŋ da yoluχkan išlärdä saγïngay, ki egirlik ettilär ya aγïrlïχ etiyirlär, da ol saγïnmaχtan algay χanga, anï etmägä bolur, ki algay χanga, yoχsa özgä yergä dügül. Korol′ anïŋ biyliki yazïl(134r /289r)gan töräläri yanïna ermenilärniŋ aytïlgan kiši almaχïna χanga keräk ki tapkay da ayïrgay anïŋ biyliki. Da barča ermenigä erk bardïr törädän χanga almaga, alay χodžaga, nečik miskingä, anïŋ üčün ki ermenilär kn′ažatalardan ötläš, yoχsa kermänlärdän ötläš tigül privileuvanïydïrlar, daγïn da artïχ privileuvanïydïrlar korol′nuŋ olturγučundan, da χanlïχ olturγučka ilgärgi törägä kendiläriniŋ privilealarï yanïna beringändirlar, a özgä heč kimsägä, da alay oχ kim alarga berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toγru könülük bilä.

119 kapitula. Yarγučï üčün, ki biri birindän (134v/289v) bašχa yarγu etmägäylär

Här biri töräčisi ermeniniŋ, išitip gileyin bir yandan, keräkmäs ol išniŋ yarγusun etmägä, tek eki yartïn kelgäylär yarγunuŋ alnïna. A χaysï yannïŋ artïχ tanïχlarï bolgay könü, töräči, išitip alardan gileyin da džuγapïn, da skazat etkäy aralarïna, ne türlü tiyär törä yanïna, ol aytkay aralarïna, kimlär töräläšiyirlär. Xaysï ki tanïχlïχ ištä bolmaχ keräktir da tutulmaχ 3 tanïχ ötläš könü.

120 kapitula. Töräsi üč*ün* ermeniniŋ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanïna barčasïna bolmaχ keräk, ki kendi yarγučï ni bir däviniŋ yarγusun (135r/290r) etmä bolmastïr, bolup kendi yalγïz, ale kendiniŋ töräsinä ermeniniŋ bolgay 12 taŋlangan igi χartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär ki 12 bolmasa, bolgay 6, egär altï bolma bolmasa, bolsun dört. Bu türlü χïlïχ bilä etilgäy törä, özgä türlü dügül, da ni bir yarγučï övrätmägä bolmastïr, χaysïn ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podïzdrenï belgili.

121 kapitula. Anïŋ üčün, ki töräni hörmätlämäsä

Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä saγït bilä ya söz bilä ermeniniŋ, ol čaχta anïŋkibikni ögütlämäχ keräk törä bilä, yaŋïlganïna körä, anïŋ üčün ki bilmäχ keräktirlär, törägä anïŋ üčün kelmästirlär, (135v/290v) ki χalaba etkäylär, yoχsa här biri keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kendiniŋ. Xačan bir yan gile etsä ya džuvap bersä, birsi yan keräk išitkäy da sözün üzmägäy anïŋ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da džuvapïna körä töräči buyurganïn buyurgay, nedьи, войта или армянских старейшин от имени армянского суда, при статьях и в текущих делах, что совершили несправедливость или притесняют, и, исходя из этого мнения, он решит апеллировать к королю, то он может обратиться к королю, но не в иное место. Его величество король (134r/ 289r) обязательно рассмотрит апелляцию этого человека и вынесет решение в соответствиии с писаными армянскими законами. Все армяне вправе апеллировать на решение суда к королю, как богатые, так и бедные, ибо армяне наделены привилегиями от великих князей, а не от городских властей, более того, они наделены привилегиями от королевского престола, и согласно своим привилегиям подчинены первейшему суду, королевскому престолу, и никому иному, и также только тот, кто дал им суд и законы, лишь он сам, а не кто-либо иной, должен осуществлять правосудие по закону и согласно истинной справедливости.

Статья 119. О судьях, чтобы не проводили суд (134v/289v) в отсутствие одной из сторон

Никто из армянских судей не вправе вершить суд по какому-либо делу, выслушав заявление одной стороны, но только когда предстанут перед судом обе стороны. Судья, выслушав их заявления и ответы, по тому, от какой стороны свидетели достовернее, как положено по закону, так пусть и рассудит между тяжущимися. В деле должны быть свидетельства, причем приемлемы три достоверных свидетеля.

Статья 120. Об армянском суде

Справедливость на суде необходимо показать так, чтобы она была очевидной каждому, и потому ни по каким делам судья не может принимать решений сам, (135r/290r) в одном лице, но у него в армянском суде должно быть 12 избранных достойных старцев, хорошо знающих армянское право. Если же не будет 12, пусть будет 6, если нет шести, пусть будет четыре. Суд должно вершить только таким образом, а не иначе, и ни один судья не вправе советовать в деле, которое судит сам, ибо в таком случае сам подпадает под явное подозрение.

Статья 121. О неуважении к суду

Если кто оскорбит армянский суд оружием или словом, он должен быть наказан по закону, согласно его преступному деянию, потому что должны знать, что в суд приходят не для того, (135v/290v) чтобы затевать беспорядки, но каждый должен добиваться своей справедливости спокойно и уважительно. Когда одна сторона делает заявление или дает ответ, другая сторона должна слушать, не прерывая речи того, кто делает заявление. Судья согласно их заявлению и ответу выносит судебное решение, на чем де-

niŋ üsnä toχtar uču išniŋ, ne türlü ki alnïna stronalar töräläštilär, bolgay učka čïχmaga. A barča yarγučïnïŋ küčiniŋ küči bardïr ögütlämägä barča yaŋïlganlarnï yarγuda, ne türlü yaŋïlganïna körä, budur olturγuzmaχ bilä da ʤurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barma*gay*

(136r/291r) Kimni dä ki ündägäylär voytka nïšan bilä ermenilärniŋ, da turmagay, üč kez ündälgän bolgay. Nemägä tutmïyïn, da turmagay alnïna, burungidä χalïr voytka 6 aχča, ekinčidä turmasa, 12 aχča tüšär voytka, üčünči dä ündämäχtä turmasa, 12 aχča ʤurum χalïr da olturmaχ ta. Alay keräk uzaχ zïndanda olturgay, ki yükkä algaylar yaχšï kišilär, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän išlärgä, da ol yükčigä ol kiši bilä birgä, kim üčün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä dirä [=körä] üč haftaga dirä, ki turγuzgay ermeni töräsiniŋ alnïna (136v/291v) könülmä da ʤuvap bermä, ne iš üčün dä anï egri tutsalar. Egär ki kimesä törägä ündälgän bolsa da 3 kezgä diyin, heč körüp, turmasa, här ündälmäχtä 12 aχča χalïr voytka da ermeni χartlarïna da tüšär išindä olturgan [=ol utturgan] kiši, mülk mi, aχča mï, töräniŋ küčü bilä berilgäy aŋar. Kim ki anïŋki χïlïχ bilä aŋar χaršï törä bilä yetti, asrï da bolur aŋar χumaš bilä tölöv etmä, χačan išinä tüšti utkan kišigä, egär övi bolmasa, ya aχčasï, ya χumašï, ol čaχta aŋar tölövgä kün berilmäχ keräk artikullarga körä yoγarï yazïlgan, da alay oχ χonaχka da 4-ünči (137r/292r) küngä dirä, anïŋ bilä, kim ki aŋar egridir albo borčludur, tügäl törä voyt bilä ermeni χartlarï bilä bolmaχ keräk, barča türlü egirliktä tügällämä barča išni törä bilä bolgan alay etmäχ keräk, nečik yoγarï χoyuluptur, da anïŋkibik tügällänmäχ könülmäχ keräk bolganï törä bilä, a ol törä, χaysï ki törädä utturgan kiši dä beriniptir.

123 kapitula. Xatun kišini kim dä ki ündäsa törägä

Egär ki χaysï χatun ki törägä ündälgän bolsa, χoʤasï ya yovuχ χardašlarï töräniŋ alnïna zastupit etmägä bolur, da anïŋ išlärin kečirmägä, utmaga ya tas etmägä išlärin, ki bolgay yaχšï da yollu (137v/292v) χuvatï, χaysï ki inamïna beringiy edi bekliki törä alnïna, a anïŋkibik išlärdä ustatlïχ da hillâ bolmagay, töräčilär keräk körgäylär, ki kimlär yovuχ bolma kliyirlär, da klägiy edi χatunnuŋ išinä turmaga, da anïŋ išin utmaga ya utturmaga, ol kiši yüz dä yüz χatun bilä keräk yetkirgäy yovuχluχun, ki bilikli bolgay

ло прекращается, и спор, по которому стороны судились, завершается. И высшая сила судьи состоит в том, чтобы всех преступивших наказывать в суде в соответствии с их преступлениями, то есть заключением в тюрьму и штрафом.

Статья 122. Кого вызовут в суд, а он не пойдет

(135r/291r) Кого бы ни вызывали к войту со знаком армянского [суда], а он не придет, пусть вызывают трижды. Если пренебрежет и не явится, в первый раз останется должен войту 6 грошей, не явится во второй раз, должен уплатить войту 12 грошей, если и на третий вызов не явится, обязан уплатить 12 грошей и подлежит аресту. В тюрьме он должен сидеть до тех пор, пока добрые люди не возьмут его на поруки, что представят его в суд к судебному разбирательству по делу, и тем поручителям и тому человеку, за которого они поручились, по закону назначить срок до трех недель, чтобы они обеспечили его явку в армянский суд (136v/291v) для оправдания и ответа по делу, по которому его обвиняют. Если кто будет вызван в суд и не явится ни на один из трех вызовов, за каждый вызов должен уплатить войту и армянским старейшинам по 12 грошей и будет считаться проигравшим в своем деле, а его имущество или деньги будут силой закона переданы заявившему на него в судебном порядке. Более того, как проигравший он обязан будет возместить заявителю его издержки товаром, а если у него не окажется ни дома, ни денег, ни товара, тогда ему, согласно изложенным выше статьям, назначить срок, и точно так же гостю – до четвертого (137r/292r) дня – с тем, кто перед ним виновен, или его должником, суд с войтом и армянскими старейшинами в полном составе должен произвести судопроизводство полностью по всем нарушениям, как описано выше, и это производство и удовлетворение совершить в полном составе суда, и тем судом, [решению] которого проигравший человек подчинился.

Статья 123. Если кто заявит в суд на женщину

Если в суд для ответа вызовут женщину, то муж или близкие родственники могут представлять ее в суде, вести ее дела, выигрывать и проигрывать по ее делам, имея достойные и надлежащие полномочия (137v/292v), и доверенность на них утверждается судом, и чтобы в таких делах не было хитрости и коварства, судьи обязаны видеть, кто хочет выступить в качестве близкого родственника, и когда кто пожелает заместить женщину в ее делах, дабы выиграть или проиграть ее дело, тот человек должен доказать право родства лично в присутствии женщины ради

törä alnïna, ki ol anïŋ yovuχudur, a egär anïŋkibik išni yetkirgän bolsa aldamaχ bilä, χaysï χatun tüškiy edi kensi išinä, anïŋkibik aldamaχ aytïlgan ištä dä egri bolmagay, aŋar ziyan etmäs.

124 kapitula. Belgili etilmäχi ant ičmäχi

Töräsi ermeniniŋ yazïl(138r/ 293r)gan bulay buyurïyïr, egär χaysï kiši ermeni ermeni töräsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartïn, ol čaχta ol ermeni ni bir tanïχlïχ bilä yetmägän, χaysï ištä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiči bolgïy edi, tek kendi ant ičkäy, da ant könüsün yuχövdä bolmaχ keräk surp χač üsnä, a özgä yerdä tigül. Ki voyt anda bolgay ol ermenilär bilä, χaysï ki birgäsinä oltururlar törädä, χačan vaχt bolsa, 2 barmaχïn χoyma ari χač üsnä. Ol kiši, kim ki ant ičtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay χoluna, andan soŋra ol kiši ant ičkäy törä yanïna. Alay oχ ölü kišidän soŋra, egär ki kimesä kimsäni obvinit (138v/293v) etkäy, ol kiši, kimni ki obvinit ettilär, ol χïlïχ bilä yoγarï aytïlgan antïn kendi etkäy, barča tanïχlardan bašχa könülür.

Xaysï barča da här birin bašχa ištän, alay, nečik barča tüzgän, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägänimizdän, da saγïšïmïzdan, da erki bilä bizim keŋäšimiznïŋ, eki türlü keŋäšniŋ bulay berkitip da saχlama klädiχ, saγïš ettiχ, χuvatlatïyïrbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vaχtka dirä tutulgan edi. Budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdämäχ keräk anï anïŋ töräsinä, χaysï ki törädä oltur(139r/294r)uptur. A egär ermeni ündälgän bolgay ya egri bolgïy edi, töräläri yanïna aytïlgan ermenilärniŋ voyttan ötläš kermänniŋ Ilôvnuŋ χartlarï bilä ermenilärniŋ töräsi bolmaχ keräk, 4 artikuldan bašχa özgä bizim bitiklärimizdä yazïlgan, χaysïnda ki ermenilär bu Ilôvnuŋ da ündälgändirlär töräsinä kermänniŋ Marïmborknuŋ, beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki könüsün bu dört artikuldan yoγarï töräsi bilä kendiläriniŋ ermenilärniŋ törälängäylär, χaysï alarnï alay χaldïrïyïrbiz da saχlama klärbiz, nečik bu vaχtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Xaysï ki (139v/294v) barča da bašχa išlär üčün könü da tanïχlï aytïlgan išlär möhürümüzni bizim bügüngi išlär üsnä asïlgan boldï. Da berildi Petïrkovda seymdä barčasï bilä šapatkün, yovuχ yïχkünnüŋ alnïna Adinahasnïŋ, Paregendanïna.

K'risdosnuŋ toγganïndan 1519 yïlïna, χanlïχïmïzga bizim 13-ünči yïlïna, ermen*i*lär t*v*ïsna 969-da.

Berildi törälär Zigmunt χandan. Anda edilär anïŋ χatïna K'risdostan bolgan aχpašlar: Yan

засвидетельствования судом, что он ее близкий родственник, а если он обманом добился, чтобы женщина проиграла, то такой обман в подобном деле не ставится ей в вину и не будет ей в ущерб.

Статья 124. Объявление присяги

Армянский писаный (138r/293r) закон повелевает, если кто из армян будет приведен армянским судом к телесной присяге, то этот армянин, не имея свидетельств, в каком бы то ни было деле, хоть большом, хоть малом, может только принять присягу, и присяга для верности должна совершаться на святом кресте в церкви, а не в ином месте. Чтобы там был войт с теми армянами, которые заседают вместе с ним в суде, и когда придет время, положить два пальца на святой крест. Человек, приводящий его к присяге, должен три раза наполнить его руки водой, затем тот человек примет присягу перед судом. Также после смерти человека, который обвинил (138v/293v) кого-либо, обвиняемый таким же образом, описанным выше, должен совершить присягу сам, и оправдется безо всяких свидетелей.

Все эти статьи и каждую из них в отдельности, так, как все это составлено, и дополнено, и исправлено, мы стремимся нерушимо и твердо соблюдать, по нашему явному намерению, и по размышлению, и по воле наших рад, обеих рад, мы пожелали подтвердить и сохранить, рассудили, и подтверждаем, и закрепляем так, как было принято до настоящего времени. То есть, если заявителем в суде будет армянин, справедливости требовать от него должно в его суде, (139r/294r) где он состоит. А если к ответу будет призван армянин и он окажется обвиняемым, то суд должен совершаться войтом города Львова перед названным армянским судом вместе с армянскими старейшинами, в который призываются к ответу перед городским магдебургским правом и львовские армяне,– жалуем и доверяем. И справедливо, чтобы, помимо этих четырех выше названных статей, они судились по своим армянским законам, которые мы так оставляем и желаем сохранять, как до настоящего времени они их придерживались и жили по этим законам. В подтверджение чего (139v/294v) в целом и в частности для пущей веры и свидетельства названных дел к настоящим делам печать наша была привешена. Выдано в Пётркове на сейме вальном (всеобщем) в субботу, ближайшую перед воскресеньем Пятидесятницы Великого поста, на ее Масленицу.

От Рождества Христова 1519 года, нашего королевства в год тринадцатый, по армянскому летосчислению 969-го [+551=1520!] года.

Выданы законы королем Сигизмундом. Там при нем были епископы во Христе: архиепископ святого

surp yïχövdän Gniznanïŋ, mitropoleanïŋ arhiaχpaš da ilgäri biy keŋäštä, Papanïŋ elčisi, Macey, aχpaš Kuyavnïŋ, Yan Poznandan, (140r/295r) Fabiyan Elšprktän, Petr Peremišl′adan da bizim χanïmïznïŋ podkancleriyi, aχpašlar; daγï da ulu küčlü biylär: Krišdof Šidlovdan, voyvoda da starosta Krakovnuŋ da χanlïχ*ï*mïznïŋ bizim kancleri, Yan Lubrančtan Poznanckiy, Mikolay Dobovicadan Sndomirskiy, Yaraslav z Laskadan Serazdan, Ota z Xodčadan pospolitïy, Mikolay z Nisčic Plockiy, Andriy Tčindän Lubelskiy, voyvodalar; Lukaš Gurkadan Poznanckiy, starostasï Ulu Pol′skanïŋ, Mikolay Šidlovcadan Sndemirskiy, χanlïχïmïznïŋ bizim χaznadarï, Mikolay Yordan Zakličindan voynickiy ronca barčasïnïŋ Krakovnuŋ da Spišniŋ, (140v/295v) Zadornuŋ da Osvencimniŋ starostasï, Yan Peremdan Sirazkiy, Adam Drevičtän Radomskiy, kaštälanlar; Yan Latavskiy da Gnizenckiy, Krakovnuŋ da Lenčicniŋ, Yan Čolanskiy Zkorhamirskiy, Andriy Krickiy, sventego Miχala Pol′skego i Srodenckego yïχövlärniŋ probošclarnïŋ, zakritarlarnïŋ bizim, kanovnikläri Krakovnuŋ; Stanislav Xroborskiy, χoronžïy, da krayčïy, da podčašïy bizim dvorumuznuŋ, Lâsota Ožarovskiy, podkomoriy bizim i Zavivosdnuŋ, Mikolay Tomickiy, stolmistr bizim da Koscenniŋ starostasï, daγïn da artïχ česniklärniŋ, ur′adniklär da dvor′aninlär; bizim (141r/296r) bu aytïlgan išlär χatïna χaysï ki tanïχlar, ki inamlïχka arzanidirlär, süvük bizgä, da inamlï, da süvüklü bizgä. Berildi χolundan aytïlgan maχtalgan Teŋridän berilgän ata pan Petrdän, Peremišl′anïŋ aχpašïndan da bizim χanlïχïmïznïŋ podkancleriyi, hörmätli, bizgä sövüklü. Aytkanï yänä anïŋ K‘risdos atanïŋ biy biy Petrniŋ, aχpašï Peremišl′anïŋ da χanlïχïnïŋ Pol′skanïŋ podkancleriyi, Petr, aχpaš da pod*kanc*leriy, belgili etiyir.

(141v/296v) Haybat könü surp Errortut‘iunga, Ataga Oγulga da Ari Dž̲anga meŋi meŋilik, amen.

Munda bu kün bu bitik tügälläniyir, χaysï ki ündälir Törä bitiki. Yasaganï ari vartabedlärniŋ barča ermeniliktä, χaysï ki yasadïlar da toχtattïlar ermeni tili bilä kendiläriniŋ dž̲ïnsïna, χaysï ki yazïlgan bar edi ermeničä Ilôv ermenilärinä, išlätirlär edi anï yazïlganïna da toχtalganïna körä. Andan soŋra boldu Zigmunt χannïŋ zamanïnda, ki turdular Ilôv radcalarï ermenilär bilä korol′nuŋ alnïna Krakov šähärindä, da ayttïlar korol′ alnïna, ki ermenilärniŋ töräläri yoχtur, tek ermen*i*lär ayttïlar: «Milostivï korol′u, bardïr törälärimiz, χaysï ki saχlanïyïrbiz törälärimizniŋ χatïna».

костела митрополитанского, примас и папский легат Ян Гнезненский, епископ Куявский Мачей, Ян Познаньский, (140r/295r) Фабиан Эльпршикский [Варминский], Петр Перемышльский, нашего короля подканцлер, епископы; вельможные князья Криштоф из Шидловца, воевода и староста краковский и канцлер нашего королевства, Ян из Любранча Познаньский, Миколай из Добовицы [Дубровицы] Сендомирский, Ярослав из Ласка Серадзский, Ота из Ходчи, посполитый [генерал русский], Миколай из Нищиц [Мышиц] Полоцкий, Андрей из Тичина [Течина] Любельский, воеводы; Лукаш из Гурки Познаньский, староста Великой Польши [генерал], Миколай из Шидловца Сендомирский, казначей [подскарбий] нашего королевства, Миколай Йордан из Закличина, войницкий правитель всего Кракова и Спиша, (140v/295v) староста Затора и Освенцима, Ян из Перема [Пшеренба] Серадзский, Адам из Древицы Радомский, каштеляны; Ян Латавский [Латальский] – Гнезненский, Краковский и Ленчицкий, Ян Чоланский [Чарновский] Скарбимирский, Андрий Крицкий, святого Миколая Полоцкого и Сроденского костелов, ксендзы; секретари наши и каноники краковские – Станислав Хроберский, хорунжий, кравчий и подчаший нашего двора, Лясота [Сильвестр] Ожаровский, подкоморий наш и Завихостский, Миколай Томицкий [Оборницкий], столмистр [конюший] наш и староста Косцена, а также другие чешники, урядники и дворяне наши; (141r/296r) присутствовали как свидетели достоверные, исполненные милости, веры и любви к нам. Даны названные наши дела из рук поименованного богохвалимого отца и пана Петра, епископа Перемышльского и нашего королевства подканцлера, уважаемого и милостивого к нам. Реляция того же отца во Христе пана и пана Петра, епископа Перемышльского и королевства Польского подканцлера, епископа и подканцлера.

(141v/296v) Слава истинной Святой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу навеки веков, аминь.

Здесь сего дня завершается это писание, именуемое книгой законов. Это творение святых богословов всего армянства, которое они сочинили и уложили на армянском языке для своего народа и выработали на основе писаний и постановлений (канонов) и которое было у львовских армян написанное по-армянски. Затем во времена короля Сигизмунда львовские радцы (члены магистрата) с армянами явились в городе Кракове к королю и заявили перед королем, что у армян законов нет, только армяне сказали: «Милостивый король, законы у нас есть, и мы придерживаемся этих законов». (142r/297r) После этого его ве-

(142r/297r) Andan soŋra korol′ anïŋ biyliki buyurdu ermenilärgä, ki köčürgäylär kendilärinïŋ törälärin ermeni tilindän nemič tilinä. Da χačan köčürdilär törälärni, köp türlü emgäk kördilär. Da andan soŋra elttilär korol′ga. Da anïŋ biyliki kördi da biyändi, ki asrï igi törälärdir ermenilärniŋ. Xaysï ki toχtatïp berkitti da berdi ermenilärgä kendilärinïŋ törälärin. Ne türlü ki bu bitiktä yazïlïptïr, eki türlü til bilä, nemiččä da tatarča, kendi sanlarïna 124 kapitula, aṛačabank‘tan bašχa, χaysï ki yazïlïptïr bašta. Daγï da munï yazdïr*d*ï ketχoyalïχ išadag kendilärinä, da kendilärinïŋ kečmišlärinä, kim ki körüp sarnasa, «Učmaχ» aytkaylar emgängänlärgä da yazdïrganlarga, amen. Yazïldï tvagannïŋ 772-sinä, 1523.

Daγï da aŋgaysiz yazgannï, köp yazïχlï Mgrdič apeγanï. Aŋganlarnï Teŋri aŋgay meŋi učmaχïna, amen.

(142r/297r) И еще написали для наставления судьям следующее, дабы знали процедуру судопроизводства и другим объясняли, каков порядок ведения суда.

[Дополнительная статья 6]

В этом вопросе в суде надо поступать так, как в писаном законе: “уложенный” (плановый) суд через три недели на третьей неделе.

[Дополнительная статья 7]

Если кому в армянском суде покажется, что притесняют, пусть, исходя из своего мнения об обременительности, обращается в высший суд его величества короля, и эту возможность предоставлять этому человеку таким образом. Если король в стране, назначить срок трижды по три недели. А если его величество не в стране, то дать триижды по девять недель, таков закон. Пропустив назначенный срок и не доставив поддержки от короля по своему делу, тот человек проигрывает на этой ступени в своем деле, (143r/ 298r) по которому апеллировал к королю. А ограничивать в этом праве нельзя никого до вынесения приговора и завершения суда. И на письмо к королю поставить одну печать от войта и одну от совета старейшин.

[Дополнительная статья 8]

Присяга совершается так. Приводящий кого-нибудь к присяге по суду трижды наполняет его руки водой. А принимающий присягу уплачивает звонарю 12 грошей. Если церковь будет открыта для присяги и тяжущиеся помирятся, то должны дать что-нибудь звонарю, и присягающий должен дать войту один злотый.

[Процессуальный кодекс]

(142v/297v) Daγïn da bu χadar yazarbiz ögüt töräčilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniŋ yolun, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu ištä bu yol bilä etmäχ keräk yarγuda, nečik yazïlgan törädädir, 3 haftadan 3 haftadadïr vïloženïy törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yarγusunda aγïrlïχ körünsä, ki kendiniŋ aγïrlïχïna körä čaχïrgay biyik yarγuga, korol′ga anïŋ biylikinä, na ol kišigä berilmäχ keräk bu türlü. Egär korol′ korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäχ keräk. A egär korol′ anïŋ biyliki korunada bolmasa, bermäχ keräk aŋar 3 kez 9-ar hafta, bulaydïr törä. Kim ki bu roklarnï kečirsä da keltirmäsä korol′dan kendi išinä boluš, ol kiši kendi išin tas etär ol ištä ol sdupendä, (143r/298r) χaysï iš üčün, ki korol′ga alïp edi. A yarγunï ayamaga bolmastïr kimesägä, iš učuna toχtamïyïn, tügällänmiyin yarγu bilä. Da bitik yazïlsa korol′ga, yarγudan keräk bir möhür voytnuŋ bolgay, bir ketχoyalïχniŋ.

[Дополнительная статья 8]

Antnïŋ iši bu türlüdür. Kim ki kimesäni yarγu bilä antka keltirsä, keräk suvnu 3 kez χoluna ol toldurgay. A kim ki ant ičsä, ol tölär žamgočka 12 aχčanï. Egär yïχöv ačïlgay ant üčün da barïškaylar, dävikârlar keräk žamgočka bir nemä bergäylär, da voytka da bir altïn aχča bergäy ant ičkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaχtta voyt bilä, nečä ki törä uzaχ olturuptur, da ne χadar ki aχča yïγïlsa šepšeniktän da zapislärdän, da kimesä, ki töräniŋ alnïna yaŋïlgay, bu (143v/298v) aχčalarnï 3 ülüš etmäχ keräk: bir ülüš voytka, bir ülüš töräčilärgä, bir ülüš yazïčïga.

[Дополнительная статья 10]

Yänä möhürdän 6 aχča, ol da ketχoyalïχnïŋdïr.

[Дополнительная статья 11]

A ne ki ǯurumga tüššä, kimesä ermeni yaŋïlganïna körä aχča bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüš yoχtur, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Daγï da kimesäniŋ borču üčün bir kimesäni olturγuzgaylar, keräk aŋar bergäy kündä bir aχča χardžga, nečä ki uzaχ kün oltursa zïndanda.

[Дополнительная статья 13]

Daγï da bilgäysiz, ki här vïloženïy törädän, ki törä olturgay, da ne ki ülüš alïrlar töräčilär, ol aχčadan 1 aχča deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Da bir kimsä ki zïndanda olturgay kimsäniŋ borču üčün, da nečik törä buyurïyïr, ki kündä aŋar χardžga bir (144r/299r) aχča bergäy, ol kündän, ki olturγuzdu, 3-ünči küngä dirin, ki aŋar χardžlïχïn bermägäy edi, voytnuŋ χolundan ötläš berilmägäy edi, 4-ünči kündä töräniŋ erki bar anïŋkibik kišini, borč eyäsin, erkli yebermägä zïndandan, yänä törägä ündägінčä. A ol borč eyäsi, ki χaldï törädä, ki tölöv etkäy algan kišisinä baš borčun, yoχsa anï aŋar tölöv etmägä borčlu dügül, χaysïn ki aŋar zïndanda χardžlïχ berdi, tek anï aŋar borčlu χalïr, ne ki törägä naložit etti baš sumasï bilä tölämägä birgä; törä bulay buyurïyïr, ertäsindän borč eyäsinä χardžlïχ berilmäχ keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapïp kermändä, da ol, anï nemägä tutmïyïn, kelmäsä, 6 aχča ǯurum χalïr, ekinči turmasa, 12 aχča, üčünči (144v/ 299v) yänä 12 aχča da olturmaχ zïndanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki bir töräni turgay povodna sdrona, da biri biri artïndan üčünčigä dirin turmagay, anïŋkibik kiši ilgärgi törälärni tas etär, keräk yänä yäŋi baštan pozuvat etkäy.

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä bir ündälgän bolgay törägä, da turgay, da soŋra yašïngay, da ol yan, χaysï ki povoddur, 3 töräni biri biri artïndan turgay,

[Дополнительная статья 9]

Также деньги, собранные во время заседания в суде с войтом, пока заседал суд, в качестве судебных пошлин и за записи, а также с провинившихся перед судом, эти (143v/ 298v) деньги надо разделить на три части: одна часть войту, одна часть судьям, одна часть писарю.

[Дополнительная статья 10]

Также за печать 6 грошей, это также старейшинам.

[Дополнительная статья 11]

А что поступит по штрафам, когда кого из армян накажут за проступок деньгами, то из них доли для войта нет, они тоже наши.

[Дополнительная статья 12]

Также если кого посадят за долг, ему положено давать по одному грошу в день на пропитание, по числу дней, пока будет сидеть в тюрьме.

[Дополнительная статья 13]

Также знайте, что от каждого заседания "уложенного" (планового) суда из доли денег, полученной судьями, 1 грош дается возному (приставу).

[Дополнительная статья 14]

Когда кто-нибудь сидит в тюрьме за долг кому-то, как велит закон, ежедневно он должен давать на его пропитание по одному (144r/299r) грошу, и если бы с того дня, когда он его посадил, и до третьего дня он не давал на его пропитание, то, дабы не давать за счет войта, на четвертый день суд вправе такого человека, должника, выпустить из тюрьмы до следующего вызова в суд. Но тот должник, который обязался в суде, что выплатит кредитору главную сумму, не обязан возмещать ему расходов на свое содержание в тюрьме: он должен уплатить лишь столько, сколько обязался в суде отдать вместе с главной суммой; закон велит, что содержание должника положено оплачивать со следующего дня.

[Дополнительная статья 15]

Когда кто вызовет кого-нибудь в суд, найдя в городе, и тот проигнорирует и не придет, останется должен 6 грошей, не предстанет во второй раз, 12 грошей, в третий раз (144v/299v) снова 12 грошей и сядет в тюрьму.

[Дополнительная статья 16]

А если заявитель на первое заседание суда придет, а затем подряд до третьего заседания суда не явится, такой человек теряет свое прежнее право и должен вызывать опять сначала.

[Дополнительная статья 17]

А если кто, будучи вызван в суд, однажды явится, а потом будет скрываться, а заявитель явится в суд на три заседания подряд, то тот человек в своем

anïŋkibik kiši kensi išinä tüšär. Anïŋkibik kiši kensi išinä tüšär, ne türlü dä iš bolsa, χaysï ki burungi törädä anïŋ gileyin išitti.

[Дополнительная статья 18]

Da egär kimesägä keräk bolsa minuta čïχarmaga diftärdän möhür tibinä, töräsi 12 aχčadïr: 6-sï möhürdändir, da 6-sï yazïčïnïŋdïr.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy ya klägäy diftärdän vïpis, anïŋ töräsi 3 aχčadïr.

[Дополнительная статья 20]

(145r/300r) Yänä bir kimesä ki klägäy törädä zapisïn sarnatmaga diftärniŋ ačχïčïndan, üč aχčadïr.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki χaysï χonaχka keräk bolgay törä satïn alma potrebnïy, keräk törädä bergäy 14 aχča: 2 aχčasï voytnuŋdur da 12 aχčasï töräčilärniŋdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä χonaχ klägiy edi ol töräniŋ alnïna özgä kiši üstünä törä tutmaga, ya yänä ol kišigä utru, ol da keräk obložit etkäy yänä 14 aχča törä alnïna.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä bašlagay χonaχ kiši vïloženïy törä alnïna, burungi törä turmagay, χaysï da kišigä utru, anïŋkibik χonaχ kiši povine*n* dügül törägä bu 14 sb̄nï obložit etmägä, χaysï ki bašladï vïloženïy törä alnïna.

[Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä yerlilär bolgay, da biri birinä utru hörmätinä ayb bergäy, ya χonaχ yerligä ayb (145v/300v) bergäy, anïŋkibik ištä, kim ki yatmaga klämäsä, anïŋkibik kiši, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satïn almaga, berip 14 aχčanï, da törä alnïna anïŋkibik aybdan čïχmaga.

[Дополнительная статья 25]

Yänä bir kimesä kimesä üčün yük kirgäy törä alnïna turγuzmaga yerligä utru, da bolgay borč üčün ya özgä nemä üčün, berilgäy aŋar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turγuzgay. A egär anïŋkibik kišigä nemä prihoda yoluχsa, ya χanlïχ ištä bolgay, ya χasta bolgay, ya miskinlikindän χačkay, da tutkaylar yükčini, da keltirgäylär törä alnïna, keräk aŋar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

A egär ki anïŋkibik borč eyäsi χanlïχ ulusta bolmasa, keräk aŋar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki χonaχ bolsa, (146r/ 301r) keräk berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükčigä turγuzmaделе считается проигравшим. Такой человек проигрывает свое дело, каким бы это дело ни было, поскольку на первом суде его заявление выслушал.

[Дополнительная статья 18]

Если кому понадобится выписка из актовой книги под печатью, это право стоит 12 грошей: шесть из них за печать и шесть писарю.

[Дополнительная статья 19]

А если кто обратится и потребует выписку из актовой книги, то это право стоит три гроша.

[Дополнительная статья 20]

(145r/300) А если кто потребует, чтобы прочли запись из актовой книги, находящейся под ключом, то за это три гроша.

[Дополнительная статья 21]

А если какому гостю нужно закупить потребный суд, то должен дать в суде 14 грошей: 2 гроша войту и 12 грошей судьям.

[Дополнительная статья 22]

А если другой гость пожелает перед тем же судом нанять суд для судебного разбирательства с другим человеком или против того самого человека, то и он должен уплатить снова 14 грошей.

[Дополнительная статья 23]

А если кто из гостей начнет перед "уложенным" судом дело против какого бы то ни было человека, который на прежнее заседание не явился, то такой гость не должен уплачивать суду эти 14 грошей, поскольку начал перед "уложенным" судом.

[Дополнительная статья 24]

Также если какие люди, будучи местными, оскорбят друг друга, или же если гость оскорбит местного, (145v/300v) в подобном деле тот человек, кто не желает ждать (откладывать), даже если он местный, может закупить для себя суд, уплатив 14 грошей, и освободиться перед судом от этого позора.

[Дополнительная статья 25]

Также если кто поручится перед судом представить кого-нибудь против местного, будь-то за долг, или за что иное, ему предоставляется трижды по три недели до суда, к которому он обязан представить. А если с тем человеком что-нибудь приключится, или будет занят государственными делами, или заболеет, или сбежит из-за бедности и поручителя задержат и приведут в суд, поручителю предоставлять следующее.

[Дополнительная статья 26]

Если тот должник не в королевстве, дать ему трижды по 9 недель.

[Дополнительная статья 27]

А если заявитель гость, (146r/ 301r) то поручителю назначить срок для представления трижды по

ga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oχ berilmäχ keräk, nečik yoγargi törädä yazïpbiz.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükči tapmadï esä kišisin, keräk kensi ǯuvapïn bergäy, kimgä utru yük kiriptir, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki bir kimesäni oblične voytnuŋ alnïna ündämiyin övinä, anïŋkibik kišini voyt törägä ündätmägä bolmastïr, išitmiyin anïŋ gileyin ya birsi yannïŋ otporun, ki törä mi išidir, yoχsa yoχ, ki, bilip išni, soŋra bergäy törägä, könülükü munuŋ bulaydïr.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä yerli antka tüškäy, keräk aŋar berilgäy 3 haftaga dirin yerligä utru antïn tügällämägä. (146v/301v) Bu ant iši özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär aχča tölövünä bilingängä, alay oχ 3 haftaga dirin, ki tölöv bolgay. A egär bolmasa bu 3 haftada tölämägä, daγïn bolur ekinči almaga 3 haftaga dirin törägä körä tölövgä. Yänä egär ki bolmasa bu ekinči törägä dirin tölämägä, bolur 3-ünči törägä dirin algay tölövga. Daγïn artïχ kün almaga bolmas kendinä törädän, bu 3-ünči törädä tölämäχ keräk, ya zïndanda olturmaχ keräk, kiminiŋ ki nemä imen′asï bolmasa, ya nemä χumašï, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniŋ borčlusuna utru.

[Дополнительная статья 32]

A egär χonaχka utru kimesä antka tüškäy, keräk 4-ünči kündä antïn tügällägäy, özgä türlü dügül. A egär aχča (147r/302r) tölövünä kimesä bilinsä, alay oχ 4-ünči küngä bermäχ keräk tölövgä. Bu burungi törädä tölämädi esä, bolur ekinči 4-ünči küngä dirin algay tölövgä. Ekinči dä tölämädi esä, bolur 3-ünči 4-ünči küngä dirin algay tölövgä, munï bolur oderžat etmägä törälärgä körä. Mundan artïχ törädän kün almaga bolmastïr, alay oχ, kimniŋ imen′asï bolsa ya χumašï, bolur zastavitsa bolma borčlusuna utru.

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanïndan χïlïčïn ya χïndžalïn šešmägäy. Anïŋkibikni törä 12 aχča ǯurum bilä ögütlämägä keräk, ki, aŋar baχïp, özgälär dä töräni hörmätlägäylär ya külmägäylär törä alnïna.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy, da voyt bergäy törägä, (147v/302v) da ündälgän

четыре дня. А если не сможет разыскать, также должен быть сдан, как мы описали в законе выше.

[Дополнительная статья 28]

А если в эти сроки гарант не нашел своего человека, то должен отвечать сам перед тем, перед кем выступил поручителем, закон велит действовать так и так оправдаться.

[Дополнительная статья 29]

Также знайте, войт не может никого призвать к суду, если его лично в его доме не вызвали к войту, если не выслушал заявление одной стороны и ответ другой, не определил, судебное дело или нет, лишь узнав, в чем суть, передает дело суду, в этом вопросе справедливость такова.

[Дополнительная статья 30]

Также знайте, кто из местных будет подвержен по суду присяге, ему для совершения присяги должно предоставить до трех недель против местного. (146v/301v) Дело о присяге не должно производиться иначе.

[Дополнительная статья 31]

А что касается признавшегося в денежном долге, то ему также предоставляется до трех недель для уплаты. А если не сможет уплатить за эти три недели, по закону может вторично взять до трех недель для уплаты. Если не сможет уплатить до этого второго суда, может взять отсрочку для уплаты до третьего суда. Но больше никаких отсрочек суд ему предоставить не может, и на этот третий суд он обязан уплатить, или должен сесть в тюрьму, если у него нет никакой недвижимости или какого-либо товара, дабы возместить долг своему кредитору.

[Дополнительная статья 32]

А если кому выпадет присягать против гостя, должен совершить присягу до четвертого дня, не иначе. А если (147r/302r) кто признает денежный долг, также обязан возместить до четвертого дня. Если в этот первый суд не уплатил, может взять отсрочку вторично до четвертого дня, Если не уплатил во второй раз, то может взять отсрочку для уплаты в третий раз до четвертого дня, это он может получить по закону. После этого он больше не может получить от суда отсрочку, а тот, у кого есть недвижимость или товар, может внести залог своему кредитору.

[Дополнительная статья 33]

Никто, явившись в суд, не должен оскорблять суд, обнажая саблю или кинжал. Такого следует наказать штрафом в 12 грошей, чтобы другие, глядя на него, оказывали уважение суду и не смеялись перед судом.

[Дополнительная статья 34]

Если кто вызовет кого-нибудь к войту, и войт передаст [дело] в суд, (147v/302v) и обвиняемая сторо-

yan aytkay, ki hadir dügülmen ʤuvap bermägä, beriŋiz birsi törägä, anï oderžat etmägä bolur törägä körä üčünči törägä dirin. A kim ki povoddur, 3 aχčanï ol obložit etmäχ keräk zapisniŋ.

[Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini ündägäy voytka, da klämägäy tözmägä vïloženiy törägä dirin, da klägäy törä satun almaga potrebnïy, leč anïŋkibik sïnïχ borčlu bolgay, ki emin bolmagay, aŋar utru bolur oderžat etmägä. Ya borčlu, ki klämägäy tözmägä da aytkay, ki hadirmen tölöv etmägä, törä satïn alïrmen, anïŋkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä bir kimesägä keräk bolgay voytnu eki töräči bilä obvedit etmägä, keräk bergäy deckiygä 2 aχča, voytka (148r/303r) da 2 aχča, 4 aχčasï töräčilärniŋdir, bu išniŋ yolu bulaydïr.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apel′ovat etkäy korol′ga anïŋ biylikinä törädän, keräk törä alnïna obložit etkäy. Egär ki korol′ korunada esä, keräk χarʤžï üčün berilgäy törägä 6 flï, a egär korunada bolmasa korol′, keräk berilgäy 12 flï. Kimniŋ artïndan vrok čïχkay törägä körä, ki išinä tüškäy, na ol χarʤžnï ol kiši tölämäχ keräk, χaysï ki išini tas etti, ol išni, ne üčün apel′ovat etip edi. A töräni kimesägä ayamaga bolmas. A egär ki korol′ Krakovdan daγïn yovuχ bolsa, anï da töräčilär tapkay, ol χadar yïraχ barmaχnïŋ χarʤžïnïŋ artïχïn töräčilär sunduχka salgaylar ol aχčanïŋ.

[Дополнительная статья 38]

Xačan ki törä oltursa da voyt, aytmïyïn, ki mun*d*a törä (148v/ 303v) olturuptur, kimniŋ nemä iši bar esä, spravovat etsin, da kimesä, ašïχïp, bošatlïχ almïyïn, da, ilgäri tüšüp, nemä izdägäy törädän, anïŋkibik kiši χalïr ʤurumga 12 aχča.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä turgay törägä da kensiniŋ gileyini bergäy, da birsi yan anïŋ sözün tïymagay bu sözlär bilä, ki aytkay, pane voyte, hadirlänmiyirmen aŋar ʤuvap bermä, bergin maŋa birsi törägä dirin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä χulaχ χoyup išitti esä, keräk aŋar, ne iš üčün esä dä, här sözünä χaršï ʤuvap bergäy, bilir mi, yoχsa bilmäs mi. Yerli esälär eksi dä, ol türlü ʤuvap etsä(149r/304r)lär, oderžat etkäylär 3 haftaga dirin, a egär ki χonaχ esä, ol türlü 4-ünči küngä dirin, nečik yoγarï yazïlïptïr törälärgä körä.

на скажет, что я не готов дать ответ, назначьте на следующее заседание суда, он может получить такую отсрочку по закону вплоть до третьего суда. А заявитель должен внести три гроша за запись.

[Дополнительная статья 35]

Также если местный вызовет к войту местного, и не захочет терпеть до “уложенного” (планового) суда, и пожелает закупить потребный суд, но должник должен быть неплатежеспособным, – против такого должника можно получить это право. Или когда должник, не желая терпеть, заявит, что я готов возместить долг, закупаю суд, подобный должник тоже может получить это право.

[Дополнительная статья 36]

Также если кому понадобится оповестить войта с двумя присяжными, должен дать возному 2 гроша, войту (148r/303r) тоже 2 гроша, 4 гроша судьям, это дело совершается так.

[Дополнительная статья 37]

Кто хочет апеллировать к его величеству королю от суда, должен оплатить судебные расходы. Если король в стране, суду на издержки должно быть уплачено 6 флоринов, а если король не в королевстве, то следует уплатить 12 флоринов. Тот, в отношении кого будет вынесен приговор и он проиграет свое дело (из-за просрочки), тот человек обязан оплатить расходы по делу, которое он проиграл, по делу, по которому он апеллировал к королю. А права апеллировать никого лишать нельзя. А если король будет ближе Кракова и судьи его найдут, то излишек от тех денег, которые были даны на более далекую поездку, пусть судьи сдадут в судебную казну.

[Дополнительная статья 38]

Когда суд начнет заседание и войт еще не успеет сказать, что здесь (148v/303v) заседает суд, у кого есть какое дело, пусть заявляет, и кто-то поторопится, выскочит без разрешения и начнет чего-то требовать от суда, такой человек должен уплатить 12 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 39]

Когда кто встанет перед судом и начнет излагать заявление, а другая сторона не станет его прерывать такими словами: «Господин войт, я не готов дать ему ответ, дайте мне отсрочку до следующего суда», – если хочет выступить с такой репликой, то делать это надо до заявления истца. А если уж выслушал заявление, то, чего бы дело ни касалось, должен дать на него ответ – по каждому слову, хоть знает, хоть не знает. Если обе стороны местные и такая реплика будет высказана (149r/304r), пусть получат отсрочку до трех недель, а если участвует гость, то до четырех дней, как описано выше, согласно закону.

[Дополнительная статья 40]

Rïmovan′esi övlärniŋ bulaydïr. Xaysïniŋ roku čïχsa törä bilä da eyäsi mülknüŋ kensiniŋ miskinlikinä körä ki uderžat etmä bolmasa, keräk törädän turgay voyt töräčiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kišigä, kimgä ki borč üčün tüšti ol öv, keräk bermä χalχasïn χoluna da anïŋ erkinä, da ol kiši keräk ki očaχïna ot χoygay kensi, da ol öv eyäsinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy bošatkïnča. Egär χonaχ esä, 4 küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kiši, kimgä ki öv tüšti, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermä, ol anïŋ erkinädir. A kläsä, satar tanïχlïχ bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä χaytargay, (149v/304v) a yetmäsä suma borčuna, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol aŋar, öč etip, bermägäy da klägäy ol mülkni pusta salïp ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniŋ, povinendir kensi aχčasï bilä yasatma, čünki tüšti anïŋ gvarïna.

[Дополнительная статья 43]

Barča opcïy kišilärdän esä, burungi eyäsinä podobnïydïr bermägä yalga, törä bulay buyurïyïr, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol čaχta, ki törä turup barma klägäy ol övgä, keräk ol kiši töräniŋ alnïna obložit etkäy, kimgä ki öv tüšti borč üčün ya aχča tusnaχïna, 12 aχča voytnuŋ, 12 aχča töräčilärniŋ, 2 aχča deckiygä. Egär uvyazan′a da rïmovan′a birgä berilsä ęk‘si dä, 2 anča ber(150r/ 305r)ilmäχ keräk, ne χadar yoγarï yazïlïptïr aχča voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä bir kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläš da, turup törä alnïna, bir kimesäniŋ üstünä gile etkäy, anïŋkibik povod χalïr ʤurum 12 aχča törägä.

[Дополнительная статья 46]

Bir kimesä kensiniŋ borču üčün ki borčunu tölämägä bolmagay, da imen′asï üsnä ya χalgan χumašï üsnä šparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnïna 8 aχča, da yazdïrgay, da kensiniŋ išin χuvatta toχtatkay. Anïŋkibik kišigä utru, ki emin bolmagay, munuŋkibik kišigä utru bolur oderžat etmä šparunknu, da anïŋkibik povod, kim ki dä bolsa, keräk kensinä törä satïn (150v/305v) algay da išin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 40]

Рымование на дома совершается так. Когда выйдет срок по закону и хозяин недвижимости по бедности не сможет его удержать, войт с судьями должен встать и пойти из суда в тот дом, и тому человеку, кому достался этот дом за долги, дать замок в руки и передать дом в его распоряжение, и тот пусть сам разожжет огонь, и хозяину дома, если (новый хозяин) местный, дать три недели на освобождение. Если же гость, то до четырех дней.

[Дополнительная статья 41]

А если тот человек, кому достался дом, хочет сдать его прежнему хозяину в аренду, это в его воле. А если захочет, продаст при свидетелях, а излишек пусть ему возвратит, (149v/304v) а если сумма не покроет долг, то пусть добивается от него судом.

[Дополнительная статья 42]

А если (прежний) хозяин попросит у него дом в аренду, а он из мести ему не даст и захочет бросит дом пустовать, то что бы в доме ни разрушилось, он обязан починить за собственные деньги, поскольку дом перешел в его распоряжение.

[Дополнительная статья 43]

Закон велит, что предпочтительнее, чтобы дом взял в аренду прежний хозяин, чем какой-либо иной посторонний человек.

[Дополнительная статья 44]

Тогда, когда суд решит пойти в тот дом, человек, которому дом достался за долги или как залог за деньги, должен уплатить суду пошлину: 12 грошей войту, 12 грошей судьям, 2 гроша возному. Если увязание и рымование – то и другое даются сразу и одновременно, то (150r/305r) войту и судьям должно уплатить в двукратном размере по сравнению с тем, что описано выше.

[Дополнительная статья 45]

Также если кто, не вызвав кого-нибудь в суд через войта, встанет перед судом и сделает на него заявление, такой заявитель должен уплатить суду 12 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 46]

Если кто в счет долга, который ему не смогли возвратить, захочет получить от суда шпарунк (арест с оценкой) на недвижимое имущество или на оставшийся товар, должен уплатить суду 8 грошей, и дать записать, и утвердить свое дело в законной силе. Против такого человека, который ненадежен (не имеет оседлости, при смерти), шпарунк он получить может, и такой заявитель, кто бы он ни был, должен закупить суд (150v/305v) и вести свое дело.

[Дополнительная статья 47]

Yoluχkay kimesägä, ki korol′ga apel′ovat etkäy törädän, da soŋra izdägäy edi diftärdän minuta, anï oderžat etmägä bolmas törägä körä, χaysï iš üčün ki korol′ga aldï, a χaysï iš üčün korol′ga alïnmagan, diftärdän minuta ayovlu dügül, kim ki izdäsä.

[Дополнительная статья 48]

Yänä yoluχkay edi, ki bir kimesäni borču üčün voytka ündägäylär, da kermändä mülkü bolmagay ya yükü, da anï olturγuzgaylar, da özgä inanïp borčka bergän kiši klägäy anïŋkibik borč eyäsin zïndanda zapovidat etmägä, anï etmägä bolmastïr, tek anï yänä yäŋi baštan pozïvat etmägä keräk anïŋ erkli yürügän vaχtta.

[Дополнительная статья 49]

Yänä yoluχkay edi bir kimes(151r/306r)ä borčlu bolgay edi bir kimesägä, da klämägäy edi yaχšïlïχ bilä tölöv etmä, da kelgäy törä alnïna, da klägäy aytma, öč etip borč eyäsinä, ki bilirmen, aŋar borčum bar, tanman, evet aχčam yoχtur, da ne χumašïm da yoχtur, tek mülküm bar, klärmen aŋar mülkümni yazdïrma. Anïŋkibik borč eyäsi antsïz bolmas bolma, χaysï ki anïŋkibik povodnïy yan aŋar inanma klämägäy, anïŋ üčün keräk ant bilä tügällägäy.

[Дополнительная статья 50]

Yänä bilgäysiz, ki här yïl sv′atïy Andriy künündän nečik nemičlärniŋ Agventi bašlanïr, ančaχ bizim Dznuntka dirä ol kündän vïloženïy törä bolmas bolma, da ne bir övlär üsnä zapis etmä, ol künlär čïχmïyïn, leč χonaχ töräsi ya anïŋki potrebnïy, χaysï kišigä utru, ki emin bolmagay, anïŋkibik (151v/306v) törä bolur bolma.

Yänä Ulu oručka kirip alay oχ Provodga dirä vïloženïy törä bolmagay, leč ol türlü, nečik yoγarï yazïpbiz, ol türlü bolur bolma.

[Дополнительная статья 51]

Yänä, ki bizim yerli ermenini yarmarkta özgä šähärdä törägä ündägäylär, da iš kelgäy antka, keräk antïnï anda tügällägäy, χaysï ki törädä bašladï töräläšmä, ol šähärdä.

[Дополнительная статья 52]

Vïložonïy törä üčün.

Yänä bilgäysiz, ki yoluχur vïloženïy törä kününä, ki ulu kün kelir, da törä ol kün bolmastïr bol*m*a, bolurlar töräčilär ol mocnuŋ tibinä, ki ertäs*i*nä χanküngä salgaylar ol töräni, ki ol kün bolgay.

[Дополнительная статья 53]

Yük kimesälärgä bermäχ üčün.

Yänä 2 kišiniŋ arasna nemä dävi bolgay, ki voytka ündäš(152r/ 307r)mäχ bolgaylar, da

[Дополнительная статья 47]

Когда кому придется апеллировать от суда к королю и затем потребует выписку из актовой книги, по закону он ее получить не может по тому делу, по которому апеллировал к королю, а по делу, по которому не апеллировал к королю, выписка из актовой книги не возбраняется, кто бы из сторон ни пожелал.

[Дополнительная статья 48]

Также если случится, что кого-либо призовут к войту за долг, и в городе у него не окажется ни недвижимости, ни поручителя, и его посадят [в тюрьму], а другой кредитор, который тоже доверил ему деньги в долг, тоже захочет его удерживать в тюрьме, он не может этого сделать, но должен призвать его в суд, лишь когда тот снова окажется на свободе.

[Дополнительная статья 49]

Также бывает, что кто-то (151r/ 306r) должен кому-либо, и не хочет отдать долг добром, и придет в суд, и станет говорить, злясь на кредитора, что я, мол, признаю, я ему должен, не отрицаю, но у меня нет ни денег, ни товара, только недвижимость, хочу отписать ему мою недвижимость. Такой должник не может обойтись без присяги, ибо заявитель не захочет ему верить, и поэтому должен уплатить по присяге.

[Дополнительная статья 50]

Также знайте, что ежегодно от дня святого Андрея, когда у поляков начинается Рождественский пост, вплоть до нашего Рождества “уложенного” (планового) суда не может быть, не могут производиться записи на дома, пока эти дни не кончатся, за исключением гостевого права и таких потребных, которые касаются человека, находящегося при смерти: для них эти (151v/306v) суды возможны.

Также от начала Великого поста вплоть до Проводов “уложенных” (плановых) судов не бывает, а возможно только так, как это описано нами выше.

[Дополнительная статья 51]

Также когда нашего местного армянина призовут в суд в другом городе во время ярмарки и дело дойдет до присяги, он должен принимать присягу там, в том городе, в каком суде начал судиться.

[Дополнительная статья 52]

Об “уложенном” суде.

Также знайте, что “уложенный” суд может приходиться на канун Пасхи, и суд в эти дни не может состояться, судьи могут в той же силе отложить тот суд на следующую среду, чтобы состоялся в тот день.

[Дополнительная статья 53]

О предоставлении кому-либо ручательства.

Также когда между двумя людьми возникнет тяжба, и они обратятся с тяжбой к войту, (152r

povodnïy strona, inanmïyïn, da birsi yandan yük izdägäy, anïŋkibik kiši povinnïydïr yük bermägä ol χadar anïŋ, ne χadar ki anïŋ üsnä gile etiyir suma. Egär ol χadar anïŋ os′adlosti yoχ esä, ol χadar ištä povi*n*nïydïr aŋar yük bermä.

[Дополнительная статья 54]

Yänä bilgäysiz, ki yoluχur bolgay kimsägä, ki korol′dan prokuracia keltirgäy törägä, da sorgay törägä, ki tutar mïsiz yoχsa yoχ, χaysïn ki törä anï primit etmäχ keräk.

[Дополнительная статья 55]

Da yänä yoluχkay, kimsä töräniŋ alnïna ki klägäy kensiniŋ bliskiyin mocovat etmä, ya oγlun, ya χardašïn, ya kensiniŋ ötmäk yevüčü*sü*n, bularnï bolur etmä, tek aχčaga yalga tutkan rečnikni bolmas. A bu opravalar barča burungi törädä bolmaχ keräk, egär yerli bolsun, egär χonaχ, burungi törädä nemä dä yasamasa, 2-inči dä, 3-ünči dä nemä arttïrma bolmas.

(152v/307v) **[Дополнительная статья 56]**

Xačan ki da yoluχsa kimesägä vïyazan′e bermägä, na keräk, ki voyt turgay törädän, da algay 2 χartïn ant ičkän ermenilärdän, χaysï ki zvïklïydïrlar olturmaga törädä birgäsnä, da kelgäy ol mülkkä, da bergäy χalχasïn ol kišiniŋ χoluna, da aytkay voyt bu sözlär bilä, ki men saŋa berirmen vïyazan′a Teŋriniŋ küčü bilä, da korol′umuznuŋ küčü bilä, da ermeni töräsiniŋ küčü bilä ol χadar sumada, ne χadar törädä ettiŋ da yazdïrdïŋ, ol sumada seniŋ mocuŋa. Bu sözlär bilä yoγarï yazgan 4 kez voyt aytmaχ keräk, da här aytmaχnïŋ artïndan sormaχ keräk ol ermenilärgä, ki igi mi da törä bilä mi berdim vïyazan′a, da ol ermeni χartlarïndan biri aytmaχ keräk voytka utru: könü da yazïlgan törägä körä berdiŋ, χaysï toχtamaχ keräktir töräniŋ küčü bilä. Bu (153r/308r) χïlïχ bilä vïyazan′a bolmaχ keräk. A rïmovan′asï törä bilä etkändän soŋra yerligä utru 3 haftada bolmaχ keräk, da χonaχka utru 4-ünči kününä.

[Дополнительная статья 57]

A egär ki boš yer bolsa da üstünä budovan′asï bolmasa, kelip ol yerniŋ üstünä, voyt yarγučïlarï bilä yänä bu sözlär bilä bermäχ keräk vïyazan′asïn, munuŋ postupu bu türlüdür yoluχkanda.

[Дополнительная статья 58]

Da yänä yoluχur, bolgay, ki bir kimesä övinä bolgay, yüz yašïrmagay, ne bir berklikkä kirmägäy, da šähär ičinä keŋ u tar yollar bilä yürügäy kermän ičinä erkli, da anïŋkibikniŋ üstünä kimesä izdägäy šparunk anïŋ tirliki ya mülkläri üsnä, anïŋkibik šparunknï törä dopostit etmästir etmägä, tek kendi istecin ündägäy yarγuga, /307r) и заявитель, не поверив, потребует от другой стороны ручательства, тот человек обязан представить гарантов на такую сумму, на которую заявлено. Если у него нет недвижимости на эту сумму, он обязан представить на эту сумму ручательство.

[Дополнительная статья 54]

Также знайте, что случается кому-то придставить прокурацию от короля, (и он явится в суд и спросит): «Примете или нет?» — суд обязан ее принять.

[Дополнительная статья 55]

И также случается, что кто-то придет в суд и захочет уполномочить своего родственника вместо себя, или сына, или брата, или своего воспитанника, он может это сделать, но не может назначить вместо себя нанятого за деньги оратора. И это должно быть оформлено на первом суде, хоть местный, хоть гость, если на первом суде этого не сделает, то ни на втором, ни на третьем добавить не может.

(152v/307v) **[Дополнительная статья 56]**

Когда случится кому предоставлять увязание, то надо, чтобы войт вышел из суда, и взял двух стариков, из армянских присяжных, которые обычно заседают вместе с ним в суде, и пойти на ту усадьбу, и дать замок от дома в руки тому человеку, и войт должен сказать такими словами: «Я даю тебе вязание властью Бога, и властью нашего короля, и властью нашего армянского суда в пределах той суммы, которую ты дал записать в суде, в этой сумме в твою власть». Эти написанные выше слова войт должен произнести четырежды, и после каждого произнесения должен спросить у тех армян: «Хорошо ли и по закону ли я дал вязание?» И один из тех армянских стариков должен ответить войту: «Дал ты справедливо и в соответствии с писаным законом, что должно утвердить властью суда». Таким (153r/308r) образом должно производить вязание. А рымование после судебного решения для местного должно совершаться в три недели, а для гостя до четвертого дня.

[Дополнительная статья 57]

А если это пустое место и на нем строения нет, то придя на это место, войт с судьями опять-таки этими же словами должен дать на него вязание, таким порядком, когда подобное случится.

[Дополнительная статья 58]

Также бывает так, что кто-то находится дома, не скрывается, ни в какие крепости не замыкается, и по городу широкими и узкими улицами внутри города ходит свободно, и на такого человека требуют шпарунк, на его имущество движимое и недвижимое, такого шпарунка суд допустить не может, только пусть заявитель призовет ответчика в суд, и каждый долж-

da anï terpit etkäy här borčlu, ne ki Teŋri da törä tapsa, kensi borčlusuna utru.

[Дополнительная статья 59]

(153v/308v) Egär ki bir kimesä šparovat etkäy, etkäy kensi borčlusunuŋ mülkläri üsnä stoyoncï ya ruχayoncï, da turgay törälärnä 3-ünči törägä, keräktir, ki anïŋ bliskiylärin pripozïvat etkäy, da dovodun körgüzgäy anïŋ yuvuχlarïna, ne borčtur, könülük bilä, törälärgä körä, neni ki törä priymit etsä, šulprïχt bilä, ya tanïχlïχ bilä dovodnïy, ki borč etkän istec ya ölgäy ya yüz yašïrgay borč eyäsinä utru, na keräk törä aŋar bir yïl kün zamirit etkäy tözmägä stoyonci imen′aga körä. Xačan yïlï kelsä, na keräk turgay törä alnïna povodnïy strona da sorov etkäy törädän, ki övrätsïn meni törä, ki tez mi bolurmen vïya*zacc*a bolmaga ol mülkkä, χačan ki anïŋ yïlï čïχtï. Na törä aŋar berir ol rok čïχkandan soŋra 3 haftada vïyazan′asïn da birsi 3 haftada rïmovan′asïn yerligä utru, da χonaχka utru 4 kün.

(154r/309r) **[Дополнительная статья 60]**

Yänä yoluχkay edi bir kimesägä, ki kensiniŋ borčun tölämä bolmagay belgili etkän küninä, da bergän kiši izdägäy kensiniŋ borčun, ya sezgäy borč eyäsiniŋ, χayda nesi bar esä, ya bezirgân arasïna aχčasï mï, χumašï mï, ya mülkläri mi, nemä bar esä, da klägäy da izdägäy törädän šparunk anïŋkibik adämigä utru, ki övdä bolmagay, ya yat ulusta bezirgânliyin bargay, ya teŋiz kečkäy, ya yat ulusta tïyovlu bolgay, ya yat yerdä χasta bolgay, ya ölgäy, na anïŋkibik borčka bergän aχča mï, χumaš mï, ki belgili etkän kününä tölämägä bolmadï, bolur šparovat etmägä, χayda nesin tuysa, ki vïlasnïy anïŋ bolgay, anï oderžat etmägä bolur törädä, zera aŋar törä anï ayamastïr.

[Дополнительная статья 61]

A egär ki povod törälär turgay da klägäy domovlacca bolmaga törä alnïna, aytïp, ki klärmen anïŋ, χayda ki nesin sezdim, aχčasïn, ya χumašïn, ya mülklärin, ki kensi mocuma algaymen, (154v /309v) na Eski u Yäŋi Töräniŋ šaγavatï budur anïŋki adämigä, ki kensiniŋ pričinasïndan bolmagay ya egirlikindän kečikmäklikinä; anïŋkibik šparunknu χaldïrgaylar mocta anïŋkibik borč eyäsiniŋ kelgäninä diyin saγlïχ bilä, da ol nemälär, ki šparovat etti, turgay töräniŋ mocu da möhürü tibinä, yïl mï, kün mi, ne ki törä zamirit etsä, här biriniŋ dovoduna körä, kimniŋ ki nemä könülükü bar esä.

[Дополнительная статья 62]

Yoχesä yoluχur adämilärgä köp kez orozsuzluχtan, ki teŋizgä batkay, ya χaraχčï algay, ya ot

ник пусть терпит наказание, которое Бог и суд определят по отношению к его кредитору.

[Дополнительная статья 59]

(153v/308v) Если кто будет шпаровать, пусть шпарует на недвижимое и движимое имущество должника, и настаивает на своих правах до третьего суда, он должен призвать его родственников и показать доказательства их родства и в чем состоит долг, истинно, согласно закону, с долговой распиской или верными свидетельствами, которые примет суд, что должник умер или скрывается от кредитора, тогда суд назначит ему один год срока потерпеть до решения вопроса о недвижимости. Когда годовой срок настанет, пусть заявитель снова явится в суд и спросит у суда: «Пусть суд объяснит мне, скоро ли я могу вязаться на ту недвижимость, ибо годовой срок уже вышел». Тогда суд назначит ему на третью неделю после истечения года вязание и на следующую третью неделю рымование для местного и на четвертый день для гостя.

(154r/309r) **[Дополнительная статья 60]**

Также случается, что кто-то не может уплатить долг в назначенный срок, и кредитор требует уплаты долга или узнает, что у должника где-то что-то есть, то ли деньги среди купцов, то ли товар, то ли недвижимость, то ли еще что, и захочет и потребует от суда шпарунк против такого человека, который не находится дома, либо поехал в чужую страну по купеческим делам, либо уплыл за море, либо задержан в чужой стране, либо в чужой стране заболел, либо умер, то он может шпаровать в счет не уплаченного в назначенный срок долга деньги или товар, где бы он их ни обнаружил, если они его собственные, то может их получить в суде, поскольку суд не может ему в этом препятствовать.

[Дополнительная статья 61]

А если заявитель будет законным путем настаивать и станет добиваться перед судом, заявляя, что я хочу получить в свою власть то, что там-то обнаружил из его собственности: деньги, или товар, или недвижимость, (154v/309v) то Старый и Новый Закон проявляют милосердие к человеку, вынужденному задержаться ввиду каких-то своих причин или превратностей; подобный шпарунк оставляют в силе до благополучного прибытия должника, и те арестованные вещи пусть находятся во власти суда и под его печатью год или день, насколько суд определит, согласно доказательствам каждого, у кого есть какое право.

[Дополнительная статья 62]

С людьми часто случаются несчастья, то в море утонет, то разбойники заберут, то огонь пожжет, то

köydürgäy, ya bezirgânlik artïndan kečikmäklik bolgay, prihoda ne türlü dä bolsa adämilärgä, na muŋar körä törä keräk podobnïy künlär zamirit etkäy anïŋ saγlïχ bilä kelgäninä dirä, ki anïŋ yuvuχlarï, atasï, ya anasï, ya χatunu, ya oγlanlarï, ya χardašlarï, ki nemä upadga kelmägäylär kendiläriniŋ yuvuχunuŋ etkän borču üčün.

[Дополнительная статья 63]

Evet, ki saχlagay (155r/310r) Teŋri, ki yoluχkay adämilärgä, ki küčüngäylär, ya kendiniŋ borčun tölämägä bolmagay, da kermändän χačkay, ya yüz yašïrgay borč eyäläriniŋ alnïna, na anïŋkibik borčlunuŋ, χayda ki dä nesin sezsälär dovod bilä, tirlikin, ya aχčasïn, ya mülklärin, egär stoyoncïy, ya ruχayoncïy, na bolur anïŋki sïnïχ kišigä utru šparunklar etmägä törägä körä, da anïŋ barča nemäsin oderžat etmägä, tek vlasnïy anïŋkin, kim ki borčludur, ol roklar čïχkandan soŋra, χaysïn ki törä zamirit etsä, yïlï kününä diyin, istec kelginčä, prihodasïna körä. A ol künlärdä kelmäsä, borč eyäsinä bergänlär, ya inanganlar ol künlärdän soŋra anïŋ barča tirlikinä bolurlar yetmägä, kimniŋ ki negä dovodu bar, törägä körä, neni törä priymit etsä, vlasnïy etkän borč eyäsiniŋ nesi dä bolsa, χayda bulay törä körgüziyir etmägä, da munuŋ üsnä toχtamaga, munuŋkibik prihodalar yoluχsa, etmä(155v /310v)gä här birinä. A egär ki ol borč eyäsi ölgäy anïŋkibik uzaχ kečikmäχ arasna yolda, na anïŋ igïlikinä yovuχ bolganlar keräk borč eyäsiniŋ ǰžuvapïn alar bergäylär anïŋ tirlikindän ya mülklärindän, kimniŋ ki bolsa, a kimniŋ χotʹ bolmasa, anda χotʹ Teŋri dä almasa, bu törälärniŋ bolmaχï keräktir, ki bolgay vïložonïy törädä här kez.

[Дополнительная статья 64]

A egär ki bir kimesä šparovat etkäy, da ilgärigi vïložonïy törädä turmagay üčünči törägä diyin, na anïŋkibikniŋ šparunku zspolznut etär, keräk, ki yänä yäŋidän etkäy, zera kim ki ilgärigi šparunktur, soŋra kelgäninä odoprit etmägä bolmastïr; da här šparunktan kelir 8 aχča: 2 aχčasï voytnuŋdur, 4 aχčasï töräniŋdir, 2 aχčasï deckiyniŋdir, da 3-ünči törädä anïŋ bliskiylärin pripozvat etmäχ keräk, da dovodun körgüzmäχ keräk munuŋki prihodalarda yoluχkannïŋ, töräsi bulaydïr.

(156r/311r) **[Дополнительная статья 65]**

Bilgäysiz, ki yoluχur törä alnïna, ki ata oγlun zastupit etmä bolur, ya oγul atasïn, ya er χatunun, ya χatun erin, ya χardaš χardašïn, egär er, egär χatun biri birin, ya χaysï ǰžïnstan yoluχsa oγlun, ya χardašïn, ya ötmäk yevüčisin, ya dos-

задержится по торговым делам, какими бы ни были приключения с людьми, суд поэтому должен назначить заявителю надлежащий срок до возвращения ответчика в здравии, дабы его родственники, отец, или мать, или жена, или сыновья, или братья никак не пострадали из-за сделанного их близким долга.

[Дополнительная статья 63]

Однако, упаси (155r/310r) Боже, людям случается, что бьются изо всех сил, а долга своего отдать не могут и убегают из города или скрываются от кредитора, то где бы и что бы из собственности такого должника ни обнаружили: имущество, или деньги, или движимое либо недвижимое имущество, могут с надлежащими доказательствами в отношении такого несостоятельного человека согласно закону учинить шпарунк и получить все его имущество, но только его собственное, принадлежащее самому должнику, после истечения срока, который суд отведет для возвращения ответчика после его злоключений, – до одного года. А если в эти дни не явится, то по истечении этого срока кредиторы ответчика могут, согласно имеющимся у них доказательствам, которые примет суд, добиваться судом всего его имущества, каким бы ни был собственный долг должника. Так предписывает поступать закон, и на этом надо остановиться, если случатся такие приключения, и так действовать (155v/310v) каждому. А если в период столь длительной задержки в дороге тот должник умрет, то наследники имущества такого должника обязаны ответить по его долгам из его имущества или недвижимости, у кого оно окажется. А у кого хоть и не окажется, хоть там и Бог не возьмет, все равно эти права должны реализоваться – всегда в “уложенном” суде.

[Дополнительная статья 64]

А если кто шпарует на первом “уложенном” суде и не явится вплоть до третьего суда, то он утратит права того шпарунка и должен начинать снова, поскольку если кто наложил шпарунк первым, явившиеся после отменить его не могут; и за каждый шпарунк положено уплатить по 8 грошей: 2 гроша войту, 4 гроша суду, 2 гроша возному (судебному исполнителю), а на третий суд надлежит позвать его близких и представить доказательства произошедших злоключений, закон таков.

(156r/311r) **[Дополнительная статья 65]**

Знайте, что случается в суде отцу замещать сына, и сыну замещать отца, и мужу замещать жену, или жене мужа, или брату брата, или мужу и жене замещать друг друга, или, если придется, кого угодно – сына, или брата, или воспитанника, или товари-

tun, anï törädä oderžat etmägä bolur, tek bir rečnik spravovat etmägä bolmas. Bu yoγarï aŋïlgan išlärdä alar anï bolurlar spravovat etmägä, anïŋ išin utmaga, ya tas etmägä, egär ki oblične törä alnïna aŋar mocun bersä, na, ne ki yarγu tapsa, ol parsuna kötürmäχ keräk anï üstünä, egär d̲žurum, egär ki ant. A egär ki anïŋkibik opekunlar, nečik yoγarï yazgandïr, törädä ki spravovat etärlär, voyt övinä ya yarγuda mocovat etmägän, bolur barčanï spravovat etmägä, utmaga ya tas etmägä, tek antïn bolmas ol yürütmägä ol parsuna üčün, χačan ki iš kendiniŋ vlasnïy tügül, χaysï ki törä alnïna mocovat etmägändir. Ne türlü dä iš bolsa opcïy par(156v/311v)sunanïŋ, antnï keräk ki ol yürütkäy, kimniŋ išidir vlasnïy, yoχsa alar povinen dügüllär antnï tügällämägä kendi yuvuχlarï üčün, tek bir ol yürütkäy antnï, egär ki er bolsun, egär ki χatun, kimniŋ ki dävisidir, zera suvnu da ol toldurmaχ keräk anïŋ χoluna, kim ki ant ičtiriyir, egär ki er bolsun, egär χatun.

[Дополнительная статья 66]

A egär ki iš yoluχkay dävi arasna, ki törä tapkay, ki χaysï strona zïndan tartkay, na bolur er χatun üčün olturmaga, da χatun er üčün, ya χardaš χardaš üčün yük tapkïnčä, anï törä priymit etmäχ keräk anïŋkibik prihodada, kimgä da yoluχsa, orozsuzluχuna körä.

[Дополнительная статья 67]

Yïγï yoluχur adämilär arasna, ki adam oγlun yüräkkä čïχargan eski dušmandïr, ki biri birinä söz artïndan talaš etip tä yaman sözlär aytïrlar, da ayblar berirlar, hörmätinä tiyip, ki sen yaman kišisen, ya oγurusen, ya χaraχčïsen, ya taratursen, (157r/312r) ya χalpsen, ya χačχïnčïsen, ya orospï oγlusen, anda kensi ya orospï erisen, ya itsen, ya it oγlusen, nečik talaš arasna da ički felindän, ne türlü dä ki bu aŋïlgan išlär yoluχsa, ya köp kez yoluχur, ki yaχšï χatunlarga da ayblar berirlär, zvada arasïna aytïr, ki yaman χatun, ya orospï, ya ne türlü dä ayb bersä, da iš tartïlgïy edi yarγuga, da ol ayblagan, kim dä esä, kendi yüräkindän, egär er, egär χatun, da kelgäy törägä, da aytkay säbäpin talašïnïŋ, söz artïndan söz aytïldï, yoχsa men anïŋ üsnä nemä yaman bilmän, da povodnïy yan klägäy tanïχlar bilä yetkirmägä, yaχšï kišilär bilä, da anï klägäy hörmätindän tüšürmägä, da ündälgän yan, kim ki esä, da turup törä alnïna, aytkay, biy yarγučï, men bu yaχšï kiši üstünä nemä bilmän, tek barča yaχšï, bir dä, eki dä, üč dä aytkay bu söznü, na törä buγurgay aŋar, kim ki bilinmästir, ant ičkäy kensiniŋ d̲žanï üsnä, nečik aytmadï, ya neща, и это право в суде он может получить, только не может вести дела оратор. В описанных выше делах они могут вести его дело, выигрывать или проигрывать, если он их уполномочит лично перед судом, и определение суда это лицо должно принять и взять на себя хоть штраф, хоть присягу. А хотя подобные опекуны, ведущие дело суде, как описано выше, могут вести все дела, выигрывать или проигрывать, однако, не будучи на то уполномочены в доме войта или в суде, они не могут проводить присягу за уполномочившее их лицо, ибо дело не их собственное и на это их перед судом не уполномочили. Каким бы ни было дело чужого лица, (156v/ 311v) проводить присягу должно само то лицо, чье это собственное дело, а они не должны выполнять присягу за своего близкого; присягу пусть проводит он сам, хоть мужчина, хоть женщина – тот, чья это тяжба, поскольку наливать воду в руки присягающему должен сам приводящий к присяге – хоть мужчина, хоть женщина.

[Дополнительная статья 66]

А если в ходе разбирательства суд определит, что какая-то из сторон должна быть наказана тюремным заключением, то муж может сесть вместо жены и жена вместо мужа или брат за брата, пока не найдут поручителя, это суд должен принять в тех случаях, если кому случится что-либо подобное вследствие стечения несчастливых обстоятельств.

[Дополнительная статья]

Часто случается среди людей, что сыновей человеческих старый враг (дьявол) доводит до исступления, и они слово за слово начинают ссориться и говорить злые слова, и наносить оскорбления, и задевать честь, мол, ты плохой человек, или ты вор, или грабитель, или разбойник, (157r/312r) или мошенник, или беглец, или ты сын шлюхи, или там ты сама или ты муж шлюхи, или ты пес, или собачий сын, как во время ссоры и из-за пьянства, как бы там ни произошли упомянутые дела, или часто происходит так, что наносят оскорбления хорошим женщинам, во время раздора называют негодной женщиной или шлюхой, или же наносят еще какие-либо оскорбления, и дело дошло бы до суда, и тот оскорбивший, кем бы он ни был, хоть мужчина, хоть женщина, придет в суд и расскажет о причинах ссоры, что зашло слово за слово, но я про него ничего плохого не знаю, а заявитель захочет доказать при помощи свидетелей, хороших людей, и вознамерится доказать его бесчестье, и обвиняемая сторона, кто бы ни был, встанет перед судом и скажет: «Господин судья, я об этом хорошем человеке ничего не знаю, кроме хорошего». И скажет эти слова раз, и два, и три, тогда суд должен приказать тому, кто не признался, чтобы

čik bilmästir üsnä nemä yaman, (157v/312v) na bolur andan könü da boš, da törä χaldïrïr anï kendi hörmätinä. Egär ki bolsa kimesä anïŋkibik, nečik yoγarïgi yazïlgan sözlärni aytkay kimesäniŋ hörmätinä χaršï, da yarγu alnïna klägäy anï tanïχlar bilä üstünä perekonat etmägä, anïŋ hörmätinä utru yeŋillikkä, da birsi stronaga da tartïngay antka, bližiydir aŋar hörmäti χatïna ant ičmägä da hörmäti χatïna χalmaga, ne ki anï tanïχlar bilä perekonat etmägä, da anï hörmätindän tüšürmägä, evet ki köp yarγularda yetkiriyir, ki tanïχlïχlar tutulmaχ keräk, yoχesä bu hörmät yarγusunda bu šaγavatnï etkändir, ki här adam ant bilä tügällägän kendi hörmätinä χalgay da yaχšï slavasïna. A egär ki Teŋridän χorχkan adam bolsa da klämägäy yalγan ant bilä kendiniŋ dž̌anïn obrazit etmägä, da aytkay, ki ayttïm menim ulu ačïγïmnïŋ da žalostumnuŋ artïndan (158r/313r) ol sözlärni aŋar, yoχsa, dalibuh, nemä yaman bilmän bu kiši üstünä, tek barča yaχšï, na anïŋkibik kišini ögütlämäχ keräk olturγuzmaχ bilä, na χalïr törä anïŋ alnïna ol parsunaga utru χoymaga 48 aχča. Na povod ol aχčanï ya törägä baγïšlar, ya yarlïlarga χucka berdirir, tek ol parsuna almaga bolmas, kimgä ki χoyuldu hörmätinä χaršï, zera kendiniŋ ulu yeŋilliki bolur edi, alsa edi kimesä ol aχčanï.

[Дополнительная статья 68]

Yänä yoluχkay edi kimesägä ki, osiyät etmiyin da dünyâdan kečkäy, da χalgay anïŋ χaysï χulu, da kelip izdägäy törä bilä anïŋ yovuχlarïndan, kimgä ki tüšti anïŋ igi̇liki, aytïp, ki biyim maŋa borčlu χaldï munča vaχtnïŋ χuluχ etkän yalïmnï, köp mi, az mï bolgay; egär ki ermeni χul esä, keräk ki ant ičkäy ermeni töräsinä körä yalγïz kendi, da anïŋ yovuχlarï keräk aŋar tölägäylär ol yalnï, ne ki χuluχ etiptir kendi biyinä. A egär ki χul özgä dž̌ïns bolsa, na keräk alay ant ičkäy, nečik alarnïŋ töräsinädir ölü-(158v/313v)dän soŋra, da yuvuχlarï anïŋ igi̇likindän keräk tölägäylär ol χulga. Xayda ki eki yartï̇n tanïχlïχ bolmasa, munuŋ yarγusu budur.

[Дополнительная статья 69]

Apel′aciyanï sarnatmaχtan 3 sb̄dïr; kim ki išin tüšürdi, ol berir.

[Дополнительная статья 70]

Bir kimesäni ündägäylär voytka, övinä dä, da iš kelgäy antka, da povodnïy yan ol küninä turmasa antïn išitmägä, na išin tüšürür.

Da ündälgän yan könülür, pamentnïy χoyup 6 aχča voytka.

принял присягу на свою душу, что не говорил и что не знает про него ничего плохого, (157v/ 312v) и после этого будет оправдан и свободен, и суд оставит его при чести и достоинстве. Если же окажется некто подобный, кто скажет описанные выше слова против чьей-нибудь чести и захочет перед судом доказать это при помощи свидетелей, легкомысленно попирая его достоинство, и соперник будет привлечен к присяге, лучше ему оставаться при чести и достоинстве и присягнуть на этом, чем доказать при помощи свидетелей обратное и лишить его чести и достоинства, и хотя во многих судах доказывают, что свидетельств надо придерживаться, но в суде чести делается такое снисхождение, что каждый остается при собственном достоинстве и доброй славе, совершив присягу. А если это человек, боящийся Бога и не хочет ложной присягой погубить свою душу, пусть заявит, что я сказал эти слова в пылу и из-за большой обиды, (158r/313r) но, упаси Боже, я ничего плохого не знаю об этом человеке, только все хорошее, и тогда такого человека надо наказать заключением, и он должен уплатить в суде тому лицу 48 грошей. А заявитель пусть пожертвует те деньги суду или на приют для бедняков, но их нельзя взять тому лицу самому, за оскорбление чести которого уплачены, ибо ему самому будет великим облегчением, если кто возьмет эти деньги.

[Дополнительная статья 68]

Также если бы кому случилось покинуть мир, не составив завещания, и у него останется слуга, и придет в суд, и потребует через суд от тех его близких, кому досталось его добро, говоря, что мой господин остался мне должен за мою службу в течение такого-то времени, много ли, мало ли, если слуга армянин, то по армянскому закону он должен присягнуть, он сам, а близкие его покойного хозяина должны выплатить ему заработанное им у своего господина. А если слуга другой национальности, пусть примет присягу, как положено по их законам после смерти, (158v/313v) и те родственники должны уплатить тому слуге из его имущества. Так судят, когда у обеих сторон нет свидетельств.

[Дополнительная статья 69]

За чтение апелляции три гроша; платит тот, кто проиграл дело.

[Дополнительная статья 70]

Если кого вызовут к войту, в его же доме, и дело дойдет до присяги, и заявитель не явится в тот срок выслушать присягу, то он свое дело проигрывает.

А ответчик оправдывается и платит войту 6 грошей.

A egär ki törädän kimesägä bergäylär antka, da povodna strona turmagay kününä antïn išitmägä, na išinä tüšär, da ündälgän yan könülür törä alnïna, χoyup 6 aχča pamentnïy, bolur andan könü da boš yarγularga körä.

[Дополнительная статья 71]

Da egär ki turmasa küninä ündälgän yan antïn tügällämägä, ol da alay oχ kensi išin tas etär, ne bilä ki anï törä alnïna vinovat etti, χalïr anï povodga tölämägä, budur munuŋ yarγusu.

(159r/314r) **[Дополнительная статья 72]**

Bir kiši ölsä dijatiksiz, anïŋ igi̯likin žaṛangel etärlär er u χïz χardašlar analarï bilä birgä. A egär ki ana ölsä erdän soŋra dijatiksiz, anï da žaṛangel etärlär er χardašlar χïz χardašlar bilä teŋ.

[Дополнительная статья 73]

A egär ki ata tirlikinä χaysï χïzlarïn ǰžehezläp čïχarïp esä, artïχ nemäsi yoχtur čïχkan χïzlarnïŋ, ne ata ülüšü dä, ne ana, oldur, ne ki tirlikinä berdi artïndan vïprava, oldur čïχkan χïzlarnïŋ ülüšü, ya ne ki čïχarsalar daγïn ösiyätlärinä.

[Дополнительная статья 74]

Yoχesä ki atasïnïŋ ölümündän soŋra, ki ana tiri bolgay, da χaysï oγlanï ölsä alnïna, azap ya kiči, da bolmasa ol ölgän oγlannïŋ oγlanlarï, anï žaṛangel etär χïz χardašlar, bo anasï bilä da er χardašlarï bilä birgä teŋ, da anadïr hawsar žaṛang er u χïz oγlanlarïna atadan soŋra.

[Дополнительная статья 75]

Egär ki atasïnïŋ toγmïš er χardašlarï bolmasa, oγlanlar yïllarïn algïnča bolgaylar hokiparclïχ etmägä žaṛang kensi oγlanlarïna.

(159v/314v) **[Дополнительная статья 76]**

Kimgä dä χačan yoluχsa, ki bir kimesä kimesä üčün yük kirgäy borču üčün, da istec kensi anda bolmagay borč etkän, da ündägäylär yükčini yarγuga, aytïp, ki bilir mi, ki maŋa yüktür, da ol tanmagay, bilingäy, da tapkay törä, ki borčludur tölämägä yükči, χačan ki bilindi, ol roklar čïχkandan soŋra, χaysï ki ilgärigi törädä yazgandïr bu artikul üčün, da aytkay, ki aχčam yoχtur, χumašïm bar, ne türlü dä bolsa, klärmen tölämägä, ne ki Teŋri da törä tapsa, da povod inanmaga klämägäy, da klägäy yükčini antka keltirmägä, na yükči povinen dügül ant yürütmägä, χačan borč vlasnïy anïŋ dügül, da tölövgä hadirdir, nečik törä taptï, munuŋ üsnä yarγu toχtamaχ keräk, kimgä dä yoluχsa, χumaš bilä tölägäy, nečik aχča tiyär, antsïz, yükči. A tutundu esä törä alnïna yükči, ki tölägäy naγd aχča bilä, da yazïldï, na ol iš anïŋ (160r/315r) üstinä

А если кому суд назначит присяга, и заявитель не явится в срок выслушать присягу, то проигрывает по своему делу, а ответчик оправдается перед судом, платит 6 грошей памятного и будет по этому делу оправдан и свободен по всем законам.

[Дополнительная статья 71]

А если призванная сторона не явится в срок совершить присягу, она также проигрывает дело, по которому ее обвинили в суде, и должна возместить заявителю (спорное), таков суд в этом случае.

(159r/314r) **[Дополнительная статья 72]**

Если кто умрет без завещания, его имущество наследуют сыновья и дочери вместе с их матерью. А если мать умрет после мужа без завещания, то и ее (имущество) наследуют братья и сестры (ее дети) поровну.

[Дополнительная статья 73]

А если отец при жизни кого из дочерей выдал замуж с приданым, то вышедшей замуж дочери больше ничего не причитается ни из наследства отца, ни из материнского: что при жизни они ей дали при выдаче замуж, это и есть дочерняя доля, если не выделят в завещаниях что-либо еще.

[Дополнительная статья 74]

А если после смерти отца, когда мать еще жива, кто из сыновей умрет раньше нее, холостой или малый, и у того умершего сына не будет детей, его (имущество) наследуют сестры как равные с матерью и с братьями, и мать – надлежащий наследник для сыновей и дочерей после смерти отца.

[Дополнительная статья 75]

Если у отца не будет родных братьев, мать будет наследным опекуном детей, пока дети не достигнут своих лет.

(159v/314v) **[Дополнительная статья 76]**

Если кому когда-нибудь случится, что кто-то выступит чьим-либо поручителем по поводу долга, и самого ответчика, совершившего долг, там не будет, и в суд призовут поручителя, и скажут: «Признает ли он, что является поручителем предо мной?»— и он не будет отрицать и признает, и суд найдет, что гарант должен возместить долг, ибо признал, то если по истечении сроков, описанных в предыдущих законах, заявит, что денег у меня нет, есть товар, какой-никакой, хочу уплатить, как найдет Бог и суд, и заявитель не захочет поверить, и потребует привести поручителя к присяге, то гарант не обязан присягать, ибо долг не его собственный и он готов уплатить, как решил суд, на этом суд следует остановить, кому бы ни случилось, пусть гарант уплатит товаром в счет денег, без присяги. А если гарант обязался в суде уплатить наличными деньгами, и это записано,

toχtamaχ — keräk özgä türlü dügül, ki tölöv bolgay naγd bilä, χumaš bilä tügül ol borč eyäsinä.

[Дополнительная статья 77]

Oručta ant bermäχi üčün.

Egär ki yarγudan yoluχsa kimesägä Ulu oručta yerligä utru ant ne ištä dä bolsa, egär ulu, egär kiči, na ol yerligä berilmäχ keräk Provoddan soŋra nögäriküngä antïn tügällämägä, χačan ki eksi dä bir šähärlidirlär.

[Дополнительная статья 78]

Da egär ki bolgay biri χonaχ, da yerli tüškäy χonaχka utru antka, na 4-ünči kün*ün*ä keräk antïn tügällägäy, özgä türlü dügül. Tek χonaχka utru tügällämägä ne bir kün artïχ uzatmaχï yoχtur, kimgä dä yoluχsa, na bilgäysiz, ki yarγusu budur.

[Дополнительная статья 79]

Yänä bir kimesägä keräk bolgay voytnu eki χart bilä nemägä obvedit etmägä ya nemä möhürlämägä, bir kišiniŋ iši bolsa, 8 aχča, ya 2 ya 3 bolsa, na här birindän baš*χa* kelir 8-är aχča: voytka 2 aχča, töräčilärgä 4 aχča, deckiygä 2 aχča här parsunadan, ne χadar ki bolsa.

[Дополнительная статья 80]

Alay oχ här zapoviddän kelir 8-är aχča, nečä ki dä kimgä keräk bolsa, adäti buγurur.

(160v/315v) **[Дополнительная статья 81]**

Χačan ki dä yoluχsa kimesägä, ki borčun tölämägä bolmagay, da ziχat etkäy šähärdän borčlularï alnïna, ya ne türlü dä kečikmäχliχ bolsa, da kelip, borč eyäläri šparovat etkäylär 3-ünči törägä diyin, nesi dä bar esä istecniŋ, ya stoyoncïy ya ruχayoncïy, na sorar povod bu 3-ünči törädä, ki ne postup etiyim da daγïn arï, na körgüzür aŋar törä, ki pripozvat etkäysen istecin, tapup, 3-ünči törägä, na povod izdäsä listovnïy pozov, na aŋar anï törä ayamas negä dirin ki istecin tapmïyïn pripozvat etmägä, χayda da bolsa, bliskiy törägä, na här törädä turup ta povod aytïr, ki ostregam čvartego s*o*ndu, egär ki ne χadar vaχtta kečiksä, povod, istecin tapkïnča bliskiy yarγuga, da povod ne bir töräsin dä opustit etmägä bolmastïr borčlusun tapkïnča.

[Дополнительная статья 82]

A egär ki χaysï töräsi spolznut etsä, ki biri biri artïndan törälärni turmagay, da anïŋ ara-
(161r/ 316r)sïna özgä kimesäniŋ šparunku zaydit etkäy, na anïŋ ilgäriliki niveč bolur, da soŋra etkän ilgäri bolur.

[Дополнительная статья 83]

Na mülk midir, χumaš mïdïr, ne ki dä esä, keräk, ki turgay töräniŋ möhürü tibinä tapkïnča, ne bir uč bolmastïr almaga, egär ne χadar zatогда это дело (160r/315r) решить так, что он обязан уплатить долг кредитору наличными, а не товаром, только так и не иначе.

[Дополнительная статья 77]

О назначении присяги в пост.

Если кому присяга по суду придется на Великий пост против местного жителя по какому угодно делу, хоть большому, хоть малому, то этому местному следует назначать совершение присяги во вторник после Проводов, поскольку они оба из одного города.

[Дополнительная статья 78]

А если один из них окажется гостем и местному выпадет присяга против него, то он должен совершить присягу до четвертого дня, не иначе. Только против гостя нельзя откладывать дольше, чем на четыре дня, кому бы ни пришлось, знайте, что закон таков.

[Дополнительная статья 79]

Также если кому потребуетсяS войт с двумя старейшинами для свидетельства или для опечатывания чего-то, если по делу одного человека, то 8 грошей, а если двух или троих, то от каждого отдельно по 8 грошей: 2 гроша войту, 4 гроша судьям, 2 гроша возному от каждого лица, сколько бы их ни было.

[Дополнительная статья 80]

Также за каждый запрет (арест) по 8 грошей, сколько бы кому ни понадобилось, так велит обычай.

(160v/315v) **[Дополнительная статья 81]**

Если кому пришлось бы не уплатить долг и уехать от кредиторов из города или почему-то задержаться, и кредиторы придут и шпаруют до третьего суда наличное движимое и недвижимое имущество ответчика, и истец спросит на этом третьем суде: «Какие действия я должен совершить еще?» — суд должен ответить, что ты должен найти и призвать ответчика к третьему суду, и если истец потребует письменный вызов, то в этом суд не может препятствовать, пока тот не нашел ответчика где бы ни было, чтобы призвать его на ближайший суд, и на каждом суде истец должен встать и заявить: «Я сохраняю за собой право до четвертого суда»,— и как долго бы тот ни задержался, истец, не найдя ответчика до ближайшего суда, не должен пропустить ни одного суда, пока не найдет должника.

[Дополнительная статья 82]

А если пропустит какой-либо суд и не явится на каждый из судов кряду, а тем временем (161r/316r) кто другой внесет шпарунк, то его первенство сойдет на нет, и внесший позже станет первым.

[Дополнительная статья 83]

И любая его недвижимость или товар будут находиться под печатью суда, пока его не найдут, и не

man ya kün kečikilsä, egär ki korunada; egär yat biyliktä bolsa, ol borč eyäsi keräk, ki bu türlü bolgay kelginčä isteci, tözgäy här birinä munuŋkibik prihodada, kimniŋ ki orozsuzluχundan ya yazïχïndan yoluχsa.

[Дополнительная статья 84]

Na bu yarγularda isteci ya bliskiyi turmasa otpovidat etmägä povodga utru, da povod keltirgäy edi törädän törägä bitik, nečik anï ol šähärdä tapup ündädi korunada, na törä törägä inanïr. Egär ki nemä pomocnïy iši bar esä, na bu bliskiy törägä keräk, ki keltirgäy otpornïy strona ya bliskiyi.

[Дополнительная статья 85]

A egär ki keltirmädi esä ol törädä, na törä berir, ki pomocnïy išindä ančaχ tüšär, da χaldïrïr törä istecinä birsi törägä diyin na odmovï; egär ki kelsä bačnïy sözlär bilä, (161v/316v) na igi, neni ki törä priymit etsä, a egär ki kelmäsä, na berir törä, ki hlovnïy išindä ančaχ tüšär.

[Дополнительная статья 86]

Da egär ki eksi dä yerli esä, 3 haftada berir törä anïŋ nesi dä bar esä šacovat etip, povodga, ki algay, kim ki aŋar törä bilä etti; a egär ki χonaχ bolsa povod, na berir törä 4-ünči kündä nesi dä bolsa šacunk bilä povodga; da etkändän soŋra törä bilä kimesäniŋ stoyoncïy imen′asïna, na ol törädän oχ vyazan′asïn bermägä bolurlar da rïmovan′asï yïlïna berilmäχ keräk; yerli esälär eksi dä, yïlï čïχkandan soŋra 3 haftada bolmaχ keräktir rïmovan′asï, a egär ki povod χonaχ bolsa, 4-ünči kündä bolgay yïlï čïχkandan soŋra rïmovan′asï; alay oχ, nečik ki yerligä utru.

[Дополнительная статья 87]

Egär ki yetti esä sumasï borč eyälärinä — igi, yetmädi esä, izdäsin kensinä istecin yetmägäninä; bilgäysiz, ki kimgä ki dä yoluχsa, yarγusu budur.

[Дополнительная статья 88]

Bir kimesäniŋ šulprïχtï bolgay borč üčün bir kimesädä, da kelgäy yar(132r/317r)γu alnïna, da tanmagay bitikin, da aytkay, bilirmen, ki bitik menimdir, yoχsa töläpmen aŋar barčasïn, da aŋar nemä dä borčlu χalmïyïrmen, tek bitikimni zaderžat etiptir; χayda ki eki yartïn tiri tanïχlarï bolmagay, na keräk, ki ol kiši antïn kendi etkäy, kimni ki vinovat ettilär, da andan könülgäy törä bilä; a tanïχlïχï bolsa yaχšï kišilär, tutulgay. A egär kimesä aytsa, ki töläpmen, da bu χadarïn aŋar χalïpmen, χaysïn ki aŋar bilinsä, anï tölägäy, a neni ki bilinmäsä, ant ičkäy da andan könülgäy, zera andan baha aŋar tölämäs.

может быть принято никакого решения, на сколько бы времени он ни задержался, хоть в стране, хоть в другом государстве; в подобных обстоятельствах заимодатель должен, пока ответчик не явится, терпеть и ждать каждого, кого постигнет несчастье или кто задержался по своей вине.

[Дополнительная статья 84]

И если ответчик или его близкий не явятся в суд ответить истцу, а истец принесет суду от (другого) суда документ, что он нашел его в таком-то городе в нашей стране и призвал в суд, то суд суду поверит. Если есть какое вспомогательное дело, то на этот ближайший суд ответчик или его близкий должны представить.

[Дополнительная статья 85]

А если на тот суд не представят, то по закону он может проиграть только вспомогательное дело и за ответчиком остается право на объяснение; если придет с уважительными объяснениями, (161v/ 316v) хорошо, и суд их, возможно, примет, а если не придет, то по закону он может проиграть только главное дело.

[Дополнительная статья 86]

И если оба местные, суд позволит на третьей неделе истцу, который вел тяжбу, оценить любое имущество ответчика и получить долг; а если истец гость, суд передаст заявителю наличное имущество ответчика согласно оценке на четвертый день; и после по закону могут тем же судом предоставить вязание и рымование на недвижимость на год; и если оба местные, рымование должно быть на третьей неделе по истечении года, а если заявитель гость, рымование состоится на четвертый день после истечения года; так же, как против местного.

[Дополнительная статья 87]

Если этой суммы кредиторам хватило, хорошо, а если нет, то недостачу пусть требуют от ответчика; и знайте, кому бы ни пришлось, закон в этом деле таков.

[Дополнительная статья 88]

Если у кого будет чья-нибудь долговая расписка, и он придет в суд, (132r/317r) и тот не откажется от своей расписки и скажет, я признаю, расписка моя, но я все уплатил и ему я ничего не должен, только он задержал мою расписку; если у обеих сторон живых свидетелей нет, то присягу должен принять тот обвиняемый, и после он будет оправдан по суду; а если есть свидетели из хороших людей, пусть будут приняты. А если кто скажет, что я уплатил, и остался должен столько-то, пусть уплатит ему столько, сколько признал, а чего не признал, пусть примет присягу и оправдается, ибо излишка он ему не заплатит.

[Дополнительная статья 89]

Yänä bir kimesä kendiniŋ bitikin tangay, aytïp, ki menim dügül, da möhürü anïŋ bolgay ya bolmagay, da ičinä bitikniŋ tanïχlar bolgay, kimniŋ alnïna yazïlïptïr, da ol pretca tangay, aytïp, ki aŋar nemä borčum yoχtur, da ne bitik tä menim dügüldür, da ol tiri tanïχlar, kelip törä alnïna, tanïχlïχ bergäy, nečik alarnïŋ alnïna edi, kimgä ki törä inangay, na borčlu bolur tölämägä; da törädän uyat bilä ketkäy anïŋkibik kiši, χaysï ki kendiniŋ bitikin tanar da yaχšï kišilärniŋ tanïχlïχïn keri urmaga klär.

[Дополнительная статья 90]

Barča türlü borč üčün bir stoyoncï imen′adan (162v/317v) bašχa, χaysï ki šïlprïχtta yazïlmas stoyoncïy imen′a, tek bir törä alnïna.

[Дополнительная статья 91]

Xačan ki dä yoluχsa kimesägä törädä, ki apel′ovat etkäy korol′ga da išin tüšürgäy, na ol kiši χalïr yarγuga ʤurum 64 aχča, anïŋ üčün ki yarγunuŋ tapkanïna biyänmädi.

[Дополнительная статья 92]

A egär bir kimesä apel′ovat etkäy korol′ga da apel′acia etkäy törä bilä kendinä, da soŋra pošuman bolgay, da yebermägä klämägäy, na χalïr ol kiši törägä ʤurum 60 aχča.

[Дополнительная статья 93]

Kim ki pošuman bolsa da yebermägä klämäsä, apel′acia yetkändän soŋra, na keräk, ki ol kiši 6 flï aχča χoygay töräniŋ alnïna, ol töräniŋ, ki apel′ovat etti, nečä ki törä olturuptur, ki yeberilgäy korol′ga.

[Дополнительная статья 94]

Da apel′aciya kelsä, da eki strona dozvolit etsä, ki zavitïy roktan burun ačïlgay, ol bolur bolmaga, a klämäsä bir storona, bolmastïr zavitïy roku kelmiyin, 9 haftasï, ki ačïlgay. Da egär ki korol′ korunada bolmasa, 3 kez 9 haftadïr apel′aciya, da aχčasï 12 flïdur; egär korol′ korunada bolmasa, na 3 (163r/318r) kez 9 haftada ačïlïr. A bir storonaga heč ačïlmas, zavitïy roku kelmiyin, munuŋ yarγusu budur, kimgä ki yoluχsa ne vaχtta.

[Дополнительная статья 95]

Yänä yoluχkay bir kimesägä hörmät üčün, ki talašïp biri birinä da ayb bergäy, da voytka ündägäy, na anïŋ yarγusun, yarïmkündän burun esä, ol kün bolmaχ keräk hörmät üčün, a egär yarïmkündän soŋra esä, na ertäsi bolgay; da yük izdäsä povod otpornïy yandan, egär ki yaχšï osedlosti dä bolsa, hörmät üčün povinendir bermägä yarγuga dinčä aŋar yük.

[Дополнительная статья 89]

Также если кто откажется от своей расписки, говоря, что не моя, и печать будет его или не его, и в записи будут свидетели, перед которыми написано, и он настойчиво будет отрицать, говоря, что я ему ничего не должен, и расписка тоже не моя, а те живые свидетели, придя в суд, засвидетельствуют, что дело было при них, и суд им поверит, то должник обязан возместить долг, и такой человек должен уйти из суда с позором, ибо не признал своей расписки и хотел отвергнуть свидетельство хороших людей.

[Дополнительная статья 90]

(Касается) всех долгов, за исключением недвижимого имущества, (162v/ 317v) ибо обязательства на недвижимость не пишутся вне суда.

[Дополнительная статья 91]

Когда кому в суде придется, что кто-нибудь будет апеллировать к королю и проиграет дело, то этот человек должен уплатить суду 64 гроша штрафа, поскольку не принял решения суда.

[Дополнительная статья 92]

А если кто будет апеллировать к королю и составит себе апелляцию по закону, а затем раскается, и не захочет посылать, то такой человек останется должен суду 60 грошей штрафа.

[Дополнительная статья 93]

Кто раскается и не захочет посылать, после оформления апелляции, такой человек должен уплатить суду 6 флоринов денег, тому суду, на решение которого апеллировал, поскольку суд заседал, чтобы дело было отправлено к королю.

[Дополнительная статья 94]

А когда придет апелляция и обе стороны позволят открыть раньше назначенного срока, это можно сделать, а если одна сторона не захочет, то прежде назначенного срока в 9 недель открыть нельзя. А если король не в стране, то на апелляцию дается трижды по 9 недель, и уплачивается за это 12 флоринов денег; если король не в стране, то открывать трижды (163r/318r) по девять недель спустя. А для одной стороны, пока не пришел назначенный срок, открывать не положено, таков закон, если кому когда-то придется.

[Дополнительная статья 95]

Также когда кому придется разбирать дело о чести и достоинстве, если поссорятся и нанесут друг другу оскорбление и один призовет другого к войту, то суд должен быть в тот же день, если случилось до полудня, а если после полудня, то на следующий день; и если истец потребует от ответчика поручителей, то даже при наличии хорошей оседлости он обязан предоставить поручителей до суда по делу о чести.

[Дополнительная статья 96]

Yänä bir kimesägä yoluχkay, ki algay törädän dovodga, da törä aŋar kün zamirit etkäy, da otpornïy strona, ki alïp edi dovodga, da ilgäri keltirgäy ol roktan, da törä satun algay, da povodnu pripozvat etkäy, aytïp, ki klärmen aŋar könülmägä, da povodnïy heč körüp turmagay, na törä keräk salgay 3 kez törägä diyin da igi baχkay, egär ki slušnïy dovodu bolsa, na anï törä könültür, da ne ki naklad etti törägä, anï borčlu bolur günäš batkïnča tölämägä otpornïy yanga; alay oχ povod tursa kününä, rokuna, da otpornïy storona kelmäsä, ol da alay oχ kensi išinä tüšär, nečik yoγarï yazïpbiz.

(163v/318v) **[Дополнительная статья 97]**

Yänä yoluχkay edi bir kimesägä, ki žadat etkäy edi vr′addan obvedit etmägä nemäni, ya išitmägä, ya körmägä, ya χasta kišigä, da ur′ad, išitip ya körüp, kelgäy törägä, da žadat etkäy, kim ki obvedit etti, ki alar tanïχlïχ bergäylär, neni ki kördilär ya išittilär, anï ur′ad povinendir etmägä. Da egär ki sorov etsä, kim ki obvedit etiptir yarγudan, ki bu tanïχlïχnïŋ mocu ya vyazan′asï bar mïdïr, na keräk yarγu aytkay, ki ol χadardïr, nečä ur′adnïŋ.

[Дополнительная статья 98]

Yänä bilgäysiz, ki sv′atïy Margorenta künindän här yïl törälär vïložonïy zavescsa bolur sv′atïy Bartlomiydän soŋra nögäriküngä dä dirin, kün 2 ya 3 ilgäri, da artïχ arï da yoluχur Margorentadan ol törägä, ki Bartlomiygä dirin salïnïr.

(164r/319r) **[Дополнительная статья 99]**

A(nn)o 1594-rty 26 Februarius. 1043 [=1594].

Boldu potrebnïy törä surp Toros künü pan Kovalskiy, podsudok, da pan Domaržirskiy arasïna, χayda spor boldu, ki sözlövüčilär duplikadan artïχ klädilär törädä otpravovat etmägä. Anïŋ üčün voyt Voycеχ Pedian da ahalar vezdïrit etip ilgäri bolgan zïvïčaylarga, dekret bilä zakročit ettilär, ki barmaga bir kišigä dä tek replika da duplika. Anda egär χaysï yan nemä kläsä sözlämä, na bolmagay trïplikaga vïnašat etmä, tek duplika tibinä bolgay. Bulay ratušta da dekret etip zapisat ettirdilär aktaga.

[Дополнительная статья 96]

Также кому придется, когда кто возьмет от суда отсрочку для предоставления доказательств, и суд назначит ему срок, и сторона ответчика, взяв отсрочку для доказательств, предоставит их раньше того срока, и закупит суд, и призовет заявителя, говоря, что я хочу оправдаться перед ним, и заявитель проигнорирует и не явится, то суд должен отложить трижды до следующего суда и хорошо посмотреть, если доказательства убедительны, то суд его оправдает, и его судебные издержки истец обязан возместить ответчику до захода солнца; также если истец явится в срок, в назначенный день, а ответчик не придет, он также проигрывает дело, как мы описали выше.

(163v/318v) **[Дополнительная статья 97]**

Также кому придется, что кто-нибудь потребует от суда что-то засвидетельствовать, или выслушать, или посмотреть, или к больному человеку, и суд, выслушав и увидев, придет в суд, и потребуют, чтобы свидетельствовавшие дали свидетельство о том, что видели и слышали, суд обязан это исполнить. И если свидетельствовавшим от суда будет задан вопрос, имеют ли эти свидетельства силу и дают ли право на вязание, то суд должен ответить, что в той мере, сколько [заявлено] в суде.

[Дополнительная статья 98]

Также знайте, что со дня святой Маргариты ежегодно “уложенные” суды откладывatся до вторника после святого Бартоломея, двумя или тремя днями раньше, и что суды, котрые приходятся еще позже после Маргариты, откладываются на после Бартоломея еще дальше.

(164r/319r) **[Дополнительная статья 99]**

Год 1594-й, 26 февраля. 1043 [=1594].

Состоялся потребный суд на день святого Тороса между паном Ковальским, заместителем судьи, и паном Домаржирским, когда возник спор, что тяжущиеся хотели вести прения в суде после дуплик. На это войт Войцех Педиян и старейшины, приняв во внимание прежние традиции, предостерегли декретом, что одному человеку позволено вносить только реплику и дуплику. Затем, если какая из сторон захотела бы сказать, то триплику вносить не может, пусть ограничивается только дупликой. Такой декрет приняли и в ратуше и дали записать в акты.

[Заключительная запись]

(112v) Haybat surp Errortut‘iunga, Ata Oγul Ari Dž̌an 1 Teŋrigä bügün da här kez meŋi meŋilik, amen.

Bügün bolïyïr munda bu bitikniŋ tügällänmäχi, χaysï ki ündälir Törä bitiki, yazïlgandïr

Слава пресвятой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, ныне и присно, во веки веков, аминь.

Ныне завершается здесь это писание, именуемое Книгой законов, написанное по своему кано-

yergäsinä. Äväl-burun položen′asï, Törä bitikiniŋ ačχičï. Andan soŋra daγï da yazïlgan kendi yergäsinä 124 törädir, χaysï ki ne türlü iš bilä toχtaldï. Äväldän bar edi ermeni töräsi, ne türlü ki ari vartabedlär yasap edilär da toχtatïp edilär kendiläriniŋ ǰïnsïna, ulu ermenilikkä, ne türlü gat'oγigoslarniŋ χoltχasï bilä da χanlarïmïznïŋ χoltχasï bilä vartabedlärdän yasalïp edi. Xaysï ki bügün Ilôv ermenilärindä bardïr ermeničä. Da andan soŋra ne türlü özgä millätniŋ säbäplärindän boldu, alay χanlïχtan buyruχ, ki törälärni ermeničädän tatarčaga köčürüldi, da andan soŋra (113r) latingä, ne türlü ki χanlïχka biliklik boldu, da, körüp, biyändi da toχtatïp berkitti Ilôv ermenilärinä, ne türlü yazïpbiz 124 kapitula χanniŋ berilgäni ermenilärgä.

Daγïn da yazïldï tvagan 1017-sinä, pedrvarniŋ 15-inä, aχpašlïχïna der Krikor, arhiaχpašniŋ Vanlï, χanïmïznïŋ χanlïχïna Zigmunt Agusdusnuŋ, χaysï ki töräni berkitti.

Daγï da kim ki sarnasa bu bitikni, «Učmaχ» aytkay yazdïrganga, da yazganga, da kendiniŋ kečmišläri učmaχlï bolgay, amen.

Xaysï ki munï kördü yaχšï da χonarh ǰanlï [*пропуск для имени*], da suχlandï bu törälärgä, da yazdïrma berdi jišadag kendinä da kendiniŋ kečmišlärinä, amen.

ну. Сперва начальные положения, ключ к Судебнику. Затем по порядку изложены 124 закона, установленные определенным образом. Вначале армянские законы существовали в том виде, как их создали святые учителя-богословы для своей нации, великого армянского народа, как они были сочинены вартабедами по просьбе католикосов и наших царей. Сегодня эти законы на армянском языке есть у львовских армян. А после как по настоянию других наций, так и по королевскому повелению, эти законы были переведены с армянского языка на татарский, потом на латинский, и в таком виде с ними ознакомились в королевском дворе, и когда король увидел их, они ему понравились, и он их утвердил и закрепил для львовских армян, как и мы записали, те 124 статьи, которые король пожаловал армянам.

И написано это в году 1017 [=1568], февраля 15-го, при епископе отце Крикоре, архиепископе Ванском, в королевство короля нашего Сигизмунда Августа, который эти законы утвердил.

И кто будет читать эту книгу, пусть скажет: «Царство небесное» поручившему ее написать и писавшему, и царство небесное его собственным предкам, аминь.

Увидев это писание, добрый и кроткий духом [*пропуск для имени*] восхитился этими законами и велел переписать в память о себе и о своих предках, аминь.

Библиотека Национального института им. Оссолинских, Вроцлав, № 1359/II

Актовая книга Станиславского армянского суда

Даты: 1681-1689 гг. *Бумага.* 476 л.

Язык: Польский. Заметки на полях (заглавия записей) на армяно-кыпчакском языке.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 24].

Примечание. Во вроцлавской рукописи № 1590/II – Актовой книге Станиславского армянского суда за 1692-1702 гг. (1032 л.), которую раньше относили к памятникам армяно-кыпчакского языка, записей на кыпчакском языке нами не обнаружено.

Примеры заголовков:

(4v) Zoyta urum tanïχ T'avit Ǯarug oγluna “Свидетельство грека Зойты Давиду, сыну Дзаруга”.

(10v) Bedroska tanïχ Nigol Ergän “Свидетельство Нигола Эргана Бедросу”.

(13r) Kir*kor*ga Anguryalï “Киркору Ангурьялы”.

(40v) Ǯurumlar založonïy χalaga Ermeni yïχövünä da aγalarga “Штрафы, назначаемые в пользу города, армянской церкви и старейшин”.

(79r) Panna Mayram marabed plenipolent pan J*aku*bnu χardašïn “Девица Майрам Марабед уполномочила своего брата Якуба”.

(85r) Prokop tanïχlar vïvedit etti pan Sefergä χaršï “Прокоп представил свидетелей против господина Сефера”.

(105r) P*a*n Kaspar yazïldï borč aγalarga sirotalarniŋ ḍer Simonnuŋ “Господин Каспар дал записать долг старейшинам [из денег] сирот отца Симона”.

(286r) Kaspar Pirum oγlu da Kaspar Milkon*uŋ* oγlu “Каспар, сын Пирума, и Каспар, сын Милько”.

(287r) P*a*n T‘*a*vitkä tanïχ N*i*gol Tuma oγlu “Свидетельство Нигола, сына Тумы, господину Давиду”, 15 мая 1684 г., вторник.

(300v) Kalmuckiy da Xazar Aks*en*t oγlu “Калмуцкий и Хазар, сын Аксента”.

(451r) Agopšaga tanïχ Kir*kor* sn′atinli “Свидетельство Киркора из Снятина Агопше”, 18 мая 1689 г.

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове, № 2412

Молитвенник с армянским календарем

Дата: 1575 г. *Место:* Львов. *Бумага.* 426 стр. 91 x 135 мм. Без начала и конца. *Письмо:* болоргир.

Язык: армянский 104-105, 107-111, 117-119, 127-129, 149-165, 287-344) и кыпчакский (стр. 1-104, 105-107, 111-117, 119-127, 129-149, 165-287, 344-426).

Описание: [Roszko, Braun 1958: 27].

Полный текст кыпчакской части краковской рукописи № 2412

[Псалом 102/103]

(1) ...[3]Kim arïtïr yazïχïŋnï, seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr küflänmäχtän tirlikiŋni seniŋ, tad͡žlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur igilik bilä suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

[6]Etär yarlïγamaχnï Biy da toγruluχ barča zrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yoluŋ (2) kendiniŋ Movsẹskä da o*γlan*larïna Israjelniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köp-yarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir Biy, da dügül meŋilik saχlar öčnü.

[10]Dügül yazïχïmïzga körä etti bizgä, da dügül töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.

[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χu(3)vatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ üstünä χorχkanlarïniŋ kendiniŋ.

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün batïšïndan, ol türlü yïraχ e*t*ti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlanïr ata üstünä oγlanlarïniŋ kendiniŋ, ol türlü šaγavatlandï Biy χorχkanlarïna kendiniŋ.

(4) [14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχbiz.

[15]Adamniŋ, nečik yaš ot, tur künläri kendiniŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.

[16]Urur üsnä yel, da bolmaz, da daγïn körünmäs yeri aniŋ.

[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ χalïr meŋilik üstünä χorχkanlarïniŋ kendiniŋ, da toγruluχu aniŋ (5) oγlanlarïndan čaχ oγlanlarïna diŋrä.

[18]Kimlär saχlarlar niyätin aniŋ, aŋarlar buyruχun aniŋ da etärlär anï.

[19]Biy köktä hadirlädi olturγučun kendiniŋ, padšahlïχï aniŋ barčasïna eyälik etär.

[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri aniŋ, zorlular χuvat bilä, ki etärsiz sözün aniŋ išitip avazïna aytušu(6)nuŋ aniŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï aniŋ, χizmätkârlarï da etučiläri erkin aniŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri aniŋ, barča yerdädir biyliki aniŋ, alγïšla, d͡žanïm menim, Biyni.

[Псалом 142/143]

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülükün bilä seniŋ.

Išit maŋa toγruluχuŋ bilä seniŋ, [2]da (7) kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman d͡žanïmnï menim, ašaχlattï yergä tirlikimni menim, da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Osandï mendä d͡žanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärgi, saγïšladïm barča (8) da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

D͡žanïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän d͡žanïm menim.

Xaytarmagïn mendän yüzüŋnü seniŋ, oχšasarmen alarga, ki enärlär čuγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertäräk yarïlamaχïŋ(9)nï [=yarlïγamaχïŋnï] seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna bargaymen, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušman*ïm*dan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä dürüst.

(10) [11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïmnï ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Zart'uçealk'

(11) Oyanganlar barčamïz tïnč*lï*χïndan yuχunuŋ, χaysï ki baγïšladï bizgä adam sövüči Teŋri övünmäχkä da yubanmaχka küčsüzlükümüzgä bizim.

Da kelip birgä ǰanlï yïr bilä haybatïna da hörmätinä barčadan ari atïna Eyämizniŋ bizim da Xutχaručïmïznïŋ Jisus K'risdosnuŋ, χorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïš(12)ka alnïna anïŋ.

Da šükürlü bolïyïχ andan kečäniŋ sahatïndan bu könülükü üčün da toγruluχu üčün anïŋ.

Xaysï ki taŋladï bizni yarlïγamaχï bilä kendiniŋ da baγïšladï bizgä keltirmägä oχšašïn köktägi frištälärniŋ haybatlavučï Eyämiz Teŋrini barčamïzga bizgä bolmaga.

Da (13) biz bundan soŋra, arïtïp ǰanïmïznï bizim χïyastan da yaman χïlïnmaχtan, kötüriyiχ χolumuznu bizim arilikkä, öčäšmäχtän bašχa da eki köŋüllüktän.

Inam bilä χolïyïχ andan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim, χosdovanel bolup sïrïn yüräkimizniŋ bizim yapuχlar bilüči Teŋrigä, (14) nečik ki yöpsüngäy yalbarganïmïznï bizim alγïšï bilä da pareχǫsluχu bilä barča arilärniŋ.

Baγïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erkinä anïŋ bu dünyâda da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrga, χaysï ki atadï sövüklülärinä kendiniŋ könü (15) Teŋri Jisus K'risdos, Biyimiz barčanï tutučï tirgizgäy da yarlïγagay.

Xalganïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäni eminlikniŋ közät ǰanïmïzga bizim inam″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam″.

Ari χačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušluχka ǰanïmïzga bizim in″.

(16) Da daγïn artïχ bir sözdän könü da ari inamïmïz bilä bizim Biyni yalbarïyïχ.

J̌anïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä, barčanï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim.

Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa, deṛ, oγormea.

Zk'en koḥanam tatarča

(17) Šükürlübiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim, ki berdiŋ bizgä tïnčlïχïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmä, da oyatïp yetištirdiŋ bizni ertälänmä, yerni öpmäχkä, χorχulu da haybatlï atïŋa seniŋ.

Xolarbiz sendän, ber bizgä χalganïn kečäniŋ eminliktä kečirmägä da barča zamanlarïn tirlikimizniŋ bu χarib(18)likimizdä bizim χorχuŋ bilä seniŋ, bergäyt da saχla, ne türlü ki saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä yergälänip bu dünyâda, yetiškäybiz sekin da eminli χanlïχïŋa seniŋ bašχïšï da adam sövüklükü ašïra Eyämizniŋ bizim, da χutχaručïmïznïŋ Jisus K'risdosnuŋ, χaysï bilä ki saŋa, Ataga, da Ari J̌anga yarašïr haybat da buyruχčïlïχ hali da här vaχt (19) meŋi meŋilik, ameṇ.

Baχ, Biy, yaχšï etüči, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ yerni öpüčilär da haybat berüčilär üsnä ari atïŋa seniŋ.

Biyi χuvatlïlarnïŋ, eminlät boyumuznu bizim, barča šaytanlïχ, χalabalarïndan, da dünyâlik yubanmaχïndan.

Emin frištäŋni seniŋ yeber bizgä, ki kelip saχlagay bizni χalabasïz kündüz u kečä oyaχlïχïmïzda da tïnčlïχ(20)ïmïzda bizim, ne türlü ki yaχšï ämäl bilä da arzanilik bilä saŋa, Eyämizgä, yeriškäybiz meŋilik köktägi χanlïχïŋa seniŋ, χaysïn ki hadirläpsen dünyâniŋ bašlanganïndan äväl arilärïŋä seniŋ, da alar bilä šükürlänip haybatlagaybiz Atanï da Oγulnu da Ari J̌annï hali da här vaχtta meŋi meŋilik, ameṇ.

Yergälik ertägi alγïšnï (21) odpravovat etmäχtä bu türlü bašta aytïlïr «Alγïšï 3 igitniŋ» bu orinag bilä, ki ne türlü anda ot ičinä endi 3 igitkä, ol türlü ašaχlandï, da endi ten almaχka yüräkinä ari gojsnuŋ χutχarilmaχï üčün adam ǰïnsïnïŋ.

Tolduχ ertä yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča kün(22)lärinä tirlikimizniŋ bizim.

Färâh bolduχ ornuna ol künlärniŋ, ki ašaχlattïlar bizni, da yïllarnï, ki kördüχ χïyïnlar.

Baχ, Biy, χuluŋa seniŋ da išinä χuluŋnuŋ, da yol körgüz oγlanlarïna anïŋ, da bolsun yarïχï Eyämizniŋ Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru et bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋar bizgä.

(23) Alγïšï Ananianïŋ, Azarianïŋ da Misajelnïŋ

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

[26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

Könülüknü kečirdiŋ bu barčada bizim bilä, toγrusen sen, Biy, [27]da barča išläriŋ seniŋ könüdür.

Yollarïŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ toγrudur.

[28]Töräni toγruluχnuŋ yeberdiŋ üstümüzgä (24) bizim barčaga körä, ne ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari atalarïmïznïŋ bizim Erusaγemniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bu barčanï üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada [30]da buyruχlarïŋa seniŋ išitmädiχ.

(25) Saχlamadïχ da etmädiχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz biz sendän.

[31]Hali barča, χaysï ki ettiŋ da neni yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna dušmanlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ barča yergä čïχara berdiŋ bizni.

(26) [33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim, uyatlï da kültkü bolduχ χullarïŋa seniŋ χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diyin atïŋ üčün seniŋ, tozdurma niyätiŋni seniŋ, [35]da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän.

Apraham sövüklüŋ üčün seniŋ, Sahagnïŋ, da Israjelniŋ, ariŋniŋ seniŋ.

(27) [36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: arttïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarïn köknüŋ da nečik χumnu χïrïγïna teŋizniŋ.

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǰïnslar, da barbiz zabunluχta barča yerdä bükün yazïχlarïmïz üčün bizim.

[38]Yoχtur bu zamanda buyruχčï, markarę, da yol körgüzüči, ne bütöv χurban, χurbanlarïmïz ne temyan ǫrękʻkä, ne yer (28) bernälärni sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp, da ǰanlarïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü bolïyïχ biz, [40]nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarnïŋ, da nečik tümän χozular semirgän.

Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bükün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz ar(29)tïŋdan seniŋ, da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

[41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ, barča yüräkimiz bilä bizim χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ, da köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, da haybatlï bolsun (30) atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar.

[45]Da tanïgaylar, ki sensen Biy Teŋri yalγïz, ki haybatlanïpsen üsnä barča dünyâniŋ.

Alγïšlïsen sen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

(31) [52]Da alγïšlïdïr atïŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ög″.

[53]Alγïšlïsen daǰarïŋda haybatlï arilikiŋ da haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, ög″.

[55]Alγïšlïsen olturγučunda haybatlï padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögöv″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen kęrovpęlärdä da baχïyïrsen tipsizlikkä, ög″.

[56]Alγïšlïsen toχtalmaχï üsnä köknüŋ, ög″.

[57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋ(32)ïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

[1]Alγïšlaŋïz, kök, Biyni, al[γïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik].

[2]Al″, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki köknüŋ üsnäsiz, al″.

[3]Al″, χuvatlïlarï Eyämizniŋ, günäš da ay, al″.

Al″, yolduzlar, [4]köktägi yaγmurlar da yaγïšlar, al″.

[7]Al″, barča yellär ottagisi, al″.

[8]Al″, sovuχlar, da χuryaχ, χïraγu da χarlar tüškän, al″.

Al″, buz da ačïχlïχ, zäm(33)häri da χar, al″.

Al″, kündüz da kečälär, yarïχ da χaramγu, al″.

Al″, bulutlar da yašnamaχlarï, yer, al″.

[9]Al″, taγlar da örlär, barča bitišläri yerniŋ, al″.

Al″, čovraχlar, teŋiz da özänlär, al″.

[10]Al″, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar suvdagi, učar χušlarï köknüŋ, al″.

Al″, kazanlar da hayvanlar, oγlanlarï adamlarnïŋ, al″.

(34) Alγïšlagay Israjel, al″.
Alγïšlaŋïz, kʻahanalar, al″.
Al″, χullarï Eyämizniŋ, al″.
Al″, ǰanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, al″.
Al″, arilär da ašaχ yüräklilär, al″.
Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria, da Misajel, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

Mariam Asduaǰzaǰzinniŋ
Meǰzaçusçę
[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Biyiklätkäy boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǰanïm menim Teŋrim bilä da χu(35)tχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï ašaχlïχï üsnä χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san bergäylär maŋa barča ǰïnslar.

[49]Etti birgämä ulu nemä da χuvatlï, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučïlarïna kendiniŋ.

[51]Körgüzdü χuvatïn kendi*ni*ŋ böläkindä [=biläkindä], [52]ufattï (36) urulmïšlarnï fikirlärindän yüräkläriniŋ kendiläriniŋ,

Endirdi χuvatlïlarnï olturγučlarïndan kendiläriniŋ, da biyiklätti ašaχlarnï, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä, da ululۥarnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjelni, χuluŋ kendiŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Aprahamga da (37) zürätinä anïŋ meŋilik.

Zakariyanïŋ, atasïnïŋ Jovhannesniŋ
Aħ eal deṛ Asduaǰz Israjel
[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlïdïr Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu müŋüz χutχarmaχka övündän Tawitʻniŋ, χulununŋ kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä ariläriniŋ, ki meŋiliktän markaṛelär edilär,

(38) [71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χolundan barča körälmäsizlärimizniŋ bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma dijatikʻin arilikiniŋ, kendiniŋ,

[73]Antï bilä, χaysï ki ant ičti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]χorχmaχtan bašχa χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma aŋar arilik (39) bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.

[76]Da sen, oγlan, markaṛę Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmäχni χutχarïlmaχnïŋ žoγovurtuna kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïznï bizim,

[78]Šaγavatï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrim(40)iznin bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlatma χaranγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï bularnïŋ üstünä, ki olturup ediχ χaranγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminlikniŋ.

Simeon χartnïŋ alγïšï. *Art arcagea*
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češ χuluŋnu seniŋ, Biy, sözüŋä körä eminlikkä, [30]ki kördü köz″.

[Разрыв в тексте].

[Псалом 50/51: 7-21]

(41) [7]Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ ičinä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[9]Bür*k*kin meni zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.

[10]Išitövlü etkin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, ki sövüngäylär söväk(42)lärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim, barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ, da J̌anïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ, (43) ǰan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χanlarïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χur(44)ban sunar ediχ, evet bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰan ašaχ, yüräkni aruv ǰan bilä heč ašaχ etmäsdir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar duvarlarï Jerusaγemnïŋ:

[21] Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, niyät χurbanïmïznï čïχargay seγanï(45)ŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da Oγulga da Ar*i* J̌anga hali da här kez meŋi meŋilik, ameṇ.

Alel*uia* Ankea ew Zakaria. *Aħeček zDeṛ*
[Псалом 148]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyiklktä.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatlïlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, (46) barča yolduzlar da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar kök üsnä, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ,

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

[6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik; ček χoydu, χaysï ki kečmäz.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni, yerdägi čuγurlar da barča teränlär,

(47) [8]Ot da hrad, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taγlar da barča biyiklär, teräklär yemiš berüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvan, sürkälgän da barča učar χuš χanatlï,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar da oγlan(48)-lar, alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

[13]Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča arilärniŋ aŋar oγlanlarïndan Israjelniŋ žoγovurt, ki yovuχtur Biygä.

Alel*uia*. Ankea ew Zakari
Aħeček zDdẹr
[Псалом 149]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš aŋar (49) yïχövünä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjel yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïnda kendiniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä da saγmos bilä da alγïš bilä saγmos sarnagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχnïŋ.

[5]Ögüngäylär ariläri (50) haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän, χaršïlïχka barča žoγovurtka.

[8]Baylama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγövlarï bilä temirdän.

(51) [9]Etmä alarga yarγu yazïlgan. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

Alel*uia*. Ankea ew Zakaria
Aħeček zAsduaḏz
[Псалом 150]

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikinä anïŋ, alγïš bunyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlaŋïz anï köplüχündä ululuχunuŋ anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlaŋïz anï (52) saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, alγïšlaŋïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlaŋïz anï söz bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï avaz bilä išitövlü.

[6]Alγïšlaŋïz anï avaz bilä šükürlü, barča ḏžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

Saγmos i Tawit‘. Al*eluia*. *Aħeçek‘ mangunk‘*
[Псалом 112/113]

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

(53) [2]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilikkä diyin.

[3] [Kün toγuštan kün batïšïna dirä alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ].

[4]Biyiktir Biy barča ḏžïnslar üsnä, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyiklikätä turgan, [6]da ašargilärni köriyir köktä da yerdä,

[7]Turγuzur yarlïnï yerdä*n* da biyiklättir zabunlarnï čöplüktän,

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï buyruχčï(53)lar bilä žoγovurtuna kendiniŋ,

[9]Turγuzur n′eplodnïynï övdä färâh köŋül, nečik ana, oγlanlarïndan sövüngänni.

Haybat Ataga da Oγ″.

P‘ark‘i parcuns Asduaḏzoj tatarča

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, eminlik dünyâgâ, da biyänčlik adämilärgä, alγïš saŋa biyiklikkä, alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

(55) Alγïšlarbiz da ögärbiz seni, Biy, tapunurbiz da yerni öpärbiz saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz sendän, Biy, seniŋ ulu haybatïŋ üčün.

Biyi da χanï ari köknüŋ, Ata Teŋri barïnï tutučï, Biy da Oγlu Atanïŋ yalγïz Jisus K‘risdos.

Da ari Oγlu Biy Teŋri, χozusu Teŋriniŋ da Oγlu Atanïŋ, ki aldïŋ bizimkin ari gojstan, yarlïγadïŋ da ketärdiŋ (56) yazïχnï dünyâdan, yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïna Atanïŋ, yarlïγa bizgä. Zera sen yalγïz arisen, yalγïz biyiklängän, Biyimiz bizim Jisus K‘risdos, Biy da Ari Ḏžan, da haybat Ata Teŋrigä, ameṇ.

Här sahat alγïšlarbiz seni da maχtarbiz ari atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

Arzani et, Biy, bügüngi künnü eminlik bilä (57) da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy, Teŋri atalarïmïzdan bizim, ögövlü da haybatlïdïr ari atïŋ seniŋ meŋilik, ameṇ.

Alγïšlïsen, Biy, övrät maŋa aruvluχuŋnu seniŋ.

Biy, umsa bolduŋ bizgä ḏžïnstan ḏžïnska.

Men χolïyïrmen, Biy, yarlïγa maŋa da saγayt boyumnu menim, yazïχlïmen alnïŋa seniŋ.

Körgüz maŋa, Biy, yarlïγamaχïŋnï da χut(58)-χarmaχïŋnï seniŋ.

Ber bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ keri etmä.

Biyim, seni išanč ettim, övrät maŋa erkiŋni seniŋ, zera sensen yalγïz Teŋri.

Sendändir, Biy, čovraχ tirlikniŋ, da seniŋ yarïχlï yüzüŋdän körärbiz yarïχ.

Sač yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni.

Haybat, hörmättir da (59) yerni öpmäχ biyiklikkä Ataga da Oγulga da Ari Dž̧anga meŋi meŋilik, amẹn.

Surp Asduadz tatarča

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Haybatlï dayma ari gojs, Teŋri toγuručï Mariam, anasï K̒risdosnuŋ, sun bizim χoltχamïznï Oγluŋa seniŋ da bizim Teŋrimizgä, saχla bizni, sïnalmaχtan, da barča yaman χïlïnganïmïzdan, amẹn.

(60) Xoltχasï Manasẹ padšahnïŋ
[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Aprahamnïŋ Teŋrisi, da Sahagnïŋ, Jagopnuŋ, da alarnïŋ artar oγlanlarïnïŋ, barčanï tutučï Biy, bošat maŋa yazïχlarïmnï menim.

Ki ettiŋ köknü da yerni, da barča tüzänlärin alarnïŋ, barïnï″.

Ki bayladïŋ teŋizni sözü bilä buyruχuŋ-(61)nuŋ, yaptïŋ teränliklärni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï atïŋ bilä seniŋ, bar″.

Ki barča nemä seskänip titriyir yüzündän χorχulu χuvatïŋnïŋ seniŋ, barï″.

Yetövsüzdür ulu šöhrätli, haybatlï arilikiŋ seniŋ, χorχuludur öčäšmäχi aγïŋnïŋ seniŋ yazïχlïlar üsnä, ölčövsüzdür da tergövsüzdür yarlïγama-(62)χï sövünčlükününüŋ seniŋ, barï″.

Sen, biyiklängän, šaγavatlï, uzunesli da köpyarlïγovučï, ki pošman bolursen yamanlïχï üsnä adamlarnïŋ, bar″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ pošmanlïχ artarlar üčün Apraham, Sahag, Jagop üčün, χaysïlarï ki yazïχ χïlïnmadïlar saŋa, bar″.

Arzani dügülmen baχmaga, körmä biyiklikin köknüŋ köplüχündän (63) töräsizlikimniŋ menim, bar″.

Tas bolupmen küčlü baγïndan temirlärniŋ, χayda ki maŋa tïnčlïχ yoχtur, barï″.

Öčäštirdim yüräklänmäχiŋni da alnïŋa seniŋ ettim yamannï, turγuzdum guṛk̒ da arttïrdïm ça-sumnu bašïma menim, barï″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizlärin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχ(64)ïŋdan seniŋ, barï″.

Yazïχ χïlïndïm, Biy, yazïχ da töräsizlikimni menim mendän bilirmen, barï″.

Xolarmen da yalbarïrmen sendän, Biy, bošat maŋa, bošat da tas etmä meni dinsizlikimä körä menim, barï″.

Meŋilik öčäšmä maŋa, Biy, da aŋma yamanlïχlarïmnï menim alnïŋa seniŋ, da borčlu etmä meni tüškänlär bilä yer tibinä yamanlïχlarï bilä kendi(65)lärïniŋ″.

Zera sen, Teŋri, Teŋrisisen pošman bolganlarnïŋ, maŋa da körgüz yaχšï etmäχiŋni seniŋ, χaysï ki arzani dügülmen, bar″.

Tirgizgäysen meni köpyarlïγamaχïŋa körä seniŋ, da men alγïšlagaymen seni barča künlärimdä tirlikimniŋ menim, barï″.

Seni, Biy, alγïšlïyïrlar barča χuvatlïlarï köknüŋ, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, amẹn.

[Молитва]

(66) Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köpyarlïγovučï Biy, yarlïγa men yazïχlïga.

Teŋri, arït meni, yazïχlïnï, yazïχtan da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlï bol men yazïχlï χuluŋa da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Barčasïndan alγïšlï dayma ari gojs, Asduadzadzin Mariam, pareχọs bol Biygä bizim üčün.

(67) Barča ariläri Teŋriniŋ, pareχọs boluŋuz köktägi Ataga biz yazïχlïlar üčün.

K̒risdos, Teŋri Oγlu, ki heč öpkä saχlamassen, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa umsanïptïr boyumuz bizim.

Yeŋüči, χuvatlï, ari, da tirlik etüči, haybatlï Xačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Da yeber, Biy, emin frištäŋni seniŋ, ki kelip saχ(68)lagay bizni χalabasïz [kečä] u kündüz.

Da adam sövüklüküŋ bilä seniŋ aŋ bizni, Biy, aŋ, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa maŋa, köpyazïχlïga.

Saγmos i Tawit̒
Panïçimoç
[Псалом] 5

[2]Sözlärimä menim χulaχ χoy, Biy, da eskä al küstünmäχimni menim.

[3]Baχ avazïna alγïšïmnïŋ menim, χanïm da Teŋrim menim.

[4]Men seni χolarmen, Biy, er(69)tä išitkäysen

avazïma menim, ertä hadir bolgaymen alnïŋa turma seniŋ.

[5]Dügül ki sen ol Teŋrisen, ki klägäysen töräsizlikni, da turmaslar alnïŋa seniŋ yamanlar, turmagaylar töräsizlär alnïna közüŋnüŋ seniŋ.

[6]Sürdüŋ alarnï, ki etärlär töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, ki sözlärlär yalγan.

[7]Kiši χan töküči da ustatnï murdar (70) etärsen, Biy, evet men köpyarlïγamaχïŋa körä seniŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yerni öpiyim ari dad͡žarïŋa seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüz maŋa artarlïχïŋa seniŋ, dušmanlarïm üčün, toγru et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

[9]Yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük da yüräkläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr (71) boγurdaχlarï alarnïŋ, tilläri bilä kensiläriniŋ ustat boldular.

[11]Yarγu et alarga, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan kensiläriniŋ köp dinsizliklärinä körä alarnïŋ.

[12]Sövüngäylär sendä barčasï, kimlär umsanïptïrlar saŋa, meŋi sövüngäylär, da tïngaysen sen alarda.

[13]Maχtangaylar sendä sövüklüläriŋ atïŋa (72) seniŋ, zera alγïšlagaysen sen artarnï, Biy, yaraγ kibik, biyänmäχiŋ bilä seniŋ tad͡žlagaysen bizni.

[Псалом 89/90: 14-17]

[14]Tolduχ ertä yarlïγamaχïn bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärinä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna ol künlärniŋ, ki ašaχlattïlar bizni, da yïllarnï, ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχ, Biy, χuluŋa seniŋ da išinä χoluŋnuŋ da (73) yol körgüz oγlanlarïna anïŋ, [17]da bolsun yarïχï Eyämizniŋ, Teŋriniŋ, üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru et bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ oŋar bizgä.

[Псалом 129/130]

[1]Teränlïχtan sarnadïm alnïŋa seniŋ, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolsun χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn χoltχamnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni men(74)im tergäsäŋ, Biy, Biy, kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir bošatlïχ.

[5]Seniŋ atïŋ üčün tözdüm, Biy, tözdü boyum. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï boyum, Biygä —

Sahatïndan ertäniŋ kečägä dirä, sahatïndan ertäniŋ [čaχ kečägä]. [7]Umsandï Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarïlmaχ, [8]da ol χutχarïr Israjelni (75) barča tarlïχïndan anïŋ.

[Псалом 142/143: 8-12]

[8]Išitmälï et maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, ki bargaymen, zera alnïŋa seniŋ, Biy, kötürdüm boyumnu menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim.

D͡žanïŋ seniŋ yaχšï (76) yol körgüzgäy maŋa toγru yergä.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, artarlïχïŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan boyumnu menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä

Tas etkäysen dušmanïmnï da tas etkäysen barča χïynavučïsïn boyumnuŋ menim, zera men χuluŋmen seniŋ.

[Псалом 53/54: 3-9]

[3]Teŋri, atïna seniŋ tirgiz meni, da χuvatïŋdan seniŋ, könülük et (77) maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär boyumnu menim, da saγïšlamadïlar seni, Teŋri, allarïna kendilärniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm; da Biy yöpsünövlü d͡žanïma menim.

[7]Xaytarmaga yamannï dušmanlarïm üsnä könü(78)lüküŋ bilä seniŋ tas etkäysen alarnï.

[8]Men erkim bilä menim χurbanlar sungaymen saŋa, tapungay*men* atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, dušmanïmnï menim kördü közlärim.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ, [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχtan.

Körgäylär klämägän(79)lär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγ″.

Mardirosaç künlärindä aytarlar Sireçi zilui.

[Псалом 114/116]

[1]Sövdüm, ki išitkäy avazïn alγïšïmnïŋ menim, [2]ašaχlattï χulaχïn kensiniŋ maŋa, da men künlärimni menim sarnadïm alnïna.

[3]Čövrälädilär meni ïnčχamaχlarï ölümnüŋ, (80) da prihodasï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da küčnü taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

E, Biy χutχar boyumnu, [5]yarlïγovučï Teŋrimiz bizim, yarlïγa da saχla oγlanlarnï, Biy.

[6]Men ašaχ boldum da Biy tirgizdi meni, [7]χayt,

boyum menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï boyumnu ölüdän, közlärimni yaš-(81)tan, da ayaχlarïmnï tayïlmaχtan, [9]biyänčli bolgaymen alnïna, Eyämizniŋ ulusuna tirilärniŋ.

[Псалом 115/116]

[1/10]Inandïm, ne ki dä sözlädim, da men ašaχ boldum asrï.

[2/11]Men ayttïm taŋlanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne bergäymen muft bermäχ Eyämizgä barča bilä, ki berdi maŋa?

[4/13]Trunok χutχarïlmaχnïŋ yöpsüngäymen da atïn (82) Eyämizniŋ sarnagaymen.

[5/14]Alγïšïmïznï Eyämizgä bergäymen alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ.

[6/15]Ögövlüdür alnïna Eyämizniŋ ölümü surplarïnïŋ anïŋ, [7/16]e, Biy men χuluŋmen seniŋ, χul da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm χurban alγïštan da atïn Eyämizniŋ sarnagaymen.

[9/18]Alγïšïmnï Eyämä beriyim alnïna barča žoγovurtu(83)nuŋ anïŋ, ešikinä övünüŋ Eyämizniŋ da ičiŋä seniŋ, Erusaγem.

[Псалом 116/117: 1-2]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni barča millät, ögüŋüz anï, barča žoγovurtlar.

[2]Küčäygäy yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik.

[Псалом 53/54: 3]

[3]Teŋri atïŋa seniŋ [tirgiz meni da χuvatïŋdan seniŋ könülük et maŋa[.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa [seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχtan]".

Haybat Ataga, da Oγ".

Ararčagan, K'risdos Asduadz mer Surp ǯžknawor, Bïs. Orïn

(84) Aziz alγïš, Ep'remniŋ aytkanï

Baχ, Biy čaräsizliχimä menim, da aγrïχïna ǯžanïmnïŋ menim, köpyazïχlïga töz da kendiŋä χaytar, ki ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, da men χaytarmen sizgä».

Men yïraχlanganga yarlïγa, men yäsir bolganga boluš, men χaranγulan*gan*ga yarïχ sač, men bularganga yol körgüz, ki tolumen yazïχ bilä da (85) sansïz yamanlïχ bilä, ki aγïnïna töräsizliknïŋ, tolγun kibik, tolγanïyïrmen.

Nečik Bedroska, χol salgïn, čaχïrïyïrmen, nečik tamγačï, aruvluχnu maŋa baγïšla, yazïχlarïmnï buzgïn, nečik χaraχčïnïŋ, da ač maŋa ešikin tirlik yolunuŋ, da küvür meni χanlïχ baχčasïna.

Ey, teränliχi ululuχnuŋ da eslilikniŋ, χutχar tutulgannï, ki te(86)räninä yazïχ teŋizïniŋ tüšüpmen, čïχar da küčäyt meni — etmä erkiŋni seniŋ, yas tutmá da yïγlamaga kündüz u kečä.

Čovraχï tirliknïŋ da ölümsüzlüknüŋ, ičir susamïš ǯžanïmnï menim, ki χurup küyiyirmen köp da χorχulu töräsizlikimdän menim.

Xïskïn tašlangan yüräkimni menim da čïχar maŋa yaš pošmanlïχka.

Xaznasï barča yaχšï(87)lïχnïŋ, baγïšlagïn maŋa bir pul χadar seniŋ ari urluχuŋdan da köp yaχšïlïχïŋdan, ki yaman miskinlänipmen, kiydir da yedir meni yašlï pošmanlïχ bilä.

Yarïχ könü, χaysï ki yarïχlatïrsen barča adamlarnï, yarïχlat men χaranγulangannï yarïχïŋ bilä, da ačkïn közün yüräkimniŋ menim, da toχtat sövükünä, da χorχusuna buyruχuŋnuŋ seniŋ.

(88) Borčlu etmägin meni, Biy, sansïz da igränči saγïšïma körä menim da turγuzmagïn meni erinčäklär bilä, ki öčäštirdilär seni, yoχsa haybatlanganlar bilä haybatla meni, da buyruχnu saχlaganlar bilä taǯžla, da färâhlanganlar bilä sövündür.

Köptür maŋa, Biyim, evet umsanïpmen yarlïγamaχïŋ*a* seniŋ, zera itlär dä toyunurlar ušaχlarïndan, χaysï ki tüšär (89) seγanïndan kendi biyläriniŋ, it ündägin meni, keliyim artïŋdan seniŋ, čoban yaχšï, izdä men bulargannï, Biyim.

Ber maŋa, Biy, yas ulu da yaš köp, χuvatlat tenimni menim, yarïχlat esimni da ǯžanïmnï menim, da buz yaŋïlganïmnï menim, da ber maŋa yazïχïmnï [=asïχïmnï] menim, körümsüz etmägin küstüngänin yüräkimniŋ menim.

Tik, Biy, aγïŋnï da χor(90)χuŋnu seniŋ yüräkimä menim, yarïχlat esimni menim, χuvatlat tenimni menim — tözümlük bilä turma buyruχuŋa seniŋ här sahat.

Ey, yaχšï etüči Biy da adam sövüči, χïyïnsïz da tözmäχsiz nečik χuvulgaymen [=χutulgaymen] köplüχtän yazïχlarïmnïŋ menim? Zera tenim bilä χastamen da ǯžanïm bilä χaranγu. Yarlïγa da, nečik kläsäŋ, boluš maŋa.

(91) Öč saχlamagan da adam sövüči Biy, köp yazïχlarïm üčün menim közdän salmagïn meni, yoχsa χaytkïn maŋa da χaytar barča küsänčlikimni menim saŋa — sövmägä seni bar yüräkim bilä menim.

Körgüz, Biy, χorχulu kelgäniŋni seniŋ alnïna közlärimniŋ menim, titrät tenimni menim — yas tutma da yïγlamaga tïyγïsïz χorχusundan ahlï buyruχuŋnuŋ seniŋ.

(92) Yapmagïn, Biy, yaratučï sövüküŋnü yaratkanïŋdan seniŋ, χaysï ki yazïχ bilä ölüpmen.

Arttïr, Biy, yaχšïlïχnï — χïlïnma maŋa här sahat; da χapanel et yamanlïχnï yaman esimdän menim, murdar da egri bargan övränčikimdän menim, da toχtat χorχusuna da sövükünä buyruχuŋnuŋ seniŋ.

Günäši aruvluχnuŋ, K‘risdos χutχaručï, yarïχïŋa seniŋ umsanïrmen, yar(93)ïχlat da isit yüräkimni menim, küydür yamanlïχïmnï, da erit buzluχun yazïχlarïmnïŋ menim, baγïšla, Biy, ävälbahar ǰanïma menim — čičäklänmä da yemiš bermägä aruvluχnuŋ yemišin.

Azad etüči K‘risdos, azad et meni taṛn tïnïχlï yelindän yazïχ χïšïnïŋ, χaranγulangan da buzlagan ǰanïmnï yarïχlat da isit.

Yaγdïr, Biy, yaγïšnï isi (94) bašχïšïŋdan seniŋ ǰanïma menim da tüzünä esimniŋ menim, üfrä, Biy, ävälbahar tatlï tïnïχlï Ari J̌anïŋnïŋ seniŋ berkäytkän da χalïnlangan yüräkimä menim, da oyat kökrätip yašnamaχ bilä buzlagan da χurugan esimä menim.

Ač, Biy, yapulgan ešikin yüräkimniŋ menim, da sač ičinä yarïχïn yarïχïŋnïŋ seniŋ, sürt kirin yaz(95)ïχïmnïŋ, da yarasïn ǰanïmnïŋ menim oŋalt, da berkäyt meni χorχuŋ bilä seniŋ — yemägä [=etmägä] toγruluχnu här sahat.

Čovraχlat bašïmnï aχtïrmaχka yašnï, yuvgïn irinin ǰanïmnïŋ menim, arït seziklikimni menim χïlïnučï yamanlïχlarnï, teškir pošmanlïχka isi sövüküŋ bilä seniŋ — saχt tenim bilä turmaga buyruχuŋa seniŋ.

Sal, Biy, χoluŋnu sïngan (96) kerapka, χaysï ki boγulïyïr teränlikinä yazïχnïŋ, χutχar χorχulu teŋiz talγasïnïŋ zorundan, tolγunlarïndan yazïχlarïmnïŋ menim, tart da tïy čüst esimni menim boš χayγusundan bu dünyâniŋ.

Ičir susamaχïn ǰanïmnïŋ menim, elpäk aχkan bašχïšïŋdan seniŋ, da körümsüz etmägin örtängänin yüräkimniŋ menim, ki χašlanïyïrmen, χuvurulup yamanlïχlarïmdan (97) menim, suvar da yuv buzulgan da sasïgan erinlärimni menim suvu bilä yarlïγamaχïŋnïŋ.

Sač, Biy, yarïχïŋnï eminlik bašχïšïŋdan yüräkimä menim, da aγïrlïχïn kečäniŋ esimdän menim sürgin, da tenimä menim baγïšla erlär tutušunuŋ yaχšï ämälin — turma biyänčli erkiŋä seniŋ.

Arït, Biy, sančïχlï yazïχïn yüräkimniŋ menim, zera ǰanïm menim yaman u yaman (98) yaralanïyïr, da sačkïn yaχšï urluχtan yüräkimä menim — östürmägä aruvluχnuŋ yemišin.

Sürgin, Biy, χaranγunu ǰanïmdan menim, da kiydir yarïχïn aruvluχnuŋ yarïχïŋdan seniŋ, körkäyt χorχu bilä, da χaytmaχ bilä, da yaš bilä yüräkimni menim — χorχma yarγuŋda seniŋ da saχlama barčada buyruχuŋnu seniŋ.

Oyat meni, Biy, χorχulu terän yuχusundan yazïχ(99)nïŋ, da küčsüz tenimni menim saχtlatkïn barča χïlïnmaχka yaχšïnï, saγïšlamaga uday ulu χorχu bilä da etmägä biyänčiŋni seniŋ här sahat.

Azad etkin meni, Biy, χuluχundan yazïχnïŋ, da χatïštïr sanïna χullarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarï ki sövdülär seni da buyruχuŋnu seniŋ saχladïlar, ber χorχusun alarnïŋ yüräkimä menim, da övrät meni barmaga izinä yürümäχlärininŋ alarnïŋ.

(100) Yeŋillätkin, Biy, keräkin tenimniŋ menim, da arttïrgïn mendä bašχïšïn Ari J̌annïŋ, ber maŋa saray turmaχka Teŋrilik erkiŋä seniŋ, toyumsuz sövük bilä sövmägä seni da körälmämägä barča suχlančïn da sövükün bu dünyâniŋ, χaysï bilä ki boldu kečmäχ da tas bolmaχ ǰanïma menim.

Yarlïγa, Biy, turganga turmaχsïz yabanlïχta da χoluŋdan bunuŋ (101) arzani et meni χatïšïlmaga burungi ari atalar bilä χuvatlï da saχt tözümlük bilä meŋärmägä atalgan bašχïšnï.

Yol körgüz maŋa, Biy, tïχïz da tar yolga, ne türlü ki körgüzdüŋ arilärïŋä seniŋ, da χuvatlat küčsüzlükümnü menim — tözümlük bilä barmaga yoluŋa seniŋ isi da χaynar yüräk bilä.

Baχ, Biy, čirigän da irinlängän ǰanïma menim, da (102) yuvgïn Teŋrilik sövüküŋ [=suvuŋ] bilä, J̌an tuzu bilä tahimlät, da yaχšï isili ari-ari yaγïŋ bilä yaγlagïn, da tügäl saγïšnï bergin.

Yuχart, Biy, yuχusun közlärimniŋ menim da silk türtünmäχin tenimniŋ menim [=bašïmnïŋ menim, ki aγïrlanïp yeŋiyir tenimni menim], et meni, Biy, oyaχ da hadir här sahat, ki saχtlïχ bilä da aruvluχ bilä sürgäybiz tirlikimizni bizim.

Haybat Ataga, da Oγ″.

(103) **Yergäliki *Jar ew eliç*niŋ Saγmos Tawit‘niŋ [Псалом 71/72: 17-18]**

[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, zera burundur künäštän atï anïŋ.

Aŋar alγïšlangaylar barča milläti yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.

[18]Alγïšlïdïr Biy Teŋri Israjelniŋ, ki etär sk‘ančelik‘ yalγïz, da alγïšlïdïr ari haybatlï atï anïŋ, meŋilik tolgay haybatï bilä an(104)ïŋ barča yer! Bolgay, bolgay.

Haybat Ataga, da Oγ.

[Псалом 99/100]

[1]Čaχïrïŋïz alnïna Biyniŋ, barča yer, [2]χulaχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]bili-(106)ŋiz, ki oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediχ biz, biz žoγovurtu da χoylar böläkindän anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešikinä anïŋ, tapunmaχ bilä, da alγïš bilä övünä anïŋ.

Tapunuŋuz Eyämizgä da alγïšlaŋïz atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, ǰïnstan čaχ ǰïnska könülükü anïŋ.

(107) Haybat Ataga ew da″.

Yïχpaškün, nögärikün, kičaynakün aytïlïr.

(111) ***Asduaǰz, Asduaǰzim.***

Saγmos Tawit‘niŋ

[Псалом 62/63]

[2]Teŋri, Teŋrim menim, men alnïŋa ertä tururmen, susadï alnïŋa ǰanïm, nečä kez daγï tenim.

Nečik yer anabadda suvsuz, χaysï ki yoχtur anda yol.

[3]Bu türlü surplar bilä körüngäymen saŋa körmä(112)gä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da hörmätiŋni seniŋ.

[4]Zera yaχšïraχtïr maŋa yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki tirlikim, da erinlärim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγïšlïyïm seni tirlikimä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï.

[6]Nečik yaγnïŋ semizlikindän, tolgay boyum menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm.

(113) [7]Egär aŋsam edi seni tösägimä menim, ertä turup sözlägäy edim seniŋ bilä.

[8]Zera bolduŋ maŋa boluš, kölegäsinä χanatlarïŋnïŋ seniŋ sövüngäymen.

[9]Kelgäy artïŋdan boyum menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar boš izdädilär boyumnu menim.

Kirgäylär tibinä antuntknuŋ, [11]čïχara berilgäylär itiniŋ χoluna, da ülüšläri tülkülärniŋ bolgaylar.

(114) [12]Xan umsandï Biygä, ögsünlär barčasï, kimlär ant ičärlär anïŋ bilä, yapulsun aγïzlarï alarnïŋ, kimlär sözlärlär edi töräsizlikni.

[Псалом 63/64]

[2]Išit, Teŋri, χoltχama menim, yalbarganïma saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar boyumnu.

[3]Yaptïŋ meni yïγïndan yaman köplüχtän, ki etärlär töräsizlikni.

[4]Kimlär itiladilär, nečik (115) χïlïč, tillärin kensiläriniŋ, χordular yaylarïn kensiläriniŋ nemä ačiliktän.

[5]Atma yašïrtïn alarga, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä, kes-kenetä atkaylar da χorχmagaylar.

[6]Kimlär χuvatlattïlar boylarïn kensiläriniŋ yaman sözlärdan, saγïš ettilär yašïrma maŋa sïrtmaχ da ayttïlar: «Körmäsdir bunu Biy».

[7]Tergädilär töräsizlikni, hadirländilär tergämä tergövni.

(116) Kelgäy adam teränliχinä yüräkiniŋ kensiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralar alarga, [9]kučsüzländilär alarda tilläri alarnïŋ, da öčäšlängäylär barčasï, kimlär baχïyïrlar alar üsnä.

[10]Xorχtu barča adam da ayttïlar išin Teŋriniŋ, da yaratïlganlarïn anïŋ eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay artar Biygä, da umsangay aŋar (117) anïŋ bilä, ögünsünlär barčasï, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä.

Haybat Ataga da Oγul″.

(119) ***Ḍer, hovesçe*** **tatarča**

[Псалом] 22/23

[1]Biy tutkay meni, da maŋa nemä eksilmägäy.

[2]Yaš otlu tüz yerdä tïndïrdï meni da suvnuŋ tïnčlïχïna beslädi meni.

[3]Xaytardï ǰanïmnï maŋa da yol körgüzdü maŋa (120) yoluna artarlïχnïŋ atï üčün kensiniŋ.

[4]Egär ki bardïm esä dä men ičinä χaraŋγuluχunuŋ ölümnüŋ, χorχmagaymen yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Ulu tayaχïŋ da kavazanïŋ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim trabez közläri alnïna χïynavučïlarïmnïŋ menim.

Yaχtïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχ buzul(121)magan ičirdiŋ meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, artïmdan kelgäy barča künlärinä tirlikimniŋ menim, turmaga maŋa övünä Eyämiznïŋ uzun künlärgä dirä.

[Псалом 142/143: 8-12]

[8]Körgüz maŋa yol ki bargaymen, zera alnïŋa seniŋ, Biy, kötürdüm boyumnu menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim.

(122) J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzgäy maŋa toγru yerdä.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, artarlïχïŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan boyumnu menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä

Tas etkäysen dušmanïmnï da tas etkäysen barča χïynavučïsïn boyumnuŋ menim, zera men χuluŋmen seniŋ.

[Псалом 45/46]

[2]Teŋrimiz bizim išančïmïz da χuvat, bolušučï tarlïχïmïzda, ki taptï bizni asrï.

[3]Bunuŋ üčün χorχmalïχ (123) biz bulγanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ, yüräkinä teŋizniŋ.

[4]Čaχïrdïlar da bulγandïlar suvlarï alarnïŋ, bulγandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.

[5]Ketkänläri aχïn suvlarnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti övün kensiniŋ Biyiklängän.

[6]Teŋri ičinä alarnïŋ, da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Teŋri ertädän ertägä dirin.

(124) [7]Öčäšländilär guṛk‘čïlar, da ašaχlandïlar χanlïχlar, avaz etti Biyiklängän, da bulγandï yer.

[8]Biy χuvatnïŋ bizim bilä, yöpsünövlüdür Teŋrisi Jagopnuŋ.

[9]Keliŋiz da körüŋüz išin Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pešälär yer üsnä.

[10]Yeŋdi urušlarnï učundan učuna dirä dünyâniŋ, yaylarnï uvattï, yaraγlarnï sïndïrdï da χalχanlarnï küydürdü ot bilä.

(125) [11]Ertäläniŋiz da tanïŋïz, ki menmen Teŋri, biyik bolgaymen guṛk‘čïlar üsnä da biyiklängäymen yer üsnä.

[12]Biy χuvatnïŋ bizim bilä, yöpsünövlüdür Teŋrisi Jagopnuŋ.

[Псалом 69/70]

[2]Teŋri, boluš maŋa, baχ (>bolušma maŋa baχtï), da Biy, sïŋarlïχ etmägä ǰâhtlan.

[3]Uyalsïnlar da uyatlï bolsunlar, kimlär izdädilär boyumnu menim, da χaytsïnlar keri, da uyalsïnlar, kimlär saγïš etärlär edi maŋa yaman.

(126) [4]Xaytsïnlar tezindän uyalïp, kimlär aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövünsünlär da färâhlansïnlar saŋa barčasï, kimlär χolarlar seni.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[6]Men yarlï da miskinmen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm sensen. Biy, kečikmägin.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa sen(127)iŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga, Oγ″.

(129) **[Матвей 6: 9-13. Отче наш]**

[9]Atamïz bizim, ki köktäsen, aridir atïŋ seniŋ, [10]kelgäy χan(130)lïχïŋ seniŋ, bolsun erkiŋ seniŋ, nečik köktä, alay yerdä, [11]ötmäkimizni kündälik ber bizgä dayma bükün, [12]bošat bizgä bizim borčumuznu, nečik biz bošatïrbiz bizim borčlularïmïzga, [13]bermä bizni dušmannïŋ sïnamaχïna, saχla bizni yamandan, abra sïnamaχïndan, seniŋdir χanlïχ, u küč, haybat, meŋi meŋilik, ameṇ.

Xoltχa da yalbarmaχ Ep‘rem ǰïknawornuŋ, Xorin Asoriniŋ

[*Приписка внизу:* Znabagan [=zAnabagan] gojsmn Mariam].

(131) Biyi yerniŋ da köknüŋ, buyruχčïsï ölümnüŋ da tirlikniŋ, yarγučïsï tirilärniŋ da ölülärniŋ, K‘risdos Teŋri, umsasï da išančï ǰanïmnïŋ menim, saŋa, ašaχlanïp, yerni öpärmen da sunarmen haybat bilä yalbarmaχïmnï.

Bol tügällävüči χoltχamnï menim, χaysï ki sen yalγïzsen yazïχtan bašχa, da sensen yalγïz surp, surplarda tïngan, sensen yalγïz šaγavatlï yarlïγovučï.

[Псалом 50/51] [3]Yarlïγa maŋa, ulu(132)luχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ da köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ, körümsüz et töräsizlikimni menim.

Yaratučïm menim sensen, yarlïγa maŋa, da alγïšla meni, körgüz yüzüŋnü seniŋ, da barïš birgämä.

Xutχaručïm menim sensen, aylan maŋa, da aŋgïn meni χanlïχïŋda seniŋ, χaytkïn maŋa, Teŋri.

Xutχaručïm menim, da keri et öpkäŋnï seniŋ mendän, meŋilik.

Öčäšmä maŋa da (133) aylandïrma yüzüŋnü seniŋ mendän.

Tekrar yalbarïp χolarmen sendän, meŋi öčäšmä maŋa, da čövürmä yüzüŋnü seniŋ mendän yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ, ögütlämä meni, da öčäšmäχiŋ bilä χaršïlama.

Köplüχünä körä yazïχlarïmnïŋ menim turmagïn üstümä da töräsizlikimä körä tölöv etmä maŋa.

Keri salma meni yüzüŋdän seniŋ, da izdämä hesepin yazïχlarïm(134)nïŋ menim, da borčlu etmä meni.

Zera men mendän bilirmen yolsuzluχumnu menim da ašïnmaχïmnï oγlanlïχïmdan, da ǰuvap bermäχim yoχtur barčaga.

Yoχsa sen yarlïγovučï χuvatlï, da uzunesli, χaysï ki bošattïŋ yazïχïn baštaχ oγulnuŋ, bošat maŋa da borčumnu menim, yazïχlï da arzanisiz χuluŋnuŋ seniŋ.

Zera seniŋ ǰomart yaχšï etučilikiŋ här vaχt körünür, daγïn ar(135)tïχ ol vaχt, χačan körgüzsäŋ šaγavatïŋnï seniŋ, χaysï ki arzanisizmen, zera barča tirlikimni buzuχluχ bilä kečirdim, da turmadïm buyruχuŋda seniŋ.

Na hali tatlïlangïn men χuluŋa χaršï, tatlï da yaχšï padšah, da barïš men köpyazïχlï bilä, baχma menim hnazantsïzlïχïma menim, hečkä aylandïrma da yebermä meni χoluŋdan seniŋ, kläsä ki men sarayïn Ari J̌anïŋnïŋ buzdum baštaχlïχïm (136) bilä.

Evet sen šaγavatlïsen, yaratučïm menim, yarlïγovučïm menim, χaysï ki aŋma sen yamanlïχïmnï menim, čïχara bermä menim ʤanïmnï tamuχ otuna, yoχsa šaγavatlanïp adam sövüči kibik, uzunesli bolmaga [=bol maŋa], da tözümlü bol yazïχlarïma menim, da ber maŋa zaman yaš bilä, pošmanlïχka.

Sen berdiŋ χuvat da aχïl saγïšlama, buyruχuŋnu seniŋ, kündüz u kečä χïlïnma yaχšïnï da etmä toγru(137)luχnu alnïŋa seniŋ.

Kötürmäχimdä saŋa, Biy, közlärimni menim bar yüräktän čaχïrïyïrmen saŋa:

Biy, K'risdos, miaʤin Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki yaχšï erkiŋ bilä ašaχlandïŋ aytovsuz haybattan, da aldïŋ χulnuŋ oχšašïn, χaysï bilä ki čïdadïŋ sučumuz üčün bizim χač χïyïnïna, da ölümnü dä üstünä aldïŋ χutχarïlmaχï üčün yaratkanlarïŋnïŋ seniŋ, da ki bunuŋki sövüküŋ bar (138) adam ʤïnsïna χaršï, χaysï ki klärsen tirlikin adamnïŋ, šaγavatlan men köpyazïχlï üsnä.

Köpyarlïγovučï da adam sövüči Biy, körgüz men zabun bolganga da čaräsizgä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, χaysï ki yaralanïpmen yazïχ bilä, da barča da adam oγlanlarïndan oγormelimen, zera körgüzmädim saŋa bar yüräktän sövükümnü menim, da ne bir sahat da χuluχ etmädim saŋa bar χuvatïm bilä menim, yoχsa erinčäklik (139) bilä da yubanmaχ bilä kečirdim barča zamanlarïmnï menim, da čäpäl fikirlär bilä kečirdim tirlikimni menim, ne bilä ki künlärim eksildi da töräsizliklärim arttï, yoχtur maŋa umsa χutχarïlmaχka, da ne yer išančka.

Tek yalγïz umsanïp išanïrmen šaγavatïŋa da ʤomart yarlïγamaχïŋa seniŋ.

Hali yüzümä tüšüp, yalbarïrmen seni da küstünmäχi bilä yüräkimniŋ χolarmen sendän, neginčä tas bolmïyïrmen (140) da neginčä tügällänmiyirmen, zamanï tirlikimniŋ menim ber maŋa, Biy, zaman pošmanlïχka da tügällängänindän ilgäri künlärimniŋ menim češ meni baγlarïndan yazïχnïŋ, zera sensen barča yaχšïlïχlarnïŋ Biyi, χaysï ki bolursen, bošat maŋa yazïχlarnï, bošat maŋa da köplüχün yazïχlarïmnïŋ menim, da körümsüz et töräsizlikimni menim.

Övündürgin, Biy, totχarlangan da zabunlangan ʤanïmnï menim, da bundan soŋra (141) arzani et meni erkiŋä körä seniŋ kečirmä bu χaribliχtä χïsχa zamanlarïmnï menim, da bermä maŋa erkinä körä boyumnuŋ yürümä, čaχ ki eltip yetištirgäysen meni köktägi χanlïχka.

Išit alγïšïna arzanisiz χuluŋnuŋ seniŋ, da χulaχ χoy yalbarmaχïma menim, zera aytïpsen:

«Izdäŋiz, da taparsiz, χoluŋuz, da berilir, χaχïŋïz, da ačïlïr sizgä».

Na hali ač maŋa, Biy, yarlïγamaχ ešikin, χaysï ki yïγlamaχ bilä čaχïrïyïr(142)men saŋa, da körümsüz etmä χoltχasïn yazïχlï boyumnuŋ menim, χaysï ki kelmädiŋ ündämä seniŋ barčadan χuvatlï avazïŋ bilä artarnï, yoχsa yazïχlïlarnï pošmanlïχka, hali ašaχlangan boy bilä da sïnïχ yüräk bilä, uyatlï yüz bilä tüšüp alnïŋa seniŋ, da čaχïrïyïrmen saŋa:

Ata, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, arzani dügülmen, ündälmägä oγ(143)luŋ bilä seniŋ, yolsuz tutušlarïm üčün menim, da ne atïŋnï bermä murdar aγzïm bilä menim, yoχsa färâhlanïrmen šaγavatïŋa seniŋ, anïŋ üčün sïχtamaχ bilä yalbarïrmen sendän, da χoyulmaχïndan ilgäri töräniŋ χolarmen sendän, da ešikniŋ yapulmaχïndan burun da töräniŋ kesilmäχindän äväl yašlarïmnï menim tökärmen alnïŋa öč saχlamagan biylikiŋniŋ (144) seniŋ.

Biy yarlïγovučï da uzunesli, ol bir daγant saχlagan bilä sučlu etmä meni, da ne essiz gojslar bilä yaryulama, χaysïlarïna χaršï yaptïŋ yarlïγamaχ ešikiŋni seniŋ, yaman da erinčäk χul bilä χošma meni, da kirlätkänlär bilä kendi ʤanlarïn čïχarma meni tirlikimdän, yoχsa üz meni tïyγïsïz χïyïnlardan, da abra χorχulu tolγunlanmaχtan, χutχar meni, (145) ölümsüz Biy, meŋilik ölümdän, da azad et meŋilik uyattan, χutχar tïyγïsïz yïγlamaχtan da tïyγïsïz laçtan, buzma meni düftärindän meŋilik tirlikniŋ, da ülüssüz etmä meni, da čïχarma meni atalïχ žaranglïχïndan, zïrgel etmä meni köktägi ʤaranglïχïndan da färâhliklärdän, da hasrät saχlama seniŋ aytovsuz körümüŋdän, yoχsa ber maŋa, arzanilär bilä (146) da tügäl yaχšï ʤanlar bilä kötürülmä yarïχlï bulutlar bilä χaršïŋa seniŋ, färâh da aχ yüz bilä turma alnïŋa biylikiŋniŋ seniŋ.

Kirmä yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, χorχulu da haybatlï padšahlïχïŋ üčün seniŋ, da tölöv etmä maŋa töräsizlikimä körä menim, yoχsa yarlïγa, da ber maŋa köktägi χanlïχnï arilärïŋ bilä seniŋ, rasel etmä, da toγru(147)lar bilä taʤla, ki alar bilä haybatlagaymen barčadan ari surp Errortut'iunnu hali da här kez meŋi meŋilik, amęn.

(165) [Молитва]

...K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, ki heč öč saχlamassen, da yaχšï šaγavatlï, šaγavatlan ʤanlarïna kečmišlärniŋ seniŋ, aŋ kelgän kününä χanlïχïŋnïŋ seniŋ, et arzani yarlïγamaχïŋa, da bošatlïχïŋa yazïχlïlarnï, orun berip yarïχlat arilärïŋ (166) bilä seniŋ oŋ yanïŋa seniŋ, zera sensen Biy da yaratučïsen tirilärgä da ölülärgä da bašχïš berüčisen barča yaratkanlarïna, da saŋa Ataŋ bilä da Ari Džan bilä

tiyišlidir haybat, da buyruχ, da hörmät hali da här kez tïyγïsïz meŋi meŋilik, amęn.

Hajr mer or yergins tes surp eγi.

Hawadamk‘ tatarča

Inanïrbiz bir Teŋrigä, Ataga barïnï tu(167)tučïgä, yaratučïgä köknü da yerni, körüngänlärni da körünmägänlärni.

Inanïrbiz bir Jisus K‘risdoska, Teŋri Oγluna, toγgan Teŋridän Atadan yalγïz, Bu kensidir tarbiyatïndan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, könü Teŋri könüdür Teŋridän toγgan, da yaratïlmagan, ol kendidir Atanïŋ tarbiyatïndan, χaysï bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysï ki biz (168) adämilär üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün endi köktän, ten alïp, adam boldu, toγdu tügäl ari gojs Mariamdan Ari Dž̧an bilä, χaysï bilä ki aldï ten, dž̧an, es da barča, ne ki bar adämidä.

Könülük bilä da saγïššïz χïynaldï, ol kendi χačlandï, öldü, kömüldü.

Üčünči kündä turdu ölüdän.

Aγïndï kökkä ol teni bilä da olturdu oŋ yanïna Ata Teŋriniŋ.

Kelsär ol teni bilä da haybatï bilä (169) Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, χaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna kečmäχ yoχtur.

Inanïrbiz Ari Dž̧anga, etilmägän da tügäl, ki sözländi ǫręnk‘tä, da markarębliktä, da Awedaranda, ki endi Jortananda, k‘arozel *et*ti arak‘ellärgä, da tïndï arilärdä.

Inanïrbiz bu barčaga gat‘uγigę da arak‘ellär yïχövünä.

Tapunurbiz bir kristanlikkä, χaytmaχlïχ yazïχtan da bošatlïχ (170) tapma;

Ölüdän turmaχlïχ meŋilik yarγuga, dž̧anlarga da tenlärgä, köktägi χanlïχ da meŋi tirlik, amęn.

Yoχsa kimlär ki aytïrlar, ki bar edi zaman, χačan yoχ edi Oγul, yaχot bar edi vaχt, χačan yoχ edi Ari Dž̧an, yaχom heč nemädän bolgan, ya özgä barlïχtan ya tarbiyattan aytkanlar yaratïlmagan Teŋri Oγlun ya Ari Dž̧annï, ki özgä türlü bolmalï ya teškirilmälidir, anïŋki aytučïlarnï yöpsünmässdir, (171) yoχsa nïzovel etiyir gat‘oγigę da arak‘ellärniŋ ari yïχövü.

Xaytïp biz haybatlarbiz, ki bu burun meŋiliktändir, yerni öpmäχ bilä surp Errortut‘iunga, Ata da Oγul da Ari Dž̧anga, amęn.

Te deum lavdamus
Amprozïyužnuŋ aytkanï

Seni, Biy, χaybatlïyïrbiz da seni tapunïyïrbiz, seni, meŋilik Atanï, bütün dünyâ haybatlïyïr, saŋa barča frištälär, saŋa köklär da barča χuvatlar, saŋa sęrovpę da kę(172)rovpę tïyγïsïz avaz bilä čaχïrïyïrlar: surp, surp, surp.

Biy Teŋrisi χuvatlïlarnïŋ, toludurlar kök da yer köplüχündä haybatïŋnïŋ seniŋ.

Seni haybatlï arak‘ellärniŋ yïγïnï, seni maχtovlu sanlï markaręblärniŋ, seni yarïχlï böläki mardiroslarnïŋ haybatlïyïr.

Seni bütün dünyâ da ari yïχövlär tapunïyïrlar, Atanï ölčövsüz ulu χuvatïndan, da seniŋ haybatlï könü (173) da bir Oγluŋnu, alay oχ övündürüči Ari Dž̧annï.

Sen padšahï haybatnïŋ, K‘risdos.

Sen meŋilik Atanïŋ Oγlu.

Sen χutχarmaχ üčün adam dž̧ïnsïn yöpsündüŋ da hečkä bermädiŋ ari gojsnuŋ yüräkin.

Sen ačïγlï baγïndan ölümnüŋ ačtïŋ inamlïlarga köktägi χanlïχnï.

Sen oŋ yanïna Teŋriniŋ olturupsen, haybatïnda Ataŋnïŋ yarγučï kelsärsen inamlïlarga.

Seni anïŋ üčün χolïyïr(174)biz, χullarïŋa seniŋ boluškïn, χaysïlarïn ki ari χanïŋ bilä satun aldïŋ.

Bergin, ki arilärïŋ bilä meŋilik haybatnï meŋärgäybiz.

Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, da alγïšla meŋilikiŋä seniŋ buyruχ etärlärgä, da biyiklät alarnï meŋilikkä diŋrä.

Barča künlärimizdä bizim alγïšlïyïrbiz seni da haybatlïyïrbiz ari atïŋnï seniŋ tïyγïsïz här kez da meŋi meŋilik, amęn.

Xolïyïrbiz sendän, šaγav(175)atlï Biy, büküngi künnü yazïχtan baχša bizni saχla.

Yarlïγan üstümüzgä, Biy, yarlïγan üstümüzgä bizim, bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ üstümüzgä bizim, Biy, ne türlü ki umsandïχ saŋa, saŋa, Biy, umsandïχ, da uyalman meŋilik.

Haybatlïyïχ Ata Teŋrini da Oγulnu da Ari Dž̧annï, hörmät da haybat aŋar beriyiχ meŋi meŋilik, amęn.

Biy, išit χoltχama menim, da čaχïrganïn avazïmnïŋ yeber alnïŋa seniŋ.

(176) Johannes Karneçiniŋ aytkanï da χoltχa Biy Teŋridän

Biy, Biy da Ata, Ata tirlikimniŋ, yügünürmen alnïŋa da χolarmen seni, baχ miskinlikimni seniŋ χuluŋnuŋ, da aya yazïχ bilä bulargan boyumnu, oŋalt men yaralïnï, da turγuz men yïχïlgannï.

Xoy hakimlik yaralï dž̧anïma da čürgä türlütürlü boyumnuŋ yaralarïn.

Yoγarï turγuz meni, χaysï ki tas bolupmen sansïz dinsizlikim bilä, da yamanlïχïm biyikländi bašïmdan yoγarï.

Češövsüz bayлar ičinä čürgäldi boyum, yaŋïlganïm zapt etti meni, da hesepi yoχtur harsuzluχumnuŋ menim.

Saŋa meγa, tirlik, haysï ki meŋiliksen.

Yoχtur erkim ündämägä seniŋ χorχulu atïŋnï.

Yüzümnüŋ uyatï yapïlïptïr da yapïptïr menim tegänäklärim (178) yazïχïmnïŋ.

Yoχesä, Biyim, Biy, kimgä umsanïyïm ya kimni išanïyïm kensimä tirlikkä?

Evet köp kez yüräkländirdiŋ biyiklängänimni, yänäči dä seni χolarmen:

Kirmä töräsinä seniŋ χuluŋnuŋ, Biyim, da aruv [=sorov] etmä χïlïnganïma körä tenimniŋ.

Yüräklänmäχiŋ bilä da χorχutkanïŋ bilä χorχutma meni, Biyim.

Da χuvatlï tezlängäniŋ bilä esimni alma menim, χaysï ki yïγlamaχnïŋdïr (179) meni*m* Teŋrim.

Čïχara bermä men yazïχlïnï mïrïmldangan meŋilik sönövsüz otka, Biyim, da yebermä men čaräsizni yarlïγamaχsïz χïyïnga, Teŋrim.

Bermä köp günah bilä yazïlgannï isi χaranγuluχka, Biyim, ki köp türlü-türlü yamanlar da tïnčsïzlïχ biyik etmägäylär üstümä, Teŋrim.

Biyiklänmäsin üstümä menim ot yalïnï bilä, χatïlïš, Biyim, da keltirmä sansïz yazïχlïnïŋ üs-(180)tünä χaranγu otnu, Teŋrim.

Oynamasïn men yazïχlïnïŋ üstünä böläki sönövsüz χurtnuŋ da ölümsüz, Biyim.

Da keltirmä men köpyazïχlïnï murdar etüči da yaman aγïzlï χïlïnganlarnï, ki körmägäymen alarnïŋ χïlïnganïn, Teŋrim.

Boγmasïn da yapmasïn men köpyazïχlïnï otlu teŋiz, Biyim, da yürümäsin üstüm bilä otlu suv, Teŋrim.

Yebermä meni aytovsuz χaranγuluχka, (181) Biyim, da tüšürmä meni yaman da aytovsuz čuγurga, Teŋrim.

Ayïrma meni böläkindän sanlïlarnïŋ, Biyim, da zrgel etmä men kečövlünü paylarïndan yaχšï ǰanlïlarnïŋ, Teŋrim.

Xorχulu avaznï maŋa išittirmäysen, ki yaman da keräksiz χul, Biyim, da umsasïz etmä men čaräsizni meŋilik alγïška, Teŋrim.

Yoχesä yarlïγamaχïŋ bilä meŋilik yarlïγa maŋa da yetövsüz adam (182) süvüküŋ bilä χaršï kel maŋa.

Xolarmen seni, Biy, aruv etüči χuvatïŋ bilä arït meni kirlängän yazïχ bilä da boš etüči hükmüŋ bilä χutχar meni χuvatlï da türlü-türlü χïyïndan.

Ber maŋa yer yarïχ bilä tolu sarayïŋa seniŋ da arzani et men čaräsizni aχïllï gusank‘lär bilä birgä.

Ber, Biy, χolarmen sendän, yaχšï bašχïšïŋnï barča (183) taŋlangan kimsälär bilä, ki alar bilä maχtagaymen ari Errortut‘iunnu, χaysï ki Ata Oγul Ari Ǯannï meŋi meŋilik, amẹn.

Xoltχa Biy Teŋridän

Xozusu Teŋriniŋ, Biyim da Teŋrim Jisus K‘risdos, ki soyulduŋ χač üstünä da kötürdüŋ yazïχnï bütün dünyâdan.

Yazïχlï χuluŋ da aγïr yüklü yazïχ bilä, yügünüp (183) χolarmen sendän, Biyim da Teŋrim, yarlïγa maŋa, nečik ki yarlïγadïŋ bütün dünyâgâ, yol da toγru tirlik Teŋrim.

Ölümlü yazïχ bilä da dinsizlikim bilä közüŋdän salma meni, yoχesä yarlïγa maŋa, barča türlü yaχšï Teŋrilik yergäŋ bilä, ne ki dä χïlïndïŋ bu dünyâda köp türlü tözümlüküŋ bilä.

Aŋ köp tür(185)lü tirgizmäχiŋ bilä, Biy, tüškäniŋni Atanïŋ χoynundan da ten alganïŋnï ari gojs Mariamdan.

Aŋ, barčadan alγïšlï Biy, yürügäniŋni bu dünyâda nečik adam yazïχlï adam oγlanlarïnïŋ arasïna.

Aŋ, barčasïndan ari, seniŋ ari mgrdut‘iunuŋnu Jortananda surp Jovhanneṣtan.

Aŋ, barčanï bilüči Biy, türlü tür(186)lü yaman sözlärni, χaysï ki kötürdüŋ üstüŋä ǰuhut bitikčilärindän da sïnamaχlarïn ǰuhutlarnïŋ ululuχlarïnïŋ.

Aŋ, ilgärtin körgän Biy, čïχara berilgäniŋni Jutadan da ayblanganïŋnï k‘ahanajyabedlärdän.

Aŋ, barčasïndan alγïšlï Biy, tutulganïŋnï baχčada da χollarïŋnïŋ bayлanganïn yaman kim(187)-sälärdän.

Aŋ, barčaga χudratlï Biy, turganïŋnï Gajiap‘ajnïŋ alnïna da sorov etkänin Annanïŋ.

Aŋ, öpkä saχlamagan Biy, šapla urganlarïn yüzüŋä da tartχalaganlarïn sačïŋdan.

Aŋ, padšahlar padšahï, ip bilä bayлaganlarïn, da keltirgänlärin Biγadosnïŋ alnïna, da aγačlar bilä tuvup urganlarïn.

(188) Aŋ, uzun aχïlï Biy, tükürgänlärin yüzüŋä eprajeçoçlarnïŋ da χamïšlar bilä tüvgänlärin.

Aŋ, unutulmagan yamannï Biy, ol sahatnï, χačan ki eniŋ üstünä kötürdüŋ χačnï, barčasïnïŋ tirlikin.

Aŋ, biyiklängän, biyiklängäniŋni χač üstünä da χa(189)daganlarïn χadaχ bilä ayaχlarïŋnï.

Aŋ da unutma susaganïŋnï da leγi bilä sirkä ičkäniŋni.

Aŋ da unutma avazïŋnï, ki ayttïŋ: «Eli, Eli»,— da χadaganïn χaburγaŋ arasïna yüzlär bašï.

Aŋ da unutma aχkanïn gülâf čireyli χanïŋnï da ašaχlatkanïn bašïŋnï χač üstünä.

Aŋ tiri da meŋilik kö(190)mülgäniŋni kerezmanda, 3 kündä Teŋrilik jarut‘iunuŋnu da barčadan haybatlï kökkä aγïnganïŋnï.

Aŋ, aŋ, aŋlovučï meŋilik, men yazïχlïnï, χaysï ki yazïχlïlar üčün bu χadar χïyïnnï boyuŋa kötürdüŋ, barčasïna yarlïγovučï Biy.

Bu χadar χïyïnnï pareχǫsluχka aldïm kendimä, köpyarlïγovučï, yarlïγa maŋa (191) da bošat menim yazïχlarïmnï, arït meni barča yamanlïχïmdan, χutχar meni barča türlü yaman sönövsüz otlardan da baγïšla maŋa padšahlïχ yeriŋni, zera sensen adam sövüči Teŋri, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Hajr mer or er″.

[Xoltχa surp Asduad͡zad͡zindän]

Bu χoltχanï tiyišlidir t‘um zamanïna Biy Teŋrigä sunmaga, χaysï ki t‘um oχšaštïr K‘risdosnuŋ (192) čarčarank‘ïna, χačlanganïna, t‘aγumuna, jarut‘iununa, hamparcumuna, ekinči kelgäninä törä etmägä, zera barča Teŋrilik yergäsi t‘um bilä belgili bolïyïr.

Asduad͡zad͡zin, anasï K‘risdosnuŋ, da toγurgan Ata Teŋriniŋ yalγïz Oγlun, da χarγïšnï kötürgän adam oγlanlarïnïŋ üstündän.

(193) Köktägi χuvatlïlardan sanlï, da topraχtan hasil kelgänlärdän sanlï, da alγïšlï, χaysï ki pareχǫssen adam oγlanlarï üčün Teŋrigä, barïštïručï Teŋrini bütün dünyâ bilä, tad͡ž da veneci gusank‘larnïŋ, da ačïχ pareχǫs bolgan yazïχlïlar üčün.

Barčasïndan yazïχlï, yügünürmen alnïŋa, nečik ki sendän ten al(194)gannïŋ, pareχǫs bol menim üčün Oγul Teŋrigä, χaysï ki toγurduŋ kendin, da yedirdiŋ barča yedirüčini, χaysï ki bu dünyâda tiri bar.

Xol menim üčün seniŋ ašaχ da χonarh bolgan Oγluŋnu.

Tur ayaχïŋ üsnä, ari ana, da bol χoltχada men yazïχlï üčün.

Tur ari boyuŋ bilä, da körgüz pareχǫsluχuŋnu seniŋ madγaš Oγluŋa, χaysï ki zaman(195)ïna boluptïr.

Sütüŋ bilä hasil keltirgän nečik yaš oγlannï.

Eŋiŋ üsnä yürütkäniŋ bilä.

Xučaχïŋa χučkanïŋ bilä.

Ari erinläriŋ öpkäniŋ bilä.

Anïŋ madγaš boyun čürgägäniŋ bilä.

Barïp kelgäniŋ bilä Mïsïrga, da Nazaret‘kä, här yergä seniŋ yalγïz Oγluŋ bilä.

Ulu χayγï ičinä bolganïŋ bilä, χačan ki seniŋ yalγïz Oγluŋ(196)nu χïynïy edilär.

Surp Jovaneṣsni saŋa Oγul alganïŋ bilä, χačan ki χan ičinä boyalïp edi χač üstünä.

Aγïr yïγlamaχïŋnï, ne türlü ki, aχïn suv kibik, ketiy edi seniŋ yašïŋ ol zamannï, χačan ki Oγluŋnu köriy ediŋ χač üstünä χïyïnda.

Aγïr ačïganïŋnï seniŋ, χačan ki Oγluŋ čïχara berildi.

Ulu χïyïnï anïŋ.

(197) Aγïr susaganï anïŋ, leγïnï ičkäni da sirkäni.

Terläriniŋ aχkanï yüzündän ašaγa χïyïn zamanïna.

Xačdan ašaγa tüšürgändä anï χanlï boyu bilä kerezmanga χoyulganï anïŋ.

Xolarmen sendän, yarïχlï ana, bol χoltχada men yazïχlï üčün, χoy yalbarganïŋnï anïŋ alnïna, da anïŋ čarčarank‘ïn, χaysï ki menim üčün kötürdü kendi boyuna (198) nečik adam süvüčü Teŋri.

Aŋ meni, surp gǫjs, šaγat, ki yarlïγagay, da tözümlükü bolgay men köpyazïχlïga, da arïtkay menim χolyazovumnu yazïχ bilä tolu, da kendiniŋ yazïχsïz barmaχlarï bilä da aruv χanï bilä yazgay meni meŋilik tïnčlïχta da ölümsüzlüktä barča arilär bilä birgä, ki alar bilä maχtagaymen ari Errortut‘iunnu, (199) Ata Oγul Ari Dž̧annï, meŋi meŋilik, amẹn.

[Xoltχa Biy Teŋridän]

Toγru yarïχ da könü meŋilik yolnuŋ tirliki, tiri K‘risdos, sensen ešik yarïχnïŋ da berüči meŋilik oγormut‘iunnu.

Sensen χuvatlï pastïr da χaytaručï bularganlarnï.

Sensen bošatučï yazïχnï da arïtučï yazïχnï.

Kečövlü χuluŋ da köpyazïχlï, χolarmen, böl yarlïγamaχïŋnï, aŋma ilgärgi (200) yazïχlarïmnï da sürt burungisin da soŋγugisin mendän.

Arït meni arïtučï χuvatïŋ bilä da χutχar hesebsiz yazïχïmdan, ki iškilli bolmagaymen da umsasïz.

Češ meni yazïχ bilä baylangannï da boš et meŋilik χïyïndan, bošat maŋa sučumnu menim, nečik bošattïŋ antamalojd͡zga.

Toγru et meni, nečik mak‘sawornu.

Keltirmä meni töz(201)ümsüz χïyïnga.

Küvür meni färâhlikiŋä seniŋ, ki dayma maχtagaymen seni, Ata Oγul Ari Dž̧an, bir Teŋrini, amẹn.

[Xoltχa Biy Teŋridän]

Baχ, Biy, tatlïlïχ bilä yüräkländirgän üsnä seni, Biyim da Teŋrim.

Yüräklänmä köpyazïχlïga, Biyim, da közdän salma seniŋ χoluŋdan yaratïlgannï.

Yetišmägäy üstümä menim çasumuŋ, Biyim, da keri (202) dä χaldïrma men miskinni.

Biyim, uzunesli da yamannï aŋmagan, aŋ men yazïχlïnï da čürgä yarlïγamaχïŋ bilä menim yaralï boyumnu, χaysï ki yazïχnïŋ baγï baγladï čöpčövrämni da böläki yazïχnïŋ aldï čövrämni.

Yetiš bolušluχka men yïχïlganga da tut menim boyumnu, χaysï ki yazïχ bilä uvalïptïr, χaysï ki titriyirmen χor(203)χusundan tamuχnuŋ, tirgiz meni, Biyim, χaysï ki seskäniyirmen sönövsüz ottan,

Saχla men bulargannï, Teŋrim, da yazïχ bilä kirlängänni

Arït meni, Biyim, da ilgärgi arilär bilä ülüšlü et meni, Teŋrim.

Men, yaralangan yazïχ bilä, χolarmen, baγïšla köktägi χanlïχnï, χaysï ki saŋa yügünürmen hali da meŋi meŋilik, amẹn.

Köktägi Teŋri, χaysï ki bir yazïχlï üčün da anïŋ tapïlganï üčün Ata Teŋrini, Ari Ǯan Teŋrini barča frištälär bilä süvündürdüŋ.

Kečikminčä kelsin seniŋ yarlïγamaχïŋ maŋa, tap yazïχ bilä tas bolgannï, da čïχar teränlikindän antuntknuŋ, da et färâhlik köktä men yazïχlï üčün.

Turγuz yazïχ bilä yïχïlgannï da tirgiz yazïχ ičinä ölgänni, yarïχ(205)lat men χaranγulangannï, arït men kirlini, χaytar men bulargannï, χoyma meni bolmaga da yürümä kendi erkimä, ki biylik etmägäy menim üstümä yazïχïm.

Xolarmen, Biy, yalbarïrmen, χaχarmen, ač maŋa, Biy, yarlïγamaχ ešikin.

Muftuna bolmasïn köp emgäkiŋ da χïyïnïŋ, ne ki χïynaldïŋ surp χač üstünä menim üčün.

[Aŋ] ya(206)ralarïŋnï, susamaχïŋnï, leγïnï sirkäni, köksüŋniŋ yarasïn, χanïŋnïŋ tökülgäni*n*, χuvatlï avazïŋnï, «Eli, Eli» čaχïrganïŋnï, χaysï ki čïdadïŋ men tas bolgan üčün.

Evet pareχọsluχka alïrmen seniŋ teŋrilik yergäŋni, ne ki dä χïldïŋ bu dünyâda.

Tirgiz men yazïχlïnï, da körgüzmä ma(207)ŋa sönövsüz otnu, zera zadasïz χanïŋ bilä satun alïpsen meni, da ülüšlü et seniŋ yarïχlï sarayïŋa, ki barča arilär bilä seni haybatlagaymen meŋi meŋilik, amẹn.

Xaysï ki zadasïzsen, da ilgärgi dä toγušuŋnu kimsä bilmäs, da yaratučï barča bolganlarnï, χaysï ki tözümlükläri yoχtur ne köktägilär(208)niŋ, ne yer üsnä bolganlarnïŋ seniŋ χaršïŋa, zera χayda ki tïnïyïrsen, andan daγï biyiksen, da körüngänlär u körünmägänlär sendän ašïra hasildirlär da seniŋ buyruχuŋ bilä tepräniyirlär.

Sen yarlïlatïrsen, da sen χoǯalatïrsen, sen ululatïrsen, da sen oŋaltïrsen.

Sen, Biy, sövündürürsen tasalïlar(209)nï ǯan dušmanïndan da saγaytučïsïsen barča χastalarnïŋ.

Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï da išit maŋa.

Baχ, Biy, menim miskinlikimni, χaysï ki padšahsen haybatlï, zera asrï yaralanïpmen yazïχ bilä da χastalanïpmen dinsizlikim bilä, sasïpmen ǯanïm bilä da paslanïpmen tenim bilä, igränči da uyatlï yüzüm bilä, turupmen seniŋ tatlï baχkan (210) közüŋ alnïna.

Da sen, Biy, tatlï yarlïγovučï, yazïχlïlar üčün keldiŋ bu dünyâgâ.

Ne türlü ki ayttïŋ, yazïχlï kimsägä: χaytsa yazïχlarïndan, aŋman anïŋ yazïχlarïn daγïn.

Halikä esä, yüzüm üstünä tüšüp, χolarmen sendän, aŋma menim hesebsiz yazïχlarïmnï da dinsizlikim üčün meni azarlama, egär erkli, egär erksiz, ne ki dä (211) yazïχ χïlïndïm bilgänim bilä, bilmägänim bilä, sözüm bilä, χïlïnganïm bilä meγa, Biyim, saŋa.

Zera sen Biy, övränčiktir saŋa yazïχnï bošatma.

Da toydur, Biy, men ač kimsäni da ičir men susagannï seniŋ ǯomart χoluŋ ašïra, zera küsänčtir maŋa yuvuχlanma seniŋ yarlïγamaχïŋa da šnork‘uŋa.

Yaman etüči kimsälär bilä da χanlïlar bilä, Biyim, meni ba(212)rabar etmä.

Yoχesä barabar et meni seniŋ buyruχuŋnu etüči kimsälär bilä.

Zera egär ki tözümlüküŋ bolmasa maŋa χaršï, Biyim, boštïr maŋa išanmaga ekinči ölüdän turmaga törä kününä, zera ot keräk meŋärgäy meni.

Da egär ki meni här kez tabalagaysen, san berirmen aŋar, kim ki anasïndan toγmïyïr.

Yoχesä baχ, Biy, menim χoltχa(213)ma da eksik etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera här kez tenimni murdarlïyïrmen da här sahat ǯanïmnï kirlätiyirmen, dügül ki här kez χïlïnganïm bilä, yoχesä yaman saγïšïm bilä.

Xolarmen, Biyim, yuv meni yazïχïmdan da tämizlä yaman da igränči dinsizlikimdän.

Arït meni yazïχïmdan, nečik boṛnig χatunnu, da nečik mak‘sawornu, da nečik k‘ananaçi χa(214)tunnu.

Baγïšla maŋa, oγormut‘iunuŋnu, nečik χaraχčïga.

Küvür meni arilärniŋ tasïna da dostlarïŋnïŋ χoranïna, ki här kez seniŋ atïŋnï haybatlagaymen, meŋi meŋilik, amẹn.

Hajr mer.

Xoltχa Biy Teŋridän
Aytkanï Gibrianos aχpašnïŋ

Asrï nabožniy. Vïložit etkändir nemič tilindän χïpčaχ tilinä.

E, Biy Teŋri, At(215)am menim, ari Teŋri, kimdir seniŋ üstünä ulu?

Saŋa men šükür beriyirmen.

Teŋrisi Aprahamnïŋ, Teŋrisi Agopnuŋ, Teŋrisi atalarïmïznïŋ bizim, Teŋrisi aṛak‘ellärniŋ, Teŋrisi markarẹlärniŋ, Teŋrisi mardiroslarnïŋ, χaysï ki ilgärtin ediŋ hanïz dünyâniŋ yaratïlganïndan.

Teŋri, (216) χaysï ki kelmäχsen törä etmägä tirilärgä da ölülärgä.

Sensen könü Teŋri, χaysï ki olturupsen χanatlarï üsnä frištälärniŋ, kẹrovpẹlärniŋ da sẹrovpẹlärniŋ, da sen bu dünyâni baχïyïrsen ašaγa.

Xaysï ki ilgärtin barča nemäni biliyirsen, ne ki bolmaχtïr, ya boluptur, ya toγsa keräk, χaysï ki anïŋkibik χuvatïŋ bar, ki barča nemäni bu(217)zup ekinči yasarsen da χurugan nemäni ekinči yašartïrsen.

Sensen yalγïz Biy, barčasïnïŋ üstünä biyiklängän.

Bošat maŋa, menim šaγavatlï Biyim, bu dünyâda da χulaχ χoy maŋa, pokora bilä χolganïma körä, nečik išittiŋ χoltχalarïna ǰžuhutlarnïŋ Mïsïrda, χačan saŋa čaχïrïy edilär, könü ki tügäl inanmaslar edir, ani seniŋ χuluŋa Movsẹskä.

(218) Egär maŋa bu dünyâda yarlïγamasaŋ, na zamannï, χačan kelsäŋ bu dünyâni yarγulamaga, ulu aγïrlïχ keräk körgäymen yaman yazïχlarïma körä.

Xaysï taγ ya pečera ičinä yašïnma bolgaymen χuvatïŋnïŋ alnïna, menim šaγavatlï Biyim?

Ya χaysï taγga aytkaymen, ki: «Tüš üstümä menim da yap meni»? Ya χaysï örgä aytkaymen: «Saχla meni χorχusun(219)dan Biyimniŋ»? Xaysï ki hadirläniyirsen törä etmägä bu dünyâda bolganlarga!

Evet sen Biyim kensiŋ, χutχar meni, da törämni etmä yaman χïlïnganïma körä, χaysï ki heč bolmïyïrmen tügäl ọrẹnk‘iŋä seniŋ.

Yoχesä ašaχlan maŋa išitmägä seniŋ arilikiŋdän, χaysï ki yïγlap χolïyïrmen, nečik išittiŋ, Jovnan markarẹgä kazan balïχnïŋ ičinä, da χulaχ χoy ma(220)ŋa, χoltχama körä χutχarïp keri salma;

Da paylï etmägä meŋilik tïnčlïχta, nečik χutχardïŋ Ninowẹ šähärlilärin, χaysï ki saŋa χayttïlär, da χulaχ χoy maŋa seniŋ ari töräŋniŋ alnïna, χaysï ki hayufsunïyïrmen yazïχ χïlïnganïmnï, zera här kez adam sövüči Teŋrisen, artïχsï alarga, χaysïlarï ki χaytïyïrlar yazïχlarïndan.

Nečik (221) Tawit‘ markarẹ, aγïr yazïχ ičinä bolup, saŋa χaršï čaχïrïp ayttï: «Seniŋ ari atïŋ üčün, Biy sövüklü, arït menim yazïχlarïmnï», — alay že men dä χolarmen, barčadan χuvatlï Biy, arït yazïχlarïmnï da toγrusuzluχumnu.

Da ašaχlan maŋa χulaχ χoymaga, nečik χulaχ χoyduŋ 3 igitni otlu peč ičinä salgan, Anania, Azaria, da Misajẹlni, (222) χaysï ki Napokotonosọr padšah küydürmä aytïp edir. Da sen, šaγavatlï Biy, yeberdiŋ frištäŋni seniŋ yaγmurlu bulut bilä da söndürdüŋ otnu, nedän ki uyatlï χaldï Napokodonosọr padšah.

Zera bilirmen, ki sensen barča padšahlar üsnä ulu da biylik etkän, χaysï ki sensen ölümsüz da anïŋkibik yerdä bolïyïrsen yarïχlï, ki bir kimsä yuvuχ kelmä (223) bolmaz.

Išit maŋa, menim šaγavatlï Biyim, nečik išittiŋ Taniẹl markarẹgä čuγur ičinä, χaysï ki aslanlar arasïna salgan edir kensin.

Da nečik išittiŋ Ampagum markarẹgä aš eltkänindä Taniẹlgä čoγur ičinä bolgan, χaysï ki ayttï kensinä: «Ye aš keltirgänimni, neni ki Biy Teŋri yeberiptir saŋa». Aŋar körä Taniẹl markarẹ ayttï: «O, men bilirmen, pevne, ki Biy Teŋri (224) körümsüz etmäs alarnï, kimlär ki anï izdiyirlär».

Išit maŋa, menim yarlïγovučï Biyim, nečik išittiŋ T‘ọbiaška da χatununa Saraga, χaysï ki χoltχada boldular saŋa, potomoksuzluχlarïnda kendiläriniŋ, ol türlü yeber alnïŋa seniŋ törä kününä yašlï χoltχamnï menim, da yeber maŋa frištäŋni seniŋ, χaysï ki mendän [keri] etkäy barča yamanlïχïmnï, (225) nečik keri etti ǰžan dušmanïn Saradan, Hṛakelniŋ χïzïndan. Da yarïχlat esimni menim, nečik ki yarïχlattïŋ közlärin soχraygan T‘ọbiašnïŋ.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ Šušanga da χutχardïŋ kensin Papelonnïŋ yaman χartlarïndan, alay že meni χutχar bu dünyâdan, zera sensen šaγavatlï alarga, χaysï ki aruv yüräk biladirlär.

Išit maŋa, Biy, nečik išittiŋ Ezegia (226) ǰžuhut padšahïna da χutχardïŋ kensin aγïr tïnčsïzlïχïndan, alay že mendän keri et ǰžanïmnïŋ da tenimniŋ χastalïχïn. Da uzat menim inamïmnï, nečik anïŋ tirlikin χastalïχïndan soŋra 15 yïl.

Išit maŋa, e, šaγavatlï Biyim da barčasïna čarä bergän, nečik išittiŋ, T‘egγi χïz oγlanga da χutχardïŋ kensin türlü-türlü aγïr χïyïnlarïndan dinsizlärniŋ, alay že (227) χutχar meni barča yaman da aγïr χastalïχtan.

E, Ata Teŋri, ki eksiksizdir yarlïγamaχïŋ, χaysï ki yarlïγap yeberdiŋ aγïr da yazïχlï yïllardan soŋra seniŋ sövüklü Oγluŋnu, Biyni da Xutχaručï-

nï Biy Jisus K‘risdosnu, toγgan ari Mariamdan, χaysï ki friштä kensinä belgili etti Kapriẹl, da asrï tamašalï toγurdu kensin Ari Ǧžan ašïra, χaysï ki andan ašïra (228) χutχardïŋ bizni meŋilik ölümdän χorχulu.

Xolarmen seniŋ arilikiŋdän, yarlïγa da bošat maŋa menim yaman artïχsïlïχïmnï.

Da χolarmen seni, Biy Jisus K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ tiri, χaysï ki bek tamašalïχ ettiŋ Gana Kalilijada suvdan čaγïr teškirmäχ bilä, soχurlarnïŋ közlärin yarïχka keltirdiŋ, χulaχsïzlarga išitmäχliχ berdiŋ, türlü-türlü χastalarnï (229) saγayttïŋ, tilsizlärgä til berdiŋ, ayaχsïzlarga yürümäχliχ berdiŋ, ǧžan dušmanlarïn adam oγlanlarïndan keri ettiŋ da arïttïŋ ičlärin, ölülärni tirgizdiŋ, suv üsnä yürüdüŋ, nečik χuruda, da köp tamašalïχ ettiŋ, buyur že menim yazïχlarïmnï arïtma, χaysï ki köktäsen Oγul Atada da Ata Oγulda Ari Ǧžan bilä meŋilik, χaysï ki tïnïyïrsen (230) χanatlarï üsnä kẹrovpẹlärniŋ da sẹrovpẹlärniŋ, alnïŋa turup friштälär da hrešdagabedlär, χaysï ki tamašalï sandadïrlar, da χorχmaχ titrämäχ bilä, ulu avaz bilä čaχïrïp aytïyïrlar: ari, ari, ari Biy Teŋri, barčanï yaratučï.

Zera sen kensiŋ bizgä sïmarlap ayttïŋ: «Xoluŋuz, ki berilgäy sizgä, χaχïŋïz, ki ačïlgay, ne (231) üčün dä χolsaŋïz Atamdan menim atïm üsnä, men Atamdan χolarmen, ki sizgä berilgäy χoltχaŋïzga körä»,— ošta ž men χolarmen, ki algaymen sendän, izdiyirmen, ki tapkaymen, χaχïyïrmen, ki ačïlgay. Hadirmen, menim šaγavatlï Biyim, seniŋ atïŋ üčün χanïmnï tökmägä da här χïyïnnï üstümä alma, tek ol χadar sen maŋa bolušučï bol da χutχaručï.

(232) Boronit et meni, šaγavatlï Biyim, maŋa χaršï bolganlardan. Aytkaniŋ seniŋ pevnïydïr, zera sen ayttïŋ, ki ne üčün dä kimsä toγru yüräk bilä χolsa, berilir kensinä.

Bilirmen, menim yarlïγovučï Biyim, ki här adam oγlu yazïχtan baχša bolmas, evet sensen barčasï üsnä toγru da yazïχsïz. Zera sen, Biyim, atadïŋ aytïp, ki berip baγïšlarmen (233) yarïχlï yerimni menim, χaysï ki arzani bolgaymen ari bašχïšïŋa seniŋ.

Xoy že, yarlïγovučï Biyim, Ari Ǧžanïŋ seniŋ mendä tïnsïn, da erkiŋ seniŋ menim üstümä bolsun, zera men saŋa obicatcya boldum, ki här zaman erkiŋni da buyruχuŋnu etkäymen.

Sen, χaysï ki čïdadïŋ Boṇdọslu Biγadosnïŋ alnïna da ettiŋ barča yergäŋni (234) toγruluχ bilä, χaysï ki χačlandïŋ, ašaχlandïŋ da aldïŋ ayaχïŋ tibinä ölümnü, yeŋildi ölüm, yeŋildi eski dušman, sen ölüdän turduŋ, köründüŋ aṛak‘elläriŋä, da olturduŋ Atanïŋ oŋ yanïna, kelmäχsen ekinči törä etmägä tirilärgä da ölülärgä, da sen meŋilik χanlïχ etsärsen.

Zera saŋa beriliptir barča χuvat nečik köktä, alay yer üsnä.

Xutχar meni (235) χuvatïndan, χaysï ki ǧžanïmnï izdiyir ǧžan dušmanï.

Buyur, yarlïγovučï Biyim, egär kündüz, egär kečä pareχọs bolmaga yazïχlarïm üčün da elt yuvuχ χoltχamnï menim Ata Teŋrigä.

Da baχ üstümä menim da χoltχama, nečik baχtïŋ χurbanïna da bašχïšïna Apẹlniŋ, Adäm atamïznïŋ oγlunuŋ.

E, χutχar meni, Biy, sönövsüz tamuχ otundan, χaysï ki hadirläpsen dinsiz(236)lärgä, seniŋ sövüklü Oγluŋ üčün Biy K‘risdosnïŋ, χutχaručumuznuŋ bizim, χaysï ki bolsun haybat da maχtamaχlïχ Ata Oγul Ari Ǧžanga, bir Teŋrilikkä. Amẹn.

Hajr mer or ergins.

T‘umga χaršï χoltχa

Yerni öpärmen saŋa, Biy, χutχaručïsï dünyâniŋ, sözü Atanïŋ, χurban tiri, könü, ten zadasïz Teŋrilik da tügäl adam, nečik aγzïm bilä bili(237)niyirmen, ol türlü ǧžanïm bilä tapunïyïrmen da inanïyïrmen.

Yalbarïrmen sendän, Oγul da ari Teŋri, Biy dünyâni tutučï, bošat yazïχlarïma menim da ber χuluna seniŋ ǧžan saχtlïχnïŋ, χaysï ki χutulgaymen seniŋ bilä meŋilik ottan.

Zera sensen könü χozusu Teŋriniŋ, χaysï ki üläšiniyirsen χutχarïlmaχïna adam millätiniŋ da kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

(238) T‘um zamanïnda

Ari Ǧžanï K‘risdosnuŋ, arït meni.

Teni K‘risdosnuŋ, saχla meni.

Xanï K‘risdosnuŋ, ičir meni.

Köksündän čïχkan suvu, tämüzlä meni.

Xïyïnlarï K‘risdosnuŋ, χuvatlat meni.

Yaχšï etüči K‘risdos išit men yazïχlï da keräksiz χuluŋnu, da keri bolma mendän, da yaman iškildän saχla meni.

Da χolarmen sendän, Biy yarlïγovučï da šaγavatlï, keri bolma mendän, da ölüm (239) künümdä keri bolma mendän, da arzani et meni, išanmagan färâhlikkä, zera sensen, Biy, išančïm da färâhlikim da seni maχtarmen meŋi meŋilik, amẹn.

Saγmos ’i Tawit‘
Erani or um t‘oγut‘iun eγew meγaç
[Псалом 31/32]

[1]Sanlïdïrlar, χaysïlarïnïŋ ki bošatlïχ boldu töräsizliklärinä da χaysïlarïnïŋ ki yapuldu yazïχlarï.
[2]San ol adamga, χaysïnïŋ ki heseplämädi Biy yazïχïn (240) da yoχtur hillälik aγzïnda anïŋ.
[3]Tïyïldïm men, da oprandïlar söväklärim menim čaχïrganïma menim Biygä künüzün.
[4]Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim kündüz u kečä, χayttïm men zabunluχumda menim, zera oχlandïlar mendä tegänäklär.
[5]Anïŋ üčün yazïχïmnï menim körgüziyim saŋa da töräsizlikimni menim yapmïyïm sendän.
(241) Ayttïm, ki aytkaymen kendimä χaršï töräsizlikimni menim Biygä, da sen bošatkaysen barča χïrsïzlïχïn yazïχlarïmnïŋ menim.
[6]Bunuŋ üčün alγïška turgaylar saŋa barča arilär yöpsünövlü vaχtta.
Evet yalγïz tašχïnlïχïn da köplüχünä suvlarnïŋ alarga heč nemä tiymägäy.
[7]Sensen išančïm bu tarlïχïmda menim, χaysï ki čövrälädi meni, sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, (242) ki χapsadïlar meni.
[8]«Aχïllï etiyim seni da esli yolda, χayda da barsaŋ, da toχtatïyïm üstünä seniŋ közlärimni menim».
[9]«Bolmaŋïz, nečik at da χatïr, ki yoχtur alarda aχïl, yügändä da noχtada χïstïr yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa heč nemä tïymaslar».
[10]Köp χïyïnlar bardïr yazïχlïlarga, evet χaysïlarï umsanïrlar Biygä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ bolgay čöv(243)räsinä alarnïŋ.
[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, toγrular, Biydä ögünüŋüz barčanïz, χaysïlarïŋïz ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

Saγmos ’i Tawit‘
Deṛ, misrdmdut‘eamp
[Псалом 37/38]

[2]Biy, yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ χaršïlama meni da ne öčäšmäχiŋ bilä ögütlämä meni.
[3]Zera oχlarïŋ seniŋ oχlandïlar mendä, da mendä toχtadï χoluŋ seniŋ.
(244) [4]Yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ, yoχtur eminlik söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.
[5]Töräsizliklärim biyikländilär bašïm üsnä menim, nečik yük aγïr, aγïrlandïlar üstümä menim.
[6]Irinländilär da čiridilär yaralarïm menim yüzündän seziksizlikimniŋ menim.
[7]Zabunlandïm da ašaχ boldum asrï, künüzün (245) χayγulu yüriyirmen, [8]zera boyum menim tolu boldu χïyïn bilä, da yoχtur saγaymaχlïχ tenimä menim.
[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, muŋrar edim küstünmäχindän yüräkimniŋ menim.
[10]Biy, alnïŋa seniŋdir barča suχlančïm menim, da küstüngänim menim sendän yapulmadï.
[11]Yüräkim menim mušχullandï mendä, da χoydu meni χuvatïm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, ol da bolmadï mendä.
(246) [12]Yaχšï klävüčilärim menim da yuvuχlarïm menim alnïma menim yuvuχlandïlar da turdular, da yuvuχlarïm menim yïraχ boldular mendän.
[13]Zulum bilä yarγulïyïr edilär meni, da izdiyir edilär ǰanïmnï menim, χaysïlarï saγïšlïyïr edilär yamannï üstümä menim, töräsizlikni da hizlikni künüzün saγïšladïlar.
[14]Yoχesä men, nečik χulaχsïz, išitmäs edim, da nečik tilsiz, χaysï ki ačmas aγzïn kendiniŋ.
(247) [15]Boldum men nečik adam, χaysï ki išitmäs da bolmagay söz aγzïna anïŋ.
[16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy Teŋrim menim.
[17]Ayttïm, ki bolmagaylar färâh mendä dušmanlarïm menim tayïlganïna ayaχlarïmnïŋ menim, üstümä menim ulu-ulu sözlädilär.
[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrïχïm menim alnïma menim här sahat.
[19]Töräsizlikimni menim aytïy(248)ïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün menim.
[20]Hanuz dušmanlarïm menim tiridirlär da χuvatlanïptïrlar mendän, artïχ köplär edilär, χaysïlarï körälmäs edilär meni heč yergädän.
[21]Da χaysïlarï ki töladilär maŋa yaman yaχšï yerinä, sözlär edilär, zera men barïr edim toγruluχnuŋ artïndan.
[22]Xoymagïn meni, Biy Teŋrim menim, da ni keri bolmagïn men(249)dän, baχkïn bolušluχuna, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

Saγmos ’i Tawit‘
Deṛ, lur aγotiçimoç aγaγagim
[Псалом 101/102]

[2]Biy, išit alγïšïma menim, čaχïrïχïm menim saŋa kelgäy, [3]χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.
Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, χaysï kün sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.
[4]Tügändilär, nečik tütün, künlärim menim, da söväklärim (250) menim, nečik χamïš, χurudular.

[5]Čalïndï, nečik bičän, da χurudu yüräkim menim, unuttum yemä ötmäkimni menim, [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim yabuštu söväklärim menim tenimä menim.

[7]Oχšadïm men hawalasanga yabanlïχta, boldum men nečik pu pustalïχta, [8]turdum da boldum nečik čïpčïχ yalγïz öv üsnä.

[9]Tapaladïlar [=Tabaladïlar] meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögövučilärim menim ma-(251)ŋa χaršï ant ičtilär.

[10]Külnü, nečik ötmäkni, yedim da ičkimni menim yaš bilä χarïštïrdïm

[11]Yüzündän öčäšmäχiŋ da yüräklänmäχiŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

[12]Künlärim menim, nečik kölgä, aštïlar, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da jišadaglïχïŋ seniŋ ǰïnstan čaχ ǰïnska.

[14]Sen turup šaγavatlatïr(252)sen üsnä Sionnuŋ, zamanï šaγavatlanmaχnïŋ anïŋ yetišiptir.

[15]Biyändi χullarïŋ seniŋ tašlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlangaylar.

[16]Xorχkaylar dinsizlär atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan seniŋ.

[17]Yasadï Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kendiniŋ anda.

[18]Baχtï ol alγïšïna ašaχ(253)langanlarnïŋ da heč etmädi χoltχalarïn alarnïŋ.

[19]Yazïlgay bu özgä ǰïnska, da žoγovurt, χaysï ki tapunuptur, alγïšlagay Biyni.

[20]Baχtï ol biyiklikindän arilikiniŋ kendiniŋ, Biy köktän yergä baχtï.

[21]Išitmä küstünmäχinä baγlïlarnïŋ da češmä oγlanlarïn ölümgä borčlularnïŋ.

[22]Aytma Sionga atïn Eyämizniŋ da haybatïn anïŋ Erusaγemdä.

(254) [23]Yïγïštïrma žoγovurtlarnï birgä da χanlarnï, ki χuluχ etkäylär Eyämizgä.

[24]J̌uvap berdi aŋar yolunda χuvatïnïŋ kendiniŋ, azlïχïn künlärimniŋ menim belgirt maŋa, [25]da čïχargïn meni yarïmïndan künlärimniŋ menim, zera ǰïns-ǰïnstïr yïllarïŋ seniŋ.

[26]Ilgärtin, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išläri χollarïŋnïŋ seniŋ köktür.

[27]Alar ašsarlar, da sen barsen da χalïrsen meŋilik, bar(255)časï, nečik kiyinišni, teškirsärsen alarnï, da teškirilsär.

[28]Sen ol kendiŋ, sendä yïllarïŋ seniŋ, [29]kečmäsdir oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ, turgaylar, da zürätinä alarnïŋ meŋilik oŋarïlgay.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här vaχt meŋi meŋilik, ameṇ.

Saγmos ’i Tawit‘
Xonar heçoj, Deṛ, zungn k‘o
[Псалом 85/86]

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋ seniŋ, da (256) išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla boyumnu, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, ki alnïŋa čaχïrdïm künnüzün, [4]färâh et boyun χuluŋnuŋ seniŋ, zera alnïŋa, Biy, kötürdüm közlärimni.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï barčasïna, ki (257) sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, χoltχama menim da baχ avazïma yalbarganïmnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ sarnadïm alnïŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Da dügüldür kimesä oχšaš saŋa teŋrilärdän, Biy, da dügüldür kimsä, nečik išiŋ seniŋ.

[9]Barča ǰïnsï, ki ettiŋ, kelgäylär da yerni öpsünlär alnïŋa seniŋ, haybat(258)lasïnlar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen sk‘ančelik‘, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïm könülüküŋä seniŋ, da färâh bolgay yüräkim menim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Tapunïyïm alnïŋa seniŋ, Biy Teŋrim menim, tögäräk yüräkim bilä menim, haybatlïyïm atïŋnï meŋilik.

(259) [13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ boyumnu menim tamuχtan tibdägi, Teŋri.

[14]Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär boyumnï menim, da saγïnmadïlar seni, Teŋri, allarïna kensiläriniŋ.

[15]Yoχsa sen, Biy, Teŋrim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da (260) köpyarlïγovučï, da könü, baχ maŋa da yarlïγa maŋa.

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [[17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχïŋnïŋ].

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga Oγ″.

Haybat saŋa, Biy.

Haybat saŋa, Teŋri.

Haybat saŋa, χutχaručï padšah.

Saγmos ’i Tawit‘. Abreçoj zis, Deṛ, ’i martoj
[Псалом 139/140]

[2]Tirgiz meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz kišidän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärinä kensiläriniŋ, künnü barča hadirländilär uruška.

[4]Itilädilär tillärin kensilärinin, da aγusu ižnin erinläri tibinä alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolun(262)dan yazïχlïnïŋ da yaman adamdan χutχar meni.

Saγïš ettilär tïymaga yürügänimni, [6]yašïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Iplar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä sïteškalarïmnïŋ menim χoydular maŋa pogoršen′a.

[7]Ayttïm Eyämizgä: Teŋrimsen meni*m*, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölegä bašïma menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermä meni, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, saγïš etip menim üčün heč nemädän urma meni.

Ki heč biyiklänmägäylär saγïšlarï alarnïŋ, tügällänmägäy učïna soŋγularïnïŋ alarnïŋ, [10]χazγanganï aγïzlarïnïŋ kensilärinin yapkay alarnï.

(264) [11]Tüšürgäysen üstlärinä alarnïŋ učχunlarïn otnuŋ, sïndïrgaysen alarnï, miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

[12]Tilči adamga oŋmagay yer yüzünä, yazïχlï adamnï yamanlïχï kensiniŋ ulagay tas bolmaχlïχka.

[13]Bildim, ki etärsen, Biy, yarγu yarlïga da könülük čaräsizgä.

[14]Artarlar šükürlänsinlär atïŋdan seniŋ, (265) turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 140/141]

[1]Biy, sarnadïm alnïŋa seniŋ, da išit maŋa, baχ avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïma menim alnïŋa seniŋ.

[2]Toγru bolsun alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, saχlavučï aγzïma menim, da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki ya(266)ŋïlmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäbin yazïχïnïŋ adam bilä, ki etärlär töräsizlikni, bolmagaymen ülüšlü taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni artar yarlïγamaχ bilä, da azarlagay; yuγu yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; da alγïšïm erkinä anïŋ.

[6]Tïyïldïlar yovuχ χayaga yaryučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä (267) menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yovuχ tamuχka.

[8]Alnïŋa seniŋ, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarma ǰannï mendän.

[9]Saχla meni satamadan, ki yašïrïptïrlar maŋa pogoršen′asïndan töräsizlik etkänniŋ.

[10]Tüssün sïrtmaχïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men kečginčä.

[Псалом 141/142]

(268) [1]Avazïm bilä menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni χoldum.

[2]Sačtïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï da tarlïχïmnï alnïna anïŋ ayttïm.

[3]Eksilgäninä mendän ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï, yol bilä, ki barïyïr edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

[4]Baχïyïr edim oŋumdan, köriyir edim, da kimsä tanïmas edi meni, tas boldu men(269)dän χačmaχïm, da ne tapulmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Avaz ettim alnïŋa seniŋ, Biy, da ayttïm: sensen umsa da ülüšüm yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera men χonarh boldum asrï, tirgiz meni χuvalaganlardan, zera χuvatlïdïrlar mendän.

[7]Čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlängäymen atïŋdan seniŋ.

(270) Saŋa baχïyïrlar artarlar, negä dinčä tölisärsen.

Haybat Ataga da Oγul″.

Surp Asduaǰz, surp ew hzor

Ari Teŋri, ari küčlü, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä. *3 kez ayt.*

Haybatlï dayma ari gojs, Teŋri toγuručï Mariam, anasï K‘risdosnuŋ, sun bizim χoltχamïznï Oγluŋa seniŋ da bizim Teŋrimiz(271)gä, saχla bizni sïnalmaχtan da barča yaman χïlïnganïmïzdan, amẹn.

Oγčojn kez, Mariam **tatarča**

[Лука 1: 28, 30, 42 > Радуйся, Благодатная]

Oγčojn saŋa, Mariam, tolu šnorhk‘ bilä, Biy seniŋ bilä! Alγïšlïsen sen barča χatun kišilärdän, da alγïšlïdïr yemiši yüräkiŋniŋ seniŋ Jisus K‘risdos!

Anasï Teŋriniŋ, pareχọs bol yalγïz Oγluŋa seniŋ, saχla bizni morcut‘iundan da barča eksiklikimizdän bizim, amẹn.

(272) ***Erk astiǰzanaç***
Hamparci zaçs im
[Псалом 120/121]

[1]Kötürdüm közlärimni taγlarga, χaydan kelgäy maŋa bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

[3]Bermä seskä*n*mäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamagay közätiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas, da ne yuχlama barïr saχlavučïsï Israjelniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy (273) yöpsüngäy oŋ χolu bilä kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa yazïχ etmägäy, da ne ay kečä.

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy boyuŋnu.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï, mundan meŋilikkä dirä.

Haybat Ataga da Oγul″.

*Saγmos 'i Tawit'. Or pnageal*n
[Псалом 90/91]

[1]Kim dä tïnïptïr boluš(274)luχundan Biyiktäginiŋ, kölegäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlümsen, umsam menim Teŋri, da men umsanïrmen saŋa.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ da seskändirüči sözündän.

[4]Arχasï üsnä kensiniŋ kötürgäy seni, kölegäsinä χanatlarïnïŋ umsangaysen.

Nečik yaraχ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

(275) [5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχtan, ki učar kündüz,

[6]Nemä bar, ki učar χaraŋγuda, yaŋïldïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

[7]Tüššün yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär oŋuŋdan seniŋ, ki saŋa nemä yovuχlanmagaylar.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körgäysen, [9]zera sen, Biy, umsamsen menim.

(276) Biyiklängänni ettiŋ kensiŋä išanč, [10]yetišmägäy saŋa yamanlar, da χïyïn yovuχlanmagay öviŋä seniŋ.

[11]Friштälärinä kensiniŋ sïmarlaptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋa seniŋ.

[12]Biläkläri üsnä kensiläriniŋ kötürgäylär seni, ki heč urunmagay taška ayaχlarïŋ seniŋ.

[13]Üsnä iżniŋ da karpnïŋ yürügäysen sen, ayaχ tibi(277)nä baskaysen aslannï da adždahanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölegä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay alnïma, da men išitkäymen aŋar da χatïna bolgaymen tarlïχïna.

Xutχargaymen da haybatlï etkäymen anï, [16]uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarmaχïymnï menim.

(278) [Псалом 122/123]

[1]Alnïŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki tururšen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χollarïna biyläriniŋ kensiläriniŋ, nečik közläri χaravašnïŋ χoluna bikäsiniŋ,

Ol türlüdür közlärimiz bizim alnïŋa seniŋ, Biy Teŋrimiz bizim, negä dinčä yarlïγagaysen üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečlik bilä.

(279) [4]Daγï da artïχ toldu boyumuz bizim azarlamaχ bilä, kimlär azarlar edi bizni, da heč etmäχläri bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 53/54]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋdan seniŋ könülük et maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär boyumnu menim, (280) da saγïšlamadïlar seni, Teŋri, allarïna kensiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm; da Biy yöpsünövlü džanïma menim.

[7]Xaytarmaga yamannï dušmanlarïm üsnä könülüküŋ bilä seniŋ tas etkäysen alarnï.

[8]Men erkim bilä menim χurban sungaymen saŋa, tapungaymen atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan (281) menim χutχardïŋ meni, dušmanïmnï menim kördü közlärim.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17]da et maŋa nïšan yaχšïlïχtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Džanga meŋi meŋilik, amęn.

(282) *Šapatkünlärni aytïyïr saγmos 'i Tawit.*

Asd awrhneçek' ām dzaŗajk' Dęrn
[Псалом 133/134]

[1]Bunda alγïšlaŋïz, barča χullarï Eyämizniŋ, Biyni, ki barsiz övinä Eyämizniŋ, ešikinä Teŋrimizniŋ bizim

Kečä, [2]kötürüŋüz χollarïŋïznï siziŋ arilikkä da alγïšlaŋïz Biyni.

[3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, ki etti köknü da yerni.

[Псалом 137/138]

[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, tögäräk yüräkim bilä menim, alnïna friштälärniŋ saγmos aytïyïm saŋa.

(283) Ki išittiŋ sözün aγzïmnïŋ menim, [2]yerni öpiyim ari dadžarïŋa seniŋ da tapunïyïm yarlïγamaχïŋ da könülüküŋ üčün seniŋ.

Ulu ettiŋ barčasïna ari atïŋnï seniŋ, [3]ne kün sarnasam alnïŋa seniŋ, tezindän išit maŋa da köp χuvat etkäysen boyuma menim.

[4]Tapungaylar saŋa barča χanlarï dünyâniŋ, ki išittilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]alγïšlagaylar yollarïŋnï seniŋ.

Uludur haybatï Eyämizniŋ, (284) [6]biyiktir Biy, χonarhïnï körär, biyiklikin yïraχtan tanïr.

[7]Egär bardïm esä ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen öčäšmäχindän dušmannïŋ.

Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, [8]da Biy tölägäy menim üčün.

Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ közdän salmagïn.

[Псалом 53/54: 3]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ ti[rgiz meni]".

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa se*niŋ*".

Haybat Ataga, da Oγul".

(285) **Aška olturganda bu alγïš aytïyïr**

Alγïšla, K'risdos Teŋrimiz bizim, ǰanlï alγïš bilä yemäkni da ičkini χullarïŋnïŋ seniŋ, da baγïšla saγlïχnï ǰanga da tengä, nečik k'risdânlik heǰepliki bilä meŋärip ten sartïn keräkimizni, kečövsüz yaχšïlïχïŋa da köktägi χanlïχïŋa ülüšlü bolïyïχ här barča arilärïŋ bilä seniŋ da šükürlük bilä haybatlïyïχ seni Ataŋ bilä da barčadan Ari J̌anïŋ bilä (286) hali da uday meŋi meŋilik, ameŋ.

Aštan soŋra bu alγïšnï aytarlar

Biy Jisus, tolduχ igilikiŋdän seniŋ, beriyiχ šükür Eyämizgä Biy Teŋrigä.

Haybat saŋa, Biy, haybat saŋa, Teŋri, haybat saŋa, χan haybatlï, ki berdiŋ bizgä yemäk färâhlikkä da toldurduŋ yüräkimizni bizim toluluqundan yaratkanlarïnïŋ seniŋ barïna etär etkän yarlïγamaχïŋ bilä (287) seniŋ, toldur bizni ǰanïŋ bilä seniŋ ari, nečik ki tapulgaybiz alnïŋa seniŋ biyänčli da dügül uyatlï, zera sen kelirsen tölöv etmä här birinä ämälinä körä kendiniŋ, da saŋa yarašïr haybat, buyruχ da hörmät meŋi meŋilik, ameŋ.

(345) **Alγïš Teŋrigä**

Nerses gat'oγigosnuŋ aytkanï

Hawadov χosdova''

[1.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, Ata Oγul da Ari J̌an, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, etüči frištälärni, da adämilärni, da barča bolganlarnï, da yarlïγa seniŋ yaratkanlarïŋa da maŋa, köpyazïχlïga.

[2.] Inam bilä tapunurmen da yerni öpärmen saŋa, ayïrïlmagan yarïχ, birlängän ari Errortut'iun, (346) da bir Teŋrilik, etüči yarïχnï da sürüči χaranγuluχnu, sürgin ǰanïmdan menim χaranγulu yazïχnï da biliksizlikni, da yarïχlat esimni menim, bu sahatta alγïš etmä saŋa biyänčli, da yöpsüngäysen χoltχamnï menim, da yar".

[3.] Ata köktägi, Teŋri könü, ki yeberdiŋ Oγluŋnu seniŋ sövüklü χoltχasïna bulargan χoylarnïŋ, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, yöpsün meni, nečik keräksiz oγulnu, (347) da kiydir maŋa kiyinišni ävälgi, ki yalanačlandïm yazïχ bilä, da yar".

[4.] Oγlu Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki ašaχlandïŋ Atanïŋ χoynundan, da aldïŋ ten ari gojs Mariamdan, bizim χutχarïlmaχïmïz üčün χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä Ataga, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ haybatïŋ bilä seniŋ, da yar".

(348) [5.] J̌anï Teŋriniŋ, Teŋri könü, ki endiŋ Jortananga da vernadunga da yarïχlattïŋ meni k'risdânliki bilä ari awazannïŋ, meγa kökkä da alnïŋa seniŋ, arït meni biyiktägi Teŋrilik otuŋ bilä, nečik yalïnlï til bilä ari aṛak'ellärni ari vernadumda, da ya".

[6.] Etilmägän da ölümsüz tarbiat, meγa saŋa saγïšïm bilä menim, ǰan u tenim bilä, aŋmagïn yazïχlarïmnï menim, ävälgi da soŋγugi, seniŋ atïn üčün ari, da yar".

(349) [7.] Baχučï tarbiyatïn barčasïnïŋ, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buz χolbitikin yazïχlarïmnïŋ menim, da yaz atïmnï menim düftärindä meŋiliknïŋ, da yar".

[8.] Tergövüči yapuχnu, meγa saŋa klägänim bilä da klämägänim bilä, bilgänim bilä da bilmägänim bilä, bošatlïχ baγïšlagïn maŋa, yazïχlïga, ki toγušundan awazannïŋ bu küngä diŋrä yazïχlïmen alnïna Teŋri(350)likiŋniŋ seniŋ seziklikim bilä menim da barča boγunum bilä tenimniŋ, da yar".

[9.] Barïnï ayovučï Biy, χoy közät közlärimä menim χorχuŋnu seniŋ ari, ki heč baχmagay artïχsï, da χulaχlarïma menim, ki tatlïlïχ bilä išitmägäy išlärni yaman, da aγzïma menim, ki sözlämägäy yalγannï, da yüräkimä menim, ki saγïšlamagay yamanlïχnï, da χollarïma menim, ki χïlïnmagay töräsizlikni, da ayaχlarïma menim, ki barmagay yoluna könü(351)süzlüknüŋ, yoχsa toγru et tepränišin bularnïŋ bolmaga dayma erkiŋä seniŋ barčaga, da yar".

[10.] Ot tiri K'risdos, otlu sövükünnü seniŋ, ki χoyduŋ dünyâda, palayla boyuma menim, ki küydürgäy kirin ǰanïmnïŋ menim, da sürtkäy mïšχïllïχïn esimniŋ menim, da čebärlägäy yazïχïn tenimniŋ, da yandïrgay yarïχïn biliklikiŋniŋ seniŋ yüräkimä menim, da yar".

[11.] A*χïl*lï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïlïχnï χïlïnmaga, (352) saγïšlamaga da sözlämägä alnïŋa seniŋ här sahat, da yaman saγïštan da χïlïnmaχtan χutχar meni, da yar".

[12.] Klävüči yaχšïlïχnï, Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkinä boyumnuŋ menim barmaga, yoχsa körgüz maŋa bolmaga dayma erkiŋä körä seniŋ yaχšï sövüklüläriŋniŋ, da yar″.

[13.] Xan köktägi, ber maŋa χanlïχïŋnï seniŋ, ki atadïŋ sövüklüläriŋä seniŋ, da küčäyt yüräkimni menim körälmämä yazïχnï, da sövmägä seni (353) yalγïz, da etmägä erkiŋni seniŋ ari, da yar″.

[14.] Ayovučï etkänläriŋni, saχla nïšanï bilä χačïŋnïŋ seniŋ ǰan u tenimni menim aldanmaχïndan šaytanlarnïŋ, da könüsüz adamlardan, da barča satamadan ǰannïŋ da tenniŋ, da yar″.

[15.] Saχlavučï barčasïn K'risdos, oŋuŋ seniŋ kölegä bolsun üstümä menim kündüz da kečä, olturganda övdä, barganda yolga, yuχlaganda da turganda, ki heč seskänmägäymen, da yar″.

(354) [16.] Teŋrim menim, ki ačarsen χoluŋnu seniŋ, da toldurursen barča yaratkanlarïŋnï seniŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ, saŋa sïmarlarmen boyumnu menim, sen χayγur da hadirlä keräkin ǰan u tenimniŋ menim bu kündän čaχ meŋilikkä diyin, da yar″.

[17.] Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övrängänim*dän* menim yaχšï övrätmäχkä, da χada ǰanïma menim titrövlü ölüm künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövü(355)kün χanlïχïŋnïŋ seniŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χïlïngaymen aruvluχnu, da yar″.

[18.] Čovraχï ölümsüzlüknüŋ, čovraχlat yüräkimdän menim yaš pošmanlïχka, nečik boṛnigniŋ, ki yuvgaymen yazïχïn boyumnuŋ menim äväl, ne ki čïχkanïmdan burun dünyâdan, da yar″.

[19.] Baγišlavučï yarlïγamaχnï, baγišlagïn maŋa toγru inam bilä da yaχšï χïlïnmaχ bilä da ülüšlü bolup ari teniŋä da χanïŋa seniŋ, da yar″.

(356) [20.] Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen boyumnu menim, tatlïlïχ bilä algay ǰanïmnï menim da urušsuz kečirgäy yamanlïχlarïndan bularnïŋ, ki bardïrlar tibinä köknüŋ, da yar″.

[21.] Yarïχ könü K'risdos, arzani et ǰanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ seniŋ ündälgän kündä da tïnmaga umsa bilä yaχšï böläkinä artarlarnïŋ čaχ kününä ulu ekinči kelgäniŋä seniŋ, da yar″.

(357) [22.] Yarγučï könü, χačan kelsäŋ haybatï bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ottan da išittir maŋa sanlï ündövün yazïχsïzlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da yar″.

[23.] Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärinä da yatlarga, tanïganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, baγišla dušmanlarïma (358) menim da körälmägänlärgä bošatlïχ, ki maŋa χaršï yaŋïldïlar, da χaytar alarnï yamanlïχlarïndan, ki bardïr menim üčün, da yarlïγa alarga da men köpyazïχlïga.

[24.] Haybatlï Biy, yöpsün yalbarganlarïn χuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaχšïlïχka χoltχamnï menim pareχọsluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ, da Jovanneṣ elčiŋniŋ, da surp Sdep'anosnuŋ, ävälgi tanïχïŋnïŋ, da atamïznïŋ bizim surp Krikor Lusaoriçniŋ, da surp (359) aṛak'ellärniŋ, markaṛelärniŋ, hajrabedlärniŋ, ǰknaworlarnïŋ, da ariläriŋniŋ seniŋ, frištälärniŋ, Mik'ajęlniŋ, Kaprięlniŋ, da barča köktägi χuvatlïlarnïŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ meŋi meŋilik, amęn.

Xoltχasï da yalbarmaχï abašχaroγlarnïŋ

Yaratučïsï yerniŋ da köknüŋ, padšahï padšahlarnïŋ da Biyi biylärniŋ, χaysï ki meni heč nemädän yarattïŋ seniŋ (360) sürätiŋä oχšaš da kendi χanïŋ bilä satun aldïŋ meni, χaysï ki men yazïχlï arzani dügülmen ündämä, ne atïn bermä, da ne fikir bilä saγišlamaga seni, yalγïz yalbarïyïrmen da ašaχlïχ bilä χolïyïrmen, ki šaγavatlï baχkaysen χuluŋ üsnä seniŋ keräksiz, da yarlïγan üstümä, ne türlü ki yarlïγandïŋ χananęyskiy χatununa, da Mariam Mak'tahenaçi üsnä, χaysï ki bošattïŋ tamhačïga da χaraχčïga (361) χač üsnä asïlgan, saŋa χosdovanel bolïyïrmen, Ata šaγavatlï, yazïχlarïmnï menim, χaysïlarïn ki, kläsäm dä, yašïrmaga bolman alnïŋa seniŋ, Biy.

Bošat maŋa, K'risdos, zera hali köp yüräkländirdim seni, saγišlaganïm bilä, sözlägänim bilä, da χïlïnganïm bilä, da här türlü tepränišim bilä, χaysïlarï ičinä men čaräsiz da yazïχlï adam yazïχ χïlïnma boldum, sučlumen alnïŋa seniŋ, sučlumen, da menimdir sučum artïχsï.

Anïŋ üčün, Biy, χolïyïrmen (362) seniŋ šaγavatïŋnï, χaysï ki endiŋ köktän menim χutχarïlmaχïm üčün, ki Tawit'ni yazïχ ičinä bahlangannï češtiŋ, bošat maŋa, Biyim, bošat maŋa, adam sövüči K'risdos, ki Bedroska, χaysï ki seni taŋdï, bošattïŋ.

Sensen yaratučïm menim da satun algan meni, Biyim da χutχaručïm menim, padšahïm menim da Teŋrim menim.

Sensen umsam da išančïm menim, buyruχ etüči da χuvatlatučïm, sövündürüčim menim da χuvatïm menim, saχ(363)lovučïm da azad etüčim menim, tirlikim menim da saγlïχïm menim, yarïχï ǰanïmnïŋ menim da bolušučïm menim.

Seni yalbarïyïrmen da χolïyïrmen, χuvatlat meni, da sahayïrmen, buyruχ et maŋa, saχla meni,

χuvatlat meni da övündür meni, berkäyt meni da färâhlat meni, yarïχlat da saγayt meni, aŋgïn men ölgännï yazïχ ičinä, zera yaratkanïŋ da etkäniŋmen seniŋ.

Biy, salmagïn meni közdän, zera χuluŋmen seniŋ satun algan, evet yaman, da arzanisiz, (364) da yazïχlï, da ne türlü dä esäm, bolsun yaχšï, bolsun yaman, här kez seniŋmen.

Kimgä hali χačïyïm?

Tek saŋa yügürürmen.

Da sen meni sürsäŋ, kim meni yöpsünsär?

Tek yalγïz χorχulu yanar tamuχ, anda meŋilik övüm da turmaχïm bolur menim.

Egär sen üstümä baχmasaŋ, kim meni körsär?

Anïŋ üčün tanïgïn meni, arzanisizni.

Saŋa χačïyïrmen, kläsä yaman, keräksiz da aruvsuz.

Da egär ki murdar (365) da aruvsuz esäm, bardïr seniŋ χuvatïŋ, bolursen meni arïtma.

Egär ki soχur esäm, bolursen meni yarïχlatma.

Da egär ki χasta esäm, bolursen meni sahaytma.

Da egär ki ölüp esäm da kömülüpmen, bolursen meni ölüdän tirgizmä.

Zera daγïn uludur yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki menim yamanlïχïm.

Daγïn uludur toγruluχuŋ seniŋ, ne ki menim toγrusuzluχum.

Artïχ bolursen šaγavatïŋnï körgüzmä, ne ki men išangay(366)men.

Da daγïn artïχ bolursen bošatma, ne ki men, yazïχlï adam, yazïχ χïlïnma.

Da anïŋ üčün salmagïn meni šaγavatïŋdan seniŋ, Biy, ne χulaχ χoy da almagïn alnïŋa seniŋ köplüχün töräsizlikimniŋ menim.

Evet köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ yarlïγa maŋa, da yuvuχlan maŋa, köpyazïχlïga, aytkïn ǰanïma menim: χutχaručïŋ seniŋ menmen.

Xaysï ki ayttïŋ: «Klämändir tas bolganïn yazïχlï adam(367)nïŋ».

Evet artïχsï anïŋ üčün töziyirsen, ki χaytkay da tirilgäy.

Da hali, bol umsa bilä tüšüp tizim üsnä alnïŋa šaγavatlï olturγučuŋnuŋ, χolïyïrmen körgüzmä öčäšmäχiŋni seniŋ men čaräsiz yaratkanïŋ üsnä.

Da meni, keräksiz oγluŋnu, keri salmagïn šaγavatlï közüŋdän seniŋ, evet χaytar meni, Biy, kendiŋä da klämägin yüräklänmä üstümä menim.

Yalbarïp χolarmen sendän, šaγav(368)atlï Ata, yarlïγamaχïŋ üčün seniŋ, ašaχlïχ bilä χolïyïrmen da alγïš etiyirmen, ki keltirgäysen meni yaχšï učka da könü pošmanlïχka, aruv inamga da toγru yetär etmäχinä barča yazïχlarïmnïŋ menim.

Da men bu yaχšïlïχ üčün seniŋ haybatlarmen seni barča tirlikimdä menim, zera seniŋdir yalγïz haybat hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Xosdovanut'iun
Giragos vartabednïŋ tüzgäni

(369) Tiyäsidir kristanlarga, ne čaχta barma kläsä χosdovanut'iunga, uč türlü nemä esinä keltirmäχ keräk.

Äväl munï: «Bu χosdovanut'iunnu, ki aytïrmen, Teŋriniŋ alnïnadïr da k'ahananïŋ, da bu k'ahana χaysïn ki baylasa munda, baylïdïr köktä Teŋriniŋ alnïna, da χaysïn ki češsä munda, češövlüdür köktä Teŋriniŋ alnïna, ne türlü ki Biyimiz K'risdos buyuruptïr».

(370) Da ekinči, asrï χonarhlïχ bilä tüšmäχ keräk k'ahananïŋ alnïna yüzü üstünä, zera yazïχnïŋ χïlïnmaχï öktämliktir u pošmanlïχ da χosdovanut'iun χonarlïχtïr, ne türlü ki anarag oγul atasïna meγaga keldi u tamγačï daǰarda bošatlïχ taptïlar Teŋridän.

Da üčünči, esinä keltirgäy ol künnü, ki ne kün χosdovanel boluptur äväldän, u saγïšlagay, ki nečä (371) vaχttïr, yïl mïdïr, yarïm mïdïr, bir ay mïdïr, yarïm mïdïr, da nečä ki esä, barča yazïχlarïn saγïšlagay, da bašlap ol kündän aytkay birärbirär, kečä mi yoluχuptur, yoχsa kündüz, da aytkay künün dä, yïχkün mi edi, yoχsa ulukün mi edi, oruč mi edi, da aytkay yerin dä yazïχnïŋ, ari mi yer edi, yoχsa aruvsuz, da aytkay yazïχnïŋ oχšašïn, ki ol yazïχka kendi mi sä(372)bäp boldu, yoχsa özgä.

Da χačan barsa din atanïŋ alnïna, üč kez ǰundr χoygay Ata Oγul Ari Dǰannïŋ atïna, andan soŋra, čöküp, bašï ačïχ, k'ahananïŋ alnïna χosdovanel bolgay yaš bilä, nečik Teŋrigä, da ol bošatkay garkïnïŋ buyruχu bilä, nečik Teŋri.

Da aytkay äväldän surp Lusaworičniŋ uγajp'aṛ [=uγγap'aṛ] dininiŋ tawanut'iunun surp aṛak'ellärniŋ ganonk'undan, (373) χaysï ki bu türlüdür.

Tawanut'iun tatarča

Inanïrmen da tapunurmen barča arilärdän ari surp Errortut'iunnu, Ölümsüz Ata Oγul Ari Dǰannï.

Inanïrmen u tapunurmen surp Errortut'iunnu üč boyda da bir Teŋriliktä, Biy [=Bir] buyruχta, bir hörmättä, bir χuvatta u bir haybatta, dügül ašaχ Oγul Atadan, (374) ne Ari Dǰan Oγuldan, yaratïlmagan, ari u yazïχsïz, ne bir türlü saγïš bilä yetövsüz u tergövsüz toγuručï Ata, yalγïz Oγulnuŋ könü Teŋri, toγgan yalγïz Oγul, Atadan könü Teŋri, čïχkan, bulaχ kibik, Atadan Ari Dǰan, könü

Teŋri, birdä üč, üč tä bir boyda, üč sïfatta, da bir erktä, ol kendi surp Errortut‘iun, χaysï ki alγïšlïdïr barča dünyâdan meŋi meŋili*k*kä.

(375) Xaytïp inanïrmen u tapunurmen birini surp Errortut‘iundan Teŋriniŋ sözünü u yalγïz Oγulnu, ki erki bilä Atanïŋ u Ari Ǯannïŋ endi yüräkinä ari gojs Mariam Asduaʣaʣinniŋ, toγdu adam kibik da gojsluχun ari anasïnïŋ zadasïz saχladï Teŋri kibik, χačka čïχtï, kömüldü, üčünči kündä turdu Teŋri kibik, tamuχnu buzdu u ǯanlarnï χutχardï. (376) Aγïndï kökkä haybat bilä Atasïna u olturdu oŋ yanïna ol teni bilä, χaysï ki aldï ari gojstan, yügünčü haybat yöpsündü köktägi frištälärdän u adämilärdän, Ata Teŋri bilä u Ari Ǯan bilä bij [=bir] haybatta. Kelmäχtir ol teni bilä Ata haybatï bilä u Ari Ǯannïŋ yarγu yarmaga ölülärgä u tirilärgä, χaysï ki anïŋ ari u ölümsüz χanlïχïna tavusulmaχ yoχtur. Anïŋ üčün (377) inanïrmen ari gojstan toγgannï könü Teŋri da toγurgannï Asduaʣaʣinniŋ surp gojs Mariamnï, inanïrmen Biyim K‘risdosnuŋ ekinči kelgäninä yarγuga u tölövün artarlarnïŋ u yazïχlïlarnïŋ. Yoχesä vaydïr maŋa köpyazïχlïga ol kündä!

Anïŋ üčün χosdovanel bolurmen Teŋriniŋ alnïna, barča dünyâni tutučïnïŋ, Ata Oγul Ari Ǯannïŋ, da barča köktägi frištälärniŋ alnïna, u surp Asduaʣaʣinniŋ alnïna, surp Jovan(378)neṣ mgrdičniŋ, u surp Sdepannosnuŋ, K‘risdosnuŋ burungi tanïχïnïŋ alnïna, surp aṛak‘ellärniŋ, u surp Krikor Lusaworičniŋ alnïna, da barča arilärniŋ, köktägilärniŋ u yerdägilärniŋ, da seniŋ alnïŋa, ari ata, barča menim yazïχlarïmnï, χaysïn ki χïlïnïpmen, meγa Asduaʣoj.

Ari Ata, budur menim inamïm Ata Oγul u Ari Ǯanga.

Xaytïp menim yaman, u keräksiz, u dinsiz yazïχlarïmnï, χaysïn aytïyïm, χaysïn (379) esimä salïyïm ya χaysïn χosdovanel bolïyïm, yazïχïmnïŋ ne χïrïγï bar u ne sanï, meγa Asduaʣoj.

Bildirimen saŋa, ari ata, ki k‘risdân töräsinä tügäl tapulmïyïrmen, ne Teŋri töräsinä tügäl bolmïyïrmen, esimni u aχlïmnï yazïχ bilä χaraŋγulatïpmen, meγa Asduaʣoj.

Ne Teŋriniŋ χorχulu yarγusun esimdän kečirmiyirmen, ne ölär künümnü, tek atïmdïr k‘risdân, da bar χïlïnganïm bilä dinsiz, bar (380) seziklikim bilä da bar gövdäm bilä yazïχlïmen, meγa Asduaʣoj.

Xaytïp yazïχlïmen 7 seziklikim bilä, 6 tepränišim bilä, 12 gövdäm bilä, 365 buγumum bilä, meγa Asduaʣoj.

Közüm bilä yazïχlïmen: artïχsï u yaman baχmaχtan, ne šaγavat bilä közümnü tatlï salmïyïrmen yarlï u čaräsizlär üstünä, yoχesä artïχsï yaman u keräksiz χïlïnmaχlarga közümnü ašïpmen, meγa Asduaʣoj.

Xaytïp, ari ata, aγzïm bilä günahkârmen: küfürlänipmen, yalγan sözläpmen, yalγan ant ičipmen, zur u büχtan sözläpmen, χarγapmen, söz eltip, söz keltiripmen, artïχ yep, artïχ ičipmen, yesirmäχ bilä, eski dušmannïŋ χïlïnganï bilä, tamaχ yasïrlïχï bilä yazïχlïmen, meγa Asduaʣoj.

Xulaχïm bilä yazïχlïmen: Teŋri buyruχuna, surp Awedaranga, Ari Bitiklär u Teŋriniŋ 10 buyruχuna χulaχ χoymïyïrmen, artïχsï yaman, u keräksiz, u bolmačï (382) heč nemägä χulaχ χoyupmen, meγa Asduaʣoj.

Xolum bilä yazïχlïmen: artïχ almaχ bilä, eksik bermäχ bilä, oγurluχ u zrgel etmäk bilä, yazïχsïz urmaχ bilä adamnï u ǯanavarnï, tiyär-tiymäs tenimni tutmaχ bilä, daγï da χolumnu alγïška kötürmiyirmen, ne sadaγa čaräsizgä u yarlïga bermiyirmen, meγa Asduaʣoj.

Xaytïp ayaχïm bilä günahkârmen: yaman yollarga barmaχ bilä, ari yïχövümä barmamaχ bilä, (383) Teŋri yollarïndan yïraχlanmaχ bilä, eski dušmannïŋ erkin etmäχ bilä, daγïn da k‘risdânlik töräsi u yergäsi bilä χïlïnmïyïrmen, meγa Asduaʣoj.

Daγïn da, ne ki köz u χulaχ yazïχï bar, χïlïnïpmen, ne ki aγïz u til yazïχï bar, χïlïnïpmen, ne ki χol u ayaχ yazïχï bar, barïn günahkârmen, meγa Asduaʣoj.

Xaysïn aytïyïm ya χaysïn saγïšlap menim yaman yazïχlarïmnï χosdovanel bolïyïm, köknüŋ yolduzundan, yamγurnuŋ (384) tamčïs*ï*ndan u teŋizniŋ χumundan artïχtïr menim yazïχlarïm.

Čaräm yoχ K‘risdostan özgä, ki boṛnigniŋ yazïχïnï bošattï, da keräksiz oγulnu yöpsündü, da χaraχčïnï učmaχka arzani etti, — anï inanïrmen Teŋri da Teŋriniŋ Oγlu.

Xosdovanel bolurmen Teŋriniŋ da surp Asduaʣaʣinniŋ alnïna, da barča arilärniŋ, da seniŋ alnïŋa, ari ata, ki menim barča yazïχïma bošatkaysen, ki bar yazïχ bilä yazïχlïmen, meγa Asduaʣoj.

Tamaχ (385) yasïrlïχï bilä, esiriklik bilä, itlik bilä, boṛniglik bilä, akahlïχ bilä, čïχara bermäk bilä, p‘aṛaseṛlik bilä, öktämlik bilä, öč saχlamaχ bilä, öč almaχ bilä, yapuχ tenimä χolumnu uzatïp, adämilikimni heč etmäk bilä, suχlanmaχ bilä meγa Asduaʣoj.

Keräksiz u keräkmäs sözlär bilä, gäläg u masχara arasïna külmäk bilä meγa Asduaʣoj.

Xardašlarnï heč körmäk bilä, yöpsünmämäχ

bilä, egri baχmaχ bilä, paχillik bilä, (386) öč almaχ bilä, adämilärni biri birinä salmaq bilä, özgälärniŋ yaχšïsïn yamanlapmen da menim yamanïmnï yaχšïlapmen, menim yazïχlarïmnï salïp, özgäniŋ yazïχïn aytïp išitmäk bilä meγa Asduaʤoj.

Xoʤanï süvüp hörmätlä*mä*mäk bilä, yarlïnï körmämiš bolup, adämilikkä bermämäχ bilä.

Vay maŋa, ki bu barča günah u yazïχnï χïlïnïpmen.

Bir yalγïz K'risdosnuŋ ayaχïndan salïnïpmen, ki yapuχnu (387) bilir u adäminiŋ köŋlün da barča yazïχlïlarga berir χaytmaχlïχ da yaχšï sïtïχ, meγa Asduaʤoj.

Inanïrmen, ki men yazïχlïga K'risdos šaγavatlangay süvükü bilä da kendiniŋ haybatlï yarlïγamaχï bilä bošatkay menim yazïχlarïma, χaysïn ki ayttïm Teŋriniŋ da seniŋ alnïŋa, ari ata, ne ki ayttïm da χosdovanel boldum, daγïn artïχsï χïlïnïpmen, χaysï ki esimä kelmädi χosdovanel bolmaga.

Meγa Teŋrigä.

Meγa (388) Ata Oγul Ari Ďžanga.

Meγa surp Asduaʤaʤingä.

Meγa surp aṛak'ellärgä.

Meγa surp markarẹlärgä.

Meγa surp hajrabedlärgä.

Meγa surp mardiroslarga.

Meγa surp gusank'lärgä.

Meγa surp zinaworlarga.

Meγa barča arilärgä.

Meγa surp hrešdaglarga da hrešdagabedlärgä.

Meγa 4 χanatlï, u 6 χanatlï, u 9 χanatlï frištälärgä.

Meγa sẹrovpẹlärgä u k'eropẹlärgä.

Meγa K'risdosnuŋ olturγučuna.

(389) Meγa surp yïχövgä.

Meγa surp seγanga.

Meγa K'risdosnuŋ ari teninä u ari χanïna.

Meγa surp awazanga.

Meγa surp meronga u surp awedaranga.

Meγa surp K'risdosnuŋ ari χačïna 100 000.

Meγa meni saχlovučï frištämä.

Meγa menim ʤzïn oγla*nla*rïma, u övdägi oγlanlarga, u χulïχutanga.

Meγa χardašlarga u dostlarga.

Meγa artarlarga u yazïχlïlarga.

Meγa barča yaratkanïna Teŋriniŋ.

Xaytïp yalbarïp χolarmen (390) sendän, seniŋ yazïχlï χuluŋ, ki bošatkaysen menim yazïχlarïma da sïmarlagaysen Teŋrigä men yazïχlïnï.

Meγa Teŋrigä, ki munu barčasïnï χïlïnïpmen, daγïn da sansïz u saγïssïz men, yazïχlï χuluŋ, bar boyum bilä χïlïnïpmen, ki Teŋridän χorχmïyïrmen da adämilärdän uyalmïyïrmen, da bu barča yazïχlarïma körä, yaratučum, meni tabalap öčäšmiyir, daγï da asrï uyatlïmen Teŋriniŋ alnïna, (391) da frištälärniŋ, u adämilärniŋ, meγa Asduaʤoj.

Umsam u išančïm K'risdostïr, da anïŋ adam sövüklükü, da surp Asduaʤaʤzin, ki pareχọstur yazïχlïlar üčün, da surp Jovanneṣ mgrdič, da surp Sdepannos, burungi tanïχï K'risdosnuŋ, da surp Krikor Lusaworič̣, da barča arilär, da seniŋ ataläχïŋ, ki barïštïručïsen Teŋri bilä adämilärni, meγa Asduaʤoj.

Da yalbarïymen, češkäysen meni da bošatkaysen yazïχlarïma menim, ki men bol(392)man bir-dä-bir esimä tüšürmägä, ol Biyim bilir, da aŋlar, da körär, u tergär barča χïlïnganïmnï, anïŋdïr haybat u ezat meŋi meŋilik, amẹn.

Daγïn da toγganïmdan beri, ne ki yazïχ etipmen, oγlan vaχtïmdan bu küngä dirä, meγa Asduaʤoj.

Xaysïn χosdovanel bolupmen, χaysïn ki bolmïyïrmen ya esimdän ketiptir, meγa Asduaʤoj.

Pošumanmen yazïχlarïma, išančïm da čaräm Teŋridir, da seniŋ ari (393) bošatlïχïŋ, ari ata, ki sendän ötläš tapkaymen Ata Teŋriniŋ učmaχïn, χaysïn ki išančïsïdïr barča k'risdânlarnïŋ, ki arzani körgäy kensiniŋ meŋi tïnčlïχïna, da bošatkay menim keräksiz yazïχlarïmnï kendiniŋ adam sövüklü šaγavatï bilä nečik Biy Teŋri. Meγa Asduaʤoj.

Xoltχa χosdovanut'iun alnïna aytmaga

Yöpsün χosdovanut'iunumnu, barčadan yaχšï da šaγavatlï (394) Biy Jisus K'risdos, yalγïz umsasï χutχarïlmaχïna ďžanïmnïŋ menim.

Ber maŋa, χolarmen sendän, mušχulluχun yüräkimniŋ da yašïn közlärimniŋ menim, ki yïγlagaymen künlär bilä da kečälär bilä barča bošluχumnu menim ašaχlïχ bilä da aruvluχ bilä yüräkimniŋ.

Yetälsin χoltχam menim haybatlï sürätiŋni seniŋ, Biy.

Da egär ki yüräklängän bolsaŋ üstümä menim, kimni bolušučï izdiyim kensimä, kim yarlïγansar (395) töräsizlikimä menim?

Aŋgïn meni, Biy, ne türlü ki χananeyski χatunnu, da mäyan yazïχlïnï ündädiŋ pošmanlïχka, da Bedrosnu yïhlagan yöpsündüŋ.

Biy Teŋrim, yöpsün χoltχamnï menim.

O, χutχaručïsï dünyâniŋ, yaχšï Jisus, χaysï ki χutχarïlmaχï üčün yazïχlïlarniŋ kendiŋni χač üsnä ölümgä čïχara berdiŋ, baχkïn men čaräsiz da ya-

zïχlï üsnä, zera seniŋ ari atïŋnï ündiyirmen, da klämägin alay yöpsünmä yamanlïχïmnï menim, (396) ki unutkaysen yaχšïlïχïŋnï seniŋ.

Da egär ki men unuttum esä, χayda ögütlämä bolur ediŋ, evet sen, šaγavatlï da yarlïγovučï Teŋri, unutmadïŋ, χayda χutχarma čïnïχtïŋ.

Anïŋ üčün bošat maŋa, χaysï ki χutχaručïm sensen menim, da yarlïγa yazïχ etüči ǰanïma menim, češ bahïn anïŋ, sahayt yaralarïn.

Biy K'risdos, seni yalbarïyïrmen da seni izdiyirmen, seni klärmen, körgüz maŋa haybatlï sürätiŋni seniŋ, da bolurmen χutχarïl(397)gan.

Šaγavatlï Biy, yeber yalbarmaχï bilä aruv da buzulmagan, här kez ari gojs Mariamnïŋ, seni toγuručïnïŋ, da barča arilärïŋniŋ seniŋ, yarïχïŋnï da toγruluχuŋnu ǰanïma menim, ki barča eksiklikimni menim könülük bilä maŋa körgüzgäy, χaysïlarïn ki maŋa aytma keräk tügäl boluškay da övrätkäy tolu yaš bilä da ufalgan yüräk bilä aytmaga, χaysï ki tirisen da padšahlïχ etiyirsen Ata Teŋri bilä birliktä Ari J̌an (398) Teŋri barča da meŋi meŋilik, amẹn.

Xoltχasï Jovhannes sargawak vartabediŋ aytkanï

J̌anïm menim, zabun bolgan da yäsir etilgän šaytandan, nek yïγlamassen tas bolganïŋnï seniŋ?

Xaysï umsa bilä tiräklänip bolupsen boš yaχšï ämäldän?

Ne etsärsen klägändä borčlarïŋniŋ hesepin?

Ošta alnïŋa turuptur tas bolmaχïŋ, χaysï ki artïχ χutul(399)massen anïŋ üčün, ki öčäštirdiŋ yaratučïŋnï čaχ soŋugadeg [=soŋγugadeg] da klämädiŋ tanïma yaχšï etüčiŋni seniŋ, yoχsa χaršï turduŋ da arχa döndürdüŋ aŋar χaršï, χaysï ki sövär edi seni da klär edi seniŋ χutχarïlmaχïŋnï.

Na hali kim sazgärlätkäy öčäšmäχin anïŋ ya kim yalbargay anïŋ haybatlï sürätin, ki barïškay birgäŋä, zava*l*lï da čaräsiz, nečik keltirmädiŋ fikiriŋä ululuχun haybatïnïŋ anïŋ.

(400) Ne üčün hörmätlämädiŋ χutχarïlmaχnï berüči buyruχun anïŋ?

Ne säbäptän bulay klädiŋ tas bolmaχïŋnï seniŋ?

Kim biy aŋdïrdï seni, ki baš tartkaysen Biyiŋdän seniŋ?

Kim soymačladï haybatïŋnï seniŋ yaχot kim miskinlätti seni ulu χoǰalïχlarïŋdan?

Kimgä biyänip čïχtïŋ ataliχ χučaχïndan da mušχullattïŋ šahavatïn anïŋ, χaysï ki sövär edi seni da klär edi, ki här vaχt χatïna bolgïy ediŋ anïŋ!

Da (401) sen hečkä berip anï, bardïŋ dušmanlarïŋnïŋ artïndan.

Oγul hörmätin tas ettiŋ da barabar bolduŋ dušmanlarïna anïŋ.

Ol yaχšïlïχlarnï, χaysïlarïn ki aldïŋ andan, anïŋ ornuna yamanlïχ bilä anï tölädiŋ.

Na ošta bunuŋ üčün teprändi yarlïγamaχï anïŋ χïšïmga da teškirildi isi sövükü anïŋ körälmäχsizliχkä, kötürülüptür χolu anïŋ urmaχka seni da χïlïčï anïŋ itiläniptir, yašnamaχ kibik, alma öčün dušmanlïχïŋ(402)nïŋ seniŋ.

Da san edi, ki tek bu dünyâda ögütlägiy edi, zera bilirmen, ki bunda zaman bilädir ögütü anïŋ, evet yetkinčä almas anïŋ üsnä, zera anïŋ bilä tölänmäs köplüχü aytovsuz yazïχlarïŋnïŋ seniŋ.

Oy-vay ulu aǰämilikimä!

Adam tarbiyatïnïŋ yašlarï dügüldürlär yetkinčä yïγ*l*ama tas bolganïmnï menim!

Zrgel boldum toy färâhliklärindän, keri tüštüm sanlï sövünčlüklärdän da ari özdän saraydan, eksikliki artïndan (403) cẹt'niŋ ešiklär yapuldular.

Da nečik smit etkäymen χaχmaga? Bolmagay ki išitilgäy maŋa avaz, χulaχïma övränčiχ bolgan, ičkärtinki övdän, kläsä ki yarlïγovučïdïr.

Bolmagay keri sürgäy meni kensindän nečik töräsizlikni etüčini yaχot buyruχ etkäy baylap čïχarma da salma χalïn χaranγuluχka.

Oy-vay čaräsizliχimä bununki ačïγlï badmut'iunnu išitmäχkä, χaysï ki aytsar belindän kesip salma meŋilik tirliktän da meŋärmä učsuz (404) χïyïnlarnï!

San edi, ki heč toγmagïy ediŋ, da ne günäš yarïχïn da körmägiy ediŋ!

San edi maŋa, ki yerigiy edim da aχïn kečkiy edim, nečik ölü toγgan oγlan, χaysï ki hanuz tügäl hasil bolmas anasïnïŋ χarnïnda, ne ki bununki χorχulu avaznï išitkäy edim tatlï gäläǰili χutχaručïmnïŋ aγzïndan!

Kim hayufsungay birgämä tas bolmaχïmnï menim?

Kim mušχullangay baχïp zabunluχum üsnä menim?

Barča yaratïlganlar, bolušuŋuz yïγlama maŋa.

Da barča tïnïχsïz materiyalar, (405) laçlanïz meni.

Da ari frištäläri Teŋriniŋ, mušχullanïŋïz tas bolmaχïm üsnä menim.

Zera egär ki χaytmaχïna bir yazïχlïnïŋ sövünürsiz köktä, na tas bolmaχïna da biriniŋ mušχullanïrsiz.

Anïŋ üčün χoluŋuz yaχšï etüči, šaγat, ki yarlïγangay yazïχlï ǰanïma menim.

Zera men smit etmändir sïγtama harlanmaχïndan da ulu uyatïndan yüzümnüŋ χaršï bolma-

χïm üčün χutχaručïma menim, kläsä ki bilirmen ölčövsüz tatlïlïχïn anïŋ, evet (406) χorχïyïrmen köplüχündän yazïχlarïmnïŋ menim.

Färâhlaniyirmen yarlïγovučï šaγavatïna anïŋ, evet köz χïsïyïrlar maŋa töräsizliklärim menim.

Klärmen yuvuχlanïp yalbarma, evet uyalïyïrmen kelmägä sürätinä χaršï Eyämniŋ, χaysïn ki köp kez öčäštiripmen.

Keki da öpkäsi yüräkimniŋ, dävikâr bolup, uyaldïrïyïrlar meni.

Da anïŋ üčün smit etmä χolmaga.

Bašïmnï asïp, turupmen, χapušup da χorχïyïrmen ačmaga aγzïmnï, titrövü yüräkimniŋ menim haybatlï sürätindän (407) Biyimniŋ ovučum bilä yaptïrïyïr aγzïmnï menim.

Bolsa edi kimsä barïšturučï ya pareχǫs, ki bergiy edi maŋa kendindän χolbitik, ki besp′ečnostka, šaγat, ki hanuz bolgïy edim yuvuχlanmaga yalbarmaχka!

Evet alay bilirmen, ki igrändilär mendän barčasï, kimlär ki sövärlär Teŋri, da tartïnïyïrlar mendän.

Da hali bilmä*n*, ne etkäymen ya kimni χolgaymen, ki, hayuflanïp üstümä, pareχǫs bolgay.

Tek bir nemä tanïyïrmen bolušučï särgärdänliχimä menim da därman χutχarïlmaχka, umsanïp aŋar (408) kensinä, χaysï ki šaγavatlanïp yarlïγanïr iši üsnä χolunuŋ kendiniŋ, χaysï ki barčasïndan daγïn šaγavatlïdïr, da öč saχlamas, da ölčövsüz uzunesliliki üčün kendiniŋ soŋγuga dirä yüräklänmäs, da öčnü meŋilik saχlamas, yoχsa hanuz χaršï da čïχar χaytkanlarga yaman tutušlardan ulu sövük bilä da ašaχlïχ bilä, da dügül, ki nemä kiči, χonarhlïχ bilä sövüngäy turganïna yïχïlgannïŋ, da ayaχïna anïŋ kelgänlärniŋ tüšär esä, aytmay, daγïn arïχ, ne ki alar üsnä, (409) χaysïlarï ki heč sïndïrmadïlar buyruχun anïŋ, χolar özgälärin dä färâhdaš bolma kendinä.

Na bu barčanï aŋïp da eskä keltirip, färâhlanïyïm aytma:

Ata, meγa kökkä alnïŋa seniŋ, bundan soŋra dügülmen arzani ündälmä oγul saŋa, tut meni, nečik χaysï birin yalčïlarïŋdan seniŋ, ki bolmagay yoχsuzluχtan ačïn ölgäymen, yoχsa tirgiz yarlïγamaχïŋ üčün seniŋ, χaysï ki här vaχt tirlikin klärsen yazïχlïlarnïŋ da dügül ölümün, ber maŋa besp′ečnost turma alnïŋa (410) seniŋ, zera boŗniglär da tamγačïlar da yuvuχlanïrlar saŋa, da sïχtarlar χutχarïlmaχ tapma ǰanlarïna, da sen sürmässen, yoχsa ǰomartlïχ bilä berirsen.

Yöpsün, Biy, menim χoltχamnï da da et arzani seniŋ bašχïšlarïŋa zabun boyumnu menim.

Körümsüz et köplüχün töräsizlärimniŋ menim da aŋma ululuχun yazïχlarïmnïŋ menim.

Uzat barčadan χuvatlï oŋuŋnu seniŋ da čïχar men boγulgannï teränlikindän yazïχ balčïχnïŋ.

Ber maŋa zaman yaš bilä (411) yuvmaga bunuŋki yaman aruvsuzluχlarnï, ki, χar kibik, etkin aruv, ki örtängäy tegänäkläri yazïχlarïmnïŋ menim küydürmäχiŋdän Teŋrilik šaγavatïŋnïŋ seniŋ, da isiliki adam sövüklüküŋnüŋ seniŋ eritkäy buzlarï*n* esimniŋ menim, da östürsün tekänäklik yerni yaχšï ämäl hasilläri tarlovlarïŋdan kensiniŋ suvarïlgan da hasil bolgan bašχïšïŋdän kensiniŋ, χaysïlarïn ki közätkäysen yaman buzučï kazanlardan, zera sen bun(412)uŋki nemälär bilä hörmätlänirsen, ki tïndïrgaymen seni yemišliklärim bilä menim da saŋa bergäymen alγïš da šükürlük meŋi meŋilik, amẹn.

[Пропуск для текста в полстраницы].

(413) *Bu alγïšnï här kez tiyišlidir aytma yatkan zamanda.*

[Псалом 42/43: 3-5]

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ, könülüküŋnü seniŋ, ki yol körgüzüči bolgay maŋa, čïχargay meni ari taγïŋa da otaχïŋa seniŋ.

[4]Kiriyim alnïna seγanïnïŋ Teŋriniŋ, Teŋrigä, ki färâh etär igitlikimni menim.

Tapunïyïm saŋa alγïš bilä, Teŋri, Teŋrim menim.

[5]Hali ne üčün χayγulu(414)sen, ǰanïm menim, ya ne üčün mušχullatïyïrsen meni? Umsangïn Teŋrigä, tapungïn aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋrimdir.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

Da daγïn artïχ eminliki üčün Biyni yalbarïŋïz, tirgizgäy da yarlïγagay.

Alγïš da haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga meŋi meŋilik, amẹn.

[Псалом 118/119: 41-56, 113-120, 169]

[41]Kelgäy üstümä menim yar(415)lïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä seniŋ.

[42]Beriyim ǰuvap, χaysïlarï ki tabalarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Keri etmägin aγzïmdan menim sözü könülüküŋnüŋ čaχ asrï, zera könülüküŋä seniŋ umsandïm.

[44]Saχladïm ọrẹnk‘iŋni seniŋ här sahat, meŋilik da meŋi meŋilik.

[45]Barïr edim men avlaχlïχta, (416) zera buyruχuŋnu seniŋ izdädim.

[46]Sözlär edim tanïχlïχïŋnï seniŋ alnïna χanlarnïŋ da uyalmaz edim.

[47]Saγïšlar edim buyruχuŋnu seniŋ, χaysïn ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï menim buyruχuŋa seniŋ, χaysïn ki sövdüm, da saγïšlar edim toγruluχuŋnu seniŋ.

[49]Aŋgïn sözün χuluŋnuŋ seniŋ, χaysï ki umsalattïŋ meni.

(417) [50]Biy övündürgäy meni ašaχlïχïmda menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizdi meni.

[51]Öktämlär egriländilär maŋa asrï, evet o̧rẹnk‘iŋdän seniŋ men sapmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

[53]Xayγu tuttu meni yazïχlar üčün, da χaysïlarï χoydular erkiŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χaribliχimniŋ menim.

(418) [55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm o̧rẹnk‘iŋni seniŋ.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, zera toγruluχuŋnu seniŋ izdädim.

[113]Töräsizlärni körälmädim da o̧rẹnk‘iŋni seniŋ sövdüm.

[114]Bolušučïm da χutχaručïm menim sensen, da sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä (419) körä seniŋ, da tirgiz meni, da uyatlï etmä meni, umsanganïm menim.

[117]Boluš maŋa da abragïn meni, da ašaχlanïyïm könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Rïsvayladïŋ barčasïn, χaysïlarï ki χayïn boldular toγruluχuŋa seniŋ, zera egirlik bilä edilär dä saγïšlarï alarnïŋ.

[119]Kečövlü heseplädim barča yazïχlïlarïn yerniŋ, anïŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

(420) [120]Xadagïn χorχuŋ bilä seniŋ tenimni menim, zera yarγuŋdan seniŋ χorχtum asrï.

[169]Yovuχlangay χoltχam menim alnïŋa seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ aχïllï etkin meni.

[Псалом 87/88: 3]

[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä χutχar meni.

[Псалом 118/119: 171-176]

[171]Aχtïrgay erinlärim menim alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ toγruluχuŋnu seniŋ.

[172]Sözläsin tilim menim sözüŋnü seniŋ, zera barča sïmarlaganïŋ seniŋ toγruluχ bilädir.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizmä meni, zera buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

[174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da o̧rẹnk‘iŋ seniŋ sözüm edi menim.

[175]Tirilgäy ǰanïm menim, da alγïšlagaysen, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm men, nečik χoy tas bolgan, izdä χuluŋnu seniŋ, (422) zera buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

[Псалом 35/36: 12-13]

[12]Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaχlarï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarnïŋ titrätmäsinlär bizni.

[13]Anda tüškäylär barčasï, kimlär ki χïlïnïrlar töräsizlikni, keri bolgaylar da daγïn bolmagaylar toχtalma.

[Аввакум 3: 18-19. Молитва Аввакума]

[18]Men Biygä umsandïm, sövüniyim da färâh bolïyïm, Teŋri χutχaručïm menim.

[19]Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχ-(423)larïmnï menim toχtalmaχlïχta, boynu üsnä dušmannïŋ turγuzdu meni da tïndïrdï meni čüstčüst.

[Псалом 90/91]

[1]Kim turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni sïrtmaχïndan avučïnïŋ, da sözdän mušχulluχnuŋ.

(424) [4]Umuzlarï arasïna kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ anïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učarlar kündüz,

[6]Nemä, ki kezär χaranγuluχta, azmaχlïχïndan devniŋ yarïmkünnüŋ.

[7]Tüškäylär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär saγïŋdan seniŋ, χaysï ki saŋa heč (425) nemä yuvuχlanmagay.

[8]Evet yalγïz oŋuŋ bilä seniŋ baχkaysen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menim sen.

Biyiklängänni [ettiŋ] saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa, yaman χïyïnlar yovuχlanmagaylar otaχïŋa seniŋ.

[11]Friштälärinä kendiniŋ sïmarlaptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋa seniŋ.

[12]Bilälkläri üsnä kendiläriniŋ kötürsärlär seni, ki bolmagay χačan urgaysen taška ayaχïŋnï seniŋ.

(426) [13]Üsnä iž da karp yïlanlarnïŋ barsarsen da ayaχ tibinä basarsen aslannï da ačdahanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, zera tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

Xutχarïyïm da haybatlï etiyim anï, [16]uzun künlär bilä toldurïyïm da körgüziyim aŋar χutχarmaχïmnï menim.

[Псалом 122/123]

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki turupsen köktä. [Следующих страниц нет].

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове, № 3546/III

Псалтырь

Дата: 1024/1575 г., июль (26v, 122r, 224r). *Место:* Львов (122r, 224r). *Переводчик и переписчик не указаны. Заказчик:* староста Степан, сын Лазаря (224r), для которого написан и венецианский молитвенник № 1126. *Бумага.* 260 л. (1-64, 64[bis], 65-91, 91[bis],92-258). 15 чистых. *Письмо:* болоргир. *Язык:* армянский и кыпчакский стих за стихом.

Описание: [Roszko, Braun 1958: 29-30].

Публикация:

текст псалма № 1, цитаты из разных мест, факсимиле лл. 1, 26 об.-27, 47 об.-48, 59 об.-60 [Dubińska 1961].

рукопись опубликована полностью в армянской графике и тюркологической транскрипции вместе с армянским оригиналом, плюс факсимиле л. 1 [Garkavets, Khurshudian 2001].

Колофон

(224r) Ermeni t'vagannïŋ 1024-inä, latin t'vagannïŋ 1575-inä, frank ayïna julistä tügälländi bu Saγmosaran Ilâχ ulusuna, Ilôv šähärinä, χoltχasïna pan Lazar oγluna pan Stepanos erespoχanga. Saγlïχ bilä meŋärgäy. Ameŋ.

Закончена эта Псалтырь в Польше, в городе Львове, года 1024 по армянскому летосчислению, в 1575 году по латинскому летосчислению. Для старосты Степана, сына Лазаря, по его просьбе. Пусть пользуется в здравии. Аминь.

Полный текст краковской рукописи № 3546/III

[Псалом] 1

(1r) [1]Sandïr ol kišigä, ki barmadï keŋäšinä dinsizlärniŋ, yoluna yazïχlïlarnïŋ turmadï, da olturγučïna töräsizlärniŋ ol olturmadï.

(1v) [2]Yoχsa töräsinä Eyämizniŋdir erki anïŋ, da töräsinä anïŋ saγïš etkäy ol kündüz u kečä, [3]da bolgay ol nečik teräk, ki tikkändir aχïnïna suvnuŋ.

Ki yemišin kensiniŋ vaχtïna bergäy da yapraχï anïŋ tökülmägäy, da barča, ne ki dä etsä, oŋgay aŋar.

[4]Dügüllär bulay dinsizlär, da ne alay, yoχsa nečik yel, ki toznu arïtïr yüzündän yerniŋ.

[5]Bunuŋ üčün turmïsarlar dinsizlär yarγuga, da ne yazïχlïlar saγïšïna artarlarnïŋ.

[6]Zera tanïr Biy yolun artarlarnïŋ, yollarï dinsizlärniŋ taspolgay.

[1]Почет человеку, который не ходил на совет безбожных, и не становился на путь грешников, и не сидел в суде беззаконников.

[2]Но в законе Господа нашего воля его, и пусть размышляет он о законе Его день и ночь, и будет, как дерево, которое посадили над потоком вод, [3]которое своевременно дает свой плод, и листва которого не осыпается, и все, что бы он ни делал, удается ему.

[4]Не таковы безверные, не таковы, но они – как пыль, возметаемая ветром с лица земли.

[5]Вот почему безверные не устоят на суде, ни грешники в совете праведных.

[6]Ибо Господь признает дорогу праведных, а пути безбожных погибнут.

[Псалом] 2

Saγmos ekinči, Dž̧uhutta bu 2-si 1 sanalïr.

[1]Ne üčün öčäšländilär guŗk'čïlar da žoγovurtlar saγïš ettilär boš?

Псалом второй, у евреев эти два считаются одним.

[1]Зачем возмутились идолопоклонники, и племена замыслили тщетное?

(2r) [2]Xaršï boldular χanlar dünyâda, da biylär yïγïldïlar bir oγurdan Eyämiz üčün da K'risdosu üčün anïŋ.

[3]Uvatïyïχ baγïn alarnïŋ da salïyïχ bizdän χošulmaχïn alarnïŋ.

[4]Ki turur köktä, külgäy alardan, da Biy heč etkäy alarnï.

[5]Ol sahat sözlägäy alar bilä öčäšlänmäχi bilä kensiniŋ da yüräklänmäχi bilä kensiniŋ öčäštirgäy alarnï.

[6]Men boldum χan andan üsnä Sionnuŋ, ari taγïnïŋ anïŋ, [7]aytma maŋa buyruχun Eyämizniŋ.

Biy ayttï maŋa: «Oγlum menim sensen, da men bu kün toγurdum seni.

(2v) [8]Xol mendän, da beriyim saŋa guŗk'čïlarnï žaŗanklïχka saŋa da buyruχ saŋa barča učlarïn dünyâniŋ.

[9]Kütkäysen alarnï tayaχ bilä temirdän, nečik saγïtïn čölmäkčiniŋ, uvatkaysen alarnï».

[10]Xaytïp, χanlar, bunï eskä alïŋïz, ögütläniŋiz barčaŋïz, ki yarγu etärsiz dünyâda.

[11]Xulluχ etiŋiz Eyämizgä χorχu bilä da sövünüŋüz alnïna anïŋ titrämäχ bilä.

[12]Yöp körüŋüz ögütün anïŋ, ki öčäšlänmägäy Biy da taspolgaysiz yollarïndan toγruluχnuŋ

Zamanïna, nečik palaylasa öčäšmäχi anïŋ.

San barčasïna, kimlär umsanïptïrlar Biygä.

[2]Восстали цари на земле, и князья собрались вместе против Господа и против Христа (Помазанника) Его.

[3]«Разобьем оковы их, и свергнем с себя узы их».

[4]Живущий на небесах посмеется над ними, Господь поругается им.

[5]Тогда скажет им во гневе Своем и яростью Своею приведет их в смятение.

[6]Я встал Царем от Него над Сионом, святою горою Его,

[7]Возвещать определение Господа нашего. Господь сказал Мне: «Ты Сын Мой; Я ныне родил Тебя;

[8]Проси у Меня, и дам идолопоклонников в наследие Тебе и пределы земли во владение Тебе;

[9]Ты будешь пасти их посохом из железа; будешь толочь их, как сосуд горшечника».

[10]Итак, вразумитесь, цари; научитесь вы все, судящие на земле!

[11]Служите Господу со страхом и радуйтесь пред Ним с трепетом.

[12]Примите назидание Его, чтобы Господь не прогневался, и чтобы вам не погибнуть на пути праведности тогда, когда гнев Его возгорится. Блаженны все, уповающие на Него.

[Псалом] 3

[1]Saγmos Tawit'niŋ, ne zaman ki χačïp edi yüzündän Apisoγom oγlunuŋ kensiniŋ.

(3r) [2]Biy, zera köp boldular χïynavučïlarïm menim, da köplär boldular üstümä menim.

[3]Köplär aytïr edilär boyum üčün menim, ki yoχtur χutχarïlmaχ aŋar alnïna Teŋrisiniŋ kensiniŋ.

[4]Evet sen, Biy, bolušučum menim, hörmätim da biyiklätüči bašïmnï menim.

[5]Avazïm bilä menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, da išitti maŋa ari taγïndan kensiniŋ.

[6]Men yuχka [=yuχuga] kirip da yuχladïm, oyandïm, da Biydir bolušučïm menim.

[7]Xorχmagaymen tümänlär bilä čerövündän alarnïŋ, ki čöp-čövrämni alïp da yaraγlanïp saχlïyïr edilär meni.

(3v) [8]Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim, zera sen urduŋ barčasïn, kimlär ki edilär menim bilä dušmanlïχta borčsuz, da tišlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen.

[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχï, üsnä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

[1]Псалом Давида, когда он убегал от сына своего Авессалома.

[2]Господи, как умножились мучители мои, и как много восстали на меня!

[3]Многие говорят обо мне, что ему, мол, нет спасения в Боге его.

[4]Но ты, Господи, помогаешь мне, ты слава моя, и ты возносишь голову мою.

[5]Голосом своим я взывал к Господу, и Он услышал меня со святой горы Своей.

[6]Я заснул и спал, и проснулся, ибо Господь помогает мне, [7]чтобы я не боялся десятков тысяч их войск, которые окружили меня и, вооруженные, подстерегают меня.

[8]Приди, Господи, и спаси меня, Боже мой, ибо Ты уже побил всех тех, которые без вины враждовали со мной, и сокрушил зубы грешникам.

[9]Спасение от Господа нашего, и над народом Твоим благословение Твое.

[Псалом] 4

Bundan soŋra [1]alγïš da saγmos Tawit‘niŋ, 4.

Sarnaganïma menim išittiŋ maŋa, Asduad̲z, artarlïχka körä tarlïχtan maŋa sekinlik ettiŋ, yarlïγa maŋa da išit alγïšïma menim.

[3]Oγlanlarï adamnïŋ, negä dinčä siz bek yüräkli, nek sövärsiz bošluχnu da izdärsiz yalγanlïχnï?

[4]Tanïŋïz, ki sk‘anč̣elik‘ etti Biy surpuna kensiniŋ, da Biy išitkäy maŋa sarnaganïma menim alnïna anïŋ.

[5]Öčäšläniŋiz da yazïχ etmäŋiz, ne ki dä aytsaŋïz yüräkiŋizgä siziŋ, tošäkiŋizgä siziŋ pošuman boluŋuz.

[6]Sunuŋuz χurban artarlïχtan da umsanïŋïz Biygä.

[7]Köplär aytïrlar edi, ki: «Kimlär körgüzgäy bizgä yaχšïlïχïn Eyämiznïŋ?» Nïšanlandï bizgä yarïχ yüzüŋdän seniŋ, [8]da berdiŋ färâhlik yüräkimizgä bizim.

Yemišindän ašlïχnïŋ, čaγïrnïŋ, zäytünnüŋ alarnïŋ toldurduŋ alarnï.

[9]Eminlik bilä bu da bunda yuχlalïχ, zera sen, Biy, yalγïz bašχa umsaŋ bilä turγuzduŋ bizni.

[Псалом] 5

Bundan soŋra [1]saγmos Tawit‘niŋ povetlar üčün.

[2]Sözlärimä menim χulaχ χoy, Biy, da eskä al küstünmäχimni menim.

(4v) [3]Baχ avazïma alγïšïmnïŋ menim, χanïm da Teŋrim menim.

[4]Men seni χolarmen, Biy, ertä išitkäysen avazïma menim, ertä hadir bolgaymen alnïŋa turma seniŋ.

[5]Dügül ki sen ol Teŋrisen, ki klägäysen töräsizlikni, da turmasalar alnïŋa seniŋ yamanlar, turmagaylar töräsizlär alnïna sözüŋnüŋ seniŋ.

[6]Sürdüŋ alarnï, ki etärlär töräsizlikni, tas etärsen barčasïn, ki sözlärlär yalγan.

[7]Kiši χan töküči χorχulu da ustatnï murdar etärsen, Biy, evet men köpyarlïγamaχïŋa körä seniŋ, kiriyim (5r) öviŋä seniŋ, yerni öpiyim ari dad̲ž̲arïŋa seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüz maŋa artarlïχïŋa seniŋ, dušmanlarïm üčün, toγru et alnïma menim yoluŋnu seniŋ.

[9]Yoχtur aγïzlarïna alarnïŋ könülük, da yürägläri alarnïŋ bošanïptïr.

[10]Nečik kerezmanlar, ačïχtïr boγurdaχlarï alarnïŋ, tilläri bilä kensiläriniŋ ustat boldular.

[11]Yarγu et alarga, Teŋri, tüškäylär saγïšlarïndan kensiläriniŋ, köp dinsizliklärinä körä alarnïŋ, sal alarnï, zera ačïttïlar seni.

[12]Sövüngäylär sendä barčasï, kimlär umsanïptïrlar saŋa, meŋi sövüngäylär, da tïngaysen sen alarda.

(5v) Maχtangaylar sendä sövüklüläriŋ atïŋa seniŋ, [13]zera alγïšlagaysen sen artarnï, Biy, yaraγ kibik, biyänmäχiŋ bilä seniŋ tad̲ž̲lagaysen bizni.

[Псалом] 6

Bundan soŋra [1]alγïš saγmos Tawit‘niŋ, 6.

[2]Biy, yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ azarlama meni, da ne öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlä meni.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera χastamen, saγayt boyumnï, zera aγrïdïlar söväklärim.

[4]Boyum asrï čarïštï, da sen, Biy, negä dinčä?

[5]Xayt, Biy, da χutχar boyumnï, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä.

[6]Zera yoχtur kimesä, ki ölümdä aŋgay seni ya tamuχta bilingäy alnïŋa seniŋ.

(6r) [7]Emgändim men küstüngänimä menim, yuvdum barča kečäni tošägimni menim yašlarïm bilä yastïχlarïmnï čïlattïm.

[8]Öčäšländi yüräklänmäχtän közüm menim, oprandïm men dušmanlarïm üsnä menim.

[9]Keri turuŋuz mendän, barčaŋïz, ki etärsiz töräsizlikni.

[10]Išitti Biy avazïma yïγlamaχïmnïŋ menim, išitti Biy alγïšïma menim, da Biy χoltχamnï menim yöpsündi.

[11]Uyalsïnlar da talašsïnlar asrï barča dušmanlarïm menim, χaytsïnlar kötünkeri, da uyalsïnlar asrï tezindän, da talašsïnlar.

[Псалом] 7

(6v) [1]Saγmos Tawit‘niŋ, ki ayttï Eyämizgä sözläri üčün Kušânïŋ [Kušeanïŋ] Aminä oγlu.

[2]Biy, Teŋrim, saŋa umsandïm, da χutχar meni, barča χuvalaganlardan menim abra meni.

[3]Bolmagay, ki χolga salgay, nečik aslan kibik, boyumnu menim, da kimsä bolmagay, ki χutχargay, da ne ol, ki tirgizgäy.

[4]Biy, Teŋrim, egär etsäm bunï, egär bolsa töräsizliklär χoluma menim,

[5]Egär töläsäm χačan alarga, ki tölädilär maŋa yaman, tüškäymen men dä dušmanlarïmdan menim boš,

(7r) [6]Xuvalagay soŋra dušman boyumnï menim, yetiškäy da baskay yergä tirlikimni menim da hörmätimni menim topraχ ičinä turγuzgay.

[7]Tur, Biy, öčäšmäχiŋ bilä seniŋ da biyiklän tügätmä dušmanlarïmnï menim.

Oyan, Biy Teŋrim, buyruχuŋa seniŋ, ki sïmarladïŋ, [8]da yïγïnlarï žoγovurtnuŋ čövräŋä bolsunlar seniŋ.

Bunuŋ üčün biyiklikkä χayttï Biy. [9]Da Biy yarγu etär žoγovurtuna kensiniŋ.

Yarγu et maŋa, Biy, artarlïχïŋa körä seniŋ, zadasïzlïχïma körä menim, ki mendä.

(7v) [10]Tügällänsin yamanlïχ üsnä yazïχlïlarnïŋ, da oŋargaysen artarga.

Ki tergär yüräkni da büvräklärni, Teŋri artar u könidir, [11]boluš maŋa Teŋridän, ki tirgizir alarnï, ki toγrudurlar yürägläri bilä.

[12]Teŋri yarγučï artar, χuvatlï da uzunesli, ki bermäs öčäšmäχin kensiniŋ kündüz här sahat.

[13]Yoχsa egär χaytmasaŋïz aŋar, χïlïčïn itiläptir, da yayï χoruluptur anda, [14]hadirläptir saγïtïn ölümnüŋ, da oχlarïn kensiniŋ köydürmäχ bilä etiptir.

(8r) [15]Ošta haqs*ïz* χazγandï töräsizlikni, bašladï aγrïχnï, da toγurdï töräsizlikni.

[16]Čuγurnï, ki χazdï da arïttï anda, tüškäy teräninä, χaysïn ki etti.

[17]Xaytsïn aγrïχlar bašïna anïŋ, tebäsi üsnä anïŋ töräsizliki kendiniŋ ensin.

[18]Tapunïyïm Eyämä artarlïχïna körä anïŋ, saγmos aytïyïm atïna Eyämizniŋ biyiklängänniŋ.

[Псалом] 8

[1]Yeŋmäχ da yïγövlär üsnä, saγmos Tawitʻniŋ, 8.

[2]Biy, Biyimiz bizim, ki skʻančelidir atïŋ seniŋ barča dünyâgâ!

Aγïndï ulu yaχšï tirlikiŋ seniŋ (8v) daγï biyik köktän, [3]aγzïndan oγlanlarnïŋ, yašlarnïŋ, emčäktägilärniŋ toχtattïŋ alγïšnï

Seniŋ dušmanlarïŋ üčün, Biy, ki buzulgay dušman χaršï bolgan.

[4]Körgäymen köktä išin barmaχlarïŋnïŋ seniŋ, aynï da yïlduzlarnï, χaysïn ki sen toχtattïŋ.

[5]Kimdir adam, ki aŋgaysen sen anï, ya oγlu adamnïŋ, ki nemä yardïm etkäysen sen aŋar?

[6]Az nemä ašaγ ettiŋ anï frištäläriŋdän seniŋ, haybat bilä da hörmät bilä tad̲ždïŋ anï [7]da χoyduŋ barča χoluŋdan yaratïlganlar üsnä anï.

Barča nemäni (9r) hnazant ettiŋ ayaχï tibinä anïŋ, [8]sïγïrnï, da χoynï, da barča nemäni,

Daγï da barča bolganlarnï yerdä, [9]učarlarnï köknüŋ, da balïχlarïn teŋizniŋ, ki yürürlär izlärinä teŋizniŋ.

[10]Biy, Biyimiz bizim, ki skʻančelidir atïŋ seniŋ barča dünyâgâ!

[Псалом] 9

[1]Yeŋmäχliχ üčün oγlunuŋ saγmos ʼi Tawitʻ, 9.

[2]Šükürlü bolgaymen sendän, Biy, tögäräk yüräkim bilä menim, aytkaymen barča skʻančelikʻiŋni seniŋ.

[3]Färâh bolup da sövüngäymen saŋa, saγmos aytkaymen atïna Eyämizniŋ biyiklängän.

[4]Xaytkanïna artχarï dušmanlarïmnïŋ menim χastalan(9v)gaylar yüzüŋdän seniŋ.

[5]Ettiŋ yarγumnu da könülüknü, olturduŋ olturγučka yarγučï toγruluχtan.

[6]Öčäštiŋ guṛkʻčïlarga, da taspoldu yaman etüči, atlarnïŋ alarnïŋ buzduŋ meŋi meŋilik, [7]da dušmannïŋ yaraγï eksildi tügäll*äng*inčä [~tügälinčä].

Šähärni buzduŋ, da taspoldu jišadaglarï alarnïŋ čaχïrïχ bilä.

[8]Teŋri bar, da bolur meŋilik, hadir etti olturγučun kensiniŋ yarγuga.

[9]Kensi yarγu etiyir dünyâgâ toγruluχ bilä, da žoγovurtuna kensiniŋ artarlïχ bilä.

(10r) [10]Boldu Biy umsa yarlïga, boluš tarlïχta keräkli zamanda.

[11]Umsansïnlar saŋa barčasï, kimlär bilirlär atïŋnï seniŋ, zera χoymassen alarnï, kimlär χolarlar seni, Biy.

[12]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ki turur Sionda, aytïŋïz guṛkʻčïlarga haybatïn anïŋ.

[13]Izdämä χanïn alarnïŋ aŋdï da unutmadï alγïšïn čaräsizlärniŋ.

[14]Yarlïγa maŋa, Biy, da baχ χonarhlïχïmnï menim dušmanlarïmdan menim, e, biyiklättiŋ meni ešikindän ölümnüŋ,

[15](10v) Ne türlü aytkaymen barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzïnïŋ Sionnuŋ da sövüngäymen χutχarganïŋa seniŋ.

[16]Battïlar guṛkʻčïlar buzulmaχlarï bilä kendiläriniŋ, ki ettilär sïrtmaχ, da yašïrdïlar, tüškäy ayaχlarï alarnïŋ.

[17]Tanïr Biy etmägä yarγunu kensiniŋ, da iši bilä χolunuŋ kensiniŋ baylangaylar yazïχlïlar.

[18]Xaytkaylar yazïχlïlar yänäči tamuχka da barča guṛkʻčïlar, ki unutupturlar Teŋrini.

[19]Dügül ki soŋγuga dirä unutur Biy yarlïnï, tözümlükü miskinniŋ taspolmagay soŋγuga dirä.

(11r) [20]Tur, Biy, da küčäymäsin adam, yarγu bolsun guṛkʻčïlarga alnïŋa seniŋ.

[21]Xoy, Biy, yergä etüči üstlärinä alarnïŋ, tanïgaylar guṛkʻčïlar, ki adamlar bar.

[Псалом 9/10]

[22/1]Nek, Biy, turduŋ yïraχtan, baχmas bolduŋ keräkli tarlïχ zamanïna?

[23/2]Öktämlängäninä yamannïŋ küyär yarlï, tïyïlgaylar saγïšlarïna kensiläriniŋ, ki saγïš ettilär.

[24/3]Zera maχtalïr yazïχlï suχlanganïna boyunuŋ kensiniŋ, kim ki zrgel etär, da ol maχtar.

[25/4]Ne üčün öčäštirdi (11v) yazïχlï Teŋrini köp öčäšlänmäχinä kensiniŋ, egär tergämäsä?

[26/5]Dügüldür Teŋri alnïna közünüŋ anïŋ, murdardïr yollarï anïŋ här sahat.

Kötürülüptir könülük yüzündän anïŋ, barča dušmanlarï üsnä biylik etkäy.

27/6Ayttï yüräkinä kensiniŋ, ki seskänmägäymen, millät millättän yamansïz.

28/7Xarγïš da ačilik da ustatlïχ toludur aγzïna anïŋ, tili tibinä anïŋ aγrïχ da emgäk.

29/8Olturur ulama ululär bilä yapuχ öldürmä zadasïznï.

30/9Közü anïŋ yar(12r)lïlar üsnä baχar, ulïyïr yapuχ, nečik aslan uyasïna kensiniŋ.

31/10Ulïyïr yïrtma yarlïnï, yïrtma da salma kensin.

Sïrtmaχï kensiniŋ ašaχlatkay anï, ašaχlangay da tüškäy biylik etkäninä üsnä yarlïlarnïŋ.

32/11Ayttï yüräkinä kensiniŋ, ki unuttu Teŋri, čövürdü yüzün kensiniŋ, ki körmägäy soŋγuga dirä.

33/12Tur, Biy Teŋrim, biyiklänsin χoluŋ seniŋ, da unutma yarlïlarnï.

34/13Ki ne üčün öčäštirdi yaman Teŋrini, ki ayttï yüräkinä kensiniŋ, ki tergämäs?

(12v) 35/14Köriyirsen anï aγrïχ ičinä da yüräklänmäχtä baχarsen, seniŋ üstünä saldïlar yarlïnï, da öksüzgä sensin bolušučï.

36/15Sïnγalasïn biläkläri yazïχlïnïŋ da yamannïŋ, izdälgäy yazïχlarï anïŋ da kensi tapulmagay.

37/16Biy χan meŋi meŋilik, taspolgaylar guṛk‘čïlar yerindän anïŋ.

38/17Küsänčlikin yarγunuŋ išitti Biy, hadirlikinä yüräkläriniŋ alarnïŋ baχtï közüŋ seniŋ

39/18Yarγu etmägä öksüzgä da yarlïga, ki daγï artïχ adam ulu sözlämäχin kensiniŋ uzatmasïn üsnä yer yüzünüŋ.

[Псалом 10/11] 10

Yeŋmäχ üčün saγmos Tawit‘niŋ, 10.

(13r) 1Biygä umsandïm; nečik ayttïŋïz boyuma: «Teškirilsin taγga, nečik čïpčïχ»?

2Zera ošta yazïχlïlar χordular yaylarïn kensiläriniŋ, hadirlädilär oγlarïn, sadaχlarï da atmaga χaraŋγuda alar üsnä, ki toγrudïrlar yürägläri bilä.

3Ne ki sen yasadïŋ, buzdular, evet artar nek etti?

4Biy ari dad̲žarïna kensiniŋ, Biy köktä olturγučuna kensiniŋ.

Közläri anïŋ yarlïlarga baχar, kirpikläri anïŋ tergärlär adam oγlanlarïn.

(13v) 5Biy tergär artarnï da yazïχlïnï, kim sövär yazïχnï, körälmäs boyun kensiniŋ.

6Yebergäy üsnä yazïχlïlarnïŋ sïrtmaχ, ot da kügürt; bu yaltramaχ — ülüš ayaχ ičmä alarga.

7Artardïr Biy, artarlïχnï sövär, toγruluχnu körär yüzläri anïŋ.

[Псалом 11/12] 11

1Yeŋmäχ üčün, oχtaba üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 11.

2Tirgiz meni, Biy, zera eksildi surp, eksildilär könülüklär oγlanlarïndan adamnïŋ.

3Boš sözlädi kiši sïŋarï bilä kensiniŋ, ustat aγzï bilä yüräktän yüräkkä sözlädi.

(14r) 4Tas et, Biy, barča ustat aγïznï da ulu sözlü tilni.

5Kimlär ayttïlar: «Tilimizni bizim ulu etälïχ, erinlärimiz bizim bizdädir, da kimdir bizim Biyimiz?»

6Čaräsizliχi üčün yarlïnïŋ da küstünmäχi üčün miskinniŋ hali turïyïm, ayttï Biy, χoyïyïm χutχarmaχïmnï da yeberiyim alarga.

7Sözläri Eyämizniŋdir sözlär surp, nečik kümüš taŋlangan da sïnalgan topraχtan, arïtkan da ačkan 7 kerät topraχtan.

8Sen, Biy, saχladïŋ bizni da tirgizdiŋ bizni, bu millättän meŋilikkä dirä.

(14v) 9Čöp-čövrä yamanlar yüriyirlär, biyiklikiŋä körä, ulu etkäysen oγlanlarïn adamnïŋ.

[Псалом 12/13] 12

1Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 12.

2Negä dinčä, Biy, unutkaysen meni soŋγuga dirä, negä dinčä čövürgäysen yüzüŋnü mendän?

3Negä dinčä χoyïyïm saγïšta boyumnï da aγrïχïn künlärniŋ yüräkimä menim?

Negä dinčä biyiklängäy dušman üstümä menim? 4Baχ da išit maŋa, Biy Teŋrim menim.

Yarïχ ber, Biy, közlärimä menim, ki heč yuχlamagaymen ölümgä.

5Aytmagay dušmanïm menim, ki: «Yeŋdim anï»,— ya χïynavučïlarïm sövüngäylär, ki men seskändim.

(15r) 6Men yarlïγamaχïŋa seniŋ, Biy, umsandïm; sövündi yüräkim χutχarmaχïŋdan seniŋ; da alγïšlïyïm seni, Biy, yaχšï etučim.

[Псалом 13/14] 13

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 13.

1Ayttï harsïz yüräkinä kensiniŋ, ki yoχtur Teŋri.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizlikläri bilä kensiläriniŋ, yoχtur kimesä, ki etkäy tatlïlïχnï.

2Biy köktän baχtï barča oγlanlarï üsnä adamnïŋ körmägä, ki bolgay mi kimesä esli, ki χolgay Teŋrini.

3Barčasï heč boldular bir oγurdan da keräksiz boldular.

(15v)Yoχtur kimsä ki yaχšï etkäy, da yoχtur birinä dirä.

[4]Nečik ki bilmägäylär barčasï, kimlär ki etärlär töräsizlikni.

Kimlär ki yer id*il*är žoγovurtumnï menim, nečik ašïn ötmäkniŋ, da alnïna Biyniŋ sarnamadïlar.

[5]Anda χorχkaylar χorχu, χayda ki bolmagay χorχu, zera Biydir övlärinä artarlarnïŋ.

[6]Saγïšïn yarlïnïŋ uyat ettilär, zera Biydir umsasï anïŋ.

[7]Kim bergäy Siondan χutχarïlmaχ Israjelgä!— χaytarmaχïna Eyämizniŋ yäsirlikin žoγovurtunuŋ kensiniŋ sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel.

[Псалом 14/15] 14

(16r) Saγmos Tawit‘niŋ, 14.

[1]Biy, kim turgay čatïrïŋa seniŋ, ya kim turgay ari taγïŋa seniŋ?

[2]Kim ki yürür zadasïz, etär artarlïχnï, sözlär könülüknü yüräkinä kensiniŋ.

[3]Ki ustatlïχ etmädi tili bilä kensiniŋ, da yamanlïχ sïŋarïna kensiniŋ ol etmädi.

Uyatnï yuvuχlarïndan kensiniŋ ol almas, [4]heč boluptur alnïna anïŋ yaman etüči.

Xorχkanlarnï Eyämizdän haybatlï etär, kim ant ičär sïŋarïn kensiniŋ da yalγan čïχmas.

(16v) [5]Kümüšün kensiniŋ yalga ol bermäsin, orunč könülük üsnä ol almasïn, kim bunï etsä, ol heč seskänmägäy meŋilik.

[1Псалом 5/16] 15

Nïšan yazovu Tawit‘niŋ, 15.

[1]Saχla meni Teŋri, zera saŋa umsandïm. [2]Aytïm Eyämä: Biyim sen menim, da yaχšïlïχïm maŋa sendändir.

[3]Arilärïŋä, ki seniŋ mämläkätiŋädirlär, sk‘ančeli ettiŋ barča klägänimni alarga.

[4]Yïγï bolgay χastalïχlarï alarnïŋ, bundan soŋra keč ašïχkaylar.

Yïγïlmagaymen yïγïna alarnïŋ χanlï da aŋmagaymen atlarïn alarnïŋ aγzïma menim.

(17r) [5]Biy ülüšüm žaŗanklïχïmnïŋ menim da trunokumnuŋ menim, sensen, ki bundan χaytarïrsen žaŗanklïχïmnï menim maŋa.

[6]Ülüš tüštü maŋa taŋlamalar bilä, da očiznam menim biyänövlü boldu maŋa.

[7]Alγïšlïyïm Biyni, ki esli etti meni, ki kečädä ögütlärlär edi meni bövräklärim menim.

[8]Äväldän körär edim Biyni alnïma menim här sahat, ki edi oŋuma menim, ki seskänmägäymen.

[9]Bunuŋ üčün färâh boldu yüräkim, da sövündi tilim, daγï da tenim turgay umsa bilä.

(17v) [10]Biy, χoymagaysen boyumnï tamuχta da bermägäysen ariŋä seniŋ körmägä buzulmaχlïχnï.

[11]Körgüzdüŋ maŋa yolun seniŋ tirlikiŋniŋ, toldurduŋ meni färâhlik bilä yüzläriŋdän meŋärüči oŋuŋdan seniŋ soŋγuga dirä.

[Псалом 16/17] 16

Alγïš Tawit‘niŋ, 16.

[1]Išit, Biy, artarlïχïŋ bilä da baχ χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, zera dügüldür ustatlïχ erinlärimdän.

[2]Yüzüŋdän seniŋ könülük maŋa čïχsïn, da közlärim körsün toγruluχnu.

(18r) [3]Sïnadïŋ yüräkimni da tergädiŋ kečä, sïnadïŋ meni da tapmadïŋ mendä egirlik.

[4]Sözlämägäy aγzïm išlärin adam oγlanlarïnïŋ, seniŋ aγzïŋnïŋ sözläri üčün men saχlïyïm yolnuŋ aγïrïn.

[5]Toχtat izimni menim yoluŋa seniŋ, ki yaŋïlmagay yürügänlärim.

[6]Men saŋa, Biy, sarnadïm, ki išittiŋ maŋa, Teŋri, ašaχlat χulaχïŋnï seniŋ da išit sözlärimä menim.

[7]Skančeli ettiŋ yarlïγamaχïŋnï seniŋ, e, χutχarïrsen alarnï, ki umsanïptïrlar saŋa, alardan, ki χaršïdïrlar oŋuŋa seniŋ.

(18v) [8]Saχla meni, nečik kirpigin köznüŋ, kölegäsi tibinä χanatlarïŋnïŋ yapkaysen meni [9]yüzündän yamanlarnïŋ, kimlär ki čaräsizlättilär meni.

[10]Dušmanlar boyumnuŋ čövräsin aldïlar da yaγlarïndan tïyïldïlar, da aγïzlarï alarnïŋ sözlädilär öktämlikni.

[11]Saldïlar meni da hali yänä čövrämni aldïlar, saγïš ettilär ašaχlatma meni yergä.

[12]Köründilär maŋa, nečik aslan, ki hadirlänir ulama, nečik balasï aslannïŋ, ki olturur ulama.

(19r) [13]Kel, Biy, yetiš alarga da χapanel et alarnï, χutχar boyumnu yamanlarnïŋ χïlïčïndän da χolundan dušmannïŋ.

[14]Biy, tas et alarnï dünyâdan, ayïr da χapanel et alarnï tirliklärindän kensiläriniŋ.

Yapuχlarï bilä kensiläriniŋ toldu χarïnlarï alarnïŋ ašlar bilä, da χoydular χalganïn oγlanlarïna kensiläriniŋ.

[15]Men artarlïχ bilä körüngäymen yüzüŋä seniŋ, toygaymen körüngänindän haybatïŋnïŋ seniŋ.

[Псалом 17/18] 17

[1]Yeŋmäχi üčün urušnï χulunuŋ Tawit‘niŋ, ki sözlädi Eyämiz bilä sözlärin alγïšnïŋ, χaysï künni ki χutχardï anï Biy χolundan dušmanlarïnïŋ da χolundan Sawuγnuŋ, da ayttï, 17:

(19v) [2]Söviyim seni, Biy, χuvatïm menim! Biy [3]toχtatučïm, umsam da χutχaručïm.

Teŋri bolušučïm menim; da men umsanïrmen aŋar; išančïm menim, yaraγ χutχarïlmaχïma, yöpsönövlü menim.

[4]Alγïšlamaχ bilä sarnadïm alnïna Biyniŋ, da dušmanlarïmdan χutulgaymen.

[5]Čöp-čövrämni aldïlar aγrïχï ölümnüŋ, aχïnï töräsizliknïŋ talaštïrdï meni.

[6]Tasalarï tamuχnuŋ čöp-čövrämni aldïlar, yetišti maŋa satamasï ölümnüŋ.

(20r) [7]Tarlïχïma menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, alnïna Teŋrimniŋ küstündüm.

Išitti maŋa ari dad͡žarïndan kensiniŋ, avazïna χoltχamnïŋ menim, da küstüngänim menim alnïna anïŋ kirgäy χulaχïna anïŋ.

[8]Torγunlandï [=Tolγunlandï] da titrädi yer, da himläri taγlarnïŋ seskändilär, zera öčäšländi üstlärinä alarnïŋ Teŋri.

[9]Čïχtï tütün öčäšmäχindän anïŋ, da ot yüzündän anïŋ yaltradï, da učχunlar tüšti andan.

[10]Ašaχlattï kökni da endi, da χaraŋγuluχ tibinä ayaχlarïnïŋ anïŋ.

[11]Aγïndï kẹrovpẹ(20v)lär üsnä da učtu, aγïndï ol χanatlarï üsnä yelniŋ.

[12]Xoydu χaranγuluχnu yapov kensinä, da čövräsinädir övi anïŋ, da χaranγuluχnuŋ suvlarï bulutlarnïŋ yellärinä dirä.

[13]Yaltramaχïna anïŋ alnïna alarnïŋ bulutlar kečirdilär hradnï da učχunlarïn otnuŋ.

[14]Kökrätti Biy köktän, da biyiklängän berdi avazïn kensiniŋ, hradga da učχunlarïna otnuŋ.

[15]Yeberdi oχlarïn kensiniŋ da tozdurdu alarnï, yïγï etti yaltramaχïn kensiniŋ da tolγunlattï alarnï.

(21r) [16]Köründilär čovraχlarï suvnuŋ, da ačïldïlar himläri dünyâniŋ

Öčäšmäχiŋdän seniŋ, Biy, da urganïndan d͡žannïŋ öčäšmäχiŋdän seniŋ.

[17]Yeberdi biyikliktän da yöpsündü meni, yöpsündü meni suvnuŋ köplüχündän.

[18]Xutχargay meni Biy dušmanlarïmdan menim χuvatlïlardan da körälmägänlärimdän menim, zera χuvatlï boldular mendän.

[19]Yetištilär maŋa künläri χïynalmaχïmnïŋ menim, boldu Biy χuvatlatučïm [20]da čïχardï meni sekinlikkä, da χutχargay meni Biy, ki klädi meni.

(21v) [21]Tölägäy maŋa Biy artarlïχïma körä menim, zadasïzlïχïma körä menim tölägäy maŋa.

[22]Men saχlïyïm yolun Eyämizniŋ, da inamsïz bolmagaymen Teŋrimdän menim.

[23]Barča könülükü anïŋ alnïmadïr, artarlïχïn kensiniŋ yïraχ etmädi mendän.

[24]Bolïyïm men dä zadasïz anïŋ bilä da saχlanïyïm töräsizlikimdän menim.

[25]Tölägäy maŋa Biy artarlïχïma körä menim, aruvluχuna körä χolumnuŋ menim alnïna közlärimniŋ menim.

[26]Surp bilä surp bolgay(22r)sen, zadasïz kiši bilä zadasïz bolgaysen, [27]taŋlama bolgaysen, da yamanlarnï sïndïrgaysen.

[28]Sen χonarh žoγovurtnu tirgizirsen da közlärin öktämlärniŋ sen ašaχlatïrsen.

[29]Sen yarïχlï etärsen čïraχïmnï menim, Biy, Teŋrim, yarïχ et maŋa χaranγuluχta.

[30]Seniŋ bilä χutulgaymen sïnalmaχtan, Teŋrim bilä menim kečiyim mur ötläš.

[31]Teŋrim, zadasïzdïr yollarïŋ seniŋ, da sözläri Eyämizniŋ taŋlamadïr; umsadïr barčasïna, kimlär ki umsanïrlar aŋar.

[32]Anïŋ üčün ki kimdir Teŋri Eyämizdän özgä? Ya (22v) kimdir Teŋri bizim Teŋrimizdän özgä?

[33]Teŋri, ki kiydirdiŋ maŋa χuvatnï da χoyduŋ zadasïzlïχka yolumnu menim.

[34]Toχtattïŋ ayaχlarïmnï menim, nečik kargardannïŋ, da χoyduŋ meni.

[35]Övrättiŋ χollarïmnï čerüvčilikkä, da ettiŋ biläkimni, nečik yay bazïχ, da berdiŋ maŋa hörmätlänmäχ χutχarmaχïŋdan seniŋ.

[36]Oŋuŋ seniŋ yöpsündü meni, da ögütüŋ seniŋ turγuzdu meni soŋγuga dirä, da ögütüŋ seniŋ övrätkäy meni.

[37]Keŋärttïŋ yürüšüvümni tibi(23r)mdän menim, da buzulmadïlar izläri.

[38]Xuvalïyïm dušmanlarïmnï, da yetišiyim alarga, da χaytmïyïm alardan tügätkinčä alarnï.

[39]Xïynïyïm alarnï, ki bolmagaylar tirilmä, da tüškäylär ayaχlarïm tibinä menim.

[40]E, kiydirdiŋ maŋa χuvat čerüvdä, turganlarnï üstümä menim tibimä ettiŋ menim.

[41]Dušmanlarïmnï sürülgän ettiŋ da körälmägänlärimni tas ettiŋ.

[42]Küstündülär da yoχ edi kimsä, ki χutχargïy edi alarnï, sarnadïlar alnïna Biyniŋ, da išitmädi alarga.

(23v) [43]Uvatïyïm alarnï, nečik toznu alnïna yelniŋ, nečik balčïχïn yollarnïŋ, basïyïm alarnï.

[44]Xutχargay meni Biy χaršï bolmaχïndan žoγovurtnuŋ, da χoygaysen meni baš guṛkʿčïlarga.

[45]Žoγovurt, χaysïn ki bilmädim, χuluχ etti maŋa da išitmäχi bilä χulaχïnïŋ išitti maŋa.

[46]Oγlanlarï yatlarnïŋ yalγan sözlädilär maŋa, oγlanlarï yatlarnïŋ oprandïlar da aχsadïlar izlärinä kensiläriniŋ.

[47]Tiridir Biy, da alγïšlïdïr Teŋri, biyiklänsin Teŋri χutχarïlmaχïmïzdan,

[48]Teŋri, ki izdäp öčümni menim, da (24r) hnazant etär žoγovurtnu tibimä menim,

[49]Xutχaručïm dušmanlarïmdan menim, öčäšlängänlärdän. Alardan, ki turupturlar üstümä

menim, biyiklättiŋ meni, da egirlik etüči adamdan χutχardïŋ meni.

[50]Bunuŋ üčün tapunurmen seni guŗkʻčïlar arasïna da atïŋa seniŋ saγmos aytkaymen.

[51]Ulu ettiŋ χutχarmaχnï χanïna anïŋ, etmä yarlïγamaχ mazanecinä anïŋ, Tawitʻkä da oγluna anïŋ pokolenʼa pokolenʼadan.

Čïχkanï üčün Movsęsniŋ Mïsïrdan, da Israjel oγlanlarï üčün alγïš

[Исход 15: 1-18: Благодарная песня Моисея]

Молитва о выходе Моисея из Египта и о сынах Израиля.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki haybat bilä haybatlanïptïr.

Atlïlarïn da (24v) atlarïn saldï teŋizgä bolušučï da yöpsünüčim menim Biy da bol*d*u maŋa χutχarïlmaχ.

[2]Budur menim Teŋrim, da haybatlarmen bunï, Teŋri atalarïmnïŋ, da biyiklätirmen bunï.

[3]Biy uvatïr čerüvlärni, Biydir atï anïŋ.

[4]Taŋlama adamlarïn, da taŋlama yaraγlïlarïn, da atlarïn, da barča χuvatïn pʻarawonnïŋ saldï teŋizgä.

[5]Teŋiz yaptï alarnï, battïlar antuntknuŋ teräninä, nečik χaya.

[6]Oŋuŋ seniŋ, Biy, haybatlïdïr (25r) χuvatï bilä kensiŋniŋ, oŋuŋ seniŋ, Biy, uvattï dušmanlarnï.

[7]Da ululuχundan haybatïŋnïŋ seniŋ uvattïŋ χaršï bolganlarnï seniŋ, yeberdiŋ öčäšmäχiŋni yüräklänmäχiŋdän seniŋ, da yedi alarnï, nečik χamïšnï.

[8]Dž̲an χuvatïŋdan, yüräklänmäχiŋdän seniŋ ayïrïldïlar suv*l*ar, tizilip turdular, nečik mur taštan, suvlarï teŋizniŋ, da buzladïlar tizilip tolγunlarï suvnuŋ ičinä teŋizniŋ.

[9]Ayttï dušman, aytïr: «Xuvalïyïχ, yetišiyim, urïyïm, üläšiyim ig*i*likni da tolgurïyïm andan boyumnu menim.

(25v) Xïlïčïmdan kečiriyim alarnï, biylik etkäy da biyiklängäy üst*l*ärnä alarnïŋ χolum menim».

[10]Yeberdiŋ yeliŋni seniŋ, da yaptï alarnï teŋiz, da buzuldular, da kirdilär, nečik χorγašïn, küčlü suv ičinä.

[11]Kim oχšar saŋa, Teŋri, da Biy? Ya kim oχšagay saŋa haybatlangan arilärdän,

Skančeli haybat bilä haybatlangan, ki etärsen skʻanč̣elikʻ da pešä? [12]Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da yuttu alarnï yer.

[13]Yol körgüzdüŋ artarlïχ bilä žoγovurtuŋa seniŋ, bularga, χaysïn ki χutχardïŋ.

(26r) Da övündürdüŋ χuvatïŋ bilä seniŋ obozlarïna arilikiŋdän seniŋ, [14]išitti d̲žïns da öčäšländilär, da χorχu aldï turganlarnï Pγštaci ulusta.

[15]Ol sahat d̲žâχtlandïlar yarγučïlarï Edomnuŋ da biyläri Movapacilärniŋ.

Aldï alarnï titrämäχ, eridilär barča turganlar Kʻananaci ulusta.

Всадников и коней их ввергнул в море [2]мой защитник и покровитель мой Господь, и спасение пришло ко мне! Он Бог мой, и прославлю Его; Он Бог отцов моих, и превознесу Его.

[3]Господь сокрушает войска, Владыка имя Ему.

[4]Отборных людей фараона, и отборных воинов его, и коней его, и силу его Он ввергнул в море.

[5]Море покрыло их, утонули в глубинах бездны его они, как скала!

[6]Десница Твоя, Господи, прославилась силою Твоей; десница Твоя, Господи, сразила врагов!

[7]Величием славы Твоей Ты низложил противников Своих, послал гнев Твой в возмущении Своем, и он пожрал их, как камыш.

[8]От силы духа Твоего, гнева Твоего расступились воды, каменными стенами простерлись потоки моря, замерзли ледяными рядами посреди вод моря.

[9]Враг бахвалился, говорил: «Погонимся – настигну, побью, разделю добычу, насыщу ими душу мою! Пущу их под меч мой, пусть овладеет ими и владеет ими рука моя».

[10]Ты послал ветер Свой, и море покрыло их, и они позамерзали и погрузились, как свинец, в бурных водах!

[11]Кто подобен Тебе, Боже, о Господи? Кто подобен Тебе, препрославленный святыми?

Славою чудес прославлен Ты, мастерством творить чудеса! [12]Ты простер десницу Твою, и поглотила их земля!

[13]По справедливости Ты показал путь народу Твоему, тем, кого Ты избавил.

И силою Твоею Ты дал им утешиться в жилище своем от святыни Твоей; [14]услышали племена и трепещут, и ужас объял всех жителей земли Филистимской!

[15]Тогда засуетились вожди Едомовы и князья Моавитские,

Дрожь охватила их, уныли все жители земли Ханаанской.

[16]Tüškäy üstlärinä alarnïŋ ah da χorχu, da χuvatïndan biläkiŋniŋ seniŋ taš χaytkaylar.

Negä dinčä kečkäy žoγovurtuŋ seniŋ, Biy, negä dinčä kečkäy žoγovurtuŋ bu, χaysïn ki taŋladïŋ?

(26v) [17]Eltip tikkäysen alarnï taγïna žaṛanklïχïŋnïŋ seniŋ, hadirlägän turma žaṛanklïχïŋa seniŋ,

Xaysïn ki tapunduŋ äväldän, Biy, tapunduŋ aruvluχ bilä, χaysïn ki hadirlädilär χollarïŋ seniŋ. [18]Da Biy χan meŋi meŋilik daγï da.

[16]Да нападет на них страх и ужас, и от мощи мышцы Твоей да онемеют они, как камень,

Доколе проходит народ Твой, Господи, доколе проходит сей народ, который Ты избрал.

[17]Ты их введешь и насадишь на горе достояния Твоего, на месте, которое Ты соделал жилищем Себе, которое Ты освятил прежде, Господи, освятил святостью, которое создали руки Твои, и [18]Господь будет царствовать во веки и в вечность.

[Исход 15: 19: Переход через море]

[19]Ki kirdi p'arawon atlarï bilä, da arabalar bilä, da taŋlama yaraγlïlarï bilä ičinä teŋiznïŋ.

Da yeberdi üstlärinä alarnïŋ Biy suvun teŋiznïŋ, da oγlanlarï Israjelniŋ bardïlar χuru bilä ičinä teŋiznïŋ.

[Колофон]

Yazdïrgan sarnagan bilä birlängäylär yazučï bilä da aŋïlgaylar Teŋri alnïna meŋi učmaχïna, amẹn.

T'vagannïŋ 1024.

[Псалом 18/19] 18

(27r) [1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit'niŋ 18.

[2]Köklär belgirtiyir haybatïn Teŋriniŋ, da yaratïlganlar χolundan anïŋ aytïyïr toχtalmaχlïχnï.

[3]Kün kündän aχtïrïr sözni, da kečä kečägä körgüzür biliklikni.

[4]Dügül sözlär, da dügül gäläd͡žilär, χaysïnïŋ ki išitilmägäy avazï alarnïŋ.

[5]Barča dünyâgâ čïχtï sözü anïŋ, dünyâniŋ učuna dirädir gäläd͡žiläri anïŋ.

(27v) Kün toγušuna χordu čatïrïn kensiniŋ, [6]da kensi — nečik kiyöv, ki čïχar sarayïndan kensiniŋ, sövünür ol, nečik velet, yürümä yolun kensiniŋ.

[7]Učundan köknüŋ dür čïχkanï anïŋ, tïnčlïχï anïŋ učuna dirä anïŋ, da kimsä yoχ, ki yašïngay χïzovundan anïŋ.

[8]Töräsi Eyämizniŋ zadasïzdïr, da χaytarïrlar d͡žannï, tanïχlïχï Eyämizniŋ könüdür da esli etär oγlanlarnï.

[9]Artarlïχï Eyämizniŋ toγrudur, da färâhlatïr yüräkni, buyruχlarï Eyämizniŋ yarïχtïr da yarïχ berirlär közgä, [10]χorχusu Eyämizniŋ surptur (28r) da χalïr meŋilik.

Yarγusu Eyämizniŋ könüdir, da artardïr ol.

[11]Küsänčlidir ol altundan da bahalï tašlardan, köp tatlïdïr ol čulunuŋ balïndan.

[12]Zera χuluŋ seniŋ saχlagay bunï, saχlaganïna anïŋ tölöv köptir.

[13]Kečkänlärin kensiniŋ kim bolur alma esinä? Yapuχlarïmdan menim aruv et meni, [14]da yattan saχla χuluŋnu seniŋ.

Egär ki küčämäsälär üstümä, ol sahat zadasïz bolgaymen da aruv bolgaymen ulu yazïχlardan.

(28v) [15]Bolsun saŋa biyänövlü sözläri aγzïmnïŋ menim, da saγïšlarï yüräkimniŋ menim alnïŋa seniŋ här sahat, Biy, bolušučïm da χutχaručïm menim!

[Псалом 19/20] 19

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit'niŋ, 19.

[2]Išitkäy saŋa Biy kününä tarlïχïŋnïŋ, bolušučï bolgay saŋa atïna [=atï] Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

[3]Yebergäy saŋa Biy bolušluχ arilikindän kensiniŋ, Siondan, da yöpsüngäy seni.

[4]Aŋgay Biy barča χurbanïŋnï seniŋ da atïŋnï seniŋ yöpsünövlü etkäy.

[5]Bergäy saŋa Biy yüräkiŋä körä seniŋ, da barča saγïšïŋnï ol tügällägäy.

(29r) [6]Sövünäliχ biz χutχarmaχïŋa seniŋ, atïna Teŋrimiznïŋ bizim biz ululangaybiz.

Toldurgay Biy barča χoltχaŋnï seniŋ, [7]hali bildiχ, ki tirgizdi Biy pomazanecin kensiniŋ.

Išitti aŋar köktän, arilikindän kensiniŋ, χuvat χutχarmaχïndan oŋunuŋ kensiniŋ.

[8]Bular arabalar bilä, bular atlar bilä, yoχsa biz atïn Eyämiz Teŋrimiznïŋ bizim sarnalïχ.

[9]Bular χapanel boldular, tüštülär, biz turduχ da toγru bolduχ.

[10]Biy, tirgiz χannï da išit bizgä, ne kün ki sarnasaχ alnïŋa seniŋ.

[Псалом 20/21] 20

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit'niŋ, 20.

(29v) [2]Biy, χuvatïŋdan seniŋ färâh bolgay χan, χutχarmaχïŋdan seniŋ sövüngäy asrï.

[3]Küsänčin yüräkiniŋ anïŋ berdiŋ aŋar da kläg*än*in erinläriniŋ anïŋ tïymadïŋ andan.

[4]Yetiškän ettiŋ aŋar alγïš tatlïlïχïŋdan seniŋ da χoyduŋ bašïna anïŋ tad͡ž bahalï taštan.

[5]Tirlik χoldu sendän, da berdiŋ aŋar uzun künlär bilä meŋi meŋilik.

[6]Uludur hörmäti anïŋ χutχarmaχïŋdan seniŋ, haybat da ulu meŋärmäχ χoygaysen üsnä anïŋ.

[7]Bergäysen aŋar alγïš meŋi meŋilik, färâh etkäysen anï färâhlik bilä (30r) yüzüŋnüŋ seniŋ.

[8]Xan umsandï Biygä, yarlïγamaχïndan Biyiktäginiŋ ol seskänmägäy.

[9]Tapulgay χoluŋ seniŋ üstünä dušmanlarïŋnïŋ, da oŋuŋ tapkay barča körälmägänläriŋni seniŋ.

[10]Xoygaysen alarnï, nečik yalïnïn*a* otnuŋ, zämanä yüzläriŋdän seniŋ.

Biy öčäšmäχi bilä kensiniŋ yüräkländirgäy alarnï, da ot yegäy alarnï.

[11]Yemiši alarnïŋ yerdän taspolgay, da oγlanlarï alarnïŋ oγlanlarïndan adamnïŋ.

[12]Bulardïlar sendän yamanlïχ bilä, saγïšladïlar saγïš, χaysïn ki bolmadïlar toχtama.

(30v) [13]Etkäysen alarnï sürülgän, χalganïŋa seniŋ hadirlägäysen yüzlärinä alarnïŋ.

[14]Biyik bol, Biy, χuvatïŋdan seniŋ, alγïšlalïχ da saγmos aytalïχ χuvatïŋdan seniŋ.

[Псалом 21/22] 21

[1]Yeŋmäχ üčün, ertägi bolušluχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 21.

[2]Teŋri, Teŋrim menim, baχ maŋa, nek χoyduŋ meni? Yïraχlandïm χutχarïlmaχïmdan menim sözü üčün yazïχlarïmnïŋ.

[3]Teŋrim, kündüz sarnadïm alnïŋa seniŋ, da maŋa išitmädiŋ, kečä dä maŋa baχmadïŋ.

[4]Sen arilärdä tïnïpsen da ögülüpsen Israjeldän.

(31r) [5]Saŋa umsandïlar atalarïmïz bizim, umsandïlar saŋa, da χutχardïŋ alarnï.

[6]Alnïŋa küstündülär da tirildilär, saŋa umsandïlar da uyalmadïlar.

[7]Yoχesä men χurtmen, da dügülmen adam, uyatï adamlarnïŋ da hečliki žoγovurtnuŋ.

[8]Barčasï, kimlär körärlär edi meni, heč etärlär edi, menim üčün sözlärlär edi erinläri bilä da teprätirlär edi bašlarïn kensiläriniŋ.

[9]Umsandï Biygä, ki χutχargay anï, tirgizgäy anï, zera klär anï.

(31v) [10]Sensin, ki čïχardïŋ meni χarnïndan anamnïŋ menim, umsam töšlärindän anamnïŋ menim.

[11]Saŋa tüštüm men ičindän χarnïnïŋ anamnïŋ menim, sensen Teŋrim.

[12]Yïraχ bolmagïn mendän, zera tarlïχ yovuχlanïptïr, da yoχtur kimesä, ki boluškay maŋa.

[13]Čöp-čövrämni aldïlar d̲žanavarlar köp, da semiz buγalar čövrämni aldïlar.

[14]Ačtïlar üstümä menim aγïzlarïn kensilériniŋ, nečik aslan, ki muŋrar da χapar.

[15]Men, nečik suv, töküldüm, da sačïldï barča söväklärim menim, da boldu yüräkim nečik balaγuz erigän ičinä χarnïmnïŋ menim.

(32r) [16]Xurudu, nečik kerpid̲ž, χuvatïm menim, tilim taŋlayïma yabuštu, da topraχïna ölümnüŋ küvürdülär meni.

[17]Čöp-čövrämni aldïlar itlär köp, da yïγïnlarï yamanlarnïŋ čövrämni aldïlar.

[18][Этот стих оставлен без перевода].

[19]Üläštilär tonlarïmnï aralarïna kensilériniŋ, da tikilmägän tonumuna menim zar atarlar edi.

[20]Sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï seniŋ mendän, da Biy bolušma maŋa baχtï.

[21]Xutχar itidän boyumnu menim da χollarïndan itlärniŋ yalγïzïn anamnïŋ menim.

(32v) [22]Xutχar meni aγzïndan aslannïŋ, müŋüzündän kargardannïŋ χonarhlïχïm menim.

[23]Belgirttim atïŋnï seniŋ χardašlarïma menim, ičinä yüχövlärniŋ alγïšlïyïm seni.

[24]Xorχkanlar Eyämizdän alγïšlagaylar anï, barča oγlanlarï Jagopnuŋ haybatlagaylar anï.

Xorχkanlar Eyämizdän barča oγlanlarï Israjelniŋ, [25]ki heč etmädi da uyatlï alγïšïn yarlïnïŋ da čövürmädi yüzün kensiniŋ mendän, yoχsa sarnaganïma menim alnïna anïŋ išitti maŋa.

(33r) [26]Sendändir ögülmäχi menim, ulu yïγïnlarda alγïšlagaymen seni.

Antlarïmnï tügällägäymen alnïna barča χorχkanlarïnïŋ anïŋ.

[27]Yegäylär čaräsizlär da toygaylar, alγïšlagaylar Biyni kimlär χolarlar anï.

Tirilgäy yürägläri alarnïŋ meŋi meŋilik, [28]aŋgaylar da χaytkaylar Biygä barča učlarï dünyâniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča kökläri millätlärniŋ, [29]zera Eyämizniŋdir χanlïχ da ol buyruχ etär üsnä barča gurḳʻčïlarnïŋ.

[30]Yedilär da yerni öptilär aŋar barča χod̲žalarï yerniŋ, alnïna anïŋ tüškäylär, barčasï kirirlär topraχka.

(33v) [31]Boyum anïŋ bilä tiridir, da oγlum χulluχ etkäy aŋar,

Aytïyïm Eyämizgä. Millät, [32]ki kelmäχtir, aytkaylar artarlïχïŋnï žoγovurtka, ki toγmaχtïr, χaysïn ki etti Biy.

[Псалом 22/23] 22

Saγmos Tawitʻniŋ, 22.

[1]Biy tutkay meni, da maŋa nemä eksilmägäy.

[2]Yaš otlu tüz yerdä tïndïrdï meni da suvnuŋ tïnčlïχïna beslädi meni.

[3]Xaytardï d̲žanïmnï maŋa da yol körgüzdi maŋa yoluna artarlïχnïŋ atï üčün kensiniŋ.

[4]Egär ki bardïm esä da men ičinä (34r) χaraŋ-

γuluχunuŋ ölümnüŋ, χorχmagaymen yamandan, zera sen, Biy, menim biläsen.

Ulu tayaχïŋ da kavazanïŋ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadir ettiŋ alnïma menim trabez közläri alnïna χaynavučïlarïmnïŋ menim.

Yaχtïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχ buzulmagan ičirdiŋ meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, artïmdan kelgäy barča künlärinä tirlikimniŋ menim, turmaga maŋa övinä Eyämizniŋ uzun künlärgä dirä.

[Псалом 23/24] 23

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 23.

Burungi kün üčün.

[1]Eyämizniŋdir yer tügälliki bilä kensiniŋ, dünyâ da barča turganlar anda.

(34v) [2]Ol kensi üsnä teŋizniŋ him saldï aŋar, üsnä aχïn suvlarnïŋ hadirlädi anï.

[3]Kim mingäy taγïna Eyämizniŋ? Ya kim bolgay arilik yerindän anïŋ?

[4]Kim ki aruvdur χollarï bilä da zadasïz yüräki bilä, ki almadï bošluχu boyuna kensiniŋ da ant ičmädi sïŋarïna kensiniŋ ustatlïχ bilä,

[5]Bu algay alγïšnï Eyämizdän, yarlïγamaχnï Teŋridän, χutχaručïsïndan kensiniŋ.

[6]Bu millättir, ki χolar Biyni, χolar körmä yüzün Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

(35r) [7]Aγïnïŋïz, buyruχčïlar, ešikiŋizdän siziŋ yoγarï, aγïnsïnlar ešiklär meŋilik, da kirgäy χanï haybatnïŋ.

[8]Kimdir bu χanï haybatnïŋ? Biy χuvatlï χuvatï bilä kensiniŋ, Biy χuvatlï čerüvdä.

[9][Этот стих, повторяющий стих 8, пропущен].

[10]Kimdir bu χanï haybatnïŋ, Biy χuvattan, bu kensidir χanï haybatnïŋ.

[Псалом 24/25] 24

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 24.

[1]Alnïna seniŋ, Biy, kötürdüm boyumnu menim, [2]Teŋrim, saŋa umsandïm uyalmagaymen, da külmägäylär (35v) mendän dušmanlarïm menim.

[3]Barčasï, kimlär ki tözärlär saŋa, uyalmagaylar, yoχsa uyalgaylar töräsizlär bošluχlarïndan kensiläriniŋ.

[4]Yoluŋnu seniŋ, Biy, körgüz maŋa da izläriŋni övrät maŋa.

[5]Yol körgüz maŋa könülüküŋdän seniŋ da övrät meni, zera sensin Teŋri χutχaručïm da men saŋa tözdüm kündüz här sahat.

[6]Aŋ, Biy, šaγavatïŋnï seniŋ da yarlïγamaχïŋnï, ki bardïr meŋilik.

(36r) [7]Yazïχïn oγlanlïχïmnïŋ menim da biliksizlikimdän menim aŋmagïn, yoχsa aŋ meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä tatlïlïχïŋ üčün seniŋ, [8]ki tatlï da toγrusen, Biy.

Bunuŋ üčün törä bilüči etärsen yazïχlïnï, [9]yolda yol körgüzürsen ivašlarga yarγuda, da övrätirsen ivašlarga yoluŋnu seniŋ.

[10]Barča yollarï Eyämizniŋ yarlïγamaχ bilä da könülük bilädir alarga, kimlär χolarlar antïn da tanïχlïχïna.

[11]Seniŋ atïŋ üčün, Biy, bošat yazïχlarïmnï, zera köp boldular.

[12]Kimdir adam, ki χorχkay Eyämizdän? Törä bilüči etär anï yoluna, χaysïn ki biyändi.

(36v) [13]Boyu anïŋ yaχšïlïχta tïngay, da oγlu anïŋ meŋärgäy yerni.

[14]Xuvatïdïr Biy kensindän χorχkanlarïnïŋ da bitiklärin kensiniŋ övrätir alarga.

[15]Közlärim här sahat alnïna Biyniŋ, da ol čïχargay sïrtmaχtan ayaχlarïmnï.

[16]Baχ maŋa da yarlïγa maŋa, zera yalγïzï anamnïŋ da yarlïmen men.

[17]Tarlïχlar yüräkimä menim köp boldular asrï, da χïyïnïmdan menim čïχar meni.

[18]Baχ χonarhlïχïmnï menim da emgäkimni da bošat maŋa barča yazïχlarïmnï.

(37r) [19]Baχ dušmanlarïmnï, ki köp boldular, körälmämäχ, ki boš körälmädilär meni.

[20]Saχla boyumnï da χutχar meni, da uyatlï bolmagaymen, ki umsandïm saŋa.

[21]Zadasïzlar da toγrular ülüšlü boldular maŋa, da men saŋa tözdüm.

[22]Xutχar, Teŋri, Israjelni barča tarlïχïndan anïŋ.

[Псалом 25/26] 25

Saγmos Tawit‘niŋ, 25.

[1]Yarγu et maŋa, Biy, zera men zadasïzlïχïma bardïm, Biygä umsandïm, ki bolmagaymen χasta.

[2]Sïna meni, Biy, da tergä meni, sïna bövräklärimni da yüräkimni menim.

(37v) [3]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, alnïna közümnüŋ menim, da biyänövlü bolgaymen könülüküŋä seniŋ.

[4]Olturmagaymen men olturγučlarïna bošlarnïŋ, da töräsizlär arasïna men kirmägäymen.

[5]Körälmädim men yïγïnïn yamanlarnïŋ, da dinsizlär bilä men olturmadïm.

[6]Yuvgaymen aruvluχ bilä χolumnu da čövräsinä bolgaymen seγanïŋnïŋ seniŋ, Biy,

[7]Išitmägä maŋa avazïn alγïšïŋnïŋ seniŋ da aytma barča sk‘ančelik‘iŋni seniŋ.

[8]Biy, sövdüm meŋärmäχin övüŋnüŋ seniŋ da yerin ičkäriki haybatïŋnïŋ seniŋ.

(38r) [9]Tas etmägin dinsizlär bilä boyumnu menim, da ne χan töküčilär bilä tirlikimni menim,

[10]Xaysïlarïnïŋ ki χollarï kensiläriniŋ töräsizliktändir, da oŋlarï alarnïŋ toludïr orunč bilä.

[11]Men zadasïzlïχïm bilä menim bardïm, χutχar meni, Biy, da yarlïγa maŋa.

[12]Ayaχïm turgay toγruluχtan, ulu yïγïnlarda alγïšlagaymen seni.

[Псалом 26/27] 26

Saγmos Tawitʻniŋ, 26.

Hanïz pomazat etmiyir edilär.

[1]Biy yarïχïm da tirlikim: men kimdän χorχkaymen? Biy išančïm tirlikimdän menim: men kimdän seskängäymen?

(38v) [2]Yuvuχlanganïna maŋa yamanlarnïŋ yemägä tenimni menim χïynavučïlarïm da dušmanlarïm menim alar küčsüzländilär da tüštilär.

[3]Egär ki hadirlänsä üstümä menim čerüvčilik, χorχmagay yüräkim menim; egär tursa üstümä menim čagatï čerüvnüŋ, hälbät, bunuŋ üčün, da saŋa, Biy, umsanïrmen.

[4]Bir χoldum Eyämizdän, da anï χolarmen — turma maŋa övinä Eyämiznïŋ barča künlärin tirlikimniŋ menim,

Körmägä maŋa meŋärmäχin Eyämiznïŋ, da buyruχ bermä dad͡žarïna anïŋ.

(39r) [5]Yaptï meni χoranïna kensiniŋ, künnüŋ yamanïndan ičkäri etti meni yapovu artïna χoranïnïŋ kensiniŋ.

Xayadan biyik ettiŋ meni, [6]da hali biyiklät bašïmnï menim üsnä dušmanlarïmnïŋ.

Čövräsinä bolïyïm da sunïyïm χoranïna anïŋ χurban alγïštan, alγïšlïyïm da saγmos aytïyïm Eyämizgä.

[7]Išit, Biy, avazïma menim, zera sarnadïm alnïŋa, yarlïγa [yarlïγa maŋa da išit maŋa, zera saŋa] ayttï yüräkim. [8]Da χoldu yüzlärim yüzläriŋdän seniŋ, Biy, χoldular.

[9]Čövürmägin yüzüŋnü mendän, da yaŋïlmagïn öčäšmäχiŋ bilä χuluŋdan seniŋ.

(40r) Bolušučï bol, Biy, da heč etmä meni, da salma meni, Teŋri, χutχaručïm menim.

[10]Atam da anam saldïlar meni, da Biyim yöpsündi meni.

[11]Törä bilüči et meni, Biy, yoluŋa seniŋ da yol körgüz maŋa izläriŋä seniŋ toγru.

Dušmanlarïm üčün menim [12]čïχara bermä meni χollarïna χïynavučïlarïmnïŋ.

Turdular üstümä menim tanïχlarï yazïχnïŋ da yalγan sözlädilär maŋa töräsizliklärindän kensiläriniŋ.

(40r) [13]Inandïm körmägä maŋa yaχšïlïχïn Eyämiznïŋ ulusuna tirilärniŋ. [14]Töz Eyämizgä da smilï bol, χuvatlansïn yüräkiŋ, da töz Eyämizgä.

[Псалом 27/28] 27

Saγmos Tawitʻniŋ, 27.

[1]Alnïŋa, Biy, sarnadïm, Teŋrim, tïyïlma mendän, ne bir vaχt tïyïlmagaysen mendän, oχšamagaymen alarga, ki kirirlär čuγurga.

[2]Išit, Biy, avazïna χoltχamnïŋ menim, yalbarganïma alnïŋa seniŋ, kötürülgäninä χollarïmnïŋ menim ari dad͡žarïŋa seniŋ.

[3]Saγïšlama dinsizlär bilä boyumnï menim da ne alar bilä, ki etärlär töräsizlikni, tas etmä meni,

(40v) Kimläri sözlär edi eminliktä sïŋarlarï bilä kensiläriniŋ da yamanlïχtïr yüräklärinä alarnïŋ.

[4]Ber alarga, Biy, išlärinä körä alarnïŋ, töräsizlik bilä yürügänlärinä körä tölä alarga.

Išlärinä körä χollarïnïŋ tölä alarga tölövün alarnïŋ alarga.

[5]Aŋlamadïlar alar išin Eyämiznïŋ, da ne išinä χolunuŋ anïŋ baχmadïlar, buzgaysen alarnï, da daγï yasalmagaylar.

[6]Alγïšlïdïr Biy, ki išitti avazïna alγïšïmnïŋ menim, [7]Biy bolušučïm menim da hörmätim.

(41r) Aŋar umsandï yüräkim, faydalï boldu da ačïldï boyum, da men erkim bilä menim tapungaymen aŋar.

[8]Biy χuvatï žoγovurtunuŋ kensiniŋ, umsa χutχarïlmaχka mazanecinä kensiniŋ.

[9]Xutχar žoγovurtuŋnu seniŋ da alγïšla žaṛanklïχïŋnï seniŋ, küt da biyiklät alarnï meŋilikkä dirä.

[Псалом 28/29] 28

Saγmos Tawitʻniŋ, 28.

[1]Sunuŋuz Eyämizgä, oγlanlarï Teŋriniŋ, sunuŋuz Eyämizgä oγlanlarïn χoylarnïŋ.

Sunuŋuz Teŋrigä haybat da hörmät, [2]sun(41v)uŋuz Eyämizgä haybat atïna anïŋ, yerni öpüŋüz Eyämizgä köškünä arilikindän anïŋ.

[3]Avazï Eyämiznïŋ suv üsnä, da Teŋri avazïndan kökrädi haybatï bilä, da Biy kensi suv üsnä turdu.

[4]Avazï Eyämiznïŋ χuvatï bilä, da avaz*ï* Eyämiznïŋ ulu tiyišlik bilä.

[5]Avazï Eyämiznïŋ uvatïr ormanlarnï, da uvatïr Biy ormanlarïn Lipananïŋ.

[6]Uvatkay alarnï, nečik igit litorosun Lipana*n*nïŋ, χaysï ki sövüklüdir, nečik oγlanlarïn odnorožecniŋ.

[7]Avaz*ï* Eyämiznïŋ kesär yalïnïn otnuŋ, [8]avazï Eyämiznïŋ teprätir anabadnï da zbu(42r)rit etär ulu ormanïn Gatesnïŋ.

[9]Avazï Eyämizniŋ toχtatïr odnorožecni da belgi̇li etär ulu ormanlarnï.

Daǯarïna anïŋ barča kimsä aytïrlar hörmätin anïŋ.

[10]Biy potoplarnï olturγuzur da ašaγlatïr, χanlïχ etkäy Biy meŋilik.

[11]Biy χuvatï žoγovurtunuŋ kensiniŋ bergäy da alγïšlagay žoγovurtun kensiniŋ eminliktä.

[Псалом 29/30] 29

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 29.

Alγïšï nawagadigniŋ daǯarnïŋ Tawit‘niŋ.

[2]Biyiklätirmen seni, Biy, ki yöpsündüŋ meni, da sövündürmädiŋ dušmanlarïmnï menim üčün.

(42v) [3]Biy, Teŋrim, sarnadïm alnïŋa seniŋ da saγayttïŋ meni. [4]Biy, čïχardïŋ tamuχtan boyumnu menim, χutχardïŋ meni alardan, ki tüšärlär čuγurga.

[5]Saγmos aytïŋïz Eyämizgä, ariläri anïŋ, χosdovanel boluŋuz aŋïlmaχïna arilikindän anïŋ.

[6]Yüräklänmäχtir öčäšmäχindän anïŋ, da tirliktir erkindän anïŋ.

Iŋir vaχtïna tïngaylar yïγlamaχlar, ertäsi bolgay färâhlik.

[7]Men ayttïm: yaχšï tirlikimä menim, ki seskänmägäymen meŋilik.

(43r) [8]Biy, erkiŋ bilä seniŋ berdiŋ körkümä menim χuvat, čövürdüŋ yüzüŋnü seniŋ mendän, da men boldum öčäšlängän.

[9]Alnïŋa seniŋ, Biy, sarnadïm, da alnïna Teŋrimniŋ küstündüm, [10]ne aslamdïr saŋa χanïmdan menim, egär tüššäm men buzulmaχlïχka.

Šahat, ki topraχ χosdovanel bolgay alnïŋa seniŋ, ya belgirtkäy könülüküŋnü seniŋ?

[11]Išitti maŋa Biy da yarlïγadï, da Biy boldu maŋa bolušučï.

[12]Xaytardï yasïmnï färâhlikkä, ketärdi mendän yasïnï, da maŋa kiydirdi färâhlikni.

(43v) [13]Ne türlü saγmos aytkaylar saŋa hörmätim, da daγï pošuman bolmagaymen, Biy, Teŋrim, meŋilik tapungaymen saŋa.

[Псалом 30/31] 30

[1]Yeŋmäχ üčün da χïyïn üčün alγïš, saγmos Tawit‘niŋ, 30.

[2]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, artarlïχïŋ bilä seniŋ χutχar meni da tirgiz meni.

[3]Ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, ǯâhtlan tirgizmä meni.

Bol maŋa, Teŋri, hörmät, da övi umsanïŋ — tirgizmägä meni, [4]zera χuvatlatučïm da umsam sensen.

Seniŋ atïŋ ü(44r)čün yol körgüzdüŋ maŋa, da beslädiŋ meni, [5]čïχardïŋ meni satamadan bu, ki saχladïlar maŋa.

Sensin hörmätim menim, Biy, [6]da χoluŋa seniŋ sïmarlarmen ǯanïmnï menim.

Xutχardïŋ meni, Biy, Teŋri, könülüküŋ bilä seniŋ, [7]keri ettiŋ alarnï, kim ki saχlar χorχunu boš.

Men Biygä umsandïm, [8]sövüngäymen da färâh bolgaymen χutχarmaχïŋdan seniŋ.

Baχtïŋ χonarhlïχïma menim, da χutχardïŋ satamadan boyumnu menim, [9]da čïχara bermädiŋ χollarïna χïynavučïlarïmnïŋ menim, da χoyduŋ sekinliktä ayaχlarïmnï.

(44v) [10]Yarlïγa maŋa, Biy, zera χïynalïpmen men, tolγunlandï yüräklänmäχiŋdän seniŋ közlärim, ǯanïm da χarnïm.

[11]Eksildi aγrïχtan tirlikim da yïllarïm küstünmäχindän.

Miskinländi küčsüzlüktän χuvatïm menim, da söväklärim öčäšländilär.

[12]Barča dušmanlarïmdan artïχ boldum ïrïsvay χonšularïma menim, asrï ah da χorχu tanïšlarïma menim.

Barča, kimlär körärlär edi meni, čïχarï χačarlar edi mendän.

(45r) [13]Unutulgan boldum men, nečik ölü, yüräktän, da boldum men nečik saγït taspolgan.

[14]Zera išittim men panpas köplärdän, ki čövrämä edilär, yïγïlganlarïna alarnïŋ bir oγurdan almaga ǯanïmnï saγïš ettilär, [15]yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm.

Ayttïm: sensen Teŋrim, [16]da seniŋ χoluŋadïr žaṛanklïχïm menim.

Xutχar meni χollarïndan dušmanlarïmnïŋ menim, da sürgänlärdän menim.

[17]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χuluŋa seniŋ, tirgiz meni, Biy, yarlïγamaχïŋa körä seniŋ, [18]Biy, uyatlï bolmagaymen, zera sar(45v)nadïm alnïŋa seniŋ.

Uyalsïnlar dinsizlär da kirsinlär tamuχka, [19]da baγlï bolgay ustat erinlär, ki sözlär edilär artar üčün egirlikni, öktämliklärindän da sökkänlärindän kensiläriniŋ.

[20]Nečik köp ettiŋ yarlïγamaχnï tatlïlïχïŋdan seniŋ, Biy, χaysïn ki saχladïŋ χorχkanlarga sendän.

Ettiŋ sen alarga, kimlär ki umsanïptïrlar saŋa, alnïna adam oγlanlarïnïŋ.

[21]Berkittiŋ alarnï yapovuna yüzüŋdän seniŋ, urušundan adamlarnïŋ.

(46r) Yaptïŋ alarnï čatïrïŋa seniŋ, χaršilikindän tilniŋ.

[22]Alγïšlïdïr Biy, ki sk‘anċelik‘ etti yarlïγamaχï bilä kensiniŋ bek šährdä.

[23]Men ayttïm taŋlanganïma menim, ki salïndïm χaydesä yüzündän közläriŋniŋ seniŋ.

Bunuŋ üčün išittiŋ avazïna alγïšïmnïŋ menim, küstüngäninä alnïŋa seniŋ.

[24]Sövüŋüz Biyni, barča ariläri anïŋ, zera toγruluχnu izdär Biy da tölär alarga, kimlär ki artïχsï etärlär öktämlikni.

(46v) [25]Xuvatlanïŋïz da zoru bolsun yüräkiŋiziniŋ siziŋ barčaŋïz Biygä.

[Псалом 31/32] 31

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 31.

[1]San aŋar, kimgä ki bošatlïχ boldu yazïχlarïna, da yapuldu barča yaŋïlganlarï anïŋ.

[2]San ol kišigä, χaysïnïŋ ki saγïšlamastïr Biy yazïχïn anïŋ da yoχtur ustatlïχ aγzïna anïŋ.

[3]Tïyïldïm men, da oprandïm barča söväklärim küstünmäχimdän alnïna Biyniŋ [4]tïyïsïz, kündüz u kečä

Aγïrlandï χoluŋ seniŋ üstümä menim, χayttïm miskinliktä, zera uruldu maŋa tegänäklär.

(46v) [5]Yazïχlarïmnï körgüziyim saŋa da töräsizliklärimni yašïrmïyïm sendän.

Ayttïm, ki aytkaymen mendän yazïχlarïmnï, da sen bošatkaysen barča yamanlïχïn yazïχlarïmnïŋ menim.

[6]Bunuŋ üčün alγišta bolgaylar alnïŋa seniŋ barča arilär yöpsünövlü sahatta.

Tek yalγïz suvnuŋ potopundan köp, ki saŋa heč yovuχlanmas.

[7]Sensen umsam bu tarlïχïmdan menim, ki čövrämä boldular menim.

Sövünčlüküm menim, χutχar meni alardan, kimlär ki čüvrämni aldïlar menim.

(47v) [8]«Esli etiyim seni da aχïllï yolda, χayda da barsaŋ, da toχtatïyïm üstüŋä seniŋ sözlärimni».

[9]«Bolmaŋïz nečik at da χatïr, zera yoχtur alarda eslilik, ki yügän bilä da noχta bilä χogaysen yaŋaχlarïn alarnïŋ, ki saŋa nemä yuvuχlanmagaylar».

[10]Köp χïyïn bar yazïχlïlarga, evet kimlär umsanïrlar Biyimizgä, yarlïγamaχï Eyämizniŋ čöpčövräsinä alarnïŋ.

[11]Färâh boluŋuz da sövünüŋüz, artarlar, Biygä, maχtanïŋïz, barčaŋïz, ki toγrusiz yüräkläriŋiz bilä.

[Псалом 32/33] 32

(48r) Saγmos Tawit‘niŋ, napissiz Dž̲uvutka, 32.

[1]Sövünüŋüz, artarlar, Biygä, toγrularga tiyišlidir alγïš, [2]χosdovanel boluŋuz Teŋrigä alγïš bilä, 10 stron bilä saγmos aytïŋïz aŋar.

[3]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, ki yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.

[4]Doγrudur sïmarlaganï Eyämizniŋ, da barča išläri anïŋ inam bilädir, [5]da sövär yarlïγamaχnï da könülüknü.

(48v) Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ toludur yer, [6]da sözü bilä Eyämizniŋ kök toχtaldï, da d̲žanï bilä aγzïnïŋ anïŋ barča χuvatlarï anïŋ.

[7]Yïγdï, nečik tulum ičinä, suvun teŋizniŋ, da χoyar teränlïχtä χaznasïn kensiniŋ.

[8]Xorχkay Eyämizdän barča dünyâ, da andan titrägäy barča turganlar dünyâda.

[9]Ol ayttï — da boldu, buyurdu — da toχtaldï.

[10]Biy sačar saγïšnï guṛk‘čïlarnïŋ, heč etär Biy saγïšïn žoγovurtnuŋ, da tilämäs saγïšïn buyruχčïlarnïŋ.

(49r) [11]Saγïšï Eyämizniŋ meŋilik χalïr, da saγïšï yüräkiniŋ anïŋ pokolen′a pokolen′adan.

[12]San ol millätkä, χaysïna ki Biy Teŋri bolušučïdïr aŋar, žoγovurt, χaysïn ki taŋladï žaṛanklïχka kensinä.

[13]Köktän baχtï Biy barča adam oγlanlarï üsnä, [14]hadir turgan yerindän kensiniŋ baχtï barča turganlar üsnä dünyâda.

[15]O, ki yarattï bašχa yüräklärin alarnïŋ, da eskä alma barča išlärin alarnïŋ.

(49v) [16]Dügül, ki köp čerüvi bilä χutulur χan, da ne bahatïr köp χuvatïndan kensiniŋ.

[17]Yalγandïr at χutχarmaχïndan kensiniŋ, köp χuvatïndan kensiniŋ χutχarmastïr atlangannï kensin.

[18]Közläri Eyämizniŋ üsnä χorχkanlarnïŋ kensindän, da kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ,

[19]Xutχarma ölümdän boylarïn alarnïŋ, yedirmä alarnï ačlïχta.

[20]Boyumuz bizim tözsün Eyämizgä, zera bolušučï da yedirüčidir bizni.

[21]Aŋar färâh bolsun yüräkimiz bizim, da anïŋ ari atïna umsanalïχ.

[22]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, üstümüzgä (50r) bizim, ne türlü ki umsandïχ saŋa.

[Псалом 33/34] 33

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Zamanïna, ki teškirdi sözün kensiniŋ alnïna Apimelikniŋ da soŋra yeberdi anï, 33.

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïma menim.

[3]Biy bilä maχtangay boyum menim, išitkäylär ivašlar da färâh bolgaylar.

[4]Ululatïŋïz Biyni menim bilä da biyiklätiŋiz atïn anïŋ oγurdan.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχlarïmdan menim χutχardï meni.

6Yuvuχlanïŋïz alnïna Biyniŋ da alïŋïz yarïχnï, da yüzüŋüz sizniŋ uyalmasïn.

(50v) 7Bu yarlï sarnadï alnïna Biyniŋ, da Biy išitti buŋar, barča tarlïχïndan bununŋ χutχardï bunï.

8Böläki frištälärniŋ Eyämniŋ čövräsinädir kensindän χorχkanlarnïŋ da saχlar alarnï.

9Yeŋiz da baχïŋïz, ki tatlïdïr Biy! San ol adamga, ki umsangay aŋar.

10Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, zera yoχtur nemä eksiklik χorχkanlarga andan.

11Ulular miskinländilär, evet kimlär ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alarga barča yaχšïlïχ.

(51r) 12Keliŋiz, oγlanlarïm, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

13Kimdir adam, ki klär tirlik, sövär künlärin kensiniŋ körmägä yaχšïlïχta?

14Tïy tiliŋni seniŋ yamanlïχtan, erinläriŋ seniŋ sözlämäsin ustatlïχnï.

15Keri bol yamandan da et yaχšïnï, χol eminlikni da bar anïŋ bilä.

16Közläri Eyämizniŋ üsnä artarlarnïŋ, χulaχï anïŋ üsnä alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

17Yüzläri Eyämizniŋ üstlärinä yaman etučilärniŋ — tas etmä yerdän jišadaglarïn alarnïŋ.

(51v) 18Sarnadïlar artarlar alnïna Biyniŋ, da Biy išitti alarga, barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

19Yuvuχtur Biy alarga, ki opranïptïrlar yürägläri bilä, da ašaχlarnï ǰanlarï bilä tirgizir.

20Köp tarlïχlarï bar artarlarnïŋ, barčadan χutχarïr alarnï Biy 21da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da biri dä alardan sïnmagay.

22Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, evet kim ki körälmädi artarnï, pošuman bolgay.

23Xutχarïr Biy boylarïn χullar(52r)niŋ kensiniŋ, pošuman bolmagaylar barčasï, kimlär ki umsanïptïrlar aŋar.

[Псалом 34/35] 34

Saγmos Tawit‘niŋ, 34.

1Yarγu et, Biy, alarga, ki yarγulïyïrlar meni, čališ alar bilä, kimlär ki čališïyïrlar menim bilä.

2Al yaraγ da tarčaŋnï da kel bolušma maŋa, 3čïχar χiličïŋnï χaršïlarïna χuva*la*ganlarnïŋ meni, tïy alarnï da ayt sen boyuma menim, ki: «Xutχarïlmaχïŋ seniŋ menmen».

4Uyalsïnlar da uyatlï bolsunlar, ki izdärlär edi boyumnu menim, χaytsïnlar kötüŋkeri [=kötünkeri] da uyalsïnlar, kimlär yaman saγïšlarlar edi maŋa.

(52v) 5Bolsunlar alar nečik toz alnïna yelniŋ, da frištäsi Eyämizniŋ χïynagay alarnï.

6Bolsun yollarï alarnïŋ χaraŋγuluχta da yïχïlmaχta, da frištäsi Eyämizniŋ sürgäy alarnï.

7Boš yašïrdïlar maŋa sïrtmaχ buzulmaχlarïndan kensiläriniŋ da boš azarladïlar boyumnu menim.

8Yetiškäy üstlärinä alarnïŋ sïrtmaχ, χaysïn ki bilmägäylär, da ulamaχnï, ki yašïrdïlar, tutkay ayaχlarïn alarnïŋ, da ol sïrtmaχka tüškäylär.

9Yoχsa boyum menim sövüngäy (53r) Biygä, färâh bolgay χutχarmaχïndan anïŋ, 10da barča söväklärim aytkaylar: «Biy, kim oχšaštïr saŋa?

Zera χutχardï miskinni χolundan χuvatlïnïŋ, miskinni da yarlïnï alardan, kimlär ki yïrtarlar anï».

11Turdular üstümä menim yamanlar*n*ïŋ tanïχlarï, χaysïn ki bilmäs edim, sorarlar edi maŋa.

12Tölädilär maŋa yamanlïχ yaχšïlïχ ornuna, meŋärmäsizliχkä boyumnu saγïšladïlar adam oγlanlarïndan.

13Men χïynaganlarïna alarnïŋ yas kiyär edim, ašaχlatïr edim oruč bilä boyumnï menim, da alγïšïm menim χoynuma χaytsïn.

(53v) 14Nečik χardaš da sïŋar, bu türlü biyänövlü bolur edim, ne türlü ki yaslï ya χayγulu, ol türlü ašaχlanïr edim.

15Üstümä menim sövündülär da yïγïldïlar; yïγïldïlar mendä χïyïnlar, da men tanïmadïm, sačïldïlar da pošuman bolmadïlar.

16Sïnadïlar meni da heč ettilär heč etmäχ bilä, χïrčildattïlar üstümä menim tišlärin kensiläriniŋ. 17Biy, χačan körsärsen?

Keri et boyumnu menim ustatlïχlarïndan alarnïŋ da aslanlardan yalγïzïn anamnïŋ menim.

(54r) 18Tapungaymen saŋa, Biy, ulu yüχövlärdä, köp yïγïnlarda alγïšlagaymen seni.

19Sövünmäsinlär maŋa dušmanlarïm menim, ki körälmäslär edi meni heč yerdän [=yergädän], köz yumarlar edi menim üčün közläri bilä kensiläriniŋ.

20Menim bilä eminlik sözlärlär edi, da kensiläri öčäšmäχ bilä ustatlïχnï saγïšlarlar edi.

21Ačtïlar üstümä aγïzlarïn kensiläriniŋ da ayttïlär: «Vaχ vaχ, kördi közlärimiz bizim».

22Kördüŋ, Biy, da tïyïlma, Biy, keri bolma mendän.

23Oyan da baχ, Biy, könülükümä menim, Teŋrim da Biyim, yarγuma menim, (54v) 24da könülük et maŋa artarlïχïŋa körä seniŋ, Biy, Teŋrim.

Sövünmäsinlär mendä dušmanlarïm menim 25da aytmasïnlar yüräklärinä kensiläriniŋ: «Šabaš-šabaš boyumuzga bizim, ki yïχtïχ anï».

26Uyalsïnlar da uyatlï bolsunlar, kimlär sövü-

nürlär yamanïma menim, kiysinlär uyatnï da hečlikni, kimlär ki üstümä menim ulu sözlädilär.

[27]Sövünsünlär da färâh bolsunlar saŋa barčasï, kimlär ki klärlär artarlïχïmnï menim.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kimlär ki klärlär eminlikni χuluŋa seniŋ.

(55r) [28]Tilim menim sözlägäy artarlïχïŋnï seniŋ, här kün tïyγïsïz šükürlüküŋnü seniŋ.

[Псалом 35/36] 35

[1]Yeŋmäχ üčün, χulunuŋ Eyämizniŋ Tawitʻniŋ, 35.

[2]Aytïr töräsiz yazïχ etmä yüräkinä kensiniŋ: Yoχtur χorχusu Teŋriniŋ alnïna közünüŋ anïŋ.

[3]Ustatlïχ etti alnïna anïŋ tapma töräsizlikni da körälmämägä anï.

[4]Sözläri aγzïnïŋ anïŋ töräsizlik da ustatlïχtïr.

Klämädi ol aŋlama yaχšïlïχnï, töräsizlikni saγïšladï tošäkinä kensiniŋ.

[5]Tirildi ol barča yollarda, ki dügüldür yaχšï, da yamandan ol aγïrlanmadï.

(55v) [6]Biy, köktädir yarlïγamaχïŋ seniŋ, könülüküŋ seniŋ bulutka dirä.

[7]Artarlïχïŋ seniŋ — nečik taγlar, Teŋri, könülüküŋ seniŋ — nečik köp teränlïχ! Adamlarnï da ǰanavarlarnï tirgizirsen sen, Biy!

[8]Nečik ki köp ettiŋ yarlïγamaχïŋnï, Teŋri! Yoχsa adam oγlanlarï kölegäsinä χanatlarïŋnïŋ umsangaylar:

[9]Ičkäylär alar bäräkätindän öviŋniŋ seniŋ, da özänin imšaχlïχïŋnïŋ seniŋ bergäysen ičmä alarga.

[10]Sendändir, Biy, čovraχï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ körärbiz yarïχ.

(56r) [11]Sač, Biy, yarïχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, artarlïχïŋnï seniŋ, kimlär ki toγrudur yürägläri bilä.

[12]Kelmägäy üstümüzgä bizim ayaχï öktämlärniŋ, da χollarï yazïχlïlarniŋ titrätmägäylär meni.

[13]Anda tüššünlär barčasï, kimlär ki etärlär töräsizlikni, salïngaylar da daγï bolmagaylar toχtama.

Alγïš Movsẹsniŋ 2-inči törädän [Второзаконие 32: 1-21: Песнь Моисея, часть 1]

[1]Baχïŋïz, kök, da sözlägäymen, išitkäy yer buyruχun aγzïmnïŋ menim.

(56v) [2]Nečik yaγmur sliz üsnä, nečik rosa yaš ot üsnä, [3]zera atïn Eyämiznïŋ sarnalïχ, da beriŋiz alγïš Eyämiz Teŋrimizgä bizim.

[4]Teŋri, χaysïnïŋ ki könülük bilädir išläri anïŋ, da barča yollarï anïŋ toγrulïχ bilädir.

Teŋri inamlïdïr, da yoχtur anda egirlik; artar da könidir Biy.

[5]Yazïχlanïrbiz, da dügül aŋar oγlanlarï yazïχnïŋ, toγunčlar bularganlar da buzulganlar.

[6]Dügül ki bu ol dur, χaysïn ki Eyämizgä tölär ediŋiz, siz žoγovurt essiz da dügül esli.

Dügül mi bu (57r) kendi Ataŋ seniŋ, ki tapundï seni da yarattï seni.

[7]Esiŋä bolsun seniŋ künläri meŋilikniŋ, aŋlaŋïz yïllarnï millät millättän.

Sor sen ataŋdan seniŋ, da belgirtkäy saŋa, χartlarïŋa seniŋ, da aytkaylar saŋa.

[8]Zamanïna, ne türlü üläšti Biyiklängän barča millätni, ne türlü sačtï ol oγlanlarïn Adäm atamïznïŋ.

Xoydu yergäsin guṛkʻčïlarnïŋ sanïna körä frištälariniŋ Teŋriniŋ.

[9]Boldu ülüšü Eyämiznïŋ žoγovurtu anïŋ Jagop, (57v) da poveti meŋärmäχiniŋ anïŋ Israjel.

[10]Yetkinčä boldu aŋar anabadda; susamaχïna χïzovdan, suvsuzluχuna yetkinčä etti aŋar.

Ögütlädi anï da saχladï anï, nečik kirpigin köznüŋ, [11]nečik χaraχuš, χanatlarï üsnä kötürdi anï, da nečik balalarï üsnä kendiniŋ, šaγavatlandï.

Yaydï χanatlarïn kensiniŋ, da yöpsündü anï, da kötürüp keltirdi anï arχasï üsnä kensiniŋ.

[12]Biy yalγïz eltär edi alarnï, da yoχ edi alarda yat teŋrilär.

(58r) [13]Eltip čïχardï alarnï χuvatïna yerniŋ, yedirdi alarnï yemiši bilä tüzlärniŋ.

Yemizdirdi alarga bal χayadan, da yaγ bek skaladan, [14]yaγïn inäklärniŋ da sütün ečkilärniŋ yaγlarï bilä birgä χoynuŋ, bïzovunuŋ, buγanïŋ da ečkiniŋ, yaγïn bövräkniŋ, ašlïχnïŋ, da χanïn borlanïŋ ičti, čaγïr.

[15]Yedi Jagop, toydu, aγïrlandï sövüklü.

Semirdi, bošlandï, keŋärdi, saldï Biy Teŋrisin, yaratučïsïn kensiniŋ, da χayttï Teŋridän χutχaručïsïndan kensiniŋ.

(58v) [16]Öčäštirdilär meni yatlarï bilä kensiläriniŋ da guṛkʻlarï bilä kensiläriniŋ ačïttïlar meni.

[17]Xurban ettilär šaytanlarga, da dügül Teŋrigä, guṛkʻlarnï, ki bilmäs edilär, yäŋi da kečövlü, χaysïn ki heč tanïmaslar edi atalarï alarnïŋ.

[18]Saldïŋ Biyni, ki toγurdu seni, unuttuŋ Teŋrini, ki yedirdi seni.

[19]Kördi Biy da paχïllandï, yürägländi üsnä χïzlarïnïŋ da oγlanlarïnïŋ kensiniŋ [20]da ayttï:

«Čövüriyim yüzümnü menim al(59r)ardan da körgüziyim alarga, ki ne bolmaχtïr soŋγugi zamanda.

Zera bir bulaγï millättirlär alar, da oγlanlar biyänmägän, [21]alar paχïllandïrdïlar meni yalγan

Teŋriläri bilä kensiläriniŋ da ačïttïlar meni guṛk‘larïna kensiläriniŋ.

Xaytïp men dä paχïllatïyïm alarnï hörmätsiz millät bilä da essiz millät bilä ačïtïyïm alarnï».

[Молитва]

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̧anga, hali, da dayma, meŋi meŋilik.

Ameṇ.

[Колофон]

Yazdïrgan da sarnagan birlängäylär yazučï bilä, da aŋl*a*gaylar Jisus K‘risdoska eyäläri alarnïŋ, ameṇ meŋi učmaχïna, ameṇ eγiçi.

[Псалом 36/37] 36

(59v) Saγmos yeŋmäχ üčün Tawit‘niŋ, 36.

[1]Paχïllanmagïn yamanlarga, ne alarga, ki etärlär töräsizlikni.

[2]Zera, nečik bičän, tezindän χurugaylar, nečik yaš otu bičänniŋ, tezindän kečkäylär.

[3]Umsan Biygä da et tatlïlïχnï, tur dünyâda da kütülgäysen ululuχundan anïŋ.

[4](60r) Xol Eyämizdän, da ol bergäy saŋa χoltχasïn yüräkiŋniŋ, [5]belgirt alnïna Eyämizniŋ yoluŋnu seniŋ da umsan aŋar, ki ol etkäy [6]da čïχargay, nečik yarïχ, artarlïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, nečik yarïmkün vaχtï.

[7]Hnazant bol Eyämizgä da paχïllanma alarga, kimlär ki keräksiz boldu yollarï alarnïŋ adam bilä, ki etär töräsizlikni.

[8]Tïyïl yüräklänmäχtän, da tïn öčäšlänmäχtän, da paχïllanma yamanlarga.

[9]Yamanlar tezindän taspolsarlar, evet kimlär (60v) tözärlär Eyämizgä, alar meŋärirlär dünyâni.

[10]Azgïna daγï da soŋra bolmïsar yaman, izdägäysen yerin anïŋ da tapmagaysen.

[11]Yoχsa kimlär ivaštïr, alar meŋärgäylär yerni da tïngaylar köp eminliklärinä kensiläriniŋ.

[12]Baχar yazïχlï artarga da χïčïldatïr üsnä anïŋ tišlärin kensiniŋ, [13]yoχsa Biy külär andan.

Zera äväldän köriyir, ki yetišiptir küni anïŋ.

[14]Xïlïč čïχardïlar yazïχlïlar da χordular yaylarïn kensilär*i*niŋ urmaga yarlïnï da čaräsizni, öldürmä anï, ki χonarhdïr yüräki bilä.

(61r) [15]Xïlïčlarï alarnïŋ kirsin yüräklärinä alarnïŋ, da yaylarï alarnïŋ sïnγalasïn.

[16]Igidir az nemäsi artarlarnïŋ, ne ki köp ululuχu yazïχlïnïŋ, [17]da biläkläri öktämlärniŋ sïnγalagay.

Toχtatïr Biy artarlarnï [18]da tanïr künüŋ zadasïzlarnïŋ, žaṛanklïχï alarnïŋ meŋilik bolgay.

[19]Uyalmagaylar yaman zämanädä, yoχsa küninä ačlïχnïŋ toygaylar.

[20]Ošta yazïχlïlar taspolgaylar, yoχsa dušmanlarï Eyämizniŋ hörmätlänip biyiklängänlärinä kensiläriniŋ eksilgäylär, nečik tütün, ki eksilir.

(61v) [21]Ötünč alïr yazïχlï da tölämäs, evet kim artardïr, yarlïγar da berir.

[22]Kimlär alγïšlarlar Biyni, meŋärgäylär yerni, da kimlär χarγarlar, taspolgaylar andan.

[23]Eyämizdän toγrular yürügäni adamnïŋ, yolun anïŋ ol klär asrï.

[24]Egär tayïlsa da, ol yïχïlmagay, zera Biy χol kötürüčisidir anïŋ.

[25]Oγlan edim men, da χarγadïm, da körmädim artarnï, ki heč bolgay, da ne oγlun anïŋ, ki klängäy ötmäk.

[26]Kim här kez yarlïγar da berir ötünč, butaχï anïŋ alγïšlï bolgay meŋilik.

(62r) [27]Keri bol yamandan da et yaχšï, da tïngaysen meŋi meŋilik anda.

[28]Biy sövär toγruluχnu da hečkä bermäs arisin kensiniŋ, yoχsa meŋilik saχlar alarnï.

Töräsizlär sürülgäylär birdän, da budaχï yamanlarnïŋ taspolgaylar.

[29]Yoχsa artarlar meŋärgäylär yerni da turgaylar meŋilik anda.

[30]Aγzï artarnïŋ saγïšlar eslilikni, da tili anïŋ sözlär könülüknü.

[31]Orenk‘i Teŋriniŋdir yüräkinä anïŋ, da yaŋïlmagay yürügäni anïŋ.

(62v) [32]Baχar yazïχlï artarga da klär öldürmä anï, [33]yoχsa Biy χoymastïr anï χoluna anïŋ da sučlu etmäs anï, χačan yarγu etsä aŋar.

[34]Töz Eyämizgä da saχla yollarïn anïŋ, da biyiklätkäy seni meŋärmä yerni, da taspolganlarïn yazïχlïlarnïŋ körgäysen.

[35]Kördüm öktämni kötürülgän, biyiklängän, nečik ormanï Lipana*n*nïŋ.

[36]Kečtim — da ošta yoχ edi, izdädim — da tapïlmadï yeri anïŋ.

[37]Saχla zadasïzlïχnï da baχ toγruluχnu, zera bar nasibi adamnïŋ eminlik etüči.

(63r) [38]Töräsizlär sürülgäylär birdän, da budaχï öktämlärniŋ taspolgay.

[39]Xutχarïlmaχ artarlarga Eyämizdändir, baχučïdïr alarga zamanïna tarlïχlarïnïŋ.

[40][Этот стих оставлен без перевода].

[Псалом 37/38] 37

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, jišadagïna šapatnïŋ, 37.

[2]Biy, yüräklänmäχiŋ bilä seniŋ azarlama meni da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ ögütlämä meni.

[3]Zera oχlarïŋ uruldï maŋa, da mendä toχtaldï χoluŋ seniŋ.

[4]Yoχtur saγaymaχ tenimä menim yüzündän öčäšmäχiŋniŋ seniŋ.

Yoχtur eminlik (63v) söväklärimä menim yüzündän yazïχlarïmnïŋ menim.

[5]Töräsizlikim biyikländi bašïmdan, nečik yük aγïr, aγïrlandï üstümä menim.

[6]Isländilär da čiridilär yaralarïm yüzündän harsïzlïχïmnïŋ menim.

[7]Miskinländim da ašah boldum asrï, künüzün χayγulu yürüdüm, [8]zera boyum tolu boldu χïyïn bilä da yoχtur saγayma tenimä menim.

[9]Xïynaldïm da ašaχ boldum asrï, tïyïlïr edim küstüngäninä yüräkimniŋ menim.

[10]Biy, alnïŋadïr seniŋ barča küsänčlikim, da küstünmäχim sendän yapulmadï.

(64r) [11]Yüräkim öčäšländi mendä, da ketti küčüm menim, yarïχï közlärimniŋ menim, da bu bolmadï menim bilä.

[12]Dostlarïm da yovuχlarïm alnïma yuvuχlandïlar da turdular, da yuvuχlarïm yïraχlandïlar mendän.

[13]Küč etiyir edilär maŋa da izdiyir edilär boyumnï, kimlär ki kliy edilär yamannï üstümä menim, saγïš ettilär töräsizlikni da aldanmaχnï künüzün saγïš ettilär.

[14]Yoχsa men — nečik χulaχsïz, ki išitmäs, da tilsiz, ki ačmas aγzïn kensiniŋ.

[15]Boldum men nečik adam, ki išitmäs da yoχtur söz aγzïna anïŋ.

(64v) [16]Men saŋa, Biy, umsandïm, da sen išitkäysen maŋa, Biy, Teŋrim.

[17]Ayttïm, ki sövünmägäylär maŋa dušmanlarïm; tayïlganïna ayaχlarïmnïŋ menim üstümä ulu da ulu saγïš ettilär.

[18]Men χïyïnga hadirmen, da aγrïχïm alnïmadïr här sahat.

[19]Töräsizlikimni aytïyïm da χayγurïyïm yazïχlarïm üčün.

[20]Evet ki dušmanlarïm tiridirlär da χuvatlïdïrlar mendän, da köp edilär, ki körälmäslär edi meni borčsuz.

(64[bis]r) [21]Ki tölädilär maŋa yaman ornuna yaχšïlïχnïŋ, yaman sözlär edilär menim üčün, ki men barïr edim artïndan yaχšï artarlïχnïŋ.

[22]Salma meni, Biy, Teŋrim, da ne yïraχ bolma mendän, [23]baχ bolušma maŋa, Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

[Псалом 38/39] 38

[1]Tügällängäninä Titovnuŋ alγïšï Tawit‘tän, 38.

[2]Ayttïm, ki saχlïyïm yolumnu menim, ki yazïχ etmägäymen tilim bilä.

Xoydum saχlovučï aγzïma menim, χaršï bolganïna yazïχlïnïŋ alnïma menim.

[3]Xulaχsïz boldum da ašaχlandïm, tïyïldïm öčäšlänmäχtän, da aγrïχïm yäŋirdi mendä.

[4]Xïzdï yüräkim χanïma menim, da saγïšïma yandï ot.

(64[bis]v) [5]Sözlädim tilim bilä da ayttïm:

Körgüz maŋa, Biy, soŋγumnu da sanïn künlärimniŋ, ne χadardïr, ki biliyim, ki ne χadar eksiliptir mendän.

[6]Ošta ölčöv bilä χoyduŋ künlärimni menim, da bolmadï χuvatïmnïŋ menim nečik nemädädir alnïma menim, hälbät, barï boštur barča adam tenli.

[7]Egär ki ne türlü dä sürättä yürür adam, hälbät, boš čališïr, χazγanïr da bilmäs ki kimgä yïγar.

[8]Xaytïp, kimdir tözümlüküm menim, egär sen bolmasaŋ, Biy, ya bolmaχï χuvatïmnïŋ, egär sendän bolmasa?

(65r) [9]Barča töräsizlikimdän menim χutχardïŋ meni, uyat harsïzlarga ettiŋ meni.

[10]Tïyïldïm da ačmadïm aγzïmnï, zera sen ettiŋ.

[11]Keri et mendän χïyïnïmnï menim, zera χuvatïndan χoluŋnuŋ seniŋ men eksildim.

[12]Azarlamaχ bilä yazïχ üčün ögütlädiŋ adamnï, oprattïŋ, nečik pavučïnanï, boyun anïŋ. Hälbät, boštur här adam.

[13]Išit, Biy, χoltχama menim, χulaχ χoy alγïšïma menim, yašlarïma menim tïyïlma.

Yatmen men alnïŋa seniŋ, χarib da kečövlü, nečik barča atalarïm.

(65v) [14]Xoy meni, ki tïngaymen, negä dinčä ketmiyirmen, χayda ki dayï tapulmïsarmen.

[Псалом 39/40] 39

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 39.

[2]Tözmäχ bilä tözdüm Eyämizgä, da baχtï maŋa, da išitti alγïšïma menim.

[3]Čïχardï meni čuγurdan miskinlikniŋ, balčïχtan da igränčiliktän.

Toχtattï χaya üsnä ayaχlarïmnï menim da tüzätti yürügänimni.

[4]Xoydu aγzïma menim alγïš yäŋi, alγïšïn Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim.

Körgäylär köplär, da χorχkaylar, da umsangaylar Biygä; [5]san ol kišigä, χaysïnïŋ ki atïna Eyämizniŋ umsasï bar,

(66r) Baχmadï ol bošluχta, da ne yalγan suχlanmaχta.

[6]Köp ettiŋ sen, Biy, Teŋrim, sk‘ančelik‘iŋni, saγïšlarïŋdan seniŋ yoχtur kimsä saŋa oχšaš.

Ayttïm da sözlädim, da artïχ boldu, ne ki san; [7]χurbanga da biyänmädiŋ; išitmäχ toχtattïŋ maŋa; χurban da yazïχ üčün χolmadïŋ.

[8]Ol sahat ayttïm, ki ošta kelirmen men, bašïna bitikniŋ yazgandïr menim üčün:

[9]Etmägä erkiŋni seniŋ, Teŋrim, klädim da o̧reṇk'iŋni seniŋ ičimä χarnïmnïŋ menim.

(66v) [10]Süvünčlük berdim artarlïχïŋnï seniŋ ulu yïχövlärdä, ošta aγzïmnï menim tïymandïr sendän.

Biy, sen bildiŋ, ki [11]artarlïχïŋnï seniŋ yapmadïm yüräkimä menim, könülüküŋni da χutχarmaχïŋnï.

Ayttïm da yašïrmadïm yarlïγamaχïŋnï da könülüküŋnü ulu žoγovurttan.

[12]Sen, Biy, yïraχ etmägin šaγavatïŋnï mendän, zera yarlïγamaχïŋ da könülüküŋ här sahat yöpsünür meni.

[13]Čövrämä boldïlar yamanlar, (67r) χaysïlarnïŋ ki yoχtur sanï, yetištilär maŋa töräsizliklär, da men bolmadïm körmä.

Köp boldular, ne ki sačï bašïmnïŋ, da yüräkim χoydï meni.

[14]Klädi Biy χutχarma meni, da Biy bolušma maŋa baχtï.

[15]Uyalsïnlar da uyatlï bolsunlar, kimlär klädilär boyumnï kečirmä bunï, χaytsïnlar kötüŋkeri da uyalsïnlar, kimlär saγïš etärlär edi maŋa yaman.

[16]Tartsïnlar uyatnï bu sahat tezindän, kimlär aytïr edilär maŋa: «Vaχ-vaχ».

[17]Sövünsünlär da färâh bolsunlar saŋa barčasï, kimlär χolarlar seni, Biy.

(67v) Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri»,— da kimlär sövär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[18][Этот стих оставлен без перевода].

[Псалом 40/41] 40

[1]Saγmos Tawit'niŋ, 40.

[2]San aŋar, kim saγïšlar yarlïnï da čaräsizni! Yaman kündä χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär anï yer üsnä da čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar, χastalïχïna anïŋ krovatïna, barča tošägin anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

(68r) [5]Men ayttïm: Biy, yarlïγa maŋa, saγayt boyumnï: men yazïχ ettim saŋa.

[6]Dušmanlarïm ayttïlar maŋa yaman: «Xačan bolgay, ki ölgäy, taspolgay atï anïŋ?»

[7]Kirir edi körmä bošluχnu, sözlär edi yüräkinä kensiniŋ, yïγar edi töräsizlikni boyuna kensiniŋ.

Čïχarï čïχar edi da yänä anï sözlär edi, [8]menim üčün šïpïldašlar edilär barča dušmanlarïm.

Saγïšladïlar yaman üstümä menim, söz töräsizliktän χoydular üstümä menim.

[9]Šaχat, kimlär (68v) yuχlarlar, daγï turmagaylar mï? [10]Xaysï ki adam da eminlikimniŋ menim, χaysïna ki men umsanïrmen,

Kim yer edi ötmäkimni menim, yïγï klädi etmä maŋa aldamaχnï.

[11]Yoχsa sen, Biy, yarlïγa maŋa, turγuz meni, da töliyim alarga.

[12]Bundan bilgäymen, ki biyändiŋ maŋa, ki färâh bolmagaylar üstümä dušmanlarïm.

[13]Yoχsa meni zadasïzlïχ üčün menim yöpsündüŋ, toχtattïŋ meni alnïŋa seniŋ meŋilik.

[14]Alγïšlï Biy Asduad̲z Israjelniŋ meŋi meŋilik, bolsun, bolsun.

[Псалом 41/42] 41

[1]Esliliki üčün, Gorχa oγlunuŋ, 41.

(69r) [2]Nečik suχlanïr yednorožec čovraχ suvuna, ol türlü küsänčtir boyum saŋa, Teŋri.

[3]Susamïštïr saŋa boyum, Asduad̲z χuvatlï da tiri. Xačan kelip körüngäymen yüzünä Asduad̲znïŋ?

[4]Boldu maŋa yašlarïm yemäk kündüz u kečä, da ol ki aytïr edilär maŋa här kün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[5]Bunï χačan aŋsam edi, χayγurur edi boyum, χuvatlanïr edim, ki kirgäy edim övinä sk'ančelik'niŋ öviniŋ Teŋriniŋ, avazï bilä sövünmäχniŋ, tapunmaχnïŋ, da avazï bilä yaχšï tirilmäχniŋ.

[6]Xaytïp nek χayγulusen, boyum, ya nek yüräkländirirsen meni? Umsan Teŋrigä, tapun aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[7]Boyum asrï öčäšländi bunuŋ üčün, aŋdïm seni ulusundan Jortanannïŋ, taγïndan Hermonnuŋ, Giči.

[8]Teränlïχ teränlïχtän sarnadïlar alnïŋa avazïna aχïnlarïŋnïŋ seniŋ.

Barča prihodaŋ da tolγunlarïŋ seniŋ kečtilär üstümdän menim.

[9]Kündüz sïmarladï Biy yar(70r)lïγamaχïn kensiniŋ, kečä alγïšïn yäŋi da χoltχam Teŋrigä tirlikim üčün menim.

[10]Ayttïm Teŋrigä: yöpsünövlümsen, nek saldïŋ meni, nek χayγulu yüriyirmen men χïynaganïna dušmanïmnïŋ menim?

[11]Uvalganïna söväklärimniŋ menim azarladïlar dušmanlarïm menim, aytïp maŋa här kün, ki: «Xaydadïr Teŋriŋ seniŋ?»

[12]Xaytïp nek χayγulusen, boyum, ya nek yüräkländirirsen meni? Umsan Teŋrigä, tapun aŋar: χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Teŋridir.

[Псалом 42/43] 42

Saγmos Tawit'niŋ, 42.

[1]Yarγu et maŋa, Asduad̲z da könülük et maŋa yarγuma menim.

(70v) Millättän, ki dügüldür surp, adamdan yazïχlï da ustat saχla meni.

[2]Sen, Asduaʤz, küčäytüčimsen, nek unuttuŋ meni, nek χayγulu yüriyirmen χïynaganïna dušmanïmnïŋ?

[3]Yeber, Biy, yarïχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ, ki uzatkaylar meni mindirgäylär ari taγïŋa seniŋ da öviŋä seniŋ.

[4]Kiriyim alnïna seγanïnïŋ Teŋriniŋ, ki färâhlatïr oγlanlïχïmnï menim.

Tapungaymen saŋa alγïš bilä, Teŋri, Teŋrim.

[5]Xaytïp nek χayγulusen, boyum, ya nek yüräkländirirsen meni? Umsan Teŋrigä, tapun aŋar, χutχaručïsï yüzümnüŋ menim Asduaʤdïr.

[Псалом 43/44] 43

(71r) [1]Saγmos Tawitʻniŋ, 43.

[2]Teŋri, χulaχïmïz bilä bizim išittïχ, χaysïn ki atalarïmïzdan bizim ayttïlar bizgä

Išni, χaysïn ki ettiŋ künlärinä alarnïŋ, ävälgi künlärdä.

[3]Xoluŋ seniŋ üzdü guṛkʻčïlarnï, da alarnï tiktiŋ, χïynadïŋ žoγovurtnu da čïχardïŋ alarnï.

[4]Dügül ki itiläri bilä kensiläriniŋ meŋärgäylär yerni, da ne biläkläri alarnïŋ χutχardï alarnï.

Yoχsa oŋuŋ seniŋ da biläkiŋ seniŋ da yarïχ yüzüŋdän seniŋ, zera biyändiŋ sen alarga.

(71v) [5]Sen kensiŋsen χanïm da Teŋrim, ki buyurduŋ χutχarïlmaχï Jagopka.

[6]Seniŋ bilä dušmanlarïmïznï bizim urïyïχ, da atïŋ bilä seniŋ heč etiyiχ turganlarnï üstümüzgä bizim.

[7]Dügül ki yayïma umsanïpmen, da ne χïlïčïm tirgizir meni.

[8]Yoχsa sen χutχarïyïrsen bizni dušmanlarïmïzdan bizim da körälmägänlärni bizni uyatlï ettiŋ.

[9]Teŋri bilä maχtanïyïχ här kün da atïna anïŋ tapunïyïχ meŋilik.

[10]Xaytïp saldïŋ da buzduŋ bizni da turma-
(72r)dïŋ, Teŋri, χuvatta bizgä.

[11]Xaytardïŋ bizni kötüŋkeri, ne ki dušmanlarïmïznï bizim, da körälmägänlär bizni χollarï tibinä aldïlar bizni.

[12]Berdiŋ bizni, nečik χoynu, soyma da guṛkʻčïlar arasïna sačtïŋ bizni.

[13]Sattïŋ žoγovurtuŋnu satïlmasïz, da yoχtur sanï küstünmäχimiznïŋ bizim.

[14]Ettiŋ bizni ïrïsvay χonšularïmïzga bizim, kültkü da masχara alarga, ki čövrämizgä edilär bizim.

[15]Ettiŋ bizni ïrïsvay guṛkʻčïlarga (72v) čayχama bašlarïn žoγovurtka.

[16]Ki barča uyatïm menim alnïmadïr, da uyatï yüzümnüŋ menim yaptï meni

[17]Avazïndan uyat oγulnuŋ da yamanlavučïnïŋ da sürüčiniŋ.

[18]Bu barča keldi üstümüzgä bizim, da biz seni unutmadïχ, da yalγan čïχmadïχ üstüŋä seniŋ, [19]da χaytmadïχ keri yüräkimiz bilä bizim.

Xaytardïŋ izlärimizni bizim yollarïŋdan seniŋ, [20]ašaχ ettiŋ bizni yerinä χïyï*n*nïŋ, da yaptïlar bizni kölägäläri ölümnüŋ.

(73r) [21]Egär unutkay ediχ biz atïn Teŋrimiznïŋ bizim ya salgay ediχ χollarïmïznï bizim yat teŋrilärgä,

[22]Yoχsa Teŋri izdär bunï, zera ol tergär yapuχun yüräkimiznïŋ bizim.

[23]Seniŋ üčün ölärbiz här kün, saγïšlandïχ, nečik χoy öldürmäχliχka.

[24]Oyan, nek yuχlïyïrsen, Biy? Tur da salma bizni soŋγuga dirä.

[25]Ne üčün χaytarïrsen yüzüŋnü bizdän, unutursen miskinlikimizni da tarlïχïmïznï bizim?

[26]Ašaχ boldu topraχka dirä (73v) boyumuz bizim, da yergä yabuštu belimiz bizim.

[27]Tur, Biy, boluš bizgä, da χutχar bizni seniŋ atïŋ üčün.

[Псалом 44/45] 44

[1]Soŋγusuna kečkän zämanäniŋ oγlanlarïnïŋ Gorχanïŋ esliliki, sarnamaχ sövük üčün, 44.

[2]Aχtïrgay yüräkim buyruχuŋnu seniŋ yaχšï, da aytïyïm išimni menim χanga.

Tilim — nečik krič tezyazučï sargawaknïŋ, [3]körklü körmäχ bilä artïχ barča adam oγlanlarïndan.

Üläšindi bašχïš aγzïŋdan seniŋ, bunuŋ üčün alγïšladï seni Teŋri meŋilik.

[4]Baγla χïlïčïŋ beliŋä χuvatlï meŋärmäχliχ körküŋä seniŋ.

(74r) [5]Xorul, toγrul da χanlïχ et könülük üčün, ivašlik da artarlïχ üčün, da yol körgüzgäy saŋa taŋlanmalï oŋuŋ seniŋ.

[6]Oχlarïŋ itilägändir, χuvatlï, da žoγovurtlar tibiŋä seniŋ tüssün, yüräkinä dušmanlarïnïŋ χannïŋ.

[7]Olturγučuŋ, Teŋri, meŋi meŋilik, kavazan toγruluχnuŋ, kavazan χanlïχïŋnïŋ seniŋ.

[8]Sövdüŋ artarlïχnï da klämädiŋ töräsizlikni.

Bunuŋ üčün oʤzel etti seni Asduaʤz, Asduaʤzïŋ seniŋ yaγï bilä färâhliknïŋ artïχ, ne ki sïŋarlarïŋnï seniŋ.

(74v) [9]Mira, da temyan, da gasia kiyinišiŋdän seniŋ, daʤžarlarïŋdan fil söväkindän, [10]χaydan ki färâhlattïlar seni χïzlarï χannïŋ hörmätiŋä seniŋ.

Turgay cesarka oŋuŋa seniŋ, kiyinišinä altïnlï körkäytkän da arïtkan.

[11]Išit, χïz, da baχ, ašaχlat χulaχïŋnï, unut žoγovurtuŋnu da övin ataŋnïŋ, [12]zera suχlandï χan körkiŋä.

Bu kensidir Biyiŋ seniŋ, yerni öpkäysen buŋar, [13]da χïzï Ⅾzuranïŋ yerni öpkäy buŋar, χurban bilä yüzün anïŋ tapungaylar ululari žoγovurtnuŋ.

(75r) [14]Barča hörmäti χan χïzïnïŋ tibinä, kiyiniš altïnlï, tüzülgän da körkätkän.

[15]Eltkäylär χanga gojs χïzlar artïndan anïŋ, da sïŋarlarïn anïŋ eltkäylär aŋar.

[16]Küvürgäylär sövünčlük bilä da färâhlik bilä da eltkäylär palacïna χannïŋ, [17]da ornuna atalarïnïŋ seniŋ bolgaylar oγlanlarïŋ seniŋ.

Xoygaysen alarnï buyruχčï barča yerdä, [18]da aŋïlgay atïŋ seniŋ barča millät millättän.

Bunuŋ üčün žoγovurtlar tapungaylar saŋa (75v) meŋi meŋilik.

[Псалом 45/46] 45

[1]Gorχa oγlanlarïnïŋ yapuχlar üčün, saγmos Tawitʻniŋ.

[2]Teŋrimiz bizim išančïmïz da χuvat, bolušučï tarlïχïmïzda, ki taptï bizni asrï.

[3]Bunuŋ üčün χorχmalïχ biz bulγanganïna yerniŋ, teškirilgäninä taγlarnïŋ yüräkinä teŋizniŋ.

[4]Čaχïrdïlar da bulγandïlar suvlarï alarnïŋ, bulγandïlar taγlar χuvatïndan anïŋ.

[5]Ketkänläri aχïn suvlarnïŋ färâh etärlär šähärin Teŋriniŋ, da ari etti övin kensiniŋ Biyiklängän.

(76r) [6]Teŋri ičinä alarnïŋ, da alar seskänmägäylär, boluškay alarga Asduaʤ ertädän ertägä dirin.

[7]Öčäšländilär guṛkʻčïlar, da ašaχlandïlar χanlïχlar, avaz etti Biyiklängän, da bulγandï yer.

[8]Biy χuvatnïŋ bizim bilä, yöpsünövlüdir Teŋrisi Jagopnuŋ.

[9]Keliŋiz da köriŋiz išin Teŋriniŋ, ki etti nïšanlar da pešälär yer üsnä.

[10]Yeŋdi urušlarnï učundan učuna dirä dünyâniŋ, yaylarnï uvattï, yaraγlarnï sïndïrdï da χalχanlarnï küydürdi ot bilä.

[11]Ertäläniŋiz (76v) da tanïŋïz, ki menmen Teŋri, biyik bolgaymen guṛkʻčïlar üsnä da biyiklängäymen yer üsnä.

[12]Biy χuvatnïŋ bizim bilä, yöpsünövlüdür Teŋrimiz Jagopka.

[Псалом 46/47] 46

[1]Saγmos, alγïšï Gorχ oγlanlarïnïŋ, saγmos Tawitʻniŋ, 46.

[2]Xars uruŋuz barča guṛkʻčïlar, čaχïrïŋïz Teŋrigä sövüngän avaz bilä.

[3]Biy biyiklängän da χorχulu, χan ulu üsnä barča yerniŋ.

[4]Hnazant etti žoγovurtnu bizim bilä da hetanoslarï tibinä ayaχlarïmïznïŋ bizim.

[5]Taŋladï bizni kensinä žaṛanklïχka, körkündän Jagopnuŋ, χaysïn ki sövdi.

(77r) [6]Aγïndï Asduaʤ alγïš bilä, da Biyimiz bizim avazï bilä bïrγïnïŋ.

[7]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim, saγmos aytïŋïz χanïmïzga bizim, saγmos aytïŋïz.

[8]Xan ulu barča yerdä Asduaʤdïr, saγmos aytïŋïz aŋar eslilik bilä.

[9]Xanlïχ etti Asduaʤ üsnä guṛkʻčïlarnïŋ, Asduaʤ olturdu olturγučuna ariliknïŋ kensiniŋ.

[10]Buyruχčïlarï žoγovurtnuŋ yïγïldïlar alnïna Teŋrisiniŋ Aprahamnïŋ, zera Teŋriniŋ χuvatlarï yerdän asrï aγïndïlar.

[Псалом 47/48] 47

[1]Saγmos alγïš Gorχ oγlunuŋ, ekinči šapatnïŋ, 47.

(77v) [2]Uludïr Biy da alγïšlïdïr asrï šähärinä Teŋrimizniŋ bizim, ari taγïnïŋ anïŋ.

[3]Bazïχ tib, sövünsün sövünmäχ bilä barča yer*dä* taγlarï Sionnuŋ, yarïmkečä sarï šähäri ulu χannïŋ.

[4]Asduaʤ daʤžarïna kensiniŋ belgirir, zämanäsinä, ne türlü bolušučï bolur edi alarga.

[5]Ošta χanlïχlarï yerniŋ yïγïldïlar da tüškäylär birgä.

[6]Kensiläri kördilär bu türlü taŋlandïlar, öčäšländilär, seskändilär, [7]da titrämäχ aldï alarnï.

Anda ïnčχamaχ, nečik toγurganda, [8]yel (78r) küčlü uvatïr kerapnï otračta.

[9]Ne türlü išittïχ, ol türlü kördüχ šähärinä Eyämizniŋ χuvatïndan, šähärinä Teŋrimizniŋ bizim.

Teŋri himlär saldï aŋar meŋilik, [10]yöpsündüχ Asduaʤ yarlï*γa*maχïŋnï ičinä žoγovurtuŋnuŋ seniŋ.

[11]Atïŋ bilä seniŋ ol türlü alγïšïŋnï [=alγïšïŋ da] seniŋ barča dünyâda, artarlïχïŋ bilä toludur oŋuŋ seniŋ.

[12]Färâh bolgay taγï Sionnuŋ, da sövüngäylär χïzlarï Jutanïŋ seniŋ könülük üčün, Biy.

(78v) [13]Yürüŋüz Sionda, čövräläŋiz anï da aytïŋïz ganonkʻlarï anïŋ.

[14]Xoyuŋuz yüräkiŋizni siznïŋ üsnä χuvatïnïŋ anïŋ, üläšiŋiz berkliklärin anïŋ, ki aytma bolgaysiz özgä millätkä:

[15]Budur Asduaʤ, Asduaʤïmïz bizim meŋi meŋilik, da bu kütkäy bizni meŋilikkä dirä.

[Псалом 48/49] 48

[1]Gorχ oγlunuŋ, saγmos Tawitʻniŋ, 48.

[2]Išitiŋiz bunu, barča millät, χulaχ χoyuŋuz barčaŋïz, ki turïyïrsiz dünyâda.

[3]Toγunčlarï yerniŋ da oγlanlarï adamnïŋ, birgä ululär da kičilär.

(79r) [4]Aγzïm sözlägäy eslilikni; da saγïšlarï yüräkimniŋ menim — aytmaχnï.

[5]Ašaχlatïyïm manigä χulaχïmnï, ačïyïm manilärni alγïš bilä bašlamaχta:

[6] «Nek heč χorχarmen men künnüŋ yamanïna, zera töräsizlikläri yürügänimniŋ menim čövrämä boldïlar menim?»

[7]Umsanganlar χuvatlarïna kensiläriniŋ, köplüχünä ululuχlarnïŋ kensiläriniŋ maχtangaylar.

[8]Xardaš χutχarmas da χutχarmas adam, da ne bermäs Teŋrigä χutχarganïn kensiniŋ, [9]da ne bahasïn χutχarmaχïna boyunuŋ kensiniŋ.

(79v) Xazγan meŋilik, [10]da tirilgäysen soŋγuga dirä, da körmägäysen buzulmaχlïχnï.

[11]Xačan körsäŋ, ki eslilär öliyir, birgä χarsïzlar taspolgaylar da χoygaylar yatlarga ululuχlarïn kensiläriniŋ.

[12]Kerezmanlarï alarnïŋ övläri bolsun alarnïŋ, da γalupasï alarnïŋ uruγ uruγdan, da sarnalgay atlarï alarnïŋ topraχlarïn kensiläriniŋ.

[13]Adam hörmättä edi, da aŋlamadï; teŋ boldu ǰanavarlarga tilsiz da oχšadï alarga.

[14]Bu yoldur yaŋïlmaχïnïŋ (80r) alarnïŋ, bundan soŋra aγïzlarï bilä kensiläriniŋ biyängäylär.

[15]Nečik χoy, tamuχka čïχara berilgäylär, da ölüm kütkäy alarnï da buyruχ etkäylär alarga toγrular taŋ maŋïna.

Bolušlarï alarnïŋ opransïn tamuχta da hörmätlärindän kensiläriniŋ tüssünlär.

[16]Evet tek Asduaǰz χutχargay boyumnu χolundan tamuχnuŋ, ne sahat yöpsünsälär meni.

[17]Xorχma, χačan ululansa adam, da χačan köp bolgaylar, hörmät etärlär aŋar.

[18]Dügül ki ölgäninä kensiniŋ (80v) alsar birgäsinä barčanï, da dügül ki kirir hörmäti öviniŋ anïŋ birgäsinä.

[19]Yoχsa boyu anïŋ tirlikinä kensiniŋ alγïšlangay, tapungay saŋa, χačan yaχšï etsäŋ sen aŋar.

[20]Kirgäy ol, nečik ǰïnsï atalarïnïŋ, meŋilikkä dirä yarïχ körmägäy.

[21]Adam hörmättä edi, da aŋlamadï, teŋ boldu ǰanavarlarga tilsiz, da oχšaš boldu alarga.

[Псалом 49/50] 49

Saγmos Jasap‘nïŋ, 49.

[1]Teŋri teŋrilärniŋ, Biy sözlädi, ündädi dünyâni kün toγuštan kün batïšïna dirä.

(81r) [2]Siondan ulu roskoš χutχarïlmaχïndan körkünüŋ anïŋ.

Teŋrimiz biznim aydïnï kelgäy, [3]da Teŋrimiz bizim tïyïlmagay.

Ot alnïna anïŋ palaylagay, da čövräsinä anïŋ yašnamaχ [yašmnamaχ] asrï.

[4]Ündägäy kökni yoχartïn da yerni, yarγulama žoγovurtun kensiniŋ, [5]yïγmaga χatïna arilärin kensiniŋ da kimlär χoyar oferasïn antnïŋ stolu üsnä anïŋ.

[6]Aytkaylar köklär artarlïχïn anïŋ, zera Asduaǰz yarγučïdïr.

[7]Išit, žoγovurtum, da sözliyim (81v) seniŋ bilä, da Israjel, saŋa tanïχlïχ beriyim, ki Asduaǰz, Asduaǰzïŋ seniŋ menmen.

[8]Dügül ki ofera üčün azarlarmen seni, zera χurbanïŋ seniŋ alnïmadïr här sahat.

[9]Yöpsünmändir öviŋdän seniŋ ögüzlär, da ni böläkiŋdän seniŋ ečkilär.

[10]Menimdir barča kazan ormannïŋ, kiyik taγlarnïŋ da barča ǰanavar.

[11]Bilirmen učarïn köknüŋ, körkü tüzlärniŋ mendädir.

[12]Egär ačïχsam, saŋa nemä aytman, zera menimdir dünyâ tügälliki bilä kensiniŋ.

(82r)[13]Yemändir men etin ögüzläriŋniŋ seniŋ, da ne χanïn ečkiläriŋniŋ seniŋ ičmän.

[14]Sun Teŋrigä χurban alγïštan, tügällä Biyiklängängä antïŋnï seniŋ.

[15]Sarnagaysen alnïma kününä tarlïχïŋnïŋ, men χutχargaymen seni, da sen haybatlagaysen meni.

[16]Evet yazïχlïga aytïr Teŋri: «Ay sen, nek aytïrsen artarlïχïmnï menim ya alïrsen antïmnï aγzïŋa seniŋ?

[17]Zera sen klämädiŋ ögütümni menim da keri saldïŋ barča sözlärin aγzïmnïŋ menim.

(82v) [18]Körsäŋ edi oγurunu, yürür ediŋ anïŋ bilä da itlär bilä χoyar ediŋ ülüšüŋnü seniŋ.

[19]Aγzïŋ yïγï sözlär edi yamannï, da tiliŋ seniŋ tizär edi ustatlïχnï.

[20]Olturup χardašïŋ üčün yaman sözlär ediŋ da üsnä oγlunuŋ anaŋnïŋ χoyar ediŋ pogoršen′anï.

[21]Bunu barča ettiŋ, da tïyïldïm saŋa, saγïndïŋ töräsiz esiŋä seniŋ, ki men saŋa oχšagaymen.

Xaytïp azarlïyïm da χoyïyïm bunï barča alnïŋa seniŋ, [22]aŋlaŋïz, barčaŋïz, kimlär unutupsiz Teŋrini.

(83r) Bolmagay, ki alïngaysïz, da kimsä bolmagay, ki χutχargay.

[23]Xurban alγïšnïŋ haybatlï etkäy meni, da andadïr yol, χayda körgüzsäm aŋar χutχarmaχïn Teŋriniŋ».

[Псалом 50/51] 50

[1]Yeŋmäχ, saγmos Tawit‘niŋ, [2]χačan keldi aŋar Natan markareˌ, χačan ki barïp edi Persape χatïna.

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ulu yarlïγamaχïŋa körä

seniŋ da köp šaγavatïŋa körä seniŋ buz töräsizlikimni menim.

4Artïχ yuv meni töräsizlikimdän menim da yazïχïmdan menim aruv et meni.

(83v) 5Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïmadïr menim här sahat.

6Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yaman alnïŋa seniŋ ettim,

Nečik artar bolgaymen [=bolgaysen] sözüŋä seniŋ da yeŋgäysen yarγuŋda seniŋ.

7Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ ičinä toγurdï meni anam.

8Sen, Biy, könülüknü sövdüŋ, belgisizni da yapuχnu eslikiŋ bilä seniŋ belgirttiŋ.

9Sač maŋa ajzok‘ [azok‘?] bilä, da aruv bolgaymen, (84r) yuvundum da χardan aχ boldum.

10Išitmäli et maŋa, Biy, sövünčlüknü da färâhlikni, da sövüngäy söväklärim mušχullangan.

11Xaytar yüzüŋnü yazïχlarïmdan menim, da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

12Yüräk aruv toχtat mendä, Asduaʤz, da ʤžan toγru yäŋirt χarnïma menim.

13Salma meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da Ari ʤžanïŋnï seniŋ čïχarma mendän.

14Ber maŋa sövünčlük χutχarïlmaχtan da ʤžanï bilä ululuχnuŋ seniŋ toχtat meni.

(84v) 15Övrätkäymen töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da öktämlär saŋa χaytkaylar.

16Xutχar meni χandan, Asduaʤz, Asduaʤz χutχarïlmaχïmnïŋ menim, sövüngäy tilim artarlïχïŋdan seniŋ.

17Biy, egär erinlärimni ačsaŋ, aγzïm avaz bilä sarnagay alγïšïŋnï.

18Egär kläsäŋ edi, χurban etär ediχ, yoχsa sen tiri χurbanga biyänmädiŋ.

19Xurban Teŋrigä ʤžan χonarh, yüräk aruv, da ašaγ ʤžannï Teŋri heč etmästir.

20Yaχšï et, Biy, erkiŋ bilä Sionga; yasalsïn mur(85r)larï Erusaγemniŋ:

21Ol sahat biyängäysen χurbanïna artarlïχnïŋ, ant bilä χurban; χoygaylar seγanïŋa seniŋ ögüz.

[Псалом 51/52] 51

1Yeŋmäχ üčün da ustatlïχ üčün Tawit‘kä, zamanïna, 2χačan keldi Etomajeċi, da ayttï Sawuγga, ošta Tawit‘ keldi övinä Apimelik‘niŋ, 51.

3Ne maχtanïr yamanlïχ bilä χuvatlï töräsizlikni? 4Här kündä egirlikni saγïš etti tilinä kensiniŋ.

Nečik yülgüč iti, itilädi ustatlïχnï, 5sövdi yamanlïχnï, ne ki yaχšïlïχnï, töräsizlikni, ne ki sözläri toγru.

(85v) 6Sövdi ol barča sözlärni sïnïχlïχnïŋ da tilni ustat.

7Bunuŋ üčün Asduaʤz sïndïrgay anï tügälinčä, üzgäy da čïχargay anï övindän kensiniŋ da korenin anïŋ yerindän tirliknïŋ.

8Körgäylär artarlar da χorχkaylar, aŋar külgäylär da aytkaylar:

9Bu kišidir, ki etmädi Teŋrini kensinä boluš, yoχsa umsandï köp ululuχïna kensiniŋ da χuvatlandï bošluχundan kensiniŋ.

10Yoχsa men — nečik zäytin teräk tolu yemišli övinä Teŋriniŋ; umsandïm yar(86r)lïγamaχïna Teŋriniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

11Tapungaymen saŋa meŋilik, ki ettiŋ, da tözgäymen atïŋa seniŋ, zera tatlïsen alnïna arilärïŋniŋ.

[Псалом 52/53] 52

1Yeŋmäχ üčün Maγaγetanïŋ. Esliliki Tawit‘kä, 52.

2Ayttï harsïz yüräkinä kensiniŋ, ki yoχtur Asduaʤz.

Buzuldular da murdarlandïlar töräsizliklärindän kensiläriniŋ, da yoχtur kimsä, ki etkäy tatlïlïχ.

3Teŋri köktän baχtï barča adam oγlanlar üsnä, körmägä, ki bolgay mï kimsä esli, ki χolgay Teŋrini.

(86v) 4Barčasï yaŋïldïlar birgä da keräksiz boldular;

Yoχtur kimsä, ki etkäy yaχšï, da yoχtur ne bir dä.

5Ne türlü ki tanïmaslar barčasï, kimlär etärlär töräsizlikni,

Xaysïlar ki yerlär edi žoγovurtumnu, nečik ašïn ötmäkniŋ, da Teŋrigä sarnamadïlar?

6Anda χorχkaylar χorχu, χayda ki bolmasa χorχu, zera Teŋri tozdurur söväklärin yüz körgänlärniŋ.

Uyalsïnlar da da uyatlï bolsunlar, zera Teŋri heč etti alarnï.

(87r) 7Kim bergäy Siondan χutχarïlmaχ Israjelgä! — χaytarma Eyämizgä yäsirlikin žoγovurtnuŋ kensiniŋ, sövüngäy Jagop da färâh bolgay Israjel.

[Псалом 53/54] 53

1Yeŋmäχ alγïš bilä, eslilik Tawit‘niŋ, 2zamanïna, ki keldilär Zip‘aċik‘lär da ayttïlar Sawuγga: ošta Tawit‘ yašïnïp olturuptur bizdä.

3Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋdan seniŋ könülük et maŋa.

4Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da küčlülär izdädilär boyumnu menim da saγïšlamadïlar seni, Asduaʤ, allarïna kensilärinïŋ.

[6]Ošta, Asduaʤ bolušučïm; da Biy yöp(87v)sünövlü ʤžanïma menim.

[7]Xaytarmaga yamannï dušmanlarïm üsnä könülüküŋ bilä seniŋ tas etkäysen alarnï.

[8]Men erkim bilä menim χurbanlar sungaymen saŋa, tapungaymen atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχlarïmdan menim χutχardïŋ meni, dušmanïmnï menim kördü közlärim.

[Псалом 54/55] 54

[1]Yeŋmäχ da alγïš, saγmos esliliktän Tawitʻniŋ.

[2]Xulaχ χoy, Asduaʤ, alγïšïma menim, da körmämiš etmä χoltχamnï menim.

[3]Baχ maŋa da išit maŋa, zera χayγurdum men aγrïlanganïma menim da öčäšländim.

(88r) [4]Avazïna dušmannïŋ da ïnčïtkanïndan yazïχlïnïŋ yaŋïldïlar maŋa, egirlikläri bilä yüräklänip, öč saχlarlar edi maŋa.

[5]Yüräkim bulγandï mendä, da χorχusu ölümnüŋ tüštü üstümä menim.

[6]Ah da titrämäχ keldi üstümä menim, da yaptï meni χaranγuluχ.

[7]Aytïr edim: «Bersä edi maŋa kimsä χanat, nečik küg*ür*činniŋ, ki učup, biyiklänip, [8]yïraχlanïp, turgïy edim anabadda.

[9]Išanïr edim Teŋrigä, ki χutχargïy edi meni χïsχaesliliktän, öčäšlänmäχtän titrövlü da tar yüräktän».

(88v) [10]Sal, Biy, da ayïr tillärin alarnïŋ, zera kördüm töräsizlikni da χaršï bolmaχnï šähärdä.

[11]Kündüz da kečä čövräsinä boldïlar murlarïnïŋ anïŋ, [12]töräsizlik, yamanlïχ da yazïχtïr ičinä alarnïŋ, da eksilmädi maha*lä*lärindän alarnïŋ lïχva da ustatlïχ.

[13]Egär ki dušman azarlasa edi, tözgäy edim, šahat, ya klämägän meni ulu sözlägäy edi üstümä menim.

[14]Evet sen, adam teŋdäšim, yol körgüzüčim da tanïšïm.

[15]Čünki buŋar tatlïladïŋ maŋa da saŋa ašnï, (89r) ki bargay ediχ birlik bilä övinä Teŋriniŋ.

[16]Kelgäy ölüm üstlärinä alarnïŋ da tirilä engäylär tamuχka, zera yamanlïχtïr övlärinä alarnïŋ da ortalarïna alarnïŋ.

[17]Men alnïna Teŋriniŋ sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečädän, ertä da yarïmkündä

Belgirttim da ayttïm, da išitkäy avazïma menim, [19]χutχargay eminlik bilä boyumnu menim yuvuχlarïmdan menim, ki keräkim bilä ettilär üstümä menim.

[20]Išitkäy Asduaʤ da ašaχ etkäy alarnï, ki ilgäridir meŋiliktän.

Zera yoχ edi (89v) alarga ornuna da χorχmadïlar Teŋridän.

[21]Saldï χolun kensiniŋ tölämä alarga, da alar murdarladïlar o̤rẹnkʻi anïŋ.

[22]Ayïrïldïlar öčäšlänmäχindän yüzündän anïŋ, da yetti yüräklärinä alarnïŋ.

Imšaχ edi sözläri alarnïŋ cẹtʻtän, da kendiläri edilär nečik oχ temiri.

[23]Sal Biygä χayγuŋnu seniŋ, da ol yeberir seni, da bermä meŋilik seskänmäχ artarga.

[24]Sen, Asduaʤ, endirgäysen alarnï čuγuruna buzulmaχnïŋ, adamlar χan tökučilär da ustatlar birlämäg(90r)äylär künlärin kensilärinïŋ, yoχsa men saŋa, Biy, umsandïm.

Dun 22. Ganon s*anï* 320 dun.

Alγïšï Movsẹsniŋ
[Второзаконие 32: 22-43: Песнь Моисея, часть 2]

[22]Zera ot palayladï yüräklänmäχimdän menim, küydürgäy da kirgäy tibdäki tamuχka dirä,

Yegäy yerni da barča östürgänin anïŋ yerniŋ, yansïnlar ot bilä, palaylasïn himläri taγlarïnïŋ alarnïŋ.

[23]Yïγïyïm yamanlïχnï barča üstlärinä alarnïŋ da oχlarïm bilä menim tügätiyim alarnï.

[24]Opranganlar da buzulganlar ačlïχtan, kazan sïndïrgan kibik, ölü yatkanlar barča učarlarïna köknüŋ.

(90v) Zamannï saγaytmaχsïz [saγaytmazsz], yeberiyim üstlärinä alarnïŋ kazanlarïn anabadnïŋ, ki o yarï bu yarï tartχalagaylar alarnï yergä dirä.

[25]Čïχartïn oγlanlar sïndïručilar etkäy alarnï iti, da ičkärtin humnalarïndan anda zburen′a da χorχu

Otuzyašarlarïn alarnïŋ gojslarï bilä birgä da oγlanlarïn toχtalgan χartlarï bilä birgä.

[26]Ayttïm, ki: «Sačïyïm alarnï da tïyïyïm aŋïlmaχïn alarnïŋ ʤžïnstan».

(91r) [27]Yoχesä yoχ öčäšlänmäχi üčün da yüräklänmäχi üčün dušmannïŋ, ki uzaχ tirilgän bolmagaylar da biyiklänip, öktämlänip dušmanlar da aytmagaylar,

Ki: «Xolumuz bizim biyiktir da biläkimiz bizim χuvatlï, da Biy Teŋri etmädi bunï barča».

[28]Zera bir ʤžïns saγïšïn tas etučidirlär alar, da yoχtur alarda eslilik [29]da saγïš etmädilär eskä alma bunï barča, χaytïp yöpsüngäylär uyat boylarïna kensilärinïŋ.

[30]Tamaša ulu budur, ki ne türlü bir miŋni χuvalar ya eki tümänlärni teprätirlär,

(91v) Eger ki Biy Teŋri čïχara bermäsä edi alarnï ya bermäsä edi alarnï χollarïna dušmanlarïnïŋ.

[31]Zera dügül guṛkʻlarï alarnïŋ, nečik Teŋrimiz bizim, yoχsa dušmandïrlar bizgä yaman saγïšlï.

[32]Borlalïχïndan Sotomnuŋdïr borlasï alarnïŋ, da bitišläri alarnïŋ Komordan.

Borlasï alarnïŋ borlasï ačiliknïŋ, da borlasï alarnïŋ ačilikindän ötünüŋ.

[33]Öčäšmäχi aždahanïŋ čaγïr alarnïŋ, yüräklänmäχi ižniŋ čaräsiz saγayma bolmas.

[34]Dügül bu barča yïγïlïptïr mendä, möhürläнip da sa(91[bis]r)χlanïptïr χaznama menim?

[35]Kününä öč alïp tölämäχniŋ töliyim alarga, zamanïna, χačan ki urunsa taška ayaχlarï alarnïŋ.

Yovuχtur kün taspolganlarïna alarnïŋ, yetišiptir hadirlik bilä Biy üstlärinä alarnïŋ.

[36]*Y*arγular Biy žoγovurtun kensiniŋ, da χullarïna kensiniŋ övünür.

Ki kördi alarnï salgan, češilgän da čïχara berilgän yäsirlikkä.

[37]Da aytïr Biy: χanï guṛkʻlarïŋïz siziŋ, ki umsanïp ediŋiz siz alarga, [38]χaysïlarïnïŋ ki semizin stollarïnïŋ yer idiŋiz da ičär ediŋiz čaγïrïn χurbannïŋ?

(91[bis]v) Xaytïp turup bolušsunlar da bolsunlar sizgä arχa.

Sarnamaχï Movsęs markaręniŋ

[39]Tanïŋïz da körüŋüz, ki menmen da yoχtur özgä Teŋri daγï mendän.

Men öldürürmen da men tirgizirmen, yaralarmen da men saγaytïrmen, da bolmas kimesä, ki čïχargay sizni χolumdan menim.

[40]Kötürdüm χolumnu kökkä, ant ičtim oŋum bilä menim da ayttïm, ki tirimen men meŋilik.

[41]Itiliyim, nečik yašnamaχ, χïlïčïmnï da izdämä öč alma češiyim oŋumnu.

Töliyim tölövün dušmanlarïma menim da klämäs(92r)lärgä meni töliyim tölövün alarga.

[42]Ičiriyim oχlarïmnï χanïndan alarnïŋ, da χïlïčïm yegäy et χanïndan yaralarïnïŋ yäsirlärniŋ, bašlarnïŋ buyruχčïlarnïŋ dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.

[43]Färâh bolsunlar köklär anïŋ bilä, da yerni öpsünlär aŋar barča oγlanlarï Teŋriniŋ.

Färâh bolsunlar guṛkʻčïlar žoγovurtuna anïŋ, χuvatlatsïnlar anï barča frištäläri Teŋriniŋ.

Izdämäχ bilä izdäldi öč χanïna oγlanlarïnïŋ, tölövü dušmanlarïnïŋ alarnïŋ töländi alarga.

(92v) Tölövü klämägänläriniŋ töländi alarga, arïtkay Biy yerni žoγovurtunuŋ kensiniŋ.

[Псалом 55/56] 55

[1]Yeŋmäχ žoγovurt üčün, ki aruvluχtan yïraχlanïp edilär, zamanïn, ki tutup edilär anï yat millät Kettä, Tawitʻniŋ nïšan yazovu, 55.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋri, zera bastï meni uruš, här kün čerüvčilik χïynadï meni.

[3](93r) Bastïlar meni dušmanlarïm här kün, köplär edilär, ki čalïšïrlar edi menim bilä biyiktän.

[4]Kündüz men χorχmagaymen, zera Biygä umsandïm, [5]Teŋri bilä maχtagaymen sözlärimni, Teŋrigä umsandïm da χorχmagaymen — netsär maŋa adam?

[6]Künüzün sözlärimni menim heč ettilär, menim üčün edi saγïšlarï alarnïŋ yamanlïχtan.

[7]Yat bolsunlar da yašïna yürüsünlär anlar, ökčämä baχsïnlar, nečik baχarlar edi boyuma menim.

[8]Nečik heč nemä(93v)dän salgaysen alarnï, öčäšmäχ bilä žoγovurtlarnï tabi etkäysen?

[9]Teŋri, tirlikimni menim aytkaymen saŋa, χoyïyïm yašïmnï alnïŋa seniŋ, ne türlü sïmarladïŋ sen maŋa.

[10]Xaytsïn dušmanlarïm artlarïna kensilériniŋ, ne kün ki sarnasaχ saŋa.

Ošta tanïdïm, ki Teŋrim sensen menim, [11]Asduad͡znï alγïšlïyïm išlärim bilä, da Biyni ögiyim sözlärim bilä, [12]Asduad͡zga umsandïm da χorχmagaymen — netsär maŋa adam?

[13]Mendändir antïm, ki bergäymen saŋa, Asduad͡z, alγïš bilä.

(94r) [14]Xutχardïŋ boyumnï ölümdän, közlärimni yaštan, da ayaχlarïmnï tayïlmaχtan, biyänčli bolgaymen alnïna Eyämizniŋ yerindän tirilärniŋ.

[Псалом 56/57] 56

[1]Yeŋmäχni buzmagïn, Tawitʻniŋ nïšanlï yazov, zamanïnda, ki χačïp edi ol yüzündän Sawuγnuŋ pečeraga anda.

[2]Yarlïγa maŋa, Teŋrim, yarlïγa maŋa, zera saŋa umsandï boyum.

Kölegäsinä χanatlarïŋnïŋ umsangaymen kečkinčä töräsizlik.

[3]Küstündüm alnïna Asduad͡znïŋ biyiklängän, alnïna Asduad͡znïŋ, yaχšï etüčimniŋ.

[4]Yeberdi köktän da tirgizdi meni, χoydï azarlamaga, kimlär basar meni.

(94v) Yeberdi Asduad͡z yarlïγamaχ da könülükün kensiniŋ da χutχardï [5]boyumnï menim ortasïndan kazanlarnïŋ, zera yuχlïyïr edim men öčäšlänip.

Oγlanlarïnïŋ adamnïŋ tišläri alarnïŋ yaraγ da oχlardïr, da tilläri alarnïŋ — nečik iti χïlïčï.

[6]Biyiklänipsen sen köktä, Asduaʤ, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Sïrtmaχ tüzdilär ayaχlarïma menim da ašaχlattïlar boyumnï menim, χazdïlar alnïma menim terän čuγur da tüštülär kensiläri anda.

(95r) [8]Hadirdir yüräkim menim, Asduaʤ, hadirdir yüräkim alγïšlama da saγmos aytma saŋa hörmätim bilä menim.

[9]Oyanïŋïz, haybatlarïm, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyangaymen ertä.

[10]Tapungaymen saŋa žoγovurt ičinä, Biy, da saγmos aytkaymen saŋa millätlär ičinä.

[11]Ulu boldu kökkä dirä yarlïγamaχïŋ seniŋ, bulutka dirädir könülüküŋ seniŋ.

[12]Biyiklänipsen kökkä, Asduaʤ, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[Псалом 57/58] 57

[1]Aŋmaχ üčün, buzmagïn yazovun nïšannïŋ.

(95v) [2]Egär könü, ki artarlïχnï sözlägiy ediŋiz, da könü yarγu etkiy ediŋiz oγlanlarï adamnïŋ.

[3]Xačan ki siziŋ dä yüräkiŋizgä töräsizlik etärsiz yerdä, egirlikni χollarïŋïz siziŋ tüzär.

[4]Yat boldular yazïχlïlar analarïndan, aldandïlar χoynundan, sözlädilär yalγan.

[5]Yüräklägänläri alarnïŋ oχšašïna alarnïŋ, nečik ižniŋ da karpnïŋ, ki tïχïptïr χulaχïn kensiniŋ,

[6]Ki išitmägäy ol avazïn čalïčïnïŋ esli da almagay öt öt berüči eslidän.

(96r) [7]Teŋri uvatkay tišlärin alarnïŋ aγizlarïna alarnïŋ, da žaniklärin aslanlarnïŋ sïndïrdï Biy.

[8]Heč bolsunlar alar, nečik suv, ki tökülür, χorulganïna yayïnïŋ anïŋ küčsüzlänsin, nečik balaγuz, ki erir, [9]da tügänsinlär.

Tüštü ot, da körmädilär günäš, [10]nečä ki eslärinä algïy edilär tegänäklärin kensiläriniŋ, nečik tžnik, yüräklänip tirilä küydürgäy alarnï.

[11]Färâh bolgay artar, χačan körsä tölövin, da χollarïn kensiniŋ yuvgay χanïndan yazïχlïnïŋ.

(96v) [12]Da aytkay adam, ki köni bolgay mi yemiši artarnïŋ da bar Teŋri, ki yaryular alarnï yerdä.

[Псалом 58/59] 58

[1]Yeŋmäχ üčün. Buzmagïn nïšan yazovlu Tawit‘niŋ [=Buzmagïn. Nïšan yazovu Tawit‘niŋ]. Zamanïna, ki yeberdi Sawuγ da čöp-čövrä aldï övin anïŋ, ki öldürgäy anï, 58.

[2]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Teŋri, alardan, kimlär turuptïrlar üstümä menim, tirgiz meni.

[3]Xutχar meni alardan, ki etärlär töräsizlikni, adamlardan χan tökučilärdän tirgiz meni.

[4]Ulama boyumnu menim klädilär da yettilär üstümä menim χuvatlïlar.

Dügül yazïχïm, da dügül yaŋïlmaχïm, [5]yazïχsïz yürüdüm da toγru boldum.

(97r) Oyan alnïma menim da baχ [6]sen, Biy χuvattan, Asduaʤ Israjelniŋ,

Baχ da šaγavat et barča guṛk‘čïlarga, yarlïγama barčasïna, kimlär etärlär töräsizlikni.

[7]Xaytsïnlar kečädän, ačïχsïnlar, nečik itlär, da yürüsünlär šähärdä.

[8]Alar yaŋšasïnlar aγizlarï bilä kensiläriniŋ, da itidir aγizlarïna alarnïŋ:

Xaytïp kim išitti bunï? [9]Ki sen, Biy, külgäysen alardan, da heč etkäysen barča guṛk‘čïlarnï.

[10]Xuvatïmnï sendä saχlïyïm, zera Asduaʤ bolušučïmdïr menim.

(97v) [11]Teŋrim, yarlïγamaχï anïŋ ertälängäy maŋa, da Teŋrim körgüzgäy maŋa dušmanïmnï.

[12]Öldürmä alarnï, ki unutmagaylar žoγovurtuŋnï seniŋ.

Sač alarnï χuvatïŋ bilä seniŋ da belgisiz et, zera sensen hörmätlämäχim menim, Biy.

[13]Yazïχï aγizlarïnïŋ alarnïŋ da sözläri erinläriniŋ alarnïŋ, yöpsüngäylär alar öktämliklärindän kensiläriniŋ.

Xaryïšta da yalγanlïχta čïχara berilgäylär, [14]soŋγuda öčäšlänmäχ bilä tügängäylär da tapulmagaylar.

(98r) Bilgäylär, ki Teŋri biylik etär Jagopka da barča učlarïna yerniŋ.

[15]Xaytsïnlar kečä, ačïχsïnlar, nečik itlär, da yürüsünlär šähärdä.

[16]Alar üläššinlär yemä, da egär toymasalar, χayγursunlar.

[17]Men alγišlïyïm alγišïn Eyämizniŋ, sövüngäymen ertä bilä yarlïγamaχïŋa seniŋ.

Ki bolduŋ menim baχučïm da öv berklikkä kününä tarlïχïmnïŋ menim.

[18]Saŋa saγmos aytïyïm, Asduaʤ, yarlïγovučïm menim.

[Псалом 59/60] 59

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχ da nïšan yazovu kečkän zamannïŋ, öčäšmäχtän [2]ol zamanda küydürdi aχïn suvlar arasïna Asori ulusun da χaytkanda χïrdï Jovap bir dolinada 12 000 adam. 59.

(98v) [3]Teŋri, saldïŋ da buzduŋ bizni; öčäšländiŋ — da šaγavatlangaysen bizgä.

[4]Teprättiŋ yerni da öčäštirdiŋ bunu; saγayt yaralarïn bunuŋ, ki seskändi.

[5]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa aγirlïχnï da berdiŋ ičmä bizgä čaγïrïn essizliknïŋ.

[6]Berdiŋ sendän χorχkanlarga nïšan, ki tirilgäylär yüzündän yaynïŋ.

[7]Ne türlü χutuldular sövüklüläriŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8](99r) Asduad̲z sözlädi arilikindän kensiniŋ: «Biyiklängäymen, ayïrïlgaymen tarlïχtan, da tüzlärin övniŋ ölčiyim.

[9]Menimdir Kaγajat, da menimdir Manasę, Ep‘rem χuvatlatučï bašïmnï menim.

Juta χanïm menim, [10]Movap awazan umsama menim.

Jetomdan doγraytkaymen yürövüšimni, da maŋa yat millät hnazant bolgay».

[11]Kim eltkäy meni bek šähärgä, ya kim yol körgüzgäy Etomga dirä?

[12]Tek sen, Teŋri, ki saldïŋ bizni, da čïχmadïŋ, Asduad̲z, bizgä χuvatka.

(99v) [13]Ber bizgä boluš tarlïχta, zera boštur χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etiyiχ χuvat, da ol heč etkäy alarnï ki χïynarlar bizni.

[Псалом 60/61] 60

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 60.

[2]Išit, Teŋri, χoltχama menim, da baχ, Biy, alγïšïma menim.

[3]Učundan yerniŋ sarnadïm saŋa, emgängänä dirä yüräkimniŋ menim.

Xayadan biyiklättiŋ meni, da yol körgüzdüŋ maŋa, [4]da maŋa bolduŋ umsa, veža χuvatlï bolduŋ maŋa yüzündän dušmannïŋ.

[5]Turgaymen öviŋä seniŋ meŋilik da yapungay(100r)men kölegäsi tibinä χanatlariŋnïŋ.

[6]Sen, Teŋri, ešittiŋ alγïšïma menim, berdiŋ žaṛanklïχ, kimlär χorχar atïŋdan seniŋ.

[7]Kün-künlär arttïrdïŋ χanga yïllarïna anïŋ künlärin millätlärniŋ χïsïmïna dirä anïŋ.

[8]Bar da χalïr meŋilik alnïna Teŋriniŋ yarlïγamaχ da könülük, kimlär χolsalar andan.

[9]Bu türlü saγmos aytkaymen saŋa meŋi meŋilik da bergäymen saŋa alγïšïmnï kün-kündän.

[Псалом 61/62] 61

[1]Yeŋmäχ üsnä Titumnuŋ, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Tek yalγïz Teŋrigä hnazant bol, boyum, zera (100v) andandïr maŋa χutχarïlmaχ.

[3]Oldur Teŋrim da χutχaručïm, umsam, ki seskänmägäymen artïχsï.

[4]Nečä turgaysïz üsnä adamnïŋ? Öldürmä barčaŋïz, nečik duvarnï buzmaga da četännï salmaga.

[5]Tek yalγïz hörmätimni saγïš ettilär salma mendän da bardïlar susaganlarïna kendiläriniŋ.

Aγïzlarï bilä alγïšlarlar edi, da yüräkläri bilä χaryarlar edi.

[6]Tek yalγïz Teŋrigä hnazant bol, boyum menim, zera andandïr maŋa tözümlük.

[7]Oldur Teŋrim da χutχaručïm, umsam, ki seskänmägäymen.

[8](101r) Teŋridändir χuvatïm menim da hörmätim, Teŋri bolušluχumdan [=bolušluχumda] menim, umsamdïr Teŋridä.

[9]Umsanïŋïz aŋar, barča yïγïnlarï žoγovurtnuŋ, tökünüz alnïna anïŋ yüräkiŋizni sizniŋ, zera Teŋri bolušučïmïzdïr bizim meŋi zämanälärdän.

[10]Hälbät, bošturlar oγlanlarï adamnïŋ, yalγandïrlar oγlanlarï adamnïŋ, ölčövlärinä kensiläriniŋ yazïχ etärlär, da kendiläri bošluχtandïrlar bir oγurdan.

[11]Umsanmaŋïz egirlikniŋ damâhlikinä, suχlanmaŋïz, ululuχ, ki χaydan kelgäy, tarïχmasïn yüräkiŋiz sizniŋ.

(101v) [12]Bir kez sözlädi Teŋri, da eki bunï išittïχ.

Teŋriniŋdir χuvat, [13]da seniŋdir, Biy, yarlïγamaχïŋ, da sen tölärsen här birinä išinä körä.

[Псалом 62/63] 62

[1]Saγmos Tawit‘niŋ. Yeŋmäχ üčün. Xačan edi ol anabadda anda D̲žuhutluχta, 62.

[2]Teŋri, Teŋrim menim, men alnïŋa ertä tururmen, susadï alnïŋa d̲žanïm, nečä kez daγï tenim,

Nečik yer anabadda suvsuz, χayda ki yoχtur anda yol.

[3]Bu türlü surplar bilä körüngäymen saŋa — körmägä maŋa χuvatïŋnï seniŋ da hörmätiŋni seniŋ.

(102r) [4]Zera yaχšïraχtïr maŋa yarlïγamaχïŋ seniŋ, ne ki tirlikim, da erinlärim öggäylär seni.

[5]Bu türlü alγïšlïyïm seni tirlikimä menim da atïŋa seniŋ kötüriyim χollarïmnï.

[6]Nečik yaγnïŋ semizlikindän, tolgay boyum menim, erinlärimniŋ sövünčlükü bilä alγïšlagay seni aγzïm.

[7]Egär aŋsam edi seni tošägimä menim, ertä turup sözlägäy edim seniŋ bilä.

[8]Zera bolduŋ maŋa boluš, kölegäsinä χanatlariŋnïŋ seniŋ sövüngäymen.

(102v) [9]Kelgäy artïŋdan boyum menim, da meni yöpsündü oŋuŋ seniŋ, [10]da alar boš izdädilär boyumnu menim.

Kirgäylär tibinä antuntknuŋ, [11]čïχara berilgäylär itiniŋ χoluna, da ülüšläri tülkülärniŋ bolgaylar.

[12]Xan umsandï Biygä, ögsünlär barčasï, kimlär ant ičärlär anïŋ bilä, yapulsun aγïzlarï alarnïŋ, kimlär sözlärlär edi töräsizlikni.

[Псалом 63/64] 63

[1]Yeŋmäχ, saγmos Tawit‘niŋ.

[2]Išit, Teŋri, χoltχama menim, yalbarganïma saŋa, χorχusundan dušmannïŋ χutχar boyumnu.

(103r) [3]Yaptïŋ meni yïγïndan yaman köplüχtän, ki etärlär töräsizlikni.

[4]Kimlär itilädilär, nečik χïlïč, tillärin kensiläriniŋ, χordular yaylarïn kensiläriniŋ nemä ačiliktän.

[5]Atma yašïrtïn alarga, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä, kes-kentä atkaylar da χorχmagaylar.

[6]Kimlär χuvatlattïlar boylarïn kensiläriniŋ yaman sözlärdän, saγïš ettilär yašïrma maŋa sïrtmaχ da ayttïlär: «Körmästir bunï Biy».

[7]Tergädilär (103v) töräsizlikni, hadirländilär tergämä tergövni.

Kelgäy adam teränlïχïna yüräkiniŋ kensiniŋ, [8]da biyik bolgay Teŋri.

Oχlarï oγlanlarnïŋ boldular yaralar alarga, [9]kučsüzländilär alarda tilläri alarnïŋ, da öčäšlängäylär barčasï, kimlär baχïyïrlar alar üsnä.

[10]Xorχtu barča adam, da ayttïlär išin Teŋriniŋ, da yaratïlganlarïn anïŋ eskä aldïlar.

[11]Färâh bolgay artar Biygä da umsangay aŋar, anïŋ bilä ögünsünlär barčasï, kimlär toγrudurlar yüräkläri bilä.

[Псалом 64/65] 64

[1]Yeŋmäχ, saγmos i Tawit‘, sarnamaχ avaz bilä, Eremia, da Ezegiel, da žoγovurtnuŋ, χačan čïχma klädilär yat ulustan, 64.

(104r) [2]Saŋa tiyišlidir alγïš, Teŋri, Sionda, da saŋa bergäylär alγïš Erusaγemdä.

[3]Išit alγïšïma menim, zera alnïŋa barča ten kelgäy.

[4]Sözläri töräsizlärniŋ χuvatlandïlar üstümüzgä bizim, yamanlïχïmïznï bizim sen sürtkäysen.

[5]San, kimläri taŋladïŋ da yöpsündüŋ, da turgaylar ešikiŋä.

Tolgaybiz yaχšïlïχïndan övüŋnüŋ, surptïr sarayïŋ seniŋ sk‘anč̣eli artarlïχ bilä.

[6]Išit bizgä, Asduad̲z, χutχaručïmïz bizim, umsa barča učlarïna dünyâniŋ da kim teŋizdä yïraχ,

(104v) [7]Kim hadirlär taγlarnï χuvatï bilä kensiniŋ da kiyiptir χuvatnï,

[8]Kim bulγar ululuχun teŋizniŋ da avazïn tolγunlarïnïŋ anïŋ ašaγlatïr.

[9]Todulsunlar guṛk‘čïlar da χorχsunlar da turganlar yerdä nïšanlarïŋdan seniŋ.

Čïχkanïna ertä kečägä färâhlangaylar, [10]baχtïŋ yergä, suvardïŋ anï da köp ettiŋ ululuχun anïŋ.

Aχïn suvu Teŋriniŋ tolu boldu suv bilä, hadir ettiŋ ašïn anïŋ, zera bu türlüdir hadirlik.

[11](105r) Tarlasïn anïŋ suvardïŋ da köp ettiŋ täräkäsin [=bäräkäsin] anïŋ.

Suv sačkanïna anïŋ ačïχ bolgay öskänläri anïŋ, [12]alγïšlangay bsagï yïlnïŋ tatlïlïχïŋdan seniŋ.

[13]Tüzläriŋ seniŋ tolunsun semizlik bilä, semizlängän körklükü anabadnïŋ.

Örlär sövünčlük kiysinlär, [14]da kiysinlär tišisin χoylarnïŋ.

Tüzlär köp etkäylär ašlïχ, čaχïrgaylar da alγïšlagaylar.

[Псалом 65/66] 65

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 65.

Čaχïrïŋïz alnïna Teŋriniŋ, barča yer, [2]saγmos aytïŋïz atïna anïŋ da beriŋiz haybat alγïšïna anïŋ.

(105v) [3]Aytïŋïz Teŋrigä: «Nečik ahlïdïr išiŋ seniŋ, köp χuvatïŋdan seniŋ yalγan ettilär saŋa dušmanlarïŋ seniŋ.

[4]Barča yer yerni öpkäy saŋa, saγmos aytkaylar saŋa da saγmos aytkaylar atïŋa seniŋ».

[5]Keliŋiz da köriŋiz išin Teŋriniŋ, nečik χorχuludïrlar saγïš bilä artïχ barča adam oγlanlarïndan.

[6]Kim χaytardï teŋizni χuruga, da aχïnlarnï kečtilär ayaχlarï bilä.

Anda färâh bolgaybiz biz aŋar, [7]ki biylik etär χuvatï bilä kensiniŋ meŋilik.

(106r) Közläri anïŋ guṛk‘čïlar üsnä baχar, kimlär ačïttïlar anï, biyiklänmägäylär boylarïna kensilärini ŋ.

[8]Alγïšlaŋïz, guṛk‘čïlar, Teŋrimizni bizim, išitmäli etiŋiz avazïna alγïšïnïŋ anïŋ.

[9]Ol, ki χoydu boyumnu menim tirlikkä da bermädi titrämäχ ayaχlarïma menim.

[10]Sïnadïŋ bizni, Teŋri, da tergädiŋ, nečik tergälir kümüš.

[11]Saldïŋ bizni sïrtmaχka, χoyduŋ tarlïχnï arχamïzga bizim [12]da kečirdiŋ adamlarnï üsnä bašïmïznïŋ bizim.

Kečtiχ ottan da suvdan, (106v) da čïχardïŋ bizni tïnčlïχka.

[13]Kiriyim övüŋä seniŋ, χurban bilä beriyim saŋa antïmnï, [14]ki ayttïlar saŋa eri*n*lärim, ki aγzïm sözlädi tarlïχïma menim.

[15]Xurbanlar tüz u tolu sunïyïm saŋa χoy bilä da temyan bilä, da saŋa sunïyïm ögüzlär da ečkilär.

[16]Keliŋiz da išitiŋiz maŋa, da aytïyïm sizgä, kimlär χorχarsïz Teŋridän, ki ne etti boyuma menim.

[17]Alnïna anïŋ aγzïm bilä menim sarnadïm da biyiklätkäymen anï aγzïm bilä menim.

(107r) [18]Yazïχ egär körsäm edi yüräkimä menim, šahat, išitkäy edi maŋa Biy?

[19]Bunuŋ üčün išitti Teŋri da baχtï avazïna χoltχamnïŋ menim.

[20]Alγïšlïdïr Teŋri, ki yïraχ etmädi alγïšïmnï, da ne yarlïγamaχïn mendän.

[Псалом 66/67] 66

[1]Yeŋmäχ üčün, alγïš saγmos Tawit‘niŋ, 66.

[2]Teŋrimiz bizim, yarlïγa bizgä da alγïšla bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä da yarlïγa bizgä —

[3]Tanïma yerdä yollarïŋnï seniŋ, barča millätlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[4]Tapunsunlar alnïŋa seniŋ žoγovurt, Teŋri, (107v) tapunsunlar alnïŋa seniŋ žoγovurt barčasï.

[5]Färâh bolsunlar da sövünsünlär millätlär, zera sen yarγularsen žoγovurtnu toγruluχka, da millätlärgä yerdä sen yol körgüzürsen.

[6]Tapunsunlar saŋa žoγovurtlar, Teŋri, tapunsunlar saŋa žoγovurt barčasï.

[7]Yer berdi yemišin kensiniŋ, da alγïšladï bizni Teŋri, Teŋrimiz bizim.

[8]Teŋrimiz bizim alγïšlagay bizni, da andan χorχkay barča učlarï yerniŋ.

[Псалом 67/68] 67

[1]Yeŋmäχ, saγmos Tawit‘niŋ, 67.

[2]Turgay Teŋri, (108r) da sačïlgaylar barča dušmanlarï anïŋ, χačkaylar klämägänlär anï yüzündän anïŋ.

[3]Nečik eksilir tütün, eksilgäylär, nečik erir balaγuz alnïna otnuŋ, ol türlü taspolgaylar yazïχlïlar yüzündän Teŋriniŋ.

[4]Artarlar färâh bolgaylar, sövüngäylär alnïna anïŋ da sövüngäylär färâhliklärinä kensiläriniŋ.

[5]Alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, yol etiŋiz aŋar, ki olturur kün batïšïna da Biydir atï anïŋ.

Sövüngäylär atïna anïŋ da seskängäylär yüzündän anïŋ.

(108v) [6]Ki atadïr öksüzlärgä da yarγučï tullarga — Teŋri yerindä kensiniŋ.

[7]Teŋri tïndïrïr bir yergä tutkanlarnï övdä da čïχarïr baγlïlarnï χuvatï bilä kensiniŋ, ol türlü ačïtkanlarnï, ki tïnïptïrlar kerezmanlarda.

[8]Teŋri, čïχkanïŋa seniŋ alnïna žoγovurtnuŋ seniŋ da kečkäniŋa seniŋ anabaddan [9]yer titrädi,

Xačan ki köktä kropit etti yüzündän Teŋriniŋ Sineada alnïna Teŋriniŋ Israjelniŋ.

(109r) [10]Yaγmur erkiŋdän hadirlädiŋ, Teŋri, žaṛanklïχïŋa seniŋ, egär χastalandï da esä, sen toχtattïŋ anï, [11]da kazanlarïŋ seniŋ turgaylar anda,

Hadir ettiŋ tatlïlïχïŋ bilä seniŋ yarlïga, Teŋri. [12]Biy berir söz, kimlär aytïrlar awedarannï köp χuvat bilä.

[13]Xan χuvattan, sövmägä körkün övüŋnüŋ seniŋ üläšmä tapungannï, [14]egär ki yuχlasaŋïz da ičinä povetniŋ.

Xanatlarï kügürčinniŋ kümüšlägän, da ortasï arχasïnïŋ altun rängli.

[15]Yïγganïna Köktäginiŋ χanlarnï üstlärinä alarnïŋ aruvlangay bašχiš.

(109v) [16]Taγï Teŋriniŋ taγï semiz, taγ uyugan da taγ semiz, [17]da ne saγïš etärsiz, taγlar öktämlängänlär?

Taγ, χaysïnda ki biyändi Teŋri turmaga anda, zera Biy da tayïn turgay anda soŋγuga dirä.

[18]R′adï Teŋriniŋ tümän türlü miŋlär bilä yürütkänlär, da Biy üstlärinä Sinadan, arilikindän kensiniŋ.

[19]Mindi biyiklikkä da yäsir etti, yäsirlikni aldï, tapungannï üläšti, bašχiš da berdi adam oγlanlarïna, zera egri inamlïlar da turgan bolgaylar anda.

(110r) [20]Biy Teŋri alγïšlï, alγïšlï Biy här kün, yol körgüzgäy bizgä Teŋri, χutχaručïmïz bizim.

[21]Teŋrimiz bizim Teŋri tirgizüči, da Eyämizdändir čïχkanï ölümnüŋ.

[22]Evet, hälbät, Teŋri uvatkay bašïn dušmanïmïznïŋ bizim, da sačïn terisiniŋ, kimlär barïrlar töräsizlikläri bilä kensiläriniŋ.

[23]Ayttï Biy: «Teränliχindän antuntknuŋ χaytarïyïm da ičindän paščkasïnïŋ anï čïχarï čïχargaymen,

[24]Nečik čïlangay ayaχlarïŋ seniŋ χandan da tili itläriŋniŋ seniŋ χanïndan dušman(110v)larïŋnïŋ seniŋ».

[25]Köründü yürügäniŋ seniŋ, Teŋri, yürügäni Teŋriniŋ, χanïmïznïŋ bizim ari.

[26]Ilgäriländilär biylär bermä alγïš arasïna gojslarnïŋ da maχtaganlarnïŋ.

[27]Yuχövdä alγïšlaŋïz Teŋrini da Biyni čovraχlarïna Israjelniŋ.

[28]Anda Peniamin oγlanlïχïndan tamašalï, biyläri Jutanïŋ, yol körgüzüčiläri anïŋ, biyläri Zapuγonnuŋ da biyläri Neptaγemniŋ.

[29]Buyruχ et, Teŋri, χuvatïŋ bilä seniŋ, χuvatlat bunï, ki toχtattïŋ bizdä.

(111r) [30]Daḏžarïŋdan seniŋ Erusaγemdän saŋa sungaylar χanlar χurbanlar.

[31]Öčäš kazanïna χamïšlïχnïŋ, yïγïnïna ögüzlärniŋ da böläklärinä tišiläriniŋ.

Heč bolgaylar, kimlär taŋlanïptïrlar kümüš ašïra, sač guṛk‘čïlarï da kimlär klär uruš bilä.

[32]Kelgäylär elčilär Mïsïrdan, Hïntistanlïlar ilgärtin χol bergän bolgaylar alnïna Teŋriniŋ.

[33]Xanlïχlarï yerniŋ, alγïšlaŋïz Teŋrini da saγmos aytïŋïz Eyämizgä.

[34]Yol etiŋiz aŋar, ki olturur köklär kökünä kün toγušta.

Ošta bergäy avazïn kensiniŋ avaz χuvattan, [35]da beriŋiz haybat Teŋrigä.

Üsnä Israjelniŋ ulu roskošu anïŋ, χuvatï anïŋ bulutuna dirä köknüŋ.

[36]Skančelidir Teŋri üsnä ariläriniŋ kensiniŋ, Teŋri Israjelniŋ.

Ol bergäy χuvat toχtamaχlïχ žoγovurtuna kensiniŋ. Alγïšlïdïr Teŋri.

[Псалом 68/69] 68

[1]Yeŋmäχ üčün, kečkän zämanälärniŋ, saγmos Tawit‘niŋ, 68.

[2]Tirgiz meni, Teŋri, zera yetti suvlar boyuma menim, [3]battïm men teränliχinä antuntknuŋ, χayda ki yoχ edi maŋa tïnčlïχ.

Keldim men ter(112r)änlïχïna teŋiznіŋ, da aχïnlar boγdular meni.

[4]Emgändim men küstüngänimä, da oprandï boγurdaχïm.

Eksildi közlärim umsanmaga maŋa Biy Teŋrimä menim.

[5]Köp boldular sačïndan bašïmnïŋ, ki körälmädilär meni heč yerdän.

Xuvatlandïlar dušmanlarïm üstümä da körälmägänlär heč yerdän; nemä, ki almïyïr edim, tölär edim alarga.

[6]Teŋri, sen tanïdïŋ harsïzlïχïmnï menim, da yazïχïm sendän yapulmadï.

(112v) [7]Uyalmagaylar menim üčün, kimlär tözärlär saŋa, Biy, Biy χuvattan, uyalmagaylar menim üčün, kimlär χolarlar Teŋrini Israjelniŋ.

[8]Seniŋ üčün tözär edim azarlamaχka, da yaptï uyat yüzümnü menim.

[9]Yat boldum men χardašlarïmdan menim da kelgin oγlanlarïndan anamnïŋ.

[10]Paχïlliki öviŋniŋ seniŋ yedi meni, azarlamaχ azarlavučïlarïŋdan seniŋ tüštilär üstümä menim.

[11]Ašaχlattïm oruč bilä boyumnu menim, da boldu maŋa bu uyat, [12]ettim tonumnï menim yas da boldum mani alarga.

(113r) [13]Menim üčün saγïš etärlär edi, kimlär oltururlar edi ešik alnïna, meni panpas etärlär edi, kimlär ičär edilär čaγïr.

[14]Men alγïšta edim alnïŋa, Biy; yöpsünövlü zämanädä,

Teŋri, köpyarlïγamaχïŋdan seniŋ išit maŋa, könülük χutχarmaχïŋdan seniŋ

χutχar meni balčïχtan, [15]ki batmagaymen, χutulgaymen men körälmägänlärdän meni da teränlïχïndan köp suvnuŋ.

[16]Bolmagaylar meni vïrlarï suvnuŋ, da bozmagaylar meni propasti teränliχniŋ, χuyu ačmagay aγzïn kensiniŋ üstümä menim.

(113v) [17]Išit maŋa, Biy, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, köp šaγavatïŋa körä baχ maŋa, [18]χaytarma yüzüŋnü χuluŋdan seniŋ, zera aγïrlanïpmen men, tezindän išit maŋa.

[19]Baχ boyuma menim, da χutχar meni, da dušmanlarïm üčün χutχar meni.

[20]Zera sen bilirsen rusvayïmnï menim, uyatïmnï menim da aybïmnï menim.

Alnïŋadïr seniŋ barča ïnčïtkanlar [21]boyumnï menim; azarlamaχka töz, yüräkim menim.

Išanïr edim, ki kim χayγurgay birgämä, da yoχ (114r) edi kimesä, da övündürüči maŋa tapulmadï.

[22]Berdilär aš maŋa öt, da susamaχta ičirdilär maŋa sirkä.

[23]Bolsun stollarï alarnïŋ allarïna alarnïŋ sïrtmaχ tölövgä da yaŋïlmaχka.

[24]Xaraŋγulansïn közläri alarnïŋ, ki körmägäylär, da boylarïn alarnïŋ här sahat eg.

[25]Xoygaysen üstlärinä alarnïŋ öčäšmäχiŋni seniŋ, yüräklänmäχiŋ öčäškäniŋdän yetiškäy üstlärinä alarnïŋ.

[26]Bolsun turgan yerläri alarnïŋ pusta, da övlärinä alarnïŋ kimsä bolmagay, ki turgay.

(114v) [27]Zera kimni ki sen urduŋ, sürdülär, da daγï aγrïχïn üsnä arttïrdïlar.

[28]Xoy yazïχnï yazïχlarï üsnä alarnïŋ, ki kirmägäy artarlïχïŋa seniŋ.

[29]Buzulsunlar alar düftärindän seniŋ tirlikniŋ, da artarlar bilä yazïlmasïnlar.

[30]Miskin da χastamen men, χutχarmaχïŋ seniŋ, Teŋri, yöpsünsün meni.

[31]Alγïšlïyïm atïn Teŋrimniŋ menim alγïš bilä da biyiklätiyim anï šükürlük bilä.

[32]Biyänčli bolïyïm Teŋrigä, nečik bïzov igit, (115r) ki bitiyir müŋüzü da tïrnaχï.

[33]Körsünlär yarlular da sövünsünlär; χoluŋuz Teŋrini, da tirilgäy boyuŋuz siziŋ,

[34]Zera išitti Biy yarlïga da baγlïlarïn kensiniŋ heč etmädi.

[35]Alγïšlagay anï kök da yer, teŋiz da barča, ki tepränir ičinä.

[36]Teŋri χutχarïr Sionnu, da yasagaylar šähäri Dž̲uhudluχnuŋ, yasalgaylar, turgaylar da žaṛanklïχ etkäylär ičinä.

[37]Budaχï χullarïŋnïŋ toχtalgay anda, da kimlär sövärlär atïŋnï seniŋ, turgaylar anda.

[Псалом 69/70] 69

[1]Yeŋmäχ üčün, Tawit‘niŋ, aŋïlmaχ, ki χutχardï Eyäm, 69.

(114v) [2]Teŋri, boluš maŋa, baχ, da Biy, sïŋarlïχ et maŋa, d̲ž̲âχtlan.

[3]Uyalsïnlar da uyatlu bolsunlar, kimlär izdädilär boyumnu menim, da χaytsïnlar keri, da uyalsïnlar, kimlär saγïš etärlär edi maŋa yaman.

[4]Xaytsïnlar tezindän uyalïp, kimlär aytïrlar edi maŋa: «Vaχ-vaχ».

[5]Sövünsünlär da färâhlansïnlar saŋa barčasï, kimlär χolarlar seni.

Aytkaylar här sahat: «Uludur Teŋri», — da kimlär sövärlär χutχarmaχïŋnï seniŋ.

[6]Men yarlï da mis(116r)kinmen, Teŋri, boluš maŋa, bolušučïm da χutχaručïm sensen. Biy, kečikmägin.

[Псалом 70/71] 70

Saγmos Tawitʻniŋ, da Ovnatap oγlanlarïnïŋ, burungi yäsirliklärinä, 70.

[1]Saŋa, Biy, umsandïm, uyalmagaymen meŋilik, artarlïχïŋ bilä seniŋ χutχar meni da tirgiz meni.

[2]Ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ da tirgiz meni.

[3]Bol maŋa, Teŋri, išanč da yer berk tirgizmä meni, zera toχtalmaχïm da išančïm sensen.

[4]Teŋrim, χutχar meni χolundan yazïχlïnïŋ, χolundan töräsizniŋ da egirlik etüčiniŋ.

[5]Sensen tözümlüküm menim, Biy, Biy umsam oγlanlïχïmdan menim.

(116v) [6]Sendä toχtadïm men χoynundan yüräkiniŋ anamnïŋ menim; sendändir bolušluχum menim här sahat.

[7]Nečik ki cil boldum köplärgä, da sen bolušučïm da χuvatlatučïm.

[8]Bolgay aγzïm maχtamaχ bilä, nečik alγïšlïyïm haybatïŋnï seniŋ, här kün ulu roskošuŋnu seniŋ.

[9]Salma meni, Biy, zamanïna χartlïχnïŋ, eksilgänimä χuvatïmnïŋ menim χoyma meni.

[10]Ayttïlar dušmanlarïm maŋa, da kimlär čövrälädilär boyumnu menim, saγiš ettilär birgä da ayttïlar:

(117r) [11]«Teŋri saldï anï, sürälïχ da yetišiyiχ aŋar, zera kimsä yoχ, ki χutχargay anï».

[12]Teŋrim, yïraχ etmä mendän, da Teŋrim, bolušma maŋa baχ.

[13]Uyalsïnlar da eksilsinlär, kimlär yamanlarlar boyumnu menim, kiysinlär uyatnï da yeŋillikni, kimlär tilärlär maŋa yaman.

[14]Men här sahat umsandïm, da arttïrïyïm alγïšïŋnï seniŋ.

[15]Aγzïm aytkay artarlïχïŋnï seniŋ, här kün ögövlüküŋnü seniŋ.

Nečik ki ustatlïχ nemä bilgäy edim difdärdän, (117v) [16]yoχsa kiriyim χuvatïna Eyämizniŋ, Biy, aŋdïm artarlïχïŋnï seniŋ yalγïz.

[17]Teŋrim, övrättiŋ meni oγlanlïχïmdan menim, da χaytïp aytkaymen artarlïχïŋnï seniŋ.

[18]Aχ sačlï bolma da χartayma, Teŋrim, meni, χoyma meni,

Negä dinčä belgirgäy biläkiŋ seniŋ barča millätlärgä, ki kelmäχtir,

Xuvatïŋnï seniŋ [19]da artarlïχïŋnï seniŋ biyiklikkä dirä, ki ettiŋ ulularnï, Teŋri, kim oχšar saŋa?

[20]Ne χadar körgüzdüŋ maŋa tarlïχ köp da χïyïn, χaytïp övün(118r)dürdüŋ meni da teränliχindän antuntknuŋ yerdän čïχardïŋ meni.

[21]Yïγï ettiŋ χuvatïŋnï seniŋ, χaytïp övündürdüŋ meni da teränlïχïndan yerniŋ ekinči čïχardïŋ meni.

[22]Xaytïp men dä tapungaymen saŋa hadirlikinä saγmosnuŋ, könü Teŋri, saγmos aytkaymen saŋa alγïš bilä, surpu Israjelniŋ.

[23]Sövüngäy erinlärim, ne sahat saγmos aytsam saŋa, da boyum, χaysïn ki χutχardïŋ.

[24]Daγï da tilim här kün sözlägäy artarlïχïŋnï seniŋ

(118v) Zamanïna, nečik uyatlï bolsalar, da uyalsalar, kimlär klär edilär maŋa yaman.

[Псалом 71/72] 71

[1]Saγmos Soγomon üčün.

Teŋri, könülüküŋnü χanga ber da artarlïχïŋnï oγluna χannïŋ —

[2]Yarγu etmä žoγovurtuŋa artarlïχ bilä da yarlïlarïŋa seniŋ könülük bilä.

[3]Algaylar taγlar eminlikni žoγovurttan, da örlär — artarlïχnï.

[4]Könü etkäy yarlïlarga žoγovurtnuŋ, da tirgizgäy oγlanlarïn miskinlärniŋ, da ašaγlatkay öktämlärni.

(119r) [5]Turgay da χalgay günäš bilä äväl, ne ki ay, pokolenʼa pokolenʼadan.

[6]Engäy, nečik yaγmur üsnä volnanïŋ, nečik rosa, ki tüšär yer üsnä.

[7]Čïχkay künlärinä anïŋ artarlïχ, köp eminlik tügällängінčä ay.

[8]Biylik etkäy ol teŋizdän teŋizgä dirä, aχïn suvlardan dünyâniŋ učuna dirä.

[9]Alnïna anïŋ äväl Huntistanlïlar tüškäylär, da dušmanlarï anïŋ topraχ yegäylär.

[10]Xanlar Taršïstan da otračtan (119v) bernä sungaylar aŋar, χanlar Arapistandan da Sapadan bernä keltirgäylär aŋar.

[11]Yerni öpkäylär aŋar barča χanlarï yerniŋ, da barča millät χulluχ etkäylär aŋar.

[12]Zera χutχardï yarlïnï χolundan küčlünüŋ, yarlïnï da čaräsizni alardan, ki dügül edi aŋar boluš.

[13]Baχkay ol yarlïga da čaräsizgä da boylarï čaräsizlärniŋ tirgizgäy, [14]dävidän da yamandan saχlagay boylarïn alarnïŋ.

Hörmätlidir atï anïŋ alnïna alarnïŋ, [15]turgay da bergäy aŋar altïn Arapistannïŋ.

(120r) Alγïš etkäylär aŋar här sahat da här kün alγïšlagaylar anï.

[16]Bolgay toχtalmaχ barča yerdä da bašlarï üsnä taγlarnïŋ.

Biyiklängäy, ne ki Lipanan, yemiši anïŋ, čičäklängäy šähärinä Eyämizniŋ, nečik yaš otu yerniŋ.

[17]Bolgay atï Eyämizniŋ alγïšlï meŋilik, zera burundur künäštän atï anïŋ.

Aŋar alγïšlangaylar barča milläti yerniŋ, da barča ǰïnslar san bergäylär aŋar.

[18]Alγïšlïdïr Biy Teŋri Israjelniŋ, ki (120v) etär skʻančelikʻ yalγïz, [19]da alγïšlïdïr ari haybatlï atï anïŋ meŋilik, tolgay haybatï bilä anïŋ barča yer! Bolgay, bolgay.

Xoltχa Annanïŋ, Samuẹl anasïnïŋ [1Царств 2: 1-10: Песнь Анны]

[1]Toχtadï yüräkim Biydä, da biyikländi müŋüzüm Teŋri χutχaručïm bilä menim.

Češildi aγzïm üsnä dušmanlarïmnïŋ, färâh bolgaymen χutχarmaχïŋdan seniŋ.

[2]Zera yoχtur surp, nečik Biy, da ne artar, nečik Teŋrimiz bizim, da yoχtur surp kimesä Teŋridän özgä.

[3]Maχtanmaŋïz da sözlämäŋiz öktäm, da čïχmagay aγzïŋïzdan siziŋ söz öktäm (121r) ulu sözlämäχtän.

Teŋri bilmäχliχtän, Biy Teŋri hadirlär kensiniŋ esliliki bilä bilmäχliχ dünyâsinä kensiniŋ.

[4]Küčlüläriŋ bazïχ yaylarï imšandï, da küčsüzlär bardïlar χuvat bilä.

[5]Yoχ [=Toχ] da tolular ötmäktän eksildilär, da ačlar toldurdular dünyâni.

Toγurmagan toγurdï 7, da köp toγurgan eksildi toγurmaχtan.

[6]Biy öldürür, da Biy tirgizir, kövürür tamuχka da čïχarïr tamuχtan.

(121v) [7]Biy yarlïlatïr, da Biy ululatïr, ašaχlatïr öktämni yergä dirä, [8]da biyiklätir miskinni čöplüktän,

Olturγuzur anï Biy biylär arasïna žoγovurtuna kensiniŋ, kensiniŋ dä olturγučun hörmätniŋ meŋärtir aŋar.

[9]Tügällär antlarïn ant etkänlärniŋ da alγïšlar yïllarïn artlarnïŋ.

Dügül ki kendi χuvatï bilä küčäyir küčlü, [10]yoχsa Biy küčsüzlätir χaršï bolgannï aŋar, Biy surptïr.

Maχtanmasïn esli saγïšï bilä kensiniŋ, maχtanmasïn küčlü küčü bilä kensiniŋ, (122r) da ne maχtanmasïn ulu ululuχu bilä kensiniŋ.

Yoχsa kim maχtanïr, Biy Teŋri bilä maχtansïn saγïšïn bilmägä, Teŋrini tanïma.

Etmä könülük da išlämä artarlïχnï yer yüzünä

Biy mindi kökkä, da kökrädi, da kensi yarγu etär sözlämiyin,

Bergäy küč χanlarïmïzga bizim, da biyiklätir müŋüzün pomazanecíniŋ kensiniŋ.

[Колофон]

Yazdïrgan da sarnagan birlängäylär yazučï bilä da aŋïlgaylar Teŋriniŋ alnïna, amẹn.

Yazïldï ermeni tʻvaganïna 1024-sinä, latin tʻvaganïna 1575-sinä.

Ilev šähärinä.

[Псалом 72/73] 72

(122v) [1]Saγmos Jasapʻnïŋ, 72.

Nečik ki yaχšïdïr Israjelgä Teŋri da kimlär toγrudïrlar yüräkläri bilä!

[2]Evet ki menim azgïna daγï tayïldïlar ayaχlarïm menim, azgïna daγïn yaŋïldïlar yürügänlärim menim.

[3]Paχïllandïm men töräsizlärgä eminlikinä yazïχlïlarnïŋ, [4]nečik körär edim, ki yoχtur čarä ölümlärinä alarnïŋ.

(123r) Toχtalgan edi χïyïnlarï alarnïŋ, [5]χazγanmaχïndan adamlarnïŋ dügüllär da adamlar bilä χïynalmïsarlar.

[6]Bunuŋ üčün aldï alarnï öktämlik, kiydilär üstlärinä yamanlïχnï da könüsüzlüklärin kensiläriniŋ.

[7]Čïχkay, nečik yaγdan, könüsüzlükläri alarnïŋ, zera yürüdülär alar saγïšlarïna körä yüräkläriniŋ.

[8]Saγïš ettilär da sözlädilär yamanlïχ bilä, keräksizlikni biyiklikkä saγïš ettilär.

[9](123v) Xoydular kökkä aγïzlarïn kensiläriniŋ da tillärin kensiläriniŋ aylandïrdïlar yergä.

[10]Bunuŋ üčün žoγovurtum χaytkay bu yarï, da künlärim tolu tügäl tapulgay alarda.

[11]Ayttïlär, ki: «Nečik bildi Teŋri ya bardïr bilmäχliχ Biyiktägidä?»

[12]Ošta yazïχlïdïrlar, da oŋuptur alarga, tiridirlär, da bar alarda ululuχu dünyâniŋ.

[13]Ayttïm: «Boš, alaysa, aruvlattïm yüräkimni, yuvïyïm aruvluχ bilä χollarïmnï, [14]da boldum men ašaχlangan künüzün da azarlanmaχïm menim ertä».

(124r) [15]Egär ki aytsam edi, da ki: «Bulay aytïyïm», ošta ǰïns oγlanlarïŋnïŋ seniŋ, χaysïlarïna da ant ettim.

[16]Esimä χoydum, ki, hälbät, bu da ǰâχtliktir alnïma menim, [17]negä dinčä kirgäymen men aruv-

luχuna Teŋriniŋ da eskä algaymen soŋγusun alarnïŋ.

[18]Evet ustatlïχï üčün alarnïŋ, buzulgan yazov kibik, etkäysen alarnï, sïndïrgaysen alarnï öktämliklärindän kensiläriniŋ.

[19]Evet nečik boldular buzuχ, kes-kenetä taspoldular, eksildilär, tas boldular töräsizlikläri üčün [20]da boldular nečik tüšlär oyanganlarga.

(124v) Biy, šähäriŋä seniŋ sürätlärin alarnïŋ heč etkäysen, [21]zera ot palayladï yüräkimä menim da bövräklärim teškirildilär.

[22]Men hečlängän boldum da bilmädim, nečik sïγïr, saγïšlandïm alnïŋa seniŋ, [23]da men här sahat seniŋ bilä men.

Aldïŋ oŋ χolumdan menim, [24]saγïšïŋä seniŋ yol körgüzdüŋ maŋa da haybatïŋ bilä seniŋ yöpsündüŋ meni.

[25]Nem bar menim köktä, ya sendän ne daγï χolgaymen yerdä?

[26]Eksildi yürä(125r)kim da tenim, Asduad̲z yüräkimniŋ menim, ülüšüm menim Asduad̲z meŋilik.

[27]Ošta kimlär yïraχ ettilär boylarïn kensiläriniŋ sendän, taspolgaylar, tas etkäysen barčasïn, kimlär keri boldular sendän.

[28]Maŋa yuvuχlanma Teŋrigä yaχšïdïr da χoyma Biydä umsamnï,

Aytma barča alγïšïŋnï seniŋ ešikinä χïzïnïŋ Sionnïŋ.

[Псалом 73/74] 73

[1]Esliliki Jasap‘nïŋ.

Nek saldïŋ, Teŋri, soŋγuga dirä, öčäšländi yüräklänmäχiŋ seniŋ üsnä böläkiŋniŋ seniŋ?

[2]Aŋ žoγovurt(125v)uŋnu, ki tapunduŋ äväldän, χutχardïŋ povetin žaṛanklïχïŋnïŋ seniŋ.

Taγ Sion bu, χayda turduŋ sen anda, [3]kötür χoluŋnu seniŋ üsnä öktämlikläriniŋ alarnïŋ tügälinčä.

Ne ki könüsüzlük etti dušman arilikiŋdän seniŋ, [4]maχtandïlar körälmägänläriŋ yaχšï tirlikläri ičinä kensiläriniŋ.

Xoydïlär nïšanlarïn kensiläriniŋ nïšanga, [5]da kendiläri tanïmadïlar čïχmaχnï yoγartïn.

Nečik ormanda balta bilä sïndïrïrlar ešiklärin anïŋ, [6]balta bilä da čakuč bilä buzdïlar anï.

(126r) [7]Küydürdilär otta arilikiŋni seniŋ yerdä, murdarladïlar čatïrïn atïŋa seniŋ.

[8]Ayttïlär yüräklärinä kensiläriniŋ, milläti alarnïŋ birgä: «Keltiriyiχ barča ulukünlärin Teŋriniŋ yerdän.

[9]Nïšan biz nemä körmädiχ, da bolmas daγï bolma markarę, da bizni kimsä nemä tanïmïsar».

[10]Negä dinčä Asduad̲z azarlagay dušman, öčäštirir χaršï bolgan ari atïŋnï seniŋ?

[11]Nek χaytarïrsen χoluŋnu, da oŋuŋnu ičindän χoynuŋnuŋ seniŋ soŋγuga dirin?

(126v) [12]Teŋri, χanïmïz bizim burun meŋiliktän, ki ettiŋ χutχarmaχlïχ ortasïna yerniŋ.

[13]Sen toχtattïŋ χuvatïŋ bilä seniŋ teŋizni, sen uvattïŋ bašïn aždahanïŋ suv üsnä.

[14]Sen uvattïŋ bašïn aždahanïŋ da berdiŋ yemä čerüvinä Huntistannïŋ.

[15]Sen aχtïrdïŋ čovraχlarnï da özänlärni, sen χuruttuŋ küčlü aχïnlarnï.

[16]Seniŋdir kün, da seniŋdir kečä, yarïχnï da günäšni sen ettiŋ, [17]da sen toχtattïŋ barča yergäsin dünyâniŋ, ävälbaharnï da yaznï (127r) sen yarattïŋ.

[18]Bu belgili bolsun saŋa, ki dušman azarladï Biyni, žoγovurt harsïz öčäštirdi ari atïŋnï seniŋ.

[19]Čïχara bermä kazanlarga boynu, ki tapunïyïr saŋa, da boylarïn yarlïlarïŋnïŋ seniŋ unutma soŋγuga dirä.

[20]Baχ antïŋa, zera toldu övläri damâhlarnïŋ yerdä könüsüzlük bilä.

[21]Xaytmagay yar*l*ï uyalïp, yarlï da miskin alγïšlagaylar ari atïŋnï seniŋ.

[22]Tur, Teŋri, da yar yarγuŋnu, aŋ uyatnï, (127v) ki harsïzdïrlar künüzün.

[23]Unutma avazïn hörmätlägänlärniŋ seniŋ, öktämliki körälmägän kötürülgäy här sahat.

[Псалом 74/75] 74

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Jasap‘nïŋ, 74.

[2]Tapunalïχ saŋa, Asduad̲z, tapunalïχ da sarnalïχ atïŋnï seniŋ.

Aytïyïm barča sk‘ančelik‘iŋni, [3]χačan sahat algaymen toγru yarγu etkäymen.

[4]Oprandï dünyâ da barča turganlar anda, men toχtattïm teräklärin anïŋ.

[5]Ayttïm törä(128r)sizliklärgä, ki etmäŋiz töräsizlik; yazïχlïlarga, ki biyiklätmäŋiz müŋüzüŋüznü siziŋ.

[6]Kötürmäŋiz biyiklikkä müŋüzüŋüznü da sözlämäŋiz Teŋri üčün könüsüzlüknü.

[7]Dügül kün toγuštan, da dügül kün batïštan, da ne anabadnïŋ taγlarïndan; [8]yoχsa Teŋri yarγučïdïr.

Bunï ašaγ etär da bunï yänä biyiklätir, [9]ayaχ χoluna Eyämizniŋ, čaγïr tolu, buzulmagan tolturgan, da ašaχlatïr bundan buŋar.

Evet ačiliki anïŋ tügänmägäy, da ičkäylär anï barča yazïχlïlarï dünyâniŋ.

(128v) [10]Men sövüngäymen meŋilik, saγmos aytkaymen Teŋrigä Jagopnuŋ.

[11]Barča müŋüzlärin yazïχlïlarnïŋ uvatkaysen, da biyik bolgay müŋüzi artarnïŋ.

[Псалом 75/76] 75

[1]Yeŋmäχ alγïš bilä, saγmos Jasap‘nïŋ, Asorestan üčün, 75.

[2]Belgilidir Dž̲uhutluχta Asduad̲z̲, da Israjel uludur atïna anïŋ.

[3]Boldu eminlik yeri anïŋ, da turmaχï anïŋ Sionda.

[4]Anda uvattï Biy χuvatïn yaynïŋ, yaraγnï χïlïčïnï da čagat urušun.

[5]Yarïχ berüči(129r)sen sen, sk‘ančelik‘ kibik, taγlarïna eminliknïŋ, [6]öčäšlänsinlär barčasï, kimlär ki essizdirlär yüräkläri bilä, yuχladïlar yuχularïn kensilärinïŋ da nemä tapmadïlar.

[7]Barča kišilär ululuχuna χollarïnïŋ kensilärinïŋ, öčäšmäχiŋdän seniŋ, Asduad̲zï Jagopnuŋ, yuχladïlar, kimlär atlanïp edilär atlarga.

[8]Sen χorχulusen, da kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [9]Nečik körüŋdüŋ köktän sen, belgili boldu öčäšmäχiŋ seniŋ.

Yer χorχtu [10]da seskändi turganïna Teŋriniŋ yarγuga, χutχarmaga barča yuvašlarïn yerniŋ.

(129v) [11]Saγïšlarï adamlarnïŋ tapunurlar saŋa, da yapuχlar eslilik bilä alγïšlarlar seni.

[12]Ant ičiŋiz da tügälläŋiz Eyämiz Teŋrimizgä bizim, barčaŋïz, ki čövräsinäsiz anïŋ.

Sunuŋuz χurban χorχuluga, [13]ki čöplär d̲žanïn buyruχčïlarnïŋ, χorχuludur ol barča χanlarïndan dünyâniŋ.

[Псалом 76/77] 76

[1]Yeŋmäχ Titom üčün, saγmos Jasap‘nïŋ, 76.

[2]Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, avazïm bilä menim Teŋrigä, da baχtï maŋa.

[3]Kününä tarlïχïmnïŋ menim Teŋrini χoldum, χollarïm bilä menim (130r) kečä, alnïna anïŋ aldanmadïm.

Klämädi övünmä boyum, [4]aŋdïm Teŋrini da färâh boldum, χayγurur edim, da eksilir edi mendä d̲žanïm.

[5]Belgirtti oručtan közlärim, öčäšländim da sözlämädim, [6]saγïšladïm burungi künlärni da yïllarnï meŋilik aŋdïm.

[7]Sözlädim kečä yüräkimä menim, χayγurur edim, da tarïχïr edi d̲žanïm menim.

[8]Šahat, ki meŋilik salgay meni Biy da klämägäy daγï biyänmä daγï da?

[9]Ya soŋγuga dirä tïygay yarlïγamaχïn kensiniŋ mendän ya tügällägäy sözün kensi(130v)niŋ millät millättän?

[10]Ya unutkay mï šaγavatlanma Teŋrim daγï da, ya tïygay šaγavatïn kensiniŋ öčäšmäχ bilä kensiniŋ?

Saγmosnuŋ ortasïdïr.

[11]Ayttïm, ki: «Hali bašladïm, budur yäŋirmäχ oŋuna Biyiklängänniŋ».

[12]Aŋdïm išin Eyämizniŋ, äväldän aŋdïm sk‘ančelik‘lärin anïŋ.

[13]Saγïš ettim barča išiŋä seniŋ da χoluŋnuŋ išinä saγïš ettim.

[14]Teŋri, aruvluχtandïr yollarïŋ seniŋ. Kimdir Teŋri ulu, nečik Teŋrimiz bizim? Sensen Teŋri, ki etärsen sk‘ančelik‘.

(131r) [15]Körgüzdüŋ žoγovurtuŋa seniŋ χuvatïŋnï seniŋ, [16]χutχardïŋ biläkiŋ bilä žoγovurtlarïŋnï seniŋ, oγlanlarïn Jagopnuŋ da Jovsepnuŋ.

[17]Kördilär seni suvlar, Teŋri, kördülär seni suvlar da χorχtular, da teränlïχlar seskändilär [18]avazïndan köp suvlarnïŋ.

Avaz berdilär bulutlar, zera oχlarïŋ da barïrlar [19]avazïndan kökrämäχiniŋ dolabnïŋ.

Köründilär yašnamaχlarïŋ dünyâgâ, seskändi da titrädi yer.

(131v) [20]Teŋizdädir yollarïŋ seniŋ, da steškalarïŋ seniŋ köplüχünä suvnuŋ, da iziŋ seniŋ körünmäs.

[21]Yol turguzduŋ, nečik χoylarga, žoγovurtuŋa seniŋ Movsẹs da Aharon ötläš.

[Псалом 77/78] 77

[1]Esliliki Jasap‘nïŋ, saγmos, 77.

Baχïŋïz, žoγovurtlarïm, ọrẹnk‘imä menim, ašaγlatïŋïz χulaχïŋïznï siziŋ sözünä aγzïmnïŋ menim.

[2]Ačïyïm mani bilä aγzïmnï menim, sözlägäymen manini burungi.

[3]Nečik išittiŋiz da bildiŋiz bunï da atalarïmïz bizim aytïrlar bizgä,

(132r) [4]Nemä yašïrïlmadï oγlanlarïndan alarnïŋ, d̲žïns yoχsa aytma alγïšïn Eyämizniŋ, χuvatïn da sk‘ančelik‘in anïŋ, ki etti.

[5]Toχtattï tanïχlïχïn kensiniŋ Jagopta, da ọrẹnk‘ χoydu üsnä Israjelniŋ.

Ne ki bir kerät sïmarladï atlarïmïzga bizim körgüzmä bunï oγlanlarïna kensiläriniŋ, [6]ki tanïgaylar özgä millät.

Oγlanlar, ki toγarlar, öskäylär da aytkaylar bunï oγlanlarïna kensiläriniŋ, [7]ki χoygaylar Teŋridä umsalarïn kensilärinïŋ da unutmagaylar išin Teŋriniŋ.

Sïmarlaganïn anïŋ χolmaχ bilä χolgaylar [8]da bolmagaylar nečik atalarï kensilärinïŋ.

(132v) Millät yaman da ačïtučï millät, ki toγru etmädi yüräkin kensiniŋ da toχtatmadï Teŋridä d̲žanïn kensiniŋ.

[9]Oγlanlarï Epʻremniŋ semiz da berk atlï kününä urušnuŋ tapungannï χaytardïlar.
[10]Turmadïlar alar antïna Eyämizniŋ da toγruluχuna körä anïŋ klämädilär barma.
[11]Unuttular yaχšïlïχlarïn anïŋ, da skʻančeliklärin, ki körgüzdü alarga
[12]Alnïna atalarïnïŋ, ki etti skʻančelikʻin kensiniŋ ulusuna Ekibdosnuŋ da tüzünä Dayannïŋ.
(133r) [13]Ayïrdï teŋizni da kečirdi alarnï, turγuzdu suvnu, nečik saγït ičinä.
[14]Yol körgüzdi alarga bulut bilä kündüz da barča kečäni yarïχï bilä otnuŋ.
[15]Yardï χayanï anabadda da berdi ičmä alarga, nečik ulu teränlïχtän.
[16]Čïχardï suvnu χayadan, da aχtï, nečik aχïn suv.
[17]Hälbät, daγï da yazïχ ettilär, da daγï da öčäštirdilär Biyiklängänni suvsuzluχtan.
[18]Sïnadïlar Teŋrini yüräkläri bilä kensilärïniŋ, χolmaga aš boylarïna kensilärïniŋ.
[19]Xayγurdular Teŋridän utru (133v) da ayttïlär: «Šahat, bolgay mï Teŋri hadirlämägä seγan anabadda?
[20]Zera urur edi χayanï, da aχar edilär suvlar, da özänlär čïχarlar edilär andan.
Šahat, ötmäk da bolgay mï bermä ol bizgä ya hadirlägäy mi ïstol žoγovurtuna kensiniŋ?»
[21]Bunuŋ üčün išitti bunï Biy da kečiktirdi, ot palayladï Jagop üsnä da öčäšmäχi čïχtï Israjel üsnä.
[22]Ki inanmadïlar Teŋrigä da umsanmadïlar χutχarmaχïna anïŋ.
[23]Buyruχ etti bulutlarga yoγartïn, da ešiklärin köknüŋ (134r) ačtï, [24]da endirdi alarga manna aš yemägä.
Ötmäkni köknüŋ berdi alarga, [25]ötmäkin frištälärniŋ yedilär adamlar, da endirdi alarga yemäk yetkinčä.
[26]Čïχardï yelin yarïmkünnüŋ da keltirdi χuvatï bilä kensiniŋ yarïmkečägä.
[27]Yeberdi alarga et, nečik topraχ, nečik χumu teŋizniŋ, učar χanatlïlarnï;
[28]Küvürdü ičinä oboznuŋ alarnïŋ da čövräsinä čatïrlarïnïŋ alarnïŋ.
[29]Yedilär da toydular asrï, küsänčlikin alarnïŋ berdi alarga, [30]da heč tä χïsïr bolmadïlar küsänčliklärinä kensilärïniŋ.
(134v) Nečik ki ašlarï aγïzlarïna edi alarnïŋ, [31]öčäšmäχi Teŋriniŋ endi üstlärinä alarnïŋ.
Öldürdi köpläri alardan da taŋlama taŋlamasïn Israjelniŋ tas etti.
[32]Bunï barča yazïχ ettilär da daγï da inanmadïlar skʻančelikʻlärinä anïŋ.
[33]Eksildilär bošluχtan künläri alarnïŋ, da yïllarï alarnïŋ tezindän kečtilär.
[34]Xačan öldürür edi alarnï, χolarlar edi anï, χaytïp da pošmanlïχ etärlär edi alnïna Teŋriniŋ.
[35]Aŋdïlar, ki Asduaḏz (135r) bolušučïdïr alarga, Asduaḏz Biyiklängän χutχaručï edi alarga.
[36]Sövdülär anï aγïzlarï bilä kensilärïniŋ da tilläri bilä kensilärïniŋ yalγan χaldïlar, [37]da yüräkläri alarnïŋ dügül edi toγru anïŋ bilä, da inanmadïlar antïna anïŋ.
[38]Yoχsa ol kendi šaγavatlï edi, bošatïr edi yazïχlarïn alarnïŋ da buzmas edi.
Yïγï etär edi χaytarma öčäšmäχin kensiniŋ, da küčäytmädi barča yüräklänmäχin kensiniŋ.
[39]Aŋdï, ki tendirlär alar, ḏžan, ki čïχsa, daγï da χaytmastïr.
[40]Nečä kez ačïttïlar anï anabadda (135v) da öčäštirdilär Biyiklängänni suvsuzluχ üčün!
[41]Xaytïp da sïnadïlar Teŋrini, da surpun Israjelniŋ yüräkländirdilär.
[42]Aŋmadïlar χolun anïŋ, χaysï künnü χutχardï alarnï χolundan χaynavučïlarnïŋ,
[43]Nečik etti nïšanlarïn da pešäsin kensiniŋ ulusuna Ekibdosnuŋ da tüzünä Dajannïŋ.
[44]Xaytardï χanga aχar suvlarïn alarnïŋ da yaγmurun alarnïŋ, ki ičmägäylär.
[45]Yeberdi alarnïŋ üsnä itčibini, da yedi alarnï, da baγa bilä buzdu alarnï.
[46]Berdi žanikkä yemišin alarnïŋ, da (136r) emgäkin alarnïŋ sarïnčχaga.
[47]Urdu hrad bilä borlalïχlarïn alarnïŋ da zeytinlärin alarnïŋ moroz bilä.
[48]Čïχara berdi gargudga ḏžanavarlarïn alarnïŋ da tapunganïn alarnïŋ ot bilä yarγuladï.
[49]Yeberdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχindän kensiniŋ, öčäšmäχin, da yüräklänmäχin, da χïyïnïn.
Yeberdi alarga χïyïn yaman frištä ötläš, [50]yetištirdi alarga yüräklänmäχin öčäšmäχindän kensiniŋ.
Eyamadï [=Ayamadï] ölümdän boylarïn alarnïŋ da ḏžanavarlarïn ölümgä čïχara berdi.
(136v) [51]Urdu barča burungisin Ekibdosnuŋ, bašlap barča χazγanganlarïndan alarnïŋ övinä dirä Kamnïŋ.
[52]Yol berdi, nečik χoylarga, žoγovurtuna kensiniŋ da čïχardï alarnï, nečik böläkin χoylarnïŋ, anabadga.
[53]Yol körgüzdi alarga umsa bilä, da χorχmadïlar, da dušmanlarïn alarnïŋ teŋiz yaptï.

[54]Čïχardï alarnï ari taγïna kensiniŋ, ol taγga, ki χazγanïp edi oŋu anïŋ.

[55]Saldï yüzlärindän alarnïŋ guṛkʻčïlarnï da turγuzdu alarnï povetinä kensiniŋ, da kövürdi övlärinä alarnïŋ millätin Israjelniŋ.

(137r) [56]Sïnadïlar, ačïttïlar Teŋrini Biyiklängän da tanïχlïχïn anïŋ saχlamadïlar.

[57]Xaytïp yaŋïldïlar, nečik atalarï alarnïŋ, χaytïp boldular nečik yay bošangan.

[58]Xaytïp öčäštirdilär anï guṛkʻlarï bilä kensiläriniŋ, da balčïχtan etkänläri bilä kensiläriniŋ paχïllik saldïlar aŋar.

[59]Išitti Teŋri, da heč etti alarnï, da azarladï asrï Israjelni.

[60]Saldï kensindän čatïrnï Selovda, čatïr, ki χoyup edi ortasïna adamlarnïŋ.

(137v) [61]Čïχara berdi yäsirlikkä χuvatlarïn alarnïŋ da salalarïn alarnïŋ χollarïna dušmanlarïnïŋ.

[62]Tïydï iti bilä žoγovurtun kensiniŋ da žaṛanklïχïn kensiniŋ közdän saldï.

[63]Otuzyašarlarïn alarnïŋ yedi ot, da gojslarï üčün alarnïŋ kimsä χayγurmadï.

[64]Kʻahanalarï alarnïŋ tüštülär χïlïčka, da tullarïn alarnïŋ yoχ edi kimesä yïγlama.

[65]Oyandï, nečik yuχudan, Biy, nečik χuvatlï, ki oyanïr čaγïrdan.

[66]Urdu keri dušmanlarïn kensiniŋ, ïrïsvay meŋilik etti alarnï.

[67]Saldï ol čatïrïn (138r) Jovsepniŋ da ǰïnsïn Epʻremniŋ taŋlamadï.

[68]Yoχsa taŋladï ol ǰïnsïn Jutanïŋ, taγïn Sionnuŋ, ki sövdi.

[69]Yasadï, nečik yednorožecniŋ, aruvluχun anïŋ, yerdä toχtattï anï meŋilik.

[70]Taŋladï Tawitʻ χulun kensiniŋ da yöpsündü anï kütövündän χoylarnïŋ, [71]soŋγugi toγunčtan yöpsündi anï

Kütmä Jagopnu, χulun kensiniŋ, da Israjelni, žaṛanklïχïn kensiniŋ.

[72]Kütar edi alarnï esliliki bilä yüräkiniŋ kensiniŋ, yazïχsïzlïχï bilä χolunuŋ kensiniŋ yol körgüzür edi alarga.

[Псалом 78/79] 78

[1]Saγmos Jasapʻnïŋ, 78.

Teŋri, kirdilär guṛkʻčïlar žaṛanklïχïŋa seniŋ, murdarladïlar ari daǰarïŋnï seniŋ.

Ettilär Erusaγemni nečik yemiš saχlamaχ yeri, [2]saldïlar tenlärin χullarïŋnïŋ seniŋ yaman učarlarïna köknüŋ da tenlärin arilärïŋniŋ kazanlarïna yerniŋ.

[3]Töktülär χanïn alarnïŋ, nečik suv, čövräsinä Erusaγemniŋ, da kimsä yoχ edi, ki kömgäy edi alarnï.

[4]Bolduχ biz ïrïsvay dušmanlarïmïzga bizim da χonšularïmïzga kültkü da masχara, ki čövrämizgä edilär bizim.

(139r) [5]Negä dinčä yüräklängäysen sen soŋγuga dirä, palaylagay, nečik ot, paχïllikiŋ seniŋ?

[6]Tök öčäšmäχiŋni seniŋ ol millät üsnä, ki seni tanïmadïlar, χanlar üsnä, ki atïŋa seniŋ sarnamadïlar, [7]ki yedilär Jagopnu da yerin anïŋ buzdular.

[8]Aŋmagïn yazïχlarïmïznï bizim burungi, tezindän kelgäy bizgä yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, zera miskin bolduχ asrï.

[9]Boluš bizgä, Asduaḍz, χutχaručïmïz bizim, seniŋ atïŋnïŋ haybatï üčün.

Biy, χutχar bizni da arït yazïχïmïznï bizim atïŋ üčün seniŋ.

[10]Ki aytmagaylar guṛkʻčïlar arasïna, (139v) ki: «Xanïdïr Teŋriläri alarnïŋ?»

Yoχsa belgili nemä bolgay üstlärinä guṛkʻčïlarnïŋ közümüz alnïna bizim, izdämägä öč χanï üčün χullarïŋnïŋ, ki töküldü.

[11]Kirgäy alnïŋa seniŋ küstünmäχi baylïlarnïŋ, ululuχuna körä biläkiŋniŋ övündür sen oγlanlarïn öldürgänlärniŋ.

[12]Tölä χonšularïmïzga bizim 7 kerät artïχ χoyunlarïna alarnïŋ uyatnï, ki uyatladïlar seni, Biy.

[13]Biz žoγovurt da χoylar böläkiŋdän seniŋ, tapunalïχ saŋa meŋilik, millät millättän aytalïχ alγïšïŋnï seniŋ.

[Псалом 79/80] 79

[1]Yeŋmäχ üčün, (140r) kečkän tanïχlïχ üsnä Jasapʻnïŋ, saγmos üsnä Ator ǰïnsnïŋ, 79.

[2]E, ki tutučïsen Israjelni, baχ, ki yol körgüzürsen, nečik χoylarïna Jovsepniŋ.

Ki olturursen kʻeropẹlär üsnä, belgili bol [3]alnïna [Epʻremniŋ], Peniaminniŋ da Manaseniŋ.

Oyat χuvatïŋnï seniŋ da kel tirgizmä bizni.

[4]Teŋri χuvatnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

[5]Biy Teŋri χuvatnïŋ, negä dinčä öčäšlägäysen alγïšïna χullarïŋnïŋ seniŋ?

[6]Üläštiŋ bizgä ötmäk yaš bilä da ičirdiŋ bizgä yašnï ölčöv bilä.

(140v) [7]Ettiŋ bizni ïrïsvay χonšularïmïzga bizim da kültkü dušmanlarïmïzga bizim.

[8]Teŋri χuvatnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü bizgä, da tiriliyiχ.

[9]Borlaliχ Ekibdostan teškirdiŋ, čïχardïŋ guṛkʻčïlarnï, da alarnï tiktiŋ, [10]da yol körgüzdüŋ aŋar.

Toχtattïŋ tibin anïŋ, da toldurdu yerni, [11]yaptï

tašlarnï kölegäsi anïŋ, butaχlarï anïŋ tüzlärin Teŋriniŋ.

12Saldï litorosun kensiniŋ teŋizgä dirä, aχïn suvlarga dirädir budaχlarï anïŋ.

(141r) 13Nek buzduŋ četänin anïŋ? Üzärlär anï kečkänlär yol üstündä.

14Buzdu anï toŋuzu ormannïŋ, da kiyiki tüznüŋ kütüldü anda.

15Teŋri χuvatnïŋ, χaytïp baχ köktän da kör, šaγavatlan bu borlalïχka, 16därman et buŋar, χaysïn ki tikti oŋuŋ seniŋ.

Üsnä adam oγlunuŋ, ki χuvatlattïŋ anï kensiŋä,— 17küyülüp ottan da buzulup öčäškäniŋdän seniŋ taspolgaylar,—

18Bolsun χoluŋ seniŋ üsnä adamnïŋ, oŋuŋ seniŋ üsnä adam oγlunuŋ, ki küčäyttiŋ anï kensiŋä.

(141v) 19Daγï da yïraχ bolmagaybiz biz sendän, tirgizgäysen sen bizni, da atïŋnï, Biy, sarnagaybiz.

20Teŋri χuvatnïŋ, χaytar bizni, körgüz yüzüŋnü seniŋ bizgä, da tiriliyiχ.

[Псалом 80/81] 80

1Yeŋmäχ üčün, da borla yančmaχ üčün, saγmos Jasap‘nïŋ, 5-inči šapatnïŋ, 80.

2Sövünüŋüz alnïna Teŋriniŋ bolušučïmïzdïr bizim, čaχïrïŋïz alnïna Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

3Alïŋïz saγmos da beriŋiz alγïš, saγmos aytïŋïz aŋar avazï bilä tatlïlïχnïŋ.

4Bïrγï tartïŋïz ay bašïna, belgili kününä yïllarïmïznïŋ bizim.

(142r) 5Buyruχtur bu Israjelgä, da toγruluχtur Teŋrisiniŋ Jagopnuŋ.

6Tanïχlïχï Jovsepniŋ, ki χoydu anïŋ bilä, nečik čïχsar edi ol ulusundan Ekibdosnuŋ, tilni, ki bilmäs edi, išitti.

7Keri et yüktän arχalarïn alarnïŋ da χollarïn alarnïŋ boš χulluχ etmäχtän.

8Tarlïχïŋa sarnadïŋ maŋa, da χutχardïm seni, išittim saŋa yapuχluχundan yašnamaχnïŋ da sïnadïm seni suvnuŋ χaršilikindän.

9Išit, žoγovurtum, da tanïχlatïrmen saŋa, da Israjel, egär išitsäŋ maŋa!

(142v) 10Bolmasïnlar daγïn saŋa teŋrilär kečövlü, da yerni öpmägäysen sen yat teŋrilärgä.

11Menmen Biy Teŋri seniŋ, ki čïχardïm seni ulusundan Mïsïrnïŋ, ač aγzïŋnï seniŋ, da toldurïyïm anï.

12Žoγovurtum menim išitmädi avazïma menim, da Israjel maŋa baχmadï.

13Xoyup saldïm alarnï barma artïndan yüräkläriniŋ kläg*än*iniŋ kensiläriniŋ, zera bardïlar alar erki bilä boylarïnïŋ kensiläriniŋ.

14Egär ki žoγovurtum menim išitsä edi maŋa, ya Israjel yolum bilä menim yürüsä edi,

(143r) 15Nečik heč nemäni, alay ašaγlatïr edim dušmanlarïn alarnïŋ da χïynaganlar üsnä alarnï salïr edim χolumnu.

16Dušmanlarï Eyämizniŋ yalγan čïχtïlar aŋar, bolsun zämanäläri alarnïŋ dünyâda.

17Yedirdi alarnï bolluχundan ašlïχnïŋ, da χayadan bal yedirdi alarga.

[Псалом 81/82] 81

Saγmos Jasap‘nïŋ, 81.

1Teŋri turdu yïγïnïna teŋrilärniŋ da ortalarïna alarnïŋ yarγular edi alarnï:

2Negä dinčä yarγulagaysïz könüsüzlük bilä da yüz körgäysiz yazïχlïlarga?

3Yarγu etiŋiz öksüzgä da tulga, (143v) könülük etiŋiz yarlïga da χonarhga.

4Xutχarïŋïz yarlïnï da čaräsizni, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïŋïz anï.

5Aŋlamadïlar da eskä almadïlar, χaraŋγuluχka bardïlar barča himläri dünyâniŋ.

6Men ayttïm, ki teŋrilär bolgay ediŋiz, ya oγlanlarï Biyiklängänniŋ barčaŋïz,

7Siz ošta, nečik adamlar, ölärsiz, nečik ki biy, biyliktän tüšärsiz.

8Tur, Biy, da yarγula yerni, zera sen meŋärsärsen barča guṛk‘čïlarnï.

[Псалом 82/83] 82

1Saγmos Tawit‘niŋ, 82.

(144r) 2Teŋri, kim saŋa oχšaš bolgay? Tïyïlma da tep-tek turma, Asduad̲z.

3Zera ošta dušmanlarïŋ čaχïrdïlar, da körälmägänläriŋ kötürdülär bašlarïn kensiläriniŋ.

4Üsnä žoγovurtuŋnuŋ ustatlïχ ettilär, bilmäχliχ saγïš ettilär üsnä arilärïŋniŋ seniŋ 5da ayttïlar:

«Keliŋiz, tas etiyiχ alarnï millättän, da aŋïlmagay atï Israjelniŋ daγï da».

6Saγïš ettilär bir bolup birdän da seniŋ üčün ant ettilär

7Böläki Etomlularnïŋ da Ismayelnïŋ, Movapnïŋ da Akarnïŋ,

(144v) 8Kepaγ, Amon, Amaγeg da özgä millätlär barča turganlarï bilä D̲zuranïŋ.

9Da Asur da kelip edi alar bilä, barčasï bular, ne ruvundan edilär oγlanlarïnïŋ Łovdnuŋ.

10Et alarnï, nečik Matiamnï, nečik Sisaranï, nečik zApinni [=Apinni] aχïnïna Gisonnuŋ.

11Tas boldïlar alar čovraχïna Tovranïŋ da boldular nečik hïnoy yerniŋ.

12Et biylärin alarnïŋ, nečik zOrepni [=Orepni], Zepnï, Zepeyenni, da Saγmannï da barča biylärin alarnïŋ,

[13]Xaysïlarï ki ayttïlär: «Meŋäräliχ biz arilikin Teŋriniŋ».

[14]Teŋrim, et alarnï, nečik küpčäk, (145r) nečik χamïš alnïna yelnïŋ.

[15]Nečik ot, ki küydürür ormannï, nečik yalïn, ki örtär taγlarnï.

[16]Bu türlü sürgäysen alarnï povetraŋ bilä seniŋ da öčäšmäχiŋ bilä seniŋ χozγaltkaysen alarnï.

[17]Toldur yüzlärin alarnïŋ uyat bilä, da χolsunlar atïŋnï, Biy.

[18]Uyalsïnlar da χozγalsïnlar meŋi meŋilik da uyat bilä taspolgaylar.

[19]Tanïsïnlar, ki atïŋ seniŋ Biydir, da sen yalγïz biyiklängänsen üstnä barča dünyâniŋ.

[Псалом 83/84] 83

[1]Yeŋmäχ üčün, borla yančmaχnïŋ, saγmos Gorχ oγlunuŋ.

[2]Nečik sövüklüdir övüŋ seniŋ, Biy χuvatnïŋ, [3]suχla(145v)nïr da küsänč bolur boyum menim köškünä seniŋ.

Yüräkim da tenim sövüngäylär alnïna tiri Teŋriniŋ.

[4]Zera čïpčïχ taptï kensinä öv, horlica — uya, χayda ki χoygay balalarïn kensiniŋ,

Seγanïŋ seniŋ, Biy χuvatnïŋ, χanïm da Teŋrim.

[5]San barčasïna, ki turïyïrlar övinä Eyämizniŋ, meŋi meŋilik alγïšlagaylar seni.

[6]Sandïr ol adamga, χaysïnïŋ ki bolušu anïŋ sendändir, čïχmaχ χoydu esinä kensiniŋ ol yerdä, ki ant etti.

[7]Alγïš bergäy, kim ǫrǫnk‘ χoyar, [8]bargay ol χuvattan (146r) χuvatka da körüngäy Teŋri, frištälärgä Sionda.

[9]Biy Teŋri χuvatnïŋ, išit χoltχama menim, χulaχ χoy, Teŋri Jagopnuŋ.

[10]Yöpsünövlüsen bizim, baχ, Teŋri, da baχ yüzünä pomazaneciŋniŋ seniŋ.

[11]Zera daγï yaχšïdïr maŋa bir kün ešikiŋä, ne ki miŋ.

Taŋlandïm čöplüktä kelmä övinä Teŋriniŋ artïχ, ne ki turma övinä yazïχlïlarnïŋ.

[12]Yarlïγamaχ da könülük sövär Biy Teŋri, bašχïš da hörmät bergäy.

Biy eksik etmäs yarlïγamaχïn kensiniŋ alardan, (146v) ki yürürlär zadasïzlïχ bilä.

[13]Biy Teŋri χuvatnïŋ, san ol adamga, ki umsanïr saŋa.

[Псалом 84/85] 84

[1]Yeŋmäχ oγlanlarïnïŋ Gorχnuŋ, saγmos, 84.

[2]Biyändiŋ, Biy, yeriŋä seniŋ da χaytardïŋ yäsirlikin Jagopnuŋ.

[3]Bošattïŋ könü sözlükün žoγovurtuŋnuŋ seniŋ, yaptïŋ barča yazïχlarïn alarnïŋ.

[4]Tïydïŋ barča yüräklänmäχiŋni seniŋ, χayttïŋ öčäšip yüräklänmäχiŋdän seniŋ.

[5]Xayt bizgä, Teŋri, χutχaručïmïz bizim, da χaytar öčäšmäχiŋni seniŋ bizdän.

(147r) [6]Meŋilik öčäšmä bizgä, da salma öčäšmäχiŋni seniŋ pokolen′a pokolen′adan.

[7]Teŋri, sen χaytïp tirgizgäysen bizni, žoγovurtuŋ seniŋ färâh bolgay saŋa.

[8]Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ da χutχarmaχïŋnï seniŋ ber bizgä.

[9]Išittïχ, ne sözlär Biy Teŋrimiz bizim, sözlägäy eminlikin žoγovurtuŋ kensiniŋ alnïna arilärniŋ, ki χaytïptïrlar aŋar yüräkläri bilä.

[10]Hälbät yuvuχtur χorχkanlarga kendindän χutχarmaχï anïŋ turma hörmätinä anïŋ ulusumuzda bizim.

(147v) [11]Yarlïγamaχ da könülük yoluχkay, artarlïχ da eminlik öpkäy.

[12]Könülük yerdän östi, artarlïχ köktän köründü.

[13]Biy bergäy tatlïlïχïn kensiniŋ, da yerimiz bizim bergäy yemišin kensiniŋ, [14]artarlïχï anïŋ alnïna anïŋ bargay, χoygay yol üsnä yürövüšün kensiniŋ.

[Псалом 85/86] 85

Alγïš Tawit‘niŋ, 85.

[1]Ašaχlat, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlu da miskinmen men.

[2]Saχla boyumnu, surp Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋrim, ki (148r) saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, ki alnïŋa čaχïrdïm künüzün, [4]färâh et boyun χuluŋnuŋ seniŋ, zera alnïŋa, Biy, kötürdüm közlärimni.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγavučï barčasïna, ki sarnarlar saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Biy, χoltχama menim da baχ avazïna yalbarganïmnïŋ menim.

[7]Kününä tarlïχïmnïŋ sarnadïm alnïŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Dügüldür kimsä oχšaš saŋa teŋrilärdän, Biy, da dügüldür kimsä nečik išiŋ seniŋ.

(148v) [9]Barča ǰïnsï, ki ettiŋ, kelsinlär da yerni öpsinlär alnïŋa seniŋ, haybatlasïnlar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen sk‘anč̣elik‘, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ, da barïyïm könülükünä seniŋ, da färâh bolgay yüräkim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Tapunïyïm alnïŋa seniŋ, Biy Teŋrim, tögä-

räk yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï meŋilik.

13Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, χutχardïŋ boyumnu menim tamuχtan tibdäki, Teŋri.

(149r) 14Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ izdädilär boyumnï menim, da saγïnmadïlar seni, Teŋri, allarïna kensiläriniŋ.

15Yoχsa sen, Biy, Teŋrim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, 16baχ maŋa da yarlïγa maŋa.

Ber χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, 17da et maŋa nïšan yaχšïlïχtan.

Körgäylär klämägänlär meni da uyalgaylar, zera sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

[Псалом 86/87] 86

1Gorχ oγlunuŋ saγmos alγïš, 86.

2Himläri anïŋ ari taγï anïŋ, sövär Biy ešiklärin Sionnuŋ, ne ki barča övlärin Jagopnuŋ.

(149v) 3Haybatlï sözlädi seniŋ üčün: ošta šähärläri Teŋriniŋ!

4Aŋdïm Rahap da Papelonnu, ki tanïrlar meni, ošta yat millät da D̲zur žoγovurtlar Hintniŋ, bular boldular anda.

5Sionga aytïrlar: ana da adam toγdï anda, da kendi him saldï anda Biyiklängän.

6Biy belgirtkäy yazov bilä žoγovurtka, bu biylärgä, ki boldular anda.

7Nečik ki färâh bolgaylar saŋa barčasï, χaysïlarïnïŋ turmaχlarï kensilärïniŋ sendändir.

[Псалом 87/88] 87

1Alγïšï saγmosnuŋ Gorχ oγlanlarïnïŋ Maγaγeta üčün, ki d̲žuvab berdi Neeman eslilik bilä Israjelgä, 87.

(150r) 2Biy Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kündüz sarnadïm da kečä alnïŋa seniŋ.

3Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, ašaγlangay χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.

4Zera toldu χïyïn bilä boyum menim da tirlikim tamuχka yuvuχlandï, 5da saγïšladïm men alar bilä, ki tüšärlär čuγurga.

Boldum men, nečik adam bolušučïsïz 6da ölülär bilä azad,

Nečik yaralïlar, ki yuχlïyïrlar kerezmanda.

Ki χaysïn aŋmadïŋ, alar χoluŋdan seniŋ saldïlar.

7Xoydular meni tibdäki čuγurga, χaraŋγuluχka da kölegäsinä ölümnüŋ.

(150v) 8Mendä toχtaldï yüräklänmäχiŋ seniŋ, zabavaŋnï, mušχulluχuŋnu seniŋ keltirdiŋ üstümä menim.

9Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni cil kendilärinä.

Čïχara berildim da čïχalmas edim, 10közlärim aγrïdï miskinliktän.

Küstündüm alnïna Biyniŋ künüzün da kötürdüm alnïŋa χollarïmnï.

11Šahat, ki ölülärgä etkäysen skʻanc̣elikʻni, ya hakimlär turγuzgaylar mï, da tapundurgaylar saŋa?

12Šahat, aytkay kimesä χačan kere(151r)zmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ taspolganda?

13Šaγat, ki tanïgaylar mi χaraŋγuluχta skʻanč̣elikʻiŋni seniŋ ya artarlïχïŋnï seniŋ yer unutkay?

14Men alnïŋa, Biy, küstündüm, ertäki alγïšïm yetiškäy alnïŋa seniŋ.

15Nek, Biy, salïyïrsen boyumnï menim, ya χaytarïrsen [=χaytarïyïrsen] yüzüŋnü seniŋ mendän?

16Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da taŋga χaldïm.

17Mendä toχtaldï öčäšmäχiŋ seniŋ, tezlängäniŋ seniŋ seskändirdi meni.

(151v) 18Čövrälädilär meni, nečik suv, ki barča čövrämni aldïlar bir oγurdan.

19Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï miskinlikim üčün menim.

[Псалом 88/89] 88

1Saγmos Nẹemniŋ Jezrajelniŋ.

2Yarlïγamaχïŋnï seniŋ, Biy, meŋilik alγïšlïyïm, millät millättän aytïyïm könülüküŋnü seniŋ aγzïm bilä menim.

3Ayttïŋ, ki dünyâ yarlïγamaχ bilä yasalgay, köktä hadir bolgay könülüküŋ seniŋ:

«4Xoydum ant taŋlanganlarïma menim, ant ičtim [antïčtim] Tawitʻkä, χuluma menim.

5Meŋilik toχtatïyïm budaχïŋnï seniŋ, yasïyïm pokolen′a pokolen′adan olturγučuŋnu seniŋ».

(152r) 6Tapunsunlar köklär skʻanc̣elikʻläriŋä seniŋ, Biy, da könülüküŋnü seniŋ yïχövläri arilärniŋ.

7Kim bar bulutka, ki teŋ bolgay saŋa ya kim oχšagay Eyämizgä oγlanlarïndan Teŋriniŋ?

8Teŋri haybatlanïptïr saγïšïna ariläriniŋ kensiniŋ, ulu da ahlï üsnä alarnïŋ, ki čövräsinädirlär anïŋ.

9Biy Teŋri χuvattan, kim oχšar saŋa? Küčlüsen sen, Biy, da könülüküŋ seniŋ čövräŋädir seniŋ.

10Sen biyik etärsen χuvatïna teŋizniŋ, bulγanganïn tolγunlarïnïŋ anïŋ sen sekinlätirsen.

(152v) 11Sen ašaγlatïrsen, nečik yarlïlarnï, öktämlärni, χuvatï bilä biläkiŋniŋ sačtïŋ dušmanlarïŋnï seniŋ.

[12]Seniŋdir köklär, da seniŋdir yer, dünyâni tügälliki bilä sen toχtattïŋ, [13]yarïmkečäni da yarïmkünni sen ettiŋ, T'ap'ọr da Hermon atïŋa seniŋ sövüngäylär.

[14]Seniŋdir biläk, da seniŋdir χuvat, χuvatlangay χoluŋ, da biyik bolgay χoluŋ seniŋ.

[15]Artarlïχ da toγruluχ toχtalïptïr olturγučuŋa seniŋ, yarlïγamaχ da könülük (153r) bargaylar alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[16]San žoγovurtka, ki bilirlär alγïšïŋnï seniŋ, Biy, yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ yürügäylär [17]här kün da artarlïχïŋdan seniŋ biyiklängäylär.

[18]Maχtanmaχ χuvatïmïzdan bizim sensen, da erkiŋä seniŋ biyik bolgay müŋüzümüz bizim.

[19]Eyämizdändir bolušluχ surpunda Israjelniŋ, χanïmïzga bizim.

[20]Ol sahat sözlädiŋ baχïp oγlanlarïŋ bilä da ayttïŋ: «Xoyïyïm bolušluχ üsnä χuvatlïnïŋ da biyiklätiyim taŋlamanï žoγovurtumdan menim.

(153v) [21]Taptïm Tawit' χulumnu menim da ari yaγïm bilä menim yaχtïm anï.

[22]Xolum yöpsüngäy anï, da biläkim χuvatlatkay anï.

[23]Yazïχ etmägäy aŋar dušman, da oγlu töräsizliknïŋ χïynamagay anï.

[24]Urïyïm alnïna anïŋ dušmanlarïn anïŋ, da körälmägänlärni anï yeŋilmäχkä čïχara beriyim.

[25]Könülüküm da yarlïγamaχïm anïŋ bilä, da atïm menim biyik bolgay müŋüzünä anïŋ.

[26]Xoyïyïm teŋiz üsnä χolun anïŋ, da aχïn suvlar üsnä oŋun anïŋ.

(154r) [27]Ol sarnagay maŋa: «Atam menim sen, Teŋri yöpsünövlü χutχarïlmaχïmdan menim».

[28]Men burungi ettim anï da biyik barča χanlarïndan dünyâniŋ.

[29]Meŋilik saχlïyïm aŋar yarlïγamaχïmnï menim, da antïm menim inamlï anïŋ bilä.

[30]Toχtatïyïm meŋi meŋilik budaχïn anïŋ da olturγučun anïŋ — nečik künlärin köknüŋ.

[31]Egär salsalar oγlanlarï anïŋ ọrẹnk'imni menim da sïmarlaganïmnï menim saχlamasalar,

[32]Egär artarlïχïmnï menim klämägäylär da aytkanïm menim saχlamagaylar,

(154v) [33]Urïyïm tayaχ bilä töräsizliklärin alarnïŋ, χïyïn bilä könüsüzlüklärin alarnïŋ.

[34]Evet yarlïγamaχïmnï menim tïymïyïm alardan, da ustatlïχ etmiyim könülükümä menim, [35]da heč etmiyim antïmnï menim, da ne ki čïχsa aγzïmdan menim, anï heč etmiyim.

[36]Bir kerät ant ičtim arilikimä menim, ki Tawit'kä men yalγan etmägäymen.

[37]Budaχï anïŋ meŋilik tiri bolgay, da olturγuču anïŋ, nečik günäš, alnïma menim, [38]nečik ay, ki toχtalgandïr köktä meŋilik tanïχ könülük bilä».

(155r) [39]Evet sen saldïŋ, da heč ettiŋ, da boš urduŋ pomazaneciŋni.

[40]Xaytardïŋ antnï χuluŋdan seniŋ, murdarladïŋ yerdä arilikin anïŋ.

[41]Yemirdiŋ barča murlarïn anïŋ da χoyduŋ berklikin anïŋ titrämäχtä.

[42]Xaptïlar anï kečkänlär yol bilä, boldu ol ïrïsvay χonšularïna kensiniŋ.

[43]Biyik ettiŋ oŋun χïynavučïlarïnïŋ anïŋ, sövündürdüŋ barča dušmanlarïn anïŋ.

[44]Xaytardïŋ bolušluχuŋnu itisindän anïŋ da almadïŋ anï urušta.

(155v) [45]Heč ettiŋ arilikindän anïŋ da olturγučun anïŋ yergä ašaγlattïŋ.

[46]Eksittiŋ künlärin zämanäsiniŋ anïŋ da töktüŋ üsnä uyatnï.

[47]Negä dinčä χaytargaysen yüzüŋnü seniŋ soŋγuga dirä, palaylagay, nečik ot, öčäšmäχiŋ seniŋ?

[48]Xaytïp aŋ, baχ, kimdir menim tïnčlïχïm, šahat, ki boš nemä yarattïŋ barča oγlanlarïn adamnïŋ.

[49]Kimdir adam, ki tiri bolgay da körmägäy ölüm ya χutχargay boyun kensiniŋ χolundan tamuχnuŋ.

(156r) [50]Xaydadïr yarlïγamaχïŋ seniŋ burungi, ki ant ičtiŋ Tawit'kä könülüküŋ bilä seniŋ.

[51]Aŋ uyatïn χuluŋnuŋ seniŋ, ki yöp kördüm χoynuma köp ǯïnstan,

[52]Ki azarladïlar dušmanlarïŋ seniŋ, Biy, azarladïlar ornuna yaχkanïŋnïŋ seniŋ.

[53]Alγïšlï Biy Teŋri meŋi meŋilik, bolsun, bolsun.

Alγïš Esajya markarẹniŋ
[Исаия 26: 9-20: Песнь Исаии]

[9]Kečädän turur ǯanïm pošmanlïχ etmä alnïŋa seniŋ, Asduaǯ.

Zera yarïχtïr buyruχuŋ seniŋ yerdä, övräniŋiz toγruluχnu, turganlar yerdä.

(156v) [10]Baχtï yaman da daγï övränmägäy etmä yerdä artarlïχïn könülüknüŋ.

Kötürülgäy yaman yerdän da körmägäy haybatïn Teŋriniŋ.

[11]Biy, biyiksen da biläkiŋ χuvatlï, da alar bilmädilär.

Tanïgaylar, uyalgaylar da paχïllik salgaylar ögütlänmägän žoγovurttan, da χaytïp ot dušmanlarïŋnï seniŋ yegäy.

[12]Biy Teŋrimiz bizim, ber bizgä eminlikiŋni seniŋ, zera barča χïlïnganïmïzga körä bizim töländi bizgä.

(157r) [13]Teŋrimiz bizim, tapun bizni, zera sendän bašχa özgäni bilmäsbiz da atïŋnï seniŋ aŋarbiz här kün.

[14]Xaytïp ölülär tirlikni körmisärlär, da ne hakimlär turγuzsarlar.

Bunuŋ üčün keltirdiŋ, urduŋ, tas ettiŋ, buzduŋ, barča erkäk oγlanlarnïŋ alarnïŋ.

[15]Arttïr, Biy, yamanlïχnï üsnä yamanlïχlarïnïŋ alarnïŋ da keltir yamanlïχnï üsnä töräsizlärniŋ yerdä.

[16]Biy, tarlïχta aŋdïχ seni, zera azgïna tarlïχtïr ögütüŋ seniŋ üstümüzgä bizim.

[17]Nečik ïnčχanganï aγïrayaχlïnïŋ, ki yetišiptir zämanäsi toγurmaχïnïŋ da aγrïχïndan ïnčχangay,

(157v) Bu türlü bolduχ sövükünդän seniŋ, [18]ah da χorχuŋnu seniŋ bašladïχ, toγurduχ ïnčχamaχ bilä ʤannï χutχarmaχïŋdan seniŋ.

Daγï da sïnmïyïrbiz, yoχsa sïngaylar töräsizläri yerniŋ.

[19]Turgaylar ölülär, turgaylar barčasï, ki χoyuluptïrlar kerezmanga.

Oyangaylar, sövüngäylär, da färâh bolgaylar tïyïlganlar yerdä.

Zera rosa, ki tüšär sendän, bu hakimliktir alarga, evet yamanlïχ bilä taspolgay.

[20]Keri ket, žoγovurtum, bar, kir humnaŋa seniŋ, yap ešikläriŋni seniŋ (158r) alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

Xač da yašïn, al bir zaman, kečkinčä öčäšmäχi Eyämizniŋ.

[Псалом 89/90] 89

[1]Saγmos Tawit‘niŋ, 89.

[2]Biy, išanč bolduŋ bizgä pokolen′a pokolen′adan, [3]nečä ki taγlar toχtalmïyïr edilär, yarattïŋ dünyâni da barča učlarï.

Meŋiliktän meŋilikkä dirä sensen, [4]χaytarma adamnï čaräsizlïχka, da ayttïŋ: «Xaytïŋïz maŋa, oγlanlarï adamnïŋ».

(158v) [5]Miŋ yïl közünä Eyämizniŋ, nečik tünägünki kün, ki kečti, nečik bir sahatï kečäniŋ, [6]da hečlik bilä bolgay.

Ertä, nečik yaš ot, öskäylär, ertä, nečik yaš ot, färâh bolgaylar da čičäklängäylär, kečägä törmellänip da χurup tüškäylär.

[7]Eksildiχ biz öčäšmäχiŋdän seniŋ da yüräklänmäχiŋdän seniŋ todulduχ.

[8]Xoyduŋ yazïχïmïznï bizim alnïŋa seniŋ da kirlikimizni bizim yarïχïŋa yüzüŋnüŋ seniŋ.

[9]Barča künlärimiz (159r) bizim eksildi, da öčäšmäχiŋdän seniŋ todulduχ.

[10]Zämanäsi yïllarïmïznïŋ bizim tïyγïsïz, nečik pawuknuŋ, da sanï künlärimizniŋ bizim, alar da yetmiš yïl.

Egär ki daγï artïχïna — 80 yïl, bundan daγï artïχ nemä bolsa, aγrïχ bilä da küstünmäχ bilä.

Keldi üstümüzgä bizim küstünmäχ, da ögütländiχ, [11]χaytïp kim bilgäy χuvatnï öčäšmäχiŋdän seniŋ, yüräklänmäχiŋni saγïšlagay.

[12]Bu türlü körgüz maŋa oŋuŋnu, da kimlär χonarhdïrlar, yüräkläri bilä eslilikiŋni seniŋ.

(159v) [13]Xaytïp negä dinčä övündürgäysen χuluŋnu seniŋ?

[14]Tolduχ ertä yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärinä tirlikimizniŋ biznim.

[15]Färâh bolduχ ornuna ol künlärniŋ, ki ašaχlattïlar bizni, da yïllarnï, ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχ, Biy, χuluŋa seniŋ da išinä χuluŋnuŋ da yol körgüz oγlanlarïna anïŋ, [17]da bolsun yarïχï Eyämizniŋ Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru et bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋar bizgä.

[Псалом 90/91] 90

Alγïš da ögmäχ, saγmos Tawit‘niŋ.

(160r) [1]Kim dä tïnïptïr bolušluχundan Biyiktäginiŋ, kölegäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlümsen, umsam menim Asduaʤ, da men umsanïrmen saŋa.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ da seskändirüči sözündän».

[4]Arχasï üsnä kensiniŋ kötürgäy seni, kölegäsinä χanatlarïnïŋ umsangaysen.

Nečik yaraχ, čövräŋä bolgay seniŋ könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ da ne oχtan, ki učar kündüz,

(160v) [6]Nemä bar, ki učar χaraŋγuda, yaŋïldïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

[7]Tüssün yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär oŋuŋdan seniŋ, ki saŋa nemä yovuχlanmagaylar.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen sen, tölövün yazïχlïlarnïŋ körgäysen, [9]zera sen, Biy, umsamsen menim.

Biyiklängänni ettiŋ kensiŋä išanč, [10]yetišmägäy saŋa yamanlar, da χïyïn yovuχlanmagay öviŋä seniŋ.

[11]Frištälärinä kensiniŋ sïmarlaptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋa se*ni*ŋ.

[12]Biläläri üsnä kensilärini (161r) kötürgäylär seni, ki heč urunmagay taška ayaχlarïŋ seniŋ.

[13]Üsnä ižniŋ da k‘arpnïŋ yürügäysen sen, ayaχ tibinä baskaysen aslannï da aʤdahanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölegä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay alnïma, da men išitkäymen aŋar da χatïna bolgaymen tarlïχïna.

Xutχargaymen da haybatlï etkäymen anï, [16]uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarmaχïmnï menim.

[Псалом 91/92] 91

[1]Saγmos, alγïš šapatkünnüŋ.

[2]Yaχšïdïr tapunma Eyämizgä, saγmos (161v) aytma atïŋa seniŋ, Biyiklängän,

[3]Belgirtmä ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ da könülüküŋnü seniŋ kečä.

[4]On asnaγaw saγmosaran bilä, avaz bilä alγïštan maχtalgan.

[5]Färâh ettiŋ meni, Biy, yaratkanlarïŋ üsnä seniŋ, da išinä χoluŋnuŋ seniŋ sövüngäymen.

[6]Nečik ki uludur išiŋ seniŋ, Biy, da asrï teräṅdir saγïšlarïŋ seniŋ.

[7]Adam seziksiz bunï tanïmas, da essiz bunï almas esinä.

[8]Öskäni yazïχlïlarnïŋ — nečik bičänniŋ čičäklängäni alarga; ki etärlär töräsizlikni,

(162r) Tas bolgaylar meŋi meŋilik. [9]Da sen biyiklänipsen meŋilik, Biy.

[10]Zera ošta dušmanlarïŋ, Biy, zera ošta dušmanlarïŋ tas bolgaylar, sačïlgaylar barčasï, ki etärlär töräsizlikni.

[11]Biyik bolgay, nečik yednorožecniŋ, müŋüzüm menim, da χartlïχïm menim cęt‘ semizi kibik.

[12]Kördü közüm dušmanlarïmnï, χaysïlarï ki turupturlar üstümä yamanlïχ bilä, da alar da išitkäy χulaχïm menim.

[13]Artarlar, χurma kibik, čičäklängäylär, nečik ormanï Lipana*n*nïŋ, köp bolgaylar.

(162v) [14]Tikilgän bolgaylar övinä Eyämizniŋ, da ešikinä Teŋrimizniŋ bizim čičäklängäylär.

[15]Daγï da köplär bolgaylar χartlïχ semizliklärindän, semiz da imšaχ, bolgaylar [16]aytmaga: «Toγrudur Biy Teŋrimiz bizim, da yoχtur anda könüsüzlük».

[Псалом 92/93] 92

Alγïšï avaz bilä šapatkün*nüŋ*.

[1]Biy χanlïχ etti, roskošnu kiydi, kiydi Biy χuvatïn kensiniŋ.

Toχtattï dünyâni, ki tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ äväldän, meŋiliksen sen.

[3]Kötürüldülär aχïn suvlar, Biy, da kötürdü-(163r)lär aχïn suvlar avazlarïn kensiläriniŋ, turgaylar aχïn suvlar aχkanlarïna kensiläriniŋ.

[4]Avazïndan köp suvnuŋ taŋlanmalï boldï turganï teŋizniŋ.

Skančelisen sen, Biy, biyikliktä, [5]tanïχlïχïŋa seniŋ biz bek inandïχ.

Övüŋä seniŋ tiyär aruvluχ, Biy, uzaχ künlärgä dirä.

[Псалом 93/94] 93

Saγmos Tawit‘niŋ, 93.

[1]Teŋri öč alučï, Biy, Teŋri öč alučï, belgirttiŋ.

[2]Biyik bol, ki yarγularsen dünyâni, tölä tölövin öktämlärniŋ.

[3]Negä dinčä yazïχlïlar, Biy, negä dinčä yazïχlïlar maχtangaylar,

(163v) [4]Aytïp sözlägäylär könüsüzlüknü, sözlägäylär barčasï, kimlär etärlär töräsizlikni?

[5]Žoγovurtuŋnu seniŋ, Biy, ašaχlatïrlar, da žaṛanklïχïŋnï seniŋ χïynadïlar.

[6]Tulnu da yatnï öldürdülär da öksüzlärni χïrdïlar, [7]da ayttïlar, ki: «Körmästir bunï Biy, da ne esinä almas Teŋrisi Jagopnuŋ».

[8]Aŋlaŋïz, seziksizläri žoγovurtnuŋ da essizlär, negä dinčä salmassiz esiŋizgä?

[9]Nečik ki, kim tikti χulaχnï, kensi išitmäs mi ya, kim yarattï közni, kensi körmäs mi?

(164r) [10]Kim ögütlär millätlärni, nečik azarlamagay mï, kim övrätir adamga bilmäχliχnï, [11]Biy tanïr saγïšïn adamnïŋ, ki bošturlar.

[12]San adamga, χaysïn ögütlärsen sen, Biy, da ọṛęnk‘iŋdän seniŋ övrätirsen aŋar.

[13]Ašaχlatïrsen sen aŋar künlärni yamanlïχtan, negä dinčä χazïlgay terän čuγur yazïχlïlarga.

[14]Salmastïr Biy žoγovurtun kensiniŋ da žaṛanklïχïn kensiniŋ salmastïr közdän,

[15]Negä dinčä χaytkay könülük artarlïχtan, yöpsüngäylär anï barčasï, ki toγrudurlar yüräkläri bilä.

(164v) [16]Kim turgay menim bilä üsnä yamanlarnïŋ? Ya kim barabar bolgay maŋa üsnä alarnïŋ, ki etärlär töräsizlikni?

[17]Egärki Eyämiz bolušmagay edi maŋa, azgïna daγïn, tursar edi boyum tamuχ ičinä.

[18]Egär aytsam edi, ki ošta seskändi ayaχlarïm, yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, bolušur edi maŋa.

[19]Köp aγrïχïna körä yüräkimniŋ menim, övündürmäχiŋ seniŋ färâh etär edi boyumnu menim.

[20]Teŋ bolmagay saŋa olturγuč töräsizliktän, kim säbäplär χazγančïn buyruχka χaršï.

(165r) [21]Uladïlar boyun artarnïŋ da χannï zadasïz borčlu etärlär edi.

[22]Boldu Biy umsam menim, Teŋri bolušučï umsama menim.

[23]Tölägäy alarga Biy töräsizliklärinä körä, yamanlïχlarïna körä sïndïrgay alarnï Biy Teŋrimiz bizim.

[Псалом 94/95] 94

Alγïš ögmäχ Tawit‘niŋ, 94.

[1]Keliŋiz, sövünäliχ Biygä, yalbaralïχ alnïna χutχaručïmïznïŋ.

[2]Artarlanïyïχ alnïna anïŋ tapunmaχ bilä, saγmos bilä yalbarïyïχ alnïna.

[3]Teŋri uludïr Biy, χan ulu üsnä barča dünyâniŋ.

[4]Xoluna anïŋdïr barča učlarï dünyâniŋ, biyikliki taγlarnïŋ anïŋdïr.

(165v) [5]Anïŋdïr teŋiz, da ol etti anï, da χurunu χollarï anïŋ yarattïlar.

[6]Keliŋiz, yerni öpälïχ aŋar tüšüp da yïγlalïχ alnïna Eyämiz, yaratučïmïznïŋ bizim.

[7]Ol kensidir Biy Teŋrimiz bizim, biz žoγovurt χoluna anïŋ da χoylar böläkindän anïŋ.

Bügün egär avazïna anïŋ išitsäŋiz, [8]berkäytmäŋiz yüräkiŋizni siziŋ, ne türlü ačiliktän

Kününä sïnalmaχnïŋ anabadda sïnadïlar meni [9]atalarïŋïz seniŋ, tergädilär meni da kördilär išimni. [10]40 yïlga diyin

(166r) Dž̲âχtlandïm ol dž̲ïns bilä da ayttïm: «Tïyγïsïz bularïptïrlar yüräkläri bilä, da alar tanïmadïlar yollarïmnï menim.

[11]Nečik ant ičtim öčäškänimä menim, ki kirgäylär mi tïnčlïχïma menim».

[Псалом 95/96] 95

Saγmos Tawit‘niŋ, ki dad̲žar yasaldï yäsirliktän soŋra, 95.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïšlaŋïz Biyni, barča yer.

[2]Alγïšlaŋïz Biyni da alγïšlaŋïz atïn anïŋ, sövünčlük beriŋiz kün-kündän χutχarmaχïŋ anïŋ.

[3]Aytïŋïz guṛk‘čïlar arasïna haybatnïŋ [=haybatïn], barča žoγovurtka sk‘ančelik‘in anïŋ.

(166v) [4]Uludur Biy da alγïšlïdïr bek, ahlïdïr ol üsnä barča guṛk‘larnïŋ.

[5]Barča guṛk‘larï guṛk‘čïlarnïŋ šaytanlardïr, da Biy kökni etti.

[6]Tapunmaχlïχ da roskoštur alnïna anïŋ, aruvluχ da ulu roskoš aruvluχundan anïŋ.

[7]Sunuŋuz Eyämizgä dž̲ïnsï millätlärniŋ, sunuŋuz Eyämizgä haybat da hörmät, [8]sunuŋuz Eyämizgä haybat atïna anïŋ.

Alïŋïz χurban da kiriŋiz övinä anïŋ, [9]yerni öpiŋiz Eyämizgä ešikinä arilikiniŋ anïŋ, da bulγangay yüzündän anïŋ barča yer.

(167r) [10]Aytïŋïz guṛk‘čïlarga, ki Biy χanlïχ etti, toχtattï dünyâni, ki seskänmägäy, da yarγular žoγovurtun kensiniŋ toγruluχ bilä.

[11]Färâh bolsun köklär, da süvüngäy yer, färâhlangay teŋiz barčasï bilä kensiniŋ, [12]sövüngäylär da barča nemä ki bar anda.

Ol sahat sövüngäylär barča teräkläri ormannïŋ [13]yüzündän Eyämizniŋ, ki keliyir, da kelir yarγulama dünyâni.

Yarγular dünyâni könülük bilä da žoγovurtun barča toγruluχu bilä kensiniŋ.

[Псалом 96/97] 96

Tawit‘niŋ, zämanäsinä, ki ulusnu toχtattï, 96.

(167v) [1]Biy χanlïχ etti, sövünsün yer, färâh bolsunlar köp otračlar.

[2]Bulut da χaraŋγuluχ čövräsinädir anïŋ, könülük da artarlïχ toγru etiptir olturγučun anïŋ.

[3]Ot alnïna anïŋ bargay, küydürgäy čövräsin dušmanlarïn anïŋ.

[4]Köründi yašnamaχï anïŋ dünyâgâ, köründü da seskändi yer.

[5]Taγlar, nečik balaγuz, erigäy yüzündän Eyämizniŋ, yüzündän Eyämizniŋ barča yer.

[6]Aytkaylar köklär artarlïχïn anïŋ, kördi barča žoγovurt haybatïn anïŋ.

(168r) [7]Uyalgaylar barčasï, ki yerni öpärlär guṛk‘larga da kimlär maχtanïrlar boyaganlarï bilä kensiläriniŋ.

Yerni öpkäylär aŋar barča frištäläri anïŋ, [8]ki išitti da färâh boldu Sion, da sövüngäylär χïzlarï Jutanïŋ könülüküŋ üčün seniŋ, Biy.

[9]Zera sen biyiklänipsen üsnä barča yerniŋ, asrï biyikländiŋ üstnä barča guṛk‘larnïŋ.

[10]Kimlär ki sövärsiz Biyni, klämäŋiz yamanlïχnï, saχlar Biy boyun aruvlarïnïŋ kensiniŋ, χolundan yazïχlïnïŋ χutχarïr alarnï.

(168v) [11]Yarïχ sačtï artarlarga, toγrularga yüräkläri bilä boldu färâhlik.

[12]Färâh boluŋuz, artarlar, Biygä, tapunuŋuz aŋïlmaχïna arilikindän anïŋ.

[Псалом 97/98] 97

Saγmos Tawit‘niŋ, 97.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, zera sk‘ančelik‘ etti.

Xutχardï anï oŋu anïŋ da ari biläki anïŋ.

[2]Körgüzdü Biy χutχarmaχïn kendiniŋ, alnïna millätlärniŋ belgirtti artarlïχïn kensiniŋ.

[3]Aŋdï yarlïγamaχï bilä kensiniŋ Jagopnu, könülükü bilä kensiniŋ övin Israjelniŋ, (169r) da kördülär barča učlarï yerniŋ χutχarmaχïn Teŋrimiznin biznim.

[4]Čaχïrïŋïz alnïna Biyniŋ, barča yer, alγïšlaŋïz, sövünüŋiz da saγmos aytïŋïz.

[5]Saγmos aytïŋïz Teŋrimizgä bizim alγïš bilä, alγïš bilä da avazï bilä saγmosnuŋ.

[6]Avazï bilä alγïšïnïŋ yasalgan bïrγïnïŋ, alγïš bilä, sövünmäχ bilä da avazï bilä roγovïy bïrγïnïŋ čaχïrïŋïz alnïna χanïmïznïŋ da Eyämizniŋ.

[7]Bulγangay teŋiz tügälliki bilä kensiniŋ, dünyâ da barča turganlar anda, [8]da aχïn suvlar χar sürsünlär bir oγurdan ičindägilär bilä.

(169v) Taγlar sövüngäylär alnïna Eyämizniŋ, [9]ki keliyir da yetišti Biy yarγulama yerni.

Yarγular dünyâni könülük bilä, da žoγovurtun kensiniŋ toγruluχ bilä.

[Псалом 98/99] 98

Saγmos Tawitʿniŋ.

[1]Biy χanlïχ etti, öčäšländi žoγovurtlar, ki olturursen kẹrovpẹlär üsnä, seskändi dünyâ.

[2]Biy Sionda uludur da biyiktir barča žoγovurt üsnä.

[3]Tapunalïχ ulu atïŋa seniŋ, zera χorχulu da surptur, [4]da hörmäti χannïŋ könülüknü sövär.

(170r) Sen hadirlädiŋ toγruluχnu, könülük da artarlïχïn Jagopnuŋ sen ettiŋ.

[5]Biyiklätiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpüŋüz tibinä χoyulgan nemägä ayaχïnïŋ anïŋ, zera surptur.

[6]Movsẹs da Aharon babaslarï anïŋ, Samuẹl birgälärinä, ki sarnarlar atïn anïŋ.

Sarnar edilär alnïna Biyniŋ, da ol išitir edi alarga, [7]da bulut sundan [=bulutundan? bulut üstündän?] sözlär edi alar bilä.

Saχlar edilär tanïχlïχïn anïŋ da buyruχun, ki berdi alarga.

[8]Biy Teŋrimiz bizim, sen išitir ediŋ alarga, Teŋri, sen bošatučï bolur ediŋ öč alučï üsnä (170v) barča išläriniŋ alarnïŋ.

[9]Biyiklätiŋiz Biy Teŋrimizni bizim, yerni öpiŋiz ari taγïna anïŋ, zera surptur Biy Teŋrimiz bizim.

[Псалом 99/100] 99

Saγmos, tapunmaχ.

[1]Čaχïrïŋïz alnïna Biyniŋ, barča yer, [2]χuluχ etiŋiz Eyämizgä färâhlik bilä.

Kiriŋiz alnïna anïŋ sövünčlük bilä, [3]biliŋiz, ki oldur Biy Teŋrimiz bizim.

Ol etti bizni, da dügül ediχ biz, biz žoγovurtu da χoylar böläkindän anïŋ.

[4]Kiriŋiz ešikinä anïŋ tapunmaχ bilä da alγïš bilä övinä anïŋ.

Tapunuŋïz Eyämizgä, da (171r) alγïšlaŋïz atïn anïŋ.

[5]Tatlïdïr Biy, meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ, pokolenʹa pokolenʹadandïr könülükü anïŋ.

[Псалом 100/101] 100

Saγmos Tawitʿ*n*iŋ.

[1]Yarlïγamaχ da könülük alγïšlïyïm, seni, Biy, saγmos aytïyïm [2]da eskä alïyïm

Yol zadasïz: χačan kelgäy maŋa, ki bargay edim men zadasïzlïχï bilä yüräkimniŋ ičinä övimniŋ.

[3]Xoymadïm alnïna közlärimniŋ menim könüsüzlük nemädän, kimlär etärlär edi tanmaχlïχnï, sürdüm.

[4]Yuvuχlanmadï maŋa, kim aruv(171v)suz edi yüräki bilä, yaŋïldï mendän harsïz, da men dbat etmädim.

[5]Kim ki sözlär yazïχ sïŋarï üčün, anï ačïχ yergä sürgäy edim.

Kim öktämdir közläri bilä da akah yüräki bilä, anïŋ bilä dä ötmäk dä yemägäy edim.

[6]Közlärim inamlïlarï bilä dünyâniŋ, ki olturgaylar alar menim bilä.

Kim barïr edi yolga zadasïz, na ol hörmätlär edi meni.

[7]Turmas edi övim ičinä menim, kim etär edi öktämlikni, da kim sözlär edi töräsizlikni, oŋmas edi alnïna közlärimniŋ menim.

[8](172r) Ertä öldürgäy edim barča yazïχlïlarnï yerdä, tas etkiy idim šähärinä Eyämizniŋ barčasïn, ki etärlär töräsizlikni.

[Псалом 101/102] 101

[1]Alγïš šiškän üčün, χačan aγïrlansa, alnïna Eyämizniŋ tökkäy alγïšïn kensiniŋ, 101.

[2]Biy, išit alγïšïma menim, küstünmäχim alnïŋa kelgäy, [3]da χaytarmagïn yüzüŋnü seniŋ mendän.

Kününä tarlïχïmnïŋ menim ašaχlat maŋa χulaχïŋnï seniŋ, Biy, ne kün sarnasam saŋa, tezindän išit maŋa.

[4]Eksildilär, nečik tütün, künlärim, da söväklärim, nečik čïrpï, χurudular.

(172v) [5]Uruldu, nečik yaš ot, da χurudu yüräkim, unuttum yemä ötmäkim [6]avazïndan küstünmäχimniŋ menim.

Yabuštu söväkim tenimä menim, [7]oχšadïm men hawalasanga anabadda.

Boldum men nečik sova pustalïχta, [8]turdum da boldum men nečik čïpčïχ yalγïz öv üstnä.

[9]Azarladïlar meni dušmanlarïm menim künüzün, da ögüčilär menim bilä ant ičärlär edi.

[10]Külnü, nečik ki ötmäkni, yedim, da ičkimni yaš bilä bulγadïm.

[11]Yüzündän öčäšip yüräkläng*ä*niŋniŋ seniŋ, zera sen biyiklättiŋ da ašaχlattïŋ meni.

(173r) [12]Künlärim, nečik kölägä, kečti, da men, nečik bičän, χurudum.

[13]Sen, Biy, meŋilik barsen, da aŋïlmaχïŋ seniŋ pokolenʹa pokolenʹadan.

[14]Sen turup šaγavatlangaysen üsnä Sionnuŋ, zämanä šaγavatlanma üsnä, yetišiptir zaman.

[15]Biyändilär χullarïŋ taγlarïna anïŋ da topraχïna anïŋ šaγavatlansïnlar.

[16]Xorχkaylar guṛk‘čïlar atïŋdan seniŋ da barča χanlarï yerniŋ haybatïŋdan seniŋ.
[17]Yasar Biy Sionnu da körüngäy haybatï bilä kensiniŋ anda.
(173v) [18]Baχtï ol alγïšïna χonarhnïŋ da heč etmädi χoltχasïn anïŋ.
[19]Yazïlgay bu özgä ʤïnsta, žoγovurt tapungan alγïšlagay Biyni.
[20]Baχtï ol biyiktän, arilikindän kensiniŋ, Biy köktän yergä baχtï
[21]Išitmä küstünmäχin baγlïlarnïŋ da češmägä oγlanlarïn ölümgä borčlu bolganlarnïŋ,
[22]Aytma Sionda atïn Eyämizniŋ da alγïšïn anïŋ Erusaγemdä,
[23]Yïγïlma žoγovurtka bir yerdä da χanlarga χulluχ etmä Eyämizgä.
(174r) [24]ʤuvap berdi aŋar yolda χuvatïndan kensiniŋ, eksikin künlärimniŋ menim, [25]töz maŋa da čïχarma meni yarïn künlärimä menim, zera millät millättändir yïllarïŋ seniŋ.
[26]Äväldän, Biy, himlärin yerniŋ toχtattïŋ, da išiŋ χoluŋnuŋ seniŋ köktür.
[27]Alar kečärlär, da sen barsen da χalïrsen meŋilik.
Barčasï, nečik kiyiniš, oprangaylar, da, nečik üst tonu, teškirgäysen alarnï da teškirilgäylär.
[28]Evet sen olsen, da yïllarïŋ kečmästir, [29]oγlanlarï χullarïŋnïŋ seniŋ turgaylar anda, (174v) budaχlarïna alarnïŋ meŋilik oŋgay.

[Псалом 102/103] 102

Saγmos Tawit‘niŋ.
[1]Alγïšla, boyum, Biyni, da barča söväklärim ari atïn anïŋ.
[2]Alγïšla, boyum, Biyni, da unutma barča bermäχin anïŋ,
[3]Kim bošatïr yazïχïŋnï seniŋ, saγaytïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,
[4]Kim χutχarïr buzulmaχtan tirlikiŋni seniŋ, taʤlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,
[5]Kim toldurur yaχšïlïχtan küsänčiŋni seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraγušnuŋ, oγlanlïχïŋ seniŋ.
[6]Etär yarlïγamaχ Biy da könülük barča ziyanlïlarga.
(175r) [7]Körgüzdü Biy yolun kensiniŋ Movsęskä da oγlanlarïna Israjelniŋ erkin kensiniŋ.
[8]Šaγavatlï, yarlïγavučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγavučï.
[9]Tügälinčä öčäšmäs Biy, da ne meŋilik öč saχlamas.
[10]Bizim yazïχïmïzga körä etmädi bizgä da ni töräsizlikimizgä körä bizim tölädi bizgä.
[11]Yoχsa, nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kensiniŋ üstnä χorχkanlardan kensindän.
[12]Nečik yïraχtïr kün toγušu kün (175v) batïštan, ol χadar yïraχ et bizdän töräsizlikimizni bizim.
[13]Nečik šaγavatlanïr ata oγlu üsnä kensiniŋ, ol türlü šaγavatlangay Biy χorχkanlarï üsnä kensiniŋ.
[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim, da aŋdï, ki topraχbiz.
[15]Adamnïŋ — nečik yaš otdur künläri anïŋ, nečik čičäki tüznüŋ, ol türlü čičäklänir.
[16]Urar aŋar yel — da yoχtur, da daγï körünmäs yeri anïŋ.
[17]Evet yarlïγamaχï Eyämizniŋ meŋi meŋilik üsnä χorχkanlarïndan kensiniŋ, [18]da toγruluχu anïŋ oγuldan oγulga dirä,
(176r) Kimlär saχlarlar antïn anïŋ, aŋarlar sïmarlaganïn anïŋ da etärlär anï.
[19]Biy köktä hadirlädi olturγuč kensinä, χanlïχï anïŋ barčasïna höküm etär.
[20]Alγïšlaŋïz Biyni, barča frištäläri anïŋ, χuvatlar χuvattan, ki etärsiz sözin anïŋ, išitip avazïna buyruχunuŋ anïŋ.
[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlarï anïŋ, χulluχčïlar da etüčilär erkin anïŋ.
[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča iši anïŋ, barča yerdädir biyliki anïŋ, alγïšla, boyum, Biyni.

[Псалом 103/104] 103

Saγmos Tawit‘niŋ, dünyâniŋ yaratïlganï üsnä, 103.
(176v) [1]Alγïšla, boyum, Biyni! Biy Teŋrim, ulu bolduŋ asrï,
Tapunmaχlïχ da ulu roskošnu kiydiŋ, [2]kiydiŋ yarïχnï, nečik yel kibik, χorduŋ köknü, nečik čatïr, [3]da χoyduŋ üsnä suvlarnïŋ yoγarigi χoyulganïn anïŋ.
Ki χoyar bulutta yürügänin kensiniŋ da yürür ol χanatlarï üsnä yelniŋ.
[4]Ki etti frištälärni kensinä ʤanlar da χuluχčïlarïn kensiniŋ ottan küydürüči.
[5]Toχtattï yerni üsnä toχtalmaχïnïŋ kensiniŋ, ki tepränmägäy meŋilik.
(177r) [6]Teränlïχ — nečik üst kiyinišidir aŋar, üsnä taγlarnïŋ turgay suv.
[7]Öčäšmäχiŋdän seniŋ χačkaylar da avazïndan kökrämäχiŋniŋ seniŋ seskängäylär.
[8]Čïχarlar, taγlanïrlar da enärlär, tüzlänirlär, yerlärinä, ki toχtattïŋ alarnï.
[9]Nïšan χoyduŋ, da kečmäslär, da daγï χaytmaslar yapmaga yerni.

[10]Yeberdiŋ čovraχlar čuγurlarïna, taγlarnïŋ arasïna aχkaylar suvlar

[11]Ičirmägä barča kazanlarïn yerniŋ, toygaylar kiyik ešäklär susamaχlarïndan kensilärïniŋ.

(177v) [12]Ičirir taγlarnï harmanlarïndan kensiniŋ, da yemišindän išiniŋ kensiniŋ toldurur yerni.

[13][Anda učar χušlar kökünüŋ uya χoygaylar da ičindän χayalarnïŋ bergäylär avazlarïn kendilärïniŋ].

[14]Östürdüŋ yaš ot taγlarda, yaš ot χuluχuna adamlarnïŋ.

Čïχardïŋ ötmäk yerdän, [15]čaγïr färâhlatïr, sarï yaγ ačïχ etär, da ötmäk toχtatïr adamnïŋ yüräkin.

[16]Toygaylar terägläri Eyämizniŋ da ormanï Lipananïŋ, χaysïnïŋ ki sen tiktiŋ.

[17]Anda učarlarï köknüŋ balalar čïχargaylar, da uyasï arakilniŋ išančïdïr anïŋ.

[18]Taγlar biyiktir yednoroženclärniŋ, da χayalar išanč nabastaglarnïŋ.

(178r)[19]Ettiŋ aynï zämanä üčün, günäš bildi sahatïn batka*nï*nïŋ kensiniŋ.

[20]Ettiŋ χaranγuluχ, da boldu kečä, anda yürürlär barča kazanlarï ormannïŋ.

[21]Balalarï aslannïŋ muŋrarlar, da χaparlar, da χolarlar Teŋridän ašlarïn kensilärïniŋ.

[22]Čïχkanïna günäšniŋ yïγïlïrlar da ormanlarïna kensilärïniŋ oltururlar.

[23]Čïχar adam išinä kensiniŋ da χazγančïna χulunuŋ kensiniŋ kečägä dirä.

[24]Nečik ki uludur seniŋ išiŋ, Biy! Barča nemäni eslilik bilä ettiŋ, toldu yer yaratkanlarïŋ bilä seniŋ.

(178v) [25]Bu teŋiz uludur da sekin, bundadïr χarnïlarï [=χarïnlarï] üsnä yürügänlär, ki sanlarï yoχ, kazanlar ulu, da ulu balïχlar, [26]da keraplar yürür, adžd̲aha, ki yarattïŋ oynama birgäsinä.

[27]Barčasï saŋa baχar, da sen berirsen alarga aš vaχtïna.

[28]Berirsen alarga, da yemlänirlär, ačarsen χoluŋnu seniŋ, da yedirirsen barčasïn erkiŋ bilä seniŋ.

[29]Xaytarïrsen yüzüŋnü seniŋ, da bulγanïrlar, ki čïχarïrsen d̲žannï alardan, eksilirlär da topraχ χaytïrlär.

(179r) [30]Yeberirsen d̲žanïŋnï seniŋ, da taparsen alarnï, da yäŋirtirsen yüzün yerniŋ.

[31]Bolsun haybatï Eyämizniŋ meŋilik, Biy färâh bolgay yaratkanlarï üsnä kendiniŋ.

[32]Kim baχar yergä da berir titrämäχ buŋar, yuvuχlanïr taγlarga da tutašïrlar.

[33]Alγïšlïyïm Biyni tirlikimä, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, nečä tirimen.

[34]Tatlï bolgay aŋar alγïšïm menim, da men färâh bolgaymen Biygä.

[35]Eksilgäylär yazïχlïlar yerdän, da öktäm tapulmagay anda. Alγïšla, boyum, Biyni.

[Псалом 104/105] 104

Aleluia, 104.

(179v) [1]Tapunuŋuz Eyämizgä, da sarnaŋïz atïn anïŋ, belgirtiŋiz guṛk‘čïlar arasïna išin anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz, da saγmos aytïŋïz aŋar, aytïŋïz barča sk‘anč̣elik‘in anïŋ, [3]da maχtanïŋïz ari atïna anïŋ.

Färâh bolsun yüräkläri alarnïŋ, kimlär χolarlar Biyni, [4]χoluŋuz Biyni, da χuvatlï boluŋïz, χoluŋuz yüzünä anïŋ här sahat.

[5]Aŋïŋïz sk‘anč̣elik‘in anïŋ, ki etti pešäsindä könülükün aγzïnïŋ anïŋ.

[6]Budaχlarï Aprahamnïŋ, χullarï anïŋ, oγlanlarï Jagopnuŋ, taŋlamalarï anïŋ.

(180r) [7]Ol kendidir Biy Teŋrimiz bizim, barča yerdädir könülükü anïŋ.

[8]Aŋdï meŋilik antïn kensiniŋ da sözün, ki sïmarladï 1000 yïlga dirä,

[9]Antnï, ki etti Apraham bilä, da antïn kensiniŋ Sahag bilä.

[10]Toχtattï Jagopta buyruχun kensiniŋ da Israjeldä antïn kensiniŋ meŋilik.

[11]Ayttï: «Sizgä beriyim Kanan ulusun, povet dedičstvoga sizgä».

[12]Zera edilär alar san bilä az, eksik da yat aŋar körä.

[13]Kečtilär alar pokolen′a pokolen′adan, χanlïχtan özgä žoγovurtka.

(180v) [14]Xoymadï adamlarga yazïχ etmägä alarga, azarladï χanlarnï alar üčün.

[15]«Yovuχlanmaŋïz,— ayttï,— pomazanecimä da markaṛelärim bilä yazïχ etmäŋiz».

[16]Ündädi ačlïχnï uluslarïna alarnïŋ, barča χuvatïn ötmäkniŋ sïndïrdï.

[17]Yeberdi allarïna alarnïŋ adam, χulluχka satïldï Jovsep.

[18]Ašaγ ettilär baγga ayaχlarïn anïŋ, da kečti temirdän boyu anïŋ,

[19]Negä dinčä kelgäy sözü anïŋ, da sözü Eyämizniŋ sïnadï anï.

(181r) [20]Yeberdi χan, da češti anï, buyruχčï žoγovurt üsnä χoydï anï.

[21]Xoydu anï biy övünä kensiniŋ, buyruχčï barča malï üstnä kendiniŋ,

[22]Ögütlämä buyruχčïlarïn anïŋ, nečik kendi, da χartlarïn anïŋ esl*i* etkäy.

[23]Kirdi Israjel Mïsïrga, Jagop yatlandï ulusuna Kamnïŋ.

[24]Arttïrdï žoγovurtun kensiniŋ asrï da χuvatlattï alarnï artïχ dušmanlarïndan.
[25]Xaytardï yüräklärin alarnïŋ — körälmämägä žoγovurtun kensiniŋ da aldama χullarïn kensiniŋ.
[26]Yeberdi Movsęs, (181v) χulun kensiniŋ, da Aharonnu, taŋlamasïn kensiniŋ.
[27]Berdi alarga sözün nïšanlarïnïŋ kensiniŋ da pešäsin kensiniŋ ulusuna Kamnïŋ.
[28]Yeberdi χaranγuluχ da χaraŋγulattï alarnï, ki ačïttïlar sözün anïŋ.
[29]Xaytardï χanga aχïn suvlarïn alarnïŋ, da öldürdü barča balïχlarïn alarnïŋ.
[30]Xaynattï yerinä alarnïŋ baγanï, harmanlarïna χanlarïnïŋ alarnïŋ.
[31]Ayttï, da keldi itčibini da komar barča povetlärinä alarnïŋ.
[32]Xaytardï yaγmurun alarnïŋ (182r) gargudga, da ot uluslarïna alarnïŋ palayladï.
[33]Urdu borlalïχlarïn da zäytinlärin alarnïŋ da uvattï barča teräklärini alarnïŋ.
[34]Ayttï, da keldi sarïnčχa da χarnïd͡ž, ki yoχ edi sanï,
[35]Yedi barča yaš otun ulusunuŋ alarnïŋ, tügätti barča yemišin tüzlär*i*niŋ alarnïŋ.
[36]Urdu barča burungi oγlanlarïn Ekibdosnuŋ, bašlap barča χazγančïndän alarnïŋ.
[37]Čïχardï alarnï altïn bilä da kümüš bilä, da yoχ edi d͡žïnslarïna alarnïŋ χasta.
[38]Färâh boldu Ekibdos čïχkanïna (182v) alarnïŋ, zera tüšti ahï Eyämizniŋ üstlärinä alarnïŋ.
[39]Üläšti bulut kölegä etmä alarga kündüz da ot bilä yarïχ berir edi alarga kečä.
[40]Xoldular, da keldi bedänä, da ötmäki bilä köknüŋ toldurdu alarnï.
[41]Urdu χayanï, da aχtïlar suvlar, kettilär aχïnlar suvsuzluχta.
[42]Aŋdï ari sözün kensiniŋ, ki edi Apraham χulu bilä kensiniŋ.
[43]Čïχardï žoγovurtun kensiniŋ sövünčlük bilä da taŋlamalarïn kensiniŋ färâhlik bilä.
[44]Berdi alarga šähärlärin guṛk‘(183r)čïlarnïŋ, χazγančïn žoγovurtlarnïŋ meŋärtti alarga,
[45]Ki saχlagaylar tanïχlïχlarïn anïŋ da ọrẹnk‘in anïŋ χolgaylar.

[Псалом 105/106] 105

Aleluia 1, [saγmos] 105.
[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[2]Kim sözlägäy χuvatlarïn Eyämizniŋ, išitmäli etkäy barča alγïšlarïn anïŋ?
[3]San, kimlär saχlarlar toγruluχnu da etärlär artarlïχnï här sahat.
[4]Aŋ bizni, Biy, biyänčli žoγovurtuŋ bilä da baχ bizgä χutχarmaχïŋdan seniŋ.
(183r) [5]Körgäybiz biz tatlïlïχïn taŋlamalarïŋnïŋ seniŋ, färâh bolgaybiz färâhlikin d͡žïnsïŋnïŋ seniŋ da maχtagaybiz biz dedičstvoŋdan seniŋ.
[6]Yazïχ ettiχ biz atalarïmïz bilä bizim, töräsizländiχ da yaŋïldïχ.
[7]Atalarïmïz bizim Mïsïrda aŋlamadïlar sk‘ančelik‘läriŋni seniŋ da aŋmadïlar köpyarlïγamaχïŋnï seniŋ.
Öčäštirdilär seni kečkänlärinä kensiläriniŋ Xïzïl teŋizni, [8]χutχardï alarnï atï üčün kensiniŋ, ki tanïgaylar χuvatïn anïŋ.
[9]Öčäšti Xïzïl (184r) teŋizgä, da χurudu, yol körgüzdü alarga antunt ašïra, nečik anabad ašïra.
[10]Tirgizdi alarnï χolun*dan* körälmägänlär*i*niŋ alarnïŋ da χutχardï alarnï χolundan dušmanlarïnïŋ alarnïŋ.
[11]Yaptï teŋiz χïynavučïlarïn alarnïŋ, da bir dä alardan tiri χalmadï.
[12]Inandïlar sözinä anïŋ da alγïšladïlar alγïšïn anïŋ.
[13]Ačïχtïlar, da unuttular išin anïŋ, da baχmadïlar saγïšïna anïŋ.
[14]Suχlandïlar suχlanmaχïn anabadnïŋ, sïnadïlar Teŋrini suvsuzluχta.
(184v) [15]Berdi alarga χoltχalarïn alarnïŋ, yeberdi toluluχ boylarïna alarnïŋ.
[16]Öčäštirdilär Movsęsni obozda da Aharonnu, surpun Eyämizniŋ.
[17]Ačïldï yer, da yuttu Tatannï, da yaptï obozun zApironnuŋ [=Apironnuŋ].
[18]Ot yandï yïγïnïna alarnïŋ, da yalïn oprattï yazïχlïlarnï.
[19]Ettilär bïzovnï koreptä, da yerni öptilär badgerkinä, [20]da teškirdilär hörmätin kensiläriniŋ yaš ot yevüči.
(185r) [21]Unuttïlar Teŋrini, tirgizüčisin kensiläriniŋ, ki etti ululuχun kensiniŋ Ekibdosta, [22]sk‘ančelik‘in kensiniŋ ulusuna Kamnïŋ, da ahïn kensiniŋ üsnä Xïzïl teŋizniŋ.
[23]Ayttï tas etmä alarnï, egär ki Movsęs taŋlangan bolmagïy edi alnïna anïŋ.
Xayttï Biygä da kečirdi öčäšmäχin anïŋ, ki taspolmagaylar alar.
[24]Heč ettilär ulusnu suχlančï da inanmadïlar sözünä anïŋ.
[25]Xayγurdular obozlarïna kensiläriniŋ, da išitmädilär avazïna Eyämizniŋ.
[26]Kötürdü χolun kensiniŋ üstlärinä alarnïŋ, urmaga alarnï anabadda,

[27]Sačïlgay oγlanlarï alarnïŋ guṛkʻčïlar arasïna, sačïlgay oγlanlarï alarnïŋ uluslarda.

[28]Murdarlandïlar alar Pelpekovrda, ki yedilär χurbanïn guṛkʻlarnïŋ da ölünü.

[29]Öčäštirdilär anï išläri bilä kensiläriniŋ, yïγïlandï üstlärinä alarnïŋ sïnïχlïχ.

[30]Soŋra turdu ortalarïna Penehes, bošattï da tïyïldï ölüm, [31]saγïndï aŋar artarlïχ millät millättän meŋilikkä dirä.

[32]Öčäštirdilär anï suvnuŋ hagaraglïχï üčün, χïynaldï Movsẹs alar üčün, [33]ki ačïttïlar ǰanïn anïŋ.

(186r) Buyurdu aγzï bilä kensiniŋ, [34]da tas etmädilär ǰïnsnï, χaysï ki ayttï alarga Biy.

[35]Bulγandïlar guṛkʻčïlar bilä da övrändilär išlärin alarnïŋ, [36]χulluχ ettilär guṛkʻlarïna alarnïŋ, da boldu alarga pohoršen′aga.

[37]Xoydular er oγlanlarïn da χïzlarïn kensiläriniŋ šaytanlarga, [38]da töktülär zadasïz χan,

Xanï erlariniŋ da χïzlarïnïŋ alarnïŋ, ki χurban ettilär guṛkʻlarïna Kanannïŋ.

Bulγandï yer χanïndan alarnïŋ [39]da murdarlandï išindän alarnïŋ, ki boṛniglik (186v) ettilär yürügänlärinä kensiläriniŋ.

[40]Öčäšti yüräklänmäχ bilä Biy žoγovurtu üsnä kensiniŋ da igränčilätti žaṛanklïχïn kensiniŋ asrï.

[41]Čïχara berdilär alarnï χollarïna guṛkʻčïlarnïŋ, biylik ettilär alarga körälmägänläri alarnïŋ, [42]da dušmanlarï alarnïŋ χïynadïlar alarnï, da ašaγ boldular χollarï tibinä alarnïŋ.

[43]Köp kez χutχardï alarnï, da alar ačïttïlar anï saγïšlarïna kensiläriniŋ da taspoldular töräsizlikläri bilä kensiläriniŋ.

[44]Baχtï Biy tarlïχlarïna alarnïŋ išitmä avazïna alγïšlarïnïŋ alarnïŋ.

(187r) [45]Aŋdï antïn kensiniŋ da pošuman boldu köpyarlïγamaχïna körä kensiniŋ, [46]berdi alarnï šaγavatka alnïna barča yäsir etüčilärinïŋ alarnïŋ.

[47]Xutχar bizni, Biy Teŋrimiz bizim, da yïγ bizni guṛkʻčïlardan.

Tapunalïχ ari atïŋa seniŋ da maχtanalïχ alγïšïŋa seniŋ.

[48]Alγïšlï Biy Teŋri Israjelniŋ meŋi meŋilik.

Da aytkay barča žoγovurt: bolsun, bolsun.

Dun 40.

Alγïš Ezegia χannïŋ Israjelniŋ
[Исаия 38: 10-20: Хвалебная песнь Иезекии]

[10]Men ayttïm kötürülgäninä mendän künlärimniŋ menim, (187v) ki bardïm men ešikinä tamuχnuŋ,

Saldïm barčanï artïma menim [11]da ayttïm, ki daγïn körmisärmen χutχarmaχïn Eyämizniŋ ulusuna tirilärniŋ da daγï körmisärmen adamnï turganlarï bilä kensiniŋ birgä.

[12]Eksildim men uruγlarïmdan menim, bundan soŋra salïnïp χaldï barča tirlikim menim.

Čïχtï ketti, ayïrïldï mendän ǰanïm menim, nečik ol, ki buzar salašnï, da boldum men nečik iši ǰulhalarnïŋ yovuχ kesilmägä.

(188r) [13]Ol künnü čïχara berildim men ertädän, nečik χoluna aslannïŋ, ol türlü sïndïrγaladï, uvattï söväklärimni, zera ertädän kečägä dirä čïχara berildim.

[14]Nečik χarlïγač, alay čaχïrdïm, nečik gügürčin, alay avaz ettim, zera eksildilär közlärim körmäχtän.

[15]Baχtïm yoγarï, alnïna Biy Teŋrimniŋ, ki χutχardï meni da ketärdi mendän aγrïχïn boyumnuŋ menim.

[16]Biy, bunuŋ üčün aytïldï saŋa, oya*tt*ïŋ boyumnu, χaytardïŋ ǰanïmnï, övündüm da tirildim.

(188v) [17]Ošta eminlikkä χayttï ačilikim, χutχardïŋ boyumnu, ki taspolmagaymen, da saldïŋ artχarï barča yazïχïmnï.

[18]Dügül ki tamuχtadïrlar tapunurlar saŋa, da ne ölülär alγïšlarlar seni, da ne umsanmaslar könülüküŋä seniŋ barčasï, ki χoyulupturlar kerezmanga.

[19]Yoχsa, tirilär, alγïšlïyïχ seni, Biy, nečik men, bundan soŋra oγlanlar toγurgaymen, ki aytkaylar artarlïχïŋnï, [20]Biy χutχarïlmaχïmnïŋ menim.

Men daγï tïyïlman alγïšlama seni alγïš bilä yäŋi, barča künlärin tirlikimniŋ menim χaršïsïna daǰarïnïŋ Teŋriniŋ.

[Псалом 106/107] 106

Alẹluia, 106.

[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki tatlïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ,—

[2]Aytkaylar χutχarïlganlarï Eyämizniŋ, χaysïlarïn ki χutχardï χolundan dušmannïŋ,

[3]Barča uluslardan yïγdï alarnï, kün toγušundan da kün batïštan, yarïmkečädän da teŋizdän.

(189v) [4]Bulardïlar alar anabadda, suvsuzluχta, yolda šähär turmaga tapmadïlar;

[5]Ačïχtïlar da susadïlar, da boylarï alarnïŋ alarda eksildi.

[6]Küstündilär alnïna Biyniŋ tarlïχlarïna kensiläriniŋ, prihodalarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[7]Yol körgüzdi alarga, yol toγru, ki bargaylar turgan šähärlärinä kensiläriniŋ.

[8]Tapungaylar Eyämizgä yarlïγamaχïndan anïŋ, skʻanc̣elikʻindän anïŋ oγlanlarï adamnïŋ,

(190r) [9]Ki toydurdï ač boylarnï da küsänč boylarnï tolu etti yaχšïlïχ bilä.

[10]Kimlär olturur edilär χaraŋγuluχta da kölegäsinä ölümnüŋ, baγlï edilär yarlïlïχ bilä, nečik temirdä,

[11]Zera ačïttïlar sözün Teŋriniŋ da saγïšïn Biyiktäginiŋ öčäštirdilär.

[12]Ašaχlandï aγrïχtan yürägläri alarnïŋ, χastalandïlar, da yoχ edi kimesä, ki bolušqïy edi alarga.

[13]Küstündülär alnïna Biyniŋ tarlïχlarïna kensiläriniŋ, prihodalarïndan alarnïŋ čïχardï alarnï.

(190v) [14]Xutχardï alarnï χaraŋγuluχtan da kölegäsindän ölümnüŋ da uvattï baγïn alarnïŋ.

[15]Tapungaylar Eyämizgä yarlïγamaχïndan anïŋ, skʻanč̣elikʻindän anïŋ oγlanlarï adamnïŋ.

[16]Ki uvattï ešiklärni yezdän da berklikin temirdän uvattï.

[17]Boluštu alarga yoluna töräsizlikläriniŋ, zera yazïχlarï üčün kensiläriniŋ ašaγlandïlar asrï.

[18]Barča ašlardan igränir edi yüräkläri alarnïŋ, yuvuχlandïlar ešikinä dirä ölümnüŋ.

(191r) [19]Küstündilär Biygä tarlïχlarïna kensiläriniŋ, prihodalarïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

[20]Yeberdi sözün kensiniŋ, da saγayttï alarnï, da χutχardï alarnï buzuχmaχlarïndan [=buzulmaχlarïndan] kensiläriniŋ.

[21]Tapungaylar Eyämizgä yarlïγamaχïndan anïŋ, skʻanč̣elikʻlärindän anïŋ oγlanlarï adamnïŋ.

[22]Sungaylar aŋar χurban alγïštan da aytkaylar išin anïŋ sövünčlük bilä.

[23]Ki kirirlär edilär teŋizgä kemilär bilä da etärlär edi išni suv ičinä köp,

[24]Alar kördülär išin Eyämiziniŋ, (191v) da skʻanč̣elikʻin anïŋ teränlïχïna antuntknuŋ.

[25]Ayttï, da turdu yel da fïrtïna, da biyikländilär tolγunlarï anïŋ.

[26]Minärlär edi kökkä da enärlär edi antuntka, da boylarï alarnïŋ boylarïna kensiläriniŋ oprandïlar.

[27]Bulγandïlar, seskändilär, nečik esirik, da barča esliliki alarnïŋ kečti.

[28]Küstündülär alnïna Biyniŋ tarlïχlarïna kensiläriniŋ, prihodalarïndan alarnïŋ tirgizdi alarnï.

[29]Xaytardï fïrtïnanï yelgä, da tïyïldïlar tolγ(192r)unlarï anïŋ, [30]färâh boldular, ki tïyïldïlar, da yol körgüzdü alarga klägän yerlärinä kensiläriniŋ.

[31]Tapunsunlar Eyämizgä yarlïγamaχïndan anïŋ, skʻanč̣elikʻindän anïŋ oγlanlarï adamnïŋ.

[32]Biyiklätkäylär anï yïγïnïna žoγovurtnuŋ da olturγučuna χartlarnïŋ alγïšlagaylar anï!

[33]Ki χaytardï aχïn suvnu χuruga da rikalarnï χuru suvsuz yergä,

[34]Etti yerni yemišli tuzlu, aγu kibik, yamanlïχï üčün anda turganlarnïŋ.

[35]Etti anabadnï suv yïγïna bilä, da suvsuz yerni aχïn suv bilä;

(192v) [36]Turγuzdu anda ačlarnï, da yasadïlar šähär turmaχka kensilärinä.

[37]Sürdülär saban, tiktilär borlalïχ da ettilär yemiš tarlovlarïndan kensiläriniŋ.

[38]Alγïšladïlar anï da arttïlar asrï, da d̲žanavarlarï alarnïŋ eksilmädilär.

[39]Eksildilär alar da χïynaldïlar tarlïχïndan yamanlarnïŋ da prihodalardan.

[40]Keldi azarlanmaχ üsnä buyruχčïlarnïŋ alarnïŋ, bularttï alarnï anabadda da dügül yolda.

[41]Boluštu yar(193r)lïga čaräsizlïχta, yol körgüzdü aŋar, nečik χoylarga, d̲žïnsïna alarnïŋ,

[42]Körgäylär toγrular da färâh bolgaylar, barča töräsiz tïχkay aγzïn.

[43]Kimdir esli, ki saχlagay bunï da esinä algay yarlïγamaχïn Eyämizniŋ.

[Псалом 107/108] 107

[1]Alγïšï saγmosnuŋ Tawitʻniŋ, 107.

[2]Hadirdir yüräkim, Teŋri, hadirdir yüräkim alγïšlama da saγmos aytma hörmätim bilä menim.

[3]Oyan, hörmätim, oyanïŋïz saγmos bilä da alγïš bilä, da men oyangaymen ertä.

[4]Tapungaymen (193v) saŋa žoγovurt ičinä, Biy, da saγmos aytkaymen saŋa d̲žïnslar arasïna.

[5]Ulu boldu kökkä dirä yarlïγamaχïŋ seniŋ, bulutka dirä könülüküŋ seniŋ.

[6]Biyiklänipsen sen kökkä, Asduad̲z, barča yerdädir haybatïŋ seniŋ.

[7]Nečik χutuldular sövüklüläriŋ seniŋ, tirgiz oŋuŋ bilä seniŋ da išit bizgä.

[8]Teŋri sözlädi arilikindän kensiniŋ: «Biyik bolgaymen da üläškäymen tarlïχnï da salašïn övnüŋ ölčkäymen.

[9]Menimdir Kaγajat da menimdir Manasę, Epʻrem küčäytüči bašïmnï menim.

(194r) Juta χanïm menim, [10]Movap awazan umsama menim.

Jetomdan [=Etomga] doγratkaymen yürövüšümnü, da maŋa özgä millätlär hnazant bolgaylar».

[11]Kim eltkäy meni bek šähärgä, ya kim yol körgüzgäy maŋa Etomga dirä?

[12]Tek yalγïz sen, Teŋri, ki saldïŋ bizni da turmadïŋ, Teŋri, χuvatïmïz bilä bizim.

[13]Ber bizgä boluš tarlïχta, zera yalγandïr χutχarmaχï adamnïŋ.

[14]Teŋri bilä etälïχ χuvatnï, da ol uyatlï etkäy dušmanlarïmïznï bizim.

[Псалом 108/109] 108

(194v) Yeŋmäχ Tawit‘niŋ, 108.

[1]Teŋri alγïšïma menim! tïyïlma, [2]zera aγzï yazïχlïnïŋ, aγzï ustatnïŋ ačïldï üstümä menim.

Sözlädilär menim üčün ustat tilläri bilä, [3]da sözlär bilä körälmägän meni čövrälädilär.

Čalïštïlar menim bilä sučsuz, [4]ornuna sövükümnüŋ menim čïχara berirlär edi, yoχesä men alγïšta bolur edim.

[5]Tölädilär maŋa yamanlïχ ornuna yaχšïlïχnïŋ, körälmämäχ ornuna sövükümnüŋ menim.

[6]Turγuz üstlärinä alarnïŋ yazïχlï, šaytan turgay oŋlarïna alarnïŋ.

(195r) [7]Törälärindän kensilärinïŋ čïχkay sučlu, da alγïšï anïŋ yazïχka χaytkay.

[8]Bolsun künläri anïŋ eksik, da tïmarïn anïŋ, anï da eltkäylär.

[9]Bolsun oγlanlarï anïŋ öksüz, da χatunu anïŋ tul, [10]čïχkaylar, teškirilgäylär oγlanlarï anïŋ, klänči bolgaylar da čïχkaylar övlärindän kensilärinïŋ.

[11]Tergägäy borčlusu barča tirlikin anïŋ, χapkaylar yatlar χazγančïn anïŋ.

[12]Tapulmagay bolušučï aŋar, da kimesä yarlïγamagay üsnä öksüzlärinïŋ anïŋ.

[13]Bolsun oγlanlarï anïŋ taspolgaylar, da kökindän buzulgay atï anïŋ.

[14]Aŋïlgay yazïχï ata*s*ïnïŋ anïŋ alnïna Eyämizniŋ, da yazïχï anasïnïŋ anïŋ buzulmagay [15]da bolsun alnïna Eyämizniŋ här sahat.

Tas bolgay yerdän jišadagï anïŋ, ornuna, ki aŋmadï etmä oγormut‘iun,

[16]Sürdü miskin da yarlu adamnï öldürmä anï, ki χonarhdïr yüräki bilä.

[17]Sövdü χarγïšnï — da čïχkay aŋar, klämädi alγïš — yïraχ bolgay andan.

(196r) [18]Kiydi χarγïšnï, nečik kiyiniš, kirgäy, nečik suv, χarnïna anïŋ da, nečik cęt‘, söväklärinä anïŋ.

[19]Bolgay aŋar nečik ton, ki kiyär, nečik belbaγ, ki baγlar här kez belinä kensiniŋ.

[20]Bu išidir alarnïŋ, ki yamanlar edi meni alnïna Biyniŋ da kimlär sözlär edi yaman boyum üčün menim.

[21]Yoχsa sen, Biy, Biy, et menim bilä atïŋa körä seniŋ, zera tatlïdïr yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχar meni, [22]zera yarlï da miskinmen men.

(196v) Yüräkim bulγandï χarnïma menim, [23]da men, nečik kölegä, salïnganïma menim, eksildim da töküldüm, nečik sarïnčχa.

[24]Tizlärim aγrïdïlar oručtan, da tenim teškirildi yüzdän.

[25]Boldum men panbas alarga, kördilär meni da čayχadïlar bašlarïn kensilärinïŋ.

[26]Boluš maŋa, Biy Teŋrim, da χutχar yarlïγamaχïŋa körä seniŋ.

[27]Tanïgaylar, ki χoluŋ seniŋ budur, da sen, Biy, ettiŋ bunï.

[28]Alar χaryar(197r)lar, da sen alγïšlagaysen, kimlär turuptïrlar üstümä menim, uyat tartkaylar, yoχsa χuluŋ seniŋ färâh bolgay sendä.

[29]Kiysinlär uyat, ki yaman sözlär edi menim üčün, kiysinlär, nečik ekinči ton, uyatlarïn kensilärinïŋ birgälärinä.

[30]Yoχsa men tapunïyïm alnïna Biyniŋ bek aγzïm bilä menim, arasïna köplärniŋ alγïšlagaymen seni.

[31]Turdu ol oŋuna yarlïnïŋ χutχarma meni alardan, ki sürärlär boyumnu.

[Псалом 109/110] 109

Saγmos Tawit‘niŋ, 109.

[1]Ayttï Biy Biyim(197v)ä menim: Oltur oŋuma menim, negä dinčä χoygaymen dušmanïŋnï seniŋ kolodka yerinä ayaχïŋ tibinä.

[2]Tayaχ χuvattan yebergäy saŋa Biy Siondan, da biylik etkäysen sen arasïna dušmanlarïŋnïŋ seniŋ.

[3]Seniŋ bilädir maŋa bašlanmaχ künlärniŋ χuvattan, roskošuna arilärïŋniŋ seniŋ χoynumdan burun günäštän toγdum seni.

[4]Ant ičti Biy da daγïn pošman bolmas, ki sensen k‘ahana meŋilik yergäsindän Melkisedegniŋ, [5]da Biy oŋuŋa seniŋ.

(198r) Sïndïrγalagay öčäštän kününä χanlarnï, [6]yarγular guṛk‘čïlarnï, da köp etär yaralar, da sïndïrγalagay bašlarïn köplärniŋ yerdä.

[7]Aχïndan yolda ičirgäy, anïŋ üčün dä biyiklätkäy bašnï.

[Псалом 110/111] 110

Alęluia, 110.

[1]Tapungaymen saŋa, Biy, tögäräk yüräkim bilä menim, saγïšï bilä toγrularnïŋ žoγovurtta. [2]Uludur iši Eyämizniŋ, da tergälgändir barčasïnda erki anïŋ.

[3]Tapunmaχlïχ da ulu roskoštur iši anïŋ, artarlïχï anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aŋïlmaχ etti sk‘anc̣elik‘inä kensiniŋ, (198v) yarlïγavučï da šaγavatlïdïr Biy, [5]aš berir χorχkanlarïna kensiniŋ.

Aŋdï meŋilik antïn kensiniŋ, [6]χuvatïn išiniŋ kensiniŋ sïmarladï žoγovurtuna kensiniŋ —

Bermä alarga oyčiznasïn guṛk‘čïlarnïŋ. [7]Da iši χolunuŋ anïŋ artarlïχ da könülüktir.

Inamlïdïr barčasïna sïmarlaganï anïŋ, [8]toχtalgandïr meŋi meŋilik, etilgändir könülük bilä toγruluχ bilä.

[9]Xutχarmaχ yeberdi Biy žoγovurtuna kensiniŋ, sïmarladï meŋilik ari antïn kensiniŋ, [10]da χorχuludur atï anïŋ.

(199r) Bašï sekinlikniŋ χorχusu Eyämizniŋ, eslilik yaχšïdïr barčasïna, ki etärlär anï, alγïšï anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[Псалом 111/112] 111

Aleluia, 111.

[1]San ol kišigä, ki χorχar Eyämizdän, sïmarlaganïn anïŋ ol klär asrï.

[2]Küčlü bolgay yerdä butaχï anïŋ, da toγru ǰïnslardan alγïšlangay.

[3]Hörmät da ululuχtur övünä anïŋ, artarlïχï anïŋ χalïr meŋi meŋilik.

[4]Aχtï χaraŋγuluχta yarïχ toγrularga, yarlïγavučï šaγavatlï da artardïr Biy.

(199v) [5]Tatlï adam yarlïγar da berir ötünč, tüzär išin kensiniŋ yarγuda, [6]ki meŋilik ol seskänmägäy.

Jišadag meŋilik bolgay artar, [7]yaman slavadan ol χorχmagay.

Hadirdir yüräki anïŋ umsanma Teŋrigä.

[8]Toχtalïptïr yüräki anïŋ, da ol χorχmagay, negä dinčä körgäy dušmanïn kensiniŋ.

[9]Üläšti da berdi yarlïlarga, artarlïχï anïŋ χalïr meŋi meŋilik, da müŋüzü anïŋ biyik bolgay haybat bilä.

(200r) [10]Yazïχlï körgäy da öčäšlängäy, tišlärin kensiniŋ χïrčïldatkay, da erigäy, da küsänčliki yazïχlïnïŋ taspolgay.

[Псалом 112/113] 112

Aleluia, 112.

[1]Alγïšlaŋïz, oγlanlar, Biyni da alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï halidän meŋilikkä dirä.

[3]Kün toγuštan kün batïšïna dirä alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir barča ǰïnslar üsnä Biy, da köktädir haybatï anïŋ.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyikliktä turgan, [6]χonarhnï körär köktä da yerdä;

(200v) [7]Turγuzur yarlunu yerdän da biyik etär miskinni čöplüktän;

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï biylär bilä žoγovurtuna kensiniŋ;

[9]Turγuzur toγurmagannï övdä färâh esli, nečik ana, oγlanlarïndan sövüngäy?

[Псалом 113/114] 113

Aleluia, 113.

[1]Čïχkanïna Israjelniŋ Mïsïrdan, övünüŋ Jagopnuŋ, žoγovurtundan özgä millätniŋ,

[2]Boldu J̌uhudluχ aruvluχu anïŋ da Israjel biyliki anïŋ.

[3]Teŋiz kördi da χačtï, da Jortanan keri χayttï.

(201r) [4]Taγlar, sövünüŋüz, nečik χoylar, da örlär — nečik χoynuŋ balalarï.

[5]Nedir saŋa, teŋiz, kimni kördüŋ da χačtïŋ? Ya sen, Jortanan, nek χayttïŋ keri?

[6]Taγlar, sövünüŋüz, nečik χoylar, da örlär — nečik χoynuŋ balalarï.

[7]Yüzündän Eyämizniŋ seskändi yer, yüzündän Teŋriniŋ Jagopnuŋ,

[8]Kim χaytardï χayanï aχïn suvga da bek tašnï čovraχ közlärinä.

[Псалом 113/115]

[9/1]Dügül bizgä, Biy, dügül bizgä, yoχsa atïŋa ber haybat seniŋ yarlïγamaχïŋ da könülüküŋ üčün.

(201v) [10/2]Ki aytmagaylar guṛk‘čïlar arasïna, ki: «Xaydadïr Teŋrisi alarnïŋ?»

[11/3]Teŋrimiz bizim köktä da yerdä, barča, ne ki klädi, etti.

[12/4]Gurklarï guṛk‘čïlarnïŋ altïn da kümüštir, χol išidir adam oγlanlarïnïŋ.

[13/5]Aγzï bar, da sözlämäs, közläri bar, da körmäslär.

[14/6]Xulaχlarï bar, da išitmäslär, burunlarï bar, da is almaslar.

[15/7]Xollarï bar, da χarmalamaslar, ayaχlarï bar, da yürümäslär, da yoχtur sözlämäχ boγozlarïna alarnïŋ.

(202r) [16/8]Oχšaš alarga bolsun, kimlär ettilär alarnï, barčasï, kim umsanïr alarga.

[17/9]Övi Israjelniŋ umsandï Biygä, bolušučï da yöpsünüčidir alarga.

[18/10]Övi Aharonnuŋ umsandï Biygä, bolušučï da yardïmčïdïr alarga.

[19/11]Xorχkanlar Eyämizdän umsandïlar Biygä, bolušučï da χutχaručïdïr alarga.

[20/12]Aŋdï bizni Biy da alγïšladï bizni, alγïšladï Biy övin Israjelniŋ, alγïšladï Biy övin Aharonnuŋ.

[21/13]Alγïšladï Biy χorχkanlarnï kensiniŋ, kičilärni da ulularnï.

(202v) [22/14]Arttïrgay sizgä Biy, sizgä da oγlanlarïŋïzga siziŋ.

[23/15]Alγïšlïsiz siz Eyämizdän, ki etti kökni da yerni.

[24/16]Koki köklärniŋ Eyämizniŋdir, da yerni berdi oγlanlarïna adamnïŋ.

25/17Dügül ki ölülär alγïšlagaylar seni da dügül barčasï, ki kirärlär tamuχka.
26/18Yoχsa, tirilär, alγïšlalïχ Biyni, halidän meŋilikkä dirä.

[Псалом 114/116] 114

Alẹluia, 114.

1Sövdüm, ki išitkäy avazïn alγïšïmnïŋ menim, 2ašaχlattï χulaχïn kensiniŋ maŋa, da men künlärimni menim sarnadïm alnïna.

(203r) 3Čövrälädilär meni ïnčχamaχlarï ölümnüŋ, da prihodasï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da küčnü taptïm, 4da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

E, Biy χutχar boyumnu, 5yarlïγavučï Teŋrimiz bizim, yarlïγa 6da saχla oγlanlarnï, Biy.

Men ašaχ boldum, da Biy tirgizdi meni, 7χayt, boyum menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

8Xutχardï boyumnu ölü*m*dän, közlärimni yastan da ayaχlarïmnï tayïlmaχtan, 9biyänčli bolgaymen alnïna Eyämizniŋ ulusuna tirilärniŋ.

[Псалом 115/116] 115

(203v) Alẹluia, 115.

1/10Inandïm, ne ki dä sözlädim, da men ašaχ boldum asrï.

2/11Men ayttïm taŋlanganïma menim, ki barča adam yalγandïr.

3/12Ne bergäymen muft bermäχ Eyämizgä barča bilä, ki berdi maŋa?

4/13Trunok χutχarïlmaχnïŋ yöpsüngäymen da atïn Eyämizniŋ sarnagaymen.

5/14Alγïšïmïznï Eyämizgä bergäymen alnïna barča žoγovurtunuŋ.

6/15Ögövlüdür alnïna Eyämizniŋ ölümü surplarïnïŋ anïŋ. 7/16E Biy, men χuluŋmen seniŋ, χul da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

(204r) Kestiŋ baγïmnï menim, 8/17saŋa sunïyïm χurban alγïštan da atïn Eyämizniŋ sarnagaymen.

9/18Alγïšïmnï Eyämä beriyim alnïna barča žoγovurtunuŋ anïŋ 10/19ešikinä öviniŋ Eyämizniŋ da ičiŋä seniŋ, Erusaγem.

[Псалом 116/117] 116

Alẹluia.

1Alγïšlaŋïz Biyni, barča millät, ögüŋüz anï, barča žoγovurtlar.

2Küčäygäy yarlïγamaχï anïŋ üstümüzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalgay meŋilik.

[Псалом 117/118] 117

Alẹluia.

1Tapunuŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

2Aytkay övi Israjelniŋ, (204v) ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

3Aytkay övi Aharonnuŋ, ki me″.

4Aytkaylar χorχkanlar Eyämizdän, ki yaχšï″.

5Tarlïχta sarnadïm Biygä, da išitti maŋa sekin.

6Biydir menim bolušučïm, da men χorχmagaymen: netsär maŋa adam?

7Biydir menim bolušučïm, da men körgäymen dušmanïmnï.

8Yaχšïdïr umsanma Biygä, ne ki umsanma adamlarga, 9yaχšïdïr umsanma Biygä, [ne ki umsanma] buyruχčïlarga.

10(205r) Barča millätlär keldilär üstümä, da atï bilä Eyämizniŋ yeŋdim alarnï.

11Kelmäχ bilä keldilär üstümä, čövrälädilär meni bir oγurdan, da atï bilä Eyämizniŋ yančtïm alarnï.

12Keldilär üstümä, nečik čulu, yandïlar, palayladïlar, nečik tegänäklik, ot ičinä Eyämizniŋ saldïm alarnï.

13Salganda seskändim da boldum yuvuχ yïχïlmaχka, da Biy yöpsündi meni.

14Xuvatïm da bolušum menim Biy, da boldu maŋa χutχarïlmaχka.

(205v) 15Avazï sövünčlüknüŋ, χutχarïlmaχnïŋ övinä artarlarnïŋ.

Oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï, 16oŋu Eyämizniŋ biyiklätti meni, da oŋu Eyämizniŋ etti χuvatnï.

17Ölmiyim, da tiriliyim, da aytïyïm išin Eyämizniŋ.

18Ögütlämäχ bilä ögütlädi meni Biy da ölümgä čïχara bermädi.

19Ačïŋïz maŋa ešikin artarlïχnïŋ, ki kirgäymen anda da tapungaymen Eyämizgä.

20Bu ešik Eyämizniŋdir, da artarlar kirärlär munda.

21Tapungaymen saŋa, Biy, ki (206r) išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

22Tašnï, ki heč ettilär yasavučïlar, ol boldu baš duvarga.

23Eyämizdän boldu bu, da sk'ančelidir alnïna közümüznüŋ bizim.

24Bu kündür, ki etti Biy, keliŋiz sövünäliχ da färâh bolalïχ buŋar.

25E, Biy, χutχar!, Biy, yol körgüz! 26Alγïšlï, ki kelmäχsen atïna Eyämizniŋ! Da alγïšladïχ seni övindän Eyämizniŋ.

27Biy Teŋrimiz bizim köründi bizgä. Etiŋiz ulukün färâhliktän burun bučχaχïna dirä seγannïŋ.

(206v) 28Teŋrimsen menim sen, da tapungay-

men saŋa, Teŋrimsen menim, da biyiklätkäymen seni.

Tapungaymen saŋa, Biy, ki išittiŋ maŋa da bolduŋ maŋa χutχarïlmaχka.

[29]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 118/119] 118

Aleluia, 118.

[1]Sanlïdïrlar zadasïzlar yolda da kimlär yürürlär o̧rẹnk'i bilä Eyämizniŋ.

[2]San alarga, ki tergärlär tanïχlïχïn anïŋ, tögäräk yüräkläri bilä kensiläriniŋ χolgaylar anï.

(207r) [3]Dügül ki, kimlär etärlär töräsizlikni, yollarïna anïŋ bargaylar.

[4]Sen sïmarladïŋ sïmarlamaχïŋ seniŋ saχlamaga maŋa bek.

[5]San, egär oŋsa edi maŋa yollarïm saχlama maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

[6]Ol sahat men uyalmagay edim saχt bolmaga maŋa sïmarlaganïŋa seniŋ.

[7]Tapunïyïm saŋa, Biy, toγruluχu bilä yüräkimniŋ menim, nečik övrängäymen toγruluχun artarlïχïŋdan seniŋ.

[8]Könülüküŋnü seniŋ saχladïm, salma meni (207v) soŋγuga dirä.

[9]Ne bilä doγraytkay 30-yašar yollarïn kensiniŋ? — Yoχesä saχlamaχ bilä sözläriŋniŋ seniŋ.

[10]Tögäräk yüräkim bilä menim χoldum seni, salma meni sïmarlaganïŋdan seniŋ.

[11]Yüräkimä menim yašïrdïm sözläriŋni seniŋ, nečik ki yazïχ etmägäymen saŋa.

[12]Alγïšlïsen sen, Biy, da övrät maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

[13]Aγzïm bilä menim aytkaymen barča könülükün aγzïŋnïŋ seniŋ.

[14]Yollarïna tanïχlïχïŋnïŋ seniŋ sövündüm, nečik barča ululuχtan.

(208r) [15]Sïmarlaganïŋnï seniŋ χayγurdum da saχt boldum yoluŋa seniŋ.

[16]Könülüküŋnü sözlädim da unutmadïm sözüŋnü seniŋ.

[17]Tölä χuluŋa seniŋ, ki tirilgäymen da saχlagaymen sözläriŋni seniŋ.

[18]Oyat közlärimni menim, da baχkaymen sk'ančȩlik'inä o̧rẹnk'iŋniŋ.

[19]Yatmen men yerdä; yašïrma mendän sïmarlamaχïŋnï seniŋ.

[20]Suχlandï boyum menim küsänmä maŋa könülüküŋä här sahat.

[21]Öčäštiŋ öktämlärgä, χarγïšlï, kimlär yaŋïldïlar buyruχuŋdan seniŋ.

(208v) [22]Keri et mendän azarlanmaχnï da hečlikni, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ χoldum.

[23]Zera olturdular biylär da yaman sözliy edilär menim üčün, yoχsa χuluŋ saγïš etär edi könülüküŋä seniŋ.

[24]Zera tanïχlïχïŋ seniŋ sözüm edi menim, da saγïšlarïm menim artarlïχïŋ seniŋ.

[25]Yuvuχlandï boyum topraχka, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä.

[26]Yollarïmnï menim aytïyïm saŋa, da išittiŋ maŋa, övrät maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

[27]Yoluna artar(209r)lïχïŋnïŋ seniŋ esli et meni, da tergägäymen sk'ančȩlik'iŋni seniŋ.

[28]Emgändi boyum menim aγïrlanmaχka dirä, toχtat meni sözüŋä seniŋ.

[29]Yollarïn yazïχnïŋ keri et mendän da o̧rẹnk'iŋä seniŋ yarlïγa maŋa.

[30]Yolun könülüküŋ seniŋ taŋladïm da toγruluχuŋnu seniŋ unutmadïm.

[31]Yuvuχlandïm men tanïχlïχïŋa seniŋ, Biy, uyatlï etmä meni.

[32]Yoluna buyruχuŋnuŋ seniŋ yürüdüm, zera sekinlik ettiŋ yüräkimä menim.

[33]Orenk' bilüči et meni, Biy, yoluna (209v) könülüküŋnüŋ seniŋ, da χolïyïm anï här sahat.

[34]Esli et meni, da tergiyim o̧rẹnk'iŋni, da saχlïyïm anï tögäräk yüräkim bilä menim.

[35]Yol körgüz maŋa izinä buyruχuŋnuŋ seniŋ, zera alarga biyändim.

[36]Ašaχlat yüräkimni tanïχlïχïŋa seniŋ, da dügül akahlïχka.

[37]Xaytar közlärimni, ki körmägäymen bošluχnu, yoluŋa seniŋ tirgiz meni.

[38]Toχtat χuluŋda seniŋ sözüŋnü seniŋ, χorχuŋnu seniŋ.

(210r) [39]Čïχar mendän uyatnï, ki saγïndïm, zera yaryuŋ seniŋ tatlïdïr.

[40]Ošta suχlandïm buyruχuŋa seniŋ, artarlïχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[41]Kelgäy üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, da χutχarmaχïŋ seniŋ sözüŋä körä.

[42]Bergäylär d̲žuvab, kimlär azarlarlar meni söz bilä, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[43]Yïraχ etmägin aγzïmdan menim sözün könülüknüŋ bek, zera könülüküŋä umsandïm.

[44]Saχladïm o̧rẹnk'iŋni seniŋ här sahat, meŋiliktä meŋi meŋilik.

(210v) [45]Barïyïr edim men sekinlik bilä, zera buyruχuŋnu seniŋ χoldum.

[46]Sözlägäy idim tanïχlïχïŋnï seniŋ alnïna χanlarnïŋ da uyalmagay edim.

[47]Saγïš etkiy idim buyruχuŋa seniŋ, χaysïn ki sövdüm.

[48]Kötürdüm χollarïmnï buyruχuŋa seniŋ, ki sövdüm, da saγïš etär edim artarlïχïŋa seniŋ.

[49]Aŋ sözün χuluŋnuŋ seniŋ, ki umsandïrdïŋ meni.

[50]Sövündürgäy meni ašaγlanganïma menim, zera sözüŋ seniŋ tirgizir meni.

(211r) [51]Öktämlär könüsüzlük ettilär maŋa asrï, yoχsa o̧rẹnk‘iŋdän seniŋ men bularmadïm.

[52]Aŋdïm könülüküŋnü seniŋ meŋilik, Biy, da övündüm.

[53]Xayγu aldï meni yazïχlïlardan da kimlär saldïlar o̧rẹnk‘iŋni seniŋ.

[54]Ögövlüdür maŋa könülüküŋ seniŋ yerinä χariblikimniŋ menim.

[55]Aŋdïm kečä atïŋnï seniŋ, Biy, da saχladïm o̧rẹnk‘iŋni.

[56]Bu boldu maŋa yol tirlikkä, ki artarlïχïŋnï seniŋ χoldum.

(211v) [57]Ülüšüm menim sensin, Biy, ayttïm saχlamaga o̧rẹnk‘iŋni seniŋ.

[58]Xolduŋ yüzüŋnü seniŋ tögäräk yüräkim bilä menim, yarlïγa maŋa sözüŋä körä seniŋ.

[59]Saγïš ettim yoluma menim da χaytardïm ayaχïmnï menim tanïχlïχïŋa seniŋ.

[60]Hadirlädim da todulmadïm, zera saχladïm sïmarlaganïŋnï seniŋ.

[61]Baγï yazïχlïnïŋ čürgäldi üstümä, da o̧rẹnk‘iŋni men unutmadïm.

[62]Yarïmkečädän turgïy edim tapunmaga saŋa, Biy, könülüküŋ da artarlïχïŋ üčün.

(212r) [63]Ülüšlü edim men barča χorχkanlarïŋdan seniŋ, χaysïlar ki saχlaptïr buyruχuŋ seniŋ.

[64]Yarlïγamaχï bilä Eyämizniŋ tolu dünyâ. Toγruluχuŋnu seniŋ övrät maŋa.

[65]Tatlïlïχ ettiŋ χuluŋ bilä seniŋ, Biy, sözüŋä körä.

[66]Tatlïlïχ, ta ögüt, da bilmäχliχni övrät maŋa, zera buyruχuŋa seniŋ men inandïm.

[67]Nečä ki ašaχlanmïyïr edim, yazïχ ettim men, anïŋ üčün sözüŋnü seniŋ saχladïm bek.

[68]Tatlïsen sen, Biy, tatlïlïχïŋ bilä seniŋ, övrät maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

(212v) [69]Köpländi mendä könüsüzlükü öktämlärniŋ, yoχsa men tögäräk yüräkim bilä menim tergädim buyruχuŋnu seniŋ.

[70]Uyudu, nečik süt, yürägläri alarnïŋ, yoχsa men nečik o̧rẹnk‘iŋni seniŋ sözlädim.

[71]Yaχšïdïr maŋa, ki ašaχ ettiŋ meni, nečik övrängäymen artarlïχïŋnï seniŋ.

[72]Yaχšïdïr maŋa o̧rẹnk‘i aγzïŋnïŋ seniŋ, ne ki miŋläri altïnnïŋ da kümüšnüŋ.

[73]Xollarïŋ etti da yarattïlar meni, esli et meni, da övrängäymen buyruχuŋnu seniŋ.

(213r) [74]Xorχkanlar sendän körgäylär meni da färâh bolgaylar, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[75]Bildim, Biy, ki könülük bilädir yarγuŋ seniŋ, toγru ašaχlattïŋ meni.

[76]Bolsun yarlïγamaχïŋ seniŋ övündürmä meni, sözüŋä körä, χullarïŋnï seniŋ.

[77]Kelsin maŋa šaγavatïŋ seniŋ da tirilgäymen, zera o̧rẹnk‘iŋ seniŋ sözlärim edi menim.

[78]Uyalsïnlar öktämlär, ki borčsuz könüsüzlük ettilär maŋa, yoχsa men χayγurdum buyruχuŋnu seniŋ.

(213v) [79]Ögütlägäylär meni χorχkanlar sendän, da kimlär tanïrlar tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[80]Bolgay yüräkim menim zadasïz artarlïχïŋdan seniŋ, ki uyalmagaymen.

[81]Suχlandï boyum menim χutχarmaχïŋa seniŋ, zera men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[82]Baχtïlar közlärim sözüŋä seniŋ, ayttïm: χačan övündürgäysen meni?

[83]Boldum men nečik tulum šiškän, zera artarlïχïŋnï seniŋ men unutmadïm.

[84]Ne χadardïr künläri χuluŋnuŋ seniŋ? Xačan etkäysen maŋa könülük sürgänlär bilä meni?

(214r) [85]Ayttïlar maŋa töräsizlär saγïšnï, yoχsa dügül nečik o̧rẹnk‘iŋ seniŋ.

[86]Barča buyruχuŋ seniŋ könüdür; boš sürdülär meni; boluš maŋa.

[87]Azgïna daγï — tas etiyir edilär meni yerdän, yoχsa men χoymadïm buyruχuŋnu seniŋ.

[88]Yarlïγamaχïŋa körä tirgiz meni, da saχlïyïm tanïχlïχïn aγzïŋnïŋ seniŋ.

[89]Meŋilik, Biy, sözüŋ seniŋ bardïr köktä, [90]dž̲ïns-dž̲ïnstandïr könülüküŋ seniŋ.

Toχtattïŋ yerni, da bardïr.

(214v) [91]Buyruχuŋa χalïr kün, zera barčasï χullarïdïr seniŋ.

[92]Egär ki o̧rẹnk‘iŋ seniŋ sözüm menim bolmasa edi, köptän, šahat, taspolup edim ašaχlanganïma menim.

[93]Meŋilik unutmadïm artarlïχïŋnï seniŋ, zera alar bilä tirgizdiŋ meni.

[94]Seniŋmen men, da tirgiz meni, zera artarlïχïŋnï seniŋ χoldum.

[95]Maŋa baχtïlar yazïχlïlar tas etmägä, zera tanïχlïχïŋnï seniŋ men eskä aldïm.

[96]Barča soŋγunuŋ kördüm učun, asrï (215r) sekindir maŋa buyruχuŋ seniŋ.

[97]Nečik sövdüm ọrẹnk‘iŋni, här kün sözüm edi menim.

[98]Dušmanlarïmdan esli et meni buyruχuŋa seniŋ, zera meŋilik menim edilär.

[99]Barča övrätüčilärimdän menim esli boldïm, zera tanïχlïχïŋ sözüm edi menim.

[100]Xartlardan esli boldum, zera buyruχuŋnu seniŋ tergädim.

[101]Barča yollardan yaman tïydïm ayaχlarïmnï, ki nečik saχlagaymen sözüŋnü seniŋ.

(215v) [102]Könülüküŋdän seniŋ men yaŋïlmadïm, zera sen ọrẹnk‘ bilüči ettiŋ meni.

[103]Nečik tatlïdïr burnuma išläriŋ seniŋ, nečik bal aγzïma menim.

[104]Seniŋ buyruχuŋnï bildim da sövmädim barča yaman yollarnï, zera sen meni bilüči ettiŋ.

[105]Yïraχtïr sözüŋ seniŋ ayaχïma menim da yarïχ berir izlärimä menim.

[106]Ant ičtim da toχtattïm, ki saχlagaymen barča könülükün artarlïχïŋnïŋ seniŋ.

[107]Ašaγlandïm asrï, Biy, tirgiz meni sözüŋä körä.

(216r) [108]Kläg*än*inä aγzïmnïŋ menim biyän, Biy, da könülüküŋnü seniŋ övrät maŋa.

[109]Boyum χoluŋa seniŋdir här sahat, da ọrẹnk‘iŋni seniŋ men unutmadïm.

[110]Xoydular maŋa yazïχlïlar sïrtmaχ, buyruχuŋdan seniŋ men bularmadïm.

[111]Meŋärdim tanïχlïχïŋnï seniŋ meŋilik, zera sövünčlüktür yüräkimä menim.

[112]Ašaγlat yüräkimni etmä artarlïχïŋnï seniŋ meŋilik tölöv üčün.

[113]Töräsizlärni körälmädim, da (216v) töräŋni seniŋ sövdüm.

[114]Bolušučï da χutχaručïm sensen, da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[115]Keri boluŋuz mendän, yamanlar, da tergiyim buyruχun Teŋrimniŋ menim.

[116]Boluš maŋa sözüŋä körä, da tirgiz meni, da uyatlï etmä meni umsamdan menim.

[117]Boluš maŋa da tirgiz meni, da saγïš etkäymen könülüküŋä seniŋ här sahat.

[118]Heč ettiŋ barčasïn, kim keri boldular artarlïχïŋdan seniŋ, (217r) zera könüsüzlük bilädir saγïšlarï alarnïŋ.

[119]Kečövlü saγïndïm barča yazïχlïlarïn dünyâniŋ, anïŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ.

[120]Xada χorχuŋa seniŋ tenimni menim, zera yarγularïŋdan seniŋ χorχarmen asrï.

[121]Ettim toγruluχ da artarlïχ; čïχara bermä meni χoluna χïynavučïlarïmnïŋ.

[122]Yöpsün χuluŋnu seniŋ yaχšïlïχka, bolmagay öktämlär ïnčïtkaylar meni.

[123]Baχtïlar közlärim χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da sözünä artarlïχïŋnïŋ.

(217v) [124]Et χuluŋ bilä seniŋ yarlïγamaχïŋa körä, artarlïχïŋnï seniŋ övrät maŋa.

[125]Xuluŋmen seniŋ men, esli et meni, da tanïgaysen tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[126]Vaχttïr haybatlama Biyni: tïyïlsïn ọrẹnk‘iŋ seniŋ.

[127]Bunuŋ üčün sövdüm buyruχuŋnu seniŋ, barča altïndan artïχ da dbaziondan.

[128]Barča buyruχlarïŋ seniŋ oŋdular maŋa, zera körälmädim men yolun yamanlarnïŋ.

[129]Skančelidir tanïχlïχïŋ seniŋ, anïŋ üčün sövdü anï boyum menim.

(218r) [130]Belgiliki sözüŋnüŋ seniŋ yarïχlï da yollï etär oγlanlarnï.

[131]Aγzïmnï ačtïm da aldïm ǯan, buyruχuŋa seniŋ küsänč boldu boyum menim.

[132]Baχ maŋa da yarlïγa maŋa, könülük sövgängä atïŋa seniŋ.

[133]Yolumnu menim toγru et maŋa sözüŋä körä, da buyruχ etmägäy maŋa barča yazïχ.

[134]Xutχar meni boš borčundan adamnïŋ, da saχlagaymen buyruχuŋnu seniŋ.

[135]Körgüz yüzüŋnü seniŋ χu(218v)luŋa seniŋ da övrät maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

[136]Özänlär suvnuŋ čïχtï közlärimdän menim, ki saχlamadïlar ọrẹnk‘iŋni seniŋ.

[137]Artarsen sen, Biy, da toγrudur yarγuŋ seniŋ.

[138]Sïmarladïŋ artarlïχïn tanïχlïχïŋdan seniŋ, da könüdür asrï.

[139]Oprattï meni paχïllikiŋ seniŋ, zera unuttular sözläriŋni seniŋ dušmanlarïm menim.

[140]Taŋlamadïr sözläriŋ seniŋ asrï, da χuluŋ seniŋ sövdü anï.

[141]Oγlanmen men da heč bolgan, da artarlïχïŋnï seniŋ (219r) men unutmadïm.

[142]*A*rtarlïχïŋ seniŋ artarlïχ meŋilik, da ọrẹnk‘iŋ seniŋ könidir.

[143]Tarlïχ da prihoda taptïlar meni, da buyruχuŋ sözüm edi menim.

[144]Artarlïχ bilädir tanïχlïχïŋ seniŋ meŋilik, esli et da tirgiz meni.

[145]Sarnadïm saŋa tögäräk yüräkim bilä menim, išit maŋa, Biy, zera artarlïχïŋnï seniŋ χoldum.

[146]Küstündüm alnïŋa seniŋ, da χutχar meni, da saχlagaymen tanïχlïχïŋnï seniŋ.

[147]Artarlandïm, (219v) kesenet avaz ettim; da men sözüŋä seniŋ umsandïm.

[148]Artarlandï közlärim taŋ maŋïna sözlämä maŋa sözüŋnü seniŋ.

[149]Avazïma menim išit, Biy, yarlïγamaχïŋa körä, Biy, könülüküŋä seniŋ tirgiz meni.

[150]Yuvuχlattïlar maŋa χuvalaganlar meni töräsizlik, zera ọrẹnk'tän seniŋ keri boldular.

[151]Yuvuχsen sen, Biy, da barča buyruχuŋ seniŋ könülük bilädir.

[152]Äväldän bildim tanïχlïχïŋdan seniŋ, ki meŋilik toχtattïŋ alarnï.

(220r) [153]Baχ χonarhlïχïmnï menim da χutχar meni, ki ọrẹnk'iŋni seniŋ men unutmadïm.

[154]Yarγula yarγumnu menim, da χutχar meni, da sözüŋä körä tirgiz meni.

[155]Yïraχtïr yazïχlïlardan χutχarïlmaχ, ki könülüküŋnü saχlamadïlar.

[156]Šaγavatïŋ seniŋ köptir, Biy, da könülüküŋä körä tirgiz meni.

[157]Köplärdir, ki süriyirlär da tarlïχ etiyirlär maŋa, tanïχlïχïŋdan seniŋ men yaŋïlmadïm.

[158]Baχar edim šaγavatsïzlar üsnä da opranïr edim, ki buyruχuŋnu seniŋ saχlamadïlar.

(220v) [159]Baχ, ki buyruχuŋnu sövdüm, Biy, yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ tirgiz meni.

[160]Bašï sözüŋnüŋ seniŋ könülüktür, meŋiliktir barča toγruluχu artarlïχïŋnïŋ seniŋ.

[161]Biylär körälmädilär meni boš, da sözläriŋdän seniŋ χorχtu yüräkim.

[162]Sövündüm men sözüŋä seniŋ, nečik ol, ki tapar rïzγ χïrïlgan čerüvnüŋ köp.

[163]Yazïχnï klämädim da heč ettim, da ọrẹnk'iŋni seniŋ sövdüm.

[164]Yedi kez kündä (221r) alγïšlïyïm seni könülüküŋ da artarlïχïŋ üčün seniŋ.

[165]Eminlik köptür alarga, kimlär sövärlär ọrẹnk'iŋni seniŋ, da yoχtur alarda yaŋïlmaχ.

[166]Baχtïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da buyruχuŋnu seniŋ sövdüm.

[167]Saχladï boyum menim tanïχlïχïŋnï seniŋ da sövdü alarnï asrï.

[168]Saχlïyïm buyruχuŋnu da tanïχlïχïŋnï seniŋ, zera barča yollarïm alnïŋadïr.

[169]Yuvuχlansïn χoltχam alnïŋa seniŋ, Biy, sözü(221v)ŋä körä esli et meni.

[170]Kirsin alγïšïm alnïŋa seniŋ, Biy, da sözüŋ bilä seniŋ χutχar meni.

[171]Aχtïrsïn aγzïm alγïšïŋnï seniŋ, χačan övrätsäŋ maŋa artarlïχïŋnï seniŋ.

[172]Sözlägäy tilim sözläriŋni seniŋ, zera barča buyruχuŋ seniŋ artarlïχ bilädir.

[173]Bolsun χoluŋ seniŋ tirgizüči meni, ki buyruχuŋnu seniŋ taŋladïm.

[174]Suχlandïm χutχarmaχïŋa seniŋ, Biy, da ọrẹnk'iŋ seniŋ sözlärim edi menim.

(222r) [175]Tirilgäy boyum, alγïšlagay seni, da könülüküŋ seniŋ boluškay maŋa.

[176]Bulardïm men, nečik χoy taspolgan, izdä χuluŋnï seniŋ, ki buyruχuŋnu seniŋ men unutmadïm.

Alγïš Esaji markaṛeniŋ
[Исаия 42: 10-13; 45: 8: Песнь избавления]

42: [10]Alγïšlaŋïz Teŋrini alγïš bilä yäŋi, zera buyruχu anïŋ biyikliktä haybatlanïr,

Da atï anïŋ haybatlanïptïr učundan dünyâniŋ učuna dirä,

Kimlär kiriyirlär teŋizgä (222v) kerap bilä, otrač da barča turganlarï anïŋ alar bilä.

[11]Färâh bolgay anabad da barča turgan anda, färâh bolsunlar yïγïnlar da tutovu Getarnïŋ, da färâh bolsunlar turganlar χayada,

Bašïna taγlarnïŋ čaχïrgaylar. [12]Bergäylär haybat Teŋrigä, da k'üčlüχün anïŋ otračlar aytkaylar.

[13]Biy Teŋri χuvatnïŋ χaršïlap da kelir, oyatïr čerüvčilik, bïrγï tartma, čaχïrma üsnä dušmanlarïnïŋ kensiniŋ öčäšmäχi bilä kensiniŋ.

(223r) 45: [8]Färâh bolsunlar köklär yoχartïn, da bulutlar kropit etsinlär artarlïχnï.

Aχtïrgay yer yarlïγamaχnï, da artarlïχnï barčasïna teŋ aχtïrgay.

Alγïš Jovnan markaṛeniŋ
[Иона 2: 3-10: Молитва Ионы]

[3]Tarlïχïma menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, da išitti Teŋri antuntknuŋ tamuχundan küstünmäχimä menim.

Išit, Biy, avazïma menim, [4]zera saldïŋ meni teränliχinä teŋizniŋ, da aχïnï ïrikalarnïŋ čövrämni aldïlar.

Barča yïγïn(223v)larïŋ da tolγunlarïŋ kečtilär üstümä menim, [5]da ayttïm, ki salïndïm men χayda esä yüzündän közläriŋniŋ seniŋ.

Šahat, bolgay mï, ki daγï baχkaymen ari dad͡žarïŋa seniŋ? [6]Zera töküldülär üstümä suvlar boyuma dirä da antuntk čaräsiz čövrälädilär meni.

Kirdi bašïm [7]arasïna taγlarnïŋ, endim men teränliχinä yerniŋ, kördüm men uzaχïn anïŋ, ki edilär nečik beklövüč meŋiliktä, čïχkay buzulmaχtan tirlikim.

[8]Alnïŋa seniŋ, Biy Teŋrim, eksilgäninä d̨žanïmnïŋ menim sarnadïm, (224r) da seni, Biy, aŋdïm, da kelgäy alγïšïm ari dad͡žarïŋa seniŋ.

[9]Kimlär saχlarlar bošluχnu da yalγannï, yarlïγamaχlarïndan kensilärinin salïndïlar.

[10]Yoχsa men avazï bilä alγïšnïŋ tapungaymen saŋa, sungaymen χurban Eyämizgä [da tügälliyim] men antïmnï χutχarmaχïŋa seniŋ.

[Колофон]

Ermeni t‘vagannïŋ 1024-inä, latin t‘vagannïŋ 1575-inä, frank ayïna julistä tügälländi bu saγmosaran, Ilâχ ulusuna, Ilôv šähärinä. Xoltχasïna pan Lazar oγluna pan Stepanos erespoχanga. Saγlïχ bilä meŋärgäy. Amẹn.

[Псалом 119/120] 119

(224v) 119.

[1]Tarlïχïma menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, da išitti maŋa, [2]Biy χutχardï boyumnu ustat aγïzdan da yaman tildän.

[3]Ne bergäy saŋa, ya ne arttïrgay ustat til?

[4]Nečik oγlarï [=oχlarï] χuvatlïnïŋ, ki yasalïptïr učχunlarï bilä dubnuŋ.

(225r) [5]Vay, ki uzaχ boldu χaribliχim! Ki turdum men čatïrïna Getarnïŋ.

[6]Köp kez turdu boyum menim alar bilä, ki klämäslär edi baraχmamnï [= saγlïχïmnï].

[7]Men edim eminlik etüči, χačan sözläsäm edi, čalïšïrlar edi birgämä.

[Псалом 120/121] 120

Alγïšï astid͡žannïŋ, 120.

[1]Kötürdüm közlärimni taγlarga, χaydan kelgäy bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti kökni da yerni.

[3]Bermä seskän(225v)mäχkä ayaχïŋnï seniŋ, da yuχlamagay közätiŋ seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas da ne yuχlama barïr saχlovučïsï Israjelniŋ.

[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋ χolu bilä kensiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa yazïχ etmägäy, da ne ay kečä.

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy boyuŋnu.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï, mundan meŋilikkä dirä.

[Псалом 121/122] 121

Alγïš astid͡žannïŋ, 121.

(226r) [1]Färâh boldum men, kimlär aytïr edilär maŋa: «Övinä Eyämizniŋ barïyïχ biz».

[2]Yetiškän boldular ayaχlarïmïz bizim ešikiŋä seniŋ, Erusaγem.

[3]Erusaγem yasaldï, nečik šähär, da turmaχï anïŋ čövräsinä anïŋ.

[4]Anda čïχtïlar d͡žïns Eyämizniŋ, tanïχlïχlarï Israjelniŋ, tapunmaga atïna Eyämizniŋ.

[5]Anda χoyulup edi olturγuču yarγunuŋ, olturγuč χoyuldu övinä Tawit‘niŋ.

[6]Soruŋuz saγlïχïn Erusaγemniŋ da yasalmaχïn, kimlär sövär Biyni.

(226v) [7]Bolsun eminlik χuvatïŋdan seniŋ, da yasalmaχ vežalarga muruŋ üsnä.

[8]Xardašlarïm da sïŋarlarïm üčün sözlädim: «Eminlik seniŋ üčün». [9]Da övü üčün Eyämiz Teŋrimizniŋ bizim χolduχ yaχšïlïχnï saŋa.

[Псалом 122/123] 122

Alγïš astid͡žannïŋ, 122.

[1]Alnïŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki tururšen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χollarïna biylärinin kensilärinin, nečik közläri χaravašnïŋ χoluna bikäsiniŋ,

Ol türlüdür (227r) közlärimiz bizim alnïŋa seniŋ, Biy Teŋrimiz bizim, negä dinčä yarlïγagaysen üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa bizgä, zera köp tolduχ hečlik bilä.

[4]Daγï da artïχ toldu boyumuz bizim azarlamaχ bilä, kimlär azarlar edi bizni, da heč etmäχläri bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 123/124] 123

Erk aštid͡žanac, 123.

[1]Egär ki Biy bolmasa edi bizim bilä, aytkay Israjel, [2]egär ki Biy bolmasa edi bizim bilä,

Turganïna adamlarnïŋ üstümüzgä bizim, [3]tirilä kladilär yutma bizni

(227v) Öčäškäni yüräklänmäχläri bilä alarnïŋ üstümüzgä bizim, [4]na suvlar da χaydesä boγdular bizni,

Aχïnlarda kečtilär boyumuz bizim, [5]aχïnlarda tïyγïsïz.

[6]Alγišlïdïr Biy, ki bermädi bizni ulama tišlärinä alarnïŋ!

[7]Boyumuz bizim tirildi, nečik čïpčïχ sïrtmaχïndan ulavučïnïŋ.

Sïrtmaχï alarnïŋ uvaldï, da biz tirildiχ.

[8]Bolušluχtur bizgä atïndan Eyämiziniŋ, ki etti köknü da yerni.

[Псалом 124/125] 124

Alγïšï astid͡žannïŋ, 124.

(228r) [1]Kim umsanïr Biygä, nečik taγï Sionnuŋ, tepränmägäy meŋilik, [2]ki turur Erusaγemdä.

Taγlar čövräsinädir anïŋ, Biy čövräsinädir žoγovurtnuŋ kensiniŋ bundan meŋilikkä dirin.

[3]Xoymastïr Biy kavazanïn yazïχlïnïŋ povetinä artarnïŋ, da artarlar salmasïnlar χollarïn kensilärinin töräsizlikkä.

[4]Yaχšï etär Biy yaχšïlarga, da alarga ki toγrudurlar yürägläri bilä.

[5]Egrilärni küč bilä eltär alarnï Biy alar bilä, ki etärlär töräsizlikni eminlik üsnä Israjelniŋ.

[Псалом 125/126] 125

(228v) Alγïš astid͡žannïŋ, 125.

[1]Xaytarganïna Eyämizniŋ yäsirlikin Sionnuŋ, da bolduχ biz övüngänlär.

[2]Ol sahat toldu aγzïmïz bizim sövünčlük bilä da tilimiz bizim färâhlik bilä;

Ol sahat aytkaylar gurḳ'čïlar arasïna: «Ulu etti Biy etkäninä alarga!» [3]Ulu etti Biy etkäninä bizgä, da biz bolduχ sövünčlü.

[4]Xaytar, Biy, yäsirlikimizni bizim, nečik aχïnïn yarïmkünnüŋ, [5]kimlär sačarlar edi yaš bilä, sövünčlük bilä bičkäylär.

[6]Barmaχ bilä barïrlar edi (229r) da yïγlarlar edi, kimlär kötürüp dä eltärlär edi sačovlarïn kensiläriniŋ.

Kelmäχ bilä kelgäylär da sövüngäylär, kimlär alïp keltirgäylär bürtüklärin kensiläriniŋ.

[Псалом 126/127] 126

Erk aštid͡žannïŋ, 126.

[1]Egär ki Biy yasamasa övni, boš emgänirlär yasaganlarï anïŋ.

Egär ki Biy saχlamasa šähärni, boš emgänirlär közätüčiläri alarnïŋ.

[2]Boštur sizgä turmaχ ertä, yoχsa turuŋuz, nečä ki yuχlamïyïrsiz, ki yersiz ötmäkin aγrïχnïŋ

Vaχtïna, nečik bersä yuχu sövüklülärinä kensiniŋ. (229v) [3]Dediči adamnïŋ oγludur, χaysïnïŋ ki tölövü anïŋdïr, oldur yemiš yüräkiniŋ anïŋ.

[4]Nečik oχlar χoluna χuvatlïnïŋ, ol türlüdür oγlanlarï bulγangannïŋ.

[5]San aŋar, ki toldurdu [ḳordurdu] küsänčlikin, alardan uyalmagaylar, χačan sözläsärlär dušmanlarnï alarnï alar bilä ešik alnïna.

[Псалом 127/128] 127

Alγïš aštid͡žannïŋ,127.

[1]San alarga barčasïna, kimlär χorχarlar Eyämizdän da barïrlar yolu bilä anïŋ.

[2]Emgäkin χoluŋnuŋ yegäysen, sandïr saŋa, da yaχšï bolur.

[3]Xatunuŋ — nečik borlalïχ roskošnï bučχaχïna (230r) öviŋniŋ, oγlanlarïŋ — nečik yäŋ*i* butaχï zäytünnüŋ čövräsinä stolnuŋ seniŋ.

[4]Bu türlü alγïšlangay barča adam, ki χorχar Eyämizdän, [5]alγïšlagay seni Biy Siondan.

Da körgäysen sen yaχšïlïχ Erusaγem barča künlärinä tirlikiŋniŋ seniŋ.

[6]Körgäysen sen oγluŋnuŋ oγlun seniŋ, eminlik üsnä Israjelniŋ.

[Псалом 128/129] 128

Alγïš astid͡žannïŋ, 128.

[1]Köp kez čalïštïlar menim bilä oγlanlïχïmdan menim, aytkay Israjel.

[2]Köp kez čalïštïlar menim bilä oγlanlïχïmdan menim, da meni yeŋmädilär.

[3]Arχamnï urdular yazïχlïlar, uzaχ ettilär tö-(230v)räsizliklärin kensiläriniŋ.

[4]Biy artardïr da uvatïr erinčäkin yazïχlïnïŋ gärdanïna.

[5]Uyalgaylar da keri χaytkaylar barčasï, ki körälmäslär Sionnu.

[6]Bolsunlar alar nečik yaš ot öv üsnä, ki nečik ilgäri ösüp keldi, χurudu.

[7]Xaydan ki toldurmadï χučaχïn čalučï da ne χulačï kensiniŋ, ki bürtüknü yïγar edilär.

[8]Aytmadïlar barčasï, ki kečärlär edi yanïndan, ki alγïšï Eyämiziniŋ siziŋ bilä, da alγïšladïχ sizni atïna Eyämiziniŋ.

[Псалом 129/130] 129

Alγïš astid͡žannïŋ, 129.

(231r) [1]Teränlïχtan sarnadïm alnïŋa seniŋ, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolsun χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn χoltχamnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, kim bolur turma alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir bošatlïχ.

[5]Seniŋ atïŋ üčün tözdüm, Biy, tözdü boyum. Sözüŋä seniŋ [6]umsandï boyum, Biygä —

Sahatïndan ertäniŋ kečägä dirä, sahatïndan ertäniŋ [čaχ kečägä]. [7]Umsandï Israjel Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarïlmaχ, [8]da ol χutχarïr Israjelni barča tarlïχïndan anïŋ.

[Псалом 130/131] 130

(231v) Alγïš aštid͡žannïŋ, 130.

[1]Biy, biyiklänmädi yüräkim, da ne yïγlamadï közlärim.

Yürümädim men ulular bilä, da ne alar bilä, ki sk'ančeli boldular mendän.

[2]Yoχsa egär ašaχlandïm men, nečik oγlan čövürülgän emčäkindän anasïnïŋ kensiniŋ, da χaytkanï anïŋ yänä aŋardïr.

Egär öktämlättim esä boyumnu menim, bu türlü bolgay tölövi boyumnuŋ menim. [3]Umsandï Israjel Biygä bundan meŋilikkä dirä.

[Псалом 131/132] 131

Alγïš aštid͡žannïŋ, 131.

[1]Aŋ, Biy, Tawit'ni, da barča ivašlikin anïŋ:

(232r) [2]Ne türlü ant ičti Eyämizgä da ant etti Teŋrisinä Jagopnuŋ,

[3]Ki kirmägäymen pokoyuna övimniŋ, egär čïχsam töšägindän krovatïmnïŋ menim,
[4]Egär bersäm yuχu közlärimä menim, ya drimat etmäχ kirpiklärimä menim, [5]ya tïnčlïχ belimä menim tapkïnča yerin öviniŋ Eyämiz Teŋriniŋ Jagopnuŋ.
[6]Ošta išittiχ anïŋ üčün Jep‘ratta da taptïχ anï tüzlärinä ormannïŋ.
[7]Kirälïχ övinä anïŋ, yerni öpälïχ ol yerdä, χayda basïptïr ayaχlarï anïŋ.
[8]Kel, Biy, tïnčlïχïŋa seniŋ, (232v) sendä bitikläriŋniŋ seniŋ.
[9]Babaslarïŋ kiysinlär artarlïχnï, da ariläriŋ seniŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.
[10]Seniŋ Tawit‘ sövüklüŋ üčün čövürmägin yüzüŋnü seniŋ pomazaneciŋdän seniŋ.
[11]Ant ičti Biy Tawit‘kä könülük bilä da yalγan etmädi aŋar: «Yemišindän ičiŋniŋ seniŋ olturγuzïyïm olturγučuŋa seniŋ.
[12]Egär saχlasalar oγlanlarïŋ seniŋ o̧rẹnk‘imni menim da tanïχlïχnï, ki övrätsärmen alarga,
Oγlanlarï anïŋ oltursunlar meŋi meŋilik olturγučuna anïŋ».
(233r) [13]Biyändi Biy Sionga da taŋladï turmaga anda, [14]ayttï: «Budur tïnčlïχïm meŋi meŋilik, bunda turgaymen, zera biyändim aŋar.
[15]Xaysïlarïn bularnïŋ alγïšlamaχ bilä alγïšlïyïm, da yarlïlarïn bunuŋ toldurïyïm ötmäk bilä.
[16]Babaslarïna bularnïŋ kiydiriyim χutχarmaχnï, da ariläri bularnïŋ sövünmäχ bilä sövüngäylär.
[17]Anda čïχargaymen roh Tawit‘tän, hadir etkäymen čïraχïn pomazanecimniŋ menim.
[18]Dušmanlarïna anïŋ kiydiriyim uyatnï, yoχsa üsnä anïŋ čičäklängäy arilikim menim».

[Псалом 132/133] 132

Alγïš astid̲žannïŋ, (233v) 132.
[1]Ne yaχšï ya ne roskoš, ki turgaylar χardašlar birgä!
[2]Nečik yaγ, ki enär bašïna da saχalïna Aharonnuŋ da saχalïndan enär köksü üsnä tonunuŋ anïŋ,
[3]Nečik rosa, ki sačar Hermondan üsnä taγïnïŋ Sionnuŋ.
[[4]Biy anda hadirlädi alγïšïn da tirlikin meŋilik].

[Псалом 133/134] 133

Erk Čuoç, 133.
[1]Bunda alγïšlaŋïz, barča χullarï Eyämiznïŋ, Biyni, ki barsiz övinä Eyämiznïŋ ešikinä Teŋrimiznïŋ bizim.
Kečä [2]kötürüŋüz χollariŋïznï siziŋ arilikkä da alγïšlaŋïz Biyni.
(234r) [3]Alγïšlagay bizni Biy Siondan, ki etti kökni da yerni.

[Псалом 134/135] 134

[1]Alẹluia, 134.
Alγïšlaŋïz atïn Eyämiznïŋ, alγïšlaŋïz, χullarï Eyämiznïŋ, Biyni, [2]ki barsiz övinä Eyämiznïŋ, ešikinä Teŋrimiznïŋ bizim.
[3]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr, saγmos aytïŋïz atïna anïŋ, ki tatlïdïr.
[4]Jagopnu taŋladï kensinä Biy da Israjelni žaṛanklïχka kensiniŋ.
[5]Men bildim, ki uludur Biy, da Biy uludur barča guṛk‘lardan.
[6]Barčanï, ne ki klädi, da etti Biy köktä da yerdä, teŋizdä da barča teränlïχta.
(234v) [7]Čïχarïr bulutlarnï učundan yerniŋ, yašnamaχïn kensiniŋ yaγmur etti, da čïχarïr yelni harmanlarïndan kensiniŋ.
[8]Urdu barča burungilärin Ekibdosnuŋ adamdan d̲žanavarga dirä.
[9]Yeberdi nïšanlarïn da pešäsin kensiniŋ ičiŋä seniŋ, Ekibdos, p‘arawonga da barča čerüvinä anïŋ.
[10]Urdu köp d̲žïnsï da öldürdü χuvatlï χanlarnï.
[11]Sehon, χannï Amovrhaçi ulusnuŋ, zOvk, χannï Pasannïŋ, da barča χanlarnï K‘ananaçilärniŋ.
(235r) [12]Berdi ulusnu alarnïŋ žaṛanklïχka, žaṛanklïχka Israjelgä, žoγovurtuna kensiniŋ.
[13]Biy, atïŋ seniŋ meŋilik, Biy, aŋïlmaχïŋ seniŋ millät millättän.
[14]Yarγular Biy žoγovurtun kensiniŋ, da χullarï bilä kensiniŋ sövünür.
[15]Gurklar guṛk‘čïlarnïŋ altun da kümüštür, χol išidir adam oγlanlarïnïŋ.
[16]Aγïzlarï bar, da sözlämäslär, közläri bar, da körmäslär.
[17]Xulaχlarï bar, da išitmäslär, da yoχtur tïnïχ aγïzlarïna alarnïŋ.
(235v) [18]Oχšaš alarga bolsunlar, kimlär ettilär alarnï, da barčasï, kimlär umsanïptïrlar alarga.
[19]Övi Israjelniŋ, alγïšlaŋïz Biyni, övi Aharonnuŋ, alγïšlaŋïz Biyni.
[20]Övi Łeweanïŋ, alγïšlaŋïz Biyni, χorχkanlar Eyämizdän, alγïšlaŋïz Biyni.
[21]Alγïšlïdïr Biy Siondan, ki turïyïr Erusaγemdä.

[Псалом 135/136] 135

Alẹluia, 135.
[1]Tapunuŋuz Eyämizgä, ki yaχšïdïr, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.
[2]Tapunuŋuz teŋrilär Teŋrisinä, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

(236r) [3]Tapunuŋuz Eyäsinä eyälärniŋ, ki meŋi″.
[4]Etti ulu sk‘ančelik‘lär yalγïz, ki meŋi″.
[5]Kokni etti esliliki bilä kensiniŋ, ki meŋi″.
[6]Toχtattï yerni üsnä suvnuŋ, ki meŋi″.
[7]Etti ulu yarïχlar yalγïz, ki meŋi″.
[8]Günäšni etti buyruχčï kününä, ki meŋi″.
[9]Aynï da yïlduzlarnï buyruχčï kečägä, ki meŋi″.
[10]Urdu ulusun Mïsïrnïŋ burungi toγganlarï bilä birgä.
(236v) [11]Da čïχardï Israjelni ičlärindän alarnïŋ, ki″.
[12]Biyik χol bilä da küčlü biläk bilä, ki me″.
[13]Ayïrdï teŋizni ulu da üläšti eki pay, ki meŋi″.
[14]Da kečirdi Israjelni ičindän anïŋ, ki meŋi″.
[15]Boγdu p‘arawonnu da čerüvin anïŋ Xïzïl teŋizdä, ki me″.
[16]Da čïχardï žoγovurtnu anabadga, ki me″.
[17]Da urdu ulu millät yalγïz, ki meŋi″.
[18]Da öldürdü χuvatlï χanlarnï, ki meŋi″.
[19]Sehon, χannï Amovrhaci ulusnuŋ, ki me″.
(237r) [20]ZOvk, χannï Pasannïŋ, ki meŋili″.
[21]Berdi uluslarïn alarnïŋ žaṛanklïχka, ki meŋi″,
[22]Žaranklïχka Israjelgä, χuluna kensiniŋ, ki meŋi″.
[23]Aŋdï bizni Biy χonarhlïχïmïzdan biznim, ki meŋi″.
[24]Da χutχardï bizni χolundan dušmanlarïmïznïŋ, ki me″.
[25]Ki beriyir yemäk barča tirilärgä, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ″.
[26]Tapunuŋuz Teŋrigä köktäki, ki meŋiliktir yarlïγamaχï anïŋ.

[Псалом 136/137] 136

Tawit‘niŋ Eremia üčün, belgisiz ʤuvutlarda, 136.
(237v) [1]Yaχasïna aχïn suvnuŋ Papelonnuŋ, anda olturup yïγlar ediχ, nečik aŋdïχ biz anda Sionnï.
[2]Tal teräkläriniŋ arasïna astïχ bitiklärimizni bizim.
[3]Anda sorarlar edi yäsir etučilär bizni sözlärin alγïšnïŋ, da sürgün etučilär sürüp bizni da aytïrlar edi:
«Alγïšlaŋïz bizni alγïšïndan Sionnuŋ». [4]Evet nečik sarnïyïχ alγïšïn Eyämiziniŋ yat ulusta?
[5]Eger ki unutsam seni Erusaγem, unutkay meni oŋum.
[6]Yapuškay tilim (238r) taŋlayïma, eger aŋmasam seni, eger äväl avaz bilä sarnamasam seni, bašlaganïma färâh bolmagay.
[7]Aŋ, Biy, oγlanlarïn Etomnuŋ, künlärin Erusaγemniŋ,
Kimlär aytïrlar edi: «Buzuŋuz himinä dirä yetištiriŋiz».
[8]Xïzï Papelonnuŋ bulargan, san aŋar, ki töläli tölövüŋnü seniŋ, ne ki sen bizgä tölädiŋ.
[9]San aŋar, kim alïp oγlanlarïŋnï seniŋ da urdu taška.

[Псалом 137/138] 137

Saγmos Tawit‘, 137.
[1]Tapunïyïm saŋa, Biy, tögäräk yüräkim bilä menim, alnïna frištälärniŋ saγmos aytïyïm saŋa.
(238v) Ki išittiŋ sözün aγzïmnïŋ menim, [2]yerni öpiyim ari daʤarïŋa seniŋ da tapunïyïm yarlïγamaχïŋ da könülüküŋ üčün seniŋ.
Ulu ettiŋ barčasïna ari atïŋnï seniŋ, [3]*n*e kün sarnasam alnïŋa seniŋ, tezindän išit maŋa, da köp χuvat etkäysen boyuma menim.
[4]Tapungaylar saŋa barča χanlarï dünyâniŋ, ki išiṭtilär sözün aγzïŋnïŋ seniŋ, [5]alγïšlagaylar yollarïŋnï seniŋ.
Uludur haybatï Eyämiznïŋ, [6]biyiktir Biy, χon(239r)arhnï körär, biyiklikin yïraχtan tanïr.
[7]Eger bardïm esä ičinä tarlïχnïŋ, tirgizgäysen öčäšmäχindän dušmannïŋ.
Saldïŋ χoluŋnu seniŋ, da χutχardï meni oŋuŋ seniŋ, [8]da Biy tölägäy menim üčün.
Biy, yarlïγamaχïŋ seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ közdän salmagïn.

[Псалом 138/139] 138

Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawit‘niŋ, 138.
[1]Biy, sïnadïŋ meni da tanïdïŋ meni, [2]sen tanïdïŋ olturganïmnï da turganïmnï.
(239v) Eskä aldïŋ saγïšïmnï menim yïraχtan, [3]išlärimni da yergämni sen tergädiŋ, da barča yollarïmnï menim, [4]äväldän kördüŋ, ki yoχtur ustatlïχ tilimä menim.
Ošta sen, Biy, tanïdïŋ [5]soŋγumnu da burungimni, sen yarattïŋ meni da χoyduŋ χoluŋnu seniŋ üstümä menim.
[6]Skančeli boldu bilmäχiŋ seniŋ mendän, χuvatlandï, da tözälmän buŋar.
[7]Xayda bargaymen ʤanïŋdan seniŋ ya yüzüŋdän seniŋ χayda χačkaymen?
[8]Egär minsäm kökkä, sen andasen, da eger kirsäm tamuχka, anda da yuvuχsen.
(240r) [9]Egär alsam χanatlarïmnï taŋ maŋïna da tüssäm teŋiz χïrïγïna,
[10]Hälbät, anda da χoluŋ seniŋ yöpsüngäy meni.
[11]Ayttïm, ki χaraŋγuluχ χayda esä yaptï meni, ya kečä ornuna yarïχnïŋ imšaχlïχïmdan menim.

[12]Хараŋγулуχ sendän χараŋγуланmagay, da kečä, nečik kün, yarïχlï bolgay, da χараŋγуluχu anïŋ — nečik yarïχï anïŋ.

[13]Sen taptïŋ bövräklärimni menim da yöpsündüŋ meni yüräkindän anamnïŋ menim.

(240v) [14]Tapungaymen saŋa, Biy, ki χорχulu da skʻančelisen, skʻančelidir išiŋ seniŋ, da boyum sövdü asrï.

[15]Yašïrïlmadï söväkim sendän, ki ettiŋ yapuχ, da bolmaχï χuvatïmnïŋ menim tibinä yerniŋ.

[16]Etmägänimni kördü közläriŋ seniŋ, da bitikläriŋä barčasï yazïldïlar.

Kündüz bulardïlar, da kimsä yoχ edi yol körgüzmägä alarga.

[17]Maŋa asrï ululangan boldu dostlarïŋ seniŋ, Teŋri, da asrï χuvatlandïlar buyruχčïlarï alarnïŋ.

(241r) [18]Heseplädim alarnï, da köp boldïlar χumdan, oyandïm, da χaytïp seniŋ bilä men.

[19]Eger öldürsäŋ yazïχlïlarnï, Teŋri, χanlï kišilär keri boluŋuz mendän.

[20]Xaršï bolmaχlïχ da paχïllik algaylar boš šähärläriŋni seniŋ.

[21]Körälmägänläriŋni körälmädim da üsnä dušmanlarïŋnïŋ oprandïm.

[22]Körälmämäχ bilä tügäl körälmädim alarnï, boldular maŋa dušman.

[23]Sïna meni, Teŋri, da bil yüräkimni, tergä meni da bil yollarïmnï, [24]da baχ, ki bar mïdïr töräsizlik yollarïma menim, da yol körgüz maŋa yoluŋa seniŋ meŋilik.

(241v)

[Псалом 139/140] 139

[1]Yeŋmäχ üčün, saγmos Tawitʻniŋ, 139.

[2]Tirgiz meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz kišidän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärinä kensiläriniŋ, künnü hadirländilär uruška.

[4]Itilädilär tillärin kensiläriniŋ, da aγusu išniŋ [=ižniŋ] erinläri tibinä alarnïŋ.

[5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da yaman adamdan χutχar meni.

Saγïš ettilär tïymaga yürüg(242r)änimni, [6]yašïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Iplar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä steškalarïmnïŋ menim χoydular maŋa poγoršen′a.

[7]Ayttïm Eyämizgä: Teŋrimsen menim, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölegä bašïma menim kününä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermä meni, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, saγïš etip menim üčün heč nemädän urma meni,

Ki heč biyiklän(242v)mägäylär, saγïšlarï alarnïŋ tügällänmägäy, učïna soŋγularïnïŋ alarnïŋ [10]χazγanganï aγïzlarïnïŋ kensiläriniŋ yapkay alarnï.

[11]Tüšürgäysen üstlärinä alarnïŋ učχunlarïn otnuŋ, sïndïrgaysen alarnï, miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

[12]Tilči adamga oŋmagay yer yüzünä, yazïχlï adamnï yamanlïχï kensiniŋ ulagay taspolmaχlïχka.

[13]Bildim, ki etärsen, Biy, yarγu yarlïga da könülük čaräsizgä.

[14]Artarlar šükürlänsinlär atïŋdan seniŋ, turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

[Псалом 140/141] 140

(243r) Saγmos ʼi Tawitʻ, 140.

[1]Biy, sarnadïm alnïŋa seniŋ, da išit maŋa, baχ avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïma menim alnïŋa seniŋ.

[2]Toγru bolsun alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürülgänin [=kötürülgäni] χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoy, Biy, saχlavučï aγzïma menim da ešik bek erinlärimä menim, [4]ki yaŋïlmagay yüräkim yaman sözlär bilä.

Säbäplämä säbäbin yazïχnïŋ adam bilä, ki etärlär töräsizlikni, bolmagaymen ülüšlü taŋlaganlarïna alarnïŋ.

(243v) [5]Ögütlägäy meni artar yarlïγamaχ bilä da azarlagay; yuγu yazïχlïnïŋ yaγlamagay bašïmnï menim; da alγïšïm erkinä anïŋ.

[6]Tïyïldïlar yovuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yovuχ tamuχka.

[8]Alnïŋa seniŋ, Biy, Biy, közlärimdirlär menim, saŋa umsandïm, Biy, čïχarma ǰannï mendän.

(244r) [9]Saχla meni satamadan, ki yašïrïptïrlar maŋa, pohoršen′asïndan töräsizlik etkännïŋ.

[10]Tüssün sïrtmaχïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men kečkinčä.

[Псалом 141/142] 141

Esliliki Tawitʻniŋ, alγïš, ol zamanda, ki etti ol ormanda anda, 141.

[1]Avazïm bilä menim men alnïna Biyniŋ sarnadïm, avazïm bilä menim Biyni χoldum.

[2]Sačtïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnï, da tarlïχïmnï alnïna anïŋ ayttïm.

[3]Eksilgäninä mendän ǰanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï. Yol bilä, ki barïyïr edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

(244v) [4]Baχïyïr edim oŋumdan, köriyir idim, da kimsä tanïmas edi meni, taspoldu mendän χačmaχïm, da ne tapulmadï izdävüči boyumnu menim.

[5]Avaz ettim alnïŋa seniŋ, Biy, da ayttïm: sensen umsa da ülüšüm yerinä tirilärniŋ.

[6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera men χonarh boldum asrï, tirgiz meni χuvalaganlardan, zera χuvatlïdïrlar mendän.

[7]Čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlängäymen atïŋdan seniŋ.

Saŋa baχïyïrlar artarlar, negä dinčä tölisärsen.

[Псалом 142/143] 142

(245r) Saγmos Tawit‘niŋ, χačan χuvatladï anï Apisoγom oγlu anïŋ, 142.

[1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa artarlïχïŋ bilä seniŋ [2]da kirmä yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, zera könülmäs alnïŋa seniŋ barča ten bilä bolganlar.

[3]Xuvaladï dušman boyumnu menim, ašaγ etti yergä tirlikimni menim, olturγuzdu meni χaraŋγuluχta, nečik ölünü meŋilik.

[4]Aγïrlandï mendä ǰanïm menim, da yüräkim seskändi mendä.

(245v) [5]Aŋdïm burungi künlärni, sözlädim barča išiŋni seniŋ, etkänin χoluŋnuŋ seniŋ saγïš ettim [6]da kötürdüm alnïŋa χollarïmnï.

Boyum — nečik yer χurγaχ tïr alnïŋa, [7]tezindän išit maŋa, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarma yüzüŋnü mendän, oχšagaymen alarga, kimlär tüšärlär čuγurga.

[8]Išitmäli et maŋa ertä yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

(246r) Körgüz maŋa yol, ki bargaymen, zera alnïŋa seniŋ, Biy, kötürdüm boyumnu menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kensimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim.

J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzgäy maŋa toγru yergä.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni; artarlïχïŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan boyumnu menim; [12]yarlïγamaχïŋ bilä

Tas etkäysen dušmanïmnï, da tas etkäysen barča χïynavučïsïn boyumnuŋ menim, zera men χuluŋmen seniŋ.

[Псалом 143/144] 143

(246v) Tawit‘niŋ Koγiat üčün, 143.

[1]Alγïšlïdïr Biy Teŋrim, ki övrätti χollarïmnï uruška da barmaχlarïmnï ǰagad urušuna.

[2]Yarlïγavučïm da išančïm, bolušučïm da χutχaručïm, da men umsanïrmen aŋar.

Kim hnazant etär žoγovurtnu tibimä? [3]Biy, kimdir adam, ki belgirgäysen sen aŋar, ya oγlu adamnïŋ, ki saγïngaysen anï nemä?

[4]Adam bošluχka oχšadï, da künläri anïŋ, nečik kölegä, kečti.

[5]Biy, ašaχlat (247r) kökni da en, yovuχlan taγlarga, da tutašsïnlar.

[6]Yašnat yašnamaχïŋnï seniŋ, da seskändir alarnï, da sač alarnï.

[7]Yeber χoluŋnu seniŋ biyiktän, da χutχar meni suvnuŋ köplüχündän da χolundan oγlanlarïnïŋ yatnïŋ,

[8]Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kensiläriniŋ sözlädilär bošluχnu, da oŋu alarnïŋ oŋudur yazïχnïŋ.

[9]Teŋri, alγïš bilä yäŋi alγïšlïyïm seni, 10 stron bilä saγmosaran bilä saγmos aytkaymen saŋa.

(247v) [10]Kim bergäy χutχarïlmaχ χanlarga bizim, ki χutχarmaχtïr Tawit‘ni, χulun kensiniŋ, yaman itidän?

[11]Xutχar meni da tirgiz meni χolundan oγlanlarïnïŋ yatnïŋ,

Xaysïlarïnïŋ ki aγïzlarï kensiläriniŋ sözlädilär bošluχnu, da oŋu alarnïŋ oŋudïr yazïχnïŋ.

[12]Xaysïlarïnïŋ oγlanlarï kensiläriniŋ — nečik yaχšï bitiš, toχtalgandïrlar oγlanlarïndan kensiläriniŋ, χïzlarï alarnïŋ körkäytkän da bezägän oχšaš palacga.

(248r) [13]Harmanlarï alarnïŋ toludur da yeberirlär biri birinä, ovečkalarï alarnïŋ plodnïdïr da artarlar yürügänlärinä, [14]da ögüzläri alarnïŋ semizdir.

Yoχtur kesilmäχ ploduna alarnïŋ, da ne čaχïrïχ mahaläsinä alarnïŋ.

[15]Xaytïp san beriyim žoγovurtka, χaysïlarïnïŋ ki bu bu türlüdür, na san ol žoγovurtka, χaysïnïŋ ki Biy Teŋridir anïŋ.

[Псалом 144/145] 144

Alγïš da saγmos Tawitniŋ, 144.

[1]Biyiklätirmen seni, Teŋrim da χanïm, da alγïšlarmen atïŋnï seniŋ meŋilik da meŋi meŋilik.

[2]Künüzün alγïšlagaymen seni da öggäymen atïŋnï seniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

(248v) [3]Uludur Biy da alγïšlïdïr asrï, da ululuχuna anïŋ yoχtur ölčöv.

[4]Millät millättän öggäylär išiŋni seniŋ da χuvatïŋnï seniŋ aytkaylar.

[5]Ulu roskošun haybatïŋnïŋ seniŋ arilikiŋdän seniŋ sözlägäylär da sk‘ančelik‘iŋni aytkaylar.

[6]Xuvatïn ahïŋnïŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ belgirtkäylär.

[7]Aŋïlmaχ köp tatlïlïχïŋdan seniŋ čïχkay, da artarlïχïŋ bilä sövüngäylär.
[8]Šaγavatlï, yarlïγavučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγavučï.
[9]Tatlïdïr Biy (249r) barčasïna, da šaγavatï anïŋ üsnä barča yaratkanlarïnïŋ kensiniŋ.
[10]Tapunsunlar saŋa, Biy, barča etkänläriŋ seniŋ, da ariläriŋ seniŋ alγïšlasïnlar seni.
[11]Haybatïn χanlïχïŋnïŋ seniŋ aytkaylar da ululuχuŋnu seniŋ belgirtkäylär,
[12]Tanïma adam oγlanlarïna χuvatïŋnï seniŋ, haybatïn ulu roskoštan χanlïχïŋdan seniŋ.
[13]Xanlïχïŋ seniŋ χanlïχ barča meŋiliktän, da biylikiŋ seniŋ pokolen′a pokolen′adan.
Inamlïdïr Biy barča sözinä kensiniŋ da surptur barča išinä kensiniŋ.
(249v) [14]Toχtatïr Biy barča yïχïlganlarnï da turγuzur barča yïχïlganlarnï.
[15]Közläri barčasïnïŋ saŋa umsanïr, da sen beriyirsen alarga aš vaχtïna.
[16]Ačarsen χoluŋnu seniŋ, toldurursen barčasïn tatlïlïχï bilä erkiŋniŋ seniŋ.
[17]Artardïr Biy barča yollarïna kensiläriniŋ da surptur barča išinä kensiniŋ.
[18]Yuvuχtur Biy barčasïna, ki sarnarlar aŋar, barčasïna, ki sarnarlar aŋar könülük bilä.
[19]Kläg*ä*nin χorχkanlarïnïŋ kensiniŋ etär Biy, (250r) alγïšïna alarnïŋ išitir da tirgizir alarnï.
[20]Saχlar Biy barčasïn, kimlär sövär anï, barča yazïχlïlarnï tas etär.
[21]Alγïšïn Eyämizniŋ sözlägäy aγzïm, alγïšlagay barča tiri ari atïn anïŋ meŋi da meŋi meŋilik.

[Псалом 145/146] 145

Aleluiasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ, 145.
[1]Alγïšla, boyum, Biyni, [2]alγïšlïyïm Biyni tirlikimä, saγmos aytïyïm Teŋrimä menim, negä dinčä barmen.
[3]Umsanmaŋïz biylärgä, adam oγlanlarïna, zera yoχtur χutχarmaχ alarda.
(250v) [4]Čïχkay d̲žan alardan, da χaytkaylar anda topraχ, da ol kün taspolgay barča saγïšlarï alarnïŋ.
[5]San ol d̲žïnska, χaysïna ki Biy Teŋrisi Jagopnuŋ bolušučïdïr aŋar da umsasï anïŋ Biy Teŋridädir.
[6]Ki etti kökni da yerni, teŋizni da barčanï, ki anda bar,
Ki saχlar könülüknü meŋilik [7]da etär könülük ziyanlïlarga,
Berir ötmäk ačlarga da češär baγlïlarnï Biy.
[8]Biy ačar közlärin soχurlarnïŋ, da turγuzur yïχïlganlarnï Biy.
(251r) Biy sövär artarlarnï, [9]Biy saχlar yatlarnï, da tullarnï yöpsünür Biy, da yollarïn yamanlarnïŋ tas etär.
[10]Xanlïχ etkäy meŋilik Biy Teŋriŋ seniŋ, Sion, pokolen′a pokolen′adan.

[Псалом 146/147] 146

Aleluia Ankea ew Zak‘aria, 146.
[1]Alγïšlaŋïz Biyni, ki yaχšïdïr saγmoslar Teŋrimizgä bizim, tatlï bolgay alγïšï.
[2]Yasar Erusaγemnï Biy da sačïlganïn Israjelniŋ yïγar.
[3]Saγaytïr sïngan yüräkni da čürgär barča yaralarïn anïŋ.
[4]Kim heseplär köplüχün yulduzlarnïŋ, barčasïn alarnï atï bilä ündär.
(251v) [5]Uludur Biyimiz bizim da uludur χuvatï anïŋ, eslilikinä anïŋ yoχtur uč.
[6]Yöpsünür ivašlarnï Biy da ašaγlatïr öktämlärni yergä dirä.
[7]Alγïšlaŋïz Biyni tapunmaχ bilä, saγmos aytïŋïz aŋar alγïš bilä.
[8]Kiydirdi kökni bulutlar bilä, hadir etti yaγmurun kensiniŋ yergä,
Östürdi bičän taγlarda, yaš ot χuluχuna adamnïŋ;
[9]Kim berir d̲žanavarlarga aš, balalarïna χarγalarnïŋ, ki sarnarlar alnïna.
[10]Dügül ki χuv(252r)atïn atnïŋ klädi Biy, da dügül ki taŋlama velet adamga biyändi.
[11]Yoχsa biyändi Biy χorχkanlarga kensindän, da alarga, kimlär umsanïrlar yarlïγamaχïna anïŋ.

[Псалом 147/147] 147

Aleluyasï Ankeanïŋ da Zak‘arianïŋ, 147.
[1/12]Maχta, Erusaγęm, Biyni.
Da alγïšla Teŋriŋni, Sion.
[2/13]Xuvatlattï beklövüčün ešikiŋniŋ seniŋ da alγïšladï oγlanlarïŋnï seniŋ sendä.
[3/14]Ki χoydu yergäŋni seniŋ yemišliktä, bäräkäti bilä ašlïnïŋ toldurdu seni.
[4/15]Yeberir sözün kensiniŋ dünyâgâ, tezindän barïr buyruχu anïŋ.
(252v) [5/16]Xoyar χarnï, nečik yünnü, da χaraŋγuluχnu, nečik toznu, sačar.
[6/17]Xoyar buznu, kesäk kibik, alnïna sovuχunuŋ anïŋ kim bolur tirilmä?
[7/18]Yeberir sözün kensiniŋ da eritir alarnï, ürgäylär yellär, da ketkäylär suvlar.
[8/19]Aytïr sözün kensiniŋ Jagopka, artarlïχïn da könülükün Israjelgä.
[9/20]Dügül, ki bu türlü etti barča millätkä Biy, yarγusun kensiniŋ belgirtmädi alarga.

[Аввакум 3: 1-19: Молитва Аввакума]

[1]Alγïš Ampaguma markaṛeniŋ.

(253r) [2]Biy, išitilgäniŋni seniŋ išittim da χorχtum, baχtïm išiŋä seniŋ da seskändim.

Ortasïna eki tiriniŋ belgirgäysen sen, yovuχlanganïna yïllarnïŋ belgirgäysen, yetiškäninä zämanäniŋ körüngäysen.

Todulganïna boyumnuŋ menim, zamanïna öčäšmäχniŋ yarlïγamaχnï aŋgaysen.

[3]Teŋri yarïmkündän kelgäy da surp Paran taγdan.

Belgirtkäylär köklär roskošun haybatïnïŋ, da alγïšï bilä anïŋ toldu dünyâ.

(253v) [4]Yasnost, nečik yarïχtan, kesildi andan, da rohlar χoluna anïŋ tapuldï, da anda toχtaldï χuvatï haybatïnïŋ anïŋ.

[5]Yüzündän anïŋ čïχkaylar urulmaχlar, da artïndan izläriniŋ ulular učar χušlardan.

[6]Turdu da ölčtü dünyâni, baχtï da közätti guṛkʻčïlarnï.

Taγlar erigäylär, da ormanlar buzulgaylar meŋilik, yollar, ki äväldän edilär, soχraygaylar, da andan titrägäy barča yer.

[7]Kördüm yïγïnïn Kušaçilärniŋ, toduldular barča turganlar čatïrïna Matiamnïŋ.

(254r) [8]Šahat, aχïn suvlarnïn üsnä öčäšlängäysen, Biy, ya yüräklänmäχiŋ seniŋ aχïn suvlar üsnä, ya öčäšmäχiŋ teŋiz üsnä?

Mindiŋ sen atïŋ üsnä atlangannïŋ seniŋ, χutχarïlmaχ boldu mingäniŋ seniŋ?

[9]Oyandï yayïŋ seniŋ, oχlarïn sadaχïŋnïŋ seniŋ ičirdiŋ, aχïnlarnï sačtïŋ, [10]yerni titrättiŋ küčlülükündän yaγmurnuŋ, ki kečärlär mundan.

Antuntk čaχïrdï ulu avaz bilä, [11]yarïχ sačmaχï künäšniŋ tïyïldï, da aynïŋ yarïχ bergäni tïyïldï.

(254v) Nečik yïltramaχïna körä oχ temirläriŋniŋ bargaysen, nečik yarïχ gibik, yašnamaχï χïlïčïŋnïŋ seniŋ.

[12]Öčäšmäχ bilä oyangaysen dünyâ üsnä da öčäšmäχ bilä tutkaysen guṛkʻčïlarnï.

[13]Köründüŋ χutχarïlmaχka žoγovurtuŋa seniŋ, χutχarmaga taŋlanganlarïŋnï seniŋ.

Oχlar atkan bolduŋ bašlarïna öktäm adamlarnïŋ, ki antuntkuna dirä teŋiznïŋ battïlar.

[14]Izdädiŋ öč χuvatïŋ bilä (255r) seniŋ čerüv bašïndan yazïχlïlarnïŋ, kimlär umsanïp edilär harsïzlïχlarïna kensiläriniŋ, ki yedilär yarlïnï yašïrtïn.

[15]Yeberdiŋ teŋiz üsnä atlarïŋnï, toduldular yeŋmäχläri suvlarïnïŋ antuntknuŋ.

[16]Turdum men, da uruldu iǰägilärim avazïndan aγzïmnïŋ menim, kirdi titrämäχ söväklärimä, da men boyuma menim toduldum.

Bunï saχladïŋ tarlïχ küninä, ketirdiŋ üsnä ǰïnsnïŋ, ki čališïyïrlar žoγovurtuŋ bilä seniŋ.

[17]Inǰir bermägäy yemišin kensiniŋ, (255v) da borlalïχta yemiš tapulmagay, zäytinlär suvarïlgaylar, da yer östürmägäy yaš otnï,

Eksilgäylär böläklär kütövdän, da ögüzlär tapulmagaylar yaslalarïna, —

[18]Men Biygä umsandïm, sövüngäymen da färâh bolgaymen Teŋrimä χutχaručïma.

[19]Biy, Biy berdi maŋa χuvat da turγuzdu ayaχlarïmnï toχtatmaχlïχta, boynu üsnä dušmannïŋ χoydu meni, da tïngaymen tez-tez.

[Псалом] 148

Aleluya Ankea ew Zakʻarya, 148.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktän, alγïšlaŋïz anï biyikliktän.

(256r) [2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, barča χuvatï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yïlduzlar da yarïχlar.

[4]Alγïšlaŋïz anï köklär köki, suvlar, ki daγï biyiksiz köklärdän, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ.

Zera ol ayttï, da boldu, buyurdu, da toχtaldï.

[6]Tüzdü alarnï meŋi meŋilik, ölčöv χoydï, ki kečmä bolmas.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni yerdä, aždahalar da barča teränlïχlär,

[8]Ot da hrad, χar da buz, yel da fïrtïna, ki etärsiz sözin anïŋ,

(256v) [9]Taγlar da barča örlär, teräk yemiš bergän da barča orman,

[10]Kazanlar da barča ǰanavarlar, χarïnlarï üsnä yürügänlär da barča učar χanatlïlar,

[11]Xanlar yerniŋ, da čerüvü alarnïŋ, biylär, da barča yarγučïlarï yerniŋ,

[12]Otuzyašarlar da gojslar, χartlar da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyik boldu atï anïŋ yalγïz, tapunmaχlïχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy rohun žoγovurtunuŋ kensiniŋ, (257r) alγïš barča arilärindän anïŋ aŋar, oγlanlarïndan Israjelniŋ, žoγovurt, ki yovuχtur Biygä.

[Псалом] 149

Alẹluia, Ankea ew Zakʻaria, 149.

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yeŋi, alγïš aŋar yïχövünä surplarnïŋ.

[2]Färâh boldu Israjel yaratučïsïna kensiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär χanlarïna kensiläriniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïšlamaχ bilä, saγmos bilä da alγïšlamaχ bilä saγmos aytkaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtïna kensiniŋ da biyik etär ivašlarnï χutχarmaχ bilä.

(257v) [5]Maχtangaylar arilär haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kensiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär Teŋrini aγïzlarï bilä kensiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv guṛk'čïlardan, azarlamaχka barča žoγovurtnu,

[8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, hetmanlarïn alarnïŋ χol baγï bilä temirdän,

[9]Etmä alarga yarγu bitiktän. Hörmät budur barča ariläriną anïŋ.

[Псалом] 150

Aleluia, Ankea ew Zak'aria, 150.

[1]Alγïšlaŋïz Teŋrini arilikindän anïŋ, alγïšlaŋïz anï toχtalmaχtandan χuv(258r)atïndan anïŋ.

[2]Alγïšlaŋïz χuvatïndan anïŋ, alγïšlaŋïz anï köp ululuχundan anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï avazï bilä alγïšnïŋ, alγïšlaŋïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlaŋïz anï sövünčlük bilä, maχtaŋïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlaŋïz anï sözläri bilä tatlï, alγïšlaŋïz anï söz bilä išitmäli.

[6]Alγïšlaŋïz anï avazï bilä šükürlüknüŋ, barča ḏžanlar, alγïšlaŋïz Biyni.

Конец книги:

(258r) 4 ganon 1342 dundur. Saγmos 150. Barča saγmos 2462 dundur.

4 канона, 1342 стиха, псалмов 150. Все псалмы – 2462 стиха.

Библиотека Ягеллонского университета, Краков, № 3342

Армянский календарь на 500 лет

Место: Львов (стр. 87).

Дата: 18 августа 1041/1592 г. (стр. 87).

Бумага. 173 л., 11 непронумерованных листов в начале книги, стр. 1 об.-2 об., 16 об.-18 об., 72 об., 76 об., 97 об., 131, 133 об., 136-137 об., 138 об., 168 об. и в конце 4 непронумерованных листа чистые.

Язык: лл. 1-148, 166-277 на армянском и кыпчакском языках.

Примеры:

(3r) Ačχïč yazov — be, tvagan bilä, sanavïn sïra bilä taparsen ol yïlnïŋ ačχïč yazovun, da ketχoyasï üstünä Čṛhusdïr, da χïzïl bilä yazgan doχlarïnaḉdïr.

(147r) Bašlandï saŋa barča yaχšï iš, ne türlü ki tatar χanlarï kelip baš endirdilär Krisdoska da sövündülär, alay že sen sövünsärsen barča išiŋä, ne ki tutsaŋ...

Описание: [Roszko 1957: 310; Lewicki, Kohnowa 1957: 156].

Публикация: перечень армянских, кыпчакских и польско-украинских названий знаков Зодиака, лл. 129, 154 [Tryjarski 1968].

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, Краков

Актовая книга Львовского армянского духовного суда

Дата: 1625-1630 гг.

Место: Львов.

Бумага: 480 л.

Содержание: 140 записей.

Описание: [Lewicki 1956: 253-255; Lewicki, Kohnowa 1957: 156; Дашкевич 1969: 144; Дашкевич 1977: 163; Дашкевич, Трыярски 1979: 64].

Примечание: Предположительно, рукопись могла перейти к Э.Трыяпскому (Варшава).

Румыния

Региональный исторический музей, г. Герла

Региональный исторический музей, Герла, Ms. 6 (23)

Книга церковных песнопений и календарь

Дата: 1638 г.
Место: Каменец-Подольский.
Бумага. 10x14,2 см. *Объем* неизвестен.
Писец: Аксент, сын авакереца Крикора.
Описание и публикация приведенного текста: [Коланджян 1969].
Примечание. Согласно сообщению Поверенного в делах Румынии в Казахстане господина Мартина Стенеску на наш запрос в 2001 году, рукопись утеряна во время передачи архивных материалов из города Герлы в город Клуж.

Колофон

Bu barzadumar *asrï* maχtovlu, keräklidir da körklü, da här yïlda bolgannï ne ki bar kendindä tapïlïyïr, da barča nemäni ačïχ körgüzüyür.

Ewt‘nerreagdan bašlanïr, frank aylarï bilä išlänir Dznunt Pargentak‘ïna dirä, yïlï tügänlänir, yänä baštan bašlanïr.

Imasdunk‘lar yasap tüzüptürlär, indzi kibik, buzuvsuz, čaχ Biy Teŋriniŋ kelgäninä dirä meŋi meŋilik.

Kim ki χullangay da išlätkäy bunu yazgannï da yazdïrgannï aŋmaga arzani etkäy bir «Hajr mer jergins» bilä.

A Biy Teŋri dä anï kendi yarlïγamaχï bilä aŋgay, amen.

Yazïχlï yazgan bu bitikni Aksent der Krikor avak‘ereç oγlu.

Yazïldï tvagannïŋ 1087-sinä.

Этот календарь заслуживает похвалы, очень нужен и прекрасен, и в нем можно найти все на каждый год, и он ясно указывает все что надо.

Начинается он от седмицы [Рождества] и сделан по латинским месяцам до Сочельника (Масленицы Рождества), год заканчивается, опять начинается сначала.

Мудрецы упорядочили его, словно жемчуг, без погрешностей, до самого пришествия Господа Бога на веки веков.

Кто будет пользоваться им и будет его применять, пусть сочтет достойным помянуть того, кто это написал, и того, кто заказал написать, [молитвой] «Отче наш, сущий на небесах».

А Господь Бог также вспомнит о нем по милости своей, аминь.

Написал эту книгу грешный Аксент, сын авакереца (протоиерея) Крикора.

Написано в 1087 [1638] году.

Россия

Государственная публичная библиотека имени М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург

Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург, отдел рукописей, ркп. Арм.2

Четья-минея

Дата: 1620 г.

Язык армянский. Имеется кыпчакский колофон.

Бумага, формат 28 x 41 см; 610 л. *Письмо* армянское, нотргир, по 41 строке в каждой из двух колонок на странице по 20 знаков в каждой.

Публикация: [Абдуллин 1971; Гаркавец 1993].

Кыпчакский колофон:

Men, yazïχlï, arzanisiz Jagop babas, der Krikor awakʻereç oγlu da tornu der Jovanes awakʻereçniŋ, yazdïm bu jajsmawurkʻnu kensi χuvatïma da χudrätimä körä, kläsä barčasïndan alčaχ da keräksiz da biliksiz edim yazučïlïχta. Evet bu χadarga χudrätsizliχimä körä čalïšïp bu ari bitikkä da čïχtïm baška, umsanïp Biy Teŋrigä da oŋarmaχï ašïra Ari Dž̲an Teŋriniŋ, zera bilmälidir, ki köp zamandan beri asrï suχlanč da küsänč ediχ yäŋi o̱rinag jajsmawurkʻka, χaysï ki 300 yïldan beri artïχ-eksik, nečä ki Kamenec šähärindä ermenilik toχtalïp edir, hanuz yäŋi o̱rinag jajsmawurkʻ yoχ edir Kamenec šähärindä. Men dä, anaržan da yazïχlï χulu Biy Teŋriniŋ da barča adamlardan daγï keräksiz, körüp anïŋkibik eksiklikin surp yïχövlärimizniŋ, da alïp Biy Teŋrini bolušluχka, da alïp keri barča türlü eksiklikimni dž̲an u ten sartïn, alay že boyumnuŋ zabunluχun, da kötürdüm bunuŋki pracanï üstümä, da dostat ettim 2 jajsmawurkʻ yäŋi o̱rinaglar: birisin Ilôv šähärindän da birsisin As šähärindän, da bu 2 jajsmawurkʻtan, skorigovat etip artïχïn eksikin, da bolušluχu ašïra Ari Dž̲an Teŋriniŋ ettim da yazdïm gadaryal jajsmawurkʻ hem yazdïrdïm bir daγï. Xaysï menim yazganïmnï alïp satun pan Yurko Jovanes oγlu Kevorovic da berdi jišadag surp Asduadz̲adz̲in yïχövünä, da ol birsi yazdïrganïmnï aldï satun pan Lukaš Hrickovic da berdi jišadag surp Nigol yïχövünä. Xaysïlarïnïŋ jišadaglarïn Biy Teŋri χabul

Я, грешный, недостойный священник Агоп, сын архиепископа Крикора и внук архиепископа Ованеса, написал эту четью-минею в соответствии с силой и способностью своей, хотя был я самым ничтожным, самым недостойным и самым необразованным из всех в писарском деле. Но, несмотря на такую мою несостоятельность, я трудился над этой святой книгой с надеждой на Господа Бога и с помощью Святого Бога-Духа достиг конца. И должно быть известно, что с давних времен мы страстно хотели и стремились иметь четью-минею нового образца, ибо уже более или менее 300 лет, как армяне поселились в городе Каменце, а не было еще в городе Каменце четьи-минеи нового образца. И я, недостойный и грешный раб Божий, наиболее ничтожный из всех людей, видя такой недостаток в наших святых церквях, и взяв на помощь Господа Бога, и презрев все свои недостатки, духовные и телесные, а также мою физическую немощь, взял на себя этот труд и достал две четьи-минеи нового образца: одну в городе Львове, а другу в городе Яссах. И по этим двум четьям-минеям, убрав лишнее и добавив отсутствущее, с помощью Святого Бога-Духа составил и написал полную четью-минею и заказал написать еще одну. И ту написанную мной купил господин Юрко Кеворович, сын Ованеса, и отдал как память в церковь пресвятой Богородицы, а вторую, которую я заказал списать, купил господин Лукаш Грицкович и отдал как память в церковь святого Нигола. И пусть Гос-

etkäy kensiniŋ köktägi meŋilik padšahlïχïna. Ne üčün men, yazïχlï, arzanisiz yazučï, Jagop babas, yüzüm üsnä tüšüp, χolarmen sizdän, oγullarï yäŋi Sionnuŋ, atalarïm da χardašlarïm menim, χačan ki sarnasaŋïz bu ari bitik üsnä albo ọrinagel etsäŋiz, ayovlu da šahavatlï tutkaysiz, zera asrï ulu pracalar bilä yazïldï. Do tego aŋučï bolgaysiz kensi ari alγïšïŋïzda men yazïχlï yazučïnï, yoγarï yazïlgan Jagop babasnï, da ayamagaysiz bar yüräktän men yazïχlï üčün «Asduad͡z, oγormi» aytmaga. Ol türlü ž rodziclärimä menim, alay že bu jišadagnï χoygan kišigä, χaysï ki bunuŋkibik χazna, hanuz bu šähärdä bolmagan, χaldïrdï kendi rodzicläri d͡žanï üčün pam′ontka surp dad͡žarda. A χayda ki siz ayamasaŋïz ol «Asduad͡z, oγormi» aytmaχnï, na biy K‘risdos sizgä dä yarlïγagay da tïndïrgay sizni meŋilik tïnčlïχta. Amen.

Hajr mer, or jergnk‘un, surp jeγiçi anun k‘o.

A. D. 1620. Tvagannïŋ 1069 (л. 605 об. – 606 / стр. 1184-1185).

подь Бог примет их памятные дары в своем вечном царствии небесном. И потому я, грешный, недостойный писец, священник Агоп, бью челом и прошу вас, сыновья нового Сиона, мои отцы и братья, когда будете читать эту книгу или будете снимать с нее копию, относитесь бережно и с любовью, ибо написана она очень большим трудом. Кроме того, помяните в своих святых молитвах меня, грешного писца, упомянутого выше священника Агопа, и не пожалейте от сердца прочесть за меня, грешного, «Господи, помилуй», а также за родственников моих, а также за людей, которые пожертвовали эти памятники, какого сокровища еще не было в городе, и передали в святые храмы в память о душах своих родственников. А когда вы не пожалеете прочитать это «Господи, помилуй», то Господь Христос помилует и вас и упокоит вас в вечном покое. Аминь.

Отче наш, сущий на небесах, да святится имя твое.

Года Господнего 1620. Года 1069 [1620].

Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, г. Санкт-Петербург, отдел рукописей, ркп. Арм. 8

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: до 20 сентября 1646 г. (стр. 280).

Содержание: стр. 1-275 – переводной словарь типа армянско-кыпчакских словарей *Льв. 51, Вена 3* и *Вена 311;* стр. 276-278 – армянско-кыпчакский словарь грамматических терминов типа *Мат. 3883: 206 об.-210 об.; Вен. 84: 1-5 об.;* стр. 280 – армянско-кыпчакский глоссарий.

Бумага, формат 20 x 30 см; 140 л. *Письмо* армянское, нотргир, предусмотрено по 30-36 строк в каждой из трех (стр. 1-13) или двух (стр. 14-278) колонок на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Гаркавец 1993].

Публикация: факсимиле стр. 1, 2, 205, 206, 274, 275 [Tryjarski 1968-1972: 909-914].

Примеры из словарей:

A	*χorχudan kimsä čahïrsa*	когда кто-то закричит от страха
Abba	*atanïŋ alγïšï*	родительское благословение
Abana	*atalarnïŋ atasï, sarkisdä*	отец родителей, прародитель, у сарацин *(стр. 1).*
k‘orebisgobos	*arχidyakon*	архидиакон
k‘orem	*χašïyïrmen*	чешу
k‘ork‘el	*färâhlanma*	радоваться *(стр. 274).*
Megnut‘iwn	*ayïrma ya ačmaχ*	выделение или открытие
k‘eragan	*gramatika ya χïrmaχ, egrisini toγrutma, yanlïšnï čïχarma ya körksizni körklü etmäχi, ki atnï, da söznü, da avaznï nemägä oχšatma*	грамматика или ломание, исправлять кривое, выявлять ошибки, или превращать уродливое в красивое, уподоблять чему-то название, и слово, и звук

verʤanut'iwn, ïnt'erçoγut'iwn	*sarnamaχ*	чтение
ner guṛ	*asrï sïχ*	очень частый, тесный
ïsd guṛ	*sïχlïχka körä*	по плотности
goχ	*basa-basa ya basïlgan*	давя или подавленный
girt'	*övrängän*	ученый, образованный
varž	*čïnïχmaχ bilä övrängän*	приученный тренировкой
ïsdnergojs	*ičindä bolganïna körä, χaysï ki kerägängä körä sözlägäsïn da sarnagasïn*	по содержанию, т.е. говорить и читать как следует
hmdut'iwn	*övränmäχ bilä bilmäχ*	познание через учение, обучение
ʤanot'ut'iwn	*χol χoldan*	знакомство
aṛceṛn	*tanïšlïχ*	из рук в руки, имеющийся в наличии
paçadrut'iwn tadumn	*ʤžuvap bermä, vïložit etmä da körgüzmä ya čχarï bermä*	отвечать, излагать и показывать или выдавать
ïndrut'iwn	*yarγunï* [вин. п.]	приговор
k'nnut'iwn	*taŋlamaχ, sečmäχ ya ayïrmaχ tergämäχ*	избрание, выбор или отделение испытание, проверка *(л. 276).*

χaγuç	*färâhlandï*	он радовался, веселился
χelamud	*aχïllï, rostropnï*	умный, расторопный
sovorut'iwn	*övränčik*	привычка
armad	*~~günäš~~ tamur*	корень **(***л. 280).*

Государственная публичная библиотека им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Санкт-Петербург, отдел рукописей, ркп. Dorn 636

Молитвенник

Дата: не позже 1697 г.

Содержание: Молитвы, псалмы, проповеди на армянском языке. К некоторым на свободных местах даны кыпчакские комментарии. Имеются украинские записи.

Бумага, формат 9 x 14 см; 306 л.

Письмо армянское, нотргир, 15 строк на странице по 20 знаков в каждой.

Описание: [Абдуллин 1974: 170; Гаркавец 1993].

Примеры кыпчакских комментариев:

Ekinči ceremonia. Spulni alγiš etmäχkä ertängi alγïšta, χaysï ki tügälläniyir Oγul Teŋrigä χaršï. Aytkïn äväl bu saγmos dunlarnï haybatïna Biy Teŋriniŋ (л. 17).

Вторая церемония. Для общего моления на утренней молитве, которая совершается к Богу-Сыну. Сначала читай слова этого псалма во славу Господа Бога.

Bundan soŋra aytkïn bu alγïšnï, χaysï ki aytïptïrlär 3 igitlär yalan otnuŋ ičinä, χačan ki saldï kensilärin Napokotonosor padšah, χaysï ki övränip alardan, biznim surp yïγövümüz här kün ertäräk sarnïyïr bar yüräktän bu alγïšnï Oγul Teŋrigä χaršï, χaysï ki dir bu türlü (л. 18-18 об.).

После этого читай эту молитву, которую читали трое юношей в пламенном огне, когда их бросил туда Навуходоносор, которую молитву наша святая церковь, усвоив от них, читает ежедневно как можно раньше к Богу-Сыну; которая такова.

Bunu ayt, χačan ki ari χanïn kütürsä k'ahana (л. 277 об.).

Эту читай, когда священник поднимает святую кровь.

Alγïš kečägi. Bek χuvatlï da körklü Krikor Naregaçionuŋ aytkanï (л. 278 об.).

Вечерняя молитва. Очень сильное и красивое сочинение Крикора Нарегаци.

Ekinči alγïš kečägi.
Johanes Karneçonïŋ aytkanï (л. 281).

Вторая вечерняя молитва.
Сочинение Иоаннеса Карнеци.

Yänä ž Johanes Karneçonuŋ aytkanï Oγul Teŋrigä χaršï (л. 283).

Также обращение Иоаннеса Карнеци к Богу-Сыну.

Anïŋ že aytkanï yol üčün da yolčïlar üčün. Asrï körklü χoltχa (л. 286)

Его же сочинение о путешествии и путешественниках. Очень красивая молитва.

Anïŋ že aytkanï.
Alγïš Jisus K'risdoska (л. 289)

Его же сочинение.
Молитва Иисусу Христу.

Daγïn alγïš anïŋ že Biy Teŋrigä χaršï (л. 290 об.)

Также его молитва к Господу Богу.

Anïŋ že aytkanï.
Xoltχa surp Asduad͡zad͡zingä χaršï (л. 293 об.)

Его же сочинение.
Молитва к пресвятой Богородице.

Aytkanï Mχitar vartabedniŋ.
Alγïš tum zamanïna (л. 295)

Сочинение вартабеда Мхитара.
Молитва во время причастия.

Украинский текст:

БОГОРОДИЦЕ ДІВО, ОУПОВАНИЄ, ХРИСТЕ ТИ НАШ, ПОКРИЙ, СОБЛЮДИ, СПАСЇ.
СТОИТ НОГАМИ ДОГОРИ: ЗНАТИ, ЩО УПАВ ЗГОРИ *(л. 18 об.)*
"Богородице дево, упование, Христе ты наш, покрой, соблюди, спаси.
Стоит ногами кверху: видно, что упал сверху".

Украина

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Киев

Киевская археографическая комиссия:
Временная комиссия для рассмотрения древних актов
(1842-1852)
Киевский центральный архив древних актов при Киевском университете
(1852-1922)
Киевский центральный исторический архив
(1922-1932)
Киевский областной исторический архив
(1932-1941)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР
(1941-1958)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР в г. Киеве
(1958-1991)

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Львов

Цесарско-королевское учреждение древних галицких гродских и земских актов
и утверждения документов – Бернардинский архив
(1784-1939)
Львовский государственный областной исторический архив
(1939)
Центральный государственный архив древних актов в г. Львове
(1939-1944)
Львовский областной государственный архив с архивом древних актов г. Львова
(1944-1946)
Филиал Центрального государственного исторического архива Украинской ССР в г. Львове
(1946-1958)
Центральный государственный исторический архив Украинской ССР в г. Львове
(1958-1991)

Национальная Академия наук Украины
Львовская научная библиотека имени Василия Стефаника

Львовский государственный университет
Научная библиотека

Львовский государственный исторический музей

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 8 (4390)*

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 10 марта 1021 [1572] г. (л. 22, запись 2) – 23 сентября 1073 [3 октября 1624] г., четверг (л. 155, запись 8). Начальная дата *tvagan 1021* ‘1572 год’ написана чернилом также на верхнем срезе книги.

Первая запись: 15 июля 1026 [1577] г., понедельник (л. 1).

Последняя запись: 13 июля 1028 [1579] г., четверг (л. 298).

Содержание: На первых 4-х листах содержатся записи хозяйственно-административного характера, связанные с арендой дома под ратушу, сдачей в аренду жилых домов, кабака, мельницы, принадлежащих армянской общине, наема на службу в ратушу приставов, о сборах на выкуп пленников из турецкой неволи, о выполнении завещаний и разделе имущества покойных и т. п.

На лл. 3-15 об. записи о принятии в польское подданство и каменецкое горожанство армян из таких мест, как Бучач, Карс, Кафа, Львов, Серет, Сис, Сучава, Токат, Хотин, Яссы и др. начиная с 16 июня 1024 [1575] г. и кончая 23 сентября 1073 [3 октября 1624 г.].

Протоколы заседаний суда – с л. 18 об. до конца книги.

Язык преимущественно кыпчакский. Протоколы на лл. 18 об.-87 ведутся на армянском, кыпчакском и польском языках. Последняя армянская запись 24 декабря 1024 [1575] г. (л. 86 об.). Датирование армянских записей часто выполнено на кыпчакском языке, например: *abrilniŋ* 6 ‘апреля 6’ (л. 34, запись 1). Далее до конца книги записи только кыпчакские.

Бумага, формат 25 x 36,5 см. Водяной знак: Лилия, 4 x 4,2 см. Объем 298 л. Правый край лл. 2-21 обрезан уступами сверху вниз на ширину 1,5 см шагом 1,7 см под латинский алфавит, буквы которого выписаны в традиционном порядке готикой. Однако к содержанию записей, сделанных на этих листах, этот алфавитный срез отношения не имеет.

Переплет. Книга отреставрирована, сшита, обрезана, оправлена в новый картонный переплет. Оригинальный переплет не сохранился.

Письмо армянское, нотргир, 40-70 строк на странице по 60-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Публикация: [Акты 1963] – кроме армянских текстов, здесь опубликовано также 4 кыпчакских из этой книги: стр. 109, 172-173, 266, 300.

Начало книги:

Tvagannïŋ 1026 julisniŋ 15 yïχkün voytluχuna Milkonïŋ χulga tuttular Stasnï m′esta oγlanïn. Bersärlär kensinä yïlda 14 fli. Bu yïlnïŋ yalïn aldï Stas 14 flini tügäl (л. 1, запись 1)

Года 1026 [1577], июля 15, в воскресенье, при войте Милько на должность пристава наняли магистратского возного Стаса. Платить ему должны по 14 флоринов в год. 14 флоринов зарплаты за этот год Стас получил сполна.

Отдельные записи:

Boldu bu yïχpaškün majis 14 tvagannïŋ 1025 Milko voyt alnïna da tügäl töräčilärniŋ. Keldi Pavel tiyirmänčiniŋ χatunu orus Miχno bilä Xačkovič da žadat ettilär yoγarï yazïlgan tiyirmännïŋ činči üčün, χaysï ki borčlu χalïptïr törägä Pavel 27 fli, ki bu χadar sbgnï tözgäy törä bu yuvuχ kelir sv′atkaga dirä. Da tutundu, ki bu 27 flini bergäy

Было в понедельник 14 мая 1025 [1576] года перед войтом Милько и всеми судьями. Пришла жена мельника Павла, украинка, вместе с Михно Хачковичем и попросила относительно 27 флоринов чинша за названную выше мельницу, которые Павел не уплатил, чтобы суд подождал эти деньги до ближайших святок. И обязалась уплатить эти 27 флоринов в описанный срок, на

* В скобках – старый номер книги по каталогу Киевского центрального архива древних актов [Список 1864].

yazïlgan kününä sv′atkada naχt sbg bilä. Nedän utru yük boldu Miχno bu χatun üčün törägä, ki egär χatun sözünä dosit etmäsä, na kensi tölägäy ol sumanï yoγarï yazïlgan. Xayda ki törä χoltχasïna körä ol Miχnonuŋ obecatca boldu tözmägä ol küngä dirä (л. 2 об., запись 3).

Melko voyt alnïna da anïŋ töräčilärïniŋ. Boldu bu sv′atka künü tvagannïŋ 1025. Turdular obličn′e Nawum orus tiyirmänči kensiniŋ vlasnïy kiyövü bilä na im′e Iwan bilä da žadat ettilär spulečne yoγarï yazïlgan törädän, ki bergäylär kensilärinä tiyirmänni yalga. Törä, ešitip žadan′alarïn Nawumnuŋ da anïŋ kiyövünüŋ da berdi yalga tiyirmänni 2-sinä spulečne yïlda 50 fligä, här fli 45-är sbg, χaysï ki yïlnïŋ bašï sv′atkadan sv′atkaga dirädir, da bu türlü toχtattïlar čïnč üčün, da tutundular 2-si biri biri üčün, ki här 5 haftada bergäylär 5 fli törägä čaχ yïlnïŋ tügällängäninä dirä, χaysï ki etär yïlda tügäl 50 fli, ki özgä türlü bolmagay, daγï da bunu toχtattïlar, ki törä ni 1 nemäni bilmägäy tiyirmän potrebasïndan utru, tek tiyirmänči, evet ki obecat etti törä, ki yïlda bergäy tiyirmänčigä pomoč išlämä šalvark 2 kün 5-är kiši. A egär ki ulu suv kelgäy gvaltovnïy da tiyirmänni buzgay, na kelip tiyirmänči voytka ovestit etkäy, ki tiyirmän ne χadar boš tursa, na anï törä utrutit etkäy heseblär činči üstünä. A yasamaχï ne dä χarʤ etsä, na ol barï bolgay tiyirmänči üstünä, ki törä andan utru nemä bilmägäy. Xaysï ki tiyirmänčilär kensi hršlarï bilä yazïldïlar, ki bu barča yazovga dosit etkäylär (л. 2 об., запись 4).

Tvagannïŋ 1026 julis 2, nögärikün voytluχuna Milkonuŋ, berdilär ketχoyalïχ Krikorga Yolbey oγluna 50 talâr ämanät, ki keltirgäy Türktän pospolitïy potreba üčün χali da torba (л. 3 об., запись 2).

Todorka ant ičti käfäli

Boldu tvagannïŋ 1034 okosdosnuŋ 18, voytluχuna Holubnuŋ da tügäl töräčilärniŋ. Keldi Todorka der Harbed oγlu käfäli, da ant ičti Biy Teŋrigä, da boldu inamlï poddaniyi Šdefannos padšahnïŋ anïŋ biylikiniŋ, da tutundu, ki antïna dosit etkäy, ne ki yergäsidir yazovuna körä, da barča kelišlärin töräniŋ bermägä, da poslušenstvo etmägä törägä χaršï bolmaχtan bašχa. Xaysï antnï vïsluχat etti ramen′asïndan anïŋ biylikiniŋ pan starostanïŋ urodʒonïy pan Visentiy Volskiy, podсвятки. Михно в этом деле поручился перед судом за эту женщину, что если эта женщина не выполнит данного слова, то он сам уплатит эту записанную выше сумму. Поэтому суд на просьбу Михно пообещал подождать до названного срока.

Перед войтом Мелько и его судьями. Было в день святок 1025 [1576] года. Пришли лично украинец Наум, мельник, со своим зятем по имени Иван и совместно попросили у названного суда, чтобы им дали в аренду мельницу. Суд, выслушав просьбу Наума и его зятя, сдал мельницу им обоим в совместную аренду на год за 50 флоринов, считая каждый флорин по 45 грошей, а начало года – от святок до святок; а относительно чинша решили так, и оба они обязались и поручились друг за друга, что будут выплачивать суду еженедельно по 5 флоринов до конца года, так что за весь год это и составит 50 флоринов, и иначе быть не может; а также постановили, что суд ничего не знает о нуждах мельницы, только мельники; но суд пообещал, что в течение года окажет помощь мельникам для выполнения массовых работ – два дня по пять человек. А если неожиданно придет паводок и разрушит мельницу, то мельник обязан прийти и известить войта, и суд уменьшит сумму аренды за столько дней, сколько мельница будет простаивать. И сколько бы ни израсходовали на ремонт, все ложится на мельника, а суд об этом ничего не знает. О чем мельники за собственные деньги дали сделать запись, что они полностью будут следовать этой записи.

Года 1026 [1578] июля 2, во вторник, при войте Милько, старейшины дали Крикору, сыну Йолбея, 50 талеров с поручением привезти из Турции для общественных потребностей ковер и сумку.

Тодорка из Кафы принял присягу

Было 18 августа 1034 [1585] года в присутствии войта Голуба и всех судей. Пришел Тодорка из Кафы, сын Харбеда, и принял присягу Господу Богу, и стал верным подданным его милости короля Стефана, и обязался следовать присяге, в соответствии с ее порядком, согласно записи, и платить все государственные налоги, и проявлять бесспорное подчинение правлению. Которую присягу по поручению его милости господина старосты выслушал почтенный госпо-

starostiyi Kamenecniŋ, da nemič töräsindän Blažiy, voytu nemičniŋ, da Stanislav Moriškapa, da Mikolay doktor. Do tego daγïn ne ki prinal′ežit etiy edir pan starostanïŋ keliši ur′adïna, alay že ermeni töräsinä, anï barčanï etip berip da boldu volniy, ne üčün χoyuldu törägä pamentnïy (л. 5, запись 3).

Yïγövnüŋ yasalganï Miχno erespoχannïŋ

Boldu tvagannïŋ 1026 hrešdagabedlär ulukünü alnïna kičiaynakün yuvuχtagi. Miχno erespoχan ündätti barča kahanalarnï χucka da Holub voytnu, χaysï ki Miχno yerinä edir, da tügäl töräčilärni, da viznat etti Miχno erespoχan yoγarï yazïlgan töräniŋ alnïna, aytïp, ki: «Ne türlü maŋa ketχoyalïχ berip edir Andriasnïŋ sbgsïn, ki surp Nigol yïγövün yasatkay edim, daγïn ol sbg doložit etti Andrias, ki boldu barča sbgsï 1150 fli Litva sbgsï, da ne türlü ki der Krikor aχpaš ta čïχarïp edir 400 talâr ol yïγövnü ž yasamaga da Varteres Toros oγlu da 103 fli berdi yasatmaga ol yïγövnü, χaysï ki bu barča sbg χardž̲ boldu yasalmaχïna ol yïγövnüŋ, χayda ki hali tügäl yasaldï ol yïγöv barča yergäsi bilä, χaysï ki oddat etiyirmen biylikiŋizgä vcele». Törä yoγarï yazïlgan, aŋlap sözün Miχno erespoχannïŋ, da kahanalar bilä bardï ol yïγövgä, da prin′at etti andan vdz̲′enčn′e, da yügündülär kensinä anïŋ emgäki üčün, da bu yoγarï yazïlgan sbgnï, χaysï ki χardž̲ ettilär ol yïγöv üsnä, prin′at etti voytluχ diftärgä. Neni ki Miχno erespoχan berip yazdïrdï (л. 20 об., запись 1).

дин Висентий Вольский, подстароста каменецкий, и от польского суда польский войт господин Блажий, и Станислав Моришкапа, и доктор Миколай. При этом он уплатил налоги, надлежащие правлению господина старосты, а также Армянскому суду, и освободился, о чем суду уплачено памятное.

Сооружение церкви старостой Михно

Было в 1026 году, в ближайший четверг перед праздником Архистратигов [27 октября 1577 года]. Староста Михно пригласил в ризницу всех священников, войта Голуба, который замещал Милько, и всех судей, и засвидетельствовал староста Михно перед всем описанным правлением и сказал: «В свое время старейшины дали мне деньги Андриаса, чтобы я построил церковь св.Нигола, а к тем деньгам Андриас еще добавил денег, и вместе получилось 1150 литовских флоринов, а также епископ отец Крикор дал 400 талеров на строительство этой же церкви, и Вартерес, сын Тороса, дал на постройку этой церкви 103 флорина; и вот все эти деньги израсходованы на сооружение этой церкви, которая теперь построена и которую сейчас я передаю Вашим милостям полностью со всем нарядом». Правление, описанное выше, уяснив слова старосты Михно, пошло вместе со священниками в ту церковь, и приняли ее от него с благодарностью, и поклонились ему за его труд, а описанные выше деньги, израсходованные на эту церковь, правление приняло для записи в войтовскую книгу. О чем староста Михно, уплатив памятное, дал записать.

Конец книги:

Yurko Brïkskiy — Sefer Sultan oγlu

Boldu tvagannïŋ 1028 julis 23 kičiaynakün Holub voyt alnïna da antičkänlärniŋ Yakub, Romaško, Asvadur da özgäläri. Bügüngi törä alnïna turup obličn′e Yurko Brïkskiy, plenipotenti pan Fidriχ Smalcniŋ, Krakov šährlisiniŋ, da žadat etti Seferdän, ne türlü kensin pripozvat etip edir büküngä, ki χoygay edir Sultannï törägä. Xayda ki Sefer anda ž turup χoydu Sultannï törä alnïna. Xaysï ki anda ž turup aytïlgan Yurko da opovidatca boldu Sultan üsnä aytïp, ki ne türlü törä zkazat etip edir Sultanga 3-ünči kündä tölämägä, χayda ki dosit etmädi, χolarmen törädän könülük. Anda ž turup Sultan dž̲uvap berip ayttï, ki naχt sbgam yoχtur, bar χumašïm, χaysï ki ol da menim dügüldür, tek yaχšï kišilär, körüp menim upad-

Юрко Брикский – Сефер, сын Султана

Было 23 июля 1028 [1579] года, в пятницу, перед войтом Голубом и присяжными Якубом, Ромашко, Асвадуром и другими. Перед нынешним судом представ лично, Юрко Брикский, уполномоченный господина Фидриха Смальца, мещанина Краковского, потребовал от Сефера, которого он вызвал на сегодня, чтобы тот поставил перед судом Султана. Тогда же Сефер поставил перед судом Султана. Здесь же названный Юрко, встав, заявил на Султана, говоря, что суд приказал Султану уплатить долг в течение трех дней, но он не уплатил, поэтому просит от суда справедливости. Тогда Султан, встав, сказал в ответ, что, мол, у меня нет наличных денег, есть товар, который также не мой собственный, а только добрые люди, видя мой упадок, на опре-

lostumnu, da zakladat etiyirlär meni χumaš bilä do času, ki bolgaymen kensi borčumdan χutulmaga, χayda ki ol rokta da klädim kensinä χumaš bilä tölämägä, da Yurko klämädi prin′at etmägä, a tak hali dä hadirmen tölämägä χumaš bilä, χaysï ki budur m′anovice: moskov berelti aχ pesoklar da χïna, ne türlü törä tapsa. A Yurko ayttï, ki men χolarmen törä zapisinä körä, χaysï ki Ilôv töräsi alnïna obligovatca boluptur, otstupit etip kensi yurizdikciyasïn da barča postupoklarïn, ni 1 türlü χumaš bilä tölöv etmägä erki bolmagay, tek naχt sbg bilä, χaysï zapisniŋ minutasïn körgüzüyürmen törä alnïna da χolarmen, ki bolgaymen zaχovanïy bu zapiskä körä, χaysïn ki... [без продолжения, поскольку следующая тетрадь книги потеряна] (л. 298 об., запись 6).

деленное время одолжили мне, чтобы я мог избавиться от долга; и в тот назначенный срок я также хотел расплатиться товаром, но Юрко не захотел принять; а я, собственно, и теперь готов уплатить товаром, а именно: московские серобурые песцы и хна, как найдет суд. А Юрко сказал: я требую, чтобы ему не было позволено расплачиваться никаким товаром, а лишь наличными деньгами, согласно судебной записи, которую он сделал перед Львовским судом, где обязался, отступив от собственной юрисдикции и отказавшись от всяческих судебных отсрочек, выписку из которой записи я показываю перед судом и требую, чтобы я был защищен согласно этой записи, которую…

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 11 (4392)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 21 июля 1028 [1579] г., вторник (л. 1) – 19 декабря 1030 [1581] г., вторник (л. 296 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 25 х 35 см. Водяной знак: Лилия, 4 х 3,9 см. Объем 296 л.

Переплет. Книга отреставрирована, сшита, обрезана, оправлена в новый картонный переплет. Оригинальный хранится отдельно, его размер 26,5 х 36,5 см. Украшен тремя горизонтальными плетеными полосами шириной 3-4 см из белой кожи. На обороте верхней обложки надпись: *Ari Džan* ‘Святой Дух’.

Письмо армянское, нотргир, 40-50 строк на странице по 70-85 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев. 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Публикация: [Бжшкянц‘ 1830: 157-158] – начальная запись и начало протокола за 22 июля 1028 [1579] года; [Абдуллин 1980] – запись с лл. 122 об. – 123 об.; [Абдуллин 1982] – колофон с оборота титульного листа.

Примечания. Надписи на титуле: *№ 10; Numero 2do 1578, 79, 1580*. Во время реставрации перепутаны местами последние листы книги, и теперь они расположены в такой последовательности: 281, 282, 285, 286, 284, 283, 287, 288, 289, 290, 294, 293, 291, 292, 295, 296.

Запись на контртитуле:

Tvagannïŋ 1028 nojempernïŋ 25 kičiaynakün bašta voyt Holub da barča aγalar bazar etip aldïχ Χačerestän Ahron tornundan 2 at 30 talergä da tutunduχ tölämägä, χačan, Teŋri yetkirsä, voyt kelsä koroldan, ol 30 talerni Χačereskä.

Bu atlar üčün yoγarï aytïlgan tölädilär Χačereskä.

25 ноября 1028 [1579] года, в четверг, мы, в первую очередь войт Голуб и другие старейшины, купили у Хачереса, внука Аарона, 2 коней за 30 талеров и обязались уплатить эти 30 талеров Хачересу, когда, даст Бог, войт вернется от короля.

За этих коней, о которых сказано выше, Хачересу уплачено.

Начало книги:

Anun Asduaʤoj.

Bašlandï bu diftär ermeni tvagannïŋ 1028-inä julis ayïnïŋ 21-inä Holub Krikor oγlunuŋ voytluχuna da ol zaman bolgan ermeni töräčilärniŋ, na im′e: 2 erespoχannïŋ Miχnonïŋ da Serhiyniŋ, Demušnïŋ, Torosnïŋ, Zanunïŋ, M′elkonïŋ, Jakub Tügälbeyniŋ, Xačkonïŋ, Xačeresniŋ, Vartannïŋ, Asvadurnïŋ, Ohannïŋ, da na ten čas bolgan Holub yazučïnïŋ, der Jovannes oγlunïŋ.

Holubdan soŋra men, Kirkor der Jovanes oγlu, bašladïm yazučïlïχ tvagannïŋ 1028 nojemperniŋ 6 aynakün (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга 21 июля-месяца 1028 [1579] года при войте Голубе, сыне Крикора, и армянских судьях того времени, а именно: при двух старостах – Михно и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Милько, Якубе Тугалбее, Хачко, Хачересе, Вартане, Асвадуре, Огане и тогдашнем писаре Голубе, сыне отца Ованнеса.

После Голуба обязанности писаря начал выполнять я, Киркор, сын отца Ованеса, 6 ноября 1028 [1579] года, в пятницу.

Отдельные тексты:

Akcia Miχno erespoχannïŋ sbgnï tapmaχ üčün

Boldu tvagannïŋ 1028 julis 21 nögärikün Holub voyt alnïna da yanïna bolgan tügäl töräčilärniŋ. Keldi Miχno erespoχan da opovidatca boldu yoγarï yazïlgan törägä, aytïp, ki menim vlasnïy kebitimni, χaysï ki buzulup edir, znovu bašladïm gruntundan yasamaga. Büküngi künnü χazdïrganda gruntnu tapïldï 1 bardaγ sbg, χaysï ki χolarmen törädän 2 antičkän, ki bolgay maŋa pridanïy, ki barïp obv′edit etkäymen da ol sbgnï antičkänlär alnïna bardaχtan bošatïp da sanatkaymen, χaysïn ki maŋa Teŋri berdi bükün menim vlasnïy mülküm üsnä (л. 1, запись 2).

Дело о находке денег старостой Михно

Было 21 июля 1028 [1579] года, во вторник, перед войтом Голубом и всеми судьями, которые были при нем. Пришел староста Михно и свидетельствовал названному выше суду, говоря, что начал я отстраивать от фундамента мою собственную торговую лавку, которая разрушилась. Сегодня, когда копали землю, нашелся горшок денег, и я прошу, пусть будут предоставлены мне двое присяжных, чтобы я, пойдя с ними, засвидетельствовал это и перед теми присяжными дал пересчитать, высыпав из горшка то, что Бог послал мне на моем собственном участке.

Lezko orus čakuč üčün

Boldu nögärikün nojemper 3 tvagannïŋ 1028 Holub voyt alnïna. Keldi Lezko Yakov oγlu da opovidatca boldu törägä, aytïp, ki bu aškan yïχkün övümä oγurluχ boldu, χaysï ki hali 1 kesäki tanïdïm Mackoda, χaysï ki v′enz′endir m′esta övünä, — 1 čakuč. Xolarmen törädän viž, ki birgämä barïp da sorgay kensindän, ki ol čakučnu χaydan alïptïr, zera ol čakuč bilä oγurlanïptïr 2 som sbg 3 sbgsï eksig da 1 opcuk možovʤovïy. Voyt yoγarï aytïlgan, aŋlap opov′edan′esin Leskonïŋ, da pridat etti χulnu na im′e Stazkonu, χaysï ki barïp, da zastat etip ol čakučnu Mackoda m′esta övünä, da sordu, ki kimdän alïptïr, da kelip zeznat etti, ki Macko ayttï: «Öv eyäsi yanïna 1 kušnirčik bar edir, χaysï ki menim χïptïmnï pozïčit etip edir da bermädi, men dä bu čakučnu aldïm kensindän χïptïm yerinä». Xaysï zeznan′esin χulnuŋ Lezko berip yazdïrdï da ol čakučnu χaldïrdï törädä ol kiši tapulgïnča (л. 20 об., запись 1).

Украинец Леско о молотке

Было во вторник 3 ноября 1028 [1579] года перед войтом Голубом. Пришел Леско, сын Якова, и заявил суду, говоря, что в прошлое воскресенье у меня в доме произошла кража, и вот теперь я узнал одну из тех вещей у Мацко, который заключен в ратуше, – 1 молоток. Прошу от суда пристава, чтобы пошел со мной вместе и спросил у него, откуда он взял тот молоток, поскольку вместе с тем молотком были украдены 2 копы денег без 3 грошей и 1 “опцук можовдзовый”. Войт, названный выше, уяснив заявление Леско, послал с ним пристава Стаско, который пошел, и, застав тот молоток у Мацко в ратуше, спросил, у кого он его взял, и, придя, засвидетельствовал, что Мацко сказал: «У хозяина его дома был один скорняк, который одолжил у меня ножницы и не отдал, так я взял этот молоток у него вместо ножниц». Которое свидетельство пристава Леско дал записать и этот молоток оставил в суде до тех пор, пока сыщется тот человек.

Norses da χuluχčï Ghanna

Boldu aynakün nojempernin 6 tvagannïŋ 1028 Holub voyt alnïna. Keldi Zakrovskiy da Hanna χuluχčïsï Nursesniŋ Kirkor oγlunuŋ da pripozvat etti Norsesni, gile etti üsnä, aytïp, ki: «Kelir bayramga anča yalga kirip edim, χaysï ki maŋa biyänmädi χatïna, kettim kensindän, hali χolarmen kensindän, ki maŋa kensi vlasnïy ariberimni maŋa χaytargay, artïχ kensindän nemä klämän, tek menim vlasnïyïm χaytarsïn». Anda ž turup Norses da d̲ž̲uvap berdi da ayttï, ki: «Alaydïr, tutup edim kensin bayramga dirä yalga, bilmän, nek klämädi χuluχ etmägä da ketti mendän, a men anïŋ ariberisin hamovat etmän, klärmen, nesi mendä bar, klärmen ur′ad alnïna χaytarmaga, a klär esä kelip yalïn doslužit etmägä, na klärmen χalganïn da bermägä». A Hanna d̲ž̲uvap berip ayttï, ki: «Men aŋar barman artïχ χuluχ etmägä, a tïž nemä kensindän artïχ klämän, tek menim vlasnïyïmnï bersin». Voyt yoγarï aytïlgan aŋlap 2 stronanï da zkazat etti da ayttï Hannaga, ki barïp doslužit etkäy da algay tölövün, da Nursesgä ayttï, ki hamovat etmägäy anïŋ vlasnïyïn. Xayda ki Hanna podn′ac′a bolma klämädi, ki barïp doslužit etkäy edi. A Nurses, keltirip ariberisin ur′ad alnïna, da χaytardï kensinä anïŋ vlasnïyïn. Xaysï ki Hanna odobrat etip da ayttï, ki 1 košil′kamnï bermädi. A Nurses ayttï, ki: «Anïŋ üčün bermädim, ki 1 vartuχ da 1 tesmä beripmen χuluχ üsnä, anï maŋa χaytarsïn, da kensiniŋkin alsïn». Xayda ki törä ayttï Norseskä, ki anïŋkin barïn χaytargay kensinä, a ne ki Nursesniŋkin alïp esä, na barïp pozvat etkäy töräsinä kensiniŋ. Xayda Norses prin′at etmädi dekretni da aldï barča aγalarga. Xayda ki törä užit etti kensinä tügäl aγalarga da rok naznačit etti kelir χanküngä. Neniŋ üsnä eki strona da prizvolit etti da Nurses berip yazdïrdï (л. 27-27 об., запись 2).

Норсес и служанка Анна

Было в пятницу 6 ноября 1028 [1579] года перед войтом Голубом. Пришли Закровский и Анна, служанка Нурсеса, сына Киркора, и призвали Норсеса, и заявила она на него, говоря, что я нанялась к нему до следующей Пасхи, но у него мне не понравилось, и я ушла от него, и сейчас я прошу от него, чтобы он вернул мне мои собственные вещи, больше ничего от него не прошу, пусть только возвратит мое собственное. Здесь же Норсес ответил и сказал, что так, нанял я ее до Пасхи, не знаю, почему не захотела служить и ушла от меня, а ее вещи я не задерживаю, хочу возвратить перед судом то, что из ее вещей находится у меня, а если хочет прийти и дослужить, то хочу дать и остаток. А Анна сказала в ответ, что к нему я служить не пойду, а также ничего от него больше не требую, только пусть возвратит мое собственное. Названный выше войт, поняв обе стороны, сказал Анне, чтобы пошла дослужила и получила оплату, а Нурсесу приказал не задерживать ее вещей. Но Анна не согласилась пойти и дослужить. А Нурсес принес ее вещи в суд и возвратил ей. Анна забрала и сказала, что одной моей рубашки он не отдал. А Нурсес сказал, что я не отдал потому, что я дал было ей 1 фартук и 1 тесьму за службу: пусть возвратит мне и заберет свое. Тогда суд сказал Норсесу, чтобы все ее собственное он ей возвратил, а относительно того, что она взяла у Нурсеса, пусть идет и подает на нее в суд. Но Норсес не согласился с декретом и апеллировал ко всем старейшинам. Суд позволил ему апелляцию ко всем старейшинам и назначил срок на следующую среду, с чем обе стороны согласились, и Нурсес дал записать.

Yakub Volskiy da Žarskiy

Boldu m′esta övinä tvagannïŋ 1030 junvar 25 χankün Holub voyt alnïna da yanïna bolgan töräčilärniŋ Zanu, Xačko, Yakub, Xačeres, özgälär. Bügüngi vïložonïy törä alnïna keldilär šlaχetnïy Yakub Volskiy da Serhiy Žarskiy, da turup obličn′e, žadat ettilär törädän dekret, ne türlü ki törä alïp edir kensinä bügüngä zkazat etmägä. Bügüngi rokta törä, aŋlap 2 yannï da do tego daγïn tanïχlarniŋ zeznan′esin, da zkazat etti Žarskiygä ant ičmägä bügündän 3-ünči kündä Yakub Volskiygä χaršï, nečik barïp Aχkermändä tölöv

Якуб Вольский и Жарский

Было в ратуше 25 января 1030 [1581] года, в среду, перед войтом Голубом и бывшими при нем судьями Зану, Хачко, Якубом, Хачересом и другими. Перед сегодняшним выложенным судом предстали почтенный Якуб Вольский и Сергей Жарский и, став лично, потребовали от суда декрета в соответствии с тем, что суд взял себе на сегодня отсрочку для решения. В настоящий срок суд, уяснив заявления обеих сторон, а также показания свидетелей, приказал Жарскому на третий день от сегодняшнего дня при-

almïyïr bu venzenlärniŋ priyatellärindän, da nečik birgäsinä rok 4 hafta postanovit etmiyir, barïp kelginčä Aχkermändän, da nečik özgä adamniŋ spravasïn spravovat etmiyir, tek bu spravanï pilnovat etip da staratca boluptur, χaysï üčün ki barïp edir, da ant ičkändän soŋra, berip ol zadatoknu 1 ručnica bilä 1 talerni Volskiygä, da bolgay volniy, da törä zkazat etti Serhiygä, ki yük bergäy törägä po sob′e bunuŋ kibik zburen′a üčün, ki spravitca bolgay törägä bitik eltip keltirmäχ üčün, χaysï ki berdi Serhiy yük yeznäsin Kevornu. Xaysï ki dekretni 2 strona da prin′at etti, da Žarskiy χoydu törägä pamentnïy ant üčün, neni ki törä prin′at etti, da Volskiy berip yazdïrdï (л. 163, запись 1).

сягнуть Якубу Вольскому, что, поехав в Аккерман, он не брал награды за тех пленников, его близких, и не договаривался с ними о 4 неделях срока на поездку и возвращение из Аккермана, и дел других людей не выполнял, а усердно старался только в этом деле; после присяги он должен возвратить господину Вольскому 1 ружье и 1 талер задатка, и будет свободен, и еще суд – ввиду тревожной обстановки – сказал Сергею представить за себя поручителя, что он оправдается перед судом и пришлет и представит письмо, на что Сергей выставил за себя поручителем своего шурина Кевора. Этот декрет обе стороны приняли, и Жарский уплатил суду памятное относительно присяги, которое суд принял, а Вольский дал записать.

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvagannïŋ 1030 tegdempermiŋ 19 nögärikün Holub Kirkor oγlunuŋ voytluχuna da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ, 2 erespoχan Miχno da Serhiy, Demuš, Toros, Zanu, Milko, Vartan, Xačeres, Asvadur, Jovanes, Guryeγ da ol zaman bolgan yazučïnïŋ Krikor, der Jovanes oγlunuŋ (л. 295, запись 4).

Эта книга закончена 21 декабря 1030 [1581] года, во вторник, при войте Голубе, сыне Киркора, и тогдашних присяжных: двух старостах – Михно и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Мильке, Вартане, Хачересе, Асвадуре, Ованесе, Гурьеге и тогдашнем писаре Крикоре, сыне отца Ованеса.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 12 (4393)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 декабря 1030 [1581] г., вторник (л. 1) – 25 ноября 1032 [5 октября 1583] г., среда (л. 386 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 х 31,5 см. Водяной знак: Абданк, фон неразборчив.

Объем 391 л. Нумерация: 0, 0, 0, 1-21, 21а, 22-110, 112-345, 345а, 387.

Переплет кожаный. На обложке вверху теснение: REGESTRVM.

Письмо армянское, нотргир, 25-35 строк на странице по 50-780 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на обороте первого непронумерованного листа: *num[e]ro 4*; на обороте второго: *No 11; 1580, 81, 82; 231 Lat*.

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj.

Bašlandï bu diftär ermeni tvaganïnïŋ 1030-una tegdempermiŋ 19-una Holub Krikor oγlunuŋ voytluχuna da ol zaman bolgan ermeni töräčilärniŋ na im′e: 2 erespoχannïŋ Miχnonïŋ da Serhiyniŋ, Demušnuŋ, Torosnïŋ Zanunuŋ, Melkonuŋ, Xačkonuŋ, Xačeresniŋ,

Во имя Бога.

Начата эта книга по армянскому летосчислению 21 декабря 1030 [1581] года при войте Голубе, сыне Крикора, и тогдашних судьях, а именно: двух старостах – Михне и Сергее, Демуше, Торосе, Зану, Мелько, Хачко, Ха-

Vartannïŋ, Asvadurnïŋ, Jovanesniŋ, Guryeγniŋ da na ten čas bolgan Krikor yazučïnïŋ, der Jovanes oγlunuŋ (л. 1, запись 1).

Отдельные тексты:

Jovanes Gagos da χuluχčïsï

Boldu tvagannïŋ 1030 tegdemperniŋ 19 nögärikün Holub voyt alnïna. Keldi Ivan Kravec χuluχčïsï bilä naym′e Haska da pripozvat etti Jovanesni Gagos oγlun, da turup obličn′e, Haska kensi op′ekunu naym′e Ivan ašïra gile etti üstnä aytïp, ki: «Meni Yaraslovda aldï 4 yïl bilä χuluχka, da men dä pririkat etip edim kensinä priyatellärim ašïra, ki kensilärindä 4 yïl χuluχ etkäy edim; halikä yïl ges χuluχ etipmen, a artïχ klämän kensilärindä χuluχ etmägä, zera maŋa biyänmäs da meni tövüyürlär. A tak men artïχ klämän χuluχ etmägä, ani χuluχum üčün dä kensilärindän upominatca bolman, tek χolarmen, ki menim ariberim bar, anï maŋa vïdat etkäylär» (л. 1, запись 1).

Ованес Гагос и служанка

Было 19 декабря 1030 [1581] года, во вторник, перед войтом Голубом. Пришел Иван Кравец со своей служанкой по имени Гаска и, вызвав Ованеса, сына Гагоса, и, став лично, Гаска через своего опекуна Ивана заявила, что, мол, он нанял меня в Ярославе на 4 года, и я обещала ему через своих близких, что буду служить у них 4 года; сейчас прошло полтора года, но больше служить у них я не хочу, ибо мне не нравится и меня бьют. А поэтому я больше не хочу служить, ни оплаты за мою службу домогаться не буду, только прошу: у него есть мои вещи, так пусть их мне отдаст.

Miχno erespoχan da Jovanes Tamγaǰïoγlu

Boldu tvagannïŋ 1031 abrilniŋ 20 aynakün Holub voyt alnïna da yanïna bolgan antičkän töräčilärniŋ naym′e: Serhiy erespoχan, Zanu, Milko, Xačeres, Jovanes da özgäläri. Bügüngi potrebniy törä alnïna keldilär Jovanes Serhiy Tamγaǰïoγlu da Krikor sargawak‘ der Jovanes oγlu, pleni potenti baron Miχno erespoχannïŋ, da turup obličn′e, yoγarï aytïlgan Jovanes, kensi yaχšï erki bilä bilinip, ayttï nečik kensindän, alay kensi sïŋarïndan naym′e [Lusdigindän da anasïndan naym′e] Hrepsimedän, ki χalïpbiz borčlu baron Miχno erespoχanga pevniy da tayïn borč suma 189 flü nemič sbgsï här flüsün sanïp 30-ar nemič hrošu, χaysï sumadan utru yaχšï kišilär ašïra toχtattïχ pan Miχno bilä pevniy ratalar, budur ki tutunuyurbiz spulečn′e, a n′e rozǰz′eln′e anam bilä menim tölämägä ävälgi ratanï kelir surp Asduaǰzaǰzindä Yaraslov yarmarkïna 50 flü naχt sbg bilä, ne bir türlü χumaš bilä dügül. Alay že 2-inči ratanï kelir surp Asduaǰzaǰzinniŋ yïlïna Yaraslov yarmarkïna, χačan yazïlsa tvagannïŋ 1032-si, 50 flü ol türlü ž naχt sbg bilä. A 3-ünči ratanï tutunuyurbiz tölämägä kelir anïŋ yïlïna surp Asduaǰzaǰzindä Yaraslov yarmarkïna, χačan yazïlsa tvagannïŋ 1033-sü, 50 flü ol türlü ž naχt sbg bilä. Alay že χalgan sumanï, budur 39 flünü, kelir anïŋ yïlïna surp Asduaǰzaǰzindä Yaraslov yarmarkïna, χačan yazïlsa tvagannïŋ 1034-sü, ol türlü ž naχt sbg bilä, ki bolgay barï sumasï yoγarï aytïlgan 189

Староста Михно и Ованес, сын Тамгаджи

Было 20 апреля 1031 [1582] года, в пятницу, перед войтом Голубом и бывшими при нем присяжными судьями, а именно: старостой Сергеем, Зану, Милько, Хачересом, Ованесом и другими. В нынешний потребный суд пришли Ованес, сын Сергея Тамгаджи, и почтенный Крикор, сын отца Ованеса, уполномоченный барона Михно, старосты, и, встав лично, названный Ованес по своей доброй воле признал и сказал как от себя лично, так и от своей матери по имени Репсиме и своей жены по имени Лусдигин, что мы задолжали барону Михно, старосте, определенную сумму долга – 189 флоринов польскими деньгами, считая каждый флорин по 30 грошей; относительно этой суммы при посредстве добрых людей мы с господином Михно установили определенные сроки, т. е. мы с моей матерью – вместе, а не отдельно – обязуемся уплатить первую долю на следующий праздник пресв. Богородицы на Ярославскую ярмарку 50 флоринов наличными, а не каким-либо товаром. Также должны уплатить 50 флоринов второй части через год на пресв. Богородицу на Ярославскую ярмарку 1032 [1583] года, тоже наличными. А третью часть, 50 флоринов, обязуемся уплатить еще через год на пресв. Богородицу на Ярославскую ярмарку 1033 [1584] года, тоже наличными. И остаток суммы, т.е. 39 флоринов, еще через год на пресв. Богородицу на

flü. Xaysï sumada daγïn artïχ könülük üčün men, Jovanes, menim anam bilä naym′e Hrepsime bilä zvolitca bolup yazïyïrbiz pan Miχnoga isciznaga bizim turgan övümüznü, χaysï ki yatïptïr meži da budovan′esi bilä övläri arasïna Sahagnïŋ Serätli da Xačko Zïmrutnuŋ, ol türlü yazïyïrbiz kebitimizni dä taš, χaysï ki yatïptïr meži bilä kebitläri arasïna Vartan Romaško oγlunuŋ da Mikolayecniŋ učmaχlï ǰanlï, alay že barča dobromuznu, ne dä bar esä, nečik ruχomiy, alay n′eruχomiy, nečik munda šähärdä, alay özgä yerdä bolgan, ki egär yoγarï aytïlgan ratalarga ävälgisinä albo χaysïna da bolsa dosit etälmäsäχ naznačonïy sumanï pan Miχnoga, na zaraz ol že ilgärgi rokta albo χaysïnda da kolv′ek pripadat etsä, dopustit etiyirbiz pan Miχnoga venzan′e, rïmovan′e, pokoyniy uživan′e barča törä postupokundan bašχa, nečik övdä, alay kebittä, ol türlü ž barča dobromuzda ruχomiy, nečik n′eruχomiy, tutma da uživat etmägä barča kelišläri bilä da požitoklarïn kensinä privlaščat etmägä, da ne bir požitokunda baš sumaga kečmägäybiz, tek baš sumanï töläp, budur 189 flünü, albo ne dä χalsa, naχt sbg bilä pan Miχnoga da volniy etkäybiz mülklärimizni yoγarï aytïlgan sumada tusnaχ χoymaga, yalga bermägä, nečik kensi vlasnïyin.

Negä anda ž turup yoγarï aytïlgan Kirkor, plenipotenti baron Miχno erespoχannïŋ, barčaga prizvolit etti dozvolenstvosu bilä kensi principalïnïŋ da žadat etti yoγarï aytïlgan törädän 2 antičkän, ki barïp sorgaylar anasïndan Jovanesniŋ naym′e Hrepsimedän da ol türlü ž sïŋarïndan Jovanesniŋ naym′e Lusdigindän, ki bu zeznan′egä bügüngi etkän Jovanesniŋ törä alnïna ki prizvolit etiyirlär mi yoχesä yoχ. Neni ki törä žadan′asïna körä stronanïŋ uzïčit etti 2 inamli naym′e Zanunu da Milkonu, antičkänlärin ermeni töräsiniŋ, ki barïp sorgaylar. Xaysïlarï ki barïp sordular, da kelip töräniŋ alnïna, zeznat ettilär, aytïp, ki: «Bizim alnïmïzga zeznat ettilär 2-si dä, nečik anasï Jovanesniŋ, alay sïŋarï, ki barčaga prizvolit etiyirlär, nečik naznačoniy ratalarga spulečniy tölämäχkä, alay iscizna pokazat etkäninä Jovanesniŋ, aytïp, ki: “Bizim dozvolenstvomuz bilä etiyir anïŋkibik zapisnï, da klärbiz barčaga dosit etmägä”»,— χaysï zeznan′esi üčün antičkänlärniŋ χoydu, anda ž turup, Krikor törägä pamentniy, neni ki törä prin′at etti, da Jovanes kensi hrošu blä yazïldï (л. 86-87 об.).

Ярославскую ярмарку 1034 [1585] года, тоже наличными, так что это и будет вся названная сумма в 189 флоринов. Под эту сумму для большей верности я, Ованес, с согласия своей матери по имени Репсиме, записываем в залог господину Михно наш дом, в котором мы живем и который своими границами и строениями расположен между домами Сагага (Саага) из Серета и Хачко Зимрута, а также записываем наш каменный магазин, который расположен между магазинами Вартана, сына Ромашко, и покойного Миколайца. А также записываем все имеющееся в наличии наше как движимое, так и недвижимое имущество, как здесь, в городе, так и в других местах, и если в названные выше сроки, в первый или последующие, мы не возместим названные суммы господину Михно, то сейчас же, в тот же первый срок или в любой другой, на который придется, допускаем господину Михно увязание, рымование, спокойное пользование без каких-либо судебных поступков, как домом, так и магазином, и всем нашим имуществом, движимым и недвижимым, распоряжаться и использовать, обращая на свою пользу все доходы и все имущество, и ни в одном имуществе мы не имеем исключения, но обязаны уплатить господину Михно всю главную сумму или сколько останется, и только так освободим наше имущество. И пока не освободим, он имеет право заложить наше имущество в названной сумме, сдать в аренду, как собственное. С чем, тут же встав, во всем согласился названный выше Киркор, уполномоченный барона Михно, старосты, с разрешения своего принципала и потребовал от названного суда двух присяжных, чтобы пошли и спросили у матери Ованеса по имени Репсиме и у его жены по имени Лусдигин, согласны ли они с заявлением Ованеса, которое он сделал сегодня перед судом, или нет, что суд и позволил, и по требованию стороны послал двух верных Армянского суда по имени Зану и Милько, присяжных, чтобы пошли и спросили. Они пошли и, вернувшись в суд, засвидетельствовали и сказали, что перед нами они обе, мать Ованеса и его жена, заявили и согласились на все: как на назначенные сроки и на общую уплату, так и на залог, о чем сказал Ованес, говоря, что, мол, эту запись он делает с нашего согласия и мы желаем во всем ее выполнить. Относительно свидетельства присяжных Крикор, встав здесь же, дал суду памятное, которое суд принял, а за деньги Ованеса было записано.

Hanuχna Simon χatunu da oγlu Norses bilä rozd͡z′al etkäni

Boldu tvagannïŋ 1031 sebdemper 3 yïχpaškün Holub voyt alnïna. Keldi Hanuχna Simon χatunu kensi oγlu Norses bilä da turup obličn′e, Hanuχna kensi op′ekunu naym′e Daχnodan ötläš zeznat etip ayttï, ki Norses oγlumnu menim bügün oddalit ettiχ nečik ata, alay ana payïndan, berip kensinä ges övnü, χaysï ki učmaχlï d͡žanlï pan Hrihordan pripadat etiy edir učmaχlï d͡žanlï eyämä menim Simonga, da alay že barča pripadoknu, ne ki dä učmaχlï d͡žanlï Hrihordan kelir esä bizgä, ol da barča bolgay Norsesniŋ. Do tego daγïn baχčadagi yarïm yurtnu bizim övümüzdä bolgan, ki bolgay ol da Norsesniŋ da anïŋ potomoklarïnïŋ meŋilik, ki artïχ Norseskä ne menim, ani bir oγlumnuŋ sözü bolmagay. Alay že Norsesniŋ artïχ payï, ani dävisi bolmagay ne mendän, ani bir oγlumdan dävilämägä kensi analarïnïŋ. Xaysï ki anda ž turup Jovanes da Bedros Simon oγlanlarï muŋar barčaga prizvolit ettilär etkäninä kensi analarïnïŋ. Alay že Norses dä oγlu Simonnuŋ, turup obličn′e, bunu barčanï prin′at etti da tutundu, ki artïχ bir nemä daγïn izdämägäy nečik ata, alay ana payïndan, tek ne dä χalïyïr esä, bolgay ananïŋ, da Jovanesniŋ, da Bedrosnuŋ meŋilik. Nedän utru χoydular törägä pamentni da berip yazdïrdïlar (л. 166-166 об.).

Раздел между Ганухной, женой Симона, и ее сыном Норсесом

Было 3 сентября 1031 [1582] года, в понедельник, перед войтом Голубом. Пришла Ганухна, жена Симона, со своим сыном Норсесом, и, представ лично, Ганухна через своего опекуна по имени Дахно признала и сказала, что, мол, сегодня я отделяю моего сына Норсеса как из отцовского, так и материнского наследства, давая ему полдома, который достался моему покойному мужу Симону от покойного господина Григора, а также все наследство господина Григора, которое досталось нам, пусть принадлежит Норсесу. Также половина усадьбы в саду на нашем участке пусть будет навеки Норсесу и его потомкам. И впредь к Норсесу ни от меня, ни от кого из моих сыновей пусть не будет в этом никаких претензий. А также и Норсесу больше не достанется никакой доли ни от меня, ни от кого-либо из моих сыновей, ни права судиться [относительно остатка имущества]. И сыновья Симона Ованес и Бедрос, встав здесь же, согласились на все, о чем распорядилась их мать. Также и Норсес, сын Симона, встав лично, все это принял и обязался, что больше ничего не будет требовать как из отцовского, так и из материнского наследства, но все, что останется, пусть принадлежит Ованесу и Бедросу навеки. О чем суду уплатили памятное и дали записать.

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvagannïŋ 1023 sebdemperniŋ 25 χankün Zanu voytnuŋ voytluχuna da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ: 2 erespoχan — Miχno, Sarkis, Vartan, Xačeres, Holub, Asvadur, Jovanes, Guryeγ, Nigol, Yakub da ol zaman bolgan Krikor yazučïnïŋ der Jovanes oγlunuŋ (л. 386 об.).

Эта книга закончена в 1032 году декабря 25 [1584, января 4], в среду, в войтовство войта Зану и при тогдашних присяжных: 2 старост – Михно и Саркиса, Вартана, Хачереса, Голуба, Асвадура, Ованеса, Гурьега, Нигола, Якуба и при тогдашнем писаре Крикоре, сыне отца Ованеса.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 14 (4394)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 25 сентября 1032 [5 октября 1583] г., среда (л.1) – 16 [26] июля 1034 [1585] г., пятница (л. 197 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 29 х 43 см. Водяной знак: корона, увенчанная лилией, 4,8 х 5,5 см. Объем 198 л. Нумерация: 0, 1-197.

Переплет из белой кожи, которая внешне напоминает пергамент.

Письмо армянское, нотргир. 45-55 строк на странице по 60-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андриашев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи на обложке: *AJOÇ T'V...; Tū 1032, 3, 4, N 12*; на обороте листа, подклеенного к обложке: *men; num*[*e*]*ro 5*; на титулці: *N 12, 1582, 83, 84*.

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj.

Bašlandï bu diftär ermeni tvagannïŋ 1032-sinä sebdemperniŋ 26-sïna kičiaynakün voytluχuna Zanu voytnuŋ Xačko oγlunuŋ da ol zaman bolgan ermeni töräčiläriniŋ naym′e: 2 erespoχannïŋ Miχnonuŋ da Sarkisniŋ, Demušnuŋ, Melkonuŋ, Holubnuŋ, Xačeresniŋ, Vartannïŋ, Jovanesniŋ, Guryeγnïŋ, Nigolnuŋ, Yakubnuŋ da na ten čas bolgan Krikor yazučïnïŋ der Jovanes oγlunuŋ da sargawark‘nïŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга 26 сентября 1032 года [5 октября 1583 года], в четверг, в войтовство войта Зану, сына Хачко, и при тогдашних присяжных, а именно: 2 старост – Михно и Саркиса, Демуша, Мелько, Голуба, Хачереса, Вартана, Ованеса, Гурьега, Нигола, Якуба и при тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса.

Отдельные тексты:

Mustafa Čäläbi da Isgender

Boldu m′esta övünä tvagannïŋ 1032 sebdemperniŋ 28 šapatkün Zanu voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ naym′e Serhiy yeres[poχan] Asvadur Nigol Jovanes da özgäläri. Bügüngi törä alnïna keldi Mustafa Čäläbi Edirnäli, da pripozvat etti Isgenderni da Mgrdični Yaγub oγlanlarïn, da turup obličn′e, üstlärinä gile etti aytïp, ki borčludurlar 2-si spulečn′e maŋa 12000 osman sbgsï, nedä ki bar zapisläri dä, a tak χolarmen, tölägäylär. Anda ž turup Isgender da Mïgïrdič, bilinip, ayttïlar, ki alaydïr, borčlubiz Mustafaga 12000 sbg, yoχesä na ten čas naχt sbgamïz yoχtur tölöv etmägä, χumašïmïz bardïr, budur tuz da eki araba atï, klärbiz anïŋ bilä kensinä šačunkka körä tölöv etmägä. Törä yoγarï aytïlgan aŋlap 2 yannï da alay gileyin, nečik d͡žuvapïn, da zkazat etti Isgendergä da Mïgïrdičkä 3-ünči kündä ant ičmägä bügündän, nečik naχt sbglarï, altunkümüšläri, ind͡žiläri, ani özgä χumašlarï da yoχtur, tek bu, χaysïn ki törä alnïna m′anovat ettilär, da ant ičkändän soŋra zaraz ol že rokta povinen bolgaylar šačunkka körä χumaš bilä tölöv etmägä, χaysï dekretni 2 yan da prin′at ettilär, da Isgender, Mgrdič χoydular pamentniy ant üčün, da Mustafa berip yazdïrdï (л. 3 об., запись 3).

Мустафа Челеби и Исгендер

Было в ратуше 28 сентября 1032 года [7 октября 1583], в субботу, перед войтом Зану и присяжными, которые были при нем, а именно: старостой Сергеем, Асвадуром, Ниголом, Ованесом и другими. В нынешний суд пришел Мустафа Челеби из Эдирне, и, призвав Исгендера и Мыгырдича, синовей Ягуба, и, представ лично, заявил и сказал, что они оба вместе должны мне 12000 османских денег, на что есть их расписка. Тогда же Исгендер и Мыгырдич, встав, признали и сказали, что, мол, да, мы должны Мустафе 12000 турецких денег, но сейчас у нас наличных денег нет, имеем товар, а именно: соль и два гужевых коня, и хотим уплатить долг этим согласно оценке. Названный выше суд, уяснив сказанное обеими сторонами, как заявление, так и ответ, приказал Исгендеру и Мыгырдичу на третий день присягнуть, что у них нет наличных денег, золота или серебра, ни жемчуга, ни иного товара, кроме названного, и сразу же после этого они обязаны согласно оценке уплатить долг этим товаром. Этот декрет обе стороны приняли, и Исгендер и Мыгырдич уплатили памятное относительно присяги, а Мустафа дал записать.

Norses Hanusko oγlu da Nigol der Hanus oγlu

Boldu tvagannïŋ 1033 abrilniŋ 2 kičiaynakün Zanu voyt alnïna. Keldi Norses Hanusko oγlu da Nigol der Hanus oγlu, da turup obličn′e, Norses zeznat etip, ayttï, ki Nigol stronï χardašïnïŋ učmaχlï d͡žanlï Yakubnuŋ borčun, budur 10 taler, χaysï ki

Норсес, сын Гануско, и Нигол, сын отца Гануса

Было 2 [12] апреля 1033 [1584] года, в четверг, перед войтом Зану. Пришли Норсес, сын Гануско, и Нигол, сын отца Гануса, и, став лично, Норсес заявил и сказал, что Нигол полностью уплатил мне 10 талеров долга своего по-

Ädirnädä töläp edim, tügäl maŋa tölädi, nedän men Nigolnu bu 10 talerdän volniy etip da kvitovat etiyirmen. Do tego daγïn stronï ol borčtan utru, χaysï ki spulečn′e Nigol bilä etip ediχ Ädirnädä Xayim d̲žuhuttan da zapis da berip ediχ kensinä kensi üstümüzgä, ki egär nemä trudnost kelsä Nigolga Xayim d̲žuhuttan bu borčtan utru Ädirnädä, na men tutunuyurmen skoro kelgäčoχ Nigol Türktän, tölämägä nečik borčnu, alay že ziyanïn da nakladïn naχt sbg bilä, zera Nigol m′anovat etiyir, ki maŋa anïŋkibik sbgnï yebergän bolgay Amambegniŋ oγlanï Dölvätliär ašïra, a menim vdalec′e esimä yoχ, a χačan ki Nigol χoysa slušniy dovod Dölvätliärdän, ki nečik yeberiptir maŋa sbgnï, na men [klärmen] zaraz yoγargi obligac[iama] körä naχt sbg bilä tölämägä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan bašχa. Alay že egär ki bu 10 talerni da tutup 2-inči Nigoldan alsalar Ädirnädä, na men klärmen kensinä tölämägä, daγïn artïχ pevnost üčün yazïyïrmen bu sumada iscizna Nigolga kensi vlasniy barča oyciznamnï, ne dä bar esä, ki egär borčlu χalsam da dosit etip kensinä tölämäsäm, na erki bolgay Nigolnuŋ doχožat etmägä ol sumanï, ne ki dä töläsä, menim barča dobromda, oyciznam üsnä törä yergäsinä körä, barča törä dilaciyasïndan bašχa, nedän utru, anda ž turup, Nigol, prizvolit etip zeznan′esinä Norsesniŋ, da χoydu törägä pamentniy, da Norses kensi hrošu bilä yazïldï (л. 67, запись 3).

ойного брата Якуба, который я возместил в Эдирне, и относительно этих 10 талеров я Нигола прощаю и освобождаю. Также относительно долга еврею Хаиму, который мы вместе с Нигола сделали в Эдирне и на который мы дали ему расписку от себя, если у Нигола возникнет какая-либо трудность по поводу этого долга в Эдирне от Хаима, я обязуюсь, как только Нигол приедет из Турции, уплатить ему как долг, так и убыток и расходы наличными, поскольку Нигол подозревает меня в том, что мне якобы те деньги послали через Долветлияра, парня Амамбега, хотя я об этом совсем ничего не знаю; но если Нигол привезет достоверные доказательства от Долветлияра, что он передал мне те деньги, то я хочу сразу же в соответствии с моим обязательством оплатить наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек. Также если в Эдирне Нигола задержат и во второй раз возьмут с Нигола те 10 талеров, то я хочу ему возместить; и для большей верности записываю в этой сумме Нигола всю мою собственную отчизну, которая только есть, и если останусь должен и не уплачу долга, то пусть у Нигола будет право отсудить ту сумму, которую он уплатит, из всего моего имущества, из моей отчизны, по суду, без никаких судебных отсрочек; Нигол, тут же встав, согласился с заявлением Норсеса и уплатил суду памятное, а за собственные деньги Норсеса была сделана запись.

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvagannïŋ 1034-sinä julisniŋ 16 aynakün voytluχuna Holubnuŋ Kirkor erespoχan oγlunuŋ da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ: 2 erespoχannïŋ naym′e Miχnonuŋ da Serhiyniŋ, Demušnuŋ, Milkonuŋ, Zanunuŋ, Xačeresniŋ, Asvadurnuŋ, Vartannïŋ, Jovanesniŋ, Guryeγniŋ, Nigolnuŋ da Yakubnuŋ, alay že ol zaman bolgan Krikor yazučïnïŋ der Jovanes der awak‘ereç oγlunuŋ da sargawark‘nïŋ (л. 197, запись 4).

Эта книга закончена 16 июля 1034 [1585] года, в пятницу, в войтовство Голуба, сына Киркора, и при тогдашних присяжных: 2 старост – по имени Михно и Сергея, Демуша, Милько, Зану, Хачереса, Асвадура, Вартана, Ованеса, Гурьега, Нигола и Якуба, а также при тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса, архиепископа.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 15 (4397)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 26 июня 1038 [6 июля 1589] г., понедельник (л. 1) – 14 [24] июля 1040 [1591] г., четверг (л. 393 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 x 31 см. Водяной знак: “Елита”, 5 x 7 см. Объем 394 л. Нумерация: 0, 1-393.

Переплет из темно-коричневой кожи. Вверху теснение: 1541.

Письмо армянское, нотргир, 40 строк на странице по 40-55 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на обложке наверху: *tv 1038*; внизу: *1040*; арабскими цифрами: *1541*; на обороте: *num[e]ro 7*; на титуле: *№ 15; № 6 1588, 89, 1590*; на внутренней стороне задней доски переплета: *hajoç tv 1039 majisi 8 orn urpat* “1039 [1590] год армянского [летосчисления], 8 [18] мая, пятница”.

Запись на титуле:

Men Holub voyt aldïm bu diftärni tvagannïŋ 1038 abrilniŋ 10-una Varšovda 3-ünči Zigmunt patšah zamanïna da 2-inči etkän seymindä suma 40 hrš.

Я, войт Голуб, купил эту книгу10 апреля 1030 [1581] года в Варшаве во времена короля Сигизмунда III и его второго сейма за 40 грошей.

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj.

Bašlandï bu diftär ermeni tvagannïŋ 1038-inä junis 26-sïna yïχpaškün voytluχuna Holubnuŋ Krikor erespoχan oγlunuŋ da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ: erespoχannïŋ Miχnonuŋ da Serhiyniŋ, Demušnuŋ, Milkonuŋ, Zanununuŋ, Xačeresniŋ, Asvadurnuŋ, Vartannïŋ, Jovanesniŋ, Guryeγniŋ, Nigolnuŋ, Yakubnuŋ da alay že ol zaman bolgan Krikor yazučïnïŋ, der Jovanes der awakʻereç oγlunuŋ, da alay že sargawarkʻnïŋ. Ammen (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта книга по армянскому летосчислению в 1038 году июня 26 [6 июля 1589года], в понедельник, в войтовство Голуба, сына старосты Крикора, и при тогдашних присяжных: старостах Михно и Сергее, Демуше, Милько, Зану, Хачересе, Асвадуре, Вартане, Ованесе, Гурьеге, Ниголе, Якубе, а также тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса, архиепископа.

Отдельные тексты:

Tvagannïŋ 1038 junisniŋ 18 χankün Holub voyt alnïna da yanïna bolgan töräčilärniŋ: Miχno, Serhiy erespoχan, Zanu, Guryeγ, Yakub da özgälär. Bügüngi törä alnïna keldi Yani urum Konstantin oγlunuŋ sïŋarï Yakub bakalar raycasï bilä Kamenecniŋ, da turup obličn′e, žadat etti törädän obligaciasïna körä Bedrosnuŋ Simon oγlunuŋ venzan′e da rïmovan′e barča paylarïnda, ne dä bar esä atasïndan χalgan, aytïp, ki kensin pozvat etti bir dä, eki dä, 3 dä, neni ki pokazat etti törä aktasï bilä. Voyt, aŋlap žadan′esin aytïlgan Yani sïŋarïnïŋ, da vezdrit etip obligaciasïna Bedrosnuŋ, da körüp, ki obličn′e dä pozvaniy boluptur, da turmïyïr, anïŋ üčün aytïlgan voyt, alïp birgäsinä 2 antičkänni naym′e Serhiyni erespoχan da Guryeγni, da bardï övünä Simonnuŋ, da berdi venzan′e rïmovan′e barčada, nečik övdä, alay χaχrada, azbarda, da yoγarï barča budovan′edä 3-ünči payïnda Bedrosnuŋ Yani Konstantin oγluna aytïlgan sumada 40 flidä yazovuna körä, ki angïnča tutkay, uživat etkäy tek 3-ünči payïn ol övdä bolgan, alay že kebitniŋ da baznïŋ yalïnïŋ 3-ünči sbgsï aylangay bügündän Yanigä, ne angïnča ki kensinä suma 40 flü

Года 1038 [1589], июня 18 [28], в среду, перед войтом Голубом и бывшими при нем судьями: старостами Михно и Сергеем, Зану, Гурьегом, Якубом и другими. Пришла жена грека Яни, сына Константина, с бакаларом Якубом, советником каменецким, и, став лично, потребовала от суда согласно обязательству Бедроса, сына Симона, увязания и рымования на все доли его имущества, которые только достались ему от его отца, говоря, что вызывала его в суд раз, и второй, и третий, что и подтвердила судебными актами. Войт, уяснив требование названной жены Яни и видя, что Бедроса вызывали лично, но он не являлся, на этом основании названный войт, взяв с собой двух присяжных, именно Сергея, старосту, и Гурьега, пошел в дом Симона и предоставил увязание и рымование Яни, сыну Константина, во всем, как в доме, так во дворе, в огороде, и в верхних строениях, в трети имущества, принадлежащей Бедросу, в размере названной суммы в 40 флоринов, согласно его записи, чтобы тот распоряжался, использовал именно третью часть того дома, а также треть аренды магазина и подворья, пока ему вся сумма в 40 фло-

bolgay tügäl dosit, nedän utru χoyuldu törägä pamentniy, da Yani χatunu berip yazdïrdï (л. 1 об., запись 1).

Zadigniŋ zapovidi Kaspar Korol

Boldu tvagannïŋ 1038 junis 19, kičiayna[kün], Holub voyt alnïna. Keldi Zadig Hricko oγlu da χoldu voyttan viž, ki barïp zapovidat etkäy terilärin Kaspar Korolnuŋ, neni ki voyt pridat etti Oχrim χulnu, χaysï ki χul, barïp övünä Kirkornuŋ Yolbey oγlu, da zapovidat etti terilärin Kaspar Korolnuŋ, ki vïdat etmäy do rozpravï. Kensi Kirkor övdä dügül edi, sïŋarïna ayttï, da sïŋarï da prin′at etti zapovidni, nedän utru χoydu pamentni da berip yazdïrdï (2 об. запись 3).

Guryeγnïŋ ovedit etkäni yaralarïn

Boldu tvagannïŋ 1040 junis 22, nögärikün, Jovanes lentvoyt alnïna. Keldi Guryeγ der Hanus oγlu da tanïχlattï törägä, aytïp ki bu kečä Yaχno Avak oγlu sučsuz üstümä χïlïč bilä porvatc′a boldu, men esä, kvapitc′a bolmïyïn, bardïm atasïna üstnä gile etmägä, ki üstümä heč yergädän porvatc′a boldu, na ol, heč nemä dbat etmiyin atasï üstnä, da meni urup yaraladï anda ž zaraz atasïnïŋ alnïna sučsuz. A tak hali zaraz bolman yaramnï körgüzmägä, zera bek zabunmen. A tak men χabär etip χoldururmen antičkänlärni, ki kelip baχkaylar da körgäylär.

Xaysï ki keldi bügüngi rokta akt tibinä Zadig sargawark‘ der Hanus oγlu da žadat etti törädän 2 antičkän, aytïp, ki χardašïm Guryeγ ol yaradan yatïptïr da kliyir yarasïn ovedit etmägä, nečik ki yoγarï kensi dä obličn′e opovidatc′a bolup tanïχlatïptïr törägä Yaχno üsnä Avak oγlu. Neni ki voyt pridat etti 2 antičkänni na im′e Jovanesni Levon da Agonu, χaysïlarï ki barïp, baχïp yarasïn Guryeγniŋ der Hanus oγlu, da zeznat ettilär törä alnïna, aytïp, ki kördülär tüz χolunuŋ orta ulu barmaχïn uzununa keskändir, χaysï yaranï m′anovat etti Guryeγ Avak oγlu Yaχno üsnä, nečik ki ilgärtin dä m′anovat etiptir, χaysï zeznan′elärin antičkänlärniŋ Zadig sargawark‘ berip yazdïrdï da zaχovat etti χardašïna etmägä Yaχno bilä zamanï bolsa yarasï üčün (л. 358-358 об., запись 3).

Yaχnonuŋ ovedit etkäni yaralarïn

Boldu tvagannïŋ 1040 junis 23, χankün, Jovanes lentvoyt alnïna. Keldi Yaχno Avak oγlu da žadat etti törädän antičkänlär kensi yarasïn ovedit etmägä, neni ki voyt kensinä pridat etti antičkän Jovanesni Levon oγlun da Krikor yazučïnï, ринов не будет уплачена сполна, относительно чего суду было уплачено памятное и жена Яни дала записать.

Арест Задигом [имущества] Каспара Короля

Было19 [29] июня 1038 [1589] года, в четверг, перед войтом Голубом. Пришел Задиг, сын Грицко, и потребовал от войта пристава, чтобы пошел и наложил арест на шкуры Каспара Короля, в связи с чем войт предоставил пристава Охрима, который пошел в дом Киркора, сына Ёлбея, и наложил арест на шкуры Каспара Короля, дабы их не выдавали до решения. Самого Киркора дома не было, и пристав приказал его жене, и та приняла арест, относительно чего [Задиг] уплатил памятное и дал записать.

Засвидетельствование Гурьегом своих ран

Было 22 июня 1040 года [2 июля 1591], во вторник, перед лентвойтом Ованесом. Пришел Гурьег, сын отца Гануса, и засвидетельствовал суду и сказал, что этой ночью Яхно, сын Авака, без вины бросился на меня с саблей, а я, не торопясь, пошел к его отцу заявить на него, что он на меня ни с того ни с сего напал; но он, не обращая внимания на отца, ударил и ранил меня там же, при отце, без всякой вины. Но сейчас, в данный момент, я не могу показать мою рану, поскольку я очень болен. А потому я лишь уведомляю об этом и прошу прислать присяжных, чтобы пришли и осмотрели.

В связи с этим в тот же день пришел диакон Задиг, сын отца Гануса, и потребовал от суда двух присяжных, говоря, что мой брат Гурьег от той раны слег и просит освидетельствовать его рану, как раньше он заявил об этом лично и свидетельствовал суду на Яхно, сына Авака. На что войт послал двух присяжных по имени Ованеса Левона и Аго, которые пошли, осмотрели рану Гурьега, сына отца Гануса, и засвидетельствовали перед судом, говоря, что они видели, что средний палец на правой руке разрезан вдоль, и что эту рану Гурьег заявляет на Яхно, сына Авака, как и прежде заявлял, которое свидетельство присяжных диакон Задиг дал записать и оставил за своим братом право судиться с Яхно относительно этой раны, когда придет время.

Освидетельствование ран Яхно

Было 23 июня 1040 года [3 июля 1591], в среду, перед лентвойтом Ованесом. Пришел Яхно, сын Авака, и потребовал от суда присяжных засвидетельствовать его раны, на что войт послал присяжных Ованеса, сына Левона, и писаря Кри-

χaysï ki barïp, baχïp yarasïn, da zeznat ettilär, ki kördülär Yaχnonuŋ bašïna soŋ rohuna keskän yara da üsnä ol že yaranïŋ 2-inči yara čatlatkan taš yarasï, χaysï ki yaralarnï Yaχno m′anovat etti Guryeγ üsnä der Hanus oγlu aytïp, ki aškan yïχpaškün kečägä nögäriküngä ičiy ediχ Kirkor Romaško oγlunuŋ övünä, anda keldi Guryeγ dä der Hanus oγlu, anda esä olturduχ bir yerdä, anïŋ arasïna men čïχtïm čïχarï, anda edi Kosta Yakub oγlu, ešikni artïmdan beklädi da klämäs edir ačmaga, soŋra köp χaχmaχ artïndan ačtïlar, kirdim ičkäri, bašladïm aytmaga ol oγlanga, ki nek bulay ettiŋ, na ol χïlïčka porvatc′a boldu, anïŋ arasïna čïχïp öv eyäsi da bašladï meni övdän sürmägä, men esä čïχïp kettim da ayttïm, ki ketkändä ol Kosta biraz kensin sačïndan salγalagaymen, alar esä, čïχïp ketkändä men klädim oγlannï ol Kostanï biraz karat etmägä, Guryeγ porvatc′a bolup χïlïčka da meni urup χïlïč bilä yaraladï, da Kosta taš bilä urdu bašïma ol že yara üsnä da čatlattï, ne üčün zaχovat etiyirmen etmägä Guryeγ bilä, alay že ol Kosta bilä bu yaralarïm üčün, zamanï bolsa. Nedän utru χoydular törägä pamentniy da berip yazdïrdïlar (л. 361, запись 1).

кора, которые пошли, осмотрели раны и засвидетельствовали, что они увидели на левом выступе головы Яхно резаную рану и поверх этой раны также вторую, битую рану от камня, которые раны Яхно заявил на Гурьега, сына отца Гануса, говоря, что в прошлый понедельник, в ночь на вторник мы выпивали в доме Киркора, сына Ромашко, туда пришел также Гурьег, сын отца Гануса, мы сидели там вместе, тем временем я вышел наружу, а был там Коста, сын Якуба, он затворил за мной дверь и не хотел отворять, потом, после долгого стука, отворили, я вошел в дом, начал говорить тому парню, зачем, мол, ты так сделал, но он выхватил саблю, а тем временем к нам вышел хозяин дома и стал меня из дому прогонять, тогда я вышел прочь и, выходя, сказал, что я тому Косте надеру чуб, а они, когда я выходил и хотел того парня, того Косту, немного наказать, Гурьег выхватил саблю, ударил меня и ранил, а Коста ударил меня по голове камнем по той же ране и разбил голову, в связи с чем я оставляю за собой право судиться с Гурьегом, а также с тем Костой относительно моих ран, когда придет время. В отношении чего суду уплатили памятное и дали записать.

Конец книги:

Bu diftär tügälländi tvagannïŋ 1040-ïna hogdempernïŋ 14-sünä kičiaynakün voytluχuna Holubnuŋ Kirkor erespoχan oγlunuŋ da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ: 2 erespoχannïŋ naym′e Miχnonuŋ da Serhiyniŋ, Demušnuŋ, Milkonuŋ, Zanunuŋ, Vartannïŋ, Jovanesniŋ, Guryeγniŋ, Nigolnuŋ, Yakubnuŋ, Jovanesniŋ Levon oγlu, Agonuŋ, alay že ol zaman bolgan Krikor yazučïnïŋ der Jovanes der awak‘ereç oγlunuŋ da sargawark‘nïŋ. Ammen (л. 197, запись 4).

Эта книга закончена 14 [24] октября 1040 [1591] года, в четверг, в войтовство Голуба, сына старосты Киркора, и при тогдашних присяжных, а именно: 2 старостах – Михно и Сергее, Демуше, Милько, Зану, Вартане, Ованесе, Гурьеге, Ниголе, Якубе, Ованесе, сыне Левоне, Аго, а также тогдашнем писаре Крикоре, диаконе, сыне отца Ованеса, архиепископа.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 17 (4402)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 27 июня 1042 [7 июля 1593] г., среда (л.1) – 20 [30] декабря 1045 [1596] г., понедельник (л. 460).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке.

Бумага, формат 20 х 31,5 см. Водяной знак: Лев в короне на овальном щите, 4 х 4,8 см. Объем 461 л. Нумерация: 0, 1-460.

Переплет из темно-коричневой кожи, с металлическими застежками.

Письмо армянское, нотргир, 30-40 строк на странице по 40-60 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на обороте обложки: *num*[*e*]*ro 9*; на титуле: *№ 20*; *№ 8, 1592, 93, 94, 1595*.

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj.

Bašlandï bu diftär ermeni tvagannïŋ 1042-sinä junis ayïnïŋ 27, χankün, voytluχuna Holubnuŋ Krikor erespoχan oγlunuŋ da ol zaman bolgan antičkänlärinin: 2 erespoχannïŋ na im′e Miχnonuŋ da Sarkisniŋ, Zanunuŋ, Milkonuŋ, Vartannïŋ, Guryeγniŋ, Yakub Benešniŋ, Jovanes Gagosnïŋ, Nigolnuŋ, Agonuŋ, Jovanes Levonnïŋ, Hanusnïŋ da alay že ol zaman bolgan Krikor sargawark‘ yazučïnïŋ der Jovanes der awak‘ereç oγlunuŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начата эта книга в 1042 году по армянскому летосчислению, июня 27 [7 июля 1593 года], в среду, в войтовство Голуба, сына старосты Крикора, и при тогдашних присяжных – старостах Михно и Саркисе, Зану, Милько, Вартане, Гурьеге, Якубе Бенеше, Ованесе Гагосе, Ниголе, Аго, Ованесе Левоне, Ганусе, а также тогдашнем писаре диаконе Крикоре, сыне отца Ованеса, архиепископа.

Отдельные тексты:

Yakub Beneš da Apraham

Boldu tvagannïŋ 1042 tegdemper 31 yïχpaškün Holub voyt alnïna. Keldi Apraham Murad oγlu da, turup obličn′e, zeznat etti, ki χaldï borčlu Yakub Beneškä suma altmïš fli naχt nemič sbgsï da sanovu, da tutundu tölämägä bu kelir Yazlovca yarmarkïna tvagannïŋ 1043 naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan da apelâciyasïndan bašχa, zaklad tibinä bir suma daγïn 60 flü; egär dopusticc′a bolsa pozvatc′a bolmaga, odiydit etmiyin törädän, nečik baš sumanï, alay zakladnï birdän tölägäy ya barïnda venzen bolgay kensi dä Apraham. A daγïn artïχ pevnost üčün yazdï nečik baš sumada, alay zakladta iscizna kensi barča dobrosun, nečik ruχomiy, alay n′eruχomiy, nesi hali bar da soŋra da bolsa, dopustit etip aytïlgan Yakubga alma venzan′e, rïmovan′e, d͡žeržen′e, volniy uživan′e barča dobrosunda da angïnča tutma, uživat etmä, kensinä suma bolgay dosit. Negä ki anda ž turup Yakub Beneš pozvolit etip χoydu pamentniy törägä, da Apraham kensi hršu bilä yazïldï (л. 64, запись 2).

Якуб Бенеш и Апрахам

Было 31 декабря 1042 года [10 января 1594], в понедельник, перед войтом Голубом. Пришел Апрахам, сын Мурада, и, встав лично, заявил, что задолжал Якубу Бенешу сумму в шестьдесят флоринов наличными, польскими деньгами и польского счета, и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку 1043 [1594] года наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, под залогом еще одной суммы в 60 флоринов, а если доведет дело до иска, то, не отступая от суда, обязан уплатить как главную сумму, так и залог, и сам Апрахам будет посажен в тюрьму. А для большей верности он записал в залог как под главную сумму, так и под неустойку все свое имущество, движимое и недвижимое, которое есть сейчас и которое будет потом, позволяя названному Якубу получить увязание, рымование, владение, свободное распоряжение всем имуществом до тех пор, пока вся сумма не будет ему уплачена. С чем Якуб Бенеш, встав тут же, согласился и уплатил суду памятное, а за деньги Апрахама было записано.

Magda mocniy oγlu Xačkonï

Boldu tvagannïŋ 1043 julis 19, ayna[kün], Holub voyt alnïna. Keldi Magda Marko χatunu da Xačkonu, oγlun kensiniŋ, plenipotent toχtattï kensi yerinä, berip aŋar tügäl moc barčada: utma, utturma, ant prin′at etmä, alma, kvitovat etmä, etkänin barïn vd͡ž′encn′e tutunup prin′at etmägä, nedän utru χoydu törägä pamentniy (л. 140, запись 1).

Магда уполномочила своего сына Хачко

Было года 1043 [1594], июля 19 [29], в пятницу, перед войтом Голубом. Пришла Магда, жена Марко, и назначила своим уполномоченным своего сына Хачко, предоставив ему все права во всем: выигрывать, проигрывать, выслушивать присяги, отбирать долги, квитовать, обязавшись с благодарностью принять все его действия, о чем суду уплатили памятное.

Ovanes Gagos da Ovanes

Boldu tvagannïŋ 1045-sinä hogdemper 20-sinä, χankün, Holub voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: Miχno, Serhiy, Guryeγ, Nigol da özgäläri. Bügüngi törä alnïna keldi Ovanes Rak tornu da žadat etti törädän 2 antičkän, aytïp, ki Ovaneskä Gagos oγluna zapis zeznat etsärmen, da zabundur, bunda törägä pribït etmä bolmas da χoluyïr ki allarïna zeznan′e etkäymen pri bïtnosti anïŋ, neni ki törä žadan′esinä körä anïŋ pridat etti kensinä 2 antičkänni na im′e Ovanesni Levon oγlun da Bedrosnu, yazučïnï, χaysïlarï ki bardïlar övünä Ovanesniŋ, Gagos oγlunuŋ, da aytïlgan Ovanes allarïna zeznat etti, ki ol borčnu, χaysïn ki Ovanes Rak tornu borčlu edir Agopka, učmaχlï dž̲anlï furmanga, χaysï borč tüštü Asvadur Ovanes oγluna spadok da bliskost bilä, da Asvadur törä alnïna maŋa zlât etti suma 30 taler, ki bittirgäymen aytïlgan Ovanestän, bügün aytïlgan Ovanes bilä toχtattïm, ki maŋa ol 30 talergä bügündän 4 haftada Kamenectä menim azbarïma χoysar 1 kufa igi čaγïr χarǯ̲sïz, nahorodasïz, negä ki anda ž turup Ovanes Kirkor oγlu bilindi da tutundu bügündän 4 haftada χoymaga 1 kufa čaγïrnï azbarïnda Ovanesniŋ χarǯ̲sïz, yalsïz da nahorodasïz, barča törä postupokundan bašχa, a χoymasa, na ol bir bočka čaγïr üčün χalgay borčlu Ovaneskä Gagos oγluna 40 taler eski, da dopusticca bolsa pozvacca bolma, odïydit etmiyin törädän, borčlu bolsar tölämägä; do tego 40 fli özgä borčtan utru ol že Ovanesniŋ, zaχovat ettilär 2-si dä zvolicca bolup Asvadurnuŋ kelgäninä anča, nedän utru hem törägä χoyuldu pamentniy, neni ki törä prin′at etti (л. 441, запись 1).

Holubnuŋ aresti Xačeres üsnä

Boldu tvagannïŋ 1045-si nojemper 18-inä, kičiaynakün, Holub voyt alnïna. Keldi Holub Kirkorša oγlu voyt Sv′atoyanskiy Ilôv peredmist′asïnda turgan da etti arest Xačeres Bilaš tornunuŋ barča dobrosu üstünä, alay ležoncï, nečik ruχomiy, bunda da özgä yerdä dä bolgan sumada pevnïy törädä bolgan yazovga körä 283 fli nemič sbgsïnda artïχ ya eksik, zaχovat etip töräsin bekliktä, nemädä narušit etmiyin, da törägä χoydu pamentniy (л. 443-444 об., запись 3).

Milkonuŋ dästïmenti podat etkäni törägä

Boldu tvagannïŋ 1045-sinä nojemper 27-sinä, šapatkün, Holub voyt alnïna. Keldi Bedros Xačko oγlu, yazučïsï ermeni töräsiniŋ, da atï blä Milko Yakub oγlunuŋ kensi d′adusunuŋ žadat etti yoγarï

Ованес Гагос и Ованес

Было года 1045 [1596], октября 20 [30], в среду, перед войтом Голубом и присяжными, которые были при нем, а именно: Михно, Сергеем, Гурьегом, Ниголом и другими. В нынешний суд пришел Ованес, внук Рака, и потребовал от суда двух присяжных, чтобы пошли к Ованесу, сыну Гагоса, ибо я вынужден засвидетельствовать запись, а он болен, и не может прибыть сюда в суд, и просит, чтобы это заявление я сделал перед ними в его присутствии, в связи с чем суд на его просьбу предоставил ему 2 присяжных по имени Ованеса, сына Левона, и писаря Бедроса, которые пошли в дом Ованеса, сына Гагоса, и названный Ованес перед ними признал, что тот долг, который Ованес, внук Рака, должен Агопу, покойному фурману, и который достался в наследство как родственнику Асвадуру, сыну Ованеса, а Асвадур перед судом отступил мне, в сумме 30 талеров, чтобы я исправил его с названного Ованеса, так вот, сегодня мы с названным Ованесом договорились, что в течение 4 недель он привезет мне во двор в Каменце 1 бочку хорошего вина, без расходов и вознаграждения [с моей стороны], что Ованес, сын Киркора, встав здесь же, признал и обязался в течение 4 недель от сего дня привезти 1 бочку вина во двор Ованеса без расходов, платы и вознаграждения, без никаких судебных поступков, а если не привезет ту 1 бочку вина, то будет должен Ованесу, сыну Гагоса, 40 старых талеров, а если доведет дело до иска, то уплатит, не отступая от суда; а что касается другого долга того самого Ованеса в 40 флоринов, то обе стороны согласились отложить до приезда Асвадура, о чем суду уплатили памятное, которое суд принял.

Арест Голуба на [имущество] Хачереса

Было года 1045 [1596], ноября 18 [28], в четверг, перед войтом Голубом. Пришел Голуб, сын Киркорши, войт святоянский, проживающий в пригороде Львова, и совершил арест на все имущество Хачереса, внука Билаша, недвижимое и движимое, здесь и в других местах, в определенной сумме – согласно судебной записи – около 283 польских злотых, оставив за собой в силе, ни в чем не нарушая, надлежащие права, и уплатил суду памятное.

Милько передал в суд свое завещание

Было года 1045, ноября 27 [7 декабря 1596 года], в субботу, перед войтом Голубом. Пришел Бедрос, сын Хачко, писарь Армянского суда, и от имени Милько, сына Якуба, своего дяди, по-

yazïlgan voyttan, ki alïp birgäsinä 2 antičkän da kelgäy övünä aytïlgan Milkonuŋ, aytïp, ki potrebovat etiyr töräni, neni voyt, aŋlap žadan′esin aytïlgan Bedrosnuŋ, da alïp birgäsinä 2 antičkän na im′e Serhiy erespoχannï da Ovanesni Levon oγlun, da bardï övünä Milkonuŋ, da ustn′e kensindän Milkodan išitti, χaysï ki ayttï, ki toχtatïyïrmen ölümündän soŋra kensimä op′ekunlar, budur Zadigni Bedros oγlun, Tumannï Xačko oγlun, Yakubnu Ohan oγlun da Bedrosnu Xačko oγlun, kensi χardaš oγlanlarïmnï, bu türlü podat etip kensi dästïmentimni möhürüm blä möhürlägän törä uzaχïna, ki egär kelsä üstümä menim buyruχu Teŋriniŋ, budur ölüm, na aytïlgan op′ekunlar, skupicca bolup 4-sü dä da birlänip, žadat etsälär törädän aytïlgan dästïmentimni, bolgay törä povinen bermägä alarga, χaysï dästïmentimni alïp da ačïp, aŋar körä spravovacca bolgaylar, neni yoγarï aytïlgan törä podat etkän dästïmentin möhürü tibinä möhürlägän Milkonuŋ prin′at etti kensi törä uzaχïna doderžat etmägä obâtinä körä Milkonuŋ aytïlgan 4 op′ekunnuŋ 1 yerdä bolganïnanča. Nedän utru törägä χoyuldu pamentniy (л. 446 об., запись 1).

требовал от названного войта, чтобы тот пришел в дом названного Милько, говоря, что тот требует суда, на что войт, уяснив желание названного Бедроса, взял с собой двух присяжных, а именно старосту Сергея и Ованеса, сына Левона, и пошел в дом Милько, и устно выслушал Милько, который сказал, что я назначил себе опекунов после моей смерти, а именно: Задига, сына Бедроса, Тумана, сына Хачко, Якуба, сына Огана, и Бедроса, сына Хачко, моих племянников, и даю также свое завещание, запечатанное моей печатью, в секвестр суда, и когда на меня сойдет воля Божья, т.е. смерть, и названные опекуны, собравшись и объединясь все вчетвером, потребуют от названного суда мое завещание, суд должен будет его им выдать, а они, взяв и открыв мое завещание, должны будут выполнять его и совершать в соответствии с ним, в связи с чем названный суд принял поданное завещание Милько, запечатанное его печатью, чтобы замкнуть его в суде для сохранения, пока, согласно распоряжению Милько, названные четверо опекунов не сберутся вместе. О чем суду было уплачено памятное.

Конец книги:

Tügälländi bu diftär ermeni tvagannïŋ 1045-sindä tegdemper ayïnïŋ 20-sinä, yïχpaškün, voytluχuna Holubnuŋ Kirkor erespoχan oγlunuŋ da ol zaman bolgan antičkänlärniŋ: 2 erespoχannïŋ Miχnonuŋ da Serhiyniŋ, Zanu, Vartan, Guryeγ, Ovanes Gagos, Nigol, Ago, Ovanes Levon, Ganus, Yurko da na ten čas men yazïχlï Bedros Xačko oγlu yazučïnïŋ χolu bilä yazgan (л. 460, запись 3).

Закончена эта книга в 1045 [1596] году армянского летосчисления, декабря 20 [30], в понедельник, в войтовство Голуба, сына старосты Киркора, и тогдашних присяжных, а именно: 2 старост – Михно и Сергея, Зану, Вартана, Гурьега, Ованеса Гагоса, Нигола, Аго, Ованеса Левона, Гануса, Юрко и тогдашнего писаря, которым был я, грешный Бедрос, сын Хачко, и рукой которого это написано.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 19а (4405)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 13 [23] марта 1047 [1598] г., понедельник (л.1) – 28 июля 1052 г. [7 августа 1603 г.], четверг (л. 290).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике, есть также копии документов, выполненные латынью (л. 154-154 об., 183-183 об.).

Бумага, формат 20 х 42 см. Водяной знак: змей в короне, 2,5 х 11,5 см. Объем 392 л. Нумерация: 1а, 1б, 1-390.

Переплет из темно-коричневой кожи.

Письмо армянское, нотргир. 35-45 строк на странице по 65-75 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1981; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№сто; 1597, 98, 99, 600, 601, 1602;* на следующем листе: *№23.*

Начало книги:

Anun Asduadzoj.

Bašlandï bu diftär yazïlma ermenilär tvagannïŋ 1047-sinä mard ayïnïŋ 13-sünä yïχpaškün voytluχuna Yakub Benešniŋ da ol zaman yanïna bolgan antičkänläriniŋ na im′e: Miχno da Serγiy, 2 erespoχannïŋ, Zanu, Vartan, Ovanes Gagos, Guryeγ, Nigol, Ovanes Levon, Ago, Hanus, Yurko, Varteres da na ten čas bolgan Bedros Xačko oγlunuŋ yazučïnïŋ χolu blä yazïlgan mäŋärmäχliχka. Amen (л. 1, запись 1)

Во имя Бога.

Начата эта армянская книга года 1047 [1098] марта 13 [23], в понедельник в войтовство Якуба Бенеша и действующих при нем присяжных, а именно: Михна и Сергея, 2 старост, Зану, Вартана, Ованеса Гагоса, Гурьега, Нигола, Ованеса Левона, Аго, Гануса, Юрка, Вартереса, а писаный навеки рукой тогдашнего писаря Бедроса, сына Хачка. Аминь.

Отдельные тексты:

Tavit Čïraχčï χatunu yük eyäsi üčün

Boldu tvagannïŋ 1047-sinä mardnïŋ 29-una Yakub voyt alnïna. Keldi Petruχna Tavit Čïraχčï χatunu da turup obličn′e boldu yük kensi eyäsi Tavit üčün 2 talerni tölämä Havriš haydukka kelir surp Oksenttä bizim bu yïl bolgan naχt taler bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan, apelâciyasïndan bašχa. A egär Havriš kensi bunda bolmasa, pozvolit etti Savkaga orus anïŋkibik 2 talerni tölämägä. Ne üčün törägä χoyuldu pam′entnïy (л. 12 об., запись 2).

Жена Тавита Чирахчи поручилась за своего мужа

Было 29 марта 1047 года [8 апреля 1598] перед войтом Якубом. Пришла Петрухна, жена Тавита Чирахчи, и, став лично, поручилась за своего мужа Тавита уплатить 2 талера гайдуку Гавришу на наш праздник св. Оксента в этом году наличными, а не каким бы то ни было товаром, без каких-либо судебных отсрочек и апелляций. А если самого Гавриша здесь не будет, то он позволил уплатить те 2 талера украинцу Савке. О чем суду было уплачено памятное.

Tükčilär kandzanakï da Vlaskiy Pante

Boldu tvagannïŋ 1048-inä mardnïŋ 13-sünä nögärikün Yakub voyt alnïna. Keldilär Yolbey Vlaskiy da Sergiy Pante da 2-si dä spuln′e a n′e rozdž′eln′e borč bilindilär tükčilär kandzanakïna suma igirmi som bu yer sbgsï da tutundu tölämägä kelir Yazlovca yarmarkïna naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan, apelâciyasïndan bašχa, ne üčün yazïldïlar (л. 99 об., запись 2).

Сукновальный цех и Панте и Влаский

Было 13 [23] марта 1048 [1599] года, во вторник, перед войтом Якубом. Пришли лично Йолбей Влаский и Сергей Панте и оба вместе, а не отдельно признали долг сукновальному цеху в сумме двадцать коп местными деньгами, и обязались уплатить на следующую Язловецкую ярмарку наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем дали записать.

Uhodasï Bohdanniŋ kušnirlär blä

Boldu tvagannïŋ 1048-inä julisniŋ 23-sünä, nögärikün, Yakub voyt alnïna.

Keldi Bohdan Ol′uχna kiyövü da stronï anttan utru, χaysïn ki oddat etsär edi kušnirlärgä χaršï, bügün pohodicca boldu, ki artïχ tutundu aytïlgan Bohdan terilär χozunuŋ skupovat etmämä, tek yarmarklarda erkli zaχovat etti. Negä kušnirlär dä pozvolit etip, törägä χoydular pam′entnïy (л. 127 об., запись 2).

Соглашение Богдана со скорняками

Было 23 июля 1048 года [2 августа 1599], во вторник, перед войтом Якубом.

Пришел Богдан, зять Олюхны, и по поводу той присяги, которую должен был принять против скорняков, сегодня они договорились, что названный Богдан обязуется больше не скупать ягнячьи шкуры, за исключением ярмарок. На что скорняки согласились и дали суду памятное.

Deklaraciyasï raycalarnïŋ priviliylärin kraveckiy ceχniŋ, χaysï ki boldu ʤurumdan utru n′eceχovïygä iš bermäχ üčün ortamïzga bizim da ol že kraveclärniŋ aktikovanïy

Boldu tvagannïŋ 1050-sinä julisniŋ 20-sinä šapatkün Nigol voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: baron Miχno da Yakub erespoχanlarnïŋ, Zanu, Vartan, Ovanes Gagos, Yurko da özgälärniŋ. Keldi Bedros Xačko oγlu, yazučïsï ermeni töräsiniŋ, da atï bilä barča Reč Pospolitïynïŋ otrimanïy deklaraciyasïn raycalarnïŋ nemič töräsiniŋ pevnïy artikulun priviliylärindä keŋ opisanïy kraveckiy ceχniŋ Kamenec šähäriniŋ stronï ʤurumdan utru n′eceχovïylarga iš bermäχ üčün, χaysï deklaraciya aktalarïnda raycalarnïŋ aytïlgan datasï tibinä [пропуск до конца строки] daγï keŋ opivat etiyr, žadat etti, ki aktikovanïy bolgay nemič tili bilä da ermeni yazovu bilä, χaysï ki pretlumačonïy boldu latin tilindän nemič tilinä [дальше до конца листа оставлено чистое место] (л. 284 об., запись 1)

Декларация советниками привилегий портняжному цеху, внесенных в акты по поводу установленного между нами и теми портными штрафа за заказ работ нецеховым

Было 20 [30] июля 1050 [1601] года, в субботу, перед войтом Ниголом и присяжными, которые были при нем, а именно: бароном Михно и Якубом, старостами, Зану, Вартаном, Ованесом Гагосом, Юрко и другими. Пришел Бедрос, сын Хачко, писарь Армянского суда, и [внес] от имени всей Речи Посполитой полученную декларацию советников польского суда с широко описанными в привилегиях портняжного цеха города Каменца определенными статьями по поводу заказа работы нецеховым, которая декларация в актах названных советников под датой [пропуск до конца строки] еще шире изложена, и потребовал, чтобы она была внесена в акты на польском языке армянским письмом, как была переведена с латинского языка на польский.

Конец книги:

Anun Asduaʤoj mero Jisusi K‘risdosi.

Tügälländi da yazïldï aktalar šähär spravalarïnïŋ ermeni töräsiniŋ χolu bilä yazïχlï Bedros Xačko oγlu yazučïnïŋ voytluχunda pan Nigol der Hanus oγlunuŋ da antičkänlärniŋ: baron Miχno erespoχan, Vartan, Zanu, Ovanes Gagos, Guryïγ, Ovanes Levon, Hanus, Yurko, Yakub, Lukaš da özgälärniŋ tvagannïŋ 1052-sinä julisniŋ 28-inä (л. 390, запись 6).

Во имя Бога нашего Иисуса Христа.

Закончены и дописаны акты городских дел Армянского суда рукой грешного Бедроса, сына Хачко, писаря, в войтовство господина Нигола, сына отца Гануса, и присяжных барона Михно, старосты, Вартана, Зану, Ованеса Гагоса, Гурьега, Ованеса Левона, Гануса, Юрко, Якуба, Лукаша и других. Года 1052, июля 28 [7 августа 1603 года].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 20 (4406)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 28 июля 1052 [8 августа 1603] г., четверг (л.1) – 22 сентября 1055 [2 октября 1606] г., понедельник (л. 188 об. – 189 об.).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, кое-где даже польским письмом (40-42, 90 об. – 92).

Бумага, формат 26,5 х 39,5 см. Водяной знак: цветок, 3,8 х 4,3 см. Объем 191 л. Нумерация: 1, 1а-190. Рукопись промокшая, текст первой и последней трети книги размыт снаружи и внизу. Последние 8 листов сохранились на треть.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 40-60 строк на странице по 50-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надпись на титуле: *№ 24; № 11то 1602, 603, 604, 605.*

Начало книги:

Anun Asduaʤoj.

Bašlandï aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ χolu bilä Bedros Xačko oγlu yazučïsïnïŋ bu ž ermeni töräsiniŋ yazïlma voytluχuna Nigol der Hanus oγlunuŋ da antičkänläriniŋ na ten čas bolgan na im′e: 2 erespoχannïŋ nayim′e Miχno da Vartan, 2 erespoχan, Zanu, Ovanes Gagos, Guryeγ, Ovanes Levon, Ago, Hanus, Yurko, Yakub da Lukašnïŋ tvagannïŋ 1052-sinä julisniŋ 28-inä (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Начаты акты Армянского суда города Каменца рукой Бедроса, сына Хачко, писаря этого же Армянского суда, в войтовство Нигола, сына отца Гануса, и тогдашних присяжных, а именно: двух старост по имени Михно и Вартана, двух старост, Зану, Ованеса Гагоса, Гурьега, Ованеса Левона, Аго, Гануса, Юрко, Якуба и Лукаша, года 1052, июля 28 [1603, августа 7].

Отдельные тексты:

Lukian ilôvlu mocnïy Stanislausnu

Boldu tvagannïŋ 1052-sinä julisniŋ 28-inä kičiaynakün Nigol voyt alnïna. Keldi Lukian ilôvlu da etti mocnïy kensi yerinä Stanislaus prokuratornu, berip kensinä tügäl plenipotencia utma, utturma, alma, kvitovat etmä, ant ičmä, ant χulaχ χoyma, anttan vol′nïy etmä, a bu Xačko Simon oγluna χaršï, tutunup etkänin vʤ′enčn′e prin′at etmä, ne üčün törägä pam′entnïy χoyuldu (л. 1, запись 2).

Львовянин Лукиан уполномочил Станислауса

Было 28 июля 1052 года [7 августа 1603] перед войтом Ниголом. Пришел львовянин Лукиан и уполномочил вместо себя прокуратора Станислауса, предоставив ему все полномочия: выигрывать, проигрывать, получать, квитовать, присягать, присягу выслушивать, от присяги освобождать, а это – против Хачко, сына Симона, обязавшись все им совершенное принять с благодарностью, о чем суду было уплачено памятное.

Ohan da Bedros sudka üčün

Kič[iaynakün, tvagannïŋ 1053-sünä abrilniŋ 19-una]. Nigol voyt alnïna. Ne türlü ki bügüngä Ohan χart pripozvat etti Bedrosnu Xačko oγlun χonšusun, gile etti üsnä stronï sudka yeri üčün, χaysï sudka budovan′eläri arasïnaydï stronalarnïŋ, alay Ohannïŋ, nečik Bedrosnuŋ, aytïp, ki aytïlgan Bedros ol sudka yerin privlaščat etti kensinä, preto χoldu, ki törä uznat etkäy, kimgä ol sudka naležit etiyr, gdïž ol sudka yeri vlasnïy menimdir da menim övümä naležit etiyr.

Anda ž turup, Bedros, pozvanïy, ʤuvap berip ayttï, ki pevnïy dovodlarïm artïndan ol sudka yeri menim vlasnïy gruntumdur da menim övümnüŋ azbarïdïr, ävälgi dovod körgüzüyürmen, ne ki mur menim vlasnïy azbarïma uzunluχu tutup mahalädän tïldan čaχ haligi yäŋi budovan′elärinä deg menim staynama deg yatïyïr, χaysï ol eski murnuŋ uču urïyïr snor bilä ol sudkaga, χaysï eski murnu haligi požoga alnïna köptän zamandan prodekim menim vlasnïy kensi gruntu üsnä smurovat etip edi rovno yer bilä, teränliχi yer ičinä 1 ya ges lokottur, a keŋliχi 1-gä lokot ančaχ bar, da anï anïŋ üčün etip edi, ki vzdluž budovan′esi aγač ol prodekimniŋ menim mur üsnä turgïy edi, nečik zaχovacca bolur, ki aγač budovan′elär tez čirimäylär, χaysï eski mur hraničit etiyr menim gruntlarïmnï da anïŋ da gruntlarïn, da bunu dovedit etiyirmen

Оган и Бедрос относительно прохода

В четверг [19/29 апреля 1053/1604 года], перед войтом Голубом. Старый Оган, вызвав на сегодня Бедроса, сына Хачко, своего соседа, заявил на него относительно прохода между строениями сторон, как Огана, так и Бедроса, говоря, что названный Бедрос присвоил себе землю того прохода, а потому требовал, чтобы суд расследовал, кому проход принадлежит, ведь, мол, земля того прохода моя собственная и относится к моему дому.

Здесь же обвиняемый Бедрос, встав, ответил и сказал, что, мол, согласно моим достоверным доводам, земля того прохода является моим собственным участком и усадьбой моего дома. В качестве первого довода показываю, что каменная стена проходит по всей длине моего подворья, начиная от тыла жилого квартала вплоть до нынешнего моего строения, до моей конюшни, а конец этой старой каменной стены по шнуру идет до того прохода. Эту старую каменную стену давным-давно, до последнего пожара, построил на своем участке мой предок ровно по своей земле, и глубина его в земле 1 или поллоктя, а ширина до локтя. И потому он сделал ее, чтобы на нем вдоль стояло деревянное строение моего предка, ибо он беспокоился, чтобы деревянные постройки быстро не сгнили. Эта старая каменная стена разграничивает мой и его участки. И доказываю я это заявлением самого истца

kensi ž aktornuŋ χart Ohannïŋ zeznan′esï bilä, ki priznat etti, ki ol murnuŋ gesïn tutup mahalä sartïn χoyup edi Norses χaynatam, bu gesin haligi sudkaga deg χoyup edi Harbet učmaχlï ʤanlï, χaysï Harbet menim že prodekim edi, da kensi vlasnïy gruntlarï üsnä χoyup edilär ol eski murnu. A tak ol eski murnuŋ uču snor bilä sudkaga uruyïr, preto iš ki ol eski mur menimdir, menim vlasnïy gruntum üsnädir, neni aktor priznat etti, na ol sudka da menim vlasnïy gruntumdur.

Daγï da bar dovodum, sorïyïrmen, kim ilgäri ottan soŋgï, χaysï 2 yïldan beridir, pobudovaca boldu, pevniy χonšum aktor, neni kensi dä priznavat etiyir, da bütün šähär dä bilir, bo ol budovan′esin, budur alay izbasïn, nečik χaχrasïn, skoro ottan soŋgï χoydu, χaysï ki 2 yïldan beridir, a men yäŋi staynamnï, budur budovan′emni, 1 yïl da yoχ, nečik χoyupmen. A iš ki ol ilgäri budovat etiptir izbasïnï χaχrasï bilä da iš ki anïŋ edi ol kesäk grunt, χaysï ki sudka yeridir halikä, nek že anï da ol vaχt zanest etmädi da založit etti budovan′esïn alay, nečik halikä turuptur. A tak, nečik kensi aytïyïr, ki vlasnïy hranicam bilä χoyupmen budovan′emni, da körgüziyir, ki daχïn igi pripustit etiptir azbarïma menim, tu rozum kensi körgüziyir da značn′e pokazacca bolïyïr, ki ol sudka yeri menim vlasnïy gruntumdur da menim hranicamdïr, da ol daχïn, ki azbarïma pripustit etiptir menim yäŋi budovan′emni, χaysï ki anïŋ budovan′esindän soŋra 1 ges yïl da etipmen staynamnï, bolmadïm hranicam bilä χoyma da skvapicca bolmadïm, ki ol daχïn kestirtkiy edim, bo kliyir edim, ki sövük bilä kötürtkiy edi daχïn. A tak, iš ki ol ilgäri pobudovacca boluptur da kensi hranicasï bilä χoyuptur budovan′esin, na ol sudka pevne menim azbarïmdïr, da keräk men dä budovan′emni ol sudka yerinä χoygaymen, da χolarmen, ki daχïn znesit etkäy, bo daχï alnïna bolman yäŋi budovan′emni hranicam üsnä χoyma, da anïŋ üčün ol sudka yerim χalïyïr.

Daγï da bar dovodum. Stronï eski mur üčün, χaysï eski mur aytïyïr, bizni dä körgüziyir, kimgä naležit etiyir ol sudka, budur, ki ol budovan′esin kensiniŋ χoymïyïr ol eski murnuŋ üstü bilä, yaχot po šnurovi, nečik eski murnuŋ hranicasï snor bilä körgüziyir, ol hranica üsnä χoymïyïr, evet χoyuptur hranicanïŋ yanï bilä kensi azbarïna, ne bilä značicca bolïyïr, ki ol eski murga nemä iši yoχtur da anïŋ gruntu üsnä dügül ol eski mur, bo kensi hranicasï bilä vlasniy nemä odstupit etmiyin χoyuptur budovan′esin, a menim staynam budovan′em turuptur ol eski mur üsnä, tïlko ki χïrγïsï bilä χoyuluptur, anïŋ üčün ki daχï alnïna barï murnu – старого Огана, который признал, что половину той каменной стены, начиная от тыла квартала, поставил мой тесть Норсес, а эту половину, к нынешнему проходу, поставил покойный Харбет, а этот Харбет тоже мой предок. И поставили они ту старую каменную стену на своих участках. И вот, конец той старой каменной стены по шнуру идет к проходу. Так поскольку та старая каменная стена моя и стоит на моем участке, что истец признал, то и тот проход тоже мой собственный участок.

Есть у меня еще один довод. Спрашиваю, кто первым из соседей после последнего пожара, который был 2 года назад, построился? Истец признает сам, и весь город знает, что те свои строения, и дом и сени, он построил вскоре после пожара, два года назад, а я свою новую конюшню, мое строение еще и года нет как поставил. А поскольку он строил свой дом с сенями первым, то если бы та часть участка, которая сейчас под проходом, принадлежала ему, почему же тогда он не занял больше земли, а возвел свое строение так, как стоит оно теперь? Итак, раз он сам говорит, что я поставил свое строение по моей собственной границе, и показывает, что он даже влез на мою усадьбу, то сам ум показывает и явно из этого вытекает, что земля прохода – мой собственный участок, а также и то, что он влез на мою усадьбу, а мое новое строение, мою конюшню, которую я делал через полтора года после него, я уже не пытался ставить по моей границе, приезая еще больше, ибо хотел, дабы он отнесся к этому с уважением. Итак, раз он построился раньше и поставил свое строение по своей границе, то этот проход несомненно относится к моей усадьбе и я должен мое строение ставить в том проходе, и требую, чтобы он снес свое строение, ибо я не могу строить по моей границе и теряю землю прохода.

А касательно старой каменной стены имею доказательство, подтверждающее, что она наша и кому принадлежит проход, а именно: он то свое строение не ставил на каменной стене или по шнуру, хотя граница старой каменной стены идет по шнуру, по той границе он не поставил, но поставил до границы, на своей усадьбе, а это значит, что к той старой каменной стене он никакого отношения не имеет и та старая каменная стена не находится на его участке, ибо, ставя свое строение, он от своей собственной границы не отступил, а моя конюшня, мое строение стоит на той старой каменной стене, только что лишь краем, а это потому, что раньше я не мог занять всю каменную стену, и так между нашими стенами остался проход, из-за которого нынешний спор. А поэтому важно, что та

bolmadïm zan′at etmä, da χaldï sudka yeri duvarlarïmïz arasïna, χaysï üčün hali spordur. A tak, značnïy nemädir, ki ol eski mur menim vlasnïy gruntum üsnädir, bo men kensin užïvat etiyrmen, a ol etmäs, a iš ki mur menim gruntum üsnädir da urïyïr snor bilä ol sudkaga, napevne ol sudka da menimdir. Preto körgüzüp dovodlarïn, pozvanïy körgüzdü törädä artikul 83-čü, ki artïχ dovod bolgannïŋ yanïna toγruluχ keräk prisond͡zonïy bolgay, χaysï artikul keŋ opivat etiyir.

Törä, aŋlap, da zhodnïy bu türlü dekret etti da anï potverdit etti, ki ol sudka χalgay meŋilik zamanlarga diyin azbarïna Bedros pozvanïynïŋ, da ki daχï alnïna bolmas staynasïn Bedros primknut etmä, χoyma hranicasï bilä, na Bedros tutup uholundan χaχrasïnïŋ Ohannïŋ, zapirit etsär čaχ kensi yäŋi murunuŋ rohunanča, ki ol sudka barï χalgay azbarïna Bedrosnuŋ, da Bedros da tutundu, ki ol yäŋi murdan kläsä daγï yoγarï mur tartma ya özgä nemä budovat etmä, na mur yeri almïsar Ohandan, ani duvarlarïn teprätmisär, evet duvarïnïŋ yanï bilä murun tartsar, a bu tenor χuluχ etsär stronï mur tartmaχ üčün tïlko kensi Bedrosnuŋ žïvotunanča, a potomoklarïna Bedrosnuŋ Ohannïŋ potomoklarï bilä bu tenor χuluχ etmisär, evet erkli bolsar, kläsä mur tartma Bedros potomoku, na törägä körä zaχovacca bolsarlar. A stronï stayn′asïndan yoγarï bolgan hranica üčün 2 yannïŋ da, alay Ohannïŋ, nečik Bedrosnuŋ, bu türlü χaldïrdïlar, ki komoranïŋ Ohannïŋki rohundan, χaysïn Ohan χoyuptur, kensi hranicasï bilä χoygaylar, však že ol vaχt, χačan kläsälär budovat etmä da zhodica bolalmasalar, na törä čïχïp keräk kensilärinä körgüzgäy dovodlarïna körä, ki här biri kensiniŋki üsnä pobudovacca bolgay, ne üsnä 2 yan da χayil boldu, nedän utru törägä χoyuldu pamentnïy, neni ki törä prin′at etti (л. 38 об. – 39).

Hökümläri oddanïy boldu Holubkoga

Boldu tvagannïŋ 1053-sünä julis 26-sïna kičaynakün Nigol voyt alnïna. Keldi Holub Varteres oγlu da preložit etti yoγarï aytïlgan törägä yolun Türkkä, χolup, ki aŋar Türk mämläkätindä χuluχ etkän hökümlärni, albo türk volnostlarïn, zverit etkäylär dlâ potrebï, neni ki aγalar aŋlap da kensinä oddat ettilär, ki kelip yänä yolundan vcale alganïna körä aγalarga oddat etkäy, χaysï ki edi 8 χaγït ayrï-ayrï yazgan 1 bölük ičinä pevnïy artikullar, hem här biriniŋ üsnä ermeni yazovu bilä terminovanïy söz sözdän, ne türlü ki bar aktikovanïy törä aktalarïnda dostatečn′e datasï bilä tvagannïŋ 1049 sebdemper 24-sünä χankün Nigol voyt alnïстарая каменная стена на моем собственном участке, ибо я его использую, а он не может. А поскольку каменная стена находится на моем собственном участке и по шнуру захватывает проход, то и проход несомненно мой. Приведя свои доказательства, обвиняемый показал суду статью 83 Судебника, которая широко толкует, что справедливость должна быть признана судом за той стороной, которая представит больше доказательств.

Суд, уяснив суть дела и придя к согласию, вынес декрет и подтвердил, что тот проход на вечные времена должен остаться за усадьбой Бедроса, обвиняемого, и что раньше Бедрос не мог примкнуть и поставить свою конюшню по своей границе, а потому вынужден начать от угла сеней Огана и вести вплоть до угла своей новой каменной стены, и что весь тот проход должен остаться в усадьбе Бедроса, и Бедрос обязался, что если захочет от той новой каменной стены провести каменную стену еще выше или будет ставить какое-то новое строение, то не будет занимать места под каменную стену от Огана и не будет сдвигать его стен, но должен вести каменную стену за его стеной. И этот приговор действует относительно каменной стены только до конца жизни самого Бедроса, но для потомков Бедроса и Огана этот приговор не будет иметь силы, и потомок Бедроса, если захочет ставить каменную стену, должен быть защищен по закону. А что касается границы между обеими сторонами, Оганом и Бедросом, выше конюшни, то решили так, что пусть проведут ее от угла амбара Огана, который Оган уже поставил, по его границе. А если когда-то захотят строить и не смогут прийти к согласию, то суд, выйдя на место, должен будет показать согласно доказательствам каждого, где и как кому строить. С чем обе стороны согласились. О чем суду дано памятное, которое суд принял.

Охранные грамоты выданы Голубко

Было 26 июля 1053 года [5 августа 1604], в четверг, перед войтом Ниголом. Пришел Голуб, сын Вартереса, и известил названный выше суд о поездке в Турцию, и попросил, чтобы ему выдали ввиду необходимости привилегии, действующие в Турецком государстве, или турецкие вольности, в связи с чем старейшины их ему и выдали, с тем чтобы, возвратившись из поездки, вернул старейшинам все, как получил; а всего этих артикулов 8 отдельных листов в одном футляре, и каждый надписан дословно армянским письмом, о чем сделана запись в судебных актах под датой 24 сентября 1049 года [4 октяб-

na bolgan. Neni ki aytïlgan Holub vcale odobrat etip, tutundu yänä kelip tügäl oddat etmä hem yoldašlarnï yolda trudnostlarda boronit etmä, neni aγalar aktaga yazma ayttïlar (л. 50, запись 2).

ря 1600], в среду, при войте Ниголе. Которые названный Голуб получил сполна, обязавшись защищать своих товарищей при осложнениях во время поездки, а после возвращения вернуть. О чем старейшины приказали записать в акты.

Yäŋidän aγalar šafar taŋladïlar Miχno erespoχan

Šapatkün [tvagannïŋ 1054 mard 23]. Nigol voyt spulečn′e antičkän χardašlar bilä na im′e: Jovanes Gagos, Guryeγ, Ovanes Levon, Yurko, Yakub, Lukaš, Holub da özgäläri. Yoγarï yazïlgan aγalar barčasï spulečn′e yäŋidän χoldular baron Miχno erespoχannï, ki bolgay bu yïlga da šafarï Reč Pospolitanïŋ da yïχöv hem aχpašlïχ kelišlärgä barïna, inanïp kensinä, neni ki baron Miχno erespoχan, uvažït etip χoltχasïn aγalarnïŋ, prin′at etti da aldï sbgsïn Reč Pospolitanïŋ suma sekiz miŋ yüz fli nemič sbgsï... (л. 88-88 об., запись 3).

Старейшины вновь избрали экономом старосту Михно

В субботу [23 марта / 2 апреля 1054/1609 года]. Войт Нигол совместно с присяжными братьями, а именно: Ованесом Гагосом, Гурьегом, Ованесом Левоном, Юрко, Якубом, Лукашом, Голубом и другими. Названные выше старейшины все вместе вновь просили барона Михно, старосту, чтобы он и в этом году был экономом по сборам Речи Посполитой, церкви и єпископства, во всем доверив ему, с чем барон Михно, староста, учтя просьбу старейшин, согласился и принял деньги Рчи Посполитой в сумме 8100 польских злотых…

Etikči ceχï da Varteres sïŋarï bilä

Boldu tvagannïŋ 1054-üsünä abrilnïŋ 17, χankün, Guryeγ voyt alnïna. Keldi Varteres Nazu oγlu kensi sïŋarï bilä Annica, da turup obličn′e, zeznat etti borč etikči ceχïna yuχöv sbgsï kanzanakka suma fli 15 bu yer hesepi üsnä, da tutundular spoln′e, a n′e rožʤ′eln′e tölämägä baryamda tvagannïŋ 1055-sinä naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan, apelâciyasïndan bašχa, neni ki hršu bilä yazïldïlar (л. 96, зап. 2).

Сапожный цех и Вартерес с женой

Было 17 [27] апреля 1054 [1609] года, в среду, перед войтом Гурьегом. Пришел Вартерес, сын Назу, с женой Анницей и, став лично, признал долг сапожному цеху и церковной казне в сумме 15 флоринов местного счета, и обязались совместно, а не отдельно уплатить наличными, а не каким-либо товаром на Пасху 1055 [1610] года без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за их деньги и записано.

Конец книги:

Boldu tvagannïŋ 1055-sinä sebdemper 22-sinä yïχpaškün Nigol erespoχan lentvoyt alnïna. Kelip obličn′e, Gögčä der Apraham oγlu, pripozvanïy bolup Xačkodan Kirkor oγlu sargawark‘tan pevnïy zeznan′egä, žadan′esinä anïŋ bolup rekvirovanïy ur′addan, antï tibinä bu sözlär bilä zeznat etti ...giy edi kensinä potrebnïy bütün kens... (л. 188 об. – 189 об., запись 2).

Было 22 сентября 1055 года [2 октября 1606], в понедельник, перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Гогче, сын отца Апрахама, будучи вызван диаконом Хачко, сыном Киркора, для определенного свидетельства, по его просьбе и по требованию суда, заявил под присягой такими словами. .. был бы потребний, полный ему…

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 22 (4407)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 22 сентября 1055 [2 октября 1606] г., понедельник (л.10 об.) – 10 [20] ноября 1057 [1608] г., четверг (л. 199 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, иногда польским письмом (40-42, 90 об. – 92).

Бумага, формат 27,5 x 40,5 см. Водяной знак: Держава, 4 x 5,5 см. Объем 199 л. Рукопись замочена, текст угас. Много листов в начале и в конце книги сохранились фрагментарно. Во время реставрации к одним листам подклеены части других, как, например, к первому вверх ногами подклеен отрывок 19, 20 или 21-го листа, на что указывает дата записи – 11 [21] октября.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 45-55 строк на странице по 70-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги (фрагмент текста на перевернутом отрывке листа):

...törä... Miχno yeres[poχan] da ... — sinä hogdempernin 11-inä... antičkänlärnin na im′e: Ovanes... törädä Yurko Ovanes oγlu atï bilä ... a triplikaga... o da... kir... (л.1, запись 1).

...суд... староста Михно и... [1055/1606] года, 11 октября... присяжных, а именно: Ованес... в суде Юрко, сын Ованеса, от имени... триплике... а он... входить...

Отдельные тексты:

Boldu tvagannïŋ 1055 hogdempernin 3-sünä, aynakün. Nigol erespoχan lentvoyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärnin, na im′e: Yurko, Lukaš da Ivaško. Ne türlü k′ečkän yuvuχ potrebnïy törädä χankün Yurko Ovanes oγlu aktor kensi replikasïn da Xačkoga Kirkor oγlu pozvanïyga χaršï vïdanïy žadat etti törädän, ki protokolda yazïlgan spravalar Xačko Kirkor oγlunuŋ χolu bilä... revidovanïy bolgay... (л. 14 об., запись 1).

Было 3 [13] октября 1055 [1606] года, в пятницу, перед лентвойтом Ниголом, старостой, и бывшими при нем присяжными, а именно: Юрко, Лукашом и Ивашко. Так как на прошлом заседании потребного суда в среду истец Юрко, сын Ованеса, требовал от суда, чтобы его реплику, его дело против Хачко, сына Киркора, обвиняемого, записанное в протоколах рукой этого самого Хачко, сына Киркора, ревизовали...

Nastko kvit Guγarkonu

Boldu tvagannïŋ 1055-inä hogdempernin 18, šapatkün, Nigol erespoχan lentvoyt alnïna. Kelip obličn′e, Nastko Ovanes χatunu kvitovat etti Guγarkonu Ovan χatunu suma 46 flidän da yänä bašχa otuz yedi flidän, aytïp, ki tügäl tölädi kensinä, da umorit etip törä zapislärin vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu pamentnïy (л. 25, запись 1).

Настко квитовала Гугарко

Было 18[28] октября 1055 [1606] года, в субботу, перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Настко, жена Ованеса, квитовала Гугарко, жену Ована, относительно суммы в 46 флоринов, а также относительно другой суммы в тридцать семь флоринов, говоря, что она полностью ей уплатила, и упразднила соответствующие судебные записи, о чем суду дали памятное.

Kirkor kvit Xaragöznü

Šapatkün, Nigol erespoχan lentvoyt alnïna. Kelip obličn′e, Kirkor Korkodel oγlu kvitovat etti Xaragöz Žamgočnu suma on altï flidän törä zapisinä körä, aytïp, ki tügäl tölädi kensinä, da umorit etip törä zapislärin vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu pamentnïy (л. 25, запись 2).

Киркор квитовал Харагоза

В субботу перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Киркор, сын Коркодела, квитовал Харагоза Жамгоча относительно суммы в 16 флоринов согласно судебной записи, говоря, что он ему полностью уплатил, и упразднил соответствующую судебную запись, о чем суду дали памятное.

Kirkor da Dzerig

Šapatkün, Nigol erespoχan lentvoyt alnïna. Kelip obličn′e, Dzerig Rumχodža oγlu borč bilindi Kirkorga Korkodel oγluna suma 25 fli nemič sbgsï da tutundu tölämä kelir Yazlovca yarmarkïna tvagannïŋ 1056-sïna bolgan naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, bašχa törä dilaciyasïndan, apelâci-

Кіркор и Дзериг

В субботу перед лентвойтом Ниголом, старостой. Придя лично, Дзериг, сын Румходжи, признал долг Киркору, сыну Коркодела, в сумме 25 флоринов польскими деньгами и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку 1056 [1607] года наличными, а не каким бы то

yasïndan bašχa, ne üčün hršu bilä yazïldï (л. 25, запись 3).

[Tvakannïŋ 1055 hogdempernïŋ 3-sinä, aynakün]. Hökümlär Türk yoluna χuluχ etkän oddanïy boldu Petregä Romaško oγluna sekiz kesäk (л. 95, запись 5).

ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его деньги и записано.

[Года 1606 октября 13, в пятницу]. Привилегии для поездки в Турцию выданы Петру, сыну Ромашко, восемь штук.

[Xačko etti vo]lnïy anttan Zadigni

Boldu tvagannïŋ 1057 [nojemper 10], kičaynakün, Nigol yeres[poχan] voyt alnïna. Ne türlü büggüngä... [pri]padat etti ant de... -nïy Zadigkä Donig oγluna Xačko Kirkor oγluna χ... [plenipo]tentinä učmaχlï ǰanlï Z... [tusn]aχlarï üčün aytïlgan Zanunuŋ, ne türlü ilg... -alarï bar šire yazïlgan... -ïna aytïlgan Xačko bošattï antnï Zadigkä ... barča spravadan da ... nedän ki artïχ kimesädän bir trudnostu ani ... -maga anïŋki tusnaχ ... [tus]naχlar Zadig yanïna, ne üčün χoyuldu... (л. 199 об., запись 4).

[Хачко] освободил от присяги Задига

Было года 1057 [10/20 ноября 1608], в четверг, перед войтом Ниголом, старостой. Так как на сегодня пришлась присяга, назначенная согласно декрету Задигу, сыну Донига, против Хачко, сына Киркора, уполномоченного покойного Зану, относительно залогов… названный Хачко освободил Задига от присяги, и от всего дела, и от иска, что больше уже ни с чьей стороны не будет к нему претензий относительно тех залогов… которые залоги оставлены у Задига. О чем суду дали памятное.

Конец книги:

Tügälländi... bu aktalar spravalarïnïŋ ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ χolu bilä Yakub Ivaško erespoχan oγlunuŋ voytluχuna Nigol erespoχannïŋ da antičkänlärniŋ... tvagannïŋ 1057 nojemper 10-ünä (л. 199 об., запись 5).

Закончены эти записи дел Армянского суда города Каменца рукой Якуба, сына старосты Ивашко, в войтовство Нигола и при присяжных… года 1057 [1608], ноября 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 24 (4409)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 10 [20] ноября 1057 [1608] г., четверг (л.1) – 12 [22] декабря 1060 [1611] г., четверг (л. 220 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке, кое-где польским письмом (32 об. – 33, 37-38 и др.).

Бумага, формат 26,5 х 36 см. Водяной знак: Держава, 4 х 5,5 см. Объем 220 л. Рукопись замочена, текст размыт. Первые 9 и 10 последних листов полуоборваны. Листы 123-128 при реставрации вшиты вверх ногами и в обратном порядке.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 50-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Публикация: [Абдуллин 1976: 5-23] – запись от 28. 04. 1609, л. 6 согласно транскрипции Х.И.Кучук-Иоаннесова и Ф.Е.Корша.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Anun Asduaǰoj Jesusi K'risdosi.

Bašlandï aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ yazïlma tvagannïŋ 1057-sinä nojemper

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться эти акты Армянского суда города Каменца года 1057 [1608], ноября 10

10-una, kičaynakün, voytluχuna baron Nigol erespoχannïŋ der Hanus oγlu da antičkänlärniŋ na ten čas bolgan na im′e: baron Miχno, erespoχan, Guryeγ Diradur oγlu, Ovanes Gagos, Ovanes Levon, Ago Miχal oγlu, Hanus Kirkor oγlu, Yurko Kiyanin, Yakub Kaspar oγlu, Holub Varteres oγlu, Lukaš Hricko oγlu, Ivaško Serhiy erespoχannïŋ oγlu, ermeni töräsiniŋ (л. 1,. запись 1)

[20], в четверг, в войтовство барона Нигола, старосты, и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Михно, старосты, Гурьега, сына Дирадура, Ованеса Гагоса, Ованеса Левона, Аго, сына Михала, Гануса, сына Киркора, Юрко Киянина, Якуба, сына Каспара, Ивашко, сына старосты Сергея.

Xačko da Zadig

Boldu tvagannïŋ 1057-sinä nojemper 10-una kičaynakün Nigol erespoχan voyt alnïna. Kelip oblič′e Zadig Donig oγlu bilindi borč Xačkoga Kirkor oγlu Yolbey tornuna suma on fli da tutundu tölämä bu borčnu kensinä kelir pargendagta tvagannïŋ 1058-inä bolgan naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä apelâciyasïndan bašχa, zaklad tibinä 1 suma daγïn anïŋkibik, egär rokunda tölämäsä da bolsa pripozvanïy Xačkodan, borčlu bolur baš sumanï zakladï bilä kensinä tölämä, ne üčün hršu bilä yazïldï (л. 1,. запись 2).

Хачко и Задиг

Было 10 [20] ноября 1057 [1608] года перед войтом Ниголом, старостой. Придя лично, Задиг, сын Донига, признал долг Хачко, сыну Киркора, внуку Йолбея, в сумме 10 флоринов и обязался уплатить этот долг на следующую Масленицу года Божьего 1058 [1609] под залогом еще одной такой же суммы: если не уплатит в срок иХачко вызовет его в суд, то он обазан будет уплатить главную сумму вместе с залогом, о чем записано за его собственные деньги.

Ačïlmaχï testament Miχno erespoχannïŋ

Boldu tvagannïŋ 1058-inä julis 3-sünä, yïχpaškün, Ago voyt alnïna da bolgan antičkänlärniŋ, na im′e: baron Nigol erespoχan, Guryeγ, Yurko, Lukaš, Holub, Ivaško, Miklaš da özgäläri. Ne türlü učmaχlï d͡žanlï Miχno erespoχan Dönüš oγlu, ermeni, Kamenec šähärlisi, za žïvota svego berip edi ermeni töräsiniŋ sekvesterinä pevnïy spravalar fascikul ičinä möhürlägän da vlasnïy χolu bilä yazgan, χolup, ki anïŋki spravalar bolgay töräniŋ sekvesterindä ölümünä dirä aytïlgan Miχno erespoχannïŋ, a ölümündän soŋra ačkay ermeni törä ol fascikulnu möhürlägän da spravalarnï ičinä bolgan törä aktalarïna küvürgäy, ne türlü yazov ol že Miχno erespoχandan za žïvota bu fascikul üčün etkän ermeni töräsindä tvagannïŋ 1058-inä junvar 39-una daγïn šire obmavlât etiyir, a iš ki Biy Teŋriniŋ buyruχundan aytïlgan Miχno erespoχan bu dünyâdan kečti, anïŋ üčün törä pomen′onïy zarazem ölümündän soŋra anïŋ dosit etip erkinä Miχno erespoχannïŋ anïŋki fascikulnu möhürlägän ačma da spravalarnï ol fascikulda bolgan aktalarga yazma ayttï, χaysï ki söz sözdän bu türlü edir yazgan.

«Anun Asduad͡zoj.

Men, Miχno erespoχan, Dönüš oγlu, bolup saγ tenimdä da tügäl esimdä, belgili etiyirmen bu menim yazganïm bilä kimgä dä potreba bolsa bilmägä, ki menim bolup pozvolen′am barča yuvuχlarïmdan rozprava etmä dobrolarïma, alay ruχomïy,

Открытие завещания старосты Михно

Было 3 [13] июля 1058 [1609] года, в понедельник, перед войтом Аго и бывшими при нем присяжными, а именно: бароном Ниголом, старостой, Гурьегом, Юрко, Лукашом, Голубом, Ивашко, Миклашем и другими. Как покойный староста Михно, сын Донюша, армянин, каменецкий мещанин, при жизни отдал в секвестр Армянского суда дела, опечатанные в фасцикуле и написанные его рукой, потребовав, чтобы они находились до смерти названного старосты Михно в секвестре суда, а после его смерти чтобы Армянский суд открыл этот запечатанный фасцикул и находящиеся в нем дела внес в судебные акты, о чем подробнее говорит запись, сделанная при жизни тем же старостой Михно относительно этого фасцикула в Армянском суде года 1058 [1609], января 19 [29]. А понеже по воле Божьей названный староста Михно ушел из этого мира, упомянутый Армянский суд сразу после его смерти, выполняя волю старосты Михно, велел открыть тот запечатанный фасцикул и вписать в акты дела, которые были в том фасцикуле и которые дословно написаны так.

«Во имя Бога.

Я, староста Михно, сын Донюша, будучи здоров телом и в полном рассудке, извещаю этой моей записью всем, кому следует знать, что поскольку на то была моя воля распорядиться в отношении моего имущества, движимого и недви-

nečik n′eruχomïy, preto men kläp žïvotumda kensimniŋ yaχšï kölnümdän dä naznačit etmä, alïp alnïma, ki kečövlümen bu dünyâdan, ki menim dä bolgay jišadagïm alay yïχövlärgä, nečik duχovenstvoga, alay kensi ǯïnsïmnïŋ, nečik özgä naciyalarga, alay že yuvuχlarïma da krevniylärimä, χaysïlarïna barča yoγarï pomen′onïy išlärgä v sposub vlasnego i n′evontplivego zapisu zapisovat etiyirmen životumdan soŋra, ki pevnïy zamanlarda ašaγa yazïlgan oddanïy bolgay menim potomokumdan, χaysïn ki m′anovat etärmen, okrum žadn′e trudnosttan bašχa, v′ečnim čas′em berkitiyirmen.

Baštan at‘orga Ečmiaʤzin yïχövünä, χačan nïvirag kelsä nïšan bilä gatoγigostan, adätimizgä körä, nečik zaχovacc′a boluyur, berilgäy fli 100. Kamenectä bolgan ermeni eki yïχövünä — surp Asduaʤaʤzingä da surp Nigolga berilgäy fli 100. At‘oragal aχpaška bu yerdä bolgan ermeniniŋ berilgäy fli 20. Din atama fli 10. Xalgan babaslarga Kamenecniŋ ermeni yïχövünä χuluχ etkänlärgä barïna berilgäy fli 40. Na ten čas bolgan sargawark‘larga barïna fli 10. Žamgoǫlarga 2 yïχüvnüŋ fli 4. Tüz yïχövlärgä igitlär kanʤanakïna fli 10. Daγïn da yazïyïrmen Ilôvda bolgan šähär yïχövünä ermeniniŋ fli 50. Vank yïχövünä fli 30. Surp Xač yïχövünä fli 10. Šähärdägi babaslarga fli 30. Vank‘ ap′eγalarïna fli 20. Alay že vank‘ χuçuna fli 50. Šähärdägi χuçka fli 10. Daγïn da yazïyïrmen Zamosc′a, Mankermän, Lucka yïχövlärinä här yïχövgä berilgäy fli 10-ar. Bu ž yïχöv babaslarïna berilgäy här babaska fli 5-är. Daγïn da yazïyïrmen Kamenectä bolgan nemič yïχövlärinä: faraga fli 20, kanoniklärgä fli 15, vikariylärgä fli 15, surp Katerina yïχövünä, alay že špitalga fli 30 — 15-är fli kelir. Surp Nigol yïχövünä, alay že barča zakonniklärinä fli 40. Panna Maria yïχövünä da zakonniklärinä berilgäy barïna fli 30. Daγïn da yazïyïrmen Kamenectä bolgan orus yïχövlärinä, ki Biy Teŋriniŋ χuluχu otpravatca boluyur, berilgäy barïna fli 50. Ol že yïχövlärniŋ namisnikinä na ten čas bolgan berilgäy aŋar fli 5. Xalgan babaslarïna fli 20 rovnïy ʤ′alga. Špital′lärinä bu naciyanïŋ berilgäy fli 15.

Daγïn da yazïyïrmen yuvuχlarïma, ki oddanïy bolgay, nečik ašaγa m′anovanïydïr, bašta učmaχlï ǯanlï Aksentniŋ striyečnïy χardašïmnïŋ oγlanlarïna, Kevor torunlarïna, Šïmkoga fli 200, χardašïna der Kirkor ap′eγaga fli 100, pan Lukaš χatununa fli 100, alay že pan Nigol sïŋarïna fli 100, daγïn da berilgäy učmaχlï ǯanlï Jovanesniŋ Kevor oγlu, alay že striyečnïy χardašïmnïŋ oγlanжимого, относительно всех моих близких, то я и пожелал при своей жизни своей волей распорядиться, сознавая, что должен уйти из этого мира, дабы память обо мне осталась как церквям, так и духовенству, как моей собственной народности, так и другим нациям, а также моим близким и родным, которым всем посредством собственной и несомненной записи на упомянутые выше вещи отписываю, чтобы моим потомком, которого называю, после моей смерти в назначенные ниже сроки было передано [отписанное], несмотря на всяческие трудности, – завещаю на вечные времена.

В первую очередь, Ечмиадзинскому патриархату, его церкви, когда прибудет посол со знаком от католикоса, по нашему установленному обычаю, дать 100 флоринов. На две армянские церкви в Каменце, св. Богородицы и св. Нигола, дать 100 флоринов. Местному армянскому архиепископу, который тогда будет, дать 20 флоринов. Моему духовному отцу 10 флоринов. Остальным армянским священникам, которые служат в армянских церквях, всем дать 40 флоринов. Диаконам, которые тогда будут, всем 10 флоринов. Звонарям обеих церквей 4 флорина. На пригородную церковь, на Юношеское братство 10 флоринов. Также записываю на армянскую церковь во Львове 50 флоринов, на монастырскую церковь 30 флоринов, на церковь св. Креста 10 флоринов, городским священникам 30 флоринов, монастырским монахам 20 флоринов, на монастырскую ризницу 5 флоринов, на городскую ризницу 10 флоринов. Также записываю на армянские церкви в Замостье, Киеве, Луцке – каждой церкви передать по 10 флоринов, священникам этих же церквей дать по 5 флоринов. Также записываю на польские костелы в Каменце – на приходской костел 20 флоринов, каноникам 15 флоринов, викариям 15 флоринов, на костел св. Екатерины и приют 30 флоринов – по 15 флоринов, на костел св. Миколая, а также всем монахам 40 флоринов, на костел девы Марии и монахам – вместе 30 флоринов. Также записываю на украинские церкви в Каменце, где отправляется служба Божья, на все дать 50 флоринов, тогдашнему наместнику этих церквей дать 5 флоринов, остальным священникам 20 флоринов, на всех поровну, на приюты этой нации дать 15 флоринов.

Также записываю моим близким, чтобы им было дано, как сказано ниже. В первую очередь, детям покойного Аксента, моего брата по мате-

larïna Yakubga fli 100, Ivaškoga fli 100, Miskoga fli 100, der Xačadurnuŋ babad′asïna, pan Yuskonuŋ sïŋarïna — eksinä dä fli 100-är. Eki χïz oγlanga, Hoskoga da Geruχnaga, 2-sinä dä fli 100-är. Daγïn da yazïyirmen Gresko oγluna Norseskä, anamnïŋ χardašï oγluna, fli 200. Pilip oγlu Vaskonuŋ potomoklarïna berilgäy fli 200. Yakub Varteres oγluna berilgäy fli 200. Misko Rabička oγluna berilgäy fli 100. Toros Rabička potomoklarïna berilgäy fli 100. Kaspar Rabička oγluna berilgäy fli 100. Dẹr Mgrdičniŋ potomoklarïna berilgäy fli 100. Dẹr Vasko oγlu Avedik sïŋarïna Rabička χïzïna fli 50. Ovanes D̲zolay χatununa berilgäy fli 50. Ovanes Levon oγlu sïŋarïna der Mgrdič χïzïna fli 50.

Xaysï bu yoγarï yazïlgan barčanï sïmarlaganïma, ki dosit bolgay, etiyirmen op′ekun Yurkonu Ovanes oγlun Kevorovič, striyečnïy χardašïmnïŋ oγlun, χaysïn ki pravn′e oγul yerinä prin′at etipmen, nečik krevnïyïmnï, da prisposobit ettim kensimä, ki ol barča bu haligi menim yazganïma dosit etkäy menim mayentnostlarïmdan bir eksiksiz, alay, nečik menim vlasnïy potomokun, da dügül özgä türlü, χaysï ki žïvotumdan soŋra alay yïχövlärgä, nečik duχovenstvoga barčasïna yoγarï yazïlgan vinen bolgay oddat etmä ges yïlda, a povinnïylarïma bir yïlda barča zvlokalardan bašχa, a odpravit etip bunu barčanï, alayžoχ özgä pobožnïy učinoklarnï, χalganïn, ne ki halikä bunda m′anovanïy bolgay, barčasï zevšïstkim bolgay Yurkoga, oγluma menim, zapisovat etiyirmen, berip baγïšlïyïrmen v′ečnïy da n′eodm′ennïy da živiy bašχïš bilä, χaldïrmïyïn 1 özgä albo kimgä alay yuvuχ, nečik yïraχ bolgan potomoklarïmdan, χaldïrmïyïn bir törä etmäχtä, tek pomen′onïy Yurkoga, Jovanes oγluna, oγluma menim, nečik yedïnïy d̲z′ed̲zickä, barča pom′en′onïy yaχšïlïχlarïmnï, alay ruχomïy, nečik n′eruχomïy, χayda da kolv′ek bolgan, beriyirmen da baγïšlïyirmen kensinä da anïŋ potomoklarïna zlivat etiyirmen da otstupovat etiyirmen meŋilik zamanlarga.

Daγïn varovat etiyirmen bunu da potomokuma menim Yurkoga, nečik oγluma, bu odkazanïy dobrolarïm üčün alay yïχövlärgä barčasïna, nečik duχovenstvolarga, alay že pevnïy osobalarga naznačonïy zamanda, ki egär nemä pričinadan slušnïy ekzekovat etmä odkazlarïmnï bolalmasa da legale inpedimentum vn′esit etsä, na yoγargi m′anovanïy odkari, внукам Кевора: Шимко – 200 флоринов, его брату диакону отцу Киркору 100 флоринов, жене господина Лукаша 100 флоринов и жене господина Нигола 100 флоринов. Также дать детям покойного Ованеса, сына Кевора, также моего брата по матери: Якубу 100 флоринов, Ивашко 100 флоринов, Миско 100 флоринов, попадье отца Хачадура и жене господина Юско – обеим по 100 флоринов, двум дочерям – Госке и Герухне, обеим по 100 флоринов. Также записываю Норсесу, сыну Греско, племяннику моей матери, 200 флоринов, потомкам Васко, сына Филиппа, дать 200 флоринов, Миско, сыну Рабички, дать 100 флоринов, потомкам Тороса Рабички дать 100 флоринов, Каспару, сыну Рабички, дать 100 флоринов, потомкам отца Мыгырдича, дать 100 флоринов, жене Аведика, сына Васко, дочери Рабички, 50 флоринов, жене Ованеса Дзолая дать 50 флоринов, жене Ованеса, сына Левона, дочери отца Мыгырдича, 50 флоринов.

А чтобы все эти мои распоряжения были выполнены, уполномочиваю быть опекуном Юрко, сына Ованеса Кеворовича, моего племянника по матери как моего собственного потомка, которого я законно усыновил, и принял как родного, и приспособил себе, чтобы он выполнил все мои нынешние распоряжения из моих владений, без никаких исключений, и не иначе как через полгода после моей смерти он должен отдать как церквям, так и всему духовенству, описанным выше, а назначенным мною лицам – в течение года, без никаких отсрочек, а после исполнения этого всего, а также других набожных дел, остальное мое имущество, которое останется, без никаких исключений, так, как теперь здесь назначено, все полностью я записываю моему сыну Юрко, отдавая и даря вечным, и непременным, и живым дарением, не оставляя ни за кем, ни за ближними, ни за дальними потомками никаких прав на это имущество ни под каким судебным предлогом, только упомянутому Юрко, сыну Ованеса, моему сыну – как единому наследнику всего названного моего имущества, как движимого, так и недвижимого, где бы оно ни было, отдаю и дарю ему и его потомкам, передаю и отступаю на вечные времена.

Также оговариваю относительно моего имущества, отписанного на определенные сроки, и моему наследнику Юрко как моему сыну, и также всем церквям, и духовенству, и определенным лицам: если по определенным законным причинам он не сможет отдать отписанное мною выше, то те лица, а также церкви не должны напоминать, ни утруждать моего сына и наследника, пока он от тех законных осложнений, которые назовет, не освободится.

zlarnï ol personalar barča, alay že yïχövlär dä upom′enatsa bolmïsarlar, ani bir trudnost etmäylär oγluma da potomokuma menim angïnča, negä dirä ol legale inpedimentumdan, χaysïn ki vnesit etsä, vol′nïy bolgïnča. Stroni pan Misko Rabička oγlu, χaysï ki yazïpmen kensinä fli 100, bulay deklarovat etiyirmen, ki χaysï üsnä pan Misko kläsä prestat etmä 2-siniŋ birinä, albo ol 100 fligä körä yazïlgan daγïn algay 120 fli, ki bolgay 220, albo χalgay ol obitnica üsnä Rapnïŋ tölövünä, kensinä obicat ettim tölämä yïlda 70 fli, erkinä bolgay pan Miskonuŋ 2-siniŋ birin algay, nečik özgälärinä berilsär. Daγïn da Ovaneskä χuluma menim yazïyirmen kebitimni menim Kirkorša oγlundan Norses ašïra dostat etkän ol 50 fli üčün, ki maŋa berip edi, χalganïn kensinä baγïšlïyirmen, a egär kläsä, na yoγargi iš yerinä kensinä berilgäy fli 50 da anïŋ sbgsï, ol erkinä bolgay, χaysïn kläsä. Yazïldï tvagannïŋ 1058-inä junvarnïŋ 17-sinä. Men Miχno erespoχan kensi vlasnïy χolum bilä yazdïm» (л. 44 об. – 45 об.).

Yakub zdat etti ʤz′eʤičtvosun Kirkoršaga

Aynakün [tvagannïŋ 1059-una junvarnïŋ 12-sinä]. Ago voyt alnïna. Bügüngi törä alnïna turup oblič′e, Yakub Baγdasar oγlu, Demuš tornu, dobrovoln′e zeznat etti aytïp, ki kensi sukcesiyamnï maŋa χalgan atamdan menim otstupit etiyirmen Golub oγlu Kirkoršaga, švagerimä menim, berip baγïšlap vlasnïy ʤeʤžistvomnu menim meŋilik. A bu zglendem da slušnïy pričinadan, budur χardaš sövükü üčün, χaysïn ki ol že Kirkorša alsar kensinä sïŋarlïχka budur na im′e Saruχnanï, vlasnïy da toγma χardašïmnï. A m′anovič′e odstupit ettim barča dobrolarnï ruχomïy, χayda da kolv′ek bar esä, nečik altïn, alay kümüš, alay sbg, nečik naχt, alay eldä bolgan, barčanï odstupit etip da berip baγïšlïyïrmen aytïlgan Kirkoršaga meŋilik zamanlarga. Ne üčün χoyuldu pam′entne (л. 92, запись 2).

Ovanes ant ičti kušnirlärgä

Xankün [tvagannïŋ 1059-una junvarnïŋ 31-inä]. Ago voyt alnïna. Ne türlü ki nakazanïy edir Ovanes Brovarga bügüngi künnü ant ičmägä nemič kušnirlärinä χaršï, χaysï dekretinä körä aγalarnïŋ aytïlgan Ovanes ant ičti zvïklïy yerdä artikuluna körä ermeni töräsiniŋ prï bïtnosci stronalarnïŋ, ne türlü ki ol terini alïp edir kensi požitokuna da potrebasïna, χaysï ki kensin χulaχ χoydular da berip dosit etmäχin antïna yazdïrdïlar hem törägä χoydular pam′entne, nedän ki Ovanes boldu vol′nïy dekretinä körä aγalarnïŋ (л. 97, запись 3).

Относительно господина Миско, сына Рабички, которому я отписал 100 флоринов, декларирую следующее: на что бы из двух он ни согласился, это одно из двух в его воле – или к тем 100 флоринам, которые записаны, пусть возьмет еще 100 флоринов, чтобы было 200, или же пусть ему в течение года будут уплачены те 70 флоринов согласно моему обязательству в отношении долга Рапа, который я обещал ему возместить, – пусть будет воля господина Миско выбрать одно из двух, чтобы и ему было уплачено, как и всем другим. Также моему работнику Ованесу записываю мой магазин, который я получил от Норсеса, сына Киркорши, в счет тех 50 флоринов, которые он мне когда-то дал, а разницу я ему дарю, а если захочет, то вместо названного высшее имущества пусть ему будет отдано 50 флоринов деньгами, ибо выбор в его воле. Написано года 1058 [1609], января 17 [27]. Я, староста Михно, написал моей собственной рукой».

Якуб отступил свое наследство Киркорше

В пятницу [года 1059/1610, января 12/22]. Перед войтом Аго. Став лично перед нынешним судом, Якуб, сын Багдасара, внук Демуша, добровольно заявил, говоря, что мое наследство, которое осталось мне от моего отца, я отступаю моему свояку Киркорше, сыну Голуба, давая и даря мое собственное наследство навеки. А совершаю я это с учетом того и по той причине, т. е. из братской любви, поскольку этот Киркорша должен взять себе в жены мою собственную родную сестру по имени Сарухна. А именно: отступаю все мое движимое имущество, где бы оно ни было, как золото, так и серебро, а также деньги, как наличные, так и у людей, все это отступаю, даю и дарю названному Киркорше на вечные времена. О чем уплачено памятное.

Ованес принял присягу против скорняков

В среду [года 1059, января 31 / 1610, февраля 10]. Перед войтом Аго. Как было приказано Ованесу Бровару сегодня присягнуть против польских скорняков, по декрету старейшин, названный Ованес принял присягу в обычном месте согласно соответствующей статье армянского права в присутствии сторон, что ту шкуру он взял для своих нужд и потребностей; они его выслушали и дали записать, что он присягу исполнил, после чего Ованес был освобожден в соответствии с декретом старейшин.

Baγdasar kvit Asvadurnu

Boldu tvagannïŋ 1060-ïna tegdemper 20, aynakün, Guryeγ voyt alnïna. Kelip obličn′e, Baγdasar, Ovan kiyövü, kvitovat etti Asvadurnu, Toros oγlun, suma altï flidän törä zapisinä körä... aytïp, ki bu sumanï kensinä dosit etip tölädi, nedän kensin vol′nïy etip, törä zapisin umorit etti, ne üčün χoyuldu törägä pamentnïy (л. 220 об., запись 1).

Багдасар квитовал Асвадура

Было года 1060 [1611], декабря 20 [30], в пятницу, перед войтом Гурьегом. Придя лично, Багдасар, зять Ована, квитовал Асвадура, сына Тороса, относительно суммы в 6 флоринов согласно судебной записи… говоря, что тот уплатил ему эту сумму, и от этого долга он его освободил, упразднив судебную запись, о чем суду дали памятное.

Конец книги:

Boldu tvagannïŋ 1060-ïna [tegdempernin 20, aynakün] ... Yurko... pripozvat ...ča ka... nečik ya... kensi ... altïnmï .. kelti... i te... na im′e ... -ga ... i tör... (л. 220 об., запись 3).

Было года 1060 [1611, декабря 20/30, в пятницу]. Юрко… позвав… как… сам… мое золото… принести… по имени… и суд…

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 25 (4410)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 20 декабря 1060 [30 декабря 1611] г., пятница (л.1) – 23 ноября 1063 [3 декабря 1614] г., среда (л. 253 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике, часто случаются латинские выражения латинской скорописью.

Бумага, формат 26,5 x 39 см. Водяной знак: Держава, 4 x 5,5 см. Объем 253 л. Нумерация: 1-253. Рукопись замочена, текст угас. От многих листов в начале и в конце книги сохранились фрагменты, недостает последних листов.

Переплет новый, картонный. Оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 45-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

... ermeni töräsin*iŋ*... (л.1, запись 1).

Армянского суда [единственный уцелевший фрагмент первой записи].

Отдельные тексты:

Voyt tanïχ yazdïrdï

[Boldu tvagannïŋ 10]60 tegdemper 20, aynakün, Guryeγ voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ... Yurko Lukaš Miklaš Stecko da özgäläri.

...osadit etip kensi voytluχun Yurko Kirkor oγlu antičkän bilä da ken... *tö*rädän eki v′ernïy a bu barmaχka pan Andriygä, Avedik oγluna, Ilôv šähär*lisinä*, χaysï ki n′epodobnïy saγlïχï artïndan bolmadï kensi obličn′e ur′adga kelmä... (л. 1, запись 2).

Войт дал записать свидетельство

Было года 1060 [1611], декабря 20 [30], в пятницу, перед войтом Гурьегом и присяжными, которые были при нем… Юрко, Лукашом, Миклашем, Стецко и другими.

…посадив на свое войтовское место Юрко, сына Киркора, присяжного, войт [потребовал] от суда двух верных (присяжных), чтобы пойти к господину Андрею, сыну Аведика, львовянину, который сам не может прийти в суд из-за болезни…

Sefer da Gagos

Nögärikün [tvagannïŋ 1063-sünä mard 15]. Slavetnïy Lukaš voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: der Nigol da Ago, erespoχanlar, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Isay da özgäläri, potrebnïy törädä, ne türlü bügüngi küngä rok prïpadat etiyr edi dilaciyadan Ovanes Gagos pozvanïy ötläš otrïmanïy ǯuvab bermä gileyinä χaršï slavetnïy Sefer Murad oγlu aktornuŋ, na bügüngi rokta 2 strona da obličn′e turup, da aytïlgan Ovanes dosït etip dilaciyasïna, bu türlü ǯuvab berdi, aytïp, ki bu sprava, χaysï üčün gile etiyir, boluptur pan voyt alnïna, χaysï ki meni prïzvat etip, munuŋ üčün gile etti, a pan voyt dekret etti, χaysï sprava uč aldï prez submisiyon dekrettän soŋra pozvanïy ötläš etkän, χaysï submisiyasïna men dosït etip vol′nïy boldum, χaysï spravanï pokazat etti avtentice da χoldu, gdïž bu sprava skončonïy boldu da skutokun kensiniŋ aldï, ki kensin aktordan vol′nïy etip ol sprava yanïna pan voyt alnïna bolgan, zaχovat etkäylär, χaysïna χaršï aktor ayttï, ki pozvanïy pokazat etiyir da zaklanitsa boluyur pan voyt alnïna bolgan sprava bilä, χaysï spravada pan voytnuŋ dekreti bolmïyïr, a ki aytïyïr submisiyam üčün, ol erkli edir maŋa aytma, alayoχ pozvanïyga ant ičmä ne türlü 1 kez, evet miŋ kez dä, kläsä, pon′evaž pan voytnuŋ dekreti bitirmiyir da nakazanïy bolmïyïr kensinä ant, na ol tutulmas, yednak men anïŋ üčün birgäsinä etiyirmen, ki ol poza kontne debitorum bilä bilmäm ne etti da kensin vol′nïy etti, neni ki men kensinä zlicit etmädim, tïl′ko berip edim χuvat, ki törä bilä birgäsinä etkäy edi da anïŋki seksän flü bittirgäy edi, χayda ki tutundum, ne ki törädän kečsä, anï zavǯenčn′e prïn′at etmä, a ki m′anovat etiyir, ki menim borčum bolgay ol Yusufka, χaša bolsun, ni borč, ani zapis üčün bilmäm, a yiš ki pozvanïy törä bilä debitorum bilä etiyir, bu pozatïln′e birgäsinä uhodalar edi, nedän men ziyanlïmen, ki nakazat etkäysiz ziyanïmnï tölämä. Anda ž pozvanïy ayttï, men bir nemägä vdavatsa bolmam, tïl′ko χolarmen, ki pan voytnuŋ alnïna sprava bolgan: bunuŋ üčün zaχovanïy bolgaymen. Törä, zrozumit etip 2 stronanïŋ kontroversiyalarïn, alayoχ aktornuŋ allegaciyasïn pil′n′e uvažït etip, vezrit etip spravaga pozvanïy ötläš

Сефер и Гагос

Во вторник [года 1063/1614, марта 15/25]. Перед славным войтом Лукашом и бывшими при нем присяжными, а именно: отцом Ниголом и Аго, старостами, Якубом, Ивашко, Миклашем, Стецко, Исаем и другими, в потребному суде. Поскольку на сегодняшний день согласно полученной отсрочке позваному Ованесу Гагосу назначено дать ответ на иск славного Сефера, сына Мурада, истца, сегодня обе стороны прибыли лично, и названный Ованес согласно отсрочке ответил и сказал таким образом, что это дело, по которому он выступил с иском, рассматривалось перед господином войтом, и тогда он меня вызывал и обвинял относительно этого же, и господин войт выдал декрет по этом делу, и дело было завершено в результате заявления о согласии с декретом, сделанного тогдашним истцом, и после этого, в соответствии с его заявлением, я был освобожден. Данное дело он здесь же аутентично показал и попросил, поскольку это дело было закончено и получило свое завершение, чтобы господин войт освободил его от иска по данному делу, которое перед ним уже рассматривалось. Против чего истец сказал, что обвиняемый показывает и пытается прикрыться делом, которое было перед господином войтом и по которому не было войтовского декрета, а если говорит о моем заявлении о согласии, то в его воле говорить, а также присягать истцу сколько захочет – хоть один раз, хоть тысячу раз, поскольку он не выполнял декрета господина войта и ему не было приказано присягать, то он ничего подобного и не придерживается. Однако у меня к нему претензии относительно того, что он – вопреки полномочиям – неизвестно что совершил с моим должником и освободил его, чего я ему не поручал, а только предоставлял ему полномочия спорить с ним в судебном порядке и взыскать с него те 80 флоринов. Потому-то я и обязался с благодарностью принять все, что будет решено в суде, а если он говорит, что я задолжал Юсуфу, так упаси Боже – ни о долге, ни о расписке я ничего не знаю. А то, что обвиняемый в судебном порядке совершил с моим должником нечто совсем иное, так он с ним за моей спиной вступил в сговор, из-за чего я терплю убытки, и прошу, чтобы вы приказали ему мои убытки возместить. Тут же обвиняемый сказал, что я ни во что не буду вдаваться, только прошу, чтобы меня защитили, поскольку дело перед господином войтом уже рассматривалось. Суд, уяснив контроверсии обеих сторон, а также тщательно взвесив утверждения истца и рассмотрев дело, показанное обвиняемым, которое уже рассматривалось перед господином войтом по этому же случаю и между этими же

pokazanïy, χayda ki pan voyt alnïna bu ž iš üčün da bu ž stronalar arasïna sprava boldu, da v čenšči pan voytnuŋ dekreti zaydit etti, a v čenšči aktornuŋ submisiyasï boldu, χaysï submisiyasïna pozvanïy dosït etti da yazdïrdï, a yiš ki dekret na dekret bolmas etmä, do tego χaysïnïŋ üsnä 2 strona da prizvolit etip, χoydular törägä pam′entne da apelâciya zanesit etmädilär, ne ki 1 kez podobatsa boldu, ol özgä türlü bolmas bolma, anïŋ üčün pozvanïy ol sprava yanïna pan voyt alnïna bolgan zaχovat etti da vol′nïy etti kensin aktornuŋ prenagaban′esindän, χaysï dekretni 2 strona da prïn′at etti, a Gagos berip yazdïrdï, ne üčün χoyuldu törägä pamentne (л. 188).

сторонами, а по этому делу, с одной стороны, уже вступил в силу декрет господина войта, а с другой, имело место заявление о согласии истца, согласно которому обвиняемый исполнил все необходимое и дал записать, а поскольку декрета на декрет не бывает, к тому же обе стороны с ним согласились и уплатили суду памятное и апелляции внесены не были, то, если однажды понравилось, иначе уже быть не может, а потому обвиняемый был защищен в том деле, которое рассматривалось перед господином войтом, и освобожден от новых претензий истца, и этот декрет обе стороны приняли, а Гагос дал записать, о чем суду уплачено памятное.

Zadig da Greben

Boldu tvagannïŋ 1063-sünä mard 17-sinä, kičaynakün, slavetnïy Lukaš voyt alnïna. Kelip oblič′e, Aksent Greben borč bilindi Zadig Diradur oγlu Patrarga ötläš beš kök χušaχ keŋ da igi, χaysï χušaχlarnï tutundu oddat etmä kelir yuvuχ Yazlovca yarmarkïna bu yïlda bolgan, a egär χušaχï bolmas, na sbg bilä borčlu bolsar 7-šär fli dästäsi üčün tölämä naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan apelâciyasïndan bašχa. Ne üčün χoyuldu törägä pamentne (л. 188 об.).

Задиг и Гребень

Было года 1063 [1614], марта 17 [27], в четверг, перед славным войтом Лукашом. Придя лично, Аксент Гребень признал долг Задигу Патрару, сыну Дирадура, в отношении пяти [дюжин] хороших синих поясов и обязался отдать на следующую Язловецкую ярмарку этого года. А если поясов не будет, то должен будет уплатить по 7 флоринов за дюжину наличными, а не каким-либо товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций. О чем суду уплачено памятное.

Yakub opov′edan′esï Nigol erespoχannïŋ övü üčün Movseskä

Boldu tvagannïŋ 1063-sünä abril 16-sïna, šapatkün, Lukaš voyt alnïna. Kelip oblič′e bügüngi törä alnïna, Yakub Holub oγlu, Kamenec šähärlisi, da atï bilä kendi χardašïnïŋ Xačkonuŋ, Holub oγlu, Parsel tornu, alay birsi Xačkonuŋ, Holub oγlu, Varteres tornu, alay že χalgan povinnïylarïnïŋ na ten čas n′ebïtnïy bolgan, alay že lâtalarï bolmagan v čas i godžin′e, nim ki fatalia satïχnïŋ törädän založonïy yïl 6 hafta čïχïptïr, opov′edan′e da protestaciya zanašat etiyir bu törägä, χaysïnda ki zapis boluptur satïχka χaršï övnüŋ baron Nigol erespoχandan, d′adusundan aytïlgan povinnïynïŋ, Movseskä, Tavit kiyövünä, etkän ermeni töräsindä Kamenec šähärinïŋ, ozvatsa bolup bliskostlarï bilä ol övgä, nečik povinnïylar satkan personanïŋ, da peresterihat etip kensilärinä bliskostu prava ol övgä satïlgan naležončïy, ki egär tïm časem, nim ki fatalia čïχsa törädän založonïy ol satïχka, aytïlgan povinnïy χardašlarï ya povinnïylarï prïbït etmä bolalmasalar rozmayitïy prïčïnalar artïndan, ki ol fatalia alarga χaršï ketmäy, ani važnïy bolgay, gdïž ol tïlko alarga χaršï

Заявление Якуба относительно дома старосты Нигола, [в деле] против Мовсеса

Было года 1063 [1614], апреля 16 [26], в субботу, перед войтом Лукашом. Явившись лично в нынешний суд, Якуб, сын Голуба, мещанин каменецкий, от имени своего брата Хачко, сына Голуба, внука Парсела, и другого Хачко, сына Голуба, внука Вартереса, и от остальных своих родственников, на тот момент отсутствующих, а также несовершеннолетних, заблаговременно, прежде чем закончится год и 6 недель назначеной судом фаталии (пресекательного срока) в деле о продаже, внес в суд заявление и протест против Мовсеса, зятя Тавита, поскольку им сделана запись о совершенной в Армянском суде города Каменца продаже дома барона Нигола, старосты, дяди названного родственника; ссылаясь на наследственное право на этот дом родственников лица, чье имущество продается, он заявил за ними наследственное право на этот дом, который подлежит продаже: если раньше, чем выйдет пресекательный срок продажи, назначенный судом, его кровные братья и родственники не смогут прибыть по разнообразным причинам, то чтобы эта продажа не оказалась для них ни

χuluχ etiyr, 1 yïl 6 hafta, kimlär običnïydïrlar här kez šähärdä 1 čaŋ tibinä, evet kimlär özgä veliättä bavitsa boluyïrlar bond͡z nayuka bilä, bond͡z bezirgänlik artïna, bond͡z tïž χulluχ bilä žolnira, ki alarga χaršï törä aytïyïr začn′e, ki n′eruχomïy dobronuŋ, budur mülknüŋ, fataliasï 3 [yïl]ganča ketiyir, a χaysï n′ečetnïy bolgaylar, aŋar χaršï artïχ törägä körä, χaysï törälär üsnä času svego, ki körgüzdülär, ugruntovatsa bolup, povture opovidatsa boluyïr bliskostlarï bilä ol povinnïy χardašlarïnïŋ da χoluyr, ki bolgay prïyentïy opov′edan′esi, neni ki otrïmat etti, da χoyuldu törägä pamentnïy (л. 202).

утраченной, ни окончательной, ибо она действительна лишь для тех, кто в течение этих 1 года и 6 недель все время находятся в городе, под одним колоколом, а для тех, кто задерживается в других краях по делам науки, или торговли, или военной службы, закон говорит, что для них этот срок длится до 3 лет, на протяжении которых они не теряют своего права на такое имущество, поэтому на основании этого закона, на который указано, он повторно и в свое время напоминает о наследственном праве таких своих кровных родственников и просит, чтобы его заявление было принято, на что получил согласие, и суду было уплачено памятное.

Конец книги:

Xankün [tvagannïŋ 1063-sünä nojempernïŋ 23-sünä]. Slavetnïy Lukaš voyt alnïna da yanïna bolgan antičkä... Ago erespoχan, Yurko, Gagos, Yakub, Ivaško, Stecko, Isay... [дальше идет текст на польском языке] (л. 253 об., запись 2).

В среду [года 1063, ноября 23 / 1614, декабря 3]. Перед славным войтом Лукашом и бывшими при нем присяжными… старостой Аго, Юрко, Гагосом, Якубом, Ивашко, Стецко, Исаем…

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 26 (4412)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 30 ноября 1063 [10 декабря 1614] г., среда (л.1) – 20 февраля 1066 [2 марта 1617] г., четверг (л. 253 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике, часто случаются латинские выражения латинской скорописью.

Бумага, формат 28,5 x 41,5 см. Водяной знак: лев на щите с буквами V и B на верху щита, 6 x 7 см. Объем 277 л. Нумерация: 0, 1-276. Последние 6 листов оборваны по краям.

Переплет кожаный, обклеенный бумагой.

Письмо армянское, нотргир, 40-50 строк на странице по 65-75 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечание. Надпись на титуле: *№ 15, 1613, 614, 615, 616.*

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj Jisusi K'risdosi.

Bašlandï aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ yazïlma tvagannïŋ 1063-sünä nojempernïŋ 30-ünä, χankün, voytluχuna slavetnïy Lukaš Hrickovicniŋ da antičkänlärniŋ na ten čas bolgan na im′e: baron Nigol da Agop erespoχanlar, Guryeγ, Yurko, Ovanes, Gagos, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Petre, Isay, ermeni töräsiniŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1063, ноября 30 [1614, декабря 10], в среду, в войтовство славного Лукаша Грицковича и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Нигола и Агопа, старост, Гурьега, Юрко, Ованеса Гагоса, Якуба, Ивашко, Миклаша, Стецко, Петре, Исая.

Отдельные тексты:

Tvagannïŋ 1064 mard 8, χankün. Hökümlär türk yoluna [na]ležoncïy pov′eronïy boldular pan Miklaška Yakub oγluna χutïsï bilä sanovda 12 kesäk da bašχa 5 kesäk Duna kečitinä naležoncïy (л. 40 об.).

Года 1064 [1615]. марта 8[18], в среду.
Права, необходимые для поездки в Турцию, были выданы Миклашу, сыну Якуба, вместе с футляром, числом 12 грамот, и отдельно 5 грамот для переправы через Днестр.

Tvagannïŋ 1064 majis 16 nögärikün
Ömürlärni türk yoluna χuluχ etkän pan Miklaš Yakub oγlu, χaysï ki kensinä pov′eronïy edi, tügäl oddat etti, nedän vol′nïy boldu (л. 63).

Года 1064 [1615] мая 16 [26], во вторник
Господин Миклаш, сын Якуба, возвратил грамоты, необходимые для поездки в Турцию, которые были ему поверены, полностью, от чего освободился.

Tvagannïŋ 1064 okostos 8 nögärikün
Ömürlär türk yoluna naležoncïy pov′eronïy boldular pan Miklaška Yakub oγluna χutïsï bilä sanovda 8 kesäk (л. 85 об.).

Года 1064 [1615], августа 8 [18], во вторник
Права для поездки в Турции были поверены господину Миклашу, сыну Якуба, вместе с футляром, числом 12 грамот.

Tvagannïŋ 1064 hogdemper 3 nögärikün
Ömürlär oddanïy boldu Ǯarugga Xačeres oγluna türk memläkätinä χulluχ etkän pevnïy spravalardan utru, χaysï ki Smayilgä ketkän kärvän üčün berildi (л. 109 об.).

Года 1064 [1615] октября 3 [13], во вторник
Права для поездки в Турцию было выданы Дзаругу, сыну Хачереса, для определенных дел, а именно – для отправки каравана в Измаил.

Ermeni rezniklärniŋ por′adoku

Boldu tvagannïŋ 1064-sünä tegdemper 25-sinä, yïχpaškün, gat‘oγigoslïχïna der Melkesetniŋ, padšaχlïχïna 3-ünči Zigmuntnuŋ, starostalïχïna Valentiy Aleksandr Kalinovskiyniŋ, voytluχuna Lukaš Hrickovičniŋ da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: baron Nigol da Ago erespoχanlarnïŋ, Guryeγ, Yurko, Ovanes Gagos, Yakub, Ivaško, Miklaš, Stecko, Isay da özgäläri.

Bügüngi zupelnïy törägä keldilär obličn′e uccivïy Bedros Šnal oγlu da Kirkor Simon oγlu nečik staršïylarï bu iškä obranïy da yanlarïna bolgan χardašlarnïŋ na im′e: Milko Mamočko, Simon Mamočko, Altïnčï Sergiy Yakub oγlu bilä, Boγdan Ovanes oγlu da Xaraχaš Seryiy, Sahak Mamko, Boγos Boγuckiy, Brovar Ovanes Zadig oγlu bilä, Ovanes Manug oγlu, Stepan Kirkor oγlu, Vartan Šiblist, Xačko Zakarya oγlu, Kirkor Korkodel, Kaspar Seryiy oγlu, Ovanes Panlarnïŋ, Asvadur Hanes oγlu. Xoldular aγalardan, ki kensilärinä bu por′adoknu, χaysïn ki ortalarïna spuln′e barčasï zasist etip uχvalit ettilär da toχtattïlar, a bu pobor večindän utru, bu türlü ki χačan nastupit etsä edi pobor, na n′epotrebnïy zač′onglar hem sporlar ortalarïna boluy edi, a bu ol pričinadan, ki χaysïlarï soyov etip, χačan pobor bolsa, soyovdan vaz keliyirlär, kläp uydit etmä pobornu, aytïp, ki men soyov etmäm, özgäläri esä yolga yürüyürlär da

Устав армянских мясников

Было во времена католикоса Мелкесета, короля Сигизмунда III, старосты Валентия-Александра Калиновского, войта Лукаша Грицковича и присяжных, которые были при нем, а именно: при бароне Ниголе и Аго, старостах, Гурьеге, Юрко, Ованесе Гагосе, Якубе, Ивашко, Миклаше, Стецко, Исае и других.

Явившись лично в нынешний полный суд, почтенный Бедрос, сын Шиналя, и Киркор, сын Симона, избранные старшими в этом деле, и члены братства, которые были с ними, а именно: Милько Мамочко, Симон Мамочко, Сергей Алтынчи с сыном Якубом, Богдан, сын Ованеса, Сергей Харахаш, Сагак Мамко, Богос Богуцкий, Ованес Пивовар с сыном Задигом, Ованес, сын Мануга, Степан, сын Киркора, Вартан Шиблист, Хачко, сын Закарии, Киркор Коркодел, Каспар, сын Сергея, Ованес Панский, Асвадур, сын Ганеса. Они попросили старейшин, чтобы утвердили им этот устав, который они на общем заседании приняли; а это по поводу налога, ибо когда наступает время налога, то среди них возникают ненужные проволочки и споры, ибо некоторые мясникуют, но как приходит время налога, то, уклоняясь от налога, отрекаются от мясницкого ремесла, говоря, что я, мол, мясничеством не занимаюсь, другие же нахо-

yollarïndan kelip vïmavlacca boluyïrlar anïŋ bilä, ki bunda dügül edim, da türlü-türlü obronalar bilä zaslan′acca boluyïrlar, ki pobordan visliznucca bolgaylar, a pobornu odpravit etkändän soŋra yänä soyov etiyirlär, začïm özgälärinä ulu aγïrlïχ bilä keliyir pobornu tölämä.

1. Preto buŋar barčaga zabiγat etip, bulay toχtattïχ, ki bolgay sunduχumuzda diftärimiz brackiy, ki här biri, kim ki soyov etmä kläsä, diftärimizgä yazïlgay da yazïlmaχïndan bergäy sunduχka hroš 10 albo nečik uprosit etsä χardašlarnï.

2. A χaysï reznik yazïlmagan bolsa, albo yat šähärdän kelsä da soyov etsä, opovidacc′a bolmïyïn staršïy χardašlarga, na erkli bolgay anïŋki reznikni pan voytnuŋ vižï bilä zabrat etmä, χaysï zabor aylansar sunduχka, a egär ol reznik pokora bilä kelsä χardašlarga da χolsa, na ol erkinä bolur χardašlarnïŋ d͡žurumun alïp zabornu χaytarma, a d͡žurumu 12 hroš bolur, a kläsä ol reznik yazïlma soyov etmäχkä, ol anïŋ erki bolgay, berip doχodun, yazïlma.

3. Daγï da här reznik povin′en bolur här hafta tuvar bašïndan 1 šeleh bermä sïnduχka, alayoχ χoydan da 1 šeleh, bu doklad bilä, ki egär tuvar yanïna 10 χoy da soyov, borčlu bolgay tek haftalïχ šelehni bermä, a egär χaysï χardaš klägäy bu šeleh üčün spor vedit etmä da klämäy bermä, na anïŋki χardaš borčlu bolsar šelehni d͡žurumu bilä bermä, d͡žurumu 2 hroš bolur.

4. Do tego här χardaš, kimniŋ üsnä yergä bilä kelsä, borčlu bolsar puška bilä yürüp vibirat etmä haftalïχ šelehni tuvar bašïndan, bir nemä bilä zabran′acca bolmïyïn, a χaysï χardaš, sprečivnïy bolup, klämäy puška bilä yürümä, na anïŋki χardaš d͡žurumga podliγnut etär, χaysïn χardašlar karat etkäylär d͡žurumu bilä 12 hroš bolsar.

5. Daγï da sbg sunduχta bolsa da χaysï χardaš albo özgä kiši obcïy potrebovat etkäy sunduχtan sbg, na tusnaχsïz berilmäy, tek tusnaχ üsnä.

6. Daγï da χaysï χardaš diftärimizgä yazïlgan bolgay da yolga ketkäy, a tïm časem pobor nastupit etkäy, a ol kelip boronicca bolgay, ki bunda dügül edim da soyov etmiymen, na ol obronasï važnïy bolmay, evet här biri podlihat etkäy poborga, χaysï ki yazïlgan bolsa diftärimizgä bu uχvalamïzga körä, do tego här χardaška erkli bolur soyov etmä, etmämä dä.

дятся в отъезде, а вернувшись, отказываются, говоря, что меня здесь не было и, различными причинами обороняясь, пытаются избежать налога, а когда налог наконец оплачен, опять мясникуют, вследствие чего другим приходится выплачивать налог с большим трудом.

1. Итак, дабы это все предотвратить, мы постановили, чтобы в нашей кассе была братская книга и чтобы каждый, кто хочет мясниковать, записался в нашу книгу и, записавшись, уплатил к кассу 10 грошей или как договорится с членами братства.

2. А когда какой-то мясник не запишется или приедет из чужого города и будет мясниковать, не уведомляя старших членов братства, то позволяется при помощи пристава господина войта конфисковать у такого мясника [наработанное] и передать в кассу; а если тот мясник придет в братство с повинной и попросит, то братья могут взять с него штраф и возвратить конфискованное; а штраф должен быть 15 грошей; а если тот мясник пожелает записаться в мясницкий цех, то записаться, уплатив налог, в его воле.

3. Также каждый мясник обязан еженедельно с каждой головы скота давать в кассу 1 шеляг, а также с овец 1 шеляг, с тем предостережением, что за одну голову крупного скота и за 10 овец вместе обязан платить только недельный шеляг; а если какой-нибудь член братства станет спорить по поводу этого шеляга и не пожелает платить, то такой член братства обязан уплатить этот шеляг вместе со штрафом, а штраф должен быть 2 гроша.

4. Также каждый член братства, на кого выпадет очередь идти с копилкой собирать недельное по шелягу за убитый скот, не имеет права ничем отговариваться; а если какой-нибудь член братства станет противиться и не захочет идти с копилкой, то такой член братства подлежит штрафу, и братья обязаны оштрафовать его на 12 грошей.

5. Также если в кассе будут деньги и какой-то член братства или посторонний человек попросит деньги взаймы, то без залога денег из кассы не давать, а только под залог.

6. Также когда какой-либо член братства запишется в нашу книгу и куда-то уедет, а тем временем надо будет платить налог, и он, вернувшись, станет защищаться тем, что, мол, меня здесь не было и мясничеством я не занимался, то такое объяснение не будет считаться уважительным, и налог должен платить каждый, кто согласно данному нашему уставу запишется в нашу книгу, а мясниковать ему или не мясниковать, это уже на усмотрении каждого члена братства.

7. Daγï da χačan pobor nastupit etsä, na ol zaman borčlu bolgaylar barï χardašlar, alay staršïy, nečik mlodšïy, spuln′e zasist etip, igi tergämä da postanovit etmä, ne χadar χaysï χardaš povin′en bolgay χuvatïna da možnostuna körä pobor bermä, a ne ki χardašlar spuln′e barïsï tapsalar, anï borčlu bolgay bermä sözsüz gälädžisiz, a egär χaysï χardaš, sprečivičča bolup, da bermä klämägäy, na χardašlar anïŋki sprečivnïy χardašnï voytka ündätkäylär χul ašïra; anda ž, odïydit etmiyin törädän, poborun borčlu bolsar oddat etmä džurumu bilä 10 hroš bolsar, do tego venžen dä bolma.

8. Daγï da sχackalarï bolgay här 4 haftada, a potreba körgüzsä, 2 haftada, da bolgay da anda barčasï zasist etip išlärin kensilärinin por′adoklarïna körä odpravovat etkäylär.

Xaysï por′adoknu voyt barča aγalar bilä zrozumit etip hem igi tergäp da anï körüp, ki bu por′adok da bractvo nemä üčün dügül, til′ko pobor večindän utru, ki ortalarïna alterkaciyalar da sporlar boluyïr edi, ne türlü yoγarï yazïlgan bar racyalar, anïŋ üčün bu por′adoknu nečik slušnïy kendi popravasï bilä aprobovat etip bekliktä χaldïrdïlar da aktaga yazma ayttïlar, ne üčün χoyuldu törägä pam′entn′e *(л. 132-132 об.)*

Последняя запись:

Zadig Brovarga borč Kirkor Hanko

[Tvagannïŋ 1066-sïna pedrvar 20-sinä] kičaynakün slavetniy Lukaš Hrickovic voyt alnïna. Kelip obličn′e ucciviy Kirkor Hanko oγlu da borč bilindi ucciviy Zadigkä Ovanes Brovar oγluna suma fli otuz eki da tutundu tölämä ... -dan kelip naχt sbg bilä, ne bir χumaš bilä, barča törä dilaciy... -asïndan bašχa, ne üčün kensi hršu... -zïldï (л. 276, запись 4).

7. Также когда придет время налога, все члены братства, старшие и младшие, должны собраться вместе, хорошо взвесить и установить, сколько налога платить каждому члену братства по его силам и возможностям; и что все члены братства определят совместно, каждый обязан уплатить без никаких возражений; а если какой член братства воспротивится и не пожелает платить, то такого непокорного члена братства с помощью пристава члены братства вызовут к войту, и он там же, не отходя от суда, обязан уплатить как налог, так и 10 грошей штрафа, и должен быть посажен в тюрьму.

8. Также сходки должны проводиться каждые 4 недели, а в случае необходимости каждые 2 недели, и на них, засев все вместе, обязаны решать все свои дела согласно уставу.

Настоящий устав войт и все старейшины рассмотрели, хорошо обсудили и, уяснив, что этот устав и братство ни для чего-то иного, а только ради уплаты налога, ибо среди них случаются несогласия и споры, что разумно описано выше, приняли данный устав с собственными поправками как вполне резонный, апробировали и ввели его в действие и приказали записать в акты, о чем суду уплачено памятное.

Задигу Пивовару долг Киркора Ганко

Года 1066, февраля 20 [1616 марта 1], в четверг, перед славным войтом Лукашом Грицковичем. Придя лично, почтенный Киркор, сын Ганко, признал долг Задигу, сыну Ованеса Бровара, в сумме тридцать два флорина и обязался уплатить после возвращения с поездки наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его собственные деньги сделана запись.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 27 (4413)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 20 февраля 1066 [2 марта 1617] г., четверг (л.1) – 6 [16] октября 1068 [1619] г., среда (л. 314 об., запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской графике; текст на армянском языке (л. 58 об. – 59).

Бумага, формат 41,5 х 28,5 см. Водяной знак: два креста один над другим на двойном щите, увенчанном короной, 4 х 8 см. Объем 315 л. Нумерация: 0, 1-314. Последние 6 листов оборваны по краям.

Переплет кожаный.
Письмо армянское, нотргир, 40-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой.
Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj Jisusi K'risdosi.

Bašlandï aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ yazïlma tvagannïŋ 1066-sïnä pedrvarnïŋ 20-sinä kičaynakün voytluχuna slavetnïy Lukaš Hrickovicniŋ da antičkänlärniŋ na ten čas bolgan na im′e: baron Nigol da Ago, 2 erespoχanlar, Guryeγ Diradur oγlu, Ovanes Gagos oγlu, Yurko Ovanes oγlu Kevorovic, Ivaško Seryiy erespoχan oγlu, Miklaš Yakub oγlu, Stecko Harbur[t] oγlu, Petre Ivaško oγlu... de... -irkor a...er... -γlu I[say] [Začko Be]znosïy ermeni töräsiniŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1066, февраля 20 [1617 марта 2], в четверг, в войтовство славного Лукаша Грицковича и тогдашних присяжных Армянского суда, а именно: барона Нигола и Аго, старост, Гурьега, сына Дирадура, Ованеса, сына Гагоса, Юрко, сына Ованеса Кеворовича, Ивашко, сына старосты Сергея, Миклаша, сына Якуба, Стецко, сына Гарбурта, Петре, сына Ивашко, диакона Киркора, сына [...], Исая, Хачко Безносого.

Por′adoku etikčilärniŋ

Boldu tvagannïŋ 1067-sinä majisniŋ 18-inä yïχpaškün, gat'oγigosluχuna der Melkiseteknïŋ, padšaχlïχïna anïŋ biylikiniŋ üčünči Zigmuntnuŋ, starostalïχïna pan Aleksander Valentïy Kalinovskiyniŋ, voytluχuna slavetnïy Lukaš Hrickovicniŋ da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: baron Nigol da Ago erespoχanlarnïŋ, Guryeγ, Ovanes Gagos, Ivaško, Miklaš, Stecko, Petre, Isay, Kirkor, Xačko da özgälärniŋ.

Bügüngi zupelnïy törägä keldilär obličn′e uččiviy Ovanes Kurkulis staršïy da Guryeγ der Ago kiyövü mlodšïy ceχmistrlar da barï χardašlar etikčiläri ermeni töräsiniŋ da podat ettilär kensi ceχ sïnduχunuŋ eskidän nadanïy da postanov′onïy bractvolarïn, χaysïn hali ponovit ettilär barï spuln′e ortalarïna por′adok bilä poslušenstvo üčün alay törägä, nečik ortalarïna, a bu privileylärgä körä padšahlardan anïŋ biyliklärindän šč̆odroblіv′e bizgä nadanïy da törä bilä da nemič etikčiläri üsnä prezïskanïy pešädän utru, χaysï üčün nemič etikčiläri bilä v′ečnïy zγoda aktalar bilä roborovanïy boldu da padšahnïŋ anïŋ biylikiniŋ privileyi bilä konfirmovanïy, χaysï por′adoknu spisat etip podat ettilär da žadat ettilär aγalardan, ki, kensi törä χuvatï bilä aprobovat etip, aytkaylar Aktaga yazmaga. Aγalar, zrozumit etip žadan′elärin etikčilärniŋ, veyrit etip alay eskidän kensilärinä nadanïy bractvolarïn, tud͡žiš haligi ponov′onïy por′adoknu, χaysïlarïn igi tergädilär da ne ki slušnïy edir por′adokka potrebnïy, anï kensi popravasï bilä aprobovat ettilär da, barčanï v mocï χaldïrïp, bekliktä zaχovat ettilär, χaysï por′adok söz sözdän bu türlüdür.

Устав сапожников

Было года 1067 [1618], мая 18 [28], в понедельник, во времена католикоса отца Мелкиседека, короля его величества Сигизмунда III, старосты Александра-Валентия Калиновского, войта славного Лукаша Грицковича и действующих при нем присяжных, а именно: барона Нигола и Аго, старост, Гурьега, Ованеса, Гагоса, Ивашко, Миклаша, Стецко, Петре, Исая, Киркора, Хачко и других.

В нынешний полный суд пришли лично почтенный Ованес Куркулис, старший, и Гурьег, зять отца Агопа, младший цехмистры, и все члены братства – сапожники армянской юрисдикции и подали издавна предоставленные и установленные [правила] своего цехового братства, которые они теперь все вместе согласно существующему между ними порядку обновили ради ответственности как перед судом, так и между собой. А братство это было щедро предоставлено нам их королевскими величествами в соответствии с теми привилегиями и получено для этого ремесла в судебном порядке в спорах с польскими сапожниками, и вечное согласие об этом с польскими сапожниками закреплено актами и подтверждено привилегией его величества короля. Этот устав, переписав, они подали и потребовали от старейшин, чтобы те своей законной силой апробировали и велели записать в акты. Старейшины, уяснив требование сапожникив, сверили издавна предоставленную им привилегию на братство с обновленным теперь уставом, проанализировали, и, поскольку он оказался резонным и необходимым ради порядка, апробировали его и со своими поправками, оставив все в силе, ввели его в действие. Который устав дословно таков.

Belgili etiyirbiz barčasïna haligi bolganlarga da soŋra kelgänlärgä dä bilmägä, ki biz Ovanes Kurkulis staršïy da Guryeγ der Agop kiyövü mlodšïy ceχmistïrlar rokovïy bu yïlga obranïy da barča χardašlar na im′e: Xaragöz Žamgoč, Varteres Nazu oγlu, Serγiy Xačeres oγlu, Dzerig Rumχodža oγlu, Varteres Nimka, Yakub Xarататul kiyövü, Varteres Kirkor oγlu, Yurko Delidadu, Sultan Ovanes kiyövü, spuln′e zasist etip, anï tergädïχ, ki ortamïzga alay ceχa spravalarïna, nečik özgä išlärdä ulu n′eposlušenstvo da anïŋ artïndan sunduχumuzga ulu eksiklik boluyïr, preto, zabihat etip aŋar, aldïχ alnïmïzga eskidän bizim ceχamïzga nadanïy bractvonu da por′adoknu poslušenstvodan utru alay törämizgä, nečik ceχamïzda ortamïzga bolgan, χaysïn, ponovit etip, bu türlü postanovit ettiχ.

1. Ävälgi. Här yïl surp Torosnuŋ 8-inä bolgay ortamïzga elekciya töräniŋ bilmäχi bilä, ki χardašlar, kimni dä sövsälär da kläsälär, ortalarïndan 2 χardaš ceχmistïr taŋlagaylar, birin staršïy da birsin mlodšïy, χaysïlarï borčlu bolgaylar antnï oddat etmä ceχmistirlïχ üsnä, ki törägä poslušenstvo körgüzgäylär, a anttan soŋra trvat etkäylär v mocï čaχ bir yïlga anča, yänä elekciyanïŋ kününä, do tego borčlu bolgaylar barï χardašlar aralarïna poslušnïy bolma ǰurum tibinä ašaγa yazïlgan por′adokka körä. A egär χaysï χardaš klämäsä poslušenstvo cïχamïzga körgüzmä da χaysï artikuluna por′adoknuŋ sprečivnïy bolsa, na anïŋki χardašnï ciχada sχacka zamanïnda ǰurum bilä opisanïy karat etkäylär, χaysï ǰurumlarnï, kensi aralarïna yïγïp, sunduχka χoygaylar ceχa keräkinä. Do tego ceχmistïrlarnï taŋlagandan soŋra staršïyda bolgay sïnduχ diftärläri bilä da mlodšïyda ačχïčï ceχ sunduχunuŋ.

2. Daγïn da sχackamïz här 2 haftada bolgay, χayda ki, zasist etip, barča išlärimizni da potrebanï ceχamïznïŋ spuln′e barïmïz körgäybiz. A sχacka bolgay staršïy ceχmistrnïŋ övünä, χayda ki sïnduχ bolsa ciχanïŋ, anda olturgaybiz. Anda ž här usta borčlu bolgay sïnduχka birär šeleγ bermä. A egär usta kečikip kelsä sïnduχ ačïlgandan soŋra, anïŋki usta bergäy ǰurum 2 hroš. A egär sprava körülsä da sïnduχ uzaχlansa da soŋram kelsä ya tïž kelmägäy sχackaga, šähärdä bolup, anïŋki usta χalgay ǰurum 6 sbg.

Доводим до сведения всех, ныне сущих и тех, которые придут впоследствии, что мы, Ованес Куркулис, старший, и Гурьег, зять Агопа, младший годовые цехмистры, избранные на этот год, и все члены братства, а именно: Харагоз Жамгоч, Вартерес, сын Назу, Сергей, сын Хачереса, Дзериг, сын Румходжи, Вартерес Нимка, Якуб, зять Харататула, Вартерес, сын Киркора, Юрко Делидаду, Султан, зять Ованеса, совместно засев, выяснили, что среди нас как по делам цеха, так и в других делах случается большое неповиновение, а из-за него и большой убыток нашей казне, а потому, упреждая подобное, мы приняли во внимание издавна предоставленное нашему цеху братство и устав и ради ответственности как перед судом, так и между собой в нашем цехе обновили его и постановили следующее.

1. Первое. Ежегодно на восьмой день после св.Тороса среди нас с ведома правления (суда) должны проводиться выборы, чтобы члены братства, кого предпочтут и захотят, выбирали из своей среды двух членов братства цехмистрами, одного старшим, а второго младшим, которые должны будут присягнуть на цехмистрство, что будут проявлять повиновение суду, а после присяги будут полномочны в течение года вплоть до дня новых выборов. Также все члены братства должны будут поддерживать между собой дисциплину под угрозой штрафа в соответствии с уставом. А если какой-нибудь член братства не пожелает проявлять повиновение нашему цеху вопреки определенной статье устава, то такого члена братства во время цеховой сходки будут наказывать описанным штрафом, и эти штрафы, собрав между собой, положат в сундук на потребности цеха. Также после избрания цехмистров у старшего должен находиться сундук с книгами, а у младшего ключ от цехового сундука.

2. Также каждые две недели должны быть наши сходки, на которых мы, засев, должны вместе рассматривать все наши дела и потребности нашего цеха. А сборы должны быть в доме старшего цехмистра: где будет цеховой сундук, там мы и должны заседать. Тогда же каждый мастер должен будет дать в сундук по одному шелягу. А если какой-нибудь мастер опоздает и придет, когда уже сундук будет отворен, то обязан уплатить 2 гроша штрафа. А если уже будут рассматривать дела и сундук будет затворен, а он придет после этого, а также если вообще не придет на сходку, будучи в городе, то такой мастер обязан уплатить 6 грошей штрафа.

3. Daγï da sprava körülgändä sïnduχ artïna egär χaysï usta χulaχ etmäsä ceχ potrebasïn, ki bilgäy zdan′esin aytma, kelsä votunk üsnä bermä, da özgä n′epotrebnïy gäläd͡žini etkäylär aralarïna ya özgäsinä preškoda etkäylär votunkta, anïŋki usta χalgay d͡žurum hroš eki.

4. Daγï da bolsun sχacka vaχtïnda, bolsun özgä potrebada, χačan ki ustalar yïγïlsalar ceχmistïrnïŋ övündä sprava körmä, da χaysï usta, χolunmïyïn, ceχmistïrdan ketkäy ya tïž, uzaχlanmïyïn sïnduχ, odïydit etkäy, na anïŋki usta χalgay d͡žurum sïnduχka 6 sbg da ustalarga 6 sbg.

5. Daγï da bolsun sχackada, bolsun özgä potrebalarda sïnduχ artïndan olturmaga povin′en bolgaylar ustalar här biri kensi yerinä olturmaga diftärgä körä: χaysï daγï ilgäri ceχka kirdi da yazïldï, anïŋ daγï ilgäri yeri bolgay. A egär χaysï usta kensi yerinä olturmasa da özgä ustanïŋ yerinä oltursa, na χalgay d͡žurum 2 hroš sïnduχka, a olturmaχlarï bolgay emin. A egär χaysï usta, nečik yoγarï yazïlgandïr, spravanï χulaχ etmäy da gäläd͡ži etkäy, anïŋki usta karanïy bolgay yoγarï yazgan d͡žurum bilä. A egär χaysï usta, tanïmïyïn hörmätin kensiniŋ sïnduχ artïndan, χačan ačïlgan bolsa, da dotïkat etkäy χaysï ustanïŋ hörmätinä söz bilä, na anïŋki usta χalgay sïnduχka d͡žurum 3 bezmen balaγuz da venzenlïχ bilä dä karanïy bolgay.

6. Daγï da egär rast kelsä šähärdä ölü da iyäsi ölünüŋ potrebovat etsä ciχamïznï biznim, borčlu bolgay yïγmaχtan χardašlarnï 4 sbg bermägä. Andan soŋra barï ustalar borčlu bolgaybiz barmaga 2 geron bilä, a iyäsi ölünüŋ povin′en bolgay här gerondan 3-är sbg bermä sïnduχumuzga, čïχarïp cïχada bolgan χardašlarnï, χaysïlarï bir nemä borčlu bolmaylar bermä.

7. Daγï da egär potreba körgüzsä χardašlarnï yïγma cïχa potrebasïna, bolsun ölügä ya özgä išlärdä, da ceχmistr nïšan yebersä, ki yïγïlgaylar ustalar, borčlu bolgay här usta nïšannï birsi ustaga yebermä, zatrimat etmiyin. A χaysï usta nïšannï zatrïmat etsä, na χalgay d͡žurum 12 sbg, do tego här usta borčlu bolgay poslušenstvo körgüzüp kelmä. A χaysï usta, bolup šähärdä, kelmäsä, anïŋki usta χalïr sïnduχka d͡žurum 6 sbglïχ balaγuz, χaysï sbgdan balaγuzga yïγgan ustalar ceχmistïrlar bilä borčlu bolgaylar 2-šär geron etmä: biri bolgay surp Asduad͡zad͡zingä, da birsi surp Nigolga jišadag kečmišlär d͡žanï üčün.

3. Также если какой-нибудь мастер во время рассмотрения дел после закрытия сундука не будет внимателен к потребностям цеха, чтобы суметь высказать свое мнение и заявить, когда придется, свой голос, а тем временем будет вести ненужные разговоры и препятствовать другим в работе, такой мастер обязан уплатить 2 гроша штрафа.

4. Также во время собрания или когда мастера ради других потребностей цеха соберутся в доме цехмистра рассматривать дела, и какой-то мастер, не отпросившись у цехмистра, уйдет прочь, или же уйдет до закрытия сундука, такой мастер обязан уплатить 6 грошей штрафа.

5. Также во время собрания или когда будут заседать по другим насущным вопросам, мастера должны сидеть каждый на своем месте, согласно книге: кто раньше вступил и записался в цех, того место должно быть впереди. А если какой-нибудь мастер не будет сидеть на своем месте и сядет на место другого мастера, то обязан уплатить 2 гроша штрафа, а место свое пусть знают в точности. А если какой-нибудь мастер, как описано выше, не будет слушать дела и будет болтать, такой мастер должен быть наказан штрафом, описанным выше. А если какой-нибудь мастер, забыв о совести, после открытия сундука будет унижать другого мастера словами, такой мастер обязан уплатить в казну 3 безмена воску штрафа и должен быть наказан тюремным заключением.

6. Также если в городе кто-то умрет и его родственник будет просить участия нашего цеха, то мы должны, собрав членов братства, дать 4 гроша. После этого все мы, мастера, должны пойти с двумя большими восковыми свечами, а родственник покойного обязан за каждую свечу дать в наш сундук по 3 гроша, за исключением членов цехового братства, которые не должны давать ничего.

7. Также когда возникнет необходимость собрать членов братства для нужд цеха – ради покойника или по другим делам – и цехмистр пошлет знак, чтобы мастера собрались, то каждый мастер должен без задержки передать знак другому мастеру. А кто из мастеров задержит знак, обязан уплатить 12 грошей штрафа. Притом, каждый мастер обязан проявить повиновение и явиться. А если кто из мастеров, будучи в городе, не явится, такой мастер обязан дать в казну воску на 6 грошей, а из этих денег, собранных на воск, мастера с цехмистрами должны изготовить 2 большие свечи – одну для [церкви] пресв. Богородицы, а другую – для [церкви] св.Нигола – в память умерших душ.

8. Daγï da egär rast kelsä, ki ermeni töräsindän kiši tas etsälär da törädän anïŋ üčün aŋlatkan bolsa, na borčlu bolsarlar ceχmistïrlar, ustalarnï oboslat etip, aŋlatma da barča ustalar povin′en bolsarlar yaraγ bilä čïχmaga, alay, nečik altïnčïlar da tükčilär ermeni töräsiniŋ. A egär χaysï usta klägäy χaršï bolma buŋar da čïχmagay, na χalgay dž̲urum 3 som sïnduχka.

9. Daγï da egär išči kläsä usta yazïlma, äväl borčlu bolsar ustasïn körgüzmä, kimdä pešämizni övräniptir, andan vïvedicca bolup, povin′en bolgay kensi χolunuŋ hünärin biznim pešämizniŋ išläp, barča ustalarga körgüzmä, budur štuka etik türk üslüpündä, albo ne ki ustalar aytsalar, ki bolmagay yanïna ne bir usta, da ne bir išči övrätüči, χaysï štukanï χačan kläsä bičmä da išlämä, povin′en bolgay cïχaga aŋlatma, ki χardašlar mlodšïy usta anïŋ üsnä χoygaylar, ki anïŋ alnïna bičkäy da išlägäy, ki ol baχkay, ki ne bir usta, da ne bir išči övrätüči χatïna bolmay da kensi dä övrätmäy. A pokazat etkändän soŋra hünärin kensiniŋ ustalarga, egär ustalar biyänsälär, na prin′at etkäylar kensin aralarïna usta, χaysï ki borčlu bolur sïnduχka 5 fli sbg bermä, da 2 bezmen balaγuz geronlarga, da 3 sbg diftär haχï, da ustalarga kolaciya čest etkäy, andan soŋra barï poslušenstvonu da χuluχnu här ištä ceχa potrebasïna oddavat etkäy angïnča, negінčä ki özgäsi artïndan usta yazïlgay.

10. A egär χaysï usta, bu yerli bolup, kläsä pešämizni išlämä, borčlu bolgay aramïzga yazïlma da diftär haχï 3 sbg bermä, andan soŋra 5 fli bilä 2 bezmen balaγuz sïnduχka, da ustalarga čest etmä, budur kolaciya, da χulluχun, alay že här ištä, nečik mlodšïy usta, povin′en bolsar oddavat etmä čaχ özgäsi artïndan yazïlgïnča.

11. A egär kelgän bolsa yat mämläkättän da klägäy usta yazïlma etikči pešäsindä, äväl borčlu bolgay vïvodun bermä, ne türlü ki hörmätli ložadandïr, a χačan ki anï körgüzsä, na priyentïy bolgay ustalïχka da yazïlgay diftärimizgä, berip 3 sbg diftär haχï, andan soŋra borčlu bolsar 7 fli sbg bermä sïnduχka, da 2 bezmen balaγuz, da kolaciya ustalarga etmä, da alay že χulluχun da barï poslušenstvonu här ištä oddat etmä angïnča, negінčä ki özgäsi artïndan usta yazïlgay.

12. Daγï da yoluχsa ustaga šegert övrätmä, borčlu bolgay kensi üčün ustalarga aŋlatmaga da, 2 yïl övrätip, vol′nïy etmägä kensin, ki išči bolgay ašaγa yazïlgan por′adokka körä. Daγï da ustaga yazïlgan ustalar arasïna erkli bolmagay

8. Также если случится, что убьют человека армянской юрисдикции и суд даст об этом знать, цехмистры должны оповестить мастеров, и все мастера должны выйти с оружием, так же, как ювелиры и сукновалы армянской юрисдикции. А если какой-нибудь мастер воспротивится и не выйдет, обязан уплатить 3 копы штрафа.

9. Также если рабочий пожелает записаться мастером, сначала он должен показать своего мастера, у кого он научился нашему ремеслу, и, рекомендовавшись от него, должен будет показать всем мастерам ловкость своих рук в нашем ремесле, т.е. искусство изготовления сапог турецкого фасона или чего иного, что прикажут мастера, и чтобы не было при нем ни мастера, ни рабочего-наставника. И когда захочет показать свое искусство кроить и изготавливать, то должен заявить в цех, дабы мастера посадили рядом с ним младшего мастера, чтобы при нем он покроил и изготовил, а тот чтобы следил, дабы ни мастера, ни рабочего-наставника рядом с ним не было и его не учили. А после того, как покажет мастерам свое искусство и мастерам понравится, они примут его в свои ряды как мастера, за что он должен будет дать в кассу 5 флоринов деньгами, и 2 безмена воску на свечи, и 3 гроша за запись в книгу, и ужин в честь мастеров, и после этого должен проявлять повиновение и выполнять всяческие поручения по всем делам для нужд цеха, пока после него не запишется мастером кто-то иной.

10. А если какой мастер, будучи человеком местным, пожелает заниматься нашим ремеслом, обязан записаться к нам и уплатить 3 гроша за запись в книгу, а потом дать 5 флоринов и 2 безмена воску в казну и ужин мастерам, и также выполнять всяческие поручения как младший мастер, пока после него не запишется кто-то иной.

11. А если придет кто-то из чужой страны и пожелает записаться мастером в наш сапожный цех, то сначала он обязан представить справку, что он достойного происхождения, а когда ее представит, должен быть принят в мастера и записан в нашу книгу, уплатив 3 гроша за запись в книгу, а потом обязан дать 7 флоринов в кассу, и 2 безмена воску, и ужин мастерам, а также выполнять сяческие поручения по всем делам для нужд цеха, пока после него не запишется мастером кто-то иной.

12. Также если случится мастеру учить ученика, он должен заявить о нем мастерам и после 2 лет обучения освободить, чтобы стал рабочим согласно описанному ниже порядку. Также мастеру, который записался в мастера, до года после записи в мастера

bir yïlga anča yazïlgandan soŋra usta ne šegert övrätmä, ne išči tutma. A egär ki važïcca bolsa ya šegert övrätmä, ya išči tutma, na χalgay ʤurum sïnduχka 3 som. A egär rast kelsä, ki bergäylär šegert övrätmä, na usta ol šegert üčün alay že borčlu bolgay ustalarga aŋlatma, da ol šegertni 6 hafta yanïna tutma, anïŋ üčün ki egär biyänsälär biri birinä, a biyängändän soŋra barïškay šegertniŋ iyäsi ustasï bilä, nečä yïlga toχtatsalar, anï ustasï šegertniŋ diftärgä kövürgäy barïškan rokun, da χalgay šegerti ustasï bilä bermä sïnduχka 12 sbg. A egär ki šegert övränsä usta yanïna pešä da, χuluχun tügäl etmiyin, ketkäy ustasïndan, anïŋki šegertniŋ yeri bolmagay ne bir usta yanïna išlämä, da erkli bolgay ustasïnïŋ, χayda da ki kensin tapsa, ciχanïŋ bilmäχi bilä almaga kensin. A egär ki χaysï usta kläsä anïŋki ketkän šegertni da alïp išlätkäy yanïna, na χalgay ʤurum sïnduχka eki som.

13. Daγï da egär šegert, prïstoyn′e ustasï yanïna kečinip, tügälläsä χulluχun rokuna anča naznačonïy, na povin′en bolur išči yazïlma, da sïnduχka borčlu bolur 6 sbglïχ balaγuz, da bašχa ustalarga 6 sbg bermägä, andan soŋra ustasï yanïna kensin övrätkän etkäy etikčilik 5 hafta da bolgay haχï haftada 3-är hroš. A χačan 5 haftasï čïχsa, na ten čas erkli bolgay kensinä, χaysï ustaga da kläsä, barma olturma, da haχï bolsar 6-šar sbg haftada.

14. A egär anïŋki išči bolsa, ki bašχargay bičmä här türlü išlärni, alay etik, bašmaχ, čïzma da här türlü išlär, ki hadirni bergäy ustasïna, anïŋ haχï bolgay 15 sbg nakladdan bašχa. A egär bersä naklad, na haχï 6 hroš bolgay, do tego eski yasamaχta iščilärniŋ bolgay, čïχarïp bunu: egär ulu taban bolsa salma etikkä ya özgä iškä ya tïž bütün taban keräk bolsa, ol bolsar ustanïŋ, a sökük bolsa ya azgïna taban keräk bolsa, ol bolgay iščilärniŋ, všaku ž ne χadar da išči bolsa usta yanïna, ortaχ išlägäylär da sbgsïn paylagaylar aralarïna; daγï da egär išči söz etkäy bir usta bilä, ki barïp yanïna išlägäy, da bespečit etip ustanï, kelmäsä da barsa özgä usta yanïna išlämä, anïŋki išči χalgay sïnduχka 2 bezmen balaγuz da ustalarga 8 hroš ʤurum.

15. Do tego egär χaysï usta ceχta bolgan aramïzda ustanïŋ iščisinä artkay yanïndan ya yalïn arttïrgay da yanïna algay, anïŋki usta χalgay ʤurum sïnduχka eki bezmen balaγuz da ustalarga 8 hroš.

нельзя держать ни ученика, ни рабочего. А если отважится взять ученика или рабочего, то обязан уплатить в кассу 3 копы штрафа. А если ему позволят взять ученика, то мастер обязан также заявить мастерам и держать того ученика 6 недель у себя, чтобы выяснить, понравятся ли они друг другу, а после того, как им понравится, опекун ученика с мастером должны договориться и определить, на сколько лет, и тогда мастер ученика обязан записать установленный срок в цеховую книгу, а ученик вместе с мастером обязаны уплатить в кассу 12 грошей. А если ученик, учась ремеслу у мастера, не будет выполнять всех батраческих обязанностей и уйдет от мастера, то такому ученику не должно быть места для работы ни у одного мастера, и за его мастером должно быть право забрать его с ведома цеха, где бы он его ни нашел. А если какой-нибудь мастер захочет взять такого ученика-беглеца и предоставить ему работу, то он обязан уплатить в казну 2 копы штрафа.

13. Также если ученик, прилично живя у мастера, дослужит до определенного срока, он должен записаться в рабочие и обязан дать в казну воску на 6 грошей и 6 грошей другим мастерам, а потом пусть занимается сапожным делом у мастера, который его учил, 5 недель, и его еженедельная плата должна составлять 3 гроша. А когда пройдут те 5 недель, он имеет право пойти жить к тому мастеру, к которому захочет, а плата его должна составлять 6 грошей в неделю.

14. А если рабочий окажется способным изготавливать любые вещи – сапожки, ботинки, сапоги и какие угодно изделия, и будет отдавать мастеру готовое, то его плата должна составлять 15 грошей, при его материале. А если материал будет давать мастер, то плата должна составлять 6 грошей. При ремонте старой обуви материал будет за рабочим, с той оговоркой, что когда нужно ставить большую заплату на сапог или другую вещь или когда нужна целая подошва, то пусть дает мастер, а когда надо ставить малую заплату или нужна малая подошва, то пусть дает рабочий. Но, сколько бы рабочих ни работало у мастера, пусть работают совместно и делят деньги между собой. Также если рабочий договорится с определенным мастером, что пойдет к нему работать, и, уверив мастера, не придет, а пойдет работать к другому мастеру, то такой рабочий обязан дать в казну 2 безмена воску и 8 грошей штрафа мастерам.

15. Также если какой-нибудь мастер уговорит рабочего уйти от мастера нашего цеха, и прибавит ему зарплату, и возьмет к себе, такой мастер обязан уплатить штраф в казну два безмена воску и 8 грошей мастерам.

16. Daγï da iščilär povin′en bolsarlar här ay sχackaga kelmä, χačan ustalar olturma kläsälär sχackada, da povin′en bolsarlar sïnduχka bermä ayda birär šeleh.

17. A egär χaysï usta yanïna išlägäy išči, ciχamizgä yazïlmïyïn, ya ol usta, χaysïnïŋ yanïna išliyir, aŋlatmagay ceχmistïrlarga, anïŋki usta χalgay ǰurum 8 hroš sïnduχka, do tego bir iščiniŋ da bir šegertniŋ erki bolmagay forma alma bilmäχindän bašχa ustasïnïŋ ǰurum tibinä.

18. Daγï da egär χaysï usta iščisi bilä ortaχ pešämizni išläsä da anïŋ üčün sezilsä, na anïŋki usta χalgay ǰurum 14 hrivna sïnduχka.

19. Do tego egär χaysï išči usta yanïna išläsä da saγ išin čatlatsa, ya tïž küydürgäy, ya χarartkay, ya tikišin alganda tabanïn keskäy ya saχt′anïn da anïŋ üčün ustasï kelgäy ciχa alnïna da gile etsä, anïŋki išči bergäy ǰurum sïnduχka bir bezmen balaγuz, da ustalarga ǰurum 4 hroš, da ustasïna ziyanïn tölägäy.

20. Daγï da egär bolsa anïŋki usta, ki, ciχamïzda yazïlmïyïn, aramïzga χolunmïyïn da oznaymit etmiyin, išlägäy pešämizni, anïŋkibik ustanï ur′adnïŋ bilmäχi da vižï bilä erkimiz bolgay zabrat etmä, χaysï zabor yarïmï bolsar ur′adnïŋ da yarïmï ciχamïznïŋ.

21. Daγï da egär yoluχsa ceχmistïrga yolga ketmä, borčlu bolgay ceχmistïrlïχïn χaysï ustaga sïmarlap zdat etmä. A egär χaysï usta klämäsä prin′at etmä, anïŋki usta χalgay sïnduχka ǰurum 2 bezmen balaγuz. Do tego potreba körgüzsä, ki ceχmistïrlar χaysï usta spravasï üčün χaydesä iškä yebersälär, anïŋki usta, ne bir mahana etmiyin, bargay. A χayda ki χulaχ etmäsä da barma klämäsä, na χalgay sïnduχka anïŋki usta ǰurum yarïm bezmen balaγuz.

22. Daγï da egär χaysï usta pešädän kimsägä yaman iš išläsä da išniŋ iyäsi kelip ceχïmïzga gile etsä išlägän ustanïŋ üsnä, na ol usta karanïy bolgay ǰurum bilä, budur bergäy balaγuz 2 bezmen sïnduχka da 4 hroš ustalarga, a iyäsin borčlu bolgay χolma ziyanï üčün.

23. Daγï da egär usta oγlanlarï klägäylär atalarïnïŋ pešäsin övränip da usta olturma kensinä ayrï ölümündän soŋra atasïnïŋ, tek borčlu bolgay bermä ustalarga kolaciya, da özgä podatoktan vol′nïy bolgay. A egär tirlikinä atasïnïŋ kläsä usta kensinä olturma, borčlu bolgay bermä atasïnïŋ etkän χarǰïna körä ciχaga kirgändä, ne ki atasï beriptir, anïŋ yarïmïn, da bolgay usta.

16. Также рабочие должны ежемесячно ходить на собрания, когда мастера хотят заседать, и должны давать в кассу по одному шелягу в месяц.

17. А если у какого мастера будет работать рабочий, не записанный в наш цех, и тот мастер, у которого он работает, не уведомит цехмистров, такой мастер обязан уплатить 8 грошей штрафа в кассу. Также ни один рабочий и ни один ученик не имеет права брать колодку без ведома своего мастера под угрозой штрафа.

18. Также если какой-нибудь мастер занимается нашим ремеслом совместно со своим рабочим и об этом станет известно, то такой мастер обязан уплатить в казну 14 гривен штрафа.

19. Также если какой рабочий работает у мастера и порвет какую-то вещь, или пожжет, или зачернит, или, выбирая шов, прорежет подошву или сафьян и его мастер придет в цех и заявит об этом, такой рабочий обязан уплатить штраф в казну один безмен воску и мастерам 4 гроша, а своему мастеру обязан компенсировать убыток.

20. Также если окажется мастер, не записанный в наш цех, не попросившийся к нам и не заявивший о себе, но занимающийся нашим ремеслом, мы имеем право с ведома суда и с помощью судебного пристава конфисковать у такого мастера [наработанное], половина которого должна принадлежать суду, а половина – нашему цеху.

21. Также если придется цехмистру уехать, он обязан передать цехмистрство кому-то из мастеров. А если тот мастер не захочет принять, то такой мастер обязан уплатить в казну 2 безмена воску штрафа. Также если цехмистру надо послать определенного мастера куда-нибудь по делу, тот мастер должен пойти без никаких возражений. А если не послушает и не захочет идти, то останется должен полбезмена воску штрафа в казну.

22. Также если какой мастер сделает кому-то некачественную вещь и владелец той вещи придет в цех и заявит на того мастера, мастер должен быть наказан штрафом, т.е. должен дать в казну 2 безмена воску и 4 гроша мастерам, и обязан просить прощения у владельца относительно убытка.

23. Также если сыновья определенного мастера пожелают, научившись отцовскому ремеслу, стать самостоятельными мастерами после смерти своего отца, они обязаны только дать ужин мастерам, а от других налогов должны быть свободны. А если кто захочет стать самостоятельным мастером при жизни своего отца, то обязан дать половину того, что дал отец при вступлении в цех, и будет мастером.

24. A egär χaysï usta klägäy yoγarï yazïlgan por′adoknuŋ artikuluna χaršï bolma da poslušenstvo körgüzmämä albo ceχmistïrlarnïŋ da ustalarnïŋ toχtatkan išlärinä cïχa olturgan vaχtta, alay že χaršï bolgay, na anïŋki usta karanïy bolgay bilmäχi bilä töräniŋ yoγarï yazïlgan ǯurum bilä, budur 14 hrivna, χaysïnïŋ gesi töräniŋ bolsar da gesi cïχamïznïŋ sïnduχuna bolgay.

Bu por′adoknu etikčilärgä men, Yakub Bartošovic, na ten čas ermeni yazučïsï, skorigovat etip, yazdïm, χaysï por′adoknu egär kim dä kolvek na potïm sarnasa, na unutmagay meni dä kečmišlär arasïna, “Hajr mer” aytïp, aŋmaga (л. 160-161 об.).

24. А если какой-нибудь мастер не хочет подчиняться статьям написанного выше устава или решениям цехмистров и мастеров, принятым на заседаниях, такой мастер должен быть наказан с ведома суда названным выше штрафом, т. е. 14 гривен, половина которых должна принадлежать суду, а половина – казне нашего цеха.

Этот устав сапожникам я, Якуб Бартошович, на тот момент армянский писарь, откорректировал и переписал, и если кто-то потом будет читать этот устав, пусть не забудет и меня помянуть среди упокоившихся и прочтет «Отченаш».

Конец книги:

Tügälländi bu aktalar atïna Biy Teŋriniŋ tvagannïŋ 1068-inä hogdempernïŋ 6-sïna (л. 314 об., запись 3).

Закончены эти акты во имя Господа Бога года 1068 [1619], октября 6 [16].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 28 (4414)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 7 [17] октября 1068 [1619] г., четверг (л. 1) – 29 декабря 1070 [8 января 1622] г., суббота (л. 276 об., запись 5).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 26,5 x 40 см. Водяные знаки: 1) буквы F-P под крестом на щите, 4,5 x 3,8 см; 2) Лилия, 4,6 x 5,6 см; 3) островерхий шлем с подбородником на щите и буквой V над щитом, 4 x 5,4 см. Объем 392 л. Нумерация: 0, 0, 1-276, 0, 0.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир, 50-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№ 17; 1618, 19, 20;* на обороте следующего листа: *1619.*

Начало книги:

Anun Asduaǯoj Jisusi K‘risdosi.

Bašlandï aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ yazïlma tvagannïŋ 1068-sinä hogdempernïŋ 7-sinä, kičaynakün, voytluχuna slavetnïy Ivaško, Serhiy erespoχan oγlunuŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1068 [1619], октября 7 [17], в четверг, в войтовство славного Ивашко, сына старосты Сергея.

Отдельные тексты:

Magda Malarka bašχïš Yurko oγluna

Nögärikün [tvagannïŋ 1068-sinä hogdempernïŋ 26-sïna]. Bügüngi törägä obličn′e kelip učciva Magda, učmaχlï ǯanlï Varteres Malar sïŋarï, tul

Дарственная Магды Малярки сыну Юрко

Во вторник [25 октября 1068 / 4 ноября 1619 года]. Почтенная Магда, жена покойного Вартереса Маляра, вдова, лично придя в нынешний суд, по

pozostalïy, učcivïy Varteres, kensi kiyövü, op′ekun ötläš, bu aktka dobrovoln′e privžentïy, podat etti törägä yazov üsnä pevnïy zeznan′e, χolup, ki bolgay aktlarga prïyentïy da inserovanïy, neni ur′ad prïn′at etti, χaysï yazov söz sözdän bu türlüdür.

«Men, Magda Varteres Malâr sïŋarï, bolup saγ tenimdä da fikirimdä tügäl, bolmïyïn kimsädän prïmušonïy, evet kensi yaχšï erkimdän Varteres kiyövüm op′ekun ötläš zeznavat etip yazïyïrmen oγluma menim Yurkoga oγlum üsnä prïpadat etkän bir paynï, a ki menim üsnä altïnčï pay nečik anaga prïpadat etiyir ʤan ülüšü, ol paynï bu türlü zeznavat etiyirmen, ki egär oγlum menim Yurko meni igi baχsa ölüm künümä anča, saχlama meni, nečik tiyär här oγulga ananï saχlama, zera köp prïpadok bar adam oγlu üsnä, nečik χastalïχ, alay χartlïχ da özgä buŋar podobnïy, ki meni barčada baχkay yalγïzïmnï da aγïr künlärimä χaršï kelgäy, na yazïyïrmen kensinä ol menim üstümä prïpadat etkän 6-ïnčï paynï da anïŋ potomoklarïna, ki ölümümdän soŋra bolgay alarnïŋ, dügül özgä potomokuma, a egär meni saχlama klämäsä da χartlïχïma baχmasa, na erkli bolgay maŋa ol paynï aŋar yazma, kim ki meni χartlïχïma baχsa da aγïr künlärimä χaršï kelsä. Do tego, ki χalïptïr ögäy atasïndan Varteres Malardan malarskiy däzgah, ol däzgahnï da bu türlü yazïyïrmen da baγïšlïyïrmen meŋilik zamanlarga oγluma Yurkoga da anïŋ potomoklarïna bu sposob bilä, ki erkli bolgay maŋa, nečä ʤanïm tenimdädir, išlämä üstünä, nečik oγlum išläsä, alay že men dä, bunu dokladat etip, ki ne menim erkim bolgay, da ni oγlumnuŋ anïŋki däzgaγnï satma ya tusnaχlama, do tego oγlumnuŋ erki bolmay anïŋki däzgaγnï ögäy atasïndan χalgan menim övümdän 1 yergä čïχarmaga menim ölümümä anča, a ölümümdän soŋra, ne kläsä, anï etkäy ol däzgah bilä, kensi erkinä bolgay: kläsä, tusnaχlama ya satma da kensi požïtokuna aylandïrma». Negä anda obličn′e turup Yurko Aksent Tügälbey oγlu, buŋa barčaga anasïnïŋ zeznan′esinä pozvolit etip, tutundu anasïn ananïŋki aγïr zamanlarïna baχma, nečik χastalïχïna, alay χartlïχïna da buŋar podobnïy, da kensi hrošu bilä yazïldï, χoyup törägä pamentne (л. 7).

Limitaciya

Boldu tvagannïŋ 1069-una junvarnïŋ 4-sünä, nögärikün. Slavetnïy Ivaško, Serγiy erespoχan oγlu, voyt, χuvatï bilä kensi voytluχunuŋ barča spravalarnï alay pozovlardan, nečik dekretlärdän, alayoχ özgä terminlärdän prïpadat etkän yetiškän ulu da haybatlï ulu künü üčün ʣïnuntunuŋ Biyi-

своей доброй воле при посредстве своего зятя Вартереса, назначенного согласно актам опекуна, подала в суд письменное заявление с просьбой принять и внести в акты, с чем суд согласился. Это свидетельство дословно следующее.

«Я, Магда, жена Вартереса Маляра, будучи в добром здоровье и полном рассудке, никем не принуждаемая, по своей доброй воле, при посредстве своего опекуна, моего зятя Вартереса, свидетельствую и отдаю моему сыну Юрко часть наследства, которая приходится на него, а в отношении шестой части наследства, которая досталась от моего мужа мне, заявляю следующее. Если мой сын Юрко хорошо будет ухаживать за мной до самой моей смерти и будет беречь, как надлежит каждому сыну беречь свою мать, ибо много злоключений выпадает человеку: и немощь, и старость, и всякое иное, чтобы он ухаживал за мной в моем одиночестве, когда наступит мой тяжелый час. А я отписываю ему и его потомкам ту шестую часть, которая приходится мне, и пусть после моей смерти она достанется ему, а не кому иному из моих потомков. А если не захочет беречь меня на склоне лет и ухаживать, пусть будет за мной право отписать эту часть тому, кто обо мне позаботится, когда наступит мой тяжелый час. Кроме того, после его отчима Вартереса Маляра осталась мастерская художника (станок и принадлежности), о которых я записываю следующее. Я дарю ее на вечные времена Юрко, моему сыну, и его потомкам таким образом, чтобы за мной было право, пока еще моя душа в моем теле, работать в ней: и сын мой будет работать, и я. Приказываю, кроме того, чтобы ни я, ни мой сын не имели права продать или отдать в залог эту мастерскую. Также моему сыну не позволяется вынести оставшуюся после отчима мастерскую из дому, а после моей смерти пусть делает с ней что хочет: в его воле заложить или продать и обратить себе на пользу». С этим заявлением своей матери Юрко, сын Аксента Тугалбея, встав тут же, согласился и обязался ухаживать за матерью в ее тяжелый час, как в болезни, так и на склоне лет, и в других подобных несчастьях, и за свои собственные деньги просил записать и уплатил суду памятное.

Лимитация

Было года 1069 [1620], января 4 [14], во вторник. Славный Ивашко, сын старосты Сергея, войт, властью своего войтовства все дела, которые согласно срокам исков, декретов и других назначений приходятся на большой и благо-

mizniŋ, odložït etip bu ž törä da χuvat tibinä, bir nemädä narušït etmiyin, limitovat etti kelir yïχpašküngä anča, čïχarïp zapislärni, zeznan′elärni da özgä muŋar podobnïy spravalarnï, tuǰiš eksceslarï da, χaysïlarï podliγat etmisärlär bu limitaciyaga, ne üčün χoyuldu törägä pamentne (л. 35).

Aγalar aprobovat ettilär artikullarnï reznikläriŋ

Boldu tvagannïŋ 1069-una abrilniŋ 26-sïna, χankün. Slavetnïy Ivaško Serγiy erespoχan oγlu voyt da yanïna bolgan antičkänlär na im′e: baron Nigol da Yago, eki erespoχan, Guryeγ Diradur oγlu, Lukaš Γrickovič, Miklaš Yakub oγlu, Kirkor Ago erespoχan oγlu, Xačko Kirkor oγlu, Kirkor Xaraχaš da özgäläri, belgili etiyirbiz barčasïna hali bolganlarga do soŋra kelgänlärgä dä bilmägä, ki keldilär alnïmïzga biznim Ovanes Panlarnïŋ, staršïy, da Yakub Serγiy oγlu, mlodšïy, bu yïlga obranïy staršïylarï reznikläriŋ, da yanlarïna bolgan Bedros Šïnal oγlu, Sahak Mamko, Simon Mamočko, Kirkor Simon oγlu, Asvadur Angaǰ oγlu, Nigol Avram oγlu da özgäläri reznikläri ermeni töräsiniŋ da žadat ettilär bizdän, ki kensilärinä daγï bu artikullarnï, χaysïlarïn ki kensiläri zγodn′e uχvalit etiptirlär n′eposlušenstvodan utru ortalarïna bolgan, a bu por′adokuna bunuŋ alnïna tvagannïŋ 1064-sünä aγalar ašïra kensilärinä bergän, χaysï artïkullar söz sözdän bu türlü.

Bar ortamïzga zvïčay, ki här yïl obirat etiyirbiz aramïzga eki staršïy, kimlärni χardašlar kläsälär, χaysïlarï trïvat etiyirlär bir yïlga anča, no n′ekturïy χardašlardan, sprečivnïy bolup kensilärinä poslušnïy bolma da χulaχ etmä da klämäslär potrebasïna sïnduχnuŋ, preto zabiγat etip aŋar, ki poslušenstvo ortamïzga bolgay, uχvalit etiyirbiz anïŋkibiklär üsnä ǰurum hroš dört, ki kim ki n′eposlušnïy bolsa ya staršïylarnï bolsun sχaǰzkada, bolsun sïnduχ potrebasïna χulaχ etmä klämäsä, na karanïy bolsar anïŋki ǰurum dört hroš bilä.

Daγï da bar n′ekturïy χardašlar ortamïzga, ki bolgan išlär üčün bolsun sχaǰzkada, bolsun sïnduχ artïna, χaysïlarïn körüp tergiyirbiz, na čïχïp sχaǰzkadan bazarda obmavlât etip odnesit etiyirlär staršïylarnï, na anï kläp poγamovat etmä, ki ol bolmay, toχtatïyïrbiz anïŋkilär üsnä dä ǰurum γroš 4, ki egär χaysï χardaš tapïlsa, anïŋki bolgan išlär üčün ortamïzga bazarda yavit etkäy ya staršïylarnï obmavlât etkäy, na ol χardaš karanïy bolgay anïŋki ǰurum γroš dört bilä.

словенный праздник Рождества Господа нашего, отложил в тех же правах и силе, ни в чем не нарушив и не отменив, и лимитировал вплоть до следующего понедельника, за исключением записей, заявлений и других подобных дел, а так же эксцессов, которые этой лимитации не должны подлежать, о чем суду подано памятное.

Старейшины апробировали статьи мясников

Было года 1069, апреля 26 [1620 мая 6], в среду. Мы, славный Ивашко, сын старосты Сергея, войт, и действующие при нем присяжные, а именно: барон Нигол и Аго, старосты, Гурьег, сын Дирадура, Лукаш Грицкович, Миклаш, сын Якуба, Киркор, сын старосты Аго, Хачко, сын Киркора, Киркор Харахаш и другие, доводим до сведения всех ныне сущих и грядущих, чтобы знали, что к нам пришли цехмистры мясницкого цеха Ованес Барский, старший, и Якуб, сын Сергея, младший, избранные на этот год, и с ними вместе Бедрос, сын Шиналя, Сагак Мамко, Симон Мамочко, Киркор, сын Симона, Асвадур, сын Ангаджа, Нигол, сын Аврама, и другие мясники армянского права и потребовали, чтобы мы утвердили им также и эти статьи, которые они сами согласовали между собой и сформулировали ввиду неповиновения, которое среди них случается. Эти дополнительные статьи к уставу, который им дали старейшины в 1064 [1615] году, дословно таковы.

Есть у нас обычай ежегодно выбирать среди себя двух старших: кого члены братства пожелают, те и будут действовать в течение года. Однако некоторые из членов братства, не желая проявлять перед ними послушание и повиновение, не прислушиваются к нуждам цеха. Следовательно, упреждая подобное, ради послушания среди нас, постановляем налагать на подобных членов братства штраф в 4 гроша: кто проявит неподчинение и не пожелает слушать старших на сходках или во время других цеховых мероприятий, должен быть наказан штрафом в 4 гроша.

Далее, есть среди нас такие члены братства, которые, выйдя из собрания, оговаривают на базаре старших, открыто говорят о делах, которые мы обсуждаем на сходках или других мероприятиях цеха. Поэтому, стремясь их укротить, дабы подобного не было, постановляем налагать на них штраф в 4 гроша: если случится член братства, который на базаре будет разглашать дела, бывшие между нами, или будет оговаривать старших, такой член братства будет наказан штрафом в 4 гроша.

Xaysï prïdanïy artïkullarnï pan voyt aγalar bilä, nečik slušnïy da por′adokka potrebnïy aprobovat etip, bekliktä χaldïrdïlar da aktaga yazma ayttïlar, ne üčün χoyuldu pamentne (л. 69 об.)

Эти дополнительные статьи господин войт со старшими, признав резонными и нужными для устава, апробировали, ввели их в действие и велели вписать в акты, о чем дано памятное.

Конец книги:

Tügälländi yïl tvagannïŋ 1070-niŋ voytluχunda pan Lukašnïŋ Hrickovic (л. 276 об., запись 5).

Закончено по армянскому летосчислению в 1070 [1621] году в войтовство Лукаша Грицковича.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 29 (4415)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] января 1071 [1622] г., среда (л.1) – 27 ноября 1072 [7 декабря 1623] г., четверг (л. 228).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 28 х 41 см. Водяной знак: островерхий шлем с подбородником на щите с буквой V над щитом, 5,4 х 4 см. Объем 232 л. Нумерация: 0, 0, 1-230.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир. 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№ 18; 1622, 21, ~~23~~*; на обороте следующего листа: *ano 1622.*

Начало книги:

Bašlandï yäŋi da sïtaralï yïlnïŋ spravalarï yazïlma tvagannïŋ 1071-niŋ junvarnïŋ 2-sinä voytluχuna slavetnïy Lukaš Hrickovicniŋ (л. 1).

Начали писаться нового и счастливого года дела года 1071 [1622], января 2 [12] в войтовство славного Лукаша Грицковича.

Отдельные тексты:

Pavle da Zadig Brovar

Boldu tvagannïŋ 1071-inä junvarniŋ 2-sinä χankün slavetnïy Lukaš Hrickovic voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: Ivaško, Miklaš, Kirkor, Xačko, Zadig da özgäläri. Bügüngi törägä učivïy Pavle Epranos oγlu pripozvat etti učivïy Zadigni Ovanes Brovar oγlun začentïy spravaga, χaysï ki kensinä χaršï teredžädän utru duvarïnda etkän azbarïna podnesit etip edi, da pan voyt dekreti dä zaydit etti... (л. 1, запись 2).

Павле и Задиг Пивовар

Было года 1071 [1622], января 2 [12]5, в среду, перед славным Лукашом Грицковичем, войтом, и бывшими при нем присяжными, а именно: Івашко, Миклашем, Киркором, Хачко, Задигом и другими. В нынешний суд почтенный Павле Епранос вызвал почтенного Задига, сына Ованеса Бровара, по начатому раньше делу, возбужденному против него по поводу окна, которое он сделал в своей стене в его двор, и по которому делу был выдан войтовский декрет…

Xačko sargawark‘ vlivek Yusufka

Boldu tvagannïŋ 1071-inä nojemperniŋ 13-sünä, χankün, slavetnïy Lukaš Hrickovic voyt alnïna. Kelip obličn′e, slavetnïy Xačko sargawark‘ Kirkor oγlu dobrovoln′e zeznat etti aytïp, ki bar edi borču učmaχlï džanlï Yakub Sefer oγlunuŋ slaχet-

Отступная диакона Хачко Юсуфу

Было года 1071 [1622], ноября 13 [23], в среду, перед славным войтом Лукашом Грицковичем. Придя лично, славный диакон Хачко, сын Киркора, добровольно заявил и сказал, что у по-

nïy Stanislav Koren′ovskiygä törä zapisinä körä suma fli eki yüz pedrvarnïŋ 28-inä tvagannïŋ 1055-sinä zeznanïy da kensi övü üsnä Uzun mahalädä bolgan varovanïy, χaysï borčnu aytïlgan Koren′ovskiy mana zlat etti barï yoχu zapisï töräsi bilä, zera anïŋki borčnu kensinä töläp dosït etipmen, ne türlü ol zapis da vlivok bu ž töräniŋ aktasïnda dahï ken opivat etiyir; bügün anïŋki borčnu eki yüz flü barï-yoχu, sumasï, zapisï, töräm bilä zlivokuma körä, ne türlü ki mana χuluχ etiyir edi, odstupovat etiyirmen učivïy Yusufka, Toros oγluna, Yakub Sefer oγlunuŋ kiyövünä, švagerimä, χaysïndan anïŋki sumanïŋ tügäl tölövün aldïm, nedän kensin kvitovat etiyirmen, artïχ kensimä ol sumaga zapiskä, alayoχ övgä dä bir törä, χuvat, vlad͡za χaldïrmïyïn da zaχovat etmiyin, evet barï-yoχu bilä vlât etiyirmen da baγïšlïyïrmen aytïlgan Yusufka da anïŋ potomoklarï üsnä, ki erkli bolgay kensinä anïŋki borčnu bittirmä, alma, kvitovat etmä, övnü tutma, zažïvat etmä da kensi požïtoklarïna aylandïrma, da alay šafovat etmä, ne türlü kensinä dahï igi biyänsä, χaysïnïŋ zeznan′esin Yusuf berip yazdïrdï da χoydu törägä pamentne (л. 98 об., запись 1).

Šïltïχ torunu övnü yalga Asvadurga

[Tvagannïŋ 1072-sinä nojemperniŋ 27-sinä], kičaynakün. Kelip obličn′e, učciva Mayram, Šïltïχ tornu, Kirkor χatïnï, tul pozostalïy, učcivïy Zadig Kacaχ op′ekun ötläš kensinä dobrovoln′e privž′entïy da törädän potvird͡zonïy vïrazlivïy sözlär bilä zeznat etti aytïp, ki övün kensiniŋ vlasnïy Xala mahaläsindä val üsnä Hodovanecniŋ övü yanïna bolgan berdi yalga uccivïy Asvadurga, Toros oγluna, beš yïlga anča biri biri artïndan porondn′e ketkän altïšar fligä yïlda, χaysï beš yïlnïŋ yalïn ekznunk aldï fli otuz da bügündän yeberiyir barï övün bazï da gruntu bilä uživan′egä aytïlgan Asvadurga, χaysïnïŋ roku bügündän bašlansar čaχ beš yïlnï tamam vïm′eškat etkinčä, defalkovat etip bu otuz flidän här yïlnïŋ yalïn altï fli čaχ barï aχča čïχkïnčä; bu övnüŋ közätin Asvadur bersär; do tego aytïlgan Mayram Kirkor χatïnï vol′nïy m′eškan′e kensinä ol že övdä χaldïrïyïr.

Negä barčaga, obličn′e turup, Asvadur pozvolit etti da törägä χoydular pam′entne (л. 228, запись 1).

койного Якуба, сына Сефера, был долг почтенному Станиславу Коренёвскому на сумму двести флоринов согласно судебной записи от 28 февраля 1055 года [6 марта 1606 года], признанный и сделанный под залог его дома на Длинной улице, который он мне передал вместе со всем надлежащим, с записью и с правом, так как тот долг я ему уплатил, о чем еще шире говорят запись и отступление в актах этого же суда. Сегодня этот долг в двести флоринов со всем: с суммой и моим правом, согласно моему отступлению, как он служил мне, отступаю почтенному Юсуфу, сыну Тороса, зятю Якуба, сына Сефера, моему шурину, от которого я получил всю сумму, по поводу чего квитую его, не оставляя за собой никаких судебных прав и власти ни на ту сумму, ни на ту запись, так же и на дом, но полностью отступаю и дарю названному Юсуфу и его потомкам, чтобы за ним было право взимать тот долг по суду, получать, квитовать, владеть домом, пользоваться им, присваивать и распоряжаться себе на пользу и поступать так, как ему будет заблагорассудится.

Это его свидетельство Юсуф дал записать и подал суду памятное.

Внучка Шилтиха сдала в аренду дом Асвадуру

[Года 1072, ноября 27 / 7 декабря 1623], в четверг. Придя лично, почтенная Майрам, внучка Шилтыха, жена Киркора, вдова, через почтенного Задига Кацаха, своего опекуна, добровольно взятого и утвержденного судом, выразительными словами заявила и сказала, что свой собственный дом на Замковой улице, рядом с домом Годованца, она сдала в аренду почтенному Асвадуру, сыну Тороса, на пять лет кряду за шесть флоринов в год, и арендную плату за пять лет, все тридцать флоринов, она получила сразу, и с сегодняшнего дня позволяет Асвадуру пользоваться всем домом, двором и участком. Срок этой аренды начинается сегодня и будет продолжаться до тех пор, пока он не проживет все пять лет в счет этих тридцати флоринов по шесть флоринов за каждый год. Налоги за этот дом должен платить Асвадур. Кроме того, названная Майрам, жена Киркора, оставила за собой право свободного обитания в том доме.

Со всем этим Асвадур, здесь же встав лично, согласился, и они дали суду памятное.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 30 (4416)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] декабря 1072 [1623] г., вторник (л.1) – 10 [20] октября 1074 [1625] г., понедельник (л. 232 об., запись 7).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.
Бумага, формат 26,5 х 40 см. Водяной знак: корона с крестом, 6,5 х 3,2 см. Объем 236 л. Нумерация: 0, 1-235.
Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.
Письмо армянское, нотргир, 45-55 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].
Примечания. Надписи – на титуле: *№ 19; 1622, 23, 24*; на обороте: *anni 1623*.

Начало книги:

Bašlandï yazïlma aktalar tvagannïŋ 1072-sinä tegdempernïŋ 2-sinä, nögärikün, voytluχuna slavetnïy Lukašnïŋ Hrickovic. Biy teŋri bergäy yaχšï saγlïχta skončït etmä. Amen (л. 1, запись 1).

Начали писаться акты года 1072 [1623], декабря 2 [12], во вторник, в войтовство славного Лукаша Грицковича. Пусть даст Господь Бог закончить в добром здоровье. Аминь.

Отдельные тексты:

Zadig Macko intromissiya Baγčägä

[Tvagannïŋ 1072-sinä tegdempernïŋ 2-sinä], nögärikün. Bügüngi törägä kelip obličn′e uccivïy Zadig Macko oγlu zeznat etti aytïp, ki bardïr borču suma pevnïy fli yüz elli uccivïy Baχčägä Romaš kiyövünä, χaysï anïŋki sumanï töläsär edi kečkän Yazlovca yarmarkïna, na bügün anïŋki sumada pom′en′onïy Baγčägä beriyir intromissiya kensi övlärinä atasïndan χalgan (л. 1, запись 2).

Задиг Мацко предоставил инстромиссию Багче

[Года 1072/1623, декабря 2/12], во вторник. В нынешний суд пришел лично почтенный Задиг, сын Мацко, заявил и сказал, что он должен определенную сумму в сто пятьдесят флоринов почтенному Бахче, зятю Ромаша, который должен был уплатить на прошедшую Язловецкую ярмарку, поэтому сегодня в упомянутой сумме он предоставляет Багче интромиссию на свои дома, оставшиеся от отца.

Aγalar atestaciya pan voytka

[Tvagannïŋ 1073-sünä abrilniŋ 19-una], yïχpaškün. Slavetnïy Ivaško Serhiy erespoχan oγlu, lentvoyt, da yanïna bolgan antičkänlär na im′e: baron Ago erespoχan, Miklaš, Isay, Kirkor, Xačko, Guryeγ, Zadig, Krïštof, Kirkorša, Yakub.

Belgili etiyirbiz barčasïna hali bolganlarga da kelgänlärgä dä bilmägä, ki biz pevnïy eksceslär üčün törägä χaršï vïkročonïy Yurko Ovanes oγlu Kevorovič ötläš, a m′anovic′e odstupit etmäχ üčün duχovnïy töräni, vïsadit etip törädän instigatorlar χaršïsïna ol že Yurkonuŋ, akciya podnesit etip ediχ, a osobliv′e, ki ol antïna χaršï törälär da privileylär üsnä, šventïy pamenci padšaχlardan anïŋ biyliki bizgä ščodrobliv′e nadanïy da haligidän sïtaralï üstümüzgä panovat etkän, berkitkän, oddanïy, odstupit etti törälärimizni duχovnïy da Ilôv duχovnïy töräsi bilä ku škod͡z′e bizgä komponovatsa bolup, tayemno radalarïmïznï duχovnïy töräniŋ

Аттестация старейшин господину войту

[Года 1073/1624, апреля 19/29], понедельник. Славный Ивашко, сын старосты Сергея, лентвойт, и бывшие при нем присяжные, а именно: барон Аго, староста, Миклаш, Исай, Киркор, Хачко, Гурьег, Задиг, Криштоф, Киркорша, Якуб.

Доводим до сведения всех ныне сущих и грядущих, что мы ввиду определенных эксцессов, которые ведет против суда Юрко, сын Ованеса Кеворовича, а именно – ввиду попытки подстрекателей выделить духовный суд из нашего правления, возбудили дело против этого Юрко, в частности, по причине того, что он вопреки присяге предал наши духовные права и привилегии, щедро предоставленные нам святой памяти их величествами королями и подтвержденные ныне господствующим над нами благословенным [королем], и, объединясь с Львовским духовным судом, направил львовя-

čövräsindä etkän bitiklär ötläš ilôvlularga obyavlat etip, odnašat etiyir edi, χaysï anïŋki škodlivïy bitiklär üčün biz alïp v′adomost, zabiγat etip upadokuna törälärimizniŋ, staran′e ettiχ anïŋki bitiklärni dostat etmä, zakaz etip pospolitïyga kensi naciyamïznïŋ, ki kimsä kolv′ek sezsä edi anïŋki bitiklär üčün, dostat etkäy edi da töräniŋ v′adomustuna keltirgäy edi. Yakuž alïp v′adomost, ki Norses Kaspar Cica oγlu Yurkonuŋ anïŋki bitiklärin Ilôvga eltsär edi, pan Lukaš voyt na on čas, ündätip kensin, rozkazat etti, ki skoro anïŋki bitiklär χoluna kelsä edi, törägä oddat etkäy edi, neni aytïlgan Yurko, sezip, anïŋ bilä yebermädi, tïl′ko Aksent bilä, Kirkor Cekelskiy oγlu, χaysï anïŋki zakaznï publikovat etip 2 yïχövdä dä pospolitïy v′adomostuna keltirdiχ, rozkazat etip serio anïŋki škodlivïy bitiklärin Yurkonuŋ ilôvlularga yazgan, dlâ lepšego dovodu töräni odstupit etmäχi üčün da zaχovat etmäχi üčün calosci prav i prïvileyuv dostat etmä, ki alar, χaysïlarï ki törägä χaršï tayemnïy fakciyalar da kompoziciyalar etiyirlär, opisanïy törälärgä körä karanïy bolgaylar (л. 50 об. – 51).

нам письма о нашем тайном совете относительно суда, сообщив им об этом. Получив сведения о тех вредных письмах, мы, предотвращая упадок нашей юрисдикции, постарались перехватить те бумаги, приказав гражданам нашей нации, что если кто узнает о тех бумагах, то пусть добудет их и принесет в суд. Поэтому, получив сведения, что Норсес, сын Каспара Цицы должен был везти во Львов те письма Юрко, господин Лукаш, в то время войт, велел вызвать его в суд и приказал ему, что как только те письма попадут ему в руки, чтобы он отдал их в суд. Названный Юрко, узнав об этом, с ним не послал, а послал с Аксентом, сыном Киркора Цегельского. Мы опубликовали этот приказ в двух церквях и довели до сведения граждан, сурово приказав те вредные письма Юрко к львовянам, направленные на предательство юрисдикции, получить для лучшего доказательства, ради сохранения в целостности прав и привилегий, чтобы те, кто совершает тайные действия и компиляции против суда, были наказаны согласно описанным выше законам.

Конец книги:

Tügälländi bu akta tvagannïŋ 1074-sünä hogdemperniŋ 10-una (л. 232 об.).

Закончены эти акты года 1074 [1625], октября 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 31 (4417)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 11 [21] октября 1074 [1625] г., вторник (л.1) – 10 [20] февраля 1076 [1627] г., суббота (л. 177 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Отдельные записи на польском языке в армянской графике.

Бумага, формат 27 х 40,5 см. Водяной знак: островерхий шлем с забралом на щите и буквой V над щитом, 4 х 5,4 см. Объем 181 л. Нумерация: 0, 0, 1-179.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№ 20; 1624, 25.*

Начало книги:

Bašlandï yäŋi aktalar yazïlma tvagannïŋ 1074-sünä hogdemperniŋ 11-inä, nögärikün (л. 1, запись 1).

Начали писаться новые акты года 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник.

Отдельные тексты:

Первый акт

Yusuf protest Matoska

Boldu tvagannïŋ 1074-sünä hogdempernïŋ 11-inä, nögärikün, slavetnïy Ivaško Serhiy erespoχan oγlu voyt alnïna [продолжение на польском языке] (л. *1, запись 2)*

Протест Юсуфа против Матоса

Было года 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник, перед славным войтом Лукашом, сыном старосты Сергея.

Aγalar ošacovat [etti] Kirik övün

[Tvagannïŋ 1075-sinä tegdempernïŋ 6-sïna], χankün. Žadan′esi üsnä uccivïy Petrenïŋ, Zadig Kirik oγlunuŋ, slavetnïy Ivaško Serhiy erespoχan oγlu na ten čas voyt, alïp birgäsinä slavetnïχ Miklašnï, Yakub oγlun, Isaynï, Xačkonu, Guryeγni, Zadigni, Krištofnu, Kirkoršanï da Yakubnu Bartošovic, antičkänlärni ermeni töräsiniŋ, da zupelnïy törä bilä zïydit etti övünä učmaχlï d̑žanlï Zadig Kirikniŋ, aytïlgan Petreniŋ atasïnïŋ, χaysï öv yatïptïr övläri arasïna bir yandan slavetnïy Yakub Kravecniŋ, Pirum oγlunuŋ, da Örövnüŋ birsi yandan.

Anda ž aytïlgan Petre χoldu yoγarï yazïlgan törädän, ki anïŋki öv, alay budovan′esi, nečik ki gruntu bilä dä bolgay ošacovanïy, ki här biri kensiniŋkin bilgäy. Törä, aŋlap afektaciyasïn stronanïŋ, da igi prïpatrïtca bolup aytïlgan övnüŋ alay budovan′esinä pod ten čas terazn′ešïy fli altï yüzgä, χaysï šacunoknu kimsä boronit etmädi, i yovšem alay anasï Petreniŋ, nečik švageri dä Kirkor D̑žïknavor oγlu pozvolit ettilär, a Petre yazdïrdï da χoydu törägä pamentne (л. 164).

Старейшины оценили усадьбу Петре

[Года 1075/1626, декабря 6/16], в среду. По требованию почтенного Петре, сына Задига Кирика, славный Ивашко, сын старосты Сергея, в время войт, взяв с собой славных Миклаша, сына Якуба, Исая, Хачко, Гурьега, Задига, Криштофа, Киркоршу и Якуба Бартошовича, присяжных Армянского суда, с полным судом пошел на усадьбу покойного Задига Кирика, отца названного Петре, которая усадьба находится между усадьбами славного Якуба Кравца, сына Пирума, с одной стороны и Орёва с другой стороны.

Там же названный Петре потребовал от описанного выше суда, чтобы ту усадьбу вместе со зданиями и участком оценили, чтобы каждый знал цену своего участка. Суд, уяснив требование стороны и хорошо осмотрев названную усадьбу и дом, оценил ее в шестьсот тогдашних флоринов. Против какой оценки никто не возразил, но и мать Петре, и его шурин Киркор, сын Джикнавора, согласились, а Петре дал записать и уплатил суду памятное.

Pan Kirkornu zdat [etti] Asvadur

[Tvagannïŋ 1076-sïna pedrvarnïŋ 10-una], šapatkün. Ne türlü bügüngi küngä ant prïpadat etiyir edi voytnuŋ dekretindän uccivï Asvadurga, Kičibey oγluna, aktorga, ämanäti yanïna nakazanïy χaršïsïna slavetnïy Kirkornuŋ, baron Ago erespoχan oγlunuŋ, pozvanïynïŋ, na bügüngi kündä aytïlgan aktor, obličn′e turup, hadir edir antïn kensinä nakazanïy oddat etmä, a yiš ki strona pozvana turmadï, na aktor, pilnovat etip zvïklï zamanga kečägi čaŋga anča, pozvanïynï zdat etti, zaχovat etip stronaga slušne legale, ne üčün χoyuldu pamentne (л. 177 об., запись 1).

Асвадур сдал господина Киркора

[Года 1076/1627, февраля 10/20], в субботу. Так как на сегодняшний день согласно декрету войта была назначена присяга почтенному Асвадуру, сыну Кичибея, истцу, по поводу залога против славного Киркора, сына старосты Сергея, сегодня названный истец, явившись лично, стоял и был готов принять назначенную ему присягу, а поскольку обвиняемая сторона не явилась, истец, прождав в обычном месте до вечернего звона, сдал обвиняемого, оставив за ним право защититься законными основаниями, о чем суду уплачено памятное.

Конец книги:

Tügälländi spravalar tvagannïŋ 1076-sïna pedrvarnïŋ 10-una, šapatkün, voytluχuna slavetnïy pan Ivaškonuŋ Serhiy erespoχan oγlunuŋ. Haybat bolsun Biy Teŋrigä (л. 177 об., запись 2).

Закончены дела года 1076 [1627], февраля 10 [20], в субботу, в войтовство славного господина Ивашко, сына старосты Сергея. Слава Господу Богу.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 32 (4418)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1076 [1627] г., понедельник (л.1) – 16 [26] сентября 1078 [1629] г., среда (л. 272 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Есть записи на польском языке в армянской и чем дальше, тем больше в собственной графике.

Бумага, формат 30 х 39,5 см. Водяной знак: Любич, 3,8 х 8,2 см. Объем 276 л. Нумерация: 1-4, 4а, 4б, 5-205, 205а, 206-273.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№ 21mo; 1625to, 1626, 27, 28;* на обороте: *Acta anni 1627*. К внутренней стороне верхней части переплета приклеен кусок листа с фрагментом армяно-кыпчакского текста.

Начало книги:

Anun Asduadzoj Jisusi K'risdosi.

Bašlandï yazïlma aktalar tvagannïŋ 1076-sïna pedrvarnïŋ 12-sinä, yïχpaškün, voytluχuna baron Lukaš Hrickovic erespoχannïŋ, bu yïlga pospolitïy ašïra taŋlangan, alayoχ yanïna on čas bolgan aγalïχnïŋ (л. 1, запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться акты года Божьего 1074 [1625], октября 11 [21], во вторник, в войтовство барона Лукаша Грицковича, старосты, избранного гражданами на этот год, а также бывших тогда старейшин.

Отдельные тексты:

B'elskiy roborovat [etti] interciziya Kosta blä

Boldu tvagannïŋ 1076-sïna pedrvarnïŋ 15-sinä kičaynakün baron Lukaš Hrickovic erespoχan voyt alnïna... (л. 1, запись 2)

Бельский утвердил раздел с Костой

Было году 1076 [1627], февраля 15 [25], в четверг, перед бароном Лукашом Грицковичем, старостой, войтом… [продолжение по-польски]

Anun Asduadzoj Jisusi K'risdosi dn mero.

Elekciya voytovskiy

Boldu tvagannïŋ 1077-sinä mardnïŋ 1-inä, šapatkün. Aγalar ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ 13-sü dä vkupe bolgan barï pospolitïy bilä zhodn'e da bir avaz bilä taŋladïlar kensilärinä bu yïlga voyt slavetnïy Kirkoršanï, Holub oγlun, χaysïnïŋ voytluχunda bašlandï yazïlma spravalar bu türlü (л. 212 об., запись 1).

Во имя Господа Бога нашего Иисуса Христа.

Войтовские выборы

Было года 1077/1628, марта 1/10, в субботу. Старейшины Армянского суда города Каменца, все 13 вместе, совместно со всеми гражданами согласно и единогласно избрали на этот год своим войтом славного Киркоршу, сына Голуба, дела войтовства которого начали писаться таким образом.

Pan Kirkorša voyt ant ičti voytluχ üsnä

Dzialo sie na ratuszu ormienskim w Kamiencu Podolskim roku panskiego tysionc szescsetnego dwudziestego osmego dnia trynastego marca w poniedzialek pry bytnosci urodzonego pana Wojciecha Swirskiego, podstarosciego sondowego grodskiego kamienieckiego, z ramienia wielmoznego

Господин войт Киркорша принял присягу на войтовство

Было в ратуше армянской в Каменце-Подольском года Божьего тысяча шестьсот двадцать восьмого, дня тринадцатого марта, в понедельник. В присутствии почтенного господина Войцеха Свирского, подстаросты городского каменецкого суда,

jego mosci pana Stefana Potockiego, starosty na ten czas kamienieckiego, do aktu niniejszego wedlug praw i zwyczajuw dawnych zezlanego, także slawetnych panow: pana Stanislawa Sambora, wojta na ten czas majdeburskiego, Jana Wolskiego i Grygla Kudlicza, radziec, a slawetnych panuw starszych prawa ormienskiego, to jest Jakuba Michalowica i Jakuba Gogczowica, i wszytkiego pospolstwa naciji ormienskij slawetnyj pan Kirkorsza Holubowic, wujt na ten rok zhodnie obranyj, prysienge swon na urond wojtowskij podlug roty zwyczajnyj w porondku prawa majdeburskiego opisanyj sdal i wykonal. A j. m. pan podstaroscij imieniem tego ž wielmožnego j. m. pana starosty, panow radnych ormienskich pry dawnyj jich prysiendze na urond lawniczyj zostawil, ktoryj prysiengi nota jest w akta zapisana (л. 212 об., запись 4).

уполномоченного его милости вельможного господина Стефана Потоцкого, тогдашнего старосты каменецкого, посланного к нынешнему акту в соответствии с древними правами и обычаями, а также славных господ: господина Станислава Самбора, тогдашнего войта Магдебургскою юрисдикции, Яна Вольского и Григла Кудлича, советников, и славных господ старших Армянской юрисдикции, т. е. Якуба Михаловича и Якуба Гогчовича, и всех граждан армянской нации славный господин Киркорша Голубович, единодушно избранный на этот срок войтом, принял и совершил присягу на свое войтовское правление в соответствии с обычным текстом присяги, записанным в уставе магдебургского права. А его милость господин подстароста от имени его милости упомянутого вельможного господина старосты оставил господ советников армянских при их древней присяге на должность присяжного заседателя, текст которой присяги записан в актах.

Примечание. Данный текст написан армянским письмом.

Petre reprotestaciya Xačko üsnä

[Tvagannïŋ 1078-inä sebdempernïŋ 16-sïna], χankün. Kelip obličn′e slavetnïy Petre Gögčä oγlu reprotestovatca boldu slavetnïy Xačko Yurko oγlu üsnä, χaysïn podat etti söz sözdän bu türlü: Moy laskavïy pane voyte, bi[y]lär, aγalar, keldi v′adomostuma menim, χačan ki yedi milliχ yergä Satanovga yarmarkka ketip edim, bolup ubogiy kebitči, ki nemä bazar etkäymen, protestaciya zanesit etiptir potvarlivï da kalumnïy alay maŋa, nečik sïŋarïma χaršï ... Alay že zararlarïmïz üčün bu prïčïnalardan n′evinn′e podïymovat etkän, χaysï ki n′evinn′e turbovat etiyr bizni hem protestaciyalar n′epravdživïy etiyr, barča üčün pravn′e etmä zaχovat etiyrmen birgälärinä da χolarmen, ki bunuŋki protestaciyam bolgay aktaga prïyentïy (л. 272 об., запись 1).

Репротестация Петре на Хачко

[Года 1078/1629, сентября 16/26], в среду. Придя лично, славный Петре, сын Гогче, репротестовал против славного Хачко, сына Юрко, которую [репротестацию] подал дословно в таком виде. Мой любезный господин войт, господа старейшины, стало мне известно, что когда я, нищий лавочник, был на расстоянии семи миль на Сатанивской ярмарке, где должен был чем-то торговать, он внес как против меня, так и против моей жены клеветнический и лживый протест… А так же оставляю за собой право судиться с ним относительно наших убытков, которые мы терпим по той причине, что он без никакой вины нас беспокоит и подает неправдивые протестации, и прошу, чтобы моя нынешняя протестация была принята в акты.

Конец книги:

Tügänländi bu aktalar tvagannïŋ 1078-inä sebdempernïŋ 16-sïna (л. 272 об., запись 2).

Закончены эти акты года 1078/1629, сентября 16/26.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 33 (4419)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1078 [1629] г., пятница (оборот титула) – 31 декабря 1080 [10 января 1632] г., суббота (л. 433, запись 5).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Значительное количество записей на польском языке в армянской и преимущественно в собственной графике.

Бумага, формат 20 x 31,5 см. Водяные знаки: слева – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 x 11,5 см; справа – буквы P C, 1,5 x 1,2 см. Объем 437 л. Нумерация: 0, 1-436.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo, обклеенная бумагой.

Письмо армянское, нотргир, 35-40 строк на странице по 75-85 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *Ano 1629, 1630, 1631; № 22do; 1628, 1629, 1630.*

Начало книги:

Atïna Ata Oγul Ari Dž̲an bir Teŋriniŋ bašlandï yazïlma bu aktalarnïŋ spravalarï voytluχuna pan Kirkoršanïŋ, Holub oγlunuŋ, tvagannïŋ 1078-inä sebdempermiŋ 17-sindän χolu ašïra yazïχlï Murad der Zakaria oγlunuŋ (оборот титула).

Во имя Отца и Сына и Святого Духа – единого Бога начали писаться дела этих актов в войтовство господина Киркорши, сына Голуба, года 1078 [1629], сентября 17 [27] рукой грешного Мурада, сына отца Закарии.

Отдельные тексты:

Bobrik kvit Petreni

Boldu tvagannïŋ 1078-inä sebdempermiŋ 17-sinä, kičaynakün, slavetnïy Kirkorša Holub oγlu voyt alnïna. Kelip obličn′e slavetnïy Bobrik Ovanes oγlu kvitovat etti uccivï Petreni, Zadig Kirik oγlun, suma fli yüzdän törä zapisinä körä kensinä borčlu bolgan, aytïp, ki tügäl töläp dosït etti, nedän kensin vol′nïy etti, da törä zapisin umorit etip, vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu törägä pamentne (л. 1, запись 1).

Бобрик квитовал Петре

Было года 1078/1629, сентября 17/27, в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, славный Бобрик, сын Ованеса, квитовал почтенного Петре, сына Задига Кирика, относительно суммы в сто флоринов согласно судебной записи, которые он был ему должен, говоря, что он уплатил и отдал сполна, и освободил его от этого, и упразднил судебную запись, о чем суду дано памятное.

Šacunoku pasikanïŋ da fol′varknïŋ Skaženik potomoklarïnïŋ

[Boldu tvagannïŋ 1078-inä tegdempermiŋ 30-una], χankün, ol že voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: Ivaško, Miklaš, Isay. Turup obličn′e, slavetni Kirkor, baron Ago erespoχan oγlu, da Guryeγ Brgošovic, antičkänläri ermeni töräsiniŋ, bu türlü relâciya ettilär, ki zlicen′esi artïndan ur′adnïŋ dekretkä körä učmaχlï d̲žanlï Yakub Kaspar oγlunuŋ potomoklarï arasïna bolgan, barïp ediχ ošacovat etmä pasikanï da folvarknï humnalarda bolgan, χaysïlarïn ki Avedik tutuyïr. Äväl bardïχ pas′ekaga, χaysïnïŋ opleti yoχ, okopu yer yerdän igi, yer yerdän yaman, sadovinasï da zapuščonïydïr, zera opatrnostu yoχ. Soŋra bardïχ folvarkka humnada bolgan, χayda ki bar edi övginä, 1-i 1-inä χarsï gont bilä pobitïy, hem temnik tä bar, χaysïnïŋ ičinä 23 čulu bolgan, m′anovat ettilär, opleti hem sadï da igidir; χaysï pasikanï alayoχ folvarknï da barï budovan′esi, opleti, sadï da čulularï bilä ošacovat ettiχ eki yüz elli fligä. Xaysï aγalarnïŋ relâciyasïn uccivï Avedik

Оценка пасеки и фольварка потомков Скаженика

[Было года 1078, декабря 30 / 1630, января 9], в среду, перед тем же войтом и присяжными, бывшими при нем, а именно: Івашко, Миклашем, Исаем. Встав лично, славные Киркор, сын барона Аго, старосты, и Гурьег Бргошович, присяжные Армянского суда, засвидетельствовали, что, по поручению и в соответствии с декретом суда в деле между потомками покойного Якуба, сына Каспара, мы пошли оценить его расположенные на гумнах пасеку и фольварок, которые занимает Аведик. Сначала мы пошли на пасеку, в которой нет плетня, а ров местами отсутствует, а местами плохой, садовые деревья запущены, ибо нет ухода. Потом мы пошли на расположенный на гумнах фольварок, где есть домик, покрытый впритык гонтом, и “стебник” (омшаник), в котором находится 23 улья, а плетень и сад здесь, сказали они, хорошие. Эту пасеку и фольварок вместе с постройками, садом, плетнем и ульями мы оценили в двести пятьдесят флоринов. Это заявление старейшин почтен-

Yakub oγlu hem Petre bilä Xačko švagerläri, obličn′e ur′ad alnïna turup, berdilär yazdïrma da χoydular törägä pam′entne (л. 59 об., запись 1).

Lâčin mocnïy Kamilni

[Tvagannïŋ 1080-inä tegdempernïŋ 31-inä], šapatkün. Kelip obličn′e, Lâčin Farač kiyövü mocovat etti kensi yerindä slavetnïy Mac′ey Kamilni, prokuratornu, da pan Xačkonu, Kirkor oγlun, antičkänni ermeni töräsiniŋ, χaršïsïna slavetnïχ Movsesniŋ, Hanes oγlunuŋ, da Kasparnïŋ, Yurko oγlunuŋ, alayoχ özgälärïniŋ, da berip kensilärinä tügäl χuvat da vladza törä bilä popirat etmä, boronit etmä, utma, utturma, alma, kvitovat etmä, tutunup kensilärindän barčanï zavdž′enčn′e, ne ki dä etsälär, prïn′at etmä, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 433, запись 5).

Конец книги:

Haybat bolsun Biy Teŋrigä.

Tügälländi bu aktalarnïŋ spravalarï eki yïllïχ da 3 ay yarïmlïχ yazïlgan tutup tvagannïŋ 1078-indän sebdempernïŋ 16-sïndan čaχ tvagannïŋ 1080-inä tegdempernïŋ 31-inä dek χolu ašïra yazïχlï Muradnïŋ, der Zakaria oγlunuŋ, ’i p‘aṛs Asduadzoj. Amen (л. 433, запись 5).

Лячин уполномочил Камиля

[Года 1080, декабря 31 / 1632, января 10], в субботу. Придя лично, Лячин, зять Фарача, уполномочил вместо себя славного Мацея Камиля, прокуратора, и господина Хачко, сына Киркора, присяжного Армянского суда, против славных Мовсеса, сына Ганеса, и Каспара, сына Юрко, и других и предоставил им полную силу и власть подавать иски, защищать, выигрывать, проигрывать, получать, квитовать и совершать другие судебные действия против них, обязавшись принять все, что они сделают, с благодарностью, о чем суду дано памятное.

Слава Господу Богу.

Закончено писание дел этих актов, которые велись в течение двух лет и трех с половиной месяцев, начиная с 16/26 [надо 17/27] сентября 1078/1629 года и кончая 31 декабря 1080 года / 10 января 1632 года, рукой грешного Мурада, сына отца Закарии. Слава Богу. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 34 (4432)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 2 [12] января 1081 [1632] г., четверг (л. 1) – 21 сентября 1082 [1 октября 1633] г., суббота (л. 276 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский. Почти половина записей на польском языке в собственной, а кое-где и в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские. Датирование на языке акта.

Бумага, формат 20,5 х 30,5 см. Водяные знаки: 1) слева – буквы P C, 1,5 х 1,2 см; справа – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 х 11,5 см – см. *ркп. 19;* 2) круглая печать с агнцем Божьим внутри и надписью “VEN…+.. OSE+” по кругу, диаметр 5,5 см (титул). Объем 281 л. Нумерация: 0, 0, 1-263, 263а, 264-278. Лист 263а формата 14,5 х 17,5 см, вшитый впоследствии, датирован 2/12 августа 1082/1633 года – 10-ю днями позже записей на смежных листах. Лист 277/278 снизу на треть обрезан.

Переплет из темно-коричневой кожи с тиснением вверху: Acta Prawa Ormieskieo.

Письмо армянское, нотргир, 35-40 строк на странице по 65-75 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная, чем армянская.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *№ 23uo; 1631, 32.*

Начало книги:

Biy teŋri sen boluš

Bašlandï yazïlma bu aktalarda spravalarï tvagannïŋ 1081-iniŋ junvarnïŋ 2-sinä (л. 1, запись 1).

Помоги ты, Господи Боже

Начали писаться дела этих актов года 1081 [1632], января 2 [12].

Отдельные тексты:

Üč osoba tanïχlïχ Sdepanga. (л. 1, запись 2).

Свидетельство трех лиц Степану.
[Сам первый акт на польском языке].

Movses kvit Gülâfnï

Boldu tvagannïŋ 1081-inä junvarnïŋ 12-sinä, kičaynakün, slavetnïy Kirkorša Holub oγlu voyt alnïna. Kelip obličn′e, slavetnïy Movses Hanes oγlu kvitovat etti ucciva Varteni, albo Gülâfni, učmaχlï ǰžanlï Xïdïr J̌žïlalnïŋ sïŋarïn, vlasnïy tul pozostalïy, bügüngä anča bolgan barča borčlardan törä zapisinä körä kensinä borčlu bolgan, aytïp, ki tügäl töläp dosït etti, nedän kensin vol′nïy etti da törä zapisin umorit etip, vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 2 об., запись 1).

Мовсес квитовал Гуляф

Было года 1081/1632, января 12/22, в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, славный Мовсес, сын Ганеса, квитовал почтенную Варте, или Гуляф, жену покойного Хыдыра Джилала, его вдову, по поводу всех долгов, которые она была должна ему согласно судебным записям, говоря, что она уплатила все сполна, и освободил ее от тех долгов, и упразднил, и свел на нет судебные записи, о чем суду дано памятное.

Xačko opovid[an′e] Ovanes da Kir[kor] üsnä

[Boldu tvagannïŋ 1082-sinä mardnïŋ 4-sünä], yïχpaškün. Bügüngi lentvoytovskiy ur′adga kelip obličn′e, slavetnïy Xačko, pan Isay antičkän oγlu, opovidatca boldu ötäyaχalï bezirgänlär üsnä, m′anovic′e: Ovanes da Kirkor üsnä, aytïp, ki alïpmen fura kensilärindän Ilôvdan, χaysï χumašnï stavit etsär edim Xotingä, alar esä, bunda Kamenectä bolup, bilmän ne prïčïnadan odpravlâtca bolmaslar, ani menim bilä haχlašmaslar, da yolga da bratca bolmaslar, bir haftadïr, nečik Ilôvdan kelipmen, da alarnïŋ prïčïnalarïndan, ki išlärin osal tutuyïrlar, ulu zararga keliyirmen, preto povture üstünä eksiniŋ dä protestovatca bolup, saγ törä zararlarïm üčün birgälärinä etmä χaldïrïyïrmen, χaysï protestaciyasïn berip yazdïrdï da χoydu törägä pamentne (л. 192 об. – 193, запись 5).

Заявление Хачко на Ованеса и Киркора

[Было года 1082/1663, марта 4/14], в понедельник. В нынешний лентвойтовский суд пришел лично славный Хачко, сын господина Исая, присяжного, и жаловался на заречных [хотинских] купцов, а именно – на Ованеса и Киркора, говоря, что я нанял их с фурой из Львова, ибо должен был поставить товар в Хотин, а они, находясь здесь, в Каменце, по неведомой мне причине не едут, ни со мной не расплачиваются, ни в дорогу не выезжают, уже неделя, как я приехал, и из-за того, что они отлынивают от работы, я терплю большие убытки, а потому во второй раз протестую против них обоих, оставляя за собой законное право судиться с ними относительно моих убытков. Этот свой протест он подал и просил записать, и дал суду памятное.

Ivan boš ant Movseskä

[Tvagannïŋ 1082-sinä sebdemperniŋ 31], šapatkün. Ne türlü bügüngi küngä ant prïpadat etiyir edi slavetnïy Movseskä, Hanes oγluna, pozvanïyga, voytnuŋ dekretindän nakazanïy da aγalar ašïra aprobovanïy, a bu χaršïsïna uccivïy Ivannïŋ Tiχïy, kiyövünüŋ aktornuŋ, zararlardan utru at večindän točïtca bolgan, na bügüngi rokta, χačan eki strona da obličn′e turdular, aktor anïŋki antnï pozvanïyga boš etip baγïšladï, da barï procesni spravanïŋ kassovat etip umorit etti, da meŋilik zamanlarga vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 276 об., запись 3).

Иван освободил Мовсеса от присяги

[Года Божьего 1082, сентября 31 / 1633, октября 10], в субботу. Так как на сегодня приходилась присяга славному Мовсесу, сыну Ганеса, ответчику, назначенная войтовским декретом и апробированная старейшинами, а именно против почтенного Ивана, зятя Тихого, истца, по делу относительно убытков из-за коня, поэтому сегодня, когда обе стороны явились лично, истец простил ответчику эту присягу, и освободил его от нее, упразднив и прекратив все дело, и сведя его на нет на вечные времена, о чем суду дано памятное.

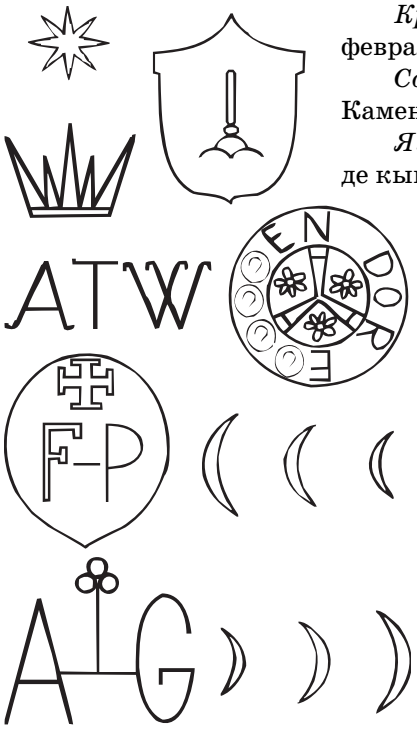
Конец книги:

Tügälländi bu aktalar tvagannïŋ 1082-sinä sebdempernïŋ 21-inä šapatkün. Bolsun haybat Biy Teŋrigä. Amen (л. 276 об., запись 4).

Закончены эти акты года 1082, сентября 21 [1633, октября 11], в субботу. Слава Господу Богу. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 157 (4383)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 12 [22] февраля 1084 [1635] г., четверг (л.1) – 16 [26] февраля 1087 [1638] г., пятница (л. 321, запись 1).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия везде кыпчакские.

Бумага, формат 26,5 х 41 см. Водяные знаки: 1) корона с острыми концами и такой же шестиконечной звездой вверху, 3,5 х 5 см; 2) три купола со шпилем на островерхом щите, 4,5 х 10,5 см; 3) слева – буквы ATW, 7,5 х 1,5 см; справа – круглая печать с тремя цветками, разделенными перегородками, и надписью по кругу "…EGENDORE", диаметр 5,5 см; 4) буквы F и P под крестом на щите, 4,5 х 5,5 см; 5) три полумесяца высотой 2,5, 4,0, 5,5 см; 6) слева – буквы A и G с крестом на перегородке, 4,5 х 5,5 см; справа – три полумесяца высотой 1,5, 2,5, 3,5 см. Объем 322 л. Нумерация: 1-297, 0, 298-321.

Переплет новый картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

Boldu tvagannïŋ 1084-sünä pedrvarnïŋ 12-sinä, kičaynakün. Aγalar 40 monž da pospolitïy bilä zhodn′e bu yïlga taŋladïlar voyt pan Kirkoršanï, Holub oγlun. Biy Teŋri sïtaralï etkäy da eminliktä kečirgäy! A ki 2 antičkän lavicada vakovat etiyir edi, m′anovic′e: učmaχlï ǰanlïlar pan Ivaško, Serhiy erespoχan oγlu, da Zadig Diradur oγlu, χaysïlarïnïŋ yerinä taŋladïlar pan Serhiyni, Kirkor Tamγačï oγlun, da pan Bobrikni, Jovanes oγlun. Biy Teŋri bergäy, ki χutlu yüzlü bolgaylar aγalïχka da pospolitïyga da. Amen (л. 1, запись 1).

Было года 1084 [1635], февраля 12 [22], в четверг. Старейшины 40 мужей и граждане единодушно избрали войтом на этот год господина Киркоршу, сына Голуба. Дай Бог благополучия и мира. А поскольку на скамье присяжных освободилось 2 места, а именно: покойных господина Ивашко, сына старосты Сергея, и Задига, сына Дирадура, то на их места избрали господина Сергея, сына Киркора Тамгачи, и Бобрика, сына Ованеса. Дай Бог, чтобы они были добры и к старейшинам, и к гражданам. Аминь.

Xačkoga Donig oγlu borč Asvadur Butaχ

Boldu tvagannïŋ 1084-sünä pedrvarnïŋ 16-sïna, yïγpaškün, slavetnïy Kirkorša Holub oγlu voyt alnïna. Kelip obličn′e, uccivïy Asvadur Butaχ

Долг Хачко, сына Донига, Асвадуру Бутаху

Было года 1084 [1635], февраля 16 [26], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Придя лично, почтенный

oγlu borč bilindi učcivïy Xačkoga, Donig oγluna, suma fli elli altï yarïm da tutundu tölämä hali kelir Yazlovca yarmarkïna bu yïlda bolgan naχt aχča bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan, appelâciyasïndan bašχa, ne üčün hrošu bilä yazïldï (л. 1, запись 2).

Agopša sečovlu protest Širin üsnä

[Boldu tvagannïŋ 1084-sünä julisniŋ 27-sinä], yïγpaškün, ol že voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: Xačko, Yakub, Stecko, Murad. Bügüngi zupelnï törä alnïna turup obličn′e, učcivïy Agopša Nästur oγlu sečovlu protestovatca boldu ucciva Širin, učmaχlï ʤanlï Xačadur χatïnï üsnä, vlasnïy tul pozostalïy, χaysï protestaciyasïn χoldu, ki aktalarga bolgay priyentïy da inserovanï, neni otrïmat etti in kopiya parata söz sözdän bu türlü.

«Moy laskavïy pan′e ur′ad, protestovacsa boluyïrmen pani Širin üsnä, učmaχlï ʤanlï Xačadur χatïnï, χaysï ki eyäsindä yedi yïl χuluχ ettim, χaysï χuluχum üčün tutunup edi nadil etmä, budur övländirmä da toyumnu etmä kensi koštu bilä häm särmiyä dä χoluma bermä.

Do tego, χuluχka kirgändä učmaχlï ʤanlïga bar edi sbgam, χaysï sbg bilä išläp yanïna arttïrïp edim χïrχ taler zlotovï, χačan ki kensindän čïχïyïr edim, klämädi bu âriberini dä bermä, aytïp, ki ol zamannï berirmen, χačan seni övländirsäm.

Hali esä, biylikiŋizgä sahlïχ boldu, ölümündän soŋra pani Širingä yaχšï kišilär bilä keldim, χolup, ki birgämä zhodicsa bolgay da tölägäy, ol esä ayttï, ki Yazlovca yarmarkïna kelgäysen, men saŋa tölärmen. Hali esä keldim, χoluyïrmen tölöv, na ol klämäs tölämä, preto protestovacsa boluyïrmen üsnä, ki zararlïmen anïŋ säbäpindän fli yüz χuluχumdan bašχa, gdïž meni nečik pešäkârnï yoldašlarïmdan χaldïrdï, da zaχovat etiyirmen birgäsinä etmä barča üčün času i m′esca svego».

Ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 53, запись 2).

Xačko Mazanï protest Apraham üsnä

[Boldu tvagannïŋ 1087-sinä pedrvarnïŋ 16-sïna], aynakün. Bügüngi vuytovskiy törä alnïna turup obličn′e, učcivï Xačko, Vartan Mazanï oγlu, protestovatca boldu učcivï Xačko Yaγub oγlu üsnä, χaysï protestaciyasïn podat etti in skriptis bu türlü... [далее до конца книги этот акт и остальные записи на польском языке] (л.320, запись 4).

Асвадур, сын Бутаха, признал долг почтенному Хачко, сыну Донига, в сумме пятьдесят шесть с половиной флоринов и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку этого года наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем за его деньги сделана запись.

Протестация Агопши из Сучавы против Ширин

[Было года 1084, июля 27 / 1635, августа 6], в понедельник, перед тем же войтом и бывшими при нем присяжными, а именно: Хачко, Якубом, Стецко, Мурадом. Перед нынешним полным судом встав лично, почтенный Агопша из Сучавы, сын Нестора, протестовал против почтенной Ширин, вдовы покойного Хачадура, которую протестацию просил принять и вписать в акты, что и получил; протестация в готовой копии дословно такова.

«Мой милостивый господин голова, протестую на госпожу Ширин, жену покойного Хачадура, у мужа которой я прослужил семь лет, и за эту службу мою он обязался меня вознаградить, т. е. женить меня, оплатить мою свадьбу и дать мне на руки определенный капитал.

Кроме того, при поступлении на службу у меня были собственные деньги, и я, работая у него, приумножил их до сорока золотых талеров. Когда же я увольнялся от него, то он, не желая их отдать, сказал, что отдам тогда, как буду тебя женить.

А теперь, здоровья вашим милостям, после его смерти я ходил к госпоже Ширин с добрыми людьми и просил согласиться со мной и уплатить, а она сказала, что, мол, приедешь на Язловецкую ярмарку, я тебе и отдам. Вот теперь я приехал и прошу уплатить, а она отдавать не хочет. Поэтому я заявляю на нее протест, ибо у меня из-за нее убытки: помимо платы за мою службу, еще сто флоринов, поскольку она меня задержавала как делового человека и я отстал от своих товарищей. И я оставляю за собой право в свое время и в своем месте судиться с ней относительно всего этого».

О чем суду уплачено памятное.

Протест Хачко Мазаного против Апрагама

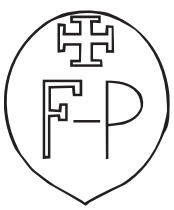
[Было года 1087/1638, февраля 16/26], в пятницу. Перед нынешним войтовским судом представ лично, почтенный Хачко, сын Вартана Мазаного, протестовал против почтенного Хачко, сына Ягуба, которую свою протестацию подал на письме таким образом...

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 35 (4320)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 [29] февраля 1087 [1638] г., понедельник (л. 1) – 31 декабря 1089 [10 января 1641] г., четверг (л. 433 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский преимущественно в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские, также в армянской графике.

Бумага, формат 27 x 40 см. Дополнительный лист 434 (польский акт за 12 апреля 1639) имеет формат 20,5 x 16 см, а отдельный неподшитый лист 434а (польский акт за 6 августа 1639 года) – 15 x 19,5 см. Водяной знак: буквы F и P под крестом на щите, 3,5 x 4,5 см. Объем 441 л. Нумерация: 1, 0, 1а-17, 17а, 18-26, 26а-434, 434а (неподшитый), 435, 0.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением вверху: Acta Prawa Ormienskiego.

Письмо армянское, нотргир, 40-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой; польская скоропись, как обычно, менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на політурці наверху чернилом: *Tv 1097, 8, 9;* внизу теснение: *1638, 9, 40;* надпись на титуле: *№ 25; 1637, 38, 39.*

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj Jisusi K'risdosi.

Bašlandï yazïlma aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ tvagannïŋ 1087-sindä pedrvarnïŋ 19-una yïɣpaškün voytluχunda slavetnïy pan Kirkoršanïŋ, Holub oɣlunuŋ, χaysïnïŋ ur′adïn Biy Teŋri bergäy eminliχtä yürütmä da kensi blogoslov′enstvosu tibinä odpravit etmä. Amen eɣiçi (л. 1а, запись 1).

Во имя Господа Иисуса Христа.

Начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1087, февраля 19 [1638, марта 1], в понедельник, в войтовство славного господина Киркорши, сына Голуба, которому дай Бог спокойно руководить своим правлением и вести дела под его благословением. Аминь, да будет так.

Antï pan voytnuŋ da 2 yäŋi antičkänniŋ (л. 1а, запись 2).

Присяга господина войта и 2 новых присяжных [сам акт на польском языке в армянской графике].

Antï Vartan yazučïnïŋ

Boldu tvagannïŋ 1087-sinä pedrvarnïŋ 19-una, yïɣpaškün, slavetnïy Kirkorša Holub oɣlu voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ na im′e: Miklaš, Kirkor, Yakub, Stecko, Murad, Bobrik, Xačko, Ivaško, slavetnïy Vartan, baron Kirkor antičkän oɣlu; ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ vakovat etmäχi artïndan pisarskiy ur′adniŋ taŋlap kensin anïŋki ur′adga pisarlïχka, a iš ki här ur′ad ant bilä stvird͡zonïy boluyïr da kensi χuvatïn hem inamïn alïyïr, anïŋ üčün kensin bügüngi künnü anïŋki ur′ad üsnä pisarlïχ ant ičtirdilär rotaga körä por′adokta opisanïy (л. 1а об., запись 1).

Присяга писаря Вартана

Было года 1087, февраля 19 [1638 марта 1], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба, и бывшими при нем присяжными, а именно: Миклашем, Киркором, Якубом, Стецко, Мурадом, Бобриком, Хачко, Ивашко и славным Вартаном, сыном барона Киркора, присяжного; ввиду того, что должность писаря Армянского суда города Каменца была вакантной, избрали его писарем этого суда, а поскольку каждое должностное лицо утверждается присягой и благодаря этому вступает в силу и получает доверие, сегодня правление привело и его к присяге на должность писаря согласно тексту присяги, записанному в уставе.

Pan Mitkoga tanïχ T'utal

[Boldu tvagannïŋ 1087-sinä mardnïŋ 5-sinä], yïχpaškün. Ol že [Kirkorša Holub oγlu erespoχan] voyt da aγalar alnïna. Instanciyasï üsnä slavetnïy Mitkonuŋ, baron Dzerig erespoχan ohlunuŋ, učcivïy T'utal Ovanes oγlu, bolup pevnïy tanïχka prïpozvanïy da ant bilä obov'onzanïy, inkvirovan'esi üsnä töräniŋ, kötürüp eki barmaχïn yoharï, antï tibinä bu türlü tanïχlïχ berdi, ki: «Men podešlïy kimsämen, bügün bu dünyâdamen, taŋda ol dünyâgâ barsam keräk, zera bögün dünyâ, yarïn aχïrat, toγrusun aytarmen, ne ki v'adomïymen, bilirmen anï igi, ki učmaχlï dž̧anlï Ługas Dölvätkâr oγlu borčludur pan Mitkoga, Dzerig erespoχan oγluna, fli eki yüz χïrχ yedi yarïm, da alaydïr, özgä türlü dügül»,— χaysïnïŋ zeznan'esin aytïlgan Mitko berip yazdïrdï da χoydu törägä pam'entne (л. 10, запись 1).

Господину Митко свидетельство Тутала

[Было года 1087/1638, марта 5/15], в понедельник. Перед тем же войтом [Киркоршей, сыном Голуба, старостой] и старейшинами. По требованию славного Митко, сына барона Дзерига, старосты, почтенный Тутал, сын Ованеса, вызванный для свидетельства, обязанный присягой и расспрошенный судом, подняв вверх два пальца, под присягой дал такое свидетельство: «Я уже человек старый, сегодня на этом свете, а завтра уже, видимо, отправлюсь на тот свет, нынче жив, а завтра – конец света, скажу правду, ибо мне известно, знаю я хорошо, что покойный Гугас (Лукас), сын Долваткара, должен господину Митко, сыну старосты Дзерига, двести сорок семь с половиной флоринов, и это так, а не иначе». Это его свидетельство названный Митко дал записать и подал суду памятное.

Pan voyt kvit Nigolnu olaχlï

Boldu tvagannïŋ 1089-una tegdempernïŋ 31-inä, kičiaynakün, slavetnïy Yakub Bartošovic lentvoyt alnïna. Turup obličn'e, slavetnïy pan Kirkorša Holub oγlu, voytu ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, kvitovat etti uccivï Nigolnu, Hanes oγlun, bügüngä anča bolgan barča borčlardan törä zapisï bilä bolgan, aytïp, ki tügäl töläp dosït etti, nedän kensin kvitovat etip vol'nïy etti da törä zapisin umorit etip vniveč aylandïrdï, ne üčün χoyuldu törägä pam'entne (л. 433 об., запись 1).

Господин войт квитовал Нигола из Молдавии

Было года 1089, декабря 31 [1641, января 10], в четверг, перед славным лентвойтом Якубом Бартошовичем. Став лично, славный господин Киркорша, сын Голуба, войт Армянского суда города Каменца, квитовал почтенного Нигола, сына Ганеса, по поводу всех долгов, которые тот был ему должен до сегодня согласно судебным записям, говоря, что он уплатил все сполна, ввиду чего он квитовал и освободил его и упразднил и свел на нет судебные записи, о чем суду дано памятное.

Конец книги:

Tügälländi spravalarï tvagannïŋ 1089-unuŋ ermeni töräsindä Kamenec šähärindä voytluχuna slavetnïy pan Kirkoršanïŋ Holub oγlunuŋ erespoχannïŋ, nedän bolsun haybat Biy Teŋrigä hali da här kez meŋi meŋilikkä dirä. Amen.

Vartan Kirkor ohlu, yazučï na ten čas.

Закончены дела в Армянском суде города Каменца года 1089 [1642] в войтовство славного господина Киркорши, сына Голуба, старосты, за что слава Господу Богу ныне и присно и во веки веков. Аминь.

Вартан, сын Киркора, в то время писарь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 36 (4321)

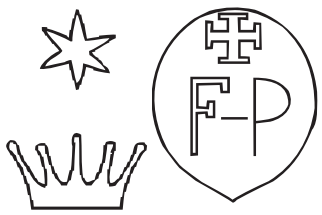
Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 4 [14] января 1090 [1641] г., понедельник (л. 1) – 19 [29] февраля 1093 [1644] г., понедельник (л. 297 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в армянской графике. Заглавия везде кыпчакские.

Бумага, формат 26,5 х 41,5 см. Водяные знаки: 1) корона с закругленными концами со звездой вверху, 3 х 5 см; 2) буквы F и P под крестом на щите, 3,5 х 4,5 см – см. ркп. 22. Объем 441 л. Нумерация: 0, 0, 1-300.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением вверху: Acta Prawa ormienskiego.
Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой.
Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].
Примечания. Надписи – на переплете наверху чернилом: *Tv 1090, 1, 2;* внизу тиснение: *1641, 2, 3;* на титуле: *№ 26to; 1640, 41, 42, 43.*

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj Jisusi K'risdosi.

Biy teŋriniŋ ari šaγavatï da bolušluχu artïndan bašlandï yazïlma yäŋi da sïtaralï yïlnïŋ tvagannïŋ 1090-ïnïŋ spravalarï yazïlma voytluχuna slavetnïy Kirkoršanïŋ Holub oγlunuŋ. Biy Teŋri bergäy eminliktä da sövüktä kečirmä bu yïlnï da (л. 1, запись 1).

Pani Ivaškova protestaciya pan Lukaš erespoχanga

D͡zialosie w Kamiencu Podolskim roku panskiego tysioncnego szescsetnego cztyrd͡ziestego pierwszego dnia cztyrnastego stycznia w poniedzialek pred slawetnym Kirkorszem Holenbowicem wojtem prawa ormienskiego Kamienca Podolskiego. Do urendu i akt niniejszych wojtowskich... (л. 1, запись 2).

Katruša Lamanka borč Asvadurga, oγluna

Boldu tvagannïŋ 1090-ïnda junvarnïŋ 11-inä yïγraškün slavetnïy Kirkorša Holub oγlu voyt alnïna. Bügüngi lentvoytovskiy ur′ad alnïna turup obličn′e, ucciva Katruša Bedros χatïnï opatrnïy Vasil Filipovič ur′ad χulu da kensinä prïvžn′etïy op′ekun ötläš borč bilindi uccivïy Asvadurga, oγluna kensiniŋ, summa fli eki yüz nemič sbgsï, χaysï sumanï ol zaman, χačan kläsä, töläsär, χaysï sumanï varovat etti kensi barï dobrolarï üsnä hali da soŋra bolgan, ki erkli bolgay kensinä l′ub osobasïndan, l′ub dobrolarïndan doχodit etmä, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 2, запись 1).

Zadig Sakula yükkä aldï Marenkonu

[Boldu tvagannïŋ 1090-sïnda sebdempernïŋ 29-una], χankün, slavetnïy Yakub Bartošovic lentvoyt alnïna. Kelip obličn′e uccivïy Zadig Sakula oγlu yük boldu Hanus χatïnï Marenko üčün grata artïndan vol′nïy v′enžengä, χaysï ki olturup edi töräniŋ dekretindän pevnïy suma borč üčün fli yüz yetmiš sekiz törä zapisinä körä slavetna Haskaga, Movses sïŋarïna, borčlu bolgan, tutunup, ki vol′nïy venzendän χaydesä uydit etmäy. A χayda ki uydit etsä, na kensi podpadnut etkäy ol borčka, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 65 об., запись 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Со святого благословения и с помощью Господа Бога начали писаться дела нового и счастливого года 1090 [1641] в войтовство славного Киркорши, сына Голуба. Дай Боже пережить в мире и любви и этот год.

Протест госпожи Ивашковой против старосты Лукаша

Было в Каменце-Подольском года Господнего 1641, января 14 дня, в понедельник, перед славным Киркоршей Голубовичем, войтом Армянского права Каменца-Подольского. В правление и к актам нынешним…

[Польская запись армянским письмом.]

Катруша Ламанка признала долг своему сыну Асвадуру

Было года 1090 [1641], января 11 [21], в понедельник, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. Перед нынешним лентвойтовским правлением встав лично, почтенная Катруша, жена Бедроса, через судебного пристава Василия Филиповича, взятого в качестве опекуна, признала долг почтенному Асвадуру, своему сыну, на сумму двести польских флоринов, которую она должна уплатить тогда, когда потребует сын, и под нее она записала все свое имущество, имеющееся в наличии ныне и которое появится после, чтобы за ним было право взыскать либо лично с нее, либо из ее имущества, о чем суду дано памятное.

Задиг Сакула поручился за Маренко

[Было года 1090, сентября 29 / 1641, октября 9], в среду, перед славным лентвойтом Якубом Бартошовичем. Придя лично, почтенный Задиг, сын Сакулы, поручился за Маренко, жену Гануса, как условно заключенную, которая была посажена по декрету суда из-за определенной суммы долга в сто семьдесят восемь флоринов, которые она должна, согласно судебной записи, Гаске, жене Мовсеса, и обязался, что она после освобождения из-за решетки никуда не уедет. А если уедет, то он сам ответит за этот долг, о чем суду уплачено памятное.

Kiriktän orus venzen Lusig Saχt′anči

[Boldu tvagannïŋ 1093-sündä pedrvarnïŋ 17-sinä], šapatkün. Bügüngi termindä antnïŋ učcivïy Lusiggä Guryeγ Saχt′ančï oγluna pozvanïyga, ne türlü ki altïn kümüšü naγt sbgsï yoχ, a bu učcivïy Kirikkä Bakumenkoga aktorga χaršï beš fli borčtan utru nakazanïy, turup eki strona da obličn′e, da aytïlgan Lusig pozvanïy, klämiyin ant ičmä, ayttï, ki borčlumen, tïl′ko aχčam yoχ, ne bilä tölämä, χaysïn ur′ad voytovskiy törägä körä pospolitïy venzengä skazat etti, χaysïndan čïχmïsar anïŋki beš flü tölämінčä, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 297 об., запись 2).

Украинец Кирик заключил в тюрьму Лусига Сахтянчи

[Было года 1093/1644, февраля 17/27], в субботу. На сегодня было назначено почтенному Лусигу, сыну Гурьега Сахтянчи [‘сафьянщика’], принять присягу против истца Кирика Бакуменко по поводу 5 флоринов неуплаченного долга, что у него нет золота, серебра и наличных денег. Когда обе стороны предстали перед судом, названный Лусиг, не желая принимать присягу, сказал, что я должен, только у меня нет денег, чтобы уплатить. И войтовский суд, согласно народному (украинскому) праву, приказал [посадить] его в тюрьму, откуда он не выйдет до тех пор, пока не уплатит те пять флоринов, о чем суду дано памятное.

Конец книги:

Tügälländi aktalarï voytluχunuŋ pan Yakubnuŋ Bartošovic, Biy Teŋrigä haybat bolsun meŋi meŋilikkä dirä. Amen (л. 298, запись 1).

Закончены акты войтовства господина Якуба Бартошовича. Слава Господу Богу на веки вечные. Аминь.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 37 (4322)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 19 [29] февраля 1093 [1644] г., понедельник (л. 1) – 31 декабря 1096 г. [10 января 1648 г.], пятница (л. 247 об., запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в армянской графике. Заглавия кыпчакские. Есть копии документов на армянском языке из Эдирне и Сучавы (л. 187 об. – 188).

Бумага, формат 37,5 x 40 см. Водяной знак: островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V вверху, 4 x 5,5 см. Объем 257 л. Нумерация: 0, 0, 0, 1-66, 66а, 66б, 66в, 66г, 67-76, 78-248, 0, 0, 0.

Переплет кожаный темно-коричневого цвета с тиснением вверху: Acta prawa ormienskiego kamie.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 70-80 знаков в каждой.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи: на переплете вверху чернилом: *Tv 1093, 4, 5, 6;* внизу тиснение: *1644, 5, 6, 7.*

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj.

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratušunda tvagannïŋ 1093-sündä pedrvarnïŋ 19-una], yïγpaškün. Aγalar χïrχ monž da barča pospolitïy zhodn′e da sövük bilä bu yïlga taŋladïlar voyt slavetnïy pan Kirkoršanï Holub oγlun erespoχannï. Biy teŋri ur′adïn χutlu etkäy da bergäy pomnožen′esi bilä ubogiy Reč Pospolitamïznïŋ odpravit etmä. Amen (л. 1, запись 1).

Во имя Бога.

Было в Каменце-Подольском,в армянской ратуше, года 1093 [1644], января 19 [29], в понедельник. Старейшины сорок мужей и все граждане единодушно и с любовью избрали войтом на этот год славного господина Киркоршу, сына Голуба, старосту. Дай Бог счастья его правлению и приумножения нашей убогой Речи Посполитой. Аминь.

Yakubga Levon oγlu tanïχ Avram käfäli

Boldu tvagannïŋ 1093-una pedrvarnïŋ 22-sinä, kičaynakün, slavetnïy Kirkorša Holub oγlu voyt alnïna. Instanciyasï üsnä slavetnïy Yakub Levon oγlunuŋ uccivïy Avram Miχal oγlu käfäli, bolup pevnïy tanïχlïχka ašaγa yazïlgan prïpozvanïy, pilnïy inkvirovan′esi üsnä ur′adnïŋ antï tibinä, kötürüp eki barmaχnï yoγarï, bu türlü tanïχlïχ berdi, ki Ädirnädä Jovanes sisli, χardašï zamoscalï Baγdasarnïŋ, berdi Minaska Egriaγïzlï alnïma bir ädž̲äm perdesi, ki pan Yakubga, Levon oγluna, borču yerinä at üčün oddat etkäy, hem bitik tä yeberdi pan Yakubga ol že Minas ašïra, da alaydïr, özgä türlü dügül, χaysïnïŋ tanïχlïχïn aytïlgan Yakub berip yazdïrdï da χoydu törägä pam′entne (л. 1, запись 20).

Свидетельство Аврама из Кафы по просьбе Якуба, сына Левона

Было года 1093, февраля 22 [1644, марта 9], в четверг, перед славным войтом Киркоршей, сыном Голуба. По просьбе славного Якуба, сына Левона, почтенный Аврам из Кафы, сын Михала, будучи вызван для свидетельства, записанного ниже, на строгий запрос правления, под присягой, подняв вверх два пальца, дал такое свидетельство: «В Эдирне Ованес из Сиса, брат Багдасара из Замостья, дал при мне Минасу Эгриагызлы персидскую штору, чтобы тот передал господину Якубу, сыну Левона, чтобы тот отдал в счет его долга за коня, и послал через этого же Минаса господину Якубу письмо, и это было именно так, а не иначе». Это его свидетельство названный Якуб дал записать и уплатил суду памятное.

Aγalar grunt üčün Avaknïŋ

[Boldu tvagannïŋ 1095-sinä julisniŋ 16-sïna], kičaynakün. Žadan′asï üsnä učcivïy Avaknïŋ, Ämirä oγlunuŋ, slavetnïy Murad der Zakarya oγlu, na ten čas voyt, alïp birgäsinä slavetnïylarnï Bobrikni, Ovanes oγlun, da Ivaškonu Kevorovic, antičkänlärin ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, da zïydit etti grunt üsnä Kožuχovskiy ündälgän Uzun mahalädä χonšuluχta övläri arasïna velebnïy der Xačadurnuŋ, D̲zerig oγlunuŋ (χaysï gruntu aytïlgan der Xačadur potomoklarïndan učmaχlï d̲žanlï der Jovanesniŋ satïχ veči bilä dostat etiptir da haligi affektanska satïptïr, χaysï grunt ermeni yurisdikciyasïna podlegnut etiptir), bir yandan da učcivïy Donigniŋ, Lukaš oγlunuŋ, Xara Tatul övü ündälgän birsi yandan yatkan. Anda ž aytïlgan Avak χoldu yoγarï m′anovanïy törädän, ki kensinä publičnïy yol sartïn budovat etmäχkä yer bolgay naznačonïy, χaysïnïŋ affektaciyasïn törä aŋlap, da ol gruntnuŋ položen′esinä eki χonšuluχ arasïndan igi prïpatricc′a bolup, da respektovat etip publičnïy yolga, alayoχ anï da upatrovat etip, ki četäni der Xačadurnuŋ naχïlicc′a boluptur publičnïy yol üsnä övünüŋ uγolundan daγï beri, tedï ustupit etip ol naχïlônïy četänniŋ burungi χazuχun roγdan ekinči sïngan χazuχtan snor tuttu da ol že snor bilä toγru tarttï čaχ Donig övünüŋ hranicasïna deg, χayda ki ulu taš bar stolp yanïna, ol tašnïŋ roγunda znak etmä da χazuχ urma da ol snornuŋ čeki bilä kensi budovan′esïn Avakka χoyma sïmarladï.

Xaysï vïm′arnï strona affektans vd̲z̲′enčn′e prïn′at etti da yazdïrïp χoydu törägä pam′entne (л. 154).

Старейшины об усадьбе Авака

[Было года 1095/1646, июля 16/26], в пятницу. По требованию почтенного Авака, сына Эмире, славный Мурад, сын отца Закарии, тогдашний войт, взяв с собой славных Бобрика, сына Ованеса, и Ивашко Кеворовича, присяжных Армянского суда города Каменца, пошел на так называемую Кожуховскую усадьбу на Длинной улице по соседству между усадьбами отца Хачадура, сына Дзерига (этот участок упомянутый отец Хачадур купил у потомков покойного отца Ованеса и продал нынешнему заявителю, и этот участок подлежит армянской юрисдикции), с одной стороны и почтенного Донига, сына Лукаша, который называется домом Харататула, с другой стороны. Там же названный Авак потребовал от упомянутого суда, чтобы ему было назначено место для строительства со стороны публичной дороги; эту аффектацию суд уяснил и, присмотревшись внимательно к расположению того участка между соседями и осмотрев публичную дорогу, а также заметив, что плетень отца Хачадура уклонился в сторону публичной дороги гораздо дальше угла его дома, миновали первый кол того уклонившегося плетня и, прикрепив шнур ко второму сломанному колу, протянули этот шнур прямо к границе Донигового дома, где есть большой камень рядом со столбом, и приказали Аваку на углу того камня сделать знак, и забить кол, и по границе этого шнура ставить свое строение.

Эти замеры заявитель благодарно принял и дал записать, уплатив суду памятное.

Ayalar boš ettilär podatoklar Xačkoga Glovackiy

[Boldu tvagannïŋ 1096-sïnda sebdempernïŋ 15-sinä], χankün. Slavetnïy Murad der Zakarya oγlu, na ten čas voyt, da yanïna bolgan antičkänlär, m′anovic′e: slavetnïylar Stecko Holub oγlu, Toros Ovanes oγlu, Ivaško Yurko oγlu, Xačko Gögčä oγlu, ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, belgili etiyirbiz barčasïna, kimgä ki kolv′ek potrebadïr bilmägä, hali bolganlarga da kelgänlärgä, ki biz pevnïy respekttän slavetnïy Xačkoga, Yakub Glovackiy oγluna, Kamenec šähärlisinä barča türlü podatoklarnï, budur alay yasaχlarnï, podïmn′elärni, nečik közätlärni övündän diftärlärgä körä prïχodzoncïy da tölämä povinnïy, boš etip baγïšladïχ da kensin ol podatoklarnïŋ tölämäχïndän vol′nïy ettiχ, varovat etip anï, ki bügündän ayrï ne ki dä kolv′ek podatok l′ub kensindän, l′ub övündän kelsä, povin′en bolsar, nečik özgä šähärlilär beriyirlär, bermä, negä aytïlgan Xačko da, χayil bolup da aγalïχka yügünüp, berip yazdïrdï, da boldu törägä pam′entne (л. 229 об.).

Старейшины освободили от налогов Хачко Гловацкого

[Было года 1096/1646, сентября 15/25], в среду. Мы, славный Мурад, сын отца Закарии, тогдашний войт, и действующие при нем присяжные Армянского суда города Каменца, а именно: Стецко, сын Голуба, Торос, сын Ованеса, Ивашко, сын Юрко, Хачко, сын Гогче, доводим до сведения всех, кому следует знать, ныне сущих и грядущих, что мы ввиду определенных причин освободили его и его потомков от уплаты всяческих налогов, т. е. как от подати, подымного, как и сторожевого, которые согласно книге приходятся на его дом и которые он должен уплатить, и простили их ему, оговорив следующее, что отныне, какие бы налоги ни приходились на него или на его дом, он обязан уплачивать, как платят все горожане, с чем названный Хачко согласился и, поклонившись старейшинам, дал записать, и суду было уплачено памятное.

Ayalar aktik[ovat ettilär] kontrakt*ïn* tüzlärniŋ arendar*ï* bilä

Boldu tvagannïŋ 1096-sïnda nojempernïŋ 3-sündä, χankün, slavetnïy Murad der Zakarya oγlu voyt alnïna. Bügüngi voytovskiy ur′ad alnïna ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ turup obličn′e, slavetni Bobrik Ovanes oγlu da Toros Xaraχaš oγlu, antičkänlär, bir yandan, da slavetni Ivaško, pan Yurko oγlu, antičkän, da Šïmko pan Xačko Beznosïy oγlu, birsi yandan, podat ettilär aktalarïna bu ž töräniŋ pevnïy kontrakt ermeni tüzlärindän utru zavartïy da alay aγalïχnïŋ, nečik alarnïŋ da podpisï tudžiš möhür bilä alay publičnïy, nečik ki alarnïŋ da, budur pan Ivaškonuŋ da pan Šïmkonuŋ, nečik ol tüzlärniŋ arendarïnïŋ prïvatnïy varovanïy, χolup, ki aktalarga prïyentïy da inserovanïy bolgay, neni, iš ki aktalar kimsägä zabronnïy bolmas, otrïmat ettilär, χaysï kontrakt söz sözdän bu türlü spivat etiyir.

«Slavetnïy Murad der Zakarya oγlu na ten čas voytu ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ kensi antičkän koll′egalarï bilä na im′e baron Kirkorša Holub oγlu, erespoχan, pan Kirkor baron Ago erespoχan oγlu, pan Stecko Holub oγlu, pan Toros Ovanes oγlu, pan Xačko Varteres oγlu, pan Isay Serhiy oγlu, pan Xačko Gögčä oγlu, pan Vartan Kirkor oγlu, alay kensilärimiz, nečik atï bilä χalgan koll′egalarïmïznïŋ v′adomo etiyirbiz barčasïna, kimgä kolv′ek pobrebadïr bilmägä, bu biznim

Старейшины внесли в акты контракт с арендаторами полей

Было года 1096 [1647], ноября 3 [13], в среду, перед славным войтом Мурадом, сыном отца Закарии. Перед нынешним войтовским правлением Армянского права города Каменца став лично, славные Бобрик, сын Ованеса, и Торос, сын Харахаша, присяжные, с одной стороны, и славные Ивашко, сын господина Юрко, присяжный, и Шимко, сын господина Хачко Безносого, с другой стороны, подали в акты этого же суда определенный контракт, заключенный относительно армянских полей и заверенный как подписями старейшин, так и их, а также печатями – как публичной, так и их частными, т. е. господина Ивашко и господина Шимко как арендаторов тех полей, и потребовали, чтобы этот контракт был принят и внесен в акты, что и получили, поскольку акты ни для кого не запретны. Этот контракт дословно гласит следующее.

«Мы, славный Мурад, сын отца Закарии, в это время войт Армянского суда города Каменца, вместе со своими присяжными коллегами, а именно: бароном Киркоршей, сыном Голуба, старостой, господином Киркором, сыном старосты Аго, господином Стецко, сыном Голуба, господином Торосом, сыном Ованеса, господином Хачко, сыном Вартереса, господином Исаем, сыном Сергея, господином Хачко, сыном Гогче,

yazovumuz bilä, ki biz nečik urʹad da storožlarï törälärimizniŋ da bütün pospolitïynïŋ bunda Kamenectä bolgan, uvažït etip anï, ki bu χadar yïl ašïra alay za dvorem sudunda padšahnïŋ anïŋ biylikiniŋ bizim milostivïy biyimizniŋ, nečik ki komissiyalar ötläš pravnïy postupoklar točïtcʹa boldu spulnïy tüzlärdän utru orus yurisdikciyasï bilä bunda Kamenectä, χayda ki ulu košt važït etip da ekspendovat etip da pracʹa körüp šaγavatï artïndan Biy Teŋriniŋ da padšahnïŋ anïŋ biylikiniŋ sïtaralï da skutečnïy komplanaciya ötläš yaχšï effektkä keltirdiχ, rozgraničenʹe etip vʹečnïmi časï ol že orus töräsi bilä yus doti piut yanïna nečik d͡zʹed͡zičnïy biylär da possessorlar tüzlärniŋ χaldïχ, začïm kläp anïŋki koštlarnï azar-azar rekuperovat etmä (da nʹeco ulʹžït etmä pospolitïyga podatoklarnï), a osobliv'e anï da körüp, ki χloplar da hayduklar, χaysïlarï ki yurisdikciyamïz da vlad͡zamïz tibinädirlär, ulu nʹeposlušenstvo da svavolâ zažïvat etmäχtä tüzlärni körgüzüyirlär, χaysïlarïn penitus kläp yaχšï porʹadokka vpravit etmä da do klubï, nečik ki özgä biylär kensi mayentnostlarïn slobodnïy keltiriyirlär.

Tedi bu slušnïy da özgä raciyalardan bir avaz bilä instanciyasïna körä dä χïrχ monžnuŋ bizgä vnʹesʹonïy na mʹanovanïy tüzlärni sinožatlarï spulnʹe χloplarï bilä diftärgä körä podanïy, tud͡žïš folvarklarda da bolgan čïnšlarï, robočïžnalarï, desʹatinalarï da χalgan podatoklarï bilä arendovat ettiχ bügünnüŋ aktïndan üč yïlga dirä porondnʹe po sobʹe ketkän slavetnïm pan Ivaškoga Yurko Kevorovic oγluna, antičkäninä bu ž ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, da pan Šïmkoga, baron Xačko oγluna, alayoχ Kamenec šähärlisinä, summa fli üč yüz seksängä nemič sbgsïna, χaysï bu mʹanovanïy sumanï arenda üčün povinen bolsarlar aytïlgan pan Ivaško da pan Šïmko, yazïlïp biri biri üčün da biri barča üčün, tölämä üč rata bilä ašaγa yazïlgan: burungi ratanï yüz elli flü borčlu bolsarlar oddat etmä da dosit etmä kelir Yazlovca yarmarkïna in anno 1648-indä prïpadat etkän, ekinči ratanï alayoχ yüz elli flü yänä Yazlovca yarmarkïna ekinči yïlïna in anno 1649-unda prïpadat etkän. Üčünči ratanï fli seksänni prï vïsciu arendï in anno 1650-sindä odpravovanïy naγt sbg bilä, bir fant da χumaš bilä dügül, barča törä trudnostundan da zvlokalardan bašχa, zaklad tibinä glovnïy sumaga korresponduyoncïy, χaysï sumanï varovat ettilär kensi barï господином Вартаном, сыном Киркора, как сами от себя, так и от имени остальных наших коллег доводим до сведения всех, кому только следует знать, этой нашей записью, что мы как правление и защитники наших прав и всех граждан, здесь, в Каменце сущих, взвесив, что в течение стольких лет как в "придворном" суде его величества короля, нашего милостивого господина, так и в комиссиях велись судебные тяжбы относительно общих с украинской юрисдикцией полей здесь, в Каменце, на которые израсходованы и потрачены большие средства и усилия, и видя, что по милости Господа Бога и его величества короля благодаря счастливым и успешным мерам мы достигли хороших результатов, и добились разграничения на вечные времена с тем же украинским магистратом, и согласно судебным приговорам остались наследными хозяевами и владельцами своих полей;

поэтому, стремясь теперь постепенно возместить те средства (а также несколько облегчить налоги гражданам), а особенно учитывая, что холопы и гайдуки, которые находятся под нашей властью и юрисдикцией, проявляют большое неповиновение и произвол в пользовании землей, и искренне желая привести их к порядку и укротить, как приводят в порядок свои слободные имения другие хозяева;

с учетом всех этих и других факторов, мы единодушно, в соответствии со внесенным к нам представлением сорока мужей, отдали нынешним актом названные поля вместе с сенокосами, холопами, поданными по книге, а также с чиншами, робочизнами, десятинами и другими налогами, надлежащими с фольварков, в аренду на три года кряду, один за другим, славным господину Ивашко, сыну Юрко Кеворовича, присяжному этого же Армянского суда города Каменца, и господину Шимко, сыну барона Хачко, также мещанину каменецкому, за сумму в триста восемьдесят флоринов польскими деньгами. Эту упомянутую сумму за аренду названные господин Ивашко и господин Шимко, подписавшись друг за друга и каждый за все, должны уплатить тремя частями, записанными ниже. Первую часть – сто пятьдесят флоринов они обязанные уплатить и отдать на следующую Язловецкую ярмарку в этом году, которая приходится на год 1648. Вторую часть – тоже сто пятьдесят флоринов – также на Язловецкую ярмарку на второй год, который приходится на 1649 год. Третью часть – восемьдесят флоринов – при окончании аренды, 1650 года, наличными, а не какими-либо фантами (залоговыми вещами) или товарами,

dobrolarï üsnä, ruχomïy hem n′eruχomïy, hali bolgan da soŋra nabïtïy.

Xaysï anïŋki tüzlärni da χloplarnï eks nunk spokoynïy v possessiyi kensilärinä m′anovanïy üč yïlga dirä bütün prïl′eglostlarï bilä l′ub eskidän, l′ub yäŋidän ordinovanïy (χaysïlarïn ki alar kensi üstlärinä aldïlar por′adokka keltirmägä da v poslušenstvo lepše vpravit etmä), zdavat etiyirbiz da užïvat etmäχtä kensilärinä bez žadney alterkaciyey yeberiyrbiz, ki alar, bilgänlärinä körä vedlä yednak slušnosci i bez depaktaciyey poddanïylarïmïznïŋ obχoditca bolup, spravovatca bolgaylar, da požïtoklar kensilärinä keltirgäylär, da, zamanï üč yïlnïŋ čïχsa, yänä ž bizgä vcale tüzlärimizni ograničonïy da poddanïylarïmïz da diftärgä körä oddat etsärlär da rezignovat etsärlär.

Anï da varovat etip, ki χloplar arttïrma da gumnalarda osažat etmä komplanaciyaga körä orus töräsi bilä erkli bolsar kensilärinä bizim v′adomostumuz bilä, prï tïm čïχarïp bu arendadan satïlgan pasikalarnï hem eki pasikanï hanïz satmagan, χaysïlarïn kensi dispoziciyamïzga χaldïrïyirbiz.

A ki eskidän bunuŋki čïnšlar da des′atinalar pan voytlarga za prace naležït etiyr edi, preto alay haligi pan voytka, nečik nastempuyoncïyga da obmïslit etmä da ukontentovat etmä özgä yerdän klärbiz. Yednak že avkciyalarï üčün poddanïylarnïŋ da kelišlärniŋ, ki bolgay sïnduχka pospolitïy staran′e etsärlär pom′en′onïy arendatorlar, bunu da kensilärinä prïrikat etiyirbiz, ki bir aγalïχnïŋ da pospolitïynïŋ ol tüzlärgä iši bolmïsar, alayoχ kimlärniŋ folvarklarï da bar, ani bičänlikkä, ani tiž orat etmäχkä.

Yednak egär ki kimsä kläsä pom′en′onïy arendatorlardan des′atinadan yalga alma, ol alarnïŋ erklärinä bolsar bermä. Do tego egär ki pom′en′onïy arendatorlar zasivok etsälär prï ekspirovaniu arendï nastempuyoncïy yïlga, tedï, egär ki özgä arendarlar nastupit etsä, erkli bolsar kensilärinä anïŋki zasivoklarïn l′ub zebrat etmä, l′ub pom′en′onïy arendatorlar bilä anïŋ üčün poprïyacelsku zhodicc′a bolma.

Bunu da aytïlgan pan Ivaškoga da pan Šimkoga varovat etip, ki strež bože čerüv albo ol at nastupit etkäy bu üč yïl ašïra, alayoχ özgä značnïy zararlar, tedï kensilärinä zararlarïn slušnostka körä pokazanïy defalkovat etmä povinen bolsarbiz. Xaysïlarïna yaχšï da hörmätli sözümüz da χol bermäχimiz bilä prïrikat etip, без никаких судебных осложнений и проволочек, под залогом суммы, равной главной, и все эти деньги они записали на всем своем движимом и недвижимом имуществе, нынешнем и которое будет приобретено позже.

Эти сданные в аренду поля и холопов отныне на три года мы передаем и отпускаем без никаких споров в их спокойное владение и пользование со всем приналежащим, издавна или опять приписанным (какие они взяли в свои права ради упорядочения и лучшего приведения к повиновению), чтобы они по своему усмотрению, однако правильно и без нареканий со стороны наших подданных, вели себя, и действовали, и употребляли себе на пользу, и после окончания трех лет времени они обязаны вернуть нам наши отмежеванные поля и наших подданных полностью согласно книге и не должны уклоняться.

Оговариваем также, что в их воле увеличивать число холопов и селить на гумнах по согласованию с Украинским судом и с нашего ведома. При этом исключаем из этой аренды проданные пасеки и две пасеки, еще не проданные, которые мы оставляем в собственной диспозиции.

А что раньше из тех чиншей и десятин надлежало господину войту за труд, то как нынешнему войту, так и следующему мы должны изыскать и возместить из других источников. Однако что касается поступлений от подданных и доходов, которые раньше граждане платили в казну, то упомянутые арендаторы должны их старательно выполнять и впредь. Также обещаем им, что никто ни из старейшин, ни из граждан не имеет дела к тем полям, а также те, кто имеют там фольварки, не имеют никакого отношения к сенокосам и не имеют права пахать.

Но если кто-то захотел бы взять в субаренду у упомянутых арендаторов по десятине, то они имеют право сдавать. Также если упомянутые арендаторы при завершении аренды сделают засев на следующий год и поля наймут другие арендаторы, то в их воле или собрать посеянное, или с новыми арендаторами договориться по-приятельски.

Также оговорили с названными господином Ивашко и господином Шимко, что если, не дай Бог, в течение этих трех лет на поля зайдет войско или конница, или же случится другой значительный вред, то мы должны будем, насколько это окажется приемлемым, уменьшить их урон.

Давая на все это наше доброе и честное слово и руку, уверяем и обещаем соблюсти наше слово в

assekurovat etiyirbiz barča da obligaciyamïzga körä kensilärinä sözümüznü dotrïmat etmä da v pokoyu kensilärin užïvat etmäχlärindä zaχovat etmä.

Alayoχ kläp kensilärin özgälärindän da kim dä kolv′ek klägäy turbovat etmä da vzrušat etmä possessiyalarïndan m′anovanïy zamanga dirä ol χadar, ne χadar potreba körgüzsä, boronit etmä da n′eposlušnïy χloplarga χaršï χuvat bermä obligovatca bolïyïrbiz.

Xaysï bu eki yan ortasïna postanov′en′eni kensi vlasnïy χollarïmïz bilä podpisat ettiχ da publičnïy möhür bilä, alayoχ privatnïy pan arendatornïŋ varovat ettiχ.

Boldu Kamenectä tvagannïŋ 1096-sïnda nojempernïŋ 2-sinä, nögärikün.

Murad der Zakarya oγlu, na ten čas voyt ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, bu kontraktka podpisatca boldum [подпись].

Men, Kirko[r]ša Holub oγlu, erespoχan, podpisacča boldum vlasnïy χolum bilä.

Men, Kirkor, Ago erespoχan oγlu, vlasnïy χolum bilä podpisatsa boldum.

Men, Stecko Holub oγlu, vlasnïy χolum bilä.

Pan Bobrik Ovanes oγlu ayttï χač yazma +.

Toros Ka[rakaš].

Men, Ivaško, baron Yurko Kevorovic oγlu, vlasnïy χolum bilä [подпись].

Men, Is[ay] Serhiy oγlu.

Men, Xačko Gögčä oγlu, vlasnïy χolum bilä.

Vartan Kir[kor] oγlu yazučï [подпись].

Men, Šïmko Xačko oγlu, pozvalat etiymen bu kontraktka vlasnïy χolum bilä [подпись].

(Möhür yeri ur′adnïŋ). (Möhür yeri pan Ivaškonuŋ). (Möhür yeri pan Šïmkonuŋ)» (л. 237-238).

соответствии с нашими обязательствами и обеспечить им спокойное пользование.

Также, желая защитить их от других и от кого-либо, кто хотел бы их беспокоить и отстранить от посессии до указанного времени, мы обязуемся, сколько будет нужно, их защищать и поддерживать против непокорных холопов.

Это постановление двух сторон мы собственноручно подписали и заверили общественной печатью, а также частными печатями господ арендаторов.

Было в Каменце года 1096 [1647], ноября 2 [12], во вторник.

Я, Мурад, сын отца Закарии, в то время войт Армянского суда города Каменца, подписал этот контракт.

Я, Киркорша, сын Голуба, староста, подписался собственноручно.

Я, Киркор, сын старосты Аго, подписался собственноручно.

Я, Стецко, сын Голуба, собственной рукой.

Господин Бобрик, сын Ованеса, сказал поставить крестик.

Торос Харахаш.

Я, Ивашко, сын барона Юрко Кеворовича, собственной рукой.

Я, Исай, сын Сергея.

Я, Хачко, сын Гогче, собственной рукой.

Вартан, сын Киркора, писарь.

Я, Шимко, сын Хачко, согласен с этим контрактом, собственной рукой.

(Место печати правления). (Место печати господина Ивашко). (Место печати господина Шимко)».

Последний кыпчакский акт:
Yakub ǰuhut da Nigol Bekeš

[Boldu tvagannïŋ 1096-sïna tegdempernïŋ 31], aynakün. Nakazanïy boldu voytnuŋ dekretindän inamsïz Avram ǰuhutka, plenipotentinä urendovn′e zapisanïy inamsïz Yakub ǰuhutnuŋ, satanovlu, aktorga, tanïχlarïn m′anovanïy, m′anovic′e: Todornu da Kirkornu, χardašïn, ne türlü ki v′adomïydïrlar, ki otuz fli učcivïy Nigol, Asvadur saχt′ančï oγlu, haligi pozvanïy, principalïna terilär üčün borčludur, dügül yedi fli, nečik pozvanïy allegovat etiyir, χaysïlarïndan aŋlap klär ortalarïna nakazat etmä, ne ki bolsa törägä körä, χaysï ki dekretni eki yan da zavǰ′ečn′e prïn′at etti, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 247 об., запись 2).

Еврей Якуб и Нигол Бекеш

[Было года 1096, декабря 31 / 1648, января 10], в пятницу. Войтовским декретом было приказано неверному Авраму, еврею, законно записанному уполномоченному неверного Якуба, еврея из Сатанова, истцу, поставить названных свидетелей, а именно: Тодора и Киркора, его брата, которым известно, что почтенный сафьянщик Нигол Асвадур, нынешний ответчик, должен за шкуры тридцать флоринов, а не семь флоринов, как утверждает ответчик, выслушав которых, войт должен вынести приговор, который декрет обе стороны приняли с благодарностью, о чем суду дано памятное.

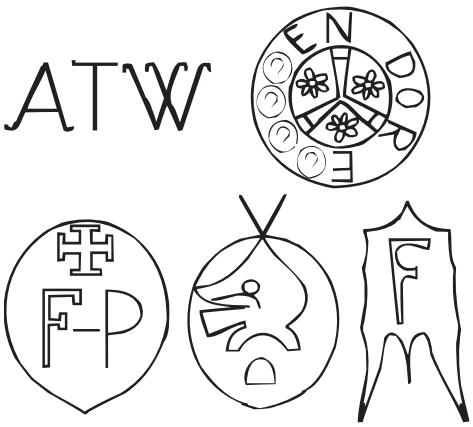
ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 40 (4326)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 1 [11] января 1097 [1648] г., суббота (л. 1) – 13 [23] февраля 1100 [1651] г., четверг (л. 221, запись 3).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 28 х 41,5 см. Водяные знаки: 1) слева – буквы ATW, 7,5 х 1,5 см; справа – круглая печать с тремя цветками, разделенными перегородками, и надписью по кругу "..EGENDORE", диаметр 5,5 см; 2) буквы F и P под крестом на овальном щите, 3,5 х 4,5 см; 3) островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V вверху, 4 х 5,5 см; 4) буква F на телячьей шкуре, 5,5 х 11,5 см. Объем 234 л. Нумерация: 0, 0, 0, 0, 0, 1-200, 200a-210, 210a-222, 0, 0, 0, 0, 0. Разворот 200a (10 х 16,5) / 210a (9 х 16,5) вшит позже.

Переплет кожаный, темно-коричневого цвета, поврежден. Для наполнения его верхней (возможно, и нижней) крышки использованы около 10 листов бумаги с армяно-кыпчакскими текстами, подобными тем, которые составляют содержание самой актовой книги.

Письмо армянское, нотргир, 45-50 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечание. Надписи: на переплете наверху чернилом: *Tv 1097, 8, 9;* внизу тиснение: *1648, 9, 50.*

Начало книги:

Biy Teŋriniŋ bolušluχu da šahavatï artïndan bašlandï yäŋi da sïtaralï yïlnïŋ tvagannïŋ 1097-siniŋ aktalarï yazïlma voytluχunda slavetnïy Muradnïŋ, der Zakarya oγlunuŋ. Biy Teŋri bergäy eminliktä kečirmä (л. 1).

С помощью Господа Бога и по его милости начали писаться акты нового и счастливого года 1097 [1648], в войтовство славного Мурада, сына отца Закарии. Дай Бог спокойно пережить.

Aksent Zaza da igitlär

[Boldu tvagannïŋ 1097 pedrvarnïŋ 2-sinä], χankün, ol že voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ, na im′e: Kirkor, Stecko, Toros, Χačko, Isay, Gögčä, Šïmko baron Lukaš erespoχan oγlu. Ne türlü bügüngi küngä termin prïpadat etiyir edir dilaciyadan d̑žuvapka učcivïy Zadig pan Isay oγlu da učcivïy Varteres Tatul oγlu, rokovïy staršïylar, da χalgan kand̑zanak igitläri pozvanïylar ašïra gileyinä χaršï učcivïy Aksentniŋ Baγdasar Zaza oγlunuŋ aktornuŋ otrïmanïy, na bügüngi rokta eki strona da obličn′e turdular da pozvanïylar, dosit etip dilaciyalarïna, bu türlü d̑žuvaplarïn kensiläriniŋ podat ettilär na pism′e.

«Bizim šahavatlï aγalarïmïz da dobrodiylärimiz, nečik bunuŋ alnïna turup ediχ kečkän törädä sudu alnïna biylikiŋiziniŋ bizim šahavatlï dobro-

Аксент Заза и Юношеское братство

[Было года 1097/1648, февраля 2/12], в среду, перед тем же войтом и бывшими при нем присяжными, а именно: Киркором, Стецко, Торосом, Хачко, Исаем, Гогче, Шимко, сыном барона Лукаша, старосты. Так как на сегодняшний день, согласно полученной отсрочке, приходился срок для ответа почтенному Задигу, сыну Исая, и почтенному Вартересу, сыну Татула, годовым старшим, и остальным членам Юношеского братства, ответчикам, на жалобу почтенного Аксента, сына Багдасара Зазы, в нынешний срок обе стороны явились лично, и ответчики, выполняя отсрочку, подали на письме такой свой ответ.

«Милостивые наши старейшины и господа, как перед этим мы явились на прошлом суде на суд ваших милостей, наших господ, вызваннные

ʤeylärimiznіŋ zapozvanïy Aksenttän Baγdasar oγlundan, χaysï ki prilomit etti sudu alnïna biylikiŋiznіŋ skarga, nečik staršïylar üsnä, alay barča kanʤanak igitläri üsnä, χaysï skargaga χaršï biylikiŋiz nečik här zaman bizim kanʤanakka χaršï zdavna zvïklïy dobroʤeylärimiz, bizgä dobroʤeystvo körgüzüp, da dopustit etip dilaciya haligi törägä deg, rozkazat ettiŋiz biylikiŋiz, ki anïŋ skargasïna körä ʤuvap bergäy ediχ, χaysï biylikiŋiznіŋ rozkazan′esinä biz χaršï bolmïyïn, evet anï baš üsnä körüp, nečik bizim dobroʤeylärimiznіŋ naznačonïy terminimizdä keldiχ sudu alnïna biylikiŋiznіŋ respons bermäχ üčün Aksentkä χaršï.

A iš ki ol aytïr, ki meni sučsuz da bilmän ne üčün kensi ortalarïndan degradovat ettilär, tedï ol alay tapulmas, nečik aytïyïr, ki sučsuz bizim kanʤanak igitläri ičindän kimsäni degradovat etkäylär. Gdïž biylikiŋiz dä bek igi sv′adomïysiz da kečkän yïllarnï da biylikiŋiz ol kanʤanak artïndan olturupsiz, da bir pogloska čïχmïyïr, ani tïž hali dä išitilmäs, ki bizim kanʤanakïmïzda kimsägä nemä bezprav′e bolgay, evet hali dä staracc′a boluyïrbiz, ki nečik daγï igi kanʤanak išläri da biylikiŋiznіŋ šahavatïndan ščodrobliv′e bizgä nadanï töräläri bez žadnego narušen′a čaχ K‘risdosnuŋ ekinči kelgäninä deg trivat etkäy.

Andan χoluyïrbiz, pon′evaž tedï pom′en′onï Aksent m′anovat etiyir, ki sučsuz da n′evinn′e degradovat ettilär kensin, tedï biz biylikiŋizgä nečik bizim dobrodiylärimizgä anïŋ sučsuzluχun belgili etiyirbiz, ki bulay sučsuz edi bunuŋ alnïna, χačan olaχlï Kirkor Sabončï Mardirosnuŋ kiyövü toy etiyir edi. Tedï tayaχ yürügän zamanda staršïylar Aksentkä ayttïlar, ki bir igit bilä barïp mahalälärni obχodit etkäy da elni toyga zaprašat etkäy, ol esä, upor etip da klämiyin staršïylarnïŋ sözün etmä, χaysï ki bir yaχšï ata oγluna tüšmäs etmä (negä här kez zvïklïydï), barmadï da obχodit etmädi.

N′e dosïc na tïm, ki kensinä bu mimo s′e yeberildi, evet ekinči staršïynï na im′e Kirkornu, Stepan oγlun, χaysï ki na ten čas poručonïy starosta edi, bašladï m′estada ulu avaz bilä da na glos čaχïrïp azarlama alay, ki el až teredžälärgä tüšüp edi, aytïp, ki: «Tož, starosta esäŋ, sanïyrsen, ki χaladagi starostasen. Ne alay fïrlïyïrsen? Sendän heč tä χorχman, nahayat bildigindän χalmaysen».

Üčünči, ki χačan keldiχ zvïklïy gospodamïzga toynuŋ posluhasïndan soŋra, tedï eki staršïy, kensin sučlu tapïp, ayttïlar kensinä hörmäti tibinä bir dä, eki dä, üč tä venzengä barma. Ol esä počuvatc′a bolmïyïn kensi hörmätindä da klämädi barma. Navet hörmätlämiyin bizim kanʤanakïmïznï, Аксентом, сыном Багдасара, который подал в суд ваших милостей жалобу как на старших, так и на всех членов Юношеского братства, а вы, наши давние добродетели, проявив к нам приверженность, допустили отсрочку до нынешнего суда и приказали, чтобы мы дали ответ на его жалобу, то, согласно этому приказу ваших милостей, мы, приняв его к неукоснительному исполнению, в назначенный нашими господами срок явились в суд ваших милостей, чтобы подать ответ на жалобу Аксента.

А если он говорит, что, мол, меня без вины и неизвестно за что они исключили из своей среды, то это оказывается не так, как он говорит, что из нашего Юношеского братства кого-нибудь без вины исключают. Ведь и ваши милости хорошо знают, и в прошлые годы также ваши милости заседали по поводу нашего братства, и не возникало никаких слухов, ни теперь также не слышно, чтобы в нашем братстве с кем бы то ни было поступили не по справедливости, но и теперь мы стараемся, чтобы наше братство, воплощая щедро предоставленные ему вашими милостями права, действовало как можно лучше, без никаких нарушений до самого второго пришествия Христа.

Поэтому просим, поскольку тогда упомянутый Аксент говорил, что его без вины и безвинно исключили, [нас выслушать] и позволить разъяснить вашим милостям как нашим господам его “невинность”, что он был так же “невиновен” и перед этим, когда Киркор Сабончи из Молдавии, зять Мартироса, делал свадьбу. Когда надо было ходить с посохом, старшие велели Аксенту обходить улицы с одним юношей и приглашать людей на свадьбу, но он воспротивился, и не согласился, и, не пожелав выполнять распоряжение старших, что не годится делать сыну порядочного отца (к чему все привыкли), не пошел и не обходил.

Мало того, что ему это спустили, однако, это уже во-вторых, старшего по имени Киркора, сына Степана, который тогда выполнял обязанности старосты, начал посреди города, подняв крик, во весь голос позорить, так что люди прямо из окон повыскакивали, и говорил: «Если ты староста, то думаешь, что ты уж староста на весь город. Чего ты так петушишься? Я тебя не боюсь, хотя ты и не оставляешь привычки верховодить».

В-третьих, когда мы шли, по обыкновению, в нашу светлицу после свадьбы, двое страших, решив, что он провинился, почтительно приказали ему и раз, и во второй раз, и в третий раз пойти в

χaysïn biz pro sakro sankto tutup kensimizgä ulu šahavat yerinä Biy Teŋridän da biylikiŋizdän, bizim šahavatlï dobrodiylärimizdän, bizgä ščodrobliv′e nadanïy, bahasïz kleynot kibik, tutup šanovat etiyirbiz, smit etti ol yerdä aytma, nečik staršïylarga, alay mlodšïylarga, söküp türkčä, salvo honore biylikiŋizniŋ, aytïp: «Fälanïŋïznïŋ ičin yemäŋiz nazbït sprosn′e». Xaysï eksces heč bolgan nemä dügül bizim kanʤanakta, da barmadï venzengä.

Dörtünči, ayttï: «Yeberiŋiz per vota χardašlarga, a egär χardašlar sučlu tapsalar, tedï podpadnut etkäymen da sučlu bolgaymen». Xayda da anda da anïŋ furiyasïna yer berip da klämiyin anï goronco karat etmä, ki šahat bolgay edi upom′enacc′a bolma, yeberdiχ per vota. Anda ž barča χardašlar od naymlodšego do naystaršego ozvatca bolup bir oγurdan ayttïlar barčasï, ki bunda heč tä votovat etmä keräkmäs, zera barïmïz körüyirbiz, ki bir ulu suč χïlïnïptï. Taptïlar, ki venzengä bargay. Xayda vedle artïkuluv yänä dä ekinči hörmäti tibinä üč kez ayttïχ, ki venzengä bargay edi. Ol esä, ulu furiya stroyit etip, čïχïp kensi erki bilä, da bardï Krïščïχalarga da anda olturup bal ičiyir edi.

Bešinči, biz bolmïyïn utvarlivïy yamanga, da yeberdiχ kensinä eki igit, m′anovic′e der Babnï, Serhiy oγlun, da Edilbeyni, Yasko oγlun, χaysïlarï atï bilä staršïylarnïŋ da igitlärniŋ ayttïlar kensinä, ki barïp da zasist etkäy. A ol anda da zarazprizraz bašladï ulu avaz bilä čaχïrma, salvo honore biylikiŋizniŋ, nečik itlär üsnä, aytïp: «Koko, dali preč!». Soŋra χulnu yeberdiχ, ki kensinä ačkay edi ratušnu. Ol esä, χulnu da vt′onž hörmätläp, zacnïy ur′adïn biylikiŋizniŋ, nečik bir itni, odpravit etti ol že sözlär bilä. Ne üčün χolarbiz šaγavatïn biylikiŋizniŋ, bizim šaγavatlï dobrodiylärimizni, ki χulnuŋ da relâciyasïn vïsluχat etmä buyurgaysiz, gdïž n′e tïl′ko bizni, evet biylikiŋizni dä zn′evažït etti.

Altïnči, ki ol χorχmïyïn Biy Teŋridän da uyalmïyïn eldän, smit etti kanʤanak χardašlarïn sv′atïy Ivan χaršïna tutup da aytma, türkčä söküp, salvo honore biylikiŋizniŋ: «Staršïylarnïŋ da mlodšïylarnïŋ da analarïn, barïŋïznïŋ anasïn bulay etiyim»,— negä tanïχlar da bar.

Yedinči, ki yänä igitlärgä ayttï: «Boday yiχ han′ebn′e zabit všïtkiχ, köryüm, staršïylarnïŋ mï da barïŋïznïŋ yüzü χara čïχkay!»— negä tanïχlar da bar.

Sekizinči, n′e dosïč na tïm, ki prez tak v′elkiy čas kensi svavolenstvosunda nasïtïcc′a bolmïyïn, pokayacc′a bolmadï, evet χačan sudundan biylikiŋizniŋ ketiyir ediχ, tedï ulu avaz bilä čaχïrïp bašlatюрьму. Он же, не испытывая угрызений совести, не пошел. Даже не отнесся с уважением к нашему братству, которое мы почитаем и чтим как наибольшую святыню и дар, как бесценный клейнод, щедро предоставленный нам Господом Богом и вашими милостями, нашими милостивыми господами, и посмел там говорить и ругать по-тюркски как старших, так и младших, просим прощения ваши милости, говоря: «Вы после такого-то из вас не жрите слишком нагло». Такого эксцесса в нашем братстве еще никогда не было. И не пошел.

В-четвертых, он сказал: «Поставьте на голосование членов братства: если члены братства признают меня виновным, тогда я подпадаю под обвинение и буду виновным». И тогда мы, позволив ему это безумие и не желая карать его сразу, поставили на голосование, чтобы были свидетели на случай упоминания. И все члены братства, от самых младших до самых старших, откликнулись и все единодушно сказали, что здесь голосовать ничего, поскольку все мы видим, что он совершил большую вину. Решили, что он должен пойти в тюрьму. И здесь же, в соответствии с артикулами, мы вторично почтенно ему приказали, чтобы он пошел в тюрьму. Он же, остервенев, самовольно вышел и пошел к Крижчихе и, сидя там, пил мед.

В-пятых, мы, не желая потакать злу, послали к нему двух членов братства, а именно: отца Баба, сына Сергея, и Едильбея, сына Яско, которые от имени старших и всех членов братства приказали ему пойти и сесть в тюрьму. А он и там стал раз за разом кричать во весь голос, просим прощения ваши милости, как на собак, говоря: «Коко, пошли вон!» Потом мы послали пристава, чтобы отворил ему ратушу. Он же и пристава, презирая благородное правление ваших милостей, отправил с теми же словами. В отношении чего мы просим ваши любезные милости, наших милостивых господ, чтобы вы приказали выслушать и заявление пристава, ибо не только нас, но и вас он презрел.

В-шестых, он, не боясь Господа Бога и не стесняясь людей, посмел остановить членов братства около св. Иоанна и ругать по-тюркски, просим прощения у ваших милостей, говоря: «Я матерей и старших, и младших, всех их матерей так делаю»,– в отношении чего также есть свидетели.

В-седьмых, он также сказал членам братства: «Да поубивать их всех позорным образом, чтобы мне увидеть, какой будет позор и старшим, и вам всем!» На что также есть свидетели.

dï, staršïyïmïz üsnä kivat etip, da anï yänä dä znevažat etmä: «Postuy i day čïku, stane ya vam všïtkim košč′on v garle».

Toχuzunčï, co nagorša, ki ol uhamovatc′a bolmïyïn kensi yamanlïχïndan, biylikiŋizdän bizgä ščodrobliv′e nadanïy törälärimizni, χaysïlarïn biz bašïmïzdan biyik körüyirbiz, bašladï sïndïrïp da zn′evažat etip, pod nogi alma, aytïp, ki: «Siznïŋ ne χuvatïnïz bar edi meni vïpisat etmä? Siznïŋ bir χuvatïnïz yoχtu, da heč tä siznïŋ töräŋizdän χorχman».

A pon′evaž kto pravo ma i n′e umi go zažič, tïm samïm pravo traci, tedï biz, barča kandzanak χardašlarï, ki nečik bizim törälärimizni šahavatïndan biylikiŋiznïŋ bizgä nadanïy, alay bizim staršïylarïmïznï da bizni barïmïznï bulay ulu da nigdï n′eslïχanïy zn′evaga bu artïχsï igittän spotkat etti, gdïž bunuŋkibik artïχsï igit ani ävälgi diftärlärimizdä tapïlïptïr, ani tïž haligidä tapïlïyïr, bunu da igi kensi yanïmïzda uvažït etip, ki bizim kandzanakïmïz bir nemä üčün ufundovanïy dügül, tïl′ko yaχšï da pobožnïy učïnoklar üčün haybatïna Biy Teŋriniŋ, dügül bunuŋkibik ulu ziyanlarga da n′eprïstoynïy postupoklarga da baχïp anï, ki bunuŋki zbrodn′a heč tä bolmïyïr bizim kandzanakïmïzda, klämiyin, ki bunuŋkibik turbatorlar, prestempcalar bizim kandzanakïmïzda množïcc′a bolgaylar, evet bunu na potomne časï bizdän soŋra nastempuyoncïylarga n′e na pogoršen′e, evet na poprave χaldïrïp daγï ulu povahasï üčün bizim artikullarïmïznïŋ da kvietaciyasï üčün kandzanakïmïznïŋ, ki bizdän soŋra nastempcalar da važïtc′a bolmaylar bizim törälärimizni legce tutma da staršïylarïmïznï zn′evažat etmä, prïχïlicc′a bolup konsenslärimizgä biylikiŋizdän, bizim šaγavatlï dobrodž′eyälärimizdän, bizgä nadanïy, da klämiyin alarga uščïrbok χaldïrma, evet i yovšem daγïn ulu χuvatta rezervovat etmä, gdïž per ekspresse igirmi üčünči artikulda yazgan pen′a bar bunuŋkibik artïχsï da svavol′nïy igitlär üčün, ki özgä χardašlar da ortamïzda olturgan pogoršen′e almaylar bunuŋkibik artïχsï igittän (gdïž özgäläri dä n′ektorïylar ortamïzdan vïnikat etmä zbrodn′alarï bilä bašlap edilär), bolmïyïn özgä nemä bilä uhasit etmä anïŋ popendlivostun, körüp bunu, ki bunuŋ alnïna köp daγïn ružnïy da kiči sučlar üčün bizim antecessorlarïmïz bunuŋ kibik pen′a bilä karat etiptirlär, nečik bizim diftärlärimizdä toludu[r], χuvatta χaldïrïp bizim konsenslärimizni da prïχilicc′a bolup igirmi üčünči artikulga, kensin ortamïzdan bu anïŋ n′eznosnïy sučlarï üčün kensiniŋ degradovat ettiχ na potomne časï, ki anïŋ bir yeri da bir m′escasï ortamïzda bolmay, gdïž ne bir, a ne eki, ne on

В-восьмых, мало того, не насытившись своим своеволием за такое большое время, даже когда мы шли из суда ваших милостей, он начал во весь голос, кивая на наших старших, опять их оскорблять: «Постой и погоди – стану я вам всем костью в горле!»

В-девятых, что хуже всего, не утолив свою злобу, он начал крушить, и оскорблять, и попирать наши права, щедро предоставленные нам вашими милостями, которые мы почитаем превыше всего, что имеем, говоря: «Какую власть вы имеете выписать меня [из братства]? У вас никакой власти нет, и вашего суда я вовсе не боюсь».

А поскольку кто право имеет и им не пользуется, тем самым право теряет, мы, все члены братства, видя, что наши права, предоставленые нам вашими милостями, и наших старших, и нас всех постигло такое большое и никогда не слыханное оскорбление со стороны такого преступного члена братства, а такого преступного члена братства ни раньше в нашей книге не было, ни теперь нет, а также приняв во внимание, что наше братство основано ни для чего иного, как только для добрых и набожных деяний во славу Господа Бога, а не ради таких больших проступков и неприличных действий, видя, что подобных преступлений никогда не было в нашем братстве, не желая, чтобы подобные мятежники и преступники в нашем братстве множились, стремясь оставить его на потомные времена нашим преемникам не на ухудшение, а на процветание и для большего уважения наших артикулов и утверждения покоя в нашем братстве, чтобы наши преемники не посмели легкомысленно относиться к нашим правам и презирать наших старших, защищая наши соглашения, подтвержденные вашими милостями, не желая нанести им вреда, но придать им еще большую силу, в соответствии с двадцать третьей статьей, где для таких преступных и своевольных членов братства записано наказание, чтобы другие члены братства в нашей среде не брали плохого примера с таких преступных членов братства (ибо и некоторые другие среди нас стали выступать с преступными деяниями), не имея возможности каким-либо иным образом погасить их пыл, учитывая, что раньше также за разные и меньшие провинности наши предшественники наказывали этим наказанием, о чем достаточно значится в нашей книге, оставляя в силе наши соглашения, обратившись к двадцать третьей статье, мы исключили его из своей среды навсегда за эти его непростительные проступки, чтобы ему не было среди нас места, ибо не раз, и не

kez, evet här zaman andan staršïylarnï da barčamïznï zn′evaha podkat etiyir edi, da heč tä bolmas edi pokayatc′a bolma, evet im daliy, tïm goržïy barčamïznï zn′evažat etiyir edi, čaχ uču buŋar keldi, da artïχ barčamïz klämäsbiz kensin χardašlïχka prïn′at etmä, χolup šaγavatïn biylikiŋizniŋ, ki anïŋ bulay n′eznosnïy sučlarï üčün biylikiŋiz kensin karat etkäysiz, ki özgäläri dä pogoršen′e almaylar bunuŋki artïχsï igittän.

In kontrarium aktor ayttï, ki: «Men l′ubo zrazu ayttïm, ki barman venzengä, evet soŋra bardïm, da ki ratuš uzaχlï edir, ne χadar zaman ašïra tözdüm, ki χul kelgäy da ačkay, χaysï ki kelmädi, na keräk men dä ketkäy edim, ne üsnä bar tanïχlarïm, ki meni ratuš alnïna kördülär, χaysïlarïn stavit etmä hadirmen. Yednak bolurlar edir maŋa pozvanïylar nečik na on čas esirikkä prebačït etmä da meni, bolup kensiläri dä na ten čas esirik, yarγulamama da ortalarïndan, gdiž bir nemä kensilärinä hörmätkä χaršï, ani kandzanakka da vïkročït etmiyirmen, vïpisat etmämä»,— χolup, iš ki tïlko n′eposlušenstvo üčün salïptïrlar, ki yänä kensin yerinä χabul etmä nakazanïy bolgay.

Törä yoγarï m′anovanïy, aŋlap eki yannïŋ da kontroversiyalarïn da allegaciyalarïn igi uvažït etip, anï alnïna aldï, pon′evaž alay aktor, nečik ki pozvanïylar da dovodlar m′anovat etiyirlär bu spravada, anïŋ üčün alay aktorga tanïχlarïn, nečik pozvanïylarga da alay dovodlarïn, nečik konsenslärin bügündän dörtünči kündä körgüzmä nakazat etti, χaysïlarïna kläp prïpatrïcc′a bolma da dalšïy deciziyasïn, ne ki bolsa törägä körä, ortalarïna etmä kensi dekreti blä. Xaysï dekretni eki yan da prïn′at etti. Ne üčün χoyuldu törägä pam′entn′e (л. 11 об. – 13).

два, и не десять раз, а постоянно старшие и все мы встречали с его стороны пренебрежение, и никогда он не мог покаяться, но чем дальше, тем хуже презирал нас всех, пока дошло до этого, и больше мы не желаем принимать его в братство, и просим ваши милости, чтобы ваши милости наказали его за такие непростительные проступки, дабы другие не брали с него вредного примера.

В ответ истец сказал: «Хотя сразу я и сказал, что не пойду, но потом пошел, а поскольку ратуша была на замке, то я прождал там длительное время, пока придет пристав и отворит, но он не пришел, и тогда я вынужден был уйти, на что у меня есть свидетели, которые видели меня около ратуши и которых я готов представить. Однако могли бы ответчики меня как в тот момент пьяного простить, поскольку и сами в то время были пьяны, и не судить, и из своей среды, так как я ничего досадного ни им самим, ни братству не сделал, не исключать», – и просил, поскольку они обвиняют его всего лишь в непослушании, чтобы им было приказано принять его назад.

Суд, упомянутый выше, уяснив контроверсии и объяснения обеих сторон, хорошо взвесив и приняв во внимание, что как истец, так и ответчики ссылаются на определенные свои доказательства в этом деле, приказал, чтобы и истец представил своих свидетелей, и ответчики представили своих свидетелей и свои соглашения на четвертый от сего дня день, рассмотрев которые, суд должен будет употребить последующие шаги по делу между ними в соответствии с законом. Этот декрет обе стороны приняли. О чем суду было уплачено памятное.

Конец книги:

Tügälländi aktalarï voytluχunuŋ baron Muradnïŋ, der Zakariya oγlunuŋ, erespoχannïŋ, nedän bolsun haybat Biy Teŋrigä meŋi meŋilikkä dirä. Amen jeγiçi (л. 221, запись 4).

Закончены акты войтовства барона Мурада, сына отца Закарии, за что слава Господу Богу на века вечные. Аминь, да будет так.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 158 (4327)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 15 [25] февраля 1100 [1651] г., суббота (л. 1) – 15 [25] февраля 1102 [1653] г., вторник (л. 204).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 19,5 х 31 см. Водяные знаки: 1) островерхий шлем с подбородником на овальном щите с буквой V вверху, 4 х 5,5 см; 2) слева – агнец Божий с хоругвью на щите с короной, 5 х 11,5 см; справа – буквы PC, 1,5 х 1,2 см. Объем 208 л. Нумерация: 0, 1-204, 0, 0, 205.
Переплет кожаный, темно-коричневого цвета.
Письмо армянское, нотргир, 40-45 строк на странице по 90-100 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на переплете наверху чернилом: *A.D. 1651, 2, 3;* внизу чернилом: *Tv 1101, 2, 3;* на титуле: *1651, 2 3; № 45; № 29no; 1650, 51, 1652;* в правом нижнем углу: *Vartan Kirkor ohlu yazučï* "Вартан, сын Киркора, писарь".

Начало книги:

Biy teŋriniŋ bolušluχu artïndan bašlandï yazïlma aktalarï ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ tvagannïŋ 1100-ününä [!] (л. 1).

Elekciyasï pan voytnuŋ da eki yäŋi aγanïŋ

Boldu tvagannïŋ 1100-ünä pedrvarnïŋ 15-sinä, šapatkün. Aγalar χïrχ monž da pospolitïy zhodn′e bu yïlga taŋladïlar voyt pan Ivaškonu, baron Yurko Kevorovic oγlun. Biy Teŋri sïtaralï etkäy da eminliktä yetkizgäy kečirmä ur′adïn. Amen jeγiçi.

A iš ki eki antičkän lavicada vakovat etiyir edi, m′anovic′e: učmaχlï d̑žanlïlar pan Kirkorša Holub oγlu da pan Kirkor, baron Ago erespoχan oγlu, χaysïlarïnïŋ yerinä taŋladïlar pan Yaskonu, baron Nigol erespoχan oγlun, da pan Zadigni, pan Xačko Beznosïy oγlun, antičkänniŋ. Biy Teŋri bergäy, ki χutlu bolgaylar aγalïχka da pospolitïyga. Amen (л. 1, запись 2).

Pirzadä opovid[an′esi] zimbil üčün der Ovanes ap′eγanïŋ

[Boldu tvagannïŋ 1100-ünä mardnïŋ 7-inä], yïχpaškün. Ol že voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ, m′anovic′e: baron Murad der Zakaria oγlu da baron Xačko Varteres oγlu, erespoχanlar, Toros Ovanes Xaraχaš oγlu, Isay Serγiy oγlu, Xačko Gögčä oγlu, Yasko baron Nigol erespoχan oγlu, Zadig Xačko oγlu. Bügüngi zupelnïy törägä kelip obličn′e, slavetnïy Pirzadä Nuriď̑žan oγlu, ermeni, Kamenec šähärlisi, manifestaciyasïn kensiniŋ zanesit etti, ki velebnïy der Ovanes, Varteres Nimka oγlu, χaldïrïptïr yanïna ämanättän bir zimbil türk uzaχï bilä uzaχlangan, χaysïnïŋ ičinä bilmäs ne ušaχ-tüfäχ bar, a ki bilinmäs, χayarï aytïlgan der Ovanes aylanïyïr, anïŋ üčün zabihat etip kensi zararïna, töränïŋ v′adomostuna keltiriyir, χolup ol že törädän eki antičkän, barïp anïŋki uzaχlï zimbilni törä möhürü bilä möhür-

С помощью Господа Бога начали писаться акты Армянского суда города Каменца года 1100 [1651].

Выборы господина войта и двух новых старейшин

Было года 1100 [1651], февраля 15 [25], в субботу. Старейшины совета сорока мужей и граждане согласно избрали на этот год войтом господина Ивашко, сына барона Юрко Кеворовича. Дай Бог ему счастья и помоги ему руководить правлением в согласии. Аминь, да будет так.

А поскольку на скамье присяжных было две вакансии, а именно: покойных старосты господина Киркорши, сына Голуба, и господина Киркора, сына старосты Аго, то на их место избрали господина Яско, сына барона Нигола, старосты, и господина Задига, сына господина Хачко Безносого, присяжного. Дай Боже, чтобы они служили на благо старейшинам и гражданам. Аминь.

Заявление Пирзаде о корзине монаха отца Ованеса

[Было года 1100/1651, марта 7/17], в понедельник. Перед тем же войтом и присяжными, а именно: бароном Мурадом, сыном отца Закарии, и бароном Хачко, сыном Вартереса, старостами, Торосом, сыном Ованеса Харахаша, Исаем, сыном Сергея, Хачко, сыном Гогче, Яско, сыном старосты Нигола, Задигом, сыном Хачко. В нынешний полный суд пришел лично славный Пирзаде, сын Нуриджана, армянин, мещанин каменецкий, и обратился со своим заявлением о том, что преподобный отец Ованес, сын Вартереса Нимки, оставил у него на хранение корзину, замкнутую турецким замком, неизвестно с какими вещами, а поскольку неизвестно, куда направился названный отец Ованес, то, дабы избежать своих возможных убытков, он уведомил об этом суд и попросил от этого же су-

lämäχkä, χaysïnïŋ affektaciyasïna nečik slušnïy törä yer berip, pridat etti slavetnïylarnï Xačkonu Gögčä oγlun da Yaskonu baron Nigol erespoχan oγlun antičkänlärni ermeni töräsiniŋ, χaysïlarï barïp, da kensilärinä zliconï spravanï odpravit etip, χaytïp ur′adga, bu türlü relâciya ettilär, ki kördülär övündä pan Pirzadäniŋ türk uzaχï bilä uzaχlagan zimbil, χaysïn törä möhürü bilä eki yerdä möhürlädilär, χaysïlarïnïŋ relâciyasïn aytïlgan Pirzadä berip yazdïrdï da χoydu törägä pamentne (л. 12 об.).

Donovak da Mayram

[Boldu tvagannïŋ 1102-sinä pedrvarnïŋ 15-inä], nögärikün, ol že voyt alnïna. Ne türlü bügüngi küngä termin prïpadat etiyir edi dilaciyadan ⁀džuvapka učciva Mayram, Kirkor χïzï, pozvana ašïra gileyinä χaršï učcivïy Donovaknïŋ Todor oγlunuŋ, aktornuŋ, otrïmanïy, na bügüngi rokta eki strona da, aktor kensi obličn′e, a pozvana učcivïy Varteres Krïštof oγlu plenipotenti ötläš zapisanïy, turdular. Anda ž pozvananïŋ plenipotenti, dosit etip dilaciyasïna zavžentïy, podat etti na pism′e ⁀džuvapïn kensiniŋ bu türlü.

«Muy laskavïy pan′e voyc′e, biylär, aγalar da dobrodiylärim menim, ⁀džuvap beriymen bu türlü aktornuŋ gileyinä da protestaciyasïna χaršï, ki maŋa zadat etiyir, ki men Teŋridän χorχmagan da eldän uyalmagan bolgaymen. Išančïm menim Biy Teŋridädir da biylikiŋizdä, menim šahavatlï aγalarïmda, ki kensi uyalïr kensiniŋ gileyindän da protestaciyasïndan, χaysï ki men smele bolurmen aytma aktorga, ki, Teŋridän da törädän χorχmïyïn da uyalmïyïn, yazïptïr üstümä menim anï, ne ki heč közü bilä dügül körgäy da χolu bilä tutkay, evet podobno ol kesäklär, χaysïn ki yazïyïr maŋa bašχïš bergän bolgay, na tüšündän podobno körmiyir. A m′anovic′e, yazïyïr, ki summa pencset, a li⁀džba n′e maš, čï tal′erov, čili čïrvonïχ, čï zlotïχ, čili grošov, znac že n′e dal pozvanïy nic i n′e v′ed⁀ž′al, yako i co pisac, albo tïž, moyi laskavi panov′e, yazïptïr, ki pozvanaga ötünč aχča beriptir, da m′anovat etmä köp, zera ne beriptir, da ne biliyir, ne yazma.

Daγï da yazïyir, ki anïŋ bašχïšï menim yanïma bolgay, budur naprud eki ton: ävälgisi adamaška barščovïy, ekinčisi čamlit χïzïl, altï kümüš χašuχ, bir kubok, bir yegdana altïmïš χïzïllïχ da daγï köp nemä χalïptïr, yazïyïr, yanïma, χaysïn bilmäs keräk, ki maŋramaz, ki hesebsiz malï bolgay edi, ki bilmäy edi kesäkläriniŋ hesebin, ki burungi nemäni yazgay edi, klär edim, ki buŋar körä köp türlü nemä odpovit yazgay edim, evet yasnostu üčün да двух присяжных, чтобы пошли и опечатали эту замкнутую корзину судебной печатью, с каким его заявлением как приемлемым суд согласился и предоставил ему присяжных Армянского суда славных Хачко, сына Гогче, и Яско, сына барона Нигола, старосты, которые пошли, выполнили поручение и, вернувшись в суд, сообщили, что в доме господина Пирзаде они нашли корзину под турецким замком, которую они опечатали в двух местах судебной печатью. Это их заявление названный Пирзаде дал записать и уплатил суду памятное.

Доновак и Майрам

[Было года 1102/1653, февраля 15/25], во вторник, перед тем же судом. Так как на сегодня согласно полученной отсрочке выпал срок ответа почтенной Майрам, дочери Киркора, ответчицы, на иск почтенного Доновака, сына Тодора, истца, сегодня в суд явились обе стороны – истец лично, а ответчица в лице Вартереса, сына Криштофа, своего записанного уполномоченного. Тогда же уполномоченный ответчицы, в соответствии с употребленной отсрочкой, подал на письме такой ответ.

«Мой милостивый господин войт, господа старейшины, мои господа, я так отвечаю на жалобу и протест истца, который обвиняет меня, что я ни Бога не боюсь, ни людей не стыжусь. Вся моя надежда на Бога и на ваши милости, на моих милостивых господ, так что он сам должен стыдиться своего иска и своего протеста, а я могу смело сказать истцу, что он, не боясь ни Бога, ни суда и не стыдясь, написал на меня такое, что ни глазами увидеть, ни руками пощупать, а все те вещи, которые он с меня требует, так их и во сне не увидать. В частности, он пишет, что сумма пятьсот, но о счете ничего нет – то ли талеров, то ли красных, то ли злотых, то ли грошей – знать не дал, да и сам не ведал, что и как писать. Или также, мои милостивые господа, он пишет, что дал ответчице в долг деньги, и только говорит, что много, ибо не знает, сколько написать. Также пишет, что у меня есть его подарки, т. е. в первую очередь две шубы, первая с барщовой адамашки, а вторая из красного чамлита, шесть серебряных ложек, один кубок, одно шейное украшение стоимостью шестьдесят красных, а также написал еще много, что оно у меня и о чем сам не знает, иначе бы не говорил о несметных своих вещах, даже числа которых он не знает, чтобы их все записать. Я хотела было много на это ответить, но чтобы выяснить, насколько правдива жалоба истца, мол, столько-то его вещей нахо-

gileyiniŋ aktornuŋ, ki belgili bolgay toγruluχu da zdan′esi, ki bu χadar kesäkläri bar pozvananïŋ yanïna, na χolarmen, ki buyurgaysiz biylikiŋiz, menim šahavatlï aγalarïm da dobrodiylärim, aktorga krorenkimni sudu χaršïna biylikiŋizniŋ χoyma, ki sarnalgan bolgay, ki andan informat bolgaysiz biylikiŋiz da sezgäysiz toγruluχun aktornuŋ, zera ol kesäklär vlasn′e ol krorenktä yazïlgandïrlar, χaysï l′užnïy kesäklär biylikiŋiznin χaznasïnda da bu χadar zaman yattï, nečik yegdana, alay kubok, alay özgä kesäklär. A aktor esä m′anovat etiyir, ki maŋa bašχïš bergän bolgay, albovem yazïyïr, ki yäŋidän kesäklär maŋa tiktirgän bolgay, to, moyi laskavi panov′e, keräk ol kraveclärni biylikiŋiznin zacnïy sudu χaršïna keräk m′anovat etkäy, ki ne kesäklärdir ya χaysï kraveclärdir ol kesäklärni tikkän, ki po nicey klombka dostac, bavit etmiyin biylikiŋizni, menim šahavatlï ur′adïmnï, i, po-vtur′e, χolarmen, ki krorenkni keltirgäy bunda, ki sarnalgan bolgay, χalganïn biylikiŋiznin, menim dobrodiylärimniŋ, biyik da rozsondnïy aχïlïna salïymen.

In kontrarium aktor replikovat etti, ki naprod elli beš fli ötünč beripmen, do tego bu χadar bašχïšlar beripmen, bu χadar balga, tavuχka χardž etipmen, χaysï ki beš yüz fligä yuvuχ baχïyïr, a nadto bar d͡žurum ortamïzga eki yüz hrivna törä ašïra založonïy dotrïmat etmägän strona üsnä sözün, začïm ki pozvana sözün dotrïmat etmädi da meni, nïšanlïsïn, zdradit etip, barïp, orus bilä skrïc′e pisäkländi, tedï povinendir alay χard͡žlarïmnï da bašχïšlarïmnï χaytarma, nečik ki d͡žurumnu da yoγarï m′anovanïy bermä».

Törä, aŋlap eki stronanïŋ da kontroversiyalarïn da allegaciyalarïn, igi uvažït etip, körüp anï, ki sprava kiči dügül, χaysï potrebovat etiyir uvažen′a, anïŋ üčün deliberovat etti na dekret bügündän dörtünči küngä deg termin stronalarga zvïklïy sudlarnïŋ sahatïnda turma da dekretni χulaχ χoyma naznačit etip, ne üčün χoyuldu törägä pamentne (л. 204-204 об.).

дится у ответчицы, прошу только ваши милости, моих милостивых старейшин и господ, приказать истцу представить в суд ваших милостей наш брачный контракт, чтобы он был прочитан и чтобы ваши милости из него все узнали и поняли, насколько правдив истец, поскольку именно эти вещи названы в том брачном контракте, и эти вещи как раз и находятся в секвестре ваших милостей уже столько времени: и шейное украшение, и кубок, и другие предметы. А истец говорит, что он их мне подарил. Или же он пишет, что якобы он что-то мне заказал пошить новое, так мои милостивые господа, надо вызывать тех портных в благородный суд ваших милостей, чтобы он назвал, какие именно вещи и какие именно портные их пошили, чтобы по нитке дойти до клубка. Не желая задерживать ваши милости, мое милостивое правление, я опять прошу, чтобы он принес брачный контракт сюда, дабы его прочли, а остальное я отдаю на мудрое усмотрение ваших милостей, моих господ.

В ответ истец заявил, что сначала я дал ей в долг пятьдесят пять флоринов, потом я дал ей столько подарков и столько потратил на мед и на кур, что потянет приблизительно на пятьсот флоринов. А кроме того, между нами в судебном порядке записан штраф в двести гривен, который обязана уплатить сторона, которая нарушит свое слово. Поскольку же ответчица нарушила слово и меня, свое новобрачного, предала, и тайно связалась с одним украинцем, постольку она обязана возместить мои убытки и возвратить мои подарки, равно как и уплатить названный выше штраф».

Суд, хорошо взвесив контроверсии и аргументы обеих сторон и уяснив, что дело это не малое, а нуждается во внимании, по этой причине отложил вынесение декрета на четвертый день и приказал сторонам явиться в обычные часы выслушать декрет, о чем суду дано памятное.

Примечание. Последний акт на польском языке.

ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 41 (4328)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: 16 [26] февраля 1102 [1653] г., среда (л. 1) – 23 февраля 1106 [5 марта 1657] г., понедельник (л. 267 об., запись 2).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия кыпчакские.

Бумага, формат 28,5 x 41,5 см. Водяные знаки: 1) слева – буквы A и G, с крестом в виде трилистника на перегородке между ними, 5 x 5,5 см; справа – три полумесяца, 1,5, 2,2, 3,5 см; 2) три полумесяца, 5,5, 4,5, 3,5 см. Объем 274 л. Нумерация: 0, 0, 1-252, 252a-268, 0, 0, 0.

Переплет новый, картонный.

Письмо армянское, нотргир, 50-55 строк на странице по 90-100 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Примечания. Надписи – на титуле: *Per Lucam Krzysztofowicz scribtor iustis Armene scribtus 1654a; № 30; 1652, 53, 54, 1656.*

Начало книги:

Anun Asduad͡zoj Jisusi K'risdosi.

Bašlandï yäŋi aktalar yazïlma tvagannïŋ 1102-siniŋ pedrvarnïŋ 16-sïna, χankün, voytluχuna slavetnïy Ivaškonuŋ, Yurko Kevorovic oγlunuŋ. Bergäy Biy Teŋri sïtaralï skončït etmäχni. Amen (л. 1).

Во имя Бога Иисуса Христа.

Начали писаться новые акты года 1102 [1653], февраля 16 [26], в среду, в войтовство славного господина Ивашко, сына Юрко Кеворовича. Дай Бог счастливо закончить. Аминь.

Elekciyasï voytnuŋ

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratušunda tvagannïŋ 1102-siniŋ pedrvarnïŋ 16-sïna, χankün. Aγalar χïrχ monž da barča pospolitïy zhodn′e da sövük bilä taŋladïlar bu yïlga da voytluχka slavetnïy pan Ivaškonu, Yurko Kevorovic oγlun, χaysïnïŋ ur′adïn Biy Teŋri χutlu etkäy da bergäy eminliktä odpravit etmä (л. 1, запись 2).

Выборы войта

Было в Каменце-Подольском, в армянской ратуше, года 1102 [1653], февраля 16 [26], в среду. Старейшины совета сорок мужей и все граждане согласно и с любовью избрали войтом и на этот год славного господина Ивашко, сына Юрко Кеворовича, правлению которого дай Бог счастья и помоги спокойно править.

Instigator da Zadig Kotlâr χïzï

Törä gaynïy kriminalnïy Kamenectä ermeni ratušunda tvagannïŋ 1104-sünä majisniŋ 24-sünä, χankün, slavetnïylar Ivaško Yurko Kevorovic oγlu voyt, Murad der Zakarya oγlu, Toros Ovanes Xaraχaš oγlu, erespoχanlar, Χačko Gögčä oγlu, Šïmko Lukaš erespoχan oγlu, Vartan Kirkor oγlu, Yasko Nigol erespoχan oγlu, Šïmko Stepan oγlu, antičkänlär ašïra ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ boldu legitime odprav′onïy.

Bu ž gaynïy kriminalnïy törä alnïna turup obličn′e, slavetnïy Lukaš Χačko oγlu, yazučï, antičkän, nečik instigator törädän vïsažonïy žadat etti, ki Kas′a, Zadig Kotlâr χïzï, hörmätsiz da všetečnïy tirlik etkäni üčün venzendä ur′ad ötläš sad͡zonïy prïpuščonïy bolgay töräniŋ χaršïna, a bu pilnïy inkvirovan′e üčün, ki prïznat etkäy, kim kensinä okaziya anïŋ bu svavolaga kirmäχkä beriptir da zvedit etip kensin yoldan šaštïrïptïr. I prïvïpuščonïy bolup venzendän da törä alnïna turup, pilnïy badan′esï ašïra töräniŋ gaynïy kriminalnïy bolup inkvirovanïy, bu türlü dž̧uvap berdi, aytïp učcivïy

Обвинитель и дочь Задига Котляра

Суд срочный уголовный в городе Каменце, в армянской ратуше, законно отправлен года 1104, мая 24 [1655 июня 3], в среду, славными Ивашко, сыном Юрко Кеворовича, войтом, Мурадом, сыном отца Закарии, и Торосом, сыном Харахаша, старостами, Хачко, сыном Гогче, Шимко, сыном старосты Лукаша, Вартаном, сыном Киркора, Яско, сыном старосты Нигола, Шимко, сыном Степана, присяжными Армянского суда города Каменца.

Перед этим срочным уголовным судом став лично, славный Лукаш, сын Хачко, писарь, присяжный, как обвинитель, назначенный судом, потребовал, чтобы Кася, дочь Задига Котляра, заключенная судом за бесчестную и распутную жизнь, была вызвана в суд для тщательного допроса, чтобы созналась, кто довел ее до такого произвола и сбил ее с пути. И, будучи временно выпущена из заключения и представ перед судом, под бдительным допросом и следствием открытого уголовного суда она дала такой ответ и сказала через своего опекуна, почтенного Асвадура, сына Сефера,

Asvadur Sefer oγlu, kensi švageri, op′ekun ötläš, ki men bunuŋ alnïna prïstoyn′e, nečik tiyär, v′ekimni pan′enskiy standa provadit etiyir edim, evet meni Zadig Toros oγlu, ant ičip χaršïma, ki seni alïrmen sïŋarlïχka, zvedit etti da maŋa pšod nabavit etti, χaysï andandïr vlasn′e, özgä kimsädän dügül, navet aχčamnï, altïnïmnï, kümüšümnü mendän alda[p al]dï da kensi ketti šähärdän, začïm oldur säbäpči hörmätimni tas etkänimä.

Xaysïna χaršï instigator ayttï, iš ki obvin′ona taŋmas popeln′onïy učïnok da dopustitc′a bolmaχïn n′eprïstoynïy učïnokka, χaysïnïŋ artïndan, er oγlan toγurup, säbäpči boldu ölümünä oγlannïŋ, da potayemn′e kensin kömdü, da zakopat etti, začïm vel maksime interest biylikiŋizgä, nečik čulïy töräčilärgä, ki zab′ežït etmä eks debito officiyorum klägäysiz, anïŋ üčün pon′evaž törälärdä yazïlgan ekspresse bunuŋkibiklär üsnä yasn′e brmit etiyir, zab′ežit etmä. Začïm χolarmen, ki törälärgä körä opisanïy na postraχ özgälärinä obvin′ona haligi, ki ohïda da n′eslava bütün tayfamïzga bolmay, karanïy bolgay salvis de jure salvandis.

In kontrarium obvin′ona yoγarï m′anovanïy op′ekunu ötläš inferovat etti, ki men popeln′onïy učïnokumnu taŋman, yednak ki toγurgan oγlanïmnïŋ säbäpčisi bolgaymen ölümünä, anï klärmen inkviziciyasï bilä sučsuzluχumnu vivedit etmä da χolarmen, ki inkvizitorlarïm töräsinä biylikiŋizniŋ prïpuščonïy bolgaylar.

Törä gaynïy kriminalnïy uvažit etip anï, ki här spravanïŋ fundamenti bir nemä dügül, tïl′ko inkviziciyadïr, anïŋ üčün haligi obvin′onaga da inkvizitorlarïn törägä stavit etmä nakazat etti, χaysïlarïndan aŋlap, klär dalšïy diciziyasïn etmä ortalarïna kensi dekreti bilä. Xaysïn eki strona da prïn′at etti.

Anda ž obvin′ona, dosït etip dekretkä, stavit etti törägä učcivïylarnï Yakubnu Boγos oγlun, Mayramnï Toros χatïnïn, Maruχnanï Blažeyiχanï, Slôziχanï babanï, χolup, ki törä ötläš inkvirovani bolgaylar. Xaysïlarï, turup obličn′e da piln′e bolup inkvirovani, här biri kensilärindän zosobna, kötürüp eki barmaχlarïn yoγarï, antlarï tibinä bu türlü zeznat ettilär.

A naprud Yakub Boγos oγlu bulay ayttï: «Nögäriküngi künnü bardïm Asvadur χatïna da bašladïm sorma kensindän, toγrumïdïr ol, ki χatïnïnïŋ χardašï tünägüngi künnü oγlan toγuruptur. Ol esä ayttï : “Ne ž tayit etsärmen? alaydïr”. Vtïm, men χoldum, ki oγlannï bermäylär özgäsinä k‘ristân etmä, tïl′ko maŋa, da zaraz bardïm pan Šïmko sïŋarïna, χardašïma menim pani Ust′anaga свояка, что я до этого жила, как и надлежит в девице в ее положении и возрасте, но Задиг, сын Тороса, поклявшись передо мной, что возьмет меня замуж, свел меня и довел до беременности, которая случилась именно от него, а не от кого-то другого, и даже обманом забрал мои деньги, золото и серебро и сам ушел из города, и потому он виновник того, что я потеряла честь.

На это обвинитель сказал, что поскольку обвиняемая не отказывается от содеянного и от того, что она совершила безнравственный поступок, вследствие которого родила мальчика, и стала причиной его смерти, и тайно его похоронила и закопала, поэтому для ваших милостей как для судей чутких в наибольшей мере важно, чтобы вы в силу должных обязательств стремились предотвращать [подобное], ибо в законах выразительно записано и ясно сказано упреждать такое. Потому прошу, чтобы нынешняя обвиняемая была наказана согласно писанным законам ради торжества справедливости и на страх другим, дабы за нашей нацией плохой репутации и мерзости не было.

В ответ обвиняемая через названного выше опекуна заявила, что я не отказываюсь от совершенного поступка, однако по поводу того, что я якобы виновна в смерти рожденного мною ребенка, хочу с помощью свидетельств моих очевидцев доказать свою невиновность и прошу допустить в суд ваших милостей моих свидетелей.

Суд срочный уголовный, учитывая, что основой каждого дела является не что иное, как только судебное расследование, приказал нынешний обвиняемой представить в суд своих свидетелей, чтобы, выслушав их, своим декретом определить дальнейший ход дела между ними. На что обе стороны согласились.

Тогда же обвиняемая, выполняя декрет, представила в суд почтенных Якуба, сына Богоса, Майрам, жену Тороса, Марухну Блажеиху, бабу Слёзиху, попросив, чтобы они были допрошены судом. Которые, представ лично и будучи тщательно допрошены, каждый отдельно и сам от себя, подняв вверх два пальца, под присягой засвидетельствовали следующее.

А в первую очередь Якуб, сын Богоса, сказал так: «Во вторник я пошел к Асвадуру и стал у него спрашивать, правда ли то, что сестра его жены вчера родила ребенка. Так он сказал: “Зачем же мне скрывать? Это так”. Тогда я попросил, чтобы они никому не давали крестить того ребенка, только мне, и сейчас же пошел к госпоже Устяне, жене господина Шимко, моей сестре, и рассказал ей об

da aŋlattïm kensinä bunuŋkibik spravanï. Ol da ayttï: “Men χardžïn berirmen, ki sen k‘ristân etkäysen». Xaysï k‘ristânlikni χankün odpravit etsär ediχ, zera nögäriküngi künnü ulu χar da slôta edir da bolmadïχ aŋar kelälmä. Vtïm, ol že künnü yarïm kündä išittim, ki ayttïlar, ki oγlan öldü».

Ekinči tanïχ, Mayram Toros χatïnï, bu türlü tanïχlïχ berdi, ki: «Ulu haftanï yïγpaškün keldi maŋa bu Kotlâr χïzï Kas′a da bašladï mendän χolma, ki kensin övümä prïn′at etkäymen, aytïp: “Teŋri yoluna χolarmen sendän, ki meni bu ištä abragaysen, zera varovatc′a boluyïrmen Asvadur yeznämdän, a do tego övümüzdä hayduk ta bar da özgä yat ayaχ kirip čïχïyïr, χorχuymen, ki sezmäylär”. Men dä, körüp anï, ki na čas′edir, χorχtum, ki oγlanïn tas etmäy, prïn′at ettim kensin övümä da zaraz yeberdim babaga Slôziχaga, χaysï χačan keldi, tedï yïχpaškün yarïm kündä er oγlan toγurdu tiri, evet bek χasta. Bar edir fikirimiz bermä k‘ristân etmä oγlannï Yakubga, Boγos oγluna, χaysïn obvestit etip ediχ tä, ki hadirlikin körgäy, da etsär ediχ tä, egär ki ol zaman ulu χar da slôta bolmasa edi, evet oγlan nögärikün yarïm kündä öldü, da anï bilirmen igi, ki dügül edi prïčïnca ölümünä oγlannïŋ Kas′a Kotlâr χïzï, da alaydïr, özgä türlü dügül».

Üčünči tanïχ, Maruχna Blažeyova (mediyante fori prezentis kvo ad aktum hunk attinet approbacijone), bu türlü antï tibinä zeznat etti, ki: «Eki kün toγurganï alnïna Kas′a Kotlâr χïzï prïznatc′a boldu χaršïma popeln′onïy učïnokun. Men, zaraz barïp, ayttïm χardašïma, Asvadur χatïnïna Gülkaga, χaysï hanïz bunuŋ üčün bilmäs edir. Anda ž bašladï mendän χolma χardašï Kas′anïŋ, χorχup, ki eyäsi Asvadur sezmäy, ki birgäsinä bargaymen Mayram Toros χatïnïlarga. Men dä, požalovatc′a bolup kensin, bardïm da χoldum, ki kensin prïn′at etkäy. Na χačan yïγpašküngi künnü toγurmaχnïŋ zamanï yetišti, yeberdiχ bir babaga. Klämädi kelmä. Soŋram Slôziχaga yeberdiχ, χaysï keldi. Na zaraz er oγlan toγurdu tiri, evet bek χasta. Adätkä körä abradïχ oγlannï da ertesi yeberdiχ Yakubga Boγos oγluna, ki oγlannï k‘ristân etkäy. Yednak ki nögäriküngi künnü ulu slôta da χar edir, hadirlänginčä yarïm kündä oγlan öldü. Xaysïn men alïp oγlan bilä kensim kömdüm övläri tibinä alarnïŋ. Evet bilirmen anï igi, ki anasï säbäpči dügül edi ölümünä oγlannïŋ da oγlan Zadigkä, Toska oγluna, bek oχšuy edi, zera oγlan andan edir».

Dörtünči tanïχ, Slôziχa Maruχna baba, alayže antï tibinä (mediyante fori prezentis kvo ad aktum hunk attinet approbacijone) bu türlü tanïχlïχ berэтом деле. А она сказала: “Я возьму на себя расходы, чтобы ты покрестил”. Крещение мы должны были совершить в среду, поскольку во вторник был большой снег и слякоть и мы не могли туда пойти. Но в полдень того же дня я услышал, что сказали, что ребенок умер».

Второй свидетель, Майрам, жена Тороса, показала следующее: «В понедельник на Пасхальной неделе пришла ко мне эта Котлярова дочь Кася и стала меня просить принять ее в мой дом, говоря: “Я уже на Божьей дороге, и прошу тебя принять меня для этого дела, поскольку я остерегаюсь моего свояка Асвадура, а к тому же, в нашем доме есть гайдук, и другие чужие люди заходят, так я боюсь, чтобы не узнали”. Тогда я, видя, что она уже на сносях, дабы не потеряла ребенка, приняла ее в мой дом и сейчас же послала к бабе Слёзихе, и когда та пришла, в понедельник в полдень она родила ребенка, живого, но очень больного. Была у нас мысль дать ребенка Якубу, сыну Богоса, покрестить, и мы известили его, чтобы приготовил все необходимое, и должны были бы это сделать, если бы не было тогда большого снега и слякоти, однако ребенок во вторник в полдень умер, и то я хорошо знаю, что Кася, дочь Котляра, не виновна в смерти ребенка, и это именно так, а не иначе».

Третий свидетель, Марухна Блажейова (перед нынешним судом, куда ее вызвали для дачи показаний) под присягой засвидетельствовала: «За два дня до родов Кася, дочь Котляра, созналась мне в совершенном поступке. Я сразу пошла и сказала ее сестре Гульке, жене Асвадура, которая об этом еще ничего не знала. Тогда же Касина сестра, остерегаясь, чтобы не узнал ее муж Асвадур, стала меня просить, чтобы я пошла вместе с ней к Майрам, жене Тороса. Я, пожалела ее, пошла и попросила, чтобы та ее приняла. А когда в понедельник наступило время родов, мы послали к одной бабе. Та не захотела прийти. Потом мы послали к Слёзихе, которая пришла. И сейчас же она родила мальчика, живого, но очень больного. Мы по обычаю приняли ребенка и на следующий день послали к Якубу, сына Богоса, чтобы ребенка покрестил. Но поскольку во вторник была большая слякоть и снег, пока мы готовились, ребенок в полдень умер. И я же сама взяла ребенка и похоронила под их хатой. Хорошо знаю и то, что мать не виновна в смерти своего ребенка и что ребенок был очень похож на Задига, сына Тоско, ибо ребенок был от него».

Четвертый свидетель, баба Марухна Слёзиха, также под присягой (перед нынешним судом, куда ее вызвали для дачи показаний) показала:

di, ki: «Yeberdilär maŋa yïγpaškün čubuχ uruškandan soŋra, ki kelgäymen Mayram Lâčin χïzïlarga. Keldim esä anda, bašladïlar maŋa spravanï aytma. Vtïm, ol že künnü, yïγpaškün, bu Kas′a Kotlâr χïzï er oγlan toγurdu, tiri, evet bek χasta, da abrap kensin, adätkä körä χoydum peč artïna. Klädilär, že ki ol künnü k‘ristân bolgay, tek alay tez aŋar kelälmä bolmadïlar, zera χar da slôta edir, da odložit ettilär taŋdaga. Kečägä ž meni ündättilär Košulinskalarga, da anda zabavitc′a boldum. Yednak anï sumn′en′am tibinä aytïymen, ki anasï prïčïnca dügül ölümünä oγlannïŋ, zera oγlan bek χasta edir. Na χačan keldim ertäsi, yuže oγlannï ölü taptïm. Da alaydïr, özgä türlü dügül».

Xaysï tanïχlarnï vïvedit etkändän soŋra instigator kontradikovat etti aytïp, ki bolmastïr obvin′ona ötläš vïv′edž′onïy tanïχlarnïŋ zeznan′eläri važnïy bolma, zera bir, ki χatun kišilär op′ekunsuz anïŋki zeznan′elärin vïdat etiptirlär, de yure avtem χatïn kišiniŋ tanïχlïχï, ile menžatkanïŋ, op′ekundan bašχa etkän važnïy dügül, ekinči, ki prïnayentïydïrlar obven′onadan, kläp uzhodit etmä töräniŋ karnostun, začïm, mocno turup gileyi yanïna, χoldu, ki opisanïy törälärgä körä karanïy bolgay.

Xaysïna χaršï obvin′ona op′ekunu ötläš vnesit etti, ki instigator bolmas zadavat etmä tanïχlarïma, ki prïnayentïy bolgaylar, gdïž här biri ant bilä kensi zeznan′esïn potverdit etiptir, začïm alaydïr vlasn′e, dügül özgä türlü.

Törä gaynïy kriminalnïy vïyzrït etip inkviziciyaga obvin′ona ötläš vïv′edž′onïy da körüp anï, ki sprava uludur, χaysï potrebovat etiyir uvahanï, anïŋ üčün skvaplâtc′a bolmïyïn dekret bilä, ol že kriminalnïy aktï tibinä bu spravanïŋ bügündän üčünči küngä deliberovat etti, a interim obvin′onanï do dalšïy deciziyi venzengä skazat etti kensi dekreti bilä, ne üčün χoyuldu törägä pam′entne (л. 147 об. – 148 об.).

«Прислали ко мне в понедельник после Вербного воскресенья, чтобы я пришла к Майрам, дочери Лячина. Когда я пришла, они стали излагать дело. И в тот же день, в понедельник, эта Кася, дочь Котляра, родила мальчика, живого, но очень больного, и, приняв его, по обычаю я положила его в теплое место за печью. А они хотели в тот же день покрестить, но так быстро не могли туда пойти, так как был снег и слякоть, и отложили на завтра. А вечером меня позвали к Кошулинской, и я там задержалась. Но по совести скажу, что мать не виновна в смерти своего ребенка, так как ребенок был очень болен. А когда я пришла на следующий день, то нашла ребенка уже мертвым. И это так, а не иначе».

После слушания этих свидетельств обвинитель выступил против, говоря, что заявления свидетелей, выставленных обвиняемой, не могут иметь силы, ибо, во-первых, свои показания женщины дали без опекунов, тогда как по закону свидетельство женщины, тем более замужней, сделанное без опекуна, силы не имеет, а во-вторых, они наняты обвиняемой, которая хочет избежать законного наказания,– а потому он, твердо настаивая на своем иске, потребовал, чтобы она была наказана в соответствии с писаными законами.

На это обвиняемая через своего опекуна заявила, что обвинитель не может обвинять моих свидетелей в том, что они наняты, поскольку каждый из них подтвердил свое свидетельство под присягой, потому это именно так, а не иначе.

Суд срочный уголовный рассмотрел свидетельства, представленные обвиняемой, и увидел, что дело большое и потребует много внимания, а потому, не спеша с приговором, отложил рассмотрение этого уголовного дела на третий от сегодня день и на это время до будущего решения приказал своим декретом обвиняемую заключить в тюрьму, о чем суду уплачено памятное.

[Boldu tvagannïŋ 1106-sïna pedrvarnïŋ 23-sünä], yïγpaškün. Kelip obličn′e, učcivïy Donig Avram oγlu borč bilindi slavetnïy Miχnoga, Mardiros oγluna, fli igirmi nemič sbgsï da tutundu tölämä kelir Yazlovca yarmarkïna bu yïlnï prïpadat etkän naγt sbg bilä, ne bir χumaš bilä dügül, barča törä dilaciyasïndan, appelâciyasïndan bašχa, ne üčün kensi hrošu bilä yazïldï (л. 267 об., запись 2).

[Было года 1106, февраля 23 / 1657, марта 5], в понедельник. Придя лично, почтенный Дониг, сын Аврама, признал долг славному Михно, сыну Мардироса, в двадцать флоринов польского счета и обязался уплатить на следующую Язловецкую ярмарку, которая будет в этом году, наличными, а не каким бы то ни было товаром, без никаких судебных отсрочек и апелляций, о чем записано за его собственные деньги.

Конец книги:

Tügälländi spravalarï voytluχunuŋ slavetnïy pan Greskonuŋ, Milko oγlunuŋ, ad aktum konfirmaciyonis, nedän bolsun haybat Biy Teŋrigä meŋi meŋilikkä dirä. Amen. Pisarlïχïnda slavetnïy Lukašnïŋ Xačko oγlunuŋ (л. 268, запись 1).

Закончены дела войтовства славного господина Греско, сын Милько, утвержденные к актам, за что слава Господу Богу на веки вечные. Аминь. В писарство славного Лукаша, сына Хачко.

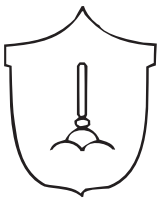
ЦГИА Украины, г. Киев, ф. 39, оп. I, ед. хр. 42 (4428)

Актовая книга Каменец-Подольского Армянского войтовского суда

Крайние даты: раньше 4 [14] мая 1106 [1657] г., понедельник (л. 1, запись 2) – 3 [13] августа 1112 [1663] г., понедельник (л. 266 об., запись 4).

Содержание: Протоколы заседаний Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского.

Язык кыпчакский и польский в собственной графике. Заглавия везде кыпчакские. Есть копия завещания Сарухны, составленного на армянском языке в Иерусалиме (л. 114).

Бумага, формат 31,5 x 41,5 см. Водяной знак: три купола со шпилем на островерхом щите, 4,5 x 10,5 см. Объем 266 л.; первые 13 (как минимум) и неизвестно сколько последних листов потеряны. Около 70 листов в начале и более 20 в конце книги очень повреждены, почти половина площади каждого из этих листов (в центре) отсутствует Нумерация: 1(14)-266(286). В старой нумерации есть пропуски.

Переплет новый картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 40-45 строк на странице по 80-90 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Список 1864; Андрияшев 1929; Григорян 1964; Дашкевич 1969; Гаркавец 1993].

Начало книги:

...učcivïy Šïmko der Asvadur [oγlu atï bilä der Asvadur]nuŋ der Jagop oγlunuŋ, kensi atasïnïŋ, nečik na ten čas zabun ... ...uχnanï, Serhiy Salgan χatïnï, tulnu, summa elli toχuz fli ... törä zapisinä körä aytïlgan der Asvadurga, atasïna, borčlu bolgan ... [töl]äp bir nemä artïχ borčlu χalmadï, nedän kensin kvitovat etip vol′nïy etti ... [u]morit etti, ne üčün χoyuldu pamentne (л. 1/14).

...почтенный Шымко, сын отца Асвадура, от имени своего отца преподобного Асвадура, сына отца Йагопа, в то время больного, квитовал Сарухну (Марухну?), жену Сергея Салгана, вдову, по поводу суммы в пятьдесят девять флоринов, которые она была должна согласно судебной записи его отцу преподобному Асвадуру… уплатила и больше ничего не осталась должны, в связи с чем он ее квитовал, и освободил, и упразднил [судебную запись], о чем уплачено памятное.

Aγalar da χïrχ monž yasaχ uχvalit etti

Boldu ermeni ratušunda Kamenec šähäriniŋ tvagannïŋ 1107-sinä tegdemperniŋ 17-sinä, aynakün. Biz, Gresko Misko oγlu, voyt, da Toros Ovanes Xaraχaš oγlu, erespoχan, Xačko Gögčä ohlu, Vartan Kirkor oγlu, Xodžig Holub oγlu, Zadig Xačko oγlu, Misko Yurko Kevorovic oγlu, Murad Sefer oγlu, antičkänlär ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, alayoχ Kurïlo Mil′ko oγlu, maršalko χïrχ monžnuŋ, zupelnïy χardašla[r bilä], v′adomïy etiyirbiz barčasïna, kimgä ki potreba bolsa bilmägä, ki biz eski por′adoklarga da yazïlgan törälärgä körä yïldalïχ

Старейшины и сорок мужей утвердили налоги

Было в армянской ратуше города Каменца года 1107 [1658], декабря 17 [27], в пятницу. Мы, Греско, сын Миско, войт, и Торос, сын Ованеса Харахаша, староста, Хачко, сын Гогче, Вартан, сын Киркора, Ходжиг, сын Голуба, Задиг, сын Хачко, Миско, сын Юрко Кеворовича, Мурад, сын Сефера, присяжные Армянского суда города Каменца, а также Курило, сын Милько, голова совета сорока мужей, и все члены братства доводим до сведения всех, кому надобно знать, что мы в соответствии со старыми порядками и писаными законами ко дню

hesebni surp Nigolluχ odpravitca bolma zvïknut etkän skutečn′e alay perceptadan, nečik distributalardan šafarlarnïŋ diftärlärinä körä tügälläp, χaysïlarïndan ki pokazatc′a boldu nad eccepte vïdatok fli dört yüz igirmi yedi hrošu igirmi üč, a zosobna aškan yïlnïŋ kalkulaciyasïndan χalgan fli yüz sekiz hem hroš yarïm da ayrï pan provizorlarga eski borč flinïŋ beš yüz seksän beš (eski kvitlärgä körä dagï keŋ opivat etkän). Anïŋ üčün l′ubo slušnostka stosovatc′a bolup keräk bu nadto körülgän barï summalarnï töläp da publičniy inamïmïznï eliberovat etkäy ediχ zamannïŋ yednak χolaysïzlïχï da agïrlïχï artïndan bolmïyïn zevšïstkim barčanï dosït etmä kelir, Teŋri bersä, yïlga sposobun satisfakciyanïŋ pan provizorlar summasïnïŋ prorogovat etiyirbiz.

Xalgan esä dört yüz igirmi yedi fli bilä igirmi üč hroš da yüz sekiz fli da yarïm hrošnuŋ tölämäχinä nečik nastempuyoncïy yïlga na rozχud pan voytnuŋ šafarïna, pon′evaž zvïčaynïy bir yasaχ yalgïz korrespondovat etmä bolmas edi. Anïŋ üčün na ten čas zhodn′e postanovit etip bir yasaχ da oruč kelir yïχkünnü, Teŋri bersä, vïbiran′esin publikovat etip χalganï da vzglendem danativanïŋ koll′ektasï üčün, alayže, Teŋri bersä, D͡zïnunttan soŋra (vïhažat etip dayfamïznïŋ na ten čas scislostuna, ki oruč vïbiranïy bolmay), namova etip uχvalit etmä, om′eškat etmäsbiz χayratïmïznï, yednak prïložït etmä klärbiz, ki anïŋkibik vïhodnïy osobalarnï terplivostka ublagat etkäybiz, ki na poššana inamïmïz publičnïy n′enarušonïy χalgay, χaysï uχvalamïznï dla pamenci aktalarga yazma sïmarladïχ (л. 86 об.).

Sefer mïhdesi aktikovat etti testamentin Kirkoršanïŋ

Boldu tvagannïŋ 1108-inä okosdosnuŋ 29-una, yïgpaškün, slavetnïy Gresko Milko oglu voyt alnïna da yanïna bolgan antičkänlärniŋ, na im′e: baron Murad der Zakarya ohlu da baron Toros Ovanes Xaraχaš oglu, erespoχanlarnïŋ, Ivaško Yurko Kevorovič ohlu, Šïmko Lukaš erespoχan ohlu, Vartan Kirkor oglu, Xod͡žig Holub oglu, Zadig Xačko oglu, Misko Yurko Kevorovič oglu, Šïmko Serhiy oglu, ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ. Bügüngi zupelnïy törägä kelip obličn′e slavetnïy Sefer Asvadur ohlu, yazlovcalï mïhdesi, podat etti aktalarga testamentin slavetna Saruχnanïŋ, Nigol baron Kirkoršanïŋ ohlu erespoχan sïŋarïnïŋ, Yerusagemgä zïydit etkän de data ol že surp Yerusagemdä tvagannïŋ 1108 abrilniŋ 18-inä šapatkün χïzïl boyovlu möhür bilä označonïy bašlanmaχïnda

св. Нигола согласно книгам экономов успешно составили ежегодный отчет как по поступлениями, так и по расходам и установили расход в сумме 427 флоринов 23 гроша, в частности 108 флоринов и полгроша по прошлогодней калькуляции и отдельно старый долг господам провизорам 585 флоринов (по старым квитам, которые об этом говорят подробно). Поэтому мы, хотя нам и следовало бы уплатить все эти довольно крупные суммы и защитить наш общественный авторитет, однако, не будучи способны ввиду нелегких и трудных времен все это уплатить, мы изыщем дополнительные источники для возмещения сумм господам провизорам в следующем, если даст Бог, году.

Относительно уплаты остальных как 427 флоринов и 23 грошей, так и 108 флоринов и полгроша, назначенных на расходы экономy господина войта в следующем году, поскольку эти суммы не могут иметь отношения ни к одному из обычных налогов, мы единодушно постановили объявить на следующее воскресенье поста сбор отдельного налога, а что касается сбора остальных средств, то мы договорились и постановили, что, если даст Бог, после Рождества (принимая во внимание, что в пост собирать нельзя из-за тяжелого положения нашего народа), мы договоримся, как решить, и, не охлаждая свой пыл, приложим силы, чтобы упросить этих почтенных лиц потерпеть, дабы наш общественный авторитет и почет не были нарушены, которое наше постановление мы приказали записать в акты для памяти.

Рыночный надзиратель Сефер внес в акты завещание Киркоршевой

Было года 1108, августа 29 [1659 сентября 8], в понедельник, перед славным войтом Греско, сыном Милько, и бывшими при нем присяжными Армянского суда города Каменца, а именно: бароном Мурадом, сыном отца Закарии, и бароном Торосом, сыном Ованеса Харахаша, старостами, Ивашко, сыном Юрко Кеворовича, Шимко, сыном старосты Лукаша, Вартаном, сыном Киркора, Ходжигом, сыном Голуба, Задигом, сыном Хачко, Миско, сыном Юрко Кеворовича, Шимко, сыном Сергея. Придя лично в нынешний полный суд, славный Сефер, сын Асвадура, рыночный надзиратель из Язловца, подал для записи в акты завещание славной Сарухны, жены Нигола, сына барона Киркорши, которая поехала было в Иерусалим, датированный в Иерусалиме же годом 1108 [1659],

da ašaγa da znovu kiči möhür bilä n′eznačnïy, χolup, ki bolgay aktalarga priyentïy da inserovanïy, neni törä yoγarï m′anovanïy (iš ki aktalar kimsägä zaboronnïy dügüllär) prïn′at etti da aktalarga inserovat etmä sïmarladï, χaysïnïŋ tenoru bu türlü nastupovat etiyir. (Ulu möhür χïzïl yeri) [копия завещания по-армянски] (л. 113 об. – 114).

Šafar χïrχ monždan podanïy pan voytka

Boldu tvagannïŋ 1109-una pedrvarnïŋ 27-sinä, yïχpaškün, slavetnïy Šïmko baron Lukaš erespoχan oγlu voyt alnïna. Bügüngi voytovskiy ur′adga ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ kelip obličn′e, slavetnïy Asvadur Bali oγlu, vicemaršalko χïrχ monžnuŋ, kensi deputatlarï bilä denunciyovat ettilär, ki alar eski por′adoklarga da yazïlgan törälärgä körä taŋladïlar kensi ortalarïndan šafar pospolitïy rozχodlarïna pan voytka bu yïlga nastenpuyoncïy slavetnïy Zadigni, Sefer oγlun, χaysïn prezentovat etip ur′adga podat ettilär, ne ki dlâ pamenči bu ž ur′ad aktalarga yazma sïmarladï (л. 233 об.).

Назначение эконома от сорока мужей к господину войту

Было года Божьего 1109, февраля 27 [1660, марта 8], в понедельник, перед славным войтом Шимко, сыном барона Лукаша, старосты. В нынешнее войтовское правление Армянского права города Каменца пришел лично славный Асвадур, сын Бали, заместитель головы сорока мужей, со своими депутатами и известил, что они согласно старым порядкам и писаным законам избрали между собой для господина войта на следующий год эконома по общественным расходам – славного Задига, сына Сефера, которого они и представили, и подали правлению [памятное], о чем правление приказало для памяти записать в акты.

Arendasï tiyirmänniŋ

Boldu Kamenectä Podolskiy ermeni ratušunda tvagannïŋ 1109-una mardnïŋ 6-sïna nögärikün. Biz, Šïmko baron Lukaš erespoχan oγlu, voyt, da baronlar Murad der Zakarya ohlu, Toros Ovanes Xaraχaš ohlu, erespoχanlar, Vartan Kirkor Ohlu, Murad Sefer oγlu, Šïmko Serhiy ohlu, Kurïlo Mil′ko ohlu, Asvadur Ovanes ohlu, antičkänlär ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, belgili etiyrbiz barčasïna, kimgä ki potreba bolsa bilmägä, ki biz üčünči mirkanï ermeni tiyirmänindä nayyasny′ešïy sv′entïy pam′enči nemič padšahlarïndan ščodrobliv′e nadanïy da haligi nayyasn′eyšïy Yan Kazimirdän padšaχnïŋ anïŋ biylikiniŋ biznim milostivïy biyimizdän sïtaralï üstümüzgä panovat etkän berkitkän arendovat ettiχ bir yïlga slavetnïy Greskoga Milko ohluna antičkän koll′egamïzga summa eki yüz fligä nemič sbgsïna, χaysïnïŋ yïlï bašlandï masnïcada da tügällänsär alayže masnicada tvagannïŋ 1110-una prïpadat etkän, bez všelâkiy defalkatï, ki bir nemä üčün bilmägäybiz, čïχarïp tïl′ko, strež bože, povodnu da otnu, ki funditus znesit etkäy tiyirmänni da hreblânï, χaysïnïŋ prïčïnasïndan pusta χalïp keräk vakovat etkäy edi, tedï ol χalïyïr pro arbitrio biznim. Negä pan Gresko da pozvolit etip, berdi eks nunk fli yüznü, a χalgan fli yüznü prï ekspiraciyi arendï oddat etmä borčlu bolsar. Xaysï arendanïŋ notasï dlâ pamenči aktalarga yazma sïmarladïχ (л. 234 об.).

Аренда мельницы

Было в Каменце-Подольском, в армянской ратуше, года 1109 [1660], марта 6 [16], во вторник. Мы, Шимко, сын барона Лукаша, старосты, войт, бароны Мурад, сын отца Закарии, и Торос, сын Ованеса Харахаша, старосты, и Вартан, сын Киркора, Мурад, сын Сефера, Шимко, сын Сергея, Курило, сын Милько, Асвадур, сын Ованеса, присяжные Армянского суда города Каменца, извещаем всех, кому надлежит знать, что мы третью меру в армянской мельнице, право на которую нам щедро предоставлено святой памяти светлейшими королями польскими и подтверждено нынешним светлейшим Яном Казимиром, его королевским величеством, нашим милостивым господином, который счастливо властвует над нами, сдали в аренду на один год славному Греско, сыну Милько, присяжному, нашему коллеге, за сумму двести флоринов польскими деньгами, который год начинается на Масленицу и заканчивается тоже на Масленицу 1110 [1661] года, без никаких субсидий, чтобы мы ни о чем не знали, за исключением, упаси Боже, наводнения и пожара, которые бы уничтожили мельницу и дамбу, и по причине которых она бы простаивала, что остается на наше усмотрение. С чем господин Греско согласился и уплатил начальные сто флоринов, а остальные сто флоринов он должен отдать при окончании аренды. Запись об этой аренде мы приказали внести в акты.

Yakubga borč Ovanes

[Boldu tvagannïŋ 1112-sinä okosdosnuŋ 3-ünä], yïγpaškün. Kelip obličn′e, učcivïy Ovanes Bedros Lamanka oγlu borč bilindi učcivïy Yakubga, Kirkor Siruta oγluna... (л. 266 об.).

Якубу долг Ованеса

[Было года 1112/1663, августа 3/13], в понедельник. Придя лично, почтенный Ованес, сын Бедроса Ламанки, признал долг почтенному Якубу, сыну Киркора Сироты…

ЦГИА Украины, г. Киев
ф. 250, оп. 3, ед. хр. 32 (раньше – ф. 228, оп. 1, ед. хр. 89)

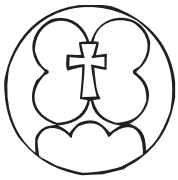
Andrej Thorosowic

Sekreta z ogrodu philozowskiego, zebrane prawdzsiwe o kamieniu blogoslawionim philozowskim z wykladem. Pisane roku panskiego 1626

Крайние даты: раньше 9 апреля 1626 г. (л. 24) – 28 февраля 1631 г. (л. 176 об.).

Содержание: Польская часть представляет собой выписки из произведений Сократа, Аристотеля, Авиценны, Демокрита, Платона и других философов, но в основном – описания экспериментов по алхимии таких ученых, как Гермес Трисмегист, Скайд Гебер, Арнольдо де Вилланова, Альберт Великий, Мориенес, Розариус, Раймонд Луллий, Адамарус, Альфидиус и др. (л. 1-161 об.). К ним Андреем Торосовичем сделано немало комментариев на армяно-на кыпчакском языке: л. 13 об., 20 об., 26 об., 29 об., 36 об., 38 об., 56 об., 57, 69 об., 73 об., 78 об., 81 об., 83 об., 84 об., 99 об., 107 об., 108 об., 115 об., 119 об., 120-120 об., 125-126, 128-129, 130 об. – 132, 133, 134 об. – 125-126, 128-129, 130 об. – 132, 133, 134 об. – 136, 143-143 об., 147-147 об., 153, 156 об., 157 об., 158 об., 162.

Кыпчакские тексты: описания собственных экспериментов (л. 146 об., 152 об., 176) и садоводческих приемов (л. 167-168); примечания к написанной на польском языке сопоставительной таблице польской и армяно-григорианской, а также православной украинской пасхалий (л. 162 об. – 163); рецепт мазевого компресса от головной боли (л. 165 об.); молитвы, составленные самим Андреем Торосовичем (л. 166-166 об., 169 об. – 170).

Язык польский в собственной графике и кыпчакский.

Бумага, формат 20 х 30 см. Водяной знак: прямой высокий крест на круглом кресте на круге, 3,8 см. Объем 179 л. Нумерация: 1-177 + 2 отдельных листа.

Переплет новый, картонный; оригинальная обложка не сохранилась.

Письмо армянское, нотргир, 30-40 строк на странице по 55-65 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.

Описание: [Гаркавец 1981].

Публикация: [Tryjarski 2000a] – садоводческие заметки со страниц 167-168; [Tryjarski 2000b] – молитвы со страниц 166-166 об., 169 об. – 170.

Отдельные тексты:

(165v) Anun Asduad͡zoj.

Baš ahrïχïna hakimlik

Al:	temyan	2 lot
	mira	2 lot
	burč	2 lot
	šalviya	2 lot
	sirkä	4 lot
	oliva	4 lot.

Bu barčanï ezip igi sirkä bilä olivaga qatïštïrma da biširmä igi, ki mast kibik bolgay.

Soŋra čöpräk üsnä kendin sïlama da anïŋ bilä bašïn čürgämä — kečär ahrïma baš.

Во имя Бога.

Лекарство от головной боли

Возьми:	тимьян	2 лота
	мирра	2 лота
	омела	2 лота
	шалфей	2 лота
	уксус	4 лота
	масло растительное	4 лота.

Все это хорошо перетереть и смешать с уксусом и растительным маслом и варить, чтобы получилось подобие мази.

Затем нанести это тонким слоем на салфетку и обвязать ею голову – головная боль пройдет.

(166r) Anuŋ Asduaʤoj.

Xoltχa Biy Teŋridän aχïl üčün yaratïlgan išniŋ tarbiyatïn bilmäχkä

Barïnï tutučï Biy Teŋri, Ata Oγul Ari Ǯan, ber χuluŋa seniŋ, kläsä arzanisiz, seni tanïma, seni barčadan artïχ klämä, seniŋ erkiŋä körä tirlik etmä da haligi tirlikni sïtaralï kečirmä.

Bilirmen toγru [tʻo̤hru] da bütün yüräktän mäyan inanïyïrmen, ki sensen čovraχï da bašlanganï barča yaχšïnïŋ da kläg̈än yarašlï hörmätni hem tanïmaχïn barča türlü biyänčli emgäkniŋ da faydalï hem borčlu čïdamaχlïχnïŋ.

Sen zera ävälgi adamnï yarattïŋ tarbiyatlï da yazïχlï aχïl bilä aŋlamaχka tügäl išlärni da yetiz bilmäχliχ bilä körkäyttiŋ kendin, sen berdiŋ χullarïŋä seniŋ bezaleẹl da anlïyaš [aŋlayïš?] bilmäχliχ yetišmägä barča türlü išlärni išlämä madänlärdän.

Sen berdiŋ Sohomon χuluŋa seniŋ aχïllï yüräk.

Sen yüräkin barča markareẹlärniŋ da aṛakʻellärniŋ dä Ari Ǯanïŋ bilä bilikli ettiŋ.

Sen kendiŋ ayttïŋ: «Xoluŋuz, da berilir. Xaχïŋïz, da ačïlïr sizgä. Izdäŋiz, da taparsiz».

Seni anïŋ üčün, šahavatlï Biy Teŋrimni da χutχaručïmnï, ašaχlïχ bilä χolïyïrmen da yalbarïyïrmen, ki yarïχlatkaysen yüräkimni menim da aχïlïmnï tanïmaχlïχka da bilmäχliχkä ol išlärni, χaysïlarï seniŋ haybatlï da alhïšlï atïŋa bolmalïdïrlar.

Xoy, χolarmen, biyänčli bolsun Teŋrilikiŋä seniŋ, ki men, arzanisiz da yazïχlï, yarlïγamaχïŋnï kliyirmen, yarïχlat, χolarmen,

(166v) [*перед продолжением:*] Anuŋ Asduaʤoj.

aχïlïmnï menim bilmäχliχkä da aŋlamaχka yaratïlgan išlärniŋ tarbiyatlarnïŋ hem madänlärniŋ, da čünki bilinmä bermässen ävälgi iš ašïra, na kläsä soŋγugi haybatlï išiŋniŋ ettiγi [=ẹttihi] ašïra ber bilinmägä.

Ber maŋa, yaχšï etüči Biy Teŋri, yetiz hem yarašlï alay yetišmägä bašχïšïna Ari Ǯanïŋnïŋ seniŋ pilisopa ǯoharïna (altun tinkturasïna), ki ne dünyâniŋ, da ne šaytannïŋ χaršïlamaχï zarar etmägäy, da men anï, neni ki sendän χolïyïrmen, yüräkim bilä bolgaymen haybatlï atïŋ üčün yetišmägä da sïtaralï učka čïχarma χolum bilä, ki menim barča išlärim, χaysïlarïn men etsärmen, äväl bolgay šükürlükünä seniŋ Teŋrilikiŋniŋ χutχarïlmaχïna yarlïlarnïŋ, yardïmïna tullarnïŋ, da barča yaratkanlarï[ŋ]nïŋ inamlï da keräkli övündürmäχliχinä.

Da saŋa, üč boy Teŋrilik, bolsun haybat meŋi meŋilik. Amẹn.

Во имя Бога.

Фрукты, посаженные искусно и выросшие на удивление

Посадить одно дерево персика и одно дерево сливы на расстоянии одной пяди друг от друга и, когда оба достигнут высоты двух локтей от земли, росток персика, вырезав желобчатой стамеской канавку в сливовом дереве, привить к сливовому дереву [*на полях:* вначале запечатать ростки, привитые к сливам, садовым варом, а затем обмазать глиной], так же и на персиковом дереве сделать канавку и привить в нее росток сливы [*на полях:* можно так же, привив в выбранную стамеской канавку, залепить ветки садовым варом, а затем замазать глиной], а привив, хорошо обмазать глиной и так держать обмазанными глиной до года, а когда привои приживутся, отрезать как персиковые подвои от сливовых, так и сливовые от персиковых и привои, которые принялись, выращивать на чужом дереве [*на полях:* можно испытать персик, не отрезая от сливового подвоя, так же и сливу от персика, могут родить и так], а после их отрезать и привить на свое дерево: персик – на персиковое дерево, сливу – на сливовое дерево. В итоге персиковое дерево будет родить от этого привоя персики без косточек, точно так же и сливовое дерево будет родить сливы без косточек. Это правда.

(167r) Anuŋ Asduaʤoj.

Yemišlär ustalïχ ašïra tikilgän da tamašalï bitkän

Tikmä 1 teräk šäftälü da 1 teräk erük biri birindän bir χarïš yïraχ, na χačan eksi dä yerdän eki lokot biyikliχtä bolsalar, ol zaman butaχïn šäftälünüŋ, bïrovlap erük teräkinä žlobovatïy bïrov bilä, küvürmä erük teräkinä, alay oχ šäftälü teräkindä [*на полях:* äväl živičnïy balaγuz bilä möhürlämä butaχlarnï küvürgän *e*rüklärgä, soŋra *s*ïlama hlina bilä] bïrovlama da erük butaχïn ičinä [*на полях:* živičnïy balahuz bilä dä bolur butaχlarnï zalepit etmä, bïrovlagan tešikkä küvürüp, da soŋra hlina bilä sïlama] küvürmä da küvürüp igi kendin hlina bilä sïlama da bulay sïlahan yïlïna deg tutma da χačan ol butaχlar tutulsa, ol zaman butaχnï alay šäftälünüŋ erüknüŋkisindän, nečik erüknüŋkin šäftälünüŋkisindän kesmä, a anï, ki tutundu, yat teräktä östürmä [*на полях:* bolur sïnama šäftälünü, kesmiyin erük teräkindän, alay oχ erük teräkin šäftälüdän, bulaysa bolur *t*ohurma] da soŋra kendin kesmä da vščepit etmä kendi ahačïna: šäftälünü šäftälü ahačïna, erüknü erük ahačïna. Na šäftälü teräki anïŋki ščipadan söväksiz šäftälülär tuhurur, erük teräki alay oχ söväksiz erüklär tohurur. Sahidir bu.

Yäšil gülâf bu türlü bolur bolma

Gülâf teräki yanïna tikmä tal teräki da bïrovlama žlobošistïy bïrov bilä tal teräk teräkin, soŋra gülâfnïŋ butaχïn kečirmä tal teräki teräki ičinä da möhürlämä žïvičnïy balahuz bilä kendin, soŋra hlina bilä sïlama da bulay sïlagannï yïlïna deg tutma; na χačan tutulsa ol gülâf, ol zaman butaχnï kesmä da gülâfnï tutungan kendi gülâf teräkinä vščepit etmä; na yäšil gülâf ol ščïpadan här zaman tohar.

(167v) Anun Asduadzoj.

Igi almalar da armutlar bu türlü bitär yandralardan

Alma igi özdän almalarnïŋ hem armutlarnïŋ yandralarïn.

Soŋram küzün hr′ada ulu skopat ettirmä da ol hr′ada ičinä yoharï aŋïlgan yandralarnï almanïŋ bašχa, armutnuŋ bašχa bir yarïm barmaχ uzununa terän yer ičinä küvürmä [*на полях:* 3-är yandra biri birindän 2-šär lokot keri] da soŋra ol hr′adanï at hnoyu bilä χalïn yapma. Alay, ki heč χïšïn buzlamagay ol yer. Soŋra ävälbahar ol hnoynu hr′adadan kötürmä. Anda yeberilir teräkkinälär. Bu teräkkinälärni soŋra bolur peresazat etmä 6-ar lokot biri birindän yïraχ.

Pn′aklarga vščep′onïy alma, armut

Nečik igi hasil bolur. Här türlü yemiš ščïpasïndan ya teräkindän ruščkalarnï vïščepit etmä pn′aklarga vkup′e bir hr′ada üsnä biri birindän 2-šär lokot yïraχ. Soŋra, igi prin′acca bolsalar, presazat etmä kensilärin yïlïna ya eki yïlïna, evet hr′adalar üsnä, χaysïlarï üsnä petruška hem morkov sačïlïyïr, zera anïŋ üčün ki här yïl yerni teprätirlär da χazarlar yarïnaga, da anï sövär teräklär. Alay bek ösär teräki yemišniŋ, här türlü ščïpalarnï här kün tutup ruščkalarïndan üsttän polivat etmä keräk, hem ki hlina da čïlangay da korengä däg suv tökülgäy.

(168r) Anun Asduadzoj.

Četlevükü küzü[n] bulay tikmä

Alma körklü türk četlevükläri, bunu 3-är bir yerdä plot čevräsinä tikmä bir yarïm barmaχ uzun terän yer ičinä [*на полях:* bir χarïšta bolur ičinä yerniŋ tikmä četlevüknü] da alay oχ kensin, nečik alma hem armut, yandralarïn hnoy bilä yapma, ki buzlamagaylar. Soŋra ävälbahar hnoynu kötürmä, da χačan yarïm lokot yerdän biyik čïχsa teräkkinälär, ol zaman kensin popletit etmä, ki sïχ öskäy da biri birinä bahlangay. Xoznu da bolur bulay tikmä.

Зеленые розы можно получить так

Посадить рядом с розовым кустом тал (тальник, кустарную иву), и, прорезав желобчатой стамеской канавку в лозе тала, привить росток розы к талу, и запечатать его садовым варом, а затем обмазать глиной, и так держать замазанными глиной до года; а когда та роза приживется, росток отрезать и привить прижившуюся розу на свой куст; от этого привоя всегда будут появляться зеленые розы.

Во имя Бога.

Хорошие яблоки и груши из семян вырастают так

Взять семена от хороших яблонь и груш.

Потом осенью вскопать большую грядку и на той грядке посадить на глубину полпальца упомянутые выше семена яблок отдельно, груш отдельно [*на полях:* по 3 семени на расстоянии 2 локтей одни от других], а потом покрыть ту грядку толстым слоем конского навоза. Так, чтобы зимой это место совсем не промерзало. Потом весной убрать тот навоз с грядки. Там вырастут деревца. Эти деревца можно будет впо следствии пересадить на расстояние 6 локтей друг от друга.

Яблони и груши, привитые на саженцы

Как получить хороший результат. Привить живцы от различных плодовых привоев или деревьев к саженцам вместе на одной грядке на расстоянии 2 локтей друг от друга. Потом, когда хорошо примутся, пересадить их на год или на два, но на участки, на которых садили морковь и петрушку, поскольку эту землю ежегодно разрыхляют и копают под овощи и ее очень любят деревья. Чтобы плодовые деревья хорошо росли, нужно ежедневно все эти привои поливать сверху от живцов, чтобы даже глина раскисала и вода достигала корней.

Во имя Бога.

Фундук садить так

Взять орехи хорошего турецкого фундука и посадить их по три вдоль плетня на глубину в полтора пальца [*на полях:* фундуковый орех можно садить в землю на одну пядь в глубину], и их так же, как и семена яблонь и груш, покрыть навозом, чтобы не вымерзли. Потом весной навоз убрать и, когда деревца вырастут из земли на поллоктя в высоту, их переплести, чтобы росли густо и связались между собой. Так можно садить и грецкий орех.

[Badäm]

Badämni χabuχu ičinä χoyma suv ičinä, ki čïlangay alay uzaχ, čaχ ki heč ičindä bolgan χabuχunuŋ badäm tepränmägäy, na ol zaman kensin tikmä yer ičinä bir yarïm χarïš terän ya bir χarïš duynica ičinä, soŋra, čïχsa, bolur kensin baharda yer ičinä peresadit etmä. Pomarančanïŋ da yanderkalarïn tikmä.

Миндаль

Миндаль в скорлупе положить в воду и замачивать так долго, пока миндалина внутри скорлупы перестанет двигаться, и тогда посадить его в землю в ведро на глубину полторы пяди или на одну пядь, а потом, когда прорастет, можно весной пересадить в землю. И зернышки апельсина садить [так же].

(169v) **Biy K'risdọska haybat sunmaχ tum kötürgän zamanda**

Haybatlan, ten, gujs Mariamdan toγgan, χaysï Teŋrilik bilä birlänipsen čövrälänmägän.

Haybatlan, χonaχï eliŋniŋ seniŋ, χaysï üsnä heč bahalïsï yoχ, bütün dünyâniŋ Teŋrisi da Biyi barča yaratkanïŋnïŋ, yasovučïsï tüškünlüχün adam dž̲anïnïŋ.

Sen bunda bizim üčün kensi χuvatïŋnï körgüzdüŋ, χačan χastalarga saγlïχ, ölülärgä tirlik beriyir ediŋ, köktägi könülüknü övrätiyir ediŋ, sövük üläšiyir ediŋ.

Sen soŋγuda χurban bu tendä soyulduŋ χač üsnä ačïγlï χïyïnïŋ bilä bizgä χutχarïlmaχ üčün.

Sen bizim üčün öldürülmä berdiŋ, ki taspolmagaybiz.

Čömdüŋ χanïŋ ičinä, ki biz boγulmagaybiz χorχulu otu ičinä da sasïmïš tamuχnuŋ da kirgäybiz sẹrẹvunluχuna seniŋ padšahlïχïŋnïŋ, ne türlü saŋa, Biy, yügünmäsärbiz ya ne türlü sözlär yügünmäχliχtä χulansarbiz.

Evet egär miŋ tilimiz aγzïmïzda bolsa edi, eŋ soŋ [ẹn sọn] yaχšïlïχïŋnï seniŋ aytalmas edi, zera ne frištälär aŋlaman, ki seni maχtama bilgäylär, ne χuvatlarï köknüŋ — sẹrovpẹlär, da ne k'ẹrovpẹlär, ne bilä saŋa bunuŋ šaγavatïŋnï seniŋ χuluχ etkäybiz, čaräsiz χurtlar, χačan arzanisizlikimizni tuyïyïrbiz, evet özgä nemä bilmäsbiz, tek yïγlamaχ bilä Biyimizniŋ ayaχlarïna tüšärbiz.

(170r) Da čünki dünyâda tapulmas özgä χurbanïmïz, seni saŋa sövüktän da inamïmïzdan sunïyïrbiz, yügüniyirbiz saŋa, Isus K'risdọs, yalγïz seniŋ üčün, ki ayamadïŋ Teŋrilikiŋni dä bizim üčün.

Yügüniyirbiz saŋa, padšahïmïz bizim da Teŋri χorχulu, ki Teŋri Ataŋ bilä bizni barïštïrdïŋ, maχtovlu yügüniyirbiz saŋa, tüšüp tizlärimiz üsnä.

Da čünki saŋa artïχ nemä bermä bolmasbiz, kläsä kendi kendimizni heč arzani tutmasbiz, evet yänä saŋa barčamïz bu türlü beriniyirbiz.

Et bizim bilä ne ki kläsäŋ, anïŋ ičinä tanïχlanïyïrbiz, egär taspolmasa, aytsaŋ, yalγïz kendiŋ üčün bolmas bizgä aγïr bizim Biyimiz üčün.

Ögütlämä, χolarbiz, ki seni haybatlama bilmäsbiz, heseplä χamlïχïmïzga da yarlïγa, χolarbiz,

Bu yïlχïŋ üsnä seniŋ saχla, χaysï seniŋdir, bahalï χanïŋ bilä satun algan da tas etmä kendin.

Biy Isus K'ristọs, čovraχï tatlïlïχnïŋ, yarlïγan üstümüzgä, gölü sövüklüknüŋ [sọvunluk'nung], saχla bizni yazïχtan yüräklängäniŋdä seniŋ da yerläštir bizni färâhlikinä meŋilik tirlikniŋ.

Amẹn.

Конец книги:

(176v) AO 1631 Die 28 Februari

Xoydum 1 fiyola ičinä distilaciyadan čïχkan menstruumnu pecokka, aχ χar kibik materiya edi uvaχ ezgän.

Года 1631, дня 28 февраля

я поставил в печь жидкость, полученную после дистилляции, – вышло вещество, сыпучее и белое, как снег.

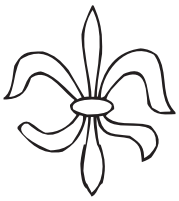
ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 9, оп. I, ед. хр. 381, стр. 1901-1906

Соглашение Никола Торосовича, львовского архиепископа, с армянами Львова и Каменца

Дата: 26 апреля 1076 года [6 мая 1627 года], четверг.

Язык кыпчакский, вступительная часть (стр. 1901, строки 14-27) на латыни; после кыпчакского текста (стр. 1901-1904) – его польский перевод того же времени (стр. 1904-1906).

Бумага, формат 20 x 31 см. Водяной знак: Лилия, 3,8 x 4 см.

Письмо армянское, нотргир, 73 (4+33+33+3) строки по 50 знаков в каждой; польская скоропись менее плотная.
Заглавие акта: Oblata Submissionis Episcopi Armenici.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1969].

Начало кыпчакской части:

Boldu Ilôvda kičiaynakün, abrilniŋ 26-dä, 1076-sïnda tvagannïŋ Asduaʤoj K'risdosnuŋ toγušundan 1627-sindä, bïtnostunda awak'ereçniŋ da barča kaγanalïχnïŋ da baron erespoχanlarnïŋ baron Zadig oγlu Bernatovic pan Torosnuŋ da baron Zaχno oγlu pan Yakubnuŋ da barča aγalarnïŋ, alayže der Nersesniŋ Holub voyt oγlu, pan Xačkonuŋ Kirkor oγlu, pan Yakubnuŋ Gögčä Kamenec šähärlilärniŋ... (стр. 1901-1902).

Было в Львове, в четверг, апреля 26-го 1076 года по армянскому летосчислению, от рождества Бога Христа 1627-го, в присутствии архиепископа, и всего духовенства, и баронов старост господина Тороса Бернатовича, сына барона Задига, и господина Якуба, сына барона Захно, и всех старших, а также отца Нерсеса, сына войта Голуба, господина Хачко, сына Киркора, господина Якуба Гогче, мещан каменецких…

Конец кыпчакской части:

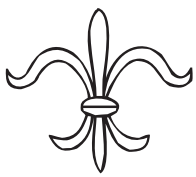
A daγïn artïχ bekliki üčün bu menim obligaciyama bastïrdïm kensi yebisgoposagan möhürümnü da kensi vlasnï χolum bilä sovoragan χïzïl yazov bilä podpisat ettim. Boldu Ilôvda yoγarï yazïlgan zamanda tvagannïŋ 1076-sïnda abrilniŋ 26-sïna yebisgopos Nigoγos, arkebisgopos Lôva at'orojn ʤaraj Jisusi K'risdosi (стр. 1903-1904).

А для большей верности к своему обязательству я приложил мою епископскую печать и собственноручно подписал обычным красным письмом.

Дело было во Львове в указанное выше время года 1076 по армянскому летосчислению, апреля 26-го. Епископ Ниголос, архиепископ Львова, престолослужитель Иисуса Христа.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 421-423

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О наследстве Шимко Тарафацкого

Дата: 1-4 [11-14] апреля 1074 [1625] г., пятница – понедельник.
Язык кыпчакский.
Бумага, формат 20,5 x 32,5 см. Водяной знак: Лилия, 2,6 x 2,7 см.
Письмо армянское, нотргир, 139 (26+33+35+30+15) строк по 50 знаков в каждой.

Начало:

Boldu Ilôvda ermeni tvaganïna körä 1074-sünä abril 1-indä da nemič kalendarïna körä Die 10 aprilis Anno 1625. Bügüngi künnü turup obličn'e duχovnïy törä alnïna Ilôv šähäriniŋ ermenilärniŋ pan Yan Holub oγlu Yakovic hem pan Gresko der Lukašovic, op'ekunlarï uʤmaχlï ʤanlï pan Šimkonuŋ Tarafackiyniŋ potomoklarïniŋ, χaysïlarï χoldular duχovnïy törädän, ki Žamgoč etkäy relâciya... (л. 421).

Было апреля 1-го, 1074 года по армянскому летосчислению, а по польскому календарю дня 10 апреля, 1625 года. Сегодня, представ лично перед Духовным судом армян города Львова, господин Ян Якович, сын Голуба, и преподобный господин Греско Лукашович, опекуны потомков покойного Шимко Тарафацкого, просили от Духовного суда, чтобы Жамгоч сделал заявление.

Конец:

Törä duχovnïy bunuŋki deciziya etiyir. Pon′evaž bu duχovniy törädä pozvanïy pan Bartoš Norsisovic pan Yanga op′ekunga heč bir nemä priznavat etmäs da anïŋ artïna kvitovat etmä klämäs, evet bracs′e bolïyïr ad forum kompetens töräsinä ermenilärniŋ Ilôvnuŋ, anda χayda kensilärin povodundan kensiniŋ zapozvat etiptir, na kensin kum toto efektu kavze odložit etti bu dekret bilä srodkuyonci, χaysï dekretni stronalar prin′at etti.

Misko Boγdan oγlu duχovnïy töräniŋ pisarï.

Aktalardan duχovnïy töräniŋ Ilôv šähäriniŋ ermenilärniŋ vïdanïy (л. 423).

Духовный суд принимает такое решение. Поскольку в данном Духовном суде ответчик господин Бартош Норсесович за господином Яном, опекуном, ничего не признает и потому не хочет квитовать, а ссылается на процесс в суде армян Львова, куда он сам как истец их вызывал, постольку суд данным промежуточным декретом отложил окончательное решение по этому делу, который декрет стороны приняли.

Миско, сын Богдана, писарь Духовного суда.

Выдано из актов Духовного суда армян города Львова.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 426

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Завещание Каспара Задиковича Рабички

Дата: 30 августа 1066 года [9 сентября 1617 года], суббота.

Язык кыпчакский.

Бумага, формат 20,5 x 31 см. Водяной знак: прямоугольный герб с лилиями по углам и крестами с обеих сторон и внизу, увенчанный короной с крестом, с надписью в 5 строк: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 x 7,1 см. Объем 2 стр.

Письмо армянское, нотргир, 51 (33+18) строка по 50 знаков в каждой.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1974а].

Примечания. Документ скреплен восковой печатью Львовского Армянского духовного суда, зажатой под бумагу.

Начало:

Anun Asduad̲z̲oj.

Pan Kaspar Zadik oγlu artïχ atï bilä Rabička zabunluχunda kendiniŋ, bolup igi bačen′ada, ündätïp χatïna der awak‘ereçni der Kasparnï, din atasïn, hem aγalardan pan Torosnu, pan Bernatovič hem pan Ivaškonu, Misko oγlun, z urendu da pan Torosnu, Jagop oγlun, da pan Yakubnu, pan Zaχno oγlun, nečik prïyatellärni...

Во имя Бога.

Господин Каспар, сын Задика, называемый также Рабичка, во время своей болезни, будучи в хорошем виде, вызвал к себе архиепископа отца Каспара, своего духовного отца, и от старейшин господина Тороса и господина Бернатовича, и от правления господина Ивашко, сына Миско, и господина Тороса, сына Ягопа, и господина Якуба, сына господина Захно, как своих близких…

Конец:

A χayda Teŋriniŋ buyruχu kelir esä atalarï üsnä, na ol vaχt pan Šimko kiyöv povinen bolgay oddat etmä pan Šimkoga, oγluna, anïŋki sbgnï hem barča dobronu ruχomïy paylašma, nečik ortada postanovit etiliptir, yarïm da ges barča nemäni, negä ki yoγarïgi aγalar tanïχtïr bu barča spravaga. 1617, okostos 30.

А когда на их отца сойдет воля Божья, то зять Шимко должен будет отдать господину Шимко, его сыну, те деньги и все то движимое имущество для раздела, как принято между ними, всё ровно пополам, свидетелями чего во всем этом деле являются названные выше старейшины. 1617, августа 30.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 2

Письмо Греско, сына Томши, из Стамбула
Дата: [21 февраля / 3 марта] 1599 г., среда второй недели поста.
Язык кыпчакский.
Бумага, формат 19,5 x 34 см. Водяной знак: надвратные башни, 4 x 6 см. Объем 2 стр.
Письмо армянское, нотргир, 41 (30+11) строк по 40 знаков в каждой.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993]. *Публикация:* [Дашкевич, Трыярский 1978а].
Примечания. На обороте, где написан адрес, две сургучные перстневые печати.

Начало:

Anun Asduaʤoj.

Yänä bilgäysiz biylikiŋiz, ki Angaryada taler 190 sbg χïzïl fli 200 sbg ges čïχtï...

Во имя Бога.

Также знайте, ваши милости, что в Ангарье талер вышел по 190 монет, а красный флорин по 200 с половиной…

Конец:

...Yazdïm Stïmbolda χankün oručnuŋ ekinči haftasïna A[nn]o 1599.

B. Z. K. [= biylikiŋiziniŋ kiyövü] hem χulu biylikiŋiziniŋ Gresko Tomša oγlu.

Xaynanama yügünmäχliχ hem barča övdägilärgä.

Bilgäysiz biylikiŋiz, ki Lazar 2 araba yükliyir χali, ipäk, 13 gan [kan?] ipäk, hem özgä rïzhï da bar, bu kärvän bilä ketär.

Писал я в Стамбуле, в среду второй недели поста года 1599.

Зять вашей милости и ваш слуга Греско, сын Томши.

Теще моей поклон и всем домашним.

Знайте, ваша милость, что Лазарь грузит 2 повозки коврами и шелком, 13 [тюков] ханского [?] шелка, есть у него и другие приобретения, пойдут с этим караваном.

Адрес:

Bolsar bu bitik baron Miklašnïŋ χoluna, menim χayn atamnïŋ, barča türlü yaχšïlïχka. Ilôvda.

Предназначается в руки барона Миклаша, моего тестя, ради всего хорошего. Во Львове.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 3

Расписка Степана, сына Лазаря

Дата: 9 марта 1609 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 20,5 x 16,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 20 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].
Примечания. На обороте восковая перстневая печать, зажатая под бумагу, и надпись латынью, датированная 1641 годом.

Текст:

Men Stepan Lazar oγlu biliniyirmen, ki ol miŋ beš yüz flidän, χaysïn aldïχ spuln′e Yelendägi öv yanïnda övümüz üsnä pan Stanislav Kameneckiydän, podkomoridän lvovskiy, anam bilä pani Dövlät Donovak χïzï hem Yasko χardašïm bilä, χaysï intercizaga yazïldï Toros Torosovic švagerimiz bi-

Я, Степан, сын Лазаря, признаю, что из тех тысячи пятисот флоринов, которые мы получили за наш дом рядом с домом в оленях от Станислава Каменецкого, подкомория львовского, совместно с моей матерью госпожой Довлат, дочерью Доновака, и моим братом Яско, так из тех

zim, na bunuŋkibik yoharï yazïlgan sbgdan aldïm men kensi payïma flü beš yüz, χaysïndan men povin′en bolurmen bermä ǯuvap alay kendi χardašlarïma er nečik ki χïz χardašlarïma, alay oχ χoymaχka ol sbgnï, χačan da kläsäχ övümüznü eliberovat etmä. Daγï yaχšï inam üčün χolum bilä möhürümnü χoyup podpisačsa boldum. Boldu Ilôvda Die 9 Marsi Anno 160.

Men Stepan Lazar oγlu vlasnïy χolum bilä yazdïm.

выше описанных денег я получил в счет своей доли пятьсот флоринов, за которые я обязан ответить как перед моими собственными братьями, так и перед сестрами, а также обязан отдать эти деньги, если мы захотим освободить наш дом. Для большей верности я собственноручно приложил мою печать и подписался. Было во Львове дня 9 марта, 1609 года.

Я, Степан, сын Лазарь, собственноручно написал [подпись].

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 4

Расписка Давида, сына Голуба, матери Жужанне Голубовой

Дата: [28 октября] 1612 г., «на Симона-Иуду».

Язык кыпчакский. *Бумага,* формат 19,5 x 11,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 10 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Примечания. В конце текста восковая перснева печать, зажатая под бумагу. На обороте надпись латынью: *Recognilia Dawida Holuba na f. 450 nieboszce p. Zuzannie Holubowej*.

Текст:

Anun Asduad͡zoj

Anno 1612.

Men, Davïd Holub oγlu, biliniyirmen bu menim cerografim bilä, ki χaldïm borčlu anama dört yüz elli flü, här flnü sanap 30 hroš. Bunuŋki aχčanï povinen men tölämä, kelip Türktän. Daγïn igi könülük üčün möhürümnü bastïm hem χolum bilä potpisacca boldum. Boldu Ilôvda Šimona Yudada.

Men Davïd Holub oγlu.

Во имя Бога

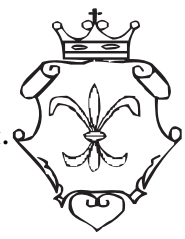
Года 1612.

Я, Давид, сын Голуба, признаю этой моей распиской, что задолжал моей матери четыреста пятьдесят флоринов, считая по 30 грошей. Эти деньги я должен уплатить, приехав из Турции. Для большей верности я приложил мою печать и подписался моей собственной рукой. Было во Львове на Симона-Иуду.

Я, Давид, сын Голуба.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 5-6

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Брачный контракт между Гоской, дочерью Каспара Рабички, и Якубом, сыном Андрея Иляшовича

Дата заключения соглашения: 1047 [1598] г.

Дата внесения в акты: 10 [20] января 1061 [1612] г.

Язык кыпчакский.

Бумага, формат 20 (40) x 31 см. Водяной знак: лилия на щите с короной, 4 x 6 см.

Письмо армянское, нотргир, 59 (35+14) строк (на л. 5 и 5 об.).

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1970а].

Примечания. На обороте л. 6 восковая печать Львовского Армянского духовного суда, зажатая под бумагу, и надпись латынью: *A. D. 1618.*

Начало:

Anun Asduad͡zoj

Krorenk panna Hoskanïŋ, pan Kaspar χïzïnïŋ, Rabička, da pan Yakubnuŋ, Andriy oγlu, Ilâšovičniŋ, tvagannïŋ 1047-sinä bolgan stanov′en′a ortalarïna padšahlïχïna üčünči Zigmuntnuŋ.

Во имя Бога

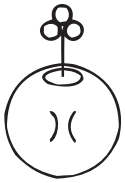
Брачный контракт девицы Госки, дочери господина Каспара Рабички, и господина Якуба, сына Андрея Иляшовича, заключенный между ними года 1047 [1598], при короле Сигизмунде Третьем.

Конец:

Boldu tvagannïŋ 1041-inä junvarnïŋ 10-una.

Было в году 1061 [1612], января 10 [20].

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 7

Справка, выданная Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, армянскими купцами из Каменца

Дата: 26 июля 1618 г. *Место:* Стамбул. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 21,5 х 27 см. Водяной знак неразборчив: Держава? якорь?, 3,8 х 4,5 см. Объем 1 лист. *Письмо* армянское, нотргир, 39 (36+3) строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1970б].
Примечания. На обороте л. 6 восковая печать Львовского Армянского духовного суда, зажатая под бумагу, и надпись: Atestaciya pan Ivaško Yakub oγlu Varterisovickä berilgän Stïmbolda A.D.1618 “Справка, выдання в Стамбуле господину Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, года Господнего 1618”.

Текст:

Anun Asduad͡zoj.

Zamanïnda Xačko Serepkovic nečik kärvän bašïnïŋ, na ten čas barča yoldašlardan tanlangan, kelip Stïmb[olga] die 12 Iuni, biz, ašaγa yazïlganlar, vlasnïy χollarïmïz bilä zeznavat etip beriyirbiz bu atestaciyanï pan Ivaško Yakub oγlu Varteresovicniŋ χoltχasïna...

Во имя Бога.

В то время, когда Хачко Серепкович был избран всеми товарищами начальником каравана, мы, ниже собственноручно подписавшиеся, прибыв в Стамбул дня 12 июня, свидетельствуем и даем эту справку Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, по его просьбе...

Конец:

Bu χadardïr bïtnostumuzda. Bunu da išittiχ, ki barïp edilär χaχamlarga, soŋra francuskiy elčigä da andan da atestaciya aldïlar, evet biz anda dügül ediχ. Budur bizim alnïmïzga bolgan. Ne üčün vlasnïy χolumuz bilä yazïldïχ.

Stïmb[olda] die 26 Iuni Anno 1618.

Xačko Miklaš oγlu tanïχ bu atestaciyaga.

Misko Iv[aško] ohlu tanïχ bu atestaciyaga.

Grisko der Lukaš ohlu tanïχ bu atestaciyaga.

Guryeγ Diradur ohlu tanïχ.

Vartik Petre ohlu tanïχ bu atestaciyaga.

Это лишь то, что было в нашем присутствии. И мы слышали также, что они ходили к раввину, а потом к французскому послу и оттуда тоже взяли справку, но нас там не было. Это то, что произошло перед нами. Относительно чего мы собственноручно подписались.

В Стамбуле дня 26 июня, года 1618.

Хачко, сын Миклаша, свидетель этой справки.

Миско, сын Ивашко, свидетель этой справки.

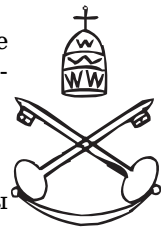
Гриско, сын отца Лукаша, свидетель этой справки.

Гурьег, сын Дирадура, свидетель этой справки.

Вартик, сын Петра, свидетель этой справки.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 8-9

Квит Тороса и Анастаса, сыновей Голуба Ивашковича, Голубу, сыну Давида

Дата: 14 февраля 1626 г.

Язык кыпчакский. *Бумага,* формат 21 (42) х 31 см. Водяной знак: скрещенные ключи под тиарой (Герб Ватикана), 4,5 х 7,5 см. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 19 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Примечания. Ниже текста две частные перстневые сургучные печатки. Страницы 8 об. и 9 чистые.

Текст:

Biz, Toros hem Anastas χardašlar, Holub oγlanlarï Ivaškovic, Ilôv šähärliläri, belgili etiyir-biz bu bizim χolbitikimiz bilä, kimgä naležit etär bilmägä, ki bizgä pan Holubdan, baron Davïd oγlundan, cerografïna körä udžmaχlï džanlï pan Xodžuga, d'adumuzga, bergän, budur dört yüz seksän flü üsnä dosit boldu vevšištkim... Boldu Ilôvda die 17 Februari Anno 1626. Do tego χolduχ, ki tanïχ yazïlgaylar pan Miskonu, Bohdan oγlun, hem pan Zadikni, Avedik oγlun, Krištofovič, negä podpisacca bolup möhürlärin bastïlar.

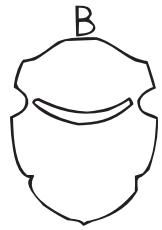
Theodor Holub [подпись]. Anastas Holub [подпись].
Misko Bohdan ohlu tanïχ [подпись].

Мы, братья Торос и Анастас, сыновья Голуба Ивашковича, мещане Львова, этим нашим письмом доводим до сведения тех, кому положено знать, что нам господин Голуб, сын барона Давида, согласно его расписке, данной покойному господину Хожу, нашему дяде, на четыреста восемьдесят флоринов, уплатил все сполна… Состоялось во Львове дня 17 февраля 1626 года. Притом, мы попросили, чтобы свидетелями записались господин Миско, сын Богдана, и господин Задик Криштофович, сын Аведика, в чем они подписались и поставили свои печати.

Теодор Голуб. Анастас Голуб.
Миско, сын Богдана, свидетель.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.10

Посессионное соглашение на магазин между Шимко Каспаровичем Рабичкой и Шимко Мурадовичем Керемовичем

Дата: 28 июля 1626 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага*, формат 21 х 31,5 см. Водяной знак: щит с буквой В наверху, 2,2 х 3,3 см. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 25 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а; Гаркавец 1993].
Примечания. Ниже текста две перстневые сургучные печати.

Текст:

Anun Asduadzoj.

Boldu pevnï postanov'en'e pan Šimko Murad oγlu arasïna bir yandan da birsi yandan pan Šimko Kaspar oγlu arasïna v tïn sposub, iž ol kebit bolgan rečonïy rabičkovskiy... na pan Šïmko Kaspar oγlu bu m'anovanïy kebitni... sattï učcivïy pan Šïmkoga Muradovickä, budur miŋ üč yüz fligä... Ne üčün eki yandan da kensi vlasnïy möhürümüz-

Во имя Бога.

Заключено определенное соглашение между Шимко, сыном Мурада, с одной стороны, и Шимко, сыном Каспара, с другой стороны, о том, что магазин, называемый Рабичковским… господин Шимко, сын Каспара, этот названный магазин… продал почтенному господину Шимко Мурадовичу за тысячу триста флоринов… В чем мы, обе стороны, поставили свои собствен-

nü bastïχ da χollarïmïz bilä potpisacca bolduχ. Boldu Lublindä die 28 Iulii Anno 1626.

Men Šïmko Kaspar oγlu [подпись].

Men Šimko Murad oγlu Keremovic [подпись].

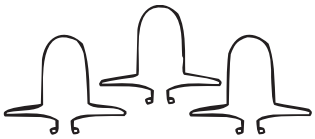
ные печати и собственноручно подписались. Произошло в Люблине дня 28 июля года 1626.

Я, Шимко, сын Каспара.

Я, Шимко, сын Мурада, Керемович.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.11

Завещание старосты Якуба Захновича

Дата: 18 декабря 1629 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 21x30,5 см. Водяной знак: три шляпы, 6 x 3,9 см. Объем 1 л.
Письмо армянское, нотргир, 27 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Примечания. Оборот чистый. Документ не скреплен ни подписями, ни печатями.

Текст:

Anno 1629. Anun Asduad͡zoj. Die 15 Decembris.

Testamenti pan Yakubnuŋ Zaχnovic, ereçpoχannïŋ, etkän der Zakaria awak‘ereç baron Zadig oγlu Bernatovic pan Toros ereçpoχan da baron Zaχnovic pan Xačko alnïna etkän.

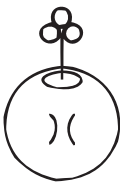
Äväl bašta sïŋarïma pani Nastuχnaga, ne ki krorenktä bar, alsar. Eki χïzïma Hanuskaga hem Miluχnaga stoyoncïy hem ruχomïy dobromdan miŋ bešär yüz flü eksinä hem anï, ne ki kensilärinä beripmen altun-kümüštän, ind͡židän da özgä barčanï, ne ki haligä deg χïzlarïnda bar, alsarlar da artïχ upominatsa bolmïsarlar. Xalgan dobrom stoyoncïy hem ruχomïy üč oγluma — Zaχnoga, Greskoga hem Šimkoga, alayoχ sïŋarïma... Do tego prïznat etti, ki 600 flü mayasïn Zaχno oγlunuŋ sïŋarïnïŋ aldï kendi χoluna da anï kensi spravasïna aylandïrdï, da bunar deg χatïnadïr.

Завещание господина Якуба Захновича, старосты, совершено перед отцом Закарией Бернатовичем, архиепископом, сыном барона Задига, господином Торосом, старостой, и господином бароном Хачко Захновичем.

В первую очередь, моей жене госпоже Настухне, чтобы получила все, записанное в брачном контракте. Двум моим дочерям, Гануске и Милухне, из моего недвижимого и движимого имущества – обеим по тысяче пятьсот флоринов и то, что я дал им из золота и серебра, жемчугов и всего прочего и что доныне находится у них, пусть возьмут и больше ничего не требуют. Остальное мое имущество, недвижимое и движимое, трем моим сыновьям – Захно, Греско и Шимко, а также моей жене… Кроме того, он признал, что взял себе 600 флоринов из средств жены своего сына Захно и использовал на свои дела и что и теперь они у него.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.15

Расписка Стецко, сына Огана, Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа

Дата: 1609 г. *Язык* кыпчакский с турецкими элементами.
Бумага, формат 13,5 x 8,5 см. Фрагмент водяного знака: Держава? якорь?, 3,8 x 4,5 см. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 8 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1974б; Гаркавец 1993].
Примечания. На обороте изложение содержания расписки по-еврейски (5 строк). В документе употреблен глагол *ver-* ‘давать’ с начальным согласным *v* вместо закономерного кыпчакского *b* (дважды), а также дательный на *-ä* вместо *-kä,* в чем проявилось влияние турецкого языка.

Текст:

Men, Stecko Ohan oγlu, bilinirmen bu menim zapizim bilä, ki χaldïm borčlu Xod͡ža Ibreimä stambollu, Yuzof oγluna, asbra 5 miŋ, χaysï sbgni versärmen kazïm kününä A. D. 1610 [b]orč[l]umen vermämä [=vermä]. Daχï eyi könülük üčün vlasnï χolum bilä yazdïm.

Boldu Ädernädä A. D. 1609.

Men, Vasil, kefil bu zapisä.

Я, Стецко, сын Огана, признаю этой моей записью, что задолжал господину Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа, 5 тысяч аспр и эти деньги я должен уплатить на Касымов день года Божьего 1610. А для большей верности написал я моей собственной рукой.

Состоялось в Эдирне года Господнего 1609.

Я, Василь, поручитель этой записи.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.22

Перевод с польского языка расписки Шимко, сына Кевора, Андрею Торосовичу

Дата: 24 апреля 1615 г. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 21 x 31,5 см. Водяной знак: прямоугольный щит с лилиями по углам и крестами с обеих сторон и внизу, увенчанный короной с крестом, с надписью в 5 строк: WER SOL VERTRAVT HAT WOL GEBAVT HANSESEL, 5 x 7,1 см. Объем 1 л.
Письмо армянское, нотргир, 21 (2 + 7 + 9) строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1974б; Гаркавец 1993].
Примечания. Ниже текста две восковые перстневые печати, зажатые под бумагу. *Подпись под польским текстом:* Men Xačko Toros ohlu nečik poršonlu tanïχ "Я, Хачко, сын Тороса, как приглашенный свидетель".

Текст:

Anun Asduad͡zoj.

Men, Šïmko Kevorovic, beriymen membran üstümä pan Andriygä, baron Torosovickä, suma flü toχuz yüz 93 gr 10 üsnä, χaysïn töläsärmen bügüngi kündän 1 yïlda, χačan yazïlsa Anno 1616-da abril 24-ü, χaysï ki menbranga kendi χolum bilä yazïldïm da kendi erkim bilä da vlasnïy möhürümnü dä bastïm, da pozvalat etiymen barča kondiciyalarga, χaysï ki yoharï yazïlsar bu membranda bolsun nemiččä, bolsun özgä til bilä, alay vlasne, nečik kendim yazgaymen. Xaysï mämbranga χoldum pevnïy tanïχlarnï: pan Avedikni, baron Xačko ohlun, andïčkänni ermeni töräsiniŋ, da pan Xačkonu, baron Tuman ohlun, χaysïlarï bu membranga podpisatsa boldular da möhürlärin bastïlar dahïn artïχ inam üčün. Boldu abril 24 Anno 1615.

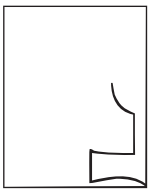
Men, Zadik Toros oγlu, vlasnïy χolum bilä potpisacsa boldum.

Во имя Бога.

Я, Шимко Кеворович, даю на себя расписку господину барону Андрею Торосовичу на сумму девятьсот 93 флорина 10 грошей, которые я должен отдать через год в этот же день, как записано, 24 апреля 1616 года, которую расписку я по собственной воле подписал и на которую собственную печать поставил, и соглашаюсь на все условия, которые написаны выше в расписке будь-то по-польски, будь-то на другом языке, собственно так, как писал бы я сам. К этой расписке я пригласил определенных свидетелей: господина Аведика, сына барона Хачко, присяжного Армянского суда, и господина Хачко, сына барона Тумана, которые подписали эту расписку и поставили свои печати для большей верности. Состоялось апреля 24 года 1615.

Я, Задик, сын Тороса, подписался моей собственной рукой.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 229

Письмо Миско брату Шимко в Турцию

Дата: после 1647 г. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 14,5 x 9,5 см. Фрагмент водяного знака, 1,2 x 2 см. Объем 1 л.
Письмо армянское, нотргир, 10 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а; Гаркавец 1993].

Текст: Janun Asduad͡zoj.

Pan′e Šimun′e, pan′e brač′e.

Anlatïyïrmen biylikiŋä, ki sordum sïŋarïmdan ol bir tänk angurya muχayïrï, egär andan mï χardašlar satun alïp esälär, na ayttï, ki: «Haša bolsun, ki mendän aldïlar! Men aldïm pan op′ekunlardan naht sb bilä. Egär alïp esälär, pan Yakub kiyövümdän aldïlar, da mendän dügül».

Ekinči, tapupmen učmaχlï d͡žanlï pan Xačko χardašïmnïŋ diftärindä Anno 1647 pan Yan Varteresovičtän 70 štuk angurya muχayïrï fli 28-är et-t[i] fli 1960.

Saγ bol biylikiŋ da yamanïŋ keri!

Biylikiŋniŋ χardašï Misko [подпись].

Во имя Бога.

Господин Шимон, господин брат.

Сообщаю твоей милости, что я спросил у моей жены относительно той одной штуки ангорского мухаира, у нее ли купили братья, она ответила: «Упаси Бог, у меня не покупали! Я купила у моих опекунов за наличные. А если они купили, то купили у моего зятя Якуба».

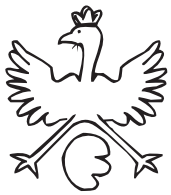
Второе, я нашел в книге моего покойного брата господина Хачко [запись] за 1647 год на 70 штук ангорского мухаира от Яна Вартересовича по 28 флоринов, что составило 1960 флоринов.

Будь здоров и прочь от тебя все злое.

Брат твоей милости Миско.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 1196-1198

Отчет о расходах на похороны Хачадура

Дата: 28 января 1059 [7 февраля 1610] г., воскресение. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 19,5 (39) x 29,5 см. Водяной знак: орел в короне (польский герб), 3,7 x 4,7 см. Объем 1 двойной лист.
Письмо армянское, нотргир, 94 (35 + 39 + 20) строки.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

Начало:

Tv 1059 junvar 28, yïχkün.

Učmaχlï d͡žanlï Xačadurnuŋ ölümündän soŋra zaraz ol künnü.

Äväl trumnasïna stolârga berdiχ... (стр. 1196).

Года 1059 января 28 [1610 февраля 7], воскресение.

После смерти покойного Хачадура, сразу в тот же день.

Прежде всего на его гроб столярам мы дали…

Конец:

Xul-χutanïna tölämä keräk 3 yïl üčün, ne ki kelsä.

Mularlarga hem teslâlarga [пропуск].

Suma fli 100 (стр. 1198).

Слугам следует уплатить за 3 года сколько придется.

Каменщикам и плотникам [пропуск].

[Общая] сумма флоринов 100.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 545, стр. 357-360

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Милухной, дочерью Андрея Торосовича, и Яном, сыном старосты Тороса Бернатовича

Дата: 28 мая [7 июня] 1638 г., пятница. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 20 (40) x 32 см. Водяной знак: женская голова на щите, 3 x 4 см. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 78 (35 + 35 + 8) строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1970а].
Примечания. Документ скреплен восковой печатью Львовского Армянского духовнго суда, зажатой под бумагу.

Начало:

Kroronku pani Miluχnanïŋ, učmaχlï ʤanlï pan Andriyniŋ Torosovic χïzïnïŋ, da anïŋ biylikiniŋ pan Yannïŋ, baron pan Toros Bernatovic ereҫpoχan ohlunuŋ. Boldu Ilôvda 28-dä majisniŋ Anno 1638-inä nemič kalendarïna körä atʻoṛagalïχïnda anïŋ biyliki der Nigoγayos Torosovic arhiyebiskobosnuŋ... (л. 357).

Брачный контракт госпожи Милухны, дочери покойного господина Андрея Торосовича, и его милости господина Яна, сына господина барона Тороса Бернатовича, старосты. Произошло в Львове 28-го мая 1638 года по польскому календарю, в наместничество его милости господина Ниголайоса Торосовича, архиепископа…

Конец:

...Na strona χoldu, ki bunuŋki zeznanʹesi kvitniŋ pan kiyövnüŋ aktalarga duχovnïy töränïŋ priyentï da inserovanï bolgay, neni otržïmat etti da pamʹentne bilä utverdit etti.

Ioannes Kieremowicz Publicus Notarius Arshiepissopi Consistorii Leopoliensis Nationis Armenisalis.

Aktalardan duχovnïy Ilôv ermeni töränïŋ ekstraktï (л. 359).

…Потому сторона попросила, чтобы этот квит господина зятя был принят и внесен в акты Духовного суда, что получила и подвтердила памятным.

Іоанн Керемович, общественный писарь Львовской архиепископской консистории армянской нации.

Выписка из актов Львовского Армянского духовного суда.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 78-92

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Описание имущества покойного Мурада Еминовича

Дата: 15 февраля – 28 апреля 1646 г. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 20,5 x 31 см. Водяной знак: Абданк, 3,6 x 5 см. Объем 16 стр.
Письмо армянское, курсив, 269 (37+9+31+33+30+39+7+44+39) строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Примечания. Стр. 77, 80, 81, 86, 87, 91 чистые; на стр. 92 дата: *28 апреля 1646 года.*

Начало:

Anno 1646. Anun Asduaʤoj. Die 15 perdrvarniŋ. Biy Teŋriniŋ atïna. Učmaχlï ʤanlï pan Murad Eminovicniŋ sklepindä bolgan naχt sb nečik membranalar hem ruznïy membranalar... (л. 78).

Года 1646. Во Имя Бога. Дня 15 февраля.

Во имя Бога. Деньги покойного господина Мурада Эминовича, которые были в его магазине, как наличные, так и в расписках и различных документах…

Конец:

Anno 1646. Anun Asduad͡zoj. Die 28 abrilniŋ. Biz, nižïy potpisanïy, belgili etiyirbiz nižïy yazovumuz bilä, ki här birimiz do dïspozicïi aldïχ fli yedišär miŋ, χaysï daγïn igi vïražonïy bar interciziyamïz ičindä, χaysï interciziya üsnä här birimizniŋ potpisï bar, na anïnkibik interciziyalar här birimizniŋ χolu da bar, budur:

Men, Šimko Stecko Xod͡žigiyovic, aldïm do dispozïcïi kendi χoluma fli yedi miŋ [подпись].

Men, Ya[kub] Zadik Tomanovic, aldïm do dispozïcii kendi χoluma fli yedi miŋ [подпись].

Men, Gresko Stecko Xod͡žigiyovic, aldïm do dispozïcii kendi χoluma fli yedi miŋ [подпись] (л. 90).

Года 1646. Во имя Бога. Дня 28 апреля. Мы, нижеподписавшиеся, свидетельствуем нашей-представленный ниже записью, что мы взяли в свое распоряжение по семь тысяч флоринов, что еще лучше выражено в наших отдельных заявлениях за подписями каждого из нас. И вот эти наши заявления с нашими собственноручными подписями:

Я, Шимко Ходжигович, сын Стецко, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов.

Я, Якуб Томанович, сын Задика, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов.

Я, Греско Ходжигович, сын Стецко, взял в собственное распоряжение семь тысяч флоринов".

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 374-375

Квит Миско Домажирского (Нигола, брата Сагага) надзирателю приюта Хачко Вартановичу

Дата: 17 [*27*] *июля 1106* [*1657*] *г.,* понедельник. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 15,8 x 9,5 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, курсив, 8 строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].

Текст:

Anun Asduad͡zoj

Men, nižï potpisanï, biliniyirmen bu kvitïm bilä, ki odobrat ettim pan Xačkodan Vartanovičtän f. 30 špitalga naležoncï l′egatasïna pan Sahagnïŋ toγma χardašïmnïŋ. Anïŋ biyliki K‘risdos d͡žanïna yarlïγagay. Xaysïn kvitovat etiyirmen anï hem oγullarïn anïŋ m′ečnïmi časï.

Boldu Ilôvda tvagannïŋ 1106 Anno 1657 okosdosnuŋ 17-sinä Asduad͡zad͡zin ~~nögär~~ iχpaškünü.

Men, Nigol Dom[ažirskiy], provizoru ermeni špitallarnïŋ [подпись].

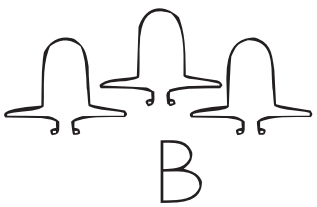
Во имя Бога

Я, нижеподписавшийся, признаю этим моим квитом, что получил от господина Хачко Вартановича 30 флоринов, предназначенные на содержание господина Сагага, моего родного брата. Пусть помилует его душу его величие Христос! В связи с чем я квитую его и его сыновей на вечные времена. Состоялось во Львове года 1106 по армянскому календарю, года 1657 по польскому календарю, августа 17 [27], в понедельник после Богородицы.

Я, Нигол Домажирский, провизор армянских приютов.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1099-1102

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта Хачко, сыном Ованеса, тестем Грицко Стругача

Дата: 1640 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 21 x 31 см. Водяной знак: три шляпы с буквой B внизу, 5,8 x 3,1 см. Объем 2 л.

Письмо армянское, нотргир, 65 (33 + 31 + 1) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечание: стр. 1099 чистая.

Начало:

1640

Anun Asduad͡zoj.

Pan Xačko Ovanes ohlu bu krorenkkä χaršï v n′ekturïχ punktaχ bu türlü respons bermiyir, nečik ašaha yazïlïptïr.

Äväl ki yazïptïrlar krorenktä maya f. 1200, na ol tek 1000 fli alïptïr učmaχlï d͡žanlï pan Šïmkodan Varteresovictän.

Конец:

Pan Xačkoga pan Ivaško pisar ohluna čahïr üčün ki pan M′alobržïski berdi učmaχlï d͡žanlïga da ol tölämädï da χard͡ž etti f. 39.

Pohrebgä χard͡ž boldu f. 50.

Etär suma barï f. 3471.

3201.

1640

Во имя Бога.

Господин Хачко, сын Ованеса, вопреки этому брачному контракту в некоторых пунктах не дал обещанного, как описано ниже.

Прежде всего то, что в брачном контракте письменно обязались дать наличными 1200 флоринов, так [зять] получил от покойного господина Шимко Вартересовича только 1000 флоринов.

Господину Хачко, сыну господина Ивашко, писаря, за вино, которое дал покойному господин Мялоборжиский, и тот не уплатил, а [зять на это] потратил флоринов 39.

На похороны было израсходованофлоринов 50.

Общая сумма составляет флоринов 3471.

3201.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1186-1187

Перечень обязательств тещи Аведика

Дата отсутствует. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 20,5 х 29 см. Без водяного знака. Объем 1 л. *Письмо* армянское, нотргир, 27 (24 + 3) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Текст:

Anun Asduad͡zoj.

Bašta ne ki pan Avedik kiyövüm χard͡ž etiptir menim potrebama.

Arzudan algan ind͡ži üčün f. 38

Ol da yarïmï menim potrebama da yarïmï siziŋ potrebaŋïzga...

Iš baγasï mïtχaldan 10-ar hroš f. 9

Suma barča etär f. 190.

Bunuŋ üsnä biylikiŋizdä menim bardïr tusnaχta:

1 χač

1 pašpaγ mazgap bilä

Yänä zïnd͡žil manella, ki kensinä kiymägä beripmen.

Yänä zïnd͡žil manella, ki kensinä kiymägä beripmen.

~~Yana 9 fli iš baγasï pa~~ Ioannes Lyskowisz.

Оборот:

Bu zapisnïŋ anamnïŋ sumasï f. 171-14

127.

Во имя Бога.

В первую очередь, что господин Аведик, мой зять, израсходовал на мои потребности.

На жемчуга, взятые у Арзу флоринов 38

Половина из них на мои потребности, а половина на Ваши.

За работу по 10 грошей за золотник флоринов 9

Общая сумма составляет флоринов 190.

Кроме того, у Вас в залоге есть мои вещи:

1 крест

1 головной убор с убранством.

Также браслет из цепочки, который я дала ей одевать.

~~Также за работу~~ Иоаннес Лискович.

Оборот:

Сумма этой записи моей материфлоринов 171-14

127.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1194-1197

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Ганухной, дочерью Косты, и Аведиком Домажирским его тещей Олюшкой

Дата: 2 [12] февраля 1032 [1583] г., суббота. *Язык* кыпчакский.
Бумага, формат 20,5 (41) x 32 см. Водяной знак: Лелива, 4,4 x 7 см. Объем: 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 36 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б; Гаркавец 1993].
Примечания. Между первым и вторым листами зажата восковая печать Львовского Армянского духовного суда.

Текст:

Tv 1032 pedrvar 2.

Turup oblič′e ketχoyalïχnïŋ alnïna, Kosta χatunu pani Ol′uška, bir yandan, da Domažirskiy oγlu Avedik, birsi yandan, da bu türlü ayttï pani Ol′uška...

Sarnalgandan soŋra bu bitik na χoldu pani Ol′uška ketχoyalïχtan, ki sorov etkäylar pan Avediktän, kiyövdän, ki bu yazovga körä barča nemä aŋar dosit boldu mï. Na sorovu üsnä ketχoyalïχnïŋ ʤuvap etti pan Avedik, aytïp bu türlü, ki: «Maŋa χayïn anamdan bu yazovga körä barča nemä dosït boldu, nedän men anï da anïŋ potomstvosun v′ečniy kvitovat etiyirmen». Na χoldu pani Ol′uška, ki anïŋki zeznan′esi kiyövünüŋ aktaga yazïlgay. Bunda zaraz pan Avedik turup zeznat etti, ki kelingä χalat berdi 30 χzïl fli da 1 tonluχ adamaška (стр. 1194).

Года 1032 [1583], февраля 2 [12].

Перед старейшинами предстали лично жена Косты госпожа Олюшка, с одной стороны, и сын Домажирского Аведик, с другой стороны, и госпожа Олюшка сказала так…

После прочтения этого документа госпожа Олюшка потребовала от старейшин, чтобы спросили у зятя Аведика, все ли по этой записи перед ним выполнено. На вопрос старейшин господин Аведик ответил: «Мне по этой записи моя теща отдала все, за что и ее, и ее потомков я квитую на вечные времена».

Тогда госпожа Олюшка попросила, чтобы это заявление ее зятя было вписано в акты. Сейчас, здесь же господин Аведик встал и заявил, что он дал невесте 30 флоринов и адамашки на одно платье.

ЦГИА Украины, г. Львов, ф. 52, оп. 2, ед. хр. 548, стр. 101-104

Брачный контракт между Греско, сыном старосты Миско, и Катариной, сестрой Хачко Бернатовича, сына Огана

Дата: 25 февраля 1638 г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 19 x 30 см. Водяной знак: неразборчивое изображение на щите, 4,1x4,4 см. Объем 2 л. *Письмо* армянское, нотргир, 36 строк.
Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].
Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1977а].
Примечания. Стр. 103 чистая. Подпись Криштофа (Хачко) Бернатовича скреплена его личной сургучной печатью.

Текст:

Anno 1638. Anun Asduaʤoj. Die 25 Februari

Oŋarmaχï da bolušmaχï artïndan Biy Teŋriniŋ boldu pevnï dostluχ arasïna anïŋ biyliki pan Gres-

Года 1638. Во имя Бога. Дня 25 февраля.

Благодаря содействию и помощи Господа Бога сложились приятельские отношения между его милостью господином Греско, сыном барона Миско, с одной стороны, и господином

ko baron Misko ohlu, bir yandan, da pan Xačko Ohan ohlu Bernatovic, birsi yandan, budur χaysï yoγarï aŋïlgan pan Gresko baron Misko ohlu žadat etti kendi dostlarï ašïra pan Xačkodan baron Ohan ohlu Bernatovic anïŋ milïy χardašïn panna Katarïnanï orenkli sïŋarlïχka, ne üsnä strona pozvalat etti...

...A daγïn artïχ inam üčün bu postanov′en′eni eki strona da, kendi möhürlärin basïp, potpisacsa boldular.

Kristof Bernatowisz
renka swa wlasna
[подпись]

Avedik Miklaš ohlu
Bernatovic ereçpoχan
Ilôvnuŋ [подпись].
Ivaško Miklaš ohlu
Bernatovic [подпись]

Хачко Бернатовичем, сыном Огана, с другой стороны, которые состоят в том, что упомянутый выше господин Греско, сын барона Миско, попросил через своих близких согласия господина Хачко Бернатовича, сына Огана, на его законный брак с его милой сестрой девицей Катариной, на что сторона согласилась…

А для большей верности обе стороны подписали это постановление и поставили свои собственные печати.

Криштоф Бернатович
собственноручно
[подпись]

Аведик, сын Миклаша
Бернатовича, старосты
Львова [подпись].
Ивашко, сын Миклаша
Бернатовича [подпись].

На обороте:

Kroronk anïŋ biylikinä pan Greskoga baron Misko ohlu pan Xačkodan Ohan ohlu Bernatovic. In Iudicio Armenicali. Feria Tertia crastino s. Lucae Evangelistae *1677* (л. 104).

Передбрачные обязательства его милости господину Греско, сыну барона Миско, со стороны господина Хачко Бернатовича, сына Огана. В Армянском суде. На третий день праздника св. евангелиста Луки [19 октября] 1677 года.

Львовская научная библиотека НАН Украины, отдел рукописей, фонд Баворовских, ркп. 1660 III, л. 6-9

Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Брачный контракт между Анной, дочерью Шимко Вартересовича, матерью Зофии, и Туманом Абрамовичом

Дата заключения: 1653 г. *Дата внесения в актовую книгу:* 28 марта 1654 г.

Язык кыпчакский. *Бумага,* формат 20 (40) x 31 см. Водяной знак: горн над буквами M и K в обрамлении двух вертикально расположенных скобок-полукругов с буквой B вверху, 2,9 x 3,8 см. Объем 2 двойных листа.

Письмо армянское, нотргир, 119 (25 + 30 + 30 + 4) строк.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Примечания: Обороты лл. 8 и 9 чистые. Документ заверен восковой печатью Львовского Армянского духовного суда, зажатой под бумагу, и подписью писаря и присяжного этого же суда Якуба Ивашковича.

Текст:

Boldu duχovnïy ermeni töräsindä Ilôv šähäriniŋ Anno 1654 Die 28 Marci.

Bügüngi künnü turup obličn′e zupelnïy duχovnïy ur′adnïŋ alnïna Ilôv šähäriniŋ ermenilärniŋ, slavetna pani Anna baron Šimko Varteresovic ereçpoχan χïzï, sïŋarï učmaχlï ǯanlï pan Zadik Yakub oγlu Mančukovicniŋ, tul pozostalïy, kum asistenciya zacn′e slavnïy pan Xačko Ivaško oγlu Lïskovicniŋ...

Было в Армянском духовном суде города Львова года 1654, дня 28 марта.

Сегодня перед полным составом Духовного суда армян города Львова предстала лично славная госпожа Анна, дочь барона Шимко Вартересовича, старосты, жена покойного господина Задика Манчуковича, сына Якуба, вдова, при посредничестве достославного господина Хачко Лисковича, сына Ивашко, своего мужа…

Tenoru kroronknuŋ

Anun Asduad̲zoj. Anno 1653 martnïŋ birindä...

...Duχovnïy ur′ad χoltχasï üsnä stronanïŋ aktalarga duχovnïy prïn′at etip inserovat etmä sïmarladï.

Aktalardan duχovnïy Ilôv ermenilärniŋ vïdanïy.

Изложение предбрачного контракта.

Во имя Бога.

Года 1653, марта 1-го…

…Духовный суд по просьбе стороны приказал принять и внести в акты.

Выдано из актов Львовского Армянского духовного суда.

Львовская научная библиотека НАН Украины, отдел рукописей, фонд Оссолинских, ркп. 1658 II, лл. 11-12

Завещание каменецкой армянки Зоси, вдовы Симона Харахаша

Дата: 8 [18] декабря 1118 [1669] г. *Язык* кыпчакский. *Бумага,* формат 19,5 (39) x 31 см. Водяной знак неразборчив. Объем 1 двойной лист. *Письмо* армянское, нотргир, 53 (31 + 18 + 4) строки.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978а].

Примечания. Документ заверен восковой печатью Каменец-Подольского Армянского войтовского суда, зажатой под бумагу.

Текст:

Boldu tvagannïŋ 1118-inä tegdemperniŋ 8-inä, χankün.

Afektaciyasï üsnä učcivïy Kirkornuŋ Simon Xaraχaš oγlunuŋ atï bilä učciva Zos′anïŋ, Simon Xaraχaš χatïnïnïŋ, tulnuŋ, kensi toγma anasïnïŋ, na ten čas zabun yatkannïŋ, instanciya etkän slavetnïy pan Lukaš Xačko oγlu, na ten čas voyt ermeni töräsiniŋ Kamenec šähäriniŋ, slavetnïylar bilä baron Murad der Zakariya oγlu erespoχan, Vartan Kirkor oγlu, Xod̲žig Holub oγlu, Murad Sefer oγlu, Šïmko Serhiy oγlu, Zadik Milko oγlu, Asvadur Ovanes oγlu, Ovanes Bobrik oγlu, kensi antičkän kollegalarï bilä zïydit etti χatïna m′anovana Zos′anïŋ, χaysï l′ubo teni üsnä zabun, yednak aχïlïnda tügäl doskonalïy bolup, prï bïtnosci v′elebnïy der Tomasnïŋ, v′elebnïy der Nerses awak‘ereç oγlunuŋ (χaysïna ki ol že der awak‘ereç nečik χosdovan atasï aytïlgan Zos′anïŋ yerin sïmarlap edi), bu türlü kensi ostatnï erkin, albo testamentin, aytkanïna körä surp Boγos arak‘elniŋ, ki diyatik ölümündän soŋra adam oγlunuŋ χuvatïna χalïyïr, slavetnïy pan Ovanes Bobrik oγlu, antičkän, kensinä bu aktka ur′addan zupelnïy pridanïy op′ekun ötläš etti...

A egär ki Biy Teŋriniŋ buyruχu ašïra kečövlü dünyâdan, tedï χuvatta χalgay meŋilik zamanlarga deg. Ne üčün boldu törägä pamentne...

Yan Muratovic, yazučï, antičkän [подпись].

На обороте:

Testamenti Zos′anïŋ, Simon Xaraχaš χatïnïnïŋ. Tvagannïŋ 1118.

Было года 1118 [1669], декабря 8 [18], в среду.

По требованию почтенного Киркора, сына Симона Харахаша, высказанного от имени почтенной Зоси, жены Симона Харахаша, вдовы, его родной матери, на тот момент лежащей больной, славный господин Лукаш, сын Хачко, тогдашний войт Армянского суда города Каменца, со славными бароном Мурадом, сыном отца Закарии, старостой, Вартаном, сыном Киркора, Ходжигом, сыном Голуба, Мурадом, сыном Сефера, Шимко, сыном Сергея, Задиком, сыном Милько, Асвадуром, сыном Ованеса, Ованесом, сыном Бобрика, своими присяжными коллегами, пошел к упомянутой Зосе, которая хотя и была больна телом, но находилась в полном рассудке, в присутствии преподобного отца Томаса, сына преподобного отца Нерсеса, архиепископа (которому тот же отец архиепископ как духовный отец названной Зоси передал свои полномочия), по слову святого апостола Павла, что завещание после смерти человека остается в силе, при посредничестве своего опекуна Ованеса, сына Бобрика, присяжного, предоставленного ей от полного правления для этого акта, так высказала свою последнюю волю, или завещание…

А если по воле Божьей она покинет этот тленный мир, то пусть [это завещание] останется в силе на веки вечные. О чем суду уплачено памятное…

Ян Муратович, писарь, присяжный.

На обороте:

Завещание Зоси, жены Симона Харахаша. Года 1118 [1669].

Львовский государственный университет, Научная библиотека, отдел рукописей, ркп. вірм. 51 I

Армянско-кыпчакский словарь

Дата: март 1076 [1527] г. (стр. 1); составление завершено Мгрдичем 17 [27] марта 1077 [1528] г. (стр. 356). *Содержание:* Переводной армянско-кыпчакский словарь (стр. 21-360), которому предшествует краткий армянско-польский глоссарий (л. 1б, стр. 17-20). На стр. 1 и 356 армянские колофоны.

Язык армянский, кыпчакский и польский. *Бумага,* формат 15,5 x 19,5 см. Водяной знак: лев на щите под короной, 3,4 x 6,5 см. Объем 366 л. *Письмо* армянское, нотргир, предусмотрено 40-45 строк по 60 знаков в каждой из двух колонок на странице; польские и латинские выражения написаны менее тесной латинской скорописью.

Описание: [Дашкевич 1977; Гаркавец 1980; Гаркавец 1993].

Публикация: [Дашкевич, Трыярский 1978б].

Пример армянско-кыпчакского словаря:

A	χorχudan kimsä χïčχïrsa ‘когда кто-то от страха закричит’
Abana	atanïŋ alγïšï ‘родительское благословение’
Abba	atalarnïŋ atasï, sarkistä ‘отец родителей, прародитель, у сарацин’ (стр. 21).
Abraam	atasï ǰïnslarnïŋ ya taŋlagan, šumlardan, hučan′edän, filizofski sözlär üčün da spravalar üčün ‘отец племен, или избранный, благодаря шуму, огласке, философским слова и делам’
Abram	ata, hörmätli ya yoγarï kötürülgän ‘отец, уважаемый или высоко превозносимый’ (стр. 22).
k‘orebisgobos	arχidyakon ‘архидиакон’
k‘orem	χašïyïrmen ‘чешу’
k‘ork‘el	färâhlanma ‘радоваться’ (стр. 355).

Львовский государственный исторический музей, ед. хр. Д 435/1

Деревянная балка с армяно-кыпчакской надписью из армянского дома

Дата: 1058 [1609] г. *Содержание:* Вариация на тему псалма 120/121.

Язык кыпчакский. *Материал:* деревянная балка. *Письмо* армянское, болоргир. Объем – две полных вырезанных строки (по одной на каждой стороне) с переносом в каждом случае трех букв, которые не поместились, в конец новой строки и датой в центре второй строки.

Публикация: [Абдуллин 1973; Дашкевич, Трыярский 1973; Гаркавец 1993].

Примечания. Дабы сжать надпись, резчик применил монограммное начертание смежных букв, вследствие чего исследователи читают текст не всегда адекватно. Поэтому по указанным публикациям приведем прочтения их авторов, расхождения между которыми обусловлены, в частности, и указанной причиной.

Псалом 120/121:

[2]Teŋri köknü tüzgän, yerni toχtatkan, [7]ya seni közätkän, yamandan saχlagan. [3-4]Közätüčiŋni seniŋ yuχu yeŋmäs, zera baχučïŋ seniŋ čïrïm etmäs. 1609

[6]Günäšniŋ isisi kündüz χïzdïrmas, da ne kečä aynïŋ sovuχu ötmäs. Yasaldï šaγavatïndan Biy Teŋriniŋ tvagannïŋ 1058.

[2]Бог, который простер небо и установил землю, [7]и тебя стережёт и хранит от зла. [3-4]Сторожа твоего сон не одолеет, ибо смотритель твой не задремлет. 1609.

[6]Солнца жар днем не раскалит, ни ночью холод месяца не проймет. Построено по милости Господа Бога в 1058 [1609] году.

Чтение И. Абдуллина

gunašning isisi k‘unduz χïrdïrmasdan ilk‘ ...ç̣a aynïn sovuχu otmmas yasaldï šahavat‘ïndan biy t‘engrining t‘v[akanin] 1058 tēngri koknu tuzgan i̯erni t‘oχtatk‘an sēni kozatk‘an i̯amanidan saχlagan kozat‘uç̣ingni sēning i̯uχu i̯enmas zēra baχuç̣ing sēning ç̣[arut‘]i // ç̣[arakrut‘]i o̱[γo̱r]m ētmas 1609.

Сделано [построено?] милостью Господа Бога, пока пекло днем солнце и, значит, не прошли холода, в 1609 г.; Бог создал небо, сотворил землю, следил за тобой, охранял от зла, покровителя твоего […], ибо покровитель твой не сделает зло достойным сожаления; в 1058 г.

Чтение Я. Дашкевича и Э. Трыярского

tēngri koknu tuzgan i̯erni t‘oχtatk‘an ya sēni kozatk‘an i̯amandan saχlagan kozat‘uç̣ingni sēning i̯uχu i̯ēnmas zēra baχuç̣ing is[r]a[y]ēlning ç̣iomr ētmas 1609.

[g]unašning isisi k‘unduz χïzdïrmas da nē k‘ēç̣a aynïn sovuχu otmmas i̯asaldï saγavat‘ïndan biy tēngrining t‘v[aganin] 1058.

Господь, сотворивший небо, укрепивший землю, стерегущий, оберегающий тебя от зла. Твоего сторожа сон не победит, се не дремлет страж Израила 1609. Жара солнца днем не изжарит, ни холод луны ночью не поразит (ударит). Он [=дом] построен по милости Господа. Дата 1058.

По львовской Псалтыри 1575 года [Garkavets, Khurshudian 2001: 270]

Alγïšï astid̯žannïŋ, 120.
[1]Kötürdüm közlärimni taγlarga, χaydan kelgäy bolušluχ.
[2]Bolušluχ maŋa **Eyämizdän kelgäy, ki etti kökni da yerni**.
[3]Bermä seskän(225v)mäχkä ayaχïŋnï seniŋ, **da yuχlamagay közätiŋ seniŋ.**
[4]**Nečik yuχlamaz da ne yuχlama barïr saχlovučïsï** Israjelniŋ.
[5]Biy saχlagay seni, da Biy yöpsüngäy oŋ χolu bilä kensiniŋ.
[6]**Günäš kündüz saŋa yazïχ etmägäy, da ne ay kečä**.
[7]**Biy saχlagay seni barča yamandan, saχlagay Biy boyuŋnu**.
[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï, mundan meŋilikkä dirä.

Церковно-славянский перевод в наборе священника Алексея шрифтом Irmologion Владислава Дороша

Пѣснь степе́ней, рк҃

а҃. Возведо́хъ о҆́чи мои́ въ го́ры, ѿ҆ню́дуже прі́идетъ по́мощь моя́.
в҃. По́мощь моя́ ѿ҆ гд҃а, сотво́ршаго не́бо и҆ зе́млю.
г҃. Не да́ждь во смяте́ніе ногѝ твое́мъ, нижѐ воздре́млетъ храня́й тя́:
д҃. се́, не воздре́млетъ, нижѐ о҆у҆́снетъ храня́й і҆и҃ля.
е҃. Гд҃ь сохрани́тъ тя́, гд҃ь покро́въ твои́й на рꙋ́кꙋ десни́ю твою́.
ѕ҃. Во дни́ со́лнце не ѡ҆жже́тъ тебѐ, нижѐ лꙋна́ но́щію.
з҃. Гд҃ь сохрани́тъ тя́ ѿ҆ всѧ́каго зла́, сохрани́тъ дꙋ́шꙋ твою́ гд҃ь:
и҃. гд҃ь сохрани́тъ вхожде́ніе твое́ и҆ и҆схожде́ніе твое́, ѿ҆ ны́нѣ и҆ до вѣ́ка.

Русский синодальный перевод

Песнь восхождения.
[1]Возвожу очи мои к горам, откуда придет помощь моя.
[2]Помощь моя от Господа, сотворившего небо и землю.
[3]Не даст Он поколебаться ноге твоей, не воздремлет хранящий тебя;
[4]не дремлет и не спит хранящий Израиля.
[5]Господь – хранитель твой; Господь – сень твоя с правой руки твоей.
[6]Днем солнце не поразит тебя, ни луна ночью.
[7]Господь сохранит тебя от всякого зла; сохранит душу твою [Господь].
[8]Господь будет охранять выхождение твое и вхождение твое отныне и вовек.

Франция

Французская национальная библиотека, Париж

Французская национальная библиотека, Париж, Arm. 5

Молитвенник священника Каспара, сына авакереца Закарии

Дата: 1636 г. *Место:* Львов. *Бумага.* 202 л., 8x11 см. Без начала.
Писец: Написал отец Каспар, сын авакереца (протоерея) Закарии.
Описание: [Macler 1908: 2]
Публикация: использован лексический материал [Deny 1957].
Примечание: Порядок следования псалмов в начале книги аналогичен львовскому печатному молитвеннику Ованеса Кармаданенца 1618 г. (*Лейд.*).

Колофоны:

(82v) Tvagan, učka dek, 1085 [1636].
Ey alγïšnï oχučïlar, χolarmen, K'risdos üčün arzani alγïšïŋïzda siziŋ men arzanisiz Kasparnï unutmaŋïz.

Года 1085 [1636], до конца.
О читатели молитв, прошу, не забудьте помянуть в Ваших молитвах, достойных Христа, меня, недостойного Каспара.

(159r) Da yazïχlï yazučïnï dęr Kasparnï, dęr Zak'aria Awak'ęręç oγlun, ari alγïšta unutmagïn.

Не забудьте помянуть в святых молитвах и грешного писца отца Каспара, сына отца Закарии, авакереца.

Полный текст рукописи Пар. 5

[Начальные листы отсутствуют].
(1r) **[Колонтитул страниц 1r-19r]**
Saγmosta aytkïn.

[Псалом 3]

[5][Avazïm bilä menim men Biygä sarnadïm, da išitti maŋa taγïn]dan ari kendiniŋ.
[6]Men čïrïm ettim da yuχladïm, oyandïm, da Biy bolušučïm menimdir.
[7]Xorχmandïr men tümän čerüvdän alarnïŋ, ki čöp-čövrä dolašïp χapsap saχlïy*ïr* edilär meni.
[8]Kel, Biy, da χutχar meni, Teŋrim menim, zera sen urduŋ bar(1v)časïn, kimlär ki [edilär] menim bilä dušmanlïχta heč yergädän, da tišlärin yazïχ*li*lar*n*ïŋ [uvatkaysen].
[9]Eyämizniŋdir χutχarmaχlïχ, üstünä žoγovurt*uŋ*nuŋ seniŋ alγïšïŋ seniŋ.

[Псалом 87/88]

[2]Biy Teŋri χutχarïlmaχïm menim, kündüz da kečä sar(2r)nadïm alnïŋa seniŋ.
[3]Kirsin alγïšïm menim alnïŋa seniŋ, Biy, ašaχlansïn χulaχïŋ seniŋ χoltχama menim.
[4]Zera toldu χïyïnlar bilä ǰžanïm menim, da tirlikim menim tamuχka tiyišti, [5] da hesepländim men alar bilä, ki enärlär čoγurga.
Boldum men nečik adam bolušluχtan baš(2v)-χa [6]da ölülär dä erkli.
[Nečik yaralïlar, ki yuχlarlar kerezmanlarda.]
Xaysïlarïn ki sen aŋmadïŋ, χoluŋdan seniŋ keri salïndïlar.
[7]Xoydular meni čoγurga, tibdägi χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ.
[8]Mendä toχtaldï yüräklänmäχiŋ seniŋ, barča tolγu*n*larïŋnï seniŋ toldurduŋ üstümä menim.
(3r) [9]Yïraχ ettiŋ mendän tanïšlarïmnï menim, da χoydular meni masχara kendilärinä.
Čïχara berildim da čïχmas edim, [10]közlärim menim küčsüzländilär miskinliktän.
[Čaχïrdïm Biygä künnüŋ künüzün da kötürdüm saŋa χollarïmnï menim.

[11]Yoχsa mï ölülärgä etärsen sk‘ančelik‘ni, ya hakimlär turγuzur mï, saŋa tapunmaχ etsärlär mi?]

[12]Yoχsa mï aytsarlar kimsä χačan kerezmanda yarlïγamaχïŋnï seniŋ ya könülüküŋnü seniŋ tas bol(3v)maχka?

[13]Yoχsa mï tanïsarlar χaramγuluχta sk‘ančelik‘iŋni seniŋ ya toγruluχuŋnu seniŋ yerdä unutkaylar [=unutkanlar]?

[14]Men saŋa, Biy, čaχïrdïm, ertägi alγïšïm menim yetišsin saŋa.

[15]Nek, Biy, keri etiyirsen ǰanïmnï menim ya χaytarïyïrsen yüzüŋ(4r)nü seniŋ mendän?

[16]Yarlï da emgäklimen men oγlanlïχïmdan menim, biyikliktän ašaχlandïm da muŋraydïm.

[17]Mendä toχtattï öčäšmäχiŋ seniŋ, χorχuŋ seniŋ mušχullattï meni.

[18]Dolaštïlar čövrämä, nečik suv, künüzün χapsadïlar meni birgä.

(4v) [19]Yïraχ ettiŋ mendän dostlarïmnï menim da tanïšlarïmnï menim zabunluχum üčün menim.

[Псалом 102/103]

[1]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni, da barča söväklärim menim — ari atïn anïŋ.

[2]Alγïšla, ǰanïm menim, Biyni da unutmagïn barča bergänin anïŋ,

[3]Kim arïtïr yazïχïŋ(5r)nï seniŋ, oŋaltïr barča χastalïχïŋnï seniŋ,

[4]Kim χutχarïr buzuχluχtan tirlikiŋni seniŋ, taǰlar seni yarlïγamaχ bilä da šaγavat bilä,

[5]Kim toldurur yaχšïlïχtan suχlančïŋnï seniŋ, yäŋirgäy, nečik χaraχušnuŋ, igitlikiŋ seniŋ.

(5v) [6]Etär yarlïγamaχ Biy da könülük barča zïrgel bolganlarga.

[7]Körgüzdü Biy yolun kendiniŋ Movseskä da oγlanlarïna Israelniŋ erkin kendiniŋ.

[8]Šaγavatlï da yarlïγovučïdïr Biy, uzunesli da köpyarlïγovučï.

[9]Dügül soŋγuga diyin öčäšlänir bizgä Biy (6r) da dügül meŋilik saχlar öčün.

[10]Dügül yazïχlarïmïzga körä bizim etti bizgä Biy da dügül töräsizlikimizgä körä tölädi bizgä.

[11]Evet nečik biyiktir kök yerdän, ol türlü χuvatlattï Biy yarlïγamaχïn kendiniŋ [χorχkanlarï üsnä kendiniŋ].

[12]Ne χadar yïraχtïr kün toγušu kün ba(6v)tïšïndan, ol χadar yïraχ etti bizdän töräsizlikimizni bizim.

[13]Nečik šaγavatlanïr ata üstünä oγlanlarïnïŋ, ol türlü šaγavatlanïr Biy üstünä χorχkanlarïnïŋ kendiniŋ.

[14]Zera ol bildi yaratïlganïmïznï bizim da aŋdï, ki topraχ″.

[Здесь вырван один лист].

(7r) [20]...etärsiz sözün anïŋ išitip avazïna aytušunuŋ anïŋ.

[21]Alγïšlaŋïz Biyni, barča χuvatlïlarï anïŋ, χïzmätkârlarï da etüčiläri erkin anïŋ.

[22]Alγïšlaŋïz Biyni, barča išläri anïŋ, barča yerdä biyliki anïŋ, alγïšla, ǰanïm menim, Biyni.

***Deŗ lueal* tatarča**

[Псалом 142/143]

(7v) [1]Biy, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy χoltχama menim könülüküŋ bilä seniŋ.

Išit maŋa toγruluχuŋ bilä seniŋ [2]da kirmägin yaryuga χulun bilä seniŋ, zera toγrulanmas alnïŋa seniŋ barča tirilär.

[3]Xuvdu dušman ǰanïmnï menim, ašaχlattï yergä tirlikimni me(8r)nim da olturγuzdu meni χaramγuluχta, nečik ölünü meŋiliktän.

[4]Mendä osandï ǰanïm menim, da yüräkim menim mušχullandï mendä.

[5]Aŋdïm künlärni ilgärigi, saγïšladïm barča da išläriŋni seniŋ, etkänlärin χoluŋnuŋ seniŋ saγïšladïm [6]da kötürdüm saŋa χol(8v)larïmnï menim.

J̌anïm menim, nečik yer, susaptïr saŋa, [7]tezindän išit maŋa, Biy, zera eksildi mendän ǰanïm menim.

Xaytarmagïn mendän yüzüŋnü seniŋ, oχšasarmen alarga, ki enärlär čoγurga.

[8]Išittirgin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men sa(9r)ŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Erkiŋni seniŋ övrät maŋa etmägä, zera sensen Teŋrim menim.

*J̌*anïŋ seniŋ yol körgü(9v)züči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï menim, yoχ etsärsen barča ïnǰïtučïlarïn ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ (10r) seniŋ men.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här vaχt da meŋi meŋilik, amęn.

***Jišesc̣uk‘* tatarča**

Aŋïyïχ kečä atïŋnï seniŋ, Biy.

Aχtïrsïn yüräkimizgä bizim söz yaχšï, da tillärimiz bizim aytsïn išlärin köktägi (10v) χannïŋ.

Yarïmkečädä turup, tapunïyïχ seni, Biy.

Alγïšïmïznï bizim beriyiχ saŋa, Biy, köškünä seniŋ ičinä yäŋi Erusaγemniŋ.

Kečä kötüriyiχ χollarïmïznï bizim arilik bilä saŋa χaršï.

[Псалом 150] [6]Söz bilä šükürlü, barča ǰanlar, alγïšlaŋ[ïz Biyni].

[Псалом 55/56: 9; 107/108: 3] (11r) [9]Oyanïŋïz, haybatïm menim, oyanïŋïz, da men oyanïrmen ertäräk, alęluia.

Oyanïŋïz frištälär bilä, oγlanlarï yoharï Siovnnuŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, oγlanlarï yarïχnïŋ, alγïšïna Ata-Yarïχnïŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, χutχarïlganlar χan bilä, da beriŋiz haybatnï χut(11v)χaručïga, alęluia.

Oyanïŋïz, yäŋi žoγovurt, yäŋi yïr alïp yäŋirtüčigä, alęluia.

Oyanïŋïz, kelinlär, ǰan bilä gümän etip kelmäχinä ari kiyövnüŋ, alęluia.

Oyanïŋïz, yanïp yarïχ bilä oχšaš aχïllï ari gojslarga, alęluia.

Oyanïŋïz, hadirläŋiz yaγ gant‘ęγläri(12r)ŋizgä isi yašïŋïznï, ale″.

Oyanïŋïz, yuχlamaŋïz, oχšaš aχïlsïz gojslarga türtünüp, ale″.

Oyanïŋïz, yerni öpüŋüz da yaš bilä bunu aytïŋïz, alęluia.

Oyanïŋ, ne üčün yuχlïyïrsen, Biy? Etmä keri bizni meŋilik.

Kel, Biy, boluš bizgä, beriyiχ atïŋa seniŋ haybatnï

(12v) Hali da här kez Ataga da Oγulga da Ari J̌anga, amęn.

Oyanganlar, yubanmaχïndan kečälik, tïnčlïχïndan

Baγïšlagay bizgä adam Sövüči övünmäχindä yuban yuχövnüŋ.

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška.

(13r) Kelip χosdovanel bolïyïχ ašïnganlarïmïzga

Da tapïyïχ K‘risdostan arïnmaχnï da ulu yarlïγamaχnï.

Zart‘uçealk‘ tatarča

Oyanganlar barčamïz tïnčlïχïndan yuχunuŋ, χaysï ki baγïšladï bizgä adam sövüči Teŋri övünmäχ da yubanmaχ küčsüzlüχü(13v)müzgä bizim,

Da kelip birgä ǰanlï yïr bilä, haybatïna barčadan ari atïna Eyämiznïŋ bizim da χutχaručïmïznïŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ

Xorχu bilä da titrämäχ bilä turïyïχ alγïška alnïna anïŋ

Da šükürlü bolïyïχ andan kečäniŋ bu sahatïndan könülükü üčün (14r) anïŋ.

Xaysï ki taŋladï bizni yarlïγamaχï bilä kendiniŋ

Da baγïšladï bizgä keltirmägä oχšašïn köktägi frištälärniŋ haybatlavučï Eyämiz Teŋrini barčamïzga bizgä bolmaga.

Da biz bundan soŋra arïtïp ǰanïmznï bizim χïyastan da yaman χïlïnmaχtan,

(14v) Kötüriyiχ χollarïmïznï bizim arilikkä, öčäšmäχ*n*iŋ bašχa da eki köŋüllüktän, inam bilä χolïyïχ andan arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim, χosdovanel bolup sïrïn yüräkimizniŋ bizim yapuχlar bilüči Teŋrigä,

Nečik ki yöpsüngäy yalbarganïm*ïz*nï bizim al(15r)γïšï bilä da pareχǫsluχu bilä barča ariläriniŋ.

Baγïšlagay bizgä adam sövüči Teŋri χalmaga saχtlïχ bilä da zadasïz tutuš bilä erkinä körä anïŋ bu dünyâda,

Da arzani bolup meŋilik da köktägi čatïrga, χaysï ki atadï sövüklärinä kendiniŋ könü Teŋri Jisus K‘risdos, (15v) Biyimiz barčanï tutučï, tirgiz da yarlïγa.

Xalganïn kečäniŋ eminlik bilä kečirmägä inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminliknïŋ közät ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganïmïzga bizim inam bilä Eyä(16r)mizdän χolïyïχ.

Ari Xačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušluχka ǰanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Da daγïn artïχ birlik bilä toγru, da könü, da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïyïχ.

Xanïmïznï [=Dǰanïmïznï] bizim da biri birimizni Eyä(16v)miz Teŋrigä, barčanï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim. Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan Biy, yarlïγa. *3 [kez].*

Alγïš Biy Teŋrigä

Šükürlümen sendän, yaratučïsï yerniŋ da köknüŋ, ki arzani ettiŋ men yazïχlïnï da arzanisiz χuluŋnu kečirmä bu aγïr (17r) da χaramγu kečäni eminliktä da χolaylïχta da yetkirdiŋ men köpyazïχlï da keräksiz χuluŋnu ertägi yarïχka.

Adam sövüči Biy, bergin maŋa kendi šaγavatïŋnï, da bu körümlü yarïχ bilä yeber körümsüz bašχïšïn Ari Dǰanïŋnï*ŋ* seniŋ, ki sövgäymen seni bar yü(17v)räkimdän da bar χuvatïmdan, alay oχ χardašïmnï da dindäšimni, nečik kendi boyumnu, da ber ölčövsüz šaγavatïŋdan bütün künnü eminliktä da yaχšï umsada kečirmä.

Biy yerniŋ da köknüŋ, ber eminlikiŋni seniŋ bütün dünyâgâ, kötür χïšïmnï yaratkanlarïŋdan

seniŋ, yarlï(18r)γa, Biyim, χardašlarïmïzga bizim, tirilärgä da ölülärgä, da tirilärni saχla barča türlü p'o̧rcank'larïndan körünür-körünmäs dušmanlarnïŋ, da kečkänlärgä baγïšlagïn köktägi χanlïχïŋnï da tïndïr eminliktä.

Yarlïγa, Biyim, bu surp yïγövnüŋ kölgäsi tibinä tïnganlarga.

(18v) Yarlïγa, Biyim, ǰžan u ten sartïn atalarïmïzga bizim, χaysïlarï ki üstümüzgä bizim emgänip, hasilgä keltiriptirlär bizni, ber kendilärinä kečövsüz tölövnü.

Yarlïγa, Biyim, da saχla ari da χuvatlï kölgäsi tibinä oŋuŋnuŋ seniŋ yolčunlarïmïznï bizim, alay alarnï, χaysïlarï ki χuruda(19r)dïrlar, nečik ki alarnï, χaysïlarï ki teŋiz üstünädirlär, barčasïn här türlü aγïrlïχlarïndan χutχar da yetištir här birin kendiniŋ turaǰžaqlarïna, Biyimiz da Teŋrimiz bizim Jisus K'risdos, χaysï ki alγïšlïsen meŋi meŋilik, amẹn.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ yergälikinä körä Ermeni surp yïγövnüŋ.

[Колонтитул страниц 19v-69v]

(19v) *Ertägi alγïšta aytkïn.*

Bu alγïšnï Biy Teŋrigä sungïn ertägi alγïšta.

[Псалом 89/90: 14-16]

[14]Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, sövündüχ da färâh bolduχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Färâh bolduχ ornuna künlär*n*iŋ, ki ašaχ etti (20r) bizni, da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išinä χoluŋnuŋ seniŋ, da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]da bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin (20v) bizgä, Biy.

Išin χolumuznuŋ bizim oŋar bizgä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̧anga hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Üč igitniŋ χoltχasï

Xaysï ki ot ičinä Biy Teŋrini haybatlïy edilär. Alay oχ biz dä haybatlïyïχ Biy Teŋrini

[Даниил 3: 26-45: Молитва Азарии]

(21r) [26]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, alγïšlï haybatlangan atïŋ seniŋ meŋilik.

Könülük bilä kečirdiŋ bu barčanï (21v) da bizim bilä toγrusen sen, Biy, [27]da barča išläriŋ seniŋ toγrudur.

Yoluŋ seniŋ toγrudur, da barča töräŋ seniŋ könüdür.

[28]Toγru törä keltirdiŋ üstümüzgä bizim barčaga körä, nenin [=neni] ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim da šähärinä ari a(22r)talarïmïznïŋ bizim Yẹrusaγẹmniŋ.

Toγruluχ bilä da könülük bilä yeberdiŋ bunu barča üstümüzgä bizim yazïχlarïmïz üčün bizim.

[29]Töräsizländiχ, ašïndïχ, baštaχ bolup sendän, yazïχlï bolduχ barčada [30]da buyruχuŋnu seniŋ (22v) saχlamadïχ.

Saχlamadïχ, nečik sïmarladïŋ sen bizgä, ki yaχšïnï tapkaybiz sendän.

[31]Hali barčanï, χaysïn ki ettiŋ da neni ki yeberdiŋ üstümüzgä bizim, toγru yarγu bilä ettiŋ.

[32]Čïχara berdiŋ bizni χoluna duš(23r)manlarïmïznïŋ bizim, töräsizlärniŋ, beklärgä da baštaχlarga.

Xoluna χannïŋ töräsizniŋ da yamannïŋ barča yerdä čïχara berdiŋ bizni.

[33]Da hali yoχtur bizgä vaχt ačma aγzïmïznï bizim, ki uyatlï da taba bolduχ χullarïŋa seniŋ (23v) χuluχ etkän.

[34]Yoχsa čïχara bermä bizni soŋγuga diŋrä atïŋ üčün seniŋ, taγïtma niyätiŋni seniŋ da keri etmä yarlïγamaχïŋnï seniŋ bizdän

[35]Apraham sövüküŋ üčün seniŋ, da Sahag χuluŋ, da ari Israjeliŋ üčün seniŋ.

(24r) [36]Atadïŋ alarga da ayttïŋ: «Ar*t*tïrïyïm zürätiŋizni siziŋ, nečik yolduzlarnïŋ köplüχü da nečik χumnu χïrïγïnda teŋizniŋ».

[37]Da hali, Biy, eksildiχ biz, ne ki barča ǰžïnslar, da zabunluχtabiz här yerdä bügün yazïχlarïmïz üčün bizim.

(24v) [38]Yoχtur bu zaman buyruχčï, markarẹ da yol körgüzüči, ne bütöv χurban, ne temyan o̧rẹnk'kä, ne yer χurbanlarnï sunma alnïŋa seniŋ, yarlïγamaχ tapma sendän.

[39]Yoχsa boyumuz bilä ašaχlanïp, da ǰžanïmïznïŋ mušχulluχu bilä yöpsünövlü (25r) bolïyïχ biz, nečik bütöv χurban χoylarnïŋ da tuvarlarnïŋ, da nečik tümän-tümän semiz χozular.

[40]Bu türlü yöpsünövlü bolsun χurbanïmïz bizim bügün alnïŋa seniŋ, ki tügäl tapulgaybiz atïŋdan seniŋ, da dügül uyat umsanganlarga saŋa.

(25v) [41]Da hali kelirbiz artïŋdan seniŋ barča yüräkimiz bilä bizim, χorχarbiz sendän, χolarbiz yüzüŋnü seniŋ, [42]Biy, uyatlï etmä bizni.

Yoχsa etkin bizgä sekinlikiŋä körä seniŋ da köplüχünä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, [43]χutχar bizni tamašalarïŋ üčün seniŋ, (26r) da haybatlï bolsun atïŋ seniŋ meŋilik.

[44]Uyatlï bolgaylar barčasï, χaysïlarï ki χïynarlar χullarïŋnï seniŋ, uyatlï bolgaylar zulumlarï alarnïŋ, da barča χuvatlarï alarnïŋ sïngaylar.

[45]Da tanïgaylar, ki sen Biy Teŋri yalγïz, χaysï ki haybatlanïp(26v)sen üstünä barča dünyâniŋ.

[Даниил 3: 52-88: Песнь трех отроков]

[52]Alγïšlïsen, Biy Teŋri, atalarïmïzdan bizim, ögövlü da ayruχsu biyiklängän atïŋ seniŋ meŋilik.

Da alγïšlïdïr atïŋ seniŋ ari haybatïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ayruχ″.

[53]Alγïšlïsen daǰarïnda haybatlï arilikiŋniŋ, ögövlü da″.

[55]Alγïšlïsen üstünä olturγučuŋnuŋ padšahlïχïŋnïŋ seniŋ, ögövlü da ay″.

[54]Alγïšlïsen, ki olturupsen k'erovpẹlärdä da baχïyïrsen tibsizlikkä, ögövlü″.

[56]Alγïšlïsen üstünä toχtalmaχïna köknüŋ, ögövlü da ayruχsu″.

(27v) [57]Alγïšlaŋïz, barča išläri Eyämizniŋ, Biyni, alγïšlaŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik.

[Псалом 148: 1-4, 7-10]

[1]Alγïšlaŋïz, köklär, Biyni, alγïš[laŋïz da biyiklätiŋiz anï meŋilik].

[2]Alγïšlaŋïz, frištäläri Eyämizniŋ, suvlar, ki üstünä köknüŋ, Biyni, alγïšlaŋ″.

[3]Alγïšlaŋïz, χuvatlarï Eyämizniŋ, gü(28r)näš da ay, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, yolduzlar, [4]köktägi yaγmurlar da yaγïš, Biyni, alγïšlaŋ″.

[7]Alγïšlaŋïz, barča yellär, ot da isi, Biyni, alγïš″.

[8]Alγïšlaŋïz, sovuχlar, χurγaχ, yaγïš da χarlar tüškän, Biy″.

Alγïšlaŋïz, buzlar, ačïχlïχlar da (28v) χar, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, kündüz da kečälär, yarïχ da χaramγu, Biy″.

Alγïšlaŋïz, bulutlar da yašnamaχlar, yer, Biyni, al″.

[9]Alγïšlaŋïz, taγlar da örlär, barča bitišläri yerniŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, čovraχlar, teŋiz da özän(29r)lär, Biyni, alγïš″.

[10]Alγïšlaŋïz, ulu balïχlar da barča χaynaškanlar, χaysï ki suvda, učar χušlarï köknüŋ, Biyni″.

Alγïšlaŋïz, kazanlar, da hayvanlar, da oγlanlarï adamlarnïŋ, Biyni″.

Alγïšlagay Israjel Biyni, alγïšlagay″.

Alγïšlagay k'ahana(29v)lar Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, χullarï Eyämizniŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, ǰanlar da tïnïχlarï toγrularnïŋ, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, arilär da ašaχ yüräklilär, Biyni, alγïš″.

Alγïšlaŋïz, Anania, Azaria da Misajel, Biyni, al(30r)γïšlaŋïz da biyiklätiŋiz meŋilik.

Haybat Ataga″.

Alγïšï surp Asduaǰzaǰzingä

[Лука 1: 46-55: Гимн Марии]

[46]Ululatkay boyum menim Biyni, [47]da sövüngäy ǰanïm menim Teŋrim Xutχaručïm bilä menim.

[48]Ki baχtï üstünä ašaχlïχï χaravašïnïŋ kendiniŋ, bundan soŋra san ber(30v)gäylär maŋa barča ǰïnslar.

[49]Etti maŋa ulu-ulu χuvat, da aridir atï anïŋ.

[50]Yarlïγamaχnï etti ǰïnstan ǰïnska, χorχučilarïna kendiniŋ, [51]etti χuvatïn biläki bilä kendiniŋ.

[52]Tozdular fikirlärindän yüräklärniŋ [=Tozdurdu öktämlikin fikirlärindän yüräklärini,] da söktü χuvat(31r)lïlarïn olturγučlarïndan.

Ašaχnï biyiklätti, [53]hasrätlärni toldurdu igilik bilä da ulularnï yeberdi boš.

[54]Abradï Israjelni, χulun kendiniŋ, aŋïp yarlïγamaχïn kendiniŋ,

[55]Nečik sözlädi atamïzga bizim Apraham[ga da zürätinä anïŋ meŋilik].

(31v) **Alγïšï Zakaria markarẹniŋ**

[Лука 1: 68-79: Гимн Захарии]

[68]Alγïšlïdïr Biy Teŋrisi Israjelniŋ, ki baχtï da etti χutχarïlmaχnï žoγovurtuna kendiniŋ.

[69]Turγuzdu bizgä müŋüz χutχarïlmaχnïŋ övündän Tawit'niŋ, χulunun kendiniŋ, [70]nečik sözlädi aγïzlarï bilä ari(32r)lärniŋ, ki meŋiliktän markarẹlär edilär,

[71]Xutχarïlmaχ dušmanlarïmïzdan bizim da χollarïndan barča körälmäχsizlärimizdän bizim;

[72]Etmä yarlïγamaχnï atalarïmïzga bizim da aŋma bitikin arilik*i*niŋ kendiniŋ,

[73]Antïn, χaysï ki ant ič(32v)ti Aprahamga, atamïzga bizim, bermä bizgä [74]barča χorχmaχtan χutχarïlmaχnï dušmanlarïmïzdan bizim,

[75]Tapunma anï arilik bilä da toγruluχ bilä alnïna anïŋ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[76]Da sen, oγlan, marka(33r)rẹ Biyiktäginiŋ ündälgin; barsarsen alnïna Eyämizniŋ hadirlämä yolun anïŋ,

[77]Bermä bilmä χutχarïlmaχïn žoγovurtunuŋ kendiniŋ bošatlïχka barča yazïχlarïmïzga bizim,

[78]Šaγavatlï üčün yarlïγamaχïnïŋ Eyämiz Teŋrimizniŋ (34v) bizim, ki köründü bizgä günäš biyikliktän yarïχlï etmä χaramγuluχumuznu bizim,

[79]Sačma yarïχnï üstünä bularnïŋ, χaysï ki olturup ediχ χaramγuluχta da kölgäsinä ölümnüŋ, tüzätmä ayaχlarïmïznï bizim yoluna eminliknïŋ.

(35r) **Alγïšï Simeon χartnïŋ**
[Лука 2: 29-32: Пророчество Симеона]

[29]Hali češkin χuluŋ*nu* seniŋ, Biy, sözüŋä körä seniŋ, eminlikkä, [30]zera kördülär közlärim menim χutχarmaχïŋnï seniŋ, [31]χaysï ki hadirläpsen alnïna barča žoγovurtnuŋ,

[32]Yarïχ köründüŋ dinsizlärgä da haybat žoγovurtuŋa (35v) seniŋ Israjęlniŋ.

Saγmosundan Tawit'*niŋ*
[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Daγïn artïχ yuvgïn meni töräsizlikimdän menim da yazïχ(36r)ïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim dä alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim.

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ (36v) da yeŋüči yarγuda seniŋ.

[7]Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ bilä toγurdu meni anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüm [=sövdüŋ], körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.]

[10]Išitövlü etkin maŋ(37r)a sövünčlüknü da färâhlikni, ki sövüngäylär söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

(37v) [13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ da J̌anïŋnï Ari seniŋ čïχarmagïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ da ǰan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

(38r) [16]Xutχar meni χanlarïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da sövüngäy tilim menim toγruluχuŋa seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet bütöv χurban(38v)ga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰan ašaχ, yüräkni aruv ǰan bilä ašaχ heč etmästir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä seniŋ Sionga; da yasalgaylar duvarlarï Yęrusaγęmniŋ:

[21]Ol vaχtta biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, χačan (39r) niyät χurbanïmïznï čïχarsarsen [=čïχarsarlar] seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da".

Alęluia Ankea da Zakarianïŋ
[Псалом 148]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni köktä, alγïšlaŋïz anï biyiklikta.

[2]Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ, alγïšlaŋïz anï, bar(39v)ča χuvatlarï anïŋ.

[3]Alγïšlaŋïz anï, günäš da ay, alγïšlaŋïz anï, barča yolduzlarï da yarïχ.

[4]Alγïšlaŋïz anï, kökläri köknüŋ, suvlar, ki biyiksiz, ne ki kök, [5]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ,

Zera ol ayttï, da boldular, buyurdu, da toχtaldïlar.

(40r) [6]Turγuzdu alarnï meŋi meŋilik; nïšan χoydu, χaysï ki kečmäs.

[7]Alγïšlaŋïz Biyni, yerdä čoγurlar da barča teränliklär,

[8]Ot da hrad, χar da buz, yel da dufan, ki etärsiz sözün anïŋ,

[9]Taylar da biyiklär, teräk yemiš be(40v)rüči da barča ormanlar,

[10]Kazan da barča hayvanlar, sürkülgän da barča učar χušlar χanatlïlar,

[11]Xanlarï yerniŋ da χuvatlïlarï kendiläriniŋ, buyruχčïlar da barča töräčiläri yerniŋ,

[12]Otuzyašlïlar da gojslar, χartlar (41r) da oγlanlar, [13]alγïšlaŋïz atïn Eyämizniŋ;

Biyikländi atï anïŋ yalγïz, tapunmaχ aŋar köktä da yerdä.

[14]Biyik etär Biy müŋüzün žoγovurtunuŋ kendiniŋ, alγïšï barča ariläriniŋ aŋar oγlanlarïndan Israjęlniŋ, žoγovurt, ki yuvuχtur Biygä.

(41v) [Псалом 149]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni alγïš bilä yäŋi, alγïš bilä alγïš aŋar yïγövündä arilärniŋ.

[2]Sövüngäy Israjel yaratučïsïnda kendiniŋ, oγlanlarï Sionnuŋ sövüngäylär padïšahïndan kendiläriniŋ.

[3]Alγïšlagaylar atïn anïŋ alγïš bilä, (42r) saγmos bilä da alγïš bilä saγmos yïrlagaylar aŋar.

[4]Biyänir Biy žoγovurtuna kendiniŋ, ari da biyik etär sekinlärni χutχarïlmaχka.

[5]Ögüngäylär ariläri haybat bilä, da sövüngäylär tïnčlïχlarïna kendiläriniŋ, [6]da biyiklätkäylär (42v) Teŋrini aγïzlarï bilä kendiläriniŋ.

Xïlïč eki yanlï berdi χollarïna alarnïŋ [7]alma tölöv dinsizlärdän χaršïlïχka barča žoγovurtka,

[8]Baγlama χanlarïn alarnïŋ baγ bilä, čerüv baščïlarïn alarnïŋ χol bïγovlarï bilä temirdän,

(43r) [9]Etmä alarga yarγu yazovga körä. Da haybat budur barča arilärinä anïŋ.

Ankea da Zakaria
[Псалом 150]

[1]Alγïšlanjïz Teŋrini arilikindä anïŋ, alγïšlanjïz anï bïnyatlï χuvatïnda anïŋ.

[2]Alγïšlanjïz anï χuvatïnda anïŋ, alγïšlanjïz anï köplü(43v)χündä ululuχunda anïŋ.

[3]Alγïšlanjïz anï avazlï alγïš bilä, alγïšlanjïz anï saγmos bilä da alγïš bilä.

[4]Alγïšlanjïz anï sövünčlük bilä, maχtanjïz anï färâhlik bilä.

[5]Alγïšlanjïz anï tatlï sözlär bilä, alγïšlanjïz anï išitövlü avaz bilä.

(44r) [6]Alγïšlanjïz anï avaz bilä šükürlü, barča ǰanlar, alγïšlanjïz Biyni.

[Псалом 112/113]

[1]Alγïšlanjïz Biyni da alγïšlanjïz atïn Eyämizniŋ.

[2]Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan soŋra čaχ meŋilik.

[3]Kün toγušundan čaχ günäšniŋ kir(44v)gäninä deg, alγïšlïdïr atï Eyämizniŋ.

[4]Biyiktir Biy barča ǰïnslar üsnä, da haybatï anïŋ köktädir.

[5]Kimdir — nečik Biy Teŋrimiz bizim, biyiklikkä sïγïngan, [6]da ašaχlarnï köriyir köktä da yerdä,

[7]Turγuzur miskinni yerdän, da biyiklä[tir yarlï](45r)larnï čöplüktän,

[8]Olturγuzur alarnï buyruχčï buyruχčïlarï bilä žoγovurtunuŋ kendiniŋ,

[9]Sïγïndïrïr n′eplodnïynï övdä färâhli fikirdä, nečik ananï, oγlanlarïndan sövüngän?

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da″.

(45v) *P‘aṛk‘ ’i parcuns* tatarča, χaysïn ki frištälär yïrladïlar toγušunda Jisus K‘risdosnuŋ

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yergä eminlik, adamlarga biyänčlik, alγïš saŋa, biyiklikkä alγïšlïsen, Biy Teŋrimiz bizim.

Alγïšlarbiz seni, Biy, da maχtarbiz seni, (45v) tapunurbiz, Biy, seni da yerni öpärbiz saŋa, haybatlarbiz seni, šükürlübiz, Biy, sendän seniŋ ulu haybatïŋ üčün.

Biy, padšah ari köktägi, Teŋri da Ata barïnï tutučï, Biy da Oγlu Atanïŋ yalγïz toγgan Jisus K‘risdos da Ari Oγul [=Ari J̌an].

Biy Teŋri, χuzusu Teŋ(46v)riniŋ da Oγlu Atanïŋ, χaysï ki aldïŋ bizimkin ari gojstan, yarlïγadïŋ, kötürdüŋ yazïχnï dünyâniŋ, da hali yöpsün χoltχamïznï bizim.

Ari, ki olturupsen oŋ yanïndan Atanïŋ, yarlïγa bizgä.

Zera sen yalγïz arisen, yalγïz biyiklänipsen, yalγïz Biyimiz (47r) bizim Jisus K‘risdos, Biy da Ari J̌an, χaysï ki haybatta Teŋri Ata bilä, amẹn.

Da här vaχt alγïšlarbiz seni, Biy, da ögiyirbiz ari atïŋnï seniŋ meŋi da meŋi meŋilik.

Arzani etkin, Biy, bu künnü kečirmä eminliktä da yazïχtan bašχa saχla bizni.

Alγïšlïsen, Biy Teŋri, (47v) atalarïmïzdan bizim, ögövlü da haybatlïdïr atïŋ seniŋ ari meŋilik, amẹn.

Alγïšlï Biy, övrät maŋa toγruluχuŋnu seniŋ.

Biy, išančïmïz bizim bolduŋ ǰïnstan ǰïnska.

Men χolarmen, Biy, yarlïγa maŋa, da oŋalt boyumnu menim, men yazïχ ettim saŋa.

(48r) Körgüz bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ, da χutχarïlmaχïŋnï seniŋ Bergin bizgä, Biy, yarlïγamaχïŋnï seniŋ meŋilik, išin χoluŋnuŋ seniŋ körümsüz etmägin.

Biyim menim, seni išanč kendimä ettim, övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

Sendändir, Biy, čovra(48v)χï tirlikniŋ, da yarïχï bilä yüzüŋnüŋ seniŋ köriyirbiz yarïχnï.

Sačkïn yarlïγamaχïŋnï seniŋ, kimlär ki tanïrlar seni, Biy.

Haybat, da hörmät, da yer öpmäχ biyiklikkä Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez da meŋi meŋilik, amẹn.

[*P‘aṛaworesṣuk‘*]

Haybatlïyïχ barča tutučï Teŋrini, Atanï Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ.

Šükürlänipmen kendindän, ki saχladï bizni eminliktä bu kečäniŋ da yol körgüzdü bizgä χaramγuluχtan yarïχka, ölümdän tirlikkä, buzulmaχlïχtan buzulmamaχlïχ(49v)ka, biliksizliktän biliklikkä, könülükün kendiniŋ.

Xolïyïχ Biyni da yalbarïyïχ kensindän, ki uzunluχun kündüznüŋ eminlik bilä da barča χolay fikirdä färâhlik bilä bergäy kečirmä bizgä, da čövrälätip saχlagay žoγovurtun kendiniŋ, Teŋrilik χuvatï bi(50r)la kendinin, χaysï ki barčasï üsnä yaχšï etučilik bilä kendiniŋ buyruχu bar üstünä yaratkanlarïnïŋ anïŋ, barčanï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

Ertäsin yarïχnïŋ da alnïmïzda bolgan künnü eminlik bilä Eyämizdän χolïyïχ.

(50v) Frištäsin eminliknïŋ [közät] boylarïmïzga bizim inam bilä Eyämiz″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim inam bilä Eyä″.

Ari Xačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn boluš ǰžanïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän″.

Da daγï birliki üčün ari da könü dinimizniŋ bizim Biyni yalbarï(51r)yïχ.

J̌žanïmïznï bizim da biri birimizni Eyämiz Teŋrigä sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim.

Aytïyïχ barčamïz bir yerdä: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa.

(51v) **[*Surp Asduaǰz*]**

Ari Teŋri, ari da χuvatlï, ari da ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Haybatlï da alγïšlï dayma ari Gojs Asduaǰzaǰzin Mariam, anasï K‘risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋrimizgä bizim.

Xutχar bizni sïna(52r)maχtan da barča tarlïχlarïmïzdan bizim.

[*Vs̄ lseli* tatarča]

Išitövlü bolmaχï üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim pareχǫsluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ engäy üstümüzgä bizim yarlïγanmaχï da šaγavatï Eyämiz Teŋriniŋ.

Barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlïγa.

(52v) *Bu alγïšnï Manasę patšah ayttï, χačan inandï Biy Teŋrigä.*

***Dęr amenagal* tatarča**

[2 Паралипоменон, после 36 стиха. Молитва Манасии]

Biy barïnï tutučï, Teŋrisi Aprahamnïŋ, Sahagnïŋ, Jagopnuŋ da alarnïŋ artar oγlanlarïnïŋ, barïnï tutučï Biy, bošat menim yazïχlarïmnï.

(53r) Ki ettiŋ köknü da yerni, da barča körkün alarnïŋ, barïnï tutučï Biy″.

Ki bayladïŋ teŋizni sözüŋnüŋ buyruχu bilä, yaptïŋ teränliklärni, möhürlädiŋ χorχulu da haybatlï ari atïŋ bilä seniŋ, barï″.

Ki barča nemä seskänip titrär yüzüŋdän χorχulu χuva(53v)tïŋnïŋ seniŋ, bar″.

Yetövsüzdür ulu zǫrk‘u haybatlï arilikiŋniŋ seniŋ, srogiydir yüräklänmäχi öčäšmäχiŋniŋ seniŋ üstünä yazïχlïlarnïŋ, ölčövsüzdür yarlïγamaχï sövüküŋnüŋ seniŋ, barïnï tutučï″.

Sen, Biy biyiklängän, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da (54r) köpyarlïγovučï, da hayïfsunursen yamanlïχï üsnä adamlarnïŋ, barï″.

Sen, Teŋri, χoymadïŋ abašχarank‘ artarlar üčün Aprahamga, Sahagga, Jagopka, χaysïlarï ki yazïχ etmädilär saŋa, barïnï″.

Yoχsa χoyduŋ pošmanlïχ men yazïχlï üčün, zera yazïχlandïm teŋ(54v)izniŋ χumundan artïχ, da köpländilär töräsizliklärim menim, barïnï tu″.

Dügülmen arzani baχma da körmä biyiklikin köknüŋ köplüχündän töräsizlikimniŋ menim, barï″.

Tas bolupmen men tutmaχïndan temir bïγovlarnïŋ, da yoχtur maŋa tïnčlïχ″.

Yüräkländirdim öčäšmäχni da yaman alnïna seniŋ ettim, turγuzdum guṛk‘ da arttïrdïm öčäšmäχni ǰžanïma menim, barïnï″.

Da hali, Biy, ašaχlatïrmen tizin yüräkimniŋ menim da χolarmen tatlï yarlïγamaχïŋdan seniŋ, bar″.

Yazïχlandïm, Biy, yazïχlandïm da töräsiz-(55v)likimni menim mendän bilirmen, barïnï″.

Yalbarïp sendän χolarmen, bošat maŋa, Biy, bošat da tas etmägin töräsizlikimä körä menim, barïnï″.

Meŋilik öčäšmä maŋa, Eyäm, da aŋma yamanlïχlarïmnï menim alnïna seniŋ, da borčlu etmägin meni tüškänlär bilä yer tibinä yamanlïχlarï (56r) bilä kendiläriniŋ″.

Zera sen Teŋri, Teŋri pošman bolganlarnïŋ, umsasïsen, da maŋa körgüz yaχšï etučilikni seniŋ, ki arzanisizmen, barïnï″.

Tirgizgäysen meni köplüχünä körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, da men alγïšlïyïm seni barča künlärimdä tirlikimniŋ menim″.

(56v) Seni, Biy, alγïšlarlar barča köktägi frištälär, da seniŋdir haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌žanga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

[Молитва]

Yalbarïp χolarmen sendän, Biy, bošat maŋa menim yazïχlarïmnï.

Köplärgä yarlïγovučï Biy, yarlïγa men yazïχ-(57r)lïga.

Teŋri, arït meni, yazïχlïnï, yazïχtan da tirgiz.

Teŋri, šaγavatlan yazïχlï χuluŋ üsnä da yarlïγa men köpyazïχlïga.

Barčadan alγïšlï sïrpuhi dayma gojs Asduaǰzaǰzin Mariam, anasï Eyämizniŋ, pareχǫs bol Biyimizgä bizim üčün.

Barča ariläri Teŋri(57v)niŋ, pareχǫs boluŋuz köktägi Ataga biz yazïχlïlar üčün.

K‘risdos, Oγlu Teŋriniŋ, öč saχlamagan, yöpsün χoltχamïznï bizim, zera saŋa išanïpbiz boyunlarïmïz bilä bizim.

Yeŋüči χuvatïŋ bilä, ari da tirgizüči, özdän χačïŋ bilä seniŋ saχla bizni.

Da yeber, Biy, frištä(58r)sin eminlikniŋ, ki kelip saχlagay bizni kündüz da kečä.

Da adam sövükünŋ bilä seniŋ aŋ bizni, Biy, aŋ bizni, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da yarlïγa bizgä.

Bu saγmoslar oγormeal učta Dẹr amegaçtan aytïlïr.

Paniç imoç tatarča

[Псалом 5]

[2]Sözlärimä menim χulaχ χoygïn, Biy, (58v) da eskä al χïčχïrïχïmnï menim.

[3]Baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, padšahïm menim da Teŋrim menim.

[4]Men χolïyïrmen sendän, Biy, taŋ manïna išitkäysen avazïma menim, taŋ manïna hadir bolïyïm χaršï bolma saŋa, Teŋri.

[5]Dügül ki sen, Teŋri, klärsen töräsizlikni, (59r) sïγïnmaslar sendä yamanlar, ne töräsizlär sïγïnïrlar közläriŋ alnïna seniŋ.

[6]Körälmädiŋ alarnï, χaysïlarï ki [töräsizlikni] χïlïnïrlar, tas etärsen barčasïn, χaysïlarï ki yalγannï sözlärlär.

[7]Erni χan töküčini da hillälini murdar etsärsen, Biy, evet men köpyarlïγamaχïŋa körä se(59v)niŋ kiriyim övüŋä seniŋ, yer öpiyim ari turaǰagïŋa seniŋ χorχuŋ bilä seniŋ.

[8]Biy, yol körgüzgin maŋa toγruluχuŋda seniŋ, dušmanlarïm üčün menim toγru etkin alnïma menim yollarïŋnï seniŋ,

[9]Zera yoχtur aγïzlarïnda alarnïŋ könülük da yüräkläri alarnïŋ bo(60r)šanïptïr.

[10]Nečik kerezman, ačïχtïr ovurtlarï alarnïŋ, tilläri bilä kendiläriniŋ hilläli boldular.

[11]Yarγulagïn alarnï, Teŋri, ki tüškäylär saγïšlarïndan yüräkläriniŋ kendiläriniŋ, köp χayïrsïzlïχlarïna körä alarnïŋ yïraχlatkïn alarnï, ki ačïγlattïlar seni.

[12]Färâh bolgaylar bar(60v)časï, χaysïlarï ki umsanïptïrlar saŋa, meŋilik sövüngäylär, sïγïngaysen sen alarda.

[13]Ögüngäylär sendä sövüklüläri atïŋnïŋ seniŋ, zera alγïšlarsen sen toγrunu, Biy, nečik yaraγ, biyänčlikiŋ bilä seniŋ.

[Псалом 89/90: 14-16]

[14][Tolduχ ertäräk yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ], sövündüχ da färâh bol(61r)duχ barča künlärindä tirlikimizniŋ bizim.

[15]Bolduχ färâh ornuna künlärniŋ, ki ašaχ etti bizni, da yïllar, χaysïlarïnda ki kördüχ χïyïnlar.

[16]Baχkïn, Biy, χullarïŋa seniŋ da išinä χoluŋnuŋ seniŋ da yol körgüz oγlanlarïna alarnïŋ, [17]da bolgay yarïχï Eyämiz Teŋriniŋ üstümüzgä (61v) bizim.

Išin χolumuznuŋ bizim toγru etkin bizgä, Biy, išin χolumuznuŋ bizim oŋar*t* bizgä.

[Псалом 129/130]

[1]Teränliktän sarnadïm saŋa, Biy, [2]Biy, išit avazïma menim.

Bolgay χulaχïŋ seniŋ išitmä avazïn alγïšïmnïŋ menim.

[3]Egär töräsizlikimni menim tergäsäŋ, Biy, Biy, evet kim bolur turma (62r) alnïŋa seniŋ? [4]Zera sendändir arïnmaχlïχ.

[5]Atïŋ üčün seniŋ tözdüm, Biy, töz, ǰanïm menim. Sözünä seniŋ [6]umsandï ǰanïm menim, Biygä—

Vaχtïndan ertäniŋ čaχ kečägä diŋrä, vaχtïndan ertäniŋ [kečägä diŋrä]. [7]Umsandï Israjẹl Biygä.

Eyämizdändir yarlïγamaχ köp, andandïr χutχarïlmaχlïχ, [8]da (62v) ol χutχardï Israjẹlni barča tarlïχlarïndan anïŋ.

[Псалом 142/143]

[8]Išitövlu etkin maŋa ertäräk yarlïγamaχïŋnï seniŋ, zera men saŋa, Biy, umsandïm.

Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim.

[9]Xutχar meni dušmanlarïmdan menim, Biy, ze(63r)ra [seni] išanč kendimä ettim.

[10]Övrät maŋa etmägä erkiŋni seniŋ, zera sensen Teŋrim menim.

J̌anïŋ seniŋ yaχšï, yol körgüzgäy maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχtan ǰanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

(63v) Tas etärsen dušmanlarïmnï menim da yoχ *e*tärsen barča ïnǰïtučïlarïmnï ǰanïmnïŋ menim, zera men χuluŋ seniŋmen.

[Псалом 53/54]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoy sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

(64r) [5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär ǰanïmnï menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋrim bolušučïm menim; da Biy yöpsünučisi ǰanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarganïŋda yamannï dušmanlarïma menim könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

(64v) [8]Men erkim bilä menim χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

[Псалом 85/86]

[16]Ber χuvat χulïna seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ [17] da etkin mendä nïšanïn yaχšïlïχnïŋ.

(65r) Körgäylär körälmägänlärimni menim da uyalgaylar, ki sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Bu saγmoslarnï mardirosaç künlärdä āheçḳ‘ mangunk‘tan soŋra aytïlïr.

***Sionçiç ziluiçę* tatarča**

[Псалом 114/116]

(65v) [1]Sövdüm, ki išitkäy Biy avazïna alγïšïmnïŋ menim, [2]ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ maŋa, da men künlärimdä menim sarnadïm aŋar.

[3]Keldilär čövrämä ïnčχamaχï ölümnüŋ, da totχarlïχlarï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da tïχïzlïχnï taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

(66r) Ey, Biy, χutχargïn dž̲anïmnï menim, [5]yarlïγovučï Biy Teŋrimiz bizim, yarlïγagïn [6]da saχ*la*gïn oγlanlarïŋnï, Biy.

Men ašaχlandïm, da Biy tirgizdi meni, [7]χaytkïn, dž̲anïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï dž̲anïmnï menim ölümdän, közlärimni yaštan, ayaχïmnï (66v) tayïlmaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ tirlik yerdä.

[Псалом 115/116]

[1/10]Inandïm, neni ki sözlädim, da men ašaχlandïm bek.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïmda menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim ornuna Eyämizgä barčadan, χaysïn ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχ(67r)nïŋ yöpsüniyim da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[5/14]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ.

[6/15]Özdändir alnïna Eyämizniŋ ölümü ariläriniŋ kendiniŋ. [7/16]Ey, Biy, men χuluŋ seniŋ men, χul da oγlu χaravašïŋnïŋ seniŋ.

Kestiŋ baγlarïmnï menim, [8/17]saŋa sunïyïm alγï(67v)šïn χurbannïŋ da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[9/18]Alγïšïmnï menim Eyämizgä beriyim barča žoγovurtu alnïna anïŋ [10/19]koškündä övüŋnüŋ Eyämizniŋ da ičiŋdä seniŋ, Erusaγęm.

[Псалом 116/117: 1-2]

[1]Alγïšlaŋïz Biyni, barča dž̲ïnslar, ögüŋüz anï, barča žoγovurt.

[2]Xuvatlansïn yarlïγamaχï anïŋ üstümüz(68r)gä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalsïn meŋilik.

[Псалом 53/54: 3-9]

[3]Teŋri, atïŋa seniŋ tirgiz meni da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözlärinä alγïšïmnïŋ menim.

[5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär boyumnu menim, da heseplä(68r)mädilär seni, Teŋri, alnïlarïna [=alïnlarïna] kendilériniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim; da Biy yöpsünüčisi dž̲anïmnïŋ menim.

[7]Xaytarganïŋda yamannï dušmanlarïma menim da könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin alarnï.

[8]Men erkim bilä menim χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχ(69r)šïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

[Псалом 85/86: 16-17]

[16]Ber χuvat χuluŋa seniŋ, [tirgiz] oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, [17]etkin mendä nïšan yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlärim menim da uyalgaylar, ki sen Biy boluš(69v)tuŋ maŋa da övündürdüŋ meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Bunuŋ soŋra oγormeal Dęr bašlandï. Bu ävälgi oγormea künnüŋ 3 sahatïnda aytïlïyïr Ari Dž̲anga tum alïnganïna χaršï vernadunga da χutχarïlmaχka χaršï K‘risdosnuŋ, χaysï ki χutχardï sansiz dž̲anlarnï.

(70r) **[Колонтитул страниц 70r-82r]**

Tüš alγïšta aytkïn.

[Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köplüχünä körä šaγavatïŋnïŋ seniŋ buzgïn töräsizlikimni menim.

[4]Ayruχsu yuvgïn meni töräsizlikimdän menim (70v) da yazïχlarïmdan menim aruv etkin meni.

[5]Töräsizlikimni menim men mendän bilirmen, da yazïχlarïm menim alnïma menimdir här sahat.

[6]Saŋa yalγïz yazïχ ettim, Biy, da yamannï alnïŋa seniŋ ettim.

Nečik toγru bolgaysen sözüŋdä seniŋ da yeŋüči yaryuŋda se(71r)niŋ.

[7]Töräsizlik bilä bašlandïm, da yazïχ ičinä toγurdu menim [=meni] anam menim.

[8]Sen, Biy, könülüknü sövdüm [=sovduŋ], körünmägänlärni da yapuχlarnï aχïlïŋ bilä seniŋ körgüzdüŋ maŋa.

[[9]Bürk üstümä zoba bilä, da aruv bolïyïm, yuvgïn, da χardan artïχ aχ bolïyïm.]

[10]Išittirgin maŋa sövünčlüknü da färâhlikni, da sövünürlär (71v) söväklärim menim hasrät bolgan.

[11]Xaytar yüzüŋnü seniŋ yazïχlarïmdan menim da barča töräsizlikimni menim arït mendän.

[12]Yüräk aruv toχtat mendä, Teŋri, da ǰžannï toγru yäŋirt χarnïmda menim.

[13]Salmagïn meni, Biy, yüzüŋdän seniŋ [da J̌žanïŋnï Ari seniŋ] čïχar(72r)magïn mendän.

[14]Bergin maŋa sövünčlükün χutχarïlmaχnïŋ da ǰžan aγalïχïŋ bilä seniŋ toχtat meni.

[15]Övrätiyim töräsizlärgä yoluŋnu seniŋ, da χayïrsïzlar saŋa χaytkaylar.

[16]Xutχar meni χanïndan, Teŋri, Teŋri χutχarïlmaχïmnïŋ menim, da (72v) sövüngäy tilim menim toγruluχuŋda seniŋ.

[17]Biy, egär erinlärimni menim ačsaŋ, aγzïm menim yïrlagay alγïšïŋnï seniŋ.

[18]Egär kläsäŋ edi, χurban sunar ediχ, evet bütöv χurbanga ne heč biyänmädiŋ.

[19]Xurban Teŋrigä ǰžan ašaχ, aruv yü(73r)räkni da ǰžan ašaχnï heč etmästir Teŋri.

[20]Yaχšï etkin, Biy, erkiŋ bilä Sionga; da yasalgaylar duvarlarï Yęrusaγęmniŋ:

[21]Ol vaχt biyänsärsen χurbanga toγruluχnuŋ, χačan niyät χurbanïmïznï čïχargaylar seγanïŋa seniŋ, ögüznü.

Haybat Ataga da″.

(73v) *Dęr hůesçę* tatarča
[Псалом 22/23]

[1]Biy kütkäy meni, da maŋa nemä eksik bolmas.

[2]Yaš ot tüzündä anda sïγïndïrdï meni da tïnčlïχïnda suvlarnïŋ beslädi meni.

[3]Xaytardï ǰžanïmnï menim maŋa, yol körgüzdü maŋa toγru yolga atï üčün kendiniŋ.

[4]Kläsä ki barsam da (74r) esä ičinä ölüm kölgäsiniŋ, χorχmandïr yamandïr [=yamandan], zera sen, Biy, menim biläsen.

Tegänäk da tayaχ, alar övündürgäylär meni.

[5]Hadirlädiŋ alnïma menim seγannï χaršïsïna közläriniŋ ïnǰžïtučïlarïmnïŋ menim.

Yaγladïŋ yaγ bilä bašïmnï menim, ayaχïnïŋ [=ayaχïŋ] seniŋ, nečik zadasïz, (74v) ičirdi meni.

[6]Yarlïγamaχïŋ seniŋ, Biy, kelgäy birgämä menim barča künlärindä tirlikimniŋ menim sïγïnma maŋa övündä Eyämizniŋ uzaχ künlär bilä.

[Псалом 142/143: 8-12]

[8]Körgüz maŋa yol, χaysïna barmaga, zera saŋa, Biy, kötürdüm ǰžanïmnï menim.

[9]Xutχar meni dušman(75r)larïmnï [=dušmanlarïmdan] menim, Biy, zera seni išanč kendimä ettim.

[10]Erkiŋni seniŋ övrät maŋa etmägä, zera sensen Teŋrim menim.

J̌žanïŋ seniŋ yol körgüzüči bolgay maŋa yergä toγru.

[11]Atïŋ üčün seniŋ, Biy, tirgizgäysen meni, toγruluχuŋ bilä seniŋ čïχargaysen tarlïχ(75v)tan ǰžanïmnï menim, [12]yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ

Tas etsärsen dušmanlarïmnï, yoχ etsärsen barča ïnčïtučïlarïmnï menim ǰžanïmnïŋ, zera men χuluŋ seniŋmen.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bašlanïyïr ekinči oγormea Ata Teŋrigä χaršï.

(76r) [Псалом 50/51]

[3]Yarlïγa, maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχ[ïŋnïŋ seniŋ]″.

Artχarï aylandïrïp 4 χaγït, taparsen da tamam aytkaysen.

Erani tatarča
[Псалом 40/41: 2-5]

[2]San, χaysï ki saγïšlïyïr miskinni da yarlïnï! Yaman kündä χutχarïr anï Biy.

[3]Biy χutχarïr anï da tirgizir, sanlï etär (76v) anï üstünä yerniŋ da čïχara bermäs anï χoluna dušmanlarïnïŋ kendiniŋ.

[4]Biy bolušučïdïr aŋar yataχïnda aγrïχlarïnïŋ kendiniŋ, barča töšäkläriniŋ anïŋ χaytarïr χastalïχïndan anïŋ.

[5]Men ayttïm: Biy, yarlïγagïn maŋa, saγaytkïn ǰžanïmnï menim: men (77r) yazïχlï beriniyirmen saŋa.

[Псалом 90/91]

[1]Kim turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ köktä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: «Yöpsünövlüm menim sen, išančïm menim Teŋri, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ, seskändürüčiniŋ söz(77v)lärdän».

[4]Arχasï üsnä kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanatlarïnïŋ anïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, seniŋ čövräŋä bolgay könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen sen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχtan, ki učar kündüz,

[6]Nemä bar ki učar χa(78r)ramγuluχta, azdïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

[7]Tüššünlär yanïŋdan seniŋ miŋlär da (dümänlär>) tümänlär oŋuŋdan seniŋ, ki saŋa heč nemä yuvuχlanmas.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen, tölövün yazïχlarnïŋ körärsen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

(78v) Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, da χïyïnlar yuvuχlanmagaylar otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlâptïr seniŋ üčün, saχlama seni barča yollarïŋda seniŋ.

[12]Biläkläri üsnä kendiläriniŋ kötürgäylär (79r) seni, ki heč urunmagay taška ayaχïŋ seniŋ.

[13]Iżniŋ da yïlannïŋ üsnä yürügäysen sen, ayaχ tibinä baskaysen aslannï da ačdahanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar, da anïŋ bilä bolïyïm tar(79v)lïχta.

Xutχargaymen da haybatlagaymen anï, [16]uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarïlmaχïmnï menim.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bašlanïyïr üčünči oγormea, (80r) χaysï ki tügälläniyir Oγul Teŋrigä χaršï.

[Псалом 50/51: 3]

[3]Yarlïγa maŋa, Teŋri, ululuχuna körä yarlïγamaχïŋnïŋ seniŋ, köp″.

Ävälgi oγormeanï tap, tamam aytkïn.

***Sireçi zilůi* tatarča**

[Псалом 114/116]

[1]Sövdüm, ki išitkäy avazïna alγïšïmnï*ŋ* menim, [2]ki ašaχlattï χulaχïn kendiniŋ (80v) maŋa, da men künlärimdä menim sarnadïm aŋar.

[3]Keldilär čövrämä ïnčχamaχlarï ölümnüŋ, da totχarlïχlarï tamuχnuŋ taptïlar meni.

Tarlïχnï da zabunluχnu taptïm, [4]da atïn Eyämizniŋ sarnadïm.

Ey, Biy, χutχargïn dž̲anïmnï menim, [5]yarlïγovučï (81r) Teŋri, yarlïγa [6]da saχla oγlanlarïŋnï, Biy.

Men ašaχlandïm, da Biy tirgizdi meni, [7]χaytkïn, dž̲anïm menim, tïnčlïχïŋa seniŋ, zera Biy boluštu maŋa.

[8]Xutχardï dž̲anïmnï menim ölümdän, közlärimni yašlardan, ayaχïmnï menim tayïlmaχtan, [9]biyänčli bolïyïm alnïna Eyämizniŋ tirlik [yerdä].

(81v) [Псалом 115/116: 1-4]

[1/10]Inandïm, neni sözlädim, da men ašaχlandïm bek.

[2/11]Men ayttïm tamašalanganïmdan menim, ki barča adam yalγandïr.

[3/12]Ne beriyim ornuna Eyämizgä barčaga körä, χaysï ki berdi maŋa?

[4/13]Ayaχïn χutχarïlmaχnïŋ yöpsüniyim da atïn Eyämizniŋ sarnïyïm.

[При копировании пропущен один лист].

(82r) [Псалом 116/117]

[2]...müzgä bizim, könülükü Eyämizniŋ χalsïn meŋilik.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Dž̲anga hali da här kez da meŋi meŋilik, ameṇ.

Hajr mer or ergins surp eγiçi anun k‘o.

Haybatïna da hörmätinä ari Errortut‘iunnuŋ da bir Teŋriliknïŋ (82v) tügälländi üč alγïšlarï. Bundan soŋra bašlanïyïrlar tum alγïšlar Ermeni yïyövnüŋ yergälikinä körä da sïrasïna aytïlïyïr baštan.

[Колонтитул страниц 82v-103v]

Tumda aytkïn.

[Колофон]

Tvagan učka dek, 1085 [=1636].

Ey alγïšnï oχuč̣ïlar, χolarmen, K‘risdos üčün arzani alγïšïŋïzda siziŋ men arzanisiz Kasparnï unutmaŋïz.

[Один лист между листами 82 и 83 вырван].

***Or kerakojn* tatarča**

(83r) ...[χur]banïn Apelniŋ, Nojnuŋ, da Aprahamnïŋ.

Pareχọsluχu bilä yoγardagi χuvatlïlarnïŋ seniŋ här vaχt bïnyatlï saχla stolicasïn Ermenilikniŋ.

***Xəntajojž* tatarča**

Sövüngin asrï, χïzï yarïχnïŋ, oγlanlarïŋ bilä seniŋ Sion, donatkan šöhrät bilä kelin (83v) ögövlü, kökkä oχšaš yarïχlï χoranga, ki yaγlangan Teŋri bir bardan eksiksiz sendä här kez χurban bolïyïr.

Ataga barïšmaχlïχka, bizgä arïnmaχka üläšiyir [tenin] da ari χanïn kendiniŋ.

Tügäl ari χïyïnlarï [üčün] kendiniŋ baγïšlâgïn bošâtlïχnï turγuzganga yïyövü(84r)müznü.

Buzulmagan gojs Mariam, Teŋrini toγurgan, tapunïyïr ari yïyöv, χaysïna berildi ötmäki ölümsüzlüknüŋ da χanï färâh etüči bizni, beriŋiz alγïš aŋar dž̲an yïrï bilä.

***Miadz̲in orti* tatarča**

Yalγïz toγgan Oγul, Söz Teŋri da ölümsüz barlïχ, χaysï ki (84v) boyuŋa aldïŋ tenlänmä dayma ari gojs Asduadz̲adz̲in teškirilmäχsiz.

Adam bolup, χačlandïŋ, K‘risdos Teŋrimiz bizim, ölüm bilä ölümnü bastïŋ, biriŋ ari Errortut‘iundan, haybatdaš Ata bilä da Ari Dž̲an bilä, tirgiz da yarlïγa bizgä.

***Dẹr t‘akaworeaç* tatarča**

[Псалом 92/93]

(85r) [1]Biy padšahlarnïŋ šöhrätlikni kiydi, kiydi Biy χuvatnï yarïmïndan kendiniŋ.

Toχtattï dünyâni, ki tepränmägäy, [2]hadirdir olturγučuŋ seniŋ, bašlanmaχïndan meŋilikniŋ sensen.

[3]Kötürdülar rikalar bilä, da kötürdülar rikalar avazlarïn (85v) kendiläriniŋ, da tursarlar rikalar barganlarïnda kendiläriniŋ.

[4]Avazlarïndan köplüχ suvlarnïŋ tamašalï boldular yubanmaχlarï teŋizniŋ.

Tamašalïsen sen Biy, biyikliktä, [5]tanïχlïχlarïna seniŋ biz bek inandïχ.

Dank'um vajelę sïr.

(86r) Övüŋä seniŋ yarašïr arilik, Biy, uzun künlär bilä.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯan″.

Bundan soŋra aytïlïr surp Asduaǯz; yïγkün bolsa, or Jarear aytïlïr; kündälik kündä or χaçęça. Bunar körä özgä ulukünlärdä aytïlïr.

(86v) I ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä.

Üč kez χaytïp ayt.

Hawadamk', χaysïn ki ayttïlar ari atalarï Nigia žoγovk'unda Ari Ǯan ötläš

Inanïrbiz bir Teŋrigä, Ataga barčanï tutučïga, yaratučïsïna köknü (87r) da yerni, körüngänlärniŋ da körünmägänlärniŋ.

Inanïrbiz bir Biygä, Jisus K'risdoska, Oγul Teŋrigä, Teŋridän toγganga, Atadan yalγïz toγgan, bu kendi barlïχtan Atanïŋ, Teŋri Teŋridän, Yarïχ Yarïχtan, Teŋri könü könü Teŋridän toγgan da dügül yaratïlgan.

Bu kendidir tarbiyatïndan Atanïŋ, χaysï bilä ki barča nemä boldu köktä da yerdä, körüngänlär da körünmägänlär.

Xaysï ki biz adamlar üčün da bizim χutχarïlmaχïmïz üčün enip köktän ten aldï, adam bol(88r)du, toγdu tugällik bilä ari gojs Mariamdan Ari Ǯan ašïra.

Xaysï bilä ki ten aldï, ǯan, es da barča, ne ki bar adamda, könülük bilä da dügül saγïnmaχ bilä.

Xïynaldï, χačlandï, kömüldü, üčünči kündä turdu, čïχtï kökkä (88v) ol ten bilä, olturdu oŋ yanïna Atanïŋ.

Kelmäχtir ol ten bilä da haybatï bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, χaysïnïŋ ki ari da ölümsüz χanlïχïna yoχtur soŋγu.

Inanïrbiz bir Ari Ǯanga, etilmägän da tügäl, χaysï ki (89r) sözlädi Oręnk'tä, da Markaręliktä, [da Awedaranda,] χaysï ki endi Joŗtananga, k'arozel etti yeberilgänni da sïγïndï arilärdä.

Inanïrbiz bir yalγïz bütöv da aŗak'ellärniŋ yïχövünä.

Tapunïyïrbiz bir mïgïrdut'iunnu, luǯz tartmaχnï, [arïnmaχ] da bošatlïχ yazïχlarga;

(89v) Turmaχïn ölülärniŋ meŋilik yarγuga ǯanlarga da tenlärgä, köktägi χanlïχka da meŋilik tirlikkä.

Evet χaysïlarï ki aytïyïrlar anïŋ üčün, ki edi zaman, χačan yoχ edi Oγul, ya edi zaman, χačan yoχ edi Ari Ǯan, yaχom bolmaχtan boldular ya özgä barlïχtan (90r) aytarlar bolma etilmäχän [=etilmägän] Oγlun Teŋriniŋ ya Ari Ǯannï, ya egär ki teškirilmä*li*dirlär, anïŋkibik aytkanlarnï yöpsünmäs, evet χarγïyïr gat'uγigę aŗak'ellärniŋ ari yïγövü.

Surp Krikor Lusaworičniŋ aytkanï

(90v) ***Iisg [=Isg] mek' p'aŗ''*** **tatarča**

Evet biz haybatlïyïχ ne ki meŋiliktän burun yer öpmäχ bilä ari Errortut'iunga da bir Teŋrilikkä, Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga [hali da här kez] meŋi meŋilik, amęn.

Ew ews hawadov **tatarča**

Da daγïn inam bilä yalbarïyïχ da χolïyïχ Eyämiz Teŋridän (91r=92v) da Xutχaručïmïz bizim Jisus K'risdostan sahatïnda χulluχnuŋ da alγïšnïŋ, ki arzani yöpsünmäχkä etkäy, išitkäy avazïna yalbarganïmïznïŋ, yöpsüngäy χoltχasïn yüräkimizniŋ bizim, yarlïγagay üstümüz(91v=92r)gä bizim da bošatkay ašïnganïmïznï bizim.

Alγïšïmïz bizim da χoltχamïz bizim här vaχt kirgäy alnïna ulu Biylikiniŋ anïŋ, da ol bergäy bizgä bir söz bilä, bir inam bilä, toγruluχ bilä χazγanma yaχšï χïlïnmaχnï, ki yarlïγamaχ bašχïšïn kendiniŋ etkäy üstümüzgä bizim.

Biyimiz bizim barïnï tutučï (92r=91r) tirgizgäy da yarlïγagay.

Sahatïnda ari badaraknïŋ da alnïmïzda χoyulgan bašχïšïn inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminliknïŋ közät ǯanïmïzga bizim inam bilä Eyämiz″.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïz-(92v=91v)ga bizim inam bilä Eyämizdän″.

Ari Xačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn, bolušučï da közätüči bolgay ǯanïmïzga bizim, inam bilä″.

Da daγïn artïχ birlik bilä toγru, da könü, da ari inamïmïz üčün bizim Biyni yalbarïyïχ.

Ǯanïmïznï bizim da (93r) biri birimizni Eyämiz Teŋrigä, barčanï tutučïga, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim.

Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγ*a*.

Pazmut'iun **tatarča**

Xaysï ki aytïlïyïr Ǯïnuntta, Awedumda da barča ulukünlärdä Asduaǯzaǯzinniŋ.

(93v) ***Pazmut'iun*** **tatarča**

Köplülüχ friштälärniŋ, köktägilärniŋ, enip köktän yalγïz toγgan padšah bilä, χaysïlarï ki yïrlap, aytïyïr edilär:

«Budur Oγlu Teŋriniŋ».

Barčamïz aytïyïχ: färâh boluŋuz, köklär, da sövünsünlär himläri dünyâniŋ, zera (94r) Teŋrisi meŋilikniŋ yer üsnä köründü da adamlar bilä yürüdü, ki tirgizgäy ǰanlarïmïznï bizim.

Ov ę ǫrbęs **tatarča**

Aytïlïyïr Bayramda hem surp Xač künlärindä.

Kimdir alay, nečik Biy Teŋrimiz bizim?

Xačlandï bizim üčün, kömüldü, da (94v) [ölüdän] turdu, inamlï boldu dünyâgâ, da aγïndï haybat bilä kökkä!

Keliŋiz, žoγovurt, alγïš frištälär bilä yïrlïyïχ aŋar, aytïp:

Ari, ari, ari sen, Teŋrimiz bizim.

Hrešdagajin **tatarča**

Yïγküngi kündä aytïlïyïr.

(95r) Frištälärniŋ yergäliki bilä toldurduŋ, Teŋri, seniŋ ari yuχövüŋnü.

Miŋlär miŋi hrešdagabedlär bardïrlar alnïŋa seniŋ, da tümänlär tümäni frištälär χulluχ etiylär saŋa, Biy, da adamlardan biyändiŋ yöpsünmä alγïšnï alγïšlï avaz bilä:

Ari, ari, ari (95v) Biyi χuvatlïlarnïŋ.

Sïrput'iun srpoç **tatarča**

Aytïlïyïr kündälik künlärdä.

Ariliki arilärniŋ, ulusen da χorχulu, da zorlularï frištälärniŋ alγïšlïyïrlar seni da aytïyïrlar:

Haybat biyiklikkä Teŋrigä, da yerdä eminlik.

(96r) ***Marmin Dęrunagan*** **tatarča**

Bundan soŋra här tumda aytïlïyïr čaχ učka deg.

Biyimiznin teni da χanï Xutχaručïnïŋ bar alnïmïzga, köktägi χuvatlïlar körümsüz sarnap aytïylar tïyγïnsïz [=tïyγïsïz] avaz bilä:

Ari, ari, ari Biy χuvatlïlarnïŋ.

(96v) ***K'risdos 'i męč*** **tatarča**

K'risdos aramïzda bizim da köründü, χaysï ki bar bunda, Teŋri olturdu.

Eminlik avazï čalïndï, ari sövünčlükkä dästur berildi.

Yïγïnïmïz bir ǰan boldu, öpüšmäχkä tügällik berildi.

Dušmanlïχ yïraχlandï, sövük [här] yarï yayïldï.

(97r) Hali χuluχ etkänlär kötürdüŋüz avazïŋïznï, beriŋiz alγïšnï bir aγïzdan.

Tirlikkä bolgan Teŋrilikkä, da χaysï ki serovpęlär arilik aytučïdïrlar.

Kimlär ki inam bilä χaršï turupsiz padïšahlïχ ari seγanï alnïna,

Körüŋüz K'risdosnu (97v) olturgan padšahnï da čövräläp dolaškan χuvatlïlardan köknüŋ.

Yoγarï kötüriyiχ köz salïp da yalbarïp bunu aytïyïχ:

Yazïχlarïmïznï bizim aŋmagaysen, yoχsa šaγavatïŋ bilä seniŋ arïtkaysen;

Frištälär bilä alγïšlarbiz seni, da (98r) ariläriŋ bilä seniŋ haybat saŋa, Biy.

Surp, surp, surp **tatarča**

Ari, ari, ari Biyi χuvatlïlarnïŋ, toludurlar köklär da yer haybatïŋ bilä seniŋ. Alγïš biyiklikkä! Alγïšlï, ki keldiŋ da kelsärsen atïna Eyämizniŋ! Osanna biyiklikkä!

(98v) ***Hajr ergnawor*** **tatarča**

Ata köktägi, χaysï ki Oγluŋnu seniŋ berdiŋ ölümgä bizim üčün sučlu, borčumuz üčün bizim, tökülmäχi bilä χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, yarlïγa sözlü χoyunlarïŋa.

Barčadan alγïšlïsen, Biy, alγïšlïyïr(99r)biz seni, ögiyirbiz seni, šükürlübiz sendän, Biy Teŋrimiz bizim.

Orti Asduaǰzoj **tatarča**

Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban bolduŋ barïšmaχïna Atanïŋ, ötmäki tirliknïŋ üläšiniyirsen bizgä, tökülmäχi üčün ari χanïŋnïŋ χolarbiz sendän, yarlï(99v)γa χanïŋ bilä seniŋ χutχargan sözlü χoyunlarïŋa.

Hoki Asduaǰzoj **tatarča**

Dǰanï Teŋriniŋ, χaysï ki haybatlï sïrïŋnï köktän enip tügälliyirsen χolumuzdan ötläš bizim, tökülmäχi üčün χanïnïŋ anïŋ χolarbiz sendän, tïndïr ǰanlarïn kečmišlärimiznię bizim.

(100r) Aŋgïn, Biy, da yarlïγagïn.

Hajr mer **tatarča**

Atamïz bizim, ki köktäsen, ari bolsun atïŋ seniŋ, kelsin χanlïχïŋ seniŋ, bolsun erkiŋ seniŋ, nečik köktä, alay yerdä, ötmäkimizni bizim kündälik ber bizgä bügün, bošat bizgä borčumuznu (100v) bizim, nečik ki biz bošatïrbiz bizim borčlularïmïzga, bermägin bizni sïnamaχlïχka, yoχsa χutχar bizni yamandan.

Zera seniŋdir χanlïχ da χuvat, da saŋa haybat meŋilik. Amęn.

Miajn surp **tatarča**

Yalγïz ari, yalγïz Biy, Jisus K'risdos, haybatïna Ata Teŋ(101r)riniŋ, amęn.

Hajr surp **tatarča**

Ari Ata Ari Oγul Ari Dǰan. Alγïš Ataga da Oγulga da Ari Dǰan*ga* hali da här kez da meŋilik, amęn.

K‘risdos badarak eal tatarča

K‘risdos χurban bolgan üläšiniyir aramïzga bizim, alęluia.

(101v) Tenin kendiniŋ beriyir bizgä yemäχkä, alęluia.

Da ari χanïn kendiniŋ bürkiyir üstümüzgä bizim, ale″.

Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, alęluia.

Ašaŋïz da körünüz, ki tatlïdïr Biy, alęluia.

Alγïšlaŋïz Biyni kök(102r)tä, alęluia.

Alγïšlaŋïz Biyni biyikliktä, ale″.

Alγïšlaŋïz anï, frištäläri anïŋ da barča χuvatlarï anïŋ, alęluia.

Kaṛn Dęr tatarča

Xozusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

(102v) Xuzusu Teŋriniŋ, ki kötüriyirsen yazïχnï dünyâdan, yarlïγa bizgä.

Xuzusu Teŋriniŋ, χaysï ki kötürdüŋ yazïχïn dünyâniŋ, ber bizgä eminlik.

Lçak‘ ’i par tatarča

Tolduχ igilikiŋdän seniŋ, Biy, teniŋni ašamaχ bilä da ari χanïŋ(103r)nï seniŋ.

Haybat biyiklikkä Yedürüčimizgä bizim, ki här kez yediriyirsen bizni.

Ber bizgä ǰanlï alγïšïŋnï seniŋ.

Haybat biyiklikkä Yedürüčigä bizni.

Ko hamank‘ tatarča

Šükürlänirbiz sendän, ki yeberdiŋ bizni ölümsüz (103v) seγanïŋdan seniŋ.

Eγiçi anun Dn̄ tatarča

Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï bundan beri čaχ meŋilikkä diŋrä.

Bolsun atï Eyämizniŋ alγïšlï″.

Bolsun atï Eyämizniŋ″.

Bu eki dunnu tamam aytkïn.

[Здесь нет несколько страниц].

[Колонтитул страниц 104r-137r]

(104r) *Alγïš tum zamanïnda.*

[Молитва]

...tirliki da χutχarïlmaχï adamlarnïŋ, daγï artïχ dušmanlarga da hečkä berüčilärgä buyruχuŋnu seniŋ sövüčilärgä seni.

Anïŋ üčün ulu boldu čaχ kökkä deg yarlïγamaχïŋ seniŋ, bütün dünyâgâ körüldü haybatïŋ seniŋ.

(104v) Da alay bek biyikländi bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ nïšanlarï, ki dügül yalγïz adam ǰïnsï tamašalanïyïrlar, yoχsa köktägi χuvatlïlar da, da artïχsï yuvuχta bolganlar

Sendän, ki seskänip haybatlïyïrlar tïyγïsïz avaz bilä aytïp:

Ari, ari, ari Biy (105r) χuvatlïlarnïŋ.

Neni ki biz dä, övränip alardan, sarnïyïrbiz seniŋ ölümsüz χurban bolgan zamanïnda, birlänip tensiz sanlïlar bilä.

Da bizim bilä bir bolup, ọrinagnï ölümnüŋ könünüŋ adämilikkä körä bizim bilä yïrlïyïrlar yïrïn alγïšnïŋ.

(105v) Zera egär ki ọrinagïn ögmäχniŋ bilmäsälär, yalγïz ari atïŋnï sarnïyïrlar, yüzlärin da ayaχlarïn yapup.

Da biz ne türlü alγïš da šükürlük sungaybiz, evet yalγïz seni alγïšlïyïχ titrämäχ bilä da inam bilä yuvuχlanïyïχ körümsüz aytovsuzluχuŋa.

(106r) Alγïšlarbiz Atanï, eyeberučini Xutχaručïŋnï [=yeberučini Xutχaručïnï].

Alγïšlarbiz Ari J̌annï, tügällävučini da arïtučïnï sezikli ọrinagnïŋ.

Alγïšlarbiz yetövsüz seniŋ ašaχla*ma*χïŋnï.

Alγïšlarbiz ulu seniŋ tatlïlïχïŋnïŋ erkin.

(106v) Alγïšlarbiz seni, ki ari Teŋrini meŋilik tirlikkä berdiŋ hakim.

Alγïšlarbiz seni, ki ari χanïŋnï baγïšladïŋ arïnmaχlïχka.

Alγïšlarbiz seni, ki otu Teŋrilikiŋniŋ seniŋ küydürmästir tarbiyatïmïznï topraχtan.

Alγïšlarbiz seni, ki (107r) körälmäslär köklär barča, kötüriyirlär materiyalnïy da podlïy yïχövlär.

Alγïšlarbiz seni, ki olturupsen keęrovpęlärdä da tïnïyïrsen seγanïnda arilikniŋ.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki yoχargi köklärdä toχuz taslarï tensizlärniŋ tutalmaslar, kötüriyirlär (107v) on barmaχlarï kaha*na*larnïŋ.

Alγïšlarbiz, χaysïn ki serovpę kliščalar bilä tutup beriyir edi aγzïna markarẹniŋ, evet hali prespešn′e χol ašïra üläšiniyirsen topraχlïlarga da barmaχlar bilä beriliyirsen aγïzga.

Alγïšlarbiz seni, ki igränmässen igränčilikin-(108r)dän ten išlärniŋ, yoχsa arïtïyïrsen arilikiŋ bilä seniŋ.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki türlü-türlü yazïχlarnï körümsüz etiyirsen adam oγlanlarïnïŋ, χaysïlarï ki inam bilä umsandïlar saŋa.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki pošrednictvosu bilä Teŋriniŋ (108v) da χanïŋnïŋ seniŋ barïštïrïyïrsen Ataŋnï seniŋ keri bolganlar bilä yazïχ ašïra.

Alγïšlarbiz seni, χaysï ki ilgärtin ọrinagïn ari teniŋniŋ seniŋ dä ari χanïŋnïŋ körgüzdüŋ sezikli ọrinaglar bilä türlü-türlü zamanlarda

(109r) Apel bilä da Nǫj bilä,

Melk‘iseteg bilä da Apraham bilä,

Sahag bilä da Aagop bilä,

da čïχkandan soŋra Mïsïrdan

Movses bilä da Aharon bilä,
Esu bilä da Samuẹl bilä,
Tawit‘ bilä, da (109v) Soγomon bilä, da Eγi’ markarẹ bilä.

Bu barča ọrinaglarïn tamamladïŋ, sözü Atanïŋ Jisus K‘risdos, vernadunda sezikli da materiyalnïy nemälärdän, köktägi da ǯanlï ündälmäχ bilä sekretnïy ari badaraknïŋ, ari aṛak‘ellärgä aytïp: (110r) «Bunu etiŋiz menim jišadaglïχïma Yäŋi Törädä, daγï artïχ, ne ki Movsẹsniŋ, etip dekret: kimlär ki yemäsälär, bolmastïr alarnïŋ tirlikläri», — da yegänlärgä da ičkänlärgä — sïγïnmaχnï sendä da seniŋ alarda.

Xaysï ki inanïyïrlar bolma arïnmaχnï dünyâgâ χanïŋ bilä (110v) seniŋ, surp Jovhannẹs awedaraniċka körä, ki χanï Teŋri Oγlunuŋ arïtïr bizni yazïχlardan.

Zera toγru teniŋ da χanïŋ seniŋ tügäl češmäχliχtïr da χutχarïlmaχlïχtïr baγlarïndan yazïχlarnïŋ.

Da men bu zamannï yollu aŋïyïrmen ken-(111r)di χoltχa*lar*ïma barčanï tapma bošatlïχ ölülärgä da tirilärgä.

Ey, barčasïndan yaχšï Jisus K‘risdos, berüči bašχïšlarnï, hali kelip nečik sučlu bolgan alnïŋa seniŋ, zera egär ki arilär barčasï bir yerdä hasrättirlär yaχšïlïχïŋa seniŋ (111v) da pareχọsluχuŋa, ne türlü daγïn artïχ men dä, tüškän šnorhk‘undan.

Zera ki hali yarlïγamasaŋ, χačan ki ačïpsen ešikin aytovsuz muft bašχïšlarnïŋ, χačan bersärsen özgä zamanda?

Zera egär yoluχsa kimsä padšahnïŋ seγanïna da an(112r)dan boš čïχsa, χačan bolgay toyunma zïrgel bolgan spul′nïy bašχïštan?

Zera ki toγru bu zamandïr alma sendän χoltχamnï menim, nečik ki alarda tatlïlïχ zamanïnda.

Zera egär ki, χačan bu zaman bütün dünyâ, yer u kök bir yerdä pareχọsel (112v) bolïyïrlar, išitmäsäŋ, daγïn χaysï zamanda yïγïštïrgaymen barčasïn?

Zera egär ki negінčä alγasalanïyïrlar tensizlärniŋ böläkläri ǯọmartlïχïna bašχïšlarïŋnïŋ seniŋ da tek yalγïz alγïš sunïyïrlar, na egär ki hali almasam, na, χač*a*n täräzügä χoysaŋ, (113r) ne türlü bolgaymen alma?

Da χačan ki čaχïrïp aytïyïrlar: «Yarlïγa seniŋ yaratkanlarïna»,— maŋa ülüš bermäsäŋ, χaysï özgäläri bilä bolgaymen alma?

Xačan toγru buyruχuŋa körä seniŋ arïnmasam bütün dünyâ bilä ari χanïŋ ašïra seniŋ, soŋra kim že meni arïtkay?

(113v) Zera bolmandïr men χutulma kendi učïnoklarïm bilä, da ne özgä zaman tapma vaχtnï alγïška saŋa yöpsünövlü, evet bu zamanga tözdüm, ki bašχïšlarïŋa [arzani] tapulgaymen bošatlïχïna yazïχlarnïŋ.

Saŋa da χolïyïrmen erinčäklikim üčün menim, kläsä ki seniŋki (114r) hadirdir, evet inanïrmen alma yalγïz sendän, tüškän barča yaχšï ämäldän?

Da artïχ bu fikirdä toχtattïm, kendi kendimniŋ biyänčli bilip zamannï, χolarmen sendän, Biy, bolmagay, ki hali dä boš χaytargaysen meni ölčövsüz bašχïšlarïŋdan seniŋ, Biyim, χačan (114v) aχïyïr, nečik rïka toluluχundan teŋizniŋ, ululuχuŋnuŋ bašχïšlarï, χaysïlardan ki maŋa da bir tamčï yetkinčädir, zera seniŋ azgïna bergäniŋniŋ ölčövsüzdür ululuχu da artïχtïr, ne ki teränliki teŋizniŋ.

Zera egär ki sačïlmaχïnda günäš yarïχï(115r =115v)nïŋ yarïχlanmas*a*m, kečä ne türlü bolgay yarïχlanmaga?

Da χačan ki fuft [=muft] oŋaltučï yuvuχsen da tirlik hakimlikin ber*mä*säŋ, daγïn χayda tapkaymen hakim?

Egär ki ölüdän turganïŋa yuluχup ölsäm, meni kim turγuzgay?

Egär ki sen, ki tarbiya(115v=115r)tïŋdan χoǯalatučïsen, miskinlikimni kötürmäsäŋ, na χaysïna daγïn barïyïm χoǯalardan?

Egär ki χanlïχïŋa seniŋ tuš bolmasam da buŋar dek hanuz tutsa meni buyruχčïsï bu dünyâniŋ, daγïn χačan χaršï turučïmnï sürsärsen?

Baχïyïrmen, hali ze(116r)ra ačïχtïr ešikiŋ, ber presp′ečenstvonu, ki algaymen.

Eminliki bilä dünyâniŋ, χaysï ki beriyirsen, ber maŋa da eminlik χalabalïχlarïndan kendi χïlïnganlarïmnïŋ.

Eminliki bilä yïγövnüŋ toχtat teprängän ǯanïmnï menim.

K‘ahanajabedlär (116v) bilä, da k‘ahanalar bilä, sargawark‘lar, da tïbir, da barča uχdu bilä surp yïγövnüŋ közätüči χuvatïŋ bilä seniŋ meni dä kölgäŋ tibinä seniŋ berkäytkin.

Padšahlar da buyruχčïlar, hetmanlar da žolnerlär bilä meni dä yeŋüči etkäysen körümsüz dušman üsnä.

(117r) Kečkänlär inam bilä dünyâdan aŋgïn meni dä, Biy, yazïχ bilä ölgänni, χaysïlarïn ki čïχarïyïrsen teränlikindän antuntk‘nuŋ, alar bilä čïχar meni dä yamannïŋ zïndanïndan mičnortluχu bilä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Ataga seniŋ menim üčün dä bolgaysen pare-(117r)χọs, inam ašïra meni dä toγru etkäysen, nečik χaraχčïnï, zera men dä inanïrmen, Biy, χanlïχïŋda seniŋ aŋgïn meni dä.

Etkin erkiŋni Ataŋniŋ seniŋ, zera anïŋdïr klägäni, ki kimsä dä tas bolmagay.

Ol igitlär bilä turγuzgaysen meni dä, χaysïlarï ki turγuz(118r)sarsen alnïna Ataŋniŋ seniŋ.

Uludur yarlïγamaχlïχ, da anï kliyirsen daγïn artïχ, ne ki bütöv χurbanïŋ, etkin sen dä yarlïγamaχlïχ.

Bilirmen, ki ölčövsüzdür seniŋ yarlïγamaχïŋ, evet men kendimniŋ yamanlïχlarïmdan χorχïyïrmen, (118v) ki boš čïχarmagaylar meni andan yarlïγamaχïŋdan.

Arzani etkin meni hali dä šükürlänmä yarlïγamaχïŋdan seniŋ.

Šükürlümen sendän, Biyim, ki arzani ettiŋ meni körümünä ari teniŋniŋ da ari χanïŋnïŋ seniŋ.

Šükürlümen, ki etär[=tit](119r)rövlü da χorχulu išittim alγïš avazïn.

Šükürlümen, ki seniŋ Teŋrilik gäläḏžilariŋni išittim.

Šükürlümen, ki tašlanmadïm seniŋ sözündän, nečik kazan sürülgän.

Šükürlümen, ki ḏžanïmnï umsa bilä toldurduŋ da yüräkimni färâhlik bilä.

(119v) Ne türlü alγïšnï ya χaysï šükürlüknü saŋa sungaymen, egär arzani etsäŋ meni tirlik ötmäkinä da ölümsüz pažagïŋa seniŋ?

Zera egär ki alar, χaysïlarï ki tek kördülär, san aldïlar sendän könü bilüčidän, χaysï ki sanlïχnï tapmagaylar, kimlär ki ü(120r)lüšlü bolïyïrlar.

Zera egär ki ol, χaysï ki sen sözün Teŋriniŋ aytovsuz adam tiliŋä toγurdu da san berdi kendi kendinä, χaysï ki toγru sanlïdïr, ne χadar sanlïχka bolgaylar arzani, χaysïlarï ki här kez seniŋ ari teniŋni da ari χanïŋnï u(120v)žïvat etiyirlär.

Da bu bašχïš sendän daγïn yoharïdïr, ne ki estän da aχïldan, dügül yalγïz yerdägilärniŋ, yoχsa köktägilärniŋ dä, χaysï ki titräp seskäniyirmen, bolmagay, ululuχuna körä bunuŋ klägäysen oχšašlï arzanilikindä.

Da bu belgi körüm(121r)dür, ki därman yoχtur buŋar maŋa.

Zera egär ki arilärgä χorχulu bašχïšlar bilä, ne türlü bolgay men murdarga?

Egär serovpẹlär da kerovpẹlär yüzlärin yapïyïrlar, men ne türlü harsïz sürät bilä baχkaymen?

Egär ki kök olturγučuŋ seniŋdir da yer (121v) podnožokudur ayaχlarïŋniŋ seniŋ, men ne türlü sïγïnma saŋa menim ičimdä smit etkäymen?

Egär ki sen barčanï toldurïyïrsen, men ne türlü kendimdä χabul etmägä umsa tutkaymen?

Egär yergä baχsaŋ, berirsen titrämä buŋar, yuvuχlasaŋ (122r) taγlarga, na tutušurlar, menim χaysï χuvatïm turgay alnïŋa seniŋ?

Yamandïrmen, ya maŋa bu arilikkä yuvuχlanma da sargardanlïχtïr yïraχlanma, zvlašča, ki toγru sïmarlâdïŋ aytïp: «Egär ki χaysï yemäsä tenimni menim, tirliki bolmastïr boyunda (122v) kendiniŋ».

Ošta belgili vïznavat etiyirmen, ki men ölgänmen da seniŋdir meni ölüdän turγuzma.

Yoχtur maŋa da ni heč dä bunuŋ ičindä fikir etmä arzanilikimni menim.

Sen baχkïn, yapuχlar bilüči, ber da oŋargïn arzanilik bilä (123r) bundan soŋra Ataga [=Ataŋa] seniŋ yalbarma.

Kläsä ki dügülmen arzani, nečik yarašïr, yoχsa ne χadar da esä yoluχkaymen anïŋ adam sövüklükünä da haybatlagaymen sini [seni] Ataŋ bilä seniŋ barčadan χuvatlï, da barčadan ari, da könü Ari Ḏžanïŋ bilä hali da (123v) här kez da meŋi meŋilik. Amẹn.

Alγïš Biy K‘risdoska tum zamanïnda Jovhannẹs Karṇeçiniŋ aytkanï

Xozusu Teŋriniŋ, Biyim da Teŋrim Jisus K‘risdos, χaysï ki soyulduŋ χač üstünä da kötürdüŋ yazïχnï dünyâdan.

(124r) Yazïχlï χuluŋ da aγïr yüklü yazïχ bilä, tüšiymen alnïŋa seniŋ, Biyim da Teŋrim.

Yarlïγa maŋa, nečik yarlïγadïŋ bütün dünyâgâ, zera sensen umsa da yarïχ yolu könülüknüŋ da tirlikniŋ, K‘risdos.

Ölgän yazïχ bilä da töräsiz ašïnmaχ(124v)lïχ bilä, közdän salma meni, Biyim, yoχsa yarlïγa maŋa barča üstünä kötürgän išlariŋ üčün, χaysïlarïn ettiŋ köp tözümlüküŋ bilä.

Aŋ, barčanï tirgizüči Biy, kelgäniŋni dünyâgâ Ataniŋ χoynundan da ten alganïŋnï surp gojs Mariamdan.

(125r) Aŋ, barčadan alγïšlï Biy, yürügäniŋni [bu dünyâda] nečik adam yazïχlï adamlar arasïna.

Aŋ, barčasïndan ari, mïgïrdel bolganïŋnï Jọrtananda surp Jovannẹstän.

Aŋ, barčasïndan bilüči Biy, yaman*la*ganlarïn Ḏžuhutlarniŋ da sïnamaχlïχïn p‘ari(125v)seçilärniŋ.

Aŋgïn, ilgäri körgän Biy, čïχara berilgäniŋni Jutadan da ayblaganlarïn k‘ahanalarnïŋ.

Aŋ, barčasïndan alγïšlï Biy, tutulganïŋnï baχčada da χollarïŋniŋ baylaganlarïn yaman kimsälärniŋ.

Aŋgïn, barčaga χud(136v! *Лист 136 вставлен дальше*)rätli Biy, turganïŋnï Gajap‘aniŋ alnïna, da sorov etkänin [ẹtkanïng] Anašniŋ.

Aŋ, öpkä saχlamagan Biy, yüzüŋä urgan silânï da sačïndan tartχalaganlarïn delirgänlärniŋ.

Aŋ, padšahï padšahlarnïŋ, ip bilä baγlagan turγuzganlarïn da törä alnï(136r!)na Biladosnuŋ da urganlarïn bašïŋa.

Aŋ, uzunesli Biy, tükürgänlärin Eprajeçilärniŋ da tövülmäχin χamïšlar bilä.

Aŋ, unutmagan [Biy], yarïχ χïzïl tonuŋnu da tikändän tad̲žïŋnï.

Aŋ, yamannï aŋmagan Biy, ol sahatnï, χačan kötür...

[Одиного листа между листами 125 и 126 нет].

(126r) ...*kök*kä aγïnganïŋnï tamašalï.

Aŋ, aŋlovučï meŋilikniŋ, men tas bolgannï, zera yazïχlïlar üčün bunu üstünä seniŋ kötürdüŋ, yarlïγovučï Biy.

Bunu barčasïn saŋa pareχọsluχka alïrmen, köpyarlïγovučï, yarlïγa maŋa, da bošat menim yazïχlarïmnï, (126v) arït meni, yazïχlarïmnï menim, da χutχar tamuχnuŋ yaman χïyïnïndan, ber maŋa yer seniŋ učmaχïŋa, zera sensen adam sövüči Biy, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš ari teninä da ari χanïna K'risdosnuŋ χaršï, χačan k'ahana kötüriyir ari tenin (127r) da ari χanïn

Yerni öpärmen saŋa, K'risdos, χutχarïlmaχï dünyâniŋ, sözü Atanïŋ, χurbanï tirlikniŋ, könü, teŋi zadasïz Teŋrilikniŋ da tügäl adam, nečik aγzïm bilä χosdovanel etiymen, ol türlü d̲žanïm bilä dä tapunïymen da inanïymen.

Yalbarïymen sendän, (127v) Oγulu Teŋriniŋ, ari Teŋri, Biy barčanï tutučï, baγïšla yazïχlarïmnï [=yazïχlarïma] menim bošatlïχnï da ber χuluŋa seniŋ d̲žanï saχtlïχnïŋ, ki seniŋ ašïra χutχarïlgaymen meŋilik ottan seniŋ erkli č̣arč̣arank'larïŋ üčün.

Zera sensen könü χuzusu Teŋriniŋ, ki üläšiniyirsen χutχa(128r)rïlmaχka adamnïŋ d̲žïnsïna da kötüriyirsen yazïχïn dünyâniŋ.

Inanïymen barčadan ari Errortut'iunga, Ataga da Oγulga da Ari D̲žanga.

Inam bilä ašarmen ari da tirgizüči teniŋni arïnmaχka da χutχarïlmaχka d̲žanïmnïŋ menim.

Inam bilä ičiymen zada(128v)sïz da yazïχnï arïtučï χanïŋnï seniŋ, K'risdos, bošatlïχka yazïχlarïmnïŋ menim.

Tekrar alγïš Biyimiznïŋ ari teninä da ari χanïna χaršï

Ari teni [=d̲žanï] K'risdosnuŋ, arït meni.

Teni K'risdosnuŋ, saχla meni.

(129r) Xanï K'risdosnuŋ, ičirt meni.

Köksündän čïχkan suvu K'risdosnuŋ, temizlä meni.

Č̣arč̣arank'ï K'risdosnuŋ, χuvatlat meni.

Ey, yaχšï etüči Jisus, išit maŋa, da keri bolma mendän, da yaman iškildän saχla meni, ölüm künümdä bol maŋa yuvuχ, ki frištälär bilä maχtagaymen seni meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš tum kötürgändän soŋra

Meŋilik alγïšlâ d̲žan bilä barčasïn, eminlikiŋni seniŋ baγïšlâ bütün dünyâgâ, saχla yamandan da seskänmäχtän bašχa.

(130r) Kötür öčäšmäχiŋni yaratkanlarïŋdan, ačlïχnï, χïlïč kötürmäχni, afatnï, χardašlïχïmïznï bizim saχla tügäl sövüktä tirilmä birliktä.

Yasatučïlarïn bu ari yuχövünüŋ turγuzgïn oŋ yanïŋdan, χuluχ etkänlärni hem uχd etkänlärni arzani etkin yarlïγamaχï(130v)ŋa seniŋ,

Aṛačnortnu bizim ari inamïmïznïŋ, gat'oγigosumuznu, özdän ebisgoboslarnï, k'ahanalarnï da vartabedlärnin [=vartabedlärni], Teŋriniŋ sözün aytkanlarnï,

Xuluχta bolganlarnï surp yïγövünüŋ, barčasïn bir yerdä saχla sïnamaχtan da uyattan bašχa hali (131r) da kelgän meŋiliktä.

K'risdân padšahlarga ber χuvat bolušučï, inanganlarga saŋa, adam d̲žïnsïna ač učmaχnïŋ ešikin.

Kečmišlärniŋ d̲žanlarïn aŋgïn ulu künündä, tekrar kelgäniŋdä seniŋ.

Bizim toγuručïlarïmïznï, emgäktä bolganlarnï, da yaχšï etüči(131v)lärni bir yerdä barčasïn aŋgïn da ayamaχlïχ et kendilärinä, čïχar pay da ülüšlü et meŋi tïnčlïχka.

Da χaysïlarïmïz ki kelip alγïš ettiχ, bol här zaman bolušučï.

Xutχar otlu tamuχundan da ölümsüz χurtlarïndan.

Da saŋa Ata bilä da Ari D̲žan bilä haybat (132r) da hörmät hali da meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïšlï K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, χaysï ki χurban boldu bügün bu dünyâda, Ata bilä barïšmaχka, da bizgä arïnmaχka, da bošatlïχka yazïχlarïmïznïŋ yaχšï inamda bolgan k'risdânlarnïŋ, barča badaraklarïndan pay da yarlï(132v)γamaχlïχ baγïšlagay bizgä K'risdos, Oγlu Teŋriniŋ, da bizim toγuručïlarïmïzga, da bizim yaχšï etüčilärimizgä, da barča inangan k'risdânlarga, tirilärgä da ölülärgä, da kendi alγïšlï Ata bilä da Ari D̲žan bilä hali da här kez da meŋi meŋilik. Amẹn.

Saγmosu Tawit mar(133r)karẹniŋ [Псалом 33/34]

Nïšχark' üläštirgändä aytilïyïr tumdan soŋra.

[2]Alγïšlïyïm Biyni här sahat, här sahat alγïšï anïŋ aγzïmda menim.

[3]Biy bilä maχtangay boyum menim, išitkäylär [sekinlär] da färâh bolgaylar.

[4]Ululatïŋïz Biyni menim bilä da biyiklätiŋiz (133v) atïn anïŋ bir oγurdan.

[5]Xoldum Eyämizdän, da išitti maŋa, barča tarlïχïmdan menim χutχardï meni.

[6]Yuvuχlanïŋïz Biygä da alïŋïz yarïχnï, da yüzläriŋiz siziŋ uyalmagaylar.

[7]Bu yarlï sarnadï Biygä, da Biy išitti buŋar, barča tarlïχlarïndan bunuŋ χutχar*dï* (134r) bunu.

[8]Böläki frištälärniŋ Eyämizniŋ čövräsinädirlär χorχkanlarïndan kendiniŋ saχlama alarnï.

[9]Ašaŋïz da görüŋüz, ki tatlïdïr Biy! Sanlïdïr er, χaysï ki umsanïr aŋar.

[10]Xorχuŋuz Eyämizdän, barča ariläri anïŋ, zera heč nemä yoχtur (134v) eksiklik χorχučïlarïna anïŋ.

[11]Ulu χodžalar miskinlädilär da ačχïndïlar, evet χaysïlarï ki χolarlar Biyni, eksilmägäy alardan barča yaχšïlïχ.

[12]Keliŋiz, oγlanlarïm menim, da išitiŋiz maŋa, da χorχusun Eyämizniŋ övrätiyim sizgä.

[13]Ey adam, ki klärsen (135r) tirlikni, sövärsen künlärin kendiniŋ körmä yaχšïlïχta.

[14]Tïyïldïrt tiliŋni seniŋ yamanlïχtan da erinläriŋni seniŋ — sözlämägäylär hilläliχni.

[15]Vaz kel yamandan da etkin yaχšïnï, izdä eminlikni da bar artïndan anïŋ.

[16]Közläri Eyämizniŋ toγrularnïŋ üsnä, (135v) da χulaχlarï anïŋ alγïšlarï üsnä alarnïŋ.

[17]Yüzü Eyämizniŋ yaman χïlïnganlar üsnä — tas etmä yerdän jišadaglarïn alarnïŋ.

[18]Sarnadïlar toγrular Biygä, da Biy išitti alarga da barča tarlïχlarïndan alarnïŋ χutχardï alarnï.

[19]Yuvuχtur Biy alar(*Текст листа* 136 *см. выше после листа* 125; 137r)ga, kimlär ki opranniyïrtïrlar [=opranïptïrlar] yüräkläri bilä, da ašaχlarnï džan bilä tirgizir.

[20]Köp tarlïχlarï bardïr artarlarnïŋ, barčadan χutχarïr alarnï Biy [21]da saχlar barča söväklärin alarnïŋ, da ne biri alardan opranmagay.

[22]Ölümü yazïχlïnïŋ yamandïr, yoχsa kim ki kö(137v)rälmäs toγrunu, pošuman bolgay.

[23]Xutχarïr Biy džanlarïn χullarïnïŋ kendiniŋ, pošman bolmagaylar barčasï, χaysï*lar*ï ki umsanïptïrlar aŋar.

Haybat Ataga da″.

Bundan soŋra haybatïna Biy Teŋriniŋ bašlanïyïr kečägi alγïšlarï, ki tügälläniyir Oγlu Teŋriniŋ χačan engäninä χaršï.

(138r) **[Колонтитул страниц 138r-158r]**

Kečägi alγïšta aytkïn.

Es aṛ Asduaḏzoj gartaçi ew Deṛ tatarča [Псалом 54/55: 17-18]

[17]Men Biygä sarnadïm, da Biy išitti maŋa. [18]Kečä, taŋ manïna, da ertä, da yarïmkündä töziy edim Teŋrimä menim da išanïr edim (138v) tirlik berüčigä, ki χutχarïr χulun kendiniŋ da tirgizir adam sövüči Biy.

Haybat Ataga da″.

Χonarheçoj tatarča [Псалом 85/86]

[1]Ašaχlatkïn, Biy, χulaχïŋnï seniŋ da išit maŋa, zera yarlï da miskinmen men.

[2]Saχla džanïmnï menim, ari Biy, χutχar χuluŋnu seniŋ, Teŋ(139r)rim menim, ki saŋa umsandïm.

[3]Yarlïγa maŋa, Biy, zera saŋa čaχïrdïm künüzün, [4]färâh etkin džannï χuluŋnuŋ seniŋ, zera saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim.

[5]Zera sen, Biy, tatlï da toγrusen, köpyarlïγovučï barčasïna, χaysïlar saŋa sarnïyïrlar.

(139v) [6]Xulaχ χoy, Biy, alγïšïma menim da baχkïn avazïma [=avazïna] yalbarganïmnïŋ menim.

[7]Künündä tarlïχïmnïŋ menim sarnadïm saŋa, da išittiŋ maŋa.

[8]Yoχtur kimesä oχšaš saŋa teŋrilärdän, Biy, da yoχ nemä, nečik išiŋ seniŋ.

[9]Barča džïnslarnï, ki ettiŋ, kelsinlär da yer (140r) öpsünlär alnïŋa seniŋ da haybatlasïnlar atïŋnï seniŋ meŋilik.

[10]Ulusen sen, Biy, da etärsen sk'ančelik'ni, da sen yalγïzsen, Teŋri.

[11]Yol körgüzgin maŋa yoluŋa seniŋ, da bargaymen toγruluχuŋda seniŋ, da färâh bolgay yüräkim χorχma atïŋdan seniŋ.

[12]Tapunïyïm saŋa, Biy (140v) Teŋrim, bütün yüräkim bilä menim haybatlïyïm atïŋnï seniŋ meŋilik.

[13]Ulu boldu üstümä menim yarlïγamaχïŋ seniŋ, da χutχardïŋ džanïmnï menim tibdägi tamuχtan.

[14]Teŋri, töräsizlär turdular üstümä menim, da yïγïnlarï χuvatlïlarnïŋ iz*dä*di(141r)lär boyumnu menim, da *sa*γïnmadïlar Teŋri allarïna kendiläriniŋ.

[15]Yoχsa sen, Biy, Teŋri*m* menim, šaγavatlïsen da yarlïγovučï, uzunesli da köpyarlïγovučï, da könü, [16]baχkïn maŋa da yarlïγa maŋa.

Bergin χuvat χuluŋa seniŋ, tirgiz oγlun χaravašïŋnïŋ seniŋ, (141v) [17]da et mendän nïšannï yaχšïlïχnïŋ.

Körgäylär körälmägänlär da uyalmagaylar [=uyalgaylar], ki sen, Biy, boluštuŋ maŋa da övündür*düŋ* meni.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari Ǯanga hali da här kez meŋi meŋilik, amęn.

Haybat saŋa, Biy, haybat saŋa, Teŋri, haybat.

(142r) ***Abreęoj* tatarča**

[Псалом 139/140]

[2]Abragïn meni, Biy, yaman adamdan, könüsüz erdän χutχar meni.

[3]Saγïšladïlar töräsizlikni yüräklärindä kendilärinïŋ, künüzün hadirlädilär oγraška.

[4]Itilädilär tillärin kendilärinïŋ, da aγusu ižnïŋ tibinä erinlärinïŋ alarnïŋ.

(142v) [5]Saχla meni, Biy, χolundan yazïχlïnïŋ da yamandan adamdan χutχar meni.

Saγïšladïlar batal etmä yürügänimni menim, [6]yašïrdïlar öktämlär sïrtmaχ maŋa.

Orγanlar saldïlar sïrtmaχ ayaχlarïma menim, čövräsinä izlärimniŋ χoydular maŋa azmaχlïχnï.

(143r) [7]Ayttïm: Biy Teŋrim menim sensen, χulaχ χoy, Biy, avazïna alγïšïmnïŋ menim.

[8]Biy, Biy, χuvatï χutχarïlmaχïmnïŋ menim, kölgä bišima [=bašïma] menim künündä oγrašnïŋ.

[9]Čïχara bermä meni, Biy, küsänčlikinä yazïχlïlarnïŋ, χaysïlarï ki saγïšlï edilär menim üčün, ašaγa urma(143v)gïn meni.

Ki heč biyiklänmägäylär χačan da saγïšlarï alarnïŋ, tügällänmägäylär soŋγu tügällägänindä alarnïŋ, [10]χazγančï erinlärinïŋ alarnïŋ yapkay kendilärni.

[11]Tüšürgäysen üstünä alarnïŋ učχunlarïn otnuŋ, emirgäysen alarnï, ki miskinliktän bolmagaylar tirilmä.

(144r) [12]Tilči adamga oŋmagay yer üstünä, erni yazïχnï [=yazïχlï] yamanlïχï kendiniŋ avlagay tas bolmaχka.

[13]Tanïdïm, ki yarγu etärsen, Biy, yarlïga da könülük barlïsïzga.

[14]Toγrular šükürläsinlär atïŋdan seniŋ, da turgaylar toγrular alnïna yüzüŋnüŋ seniŋ.

(144v) [Псалом 140/141]

[1]Biyim, sarnadïm saŋa, da išit maŋa, baχkïn avazïna alγïšïmnïŋ menim, sarnaganïmda menim saŋa.

[2]Toγru bolgaylar alγïšïm menim, nečik temyan, alnïŋa seniŋ, Biy, kötürülgäni χollarïmnïŋ menim — χurban kečägi.

[3]Xoygïn, Biy, közätüči aγzïma menim, da e(145r)šik bek erinlärim*ä* menim, ki yaŋïlmagay yüräkim yaman söz bilä.

[4]Säbäplämä säbäpin yazïχnïŋ adam bilä, kimlär ki etärlär töräsizlikni, ülüšlü bolmagaymen taŋlaganlarïna alarnïŋ.

[5]Ögütlägäy meni toγru yarlïγamaχï bilä da azarlagay; oleyoku yazïχlïnïŋ yaγlamagay (145v) bašïmnï menim erkinä anïŋ.

[6]Tïγïldïlar yuvuχ χayaga yarγučïlarï alarnïŋ, išitkäylär sözlärimä menim da tatlïlangaylar.

[7]Nečik χalïnlïχï topraχnïŋ, ki yayïlïptïr dünyâda, sačïlgaylar söväkläri alarnïŋ yuvuχ tamuχka.

[8]Saŋa, Biy, Biy, közlä(146r)rimdirlär, saŋa umsandïm, Biy, čïχarmagïn ǯanïmnï mendän.

[9]Evet saχla meni sïrtmaχtan, ki yašïrïptïr, tayïlmaχtan töräsizlik etkänlärniŋ.

[10]Tüššünlär sïrtmaχïna anïŋ yazïχlïlar, yalγïz men, men kečkinčä.

[Псалом 141/142]

[1]Avazïm bilä menim men Biygi [=Biygä] sarnadïm, (146v) avazïm bilä menim men Biyni χoldum.

[2]Sačïyïm alnïna Eyämizniŋ alγïšïmnïŋ [=alγïšïmnï] menim da tarlïχïmnï menim alnïna anïŋ aytïyïm.

[3]Eksilmägäninä mendän ǯanïmnïŋ menim sen, Biy, tanïdïŋ steškalarïmnï menim, yol bilä, ki barïy edim, yašïrïldï maŋa sïrtmaχ.

(147r) [4]Baχïyïr edim oŋumdan, da köriyir edim, ki kimsä tanïmadï meni, tas boldu mendän χačmaχïm menim, da heč tapulmadï izdävüči boyumnuŋ menim.

[5]Čaχïrdïm saŋa, Biy, da ayttïm: sensen umsam da ülüšüm menim yeber da [=yerinä] tirilärniŋ.

[6]Baχ, Biy, alγïšïma menim, zera ašaχ bol(147v)dum asrï, tirgiz meni χuvalaganlardan, zera χuvatlï boldular artïχ mendän.

[7]Biy, čïχar zïndandan boyumnu menim, šükürlänirmen atïŋdan seniŋ.

[8]Saŋa baχïyïrlar artarlar, negä diŋrä töläsärsen.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari″.

***Hasealk‘s* tatarča**

Yetiškänimiz sahatïna kečäχurunnuŋ, barčamïz, kötürüp χollarïmïznï bizim, χaybatlarbiz seni, Biy Teŋrimiz bizim, χaysï ki baχïšladïŋ bizgä kündüznü eminlik bilä kečirmägä da yetišmä sahatïna kečäniŋ.

Arzani et bizni, Biy, ari yüräk bilä frišt*ä*(148v)lärniŋ yïrï bilä šükürlüknü sunma Eyämiz Teŋrigä, barïnï tutučïga, ki tirgizgäy da yarlïγagay.

Aγaęesęuk‘* tatarč*a

Yalbarïyïχ barïnï tutučï Teŋrini, Atasïn Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, χanïn eminliknïŋ, eminliki üčün bir yalγïz ari gat‘uγigę da (149r) aŗak‘ellärniŋ yïχövü üčün, ki köp yïllarga eminlik

bilä bergäy bizgä Biy Teŋrimiz bizim, da χanlarnï eminlik etučilärni yebergäy bizgä.

Ulu, ari da χorχulu atï üčün kendiniŋ aγalïχlarïn veliyätniŋ, čerüv bašlïχlarnï, uruš etkänlärni, žoγovurtnu, kirmäχimizni da čïχkanï(149v)mïznï bizim eminlik bilä saχlagay, da barča urušlarïn dušmanlarnïŋ ufatkay bizdän, Biy barïnï tutučï tirgizgäy da yarlïγagay.

Iŋirni yetiškän da alnïmïzga kelgän kečämizni eminlik [=inam] bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Frištäsin eminlikniŋ da közätüči boylarï-(150r)mïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Arïnmaχnï da bošatlïχnï ašïnganlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Ari Xačnïŋ ulu da küčlü χuvatïn bolušučï da közätüči ǰanlarïmïzga bizim inam bilä Eyämizdän χolïyïχ.

Da daγïn artïχ bir (150v) könü da ari inamïmïz üčün Biyni yalbarïyïχ.

Boylarïmïznï bizim da biri birimizni saŋa, Eyämiz Teŋrigä, sïmarlïyïχ.

Yarlïγadï bizgä Biy Teŋrimiz bizim.

Aytïyïχ barčamïz bir aγïzdan: Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa, Biy, yarlïγa.

Surp asduaǰz tatarča

Ari Teŋri, ari χuvatlï, ari ölümsüz, ki χačlandïŋ bizim üčün, yarlïγa bizgä. *Üč kez ayt.*

[*P'aṛaworeal*]

Haybatlï da alγïšlï dayma ari gojs Asduaǰzaǰzin Mariam, anasï K'risdosnuŋ, sungïn χoltχamïznï bizim Oγluŋa seniŋ da Teŋri(151r)mizgä bizim.

[*P'rgel zmeγ*]

Xutχargay bizni sïnamaχtan da barča totχarlïχïmïzdan bizim.

[*Vs̄ lseli* tatarča]

Išitövlü bolmaχï üčün Eyämiz Teŋrigä avazïna χoltχamïznïŋ bizim, pareχoṣluχu bilä surp Asduaǰzaǰzinniŋ, yeŋmäχi [=eŋmäχi] bilä üstümüzgä bizim yarlïγamaχï da šaγavatï Eyämiz (152r) Teŋriniŋ, barïnï tutučï Biy Teŋrimiz bizim, tirgiz da yarlï.

Hamparci tatarča
[Псалом 120/121]

[1]Kötürdüm közlärimni menim taγlarga, χaydan ki maŋa kelgäy bolušluχ.

[2]Bolušluχ maŋa Eyämizdän kelgäy, ki etti köknü da yerni.

[3]Bermägin seskänmäχkä ayaχïŋnï seniŋ, (152v) da yuχlamasïn közätüčiŋni [=közätüčiŋ] seniŋ.

[4]Nečik yuχlamas, da ne yuχuda barïr saχlavučïsï Israjęlniŋ.

[5]Biy saχla*gay* seni, da Biy yöpsüngäy oŋ χolu bilä kendiniŋ.

[6]Günäš kündüz saŋa zulum etmägäy, da ne ay kečädä.

[7]Biy saχlagay seni barča yamandan, saχ-(153r)lagay Biy boyuŋnu seniŋ.

[8]Biy saχlagay kirgäniŋni da čïχkanïŋnï seniŋ, bundan soŋra čaχ meŋilik.

Haybat Ataga da Oγulga da Ari".

O pnageal tatarča
[Псалом 90/91]

[1]Kim ki turuptur bolušluχuna Biyiktäginiŋ, kölgäsi tibinä Teŋriniŋ kök(153v)tä tïngay.

[2]Aytkay Eyämizgä: yöpsünövlüm menim sen, umsam menim Teŋridä, da men umsanïrmen aŋar.

[3]Ol χutχargay meni avïndan ulavučïnïŋ da seskändürüči sözlärdän.

[4]Arχasï üsnä kendiniŋ yöpsüngäy seni, kölgäsinä χanat(154r)larïnïŋ umsangaysen.

Nečik yaraγ, seniŋ čövräŋä bolgay könülükü anïŋ.

[5]Xorχmagaysen χorχusundan kečäniŋ, da ne oχlardan, ki učar kündüz,

[6]Nemä bar, ki učar χaramγuluχta, azdïrmaχïndan šaytannïŋ yarïmkündä.

(154v) [7]Tüssünlär yanïŋdan seniŋ miŋlär da tümänlär oŋuŋdan seniŋ, ki saŋa heč nemä yuvuχlanmagay.

[8]Tek yalγïz közläriŋ bilä baχkaysen, tölövün yazïχlarnïŋ körgäysen, [9]zera sen, Biy, umsam menimsen.

Biyiklängänni ettiŋ saŋa išanč, [10]yetišmägäylär saŋa yamanlar, (155r) da χïyïn yuvuχlanmagay otaχïŋa seniŋ.

[11]Frištälärinä kendiniŋ sïmarlâptïr seniŋ üčün saχlama seni barča yollarïŋda seni*ŋ*.

[12]Biläkläri üsnä kendiläriniŋ kötürgäylär seni, ki heč urunmagaylar taška ayaχïŋ seniŋ.

[13]Iznïŋ da yïlannïŋ (155v) üsnä yürügäysen sen, ayaχ tibinä baskaysen aslannï da aǰdaγanï.

[14]Zera maŋa umsandï, da χutχarïyïm anï, kölgä bolïyïm aŋar, ki tanïdï atïmnï menim.

[15]Sarnagay maŋa, da men išitkäymen aŋar, da anïŋ bilä bolïyïm tarlïχta.

(156r) Xutχargaymen da haybatlagaymen anï, [16]uzun künlär bilä toldurgaymen da körgüzgäymen aŋar χutχarmaχïmnï menim.

[Псалом 122/123]

[1]Saŋa, Biy, kötürdüm közlärimni menim, ki sïγïnïpsen köktä.

[2]Nečik közläri χulnuŋ χoluna biyniŋ kendiniŋ,

nečik közläri χaravašnïŋ χo(156v)luna bikäsiniŋ kendiniŋ,

Ol türlüdürlär közlärimiz bizim saŋa, Biy Teŋrimiz bizim, negä diŋrä yarlïγadïŋ üstümüzgä bizim.

[3]Yarlïγa bizgä, Biy, yarlïγa, zera köp tolduχ hečlik bilä.

[4]Daγïn artïχsï tolundu (157r) boyumuz bizim ayblanmaχ bilä, χaysïlarï ki ayblïy edilär bizni, da heč bermäχ bilä öktämlärniŋ.

[Псалом 53/54]

[3]Teŋri, atïna seniŋ tirgiz meni, da χuvatïŋda seniŋ könülük etkin maŋa.

[4]Teŋri, išit alγïšïma menim, χulaχ χoygïn sözlärimä aγzïmnïŋ menim.

(157v) [5]Yatlar turdular üstümä menim, da χuvatlïlar izdädilär boyumnu menim, da heseplämädilär seni, Teŋri, allarïna kendiläriniŋ.

[6]Ošta, Teŋri bolušučïm menim, da Biy yöpsünüčisi ǰanïmnïŋ menim.

[7]Xaytarganïŋda yamannï dušmanlarï(158r)ma menim da könülüküŋ bilä seniŋ tas etkin kendilärni.

[8]Men erkim bilä menim χurban sunïyïm saŋa da tapunïyïm atïŋa seniŋ, Biy, zera yaχšïdïr.

[9]Barča tarlïχïmdan menim χutχardïŋ meni, da dušmanlarïm da menim kördü közüm menim.

(158v) Haybat Ataga da Oγulga da Ari J̌anga hali da här kez meŋi meŋilik. Ameṇ.

[Отче наш]

Atamïz bizim, ki köktäsen″. *Tamam ayt.*

(113r) *Haybatïna Biy Teŋriniŋ. Bundan soŋra bašlanïyïrlar alγïšlar ružnï, χaysïlarï ki aytïlïyïrlar (159r) ulu ulukünlärdä, χaysï ki odpravlacs´a bolïyïrlar yïl ičinä Biy Teŋrigä χaršï da arilärgä χaršï.*

[Колофон]

Da yazïχlï yazučïnï dẹr Kasparnï, dẹr Zak‘aria Awak‘ẹrẹç oγlun, ari alγïšta unutmagïn.

[Колонтитул страниц 158v-159r]

Tügälländi kečägi alγïš.

(159v) **[Колонтитул страниц 159v-171r]**

Alγïš.

Bu alγïšnï J̌znunt künü aytkïn.

Biyi da Teŋrisi barčasïnïŋ, seniŋ ari Toγmaχïŋ bilä aytovsuz yöpsün χoltχasïn men *yazïχ*lïnïŋ χoltχasï ašïra ari gojsnuŋ da a(160r)naŋnïŋ seniŋ da yïγïlganlarnïŋ bu seniŋ ari övüŋä.

Baγïšlâ men yazïχlïga ašïnganïmnï menim, χaysï ki bizim üčün tenni kiydiŋ, Jortananda mïgïrdel bolduŋ, tügällikiŋ bilä tügälladiŋ, da yer üsnä adam kibik yürüdüŋ Teŋrilikiŋ bilä, yarlïγadïŋ da šaγavatladïŋ bi(160v)zim üstümüzgä.

Yaχšï etüči Biy, bošat men arzanisizgä menim yazïχlarïmnï, da saŋa haybat meŋi meŋilik, ameṇ.

***Dẹr ïntajs*nïŋ künündä ayt**

Xoltχasï ašïra ari χartnïŋ da baγdan češilgänniŋ,

Xolarmen sendän, Biy, saχla bizni dušman-(161r)dan da sönövsüz ottan da yarlïγa bizgä.

Xïrχ ajos künü ayt

Ey, ari χïrχ igit, χaysïlarïŋïz ki χïynalgan bolduŋuz biz yazïχlïlar üčün sažavkanïŋ ičinä, pareχọs boluŋuz biz yazïχlïlar üčün Biyimizdän bizim, ki šaγavatlangay χorχulu kündä yïγïlganlarga (161v) bir oγurdan da men yazïχlï üsnä. Ameṇ.

Surp Lusaworiç künündä ayt

Yarïχlatučï, da ata, da maχtovlu, yöpsün bu sözlär bilä χoltχamïznï bizim da χolgïn Teŋridän biz yazïχlïlar üčün, ki buzgay bizim χolbitikimizni da bo(162r)šatkay bizgä barča yazïχlarïmïznï. Ameṇ.

***J̌zaγgazart* künü ayt**

Biy da Xutχaručï alγïšlï, kelgän χartlar oγlanlar bilä bu türlü yïrlap aytïy edilär ovsanna biyikliktän, da otlulular [=otlular] χorχup seskändilär, ki yäŋi ešäk üsnä olturup kirdiŋ nečik padšahï (162v) haybatnïŋ Yẹrusaγẹm šähärinä.

Xolarbiz sendän, Biy, yarlïγa bizgä, šaγavatlanïp biz yazïχlïlarga, χaysïlarïmïz ki bu ari küngä yïγïlïpbiz.

Ulu kičaynakün ayt

Oγul da söz Atanïŋ, Teŋri, ki vernadunda olturduŋ, da χullarïŋnïŋ se(163r)niŋ ayaχlarïn ašaχlïχ bilä yuvduŋ, χolarbiz sendän, bizim dä yazïχlarïmïznï sürtüp yuvgaysen da nečik yaχšï etüči bošatkaysen, zera seniŋdir haybat meŋi meŋ″.

Ulu aynakün ayt

Yalγïz toγgan Oγul da söz, ki χïyïnnï biz yazïχlïlar üčün kötürdüŋ borčsuz, azad (163v) et bizni, Biy, sönövsüz ottan yalbarmaχï bilä anaŋnïŋ seniŋ.

Ulu šapatkün ayt

Tamašalï da haybatlï Jisus, bu ari seniŋ ulukünga yïγïlïp χolarbiz sendän, Biy, bošat yazïχlarïmïzga bizim da aŋmagaysen χorχulu kündä bizim.

Ulu da haybatlï Bayram künündä ayt

Ki turduŋ ölüdän, sïndïrγaladïŋ ešiklärin tamuχnuŋ, azad ettiŋ ǰanlarnï, ki atamïzdan beri anda edilär, χolarbiz sendän, Biy, yarlïγa bizgä, da baγïšlagïn bizgä ülüšün arilärniŋ, da turγuz bizni artar(164v)lar bilä.

Awedum künü ayt

Kelgänni Kapriẹlniŋ aldïŋ saγlïχ färâhlik bilä, išittiŋ χorχulu avaznï, ki Biy Jisus sendän ötläš toγsar, seni χolarbiz yalbarmaχ bilä da yaš bilä, pareχọs bol seniŋ Oγluŋa, ki arïtkay bizni yazïχlarïmïzdan bizim.

(165r) ***Hamparcum*** künü ayt

Ki köktän yergä endiŋ, da ari teniŋni seniŋ üläštirdiŋ adamlarga, da yänäči Atanïŋ haybatï bilä kökkä aγïndïŋ ol že ten bilä, χaysïn ki kiydiŋ, aṛak‘ellärgä sïmarladïŋ seniŋ tiri ǰanïŋnï, χolarbiz sendän, bizgä dä baγïš(165v)lâ, yaχšï etüči Biy, učmaχnï ölümsüz, da saŋa haybat meŋi meŋilik, amẹn.

Hokọj kalusd künündä ayt

Ki köktän yergä endiŋ, da Ari J̌annï vernadunda aṛak‘ellärniŋ üsnä yeberdiŋ, da χayγularïn alarnïŋ češtiŋ, da ulu bašχïš bilä kör(166r)käyttiŋ kendilärin, χolarbiz sendän, yarlïγovučï Biy, azad et bizni yazïχlarïmïzdan bizim da yarlïγa bizgä.

Vartavar künü ayt

Ki T‘ap‘ọr taγïnda belgili bolduŋ, aytovsuz yarïχ bilä teškirildiŋ, da köktän Ata tanïχlïχ berdi da ayttï: «Bu(166v)dur menim sövüklü Oγlum»,— da ašagerdlär seskändilär ulu titrämäχ bilä, yer üsnä tüštülär, ulu taŋ bilä taŋladïlar, χačan kördülär, ki yarïχlandïŋ.

Biyimiz bizim, ber bizgä dä ǰan yarïχnï, χaysïlarïmïz ki ulukündä yïγïlïpbiz.

(167r) ***Surp Asduaǰzaǰzin*** künü″

Asduaǰzaǰzin, toγuručïsï Biyimizniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, gojs zadasïz da anasï Xutχaručïmïznïŋ, ki bügünki künnü teškirildiŋ Oγluŋ χatïna yoγargilärniŋ yarïχïna, pareχọs bol bizim üčün, surp gojs Mariam, χorχulu kündä, (167v) ki išitkäybiz sövünčlü avazïna seniŋ yalγïz toγgan Oγluŋdan. Amẹn.

Surp Xač künü ayt

Ey, surp nïšan*ï* Teŋrini*ŋ*, χaysï ki Teŋrini yöpsündüŋ, da aytovsuz yarïχ bilä yarïχlandïŋ, säbäp bolduŋ ölüdän turmaχnïŋ, evet saŋa (168r) Biy biyändi, ulu bašχïš bilä seni taǰžladï [=taǰžladï], kelgän künü belgili etti seni elči kendinä.

Da kimlär ki seniŋ ari Xačïŋa inandïlar, köktägi χanlïχka arzani boldular.

Šaγavatlï Biy, šaγavatlan biz yazïχlïlar üsnä, χačan ki köktägi bïrγïlar tartïlsarlar, ol vaχtta yarlï(168v)γovučï bol alarga, χaysïlarï ki Xačïŋa seniŋ yerni öpiyirlär, ki haybatlagaybiz seni meŋi meŋilik.

*Surp Hrešdagabed*lär kündä ayt

Tensiz [yïγïnï] frištälärniŋ da tïyγovsuz alγïšlarï Biyniŋ, haybatnïŋ dostlarï, adam ǰïnslarnïŋ pricincalar, ölümdä da tirlik(169r)tä saχlavučïsiz uluslarnïŋ da Teŋridän χorχkanlarnïŋ, čaχïrïyïrbiz sizgä avazï bilä χoltχanïŋ, da yalbarmaχï bilä pareχọs boluŋuz Biyinä haybatnïŋ ulukünüŋüznü tutkanlar üčün da men yazïχlï üčün.

(169v) **Surp aṛak‘ellärniŋ Bẹdros-Bawγos künü**

Aṛak‘elläri Biyimizniŋ, bašlïχlarï da slavasï ari yïγïnnïŋ, aldïŋïz sizgä atalgan haybatnï, češmäχni da baγlamaχnï, ačmaχnï da yapmaχnï, da olturγučuna haybatnïŋ olturmaχnï, pareχọs boluŋuz tïyγïsïz Biyimiz Teŋ(170r)rigä, ki saχlagay ǰanïmïznï bizim sïnamaχlïχtan da sönövsüz ottan, amẹn.

Surp Sdep‘annos künü

Ey, ulu tanïχ da χïynalgan surp Sdep‘annos, ki atïŋdïr taǰž burungi tanïχ da sargawak bašχišïndan Ari J̌annïŋ, yöpsüngin bizim tïyovsuz χoltχamïznï, zera χïyï(170v)nïŋa seniŋ yaχšï kölnüŋ bilä bargan da Teŋri Oγlun arzani bolduŋ körmä, pareχọs bol Teŋrigä bizim üčün yarγu kününä. Amẹn.

Alγïš surp Asduaǰzaǰzingä χaršï Aytkanï surp Jovhanneṣ Kaṛneçiniŋ

Asduaǰzaǰzin, anasï K‘risdosnuŋ, yalγïz Oγlu Atanïŋ (171r) sendän toγdu, sen kötürdüŋ χarγïšnï dünyâdan, sensen ögövlükü adam oγlanlarnïŋ.

Köktägi χuvatlï[lardan sanlï] da topraχtan hasil kelgänlärdän alγïšlï barïštïručï Teŋrini adamlar bilä, eminlik etüči dünyâda, taǰžï da veneci gusank‘larnïŋ da presp′ešnï pareχọs yazïχlïlar üčün.

(171v) Barčasïn*dan* yazïχlï, tüšiymen yüzüm üstünä alnïŋa seniŋ da χolarmen sendän, nečik ol kendiŋni tenlängänni sendän, pareχọs bol menim üčün Söz Teŋrigä, χaysïn toγduŋ ten bilä da yedirdiŋ yedürüčisin barčasïnïŋ.

Xol menim üčün yalγïz toγgan Oγluŋnu, tur ayaχlarïŋ üsnä alnïŋa [=alnïna] (172r) anïŋ körgüzmäχ bilä seniŋ ari töšläriŋni.

Turγuzgïn alnïna anïŋ pošrednictvo da pareχọs oγlanlïχïn anïŋ;

Sütüŋ bilä emizdirmäχin Oγlannï nečik;

Xuǰžaχïŋa yöpsünmäχni;

Köksüŋä χuǰžaχlanmaχnï;

Erinläriŋ bilä öpmäχni;

*Č*ürgämäχni nečik yaš (172v) Oγlannï;

Barïp kelmäχni Mïsïrga, da Nazaretkä, da barča yerlärgä;

Tasa bilä yïγlamaχ da urunmaχ kendiŋ üčün χïynalgan zamanïnda;

Sïmarlânmaχnï surp Johanneṣkä seni, χačan ki χač üsnä asïlïp edi;

Ačïχlïχ [=Ačïγlïχ] bilä tögülgän yašlarïŋnï seniŋ, χaysïlarïn ki, nečik (173r) aχïn suvga...

[Остальная часть этой страницы и следующая страница оставлены чистыми].

[Xosdovanut'iun yazïχlardan]

(174r) Men, yazïχlï da arzanisiz, χosdovanel bolïyïrmen ari Errortut'iunga, surp Asduaʤaʤingä, surp Jovaneṣ Mïgïrdičgä, surp Sdep'anosga, ävälgi tanïχïna Biyimizniŋ, da seniŋ alnïna, χosdovan ata, barča yazïχlarïmnï, χaysïn ki köp kerät Biy Teŋrini üstümä menim yüräk(174v)ländirdim toγušumdan menim beri čaχ bu küngä dek, andan pošmanmen, anï da χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋrigä, meγa″.

Xosdovan ata, χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋ″.

Äväl beš sezikliktän tenimniŋ menim, budur:

1. Yazïχlïmen közlärim bilä: igit oγlanga, er kiši(175r)gä da özgäniŋ tirlikinä suχlanïpmen, meγa Asduaʤoj.

2. Yazïχlïmen χulaχlarïm bilä: Teŋriniŋ ọreṇk'in hem k'arozun išitmä erinipmen, meγa Asduaʤoj.

3. Aγïzïm da tilim bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, söküp χarγapmen, erikläpmen da Biy Teŋrini haybatlamïyïrmen, meγa″.

4. Xollarïm bilä köp kerät yazïχlïmen: artïχ alïp, (175v) eksik beripmen, meγa Asduaʤoj.

5. Ayaχlarïm bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen: yïγövümä tügäl bolmïyïr*men*, evet yolsuz yollarga yürüpmen, meγa Asduaʤoj.

Daγïn da, χosdovan ata, χosdovanel bolïyïrmen da sučlu beriniyirmen Biy Teŋriniŋ on buyruχlarïna χaršï, Budur:

1. Biy Teŋrigä bar köŋülümdän da (176r) aŋar haybatnï anïŋ yaχšïlïχlarï üčün bermädim, meγa Asduaʤoj.

2. Atïn Biy, Biy Teŋriniŋ keräksiz da yalγan yerdä aγzïma alïr edim, meγa″.

3. Ulu künnü, nečik diruni [=deṛuni] künlärni, hörmätlämädim da anï türlü-türlü yazïχlar bilä murdarladïm, meγa Asduaʤoj.

4. Atamnï da anamnï hörmätlämädim da alarga oγul(176v)luχ povinnostumnu oddavat etmädim, meγa Asduaʤoj.

5. Öldürüpmen köp kerät fikirim bilä da saγïšïm bilä, meγa″.

6. Aruvsuzluχ, itlik, boṛnigliχ etipmen, meγa″.

7. Oγurlapmen özgäsiniŋ yaχšï slavasïn, meγa Asduaʤoj.

8. Yalγan tanïχlïχ beripmen, bilip, ki yalγandïr, meγa″.

10. Suχlandïm yaχšïsïna hem malïna sïŋarïmnïŋ (177r) menim, meγa Asduaʤoj.

Daγïn da, χosdovan ata, χosdovanel bolïyïr*men* da sučlu beriniyirmen Biy Teŋrigä yedi ölümlü yazïχlardan. Budur ävälgisi:

1. Öktämlik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, kendi kendimni ulu tutupmen, meγa Asduaʤoj.

2. Damâhlik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, akah yemäχtän, ičmäχtän χajt (177v) etipmen, meγa Asduaʤoj.

3. Aruvsuzluχ bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, itlik boṛnigliχ popelnit etipmen, meγa Asduaʤoj.

4. Paχillik bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen, özgäniŋ malïna hem yaχšïsïna paχillänipmen, meγa″.

5. Yüräklänmäχ bilä köp kerät yazïχ χïlïnïpmen [...] oručta artïχsï yemäχ hem ičmäχ bilä, meγa Asduaʤoj.

[Здесь нет одной страницы].

(178r) Xaysïn aytïyïm ya χaysïn biliniyim, zera ne uču bar da ne χïrïγï.

Vay maŋa! Vay maŋa! Vay men köpyazïχlïga, ki ne ʤuvap bersärmen Teŋriniŋ χorχulu yarγusunda!

Xaysï ki yolduzlardan köknüŋ köptürlär yazïχlarïm menim da χumundan teŋizniŋ sansïzdïr, χorγašïndän (178v) aγïrdïr, taγlardan biyiktir.

Hali özgä čaräm yoχ da umsam kimesädä, tek Biy Teŋrimdä menim.

Inanïrmen Biy Teŋrimä menim, ki ol bošatïr menim yaman da aγïr yazïχlarïmnï, nečik bošattï boṛnig χatunga Mariam Maktaγenaçigä, maksaworga, Bedros aṛak'elgä, χaraχčïga χač üsnä.

Ari ata, (179r) hali k'ahanalïχ garkï bilä bošatkaysen barča yazïχlarïmnï menim, χaysïn ki χosdovanel bolïyïrmen, nečik alarnï, χaysïlarïn ki esimdä dügüldürlär, hem alarnï da, χaysïlarïn ki χosdovanel bilmäm bolma [=bolmam bilmä], χaysïn ki anï Biy Teŋri daγïn igi üstümä menim bilir.

Ari ata, seni kendi(179v)mä tutupmen säbäbči da pareχọs yalγïz toγgan Oγluna Biy Teŋriniŋ, χaysï ki buyurdu, ki χaysï ki češsäŋiz yerdä, češövlü bolsun köktä.

Men dä χolarmen, ki meni dä češkäysen barča yazïχlarïmdan menim.

Bundan soŋra aytkaysen ulu skruχa hem yašlarniŋ tökmäχ bilä.

(180r) ***Hawadov* tatarča**

Inam bilä χosdovanel bolup, da yerni öpärmen sana, Ata Oγul Ari Džan, etilmägän da ölümsüz tarbiyat, yaratučïsï frištälärniŋ, da adamlarniŋ,

da barča bolganlarnïŋ, da yarlïγa seniŋ yaratkanlarïna da maŋa köp [yazïχlïga].

Inam bilä χosdovanel bolup, da yerni öpärmen, (180v) saŋa, ayirïlmagan Yarïχ Ata Oγul Ari Ǧanga da bir Teŋrilik, yaratučï yarïχnï da tas etüči χaranγuluχnu, tas et meni*m* ǧanïmdan χaranγulu yazïχnï da biliksizlikni da yarïχlat esimni menim bu sahat alγïš etmägä saŋa biyänčiŋä körä, da yöpsüniyim sendän χoltχamnï menim, da yarlï″.

(181r) Ata köktägi, könü Teŋri, ki yeberdiŋ sövüklü Oγluŋnu χoltχasïna bulargan adamlarnïŋ, meγa seniŋ alnïŋa yerdän kökkä diŋrä, yöpsün meni, nečik keräksiz oγulnu, da kiydir maŋa burungi yarïχnï [=yarïχlï] tonnu, χaysï ki yalanačlandïm, yarïχ bilä, da yar″.

Oγlu Teŋriniŋ, könü Teŋri, ki ašaχlandïŋ (181v) Atanïŋ χoynundan da aldïŋ ten ari gojs Mariamdan, χutχarïlmaχïmïz üčün bizim χačlandïŋ, da kömüldüŋ, da turduŋ ölüdän, da aγïndïŋ haybat bilä kökkä, meγa seniŋ alnïna yerdän kökkä diŋrä, aŋ meni, nečik χaraχčïnï, χačan kelsäŋ χanlïχïŋ bilä seniŋ, da″.

Ǧanï Teŋriniŋ, könü (182r) Teŋri, ki endiŋ Jortananda da vernadunda da yarïχlattïŋ meni yuvmaχï bilä surp awazannïŋ, meγa yerdän kökkä diŋrä seniŋ alnïna, arït meni ekinči Teŋrilik ot bilä, nečik surp aṛak‘ellärni ari vernadunda, da yar″.

Zadasïz Tarbiyat, meγa saŋa aχïlïm bilä, menim ǧanïm da tenim bilä, (182v) aŋma ilgärigi yazïχlarïmnï menim ari atïŋ üčün seniŋ, da yarlï″.

Baχučï barčasïn, meγa saŋa saγïšïm bilä, sözüm bilä da χïlïnganïm bilä, buzgïn χolbitikin yazïχlarïmnïŋ menim da yazgïn atïmnï menim meŋilik düftärdä, da yarlï″.

Tergövüči yapuχlarnï, meγa saŋa erkli u erk(183r)siz, bilgänimä da [=bilgänim da bilmägänim] bilä, bošatlïχ ber yazïχlï χuluna, χaysï ki surp awazandan toγganïmdan čaχ bu küngä diŋrä yazïχlïmen Teŋrilikniŋ alnïŋa sezikliklärim bilä menim da barča boγunlarïm bilä tenimniŋ, da yarlï″.

Barčanï ayovučï Biy, χoygïn közät közlärimä menim ari χorχu(183v)ŋnu seniŋ, ki artïχsï baχkaymen [=baχmagaymen], da χulaχïm bilä išitmägäymen, da aγzïm bilä yalγan sözlämägäymen, da yüräkim bilä yaman saγïš etmägäymen, da χollarïm bilä yaman χïlïnmagaymen, da ayaχlarïm bilä yaman yollarga barmagaymen, yoχsa tüzät barča da boyruχuŋa körä seniŋ bolgaylar, (184r) da yarlïγa″.

10. Otlu tiri K‘risdos, otlu sövükünnü seniŋ, χaysï ki saldïŋ dünyâda, palalayt [=palaylat] boyuma menim, ki küydürgäy aruvsuzluχun ǧanïmnïŋ menim, da arïtkay yazïχïn tenimniŋ menim, da yandïrgay yarïχ bilmäχiŋ bilä yüräkimä menim, da″.

11. Aχï*l*lï Atanïŋ Jisus, ber maŋa aχïl yaχšïnï (184v) saγïšlama, da sözlämä, da etmägä alnïna seniŋ här sahat da yaman saγïštan da χïlïnmaχtan χutχar meni, da″.

12. Klävüči yaχšïlïχnï, Biy, yaχšï etüči, χoymagïn meni erkimä körä menim barmaga, yoχsa yol körgüz maŋa här vaχt seniŋ erkiŋä körä, da″.

13. *K*öktägi χan, ber maŋa učmaχïŋnï seniŋ, χaysï ki χïrïr [=χïrer] ettiŋ sövük(185r)lülärinä seniŋ, da küčäyt yüräkiŋni menim, ki körälmägäy yazïχnï da sövgäy seniŋ töräŋni, da″.

14. Ayovučï yaratka*n*nï, saχla ǧanïmnï da tenimni menim seniŋ ari Xačïŋ bilä aldovučï yazïχtan, sïnamaχïndan eski dušma*n*nïŋ, da yaman kišilärniŋ aldamaχïndan, da barča tïnsïzlïχtan ǧanïm u tenim bilä, da yar″.

15. Közätüči barčadan (185v) K‘risdos, oŋuŋ seniŋ kölgä bolgay üstümä menim kündüz da kečä, övdä olturganda, yolda yürügändä, yuχlaganda da turganda, ki heč seskänmägäymen, da″.

16. Teŋrim menim, χaysï ki ačarsen χoluŋnu seniŋ da toldurursen barča yaratkanlarnïŋ yarlïγamaχïŋ bilä seniŋ, saŋa sïmarlarmen ǧanïmnï menim, sen χay(186r)γur da hadirlä ǧan u ten keräkimni, bükündän čaχ meŋilikkä diŋrä, da yar″.

17. Xaytaručï bularganlarnï, χaytar meni yaman övränčiklärimdän menim yaχšï χïlïnmaχka da berkirt ǧanïma menim χorχulu ölär künümnü, da χorχusun tamuχnuŋ, da sövükün učmaχnïŋ, ki χaytkaymen yazïχtan da χï(186v)lïngaymen toγruluχnu, da yarlï″.

18. Čovraχï ölümsüzlüknüŋ, aχtïrgïn yüräkimdän menim pošmanlïχ yašïn, nečik boṛnigniŋ, ki yuvgay yazïχnï boyumnuŋ menim dünyâdan [kečkänimdän] ilgäri, da yarlïγa″.

19. Baγïšlovučï yarlïγamaχnï, baγïšla maŋa könü inam bilä da yaχšï ämäl bilä ülüšlü bolup ari teniŋdän da (187r) ari χanïŋdan, kelmägä seniŋ alnïna, da yarlï″.

20. Yaχšï etüči Biy, yaχšï frištägä sïmarlagaysen tatlï*li*χï bilä sïmarlamaga ǧanïmnï menim da urušsuz kečirmägä eski dušma*n*nïŋ yamanïndan, χaysï ki kök tibinädirlär, da yar″.

21. Yarïχ könü K‘risdos, arzani et ǧanïmnï menim sövünčlük bilä körmägä yarïχïn haybatïŋnïŋ se(187v)niŋ ündälgän kündä, tïnmaga yaχšï umsa bilä čaχ seniŋ haybatlï ekinči kelgäniŋä diŋrä da yarlïγa″.

22. Yarγučï könü, χačan kelsäŋ haybatïŋ [=haybatï] bilä Atanïŋ yarγu etmägä tirilärgä da ölülärgä, kirmägin yarγuga χuluŋ bilä seniŋ, yoχsa χutχar meni meŋilik ottan, da išittir maŋa sanlï ündövün artarlarnïŋ köktägi χanlïχïŋa seniŋ, da yar″.

23. Barïna yarlïγovučï Biy, yarlïγa barča inanganlarga saŋa, menimkilärinä da yatlarga, tanïganlarga da tanïmaganlarga, tirilärgä da ölülärgä, bošat dušmanlarïma menim da menim körälmägänlärgä da χaytar alarnï yamanlïχlarïndan, χaysï ki bardïr yüräklärindä menim üčün, (188v) da yarlïγagay alarga, da″.

24. Haybatlï Biy, yöpsün χoltχasïn χuluŋnuŋ seniŋ da tügällä yaχšïlïχka yalbarmaχïmnï menim pareχọsluχu bilä surp Asduad͡zad͡zinniŋ, da surp Jovhannẹs garabedniŋ, da surp Sdep‘annos, burungi tanïχïŋnïŋ, da bizim atamïznïŋ surp Lusaworiçniŋ, da surp aṛak‘ellärniŋ, da markaṛẹlärniŋ, da surp hayrabedlärniŋ, da (189r) surp mardiroslarnïŋ, da surp gusank‘larnïŋ, da barča friштälärniŋ, Mikajelniŋ da Kaprielniŋ, sẹrovpẹlärniŋ da k‘ẹrovpẹlärniŋ, da barča arilärniŋ seniŋ, köktägilärniŋ da yerdägilärniŋ, da saŋa haybat da yerni öpmäχ, ayïrïlmagan surp Errortut‘iunga, Ata Oγul Ari D͡Žanga hali da här kez meŋi...

(189v) [Эта страница оставлена чистой].

(190r) **Xoltχa Biy Teŋridän**

Ari tum zamanï ayt.

Biyiktägi k‘ahana da toγru könü vartabed Biyimiz Jisus K‘risdos, χaysï ki biz yazïχlïlar üčün könü χurban bolduŋ Ata Teŋrigä ari χoran surp χač üstünä, aruv χurban bulγanmaga, χaysï ki bizgä ari teniŋ, ari χanïŋnï tumga χaldïrdïŋ, χaysï ki sen, barïnï (190v) tutučï Teŋri, tïnïyïrsen da toχtattïŋ bu ari χurbannï, aniŋ üčün ki biz dä jišadag aŋmaχlïχ etkäybiz bošatlïχï üčün bizim yazïχlarïmïznïŋ.

Aniŋ üčün halikä χolïyïrmen, barïnï tutučï Biy, seniŋ šaγavatlï yarlïγamaχïŋnï.

Buyur bermä yüräkimä menim yaχšï saγïš, ki bolgaymen ol türlü (191r) χuluχ etmä, nečik saŋa biyänčlidir, jišadagïna ari χïyïnïŋnïŋ seniŋ, ki saŋa, Xutχaručïma menim, birilgäymen [=berilgäymen] barča saγïšïm bilä da χïlïnganïm bilä da bolgaymen arzani barča arilär bilä haybatlama ari teniŋ da ari χanïŋnï χorχu bilä da titrämäχ bilä, aruv yüräktän da färâh d͡Žandan.

Buyur, menim šaγavat(191v)lï Biyim, bermä yüräkimä menim tatlïlïχlïχïn [=tatlïlïχïn] bašχïšïŋnïŋ, seziklikiŋni, χaysï ki etiyirlär čövrämä menim ari friштäläriŋ da közätüčimdirlär kündüz u kečä.

Yänä dä, Biyim, kendi χoltχama da borčlumen, ki bar k‘ristânlar üčün barabar χolman [=χolarmen], artïχsï yuvuχtagilärim da χardašlarïm üčün.

Biy Teŋrim, Yaratu(192r)čïm da Xutχaručïm menim, χolarmen bütün k‘ristanlik üčün da k‘ristan yïχövläri üčün, ki meŋiliktä saχlangay.

Buyur bermä, Biyim, k‘ahanalarga da yïχöv χullarïna barčasïna seniŋ Ari D͡Žanïŋnï, ki sövük bilä birliktä seniŋ ari Teŋrilikinä χuluχ etkäylär.

Buyur bermä, Biyim, padšahlarga da yanï-(192v)na bolgan biylärgä sazgärlik da birlik yaχšïïnï saγïšlama.

Buyur bermä, Biyim, bošatlïχ ol kimsälärgä, χaysïlarï ki abašχarank‘ bilä lud͡z tartïyïrlar.

Buyur bermä, Biyim, igitlärgä da χïzlarga aruvluχ, hed͡žeplik da χorχu, ki seniŋ ari χorχuŋ tibinä kečingäylär.

Buyur bermä, Biyim, (193r) bïsaglï kimsälärgä da [öksüzlärgä] ariliki [=arilik], ki bolgaylar hörmätlämä ari bïsaglarïn, ki tutup baγlanïrlar ari Teŋrilikiŋniŋ alnïna.

Buyur bermä, Biyim, tul kimsälärgä da öksüzlärgä yardïmčï da bolušučï da yarlï-čaräsizlärgä baχučïlïχ.

Buyur bermä, Biyim, uχtaworlarga (193v) da bezirgânlarga χutlu sïtaralï yol, ki χayda da bolsalar, yaχšï saγlïχta χaytkaylar kendi övlärinä.

Buyur bošatlïχ bermä, Biyim, bar k‘ristânlarga bilgän u bilmägän yazïχlarïna da maŋa, köpyazïχlï χuluŋa.

Xolarmen sendän, köktägi Biyim, ki yöpsüngäymen [=yöpsüngäysen] mendän bu haligi χoltχamnï menim, (194r) χolup kensimä bolušluχka pareχọsluχun alγïšlï ari gojs Mariamnï, da surp Jovannẹs Mïgïrdičniŋ, da surp Sdep‘annosnu, burungi tanïχïŋnï, surp aṛak‘ellärni da surp markaṛẹlärni, surp hayrabedlärni, surp mardiroslarnï da surp d͡žknaworlarnï, ari toγru gusanglarnï da barča arilärni, χaysï ki išančïm bar, ki bu arilärniŋ (194v) pareχọsluχu ašïra bu χoltχam tügallängäy yaχšïlïχta.

Biy Teŋri barïnï tutučï, Jisus K‘risdos, yarlïγa da unutma kendi yaratkan χullarïŋnï, ki haybatlagaybiz Ata Oγul Ari D͡Žannï bir Teŋrini meŋi meŋilik, amẹn.

Alγïš tumga χaršï

(195r) Toγru yarïχ da könü meŋilik yolnuŋ, tirliknïŋ, K‘risdos, sensen ešiki yarïχnïŋ da berüči meŋilik yarlïγamaχnï, sensen χuvatlï kütüči da χaytaručï bulargannï, sen bošatučï, yarïχnï arïtučï, arït meni yazïχlarïmdan, da χaytar men bular-

gannï, da yaχšï yolga küvür meni, kečövlü χuluŋ da (195v) köpyazïχlï.

Xolarmen sendän, bol šaγavatlï, yarlïγa maŋa da aŋmagïn ilgäri yazïχ etkänimni.

Bošat maŋa, arït meni arïtučï χuvatïŋ bilä.

Da χutχar meni hesepsiz yazïχlarïmdan, ki iškilli bolgaymen.

Da češ meni, Biy, yazïχ bilä baylagannï.

Da keri et meni meŋilik χïyïndan.

Da bošat maŋa sučumnu menim, nečik bošattïŋ (196r) antamaludzga.

Da toγru et meni, nečik maksawornu.

Da keltirmä meni tözümsüz χïyïnga.

Da küvür meni, arzanisizni, färâhlikkä seniŋ, ki tïyγïsïz maχtagaymen seni här sahat.

Da saŋa haybat meŋi meŋilik.

Xoltχa tumga χaršï

Baχ, Biy, tatlïlïχï bilä men leγilangan üsnä yazïχ bilä, Biyim, Teŋrim menim.

(196v) Yüräklänmä sansïz yazïχlarïmïz üčün da közdän salma yaratïlganïŋnï.

*Y*etkizmä üstümä menim yaman çasumnu, barïnï tutučï Biy, da közdän salma men tas bolgannï.

Biyim, uzunesli da yamannï aŋmagan, aŋ, Biyim, meni, yüklägän yazïχ bilä, da čürgä yarlïγamaχïŋ bilä boyumnuŋ yaralarïn, χaysï ki yazïχnïŋ bu(197r)taχï boyumnu čürgädi da čirik yazïχ taptï boyumnu.

Yeriš bolušluχka men yïχïlganga da tut yazïχ bilä batkan boyumnu, χaysï ki titriyirmen tamuχnuŋ ačïsïndan, boš et meni, Biy, χaysï ki seskänirmen, sönövsüz ottan saχla meni, yïγlagannï, Biyim, yazïχ bilä pintilängän boyumnu sürt, Biyim, da ilgärigi ari(197v)lär bilä ülüšlü et meni, Teŋrim, da tövülgän yazïχ bilä boyumnu arzani et körmägä ari yetiziŋni seniŋ da köktägi χanlïχïŋa, hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

[Между листами 197 и 198 нет нескольких листов].

[Xoltχa surp Asduadzadzindän]

(198r) [Xuvatlï tökkän yašïŋ üčün, nečik] aχïn suvga kibik a*χtïrïy* ediŋ ol zaman, χačan köriy ediŋ aγïr χïyïn tibinä χač üsnä Oγluŋnu da bizim üčün, ki törä alnïna turup edi, seniŋ ačïχlï yïγlamaχ üčün, ki yaman itlär zadasïz χozunu χïynïy edilär;

*D*a χuvatlï susamaχïŋ üčün leγi ičkäni sirkä bilä, körgäniŋ üčün Oγluŋnuŋ yüzündän dzegatïndan aχkan bürtük-(198v)bürtük terlär tüškäni üčün, χan bilä boyalgan da kerezmanga χoyulgan ari teni üčün;

*X*olarmen sendän, yarïχlï ana, χol menim üčün bošatlïχ, χoy yalbarmaχ Oγluŋnuŋ alnïna barča türlü χïyïnï üčün, χaysï ki men yazïχlï üčün üsnä kötürdü adam sövüči Oγluŋ, aŋdïr Oγluŋa, surp gojs, šahat, bu χadar χïyïnï, yar*l*ïγagay, da (199r) tözümlükü bolgay menim hesepsiz yazïχlarïma, da buzgay χolyazovumnu yazïχlï bilä yazïlgan, da kendiniŋ ari šaγavatï bilä turγuzgay men yïχïlgannï ölümsüz tirlikkä, ki barča ariläri bilä maχtagaymen Ata Oγul Ari Dzannï hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

[Страницы 199v и 200r чистые].

(200v) [Финансовые заметки, неразборчиво].

(201v) [Две строки по-армянски].

Французская национальная библиотека, Париж, Arm. 170.

Церковный календарь на 1654-1671 гг.

Дата: 1653 г. *Место:* не указано. *Бумага.* 18 л., 15x19,5 см.
Описание: [Macler 1908: 93-94].
Публикация: использован лексический материал [Deny 1957].

Пример календаря

(4r) T‘v̄. 1106 [1657]. 24 [*На полях:*] ‟
Dznunttan surp Sarkiskä anča oručï bilä 3 hafta.
Surp Sarkistän ulu Pargentak‘ka anča 2 hafta.
Ulu Pargentak‘tan Bayramga anča 7 hafta.
Bayramdan surp Aksẹntkä anča oručï bilä 8 hafta.
Surp Aksẹnttän Lusaẃoriçkä oručï bilä 3 hafta.
Lusaẃoriçtän Vartawaṛga oručï bilä 3 hafta.
Vartawaṛdan Asduadzadzingä oručï bilä 6 hafta.
(4v) Asduadzadzindän surp Xaçka anča oručï bilä 4 hafta.
Surp Xaçtan Varaka Xaçka anča 2 hafta.
Varaka Xaçtan Kiwd Xaçka anča 4 hafta.
Kiwd Xaçtan Hrešdagabedgä anča 2 hafta.
Hrešdagabeddän Jisnagaçka oruçï bilä 2 hafta.
Jisnagaçtan surp Nigọlga anča 2 hafta.
Surp Nigọldan surp Jagopka anča 1 hafta.
Surp Jagoptan Dznuntka anča oručï bilä 3 hafta.

Национальная библиотека, Париж, Arm. 176.

Судебник и Процессуальный кодекс

Дата: 1568 г. (л. 113r). *Место:* Каменец-Подольский. *Бумага.* 113 л. , 14x21 см.

Содержание: лл. 1-112: копия кыпчакской версии 1523 года Армянского судебника, утвержденного Сигизмундом I в Петркове в 1519 году, включительно с Процессуальным кодексом.

Среди надписей на титульном листе имеются подписи обладателей.

Настоящий список, датированный 15 февраля 1017/1568 г. (л. 113r), аналогичен венской рукописи № 468 и является копией с утерянного списка. Рукопись содержит перевод на кыпчакский язык основного текста (лл. 1r-105r) и изначально внесенных в перевод дополнительных статей 1-5 (лл. 41r–51bisr) и дополнительные кыпчакские статьи 6-31, 33-47 (лл.51bisv–112r). На стр. 112v говорится, что Судебник "переведен на татарский язык с армянского", тогда как в других списках утверждается, что перевод "на наш язык" сделан с польского, на польский – с латинского, а на латынь – с армянского. Очевидно, с армянского переведено введение, которого нет в польском тексте. Судя по имени одного из пользователей (Ивашко, сын старосты Сергея, который был каменецким войтом), этот анонимный список использовался в Каменце-Подольском.

Описание: [Macler 1908: 97-98; Deny 1957: 14-15].

Публикация: лексический материал [Deny 1957]; транскрипция [Гаркавец, Сапаргалиев 2002].

Примечание. Ср. другие списки: *Вроц. 1916* (с переводом на русский), *Вен. 468*.

Полный текст парижской рукописи Arm. 176

(0r) **[Беспорядочные записи]**

Men, Ivaško, Serhiy ẹrẹçpọχan oγlu.

Pane ata, χolarmen biylikiŋizdän, nemä algay, nemä körklü atalgaysiz... Pane Holub, χolarmen... Pane Holubnuŋ, dž̲anabar Hanusnuŋ ata.

(0v) 1115 [=1666] tvagan ọgsdsi 9 ihiwluzẹ.

Men stecko Holub oγlu

"Я, Стецко, сын Голуба".

Текст Судебника

(0r) **[Беспорядочные записи]**

Men, Ivaško, Serhiy ẹrẹçpọχan oγlu.

Pane ata, χolarmen biylikiŋizdän, nemä algay, nemä körklü atalgaysiz... Pane Holub, χolarmen... Pane Holubnuŋ, dž̲anabar Hanusnuŋ ata.

(0v) 1115 [=1666] tvagan ọgsdsi 9 ihiwluzẹ.

(1r) **Ävälgi položen'asï Törä bitikiniŋ**

1. Burungisi, ki pambaseḷ etärlär bizni ki töräläri yoχtur.

2. Ekinči, ki ne üčün emdi yazdïχ, ya kimniŋ pričinasïndan.

3. Üčünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ.

4. Dörtünči, ki kimlär töräčilär bolmaχ keräk.

5. Bešinči, ki ne nemädir törä, ya kimgä törä bolmaχ keräk, ya töräni kimgä sïmarlamaχ keräk.

6. Altïnčï, ki ne türlü tiyär bolmaga töräčilärgä ya zaχoccalarga.

7. Yedinči, tanïχlar üčün, ki nedir alarnïŋ inamlarï.

8. Sekizinči, ant üčün, ki ne türlü bolmaχ keräk, ya kimgä berilir ant.

9. Toγuzunčï, ki tiymästir k'risdânlarga dinsizlär alnïna barmaga törägä.

(1v) 10. Onunčï, ki χaysï bitiklärdän yïγdïχ ya χaysï millätlärdän aldïχ törälärni.

(2r) **[Burungisi, ki pambaseḷ etärlär bizni, ki töräläri yoχtur]**

Haybatlï ari vartabedniŋ Mik'ajelniŋ yasaganï bu Törä bitikini χoltχasïndan Sdep'anos gat'oγigosnïŋ barča ermenilikniŋ.

Ävälgi toχtalmaχï da bašlanmaχï barča törä bitiklärïniŋ.

Bašta yazar anïŋkibiklärgä dž̲uap, ki bizni pambaseḷ etärlär, ki yoχtur bizdä törä.

Ari Dž̲annïŋ šnork'undan hadirländiχ yazmaga törälär bitiklärini.

Äväl dž̲uvap beräliχ alarga, ki pambaseḷ etärlär K'risdosnuŋ töräsini, ki törä yoχtur ermeni k'risdânlarda. Zera köplär bardïr, ki maχtarlar özgä dayfanïŋ törälärini, ki könü töräläri bar. Kimlär ki bu išni sözlärlär, kendiläri könü törädän tayïptïrlar da özgälärni dä klärlär taydïrmaga, yeŋil esli adämilärni.

Burungi dž̲uvap alarga munu beribiz, ki Teŋri äväldän adäminiŋ tarbiyatïna toχtattï tanïmaga (2v) könülüknü [*На полях:* dinsiz töräsi]. Anïŋ üčün ki dinsizlärniŋ doktorlarï toχtatïp törä χoy-

dular, ki kim ki bolvanlarga yaman aytsa, ölümlü bolgay, da kim ki atasïna χol uzatïp urgay, χolunu keskäylär [*На полях:* k'ristân töräsi]. Xaytïp Movsęs kendi töräsinä arttïrdï bu išniŋ töräsini, alïp ävälgi törädän: kim ki atasïna u anasïna yaman aytsa, ölümlü bolgay. Xaytïp surp Awedaranï Biyimiz K'risdosnïŋ barča törälärniŋ tügällikidir, anïŋ üčün buyurur: «Išitiŋiz, ki aytïldï Eski Törädä bu türlü, yoχesä men sizgä Yäŋidä buyurumen bu türlü da berkitirmen Eskini Yäŋi bilä, berip siziŋ yaχšï erkiŋizgä, aytïp: sövgäysiz siziŋ sïŋarïŋïznï, nečik siziŋ boyuŋuznu». Ekinči, hälbättä, yaχšï erkinä berir adäminiŋ barča yaχšïlïχïn χïlïnmaga, χaysïn ki toχtatïr, ki bizim erkimizdädir, ki barča ad(3r)amilär bilä könülük bilä barmaga. Ol säbäp bilä ne Awedarannï yazïp χoymadïlar äväldän, yoχesä söz bilä ayttïlar.

Ekinči. K'risdos keldi, da övrätti tügäl törä tügäl adämilärgä, da klämädi toχtamagan adämilärgä bitik bilä törä bermägä. Anïŋ üčün ögüt berir surp Awedaranda, ki barïškay kendiniŋ zaχotcasï bilä, törägä kelmiyin. Daγï da K'risdos yarγučunïŋ manisi bilä alani etti surp Awedarandan, ki barča, kimesä kimgä borčlu esä, tölöv etkäy yaχšï köŋüldän, yaχšï es etip, zera adäminiŋ esi kendiniŋ yarγučusudïr. Muŋar oγšaš barča yarγu išlärini eslämäχ keräk. Bu türlü K'risdos buyurur Awedaranda šafarnïŋ manisin, egär anïŋ egirlikini taptï esä äväldän, soŋra maχtadï anïŋ usunu, ki yarlïγap etti ol egirlikni kendiniŋ eyäsinä, χaysï bilä (3v) ki kirmädi töräniŋ alnïna saγïš bermägä. Körgüzür, ki tiyišlidir yarγu bolmaga, yoχesä maχtamaχ bilä övrätir, ki čarä bar esä, suχlanmasïn yarγuga barmaga. Muŋar oχšaš hražarel etär surp Awedaranda törä etmägä aŋar, ki χoltχa etti K'risdostan, ki ayt χardašïma, ki üläškäy menim bilä atamnïŋ oččiznamnï. Ošta eki türlü bardïr sizdä säbäp: adämilik tarbiyatïndan da törädän, mani, ne üčün suχlanč bolursiz özgälärniŋ töräsinä? Mundan övränip, aytïr aṛak'eal Boγoṣ, ki heč sizdä könü törä yoχtur, ne üčün siz kendiŋizgä χïsχa u egirlik etmägä χoymassiz, yoχesä siz χïsχa u egirlik etärsiz tügül özgälärgä, yoχsa χardašlarga da.

Üčünči. Klämädi Teŋri bermägä yazgan törä, ki bolmagay prezmušen′adan könülüktä bolgaysiz [=bolgaybiz], yoχesä sövük bilä, yarlïγamaχ bilä (saχlagaysiz>) saχlagaybiz könülüknü (4r) u yazmagan töräni här zamanda.

Dörtünči, ki etkinčä Teŋri yöpsündü töräni, u proroklarnï, u Awedarannï, nečik ki yaχšï urluχ bolgay ǰanïmïzga, da bu türlü könülük bilä etmägä yarγularnï.

Bešinči, ki törä, da proroklar, da Awedaran teškirilmästir, yoχesä törä prezmušen′adan teškirilir uluslarda u millätlär arasïna. Anïŋ üčün boš etär Teŋri, ki uslular tergäp baχkaylar, ne türlü iš esä, aŋar körä etkäylär yarγunu.

Altïnči, ki törädä prezmušen′adan antka tüšär, da Biyimiz K'risdos tïyar ant ičmäχni, klär, ki biz könü k'risdânliktä tirilgäybiz, ki könü könü bolgay da egri egri bolgay.

Ekinči, ki ne üčün emdi yazdïχ ya kimniŋ pričinasïndan

Daγï da ne üčün emdi klädiχ yazmaga törälärni, ya ne säbäptän teprändi esimiz bu iškä.

Egär ki yazdïχ esä ävälgidä, ki keräkimiz dü-(4v)gül edi yazgan törä berilmägä Teŋridän, yoχesä köp kez išittiχ panbas özgä millättän, ki yoχtur k'risdânlarda törä. Kim ki munu aytïr, bilmästir ari bitiklärniŋ küčüni. Munïŋki yaman saγïštan 2 türlü yamanlïχ toγar: 1, ya saγïšlar edi, ki töräni χoygan essiz edi; 2, ya klämäs edi, ki könülük bolgay edi adämilär arasïna dünyâda.

2-inči, ki ol biliklikni, ki tarbiyatïmïzdan bar edi, yamanlïχ söndürdü, da tügäl yaratïlgan adämini yarïmdïχ etti, da sövüknü u šaγavatnï körälmäsizliχni [=körälmäsizliχ] χapanel etti.

3-ünči, bu vaχtlarda erinčäkliktän üvränmägä klämäslär Eski da Yäŋi Törälärni ne markarẹlärdän, ne Awedarandan, ki bolgaylar edi ari bitiklärniŋ küčündän bilmägä könü töräni. Anïŋ üčün klädiχ bu Törä bitiki bilä oyatmaga alarnï, nečik kimesäni yuχudan.

4-ünči, bu vaχtlarda biliklik ki eksildi, (5r) ki biliklik bolsa edi, bolur ediχ sïnap da taŋlap zämanäsinä körä; anïŋ üčün yïγdïχ barča millättän da uluslardan, da yazïp da berkittiχ oχšaš Eski da Yäŋi Törälärgä, ne türlü markarẹlär χoydï da Awedaran buyurdu.

5-inči, ki bu zamanda Ari J̌an zyavit etmäs, nečik Soṛγomon da Taniel vaχtïna, ya nečik Gorïnt'os kermäninä, ya özgä uluslarda, ki könü törä etärlär edi. Zera Ari J̌an edi körgüzüči alarnïŋ yüräkinä, anïŋ üčün suχlanč tügüllär edi yazgan törälärgä. Nečik surp aṛak'ellär klämädilär yazïp bermägä surp Awedarannï äväldän, yoχesä sözläri bilä inandïrïp χaytardïlar, da andan soŋra suχlandïlar yazmaga, alay oχ töräni dä yazïp χaldïrmadïlar, zera alarnïŋ daγïn özgä ulu saγïšlarï bar edi χaytarmaχlïχ üčün, yoχsa pokoy berdilär Eski Törä bilä, da kermänlärniŋ obïčayï bilä, da ari bitiklärniŋ küčü bilä törälärin (5v) etmägä. Yoχesä bu zamanda barčadan keri tüštüχ. Bu säbäptän prezmušen′a yazïp χoyduχ törälärni.

6-ïnčï, ki yarγununŋ iši ant bilä tügällänir, evet ki Teŋridän buyurulmadï ant ičmägä. Yoχesä yamanlïχ artïptïr bu zamanda, a k'ristânlar tügül ki yalγïz yarγu alnïna ant ičärlär, yoχsa här yerdä här kez heč nemädän, da anïŋ bilä Xutχaručïmïznïŋ boyruχun heč etärlär, da biz klädiχ, ki Teŋriniŋ buyruχun heč etkänlärgä törä da ganunk' berkitip χoyduχ yarγuda.

7-inči, ki bolmamaχï üčün töräniŋ barmagaylar özgä millätniŋ töräsinä, nečik buyurur edilär markarẹlär, ki yoχ mï dïr Teŋri Israjẹl arasïna, ki bolvanlarga barïrlar, χaysïn ki aṛak'ellär dä anï tabalap aytïrlar, ki tiymästir k'risdânlarga özgä millätniŋ alnïna yarγuga barmaga.

8-inči, körärbiz emdigi vaχtta, ki bardïr aχpašlar, (6r) vartabedlär, k'ahanalar, biylär, baš ketχoyalar, ki yüz körüp, da orunč alïp, da biliksizliktän könü yarγunu egri etärlär. Anïŋ üčün köptän az yazïp χoyduχ Törä bitikindä, ki bolgay ögüt da toγruluχ anïŋkibiklärgä.

9-unčï, ki yaratïlgan tarbiyatïmïz dayma unutučïdïr yaχšïlïχnï köp türlü ǰžan u ten yazïχïndan. Hälbät, kläsäχ yarγunu toγru etmägä, vaχtïnda unutup yaŋïlïrbiz, andan soŋra, pošman bolup, saγïška tüšärbiz: alay mïdïr, yoχsa alay tügül? Anïŋ üčün ki bu türlü χïyïnlï saγïš bolmaga, anïŋ üčün yazïp χoyduχ Törä bitikini, här vaχt, χolumuzga alïp, eslägäybiz törämizni da körgüzgäybiz özgä millätkä, ki dayma törälärimizni ari bitiklärdän etärbiz, ki sözläri bolmagay bizni tabalamaga.

10-unčï, χačan ki adam yaratïldï ürdü da berdi aŋar Biy Teŋri Ari J̌žannïŋ šnork'un. Ol šnork', nečä bardï il(6v)gäri, adämilär üstünä arttï, da, χačan ki χaytïp yazïχka tüštülär, ayttï Teŋri: «Xalmagay menim ǰžanïm adämilärdä, zera ǰžan yergäsindän tengä χayttïlar». Xačan ki K'risdos keldi dünyâgâ, ol Ari J̌žannï yänä berdi adämilärgä da ǰžan yarγusun, χaysï ki surp Awedarandïr da ganunk', zera bilir edi Biyimiz K'risdos, ki dünyâ adämiläri prezmušen'a dünyâ yarγusun yararlar edi. Tiyäsidir emdidän soŋra bitik bilä yöpsünmägä törälärni, taŋlap barčanï ari bitiklärdän.

11-inči, ki bilgäylär yarγučïlar Törä bitikindän toγru yarγu etmägä, bilip, ki kendiläri dä turmaχtïrlar köktägi yaratučïnïŋ alnïna yarγuga.

12-inči, kimlär ki töräniŋ [*На полях:* yarγu] alnïna kelirlär, χorχu kečirgäylär, anïŋ üčün ki χačan adämilär alnïna bolmaslar egrini könü etmägä, hälbät, köp türlü söz bilä ǰžâht etärlär yarγučïnï aldamaga, ne türlü bolsar köktägi yarγučï(7r)nïŋ alnïna turmaga, ki barča yapuχlarnï körär, ki anïŋ alnïna kimesä aldamaχ bilä bolmas könü bolmaga, yoχesä könülük bilä tergöv bolsar?

Ošta bu 12 türlü baš išlär biri birinä baylap, säbäp χoyarbiz Törä bitikinä oχšaš surp aṛak'ellärgä, χaysï ki Biy Teŋridän yarγučïlar berildilär dünyâgâ, da χaytïp Ari J̌žan bilä toγurdular hajrabedlärni [da vartabedlärni], ari yïχövnüŋ yarγučïlarïn.

Zera bu 12 tügäl san haybatlandï barča dünyâgâ, zera bu 2 6-dan toγdular, da bu 6 san dünyâniŋ yaratïlganïnïŋ künläridir, da ölčövüdür adäminiŋ 6 tepränišiniŋ, da sanïdïr adämilikniŋ tarbiyatïnïŋ. Daγï da bardïr köp türlü haybatlïχï bu išlärniŋ ari bitiklärdä. Daγï da oχšaštïr 12 nahabedlärniŋ pokolen'asïna Israjel oγlanlarïnïŋ, χaysïlarïna ki berildi Teŋridän yazïlgan törä Movsẹs χoluna. Anïŋ üčün bu 12 türlü baš išlär bilä tügällärbiz törä bit(7v)ikini.

Daγï da ne säbäp boldu bizgä ki bašladïχ bu törälärni yazmaga?

Köp vaχttan beri ulu saγïšta edim bu Törä bitiki üčün, ki här kez bizni tabalarlar edi bizim χom da, özgä dayfa da. Daγï da hörmät χoyup bizgä bu iš üčün sövüklü ari bitiklärniŋ šägerti Bọγos vartabed köp türlü hörmätli hörmätli sözlär bilä, da men bolmadïm üstümä almaga, mahana etip menim biliksizlikimni da tenimniŋ tïnčsïzlïχïnï, da saγïš ettim, ki χoltχa etkiy edim özgä küčlü ari vartabedlärdän, zera bar edilär köplär ol vaχtta atlï-čuvlu pilisọpalar. Evet, ki bilip menim ǰžïnsïmnïŋ bizminlikini, klämädim kimesäni bu iškä keltirmägä. Yoχesä asrï taŋlar edim, ki aṛak'ellär da belgili ari atalar munïŋki ulu išniŋ χayγusuna bolmadïlar.

Evet ki χaytïp boldu säbäp bu Törä bitikini yazmaga hörmät χoyganïndan bizgä der Sdep'anos gat'oγigos(8r)nuŋ barča ermenilikniŋ, bir dä, eki dä bizdän χoltχa etti, da men mahana ettim menim biliksizlikimni da köp kez tartïndïm bu ištän. Xačan ki artïχsï χoltχa etti, men dä üstümä aldïm menim miskinlikim bilä, bilip, ki tiyäsidir hnazant bolmaga duχovnïy buyruχka. Egär ki Teŋridän esä bu yaχšï saγïš da tügällänsä Anïŋ oŋarmaχï bilä, asrï yaχšï; a egär tügällänmäsä menim bašlaganïm, özgä ari atalar, tügälläp, baška čïχargaylar. Zera äväl äväldän barča ustalïχ tügäl, bir adämidän bašlanïp, da andan tügälländi, yoχesä köplärdän, zera, azdan köptän tapïp, biri birinä keltirip, biriktirdilär barča ustalïχnï. Xaytïp esimä aldïm, ki Biyimiz K'risdosnuŋ yarγusuna barasïmen, ol, ki yüz körmäs, ne orunč almas, anïŋ üčün tiyišlidir maŋa yazmaga χolum bilä Teŋriniŋ yar-

γusunuŋ oχšašïn. Bolmagay kimesä tabalagay aytkan sözümnü. Egär (8v) kimesä biliksiz esä, övränsin, a egär tügäl övrängän esä da munda nemä eksik tapsa, kendi tügälläsin. Eki yartïn yaχšï köŋüllärni yöpsünürbiz sövük bilä.

Üčünči, nïšanï küčünüŋ barča törälärniŋ

Daγï da yazar Mik'ajel vartabed Törä bitikiniŋ χuvatï üčün köp türlü yalbarmaχ der Sdep'anos gat'aγigeska.

Xolarmen sendän, haybatlï ata da barča ermenilik yïχövlärniŋ bašï, bolmagay, ki heč tä yeŋil saγïšlagaysen dž̲an sartïn keräkli išni, χaysïn ki menim üstümä beripsen. Zera tiyäsidir maŋa, ki körgüzgäymen saŋa köptän az, ki nedir χuvatï Törä bitikiniŋ, χaysïnï ki χolumuzga alïpbiz. Zera Törä bitikiniŋ oχšašï bar ganonk'ta, zera tiyišlidir bizgä tüzmägä töräni u ganonk'nu, ki biri birinä oχšagay. Xaytïp bu türlü bardïr oχšašï biri birsinä. Zera ganunk' d̲žannï (9r) toγru etär, da törä tenni, hälbät, egär biri birindän ayïrïlïp esälär, yoχesä köp yerdä birikirlär. Nečik d̲žan u ten, ki tarbiyat bilä 2-dirlär, ol türlü ayïrïlmas, χatïšïlïp biri biri bilä, bolurlar bir da köp nemäni bir erk bilä χïlïnïrlar, ol türlü ganunk' ta törädir. Aniŋ üčün, egär yoluχsa χatïšïlmaga eksinä biri birsinä, sïndïrmastïr. Da ne türlü ganonk'nu bilüčilär tüzüptirlär, ol türlü töräni dä; da ne türlü yaŋïlganlarga ganonk'ta pokuta u χorχu bar, ol türlü törädä bar; da ne türlü törädä zïndan da baylamaχ bar egrilärgä, ol türlü ganonk'ta zïndan da baylamaχ χarγamaχtïr; da ne türlü yazïχsïz adämilär üstünä ganunk' nemä baγ χoymastïr, ol türlü törä dä aniŋkibiklärniŋ üstünä, kimlär ki toγrudurlar dünyâda; da ne türlü ari kiši χorχmastïr kök(9v)tägi yarγučïsïndan, [ol türlü anmeγ adam χorχmastïr dünyâ yarγučusundan]. Xaytïp daγï da yaχšïlïχ beriliptir bizgä, ki barča ari bitiklärni aniŋ üčün tüzdilär, ki adämilärni yazïχtan tartkaylar, ol türlü Törä bitiki d̲žâht etär tïymaga yamanlarnï da egrilärni, ki sövük bilä da yaχšï köŋül bilä tirilgäylär biri biri bilä. Daγï da aruvluχ bilä tirilmäχ artarlïχtïr, bu da törädä bolmaχ keräk. Bu türlü manilärni berdiχ uslularga, ki tanïgaylar, ki nečä türlü yaχšïlïχ bar munda hawasar barča adämilärgä, ki talašnï, öpkäni kötürür da eminlikni da yaχšïlïχnï toχtatïr adämilär arasïna. Da χayda ki törä eksiktir, anda talaš köptür, da χayda törä da könülük bolsa, eminlik artïχtïr ol ulusta, dünyâda u yïχövlärdä, zera bir ülüšü Teŋriniŋ šnorhk'undan berilgän yïχövlärgä eminliktir.

[В этом месте отсутствует один лист].

(10r)...dän usluluχ, ki yarγu etmägä bilgäy žoγovurtka. Bar edilär k'ahanalar da χartlar yarγučïlar eskidä, ne türlü aytïr bitiklär dä, ki k'ahanalar bolgaylar χanlï išniŋ üstünä yarγučïlar.

Ne üčün Teŋri hawasar berdi yarγučïlïχnï?

Aniŋ üčün, ki barčasï bu šnork'tan meŋärüči bolgaylar da χaytïp ki eksiklikindän yarγučïlarnïŋ biri birin zrgel etkäylär. Da Yäŋidä buyurdu Biyimiz K'risdos surp aṛak'ellärgä, ki olturgaysiz 12 olturγučta yarγu etmägä 12 millätkä Israjeļ χomïna. Da alardan teškirip aldïlar bašlïχlarï barča k'risdânlarnïŋ. Ol türlü χaytïp K'risdos övrätti mani bilä egri yarγučï üčün, ki tügäl könü yarγu etmäs edi, barča kimesä adämilärdän esi kendinä yarγučïdïr, d̲žanïna, da teninä, da 5 seziklikinä, da aruvluχta saχlagay kendini.

5. Daγï da nedir yarγu, ya kimlärgä ba(10v)zïp sïmarlamaχ keräk, ya kimlärgä tiyär yarγunu etmägä

Da yarγu kimdän aytïldï? Äväl Teŋridän, soŋra markaṛelärdän, ki yarγu nedir. Yarγu barča išlärniŋ tergämäχidir. 3 türlü iš bar, ki adämilär tepränirlär dünyâda: yaχšï, u yaman, da ortačaχlï. Kimlär ki alani yaχšï kišilärdir da kimesäni zrgel etmäslärdir, alarga yarγu keräkmästir. A kimlär ki oγrudur, ya χaraχčïdïr, ya baš yevüčidir, alarniŋ iši tas bolmaχtïr. A yarγu ortačaχlï adämilärniŋdir, kimniŋ zaχotcasï bar. Ne türlü Soγomon 2 χatunnuŋ esi bilä tergäp taptï yarγusun, ol türlü Taniel markaṛe es bilä ačtï Šušanniŋ 2 χartniŋ yarγusun. Da K'risdos ekinči kelgäninä oŋ yanïndagi alani artarlarga aytsar: «Keliŋiz, Atamdan alγïšlanganlar»,— da soŋ yanïndagi alani yazïχlïlarga aytsar: «Ketiŋiz Mendän, χarγïšlïlar, (11r) meŋi otka».

Xaysï ki alanidir bu türlü, ki ortačaχlïlarnïŋdïr yarγu, ortačaχlï alardïr, kimlär ki yazïχlarïndan χaytïp, pokutovat etiptirlär, alarnïŋ ölčsär Teŋri yazïχïn, pokutasïn, da kimniŋ yazïχï artïχ bolsa, ol bersär d̲žuvap. Alay oχ dünyâ yarγusuna körgüzür.

Tiyišlidir yarγučïga, ki bitikči, uslu, aχïllï bolgay, da ari bitiklärniŋ küčün igi bilgäy, da barča adämilikni yaχšï bilgäy, ki yarγunu toγru etkäy. Tiyišlidir yarγučïlarga, ki l'atalarï bilä tügäl bolgay, da aŋlï, u aχïllï, da saχt bolgay. Bolmagay, ki, töräni aŋlamïyïn, kimesägä eksiklik etkäy. Nečik ki bir pešäkâr, tügäl pešäsin övränip bilmägäy, bolmas ustalïχ etmägä, nečä artïχ daγïn biliklik keräk yarγučïlarga, χaysï ki Teŋrigä yarašïr. Zera yarγu yarmaχ Teŋriniŋdir, oldur könü yarγučï, da dün(11v)yâ yarγučïlarï Teŋrigä oχšaštïr. Aniŋ üčün keräktir, ki, yüz körmiyin, Teŋriniŋ yarγu-

sun könü etkäy da Teŋriniŋ alnïna ačïχ yüzlü bolgay.

Daγïn da kimgä tiyäsidir bermägä boyruχun yarγučïlïχnïŋ?

Eski Törädä belgili edilär yarγučïlar, markarẹlär, k'ahanalar, ki Teŋridän taŋlandïlar, da alardan taŋlandïlar χartlar, uslu yarγučïlar. Bolur, ki yoluχur yarγu yarmaga χanlarga da ulu biylärgä. Da bizgä bu türlü bolsun. Xaysï ulusta bar esä k'risdân χanï ya ulu biylär, dünyâ yarγusun χayγurgaylar allarïna könülük bilä. Da yïχöv yarγusun aχpaš χayγurgay vartabedlärniŋ övrätmäχi bilä, 2 ya 3 aχïllï ketχoyalïχ bilä. Da χaysï ulusta bolmasa χan ya ulu biylär, tiyäsidir aχpaška sïmarlamaga yarγu išni, ki barča yarγularnï ol χay-(12r)γurgay. Bolmagay, ki bu iškä utru bolgay kimsä, zera bardïr aχpašlar arasïna, ki biliksizdir da aχča küčü bilä taŋlagandïr. Bilirmen munï men dä. Yoχesä biyik asdid̲žanlarï bardïr aχpašlarnïŋ da barča d̲žanlar üčün d̲žuvap berüčidirlär Teŋriniŋ alnïna, alay oχ bu yarγular üčün bergäylär. Nečik yoγarï aytïldï, ki vartabedlär bilä etkäylär töräni. Egär ki yarγu bašï biliksiz bolsa, χatïnda olturgan bilüčilärdän övrängäy yarγu išin, ki pambassïz biyängäylär könülükkä.

6. Daγï da ne türlü tiyišlidir bolmaga yarγučïlarga, könü ya egri kišigä yarγuda

Tiyišlidir yarγučïga, ki orunč alučï bolmagay, zera yazgandïr, ki orunč soχraytïr, nečä ki iti köz bolsa. Zera ol yarγučï, ki könülük üstünä orunč almastïr, anïŋ sözü kečär yarγuda, da könülük bilä yarγuga uč etär, (12v) da kim ki išitsä, biyänir. Ne türlü ki Teŋri ayttï, ki yüz körmäŋiz, yoχsa könü yarγu etiŋiz. Egär ki könülük bolmasa, köp adam esi bilä yazïχka tüšär, da bu ištän özgä millätniŋ yarγusuna barïrlar. Da könülük bolsa, yarγučïlar da bazïp bolur Teŋriniŋ sözün aytmaga, ki men yarγu etär esäm, menim yarγum könüdür; baχmasïn kensiniŋ aslamïna, d̲žâht etsin, ki barča adämilärni biyändirgäy. Egär ki sadaγa barča nemädän artïχ esä, yoχesä yarγunu könülük bilä tiyäsidir etmägä, tiymäs χod̲žaga yüz körmägä, ne miskingä yarlïγamaga, ne türlü ki yazgandïr: «Yarlïγama yarlïga törädä». Da yarγučï bolmagay bir yartïn išitkäy, könüniŋ ya egriniŋ, gileyin angïnča, ki 2-si yüz dä yüz turmïyïn. Da gileni könüsün tergägäy, andan soŋra 2 ya 3 tanïχ bilä uč etkäy könülükkä, törä bilä, ki 2 ya 3 (13r) tanïχ bilä toχtalgandïr törä bilä barča iš. Da kimniŋ tanïχï bolmagay, ant bilä 1 yartïn, kimniŋ üstünä [tüššä], uč etkäy.

Tiyišlidir töräčigä, ki töräni yalγïz etmägäy, yoχsa köplär bilä, egär yoluχmasa, 2 ya 3 yaχšï da bilüči adämilär bilä etkäy töräni. Nečik törägä kelgänlärgä 2 ya 3 tanïχ keräktir, ol türlü yarγučïlarga, anïŋ üčün ki törä toγru bolur toχtagan adämilär bilä tanïχlïχta. Bu övränčik burun Ṛïmalïlarda bar edi, ki 72 adam dayma saγïšta edilär barča türlü išlär üčün. 72 adam anïŋ üčün tüzdülär, ki barča adämilär baγïngaylar, ki 72 millätniŋ usluluχu alardadïr. Yoχesä emdi 12 yarγuču toχtattïlar, 12 aṛak'ellärgä oχšaš, tügül ki köp yarγučïlarnïŋ tergämäkindän (13v) könülür törä, yoχesä, köplärniŋ tanïχlïχï bilä könülüp, χorχulu körünür törä.

Daγï da Xaγanlïχta 3 töräči χoyarlar, alay oχ Vïrasdunda, Xaγanlïχtan övränip, surp Errortut'iunnuŋ atïna da tanïχlarnïŋ sanïna. Biz dä muŋar biyänirbiz, ki 3 yarγučï bolgay, zera mundan artïχ küčtür tapulmaga barča yerdä. Daγï da aχpaštïr burungi yarγučï, 2 ya 3 aχïllï adämilär tutkay χatïna, da alay etkäy yarγunu, tügül ki alar tanïχ bolgaylar könülükkä, yoχesä aχpaš kendi dä övrängäy alardan yarγunu.

Tiyäsidir yarγučïlarga ertä u kečä sarnamaga Eski u Yäŋi Töräni da Törä bitikini da eskä almaga barča millätniŋ da esli adamlarnïŋ yazganïn. Tiyäsidir yarγučïlarga barča tarbiyatï bilä yaχšï bolmaga, da törä saχlagay, da artïχsï, ki öčäš bolmagay, da χïl(14r)ïχï bilä paχil bolmagay barča vaχtta, artïχsï yarγu vaχtïna, ki yarγuga kelgänlärniŋ könŋülläri čiy bolmagay, da saγïšlamagaylar, ki paχilliktän ya öčäšmäχtän toγru bolmadï yarγu. Uzun es bilä tözümlü bolmaχ keräk yarγučïlar, zera köp kez yoluχur, ki küč bilä taparlar da yavits'a bolmastïr yarγu. Yoχesä tözümlük bilä, da kün berip, özgä čaχta yaχšï tergäp, da χaytïp ündägäylär allarïna, da uč etkäylär. Egär ki yarγuga kelgänlär talaš etsälär, χoymagaylar biri birinä tüšmägä, öčäšip ögütlägäylär, ki törä alnïna χalaba bolmagay da yarγu χapanel bolmagay. Bilsinlär zaχoccalar da, ki kelmäslärdir yarγu alnïna talaš etmägä, yoχsa könülük bilä spravovats'a bolmaga. Yergä bilä bergäylär sözlämägä zaχoccalarga, 1-i sözläsä, 1-si tek tu(14v)rgay, soŋra birsi sözlägäy, ki alarnïŋ gilelärini išitip bilgäylär könünü egrini da andan soŋra yarγusun etkäylär.

Daγï da yarγučï saχlanmaχ keräk kendi χullarïndan, bardïr anïŋkibiklär, ki yarγuda sözlövüčidirlär orunč bilä, zera övränčiktir yarγuga kelgänlärgä, yapuχ orunč berip, ki kendiläri sartïn sözlägäylär. Bolmagay, ki alarnïŋ ustat sözlärindän aldangay yarγučï da egri etkäy yarγunu. Aldamasïz

yarγu Teŋriniŋdir, ol, ki yapuχnu ačïχnï köriyir, a dünyâ adämilärinä yoluχur yaŋïlmaχlïχ. Dayma kimesä aŋar yamanlamasïn, kim ki erksiz yaŋïlïr. A kim ki erki bilä egri etär yarγunu, kendi borčlu χalïr köktägi yarγučïga. Bolmagay, ki öktämlängäy yarγuču ya kimesäni heč körgäy, alay bilsin, ki 1-dir yarγučï Teŋri, χaysïnïŋ alnïna (15r) kensi dä turasïdïr yarγuga.

Tiyišlidir yarγučïnïŋ ki zïndanï bolgay, kim ki egri bolsa, ki zïndanga salgay, ki ögütlängäylär, ne türlü K‘risdos buyurur Awedaranda, ki deckiy salïr zïndanga, angïnča, ki tölöv etkäy.

Daγï da 2 adamnïŋ arasïna χalaba u dävi bolgay, K‘risdos kendi ögüt berir, yarγuga barmïyïn, yolda barïšmaga, ki nemä arada hagaraglïχ bolmagay. Yarašmastïr K‘risdosnuŋ χullarïna, ki ävädän saγïš etkäy yalγan sözlämägä, zera kim ki yalγan sözlär, šaytannïŋ oγlu ündälir. Ne türlü K‘risdos buyurur, kim ki yalγan sözlär, kendilärindän sözlär, zera yalγandïr, anïŋ atasï da šaytandïr. Da tas etär alarnï Teŋri, kimlär ki sözlär yalγan, da yalγanlïχ bilä barmaŋïz biri biriŋiz bilä, yoχesä sözläšiŋiz könülük bilä, barča χardaš kendi Teŋri bilä. Yarašmastïr k‘ristânlarg(15v)a, ki söz bilä ulamaga klägäy yarγuda, da yïχmaga klägäy sïŋarïnï anïŋ yaŋïlïp sözlägäni bilä, zera yazgandïr, kim kimgä čoγur χazsa, kendi tüšär. Teŋrigä inangan k‘ristânlarga tiymästir egirlik bilä yeŋmäχni sövmägä yarγuda, egär ki yeŋsä, kendiniŋ d͡žanïnï zrgel etär, a egär yeŋilsä, uyat tartar.

Kimesä turγuzmasïn yalγan tanïχlar, kläp sïŋarïnïŋ tirlikin egirlik bilä almaga, zera hečtir Teŋriniŋ alnïna yalγančï. Ne 1 kez kimesä yalga tutmagay sözlövüči adamnï yarγuda, da yalγanlïχ bilä yeŋgäy könünü. Kimesä orunč bermäsin yarγučïga da sïŋarïnïŋ igi̇likin damâhlik bilä almasïn, zera damâhliktän barča yaman ilgäri kelir. Tiyišsizdir mahalädä u el arasïna ant ičmägä angïnča, ki yarγučï buyurmïyïn yarγuda. Buyurur K‘risdos, ki heč nem(16r)ä üčün ant ičmä, zera barča keräkmäs u boš sözlär, ki sözlärlär adämilär, d͡žuvap bersärlär yarγu kününä. Tiyišlidir χaytïp munda saγïšlamaga, ki yaχšïraχtïr bu dünyâniŋ yarγusuna kimesäniŋ igi̇likin egirlik bilä algaylar, sövük bilä yöpsünmäχ keräk da kendiniŋ d͡žanïnïŋ χutulmaχï üčün, ne ki özgäniŋ egirlik bilä algïnča da köktägi Teŋriniŋ yarγusu alnïna tölöv etkinčä.

Xačan ki kläsälär barmaga yarγu alnïna, äväl alγïš bilä Teŋridän χoltχa etmägä keräk, egär erki bolsa Teŋriniŋ, da könülük bilä yeŋsä, da aslamï bolsa, töräni utup, Teŋrigä yügünmäχ keräk, zera ol berir usluluχnu, egär ki Teŋri yapuχnu bilüči čïχara bergäy kimesäni yazïχïna körä, ki egri adam könünü yeŋgäy da igi̇likin algay, ol adam χayγurmasïn, yoχesä (16v) Teŋrigä šükür bersin, umsasïn Teŋrigä χoyup, ki daγï yaχšï tölöv yetkäy Teŋri alnïna da Teŋrigä χoygay öč almaχnï.

[7.] Daγï da tanïχlar üčün, ki ne türlüdir alarnïŋ könülükläri ya ne üčün 2 ya 3 keräk

Tiyäsidir, ki tanïχlar bilä bolgay yarγu, zera yarγuga kelgänlärniŋ köp sözlägänlärin tanïχlar bilä uč etär yarγučï. Egär ki eslärinä alsalar edi aṛak‘ellärniŋ ari buyruχun, ki aytïr: «yalγïz kensiŋä yaχšï klämä, yoχsa sïŋarïŋa da».

Anïŋ üčün bolmas yarγučï inanmaga, tanïχlar kelmiyin, da yarγuga kelgänlärniŋ, χaysï ki zaχoccadïr, könü tanïχlar bilä tïyïlïr, da törä toγru körünür. Da könülükü tanïχlarnïŋ yaχšï kišilärdän belgilidir, ki orunč alïp kelmägäy, da könülük alnïna yalγan sözlämägäy, ya egär ki uruγu bolgay (17r) kimsäniŋ da kelip tanïχlïχ bergäy, da bilsälär, ki könü kišidir, tanïχlïχïn tutmaχ keräk. Da ol, ki aytïr, 2 da 3 könü tanïχ bolmaχ keräk, oχšar günäškä da ayga, ki köktä könü tanïχlardïr Teŋriniŋ. Da 2-inči, tanïχlarnïŋ könülükü, yašï bilä tügäl bolgay ya χart kiši bolgay. Xaytïp tiyäsidir adamnïŋ yïllar u zämanäsiniŋ hörmätini körgüzmägä: 3 yašar oγlan tilgä čïχar, 7 yašar bitik üvränir, 14 yašïna adämiliki tepränir, 20 yašïna zinawor bolur biylär ešikinä, 25 yašïna k‘ahana bolur. Maŋa da bulay körünür, ki 25 yašïnda adäminiŋ tanïχlïχïn tutmaχ keräk. Xačan ki Teŋriniŋ alnïna könüdür 25 yašïna k‘ahananïŋ tanïχlïχï žoγovurt üčün, daγïn artïχsï könüdür 25 yašïna ašχarhagannïŋ tanïχlïχï törädä. A egär ki yoluχsa, bir tanïχ tügäl adam bolgay da birsi igit, anï da tu(17v)tmaχ keräk. A egär ki 2-si igit bolgay da 1-i χart ya 3 igit bolgay, ol tanïχlïχnï da tutmaχ keräk. Daγï da dinsizlärniŋ tanïχlïχï kečmästir k‘risdânlar üstünä, nečä köp bolsalar da, egär ki könü dä aytsalar. Ne türlü ki K‘risdos yöpsünmädi devlärniŋ tanïχlïχïn, χačan ki anï Teŋri Oγlu aytïrlar edi. Alay oχ hercuad͡zọγlarnïŋ tanïχlïχï kečmästir k‘risdânlar üstünä, χačan k‘ristânlikkä toγru tügüllär, bizgä ne türlü bolurlar könü bolmaga tanïχlïχta? A egär ki anïŋki nemä iš yoluχsa hercuad͡zọγlar üsnä, bolurlar kendiläri biri biri üstünä tanïχlïχ bermägä.

Daγï da tiymästir χatïn kišiniŋ tanïχlïχïn tutmaga, tek sözün išitmägä. Ne türlü K‘risdosnuŋ jarut‘iununa: ari χatunlar, körüp, sövünčlük berdilär aṛak‘ellärgä, da aṛak‘ellär toχtattïlar K‘risdosnuŋ könü surp jarut‘iunïn. (18r) A nemä anïŋki iš yoluχkay, da χatïn kišilär körgäy anï, da yaχšï hörmätli χatïnlar bolgay, nečik er kišiniŋ 2 ya 3

tanïχlïχï kečär, alay oχ hörmätli χatïnlardan 2 anča — 4 ya 6 [*На полях:* Bir er kiši yerinä 2 χatun, 2 yerinä 4, 3 yerinä 6 χatun tanïχ], yoχesä kelmägälär törä alnïna, övlärinä tanïχlïχ bergäylär ol χadar yaχšï da hörmätli adämilärgä, ne χadar kendiläridir, da alar, kelip, tanïχlïχ bergäylär törä alnïna. Anïŋ üčün ki ne türlü tiymäs χatïn kišigä k'ahana bolmaga ya žolner, ne borla basmaga, ne kebittä olturmaga [*На полях:* χatun kiši kebittä olturmasïn], ne er kiši*ni*ŋ tonun kiymägä, ol türlü tiymäs alarga ne törädä olturmaga, ne tanïχlïχ bermägä. Bu iškä utru kimesä aytmagay, ki köp χatïnlar, χanlarïn töküp, da K'risdoska tanïχ boldïlar, zera mardirosluχ tanïχlïχï [özgädir da adämilär tanïχlïχï] daγïn bir türlüdür, evet ki köp χatïnlar χïynaldïlar, da Teŋrigä arzani boldïlar, da adamlardan hörmätländilär. Anïŋ üčün (18v) ki χatïn kišiniŋ tarbiyatï sïr saχlamas, ne tanïχlïχï kečmäs. Evet ki χatïn kišilärniŋ χatun kišilärniŋ üstünä kečär tanïχlïχï, alay oχ χatïn kišilärniŋ er kiši üstünä 6 da 4, nečik yazïpbiz yoγarï. Kimesä bu tanïχlïχnï aγïrsïnmasïn, tügül yalγïz tügäl adämilär tanïχlar boldu K'risdos üčün, yoχesä oγlanlar da, nečik Pet'γeḥemniŋ oγlančïχlarï, daγï da surp Sdep'anos igit vaχtïnda, daγï da köplär bularga oχšaš.

Daγï da aytalïχ, ki ne üčün 2 ya 3 bolmaχ keräk tanïχ. 2 ya 3 dügül ki köplärgä utrudur, körgüzür, ki nečä köp bolsa, anča igidir, egär ki bolmasa 2 ya 3, mundan eksik bolmagay, zera 1 adamga asanttïr, ki büχtan aytkay kimsäniŋ üstünä, a 2, 3 adam bolmastïr, zera 1-i kläsä, 1-si klämäs. Da yarγučï keräk es χoygay (19r) igi tanïχlarga, ki biri birinä sözläri oχšaš kelgäy, ki oχšaššïz bolmagay, nečik ki alarnïŋ sözläri bir edi, ki K'risdos üčün χanlarïn töktülär, alar oχšaš bolsa, 2-sin*iŋ* ya 3-sünüŋ tanïχlïχlarï könüdür. Da egär tapulur esä bu bitiktä, ki köplär, yalγanlïχ bilä birlänip, da yalγan tanïχlïχ bilä yamanlïχnï učka čïχarïrlar, nečik Najpeut'nuŋ Eski Törädä da surp Sdep'anosniŋ Yäŋidä, bu išlär yalγan tanïχlarniŋ yamanlïχï bilä edi. Yoχesä bolmaslardïr här kez zraycalïχ etmägä. A 2 da 3 könüdür, nečik Teŋridän buyuruldu. Zera Movseṣniŋ töräsiniŋ berilgäninä Teŋridän Ovr, da Aharon, da Ẹsu tanïχtïrlar. A Sinaj taγda Teŋriniŋ engäninä bïrγïlar avazï, da bulut, da χaranγuluχ, da ot tanïχtïrlar. Da K'risdosniŋ toγganïna frištälär, da 3 χan, da χoyčïlar tanïχtïrlar. A K'risdos(19v)nuŋ 40 künlük kelgäninä dadžarga surp Simeọn, u Anna markareuhi, da ešikniŋ ačïlganï tanïχtïr. K'risdosnu Ekibdoska χačïrganda frištä da bolvanlarnïŋ ušalganï tanïχtïr. Da K'risdosniŋ mgrdut'iunïnda Ata Teŋri, da Ari Džan, u surp Ovanneṣ tanïχtïrlar. Da T'ap'oṛ taγda 2 markareṛ da 3 aṛak'el tanïχtïrlar Teŋrilikinä. Tanïχtïrlar K'risdosnuŋ barča türlü sk'ančelikläri. K'risdosniŋ ki χač üsnä edi, günäšniŋ χaraŋγuluχu, da yerniŋ tepränmäχi, [da tašlarniŋ čatlanmaχï], da χanï u suvu K'risdosniŋ χabïrγasïndan čïχtï, daγï özgä sk'ančelikläri tanïχtïr. Da surp jarut'iunïna K'risdosniŋ frištälär, da kerezmanïniŋ tašï, ki ačïldï, da kefini, da aṛak'ellär, da ari χatïnlar, da storožlar tanïχ. Daγï da hamparcumïnda frištälär, da aṛak'ellär, da ävältän markareṛlär tanïχtïr. A eg(20r)är ki 1 könü tanïχniŋ tanïχlïχï da könü esä, hälbät, toχtalgan dügüldür, ne türlü ki K'risdos aytïr edi džuvutlarga: «Siz yeberdiŋiz Jovaneṣkä, da ol tanïχlïχ berdi könülük üčün, da inanmadïŋïz. Da menim tanïχlïχïm bardïr daγïn ulu, ne ki Ovaneṣ, ol χïlïnmaχnï, χaysïn ki berdi maŋa Atam. Xaytïp aytïrmen, tanïχlïχ berimen Menim üčün, da tanïχlïχ berir Menim üčün Atam, da siziŋ töräŋizgä dä yazgandïr, ki 2 adamniŋ tanïχlïχï könüdür». A 1 adam tanïχlïχ bersä kendi üčün, tügäl dügüldür. Ne türlü ki ayttïlar K'risdoska džuhutlar, ki Sen Seniŋ boyuŋ üčün tanïχlïχ berisen. Könüsün, ki K'risdosnuŋ tanïχlïχï könü edi, da alar aytïrlar [edi], ki könü tügüldür. Anïŋ üčün Ata Teŋrini da surp Jovaneṣni tanïχ keltirdi K'risdos, da surp aṛak'ellärni, bu türlü aytïp: «Bolgaysiz Maŋa tanïχ Jerusaḥemdä, u Samariada, dünyâniŋ χïrïγïna di(20v)rä». Bu türlü Bedros, išitip Tapoṛ taγda Ata Teŋriniŋ avazïn K'risdos üstünä, aytïr edi, tanïχlïχ berip, ki bu avaznï biz könü išittiχ, χačan ki birgäsinä ediχ ari taγda. Daγïn alïp tanïχlïχka markareṛlärni, aytïp alay, ki tutarbiz toχtalgan aytkanlarïn markareṛlärniŋ. Ol türlü könüsün tanïχlïχ berir edi Johaneṣ Awedaranič': «Hälbättä 3 türlü, ki tanïχlïχ berirlär K'risdos üčün: Džan, da suv, da χan». Mundan övrändi yïχöv ganonk'u, ki tanïχlïχsïz alγïšlamagaylar aχpaš. Da aṛak'ellär dä tanïχlïχ bitiki bilä yeberirlär edi ašagerdlärin.

2 türlüdür tanïχlïχniŋ oχšašï, χaysï ki tiyäsidir tanïχlarga, ki heč etmägäylär körmäkni ya išitmäχni, yoχsa könülük bilä toχtatïp, da soŋra tanïχlïχ berilgäy. Ol türlü yarγučï da törä etkän vaχtïnda, (21r) könüsün sorov etip, išitkäy tanïχlardan, ki nemä zavada bolmagay yarγu arasïna.

8. Daγï da ant üčün, ki ne türlü keräk ant ičmägä

Tügül ki boyruχ berip aytïrbiz, yoχsa övräniptirlär yaman antlar ičmägä, anïŋkibiklärgä törä u ganunk' toχtatïrbiz.

Ulu da χorχulu buyruχun Teŋriniŋ köriyirbiz

emdigi vaχtta adämilärniŋ ayaχï tibinä, zera asrï artïptïr heč nemä üčün ant ičmäχ, χaysïn ki Biyimiz K‘risdos buyuruptïr, ki heč ne bir kez da ant ičmägäylär, bügün körüyirbiz, sahal iš üčün da heč nemä üčün mahalädä, u hęzęm arasïna, da talaškanda asrï yaman, körksüz antlar ičärlär, tügül oγlanlar, yoχesä χartlar da, tügül ašχarhaganlar, yoχesä köp kez k‘ahanalar da. Da χačan ki yarγu iši yoluχsa aralarïna, tözmäslärdir yarγu alnïna (21v) bargïnča ya yarγučï buyurgïnča, yoχesä barïrda yarγučïga, talaš arasïna köp kez antlar ičärlär χorχulu antlar bilä, da χačan kelsälär yarγuga da yarγučï buyursa könülük üčün ant, da ol čaχta utru bolurlar, ki barča dünyâniŋ aslamï üčün ant ičmäsbiz, da klärlär munïŋki söz bilä, ki kendi kendilärin törä saχlovučï körgüzgäylär. Da kimesä tabalasa, ki törädän burun nek antlar ičär ediŋiz?— «Anïŋ üčün, ki inanmaslar edi bizgä»,— da pambasel etärlär K‘risdosnïŋ töräsin, ki ne üčün buyurmadï ant ičmägä? Oχšarlar anïŋkibiklär soχurlarga, ki soχurnuŋ körmäχliχi χarmalamaχtïr. Anïŋkibiklärgä bolur aytmaga, ki K‘risdos χoymadï čaräsiz törä, yoχesä čaräli. Egär ki čaräsiz iš bolsa edi, törä χoymas edi, ki barča kendiniŋ (*cmp. 22r оставлена чистой*; 22v) ari vartabedliχi bilä ol türlü bu yergäni da bu türlü klädi, ki biz könü k‘risdânlar bolgaybiz, ol türlü heč keräk bolmagay bizgä ant ičmäχ bizim könü da toγru tepränišimiz üčün. A egär ki aytsalar: «Čarä yoχtur, ant ičmiyin»,— bu iš andan belgilidir, ki Teŋri Aprahamga ant ičti frištädän ötläš da aytïp: «Menim boyumdan ant ičärmen». Da Apraham χuluna berdi ant. Xaytïp ant ičti Teŋri Tawit‘kä könülük bilä, daγï muŋar oχšaš išlär. Da aṛak‘äl ant ičti, aytïp: «bazïp sizgä ant ičärmen, χardašlar». Xanlar da könülük üčün ant ičärlär, alay oχ ulu biylär, ki toχtalgay, ki tiyišlidir ant ičmäχ, artïχsï yarγuda.

Xaytïp megnel etärmen Teŋriniŋ antïnï.

Övrätir bizni aṛak‘äl, aytïp: barča utru bolgan adämilärgä biri birinä toχtalgan išniŋ uču anttïr, (23r) χaysïn ki klädi Teŋri, 2 teškirilmäs nemäni ortada χoyup, ant bilä da kendi boyïndan ant ičmäχ bilä, tutunur alγïšïnï bermägä. Da aytkanïmïz bu türlüdür, ki adämilärgä da artïχsï χanlarga övränčiktir ant ičmäχ kendi boylarïndan, χaysï bilä ki tügällikin išniŋ möhürlärlär, ol türlü dä Teŋri bu oχšaš išni boyïna aldï dügül ant ičmäχ bilä, yoχesä körgüzmäχ bilä, ki adämilär ant bilä kendiläriniŋ išlärin toχtatïrlar. Ol türlü Teŋriniŋ tutunmaχï da yalγansïzdïr. Xaytïp aldï Teŋri adäminiŋ tarbiyatïn tügül, ki Teŋri adam tarbiyatïn alïp, da bizim övränčikimizgä tüšti. Yoχesä, bizim övränčikimizni körüp, övrätti bizni yaχšï χïlïnmaχka. Ol türlü Aprahamniŋ da törä bilädir, ki χoydu χuyusun [=χulu üsnä] tanïχlïχ üčün. Ol türlü Teŋri Noj vaχtïna kendi yay(23v)ïnï tutundï χoymaga köktä tanïχlïχ üčün, ki dünyâgâ šaγavatlïmen.

Klärmen aytmaga, ki ne türlü bolur ant ičmäχ.

2 türlü orinagdïr ant: biri χosdovanut‘iundïr, birsi dinin tanmaχtïr. Din tanmaχniŋ antï budur, ki χoygay χolunu χač üstünä ya yïχöv üstünä da hražarel bolgay ari yïχövdän; ya aytkay alay: kendi k‘ristân dügül, egär ol iš alay tügül esä. Kim bu türlü ant ičsä, alay tut, ki dinin tandï. Xaysï ki tiymästir k‘ristân kišigä munïŋki antnï üstünä kötürmägä, egär ki ölümgä dä keltirsälär ya övün buzmaga kläsälär. Xaytïp χosdovanut‘iun antï budur, ki χoygay χolunu χač, ya Awedaran, ya yïχöv üstünä da bilgäy, ki Teŋri yapuχnu bilüčidir, da aytkay: «Bilir Teŋri, da bu χač, da Awedaran, da surp yïχöv, ki könüdür aytkanïm»,— da aytkay alay, ki bularnïŋ hör(24r)mäti u zọrk‘u üčün, ki yalγan aytman,— bu türlü ant χosdovanut‘iundur, χačan ki Teŋrini yapuχ bilüči aytïr, Awedara*n*nï K‘risdosnuŋ sözü aytïr, da yïχövnü K‘risdosnuŋ övü aytïr. Da χačan ki kimesä kläsä ant ičmägä, χosdovanut‘iun antïn ičkäy, bolmagay, ki kimesä dinin tanmaχ antïn ičkäy, munu ögüt berip aytïrmen, boyruχ bermändir. Egär ki dävikârlar 2-si dä k‘risdân bolsa, biri birinä utru bolup, da dinin tanmaχ antïnï klägäy bermägä, yarγuču sürgäy alnïndan da bermägäy ol antnï ičmägä angïnča, ki pošumanlïχka kelgäylär da χosdovanut‘iun antïn bergäylär. Bolmagay, ki tezindän yarγučï antka salgay, äväldän yarγučï ǯâht etmäχ keräk, ki antsïz yarγuga uč etkäy; a egär ki bolmasa čarä anttan bašχa uč etmägä, ol vaχtta yarγučï äväldän övrätkäy, ki ne (24v) türlü tiyär ant ičmägä da ne türlü aγïrdïr antnïŋ pokutasï, da andan soŋra buyurgay antnï. Daγï da bolmagay, ki az nemä üčün ant bolgay, zera egär dünyâniŋ igïlikin dä bersälär edi, tiymäs edi ant ičmägä. Egär ki hagaṛag bolgaylar, ki yarlïbiz da anïŋ üčün klägäy ant ičmägä, tiyäsidir, ki buyurgaylar, borčnuŋ yarïmïn tölöv etkäy da ant ičmägäy. A egär ki bolmasa tölöv etmägä yarïmsïn da aytkay, ki ant ičärmen da luǯzun tartarmen, anda yarγučïnïŋ nemä yazïχï yoχ. A egär ki bolmasa 10 altïn, ya 20, ya daγïn artïχ, alay oχ tiymästir terčä ant bermägä, zera aγïr ištir. Kün bergäylär da kečiktirgäylär, šahat, ki, pošuman bolup, biri birinä tölöv etkäylär.

Daγï da aytïrmen sizgä, ki kimgä tiyär antnï bermägä.

Barča yarγuda ermenineŋ, kimneŋ (25r) tanïχlarï bolsa, tiymästir ant, a kimneŋ ki tanïχï bolmasa, aŋar tiyär ant ičmägä. Egär kimesä kimesäni yarγuga tartsa ya borč üčün, ya özgä nemä üčün da kendineŋ tanïχï bolmagay, ne anïŋ, kimni ki yarγuga tarttï, tiymästir aŋar ant, kim ki tutup keltirdi, yoχsa aŋar tiyär, kimni ki tutup keltirdilar, egär könü kiši esä. Egär ki yarγučï bilsä, ki egirlik bilä kliyir ant ičmägä ya ol kliyir egirlik bilä ant bermägä, keräktir yarγučï χoymagay, ki egirlik bolmagay. A egär kimesä tutulsa oγurluχta, ya itliktä, ya adam öldürmäχtä, ya χaraχčïlïχta, da alani bolgay ol yaman iš ya licasï, da, kim ki tutup keltirdi, tanïχï bolmagay, tiyäsidir aŋar antnï bermägä, kim ki üstünä foldrovat etkäy, zera anïŋkibik yamanlïχ χïlïnganlar antnï nemägä tutmaslar. A egär ki bu yaman χïlïnganlar töräniŋ alnïna (25v) avaz bilä aytsalar, ki da biz bu išniŋ ičinä dügülbiz, da yalγandïr, bu iš bizim üstümüzgä dä büχtandïr, da ne artmïzga, da ne alnïmïzga bar, yarγučïlar, körüp alarnïŋ toγru sözlärin, ki ne artïna, ne alnïna, ne licasï yoχtur, antnï buyurgaylar alarga da χutχargaylar ölümdän.

Daγï da aytïrbiz, ki kimgä tiyär ant ičmägä.

Nečik ki yazïpbiz yoγarï tanïχlar üčün, ki kimgä tiyär tanïχlïχ bermägä, ol türlü yazarbiz munda, ki anïŋkibiklär*gä* tiyäsidir ant ičmägä, adam, ki bolgay 25 yašïna. Oγlanga tiymäs ant, zera l′atasï yoχtur. Xartka tiymästir, zera ki ölümgä yuvuχtur. Xastaga tiymästir ant: ölümü alnïnadïr. Daγï da luⷣz bergängä tiymästir ant, anïŋ üčün ki yazïχnï yazïχ üstünä χoymagay. Ol türlü marabedlärgä, yänä 2 dⷪžan(26r)lï χatïnga tiymästir ant ičmägä. Daγï da tiymästir ant tamγačïga, ne dⷪžimrigä, da barča alani ya belgili yazïχlïlarga angïnča, ki χaytkaylar yazïχlarïndan, ne kimesä alarnïŋ tanïχlïχïn tutmagay. Da ol, ki äväldän ayttïχ, ki tiymästir alarga ant ičmägä. A egär bolsa alarnïŋ atasï, χardašï ya oγlu, alar ant ičkäylär. Da χatïn kišilärniŋ anasï, ya er, ya χïz χardašï, ya χaysï yuvuχu, alar ant ičkäy biri biriniŋ [üčün da] yükün tartkay, yöpsünmäχ keräk. Daγï da yazarbiz apeγalar, u mälazlär, da k‘ahanalar üčün, ki törä alnïna kelmägäylär, ki ant ičmäχ iši bolmagay, a egär törä iši bolsa, tiyišlidir alarnïŋ χardašlarï ya yovuχlarï kelgäylär törä alnïna. A egär ki ant tüssä k‘ahana üstünä, keräk ki yovuχu ant ičkäy, (26v) anïŋ üčün ki tiymästir k‘ahanaga ašχarhagan töräsi alnïna barmaga, ne ant ičmägä. A egär k‘ahanalarnïŋ yaχšï kišiläri tanïχlarï bolgay, alarnïŋ tanïχlïχïn tutmaχ keräk töräčilär, ki alarnïŋ yuvuχlarï ant ičmägäy.

Daγï da Mik‘ajel vartabed yazar antnïŋ luⷣzu üstünä, ki burungi ari atalar antnïŋ luⷣzun asrï aγïr χoyupturlar, nečä törä bitikin tüzmiyirlär edi. Xačan ki Teŋriniŋ erki boldu, ki bu Törä bitikin tüzdüχ, yeŋi*l*lättiχ antnïŋ luⷣzun. Egär ki törädän kimesägä ant buyurgaylar, da ol ant ulu iš üčün da köp nemä üčün bolgay, da könüsün bolgay, da χosdovanut‘iun antïn ičkäy, 3 yïl luⷣz χoygay aχpaš ol adamnïŋ üstünä, zera oldur yarγuču. A egär özgä yarγučï törä bilä ant bersä kimesägä, ol adam, ki ant ičti, bargay bilüči (27r) vart*a*bedgä, ki ol bergäy aŋar luⷣzunu. A egär kimesä yalγanlïχ bilä χosdovanut‘iun antïn ičsä, buyurur, ki 7 yïl luⷣz tartkay, da baχkaylar töräčilär da bitikčilär ol tirlikni, ki ne üčün ant ičti yalγan. A egär az nemä esä da köp nemä dügül esä, buyurgaylar yarlïlarga üläšmägä. A kimesä ki din tanmaχnïŋ antïn ičsä, egär könü, egär yalγan, luⷣz tartmaχï ölüm kününä dirä bolgay, zera bu iškä tiymästir tözmägä. Evet ki vartabedlärniŋ erkinädir da buyruχuna, χaysï ki Teŋridän alarga beriniptir, da ne türlü alarga körünsä, ol türlü etkäylär.

9. Daγï da yazar vartabed, ki biz k‘risdânlarga tiymästir dinsizlärniŋ töräsi alnïna barmaga, anïŋ üčün ki Ata da Oγul Ari Dⷪžanga inanmaslardïr

(27v) Alanidir barčasïna, ki keri bolmaχï k‘ristânlarnïŋ dinsizlärdän, buyruχu bilä Boγos aṛak‘elniŋ, ki ne birliki bardïr yarïχnïŋ χaranγuluχ bilä, ya ne ülüšü bar k‘risdânlarnïŋ dinsizlär bilä. Daγïn özgä išlär, χaysïn ki buyurur aṛak‘äl, χaysïndan ki övränip bilirbiz, köp türlü iš bilä dinsizlär yïraχtïr k‘risdânlardan: vaχt bilä nalätlämä oγul aytïr, da vaχt bilä χaranγuluχ oγulu, ki K‘risdostan išitip, zera K‘risdos buyurur: «kim ki inanmas Teŋri Oγluna, körüp körmisär köktägi meŋi tirlikni, yoχesä Teŋriniŋ öčäšmäχi χalsar anïŋ üstünä». Xaytïp aytïr daγï da: «ki*m* toγmasa suvdan da Ari Dⷪžandan, ol bolmas učmaχka kirmägä». Daγï da Johanneṣ Awedaranïč̣ aytïr: «kim ki Jisus K‘risdosnïŋ kelgänin teni bilä inanmasa, ol bulargandïr da nerndir [=neṛndir]». Da markareļär alar(28r)nï, kimlär ki könü dindän yïraχlanïptïrlar, alarnï alay tutarlar, nečik dinsizlärni da bolvanga inanganlarnï. Daγï da aṛak‘äl aytïr, övrätip bizni, ki tiymästir biz k‘risdânlarga dinsizlärniŋ töräsi alnïna barmaga, zer*a* dinsizlär kendilärineŋ töräsi bilä etärlär yarγunu. Egär ki äväldän töräni Movsẹstän aldïlar esä, da emdi köp türlü yaman išlär bilä χïlïnïrlar kendilärineŋ erkläri bilä, yalγan tanïχlïχlar bilä, egri yarγučïlar bilä, aldovučï rečniklär bilä, χorχusuz antlar bilä. Salïrmen alar-

nïŋ artïχsï yamanlïχïn aytmaga. Xačan ki alar dinsiz töräläri bilä da yaman χïlïnganlarï bilä bu χadar yïraχtïrlar bizdän, ne türlü alarnïŋ töräsinä könülük tapulgay, ne türlü k'risdân töräsinä könülük tapulgay, χačan ki Teŋri Oγlun (28v) Teŋri tapunmaslar? Yoχsa biz, ermeni dayfasï, K'risdoska inanïrbiz da ayïrlïpbiz k'risdânlikimiz bilä ǰžuhutlardan, da barča dinsizlärdän, da hercuaǰzoγ heridigoslardan. Tiyäsidir bizgä könü törämiz bilä barmaga, ki biz Ata Oγul Ari J̌žannï bir Teŋri tapunurbiz, 1 tarbiyatta, da 1 Teŋriliktä, 1 χanlïχta, da 1 χuvatta, da 1 haybatlïχta. Da Teŋriniŋ Oγlun inanïrbiz könü Teŋri, ki boldu könü adam ayïrïlmas Atadan da Ari J̌žannïŋ birlikindän meŋi meŋilik. Da ne türlü yaχšï k'risdânlar ǰžâht etärbiz yaχšïlïχnï χïlïnmaga, a egär ki aldansaχ nemä bilä bu dünyâniŋ yazïχï bilä, öktämlik etmiyin, χosdovanel bolurbiz, luǰzumïznï tartïp, inanïrbiz bošatlïχka, da egär ki yaŋïlsaχ biri birimizgä da kek bolsa yüräkimizgä, sövük bilä bošatïrbiz biri birimizgä. (29r) Daγï da ne türlü ayïrïlïpbiz alardan χosdovanut'iunïmïz bilä, dinimiz bilä, ol türlü tiyäsidir törämiz bilä keri bolmaga alardan, zera bizim törämiz tiyäsidir, ki könülük bilä, toγruluχ bilä, orunčsuz bolgay, dügül yalγan tanïχ bilä, ya aldovučï rečnik bilä, ya kečmišlärniŋ ǰžanïn zrgel etmäχ bilä, ya žaṛanksïzlarnïŋ ǰžanïn ülüššüz čïχarmaχ bilä alarnïŋ ǰžan ülüšündän. Da dinsizlärniŋ töräsindän bu barča yaχšïlïχ yïraχtïr. Xačan ki bu türlü yïraχtïr dinsizlärniŋ töräsi k'risdânliktän, tiymästir barmaga k'risdânlarga alarnïŋ töräsinä, a kim ki, essizlik etip, barsa, köp yamanlïχka säbäp bolur bizim üčün da bizim törämiz üčün. A kimlär ki bu išni etärlär, ki χoyup bizim törämizni, da alarga bargay, tügälänir alarnïŋ üstünä aytkanï Teŋriniŋ mark(29v)aṛedän ötläš: «Vay sizgä, ki menim atïm siziŋ üčün sökülür dinsizlär arasïna!» Xaysï ki tiyäsizdir k'risdânlarga yalγan iš üčün barmaga özgä millätniŋ töräsinä yeŋmägä könülüknü. Yoχsa k'risdânlar k'risdânlar töräsi alnïna barmaχ keräk, egär ki bilsä, k'risdân töräsinä egirlik tä bolsa, Teŋridän algay tölövün.

10. Daγï da yazar vartabed, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millätlärdän yïγïp yazïpbiz bu törälärni

Xaysï ki belgilidir bizim könülükümüz, tiyäsidir körgüzmägä, ki χaysï bitiklärdän ya χaysï millätlärdän yïγïpbiz bu törälärni, ki könülük belgili bolgay da kimesä eki köŋüllü bolmagay, saγïšlap, ki biz bizim esimizdän čïχarïpbiz bu törälärni.

Äväldän, könülük köründi bizgä Eski Törädän almaga, χaysïn ki tutar edilär nahabed(30r)lär, Apraham da daγïn özgälär, bulardan soŋra dinsizlär dä bu töräni tutarlar edi da törä etärlär edi itlik etkänlärgä, oγrularga da adamnï öldürgänlärgä.

2-inči, alïpbiz barča k'ristânlardan nečik bizim χardašlarïmïzdan. Xaysïn ki išittiχ da kördüχ yaχšï törälärni, yïγdïχ da yazdïχ. Daγï da aldïχ Asduaǰzašunčtan, 2-inči törädän, daγï özgä bitiklärdän, χaysïlarï ki könüsün Teŋriniŋ töräläridir, χaysïn ki Teŋri buyurur, ki budur törä, din da tanïχlïχ, χaysïn ki Men sizgä buyurdum.

3-ünči, ganonk' bitiklärindän, zera anda da taptïm küčlü u alani törälär köp yerdä.

4-ünčü, aldïχ barča bitiklärindän Eski da Yäŋi Törädän, zera barča bitiklär nedir — ögüt u törädir ǰžan u ten sartïn yarγularnïŋ.

Xaytïp tiyäsidir bilmägä, ki tügüldür yalγïz (30v) bu Törä bitiki, χaysïn ki hali yazïyïrbiz, tügüldür yalγïz mendän bolgay tügällänmäχ muŋar, zera oχšašï bar ganunk'ka, ne türlü ki ganunk' birdän yazïlmadï, a ne bir yerdä, a ne bir adamdan, yoχsa az-az yazïldï, äväl aṛak'ellärdän, soŋra Nigiada, soŋra Puzandijada, andan soŋra Epesọsta, alay oχ bu Törä bitiki. Äväl bašlanmaχï munuŋ bizdän boldu, da bizdän soŋra keräk, ki az-az yazïlgay da tügäl bolgay, zera ganunk'tan boyruχtïr, yïlda 3 kez žọγovk' bolgay, da tergöv etkäylär, egär ki dünyâda nemä yäŋi badiyät čïχïp esä, anï barča baχïp, ari atalar artïχsïlïχnï keri salgaylar da toγru yolga keltirgäylär. Bu türlü tiyäsidir bolmaga yarγu bitiklärinä, nečä ki yäŋi nemä törä yoluχsa, da, tergäp, uslular baχkaylar, toγru esä, yazgaylar anï da bu bitiktä. Egär ki kimesä es χoysa, tapar barča (31r) ari bitiklärdä bu türlü, ki az-az ilgäri kelip tügälläniptir.

Ne türlü Araraǰzk' bitiki Movsẹstän tügül ki birdän yazïldï, alay oχ 12 markaṛelär dügül ki bir zamanda yazïldï ya 1 adamdan, alay oχ barča markaṛelär. Bu türlü surp Awedaranlar da tügül ki bir vaχtta yazïldï ya 1-indän, här biri yazdï kendi vaχtï bilä, ol türlü bitikläri Bọγọs aṛak'elniŋ. Daγï da köp bitiklär ari atalardan da vartabedlärdän yazïldï kendiläri vaχtïna. Bu türlü orinag bilä bu bitikni dä biz bašladïχ yazmaga. Egär ki bizdän az-az ilgäri kelip yazïldï esä, emdi dä egär köplärdän yazïlsa özgä vaχtlarda, nemä eksiklik [tügüldür], yoχesä tek toγru törä bolsun, ki barča yaχšïlar biyängäylär da munuŋ eksikin tügälläglär.

Bašlanmaχï ašχarhagan törälärniŋ χanlarnïŋ, ulu biylärniŋ da barča yarγučïlarnïŋ, daγï da törä(31v)**lär χanlarnïŋ da kimlär ki anïŋ χolu tibinädirlär**

Äväldän, yazdïχ yïχöv töräsin da anda tüzdüχ töräčilärniŋ kelišin, zera ävälgi törädir da ulu.

A 2-inči, aŋar oχšaš tüzdüχ törälärin χanlarnïŋ, ulu biylärniŋ da barča dünyâ adämiläriniŋ.

Da belgilidir, ki köktägi χan Eyämiz Teŋridir, a bu dünyâniŋ χanlarï Teŋriniŋ atïn kötürüptürlär, yoχsa tügüllär alay könü, nečik Teŋri. Evet ki χanlar alar ündälir, kimlärniŋ ki χolu tibinä türlü türlü millätlär berin*ip*tirlär uluslarï bilä da özgä biyliklärdän χaradž alïrlar.

Egär ki yoluχsa, ki χanga oγul u χïz bolgay alγïšlï bïsagdan, kendiniŋ χanlïχ deržavalarïn üläškäy oγlanlarïna. Evet ki tiyäsidir, ki ulu oγlun olturγuzgay kendindän soŋra χanlïχka, yoχesä baχkay χan, ki oγlan(32r)larnïŋ arasïna χaysï lâyïχtïr, anï olturγuzgay, ki bolgay χanlïχnï tutmaga. Da nečä ki χannïŋ χardašlarï bardïr, bolmastïr oγlanlarïn olturγuzmaga χanlïχka, tek χardašïn. Xačan ki χardašlarï tügänsä, andan soŋra oγlanlarï tutkaylar χanlïχnï. Egär χïz bolsa χannïŋ, ulu kïn′ažatalarga bergäy kendiniŋ ülüšü bilä. Nečik er oγulga tügäl ülüš, anïŋ yarïmïn χïzga. Egär ki ölsä χan, er oγlanlarïnïŋ er oγlanlar bolgay da χïzlarïnïŋ da er oγlanlar bolgay, tiyäsidir, ki er oγlanlarnïŋ oγlanlarï tutkay χanlïχnï, tiyäsi dügüldür, χïzlarïnïŋ er oγlanlarï tutkay, anïŋ üčün ki χïzïnïŋ oγlanlarïnïŋ yat sayïšlanïr oγlanlarï, zera Apk‘ar ermeni χanï ol türlü tüzdü Parsiztanda χanlïχ olturγučun. Alay oχ Noj nahabed oγlanlarïna da χïzlarïna berdi ülüš yarïmkünnüŋ ulusun, χaysïnda ki vaχt bilä χanlïχ ettilär χatïn kišilär. (32v) Ne türlü ki keltirdi Movsęs tïšχojn harawojnï Soγomon χan vaχtïna, ne türlü Eyämiz K‘risdos buyurur surp Awedaranda da tanïχlïχ berir.

Xaytïp törä buyurur, hörmät χaldïrgay andranig oγlunu χan taŋlama uluslarï bilä. Alay oχ tiyäsidir čïχmagan χïzïna uluslar bermägä, nečik er oγluna.

Egär ki er oγlu bolmasa da χïz bolgay, bergäy tadžïn χïzïna, da ol ergä bargay da bergäy tadžïn eyäsinä, (da>) ki χanlïχ etkäy, χaysï ki bardïr toχtalgan tanïχlïχ törädä, buyurur, ki kimesä ölsä, žaṛanklïχnï bergäy χïzïna. Daγï da Törä bitiki bilä bu išni toχtatïrmen.

Egär ki χan dijatik‘ etsä, nečä ki tiridir, erki bar teškirmägä diatik‘ni, ne türlü ki tiyäsidir. Zera tijatik‘ ölümdän soŋra toχtalgandïr, ne türlü ki Boγoṣ aṛak‘el buyurur. Ne türlü ki Gosdandianoṣ χan diatik‘i bilä χanlïχka olturγuzdu oγlanlarïn.

Da povetlärni taγlarï bilä, rekalarï bilä da mežalarï bilä toχtatkay, ne tür(33r)lü ki burungi χanlar.

Egär ki bolmasa žaṛankï heč tä ata pokolen′asïna, [erki bar tadžïnï bermägä yatka], evet ki törä bilä tügüldür, ki bergäy tadžïn yatka. Yoχsa boluptur äväldän eskidä, ne türlü ki berdi Hindistan χanïnïŋ oγlu da Alek‘santr Magędonckij. Da özgä χanlïχ yergälärin Teŋrigä sïmarlagay. Bu könülük töräniŋ, ki aytïldï, barčasïna bolgay kn′ažatalarga da barča biy-biyätkä. Xaytïp, ki χannï χanlïχka olturγuzmaga kläsälär, hajrabedniŋ erkindän bašχa, da alγïšïndan, da buyruχundan bašχa bolmagay.

Egär kermän olturγuzsa ya χala yasasa, yasaχlarïn da χoygay oχšašï bilä. Daγï da erki bar χannïŋ fl̄ sb̄ χaχtïrmaga törä bilä. A kn′ažatalarnïŋ yoχtur erki χaχtïrmaga χannïŋ erkindän bašχa ya buyruχundan bašχa.

Alay oχ törä χanga buyurur ulu rikalar üstünä köprülär yapmaga, karvasaralar yap(33v)maga da džan övläri.

Daγï da ulu biylärniŋ yoχtur buyruχu da erki χanlïχ tonlar kiymägä χannïŋ boyruχundan bašχa.

Daγï da χannïŋ stoluna kimesä olturmagay aška, tek hajrabed, ne čaχta hörmätläp ündäsä.

Xan, nečä ki palatïnadïr, kendi erkinädir, χayarï ki barsa hajrabedgä, sïmarlamaχ keräk hajrabed; nečä ki olturγučunadïr, kendi erkinädir, χayda ki barsa, bolmas χanga sïmarlamaga, tek χaysï ulu aχpaška.

Daγï da törä buyurmas k‘ristân χanlarïna, ki, dinsiz χanlar kibik, hörmätsiz tirilgäylär. Yoχsa alγïšlï bsag bilä χaničäsi bolgay, zera törädir hajrabed bilä χoranda turmaga. Anïŋ üčün keräk, ki ol obïčay bilä tirilgäy, nečik ari χanlar, nečik eskidä Ovsiya χan, Ęzęgiya, Tawit‘ da yäŋidä Apkar da Gosdanti(34r)anos, T‘ęotos da Drtadios, daγïn da alarga oχšašlar.

Tiyäsidir k‘risdân χanlarïna, ki barča iši da yergäsi törä bilä bolgay da kimesägä basïnč etmägäy. Egär yoluχsa k‘ristân χanga, ki čerüv etkäy dinsizlär üstünä, nečik tiyäsidir, χačan ki iti kötürsälär biri biri üstünä, χoymagay χïrmaga angïnča, ki bilgäy, ne mahana bilä keliptirlär dinsizlär üstünä. Andan soŋra, kerezmannïŋ [=kermänniŋ] čövräsin alïp, yebergäy kermängä elči: «Beriniŋiz yaχšïlïχ bilä»,— aŋlatkay 1 dä, 2 dä, 3. Egär ki klämäsälär berinmägä da Teŋri bolušsa, ki küč bilä alsa, kimlär ki utru edilär, alarnï χïrgaylar da

özgälärni yasaχ tibinä saχlagay. A egär ki berinsälär, χara elni yasaχ tibinä saχlagay da baš kišilärni boš etkäy yasaχtan, kermänniŋ povetinä nemä ziyan etmägäy.

Daγï da kimesä ki ker(34v)männi ya χalanï čïχara bergäy χanlïχnïŋ, da bilgäylär dovedne, ol adamnï tas etip, oγlun u χïzïn χanlïχka algaylar, χatïnïn da igi̇likin dä. A kim ki χanlïχ χaznanï oγurlasa, da askaylar kendin, egär χolga tüssä, da χulun, da oγlanlarïn, da igi̇likin χanlïχka algaylar.

Egär ki dinsiz öldürgäy k‘risdânnï erki bilä, anïŋ ornuna kendini tas etkäylär. A egär ki erksiz öldürdü esä, χolun keskäylär, da χan bahasïn da tölägäy. Yoχesä adamnïŋ χanïnïŋ baγasï yoχtur, zera Teŋri yaratïptïr sïfatïna oχšaš da ölüdän turγuzmaga Teŋriniŋ χolundan yalγïz kelir. Kimesä Ovsẹp‘niŋ da K‘risdosnuŋ bahasïn könüsün saγïšlamasïn, Ovsẹp‘niŋ 20-dir, da K‘risdosnuŋ 30, zera Ovsẹp‘ni oγurlap sattïlar da K‘risdosnu Juta sattï. Egär ki yoluχsa adam öldürmäχliχ, maŋa bulay (35r) körünür, ki törädir, ki adamnïŋ χanï bahasï 365 altïn bolgay, nečä ki adäminiŋ boγumudur da nečä ki yïlda kündür. Egär alγïšlï sargawark bolsa, 2 ančadïr ǯurumu. A egär k‘risdân dinsizni öldürsä, bu ǯurumnuŋ 3 ülüšnüŋ biri bolgay ǯurumu. Anïŋ üčün ki k‘risdânliki yoχtur, bu türlü iš yoluχsa, budur munuŋ yarγusu.

A egär küčü yetmäsä tölämägä [χan bahasïn], satkaylar kendini, [da tölöv etkäylär], da övün talagaylar χanlïχka.

A egär ki k‘risdân dinsizni öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölägäy, nečik yazgandïr; a egär ki erksiz öldürsä, yarïmïn tölägäy, yoχsa χan bahasï χanlïχ bolgay, a 3 ülüšnüŋ birini öldürgän kišiniŋ χardašlarïna berilgäy. A egär ki k‘risdân k‘risdânnï öldürsä erki bilä, χan bahasïn tölöv etkäy χardašlarïna, da χanlïχka da ǯurum bergäy küčünä (35v) körä. A egär ki ölümlü dä edi esä, ǯurumun berip ta luǯzun tartkay. Bu türlü töräni χan etkäy, a özgä törälärni yarγučïlarga sïmarlagay. Ulu biylär ölümlülärni tas etmägäylär χannïŋ buyruχundan bašχa, evet ki oγrularnïŋ yarγusun etkäy ulu biy, da kiči biylär ulu biylärniŋ erkindän bašχa oγrunuŋ yarγusun etmägäylär.

Daγï da aytïrbiz oχšašïn oldǯanïŋ üläšmäχin da tala*nn*ïŋ. Egär ki yoluχsa χanga, ki ulu čerüv bilä bargay dušmanïnïŋ ulusu üstünä da, buzup da talap, χaytkay, da ol talanda altun tapunsalar, χanlïχ bolgay. Yoχsa χan ant ičtirip almagay, čaχïrtkay da bildirgäy čerüvinä, egär soŋra kimesädä tapulsa altïn, 1-inä 7 ǯurum algay χan. Ol altundan yïχövlärgä 10-unčï bergäy. (36r) Oldǯanïŋ da talannïŋ yarïmï χanlïχ bolgay, andan da 10-unčï bergäy yïχövlärgä, da yarïmï čerüviniŋ bolgay. Barča ulu biylär bu türlü ülüš etkäylär, da alar da 10-unčï čïχargaylar yïχövlärinä. A egär ulu biylär barsa čerüvgä kendiläriniŋ yaraγï bilä, da χan birgälärinä bolmasa, da utup χaytsalar, alay oχ altïn χanlïχ bolgay, da oldǯadan u talan 10-unču berilgäy χanga, a yïχövlärgä 50-dän 1 berilgäy, χaysï ki törä bilädir. Da čerüv yaraγlarïn bergäylär χalalarga, χaysïn ki ulu biylär tutar.

Daγï da yarašmastïr χanga da ulu biylärgä oγru saχlamaga, tek čašut.

Daγï da kim ki biyi bilä čerüvgä barsa da ölsä, biyiniŋ yazïχï yoχtur, a egär ki oγurluχka yebersä da öldürsälär, biyi borčludur anïŋ χanïna. Xulu (36v) kendi erki bilä barsa da ölsä, biyiniŋ suču yoχtur. Daγï da biyi χulun yebersä ïsdorožga da χolga tüssä, tiyišlidir biyi satun algay. Kendi erki bilä barsa, kendi kendin satun algay, χolga tüssä. Žolner urušta kimesäni χolga salsa [=alsa], ton-opraχï da saγït-sabasï anïŋ bolgay, a gübäsi biyiniŋ bolgay, u tala*nn*ïŋ kümüšü biylärniŋ bolgay, baγïr, u temir, da muŋar oχšaš nemä čerüvnüŋ bolgay. Da ne türlü bahalï tonlar bolsa, χanlïχ bolgay. Da bahalï čekmänlär da igi atlar biylärniŋ bolgay, u ašaχ čekmänlär da ketänlär čerüvčilärniŋ bolgay.

Daγï da kelišin uluslarïnïŋ da barča millätniŋ, kendiläriniŋ poddanïylarïnïŋ χanlar da biylär könülük bilä algaylar, alay, ne türlü ki burungilär alïrlar edi, zera barča iš üčün, ki artïχsïdïr, ǯuvap ber(37r)mäχ keräk Teŋrigä, zera Teŋridän beriliptir ululuχ alarga, ki uluslarïn abragaylar, da saχlagaylar, da buzmagaylar. Daγï da bu türlü bolsun: tarlovlarnïŋ ülüšü 5 ülüšnüŋ 1-in algaylar, ne türlü ki Jovsẹp‘ törä χoydu Mïsïrda, χačan ki dostat etti p‘arawonnuŋ ulusun. Ol čaχta 5 ülüšnüŋ 1 χoydu almaga, emdi dä bu türlü bolgay. Da aχča bilä satun algan mülklär, egär tarlovlar, egär borlalïχlar, egär baχčalar, egär tiyirmänlär, egär övlär, bu türlü 5-tän 1 yasaχlï bolmagay. Ulustagi k‘ristânlar, da pešäkârlar, da bezirgânlar bergäylär yasaχ. Yoχsa k‘ristânlarga baštan yasaχ bermägä törä buyurmastïr, tek dinsizlärdän, χaysïnï ki χïličlarï bilä tapïptïrlar. A tarlovlar, χaysï ki rikalar bilä suvarïrlar, bolgay keliši 5-tän (37v) 1 ülüš; ol, ki suvarïlmaslar, 10-da 1, zera topraχ yalγïzdïr χa*nn*ïŋ u biyniŋ, dügül suv. Daγï da haftanïŋ künläri 7-dir, 1 kün išlängäy χanga da biygä, a artïχsï išlätmäχ poddanïylarïn ulu egirliktir.

Ögüzdän bašχa yasaχ bolmagay, zera eyäsi išläp 5-tän 1 berir.

Inäktän 1 lidr sarï yaγ bergäy.

Yaš ot üčün dä yasaχ berilmägäy.

Da alay oχ χoylardan 10-unčï.

Attan, χatïrdan, ešäktän yasaχ bolmagay, zera alar bilä här kez χuluχtadïrlar biylärinä.

Daγï da yïlnïŋ kirgäninä küčünä körä išlägäy salačï, a ulukündä išlämägäy. Yoχ bolsun ol iš, egirlik övränčiki.

Törädän bašχa ǯurumlamasïn biy salačïsïn. Egär nemä egirliki bolsa, küčünä körä ǯurum algay. Egär kimesägä egirlik etsä, törä bilä uč etkäylär.

Xan, ki χaysï biygä yer bergäy deržava ya pus-(38r)talïχ, da biy χan boyruχu bilä ol yerdä χala yapkay, ol anïŋ meŋi deržavasïdïr. Ol biyniŋ egär nemä ulu yaŋïlmaχï bolmasa χanga, bolmas anï čïχara bermägä ol imen′adan. Ol biyniŋ ölümündän soŋra oγlanlarïnïŋ bolgay χannïŋ boyruχu bilä. Bu türlü bolgay, ulu biylärdän kiči biylärgä nemä yer bersälär, alay oχ kiči biylärdän salačïlarga berilsä nemä pustalïχ, yer, ki yasagaylar ya, ormanlarnï kesip, tarlovlar etkäylär, ol alarnïŋ imen′alarï bolgay, da kendilärindän soŋra oγlanlarïnïŋ bolgay. Salačïnïŋ egirliki bolmasa, bolmagay, ki büχtan bilä algay biyi.

Yäŋi avadanlïχ yapkan yerlär barča kelištän boš bolgay, barča yergäsi bilä tügälläginčä.

Alay oχ χan yäŋi kermän yapsa ya χala, egär eksilsä χanlïχtan aχča, pospolitïy el bilä tügälläŋgäy.

Kermän eli artïχ hörmä(38v)ttä bolgay, ne ki salačï, salačïlar artïχ hörmättä bolgay, ne ki salalarnïŋ maγazičïlarï.

Keräkli da yaχšï pešäkârlïχ topraχ bilä išlämäχtïr, daγï da temirčilik, tešärlik da tesl′alik. Pešäkârlar arasïna artïχ hörmättä bolgay temirči da tesl′a. Daγï da keräkli da bolušučï adämilik tarbiyatïna pešäkârlik hakimlik, ki adäminiŋ barča tïnčsïzlïχïn tanïr da oŋaltïr, ulu hörmättä bolgay bular da. Daγï da artïχsï u hörmätli, keräkli ǯanga da tengä sözlü pešäkârlïχ, χutχaruču bizni yamanlïχtan da yaχšï yolga keltirüči vartabedliχtir, ilgäri hörmättä bolgaylar χannïŋ tärbasïna da barča biy-biyät arasïnda, anïŋ üčün ki barčasïnïŋ keräkli atasïdïr da ǯanlarnïŋ hakimidir.

[Страницы 39r-39v оставлены чистыми]

(40r) **Bašlanïyïr bu düftär ermeni töräsiniŋ, ašaγa yazïlgannïŋ kendiniŋ sanïna da χaγïtlarïna, χaysï ki burungidir χaγïtïna kendiniŋ**

1 Kapitula. Ävälgi yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da biylärinä χaršï.

2 Kapitula. Xulnuŋ χulluχ etkäni kendiniŋ biyinä, da ketkäni salačïnïŋ kendi biyindän.

3 Kapitula. Uruškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäylär, yašlarïna körä yazgandïr törädä.

4 Kapitula. Oγlanlarnïŋ, χaysï biri 1-in naχïs etkäy.

5 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysï ki 1-i birin suvda boγsalar.

6 Kapitula. Oγlanlar üčün, χaysïlarï ki sek(40v)irgäylär öč kirip.

7 Kapitula. Igitlär üčün, öč kirip nemä aγïr kötürgäylär.

8 Kapitula. Esirik kišilär üčün.

9 Kapitula. Tapkan malnïŋ yer tibinä.

10 Kapitula. Kimesä ki kimesäniŋ saχalïndan tartkay.

11 Kapitula. Saχlaganï taχïlnïŋ yer ičinä barča nemäni.

12 Kapitula. Salačï töräsi üčün.

13 Kapitula. Kim ki kendi ǯïnsïnïŋ babaslarïn hörmätlämäsä.

14 Kapitula. Yaman aytučïlar üčün köz artïndan korol′nuŋ olturγučuna ya keŋäštän [=keŋäštä] olturgan biylärgä.

15 Kapitula. Erksiz χullar üčün, χaysïlarï ki kendiniŋ biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma bolmas.

16 Kapitula. Kristân χullar üčün.

17 Kapitula. Satïn algan χatunlarnïŋ χaravašlarnïŋ.

(41r) 18 Kapitula. Satïn algan dinsiz χullarnïŋ.

19 Kapitula. Kim ki atasïn ya anasïn urgay.

20 Kapitula. Yaŋïlganïna körä χulluχu.

21 Kapitula. Kim ki kišini oγurlagay.

22 Kapitula. Kim pambaslar kendiniŋ atasïn, ya anasïn, ya χardašlarïn.

23 Kapitula. Eki kiši uruškay, da 1-i birin yaralagay.

24 Kapitula. Kim ki satïn algan χulun ya χaravašïn öldürgäy.

25 Kapitula. Kimesä ki χalaba bašlagay da urgay eki ǯanlï χatunnu.

26 Kapitula. Ögüz ögüznü sančkay.

27 Kapitula. Kimesä ki kendiniŋ χulun naχïs etkäy.

28 Kapitula. Ki ögüz ögüznü ya buγa buγanï öldürgäy.

29 Kapitula. Xuyularnïŋ da čoγurlarnïŋ.

(41v) 30 Kapitula. Kiši čoγurga tüškäy.

31 Kapitula. Tuvar χaranïŋ.

32 Kapitula. Atlar üčün.

33 Kapitula. Xïlïχlï at üčün, ki kimesäni urup naχïs etkäy.

34 Kapitula. Ki kimesä kečä oγrunu övinä tapkay.

35 Kapitula. Töräsi baχčalarnïŋ da rol′alarnïŋ.
36 Kapitula. Töräsi küydürmäχniŋ da požarnïŋ.
37 Kapitula. Kimesä kimesägä inanïp nemä saχlama bergäy χoluna.
38 Kapitula. Tuvar χaranï kimesägä saχlamaga bergäy.
39 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesägä saγït ötünčkä bergäy.
40 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesädän nemä borčka algay.
41 Kapitula. Ki nemäni tusnaχ χoygaylar.
42 Kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesäni ot bilä küydürgäy.
43 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ baχčasïna (42r) teräkin buzgay.
44 Kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün.
45 Kapitula. Kimesä ki miskinliktän kendiniŋ čïγïšïn ya rol′alarïn satkay.
46 Kapitula. Öv satïn algay kimesä kermän ičinä.
47 Kapitula. Suv tiyirmänläri üčün.
48 Kapitula. Kim ki at satun algay.
49 Kapitula. Ögüz satmaχ üčün.
50 Kapitula. Kimesä kimesägä inäk satkay.
51 Kapitula. Čulular üčün.
52 Kapitula. Saγït balčïχtan etkän üčün čaγïrga.
53 Kapitula. Yemišli teräklärniŋ yemišin satmaχ üčün.
54 Kapitula. Kim ki tiyirmän yalga tutkay.
55 Kapitula. Yarγučïlar üčün da k‘ahanalar üčün, kim ki alarnï hörmätlämäsä yarγuda.
(42v) 56 Kapitula. Tarlovlarnïŋ mežalarï üčün.
57 Kapitula. Tanïχlïχ üčün.
58 Kapitula. Öldürgän kišini kim ki tapsa özgäniŋ hranicasïna.
59 Kapitula. Atasïnïŋ-anasïnïŋ sözün išitmägän oγlanlar üčün.
60 Kapitula. Yaman χïlïngan kišilär üčün.
61 Kapitula. Ögütlämägä oγrunu.
62 Kapitula. Kim ki küč etkäy χatunga ya χïzga.
63 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ tas etkän nemäsin tapkay.
64 Kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga čïχkay.
65 Kapitula. Kim ki ne türlü χïlïχ bilä ton kiygäy.
66 Kapitula. Kim ki yäŋi öv χoygay.
67 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ tarlovuna kirgäy serp bilä.
68 Kapitula. Kim ki kimesäniŋ borlalïχïna kirgäy.
69 Kapitula. Yäŋi kiyövlärniŋ.
(43r) 70 Kapitula. Xol tiyirmänniŋ.
71 Kapitula. Tusnaχsïz borčlar üčün.
72 Kapitula. Töräsi χuluχčïlarnïŋ.
73 Kapitula. Tul χatunlardan tusnaχ almagaylar kimesä.
74 Kapitula. Ol χatun üčün, ki 2 er kiši urušsa, ol, aralarïna kirip, eksin ayïrmaga klägäy.
75 Kapitula. Ölüni kerezmandan χazïp čïχargay, üstündägin, ne ki bar, barča algay.
76 Kapitula. Kimgä ki yoluχkay, ki klämiyin kiši öldürgäy.
77 Kapitula. Oγlanlar üčün, ki kendi erkinä ösärlär.
78 Kapitula. Ol oγlanlar üčün ki atasïn-anasïn salïp ketärlär kendi erki bilä.
79 Kapitula. Kimlär ki čerüvgä barïrlar.
80 Kapitula. Töräläri pešäkârlarnïŋ.
(43v) 81 Kapitula. Oγlanlar üčün, ki tügäl uslu bolmagay da saγ.
82 Kapitula. Töräsi bezirgânlikniŋ.
83 Kapitula. Hranicalar üčün mülklärniŋ.
84 Kapitula. Töräsi χuçlarnïŋ.
85 Kapitula. Töräsi vank‘larnïŋ.
86 Kapitula. Buzulgan kerapnïŋ ya adämilärniŋ teŋiz üstünä.
87 Kapitula. Olturγuzmaχï yäŋi sala.
88 Kapitula. Zdan′a mülknüŋ da tirlikniŋ atalardan χalgan.
89 Kapitula. Üläšinmäχi χardašlar arasïna toγma.
90 Kapitula. Ayblagan oγrunu, ya anïŋ ǯäzasï nedir.
91 Kapitula. Yarγusu oγrunuŋ.
92 Kapitula. Biyi, ki χulun iškä yebergäy.
(44r) 93 Kapitula. Kišiniŋ χulun kimesä kendi išinä yebergäy.
94 Kapitula. Töräsi yalga tutkan χullarnïŋ.
95 Kapitula. Kimesäniŋ tuvarï ziyan etkäy sačovga, da anï tutup yapkaylar.
96 Kapitula. Kimesä atnï ürkütkäy.
97 Kapitula. Adam öldürmäχniŋ.
98 Kapitula. Išläri salalarnïŋ, ne türlü ki bolur.
99 Kapitula. Övränmägän ta tügäl bilmägän hakimlärniŋ.
100 Kapitula. Kimni ki küč bilä erkindän bašχa yebergäylär iškä.
101 Kapitula. Iščilärni yalga tutkan iškä.
102 Kapitula. Kütüčilärniŋ töräsi.
103 Kapitula. Kim ki yïχövgä nemä čïχarsa.
104 Kapitula. Töräsidir bezirgânlikniŋ da kebitčilärniŋ.
(44v) 105 Kapitula. Töräsi pešäkârlarnïŋ.
106 Kapitula. Išči pešäkârlarnïŋ, ki biyiniŋ saγïtï bilä išlärlär.
107 Kapitula. Kimesä nemä tirlik tapungay čerüvčiliktä.

108 Kapitula. Köptängi borčlarnïŋ töräsi.
109 Kapitula. Kimesä ki nemä satun algay da behlägäy anï aχča bilä.
110 Kapitula. Bir kimesä nemä satïn algay, da satkan kiši anï tïygay.
111 Kapitula. Bir kimesä, ki tusnaχ üstünä aχča bergäy.
112 Kapitula. Kimesä kimesägä nemä atagay bermä da bermägäy.
113 Kapitula. Oγul atanïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy.
114 Kapitula. Xonaχlar, χaysïlarï ki χoygaylar χumašlarïn hospodada.
115 Kapitula. Töräsi öksüzlärniŋ.
116 Kapitula. Ata mülklärinä. (45r)
117 Kapitula. Adam χanïnïŋ.
118 Kapitula. Törädän apel′ovat etmä.
119 Kapitula. Töräči töräni etmägäy 1 storonaga birsindän bašχa.
120 Kapitula. Aŋlamaχï yergäsi ermeni töräsiniŋ.
121 Kapitula. Kimlär ki hörmätlämäslär töräni.
122 Kapitula. Alar, ki ündägäylär voytnuŋ alnïna, da turmagaylar.
123 Kapitula. Xatunlarnïŋ barča türlü.
124 Kapitula. Aŋlamaχï bilmäχi ant ičmäχniŋ.

(45v) Bašlanïyïrlar töräläri ermenilärniŋ ermeni tilindän da buyurmaχïndan yarïχlï ulu biyniŋ biyniŋ da biyniŋ Zigmuntnuŋ, pol′skiy korol′nuŋ, pannïŋ da dedičniŋ

Tilindän ermeniniŋ latingä čïχargandïr, latindän pol′skiygä, a pol′skiydän bizim tilgä, χaysï ki bašlanïyïr bu sözlär bilä.

Yarïχlï biy da biy Zigmunt, Teŋriniŋ süvükü bilä korol′ pol′skiy, ulu kn′az Litvanïŋ, da Orusnuŋ, Prusnuŋ, daγïn da özgä uluslarnïŋ biyi da dediči, etiyir aytmaχlïχ törälär üstünä da toχtatmaχlïχ ermenilärniŋ munïŋkibik bašlamaχ bilä da bu sözlär bilä.

Atïna Teŋriniŋ. Amen.

Meŋilik išniŋ bilikliki

(45r) Xačan töräläri da toχtatmaχlarï korol′larnïŋ da kn′azlarnïŋ, alay, nečik özgä išlär ölümlü, ne bir kez alay keŋäšli da uslu toχtalgan bolgay, aytïlgan da tutulgan bolgay, ki soŋra, χačan ki ol čaχ da χïlïχlï [=χïlïχï] ki aŋïyïr da övrätiyir här kez anïŋkibikni, nemä bar edi, ki keräktir ya teškirmägä, yasamaga, ya buzmaga, bir čaχta keräkli edi, a nemädä bašlanganïndan alay išlängan da tügällängän, körünmägä bolur, neni ki soŋra yetkizgäy da yasama keräkli bolmagay. Anïŋ üčün men, Zigmunt, Teŋriniŋ sövükü bilä korol′ Pol′skanïŋ, da ulu biy Litvanïŋ, daγïn da özgä uluslarnïŋ — Krakovnuŋ, Sudemirniŋ, Seraznïŋ, Kuyavnïŋ, Lenčicanïŋ, Orusnuŋ, Prusnuŋ, Xïlmenckiy, Elbenckiy, Pomorskiy, daγïn arï biy da dedič,

Belgili etärbiz bilmägä bügüngilärgä barčasïna, hali bolganlarga da kelgänlärgä dä, bu išlärni bilgänlärgä bilmägä, nečik tä ki bu vaχt(46v)ka dirä Ilôv ermeniläri, bizgä beringänlär ol privilealarnïŋ tibinä da kendiniŋ töräläri bilä ermeniniŋ, χaysï ki ilgärgilärimiz bizim alarga berkitip edilär, χabul kördüχ, da tuttuχ, da saχladïχ. Ale ki köptän tigül, χačan ki boldu ayrï išlär aralarïna bugurmistr bilä, raccalar bilä da χara el bilä šähärimizdä Ilôvda anïŋkibik alarnïŋ töräläri üčün, köründi, ki keräklidir, χačan ki ol törälär yazïlgan edi ermeni tili bilä, da alay, ki tek kendilärinä bilikli edi, a törä bolur edi, könü aytïp, voyt bilä Ilôvnuŋ 6 ermeni χartï bilä ermeniniŋ yergäsindän bu törälär yanïna keräk bolgaylar, čïχarïp 4 artikulnu birsi bitiklärdä yazgan bizim, χaysï ki törä bilä nemeclärniŋ, Marïmborknuŋ, keräk ol törä bilä bolgay yarγu. Ki ol voytka kermänniŋ da özgä kišilärgä, χaysï ki ermenilär bilä išläri bolgay, bilikli bolgay da belgili. Ki ornu um(47r)sasïzlïχka da aylandïrmaχlïχka χalmagay, sïmarlap ediχ ol ermenilärgä anïŋkibik törälärni alarnïŋ latin tilinä küvürmägä, da čïχarma, da bizgä bermägä. Xaysï törälärni, aγïrlap keŋäšimiz bilä bizim, oχcovlap [=oχšovlap], da χaysï boγumlarda az nemä alïšïptïr [=alïštïrïp], da yasap, bügüngi bitiklärdä bizim yazma da yäŋi baštan berkitmägä keŋäš ettiχ. Xaysï törälärniŋ čïχarganï bašlanïyïr da bardïr bu türlü.

[Дополнительная статья 1]

Ohanneș, Teŋriniŋ šaγavatï bilä χanï ermenilärniŋ, χutlu vaχtta biylikinä kendiniŋ χoydu, ki yïχkün künüdür Teŋriniŋ ölüdän turganï Biyimiziniŋ bizim Jisus K‘risdosnuŋ, anïŋ üčün boyruχu bilä kendiniŋ χanlïχïnïŋ boyruχ etti, ki anïŋ ne bir ur′adniki, ani buyruχčïsï ol künni yïχkünni ne 1 čïγïšnï χanlïχnïŋ almagay. Da yänä χoydu da, ki 1 yarγučï da yïχkün ne 1 yarγunï yarmagay. Daγïn da χoydï yïχkünni ne 1 dä ne 1 iš üčün ne tutkaylar, ne (47v) olturγuzgaylar. Daγïn kimesä bazmagay, kimesä bazïp borčun izdämägäy yïχkün. Yoχsa barča k‘ristânlar künin yïχkünnüŋ, ulu kündä, ki barčasï erkli bolgaylar da färâhat, čöplänmä da kelmä yïχövgä, baγlanmagay özgä išlär bilä, yïγlamaχ bilä, keräk Teŋridän χolmaga. Ne bir k‘ristân künin yïχkünnüŋ biri birinä baš χošmagay albo öč algay. Här biri emin-aman bolgay, tözgäy alγïšta Teŋrigä, yerniŋ köknüŋ χanïna šükür bergäylär

yïχkünni. Da artïχsï ulu künüdür, ari da ayïrïlmagan surp Errortut‘iunga šükür bergäylär.

◇ Ol, ki munda aytïlïyïr, ki yïχküngi kün töräsi bolmagay da tutulmagay, aŋlanïyïr, χanlïχ išlärdän bašχa χïlïnmaχï bilä isi yaman yaŋïlmaχlïχ, da borčlu üčün, ki emin bolmagay, kimniŋ imen′asï bolmasa.

[Дополнительная статья 2]

Daγï da T‘ęo‘o̧s χan ermeniniŋ aŋmaχlïχï, arzani da maχtalgan, da özgä χanlarnïŋ da kn′ažatalarnïŋ k‘ristânlarnïŋ, ermenilärniŋ. (48r) Xačan ki ol χanlar keldirdi aŋar könülük Teŋriniŋ, törälär da toχtalmaχlar berip barčasïna, χaysï ki el anïŋdïr, markarẹlärdän da surp aṛak‘ellärdän aytmaχlïχ da özgä vartabedlärniŋ surp yïχövnüŋ, χoydï kendi elinä, kendinä beringänlärgä, budur kermänlärgä, da kermänčiχlärgä, da salalarga, da özgä yerlärgä, da kendiniŋ yergäsinä beringänlärgä, keräk etkäylär barčasï da bašχa barčasïna, ki anïŋki boyruχlarnï küčlü da nemä eksitmiyin saχlagaylar.

[*На полях:* Nota.] Xanlarï ermenilärniŋ törälärni belgili etiyirlär yarγučïlarga da barča töräčilärgä, etüčilärgä könülükni, alay 1-inä, nečik 1-sinä: buyurïyïrbiz, etkäylär könülük da yarγu könü barčasïna — χodžaga da miskingä, tullarga da öksüzlärgä, kermänligä da χonaχka, da kelgänlärgä, bašχïš almamaχ da orunč, da yarγučïlar anï eslägäylär da közätkäylär, ki egri kišini yarγu bilä könültmägäylär. (48v) Yänäči, egär ki töräči egri törä etsä, anïŋkibik ištä tanïχlïχ bilä yetkizgän bolsa, hörmätsiz ündälgän bolgay. Hörmätsizlikin töräčiniŋ keri etiyir χanlïχka almaχ bilä, χaysï ki töräčidän berilmäχ keräk. Anïŋ üčün töräči, yaman töräsiz ayttï esä ya yaman yarγu etti esä, hörmätsiz tigüldür, χaysï ki yarγučï apel′acia bilä yarγu etsä. Egär sezsä töräčiniŋ egri buyurganïn, könülüksüz, ögütlämä anï bolur.

Da töräči üstünädir bu iš, ki storonalarnï keltirgäy zhodada da antnï alarga terčä buyurmagay. Egär yarγučï bolmasa storonalarnï barïštïrmaga, soŋra yarγučï aytmaχ keräk, nečik ki törädä yazgandïr.

Xačan ki eksi kelsälär yarγu alnïna da biri birinä ayb bergäylär borč üčün ya özgä nemälär üčün, bizminlänip, a egär 2 yandan ki tanïχlarï bolmasa, ol čaχta anïŋkibik išlärni, kimni ki ündäptirlär (49r) da tangay nemäni, ale ündägängä tigül, keräk aytïlgay yetkizmäχliχ aŋar, ol yan, ki ündälgändir, keräk kendi ant ičkäy, ündägän kišigä tügällägäy törä bilä.

Xačan ki kelsälär ermeni voytnuŋ alnïna eksi dä ne išlär dä bolsa ya yoluχkan tanïχlar bilä, ol čaχta χaysï da bolsa alardan tanïχlarï bolgay könülük bilä, budur 2 ya 3 yaχšï kišilär bolgay, da tanïχlïχ oχšašlï. Anïŋkibik iš tutulur, da yarγučï anïŋ sartïn aytmaχ keräk, egär ki 1-si yandan dävikâr utru bolsa tanïχlïχka. Xaysï ki tanïχlïχ könülük bilä berilgän bolgay, klägäy, ayb berip, tanïχlïχnï keri urmaga kläp, ki könülükni baskay, ol čaχta bu türlü išniŋ üstünä toχtamaχ keräk. Könü tanïχlïχ χatïna χaldïrmaχ keräk, baχmamaχ keräk anïŋ sözlärinä, kim ki ayblar anïŋki tanïχlarnï.

[Дополнительная статья 3]

Töräsi ermenilärniŋ dijatik‘(49v)**lärniŋ**

Xaysï ermenigä ki yoluχkay tïnsïzlïχ, ündämäχ keräk kendiniŋ k‘ahanalarïn, da 2-3 ketχoyanï χartlardan tanïχlïχ üčün, da kendiniŋ yovuχlarïn. Äväl keräk nemä čïχargay yïχövünä, da aχpašïna, da babasïna, da kerezmanïn kendiniŋ belgili etkäy, da χalgan mülklärin, da tirlikin kendiniŋ, yuvuχlarïna bolgay da uruγlarïna, kendiniŋ erki bilä, ne ki kläsä čïχarma, belgili etkäy. A muniŋkibik išlär toχtalmaχ keräk sonγu erki bilä kečäsi dünyâdan. Ol tanïχlar anïŋkibik aŋgaylar anïŋ yuvuχlarïna, ki nemä sözüŋiz bar esä, sözläŋiz tirlikinä, aŋar utru, kim ki dästïment etiyir. Özgä türlü, egär ol ölsä, anïŋkibik dast(ï)ment, ne türlü dä ki etti esä, ölümündän soŋra keräk tutulgay, baχmamaχ keräk anïŋ yovuχlarïnïŋ sovuχ sözlärinä, anïŋ üčün ki čaχïna, tirlikinä sözlämädilär. Aytkanïna körä Bọγos aṛak‘elniŋ, (50r) ki tästïment ölüdän soŋra bekliktä toχtamaχ keräk. A egär ki ol dästïment etkän tiri χalgay, ol dästïment anïŋ erkinä bolmaχ keräk, kläsä buzar, kläsä yasar, nečik aŋar körünsä.

[Дополнительная статья 4]

Törä k‘ṛọṛọnk‘nuŋ bu türlü

Ündägäy uruγ kökün da nïšan etkäy. Bu türlü keräk etkäy bu išni. Keräk kiyöv sözlägäy χïznïŋ atasï bilä, budur, ki aŋar belgili etkäy, ne türlü nemä berir χïzïnïŋ artïndan džehez, χaysïn ki almaχtïr, artïndan berilgäy belgili, zera ki džehezi χatunlarnïŋ ülüšläridir atasïndan da anasïndan da mülklärdän. Egär χïz atasïna tïnsïzlïχ kelsä da klägäy χïzïna ösiyättä nemä čïχarma, ne ki kendinä körünsä, anï bolur etmä kendi erki bilä. Da aŋar χaršï oγullarï bolmas bolma, ne ol nemä oγullarga nemä ziyan etmägäy. Egär ki χaysï χïz oγlan atasïnïŋ ölümündän soŋra χalgay, keräk, ki er χardašlarï anï džehezläp ergä bergäylär anïŋ (50v) ülüšü bilä, da oγullarï mülklärdä χalïrlar. Xayda

ki er χardašlar bolmasa da χïzlar χalsa, alar χalïrlar atalarïnïŋ mülklärinä žarang.

Da igi̇liki ölgänlärniŋ, oγul-χïzï bolgannïŋ, χalïr oγlanlarïna, χïzlarïna da χatununa. A kimniŋ oγul-χïzï yoχtur, anïŋki igi̇liklär tüšär yovuχlarïna da χardašlarïna. Da aχïrï χatunun ölgän kišiniŋ yuvuχlarï bolmaslar keri etmägä. Ol igi̇likni, ki χatun keltirdi eyäsinä kendiniŋ, barča ištän ilgäri, anï, χaysïn keltiriptir, keräk aŋar bergäylär. A daγï da, ne ki aŋar eyäsi arttïrdï, egär altïn kibik, egär kümüš, indžï kibik, anï aŋar keräk barča bergäylär. Da uruγu kökü ölüdän soŋra, ki klämägäylär bermä, na keräk bergäylär χatïnga anï. Uruγga-kökkä tiygäy 3 ülüš ölüdän soŋra, da χatunga 4-ünči ülüšni belgili yetkizgäylär barča igi̇likindän, ne ki χalsa. Egär ki kimesäniŋ 4-ünči kindiktä (51r) uruγu kökü bolmasa, anïŋ igi̇liki keräk ki korol′nuŋ χaznasïna berilgäy. A korol′ anïŋ biyliki ol kišiniŋ džanï üčün Teŋri yoluna nemä bermäχ keräk.

◇ Korol′ anïŋ bi̇yliki bu igi̇liktän, χaysï ki anïŋ üstünä tüštü, Teŋri yoluna bermä borčlu tigüldür anïŋ džanï üčün, anïŋ üčün ki anïŋkibik törälär bilä ermeniniŋ baylï tigül anïŋ bi̇yliki, da munïŋkibik törädän da anïŋkibik igi̇liktän, anïŋ üstünä tüškän, anïŋ erkinädir. Xaysï igi̇liklär anïŋkibik bolsa, bu ermenilär ne 1 türlü yašïrma bolmagaylar bizim aγïr ögütümüz tibinä.

Xačan ki χaysï χïz ergä barsa kendiniŋ ata ülüšü bilä da ana ülüšü bilä da χodžasï birgäsinä oγul-χïzï bolmasa, bolur etmä hokiparclar, anïŋ üčün ki oγlanlarï yoχtur, budur tek χardašlarïn da yovuχlarïn. Da χaysïn χatun keltiriptir igi̇likni birgäsinä, keräk (51v) anï χaytargay barča χatunga [da arttïrganï bilä birgä]. Da ölgän vaχtïna ki klägäy hokiparc etmä χatunun χardašlarï bilä birgä, törä anï aŋar buyurur, ki 1-gä anïŋ džanïn χayγurgaylar. Da bu boyruχ tutulmaχ keräk, egär ki χatunu ölmäsä χodžasïndan burun.

[Дополнительная статья 5]
Budur ögütü olturušnuŋ ermeni töräsiniŋ

Xačan ki voyt oltursa törädä ermeni χartlarï bilä, keräk ki ävälgisindän sorgay atï bilä: «Čaχ mïdïr töräni gayit etmägä?» [*На полях:* zagayit etmä]. Da ol keräk aytkay: «Xačan ki bügün törädir yazïlgan törä bilä da storonalar keliptirlär, čaχïdïr». Bu sözlär bilä olturγuzmaχ keräk töräni: «Men olturγuzïyïrmen töräni küčü bilä Biy Teŋriniŋ, da küčü bilä bizim korol′umuznuŋ, da menim küčüm bilä, voytnuŋ, da küčü bilä bu 6 ermeniniŋ, χaysï ki menim χatïma oltururlar, da küčü bilä barča ermenilärniŋ, buyruχ etiyirmen da buyurïyïrmen könülük bilä yetkiz(51bisr; *Верхняя внешняя часть этой страницы оторвана наискось от верхней внутренней трети более чем до середины к краю*)

ir
a
dïrga
ol anï
ki törä
uryγuz
atï bilä
olturγuzdum
«Igidir, yazïlgan tör
da 3-ünčidän sormaχ
äk atï bilä: «Bu eminlikni, [ki] munda χoyduχ, tutulmaχ keräk mi?» Da ol aytmaχ keräk: «Tutulmaχ keräk küčü bilä yazïlgan töräniŋ».

(51bisv) **[1 kapitula. Yaŋïlganlar χanlïχ olturγučka da kendiniŋ biyinä]**

r
ŋïlgan
ŋkibik
ï könü
ŋ da atas
talmaslar ol yaŋ
aγïr. Ale oγlanlarï at
kin tas etmäslär, egär

larï bilä anïŋkibik saγïšta tigüllär edi esä, alay oχ χardašlarï aytïlgan yaŋïlmaχtan. A egär aytïlgan keŋäštä edilär esä, här 1-i alardan yaŋïlganïna körä tözmäχ keräk.

◇ Oγullarï alarnïŋ, kimlär ki artïχsïlïχ etär korol′nuŋ olturγučuna χaršï da iši barča nemäniŋ, da atasïndan χalgan tirlikni tas etärlär. Anïŋ (52r) üčün bu yaŋïlmaχka körä barča tirliki χanlïχka χalïr.

2 kapitula. Xulnuŋ χuluχ etkäni kendi biyinä da ketkäni salačïniŋ kendi biyindän

Teŋri adam tarbiyatïn erkli yaratïptïr da etiptir, ale ki keräklidirlär biylärinä kendiniŋ χullar χuluχka er u suv üčün. Alay oχ bu törädir, χačan χaysï salačï biyindän kendiniŋ, nemä tïymïyïn biyniŋ, χayda kläsä, barma bolur. A egär ki χaysï biy aŋar tözmägä klämäsä, ani erkli yebermägäy kendiniŋ kišisin, klär anï saχlamaga kendi töräsinä, da ol čaχta oγlanlar atasïnïŋ ölümündän soŋra ol biyniŋ tibinä tözmägä bolmagaylar, ol čaχta erkli bolurlar ketmägä barmaga özgä biyniŋ tibinä, χayda kläsä.

◇ Nota. Bu buyruχ alay aŋlamaχ keräktir salačïlar üčün ermeniniŋ, özgä džïns üčün tigül, anïŋ üčün [salalar da tut]ovlarï ermenilärniŋ berilgändir barča bir türlü korunaga.

3 kapitula. Ur(52v)uškanlarï oγlanlarnïŋ, ya biri birin öldürgäy

Egär ki oγlanlar aralarïna uruš etsälär, da 1 oγlan 1-sin öldürsä, da ol öldürgän oγlan 12 yašïndan artïχ bolgay, keräk bašïn tölägäylär, nečik tügäl bütün kišiniŋ. A egär ki ol öldürgän oγlannïŋ yašï 12-dän eksik bolsa, bolgay 10 ya 11, ol čaχta anïŋ bašïnïŋ gesi tölänmäχ keräk. A egär ki öldürgän oγlannïŋ yašï 10-dan eksik bolgay, 3-ünči ülüšü bašïnïŋ tölänmäχ keräk. A egär ki oγlan 15 yašïna bolgay, ol kiši öldürüčidir da törägä χaršï yaŋïlgay, da bu statutka keräk tügäl tölöv etkäy bašï üčün χardašlarïna öldürgän oγlannïŋ, nečik yoγarï yazïlgandïr.

◇ Nota. Aŋlanmaχ keräktir bu boyruχ da törä ermeni oγlanlar üčün, yoχsa ermeni oγlan öldürgäy özgä ǰïnsnïŋ, tüšär ǰurumga yarγusuna körä öldürgän oγlan üčün da ol yarγuda, χaysï ki öldürgän oγlandïr.

4 kapitula. Xaysï oγlan (53r) biri birin naχïs etkäy

Egär ki χaysï oγlan oyun arasïna 1-i 1-in naχïs etkäy klämiyin ya öčäšip, anïŋkibik išlär igi sezilmäχ keräk da baχmaχ keräk anïŋkibik iš bilä, ne türlü ki χïlïχtïr, tergämäχ keräk öldürgänni, ol naχïs etkän oγlannïŋ yašlarïn sanamaχ keräk, χaysï boγumuna anï naχïs etiptir, közünä mi, χoluna mï, ayaχïna mï, anïŋki naχïs etmäχniŋ baχkaylar naχïslïχïn, da aŋar körä tölöv etkäylär hakimlikin da χarǰïn. Da ol barča tölämäχ keräk, kim ki naχïs etti. Xaysï ki töräni oγlanlarnïŋ etmäχindän taptïχ könülüktä.

◇ Ermeni oγlanlar üčündir bu iš, daγïn da 4 iš, [hal oχ], biri biriniŋ artïndan aŋlanmaχ keräk.

5 kapitula. Oγlanlar, ki biri birin suvda boγgay

Oγlanlar, ki suvda yuvungaylar, da biri birsin boγgay, ol čaχta töräčilär munuŋkibik išni igi tergämä keräk, egär ol türlü boγulmaχlïχ boldu esä gälägdän, ya yüräklän(53v)mäχtän, ya yaman yüräkindän, ya övrätkän kläp, ya ol boγulgan kendi kendin satamadan battïrdï suvnuŋ teräninä, da alar, ki anïŋ bilä yuvundïlar, ol boγulganga bolušma bolmadïlar. Keräk töräčilär belgili bilip tügäl yoluχkan išni. Egär ki ol kensi satamadan boγuldï esä, da alar, ki anïŋ bilä yuvundïlar, aŋar bolušma bolmadïlar, anïŋkibik boγulmaχ üčün tölöv bolma bolmastïr. A egär ki özgä ištän boldu esä, tölöv bašï üčün bolmaχ keräk yašlarïna körä ol boγulgannïŋ, nečik öldürgän kišiniŋ.

6 kapitula. Oγlanlarnïŋ öči üčün biyik yerdän sekirmäχniŋ

Egär ki anïŋkibik iš yoluχsa oγlanlar arasïna, ki χaysï oγlanlardan biyik yerdän sekirsä öč bilä da ol sekirmäχtän naχïs bolgay ya ölümgä bargay, kim säbäp bolsa bu iškä, ges bašïn tölämäχ keräk. Egär ol, ki sekirdi naχïslïχka ya ölümgä, yašïna körä naχïslïχïn baχkaylar ya ölümün. Alay bolgay yar(54r)γusu, nečik yoγarï yazïlïptïr oγlanlar üčün.

7 kapitula. Igitlär ki aralarïna aγïr nemä kötürürlar öč bilä

Igitlärgä övränčiktir, ki öčtän aγïr nemä kötürmägä, da maχtanmaga, da aγïr nemä yürütmägä, da anïŋkibik aγïr nemä kötürmäχtän egär ki χaysï aralarïndan naχïs bolsa, χaysï ki aχča χoydu, da öč kirdi, da säbäp boldu bu iškä, anïŋ naχïslïχïna, ges ǰurumnï tölämäχ keräk, nečik χanlï iš üčün, da anïŋ χatïna ol naχïs bolganga ziyanïn, χarǰïn tölämäχ keräk, hakimlikin. Anïŋ üčün munï χoygandïr, ki kimesä biri birin ziyanga da naχïslïχka [salmay] da saγlïχïndan čïχarmagay.

8 kapitula. J̌imrilär üčün

Egär ki esirikliktä yoluχsa, ki biri birin naχïs etkäy, törä buyurïyïr, ki anïŋkibik iš naχïslïχniŋ esiriktä etkän tiymäs bošatmaga, ani dä tözmägä. Anïŋ üčün ki esirikliktir barča yamanlïχniŋ bašï, anïŋ üčün ki esirikliktän säbäp boldu ki biri birinä. Da anïŋki(54v)bik iš üčün törä bolmaχ keräk, toγru, budur ǰurum, ziyan, hakimlik, χarǰ naχïs bolganga tölämäχ keräk. A egär esirik kiši kimesäni öldürgäy, ol čaχta törä bilä baχmaχ keräk anïŋki öldürmäχliχni ǰâht bilä, da sormaχ keräk, budur anïŋkibik öldürmäχliχ yaman saγïš bilä saγïš etip ya özgä säbäptän bolgay, budur, egär birgä biri biri üsnä urušma turdïlar, ya kimdän boldu bašlanmaχ anïŋkibik ištä, ol čaχta säbäpinä körä, χïlïnganïna körä bolgay yarγusu. Egirlikinä körä, [yaman etkäninä körä] ögütlägäylär bolušučïlarnï, etkäninä körä munïŋkibik išni esirikliktän tügällädi. J̌âht bilä baχïp alarnï da ögütlämäχ keräk, nečik yarγu körgüzsä.

9 kapitula. Xazna tapmaχ yer ičinä

Egär ki kimesä kendi mülklärinä χazna tapkay yer ičinä, ya altïn, ya kümüš, da egär ki anïŋkibik χazna ävälgi χanlarnïŋ bolgay, (55r) da igi belgili bilsälär, keräk χanlïχ χaznaga berilgäy ol χazna. A tapkan kiši ol χaznanï, 10-unčï ülüšün ol kišigä bermäχ keräk, alay oχ aŋar da 10-unčï ülüš berilmäχ keräk, ol kišigä, kimniŋ mülkünä tapuldu. A egär ki bilsälär, ki ol χazna χaysï ulu biyniŋ bolgay, anïŋkibik malnï da igilikni, oγlu, ya χïzï

bolgay, ya yuvuχu, anïŋkibik mal keräk tüškäy alarga. Xaysïnïŋ mülkünä χazna tapulsa, ol χaznadan 10-unčï ülüšü berilmäχ keräk χanlïχka.

◇ Xazna tapulmaχnïŋ sorovu da bilmäχi korol′dan bolgay.

10 kapitula. Kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay

Egär yoluχsa, uruš arasïna kimesä kimesäniŋ saχalïndan tartkay, da igit bolup χartnïŋ, törä bilä buyurgandïr anïŋkibik χol uzatučï saχalïna χartnïŋ, alay ol aŋlanmaχ keräk ǰurumu, nečik ki kimesäni naχïs etkäy.

11 kapitula. Čoγurlar (55v) üčün yer tibindägi

Egär kimesä čoγur ačsa yer ičinä, χayda ki taχïlï bar anïŋ ya özgä χoygan bolgay, da ol čoγurga yebergäy kišini taχïlnï čïχarma, a ol kiši, ki čoγurga yebergändir, da ol anda čoγur ičinä ïstan ölgäy, anïŋ yarγusu alay bolmaχ keräk, nečik kendi öldürgäy. A egär ki ol kiši anda yebergän naχïs bolsa, ol, kim ki anï yeberdi ol čoγurga, keräk tölägäy ziyanïn, χarǰïn, hakimlikin. Anïŋ üčün ki keräk edi ol yebergän kišini čuγurga tözgiy edi, ki yanan yel čïχkïy edi taχïlnïŋ da ïsï. Anïŋkibik čoγurdan taχïlnïŋ iyisi čïχmïš bolgay, da anda yebergän kiši naχïs bolgay. Anïŋkibik satamanï yarγučïlar baχmaχ keräk, ki nečik boldu, ya säbäp kimdän boldu, da könülük etkäylär.

◇ Ermenilärniŋ yalga tutkan χuluχčïlar üčün bu iš aŋlamaχ keräk.

12 kapitula. Töräläri salačïlarnïŋ

Egär χaysï ermeni buyruχ etkäy...

[В этом месте отсутствует несколько страниц]. (56r) etkäy aχpaš ya vartabedlär, anïŋ üčün korol′nuŋ olturγučï alγïšlïdïr da χanlïχïnïŋ boyu aγïrlar yergäsin Teŋriniŋ küči. Anïŋ üčün törä buyurdï, ki här biri kendi erkin tïygay da esinä tutkay χannïŋ arzani biyiklikin.

15 kapitula. Erksiz χulnuŋ, ki bitik övrängäy, biyiniŋ erkindän bašχa babas bolma klägäy

Egär kimesädä bolsa χul čerüvdä tutkan ya aχča bilä satun algan, bitikkä övrängän, da klägäy babas bolmaga, anïŋkibik χul erksiz bolmastïr yetmägä babaslïχka kendiniŋ biyiniŋ erkindän bašχa. Anïŋ üčün törä tïyïyïr, ki kendiniŋ biyinä χayγu etmägäy. Anïŋ üčün bu iš oχšïyïr öv buzulmaχïna. Egär körünür esä, ki anïŋki χul babas bolgay, nečik ki arzani boldu Bọγọs aṛak‘elniŋ χulu Oṇęsimọs, da munïŋkibik χul erki bilä kendiniŋ biyiniŋ bolur alïnmaga babaslïχka.

16 kapitula. Xullar üčün k‘ristân

Egär kimesä, k‘r(56v)istân bolup, k‘ristân χul satun alsa, körgüziyir Eski Törä, anïŋkibik χul, 6 yïl χuluχ etip, azad bolmaχ keräk 7-inči yïlda, evet ki Yäŋi Törä k‘ristânlarnïŋ toχtattï anïŋkibik χulnu ol čaχta erkli bolmaχ keräk erksizlïχtän, ne türlü tez χulluχ etsä ol aχčanï, χaysï ki anïŋ üčün beriptirlär. Egär ki χul kendi yalγïz satun algan esä, ol türlü χïlïχ bilä erkli bolgay. A egär ki χul χatunu bilä satun algan esä, ol čaχta χatunu bilä da oγlanlarï bilä erkli bolur, χulluχ etip, nečik aytïlgandïr, ol sb̄nï, ki anïŋ üčün berilgändir. Egär ki anïŋkibik χulga biyi χatun bersä da alarnïŋ oγlanlarï bolgay aralarïna, anïŋkibik išlär, ol χulnuŋ χatunu oγlanlarï bilä χuluχta χalgay biyiniŋ övinä meŋilik, tek ol χul kendi yalγïz erkli bolgay. Egär ki biyi kläsä aχča almaga χatun üčün, ol čaχta χatun oγlanlarï bilä erkli bolur. Egär ki χulnuŋ köŋlü bolsa, ki χalgay biyi χat(57r)ïna, ki klämägäy ketmä, anï biyi keräk saχlagay χatunu bilä, oγlanlarï bilä, da algay ol χulnu, da bargay yïχövgä, da tanïχlatkay kišilärgä, da anïŋ üstnä tanïχlïχ bitik algay, da aytkay, ki χulum klämäs χatïmdan ketmä ölginčä. A egär ki anïŋkibik χul soŋra kendinä saγïš etkäy da klägäy erksizliktän erkli bolma da biyi anïŋ anïŋkibik saγïšïn sezgäy, biyi bolmastïr anï erksiz etmägä anïŋ saγïšïna körä, χaysïn ki surp aṛak‘el aytïyïr: barča χullar Teŋridä erklidir.

◇ Muŋar dirä bolganï yoχ da bolmasïn bu χanlïχta erksiz χul saχlama.

17 kapitula. K‘ristân χatun satun algan üčün

Egär kimesäniŋ keräki bolgay da χïzïn satkay k‘ristânga, bolmastïr satmaga kendiniŋ χïzïn meŋilik χaravašlïχka. A egär ki anïŋkibik χïznïŋ χuluχu biyändirmäsä biyin, yänäči erki bar atasïnïŋ, ki χïzïn čïχargay, da anïŋkibik biyniŋ erki yoχtur (57v) özgägä satmaga ol χïznï, yüräklänip. Egär ol biy kläsä anïŋki χïznï oγluna bermä χatunluχka, ol χïznïŋ atasïnïŋ erki bilä bolmaχ keräk.

Egär ki ol χïz biyinä ya oγluna yaramagay χatunluχka, χulluχ etip ol aχčanï, χaysï ki anïŋ üčün berip edi, bolur ketmä erksizliktän. Egär ki ol χïznïŋ atasï klägäy äväldän, aχčasïn berip, čïχarma, erki bar kendiniŋ χïzïn erksizliktän, keräk anïŋ biyi bergäy anï čïχarmaga, baχmagay aŋar, ki yïllarï tügällängäy.

18 kapitula. Dinsiz χullarnïŋ satun algan üčün

Egär χaysï ermeni erksiz χul satun alsa ya χuluχčï dinsiz, χïz ya χatun, da anïŋkibik χuluχčïlar vaχt bilä erksizliklärinä kendiniŋ, χaysï erki bilä klägäy, klägäy k‘ristân bolmaga, ol erksizliktän

boš bolur, nečik ol aχčanï χuluχ etsä. Egär anïŋkibik χullar, alay er, nečik χatun, dinsizlär, egär klämäsälär k'ristân bolma, anïŋkibik ištän erki bar biyiniŋ alarnï (58r) satmaga.

19 kapitula. Kim ki atasïn-anasïn tövsä

Kim ki kendiniŋ atasïn-anasïn tövsä, anïŋkibik oχšaššïz da yazïχlï yaman etkän Teŋriniŋ alnïna ölümlüdür yasaganïna körä Eski Töräniŋ. Ale Yäŋi Törädä k'ristânlarniŋ bu türlü körgüziyir: anïŋkibik etkän oγul-χïz ölgінčä ludz tartkay. A egär ki oγlanlïχïna ursa atasïn-anasïn, anï abramaχ keräk. Ya anïŋkibik oγul atasïn-anasïn tövgäy yaman yüräktan, yaman saγïštan, da atasïanasï anï heč nemägä tutkaylar. Da anïŋkibik yaŋïlmaχ üčün atasï-anasï oγlun, χïzïn ögütlämäχ keräk k'ahanalïχ alnïna da χartlar alnïna. A egär ki anïŋkibik artïχsïlïχtan χaytma klämäsälär, atasï anïŋkibik yaman oγulnu, harsïz, χorχusuz, beγam, kensindän da kensiniŋ barča igilikindän bolur keri etkäy. Xaysï anïŋkibik oγul keri etkän ki pošumanlïχka χaytkay da hnazant bol(58v)ma klägäy, nečik tiyär atasïna-anasïna, ol čaχta yänäči atasïanasï ol šaγavat bilä bolurlar anï yöpsünmägä.

20 kapitula. Här biri, ki yaman nemä χïlïnsa, anï tapar

Egär ata ya oγul χaysï yaŋïlmaχka körä ölümlü albo yazïχlï yaŋïlgan tapulgan bolgay, atasï oγlunuŋ [yaŋïlganï üčün] dž̲äzasïn tartma bolmas, alay oχ oγul atasïniŋ yaŋïlganï üčün ne 1 ögüt bilä borčlu tigüldür, här 1-i yaŋïlganïna körä tartmaχ keräk. Anïŋ üčün törä tügällänir könülüknüŋ tügällikin barča adämilärgä anïŋkin bermägä.

◇ Bu boyruχtan čïχarïlïyïr korol′nuŋ olturγučundan yaŋïlmaχï.

21 kapitula. Kišini oγurlamaχ üčün

Eski Törädä χoygandïr, egär kimesä ki kišini oγurlap satkay da belgili bolgay anïŋkibik satmaχ üčün, ol kiši ölümlüdür. A Yäŋi Törädä k'ristânlarniŋ bulay χoyulgandïr, egär ki k'ristân k'ristânnï oγurlap (59r) satsa özgä uluska da bu türlü yaman χïlïnmaχ anïŋ üstünä sezilgäy, Yäŋi Törädä buyurmastïr aŋar tas bolmaga, ludz tartmaχ keräk, da tutulmaχ keräk, da zïndan bilä ögütlänmäχ keräk, yük tibinä dä ol satučï algan aχčanï χaytarmaχ keräktir ol kiši üčün, da ol satïlgan kišini keltirmäχ keräktir eyäsinä, kimdän ki anï oγurlap edi, χaytarmaga anï borčludur. A egär ki ol satïn algan kiši ne türlü bolsa kečkäy dünyâdan, ol satkan kiši borčludur ol sb̄nï tügäl χaytarmaga eyäsinä, kimdän ki oγurlap edi, da oγrunuŋ 2 χolun kesmäχ keräk da čagatïna χïzdïrïp möhürni basmaχ keräk, nïšan aŋar meŋilik hörmätsizlikkä, anïŋ üčün ki özgälär dä, anïŋ üstnä baχïp, anïŋkibik iš etmägäylär da χorχkaylar.

◇ Bu iš bulay aŋlanïyïr, ermeni ermenini satsa, a egär ermeni özgä dž̲ïnsnï satsa, anï baχkay korol′nuŋ olturγu(59v)čï da alay ögütlägäy, nečik kendinä körünsä.

22 kapitula. Alar üčün, kimlär ki pambaslar kendiniŋ atasïn da anasïn

Kim dä ki kendiniŋ atasïn-anasïn yaman sözlär bilä uyaltkay, anïŋkibik oγul-χïz ölümlüdür; ki kensiniŋ atasïnïŋ-anasïnïŋ kečkän išlärin aŋgay, da tüšär ölümlü yazïχka. Eski Törä bilä Yäŋi könü Törä aytïyïr, anïŋkibik pambas, ki atasïn-anasïn [yaman sözlär bilä uyaltkay], aŋar oχšaštïr, nečik tövgäy, anïŋkibik hörmätsizlikkä utru atasïnïŋ da anasïnïŋ, ki oγlanlarnï tïygay, buyurgandïr anïŋkibik oγlanlarnï, atasïnïŋ-anasïnïŋ igilikindän ülüššüz bolgay.

◇ Oγullar bildirsälär törägä da oχšašï bilä yaman išlärni yaŋïlganïn yaman ištä atasïnïŋ-anasïnïŋ χanga utru da barča etilgän išlär, anïŋkibik ištä ermeniniŋ oγlanlarï anïŋkibik išni borčlu tigüllär kötürmägä.

(60r) 23 kapitula. 2 kimesä uruškay, da biri yaralï bolgay

Xačan eki kiši urušsa saγïtlar bilä, da 1-i 1-sin yaralasa, da yaralï ol yaralardan ölmäsä, χastalïχïna yaralarniŋ yatkay, da χuvatlanïp [yürügäy tayaχ bilä], aytïlïyïr törä bilä, ol, ki χaysï yaraladï, borčludïr ol yaralïga ziyanïn, hakim bahasïn tölämägä, ol χadar da dž̲urum törägä bergäy.

24 kapitula. Kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy

Kimesä ki erksiz χulun ya χuluχčïsïn öldürgäy ne türlü hal bilä ya ne türlü saγït bilä, törä öldürgän χanniŋ dž̲urumun izdämäχ keräk eyäsindän, egär ol erksiz χul k'ristân esä. Ya özgä dindän ol öldürgän kiši, bolur borčlu da yeŋil nemä bilä tölämägä bašïn öldürgän erksiz χulnuŋ ya χuluχčïnïŋ. Alay k'ristânnï, nečik özgä dž̲ïnsnïŋ. Egär χul, egär χaravaš erksiz tövgänindän biyiniŋ ölmägäy ol vaχtta, yatkay 1 kün (60v) ya 2 kün da soŋra ölgäy, na bu mahanadan borčlu tigüldür tölämägä baš üčün, anïŋ üčün ki satun algan edi kensi aχčasïna da eyäsinä ziyan etip edi. Keräk anïŋ üčün ludz tartkay.

25 kapitula. Anïŋ üčün, ki uruškanda aγïrayaχlï χatunnu urgaylar

Xačan 2 kiši urušsa da aralarïna urgaylar aγïrayaχlï χatunnu, da ol urmaχtan χatïn kišini da oγlanïn vaχtsïz kečirgäy, ges bašïn tölämäχ keräk χodž̲asïna ol χatunnuŋ ya ne türlü bolsa birgäläri-

nä barïšma. A egär oγlan ǰigärinä anasïnïŋ tügäl adam edi esä da ol urmaχtan kečirgäy, tölöv bolmaχ keräk baš üčün. Belgilidir töräsinä Teŋriniŋ, kläsä oγlan anasïnïŋ yüräkinä tügäl bolsun ya bolmasïn, baš ornuna baš bermäχ keräk. Bulay Eski Törä körgüziyir, evet ki Yäŋi Törädä körgüziyir anïŋkibik p'orcut'iunnu aχča ǰurumu bilä da (61r) luǰ tartmaχ keräk.

◇ Ermeni kiši ursa 2 ǰanlï χatunnu, bu törä aŋlanmaχ keräk, özgä yerdä bolmagay.

26 kapitula. Kimesäniŋ ögüzü bolgay uručï

Xačan kimesäniŋ ögüzü kimesäni ursa da ol urmaχtan kiši ölsä, Eski Törä buyurur edi, ki anïŋkibik ögüzni öldürgäylär, da etin satkaylar, da ol sb̄nï yarlïlarga üläškäylär, da eyäsi ögüznüŋ ol kišiniŋ bašïn tölämäχ keräk. Da egär ol ögüz här kez alay teli edi esä da kiyiklängäy, da eyäsinä χonšuluχ aytkay, ki anïŋkibik teli tovarnï ketärgäy, da eyäsi χonšuluχnuŋ aytkanïn nemägä tutmagay, da anïŋ arasïna urup kiši öldürgäy, da anïŋkibik kišini, kimniŋ ögüzü edi, ol öldürmäχniŋdir, ya ol baš üčün tölämäχ keräk, nečik törä körgüzsä, a eyäsi ölümdän erkli bolmaχ keräk. Egär daγïn anïŋkibik ögüznüŋ eyäsi χïlïχïn bilmäsä da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčlu tigüldür, ne ziy(61v)anlï. Da egär eyäsi bilsä ögüznüŋ χïlïχïn da kimesäni urup naχïs etsä, eyäsi borčludur naχïs etkängä tölämägä ziyanïn da hakim bahasïn.

27 kapitula. Biyi, ki χulun naχïs etkäy

Egär biy χulunuŋ közün čïχarsa, törä buyurïyïr, erkli bolgay anïŋkibik χul, ol, ki erksiz satun algan edi da egär ki k'ristân edi esä. Egär ki χul dinsiz erksiz esä, ol χul satïlmaχ keräk biyiniŋ erki bilä ges bahasïna ya yarïm yalïna.

28 kapitula. Xačan buγa buγanï öldürsä ya ögüz ögüzni öldürsä

Egär buγa buγanï öldürsä ya ögüz ögüznü, kimesäniŋ dä buγa albo ögüz tiri χalsa, satïlmaχ keräk da anïŋki ögüz üčün ya buγa üčün tölövün almaχ keräk, da yarïmïn [=sb̄gïn] üläšmäχ keräk yarïm da yarïm, ki tuvarlarï edi, da ol öldürgän ögüznü dä üläškäylär ges da ges. Egär ol, kimniŋ ki ögüzü edi, da bilgäy, ki yuvaš tigül edi, da yaman χïlïχlï edi, da χonšu(62r)larïndan išitkän bolgay, ki anïŋkibik tuvarnï saχlamagaysen, bu ziyančï ögüzni, ol χayγurmagay alarnïŋ aytmaχïn, ol čaχta ol öldürgän ögüz üčün keräk kensiniŋ tirisin bergäy, kimniŋ ögüzü edi, da ol ölüni kensinä algay.

29 kapitula. Xuyular üčün da čoγurlar üčün

Kim ki čoγur ačkay ya χuyu da yapmagay ol čoγurnu ya χuyunu da anda tüškäy kimesäniŋ tuvarï, eyäsi ol čoγurnuŋ ya χuyunuŋ tölägäy ol tuvarnï da ol tuvarnïŋ terisin kendinä algay, törä bulay aytïyïr.

30 kapitula. Kiši üčün, ki čoγurga tüškäy

Egär er ya χatun čoγurga ki tüškäy ya χuyuga da anda ölgäy, χaysïsï egär ki kündüz tüssä, ges ǰurum bergäy χan bahasï üčün, kimniŋ čoγuru edi ya χuyu, a egär ki kečä tüšti esä čoγurga, ol čaχta keräk tügäl anïŋ üčün tölägäy, kimniŋ čoγuru edi, χaysïn ki Törä bitiki körgüziyir alay χatunga, (62v) nečik ergä, tüškänlär čoγurga ya χuyuga, alay oχ erksiz χullar da.

31 kapitula. Tuvarlar üčün

Egär ki ögüz öldürsä inäkni, ya özgä tuvar χaranï müŋüzlü, albo χoynï, da eyäsi bilmägäy tuvarïnïŋ χïlïχïn, ol čaχta keräk tölägäy öldürgän tuvarïnïŋ ges bahasïn. A egär ki anïŋkibik tuvar kičkinä bolsa, nemä tölämäχ keräkmäs. A egär ki ulu tuvar bolsa, ki ögüz öldürgäy, anïŋki öldürgän tuvarnï satmaχ keräk, da ol sb̄nï, kimniŋ ki tuvarï edi, teŋ üläškäylär. A egär ki bilgäy edi tuvarïnïŋ yaman χïlïχïn, ki ziyan etüči edi, da ketärmägäy kendiniŋ χatïndan, keräk tügäl baha tölägäy öldürgän ögüznüŋ, alay törä buyurïyïr.

32 kapitula. Atlar üčün

Egär kimesäniŋ atï teli bolsa, χaysï ayaχï bilä urmaχ, da tišlämäχ bilä, χïlïχï bilä naχïs etkäy, ol čaχta eyäsi ol atnïŋ, naχïs etkän kišini at, ziyanïn, χarǰïn da hakimlikin töläm(63r)äχ keräk. Egär aŋlattï esä atïnïŋ ziyanlï χïlïχïn, ol čaχta ges ziyanïn tölämäχ keräk törä yanïna.

◇ Ne ki bu boyruχnuŋ učuna aytïlïyïr, aŋlanïyïr, egär anïŋkibik kiši ermeni, ayb atïna yamanlïχ üčün bermägäy.

33 kapitula. At χïlïχlï bolgay, naχïs etüči

Egär kimesäniŋ atï bolgay χïlïχï bilä, naχïs etüči, da övdä χullarïna da, özgälärgä dä bildirgän bolgay χïlïχïn, ki anïŋkibik attan saχlangaylar, da soŋra anïŋkibik at kimesäni naχïs etkäy ya öldürgäy övdä kimesäni, ol čaχta eyäsi borčlu bolmas anïŋkibik ištän. Egär ki övdägi kišilär ya χonšuluχ aytkaylar, kimniŋ anïŋkibik atï bar, ki saχlamagay, da ol anïŋki atnï ketärmägäy, da ol at kimesäni naχïs etkäy albo öldürgäy, ol čaχta duχovnïy törä baχkay anï, χoymaχ keräktirlär luǰ da ǰurum.

Daγïn igi körüniyir da yeberiliyir, ki kimesädä anïŋkibik yaman at ziyan etüči (63v) bolgay, da aŋgaylar aŋar χonšularï, da ol anï keri etmägäy

kendindän, ol ǧurum bilä, χaysï ki biyik yazïlgandïr ol sanda 26-nïŋ teli ögüz üčün.

34 kapitula. Oγru üčün, ki kečä övdä tapkay

Kimesä oγrunu kečä vaχtïna kendiniŋ övinä tapkïy edi, egär anïŋkibik oγrunu kečägi öldürgäy övinä, ǧurumsuz χalïr. Yänä kimesä oγrunu kündüz övinä tapsa da öldürgiy edi, öldürgän kiši ölümlüdir. Bulay Yäŋi Törä könültiyir ol öldürüči oγrunu. Kündüz bulay körüniyir bu nemä, ki adam öldürdi belgili erki bilä, kensi dä ölümlü bolmaχ keräk. Da alay törädir oγrular üčün χoyulgan kečäniŋ da kündüznüŋ, egär ki kimesä kečä vaχtïna övdä da kündüz oγrunu licasï bilä belgili tutkïy edi, ol čaχta anïŋkibik oγrunu nïšanï bilä oγurluχnuŋ, budur licasï bilä, törä alnïna keltirmä, ne türlü gile (64r) bilä ol oγruga utru törä alnïna, ol türlü tözgäy ol oγru törä ötläš, ne ki törä tapsa, anïŋ bilä ögütlängäy.

35 kapitula. Baχčalarnïŋ da rol'alarnïŋ

Kimesä ki kendi erki bilä tuvarïn yebergäy özgäniŋ baχčasïna albo tarlov ičinä tüzdä, anïŋkibik tuvar χara ziyan etkäy baχčalarda ya tüzlärdä barča türlü bitiškä, törä buyurïyïr, tölöv bolgay ziyan etkängä, ne türlü ki kišilär ol ziyannï da bahasïn oχšatïp tapsalar.

36 kapitula. Küydürmäχ üčün da požarlar üčün

Egär ki χaysï yerdän dä ot ya požar čïχsa da humnalarnï küydürgäy ya tüzdä bitišni, χaysï ki tüzdä turgan bolgay, da ol, kimdän ki anïŋkibik ot čïχtï, ögüt bilä oχšašlï ögütlämäχ keräk. Töräni ǧâht bilä tergämäχ keräk. Da baχkaylar, kimdän anïŋkibik ot čïχtï, egär yuvuχtan, egär yïraχtan, egär dušman(64v)dan ya satamadan, egär χarttan mï, egär oγlandan mï, yoχsa kensi kensinä, da kimesä kendiniŋ erki bilä munïŋkibik išni etkäy, ekili barča išni, kimgä ziyan etti, aŋar tölöv bolgay. Egär kimesä humnaga yuvuχ ot χoygay da baχmagay igi ol otnu, ki kimesägä ziyan etkäy, anïŋkibik ziyannï, ki bolgay, 2 kez tölöv etkäy ol kišigä, kim otnu χoydï da baχmadï igi. Egär ot yïraχtïn keldi esä, ol čaχta ges ziyannï tölämäχ keräk, kimniŋ säbäpi boldu ol otka. Egär anïŋkibik ot küydürgäy tuvar χaranï ya ton-opraχnï, anïŋki ziyančïga anïŋki yarγu da ǧurumlar da bolmaχ keräk, nečik kapitulada turuptur.

37 kapitula. Ämanät üčün da inamlï χolga bermäχ üčün

Egär kimesä kimesägä bersä altïn, ya kümüš, ya özgä türlü barča nemä, čanaχ-ayaχ ya barča özgä türlü nemädän kendiniŋ inamlï χolga saχlamaga, anïŋkibik (65r) išlär ol inamlï ämanätkârga övindän anïŋ oγurluχ iš bilä oγurlangïy edi, egär oγrunu ol išlär bilä ol ämanätkâr belgili iš bilä oγurluχnu χapkaylar, anïŋkibik oγrunu furka bilä ögütlämäχ keräk. Egär anïŋki oγru tutulmagay, ol čaχta ol, kim ki χoyuptïr âriberini inamlï χolga, andan izdämäχ keräk, kimgä ki berip edi saχlamaga, belgili tanïχlïχ bilä. Egär ki könü tanïχlïχ bolmasa povodnuŋ ämanätkârga χaršï, kiminiŋ χatïna χoyup edi, ol čaχta ol ämanätkâr andan ant bilä χutulur, ki anïŋkibik ziyan χoyulgan nemä üčün belgisiz, da kečikilmägän säbäp bolmadï, ant ičip, kendi meŋilik könülür ol dävikârdan. Daγï da egär ki χaysï aytïlgan alay, nečik aytïlgandïr, ant ičkäy da tapulgan bolgay egri yalγan ant ičkän, här biri ziyan üčün, bašχa ol χoyulgan nemälär üčün 2 kez tölämäχ keräk, da kensi, nečik yalγan ant ičkän, hör(65v)mätsiz bolmaχ keräk da töräsiz aytïlgan. Da egär ki kimesä, saχlama bermiyin inamlï χolga, da yala yapkïy edi kimesäni, nečik aŋar nemä bergiy edi saχlamaga, da anïŋki yala yapučï meŋilik hörmätsiz aytïlmaχ keräk, nečik här biri yala yapučï, χaysï ki belgili χalp išlärni kimesägä χaršï etiyir.

◇ Ermenilär üčün bu iš, nečik özgä išlär, aŋlanïyïr, budur egär ermeni ämanätni χoyučï bolgay, na kendiniŋ töräsinä özgä ǧïnstan ötläš baχïlmaχ keräk, yänäči, egär özgä ǧïns χoygan bolsa ämanätni, na ermeni ötläš izdär χoyganïn kendiniŋ töräsinä, χaysïna ki olturuptur, anda izdälmäχ keräk, zera izdövüči keräk anï közätkäy, kimni ki ündäptir törägä.

38 kapitula. Tuvar χara üčün, kim ki kimgä saχlama bergäy

Egär kim ki kimgä tuvar saχlama bersä, at, ya χoy, ya barča türlü ǧanavar, müŋüzlü da müŋüzsüz, egär anïŋkibik tuvar χara naχïs (66r) etilgäy, ya ölgäy, ya küčlü χol algay, ki kimesä bilmägäy, χaydan keldi anïŋki ziyan, na ol, ki saχlar edi, ant bilä χutulur, egär nemä säbäpin bermäsä naχïslïχïna ya ölümünä tuvar χaranïŋ. Egär ki ol saχlovučïdan kimesä aldï esä, ol saχlovučï keräk anï tölägäy eyäsinä, kimdän ki alïp edi saχlama. A egär ki ayuv, ya börü, ya özgä kiyik aldï esä küčlü tuvar χaranï, buzgay ya yegäy, anïŋkibik saχlovučï eyäsinä körgüzmäχ keräk yerin da, körgüzüp könüsün da belgili ol yerni, ziyansïz bolsar tapkanï bilä töräniŋ, χaysïn ki törä ulu könülük bilä taptï.

◇ Tek ermenilär üstünä bu ustava tutulmaχ keräk, χaysï özgä ǧïnstan egirliki bolgay, bu törä bilä könülür, a özgä ǧïnsta kensi töräsinä könülür.

39 kapitula. Kim kimgä saγït ötünčkä bersä

Egär kimesä kendi dostundan saγït ötünčkä alsa barča tür(66v)lü da anïŋkibik saγïtnï ya sïndïrgay, ya tas etkäy, da ol, kim ki ötünčkä aldï [=berdi], bolmagay sïndïrganda albo tas bolganda saγïtnïŋ, ol, ki aldï ötünčkä saγïtnï, ziyanïn tölämäχ keräk sïndïrmaχ üčün ya tas etmäχ üčün. Da ol, ki anïŋ edi saγït, bolgïy edi anda buzgan vaχtta ya tas etkän vaχtta saγïtnï, ziyansïzdïr ol, kim ki saγïtnï ötünčkä alïp edi, anïŋkibik ištä borčsuz χalïr. Daγï da egär kimesä atnï, ya tuvarnï, ya özgä nemäni övniŋ belgili yalga tutkan bolsa, anïŋkibik nemälär naχïs bolgay ya ölgäy, da eyäsi ol nemäniŋ χatïna bolgay, anïŋ üčün, eyäsi ki χatïna edi, kendi ziyanlï bolur, ale ol egri dügül, ki yalga tutup edi; a eyäsi aytïlgan nemälärniŋ naχïslïχïna ya tas bolganïna kendi anda bolmasa, na ol, ki anïŋkibik nemäni yalga tuttï, borčlu bolur tölämägä ziyanïn, χaysï säbäplär haligi kapituladadïr.

◇ Nota. Yazïlgandïr töräsi ermeniniŋ ǰ̌âht bilä (67r) baχmaχ keräk da täräzüläp ayïrmaχ keräk. Ermenilär arasïna bu yergä, nečik özgäläri, tutuldu da saχlandï, alay bolmaχ keräk, a özgä ǰ̌ïns ermenilärdän ündälgän bolsa, kensiläriniŋ töräsi bilä könülgäylär.

40 kapitula. Anïŋ üčün, kim kimdän nemä borčka alsa

Egär bir kimesä kimesädän nemä alsa borčka ya ötünč algay maγat küngä, ol, kim ki borčka alsa ya ötünčkä, da yarlïlansa, da yarlïlanmaχ üčün belgili küninä tölämä bolmasa, na Eski Töräniŋ da Yäŋi Töräniŋ bolušmaχï bilä ol yarlïlanganga anïŋkibik šaγavat etkändir, ki inangan kišidän 1 aγïrlïχ ta körmä bolmastïr, da tüšüngän kišidän aslam alma bolmastïr. Ale aŋar belgili etmäχ keräktir maγat künin, ki tek tölägäy ol χadar aχčanï, ne ki borčludïr. Egär ol tüšüngän kendiniŋ borč eyäsinä ki anïŋ alnïna nemä aslam berip edi esä, ne ki andan aslam aldï, barčasïn (67v) saγïšlamaχ keräk borču üstünä. Anïŋ üčün ki Teŋriniŋ buyruχudur buyurgan, ki kimesä, k'risdân dinin bilip, aslam almagay. Egär anïŋkibik tüšüngän borčlu, tölämiyin, ölsä, na χalgan oγul-χïzï borč eyäsiniŋ ne 1 aslam bermä keräkmästirlär ol borč eyäsinä, ol χadar borč üčün, χaysï ki anïŋ yuvuχlarï tölämäχ keräk.

◇ Nota. Bu yergä ermenilär arasïna saχlanmaχ keräk da aŋlamaχ keräk bu türlü yergä bilä, χačan borčlu orozsuz satamadan, ki kendiniŋ egirliki bilä dügül da tüškäy miskinlikkä da bolmagay kensiniŋ borčlularïna tölämägä.

(86v/241v) ### 41 kapitula. Tusnaχ χoygan išlär üčün

Egär kimesä kimesädän öv alsa tusnaχ, ya baχča, ya borlalïχ, ya saban tüzü, ya özgä nemä aŋar oχšaš, da egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptïr anïŋkibik išlärdän nemä anïŋkibik, da kečikkäy tölövün etmägä aŋar, kimgä ki tusnaχ χoyuptur, na ol, ki tusnaχlar andadïr, (68r) andan, ki tusnaχ χoyuptur, tek kensiniŋ aχčasïn aslamsïz almaχ keräk da tusnaχ χoyganïn χaytarmaχ keräk aŋar. Da ol tusnaχlarnï tutučï, egär nemä artïχ asïχ alïp esä ol âriberidän, ol χadar aχčadan, ki berip edi, na anï, ne ki artïχ alïptïr kendiniŋ sƀsïndan [kensi asïχï üčün], da saγïšlagay baš bergän aχčasï üstünä da χaytargay.

Egär ol, kim ki tusnaχ χoyuptur, küčü yetmäsä kensi mülklärini yasamaga, keräk bolsa, da ol, kim ki tusnaχnï tutar, yasasa kendi aχčasïna anïŋkibik tusnaχlarnï, da anïŋkibik χarǰ̌ etkänni yasamaχïna ol tusnaχlarda keräk saγïšlagay ol baš sumanïŋ üsnä, keräk ol χarǰ̌larnï birlätkäy tölövgä.

Kim ki ton-opraχ tutsa tusnaχta ya tuvar χaranï da anïŋkibik ton-opraχ ya tuvar χara tusnaχta buzulgay, na anïŋkibik ziyannï ol tusnaχnï tutučï keräk kensi baš sumasï üsnä saγïšlagay.

Egär bolsa kümüš, ya altïn tusnaχta, ya aŋar körä nemä, (68v) egär oγurluχ ötläš ya özgä satamadan ötläš tas bolgay anïŋ χatïna, kimdä ki tusnaχ edi, egär ol aytïlgan nemä anïŋ kečikmäχliχi bilä, ani egirlik bilä, kimdä tusnaχtïr ol nemä, da tas bolgay ne türlü, ant bilä χutulur ol, anïŋ üčün ki anïŋ säbäpindän tas bolmadï. A egär anïŋki nemälär anïŋ säbäpindän tas bolsa ya kendi yašïrsa da aytsa, ki tas boldu, da anïŋ üstnä yetkirsälär, ki anïŋkibik nemälärni yašïrïptïr, 2 anča tölägäy. A egär küčlü χol alsa, anïŋdïr ziyan, kim tusnaχ χoyuptur.

Daγïn egär yemišli teräkni tusnaχta bolganda kessälär ya četänlärin küydürgäylär, egär bolsa anïŋ bilmäχi bilä ya erki bilä, kim ki tutar tusnaχnï, ziyan anïŋdïr.

Alay oχ tusnaχ χoygan tuvar χara üčün töräsi bolmaχ keräk, egär tuvar χara naχïs bolsa tusnaχta ya ölsä, na ziyan ol tusnaχ χoygannïŋdïr, anïŋ üčün ki χayγurmadï vaχtïnda (69r) kensi ziyanïn, da ol egri dügül, kimdä ki tusnaχ edi, anïŋki tuvar χara üčün, zera törä bilä baχïlgandïr bu iš.

Tusnaχ χoygan išni igi baχmaχ keräk, ki tas bolmagay, a daγïn artïχsï törä buyurïyïr, ki aslam almagay.

◇ Nota. Ermenilär arasïna saχlanmaχ keräk bu yergä.

42 kapitula. Kimesä kimesäni küydürgäy ot bilä

Egär kimesä kimesäni köydürgäy ot bilä dušmanlïχtan, ki ol kiši ol sahat tutulgay anïŋkibik isi iš vaχtïna otnuŋ, anïŋkibik küydürüči, nečik ot bilä yaŋïldï, alay oχ ottan tas bolmaχ keräk. Egär vaχtïna ya sahatïna tutulmasa, etkänindän soŋra tutulsa, anïŋkibik ögütlänmäχ keräk zïndan bilä, da aχča ǯurumu bilä, da tölämä barča ziyanlarnï, χaysï ki ot anïŋ säbäpindän boldu. Egär ol taratur yaman köŋüldän etti esä, tamaχï bilä ögütlänmäχ keräk.

◇ Küydürüčilär barča χanlïχnïŋ töräsi bilä (69v) törälänmäχ keräk da ögütlänmäχ keräk.

43 kapitula. Kim ki kimesäniŋ yemišli teräkin buzsa

Kirüčilär yatnïŋ baχčasïna da buzsa ol baχčada yemišli teräkni, ne türlü dä yemiš bolsa, da yetkirsälär tanïχlïχ bilä anïŋ üstünä anïŋkibik χïlïnmaχnï, törä buyurïyïr anïŋki buzučï yemišli teräkni, anïŋkibik teräk ašlagay baχčasïna, angïnča, ki ol ašlama yemiš bergäy, na ol, χaysï ki ašlaptïr, barča ziyanïn yemišniŋ ol teräk üčün, ki kesti, tölämäχ keräk, ki neginčä ol ašlagan teräk ki yemiš bergäy.

44 kapitula. Atlar üčün da tuvar χara üčün

Kimesä öldürsä kimsäniŋ atïn belgili ya tuvarïn, törä buyurur, ki bahasïn öldürgän atnïŋ ya tuvarnïŋ tölägäy aŋar, kimgä ki ziyan etiptir. Egär yaman köŋüldän öldürdü esä, na yergäsinä töräniŋ tiyišlidir anïŋkibik išlärni baχ(70r)maχ bilä, igi bilmäχ keräk, da ne türlü ki törä körgüziyir gilegä körä, ǯuvap berüčiniŋ ǯuvapïna körä törä buyurgay.

45 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesä yarlïlïχï üčün kendiniŋ saban tüzlärin satkay

Egär kimesä miskinliktän satsa kimesägä tarlovlarïn tüznüŋ, na yovuχlarï satkannïŋ bolurlar yovuχluχ bilä, kensi χardašlarïnïŋ aχčasïn berip, bolurlar alma yat kišidän da erkli etmägä, da kensi bolur meŋärüči. A egär yovuχu bolmasa ol satičïnïŋ, da kendiniŋ sb̄sï bolsa, satkanïn bolur almaga, ol asïχïn kendiniŋ, bolur anï vaχtïna etmägä. A egär čïχarma bolmasa, na ol, kim ki satun alïptïr, keliši bilä tarlovnuŋ alganïn kensiniŋ, törä alaydïr, ki kensi vaχtnïŋ učïna dirä tutmaχ keräk. A χačan vaχtï kelsä, ol mülk eyäsi yänä bolur alïp tutmaga. Küni ki vaχtï anïŋkibik satun algan nemäniŋ bardïr törä bilä χoygan 7 yïl. (70v) Egär 7 yïldan ašsa, tutkan ol asïχnï kläsä daγïn arï kün uzatma künü [=könü] eyäsinä, ki čïχarmasa, anïŋ yaχšï erkinädir, kim ki tutuptur. Egär 7 yïldan burun ol, ki satïptïr kendiniŋ asïχïn, ya anïŋ yovuχlarï čïχarmagaylar, na ol 7 yïl tügällänmäχtän soŋra ol meŋärüči χalïr ičinä meŋilik ol satïlgan nemäniŋ, zera ol aytïlgan vaχt edi yïl. Anïŋkibik iš tutulmaχ keräk da saχlanmaχ keräk köptän uč etkän da keri etmägän, a egär özgä ǯïnsnïŋ sözü bilä ol dedič satkay rol′asïn, na ol ögütkä körä, nečik dä bolsa, dävikârlarnïŋ gileyinä körä da alarnïŋ ǯuvapïna körä törä ayïrgay.

◇ Bu yergä berilgändir ermeni töräsinä beringänlärgä. A egär ki ermenigä kermän töräsinä ya alpovud töräsinä χanlïχta yatkan mülkni ya erni tusnaχ bolsa albo keliši ol yerlärniŋ ya mülklärniŋ satïlsa, na ol törägä körä, χaysïna ki anïŋki (71r) mülk berilgändir, anïŋkibik tusnaχ ya satun algan kelišin [=kelišniŋ] bolmaχ keräk töräsi; munda aŋlanmaχ keräk köptängiliklärni, χaysï ki törädädir bu mülklär, ol törädä törälänmäχ keräk töräsi.

46 kapitula. Öv almaχ üčün murovanïy šähärdä bekli šähärniŋ töräsinä

Egär 1 kimesä kimsägä övin satkay murovanïy šähärniŋ ičinä töräsi bilä, bolur anïŋ yuvuχu 1 yïlnïŋ kečkäninä dirä yuvuχluχu bilä keri etmägä alïčï yatnï, aχčasïn berip, negä ol öv satïn algandïr. A egär yovuχu bolmasa, da ol tep-tek ol övnü tutkay izdövsüz tügäl yïlnïŋ čïχkanïna dirä, na ol, kim ki satun alïptïr, χalïr könü žarang ol övdä, yänä ol öv žaranglïχ töräsi bilä meŋärilir, ne 1 utru bolmamaχlïχ bilä barčasïnïŋ yuvuχlarïnïŋ.

A egär χoǯa miskingä öv satsa, da künlär etsä tölövgä, a egär ol miskinniŋ küčü yetmäsä (71v) tölämägä ol öv üčün, na bolur ol övnü yänä aŋar χaytarma, da ol andan anïŋkibik övni keräk algay barča türlü mahanadan bašχa. Könü, ki övlärni, da tarlovlarnï, da baχčalarnï, χaysï χabaχ čïχarïsïna šähärniŋ yatïptïr, töräniŋ yïraχlïχï bilä, yuvuχlarï 7 yïlga dirin bolurlar yuvuχ bolmaga.

◇ Nota. Ermenilär satučïlar da alučïlar övlärniŋ ya žaranglïχnïŋ toγgan bitkänlär kendi törälärinä, χaysï ki yatïptïr, anïŋkibik övlär da žaranglïχlarnï saχlamaχ keräktirlär.

47 kapitula. Suv tiyirmänläri üčün

Kimesä ki miskinliktän kensinä küč etip da suv tiyirmänin satkay, na yuvuχlarï anïŋ bolurlar yïlïna diyin, aχčasïn berip, ol tiyirmänni keri almaga yuvuχluχ bilä. Yoχesä tügäl yïlï čïχsa, a ol, kim ki tutuptur, da yuvuχlarïndan izdöv bolmadï, soŋra bolmastïr erki alma törä bilä tiyirmänni, ale ol, kim ki aldï tiyirmänni, vaχ(72r)tï kečkänniŋ buyruχu bilä, könü da meŋilik žaranglïχta χalïr törä bilä.

48 kapitula. Kim kimdän at satun alsa

Satučïlar atnï biri birinä, bazarï alay bolmaχ keräk ol atnïŋ tanïχlïχï bilä 2-niŋ ya 3-nüŋ, anïŋ üčün ki oγurluχ bolmagay ol at, ya eski aχsaχlïχï bolmagay, ya dïχavičnïy, ya manχov bolmagay. Egär tanïsalar 7-inči küngä dirä ne türlü eksiklik tä bu aytïlganlarnïŋ ol atta, na ol alïčï anïŋkibik atnï ayblï χaytarma bolur satkanga. Egär at 7-inči küngä dirä aytïlgan ayblarï kendindä 1-i dä tapulgan bolmagay, ol bazar tutulmaχ keräk. E egär ol at oγurluχ bolgay, satkan kiši atnï barča ziyanlarnï keräk tölägäy, da erkli etkäy, da barčadan zastupit etkäy.

49 kapitula. Satïlgan ögüz üčün

Ögüz satučïlar biri birinä, 3 tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk bazar, a satučï anïŋkibik ögüz-(72v)nü törä χatïna borčludur anïŋkibik ögüznü bermä ol alučïga sabanga ya arabaga sïnamaga, ki anïŋkibik ögüznüŋ bolmagay ziyanlï χïlïχï, ya oγurluχ bolmagay. A egär ögüz bolsa ziyančï da yaman χïlïχlï, 7-inči küngä dirä bolur satkan kišigä χaytarma. Egär ki bolsa oγurluχ da kimesä tanïgay anï, keräk bezirgân tartïngay anïŋ eyäsinä zastupcasïna, χaysï ki zastupca kensi aχčasï bilä zastupit etkäy da ziyanlï etmägäy anï, törä bulay buyurïyïr.

50 kapitula. Satkan inäk üčün

Satučï kimesägä inäk keräk alučïga tutungay, ki anïŋkibik inäktir, ki här yïl bïzovlu bolur. Egär özgä türlü tapulsa ol inäk, ne türlü satučï tutunup edi, bir tügäl yïlda alučï satučïga bolur χaytarmaga. A egär ol inäk bolgay igi plodlu, ol čaχta ol bazar tutulmaχ keräk.

51 kapitula. Čulular üčün

Kimesä kimesägä čulu satkay (73r) küzin aγač ičinä balï bilä, da satučï tutunsa alučïga, ki anïŋkibik aγačnïŋ ičinä munča bal bar, da aytkay belgili ölčövün da ululuχun, a egär ol alučï inanmasa satučïga, bolur aγačïn ačïp ölčmägä balïn, ki ne χadar bal [bar]; anïŋ ululuχuna körä da ölčövünä yetmägäy, ol čaχta ol satučï ya bal bilä tügällägäy ya aχča bilä tölägäy balnïŋ eksiklikin. Egär yetmägän balnï tügällämä klämäsä, ol čaχta anïŋkibik bazar tutulmastïr. A egär ol bal ölčövdän artïχ čïχsa, ne ki sözläp edi aγač ičinä, ol čaχta satkan kiši artïχïn alma bolmastïr, anïŋ üčün ki aslam üčün alïptïr, ziyan üčün tigül.

Egär kimesä satkay balïn ävälbaharnïŋ artmaχï üčün čulularnïŋ, anïŋkibik čulularnï alïp χoymaχ keräk yerinä, χayda čulular χoyarlar, 10-unčï ya 20-inči küngä dirä alarnï saχlama tanïχlïχ üčün, egär ol čulular yebersä roy ya yebermäsä. (73v) A bazar ol čulular üčün bolmaχ keräk 2 ya 3 tanïχ alnïna, kirgäni da čïχkanï čulunuŋ alay keräk tapulgay, ne türlü ki bazar arasïna boldu. Egär kirgäni da čïχkanï alay tapulsa, ne türlü ki bazarnï uzaχlap edilär satučïnïŋ da alučïnïŋ arasïna, anïŋkibik bazar tutulmaχ keräk. A egär anïŋki čulular arasïna nemä ziyan bolsa ya analarï ölgäy alarnïŋ 10 ya 20 künnüŋ arasïna, bolur alučï satučïga χaytarma anïŋki čulularnï. Da 20 kündän soŋra nemä ziyan yoluχsa ol čulularga, ol čaχta alučïnïŋ bolur ziyan, satučïnïŋ tigül.

52 kapitula. Küplär üčün, ki čaγïr saχlarlar ičinä

Kimesä kimsädän küp satun alsa, ki čaγïr toldurur ičinä, egär ol küf yïlïna dirä aχmasa, anïŋki bazar tutulmaχ keräk. Egär anïŋkibik saγïtnïŋ naχïslïχï bolsa da alïčïdan ötläš belgili bolsa (74r) ol saγïtnïŋ naχïslïχï, na keri alïnmaχ keräk ol saγït. A egär anïŋkibik naχïs saγïttan čaγïr aχsa, ziyanï ortaχ bolmaχ keräk. A egär anïŋkibik saγït burungi sözlägän bazarïnda bütün edi esä da χačan kömgändä yerdä naχïs ettilär esä, satïčï anda egri tigül, zera törälär aytïrlar, ki aŋlamaχ keräk ulu töräni dä, kiči töräni dä.

53 kapitula. Yemišli teräk satkan üčün

Yoluχur köp kez köp kišilärgä satma teräk üsnä yemišni baχčada aslam üčün. Aslam etsä, dövlätlidir, ziyan etsä, dövlätsizdir, da kendiniŋ dövlätsizlikinä yazsïn. Da anïŋki satïχ 3 tanïχnïŋ alnïna bolmaχ keräk, da anïŋki satïχnïŋ vaχtï 10 küngä dirädir, χaysï 10 künnüŋ arasïna bolur alučï pošman bolmaga, a χačan čïχsa 10 kün, ol bazar tutulmaχ keräk da tügällängäy. A alučï 10 kündän soŋra keräk sƀsïn tölägäy.

54 kapitula. Kim tiyirmänni yalga tutsa

(74v) Kim yalga tutsa tiyirmän, sventkanïŋ alnïna keräk ol, kim ki yalga berdi tiyirmänin, ol χoygay kensiniŋ ölčövün da körgüzgäy aŋar, kimgä ki yalga beriptir. Egär yalga tutkan kiši ol ölčövdän aslamlï esä, ol aslam anïŋdïr. A ol, kim ki yalga berdi, pošman bolma bolmastïr, baχmagay anïŋ ol aslamï üstünä, yalga tutkan kišiniŋ, a ne ol yalga tutkan kišiniŋ [=kišini] anïŋkibik aslam üčün ziyanga keltirmägäy.

Da barča keräklärin tiyirmänniŋ yalga tutkan kiši yasamaχ keräk, alay oχ buzulgan nemälärni, ne ki töräsidir tiyirmänniŋ, yasamaχ keräk. Egär anïŋ baχmasïzlïχïndan, kim ki yalga tutuptur, da tiyirmändä nemä ziyan bolsa ya tašïna, ya küpčäkinä, ya tegänäsinä, ya χaysï keräkinä tiyirmänniŋ ziyan bolsa, ya nemä oγurlansa tiyirmändän, ol barča ziyannï ol tölär, kim yalga tutuptur. A

egär tiyirmän küysä anïŋ säbäpindän, kim ki yalga ber(75r)iptir, ziyan kensiniŋdir, egär säbäpindän anïŋ küysä, kim ki yalga tutuptur, na ziyan anïŋdïr barča, da törä alay buyurmaχ keräk.

55 kapitula. Töräčilär üčün da k'ahanalar üčün, kim hörmätlämäs

Egär kim ki kermändä da töräsinä kensiniŋ ündälgiy edilär, da iš bolgïy edi χanlï albo talašlï, ki, biri birinä bizminlänip, baš χoškay anda, keräk kelgäy ilgäri, χayda yeridir töräniŋ, χaysï törä taŋlangandïr Teŋridän da adämilärdän, χaysï ki törädä övrängän edilär olturma k'ahanalar da ašχarhaganlar. Xaysïlarï ol vaχtta bolsalar, a gile alarnïŋ alnïna bolmaχ keräk, kim ündäsä, ündälgän yanga utru. Da törä, išitsä gileyin ündälgän yandan da ǰuvapïn, aralarïna tapkay, ne ki törä buyursa, eki yan da anï χabul körmäχ keräk da aŋar baš χošmaga. Ol buyruχundan töräniŋ 2 yan da ne oŋ yanïna, ne soŋ yanïna čïχma bolmas. Kimesä könü(75v)sün buyruχka utru erkli da öktäm χaršï sözlämä klägiy edi, anïŋkibik kiši ölümlüdür, da anïŋ üčün Yäŋi Törä alay körgüziyir, ki kimsä törägä utru bolgay da töräčini hečkä körgäy, anïŋkibik kiši ölümlüdür. Anïŋ üčün hnazantsïzlïχ töräniŋ küčünä kuntra etilgän alaydïr, nečik Teŋrigä utru hnazant bolmagay, bulay törä körgüziyir, nečik munda aytïyïr töräsindän ermeniniŋ, a ne oŋuna, ne soŋuna čïχma bolmagay.

◇ Apendiks. Aŋlanïyïr tek ermenilär üsnä. Egär χaysï kläsä, bolur ki χanga alma buyruχundan töräsiniŋ ermeniniŋ, yoχsa kišigä, ki alarnïŋ töräsindän bolmagay, da aγïr bolganga ermeni töräsindän saχlangandïr apel'aciyasï.

56 kapitula. Hranicalar üčün rol'alarnïŋ

Buyurganïndan töräniŋ ne 1-i dä bolmastïr alïštïrmaga rol'alarnïŋ arasïn χonšusuna kensiniŋ, χaysï rul'alarnïŋ hranicasïn berkitkändir. Rol'alar berkitiptir, ilgärgilär χalgan(76r)larïna, oldur oγlanlarïna χaldïrdïlar igilik. Ne ki Teŋridän salgan edi sizgä rol'alar ya özgä igilik, süvündürdi egirliksiz yuvuχluχnu uživat etmä, alay χardašlarï, nečik yatlarï könülüktä tutma da tirilmägä. Nečik saŋa seniŋ ataŋdan χaldïrgandïr, alay tutmaχ keräksen, a özgäniŋ žaranglïχïn kendiŋä alma. A egär ki kimesä sendän ilgäri egirlik bilä nemä alïp edi esä, anïŋkibik iš üčün keräk bargaysen törägä.

57 kapitula. Tanïχlïχ üčün

Da törä bilä buyurïyïrbiz sizgä, ki bizim ermeni töräsinä 1 kišiniŋ tanïχlïχï kečmäs da nemä tigül, yoχsa tanïχlïχ 2 ya 3 yaχšï kišiniŋ küčü bardïr. Egär kimesä yaryunuŋ alnïna egri tanïχlïχ bersä, töräčilär ya törä tanïgaylar, ki ol egri tanïχlïχ bergäy, alay töräsi bolmaχ keräk, nečik barča yamannïŋ, törä alay buyurïyïr. Yänä törä körgüziyir, ki tanïχlïχ bu χïlïχ bilä bolmaχ keräk, töräsi al(76v)nïna ermeniniŋ yetkirgäy ermeni üstünä ermeni 2 ya 3 yaχšï kišilär bilä, χaysïlarïna tiyär inanma, ne 1 özgä ǰïnsnï bolmastïr tanïχlïχka keltirmä, tek ermeni ǰïnsïn ermeni üstünä. Xačan 2 kimesä kensi töräsinä kelsä, här biri sözlägäy kendi išin, keräkmäs, ki sözlägäy rečnik [*На полях:* prokurator üčün] aχča bilä yalga tutkan, ki egirliktän könülük klämägäy yetmä. Anïŋkibik iš χaršïdïr Teŋrigä da ari könülükkä.

58 kapitula. Öldürgän kiši üčün, ki tapkaylar kimniŋ hranicasïna

Egär kimesäniŋ hranicasïna ya tüzünä tapulgay öldürgän kiši da kimesä bilmägäy, kim anï öldürdü, ol čaχta yaryučï χartlarï bilä kermänniŋ baχmaχ keräk, kimniŋ hranicasï ičinä artïχ öldürgän kiši yatïptïr ya χaysï kermänniŋ tutovuna bolgay. Egär öldürüči kišini tapmasalar, χaysï ki öldürdi ol kišini, na ol čaχta öldürgän kišiniŋ bašïn kimsä borčlu tigül tölämä, ale ol öldür(77r)gänniŋ χardašlarï da yuvuχlarï izdämäχ keräk egrini, öldürgän kišini. Egär ki anï tapmasalar [=tapsalar], anïŋkibik kiši ölümlüdür, χaysï ki öldürdü.

59 kapitula. Išitmäs oγlanlarnïŋ atasïna-anasïna

Egär kimesäniŋ bolsa söz išitmäs oγlu da klämäsä atasïnïŋ-anasïnïŋ ögütün išitmä ögütlägäninä, keräk anïŋkibik söz išitmäs oγlannï keltirgäylär χartlar alnïna da gile etkäylär ol oγul üstünä ol yaman üčün, da söz išitmäs üčün, oldur, ki urušči bolgay da ǰimri. Anïŋkibikni Eski Törä körgüziyir tašlama, da Yäŋi Törä oχšatïyïr, nečik atasïnanasïn tövgäy, da anïŋkibik yazïχ üčün, ki söz išitmäs, bolurlar atasï-anasï anïŋkibik oγulnu keri etmägä barča igiliktän. Bu buyruχ ermenilärniŋdir.

60 kapitula. Yaman kišilär üčün da alarnïŋ artïχsïlïχï üčün

Kim dä ki χïlïnsa ölümlü išni ya (77v) artïχsïlïχnï, kendi berilmäχ keräktir ölümgä, budur, ki nemä oγurlasa, furka bilä ögütlänmäχ keräk, da asïlgan tenni asïlmaχ keräkmäs kečäüzün furka üsnä, da anïŋkibik ten tüšürgän bolgay da saχlama yerdä, Eski Törä bulay körgüziyir. Yoχsa Yäŋi Törä bulay körgüziyir, egär kimesä yaman iš χïlïnsa da tanïχlïχ bilä yetkirsälär üstünä yaχšï kišilär bilä, 3 kiši bilä belgili, emin, anïŋkibik ǰäzasïn tartmaχ keräk χïlïnganïna körä. Egär oγru esä, asïlmaχ keräk, egär χaraχčï edi esä ya küč etüči, eminlik üčün barčasïnïŋ [*На полях:* gvaltovnik pokoynu pospolitïy] bašïn kesmäχ keräk anïŋkibik

kišiniŋ. Alay törä yanïna ögütlänmäχ keräk anïŋkibik yaman etučilär.

◇ Iš ki tamaχ üstünä bargay, ol bargay, ol ermeni töräsiniŋ tigüldür, χačan munïŋkibik išlär üčün ermenilär Ilôvnuŋ beringändirlär töräsinä nemecniŋ, Marïmborknuŋ.

61 kapitula. Oγrunu ögütlämäχ üčün

Törämiz bizim buyurmastïr oγrunu (78r) ya kiši öldürüčini öldürmägä, a ne özgäni anïŋkibikni ölümlünü. Yoχsa äväl anï törä bilä da yaχšï tanïχlïχ bilä yetip yetkirgäylär. Egär kimesä aytsa kimesägä, ki kiši öldürüčisen, da anï üstünä yetkirmä bolmagay, ol kiši kensi ol išniŋ ičinä χalïr, da ulu ǰurum bilä anïŋkibik kišini, ki yetkirmä bolmagay aytkan aybnï, anï törä ögütlämäχ keräktir. Egär ermeni ermenini ayblasa, aytïp, ki sen dinsizsen da inamsïz, da yetkirälmägäy anï aŋar utru, ol čaχta yarγučïlar ötläš ögütlänmäχ keräk nečik yaman aytučï olturmaχ bilä da ǰurum bilä. A egär kimesä küč bilä kečä kirgäy övgä kimesäniŋ, da öv eyäsinä ziyan bolgay oγurluχ, ya nemä küč bolgan bolgïy edi, könüsün anïŋkibik *ö*lümlüdür.

62 kapitula. Kimesä ki küč etkäy χatïn kišigä ya χïz oγlanga

Egär kimesä kimesäniŋ χatunun yol üstünä χapsa ya χïznï, (78v) da anïŋki χïz χïz oγlan bolgay, da aŋar küč etkäy, anïŋkibik küč etüči ölümlüdür. A egär etkän išin anïŋ üstünä tügällämäsä, äγbät, egridir da ögütlänmäχ keräk töräčidän ötläš zïndan bilä da ǰurum bilä ol hörmätsizlik üčün.

63 kapitula. Tapmaχ üčün nemäni

Egär kimesä barïr egäč yol bilä da körgäy bulargan tuvar χaranï, kimniŋ dä ki bolsa, egär anïŋ χonšusunuŋ esä, keräk anï χaytargay, heč nemä almïnča. A egär anïŋkibik tuvar χara bolsa yïraχtïn belgisiz kišiniŋ, anïŋkibik tuvar χaranï andan ötläš, kim burun kördi ol bulargan tuvarnï, keräk algay tuvarnï da tanïχlatkay χonšularïna, ki anïŋkibik tuvar taptïm bulargan, belgisiz kišiniŋ, da keräk anï alay uzaχ saχlagay, ki eyäsi ya biyi anïŋ čïχkïnča. A biyi ol tuvarnïŋ yetkirsä, ki anïŋ tuvarïdïr, keräk χaytargay tuvarïn, da χarǰïn tölägäy ol kiši(79r)gä, kim tutup edi. Här biri tapkan išni törä alay buyurïyïr saχlama da etmägä: aχča, tonopraχ da barča özgä nemälärni. Anïŋ üčün ki bizim k'ristân töräsi körgüziyir barča nemäni tapkannï χaytarma, kimniŋ dä bolsa edi, aγïrlïχ etmiyin.

◇ Igi turuptur bu yergä, munï χoyup, tanïχlatkay χonšusuna da χalaga ya šähärgä, ki özgäniŋ tuvarï χatïnadïr.

64 kapitula. Kimesä kimesä bilä yolga čïχsa

Kimesä kimesä bilä yolga čïχsa ya bargay, alardan χaysïna nemä satama yoluχsa: attan yïχïlmaχ, albo atï köprüdän tüškäy, ya arabasï balčïχta χalgay da čïχma bolmagay, ya anïŋkibik araba aχtarïlgay ya sïngay,— yoldašï salïp ketmägäy. Egär salïp ketsä, ol čaχta bolur anï törägä tartma, χaysïn ki törä egirlikinä körä ögütlämäχ keräk.

65 kapitula. Ne χïlïχ bilä tonlarnï kiygäylär

Törä körgüz(79v)iyir, eränlärgä tiymästir χatïn kišiniŋ tonu ičinä yürümä, alay oχ χatïn kišigä tiymästir er kišiniŋ tonu ičinä yürümä, bu iš Teŋrigä utrudur, anïŋ üčün ki munïŋkibik oχšašsïz kiyiniš, andan köp yamanlïχ bolma bolur. Anïŋkibik kimesä tapulgan bolgay artïχsïlar k'arozčïlar ötläš ögütlängäy da yarγučïlar ötläš.

66 kapitula. Öv yasamaχ üčün

Kimesä ki yäŋi öv yasagay da yoγartïn ganok klägäy spustit etmä, yasar egäč, ol türlü yasamaχ keräk ganoknu, ki kimesä üstündän tüšmägäy. Evet ki keräklidir, yoχsa alay tutkaylar, ki χaysï övdä anïŋkibik satama yoluχmagay. Egär kimesä anïŋkibik ganoktan yïχïlsa eski dušmannïŋ satamasïndan, öv eyäsiniŋ egirliki anda yoχtur, ale luǰznu k'ahanadan ötläš tartmaχ keräk.

67 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesä kimesäniŋ sačovuna ya tarlovuna serp bilä čalgay

Kimesä (80r) ki kirgäy bitiškä ya tarlovga kimesäniŋ, keräkmästir ki kirip orgay kendiniŋ asïχï üčün. Egär nemä χolu bilä üzsä, anï bolur etmägä. Egär serp bilä nemä ziyan etti esä da eyäsi anï tapkay taχïlïna kendiniŋ, ziyanïn eyäsinä tölämäχ keräk.

68 kapitula. Kimesä kimesäniŋ borlalïχïna kirgäy

Egär kimesä kimniŋ borlalïχïna kirgäy biyiniŋ erkindän bašχa, bolur bürtükün borlanïŋ yemä, nečä sövsä, yoχsa borlalïχtan nemä čïχarma bolmastïr. Anïŋ üčün könü törä bilä aytïlïyïr, ki borlalïχlar kensi eyäsiniŋ erkindän bašχa kimesä nemä buzmagay, ani bir borlalïχtan nemä čïχarma erki yoχtur. Egär kimesä borlalïχtan nemä alsa borlačï eyäsiniŋ erkindän bašχa da anïŋkibik ištä tapulgan bolsa, neniŋ dä ičinä ziyan etip esä, keräk biyinä barča tölägäy.

69 kapitula. Yäŋi kiyövlär üčün

Egär (80v) ki kimesä yäŋi kiyöv bolgay, aŋar tiymästir terčä lovga čïχma, anïŋ üčün ki χaršï da ziyanlï nemä yoluχmagay. Anïŋ üčün ki anïŋkibik yäŋi kiyövnü törä erkli etiyir anï čerüvdän, ki kendiniŋ yäŋi sövüklüsü bilä sövüngäylär övlärinä kensiläriniŋ. Bilirmen, ki miskinni Teŋri sövär da

bermästir alarnïŋ övinä alay terčä yas ya χayγu, ki yäŋi kiyövlükünä yoluχkïy edi. Anïŋ üčün anïŋkibik yäŋi kiyövgä yamanlama keräkmästir.

◇ Ermeni, ki salalarï bolgay, anïŋ üčün ki borčludur čerüvgä, sövünmägin bu sövüklü berilmäχka ya ʤomartlïχka.

70 kapitula. Xol tiyirmäniniŋ

Törä bilä boyruχ etkändir da tïygandïr, ki χol tiyirmänin tusnaχ χoymagaylar, ne üstündägi tašïn, ne tibindägi tašïn. Anïŋ bilä miskin tirlik etär. Yaŋïlgan munïŋki nemäni haligi boyruχnu törä bilä ögütlänmäχ keräk, ki tartïngaylar andan, (81r) ki anïŋkibik tiyirmänni tusnaχ χoymagaylar.

71 kapitula. Borč üčün tusnaχsïz

Egär bolgay borčlusu tusnaχsïz kimesäniŋ vaχt bilä inanïp bergän küngä da tölämä bolmagay, törä buyurïyïr ol inangan kišigä, algay övindän tusnaχ borčlunuŋ küč bilä tölöv etmäχ üčün. Egär borčlu yaχšï köŋlü bilä tusnaχ bermä klämäsä borč eyäsinä, bu iš bilä borč eyäsi bolur alma. Egär yarlï kišini χïstïrgan bolgay nahle, nemä anïŋkibik tusnaχ bergäy borč eyäsinä. Anïŋkibik tusnaχ kečä χatïna χonma bolmastïr. Borč eyäsi anïŋkibik tusnaχnï χaytarmaχ keräk aŋar, kimdän ki alïp edi, da aŋar podobnïy kün etmägä anïŋ miskinlikinä körä, ki tölöv etmä bolgay.

72 kapitula. Xul-χutannïŋ

Törä bilä χoygandïr, tiymästir χul-χuta*n*nïŋ aχčasïn kesmägä yalïndan da kečiktirmägä yalga tutkannïŋ, ya χulga, ya χaravaška alarnïŋ, vaχ-(81v)tï čïχkïnča, günäš batkïnča, χuluχ etkän χuluχun tölämäχ keräk biyindän ötläš, anïŋ üčün ki miskindir, da išančïsï andadïr, ki oldur tirliki, ki küstünmäχliχ yebermägäy Teŋrigä, da andan tüškiy edi nemä yazïχka, yetkinčä edi anïŋ miskinliki, ki aŋar berinip edi χuluχka. Anïŋ üčün aŋar tiymästir χuluχ etkän aχčasïn kečiktirmä.

73 Kapitula. Tullardan nemä tusnaχ alïnmagay

Törä bilä χoyulgandïr, ki tul χatunlardan tusnaχ almagaylar nemä dä, ni ton-opraχ, ni özgä nemä, altïn kümüš kibik, alma bolmagaylar tusnaχ ornuna. Egär ki özgä törädä buyurgan esä tusnaχ alma tullardan, ale bizim ermeni töräsinä anï tïygandïr, anïŋ üčün ki 2-inči Teŋriniŋ boyruχundan šaγavat berinmäχ keräk tul χatïnlarga, anïŋ üčün bir ton-opraχ keräklidir tullarga, da ne türlü ki Teŋri ʤuvutlarga körgüzdi šaγavat Mïsïrda.

74 kapitula. (82r) Xatun üčün, ki 2 kišini uruškanda ayïrgay

Xayda 2 kiši biri biri bilä uruškay asrï yaman, da χatïn kiši alarnïŋ arasïna tüškäy ayïrmaga χalabanï, da klägäy aŋar bolušmaga, kim ki yïχïlïyïr da yeŋiliyir küčlügä, a özgä nemä bilä bolmïyïn bolušma, ol uruškan kišilärni ayïrma ne bir türlü iš bilä, da anï, χaysï ki χuvatlïdïr, tutkay yumurtχalarïndan, törä buyurïyïr anïŋkibik χatunnuŋ χolun kesmä, anïŋ üčün ki tiydi anïŋkibik yerinä. Egär törä šaγavat etsä, ol čaχta bolur anïŋkibik χatun χolun satun alma.

75 kapitula. Kimesä ki ölüni kerezmandan čïχarïp yaŋalačlasa [=yalaŋačlasa]

Kim dä ki ölüni kerezmandan čïχarsa da anï yaŋalačlasa [=yalaŋačlasa], da egär isi tutulgan bolsa anïŋkibik ištä, anïŋkibik talovučï ölümlü bolmaχ keräk anïŋkibik etkäni üčün. Egär tutulmagan bolgay anïŋkibik isi ištä, soŋra χaytkay da bab(82v)asnïŋ alnïna χosdovanel bolgay, da anïŋ din atasï aŋar luʤ bermäχ keräk anïŋ ol artïχsï iši üčün yazïχlï, ölümünä diyin k'ristânliktän keri bolmaχ keräk anïŋkibik yazïχ etüči, nečik kiši öldürgäy, törä alay körgüziyir.

76 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesäni öldürgäy satamadan, klämiyin

Yol bilä barïr egäč, kimesä kimesägä nemä etmägäy, da ni dušmanï da bolmagay, da anïŋ üsnä kes-kenetälä χaraχčïlar sekirgäy, da ol, saγlïχïn saχlama kläp kendiniŋ, da öldürgäy alardan χaysïn, törä bilä anïŋkibik kiši öldürmäχ, surp yïχöv anï yazïχ tutmastïr. Egär ki anïŋkibik iš k'ahanaga yoluχsa, surp yïχöv anïŋkibik išni alay oχ tutïyïr, da kim anïŋkibik yazïχnï etsä, χosdovanel bolmaχ keräk da luʤ tartmaχ keräk. Egär ki k'ahana yoluχsa anïŋkibik iškä, babaslïχïna nemä ziyan etmästir. Egär lâyïq bolsa, anïŋkibik kiši öldür(83r)gän bolur tum alma yïχövdä.

77 kapitula. Oγlanlarnïŋ, ki kendi erkinä da χorχu da saχlanmagan

Kim ki erk bergäy oγlanlarïna erkinä ösmägä da bermägäy anïŋkibik oγlanlarnï ustaga bitikkä ya pešägä, bolup miskin, törä körgüziyir anïŋkibik oγlanlarnï atasïndan anasïndan ötläš ustaga ya pešägä bermä, da öskäylär l'atalarïna dirä, da arzani bolgaylar k'ahanalïχka ya igi pešägä. Egär ki atasï soŋra ol χïlïχ bilä bermägäy oγlanlarïn pešägä, oldur, ʤigäri itidir zakonnuŋ, da ganunk' bilä saχlanmaχ keräk, da anïŋkibik ata χarγïšlïdïr, anïŋ üčün ki törä bilä da Teŋriniŋ buyruχu bilä buyurgandïr, ki atalar kensiläriniŋ oγlanlarïn saχlagaylar yaχšï ögüt bilä, da χorχu tibinä, da buyurganïna Teŋriniŋ, ki Teŋriniŋ töräsindän da χorχusundan čïχmagaylar.

78 kapitula. Ki oγullar atasïn-(83v)anasïn salïp ketärlär

Xaysï da oγul-χïz k'risdânlarnïŋ ki salgay atasïn-anasïn da ketkäy, Teŋriniŋ buyruχu bilä anïŋki ata-ana bütün saχlagaylar oγul-χïzïn, ki kendiläriniŋ buyruχu bilä χatlarïna övrätmägä da χïlïχlarïna. A egär oγul-χïz atasïna-anasïna išitmä klämäsä, alarnïŋ saγ da yaχšï ögütün yeŋil tutup, anïŋkibik oγlanlar χarγïšlï ornuna tutulmaχ keräk. Anïŋ üčün Teŋri alay buyuruptur, egär χaysï ata-ana kendi oγlanlarïn ögütlämäsä hörmätli, Teŋriniŋ buyurganïna körä tirilgäylär, a ol boyruχnï atanïŋ ananïŋ nemägä tutmagaylar, anïŋkibik ata-ana bolurlar anïŋkibik oγul-χïznï keri etmägä. Ale bügüngi vaχtta köp yoluχur, ki igi ata-anadan, hörmätli, yaman, kendi erkinä oγlanlar keri bolurlar. Anïŋ üčün anïŋkibik oγlanlar χarγïšlïdïrlar.

(84r) ### 79 kapitula. Kim čerüvgä barsa

Barïr egäč čerüvgä da öldürgäy anda kiši, anïŋkibik kiši öldürüči ari atalarnïŋ buyruχlarïndan yazïχ ornuna saγïšlanmagay, χaysïn ki biz dä alay saχlama klärbiz. Äγbät, anïŋkibik öldürüči bolur borčlu χosdovanel bolgay da luʤ tartkay oχšašlï, törä alay buyurïyïr.

80 kapitula. Pešäkârlarnïŋ

Egär pešäkâr kimesädän nemä oγurlasa pešäsin išlägändä kensiniŋ, χačan nemä aŋar išlämä bersälär, da tapulsa anïŋ ičinä, kensi uyalmaχï üčün 2 kez tölämäχ keräk oγurluχnï. Egär anïŋ üsnä sezmäsälär, kensi bilgäy kensiniŋ χïlïnganï bilä.

◇ Ermenilär bu ustavanï kendiläri arasïna saχlagaylar. Egär ermeni pešäkârï özgä ʤïnsnïŋ bergän išindän oγurlasa, χaysï törädä özgä ʤïns olturuptïr, ol törä bilä ögütlänmäχ keräk.

81 kapitula. Naχïs toγgan oγlanlar üčün

(84v) Egär oγlan toγsa tilsiz yaχot χaysï özgä boγomlarïndan, ol čaχta anïŋkibik oγlan naχïs toγganïndan žaranglïχ etmäs atasïnïŋ-anasïnïŋ igïlikinä, nečik to naχïslïχ bilä toγgan. Egär toγgandan soŋra yoluχsa naχïslïχ, budur aχsaχlïχ, soχurluχ, ya kelepänliχ, ya satamadan anïŋkibik telirgäy, ki usundan yeŋil bolgay, egär uslu da bolsa, χačan bolmagay turma, yatkay da kendi keräkin bolmagay tügällämä, da anïŋ χardašlarï ol išančta bolgaylar, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy da naχïslïχïna boluškay, anïŋ ülüšün atasïnïŋ-anasïnïŋ χardašlarï saχlagaylar aŋar dirä, ki Teŋri aŋar saγlïχ bergäy. Egär saγaysa, keräk χardašlarï anïŋ ülüšün bergäylär aŋar. Egär saγaymasa, anïŋ χardašlarï keräk anïŋ ülüšü bilä saχlagaylar anï anïŋ ölüm küninä dirä.

82 kapitula. Bezirgânlik üčün

Bir bezirgân birsinä nemä χum(85r)aš satkay, da anïŋki bezirgân satkan χumašnï [=χumašï] χalp bolgay ya čürük, da bilgiy edi anïŋkibik kendiniŋ buzuχ χumašïn, da maχtagay, ant ičkäy, ki igidir, algïn, da aldagay algan kišini, da ol bezirgân, inanïp aŋar da maχtaganïna, algay, da soŋra anïŋkibik χumašnïŋ arasïna χalp bolgay ya čürük, da anï tanïχlatkay yaχšï kišilär bilä, kimgä tiyär inanma; da anïŋkibik χalp da čürük χumaš üčün, ki tapulgay, törä körgüziyir, ki anïŋkibik χalp da čürük χumašnï tiyär eyäsinä yänä χaytarma. Bu törä bu türlü saχlanmaχ keräk: egär kimesä at ya tuvar χara satkay kimesägä da tutungay aŋar könülük tibinä, ki nemä naχïslïχï yoχtur ol tuvarnïŋ, da soŋra algan kiši özgä türlü tapkan bolsa, bu da ol türlü, nečik aytïlïptïr yaman χumašlar üčün, ki naχïslïχï üčün tuvarnïŋ baχïlmaχ keräktir, anča dügül, ki čürük (85v) nemäni χaytargaylar ya yaman nemäni, anïŋkibik χumašnï satkan yarγudan ögütlänmäχ keräktir.

83 kapitula. Hranicalar üčün žaranglarnïŋ

Egär ki χaysï χonšularnïŋ arasïna hranicalar bolgay övlär arasïna da tüzdä rol'alar arasïna, da talaškaylar aralarïna, biri aytkay, menimdir, da 1-si aytkay, seniŋ dügül, menimdir, törä anï körgüzmästir, ki anïŋkibik iš ant bilä ayïrïlgay, yoχsa 2 yartïn igi könü tanïχlar χoygaylar, ki kimgä inanma bolgay, χaysï yartïn ki artïχ tanïχ bolgay, ki tanïχlïχ bergäylär könüsün, ol yanga bolmaχ keräk ol hranica.

84 kapitula. Xuçlar üčün

Xačan ki ketχoyalar da χartlar χoysalar kimesäni baχučï χuçlarnï, [ki baχkaylar miskinlärni], χuçta yatkanlarnïŋ baχkaylar ton-opraχlarïn, ašïn-suvun. A egär ki ol baχïčï kiši damâh etkäy, da kendinä yašïrgay χuçnuŋ kelišin, da därvešlärni ač saχlagay, ol borčludur, ki šaγavat et(86r)käy miskinlär üstünä, ki ačlïχ tartmagaylar da miskinlik, törä anï ögütlämäχ keräk šaγavatsïz, ayamïnča.

85 kapitula. Töräsi üčün vank'larnïŋ

Egär kimesä ulu köktän, ya χanlïχ olturγučtan, ya rïcer, ya alpovut, ya žolner kelgäylär vank'nïŋ salasïna, da klägäylär turma, da išitkäylär, ki vank'ta daγïn igi yer bar turma, da bargaylar vank'ka bïrγïlar bilä, naγaralar bilä, da čalïčïlar bilä, da χatïn kišilär dä birgä bolgaylar, da vank'nïŋ harbẹti alarnï andan tïygay, da alarga körklü sözlär bilä sözlägäy, da χolgay alardan, ki kendilä-

riniŋ saγïšïndän tartïngaylar, egär ki harbẹtniŋ sözün da χoltχasïn nemägä tutmagaylar da turgaylar vank‘ta, anïŋkibiklär Teŋridän da ari atalardan χarγïšlïdïrlar. Xaysï iš χorχuludur išitmä dä. Zera vank‘ ari atalarnïŋ yeridir, anïŋ üčün χoygandïr, χaysï ki borč(86v)ludurlar χoltχa etmä Teŋridän χanlar üčün, da ulu biylär üčün, da barča k‘ristânlar üčün. Anïŋ üčün anïŋkibik kišilärgä tiymästir anïŋki χïlïnmaχ bilä vank‘ka kirmä, nečik aytïlgandïr, yoχsa Teŋriniŋ χorχusu bilä kirmäχ keräk, da Teŋridän χolmaχ bilä, da tumluχ bermä yazïχlarga bošatlïχ üčün.

86 kapitula. Keraplarnïŋ buzulmaχï üčün

Egär ki kerap šähärgä yuvuχ buzulsa, tiyär, kermändän čïχïp kišilärgä bolušma da χutχarma tirlikni keraptan, ki tas bolmagay teŋizdä. Egär ki ol kermän kišiläri hadirlänip edilär esä anïŋkibik igi̇likni kerapnïŋ talama, tiymäs anï etmä: buzulgan kerapnïŋ ulu ziyanï biyinä boldu ol kerapnïŋ sïnmaχï da batmaχï. Egär klämäsälär yaχšï köŋüldän bolušmaga, ol tirliknïŋ keräk 10-unčï ülüšün algaylar boluškan kišilär kendilärinïŋ emgäkläri üčün. Egär ki alarga az körün(86r)sä 10-unčï ülüš, keräk 5-inči ülüšün algaylar da özgäsin χaytargaylar eyäsinä, anïŋ üčün ki munïŋki išlär köp yoluχur teŋizdä. Ale ermeni töräsi bilä saχlanïr, ki munïŋkibik ziyandan nemä alïnmagay ol bolušmaχtan.

87 kapitula. Yäŋi sala olturγuzmaχ üčün

Egär kimesä yäŋi sala olturγuzma klägäy yäŋi tib üsnä, anï bolmas etmä χannïŋ erkindän bašχa. Egär anïŋkibik iš olturγuzgan bolsa, alay salačïlarga körgüzmäχ keräktirlär yer da yuχövnüŋ himin yasamaga, da soŋra salačïlarga övlärinä, da üläškäylär saban tüzlärin, bičänliklär, da özgä yerlärin, ne ki kerägläri bardïr, här biri bilgäy, ne üsnä olturuptïr. A egär pusta salanï kimesä klägäy el bilä olturγuzma, olturgaylar ol törä bilä da ol χïlïχ bilä, ne türlü burun edi.

88 kapitula. Övlärniŋ uzdat bermäχniŋ

Barča türlü bazar keräk, (87v) ki kendiniŋ küčinä bolgay da saχlangay, egär ki kimesä satkay ya algay mülklär öbgälärindän χalgan. Egär ki ata ya ana anïŋki mülklärni satma klägäylär kimesägä, anïŋkibik satïχ bolma bolmas, tek bilmäχi bilä oγullarnïŋ, da χardašlarnïŋ, da yuvuχlarnïŋ, kimlär ki žaranglïχ etkiy edilär. Anïŋkibik satïχ bolmaχ keräk anïŋkibik mülklärdä alarnïŋ bilmäχi bilä, da erki bilä, da tanïχlïχlarï bilä. Egär ki χaysï oγul, kensiniŋ atasïnda bolup, da klägäy satma mülk, anïŋkibik nemäni bolmas satmaga bilmäχindän da erkindän bašχa da d′ad′ularïnïŋ da yuvuχlarïnïŋ erkindän bašχa. Egär ki könüsün alarnïŋ bilmäχlärindän bašχa, da alarnïŋ tanïχlïχlarïndan, da sözlärindän bašχa ol igi̇liklärni, χaysï ki yoγarï belgilidir, kimesägä satsa alarnïŋ erkindän bašχa, soŋra anïŋ oγullarï ya yovuχlarï, kelip, bolurlar ol algan kišini keri etmägä törä (88r) bilä ol mülklärdän. Egär anïŋkibik mülklär yazïlgan bolsa keŋäšläri bilä, da tanïχlïχlarï bilä, da erkläri bilä bu aytïlgan kišilärniŋ, da anïŋkibik satmaχlïχ miskinliktän kelgän bolgay, 1 yïlga dirä yuvuχlarï bolurlar törä bilä keri etmägä algan kišini. A egär könüsün yaχšï köŋül bilä sattïlar esä kendilärinïŋ kerägläri üčün ol mülklärni da toχtadï esä ol bazar, keräk ki kendiniŋ küčinä χalgay. Xaysï bazarnïŋ bilinmäχliχi bolmaχ keräk ermeni yarγučïlarïnïŋ alnïna. Da ol yarγučïnïŋ mühürünüŋ tibinä bitik uzdat bergäy satun algan mülklärni toχtatmaga berilgän bolgay. Nečik bitikläri, alay könülükläri, nečik möhürläri tibinä χanlïχnïŋ olturγučunuŋ berildi barča d̲žïnsnïŋ bilmäχi bilä tügällänmäχi etärlär, alay oχ anïŋkibik bitiklär ermeni yarγučïsïnïŋ möhürünüŋ tibinä aytïlgan išlärni bergän alay (88v) oχ χuvatlarï bardïr, anïŋ üčün ki munïŋkibik buyruχundan da küčündän čïχtï korol′nuŋ olturγučundan.

◇ Bu buyruχnuŋ yeri bardïr χoluna ermenilärniŋ, anïŋ üčün ki yarγučïsï alarnïŋ voyttur kermänniŋ töräsindän nemeckiy da Marïmborknuŋ.

89 kapitula. Üläšinmäχläri toγma χardašlarnïŋ

Egär χardašlar aralarïna atalarïnïŋ ölümündän soŋra igi̇liklärin, egär mülklärin, egär özgä nemä, ki üläšingäylär 1 ölčöv tibinä, äväl, ne ki üläšmä bašlagaylar yergä bilä, barča ištän burun keräk χardašlar atasïnïŋ ölümündän soŋra χoymaga d̲žehezlärin da ülüšlärin kendilärinïŋ χatunlarïnïŋ, anïŋkibik d̲žehez da ülüšlärin, ne türlü ki keltiriptir här biri d̲žehezin atalarïnïŋ övindän köp mi, az mï χod̲žalarïna, da χatïnlarïnïŋ d̲žehezlärin keri χoyup, andan soŋra χardašlar, ne ki χalsa atalarïndan igi̇liklär, kendi aralarïna ülüš (89r) etkäylär 1 tekši teŋ da könülük bilä.

Egär ki χaysï χardašlardan üläšmäχtän burun nemä atasïnïŋ tirlikindän alïp edi esä, anï barča keräk ülüškä χoygay, här biri χardaš üläšingändän soŋra kendi ülüšünä eyä bolur, bu türlü törä körgüziyir.

90 kapitula. Ögütlämäχ üčün oγrunï

Törä buyurïyïr här biri oγrunu oγurluχ nemä bilä belgili törä alnïna keltirgänni ögütlägäylär furka bilä.

91 kapitula. Töräsi üčün oγrularnïŋ da χaraχčïlarnïŋ

Oγrunu da χaraχčïnï kendiläriniŋ sïŋarlarï bilä yïχöv alarnï saχlamas, ale törä alarnï ölüm bilä tas etiyir, anïŋ üčün oγru da χaraχčïlar sïŋarlarï bilä kendiläriniŋ här kün ölümlü bolgaylar. Alay oχ, egär kimesä kišini oγurlagïy edi ya χaraχlagïy edi χaraχčïlïχ bilä, χačan Yäŋi da Eski Törä ol türlü buyurur, anïŋkibik ölüm bilä tas bolgay.

92 kapitula. Xullar üčün, (89v) ki yebergäy biyi kendi keräkinä

Xačan biyi yebergäy χulun kendi keräkinä yolga da türlü türlü išlär yoluχur yolda, egär anïŋkibik χulga yolda nemä yoluχkïy edi, a χul klämägiy edi barma ol yolga, a biyi anï anïŋkibik yolga küč bilä keltirgiy edi, ki bargay, da anïŋkibik yoldan p'orcut'iun yoluχkay χulga, da biyi küč bilä yeberip edi ol yolga, biyi egridir ol iškä. Egär χulu biyiniŋ bilmäχindän bašχa bardï esä ol yolga da anda nemä satamaga yoluχkay, ol ištän biyi egri tigül, ne ziyanlï.

93 kapitula. Kimesä yat kišiniŋ χulun kendi keräkinä yebergäy iškä

Egär kimesä kišiniŋ χulun yebersä kendi išinä da ol χulga yolda nemä satama yoluχkay, ki tas bolgay, ol čaχta ol, kim ki anï yeberdi anïŋkibik yergä anïŋ biyiniŋ erkindän bašχa, borčludur anïŋ χanïna. Anïŋ üčün törä buyurïyïr, ni 1 kimesä bolmastïr buyruχ etmä özgäniŋ χulu(90r)na, kimniŋ ki kendi χulu bolmasa. Anïŋ üčün yarγučïnïŋ töräsidir, ki anïŋkibik išni baχkay, ne türlü χïlïχ bilä ol χulnu anïŋkibik yolga ziyanlï yeberip edi, ya ne säbäptän aŋar ölüm yoluχtu.

94 kapitula. Yalga tutkan χullarnïŋ

Egär kimesä χul yalga tutsa da χul aytkay biyinä, yeber meni, keräkimä kendimniŋ barïyïm, da biyi klämägäy anï yebermä ol yolga, a χulu biyiniŋ sözünä nemä bermägäy da bargay kendi išinä, da anda aŋar yoluχkay ölüm, anïŋkibik iškä biyi egri tügül. Egär anïŋki yolga biyi yebersä χulun kendi erki bilä, da özgä kišilär aytkay aŋar, ki yebermä ol yolga, da anïŋkibik yebermäχtän yolda nemä p'orcut'iun yoluχsa, anïŋ biyi anïŋ üčün egri bolur yaman yoluχmaχ üčün χuluna.

95 kapitula. Tuvar χara üčün, ki sačovga kirgäy, da oboraga yapkaylar

Egär kimesäniŋ tuvarï kirgäy sačovga χïšnïŋ ya ävälbaharnïŋ, ol, kim(90v)niŋdir sačovlar, χaysï ki tuvar kiriptir, keräkmästir ne 1 nemä bilä tövmä ya anï naχïs etmä, tek anïŋkibik tuvarnï kensiniŋ oborasïna yapkay. Egär anïŋki tuvarnï sačov eyäsi öldürsä, tölämäχ keräk. Egär soχraytsa, ya ayaχïn [=müŋüzün] sïndïrsa küč bilä, albo χuyruχun keskäy, ya ayaχïn aχsatkay, yarγučïlar anï baχkaylar, yergäsi bilä bilip da igi täräzülägäylär, χaysïn ki aytïlgan satamalardan ol, kim ki bolgïy edi yaman etüči munïŋkibik išlärdän, ol tuvarnïŋ 4-ünči ülüšün tölämäχ keräk. Egär ki andan burun tuvar eyäsinä ayttïlar esä, ki kendiniŋ tuvarïn yaχšï közätniŋ tibinä saχlagay, ki sačovda ziyan etmägäy, ol tuvarïn kendiniŋ tïymagay, ol čaχta yarγučïlar anïŋkibik išni baχmaχ keräk tanïχlïχka körä da bilingänlärinä körä.

96 kapitula. Anïŋ üčün, ki kimesäniŋ atïn üčkürtkäy

Kimesä kimesäniŋ atïn üčkürt(91r)käy tibinä, kläp alay, ki üstünä olturgan kišini χorχup salgay, da ol olturgan kiši, yïχïlïp attan, ölgäy, anïŋkibik iš yarγusu özgä türlü bolmas bolma, tek alay, nečik öldürgän kišiniŋ bašï üčün. Nečik törä buyursa yazïlgan bašï üčün, ol, kim ki üčkürttü atnï da säbäp boldu satamaga, tölär bašïn χardašlarïna da yuvuχlarïna. Da ol yïχïlgan attan egär tiri χalsa, da egär naχïs bolgay χaysï boγumuna da teniniŋ, ol čaχta ol, kim ki ürküttü atnï, tölägäy hakimlikin da χardžïn, egär ki gälägdän dä etti esä, anïŋkibik törä bolmaχ keräk. Egär ki kendi at kišiniŋ seziklikindän ürkkäy da üstünä olturgan kišini salgay da salgan kiši ölgäy ya naχïs bolgay, anïŋ üčün ne 1 kimesä ne 1 söz kötürmäs da ziyan borčlu bolmas, anïŋ üčün ki atlar köp ürkäk da köp χïlïχlarï bardïr, egär ki χaysï χïlïχ bilä yoluχkïy edi, nečik munda yazïlïptïr, törä yoluχkan iškä körä ol, ne ki (91v) bolsa törä bilä könülük, anï buyurgay.

97 kapitula. Kimesä kiši öldürgäy könüsün albo satamadan

Kiši öldürmäχ klämінčä munïŋki χïlïχ bilä bolur: egär kimesä otun čapkanda balta bilä, da balta tüškiy edi sapïndan da kiši öldürgäy, kimni dä bolsa, albo kimesä taš bilä ya aγač bilä [atsa], daγïn egär kimesä yemišli teräk üsnä aγač bilä atsa ya taš bilä da kišini öldürgäy, ya usta šägertin öldürgäy körmінčä, ya ata oγlun, ya biy χulun, ya bikä χuluχčïsïn, ya χardaš χardašnï, ya 1 kimesä özgäni klämiyin öldürsä, ya ne türlü iš bilä aytïlgan, ya atlar arabanï alïp χačkanda tïyalma bolmasa da kišini öldürsä, ya kiyikkä čïχkanda kiyikčilär da oχ atkaylar kiyikkä ormanda ya tüzdä ol saγïš bilä, ki kiyikni urgay, da ol oχ, [ki] kiyikniŋ üstünä atïldï, da kišini öldürgäy, anïŋkibik öldürmäχ kišini klämiyin öldürmäχlärdir.

A kläp öldürmäχ könüsün bu türlüdür, ki yügür(92r)gäy biri biriniŋ artïndan, ki anï kläp öldürgäy, da ol, anï χuvïyïr, χaytïp, ol anï öldürgäy,

ol, [ki] anï χuvïyïr edi, yänäči χaraχčïlar da soyučïlar, ki klägäylär öldürmägä yolču*n*nu da yürügän kišini emin, da alar, ayap tamaχlarïn, χaysïn ki χaraχčïlar öldürmä klädi, χaytïp, alar ol χaraχčïlarnï öldürgäylär, ya 1 kimesä čerüvdä bolgay, kendiniŋ dušmanïn övdägi anda tapup, öldürgäy köŋlü bilä, ya 1 kimesä kečä bilä kläp kimesäniŋ yolun algay anï öldürmäχ üčün, ya yaman χatun kläp kendiniŋ χodžasïn otalagay, ya kimesä kimesäni paχilliktän otalagay da öldürgäy. Munïŋkibik säbäplär bilä aytïlgan bolur öldürmäχliχ sayïštan kläp, alay, nečik χïlïč bilä etilgän bolgay. Egär kimesä er kišini ya χatïn kišini aytïlgan χïlïχ bilä öldürgäy, yazïlgan törä bilä anïŋ bašïn tölämäχ keräk.

98 kapitula. Išlär üčün, ki salada bolur

Egär ki kimesä rikadan, χaysï ki sal(92v)ada barïyïr, da kimesä yol etkäy suvga kensi baχčasïna suvarmaχ üčün, da ol suvnu kendiniŋ keltirmäχindän baχmagay, da anïŋ ba*χma*maχïndan suv χonšusuna ziyan etkäy, da anïŋkibik suvnu, ki keltirmäχindän χonšusuna aŋlatmagay, anïŋkibik ziyannï ol kiši tölämäχ keräk, ki suvnu keltirip edi. Kimlär ki töziyir anïŋkibik aytïlgan ziyannï, χïlïχ bilä keräk ki kišilär bilä anï tanïχlatkaylar da belgili etkäylär törä yanïna, keräk tölägäy bolgan ziyanlarïn anïŋ.

99 kapitula. Biliksiz hakimlär üčün

Yïyï yoluχur kišilär bermä hakimlikkä, anïŋ üčün adžämilikindän hakimniŋ, ya övränmämäχliχindän hakimniŋ, ya biliksiz bermäχindän hakimlikni kišini öldürgäy, yaχot öč χuvup, yaχot adžämilikindän yaman hakimlik berirlär kišigä, ya hakim šägertin tügäl övrätmägän χastaga yebergäy, da anïŋki säbäptän kiši ölgäy, bašï tölänmäχ keräk yazïlgan (93r) törägä körä. Aytïlgan mahanalar ölgän kišiniŋ hakim da šägert borčlu bolurlar ol kišiniŋ bašïn tölämä. Egär χasta kiši klämäsä kendiniŋ hakimin*iŋ* išitmä sözün da anïŋkibik χasta ölgäy, hakim anda egri tigül.

100 kapitula. Kimesä ki küč bilä yebergän bolgay χayda esä, kendi erki bilä barmagay

Egär kimesä kimesäni küč bilä iškä yebersä kendi erkindän bašχa, yemišli teräk üsnä minmä da ol teräktän yemiš silkmä, albo aχïn suv ötläš barma ol klämägän kišigä, ya aytkay at üstünä olturmaga övränmägän, neukïy, da anïŋkibik yoluχkan išlärdä ki aŋar ölüm kelgäy, kimni ki küč bilä yeberdilär, anïŋkibikkä, kim ki säbäp bolur, borčlu bolur bašïn, anïŋkibik kimsäni oχšašsïz iškä klämägängä keltirdi anï anïŋkibik satamaga.

101 kapitula. Iščilär üčün yalga tutkan ne iškä dä bolsa

Xačan ki iščilärni sözlärlär ne iškä dä bolsa sïŋarlarï bilä išlämä(93v)gä, da anïŋkibik iščilärdän biri eksik išlägäy 1-sindän, törä yanïna keräk aytkaylar, χaysï ki artïχ išlägäy aralarïna, aŋar artïχ tölämäχ keräk išinä körä anïŋ, a kim eksik išläptir, eksik iš bahasï algay.

102 kapitula. Töräsi pastuχlarniŋ

Xačan ki pastuχlar yalga kirirlär kütmägä barča türlü džïnsïn tuvar χaradan, džanavarlar džâht bilä kütmäχ keräk da igi közätmäχ keräk, ki bolmagay ziyan kiyiktän tuvar χaraga čeredada. Pastuχnuŋ yaman kütmäχindän yoluχkïy edi egär yoluχmaganïna kütüčiniŋ dä ziyan bolgïy edi, pastuχ tölämäχ keräk anïŋkibik ziyannï. Egär pastuχnuŋ vaχtïna ol ziyan yoluχsa da küči yetmägäy ol satamanï keri etmägä, keräk eyäsin keltirgäy, kimgä ki ziyan boluptïr, ol yerdä. Egär χaysï tuvar čeredadan säbäpindän pastuχnuŋ tas bolgay, keräk kendi tölägäy. Egär kendi kütüčidän ziyan bolsa aγač (94r) bilä urmaχtan, ya taš bilä, ya nemä bilä atmaχtan naχïs etkiy edi ya öldürgiy edi, ziyanïn tölämäχ keräk. Egär tuvar χara biri birin öldürsä, anïŋkibik išni törä ayïrmaχ keräk kensiniŋ küčü bilä.

103 kapitula. Kim ki nemä bersä yïχövgä

Egär kimesä nemä bergäy yïχövgä yaχšï köŋüldän — borlalïχ, ya öv, ya tiyirmän, ya saban yeri, ya muŋar körä özgä nemä, da χaysï yïχövgä nemä bersälär, da ol yïχöv χïsmätsizliχindän ya özgä nemä satamadan küygäy, egär kermändä bolsa ya salada anïŋkibik yïχöv, ol čaχta anïŋkibik ig*i*liktän, ki berilip edi yïχövgä, aχpašnïŋ bilmäχi bilä ol kelišlärni yïγgaylar da anïŋkibik kelišlärdän yïχövnü yasagaylar. Egär ol yïχövnü burungi yerinä yasama bolmasalar, anïŋ üčün ki ol kišilär, yïχövnüŋ žoγovurtu, ki ol yïχövgä baχarlar edi, ol kišilär özgä yarï bargïy edilär turmaga, äγbät, keräk yïχöv yasalgay (94v) ol aytïlgan čïγïšlarïndan, χaysï ki ol yïχövgä berilgändir. Da keräk χabul bolgay aχpaš da bilmäχi bilä erkinä bergäy. [*На полях:* alγïšlï bolgaylar].

104 kapitula. Töräsi kebitčilärniŋ da bezirgânlarnïŋ

Bezirgânlar da kebitčilär könü etüči bezirganliklärin kendiläriniŋ alay tepränmäχ keräktirlär da borčludurlar, ne türlü χanlïχ olturγuč ne türlü ki taptï da χoydu kendiniŋ, alay kermändä, nečik kermänčiχlärdä, barča yollarda.

Eŋ burun baχïlmaχ keräk, nečiktir täräzülär, nečiktir funtlar, nečiktir χarïlar da ölčünmäχi bar-

ča türlü χumašnïŋ, ki bolgaylar könü da tügäl išlär künüsün bezirgânliknïŋ, bu türlü χoyulmaχ keräk, nečik vaχtïna körä kötürülür da enär dä, da, χoyup anïŋ üstünä közät, ǯâht bilä baχkaylar da közätkäylär, ki heč kimesägä aytïlgan išlärdä egirlik bolmagay.

Egär kimesä tapulgan bolgay, χaysï aytïl(95r)gan täräzüdä, χarïda, funtta, [*На полях:* falšovan′e χarïlarda da funtlarda] ölčmäχlärdä da χarïlamaχta egirlik kimesägä ya oγurluχ etkäy, ol čaχta 1 iš üčün, aytïlgan egirlik üčün ya oγurluχ etkäni bilä, 4 kez tölämäχ keräk ol egirlik etüči, daγïn da hörmätsiz χalmaχ keräk, ki özgälärgä orinag bolgay, munïŋki inamlï išlär etilmädi.

Egär ki kimesä yašïrïn aχča ya flī χaχkay [*На полях:* aχča χaχmaχ] da anï sezgäylär, anïŋkibik χaχuči aχča ya flī keräk 2 χolun keskäylär yaŋïlgannïŋ.

Tamγačïlarga da törä buyurïyïr, ki bezirgânlardan algaylar tamγanï šaγavat bilä [*На полях:* Tamγačïlar šaγavat etkäylär bezirgânlarga], ki alar aγïrsïnmagaylar. Da χaysï ki kermängä bezirgân kelsä, bezirgânlikin bašarïp, anda tamγasïn tölämäχ keräk, a yolda tamγa bermä törä buyurmastïr. Yasaχ, ni tamγa bolmas χoyulmaga özgä kimesädän, tek χanlardan ya keŋäšindän. Egär χaysï biylär tamγa tutsalar, özgä türlü χïlïχ bilä tamγanï alma bolmaslar, tek alay, nečik χanlïχtan χoyulgandïr.

(95v) Daγï da törä körgüziyir ölčüngän išlär da adämilärniŋ barčasïnïŋ tirliki da keräki yemäχindä, ičmäχinä keräkli alay keräk χoyulgay, ne türlü yïlï keltirsä, aylanïr barča išlär, da bu bolmaχ keräk küčündän χoyulgannïŋ kn′ažalarnïŋ, χaysï buyruχlarnï aytïlgan χoyupturlar, här biri saχlamaχ da gïvalttan bašχa tutmaχ keräk, nečik χoǯža, alay miskin, a ne bir bezirgân χaršï bolmagay aytïlgan išlärgä, kendi erki bilä nemä χoymaga, ani nemä etmägä bolmastïr, ne türlü aytïlgan χoyuluptïr.

◇ Apendiks. Bu yergä aŋlanmaχ keräk da saχlanmaχ keräk baχmaχlarïnda voyvodalarnïŋ, χaysï ki baχïčïlardïr, ki könü bolgay ölčövlär, da anïŋki täräzülärdä, da ölčünmäχlärdä χoyïyïrlar, da χaysï tapulgay ermeni išlärdä oγurluχnuŋ, yaχot ki χaχkay aχča, töräsi bilä kermänniŋ da Marïmborknuŋ, χaysïna ki yaŋïlganlarnïŋ išlärdä ermenilär beringändir, ögütlän(96r)mäχ keräk. A ne ki tamγa almaχ yolda aytïyïr bu yergä, aŋlanmaχ keräk: egär ki χannïŋ komaralarï ya tamγa, alïnmaχ yolda peremita bolgay.

105 kapitula. Töräsi barča pešäkârlarnïŋ

Barča pešäkârlar alïrlar iš barčasï 1-gä ya bašχa-bašχa, sözläšip yalïn iš üčün. Egär ki pešäkâr köŋlüčä iš eyäsinä išlämäsä ya ol išni, kim ki beriptir, buzsa, törä buyurïyïr, ki ol pešäkâr ekinči ol išni yasamaχ keräk ol yal üsnä. Egär ki ekinči klämägäy yasamaga, töräči üsnä yatïptïr anïŋkibik išni baχma, ki ziyanïn yaman išiniŋ üsnä saγïšlagaylar ol burun sözlägän yalï üsnä. Egär ki χaysï pešäkâr ol ištän, oγru kibik, nemäni alïp esä, 1-inä 4 tölämäχ keräk. Egär ki χaysï išni aŋar bergändir yasamaga da ne türlü iš bilä tas etsä, ol tas bolgan nemäni, negä ki tiysä, keräk tölägäy. Egär pešäkâr čekmänni ya aŋar körä oχšaš nemäni özgä, aŋar bergän išni uzaχ tut(96v)kay, da anï küyä buzgay ya čïčχan yegäy, anïŋkibik ištän ziyannï pešäkâr tölägäy barča. Egär anïŋkibik nemäni pešäkâr, alïp, tusnaχ χoygay, ol sahat oχ borčludur čïχarmaga. Egär anïŋkibik išlär pešäkârlarda säbäpindän paχilliknïŋ otka küygiy edi, pešäkâr ziyansïz χalïr. Egär ol pešäkârnïŋ säbäpindän kül χaytsa ol iš, ziyanïn pešäkâr tölägäy.

◇ Egär ki pešäkâr ermeni, aŋar išin išlämä bergän oγurluχ nemä bilä aš suv etkäy, kermänniŋ töräsi bilä da Marïmborknuŋ törälänmäχ keräk, a egär oγurluχ ištä ermeni kermän töräsinä nemeckiy beriliptir.

106 kapitula. Pešäkârlar üčün, ki išlägäy biyiniŋ saγïtï bilä

Pešäkârlar, išlövüči saγïtï bilä pešäniŋ kendi biyläriniŋ, nemä saγït bilä biyiniŋ išiniŋ arasïna sïnïχlïχ bolgïy edi, ol ziyan biyniŋ bolmaχ keräk. Egär ki ol saγït bilä biyiniŋ pešäkâr kendiniŋ išin (97r) išlägiy edi da anïŋkibik saγïtnï buzgïy edi, keräk tölägäy ziyanïn biyinä.

A kendiniŋ biyiniŋ etmägäninä egär pešäkâr χaysï saγïtnï yalga algïy edi išlämägä kendiniŋ bašχa išin da ol saγït ištä buzulgïy edi, biyiniŋ bolur ol ziyan, anïŋ säbäpindä, ki ol yalga tutkan tölär yalïn kendiniŋ biyinä.

107 kapitula. Tapunmaχ üčün čerüvdä igilik

Kimesä, čerüvdä bolup, egär nemä tapunsa ig*i*lik, anïŋkibik ig*i*likni ol, kim ki tapsa, bolur kendi erkinčä etmä, kimesägä anïŋkibik ig*i*likni χaytarmïnča, anïŋ üčün ki törä čerüvnüŋ χanlardan da kn′ažatalardan bašχa bošatmaχ bilä baγïšlanïptïr, χačan k‘ahana töräsi dä anï aytïyïr, ki anïŋkibik ig*i*liklärni bolur mustlar etmä, anïŋ üčün bu ig*i*liklär aytïlgan χïlïχ bilä tapkan oχšamastïr oγurluχ išlärgä ya talanga.

108 kapitula. Eski borčlar üčün

Borč üčün 30 yïlga dirä tep-tek (97v) turgannïŋ, ki ol borčnu törä bilä izdämägän, keräk teptek turgay meŋilik. A egär ki ol vaχtlarnïŋ arasïna anïŋkibik borč üčün kimesä kensiniŋ borčlusun aŋgïy edi da anïŋ üsnä yaχšï tanïχlïχï bolgïy edi inangan kišiniŋ, ya andan χalganlarnïŋ ol borčlunï ya χalganlarïndan bolurlar, baχmïyïn anïŋkibik köptängini, borčun törägä tartmaga da aŋmaga. Da egär anïŋkibik borčta tusnaχ berilgän bolsa ol inangan kišidä, andan alïngan algan bolgay, da 30 yïldan soŋra anïŋkibik tusnaχ izdänmägän törä bilä da anïŋkibik tusnaχ χoygan özgägä χalïr ol kišiniŋ χatïna meŋilikkä da andan χalganlarga.

109 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä nemä satun algay da anïŋ üsnä beh bergäy satkan kišigä

Egär kimesä tirlik satïn algay barča türlü nemädän, da satïχ etkäy edi anï, da 1 ülüšün anïŋ üsnä bergiy edi satučïga, da satučï (98r) alučïga inangïy edi [χalgan sumanï], törä buyurïyïr anïŋkibik igi*l*ikni, kimgä ki satïptïr, ne 1 kimesägä özgägä satma bolmas, keräk ol bazarnï ol toχtatkay, kim ki alïptïr burun. Egär ki alučï kensi erki bilä bazarnï bošatsa, ol algan nemäni, ol čaχta ol säbäptän bolur ol igi*l*ikni özgägä satma. Evet ki tanïχlïχ tibinä, ki ol burungi alučï aŋar erk berdi.

110 kapitula. Bezirgânnïŋ nemä satïn almaχï üčün, da satkan kiši klägäy tirlikni tïyma

Egär kimesä, tirlik satïn alïp, ne türlü dä bolsa, da bergäy 1 ülüš sƀ, da soŋra, saγïš etip, klämägäy bazarnï tutma, anïŋkibik bazarnï özgä türlü sïndïrma bolmastïr, kim bazarnï tutmasa, 2 anča χaytargay behin, ne ki alïptïr, a ol, kim ki satun alsa igi*l*ikni, egär ki klämägäy ol bazarnï tutmaga, ne ki beh beriptir, anï tas etär.

111 kapitula. Aχča bermäχ tusnaχ üsnä

Egär kimesädän kimesä tusnaχ üsnä aχča alsa, da etkäy birgäsinä bel(98v)gili kün, da kününä tusnaχïn [tölöv ašïra] čïχarmagay, egär ol χoygan künnü ašïrgay, da ol tusnaχ χoygan kiši tusnaχnï, aχča da čïχarmasa, törä körgüziyir anïŋkibik tusnaχ χoyučïga, keräk anï aŋgay 1 dä, 2 dä, 3 tä, ki kensiniŋ tusnaχïn čïχargay da aχčasïn tölägäy. A egär klämäsä čïχarma, ol čaχta ol, kimniŋ χatïna tusnaχtïr, keltirip aŋar 2 tanïχ, anïŋkibik tusnaχnï bolur satma. A egär ol tusnaχnï daγïn artïχïna satkïy edi, ne ki kensi berip edi, da tanïχlarga belgili etkiy edi, ol satučï tusnaχnï bolur borčlu aŋar, kim tusnaχ χoyuptïr, ne ki artïχïna sattï, eyäsinä χaytargay, kim ki tusnaχ χoyup edi.

112 kapitula. Anïŋ üčün, kimesä kimesägä nemä aytkay bermä

Egär kimesä ermeni χaysï ištä dä bolsa išni algïy edi tüzmägä da yasamaga, ki anï sözlägiy edi anïŋ χulluχu üčün, [da ol, kim ki anï sözläsä, anïŋki χulluχ üčün], ki iš bašargay, tutunur aŋar tügällämägä, ol čaχta (99r) anïŋkibik iš eyäsi, bašarsa išin anïŋ kölnüčä, kim aŋar sïmarlaptïr, χulluχun tügällägäy aŋar aytkanïna körä, ol iš eyäsinä emgäki üčün. A egär anïŋkibik išni bašarmadï esä da emgängäy ol ištä, kim ki yalga tutup edi, keräk anïŋ bilä išin yasagay anïŋ emgäkinä körä.

113 kapitula. Oγlu, ki atasïnïŋ bilmäχindän bašχa borč etkäy

Egär χaysï atanïŋ bolgay oγlu ya χïzï, da χaysï alardan atasïna bildirmägäy da anïŋ erkindän bašχa etkiy edi nemä borč, da ölgiy edi ya χačkïy edi yat uluska, ol borčun tölämiyin, törä körgüziyir, anïŋkibik borčnu ne atasï, ani χardašlarï borčlu tügüllär tölämägä, tek ol, kim ki borč etiptir, andan özgä ne biri dä borčlu tigül, a ziyanïn tölämägän borčnuŋ anïŋ bolmaχ keräk, kim ki borč etiptir. Da munï alay ayïrïp, egär atasïnïŋ tirliki vaχtïna anïŋkibik borč etkän bolsa, da atasïnïŋ tirliki vaχtïna (99v) aŋar nemä čïχarmagan bolsa edi, [ne atasï], ne χardašlarï borčlu tigüllär ol borčnï tölämä. A egär ki atasïnïŋ ölümündän soŋra algïy edi atasïnïŋ ya anasïnïŋ ülüšün, kensi payïn da, tölämінčä ol borčun, ölgiy edi, ol čaχta anïŋkibik borč, kim ki inanïp edi, bolur anïŋ ülüšü üstünä izdämägä, egär ki mülklär dä bolsa, keräk, ki bolgay ülüšü mülklärdän, anïŋ ülüšünä tüškän, er ya χïz χardašlarnïŋ ülüšü üstünä tügül, bot [=bo] alar borčlu tigü*l*lär.

114 kapitula. Xonaχlar, ki χonaχ övlärinä χumaš χoyarlar

Xačan χonaχ kelsä χumaš bilä χonaχ övinä da storož tutsa ol χumaška, da ol közät kötürgäy üstünä, ki igi közätkäy ol χumašnï, [da anïŋ közätmäχindän ziyan bolgay ol χumaška], ne türlü iš bilä dä boldu esä, ol anïŋkibik ziyannï közätüči tölämäχ keräk. Egär közättän bašχa χonaχ χumašïn ani öv eyäsinä baχmaga sïmarlamadï esä, da kimesägä közätmä bermädi, kendinä yamanlasïn, da ziyanlarï (100r) da kendiniŋ bolmaχ keräk, özgä türlü išlärniŋ yoluχmaχïndan bašχa, ki nemä säbäpi bolmagay öv eyäsiniŋ ya közätniŋ.

115 kapitula. Öksüzlärniŋ

Egär ki atasïnïŋ ölümündän soŋra χalgay oγlanlar kiči da ki bolgay atasïnïŋ-anasïnïŋ borču tölämägän, ol čaχta borč eyäläri bolmastïrlar öksüzlärdän almaga, ne bittirmägä angïnča, ki ol oγlan-

lar yïllarïn algaylar, da, äγbät, barča igi*l*ikläri ol öksüzlärniŋ, yašlarïn almïnča, kläsä bolgay öv, ya saban tüzü, ya bu išlärgä körä nemä, anïŋkibik övnü ya sabannï bolurlar χartlar yalga bermä da yallarïn yïγgaylar angïnča, ki oγlanlar esäygäylär yašlarïna, budur barča er atasï bolmaχ keräk 20 yašïna dirä hokiparclar χoluna, a χïz oγlan tarbiyatï angïnča, ki ergä bargay, χaysï eri bolgay eyä da hokiparc, a ol kendi eyäsi bilä kendiniŋ tirlikin, (100v) ne kläsä, anï etär.

116 kapitula. Žaranglïχ üsnä atadan-anadan χalgan igilik üčün

Egär kimgä Teŋriniŋ buyruχu bolsa, ösiyät etmiyin, da χalgay kensindän soŋra oγul-χïzï, ol čaχta χalgan igi*l*likni atasïndan anasïndan teŋ üläšmäχ keräk. A egär ösiyät etsä, da igi*l*likni er oγullarïna čïχargay, da egär tirliki vaχtïna ergä berdi esä χïzlarïn, da er oγlanlarïna artïχ klägäy edi bermä, ne ki χïzlarïna, ol anïŋ erkinädir. A egär kimesäniŋ er oγullarï bolmasa, ol čaχta χïz oγlanlar atadan-anadan χalgan barča igi*l*likkä eyä bolur. Kimesä ölgäy, da oγul-χïzï bolmasa, da χardašlarï bolgay, ya χardašïnïŋ oγlanï, alarga χalïr ol igi*l*lik. A egär ki χardašï ya χardašï oγlu bolmagay, ol čaχta χïz[χardašï ya] χïz χardašïnïŋ oγlanï bolgay yovuχ. A kimesä bolsa oγulsuz-χïzsïz, da 4-ünči kindi*k*kä dirä bolgay yovuχ, da anï bilgäylär, ki könüsün, ki žarang(101r)lïχ etmägä, ne türlü ki törä körgüziyir, žaranglïχ etkäylär anïŋ igi*l*likinä oγulsuz-χïzsïznïŋ anïŋkibik iškä, da ol yuvuχluχta ol bolur yuvuχ.

117 kapitula. Adamnïŋ χanï üčün, ki tölämä bolmas

Egär kimesä adäminiŋ küč bilä da kendi erki bilä χanïn tökkäy, ne bahasï bar, ne tölövü χan bahasïnïŋ, anïŋ üčün ki Teŋri yaratïptïr adämini kendinä oχšaš, a adämini kimesä bolmastïr ölüdän turγuzma, tek Teŋri. Xan bahasï töländi Jovsẹp‘niŋ da soŋra Biyimizniŋ Jisus K‘risdosnïŋ, barča dünyâni yaratkannïŋ, oχšaš da könü anï saγïnma, ki χardašlarï Ọvsẹp‘ni sattïlar 20 pin′azga, da Biyimiz K‘risdosnu Juta sattï d̲žuvutlarga 30 pin′azga, anïŋ üčün bu tölövlär arzani tigül edilär, yaman da yaramas. Aχïrï törägä da könülükkä yatïptïr, egär kimesä ermenini öldürsä, bašï üčün tölämäχ keräk 365 fĩ, da mun(101v)ïŋkibik säbäp üčün oχšatïptïrlar eslilär bilä, ne türlü ki adämidä 365 boγum bar, da alay oχ yïlda 365 kündür, anïŋ üčün munïŋkibik iti boyruχ χoyuptïrlar törädä, ki adam öldürmäχ bolmagay, ki bolgay iti χorχu, tartïnmaχlïχ anïŋkibik ištän, ki här biri χorχusuz da emin tirilgäylär.

◇ Bu buyruχnuŋ yeri bar, ermeni ermenini öldürsä. Egär ki özgä d̲žïns ermenini öldürsä ya ermeni özgä d̲žïnsnï öldürsä, ol čaχta kermänniŋ töräsi bilä pospolitïy, χaysïnda ki olturuptïr, ya χanlïχ törä bilä ögütlängäylär.

118 kapitula. Xanga almaχ üčün törädän

Törä bilä könüsün aytkandïr, egär kimesägä törädä däviniŋ arasïna yoluχkïy edi, ki saγïngïy edi töräčiniŋ aytkanïndan, voyttan ya ermeniniŋ χartlarïndan yarγusuna ermeniniŋ, χatïna artikullarnïŋ da yoluχkan išlärdä saγïngay, ki egirlik ettilär ya aγïrlïχ etiyirlär, da ol saγïnmaχtan algay (102r) χanga, anï etmägä bolur, ki algay χanga [*На полях:* Apel′acia korol′ga vol′nïy], yoχsa özgä yergä tigül. Korol′ anïŋ bi*y*liki yazïlgan töräläri yanïna ermenilärniŋ aytïlgan kiši almaχïna χanga keräk ki tapkay da ayïrgay anïŋ bi*y*liki. Da barča ermenigä erk bardïr törädän χanga almaga, alay χo d̲žaga, nečik miskingä, anïŋ üčün ki ermenilär kn′ažatalardan ötläš, yoχsa kermänlärdän ötläš tigül privileuvanïydïrlar, daγïn da artïχ privileuvanïydïrlar korol′nuŋ olturγučundan, da χanlïχ olturγučka ilgäri törägä kendiläriniŋ privilealarï yanïna beringändirlär, a özgä heč kimesägä, da alay oχ kim alarga berdi törä, tek kendi, özgä kimesä [tügül], törälärin etsär yergäsi bilä toγru könülük bilä.

119 kapitula. Yarγučï üčün, ki biri birindän bašχa yarγu etmägäylär

Här 1-i töräčisi ermeniniŋ, išitip gileyin 1 yandan, keräkmäs ol išniŋ yarγusun etmägä, tek 2 yartïn kelgäylär yarγunuŋ alnïna. A χaysï yannïŋ artïχ (102v) tanïχlarï bolgay könü, töräči, išitip alardan gileyini da d̲žuγapïn, da skazat etkäy aralarïna, ne türlü tiyär törä yanïna, ol aytkay aralarïna, kimlär törälašiyirlär. Xaysï tanïχlïχ ištä bolmaχ keräktir da tutulmaχ 3 tanïχ ötläš könü.

120 kapitula. Töräsi üčün ermeniniŋ

Könülük bu türlü körgüziyir da belgili törä yanïna barčasïna bolmaχ keräk, ki kendi yarγučï ne 1 däviniŋ yarγusun etmä bolmastïr, bolup kendi yalγïz, ale kendiniŋ töräsinä ermeniniŋ bolgay 12 taŋlangan igi χartlar, ki ermeni töräsin igi bilgäylär. Egär ki 12 bolmasa, bolgay 6 ya 8, egär 6 bolmasa, bolsun 4. Bu türlü χïlïχ bilä etilgäy törä, özgä türlü tigül, da ne 1 yarγučï övrätmägä bolmastïr, χaysï ki töräsin kendi etsär, ol kensi bolur edi podïzdrenï belgili.

121 kapitula. Anïŋ üčün, kim ki töräni hörmätlämäsä

Egär ki kimesä töräni hörmätlämäsä (103r) saγït bilä ya söz bilä ermeniniŋ, ol čaχta anïŋkibikni ögütlämäχ keräk törä bilä, yaŋïlganïna körä,

anïŋ üčün ki bilmäχ keräktirlär, törägä anïŋ üčün kelmästirlär, ki χalaba etkäylär, yoχsa här biri keräk izdägäy sekinlik bilä da hörmät bilä könülükün kendiniŋ. Xačan bir yan gile etsä da ǯuvap bersä, birsi yan keräk išitkäy da sözün üzmägäy anïŋ, kim gile etiyir. Gileyinä körä da ǯuvapïna körä töräči buyurganïn buyurgay, neniŋ üsnä toχtar uču išniŋ, ne türlü ki alnïna stronalar törälästilär, bolgay učka čïχmaga. A barča yarγučïnïŋ küčiniŋ küčü bardïr ögütlämägä barča yaŋïlganlarnï yarγuda, ne türlü yaŋïlganïna körä, budur olturγuzmaχ bilä da ǯurum bilä.

122 kapitula. Kimni ki voytka ündägäylär, da barmagay

Kimni dä ki ündägäylär voytka nïšan bilä ermenilärniŋ, da turmagay, 3 kez ündälgän bolgay. Nemägä tut(103v)mïyïn, da turmagay alnïna, burungidä χalïr voytka 6 aχča, ekinčidä turmasa, 12 sƀ tüšär voytka, 3-ünči ündämäχtä turmasa, 12 sƀ ǯurum χalïr da olturmaχ ta. Alay keräk uzaχ zïndanda olturgay, ki yükkä algaylar yaχšï kišilär, ki dostoyat etkäy törägä da törä etkän išlärgä, da yükčigä ol kiši bilä birgä, kim üčün ki yük kiriptir, keräk alarga kün berilgäy törägä dirä [=körä] 3 haftaga dirä, ki turγuzgay ermeni töräsiniŋ alnïna könülmä da ǯuvap bermä, ne iš üčün dä anï egri tutsalar. Egär ki kimesä [*На полях:* törägä ündälgän 3-ünči turmasa, zdanï bolur] törägä ündälgän bolsa da 3 kezgä diyin, heč körüp, turmasa, här ündälmäχtä 12 sƀ χalïr voytka da ermeni χartlarïna da tüšär išindä ol utturgan kiši, mülk mi, aχča mï, töräniŋ küčü bilä berilgäy aŋar. Kim ki anïŋki χïlïχ bilä aŋar χaršï törä bilä yetti, asrï da bolur aŋar χumaš bilä tölöv etmä, χačan išinä tüšti utkan kišigä, (104r) egär övü bolmasa, ya aχčasï, ya χumašï, ol čaχta aŋar tölövgä kün berilmäχ keräk artikullarga körä yoγarï yazïlgan, da alay oχ χonaχka da 4-ünči küngä dirä, anïŋ bilä, kim ki aŋar egridir albo borčludur, tügäl törä voyt bilä ermeni χartlarï bilä bolmaχ keräk, barča türlü egirliktä tügällämä barča išni törä bilä bolgan alay etmäχ keräk, nečik yoγarï χoyuluptïr, a anïŋkibik tügällänmäχ könülmäχ keräk bolganï törä bilä, a ol törä, χaysï ki törädä utturgan kiši dä beriniptir.

123 kapitula. Xatïn kišini kim dä ki ündäsä törägä

Egär ki χaysï χatun ki törägä ündälgän bolgay, χoǯasï ya yuvuχ χardašlarï töräniŋ alnïna zastupit etmägä bolur, da anïŋ išlärin kečirmägä, utmaga ya tas etmägä išlärin, ki bolgay yaχšï da yollu χuvatï, χaysï ki inamïna beringiy edi bekliki törä alnïna, da anïŋkibik išlärdä ustatlïχ da hillâ bolmagay, (104v) töräčilär keräk körgäylär, ki kimlär yuvuχ bolma kliyirlär, da klägiy edi χatunnuŋ išinä turmaga, da anïŋ išin utmaga ya utturmaga, ol kiši yüz dä yüz χatun bilä keräk yetkirgäy yuvuχluχun, ki bilikli bolgay törä alnïna, ki ol anïŋ yovuχudïr, a egär anïŋkibik išni yetkirgän bolsa aldamaχ bilä, χaysï χatun tüškiy edi kensi išinä, anïŋkibik aldamaχ aytïlgan ištä dä egri bolmagay, aŋar ziyan etmäs.

124 kapitula. Belgili etilmäχ ant ičmäχi

Töräsi ermeniniŋ yazïlgan bulay buyurïyïr, egär χaysï kiši ermeni ermeni töräsi bilä ki keltirgiy edi antka ten sartïn, ol čaχta ol ermeni ne 1 tanïχ bilä yetmägän, χaysï ištä dä bolsa, kläsä ulu, kläsä kiči bolgïy edi, tek kensi ant ičkäy, da ant könüsün yïχövdä bolmaχ keräk surp χač üsnä, a özgä yerdä tigül. Ki voyt anda bolgay ol ermenilär bilä (105r) bolgay, χaysï ki birgäsinä oltururlar törädä, χačan vaχt bolsa, 2 barmaχïn χoyma surp χač üsnä. Ol kiši, kim ki ant ïčtiriyir, keräk 3 kez suv toldurgay χoluna, andan soŋra ol kiši ant ičkäy törä yanïna. Alay oχ ölü kišidän soŋra, egär ki kimesäni kimsä obvinit etkäy, ol kiši, kimni ki obvinit ettilär, ol χïlïχ bilä yoγarï aytïlgan antïn kendi etkäy, barča tanïχlardan bašχa könülür.

Xaysï barča da här birin bašχa ištän, alay, nečik barča tüzgän, da tügällängän, da yasalgan, emin da bek klärbiz tutmaga, belgili bizim klägänimizdän, da saγïšïmïzdan, da erki bilä bizim keŋäšimiziniŋ, 2 türlü keŋäšniŋ bulay berkitip da saχlama klädiχ, saγïš ettiχ, χuvatlatïyïrbiz da berkitiyirbiz, ne türlü ki bu vaχtka dirä tutulgan edi. Da χïlïχï bilä algay edi, budur, egär ermeni bolsa povod törägä, izdämäχ keräk anï anïŋ töräsinä, χaysï ki törädä oltur(105v)uptur. A egär ermeni ündälgän bolgay ya egri bolgïy edi, töräläri yanïna aytïlgan ermenilärniŋ vuyttan ötläš kermänniŋ Ilôvnuŋ χartlarï bilä ermenilärniŋ töräsi bolmaχ keräk, 4 artikuldan bašχa özgä bizim bitiklärimizdä yazïlgan, χaysïnda ki ermenilär bu Ilôvnuŋ da ündälgändirlär töräsinä kermänniŋ Marïmborknuŋ [*На полях:* törä maydeburski], beriyirbiz da beriniyirbiz. A ne ki könüsün bu 4 artikuldan yoγarï töräsi bilä kendiläriniŋ ermenilärniŋ törälängäylär, χaysï alarnï alay χaldïrïyïrbiz da saχlama klärbiz, nečik bu vaχtka dirä tutarlar edi da tirilirlär edi bu töräni. Xaysï ki barča da bašχa išlär üčün könü da tanïχlï aytïlgan išlär möhürümüznü bizim bügüngi išlär üsnä asïlgan boldu. Da berildi Petïrkovda seymdä barčasï bilä šapatkün, yuvuχ yïχkünnüŋ alnïna Adenahasnïŋ Pargendak‘ïna.

[В этом месте нет нескольких страниц].

(106r) ata pan Petrdän, Premïšl′anïŋ aχpašïndan da bizim χanlïχïmïznïŋ podkancleriyi, hörmätli, bizgä sövüklü; aytkanï yänä anïŋ K‘risdos atïnïŋ [=atanïŋ] biy biy Petrniŋ, aχpašï Premïšl′anïŋ da χanlïχïnïŋ Pol′skanïŋ podkancleriyi, Petr, aχpaš da podkancleriyi, belgili etiyir.

[Процессуальный кодекс]

Daγïn da bu χadar yazarbiz ögüt töräčilärgä, ki bilgäylär törälärgä körä kirmägä da yürütmägä da özgälärgä körgüzmägä törälärniŋ yolun, ne türlü.

[Дополнительная статья 6]

Bu ištä bu yol bilä etmäχ keräk yarγuda, nečik yazïlgan törädädir, 3 haftadan 3 haftadadïr vïloženïy törä.

[Дополнительная статья 7]

Egär ki kimesägä ermeni yarγusunda aγïrlïχ körünsä, ki kendiniŋ aγïrlïχïna körä čaχïrgay biyik yarγuga, korol′ga anïŋ biylikinä, na ol kišigä berilmäχ keräk bu türlü. Egär korol′ korunada bolsa, 3 kez 3-är hafta rok bermäχ keräk. (106v) A egär korol′ anïŋ biyliki korunada bolmasa, bermäχ keräk aŋar 3 kez 9-ar hafta, bulaydïr törä. Kim ki bu roklarnï kečirsä da keltirmäsä korol′dan kendi išinä boluš, ol kiši kendi išin tas etär ol ištä ol stupendä, χaysï iš üčün ki korol′ga alïp edi. A yarγunu bolmastïr ayamaga kimesägä, iš učuna toχtamïyïn, tügällänmiyin yarγu bilä. Da bitik yazïlsa korol′ga, yarγudan keräk 1 möhür voytnuŋ bolgay, bir dä ketχoyalïχnïŋ.

[Дополнительная статья 8]

Antnïŋ iši bu türlüdür. Kim ki kimesäni yarγu bilä antka keltirsä, keräk sovnu 3 kez χoluna ol toldurgay. A kim ki ant ičsä, ol tölär žamgočka 12 sƀ. Egär yïχöv ačïlgay ant üčün da barïškaylar, dävikârlar keräk žamgočka 1 nemä bergäylär, da voytka da 1 altun aχča bergäy ant ičkän.

[Дополнительная статья 9]

Yänä törädä olturgan vaχtta voyt bilä, nečä ki törä uzaχ olturuptïr, da ne χadar ki sƀ yïγïlsa šepšeniktän da zapislärdän, da kimesä ki töräniŋ al(107r)nïna yaŋïlgay, bu sƀnï 3 ülüš etmäχ keräk: 1 ülüš voytka, 1 ülüš töräčilärgä, 1 ülüš yazučïga.

[Дополнительная статья 10]

Yänä möhürdän 6 sƀ, ol da ket‘χojalïχnïŋdïr.

[Дополнительная статья 11]

A ne ki ʤurumga tüššä, kimesä ermeni yaŋïlganïna körä sƀ bilä ögütlägäylär, andan voytka nemä ülüš yoχtur, ol da bizimdir.

[Дополнительная статья 12]

Da kimesäniŋ borču üčün ki 1 kimesäni olturγuzgaylar, keräk aŋar bergäy kündä 1 sƀ χarʤga, nečä ki uzaχ kün oltursa zïndanda. [*На полях:* Venzengä χarʤï berilgäy sƀ 1].

[Дополнительная статья 13]

Daγï da bilgäysiz, ki här vïloženïy törädän, ki törä olturgay, da ne ki ülüš alïrlar töräčilär, ol aχčadan bir aχča deckiygä berilgäy.

[Дополнительная статья 14]

Da 1 kimsä ki zïndanda olturgay kimesäniŋ borču üčün, da nečik törä buyurïyïr, ki kündä aŋar 1 sƀ χarʤga bergäy, ol kündän, ki olturγuzdu, 3-ünči küngä dirin, ki aŋar χarʤlïχïn bermägäy edi, voytnuŋ χolundan ötläš berilmägäy edi, 4-ünči kündä töräniŋ erki bar anïŋkibik kiši(107v)ni, borč eyäsin, erkli yebermägä zïndandan, yänä törägä ündägінčä. A ol borč eyäsi, ki χaldï törädä, ki tölöv etkäy algan kišisinä baš borčun, yoχsa anï aŋar tölöv etmägä borčlu tigül, χaysïn ki aŋar zïndanda χarʤlïχ berdi, tek anï aŋar borčlu χalïr, ne ki törägä naložit etti baš sumasï bilä tölämägä birgä; törä bulay buyurïyïr, ertäsindän borč eyäsinä χarʤlïχ berilmäχ keräk.

[Дополнительная статья 15]

Bir kimesä kimesäni törägä ündägäy, tapïp kermändä, da ol, anï nemägä tutmïyïn, kelmäsä, 6 sƀ ʤurum χalïr, 2-nči dä turmasa, 12 sƀ, 3-ünči dä yänä 12 sƀ da olturmaχ zïndanda.

[Дополнительная статья 16]

A egär ki 1 töräni turgay povodna strona, da 1-i 1-i artïndan 3-ünčigä diyin turmagay, anïŋkibik kiši ilgärigi törälärni tas etär, keräk yänä yaŋi baštan pozïvat etkäy [*На полях:* törägä ündälgän kiši, törägä turmasa, tas etiyir išin].

[Дополнительная статья 17]

A egär kimesä bir ündälgän bolgay törägä, da turgay, da yašïngay soŋra, da ol yan, χaysï ki povoddur, (108r) 3 töräni biri [biri] artïndan turgay, anïŋkibik kiši kensi išinä tüšär, ne türlü dä iš bolsa, χaysï ki burungi törädä anïŋ gileyin išitti.

[Дополнительная статья 18]

Da eg*är* kimesägä keräk bolsa minuta čïχarmaga düftärdän möhür tibinä, töräsi 12 sƀdïr: 6-sï möhürdändir, 6-sï yazïčïnïŋdïr.

[Дополнительная статья 19]

Da kimesä izdägäy ya klägäy düftärdän vipis, anïŋ töräsi 3 aχčadïr.

[Дополнительная статья 20]

Yänä 1 kimesä ki klägäy törädä zapisin sarnatmaga düftärniŋ ačχïčïndan, 3 sƀdïr.

[Дополнительная статья 21]

A egär ki χaysï χonaχka keräk bolgay törä satïn alma [potrebnïy], keräk törädä bergäy 14 sƀ: 2 sƀsï voytnuŋdïr, 12 sƀsï töräčilärniŋdir.

[Дополнительная статья 22]

A egär ki özgä χonaχ klägiy edi ol töräniŋ alnïna özgä kiši üsnä törä tutmaga ya yänä ol kišigä utru, ol da keräk obložit etkäy yänä 14 sƀ törä alnïna.

[Дополнительная статья 23]

A egär ki kimesä bašlagay χonaχ kiši vloženïy törä alnïna, burungi törä turmagay, χaysï da kišigä utru, anïŋkibik χonaχ kiši povine*n* (108v) dügül törägä bu 14 sƀnï obložit etmägä, χaysï ki bašladï vloženïy törä alnïna.

[Дополнительная статья 24]

Yänä bir kimesä yerlilär bolgay, da biri birinä utru hörmätinä ayb bergäy, [ya χonaχ yerligä ayb bergäy], anïŋkibik ištä, kim ki yatmaga klämäsä, anïŋkibik kiši, yerli dä bolsa, bolur kensinä törä satun almaga, berip 14 sƀnï da törä alnïna anïŋkibik aybdan čïχmaga.

[Дополнительная статья 25]

[*На полях:* Yüklük storonada bolmaχ üčün.] Yänä 1 kimesä kimesä üčün yük kirgäy törä alnïna turγuzmaga yerligä utru, da bolgay borč üčün [ya özgä nemä üčün], berilgäy aŋar 3 kez 3-är haftaga törägä körä, ki turγuzgay. A egär anïŋkibik kišigä nemä prihoda yoluχkay, ya χanlïχ ištä bolgay, ya χasta bolgay, ya miskinliktän χačkay, da tutkaylar yükčini, da keltirgäylär törä alnïna, keräk aŋar bu türlü berilgäy.

[Дополнительная статья 26]

[*На полях:* ekstra regnom üčün.] A egär ki anïŋkibik borč eyäsi χanlïχ ulusta bolmasa, keräk aŋar berilgäy 3 kez 9-ar hafta.

[Дополнительная статья 27]

A egär ki χonaχ bolsa, keräk (109r) berilgäy 3 kez 4-är küngä diyin yükčigä turγuzmaga. A egär ki bolmasa izdövgä, alay oχ berilmäχ keräk, nečik yoγarïgi törädä yazïpbiz.

[Дополнительная статья 28]

A egär ki bu künlärdä yükči tapmadï esä kišisin, keräk kensi ʤuvapïn bergäy, kimgä utru yük kiriptir, törä bulay körgüziyir bu yol bilä etmägä da könülmägä.

[Дополнительная статья 29]

Yänä bilgäysiz, ki 1 kimesäni oblične voytnuŋ alnïna ündämiyin övinä, anïŋkibik kišini voyt törägä ündätmägä bolmastïr, išitmiyin anïŋ gileyin ya 1-si yannïŋ otporun, ki törä mi išidir, yoχsa yoχ, ki, bilip išni, soŋra bergäy törägä, könülükü munuŋ bulaydïr.

[Дополнительная статья 30]

Yänä bilgäysiz, kimesä törädä [yerli] antka tüškäy, keräk aŋar berilgäy 3 haftaga diyin yerligä utru antïn tügällämägä. Bu ant iši özgä türlü bolmas bolmaga.

[Дополнительная статья 31]

A egär sƀ tölövünä bilingängä, alay oχ 3 haftaga diyin, ki tölöv bolgay. A egär bolmasa bu 3 haf(109v)taga tölämägä, daγïn bolur ekinči almaga 3 haftaga diyin törägä körä tölövgä. Yänä egär ki bolmasa bu 2-inči törägä diyin tölämägä, bolur 3-ünči törägä diyin algay tölövgä. Daγïn artïχ kün bolmas almaga kendinä törädän, bu 3-ünči törädä tölämäχ keräk ya zïndanda olturmaχ keräk, kiminiŋ ki nemä imen′asï bolmasa, ya nemä χumašï, ne türlü dä bolsa tölövgä kensiniŋ borčlusuna utru.

[Статья 32 в этом списке отсутствует].

[Дополнительная статья 33]

Bir kimesä törägä turgay, da, töräni hörmätlämiyin, yanïndan χïlïčïn ya χïnʤalïn šešmägäy. Anïŋkibikni törä 12 sƀ ʤurum bilä ögütlämägä keräk, ki, aŋar baχïp, özgälär dä töräni hörmätlägäylär da külmägäylär törä alnïna.

[Дополнительная статья 34]

Bir kimesä kimesäni voytka ündägäy da voyt bergäy törägä, da ündälgän yan aytkay, ki hadir dügülmen ʤuvap bermägä, beriŋiz birsi törägä, anï oderžat etmägä bolur törägä körä 3-ünči törägä (110r) diyin. A kim ki povoddur, 3 sƀnï ol obložit etmäχ keräk zapisniŋ.

[Дополнительная статья 35]

Yänä yerli yerlini ündägäy voytka, da klämägäy tözmägä vloženiy törägä diyin, da klägäy törä satïn almaga potrebnïy, leč anïŋkibik sïnïχ borčlu bolgay, ki emin bolmagay, aŋar utru bolur oderžat etmägä. Ya borčlu, ki klämägäy tözmägä da aytkay, ki hadirmen tölöv etmägä, törä satïn alïrmen, anïŋkibik bolur oderžat etmägä töräni.

[Дополнительная статья 36]

Yänä 1 kimesägä keräk bolgay voytnu 2 töräči bilä obvedit etmägä, keräk bergäy deckiygä 2 aχča, voytka da 2 sƀ, 4 aχčasï töräčilärniŋdir, bu išniŋ yolu bulaydïr, kim dä izdäsä.

[Дополнительная статья 37]

Bir kimesä ki apel′ovat etkäy korol′ga anïŋ biylikinä törädän, keräk törä alnïna obložit etkäy. Egär korol′ korunada esä, keräk χarʤï üčün berilgäy törägä körä 4 flï, a egär korunada bolmasa korol′, keräk berilgäy 8 flï. Kimniŋ artïndan vrok čïχkay (110v) törägä körä, ki išinä tüškäy, na ol

χarǰnï ol kiši tölämäχ keräk, χaysï ki išni tas etti, ol išni, ne üčün apel′ovat etip edi. A töräni kimesägä ayamaga bolmas [*На полях:* Apel′aciyanï kimesägä ayama bolmas]. A egär ki korol′ Krakovdan daγïn yuvuχ bolsa, anï da töräčilär tapkay, ol χadar yïraχ barmaχnïŋ χarǰïn*ïŋ* artïχïn töräčilär sunduχka salgay ol sƀnïŋ.

[Дополнительная статья 38]

Xačan ki törä oltursa da voyt, aytmïyïn, ki mun*d*a törä olturuptïr, kimniŋ nemä iši bar esä, spravovat etsin, da kimesä, ašïχïp, bošatlïχ almïyïn, da, ilgäri tüšüp, nemä izdägäy törädän, anïŋkibik kiši χalïr ǰurumga 12 sƀ.

[Дополнительная статья 39]

Bir kimesä törägä turgay da kensiniŋ gileyini bergäy, da 1-si yan anïŋ sözün tïymagay bu sözlär bilä, ki aytkay, pane voyte, hadirlänmiyirmen aŋar ǰuvap bermä, bergin maŋa 1-si törägä dirin, egär ki bu sözlärni aytsa, gileyindän burun. A egär ki burungi gileyinä χulaχ χoyup išitti esä, keräk aŋar ne iš üč(111r)ün esä dä, här sözünä χaršï ǰuvap bergäy, bilir mi, bilmäs mi. Yerli esälär eksi dä, ol türlü ǰuvap etsälär, oderžat etkäylär 3 haftaga diyin, a egär ki χonaχ esä, ol türlü 4-ünči küngä diyin, nečik yoγarï yazïlïpbiz.

[Дополнительная статья 40]

Rïmovan′esi övlärniŋ bu türlüdir. Xaysïnïŋ ki roku čïχsa törä bilä da eyäsi mülknüŋ kensiniŋ miskinlikinä körä ki oderžat etmä bolmasa, keräk törädän turgay voyt töräčiläri bilä, da kelgäy ol övgä, da ol kišigä, kimgä ki borč üčün tüšti ol öv, keräk bermä χalχasïn χoluna da anïŋ erkinä, da ol kiši keräk ki očaχïna ot χoygay kensi, da ol öv eyäsinä, yerli esä, 3 hafta kün bergäy bošatkïnča. Egär χonaχ esä, 4 küngä dirä.

[Дополнительная статья 41]

A egär ki ol kiši, kimgä ki öv tüštü, da klägäy burungi eyäsinä yalga bermä, ol anïŋ erkinädir. A kläsä, satar tanïχlïχ bilä, a ne ki artsa, keräk eyäsinä χaytargay, a yetmäsä suma (111v) borčuna, keräk andan törä bilä izdägäy.

[Дополнительная статья 42]

A mülk eyäsi ki klägäy andan yalga, da ol aŋar, öč etip, bermägäy da klägäy ol mülkni pusta salïp ketmägä, nesi dä buzulsa ol övniŋ, povinnedir kensi aχčasï bilä yasatma, čünki tüšti anïŋ gvarïna.

[Дополнительная статья 43]

Barča opcïy kišilärdän esä, burungi eyäsinä podobnïydïr bermägä yalga, törä bulay buyurïyïr, ki ol oderžat etkäy yalga, ne ki özgä.

[Дополнительная статья 44]

Ol čaχta, ki turup törä barma klägäy ol övgä, keräk ol kiši töräniŋ alnïna obložit etkäy, kimgä ki öv tüšti borč üčün ya sƀ tusnaχïna, 12 aχča voytnuŋ, 12 sƀ töräčilärniŋ, 2 sƀ deckiyniŋ. Egär uvyazan′a da rïmovan′a birgä berilsä, 2-si dä, 2 anča berilmäχ keräktir, ne χadar yoγarï yazïlïptïr sƀ voytka da törägä.

[Дополнительная статья 45]

Yänä 1 kimesä kimesäni törägä ündätmägäy voyttan ötläš da, turup törä alnïna, 1 kimesäniŋ üstünä gile etkäy, anïŋkibik po(112r)vod χalïr ǰurumga 12 sƀ törägä.

[Дополнительная статья 46]

[*На полях:* Arest n′eos′adlïylar üsnä.] Bir kimesä kensiniŋ borču üčün ki borčunu tölämägä [bolmagay], da imen′asï üsnä ya χalgan χumašï üsnä šparunk klägäylär törädän, keräk obložit etkäylär törä alnïna 3 sƀ, da yazdïrgay, da kensiniŋ išin χuvatta toχtatkay. Anïŋkibik kišigä utru, ki emin bolmagay, munuŋkibik kišigä utru bolur oderžat etmä šparunknu. Da anïŋkibik povod, kim ki dä bolsa, keräk kensinä törä satïn algay da išin spravovat etkäy.

[Дополнительная статья 47]

Yoluχkay kimesägä, ki korol′ga apel′ovat etkäy törädän, da soŋra izdägäy edi düftärdän minuta, anï oderžat etmägä bolmas törägä körä, χaysï iš üčün ki korol′ga aldï, a χaysï iš üčün ki korol′ga alïnmagan, düftärdän minuta ayovlu tügül, kim ki izdäsä.

[Дополнительные статьи 32, 48-99 в этом списке отсутствуют].

[Колофон]

(112v) Haybat surp Errortut‘iwnga, Ata Oγul Ari Dǰan 1 Teŋrigä bügün da här kez meŋi meŋilik, amen.

Bügün bolïyïr munda bu bitikniŋ tügällänmäχi, χaysï ki ündälir Törä bitiki, yazïlgandïr yergäsinä. Äväl-burun položen′asï, Törä bitikiniŋ ačχïčï. Andan soŋra daγï da yazïlgan kendi yergäsinä 124 törädir, χaysï ki ne türlü iš bilä toχtaldï. Äväldän

Слава пресвятой Троице, Отцу и Сыну и Святому Духу, единому Богу, ныне и присно, во веки веков, аминь.

Ныне завершается здесь это писание, именуемое Книгой законов, написанное по своему канону. Сперва начальные положения, ключ к Судебнику. Затем по порядку изложены 124 закона, установленные определенным образом. Вначале армянские законы существовали в том виде, как их

bar edi ermeni töräsi, ne türlü ki ari vartabedlär yasap edilär da toχtatïp edilär kendilärinin̆ ǰžïnsïna, Ulu Ermenilikkä, ne türlü gat'oγigoslarnïŋ χoltχasï bilä da χanlarïmïznïŋ χoltχasï bilä vartabedlärdän yasalïp edi. Xaysï ki bügün Ilôv ermenilärindä bardïr ermeničä. Da andan soŋra ne türlü özgä millätniŋ säbäpläriндän boldu, alay χanlïχtan buyruχ, ki törälärni ermeničädän tatarčaga köčürüldi, da andan soŋra (113r) latingä, ne türlü ki χanlïχka biliklik boldu, da, körüp, biyändi da toχtatïp berkitti Ilôv ermenilärinä, ne türlü yazïpbiz 124 kapitula χannïŋ berilgäni ermenilärgä.

Daγïn da yazïldï tvagan 1017-sinä, pedrvarnïŋ 15-inä, aχpašlïχïna der Krikor, arhiaχpašnïŋ Vanlï, χanïmïznïŋ χanlïχïna Zigmunt Agusdusnuŋ, χaysï ki töräni berkitti.

Daγï da kim ki sarnasa bu bitikni, «Učmaχ» aytkay yazdïrganga, da yazganga, da kendiniŋ kečmišläri učmaχlï bolgay, amen.

Xaysï ki munï kördü yaχšï da χonarh ǰžanlï [пропуск для имени], da suχlandï bu törälärgä, da yazdïrma berdi jišadag kendinä da kendiniŋ kečmišlärinä, amẹn.

(113v) Pane Holub, χolarmen...

создали святые учителя-богословы для своей нации, великого армянского народа, как они были сочинены вартабедами по просьбе католикосов и наших царей. Сегодня эти законы на армянском языке есть у львовских армян. А после, как по настоянию других наций, так и по королевскому повелению, эти законы были переведены с армянского языка на татарский, потом на латинский, и в таком виде с ними ознакомились в королевском дворе, и когда король увидел их, они ему понравились, и он их утвердил и закрепил для львовских армян, как и мы записали, те 124 статьи, которые король пожаловал армянам.

И написано это в году 1017 [=1568], февраля 15-го, при епископе отце Крикоре, архиепископе Ванском, в королевство короля нашего Сигизмунда Августа [Речь должна идти не о Сигизмунде II Августе (1520-1572), современнике составителя колофона, а о Сигизмунде I (Жигмонте) Старом (1467-1548).– *А.Г.*], который эти законы утвердил.

И кто будет читать эту книгу, пусть скажет: «Царство небесное» поручившему ее написать и писавшему, и царство небесное его собственным предкам, аминь.

Увидев это писание, добрый и кроткий духом [*пропуск для имени*] восхитился этими законами и велел переписать в память о себе и о своих предках, аминь".

Господин Голуб, прошу…

Национальная библиотека, Париж, Arm. 194

Сборник братьев священника Агопа и Аксента из Каменца-Подольского

Дата не указана, вероятно, 1610-1652 гг. Тексты принадлежат жителям Каменца-Подольского Агопу (50v) и Аксенту (54v), сыновьям авакереца Крикора.

Бумага: 67 л., 17x20,5 см. Отдельный лист 7,5x12 см в начале рукописи содержит оглавление к 12 первым текстам. Между лл. 47 и 48 отсутствует один или несколько листов. Между листами 61 и 62 вставной листик с текстом на одной стороне.

Содержание: лл. 1-47 об.: 20 текстов старозаветного, христианского, исторического, астрологического содержания, заметка об армянском календаре и армянской пасхалии в сравнении с другими; в этих текстахмного армянизмов; в тексте на стр. 7 об. даже один из ответов дан по-армянски (оставлен без перевода); в списке 7 небесных светил, сопровождаемых варьирующимися символами и названиями дней недели на стр. 24 и 24 об. (*1. Xoyaš, Günäš* 'Солнце', *yïχkün* 'воскресенье'; *2. P'ajlaǰzu, P'ajlaǰz* 'Меркурий', *yïχpaškün* 'понедельник'; *3. Hrad, Hradn* 'Марс', *nögärikün* 'вторник'; *4. Lusin, Ay* 'Луна', *χankün* 'среда'; *5. Lusaper, Lusajper* 'Венера', *kičiaynakün* 'четверг'; *6. Lusnt', Lusnt'ak* 'Юпитер, *aynakün* 'пятница'; *7. Erewag* 'Сатурн', *šapatkün* 'суббота'), только Солнце и Луна имеют тюркские названия, а названия знаков Зодиака – лишь армянские: *Xojn* 'Овен', *Çojln, Çojn* 'Телец', *Ergaworn* 'Близнецы', *Xeçkedinn* 'Рак', *Aṛiwǰzn* 'Лев', *Gojsn* 'Дева', *Gširn* 'Весы', *Gariǰžn* 'Скорпион', *Aγeγnaworn* 'Стрелец', *Ajǰzeγčiwrn* 'Козерог', *Črhosn* 'Водолей', *Cugn* 'Рыбы';

лл. 48-59 об.: «Каменецкая хроника» жителей Каменца-Подольского священника Агопа и Аксента, сыновей авакереца (протоерея) Крикора, внуков авакереца Ованеса (Ивашко), правнуков авакереца Кевора, за 1605-1613 гг. (первые одиннадцать записей на лл. 48-49 за 1605-1610 гг.– на армянском языке), в частности:

лл. 49-59 об.: кыпчакская часть за 1611-1613 гг.;

лл. 60-65 об.: «Венецианская хроника» на кыпчакском языке;
лл. 65 об. -67: «Хроника Польши» на кыпчакском языке.
Описание: [Macler 1908: 108-109; Deny 1957: 13, 18]
Публикация: лл. 49-59 об. и некоторые записи листов 60-65 в транслитерации с французским переводом и глоссарием [Deny 1957: 26-37; 38-41];
лл. 60-65 об.: 14 [Алишан 1896: 115-121; Deny 1957: 38-41];
лл. 65 об.: 15-67:17 текст армянским письмом [Алишан 1896: 122-123];
лл. 65 об.: 15-67:17 транслитерация, французский перевод, глоссарий, факсимиле, а также факсимиле публикации Г.Алишана [Dachkévytch, Tryjarski 1981];
частично опубликован лексический материал всей рукописи [Deny 1957].
Примечание. Полный вариант «Каменецкой хроники» хранится в Венеции: *Венец. 1700*.

Полный текст рукописи Пар. 194

Оглавление начальных текстов сборника на отдельном листе

Çang		Оглавление
20*	Adäm atamïznïŋ	О нашем праотце Адаме
21	Toγušu üčün Jisus K'risdosnuŋ	О рождестве Иисуса Христа
17	Sorovlar türlü-türlü	Разные вопросы
18	Ulu aynakünnü*ŋ*	О великой пятнице
4	K'risdos buzdu tamu*χnu*	Христос разрушил ад
5	Nšχark'nyŋ tögäräkliχi	О целостностном единстве даров причастия
15	Badmut'iun*u* 7 igitniŋ	История семи отроков
49	7 tar üčün	О семи веках
50	Bad[mut'iunu] Aprah*amnïŋ*	История Авраама
51	Ata Teŋri ki Dünyâ[...] hem Sẹmniŋ pokolen′esin...	О создании Вселенной Богом и [проклятии] потомства Сима
45	Adämniŋ sür*ülmäχi* učma*χtan*	Об изгнании Адама из рая
46	Ṛïma da Sdïmbol cesarlarï hem Ermeni p*adšah*larï ü*čün*	Об императорах Рима и Константинополя и армянских царях.

(1r) **20. Istoriyasï Adäm atamïznïŋ da anïŋ zürätiniŋ**

"История нашего праотца Адама и его потомков"

Xačan yarattï Teŋri Adäm atamïznï, da χoydu anï učmaχta, da körkäytti anï söz bilä χayγusuz da aγrïχsïz tirliktä, da berdi aŋar buyruχ kensindän yaratïlganlar üsnä da sezikli ʤanavarlar üsnä, χaysï ki teŋizdä da χuruda edilär, χaysï ki barčasïnïŋ atïn χoyar edi Adäm atamïz tarbiyatïna körä här nemäniŋ, zera keräk edi, ki barča nemä belgili bolgay atï bilä. Da bunuŋ bilä artïχ hörmätländi Teŋridän, χaysï ki kendindän atïn χoyar edi här nemäniŋ. Da yaŋïlganïndan soŋra anïŋ köt*ür*ülür hörmäti anïŋ kensindän, eksilir sözünüŋ šnork'u kensindän da andan ilgäri kelgänlärdän.

Evet χaysïnda ki χaldï šnork'nuŋ az ülüšü, χaysï ki edi Enovk' Setniŋ oγlu, χaysï ki äväl bu övrätti Teŋrinüŋ atïn da markarẹlik etti, ki kečär dünyâ ot bilä da suv bilä. Evet bilmädi, ki χaysï burun bolur. Anïŋ üčün etti eki stolp, biri yezdän da biri kerpičtän, da yazdï alarnïŋ üsnä atlarïn (1v) här nemäniŋ, ne ki dünyâda bar, ki χošup edi Adäm atamïz, da atlarïn 7 yulduznuŋ. Xaysïn ki kensi χoydu, ki egär suv bilä kečsä dünyâ, na yez stolp χalgay, a egär ot bilä, kerpič.

Da bundan soŋra 7-inči Adäm atamïzdan Enovk' etti yazov tögäräk da köp dä ol yazov bilä χaldïrdï burungi bolgan išlärni da tanïχ muŋar, ki bar edi bitik äväldän Enovk'tan Juta Agopean, χaysï ki aytïr kensiniŋ bitikinä gat'oγigẹiçtä, ki 7-inči Adäm atamïzdan Enovk yazdï markarẹlikinä kensiniŋ, ki kelsär Teŋri tümän frištälär bilä yarγu etmägä. Anïŋ üčün Enovk'tän da bundan tutarbiz yazovnuŋ bašlanganïn.

Da črheγeγdän soŋra Arp'aksat oγlu Sẹmniŋ taptï yazovlu atlarïn här nemäniŋ kerpičtän stolp üsnä Setron taγda Enovk'nuŋ da Enovk'nuŋ da. Da andan aldïlar här millät da yasadïlar kendilärinä bitik, burun K'aγtẹaçi ['халдеи'] milläti, soŋra

*Эти цифры указывают, возможно, на нумерацию текстов или страниц в источнике.

Хаγan [‘греки, византийцы’] kensilärinin tillärinä körä. Zera Teŋri bir til berip edi adam millätinä sövük üčün da birlik üčün. Evet yasaganlar aždaragnï, saldïlar birlikni, utru bolup. (2r) Anïŋ üčün üläšti Teŋri tillärin alarnïŋ da buzdu yasaganlarïn alarnïŋ.

Evet ki baduhas edi yazïχlïlarga, yoχsa iši Teŋrinin edi, körklülük boldu adamlarga, ki bir alčaχ tildän köp da türlü-türlü χuvatka ayïrïldï. Imšaχ sözlü Hęlęn [‘эллинский’] milläti, hroznïy sözlü Frang [‘франкский’] milläti, yüräklängän kibik Hǫnin [‘гуннский’] milläti, χoltχa kibik Asǫri [‘сирийский, айсорский’], körklülük bilä Alan [‘аланский’] milläti, kültkülü Kut [‘готский’] milläti, aldagan kibik Ekipdaçi [‘египетский, коптский’] milläti, ačïχ Parsi [‘персидский’] milläti, tez sözlüči Hndi [‘индийский’] milläti, tahimli sözlüči Ermeni milläti.

Evet üläšingänin tilniŋ 15 türlü til aldïlar milläti Apetniŋ, 32 til aldï milläti K‘amnïŋ, 25 til aldï milläti Sęmniŋ. Da Adäm atamïznïŋ tili χaldï Epęrdä, zera birlänmädi alar bilä, ki aštaragnï yasïyïr edilär. Anïŋ üčün ävälgi tilni Eprajeçini aytïrlar, da özgälär Asorinin aytïrlar, da kimlär ki klädilär könültmä, K‘aγtęaçini aytïrlar, zera hali dä tapulur alarda atlarï nahabedlärniŋ.

Evet Israjęl, ašïp teŋizni, Eprajeçik‘ ündäldilär, zera Eprajn “teŋiz aškanlar” tarkmanel bolur. Da anda unuttular Ekibdaçi (2v) tilni, da Ermeni tilin Ekibdosta unutup edilär, da kečti Adäm atamïznïŋ tili, χaysï ki hali Asoridä tek bar ya K‘aγtęaçi millättä. Da bir imasdnasęr Dž̲uhut millätindän Abolemos aytïr, ki äväl Movsęs šnorhk‘u bilä Teŋrinin etti yazov yäŋi til üsnä da ol yazov bilä berdi Teŋri orenk‘i.

Toγušu üčün Biyimiz Jisus K‘risdosnïŋ

Sanlï appa Eprem dž̲knawor buyurur kensiniŋ dž̲arïna, ki χačan toγdu Biyimiz K‘risdos, sövündülär ol sövünčlük bilä χoyčïlar χoylarï bilä kensilärinin, da inandïlar aruvlar, da alïp bašχïšlarïn, bardïlar aŋar, taŋladïlar artarlar da 10-unčï berdilär doγrular, da yöpsündülär χurbanlarïn kensilärinin: χozu — nečik k‘ahanaga, süt — nečik yaš oγlanga da haybat — nečik Teŋrigä ävälgi bašχïšnï χoyčïlar yöpsündülär aŋar.

Ębip‘an bu türlü buyurur

Xačan ki toγdu Biyimiz K‘risdos, na ol sahat ačïldï kök, da ne ki dünyâda adam bar edi, barï išindän tïyïldïlar da alγïšlarlar edi Teŋrini tïy-(3r)ïlganlarï bilä. Da nečik ayïrïldï Eyämiz anasïndan toγmaχï bilä, ol sahat češildi bütün dünyâ baγïndan yazïχnïŋ da χarγïšnïŋ, da bir bolup frištälär bilä da χoyčïlar bilä haybatlap ayttïlar «P‘aŗk‘ ’i parcunsnu» buŋar dirä, ki aytïr:

«Haybat biyikliktä Teŋrigä, da dünyâgâ eminlik, da adämilärgä biyänmäχliχ».

Na ol vaχtka diyin saχlagan bar edi Melk‘iseteg tiri buyruχu bilä Teŋriniŋ da edi ol χadar zaman T‘aporagan taγda da köp zaman da tar, ki tügällängäy ol söz, ki ayttï saγmosta:

[Псалом 109/110] «[4]Sensen k‘ahana meŋilik, kečövsüz garkïndan Melk‘isetegniŋ, [5]da Biy oŋuŋa seniŋ».

Da ni χartaymïyïr edi, yoχsa nečik 30 yašar kiši χuvatlï saχlandï yoγarïginiŋ buyruχundan.

Da ol sahat keltirdilär anï frištälär ol yergä alnïna tenlängän sözünüŋ Teŋriniŋ, hanuz ki edi χučaχïna Ewanïŋ. Da bar edi χoluna anïŋ purvaŗ altïndan, da kübürčük, ki temyan dïr ičinä, ol kümüštän, da ari u aruv saγït bilä 3 ötmäk ačïtmagan, da haybatlï pažgi bilä čaγïr kečövsüz.

Da yerni öptü Eyämizniŋ oγluna Yar(3v)atučïnïŋ, da öptü ol yerni, χayda ki toγdu Biyimiz, da soŋra χolun da *ay*aχïn Eyämizniŋ χorχu bilä da titrämäχ bilä χučaχïna Ewanïŋ, da sundu k‘ahana alγïšlaganga kensin dä Yaratučïsïna asdidž̲anïn k‘ahanalïχnïŋ da hörmätin inamlïχnïŋ, ne türlü ki yöpsünüp edi andan, χoyup alnïna anïŋ χurban — ötmäkni, da čaγïrnï, da χuluχun anïŋ purvaŗnï, da kübürčükni temyan bilä, da kensi χolun kötürüp, ayttï:

«Biyim da Eyämizniŋ Oγlu Ata Teŋriniŋ da Biy Eyämizdän seniŋ kensiŋniŋ, ki saŋa sundum, χaytïp buyur tenimä, ki tïngay topraχta, χaysïndan ki yaratïldïm, da dž̲anïma, ki saŋa χaytkay».

Da yänä yerni öptü alnïna yäŋi toγgan Xanïmïznïŋ. Da aldïlar anï frištälär ulu hörmät bilä, keltirdilär Kaji šähärgä. Movsęsniŋ kerezmanï χatïna sïmarladï kensiniŋ aruv dž̲anïn Teŋrigä. Da tatlïlïχ bilä alïp frištälär da yetkirdilär Teŋriniŋ haybatlï olturγuču alnïna, ki bolgay anda meŋilik k‘ahana. Da anïŋ ari tenin kömdilär frištälär Movsęs(4r)niŋ kerezmanï yanïna. Da kimsä bilmädi. Da tïndï Melk‘isetęg kensilärinin̨ki χatïna.

Nečik buyurur surp Awedaranda, ki Jisus K‘risdosnuŋ toγganï edi bu türlü

“Как повествуется в святом Евангелии, рождение Иисуса произошло так”

Ki sözlänip edi Mariam gojs Ovsęp‘kä, na tapuldu Ari Dž̲andan yüklü, Da Ovsęp‘ eyäsi anïŋ, ki artar edi da klämäs edi uyatlï etmä anï, saγïš etti yapuχ ketärmä anï, zera bilmädi, ki Ari Dž̲andïr da išitmiyir edi frištädän dä gujsnuŋ toγurganïn yazïχsïz da zadasïz Ari Dž̲andan, yoχsa ten toγur-

ganï kibik saγïšlar edi, ki ölümgä bergінčä ọrẹnk‘kä körä ya nemä uyat etkінčä salma klädi anï. Na χačan ol bu saγïšnï etti, na friштäsi Eyämizniŋ, tüšünä kelip, ayttï:

— Ovsẹp‘ Tawit‘ oγlu, χorχmagïn almaga Mariamnï, zera ki andan toγmaχtïr Ari Ǯandandïr.

Da oyanïp Ovsẹp‘ yuχusundan, etti, ne türlü ki buyurdu aŋar friштäsi Eyämizniŋ.

Na ol sahat ündädilär allarïna ari gojsnu, da nečik keldi, turup ta Ovsẹp‘ da χatunu yerni öptülär alnïna anïŋ da andan soŋra ulu χorχu bilä hörmätlärlär edi anï.

(4v) Da bundan soŋra körärlär edi anï χonšularï da šähärlilär Našaret [=Nazaret] šähärdä, ki Ovsẹp‘niŋ, da χatununuŋ, da oγlanlarïnïŋ u zïχlarïnïŋ közläri šnorhk‘ bilä tolup edi ari gojstan.

Evet k‘ahanalar, ki tururlar edi Nazaret‘tä, körälmäslär edi sanlï k‘ahananï Ovsẹp‘ni anïŋ artar da yaχšï χïlïχï üčün, χaysï ki bar edi oγlanlïχïndan berilgän yoγartïn Teŋridän. Da yaman paχilliklärindän da körälmäχsizliχlärindän ari k‘ahanayabedin Teŋriniŋ yeberdilär k‘ahanajyabedlär Ẹrusaγẹmgä bitik bilä Annanï, ki ol künlärdä χuluχčïsï edi yïχövnüŋ, da igit edi, da turur edi Nazarettä, da soŋra boldu k‘ahanajyabed Ẹrusaγẹmdä da baš χačka kerüčilärgä K‘risdosnu. Anï yeberdilär yïχöv χuluχčïlarïna, da p‘ariseẹilärgä, da barča χartlarïna žoγovurtnuŋ, yamanlap yazïχsïz k‘ahanasïn Teŋriniŋ da Ari Ǯan bilä tolgan gojsnu.

Daγï da yazdïlar Zak‘ariaga, da Semẹon ǯerunigä, da Aγẹksandros k‘ahanaga, χaysï ki χart edi esi bilä dä, da igit (5r) boyu bilä.

Da alar, išitip bunu, keldilär tezindän daǯarïna Eyämizniŋ, da yïγdïlar barča χartlarïn žoγovurtnuŋ, da tbirlärni, da p‘ariseẹilärni 12 millätindän Israjẹlniŋ, χaysï saγïš etip edilär äväldän gojs Mariam üčün da artar Ovsẹp‘ üčün, da sarnadïlar bitikni, ki keltirip edi Anna tbir, da yazdïlar tezindän Ovsẹp‘kä, ki:

«Alïp gojs Mariamnï kel tezindän alnïna turmaga Teŋriniŋ da Israjẹlniŋ, ki etkäylär könülük övünä Teŋriniŋ ari gojs üčün, ki sïmarlagan edi aŋar da dügül ki keläštirgän».

Da sarnadï Ovsẹp‘ bitikni, turdu tezindän da buyurdu oγluna kensiniŋ Utaga da Simọnga, da Soγọmẹ χïzïna kensiniŋ, da Mariamga χatununa, da Mariam ari gojska, da atïna Teŋriniŋ keldilär toγru daǯarïna Eyämizniŋ sövünčlük bilä, aruvluχuna umsanïp ari gojsnuŋ, nečik edi aruv da zadasïz. Da kirdilär daǯarïna Eyämizniŋ, da alγïš ettilär.

Evet Zak‘aria k‘ahanayabed, da Simẹon, da tbirlär, da p‘ariseẹilär, da χartlarï žoγovurtnuŋ, yïγïl(5v)ïp, saγïš ettilär, da vaχt χoydular ertäsi etmägä ọrẹnk‘kä körä.

Da ertäsi kečägi alγïštan soŋra ündädilär ilgäri Aγẹksandros k‘ahananï da berdilär aŋar buyruχ tügällämägä ọrẹnk‘ni Teŋridän berilgän sïnamaχ suv bilä, ki belgili bolgay könülük.

Da ilgäri keldi Aγẹksandros alnïna Teŋriniŋ, da k‘ahanajyabedlärniŋ, da barča χartlarnïŋ, da tbirlärniŋ, da p‘ariseẹilärniŋ, da barča Israjẹl millätiniŋ, ki anda yoluχtular, da barča šähärlilär Ǯuvutlar da het‘anoslar, zera yäŋi edi bu iš.

Da ari gojs zadasïz da Ari Ǯandan yüklü edi 7 aylïχ. Da turdular χoran alnïna Ovsẹp‘ da Mariam gojs alnïna Teŋriniŋ daǯar ičinä. Da Aγẹksandros k‘ahana kiyip edi zkesdin, da aldï suvnu tirlikniŋ čölmäk saγït bilä, da 10-unčïdan bir arpa ötmäki aγač tepsi bilä, da ündädi Ovsẹp‘ni alnïna, da berdi ötmäkni χoluna, da suvnu kensi tutup edi, da ačtï bašïn Ovsẹp‘niŋ, da sordu aŋar, ki:

— Könümi, aruv da yazïχsïzsen bu gojsdan?

Da ant ičti Teŋ(6r)rigä Israjẹlniŋ, χolu bilä üsnä körgüzüp, ki:

— Zadasïz, da yazïχsïz, da aruvmen mundan, da alaydïr, alnïna Teŋriniŋ Israjẹlniŋ saγïšïm bilä, sözüm bilä, χïlïnganïm bilä, nečik anam bilä, ki toγurdu meni, da besländim emčäklärindän anïŋ, nečik ki tanïχtïr maŋa Teŋri atalarïmnïŋ Aprahamnïŋ, Sahagnïŋ, Agopnuŋ, ki turuptur k‘ẹrovpẹlär üsnä, Atọvnia biy, ki tïnïptïr bu daǯarda. A egär alay bolmasa, ol kensi öč alučï Israjẹldän bu yerdä tas etkäy meni.

Da aldï Aγẹksandros k‘ahana bu antnï Ovsẹp‘niŋ, yazdï makaγat‘ üsnä, da yuvdu ol suv ičinä, da aldï topraχïndan daǯarnïŋ χoran alnïndan aruv topraχ, da anï da suv ičinä bulγadï, da aldï arpa ötmäkin Ovsẹp‘niŋ χolundan, da berdi suvnï Ovsẹp‘kä, da χoydu ötmäkni alnïna Eyämizniŋ χoran üsnä, da ayttï Ovsẹp‘kä:

— Ič suvnu. Egär ki yazïχlï esäŋ alnïna Teŋriniŋ, bolgay bu suv saŋa da bu ant, ki ičinädir, da bu topraχ övündän Teŋriniŋ saŋa χarγïš da ölüm, a egär ki yazïχsïz esäŋ, na bolgay saŋa (6v) alγïš da tirlik.

Da ayttï Ovsẹp‘:

— Eγiči, eγiči.

Da barčasï ayttïlar:

— Amẹn.

Da baχtï Ovsẹp‘ kökkä, da alγïš etti, da ičti.

Soŋra buyurdular aŋar barmaga Zäytün taγïna. Na ol bardï da keldi, da barča žoγovurt birgä-

sinä, da Ovsẹp‘ χayttï Zäytün taγïndan, yarïχlanïp, frištä kibik, da yaχšï islär sačïlïr edi andan, ki bütün šähär toldu, artïχsï daǰžarï Eyämizniŋ, da keldi övünä Eyämizniŋ, χoran alnïna, da alγïš etti.

Da Aγẹksandros k‘ahana, ilgäri kelip, χučtu, da öpti anï, da yaptï bašïn.

Ol türlü etärlär edi k‘ahanajyabedlär Zak‘aria da Simẹon ǰzeruni, da barča k‘ahanalar, da χartlar, da barča žoγovurt šähärniŋ. Kesäkläbilär tonun, da här biri ülüš aldï alγïšlï. Da Zak‘aria k‘ahana yäŋi ton keltirip kiydirdi aŋar da küč bilä čïχardï anï žoγovurt arasïndan. Da čaŋlar urup küč bilä tïydï žoγovurtnu, ki tïyïldïlar da keri kettilär.

Da ündädi Aγẹksandros k‘ahana ari gojsnu, da yürüttü anï alnïna χorannïŋ da žoγovurtnuŋ, da (7r) buyruχuna körä ọrẹnk‘niŋ etti aŋar alay, nečik sanlï Ovsẹpkä, ičirmäχ bilä ol suvnu. Da ari gojs ta bardï Zäytün taγïna, da keldi zadasïz da tolu Ari Dǰžan bilä, da kirdi daǰžarga, da, turup χoran alnïna, avaz bilä alγïš etär edi.

Ol türlü yänä yïγïlïp χatunlar čövräsinä, χaysïlarï arzani edilär, aldïlar tonun anïŋ, kesäkläbilär da üläšindilär. Da Eγisapet bilir edi bu išni ävädän, da keltirip edi birgäsinä hadir ton, da ol sahat kiydirdi ari gojsnuŋ üstünä. Evet bašïndagi yapovun anïŋ Aγẹksandros k‘ahana k‘ahanayabedlär bilä alïp χoran üs*n*ä yaydïlar haybatïna Teŋriniŋ ǰzaǰzgoç kibik.

Soŋra, χačan bildilär, ki aruv edilär, čöküp, yerni öpärlär edi da bošatlïχ χolarlar edi alardan. Da Zak‘aria k‘ahanajyabed alγïšladï alarnï atïna Teŋriniŋ.

Da ertäsi aldï ari gojsnu, da keldilär yänä toγru övinä Ovsẹp‘niŋ Nazarẹttä.

17. Sorovlar türlü-türlü

“Разнообразные вопросы”

Sorov, ki: ne türlü turγuzdular Biyim(7v)iz K‘risdosnu Gajap‘a k‘ahanajyabedniŋ alnïna?

Dǰžuvap: tuttular Ketsämanidä 4000 kiši da keltirdilär mahalä bilä, da 70 ešik ašïra mindirdilär yoγarï, da här ešiktä sili urdular, da küldülär k‘ahanajyabedniŋ ešikinä diyin, da soŋra zïndanga χoydular kensiläri saγïš etkinčä.

Sorov, ki: gunk‘ ol saγït nedän edi, ki K‘risdos aṛak‘ellärniŋ ayaχïn yuvdu ičinä?

Dǰžuvap: noǰži aγačtan edi ipkin terän rängli yasagan.

Sorov: nedir barčadan artïχ dünyâda?

Dǰžuvap: [Армянский текст].

Xaysï ki čïχkan tayaχï üsnä Esseanïŋ tïndïŋ 7 yarïχlï šnork‘ bilä, Dǰžanï Teŋriniŋ, da saγïšlamaχnïŋ, dǰan ivašlikniŋ, da χuvatnïŋ, dǰanï eslilikniŋ, da biylikniŋ, dǰanï χorχmaχlïχnïŋ, da Teŋrigä tapunmaχlïχnïŋ χolarbiz, baγïšla bizgä da yarlïγamaχïŋ seniŋ bilä bašχïšïŋdan, budur (8r) 7 türlü bašχïš, χaysï ki ermeničä šnorhk‘ ündälir.

Da Esẹniŋ tayaχï Tawit‘tir, χaysï üsnä tïndï bu 7 šnorhk‘.

Da Tawit‘niŋ tayaχï K‘risdostur.

18. K‘aroz ulu aynakünnüŋ, asrï körkli, ki nečik buzdu tamuχnu

“Проповедь на великую пятницу, очень красивая, о том, как [Иисус Христос] разрушил ад”

Evet bilmäχ keräk munï, zera Awedaranda anï körgüzmästir, ki K‘risdosumuz bizim ne türlü bardï tamuχka ya ne etti anda. Yoχsa ayttïlar munuŋ üčün vartabedläri yïχövnüŋ az nemä, χaysïn ki belgirttilär ölülär, ki ol künnü turdular ölüdän, da kirdilär Ẹrusaγẹmgä, da köründülär köplärgä.

Anïŋ üčün yazgandïr, ki K‘ridosnuŋ ölümündän burun eski dušman ayttï tamuχnuŋ ululuχuna, ki:

«Hadirlä tamuχnu, zera tezindän klärmen keltirmä saŋa Jisusnu da alma andan öč, zera χaysïn ki men soχrayttïm, ol yarïχlattï, χaysïn ki men aχsattïm, ol saγayttï, χaysïn ki urdum murdarlïχ bilä, ol arïttï».

Ayttïlar tamuχtagilär: «E, šaytan, keltirmä anï munda, egär klämäsäŋ išitmä. Baχ, zera biz sïnadïχ anïŋ küčün, Jisusnuŋ, zera Łazar bizim zïndanïmïzda edi, (8v) da χačan išitti avazïn Jisusnuŋ, alay učup ketti, nečik χaraχuš».

Ayttï šaytan: «Xorχmaŋïz, tamuχtagi šaytanlar. Bilirmen anï, ki adamdïr da ölümdän χorχïyïr, zera ayttï: “Xayγudadïr boyum ölümgä diyin”».

Ayttïlar tamuχtagi šaytanlar: «Aldanma, e, šaytan, zera ol küčsüzlükünä körä, ki körgüziyir, ulu küč yašïrïptïr da kliyir aldama seni».

Ayttï šaytan: «Xorχmaŋïz da χayγusuz boluŋuz. Barča išni ölümgä aŋar hadirläpmen: χačnï, χadaγnï, keγartnï, da yüräklärin dǰžuhutlarnïŋ biyändiripmen öldürmä anï».

Evet χačan ki bardï šaytan da berdi anï tutmaga, soŋra bildi, ki eksiklik bolsar tamuχka ölümündän K‘risdosnuŋ.

Anïŋ üčün χačan ki elttilär Beγadoska, na ol sahat šaytan χorχulu körüm körgüzdü χatununa Beγadosnuŋ, da yeberdi χatunu Beγadoska, ki: «Nemä yaman etmägäysen ol kišigä, zera aruv adamdïr».

Yoχsa tügällänmädi erki šaytannïŋ, zera K‘risdos asrï klär edi χïynalma χač üsnä ölüm bilä bizim χutχarïlmaχïmïz üčün, ki tügällängäy

markarẹlär bitiki da tügällängäy χutχarïlmaχï dünyâniŋ.

(9r) Da χačan bardï K'risdos χačka, na eski dušman barïp χulaχ χoydu turup yuvuχ χačka, ki, šahat, tapkay kensiniŋ yamanlïχïndan K'risdoska. Da χaysï ki heč nemä tapmadï anda, asrï χorχtu, ki buzulmagay tamuχu ölümü bilä K'risdosnuŋ.

Anïŋ üčün tezindän bardï tamuχka, ki berkitkäy anï, ki utru turgay K'risdoska.

Da munda bilmäχ keräk, zera avaz elči yeberdi K'risdos tamuχka bu türlü, ki kes-kenetä yarïχ sačïldï tamuχta.

Na ol sahat Adäm atamïz awedig berip aytïr edi: «Sövünüŋüz, oγlanlarïm, zera bu yarïχ Teŋri Oγlunuŋ yarïχïdïr, ki kliyir kelip χutχarma bizni».

Na ol sahat turdu Esaji markarẹ da ayttï: «Men bu yarïχ üčün markarẹlik ettim, aytïp, ki: "Žoγovurt olturup edi χaranγuda da kördülär ulu yarïχ"».

Na ol sahat turdu Simẹon dzeruni da ayttï: «Könüdür bu söz, zera men aldïm χučaχïma oγlan Jisusnu».

Na ol sahat turdu Ovanẹs Mgïrdič da ayttï: «Könü, ki alaydïr, zera men mgrdel etti meni [=ettim anï] 30 yašïna, da körgüzdüm barmaχïm bilä, da ayttïm: "Ošta Xozusu Teŋriniŋ, ki kötürsär yazïχnï dünyâdan"».

Na ol sahat sövündülär džanlar tamuχta.

Da χač(9v)an kördilär šaytanlar, ki sövündülär džanlar, asrï χorχtular.

Da χačan sïmarladï džanïn K'risdos χač üsnä, bardï tamuχnuŋ ešikinä da aytkanïn markarẹniŋ ulu avaz bilä čaχïrïp ayttï: «Aγïnïŋïz, buyruχčïlar, ešikiŋizdän siziŋ biyik! Da kirsin haybatnïŋ χanï!»

Na ol sahat džuvap berdilär šaytanlar, seskänip, da ayttïlar: «Kimdir bu χanï haybatnïŋ?»

Na ol sahat džuvap berdi Tawit' da ayttï: «Biy küčlü küčü bilä kensiniŋ, Biy klävüči urušnu!»

Da ekinči χïčχïrdï Jisus: «Aγïnïŋïz, buyruχčïlar!»

Na ol sahat šaytanlar χorχulu titrämäχ bilä ayttïlar: «Kimdir bu χanï haybatnïŋ?»

Na yänä džuvap berdi Tawit' da ayttï: «Biyi χuvatnïŋ, bu kensidir Xanï haybatnïŋ!»

Ol sahat uvattï K'risdos ešikin tamuχnuŋ, da kirdi ičinä, da tatlïlïχ bilä oγčojn berdi Adäm atamïzga da oγlanlarïna anïŋ. Da kördilär anï barčasï, tüštülär ayaχïna anïŋ da yïγlamaχ bilä ayttïlar: «Šükürlübiz sendän, Xutχaručïmïz bizim, ki köptändän töziyir ediχ saŋa! Könülük bilä belgirttiŋ haybatïŋnï dünyâgâ! Körgüz tamuχta da! Da χut-(10r)χar bizni!»

Ol sahat K'risdos ululuχlarïn šaytannïŋ bayladï otlu bïγovlar bilä da azad etti baylï džanlarnï.

Da bu 3 künnü, nečä teni kerezmanda edi, anča džanï tamuχta edi, ki 33 sahat yarïmdïr, da k'aroz berir edi alarga da mχit'arel etär edi, ne türlü ki aytïr Bedros aṛak'äl: «Barïp k'aroz berdi alarga, ki tutχunda edilär».

Evet yïχkünnüŋ yarïmkečäsinä kelip džanï K'risdosnuŋ da birländi teni bilä kerezmanda, da turdu ölüdän, da χutχardï baylï džanlarnï.

Yoχsa χaysïlarï ki inandïlar ol džanlardan, meŋilik χutuldular, da χaysïlarï ki inanmadïlar, vaχt bilä χutulupturlar χïyïndan, da soŋγuda yänä χaytsarlar tamuχka, χaysïndan ki χutχargay da azad etkäy bizni da barča inanganlarnï K'risdos Teŋrimiz bizim, amẹn.

4. K'risdos buzdu tamuχnu

"Иисус Христос разрушил ад"

Yänä biliŋiz, ki K'risdosumuz tamuχka algan teni bilä kirmädi, yoχsa Ari Džanï da Teŋrilik küčü bilä kirdi, da 5201 yïllïχ džanlarnï azad etti, zera ol ten, ki χačladïlar, aynakündä kerezmanga χoydïlar, anda da Teŋriliki birgä edi. Ol ten yïχkün(10v)nüŋ yarïmkečäsinä diyin kerezmanda edi. Da džanlarnï azad etip tä kiydi tenin da ertäsi arut'iun boldu bütün dünyâgâ sövünčlük.

Xaysï ki künnüŋ 10-unčï sahatïna χoyuldu K'risdosumuz kerezmanga, χalïp edi 3 sahat. 3 sahat kün üstünä yürüttülär yarγučïlar övünä. Da 3 sahat daγïn soŋra eltip χačka čïχardïlar, ki boldu kün üsnä 6 sahat. Da 3 sahat χač üsnä turdu, ki bolur 9 sahat. Kün üsnä 10-unčïda kerezmanga χoydular, ki 3 sahat daγïn χalïp edi kündän.

5. Bu ari nišχark'nïŋ tögäräklikin, ki aytïrlar, negä oχšaštïr? "Чему уподобляют целостное единство даров причастия?"

1. Burungi ari nšχark'nïŋ tögäräkliki Ata Oγul Ari Džannïŋ tögäräklikin körgüzür, nečik ol tögäräkli Teŋriliki ten bilä bir boldu, χaysï ki Ata Teŋri istädi, Ari Džan tilädi, Oγul ten bilä birländi.

Yänä ol Teŋrilik bu ari nšχark' bilä bir bolur.

Bu nšχark'nïŋ ülüši bilä ülüš algay žoγovurtnï kensi bilä bir tögäräk etär, nečik K'risdos buyurur: «Kim ki yesä menim ari tenimdän da ičsä menim ari χanïmdan, ol maŋa birikir, da (11r) men aŋar».

2. Ekinči nšχark'nïŋ tögäräkliki bizim inamïmïznïŋ tögäräklikin körgüzür, χaysï ki biz tögäräklik inam bilä anïŋ Teŋriliki bilä bir tögäräk bolalïχ učmaχka.

3. Üčünči, ki barča dünyâ Teŋr*in*iŋ tögäräklikin körgüzür: yer u kök tögäräktir, χuyaš-ay, friš-

tä u adam tögäräktir. Nšχark‘nïŋ tögäräkliki Teŋriniŋ tögäräklikin körgüzür, ki arzani ǰanlar bilä bir bolur.

4. Dörtünči, ki tögäräk Teŋriliki tögäräk adämilikin aldï ari gojstan tögäräk Teŋriliki bilä tögäräk adämilikni azad etti eski dušmannïŋ elindän da učmaχïna arzani etti arzani körgäy barïmïznï K‘risdos kendi učmaχïna.

Bu ne nïšandïr, ki k‘ahana här tumun ari nšχark‘nï 4 ülüš etär da χuluχundan soŋra anï ǰašagel etär?

Burungi, 4 ülüš etmäχi ari tumnï k‘ahana, biliŋiz, ki bu ol nïšandïr, ki K‘risdosumïznïŋ χačïnïŋ nïšanïdïr, ki 4 ülüštir.

Ekinčisi, K‘risdosumuz Ortananda k‘risdân boldu 30 yašïna da andan soŋra 3 yïl yarïm dünyâda yürüdü, χaysï ki yoluχsa edi ötmäkkä, ol(11v)-turmaga, här kez 4 ülüš etip ötmäkni seγanga salïr edi barčasïna, χač sïndïrïp.

Üčünči, vernadunda tum etti, yänä χač sïndïrdï 4 ülüš da aṛak‘ellärinä üläšti, a bizgä ösiyät etti, ki biz anï alay tügällägäybiz meŋilik.

Dörtünči, χač sïndïrmaχ K‘risdosumïznïŋ ölümünüŋ nïšanïdïr. Nečik χač üstinä adämiliki bilä sïndï da teŋriliki bilä tirildi nečik yaratučï Teŋri.

Bešinči, ki yïχövnüŋ 7 ariliki χačsïz heč bolmas bolmaga. Munu barča K‘risdosumuznuŋ ari teninä da χanïna aŋmaχlïχ etärbiz da bizim ǰanlarïmïzga da kečmišlärimiznïŋ yazïχlarïna bošatlïχka etärbiz.

Kimsä sorsa, ki K‘risdos χač üstinä turupmïdïr yoχesä yatïptïr, na budur ǰuvapï, ki turuptur, yatmïyïr, dünyâni χutχarïyïr, nečik turup yarattï olturmïyïn.

Badmut‘iun*u* 7 igitniŋ

“История семи отроков”

Zamanïnda Tęgos χannïŋ, ki bolvanlarga yügünür edi, bar edi Ep‘esos kermändä 7 igit, biy oγlanlarï, da inandïlar K‘risdoska, zera dinsiz oγlanlarï edilär.

Sezdi anï Tęgos χan, ki alar K‘risdoska inandïlar. Ündädi (12r) alarnï alnïna da yaχšïlïχ bilä ögüt berip ayttï:

— Yügünüŋüz menim teŋrilärimä, balvanlarga.

Alar ayttïlar:

— Yügünmäsbiz guṛk‘larïŋïzga, yoχesä biz K‘risdosnuŋ χullarïbiz.

Ol da klädi alarnï χïyïnga bermä, da imändi atalarïndan. Yeberdi alarnï, aytïp:

— Barïŋïz da yaχšï saγïš etiŋiz, ki yügüngäysiz teŋrilärimä. Yoχesä sizni χïyïn bilä öldürürmen.

Alar da üläštilär tirliklärin da čïχtïlar šähärdän, bardïlar Oγtos taγga. Anda bar edi bir pečera. Kirdilär anda 7-si dä ol pečeraga, da aldïlar topraχ, septilär bašlarïna, da ayttïlar:

— Eyämiz Jisus K‘risdos, bermä bizni čïχara Tęgos dinsiz χanga.

Da yattïlar yuχlamaga. Daγïn turmadïlar ol yatmaχtan da Teŋrigä ǰanlarïn sïmarladïlar.

Ol vaχttan yattïlar kiči T‘ęotoska dirin, ki edi Tęgostan 372 yïl anïŋ k‘risdân χanlïχïna dirä.

Na sorov etti Tęgos χan, ki ne boldular ol igitlär.

Atalarï ayttïlar: özgä taγ ičinä yašïrdïlar.

Xan da yeberdi 2 k‘risdan murarnï, ol, ki atlarï edi T‘ęotoros da Ṛopinos, ki pečeranïŋ aγzïn örgüzgäylär taš bilä, ki čïχmaga bolmagaylar.

Alar da barïp, (12v) körgüzdilär, da yazdïlar 1 χorγašïn taχta üstünä igitlärniŋ atlarïn, da nečik K‘risdoska tapunurlar edi, da ol taχtanï ešik ičinä zamurovat etti, ol ki atlarïn [=atlarï] budur: Amγik‘os, Mak‘simianos, Mardonianos, Tioṇęsios, Ohaṇęs, Gosdandinos, Andonios.

Na Tęotos χannïŋ zamanïnda da Amγgos aχpašnïŋ čïχtïlar k‘risdân herǰwaǰoγlar da Erusaγęm aχpašï T‘ęotoros da Kajios, χaysï ki aytïrlar edi: «Yoχtur ölülärgä turmaχlïχ ölüdän». Na munuŋ üstinä T‘ęotos χan da Amprigos, aχpaš Sdïmbolnuŋ, asrï mušχullandïlar da yaska kirdilär.

Tek ol pečeranïŋ eyäsi [ęasï] buzdurdu pečeranïŋ aγzïn, ki anda tuvarïn beklägäy edi.

Na köp šaγavatï Teŋriniŋ ǰan berdi ol 7 igitkä da tirgizdi alarnï. Turup olturdïlar, da hanuz χorχu yüräklärinä edi Tęgos χannïŋ. Tek ayttïlar birinä aralarïndan, ol, ki atï Amγik‘os edi:

— Bar šähärgä da ötmäk al. Evet biraz artïχ al: χarnïmïz ačtïr.

Alay saγïndïlar edi, ki tünägün edi, ki yatïp yuχladïlar, da ertäsi oyandïlar.

Bardï esä Amγigos Ep‘esos kermängä, kördi kermänni ol tüzövdä (13r) tigül. Övlärinä χač nïšanï bar. Söz arasïna K‘risdosnu aŋïyïrlar. Tek bašladï taŋlamaga: «Bu nedir? Tünägün bu barča yapuχ edi K‘risdosnuŋ atï, yapuχ aŋarlar edi. Emdi nek bulay alani boldu?» Čaŋ avazï išitti — tek ulu taŋa χaldï da yüzün yapar edi, ki tanïmagaylar, zera Tęgos χannïŋ χorχusï yüräklärindä edi. Hanuz tek bir kišini keri tarttï da sordu:

— Bu ne šähärdir?

Ol ayttï:

— Ep‘esostur.

Tek bardï ötmäkčilär arasïna ötmäk almaga, na nečik bu čïχarïr aχča da berir ötmäkčigä, ötmäkči dä munu tutar χolundan da ayttï:

— Bu ne aχčadïr? Xaydan alïpsen? Bu eski zamannïŋ aχčasïdïr! Tęgos dinsiz χannïŋ χayda esä χazna tapupsen! — da tutup anï, eltär šähärniŋ ululuχuna da Amarinos aχpaška.

Tek aχpaš ayttï:

— Igit, χaydan alïpsen bu aχčanï? Da sen dä χaydansen?

Ol bašladï sormaga:

— Bu šähär Ęp'esosmïdïr? Ya Tęgos χan χaydadïr?

Tek ayttï aχpaš:

— E, igit, bizni adžämi mi tutïyïrsen? Kensiŋ mi adžämisen? Ya kläp etiyirsen, ki χolumuzdan sïpčïrïlgaysen [spčiriligaysęn]: sen Tęgos χannïŋ χabärin beriyirsen? Ol χotum gṛabašd edi, (13v) ol vaχt šähär dinsizlik edi. Nelär sözlüyürsen?

Tek ol ayttï:

— Biz 7 igitbiz. Ošta sïŋarlarïm Oγgos taγnïŋ pečerasïnadïrlar, χaysï ki biz anïŋ ahïndan tünägün χačtïχ da anda barïp yašïndïχ.

Munu išitti aχpaš, da ulu sövünčlük bilä tölöv boldu, da sezdi Ari Džan bilä, ki bu Teŋriniŋ ulu šaγavatïdïr, ki munïŋkibik körüm etti ol herdzuadzoγlarga utru, χaysï ki bulartučï ündälir.

Teg turdu aχpaš da sdarosda da bardïlar pečeraga. Keldilär esä pečeranïŋ aγzïna, taptïlar ol χorγašïn taχtanï. Ol taš*n*ïŋ ičinä örgüzgän edi, χaysïnïŋ üstünä yazgan edi alarnïŋ atlarï, da K'risdoska tapunganlarï, barča išläri. Na soŋra kördülär kensilärin, ki olturup edilär 6-sï da. Da yüzläri yïltrar edi, nečik günäš. Tek yügündülär allarïna yergä diyin da sorov ettilär, ki nečik boldu. Alar da barčanï bir-bir ayttïlar, nečik keldilär ol pečeraga da yašïndïlar Tęgos χannïŋ ahïndan, barčanï, nečik yoγarï yazgandïr.

Olar da tezindän yazïp yeberdilär T'ęotos χanga, ki: «Bilgäysen, padšahïmïz, munuŋkibik iš boldu šähärimizdä. (14r) Teŋri munïŋki sk'ančelik' etti, χaysï ki alay aŋlanïyïr bizgä, ki bu körümdür, ki ölülär turmaχtïrlar ölüdän».

Tek anï išitti χan T'ęotos, tezindän atlandï atka, da köp ulu biylär χan sïrtlï [srtli] birgäsinä dä keldilär ol pečeraga.

Tek tüšti attan χan da keliyir edi pečeraga. Tek alar 7-si dä čïχïp χannï χaršïladïlar, na χan kördü bularnï, ki yüzläri yïltrïyïr edi, nečik χuyaš, da tüšti allarïna yergä dirä, da χoydu yüzün yergä, da ulu sövünčlük bilä toldu, da turup yüzlärin öpti barčasïnïŋ. Da bašladï sorov etmä, ki ne türlü boldu.

Alar da baštan bašlap učuna dirin barča ayttïlar, nečik boluptur, ne türlü ilgäri yazïptïr.

Da soŋra ayttïlar, ki munï Teŋri etti anïŋ üčün, ki inangaylar adämilär: ölgän ten da topraχ χaytkan yänä tursar Teŋriniŋ yarγusuna.

Da egdilär bašlarïn da sïmarladïlar Teŋrigä džanlarïn.

Tek χan kümüš tavutlar [tawut'lar] ettirdi 7-sinä da altunsuvlagan, ki χoygay edi kensilärin ičinä.

Na alar köründülär tüšinä χannïŋ da ayttïlar: «Xoyma bizni kümüš ičinä, zera biz topraχtan yaratïlïpbiz, yänä (14v) topraχka χoygun».

Ol da yänä ol pečerada oχ kömdürdi alarnï. Da ulu ulukün χoydu alarga hogdemperniŋ 24 kününä.

A ol bulartučïlar barčasï inandïlar, ki tursarlar barča ölülär K'risdosnuŋ yarγu kününä.

Teŋrigä haybat da meŋi meŋilik, amęn.

Da yänä T'ęotos χan, ki edi sanlï k'risdân oγul surp Johanos Giperannïŋ, bardï emin-sövünčlü taχïna Ïsdïmbolga.

Xaytïp ayttï Biy Teŋrimiz bu dünyâni, ki 7 tar tursar, χaysï ki här tarï 1000 yïl aŋlanïr

"Также Господь Бог сказал об этом мире, что он простоит 7 веков, о которых следует понимать, что каждый век – 1000 лет"

1. Burungi tarïna Ęnovk'nï kökkä aldï, χaysï ki ol vaχt 375 yašar edi.

2. Ekinči tarïna potop boldu.

3. Üčünči tar ašdarag yasaldï Babilǫnda.

4. Dörtünči tar awedum boldu hajr Aprahamga Sahag oγlu üčün, ki boldu χartlïχïna Saṛadan. Ol vaχt edi Apraham 100 yašïna.

5. Bešinči tar Soγomon dadžarnï yasadï Erusaγęmdä surput'iun surout'eançnï da eγianika.

6. Altïnčï tarïna K'risdos Mariam gojstan ten aldï da toγdï Pet'γęsahęmdä.

7. Yedinči tar*n*ïŋ tolganïna da 8-inčiniŋ kirgäninä Jarut'iun bolsar barča dünyâ(15r)gä, kimlär ki inanïr anïŋ teŋrilik küčinä, ki bolmaχtïr.

Badmut'iun*u* Aprahamnïŋ

"История Авраама"

T'aranïŋ oγlu boluptïr hajr Apraham, ki Adäm atamïzdan soŋra 3186 yïlïna, Xaṛan šähärindän K'aγtęaçoç ulusundan, da boluptïr sünäti 99 yïlïna. Da Ismajel oγlu toγdu 86 yïlïna, da anïŋ sünäti boldu 13 yïlïna, da ölümi boldu 137 yïlïna, da ol vaγtïn, ki barïr edi Biy Teŋri Sot'omnï kečirmä pov′eti bilä, ki 5 šähär edi: Sot'om, Komor, Sarajim, Jatama, Sęk'ovr. Da ol vaγt hajr Apraham 5 kün oruč bolup tözär edi, χonaχsïz aš yemäs edi. Na ol čaχta aŋar Ata Teŋri Troyica χonaχ keldi anïŋ čatïrïna kičiaynakündä, tïndï, alγïšladï anï

barča övi-eli bilä da pov′eti bilä, χayda ki Apraham ayaχïn yuvdu, da soŋra Teŋrimiz anda aš edi [=yedi]. Na ol čaχta sezdi hajr Apraham, ki barïyïr Teŋri Soṭomnï kečirmä, da ayttï, ki:

— Haša bolgay seniŋ šaγavatïŋdan, ki artarlarnï da kečirgäysen yazïχlïlar bilä! — χaytïp ayttï: — Biyim, 50 artar üčün yarlïγarmïsen?

(15v) Ayttï Teŋri:

— Yarlïγarmen.

Ayttï:

— Biyim, 45 üčün yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen.

Ayttï:

— 40 üčün yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen.

Ayttï:

— 30 üčün yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen.

Ayttï:

— 20 üčün yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen 20 üčün.

Ayttï:

— 40 üčün yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen.

Ayttï:

— Yarlïγarmïsen?

— Yarlïγarmen, — ayttï.

— 10 üčün, — ayttï, — yarlïγarmïsen?

Ayttï:

— Yarlïγarmen.

Xaysï ki ol da tapulmadï, tek Łovd 2 χïzï bilä. Xaysï ki edi Łovd hajr Aprahamnïŋ toγmïš χardašï oγlu edi Aṛannïŋ. Xaysï ki čïχtï Sot‘omdan 2 χïzï bilä da χatïnï bilä, χayda ki χatïnï taš tuz χayttï. Xaysï ki 2 kiyövü inanmadïlar, da tas boldular čïχkandan soŋra Łovd Sot‘omdan 2 χïzï bilä. Da tüšti ulu χïzï Łovd bilä, toγdu andan 1 oγul Movap, ki aytïlïr “atamdan menim”. Andan boldïlar Movapaçik‘lär, ulu mi*l*lättir. 2-inči χïzïndan boldï Amon, ki aytïlïr “kökümdän menim”. Andan boldular Amonaçik‘lär.

Na ol čaχta aldï Łovd 2 χïzïn da bardï Sek‘ovrga. Da hajr Aprahamnïŋ oγlu boluptïr Sahag, ki Ermeni ǧïnsï mundan boluptïr, hasil babamïznïŋ atï boluptïr Getaru. Ismajel demäk “Teŋri išitüči” aytï*lï*r. Da Ismajeldän Türk da Tatar, χaysï ki čïχïptïr Sb(16r)p‘ahan kermänindän. Abdulah, anïŋ oγlu Abdrahman, anïŋ oγlu Mähmęd, mundan yayïlïptïr čaχ Osmanigä dirä, χaysï ki čïχïptïr bizim bizim t‘visniŋ (!) 43-inä, Mähmäd, ki čïχïptïr Ep‘rat suvnuŋ üstin da yapïptïr Baγdad šähärin. Da edi Ali Mähmäd bilä, eki χardaš oγlanlarï, da alïp edi χïzïn Mähmädniŋ Fatmäni, andan yayïlïp ilgäri keliptir. Mähmädniŋ tirliki 63 yïl.

Ata Teŋri ki Dünyâni yarattï da Adäm atamïznï

“О том, как Бог Отец создал Вселенную и нашего праотца Адама”

Ata Teŋri ki dünyâni yarattï da Adäm atamïznï, da ne ki artïp edi Adämdän, potopka dirin, anï Teŋri yazïχlar üčün suv bilä kečirdi, χaysï ki ekinči dünyâni arttïrdï Nojdan da anïŋ 3 oγlundan, ki čïχïp edilär ol keraptan 8 ǧžan. Burungi oγlu Sęm, K‘am, Apęt, χaysï ki čïχtï Xaγan ǧžïnsï.

Em burun, K‘amdan, ki atasï χarγap edi, bu Orus ǧžïnsï da χarγïšlï*nï*ŋ oγlanlarïdïr, ki ayttï: «Meŋilik ǧžïnsïŋ χul bolgay barča millätkä!» Zera atasïn külüp edi, ol, ki abronmïyïn yatïp edi.

Da ekinči oγlundan, Apet‘tän, frang ǧžïnsï čïχïptïr, ki Nemič ya Latin ündälir. Da Ermeni ǧžïnsïn Apet‘ oγlundan boluptïr, ki ilgäri at(16v)amïz boluptïr Hajg, χaysï ki aldï kensiniŋ ǧžïnsïn 400 ǧžan χadar,— zera hanuz Ermeni tili az edi, K‘risdostan burun edi,— aldï ǧžïnsïn da χačtï Pęlniŋ alnïndan, zera küčlü dinsiz χan edi Babilonda, yarïmkečäniŋ bir bučχaχïna saptï, χaysï ki Ulu Ermenilik aytïlïr. Anda berkinip toχtadï, ol yerniŋ atï Xačęnk‘ ündälir. Xaysï ki soŋra Hajg bilä uruštu Pęl da öldürdü anï Hajg. Andan soŋra boldu Ermeni ǧžïnsïna eminlik. Mundan soŋra yayïlïp keldilär pokolen′alar hajr Aprahamga dirä da anïŋ Sahag oγlundan arttï Ermeni. Xaysï ki babamïznïŋ atï Getarudïr. Zera Sahag χartaydï da 2 közündän soχur boldu. Xatïnïnïŋ atï edi Rępęgajn, da boldu 2 oγul Sahagdan — Jagop da Ęsaw. Atasï Ęsawnï sövär edi, da anasï Agopnï. Analï-oγu*l*lu aldadïlar Sahagnï, ayttïlar: «Muna saŋa Ęsaw kiyik keltiriptir». Da atasïnïŋ alγïšïn aldï. Yoχsa nečä zaman bularttï, yürüdi, Ęsawdan čïχïptïr alpavutluχ, χaysï ki “zemlâninlär” ündälir, ki avčïdïrlar iti bilä da χïlïčï bilä da χušščïdïrlar, aŋar Teŋridän alayï berinip edi. Da Jagop nah(17r)abedniŋ ǧžïnsïndan boldu Ǧžuhutluχ, Ęsawnïŋ inisindän, mundan hasil ilgäri keliptir bu dayfa, χaysï ki «Eski Zakon» ündälir.

Budur Sęmniŋ pokolen′asïdïr

Sęmniŋ oγlanlarï Eγam, Asur, Arp‘ak‘sat, Ghut, Aram. Aramnïŋ oγlanlarï Hiws, Emul, Kọ-

t‘ęr ew Mosok‘. Arp‘ak‘sat‘ oγlanlarï Gajnan, Gajnandan toγdu Saγa. Saγadan toγdu Ępęr. Ępęrdän toγdu 2 oγul — P‘ageγ da Ęgdan. Jegdandan toγdu Elmovtat da Soγęk‘, Asarmovt, Jarak‘, Jotoram, Zęel, Tegγa, Kepaγ, Apimęeγ, Sapęi, Dup‘ir, Ewiγa, Jovpap. Bular barča Jegdan oγlanlarïdïrlar. Da turgan yerläri Masea, ki kelir Aspęra taγga diyin kün toγušuna. Budurlar Sęm oγlanlarï.

Hajr Aprahamnïŋ χatunu Sara χodžasï bilä bir atadan edilär da 2 anadan, alay yuvuχ alïšïp edilär, nečik Eski Törädä, zera Apraham T‘ara oγlu edi, da Sara Aramnïŋ χïzï edi, da T‘ara da Aram eki toγma χardašlar edi, da bu türlü eki toγma χardaš oγlanlarï alïšïp edilär. Bu Movsęsniŋ Oręnk‘indän burun edi.

Adämniŋ sürülmäχi učmaχtan

“Об изгнании Адама из рая”

(17v) Χačan Teŋri yarattï Adäm atamïznï da Ęva anamïznï učmaχta da χačan ki yaŋïldïlar da učmaχtan čïχtïlar, na här kez Adäm ata učmaχnï aŋïp yïγlar edi anča, ki köp yïγlamaχïn*dan* 2 közü dä soχraydï. Da Adäm atamïzniŋ 3 oγlu bar edi. Biriniŋ atï Apęl, Gajin, Sęt üvündirüči oγlu edi.

Xaytïp išitti Teŋri anïŋ köp yïγlamaχïna da yeberdi aŋar ol teräktän, χaysïniŋ üstünä ki yaŋïlïp edi, butaχ. Aldï ol üvündürüči oγlu Sęt bu butaχnï da berdi atasïna. Da aldï Adäm da χoydu 2 közünä — ol sahat ačïldï közläri. Da anïŋ üstünä az vaχt tiri boldu 30 yïlča. Soŋra öldü.

Aldï Sęt atasïnïŋ tenin, da kömdü Koγkot‘ada, da ol butaχnï tikti bašï tibinä. Da χačan Teŋri klädi dünyâni ögütlämägä suv bilä da buyruχ etti Nojga, ki algaysen χatunuŋnï, da 3 oγluŋnï, da 3 kelinläriŋni, da kirgäysen kerapka, da aruv džanavarlardan 7-šär, aruvsuzlardan ekšär, da algaysen Adämniŋ da Ęvanïŋ boylarïn, Adämniŋ bašï kündüz yarïχ berir edi χuyaš ornuna, da Ęvanïŋ bašï kečä ay ornuna.

(18r) Χačan ki yarlïγadï Teŋri da čïχtï keraptan Noj, kömdü eksiniŋ dä bašlarïn gövdäläri bilä Koγkot‘ada, ol butaχtan ulu teräk boldu.

Da χačan Soγomon χan dadžar yasadï, da yeberdi devlärni, da kestirdi ol teräkni. Da 2 aγač da bar edi anda, anï da keltirdilär Soγomon χanga. Da eksi ol aγačlardan iškä kečti, da ol biri χaldï. Bardï ol teräk, da nečä yüz yïl saldïlar 1 bolotaniŋ üstinä, ki adämilär üstündän kečärlär edi.

Da ol aγač angïnča yattï, ki dinsiz džuhutlar ki K‘risdosnu χačka čïχardïlar.

Xačniŋ biyikliki bu aγač edi. Aγačtan edi Adämniŋ ölümi, yänä aγačtan boldu tirilmäχi. Ol aγačniŋ mahanasïndan učmaχtan čïχtï, yänä ol aγač bilä učmaχka kirdi.

Ŗïma u Sdïmbol cęsarlarï üčün hem ermeni padšahlar[ï üčün]

“Об императорах Рима и Ќонстантинополя и армянских царях”

Nečä emgäk bilä χïlïndïlar Hromada, χačan ki yasadï ya tüzdü anï Hramela hajr ata da burungi Frang biyläri, ya ne dep boldu, ya bašlandï, olturγuč χoyuldu ulu cesarlardan.

Ävälgi Kajios, ki ündäldi Julioss, andan soŋra Okosdos. Munuŋ (18v) vaχtïna toγdu Eyämiz K‘risdos Pet‘χęhęmdä ari Mariamdan. Daγïn da Diper, Glǫtęos, Neron, Tęgos, Vaγerianos, Drajianos, Visbianos, Nomerios, Mak‘simianos, Tęogledianos, Mak‘sęntos, Gosdas, surp Gosdandianos da anïŋ oγlanlarï, andan soŋra dinsiz murdar Julianos, Ulu T‘ęotos, asrï yaman Margianos, Zenon, Anasdas, Jusdianos, Heragl, Mǫrig, Manuil, Miχajil, daγïn özgälär, ki bitik bilä bolmadï yetmä, taptï, ki 50 cesar olturdu Hromada da Sdïmbolda. Da nelär χïlïndïlar ol vaχtlarda yaman u yaχšï, nečä hercuadzoγlar, ki yïχövlärni χuvarlar edi, anï yazmadï. Ya nečä čerü*v*čilik boldular vaχtïna!

Ya K‘am nedän χarγaldï Noj atasïndan kensiniŋ? Nojnuŋ 3 oγlu bar edi, atlarï — Sem, K‘am, Apęt. Ya nečä millät čïχtï kiči oγlundan Apettän, χaysï ki bizim atamïzdïr?

Ya nečä millät u til ayïrïldï? Ya nečä ulus u kermänlär meŋärdilär? Ya ne χïlïndï atamïz bizim burungi Hajk‘n, χaysï ki biz anïŋ atï bilä haj ündäldiχ?

Edi Hajg Apetniŋ oγlanlarïndan. Hajg suχlančï (19r) körk‘lü sürättän, bahatïr, bazïχ biläki, džagatï keŋ, kök közlü, burma sačlu. Χačan ki tillär ayrïldï da ašdarag yemirildi, Pęl χan edi, yasattï da tüzdü Papelonnï kendinä olturγuč kendiniŋ χanlïχïna. Dinsiz edi da kendi klädi barča dünyâniŋ üstinä χanlïχ etmägä.

Da bizim atamïz Hajg aldï bizim millätimizni 400 džan, — ol vaχtta ermeni tili az edilär, K‘risdostan burun edi, — aldï da χačtï Pęldän yarïmkečäniŋ bir bučχaχïna, Ulu Ermenilik aytïlïr. Anda berkindi, ol yerniŋ atï Χačenk‘ ündälir.

Bu dinsiz Pęl bolmadï olturmaga Papelonda da keltirmägä kendinä hnazantlïχka, ki Hajg baš endirgäy edi. Da ol vaχtta övränmiyirlär edi čerü*v*čülükni. Tek yïγdï bu dinsiz Pęl 50 000 yayov čerü*v* uruš adämilärni da keldi öčäšmäχ da yaman yüräk bilä, nečik teŋizniŋ tolγunu, ki tas etkäy ermeni millätni. Tek čïχtï Hajg 1000 adam bilä Pęlniŋ utrusuna. Evet ki adämiläri k‘ač edilär.

Tüštü ilgäri Pęl bir böläki bilä da čerüvnüŋ χalïnï χat-χat ilgärtin da artχartïn.

Da Pęl (19v) temir kiyip edi: bilir edi, ki Hajgnïŋ oχu yergä tüšmäs. Bar edi χoluna Pęlniŋ χorχulu kertmäsin [=kertmäsi] da bozdoγanï. Da biznim atamïz Hajg kelir keŋ, uzun, bek yayï-oχu bilä. Tek Pęl čaχïrdï Hajgnïŋ üstünä — hïsga edi — da atïldï, nečik aǰdaha, yutma klädi Hajgnï. Tek Hajg tarttï yaynï, 4 butaχlï temir oχnu da oχladï köksünä, yüräkinä utru, nedän ačïldï bir tereǰä kibik, köksü, da yemirildi, nečik bir taγ. Nemä bolušmadï temirläri kendinä, evet sadgel boldu ol hïsga, da χutuldu biznim Ermeni milläti. Ya ne ki ettilär T'orkom da Ask'azan, torunlarï Hajgnïŋ da Ermenilär oγlanlarï, ündälir T'orkomnïŋ k'aču bahatïrlïχlarïnda. Daγï da bulardan soŋra Jamrignę bahatïrlïχlar etti, ki biznim Ermeni milläti ol at bilä Armeank' ündäldi.

Xačan ki Ermeni χanlarï eksildi da tüštülär χanlïχlarïndan da χačan ki keldilär Ermenilikkä Apraham millätindän χanlar, 4 oγul, χaysïn ki toγurdu Ędura, burungi Aršag, andan soŋra Vaγaršag, Ardęs Taŋlama, Digran K'ač, Ęruant, Ara Körklü, Apkar, Sanadug, Xosrov, andan soŋra (20r) ulu da ari Drtad da surp Lusaworič Krikoros, ki edi Aprahamnïŋ kökündän Teŋriniŋ buyruχu bilä, ki aytïldï:

«Seniŋ millätiŋdän čïχsar, Apraham, χanlar, ki sen yalγïzïŋ ǰâh*t* ettiŋ da bolduŋ tapmaga Teŋrini».

Daγï da Dïrtaddan soŋra özgä Aršag, yänä Xosrov, Bab, Vramšabuh. Munuŋ vaχtïna tapuldu ermeni bitiki. Daγï da surp Vartanlar, ki K'risdosnuŋ süvükü üčün, ari yïχövlär üčün χanlarïn töktülär.

Baχarsen, ki nečä türlü χïlïnmaχlïχ u čerü*v*čiliklär boldu bu χanlar vaχtïna, χaysï ki bitikkä küvürmädiχ. Anïŋ üčün ki köp esli, u aχïllïlar, u t'ark'maničlär dünyâda sansïz bitiklär χaldïrdïlar dünyâda jišadag bolganlarnï. Daγï da nečä türlü čerü*v*čilüklär boldu Babeγonda dinsiz χanlar vaχtïna Napukotonos*or*nïŋ, da Tarehniŋ, da Aγęksandr Magetonnïŋ, da Giwrosnïŋ ya daγïn da χanlarnïŋ.

Daγï da ki nečä χan olturdu Mïsïrda, ya ne χïlïnmaχ bilä χïlïndïlar! 10 χan olturdu Petlęmęoslar. Olturdu da köp türlü p'arawonlar. Da 1 Petlęmęos (20v) yïγdï dünyâniŋ bitiklärini. Da 1 p'arawon Xïzïl teŋizdä boγuldu. Da bir p'arawon vaχtïna Jovsep' Keγeçig χanlïχ etti. Daγï da Magetoniaç da nelär χïlïndïlar da Aγęksandr χandan čïχtï da dünyâniŋ 3 bučχaχïn tuttu. Daγï da asrï da köptür aytmaχlar, u yazmaχlar, u batmut'iunlar teŋizniŋ χumundan esä, ki bardïrlar yazganlar burungi χanlarnïŋ išlärni, ki nelär χïlïnïp kečirdilär dünyâdan.

Bardïr, ki ǰžan sartïn edilär da ten sartïn da, yoχesä bilip övränmäχ u sarnap esinä almaχ asrï aslamdïr adämilärgä, ǰžan u ten hörmätinä. Anïŋ üčün ki ulu haybat u yaχšïdïr bilmäklik, da sarnap esinä algay här birisi.

Ermeni χanlarï

Xaysï ki Ermenilärniŋ χanlarï barčasï χanlïχ etiptirlär 642 yïl, da soŋra kensi kečiptir bizim t'visniŋ 495 yïlïna da gat'oγigosluχuna.

Soŋragi χanïmïz kečti, atï edi Ardašir, Sahag vartabed vaχtïna.

Özgä yaχšï išlär

Surp Krikor Lusaworič̣niŋ atasï Anag, anasï Jokuhi, χatunï Mariam, χayn(21r)atasï Tawit', bir oγlu Vrt'aneș, birsi Ṛïsdakęs.

Surp Lisaworič̣ χačan ki χaytardï Ermenilikni, K'risdostan soŋra 297 yïlda edi. Da anïŋ yïlïna sv′atï Sęlvęstros papiž dingä χaytar*d*ï Gosdantianos χannï Rimada, 298-dä edi.

[Adamnïŋ k'risdânlïχï]

Adamnïŋ burungi k'risdânlïχï awazandan toγma χïlïχïdïr.

Ekinči k'risdanliki χosdovanut'iunudïr.

Üčünčü k'risdânliki, ki dini üčün adam χanïn tökkäy, nečik ari mardiroslar.

Teŋriniŋ yarγu kününä bular izläni*l*sär, ki adam aγzï bilä könü bolgay, teni bilä aru*v* bolgay, dini bilä bek bolgay.

Ya ne bilä bolur adämi učmaχka arzani bolmaga?

Äväl alγïš bilä, oruč bilä, sadaγa bilä, yaš tökmäχ bilä.

[Kim χaysï millättän edi]

Surp Lusaworič̣ Ermeni edi.

Sęlvęsd Frang edi.

Vasilios Xaγan edi.

Johanos Giperan Asori edi.

Surp Agop Mǰzpnli ol da Asor edi.

Ep'rem dä Asor edi.

Surp Nigǫl Xaγan edi, Ligia ulusundan.

Bedros aṛak'elgä ne üčün ayttï K'risdos, ki sen meni χoroz čaχïrgïnča 3 kez tansarsen?

"Почему Христос сказал апостолу Петру, что прежде, чем запоет петух, ты трижды отречешься от меня?"

Na (21v) munuŋ üčün ayttï K'risdos Bedroska, ki bilir edi, ki anï da klär edi šaytan azgïrmaga, nečik Utanï, da bermädi Ata Teŋri čïχara, nečik

Utanï, zera Bedros yaχšï χïlïχ bilä toγup edi atasïndan-anasïndan, da Uta yazïχ bilä toγup edi. Na anïŋ üčün Teŋri anï čïχara berdi eski dušmanga, ki tas bolgay edi ǰanï-teni bilä.

[K'risdosnuŋ ari teni da ari χanï]

Yänä surp Vasilios hajrabedniŋ vaχtïnda boluptur, ki turuptur ari tumnuŋ χulluχuna da žoγovurtka üläškän vaχtta yoluχur 1 ǰuh*ut*ka, ki kelir, da turar yïχöv ešiki üstünä, da täfärič etär, ki el ne türlü tum alïyïrlar.

Na bu ǰuhutka alay körünüy, nečik ki iski ičinä bir oγlannïŋ tenindän čimdirip tä, alay üläšir edi elgä surp Vasilios. Na ǰuhutka et kibik körünür edi K'risdosnuŋ ari teni da čaγïr χan kibik körünür edi.

Tek keldi žoγovurt arasïna bu ǰuhut, da ol da aldï bu ari tumdan, da čïχtï yïχövdän, da čïχardï aγzïndan, da baχtï esä — alay edi, nečik aŋar köründü. Da ol anï yänä yöpsündü da požïvat etti.

Da soŋra bardï bu ǰuhut surp Vasili(22r)oska da bu haybatlïχnï ayttï, nečik ki aŋar köründü da ne türlü K'risdosnuŋ ari teni požïvat etti.

Da keldi χatunu bilä, oγlanlarï bilä, da surp hayrabedniŋ ayaχïna tüštü, da χosdovanel boldu, da inam bilä krisdân boldu, da alay kečti dünyâdan.

Munuŋ üčün ayttïlar, ki tek 1 kez yoluχuptur, ki K'risdosnuŋ ari teni Karn Asduaǰoj körünüptür da čaγïr χanï kibik körünüptür. Munuŋ kibik hrašk' tek surp Vasilios vaχtïna bir yoluχuptur. Munuŋki haybatlïχ adęni körünmäχ, χaysï ki bu ǰuhutka köründi Ata Teŋriniŋ zork'undan u küčündän, amęn.

[Tawit' χannïŋ oγullarï]

Tawit' χannïŋ oγlu kibik, kečmiyir dünyâda uslu, nečik Soγomon, ki toγdu Pęrsapędän, da ne alay körklü, nečik Apisoγom, ki toγdu Isk'adan, da ol oγlu, ki atasï tirili*ki*nä üstünä yas tuttï, ol da Pęrsapędän edi. Anïŋ üčün atï yoχtur, ki 8 küngä yetmädi, ki sünät bolgay edi da atïn χoškaylar edi. Kečmiyir alay küčlü, nečik Samson, Manov χatïnïŋ [=χartnïŋ] oγlu, ki aldandï ol χatïnga, edi atï Talia.

Bir aχpaš Mïsïr kermänindän itlänir edi bir (22v) **ǰuhut χatun bilä**

"Один священник из города Египта
распутничал с одной еврейкой"

Bir aχpaš Mïsïr kermänindän itlänir edi bir (22v) ǰuhut χatun bilä da ǰâht etär edi anï k'risdân etmä. Nečä barsa edi χatïna, ögüt berir edi aŋar Teŋri bitiklärindän. Ol χatun edi yarlïγovučï da miskin sövüči kendi dininä da klämäs edi išitmä aχpašnïŋ ögütin k'risdân bolma, yoχesä aytïr edi:

— Xaysï ki dindä toγupmen, ol dindä ölsärmen. Da egär ki seniŋ bilä yazïχka tüšmäsäm edi, na Teŋri Sara bilä, da Rep'ęga bilä, da Ręak'wuel bilä χošsar edi meni.

Ayttï aχpaš:

— Umsam bar Teŋridä, ki meni yazïχ ičinä χoymagay, yoχesä pokutasïn da luǰzun tartïp ölgäymen, da seni dä χoymagay, ki ǰuhut dinindä ölgäysen. Egär ki meni sövär esäŋ, kelgin bizim yïχövümizgä da kör K'risdosnuŋ haybatïn da menim ulu hörmätimni k'ahanalardan, da žoγovurtlardan, da sargawark'lardan.

Tutundï χatun, ki bargay.

1 ulukündä bardï χatun yïχövgä da körär aχpašnï kiyingän altunlu šrčar ičinä, bašïna taǰž altunlu, emip'oron üstinä, čövräsinä sargawark'lar kiyiniš bilä türlü-türlü, alayoχ k'ahanalar da, da asrï sövündü bu χatun.

Da nečik mindi aχpaš χoranga, kördü bu χatun: (23r) yarïχlï frištä čïχtï χoran artïndan da tutup aχpašnï, baγladï yïχövnüŋ 1 tiräkinä; da kendi frištä etti tumnu özgä k'ahanalar bilä. Da χačan klädi ari tumnu kötürmägä, kördü bu χatun, ki kötürdü frištä 1 yaš oγlannï, ki balχar edi, günäš kibik, da ayttï «Arilik ariliktän», da ol oγlannïŋ tenindän kesip üläšir edi frištä žoγovurtlarga. Andan soŋra oγlan aγïndï kökkä tüp-tügäl, bütün, nečik ävädän edi bütün. Tek čïχtï frištä χorandan da česti aχpašnï baγïndan, da daγïn körünmädi frištä.

Bu χatun kördü bu körümni, χorχup bardï övinä da yïγladï, aytïp: «Teŋri, arzani etkin meni, ki bolgaymen k'risdân da inangaymen Oγluŋa, nečik inanïr edim saŋa, da andan soŋra ölgäymen».

Da 1 özgä kündä bardï aχpaš χatunga, ayttï, ki:

— Kördüŋ k'risdân dinin da ol barča elni, ki nečik edi hörmätim menim?

Ayttï χatun:

— San edi maŋa, ki körmägäy edim seni anïŋki hörmättä!

Bašladï aytma, yïγlamaχ bilä ayttï ol χorχulu körümni.

Tek aχpaš, nečik Teŋridän, išitti χatïnnïŋ sözlärin, ayttï:

— Bu kündän arï beriyim meni pokut(23v)aga, pošumanlïχka, barïyïm manastïrga, ölgінčä yïγlïyïm yazïχlarïmnï.

Ol χatïn da tüštü aχpašnïŋ ayaχïna, ayttï:

— Xoymagïn meni munda, yoχsa et meni k'risdân, da mgrdel et, da ber meni χatunlar vank'ïna.

Tek ol vaχt etti anï mgrdel, da 3 kündä övrätti anï k'risdanlik yergäsin, da töräsin, da čïdama-

χïn, barča türlü χuluχun, da yuvdu anï atïna Ata Oγul Ari Dž̲annïŋ, eltti anï vank'ka.

A aχpaš ketti Ẹrusaγẹmgä. Da kimsä bilmädi anï. 3 yïl dž̲knel boldu, alay, ki K'risdostan šnork' berildi aŋar markarẹlik. Da 3 yïldan soŋra tïndï meŋilikinä, da yazïldï ari atalar bilä, da K'risdoska haybat hali da här kez meŋi meŋilik, amẹn.

Egär ki kläsäŋ bilmägä, ki Günäš χaysï ketχojadadïr, tut ävälbahardan, ki mardnïŋ 20-sidir, 2 kün eksik...

"Если хочешь узнать, в каком зодиакальном доме находится солнце, возьми от весны, что приходится на 20 марта, на два дня меньше..."

Egär ki kläsäŋ bilmägä, ki Günäš χaysï ketχojadadïr, tut ävälbahardan, ki mardnïŋ 20-sidir, 2 kün eksik, ber här ketχojaga 30-ar Xojndan bašlar [=bašlap]. Xayda ki toχtasa, ol ketχojyadadïr. Zera martnïŋ 22-sinä Günäš Xojnga kirir.

Egärkläsäŋ bilmägä, ki Günäš χaysï bulargan yolduzdadïr, tut ävälbahardan eki kün eksik, ber här yulduzga 70-är-70-är ya 10-ar-10-ar. Bašla Hraddan. Xaysï ki toχtasa, (24r) ol yulduzdadïr.

Da budur yulduzlar:

Hradn , Xoyaš , Lusajper , P'ajladz̲u , Lusin , Erewag , Lusnt'ak .

Egär kläsäŋ bilmägä, ki Ay χaysï k'ẹtχọjadadïr, tut aynïŋ künlärin da här birin12-šär et, da burun bilgin, ki χaysï kẹtχọyada yoluχtu Ay Günäš bilä, da bilgin, ki nečä eksik edi Günäš kendi kẹtχọjasïnïŋ sanïndan, da anï toldur bu sandan, da χalganïn 30-ar-30-ar bergin här kẹtχọjaga. Xayda toχtasa, andadïr Ay.

Xojn, Aṛiwd̲zn, Aγeγnaworn — ottur, da χurγaχ, da isi. Bular küntoγušundadïr.

Ç̣ojln, Gojsn, Ajd̲zeγčiwrn — topraχtïr, sovuχtur da χuru. Bular yarïmkündädir.

Egaworn, Gšiṛn, Črhosn — isidir, da näm, da yelli. Bular künbatïšïnadïr.

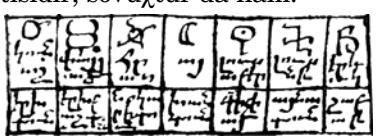
Xeç̣akedinn, Gariḏ̲žn, Cugn — suvludur, suvuχtur da näm. Bular yarïmkečädädir.

Xojn, Egaworn, Ariwd̲zn, Gšiṛn, Aγeγnaworn, Črhosn — erkäktir.

Cojn, Xeç̣kedinn, Gojsn, Gariḏ̲žn, Ajd̲zeγčiwrn, Cugn — tišidir.

Günäš — erkäktir, isidir da χur*γaχ*.

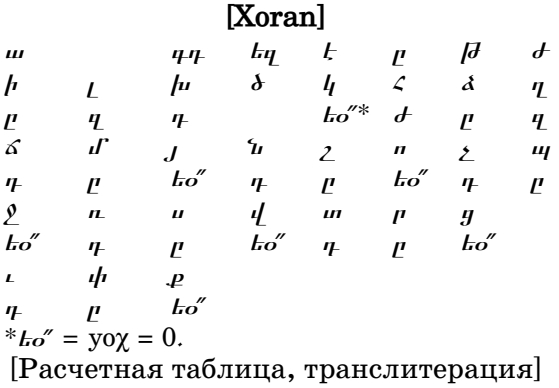
Ay — tišidir, sovuχtur da näm.

(24v)

[Подписи под знаками в таблице]

Günäš, yïχkün 'Солнце, воскресенье'
P'ajjlad̲z, yïχpaškün 'Меркурий, понедельник'
Hradn, nögärikün 'Марс, вторник'
Ay, χankün 'Луна, среда'
Lusaper, kičiaynakün 'Венера, четверг'
Lusnt', aynakün 'Юпитер, пятница'
Erewag, šapat 'Сатурн, суббота'

[Xoran]

*ꙩо″ = yoχ = 0.

[Расчетная таблица, транслитерация]

a	p	kt	ez	ẹ	ï	t'	ž
i	l	χ	d̲z	g	h	c	γ
8	6	4	2	0	10	8	6
dž̲	m	j	n	š	o	č̣	b
4	8	0	4	8	0	4	8
č	ṛ	s	v	d	r	ç̣	
0	4	8	0	4	8	0	
w	p'	k'					
4	8	0					

Egär kläsäŋ bilmä adamnï, ki χaysï kẹtχọjada toγdu, tut atïn anïŋ da anasïnïŋ da baχ, ki nečä yazovdur 2-siniŋ atï da yazovlar nečä saγïštïr, da 12-šär-12-šär keri ket. Ne ki eksik χalsa, bašla Xojndan, da här birin 1 san ber. Xaysïnda toχtasa, oldur, ol ketχọjada toγdu.

Egär kläsäŋ bilmä, ki nečä sahatïna toγdu, tut ol saγïšnï yänä da ket 3-är-3-är. Eg*är* 1 χalsa, 1-dädir, 2 — 2-dä da 3 — 3-tä.

Egär kläsäŋ bilmä, ki χaysï yulduzda toγdu ya ne kün, tut yänä ol saγïšnï da ket 7-šär-7-šär. Egär 1 χalsa — yïχkün, egär 2, egär 3, yedigä diyin baχ χoranda: künü — yulduzu tibinädir.

Da men yazïχlï″.

Awsid ulusuna edi bir kiši, χaysï ki ündälir edi atï Eọp

"В земле Уц (Оз) жил один человек, которого звали Иов"

Edi Jop bešinči pokolen'a Aprahamdan, χaysï ki Teŋri aγzï bilä kendiniŋ maχtadï (25r) tanïχlïχ bilä:

«Jop χulum menim, yaχšï tapungan, artar, zadasïz, keri bolgan barča yaman χïlïnmaχlardan».

Da edi Jop asrï ulu χoʤa. Bar edi anïŋ 7 oγlu da 3 χïzï, da ʤanavarlarï kütülgän 5000 χoyu, 3000 tuvarï, 500 ešäki, 200 išlägän ögüzläri da aŋar körä daγïn köp nemäsi, ne türlü ki yazïlïptïr Opnuŋ bitikinä.

Munï klädi eski dušman Teŋridän, ki sïnagay edi, da Teŋri berdi anï anïŋ χoluna, evet ki ʤanïn saχladï.

Tek bašladï eski dušman turγuzma aŋar sïnamaχlïχ. Boldu alay, ki bir kün barča tuvar χarasïn da ešäklärin dušmanlar keldilär, da χaraχladïlar, da kütüči χullarïn öldürdülär. Da tüšti soŋra ot köktän dä küydürdü barča böläklärin χoylarnïŋ. Ol türlü barčâ tövälärin özgä millätlär aldïlar da kütüči χullarïn öldürdülär. Da boldu alay bir kün, ki barča χardašlar, er u χïz, ulu er χ*arda*šnïŋ χatïna edilär ašta. Da χačan yep ičiyirlär edi, ansïzïm küčlü yel čïχtï, da yemirdi övnüŋ üstün, da barčasïn anda öldürdü. Bunï barčanï bir kündä išitti Op bu sïna(25v)maχnï eski dušmandan, da yïrttï tonun kendiniŋ, da topraχ toldurdu [=tozdurdu?] bašïna, da tüšti yergä, da yügündü Teŋrigä, da ayttï, ki: «Men yaŋalač [=yalaŋač] keldim yüräkindän anamnïŋ, χaytïp yalaŋač ketsärbiz bu dünyâdan. Teŋri berdi — Teŋri aldï. Ne türlü Teŋri klädi — ol türlü boldu. Da bolsun Teŋriniŋ atï alγïšlï meŋilik».

Bu χadar sïnamaχta eski dušman tapmadï anda ʤuʤguheļllïχ da heč tarïχmaχlïχ etmädi Teŋrigä utru, tek Teŋri uyatlï etti eski dušmannï.

Xaytïp yänä χoldu eski dušman Teŋridän, ki tenin da söväklärin sïnagay edi. Berdi Teŋri anïŋ erkinä, yoχesä ölüm bermädi.

Tek tüšti tïnčsïz Jopnuŋ üstünä, da χoturlandï barča teni bašïndan ayaχïna dirä, da tomγaχ bilä χašïr edi χoturlarnïŋ irinin, da olturur edi sasïmïš hnoylar üsnä kermändän čïχarï.

Da χačan kečti anïŋ üsnä bir zaman ol χadar sïnamaχïna Opnuŋ, ayttï χatunu:

— Ayt bir nemä Teŋrigä utru da ölgin, zera asrï buzuldu barča teniŋ, barča oγlanlarïŋ seniŋ, χaysï ki tïnčsïzlïχ bilä toγurdum da östürdüm, öldülär, da tirliklär barča tas boldu, (26r) da sen yaman hnoylar üsnä yïχïlïp yatïpsen, da boyuŋ seniŋ yaman da küčlü χoturlardan χurtlanïptïr, da heč boldu seniŋ jišadaglarïŋ dünyâdan, da men, yarlï bolup, suvralïyïrmen öv övdän tïnčsïzlïχ emgänmäχ bilä.

Da χačan išitti bu yaman saγïšnï χatunundan, yamanlïχ bilä baχtï anïŋ üsnä da ayttï:

— Ne üčün sözlädiŋ, bir χarsïz kibik? Sansïz yaχšïlïχnï meŋärdiχ Teŋridän. Emdi bu χadar yamanlïχka tözmäsbiz. Teŋri berdi — Teŋri aldï. Da bolsun Teŋriniŋ atï alγïšlï meŋilik.

Da bu χadar barčanïŋ üsnä bolmadï eski dušman anï yeŋmägä, Teŋridän maχtalgan Opnu, ki čövürgäy edi yaman söz bilä ya yaman saγïš bilä Teŋrigä utru. Da köp dostlarï Opnuŋ, χanlar, biylär, χačan išittilär, ki nečä türlü išlär kečti Opnuŋ üsnä, bardïlar χatïna, da körüp anï ol türlü hâldä, ki χoturlanïp da sasïmïš hnoynuŋ üsnä olturgan, taŋladïlar, daγïn da artïχsï öpkä öčäštilär.

Da χačan kördü Teŋri šükürlüχün da tözümlüχün anïŋ, sözlädi birgäsinä söz sövünčlükkä, da eski dušmannï uyatlï etti, (26v) da anï saγayttï, da alγïšladï soŋγusun Opnuŋ artïχsï, ne ki burundan. Da berdi aŋar Teŋri ekinči barča tirlikni, ne ki tas etip edi. Berdi aŋar Teŋri sïnamaχtan soŋra 7 oγul da 3 körklü χïz. Da keldilär χardašlarï χatïna, da färâhlandïlar , da 1-är ovečka baγïšladïlar, da 1-är altïn 4-är sblïχ yazovsuz. Na Teŋri anï 2-inči bunuŋ bilä arttïrdï, ki boldu 14 000 χoyu, 2000 ögüz, 1000 tovar da 1000 tiši ešäk. Da berdi aŋar meŋärmäχliχ köp dünyâda. Da tirildi andan soŋra 170 yïl, da kördü oγlan*lar*ïnïŋ oγlanlarïn da torunlarïnïŋ oγlanlarïn, da öldü, asrï χartayïp, 248 yašïna. Ne türlü ki aytïrlar, ki tirgizdi anï K‘risdos učmaχïna, da pareχ̣ostur bizim üčün Teŋriniŋ alnïna. Da burungi atï edi Opnuŋ Jopap, da Osid ulusuna turur edi.

Tanïχlïχï da χïyïnï surp Bandäleṿon hakimniŋ, da Ermoγajos χart k‘ahananïŋ, da 2 sïŋarlarïnïŋ

“Свидетельство и мученичество святого Пантелеона, лекаря, и старого священника Ермолая, и двух их жён”

Xanlïχka äväl [awa] turganïna dinsiz da töräsiz Mak‘simianosnuŋ köplär heč ettilär bu dünyâniŋ tirlikin Teŋriniŋ inamï üčün da učmaχ üčün Eyämizniŋ bizim Jisus K‘risdos(27r)nuŋ. Özgälär taγda yašïndïlar da tašlar tibinä χïyïn bilä ʤanlarïn Teŋrigä sïmarladïlar tirliklärindän keri. Özgälär kermänlärdä, dinsiz biylär χolundan tenlärin χïyïnga berip, Jisus K‘risdoska tügällänirlär edi.

Ol čaχta yaχšï χïlïnmaχlïχ yeŋär edi sïnamaga uruščïlarnï tözümlük bilä da yeŋmäχi alarnïŋ saγïšlanïr edi köp türlü yaχšïlïχka.

Da töräsiz Mak‘simianos uruš etär edi Nigomita kermändä da K‘risdosnu sövgänlär anïŋ χolundan nahadagel bolurlar edi.

Ol künlärdä bar edi bir kimesä, ki atï Sdorokios ündälir edi, ki turur edi Nigomita kermändä, da bar edi bir oγlu, ki atï Bandäleṿon edi. Ögütlänip edi yaχšï sarnamaχnï. Da berdi anï hakimgä

övränmägä, χaysï ki atï Ewp‘rosinä edi, ki barča biylärni χanlïχnïŋ ol oŋaltïr edi. Da ol alïp Bandälęvonnu yaχšï es bilä övrätir edi pešäni hakimliknïŋ. Da barïr edi yïγï χan ešikinä kensiniŋ ustasï bilä. Da kördü χan Bandälęvonnï barča biyläri bilä. Ayttïlar hakimgä:

— Kimniŋ bar alay körki, nečik bu oγlannïŋ! — zera ol türlü edi Bandälęvon, nečik kimesä tapulmas edi (27v) adämilärdä anïŋ körkünä körä bašïndan ayaχïna dirä.

Da ol hakim ayttï alarga:

— Oγludur dövlätli Sdorokianïŋ, da anasïnïŋ atï Pulia ündälir. Berdilär maŋa övrätmägä hakimlikni.

Tek ayttï χan da kimlär ki birgäsinä and ičip edilär yalγan teŋrilärinä:

— Arzanidir bu oγlanga bolmaga χannïŋ χatïna.

Andan soŋra övränir edi oγlan ustasïndan da oŋaltïr edi, χaysïn ki buyursa edi, kün-kündän.

Da χan buyurur edi ustasïna, ki oγlannï här kez χatïna yebergiy edi.

Daγïn da bar edi bir χart Ermoγajos atlï, ki saχlanïr edi bir kičkinä χuçta 2 sïŋarï bilä. Da här kez kečär edi Bandälęvon ol χuçkïnanïŋ yanïndan, da körär edi Ermoγajos ol oγlannïŋ kečkänin, körklü, da χorχulu, da yaχšï. Sezdi Ari Ǧžan bilä, ki taŋlama saγït bolsar, ne türlü sanlï Boγos aṛak‘äl, zera kimesä biyändirmädi anï sïŋarlarïndan χarsïzlïχ bilä baχma χatïn kišigä, ya oyunga kirmägä, ya artïχsï külmägä, ne türlü övränčiktir oγlanlarga.

Tek ündädi anï ol χart bir kündä, bašladï yalbarma, ki kirgäy χuç(28r)kïnasïna, χayda ki yašïnïp edi. Da χačan kirdi, asrï sövündü ol χart da ayttï:

— Färâh bol, oγlum, kiyinišli barča yaχšï χïlïnganïŋ bilä!

Da ayttï Bandälęvon ol χartka:

— Färâh boluŋuz siz da arzani barča hörmätkä!

Da aldï χolundan ol χart, da olturγuzdu yanïna, da ayttï aŋar:

— Oγlum, kimsen sen, ya nedir seniŋ yergäŋ, ya χaysï biličiliχni övräniyirsen? Ayt maŋa.

Tek ayttï Bandälęvon:

— Oγlumen bir dövlätliniŋ, χaysï ki ata Sdorokiostur. Da anamnïŋ atï Puliadïr, da χeli vaχttïr, ki ölüptür.

Da χart ayttï aŋar:

— Xaysï χuluχta emgäniyirsen, oγlum?

Tek ayttï Bandälęvon aŋar:

— Nečä ki anam tiri edi, klädi meni χatïna tutma, da atam χoymadï, zera klädi χanga χuluχka bermä. Da χačan anam öldü, klädi meni yanïna alma, da χayda klädi, anda berdi.

Tek χart ayttï:

— Ne övräniyirsen sen ustaŋ yanïna?

Da Bandälęvon ayttï:

— ZAsgγebeanïŋ [Асклепий / Эскулап, *миф. греч. / рим., бог медицины*; *возможно,* Асклепиад (128–56)], da zEbogradeanïŋ [Гиппократ (460/459–379)], da Kallianeanïŋ [Гален (130–200)] pešäsin. Da buyurïyïr ustam menim maŋa: «Egär övränsäŋ alarnïŋ pešäsin da ögütlärin, oŋaltsarsen barča (28v) χastalïχnï adämilärdän».

Tek ol χart ayttï aŋar:

— Bularnï, ki aytïyïrsen, barča hečtir. Da kimgä ki Maksimianos χan yügüniyir, alar da hečtir. Kel, oγlum, da išit maŋa, da inan K‘risdoska, χaysï ki anïŋ atï bilä barča χastalarnï oŋaltkaysen. Zera ol ölülärni turγuzdu, da soχurlarga yarïχ berdi, da χastalarnï oŋalttï. Xaysï ki etäkinä tiygän χatïn 12 yïl tïnčsïzlïχnïŋ ičinä edi, ol sahat oŋaldï. Daγïn da köp sk‘ančelik‘ etti, ki ne sanï bar, da ne saγïšï. Xaysï ki suvnu čaγïrga χaytardï. Emdi dä här kez yuvuχlanïr kensiniŋ χullarïna da χutχarïr alarnï barča tarlïχlardan kensiläriniŋ. Da kimlär ki aŋar inandïlar, artïχsï bulardan baγïšladï etmägä.

Da Bandälęvon, nečik yaχšï yer da körklü, ki alïr urluχnï da yemiš berir, Awedarannïŋ sözünä körä, χaysï otuz, 60, χaysï 100, ol türlü ol da Teŋriniŋ sözün yöpsündü kendinä da yemišlätti χutχarïlmaga kendiniŋ ǧžanïna da köplärgä. Tek ayttï Bandälęvon ol χartka:

— Bolur mï aŋlatmaga munï, χaysïn ki siz aytïyïrsiz, ačma(29r)ga üstümä menim? Zera munï anamdan da išitir edim, χačan yügünč etsär edi, K‘risdosnï aŋar edi, χaysïn ki siz k‘aroz beriyirsiz.

Tek χart ayttï:

— Umsangïn aŋar, ki munï barča etsärsen adämilärgä, zera heč yïraχlanmastïr kensiniŋ χullarïndan. Inangïn sen bu*n*dan soŋra K‘risdoska da mgrdel bolgïn Teŋriniŋ šaγavatï bilä.

Da andan soŋra barïr edi kün-kündän Bandälęvon ol χartnïŋ χatïna, da toχtalïr edi inamga, da övgä barmas edi, burun alarnï körminčä, da ol türlü tolunur edi šnorhk‘u bilä Jisus K‘risdosnuŋ.

Bir kün azad bolup edi Bandälęvon ustasïndan kensiniŋ, ki övgä bargay edi, da yïraχlandï azgïna. Yol bilä taptï bir oγlan, ki yïlandan tišlänip da ölüp edi dä, da yïlan da yanïna edi. Da χačan kördü anï Bandälęvon, χorχup, azgïna keri χačtï, da yänä esinä keldi, da χaytïp aylandï, da ayttï

kensiniŋ boyuna: «Hali čaχtïr maŋa bilmägä, ki könü midir aytkanï Ermoγajos χartnïŋ».

Tek baχtï kökkä da ayttï: «Biyim Jisus K'risdos, arzani esäm seniŋ ündälgäniŋä da saγïnïr esäŋ meni seniŋ χulluχ(29v)uŋa, turgay bu oγlan seniŋ atïŋa!»

Da χačan ol munï ayttï, ol sahat turdu oγlan, da yïlan čatladï yarïmïndan.

Andan soŋra artïχsï šnorhk' berildi Bandälẹvonga, da ayttï maχtamaχ bilä: «Maχtïyïm seni, Eyäm Jisus K'risdos, ki ettiŋ meni χullarïŋ bilä saŋa salma». Da bardï ulu sövünčlük bilä, tüštü ol sanlï χartnïŋ ayaχïna da ayttï:

— Ögärmen seni, Teŋriniŋ χulu! Ber maŋa k'risdânlikni ölümsüzlüknüŋ, zera inanïpmen bügün, ki yoχtur özgä Teŋri, Eyämizdän bašχa, Jisus K'risdostan, ki anïŋ atï bilä ölülär tirilirlär.

Da ačtï ol χartka bolgan išni barčasïn, ki ne türlü K'risdosnuŋ atï bilä oγlan ölülärdän turdu da yïlan čatladï.

Tek ayttï ol χart:

— Kel, oγlum, da körgüz maŋa yïlannï ölgän.

Da bardï Bandälẹvon da körgüzdü aŋar. Körüp, Ermoγajos χart baχtï kökkä da ayttï: «Eyäm Jisus K'risdos! Haybat adam sövüklüküŋä seniŋ! Haybat šaγavatïŋa seniŋ da aytovsuz bašχïšïŋa seniŋ, ki terčä baγïšladïŋ seniŋ χuluŋa Bandälẹvonga saγïšïŋnï seniŋ!»

Da bardïlar 2-si χuçkïnasïna, da ettilär barča-(30r)sïn, nečik töräsi edi. Mgrdel etti sanlï χart Bandälẹvonnï. Da boldu Ermoγajosnuŋ χatïna 8 kün da andan soŋra övinä bardï.

Tek körüp atasï anï da ayttï:

— Xayda ediŋ, oγlum, bu χadar kün, ki men tarïχïp χayγurïyïr edim seniŋ üčün?

Tek Bandälẹvon ayttï atasïna:

— Xannïŋ bir kišisi asrï tïnčsïzlïχtan oŋalttïχ, zera χannïŋ alnïna körümlü kiši edi. Anïŋ üčün boldum χatïna 8 [kün], ki tügäl saγaygïnča χasta.

Tek tïyïldï atasï. Da ertäsi bardï ustasï χatïna Bandälẹvon, da körüp ustasï anï, da ayttï [=bašladï] aŋar aytmaga:

— Bandälẹvon, χayda ediŋ munča kün?

Tek Bandälẹvon ayttï:

— Atam baχča satun aldï da yeberdi meni čövräsin tutturma baχčanïŋ, da boldum anda 8 kün, anča ki erkli boldum üsnä, zera barča körklü indžidän haybatlï edi, χaysï ki aldïm ol mülkni.

Kendi üčün ayttï munï, ki k'risdân bolup edi. Da išitip ustasï munï, tïyïldï sormaχtan anï.

Yoχesä Bandälẹvon K'risdosnuŋ šnorhk'u bilä tolu χaznasïn inamnïŋ alïp edi yüräkinä, köp türlü saγïš etär edi, ki ne türlü atasïn χaytargay edi Teŋ(30v)rigä, da här kez sözlär edi mani bilä birgäsinä K'risdosnuŋ küčün da guṛk'larnïŋ küčsüzlükün. Sorar edi atasïna, ki ne üčün yalγan teŋrilär, χaysïlarï ki turupturlar ayaχlarï üsnä, här kez turupturlar, da χaysïlarï ki olturupturlar, heč turmaslar. Tek atasï aytï:

— And ičärmen menim saγlïχïmdan, ol išni, ki sen sorïyïrsen, oγlum, aγïrdïr, bolman saŋa aytmaga.

Da surp Bandälẹvon toldu färâhlik bilä da haybat berdi Teŋ*rigä*, ki bir söz bilä χaytardï atasïn Teŋrigä. Da atasï ol kündän soŋra 2-künüllü boldu yalγan teŋriläri üčün, daγï yügünmäs edi alarga, zera övinä bar edi bolvanlarï. Da Bandälẹvon köp kez klädi ušatmaga alarnï, da tïyar edi kensin, saγïšlap yüräkinä, ki atasïnïŋ köŋlün yaman etmägäy edi: «Xoy burun inansïn Eyämizgä Jisus K'risdoska. Andan soŋra birgä ušatkaybiz alarnï. Da ol hadaγada, ki Bandälẹvon bu saγïšnï etiyir edi, keltirdilär aŋar bir soχurnï, χolundan tutup, da ešikni χaχïp, sorarlar edi:

— Ičkäri midir Bandälẹvon hakim?

Da χačan bildilär, ki ičkäridir, yalbarïrlar edi, (31r) ki čïχïp oŋaltkay edi soχurnu.

Tek išitip Bandälẹvon tezindän čïχtï da kördü anï atasï bilä birgä. Xačan kördü Bandälẹvon soχurnu, sordu aŋar, ki:

— Ne kliyirsen?

Tek soχur ayttï aŋar:

— Yarlïγa maŋa, soχurga, da tatlï yarïχïmnïŋ tutulganïna, zera barča hakimlär sïnadïlar meni, da nemä bolmadïlar. Da χaysï ki bar edi azgïna yarïχïm, anï da ketärdilär mendän, da barča tirlikimni aldïlar, da hali soχrayïp yarlï bolupmen.

Tek ayttï Bandälẹvon ol kišigä:

— Özgä hakimlärgä iglikiŋni berdiŋ. Maŋa ne bersärsen, egär körsäŋ?

Tek ayttï soχur:

— Ne ki χalïptïr iglikimdän, anï saŋa berirmen.

Da Bandälẹvon ayttï soχurga:

— K'risdos saŋa yarïχnï baγïšlagay, da ne ki maŋa atadïŋ, elt, yarlïlarga üläš.

Tek atasï Bandälẹvonnuŋ tïyar edi da aytïr edi:

— Oγlum, pokoy ber ol kišigä. Sen artïχsï biliči dügülsen ol hakimlärdän, ki anï baχtïlar.

Yänä Bandälẹvon ayttï atasïna:

— Ol otnu, ki men bersärmen muŋar, zera menim vartabedim bir söz bilä oŋaltïr inanganlarnï aŋar.

Tek aldï χolundan Bandälẹvon soχur(31v)nuŋ, da χač čïχardï közläri üsnä, da ayttï:

— Atï bilä Jisus K'risdosnuŋ, ki yarïχlattï burungi χaramγulanganlarnï, da oŋalttï tarïχkanlarnï, da yïγdï tozulganlarnï, erki bilä K'risdosnuŋ körgäysen yarïχnï seniŋ tirlikiŋä dirä!

Da nečik ol anï ayttï, soχur körmä bašladï. Da atasï Bandälẹvonnuŋ inandï Teŋrigä oŋalgan bilä birgä.

Da barïp ayttï Bandälẹvon ol sanlï χartka, χaysï ki etti Eyämiz anïŋ bilä birgä. Da boldu anïŋ χatïna köp künlär atasï bilä da oŋalgan bilä birgä toχtatmaχ bilä alarnï inamga. Berdi alarga sanlï χart mgrdut'iunnu köktägi šnorhk'nuŋ.

Da az vaχttan soŋra atasï Teŋrigä sïmarlandï. Da χalgan iglikin atasïndan yarlïlarga üläšti da χaysïlarï ki zïndanda edilär da χïyïnda. Teŋriniŋ sövükü üčün oŋaltïr edi alarnï da bolušuču edi K'risdos anïŋ barča išinä. Da köp hakimlär paχïllanïrlar edi aŋar. Tek bir kün yïγïlïp edi barča hakimlär bir yerdä. Da ol soχur yuvuχ turup edi alarga, ki Bandälẹvondan oŋalïp edi. Da körüp anï, hakimlär ayttïlar biri biri(32r)nä:

— Bu ol soχur dügül mi, ki biz bolmadïχ oŋaltmaga? Kim bolgay ol, ki munï oŋalttï?

Tek ündädilär ol soχurnï da sordular, ki:

— Kim seni oŋalttï?

Ayttï ol kiši alarga:

— Bandälẹvon Sdorokiosnuŋ oγlu.

Tek hakimlär Bandälẹvonnuŋ ustasïna ayttïlar:

— Seniŋ šegertiŋ dügül mi Bandälẹvon?

Tek bolvanlarïna and ičip ayttïlar:

— Ulu hakimniŋ šegertidir Bandälẹvon! — egär bilmäslär edi esä, K'risdos üčün markarẹanal bolurlar edi da könü sözlädilär.

Da ol kündän soŋra paχillikläri bar edi Bandälẹvon hakimgä da klärlär edi mahana tapma anïŋ üsnä. Da bir vaχt öč saχladïlar üsnä da kördülär özgä inanganlarnï, ki oŋaltïr edi Bandälẹvon. Čaχtïlar anï Mak'simianos χanga da ayttïlar:

— Χaysï ki sen buyurduŋ tezindän övrätmägä hakimlikni, ki χatïŋa bolgay edi, da ol yürüp bizim teŋrilärgä yaman aytkanlarnï oŋaltïyïr, kliyir anï alar bilä saγïš etmä. Yoχesä egär tezindän tas etmäsäŋ, köplärni tïyar yügündürmäχtän teŋrilärniŋ da hakimlikni Asgγebeanïŋ K'risdoska χaytarïr.

Daγïn da χoldular (32v) χandan, ki ündägäy edi ol soχurnï, χaysïn ki Bandälẹvon oŋaltïp edi.

Tek buyurdu ündämä anï da sormaga, ki ne iš bilä anï oŋalttï Bandälẹvon.

Tek kirdi soχur χan alnïna da ayttï aŋar χan:

— E, adam, kimniŋ atï bilä oŋaldïŋ sen?

Tek ol ayttï alarga:

— Sarnadï K'risdosnï da χač čïχardï közüm üsnä, da men ol sahat kördüm.

Tek χan ayttï aŋar:

— Sen ne aytïrsen seniŋ üčün? Teŋrilärniŋ küčü bilä oŋaldïŋ yoχesä K'risdosnuŋ atï bilä?

Tek ol kiši ayttï χanga bularnï barčasïn, ki:

— Köriyirsen hakimlärni. Köp yalγan emgändilär, da tirlikimni barča aldïlar, da maŋa nemä bolušmadïlar. Yoχesä azgïna közümnüŋ yarïχï bar edi, anï da ketärip edilär.

Tek ayttï χan:

— Ayt maŋa, kimdir ulu Asgγẹbios, ki köplär sarnadïlar da bolmadïlar oŋaltmaga, yoχesä K'risdos, ki Bandälẹvon sarnadï?

Tek ol ayttï:

— K'risdos, χaysïn Bandälẹvon sarnadï da yarïχïmnï baγïšladï.

Tek χan öčäšländi anïŋ üsnä da ayttï aŋar:

— Keri bol sen, kiši, da telirmä K'risdosnï aŋmaχïŋ bilä, zera teŋrilär baγïšladïlar saŋa yarïχnï.

Tek oŋalgan ayttï:

— Sen alïš(33r)ïnma. K'risdos baγïšladï maŋa ekinči yarïχnï ačmaχ bilä közümni χolu bilä Bandälẹvonnuŋ, χulunuŋ kensiniŋ, da yarïχlattï esimni yäŋirtmäχ bilä Ari Ǯannïŋ, zera seniŋ teŋriläriŋ soχurdurlar, e χan, da bolmaslar kimesägä yarïχ bermägä.

Tek χan ayttï and ičip teŋriläriniŋ saγlïχïndan:

— Ne türlü seziyirmen, könüdür aytkanlarï hakimlärniŋ.

Tek sahat buyurdu eltip bašïn kesmä da ayttï:

— Egär ki bu χalsa, köplärni yïraχlatïr teŋrilärimizdän.

Da χačan bašïn kestilär anïŋ, Bandälẹvon aχča berdi ol ǯalatlarga da, alïp, atasï χatïna kömdü.

Andan soŋra buyurdu χan ündämä Bandälẹvonnu. Da ol barganda, alγïš etip, aytïr edi:

[Псалом 108/109]

«[1]Teŋri menim alγïšïma! tözmä, [2]zera aγzï yazïχlïnïŋ, aγzï yazïχlïnïŋ da könüsüznüŋ ačïldï menim üstümä.

Sözlädilär menim üčün öčlü tilläri bilä [3]da yaman sözläri bilä čövrämni aldïlar.

Uruštular menim bilä heč yergädän [4]da sövükümä utru meni čïχara berdilär, da men alγïš etär edim.

[5]Tölädilär maŋa yaman yaχšïga utru da sövükümä utru meni sövmädilär.

[26]Emdi boluš maŋ(33v)a, Eyäm Teŋri, da χutχar meni seniŋ yarlïγamaχïŋ bilä.

[29]Kiygäylär uyatnï, kimlär ki meni čïχara berdilär, da salgaylar uyatnï, yapov kibik, kensiläriniŋ üstünä.

Da χullarïŋ seniŋ sövüngäylär seniŋ bilä!»

Tek kirdi χannïŋ alnïna Bandälęvon, da kötürdü közlärin Teŋrigä. Da χan ayttï [=bašladï] aŋar aytmaga:

— Bandälęvon, könü midir, ne ki išittim seniŋ üčün? Men dügül mi edim, ki buyurdum seniŋ üčün ustaŋa, ki tezindän övrätkäy edi seni, zera klär edim seni χatïma alma seniŋ körklü boyuŋ üčün?

Tek ayttï Bandälęvon:

— Anï aytïyïrsen, ne ki išittiŋ menim üčün.

Tek χan ayttï:

— Xaysïn ki išittim, inanmadïm, zera čuv bolur, ki yalγan da bolgay. Išittim, χaysïn ki biz χïynarbiz da sürärbiz anïŋ üčün, ki biyänmäslär inanma teŋrilärimizgä, sen yürüp da oŋaltïyïrsen alarnï, da yediriyirsen, da K'risdosnu aytïyïrsen tapunma.

Da Bandälęvon, tolup Ari Dž̲an bilä, ayttï:

— Xanïm, yazgandïr, ki teŋrilär, kökni da yerni ki yaratmïyïrlar, tas bolgaylar, zera teŋri dügüllär, ki ölülärni tirgizmädilär, soχurlarga yarïχ bermädilär, ni bir χastanï töšäktä oŋaltma(34r)dïlar. Ne türlü bolurbiz alarga inanma? Ne sözlüyürsen, χanïm, aldanma?

Tek χan ayttï aŋar:

— Xaysïn k'risdânlar inanïrlar, bolur munï etmä?

Bandälęvon ayttï:

— Xaysïna ki k'risdanlar inanïrlar, munï barča etti.

Yänä ayttï χanga:

— Egär kläsäŋ sïnamaga, χaysïna men inanïyïrmen, buyurgïn bir antamalud̲z̲ keltirmä, χaysï ki kermän ičinä yatïptïrlar, da ayt seniŋ sarnaganlar teŋriläriŋizniŋ atïn anïŋ üsnä. Da men sarnïyïm K'risdosnuŋ atïn. Da tanïgïn, ki kimniŋ atïna oŋalïr antamalud̲z̲. Andan soŋra tiyišlidir aŋar inanma, ki küčlüdür barča teŋrilärdän.

Tek buyurdu χan oramlardan keltirmä bir antamalud̲z̲ da χoyma aralarïna.

Tek keltirdilär bir antamalud̲z̲nï našï bilä. Da χan ayttï Bandälęvonga:

— Teŋrilär bilä — könü ayttïŋ. Bolsun alay, nečik sen ayttïŋ.

Da teŋriläriniŋ χulluχ etučiläri bašladïlar biri birin berkitmägä uslularï bilä birgä yalγan umsalarïna kensiläriniŋ, χaysï ki bar edi. Bir χaralïlarïndan [χaralalarïndan] sarnadï zAsgeγebiosnu da berdi zEbogradęosnï, da özgälär zAramasdnï, da χaysï Asdγegni, χaysï Herag(34v)lęsni da özgä yalγan teŋrilärni. Da edi alarnïŋ sarnaganlarï barča heč.

Da Bandälęvon turup ta baχar edi alarnïŋ yalγan emgäklärinä da külär edi alarnï heč etmäχ bilä.

Ayttï χan:

— Xoy sarnasïn Bandälęvon kensiniŋ sarnamaχïn.

Da Bandälęvon baχtï kökkä, ayttï:

«Eyäm, išit alγïšïma menim, da yalbarganïm menim saŋa yetsin.

Xaytarma yüzüŋnü mendän, χaysï kündä saŋa sarnasam, ol sahat maŋa išitkäysen, ki saŋa kötürdüm közümnü, Eyäm.

Da körgüz yaman saγïš etučilärgä, ki sensen oŋaltučï saŋa inanganlarga».

Da tuttu χolundan antamalud̲z̲nï, turγuzup anï, ayttï:

— Jisus K'risdosnuŋ atï üsnä saγ bolgïn!

Bu sahattan soŋra tezindän turdu χasta da bardï sövünčlük bilä övünä alγïšlamaχ bilä Teŋrini. Da köplär inandïlar Teŋrigä ol sahatta, keri bolup kensiläriniŋ yalγan inamlarïndan.

Da ol sarnaganlarï hakimlär bilä birgä tišlärin χïrčïldatïrlar edi anïŋ üsnä da aytïrlar edi χanga:

— Egär könüsündän bu tiri χalsa, heč bolur teŋrilärimizniŋ küči, anïŋ üčün ki barčasïn (35r) yïraχlatïr alarga yügünmäχtän. Daγïn bu kündän keri biyänmä aŋar, χanïm, zera antamalud̲z̲ teŋrilärimizniŋ küčü bilä saγaydï.

Tek χan biyändi alarnïŋ aytkanlarïna, ayttï Bandälęvonga:

— Biyän maŋa da inan teŋrilärimä. Yoχesä išitmädiŋmi, ki nečälär öldülär alar üčün?

Da Bandälęvon ayttï:

— Kim ki K'risdos üčün ölär, tiridir meŋi, zera anïŋ atï üčün ölär.

Tek χan ayttï:

— Yetkinčä sözlädiŋ. Tïyïl, Bandälęvon, aŋmaχïŋdan K'risdosuŋnu seniŋ! Ayagïn seniŋ oγlanlïχïŋnï da kel, yügün, zera köriyirmen köp da ulu χïyïnlar hadirläniptir saŋa, egär ol bizmiliktä tursaŋ.

Bandälęvon ayttï:

— Xanïm, ne türlü yaman χïyïnlar kläsäŋ, bergin maŋa, zera hadirmen barča χïyïnlarga seniŋ tözmägä K‘risdosumnuŋ atï üčün.

Mak‘simianos χan ayttï:

— Bilgin, ki nečä χïyïnlar berdim Ant‘imos aχpaška bu künlärdän burun!

Bandälęvon ayttï:

— Da sen bilgin, χaysïna ki tözdü ol χart Teŋri üčün, aldanmadï kensiniŋ yaχšï imanïndan, yoχesä barča yaχšï köŋlü bilä čïχara berdi keskängä kensiniŋ eski tenin. Artïχsï biz dä igit vaχtïmïzga borčlubiz, küč(35v)lü kibik, ilgäri barma, ki arzani bolgaybiz kečövsüz tad̲žga.

Tek kördü χan tepränmäsiz inamïn anïŋ. Buyurdu asma, da yïrtχalama anï, da čïraχlar yandïrïp köydürmä χaburγalarïn.

Da baχtï kökkä Bandälęvon, yeŋillik bilä tözüp χïyïnga, ayttï: «Eyäm Jisus K‘risdos! Ne türlü tïnčsïzga yuvuχlangïn maŋa, da χïynaganda bol χatïma, da ber maŋa uruškanïma tügäl küčnü!»

Tek köründü aŋar K‘risdos Ermoγajos χartka oχšaš da ayttï aŋar: «Xorχmagïn da seskänmä, menim küčlü uruščïm! Zera men seniŋ bilämen barčaga».

Ol sahat oχ d̲žalatlarnïŋ χollarï kesildi, da Mak‘simianos kördü bolgan išni, ayttï Bandälęvonga:

— Ne türlüdür seniŋ d̲žadu pešäŋ,— ayt maŋa,— ki čïraχlarnï söndürdüŋ da χïynaganlarïŋnï küčsüz ettiŋ?

Bandälęvon ayttï:

— Menim küčüm K‘risdostur, ki čïraχlarïŋnï söndürdü da saγïšïŋnï seniŋ küčsüz etti.

Mak‘simianos χan ayttï:

— Ulu χïyïnlarga salïrmen seni, da soŋra hörmätsiz yügünürsen!

Bandälęvon ayttï:

— Egär sen ulu χïyïnlarga salsaŋ meni, K‘risdos maŋa ulu küč berir.

Munï išitip, χan buyurdu (36r) χazan keltirmä ičkäri, da ičinä χorγašïn toldurup, eritmä, ki erisä χorγašïn, salgaylar ičinä artarnï da ol türlü χïynagaylar. Nečik χaynadï χazan, buyurdu yalaŋačlama artarnï da salma ičinä.

Baχtï kökkä Bandälęvon da ayttï: «Išit, Teŋrim, avazïma menim χolganda menim saŋa, χorχusundan dušmannïŋ abra meni! Saχlagaysen meni yamanlarnïŋ yïγïnïndan da köp yaman χïlïnučïlardan!»

Da alγïš etkändä munï köründü aŋar K‘risdos, tutup χolundan, kirdi χazanga birgäsinä. K‘risdos čïχtï — χazan sovudu. Da surp Bandälęvon bašladï saγmos aytma:

[Псалом 54/55]

[17]Men Teŋrigä sarnadïm, da išitti maŋa Eyäm. [18]Ertä, da kečä, da här sahatta sözlädim, da išitti avazïma menim».

Da yuvuχ turganlar taŋlarlar edi ol körümgä. Da χan aytïr edi kensiniŋ yuvuχtagilärinä:

— Ne türlü adamdïr bu, ki otnu söndürdü da χorγašïnnï suvuttu? Daγïn ne türlü χïyïn bilä χïynïyïm anï?

Da yuvuχtagilär ayttïlar χanga:

— Teŋizniŋ teräninä tiyišlidir salma anï, mägär, teŋizni dä d̲žadulagay.

Tek aldïlar χullarï uyat(36v)larïndan. Da χoydular χapčuχ ičinä. Bardï χan da birgälärinä körmägä, ki ne bolsar. Tek saldïlar bir ulu taš da bayladïlar boynuna anïŋ, da elttilär bir nečä mil teŋiz ičinä, da saldïlar teräninä teŋizniŋ. Da köründü aŋar K‘risdos χartka oχšaš, öčäšti teŋizgä, da teŋiz χorχusundan Teŋriniŋ ašaχlandï, da alïp anï, tolγun üsnä kötürdü, da taš, yapraχ kibik, yüzär edi suv üsnä, da surp Bandälęvon K‘risdosnuŋ oŋarmaχï bilä čïχtï χuruga, saγmos aytïp, haybatlar edi Teŋrini da aytïr edi:

[Псалом 9]

[2]Šükürlümen, Eyäm, sendän, bar yüräkim bilä, aŋlatïrmen barča sk‘anč̣elikiŋni seniŋ.

[3]Färâh bolup da sövünsärmen saŋa, saγmos aytïyïm Teŋriniŋ atïna, Biylikiŋä.

[4]Xaytkanïna keri dušmanlarïmnïŋ menim küčsüzländilär da tas boldular seniŋ yüzünd̲än».

Da čïχkanïna anïŋ χuruga ayttï χan:

— D̲žaduluχuŋ seniŋ teŋizni dä yeŋdi!

Bandälęvon ayttï:

— Men dügül, yoχesä kim ki menim bilädir, K‘risdos, χaysï ki arzani dügülsen körmä.

Tek χan telirip buyurdu barča kiyiklärni čöplämä, ki alar bilä opratkay artarnï.

(37r) Da ayttï χan aŋar:

— Köriyirsen sen hali, ki hadirläniptir seniŋ üčün bügündän keri. Biyängin maŋa da yügün teŋrilärimizgä yarlïγamaχ bilä körklü boyuŋa seniŋ da köp türlü χïyïn bilä ölmägin, nečik özgälär sen burun, ne türlü bizmi χatunlardan.

Bandälęvon ayttï:

— Ey, barča bularmaχïŋ bilä tolu! Klädiŋ maŋa χorχu salma? Daγï küčlü ettiŋ meni! Egär χatunlar barča seniŋ χïyïn bergänläriŋni yeŋdilär Teŋri üčün, ne χadar daγïn artïχsï maŋa tiyišlidir ol türlü tad̲žga arzani bolma, zera ol, ki čïraχlarnï söndürdü da teŋizni tïydï, ol kiyik d̲žanavarlarnï bo-

lur ivašlatma, ol, ki yaman küčüŋnü küčsüz etti da χorγašïnïŋnï seniŋ. Bularmaχïŋ bilä χïynalïp ölsärsen!

Da anï išitip, χan buyurdu artarnï moydanga küvürmä. Da barča kermändägilär χačan išittilär, yügürdülär körmä.

Tek olturdu χan da buyurdu anï küvürmä, da K'risdos köründü Ermoγajos χartka oχšaš da ayttï Bandälęvonga: «Yaχšï da inamlï χulum, zera kičidän inamlï bolduŋ, ulu hörmättä χoysarmen seni».

(37v) Tek χan buyurdu barča kiyiklärni yebermä üsnä, da ol sanlïnïŋ čövräsin aldïlar aslanlar da nemä ziyan etmäslär edi, da özgä kazanlar ayaχïn yalarlar edi da χaytïp biri biri bilä urušurlar edi, kim kimdän burun yetkäy edi surpnuŋ ayaχïna. Da ol türlü yer berip aγïzlarï bilä alγïšlarlar edi Teŋrini. Da barča köplär anda turganlar täfäričtä čaχïrïp aytïrlar edi ulu avaz bilä:

— Uludur Teŋri k'risdânlarnïŋ! Yebermägä artarnï tiyišlidir!

Da χačan išitti χan bu avaznï, öldürdü ol kün čaχïrganlardan miŋ ʤan da saldï alarnï kiyiklärgä. Da alar klämädilär tiymägä ne birinä dä. Tek buyurdu kiyiklärni dä birgälärinä tas etmä. Da artar könüsündän haybatlar edi Teŋrini da aytïr edi: «Haybat saŋa, Jisus K'risdos! Uludur seniŋ haybatïŋ! Yoχ ki yalγïz adam oγlanlarï seniŋ üčün ölär, yoχesä kiyik kazanlar da klädilär ölmä seniŋ sövüküŋ üčün, ne ki tiymägä seniŋ χullarïŋa!»

Tek bašladïlar yašïrtïn kömmä här biri kensiniŋkin k'risdânlar.

Da χan berdi ulu čuγur χazma da ičinä salma kiyiklär(38r)ni adamlar bilä birgä. Tek ayttï χan kensiniŋ radasïna:

— Ne türlü etiyiχ bu igit bilä, ki ʤaduluχu bilä köplärni yïraχlattï teŋrilärimizdän?

Tek alar ayttïlar:

— Buyurgïn, ki etsinlär ulu küpčäk, da mindirsinlär biyik yerdä, da baylasïnlar anï küpčäk üsnä, da yoγartïn ašaγa yebersinlär. Ol türlü yaman χïyïnga teni da ʤanï tez čïχkay.

Tek χan buyurdu etmä ol türlü, da ol sanlï Bandälęvon asrï χïynaldï zïndan ičinä, küpčäk hadir bolgïnča. Da χačan hadirländi küpčäk, keltirdilär moydanga. Tek ayttï χan:

— Čaχïrtïŋïz kermän ičinä, ki yïγïlïp här biri körgäylär ol igitniŋ tas bolmaχïn. Da kimlär ki inanïrlar K'risdoska, pošman bolgaylar da χaytkaylar teŋrilärimizgä.

Da buyurdu ilgäri keltirmä Bandälęvonnu. Da barganda K'risdosnuŋ surp zinaworï alγïš etär edi da aytïr edi:

[Псалом 85/86]

[1]Ašaχlat, Eyäm, χulaχïŋnï da išit maŋa, ki yarlïmen da čaräsizmen.

[2]Saχla ʤanïmnï, Eyäm, da tirgiz meni, Teŋrim, umsanganlarnï saŋa.

[3]Yarlïγa maŋa, Eyäm, ki saŋa yarlïγadïm här kez, [4]färâh et seniŋ χuluŋnuŋ ʤanïn, ki saŋa, Eyäm, kötürdüm közümnü.

(38v) [5]Ki sen, Eyäm, tatlï, da sekinsen, da köpyarlïγovučï barčasïna sarnaganlarga saŋa.

[6]Xulaχ χoy, Eyäm, alγïšïma menim da baχ avazïma [=avazïna] χoltχamnïŋ menim.

[7]Yalbardïm saŋa, da išittiŋ maŋa,

[17]Zera sen boluštuŋ maŋa da övündürdüŋ meni».

Tek alγïšïndan soŋra tuttular da bayladïlar anï küpčäkkä da bašladïlar yebermä küpčäkni hor [=ör] ašaγa, tek ol sahat üzüldü baγlarï, da küpčäk buzuldu, da saχlandï Bandälęvon ziyansïz bolušmaχï bilä K'risdosnuŋ. Da küpčäk, yuvarlanïp, öldürdü dinsizlärdän 700 adam, da boldu ulu χorχu barčasï üsnä angïnča, ki χan kensi dä seskändi da ulu χorχusundan ündädi artarnï da ayttï:

— Negä dirä munï etsärsen — χaysïlarnï tirilä yïraχlatïrsen teŋrilärimizdän da χaysïlarnï öldürtmäχ bilä?

Tek sanlï Bandälęvon ayttï:

— Ey, χarsïz da uyalmas oγlu šaytannïŋ! Yaχšï, χaydesä siziŋ üčün aytïptïr Tawit' markarę, ki: «Xaytkay aγrïχïŋïz siziŋ bašïŋïz üsnä, da tebäŋiz üsnä yamanlïχïŋïz tüškäy!» [Пс 7:16 злоба его обратится на его голову, и злодейство его упадет на его темя].

Mak'simianos χan ayttï:

— Kimdir, ki munï barčanï saŋa övrätiptir, ey, aruvsuz?

Bandä(39r)lęvon ayttï:

— Eyäm menim Ermoγajos.

Tek χan ayttï:

— Bolurmen mi anï körmägä, ki men dä övrängäymen andan bu övränmäχni? — yoχ esä munï aldamaχ bilä ayttï.

Da Bandälęvon ayttï:

— Egär kläsäŋ, χanïm, buyur maŋa, ki men barïp keltiriyim saŋa.

Tek χan ayttï aŋar:

— Bar közätčilär bilä, ki seni közätkäylär.

Tek bardï Bandälęvon ol övginä, χayda ki ol χart yašïnïp edi, da körüp anï, ayttï:

— Eyäm da atam, ündiyir seni χan.

Tek χart ayttï:

— Yüž [ewz] mi? Yaχšï keldiŋ, oγlum, zera bu kečä, körünüp maŋa, K'risdos ayttï: «Ermoγaję, bardïr saŋa ör [owr] urušmaga, ne türlü menim χulum Bandälęvon».

Da turup, bardï birgäsinä ulu sövünčlük bilä. Da χačan küvürdülär anï Mak'simianos χannïŋ alnïna, ayttï aŋar:

— Nedir seniŋ atïŋ?

Da ol ayttï:

— Eyämizdän atïm k'risdândïr, yoχesä toγušumdan Ermoγajos ündälirmen.

Tek χan ayttï aŋar:

— Bardïr daγïn sïŋarlarïŋ birgäŋä?

Da χart ayttï:

— Bardïr daγïn 2 sïŋarïm.

Xan ayttï:

— Nedir atlarï alarnïŋ?

Da χart ayttï:

— Alarnïŋ atï ündälir Erimbos da Ermogradęs, da alar da k'risdânlar, bizim kibik.

Xan ayttï:

— Ündäŋiz alarnï da.

Da χačan keltirdilär (39v) alarnï da, ayttï alarga χan:

— Sizsiz, ki Bandälęvonnu yïraχlattïŋïz teŋrilärimizdän?

Ǯuvap berip ayttïlar ol kišilär aŋar:

— Arzanilärni ündär kensinä K'risdos.

Tek χan ayttï:

— Biyändiriŋiz anï, emdidän keri yügüngäy teŋrilärimizgä, da bolgaysiz dostlarïm da yuvuχtagilär menim boyuma.

Ǯuvap berdilär ol kišilär da ayttïlar:

— Biz χolarbiz Teŋridän, ki seni dä biyändirgäybiz, ki sen da biz umsangaybiz aŋar da tügällängäybiz.

Da turup alarnïŋ alγïš etkänlärinä 4-sünüŋ dä köründü alarga K'risdos. Da teprändi ol yer, χayda turup edilär.

Ayttï χan:

— Köriyirsiz, ki öčäšländilär teŋrilärimiz da seskändirdilär yerni?

Tek Bandälęvon ayttï:

— Könü aytïyïrsen. Kör, anïŋ bilä haliki yerniŋ teprängäninä teŋriläriŋ seniŋ tüšüp ašaldïlar. Ne aytïyïrsen, ey, χan?

Da munï aytkanïna Bandälęvonnuŋ keldi bir kimesä yaman χabär bermä χanga teŋrilär üčün, ki:

— Yïχïlïp ašaldïlar guŗk'larïmïz.

Munï išitti χan, ayttï, and ičip boyunïŋ saγlïχïndan:

— Egär tezindän tas etmäsäm alarnï, ulu ziyan etsärlär. Köriyirsiz, (40r) ne türlü 4-si dä birlänip teŋrilärimizgä χorχmadïlar χol salma!

Tek buyurdular Bandälęvonnu zïndanga salma da ol 3 surpnu köp türlü χïyïn bilä χïynama. Da buyurdu bašlarïn kesmä. Ol hadaγada, ki alγïšta edilär sanlïlar, kesildi bašlarï. Da alïp tenlärin alarnïŋ k'risdânlar kömdülär.

Andan soŋra buyurdu χan keltirmä Bandälęvonnu. Ayttï aŋar:

— Saγïšlam*a* sen seni tiri da ki χutulgaysen menim χolumdan, egär yügünmäsäŋ teŋrilärimä.

Bandälęvon ayttï:

— Keräkmästir bu sözlärgä utru nemä ǯuvap bermä.

Tek χan ayttï aŋar:

— Ošta seniŋ ustalarïŋ Ermo*γa*ios, da Ermogradęs, da Erimbos biyänip inandïlar teŋrilärimizgä da ilgäridirlär χanlïχïmïzga.

Bandälęvon ayttï:

— Buyur, ey χan, ki körgäymen alarnï da birgälärinä bolganmen [=bolgaymen] meŋi zämanädä köktägi χanlïχta.

Tek χan, mahana χoyup, ayttï:

— Körmässen alarnï, egär yügünmäsäŋ guŗk'larga.

Tek Bandälęvon ayttï:

— Könü ayttïŋ, igränči it. Klär ediŋ yalγan sözlämä da könüsün ayttïŋ, zera bardïrlar köktä, K'risdosnuŋ kermäninä.

Tek (40v) χan yüräkländi anïŋ üsnä da χïynattï. Daγï da buyurdu bašïn kesmä anïŋ, andan soŋra tenin köydürmä. Da barganda artar alγïšlar edi Teŋrini, aytïp:

[Псалом 128/129]

[2]Köp kez uruštular menim bilä oγlanlïχïmdan beri, da meni yeŋmä bolmadïlar.

[3]Arχamnï urdular yazïχlïlar, uzattïlar kensiläriniŋ töräsizliklärin.

[4]Eyämiz könüdür da ušatïr erinčäkni yazïχlïlardan».

Da alïp bardïlar anï ǯalatlar kermändän čïχarï, da bayladïlar anï bir zäytün teräkinä, da biri kelip ǯalatlardan urdu itisi bilä, da boldu itisiniŋ temiri nečik balaγuz da tiymädi artarga. Da körüp ol kišilär bolgan sk'ančelik'ni, ayttïlar biri birinä:

— Uludur küčü K'risdosnuŋ!

Da tüšüp artarnïŋ alnïna, ayttïlar aŋar:

— Xolarbiz sendän, χulu tiri Teŋriniŋ, alγïš et bizim üčün, ki biz dä inanïyïχ Teŋrigä.

Tek baχtï kökkä surp Bandälęvon da ayttï: «Eyäm Teŋrim, tügällä menim suχlanganïmnï bu

yerdä, da bu kišilärniŋ yazïχlarïn bošat, da ber bularga ülüš köktägi učmaχta, ki saŋa umsandïlar».

Da köktän avaz bolup ayt(41r)ïldï: «Bandälẹvon, könü χolum [=χulum], toldu seniŋ suχlanmaχïŋ, ačïldï saŋa köktägi ešik emdidän keri, da šaγavat oŋaltmaχka berildi saŋa, bügündän keri ündälmisärsen Bandälẹvon, yoχesä Banderemovn, ki köplärgä yarlïγïsarsen da oŋaltsarsen barča tïnčsïzlarnï».

Tek ündädi alarnï bu sanlï da yalbarïr edi, ki:

— Tügälläŋiz χannïŋ boyruχun.

Da alar klämäslär edi. Tek surp Bandälẹvon ayttï:

— Egär klämäsäŋiz tügällämä, yoχtur birgämä ülüšüŋüz.

Da munï išitip, ol kišilär kelip yügündülär alnïna. Andan soŋra bašïn kestilär anïŋ, da χanï bilä birgä süt aχtï ari tenindän. Da zäytün teräki ol sahat toldu yemiš bilä.

Da körüp, Nigomita kermänlilär, ki χanï bilä süt aχtï da teräk yemišländi, Teŋrini haybatladïlar, da köplär inandïlar ol kün Eyämizgä.

Da išitti ol dinsiz χan bolgan išni barčasïn, buyurdu kesmä ol teräkni da anïŋ bilä tenin köydürmä ariniŋ. Da χačan köydürdülär, χalganïn anda saldïlar. Ol türlü tügälländi uruščï, ari tanïχ yöpsündü köktägi (41v) šnorhk‘nuŋ Xutχaručïmïzdan Jisus K‘risdos, χaysïna ki tiyišlidir haybat da küč meŋi meŋilik, amẹn.

Badmut‘iunudur biγḏz Jutanïŋ

“История нечестивого Иуды”

Xačan ki Juta toγdu, ol čaχta taptïlar biličilär, ki bu oγlan kensiniŋ atasïn öldürsär, da anasïn kensinä χatun etsär, da Yaratučïsïn čïχara bersär, da kensi asïlsar.

Xačan ki munï išitti atasï, ki oγlu bu türlü tarbiatta bolsar, ayttï χatununa, ki bergin bu oγlannï, ki men öldüriyim. Na χatunu ayttï, ki:

— Ne kirgäysen munuŋ χanïna? Alïp čïχkïn kermändän da anda salgïn. Ne kläsä, ol bolsun.

Na atasï Ṛopẹn eltti, kermändän čïχarï bir orman yaγasïna salgay edi oγlannï. Na kördü 1 χoyčï bu kišini, ki turuptur orman yaγasïna, da keldi χatïna, da kördü oγlannï, da sordu, ki:

— Ne oγlandïr bu?

Tek atasï ayttï:

— 1 χarib oγlandïr. Yeberdilär, ki salgaymen tuγda [=taγda], ki tas bolgay.

Tek sordu χoyčï, ki:

— Säbäpi nedir?

Tek bašladï atasï aytmaga, ki bu türlü bitikčilär ayttïlar, ki:

— Bu oγlan kendi atasïn öldürsär, da anasïn χatun etsär, da Yaratuč(42r)ïsïn čïχara bersär. Säbäpi budur.

Tek aldï bu χoyčï bu oγlannï, da saχladï anï χoy süti bilä, da keltirdi ilgäri, ki igit boldu, χoylarïn kütär edi. Bardï bu χoyčï da bu oγlanga gäläḏži berir edi, ki ne türlü tüšüptür bu χoyčuga ya kensi kim oγludur.

Andan soŋra bu χoyčï öldü. Keldilär χardašlarï da aldïlar Utanïŋ χolundan barča χoylarïn. Tek sargardan boldu Uta, aldï bašïn, da keldi Zk‘ariovd kermängä, da turdu χayda išči kišilär turar edi.

Kelir bunuŋ atasï Ṛupẹn da tutar iščilär, ki borla čövräsin išlämägä, da sorar Utadan, ki:

— Sen bilirmisen borla išlämägä?

Ol ayttï:

— Körsäm, övränirmen.

Ol da anï közätči χoydu baγča üstünä da berdi χoluna oχ-yay, ki:

— Bermägäysen kimesägä buzmaga borlanï ya ziyan etmä.

Barïr 1 kün bunuŋ atasï, ki: «Körüyüm, ki bu közätči yaχšï mï közätiyir?» Bilmäs edir, ki oγludur. Tek kirär baχčaga yašïrtïn, ki: «Sezär mi bu közätči?» Tek sezär Juta, ki kiši kiriptir baχčaga, da avaz etär, ki:

— Kimsen?

Ol avaz bermäs. Üč kez. Ol da atar oχ bilä da urar eyäsin.

Kelip ol sahat tutarlar da eltärlär yarγučïga, aytïp, ki kiši (42v) öldürdü. Barïr yarγučï da könü etär. Xačan közätči etip edi, da avaz berdi, da ol avaz bermädi, anïŋ üčün aytïr:

— Egri dügül ölümgä.

Barïr bunuŋ χatïnï da aytar Jutaga:

— Yänä klär misen bizdä χuluχ etmägä?

Ol ayttï:

— Klärmen yïlïna diŋri.

Körär bu χatïn oγlannï, ki erkčädir [ẹrkičadr], da aytar, ki:

— Keräkmäs edir, bu türlü iš bolgay edi, ki öldürdüŋ eyämni. Kel, seni kensimä eyäm etiyim.

Barïrlar da birländi, nečik er u χatïn.

Bolur bir kün, ki sorar χatun, ki:

— Ne igitsen ya χaydansen?

Bu da aŋar aytar, nečik ki χoyčïdan išitip edi, säbäpin kensiniŋ.

Tek sezär bunu χatïn, ki oγludur kensiniŋ, da vay berir kendinä. Da aytar aŋar, ki:

— Bunda K‘risdos yürüyür dünyâda, da köplärniŋ yazïχïn bošatïyïr. Yürü biz dä barïyïχ da tü-

šüyüχ ayaχïna, ki bošatkay bizgä bizim yaŋïlganïmïznï.

Tek keldilär da yazïχlarïn ayttïlar. Na K‘risdos bošattï alarga, da aldï Jutanï, da kendinä ašagerd etti. Da ol, äγbät, kendiniŋ Eyäsin K‘risdosumuznu čïχara berdi ǰuhutlarga. Da tügälländi, χaysï ki boladǰaχ edi.

Atasïnïŋ atï Ṛopẹn edi da anasïnïŋ Cipura, Zk‘ariovd otračïndan.

Urumlarnïŋ yalγan Bayramï üčün

“О ложной Пасхе греков
(об ошибке в расчетах дня Пасхи греками)”

(43r) K‘risdosnuŋ Jarut‘iunundan soŋra da haybat bilä kökkä aγïnganïndan soŋra, ki Ari J̌annï yeberdi ašagerdlärinä da yarïχlï k‘arozundan soŋra aṛak‘ellärniŋ, χaysï ki toγganïndan soŋra K‘risdosnuŋ ermeni t‘vaganïna dirä 553 yïldïr, da surp Lusaworiṭtän ermeni t‘vaganïna 252 yïl edir, χaysï ki bu vaχtta tügälländi 200 yïllïχ domarki And-Ẹasnïŋ da daγï kelmädi birgä yergäsi ulukünlärniŋ, tek bir awaklïrum χaldï.

Da bu vaχtta buzuldu Ermeni t‘vaganï.

Dẹr Movsẹs gat‘oγigosnuŋ 4-ünči yïlïna χoyuldu biri, da bu t‘vagannïŋ 1-indän 9-una dirä här biri bir türlü yergä bilä yürüdü, da t‘vagannïŋ 10-una bašlandï tüzülmä 532 yïllïχ domar, χaysï ki hingharureag ündälir. Anïŋ üčün yazgandïr bizim domark‘ta, ki tut t‘vagannï, da 9-un keri et, zera ol 9 yïlnï saγïška kečirmädilär tüzgändä hingharureagnï Ẹas-Imasdnasẹr bilä birgä bolganlar, zera tügälläniр edi abrilniŋ 13-sünä da alar bašladïlar abrilniŋ 4-sündän.

Zera 1 kimesä Imasdnasẹr-Ẹas atlï yïγdï kensiniŋ χatïna esli adamlarnï, da berkittilär bu 532 yïllïχ domark‘nï, χaysï ki yï(43v)γïlïp edilär Aγẹk‘sandriada, edilär san bilä 36 p‘ilisop‘a, ki tügäl edilär ol zamanda. Xaysï ki edi aralarïna P‘ẹnẹhẹz Erusaγẹmdän, k‘risdân, da baš edi aralarïna Ẹas Aγẹgsandriyalï.

Anda tüzdülär 532 yïllïχ domarknï, ki bardïr kendindä 38 yïllïχ yürügäni günäšniŋ da 19 yïllïχ yürügäni aynïŋ, da ewt‘nereag da awaklrumnuŋ da körgüzür künün 532 yïlga dirä eksiksiz.

Ki bilip 1 Imasdnasẹr-Erion at‘lï χaγan, χaysïnïŋ ki bar edi asdiǰanï χanlïχ šährdä, da paχilländi, ki andan bašχa tügällädilär bununŋkibik išni. Bašladï domar yasama da χoydu polorag alarga χaršï.

Xaysï ki bu boldu säbäp bularmaχka Bayramnï, ki bašladï abrilniŋ 5-sindän, χaysï ki alar 4-sündän bašlap edilär da 9-unčï yïlïna aynïŋ awaklrumnu abrilniŋ 6-sunda χoydular. Da ol alarga χaršï 5-sinä χoydu, ki kensiniŋkiläri dä čaräsizdän yöpsündülär, zera bardïr ičinä ulu eksiklik, ki här 95 yïlda künün Bayramnïŋ körgüzür šapatkün J̌uhutlar bilä etmä da χoymas, ki birsi yïχküngä salgaylar Bayramnï yasaganïna körä ari atalarnïŋ. Zera χačan boldu 455 yïl Ermeni t‘vaganï vaχtïna Ermeni biyiniŋ Jovaneṣniŋ, ki ündälir edi (44r) oγlu Kakigniŋ, da gat‘oγigosluχuna dẹr Sarkisniŋ boldu bularmaχlïχï Bayramnïŋ, ki bulardïlar χaγanlar Bayramlarïn da özgä millätlärni dä bularttïlar birgälärinä, Ermenidän bašχa, da Jerusaγẹmdä yarïχ čïχmadï. Xaysï ki bu säbäptän χïrdïlar dinsizlär k‘risdânlardan 13 000 ǰan, zera bu vaχtka dirä yapuχ bizim bilä etärlär edi da yaparlar edi kensiläriniŋ bularmaχïn, da bu vaχtta, rïsvay bolup, k‘risdânlarnïŋ χanïn tökmä säbäp boldular, anïŋ üčün tölövün etkäy alarga Ata Oγul Ari J̌an alarnïŋ yaŋïlganïna körä.

Xaytïp t‘vagannïŋ 455-indän 988-inä dirä yänä yapuχ ettilär Ermenilär bilä, da 988-dä yänä bulardïlar barča k‘risdân milläti, Ermenidän bašχa, da Habaštan, da Asoridän, da özgä millättän bašχa, χaysï ki Ermeni bilä tutarlar.

Da bu boldu gat‘oligosluχuna dẹr Krikornuŋ da ari aχpašlïχïna dẹr Kalusdnuŋ, Ilôv aχpašïnïŋ, da χanlïχïna 2 χannïŋ atalï oγullu, χaysï ki 2-siniŋ dä atï Zïgmunt ündälir edi. Bularnïŋ zamanïna boldu ulu tergämäχliχ Bayramnï bularmaχ üčün barča k‘risdân millätinä.

Da bašlandï bularmaχlïχ Ulu Pargendagtan, χaysï ki bizim Xarnap‘ndurda kelip edi bizgä p‘edrvarnïŋ 23-sünä Ulu Pargendak (44v) da Bayram abrilniŋ 13-sünä.

Da Xaγanlar Franglar bilä ettilär Ulu Pargendagnï p‘edrvarnïŋ 16-sïna da Bayramnï abrilniŋ 6-sïna.

Da bu türlü bulardïlar barča millät, Ermenidän, Xabaštan, Xptidän da Asoridän bašχa, χaysï ki bizim bilä tutarlar. Bununŋ üčün boldu ulu tergämäχliχ k‘risdânlar arasïna, ki alar aytarlar edi bizgä, ki bularïpbiz, da biz alarga aytar ediχ, ki siz bularïpsiz.

Anïŋ üčün yazarbiz surp Lusaworiṭ ǰanïna köptän aznï Erusaγẹmdä bolgan išni, ki utru boldular 1-i 1-inä Xaγan badriarkï da bizim dẹr Asduaǰadur aχpaš da öčkürdülär bu türlü. Xaγan badriarkï ayttï:

— Egär ki bizim Bayramda yarïχ čïχmasa abrilniŋ 6-sïna, na men χọntik‘arga 1000 fli beriyim.

Da bizim Asduaǰadur aχpaš ayttï:

— Egär bizim Bayramda yarïχ čïχmasa, abrilniŋ 13-sünä, na men χọntik‘arga bašïmnï beriyim.

Da bardïlar χadigä, da yazdïrdïlar diftärgä. Da χačan bizim Čubuχuruškannïŋ šapatkünü keldi, tek bardïlar χaγanlar χadigä da biygä da ayttïlar:

— Ačïŋïz bizgä Jarut‘iunnuŋ ešikin, ki kiriyiχ ičkäri.

Tek alar ayttïlar, ki:

— Ermenilär kelmiyin, sizgä ešikni ačmasbiz.

Tek χaγanlar här adam bašïna 4-är fli yïγdïlar, da berdilär emingä, (45r) da ačtïrdïlar ešikni yarïmkündä, da kirdilär ičkäri. Na keldi vaχtï yarïχ čïχmaχnïŋ, da yarïχ čïχmadï, da boldu yarïmkečä, da yarïχ čïχmadï. Soŋra suvbašïnïŋ adämiläri da Xabaš milläti kirdilär Jarut‘iunga, da tövä-tövä χaγanlarnï sürdülär čïχarï, da ešikni beklädilär. Da bu türlü uyat bilä čïχtïlar da Bayramlarïn etmädilär. Da ol 1 haftanï oruč turdular bizim bilä.

Da χačan ki keldi bizim Bayramïmïz, χaysï ki abrilniŋ 13-sünä edi, tek bardïlar ermenilär Erusaγęm biyinä da ayttïlar, ki:

— Xaγanlar kensiläriniŋ Bayramlarïn ettilär. Buyruχ et, biy, ki bizim bilä daγï kirmägäylär Jarut‘iunga.

Da biy etti ol türlü. Tek išittilär χaγanlar, da barïp 200 fli daγï berdilär emingä, da kirdilär ičkäri Jarut‘iunga bizim bilä. Da könü Yarïχ K‘risdos yarïχïn ačtï vaχtïna surp Lusaworičniŋ alγïšï bilä. Da Ermeni milläti ačïχ yüzlü boldu, da özgä millätlär χara yüzlü boldular.

Da soŋra tuttular Xaγan badriarkïn Erusaγęmdä, da zïndanga saldïlar, da 1200 flüsün almïyïn, čïχarmadïlar zïndandan, ne türlü ki öčkürüp edir dęr Asduadzadur Ermeni aχpašï bilä.

Da Erusaγęm biyiniŋ ulaχï 16 kündä keldi Erusaγęmdän Sdïmbolga da χolu bilä yazgan bitikin keltirdi (45v) χǫndikarga, χaysïnda ki yazgan edir, ki Ermeni milläti 11 milätni bastï.

Da biz, bu sövünčlü χabärni išitip, 3 kün üč kečä färâhlik ettiχ, ki surp Lusaworičniŋ alγïšï bilä Ermeni milläti ačïχ yüzlü boldu da özgä millätlär χara yüzlü boldular da baš-tebän.

Da bu iš boluptur 4 ya beš kerät. Da barča bizim bilä yapuχ etärlär edi. Da hali rïsvay boldular da χara yüzlü. Šükür Teŋrigä, ki Ermeni milläti ačïχ yüzlü boldu. Anïŋ üčün yazarbiz surp Lusaworič džanïna, ki bek bolgaysiz diniŋizgä da tüzgän ganonk‘un hajrabedlärimiziniŋ bizim igi saχlagaysiz, da alarnïŋ buyruχu bilä yürügäysiz, da Xarap‘ndurdan čïχmagaysiz, χaysï ki himidir ulukünlärimiziniŋ bizim, zera Ari Džan bilä tüzüptürlär hajrabedlärimiz. Tügänmäχsiz da toγru yazučïlarga yazdïrgaysiz, ki yazïlgay atïŋïz siziŋ da kečmišläriŋiziniŋ meŋilik diftärgä, amęn.

Sk‘ančelik‘i Tanięl markaręnïŋ Jisrajęldä

“Чудеса пророка Даниила в Израиле”

Paγdasar χan etti harg ulu biylärinä kensiniŋ 1000 adamga, da 1000 adamga körä čaγïr χoydu. Da χačan ki bašladï ičmä, Paγdasar buyurdu keltirmä službasïn (46r) kümüštän da altïndan, χaysï ki čïχarïp edir Napǫk‘ǫtonǫsǫr, atasï anïŋ, dadžarïndan Erusaγęmniŋ, ki ičkäylär andan χan da biyläri anïŋ, χïrχïnlarï da χatïnlarï anïŋ.

Da keltirdilär službanï altundan da kümüštän, χaysïn ki keltirip edilär dadžarïndan Teŋriniŋ, ki Erusaγęmdädir, da ičärlär edi anïŋ bilä.

Xan da biyläri anïŋ, χïrχïnlarï da χatïnlarï anïŋ ičärlär edi čaγïr da alγïšlarlar edi altïndan da kümüštän, yezdän da temirdän, taštan da aγačtan teŋrilärin da meŋilik Teŋrini alγïšlamadïlar, ki bar edi buyruχu džanlarï üsnä.

Ol sahat čïχtïlar barmaχlar adam χolunuŋ da yazar edilär olturganlarga χaršï duvar üsnä χanniŋ palacïnïŋ, da χan körär edi χolnuŋ yazganïn. Ol sahat kesildi rängi χannïŋ yüzündän, da baγï beliniŋ üzüldü, da tizläri anïŋ 1-i 1-inä urunur edi, da čaχïrdï χan, nečä küčü bar edi, ki keltirgäy kendiniŋ bilüčilärin da eslilärin Baγdatnïŋ, ki:

— Kim sarnasa da megnut‘iun anïŋ körgüzsä maŋa, χanlïχ ton kiygäy da altïn zïndžïl boynuna da 3-ünči payïna χanlïχïmnïŋ biylik etkäy.

Na kirip barča esliläri Baγdatnïŋ bolmadïlar bitikni sarnama da ne megnut‘iunun ačma.

Na Paγdasar χan yüräkländi, da yüzünüŋ rängi ketti (46v) dä biyläriniŋ birgäsinä.

Na kirdi ičkäri χaničäsi da ayttï:

— Xan, meŋi tiri bol! Yüräklänmägin, da rängi ketmäsin yüzüŋnüŋ. Bardïr 1 adam seniŋ χanlïχïŋda, χaysïnda ki bardïr Ari Džanï Teŋriniŋ, da ataŋ zamanïnda χuvat da eslilik tapulur edi anda. Da Napǫk‘ǫtǫnǫsǫr χan, ataŋ seniŋ, biy χoyup edi anï Baγdatnïŋ bilüčiläri üsnä, zera Ari Džan bar anda eslilikniŋ. Ačar tüšlärni, da aytar manilärni, da češär baγlï išlärni.

— Tanięl, — da χan atïn anïŋ Paγdasar χoštu.

Xaytïp ündätti, bunuŋ megnut‘iunun ačkay.

Ol sahat küvürdülär ičkäri Tanięlni alnïna χannïŋ. Na ayttï χan Tanięlgä:

— Senmisen, Tanięl, yasïr oγlanlarïndan džuhutlarnïŋ, ki keltirdi Napǫk‘ǫt‘ǫnosor atam? Išittim seniŋ üčün, ki Ari Džan Teŋriniŋ sendä bar, da χuvat, da eslilik artïχ tapulur sendä. Da ošta hali kirdilär eslilärim da bilüčilärim alnïma menim, ki

bu yazovnu sarnagaylar da megnut‘iun aytkaylar, da bolmadïlar aytmaga. Da men išittim seniŋ üčün, ki bolursen sarnama da megnel etmä. Na egär ki bolsaŋ bu yazovnu sarnama da maŋa ačma, χanlïχ ton kiygäysen da altïn zïnd͡ʒïl boynuŋa seniŋ da 3-ünči payï üsnä χanlïχïmnïŋ biy bolgaysen.

Na ayttï (47r) Taniẹl alnïna χannïŋ:

— Bašχïšïŋ saŋa bolsun, da hörmätin övüŋnüŋ özgägä ber. Evet yazovnu men sarnarmen da megnut‘iunun bunuŋ körgüzürmen. Xan Teŋri biyiklängän ululuχnu, da χanlïχnï, da hörmätni berdi Napọk‘ọtọnosorga, ataŋa seniŋ. Da ululuχtan, ki berip edi aŋar, barča millätlär da tillär seskänip titrärlär edi yüzündän anïŋ. Kimni kläsä, urar edi, kimni kläsä, öldürür edi, kimni kläsä, biyiklätir edi, kimni ašaχlatïr edi. Da χačan biyikländi yüräki anïŋ da d͡ʒanï anïŋ χuvatlandï, öktämlänmä bašladï. Tüštü χanlïχ olturγučundan, da hörmäti kötürüldü andan, da adamlardan sürüldü. Da kazan yüräki berildi aŋar. Da ešäklär bilä edi turmaχï anïŋ. Da bičänni, nečik ögüzgä, beriyirlär edi aŋar yemä. Da köknüŋ rosasïndan boyaldï boyu anïŋ, negінčä ki tanïdï, ki buyruχ etär Biyiktägi χanlïχï üsnä adam oγlanlarïnïŋ, da kimgä kläsä, berir anï. Da sen, oγlu anïŋ, Paγdasar, ašaχlatmadïŋ yüräkiŋni seniŋ alnïna Teŋriniŋ, kimdän ki bu barča nemäni taptïŋ, da Teŋrigä χaršï kökkä öktämländiŋ, da službasïn övünüŋ anïŋ keltirdilär alnïŋa seniŋ, da sen da biyläriŋ seniŋ, χïrχïnlarïŋ da χatunlarïŋ seniŋ ičiy ediŋiz anïŋ bilä (47v) čaγïr, da teŋrilärni altïndan da kümüštän, yezdän da temirdän, aγačtan da taštan, ki körmäslär da išitmäslär, alγïšlar ediŋ, da Teŋrini, ki näfäsiŋ anïŋ χolunadïr da barča yollarïŋ seniŋ, anï haybatlamadïŋ. Anïŋ üčün yüzündän Teŋriniŋ yeberildi χol da bu yazovlarnï yazdï. Budur:

«Manẹ. T‘ẹgeγ. P‘arẹs».

Manẹ — ölčtü Teŋri χanlïχïŋnï seniŋ da tügätti anï.

T‘ẹgeγ — ölčündü täräzüdä da tapuldu eksilgän.

P‘arẹs — üläšindi χanlïχïŋ seniŋ da berildi Maraç millätkä da Parsi millätinä.

Na buyurdu Paγdasar χan, ki kiydirdilär Taniẹlgä χanlïχ ton, da altïn zïnd͡ʒïl saldïlar boynuna, da 3-ünči payï üsnä χanlïχnïŋ boldu biy.

Da ol kečäni öldürdülär Paγdasar χannï, da Tareh χan aldï χanlïχïn, χaysï ki edi 62 yašïna, da tüzdü barča χanlïχï üsnä 120 biy, da 3 biyni baš χoydu barčasïnïŋ üsnä, da 3-ünčisiniŋ 1-i Taniẹl edi. Da barïndan artïχ edir Taniẹl da esli, na χan anï barčasïnïŋ üsnä biy χoydu da barča χanlïχï üsnä.

Na özgä biylär paχilländilär da mahanalar izdärlär edi Taniẹl üsnä, da bolmadïlar tapma.

Soŋra ayttïlar, ki Taniẹl üsnä özgä mahana yoχ — tek kensiniŋ Teŋrisiniŋ ọrẹnk‘i. Ol sahat turdular χannïŋ alnïna da...

[Следующих страниц этой тетради нет].

[«Каменецкая хроника», кыпчакская часть]

(49r) T‘v̄. 1060, junvar*nï*ŋ ayïnda taŋlandï pan Gureγ Diradur oγlu voyt rokovïy da antičkän Stecko Harburaš da Kirkor Xačko oγlu Hanusko tornu. Teŋri χutlu etkäy.

T‘v̄. 1060, mardnïŋ 1-inä. Keldi Ilôvdan Kameneckä der Tawit‘ nivrag nivraglïχka.

T‘v̄. 1060, p‘edrvar 10-una der Jagopnuŋ χaynatasï Jovaneṣ Aydïn oγlu kečti bu dünyâdan Moskovda, Smolenskada.

T‘v̄. 1060, mardnïŋ 18-inä kečti bu dünyâdan Yurko K‘ẹvọrovic sïŋarï Dovaržovska.

T‘v̄. 1060, abril ayïna. Dẹr Mẹsrob vartabedni Ilôv šähärinä χabul ettilär (49v) k‘arozčï, χaysï ki Kameneckä dä keldi ol že yïlnï Bayramdan soŋra 3 haftada da k‘aroz etti asrï körklü, da birgäsinä bar edir dẹr Jovsep‘ aχpaš, ašagerdi, χaysï ki t‘as alïy edi.

T‘v̄. 1060, majisniŋ 9-una, kičaynakün. Krikor Xačko oγlu Hanusko tornu antičkän kečti bu dünyâdan meŋilikkä Smolenskada.

(49r) Года 1060 [1611], в январе месяце Гурьег, сын Дирадура, избран годовым войтом, а присяжными – Стецко Харбураш и Киркор, сын Хачко, внук Ануско. Дай Бог счастья.

Года 1060 [1611], марта 1 [11]. Из Львова в Каменец прибыл с миссией легат отец Тавит.

Года 1060 [1611], февраля 10 [20], тесть Агопа Ованес, сын Айдына, ушел из этого мира в Московии, в Смоленске.

Года 1060 [1611], марта 18 [28], ушла из этого мира Доваржовская, супруга Юрко Кеворовича.

Года 1060 [1611], в апреле. Во Львове как проповедника приняли вартабеда (богослова) отца (49v) Месроба, который в том же году после Пасхи приезжал и в Каменец и прекрасно проповедывал, а с ним был и священник отец Овсеп, его ученик, который принимал чашу.

Года 1060 [1611], мая 9 [19], в четверг. В Смоленске перешел из этого мира в вечность Крикор, сын Хачко, внук Ануско, присяжный.

T‘v̄. 1060, majis ayïna. Kamenec starostasï pan Yan Potockiy Špïrka kečti bu dünyâdan meŋilikkä Smolenska tibinä.

T‘v̄. 1060, junis ayïna [*На полях:* Smolenska χalasï üčün]. Padšah anïŋ biyliχï üčünči Zigmunt bolušluχu bilä Biy Teŋriniŋ da kendiniŋ yaχšï staran′esï bilä dostat etti χlïčï bilä Smolenskanïŋ χuvatlï χalasïn, χaysï ki Boris car etip išlätip edi da asrï köp top χoyup edi ičinä da poroχ, alay že žïvnost, (50r) χaysï ki ol χalanïŋ bekliχï trïvat etti 2 yïlga deg, nedä ki padšah n′e odstomp′onc tibindän šturmovat etiyir edi kendi rïcerläri bilä kündüz u kečä, yaz u χïš, čaχ dostat etkinčä. Anda ž, dostat etkändän soŋra χalanï zevšïstkim, biylärin, alay že voyvodasïn tirilä keltirdilär padšahga bir χolundan tutup edi Yakub Potockiy da birsi χolundan tutup edi Stefan Potockiy, 2 χardaš, da alay ol voyvodanï smolenskiy keltirip padšahga oddat ettilär. Nedä ki padšah, körüp bunu da Teŋrigä šükür berip, haybatladï, bu Potockiylärgä rïcerstvolarï üčün köp šahavat etti.

T‘v̄. 1060, junis ayïna. Pan Yakub Potockiygä voyvodalïχ Braslavskiy berildi hem starostvo Kameneckiy, a bu berildi Smolenska tibinä .

(50v) T‘v̄. 1060, julis ayïna, kičaynakün. Ulu leġdamus [=lavdamus] boldu Kamenectä Moskov üčün, χaysï ki 3-ünči Zigmunt dostat etti Smolenska.

T‘v̄. 1060, sebdem*per* ayïna der Jagovp der Krikor oγlu Ilôvga barïp keldi.

T‘v̄. 1060, sebdemper 8-inä, yïχkün, Hafgadar [=Hadžgadar] künü, asrï köp saranča kelip kečti šähärniŋ üstü bilä da barïp tüzdä yattï, ol künnü soŋra učup ketti.

T‘v̄. 1060, sebdemper ayïna. Multan biyi χačtï, atï Radul Šïrban, da birgäsinä Mihal oγlu da, da χačïp keldilär Pol′skaga da Pol′skadan Alamanga kettilär, zera Multanga özgä biy kelip edi Türktän, atï alayže Radul edi.

T‘v̄. 1060. Keldi der T‘avit‘ nowirag der Mẹγk‘iseṭ‘ gat‘uγigostan da birgäsinä 1 apeγa, atï Soγomon.

(51r) T‘v̄. 1060, tegdemper 22-sinä, yïχkün. Pan Yurko Kẹvọrovic pan Miχno eresp‘oχannïŋ džanïn aŋdï.

T‘v̄. 1060, tegdemper 23-sünä, yïχpaškün. Pohreb boldu Panuvc′ada pan Yan Potockiy starosta Kameneckiyniŋ, χaysï ki Smolenska tibinä ölüp edi. Da ol pohrebgä asrï köp el barïp edi täfärüdž üčün, hem men dä yazïχlï der Jagop der T‘oroṣ bilä bardïm.

Года 1060 [1611], в мае месяце [=12/22 апреля]. Староста Каменецкий пан Ян Потоцкий-Шпирка ушел из этого мира в вечный под Смоленском.

Года 1060 [1611], в июне месяце. [*На полях:* О Смоленской крепости]. Его величество король Сигизмунд III с Божьей помощью и своим хорошим старанием взял мечом мощную Смоленскую крепость, которую построил царь Борис, снабдив ее множеством пушек, порохом и провизией, (50r) так что мощи этой крепости хватило на 2 года [16/26 сентября 1610–3/13 июня 1611], в течение которых король неотступно штурмовал ее со своими рыцарями днем и ночью, летом и зимой, пока не добыл. После взятия крепости схватили всех бояр, а также воеводу и живыми привели к королю. За одну руку его держал Якуб Потоцкий, а за другую Стефан Потоцкий, два брата, и так привели они воеводу смоленского и отдали королю. И король, видя это, поблагодарил и прославил Бога, а этим Потоцким за их рыцарство оказал много милостей.

Года 1060 [1611], в июне месяце. Пану Якубу Потоцкому было пожаловано Брацлавское воеводство и Каменецкое староство, причем пожаловано под Смоленском.

(50v) Года 1060 [1611], В Каменце состоялся великий богохвальный молебен по случаю взятия Сигизмундом III Смоленска в Московии.

Года 1060 [1611], в сентябре месяце отец Агоп, сын отца Крикора, ездил во Львов.

Года 1060 [1611], сентября 8 [18], воскресенье, в день Рождества Богородицы, над городом пролетела саранча в огромном количестве и села в поле, а затем в тот же день улетела.

Года 1060 [1611], в сентябре. Бежал господарь Валахии по имени Степан Серпан, и с ним его сын Михал, бежали в Польшу, а из Польши в Германию, так как в Валахию из Турции прибыл новый господарь, по имени также Радул [Михнеа].

Года 1060 [1611]. Приехал отец Тавит, легат католикоса Мелкиседека, и с ним 1 монах по имени Соломон.

(51r) Года 1060 [1611], декабря 22 [января 1], воскресенье. Пан Юрко Кеворович поминал душу пана старосты Михно.

Года 1060 [1611], декабря 23 [января 2], понедельник. В Пановцах состоялись похороны пана Яна Потоцкого, старосты Каменецкого, который умер под Смоленском. Посмотреть на эти похороны ездило много людей, и я, грешный отец Агоп, тоже ездил с отцом Торосом.

T‘v. 1060, tegdemper ayïna Olaχ veliyätindä ulu zbih boldu, χaysï ki Türktän biy keldi Tomšanïŋ oγlu Stefan da χačïrdï Astan Eremiy oγlun Kostantini domna anasï bilä da barča biyläri bilä, χaysï ki barïsï Kameneckä χačïp keldilär.

T‘v. 1060, tegdemper 25-sinä, χankün. Voyt taŋladïlar Yurko Kirkor oγlu Kiyanin da antičkän Petre Tügälbey oγlun.

(51v) T‘v. 1060, tegdemper 30-una, yïχpaškün. Pohreb boldu Kitayhorodda pan Yendriy Potockiy kaštälan Kameneckiyniŋ.

T‘v. 1060, tegdemper 30, yïχpaškün. Surp Nigol yïχövünüŋ žamadu*nu*nuŋ täräd͡žäsï χoyuldu ramalarï bilä da kvatralar bilä.

T‘v. 1060, julis [=junvar] ayïna. Vaṛaka Xač oručuna učmaχlï d͡žanlï Aksẹnt Čaplič d͡žanïn Teŋrigä sïmarlap kečti bu dünyâdan meŋilikkä. Neni ki Biy Teŋri d͡žanïna yarlïγagay anïŋ da yazïχlarïna bošatlïχ bergäy, zera t‘umsuz kečti bu dünyâdan, χaysï ki Moskov šähärinä stolicada öldü, χačan ki bizim nemič tayfasï dostat etip edi Moskovnuŋ χolundan da ol zaman stolicanï zapt etip edi. Strus, da Zborovskiy, da safi nemič edi anda, da ermeni babasï yoχ edi, da keräk t‘umsuz öl(52r)gäy edi. Teŋri yazïχlarïna bošatsïn.

T‘v. 1061, junvar 5, χankün. Kün toγušu sarï köründü köktä otlu stolplar, asrï bek χorχulu, da ketti yarïmkün sarï. Teŋri yaχšï etkäy.

T‘v. 1061, junvar 23, kičaynakün, murdar tasip Olaχ milläti, kečip Turlunu beri yanga, da küvdürdülär Braha šähärčïχnï, da Ruda salanï, da özgä köp salalar hem elni kimisin χlïčtan kečirdilär, kimisin yasïr sürdülär, kimisin salada övlär ičinä küv*dür*dü, zera ol künnü artïχ ne ki 30 sala küvdürdülär da χaytïp kettilär.

T‘v. 1061, junvar 27, yïχpaš. Yänä ž ol že murdar millät kelip Xodorovca salanï yandïrdïlar, navet šähärgä dä yuvuχ kelip edilär, χaysï ki šähärlilär atlï, yaraγlï čïχtïlar χaršïlarïna hem žolner dä (52v) nico, χaysï ki barïp 1 mil šähärdän yïraχ da birgälärinä uruš berdilär. Xaysï urušta biznimkilärin bir nečäsin öldürdülär značnïy tovarišlärni, m′anovic′e Babskiyni, da Pekarskiyni, da Yankovskiyni, do tego ermenilärdän birisin tiri tuttular

Года 1060 [1611], в декабре месяце в Молдавии произошел большой побег. Из Турции приехал господарь Стефан, сын Томши, и упустил из Ясс сына Иеремии Константи с домной-матерью и всеми боярами, которые приехали в Каменец.

Года 1060 [1611], декабря 25 [января 4], среда. Войтом избрали Юрко Киянина, сына Киркора, а присяжным – Петре, сына Тугалбея.

(51v) Года 1060 [1611], декабря 30 [января 9], понедельник. В Китайгороде состоялись похороны пана Андрея Потоцкого, кастеляна Каменецкого.

Года 1060 [1611], декабря 30 [января 9], понедельник. В ризнице церкви святого Нигола поставили окна с рамами и форточками.

Года 1060 [1611], июль [=январь] месяц. В Варакский пост* покойный Аксент Чаплич отдал душу Богу и перешел в вечность. Да помилует Господь Бог его душу и простит его грехи, ибо ушел из жизни без причастия, так как умер в городе Москве, в столице, когда наши польские войска захватили ее из рук Московии и заняли столицу. Были тогда там Струсь, и Зборовский, и простые поляки, а нашего армянского священника не было, и потому он умер без причастия. (52r) Да простит Бог ему его грехи.

Года 1061 [1612], января 5 [15], среда. С востока на небе возникли огненные столпы, чрезвычайно страшные, и с полудня исчезли. Дай Бог на добро.

Года 1061 [1612], января 23 [февраля 12], четверг. Мерзкие и наглые молдаване, переправившись через Днестр на эту сторону, сожгли местечко Брага, и село Руда, и много других сел, а народ – кого порубили, кого увели в полон, кого сожгли в их домах в селах, и в тот день они сожгли более чем 30 сел и возвратились.

Года 1061 [1612], января 23 [февраля 12], четверг. Снова те же мерзкие люди (нация) пришли и подожгли село Ходоровцы, даже приблизились к городу, но горожане на конях и с оружием и (52v) некоторое число военных выступили навстречу и, отойдя на милю от города, бились с ними. И в этой схватке убили нескольких наших видных товарищей, а именно: Бабского, и Пекарского, и Янковского, и, кроме того, поймали живым одного армя-

* Как предполагал и Ж.Дени [1957: 29], запись сделана именно в январе. Это подтверждается записью в Актах Армянского суда г.Каменца-Подольского от 3/13 января 1611 года, когда в связи с получением известия о смерти Аксента Чаплича войт Юрко (Гурьег) от имени старейшин наложил арест на его имущество «как в Москве, так и в других местах» и известил об этом его супругу Ганухну [Акт.25: 9 об.]. Умер же Аксент Чаплич именно в Варакский пост, то есть не в июле, а 30 сентября / 10 октября 1610 г., что соответствует дате взятия Московского Кремля войсками Станислава Жолкевского 21 сентября/ 1 октября 1610 г.

Krikor Seḫer tornun, χaysïn ki soŋra As ermenilärі satun alïp kendin volnïy ettilär. A bu barča yazïχlarïmïzga körädir.

T‘v. 1061, mard ayïna. Sečovlu Xačum oγlu Kosta atlï taγdan tüštü Orus χabaχï artïna, da soŋra turup, da barïp blamkada suvga tüšüp, boγuldu, χaysïn ki taptïlar kendin suv ičinä χanïnïŋ slidi bilä, ol ki taγdan tüšüp urunup edi, da kimesä kendin körmiy edi, zera kečä boldu bu iš.

T‘v. 1061, abril ayïna pan Gulskiy(53r)gä berildi kaštälanstvo Kameneckiy, χaysï ki äväl kaštelân Halickiy edir, da Halickiy kaštelânstvo berildi pan Huminskiygä.

T‘v. 1061, abril ayïna. Podstarosciy Kamenec χalasïnïŋ Ceklinskiy kečti bu dünyâdan.

T‘v. 1061, abril ayïna. Anïŋ biyliki Zigmunt padšah znovu 2-inči rušicc′a boldu stolicasïndan Moskov mämläkätinä asrï köp el bilä. Biy Teŋri kendinä boluškay, da dušmanlarïn baš-tebän etkäy, da yänäči kendin yüz aχlïχï bilä kendi stolicasïna keltirgäy yaχšï slava bilä sövünčlüχkä.

T‘v. 1061, junis 20. Nemič čerüvü Gosdantin biy bilä kirdi Olaχ ulusuna, χaysïlarïnïŋ hetmanï Štefan Potockiy edir. Biy Teŋri boluškay kendinä.

T‘v. 1061, julis 16. Podstarostïy kel(53v)di, atï Iriy Didinskiy, da haftasïna zaraz šähärlilärni yaraγlarï bilä revidovat eti, zera asrï ulu trïvoha edir šähärdä, da alay zakazat etip edi, ki ne zaman tambura urulsa, birdän čïχkaylar hadir yaraγlï barčasï; da kim ki burungi tamburaga čïχmasa, toplarga kovanïy bolgay 1 kün; 2-inči dä čïχmasa, hörmättän salïngay; 3-ünči dä boγoz bergäy.

T‘v. 1061, julis 9, kičaynakün. [*На полях:* Potockiy oγrašï üčün] Nemič čerüvü oγraš etti As tibinä Saskiy Rohda Tomša biy bilä, alay že paša bilä Maʤar oγlu bilä da tatar bilä. Nedä ki dušman placnï otrïmat etti da bizim tabornu zevšištkim buzup znesit etti, alay ki Kostantini biyni hetmanlarï, boyarlarï bilä zevšistkim tiri tuttular. Alay že Stefan Potockiy(54r)ni dä tiri tuttular. Da tutkandan soŋra buyruχ etti Tomša biy ol boyarlarnï χïlïčtan kečirmä, χaysïlarï ki belgili da ulu boyar edi. Da keskän zamanda kendi Tomša olturup yuvuχ, χaršïlarïna baχïnïy edi kendi rïcerläri bilä. Da heseb bilä ol ulu boyarlarnï kestirdi čaχ 36. Da keskändän soŋra bašlarïn buyruχ etti sïyïrma bašlarïnïŋ terisin sürätläri bilä süväkindän, da soŋra tikip, da salam tïχtïrïp asïp, χuruttu. Da här kün ol keskän bašlarga tïmar etärlär edi, budur tarap sürtärlär edi. Da här kün färâhlïχ etip toplardan atarlar edi. 2 haftadan soŋra ol bašlarnï

нина – Крикора, внука Сефера, которого потом ясские армяне выкупили и освободили. А все это – за наши грехи.

Года 1061 [1612], в марте. Коста из Сучавы, сын Хачума, упал на коне с горы за Русскими воротами, потом поднялся и, добравшись до ворот, упал в реку и утонул, и нашли его в реке по следам крови, оставленным, когда он падал с горы и ударялся, и никто его не видел, так как случилось это ночью.

Года 1061 [1612], в апреле Каменецкое кастелянство было пожаловано (53r) пану Гульскому, который прежде был кастеляном Галицким, а Галицкое кастелянство получил пан Гуминский.

Года 1061 [1612], в апреле ушел из жизни подстароста Каменецкого замка Цеглинский.

Года 1061 [1612], в апреле. Его величество король Сигизмунд снова, во второй раз, с большим числом людей выступил из своей столицы на Московию. До поможет ему Господь Бог повергнуть врагов и вновь приведет его в свою столицу с доброй славой на радость всем.

Года 1061 [1612], июня 20 [30]. Польское войско во главе со Стефаном Потоцким и с господарем Константи вступило в Молдавию. Помоги ему Бог.

Года 1061 [1612], июля 16 [26]. Прибыл подстароста (53v) по имени Ирий Дидинский и на этой же неделе устроил смотр горожан при оружии, поскольку в городе была очень сильная тревога, и отдал такой приказ, что когда ударат в барабаны, чтобы все выступили с оружием наготове; и кто не выйдет на первый барабанный бой, будет прикован к пушке на 1 день; а кто не выйдет и на второй – будет предан позору; а на третий – будет казнен.

Года 1061 [1612], июля 9 [19], четверг. [На полях: О битве Потоцкого]. Под Яссами, на Сасском роге, польское войско вступило в бой против господаря Томши, а также Маджар-оглу-паши и татар. В этом бою враг взял верх и до основания разрушил наш лагерь, так что господаря Константи с гетманом и боярами всех схватили живыми. Стефан Потоцкий (54r) также был взят живым. Плененных бояр господарь Томша приказал пустить под меч, а были это знатные и великие вельможи. А во время казни Томша сидел близко и наблюдал вместе со своими рыцарями. А всего казнил он 36 великих бояр. После казни он приказал содрать кожу вместе с лицами с черепов, зашить, набить соломой, повесить и высушить. И ежедневно эти головы обрабатывали препаратами, скребли и протирали. И каждый день ликовали и стреляли из пушек. А 2 недели спустя он велел сложить те головы в бочки, переложив соломой, забить и отослать турецкому

bočkalar ičinä tizdirip salam bilä da zabit etip, yeberdi Türk padšahïna. Alay že 400 teri [=tiri] nemični, alpavudnu yeb(54v)erdi bašχïš. A ol keskän boyarlarnïŋ tenin 36-sïnïŋ ayttï, mohila etip, kömmä ol yerdä, χayda ki kestirdi bir biyik taγ üsnä, zera bu Tomša biy kendi taboru bilä anda turup edi ol yerdä da anda ž kestirdi Astan beri 1 mil yerdä. Da bu Stefan Potockiyni tuttu Tomša yanïna 15 hafta da soŋra yeberdi kendin Türk padšahïna, nedä ki Türk padšahï ayttï kendin vežaga salma. A Kostantini biyni alïp *p*adïšah mïrzasï tatar χačïy edi Xïrïmga, zera ol kensin dostat etip edi taborda, da χačkanda teŋiz bilä fortïna čïχtï teŋiz üsnä, da boγuldu Kostantin biy da bir nečä tatar birgäsinä. Da bu išlär bu türlü boluptur, da özgä türlü dügül, zera men, Ak‘sẹnt der Krikor oγlu, közüm bilä kördüm da igi v′adomïy bolup bunu yazdïm.

(55r) T‘v̄. 1061, julis 17, Varṭẹvaṛ oručuna, aynakün. Dinsiz tatar olaχ bilä bir bolup keldilär Kamenec šähäri čövräsinä, yürüp aldïlar tuvar χaranï, adämini, χaysïn kestilär, χaysïn aldïlar, nedä ki bizim ermeni tayfasïn köpün aldïlar Yazlovcadan kelgändä, hem surp Xač yïχövün dä yandïrdïlar. A bu Mehmet Keri sultan edi, χan χardašï, kelgän.

T‘v̄. 1061, okosdos 6, kičaynakün. Bu künü asrï ulu da köp saranča kelip keldi šähär üstü bilä, alay ki günäšni χaplap edi, nečik χaranγu bulut.

T‘v̄. 1061, okosdos 8, šapatkün. Pan Stanislav Gulskiy, voyvoda Ruskiy, starosta Barskiy, ḏžanïn Teŋrigä sïmarladï Kamenectä, zera oboz bilä yatïp edi Kamenec tibinä 2000 adam bilä, artïχ-eksik, χaysïn ki tenin alïp elttilär mayentnostuna.

(55v) T‘v̄. 1061, okosdos 20, kičaynakün. Pan Žolkovskiy, voyvoda Kiyovskiy, hetman polnïy, keldi Kameneckä, χaysïna ki bütün šähär χaršï čïχïp edir, nedän ki asrï kontent boldu, artïχsï ermenilärdän; da birgäsinä kelip edir Simeon biyniŋ oγlu Gavrilaško. Voyvoda da čerüvü turup edir oboz bilä Kamenectän 5 mil yerdä, da keldi kendi 100 adam bilä.

T‘v̄. 1061, sebdemper 28, yïχpaškün. Bügüngi künnü barïšlïχ boldu Olaχ biyi ortasïna da nemič (čerövü>) čerüvü ortasïna. Xaysï barïšlïχka barïp edilär kšonže Zbaravskiy da pan Tomas Zamoyskiy. Xaysï barïšlïχ boldu Turlunuŋ beri yanïna, zera Olaχ biyiniŋ dä elčiläri kelip edi beri yanga. Da ol barïšlïχta yeberdi Tomša nemič yasïrlarïn da volnïy etti.

T‘v̄. 1061, sebdemper 12, šapatkün. (56r) Pan

султану. Также послал в подарок 400 живых (54v) польских шляхтичей. А тела тех 36 казненных бояр он приказал похоронить, вырыв могилу на том месте, где на высокой горе они были казнены, ибо господарь Томша сам со своим лагерем стоял там и там же, на том же месте в 1 миле от Ясс он казнил их. Этого Стефана Потоцкого господарь Томша держал при себе 15 недель и затем отослал его турецкому султану, а турецкий султан приказал бросить его в башню. А господаря Константи татарский мурза забрал и бежал в Крым, потому что он сам захватил его в лагере, но во время бегства на море поднялся шторм, и господарь Константи и несколько татар вместе с ним утонули. И события эти произошли так, а не иначе, потому что я, Аксент, сын отца Крикора, видел собственными глазами и описал это, будучи хорошо осведомлен.

(55r) Года 1061 [1612], июля 17 [27], в Преображенский пост, в пятницу. Неверные татары, объединившись с молдаванами, пришли в окрестности Каменца, рыскали и хватали скот и людей, кого порезали, кого забрали, и между прочим захватили многих из нашей армянской нации, ехавших из Язловца, а также подожгли церковь святого Креста. А приходил Мехмед-Гирей-султан, брат хана.

Года 1061 [1612], августа 6 [16], четверг. В этот день над городом пролетело огромное множество саранчи, так что закрыла солнце, как черная туча.

Года 1061 [1612], августа 8 [18], суббота. В Каменце отдал Богу душу пан Станислав Гульский, воевода Русский, староста Барский, который стоял с лагерем под Каменцом с 2000 человек, более или менее, и тело его отправили в его имение.

(55v) Года 1061 [1612], августа 20 [30], четверг. В Каменец приехал пан Жолкевский, воевода Киевский, гетман польный, которого вышел встречать весь город, чем он был очень доволен, особенно армянами; и вместе с ним приехал сын господаря Симеона Габриель. Воевода и его войско стояли лагерем в 5 милях от Каменца, а он приезжал со 100 людьми.

Года 1061 [1612], сентября 28 [октября 8], понедельник. Сегодня между господарем Молдавии и польским войском установлено перемирие. На заключение перемирия ездили князь Збаравский (Зборовский?) и пан Томаш Замойский. Заключение мира состоялось на этому берегу Днестра, так как послы господаря Молдавии тоже прибыли на эту сторону. Во время заключения мира Томша освободил польских пленных.

Года 1061 [1612], сентября 12 [14], суббота. (56r) Состоялся первый приезд пана Томаша За-

Tomas Zamoyskiy, starostasï Knišinskiy, kancler oγlu, burungi kelgäni boldu Kamenec šähärinä.

T‘v. 1061, hogdemper 17, šapatkün. Hetman obozu Tatariščedä yatkan rozpuščonïy boldu här biri här yarï, nečik hetman, alay pan Zamoyskiy rozeyzdžac′a boldular, zera barïštïlar Olaχ.

T‘v. 1061, sebdemper ayïna konfederatlar keldi Kameneckä, padšah bilä Moskovdan čïχïp edilär.

T‘v. 1061, hogdemp*er* ayïna. Pan Tomas Zamoyskiy, kancler oγlu, potïkacc′a boldu dinsiz tatar bilä Ukrayinada, χaysï ki 300 adamïn tiri tuttular tatarlar, zera n′ev′adom′e keldilär. A kendi pan Tomas Zamoyskiy 100 adam bilä turdu χaršï tatarga da pohromit etti dinsizni, χaysï asrï ulu šeremertliχ körgüzdü, da kendinä bir nemä etälmädilär tatarlar, (56v) tek tibinä atïn öldürdülär, da kendi χutuldu šahavatï [bilä] Biy Teŋriniŋ.

T‘v. 1061, nojemper 27. Biy Teŋriniŋ sk‘ančelik‘i taŋga man 15 sahatta bu künnü boldu, χaysï ki köktä yarïχ köründü, da alay ol yarïχnïŋ yasnostu bar edir, nečik ki vlasn′e aynïŋ yarïχï albo daγïn yasn′e, χaysï yarïχnï köp kimsä körüp da tamaša etiyr edilär. Neniŋ ki soŋγusun Biy Teŋri yaχšïga aylandïrgay. Amen.

T‘v. 1061, tegdemper 5, šapatkün. Orus yïχövünüŋ P′atnicanïŋ babasï džanïn Teŋrigä sïmarladï, atï Vasiliy edir. Teŋri džanïna yarlïγasïn.

T‘v. 1062, junvarnïŋ 2-sinä, šapatküngä taŋ atar kök kökrämäχ boldu, χaysï ki zamanï dügül edir.

T‘v. 1062, junvar ayïnda χabär keldi, ki starosta Kameneckiy, voyvo(57r)da Braslavskiy Yakub Potockiy džanïn Teŋrigä sïmarladï Smolenskadan seymgä kelgändä.

T‘v. 1062, p‘edrvar ayïna. Surp Nigol yïχövünä bargerk‘lärgä [=badgerk‘lärgä] barï χo̧ran*nï*ŋ yäŋi zaslonalar boldu malôvanïy č̣arč̣arank‘ bilä hem yäŋi varakur ulu ustašaridän. A bu staran′esi ašïra der Krikor oγlu der Jagopnuŋ.

T‘v. 1062, p‘edrvar ayïna. Yäŋi babas keldi Pol′skadan orus yïχövünä P′atnicaga, atï Fedor.

T‘v. 1062, p‘edrvar 20, šapat. Yäŋi voyt taŋlandï pan Lukaš Hrickovic da antičkän pan Yurko K‘ẹvo̧rovic.

T‘v. 1062, mard 12, aynakün. Padšahdan komorniklär keldi Kamenec χalasïna starosta yerinä.

T‘v. 1062, mard 24, χankün. Ermeni tör(57v)äsi Zadik Č̣ak‘ oγlun kestirdi bu pričinadan, ki ratušta ermeniniŋ olturup edi borč üčün da anda gvalt etti, χaysï ki temir gratanï sïndïrγaladï da

мойского, старосты Книшинского, сына канцлера, в город Каменец.

Года 1061 [1612], октября 17 [27], суббота. Был распущен на все стороны лагерь гетмана, который стоял под Татарищем, как гетман, так и пан Замойский разъехались, так как помирились с Молдавией.

Года 1061 [1612], в сентябре в Каменец прибыли конфедераты, вышедшие из Московии с королем.

Года 1061 [1612], в октябре. Пан Томаш Замойский, сын канцлера, воевал против неверных татар на Украине, в ходе чего татары захватили живыми 300 человек, ибо пришли скрытно. И сам пан Томаш Замойский со 100 человек дал татарам отпор и разгромил неверных, показав очень большое геройство, и ни ему самому, ни его отряду татары ничего не могли сделать, (56v) только убили под ним коня, но сам он спасся по милости Божьей.

Года 1061 [1612], ноября 27 [декабря 7]. Сегодня в сумерки, в 15 часов явилось удивительное чудо Господа Бога: на небе появилось сияние, и свет этого сияния был столь же ярок, как сияние луны или еще ярче, и многие, смотрели и удивлялись. Да обратит Господь Бог последствия этого на благо. Аминь.

Года 1061 [1612], декабря 5 [15], суббота. Отдал Богу душу священник украинской церкви Пятницы по имени отец Василий. Помилуй его Бог.

Года 1062 [1613], января 2 [12], в субботу на рассвете прогремел гром, чего никогда не бывало.

Года 1062 [1613], в январе пришло известие, что по дороге из Смоленска на сейм отдал Богу душу староста Каменецкий, воевода (57r) Брацлавский Якуб Потоцкий.

Года 1062 [1613], в феврале месяце. В иконостасе церкви святого Нигола все новые заслоны иконостаса расписаны страстями Божьими, а также новая большая завеса из камлота. И это старанием отца Агопа, сына отца Крикора.

Года 1062 [1613], в феврале месяце. Из Польши в украинскую церковь Пятницы прибыл новый священник по имени Федор.

Года 1062 [1613], февраля 20 [марта 2], суббота. Новым войтом был избран пан Лукаш Грицкович, а присяжным Юрко Кеворович.

Года 1062 [1613], марта 12 [22], пятница. От короля в Каменецкий замок вместо старосты прибыли коморники.

Года 1062 [1613], марта 24 [апреля 3], среда. Армянский суд (57v) присудил к казни Задига, сына Цака, по той причине, что, находясь в заключении в армянской ратуше за долг, устроил там дебош, поло-

mesta χullarïn tövdü, nečik nemičniŋ, alay ermeniniŋ, do tego voyt üsnä dä porvacc′a boldu.

T‘v̄. 1062, mard 30, χankün. Surp Nigol yïχövünüŋ ulu χorannïŋ badgerk‘i yasaldï, ekinči malôvacc′a boldu. Xaysï ki ävälgisiniŋ malôvan′esinä 101 yïl edir, zera t‘vaganïnïŋ 961 edir eski badgerk‘niŋ üsnä. Biy Teŋri bergänlärgä 1-inä miŋ tölägäy, χaysïlarï ki berdilär boluš yasamaχka, alay že säbäp bolganga yasamaχka, m′anovic′e der Jagop der Krikor oγluna. Surp Asduad͡zad͡zin pareχo̧s bolgay ol kimsälärniŋ yazïχïnïŋ bošatlïχïna, amen, eγiçi.

(58r) T‘v̄. 1062, majis 10, yïχpaškün. Pan Aleksandr Valentïy Kalinovskiy, starosta kameneckiy, brawslavskiy, letičovskiy, keldi Kameneckä, χaysï ki bütün šähär χaršïsïna hörmät etip čïχïp edilär.

T‘v̄. 1062, junis künlärinä. Bašlandï šähärniŋ blamkalarï yasalma znovu yäŋidän, χaysï ki 31 yïl edir, ki nečik yasalïp edir da suv buzuy edi.

T‘v̄. 1062, junis künlärindä. Biz, ermeni babaslarï, alajže orus babaslarï, berdiχ pobor, zera seymdä uχval′onïy edi, ki här babas 6-šar fli bergäy; χaysï ki orus babaslarï berdilär 6 fli, da biz berdiχ 2-šär fli, da χalganïn berdilär aγalar bizim üčün.

T‘v̄. 1062, julis 10, Vartavaŗ oručuna, aynaküngä taŋ atar ke(58v)čä köründü köktä otlu stolplar, χaysï ki [köknüŋ] bütün gamarïnda 4 yanda, da asrï χorχulu körüm köründü. Biy Teŋri soŋγusun igi etkäy.

T‘v̄. 1062, okosdos 14. Burungi künü pan Yadam Gurskiy, podsendek kameneckiy, elčiliχkä ketti Türk padšahïna, χaysï ki birgäsinä čavuš ta bar edir. Da asrï ulu košt bilä ketti, zera köp značnïy kišiläri bar edir birgäsinä, bolsun komornikläri padšahnïŋ, bolsun dvor′aninläri, χaysï ki zevšistkim barï adämisi 160 adam edi. Nedä ki men, Aksẹnt der Krikor oγlu da, renkodaynïy χulu edim elčiniŋ nečik tïlmačlïχka, alay že šafarlïχka, men edim. Da ol zaman Nasïl [=Nasuh] paša ulu vezil edi Stïmbolda.

T‘v̄. 1062, okosdos 30. Der Mesrob vartabed keldi Ilôvdan Kameneckä da čïχïp yänäči ketti Erusaγemgä.

(59r) T‘v̄. 1062, sebdemper ayïna. Bu yïlnï bašladïlar išlätmä igitlär surp Xač yïχövün, χaysï мал железную решетку, избил польского и армянского приставов, а даже набросился на войта.

Года 1062 [1613], марта 30 [апреля 9], среда. В церкви святого Нигола поправили и вторично расписали иконостас “большого алтаря”. Прежней росписи, которая была на старом иконостасе с 961 [1512] года, уже исполнился 101 год*. Да воздаст Господь Бог тысячекратно каждому, кто оказал помощь в починке, а также инициатору реставрации, а именно отцу Агопу, сыну отца Крикора. Да будет пресвятая Богородица заступницей в прощении их грехов, аминь, да будет так.

(58r) Года 1062 [1613], мая 10 [20], понедельник. В Каменец прибыл пан Александр Калиновский: староста Каменецкий, Брацлавский и Летичевский, которого с почтением вышел встречать весь город.

Года 1062 [1613], в июньские дни. Начали отстраивать городские ворота, которые были построены 31 год назад и которые разрушил паводок

Года 1062 [1613], в июньские дни. Мы, армянские священники, а также “русские” (украинские) священники уплатили налог, о котором на сейме было принято решение, что каждый священник платит по 6 флоринов. Итак, украинские священники сдали по 6 флоринов, а мы по 2 флорина, а остальное уплатили за нас старейшины.

Года 1062 [1613], июля 10 [20], в Преображенский пост, в пятницу ночью (58v) на рассвете на небе, во весь свод, появились огненные столбы, зрелище выглядело ужасающе. Дай Бог на добро.

Года 1062 [1613], августа 14 [24]. Первый день, когда послом к турецкому султану отправился пан Адам Гурский, подсудок каменецкий, с которым был и чауш. Уезжал с большой пышностью, в сопровождении многих знатных людей, как коморников, так и придворных, которых вместе было человек 160. Я, Аксент, сын отца Крикора, был приставлен к нему для выполнения поручений как переводчик и как эконом. Тогда великим визирем в Стамбуле был Насух-паша.

Года 1062 [1613], августа 30 [сентября 9]. Вартабед отец Месроб приехал из Львова в Каменец и тут же уехал в Иерусалим.

(59r) Года 1062 [1613], в сентябре. В этом году молодежное братство начало отстраивать церковь святого Креста, которую сожгли татары. И вот те-

* Церковь святого Нигола, где происходит починка иконостаса, реставрирована под руководством старосты Михно и принята от него старейшинами и священниками 27 октября 1577 года. На неё каменецкий горожанин Андреас пожертвовал тогда 1150 литовских флоринов, священник Крикор 400 талеров и Вартерес, сын Тороса, 103 флорина [Акт. 8: 20 об.].

ki tatarlar küvdürüp edir. Tedï hali yäŋidän yasattïlar, üstün sklepit ettilär, alayže ešikin yäŋidän etip, tïnkovat ettilär čöp-čövräsin hem yäŋi daχ etip kümbet čïχardïlar, zeram äväl özgä türlü edir — sklepen′asï yoχ edir, tïlko taχtalï edir, alay že tïnkovanïy dügül edir čövräsi. Biy Teŋri hasdad saχlagay uzaχ zamanga anča da dušmannïŋ közün soχraytkay, amen.

T‘v̄. 1062, hogdemper 3, šapatkündän yïχküngä taŋ atar kečä 7 sahat zamanda köktä köründü otlu sluplar asrï χorχulu, χaysï ki köknüŋ bütün gamarïn alïp edir da trïvat etti 9 sahatka anča. Teŋri yaχšï [etkäy].

T‘v̄. 1062, hogdemper 12. Burungi kün(59v)nü popis boldu Kamenec tibinä, χaysï popisni etti podkomorïy Boroslavskiy.

T‘v̄. 1062, hogdemper 13, χankünga taŋ atar 9 sahat zamanïna yer titrädi 1 čerek sahat. Teŋri yaχšï et*käy*.

T‘v̄. 1062, nojemper 1-inä, yïχpaškün. Asrï köp dinsiz tatar kirdi veliyätkä da barïp Pokut′anï zevšistkim buzup yandïrdï, kesti, aldï, χaysï hesebsiz yasïr sürdü, alayže köp alpavud alïp ketti Olaχ veliyatï bilä.

T‘v̄. 1062, nojemper 4, kičaynakün. Seymik boldu Kamenectä. Do tego bügünnü keldi šähärgä na kaštelânstvo pan Huminskiy, χaysï ki äväl kaštälan edi halickiy, da hali berildi Kameneckiy; do tego kaštelânstvo Halickiy berildi pan Mikolay Lanskorinskiygä.

(60r) Kronika Veneçianïŋ hem özgä išlär

Veneçianï yaptïlar franglar Krisdostan soŋra 364 yïlïna.

Xaysï ki alïp edilär k‘risdânlar Rodosnu saraçinlärdän da tuttular türklär algïnča sultan Süläyman zamanïna, 314 yïldan soŋra [1522].

Maǯarlarnï k‘risdânlikkä χaytardï Voyč′eχ K‘risdostan soŋra 984 yïlïna.

1410 yïlïna Yegaylonuŋ urušu boluptur Marbork tibinä pruslular bilä.

K‘risdostan soŋra 1384 yïlïna Ulu Kazimir korol′ aldï Orus ulusun knaž Levdän χïlïčï bilä χankün sventïy Baltromiydän soŋra.

K‘risdostan soŋra 1354-sünä Kazimir korol′nuŋ urušu boldu Xoynica tibinä pruslular bilä.

Drabizonnu aldïlar türklär t‘v̄. ermenilärniŋ 910-dä.

Ulu der Krikor aχpaš olturganïndan beri, alarnïŋ t‘v̄. K‘risdostan beri 1367-dä edi.

(60r) «Венецианская хроника и другие дела»

Венецию “франки” (латины, итальянцы) построили в 364 году после Христа.

Христиане, захватив Родос у сарацин, владели им до взятия его турками во времена султана Сулеймана, спустя 314 лет [=1522].

Венгров в христианство обратил Войцех в 984 году после Христа.

В 1410 году состоялась битва Ягайло с прусами под Марбургом.

В 1384 году после Христа, в среду после святого Варфоломея, король Казимир Великий взял мечом Русь у князя Лева.

В 1354 году после Христа состоялась битва короля Казимира с прусами под Хойнице.

Трабзон турки взяли в 910 [1461] году армянского летосчисления.

Это было после того, как отец Крикор Великий занял должность епископа, в 1367 году после Христа по их летосчислению.

Dęr Avedikʻ aχpaš olturdu andan soŋra bizim tʻv̄. 908-inä.

Dęr Xaċadur aχpaš olturdu tʻv̄. 912-inä.

Dęr Kalusd aχpaš olturdu tʻv̄. 964-inä.

Tʻv̄. 961-inä, χačan ki cesar da 3 χan Kʻręšporkʻta yïγïm ettilär.

(60v) Kʻrisdosnuŋ toγganïnïŋ alnïna edi Okosdos cesarnïŋ χanlïχïna 52 yïl da Ulu Herovtęsniŋ χanlïχïna edir 32 yïl bu kečirdi Dž̄uhutlarnïŋ χanlïχïn dünyâdan; da Apkʻar χannïŋ χanlïχïna edir bir yïl.

Kʻrisdosnuŋ toγušundan Nigija žoγovkʻuna 322 yïl.

Sdïmbol žoγovkʻuna 73 yïl.

Jepʻesos žoγovkʻïna 50 yïl.

Kʻaγkʻetʻon žoγovkʻuna 27 yïl.

Oleksandr knʹaž zamanïna dž̄uhutlarnï Litva ulusundan sürdülär tʻv̄. 943 mard 25-inä.

948-inä knʹaž Oleksandr zamanïna knʹaž Kostantin tüštü tutχun Moskovga, χačïp yänä čïχtï ol tutχundan 957 sebdemp*er* 18-inä.

Suvlar ulu tüštü da köp ziyan etti stavlarga da bitišlärgä da här aχïn suvda köp adam tas boldu tʻv̄. 982-inä.

Korolʹ Zïgmuntnuŋ elčisi Opalinckiy keldi Krakovga tʻv̄. 982-inä abril 12 eminlik etip Süläyman beg bilä 2 žïvotka dirä — kendi bilä da oγlu bilä, 2 yartïn eminlik. Da čïχtï korolʹ Krakovdan Vilnaga unisniŋ 10-una.

Kʻrisdosnuŋ toγganïndan burun yaptïlar χanlar Romanï 430 yïl burun. Eŋ burungi cesar olturdu Rïmada Julios 27 yïl. Andan (61r) soŋra olturdu Okosdos cesar, χaysïn ki anïŋ zamanïna toγdu Eyämiz Kʻrisdos surp Asduad͡zad͡zindän, panovat etti cesarlïχïn 52 yïl.

Ilôv yarmarkï eŋ burun bašlandï tʻv̄. 921-inä, 2 yarmark edi: 1-i na sventon Truyce, a 2-inčisi sventa Yagnička künü; tedï ävälgisin tutmadïlar na sventon Truyce, a 2-inčisin ettilär tʻv̄. 979-unda, julis 13, sventïy Margorentidä.

Ilôvda ot boldu Spas künü da ulu zararlar boldu tʻv̄. 943, okosd*os* 6.

Xuyaš teškirildi tʻv̄. 979, mard 29, 11 sahatta.

Tʻv̄. 941-inä, ulistä köp suvlar tüštü da köp stavlarga da bitišlärgä ziyan boldu.

Sokal yandï, da köp ziyan boldu bezirgânlarga tʻv̄. 982-sinä, unis 28.

Julis ayïna χuyruχlu yulduz čïχtï yarïm kečädä.

Tʻv̄. 446. Surp Voyceχ kʻristânlikkä χaytardï nemičlärni.

Tʻv̄. 732. Lęvǫn ermeni χanï öldü.

Отец Аведик занял занял епископство после того в 908 [1459] году нашего летосчисления.

Отец Хачадур стал епископом в 912 [1463] г.

Отец Калусд стал епископом в 964 [1515] г.

В 961 [1512] году цесарь и 3 короля провели собор в Крейцбурге.

(60v) Став императором до Рождества Христова, Август царствовал 52 года, а Ирод Великий царствовал 32 года, и это он упразднил Еврейское царство; а царь Апкар был на царствовании [до Рождества Христова] один год.

Никейский собор состоялся в 322 году после Рождества Христова.

Константинопольскому собору 73 года.

Эфесскому собору 50 лет.

Халкедонскому собору 27 лет.

При князе Александре евреев изгнали из Литвы 25 марта 943 [1494] года.

В 948 [1499] году, во времена князя Александра князь Константин попал в плен в Московию и бежал из этого плена 18 сентября 957 [1508] года.

В 982 [1533] году были большие ливни и нанесен огромный урон прудам и посевам, и в каждом паводке гибло много людей.

Посол короля Сигизмунда Опалинский прибыл в Краков 12 апреля 982 [1533] года, установив двусторонний мир с Сулейман-бегом на два поколения – до конца своей жизни и жизни своего сына. И король выступил из Кракова в Вильно июня 10-го.

В 430 году до Рождества Христова цари построили Рим. Самым первым цесарем в Риме 27 лет был Юлий. После (61r) него императором стал Август, во времена которого родился наш Господь Христос от святой Богородицы и который царствовал 52 года.

Самая первая ярмарка во Львове состоялась в 921 [1472] году, было две ярмарки: одна на святую Троицу, а вторая на Спаса; тогда первую проводили не на святую Троицу, а вторую стали проводить в 979 [1530] году 13 июля, на святую Маргариту.

Во львове на Спаса 6 августа 943 [1494] года был большой пожар, который нанес большой урон.

Года 979 [1530], марта 29, в 11 часов состоялось солнечное затмение.

Года 941 [1492], в июле выпали большие ливни и был нанесен большой урон прудам и посевам.

Года 982 [1533], июня 28 горел Сокаль, и купцы потерпели большой ущерб.

В июле месяце в полночь появилась комета.

Год 446 [997]. Войцех обратил поляков в христанство.

Год 732 [1283]. Умер армянский царь Левон.

T‘v. 816. Soŋγugi χan atï Gosdantin öldü, artïχ ermeni χanï bolmadï.

T‘v. 893. Korol′ Vladislav Maǯžarnïŋ tas boldu Varnada Murad begniŋ zamanïna.

T‘v. 810. Asduaǯzaǯzin yïχövü yasaldï Ilôvda.

T‘v. 896. Kral Kazimir olturdu χanlïχka.

(61v) T‘v. 902-sinä. Sdïmbolnu aldïlar türklär.

T‘v. 924, junis 7. Käfäni aldïlar türklär Mahmud beg zamanïna.

T‘v. 924, junv*ar* 10. Štefan biy türklärni χïrdï.

T‘v. 930. Mahbud beg sad*a*gel boldu.

T‘v. 933. Gilini da Aχkermänni aldï sultan Bayäzit‘.

T‘v. 934. Štefan biy holdovat etti korol′ Kazimirgä Kolomïyada.

T‘v. 940. Pan Mikolay Halickiy tatarnï χïrdï ulu χïšta, junvarda.

T‘v. 941. Kazimir χan öldü da Olbrïχt χan olturdu.

T‘v. 946. Olbrïχd χan sïndï Bukovinada hog*demper* 27.

T‘v. 947. Malkoč keldi Ilôvga majis 14.

T‘v. 951. Dẹr Xačadur aχpaš öldü.

T‘v. 953, junis 13. Štefan biy öldü.

T‘v. 956. Zïgmunt χan olturdu p‘edr*var* 6.

T‘v. 958. Bohdan biyi keldi Ilôv üstünä Vartẹvarnïŋ pargendagïna.

Ol yïl Sdïmbol χalasï yemirildi.

T‘v. 959. Ilya künü ulu furtuna boldu.

T‘v. 960. Ulu ot tüštü kermändä. Pan Ivaško nögäri bilä, oγlanlarï bilä küvdü.

Ol yïl Zïgmunt χannïŋ toyu boldu.

Ol yïl sultan Bayäzit sad*a*gel boldu.

(61bis) Nemič hesebi 1453 maj*is* 29. Sultan Mehmet ulu čerüv bilä yatïp 50 kün dostat etti Sdïmbolnu, χaysï zamandan bašlandïlar türk p*adšah*larï yazïlma cesarlar.

(62r) T‘v. 961. Tatarlarnï χïrdïlar Visn′ovcada.

T‘v. 963. Moskovlarnï χïrdïlar.

T‘v. 967. Ivaškonïŋ bašïn kestilär.

T‘v. 968. Nemičlärni χïrdïlar Sokalda.

T‘v. 969. Süläyman beg turdu.

T‘v. 970. Biznim yïχövnü 2-inči yaptïlar χala bilä.

Ol yïl türklär aldïlar Biligradnï.

Ol yïl der Krikornu babas alγïšladïlar, da öldü 975-inä, junis 21.

T‘v. 972. Rodosnu aldïlar türklär junvarda.

Год 816 [1367]. Умер последний царь Константин, больше армянских царей не было.

Год 893 [1444]. Венгерский король Владислав погиб в Варне при Мурад-беге.

Год 810 [1361]. Во Львове построена церковь Богородицы.

Год 896 [1447]. Король Казимир сел на королевство.

(61v) Год 902 [1453]. Турки взяли Константинополь.

Год 924 [1475], июня 7. Турки при Махмуд-беге взяли Кафу (Феодосию).

Год 924 [1475], января 10. Господарь [Молдавии] Стефан [III Великий] разгромил турок.

Год 930 [1481]. Убит Махмуд-бег.

Год 933 [1484]. Султан Баезид взял Килию и Аккерман.

Год 934 [1485]. Господарь Стефан принял присягу на верность королю Казимиру в Коломые.

Год 940 [1491]. Пан Миколай Галицкий разгромил татар в разгар зимы, в январе.

Год 941 [1492]. Умер король Казимир, и королем сел Ольбрахт.

Год 946 [1497]. Король Ольбрахт потерпел поражение на Буковине 27 октября.

Год 947 [1498]. Малкоч прибыл во Львов 14 мая.

Год 951 [1502]. Умер епископ отец Хачадур.

Год 953 [1504], июня 13. Умер господарь Стефан.

Год 956 [1507]. Король Сигизмунд занял престол 6 февраля.

Год 958 [1509]. Господарь Богдан напал на Львов на заговенье Преображения Господня.

В тот же год разрушена Константинопольская крепость.

Год 960 [1511]. Город подвергся большому пожару. Сгорел пан Ивашко с супругой и детьми.

В тот год состоялась свадьба короля Сигизмунда.

В тот год убит султан Баезид.

(61bis) 1453 год польского счета, мая 29. Султан Мехмед с большим войском после 50 дней осады взял Константинополь, и с этого времени турецкие султаны стали именоваться императорами.

(62r) Год 961 [1512]. В Вишневце разбили татар.

Год 963 [1514]. Разгромили московское войско.

Год 967 [1518]. Отрубили голову Ивашко.

Год 968 [1519]. Поляков разбили в Сокале.

Год 969 [1520]. [Султаном] стал Сулейман-бег.

Год 970 [1521]. Во второй раз городом построили нашу церковь.

В тот год турки взяли Белград.

В тот год отца Крикора рукоположили в священники, а умер 21 июня 975 [1526] года.

Год 972 [1523]. В январе турки взяли Родос.

Ol yïl χǫrannïŋ ulu badgerk‘in 2-inči altïnladïlar.

Ol yïl Dašoγlï keldi, Rohatinni aldï.

T‘v̄. 973. Temirni astïlar.

Ol yïl türk keldi Ilôv tibinä junis 25.

Yänäči ol yïl tatar keldi julis 26.

Pan Miklašnï öldürdülär Spas künü.

Ol yïl keldi korol′ Zïgmunt Ilôvga, sebd*emper* 26.

T‘v̄. 974. Pruski Misdr holdovat etti Zïgmunt kralga.

Ol yïl vartabed keldi okosdos 10.

T‘v̄. 975. Türk bardï Mad͡žar üstünä, da Mad͡žar korol′nu öldürdilär, da Budinni buzdular.

T‘v̄. 973. Štefan biy Arbuni kesti 7 oγlu bilä birgä*sinä*.

T‘v̄. 975. Okosdos ayda. Sarančχa keldi (62v) Olaχ ulusuna da köp ziyan etti bitiškä.

T‘v̄. 975-dä. Sedmigrodskiy starosta olturdu χan Mad͡žar ulusuna.

T‘v̄. 976-da, junv*ar* 27 kününä, yïχkün. Teŋriniŋ bolušmaχï bilä χïrdï kn′až Kostantin da Ostafi tatarlarnï K‘rę ormannïŋ tibinä, 5 mil yetmiyin, 17 000 da sansïz d͡žanlarnï yasïrlïχtan χutχardïlar.

T‘v̄. 976-da. Tubet‘di cesar aldï Rïmanï [=Cesar aldï da *üst* tüb etti Rïmanï] da tuttu papanï 14 kardinallarï bilä tamaχlarïndan majisniŋ 7 [=5] kününä.

T‘v̄. 976-da. Rariš biy olturdu Olaχta junv*arda*.

T‘v̄. 976-da. Ot tüštü Ilôvda, ki köp d͡žanlar tas boldular, junis 3-*sün*dä.

Da der Mgrdič avak‘ereç d͡žanïn Teŋrigä sïmarladï junis 11-inä.

Da ol yïl korol′ 20 yïlga bizgä volnosc berdi.

T‘v̄. 977. Sdïmbol teprändi, da köp murlar aχtarïldï, da nečä kermän tas boldu mard ayïna.

T‘v̄. 977, abril 25 kününä. Krakov yandï, da köp ziyan boldu. Korol′ Viln′ada edi.

T‘v̄. 944. Dęr Simęon aχpaš nïvirag keldi surp Ęčmiad͡zindän.

Ol yïl afat boldu, ol čaχta öldülär Šïmko oγlanlarï Hrihor da Xačko.

T‘v̄. 957. Dęr Johanęs aχpaš, der Sdep‘anos, der Sarkis, Tawit‘ apeγa nïvirag (63r) keldilär surp Ęčmiad͡zindän, da bardïlar Sdïmbolga, da nahadagel boldular.

T‘v̄. 963. Krikor prerečonïy aχpaš da Jagop japeγa keldilär nïwirag; ol čaχta prïmorok boldu — Kozičkä bardïχ.

T‘v̄. 964, hogd*emper* 25. Zïgmunt korol′nuŋ χaničäsi öldü.

В тот год во второй раз позолотили большой образ алтаря.

В тот год пришел Даш-оглы и взял Рогатин.

Год 973 [1554]. Повесили “железо”.

В тот год 25 июня турки подошли ко Львову.

В тот же год 26 июля приходили татары.

На Спаса убили пана Миклаша.

В тот год 26 сентября король Сигизмунд приехал во Львов.

Год 974 [1525]. Прусский Мистр (глава Тевтонского ордена) присягнул королю Сигизмунду.

В тот год 10 августа прибыл вартабед.

Год 975 [1526]. Турки ходили на Венгрию, и убили венгерского короля, и разрушили Буду.

Год 973 [1524]. Господарь Стефан казнил Арбуни вместе с 7 сыновьями.

Год 975 [1526]. В августе. В Молдавию прилетела (62v) саранча и нанесла большой урон посевам.

В 975 [1526] году. Семиградский староста сел королем в Венгрии.

В 976 [1527] году, 27 января, воскресенье. С Божьей помощью князь Константин и Остафи под Креорманом (?), за 5 миль, разгромили 17 000 татар и спасли от плена бесчисленное количество душ.

В 976 [1527] году. 7 [=5] мая император [Испании Карл V] взял и разорил Рим и захватил в плен папу [Клемента VII] с 14 кардиналами.

В 976 [1527] году. [Петр] Рареш стал господарем Молдавии.

В 976 [1527] году. 3 июня во Львове произошел большой пожар, в котором погибло много людей.

Авакерец отец Мгрдич отдал Богу душу 11 июня.

В тот же год король предоставил нам свободы на 20 лет.

Год 977 [1528]. В марте месяце трясло Стамбул, и свалилось много стен, и несколько крепостей было разрушено.

Год 977 [1528], апреля 25. Горел Краков, ущерб был огромным. Король находился в Вильне.

Год 944 [1495]. Из святого Эчмиадзина прибыл легат священник отец Симеон.

В тот год была эпидемия, и тогда умерли Григор и Хачко, дети Шимко.

Год 957 [1508]. Из святого Эчмиадзина с миссией прибыли (63r) священник отец Ованес, отец Сдепанос, отец Саркис, монах Тавит, (63r) и отправились в Стамбул, и были зверски убиты.

Год 963 [1514]. Крикор, принявший обет священник, и диакон Агоп прибыли с миссией; тогда случилась “приморока” – мы поехали в Козич.

Год 964 [1515], октября 25. Умерла королева, [супруга] короля Сигизмунда.

T‘v. 948. Bayäzit sultan aldï Lẹpontnu da Aynabaχtnï sebdemp*er* 4.

T‘v. 965. Sultan Sälim aldï Mïsïrnï, Erusaγẹmni, Häläpni da Šamnï.

T‘v. 954. Oleksandr korol′ Ilôvnuŋ tamγalarïn bošattï ermenilärgä.

T‘v. 958. Zïgmunt korol′ berdi voytluχnu da χasapnï Petrkovda.

T‘v. 978. Vank‘nïŋ čövräsin tuttuχ dil bilä sebdemper ayïnda.

T‘v. 978, majis 24. Čïχtï sultan Süläyman Ädirnädän da bardï Fernanus üsnä, Vedna šähär üstünä 17 kez šturum etti, da sansïz elin tas etti, da kendi ulu uyat bilä Duna ašaha ketti. Anda Ibrahim pašanïŋ bašïn kesip, barča elin salïp da χaznasïn, da kendi suv ašaha ketti ulusuna.

(63v) T‘v. 978, julis 8. Pan Stanislav maršalko öldü, da χardašï ornuna turdu.

T‘v. 978, junis 17. Dẹr Nigol keldi Ilôvga.

Da Yazloveckiyni χïrdïlar Slâm sultan Očakovnïŋ tibinä, 420 džan tiri tuttular nemičlärni okos*dos* 2.

T‘v. 961. Zïgmunt χannïŋ toyu boldu, χačan Mad͡ždardan aldï χaničäsin, p‘edr*var* 2.

T‘v. 962. Moskov kn′azï aldï Smolenskanï.

T‘v. 962. Oleksander korol′nuŋ χaničäsi kečti dün*yâdan*.

T‘v. 982. Kn′až Vasiliy, Moskov biyi, kečti dünyâdan, tegd*emper* 6-sïna.

T‘v. 964, hogdemp*er* 27. Zïgmunt χannïŋ χaničäsi burungisi kečti dünyâdan.

T‘v. 966. Zïgmunt korol′ aldï haligi χaničäsin, da bu oγul toγdu 969, χaysï ki χan olturuptur.

T‘v. 979. Xannïŋ oγlu aχp*aš* Krem*en*caga keldi da biy olturdu Volen ulusuna abril ayïnïŋ 8 kününä.

T‘v. 979. Kamenectä afat boldu, julistä bašlandï.

T‘v. 979. Viln′a kermäni yandï junis 21.

T‘v. 979. Trabolnuŋ χalasïn bašladïlar yasama Tïčinckiylär.

(64r) Ol yïl Bistrica kermäni baš urdu Olaχka, Rayiš biygä.

T‘v. 979, okosd*os* 4. Kn′až Kostantin Teŋrigä sïmarladï d͡žanïn, χaysï ki 66 kez čerüvgä urušup edi da čïχïp edi.

T‘v. 962-sinä. Sultan Sälïm, ki barïp edi T‘o̧rẹzgä, da ulu ziyanlar etip χayttï.

T‘v. 967. Zïgmunt korol′ berdi bizgä, ermenilärgä, törä, ratuš da olturma stolda.

Год 948 [1499]. 4 сентября султан Баезид взял Лепанто и Айнабахт (Инебахты).

Год 965 [1516]. Султан Селим взял Египет, Иерусалим, Алеппо и Сирию.

Год 954 [1505]. Король Александр освободил армян от таможенных сборов во Львове.

Год 958 [1509]. Король Сигизмунд в Петркове дал [армянам Львова] войтовство и мясничество.

Год 978 [1529]. В сентябре месяце монастырь окружили рвом.

Год 978 [1529], мая 24. Султан Сулейман выступил из Эдирне и пошел на Фердинанда, 17 раз штурмовал город Вену, погубил бесчисленное количество людей, и сам с великим позором ушел вниз по Дунаю. Там он отрубил голову Имраим-паше, бросил своих людей и казну и сам ушел вниз по реке в свою страну.

(63v) Год 978 [1529], июля 8. Умер маршалок пан Станислав, и его место занял его брат.

Год 978 [1529], июня 17. Во Львов приехал отец Нигол.

2 августа [войска] султана Сулеймана разбили под Очаковом Язловецкого и взяли в плен живыми 400 поляков.

Год 961 [1512]. 2 февраля была свадьба короля Сигизмунда, взявшего себе королеву из Венгрии.

Год 962 [1513]. Князь московский взял Смоленск.

Год 962 [1513]. Ушла из жизни королева короля Александра.

Год 982 [1533]. 6 декабря ушел из жизни князь Василий, князь Московский.

Год 964 [1515], октября 27. Ушла из жизни первая жена короля Сигизмунда.

Год 966 [1517]. Король Сигизмунд взял нынешнюю королеву, и в 969 [1520] у него родился сын, ставший королем.

Год 979 [1530]. 8 числа месяца апреля в Кременец приехал и сел князем Волынской земли сын короля, священник.

Год 979 [1530]. В Каменце случилась эпидемия, началось в июле.

Год 979 [1530]. 21 июня горел город Вильно.

Год 979 [1530]. Тычинские начали строить замок Трабол (Теребовля).

(64r) В тот же год замок Быстрица покорился Молдавии, господарю Раресшу.

Год 979 [1530], августа 4. Отдал Богу душу князь Константин, который провел 66 сражений.

В 962 [1513] году. Султан Селим, который ходил на Тавриз (Тэбриз), вернулся, причинив много ущерба.

Год 967 [1518]. Король Сигизмунд дал нам, армянам, суд, ратушу и [право] заседать в магистрате.

T‘v. 979-da, tegdemp*er* 1. Keldi Rariš, Olaχ biyi, da aldï korol′nuŋ ulusun Česibiskä dirä.

T‘v. 980-dä, okosd*os* 12. Körüm boldu köktä, ki χuyruχlu yolduz köründi.

Ol ayda, okosd*os* 22, nemičlär χïrdïlar Rariš biyni da aldïlar 53 topun da naγaralarïn Hvozdecniŋ beri yanïna, da kendi uyat bilä χačtï 3 doṿun [dövün?].

T‘v. 980, majis 8. Krakov yandï, da köp zarar boldu adamlarga.

T‘v. 980-dä. Äväl-burun toŋuzlar öldü; ol yïl afat boldu Ilôvda; bašladï ulis ayïndan da tïyïldï tegdemp*er*.

Mïgïrdič apeγa öldü sebdemp*er* 1-dä, Simawon ha*j*r*a*bed 28-inä, der Bedros 29.

Ol yïl Libačovda yattïχ.

T‘v. 981-inä, tegdemp*er* 21 keldi der Sdep‘anos (64v) vartabed u aχpaš 2 apeγasï bilä, biriniŋ atï Łewonṭęs, 2-inčisiniŋ atï Madt‘ęos, nïwirag keldi.

T‘v. 981, mard 23. Süliman beg čïχtï Sdïmboldan ulu čerüv bilä Čeχ χaničädän utru, da χayttï ulu uyat bilä, Vednaga yetmiyin, barča čerüvün tas etip, urušmïyïn, hogdemp*erdä* χayttï.

Pan Krakovskiy Krïštof Šidloveckiy kečti dünyâdan t‘v. 982, junv*ar* 1.

T‘v. 983, junv*ar* 3-sünä. Boluptur Olaχ ulusunda Rayiš biy, ki yedirdi et Dznunt oručuna ermeni babaslarga, küč etip, tövä.

T‘v. 983, mard 10 Ota Halickiy, Ilôv starostasï, kečti dünyâdan.

T‘v. 983, unis 12 čïχtï Süläman beg Sdïmboldan ulu čerüv bilä Xïzïlbaška χaršï da teŋiz üsnä dä ulu čerüv yeberdi 400 kerap bilä.

T‘v. 983, ulis 10 suvlar ulu boldu, ki Visla köp otun da köp övlär yïχïp keldi, da Krakovnuŋ köprüsün üzdü, da köp adam ziyanlï boldu, ki ne bir pametnik yoχ edi, ki anïŋkibik ululuχun bilgäy edi Vislanïŋ, ki ne bir stav χalmadï bütün Šlônska ulusuna, da ni Krakov ulusuna da. Ötmäk tapulmamaχïndan ulu eksiklik boldu elgä Krakovda.

(65r) T‘v. 954-sünä Łazar vartabed keldi Ilôvga.

T‘v. 969-una Aγa oγlu keldi Ilôvga.

T‘v. 914-sünä Štefan biy kelinni aldï Mad͡žarlardan.

T‘v. 916-sïna Xart Zïgmunt χanïmïznïŋ toγganï.

T‘v. 919-una. Yazdïrdï der Asvadur kömbetni.

T‘v. 980-inä yoluχtu tum yürütkän kününä, ki künüzün yaγmur boldu; da soŋra yïχkün yürüdülär tumlar bilä, tek temir bilä yürümädilär.

В 979 [1530] году, декабря 1. Пришел молдавский господарь Рареш и захватил королевство по “Чесибис” (до Чечвы?).

В 980 [1531] году, августа 12. На небе было явление в виде звезды с хвостом.

В том же месяце, 22 августа, поляки по эту сторону Гвоздца разгромили Рареша и взяли 53 его пушки и литавры, а сам он с позором бежал.

Год 980 [1531], мая 8. Горел Краков, и людям нанесен большой ущерб.

В 980 [1531] году. Прежде других дохли свиньи; в тот год во Львове была эпидемия; началось в июле месяце и прекратилось в декабре.

Монах Мыгырдич умер 1 сентября, владыка (архиерей) Симавон 28-го, отец Бодрос 29-го.

Тот год мы провели в Либачеве.

В 981 [1531] году, 21 декабря с миссией прибыл богослов и священник отец (64v) Сдепанос с 2 монахами, имя одного Левонтес, имя второго Мадтеос.

Год 981 [1532], марта 23. Сулейман-бег выступил из Стамбула с большим войском против Чешской королевы, но вернулся в октябре с позором, не дойдя до Вены, погубив все войско и не вступив в бой.

Года 982 [1533], января 1-го ушел из жизни пан [кастелян] Краковский Криштоф Шидловецкий.

Год 983 [1534], января 3-го. Бий Молдавии Рареш насильно, с избиениями заставил армянских священников в Рождественский пост есть мясо.

Год 983 [1534], марта 10 ушел из жизни Ота Галицкий, староста Львовский.

Год 983 [1534], июня 12 Сулейман бег выступил с войском из Стамбула против Персии и морем тоже послал большую армию на 400 кораблях.

Год 983 [1534], июля 10 был большой паводок, Висла разрушила и унесла много домов и дров, и сорвала мост в Кракове, и наделала много вреда, и не оказалось никого, кто бы впомнил такой разлив Вислы; ни в Шлёнском воеводстве, ни в Краковском не осталось ни одного пруда. Народ в Кракове, не находя хлеба, испытывал большую нужду.

(65r) В 954 [1505] году во Львов приехал вартабед (богослов) Лазарь.

В 969 [1520] году во Львов приехал Ага-оглу.

В 914 [1465] году господарь Стефан взял невесту из Венгров.

В 916 [1466] году рождение нашего короля Сигизмунда Старого.

В 919 [1570] году. Отец Асвадур дал расписать купол.

В 980 [1531] году в день ношения причастия случилось целые сутки идти дождю; и затем в воскресенье ходили с дарами, только с “железом” не ходили.

T‘v. 984-sünä, unisniŋ 28 kününä aldï pan hetman Homyanï, da okosdosnuŋ 29-una aldï Starodubnu, Holovasec künü dä Ovčinanï tutχun etti.

Hogdemp*er* ayïna Kamenec starostasï Lanckorinskiy öldü.

Da nojemper ayïna Tomickiy, Krakov aχpašï, öldü.

T‘v. 984-sünä. Korol′ keldi Krakovga okosdos 8-inä da χïzïn berdi margrab′a Yaimgä okosd*os* 29-una.

T‘v. 984-sünä, julis 13 kününä. Olaχ biyi Rayiš barča Pokut′anï yandïrdï čaχ Haličkä diyin.

T‘v. 984-sünä. Ekinči yaptïχ surp Asduad͡zad͡zin üstün χorγašïn bilä, da 2 yanïndagi täräd͡žälärin ulu da yäŋi ettiχ, da yïχöv(65v)nüŋ ičin teŋ ačtïrdïχ okosdosnuŋ 14-sünä, da aχarttïχ ičin, da čövrädägi köšklärin ettiχ.

T‘v. 985-inä Süläman beg χaytïp keldi Tävrezdän da Hibreyim pašanï tas etti mard ayïna.

T‘v. 985, hogdemp*er* 18 kününä Krakovnuŋ χalasï yandï, da korol′ keldi Litvadan nojemp*er* 8.

T‘v. 985-inä, julisniŋ 25 kününä Kamenectä boldu ulu povetra, ki ratušnuŋ üstün da 150 öv artïχ buzdu.

T‘v. 985, junvar 3 pan Krakovskiy Tïnčinckiy dünyâdan kečti.

Da Andrvož aldï Makoveckiy kn′ažanïŋ χïzïn p‘edrv*ar* 27 kününä.

T‘v. 985-sinä, tegdemp*er* 5 kününä aldïlar Korecni Vajdalga [Väydälgä?].

Kronika Pol′ska ulusunuŋ

K‘risdos dünyâgâ kelmäχtän burun boluptur Garko atlï kn′aža, χaysï bu Garko kn′aža založit etiptir Krakovnu, eŋ burungi biy bu boluptur.

Andan soŋra anïŋ oγlu boluptur Leχ atï kn′aža.

Andan soŋra boluptur kn′aža χïzï Vanda atlï.

(66r) 4. Yänä andan soŋra boldu Peremislav.

5. Yänä andan soŋra boluptur Leško.

6. Yänä 3-ünči Leško boluptur.

7. Yänä boluptur Pop′elek burungi.

8. Yänä anïŋ oγlu boluptur Ekinči Pop′elek, ki anï yedilär čïčχanlar Krišvicada.

9. Yänä boluptur Payat kn′aža.

10. Yänä Leško atlï boluptur.

11. Yänä boluptur S′en′emoymislav.

12. Yänä boluptur bunuŋ oγlu Meško atlï; bu etiptir k‘ęsdan dinin eŋ burun 965 yïlïna sventïy Voyč′eχtän, ol alarnï χaytardï Teŋrigä.

Yänä boldu burungi χan tad͡žlangan Boleslav Xabri 999-dä.

В 984 [1535] году, 28 июня пан гетман взял Холмье, а 29 августа Стародуб, и Овчину захватил в плен в день усекновения главы Иоанна Крестителя.

В октябре месяце умер Ланцкоринский, староста Каменецкий.

В ноябре месяце умер Томицкий, епископ Краковский.

В 984 [1535] году. 8 августа король приехал в Краков и 29 августа отдал свою дочь за маркграфа Яима.

В 984 [1535] году, 13 июля. Господарь Молдавии Рареш сжог Покутье до самого Галича.

В 984 [1535] году. Мы во второй раз покрыли свинцом (луженым железом) [церковь] святой Богородицы, сделали с двух сторон большие новые окна, и (65v) 14 августа разровняли внутренность церкви, и побелили, и вокруг сделали притворы.

В 985 [1536] году Сулейман-бег вернулся из Тавриза (Тэбриза) и в марте месяце казнил Ибреим-пашу.

В 985 [1536] году, 18 октября горел Краковский замок, а король приехал из Литвы 8 ноября.

В 985 [1536] году, 25 июля в Каменце был ураган, сорвало крышу ратуши и разрушило более 150 домов.

В 985 [1536] году, 3 января ушел из жизни пан Тынчинцкий (Тычинский), [воевода] Краковский.

27 февраля Андрузь (Андрусь,Андруж, Андруш) взял дочь князя Маковецкого.

В 985 [1536] году, в 5-й день декабря взяли Корец [..?].

«Хроника Польши»

До Рождества Христова был князь по имени Гарко, этот князь Гарко заложил Краков, и он был самым первым правителем.

После него был его сын князь Лех.

После него княжила его дочь по имени Ванда.

(66r) 4. Затем после нее был Перемислав.

5. Затем после него был Лешко.

6. Затем был третий Лешко.

7. Затем был Попелек Первый.

8. Затем был его сын Попелек Второй, которого сожрали крысы в Крешвице.

9. Затем был князь Пяст.

10. Затем был [князь] по имени Лешко.

11. Затем был Сенемоислав.

12. Затем был его сын по имени Мешко; он впервые ввел христианство в 965 году от святого Войцеха и обратил их к Богу.

Затем в 999 году первым королем был избран Болеслав Храбрый.

Da oruslar ki χayttïlar urum dininä kn′až Vlodïmirdän ötläš K‘risdosnuŋ kelgänindän soŋra 1025 yïlïnda.

Boleslav Xabriniŋ oγlu Miško atlï 1034 yïlïna.

Yänä boldu Kazimir Mniχ 1041-dä.

Yänä boluptur bu Kazimir Mniχnïŋ oγlu Boleslav 1058-dä. Bu öldürdü sventïy Stanislavnï, da 2 yïl papežläri tad͡ž bermäs edi, ki aχpašlarïn öldürdülär.

Andan soŋra boldu Vladislav Herman.

(66v) Bundan soŋra boldu Boleslav Egriaγïzlï, bu taptï Mankermänni.

Yänä boldu Vladislav özgä.

Yänä boluptur Boleslav Kudravïy.

Yänä boluptur Meclav.

Yänä boluptur Kazimir Sprav′edlivïy.

Yänä boluptur Leško Dbalie.

Yänä boluptur Boleslav Xendogiy.

Yänä boluptur Leško Čarnïy.

Yänä boluptur Hendrik Dobrï.

Yänä boluptur Premïslav 1295-inä, χaysï ki χanlïχ bundan bašlandï.

Yänä boluptur Venclav, Čeχ korol′u da Pol′ska χanï.

Yänä boluptur Vladislav Loktek 1365-dä.

Yänä boldu Ulu Kazimir, χaysï ki Ilôvnuŋ ulu χalasïn da kiči χalasïn yasadï, da čövrädägi murlarnï yasadï, da köp šähärlär osadit etti, da 33 yïl χanlïχ etti 1363 yïlda. Da der Krikor Ulu aχpašnïŋ bitiki yazïlïptïr 1365-dä.

Yänä boldu bundan soŋra χan L′udvik, Mad͡žar χanï, da 12 yïl Pol′skada χanlïχ etti.

Yänä boldu χan Yagelo Litva kn′ažlïχïndan, 1434-sünä oγlu 2-inči χardašï bolup(67r)tur Vitodi Yagello; k‘risdân etip, atïn χoštular Vladislav, da Vitoldnïŋ atï Oleksandr, Švidegaylonuŋ Boleslav, Goregalnïŋ atïn Kazimir.

Yänä boluptur Vladislav Mad͡žar χanlïχïndan, χaysï ki tas boldu Varnada 1444-ünä; andan soŋra 2 yïl χansïz boldular; oγlu Yagelonuŋ.

Andan soŋra boldu kral Kazimir, da kečti dünyâdan 1492-dä.

Andan soŋra Kazimirniŋ oγlu Olbrïχt, kečti dünyâdan 1521 yïlda.

Andan soŋra anïŋ inisi Aleksandr χan, Litva kn′ažï, olturdu, bizim t‘v̄. 956-da edi. Oleksandr χan kečti dünyâdan 1502-dä.

Andan soŋra olturdu Zïgmunt χan 956 t‘v̄., p‘edrv*ar* 6 kününä.

Yänä kendi tirlikinä olturγuzdu kendiniŋ oγlun Zïgmunt χannï 979 t‘v̄. p‘edr*var* 20 kününä.

А русы обратились в греческую веру через князя Владимира в 1025 (!) году после прихода Христа.

Сын Болеслава Храброго по имени Мишко (Мичислав) – в 1034 году.

Затем в 1041 году стал Казимир Мних.

Затем в 1058 году стал сын Казимира Мниха Болеслав. Он убил св. Станислава, и папы 2 года не давали ему корону, так как убили их священников.

Затем стал Владислав Герман.

(66v) После него стал Болеслав Кривоустый, он завоевал Киев.

Затем стал Владислав, другой.

Затем стал Болеслав Кудрявый.

Затем стал Мецлав.

Затем стал Казимир Справедливый.

Затем стал Лешко Дбалый.

Затем стал Болеслав Хендогий (“Чистый”).

Затем стал Лешко Чорный.

Затем стал Хендрик Добрый.

Затем в 1295 году стал Премислав, от которого пошло королевство.

Затем стал Венцлав, король Чехии и король Польши.

Затем в 1365 стал Владислав Локетек.

Затем в 1363 году стал Казимир Великий, который построил Большой Львовский замок и Малый Львовский замок, и построил вокруг каменные стены, и заложил много городов, и королевствовал 33 года. И в 1365 году была написана грамота [архи]епископа отца Крикора Великого.

Затем после него королем стал Людвик, король Венгрии, и королевствовал в Польше 12 лет.

Затем королем стал Ягелло из княжества Литовского, в 1434 году стал племянник (67r) Витовта Ягелло; при крещении ему дали имя Владислав, а Витольду – имя Александр, Свидригайло – Болеслав, Горегалу – имя Казимир.

Затем стал Владислав, король Венгрии, который погиб в Варне в 1444 году; после него 2 года были без короля; сын Ягелло.

После него королем стал Казимир, он ушел из жизни в 1492 году.

После него сын Казимира Ольбрахт, умерший в 1521 [=1501] году.

После него его младший брат Александр, князь Литовский, по нашему летосчислению в 956 [=950/1501] году. Король Александр ушел из жизни в 1502 [=1506] году.

После него сел король Сигизмунд в 956 [1507] году, 6 февраля.

При жизни он посадил своего сына короля Сигизмунда 20 февраля 979 [1530] года.

ОГЛАВЛЕНИЕ

Введение: Загадочные украинские армяне, которые говорили, писали и молились по-кыпчакски и 400 лет назад напечатали первую в мире кыпчакскую книгу 5
1. Из истории кыпчакоязычных армян 5
2. Армяно-кыпчакский язык в понимании его носителей и его научное определение 11
3. Армяно-кыпчакское письменное наследие 12
Исторические хроники 12
Правовые кодексы и актовые документы 14
Филологические труды 16
Культовая литература 16
Естественнонаучные сочинения 18
Светская художественная литература 18
Содержание книги и особенности подачи материала 18
Литература 20

Австрия

Австрийская национальная библиотека, г.Вена

Cod. Arm. 3: Армянско-кыпчакский словарь (конец 16 – начало 17 в.) 29
Cod. Arm. 13: Армянско-кыпчакская Псалтырь диакона Лусига, 1580 г. 29

Конгрегация армянских мхитаристов, г.Вена

№ 84: Армянско-кыпчакский словарь, 1613 г. 98
№ 143: Молитвенник (начало 17 в.) 98
№ 311: Армянско-кыпчакский словарь (конец 16 в.) 146
№ 440: Метрическая книга Львовского армянского архиепископства, 1636–1732 146
№ 441: Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1572–1632 146
№ 444: Актовая книга Львовского армянского войтовского суда, 1608–1624 147
№ 446: Актовая книга Львовского армянского войтовского суда, 1564–1608 147
№ 447: Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1643–1667 148
№ 452: Кассовая книга Львовского армянского суда, 1598–1637 148
№ 468: Сборник Хачереса, сына Оксента, и Агопа, сына Бутаха, 1575/1655 г. 148
№ 479: Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, часть первая, 1660 г. 210
№ 480: Сборник проповедей вартабеда Антона, часть вторая, 1661 г. 210
№ 481: Сборник проповедей вартабеда Антона, часть третья, 1660-1661 г. 210
№ 525: Молитвенник, 1618 г. 210
№ 536: Жития святых (конец 16 – начало 17 в.) 246
№ 559: Грамота, 1583 г. 268

Армения

Матенадаран – Институт древних рукописей имени Месропа Маштоца, г. Ереван

№ 1232: Нерсес Ламбронац‘и. Мекнут‘юн (‘Толкование’), 1620 г. Список названий лет 12-летнего животного цикла 269
№ 1763: Сборник. 2 кыпчакские хроникальные записи, 1611 и 1613 гг. 269
№ 2267: Сборник диакона Лусига, 1580-1581 гг. 270
№ 2403: Молитвенник диакона Миско, сына Мурада, из Замостья, 1626 г. 272
№ 2493: Сборник Задига, сына Голуба. Кыпчакский колофон 1619 г. 302
№ 3521: Сборник диакона Сагака, 1609–1630, Кыпчакский рассказ о монофизитстве 303
№ 3522: Сборник Аведика. Кыпчакское пособие по космологии и словарь 1634 г. 304
№ 3883: Сборник, 1630. Армянско-кыпчакский глоссарий к грамматике Д.Зейтунци 304
№ 5985: Сборник диакона Богдана, конец 16 в. Кыпчакский колофон 305

Италия

Конгрегация армянских мхитаристов, г. Венеция, остров св. Лазаря

№ 11: Псалтырь Мурада, сына отца Закарии (1629-1632 гг.) 306
№ 359: Псалтырь диакона Лусига, 1581 г. 373
№ 446: Сборник Посланий апостола Павла, перевод отца Микаеля, сына Косты, 1562 444
№ 1126: Молитвенник старосты Степана, сына Лазаря (конец 16 в.) 518
№ 1270: Армянская Библия 535
№ 1700: «Каменецкая хроника» братьев священника Агопа и Аксента, 1610–1652 535
№ 1750: Сборник молитв и христианских сочинений, 1630 567
№ 1788: Актовая книга Львовского духовного суда, 1630-1642 гг. 589
№ 1817: Псалтырь диакона Лусига, 1581 г. 589

Нидерланды

Библиотека Лейденского университета, г. Лейден

878. G. 9: Молитвенник Ованеса Кармаданенца (печатный), 1618 г. 660

Польша

Главный архив древних актов, г. Варшава

BOZ XII 9/1, BOZ XII 9/6: Брачные контракты из Замостья, 1675 675

Архив родового имения Замойских

Письмо Тобиаша Богдановича (начало 17 в.) 675

Институт истории Польской Академии Наук, г. Варшава

№ 6: Сборник проповедей вартабеда (богослова) Антона, 1657 г. 676

Библиотека Национального института им. Оссолинских, г. Вроцлав

№ 1916/II: Кыпчакская версия (1523) Армянского Судебника Мхитара Гоша и Львовский Армяно-кыпчакский Процессуальный кодекс (1523-1594) 676

Библиотека Национального института им. Оссолинских, г. Вроцлав

№ 1359/II: Актовая книга Станиславского армянского суда, 1681–1689 770

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

№ 2412: Молитвенник с армянским календарем, 1575 г. 771

Библиотека Национального музея, отделение Чарторыских в Кракове

№ 3546/III: Псалтырь (анонимная), 1575 г. 801

Библиотека Ягеллонского университета, г. Краков

№ 3342: Армянский календарь на 500 лет, 1592 г. 865

Частная коллекция З.Абрагамовича, от потомков М. Левицкого, г. Краков

Актовая книга Львовского армянского духовного суда, 1625–1630 гг. 865

Румыния

Региональный исторический музей, г. Герла

Ms. 6 (23): Книга церковных песнопений и календарь, 1638 г. 866

Россия

Государственная публичная библиотека имени М. Е. Салтыкова-Щедрина, г. Санкт-Петербург

ркп. Арм.2: Четья-минея, 1620 г. 867

ркп. Арм. 8: Армянско-кыпчакский словарь, до 1646 г. 868

ркп. Dorn 636: Молитвенник, 1607 г. 869

Украина

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Киев 871

ф. 39, оп. I

Актовая книга Армянского войтовского суда г. Каменца-Подольского

Единицы хранения (в хронологическом порядке):

8 (4390), 1572–1579 гг., присяги – до 1624 г. 872

11 (4392), 1579–1581 гг. 875

12 (4393), 1581–1583 гг. 878

14 (4394), 1583–1585 гг. 881

15 (4397), 1589–1591 гг. 883

17 (4402), 1593–1596 гг. 886

19а (4405), 1598–1603 гг. 889

20 (4406), 1603–1606 гг. 891

22 (4407), 1606–1608 гг. 895

24 (4409), 1608–1611 гг. 897

25 (4410), 1611–1614 гг. 902

26 (4412), 1614–1617 гг. 905

27 (4413), 1617–1619 гг. 908

28 (4414), 1619–1622 гг. 915

29 (4415), 1622–1623 гг. 918

30 (4416), 1623–1625 гг. 920

31 (4417), 1625–1627 гг. 921

32 (4418), 1627–1629 гг. 923

33 (4419), 1629–1632 гг. 924

34 (4432), 1632–1633 гг. 926

157 (4383), 1635–1638 гг. 928

35 (4320), 1638–1641 гг. 930

36 (4321), 1641–1644 гг. 931

37 (4322), 1644–1648 гг. 933

40 (4326), 1648–1651 гг. 939

158 (4327), 1651–1653 гг. 943

41 (4328), 1653–1657 гг. 946

42 (4428), 1657–1663 гг. 951

ф. 250, оп. 3, ед. хр. 32 (раньше – ф. 228, оп. 1, ед. хр. 89):

«Таинства философского камня» Андрея Торосовича, 1630 г. 954

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Львов

ф. 9, оп. I, ед. хр. 381, стр. 1901-1906: Соглашение Никола Торосовича, львовского архиепископа, с армянами Львова и Каменца, 1627 г. 957

ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 421-423: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О наследстве Шимко Тарафацкого, 1625 г. 958

ф. 52, оп. I, ед. хр. 136, л. 426: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Завещание Каспара Задиковича Рабички, 1617 г. 959

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 2: Предназначается в руки барона Миклаша, моего тестя, ради всего хорошего. Во Львове, 1599 г. 960

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 3: Расписка Степана, сына Лазаря,1609 г. 960

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 4: Расписка Давида, сына Голуба, матери Жужанне Голубовой, 1612 г. 961

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 5-6: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Брачный контракт между Гоской, дочерью Каспара Рабички, и Якубом, сыном Андрея Иляшовича, 1598 г. 961

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л. 7: Справка, выданная Ивашко Вартересовичу, сыну Якуба, армянскими купцами из Каменца, 1618 г. 962

ф. 52, оп. I,ед. хр. 863, л. 8-9: Квит Тороса и Анастаса, синовей Голуба Ивашковича, Голубу, сыну Давида, 1626 г. 963

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.10: Посессионное соглашение на магазин между Шимко Каспаровичем Рабичкой и Шимко Мурадовичем Керемовичем, 1626 г. 963

ф. 52, оп. I, ед. хр. 863, л.11: Завещание старосты Якуба Захновича, 1629 г. 964

ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.15: Расписка Стецко, сына Огана, Ибреиму из Стамбула, сыну Юсуфа, 1609 г. 964

ф. 52, оп. I, ед. хр. 889, л.22: Перевод с польского языка расписки Шимко, сына Кевора, Андрею Торосовичу, 1615 г. 965

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 229: Письмо Миско брату Шимко в Турцию, 1647 г. 966

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 177, стр. 1196-1198: Отчет о расходах на похороны Хачадура, 1610 г. 966

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 545, стр. 357-360: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Милухной, дочерью Андрея Торосовича, и Яном, сыном старосты Тороса Бернатовича, 1638 г. 967

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 78-92: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: Описание имущества покойного Мурада Еминовича, 1646 г. 967

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 374-375: Квит Миско Домажирского (Нигола, брата Сагага) надзирателю приюта Хачко Вартановичу, 1657 г. 968

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1099-1102: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта Хачко, сыном Ованеса, тестем Грицко Стругача, 1640 г. 968

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1186-1187: Перечень обязательств тещи Аведика (1583 г.) 969

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 546, стр. 1194-1197: Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда: О выполнении брачного контракта между Ганухной, дочерью Косты, и Аведиком Домажирским его тещей Олюшкой, 1583 г. 970

ф. 52, оп. 2, ед. хр. 548, стр. 101-104: Брачный контракт между Греско, сыном архиепископа Миско, и Катариной, сестрой Хачко Бернатовича, сына Огана, 1638 г. 970

Национальная Академия наук Украины
Львовская научная библиотека имени Василия Стефаника
отдел рукописей
фонд Баворовских, ркп. 1660 III, л. 6-9:
Выписка из актовой книги Львовского Армянского духовного суда:
Брачный контракт между Анной, дочерью Шимко Вартересовича,
матерью Зофии, и Туманом Абрамовичом, 1653–1654 гг. 971
фонд Оссолинских, ркп. 1658 II, лл. 11-12:
Завещание каменецкой армянки Зоси, вдовы Симона Харахаша, 1669 г. 972
Львовский государственный университет
Научная библиотека
отдел рукописей
ркп. вірм. 51 I: Армянско-кыпчакский словарь, 1527–1528 гг. 973
Львовский государственный исторический музей
ед. хр. Д 435/1: Деревянная балка с армяно-кыпчакской надписью из
армянского дома, 1609 г. 973

Франция
Французская национальная библиотека, Париж
Arm. 5: Молитвенник священника Каспара, сына авакереца Закарии, 1636 г. 975
Arm. 170: Церковный календарь на 1654–1671 гг., 1653 г. 1001
Arm. 176: Судебник и Процессуальный кодекс, 1568 г. 1002
Arm. 194: Сборник братьев священника Агопа и Аксента, сыновей авакереца Крикора,
из Каменца-Подольского (1610–1652 гг.) 1041

Отпечатано
с форм заказчика
в типографии ТОО «Print-S»
г. Алматы